
14
3 R
17

Exodus. cap. VII.

Exodus. cap. XI.

Exodus. cap. VII.

DISQVISITIONVM MAGICARVM LIBRI SEX:

Quibus continetur accurata curiosarum artium, & vanarum superstitionum confutatio, vtilis Theologis, Iurisconsultis, Medicis, Philologis.

Auctore

MARTINO DEL RIO societatis IESV Presbytero, LL. Licentiato, & Theologiæ Doctore, olim in Academia GRATZENSI, nunc in SALMANTICENSI publico sacræ scripturæ Professore.

...it opus vltimis curis longe ...auctius & castigatius.

Exodus. cap. X.

Exodus. cap. VIII.

Exodus. cap. X.

Exodus. cap. VIII.

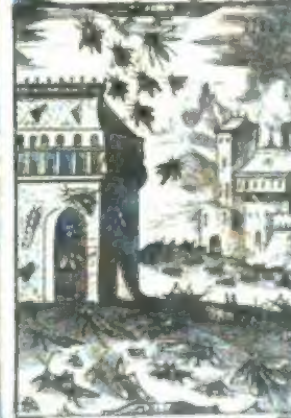
Exodus. cap. VIIII.

Exodus. cap. VIIII.

Exodus. cap. VIIII.

Exodus. cap. VIIII.

LVGDVNI
APVD HORATIVM CARDON
Cum priuilegio S. Cæsar. Maiest. et Galliarum Regis Christianiss.
1608

IN EASDEM

PARODIA:

AGIA quam libro hoc videtis obsidem,
Ait fuisse fraudium peculium,
Neque vllius medentis, arte gloriam
Nequisse præualere, siue toxico
Opus foret necare, siue fascino.
Et hoc negat feraciora THESSALI
Negare rura, noxiúmque CAVCASVM,
SCYTHÆQVE *saxa consciósque* COLCHICOS,
IBERIAM, *tuúmque* TAVRE *verticem:*
Vbi ista, post MAGIA, *floruit priùs*
Agrestis herba, nam PROMETHEI *in iugo*
Vapore sæpe tabido imbuit sata.
ZARATE *Mede, lethiférque* DARDANE,
Tibi hæc fuisse & esse cognitissima
Ait MAGIA, *postuma ex origine,*
Tua exiisse dicit è prosapia,
Tuo exarasse perfidas stylo notas,
Et inde tot per æmulæ dolos manus
Decus tulisse, læua siue dextera
Opus patraret. aut vtrumque mutuas
Suo dedisset impigrè vices hero.
Neque vlla vota NOXIALIBVS DEIS
Sibi esse facta, cùm veniret à viro
Nouissimo hoc ad vsque sæculum recens.
Sed hæc priùs fuere: nunc APOLLINE
Silet loquente, séque dedicat tibi
APOLLO DELRIE, *atque* APOLLO DELRII.

HERIBERT. ROSVVEIDVS. S. I.

ΦΕΔΕΡΙΚΟΥ

ΙΑΜΩΤΙΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ΕΠΟΣ ΕΙΣ
τὴν τοῦ Πατρὸς Μαρτίνου Δελρίου βίβλον
περὶ Μαγείας.

Δηναιοὶ πάρος ἄνδρες, ὅσοι μεγαλήνορα τιμὴν,
Οὔνομά τ' ἐκτήσαντο θεοδμήτοιο Μαγείης,
Ἰδμοσύνῃ σοφίῃ τε μετέπρεπον, ἠδὲ συνεργὸν
Εἰδυίαις πραπίδεσσι συνηρμόξαντο προνοίην.
Μυστιπόλοι γεγαῶτες, Ἀνάκτων τε πάρεδροι,
Φύσιος ἰχνευτῆρες ἀμύμονες, ἴδμονες ἄστρων,
Μουσάων θεράποντες, Ἀκεσορίης τ' ἀγέρωχοι.
Τοῖος ἔην φύλοισι μετ' ἀλλοδαποῖσιν Ἰωσήφ·
Τοῖος ὁ καὶ Φαρίοισι πολύτροπα θαύματα δείξας
Μωσῆς, Ἀσσυρίῃ τε πόλει Δανιῆλος ἀγαστός·
Καὶ Σολόμων περίπυστος Ἰουδαίοις ἐπιτάσσων.
Τοῖοι δ' ἀντολίηθε Μάγοι δίζηντο κιόντες
Χριστὸν, ἐπικλινθέντα χαμαιζήλῳ ἐνὶ λίκνῳ.
Τοὺς δ' ἐπὶ Δαίμονος οἶστρος ἀλάστορος ἄνδρας ἐ-
λαύνων
Ἀφραδέας, στυγερῇσιν ἀτασθαλίῃσι δαμέντας,
Ἀσεβίην ἔφηνε, Γοητείης τε πανούργου
Μήσατο κήδεα πολλὰ, καὶ ἄπλετα δήνεα λώβης,
Μαντοσύνην, πόσιάς τε, καὶ ἐχθίστας ἐπαοιδάς.
Κεῖνον ἐξεγένοντο, παλαιγενέων ἐπὶ φωτῶν,
Μαινάδος Αἰγύπτοιο θυηπόλοι, ἥ τε Σαούλῳ
Εἰρομένῳ μάντευμα θεοπρόπος ἔννεπε Γραῖα
Καὶ πινυτὴ Μήδεια, κακὸν σκίναρ Αἰήταο.
Καὶ Σίμων ἀθέμιστος, ἐπωνυμίην τε Μάγοιο
Δεξάμενος, καὶ Καρποκράτης, ὃς ἀπεχθέα τέχνην
Ἀμφαδίην ἐδίδαξεν, ἀναιδείῃσι πεποιθώς.
Νῦν δὲ Μάγων κακόεργα σίνη, δολερῶν τε Γοήτων,
Γαίης ἄχθεα λυγρὰ, κατ' ἀνθρώπους ἀλάληνται,
Πάντοθεν πλάζοντα, Θεοῦ κρατέοντος ἕκητι,
Ἔνδικον ὃς βροτέῃσιν ἀλιτροσύνῃσι χολωθεὶς,
Ἐμβάλλει κραδίῃσι βροτῶν μελανόπτερον ὄρφνην,
Καὶ νέφος ἠερόφοιτον ἀτεκμάρτοιο Μαγείης.
Καὶ τίσιν ἠλιτόποινον ἀμοιβάδα τοῖσιν ὀπάζει,
Ὅσσοι πίστιν ἄμεμπτον ἐπιτρέψαντες ἀέλλαις,
Ψευδέος ἀσεβέεσσιν ὑπεζεύγνυντο λεπάδνοις.
Καί κεν ἀμαυρώσουσα πολυσπερέων γένος ἀνδρῶν
Γαῖαν ὅλην ἐκάλυψε μελακρήδεμνος ὀμίχλη
Εἰ μὴ Δέλριος ἐσθλὸς ἑῇ παιήονι βίβλῳ
Ἰητὴρ ἐπίκαιρος ἀθέσφατον ἐκ ζόφον ὦσεν,
Ἀτρεκίῃς πάντεσσιν ἄγων φαεσίμβροτον αἴγλην.
Εἴδεα γὰρ μορφάς τε, καὶ αἴτια πάντα Μαγείης
Ἀμφοτέρης ἑκάτερθε κλυτῇ σφρηγίσσατο δέλτῳ.
Ψευδέος ἐμπεδόμυθον ἐτητυμίην τε διείρξας,
Πρυμνόθεν ἐξέρριψε πλάνης ἀπατήνορος ἄτην.
Ὦ μέγα τολμήεντος, ὃς ἀκνάμπτοισι μένεσσιν,
Μῶλον ἄγων τεράτεσσιν ἀμαιμακέτοισιν ἀρούρης,
Δυσσεβίην ἐδάμασσας, ἀλεξικάκου Διὸς υἱὸν
Ἄλκιμον Ἡρακλῆα καλῷ μιμούμενος ἔργῳ.
Τοῖσιν δ' ἔμφυτον ἔμμεν ἑταιρείῃ φρενὸς ἀλκὴν
Ὑμετέρῃ πινυτός κεν ἀνὴρ ῥέα τεκμήραιτο
Ἥ τε πολυκμήτοιο μόγου ποτὶ δύσβατον αἶπος
Ἐρχομένη, θνητὰ μετέρχεται ἠνεκὲς ἔργα.

FEDERICI IA-

MOTII MEDICI CARMEN
in patris Martini Delrij librum
de Magiâ.

Temporibus priscis veterum quicunque Magiæ
Cœlestis magnúmque decus, noménque tulerunt,
Illustri Sophia & doctrina laude cluebant.
Cultáque iungebant solerti pectora menti:
Sacrifici quondam celebres, à Rege secundi,
Naturæ indagatores, astrúmque periti,
Egregias artes Medicas, Musasq; colentes.
Talis erat Ioseph peregrina gentis alumnus:
Talis apud Pharios Moses oracula promens:
Talis & Assyria Daniel spectabilis vrbi.
Talis erat Solomon, dum regia sceptra teneret
Iudaæ: talesq; Magi, qui Solis ab ortu
Vilibus in cunis Christum petiere iacentem.
Interea miseros infesti Dæmonis æ-
strus
Mortales agitans, sua quos vecordia torsit,
Emisit scelus, & fraudes, varióśque nocendi
Fallendiq; astus, varias & repperit artes
Falsidicum vatum præsagia, pocula, cantus.
Hinc exorta lues, ætas hinc prisca parentum
Protulit Ægypti Mystas bacchantis, Anúmque
Fatidicam, quæ tetra dedit responsa Saulo.
Hinc Medea sagax Æetæ dira propago:
Impius hinc Simon, Magus & cognomine dictus:
Hinc quoque Carpocrates, Magicæ qui tradidit artis
Puplicus interpres posito præcepta pudore.
Nunc Magicæ pestes, imposturæque, nefanda
Pondera telluris, totum grassantur in orbem,
Ludificántque animos: at non sine numine patris
Ætherij, qui iure malis offensus, opacas
Mentibus humanis tenebras offundit, & atra
Improuisa oculos præstringit nube Magiæ,
Exigit & meritas hominum de crimine pœnas,
Quique fidem sanctam leuibus liquere procellis,
Quique iugo falsi summittunt impia colla.
Iámque adeò genus humanum terrásque parentes
Caligo obrueret furua circundata vitta:
Ni bonus & Medica spectatus Delrius arte,
Discuteret tenebras sani medicamine libri,
Et clara veri perfunderet omnia luce.
Nam species formásque omnes, causásque Magiæ
Duplicis aggressus docta signare tabella
Strenuus, & simplex falso distinguere verum,
Funditùs euertit noxas, quas intulit error.
O nimium audacem, qui forti pectore & armis.
Terrarum pestes, immania monstra, lacessens,
Impia corda domas, auerrunco Ioue nati
Æmulus Alcidæ, factóque exempla secutus.
Hinc catus & prudens vir colligat insita prorsus
Esse sodalitio fortissima pectora vestro,
Aspera quæ spectent, & semper ad ardua tendant,
Magnáque suscipiant duro comitata labore.

Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἔγωγε θεοπρεπέων ἱερήων
ΙΗΣΟΥ χαρίεντος ἐπώνυμον ἐξονομήνω,
Οἵτινες ἠνορέῃσι καὶ ἔργμασιν ἔξοχα πάντων
Ἔπρεπον ἀργαλέοισι· Σὺ δ' ἀμφιλύκας ἕκαστα
Καλλιόπη· σὺ γὰρ οἶδα πολυσπερέων στίχας ἀνδρῶν,
Οἵτε πρὸς ἠοίην, οἵθ' ἑσπερον, οἵτ' ἀνὰ μέσσην
Κλήρους ἐσήσαντο, τεράστια πόσσα καμόντες·
Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐ σαφὲς ἴδμεν·
Οὔτε γὰρ ἐσχατόωντος ἀφίγμεθα τέρματα κόσμου.
Ἀλλὰ σὺ πάντ' ἴσασα θεὰ καὶ πατράσι κλεινοῖς
Θυμήρη τάδε δῶρα τίθεις πέρσυνον ἀοιδῆς.
Θέλυμνος ἐκ Μουσέων ἐθέλει τὰ πρῶτα φέρεσθαι
Πορφυρέων κορυφὴ Βελλαρμῖνος ἀρητήρων.
Ὃς βέλος ἁρμόζον ἧκεν ἀνικήτοιο φαρέτρης,
Ὠκύ τε, καὶ φωνῆεν ὅσοις νόος ἐστὶν ἐχέφρων.
Καππαύων διχόμηνιν ἔριν, καὶ νεῖκος ἀναιρῶν,
Καὶ κλόνον ἀμφήριστον ἀληθέος ἀμφὶ λατρείης,
Καὶ ζαθέου τεθμοῖο· καὶ οὐκ ἀπεπαύσατο σείων
Πάντα λίθον, καὶ πάντα κάλων, καὶ πᾶσαν ἀνάγκην,
Ταῦτα πρὶν ἐν σοφοῖσιν ἀναμφήριστα τιθείη.
Οὐδ' ἄρα Μαλδωνᾶτος Ἰβηρίδος αὖθ' ἀρούρης
Ἥσσονα μόχθον ἔμφυεν. ὅπως σὺ ἄγγελον ἠχώ
Χριστοῦ παμβασιλῆος ἐν ἄντροις, ἣν ὑποφῆται
Τέσσαρες ἐσφρήγισαν ἐπὶ τετραζύγι δέλτῳ,
Πᾶσιν ἀναπτύξειεν, ἀρίζηλόν τε τελέσσῃ
Παρισίοις ἄστοισι καὶ ἀλλοδαποῖσι γενέθλαις.
Πιερίῳ τοῖον τι Περήριος ἔνθεος οἴστρῳ,
Μαντιπόλου Δανιῆλος ἀπήλασε δάσκιον ὄρφνην
Καὶ ζόφον ἀχλυόεντα, καὶ ἀμφαδίοις ἐπέεσσιν
Ἀμφιβόλου σκολιόεντα διήγεν ὄργια φωτός.
Τουρριάδην μέγα κάρτος ὁμοῦ καὶ θάρσεος ἀλκή,
Μαρνάμενον θείοιο δίκης ὕπερ Ἀρχιερῆος
Καὶ κανόνων, ὤτρυνε μέσην ἀνὰ δῆριν ὀροῦσαι
Θαρσαλέοις στήθεσσι· τὸ καὶ μεγαλήτορος ἀνδρὸς
Ὑψηλὰς ἀρεταῖσιν ἂν ἀντία δείματο τύρσιν
Ἀμβαίνειν, ἄνθ' ὧδε φαάντερον ἔμμεναι αὐτόν.
Πόσσος ἀγών, πόσση δὲ βίη πέλε Ποσσηβίνου,
Ἦμος Ἀριστάρχοιο δίκην, ἔστιξε δικαστὴς
Ἀνδρῶν μνήματα πυκνὰ σοφῇ καὶ ἀπείρονι βίβλῳ,
Πελτάνου τόσσον ἔργον, ἀπειρεσίοισιν Ἀχαιῶν
Ἀρχέτυπον σελίδεσσι Λατινίδα γῆρυν ἄγοντος,
Πόσσος ἔην Ῥιβέρας, ὅτε θέσφατα σεμνὰ Προφη-
τέων,
Μάντιας οὓς καλέουσιν, ἑῷ διεπέφραδε μύθῳ:
Ὡς πότε Σκώνδογχος ἀγακλυτὸς ἀλκὶ πιθήσας,
Βάσκανον ἦν καὶ συνέφασιν φιλολοίδορον ἀνδρῶν
Ἐργολάβων, ἀπάνευθεν ἑῶν ἀπέεργεν ἑταίρων,
Γράμμασι κωστήροιο περίφρονος Αὔσονα κόσμον
Ἀμφιβαλών, κείνου τε συνέμπορος ἴχνεσιν ἐμ-
βάς.
Τίς Μολίναν κε δύναιτο Συαρίσιόν τε καὶ αὖ σε
Εἰπέμεν αἰνῆσαί τε; τίς ἔμφρονα Βάζκιον ἔργων
Ἄξια μυθήσαιτο, Βαλεντιάδην τε πρόφαντον:
Ναὶ μὴν Σερβιάδαο πιφάσκεο λευκάδα χαίτην,
Χρειστιάδην τε γέροντα, νέων κοσμήτορε δισσώ,
Τῶν ὁ μὲν Αὐδομαρῆας, ὁ δὲ πτόλιν ἀγλαόθωκον
Δουακίην κόσμησε πολυγλώσσοισι ῥεέθροις,
Ἀμφαδίοις ἀγορῇσιν ἁμαρτάδος ἄνδρας ἐλέ-
γχων.
Τῷ καὶ μοχθίζοντι βοηθόος ὤρεγε χεῖρας
Ἀνδρὶ φίλῳ Δαυσχεῖος, ὁ καὶ Μούσῃσι μεμηλώς,
Ἑλλάδος Αὐσονίης τε συνήορα δόγματα βάζει.
Ὅς τε Σελευκείοιο καταυγάζων Βασιλῆος
Μνήματα σιγαλόεντα σοφῇ μετεφράσατο δέλτῳ,
Ἐξείης ἅ, τε δῖον ἀπ' ἀχλύος ἐς φάος ἄξει.
Ὡς ἄρα Κασταλίοιο κυβερνητῆρα χαλινὸν
Δώματος ἰθύνοντι, παρ' Αὐδομάρου τεμένεσσιν,
Χρειστιάδῃ παρέμεινε φέρων Βερβέκιος ἄλκαρ·

Sed mihi nec cætus liceat memorare piorum
Mystarum, placidi IESV de nomine dictos,
Qui solida virtute cluent, operúmque labore.
Difficili præstant reliquis. Tu singula pande
Calliope: tibi námque datum cognosse, quis horum
Auroram, mediúmque axem, solémque cadentem
Incolat, & qui tot faciant miracula rerum.
Fama leuis tantum nostras peruenit ad aures.
Nec stabilis: neque enim fines penetrauimus orbis
Extremos. At tu, quæ dispicis omnia, Musa,
Patribus hæc claris grati da munera cantûs.
Postulat à Musis primas Bellarminus Heros
Ferre, Sacerdotum columen quos purpura vestit:
Commoda qui mittens inuictâ tela pharetra.
Et cita, consultisq́; sonantia mentibus, acres
Composuit lites, & iurgia plena tumultu
Ancipiti, vera de religione, Deiq́;
Legitimo cultu: nec destitit antè mouere
Saxum omne atque omnem funem, & quæcunq́; necesse
Voluere, quàm doctis hæc indubitata reliquit. (est
Nec fuit inferior, quem Maldonatus Ibera
Gentis honos adiit, labor, vt vox nuntia læti.
Quam dedit Omnipotens Christus, quam quatuor olim
Quadruplici vates obsignauere tabella,
Plana foret cunctis, nec ciui cognita tantùm
Parisio, sed & externis manifesta pateret.
Sic & Pierio stimulante Pererius æstro,
Fatidico Daniele procul caliginis vmbram
Dispulit & tenebras, verbísque interpres apertis
Exposuit dubij mysteria tecta Prophetæ.
Inclyta Turriaden virtus & roboris ardor,
Pontificis pro iure sacri, Canonúmque vetusto
Dogmate pugnantem, medium protraxit in agmen
Intrepidum: summisque viri virtutibus altam
Extruxit turrim, facili quam magnanimus vir
Ascensu superaret, & hinc conspectior esset.
Quanta fuit vis, quæ contentio Posseuini,
Cum docto simul ingentique volumine iudex,
Instar Aristarchi, variorum scripta notaret?
Quantus Peltani labor. exemplaria Græca
Pleraque vulgantis Romano comta lepore?
Quantus erat Riberas, cùm nos oracula va-
tum,
Quos paruos dixere, suo sermone doceret?
Nobilis ô quando Scondonchus robore fretus,
Propulit à Sociis odium, linguásque procaces,
Et Quadruplatorum conuicia falsa remouit?
Scitaque donauit cultu monimenta Latino
Costeri, ipsiúsque comes vestigia pressit.

Quis digno Molinámque Suaresiúmque disertum
Extulerit cantu? quis VaZ qui fortia facta
Laudibus ornarit meritis, clarúmque Valentem?
Iam mihi Seruiada canos circumspice crines,
Christiademq́; senem: iuuenum queis tradita cura est,
Quorum hic Audomaros, sublimis at ille Duaci
Mœnia facunda decorauit flumine linguæ,
Detestanda palàm p[illegible]que piacula damnans.

Astitit hinc opifer, sociámque laboris amico
Porrexit dextram, Musarum maxima cura
Dausqueius, Latiæ doctor Graiæque camenæ.
Splendida qui monumenta Seleucensis Basilij
Doctis explicuit chartis: quæ protinus almam
Proferet in lucem cæcis exemta latebris.
Sic & Castaliæ moderantem legibus æquis
Fræna domus, apud Audomari memorabile fanum,
Christiadem leuat auxilio Verueciuus astans.

Ὃν θέσαν ἀρχηγοὶ φιλοπονθέος ἥρανον ἥβης,
Ἧς ἅτε δὴ κτίλος πιθέων, προκέλευθος ὁδοῦ,
Ἣν σοφίης ἐπὶ νᾶμα, καὶ ἐς νομὸν ἡδὺν ἔλαυνε.
Μυρίοι ἄλλοι ἔασιν ὅλης ἐνὶ πείρασι γαίης,
(Εὐμενέες τελέθοιεν ἐμῇ ξύμπαντες ἀοιδῇ)
Τάξιος ἀγλαΐῃσιν ἀριστεύοντες ἑταῖροι.
Ἡμεῖς δ' ἀνδρομέοισι νοήμασι μέτρα φέρωμεν·
Τούσδε γὰρ οὐ δύναιτο κεν ἀνὴρ σάφα τεκμήρασθαι
Θνητὸς ἐών. ὀλίγος δὲ νόος μερόπεσσι καὶ ἀλκή.
Δέλριε καρτερόθυμε, σὺ δ' ἄγρια δῆριν ὀφέλλων
Θηρσὶν ἀϊδροδίκῃσιν, ἀδειμάντῳ φρενὸς ὁρμῇ,
Θαμβαλίοις ἔργοισιν ἀγήραον εὕραο κῦδος.
Ἀλλὰ μόθον πέραινε, φέρων δ' ἀλαθεῖ ἀρωγὴν
Ἀτρεκίῃ πολεμιζομένῃ, καὶ νητρεκὲς ἄλκαρ·
Εἰσόκεν ἡ μὲν ἕλῃσι φίλῳ ἐπιρρεπέα νίκην.
Ἡδ' ἀπάτη κακοποιός, ἀεργάζουσα τεχνῆρας
Ἀμφοτέρας, καὶ νῖκος ἀπαυδήσασα, λιγυχθῇ.
Δὴ τότε Βελγικὸν οὖδας ἀληθείῃ κε τεθήλοι
Καὶ σὲ διηνεκέεσσιν ἐφυμνήσειεν ἀοιδαῖς.

ΤΕΛΟΣ.

Rectores ducis quem præfecere iuuentæ,
Cui præit, vt veruex iuuenum sectarius, & quam
Ad Sophiæ fontes, & dulcia pascua ducit.
Sunt alij innumeri variis in finibus orbis,
(Adsint ô facilésque meæ placidæque camenæ)
Ordinis eximia clari virtute sodales;
At nos humanis certum finémque modumque
Mentibus addamus: nec. n. hos comprehendere possint
Mortales, quibus exigua est solertia mentis.
Tu vero impauido constantique impete, Delri,
Acria bella gerens sæua cum gente sagarum,
Mirificis ausis decus immortale tulisti.
Perge modo insigni bellum finire triumpho:
Affer opem vero, belloque tuere peritum,
Dum palma laudem referat: fallacia contra
Subdola, damnosis infestans artibus orbem,
Victori det victa manus, palmámque relinquat.
Belgica tum tellus vero florebit & æquo,
Et te perpetuo cantu celebrabit in æuum.

FINIS.

IN EVNDEM.

TRIMETRI.

Audebat ORCVS arte dæmonas suâ,
Magicisque monstris vertere ORBEM cardine:
Gemebat ORBIS Tartari victus dolo,
Malisque tabescebat æger cantibus.
Quid hoc? gemit nunc ORCVS, & versâ vice
Lætatur ORBIS fraudibus liger Stygæ.
Etiámne SORTI tertio in regno locus?
Non. Ista virtus est viri. cuius viri?
DELRIO, notum BELGICIS nomen scholis,
Notúmque IBERIS. plura vis? librum lege.

IOANNES GAVDA. S. I.

APPROBATIO SVPERIORVM.

EGo Oliuerius Manareus Societatis IESV per Belgicam Viceprouincialis; pro concessa mihi à Reuerend. admod. Patre Claudio Aquaviva, Societatis eiusdem Præposito generali, potestate; concedo P. Martino Delrio Societ. nostræ Præsbytero facultatem, edendi in vulgus: *Sex libros Magicarum Disquisitionum*: grauium & doctorum Theologorum iudicio approbatos: in cuius permissionis fidem, nomen meum huic breuiculo subscripsi. Datum Leodij, VI. mens. Iulij, Anni CIↃ. IↃ. XCVIII.

Oliuerius Manareus.

APPROBATIO CENSORIS.

D*VOS istos priores Magicarum Disquisitionum libros à R. P. Martino Delrio Societatis IESV Theologo conscriptos, quod multiplici variáque sint eruditione referti, nihilque contineant quod Catholicæ fidei aduersetur, dignos iudico qui prælo mandentur. Datum Louanij. 8. Febr. Ann. Dom. 1599.*

Guilielmus Fabricius Nouiomagus Apostolic. ac Regius librorum Censor.

PRIVI-

PRIVILEGIVM IMPERATORIS.

RVDOLPHVS secundus diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Vviertembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum facimus tenore præsentium vniuersis, Expositum nobis Honorabilem, deuotum, nobis dilectum Martinum Del Rio S. S. Theologiæ Doctorem & LL. Licentiatum Societatis IESV Presbyterum, multa à multis annis, & olim cùm in Belgio Serenissimo Hispaniarum Regi Catholico Philippo secundo à Consiliis fuit, & postea cum Societati IESV aggregatus, variis in Academiis vtilitati publicæ pro virili cōcionādo, docēdo, cōponendo, incubuit, in humanioribus artibus, Iurisprudentia & Theologia laborasse, quæ partim edita, partim vt edantur, vel confecta vel affecta habeat, aut secundis curis recudi desideret. Vereri autē ne quod iam non sine aliquo nominis sui & lectorum dispendio expertus à quibus minimè expediat, ea Typographis sibi suísque in fraudē exprimātur, ac proinde humiliter rogare vt Priuilegio se nostro aduersus eiusmodi iniuriā ac fraudē muniamus Nos itaque benignè cōsiderantes, quā vtilē Honorabilis, deuotus, nobis dilectus Martinus Del Rio qui nobis ab insigni pietate ac doctrina prædicatur, rei litterariæ publicè operam nauet, quod in iis quæ iam ante ab ipso edita sunt, liqueat, omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis ac aliis quācunque librariam negotiationē exercentibus, seriò firmiterq; vetamus & inhibemus, ne quisquā prænarrata opera per viginti annorū spatiū à prima editionis die cōputandū intra Sacri Romani Imperij Regnorūmq; & Dominiorum nostrorū hæreditariorum fines, simili vel alio charactere aut forma siue in toto siue in parte recudere, vel aliò recudenda mittere, aut alibi etiam impressa adducere, vendere, & distrahere clam seu palam contra voluntatem & consensum supradicti Martini Del Rio præsumat. Si quis verò secus faciendo Priuilegium hoc nostrum Cæsareum negligere vel transgredi conatus fuerit, eum non solum prænarratis libris perperam quippe recusis & adductis (quos prænominatus Del Rio eiúsve Mandatarij vbicumque deprehensos, vel propria authoritate vel Magistratus illius ope & auxilio sibi vendicare poterunt) de facto priuandum, sed & decem Marcharum auri puri fisco nostro Cæsareo fraudis vindici, & sæpefato Del Rio eiúsve Mandatariorum vsibus ex æquo pendenda decernimus irremissibiliter puniendum. Mandamus ergo omnibus ac singulis nostris & Sacri Romani Imperij Regnorúmque ac Ditionum nostrarum hæreditariarum subditis, cuiuscumque status, gradus, conditionis, aut dignitatis existant tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus, præsertim verò iis qui in Magistratu constituti vel proprio vel superiorum nomine & loco Ius ac Iustitiæ administrationem exercent, ne quenquam hoc Priuilegium nostrum Cæsareum temerè & impunè transgredi aut violare patiantur, quin potius contumaces, si quos fortè compererint, præscripta pœna puniri aliísque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipsi in eandem mulctam incurrere noluerint, harū testimonio litterarū manu nostra propria subscriptarum & sigilli nostri Cæsarei impressione munitarum. Datum in Arce nostra Regia Pragæ, die decimaquinta Mens. Iunij, Anno Domini millesimo sexcentesimo secundo, Regnorum nostrorum Romani vigesimoseptimo, Hungarici trigesimo, & Bohemici itidem vigesimoseptimo.

Subsignatum, RVDOLPHVS.

RVD. CORADVCIVS.

Ad mandatum Sacræ Cæs. Maiestatis proprium

IO. BARVITIVS.

EGO MARTINVS DEL RIO, *Societatis* IESV *Presbyter, sacræ Theologiæ Doctor, & LL. Licentiatus, concessâ mihi à Cæsareâ Majestate facultate eligendi Typographum, cui mea cum XX^ti. annorum priuilegio cudenda traderem: tibi Horati Cardone, confisus de fide, pietate, & industriâ tuâ, facio potestatem excudendi à me compositas* Disquisitiones Magicas, *& pœnam Cæsaream exigendi à Typographis contra Cæsaris edictum illud prælo subdentibus, vel vendentibus, &c. iuxta præfati diplomatis tenorem. Datum Vallisoleti in Castellâ, quarta Augusti anno millesimo sexcentesimo sexto.*

MARTINVS DEL RIO Soc. IESV Presbyter,
S. Theol. Doctor, & LL. Licentiatus.

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIAnissimo Galliarum Rege obtenti.

HENRICI IIII. Galliæ, & Nauarræ Regis Diplomate cautum est, ne quis in suo regno, aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis prima inchoandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo, ac ratione conetur librum qui inscribitur *Disquisitiones Magicæ* MARTINI DEL RIO *Societatis* IESV, præter Horatium Cardon, Bibliopolam Lugdunensem, aut illos quibus ipse concesserit: sub pœnis Originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis 30. Maij anno 1607.

Signatum, De mandato Regis,

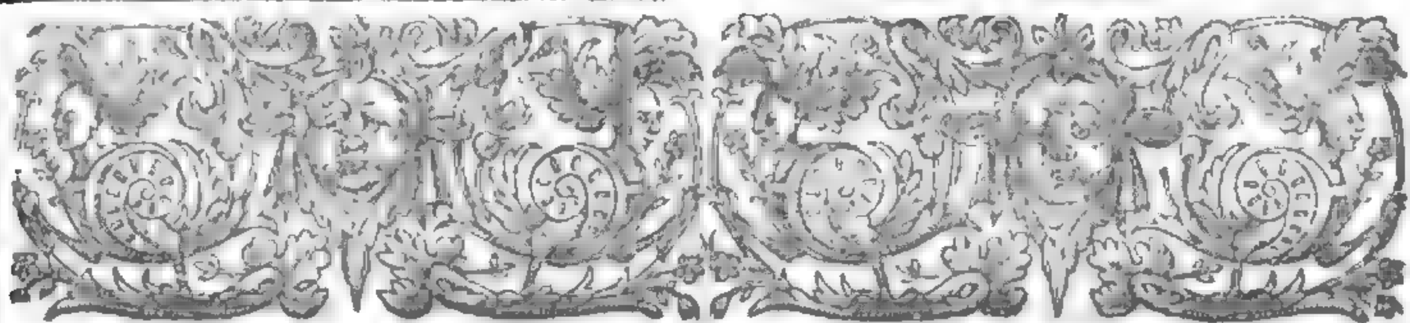
BERNARD.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Lugdunensi.

LVDOVICVS RICHEOMVS Prouincialis Collegiorum Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. & Henrico IIII. nunc regnante 20. Decembris 1606. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant: permittit Horatio Cardon Lugdunensi Bibliopolæ, vt librum qui inscribitur, *Disquisitiones Magicæ* MARTINI DEL RIO, *Societatis* IESV, ad sex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni 30. Maij. 1607.

RICHEOMVS.

Continentur libris singg. seqq.

SVMMARIA BREVIA LIBRI I.

PROLOQVIVM.

DAEmonum superbia, odium, & doli. A
Scriptionis occasio & difficultas. B
Auctoris consilium & institutum. C
Operis necessitas. D
Locus ad Ephes. 6. vers. 12. explicatus.
Hæretici Hispani duo Magi.
Pseudochristi, & Pseudoiohannes plures.
Hodie tot malefici propter defect. fidei. E
Virginalis liber damnatus.
Hæretici plerumque simul malefici. F
Hæresis cur in maleficia soleat desinere. G
Geneuenses Striges.
Precatio Scriptoris.

LIB. I. DE MAGIA.

Cap. I. De superstitione & eius speciebus.

Pietatis cultores aliorum ab his futuri ex Sibyl. libris.
Etymologia superstitionis, secundum Isidorum, & locus eius explicatus. A
Superstitio Christianis in malam partem sumitur. Locus Act. 17. v. 22. explicat. B
Superstitio & religio differunt contra Epicuræos. Locus Ciceron. emendat. & Alius Nonij. C
Lactantij dictum discussum. Religio quid sit, quæ vitia illi contraria, quomodo sit excessus in religione? Superstitio falsi cultus. idem quod idololatria, quæ duplex tacita, & expressa. Superstitio indebiti cultus. Locus 1. Paral. 16. v. 26. explicat. אליל. D

Cap. II. De magiæ definitione, diuisione, & Magorum variis appellationibus.

Magia in corpore quid. Dupliciter diuiditur A
ab efficiente causâ, & à finali. ab illa in Na- B
turalem, Artificiosam, & Dæmoniacam; ab hac in bonam & malam. malæ definitio, & quatuor species. Magia specialis. Diuinatio. C
Maleficium. Vana obseruantia, quid. Ma- D
gorum varia ex sac. script. nomina, quid ob, Aouoth, Iddeghoni, אוב, אובות ידעני, ventriloquus, εὐρυκλῆς.
חרטמים מכשפים כשף נחש קסם עונן חבר לחש
Locus Exod. 22. v. 18. quid, ibi malefici? alius 4. Reg. 9. v. 22. Iesabel malefica, Samaritis hoc malum affricuit. Samaritanus pro incantatore dici solitum. Locus Ioann. 8. v. 48. & 49. φαρμακοὺς quid significet LXX. interpp. Græcorũ nomina; ἐπαοιδὸς, μάντις, φαρμακὸς, γόης. E
Latinorum; Magi, venefici, Thessali, Chaldæi Augures, Arioli, Aruspices, Genethliaci, Lamiæ, Striges, Mascæ, Veratrices, Sortilegi, Sortiarij.

Cap. III. De Magiâ naturali, seu physicâ.

Persarum Magia duplex, naturalis & super- A
stitiosa. Quod initium seu origo vtriusque? B
Sanhedritæ quales Magi fuerint. Magiæ naturalis definitio & exempla. Qualis Magia, C
Salomonis, Trium Regum, & Apollonij. Magiæ naturalis diuisio.

Iudicium de scriptis quæ in hoc genere edita, quæ licita, quæ illicita, &c. — *Guilh. Pari. & Robertus Triezius, Picatrix, Agrippa, Anselm. Parmensis, Petrus de Abono. Cichus Esculanus, Alchindus, Geber, Roger. Bacon. Raimun. Lullus, Arnol, Villanouan. Poncetus & Ardoinus. Cardanus de subtilit. & Variet. Ioan. Bapt. Portæ, & Anton. Mizardi Magiæ naturalis. Alb. Magni libri quidam. Pomponat. de incantation. Esculanus in Sphæram de Sacrobosco. Ioã. Fran. Pici Magica. Ioann. Bodini libri.*

Quæst. I. Quid cœli aspectus & influxus ad Magicos effectus conferat?

Fundamentum magorum ab astrologiâ mutua- A
tum, de imaginibus cœlestibus & earum sympathia cum inferioribus refutatum, responsum argumentis eorum. Nugacitas detecta B
ex ipsorummet positionibus. Cælum & astra C
animæ expertia sunt. Regula ad intelligenda varia SS. loca, quæ videntur iis animam tribuere. Influentiæ an vllæ, & quales. D
Quid cæli & astra in hæc inferiora possint. De diebus Criticis. E

Gregorij & Thuani dicta discussa. Stulta D *magorum fundamenta, Ananias incautè quadam de hac re. Nulla cælestibus rebus cum verbis sympathia. Nulla certis verbis vel nominibus, quà talia sunt, vis maior quam aliis. Nomina non sunt vitæ participia, nec radij rerum quas significant. Quomodo Deus no-* E *mina rebus vocat Psalm. 146. v. 4. Quomodo quorundam nomina scripta in cælis, Luc. 10. v. 19. Nomina non significant per influxum cælestem. Complexæ orationis non est* F *vis maior quàm incomplexæ, soluuntur argumenta Agrippæ. Circumstantiæ, quas addunt variæ & vanæ.* G

Quæst. IV. De amuletis & periaptis.

Romanorum amuleta, præfiscini. Græcorum A *quoque & Iudæorum Phylacteria. Christianis quæ licita, & quæ non. Circulus notatus.* B *Quæ vis horum. De Hispanico Gagate pueris appendi solito. D. Basi. Incertus, Chrysostom. & Hieron. explicati. Alex. Magni numismata superstitiosa. Exempla S. Simeonis* C *Sali, & D. Antonini. Explicantur cap. 1. & 4. 26. q. 1. D. Leoni falsò inscripta oratio. Hæretici vsi his falsis periammatis. Falsa in quibus vana angelor. nomina, quæ scriptura non nouit: & de his decretum Concilij Rom. sub Zacharia contra Adelbert. hæret.* D

Cap. V. Ars aurifactoria, quàm Alchimiam vocant, ad quam Magiæ speciem sit referenda?

Quæst. I. An hac arte verum aurum conficiatur?

Sect. I. *Quid sit, & quando hæc ars inuenta?* A *Alchimia nec Græcum, nec Arabicum, sed Hebræum vocabulum. Ægyptus non vocata Chemia, sed Cham, siue chammia, contra Plutarchum. Alchimiæ descriptio, cur Spagirica* B *dicta. Manilij locus explicatus. Chymices* C *laudes, explicata inscriptio vetus. Chryso-* D *poeia quæ origo & antiquitas, refutantur fabulæ multæ semiblasphemæ. De Adamo, de Noë, de Mose & sorore eius Mariâ, de Salomone. De Pandoræ poculo, de vellere Colchico, de femore aureo Pythagoræ, de Crateuæ sacro terræ opere. Locus Esdr. 4. cap. 8. v. 2.* E *fuit hæc ars sub Caligulâ, & Diocletiano. Græci de ea scriptores Zozimus & Nicephorus Blemmidas. Præcipuus, non primus Gebrus Arabs.*

Sect. II. *De efficacitate artis in auri produ-* A *ctione. Argumenta putantium non posse aurum verum, ostenditur ea non probare. De nominibus lapidis philosophici, & de eiusdem materiâ & modo conficiendi. De naturâ metallorum. Ea esse inanimata, nec viuere.* B *De metall. generatione. Paracelsistarum locutiones impropriæ. Aurum faciliùs gigni ex* C *metallo, quàm in terra venis gignatur metallum. Auri causa efficiens. De sandaracha, orichalco, stomomate. De metallorũ præcipuè* D *auri materiâ. Duplex materia remota & proxima. Aristoteleorum doctrina defensa, de remotâ Chemyc. sententia explicat. & defensa, conciliatáque, nempe de proximâ, quomodo resolutio fiat in has princip. proxima.* E *De artis & naturæ potestate ac vi. An me-* F *talli vnica sit species, aurum? Definitio metalli. Diuersitas specifica, non benè probatur per definit. generis. Possunt imperfecta & etiam monstra de inferioribus suis prædicari. Potest inanimatorum specie differentium materia proxima esse eádem, aliter atque aliter disposita. Cur citiùs aurum fiat per artem,* G *quàm per naturam. An gemmas sic possit* H *veras producere. Agens principale hic est* I *semen auri.*

Sect. III. *De eâdem efficacitate. Probabile* A *est sic aurum produci posse. Calor ignis ad varia efficax, vt & natiuus. Variarum* B *transformationum experentiæ. Ex cadauere vespæ & crabrones. Ex fimo scarabæi. Ex basilico scorpij. Ex auripigmento aurum. Cayri fornacibus educuntur ex ouis pulli. Galena plumbi vena. Vermiculi mutantur in muscas. Sal, bitumen, attramentum artificio fiunt, non minùs quàm natura. Triticum & siligo mutantur in inuicem. Lolium commutatum in triticum. Calchitis migrat in Misy. Ligna per aquam lapidescunt. Fructus arborum, & frustra nauium fiunt anates in Scotia. Dæmones saltem norunt modos transmutandi* C *metalla.*

Sect. IV. Aliqui verum aurum fecere.

Gallus quidam. Arnold. Villanouan. Ber. Treui- A *san. Raim. Lullus. Anton. Taruisin. De Graculo tempore anastasij. Respondetur exem-* B *pla impugnantibus. explicatum. cap. spondent. de crimin. falsi, in extrau. Testimonia pauperum, vel sociorum aut familiarium quæ admittenda. Nemo vltimum artis vllius apicem consequitur.*

Quæst. II. An Chrysopœia habenda in numero artium ingenuarum, an mechanicis annumeranda?

Secundùm se est ingenua & pars physices, per A *accidens Mechanica. Qui Chymici sint mechanici. Qui sint philosophi.*

Quæst. III. Alchimia ad quam Magiæ speciem pertineat?

Pertinere ad omnes ostenditur. A

Exempla { *Naturalis,* / *Artificiosa,* / *Dæmoniacæ* / *Et Delusoriæ.* } B

Quæst. IV. Licita an illicita sit alchimia.

Iure communi non est prohibita, explicantur, cap. Episcopi 26. quæst. 5. & cap. spondent, de crim. falsi in extrauag. com. A

In foro conscientiæ paucißimis est permissa propter circumstantias varias. B

Quomodo peccatur defectu finis, per auaritiam. Auro alchimico quo pacto liceat vti. C

Non ad commercia, nec medicinas: quando ad ornatum & vtensilia. Nunquam admiscendum monetæ. stultum, hinc lucrum petere. Peccatur etiam per curiositatem, & quàm hoc sit periculosum.

Quomodo peccetur ratione modorum, siue D *mediorum, si ex superstitione vel pacto cum dæmone. Archimistæ multi, Magi vel saltem suspecti. Præsumptio Magiæ est contra alchimistas & de facto fit adhibitis superstitiosis, vergunt in maleficium philtrorum vel venenorum. Peccatur etiam quando sacræ scripturæ verbis vel sacris picturis abutuntur.*

Quomodo peccetur ratione tẽporis, malè im- E *pensi, aut omißis aliis oportunis, ad quæ quis tenebatur.*

Quomodo peccetur ratione personæ, quia nõ F *satis diues, parui iudicij, aut ingenij. Gaudentes decipere, seu versipelles. Incontinentes, vt luxuriosi & iracundi. Variabiles, inconstantes, impatientes, indocti & philosophiæ imperiti, superbi, curiosi, impij, iniusti, non timentes Deum, nec proximum amantes, vel impuri.*

Quomodo quisque seipsũ debet examinare. G

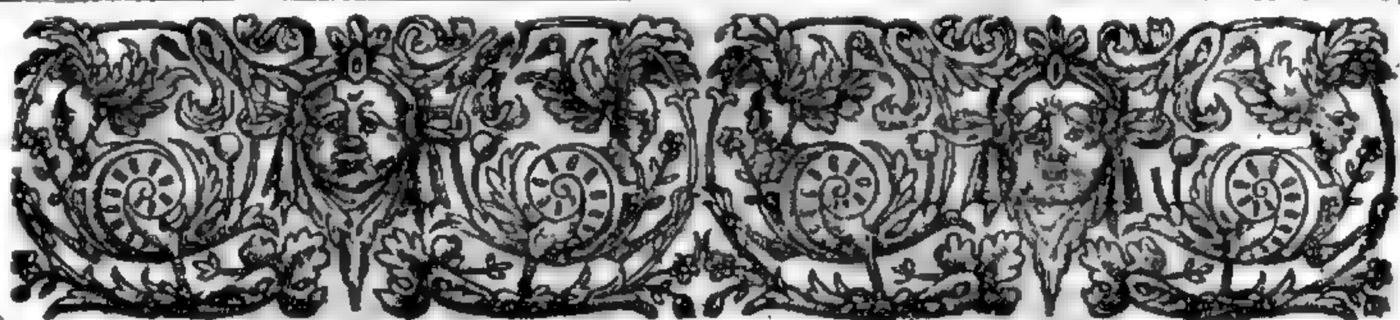
Quomodo cõfessarius se debeat gerere cum H *alchimico pænitente. De opinione putantium posse hominem hac arte verum gigni.*

Lex Angliæ deberet vbique promulgari & I *seruari, vt non nisi Principis permissu hæc ars exerceatur à subditis.*

Ars ista faciliùs licita, imò ferè peculiaris K *Principibus, aut valdè opulentis. Opinio illa communis Iuristarum non excusat à peccato in hac re, & quare.* L

Quam vim vbique debeat obtinere dict. cap. spondent.

PROLOQVIVM

DE DIFFICVLTATE ET NECESSITATE HVIVS TRACTATIONIS.

ORdior arma, quibus, cœli super aurea templa,
Molitur solium supremo aquilone locare
Praua Dei soboles, patrio considere regno
Quæ vetita: atque, imis Erebi detrusa sub antris,
Gliscit atrox odiis, animisque furentibus iras
Nutrit, nec damnis hominum exsaturata quiescit.

A PRORSVS ita est. nullæ sunt induciæ, pax nulla; vbi nec odij, nec
inuidiæ modus aut finis vllus. hostium Dei *superbia ascendit semper,* a Psal. 73. in fin.
[a] augetur malitia, crudelitas inualescit. amat sibi tribula metere,
dũ nobis spinas serat: gaudet suas agere pœnas & supplicia pro-
pria exacerbare, dummodò in cruciatus æterni partẽ quamplu-
rimos homines asciscat, & diuinæ huic illudens imagini, pretioso
CHRISTI sanguine dealbatã decoloret, assertamq; in libertatem,
pristinæ mancipet seruituti, & Cadmeia planè victoria perdat
pereundo, perq; latus hostile in suamet ferrũ viscera conuertat.
Nihil sinit inausum, nihil intentatum relinquit. Videt animũ imbecillem, pauidumq;? cir-
cuit vt leo, ac vim intentat. nouit imperterritum, constantemq;? vulpem induit, exuuium b Psal. 62. in fin.
ponit leoninũ. Heu, quã multi [b] *partes vulpium* sunt & fuere? quot luctator dolosus pellaciis
& technis irretitos supplantauit? Mille nocendi artes habet, innumeris vtitur telis. præci-
puum omni ætate de eadẽ pharetra fuit illicium, quàm curiosarum, tam superstitiosarum
B artium; quã multa, tam stulta dęmonum commenta mortalium animos dementantia, quę
cuncta *Magiæ* nomen ambitu suo cõprehendit. De qua, disceptare, futurũ nescio difficul-
tatis sit maioris, an necessitatis. Etenim vbiq; locorum grassante præcantricum & malefi-
corum colluuie dirissima, medicinã facere necessariũ; sed eandẽ facere inueterato & re-
crudescẽti semper malo, difficile imprimis & laboriosum. Nam etsi fuere conati quã plu-
res, qui de Magicis scripsere: quæ tamẽ illi hac de re scriptis mandarunt, vel quod fidei &
moribus noxia, [c] veritæq; lectionis, repellenda; vel quòd perpauca & exilia, muliplicãda & c Cornelii Agrippæ, Petri de Abono, Picatricis Hisp. Anselmi parmensis, Iol. Bodini, Ioann. VVieri, Georg. Godelmanni & sim. Item Trithemii Steganograph. & [illegible], Dacari, &c.
augenda, vel quòd obscurè, sine methodo, & parũ firmè tradita, luculentiùs & ordinatiùs
proponenda, rationibusq; & auctoritate testiũ meliùs stabilienda fuêre. Sanè, qui fibras o-
mnes artiũ superstitiosarum vnus sit scrutatus & eruerit, neminẽ me legere memini. Scri-
psere Philosophi, Iurisconsulti, Theologi; sed suo quisque duntaxat instituto, vt cùm suæ
scholæ sectæq; vtcunq; satisfecerit, ceteris certè minùs profuisse, minùs consuluisse videa-
tur. Equidem debitorẽ me omnibus agnosco, & in his tribus facultatibus longo tempore
versatum, si dicam; nec mentiar, quia verum dicam, nec gloriabor, quia profectum mihi
C non arrogo. culturam profiteor & operam, de fructu iudicium aliis permitto. Conatus a-
liquò progredi, & hoc opere cõmune tribus scientiis stadium ingredi: quòd viderẽ trium
communẽ, non vnius peculiarem, hunc fundum atq; hęreditatẽ. Quare (quod neglectum,
vel minùs ab aliis animaduersum) superstitiosarum artium fundamẽta diligenter inuesti-
gaui, & ex scitis humanæ diuinæq; sapientiæ neruosiùs quàm prolixiùs subruenda suscepi:
gnarus esse Christiani hominis fallacias has non ignorare, & *spiritalia nequitiæ* (vt ait Tertul-
lian.) *non quidem socia conscientia, sed inimica scientia nosse, nec inuitatoria operatione, sed expugnatoria*
dominatione tractare multiformem luem mentis humanæ totius erroris artificem, salutis pariter animæque

vastatorem: Nec in speciem adfinxi quidquam, quod refellerem, sed ex ipsorum vanitatis ac perfidiæ magistrorũ arcanis & mysteriis, ipsa ab incunabulis crepundia deliriorũ, de libris obscurissimis deprõpta, in lucẽ extuli: deinde in re, vt diffusissima, ita & minutissima, ad artẽ rationemq; reuocanda, non minimum laboris posui, &, nisi fallor, non incommoda methodo digessi, vt huc illuc lacera & disiecta membra, in vnũ quasi corpus coalescerent: denique, vt à quouis facilè intelligantur, plano & dilucido, quali vtimur in scholis, stylo, in lucẽ publicam typis mandaui. Quod vt facerẽ, licet benè multorum, qui flagitabant, desideria nonnihil excitarint, longè tamen fortiùs impulit lues quàm obscæna, tam proserpens, veneficorum & incantatorum: quæ hoc nouissimo sęculo se per omnem in dies Europã longiùs ac latiùs diffundit. Vt iure quã optimo liceat ingerere auribus mentibusq; illud sonoræ & inuictæ Ecclesiæ petræ. [a] *Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquã leo rugiens, circuit, quærens quẽ deuoret*: Nec nõ eandẽ in sententiã alia Gentiũ Apostoli; [b] *Induite vos armaturã Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli: quoniã non* (tantũ) *est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ* (aduersus homines, qui carne constant & sanguine, ac proinde fragiles ac caduci, facilè lassantur ac vincũtur) *sed* (pręcipuè) *aduersus principes & potestates* (videlicet) *aduersus mundi rectores tenebrarũ harũ, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*: hoc est contra naturas non corporeas, sed spirituales, longè vt potentiores, sic & vafriores hominibus, & quarum habitatio non in luteis hisce domibus, sed in sublimi, & aëris regionibus. Reuera non cum anilibus deliramentis, aut idiotarum insomniis, quod quidã dictitant, depugnandum, sed cum ipsis dæmonibus, quorũ ope, consilio magi vtuntur, quod ratio & experientia docet, nobis nunc manus conserendæ. Hi, vt auctores, & satores, sic etiã fautores propagatoresq; superstitionis omnis sunt habendi. Hi se de tot animarũ, quas subiecerunt, possessione deturbari, & ab illaqueandis aliis, quas spe deuorauerunt, ratione & iure, velut armata manu, depelli, tulerunt semper iniquo animo, nunc eò ferunt molestiùs, quòd, cũ instante vltima die Lucifer soluendus, multò sitiunt auidiùs suam explere in genus humanũ crudelitatem. Si quis superioris æui Annales non indiligẽter euoluat, statim comperiet, nunquã tot, vbiq; prouinciarum, examina maleficorum deprehensa, quot se hodierna die iudicibus, vel leuẽ aliquam quærendi curam adhibentibus, offerunt, & à non quærentibus etiam reperiuntur. Quid mirum, exsudare perfidiam, vera fide exarescente? Sunt quidem alia quoq; peccata mortalium, diuini huius flagelli caussæ: sed pestilitatis partem maximã sibi vendicat languor quidam & contemptus Catholicæ fidei. Fides enim vna maximè est virtus: qua cuncta diaboli consilia, studia, conatus, viresq; omnes refringuntur. hanc horret, hanc refugit, cum hac metuit compulsare. Sapienter ideo B. Petrus eam rugienti, velut panopliam, vt obiiciamus, admonet: *cui* [c] *resistite* (inquiens) *fortes in fide*. Consentit inuictus athleta Paulus collegæ suo, quando spondet nos *in omnibus* (hoc est inprimis & super omnia) *Scuto fidei omnia tela nequissimi ignea exstincturos*. [d] Confirmat experientia, siue præteriti, siue præsentis temporis, semper acriùs & petulantiùs Tartareas acies hominibus insultasse, quotiescumq; fidei deminutio vel deprauatio aliqua viguit. Ante salutarem CHRISTI Domini aduentum, idololatria totum penè orbem occupabat: none dæmonum vbiq; tum multitudo maxima passim in simulacris loquebatur, & cœtus hominum frequenter inuisebat, & in virorum fœminarúmque specie conspiciendam sese præbebat? Nato tandem IESV, quibus locis fides nondum annunciata: pestis eadem idololatriam comitatur, & veneficis referta scatent omnia, vt locupletes sunt testes nostrorum sociorum de rebus Indicis epistolæ, & historiæ: quibus verò regionibus semel recepta Euangelij prædicatio refrixit, vel variis errorum maculis obsoleuit, vel ab hæresibus oppressa penitùs elanguit, vt in Africa & Asia inter Mahumetanos: in Germania, Gallia & Britannia inter hæreticos, in Italia & aliis locis, inter Catholicos planè languidos, quos Politicos vocant; iisdem quoque in locis Magica superstitio nimis inualuit. Sic agros olim tritici mirè feraces, cicuta, & aconitum, & alia venena teterrima contaminarunt. Hæresibus profectò, vt vmbram corpori, sic Magicam spurcitiem ancillari, adeò manifestum est, vt proteruiæ sit negare. Præcipui olim hæretici etiam Magi fuere. ab his artibus Princeps hæreticorum cognomen adeptus fuit, Samaritanus ille Simon Magus. [e] De Carpocrate, Menandro, Marco, Euphrate, Ophitis, Seuophianis eorúmq; diagrãmate de [f] Priscilliano, [g] & Berengario [h] fidẽ faciunt grauissimi & veracissimi scriptores. Vt enim, quę de Simone Clemens fusissimè prodidit, prætermittam; quæ de hoc & successore simul, Iustinus Martyr eorum conterraneus tradidit, adscribam; is [i] in hanc sententiam: *Simonẽ, inquit quendam Samaritam ortum de Gitta oppido, qui sub Claudio Cæsare subnixus ope dæmonum, & fretus Magicis artibus, in hac vrbe Regia, Deus est habitus, & quasi Deus honoratus, statua posita in Tiberi inter duos pontes est, cum*

D

E

F

a 1 Petr. 5. vers. 8.
b ad Eph. 6. v. 12.
c 1 Petr. c. 5.
d ad Eph. cap. 6 vers. 15.
[e] Clemens Romanus l. 2. recognit. Iren. l. 1. c. 1. 24. Theod. l. 1. Epist. c. 20. Epiphan. hær. 27. Seuer. Sulpit. in sacr. hist. l. 2. Nangia [illegible] polo. 2.

hoc

hoc *Latino titulo*, SIMONI DEO SANCTO, &c. Deinde: *Menandrum etiam aquè Samaritam huius Simonis discipulum, instructum viribus dæmoniacis, & profectum Antiocham, multos arte Magica decepisse cognouimus.* D. autem *Ireneus* [a] *de Marco* sic breuiter: *Marcus Magicæ imposturæ peritissimus, per quam & viros multos, & non paucas fœminas seducens, ad se conuertit,* &c. Mox, *Anaxilai enim ludicra, cum nequitia eorum qui dicuntur Magi, commiscens, per hæc virtutes perficere putatur apud eos, qui sensum non habent, & à mente sua excesserunt.*] quibus subiungit Irenæus nonnullas hæretici huius præstigias, *vinum album in rubrũ mutare; non ipsum modò, sed & alios per ipsum, Paredri dæmonis opera vaticinari,* & huiusmodi alia. De discipulis Carpocratianis sic Epiphanius: *Magia apud ipsos (ait) excogitata est, incantionésque diuersas ad omnem machinationem inuenerunt, ad amorem & ad illectamenta. Quin & Paredros dæmones sibiipsis attrahunt, ad hoc, vt per multas præstigias in magna potestate, omnibus dominentur quibus velint, & vt vnusquisque quamcúmque actionem aggredi audeat. Nimirum seipsos decipientes ad perfectionem occæcatæ mentis ipsorum.*] Priscillianum, qui Gnosticorum væsaniam in Hispanias intulit, Marci Ægyptij disciplinis (qui Magus fuit) imbutum, Seuerus scribit *gemino iudicio auditum conuictúmque maleficij, nec diffidentem obscænis se studuisse doctrinis.*] D. Hieronymus, [b] *Priscillianum* (ait) *Zoroastris Magi studiosissimum & ex Mago Episcopum.*] idem Seuerus Sulpitius, *in vita S. Martini,* talem quendam memorat Anatolium. narrat etiam eodem tempore in Hispaniis quendam fuisse iuuenem, qui falsis fretus miraculis se primò Eliam, postea CHRISTVM esse sit professus, in quo etiam Rufo Episcopo sic illuserit, vt quasi Dominum adoraret: eodem tempore, in oriente quendam exstitisse, qui se Ioannem esse iactaret. Magi & hi hæretici. Machometus hæreticus fuit, sed & Magus *teste Zonora tom. 3. & Paulo Diacono lib. 18. hist.* Gallorum Historici tres nobis Pseudo-Christos hæreticos depingunt, & magicis præstigiis excelluisse addunt: nec mirum Antechristi anteambulones miracula simulasse. Vnus Bituricensis fuit, alter Burdegalensis, de vtróque legendus Gregor. Turonens. *de priore lib. 12. hist. de posteriore lib. 9.* Tertius Eun vocabatur, natione Britannus, de quo mirifica referunt Robertus, *in Chronico* & Guilhel. Neubrigiensis *lib. 1. rerum Britann. cap. 19.* Nec dissimilis in Hispaniæ diœcesi Conchensi fuit quidam Gondissaluus tempore Innocentij VI. qui dæmone visibiliter apparente & docente librum dictauit, quem vocabat VIRGINALEM; in quo se Dei filium, ab æterno genitum, immortalem, mundi conuersorem, & damnatorum omnium Saluatorem profitebatur: qui Nicol. Eymerico Barchinonæ vna cum discipulo & scriptore libri Nicol. Calabro publicè pœnas perfidiæ dedit. vide Bernard. Luxemburg. in Catal. litt. G. & litt. N. In Asia verò Sergius ille doctor hæresis Armenicæ, & institutor ieiunij Artziburtzi, de quo ex Damasceno Euthymius p. 2. Panopliæ tit. 20. huic Paredrius erat dæmon caninus comes, vt Agrippæ. Ad Berengarium quod attinet, Sacramentariorum Principem, Nangiaci historiam, qui volet, legat, liber ad manum mihi non est, vt verba repræsentem. Etquid opus? magna semper hæreticis cum magis commercia, vt notauit Tertullian. Præscriptione adu. hæret. [c] & lib. de anima [d] priore loco hæc habet: *Notata sunt etiam commercia hæreticorum cum Magis quamplurimis, cũ circulatoribus, cum Astrologis, cum* Philosophis, *curiositati scilicet deditis. Quærite, & inuenietis, vbique meminerunt.*] posteriore verò *Magiam* vocat *hæreticarum opinionum auctricem.*] Meritò. non enim confirmat modò hæreticorum deliria, sed & veteribus adiungit noua, nouásque scholas aperit curiositatis. Legimus, post Sarracenicam per Hispanias illuuionem, tantùm inualuisse Magicam, vt cùm litterarum bonarum omnium, summa ibi esset inopia & ignoratio, solæ fermè dæmoniacæ artes palàm Toleti, Hispali, & Salmaticæ docerentur. In hac quidem ciuitate, bonarum nunc artium matre, cùm illic degerem, ostensa mihi fuit crypta profundissima gymnasij nefandi vestigium, quã virilis animi mulier Isabella Regina, Ferdinandi Catholici vxor, vix ante annos centum, cæmentis saxisque iusserat obturari. Inuaserunt prius Bohemiam Hussitæ, postea Germaniam Lutherani: illos, quanta maleficorum vis fuerit subsecuta, Sprengerus & Niderius, [e] hæreticæ prauitatis quæsitores, docuerunt: hi vero, quos Sagarum torrentes in Aquilonarem tractum infuderint norunt qui; hoc frigore Arctoo quasi gelati, metu torpuerunt. vix enim illis in locis quidquam innocuum vel immune ab his sub humana specie feris, dicam nescio, an dæmonibus. Plerique qui ætate prouectiores non in eculeo modò, sed post quæstiones quoque, Treuirensi in ditione, confitebantur iudicibus, se hac labe primùm imbutos, quo tempore tetrum illud & Tartareum Lutheranismi fulcrum, ipse quoque Magicæ nomine famosus, Albertus Brandeburgicus, prouinciam illam flamma ferróque prædabundus vastabat. Quotquot Inalpinas regiones vicinas Heluetiis incolũt, raras illic fœminas maleficij expertes, plerasq; crimine vno nobiles norunt: nec alia verior aut promptior occurrit causa,

[a] a d. l. 1. c. 8.
[b] b Epist. ad Ctesiphõtem contra Pelag.
[c] c c. 43. cũ seqq.
[d] d cap. 57.
[e] e In Malleo malefi. & in Fornicario.

quam

quam quòd, in hanc vſque horam, VValdenſium reliquiæ nefariæ, illic, vt in ſpelæis, occultatæ hæſerunt. Nihil per Angliam, Scotiam, Franciam, Belgium, hanc peſtem celeriùs & vberiùs propagauit, quàm dira Caluiniſmi lues. Antea paucis in locis, de non multis & vilibus tantùm, incertus rumor ſpargebatur; nunc cum ipſa hæreſi, vt cum febri furor, plurimos paſſim & palàm nobilitate, eruditione, diuitiis & dignitate claros inuaſit. Sic Behemoth inſaturabilis epoto iam pelago ſperat, *quòd Iordanis influet in os eius*, [a] *electóque paſtus* cibo ipſam Domini ſortem deuaſtabit. Quid? quod Danæus Caluinianus miniſter ſtrigum conuentum Geneuæ ordinarium eſſe propè ſummam ædem, & in ea vrbe ſpacio trium menſium pluſquam quingentas perſonas iudicum ſententia morte punitas narrat? *lege Creſpetum de odio ſatanæ li. I. diſcurſu. 15.* Cauſas autem mihi perquirenti, cur hæreſim comitetur aſſiduè Magica, commodum occurrere, quas meus quondam Doctor Io. Maldonatus Societatis IESV Presbyter, vir doctus iuxta & ſanctus, diſertiſſimè prodidit, cùm de dæmonibus publicè Lutetiæ Pariſiorum profiteretur: illε cauſas commemorabat quinque, his verbis:

a Iob. 40. v. 18. Habaca. v. 16

F

Prima cauſa eſt, quòd dæmones in hæreticis, vt olim in idolis, habeant domicilium. Rectè enim ſolet Hieronymus dicere, diabolum cùm idola, in quibus habitabat ante, diſiecta vidiſſet, peiora idola in hæreticorum animis ex ipſis diuinis litteris fabricaſſe. Caſſianus grauis & antiquus auctor, *Collat. 7. ca. 32.* affirmat ſe dæmonē audiuiſſe confitentem, ſe per Arium & Eunomium impietatem ſacrilegi dogmatis edidiſſe. Quare neceſſe eſt, vt; quemadmodum finito bello milites per omnes partes diffuſi prædones fiunt, omnéſque vias obſident; ita dæmones, inclinatis aut abolitis hæreſibus, quæ ante vigebant, quaſi euerſis templis in quibus colebantur, nouas in aliis hominibus ſedes quærant. Solent enim dæmones, cùm ex homine in quo erant egredi coguntur, facere: quod ij faciunt, qui obſidione fatigati, coguntur arcem tradere, quam tenebant. Petunt enim conditionis loco, vt ſibi liceat ſe in alium locum recipere: quod exemplo illius legionis intelligimus, quæ à CHRISTO petiuit, vt fineret ſe porcos occupare.

Secunda cauſa eſt, quòd omnis hæreſis initiò violenta eſt prorsùs & vehemens: ſed ſtare in eodem gradu non poteſt. quia, præterquam quòd id diuina prouidentia non patitur, natura quoque ipſa ita ſe habet, vt non poſſit error diu veritatem imitari. Quare omnem hæreſim neceſſe eſt, niſi ad eam religionem, vnde egreſſa eſt, maturè reuertatur, aut in magicas artes, aut in extremam atheiſmi impietatē degenerare. Cùm enim duæ ſint potiſſimùm cauſæ, quibus hæretici homines efficiantur: altera ſuperbia laſciuientis ingenij, nihilque credentis, niſi quod oculis cernat: altera curioſitas quædam intemperans & ſtudium nouitatis: fit omninò neceſſariò, vt qui ſuperbia hæretici facti ſunt, cùm iam, quam primæ inuentionis ardore in ea ſecta, quam nimis ſubito amplexi lucem eſſe iudicabant; eodem ardore frigeſcente, tenebras eſſe comperiant, deſperatione alibi inueniendæ veritatis prorsùs nihil credant: & quos in hæreſim curioſitas impulerat; cùm ea, quæ principio noua eſſe videbantur, paululū inueterauerint, eadem curioſitate, & ad ineundam cum dæmonibus familiaritē, & ad diſcendas exercendáſque dæmonū artes impellantur.

Tertia cauſa, quòd ita videatur eſſe natura comparatum, vt quemadmodum famem peſtilentia ſequitur, ita hæreſim varia curioſarum artium genera ſequantur. Nam & hæreſis fames quædam eſſe verbi Dei. *Amos 8.* Etenim vt in annonæ caritate homines coguntur cibis vti non ſalutaribus, vnde fit, vt corruptis humoribus gignitur peſtis: ita hæreſi vigente, dum homines corruptis ſcripturæ ſenſibus vtuntur, ad Magicas tandem artes deueniunt, quæ quaſi animi morbi ſunt.

Quarta cauſa, quòd ſoleant dæmones hæreticis vti ad fallendos homines, quaſi formoſis meretricibus. Nam hæreſim in ſcriptura meretricem appellari manifeſtum eſt. Iſa. I. *Quomodo facta eſt meretrix, ciuitas fidelis?* Quare quemadmodum lenones, quando ſcorti forma defloruit, ex ſcorto lenam faciunt: ita dæmones, cùm primā hæreſis ſpecies ita periit, vt minùs homines in errorem pelliciantur: ex hæreticis, Magos faciunt.

Quinta cauſa eſt, vt opinor, negligentia eorum qui regunt Eccleſiam. Nam quemadmodum in incultis agris locuſtæ gigni ſolent: ita, ex inopia verbi Dei, gignuntur præſtigioſæ artes. Nam & locuſtæ in ſcriptura dæmones ſignificant *Apoca. 9.* Itaque videtur etiam in hoc tempus conuenire, quod ait Ioel c. I. *Reſiduum erucæ comedit locuſta, & reſiduum comedat locuſta comedit bruchus.* Nam quod hæretici reliquum fecerant, malefici dæmonum arte populantur, & quod malefici relinquunt athei perdunt.] Hæc non minùs acutè, quàm vere Pater Maldonatus.

Atque

Atque vtinam non in oculos ea nobis incurrerent. Vidimus olim florentes Belgæ, Geusios Caluinismo, Lutheranismo, & Anabaptismo erucarum instar cuncta depascentes. Vidimus hos *tres immundos spiritus, de draconis ore, & de ore bestiæ, & de ore Pseudoprophetæ exeuntes.* a Videmus illis iam marcescentibus, & ipsa temporis diuturnitate fermè exspirantibus, varia locustarum sortiariarū examina totum Septentrionem depopulantia. Videmus parte alia sic crescere numerum atheorum siue politicorum: vt, cùm tam pauci supersint feruentes & veri Catholici, ipsa paucitate planè nulli queant videri. Hæreticis illis, de SOCIETATE nostra multi se strenuè opposuerunt, & eorum rabiem præclarè scriptis libris infregerunt. b Atheos quoque Theologi, & Philosophi nostri, non semel, hydræ lerneæ instar repullulantibus capitibus, ignito veritatis gladio resecantes profligarunt. Locustas hasce, quas illi prætermisere, vel obiter & leuiter tantùm velitati cū illis fuere, nunc mihi ex professo, disputationis ventilabro dispellendas, & veritatis caritatisque, velut chalybeo speculo, vstulendas delegi, non virium vlla mearum fiducia, sed supremi Numinis auxilio præsumpto. Illud enim, pro cuius honore & gloria hoc certamen suscepi, suum vti spero pugilem non deseret. Age, ô vera & æterna SAPIENTIA, cuius nomen perfidi Magi abnegarunt: iuua & tuere. Tu, ô VIRGO SACRATISSIMA, quam præ cælitibus cunctis depreciant & despuunt: clientem tuū protege, & faue pugnanti. Tu, ô sancte MICHAEL cum æthereis quibus præes legionibus, qui Luciferum cum sociis rebellionis, cœlo deturbasti, & in abyssi profundum compulisti, auxiliare in arenam descendenti. Vósque Superi omnes, Beatæ animæ, hanc infernorum spirituum tyrannidem reprimite, & à fratrum vestrorum mentibus dirissimam pestem auertite, & sæpè triumphatas furuorum ac tetrorum cacodæmonum acies, vti soletis: cædite, sternite, profligate. Vestris fretus suggestionibus atque suppetiis, quódque mihi lectoribúsque vertat benè; si prius de superstitione ipsa nonnulla ad sequentium intelligentiam clariorem necessaria delibaro, rem aggredior.

a Apoc. 16. v. 13.

b Turrianus, Bellarminus, Buzeus, Gretserus, Cotterus, Tyreus, Valencia, Molina, Zuares, Fonseca, Pererius, Vasquius, Serarius, Possevinus, Maldonatus, Gretserus, alii.

G

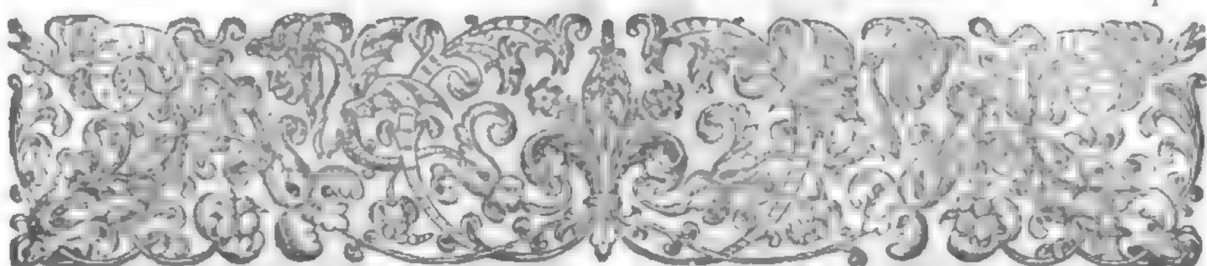
HIC

Hic fructus curiosarum artium est, hæc emolumenta *superstitionis*, cuius Etymol. Verè piorum hominum studia describens; quisquis ille vel illa, cuius sunt Sibyllina oracula, libr. 3. ostendit, quàm ab his vanitatibus alieni futuri sint, quibus, quod omnium ferè superstitionum genera complexus, visum mihi ordiri. ita canit.

Ἐξ ὧν δὴ γένος ἐςὶ δικαιοτάτων ἀνθρώπων,
Οἷσιν ἀεὶ βουλή τ' ἀγαθὴ, καλά τ' ἔργα μέμηλεν.
Οὔτε γὰρ ἠελίου κύκλιον δρόμον, οὔτε σελήνης,
Οὔτε πελώρια ἔργα μεριμνῶσι κατὰ γαίης,
Οὔτε βάθος χαροποῖο θαλάσσης Ὠκεανοῖο,
Οὐ πταρμῶν σημεῖ', οἰωνοπόλων πετεηνὰ,
Οὐ μάντεις, οὐ φαρμακοὺς, οὐ μὴν ἐπαοιδούς.
Οὐ μύθων μωρῶν ἀπάτας ἐγγαστριμύθων,
Οὐδὲ χαλδαίων τὰ προμάντια ἀςρολογοῦσιν,
Οὐδὲ μὲν ἀςρονομοῦσι. τὰ γὰρ πλάνα πάντα πέφυκεν.
Ὅσσα περ ἄφρονες ἄνδρες ἐρευνῶσιν κατὰ ἦμαρ,
Ψυχὰς γυμνάζοντες ἐς οὐδὲν χρήσιμον ἔργον,
Καὶ ῥα πλάνους ἐδίδαξαν ἀκηλείους ἀνθρώπους,
Ἐξ ὧν δὴ κακὰ πολλὰ βροτοῖς πέλεται κατὰ γαῖαν,
τοῦ πεπλανῆσθαι ὁδοὺς τ' ἀγαθὰς, καὶ ἔργα δίκαια.

Ex quibus est hominum proles iustissima semper,
Queis bona mens cordi est, & verum cura proborum.
Nam neque decursum solis, lunave rotatum,
Nec curant ea quæ per terras magna feruntur,
Nec vasti oceani rimando quærere fundum,
Non sternutantum, non præpetis omina pennæ,
Non vates, non veneficos, non incantatores,
Non imposturas fatuorum ventriloquorum,
Nec Chaldæorum prædictiones astrologicas,
Nec astronomicas quidē. Nam sunt hæc omnia falsa,
Dementes homines quæ perscrutantur in horas,
In re exercentes animas, quæ non iuuat hilum,
Quæ miseros homines errores edocuerunt,
Ex quo mortales agitant mala multa per orbem,
Vt rectisque viis & iustis rebus aberrent.

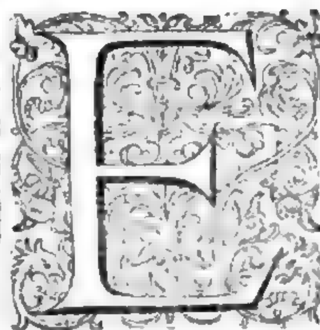
MARTINI DELRIO PRESBYT. SOCIETATIS IESV,

LIBER PRIMVS.

De MAGIA in genere, & de NATVRALI ac ARTIFICIOSA in specie.

CAPVT I.

De Superstitione & eius speciebus.

ETYMOLOGIAM nimis curiosè D. Isidorus [a] sectatur his verbis: *superstitio dicta eo quòd sit superflua, aut superstatuta obseruatio. Alij dicunt, à senibus, quia multis annis superstites, per ætatem delirant, & errant superstitione quadam, nescientes quæ vetera colunt, aut quæ veterum ignari asciscunt. Lucretius autem superstitionem dicit superstantium rerum, id est cœlestium seu diuinarum quæ super nos stant: sed malè dicit.*] non malè si analogiam, sed si mentem spectes. Nam Epicureus poëta nullam Deo rerum humanarum curam esse censebat, & ideò supremi numinis timorem *superstitionem* vocabat, eo quòd, quasi horribili aspectu, timor iste mortalibus superstet & impendeat, alludit enim ad versus illos Lucretii, [b]

a lib. 8. Orig. cap. 3.

b lib. 1.

Humana ante oculos fœdè cùm vita iaceret
In terris, oppressa graui sub relligione:
Quæ caput à cœli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans.

Nam Lucretio, vt & aliis gentilibus, *relligio* ponitur pro superstitione. Etymologia autem illa etiam Seruio placuit: cui, [c] *superstitio est, superstantium rerum (id est cœlestium & diuinarum quæ super nos stant) inanis & superfluus timor.* De senibus quod addit Antistes Hispalensis, non est eius commentum: sic enim Donatus, vel quisquis ille: [d] *superstites sunt senes vel anus, quia ætate multis superstites iam delirant. Vnde & superstitiosi, qui Deos timent nimis, quod signum est deliramenti.*] Christianis scriptoribus nomen superstitionis in malum sumi solet, etiam in illo D. Pauli: [e] *Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosos vos esse video.* Syriacè est, nimios in cultu dæmonum; Græcè *δεισιδαιμονεστέρους*, æquo superstitiosiores: eò scilicet, quòd vano dæmoniorum timore, lapides, ligna, spiritus, ignota quoque & ambigua numina, colerent. Quo sensu gentilium errorem Patres *Superstitionem* nuncupant, non *Religionem*: nisi additâ vanæ vel falsæ denotatione. Quoniam inter *Religionem* & *Superstitionem* multum interest. Synesius rectè *δεισιδαιμονίαν* ait vitium esse virtutis *εὐσεβείας* persona circumdatum, ep. 67. *Non enim philosophi solùm* (ait Cicero [f]) *verùm etiam maiores nostri Religionem à superstitione separauerunt, nam qui totos dies precabantur & immolabant, vt sui sibi liberi superstites essent, Superstitiosi sunt appellati, quod nomen patuit postea latiùs. Qui autem omnia, quæ ad cultum Dei pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo, vt elegantes ex eligendo, tanquam à diligendo diligentes, ex intelligendo intelligentes. His enim verbis omnibus inest vis legendi eadem, quæ in religioso. Ita factum est in superstitioso & religioso, alterum vitij nomen, alterum laudis.*] Adscripsi verba vt legenda censeo ex Lactantio: [g] ex quo & D. Augustino [h] corrigendus Non. Marcellus eadem aliter referens. Nonius etiam vult *Superstitiosos* dici, *quod præ cultura deorum cætera supersedeant*, id est negligant: itidem & *Religiosos quasi relinquosos* (sic membranæ) *quod cæteris relictis solis sacrificiis deseruiant*, ridiculum commentum, & Nonio dignum. Lactantius eruditè, quâ solet argumentorum vi & copiâ Ciceronis discrimen refellit, & concludit, *Religio veri cultus est, Superstitio falsi.*] hoc præclarè: non ita quod subdit: *Omnino quid colas interest, non quemadmodum colas, aut quid precere.*] parùm id consideratè dictum. nam superstitio quoque nascitur, si quod oportet coli, Deum Optimum Maximum, non vt oportet colas aut precere. Religioni duntaxat locus: si qui vni ac vero Deo supplicant, ita quemadmodum oportet id faciant. Optimè enim Theologi nostri *Religionem* definiunt virtutem, quâ Deo vero cultum verum ac debitum exhibemus, ideóque dictitant, duo illi vitia extrema repugnare: Vnum in defectu positum, quod cùm debito honori detrahat, *Irreligiositas* vocatur: alterum in excessu, quod non quidem verum cultum æquo maiorem exhibet; (quis enim, quantum par est, queat exhibere illi infinitæ bonitati, immensæque maiestati?) sed ideò nimium: quia nec verum, nec bonum, sed superfluâ quadam circumstantiâ vitiatum: quæ, quòd perperàm & in Dei potiùs iniuriam, quàm hono-

c in VIII. Aeneid.

d in Teré. Andr.

e Act. 17. v. 22.

f lib. 1. de nat. Deor.

g li. 4. c. 28

h li. 14. de ciuit. Dei. c. 30.

rem, materiæ debitę adiicitur: ideo in excessu positum vitium vocant.[i] Cùm enim bonum idem sit quod perfectum, omnęmque defectum siue vitiū repellat: nihil etiam verum dici mereatur, nisi quod idem sit bonum: perspicuè intelligitur, si mali quidpiam in cultu diuino reperiatur, verum cultum eum non esse, quare nec *Religionem* dici posse. Deinde cùm *Superstatio* omnis, nomine suo vitium in cultu inesse indicet, consequitur nullum cultum, qui superstitiosus sit, verum cultum vocandum: atque adeò superstitionem omnem falsi cultûs esse, vt Lactantius dixerat. Sed falsitas ista non vno tantùm ex fonte; vt putabat: sed ex duobus oritur. Capitalis omninò est, quem ille non ignorauit: si videlicet id pro Deo colatur, quod Deus non est: hunc nostri nominãt, *Superstitionem falsi cultus*. alter minùs est deleterius, sæpe tamen lethalis, semper noxius, quem Firmianus perperã videtur à superstitione excludere, si cui qui debetur cultus, non quo debetur modo, exhibeatur; hunc vocant Theologi, *indebiti cultus superstitionem*, eò quod non, qualis debetur. Prior generali nomine solet *Idololatria vocari*, quia quicquid, cùm non sit Deus, vti Deus adoratur, idolum nominatur, iuxta illud:[k] *Omnes Dij populorum, idola*, hoc est vanitas & inania, nihilque minùs quàm quod volunt haberi. Nam vis ista est vocis Hebrææ ELIL. Posterior nomen suum retinet, nec proprium, quod sciam, aliud habet: nec imposuit D. Augustinus,[l] contentus descripsisse, cùm de imaginariis indebiti cultus signis ageret, his verbis: *quæ ad remediorum, aliarúmque obseruationum curam pertinent: quæ non sunt diuinitùs ad dilectionem Dei & proximi, tanquam publicè constituta: sed per priuatas appellationes rerum temporalium, corda dissipant miserorum.*] De hoc indebito cultu nulla nunc à nobis disputatio instituitur: de falsi tantùm cultus superstitione disserendum, cùmque ea duas species complectatur. *Expressam Idololatriam*, quando cultus Deo debitus clarè & disertè transfertur in creaturam: cùm Iudæi vitulum, Ægyptij Anubim, Romani Quirinum coluêre: & *tacitam*, siue vt alij vocant *Implicitam*: illam quoque priorem nunc missam facimus, contēti quæ ad posteriorem pertinent, & sunt obscuriora: pro modulo nostro elucidare. Tacita idololatria est omnis magia prohibita, vt suo loco ostendemus.

i vide Gregor. Valen. tom. 2. 2. dispu. 6. q. 10. punct. primo.

k Paral. 16 ver. 26.

אליל

l lib. 2. de doct. Christia. c. 23.

CAPVT II.

De Magia, eiúsque diuisione, & Magorum variis nominibus.

MAgiam vniuersim sumptã definio terminis latissimis, *vt sit ars seu facultas, vi creatâ, & nõ supernaturali, quędã mira & insolita efficiens, quorum ratio sensum & cõmune hominũ captum superat.* Vsus sum terminis latissimis, quia video viros magnos, Fr. Victoriam[a] secutos, dum pomeria circundant strictiora, artificiosam & naturalem exclusisse. *Artem* dixi, seu *Facultatem*, pro quauis cognitione & operatione, apodicticâ, topicâ, scientiam gignente, vel non gignente, mechanica vel liberali, artificiosâ vel artis experte, verâ vel circulatoriâ, superstitiosâ; vel vitij experte. *Efficiendi* vocabulum pro omnis mentis, animi, sensus, aut membrorum functione posui. *Vim* intelligo, siue rei adhibitæ, siue personæ adhibentis, hominis nempe, vel dæmonis. *Creatam & non supernaturalem* nominaui, vt excluderem vera miracula; quæ solius

a relect. de magia. nu. Angles floril. us 2. d. 7. alios.

A Dei sunt opus: quocirca malui *mira*, quam miracula dicere. *Cõmunis* denique *captûs & sensûs* mentionem inserui, quia multorum magicorum effectuum causa soli sapientiores, qui omni ætate pauci, consequuntur. Tam latè sumptæ Magicæ, diuisio, petenda ex causis finali & efficiente. *Ab efficiente* ducitur diuisio in *Naturalem, Artificiosam & Diabolicam*; quia cuncti effectus eius adscribendi sunt, vel insitæ rebus naturæ, vel humanæ industriæ, vel cacodæmonis malitiæ. *A finali causâ*, rectè dispartitas; primò *in bonam*, si bona intentióne & licitis medijs vtatur; (quod tantum competit artificiosæ ac naturali) & *in malam*, cuius nempe finis vel media, quibus vtitur, praua sunt; B hæc peculiaris est Magiæ prohibitæ; quam idololatriam tacitam & superstitionis speciem esse diximus. Hæc prohibita Magia sic describi potest, *Facultas seu ars, qua, vi pacti cum dæmonibus initi, mira quædam, & communem hominum captum superantia, efficiuntur.* Dixi *vi pacti*, quoniam omnis Magiæ huius vis, pacto tacito vel expresso nititur, vt suo loco docebo. *Tacitam* vocant *idololatriam* Theologi, quia non tam (vt plurimum certè) intendunt Magi cultum illum exhibere creaturæ, vt Deo; quàm tanquam benefactori cuidam & munifico, à quo aliquid consequantur. Quæ intentio, ratione multiplicis sui obiecti, quatuor quasi species huius tacitæ idololatriæ, seu C prohibitæ Magia gignit. Fit enim aliquando, vt dumtaxat extraordinarij & miri effectus cognitio vel operatio quæratur; & tunc sibi nomen *Magia specialis*, ac strictè sumptæ, vindicat: aliquando fit, vt quis nitatur cognoscere res futuras, vel etiam præteritas aut præsentes, sed arcanas & occultas; conatus iste *Diuinatio* nominatur: aliquando desiderat instrui & iuuari, non vt prosit, sed vt noceat aliis, vel vltionem sumat, huic sceleri *Maleficium* est nomen. Denique sunt aliquando: quibus decretũ est, sine noxâ cæterorũ, sibi vel aliis hoc opere prodesse vtilitate vel voluptate, & tunc Theologi nuncupant *Nugatoriam seu vanam obseruantiam*. Sic Magia reproba, in *Magiam speD cialem, Diuinationem, Maleficium, & Vanam obseruantiam* diuiditur, de quibus singulis ordine disputabimus.

Ab hac specierum Magiæ diuersitate, mira nominum varietas apud Hebræos, Græcos, Latinos manauit, ad eos significandum, qui stygijs hisce mysteriis forent initiati. Prosequamur præcipuas appellationes.

Quædam Hebræorum, ad solam diuinationem videntur pertinere, vt duo illa coniungi solita, AOVOTH & IDDEGHONI; quorum nisi fallor posterius latiùs paulo patet, ideóque in sacris litteris illi solet postponi, locis[b] passim obuiis. *Aouoth*, à radice אוב of, quod vox E redditur obscurior & quasi ex vtre stridens[c]: nam OF primò significat ipsum dæmonem respondentem, secundò significat Magum qui responsum edit: sicut & *Python, & ventriloquus*, vocatur, vel ipse dæmon inhabitans, & ex imo hominis respondens: vel ipse homo, cui dæmon inhabitat[d]. Græcis etiam ἐυρυκλῆς vtrumque significat, à quondam Euryde, qui Pythonem habebat, & primus vētriloquus Athenis fuit, vnde & alij ἐυρυκλεῖς dicti. quod docent Suidas & Hesychius, & Scholiastes Aristophanis[e] & ex Aristophane, Plutarchoque posset probari. IDDEGHONI non spectat ad Chytomanticos & similes; vt quidam cen-

אובות ידעני

b Leui. 19. ver. 31. & 20. v. 6. Deut. 19. ver. 11. 4. Reg. 23. v. 24. Esai. 8. ver. 19. & 19. versic. 3. c 1. Reg. 28. v. 7. & 9.

d Vt docui pluribus comment. in Isa. c. 8. v. 19.

e Suid. & Hesych. in voce ἐυρυκλῆς Plutar. lib. de defectu oraculor. Aristophã. in Vespis, & ibi Schol.

ſet, ſed ad oracula dæmonum, ſiue per AOVOTH, ſiue ex viſceribus telluris, ſiue per vmbrarum euocationem, vt colligitur comparatione locorum SS. vbi hoc nomen vſurpatum [f]; ſiue ad genus quoddam diuinationis, de quo libro tertio.

Alia nomina nõ tam quid dæmõ efficiat, quàm quid Magus conetur, reſpiciunt, patentque latiùs. Ad omnes enim diuinationes pertinẽt, NACHAS. KISEM, GHONEM, ad omnes verò incantationes, CHABAR, & LACHAR; ad omnem denique Magicam in genere, CHARTVMMIM, & MECHASSEPHIM, de quibus nunc agendum. NACHAS ſignificat augures, & omnes alios coniectores vanos: qui ex fortuitis quibuſdam futura ſolent diuinare; qualem ſe, prudenti vocis æquiuocatione, ad tempus Ioſephus finxit [h]. hæc diuinatio prohibita multis locis [i].

KASAM ſignificat vniuerſim diuinare, vnde KISEM diuinans ſeu ariolus, & KESEM diuinatio. ſumitur etiam in malam partem de quacunque, rerum quoque non fortuitarum, prohibitâ coniectatione. paſſim in SS. eius mentio obuia eſt [k].

GHONEM quibuslibet auguribus & cõiectoribus accõmodatur [l] etiã Onirocriticis [m]. quare perperàm Rabbini recentiores reſtringunt, ad eos, qui ſuperſtitiosè dies & tẽpora obſeruant fauſtâne ſint an infauſta. ſed hoc genus ad omnia pertinet.

CHABAR [n] & LACHAS [o] quomodo diſcrepent nondum inueni; quare (ni fallor) idem ſignificant, nẽpe ἐπαοιδὸν incantatorem, ſeu (vt Gentiles vocabant) exorciſtam, qui profanis ſeu malis verbis aut muſſitationibus mira patraret.

De CHARTVMMIM falli puto Abenezram, Ben-Natam & alios Rabbinos, qui ad naturalem ſeu bonam Magiam videntur referre. Quæſo, ſi hanc ſignificaret, cur tam ſeriò in SS. prohiberetur? Equidem puto hoc nomen complecti Magorum genus omne; qui, cum dæmone fœderati, diuinant [p] vel præſtigioſa miracula operantur [q]: immò & quoſcumque in cantatores & veneficos cõprehendere probatur. quia LXX. modò vertunt expoſitores, ἐξηγητὰς [r]: modò φαρμακοὺς veneficos [s]; modò ἐπαοιδοὺς incantatores [t]. Vulgatus quoque noſter aliquando vertit coniectores [u], aliquando verò ariolos [x], aliquãdo maleficos [y], vt iſtorũ auctoritate vocabulũ intelligamus adeò diffuſũ eſſe.

Deniq; MECHASSEPHIM vox, eſt orta ex radice CHASAPH, ſignificans quemuis maleficum præſtigiis, vel aliis quibuſuis malis artibus Magicis, vtentem. Ideo noſter tam latè interpretatur, maleficos, [z] maleficas artes [aa], maleficia, [bb] aut veneficia. [cc] Non defuit tamen quidam vehementer huius criminis ſuſpectus, & ex profeſſo ſagarum patronus, qui lectoribus conaretur perſuadere hoc vocabulum, ſaltem in lege Exodi XXII. ca. reſtringendum ad ſolos venenarios, cuius error facilè refellitur. Primò quia radix nominis, CHASAPH, non ſignificat toxico perimere (vt ipſe putat) ſed quando ſolitariè ponitur, nec ſententia narrationis reſtrictionem poſtulat, tunc Magicorum ludibriorum genus omne continet, vt apud Malachiam, & Nahum, & in libris derelictorum: Si quando autem reſtringatur, id contingit, rei, quæ deſcribitur, conditione hoc poſtulante. Sic Exod. 7. reſtringitur ad præſtigiatores propriè dictos, de quibus tantùm agebatur: ſic apud Ieremiam ponitur pro Diuinatoribus; apud Daniele͂, pro ſomniorum interpretibus. Det aduerſarius locum vllum, vbi pro ſolis Venenariis vſurpetur.

f ſup. lit. B.
נחש
h Gen. 14. v. 5. & 15.
i Leuit. 19. v. 26. n 23. v. 23. & 24. v. 1. Deut. 18. v. 10. 2. Par. 33. v. 6
כסם
k vt d. v. 23. & d. v. 10, 1. Reg. 28. v. 8. Reg. v. 17. Iſa. 3. v. 2. Iere. 27. v. 9. Ezec. 12. v. 24. & 21. v. 21. & 22. v. 28.
ענן
l Id. loco. Ier. & Mich. 5. v. 12.
m vt Deu. 18. ver. 10. & 2. Para. 33. v. 6.
חבר
n Iob. 40. v. 25. & Pſ. 57. v. 6.
לחש
o d. v. 6. Eccl. 10. v. 11.
חרטמים
p vt Gen. 41. verſ. 8. & 24.
q vt Exod. 7. v. 11. & 22. & 8. v. 7. ac 18. c. 9. v. 11.
r vt in Geneſ. ſupra.
ſ vt in Exo. ſupra.
t in Exod.
u in Gen.
x Daniel. 1. verſ. 20. & 2. verſic. 2.
y In Exod. ſupr.
מכשפים
z Exod. 7. v. 11. & 22. v. 18.
aa 2. Par. 33. ver. 6.
bb Iſai. 47. verſic. 9. & 12. Ierem. 27. verſ. 9 Daniel. 2.

Benè eſt, quòd duo tantùm loca adduxit. Vnum de [dd] Iezabele: quaſi verò Iezabel clanculum venenis, & non ferro palàm, atque cædibus, in prophetas graſſari fuerit ſolita. Quãtò veriſimilius eſt fœminam inſano dæmonum cultu furentem, incantationibus quoque, & rhombis, aliiſque philtris Achabum, & alios dementaſſe? vt ibidem bene, poſteriore loco, cenſuit Thoſtatus. Sanè ante Iezabelem Magiæ ſuſpecta non fuit Samaria: poſteà, per hanc fortè execram, peſtis hæc immiſſa, hæſit adeò pertinaciter, vt Samaritani nomen pro incantatore vſurparetur, Vnde & IESV Domino obiectum, *Samaritanus es, & dæmonium habes* [ee], quaſi genti proprium eſſet, cum dæmone commercium habere. Quare & Dominus conuitium illud vnicâ negatione refutauit, *ego dæmoniũ nõ habeo*: quaſi dicat, cũ dæmonio paredro, vel eurycli fœderato, nulla mihi familiaritas intercedit, quapropter nec Samaritanus ſum: & poſt Chriſtũ Dominum, ſollẽnes Samariæ Magi principes, eorúmque ſcholæ, Simonianorum ſcilicet & Menandrianorum. Secundum adfert locum ex d. c. 22. Exod. eò quod LXX. verterint φαρμακοὺς; quod ipſe contendit ſolos venenarios ſignificare; tam bonus certè Græcus, quàm bonus Chriſtianus: refellitur ipſa conſuetudine LXX. Interpretum, quos conſtat eâ voce latiùs vti. Primò, quia Exod. 7. v. 11. etiam vertunt φαρμακοὺς, vbi conſtat agi de præſtigiatoribus: nam & incantationem ſeu præſtigias ibi vocant φαρμακείας; & quos antè φαρμακεῖς, dixerat iidem ab illis vocantur ἐπαοιδοί. Deinde æquè diffusè ſumpſerunt in Paralipomenis, ἐφαρμακεύετο. Tertiò quoniam in Ieremiæ verbis, nomine φαρμακῶν, complexi ſunt diuinatores. Quartò quia, inter ſomniorum interpretes, apud Danielem, recenſent φαρμακοὺς. Tam ergo latè ſumunt hoc vocabulum ſeniores iſti Hebræorum doctiſſimi: quod verò peritè id faciant; ſi putarem operæ pretium, & antè non alij id feciſſent; probarem Hippocratis, Platonis, Ariſtotelis, Theocriti & aliorum veterum teſtimoniis. Ioſephus vt non ſuffragatur aduerſariis, ſic nec nobis refragatur. Pro nobis ſtãt Philo. lib. de ſpecialibus legibus circa medium, & Catholici Patres [ff] pleriquẽ; qui legem illam Moſis ad omnes Magorum ſpecies retulerunt: Hæc de Hebraicis.

Græcis ſua quoque ſunt nomina; quæ, ſtrictè ſumendo, differunt: nam ἐπαοιδὸς incantatorem, μάντις ariolum ſeu diuinum, φαρμακεὺς venenariũ, γόης præſtigiatorem propriè ſignificat. Sed frequenter primum, tertium & quartum, ad omnem Magicam porriguntur. γόης etiam quemcunque denotat impoſtorem. Videas illa tria Homonymõs coniungi à Platone, Syneſio, Herodoto, Chryſoſtomo, & Heſychio. Adde quæ habes inferiùs lib. 5. ſect. 16. litt. yy.

Sic Latinis alia eſt propria ſignificatio, alia per extenſionem accommodata; *Magorum* nomen à Barbaris ad Græcos, Latinoſque traductum, initio Perſis & Chaldæis in honore fuit, [gg] vt proprium Sacrorũ antiſtitibus, Regum moderatoribus, philoſophis atque Theologis; in infamiam cœpit vergere, & cunctis malis artibus attribui. *Venefici* dicebantur antè, ſoli qui malis pharmacis lædebant, & *venenarij* vocantur; poſtea de incantatoribus hoc nomen vſurpatum, & cunctis Theſſalis accommodatum vani (apud Capitolinum.) *Arioli, Augures, Aruſpices, Chaldæi, Theſſali, Genethliaci,* ſæpè confunduntur. *Lamiæ* dictæ, quod pueris ne-

2. verſic. 2. Mich. 5. verſ. 12. Nahum 3. verſic. 4. Malach. 3. verſic. 5.
cc 4. Reg. 9. verſ. 22.
dd 4. Reg. 9. v. 22.
חשף
ee Ioan. 8. verſ. 48. & 9.
ff D. Hieron. in Ierem. & Daniel. D. Auguſt. li. 21. de ciuit. Dei, c. 6. Iſych. libr. 6. in Leuit. c. 19. & 20 Raban. & alij add. c. 22. Exodi.
gg Hiero. in cap. 2. Daniel. Apuleius 2. Apolog. Heſych. & Suidas.

cem adferant, desumpto nomine, vel à famosâ illâ & crudeli Reginâ Lamiâ, de qua Anton. Liberalis, Diodorus & alij, vel à succubis dæmonibus, de quibus Philostratus; vel à feris Libycis, de quibus Dion Sophista.[hh] *Striges*, ab infaustâ & nocturnâ aue, quæ creditur exitium infantulis adferre[ii]. Veteribus etiam Romanis caput Apuleium dictæ hæ mulieres sunt, *Veratrices*; quod diuinandi scientiam profiteantur, vt solent illæ feces, quæ se iactant Ægyptias, colluuies omnium populorum atque nationum: veteres enim *verare* dicebant: Ennius, *satin' vates verant ætate in agunda* fortassis & *veracula*, vt coniicit vir doctus apud Suetonium in vitellio; *Nullis infensior quàm veraculis & Mathematicis*. Idem censet ab hostili maleficio, de quo libro tertio agendum, dictas olim *Simulatrices*, à Festo; & *filtrices* à Tertulliano. Longobardi suis legibus *Mascas* nominant; eò fortè, quòd in conuenticulis suis, laruis se tegant;[kk] vel quod deformi specie oris, vt sunt pleræque, laruis seu mascaris, quàm feminis similiores. *Sortilegos* veteres nominabant, qui quarumlibet sortium superstitioso iactu aliquid diuinare nitebantur[ll]: Sed Theologi & Iurisperiti posteriores cum nefando strigum crimine confuderunt. *Sortiarios* eosdem, & *sortiarias*, vocatos cóperio iam inde ab Hincmari Remensis Archiepiscopi æuo[mm]. Hi veneficii simul & Dæmonis vasalli Ligij sunt, quare possunt etiam dici *Satanici Venenarij*. Horum crimen vetus, & ante CHRISTI Domini aduentum. Tales enim Canidia Horatij, & Erisichto Lucani, Martina Taciti, & Thessalæ Luciani, & Apuleij. Nomen *sortiariorum* recentius est.

hh Vide Adagium Lamię turres, & Cómen. nostrum in Senecę Traged.
ii vide cómét. in Medeá v. 732.
kk Remigius lib. 1. dæmonolat. c. 28.
l extra tit. de Sortileg.
mm c. vlt. 33. q. 1.

CAPVT III.

De Magia naturali seu Physica.

QVi suprà mortales omnes Magicis deditì fuere, Persæ; à quibus id Marcion & Manes mutuati; duos credidere Deos auctores, & rerum Dominos; alterum bonum Oromazum vel Oromagdam; quem Solem censebant; & malum alterum Arimanem, siue Plutonem[a]: deinde ab his numinibus duplicem Magicam deduxerunt; vnam quæ, superstitiosa tota, cultum falsorum Deorum tradebat, & huiusmodi plura; alteram, quæ naturas intimas rerum callebat, quam Persis vtramque Apuleius[b] adscribit. Fallax prior & nociua, satis diabolum indicat auctorem; qui ante diluuiú eam docuit malos illos gigantes, à quibus eá Chamus imbutus; ab hoc, eius posteri Ægyptij, Chaldæi, Persæ: sic enim interpretor D. Clementis verba[c] de Angelis peccatoribus; *docuerunt* (ait) *homines quod dæmones artibus quibusdam obedire mortalibus, id est magicis inuocationibus, possint; ac velut ex fornace quadam & officina malitia totum mundum subtracto pietatis lumine, impietatis fumo repleuerunt. Pro his & aliis nonnullis causis diluuium mundo introductum est, & omnes qui erant super terras deleti sunt, excepta Noë familia, qui cum tribus filiis eorúmque vxoribus superfuit: ex quibus vnus Cham nomine, cuidam ex filiis suis, qui Mezraim appellabatur, à quo Ægyptiorum & Babyloniorum & Persarum ducitur genus, malè compertam Magicam tradidit disciplinam, hunc gentes quæ tunc erant* Zoroastrem *appellauerút, admirantes primum magicæ artis auctorem, cuius nomine etiam libri plurimi super hoc habentur, &c.* [addit hunc postea ictum fulmine, *Zoroastrem*; quasi viuéś astrú dictú, & pro Deo habitú. Zoroaster nó vnus, sed multi fuere (nam Goropius nugatur qui nullum putat fuisse) Primus iste Chaldæus Magiæ inuentor: falluntur Sixtus Senensis & alij, qui bonam illi tantùm tribuunt. Secundus fortè Bactrianus; qui cum Nino bellum gesserit, de quo Plinius, Iustinus & Arnobius; Tertius qui & Erus dictus, siue Armenij filius, iuxta Clementem Alexandrinum; siue Oromazi, iuxta Platonem: nec enim arbitror hos Eros fuisse diuersos, vt censuit Fran. Patricius. Suidas videtur primum cum secundo confundere, nó quartum aliquem suggerit. Arnobius quattuor commemorat: primum illum Chaldæum; secundum Bactrianum, tertiú Pamphilium genere, qui & Erus dictus; quartum Armenium genere, non Armenij filium, de quo Clemens; sed alium Hosthanis nepotem: Quinti fortè meminit Suidas cú Zoroastris Astronomi meminit, & Persomedum dicit fuisse. Sexti Proconnesij mentionem facit Plinius, omnes hi Magi fuere. Sic etiam de dæmonibus agéś Lactantius[d] *Magorum quoque ars omnis, & potentia horum adspirationibus constat. &c.* Idem asserit & D. Cyprianus & addit[e] Hosthanem Magorum præcipuum fuisse, huic famosos alios addit Tertullianus[f]: his verbis; *Hosthanes, Typhon, & Dardanus, & Damigeron, & Nectabis, & Berenice, publica iam litteratura est, quæ, &c.* his cósentiunt Arnobius, si rectè verba dispungas[g], & cum Eusebio,[h] D. Augustin. ac Marcellinus Zoromazdis meminit Suidas, Azonacis Plinius, eumque facit præceptorem Zoroastris. Corrupit vocem Noachi: ab hoc enim Cham & filij eius Chus Magiá bonam edocti. Scripsere etiá Magica, Iulianus Chaldęus philosophus libris 4. de dęmonibus: & Theurgicorú auctor illius filius, Iulianus ideò Theurgus vocatus, de quibus, Suidas & Proclus cósulédi. Porphyrius citat quédá Palladé, & Symbulú, & alios, nempe Adelphiú, Aquiliaú, Alexádrú Lybicum, Philocomum, Demostratum Lydum, Zostrianum, Nicotheúm, Allogenem, Mesum, quorum impiis scriptis vtebantur Gnostici. Picus testatur etiam legisse se libros Chaldaicè scriptos Esre & Melchiar magorum. Ex his hodiè tantùm exstant, Zoroastri χαλδαικὰ seu μαγικὰ λόγια, quæ ex Platonicorum scriptis laboriosè collegit Fran. Patricius, obscuritatis maioris, quàm vtilitatis in quæ exstant comment. Græca Plethonis & Pselli. Naturalem verò legitimámque Magicen cum cęteris scientiis Adamo Deus largitus; à quo posteritas docta, per manus & orbem eam propagauit: de hac arbitror intelligendum, quod ex Thalmudicis Quinquarboreus in c. 5. Threnor. tradit Sanhedritas Iudæorum Magiæ peritos esse debuisse. Ea (vt Psellus[i] & Proclus aduertêre) nihil est aliud quàm exactior quædam arcanorum naturæ cognitio, qua cœlorum ac siderum cursu & influxu, & sympathiis atque antipathiis rerum singularum obseruatis, suo tempore, loco, ac modo, res rebus applicantur, & mirifica quædam hoc pacto perficiuntur; quæ causarum ignaris præstigiosa, vel miraculosa videntur. Velut: cùm Tobias paternam cæcitatem felle piscis dicussit,[k] quam vim Callionymo pisci tribuunt cum Galeno[l] plerique: item, cùm tympani ex lupinâ pelle sonus, aliud tympanum, ex agninâ tensum, disrumpit:[m] cum Venetiis Turca quidam liquato plumbo manus lauit innoxius[n], illustria quoque illa quę narrat Beatus Augustinus libr. de ciuitat. Dei capit. 4. 5. & sexto de pauonis carne nesciâ putrescere; de paleis frigore suo niues conseruantibus, &

a Plutarch. lib. de Iside & Osyride. Laertius initio suæ historiæ. Agathias & alij.
b Apolo. 1.
c lib. 4. recogn.
d li. 2. c. 14. idem affirmat ca. 16.
e li. de Ido. vanitate, c. 16.
f lib. de anima, c. penult.
g li. 1. contra gent.
h Euseb. li. 10. de præparat. August. lib. 21. de ciuit Dei Marcellinus historiar. lib. 23.
i Psellus li. de dæmonib. Procl. lib. de Magia.
k Tobiæ 7.
l Galé. li. 10 simplic. medicam. Plinius, Aelianus, & alij.
m Oppianus li. 3. Cynege.
n Cardanus li. 6. de subtilitat. Boisteau. Hist. Prodigio. c. 8.

calore fructus maturantibus, vt contrariâ: de calce quæ, cùm ignitam in se vim habeat, aquis accenditur, & oleo infuso non accenditur, de Agrigentino sale, qui liquatur igne, aqua verò induratur & crepitat: de magnete, de Epyri fonte & similibus. his addunt alij patres, [o] de dictamo, quo ceruus sagittas expellit, & chelidonia, qua hirundines cæcos oculant pullos. Confirmat Plinius [p] de Psyllis & Marsis odore serpētes soporantibus, & impunè lacessentibus, de Pici [q] Martij herba cuneos adactos expellente: vnde communis fabula increbuit eam seras aperire. Confirmat Alex. ab Alexandro, [r] de veneno Tarantulæ seu Phalangij Calabri; à quo morsis non aliud vitæ & remedij præsidium, quàm si certo musicæ sono saltitare ad numerum compellantur, donec concidant fatigati. Prætereo innumera, quæ congessêre Aristoteles (si auctor ipse lib. de admirandis auditionibus) & Guilhelm. Aluernus opere pereruditio; de Vniuerso [s], & ex Belgis Robert. Triezius auctor libri, *de dæmonum deceptionibus* [t]; apud quos tamen duos quædam narrantur, meritò Satanici pacti suspecta, vt quod Guilhelm. narrat Heliotropiā facere homines inuisibiles, & argento viuo inter duas cannas posito incantationes impediri. Vt, quod Robertus docet, rutam furto sublatam, & ocimum cum conuitiis plantatum vberiùs prouenire: item septem certæ herbulæ gramina, iacta in symposio, conuiuas omnes ad rixas & Lapitharū certamina prouocare. Nec minùs friuola sunt quæ Ludouic. Dulcis memorat de vi gemmarum, per eas effici posse, quicquid homo queat imaginari, *lib. de gemmis ca. 1.* ô vanam auxesim! an gemmæ omnipotentes? Solidiora longè & tutiora peti possunt exempla, ex Serenio, Fracastorio, & Langio. [u] Naturalis huius Magicæ peritissimum fuisse Salomonem Regem minimè dubitandū. Quæ tamen de morbis ab eodem Rege curatis incantatione, Flauius Iosephus retulit, [x] ea vel falsa sunt, vel in illud referenda tempus, quo se idololatriæ & omni superstitioni immerserat. Tres magos Euangelicos hac Naturali Magica imbutos volunt nonnulli, & crediderim. Sed an hac solâ & non dæmoniaca quoque? post Christum Dominum adoratum, certo certius, à crimine hoc alienos; quid antè fuerint, parùm refert. Sanè Theophilactus [y] censuit etiam vetita imbutos. De Apollonio Tyanæo videtur Iustinus [z] Martyr eum Physicis magis annumerare: sed, vt frequentiùs credam dæmonis vsum opera, faciunt quæ perdoctè scripsit Eusebius contra Hieroclem.

Naturalis Magia diuiditur in *operatricem & diuinatricem*. hæc in abditis & futuris coniectandis versatur, de qua libro sequenti differendum nobis copiosè: illa miros effectus producit, de qua nunc agimus. Multi de ea libros ediderunt, quorum qui catologum nudum proponunt * sine antidoto, videndum ne venenum aureo Babylonis calice propinent incautis. Imprimis ab hoc numero remoueo, vt dæmoniacos Magos, *Robertum Perscrutatorem*, cuius *Magiam caeremonialem, & libr. de mysteriis secretorum* Agrippa legerat, & ex iis desumpsit non pauca; Picatricem Hispanum, Anselmum Parmensem, Cicchum Esculanum, Petrum de Abono, & Cornel. Agrippam, & Paracelsum, & auctorem pestilentis libri ארבעתאל, innominatum, sed mirum hypocritam; homines partim atheos, partim hæreticos, Alchindus, Rogerius Bachonus, & Geber Arabs multis scatent superstitiosis. ideò vetitæ lectionis etiā hos putarim. Raymundus Lullus, & Arnoldus Villanouanus, sunt ipsi quoque in nonnullis hæreseos notati [aa]: quare libros eorum nullus deberet legere, qui Theologicorum dogmatum non sit probè peritus. In eandē classem referendus Thomę Bungey *li. de magia naturali*, & eodem titulo lib. Georgij Riplay, qui post mortē necromanticus fuisse iudicatus. Poncetti & Ardoini *libri de venenis*, legēdi non videntur, nisi à medicis conscientiæ timoratæ ac piæ: ceteris ea lectio intuta. In Cardani *de Subtilitate & de Varietate* libris passim latet anguis in herba, & indigent expurgatione Ecclesiasticæ limæ. Ioannes Baptista à Porta, specioso *Magiæ naturalis* titulo, superstitiosa multa & illicitæ Magicæ velare nititur, verbi gratia de conficiendo sagarum vnguento, & his similia. De Antonij Mizaldi *Naturalis Magiæ* libro, non habeo quod dicam, quia nondū legi: suspicor, quod facit in *Centuriis memorabilium*, superstitiosa illum à Naturalibus non secreuisse. Alberto Magno tributus *liber de Mirabilibus* vanitate & superstitione refertus est; sed magno Doctori partus supposititius. Cicchi de Esculo *Comment. in spheram Sacrobusti* inter superstitiosa scripta collocandus. Pomponatij de *Incantationibus* opusculum, certè miratus fui tamdiu tolerari ab Ecclesia, nunc recens. & meritò, in Romano Indice damnatur: verissimum enim; quod ab Antonio Mirandulano [bb] scriptum, hoc opere Pomponatium, se nec Philosophum bonum, nec, quod fœdius, Christianum bonum exhibuisse, cùm effectus omnes mirificos cœlorum influxionibus adscribit, adeò vt velit & religiones & leges, earúmque latores ab iis dependere. Quod prorsus impiū. Edidere quidam, nomine Francisci Pici Comitis Mirādulani, *positiones Magicas*, in quibus certè sunt quæ meritò, etiam Bodinus, vt noxiæ superstitionis, reprehendit. Quid ipse censor ille? *Dæmonomaniam* suam multis erroribus refersit, nec qui postea edidêre, vt emendatam, Antuerpienses: vti par erat expurgarunt. Manent multa noxia, & quę ambiguam auctoris fidem satis contestantur, nocentéque legentibus possint. Vnde & ab inquisitoribus Romanis, iure optimo, liber ille inter vetitos refertur. *De theatro vniuersæ naturæ*, eiusdē Bodini, si Deus vitam dederit, ostendam aliàs, plus in eo corpore Rabbinicorum esse deliriorum, quàm solidę philosophiæ, multa quoque cum Theologicis placitis adeò pugnantia, vt qui leniùs de illis loqui velit, erronea & prorsùs temeraria cogatur vocare de quo aliàs. Adeò lubricum & periculosum de his disserere, nisi Deum semper, & Catholicam fidem, Ecclesiæque Romanæ censuram, tanquam Cynosuram sequaris. Quæ quidem breuiter à me commemorata sunt, vt iuuenibus consultum; non vt viros doctos item sugillatum. Nunc quædā discutiamus dubia, vnde sequentiū decisio depēdet.

QVÆSTIO I.

Quid cœli adspectus & influxus ad Magicos effectus conferat.

OMnium superstitionum caput præcipuum hoc veterum Magorum fundamēto nititur, de quibus ita Psellus cùm exponit Λόγια Ζωροάστρου. *Magicas verò rationes constituunt, à summis potestatibus, & à terrenis materiebus. Compati aiunt supera inferis, & præsertim sublunaria.*] Hos secuti recentiores, quæcunque per characteres, figuras ac numeros ipsi perficiūt, ea produci volunt à virtute

[o] Tertullianus lib. de pœnitētia cap. vlt. Pacianus lib. de pœnitent. & D. Hiero. in Ecclesiast.
[p] lib. 7. c. 2.
[q] lib. 10. c. 10.
[r] lib. 2. Genial. dier.
[s] partis 2. principal. pa. 3. c. 23.
[t] cap. 4.
[u] Sirē. libr. 9. de fato, c. 6. Fracastor. lib. de Sympat. & antipath. Ioan. Langio epi. 33.
[x] libro 8. Antiqu.
[y] in Matt.
[z] q. 14. ad Orthodo.
* Mich. Medina li. 2. de recta in Deum fide cap. 7. ex Agrippę libris.
[aa] Vide Directorum Inquisitorū Emerici, & Marianū li. 14. de rebus Hispa. c. 9. & l. 15. cap. 4.
[bb] lib. 6. de singulari certamine

us figuris communicatã ab aliis figuris sublimioribus, ex sympathiâ quadam naturali rerum inter se similium, quatenus hæ figuræ ad amussim inuicem coaptantur. Quod confirmant similitudine non vnâ. Primò, sicut Echo ex opposito pariete causatur: secundò, sicut in concauo speculo collecti radij oppositum corpus repercussi inflammant: tertiò, sicut cithara eodem modo, quo alia, tensis fidibus, si ferias, alteram tinnitu suo cogit concinere: sic istas imaginum, numerorum, characterúmque similitudines efficientiam miram contendunt habere. Sed ista prorsus friuola esse conuincitur.

Primò quia similes illæ, quas in cœlo cõminiscuntur imagines, prorsus sunt fictitiæ, & quædam (vt philosophi vocant) entia rationis, quatenus figuræ quadam similitudo & imago picturæ illis attribuitur, nomináque ad placitũ imposita, stellas ab inuicem distinguendi causâ, vt benè Bartholom. Sibyllanus [a] aduertit: & patet ex imaginibus picturisque Astronomorũ. quis enim nescit nullas in cœlo esse veras vrsas, angues, leones, crateres, naues, Pegasos; sed hæc, dicis causâ tantùm, nos imaginari? Fictitiæ verò figuræ nulla potest esse efficientia, quâ talis est, nec cum verâ figura sympathia, vel amor naturalis: id enim quod non est, quem effectum, in eo quod est, queat producere?

Peregrina quæstionum Decad. 9 quæst. incip. 5. 1. & 2.

Deinde cõparationes illæ nihil prorsùs ad rem faciunt. In Echo cuncta sunt realia entia, homo loquẽs, vox repercussa, paries repercutiens: nec tamen vlla parietis cum homine similitudo, vt illarum ipsi dicunt esse imaginum. In speculis quoque illis incẽdiariis, omnia ponuntur reipsâ consistentia, nihil confingitur: nec vlla quoque formæ similitudo inter terminos extremos, solem vrentem & lignum quod vritur. In cithatis autem, euidens requiritur à parte rei conuenientia, intensionis modus idem, fidium concinnitas, citharum debita propinquitas, similis aëris crispatio, quæ sonitum quasi plectro eliciat.

Denique quis figuratum huiusmodi, characterúmque vires, atque similitudines vnquam nugonibus illis reuelauit? quod reuelationis testimonium proferunt? si Chaldæos, Ægyptios, & Platonicos laudent, quæram rursus, à quibus isti acceperint, quod sanè mortalium nullus solo studio vel experimento, intelligent à quiuit consequi.

Præterea fatentur magi, quasdam imagines non ad similitudinem cœlestium illarum, quas diximus, sed ad similitudinem rei quam operans animo concepit conficiendas, verbi gratiâ: si magus optet duos committere, duorum inter se pugnantium: sin verò amorem conciliare velit, duorum se cõplectentium effigies sculpẽdas: si secũdi aliquid petitur, in rectâ iconis superficie: si verò infaustum quid, in dorso seu auersâ parte inscribendum, quod velis euenire. Harum imaginum Nectanabum tradunt inuentorem, & Albertum *in Speculo*, approbatorem: quæ omnia seipsa vanitatis arguunt & postea reuellentur [b]. Ex his tamen deliriis pergunt maiora serere deliramenta.

infra ca. 3 1.

Primò si cui morbum vel sanitatem velis adferre, principiò id attendendum, vt ætati eius conueniens planeta deligatur, verbi gratiâ, seni Saturnus, puero Mercurius, viro Iupiter, deinde etiam planeta conueniens affectioni seu qualitati inducendæ, vt odio Mars, amori Venus: denique signum quod parti corporis, quam velis iuuare vel lædere, præsit, vt si capiti aries, si pedibus pisces.

A Nituntur hac ratione, quia cælestibus corporibus non Hebræi modò & Græci gentiles, sed ex Catholicis etiam olim quidam Patres & recentiores philosophi Itali animã intelligentem tribuerunt. [c]

Sed hæc omnia vt stolida, ita falsa & periculosa. Imprimis dicere cælum aut astra sensu vel intelligente animâ prædita, dãnatum olim fuit Constantinopolitanâ synodo, & articulis Parisiensibus: estque erroris & scandali plena opinio, propter superstitionem & idololatriam annexam, vt cùm alij, tum copiosissimè Eckius & Espencæus [d] docuerunt. Patres autem qui videntur hoc asseruisse, illi de cœli animâ figuratè & allegoricè sunt locuti, vt & ipsa S.S. cui⁹ omnia loca quibus id innuitur, vno ex quinque modis, accipienda docuit me Ioã. Maldonat. noster. [e] *Primò* per *Prosopopœiam*, qua quæ animatorum sunt, inanimis tribuuntur, vt mari videre & fugere, cœlis & terræ audire ac placere, &c. [f] *Secundò* per *Metonymiam*, continens ponitur pro contento, vt cùm terra dicitur corrupta, vel à Deo iudicanda, aut vbi alicui remissiùs futurum. [g] *Tertiò* per *Hyperbolen*, vt quando lapides dicuntur clamaturi, terra dicitur aspectu Dei tremere, vel responsura interroganti. [h] *Quartò* per *Analogiã & Metaphoram*, vt cùm sol dicitur præesse diei, [i] luna nocti, Luna vocatur regina cœli, stellis tribuitur immunditia, astra dicuntur laudare Deum, item nominantur virtutes cælorum. *Quintò non* ex veritate, sed ex *hominum opinione*, vt cùm [k] legimus militiam cœli de astris & stellis. Quâ regulâ aptè accommodatâ soluuntur omnia Pauli Ricij, & similium impiorum de animatione cœli argumenta ex sacris literis petita.

B

c Archangelus Mercenarius, Balduin. de mouẽte aureo, Paul. Pernumia. d Eckius lib. de prædestinatione. Espencæus lib. de Animatione cœlorum. e in 1. sent. f Psal. 113. v. 3. Leuit. 16. 34. Deut. 32. v. 1. g Genes. 6. v. 11. 1. Paralip. 16. v. 33. Matth. 11. v. 22. h Luc. 19. v. 40. Psal. 103. v. 7. i Genes. 1. v. 16. Ierem. 7. v. 18. & 44. v. 17. Iob. 15. v. 15. & 18. v. 7. Psal. 32. v. 6. Daniel. 4 v. 32. k Sophon. 1. v. 5. cum simil.

C

Deinde cælorum & astrorum putida illa analogia ad singulas ætates, & corporis partes, & animi quoque affectiones, nonne nugatoria est? sanè qui rectè philosophantur, illi vel nullos præter lucem & motum influxus in hæc inferiora cælis & astris concedunt; [l] vel potiùs influentias quidem agnoscũt à motu & lumine realiter distinctas: per quas, non calorem (hunc enim motu & luce producunt) sed alias elementorum qualitates etiam gignunt, quarum in corporearum rerum temperamentum, vis est aliqua. Sed addunt hanc potestatem certis cancellis circumscribẽdam. Primò posse cælos per se res inanimas, mixta & elementa, producere. Secundò cœlos viuentia imperfecta, quando nascuntur ex putredine, gignere, per accidens tamen: scilicet quando particulares causæ materiam sic disposuerunt, vt sit semen aptum viuentis, tunc enim huic temperamento cœli suo influxu maiorem calorem largiuntur, & illud perfectius reddunt. Tertiò consentiunt, quoad perfecta viuentia, ad eorum generationem non posse cœlestia corpora aliter concurrere, quàm coadiuuando particularem causam eiusdem speciei cum re genitâ. quo sensu sol & homo dicuntur hominẽ gignere: quæ cuncta in Scholis Peripateticis cõtra quosdam [m] sunt receptiora. Quartò quoad animi affectiones facilè concesserim: quoniam hæ sequi solent corporis dispositionem: etiam astra influxu suo, mediante corporis temperie, hominem nonnihil inclinare: semper tamen arbitrij libertas integra manet homini. Fusiùs ista disserunt & probant multi [n] scriptores huius æui pereruditi: eos censeo consulendos iis, quibus ista non sufficiunt. Attamẽ his nihil cõfirmatur figmentũ illud astrologorum: quia cœlum & astra causæ sunt communes tãtùm & vniuersales, quatenus cõseruant inferiora

D

l Vt Picus lib. 3. contra Astrolog. Medina lib. 1. de recta fide c. 1. Buccaferreus in 1. de cœlo.

E

m Contra Auicennã, And. Cæsalpinum, & alios. n Ant. Mirandul. lib. 22. singul. certã. Georg. Venetus Cant. 1. libr. 2. Harmoc. mundi à c. 7. Veracrucius in lib. 1. Mercot. & Valesius de Sacra philosop. cap. 31.

riora

riora ne à contrariis suis dissoluantur: atque ita indirectè tantùm & mediatè particularibus agentibus ad agendum suppetias ferunt: sed cum iisdem caussis particularibus immediatè ad agendũ concurrere nequaquam possunt. Vnde & illud consequitur, quod, cùm influunt, in solam vnam corporis partem nequeant influere, quin simul in alias influant.

Quare meritò tales astrologomagorum obseruationes à medicis peritis reiiciuntur, vt inter ceteros à Bapt. Condroncho *de morbis veneficis, lib. 2. c. 6.* & iam olim fuere decretis Ecclesiæ damnatæ, vt fuit ostensum à Pico & Bened. Pererio.[o] Meritò D. Basilius scripsit,[p] ridiculum esse astrologis contradicere, cùm eorum dicta sint omnia ignorantiæ & impietatis plena. Et D. Bonauentura[q] obseruationem hanc esse à Deo maledictam, & ab Ecclesiâ interdictam: &, quæ per astra procurantur, dæmonum illusiones atque deceptionem esse. Hæc caussa fuit, cur Tertullianus[r] astrologiã inter Magiæ species recensuerit: multis etiam G'y as. *P. l. Histor.* in Mathematicos huiusmodi inuehatur.

o Fr. Picus lib. opere. cit. Pererius l. de Diuinat. Astrolog.
p In Hex.
q 1. p. Centiloquij.
r l. de idololat. ante medium.

Obiiciunt, de *diebus Criticis*, quos medici in sanguine minuendo, & potionibus præbendis, seruãt, eo quòd talibus diebus Planetæ certi ægritudini illi propellendæ idonei dominantur. Verùm hæc caussa quam adferunt, nec vera est, nec proposito subseruit. Agite enim, certum aliquem planetam nominate: qui dominetur primo die critico v.g. dies sit crastinus, cui Luna præsit: sint ergo septem ægrotantes, qui singulis septem diebus continuis in morbum inciderint: profectò tunc futuri sunt septem dies critici cõtinui. nam primus erit septimus dies criticus primi, secundus secundi, atque deinceps ita singuli septem aliorum ordine suo: septem etiam continuis luna diebus præerit. quo nihil absurdius. Caussa igitur verior petẽda ex ipsâ humoris in corpore tunc sæuientis proprietate. Nam quidam humores adeò celeres & acres sunt, vt vnoquoque die subiectum inuadant: alij secundo die: sunt qui tertio, & qui quarto (vnde Febriũ differentiæ manant) quidam tardiores septimo tantùm vel octauo die recurrunt. Harum accessionum dies medicis coniecturam præbent, quid sperandum sit de ægri valetudine. Vnde & decretorii seu critici dies vocantur. Nihil ergo hoc cœlicolis istis suffragatur.

Conclusio sit, ex articulo Parisiensi xxi. *Quod imagines ex metallo vel cerâ, vel alia materia, ad certas constellationes fabricatæ, vel certo charactere, aut figura efformatæ, aut etiam baptisatæ, exorcisatæ, aut consecratæ, aut potius execratæ, secundum prædictas artes, & sub certis diebus, habeant virtutes mirabiles, quæ in libris huiusmodi superstitiosis recitantur: error est in fide, & philosophia naturali, & astronomia vera.* Probatur conclusio. Fidei hoc repugnat, quia peccatũ est idololatriæ, effectus qui à solo Deo procedunt, exspectare à dæmone, vel constellationib. blasphemũ quoque & sacrilegum est, ritus sacramentorum & rerum sacrarum talibus superstitionibus inquinare. Physicæ & astronomiæ ista repugnant, quia nec ista tales siderum influxus agnoscit: nec illa naturalibus caussis tales effectꝰ attribuit. Nam hæ figuræ neque vim habent quidquam ex astris eliciendi: neque in subiectum nouam aliquam qualitatum mixturam inducunt, aut vllam essentialem formam imprimũt: sed manent sibi eâdem formâ & materiâ, qualitatibus etiam

A operationis iisdem perseuerantibus, quæ priùs fuerant, arte tantùm noua figura extrinsecùs aduenit, ad quam nihil sidera pertinent. & quæ nihil potest in ea, in quæ priùs non poterat: nisi fortè ceram vel aliam materiam mollem sigillare, quod tamen facit, non quatenus sic vel sic est figurata, sed quatenꝰ durior est, & angulos asperos habet. Viderũt hoc multi, qui sobrij, etiam non Christiani. Nam Rabbi Moses Maymon,[s] Tatianus, & alii postea citandi, satis clarè hoc profitentur. Idem asserunt Iurisconsulti quidam, & plures cum D. Thomâ Theologi.[t] Multa de his imaginibus lectu grata habet Laurentius Ananias *Lib. 4. de Nat. dæmon. a fol. 168.*

s c. 72. Doctoris dubitant.
t Martinus de Arles lib. de superstit. D. Thomas 2. 2. qu. 96. ar. 2. lib. 4. contr. gẽt. c. 104 & 105. & ibi Ferr. Siluest. ver. superstitio q. 10. Vairus libr. 2. de Fascino ca. 14 Pet. le Loyher. libr. 1. de spectris.

QVÆSTIO II.

B *An effectus Magici huiusmodi, miraculis similes, oriri possint ex naturali hominis complexione.*

QVI hoc arbitrati, nec olim defuere, nec desunt hodie. Auicenna quidem id homini tribuit, ratione animæ. nam censet intellectui benè disposito & supra materiam eleuato, res cunctas, quæ materiâ constant, cœlestes, & terrenas, simplices ac mixtas, obedire. Quod si de morali dictum obedientiâ, insanum est: quia hæc solis ratione præditis competit: si de naturali obedientiâ dictum, parum id philosophicè. Nam creaturæ spiritualis & corporalis, vnius quoque speciei ad aliam speciem, nulla nunc est naturalis subiectio, nisi ratione actionis & passionis, propter quam, C quod imbecillius est, id cedit fortiori. Sed illa, quam Arabs videtur insinuare obediẽtia, Vniuersalis, soli Deo ratione omnipotentiæ debetur, & à creaturis exhibetur. Meritò igitur hoc delirium refellunt Theologi.[a]

Alij hanc virtutem largiuntur speciali cuidam temperamento corporis. Confingunt enim temperamentum quoddam æqualitatis ex humorum & qualitatum actiuarum ad pondus æquâ mixtione resultare.[b] quo qui sit præditus, asserunt temerarij, posse miracula eum perficere: &, vt videas non consistere vno in gradu impietatem, adiiciunt blasphemiam, huius temperamenti vi, CHRISTVM Dominum tot miraculis coruscasse. sic impij non tantùm Magi,[c] sed & Fulginas D Medicus.

Verùm hoc totum prorsùs ridiculum, ostendit Condronchus medicus, *lib. 2. de morbis venef. ca. 4.* & impium esse, tam accuratè docuit Mich. Medina[d], vt malim eò vos remittere, quàm nihil addendo mutandóve aliena scrinia compilare. Mihi semper visum parùm philosophicè, talem *isocrasiam*, seu (vt ipsi vocant) iustitiale temperamentum humanæ complexionis, excogitari: quod si non impossibile, prorsùs tamen est superuacuum.

Ex hoc consequitur neminem naturâ nasci vel medicum vel fascinatorem aliorum. Nam si speciei ratione hoc competeret, omnes tales essent: E si speciei ratione non competit, cedo (sodes) quæ sint illæ conditiones indiuiduæ, quæ hoc naturaliter tribuant supposito? sed vide de hac re Leonard. Vairum.[e]

a Ananias d. libr. 4. & Sbyllan. Decade 3. peregrina. quæst. q. 3. cap. 8.
b Sic Fulginas, Forliuiꝰ, Garbus, & alij medici.
c Agripp. Paracels. & Conciliator Diff. 2. xx qui tamẽ eo nomine Fulginatẽ reprehenderat.
d d. li. 2. c. 7. à fol. 66.
e libr. 3. de Fascino, cap. 6.

QVÆSTIO III.

Quanta qualisque sit vis imaginationis, quoad effectus hosce miros?

DE vi imaginationis multi multa scripsêre, vt Picus Mirandulanus lib. de imaginat. Marsil.

Ficinus libr. 13. de Theolog. Platonicâ, & in Prisciani Lydi commentar. de phantasiâ & intellectu, Anton. Mirandulanus libr. 29. de singular. certam. Tostatus in Gen. cap. 30. Michael Medina lib. 2. de rectâ in Deum fide c. 7. Vairus lib. 2. de fascino ca. 3. Valesius de sacra philosoph. ca. 11. Pererius in d. cap. 30. Gen. & Conimbricenses nostri in 7. physicor. cap. 2. q. 1. & alij mox citandi.

In eo conueniunt omnes, imaginationis vim esse maximam: & quia vis hæc considerari potest, vel quoad corpus ipsius imaginantis, vel quoad corpus alterius: ideò de vtroque seorsim disquirendum. Conueniunt omnes, quoad corpus proprium imaginantis plurimùm in illud posse. docetur id ratione & experientiâ, ratione, quia imaginatio, dum retractat rerum obiectarum sensu perceptarum simulacra, excitat potentiâ appetitiuam ad timorem, vel ad pudorem, vel ad iram, vel ad tristitiam: hæ verò affectiones hominem sic afficiunt, vt calore vel frigore alteretur, vt pallescat vel rubescat, vt quasi exiliat seu efferatur, vel torpescat seu deiiciatur. Et ideò D. Thomas optimè tradidit, imaginationem posse in corpus imaginantis omnia, quæ naturalem coordinationem habent cum imaginatione: vt sunt motus localis in dormientibus: & alterationes per frigus & calorem, & quæ hanc alterationem consequuntur, nullam verò vim obtinere ad alias proprij corporis dispositiones, quæ naturalem cum imaginatione coordinationem non habent, vt puta ad figuram manus vel pedis: vel, vt quis adiiciat staturæ suæ palmum vnum, & quæ sunt similia. *V. de D. Thom. 3. part. quæst. 13. art. 3. in ad 3. & libr. 3. contra gent. cap. 103.* Experientia quotidiana cernitur in Noctambulis illis, qui in somnis mira faciunt, in quibus constat hæc per imaginationem fieri sensibus sopitis, de quibus exstat Andreę Libauij liber. Breuius autem rem expedit alter medic⁹ Andreas Laurentius libr. 4. histor. Anatom. q. 12. his verbis, *Dicamus moueri dormientes, quia exigua vis in musculis latens à forti imaginatione excitatur: propterea non mouentur somniantes, nisi valida imperante imaginatione, brutorum imaginationi simillima. Est autem dormientium imaginatio brutorum imaginationi similis, quia rationem repugnantem non habet. Vnde fit, vt illi multa moliantur, quæ vigilantes non auderent. tectum sublime conscendunt per trabes, & lacunaria oberrant, omnia denique audent intrepide, quia imaginatio vaporum caligine consopita, pericula non agnoscit. Non sentiunt autem dormientes, quia obiectum sensus non adest, at motus obiectum habet proprium, appetitum scilicet, qui spectra imaginationi repræsentat. Cùm ergo per somnum ferientur cæteræ facultates animales, sola imaginatio ita plerunque operatur, vt vim motricem, & cæteras inferiores, ceu mancipia quædam moueat, quod cùm fit, spiritus animales motui inseruientes ad sua organa ire coguntur. Excitantur autem prædicti motus, ex rerum ad id cogitatum seruatis intrò speciebus. Huic porrò affectui sunt obnoxij, qui sanguine spumante & multo feruidóque spiritu abundant.*] Hæc ille, & trium exempla adiicit. Galeni, qui se somno oppressum integrû ferè stadium confecisse narrat, nec à somno excitatum priusquam in lapidem impegisset. Theonem Stoicum dormientem in somnis ambulare, Periclis seruum in summo tecto spaciari solitum. Putarim verò hoc contingere potissimùm in his, quorum imaginatio vehementior est, & acriùs perturbari, ac tenaciùs apprehendere sunt soliti; & sufficere vt quæ imaginantur aliquando sensu aliquo perceperint, vel totû illud quod imaginantur coniunctum, vel partes eius seorsim, vt cùm quis Chimæram vel Tragelaphum aut similia voluit imaginatione. Nec enim necessarium arbitror, vt simul sensu percipiat: neque vt paulò antè perceperit: neque vt ad eum modum, quem imaginatio repræsentat, perceperit sensu. Narrabo quod gestum Legione, in quodam Religiosorum collegio ante annos vix viginti: noui personas, quibus accidit. Erat laicus vnus, solitus interdiu pueros rudimentis Catechismi imbuere, cogitationes eædem dormienti recurrebant, ita vt in somnis & præciperet, & doceret, & hortaretur, & increparet pueros æquè clamosè & feruenter, ac solebat interdiu: sic turbabat vicinorum somnum. itaque qui propinquior illi habebat alius laicus, & sæpè monuerat, quodam die illi per iocum minatur, si pergat hos clamores edere, surrecturum se noctu, & ad thalamum eius iturum, & flagello ex funiculis intemperies hasce abacturum. Quid Gundisaluus? sic enim vocabatur, surgit circa noctis medium dormiens, & egressus, vt decubuerat, in indusio cubiculum fratris collegæ ingreditur, manu forfices ferens & prætentans, & rectâ ad lectulum alterius, qui fuerat interminatus, cõtendit. Vide Dei prouidentiam. Luna lucebat, & nox innubis erat, & frater iste vigilabat: videt accedentem, & celeriter se de lecto deiicit, quâ paries erat nõnihil remotior. Noctambulus lectulo proximus forficibus culcitam ter quaterve petit, & confestim redit vnde venerat. Manè facto interrogatus, negat se meminisse, neque id facere vnquam in animum, vel leuiter, induxisse: tantùm cogitasse, si aliter cum flagello ad se accederet, illum intentatis forficibus perterrefacere, & abigere. Non ergo necesse est: tum, cùm imaginatio operatur, immediatè præcessisse rei externæ sensum: licet necesse sit, vt earum rerum sit naturæ sensus aliquis, & earum sensu quis à natiuitate destitutus non fuerit: ideò enim, nec cæcus à natiuitate colores, nec surdus à natiuitate sonos imaginari poterit [a]: nam imaginatio motus est à sensu actu factus, auctore Aristotele *2. de anima.* Sufficit etiam vt rerum quas imaginamur similitudines aliquas sensu aliquando percepimus: sic enim vel illud idem, vel simile aliquid poterimus imaginari, & sæpè ab externis, quæ remotissima à nobis vel tẽpore vel loco, imaginationem moueri & præsagire nobis, quæ certò postmodum eueniunt, Aristoteles fatetur, *in lib. de Diuinatione.* Nec absurdum mihi videtur, res futuras aliquando, priusquam contingant, significationes quasdam aduentus sui præmittere, quæ aërem ambientem nos moueant, quo moto, sensus noster mouetur, & sic sensûs motio præparatio quædam est ipsius imaginationis: & ad præparationẽ imaginationis necessaria est sensûs motio, ad ipsam verò imaginationem, nullo alio sensûs motu prætereà indigemus. hæc haud dubiè est sententia D. Isidori, & D. Hieronymi, & Thomæ Mori, mox citandorum, nec ampliùs probant argumẽta And. Cęsalpini, *lib. 5. Peripateticar. quæst. cap. vlt.* vbi contendit imaginationem à rebus externis moueri posse, non moto sensu.

a Aristo. 3. de anima.

Quoad corpus alienum, nonnulli censent imaginationis vim se longissimè porrigere, adeò vt possit etiam remotiores fascinare, vel sanare, & res loco mouere, & fulgura, & pluuias cœlo deducere: vt *Auicẽna lib. de anima sect. 4. c. 4.* & alij, qui tamen

men in modo efficiendi explicando dissentiunt. quidam hoc illam posse volunt, per certos, quos ipsi somniant, radios (*Alkindus lib. de imaginibus*) alij per spiritus ex corpore vi imaginationis expulsos; *Paracelsus lib. de imaginib. Pomponatius lib. de incantament. c.3, & 4. And. Cataneus lib. de mirabil. effectuum causis. Sibyllan. d. cap. 8. q.3.* Cæteri cum Auicenna & Fulginate, solo animæ præstantioris imperio: imaginationis virtuti hoc tribuit Augerius Ferrer. *li. 2. methodic. 11.* nõ indicat vtrũ animæ imperio, an fluore spirituum mediante: sed puto eum in Auicennæ sententiam conspirare.

Sed nihilominùs sit concl. talis; *In corpus alienum disiunctum & separatum ab imaginante, anima humana neque per imaginationem, neque per aliam potentiam, mediantibus vllis radiis, spiritibus, vel speciebus, vlla mirifica huiusmodi potest efficere.*

Hæc conclusio est communis Theologorum, D. Thom. Ferrariens. Medinæ, Pici, Vairi citatorũ, & medicorum Valesij, Condronchi, Bokelij, & Cæsalpini, & aliorum.

Probatur, quoniam imaginatio est actio immanens: & ideò anima imaginans nullam realem qualitatem potest imprimere rei disiunctæ, quod vt in eam agat foret necessarium. Conf. quia radij tales, nulli sunt: spirituum tanta vis esse non potest: species dumtaxat habent vim repræsentandi: anima denique vnius ad alterius animam vel corpus nulla est naturalis coordinatio. Et ideò præstigiator ille Mirabiliarius Cæsarius Maltese, qui Antuerpiæ anno 1599. sortilegas quasdam diuinationes sic palliabat; quasi, spiritûs sui efficaciâ prædominantis spiritui alterius, alter ad eligendum quod ipse volebat cogeretur; præclarè mentiebatur.

Pomponatius contendit, has species spirituales posse gignere aliquid reale, nempe id cuius sunt species; sicut faciunt ideæ in mente diuinâ. Verùm hoc imperitè dicitur. Nam ideæ in mente diuinâ sunt substantiæ, non accidentia: sunt etiam altioris ordinis, quàm hi spiritus; nec illæ quicquam in Deo innouant aut immutant. In creaturis verò nunquam visum fuit, vt imaginaria species sibi simile producat. v. g. species equi gignat equũ; species caloris, quam ego imaginor, nudum & algentem alium à me remotum calefaciat. Si quid tale valeret vis imaginatrix, iampridem alchimici aureos montes essent adepti. Denique spiritus hos necesse est, si sunt, rẽ esse planè debilem: quæ, cùm extra imaginantem, velut extra matris vterum fœtus, effusa, statim ab aëre circumstãte corrumperetur. Cæterùm quæ aduersarii obiiciunt, ea vel falsa sunt, vel in iis ad imaginationem actio per contactum accessit, quare pertinent ad sequentem conclusionem. Hinc porro eliciuntur tria, primò non posse aucupẽ solo visu & imaginatione aues cœlo detrahere, quod tamẽ asseruit Michaël Montanus, *li. 1. des Essais, c. 2.* Secundò non posse quenquã solâ imaginatione alterius fascinari, vt accuratè ostẽdit Valesius *lib. sacra philosophia, c. 68* Tertiò multo minùs sic aliud sanari posse: vt rectè Aristoteles *in problem.* & Gratarolus *apud Pomponat. cap. 6.*

Secunda concl. *satis verisimile est, per accidens posse aliquid imaginationem in corpus vicinum, arctâ quapiam coniunctione, & contactu ei copulatum, si tamen & imaginatio sit valdè intensa, & vicinum corpus ad eam affectionem valdè dispositum.*

Sic puto conciliari posse sententias contrarias, vnam absolutè negantium imaginatricem vim externa corpora immutare posse, quę est Frã. Soarez A *disp. 18 Metaphys. sect. 8. v. 28.* & Conimbricẽsium *in 7. Physic. c. 2. q. 1. a. 7.* Valenciæ *2. 2. disp. 6. quæst. 13. puncto 2. Vairi & aliorum.* alteram absolutè id affirmantium, vt Michaël Medinæ *lib. 2. de rectâ fide c. 7* Marsil j Ficini *lib. 13. de Theolog. Platonicâ.* & Bened. Pererij supr. solent ad hoc probandum adducere mirifica exempla diuersitatis liberorum à parentibus, vt artificium rusticum, de quo Columella li. 8. & ad quod allusum à Calpurnio Eglo. 2.

Me docet ipsa Pales cultum gregis: vt niger albæ
Terga maritus ouis nascenti mutet in agna;
Quæ neque diuersi speciem seruare parentis
Possit, & ambiguo testetur vtrumque colore.

quod primùm factitasse Iacobum Patriarcham legimus B Genes. xxx. & licet D. Chrysost. *tom. 57. in Genes.* censuerit hoc naturæ modum transcendisse, & Isidorus *lib. 12. Origin. c. 1.* contra naturam fuisse significet; id tamen non ita capiendum, quasi negent naturali rationi consentaneam hanc colorũ in fœtu varietatem; sed tantùm præter ordinarium naturæ cursum: nam solent parentibus colore similes agni gigni: hîc autem industria Iacobi, quam ab Angelo tamen edoctus erat, teste Theodoreto *q. 88. in Genes.* contra accidit. Nec enim naturali rationi consentaneum id fuisse, ignorauit Isidorus, qui rationem mox subiunxit, & exemplis confirmauit; vt & D. Hieronym. & D. Augustinus, & Galenus, & Plinius, quorum omnium verba habes apud C Pererium nostrum; & quædam apud Alfon. Mendozam in Quodlibet. q. 9. Positiua. & Andr. Laurentium histor. Anatom. lib. 8. cap. 20. Addit Pererius simile exemplum de prole albâ, ex vtroq; parente Æthiope, ex Heliodori Æthiopicæ Hist. lib. 1. Et tale, quod Buscoducis personatus dæmon cum vxore concubuit, asserens, vt sunt petulantes ebriosi, se dæmonem gignere velle; natus ex eo concubitu infans dæmoni facie similis, qui simul ac natus lasciuire & saltitare cœpit, *narratur ab Hier. Torquemada in Horto Florum.* Sed hoc exemplo & similibus conclusio non satis probatur. Nam hæc tribui possunt imaginationi matris, vt tribuit D. Isidorus his verbis; *hanc enim fœminarũ* D *dicunt esse naturam, vt quales perspexerint, siue mente cogitauerint, in extremo voluptatis æstu, dum concipiunt, talem sobolem procreent. Etenim anima in vsu venereo formas extrinsecas intus transmittit, eorúmque satiata typis, rapit species eorum in propriam qualitatem.*] quod apertè à D. Hieronymo *Tradition. in Genes. cap. 30.* accepit; qui matri quoque totam vim tribuit; vt & D. Augustin. de Apiboue agens *lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 5.* sed & Thom. Morus Martyr carmine lepido, quod etsi totum Pererius refert, ego partem decerpam, quæ nobis vsui;

Atqui grauet tradunt sophi:
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter
E *Dum liberis dant operam;*
Eius latenter, & notas
Certas, & indelebiles,
Modóque inexplicabili,
In semen ipsum congeri:
Quibus receptis intimè
Simúlque concrescentibus;
A mente matris insitam,
Natus refert imaginem.

& ita vult factum, vt quæ marito quatuor dissimiles proles legitimas pepererat, quia secura de absente non cogitabat; vnum ex adulterio conceptum curucæ huic simillimum ediderit; eò quod

concipiens

concipiens metuerit, ne velut lupus in fabulâ maritus interueniret. Dissimilitudinis tamen illius causa esse potuit: quòd dum illos conciperet, mente & imaginatione aliis mœcha intenderet. Putarim itaque fieri posse, vt propter solam fœminæ imaginationem id contingat, licet fateat vt plurimùm concurrere imaginationem vtriusque; vt docet Fran. Valesius *d. lib. de Sacrâ philosophia, cap. 11.* Neuter tamen tunc agit per imaginationẽ in corpus alterius. Nã imaginatio operatur dumtaxat in semen prolificum, quod pars imaginantis fuit, & ideo semini anima imaginãtis non quidem actu talem formã imprimit (v.g. colorẽ cutis vel crispitudinem capillorum) cuius actu semen capax nõ est; sed virtutem quandã & ex generante deferendi & conferendi in fœtum quẽ format, ea quæ generãti secundũ animam insunt, vt in corpore generato incipiat esse corporaliter, quod in animã generantis erat spiritualiter. *lege eundem Valesium, cuius sententiam cõiunxi cum explicatione Thostati q. 10. in d. c. 30. Gen.* Sed an sufficiat ad hoc imaginatio solius maris? videtur velle Plinius lib. 7. c. 12. dum vtriuslibet cogitationem memorat, & fortè Marsilius Ficinus supra, dum promiscuè parentum meminit, & Calpurnius versibus ante laudatis? putarim tamen eos id noluisse, sed requirere vtriusque concursum; non maris dumtaxat; qui an solus sufficiat, problematicum, quia incertum est quid, & quantũ conferat semẽ virile aut fœmineum ad fœtus materiam atque conformationem. Si fœmina semen non emittit, vt voluit Aristoteles *in lib. 1. & 2. de generat. animal.* aut si formam viuenti tribuit solus pater, vt nonnullis visum; aut si ad generationem vtriusque semen pro materia & forma simul accurrat, quod medicorum præcipuis placuit: probabile est, patris imaginationem sufficere: si verò pater solum ad formam conferat, mater ad formam conferat æquè, & sola materiam suppeditet; probabilius foret, non sufficere. Quicquid est, illud constat ex imaginatione tempore conceptus, non satis efficacem esse conclusionis nostræ probationem. Magis vrget imaginatio, quæ post conceptionem succedit. Nam videmus prolem etiam iam formatam in vtero maternæ imaginationis dispendia sentire, vt in prægnantibus accidit quotidiè. Legi VVitebergæ ciuem cadauerosâ facie natum: eo quòd mater vterum ferens obuio cadauere subitò fuisset paucfacta: Isenaci, pudicam & formosam matronam; scribunt peperisse glirem; quia *ex vicinis aliquis gliri nolam appenderat, ad cuius sonitum reliqui fugarentur: is occurrit mulieri grauidæ, quæ ignara rei, subito occursu & aspectu gliris ita est conterrita, vt fœtus in vtero degeneraret in formam bestiolæ.* Nicolao 3. Pontifice Romę quodam in palatio mulier infantem vrso similem peperit, eò quod (medici iudicarunt) ibidem variis in locis vrsi depicti cernebantur. Paderbornæ mulier hæretica ante annos sexdecim plus minùs (res ibi tum nota) peperit filium modo Ecclesiasticorum palliatum, & pileatum; quæ ex vehementi odio in Papistas, vt vocant, obuiis semper maledicebat. Sed hoc fortè diuinæ vltionis fuit. Quid aliunde exempla peto? maternũ, paternúmq; genus suggerit. Fuit in materno genere Antuerpiæ, quæ vterum gestãs, simiam in deliciis habebat; vnica ei nata filia, multa simiorum retinuit, nam & puellula latitare, & gesticulari, & simila nõ pauca. Ex paterno, Lud. Delrio, Vir honoribus clarus, ob fidelem Regi nauatã operam, à perduellibus Bruxellæ captus in pleno

Com. t. in ca. n. 37.

A Senatu; vxor grauida, cùm in domum irrumpente seditiosorum duces vidisset, exterrita; post peperit, quem de fonte lustrali suscepi: is infans semper oculis externatis maternum pauorem; iam adolescens emotæ mentis persistit. Fugio domestica mala. Scribit Fernelius *lib. de homìnis procreat.* pauonem, si dum ouis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos, non variantis coloris edere. Quæso, num oua non sunt corpus seiunctum? Vides tamen imaginationis efficacitatem in illud. Præterea, cùm imaginatio accenderit calorem in corpore imaginantis; cur contiguum ei corpus nequeat etiam calefieri? Non tango illam quæstionem an solius imaginationis tanta vis sit in hac similitudinis efficacitate, vt plerique à Fernelio lib.

B 7. physiolog. opinantur, an verò partem sibi motus seminis & vis formatrix vindicent, vt docet Andr. Laurétius li. 8. hist. Anato. q. 20. eũ legere potestis.

Ego manum tollo de tabula: moneo tantùm, vel moueo potiùs dubium.

B. Augustinus narrat quendam, *quandocunque ei placebat, ad imitatas quasi lamẽtantis cuiuslibet hominis voces, ita se auferre à sensibus, & iacere solitũ mortuo simillimum, vt non solùm vellicãtes atque pungentes non sentiret; sed aliquando etiam igne vreretur admoto, sine vllo doloris sensu nisi posteà ex vulnere. Hùc porro non obnitendo, sed non sentiendo non mouisse corpus suum probat; quòd tanquam in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus: hominum tamen voces, si clarius*

C *loquerentur, tanquam de longinquo inaudisse se postea referebat,* lib. 14. de Ciuit. Dei, ca. 23. Hoc vir eruditus factum vult, quia per vehementem imaginationem ille seipsum abstraxerit à sensu rerum præsentium. Cogita (lector) an nõ sit verisimiliùs hunc magũ fuisse; & ope dæmonis ex pacto in exstasim sic abripi cõsueuisse. Nam huiusmodi effectus omnẽ imaginationis vim clarè superat, cùm exstasis à voluntate humana non dependeat, vt suo loco ostendetur. Pergamus ad aliam quæstionem.

QVÆSTIO IV.

An solo contactu, visu, voce, afflatu, osculo, vel nudi

D *lintei applicatione vulnera & morbi sanari, & alia mira huiusmodi perfici naturaliter possint?*

QVotquot asseruere, commune hoc ponunt fundamentum superstitionis suæ: spiritus per arteriam ex corde promanare, & per visum aspicientis, vel per os loquentis, vel per poros tãgentis erumpere; &, visi, audientis, vel tacti se arteriis insinuare, indéque cor petere, & eò efficaciùs penetrare; quo spiritus vehementiori voluntate videntis, loquentis, aut tangentis fuerint emissi.

Prima conclusio, *vis ista voci non est tribuenda.* probatur, quia vox in audientẽ nihil potest operari nisi per accidẽs, ratione soni vel significationis ver-

E borum, alterans audientẽ, eã quam adfert lætitiã, timore, mærore, &c, vt optimè Vairus docuit*.

Non obstat quod adferunt, mirabiles effectus malis carminibus Magos operari, v. g. insusurratis quibusdam verbis in aurem tauri, belluã prosterni vt mortuam; rursus aliis, eãm in pedes erigi. Parentum quoque execrationes vix vnquam irritas cadere: Non inquam hæc obstant, quia illa de tauro ac similia fiunt à dæmone, vi pacti. Execrationum verò effectus; si repentinus; oriri potest ex vehementi alteratione verecundiæ, timoris, tristitiæ; si verò lentus sit & tardus, non id putan-

* d. lib. 2. c. 11. Item Condronchus lib. 2. de morb. venefi. c. 5.

dum so

dum sono verborum perfici, sed Deum punire iusto iudicio liberorum nequitiam, & impietatem Hùc ego retulerim illud VVestphalæ mulieris, quę diris & deuotionibus filium reddidit immobilem; quod ad dæmonis operationem alij retulere.[b]

b Ananias libr.4. de Nat.dæm.

Secunda conclusio, *nec etiam visio sola, vel cùm imaginatione nudâ, ad hoc satis efficax est.*

Hoc de fascinatione probāt Vairus *l.2.c.9. Ananias d.l.4. Cōdronchus d.l.2.c.2. Bokelius li. de philtris q.1. Andr. Laurent. lib.10. hist. anatom. q.2.* sed de sanitate & similibus effectibus par ratio est.

Supponunt contrariæ sententiæ auctores, oculum aliquid emittendo cernere, cum Platonicis. Sed quomodo iampridem exhausti non sunt visiui radij isti, aut quæ hæc vis suppeditatrix nouę semper materiæ? verior longè ac receptior est sententia Peripateticorum & Theologorum, de qua lege Laurent. d.q.2. visionem fieri introsusceptione speciei obiectum repræsentantis: potestatemque videndi, potentiam esse passiuam, quæ alterari, non alterare queat. Visio quoque actio immanens est; quâ finitâ nihil in obiecto superest, vtpote cui nihil accessit: vel in illud transiuit. Sunt hæc verissima, multa tamen primâ specie videntur repugnare. Amor ex mutuo aspectu, lippitudo, anicularum fascinatio, speculorum vitiatio, galgali, lupi, struthiocameli, gallinacei, & reguli per visum efficacia; quæ nunc breuiter remouenda.

Visus, amoris initij & incrementi, dumtaxat est occasio quædam: nam principio visę formæ simulachrum visus offert imaginationi: quod simulacrum phantasia voluens ac reuoluens, causa est, cur homo istud obiectū iudicet dignius esse, quod ametur & expetatur, rebus cæteris. Sic incipit quis amare: mox amor præsentiâ rei amatæ fouetur & gliscit: nō quòd obiectū externis oculis videat: (nam & absentes magis amore cruciantur) sed quod assiduè de illo cogitet, illudque plus quàm par est æstimet, & sibimet imaginando fomenta & faces præbeat ardori. Etenim si non intrinsecum malum foret, & ab externâ penderet visione; cur, cùm plures simul eandem videant; & ab eâdē videantur, vnus iste deperit, contemnunt cæteri?

Lippitudo, & à menstruatæ visu speculis inustæ maculæ; non ab ipsâ visione & oculi organo manant; sed vel ab halitu infecto per os ac nares erumpente, vel ex concauitatibus oculo vicinis, & suffusioni mixtis spiritibus contagiosis. Ad oculum enim est foramen, cui indita pupilla, ex qua per neruum opticum visio procedit, actio sanè innoxia. Est etiam foramen cerebri aliud, vnde neruus motiuus, de secundo neruorum coniugio natus, prodit, per hoc foramē cerebrum fundit lacrymas, lippitudinem, & alios prauos humores ac spiritus, & inde per exteriores oculi partes, & orbis ipsius circumferentiam, inter palpebras & tunicam candidam, huiusmodi fluores stillant.

Trux aspectus vetularum, deformi suo squallore ac tetritudine, potest infantulos perterrefacere. timor postea concitās humores facit, vt citiùs morbi erumpant, ad quos tenellum corpusculum iam erat dispositum ac præparatum. Sic Tiberius non oculorum radiis, sed aspectu horrido militem terrore quasi attonitum reddidit.

Galgalum, seu rupiculam, seu hianticillam, auem scribunt *Plutarchus lib. 5. Symposiac c.7. & Heliodorus li.3. Hist. Æthiop.* si oculos in ictericum defigat, sibi morbum, ægro sanitatem adferre. quod si verum; de quo meritò Vairus dubitat; retulerim ad occultam aliquam similitudinem ac sympathiam morbi & auiculæ, non ad eius visionem, hæc tantùm occasio est alterationis, quæ rem perficit.

Mœrim lupi quia priores viderant, vocis ei facultatem eripuerunt? Missas fac, bone vir, nugas poëtarum de Mœri. quin potiùs D. Ambrosium laudas, ita scribentem; *Lupi si quem priores hominem viderint: vocem ei quadam natura vi videntur eripere: si autem eos homo prius viderit, exagitari memorantur.* lib. 7. in Luc.c. 10. hoc ridiculum dicit Andr. Laurēt. de lupo, & Ioā. Brodæus li.7. miscel. c.7. scribit eos, qui rationem huius rei quærūt, planè desipere: sed ipse non satis sapiebat, confundit enim lupum visum cum vidente. Lupo viso interdum homo obmutescit, sed viso qui priùs hominē viderat: hoc tātùm vult Theocritus. Cur porro lupus visū præueniens videndo raucedinē adferat, nūc causā cape. Tho. Cātipratēsis, hoc vult fieri, quia lupus radiis oculorū suorū immissis homini, eius spiritus visiuos in instanti desiccet: iis arefactis arteriæ desiccentur, & sic instrumento vocis obligatiùs impedito hominem raucescere *lib.2. de apib. cap.57. p.39.* Verùm hoc de radiis non admitto. Ideò malim cum aliis dicere, id accidisse, quod qui in feram improuisā incidunt, ob micantes eius oculos & aspectū formidabilem, metuunt vehementius: timor repentinus sanguinem ad cor fugat, & frigus ceteris membris inducit, & subitā totius corporis alterationē: hinc raucedo & vocis impedimentū. Nec vana videtur ratio venatorū nēpe lupum; si prior hominem videat, se ad vindictā recolligere, & sic noxiū quendā illi, nec clamare queat, vaporem quasi insufflare; qui cùm venenatus sit potest raucedinem adferre: cùm verò se ab homine iam deprehensum videt, ac visum fuisse, metuere & fugā meditātem de hoc vapore emittēdo non cogitare. Iul. Schaliger hoc de lupo totum falsum contendit.

Nec struthiocamelus, nec tardigrada & domiporta testudo aspectu pullos ouis excludunt: in arenis enim ea relinquunt, & aspiciunt, solùm vt arceant nocitura: postea benigna mater tellus ea calore maturat; sicut & lacertis accidit.

Ferarum rex Gallinacei metuit aspectum re verâ, nec fucus est dæmonum (vt quidam scripsit[d]): sed metuit ex quadam arcanâ antipathiâ. Sic enim videas buffone hiante, quasi coactam, miro cum eiulatu mustelam se ori deuorandam inserere.

d Ananias d.lib.4.

De reguli seu basilisci intuitu notior narratio est quàm verior. Si reperitur hoc animal, *volunt Nicand. in Theriac. Dioscorid. lib.6. Plinius lib.8. Solin. c.30. Schalig. exerc.24. Mercurial. lib.1. de venenis cap.21.* violento halitu ac virulento vicinum inficit aërē, iste necat accedentes. *sic Andr. Lauren. d.q.11.* Quod addunt si se in aquā purā & limpidā conspiciat, ipsummet emori: dicam verbulo, non credo. Nam si spiritus isti ex eius oculis exirent, ipsi videnti forent connaturales, quare nec interimerent: sin connaturales non sint priùs in oculis inclusi, debuerant nocuisse: ab aquā verò eos infici & venenari ridiculum.

Adiiciā his Vairi argumentis, vnū quod mihi videtur difficilius. Norunt Hispaniæ genus hominū, quod vocāt ZAHVRIS, nos *Lynceos* possumus nūcupare, cùm Madriti Anno CIↃ.IↃ.LXXV. versarer, talis ibi puer visebatur. Ferūt hosce videre, quę addita in penitis terræ visceribus, venas aquarū & metallorū thesauros & sub sarcophagis sita cadauera,

res rece

res receptissima & celeberrima est: & fieri posse cẽ fuerũt, nõ Pindarus, Tzetzes & alij poëtæ modò; sed & philosophi [e]: quorũ nõnulli vim hãc humori melancholico, & natorum inde spirituum vehementiæ ascribunt: Melior hęc ratio foret, si tantùm putarent se videre non visa: nunc cùm visis veritas respódeat, inanis est. quid sentirem, aliàs explicui [f], nec muto sententiam: venas aquæ nouerunt, ex vaporibus manè & vesperi locis illis expiratis. Venas metallorum cognoscunt, ex herbæ quodam genere illic nasci solito. Thesauros & cadauera (dicunt enim, quæ & qualia) putarim à dæmonibus ostendi & indicari. Potest acies oculorum, quando nullum densum corpus interiicitur, diffusissima spacia transmittere: sed medium istud sarcophagorum aut telluris, tam densum, solidum, & opacum; id vel omnino expers, vel parùm capax est illuminationis & pelluciditatis; quæ ad videndum necessaria. Accedit, quòd hanc isti facultatem videndi solent ad certos dies restringere, feriam tertiam & sextam, quod latentis pacti indicium. Quin etiam rubedo oculorum, quæ in Zahuris maxima conspicitur, plus noceat quam iuuet acumen oculorum.

e Cęl Rhodig. lib. 16. antiq. lect. 2. & Vairus d. lib. c. 4.

f Côment. in Medeæ v. 231.

Conclusio tertia, *Neque contactus solus per se ad hæc est idoneus satis.*] De fascinatione probant [g] Vairus & Condronchus, sed argumenta id æquè conuincunt de cæteris mirandis effectibus.

g d. l. 2. c. ... d. l. 2. c.

Primò, Tactus, quatenus tactus, homini datus fuit ad propriæ vitæ conseruationem, nec vim habet aliam, nisi tangendi. S. verò vim aliquam habet huiusmodi mira perpetrandi, vis illa sit oportet salutaris naturâ suâ, vel noxia. Si salutaris; suo priùs corpori salutem adferret: si noxia, priùs necaret eũ cui inest: horum tamen nihil cernimus contingere. Deinde in omnes æqualiter ageret: quos tangeret: sanarétque vel læderet etiam quos nollet. Nullis denique foret opus aliis obseruationibus ac ritibus, quæ cuncta videmus aliter se habere.

Scio farragines multiplices experimentorum contra sententiam nostram adferri: sed parui sunt momenti.

Primò tradunt torpedinem sarissâ ictã tenentis manum corpúsque totum torpefacere: hyenæ vmbrâ canes obmutescere: serpentem quernis contactam frondibus emori: eandem ibidis pennâ sisti: viperam arundinis vel faginæ virgulæ percussione obstupescere: vespertiliones foliis platani abigi, eryngium capræ sumtum ore, greges totos sistere: cæteras pennas aquilæ pennis mixtas, contactu absumi: lepore marino viso vel tacto, necari nonnullos: lupinas fides si iungas agninis, istas dissilire. *Respondeo* hæc cuncta ratione antipathiæ naturalis euenire, & occultarum qualitatum diffusione noxiâ his aliis. nec valet consequentia, si inde ad hominis contactum quo tangit alium hominem argumenteris. nam homo homini specie similis est, nec naturalis antipathia in eâdem specie locum habet: in illa specie differunt ab iis, quibus nocent.

Secundò illud Lucani de Echineide seu remorâ, vrgent:

---- Puppim retinens auro tendente rudentes
In mediis echineis aquis.----

Respondeo, id cùm semel aut bis tantùm acciderit, si accidit, casu ex aliâ quapiam causâ accidisse. Ecquid post tot centurias annorum, tam frequenti nauigatione, causæ, vt nihil huiusmodi audiatur? certè non mortua species; Vidi vnam apud Iacob. Plateau Tornacensem, habent & alii alias. vis pototiùs illa sistendi conficta fuit; sed quia DD. Basilius & Ambros. in Hexam. meminêre, potes confugere ad occultam aliquam qualitatem huius bestiolæ, quæ vim habeat sistendi metûs. Lege si lubet Conimbricenses nostros *in libr. 7. Physic. 2. q. 1. a. 6.*

A

Tertiò ista fides aliam vnisonam cogit tinnire. *Resp.* cùm æqualiter vtraque sit extensa, nec admodùm procul ab inuicem remotæ sint, recipiunt eandem aëris crispati reuerberationem.

Quartò Magnete ferrum affricatum, potest aliud ferrum attrahere. Taurum furentem si ficui alliges, statim mansuescet. *Resp.* vtrumque fieri posse occultâ quadam sympathiâ atque contentu qualitatum. De magnete multis nostri Conimbric. d. q. 1. a. 3. eos adi. De tauro non ego credulus, nec qui velim periculum facere, scio tamen ad causam physicam referri à Glycâ; quod ficus inter arbores succi plenissima sit: quamobrem halitum ex se calidum, aërem secantem, penetrabilémque emittere; qui tauri alligati ferociam domet, & appensa rum carnes autum mollefaciat.

B

Quintò. Cùm puellâ napello educatâ, si Alexander Macedo consuesset; lethalis ei, iudice Aristotele, contactus fuisset. *Resp.* non contactu solo, sed sudoris & halitûs commixti contagione, hanc eum pestem fuisse hausurum. Sed contagio nihil habet mirum, neque insolitum.

Sextò. Cadauer coram occisore, propter præcedentem contactum, sanguinem solet fundere. *Resp.* Varias reddi causas. quidam miraculo tribuunt; quidam casui, quo factum sit aliquando, vt cadauer tum cruorem mitteret, cùm præsens erat reus homicidij. recensui alio loco multas hac de re sententias, & auctores laudaui [h]: neque adhuc dum video, quid solidius adferatur illâ antipathiâ, ex vehementi odio occisi in occisorem; quod qualitatem latentem, & arcanam impresserit corpori, cum cadauere permanentem: & huc referendum illud Lucretij.

C

h Cômen. in Octauiam Senecæ ver. 127.

Idque petit corpus mens vnde est sautia amore.
Namque homines plerunque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem sanguis, vnde icimur ictu.
Et si cominùs est, hostem ruber occupat horror.

D

Vt sit viui amantis, & mortui hostis comparatio. *Sic Lemnius lib. 2 de occul. natur. mirac. cap. 7. Langius epist. 40. Victorius Dialogo 9. Gemma lib. 1. de characterism. cap. 6.*

Septimò obiiciuntur varia curationum genera mirè frequentia. Inprimis praxis quotidiana militum, qui solo afflatu, osculo, aut nudi linthei appositione sanant: etiam atrocissima vulnera; quam vocant *artem S. Anselmi*. item genus illud *Salutatorum*, vt vocant in Hispaniâ, vel *Gentilium S. Catharinæ, aut S. Pauli*, vt nuncupant in Italiâ, vel *feriæ VI. parasceues filiorum* vt nominant Belgæ, qui omnes donô sanitatis in variis morbis se præditos glorantur. Iuuat eos auctoritas Pomponatij *lib. de Incantationib. c. 3.* qui respódet, sicut in herbis, lapidibus & animantibus inueniuntur hæ virtutes sanandi: sic nihil repugnare, quin & in totâ humana specie similes vires inueniantur, vt in vno homine sit virtus talis lapidis, in alio talis plantæ. Quod ergo planta hæc vel lapis ille possit, idem hominem etiam hunc & illum naturæ vi effecturum.] Implicatior hæc res est, quàm vt vna propositione queat enodari. Quare dico primò, *Donum conferendæ sanitatis siue curationis, esse donum super-*

E

naturale

k 1.Cor.1. ver.9.

naturale, & gratiam gratis à Deo datam.] hoc certa fide tenendum, ex D. Paulli verbis k; *alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ; alij autem sermo scientiæ, secundum eundem spiritum; alteri fides in eodem spiritu; alij gratia sanitatum in vno spiritu; alij operatio virtutũ, alij prophetia; alij discretio spirituũ.*] Tale curationis donum; sed à febribus tantùm sanandi, habere putantur in Flandria, quotquot nati sunt ipso die Parasceues; & quotquot nullo fœmineo fœtu intercedente septimi masculi legitimo thoro sunt nati: quod nequit ad naturalem caussam reduci. quare prodigiosa est curatio, &, si nihil superstitionis accedat, reducenda ad hanc primam conclusionem. nõ enim absimile vero est, ob diei honorem & mysterij sanctitatem, & honorem coniugij, hoc Deum concessisse. Nec etiam potuit nisi virtute diuina fieri, quod refertur Reges Angliæ olim quosdam annulos benedixisse vtiles neruorum contractioni & spasmo, ac morbo comitiali: eosdem etiam contactu strumosos sanare solitos, & vtrumque concessum D. Eduardi Regis meritis, scribit Polydorus Virgilius *lib. 8. Histor. Angl. fol. 140.* Nescio an eodem referendum illud Petri Blesensis Archidiaconi Bathoniensis; cuius opera studio Ioannis Busæi nostri partim de nouo, partim correctiùs edita anno superiore; scribit Bles. *Fateor quidem (ait) quod sanctum est Domino Regi assistere: sanctus enim & Christus Domini est, nec in vacuum accepit vnctionis regiæ sacramentum; cuius efficacia si nescitur, aut in dubium venit; fidem eius plenissimam faciet defectus inguinariæ pestis, & curatio scrophularum.*] tantùm ille *epist. 150. ad clericos aulæ Regiæ.* Prodiit ante annos duos liber benè prolixus cuiusdam Gulih. Tookeri, cui titulus *Charisma siue donum sanationis*, quo conatur docere hoc charismate sanandæ strumæ præditam, quæ hodie regnat in Angliâ Elizabetham; accepi librum dono Illustris Viri *Marci Velseri* Patricij & Consularis Augustani, qui quâ est eruditione & humanitate, noluit me beneficentiæ suæ expertem esse. Eo in libro mihi multum adulationis, & fuci, parum sinceritatis & veritatis visum inesse; nec fidem mereri. In primis vult hoc donum Regibus Angliæ ab ipso vsque Lucio competiisse: nec quidquã affert ad id probandum: nec fieri id potest. Nam post Lucium multi Reges non Christiani fuêre; quos ille vnctos non dicet opinor. desiit ergò penes illos charisma & interruptum fuit. Et cur meritis D. Eduardi demit, quòd tribuunt cæteri? an vt Franciæ Regibus antiquioris priuilegij splendorem eripiat? an vt doceat (*quod impudenter asserit pag. 84.*) Reges Franciæ per quandam propaginem ab Angliæ Regibus accepisse? & vide, vt probet. quia Francorũ ferè totæ prouinciæ iurisdictioni Regũ Angliæ subijciebantur. bellã rationẽ & dignã à Francis elucidari, quod nõ diffido facturos: nisi inepto huic ardelioni respondere dedignentur. Nec illud quidem probat, vt nec Polydorus, licet asserat idem successoribus Eduardi collatũ, quòd Eduardo: de quo quis nõ immeritò dubitet. nã nec in bullã canonizationis D. Eduardi, nec in vita eius cõscripta ab Eilrhedo Rhiuallẽsi amplius habetur, quàm D. Eduardũ quãdã mulierẽ strumosam persanasse; nec vnũ verbũ additũ de successorũ charismate, vt nec à Tagãtio, quẽ ipse etiã adducit, & vtriusq; verba adscribit; vt in manifesto mendacio deprehendatur. Solũm ergo illi de Eduardo probarunt. Addo ex Blesensi Hẽricũ II. de quo loquebatur: Polydorus addit sui temporis Henricum VII. & Henricum fortè octauum, sed nondum schismaticum, nondum hæreticum: nam Historiam ante scripserat. Quid si Polydoro dicam, me credere, si ipsi Henricus 8. pro mendacissimo scriptore eum non habuit; si non idem Cambdenius, & quotquot rerum Anglicarum bene periti, iudicant? Res tanta vnico teste nõ potest probari. Tookerus autem idem donum cõtendit non simpliciter concessum Elizabethæ, sed multò excellentiùs, quia sanctior Eduardo. Non mirere: nam & Apostolis, & Sanctis omnibus, & ipsi Sancto Sanctorum præfert eo libello in Præfat. &c. 3. 4. non semel. Demum quo pacto probat hoc Reginale miraculum? Primùm *pag. 90.* per fictitium quoddam suum colloquium cũ Pontificiis quibusdam, quorum nec nomina, nec colloquii locum aut tempus addit; ne deprehendatur. cur non finxisti, Sanderum, Campianum, Alanum, Stapletonum? gloriosè de his triumphares. Nunc respondeo esse quendam, qui de quodam, cuidam nihil credit. vis scire? ego, tibi, de toto hoc colloquio. Summa colloquii, se illos cõuicisse, bullas excommunicationis in Henricum VIII. à Clemente VII. & à Paullo 3. & in Elizabetham à Pio V. latæ, impias fuisse; quia Reginæ Elizabethæ charisma sanationis integrum remansisse possit ostendere: quo audito, illos quasi animis consternatos subitò conticuisse, opinor impudentiam tantam admirantes; vel metu delationis negare non audentes. Sed quo pacto probat? primum se à teste fide digno inaudiuisse quendam Romanensium fidei, in via sibi occurrisse probè Londinum qui fateretur, se struma Reginæ contactu liberatum. Quasi verò ille vnicus testis, nec nominatus, nec iuratus, nec temporis, nec circumstantiarum cæterarum memor sufficiat ad conuincendum. His addit postea testes alios alio curatos tempore quos nominat omnino quatuor, duos masculos & fœmellas totidem: vt sint duo paria. Et hi sunt *multa millia, quos ait sanasse, & velle ac posse infinitiorem numerum.* Probat etiam à cæremoniarum sanctitate; quæ mihi suspectæ, quia video medicos priùs emplastra applicare; & eas longè diuersas esse, ab iis quibus vsum fuisse, D. Eduardum, ex Eilrhedo Tookerus non ignorat. Tertia probatio deducitur, ex eo quòd Regina nec omnibus, nec semper, sed aliquibus aliquando hanc gratiam, & grauatè solet impertiri (*pag. 105. & 106.*) item quòd pars magna hominum curata istius gratiæ beneficio, quasi relabitur in pristinũ morbi statum (*d. p. 106.*) quod potiùs est indicio, non esse hoc charisma à Deo; cuius perfecta sunt opera & sanationes; cõtra, quæ ope malorum spirituum fiunt, nec planè sanant, nec perpetuò liberant. Nec ad rem facit, quod ex Chrysostomo subdit: nam id ad principium sanationis pertinet, non ad recidiuam morbi: de qua nunc loquimur. Probat etiam quia quidam Iudocus Hundius eam curationem pictam in lucem dedit. cur non addidit epigramma aliquod? Nam *pictoribus atque poetis, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Nec plura habet probandi genera: postea cap. 9. soluere conatur obiectiones aduersariorum; quas ita proponit, vt appareat eum Puritanos & cæteros merè Caluinistas planè habere dissentientes, & inficiantes ac damnantes totam hanc scrophulanam stropham. si nec fratres eius Euangelici credunt: frustrà petat, me Catholicum sibi credere; qui ipsum & fraterculos illos omnes pro hæreticis habeo: & ex ipsiusmet opere possum

efficaciter Catholicis (nā Caluinianos aut Caluinopapistas nihil moror) persuadere, nō temerè credendum libro Tookeriano. Argumenta hæc sunt. Miracula propria sunt Ecclesiæ Catholicæ, & nulli dantur qui sit extra Ecclesiam Catholicam (*hoc probat. c. 5.*) Sed Elizabetha est extra Ecclesiam Catholicam. ergo Elizabethæ non dantur miracula. Minorem probo. quia Ecclesia Romana, sola est Catholica. Elizabetha, vt schismatica, est extra Ecclesiam Romanam. ergo Elizabetha est extra Ecclesiam Catholicam. Maior probatur, quia Ecclesia Catholica eadem est, quæ vniuersalis. Romana sola est vniuersalis. ergo sola est Catholica. solam esse vniuersalem; docent omnia Historiarum monumenta: certè vestra Anglicana, cuius caput est Elizabetha, mediam insulam non egreditur. *Secundo*, Non possunt miracula fieri, ad confirmationem falsæ fidei: (*non semel hoc dicis, & verè dicis.*) Sed fides quam profitetur Elizabetha est falsa fides: ergo ad confirmationem fidei, quam profitetur Elizabetha, non possunt fieri miracula. Minorem negabis; probabo, quando articulos fidei Elizabethinæ mihi proposueris. interea quia Catholicos alloquor, quibus certum est Elizabetham esse Sacramentariam, & proinde hæreticam, argumentū est prorsùs apodicticum. Nec potes retorquere, dicēdo non faceret miracula, nisi vera eius fides foret; sed facit, ergo vera est eius fides. nam assumis pro explorato, id de quo disceptamus: ego verò præmissis nitor, quæ Catholicis sunt fidei, hoc est certissimæ. *Tertiò* in Ecclesiâ Catholicâ semper effulsisse charisma sanitatis, probas toto ca. 4 ex D. Irenæo, D. Augustino, D. Nysseno, D. Gregorio Magno, & aliis, de reliquiis D. Stephani, de Gregorio Thaumaturgo, Hilarione, & aliis Sanctis, vsque ad nostra fermè tempora. Vnde argumentor: Horum fuit vera Ecclesia: nos Papistæ sumus in eadem in qua ipsi fuêre. ergo nos sumus in verâ Ecclesia: vos in alia estis, quàm nos: ergo vos non estis in vera Ecclesia, Vnde sequitur verum & inuictum esse primum argumentum nostrum. Illorum Patrū veram Ecclesiā fuisse, tu ipse fateris; quia fateris, per hæc miracula illorum probari miraculorum cōtinuam efficientiam. Negas non in eadem cum illis Ecclesia esse? probo. illi Romanum Pontificē, pro capite Ecclesiæ visibili agnouerunt, vt & nos: illi crediderūt, quicquid nos credimus purgatorium, septem Sacramenta, præsentiam corporis Dominici in Eucharistia, orandūm pro defunctis, &c. quę vos negatis, nos profitemur: nec nos quicquā credimus, quod illi non crediderunt: vos autem nec vnum illorum, quos nominasti, miraculorum verorum patratorem, laudare potestis, quo cum in fidei catholicæ articulis per omnia conueniatis, aut à quo nos in vllo dissentiamus. Ergo non vos, sed nos, in ipsorum Ecclesia, hoc est vera, sumus. Ergo prætereà fatearis oportet, vel illorum miracula nō fuisse vera miracula, vel Reginæ vestræ; quæ alterius fidei est, quàm illi fuêre, vera miracula non esse.

Denique si quæram à te; cur in sanitatibus à Vespasiano, Pyrrho & aliis Gentilibus, vel hæreticis collatis, non recognoscas manum Dei, sed Diaboli? respōdes c. 5. quia infidelium opera huiusmodi actu & facto impurorum spirituum fiunt, & laudas D. Augustinum huius sententiæ verissimæ auctorem. Responde igitur, cùm hanc sententiam veram esse credas; an fas tibi sit, credere miraculis, quæ CHRISTIANISSIMI Franciæ Reges in hoc genere ad fidei Apostolicæ Romanæ confirmationē operarētur? si fas credere, ergo iam concedis in probationem falsæ fidei (sic enim profiteris) vera miracula patrari posse, quod negâsti, & est falsissimum. Si verò dicis id tibi fas non esse; nec nobis Catholicis fas erit credere, quæ facit Elizabetha ad confirmationem fidei suæ, Dei ope fieri; aut vera esse miracula: sed ea cogimur dicere, vel ficta, vt si non verè ægri; vel fieri physicâ aliqua vi emplastrorum, aut aliorum adhibitorum; vel ex pacto tacito vel expresso cum dæmone; à quo hęc hæreticorum genus, nec aliâ quædam circumstantiæ multum abludunt. Tu Tookere videris, quid me horum omnium malis credere: nam tibi credere, in iis quæ asseris, nondum decretum mihi neque constitutum. Neque tu cures sodeo, quid ego de hac re credam: perge potiùs Dominam tuam palpare, & scribere, vnde caput vnctius queas referre. De Franciæ regibus; quorum adhuc nullus apertè hæresim professus fuit; res non Annalium modò, sed & medicorum publicis libris, *vt Guidonis in Chirurg. magna tracta. 2. doctri. 2. c. 5. & Ioan. Tagaultij lib. 1. institution. chirurgicar.* & quotidiana certaque experientia est contestata; hoc illis beneficium quondam concessum fuisse, vt contactu strumas seu scrofulas sanarent. Si vis ea naturalis fuisset, non per traducem hæreditariam regni transiisset in Regem solum, exclusis cæteris fratribus; quorum sæpè temperies, & complexio patri similior, quàm Regis ipsius. Conditio quoque sceptri seu coronæ, cui comes illa facultas medica, nihil tale poterat naturaliter largiri. Quod verò Hieron. Cardanus lib. contradiction. medicar. scripsit Reges Francorum ex longo esu aromatū hāc vim habere, ridiculum, vanum, & dignum est scutica Ioan. Brodæi lib. 8. miscellan. cap. 10. De Pyrrhi Regis digito, contactu morbos sanante; iure optimo Anton. Mirandulanus censuit hoc mendaciis incredibilibus adnumerandum; vel, vt puto, dæmoniacis potiùs. Nihilominùs,

DICO 2. *negandum non est aliquando nonnullos inuentos & inueniri, qui solo contactu sanant.* hæc conclusio probatur legēdis sanctorum passim, & quotidiana experiētia. Et hæ sanitates conferuntur interdum, dumtaxat ad certum tempus, vt legimus de S. Beniamin apud Sozomen. lib. 6. & Nicephor. lib. 11. & scimus B. Petronillam à S. Petro, spirituali eius parente, ad breue tempus sanatam fuisse; & quod narrat Mich. Medina[l] de puero quodam Salmanticensi interdum ad totam vitam non redeunte morbo. Ad tempus quidem id contingit, quando sanans id à Deo impetrauit certam ob causam, maiusque bonum sanati, v. g. ne sanitate is abutatur, aut ad maius meritum patientiæ; alioqui ordinariè curationes miraculosæ perfectæ esse consueuerunt. Sanatio verò naturalis fit ad tempus, quando, subsecuta in melius immutatio, proficiscitur ex sola vi imaginatrice ægri, vt de puero illo censuit idem Medina. Est in Hispania genus hominum, quod Saludadores vocant: vel Ensalmadores, eo discrimine, quòd isti dicant se sanare vi orationum, quas conceptis verbis dicunt; illi, vi saliuæ & halitus, quem ægro inspirant. de his dico 3. *Salutatores; & Ensalmatores, nec possunt dijudicè & in vniuersum damnari, nec etiam in vniuersum approbari.*] etenim potest fieri vt aliquando nonnulli habeant donum sanitatis: sic Victoria & Veracrucius[m]: & sic admittenda quæ

lib. 10. de ciuita. Dei.

[l] l. li. 2. c. 7.

[m] Victor. relect. de Magia. Veracru. lib. 2. de anima specular. 2.

a Manual. c. 11. num. 36.

Nauarrus [a] scripsit his verbis; *Porrò illi qui vulgò Salutatores vocantur (quantumcunque aliàs sint perditissimi homines) licitè possunt suo munere perfungi: quoniam gratia illa gratis data huiusmodi hominibus à solo Deo, cōceditur in vtilitatem aliorum, & allegat, Margaritam confessor.*] Sed hoc nimis generaliter dictum: rarò enim sicuti vtuntur, licitè vtuntur: nec credendum tot hominibus pessimis hoc donū à Deo attributum. Quamobrem consulo Vicariis & Officialibus Episcoporum, cæterisque ordinariis, vt priusquàm permittant eos, hoc curationis munus obire; diligēter examinent, an naturalibus vtantur remediis, an verò per gratiam gratis datam, an per pactum cum dæmone operentur: quæ sunt ex circumstātiis cognoscenda. Quod vniuersim non sint reiiciendi, contra quam insinuat Ciruelus 3. *p. de superstition. c. 3. & 7.* probatur: quia nunquam abbreuiatur manus Domini, ne hanc gratiam quibus vult largiatur: certum tamen puto, hanc nunquam largiri nisi Catholicis: hactenus enim nulla hæretici miracula fecerunt: & prudentissimè summus Frácię Senatus decisione quadam vni, ex hoc genere empirico, anno 1577. vetuit donec ab ordine & collegio medicorum approbatus esset, ægrotis potiones vllas imperare, aut medicamenta præbere vel morborum curam publicè profiteri, lege Annæ. Robertum rerum iudicatar. lib. 1. cap. 5. doctissimè disserentem.

Dico 4. *solo contactu, aut sibilo, aut halitu, aut osculo, naturaliter quemquam alteri grauem & verum auferre morbum, vel vulnera sanare, vel ferrum extrahere posse, non credo*, hæc conclusio tota est contra Pomponatium; quod ad contactum, etiam repugnat Veracrucio, illius fundamentum iam posui, huius autem hoc est: naturali complectione vel constellatione quidam sunt nociui, quod in fascinatione patet ex solo aspectu, ergo ex iisdem causis, quidam naturali complexione vel constellatione erunt salutares & medici. Sed tam paucis verbis multa supponit, non concedenda. primò quod de constellationibus, Albertum secutus, ait, verum non est. Si loquitur de constellatione, quando iste nascebatur: omnes eam vim habituri, qui tum nati. quod quis credat? si de constellatione sub tempus contactûs; poterunt sanare omnes, quotquot tunc tangent: si de vtraque simul; annus ille magnus intercesserit oportet, qui eandem stellarum posituram & influxus reduxerit quando tangit, qui erant, quando natus, at quis tanto viuit vel vixit tempore? Alioquin non poterit hoc aliâ die præstare, quàm quando posituræ æqualitas ista, quam oportet, acciderit. quàm igitur incerta futura hæc curatio? Secundò quod vulgarem illam de fascinatione opinionem admittit, hoc posteà docebo prorsus à verâ Philosophiâ alienum. Tertiò peccat illatione. nec enim sequitur, nociua est qualitas hominis in hominem; ergo & qualitas hominis in hominem fatenda est esse sanatiua. nam auctore Aristotele [o] plura necessaria ad sanitatem, quàm ad ægritudinem. malum enim ex quouis defectu, bonum ex integrâ causâ. Deinde contagio solo hauritur afflatu. Verum in hac curatione sedulò obseruant modos tangendi certos, numerum & alias ceremonias. Accedunt multa suspicione plena & periculo. Primò quod salutatores illi dicunt, ad virtutem hanc exercendam multo vini potu opus se habere: fieri autem non potest. vt vini potus prosit ad contrariorum morborum curationem. si pro-

o Problem sect. 7.

A sit frigidis, non proderit calidis. Item solent panem à se admorsum porrigere morsis à cane rabido, vel infectis toxico: cui pani neutra causarū Veracrucii suffragatur. Tertiò dicunt in præsentiâ alterius salutatoris vim maiorem salutandi habentis, se sanare nequire. quod est absurdū. deberet enim potiùs vis illa, si naturalis esset, magis intendi. Quartò mentiuntur, cùm dicunt naturaliter vnum salutatorem ab aliis salutatoribus cognosci, licet eū prius nunquam viderint: quod signum alicuius notæ illis à dæmone impressæ. Sanè plerisque rotæ vestigium inest, vt dictitant ipsi, S. Catharinæ vel Quiteriæ. Quintò falluntur, dum putant hanc vim cōpetere septimo cuique filio, si masculinum ordinē fœmineus partus non interruperit. quod est ridiculum naturæ ascribere, & nō miraculo. Sextò sæpè iactitant sibi reuelari, quæ procul in eorum absentiâ gesta fuere, vt ille qui Torquemadæ patrem à morsu canis rabidi sanauit. narrat Historiam ipse Torquemada. [p] Septimò gloriantur sine nocumento se tractare posse carbones & ardentem clibanum subire; quæ naturaliter fieri nequeunt; nisi se præmuniant lotione & inunctione rerum frigidissimarum, quæ tamen non possunt, nisi ad modicum tempus, ignis actiuitati resistere. Vnde & Vairus [q] narrat, ex hoc grege quendam, cùm ingressus furnum fuisset, & alius, eo ignaro ianuam occlusisset, ibi flammis absumptum.

B

p Horti Florū colloq. 3.

q lib. 2. de fascino c. 11.

C Venio ad Pomponatij fundamentum, & respōdeo; lapides, herbas & animalia, quæ vim aliquam beneficam huiusmodi à naturâ acceperunt, eā obtinere ex tēperamēto certo & definito totius speciei. fit enim inde, vt omnis magnes ferrum attrahat, omne rhubarbarū bilē expurget, omnis rupica morbum ictericum sanet. Oporteret ergo, si salutatoribus vis ea naturalis inesset; ratione speciei humanæ eam accepissent, & sic omnes homines eā vi pollerent. Si ratione indiuidui & singularis cōplexionis hoc vni tribuis, quod alteri adimis: cur nō in magnete quoque & rupicâ hæc diuersitas, ratione indiuidui, reperitur, vt vnus magnes nequeat, quod potest alter? Neutrâ ergò ex parte similitudo locū habet. Item quod rhubarbarum bilem temperet, id facit ratione peculiaris sui temperamenti. cuncta

D enim speciei illius indiuidua & nulla alterius, eodē planè modo morbis medentur. Sed in hominibus non potest esse hæc similitudo & paritas temperamenti: quia hominis forma diuersissima est, à forma rhubarbari; quare & temperamentū corporis discrepat à temperamēto rhubarbari. nam alias longè requirit dispositiones materiæ forma hominis, quàm forma plantæ, succiue. Quo ergo pacto vis eadem naturalis ratione temperamenti competat homini; quæ rupicæ, vel rhubarbaro?

Quoad illos autem, qui genus & cognationem B. Paulli tumidis buccis crepant, seq; angues sine læsione contrectare posse; iam plerisq; impostura cognita est, solere priùs contra morsum sese antidotis præmunire.

E De militari illâ vulnerum curatione; audacter dico, nisi dæmonico pacto; & ex genere suo, id lethale crimen loquor de illa, quę solū obligat linteo: nam quæ oleo, & vino vtitur: si congruo temporis interuallo sanet, nec mala murmura his addat aut alias superstitiones physicis licitis remedijs annumeranda. Blasphemum quoque est vocare artē D. Anselmi, quæ fuit Magi illius Anselmi Parmensis cōmentū. Accedit quod sic à vulneribus aut morbis sanati, postea in dolores grauissimos & sępè mor-

r Ananias lib. 4. de nat. dæm.
s ex lib. 3. de motu animaliũ

bos tumores reincidant,[r] & vt plurimùm vitæ exitũ pessimum sortiantur; quod possem mihi notorum multorum exemplis astruere. Sed parco nominibus mortuorum.

Restat quiddam Alberti Magni,[s] qui refert duos se vidisse pueros, quorum vnus cùm ferretur iuxta ostia clausa, omnia, quæ ad dexterum eius latus sita, aperiebantur: ab altero verò idem in sinistris ostiis præstabatur. cur non ergo ferrum ex vulnere ad solum contactum vel præsentiam alicuius excidat? Nonnè scribit Matthiolus, in Italiæ montibus herbam se nouisse, qua ab equis calcata continuò ferrei calcei soluuntur. Pici herbâ cuneum adactum extrahi, testibus Democrito & Theophrasto. Æthiopide herbâ certo ritu incantatâ, seras omnes si admoueatur aperiri; & suo tempore Venetiis furem suspendio damnatum, cui sic fores omnes patefiebant.] *sic ille epist. Nuncupatoria in* Dioscoridem. *Resp.* In vltimis duobus apertam incantationem accessisse; in prioribus duabus herbis, occultam attrahendi & disiiciendi vim à naturâ insitam: quæ vis naturaliter hominibus inesse nequit. Nec ratione specificâ, quia non omnes habent; nec indiuiduali; quia conditiones indiuiduantes non producunt talem effectum. Quare nec Aristoteles, nec quisquam rectè philosophantium, hoc est crediturus. *mirandúmque vehementer virum Albertum, plura narrare solum, se huiusmodi creditu difficilia vidisse, quàm ad illum vsque* (vt ait Anton. Mirandulanus) *cæteri qui exstant scriptores tot seculorum simul omnes.*] Si tamen hoc accidit, dæmonis præstigiis adscribendum. Cuius etiam pacto & incãtationibus freros fuisse Psyllos & Marsos, satis colligitur; ex Plutarcho, Pliniòque, clariùs etiam Alchimus Auitus lib. 2. his versibus;

Iam Magicam dignè valeat quis dicere fraudem;
Occultas tacito tentantem pectore vires?
Legifer vt quondam vates, sub rege superbo,
Dum noua monstraret iussi miracula signi,
Commouit liuore magos, vt talia tenent,
Accumulentque suas zelo feruente ruinas:
Queis forsan si suppeteret non vana potestas,
Demere, non etiam properarent addere monstra,
Æmula sed signis tantùm, non viribus æqua.
Quod remouere nequit, duplicatâ sustinet irâ.
Hinc est laudato quod possunt carmine Marsi,
Cùm tacita saeuos producunt arte dracones
Absentes, & sæpè iubent confligere secum.
Tunc vt quisque grauem bello persenserit hydrum,
Aspidis aut diræ celsas cognouerit iras,
Concutit interius secreti carminis arma;
Protinus & laxis ver bo lassente venenis,
Mox impunè manu coluber tractatur inermi,
Et morsus tantùm, non virus in angue timetur:
Interdum perit incantans, si callida surdus
Adiuratoris contempsit murmura serpens.
Hoc quoniam de matre trahunt & origine prima, Circe, quæ Anguitia.
Anguineæ fraudis quod sic, linguæque perit.
In speciem reddunt commercia mutua fundi.

CAPVT IV.

De Magia artificiali.

HÆc mira quędã perficit per humanam industriã; tãtùm enim nũc loquor de operatrice; diuinatoriæ suũ locum reseruo. Magica *operatrix artificialis* & ipsa duplex est, *Mathematica & Præstigiatoria. Mathematicam* voco, quæ nititur principiis geometricis, arithmeticis, vel astronomicis, huius exempla sunt Sphęra illa Archimedis, secundùm Claudianum vitrea, de quâ M. Tullius[a] & in Siracusarum obsidione nauium per specula combustiones[b]: Archytæ colũba lignea volans[c]: Leonis Imp. auiculæ aureæ cantillantes:[d] & Boëtii æreæ, volantes & cantillantes, serpentes ex eodem metallo sibilantes, & similia multis narrata[e]. Hæc Magia vocatur ab Herone & Pappo θαυματουργική. Supponendũ autẽ nihil hãc efficere posse quod rerum naturę repugnet: quin imò indigere caussarum naturalium ope certo motu & dimensionibus applicatarum; vt in speculis illis Archimedis, & hydraulicis nostris & automatis patet. Quare si quis effectus proponatur, caussarum naturalium efficacitatẽ superans, ille ad prodigiosos referri debet etiamsi humana industria ad instrumenti confectionem motumue concurrerit. Idcirco dissentio à Guilhel. Parisiẽsi, Medinâ & aliis; qui caput æneũ Alberti Magni (quod narrant) humano credunt artificio articulatè locutum: nec enim humana industria huc vsque pertingit: nec naturalis ratio patitur, vt res inanimata, vocem humanam, ad lubitum interrogãtium respondendo, emittat. nam hæc vitam, & respirationem in loquente, & perfectissimã vitalium organorum cooperationem, & discursum quendam loquentis, requirunt. Quæ cùm huic capiti defuerint omnia; si loquebatur, ille in capite loquebatur, qui in statuis idolorum oracula fundebat; qui solus cacodæmon fuit. Notum enim simulacra vocis propriæ expertia fuisse. *Simulacra, enim Gentium argentum & aurum: os habent & non loquentur. neque enim est spiritus in ore ipsorum.* Fuit illa sententia Guilhelmi, & olim Hermetis, sed à Theologis confutata iampridem[f]. Huc pertinet globus ille artificiosus, seu ahenea statua, sic confecta, vt ex occulto loco, funiculo, qui intensus erat remisso, sagittas in spectantem eiacularetur: quo pacto Kennethum III. Scotorum Regem, à Fenellâ interemptum, in Maioris & Boëthi *Scotiæ Annalibus* legitur. Eodem reducenda quorundam mirifica solertia, vt artificis illius qui Romano Imperatori, vitrum flexile, & nõ fragile obtulit, de quo post veteres guido Aretinus epist. ad. Michaëlem Monachum ferentium immania pondera fronte, & funãbulorum globis insistentium (vt vidi) & qui membra, quasi lutea confractáue, vti lubet, flectunt, de quibus egit D. Chrysosto. *hom 19. circa fin. ad Pop. Anthiochen.* ad quæ solet plurimum iuuare corporea dispositio, & naturalis agilitas, vt plurimis exẽplis docet Andr. Libauius *p. 2. Mirabilium tracta. de Noctabulis in fine operis.*

a 1. Tuscu. & 2. de na. Deor.
b Plutarc. in Marcel. Zonaras tom. 2.
c Gellius lib. 10. No.
d Glycas & Manasses in annal.
e Cassiodor. l. varia. epist. pen. & Politian. in Panepistemone.

Psal. 134. v. 15.

f D. Tho. lib. 3. contra gent. c. 104. Valẽcia 2. 2. disp. 12. p. 4.

Altera species ludicra & deceptoria, vocari potest *præstigiatrix*: (à qua factum vt mira Magorum à Græcis παίγνια & κυβεία; à latinis; ludi, & ludicra, & ludibria vocata sint (, vide Heraldũ in li. 1. Arnobij pag. 31.) cuius effectus nõ sunt quales, aut qui videntur: ad eam pertinent pleraque quæ ab agyrtis, circulatoribus & funambulis creduntur patrari incantationibus, cùm agilitate pedum vel manuum fiant, vt quæ de Reatino quodam narrat Pomponatius: interdum fiunt etiam per animalia bruta longo vsu edocta, vt quæ Ioannęs Leo narrat, de asino & camelo[g]: interdum per merã imposturã, & meatus occultos aliquibus subingressis, vt faciebãt sacerdotes Beli qui à Dracone cibos deuorari fingebant:[h] vt fiebat celebri in illa solis mensâ[i], quam vulgus peregrinorũ putabat sponte suâ cibos suggerere, reuerâ tamen cibi à

g Descriptio. Africæ lib. & lib. 9.
h Daniel. 14.
i D. Hiero. epist. 103. ad Paulin.

vicinæ

k Herodo. lib. 1. l Ioseph. lib. 18. ant. c. 4. Rufin. lib. 2. hist. Eccl. c. 25.

vicinæ vrbis incolis suggerebantur k. Et etiam accidebat, in fictitiis illis idolorum amoribus ac stupris, de quibus Iosephus, & Rufinus l. Item quando Barchochabas, pseudomessias Iudæorum, stupulam in ore succensam anhelitu ventilans, flammas vomere videbatur, teste D. Hierony. *Apolog. aduersus Rufinum*: simile putarim, quod de Caco latrone narrat in Alcide poëta. Talia quę vocat Irenæus lib. 1. aduer. hæres. cap. 4. Anaxilai ludicra, v. g. facere vt conuiuæ videantur habere Æthiopicū nigrorem, vel defunctorum pallorem, asinina aut equina capita. commentum vetus Plinio lib. 28. & 35. & sexto Empirico notum lib. 1. Pyrrhoniar. vt docet Marsilius Cagnatus lib. 3. variar. cap. 10.

Thaumaturgica, vt & Magia naturalis, per se bona est, & licita, vt omnes artes per se sunt bonę. Per accidens vtraque fit illicita, primò quando in malum finem referunt. secundò quando scandalum oritur, eò quòd putentur hæc fieri dæmonum operâ: quare non deberēt huiusmodi permitti, nisi circulatores publicum & idoneum à Catholicis haberent artis suæ testimonium. Tertiò si quod inde spirituale vel temporale damnum corporis aut animæ immineat ipsi circulatori, vel spectatoribus. Ex hoc enim capite damnātur, qui sine necessitate vel causâ iustâ, se mortis periculo per lusum exponunt m.

m Silu. & Fumus in verb. ars. Nauar. ca. 13. num. 8.

Cęterum *Naturalis* & *Artificiosæ* Magiæ, duo sunt velamina; quibus se occulere solet Magia *Diabolica*. semper enim vel naturæ vim mentitur, vt in iis quæ de astrorum influxu, & temperie hominis superiore capite disseruimus: vel mētitur artificiū; vt in characteribus, imaginibus & huiusmodi, de quibus disputandum q. sequ.

Nunc de præstigiatrice quadam, ad alia quæ postea disserentur *lib. 2. q. 8.* Sapienter ab Vlrico Molitore *lib. de Phytonicis mulierib.* animaduersum fuit à Diabolo sic medium disponi posse, vt vna res alia videatur: & talia experimenta plurima fieri à ioculatoribus: cùm autem satanas *sit magister* (ait) *ioculorū*; nemini dubium esse, quin subtilius hæc Diabolus operari posit. hic, nunquam discipulus est doctior præceptore. Talis illa, de qua Niderius, *in Formicario, cap. de maleficis & eorum deceptionibus*; *Coloniæ*, inquit, *citabatur virgo quædam, quæ mira in conspectu nobilium fecisset, quæ arte magica videbātur fieri. mappam enim quandam. dicebatur lacerasse, & subito in oculis omnium redintegrasse: vitrum quoddā ad parietem à se iactatum & confractum, in momento reparasse & similia. Manus inquisitoris euasit excommunicata.* Bodinus notat, eos solere decem magicis præstigiis vnum subtilitatis seu agilitatis artificiosæ actum miscere. vt persuadeant, quæcūque ab ipsis gerruntur, citra præstigium, solâ dexteritate & arte fieri, procurant, vt quicquid sortilegij admiscent, id subtilitatis & agilitatis esse videatur. Amat satan homines ad risum prouocare, vt læti ac hilares imbibant impietatem, sic præstigiatores isti agyrtę, ioculatorij, miriones, circulatores, ipsos iudices sæpe ad ineptam quādam lętitiam & admirationem pertractos fascinant, vt cuncta ipsis iocatoria tantum, nec punienda videātur. frequens talium semper vbique prouentus fuit, & seges etiā hodie in aulis quorundam Principum, allio & cicutâ nocentior. In Francia Triscalinus coram Carolo IX. aliā laudato Rege; ex cuiusdam nobilis, ab eo remoti, torque; annellos ad se sigillatim cunctis spectantibus pelliciebat, eosque manu recipiebat aduolantes, vt videbatur: nihilominus mox torquis integer, & illæsus repertus fuit. Hic conuictus multorum, quæ nec arte, nec actu humano, nec naturâ fieri poterant; fassus est ope diaboli cuncta se perfecisse, quod antè obstinatus negauerat. Ioannes Trithemius, ex antiquioribus refert, anno 876. tempore Ludouici Imp. Sedechiam quendam religione Iudæum, professione medicum, stupenda quædam coram Principibus viris fecisse, videbatur hominibus deuorare hoplomachum equitem; currum quoque onustum fœno cum equis & aurigâ; amputare capita, manus & pedes; quæ pelui coram imposita sanguine stillantia cunctis spectanda præbebat, & ea statim hominibus illæsis suo quoque loco restituebat; venationes, decursiones, & hastiludia, & quę homines in terris agitant, ea in aëre audiri faciebat: mediâ brumâ hortū amœnissimū, in Cæsaris palatio, arboribus, herbis, floribus, cantillatione auicularum, subitò natis & auditis producebat: Si quis pedem attraheret alterius, pes subsequebatur, & homo innoxius persistebat. In Siciliâ Eunū proponūt, sed eius facinus illud quo inter verba flammam ore videbatur vomere, artificio quoque non præstigiis planè tribuendam: nam in ore abditam nucem sulphure & igne plenam habebat, qua leniter exspiratione motâ, fundebat flammam, vt scribit Thomas Fazellus *de cad. 2. rerum Sicularum li. 5. c. 2.* idem *c. 1. lib. 3. deca. 1.* mira refert de quodam Diodoro, quem vulgus Liodorū vocat: hunc magicâ arte imbutum, mirandâ præstigiorū machinatione Catanæ floruisse. *Is nāque potenti carminū suorū vi homines in bruta animantia conuertere, omniumque fermè rerū formas in nouas metamorphoses transfundere longissimisque à se spatiis dissitos, repentè ad se trahere posse videbatur. Catanenses præterea adeò crebris lacessebat iniuriis, & cōtumeliis dehonestabat, vt vanissima credulitatis laqueis circumuenti, ad cultūs ei pendendi studium concitarentur. Qui cùm capitis reus crucis tradēdus esset, elicito ū carminū præsentissima arte è Catana Byzantiū, cuius imperiū eo tempore Sicilia agnoscebat, & rursus è Byzātio Catanā electorū manibus dilapsus, paruo tēporū interstitio, per aërē deuehi se iussit. Quibus veneficiis adeò populo factus est admirabilis, vt ei ipse quādā numinis potentiā esse rati, errore sacrilego cultū sacris debitū ei exhiberēt. Sed tādē à Leone Catanēsi Episcopo, diuina virtute ex improuiso captus, frequenti in media vrbe populo, in fornacē igneā iniectus, ignis incendio consumptus est.*] Sic diuina iustitia præualuit, & qui se iudicibus fortè minùs iusto zelo motus eripuerat, è sancti viri manibus elabi non potuit. His similia præstigia narrabo sequ. lib. 6. in prin. & quædā Cratisthenicuidā tribuit Crespetus ex Athenęo, & aliis quibusdā est Antonij Gueuare Episcopi Modonedēsis *lib. 3. horologij principū c. 43. & 44.* & meritò subdit, quod iam monui, istos ioculatores, quārūuis artificiosis operā dæmonū adhibere; ideò legibus latis Franciæ Reges S. Ludouicus, Philippus Augustus, & Henricus 3. regno exulare tales sancinerūt. *Crespet. de odio Satanæ discur. 12. lib. 1.* Nostris tēporibus Cæsariū Maltesiū Parisiis captū fuisse, sed astu carceribus elapsum ferebant; idque ei Baxius inquisitor inter cętera in iudicio obiiciebat; sed cùm vrgeretur, & dānationē metueret; à gubernatore, qui tū erat, iudicibus Ecclesiasticis suspendere iussis, ereptus, in aulam irrepsit; & ibi multa de nouo cœpit edere chartas lusorias in alterius eas tenentis manu, ipse distans, sic mutabat, vt bis terque alia in eis figura

Bodin. in dæmonan.

appareret: in altera mensæ parte posita vasa ad se alliciebat moto vitri tantum frustulo: cogitationes nonnunquam diuinabat alienas, vt cû sparsa saccari granorum minutorum in mĕsam magnâ multitudine, quod quis sibi granum mente delegisset indicabat; etiam si quis, in deligendâ re propositâ, dubitasset, addebat hæsitationem, & resolutionem. iactabat quod alter esset electurus, id se durante prænouisse, & alia multa: propter quæ tertiò in ius ab Illustrissimo Archiepiscopo Mechliniensi, D. Houio anno 1600. vocatus; cùm sistere se pollicitus esset, aufugit ad asylum omnium Antichristi præcursorum. Princeps ille, qui præstigiatorem iudicio, auctoritate, non iure eripuerat, vix biennium superuixit, & florente ætate interiit; nec quicquam illi postquam malæ causæ defensionem susceperat, postea feliciter in gubernatione cessit. Non impunitos vnquam Deus Principes sinit, hostium defensores: quia nominatim vetuit, ne præstigiatricem quis viuere patiatur, *Exod. 22 v. 18.* hoc est, vt Philo interpretatur, noluit differri supplicium: sed ipso quo coniuncta foret die, interfici mandauit.

QVÆSTIO I.

An vis characterum, annulorum, sigillorum, aut imaginum sit, qualem Magi contendunt.

CVm Magis sentiunt Ptolomeus, Aphrodisæus, Porphyrius & alij Platonici, & stultissimi Artephius ac Thebith; ex recentioribus Pomponatius, Ficinus, Dulcis, & Anton. Mizaldus in Centur. Memorabil. sed superstitiosè.

Verè & prudenter negarunt Hippocrates, Galenus & quos citabimus infer. q. 3. omnes. Sanè rem acu tetigit Tatianus Assyrius; censens, si quid his efficiatur, id ex constituto fieri, dumtaxat quia dæmones hæc sibi signa constituerunt, & quasdam quasi tesseras militares, aut pacta conuenta, vt homines solent verborum certas formulas. Moses Maymon pronunciat [a], mendaces & stultos esse, qui soli figuræ, soli scripturæ, solis denique lineamentis, aut vocibus aëre tracto naris, tantam mirabilium potestatem adscribunt, consentiunt Medici, Theologi, & Iurisperiti nostri [b].

Notandum ex Conrado VVimpinâ, [c] Magos triplex genus imaginum seu figurarum habere. Quibusdam adhibendas docent suffumigationes & incantationes, & per quinquaginta quatuor angelorum nomina exorcisationes, & alia, quæ perfida sunt & manifestam continĕt idololatriam. primò quia hæc nomina nŏ nisi à dæmonibus potuerunt accepisse (quod Cardanus fatetur [d].) Secundò, quia dicere quòd tales fumigationes honorent Deû, aut Deo placeant, est error in fide: dicere autĕ quod talibus vti, non sit dæmones sacrificio honorare, & ideò damnabiliter *Ierolatreuein*, etiă est error. Vtrumque definiuit Facultas Theologica Lutetiana. *Artic. 10. & 11.*

Alterum genus imaginum, caracteribus & sculpturis innititur, barbaris & peregrinis, in quibus sunt nouem caldariæ, & nomina quatuor principum huius mundi cardinum, & ter septem nomina ex Mahumeticis deliriis Arabum decerpta: quas illi figuras auctoribus tribuunt Germoni Babylonico, Hermeti Ægyptio, & Thori Græco: tales etiam numerant quatuor Salomonis annulos. talia cuncta patet annumeranda primo generi superstitiosorum & execrabilium; nec vim vllă habere posse, nisi à dæmone; quo Doctore & Dedicatore miseri

A ea acceperunt: quæ per se vana & inania esse, deliciis & laminis agens, docuit D. Hieron. [e]. Fatentur etiă ipsimet Albertus Magnus, & Rogerius Baconus. Est etiam in fide error, quod vnus dæmon sit Rex Orientis, Alius Occidentis, & præsertim suo merito [f].

Tertiam speciem genuit axioma quoddam Ptolomæi, *vultus inferiores cælo subiectos vultibus cælestibus*; & hinc intulere scorpios omnes terrestres regi à scorpio cœlesti, pisciculos omnes fluuiatiles à cœlestibus piscibus, hoc nugamĕtum defendunt cum Ptolomęo permulti [g]. Sed superius iam ex parte hoc confutatum fuit. [h] nunc addo, si tam potens illa correspondentia imaginariæ figuræ superioris in hanc veram figuram inferiorem; cur adiungunt B ritus quosdam superstitiosos? v. g. vt si talem expectas effectum, in tergo figuræ eum debeas inscribere; si contrarium, in fronte, idque faciendû aliquando manu dextrâ, aliquando læuâ: sigillum modò fodiendum capite deorsum, modò capite sursum, & cętera de hoc genere. Vnde nihil vereor concludere, cum Gersone, & VVimpinâ, hanc etiam vltimam speciem superstitiosam damnatam esse. Fundantur enim hæc omnia in aphorismo Magico libri impij, qui inscribitur ARBAOH THEL ארבעתאל in Septenâ 2. vbi traditur, quod quando Deus nomina rebus vel personis imposuit, simul cum nominibus vires & officia quædam illis distribuit: & ita caracteres ac nomina constellata (i. h. *Imagines sub certâ constellatione formata &* C *nominata*) habent vim non ratione figuræ vel pronunciationis, sed ratione virtutis seu officij illius, quod Deus ad tale nomen vel characterem ordinauit.] Hoc totum est mendacium confictum ad stabiliendam hanc superstitionem. Nomina quidĕ Deus in scripturis imposuit sanctis quibusdă, mysterij significandi caussâ, & officio eorum, quo illi functuri, conuenientia: sed ipsi nomini Deus vim effectiuam nullam indidit. Animantibus verò cunctis Adam nomina indidit, non Deus.

Par ratio est de annullis & sigillis Magicis, quătumuis præferant speciosissima nomina Raphaelis, Machabæorum, Salomonis, Elizei, Zachariæ, Cŏstantini, & quorumdam sanctorum: quibus nomi- D nibus etiam interuenit blasphemia, dum hosce sanctos fingunt nefariè Magicis initiatos, item quia signum crucis, quo in signo vicit ille Magnus Imp. annumerant sigillis suis dæmoniacis.

Denique certò tenendum quando effectus aliquis sequitur vsum characterum, annulorum, sigillorum vel imaginum: quod fieri interdum contendunt: id totum à dæmone fieri, qui constitutarum à se nugarum credulitatem conatur, vel de nouo mentibus inserere, vel insertam profundiùs & stabiliùs infigere [i].

Porrò vt nugacitas Hermetis & similium deprehendatur, vel ab indoctis, decerpam nonnulla, ex Italico lib. Ludouici Dulcis: qui non vtili exĕ- E plo fictitij Salomonis & Hermitis sigilla in lucem edidit, deceret potiùs in Ecclesiâ Catholicâ talia obrui silentij cinere, quàm typis tă splendidè euulgari. Aiunt ergo nugones: Qui gemmă possideat, cui insculptus aries, leo, vel sagittarius, cunctis eum gratum & gratiosum fore: cui virgo, taurus capricornus, hunc religionis amplectendæ auidum effici; cui gemini, libra, aquarius, hos amicos fidos, legum tenaces, & concordiæ studiosos fore; contrà cui cancer, scorpius, pisces, iis inserendum amorem, iniquitatis, leuitatis, mendacij: cui Saturni cha-

a Doctor. dubitant. c. 72.

b D. Tho. 22. q. 96. a. 2. & 4. cŏtra gĕt. c. 104. & 105. & ibi Ferrar. Silu. verb. superest. q. 10. Ciruelus de superstic. pa. 3. Martinus de Arles libr. de superstitionib. Condronchus lib. 3. de morb. venefic. ca. 1. BoKelius libr. de philtris c. 1 Vairus, Anan. & alij.

c lib. de superstit. ca. pen. & vlt.

d li. 16. de varietat.

e in vitâ S. Hilarionis, circa med.

f Arti. Parisi. 25.

g Tertullia. Albertus, Baconus, Misaldus.

h sup. c. 3. q. 1.

i Plato 2. de Repub. Trallianus lib. 10 c. 1. Philostrat. lib. 3. vitę Apollonij. Iosephus lib. 8. antiq. c. 2.

racter, is gliſcens robore; cui Iouis, amabilis, fortunatus, ad ſummos honores prouehendus; cui Martis, inuictus; cui Solis, opulentus; cui Veneris, immerſabilis, & omnium compos votorum: idem, cui Lunæ. Quid multa? nulla eſt imago ſtellæ, cui non peculiaris efficacitas inhæreat. Mitto ſtellas, draconis figura, lætum facit, & diuitem; aſtrolabij, fatidicum; idem (ride) aſini, ſi chryſolitho inſculpta: ranæ inimicos ad pacem, amicos ad odium impellit; cameli, dæmones cogit, &c. *hæc ille lib. 3. de gemmis à c. 6. vſque ad c. vlt.* Si nugabatur, certè craſſè ridet Prælatum illum, vnum ex Eccleſiæ cardinibus, cui opus inſcribit: ſi ſeriò, non habeo quî excuſem, cùm ea quæ ſolius Dei ſunt; infundere, prophetiam, & religionis ac fidei amorem, tenacitatémque & ſimilia, tribuit aſinorum & ſiderum figuris: Nonne hoc eſt ſuadere, vt relictis bonis artibus, & ſtudiis Ethicis, demergat ſe humana curioſitas in barathrum ſuperſtitionum, & facere, vt cuique ſit Deus annulus ſculptus quẽ dextra gerit?

Sed aliâ ex parte negotium faceſſunt Pomponat. & Caietanus. Ille, cùm obiicimus, pentagono circulos, & alia huiuſmodi ſigna aut characteres, dumtaxat eſſe, qualitates quaſdam quantitatis: ipſam verò quantitatem, non eſſe principium operatiuum: *Reſpondet*, non eſſe figuram principium operationis, ſed tamen ad operationem plurimum conferre: ſic enim deformem materiæ figuram, hominis animo triſtitiam, ſpecioſam verò eidem gaudium adferre. quod ſine ratione ab eo dicitur, quia Magici characteres, nihil neque pulchritudinis, neque deformitatis notatu dignæ, aut idoneæ ad has paſſiones gignendas, habent. Quod cùm ipſemet videret Pomponat. tandem confugit ad credulitatem iis vtentium. Verùm credulitatis non maior vis eſt, quàm imaginationis; de qua vide dicta præcedenti capite.

Caietan. vt erat acuto ingenio & peracri, vltrò etiam communem ſententiam nonnullis laceſſit k.

k 2. 2. q. 96. a. 2.

Primò ſic ratiocinatur. figura, licet nõ ſit ipſum principium operationis, eſt tamen comprincipium. ergo, vt eſt figura, habet peculiarem effectum. Antecedens probat, tum quia in artificum inſtrumentis efficit figura, vt illa ſic, vel ſic operentur: tum quia ferrum latum ſuper aquas fertur, quod ſi in formam aliam contrahas, demergetur. *Reſpondeo*, figuram eſſe comprincipium in motu locali, & operationibus quæ per hunc motum fiunt; vt ſunt variæ diuiſiones continui per dolabram; per malleum, per aſciam; per ſerram: non verò in operationibus, quæ fiunt per alterationem: neque id probant eius confirmationes: quarum etiam vltima fortaſſis falſa eſt, vix enim ferrum in tantam latitudinem queat extenuari; vt poroſum fiat, & aquis immerſabile. Sed eſto fiat, erit non ratione figuræ, ſed ratione quantitatis, quæ re non differt ab ipſâ ſubſtantiâ, ſecundùm multos. quæro enim, quâ figurâ velit eſſe ferrum, circulari, quadrâ, an pentagonâ? ſi dicat, hæc vel illâ: inferam idem fore ſi aliâ ſit formata lamina, æquè tenui & latâ figurâ: quod indicium eſt nihil operari figuram. ſi dicat qualibet in figurâ ſufficere illam extenſionem & diductionem ferri; certè fateatur neceſſe eſt, à figurâ hoc non pendere. non minus enim differunt extenſio quantitatis, & figura quantitati extenſæ impreſſa, quàm albedo à ſuperficie parietis dealbati.

Secundò adfert fundamentum illud tertiæ ſpeciei imaginum. quod iam exploſum eſt.

Tertiò prætendit auctoritatem D. Thom. quaſi ſanctus doctor. *d. cap.* 104. conceſſerit, imagines haſce virtutem aliquam de cœlo habere, quatenus ſunt imagines, & rem conſtituunt in ſpecie artificiali. *Reſpondeo* D. Thomam cùm eo capite has ſuperſtitiones impugnet, hoc tantum ex perſonâ aduerſariorum dixiſſe, quaſi dicat; licèt tibi de imaginibus id concederem, de characteribus tamen hoc falſum foret.

Quartò ſubdit, videri durum & difficile eos omnes damnare, qui talibus vtuntur imaginibus. *Reſpondeo*, ſtultorum eſſe numerum infinitum; ideò ſufficere quod re verâ res ſit mala, & ſuperſtitioſa. Hactenus ſufficiant dicta: plura ſuppeditant, qui ex profeſſo de hac re l.

l Langius d. epiſt. 34. Medina d. cap. 7. fol. 71. Ananias d. lib. 4. Cardanus li. 16. de variet. & li. 18. de ſubtilitat. Ciruelus ſup. & Bap. Segnus li. de vero ſtudio Chriſtiano c. 7.

QVÆSTIO II.

An numeris arithmeticis aut muſicis magica vis vlla inſit?

PAtres Orthodoxi paſſim de numerorum connexione multa philoſophantur: iidem tamen dumtaxat, in hac proportione & connexione numerali, diuina quædam myſteria contemplabantur, nec vllam vim naturalem, vel Magicam, numeris ipſis, quâ tales, tribuebant. Pythagoræi verò & Platonici, putidè ſuperſtitioſi in hac re fuerunt. Sit Concluſio, *Numerus, quà numerus eſt, nullam neque naturalem, neque ſupernaturalem vim operandi continet.*] Hanc qui neget, philoſophum neget. Andr. Laurentius lib. 8. hiſt. Anatom. q. 10. & probat optimè Leonard. Vairus lib. 2. de faſcino cap. 11. & Catholici cæteri, ad vnum, concedunt: præſertim, quotquot numerum, nihil reale eſſe à rebus numeratis diſtinctum contendunt. quid enim operetur, quod ipſum ſolummodò imaginarium eſt? ſed & ab illis concedenda concluſio, qui volunt eſſe aliquid reale rebus numeratis ſuperadditum. Fatentur enim, numerum eſſe quantitatem: quantitas verò per ſe non eſt operatiua, niſi fortè motus localis, de quo nunc non agitur. Denique quæcumque de figurâ diximus, eadem in numeris locum obtinent. Numerus enim, eſt quantitas diſcreta; cuius, quàm continuæ, non poteſt eſſe maior efficacitas.

Cur igitur (dicat aliquis) annus climactericus homini ſolet eſſe lethalis, & octimeſtris partus minimè vitalis: ſi non aliquid momenti numerus habet? Quoad partum octimeſtrem, id contingit; quia ſemen humanum multiplex eſt. quoddam perficit fœtum ſeptimo menſe, & tunc fœtus poſt ſextum menſem conatur exire: quod ſi non reperit magnam reſiſtentiam, tunc validus exit & robuſtus; ſi verò reperit, continua illa menſis pugna debilitatur, & octauo menſe debilis atque inualidus admodùm prodit in lucem. Aliud ſemen perficit fœtum nono tantùm menſe, & tunc fœtus ante hunc menſem non conatur exire, ſolétque adeò robuſtus eſſe, vt impedimenta cuncta contraria, vel ei non reſiſtant, vel per reſiſtentiam, quando mater vterum fert diutiùs, non admodum debilitetur. Vide Hippocratem *lib. de Octimeſtri partu*, quem tutiùs hac in re ſequeris, quàm Academicos ad numerorum vim ſuperſtitioſè confugientes, quorum dicta inuenies in opere erudito Fabij Paullini *lib. 6. Hebdomad. c. 4.* Hippocratem ſecutus idem reſpondit Andr. Laurentius lib. 8. hiſt. Anatom. cap. 9. & q. 30. Annorum climactericorum ratio, vt & Criticorum dierum, potiſſimum pendet ab humorum & complexionis, quæ in ho-

minibus sunt, ratione ac periodo quadam naturali: Nam ad musicorum numerorum vim confugientes Pythagoræos, & ad Arithmeticos calculos reducentes alios, aut astrologorum planetarias nugas prouocantes Astrologos accuratè refutat And. Laurentius lib. 5. de crisibus, vsque ad cap. 8. Fracastorium, qui lib. de causis criticorum dierum omnia retulit ad motum humoris melancholici, refellit idem cap. 9. & 10. & postea tandem cap. 13. suam sententiam proponit, causas esse duas, materialem & efficientem. Materialem esse quemlibet humorem noxium quantitate vel qualitate peccantem. Efficientem esse duplicem, vniuersalem & particularem. Vniuersalem & remotam esse cælū, cuius vires ferè omnes Luna excipiat, & nobis cómunicet. Particularem & propinquam esse ipsam naturam, quam Hippocrates vocat calorem insitum, Galenus facultatem corpus dispensantem, alij temperiem siue spiritum vocant: quæ sic motiones suas statis circuitibus perficit, quasi ratione vteretur: quod si aliquando errat, id à materiæ vitio procedit, eam contumacia sua vincentis.

Itaque quod tardior vel celerior sit crisis, id partim materiali, partim efficienti causæ tribuendum. Si enim humor sit temperamento calidus, substantiâ tenuis, & qualitate benignus, facilius à naturâ domari, celeriùs coqui, & excerni: Si crassus, frigidus & contumax, difficiliùs. item à validiore naturâ, citiùs; à debiliore, tardiùs coqui.

Quod autem nunc pari, nunc impari die contingat crisis, id à sola materiali causa prouenire, nempe peculiari humoris cuiusque motu; bilem tertio quoque die moueri, pituitam quotidie, melancholicum humorem quarto die. Ergo biliosos morbos omnes imparibus iudicari diebus, cæteros quotidie ex paribus: quia iisdem diebus morbi iudicandi, quibus mouentur. Huius quotidiani, tertiani, & quartani motus causam non minus occultam esse quàm magnetis aut catharticorum sunt proprietates.

Quod denique septenariis tantum perfectæ & salutares crises perficiantur, id totum efficienti causæ tribuendum: *Natura*, (inquit) *definitum sibi elegit tempus, quo motus suos & crises perficiat. Tempus illud sola experientia* (quam solam Hippocrates secutus, vt docuit idem cap. 11.) *Septimo die, decimoquarto, vigesimo perfectas & salutares crises sæpè contingere: Sunt igitur præfixi illi dies, & à natura ordinati. Cur autem septenarium potius, quàm alium numerum, sibi pro delitiis elegerit natura*: Fatetur id altioris esse contemplationis, & Theologicam reddit rationem. *Hoc ideo factum, quia rerum omnium Parens & Creator Deus eam Naturæ legem imposuit. Nam & diei septimo benedixit Deus, & cum filiis Israel, tanquam celebratissimum commendauit, & septimo die post absolutam vniuersi istius, quod oculis cernimus, creationem, quieuit ab operibus suis.* Naturam ergo cuiusque particularem crises septimo quoque die perfectas moliri, nec eas alio vnquam aggredi die, nisi aut impedita aut lacessita fuerit; & ideo propter huiusmodi impedimenta, nonnunquam intercedentibus diebus seu intercalaribus crises fiunt (de quo idem egit lib. 2. à cap. 13. & hoc lib. 3. cap. 15. Particularem denique hanc causam ab illa vniuersali efficiente, nempe cæli motu, iuuari; vt si aliquando accidat lunæ septimanas cū septenariis morbis concurrere, crisis inde meritò felicior faciliórque speretur. & hactenus tantùm à Galeno in libb. de diebus decretoriis Astrologos

A iuuari, de quibus egerat Laurentius d. libro 3. cap. 7. & 8.

Cur denique quilibet septenarius suum habeat indicem, nempe quaternarium, causam esse commune physicis & arithmeticis axioma, partes de suis proximis totis iudicare: vt cùm architectus ex fundamento parietes, ex parietibus tectum futurum, totámque domum colligit. Septenarij partes in quas proximè resoluitur duas esse: quatuor scilicet, & tria: Sed propinquior est quaternarius, indicabit ergo quartus septimum: & vndecimus, qui secundæ septimanæ quartus est, decimumquartum; & decimusseptimus, qui tertiæ septimanæ quartus est, vigesimum. Quinetiam quartus dies B septimanæ medius est, parique cum extremis iungitur societate, vnde fit, vt si primus dies morbum discutere aggrediatur, ei finem quartus imponat: Si primus nihil tentet, sed quartus morbum iudicare aggrediatur, septimus finem imponat.] Hactenus ille Regis Christianissimi medicus.

Ex dictis sequitur, si quos Pentaphylli herba effectus habeat, non ipsi quinario, sed substantiæ foliorum, tribuendos. Superstitiosum autem esse, quod vnum eius folium ephimeram, tria tertianam, quatuor quartanam sanent; item quod heliotropii grana tria tertianæ, quatuor quartanæ prosint; item alia, huiusmodi in medicinis per ligamenta seruari maio exemplo solitis. tale quoque C fuerit arbitrari pilulas seu catapotia impari numero plus prodesse quàm pari, licet æquali præbeantur quantitate. Musici numeri vi magna pollent, non vt numeri. sed vt tonorum varietate, & soni modulamine suauiter animū afficientes: qua de re mox plura. Sequitur etiam ex dictis vanos esse ac superstitiosos, qui vim aliquam inesse volunt certis psalmis: eo quòd certo numero sint collocati, & eos credunt efficaces, vt prosperè cœpta legenti succedant, vel vt grauibus periculis liberentur, vt Psal. 1. *Beatus vir*: quia vnitas est quid perfectum, quasi verò septenariis & senariis, & quinariis, & ternariis sua quoque non sit perfectio. Dicunt etiam Psal. 10. *In Domino confido*, feli- D cem esse, quia denarius numerus est bonus: & quia centenarius ex decies decē conflatur, ideò adhuc feliciorem esse centesimum Psalmum, *Misericordiam & iudicium*. Refelluntur, quia denarius, aut centenarius, quatenus numeri sunt, bonitatem realem nullam habent. Nam nec physicam, nec ethicam bonitatem habent, sed artificiosam tantùm ab imaginatione numerantis procedentem, quæ non obtinet vllam in corpora, seu res quæ numerantur, efficacitatem. Deinde in Hebræo fonte alius est ordo Psalmorum, quàm in versione Latina: ergo qui psalmus felix est secundùm versionem Latinam, infelix erit secūdùm fontem Hebræum, quod est dictu absurdissimum: vel, dicenti He- E braicè vnus erit felix, & dicenti Latinè alius: quod æquè ridiculum. Meritò igitur hos numerarios psalmisticos damnat Ciruelus Darocensis *p. 3. de superstitionib. c. 6. in fine.*

Cęterùm fraus & dolus Magorum numerariorum ex eo quoque deprehenditur, quòd Archimagus ex Proclo tradidit: non agere ipsos de numero sensili & materiali, sed de formali (vt vocant) & rationali. Etenim ratio formalis numeri nihil est aliud quàm illud ipsum, quo plura indiuidua, plura sunt & ab vnitate recedunt, quod siue sit pura negatio, siue quid positiuum, certè nihil ad operandum efficax indiuiduis adiungit. Nimirum

b lib. 1. cap. 28.
c Tertul. de præscript. cap. 46. Epiphá. hæres. 24. & alii.
d Irenæus lib. 1. c. 12
e Irenæus lib. 1. c. 27.
f lib. 15. c. 10.

rum nebulones, sub hac voce formalis numeri, aliquid occulunt, quod ad ipsam dæmonis ex pacto operationem pertineat. Confirmatur hæc coniectura vehementer, quia prisci hæretici, qui numeris multum tribuerunt. De Magiâ iidem conuicti non semel fuerũt. De Basilidianis id Irenæus prodit[b] post quem ceteri [c]. idem de Marco constat vetustissimo illo heretico,[d] & de Gnosticis omnibus[e].

Cautè igitur legenda, quæ, de efficacia imparis numeri, maiore, quàm paris, congerit, nec satis digerit, Petrus Gregorius in Syntaxi artis mirabilis[f]: qui, quod eam sententiam tribuit orthodoxis patribus D. Hieronymo, & Cypriano, magnam illis iniuriam facit. cumque loca eorum nulla citet, meritò vanitatis in ea re arguitur, dum, quod patres de imparis numeri mysteriis, (quòd vnitas, & Trinitas in sacrosanctâ cernantur Trinitate) & præstantiâ disserunt: hoc ille, ad nescio quam vim physicam, cum Agrippa Mago & hæretico, quem patribus testem adiungit, ne quid dicam grauiùs, inconsideratè retulit: Vide D. Hieron. apolog. pro libris contra Iouinianum sub finem. & deprehendes meritò hæc à medicis, & ab Hieronymo, Origenem, Tertullianum, Cyprianumque citari, quibus hoc Petrus Gregor. impegit. videndum etiam ne quid vanæ superstitionis haurias ex libro Fabij Paulini; *De numero Septenario*: nam quæ ille, non tam ex suâ, quàm Platonicorum sententiâ, plurima retulit, ea Catholicæ Theologiæ parùm sunt consentanea, vt quod illi musicis numeris Magicam vim satis apertè tribuerunt. Nam quæ de vi

De vi musices.

musices commenti poetæ, illa Platonici in Numerorum, quà numeri, virtutem transtulerunt. Scripserant de Orphei musica; illam dæmonibus, animantibus brutis, saxis, arboribus imperasse. Sic enim Ouidius, de arboribus;

--- qua postquam parte resedit
Dis genitus vates, & fila sonantia mouit:
Vmbra loco venit: non Chaonis absuit arbor,
Non nemus Eliadum, non frondibus esculus altis,
Nec tiliæ molles, nec fagus & innuba laurus.
Vos quoque flexibiles hederæ venistis, & vnà
Pampineæ vites, & amicta vitibus vlmi, &c.

Metamorph. lib. 10. & Seneca Herc. Fur. addit de dæmonibus, feris, & saxis, & fluuiis.

Quæ siluas, & aquas, saxaque traxerat
Ars, quæ præbuerat fluminibus moras:
Ad cuius sonitum constiterant feræ,
Mulcet non solitis vocibus inferos.

Ventos addit Horatius.

Vnde vocalem temerè insecutæ
Orphea siluæ:
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celerésque ventos,

de manibus, & dæmonibus idem tradidere Virgilius 4. Georg. & 6. Æneid. Ouid. Seneca, Horatius, Propertius, & hæc breuiter complexus Manilius, adfinxit de sideribus.

At lyra diductis per cœlum cornibus inter
Sidera conspicitur, quæ quondam ceperat Orpheus
Omne quod attigerat cantu; Manesque per ipsos
Fecit iter domuitque infernas carmine leges.
Huic similis honos, similisque potentia causæ:
Tunc siluas, & saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum mundi reuolubilis orbem.

Ecce vt vim musici numeri porrigant in aquam, aërem, terram, cœlum, sidera, & inferos. Sed & illud inuenio apud Plinium de cantu; *Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo*; & de serpentibus *contrahi Musarum cantu, etiam in nocturna quiete.* lib. 28. c. 22. Cuius rei, quamuis noster amicus, de re litterariâ, vt qui optimè meritus, credat rationem non quærendam, sed esse anilem quandam veterum opinionem: tamen, quia de serpentium incantatione nonnulla in S.S. mentio est, *vt ostendam lib. seq.* videtur ratio diligenter inuestiganda.

Inprimis arbitror, distinguendum inter modos musicos, & susurros magicos, seu mala carmina: his nullam vim inesse naturalem, sed dæmonem ex pacto serpentes soporare, venas disfringere, & quæ talia facere: illis vim physicam inesse. Vt verò intelligamus, quæ & quanta insit, rursus distinguendum inter ea, quæ sensu prædita, & quæ sensus expertia. nã nihil dubito animalia sensu auditus prędita, musicis modis capi posse, & eatenus admiserim quę de miris musices effectibus adferunt prædicti poetæ, &, vt ipse ait, *senilem recitans fabul.* in Martianus Capella *lib. de Musica.* Nam quod Fabius Paullinus ea vult vlteriùs obtinere, non credo: Sed in iis, quæ ad animantia aurita pertinent, verisimilia fateor; vt & in Eusebii verbis *de laudibus Constantini*; quæ verò ad insensibilia, reiicula & ridicula puto, vt de saxis & siluis, &c. Et ideò argumento Plutarchi *in Sympos.* & Solini *c. 7. Polihist.* quo ab Arionis delphine, ad Megarenses vel Thebanos muros argumentantur, non assentior. capi carmine fera potuit, saxa non potuere. Nihilominùs censet vir ille doctus, disputandi saltem (vt ait) gratia ostendi posse, hanc attractionem siluarum & saxorum veram fuisse: Sed posteà *fol.* 184. protestatur, se quæ ad probandum affert omnia ex Platonicorum solummodò mente asserere; nec assentiri, nisi quatenùs cum sacrosanctæ Ecclesiæ sanctionibus cõsentiunt. Prudenter hoc & cautè, sibi melius etiam aliis cauisset, si postquam poëtarum illa & Platonicorum deliria, tam diligenter & calidè aliquot capitibus proposuerat; censuram singulis seu antidotũ ex Catholicæ Theologiæ apothecâ apposuisset, ne phaleratis illis dictis minùs eruditi decipiantûr. Nõ fecit: quare nonnullum precium operæ futurum, si coner præstare, quod ab instituto nostro minimè alienum arbitror: strictim tamen & indicando, quid in eius argumentis lectori cauendum.

Primùm *c. 5.* citat poëtas, & quos citaui scriptores Ethnicos; quibus quatenus credendum, non repeto. Nec Nicolai Vicentini musici verba pertinent ad fabulosa illa de Amphione & Orpheo; sed ad veros effectus, quos veteres memorarunt: nec Steuchus Eugubinus in Psal. 67. initiò aliud adfert, quam nudam fabulæ Threiciæ commemorationem. Hæc quod ad auctoritates ab eo citatas sufficient.

Cap. 6. & 7. modos proponit omnino septem, quibus hæc mira Orpheus facere potuerit; quos priusquàm discutiamus, illud mihi spero neminem fore qui non concedat: non qui probat fieri potuisse, eum continuò id factum euincere. quid; qui se demonstraturum id pollicitus, ne probabiliter quidem (aut fallor magnoperè) id fieri posse probauit, nisi vltimâ ratione, quę ad musices vim nihil omnino facit. Et principio fundamentum locat omnium modorum, quod est huiusmodi. *mouetur cœlum harmoniâ, & potissimum ipsi planetę.* quid si cum Aristotele id negem? nonne delebitur tota ædificii delineatio? agam benignius. esto. quid tum? hæc Harmonia, ipso Proclo & Platonicis aliis testantibus, non est sensu corporeo perceptibilis, sed animo tantũ ac mente; cuius qui saxa & arbores expertes

esse neget, cautes ipse sit profectò & caudex. Deinde, ait, *inferiora omnia subiecta esse planetis, & à stellis vim accipere.* quod, quia nimis indefinitè, & vniuersim dictum, certè negamus. probat experimento florum & herbarum; quæ ad lunæ incrementa & solis conuersiones mutantur, mouentur, crescunt, marcescunt; animalium quoque quæ siderum naturas sequuntur; & lapidum, quorum eadem lex est, vt Heliotropij qui solem imitatur, Selenitis qui lunam, Helioselini qui vtrúmque sidus, magnetis qui cynosuræ. Quæ tamen omnia dicimus ad occultas quasdam qualitates, iis rebus insitas, referenda. nam si non pendet hoc à peculiari naturâ lapidum, animalium, fruticum horum; si hoc totum oritur à subiectione illâ inferiorum corporum ad stellas; cur non cæteræ herbæ, animalia, lapides idem perpetiuntur? sed pergit, & admirandos sympathiæ & antipathiæ memorat effectus, & contendit eos inde nasci, quòd omnes res naturales à stellarum radiis illis dicatis, peculiari charactere virtutis earum participe insigniantur; & superiora corpora in hæc inferiora vires suas infundant: cogor repetere nonnulla ex *cap.3. q.1.* & leuiter iterum delibare. fateor cœlorum orbes & astra nonnihil influere virium in res inferiores; sed non quiduis promiscuè cuiuis; verùm pro naturâ substantiæ siue essentiæ cuiúsque rei, aptè & diuersimodè, & præterea pro dispositione quoque qualitatum, & conditione singulorum indiuiduorum. Sic enim, nôn adamas, sed magnes conuertitur; non ad Orientis viciniora signa, sed ad Arcton. Si cynosura influit in magnetem qui inferior; cur non in ferrum, plumbum, aut alios lapides? Deinde multò præstantioris est efficaciæ, vim attrahendi tribuere alteri: quàm ipsum illud attrahere ad se. verbi gratia. efficaciore influxu indigeret cynosura, ad dandum magneti vim ferrum alliciendi, quàm ad attrahendum ipsum magnetem. Nec sequitur, magnes attrahit ferrum, & magnes attrahitur à cynosurâ; ergo magnes vim ferrum attrahendi accepit influxu cynosuræ. Quæ potest esse tanta vis efficaciæ siderum, vt in res adeò differentes specie ac genere; ventos, flumos, montes, siluas, saxa, dæmones; musicum sonum faciant efficaciter hæc omnia imperio quodam operantem? quo pacto idem sonus vnius citharæ tam diuersa potuit attrahere? frustrà confugias ad sympathias & antipathias: nam hæ non defluunt ex sideribus, non depluuntur ab orbibus cœlestibus, sed ipsas rerum differentias & specificas formas consequuntur. At quæ de peculiari illo charactere astrorum Platonici iactitant; ea Theologi (hoc est Philosophi Christiani) vt commentitia, & de superstitione vehementer suspecta, iampridem exploserunt. Nos ergo iubeamus illa valere, quia Catholici sumus, quia superstitionem detestamur. Quæ addit, maioris momenti non sunt. Nec enim *naturalis Magia*, cùm *vult summis infima inesse, & in imis latere summa*; tam confusum chaos voluit inducere, vt cunctis imis omnia summa, & cuncta ima summis omnibus velit inesse; sed quędam quibusdam: nempe iis, quorum formæ specificæ idoneæ sunt, ad summorum influxus recipiendos: quæ conditio insensilibus istis deest. Vnus est ac solus Deus, in quo vno cætera omnia excellenti quadam eminentíque sunt dignitate: ipse solus est harmonia sui, & vniuersi: & hoc sensu solummodò verum est, ἁρμονίαν συνέχειν τὸ πᾶν, harmoniam vniuersa continere: quia videlicet Deus omnia in numero, pondere, & mensurâ disposuit. Quod vlterius Anton. Mizaldus tetenderit *lib. de harmonia cœli & terræ*, factum ab eo, nec piè, nec philosophicè. Quod Macrobius asserit, *Musicâ capi omne quod viuit*; id si de musicâ soni corporei & veri loquimur; non nisi de illis creaturis verum est, quæ sensu auditûs verè prædita sunt: si de musicâ capias metaphoricâ vel imaginariâ aut speculatiuâ illâ, quæ in nudâ quadam proportione quantitatiuâ posita est; nihil ad Dionysium, quod aiunt. nam saxa, & siluas talis musica, non nisi imaginariè & metaphoricè duxerit. *Mundi anima quadam, animari & viuere quæcumque in mundo sunt*, est merum figmentum gentilium philosophorum, in Theologorum scholis iampridem damnatum: cùm nulla sit mundi anima segregata à formis substantialibus rerum singularum. Si saxa viua sunt, vt voluere post Thaletem & Timæũ Philoponus *lib. 1. de anima* & alij, & multis Paulinus *c.6.* nititur probare; viuunt animâ propriâ, non communi; & propriâ, quali viuæ sunt arbores, vegetante dumtaxat, nõ sensitiuâ. nec aliud vel Hippocratis *lib. de natura pueri*, vel Plotini *4. Ennead. 4.* argumentis probatur. Quale verò illud, & an Ecclesiæ tolerandum? *stellas visu & ratione præditas*, quod dicitur *fol. 198.* cuius dogmatis falsitas erronea doctissimè ab Espencæo *lib. de animatione cœlorum* antè multos annos fuit demonstrata. *At lapides varij variè à stellarum radiis mouentur:* vt *selenites*, qui non solùm figurâ & colorib. lunam imitatur, sed etiam motu: illam enim vsque subsequitur, vel potius cum illa circumfertur: vt *magnes*, qui vim quoque motum aliis tradendi, & in alios transferendi accepit; vt *pantaura*, lapis ab Apollonio inuentus, qui ceteros ipse lapides trahit; vt *androdamas*, qui argentum, æs, & ferrum; vt *lapis* ille *Cyzici* fugitiuus, quem Argonautæ pro anchorâ vsi ibi reliquerant, & Cyziceni è Pritanæo sæpè profugum plumbo fixerunt: vt *automata* varia Boetij & aliorum, quæ motum hunc accepere à radiis siderum, sese in loca & corpora ista inferiora penetrantium, & in ea agentium: sicut etiam obiectâ imago *in speculare vitrum*, & *paries* in *vocem* reflectendam, & *ignis* in *sulphur* atque escam. Hæc ille: quæ me à sententia nequeunt dimouere. Nam sine necessitate vlla hi radij constituuntur, quos aliàs refutauimus. *Automata* illa, cùm sint artificiosa, ab artificio humano per certa quædam instrumenta mathematicis fulta proportionibus, tendiculis, rotulis, &c. vim acceperunt, non à stellis, & ab intrinseco, non extrinsecùs patiebantur, & mouebantur: vt cernere est in illo B. Francisco, & aliis nonnullis, quæ serenissimus Archidux Austriæ, dux Styriæ, Carinthiæ, &c. Ferdinandus Caroli F. Ferdinandi N. maioribus suis religionis zelo, & virtute, dignissimus, possidet. *Ignis* agit in sulphur & in escam, nõ in alia, quia alia carent dispositionibus ad subitam inflammationem requisitis. *Specula* reddunt imagines sola superficiei politura diaphana, & splendida æqualitate, per congruam incrustationem terminata. *Echo* sola vocis repercussione resultat: & hæc omnia promiscuè obtinent, quouis planeta, aut sidere dominante. Quod & in *magnete*, androdamante, pantaura, & aliis lapidibus deprehendas. Vnde patet non à cœlesti corpore, sed à propria (quod cogor sæpius repetere, quia aduersarii eadem sæpius inculcant) forma & specie hanc vim hisce gemmis inditam, cœlo nihil largiente, præter communem suum & ordinarium influxum: atque ita selenites pro-

pter occultam aliquam qualitatem, à specificâ differentiâ eius manantem, admirandas illas mutationes colorum & motus edit; eò quòd qualitas illa lunaribus qualitatibus amicâ quadam naturæ similitudine, & (vt sic loquar) amoris physici vinculo colligetur. Nec mirum nos has qualitates explicare non posse; quia ipsi fontes earum, nempe differentiæ specificæ, nos latent. Ponendas tamen differentia specifica conuincit. Nam diuersæ species diuersas dispositiones naturales requirit: & medicis experimento compertum est, quædam se totis, hoc est differentię specificæ seu formæ ratione; quædam, non nisi vna aliqua qualitate ad certos effectus idonea reperiri: & quæ talia, illa quouis tempore vim illam apta nata sunt exercere, nec opus est expectare dum istud vel illud astrum dominetur.

Vanitas commenti huius Platonici adhuc clariùs elucescit, si modum ipsum, quem ex refutatis hisce argumentis eliciunt, pressiùs consideres: hunc ita expressum habes *fol. centesimo nonagesimo septimo.* Quemadmodum *ex certa herbarum & vaporũ commistione & compositione, per artem medicam astronomicamque confectâ, conflatur communis quædam forma; velut harmonia, siderum muneribus & quasi dote ornata; vt in theriaca, quæ mirificam habere vim existimatur, aduersus aduentantem senectutem atque venenum, tribus in ea pariter consentientibus viribus, cælesti scilicet, per artificium opportuna admixtionis accersita: alterâ item cælesti, sed partibus eius naturaliter insita: tertia demum elementari. Sic ex tonis, primò quidem ad siderum normam delectis, deinde ad eorumque exemplar & conuenientiam inter se compositis; communis quasi quædam harmonia forma colligitur, & in ea cælestis etiam vis suboritur: cælesti illa huic similiter temperata respondenti harmoniæ, quæ virtus cælitùs deuocata, possit animos flectere, delenire, ad iram impellere, reliberéque.*] In quibus verbis cõgeriem quandam video falsarum suppositionum. I. Quod per astrologicas obseruationes vult theriacam & cętera medicamenta componi & admisceri, quæro quo tempore pharmacopæo sit astrorum iste situs considerandus? an herbarum legendarum, an miscendarum, an vtroque? si vtroque, annus Platonicus ille magnus est expectandus, & interea virtus herbarum emarcescet. Si legendarum, atqui quando miscebuntur, fors erit influxus contrarius: si miscendarum; non vno die, sed sæpè multis hæc commistio fit, deinde qui fieri potest, vt cùm tanta sit diuersitas: immò & contrariæ quandoque qualitates herbarum miscendarum, vnus & idem cœli influxus vno tempore, idem tribuat singulis quod singula requirunt, & quod conueniat vniuersis? Item communis illa forma, est chymæra tantum Platonica, & quoddam ens rationis, nusquam subsistens, vel existens: vt etiam prima illa vis cælestis dependens à certa dierum, & mensium, & annorum obseruatione superstitiosâ. Hanc denique vim, volunt commisceri virtuti primæ cœlo deuocatæ (nonne videris, lector, tibi audire ritus magicos Numæ de Ioue Elicio; & similibus?) sed pergunt; ad deuocandum autem, esse necesse cognitionem conuenientiæ tonorum cum regulis; ad hanc cognitionẽ, teste Ficino, tres regulas astronomos præscribere. Prima est indagare, quas in se vires habeat, & quos effectus ex se producat quælibet stella, sidus, & aspectus; & quæ horum quodque ferat, & quæ auferat: & in sonis atque verborum significationibus hæc cuncta inse-

A renda; reijcere oportere quæ auferant, & ea mulicum detestari, probare verò quæ ferant. Secunda est, considerare quæ stella, cui loco, vel rei, vel homini maximè dominetur; & obseruare qualibus passim sonis atque cantibus illi homines vtantur, & ex quo genere harmoniæ quælibet ex naturâ res sit constituta (id est qua proportione, & quomodo.) vt ipse similes quasdam musicas adhibeat, vna cum significationibus, quæ sideribus iisdem studet exponere.

Tertia est regula, animaduertere situs aspectúsque stellarum quotidianos; & sub his explorare ad quales potissimùm sermones, cantus, motus, saltus, mores, actus incitari homines, & res singulæ ad quos effectus soleant: vt similia pro virili in cantibus adhibeat, & imitetur cœlo simili
B placituris, similemque suscepturis influxum.] Hactenus illi: quæ omnia nos, vt futilia & magicæ veritæ quædam tegmina & inuolucra, reijcimus, *capite 3. quæst. 1. & capite 4. quæst. 1.* &; quoad verba illa significantia, reijciemus mox seq. quæstione. Prima regula illis falsis fundamentis innititur, & obseruationem exigit, cui adipiscendæ nullius hominis vita, sed nec cornicis sæcula, sufficiant; quæ etiam est in se incertissima. Secunda non est expers erroris & hæresis, consentium astra hominibus dominari, de qua disseremus (Deo dante) *libro tertio disputationum contra diuinationem astrologicam.* Tertia, quoad res sensus expertes, cantu aut voce
C mouendas, vt docui, ridicula & indigna philosophis est censenda.

Cùm ergo talia sint Platonicorum fundamenta, non obscurum est aliquid videntibus, quàm solidè & prudenter arenæ inædificentur septem illi modi, quibus *capite 7.* asserit, Orpheum verè & reapse saxa, & siluas; trahere cum animantibus ad citharæ modulos potuisse. Sed qui isti modi?

Primus est id fieri potuisse vi ipsâ musices cœlorum, vt dixi, influxum eliciente, deducente, attrahente.] Hic modus nititur duabus falsis hypothesibus: scilicet, esse quandam mundi animam, harmonicis numeris compositam, res singulas peruadentem, quæ musico concentu delectetur; item cœlum & sidera esse animata animâ rationis com-
D pote, & quæ irâ concitetur, & voce sonorâ demulceatur. Quæ cuncta à Theologis improbari, ipsemet Paullinus fatetur.

Secundus est, hac virtute præditum esse cantum, non soni tantùm ratione, sed ex occulta quoque vi verborum, qua cœlestem illam vim detrahi de supernâ sede posse censent; & confirmant prodigii plenis verborum aliis effectibus, quæ omnia prudenter Paullinus ex Theologorum præscripto ad dæmonum fraudes referenda non diffitetur *fol. 204. & 206.*

Tertius est dependens ex illâ astrologicâ obseruatione, cui Ptolemæus, & Albumazar, & similes plurimùm tribuêre: hunc quoque Paullinus *fol.*
E 207. Magicæ annumerat; addere debuit, illicitæ & dæmoniacæ, ne quis de naturali accipiat.

Quartus inde petitur, quòd proportiones numerorum vim habeant similem figuris: figurarum verò certis lineis & punctis conformatarum admiranda sit efficacia: & quia lyra Orphei, ad cœlestis lyrę figuram fuerit conformata. Sed hanc rationem, & Platonicorum de figurarum virtute deliramentum, meritò Paullinus, cum Theologis, nugas & somnia esse credit, & addit Conciliis ac Pontificum decretis esse prohibitum huiusmo-

di studium. Ego refutaui d. c. 1. q. 4.

Quintus modus, est petitus à vi quadam eximia naturæ, qua id soli Orpheo, vel cum paucis, erat concessum; per quandam sympathiæ rationem illi cum rebus omnibus, per quasdam indiuiduas conditiones ad hoc aptas, inditam: vt videmus rebus innumeris à naturâ quasdam virtutes mirificas insitas, quarum plurima exempla idem accumulat Paullinus *à fol. 210.* sed miscet vera falsis, comperta incompertis: iis quæ in S. S. legimus, quæ apud poëtas leguntur: & quæ diuino facta miraculo, iis quæ naturali vi perficiuntur. Quid enim cum naturâ commune robori Samsonis? aut quæ virtus illa naturalis comæ vel capillis insita? nec vlla vi naturali Franciæ Reges strumam sanant contactu: nec asina Balaam loquens, nec campana Vililla, nec pisciculi cœnobij Mauriciani, inter naturæ admiranda debuerunt numerari: nec verisimile est Orpheo vim illam attractiuam lapidum ac siluarum à naturâ datam. Nam exemplorum, quæ physicâ ratione constant, & ab eo referuntur, omnia sic vim exserunt in vnius tantùm speciei materiam, vt in alterius nihil tale queant. Magnes ferrum attrahit, non auri minorem molem. Tentiritas crocodili fugiunt, non aspides aut hippopotami. lupini tergoris tympanum in agninæ pellis tympanum valet, non in vitulinæ. Galli cantum formidat leo, non vulpes, & sic de cæteris dicendum. At Orpheum censent isti vim habuisse deducendi cantu non tantùm quercus, sed omnes omninò species arboreas, nec arbores tantùm, sed & qualiacunque saxa & marmora, rupes ipsas & vastos montes, Ossam, Rhodopen, &c. animalia quoque, non docilia modò, vt sunt elephas, ac delphin, & cerui: sed feras maximè efferas ac stolidas cuiusque speciei.

Sextus modus tradit admixtionem artificiosam & naturalem elementorum. Verùm hæc etsi mirifica quandoque perficiat, in quæstione tamen, de qua nunc agimus, est superflua. Nam hic nulla naturalis elementorum admixtio interuenit; sed nuda per sonum citharæ aëris verberatio, quæ res inanimas non potest attrahere, nec sensus aurium expertia demulcere. Naturalis elementorum in cantu admixtionis nihil reperio: sed solam illam imaginosam triplicis generis virium commixtionem, quam esse nullam ostendi.

Septimus, est vis attractiua quædam fascinatrix seu magica: quam cùm Plotinus d. libro 4. fieri velit, vel ex occultis quibusdam qualitatibus rerum, vel figuris, vel cantu, vel desiderio seu imaginatione; secundum & tertium modum iam reiecimus: quartum quoque, qua tribuit imaginationi virtutem efficacem in longè ab imaginante distantia: sed & primum refutaui, ostendens nullam dari posse physicam qualitatem occultam, quæ in tam diuersæ speciei, imò & generis res simul eodem modo queat operari, cùm id eam sit necesse facere per modum causæ, non primæ seu vniuersalis, sed secundariæ & particularis. Nec enim vlla qualitas inest singularis vlli rei singulari, qua singularis est, quin ad dispositiones indiuiduas pertineat, & ab ipsis dimanet; & proinde non nisi effectum particularem & sibi proportionatum potest producere.

Restat ergo, *illa quæ de inanimatorum attractione feruntur, esse vel fabulosa, vel dæmoniaca operationis*, vt verissimè iudicauit Pausanias libro 6.

A Nam Orpheum magum insignem fuisse, memini me apud Suidam legere.

Addamus musices effectum alium mirabilem. *Tarantulam* vocant, insectum ab vrbe Tarento Apuliæ, vbi frequens; eius duo sunt genera, quæ videntur Bustamantius *in libro de animantibus sacræ scripturæ* & alij, non satis discernere. *Vnum est* ex genere lacertarum, quod stellio vocari potest, *Salamanquesam* vocant Hispani, de quo non loquimur modò: alterum est ex genere araneorum, seu phalangiorum, Hispaniæ (quod sciam) ignotum, huic peculiare est, quod ex Matthiolo *in Dioscoridem libro 2. capite 57.* referam. Vagatur æ-

B state in campis, & proserpit ex terræ cauernulis, & icit messores, quorum crura ocreis non munita, icti alij perpetuò canunt, alii rident, alij plorant, alij saltant, alij clamitant, alij dormiunt, alij vigiliis afficiuntur, alij vomitionibus laborant, alij sudant, alij tremebundi fiunt, alij pauoribus infestantur; alij alia patiuntur incommoda, fiuntque phreneticis, lymphaticis, ac maniacis similes. *Sed mirum* (addit Matthiolus) *certè, quàm facilè huiusce veneni vis musicâ mulceatur. Quandoquidem, vt equidem attestari possum, auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu à languoribus cessant, & in medium tripudiare & saltare incipiunt, tamque diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo vn-*

C *quam tenerentur dolore, quod si eueniat, vt tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tamdiu indeficiente sonitu saliant, atque tripudient, donec veneni virus partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimque mutantur, vt absque vlla sonitus intermissione, tamdiu tripudient demorsi, quousque penitus curati: cùm tamen dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac aliis, quæ venenosorum morsibus aduersantur.*] Hæc ille, quibus addendum videri musicam iuuare, quia melancholicos & lymphaticos affectus venenum il-

D lud inserit, si ad hoc aptum nacta humorem corporis & ideò musicâ: quod S. S. profitetur, lætitiam in animo gignente, pellitur noxa contraria. Confirmatur: quia non quiuis moduli quibusuis admorsis, sed certi certis prosunt. Vnde natum, vt quidam hoc non perpendentes; qui in eos inciderant, quibus congrua modulatio non adhibebatur, hanc experientiam ausi fuerint negare, lippis & tonsoribus notissimam. Audiui, qui adderent; si quæ pupugerat tarantula, etiam alio in loco, moreretur, confestim morbo liberari ictum ab eâ: quod si verum, admirandum sanè est huius

E veneni miraculum: de cuius causa mihi non liquet. quæ enim dependentia veneni tam remoti à sua matrice seu fonte? aut quæ hæc operatio in tam distans?

QVÆSTIO III.

An verbis, & incantationibus vis insit morbos sanandi, aut mirifica perficiendi?

VIDETVR Origenes[a] non immunis ab hoc errore, quem secuti quidam medici valdè superstitiosi. Q. Serenus,[b] & Aëtius, & alii. conatur Trallianus etiam Galeno ascribere: consentiunt Arabes ferè omnes Cabbalistæ & recen-

a li. 1. & 5. cötra Celsum.
b Serenus lib. de remed. Aëtius li. 8 c. 5. Octauianus in Euporistis. Marcel. & Trallianus passim.

recentiores Iudæi; Magi quoque omnes; cum Agrippa & Paracelso: Plinius [a], & cum eo recentiores quidam [b], qui Platoni nimis addicti. Item Cabalistæ quarti ordinis. Nam vt hoc obiter dicam, tot eorum sunt ordines. primus eorum qui sequuntur traditionem R. Rambani super Genesim, de quinquaginta portis intelligentiæ. Secundus: qui sequuntur Abraham à veneris, qui in libro suo de creatione mundi ponit triginta duas semitas sapientiæ, quas amplexi R. Isaac, & Iacob Cohen. In his duobus nihil deprehendo magicum, sed solas nugas. Tertius ordo fuit ponentium decem enumerationes, *Nezer Zephiroth*, vt Ioseph Castiliensis in sua Isagoge, Ioseph filius Carnicol in libro portarum iustitiæ, & Paulus Ricius in Porta lucis: hi incipiunt viam sternere superstitioni. Quarti ordinis sunt, qui constituunt plura principia, nam quinquaginta portis addunt litteras 22. alphabeti, & sic faciunt numerũ 72. quem vocant SEMHAMAPHORES, nomen expositorium Dei, & dicunt esse numerum LXXII. Angelorum præsidium orbis, & per quos inuocatos eduntur miracula ab hominibus, hæc docuere Ioseph Carnitol. & Recanath, & alij. Hæc est Cabala merè blasphema & magica. Verùm hi omnes diuersis fundamentis nituntur. Quidam impiè negant, curãdum, his ce rebus dæmonum operam interuenire, nec non (vt Paracelsus) qui promde satis indicant ea naturaliter non perfici: & hoc dicere hæreticum est. Alij (vt quos citaui medici, & Plinius) solis adhærent experimentis, & quæ fieri vident, leuiter nimis illis ipsis, quæ cernunt adhiberi, medijs asscribunt, de iis quę non vident nihil cogitantes. Platonici quoque Physiologiæ nimiùs addicti, Magicis autem nugis nimis creduli facilè pro naturalibus superstitiosa multa receperunt, contra hos omnes hanc statuimus

Conclusionem; *Nulla vocabula vim habent naturalem vulnera vel morbos sanandi, vel noxã alias depellendi.*

Dixi, *Nulla* (negans de quouis verborum genere) siue ore prolata, siue scripto comprehensa: siue sola & incomplexa (vt vocant) siue complexa, & in propositionem vel orationem aliquam versu aut prosâ relata: siue significatiua, siue nihil significantia: siue Hebrææ, siue alterius linguæ: siue dicta cum sibilo aut afflatu, siue aliter, quomodocumque, absente, vel præsente ægro.

Dixi, *Vim naturalem*, quia Zelotypiæ illa aduratio & lex TORATH KENA, quicquid habeat efficacitatis, de sursum habebat: ferè sicut hodie, preces Ecclesiasticæ, formulæ Sacramentorum & Sacramentalium, & exorcismi, vim habent supernaturalem ex Dei institutione, vel gratioso concurrendi modo: qua de re non est nostri instituti nunc differere. Nec enim (quod pro totâ hac materiâ notandum) nunc agimus de opere naturali, vt opponitur operi animali, vel operi libero, vel operi violento, sed vt opponitur operi artificiali, vel etiam operi supernaturali. Deus ad huius vniuersi perfectionem primò statuit quendam *ordinem naturæ*, dum rebus singulis largitus est naturam suam atque essentiam peculiarem, & singulis dedit proprias huic naturæ congruentes operationes: quæ vocantur *operationes naturales*, quia naturæ suppositi sunt conuenientes. Deinde Deus addidit alium *ordinem supernaturalem*, qui potest in duas species, prima est *ordo gratiæ seu miraculosus*, [f] pro iisdem enim hæc duo nunc sumo) ad quem ordinem pertinent quædam operationes, quæ vires hominum & Angelorum omnium exsuperant: quarum operationum principium non est rei singularis natura, sed ipsa illa Dei gratia, voluntas absoluta, & omnipotentia: hæ dicuntur *operationes gratiæ & supernaturales* strictè sumpta voce, item *operationes miraculosæ*. Altera est, *ordo prodigiosus*, qui ordo reipsâ non excedit terminos naturalis ordinis, sed tantùm dicitur excedere ratione modi, quem vel omnes homines, vel plerique ignorant: & ideo solemus eum quoque vocare supernaturalem, largè accepto vocabulo, clarius autem ac significantiùs vocatur ordo *præternaturalis*: ad quem referuntur multæ mirificæ operationes factæ per bonos, vel malos Angelos motu locali, vel subitâ naturalium agentium applicatione. Quoniam verò in his, effectus naturæ rerum secundùm essentiam non repugnat, nec modus operandi vires angelicas exsuperat: ideò tales effectus potiùs sunt naturales late sumptâ voce, quàm supernaturales aut miraculosi propriè loquendo: & præternaturales, quàm contrarij naturæ aut violenti: quia tamen vulgò censentur ordinem naturæ superare, ideò solent supernaturalibus annumerari, sed propriè ac pressè præternaturales, aut miri, aut prodigiosi, debent vocari. Tres ergo Deus ordines statuit, naturalem, miraculosum, & prodigiosum: seu, si duos malis, naturalem & supernaturalem. His alium adiunxit ordinem homo, nempe *Rerum artificialium*: quando res naturales, fini à se intento accommodans, & applicans, diuersas rebus formas indidit: quas illis natura non tribuisset, nisi industria humani intellectus adlaborasset. Numquam tamen potest humana industria quicquam efficere, quod rerum naturę repugnet: quare naturali ordini accedit iste artificialis, non verò eum destruit, & subuertit potiùs quam transcendit: & naturale, in hac & cæteris hoc tractatu quæstionibus primo tantùm illo modo sumimus: vt tres illos alios ordines excludamus: artificialem, prodigiosum, & miraculosum.

Notandum præterea, naturalem effectum à naturâ non produci, nisi motu vel mutatione, sanitas autem mutatione fiat necesse est, mutatio non contingit, siue qualitatum actiuarum virtute. actiuæ qualitates ad operandum exigunt subiectum aptum, & idoneè ad agendum præparatum.

Ex hoc fundamento contra cunctas aduersariorum machinas validè consurgit conclusio, quæ fuit omnium Patrum: excepto fortassis Origene: D. Thomæ, Gersonis, & Theologorum cunctorum (quod sciam): Vlpiani etiam [f] I. C. negantis incantationes medicinis annumerandas; fuit medicorum [g] & philosophorum saniorum [h].

Vt auctoritate, sic & ratione præualemus. Ita enim ratiocinamur. Verba nullam vim neque artificialem, neque naturalem, neque supernaturalem habent, ad huiusmodi effectus. de vi artificiali, nemo vmquam vel suspicatus fuit. Supernaturalis si foret: gratiæ, aut miraculi foret: hoc autem dici nequit, quia Deus nihil tale promisit, nec Ecclesiæ reuelauit, quale Magi iactant: nec iuuat Deus Magicas incantationes: nec in Beelzebub sic operatur, ne gloriam illi suam ea mẽsura communicet, qua solet Angelis & Beatis. Vnde apparet, quàm incautè nuperus ille Homeri interpres Spondanus [i] soleat repetere illud axioma: *Dei bonitatis esse, ad cuiusque gloriam pertinere, tam admirandus*

a lib. 28. c. 2.

b Picus in Positione Magicis, Ficin. li. de vita studio. Pomponat. & c. … Ciruelo … de … Lover li. 1. de spect. c. … & li. 4. c. 5. & Aug. Thuanus in Parabat. … vincto. … dices, Verba medentur morbis corporis, … quod sane erroneum est: Nisi quis illos velit excusare, dicendo, loqui de verbis, vt sunt pacto … nixa, sed hoc foret im propriè vim verbis tribuere, qua non ex iis, sed ex pacto conuento, & quidem per dæmone.

תורת קנאת Num. 5.

f l. 1. in princ. D. de extraord. cogn.

g Hippoc. li. de sacro morb. Galen. li. 6. & 10. simpl. medi. Fernelij de abdit. rer. causis lib. 2. c. … de cur. sup. nat. … lib. de abd. morb. caus. Ioan. Lãgij epist. 33. Franc. Valesij de sacra Philosop. ca. … Auger Ferrer lib. 2. metho. ca. 11. Scalig. libr. 16. de subtil. cap. 149. Cordonch. li. 2. de morb. venefic. ca. 5. Bokelij li. de philtris cap. 1.

h Theoph. libro 9. de Hist. plant. Plutarch. in vita Periclis, Rab. Maymõ li. 1. perplex. c. 72 Leon. Vairi lib. 2. de fascino ca. 11. Ant. Mirá. li. 26. de sing. certam. Greuini lib. 1. de venen.

i In Odyss. … ages de Lycan. hrops.

dari efficienti creaturæ, nempe dæmoni, concessisse. Sed Caluinianus erat, cùm illa iuuenis scriberet: maturior ætate, cùm resipuit, & ad Catholicos rediit, numquam hoc effutiisset. Si supernaturalis ista vis non est: non restat, vt sit prodigiosa, vel naturalis. Si prodigiosa: non fit ministerio bonorum Angelorum: quia (vt postea docebo) hi se non immiscent Magicis operationibus: ergo ministerio malorum Angelorum, quod negãt aduersarij quidam, sed vim argumenti nequeunt euadere: fatentur alij, & ideò coguntur etiam fateri vim verbis nullam inesse.

Denique nullam verba hæc vim habent naturalem. quia verba si scripta: sunt quid mortuum, & omnis energiæ expers: quæ si quam vim habent, ab atramenti vel chartæ, cui inscripta sunt, temperamento vim illam accipiant oportet. & proindè sua propriáque vi non operantur. Ore verò prolata verba, vim tantùm habent contactu aërem feriendi, vt & animalium reliquorúmque inanimorum soni. Sed sonus tactum non magis valet immutare, quàm color auditum, vel dulcedo visum, quia non sunt sensuum istorũ obiecta. Quare cùm ad sanationem corporis necesse sit, sensum tactûs immutari: fateantur oportet, sanationi morborum solam verborum prolationem vel scriptionem nihil conferre.

Respondet, Pomponatius, verbis primò & per se duntaxat auditum, affectionibus, deinde animi immutatis per accidens tactum quoque immutari. *Sicut videmus* (ait) *fieri ab oratoribus facultate Rhetorica, & à peritis musicis vi harmoniæ.*] Sed contra: Oratores non verbis nudis, verùm pondere sententiarum & rationum momentis persuadent: si nuda tantùm barbaráque & nihil significantia, vel parum apta permouendis animis, aut vesana & ridicula, vt sunt incantatorum verba, proponerent: numquam animos concitarent. In musicis, ipsa concentûs suauitas & harmonica modulatio distrahit animum à doloris cogitatione, & ad lætitiam prouocans lenit & contemperat humores: cui, quid simile in horrificis ac stridulis sibilis atque susurris magorum?

Vidit etiam Pomponatius hic se operam lusisse: quare ad sacram confugit anchoram; hæc contingere propter fidem vehementem incantatoris, & incantati. Hæc dicens causam præuaricaris (Pomponati) & vim verbis omnem detrahis. si totum illud credulitas operatur? quam tu fidem nuncupas; quæro qualis ista fides? non dices opinor supernaturalem? sic enim vocare superstitionem atque perfidiam, prorsus impium & perfidum. dices ergo naturalem, siue humanam. euge, habes tuæ causæ fauentem Ferrerium [k], qui fiduciam hanc etiam ab adstantibus exigit. ridiculè, quasi possit imaginatio, vel adstantium, vel ipsius incantatoris, quicquam operari in ægroti imaginationem, corpus, vel animam [l]. Ipsius ægri credulitas confidentis se iuuari posse ab ea re, quæ nullam iuuandi vim habet naturalem, tam vehemens esse posset; vt humorum inducat alterationem, vnde sanitas subsequeretur, vt bene Galenus, si tamen ipse auctor libri de Incantationibus: sed eo casu sanitas verbis dumtaxat adscribenda vt occasioni cuidam, non vt causæ.

k loco citato.

l Refutatũ id. sup. ca. proxim.

Simili modo sinceræ & rectæ philosophiæ repugnant, sententia Origenis *lib. 1. & 5. cont. Celsum*, nomina in vna lingua producere effectus, quos nequeant in aliam translata: & sententia

A Pici in conclusionibus Cabalisticis (quem optimè refellit Petrus Ciruelus Darocensis in q. de Cabala & Magia Iudæorum, quæ est vltima inter eius Paradoxas quæstiones) barbara & nihil significantia nomina plus habere efficacitatis: ea quoque quæ Gregorius Tolosanus [m] tradidit: cùm de Histrionibus, & poëtis dicta, ad excantatores accommodat: quod eorum verba tùm demum rata sint & efficacia, cùm animo intento & obfirmato ea proferunt. non enim isti persuadendo & affectiones concitando operantur, vt illi.

m lib. 19. Syntax. cap. 8.

Videte nunc friuola, & impia Magices patrocinia, & quibus superædificat vana fundamenta: quæ Cabbalisticæ tamen insaniæ amatoribus mirificè placuerunt. Asserunt primò *literis* & B *syllabis* quandam esse cum cœlestibus corporibus & mentibus sympathiæ connexionem. quod tamen non probant vlla ratione, ac ne traditione quidem: nec posset probari, nisi illorum testimonio, quibus id à dæmonibus foret reuelatum, dæmones autem sunt mendacissimi, numquam spontè verum dicturi, nec à magis, vt verum promant, compelli possunt; id nunc suppono, inferiùs probaturus.

Secundò dicunt verba illa maioris naturæ sua efficaciæ esse, quæ sunt orta à lingua digniore, & à sanctiore dignitate instituta, & quæ res sanctiores significant: quia in re mirè nugatus deprehenditur Laurent. [n] Ananias. Hoc diabolus commentus, vt sanctissimis quibúsque re- C bus faciliùs & libentiùs mystas suos faciat abuti. Sed refellitur; quia nec rei sanctæ significatio, nec linguæ dignitas, nec probitas hominis instituentis; vllam qualitatem physicam operatiuam possunt vocabulis imprimere. Deus etiam formulis Magorum nihil gratiæ vel virtutis promisit, nec elargitur, quomodo sit Deus sibi contrarius? quomodo approbet artes, quas ipse vetuit? denique talia asserere blasphemum & erroneum esse Parisiensis facultas Theologica iampridem definiuit *artic. 9. & 10. de Magia.*

n lib. 3. de natur. dæmon. f. 99.

Tertiò somniant, nomina propria radios quosdam esse rerum, quas significant, & in ipsis nominibus, quasi vitam quandam latere. Quid D dignum Anticyris, si non istud? Quicquid enim Platonici dicant, nomina sunt hominum arbitratu indita. Nomina quoque nec sunt substantiæ corporeæ aut spirituales, nec sunt accidentia inhærentia subiecto; quare vitam in se habere non possunt: adueniunt quoque seu induuntur rebus, quas significant atque denominant, extrinsecùs planè: quare nec emanentes à rebus radij dicendi. Multa quoque sunt nomina nihil significantia; multa quid aliud à rei natura significantia: quin & ipsa illa, quæ naturam rei significant (qualia putantur quæ creaturis Adamus imposuit [o]) hæc nullum potuerunt à naturis rerum influxum recipere: quia E res corporeæ naturaliter nihil efficere possunt in id quod corporis expers est, vt sunt nomina.

o Genes. 2. v. 20.

Obiiciunt nobis, Deum ipsum rebus nomina indidisse. Probant, quia scriptum sit, *Omnibus iis nomina vocat* [p], & alibi [q]: *gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis.*] *Respondeo* Deum quidem nosse essentiarum rerum, singulorum etiam Angelorum, & stellarum (de quibus eo loco agit propheta) naturas proprias, & sic ea, cùm lubet, propriis nominibus, hoc est cõuenientibus earum

p Psal. 146. ver. 4.

q Luc. 10. ver. 19.

naturæ, vocare posse: sed ea nomina mortalibus incognita sunt, nec magis reuelata. deinde præsens positum pro futuro, *vocabit*; vt patet ex Hebræo vocabulo, quod futuri est temporis. Prior ergo locus nihil iuuat hos argutatores. multò minùs posterior: nihil enim aliud est nomina discipulorum in cœlo scripta esse; quàm esse in amicorum Dei relata album, quod alibi dicitur *inscripta esse libro vitæ*; quod siue accipias secundum æternam Dei prædestinationem, quæ mutari nequit; siue secundùm præsentem iustitiam, quæ mutationi obnoxia; certè id homines impii parùm reuerenter ad indititia nomina, quibus ab hominibus discipuli compellabantur, audent transferre, quid magnoperè gaudendum illis, ob communem sibi nominationem cum cæteris hominibus, brutis etiam & vrticis: quorum nomen non minùs Deo notũ erat, qui nouit omnia?

Hinc tamẽ illi inferunt, voces significatiuas primariò, per influxum cœlestem, significare; secundariò: tãtùm per hominum impositionem: & quia in significatiuis nominibus vtrumque concurrit, in non significatiuis alterum tantùm; ideò plus viriũ habere nomina significatiua. Quod imprimis alii pernegant, qui non significatiuis ampliùs deferunt. Equidem lubet ab his omnibus quærere: num necesse non sit quemlibet influxum cœlestium orbiũ per traduces qualitates in subiectum tam remotũ influere; ipsis influentiis recipiendis aptum & accommodatum: deinde, num res incorporeæ, vt sunt nomina, sint subiectum idoneum recipiendis qualitatibus corporeis? quorum vt prius nequit negari, ita posterius nequit affirmari. Nihil ergo tribuit energiæ primus ille influxus cœlestis. Impositio quoque humana, cùm sit nuda & merè arbitraria denominatio, quid queat influere; nec Argus videat, quem ferunt fuisse oculatissimum.

Quartum delirium est, vim complexorum verborum, (propositionum scilicet & orationum) efficaciorem esse. Primò *quia veritas* (inquit archimagus) *in ipsa propositione contenta hic accedit: cuius veritatis vis maxima est, quando formula seu carmen virtutis ac operationis astri seu numinis, quod comprecamur, continet commemorationem.*] O Satan, Satan tibi quàm perpetuò similis es? pergis hoc telo diuinos honores consequi. Nonne satis hoc indicant, quæ mystes ille tuus, exempla petit, ex Hymnis Orphei & Apuleii scriptis, idololatriæ plena: tũ quia auctoritates illæ poëtarum refertæ vanitatis: tam quia sensum ac intellectum carminis astris adscribit: tum quia per hoc numen, intelligit cacodæmones; quos astris & singularum rerum speciebus Magica distribuit. Conatur etiam probare, quia qui integram orationis texturam promit, magis animo dictis intendit, quàm qui verbum vnum atque alterũ: quare vis quoque vehemẽtior imaginationis cõcurrit, & spiritus copiosior in rẽ incantatam transit. Quæ vana sunt, nec empsitanda tituillitio. Nec enim imaginatio extra imaginantem in res sciunctas vim habet vllam; nec spiritus vllus à loquente prodit, qui rem incantatam contingit: præter afflatum: afflatus autem facultas ad sanitatem nulla est; ad morbum & noxam per cõtagium aliqua, vt docuimus.

Ex his manifestũ fit, falsa quoque esse, quæ ex tã bellis axiomatibus inferunt corollaria. primò quod asserunt oportere, vt sic sanantes afflent ægro, & ei vocabula quasi inhalent. 2. quamlibet huiusmodi incantationem præter ordinem solitum & retrogradè prolatam aut scriptam, insolitos effectus gignere. 3. debere ea quæ magus vult impetrare, inscribi rei, quam vt instrumentum adhibet. exempli gratia, si tabella, vel pergameno vel herbæ foliis vtatur, debere inscribere folio, membranæ vel tabellæ; ad quem id effectum faciat. cur cedo? an quod verba non satis efficacia per se prolata? an quod alioqui dæmon surdus, vt ea non audiat; vel quòd scripta quàm audita meliùs intelligit? an quòd ad memoriæ lapsum fulciendum opus hac industriâ? nihil horum in causa, sed vafer ille vanarum obseruationum multiplicatione, velut variis retium plagulis, sic pluribus peccatis, miseros amat illaquerare. Legi exempla quæ Leonar. Vairus collegit, [s], sed in his omnibus pactum cum dæmone intercedens causa fuit effectionum. Vide inf. lib. 6. anacephalæosi monito. V.

s. li. 1. de Fa scin. c. 5.

QVÆSTIO IV.

De amuletis & periaptis.

NOta Græcorum athletarum consuetudo, sed paucis; qui filacterijs vsi ad victoriam, ne niceterijs magicis superaret aduersarius. habes in antiquis glossis Iuuenalis Sat. III. his verbis; rustici didicerunt luxuriam & palæstris vti, & fracterijs (*corr. philacterijs*) vt athletæ ad vincendum. *& mox*: nam & nicæteria fillateria (itẽ *corr. philacteria*) sunt, quæ ob victoriam fiebant, & de collo pendentia gestabantur.] Cunctis autem nota Romanorum gentilium consuetudo, qui soliti puerulis de collo res turpiculas suspendere, *Præfiscini*, vt dicebant, nec fascinarentur (vnde & *Fascini* nomen inter obscœna relatum) alia quoque amoleta succini aut alterius materiæ contra morbos gestitabant quæ dicta amoleta, amolimenta, seruatoria, probra, quemadmodum & Græcis sua fuere περίαπτα, περιάμματα, ἀποτρόπαια, ἀνάλυλα, καὶ φυλακτήρια malorum, vt putabant, auerruncatoria. Sic etiam prodesse sibi putabant Iudæi sua philacteria, séque per illa custodiri ac præseruari à malis, perperam accipientes diuinum præceptum [a]. Eundem errorem Catholicis, non hæreticus tantùm VVierus; sed & qui Catholicus videtur ex scriptis, Remigius Lotharingus, [b] impingit; hinc omnium periaptorum vsum temerè condemnantes ex Patribus non satis intellectis.

Dico primò, *Amuleta huiusmodi, quæ collo dependent, vim nullam obtinent naturalem ratione verborum, characterum, vel figuræ, vel constellationis: sed dũtaxat ratione materiæ si qua huic antipathia vel Sympathia vis naturalis insit.*] Hæc cõclusio est Catholicorũ omniũ, & etiam gentilium, quos præcedenti quæstione citauimus. probatur, quia physicæ ligaturæ facultas necesse est, vt à naturâ rei ipsius dependeat, quæ non competit nisi ratione materiæ seu subiecti. Quare si quis effectus producatur, cuius causa nequit esse vis naturalis subiecti: effectus ille prodigiosus erit, & amuletum superstitiosum, qualia multa congressit Costa Ben Lucas Iudæus Lusitanus [c]. Huc referendum, si figuram attendunt; quod Hispanicis pueris ex Gagate ad collum deligant, manu in derisum, incerto intra digitos primores pollice, conformatâ. *Higam* vocant.

a Exo. 13. Deut. 6.8. Matt. 23. v. 5. vbi plura notamus in commẽt.

b lib. 3. dæmonolat. c. 3.

c li. de ligaturis.

Dico secũdò, *Quãdo in ipsis verbis modo scriptionis, crucium numero, figura vel similibus spes non poni*-

tur; pium & sanctum est, reuerentiæ causa Sanctorum reliquias, ceras agni Dei effigies, Euangelium S. Ioannis. Psalmum Dauidis, & similia S. scripturæ testimonia secum gestare collo appensa: sed effectus qui inde oritur erit supernaturalis, Dei beneficentiæ adscribendus, Alias autem ligaturas vel quas vel vsus Ecclesiæ Cathol. vel probrum medicorum ars non commendat; omnino est probitum.]

Quod ad reliquias, videtur non satis cautè locutus, insignis Doctor Theologus Ciruelus Darocensis *lib. de superstit. c. 4. p. 3.* quando leuiculis fultus rationibus sacrarum reliquiarum ad collum gestationem improbare non veretur. Dissentit ille ab hæreticis. nam ipse vult reliquias Sanctorum in templis honorificè seruari, & adorari: sed non vult eas è priuatis collo appensas gestari; temerè reprehendens antiquam virorum valdè sanctorum consuetudinem. Nonne B. Helena clauorum CHRISTI vnum fræno equi, alium galeæ Constantini indidit? Nonne B. Antonius palmatam illam Anachoretæ S. Pauli; & ipsius Antonii tritum cum melote pallium exultans Athanasius tulit. Similia de Theodori Martyris puluere Nyssenus: de catena B. Petri magnus Gregorius. Sed in re notâ non est immorandum.

Conclusionis prior pars probatur, Ecclesiæ Catholi. inueterato & salutari more, nec non sententia D. Thomæ.[a] Maldon.[b] Nauarr. Siluestri & alior. ratio est, quia Sanctorum reliquias ita semper maiores nostri sunt venerati: Agni illi ad hoc à solo Pontif. Maximo quotannis benedicuntur: sacræ scripturæ testimonia, vt licet ore proferre, licet etiam descripta collo deferre, & narrat Leontius Episcopus sanctum Simeonem Salum mulieri magæ amuletum in tabella conscripsisse; quo gestato illa non potuit amplius diuinare, nec magica amuleta facere. (*Sur. 1. Iul.*) nec vllus sanctorum patrum hoc vnquam improbauit. Nam D. Basilius[e] damnat περιάμματα characteribus (*nempe magicis*) insignita. Incertus auctor in Matth. qui exstat inter Chrysostomi opera[f], inuehitur in duo nequam genera hominum: primum, qui ex huiusmodi ad collum suspensis ipsi sanctiores volebant videri, vt Pharisæi olim: secundum, qui ex eâdem superbiâ, quæ ad collum alii suspenderent, ipsi de capillis, vel vestimentis suis [illegible]. Ipse D. Chrysostomus[g] mulierculas [illegible] reprehendit, vel [illegible], sed Pharisaicâ [illegible], vel quod, per opinionis errorem, non à Deo gratia miraculosum [illegible], vel forma scripturæ, id [illegible] quæ hodie, [illegible] debere esse scriptum [illegible] in membrana virginea, vel litteris vel [illegible] & cetera. Sanè Chrysostomus eadem ad mente reprehendit, quo D. Hieronymus[h], qui satis indicat, pharisaicam illam superstitionem prouidentiam ab ipsis pittaciolis, non desuper à Custode Israel, Deo Sabaoth, expectantem, sic reprehendere: item quòd quæ extrinsecus gerebant, eorum cultum & obseruantiam intrinsecam, quæ præcipua, negligebant. Denique in vita S. Antonij infestationem quandam dæmonum, cum preces quasdam membranulæ inscripsisset, & in cubiculo ante Deiparæ Virginis imaginem affigi iussisset, legimus depulisse. (*Surius to 3. Fol. 43.*) Auctoritas D. Gregorij Papæ idem probat epist. ad Theodelindam, quem iure suo, id est Calumnibeo, carpit Ios. Scaliger in Elencho c. 8. verba D. Hieronymi contrà mentem eius detorquens. Sed benè, quod ouillum lanitium iam deponere Scaliger incæpit.

Posterior pars conclusionis probatur canonibus, qui anathema fulminant in eos, qui philacteriis (hoc est conseruatoriis) vtuntur; & si clerici ea faciant, iubent eos Ecclesiis eijci. *Can. 1. & 4. 26. q. 5.* qui canones quomodo sint intelligendi, & de quo genere philacteriorum loquantur, petendum ex alio canone, *nempe vlt. eiusdem quæstionis*, vbi inter cætera in hunc modum scribit B. Isidorus: *ad hæc pertinent ligaturæ exsecrabilium remediorum, quæ ars commendat medicorum, seu in præcantationibus, seu in characteribus suspendendis atq; ligandis: in quibus omnibus ars dæmonum est quadã pestiferâ societate hominum & Angelorum malorum, exorta,*] quæ sumsit a D. Augustino lib. 2. de doctrina Christiana. idem alibi confirmat D. August. his verbis: *Fingunt spiritus maligni vmbras quasdam honoris sibimet ipsis, vt sic decipiant eos, qui sequuntur Christum. Vsque adeo, fratres mei, vt illi ipsi qui seducunt per ligaturas, per præcantationes, per machinamenta inimici, misceant præcantationibus suis nomen Christi, qui iam non possunt seducere Christianos, vt dent venenum addant mellis aliquantum.*] Chrysostomus homil. 25 ad P. Antiochen. *Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis vtuntur: & de circũligantibus aurea Alexandri Macedonis numismata capiti vel pedibus? Dic mihi hæne sunt spes nostra, vt post crucem & mortem Domini, gentilis regis imagine spem salutis habeamus? &c.* damnarunt hęc etiam tempore Caroli magni Patres concilij Turonensis cap. 42. & ipse Carolus lib. 6. Capitulorum cap. 72. & prius Constantius Imp. apud Ammian. l. 19. & Antoninus Caracalla, apud Spartianum in eius vitâ. Tales sunt nefariæ illæ formulæ precum; quas contra vulnera, & pericula ignis, aquæ & alia, quidam per mendacium adscribunt B. Leoni, & aliis sanctis, & (proh dolor) multi hodie gestitant; quibus Diabolus semper tandem imponit, & quando sunt in statu pessimo lethalis culpæ, sinit eos occidi & deserit quos antè aliquoties defenderat. Possem nominare mihi probè notum; cui id accidit. Norunt Franci, cum superioribus annis, cum Barone Danou, hæreticorum Germanorum exercitum in Franciam irrupissent, & à Duce Guisio strenuè debellata fuissent; huiusmodi schediasmata collo cæsorum ferè omnium appensa, fuisse reperta [illegible], qui cadauera spoliarunt. Hoc genus superstitionis subsannat Lucianus[k], & Antonium Caracallam supplicens cõpetere constitutisse testatur Spartianus. Et Tatianus Assyrius[l] hæc omnia refert ad dæmonũ dolos, & pacta per Magos cũ illis inita. Huc etiã refero quod de vrsarum, sic refert Balsamõ Cõmẽ. Syn. 6. in Trullo; *Vrsas trahere dicuntur ii, quo arctotrophi appellantur, qui quidẽ in capite & toteius animalis corpore tincturas appendentes, & pilos ex ipso tondentes eos vnà cum tincturis dant perinde ac remedia & amuleta, tanquam contra morbos & fascinantes oculos conferre possint.*] Huc pertinent etiam formulæ omnes, quibus immiscentur nomina ignota Angelorum, hoc est alia præter, Michael, Gabriel, Raphael. hoc mirum fortassis alicui videbitur; quia Trithemius, & Rabb. alia quoq. nomina confingũt eorum, quos dicunt esse motores orbium cœlestium, item fata decernere, & fatales casus administrare, & mirifica quædam homines ab his discere; & similes impietates, quibus ille liber ארבעתאל scatet. In Sibyllis quoque oraculis lib. 2. hic versus exstat, iuxta quosdam codices,

a Tho. 2. 2. q. 96. ar. [illegible]

[illegible] in 1. cap. Ioan.

e hom. in Ps. 45.

f homil. 43. in Matth.

g in Matth. hom. [illegible]

h [illegible] c. 23 Matth.

[illegible] Ioan.

k in [illegible]

l [illegible] Græcos.

ἥξουσι

ἄξονσι μιχαήλ τε Γαβριήλ, Ῥαφαήλ τ' οὐριήλ τε. Sed in alijs libris habes ἰξομιὴλ, ὕριὴλ, σαντιὴλ; αἴζκιήλ τε, in quibus primum illud est corruptum pro Ἰερεμιὴλ, tertium pro σαθιὴλ, vt vocant eos Tritthenius & alii qui cœlorum motores eos faciunt. Sed nitor auctoritate & sanctiòne concilij Romani, quod fuit congregatum Romæ sub Zacharia Pontifice, ad damnandos errores Aldeberti & Clementis hæreticorum Germaniam turbantium; vbi inter cætera, lecta vna oratio Ardeberti, in qua continebantur hæc verba; *supplico vos Angelus Vriel, Angelus Raguel, Angelus Tubuel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Tubuas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel.*] Quibus lectis, Zacharias Papa, interrogauit Episcopos, sententiam de his suam proferrent: illi damnandum Aldebertū pronunciarunt, vt hæreticum: causa verò subditur & ipsum Decretum concilij his verbis; *octo enim nomina Angelorum, quæ in sua oratione Aldebertus inuocauit, non Angelorum, præter Michaelis, sed magis dæmonum nomina sunt, quos ad præstandum sibi auxilium inuocauit. Nos autem, vt à vestro sancto Apostolatu edocemur, & diuina tradit auctoritas, non plus quàm trium Angelorum nomina agnoscimus: id est, Michael, Gabriel, Raphael. Zacharias Papa dixit, optimè prouisum est à vestrâ sanctitate, vt conscripta illius omnia igne concrementur: sed oportunum est, vt ad reprobationem eius in scrinio nostro conseruentur ad perpetuam confusionem. Nunc vero, quia omnia peracta sunt, de virorúmque sententia, quorum superius mētio facta est, nunc pertractatum est. Vniuersum concilium dixit: Aldebertus, cuius nobis actus & nefaria commenta lecta sunt; & qui se Apostolum censuit nominari; & qui capillos & vngulas suas populis pro sanctitate tribuit, quique sub obtentu Angelorum dæmones in suum auxilium inuocat: sit ab omni officio sacerdotali alienus, &c.*] [m] Igitur ex concilii huius sententia, damnanda cuncta periammata, periapta ligaturarum & similia, vbi alia nomina leguntur, quàm trium, quos sacra scriptura nominat, Angelorum. Nominatur quidem Vriel. 4. *Ezdr.* 4. v. 1. Sed liber ille Canonicus non est, nec tantæ auctoritatis; & in eodem reperias Ieremiel, quem nemo recipit: Aldeberti verò cætera nomina nonnihil sunt deprauata ex iis, quæ in Necromanticorum libris habentur. Sed de Vriel accuratè scripsit Nicol. Serarius noster comment. in c. 12. Tobiæ q. 10. cum quatuor sequentibus. Illud quóque attendendum, ne ipsis Angelorum nominibus veris Vtentes, ea malis Angelis accommodarint. cur non hoc ausint, qui ausi sic abuti nominibus Dej? audi Procopium in Leuit. contra quosdam curiosos hoc vtentes prætextu his verbis agentem: *Attamen (obijciunt quidam) inuocant Zabaoth. Quid tum? impiè hoc faciũt. Nam illam appellationem non Deo, sed dæmonibus tribuunt, & plerúmque illi dæmoniaci vsurpant nomina diuina, dum ea imponunt dæmonibus, quorum ambitioni seruiunt.* hoc fit in precibus Magorum, quibus inserta *magna* (sic vocant) *nomina.*

m vide apud Sur. tomo. 3. mēs. Iunio in vita S. Bonifacii, fol. 494.

CAP. V.

Ars aurifactoria, quam Alchimiam nuncupant, ad quam magiæ speciem sit referenda?

NOn potest sufficienter huic quæstioni responderi, nisi priùs constet, quò se vsque vires eius extendant. quare quatuor sunt discutienda. primò, an ars ista finem suum consequatur? secundò habendáne in numero artium liberalium? tertiò ad quam Magiæ speciem pertineat? quartò licita sit, an illicita?

QVÆSTIO I.

An aurum hac arte verum conficiatur?

DVo quæstio hæc complectitur; quid naturæ ope fieri queat. & quid fieri soleat? quorum non eadem ratio est. priùs quā decidamus quæstionē, quędā de nomine & origine sunt præmittenda.

SECTIO I.

Quid sit Alchimia & quando inuenta?

NOmen Arabicum esse volunt, viri docti[a]; & id indicare nomini præfixum, *Al*, vt in *Almanach*, & *Almagestū*, & similibus. Mixobarbarum ergo vocabulum fuerit, ex Arabico *Al*, & Græco, χέω seu χύνω, quod idem ac *fundo*, alii Græcam planè vocem censent, ex quibus est Ioannes Chrysipp. Fanianus. qui deducit, παρὰ τὴν χυμείαν καὶ ἅλα à sale & fusione[b]. Sed huic Græci scriptores repugnant, qui plerumque scribunt χημείαν, [c] non χυμείαν. Sed quid χημεία significat? quidam ex Plutarcho[d] tradunt Ægyptum sacrâ linguâ à sacerdotibus vocari *Chemiam*: & inde suspicantur, vocari *Chemiam*, quasi Ægyptiam: videlicet quia primi mortalium Ægyptii illam à Mizraimo Chami filio acceperint, ab Ægyptiis Arabes didicerint, & articulum illum suum *Al*, addiderint; ab Arabibus, Europæi acceperint & nomen & artem, vt & reliquam ferè medicinam & philosophiam Græcanicam. Nimis isti benigni sunt in Arabes. Nomen enim notum Romanis fuit antequam vlli noti philosophi vel docti inter Arabes, & quo Arabia tempore adhuc Christiana. Inuenias illud apud Iulium Firmicum Latinum[e] scriptorem, qui tempore vixit Constantini Magni. Apud Ægyptios quidem hæc ars in vsu etiam Diocletiani tēpore videtur fuisse. si Suidæ credimus[f]. & ab iis fortè Romani acceperunt. Verum illud de *Chemia* merum est commentum: Ægyptus enim non *Chemia*, sed *Chammia* dicta à Chamo: sic enim in Psalmis legimus; *In tabernaculis Cham*, [g] Ægyptiorum & postea[h]; *terra Cham*, vocatur ipsa Ægyptus. hoc ergo nomen sacerdotes, vt testimonium antiquitatis suæ asseruarunt, vulgo *Misraim* dicebatur Ægyptus: vnde & hodiè adhuc Turcæ & Arabes vocant, *Masra*. Quare si Arabes voluissent ab Ægypto hanc artem denominare; & addere suum illud; *Al*, vocassent *Almasram*. Quid ergo? suspicor, vt multa Arabum vocabula, esse Hebræum illud, & quidem solidè. nec aliud significare quam artem fusoriam siue liquatoriam. Etenim Hebræis, *Alichini*[i], significat itinera siue fluxus, ab *Alich*, quod significat facere ambulare seu fluere [k]. Vnde ars liquans seu fundens metalla: abiecta litterula, ab *Alichim*, fit *Alchimia*, facillima formatione. Quid enim est Alchimia, quam pyrotechnica siue igniaria ars, resolutoria, & purificatoria metallorum? quæ vt *Chymia* species quædam est: sic etiam aurifactoria, siue Chrysopæia; species quædam est Alchimiæ, quæ in extrahendo siue separando, & in congregando siue coagulando ex aliis metallis auro, tota occupatur: vnde non malè *Spagiricam* vocant nonnulli, παρὰ τὸ σπᾶν καὶ ἀγείρειν, à segregando & congregando. Ad hanc quidam retu-

a N. comment. in Manil.

b Dialogo de Chrysopæia.

c Cedrenus in Annal. Suid. mox citād.

d li. de Osir. & Isid.

e lib. 3. in Lunæ decretis.

f in Dioclet.

g Psal. 78. 57.

h Ps. 105. 23.

הלכים i Iob. 29. 6.

הליך k Iob. 24. 10.

li.4.Astr6. lit illum Manilii versum l.

Materiamque manu certa duplicarier arte:

& quia de Alchimicis dictum, per errorem, putauit, ideo (quæ est Critica audacia) contra veterum codicum fidem, eum tollendum, vt spurium, iudicauit. vtrumque male. nam & Manilii versiculus est, & non de Chrysopœis, sed de bractearijs accipiendus, qui malleando aurum in bracteas seu foliola tenuissima diducunt & dilatant, & sic superficiem adeò dilatatam quasi duplicant. Alchimice certè non tam duplicant manu, quàm igne.

Non statui de tota Chymicâ agere; quam ego artem, qua medicinæ adminiculatur, sanè laudo, & veneror; vt physiologiæ fœtum præstantissimum; inuentricem auri potabilis, rei non minùs vtilis ad sanandum; quàm ad alendum, ac quoad fieri potest, vitam prorogandam; spiritus enim subtilissimos ex metallis, gemmis, plantisque educens; quo subtiliora, hoc puriora; & quo puriora, hoc efficaciora remedia præbet; metalla depurat, segregat, perficit; lapides conflat, aquam elicit, ignem vegetat, & in igne vegetato, ac quasi perennato, specimen edit artis & efficacitatis suæ, in humanâ vitâ propagandâ. Mihi quidem dubium non est liquorem illum Olibii Maximi, cuius beneficio lucerna multis sæculis conseruata fuit ardens, Chymicum fuisse; de quo Bernardus Scardeonus [m], scribit Patauii ante aliquot annos, vrnā fictilem effossam his inscriptam versibus.

m in Hist. Patauina.

PLOTONI *sacrum munus ne attingite fures,*
Ignotum est vobis hoc quod in orbe latet.
Namque elementa graui clausit digesta labore
Vase sub hoc modico Maximus Olibius.
Adsit fœcundo custos sibi copia cornu,
Ne precium tanti depereat laticis.

Plutoni Deo diuitiarum dedicauit hoc suæ artis specimen homo gentilis, diuitias illi acceptas ferens. Intra maiorem illam vrnam minor alia reperta; in hac, duæ ampullæ adfabrè laboratæ, argentea vna, aurea altera: purissimo quodam ambæ liquore plenæ; quo lucerna multis iam sæculis ardens conseruata censebatur.

De solâ Chrysopœiâ statui dicere; quæ vel ex adspersis pauculi pulueris aurei ramentis, aurum multiplicat; vel ex non auro verum aurum producit: nam quæ ex auro liquato tantumdem vel minùs auri producit, sed purgatius; ea nomen aurifactoriæ non meretur. Chrysopœiæ igitur originem quidam nobis valdè faciunt antiquam, qui præclaro Adami titulo libellum quendam insignem obtrudunt: vt & alij Moysis, & Mariæ sororis eius, & Solomonis, & Hermetis Trismegisti, & Aristotelis, & Pythagoræorū quorumdam libros venditant: hæc enim omnia pro imposturis habenda duxerim, & ociosorum hominum somniis. Quid si an, quia ab Adamo prima scientiarum principia, idcirco & de hac ille arte scripsit, quem de nullâ constat scripsisse? An, quia Moyses in omni Ægyptiorum sapientia excellens, idcirco & ipse, & soror eius (miror Aaronem non additum & Beseleel) animum ad alchimiam excolendam adiecere? An, quia Cabbalistæ nugantur Chamum in arca Noacho patri suo *libros de Magiâ naturali* furatum, quos Misraimo filio suo donauerit; idcirco inter illos etiam Chymici libri fuere? Sed Chamum scimus non philosophiæ naturalis, verùm Magiæ Dæmoniacæ fuisse propagatorem [n]. Hermetis Trismegisti non pauci supersunt libri; quis quæso vel color tenuis in illis huius artis? erunt opinor, qui Phaetontæo ausu eò detorserunt; quæ de Turri Babel, & quæ de terra promissionis, S S. commemorauit & quæ Salomon in *Ecclesiaste* de meretrice, mores eius depingens, Spiritu sancto afflatus, scripsit; illi ad Chymices mysteria deflexerūt: qui ausi diuitias; quas, œconomicæ prudentiæ, & nauigationi in Ophir, disertè acceptas refert Regum Historia; Salomonis alchimię adiudicarunt. In quos (vt mitissimè agam) nihil dicam aliud, quàm quod fatuis solemus, sanam mentem iis optandam. Minore longè periculo peccant, Aimar. Ranconetus & Cardanus, qui Sibyllæ vaticinium illud;

n su. lib. 1. c. 3.

ἐννέα γράμματ' ἔχω. τετρασύλλαβός εἰμι. νόει με. &c.

ad Arsenicum, admirandi lapidis materiam transtulerunt; quasi quatuor syllabarum & nouem litterarum vox alia nulla foret. Item qui Pandoræ poculum hoc esse contendunt, ab Hesiodo notatum: sed hi plures Epimetheos, solâ spe reliqua, quàm Prometheos, ex hoc grege fateantur oportet. Nec minùs illi suaues, qui Sisyphium saxum extollunt, & propter huius lapidis inuentionem meruisse nomen, quasi diuina sapiētis autumant: propter promiscuam in vulgus beneficij communicationem, ad inferos detrusum semper reuolubilis saxi subuectione damnatum. homines præparcè auari. Liberaliores alii, cum Suida Colchis auratam pellem auertunt. illud enim δέρας τὸ χρυσόμαλλον Iasonis; libros fuisse in membranis arietinis descriptos, artis alchimicæ doctrinam aurifactoriam continentes. Addunt alii, hoc illud aureum fuisse femur, χρυσοῦν μηρὸν, iuxta Laert. lib. 8. Aelian. var. hist. lib. 2. Lucian. & alios. siue (vt corrigunt alii) χρυσοῦν ῥοῦν, aureum flumen, à Pythagora in Olympiis ostensum, quod tamen Origenes eburneum appellauit *lib. 6. contra Celsum.* Hoc illud esse apud Hippocratem mirabile, & imprimis factum terræ opus; ex quo animantia, plātæ, alimenta, pharmaca, fortuna, & ipse Plutus profluant [o]. Hinc apparet quàm vetustam isti originem arti arcessant. Equidem opinor vetustam: sed certa testimonia ante æuum Caligulæ non comperio. Nam quæ dicta, mera sunt coniectanea nec magis certum, quod quidam probant ex Esdr. lib. 4. ca. 8. v. 2. *Quomodo autem interrogabis terram & dicet tibi: quoniam dabit terram multam magis, vnde fiat fictile, paruū antē puluerem vnde aureum fit.*) Hoc enim perspicuè non ad artem fusoriam, sed ad naturales metalli ex terræ puluere productionem potest referri. Si tamen quis contenderet, ad materiam auri transmutatoriam pertinere is sciat, neque infallibili se testimonio niti, quia liber iste apocryphus est; neque loco claro & aperto antiquitatem artis se probare. Cæpisse sub Caligula docet Plinius, [q] rationem ex auripigmento aurum liquandi, sed mox desiisse. Foditur hoc in Syria auri colore, fragili lapidum specularium modo. Vim eius magnam Caligula, auri quàm sanguinis non minùs auidus excoqui iussit.: & planè fluxit aurum excellens, sed ita parui ponderis, vt detrimentum sentiret. nec postea tentatum ab vllo. Diuturnum postea scriptoribus silentium fuit. Vsque ad Diocletianum siluere. Nam Suidas auctor est, cùm eo regnante AEgyptii res nouas molirentur, cæde multorum illustrium virorum in ipso exordio hoc incendium sopitum fuisse: &

Sysiph. quasi σιόσοφος

o Hippocra. in epistol. de Crateia.

q l. 33. hist c. 4.

conquisi

conquisita tum ibi veterum de argenti & auri fusione scripta, omnia tyranni iussu flammis tradita, ne ex illâ arte ditati Ægyptii, pecuniis freti, Romanis in posterum rebellarent [r]. Aliquot annis postea Zozimus Græcus scriptor vixit, cuius de Arte sacrâ, & Chrysopoeiâ libri M. Scripti asseruantur in Regis Christianissimi Bibliothecâ Fontisbelli: vbi & Blemmidæ liber de eadem Chrysopoeiâ dicitur exstare. hic ille Nicephorus Blemmidas est, qui sub Ducâ Imp. multa præclara philosophiæ monimenta edidit. Zozimo Græcum antiquiorem, non nouit ille Arabes omnes, qui circumferuntur æuo antecedit: fictitium Morienum (Eremitam Romanum fingunt inepti Arabicè scribentem) & verum Geber, siue Gebrum Arabem: qui non inuentor artis, vt putant Fallopius & Erastus: sed cultor & ornator præcipuus. Hæc de origine habui dicenda.

r Suidas in Diocletiano.

SECTIO II.

De artis alchimicæ in auro faciendo efficacitate.

MIRUM quàm hîc in contrarium funis contentiosus trahatur. cultores alchimiæ affirmatiuam adeò tuentur. vt & perfectius aurum sui se fornaculis fouere, & educere, quàm natura solita, contendant: osores contrà Chymicorum, omnia huiusmodi, vt præstigias, ludibria, & meros iactatorũ bombos opinantur. Equidem puto inter hæc extrema vt fit, mediâ viâ tutissimè incedi. Videam breuiter, quid pro vtraque parte disputari queat.

Tres inuenio sententias. *prima* est, non posse aurum verum sic produci. *secunda*, posse aurum quidem quasi verum, sed quod tamen pro vero nec liceat vendere æquali pretio quo verum venditur: nec liceat illud in medicinis exhibere. *tertia*, perfectius & purius aurum sic fieri posse, quam quod in terræ visceribus gignitur. Prima sententia est Thostati *in Exod. cap. 7. quæst. 10.* Ægid. Romani, *quodlib. 3. q. 8.* (qui Auicennam quoque pro se citat, sed malè. nam Auicen. verè censuit contrarium, & ex professo de hac arte scripsit) negarunt etiam Auerr. *in lib. 1. de Generat.* Aponensis, *differ. 10?.* Sed & ipsemet Chymicus Paracelsus *lib. de philosoph.* & videtur id voluisse Bernardin. Gometius a Medis docto & libro opere de sale lib. 2. a. nu. 20. secundæ editionis fol. 168.

Secunda sententia (vt opinor) verè fuit D. Thomæ. nam licet, vbi noluit quæstionem decidere, ibi ex hypothesi tantùm locutus fuerit [a]: tamen vbi absolutè & decisiuè locutus, ibi apertè & clarè hanc sententiam tenuit: produci posse aurum, quoad externas qualitates, sed quod ad intrinsecam auri perfectionem non pertingat [b]: quod etiam Caietano [c], & reliquis Thomistis placuit postea citandis.

a 2.2. q. 77. a. 2. ad. 1.
b in 2. sen. d. 7. q. 3. a. 1
c ead. a. 2.

Tertia sententia est omnium Chymicorum, & præterea Timonis *in lib. 3. Meteor. q. vlt.* Antonij Mirandulani *de singula. certami. li. 10.* Marcelli Palingenii, Cardani, Lacinii, & aliorum; quàm accuratè tuetur And. Libauius Syntaxi 2. lib. 1. singularium.

Quartam his sententiam possemus addere Pyrrhoniam, & Academicam *Dubitantium*; qui fatentur sibi non satis liquere: quam puto verè communiorem esse hominũ huius ætatis. Ex nostris illam defendere Benedict. Pererius, & Gregorius à Valencia [e]; nam de bonitate & perfectione alchimici auri dubitant; & suspicantur, nunquam ab vllo verum & perfectum aurum fuisse productum & Valencia quoque indicat studio & arte humanâ vel non posse, vel vix fieri posse, Quid dicemus? amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.

d disp. de Magia.
e in 2. 2. disp. 6. q. 13. punct. 2.

Axio. 1. *Nullis idoneis argumentis contrasentientes conuincunt aurum verum per alchimiam fieri non posse.* Ad probationem huius conclusionis sufficit onus probandi transferre in aduersarium: quia est conclusio negatiua: & adfirmanti esse impossibile, incumbit onus ostendendi, cur id sit impossibile; eò quod is contendat se id idoneis argumentis posse conuincere; quod nos negamus. Veruntamen sic potest conclusio probari; neque ex parte materiæ seu subiecti; neque ex parte modi repugnat naturæ talis metamorphosis. Non ex parte materiæ. nam illa est alterari, & corrumpi apta, & perduci etiam apta ad formam præstantiorem, & est capax formæ introducendæ. Non ex parte modi: quia modus est, per decoctionem naturalem ignis; qui decoctionem naturalem caloris naturalis proximè imitatur. Quid ergo desit? aut si quid horum, ostendatur.

Ostendere conantur sequentibus argumentis, quæ sigillatim diluemus adfusa solutione. Primò argumentantur ab artis ipsius incertitudine & dissensione artificum, quia chymici inter se nec conueniunt in modo loquendi, nec in modo operandi, nec de materiâ aut nomine sui lapidis. Conueniunt, beneficio lapidis hanc transformationem tribuendam; sed hunc ipsum lapidem, quo appellent nomine, non conueniunt. Longum sit omnia Merculini, Treuisani, Faniani, Taltensis, Rosarij & aliorum nomina congerere, quæ sunt significationis planè diuersæ. ex paucis cætera possunt diiudicari. vocant χρυσοσπερμὸν, aquam viuam, aquam vitæ, aquam siccam, lignum vitæ, sanguinem humanũ, lac virginis, Mercurium philosophorum, draconem, coruum, laton, elixir, medicinam morborum omnium, id de quo qui bibit non moritur, & similia partim ridicula, partim pugnantia, partim irreligiosa. Modos operandi diuersissimos comminiscuntur, & de eo inter se digladiantur; cum Brachesco certat Tayladanus, Villanouanum impugnat Treuisanus, alij alios, & inuicem fatuos ignorantésque nuncupant. Sed de lapidis materiâ fortè saltem consentiunt; nihil minus. sunt qui ferri scoriam, sunt qui salem, alumen, magnesiam, cadmiam, calcanthum, arsenicum exposcant: sunt qui obtrudant bufones, capillos, ouorum putamina, menstruum fluorem, vel humanum sanguinem. *Respondeo*, tam diuersis nominibus eandem rem significari, sed his vsos scriptores scientiæ occultandæ causâ, quam non voluere passim intelligi. licuit sanè Ægyptiis symbola sua adhibere. licuit poëtis per metaphoras & fabulas sapientiæ principia occulere, licuit Aristoteli se dictorum obscuritate, vt sepius solet, atramento inuoluere; ipsæ sacræ litteræ in Parabolis loquuntur. cur culpas, si & hi diuersis nominibus lusère? Si quid minùs aptè, & feliciter, & piè, ignosce. rem vide, verba despice. nunquam rei veritatem, aut artis efficacitatem, ineptia aut infantia docentis potuit exstinguere. Deinde quid mirum hanc quoque artem habere suas compulsationes dissidentium; quibus nec philosophiæ pars vlla, nec medicina, nec iurisprudentia

nec Scholaſtica Theologia noſcitur carere? Diſſenſio illa de materia, vel verborum eſt & nominum, vel ſanè fuit, cùm ars minùs culta, & magis incógnita: periti, in ſulphur & hydrargyrum conſentiunt.

Probant poſtea, naturam metallorum ab ijs ignorari. primò quia cenſent illa viuere & nutriri; cum Cardano: vel ſuperioris ordinis animam habere, verùm valdè reconditam, cum Fr. Georgio in Harmon. mundi. 2. quia lapides putant eſſe reiectamenta ſiderum (vt Paracelſus) metalla verò adipem & medullam lapidum; & proinde metalla, cœli eſſe præſtantiora excrementa: 3. quia vnicam volunt eſſe perfectam ſpeciem metalli, nempe aurum; cæteras eſſe tantùm rude & inchoatum aurum, de quo mox plura. 4. non habent perſpectam auri ſui cauſam efficientem. qui ſoli calori efficientiam tribuunt: quo tamen ſolo non poteſt auri ſubſtantia perfici. Oportet enim vt ſol aquæ ſubſtantiam primùm calore concoquat & commutet: Frigus deinde & ſiccitas terrena, faciant aquam concreſcere. 5. dè auri materiâ valdè diſcrepant. Gilgil vult eſſe cinerem ex terrâ genitum, & aquæ miſtum: Braceſchus vitriolum; plerique ſulphur, & argentum viuum; nec deeſt, qui arſenicon addat. qua in re indagandâ videntur, vt vmbri, indicium ſagæ naris ſecuti, certum ſanè, vt ad ceruæ cunabula perducat: fallax in rerum eſſentiâ diſcernendâ. Præterea quomodo poſſunt mixta reſolui in mixtum illud, ex quo proximè generata fuerunt? nonne prius oportet reſoluantur in corpora ſimplicia? igitur ſi, quod eorum eſt fundamentum; metalla in ſulfur & hydrargyrum reſoluuntur; certè hæc duo nequeunt eſſe propria metallorum materia. Hoc argumentum multas inuoluit quæſtiones, quas ſi velim exactè diſcurrere, non ſectionis vnius, ſed libri opus integri futurum. Vno fortaſſis verbo præſtiterit abſoluere, vt hæc illis omnia largiamur, nihil aliud conſequi, quàm alchimicos ſic opinantes non eſſe veros philoſophos, neque cauſas operationis ſuæ tenere, nec operari ſcientificè, ſed duntaxat eſſe nudos flaturarios pyrotechnicos, mechanicos, & non philologos. nullo autem pacto conſequitur, probandum quod erat, aurum ab illis confici non poſſe: non enim gladium non facit faber, quia quæ ferri natura, quæ gladij ad pugnam rotatio vibratióque ſit accommodata, neſcit: non aquam roſaceam minus perfectã Chymicus elicit, qui cętera adhibet arte requiſita, etiamſi roſæ eſſentiam, & vim ignis, & principia diſtillationis ignoret. Quid igitur, ſi qui naturam ignoret metalli, ſegregatione, congelationéque quæ requiſita, cæteris quoque omnibus peritè vtatur, minúſne ad ſtatum compoſitionémque eius, quàm ad alterius, nihil ad operationem effectúmque ampliùs præter cauſarum cognitionem adiicientis, vis excoctrix ignium eſt effectura? Intelligentiæ igitur iam ignis particeps, qui vnum inter & alium nouit diſcrimen. Pone autem aliquem, qui optimè metallorum naturam nouerit: huic certè nihil argumentatio hæc oberit, quoad auri productionem: poterit ergo produci ab aliquo. ſufficerent iſta: dicam tamen quid de ſingulis illis cenſeam. Viuere & nutriri metalla, vt animam habentia vegetatiuam: id non admodùm abſurdum eſt, ſed fateor verius, quod Ariſtoteles cenſuit[f], nec lapides, nec foſſilia huiuſmodi viuere vel nutriri: excreſcere autem, per adiectionem materiæ, decreſcere per ſubtractionem eiuſdem: cùm verò Plinius[g] & alii, dicunt ea concipi, parturire, viuere, ſeneſcere, mori, metaphoricè tantùm loquuntur. ſed de hoc plura Scaliger, Fallopiúſque[h]. Volo cum illis liberaliter depaciſci. Eſto, non viuant metalla: quid inde? facilior profectò inanimæ rei in aliam inanimam, quàm animatæ in animatam erit tranſmutatio. Paracelſiſtarum illas locutiones ſanè non ſatis rectas nec commodas, ſed improprias & tranſlatitias, nihil moror: loquuntur illi inquinatè ſentiunt perperàm. eos non defendo: de re loquor, non vocabulis. Hoc vnum veriſſimum puto, neque negari poſſe, plus humidi pinguis, & ſi vis plus adipoſi eſſe ſucci in metallis, quam in lapidibus ac gemmis. hinc enim metalla ductilia & dilatabilia ſunt, quod lapidibus ob ariditatem & ſiccitatem, denegatum. Vnicane ſpecies metalli ſit, mox videbimus. De auri efficiente cauſâ, conſiderandum. puto longè plura requiri, vt ex terrâ, atque vt ita dicam, elementis ferè nudis primum corpus mixtum exiſtat & coaguletur: quam requirantur, vt ex mixto iam coagulato & exiſtente aliud conficiatur mixtum, duntaxat differens perfectione. Auri ſubſtantia, ex terræ puluere & aquæ liquore, in venis cauernarum ſolo calore non poteſt perfici, ſed frigiditas quoque & ſiccitas requiruntur: poſtquam verò iam ſemel metallum coaluit in metalli ſubſtantiam, iam ignis ſolus poterit ſupplere, quæ ad perficiendum commutandúmque illud in alterius metalli qualitates erunt neceſſaria. quia qualitates illæ accidentariæ ſunt & quæ actiuitatis igneæ vim non exſuperant. Quod exemplo poteſt declarari. nam ſandaracha naturalis non poteſt gigni citra frigus illud: ſed poſtquam plumbum ſemel in terræ viſceribus genitum fuit, ſi illi miſceas acetum, ceruſſam conficies[i]: vt verò ex ceruſſa prodeat ſandaracha nullâ iam opus refrigeratione, ſed ſufficit ſola aduſtio, vt ſandaracha fictitia ſeu ſandyx Syricum naſcatur[k]. Orichalcum quoque ſine frigore ex ære, vitri puluere, & calaminaris lapidis tinctutâ fit; ſolaque decoctione & percolatione per ignẽ indiget[l]: cùm tamen foſſitium & naturale, ſi quod eſt huiuſmodi, etiam frigus illud poſtularet. Quid, quod & [m] Plinius, cenſuit, ſolo igne lapides in æs fundi, & ferrum gigni? Quid, quod & ſolâ decoctione ferrum fit στόμωμα Græcorum[n] ſeu ***Chalamiſch*** Hebræorum? quod nos hodie chalybem vocamus ſiue ***aciariam***, veteres Latini. ***ferri nucleum***, quia proprio nomine deſtituebantur. nam chalybs illis idem, quod ferrum in genere[o]. Neque in his alio frigore opus, quàm cùm omnia peregit ignis, vt tunc materia ſe ad naturale frigus recipere ſinatur: vel aquæ iniecta citius refrigeretur, & induretur: Porrò quam ſubdunt de auri materia diſſonantiam, obſtrepit illa, non obtundit. cedo, quam illi eſſe volunt? quamcumque dixerunt, ex hac etiam cætera metalla conſtare philoſophi chymici contendent: ſic facilem fore ad aurum tranſitum. Sed doctiores conueniunt in vnam ſententiam: quam ego quoque ſequor, & ſic Ariſtotelem cum his auctoribus conciliari poſſe puto. Non agitur nunc de materiâ remotiſſimâ, quæ eſt materia prima, quam eandem eſſe nemo addubitat: ſed agitur, de materiâ ſecundâ: quæ iam certis formis eſt imbuta. hæc rurſus eſt, quædam remotior; & quædam propinquior. non enim ſtatim

f li. 1. mag. mor. moral.

g Plin. lib. 36. ca. 18. & 19. Leo Baptiſt. Albertus li. 2. de re ædifi. c. 9.
h Scalig. exercit. 1. Fallopius li. 1. de metallis & foſſil.

i Galen. li. 9. de ſimplic. medicam. facul. Plin. li. 34. in fin. Vitruu. l. 7.
k Pliu. lib. 35. cap. 6. Aetius lib. 2. Amat. in Dioſco. lib. 5. enar. 63.
l Vide Pli. lib. 33. c. 4. & Vannoccium li. 1. pyrotechniæ c. 8.
m lib. 26. c. 27.
n Ariſtot. lib. 4. Meteor. Vannoccius d. li. 1. c. 7. Alb. Mag. li. 2. de lapidib. tra. 3
o vide Hier. Magium li. 2. miſcell. c. 8

ab vltima ad primam hic immediatus est transitus: capiamus ergo exempli gratia, aurum. hoc aurum materiam remotiorem habebit, exhalationem quandam humectam vna ex parte (quæ materia liquida à quibusdam vocatur, vel aqua intrinsecus vnctuosa, ab aliis vnctuosum aqueum incorporatum, vel humidum liquidum) ex aliâ parte habebit terræ portionem crassam & viscosam: sic huic terræ aqua illa pinguis & aërea commista, corporatur in primam, & (vt sic vocem) elementarem auri materiam. hæc materia non est adhuc propria auri materia, sed est materia communis omnium metallorum, & etiam lapidum. etenim si plus habeat ariditatis, deficiente humiditate, fit lapis: si plus habeat pinguedinis humidæ, exit in metallum: & propter copiam huius humidi, nitidi, puri, ac solidi, splendida adeò ac nitida sunt metalla. Et hæc est sententia Platonis & Aristotelis ac sequacium. [p] Neque huic sententiæ repugnat (meo iudicio) eorum Chemicorum, qui physica principia norunt & amplectuntur, hoc est non empirici, sed philologi sunt, sententia. Tales enim facile assentiuntur huic remoto principio metallorum omnium. Equidem mihi videtur negari non posse. Quæro enim, num argentum viuum & sulphur sic immediatè ex materia prima sint enata? si adfirmas, quæro qua dispositione præcedente hæc potiùs, quàm alia forma, sit introducta: si negas, immediatè prodiisse: quæro quæ præcesserit? non enim omni formâ potuit illa materia caruisse. Negandum itaque id non est: sed vlteriùs progrediendum, & post hanc materiam communem adeò remotam, quærenda quædam materia propinquior. De hac est omnis disceptatio. Censuerim itaque illam materiam remotam, non subitò prætermissis mediis ab extremo ad extremum progredi, &, quod dici solet, per saltum promoueri: sed primò gigni imperfectiora quædam, & sic naturam progredi ad perfectiora. Ex illâ materiâ remotâ primùm gigni sulphur, & argentum viuum siue ὑδράργυρον: illud potissimùm coalescere ex humido illo pingui & aëreo (ideò adeo mobile est); ex terræ verò pinguedine seu viscositate potissimum gigni sulphur. Sulphur illud postea in metalli generatione fungi vicem viri, ὑδράργυρον vicem feminæ volunt [q] Chymici: hoc parum refert, crediderim potius vtrumque agere & pati in inuicem, reactione. Nec conuincit contrarium quorundam obiectio; nec in plerisque fodinis sulphuris, vel argenti viui, inueniri aurum; nec in auri plerisque inueniri sulphur aut argentum viuum. sufficit enim vt in quibusdam vestigia horum reperiri, vt pyrotechnici sæpè experti. Et, vt ex his gignuntur, tanquam ex materia: sic in hæc rursus metalla resolui volunt chymici, & hanc resolutionem odore probant, & gustu; se in materiâ resolutâ qualitates sulphuris & argenti viui dictitantes inuenire. Quoniam verò hîc agimus de accidentariis dumtaxat differentiis, quibus hæc inanimata dignoscuntur solis: frustrà obiicitur odora canum vis. Non enim dicitur hæc resolui in sulphur & hydrargyrum formale atque perfectum, sed in materiam quandam, quæ sulphuris & hydrargyri qualitates plerasque retinens, satis indicat formam præcessisse horum fossilium: sicut homo occisus cum est, & iam cadauer ferè dissolutum corruptione, indicium facit fætor, corpus illud carneum fuisse, aut quod similius, cùm salem vel saccarum in aliquod ferculum dissoluis, sapor indicat, substantiam illarum rerum condimenti huius materiem fuisse: & odor aquæ distillatæ, satis apertè docet, quæ herbæ distillatę fuerint. prętereanon est necesse res omnes resolui in proximam suam materiam: nec corpus resoluitur in semen: sed sufficit resolui in materiam remotiorem, siue elementarem. Ad vltimum itaque argumenti membrum dicimus: metalla resolui immediatè in illa sua principia, quando alterantur, & per alterationem desinunt videri talia metalla, & fiunt quid liquidum. vel aridum, retinens principiorum illorum qualitates multas; & cùm hoc fit, tunc quodammodo resoluuntur iterum in corpora simplicia seu elementaria, nempe in liquidum, humidum & terreum pingue: sicut etiam paulatim, per varias alterationes pyrotechniæ, principalia illa proxima in istud vel illud metallum coaluerunt.

[p] Plato in Timæo, & ibi Procl. & Calchidius. Arist. lib. 3. Meteor. in fi. Theophr. lib. de lapid. Iani Lacinij Minoritæ. lib. 1. Chemica art. c. 13. Albert. lib. 3. de reb. metal. tr. 1. c. 2. Contaren. lib. 3. philosoph. c. 6. Georg. Agricol. de re Metall.

[q] Auicen. epistol. ad Hazon, Geber, Lullus, & alij, vide Lacin. d. lib. 1.

Tertiò argumentantur: fundamenta Chymicorum, si penitiùs inspiciantur, vel falsa esse, vel prorsus dubia: & proponunt, ac impugnant sequentia: quibus sigillatim ac ordine solutiones adiungam.

Primùm ergo adferunt illud Rogerii Baconis[r]; *licet natura potens sit, & mirabilis: tamen ars, vtens naturâ pro instrumento, potentior est virtute naturali.* Hoc ergo videtur esse falsum. tum quia nihil potest ars humana, quod vires superet naturæ (quæ nihil est aliud, quàm ordinatia Dei in creaturis dispositio:) quare si quis effectus producitur, qui naturam rerum superet: ille non humanus, sed vel diuinus, vel prodigiosus est. tum quia omnis ars mechanica naturæ, vt basi, insistit, & eam imitatur, nec suis potest conatibus operum naturæ perfectiones adæquare. [s]Nam verissimè Fabius, ita scripsit; *imitatio, quæ artis est propria, nunquam tam feliciter naturam exprimit: quin inter hanc & illam semper aliquid intersit, ipsáque veritas pluribus parasangis sua sequentem vestigia hypocrisin post se relinquat.*] qui neget; iubendus agri lilia cum veris, Dedali volatum cum alitibus comparare, & cum Praxitelis aut Phidiæ caballo hostiles manus effugere. *Resp.* Comparationem naturæ & artis institui duobus modis posse: primò præcisè ac nudè solam cum sola conferendo. vnumque alteri, siue vtriusque potentiam, seorsim inuicem & mutuò componendo, hoc si Baconus volut, vt inde fornaculis suis ea tribuat, quæ naturæ denegata; fateor omni illum reprehensione dignissimum fuisse, & argumento contrarium solidè probari. Altero verò modo possunt ista comparari, non præscindendo vnum ab altero, sed extensiuè; v. g. artificium humanum cum ipsa natura; qua in comparatione, artificium præsupponit naturæ vim plus autem tum posse artem naturâ subnixam & adiutam, quàm possit natura sola plurimis patet experientiis. sic enim naturalis operatio, iuuatur, acceleratur & perficitur per humanam industriam & artem: quod voluisse dumtaxat Rogerium eius verba indicant, & verissimum est.

[r] li. de mirabilib. potestat. artis & naturæ.

[s] lib. 3. instit. orat.

Secundò reprehendunt quod dicitur à Chymicis, vnicū esse perfectum metallum, siue vnicam metalli speciem (aurum) cætera metalla dumtaxat esse auri inchoationes: & ideò tam facilè metalla reliqua ad aurum, naturalem suam perfectionem, reduci; quàm homo æger ad sanitatem, & ouum ad pullum. Hoc illi triplici ariete sibi, non

tam quatere, quàm subruere videntur: & ita mihi quoque aliquando visum: nunc maturiùs re perpensa, video illa ipsa, quæ tum attuli argumenta; vt obsessi solent, saccis laneis, arietis impetum infringere; posse commoda explicatione exarmari, & eneruari. Arietes isti tres erant triplici testudine contecti. Primus petitur à definitione metalli, quam Geber, Petrus Bonus, & multi chymici admittunt: *metallum, est corpus fossile durum, & naturam suam seruans, à malleo dilatabile.* Sed hæc tota definitio æquè conuenit argento, & plumbo, ac auro, æquè ergo sunt metalla, atque aurum. *Resp.* differentias rerum essentiales, præterquam hominis, nobis esse ignotas: ideò nos cogi definitiones formare ab accidentariis differentiis, quæ possunt sæpè communes esse pluribus; quæ probabiliter videntur specie differre. veluti si definias canem, certè definias per proprietatem latratus, hyæna tamen hunc imitatur, quæ canis non est: & sic totum istud congestum, canis est animal irrationale, quadrupes, velox, latrabile, conueniet etiam hyenæ. nam & illa erit, animal irrationale, quadrupes, velox, latrabile. Nemo tamen inferat canis nomen hyenæ competere, vel hyenam æquè canem esse: sed potiùs inferendum, quiddam in hyenâ reperiri, quod in cane sit perfectius. Sic dico definitionis huiusmodi accidentariæ conditiones in singulis metallis inuētas, non conuincere singula hæc quibus cōueniunt metalli species esse. Nam hæc non est conuenientia generis in substantia, sed dumtaxat quasi generis in accidentibus. Specificæ namque differentiæ ab essentiâ rei sunt desumendæ. Quare vt aduersarij probent à definitione, identitatem genericam; necesse est, prius probent, vel simul, & consequenter probent, prætensarum specierum differentiam essentialem, vel quid ei quodammodo æquipollens; v.g. Homo & equus species sunt sub animalis in genere, id probari nequit eo dumtaxat, quòd animalis definitio, quæ tamen essentialis est, conueniat vtrique (sic enim conuenit Petro & Paulo, & tamen P. & P. specie non differunt) sed probari præterea debet; quia homo est rationis compos, equus non est. sic etiam quod aquila & leo differant specie, non probandum tantum eo, quod ratio generica illis competat, sed etiam, quia vtriusque essentia diuersa est, cùm vnum sit volatile, aliud bestia seu gradiens. Sic igitur, non quia hæc definitio eadem quæ auro, competit argento: ideò hæc duo specie distinguuntur: sed sequitur solummodò ambo hæc metalla esse: argentum quidem imperfectè, quia potest perfici, aurum perfectissimè, quia nequit in metalli ratione perfici. Infanti iuxtà ac viro conuenit hominis definitio, vt & vitulo ac boui animalis: sed infans adhuc perfici. & definitionis membra perfectiùs potest participare: non tamen infans & vir sunt hominis species: idem de aliis metallis, & auro statuendum, nam alia illa natura ad hoc instituit, vt queant ad auream perfectionem progredi.

Verum hic nouæ suboriuntur difficultates, noui scopuli assurgunt. dicat enim aliquis, hinc sequeretur. naturam sic sæpiùs à scopo suo aberrare, quàm finem suum consequi. quod conuicium fertur in Deum. Naturæ quoque aberrationes de suis inferioribus, more specierum, non solent prædicari, quia natura non multiplicat rerum imperfectarum indiuidua. vt videmus monstra sterilitatis damno multata. hæc autem metalla de A suis indiuiduis rectè prædicantur, vt argentum de hoc vel illo. *Respondeo.* Non aberrat à scopo suo natura, quia finis eius est, rerum varietate hunc mundum ornare: & perfectiora vult esse rariora. fit autem hominum auaritiâ, qui metalla effodiunt priusquam ad debitam perfectionem perueniant; vt minus auri fit, quam cæterorum metallorum. Sicuti quia vituli plerique occiduntur à laniomibus, idcirco pauciores boues existunt: si his parceretur, boues fiant; si illis abstineretur effodiendis, paulatim aurescerent. Enunciandi verò ratio, quædam est specierum, siue generica; quædam verò merè accidentaria. Monstrorum de inferioribus attributiua enunciatio accidentaria, B potest æquè locum habere, ac argenti, auri, &c. sicut enim dicas rectè, hoc vas est argentum, sic etiam rectè dicas, Gorgo, est monstrum; sphinx est monstrum: & sicut etiam dicas vasis huius essentia est stannea, vel materia eius est stannum, nihil prohibet quin verè dicas, pygmæus ille est monstrosus, vel substantia huius pygmæi est monstrosa. Sed parùm hæc ad rem quæ de prædicatione. Quia reuera, non quicquid imperfectum adhuc est, eo nomine monstrosum est: maximè si aptum sit perfectionem suam recipere. pullus in ouo non est monstrosus, vitulus non est monstrosus, infans non est monstrosus, quia hic ad virum, ille ad bouem, ille ad gallinaceum tendit; etiam sunt potestate, quod actu futuri. idem de metallis aliis ab C auro dicunt Chymici. Sterilitate damnata sunt tantùm monstra perfectorum animantium: non insectorum, non inanimatorum. Atque ita ruit hæc replicatoria machina.

Secundò contendunt aduersarij proximam metallorum omnium materiam eandem esse non posse, sed vniuscuiusque speciei debere esse materiam proximam diuersam, quod etiam nonnulli Chymici fatentur [t], & probatur: quia diuersæ specie formæ eandem specie materiam nequeunt informare: vt de animâ humanâ & equinâ patet, quarum neutra corpus alterius apta est informare. videretur alioqui, vetus illud delirium stabiliri posse: *omnia ex omnibus*, siue *quodlibet* D *ex quolibet gigni*: & sic, si remotæ materiæ sufficeret identitas, posset vnus Alchimicus alterum, in Apuleium illum, vel Lucianum asinum transformare. *Respon.* Animas animalium perfectorum requirere corpora organica, certis perfectè modis disposita: animas animalium imperfectorum, ipsas quoque; quia ex materiâ educuntur, requirere suam & propriam minùs tamen perfectam, organorum corporis composituram, quæ compositura, siue (vt dicam) organizatio, de illius indiuidui essentiâ est. Inanimas verò res dumtaxat censeo requirere, materiam illam communem, & præcipuè constantem partibus homogeneis eandem esse & perfectiùs dispo- E sitam, ad plumbi, stanni, argenti vel auri formam: quia formæ istæ, non ad compositurę vel organorum fabricam, sed ad qualitatum primarum maiorem minorémue participationem, consequuntur. Si plus habeant terrenæ admixtionis, fient ferrum, æs, plumbum; si plus aerei liquidi, fient stannum, argentum, aurum. Conatur quidem natura semper aurum producere; sed, cùm nequit eò mineralis decoctio pertingere, contenta est aliorum metallorum generatione pro modo virtutis & materiæ proximæ dispositione. Si non satis multum adsit sulphuris subtilis ac rubei, adsit

[t] Richardus Anglic. in Correctorio, & Ioã. Bracescus cõtra Tauladanum.

tamen

tamen satis hydrargyri subtilis & albi; fiet argentum: si verò vis sulphuris excedat, & vnctuosum illud liquidum omni sit ex parte probè defœcatum, producetur aurum.

Tertius illorum aries erat. Numquam conquiescere naturam, sponte suâ: sed moueri & moliri donec perfectionem suam sit indepta: metalla verò hæc apparere omnibus, etiam pręsente causâ efficiente, in venis suis conquiescere, nihil solicita, vt in aurum transformentur. licet enim centum annis illic permaneant non impedita, numquam tamen magis illa aurescent, sed in suo statu permanebunt, ferrum, plumbum, argentum. Si sic igitur quieta iacent, suam iam nacta sunt perfectionem. *Respondent* Chemici & benè respondent, nos hanc commutationem deprehendere non posse: sed cur nequeamus, incredibilem reddunt rationem: quòd ad alterius metalli in aurum metamorphosin millenarium annorum tempus requiratur. Quis hoc illis definitum tempus reuelauit? quis credat cùm ad cæterorum metallorum perfectionem, cursus viginti vel triginta sufficiat annorum? Maior ergo in auro formando mora, sed non tot seculorum admittenda. Sicut autem herbarum & arborum incrementa non cernimus dum crescunt: sed creuisse deprehendimus: ita latens est alteratio hæc & commutatio metallorum: quæ, non, dum fit, sed dum facta est, cerni potest: quod verò illam non cernimus, impatientia fecit & cupiditas, dum malunt homines præsens lucrum minus capere, & quale est metallum effodere: quàm spem pretio redimere, & illam tam longinquam opperiri trãsmutationem. Sed cur ad hanc, fornaculis & follibus suis se triennio peruenire posse Fantanus & alij gloriantur, si non nisi lustris aliquot exactis id potest natura? causam puto, quia in terræ venis plus liquidi humidi affluit, & calor quoque agit leniter ac paulatim: hîc in chrysollo, nihil adfluit liquidi: quare quicquid resistit, & reuocat cursum efficientis causæ, id faciliùs hîc absumitur: ignis quoque est continuus, & non impeditus, & quantum potest vrget. Præterea nonnumquam aliquid auri maturi & perfecti artifices admiscent, vt sic ars adiuuans naturam, causa sit velociùs reliquum conuertendi, vt notat Treuisanus, *libr. de transmutat. metallor. ante medium.* Ex his apparet admodùm probabilem esse sententiam Callisthenis, Alberti Magni, & Chemicorum, vnicam esse perfectã metalli speciem [p]. Sed pergam esse liberalis ac comis: esto: specie differant metalla, quid tum? speciei (inquiunt) in speciem quæ non sit alteri subordinata immutatio impossibilis est naturæ. Nos mox non esse impossibilem ostendemus. Nec ad rem facit illud de subordinatione. Reuerâ enim multorum commutatio ostenditur, quæ sic subordinata non sunt: & subordinatio ista eodem modo potest intelligi de plumbo & auro, stanno & argento: quo illi de his intelligunt, quæ in tertia sect. producemus.

p Alb. Magni libr. 3. de metall. tract. 1. c. 7. Gebri, Rosarij. Vannoccij, Biringuccij. & alior.

Quartum argumentum est, ars ista nequit veras gemmas transformare in gemmas alias veras. ergo nec metalla potest in alia. *Respond.* gemmas, si quæ sint liquabiles, posse ad maiorem fortassis redigi perfectionem: non tamen in alias diuersæ speciei mutari posse: quia non potest ignis quemlibet inducere colorem: nec gemmæ ad gemmam ea cognatio est, quæ metalli ad metallum. Gemmæ verò pleræque vel potiùs omnes, quia

A lapidum ex genere sunt, etiam sunt illiquabiles: quia non habent humidum vnctuosum, vt metalla: sed aqueum, quod igne difflatur [x].

x sic Alb. Magn. in 3. Metaph.

Vltimò obiiciunt, non dari causam sufficientem, quæ hoc operetur: cælos enim naturaliter hæc metalla in venis producere per calorem, & frigus: non quà calor ille vel frigus qualitas tantùm est, siue calor aut frigus: sed quâ est organum ac instrumentum cælorum, in cuius virtute agit. hîc verò nec frigus adesse in Chemica operatione: nec calorem operari vt instrumentum agentis principalis, quia hîc non adest agens principale. *Respondeo*, de frigore iam diximus, de calore verò dico hunc agere vt instrumentum ignis; & esse eiusdem speciei cum calore cælesti

B seu elementari. Agens autem principale est semen auri ipsis metallis insitum: quod semen calore fouetur, & adolescit in aurum. Probatio verò huius, non incumbit alia, quàm ab experientia, ad quam alchimici solent prouocare. solemus enim à posteriore probare vim seminis alicui rei infuisse, cùm genitum ex eo aliquid & ex potentiâ eius in actum deductum cernimus. Denique conclusio nostra dumtaxat exigebat, nos ostendere naturæ rerum hanc non esse contrariam Chrysopœiam: neque id argumenta aduersariorum conuincere. quod puto sufficienter ostensum à nobis. Hæc de primo axiomate.

SECTIO III.

De eâdem efficacitate.

C SIT 2. axioma, *longe probabilius est, posse alchimicam artem finem suum consequi, & alia in aurum igne transmutare: quàm non posse.*

Dico esse *probabilius*, quia reuera id non probatur apodicticè, sed tantùm topicè. sic tamen, vt moraliter ferè conuincant rationes.

Primum argumentum, quo conclusio probatur, pendet ex supradictis, quia contraria negatiua habet argumenta non concludentia, imò nec admodùm vrgentia.

Secundum, quia multarum rerum causæ naturales nos latent, & potest hæc esse de illarum numero: multa quoque fiunt naturaliter, quæ quis, propter causarum ignorationem, si facta certò ne-

D sciat: vel neget facta, vel non facta naturaliter, contendat.

Tertium, quia Magorum illa industria, qua mutarunt angues in virgas, & è conuerso: iuxta D. Augustinum [a] naturalis mutatio fuit mirabilior tamen est hæc, de qua nos agimus.

a lib. 3. de Trinit.

Quartum, quia calor ignis vim habet transformãdi metalla per varias alterationes, liquationem, separationem, congregationem, & alias huiusmodi: sicut & calor natiuus, cibum potest variè conformare, priusquàm augeat & incrementum præbeat ipsi alito. nec minùs est mirãda illa cibi, puta pomi, in carnem: quàm hydrargyri in aurum commutatio. Denique singulas illas alterationes con-

E sideres; quas Chrysopœi requirunt, etiam qui plurimas: nullam inuenias, quæ vices ignis in materiam dispositam agentis excedat. cedo enim quæ illarum? quod si singulis par, cur non successiuè omnibus, cùm eius vis non retundatur, suggestis semper nouis fomentis?

Quintò, persuadere id debent intellectui non malè disposito, cùm variæ similes experiẽtiæ, tum plurimorum id se consecutos asserentium assertio. hoc posterius probabo sectione sequẽti: prius

verò probatur, iis quæ fusè retulerunt Scaliger[b] & Benedict. Peret[c]. primùm ars potest gignere vespas, scarabæos crabronésque ex cadaueribus, & ex stercore animalium: immò & scorpiones, ex herbâ Basilico ritè positâ & collocatâ certis locis: sed viuentia hæc sunt excellentiora metallis: poterit igitur & metalla. Dices in his hominem arte tantùm materiam materiæ apponere; cætera naturam per putrefactionẽ & calorem solis producere: Verùm in nostro quoque casu manum tantùm homo adhibet; cætera calor ignis in materiâ efficit, &, quæ in eius potentiâ latebant, educit. 2. aurum ex auripigmento produci arte Plinius auctor est, vt diximus. si dicas auripigmentum venam esse auri sterilem ac inopem; hoc est aurum imperfectum, vt ait Fabianus[d]: hoc, vt dicitur sine probatione, negari quoque potest. Nam plus videtur differre ab auro, quàm cuprum: nam cuprum metallis annumerandum, illud verò potiùs coloribus ac tincturis. 3. ex ouis[e] calore fornacis Cayri solent pulli educi; non secùs quàm fotu matris: cur non & hîc fornax suppleat vteri terræ vicem? si dicas, ouum natura ordinari ad pullum, & esse pullum potentiâ: contendunt alchimici idem esse plumbum auri respectu, imò & argenti: ideóque solere hæc metalla iuxta inuicem reperiri. Sanè Plinius dicit[f] venam plumbi, quæ vicina solet esse & contigua venæ argenti, vocari *galenam*. Sed & ouum quoque magis differt à pullo, quàm inter se metalla. 4. Naturaliter videmus multos vermiculos mutari in volatilia, vtpote muscas: & tamen reptile & volatile, plusquàm specie distant: 5. vt natura producit salem, bitumen, & atramentum: sic etiam illa nobis artificum exhibet industria. Si dicas specie differre hæc ab illis: contra vrgebo: cùm easdem habeant qualitates (quod docet experientia) non magis differre, quàm pulli quos fornaces Cayri produxerunt, à pullis adpectoratis à matre. 6. Plinius auctor est triticum & siliginem in inuicem commutata. dices, solis accidentibus ea differebant, eadémque fuisse specie? Galeni[g] quidem sententia videtur, sed multis id non probatur, esto tamen: hoc si verum, quid ad 7. Nam Theophrasto lolium quoque in triticum fuit mutatum: loliúmne hoc siluestre triticum fuisse dicent? quo auctore? scimus enim quid inter triticum & lolium intersit. 8. calchitim in misij mutari, satis notum est, verisimiliùs etiam ea specie differre, quàm idem esse. 9. lapidescere ligna, si in fontes certos incidant: norunt Arduennæ: & lignum siccandéxque, qui neget. Bene est non negant aduersarij: Sed hanc dicent fortè commutationem in deterius, viuentis nempe ligni, in lapidem vitæ expertem: mortem hanc esse quandam ligni. faciliùs res degenerare quàm meliorentur. Vrgeo, etiam meliorari, nam in Scotia ex putridis nauium fragmentis, & ex arborum fructu in mare deciduo (res est vulgò notissima, & probabitur libro sequ.) gignuntur anates. Si tam admirabilem effectum transmutationis aqua nobis exhibet: cur ignis efficacitati, cuius maior longè vis est in agendo, malignè detrahimus? Herodotus etiam scribit platanum in oleam vertisse: & alij cadauera, in statuas salis, *de quo plura dicam lib. 2. q. 18. in fine.*

Denique notissimum est posse saltem dæmones producere, per applicationem naturalium agentium, nonmodò res inanimas, sed & animalia imperfecta, quæcumque ex putrefactione nascuntur[h]: multò igitur faciliùs poterit metallum vnum, in aliud eadem applicatione commutari. quia longè minor est metallorum differentia, quàm inanimis & animati. Sed Diabolus nullum huiusmodi effectum producere potest, qui naturæ vires superet, vt constat: alioqui posset vera edere miracula, ergo effectus huiusmodi naturæ vires non superat. Igitur potest fieri vt vel docente Diabolo, vel industria & studio tandem homo ad hanc cognitionem pertingat.

b exercit. 23.
c quæst. de alchim. lib. de Magia.
d cap. 4. lib. de re metallica.
e Scal. l.
f li. 33 c. 6.
g libr. 2. ad Glaucum cap. 7.
h Est Scoti, Lytheri, & communis in 2. di. 7. vel 8. & probab. li. seq. q. 14.

SECTIO IIII.

An aliqua narratione constet aurum hac arte factum?

B NVllum aduersarij fortius telum intorquent, quàm ab experientia; cur igitur, inquiunt, nullus hactenus effectum consecutus? cur omnes oleũ & operam perdidere? nonne moraliter hinc colligimus, id esse impossibilibus annumerandum? 1. quia, quæcumque adferuntur experientiæ, nituntur testimoniis ipsorum chymicorum, quibus minimè credendum: tum quod in causa propria, tum quòd mendicitas & paupertas fidem detrahat, tum quod spe fascinati & imaginationis vehementi apprehensione, putant esse aurũ, quod non est; vt ait pontifex Ioannes 22.[a] 3. quia possunt esse operationes, vel fraudulenti & deceptoriæ, vt fuit Bragadini Veneti Alchimia: qui in Bauaria supplicio affectus anno 1591. corã omnibus
C imposturam suam confessus fuit: se ex auri ramentis pulueribúsque quos mixtos carbonario pulueri habebat, aurum suum liquasse. Quare cauendum ne lectorem decipiat deceptus ipse Villamontius, pertinaciter defendens, veram fuisse & sinceram Anton. Bragadini Chrysopœiam: cùm enim illa scriberet, nondum dies fraudem huius Cyprij plane aperuerat. *Vide quæ de illo Villamontius itinerarij libr. 3. cap. 28.* vel possunt esse prodigiosæ, dæmone faciente. 4. quia hanc artem nemo vnquam calluit: quod patet, eò quod nemo se vnquam dixit vltimum eius effectum consecutum: nemo etiam verbis vel scriptis eam alios docere potuit. His illi pugnant.

Sit conclusio. *De facto aliquos hac arte verum*
D *aurum fecisse, videtur esse valdè credibile.*

Probo, quia tot ea de re narrationes sunt diuersorum, vt videatur procacis animi & perfrictæ frontis, nulli credere. adscribam quæ nunc mihi ad magnum. Cælius Rhodiginus auctor est[b], suo tempore in Gallia quendam ex infima plebe hominem, mirè sagacem, modum excogitasse, quo chrysulcæ aquæ vi, ex metallo quolibet aurum secerneret: & addit tales artifices vocari *Chrysoplyntas*, officinam verò *Chrysoplysium*. De Arnoldo Villanouano referunt grauissimi Iurisconsulti[c], eum virgulas aureas chemica arte produxisse, quas omnium examini subiecerit in aula Pontificis, & ideò concludunt chemiam veram esse
E scientiam. Obiiciunt, Alnoldum fuisse valdè suspectum familiaritatis cum dæmonibus[d]: & ideò vel dæmonem hoc verè fecisse, vel saltem verum aurum supposuisse. *Resp.* has esse maliciosas coniecturas: Si suspectus Arnoldus, quomodo non in Romana curia, vbi assiduus erat, comprehensus, vt maleficus, & castigatus: mera autem coniectura est; dæmonum verum aurum supposuisse. Alij dicunt examini subiecisse, hoc est obtulisse: non verò quemquam veritatis periculum fecisse. primùm

a Extrauag. I, ondent. de crimin. falsi. cap. 13.
b libro 11. cap. 13.
c Io. Andr. in additiũ. ad Specul. titu. de crimin. falsi. Oldrad. cõsi. 74. de sortil. Abb. in c. ex tuarũ de sortil. & ibid. Bald. Ioan. Platean. in l. 1. C. de argent. prec. quod in thes. infer. libr. 10.
d Penna Com. 36. ad 2. p. Direct. Lymerici q. 11.

mum explicatio illa verbis non congruit, deinde quis credat illo offerente aurum ad examen, neminem Romæ periculum fecisse; ego verò, inde; quod non scribitur ab auctoribus illis falsum aurum deprehensum; probabilius crediderim experientiam Arnoldo suffragatam. Sanè id confirmat quod de ipsius cum Raymundo Lullo concertatione auctor Theatri humanæ vitæ tradidit [e], Raymundū hunc Balearicum, hominem acutissimum, multis rationibus demonstrasse Villanouano artis huius ἀδυναμίαν, tum Arnoldum disputandi pertæsum; quin potius, inquit, te sensu crastina conuincam die: quæ cum illuxisset, metamorphosim illi oculatâ exhibuit fide; qua ille motus, hanc ipse artem amplexus, multa de eâdem scripsit opuscula, ante annos ferme 250. De hoc Lullo scribit quidam nostri temporis medicus: nō alchimista [f], *Hunc ego inquirendo comperio apud Anglos, re quidem vera præstitisse, quod suis libris profitetur: & in arce Londini, iussu Regis probatissimum aurum confecisse: mihiq; genus nummi ostensum est, quod adhuc appellat Nobile Raymundi, auri scilicet puri & obryzi, summaq; indicatione.*] Idem auctor Thesauri; hoc etiā narrat de Bernardo Treuisano, eum cum initiò frustrà magnas opes in hac Chrysoplyntica prodegisset; tandem accuratiore studio confectum, vt biennio artem in opus, spem in rem, deduceret. Hieronym. Cardanus testatur [g], Antonium pharmacopolam Taruisinum, coram And. Gritto Duce, & præcipuis patriciis Venetis, argentum viuum in aurum commutasse, & eius operis quædam adhuc extare vestigia. Hoc Iulius Scaliger, in contradictoria exercitatione, eludit potius, quàm dissoluit, dicens; si hoc verum aurum fuisset, Venetos cum fuisse coacturos Reipublicæ operam hanc nauare, vel artificem indicare. Quis enim Scaligero indicauit, Taruisinum eis non indicasse? sanè crediderim Venetos, vel incerti euentus spem contempsisse, vel præstigiis effectum adscripsisse. Tu, Lector, ne idem sentias, accipe testimonium aliud eiusdem rei, vt in Cardani & Aragosii fide, hoc experimentum stet. Guilhelmus iste Aragosius, vir philosophiæ & medicinæ apprimè peritus, studiorum causa degebat Patauii: semel, anno 1550. Venetias excurrit, & honoris causa Hectorem Ausonium, mathesis & medicinæ laude clarum, inuisit: ibi cum inter alia Alchimicæ artificæ mentio fieret, eamque Guilhelmus solidis, vt ipsi tum videbatur, argumentis subrueret: *Ausonius in sequentem diem conuentum indixit, eòque tres patricios Venetos, è nobilissimis Corneliorum gente adductos: ex eo auro, quod Taruisinus spectantibus patribus, hoc est, celeriter, non magna interposita mora, momento fecisset, confectos annulos spectandos contrectandósque exhibere curauit. Ipse deinceps Aragosius Taruisinum excurrens, historiam talis didicit. Narrabat ille à Gallo quodam, Aragosio facie simillimo, aeris sua per aliquot mensas hospitaliter accepto, tum se puluerem honorarij loco accepisse, sed vt eo tamquam arcano vteretur. Si verò non tam priuati commodi, quam publica fides erga Rempublicam Venetam studio, eo in se, Venetias nauigasse, rem patribus indicasse: specimen artis exhibuisse: primatum quoque in Corneliorum ædibus non semel. Interea vero Gallum illum insalutatis omnibus discessisse, neque se quidquam de eo amplius rescire potuisse.* [h]] Vides cautam cur Veneti non vtiserint Taruisinum, & quàm inanis illa magni viri; sed sæpè iniqui Cardano malitiis, suspicio. Fortassis eâdem arte apud Cedrenum ille frenum aureum confecerat, quod Anastasio Imperatori obtulit: sed videtur ille præstigiator potiùs fuisse quàm Chymista, post primam operis huius editionem incidi in librum And. Libauij medici, *qui p. 1. singularium, Syrraxo 11. de re metallica,* plura testimonia retulit.

f R. C. in Nomēclatore insigniū scrip.

g opere de subtilitat. lib de metallis.

h Thesaur. vitæ hum. su. Omitto quod de re similia Fernelius testetur lib. de abditis causis.

Nunc ad obiectiones respondeamus. Ad primum, multos ego commemoraui, quos non Chemici tantùm, sed & medici & I. C. grauissimi testantur rem ipsam factam exhibuisse, Arnoldum, Lullum, Taruisinum. Et hodie nominare possem, quos noui viros graues, in dignitate positos, & Deum timentes; qui de seipsis idem profitentur. Quos mentiri, vel imposturis, aut præstigiis, aut dæmoniacis artibus vti, numquam in animum meum possim inducere: & sint iniuriis viris honestissimis, qui queant id suspicari. Ad 2. dico, Pont. loqui de gregalibus, siue fece illa Chemicorum, qui lucrum captant, & auiditate pecuniæ in præceps ruunt: non de iis qui honestam inde rerum naturæ cognitionem dumtaxat petunt. Nec verum est, nullos nisi mendicos vel pauperes huic studio incumbere; quod Principes viri multi non fugiunt. nec etiam paupertas omnis à testimonio arcet: sed tantùm, quàm vilitas aut vitiositas vitæ dehonestat. Phocion pauper erat: plus illi tamen iniurato, quàm iurato Paridi crediderim. Testimonium in propria causâ reiicitur, sed hic testimonium dixere scriptores, qui non erant Alchimistæ. acceperant illi quidem hoc ab alchimistis: sed alchimici dicta sua, factis probarant. Nec sanè domesticum testimonium, vt nec alia aliàs inidonea, reiiciuntur, quando aliunde testimonia habere non queunt [h]. Et quæso, vnde hic initium historiæ haberi potuit, nisi ex ipsorum artificum dictis & relatione? Ad 3. posse aliquando esse tales, & fuisse: hinc tamen non sequi, nullas non fuisse tales. Ad 4. multos hanc artem verbis scriptisque prodidisse, & hodie eam tenere & alios docere, si qui contingant in praxi errores, nihil mirum: quia facilè peccatur in iis, quæ ab ignis operatione dependent. Nec vllius artificis est, in iis, quæ ab actiuitate extrinseci agentis naturalis pendent, futurum semper effectum spondere. Nec vlla quoque ars alia, in qua quis mente sanâ perfectionis vltimum apicem se consecutum asseueret. semper aliquid discendum superest: neque hoc huic arti peculiare, quod opponitur.

h Pet. Gerar. sing. 100. Hip. pol. sing. 71.

QVÆSTIO II.

An Chrysopœia habenda ex numero artium ingenuarum, an mechanicis annumeranda?

FAcilis est decisio, *nihil in ea mechanicum esse præter ipsam operationem, & ignariam illam applicationem: Theoricam verò siue speculationem artis ipsius physiologa, in remotissimis latebris latentē, aquè ingenuam, aquè scientificam esse natura sua, quam sit physica: cuius est portio non ignobilis: aut medicina, cui subseruit & ancillatur: eòque nomine acroamaticis & epopticis disciplinis annumerandam.* Si verò consideres ipsos Alchimistas, quidam illorum meri sunt mechanici, & fraturarij, ac cinifiones; quidam vero philosophorum nomen honestum in primis ac laudabile, iure suo sibi vendicant. Est enim omnis Alchimista ingenio simul ac manu, vtatur: tamen id omni mechanico artifici

commu

commune est, & manus præcipuam operis partem in illis vendicat: qui, principia causasque artis ignorantes, nec certum in rebus præparandis vsum, iuxta præcepta congrua & scientifica adhibentes, tempus & carbones absumunt; fuliginosi itaque & merè mechanici dicendi sunt. Sed qui in oleis, & aquis, & gummis, & auro extrahendo, causas & præcepta artis norunt: quibus freti effectum sibi pollicentur: ij, etsi manum ingenio, & operationem speculationi adiungant: non mechanici, sed philosophi dicendi: operatio enim illa, & manuum auxilium, accidentaria sunt scientiæ: vt in medico, & chirurgo satis est manifestum.

QVÆSTIO III.

Ad quam magiæ speciem pertineat?

ÆQuè expeditum est respondere huic quæstioni. *Si alchimicus effectus verus non est,* quia falsum est aut apparens dumtaxat aurum: *pertinet ad magiam præstigiatricem, si verus est effectus, tunc aut fit ope dæmonis, & pertinet ad Dæmoniacam:* verum effectum voco, quando aurum verum quis consequitur: hoc autem potest fieri dupliciter, vel verâ transmutatione, vel suppositione: quando hoc facit dæmon, potest etiam reduci hoc factum; ad præstigiatricem: quando illud, non nisi, vt dixi, ad dæmoniacam. *Si verò verum aurum, sine ope dæmonis homo extrahit pyrotechnia sua, tunc alchimia pertinet, secundùm se & propriè, ad Magiam naturalem: per accidens ad artificiosam.* Nam, qui [a] ad supernaturalem referunt, propter cælorum influxus: illi meo iudicio falluntur: nihil enim hîc cernitur, vt ostensum, quod naturæ vires excedat. Naturalis ergo alchimiæ exempla, iam nonnulla proposui [b]. Dæmoniacæ refert vnum auctor dęmonomaniæ [c] esse ex Guilhelmo Cõstantino, famoso alchimico, audiuisse socios ipsius, cùm perdiu flantibus, spes speciesue auri ostenderetur nulla, consilium à Diabolo petiisse, ritène operarentur, & optatum finem contingerent: an in aliquo peccatum ab ipsis esset, quod metallum arceret expetitum. Diabolum (vt solet) latebrosum dedisse responsum: quàm breue, tam ambiguum: *Laborate, laborate.* hoc illos pro secunda pollicitatione arreptum mirè animasse: ergo perrexisse in flando, & fornaculis continuandis, idque adeò strenuè, vt in nihilum cuncta redegerint: parati nihilominus pergere, & ad imum cunctam rem decoquere, & pro philosophico lapide bona cuncta dilapidare: nisi misertus dementiæ Constãtinus suggessisset, morem hunc esse dæmonis, vt decipiat amphibologiâ significati: cùm laborare iussit, hoc voluisse: desisterent ab irrito conatu, & ad honestum opificium aliquod se trãsferrent, in quo certius operæ pretium cerneretur, sic ille. Sed alij paulò aliter narrant, idque se ex ore Natalis, qui Constantini socius fuit, accepisse, bonâ fide, scribunt: hos operarios auri auidos familiarem paredrum sub specie vnius nymphæ exciuisse, & sacro carmine lapidis confectionem ab eo postulasse, dæmonem iussisse, vti ex sex metalli (vt dicunt) anisatis, hoc est æquali proportione, & hydrargyri certâ mole mixtis, malagma componerent, cùm itaque hoc igni imposuissent, ecce tibi, fraudis minister, catus ille Mercurius, more grandinis cum tonitru metalla huc illud disiicit, & spem simul eorum: cachinnante lusos cacodæmone. Illi abacti à chrysollo, non à furore: rursus magistellum adeunt, expostulant primùm de iniuria: deinceps supplices fiunt, & vt nunc saltem, meliore fide, quid agendum doceat, pergunt obseruare. demum ille nihil aliud retulit quàm, *strenuè laborate.*

a Arogosius & Svinger.

b sup. q. 1. sect. vlt.

c lib 3 c. 3.

Deceptorij effectus duæ Historiæ occurrunt, prior præstigatorius Diabolicus: posterior ad deceptorios & emunctorios per humanam calliditatem pertinet.

Priorem sic narrat Cedrenus: *Quidam ex eorum numero, qui chemicam artem profitentur, callidus hominum oculos impostura præstringere, argentarijs aliisque obtulit manus pedésque statuarum, & alia aurea, dicens se thesaurum reperisse: multósque ita deceptos ad paupertatem redegit. Famâ vulgatâ captus, & ad Anastasium perductus, frenum equi ex solido auro conflatum ac margaritis consertum obtulit. Sed Imperator, freno accepto:* Vt omnes, *inquit*, fefelleris, me profectò non decipies: *statimque hominem, in castellum quoddam relegauit, in quo tandem periit.*] nimirum omnia hæc aurea, nihil erant nisi per magiam facta oculorum ludibria. Posteriorem describit Ieremias Medesus, *in Acroamat.* Chymistas duos societatem initam pacto firmasse, vt alter Chrysopœiæ certissimam artem se tenere profiteretur, alter rhizotomum ageret, seu agyrtam empyricum, & inter cætera scobem auri atro infectam colore, pro lunariæ puluere, venderet. Ernestus Badensis Marchio mirè deditus erat pyrotechniæ, hunc ergo prior ille adit, & circumuenit, aureos montes pollicitus, & atria diuitis Cræsi, parantur omnia, & iam ille, cætera bel è, inquit: vnum dumtaxat opus, *Resch* vocant (Hebræa voce) huius pulueres faciles inuentu, apud quemuis pharmacopæum, vel rhizotomum. Marchio puerum mittit: commodùm in palatij aditu ille alter merces suas exposuerat: & vt solent hoc genus, nihil sibi deesse Stentorea voce prædicabat, adit eum Principis puer. Ille *Resch* expromit de pixidula fumosa, & pro solido appendit, & qua quid foret obuium ac conculcatum, addit superpondium. Puer Domino refert. Impostor eum puluerem inspergit hydrargyro, & aurum verum producit, sed quod liquatum ex puluere, fit examen, verum aurum deprehenditur. Marchioni res mirè grata, & ipse in magistrum beneficus ac gratus probè donatum dimittit. Chrysopœiam pergit vrgere: feliciter, quamdiu *Resch* durauit: vbi eius residuum parùm fuit: vndique conquiri iussit auriprolificã hanc materiam. Negabãt omnes se, quis puluis, *Resch* diceretur, audisse vel didicisse vmquam; itaque Marchio quod superaret igne solùm liquat, & auri scobem, imposturámque simul deprehendit.] æquè lepidum est quod narrat probè cõpertum Gomes à Medis lib. 2. de sale, his verbis: *Siquidem superioribus annis dum agerem Lutetiæ, aderat vnà etiam studiosus quidam, quisquis ille fuerit, satis mihi notus, iámque constantis ætatis homo, atque in omni re, & scientia doctissimus, experientissimúsque, sed qui ingenio esset ad fingendum acriore: ad persuadendum verò quampar fuit subtiliore. Et qui variis, tametsi negotiis implicitus Chymica tamen arte, quam occultè exercebat, mirè delectaretur. Is puero Francisco Gallorum Regi familiaris valde gratus atque in oculis erat: eo quo tempore diuturnum illud & exitiale bellum apud Belgas, anno. 1542. ab eodem Francisco commotum, à Carolo quinto Cæsare confirmatus vigebat: è Gal-*

lia ille

lea ille in Belgas profectus est, atque Hispanum se simulans idiomate confisus, Louanium primo, quò ipse paulo antea eiusdē causa belli è Lutetia pulsus me receperam: deinde Antuerpiam se contulit, vbi domunculam conduxit, in eáque fornacem cum reliquis instrumentis Chymicis secretò construxit: iamque conuocatis amicis, atque imprimis quatuor ditissimis sibi notis Hispanis mercatoribus: horum in negotiando tarditatem exprobare, atque ad maiora eo, compendia excitare cœpit. Ipse quippe sibi artem professus est, qua breui ac compendio, sinéque periculo, & nauigatione, ditari ipsi amplissimè, atque vel Midæ, Cræsique diuitias nullo negotio superare possent. Idque ad oculum promptu se monstraturum ex perimento, si auri sibi numi quindecim, boni, probatiq́; ponderis præberentur. At illi protinus totidem libentissimè erogarunt. Itáque acceptis ille numis, vnum quemuis ex mercatorum pedissequis ad se accerseri iubet: cui intranti, duobus tantùm regalibus impensis: vade, inquit, in domum, quæ prima occurrat pharmacopolæ, à quo pete lapidem, qui Onastros appellatur, qui tametsi vilioris sit pretij, tamen vt emas citius, totum impende. Quo abeunte heus, ait, ne longam nobis moram facias, ito rectà ad eum, qui è regione portæ maioris templi consistit, vidi quidem hesterno die eiuscemodi lapides præstare apud hunc, longè præstantiores quàm alibi. Astutè námque ille rem omnem, ac perquàm cautè præuenerat. Nam massam quidem auream triginta pondo auri probatissimi coëgerat, eámque in modum lapidis compactam, variis appingi fecerat, atque circumuestiri coloribus: quam eidem noto sibi pharmacopolæ, fortè doli conscio, lucriq́; participi, commendarat: data tessera, vt cuiuscúmque petenti Onastrum lapidem quántulocúmque oblato pretio exhiberet: vnde occurrenti pedissequo lapis est datus, atque ad manus Archichymistæ (dignus est enim hoc titulo) perlatus. Tum ille lapidem ostentans, ac sesquipedalia de corba proferens, iubet accendi fornacem, ollas educi, instrumenta apponi, quin lapidem inungere, lauaréque cœpit, Demum oblatos sibi aureos dentibus premebat, post malleolis tundens, cum quadam tacita verborum interiectione, in ollam immittebat. Quibus rebus spectatorum oculos in se, non intentos modo: sed quasi colligatos tenebat. Ex quo illi, cæca duce charitia, lapidem curiosè lustrare oculis, summoperè admirari, spe simul & exspectatione accendi, hortarique se inuicem, neque cunctandum experimentum succlamabant. Tandem commistis aureo cum lapide aureis quoque numis, vniuersa educta massa, excretisque per ignem coloribus, iam non lapidem, sed aurum purum parum ipsa referebat. Quæ illico per duos ex mercatoribus ad aurifices delata est, eáque probata satis triplum haberi inuenta est ex auro purissimo, atque æstimatione primo. Quo nuntio allato domum, atque occluso post se ostio: mira omnes exultare lætitia, ac triumphare gaudio exprtunt. Quare mutuo se imprimis iureiurando astringentes, ne cuiquam hominum hoc tantum arcanum retegerent: protinus experimentum, quod plusquam pro comperto habebant, non denis amplius, centenisue, sed millenis, & eo plus aureis iterandum censuerunt. Iámque se totos Archichymistæ, tamquam alteri Plutoni pecuniarum Deo, deuouentes, precibus ab eo petierunt, vt millenis ab vnoquoque oblatis aurei experimentum geminaret. nam si succederet, iam non per chiliadas, sed per myriades ipsum deinde experturum. Quibus ille lentè, atque grandioribus quàm antea verbis respondens, tandem annuit: atque sub crepusculo vespertino ad se numnos, adduci iussit: fuerésque ad ipsum profectò quattuor aureorum millia allata: nam testimonio mihi sunt, qui adnumerarunt. Quos ille accipiens: atque ad præparandos eos integrum dari sibi diem petens, mercatores dimisit: statimque sub ipso noctis conticinio admissis equis, quos præparari iusserat, quam celerrimè se in Galliam intulit, atque Lutetiam tandem tutus peruenit.] Hæc ille: finis non foret scribendi, si quæ singulis diebus talia contingunt, vellem persequi. Vtilius erit, quod reliquum est, & ad animæ salutem spectat, discutere.

QVÆSTIO IIII.

Licitáne an illicita sit alchimia?

PRohibitam censuit Angelus de Clauasio,[a] sed id nullo iure probat, verùm rationibus dumtaxat P. Valençia eò inclinat, vt saltem ratione circumstantiarum sit illicita & perniciosa: idem P. Pererius censuit: vterque locis ante citatis.

Licitam verò nec vllo iure prohibitam, immò & inter artes metallarias à iure ciuili receptam, communis est sententia iuris interpretum[b]. Pedetentim progrediendum: nam facilis hic in via lubrica, lapsus.

Prima Concil. *Nullo iure in foro fori hæc ars videtur prohibita, vt non liceat eam exercere, ex defensione iuris positiui.*

Quoad ius ciuile & commune Romanorum (de communi enim iure nunc loquor, non de particularibus locorum statutis, vel regnorum sanctionibus) res est expedita: nec vlla constitutio talis reperitur. Quod ad ius Canonicum, videntur obstare duo canones, nempe, *cap. Episcop. 26. quæst. 6. & c. spondent, in extrauagant. commun. libr. 5. de crimin. falsi.* Sed, si bene consideres, neuter canon conuincit intentum. Nam *d. ca. Episcopi*, tantummodo damnat eos qui credunt personarum transmutationem in varias ferarum species fieri: quod & ratio docet addita: *siquidem* (ait) *Satanas transformat se in varias species ferarum.*] Non est igitur cur ad quamlibet speciei in speciem transmutationem canon extendatur. Et licet eò extenderetur, dicerent alchimici se non credere hanc à dæmone, sed à natura fieri metambrphosim: nec eam esse veræ ac perfectæ speciei, in aliam perfectam speciem, sed imperfecti & inchoati in suam perfectionem. Fortiùs stringit alterum illud *cap. Spondent*, nam illud disertè alchimiam prohibet, & infamiæ carcerisque pœnam præfigit, clericos etiam possessis beneficiis priuat, & ad capienda reddit inhabiles. Respondet Arsoncinus, Pontificem egisse tantum de iis, qui Sophisticè transmutationem confingunt: tamen Canonis verba satis clarè indicant censuisse Ioann. 22. nullum à quoquam eorum verum aurum fieri, & ideò omnes pro impostoribus habuisse; sic enim verbo tenùs habet sanctio; *Spondent, quas non exhibent, diuitias pauperes alchimistæ: pariter, qui se sapientes existimant, in foueam incidunt quam fecerunt. Nam haut dubiè huius artis alchimiæ professores alterutrum se ludificant: cùm sua ignorantia conscij eos, qui suprà ipsos aliquid huiusmodi dixerint, ad-*

a in verb. Alchimia.

b Oldradi, Ioã. Andr. Abbat. & Baldi locis su. citat. q. 1. sect. 4. Alberti. de Rosate in ver. alchimia, Guido. Papæ decis. 388. Fabiani tracta. de empt. & vendi. q. 5. Zanetini ca. extrau. de accusat. Thomæ. Arsoncini, quodã de hac re cõsilio.

A *mirentur: quibus cùm veritas quæsita non suppetat, diem cernunt, facultates exhauriunt, ijdemque verbis dissimulant falsitatem, vt tandè, quod non est in rerum natura, esse verũ aurũ vel argentũ sophistica transmutatione confingant: eóque interdum eorum temeritas damnata & damnanda progreditur, vt* * *fidis metallis cudant publicæ monetæ characteres fidis oculis, & non alias alchimitum fornacis ignem vulgum ignorantem eludant. Hæc igitur perpetuis valentes exulare temporibus, hac edictali constitutione sancimus: vt quicumque huiusmodi aurum vel argentum fecerint, vel fieri secuto facto mandauerint, vel ab hoc scienter (dum id fieret) facientibus ministrauerint, aut scienter, vel argento, vel auro vsi fuerint vendendo vel dando in solutum: verum tanti* B *ponderis aurum vel argentum pœna nomine inferre cogantur in publicum pauperibus erogandum: quantum alchimitum existat, circa quod eos aliquo prædictorum modorum legitimè constiterit deliquisse: facientibus nihilominus aurum vel argentum alchimitum, aut ipso vt præmittitur scienter vtentibus perpetuæ infamiæ nota respersis. Quod si ad præfatam pœnam pecuniariam exoluendam delinquentium ipsorum facultates non sufficiant, poterit discreti moderatio iudicis, pœnam hanc in aliam (puta carceris, vel alteram iuxta qualitatem negotij, personarum differentiam, aliásque attendendo circumstantias) commutare. Illos verò, &c.* Subdit pœnam in eos qui alchimica materia abutuntur ad monetarum adulterationem, de quibus est eiusdem Pont. constitutio alia, in *capit. prod. ens extrauag. singular. titul. de crimine falsi.* C Ad hunc Canonem duplex mihi occurrit responsio, vna eum non fuisse vsu receptum, sed non vsu abolitum. Nam postea hæc ars in ipsa adhuc vrbe viguit; maximè, vix centum annis postea, sub Leone X. nam illi Aurelius Augurellus egregius poëta librum suum *de Chrysopœia*, dedicauit: Qui inter cætera illud nimis iactanter, de philosophico suo lapide.

> *Ipsius vt tenui proiecta parte per vndas*
> *Æquoris argentum si viuum tum foret æquor,*
> *Omne vel immensum veris mare posset in aurum.* D

Pici quoque Mirandulani circumfertur liber hac de re, titulo, *de Auro conficiendo*: nec huiusmodi in Italia libri ex illo tempore vetitæ lectionis vmquam fuere. Altera Canonem ex hypothesi procedere (aurum omne alchimitum esse falsum) & ideò damnari tantùm, qui falsum cudant: idque ad lucrum: nempe, vt vtantur in contractibus & solutionib⁹ (quod clarè indicat textus) ideò non damnantur hoc capite, qui verum aurum producunt, & arti vacant animi dumtaxat causa, nolentes in commerciis aut solutionibus hac arte vti. Quare non ars, quæ ritè instituitur, & exercetur: sed artis abusus damnaretur. Sit

E Secunda conclusio; *In foro conscientiæ non promiscuè, sed cum delectu ars hæc permissa: immò plerisque, vt perniciosa, sic illicita censenda.* Hanc conclusionem optimè probant argumenta Angeli & auctorum primæ sententiæ, contra præcedentem verò vim habent nullam. Notandum quoque, quicquid illiciti est, id non ex artis natura (quæ in se mala non est, immò, quatenus ars est, & scientias imitatur, secundùm se bona est, vt & cæteræ speculatiuæ cognitiones) proficisci, sed à vitio circumstantiarum, quæ vt plurimum

A in hac operatione inueniuntur. Hæ si desint, non video quid reprehendi queat: sed quia vix vmquam desunt omnes, rarò fit vt alicuius ratione non adsit vitium & peccatum. Ideò dixi, *plerisque perniciosam & illicitam censendam.*

Sed quæ istæ circumstantiæ? præcipuæ & capita cæterarum: quatuor: finis, modi, temporis & personæ.

Si finis sit lucrum, & auaritia: illicita est, quia lucrum ex hac arte est illicitum, non enim licet hoc auro vti ad commercia contractúsue, vt statuit Ioann. 22. Intellige, si pro vero auro quis vti vellet, nam hoc illicitum contendunt communiter DD. de hac re scribentes [a]: & meritò, nam aurum istud vel nũquam habet proprietates omnes B veri auri, vel id adeò rarò contingit, vt censendum sit non contingere, quare tam verisimili causa dubitandi existente, non licet in commercium deducere, vt verum aurum: vendi tamen posse pro auro alchimico, & iuxta æstimationem peritorũ aurifabrorum, nemo DD. illorum negat, neque negandum est. Non licet etiam id facere, vt in medicamentis quis eo vtatur: nam propter rationem iam memoratam; nec veri auri vires salutares habere, nec noxiis qualitatibus, ab igne carbonario & venenato hydrargyro cõtractis carere cẽsendũ. Multò minùs licet eo vti ad monetarum mixtionem: hoc enim vnum caput foret criminis monetarij, iuxta dictam sanctionem Ioann. 22. & prædicti DD. iuris concedunt tales puniendos C pœnâ monetæ adulteratæ. His casibus subesset peccatum Mortale. Si verò quis illud cuderet siue produceret tantùm ea gratia, vt ipsemet in annulos, cathenas, aut supellectilem propriam eo vteretur: huic omni curâ foret adnitendum, & vigilantiâ, ne quis eo viuo vel mortuo per hoc deciperetur. Alioqui pro negligentiæ latitudine, hîc quoque peccati grauitas nasceretur: & quantumuis quis diligens, vix vanitatis culpam euaderet. Numquam sanè stultitiæ & imprudentiæ euadit, qui ex hac arte lucrum quærit. Semper enim stultus est mercator, qui in illud negotiationis genus incumbit, quo videt nullum, vel de millibus aliquot vnum, lucrum D fecisse: omnes verò, vel mille contra vnum facultates suas absumpsisse. Quod cùm alchimicis contingat, idem de his damni lucrionibus dubio procul sentiendum. Nec tuti in conscientiâ, qui hac in re sola vana ducuntur curiositate, nam *curiositas*, peccatum est oppositum *studiositati*, per excessum: quo quis desiderat immoderatè scire quod non expedit, vel plus quàm expedit ipsi, vel modo quo non expedit: & est ex filiabus superbiæ, [*Vide S. Thom. 2. 2. quæst. 167.*] Et animus deditus vanitatibus atque insaniis falsis, exponit se decipiendum Diabolo: atque hoc esse omnis superstitionis initium docet B. Augustinus *libr. 2. de doctr. Christ. cap. 22. & 23.* Et diuinæ scri-E pturæ testimonio, qui amat periculum peribit in illo. Sic enim sapiens loquitur: *In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius* (Dei) *non eris curiosus. Multos enim supplantauit suspicio eorum* (hoc est vana spes & expectatio.) *Et in vanitate detinuit sensus illorum.* Denique subdit: *qui amat periculum peribit in eo.* Ecclesiastic. 3. à vers. 24. Denique vno verbo, *quando finis malus, ars illicita: & qualis finis, tale exercitium.*

Si modus (huc media pertinent) *exercendi artem illicitus, ars quoque: si vanus, ars vana: si sordidus &*

inquinatus,

* Sic legitur in editione etiã Plantiniana & Romana, sed deprauatè ac mutilè. Valencia cõiicit legẽd. fictis, facili mutatiõe. Sed adhuc reliqua mẽdosa manent.

a Sic D. Thom. in 2. d. 7. q. 3. 3. art. 1. & 22. q. 77. a. 2. ad 1. & ibi Caieta. Silu. & Fumus in Sũ. Fabian⁹. d. q. 8. Alber. in verb. emptio.

inquinatus, ars erit inquinata & impura. Huc referenda media superstitiosa, vt si ex pacto expresso vel tacito cum dæmone; quod frequens esse docuit auctor Dæmonomaniæ[d], & sanè docet experientia: adeò vt Arnoldus Villanouanus, & Lullus, & Geber, & Bachonus, & Richardus Anglicus, Magiæ huius nigræ suspecti vehementer fuerint: & Paracelsus, & Agrippa, & ille Guilh. Constantinus, & alij nonnulli deprehensi: & inter instructiones inquisitorum fidei sit vna, hac quoque notâ magos hæreticos dignosci, *Director. Inquisit. fidei p.3. fol. 443. edition. Romanæ, quæ in lucem prodiit iussu Gregorij 13.* vbi rationem subdit auctor libri, Nicola. Eymericus; quia vt plurimum alchimistæ, quando non possunt pertingere ad finem intentum, quærunt auxilium dæmonis (*exemplum posui præcedenti quæstione*) eum inuocant & implorant, & implorando obsecrant, & tacitè vel expresè ei sacrificant.] Accedit experientia, quia quandocumque viguit inter multos alchimia, etiam inter multos tum viguerunt maleficia & sortilegia, vt hoc infelici æuo experimur. Tum quia non desunt, qui adhibent vanas obseruantias cæremoniarum, nihil ad effectum conducentium, vt certæ diei, tunicæ ex lino crudo, certorum ciborum abstinentiam, & alia huiusmodi inania. Quod si ad auiditatem odium accedat aut incontinentia, procliue admodum fuerit ad philtra & intoxicationes recurrere. Peccatur quoque non leuiter in artis traditione, quando sacræ scripturæ nominibus & verbis abutuntur ad suas nomenclaturas vel præcepta: neque minùs, quando libris suis inserunt figuras seu imagines, vel planè obscœnas, vel etiam propter abusum rei sacræ prorsus blasphemas, quod fecit ille typographus Basiliensis, qui Rosarium excudit; & sacræ Triadis, Christi Domini resurgentis, & B. Virginis Mariæ coronationis icones: quas homines hæretici templis eiecerunt, eas ad alchimica mysteria & transformationes transtulit. Sed mirum id non est, sunt enim Sacramentarij vbique præposteri. Peccatur denique nimis curiosis sæpè experimentis, dum modò hanc rationem, modò illam sequuntur, & sic numquam sciunt, quod semper addiscunt.

Temporis quoque *circumstantia perpendenda.* Nam temporis iactura pretiosissima: eiúsque malè cõsumpti ratio reddenda Deo, quare peccant, qui nimis multùm his vacãt artibus, item qui eo tempore, quo officij ratio, vel debitum aliud charitatis aut iustitiæ postulat: vt ad feria magis se conferant: v.g. magistratum quis gerit? non potest detrahere horis, quæ ad rectè munus exercendum necessariæ: familiæ præest? œconomiæ recta non debet incommodum sentire. Ecclesiasticus est? quæ ratio ordinis postulat ea præponenda fornaculis, & voluptati suæ. Proximi necessitas operam tuam deposcit? charitas ei iubet adesse, non facis? peccas. Demum, vno dicam verbo: quod tempus ocio, licet honestè dare, illud licebit his studiis: nec ampliùs. Ocium voco, quietem & vacationem ab actionibus & studiis, ad quæ quis tenetur.

Denique *personarum conditio hic vel potissimum discrimen inducit:* hæc enim, & finem solet illicitum intendere, & in modo errores gignere, & tempus inopportunum facere. In primis ars hæc illicita cẽsenda pauperibus, immò & priuatis omnibus periculi plenissima est, manifestum id fit. tum quia hi solent lucrum spectare, & sic arcentur eorum ratione, quæ dicta sunt in circumstantiâ finis, nam auro illo intendunt vti ad commercia, medicinas, vel monetam: aut si ipsi non vturi, periculum apertum est, ne vtantur hæredes. Isti hac arte depauperantur: familiæ necessaria non præbent: causa sunt vt vxores & filiæ cogantur indigno se quæstu sustentare: cùm media & instrumenta, propter inopiam deficiunt, facilè progrediuntur ad superstitiosa, immò & pacta quæ diximus in circumstantiâ modi: sanè hoc ipsi quoque chymici scriptores sunt testati. Nam Geber[e], *non ergo*, inquit, *hæc scientia pauperi & egenti conuenit: sed potius est illis inimica. Secundò Polyt. dicit philosophus, impossibile est indigentem philosophari.*] h. alchimiæ studere. (nam solos alchimicos, in libris *Turba philosophorum*, vulgò illi vocant philosophos, satis superbè) Et idem Geber alibi[f], *Artificem* (ait) *huius scientiæ oportet esse subtilissimi ingenij, & naturas metallorum & eorum generationes, infirmitates & imperfectiones in suis mineris scire & cognoscere antequam perueniat ad hanc artem. Non autem ad ipsum indagandam accedat artifex grosso ingenio & duro repletus, nec cupidus, nec auarus in sumptibus & expensis.*] *Nec vir duplex animo sine felle & ceruice, vel mente variabili, nec nimis festinus: sed doctrinæ filius, vir subtilissimo ingenio decoratus, sufficienter locuples, largus, sanus, firmus in proposito & constans, patiens, mitis, longanimis, & temperatus.*] Auaro igitur, & pauperi hæc scientia, secundùm eius Principem Gebrum, inaccessum & vetitum habet limen. Et nota requirere sufficienter locupletem: hoc est cui supersit, à necessariis, ad hoc studium. Arcet etiam simplices & parui iudicij, cùm dicit ibidem, non debere esse sine felle & ceruice: huiusmodi enim facillimè à dæmone, & aliis impostoribus circumueniuntur: ideò vetita illis hæc ars propter periculum. Arcet etiam eos qui amant alios decipere, cùm addit; nec vir duplex, quia hos arcet pernicies aliorum, quam quærunt. Arcet intemperantes, vt luxuriosos & amantes vindictæ, cùm vult esse longanimes & temperatos: alioqui periculum est ne recurrant ad maleficia hostilia vel amatoria. Arcet variabiles, incõstantes, & impatientes: quia hi facilè, cùm non succedit, ad dæmoniaca subsidia confugiunt. Arcet eos qui obtuso sunt ingenio, quia oleum perdunt & operam; item qui philosophiæ veræ imperiti, eandem ob causam. confirmat id Arnoldus Villanouanus[g] his verbis; *Quicumque velit ad hãc scientiam peruenire, & non est philosophus, fatuus est: quia hæc scientia non est, nisi de occultis philosophorum.*] propter irritos itaque conatus, temporis & sumptuũ iacturam, his quoque videtur illicita: & cùm plerique alchimici vulgares sint tales, sequitur plerisque illicitã esse, in foro poli, de quo nunc agimus. Denique exigũt artis magistri & meritò, vt sit homo humilis, iustus, pius, & Deum timens, citantur ista Hermetis[h]: *Oportet illum, qui introduci vult in hanc artem & sapientiam occultam arrogãtiæ vitiũ à se repellere, & pium esse, ac probum.* & postea: *Fili ante omnia Deũ oportet timere, in quo dispositionis tuæ visus est.* & illud Alphidij nescio cuius: *Scito fili, quod istam scientiam habere non potes, quousque mentem tuã Deo purifices, & sciat te Deus habere certum animum ac rectum.*] Cùm superbos arcet, docet illicitã esse curiosis: cùm pietatẽ, superstitiosos reiicit: cùm probitatẽ & Dei timorem, & animi puritatem: vitiosas omnes quas diximus circũstantias testatur. Nõ alia ergo licita ratione circũstãtiarũ,

d lib.3.c.3.

e Rosarij philosop. fol. 224.

f li. de perfecto magisterio

g d. f. 224.

h è quarto tractatuũ, Rosar. fol. 225.

alchimia; quàm huiusmodi: hinc potest vnusquisque secum perpendere an ipse talis: & an vlla, & quæ, pericula ipsi ex aliquo harum circumstantiarum defectu immineant: & ea cum Confessariis suis communicare, & eorum sequi iudiciũ debet.

Secundò potest videre confessarius, quando sit talis à peccato immunis, vel quando adsit veniale, aut etiam mortale; quando impendenda, deneganda, vel differenda talium absolutio: differenda, cùm recidiuæ verisimile periculum: deneganda, quando grauiter, contra iustitiam vel charitatem ob studium istud peccat, nec vult desistere.

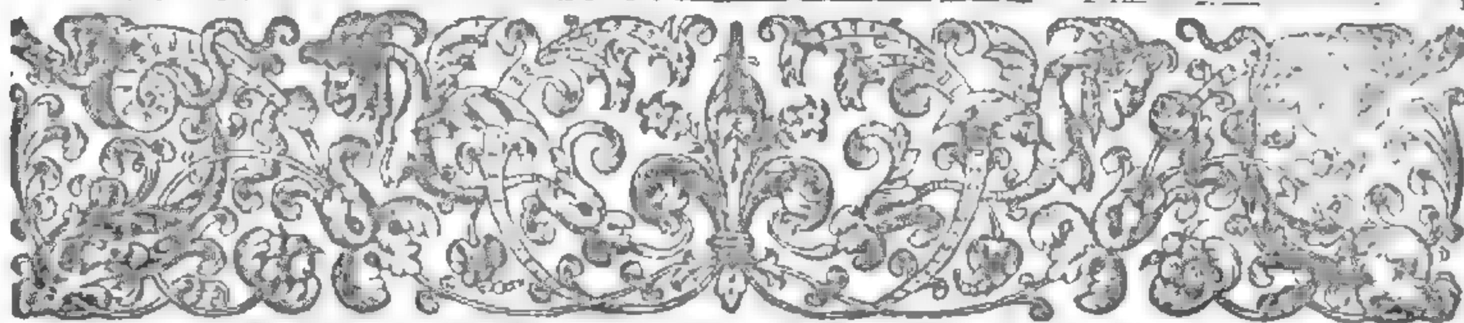
Tertiò. Quia sæpiùs curiositas causa est studij, & hoc vitium valdè proserpit à minoribus ad maiora, diligenter videndum, ne quis ad experientias & opiniones erroneas excurrat: v. g. ne putet hac arte hominem verum, modo à naturâ ad hanc generationẽ non instituto: sed vrinâ vel alio humore, igne aut sole in vitreis phialis decocto, posse produci, quod temerè Iul. Camillus asseruit, & incautè Thom. Garzonus *discur. 41. Fori vniuers.* credidit & quidam hoc inuentum Arnoldo Villanouano tribuunt, vero an mendacio disputare non est necesse, inquit Mariana *lib. 14. rer. Hispan. cap. 9.* Nam quod tale quid fieri queat vel asserere, vel experiri stultum, impium, erroneum & blasphemum foret. tum quia, cùm homo præsupponat corpus & animam rationalem, si quod producis homo est: sequeretur, Deum ex lege & ordine, quem naturæ præfixit, teneri huic animam rationalem corpori infundere, quod blasphemum: vel rationalem animam ex materiæ potentiâ illic educi, quod hæreticum: foret enim tunc anima corruptioni obnoxia & mortalis. Deinde talis anima non haberet peccatum originale: quia per generationem viri non esset propagatum hoc corpus, & homo conceptus: nec indigeret Christi redemptione: quæ hæretica quoque omnia.

Quartò. Ex his omnibus patet, optimam esse, (quam aiunt Angliæ) legem, ne cui sine permissu Principis, sub pœnâ capitis, liceat alchimicam exercere. quam legem expediret etiam alibi ferri. Nam tunc cum delectu Princeps talia potest permittere, consideratis circumstantiis prædictis: ipsi enim reddẽda Deo ratio (si temerè permittat & promiscuè) damnorum inde ortorum. Tunc etiam cessarent pericula pleraque quæ diximus.

Quintò, patet (nisi quæ circumstantia impediat ordinariè hanc artem Principibus & valdè locupletibus esse licitam: qui & ea sunt philosophiæ cognitione, & eo ingenio, vt fraudibus & imposturis non pateant: & eâ pietate, vt in proximi & Dei offensione se abstineant: & illis opibus, vt subditos propterea non grauent: & eo subditorum amore, ac Dei timore, vt publicum regimen vel pauperum subuentionem propterea non negligant, & habenas sibi à Deo creditas ipsi abiiciant, & aliis planè tradant. Vt enim aliis honestis studiis animum principes, quantùm opus est, sic & hoc studio relaxare quin possint, non est dubitandum. Sanè quod Eymericus de indiciis Magiæ hæreticæ dixerat, eam præsumptionem in Principibus viris & valdè locupletibus non esse admittendam, in cæteris locum habere, ibi in Commentar. optimè Penna annotauit. Et Cardin. Caietanus disertè scripsit, ac prudenter: *hanc artem vel nullorum hominum esse: vel Principum duntaxat, audito sapientum consilio, esse.* Sanè pericula pleraque superioribus commemorata cessare in Principibus manifestum est.

22. q. 77. art. 2.

Cæteri, non est cur sibi blandiantur, vt tutos in conscientiâ se arbitrentur opinione illa Oldradi & aliorum Iurisconsultorum. Nam illi de foro tantùm exteriore agebant, de quo ab illis quærebatur. Et plerique eorum rem non discusserunt: sed, vt oues solent ducem gregis capitum, sic ipsi Oldradum (cuius etiam argumenta, iam dissoluimus: iis quæ dicta sunt) clausis oculis, vt oraculum, sunt secuti, nihil eius addentes dictis (*vt Ioan. Andr. Abb. Alberic. & Guido pap.*) plerique etiam ambiguè loquuntur, si faciant verum aurum, idque arte naturali (*vt Oldrad. Isern. Bal. Brun. & Fabianus*) nullus verò ipsorum omnium, præter Thom. Arfoncinum, mentionem fecit d. extrauagantis Pontificiæ, *cap. Spondent*, vt vel eius non sint recordati, vel non bonâ fide dissimularint. Et licet, vsu canon ille non obseruetur: tanti tamen Pontificis sententia, & iudicium sufficere debet, vt vulgus hominum (hoc est quibuscumque conditiones superiùs requisitæ desunt) sibi existimet, ab hoc studio abstinendum: quod grauissimis verbis Summus Pontifex Romanus sibi censuit damnandum, & à quo illos tam studiosè Christi vicarius, Petri successor dehortatur. Sed hæc suffecerint, de materiâ non passim obuia.

SVMMARIA LIB. II.

DE MAGIA DAEMONIACA.

Q. 1. An sit aliqua magia dæmoniaca? *Probatur esse.* A

Q. 2. Vnde sit hæc Magia, siue quem habeat primum auctorem?

Non esse à Deo, vt gratia gratis data. A
Non esse effectus bonorum Angelorum. B
Magia nulla alba, & de falsa Theurgiâ.
Planetaria ars. B
Est orta & administratur per malos Angelos. C
Glycæ error: ipse & alij quidam Græci Historici nimis superstitiosi fuere.
Palingenij impietas.
Non fiunt magici effectus per animas defunctorum. Grimoyricæ *artis vanitas.* D.
Efficiens harum artium causa est diabolus, & humani ingenij deprauatio. E
Apostolus de generatione & ortu Magiæ.

Q. 3. Quæ sit diuisio dæmoniacæ magiæ, & de eius libris.

Refellitur Agrippæ diuisio. A.
Omnis magia ista nititur pacto cum dæmone.
Auctores qui de hac scripserunt & ideò cauendi. B
Zabulus, quis.
Barnabas Cyprius.
Item fictitij libri. { *Adæ. Abelis. Enoch. Abrahæ. Pauli. Cypriani. Honorij.*
De clauicula, & aliis libris Salomonis.
Trithemij steganograph. Item libri Agrippæ & recentiorum nominati, & vetiti.

Q. 4. De basi huius Magiæ, pactóque explicito & implicito.

Probatur tale pactum intercedere. A
Locus Isaiæ cap. 28. v. 15. B
Alius Matthæi 4. v. 9.
Similitudines duæ huius pacti.
Dæmoni liberum fallere pactum.
Libellum offerunt Magi Sybillis. C
Pacti expressi forma & genera, & exempla.
Grillandi error.
Communia his pactis solemnia.
Signa dæmonis, in his vetusta & noua.
D. Irenæi locus correctus.
Promissa similia factis hæreticorum nostrorum.
Quæ vtrinque vis huius pacti. & quale peccatum. E
Pactum tacitum siue implicitum quale. F
Quid dæmonem inducat ad pactum & obedientiam?
Quàm malum sit cum eo pacisci aut fœderari?
Quo pacto Christus & Apostoli satanæ imperauerint?
Pacta hæc vana, inania, & periculi plena sunt.
Theodori Mailloij factum.
Germanus à dæmone necatus.

Q. 5. Quibus indiciis discernendi effectus Magiæ ex pacto conuento, ab effectibus physicis, artificiosis, & miraculosis?

Ratione distantiæ. A
Ratione verborum, characterum. B
Circumstantiarum, rituum, obseruantiarum.
Causa à qua.

Q. 6. An hæc Magia habeat quosdam effectus veros, & quo pacto dignoscantur?

Effectus triplices sunt, falsi, veri, mixti. A
Exempla præstigiatoriorum effectuum. B
De Lamia & Menippo.
De Gelo & Mauricio.
De Pasete, & eius obolo.
Simonis Magi varia.
De Mago qui fecit à Domino cuncta vasa frangi.
De Zytone Bohemo.
De herbis magicis.
Circulatoris cuiusdam moderni præstigia.
Verorum effectuum exempla. C
Incantatio serpentum.
Signa Pseudoprophetarum in Euangelio.
An Samuel per Pythonissam suscitatus verè? Locus 1. Reg. 28. Ecclesi. 46. v. vlt.
De effectibus Magorum Pharaonis, Exod. 7. vers. 11.
Quomodo virga mutata.
De effectibus mixtis, eò relata SS. exempl. D.
De duorum magorum certamine, ex Tzetzio.
Quomodo hi effectus discernendi, regulæ duæ. E

Q. 7. An magi possint facere aliquod verum miraculum?

Opinio affirmatiua multorum erronea. A
Miraculum & mirum quomodo differant & discerni debeant. B
Non possunt miracula fieri nisi à solo Deo. C
Miraculis efficaciter fides probatur.
Elizabethæ reginæ Angliæ curatio strumaria.
Non possunt Magi facere absolutè mira: locus psal. 71. v. 81. D
Possunt facere mira quæ sint respectu nostri. E
De partu feminarum in regno Neapolitano, quarum fœtum ranunculi præcedunt decretorij.
Cur Nero non potuerit quidquam miri per Magiam?
De miraculis Antichristi. Item hæreticorum Caluinianorum, &c.

Q. 8. Quo pacto magi per diabolum hæc mira perficiant?

Quæ possit per motum localem. A
Non potest integrum elementum loco mouere.

Possunt aërem contagione inficere, tetrum odorem excitare. A

Fecere magi Persici, & Marutham calumniarentur.

Possunt fontes producere & siccare, fluuios sistere, aquas dirimere, &c.

Possunt per mineralia mira efficere, vt pluuias.

Q. 12. Quid magi valeant circa externa seu fortunæ bona?

Possunt { *Greges & armenta perimere.* A
Messes aliò traducere, vt Saga Treuirensis lac.
Messes & fructus perdere, & sterilitatem inducere. Modi varij.
Domos incendere, vt oppidum Schiltachium. }

Possunt variis modis nocere famæ alienæ. B

De Triscalino presbyterum diffamante.

De Moguntino dæmone.

Posset socios in conuentibus repræsentare, sed non innoxios, & cur? Sic infamauit B. Siluanum, S. Kunigundam, B. Eustochiam Patauinam.

Vicinas tempore S. Germani.

Per energumenos interdum diffamantur, vt quidam in German. & Dorotheus Abbas.

Quæ conuiuia exhiberi possint & soleant. Ficta, Brachmanum, Pasetis, Scoti. Vera & qualia ordinariè. Cur sal & panis soleant adesse. C

Possunt carceribus & vinculis eripere. Historia Friderici Austriaci. Apollonius se cippo eripuit. Vestales mancipia figulina sistebant.

An in bellis ad victoriam possint momentum adferre? probatur posse, si Deus sinat. Probatur exemplis multis Septentrionalium, & Tartarorum: Lucensium, Chinensium. Noema numen & saga. Ephesior. Chrysamnes, Hunnorum. E

Sed sæpe Deus non permittit, & tunc Diabolus suos fallit, vt Magnentium, Erricum Regem Sueciæ, Hadingum, Ferrantem comitem Flandriæ. Guidonem Iubacensem. Iuuenem quendam Bohemum, Frid. Staphium.

Innocentius Papa noluit per Magos ab obsidione liberari. Allobrogum Comes respuit auxilium Magi, & eum gladio necauit. F

Possunt dignitates & honores procurare De Martino 2. De Siluestro 2. De Benedicto 11. Ioanne 21. 22. & de Gregorio 7. de libro Cardinal. Benonis.

De Theoph. vicedomino. de Staphio. de Barone Raitzio Britanno, Duce Aurelianens.

Posset Deo permittente veros thesauros & diuitias largiri, & cur Deus non permittat: sed ipsimet semper ferè sint valde inopes.

Psellus & Damhauderius explicati. Quomodo dæmon materiam & formam monetæ possit producere? quomodo potuerit Deus per Angelos creare mundum? exempla varia deceptionum, & cur dæmon nolit etiam quando potest veras vel multas largiri pecunias.

Exempla malè pereuntium qui sic thesauros quærebant. Græculus quidam, Macrianus & alius Basileæ, & Anastasius, Pisani quidam. H

Saraceni cuiusdam factum. Melandensium superstitio quædam.

Caroli V. Imp. laus respuentis talia.

Q. 13. An magi valeant incantare animalia bruta?

Possunt, vt Atyr, Medea, Nigritæ, Marsi, Peruani, Andini. A

Locus D. Hilarij explicatus conciliatus cum aliis patribus.

Saltzburgensis Magus à serpente necatus.

Locus Psalm. 57. v. 5. & Ierem. 8. v. 17. B

An idem possint in alia animantia? D. Augustini locus explicatus.

Magus taurum funiculo domans, Grillandi error.

An colores queant immutare. Aquarum varia miracula, fontium, fluminum.

Q. 14. An arte sua possint aliqua mixta producere?

Possunt imperfecta viuentia, vt insecta. A

Quomodo id soleant facere? Anseres Scoticos imperfectos, an perfecta animalia possint, mira ex Guilh. Paruo. Canes reperti viui in lapide imperuio.

Monstra quædam insolita & quomodo? de Monstro Basileensi & de Saxonicis. B

De natis ex commistione hominum & ferarum, hominis cum elephanto, Leone, catto, cane, porco, mirus partus mulieris Augustanæ. de muliere Lusitana, quæ ex simio duas proles peperit. Gottici Reges ex vrso. A

Siamitæ & Pegusiani ex cane orti.

Refutata & explicata hæc omnia. D

Monstra ex hominibus & simiis.

De viro qui putabatur ex vacca natus disquisitio.

Cæsalpini opinio de homine ex putrefactione examinata.

Monstra ex diuina vltione.

Docomenses caudati.

Angli caudati.

Q. 15. An sint vlli dæmones succubæ & incubi, & an ex tali copula proles nasci queat?

Probatur solere hoc dæmones, & agere & pati. A

Probatur posse ex incubo dæmone nasci prolem, & explicatur, quo id modo fieri queat. B

Dæmones inter se non multiplicantur, contra Nissenum, non habent corpora aërea, contra Caietanum. Nec etiam proprium semen, contra Tertullianus Iosephum & alios veteres.

Sententia Chrysostomi & Cassiani explicata.

Respondetur contrariis argumentis. C

Exempla natorum ex tali commistione, Semidei Gentilium, Merlinus, Hunni, Cliuiæ duces, Iaponum Xaca, muliercula Louaniensis, & alij multi. Corocôton.

Ex diuersa specie posse aliquid nasci.

Marci Ephesij argumentum refellitur & explicatur. D

Ex succuba dæmone prolem suscipi non posse. E

De Melusina, & stemmate Comitum Pictauorum, & Andegauensium, de Bauari vxore resuscitata, & postea euanescente. De Cambionibus seu vagionibus.

De puero Gallaeco seu Asture. F

Quomodo Dæmon virginem possit illæso claustro impregnare? Non potest idem in partu.

Caluinistæ virginitatem adimunt Deiparæ.

Explicatur narratio Niderij de Virgine Bambergensi.

De miris aliis conceptibus, Hebræorum fabula de filia Ieremiæ & nepote eius.

Dæmones cum sagis interdum exercere libidinem præposteram.

An gigantes à dæmone produci queant. fuisse Gig. probatur.

Gigas Antuerpiensis defenditur contra Goropium.

Siculi Gigantes, Britanni & alij.

Quid Galen. vocet ἐνδιάθετον λόγον. contra Eras. A
Cardinalis Hosius explicatus.
Sunt quædam in illis rationem & prudentiam & prouidentiam imitantia. Quomodo scriptores intelligendi qui rationem videntur tribuere, & prudentiam.
Quomodo animalia tendant in suum finem, & an eum cognoscant. B
Alius est finis rei particularis, alius vniuersi.
Pulcher & acutus discursus Hieron. Fracastorij.

Q. 21. An possint dæmones facere vt homo non sentiat, vel vt longissimo tempore dormiat, aut inediam ferat?

Iamblici locus notatus. A
Cur Deus solitus permittere, vt Martyres gladio necarentur: quos a bestiis, flammis, & similibus præstiterat illæsos? Locus ad Hebr. 11. v. 34. B
Superstitiosa quibus aliqui se putant inuulnerabiles. arma incantata. Crucifixus compunctus. Camisia infermi. Orat. Leonis Pap. & Caro. Magn.
Exemplum cuiusdam Quirini Belgæ sic decepti. Item Scafij alius Heluetij.
Vnde fiat, vt quidam malefici tam fortiter & constanter sustineant tormenta. B
Causæ tres.
De stigmate quod sagis dæmon imprimit. & mirum de stigmate Ioann. de Vaulx. & alia quædam exempla. C
De diuturno quorumdam somno disquisitio: rustici Germani, ebriorum in Apaturiis, Epimenidis, Heroum Sardorum, Septem dormientium. C
Quo pacto contingat, vt quis diu perferat inediam. de herba Coca, Scythica & aliis. D
Locus Hippocratis.
Exempla vera, de Anglicana puella. Sacerdote Gallo. puella Spirensi.
De sanctorum inediis miraculosis. Baccius refutatus.

Q. 22. An magicis artibus opera dæmonum sexus mutari queat?

Exempla eorum, qui ex mulieribus facti viri: vetera ex Plinio & Gellio, & Hippocrate & aliis. A
Gallina in gallum conuersa. Iouianus in Neapolitana Historia & Sabellicus multa exempla ponunt, quæ in Italia contigerunt. D
Alia duo mira valde, quæ in Hispania.
Alia duo apud Fulgosum, vt & duo olim apud Phlegontem.
Alia in Picardia.
Ratio naturalis qua hoc contingat. B
Suspicio, hos androgynos factos. Si fit natura: posse à dæmone id procurari.
Exempla dæmoniaca commutationis per idola. Non posse ex viro fœminam fieri.
Ausonij locus de hac re non credibilis.
Opinio auctoris de hyæna. E

Q. 23. An dæmon possit seni iuuentam reddere?

Problematicè deciditur, quoad accidentia, quæ senium à iuuentute discriminant, posse.
Explicantur Ouidij & poetarum dicta de tali Metamorphosi. A
Locus Psal. 102. v. 5. & Esai. 40. v. fin. de aquila iuuentute. Serpens cum liberida ponit senium.
Fabula de asino ferente poculum iuuentutis. Coruicani iidem.
Exempla senum, iuuentuti restitutorum historica. B
Tarentinus quidam senex. Et alius Ruſanus. Et abbatissa Monuedrensis.
Indus quidam. Fons in Bonica id præstans, alius in Lucaia.
Vita humana periodus quæ & quomodo intelligendus C
Locus Genes. 6. v. 6.
Locus Deutero. 31. v. 2. Valesius reprehensus.
An humidum radicale possit reparari?
Quod ita, non tamen posset sic vita æternari. D
De ligno vitæ locus Genes. 2. v. 9. expensus.

Q. 24. Quid magia possit circa animam quamdiu illa corpus suum informat?

Quid possit in sensus externos. A
Zaradsthyli.
Achæmenidon.
Adamantis.
Otriussa.
Potamantis.
Theangelis.
Manicum Salomum.
Gelotophyllis.
Oenotheris & similes.
Quid in sensum internum, maximè phantasiam.
Quid in appetitum concupiscibilem & irascibilem.
Concupiscentiæ motus non sunt peccata contra hæreticos.
Quid possit in memoriā. Memoria mira Athalidæ, & Apollonij. Obliuio Sacerdotis Germani, & Simonis Turbaij Angli. B
Quid in intellectū. Contrariæ operationes bonorum & malorum Angelorum.
Possitne dæmon artes & scientias intellectui inferere, & quomodo? Exemplum tempore sancti Norberti. Anabaptistarum hodie. Et Sagarum per vnctionem in Germania. C
Modus & vsus vnguenti ex putri corpore confecti.
Ritus promotionis ad magisterium lamiarum.
Discutitur opinio eorum, & detegitur fallacia dæmonis. Hist. de B. Ignatio Loyola.
De Chrysanthij Sardiani filio. Item Euage, Thynico, Amphiarao, Anu Pindari, Sopatra, recens de Romano Ramirez Moriscone in Hispania. D
Quid & quam modicum possit in voluntatem. Voluntas cogi nequit, contra hæreticos. Locus 1. Cor. 10. v. 13. explicatus, contra quosdam. Nec eos cogi posse, qui sunt in Mortali. Nec impedire potest, ne sagæ queant pœnitere, cōtra dubitationem Nicol. Remigij. B. Angela de Fulgino vexationes in voluntate vehementissima. E

Q. 25. Quid Diabolus queat in anima à corpore separanda, ipsaque separatione? vbi de ecstasi & admirandis circa cadauera.

Ecstasis naturalis, & dæmoniaca modi. A
Lapporum ecstasis mira. Olaus notatus.
Errores hac in re Cardani, de spontaneo raptu. B
Virgines Cæsaraugustanæ, & Magdalenæ Crucia raptus. Bodini error refellitur de anima corpus relinquente. De ere Armenio, de Aristea Proconesio. De anima militis ex ore imagine mustelæ egressa & ingressa. Finnis, Hermotimo. Locus psalm. 115. v. 15. Qualis D. Pauli raptus? dubium, nec sequenda decisio B. Hildegardis. Aphæresia & ecstasis differunt. C
Error refellitur confundentium raptus diuinos cum magicis.

magicis. De raptu disquiruntur scripta Mocenigi. Quale sit subiectum raptus. Quæ causa formalis. Quæ finalis. Quæ efficiens, & quomodo hæc duplex. Quomodo concurrat intellectus agens. Raptus supernaturalis ex parte hominis est inuoluntarius. Exemplum virginis Burgensis. D

Non potest intellectus agens solus esse causa raptus efficiens. Deus quomodo intellectus, & multa cognoscat extra se. Auerroes suos inducit in graues errores. An raptus omnis successiuus. Diabolus potest occidere homines. Multa potest in cadaueribus mortuorum. E

Vt sanguis fluat, vt cadauera non puteant, nec putrescant. Hoc etiam naturaliter fit, vt in cadaueribus Persarum. Et vnde hoc proueniat, diuersæ causæ. De cadauere in Elea. Item ne cadauer comburi possit, quæ causa. Vt capilli & barba defunctorum crescant. Miraculum crucifixi Damnensis. Furor iconoclasticus.

Miraculum in puero Lintzienzi.

Q. 26. An opera dæmonum fieri possit, vt spiritus seu animæ defunctorum viuentibus appareant?

Virum animæ vmquam queant apparere. Et fusissime probatur pars affirmatiua contra Epicureos, Lutheranos & alios nostri temporis hæreticos. A

Sect. 1. *Notata temeritas Magij, Tiraquelli & aliorum.* B

Gentilium prisca sententia, etsi vana, pro nobis tamen. Patet verbis poëtarum, patet ex Necromantia. Et ritu animas peregrè mortuorum in patriam reuocandi. Violenter occisos, esse vexatores suorum homicidarum. Remuria, Silicernia, culinæ, parentationes. Platonis & sectatorum de hac re doctrina. Quid Genij, Lares, Larue, Lemures, Manes. Differentia animæ, vmbræ, simulacri. Exempla apparitionum à gentilibus tradita varia. Larnum. C

Sect. 2. *Philosophia recta idem docet.*

Quomodo anima sit in loco, & moueatur localiter. Conciliantur modi loquendi varij. Posset vna anima in pluribus locis esse, & quo pacto. Quomodo moueatur loco. Quomodo corpus subeat & intret.

Posse animas oculis corporeis, vel alio sensu percipi, & quomodo. D

Cardinalis dictum ridiculum explosum.

Cæsarij Cisterciensis dictum de forma animæ separatæ perpensum & explicatum. Visio & visum differunt. Apparitio triplex. Intellectualis, imaginaria, corporata, & quid singula. quo pacto fiat spiritualis, quo pacto corporea. An animæ seu spiritus defunctorum aliquando assumant corpora. E

Moses quo in monte Thabor modo apparuerit. Temerariè dictum Aug. Thuani & iudicium de eius Tragedia. Item de iis qui cum Christo Domino resurrexerunt.

Quando anima apparet in corpore aëreo, an ipsa, an angelus hoc fabricetur, & quo pacto? Item quomodo subeat corpus & illud moueat. F

Sect. 3. *Quo pacto deceat, & vtile sit, Deum hoc aliquando permittere.* G

Est vtile ipsis animabus.

Locus 2. Corin. 5. v. 4.

Est vtile nobis viuentibus.

Quo pacto spiritus à dæmonibus vel angelis bonis discernendi. H

A *Iacobi de Chusa liber hoc docens. Et alius Thyræi.*

Regulæ ad dignoscendum dæmonem ab angelo vel anima beati.

Quomodo discerni queat damnata anima, à dæmone.

De anima Andreæ Romani de iis ad æternum damnati dicuntur reuixisse.

Quo pacto angelorum & beatorum ab inuicem.

Angelus apparuit Anachoretæ, in forma senis, D. Augustino in forma pueri, Vt & B. Dorotheæ, a ut forte habitu fæmineo, & in forma columbæ, Et aliis aquila.

Sect. 4. *Probatio ab auctoritate, Philosophorum, Astrologorum, Chaldæorum, Mahumetanorum,* K
B *Rabbinorum, Magorum, Indorum, Item legum, & Iuris interpretum.* L

Item sacra scriptura veteris & noui testamenti. 1. Reg. 28. Samuëlis anima verè excitata defenditur. Refelluntur obiectiones Lutheri. probatur exemplis Mosis, Ieremiæ & Oniæ. Locus, Luc. 24. v. 37. Ioan. 20. v. 19. Math. 14. v. 16. Act. 12. v. 15. Gal. 5. v. 16. & 17. 1. Pet. 3. v. 19. & c. 4. v. 1.

Sect. 5. *Probatio ab exemplis & auctoritate scriptorum, qui singulis seculis vixerunt. Ostenditur eorum dicta simpliciter, & citra metaphoram accipienda.* N

Seculo 1.
- *B. Virginis.*
- C *Christi Domini semel.* — *Petro.* / *Carpo.*
- *B. Valeria.*

Seculo 2.
- *Apparere* — *Iustinus Martyr.*
- *Testantur* — *Tertullianus.* / *Origenes.* O
- *Apparuere.* — *S. Potamiena & alij.*

Seculo 3.
- *S. Maria virgo, & B. Ioannes.*
- *Martyres Africani varij.*
- *B. Cyprianus.*

Seculo 4.
- *B. Petrus.*
- D *B. Agnes.*
- *B. Agatha.*
- *Christus Dominus.*
- *Petrus & Paulus.*
- *B. Virgo Maria.*
- *Spiridion & Triphillius.*
- *Filia patri Spiridionis respondit.*
- *Duo Episcopi mortui subscripsere.*
- *Explicatur Canon conc. Elibertiani.*
- *B. Virgo iterum cum S. Mercurio.*
- *Item S. Artemius.*
- *S. Febronia. D. Ammon.*
- *Iterum B. Virgo. & anima.*
- *Eatrquis.*
- E *D. Cæsarius. D. Paulus. S. Mamano.*
- *Hoc tenuere D. Basilius. Nazianzen. & Nemesius.*

Apparuere.
- *D. Martinus.*
- *S. Ioannes Baptista.*
- *S. Geruas. & Protbas.*
- *S. Ambrosius.*
- *S. Eulalia.*
- *S. Fructuosus.*
- *Latro quidam insepultus D. Germano.*
- *Felix Nolanus, & alij multi,*

Seculo. 5. tenuere hoc. — vt Basili. Mart. Euagr. philos. Gamaliel. S. Stephanus Micheas & Abacuc. S. Zacharias Euthimius. B. virgo cum SS. Ioanne Baptista & Euangelista. S. Ianuarius. S. Appollinar. S. Cyprianus. S. Eulalia. iterum S. Petr. S. Leo. S. Barnab. D. Hieronymus, & explicatur. A

Seculo 6.
- Apparuere. — D. Augustinus, & explicatur. D. Chrysostomus, & explicatur. B
- Auctor epist. Ad Cyrill. de morte Hieron. Theodoretus. Damnatus quidã. B. R. Virgo sæpius. S. Ioann. Silentiarius. D. Bartholomaus. Macedonius Patriarcha. Theodoricus rex. Nestorius, & alii heretici. Principes Apostolorum. S. Stephanus, S. Eutichius. S. Tetricus & socii Episc. S. Sergius.

Seculo 7.
- Apparuere. — Tenuere hoc seculo hanc sententiam, Procopius, Euagrius & alii. B. Musæ apparuit Dei Spara SS. Iuuenalis & Eleuth. Theodor. rex, & monialis quad. Pascasius, & Balnei Dominus. Iustus monachus. Deipara apparuit S. Ildephonso. S. Leocadia. C
- tenuere hanc sententiam. — D. Gregorius Magn. Gregorius Turonens. S. Ildephonsus. S. Isidorus.

Seculo 8.
- Apparuere. — S. Suibertus. Deipara, T B. Sabinus SS. Euphemia & Glyceria, B. Tharasius. S. Andraas. S. Gertrudis. D. Iacobus maior. Iulianus Pomerius, Venerabilis Beda. Constantinus Episcopus. Paulus Diaconus. D. Iacobus Apostolus. D. Maurilius D

Seculo 9. Tenuere. — Pandulphus tyrannus. & demones.

Seculo 10.
- Apparuere. — Iulian. Toletan. iunior Theophilactus.
- Tenuere. — S. Libuinus. SS. Petr. & Paulus. B. Virgo. S. E

Apparẽt. Tenent. — Mauricius D. Iacob. V Euthymius Monachus Hugo Ætherianus.

Seculo 11. Apparuere. — Christus, Deipara, BB. Apostoli & multi Angeli. D. Andr. B. Adimirus. Quidam amicus Dunstani. B. Odilo. Fauentini duo. Benedictus 8. & 9. B. Gregorius. Canonicus Parisiensis. Episcopus

Seculo 12. Tenent. Apparuere. — Coloniensis. S. Benno. Petrus Damianus. Guilhelmus Tyrius. Christus, D. Isidorus. B. Virgo. Benedict. X. A

Tenent. — B. Norberius, Gualdricus. Dodechinus. D. Bernardus, Petrus Cluniacensis. Rupertus, & Honor. Augusto dunens.

Seculo 13. — Apparuere B. Vrsul. & innumere. apud auctores citatos. & de Martino Presbytero Canonico Regulari Legionense eiúsque scriptis. B

Seculo 14.
- tenuere hanc sententiã plurimi. — Vincentius Belluacens. Cæsarius Cisterciensis. Helinandus. Thomas Cantiprat. D. Thomas. D. Bonauent. & Guilhelm. Paris.
- tenuere hoc. — Scotus. Richar. de Mediauilla Paludan.

Seculo 15. Tenuere. — S. Antoninus. Gerson. Iacobus Cusanus, Dionys. Carthusiam. & epis. Abulens. Tostatus, qui omnes varia suppeditant exempla.

C Seculo 17. — Tenuere & exempla retulere Catholici plurimi, iidémque viri doctissimi, in libris Theologic. Domin. Sotus, Pelitanus, Canis. Maldonat. Bellarmin. Valencia, Tyreus, Angles in scriptis X. Historicis, Alb. Krãtzius, Marul. Egbat. Sabellic, Fuglos. Iouius, Baron. Sigon. Osor. & Maffeius.

Variis tẽporibus appar. — Senior quidam excommunicatus sed martyr. Historia Vdonis Episcopi Magdeburgẽ. & Galeatii Sfortiæ. Alodisii Imolensis pater. Ferdinandus rex Neapolitan. locus Guicciardinii. Ioã. Picus Mirandula Comes Marsilius Ficinus. Peri de Paz. tribuni, Catharinę Indę exempli. D

Questio de spectris similis causę Scaurianę ostenditur.

Y

Sect. 6. Soluuntur argumenta aduersariorum, Melanchthonis, Ioannis Riuii, Marbachii, Centuriatorum, & Lauatheri. locus Luc. 14. v. 26. Item 2. Petr. 3. v. 4. 1. Thessal. 4. v. 15. Dormientes pro morientibus in SS. locus 2. Reg. 14. v. 14. Psal. 102. v. 15. & 16. Iob. 7. v. 9. E

Sententia Patrũ explicata. — D. Augustini, Anastasii Nisseni, D. Chrysostomi, & Z Theophilacti, & Tertulliani.

Sect. 7. Demones non possunt exhibere veras defunctorum animas. Superstitiosum est, putare animas eorum, qui morituri dexteram porrexerint, apparituras. Periculosum pasci cum moriente vt apparet. Exemplum S. Lutgardis. Exemplum Monachorum Zamorensium.

cere? A
Spectra famularia, in Borussia Koltri *seu* Koboldi, *Sueonum* Trolli. Q
Gutelkens Rabauterkens.
Eros & Anteros. Montani virunculi in fodinis. Dæmones metallici.
Combali. *Dæmones nõ sunt animantia contra Georg. Vallam.*
Theophrasti Paracelsi hæresis de quatuor hominum speciebus confutata.
Dæmonum thesauros custodientium spectra. Fugarunt Cabaden Persarum Regem. B Thesaurus Basileensis.
Cur ficta fabula custodis aureorum malorum, & aurei velleris, & in thesauris cur soliti poni serpentes aurei. Magus thesaurum quærens oppressus. B
Q.28. Quomodo possit dæmon, cùm sit inuisibilis se visibilem corporeis oculis exhibere?
Sect.1. *Quo pacto possit assumere, & mouere cadauer aliquod, & in illo comparere.*
Potest illud sic temperare, vt sensum tactûs fallat.
Locus Luc. vlt. v.39.
Cur hæc cadauera sentiantur frigida.
Illusio militis cuiusdam.
Historia Polycriti & alia Machatis, & Philenij.
Phlegontis *laus.*
Baltazus dæmon sic apparuit.
Agrippa facinus simile, & aliorum aliquot exempla. C
sic etiam plerumque sagarum amasij.
Sagarum odor cadauerosus vnde?
Sect.2 *Quo pacto possit sibi formare corpus ex elementis, & in illo mouere & apparere.*
Non assumit ex solo aere.
Error Magorum Mantensium.
Potest exhibere solidum palpabile.
Locus Genes.19.
Locus Virgilii.
Dæmon sæpe apparet in forma vaporis.
Dæmoniacorum *apparitionum exempla.*
Fratrum Tarquiniorum.
Athenodori, Facij Cardani, Philippi Melanchtonis colloquia cum dæmonico spectro. D
Persa *intastuosi.*
& alia plurima, & quotiescunque euanescunt.
Discrimen *harum duarum assumptionum.*
Vnde proueniat facilitas molis augendæ, & minuendæ in spectris?
Genus mirum per statiunculas seu figmenta.
Sect.3 *An dæmon possit tam accuratè corpus effingere vt nullo signo queat dignosci?*
De signis quibus dæmon dignoscitur.
S. Alberto abiectum spectrum.
Cur nondum visus in forma agni, vel columbæ. Cur in formis, hirci, canis, catti, equi, mustelæ, vespertilionis, Galli gallinacei, & innumera alia.
S A H I R *cur dæmon.* ματαῖος *& Follet, seu Fatuellus.* E
Item in forma Dei, vel Christi Domini, vel Angeli: humanam formam induit omnis conditionis, sexus, ætatis: probatum id exemplis.
Qui defectus vt plurimum in eius apparitionibus.
Cur morientibus semper adeò terribilis appareat.
Quomodo loqui possit in corpore assumpto?
An possit audiri & videri tantùm à quibus vult ipse?
Capita seu caluaria quæ loquelam imitata, exempla vetera, nouaque quomodo fiat hæc locutio?
Sect. vltim. *An liceat procurare vt appareant nobis spectra?*
Cur antiquis tam crebrò dæmones visi, nobis tam rarò?

Q.29. An diabolus possit facere, vt homo verè resurgat?

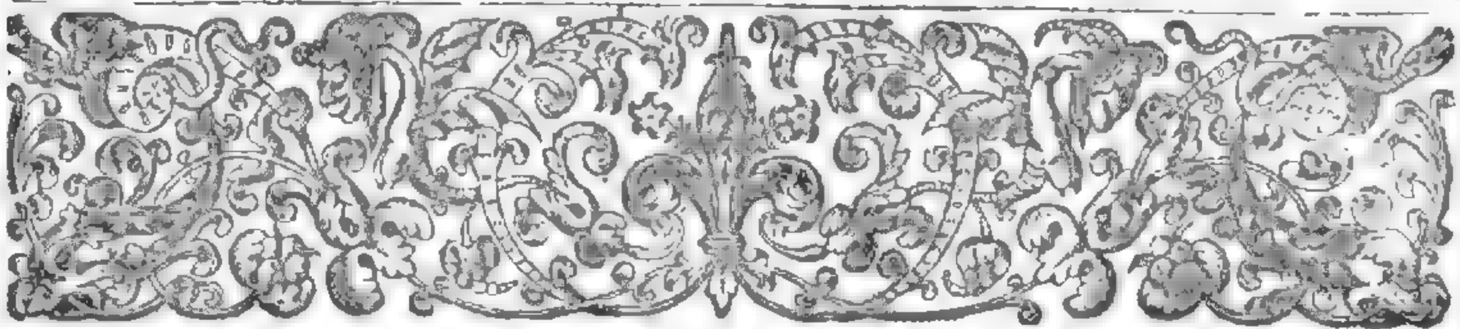
Sect.1, *Errores hac de re varii.* A
Animalia quæ nascuntur ex putrefactione, posset viuificare.
Viciculinus auis.
Perfectiora, non posset.
Idem numero reproducere non potest.
Non potest facere, vt anima vnius bruti migret, vel informet corpus alterius bruti.
Hominem nullo modo potest viuificare. B
Possunt simulatas resurrectiones facere subintrando in corpora.
Louanij id olim Cornel. Agrippa curante factum.
Sect. 2. *Discussa exempla falsarum resurrectionum primò fabulosarum: deinde cæterorum Gentilium: vt Galeni, Zacla, Apollonij, Simonis Magi, Enarchi.*
Mirum exemplum, &c. recens ex Nicol. Remigio.
Mortuus amplectens Comitem Richardum.
Populi Lucomoriæ quotannis redeuntes.
Dæmonum in his fraus.
aliquando substituit alios ac supponit.
aliquando ipse corpora subintrat & mouet.
Apulei, Platonis, Philostrati loca.
aliquando fingit mortuos, qui non sunt. D
De morbis qui faciunt, vt quis mortuus appareat.
De bobus quas striges putant resuscitari.
Ioannis Duns Scoti mors. E
Christi Domini & Sanctorum resuscitationes, quo pacto ab his morbis Discernantur.

Q.30. Quid magia possit in ipsos cacodæmones?

Sect.1. *Battiadis & Campestris libri.* A
Quam vim habeant boni Angeli in malos.
Quam cacodæmones in inuicem.
Species eorum.
Pythonici, Paredrij, Catabolici Oniropompi.
An sit subordinatio inter malos genios.
Iob. locus c.9. v.13.
Cassiani locus.
Locus ad Ephes. vlt. v.12.
Certamina Magorum.
Vnum in Burgundia.
Secundum in Anglia.
Tertium in Germania.
Quartum in Bohemia.
Quintum in Suecia.
Sextum in Dania.
Septimum in Græcia.
Sect.2. *Sancti homines quantam vim acceperint magos & dæmones compescendi.*
vis exorcismi.
Salomonis exorcismi quales.
locus Luc.11. v.19.
Dæmones *à Magis non coguntur, sed ex pacto obtemperant tantùm.*
Magi vim non habent eliciendi manes vel spectra.
Varia exempla.
imprimis Ioannis Teutonici.
nec habent vim euocandi vrbium custodes.
Sanctis vis ista quandoque concessa. E
Sect. 3. *Res corporeæ, vt herba quædam, thura, vnctiones & verbera, quam vim habent in dæmone accuratè disputatum.*
Errores hac in re varii infidelium: sed & abusus Ca-

FINIS.

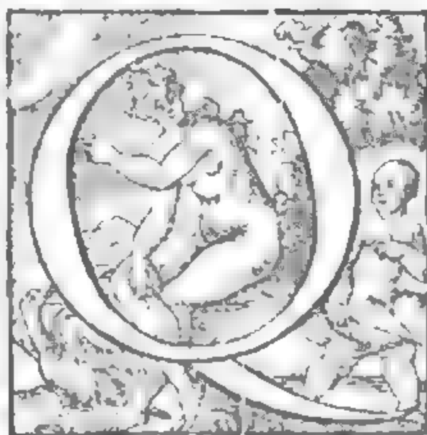
MARTINI DELRIO MAGICAR. DISQVISITION. LIBER SECVNDVS, QVI EST

DE MAGIA DÆMONIACA.

Præcipua hæc operis nostri tractatio est,& ideò pluribus capitibus,siue quæstionibus, luculenter quoad poterimus,discutienda. Sit,

QVÆSTIO I.

An sit aliqua Magia dæmoniaca?

A

QVI *dæmones esse negant,etiam hanc esse negarunt* cũ Sadducæis, Democrito, Aristotele, Auerroe & Simplicio, *quorum sententia est impia & heretica.* Nam & *dæmones esse & dæmoniacã Magiã*; quæ nec industria aut artificio hominum, nec naturalibus causis, sed immateriali quapiam & separata virtute nititur, hoc & sacræ scripturæ testimoniis,& omnium ætatum memoria atque experimẽtis tam est compertum, vt velle probare, nihil sit aliud quàm lychnis accensis meridianæ luci opitulari. Hoc probant cum B Augustino Theologi Catholici omnes [a], & philosophi pleriq; Trismegistus & Pythagoręi, ex Platonicis,Psellus,Plotinus,Proclus,Iamblicus,Chalcidius & Apuleius; ex Aristotelicis, Theophrastus Ammonius, Philoponus,Auicenna & Algazel. Anne dare responsa de furtis occultis, & de thesauris; consequi scientias nonnullas statim,& sine labore addiscẽdi; subtrahere corpus præsens oculis videntium, & innumera huiusmodi,queunt reduci ad vllam aliam causam; quàm intellectualem aliquam & separatam naturam; Deniq; scimus Salmanticæ,& Toleti in Hispaniâ; & in Italia,ad lacum Nursinum,& in spelęo Visigniano, adhuc auorũ memoria huius Goëtiæ celebres scholas fuisse [b].

a Augus. lib. 11. de ciu. Dei. c.6 D. Th. li.3. contra gẽt.c. 104. & qui optime, Victorii, de Magia nu. 9.

b Vide Laur. Anania lib.3. de nat. dæmon. fol. 104.

QVÆSTIO II.

Vnde sit hæc Magia, siue quem habeat primum auctorem?

A SVnt qui dæmones esse fateantur,sed negent tamen hanc Magiam à dæmonibus seu diabolis manasse:tribuunt autem effectus eius vel immediatè Deo per Magos huiusmodi operanti; vel Deo per angelos bonos ea perficienti. Priores *dicunt esse quasdam gratias gratis datas*, sicut sunt gratiæ linguarum,sanitatum [a]; & hæc dona vt Balaamo [b], sic & aliis improbis concedi non raro solere [c].

Dico primò, *hæc sententia est merè blasphema*, tribuit enim Magicis artibus id quod est proprium gratiarum gratis datarum; & cum veris miraculis præstigias confundit. Deinde gratuita Dei dona subiicit humano artificio, & certis ac ridiculis obseruationibus. Denique iniquè & inuidè Deus vetaret, id quod ipse hominibus, vti gratiam, gratiosè largiatur. Aduersariorum argumenta ex locis illis scripturæ petita, solùm probant, aliquatenus similes effectus per artes magicas & per gratias gratis datas fieri; Deum quoque per malos aliquando miracula edere, ad fidei & diuinæ gloriæ propagationem. Accedit, quod qui ex dono gratiæ gratis datæ operatur; ille ad certum tempus, occasionem, aut ceremonias certas non restringitur, vt solent magi; qui, si vel in minimo defecerint, nihil efficiunt. Nec etiam huiusmodi Dei dona gratuita possunt aliis, per disciplinæ ac præceptorum modum, tradi: Magi verò suis discipulis hanc Magicam tradunt; & auditores, magistrorum secuti præcepta, quæ magistri, eadem operantur.

a 1. Corin. 12. v. 8.
b Nu. 23.
c Matt. 7. 22. 1. Cor. 13. v. 1.

Alii dicunt *hos esse effectus bonorum Angelorum*, quos per excellentiam vocant, *Spiritus*. Sic iactitabat his annis celebris ille magus Scotus Parmensis, qui Gebhardum Truchsesium Episcopatus Vbiorum Apostatam dementauit: estq; peruetus impostura magorum maximè Platonicorum, Iamblici, Porphyrii, Plotini, Procli & Iuliani Apostatæ. Ex quorum traditione, *Magia* omnis diuiditur in *Albam*, quam censent esse licitam; & *Nigram*, quæ sit illicita. Albam ergo vocant *θεουργίαν*, & Nigrã *γοητείαν*. Verùm hanc fictitiam planè & palliatam Theurgiam satis ipse Archimagus [d] reiicit, cùm disertis verbis testatur *sæpissimè sub nominibus Dei & Angelorum, malis dæmonum fallaciis eam obstringi.*

d l. de vanit. scien.

& licet eius ceremoniarum pars maxima, munditiam animi, corporis & rerum externarum, votaq́ue ostentet, immundos tamen spiritus & deceptrices potestates hanc exquirere, vt adorentur pro Diis.] postea addit, *huius speciem esse artem Almadel, artem notoriam, artem Paulinam, artem reuelationum, & huiusmodi superstitionum plura, quæ eo ipso* (inquit) *sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.*] Habeat illi hoc Principis & antesignani sui de hac *albâ Magiâ* iudicium, ab homine mendaci veritatem meram. Damnat eandem Theurgiam D. Augustinus lib. de vtilitate credendi contra Manichæos. His adde fictitiam illam artem *Planetariam*, laminis inscriptam, & ad Carolum Magnum à quodam Bedæ discipulo (*sic mentiuntur & Alkindum Alcuino supponunt*) missam, vtilem (*scilicet*) obtinendæ omni cognitioni supernaturali artium & scientiarum, & consequendis dignitatibus diuitiis, robori, amoris fruitioni, &c.

Dico Secundò cum Catholicis, *vt nec per se, sic nec per bonos angelos hii magicis operationibus Deum se immiscere magis quàm cæteris rebus, in quibus concurrit, vt causa vniuersalis. Quare censeo hæc omnia vt instituta fuere à malis angelis, sic etiam ab illis perfici & administrari, & contrarium est erroneum.*]

.illud od in .c.qui si v. vlt. .g. 2. & isc. in .n.36.q.

Probatur primò ex variis Canonum rescriptis quæ Gratianus exhibet causâ XXVI. Secundò ex Parisiensibus articulis, nono, decimonono, & vicesimo tertio. Verba sunt, *quod Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones suis incantationibus obedire*: Error. *Quod boni angeli includantur in lapidibus & consecrent imagines, vel vestimenta, aut alia faciant, quæ in istis artibus continentur*: Error & blasphemia. *Quod aliqui dæmones boni sint, alii omnia scientes, alii nec damnati nec saluati.* Error.]

Tertiò ex his Arnobii *Com. Gent. Magi nō tātùm, sciunt dæmonas, sed etiam quicquid miraculi edunt, per dæmonas faciunt: illis aspirantibus & infundentibus præstigias edunt, vel quæ sunt non videri &c.* & ex his Ioan. Salisberiensis lib. 1. de nugis curialium c. 9. *Eos autem qui nocentiora præstigia artesque magicas, & varias species mathematicæ reprobatæ exercent; iampridem sancti Patres ab aula iusserunt exire, eo quod omnia hæc artificia, vel potius maleficia pestifera quadam familiaritate dæmonum & hominum nouerunt profluxisse.*]

Deinde probatur ratione, hos spiritus bonos dici non posse. tum quia iubent se tanquam Deos adorari, & sacrificia sibi fieri; quod boni angeli iubere nequeunt. tum quia hæ artes nō minus diriguntur ad inferendū aliis exitiū, per furta, neces, adulteria, &c. quàm ad iuuandum. tum quia miscent multa mendacia & deceptiones. tum quia docentur Magi in spiritus vti imperio, & coactione, immò & minis rerum impossibilium ac planè absurdarum, vt apud Eusebium[a] docet Porphyrius quorum nihil bonis angelis potest conuenire.

.c. d :para- .c a.6. ar.a.an.

Hinc apparet consideranter legendum Glycā,[b] dum Magiam sic distinguit à Goetia, quòd illa, sit beneficorum geniorum ad boni alicuius effectionem. Goetiā, maleficorum ad mali effectionem. Nā non tantum impropriè vsurpauit nomen Magiæ genericum, pro specifico theurgiæ, sed in errorem quoq; labitur ponentium albam Magiam, & eius administrationem bonis angelis tribuentium. Vtq; hoc semel moneam scriptor iste, vt & Cōstā. Manasses, Gregoras, & Nicetas, nimis multum tribuere videtur superstitiosæ prodigiorū obseruationi.

Errauit eundem errorē Palingenius Stellatus, dum in vetito iure libro *Zodiaci 8.* censet aerem etiam bonis dæmonibus plenum esse, quos harum artium auctores facit, & Deos appellat, Plotini & Iamblici deliriis nimis deditus: & quàm non malus poeta, tam non bonus Christianus, vtpote hæreticus potiùs (scripta probant) quàm catholicus. Ausus tamen opus illud Ferrariæ Duci dedicare.

Succedit his *error 3.* eorum, *qui censebant Magicos effectus per animas defunctorum fieri*: quos Catholici Theologi iampridē exploserunt,[c] idq; nō difficulter. nam quæ rationes id conuincunt de bonis spiritibus eædem in animabus beatorum locū habent: quæ verò in purgatorio sunt animæ, nō exeunt, nisi speciali permissione Dei, vt petant suffragia viuorum: animæ deniq; perpetuis addictæ suppliciis, nulla dæmonū licentia vel permissione possunt exire, vtpote, diuino iussu, pessimo carceri mancipatæ. Apertissimæ sunt igitur imposturæ: quæ de euocandis per *Grimoyrā* animabus. Necromantici confinxere. Si exirent, ad vnius Dei exirēt imperiū. cur verò id Deus iubeat vel permittat, causa subest nulla. Vt ad Magorū preces & incantationes id iubeat, impium est opinari.[d]

c Victor. de Magia nu.17. Angies in 2. sentent. q de arte Magica a.2.

b vide Anan. lib. 3. de Nat. dem. fol. 97. Petri Thyrei lib. 1. de apparit. spirit. c. 11. à num. 216. & c. 13. à num. 302.

Præcipua ergo efficiens causā istarū artium est, ipse Diabolus, proxima, est humani ingenii ex originali labe detorta indoles, quam festiui Apologi frondibus velatam nobis protulit, perquam falsè, Cælius Calcagninus *Libello de Amatoria Magia*, cuius verba non piget adscribere, & vos, ni fallor, legere iuuabit: *Vanitas* (inquit) *olim iuncta miraculo, furtiuo concubitu genuit* Magiā *secundam cognomine, reformidansque ne forte* veritas, *cum qua perpetuas inimicitias gerit, à qua etiā paribus signis congressa, sæpius profligata est, suum partum enecaret, illum* impudentiæ *ac timori iunctis connubiali fœdere cōmendauit: at illi in sinu* incomprehensibilitatis *è vestigio collocarūt furtim, & sub* præstigiarum *crepundiis educandam. Quæ mox in grandiorem ætatem adulta, iamq; pinnulis præmunita, euolauit in* fatuorum arces, *ibique nidulans,* credulitatē *peperit. Quæ vtpote parentis beneficiis grata, illam mutuò enutrit, & quasi ἀντιπελαργίζει, alioqui breui interituram.*] Hæc ille, pari acumine & veritate. Pergamus nos quoq; pro *Veritate* confligere, & *Vanitatem* expugnare, & fugatis *timore* ac *impudentia*, labyrinthum illum *incomprehensibilitatis* (quis enim, quæ nihil sunt, vel intelligat, vel comprehendat?) Theologiæ veræ filo permetiri: & *præstigiarum crepundiis* in lucem prolatis, tandem *fatuorum* hanc *artē* demoliri, & è nidulis suis *credulitatem* adeò perniciosam profligare: quod vtinam Deus Opt. Max. nobis largiatur.

QVÆSTIO III.

Quæ sit diuisio dæmoniacæ Magiæ, & de libris eius.

CVm nulla sit *Theurgia* neque *alba Magia*, sequitur, omnem hanc prodigiosam Magiam, non aliam, quàm *Goetiam & nigram*: hanc solemus vocare *Magiam specialem*. eam Archimagus in duas species distinguit. vnam, cuius cultores dicit se dæmoni submittere, ei sacrificare, & eum adorare: alteram quam ipse vellet persuadere à pactocum dæmonibus immunem esse, sed eam dæmonibus vel nutis imperare, virtutéque quadam

diuinorum

diuinorum nominum adiuratos aduocare, & cogere, priorem illam fatetur esse legibus humanis diuinisque vetitam, nefandissimam, & cunctis ignibus plectendam. posteriorem asserit, consequi quidem quod prætendit, nempe dæmones cogere (*quod post ostendetur esse idoneum*) sed tamen manifestis periculis illusionum obnoxiam esse. De priore verū est eius testimoniū, de posteriore bis *mentitur: primò, dum negat eam nisi fœdere cum dæmonibus initio*: nam reuerā semper expresso vel tacito pacto corrumpitur? *Secundo, cùm asserit ea dæmones cogi*, de quo postea. Volunt vetitæ huius Magiæ inuentorem fuisse, quendam Mercurium *sic contra Symmachum. Prudentius, & Salisberiensis lib. 1. Polycrat. c. 9.* alij quendam Zabulum (quem ego non alium existimo ab ipso cacodæmone, cui D. Cyprianus & alij Patres hoc nomen tribuunt) deinde magistrum laudant, quendam Barnabam Cyprium (hunc confinxere in contumeliam D. Barnabæ Apostoli, vt deformi suæ meretrici lenocinarentur.) Item ostentant, paris mendacij iactantiâ, libros Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Pauli, Cypriani, Honorij, Alberti Magni, & aliorum, & blasphemè mentientes dicunt, quæ his libris continentur, ea fuisse tradita ab Adami custode angelo Raziele, & à Tobiæ Comite Raphaële reuelata. Prætexunt etiam Salomonis auctoritatem, cuius quandam *Clauiculam*, (quam egregiè refutat Bap. Segnius *lib. de vero studio Christiano c. 7.*) & aliud ingens *volumen in septem distinctum* obtrudunt, plenum Sacrificiis & incantationibus dæmonum. Hunc librum Iudæi & Arabes in Hispaniâ suis posteris hæreditario iure relinquebant, & per eum mira quædam atque incredibilia operabantur. Sed quotquot inueniri potuerunt exemplaria iustissimè flammis inquisitores fidei concremarunt, & vtinam vltimum exemplar nacti fuissent [a]. Vix dubito aliquod in manus Ioan. Trithemij incidisse, vnde & partitionem & materiam suæ *Steganographiæ*, periculi & superstitionis plenissimæ, acceperit, cuius operis nomen, quod nondum prohibitis ab Ecclesiâ libris sit insertum, suspicor accidisse; quia liber nondum typis vulgatus, in paucorum manus incidit: alioqui, quando prohibiti libri omnes Magici, satis iste prohibitus censendus, qui inter alios familiam ductat. idem dixerim, de Agrippæ libris *tribus de occulta Philosophia*, & omnium perniciosissimo *quarto* seorsim postea addito & edito: necnon de Thomæ Eboracensis, Petri Aponi & similium venenis, *& libro artis Grimosiria*; qui, Patrum nostrorum ætate, circumferebatur, docens mortuorum euocationes. Omnia horum placita scelesta; de antiquioribus etiam illis operæpretium duco Archimagi verba ascribere. credendum illi in arte suâ, nec magistri auctoritatem discipulis licet subterfugere. sic ergo scribit; *Hi libri acutiùs intuenti præceptorum suorum canonem, ritum, consuetudinem verborum, & characterum genus, exstructionis ordinem, insulsam phrasim, apertè sese produnt, nonnisi meras nugas & imposturas continere, & posterioribus temporibus à perditissimis perditionum artificibus esse conflatos, ex prophanis quibusdam obseruationibus, nostræ religionis cærimoniis permixtis, institisque ignotis multis nominibus ac signaculis, vt perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis, & his qui nesciunt bonas litteras.*] Hæc miser ille, qui, videns meliora, in finem vsque vitæ deterioribus adhæsit.

a Eimericus Director. inquisitor. p. 2. c. 28. & Penna ibi comment. 53. meminit Nicetas hist. lib. 4.

QVÆSTIO IV.

De basi Magiæ huius siue de pacto, expresso, & implicito.

CONCL. 1. *Omnes operationes magicæ, velut basi, innituntur pacto per magos cum dæmone inito: ita vt quotiescunque collibitum mago aliquid efficere adminiculo artis suæ, expressè, vel implicitè teneatur à dæmone poscere, vt ex condicto concurrat.*]

Probatur hoc primò Patrum auctoritate. D. Cyprianus [a] dicit, eos habere fœdus cum dæmone. D. Augustini verba [b] retulit Gratianus in Decretorū codicem, quæ sunt ista: *Omnes artes huiusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ, constituta.*]

Probatur deinde ex iure ciuili, sanctione Imperatoriâ [c]; *Multi magicis artibus vsi elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis* (sic legendum) *audent ventilare, vt quisquis suos conficiat malis artibus inimicos: hos (quoniam natura peregrini sunt) feralis pestis absumat.*]

Tertiò, id statuitur credendum articulis Parisiensis scholæ [d] in hæc verba; *Quod inire pactum cum dæmonibus tacitum vel expressum, non sit idololatria vel species idololatriæ*: Error. *Et intendimus esse pactum implicitum in omni obseruatione superstitiosâ, cuius effectus non debet à Deo vel natura rationabiliter exspectari.*]

Quartò id ratio persuadet. hoc enim & multi mali homines optant, & dæmon cupit; nec eorum id vires superat. docet hoc Isaias Propheta [e], apud quem impij dicunt *percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum*. quod sanctus Thomas satis probabili interpretatione Magis accommodat, vt & Pontifices, Ioannes 22. in Extrauag. contra Magos, quæ incipit; *Super specula.* & Sixtus V. in Bulla contra Astrolog. Mali ergo hoc lubenter faciunt, nec minùs ipse dæmon; qui, ipsi quoque Christo Domino, ausus pacti conditionem offerre [f]; *Hæc omnia* (inquit) *tibi dabo, si procidens adoraueris me*: vbi videre licet pactum contractùs Innominati, do vt facias. Ita nunc diabolus Magis ait. *si te mihi addixeris, vlciscar te, ditabo te, &c.* quæ germana & perfecta est pacti formula [g]. Deinde, vt dixi, hęc fiunt operâ dæmonum, non magorum viribus: dæmones ab hominibus cogi nequeunt, vt id faciant: sponte ergo dæmones accurrunt. Dæmones autem graui hominem odio prosequuntur, quare nec putandi gratis accurrere, sed vicissim aliquod operæ suæ precium stipulari. Vnde patet talem esse hanc conuentionem & societatem: qualis est duorum latronum, quorum alter palàm in sylua vagatur, alter clam in subsessis latitat; excitatúsque certo sibilo vel signo prioris, viatorem posterior dolosâ sagittâ transfigit; priore id sæpè nec vidente, nec gnaro, quo necem telo intulerit, in miseri tamen necem consentiente. priori magus, posteriori dæmon similis. Satis enim idonea rei declarandæ similitudo est: quæ petitur à potentibus vindictæ auidis; qui manu promptos sicarios sibi adiungunt; quibus constituto signo innuunt, quos & quando, velint interfici.

Demūm consentiunt hac in re Theologi tam veteres [h], quàm recentiores [i], Iurisconsulti quoque [k] & Medici, *Condronchus lib. 1. de morbis venefic. & Cesalpin. disquisit. dæmon.* & res prorsùs coperta,

a lib. de duplici martyr.
b lib. 2. de doct. Christia. ca. 23. habes. c. illud l. v. vlt. 26. q. 2.
c l. multi. C. de malefi. & mathemat.
d artic. 3.
e c. 28. v. 15.
f Matth. 4. v. 9.
g l. Labeo scribit. l. in rufgent. de pact. Bald. & Caccielu. in tract. de pact.
h D. Tho. 2. 2 q. 96. a 4. Guilh. Paris. Scot. Gabr. Gerson. Trithem. q. 5.
i Abulens. Alph. à Castro, Victoria, Valentia, Binsfeld. Spineus, Ang. Spreoger. & alii.
k Nauarr. Grillan. remig. Binsfeld. prælud. 6. & alij.

vnanimi maleficorum & sagarum confessione, mirè per Europam omnem, & cunctas ætates consentiente. Lucanus etiam dubius licet, tamen huiusmodi fœdus agnouit, eo tantùm deceptus, quod cogi pacto dæmonem existimet [a].

Quis labor hic superis cantus herbásque sequendi
Spernendique timor? cuius commercia pacti
Obstrictos habuere Deos? parêre necesse est,
An iuuat? ignotâ tantum pietate merentur,
An tacitis valuere minis? hoc iuris in omnes
Est illis superos, an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum, qui mundum cogere quicquid
Cogitur ipse potest? *

Solus sagarum patronus recalcitratur, adeò futilibus ratiunculis chartas implens [b]; vt contemnendas potius, & silentio tradendas, quàm refellendas mihi censuerim, maximè cùm alij id diligentiùs, quàm difficiliùs præstiterint [c].

Conc. 2. *hoc pactum dæmoni, liberum est, præstare, vel fallere.*] probatur experientiâ & ratione. ratio docet dæmonem cogi ab homine non posse, vt illet promissis; experientia verò, mendacissimum esse & decipiendi cupidissimum: ideóque rarò præstare, quod pollicitus: cùm verò stat promissis (quod facit nonnunquam) non facit coactus, sed sponte ac subdolè, vt sic magos sibi retineat deuinctos, & alios alliciat, & huiusmodi nugis vim istam inesse persuadeat.

Tertia Concl. *Pactum huiusmodi duplex est, vnum expressum, alterum tacitum: de vtroque vero, non idē per omnia iudiciū.*] Explicāda hæc coclusio potiùs quā pbāda, pro explicatione notāda sequētia.

Primò sciendum *pacti expressi* huius *triplicem esse modum. Primus fit solemnitate varia*, & ipsi cacodæmoni visibiliter in corporeâ aliquâ formâ apparenti, coram testibus, fidelitas, & homagium promittitur [d]. Huiusmodi pactum iniuit nobilis ille ditionis Leodicensis narrante Cæsario Heisterbacensi [e], vbi tamen dæmon loquens audiebatur, sed non cernebatur: hic inter cætera, iuuenis ille inconsultus creatorem suum ore negat, manúque exfestucat, & diabolo homagium præstat; hic vicissim, illi diuitias & honores pollicetur. eō lectorē amando, spondeoque lectionis & laboris sui vberem in legendo fructum relaturum. Huc etiam referendum Theophili Vicedomini factum, *qui ad dignitatem recuperandam, à principe dæmoniorum opem* (vt scribit Sigibertus [f].) *expetijt, & ab eo iussus, abnegare Christum filium Dei eiusque matrem Mariam cum omni Christianismi proposito, & ipsam abnegationem scripto firmare, & scriptam signare, & signatam sibi tradere, eius se seruitio addicere.*] In hac testis fuit Magus, in illa villicus iniquitatis.

Aliquando id faciunt per libellum supplicem, quē diabolo præsentant. Sic nostro tēpore Mantenses in Normandiâ magi libellū conscripserant, quem oblaturi erāt Sibyllis Magiæ Necromanticæ præsidib. cuius summa; Se orare Dominas, vti dignentur libros suos magicos consecrare; ad eum effectū, vt mali spiritus ipsis per omnia promptè obediant, iuxta formulas coniurationis in libris contentas; &, vt vocati, ipsis sine noxâ appareant in formâ pulchri hominis; & ne sit necesse circulum vllum facere, aut subire, in domibus aut agris. Secundò vt Sibyllæ libris signum suum seu characterem imprimant (*tres erant numero libri*) vt plus efficaciæ & dominij libris insit in prædictos spiritus. Tertiò, vt supplices reddantur tuti à iudicum inquisitione & punitione. Quartò vt certa omnia & studia illis prosperè in aulis & amicitiis principū succedant: in ludis quoq; semper quandocunq; volent lucrentur: Quintò ne inimici ipsis valeant nocere. Pro his vicissim polliceri sese, quod prædictas Sibyllas, pro Dominabus & Principibus suis perpetuò sint habituri, & quotannis singulas animas se eis oblaturos (*hoc est necaturos & sacrificaturos, vel certè ad hunc eundem perfidiæ ritum initiaturos hominem vnum*) quamdiu viuant, hoc ipso cōsecrationis librorum die. hac tamē lege vt Sybillæ hæc postulata eis fide bonâ præstarent. Hi Parisiis omnes cū ipsis libris combusti fuere. *Narrat Crespetus li. 1 de odio Satanæ, discursu 15.*

Alius modus priori similis cętera, nisi quod sine testibus peragitur. Tertius per vicarium initur, Magum videlicet, vel tertium aliquem; cùm paciscens dæmonis aspectum vel colloquium reformidat. hoc tertium genus malè Grillandinus *q. 3* vocat *Tacitum*; quamuis enim professio hic fiat alteri, quàm dæmoni, sit tamen expressè, & in dæmonis nomine, vt patet ex iis quæ ipsemet tradit *q. 3. n. 1. & seqq.* Fortassis ad expressum pactū pertinet forma illa rarior, in exemplo Germanicæ feminæ, quæ obuerso tergo, ex balneatorio lebete exsiliens, proclamabat, *Quantum à* CHRISTO *se soluendo recederet, tantùm se ad dæmonem accedere. dicam fusiùs lib. 5.*

His pactis omnib. quædā sunt cōmunia. Primū est abnegare fidē & Christianismū; Dei obedientiæ se subtrahere. B. Virg. Mariæ patrocinium repudiare, & conuitiis insuper incessere. Solēt blasphemè, per contemptum, vocare rufam, latam, extensam. Sic ergo, *venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne salui fiant.* Luc. 8. v. 12. hoc est tollit fidem veram, eiúsq; confessionē, quia diuinos ambit honores (*vide D. Aug. lib. 10. de ciuit. Dei c. 10. & lib. 20. contra Faust. c. 22.*) Ideo cogit *primùm* baptismo renunciare, quo quis vero Deo fuit initiatus. Quare & Hippolytus Martyr *lib. de consum. mundi*, scribit coactūrū dæmonē, vt dicant: *Nego creatorem cœli & terræ, nego baptisma, nego adorationem Deo à me præstari soluā: tibi adhæresco, in te credo.* Ideò vnguē illis dæmon in frontem inijcit, fingens se chrisma abradere & baptismi characterem delere: *Secūdò*, fictè quoque illos nouo tingit lauacro baptismatis. non ignorabat hoc Tertul. *lib. de baptis. Hic quoque studiū* (inquit) *Diaboli recognoscimus, res, Dei æmulātis, cum & ipse baptismum in suis exerceat.* Ideò *tertiò*, negato priore nomine, nouū illis inditur: (vt Rouerēsis *Cano, Barbicapra* vocatus fuit) nōne cognoscis figurā huius rei in præclaris illis Satanæ mēbris? Ægypt. Pharao Iosephi nomen mutat *Gen. 41.* sed S. S. eo illū nomine nunquā cōpellat. Nabuchodonozor alia imponit nomina Danieli & sociis (*Dan. 1.*) sed Daniel semper se Danielem vocat, & tres illi in ipso clybano flāmante, *Benedicite*, canunt, *Anania, Asaria, Misael Domino*: hoc dicētes nimirū, tui ô Deus, non Regis terreni milites sumus. tibi, nō tyranno, nomen dedimus. Abnegare *quartò* patrinis & matrinis cogit, tā baptismi, quàm confirmationis, & nouos illis alios assignat. quia susceptores isti, sunt quasi fidei spōsores, & tenentur, quod credendū, spirituales filios suos docere. *Quintò* dāt diabolo scrutum aliquod vestimenti quia Diabolus partē rerum singularum sibi studet vindicare; ex spiritualib. gratiæ bonis, fidē ac baptismū; ex bonis corporis, sanguinē, vt in sacris Baal. 3. *Reg.* 18. ex bonis naturæ, filias, vt suo loco ostēdetur; ex bonis fortunæ, fragmētū vestis.

fors,

a li. 6. paulo post medium.

* Exēpla pactorum pete ex vita D. Basil. per Amphilochiū conscripta apud Suriū tom. 1. & eod. 10. de Theophilo Adanensi & nobilis Leodiensi apud Cæsar. l. 2. c. 12. de quibus alias.

b l. 6. de præstig. dæmon. & l. de lamiis.

c Binsfel. vbi supra Erastus Bod. & Trithem. d. q. 5.

d Hoc describitur in Malleo malefi. p. 2. q. 1. c. 2. & 2. Alfā C. 1. 0. l. 1. de mal. hæretic. pa. 11. c. 6.

e l. 2. miraculorum, c. 12.

f ann. Domini 537.

Michael Pneumalog. schol. 4.

Michael Pneumalog. schol. 6.

fors, an quia Regi solti substernere vestimenta, in Dominij agnitionem? 4. *Reg.* 9. *Mat.* 21. *Sextò*, iusiurandum dæmoni præstant super circulo in terram sculpto. An, quia circulus expers principij & finis, symbolum est diuinitatis; & terra, scabellū Dei? sic certè vellet eos credere, eū esse Dominum cœli & terræ. An quia circulus contrariā; eo quòd omni caret angulo, habet figurā crucis, quæ valdè angulosa? certè hanc odit vehementer, in qua se triumpharū meminit & mæret. & ideò amat figuram contrariā. inuenias inter magica sigilla crucē in medio circulo locatā, quasi captiuam: quod sigillum (vt Greg. Theologus *contra Iulianum scribens* significat) ille magicis addictissimus apostata sic interpretabatur, vt præsumeret signum crucis calcandū & abolendum planè breui. *Septimò*, petūt à dæmone se deleri *de libro vitæ*, & inscribi *in libro mortis*; & sic legimus Auinionenses Magos inscriptos libro nigerrimo. *Octauò*, pollicentur sacrificia, vt illi Mantenses, de quib. paulò antè sum locutus, & quædā striges promittunt, se singulis mensibus, vel quindenis, vnum infantulū strigando (h. e. exsugendo) occisuras. *sic Spineus q. de strigib. c.* 2. *Nonò* quotannis aliquid suis magistellis dæmonibus pendere tenentur, vt vel plagarum metum, vel earum, quibus ex pacto sunt obnoxij præstationum, redimant vexationem: nec legitimum est aliquid, nisi sit atri coloris. *multis hoc probat Nicol. Remigius lib.* 1. *dæmonolatr. c.* 11.

Decimò, corporis alicui parti, modò huic, modò illi, (frequentiùs latentibus) stigma seu characterem suum, velut de lapide emptis mancipiis fugitiuis, solet imprimere: quod est insensile etiam acu perforatum. Non miraberis, si recorderis Antichristum vltimis temporibus signum bestiæ (*Diaboli*) impressurum manui vel fronti suorum partiariorum, vt in Reuelatione suā D. Ioannes testātur, *Apoc.* 13. *v.* 16. quod litterali sensu de vero charactere seu signo bestiæ accipiendum, cum Primasio & Ansberto *in Apocalyp.* & D. Hippolyto, *d. lib. de consumm. mundi.* Quod dæmon iam ab initio mundi facere consueuit. Amat enim nequissimus Deum imitari; qui in veteri testamento suos signo circumcisionis, in nouo autem signat signo crucis, quod circumcisionis successisse volunt signo Nazianzenus & Hieronymus. Sic etiam Diabolus ab incunabulis Ecclesiæ hæreticos illos, qui Magicis simul impliciti, certa insigniuit notā. Auctores sunt grauissimi, qui docent. Irenæus, cùm tradidisset [a] *Carpocratianos artes magicas & incantationes operari, philtrà quoque, & charitesia, & paredros oniropompos, & reliquas malignationes, dicentes se potestatem habere ad dominandum* * *etiam principibus & fabricationibus mundi huius*; subdit de signo inusto his verbis: *Alij verò ex ipsis signant cauteriantes suos discipulos in posterioribus partibus extantia dextra auris.*] Solitus alios dæmon signare in fronte, vt indicat Tertullianus [b] sic scribens; *A diabolo scilicet, cuius sunt partes interuertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum diuinorum in idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam, vtique credentes & fideles suos, expiationem delictorum de lauacro repromittit: & sic adhuc initiat Mithræ: signat adhuc in frontibus milites suos.* Quos? vtique Basilidianos qui Abraxan colebant: Abraxas enim idem qui Mithra, teste D. Hieronymo [c], tam vetus ergo origo huius stigmatis, de quo aliàs plura [d]. *Vndecimò*, sic signari promittunt complura nostrorum Geusiorum Orgiis

a li. 1. c. 24

* malè vulgo iam

b li. de præscript. aduer. hæret. post med.
c li. 1. comment. in Hamos.
d inf. q. 19 vide Remig. lib. 1. dæmonolatr. cap. 5. Nider. lib. 5. Formicarij. Sprenger. & alios.

A similima; nunquam se Eucharistiam adoraturos; iniurios se perpetuò ac contumeliosos in B. Virginem, sanctósque reliquos, futuros, non verbis tantùm, sed & factis: conculcaturos enim, conspurcaturos, & confracturos quasuis sanctorum reliquias ac imagines: signo crucis, aquâ lustrali, sale benedicto, cereis & reliquis, ab Ecclesiā benedictis, consecratisue se abstenturos: confessionem peccatorum integram se nunquam manifestaturos sacerdoti, istúdque commercium cum dæmone pertinaci silentio obscuraturos: statis diebus, ad conuentus, si queant, aduolaturos; & quæ illic peragenda, non segniter obituros; denique, quotquot poterunt, dæmonis

B seruitio adiuncturos. Vicissim Diabolus pollicetur, se illis semper præsto futurum se, in hoc mundo, votis eorum satisfacturum: se, post mortem, illos beaturum. Ex his pactis non nascitur obligatio mutua: sed dispar admodùm est conditio paciscentium; homines enim se morti æternæ addicunt, & per peccatum verā Diaboli mancipia efficiuntur; dæmoniacæque donec ad Dei gratiam iterum perueniant, subiiciuntur teterrimæ seruituti: veruntamen hominibus hoc pacto nihil iuris, vel virium, in dæmonem acquiritur: nihil etiam facultatis in signa, quibus ex condicto vtendum, commigrat: cogi se simulat versipellis, & sponte perficit, quicquid Magica ista profitetur.

C In his tribus pactis lethale peccatū grauissimū intercedit idololatriæ: quia cultus idololatriæ expressè creaturis exhibetur. Quod si ex animo fidem Magi abiiciant, sunt etiam apostatæ: si verò non totam fidem abiiciant, duntaxat credentes hunc diabolo cultum deberi, vel diabolum ea posse, quæ fides Catholica negat posse, sunt hæretici: sin hæc omnia fictè faciant, nec apostatæ, nec hæretici sunt, peccant tamen mortaliter & grauissimè; quia sponte faciunt actum idololatricum. etenim si à dæmone compulsi ex graui timore id fecerint, (vt aliquando contingit [e]) committunt peccatum mortale minùs graue, contra fidei confessionem. In his pactis expressis dignoscendis manifesta ex solemniis indicia deprehenduntur. Quæ quia Grillandus clarè admodum

D prosecutus fuit, & quæ dixi, optimè confirmauit ex confessione vnius Strigis, eius verba ex q. 7. non pigebit ascribere; *Quæ quidem mulier sub spe vitæ cuncta à principio vsque ad finem recensuit, quæ professio ipsa requirit, exprimendo omnia singula illius capitula. Primùm enim dixit, quod quando adducta fuit per illam eius Magistram ante tribunal Principis earum, qui est Diabolus in forma Regis præsidens in solio Maiestatis; instructa prius à magistra quid factura erat, venit & oportuit primò abnegare Baptismum, & omnia Christianæ fidei documenta relinquere:* (En Apostasia) *deinde Ecclesiastica*

E *sacramenta cuncta proiicere, pedibúsque propriis conculcare crucem & imagines B. Mariæ Virginis, & aliorum sanctorum:* (en sacrilegium) *quamuis hæc vltima non fiunt coram eo, sed alibi postea: satis est, quod ista promittant se facturas, quàm primùm cedet occasio.* (en professionem.) *Deinde fecit obligationem per solemnem stipulationem in manibus ipsius Principis, qua vouit & promisit, quod perpetuò illi erit fidelis, & obediens, & omnibus eius mandatis parebit.* (En votum) *Deinde medio interueniāde, tactis scripturis, super quodam magno libro obscuras paginas continente, præstitit homagium siue perpetuum vassallagium* (en ho-

e Vide Remigiū lib. 1. dæmonolat. c. 1.

minium

minium) *& quod nunquam redibit ad fidem Christi, nec diuina præcepta seruabit; sed solum ea quæ per ipsum Principem erunt decernenda, & quod perpetuis futuris temporibus erit obediens illi, & veniet continuè, cùm vocata fuerit ad ludos & congregationes nocturnas, & quæ in eis per alias mulieres fiunt, ipsa faciet, & quod etiam aderit sacrificiis illorum nocturnis, & solitas preces & cultum adorationis præstabit:* (en idolomaniam) *vota quæcunque, quæ ipsam præstare contigerit, pro viribus adimplebit, & quoscumque poterit alios ad eandem professionem adducet* (en dogmatisationem.) *E conuersò autem ipse Princeps, egregia fronte, promisit eidem mulieri sic præsenti præstare perpetuam felicitatem.* * *grandia, immensa, & voluptates, quascumque in hoc mundo habere desiderauerit, & demum post hanc vitam longè maiora munera consequeretur.*] Hæc ille. Addebat Ioan. de Vaulx Stabulensis sortiarius, persuasisse sibi diabolum, sortiarios post hanc vitam dæmonibus similes futuros, & in dæmonas conuertendos, & in aëre principatum obtenturos. Quæ facilè quisque intelligit in Origenica ludibria recidere.

* Scrib. gaudia immensa.

Pactum tacitum duplex est. *primum*, quando quis sciens ac volens, superstitiosis vtitur signis, quibus vti solent magi; quæ quidem ex libris aut sermonibus eorum vel aliorum acceperit: hoc quoque Mortale est crimen. nec enim vllo modo licet scienter vllam directè vel indirectè cum prauis spiritibus societatem inire, vt Theologi & Canonistæ [b] sentiunt. Si quis autem remedium aliquod naturale ex magorum libris vel sermonibus accepisset, & ab omni pacto foret alienus; ille licitè tali remedio vteretur. Istud pacti genus facilè dignoscitur. *Secundum pacti taciti genus est*, quando quis ignorans vtitur magicis signis, quia nescit esse mala à dæmone instituta; quod illis solet accidere, qui bonâ fide libros legunt superstitiosos, putantes eos esse probatorum philosophorum, aut medicorum; item iis qui accipiunt ea ab hominibus, vulgò habitis bonis & fidelibus. Hoc in idiotis vel nullum vel leuissimum est peccatum, si duæ conditiones accedant. Prima est, si ignorantia sit probabilis. v. g. eorum qui hoc scire non tenentur, quoad eos qui scire tenebantur, vt Ecclesiæ pastores, confessarij, concionatores & Doctores: ij vt plurimum laborant supinâ & crassâ ignorantiâ; adhuc tamen istorum peccatum minùs est graue, quàm eorum qui scienter ista designant. Secunda conditio est, vt ignorans ista, paratus sit, quando admonitus fuerit huiusmodi superstitionem relinquere. quia post admonitionem deficit ignorantia, & oritur contumacia. pro cuius grauitate, delicti magnitudo crescit. Hoc pactum vltimum discernere à naturali vel miraculoso affectu, difficillimum est. Qua de re dicam sequenti quæstione.

b D. Aug. libr. 2. de Gen. ad litt. c. pen. & canones fermè omnes 26. q. 5.

Interea si quæras; *Quid dæmonem inducat ad pactum, & obsequium, seu patientiam huiusmodi?* Videtur esse quædam similitudo malitiæ maleficorum & dæmonis; quæ amicitiæ similem aliquam familiaritatem gignit; ex hac paulatim nascitur mutua confidentia: hæc gignit minoris in maiorem quandam præsumptionem, & audaciam quasi imperandi: & in maiore, voluntatem aliquatenùs præstandi, quod à fœderato imperatur. Ita fit vt & maleficus dæmoni confidat, cui se putat imperare & dæmon simulet se imperium agnoscere. hoc fusè & bene ostendit Abb. Tritthem. *q. 5. lib. octo quæstionum*: sed in eo dissentio, quòd ille putat dæmonem velle suis mancipiis gratificari obediendo, quo velit pacto, qui odit eos acerbissimè? facit potius, vt fortiùs & arctius irretiat, deuinciat; & perdat certiùs, celeriúsque.

A

Denique illud maximè animaduertendum, grauissimum esse peccatum pacto vllo dæmonibus fœderari, vt docui olim in Monitis; nunc hic tantum inseram, & addam alia multa, quæ cùm alij, tum Sebast. Michaelis grauissimè scripsit *Pneumalogiæ ca. 7.* contra eos disputans, qui Magos excusant, si nocumentum aliis non inferant: eo quòd tales Patronomagi contendant, nihil esse mali, vti dæmoniorum operâ ad bonum, præsertim iis imperando: quod & CHRISTVM & Apostolos fecisse legamus.

B

Ipse contra & iure optimo affirmat, summum esse malum, sic argumentari, & signum esse animi prorsus infatuati, & Deum contemnentis: iuxta illud, *Impius cùm in profundum* (peccati) *venerit, contemnit.* Pro. 18. v. 3. Sic enim omnia illum subsannare. Si quis timendas dicat inferni pœnas, & damnandos in perpetuum impœnitentes; ridet, & negat adeò metuendum Auernum, Deum nolle mortem peccatoris, non creasse hominem vt pereat, &c. hos sanè (Theodoreto iudice) ipsis dæmonibus esse deteriores. quia *dæmones credunt & contremiscunt*, isti nec credunt, nec contremiscunt. deteriores etiam sunt hæreticis. nam hæreticorum coryphęus Arius è D. Athanasio interrogatus, quid censeret? eúmne qui Satanam adoret, rectè an malè facere? respondit, impium hunc & sine Deo esse, nec communem sensum habere, nec mereri hominis appellationem. *D. Athanas. in disp. in Concil. Niceno*: Quod à mendaci dictum verissimè, & in Sortiarios accommodatè. nam hi Satanam adorant.

C

Sed CHRISTVS & Apostoli Satanæ imperarunt, quid ab eo fieri vellent iubentes. Cur non & nos possumus? Dicere possem, non quæcunque à Sanctis aut Deo fiunt nobis licet imitari. Nam in rebus diuinis, quædam sunt credenda, vt incarnatio, trãssubstantiatio, Trinitas, purgatorium, & similia quędam admiratione honoranda, vt CHRISTI domini, & sanctorum hominum miracula, quædam etiam imitanda, vt quæ ad morum & vitæ institutionem pertinent, quæ CHRISTVS discere nos iussit, vt mansuetudo, humilitas, charitas: de quibus illud est Apostolicum, *imitatores mei estote, sicut & ego CHRISTI.* Velle in illis prodigiosis effectibus imitari, est animi prorsus superbi, & stulti, & volentis ambientisque Dei similitudinẽ in omnipotentiâ, aut omni scientiâ. tales imitantur Diabolum, qui similis esse voluit altissimo, dum per imperium, sicuti CHRISTVS, volunt dæmonas cogere: tales, dum arcana & futura ex eis discere volunt, similes sunt protoplastis; qui scientiam diuinę similem appetierunt. Hoc vetuit Deus, quando dixit; *gloriam meam alteri non dabo*: ego verò corde, tales inquiunt, etiamsi nolis eam mihi vsurpabo. Vtebantur quidẽ prisci CHRISTIANI imperio in dæmones. (vt ait Tertullianus) *non inuitatoriâ operatione, sed expugnatoriâ dominatione.* Ideò respondeo, hos qui pactum habent cum dæmonibus, non modò non imitari Dominum & Apostolos, sed planè contrarium facere, nam illi non aduocabant, nec consulebant dęmones, nec eorum operâ vtebantur: sed eos increpabant, pellebant, torquebant, etiam vera loquentes obmutescere iubebant, nec aliter quàm in-

D

E

fenti(s)simos hostes tractabant, quos aduersarios nostros esse, & sicut rugiétes leones circuire, quærentes quam deuorent animam, sciebant. Posuit Deus ab initio mundi inimicitias inter hominem & diabolum. *Gen. 3. v. 15.* isti fœdus ineunt cũ Dei inimico & iurato hoste. Iob postquam multa de dæmonis malitia dixisset. *c. 40. v. 27.* concludit: *Memento belli: nec vltrà addas loqui.* quasi dicat, ne frustrà tibi de induciis aut pace cum illo percussâ glorieris vel blãdiaris; caue, & sta pransus paratus, vt in procinctu, signum prælij exspectãs. Bellũ Deus, vt Paterpatratus, indixit: inter Deum & Diabolũ perpetuum est bellum, nã *superbia eorum qui Deum oderunt, ascendit semper:* & Diabolus *Satan,* h. e. aduersarius ideò nominatur. quare nos, qui vasalli sumus Dei, non possumus, cum hoste eius depecisci, inducias, aut commercium habere. Clamat Apostolus; *Nolo socios vos fieri dæmoniorum. 1. Cor. 10. v. 21.* Hoc in baptismo promisimus Sacramento adacti, nomine Ecclesiæ rogante Sacerdote, & patrinis pro nobis respondentibus, iterum atque iterum: *Nos abrenunciare Satanæ* (aduersario) *& pompis eius.* Data est potestas Christianis calcandi serpentes: & D. Paul. pollicetur, *Deus conteret Satanam sub pedibus vestris:* cur eius pedibus aduoluuntur? In nomine *Christi* miracula faciendi, & dæmones eiiciendi virtus, Ecclesiæ repromissa; cur ad nomen & inuocationem Beelzebub confugiunt? Cùm itaque hoc bellum initio mundi conditi indictum, & initio Ecclesiæ Christianæ tubâ Apostolicâ renouatum: & à nobis cum in Ecclesiâ fuimus regenerati, iureiurando votiuo sit promissum; nonne sequitur, eum qui cum Ecclesiæ & Dei aduersariis pactum vllum, vel familiaritatem colat; perfidiæ, transfugii, & apostasiæ reum non minus esse; quàm si monachus votiuam deserat professionem, quàm si miles ad hostem transfugiat: quàm si Christianus ad Mahumetismum, Iudaismum, aut aliam hæresim se recipiat. Quæ omnia contra primũ præceptũ sunt peccata: & ideò, grauissima meritò cẽsentur. Illud. n. vt ordine, sic & dignitate primũ est. Nã, ratione obiecti, digniora sũt primæ tabulæ præcepta præceptis secundæ tabulæ: & inter tria primæ tabulæ, præcipuum est primum præceptum. Tertium enim potissimum agit de cultu Dei externo: secundum de verbis exhibendo honore: primum de amore & fidelitate internâ Deo præstanda & virtute religionis, seu Theosebias, seu Latriæ. Quare cùm hæc virtus Deo sit omnium acceptissima, contrarium quoque vitium eidem oportet esse maximè odiosum: & ideò huic primo præcepto à Deo addita fuit pœna: quando testatur se fortem & zelotem esse, & hoc peccatum vsque in tertiam & quartam generationem vlturum, & eius præcepti transgressores vocat osores sui. *Exo. 20. v. 5.* Tam ergo graue peccatum est cum dæmone pacisci.

Præterea talia pacta sunt vana & inania: nam dæmon nunquam fidem seruat, nec vllo promisso se ligari putat. Qui *Christo* ausus mentiri, cùm dixit: *Hæc omnia dabo tibi, si procidens adoraueris me:* scilicet te reuerebitur. Cypriano Mago nõne pollicitus alius Iustinæ fruitionem? quid præstitit? A mendacii patre veritatem expectare, quæ dementia est? nonne *Iesus* ait de illo? *non est veritas in eo. cùm loquitur mendacium ex propriis loquitur. quia mendax est, & pater eius. Io. 8. v. 44.* frustra ergo cum illo pacisceris: qui ex mendacio & perfidia cõflatus est. credelli: si, quem nunquàm deceperit, vllum in-

A ueniás: Prudenter Orig. *li. 8. contra Cels.* scribit, *probabile est dæmones, cùm sint mali, ne cultoribus quidem suis fidem, datámq; dexteram seruaturos.* Immò non probabile id tantùm, sed prorsus improbabile seruaturos. nã mendaces sunt, & homines irreconciliabili odio prosequuntur; quod à lapsus sui tempore nunquam remiserunt, nec vnquam minuent vel remittent. Si Deus permitteret: citò illi mortales omnes interimerent: quod quia vident sibi non licere, ideò assiduè hominibus animæ morté moliuntur, per varias & multiplices peccandi illecebras: ne quâ, ipsi beatitudine excidere, homines potiantur. Odii magnitudo patet ex vehementiâ & acerbitate cruciatuum, ac vexationũ quas intulere,
B quotiescumque tantillùm Deus permisit, Iobo, Saræ maritis, D. Antonio & aliis innumeris Pertinaciam odij docet Iob: *c. 41. v. 15.* dicens, *Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus,* & Seruator noster Ioan. 8. v. 44. ex operibus filiorum patris genium declarat: *vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: & ille homicida erat ab initio:* quibus verbis indicat hunc eius esse perpetuum conatum: ad hoc cùm nequit vi apertâ, grassatur dolis, & beneuolentiæ simulatione, vt præclarè docet B. Athanas. *ad Aegypti & Lybiæ Episcopos scribens contra Arium orat. 1. in principio.* Stulti ergo sunt, qui ei fidunt; & immemores eius, quod Spiritus Sanctus per eundem Iobum c. 40. à v. 22. nos admonuit, impossibile esse superbiæ
C illi vertici, se cuiquam subiicere, *Numquid* (ait) *multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia:* ex animo scilicet & fide bona, vt tibi complaceat. *Numquid feriet tecum pactum, & accipies eum quasi seruum sempiternum?* finget & pollicebitur, sed non præstabit promissa. Indicat ergo hæc *adýnata* censenda. Nullis enim vinculis eum à nobis ligari, nullis cancellis includi posse; *Numquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis?* Scilicet parebit homini, qui maluit carere beatitudine æternâ, quàm parere Deo, & Verbum hominem factum adorare.

Denique non vana tantùm & inania sunt hæc pacta & familiaritas cum dæmone; sed periculosa
D & perniciosa supra modum. Ait D. Leo, beneficia Dæmonum cunctis esse nocentiora vulneribus; & præstare illorum odium quàm pacem meruisse. *ho. 19. de Passione Domini.* Confirmat ratio, quia nihil exitialius est morte animæ; hanc his pactis & familiaritate incurrunt, nec animæ tantùm, sed & corporis sæpenumero. Vno id nunc exemplo docebo, aliàs pluribus. Nicolaus Remigius *lib. 1. Dæmonolatriæ c. 9.* his verbis describit *Theodorus Maillotius (is propre iam iam in vasti regni prouinciâ, quæ ditionis est Lotharingicæ senex obtinuit) cùm adhuc iuuenis, amplissimâ familia natam adolescentulam in matrimonium deperiret, & illi eius potiundæ spes omnis esset abscissa atque erepta, (nam & fortuna egens atque*
E *humilis; atque famulatus mercenariâ cõditione, in qua tum erat ignobilis & despicatus, nullam ne detegendi quidem amoris sui honestam satis rationem videbat.] Ergo, vt desperatis rebus, & ipsâ se iã deserente exspectatione, homines ad quoduis consilium se facilè couertunt, ac nullo delectu fugienda sequendáue amplectuntur; Maillotius conseruum ex Germania, cui audiuerat dæmonem esse ad quæcũque obsequia paratissimũ, adit, huicq; suam ægritudinẽ aperit, rogans; vt si quod ei remediũ adferre posset, id ne grauatè faceret. ingrato enim non iri locatum beneficiũ. Hanc Germanus occasionem libens arripit, vt cui ex pacto intra dies paucos necesse*

erat,

erat, vel se suo dæmone liberare, atque expedire adducto alio, qui istud seu æs alienum in se transcriberet, vel ab eo obtorta ceruice necari atque interfici (siquidem hæc ei pacto lex addita fuerat.) Agendo itaque ei negocio consequentis diei diluculum in clauso atque recondito quodam conclaui condicit: vbi vix dum se stiterant, cùm repentè patefactis foribus se infert lepida & liberali forma puella (hoc habitu dæmon primùm se ostendere volebat, ne Mailloteus ad formidabilem eius aspectum exhorresceret) eámque se esse prædicat, quæ illi nuptias quas tantoperè ambiebat, faciles esset confectura, modò vellet in iis quæ esset præceptura obsequi. Ac illo auidè attentéque exspectanti, quænam eius esset sententia: inprimis cœpit edicere, vt furtis, crapulis, libidinibus, blasphemia, cæterisque quæ animum inquinant vitiis temperaret, pietatem coleret, inopes facultatibus subleuaret, seipsum in hebdomada bis ieiunio maceraret, solennes ac quotidianas precationes ne intermitteret; eáque sedulò obiret omnia, quæ Christianum hominem decet atque æquum est facere. Istis enim omnibus, si se vellet nuncupatis verbis obstringere, futurum vt petitis thalamis sine vlla difficultate potiretur. Hæcque sic elocuta, ac constituto intra quem responsum auferret die, se foràs eiecit. Mailloteus qui videret tam sanctis atque honestis conditionibus tantum sibi beneficium obtendi, iam nihil cunctandum putabat, quin id gratus ac lubens acciperet. Sed dum magis magisque in eam rem cogitationem intendit, atque huc illuc variè inter spem metúmque impellitur; ex eius vultu domesticus quidam Sacerdos coniiciens aliquid subesse quo sic distraheretur; eum blande adortus, ac quid animo agitaret expiscatus, monitis suis peruicit, ne ampliùs ad colloquium vllum cum dæmone descenderet. Sicque frustratus sua exspectatione Germanus, non longè abiit, quin ex pacti formula pœnas penderet. Nam non adeò multis post diebus, equo plana atque aperta via decidens, inque caput proruens exanimis momento temporis repertus est.] Hæc Remigius.

QVÆSTIO V.

Quibus indiciis discernendi effectus Magiæ ex pacto conuento, ab effectibus Physicis, & miraculosis, & artificiosis?

V*Bi nec miraculi, nec naturæ vis, nec artificii sollertia inuenitur, pactum intercedit.* Sed hoc nimis obscurè ac breuiter dictum, consueuere Theologi latiùs explicare [a]. Ad dæmoniacam magiam pertinere, primò si opera naturalem facultatem excedunt, quod locum habet, si positiuè concludatur res adhibita non habere vim sufficientem ad hunc effectum: nec etiam rationabilis causa suppetat, cur Deo vel angelis bonis effectus ascribatur. Vult Valentia ad hanc notam reduci defectum ex nimiâ loci distantiâ, quia constat causam distantē nō posse agere, nisi per medij alterationē: vnde si eadē causa non ageret proximè vel propiùs applicata, quæ tamen agit in distans, euidens videtur ei, hoc naturaliter non fieri. Aliud fore dicit, si sapiens duntaxat profiterentur se causam ignorare, nam rerum naturalium vires & analogia cum effectu sæpius nos latent. Aliud etiam foret, mea sententia, si dissensio foret inter sapientes, num id naturaliter fieri possit necne; verbi gratia, si ageretur de effectu producto in re parum distanti: dubium enim est, vtrum res aliqua possit agere immediatè in passum à se distans, nihil in medium operando; & vtrum agens ac patiens res ne-

a Caietа. in summ. verbo incantatio, Victoria de Magia, num. 16. Valencia disp.6.q.12. punc. 2. in 2. 2. D. Thomæ.

A cessariò debeant esse contiguæ, simul secundùm contactum, quem vocant quantitatiuum; an verò sufficiat se contingere tactu virtuali (quem appellant) eo quòd passum suum sit intra spatium illud ad quod se vis agentis potest extendere. licet enim sententia negans D. Thomæ plurium sit, & probabilior; affirmans tamen rationibus nititur probabilibus admodùm, & grauissimis viris placuit [b].

b Scoto & Ockamo in 1. d. 37. Auicenn. Nyph. Franc. Valesio & aliis.

Secundò, censent Theologi iidem, ad dæmoniacam Magiam pertinere tria quoque alia vitia. primum est, si adhibeantur verba ignota, falsa, apocrypha; absurda, nihil cohærentia, aut sacra, sed detorta ad sensus alienos, aut ad quem non sunt instituta: vel si aliqua nomina Dei incognitæ significationis, vel etiam bonorum angelorum ignota, vel B malorum angelorum nomina inserantur, quæ nō nouit Ecclesia, de quibus pereruditè disseruit Guilhelmus Parisiensis [c]. idem erit, si adhibeantur certi characteres, aut figuræ aliæ, præter signū crucis, vel ipsa crux non vt oportet locata formatáque, vel vbi non oportet posita, vel superfluè certis locis ac numero iterata: denique si quid apponatur aliud, nihil pertinens ad effectum, qui tali operatione intenditur. Secundum est, quando efficacitas operis tribuitur certis ritibus atque obseruantiis quibusdam peculiaribus & ad hoc designatis, verbi gratia, vt id fiat certis diebus vel horis, ad certum stellarum situm, sub certo numero crucium vel candelarum, certa corporis positura, C in tali charta, talis coloris & figuræ. Tertium est, quando vis collocatur in obseruantiis aliis planè superfluis & indifferentibus, v. g. vt ad expellendum dæmonem pili radantur, vt quis induatur tela nunquam lota, operetur vno pede nudo, discinctus, passo capillo, & quæ huiusmodi.

c Sum. de vniuerso cap. vlt.

Quando dicitur his omnibus, vel aliquo istorum opus esse ad effectionem, res meritò plusquā suspecta est; præsertim cùm duo concurrunt, scilicet quòd credatur res non esse proportionata ad effectum producendum; nec adhibeatur ex legitima auctoritate: hoc est, quando is, qui instituit vel præscripsit hanc rem, vt signum ad talem effectum, non poterat naturæ defectum supplere: D (quod facit in Sacramentis Deus, in Sacramentalibus Ecclesia) item quando ipse effectus non potest prouenire, nisi à causâ intellectu præditâ, & circumstantia requisita eius generis est, vt non videatur idonea, vel non solita mouere Deum, vel angelos ad effectum producendum: tunc enim luce clarius est, non nisi à malo spiritu effectum sperari posse. v.g. Si quis à statuā responsum postulans de rebus occultis, minas vel preces absurdas & ridiculas adhiberet, quales sunt Magorum apud Porphyrium [d], & iis gemmæ Lachesis apud Cl. Claudianum [e] illarum fortassis imitatione confictæ.

d Epist. ad Anebonē.
e de raptu Proserpinæ lib. 1.

Econtrà quando huiusmodi effectus miri conE sequuntur à quocunque & quotiescunque hoc applicatur, sine aliis cæremoniis vel obseruationibus meritò iudicamus effectum esse naturalem. Sedulò cauendum hic duplex extremum, alterum ne in hac disquisitione temerè statim censeamus omnes effectus naturales; quia multoties dæmon quædam naturalia admiscet, vt totum naturale putetur: alterum ne temerè condemnemus, multarum enim (vt D. Augustin. docet [f]) rerum naturæ nostram scientiam superant & fallunt.

f lib. 21. de ciu. Dei, c. 4.

Artificialia discerni possunt minimo negotio, si vel magistratus (ad hunc pertinet in exteriori foro

examinare, & publicum licentiæ testimonium his ministris dare vel confessario, quo ad forum internum, occultè fiat artis demonstratio.

QVÆSTIO VI.

An hæc Magia quosdam habeat effectus veros, & quo pacto dignoscantur.

Peſpo sit, non homo, qui vel asserat omnes effectus esse præstigiatorios, vel credat omnes veros. sæpius dæmon fallit, quia mendacij pater est: ideò sæpè præstringit oculos, aut sensibus alijs illudit vana obiecta imagine. nec rarò Deus impedit ne, quod in Magorum gratiam facere vellet ac posset, id verè faciat: quod cùm cernit; ad præstigias confugit, ne impotentia ipsius detegatur. Quãdo autem & Deus permittit, & dæmon verum vult effectum producere; si is vires ipsius non superet, nihil profectò prohibet, quominus verum effectum producat. Etenim causæ naturales verum effectum gignunt: vti illis potest diabolus & actiua passiuis applicare: poterit igitur tum effectus veros producere. Minor propositio probatur, quia diuino Dionysio Atheniensi auctore d donorum naturalium peccando ille nullum amisit: vnde fit, vt & vires naturales habeat valentissima, diuturnam & multiplicem experientiam; essentiæ & qualitatum, quæ rebus quibuslibet peculiares, sciẽtiam exactã: adeò vt verè effectum, quod cupit, dare possit commodissimè.

d c. 4. de diui. nom.

Prudẽter itaque communis schola Theologorum e duplices effectus Magiæ; veros, & apparẽtes agnoscit. Propter hos Tertullianus f Magos appellat circulatores ac Sophistas. Ego illis tertiam speciem adiungo, mixtorum effectuum ex veris, & falsis, siue apparentibus tantùm.

e post Origenẽ. Augusti. & Thõ. Alp. à Castro de iusta hęre punit Victoria vbi supra n. 5. Spreng. mallei. q. 1. Mich. Medina d. c. 7. fol. 61. & alii.

f Apolog. c. 23. & li. de idololat. c. 9.

Ad præstigiatorios refero, quos recensui lib. 1. cap. 4. item illud, quod de Menippo adolescente & toto illo nuptiarum cum Lamia apparatu atque vtensilibus scriptum à Philostrato, quod fuit à nobis a alibi commemoratum: & quod de Empusa seu γέλω Nicephorus b, eam sæpe infantem Mauritium è cubili, velùt mox deuoraturam, extulisse, nullo accepto incommodo. Secundò, quòd de Paicte proditum, incantamentis quibusdam facere solitum, vt repentè conuiuium sumptuosum exhiberi videretur: rursùs, vbi libuisset, omnia euanescerent; solitum quoq; res emere & pretium numerare, verùm mox nummini clàm à venditore ad emptorem rediisse cernebantur c: Tertiò talia pleraque quæ de Simone Mago legimus apud D. Clementem d Romanum, eum ex aere nouum hominem creasse; quibus volebat, inuisibilem factum; saxa, quasi lutum, penetrasse; statuas animasse; in ignem positum, non arsisse; duas, velut Ianum, facies habentem se ostendisse; in ouem aut capram se immutasse; in aerem sublatum volasse; aurum plurimum exhibuisse repentè; reges facere eósque deijcere potuisse; falci præcepisse, vt ipsa iret & meteret, eamque iussu & decuplo plus ceteris messuisse; eundem, cùm esset aliquando Selene meretrix in turre quadam, & accurrisset multitudo ingens ad eam videndam, turrímque circumcinxisset adstantium corona; fecisse vt illa per cunctas fenestras turris illius omni simul populo prospicere & procumbere videretur; denique quod pueri incorrupti violenter necati animam adiuramentis euocasset, eiúsque adiutorio talia patraret. Hæc Clemens. Addit nonnulla Anastasius Nicenus e, *Statuas (inquit) faciebat ambulare, & in igne volutatus non vrebatur, & in aere volabat, & ex lapidibus panes faciebat: serpens fiebat, & in aliquas alias bestias transformabatur: duas habebat facies, in aurum conuertebatur, in conuiuiis exhibebat spectra omnis generis: vasa quæ erant in ædibus faciebat videri tanquam quæ sua sponte mouerentur ad ministerium ijs, qui portabant, non visi: efficiebat, vt multa vmbra eum præcederent, quas dicebat esse animas defunctorum.* ab his desumpta quæ in eandem sententiam refert Glycas f Historicus. Quartò huc spectat illud Nicetæ Choniatæ g de Mago per quem factum vt cuncta sua vasa remex frangeret. Quinto loco memoriæ occurrunt præstigiæ Zijtonius Bohemi (de quo etiam acturi sumus sequen. libri capite vltimo) *hic artem suam ostentans, nunc sua, nunc aliena facie statura que, item in purpura & serico ac confestim in lana ac panno sordido, regi se offerebat: ambulantique in terra, ipse tanquam in aqua adnauigabat: aliquoties equis rhedarijs vectum, gallus gallinaceus ad epiredium suum alligatus, subsequebatur. Conuiuas præterea Regis variè ludebat: interdum manus illorum, ne illas ad patinas porrigere valerent, in pedes boum, interdum in vngulas equorum transformans. Et aliquoties fronti illorum cornua ceruina latissima adijciens, quoties videlicet è fenestris ad subitum spectaculum prospicerent, ne rursus caput & ora ad mensam referre possent. Atque vt ostenderet se pecuniam quoque pro vsu suo facilè conflare posse, triginta sues benè saginatos, ex manipulis fœni effingit, illósque pastum proximè Michaelis cuiusdam pistoris locupletis extrudit, proponitque vanales, quo pistor voluit precio: hoc tantùm emptorem monens, ne gregem nouum ad flumen locum compellat. Qua ille monitione neglecta, cernit in flumine manipulos fluitare, suibus submersis. Ergo diu venditore quæsito, atque in taberna vinaria tandem reperto, in qua porrectis pedibus in scamno recubabat, dum stomachabundus altero pede correptum excitare vult, cum à corpore protinus cum coxendice auellit? clarè Zijtone quiritante, & obtorto collo emptorem ad Iudicem traherte. Quid faceret pistor, in manifesto deprehensus, vt sibi videbatur, facinore nisi vt damnum damno adderet, atque de hac insuper iniuria cum Zijtone decideret?*] *Hactenus Dubrauius lib. 23.* Denique iactatoria illa Magorum de quibusdam herbis, vt de verbenaca, de latace, de æthiopide, de chamaleonte apud Plinium & Gellium h.

a Quodlib. de Lamiis, quę edita cũ aduersar. in Senecam.

b l. 18. hist. c. 9.

c Suidas ex Appione, in verbo. πᾶσις

d lib. 2. recognition. & li. 6. cõstit. Apost.

e q. 21. in sac. scrip.

f p. 2. annal.

g lib. 4. de vita Emanuel. in fin.

Talia denique quæ (proh dolor) nimis creduli Principes quidam, aliàs pij, coram se fieri sinebant, res ferreas, (sine magnete) argenteas pateras & similia magni ponderis super mensa locata, sine funiculo, capillo, vel vllo instrumento, ab vno extremo ad aliud subsultantia, attraherent: chartam ab alio ex toto fasciculo clam extractam, in manu extrahentis manentem, noua inducta forma ter facere immutari: specula fabricari, in quibus quæ remotis admodùm locis fiunt videantur: trium horarum spacio arbusculam veram spitamæ longitudine è mensa facere vt excrescat; vt arbores ibidem frondiferæ & fructiferæ subditò enascantur: certo lucernæ lumine accenso efficere, vt quotquot adsunt mulieres, vestibus se nudent, & quæ natura docet tegenda oculis obijciant, & sic nudæ tripudiare non desinant, quamdiu ardet in medio appensa lucerna certis insculpta characteribus, & leporino adipe plena, & alia in huiusmodi, quæ nouitij circulatores ex Baptistæ à Porta scriptis & disciplina obtrudunt: quorum cùm nec naturales nec artificiosæ causæ idoneæ proferantur, præsti-

h vide Gell. li. 10. c. 12. Pli. li. 25. 26. & 28.

gijs ascribi debent.

Verorum effectuum exēpla sunt secundum plerosque serpentum incantatio, de qua Propheta a *Furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas: Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter;* item signa & prodigia pseudoprophetarum in Euangelio Diui Matthæi b & quæ suis locis docebo posse fieri, & facta fuisse. Duo sunt in sacris litteris, de quibus admodùm ambigitur, an veri, an apparentes tantùm effectus fuerint. Prius est de suscitato per Pythonissam Samuele c, illusorijs annumerant; qui volunt non ipsam Samuelis animam, sed dæmonem laruatum ac subditicium aduenisse scriptores sanè graues hoc arbitrati d. Verū Diuus Augustinus *libro de cura pro mortuis cap. 15.* affirmanter asseuerat (quem plerique cum Tostato & Lyrano sequuntur Neoterici, alibi à me laudati) e veram Samuelis animam apparuisse Sauli, non vi carminis Magici euocatam; (hoc enim rectè Tertullianus & sequaces eius refellunt) sed Dei imperio aduentantem vt impium Regem corriperet eúmque ad pœnitentiam, denunciatæ mortis metu, prouocaret. Hæc mihi sententia videtur verior atque securior. Nondum enim aduersarij satis efficaciter respondere clarissimo testimonio libri Syracidæ f, vbi de Samuele ista legimus, *Et post hoc dormiuit* (hoc est mortuus quieuit) *& notum fecit Regi* (cui, si non Sauli? & quando, si non hac vice?) *& ostendit illi finem vitæ suæ* (prædixit, eum die crastino moriturum) *& exaltauit vocem suam de terra in prophetia.* quid hoc est, nisi egressum ex inferno, qui est in terræ centro? quid hoc, nisi quòd loquēs propria voce prophetauit? vtique non alius, quàm ille qui mortuos dormierat. Nec obstat, quod obijciunt; eum dicere, *Cras mecum eris*, quod de vera Samuelis animâ dici non queat: quia hæc in limbo, Saul in inferno. quomodo mendacium tribuatur Prophetæ? non inquam hoc obstat. vel enim possunt illa verba (vt ait Diuus Augustinus g) ad similem mortis conditionem referri, quasi dicat, cras mecum eris, non vnus viuentium, sed vnus mortuorum. crastinus tibi dies vltimus illucescet. Vel sanè, ad loci & habitationis viciniam referentes, dicere possumus; cum aliquo esse, qui in eadem est vrbe, licèt nō in eadem domo. Limbus verò Patrū & locus gehennæ eiusdem inferni sunt diuersa habitacula, vt domus vnius oppidi. Plura de hac re dicentur postea hoc eodem libro *q. 26. sect. 4.*

Posterius dubium est, de Magis Ægyptijs, qui cum Moyse de miraculorum patratione certarunt. Sic enim scribitur: *Fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam similiter, proieceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones.* in alijs quoq. multis postea h dicuntur, *similiter ac Moyses* fecisse i, conati tandem similiter cinīphes producere irrito conatu: nam additur k, *& facere nō potuerunt.* Defendi quidem potest sententia putantium hos Magorum serpentes ac ranas præstigiosas duntaxat fuisse l. Veruntamen solidior & probabilior mihi semper visa sententia cæterorum m, quia scripturæ magis consentanea, nec abhorrēns à Philosophiæ scitis. Nonne dicuntur Magi, sic fecisse quemadmodum Moyses? sed iste veros serpentes, veras ranas produxit. Si Magorum apparentes tantum fuerunt, cur fraudem Moyses non detexit: an & illum in re tam graui Deus decipi passus: cur Magi dicuntur conati cinīphes, non po-

Ps. 57. v.
.
c. 24. v.
6.
1. Sam.
8.
l Tertul.
l. de anima ca. 57.
Cyril. l. de
adora. spirit. Anast.
q. 37. in
script. Auctor quæstion.
Gētilib.
propositorum, qui
also dicitur Iustinus mart.
q. 37.
Auctor ...
.. de mirabilibus. S.
script. c. 2.
.. l. quæst.
.. & ..
noui Testam. q. 27.
qui libri
non sunt
.. Aug. ipse tamen
August.
.. idetur
.. inclinare in
respons. ad
q. Simpliciani, &
d qq. Dulcitii: aperte vero te-
.. D. Isi.
.. c. 8.
.. Euch.
ed. &
lidegar.
.. sbe
.. ens. 2.
.. olyc. c.
7. & am
gens nō
.. trum D.
hō. non
.. no loco.
Cōment.
Here.
.. ad
.. ers. 457.
.. de Mar-
n. Marti-
. Hypo-
pos. lib.
Reg. 2.
Alfons.
.. ēdozam
Quod-
.. et.
Ecclesia.
46. v. vlt.
ad 3.
.. æst. Sim
pliciani.
Exod. 7.
11.
.. 22. &
.. od. 8. v.
..
.. l. c. 8. v.

A tuisse: si veros cinīphes producere nō conabantur? De modo huius productionis adhuc controuertitur. expeditior est ratio eorum n, qui diabolum, non aduertentibus spectatoribus, censent virgas subtraxisse & earum loco veros serpentes virgis mole æquales supposuisse, tam subitò & subtiliter vt Ægyptij spectantes omninò crederent ipsarum virgarum sic commutatam formam fuisse. & propter hoc erroneum iudicium spectatorum, dixisse scripturam virgas in dracones conuersas, non rei veritate, sed hominum opinione. Quare volunt similitudinem in eo positam, quod sicut Moysis serpens verus, sic & veri fuerunt Magorum serpentes:
B non autem in eo, quòd sicut ex virga Moysis tanquam termino ex quo cæpta conuersio, producti serpentes, vt terminus in quo desijt conuersio; sic etiam virgis Magorum acciderit, sciō cur hoc dicant. & quid adferant causæ, tamen (mea sententia) nihil repugnat Philosophiæ placitis, si cum D. Augustino & Caietano dixerimus, ex veris virgis, vt ex materia conuersionis, veros serpentes & ranas produisse. sunt hæc animalia infecta & de numero imperfectorum; quæ diabolus breui tempore ex putrefactis virgis potuit producere, neque id vires eius superat. nam quod solis calor multis diebus efficeret, id ille potest
C exiguo tempore, applicando actiua, quæ nouit ad hoc efficaciora. Nihil ne ergo inter hæc mira magorum & Moysis interest? primò quod Moysis operatio miraculosa, magorum miranda tantùm. deinde Glycam audi; *& ipsi quidem virgas in serpentes commutabant, verùm virga Moysis ipsorum virgas deglutiebat: mutabant & ipsi aquam in sanguinem, sed immutatam semel naturæ priori restituere non poterant: educebant & ipsi ranas, sed ab eisdem ædes Ægyptiorum repurgare non poterant: iisdem facultas erat Ægyptios vexandi, sed sedandi supplicii potestatem nullam habebant. Quin e-*
D *tiam ipsorum corpora Deus magis pustulis afflixit, quàm reliquorum: vt hinc manifestum fieret, non solùm ipsos pœnas diuinitùs irrogatas inhibere non potuisse, sed etiam cum cæteris eadem supplicia pertulisse.*

Mea igitur sententia, illud de Samuelis animâ omnino pertinet ad mixtorum classem. Vera enim fuit Samuelis anima, quæ apparuit: falsitas tamen siue deceptio sensuum in eo reperitur, quòd visa obtēperare voci Pythonissæ; item quia verum suum corpus, aut veram syndonem non attulerat, vt videbatur. Alterum exemplum de Magis Ægyptijs, si sequamur sententiam agnoscentium duntaxat celerem suppositionem serpentum, pertinebit ad mixta; si vero placeat sententia D. Augusti-
E ni, pertinebit ad vera. Lubenter ètiam his mixti generis annumerem mirandam narrationem Roberti Triezij Insulensis o de certamine duorum Magorum. Rapuerat vnus puellam formâ egregiâ, & equo ligneo impositam per aera absportabat. alter in castro quodam Burgundiæ, celebri conuiuio præsens; quod castrum raptor præteruolabat; carminibus cogit raptorem in castri aream descendere, & immobilem illic coram omnibus mæstum cum præda erubescente sistit. Nec segniùs raptor, nihil tale metuentem, eum à quo ita vinctus; latenter incantat & è fenestra editissima, per cuius cancellos collo & capite prominebat, despicientem, immanibus subitò fronte protuberantibus cornibus

l Sic Philo libr. 1. de vita Moysis, Iosep. libr. 2. antiq. D. Iustinus Dialo. adu. Triphon. & auctor libri respons. ad quæst. Gētilium q. 26. Tertul. lib. de anima. c. 57. Hieron. & Ambr. in 2. Tim. 3. Procop. Rupert. Raban. Hugo in Exod.
m D. Au. l. 3. de Trinita. c. 7. & 8. & li. 83. quæstionū q. 79. Theodoret. in Exo q. 18. Glycæ p. 2. annal. D. Thomæ, Lyra. Tosta. Burgēs. & Caieta.
n Tosta. T Caieta. Lipomani.
o li. de technis & imposturis dæmō. c. 5.

dehonestat, & à repagulis ferreis magnitudine ramosæ frondis sic illaqueat & suspendit; vt per clatros caput retrahere non valeret, præcipitii verò altitudine deterritus, se demittere non auderet. Ita coactus corniger, pacta salute priùs mutua, & disrupto ligamine, raptorem cum præda dimittit; qui rursùs nube caua tectus in aerem se leuauit: alter depositis cornibus, magnâ cum spectantium voluptate, saluum in cœnationem caput retraxit. Credo volatum accidisse; sed dæmone equuleum subleuante non proprium, qualis est auium: fieri potest vt raptor verus & rapta vera. de cornibus illud alterum totum puto præstigiosum.

Restat quo pacto effectus sinceri à fucatis diiudicentur. Cùm hæc mira non à Magis, sed ab ipso dæmone perficiantur: non poterunt Magi perficere, quæ dæmon nequeat (vt incautè quidam [a] scripsêre) sed quæcunque dæmon reuerà potest efficere, ea per dæmonem ex pacto poterunt Magi. Quo fundamento posito rectè superstruitur series regularum sequentium, veluti columnarum huius ædificij. I. *regula*, si effectus magicus eiusmodi sit, vt potentiam dæmonis superet (quales sunt, qui soli diuinæ omnipotentiæ reseruantur, (tunc effectus censeri debet præstigiatorius. *II. regula.* quando non constat effectum superiorem esse viribus dæmonis, res planè dubia est, & oportet recurrere ad circumstantias. ratio dubij, quia nec dæmoni Deus semper permittit facere quicquid posset, Deo non impediente: nec dæmon semper vult verè facere quicquid facere permittitur; sed gaudet præstigiator hominum deceptione. Vtrum verò effectus superet vires dæmonis, id luculentiùs docebitur mox dicendis [b].

a Ana-nias. Remigius & alii recentiores.

b q. 7. & 8.

QVÆSTIO VII.

An Magi possint facere aliquod verum miraculum?

EX dictis in fine præcedentis quæstionis manifestum fit, idem esse quærere; V. *Magus aliquid possit*, &; V. *dæmon aliquid possit*? quoniam Magi opera vi pacti à dæmone perficiuntur, Miraculorũ ergo editionem Magi olim sibi vindicarunt. nam apud Clementem Romanum. [c] Simon Samarita gloriatur, nihil non quod velit se posse facere, sibique obtemperare omnia. Porphyrius *lib. de sacrificijs cap. de speciebus dæmonum*, scribit; quoties suorum prodigiorum machinas dæmones adhibent, multa eos naturæ consueto ordine alienissima efficere. Idcirco illos Iamblichus [d] vocat *Deorum pedissequos*, qui admirandis operibus Deorum vestigia subsequi proximè videantur. Eadem fuit existimatio poetarum, quorum suis locis verba fortassis inserentur commodiùs. videntur in hunc errorem incidere quidam recentiores, dum inquiunt, [e] *natura leges in magicis operibus non attendendas.* Nos hoc diligentius scrutemur.

c li. de rec.

d. de myster. Ægypt. cap. 1.

e Nic. Remigius li. 3. c. 12. Spondã. in Homeri Odyss.

Obseruare lectorem velim, *miraculum* hoc tractatu me non accipere pro quouis admirando effectu, vt capiunt prophani scriptores; sed Theologos sequi, qui strictiùs sumunt, pro eo quod Græci τὸ θαῦμα effectu tantùm producto præter & supra naturæ creatæ vires. (verbi gratia, cæco nato visum reddere, mortuos suscitare.) Quando autem effectus respondet viribus creaturæ, (v. g. ciere pluuias ac ventos, à febri sanare &c. (τὸ θαῦμα solent vocare non *miraculum simpliciter*, sed cum addito *miraculum secundum quid*, seu *respectu nostri*, vel *mirum* aut *mirabile*. Hæc *mira* rursus diuidunt in *absolutè mira*, quæ simpliciter & secundum se digna forent admiratione, etiamsi causas & modum sciremus quo fiunt, & in *mira secundùm quid* seu *respectu nostri*, qui ea admirantur, quia causas nescimus, non admiraturi si causas cognosceremus [f].

Notæ verò quibus *mirum à miraculo* discernatur, nunc mihi istæ occurrunt, prima, vt dixi, si effectus superet vires rei creatæ & naturã, miraculum erit. 2. Si effectus non habeat propositum finem bonum, puta salutem spiritualem vel corporalem, sed tantummodò finem malum, vt puta curiositatem, vel quid aliud bonis moribus, aut veræ fidei repugnans, non est miraculum. ex hoc capite probatur, prodigia illa, & stupenda Antechristi opera, vera miracula non futura, sed falsa, vt D. Paulus Thessalonicensibus scripsit. hinc patet quid de curatione strumarum illa Elizabethæ Anglorum reginæ, hæreticę Principis sit iudicandum, si faciat in fidei suę confirmationem, vt Gnato ille Tookerus [a] affirmat. 3. dæmonum mira sæpè deficiunt in minimis, miracula perfecta sunt, vtpote Dei opera. patet Exodi 8. de certamine magorum cum Mose: 4. dæmonum mira veris miraculis superuenientibus euanescunt vt virgæ Magorum deuoratæ à virga Mosis [b], & oracula dæmonum coram sanctis hominibus obmutuerunt [c]. Denique miracula fiunt per apertam & seriam Dei inuocationem, mira magorum semper admixtis absonis, abditis, vanis, ridiculis aut superstitiosis precibus vel signis. His positis.

f vide D. Tho. 1. p. 110. a. 4. ad 2.

a D. Aug. lib. 10. de ciu. Dei c 16.

b Exod. 7.

c D. Iustin. in 1. Apol. Chry. lib. cõtra gentes de Sãcto Babyla.

Sit 1. Conclusio, *Miraculi propriè dicta nulli magi possunt edere.* Est communis Theologorũ [d] sententia, & probatur, primò quia facere miraculum est potentiæ infinitæ, & ideò diuinitati reseruatum. omnis etiam creaturæ potentia naturæ cancellis limitatur: alioqui non haberemus efficax argumentum probandæ veritatis fidei, quam semper Ecclesia miraculis astruxit [e]; imitata Saluatorem nostrum, qui hoc argumento probauit, excusari non posse Iudæorum incredulitatem, propter manifesta miracula coram ipsis edita [f]: *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit; peccatum non haberent.* Si obiicias, à malis quoque & perperam de fide sentientibus nonnunquam miracula edita fuisse: & ideò miracula non debere censeri efficacem fidei probationem: Occurram: solere Deum aliquando hanc gratiam gratuitò etiam talibus largiri, sed id in veræ fidei probationem, vt quando dedit prophetiam Balaamo & Caiphæ: in falsæ fidei confirmationem nec dedisse vnquam, nec dare posse. non magis enim mendacii confirmationem potest Deus miraculis comprobare, quàm potest ipsa veritas mentiri. Itaque miracula vera pseudoprophetarum [g] in nomine Christi eduntur, & proinde in veræ fidei cõfirmationem. Ex his patet diligenter distinguẽdum inter hãc, illationẽ; Fecit miraculum, ergo fides eius est vera, & hanc fecit miraculum verum in confirmationem fidei, quam profitebatur ipse, ergo hæc fides ipsius erat vera. prior. n. falsa esse potest, quia per infideles Deus potest miraculum operari: posterior semper vera, quia non potest Deus ad falsæ fidei confirmationem per vllum operari miracula [h]. Confirmat nostram conclusionem dictum Nicodemi de miraculis Christi loquentis [i], *Nemo potest hæc signa facere, nisi fuerit Deus cum eo.* Præ-

d Alex. de Hal. 2. p. q. 45. D. Th. D. Bonauen. Fr. Victor. supra nu. 18. & 19. Aug. in a. q. vni de dæm. & cui gentiliũ exemplis optimè respõdet. Mich. Medina d. c. 7.

e Greg. li. 27. Moralium c. 8.

f Io. 15. v. 24.

g Matth. 7. v. 21.

h vide Maldonatum add. v. 21.

i Io. 3. v. 2.

terea hæc est sententia Origenis *lib. 2. contra Celsum*, D. Augustini, *lib. 3. de Trinitate cap. 8*, & D. Isidori *in c. non mirum. 26. q. 2.* Plura de hac re, & per et dita Fran. Toletus comment. in Ioannem: vbi tamen quod ait; dæmones aliquando ea facere quæ miracula non modò videantur, sed & sint, id cautè legendum, miraculi namque vocabulum extendit ad mira quæuis & spuria miracula: quod repugnat cõmuni inter Theologos vocis acceptioni.

A

2. Conclusio, *nec etiam possunt Magi operari absolutè mira.* patet id. quia nihil reuerà absolutè & per se mirum, quod nõ idem sit miraculũ. Quo sensu prolatum illud propheticum k, *Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.* & illud l, *qui facit mirabilia magna solus.*

d. c. 3. um 7.

B

Psal. 71. v. 8.

l Ps. 135.

Quædam ignaris causarum solẽt videri absolutè mira. quæ non sunt orta ex causis naturalibus, vt illud quod refert Curopalata, de mortui Michaelis Cerularij dextera in crucis figuram conformata, quæ firma mansit. Sed deceptionem aperit Baronius to. xi. ann. anno 1058. defuncti hominis mẽbra calentia, quam qui velit recipere formam & sitũ, & obrigescentia frigore sic immobiliter permanere. Et addit Sapienter debere talia esse miracula scismaticorũ humana arte composita: addo & hæreticorum.

3. Concl. *Magi possunt operari multa mirabilia secundùm quid, seu respectu nostri, dæmone adiuuante & Deo permittente.* conclusionis probatio inde petẽda, quod plurimi sunt, miri & occulti effectus rerũ, quos omnes optimè nouit diabolus: & quoscunque naturaliter nouit posse produci, eos celerrimè, non tamen in instãti potest producere. Quare (quod alicubi dixit D. August.) difficillimum est homini intelligere, quousque se diaboli potestas extendat, de qua propheticus sermo profatur a, *Non est super terram potestas quæ comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret.* Nolo multa cõgerere, pro cunctis vnum sit exemplum plenum admirationis narratum ab Ant. Torquemada b. quibusdam regni Neapolitani locis, quando fœminæ enituntur, pueco nascituro præire vnũ vel plures ranunculos siue tuberculas: quorum si quis terrã contigerit (statim verò incipere saltitare huc illuc) cõfestim puerperã emori. Quapropter solere storeis insterni totũ solum, & parietes vndequaque aulæis conuestiri, ne funesti anteambulones illi, dũ cadũt ex vtero, vel subsiliunt, terram contingãt. ideò etiã obstetrices lebetes penes se habere solitas, vel poculum aliud aqua plenum, in quod animalcula hæc coniiciant, & probè obturatum deferre ad fluuium, ibique demergere. Hoc ille, vt certa cõpertũ fama refert. Si sit, fieri puto dæmonis artificio: qui has ranas mẽtitur, & ad malefici cuiuspiam petita, puerperam interimit, Deo id iustis de causis permittẽte: sine hoc permissu nihil eum posse, hinc manifestum fit, quia non modò potuit, quod erat optatissimum, arbitrio suo Iobum lædere c: sed nec perfidum regem mancipiũ suũ decipere d: imò nec porcos inuadere. e Hinc factũ, vt cũ Neroni Imp. nec ingeniũ, nec opes, nec volũtas, nec studiũ, nec præceptores deessent: nunquã tamen, per illum, Diabolus magiæ vel vnum experimentũ edere potentit: sicque Nero magicen contempserit f. videlicet non passa fuit Dei prouida bonitas hoc instrumentum, ad nocendum aptissimum, summæ potentiæ & malitiæ deprauatissimæ accedere.

C

Iob. 41. pe.

b horti lorũ dia- o. 1.

D

E

Iob. 1. &

3. Reg. 2. v. 22.

Mat. 8. v. 1.

Vide Pli. 30. c. 2.

De hoc mirorũ genere futura prodigiosa opera Antechristi.

QVÆSTIO VIII.

Quo pacto magi per diabolum hæc mira efficiant?

Sciendum cuncta dæmones operari vel actione immediata per motum localem, vel mediata: idque dupliciter, vel illudendo sensibus, vel applicando actiua passiuis per alterationem veram: quæ est communis doctrina Theologorum g. *operantur ergo per motum localem per alterationem, & per delusionem.*

g D. Aug. lib. de diuinat. dæ. c. 3. & 5. & lib. 3. de Trin. c. 7. 8. 9. D. Th. Sotil. 9. de iust. q. 3. Victor. & Angles supra Molinæ & Valenciæ in 1. p.

Quoad *motum localem* inferiora corpora patent angelis, adeò vt & cælos rotare queant: an de facto sint tales orbium motores, alibi disquirendum: sed cùm queant eos mouere, sequitur nullum adeò vastum esse corpus, vt id dæmones, quadam impulsûs impressione, loco mouere nequeant, dummodò tamen ea motione ordo vniuersi non turbetur. quare nec integrum elementum loco suo mouere valebunt (quo pacto capienda quæ Firmilianus ad D. Cyprianum scripsit, quæ de terræ motu locali seu partiali vera non forent) nec poterunt etiam cælorum cursum mutare vel impedire i. Mouere verò corpora locali motu potest dæmon velocissimè, & quo videmus motu cęlos celerrimè moueri. Vnde fit, vt queat rem aliquam oculis subtrahere, & aliam substituere tam præproperè, vt animos oculósque intuentium fallat, eisque persuadeat prioris in hanc posteriorem integram conuersionem. tales credendę gentilium metamorphoses, Diomedis sociorum in aues, & Iphigenię in ceruam, vt D. k Aug. obseruauit, & fraudem aperuit Assyrius: cuius factum l Euseb. ab obliuione vindicauit. *Cæsarea Philippi, quam Phœnyces Paneada vocant, fertur victimam quandam in fontes, qui illic ex radicibus montis Panei prorumpunt, ex quibus Iordanes prorumpere dicitur: in quadam dæi festi Gentilium solemnitate mactatam conijci: atque eam dæmonis vi ac potestate mirandum in modum ab eorum aspectu euanescere, miraculumque videri præsentibus valde memorabile. Quibus dum gerebantur Assyrium quo dam tempore fortè interfuisse, ac cùm videret tam multos illius rei admiratione obstupefactos, eorum erroris admodum misertum esse: deinde sublatis in cælum oculis Deum omnium moderatorem per CHRISTVM supplicem precatum, vt dæmonium illud, quod populum tanto errore cæcauisset, comprimeret, ipsum fraude ac fallacijs, quas hominibus solet intendere, coerceret: Hoc modo, cum Deum orauisset, repentinò victimam fontibus supernatasse atque ita rem illam, quam tantoperè admirari consueuerant, in nihilum interijsse, vsque adeò vt nullum in posterum ex eo loco ex ea omnino ederetur miraculum.*

h epist. 5.
i D. Tho. qq. disputatis q. 16 a. 10.

k l. 18. de ciuita Dei c. 18.
l l. 7. Eccl hist ca. 14.

Alter modus erat *actiua passiuis applicando*, per quem alteratione siue mutatione rerum mirabilia sæpè facit, quorum naturales sunt causæ: sed nobis incognitę, ipsi notissimę. Videt enim naturalium rerum omnium substantias, & proprietates peculiares singularum perspectas habet, commoda nouit applicandi tempora, sollertię & artificii vix est quicquam quod ignoret: quid enim, adeò diuturna & assidua experientia atque obseruatione, non sit assecutus? presertim cùm norit cuncta, quę boni angeli à mundi exordio patrarunt, & quę homines excogitarunt & plurima per bonos angelos, Dei iussu. Satanę reuelentur, quę illi à Deo didicerunt a. Itaque sæpenumero efficiuntur multa: quæ naturę solius operatio nunquam fecisset, nisi dęmones

a D. Aug l. 2. de Gene. ad litt c. 17.

illam

illam artificiosâ applicatione iuuissent. atque illi tunc agentia naturalia, vt instrumenta sumunt. instrumenti verò conditio est, effectum producere, non tantum naturali suæ virtuti æqualem, sed longè etiam excellentiorem, ac agenti principalis à quo mouetur facultati respondentem. Securis ex se dumtaxat virtutem habet secandi; sed, quatenùs est instrumentum periti fabri, potest mensam vel statuam facere. Calor natiuus, qui est in humano semine, qua calor est, potest calfacere, rarefacere, segregare, & condensare, sed qua instrumentum est animæ; potest ossa, neruos, carnem generare. Pari ratione intuemur causas istas naturales à dæmonibus applicatas, suis ipsarum propriis viribus quodammodo præstantiora effecta dare. quia quæ secundùm communem suum cursum nunquam produxissent, si à dæmone non fuissent applicatæ: ea nunc, vt à dæmonibus mota instrumenta, quoad substantiam, modum, vel celeritatem, admiranda producunt a. Nunquam tamen hæc opera naturæ cancellos effugiunt, eò quòd vim naturalem causæ principalis non excedunt. Insunt enim reuera hi effectus in ipsis naturalibus agentibus, eo modo applicatis; quibus agentibus diabolus nihil confert applicando, præter conditionem sine qua effectus iste non produceretur. licet enim dæmon vtatur rerum applicatarum vi naturali, operatur tamen ipse potissimùm per modum artificiosum. Sicut coquus, cùm suaue edulium concinnat, mediante arte per ignem id excoquit, licet ignis naturaliter operetur, quod solus ignis nisi tali esset arte applicatus nunquam effecisset. quid tamen hîc coquus igni confert, nisi modum & conditionem sine qua non? vim verò, quæ causæ physicæ nomen mereatur igni nullam influit. Duo igitur hîc obseruanda. primum quod nec sola actiuitas rei naturalis secundùm se debet attendi, nec sola quóque secundùm se applicatio dæmonis: sed vis naturalis, vt applicata à dæmone. secundum, quod causa instrumentalis in his operationibus est res applicata; causa principalis ipse dæmon applicans. Quare vt dicatur effectum non posse naturaliter produci; debere esse talem, qui vtriusque causæ coniunctæ superet facultatem. Hæc de alteratione, nunc de *delusione*.

Quando nec motus localis, nec applicatio huiusmodi satis iuuant, tunc solent magi confugere ad circulatorias deceptiones, & mendaci specie sensibus illudunt humanis, ita vt quæ facta minimè sunt, à deceptis facta putentur. Deceptionis nomen latè diffundo, vt præstigium, deceptionem & errorē comprehendat, quæ solent distingui b. Decipit autem diabolus tribus maximè modis per mutationem, mutando vel obiectum, vel aerem medium, vel ipsum organum, quod cæteris quia meliùs noster Molina c explicuit, eum sequamur. docet ergo *ex parte quidem obiecti* hoc posse, *primò* ostensarum rerum celeri agitatione, subita occultatione, varia collocatione, separatione vel conglutinatione latente: vt faciunt circulatores agyrtæ variis ligaminibus, globulis, scyphulis, &c. *Secundò* per artem perspectiuæ, certa quadam dispositione obiecti in ordine ad oculum videntis. verbi gratia, cum lineæ confuso ductæ ordine (vt fit manifestum, quando quis directè ex aduerso illas videt) aspicienti per foramen, vel rotata tabula, speciem exhibent artificiosæ alicuius picturæ. Sic volunt Doctores grauissimi d iuncos & paleas humi stratas, si lucerna de cera & corio serpentis sulphurato accensa inferatur, videri serpentes saltitantes: ego hoc exemplum ad mixtam Magiam ex naturali & artificiosa malim referre. *Tertiò*, cùm formant subitò ex elementis, potissimùm aere, obiectum & illud offerunt spectatoribus, v. g. quando vel ipsi assumunt, vel alteri rei circumponunt corpus aereum siue fantasticum simile rei putatitiæ. *Quartò*, Cùm apponunt corpus aliquod mixtum, puta minerale, quod vi sua naturali sit in causa, vt corpus cui apponitur longè aliud appareat. Quo casu solet dubitari, num corpori addito vis naturalis insit hoc faciendi: an verò dæmon qualitatem illam obiecto imprimat: an verò tantùm in ipso medio qualitatem producat: qua mediante species per medium delatæ sic modificentur, vt causam præbeant, cur obiectum quàm est aliud appareat: eo modo, quo velum cæruleum per dioptram viridem viride apparet.

Ex parte aeris medij hæc faciunt. *primò* si impediant ne species ad oculum vel alium sensum deferantur. v. g. quando visui totum obiectum, quod coram est, occultant, vel aliquam eius partem tantùm. 2. si medium imbuant aliqua qualitate, qua species per medium transeuntes, sic modificantur, vt obiectum non quale est repræsentent. v. g. si aceto commisceatur sal, & linteus pannus id acetum bene imbibat, postmodum verò supposita candela inflametur pannus, species quæ diffundentur per medium hac flamma illuminatum, formidabiles admodum facies præsentium exhibebunt e. Item si de semine asinino & cera fieret candela, quæ sola in conuiuio luceret, omnes (si fas credere Parisiensi Antistiti f) conuiuæ viderentur onocephali. 3. si medium circa ipsum obiectum inspissetur, mutatur obiecti aspectus: vt quando denarius iniectus in scutellam aquæ plenam, videtur maior, & iacens in fundo apparet in superficie. Eodem pertinet si vapores intermedij aëris condensentur, vnde contingit vt luna multimodis minui & mutari videatur, & vt putemus è gallinaceo trahi trabem, cùm reuera festucam trahat. 4. si moto aere medio simul species moueantur, vndę fit vt nauigantibus videantur ad nauigii motum arbores moueri: sic fecit diabolus, vt Claudiæ zonam nauis quæ vehebat Matrem Idæam sequi videretur g. 5. nonnunquam contingit falli sensum ex varia conformatione vel multiplicatione specierum sensilium: quod contingit aliquando ex forma instrumenti per quod videmus, v. g. quando vnicum conspicillum plures nobis vnius obiecti figuras exhibet: aliquando ex instrumentorum collocatione ac situ, vt si plura specula diuersis locis disponantur, poterunt tot de loco in locum species multiplicari, vt quæ in vno loco fiunt, in alio appareant, & intuitiua rei præsentis esse visio videatur h: aliquando potest contingere per solum specierum sensilium quæ sunt in fantasia transitum vsque ad sensum exteriores, vel saltem ad sensum communem; qui sensus eodem modo à speciebus afficiantur, quo affectie forent, si reuera ab obiectis externis eò species mitterentur a huc i quidam referunt relatam à Diuo Aug. k apparitionem philosophi dubia soluentis.

Denique *deceptio ex parte organi* non minùs varia est. Nascitur primò, mutato situ organi: vnde facit rem quę vno in loco est videri esse in alio, vel geminam quę vnica est. sicuti si digitum mittas inter oculum concauitatem cui oculus est inclusus,

a D. Tho. 1. p. q. 110. a. 2. ad 3. & l. 3. adu. gent. c. 103.

b vide Valenciam in 1. p. disp. 4 q. 2. puncto. 2.

c 1. p. q. 111. a. 4.

d D. Bonau. & Gab. in 2. d. 8. Guil h. Parisiens. p. vl. de vniu. c. 22.

e Molina vbi supra.

f Guil. Parif. supra c. 22.

g Tertull. apo. c. 22. Minucius in Octauio. & D. August. l. 10. de ciu. Dei c. 16.

h Tignosus in l. 2. de anima fol. 177.

i D. Tho. in 2. d. 8. q. vni. ar. 5. ad 4.

k l. 18. de ciu. Dei c. 18.

digitóque compresso eleues vel deprimas oculum, facies vt res simplex gemina videatur. secundò, Si humores agitentur vel perturbentur, res aliter ac sunt conspicientur, vt contingit ebriis ac furiosis, qui credunt,

duplicem solem & geminas se cernere Thebas.

Huc referendæ sunt ludificationes Zedechiæ Iudæi, qui fuit tempore Ludouici Pii, & hominem in aera iactabat, & in membra discerpebat, & ea recollecta adunabat, currum etiam onustum feno cum equis & agitatore coram toto populo absorbebat a. quamquam in his etiam ex primo genere ex secundo mixta nonnulla. Tertiò, solet impedire sensationem, crassiore aliquo humore obstruens viam ne spiritus ad organum perueniant, vel alia ratione vim sentiendi hebetans, qua forte ratione Angeli Sodomæos aorasia b percusserunt. Cùm verò dæmon hominibus persuadet eos immutatos esse in bestias, tunc non organum duntaxat immutat, sed interdum & medium, semper verò simul phantasiam, vt accidit Præstantii patri apud D. Augustinum c. Potest enim diabolus sic componere & ordinare phantasmata, vt quis etiam vigilans (quod dicitur) somniet, more dormientium, & putet se ea sentire, quæ non sentit, d instar maniacorum. Hoc fit in Turcarum incantatione qua fugitiuos retrahunt, quam describit Bartholom. Giegorgieuitzius lib. de Turcarum moribus fol. 93.

Porrò *præstigiatorij effectus duabus regulis deprehenduntur.* Prima est, si effectus non oritur à motu locali, & superat causarum naturalium applicatarum actiuitatem (v.g. suscitatio mortui, aut veræ cæcitatis curatio) interuenit deceptio & præstigium. Secunda quando id, quod visum est, statim euanescit, nec permanet, est præstigiosa machinatio. Prioris exemplum est, quando Magi posito in camerâ arcu de certo ligno, & sagittâ alterius ligni, & chordâ certi fili, sagittam eiaculantur; & sic faciunt apparere in loco flumen enatum tantæ latitudinis, quantæ fuit sagittæ iactus e. Posterioris vt cum videntur lacerare & vorare equum, qui mox sanus sistitur f: item in illo facto magi, quod narrat de simulato serpente Nicetas g, *Cum ex editiore palatij Constantinopolitani loco Michael Sicidites nauculam vidisset, qua olla & patina vehebantur, carmine magico effecit; vt nauta exsurgeret & vasa non prius ferire desisteret, quam in puluerem redegisset. At paulo post barba prehensa lamentari, amotáque caligine, se vt ira numinis agitatum deplorare. Rogatus, cur merces suas ita tractasset? cum dolore narrabat, se remis intentum, horribilem serpentem super vasa porrectum, oculis incantamentibus in se conuersum instar deuoraturi, vidisse; qui prius volutare non destiterit, quam fictilia confracta essent, inde subitò ex oculis euanuisse.*] De Eonis hæretici & magi præstigiis testatur Guilh. Neubrigensis h, *ita oculos hominum fascinasse, vt videretur magnam virorum turbam penes se habere, & regiis delicijs ciborum, & apparatus splendidissimi abundare.* Sed hunc tandem concilio Remensi damnatum, cùm ad mortem duceretur sæpiùs ad terram dixisse; *Terra findere*, idque irrito conatu, legimus apud Robertum in Chron. Sic dæmon ludit præstigiis, nec contentus miracula præstigiis imitari, conatur in hæreticis etiam ipsa præstigia subdolis Sycophantiis adumbrare. Legi exemplum adeò lepidum & festiuum, vt quod me recreauit, eo lectores huius libelli nequeam fraudare, sed libens, honestæ voluptatis eorum gratia, describendi laborē hoc loco assumā. *Tempore Sigismundi primi regis Poloniæ, Iacob. Melstinski prætor oppidi Brezinu, leuitate quadam animi, authoritatē nomenque CHRISTI sibi adsciuit: virúmque Zatorski Cracouiensem, cæterósque sibi similes latrones duodecim elegit, singulisque nomina apostolorum impo. uit, se vero IESVM CHRISTVM appellauit. Qui per villas vbique ambulantes prodigia mortuorum & præstigiatorum more exercebant, sycophantásque alios & latrones: velut mortuos, subornantes suscitabant, pisces in paludes lutosas primò impositos, vbi nunquam eos nasci possibile erat, in nomine CHRISTI suis manibus capiebant, panes in fornaces imponebant, in nomineque Christi sui: cùm illic ante non essent, depromebant, cum ingenti simplicis vulgi admiratione. Quodam tempore ad Czestochouiam monasterium, D. Virginis imagine celebre, cum suis Apostolis venit, cúmque illic aliquot diebus morarentur, vnum ex suis quasi obsessum à dæmone subornârunt, cuius opera victum acquirebant. Ille enim per hospitia ambulans carnes de coquina rapiebat, in suosque proiiciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebant. Cúmque ingens illic esset concursus populi ad Diuæ Virginis imaginem, sycophantæ illi obsessum suum ad altare ducunt, duplici veste indutum, in cuius intercapedinem necessaria imponere posset: lapillos verò intra indusium ei imposuerunt: cumque ad altare deduceretur, ille è manibus deducentium furibundus sese proripiens, in altare donariis onustum irruit, pecuniásque rapiens in vestis duplicata intercapedine eas abscondit. Monachus ab altari diuino intermisso officio aufugit, cæteri monachi accurrentes cingulum eius soluunt. Ibi lapilli duntaxat in terram ceciderunt, pecunia verò in veste duplicata remansit. Monachi pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorcismis * eam in pristinam formam transformare nitebantur: sed cùm lapilli permanerent, Monachus librum sacrū indignabūdus in terram proiecit, dicens similem dæmonem nunquam habuimus: abite cū eo ad omnes diabolos: sycophantæ illi cum pecunia vecta in Silesiam fugerunt. Ibi apud matronam nobilem in quodam pago diuertentes, cùm illa viro absente eos recipere nollet, saltem mappam vel telam ad sacrificandum petierunt. At mulier fasciculum telæ illis obtulit. Tunc illi hanc nobiscum accipiemus, & Christus tibi benedicet, vt tibi linum abundantius crescat. Ostende aliam si habes: quam cùm similiter accipere vellent, mulier recusauit, maritum timens. Illi autem frustulum fomitis cum igne in telam clam inuoluentes, mulieri reddiderunt. Itaque cista à telâ, à cista verò domus accensa conflagrauit. Viro domum reuerso, vxor ob Christum cū Apostolis male tractatum hoc sibi iustè contigisse dixit: At vir ira excandescens; latro hic (inquit) nequissimus, & non Christus fuit. Itaque cum vicinis eos insequitur, & in quadam villa assequitur. Tum Pseudo CHRISTVS ad illum, qui vocabatur Petrus, dixit: Iā mea passio Petre, calixque, quem bibiturus sum, appropinquat, Cui Petrus, & mihi, vt video, Domine, imminet. Ille vero dixit; Petre ego aliter non possum, nisi per fenestram, hinc euadere. Tum Petrus: & ego te, quoad viuam, non derelinquam: sed, quocunque fugeris, sequar. Ergo per fenestram aufugit: cæteri quoque Apostoli, qua potuerunt, euaserunt. Rustici eos secuti baculis fustibúsque cædere: dicentes: Prophetiza nobis Christe, cum tuis Apostolis, qui in silua baculis isti creuerint. Ergo plagis emendati vitam suam postea emendarunt, dicētes: Difficile est nobis Christi passionē, Apostolorūq; tormenta ferre.*] Sic Poloniæ Chronica i. Agnoscis

a Tritem. in Chron. Hirsaugiēs.

b Gen. 19.

c d.c.18.

d Caieta. 1.2.q.95. a.3.

e Gul. Par. infr. c. 22.

f idē Guil. supra c.23.

g l.4. annal.

h l. 1. hist. Ang. c.19.

* Opinabantur dæmonis pręstigiis ita videri mutatam, & pulso per exorc. dæmone præstigias cessaturas, & pecuniam sic pristinę formę reddendam.

i Martin. BielsKi in annal. & Guaguin. in vita Sigismundi.

puto

puto lector eundem infidelitatis & blasphemiæ spiritum in his sycophantis; qui fuit olim in Cyrilâ Ariano, & postea in Caluino eiúsque sequacibus. nimirum omnes eiusdem Satanæ organum fuere. De Ariano Cyrilâ res notissima: de Albigeensibus ex Lucâ Tudensi illorum temporum scriptore similia lectu digna refert Mariana *lib. duodecimo de rebus Hispaniæ, cap. primo.* de Belgicis Caluinianis testatur ipse, per quem res gesta Matth. Launous, in narratione causarum conuersionis suæ de Caluinismo ad Catholicam religionem. Lege si lubet (lector) eius secundam, quam cum socio Penneterio etiam conuerso, edidit Apologiam, ante annos aliquot Lutetiæ impressam. Mihi nunc liber non est ad manum. Finiam itaque cum Apuleio a; *Ante Poecilen porticum, isto gemino obtutu circulatorem adspexi equestrem, spatham praacutam mucrone infesto deuorasse: ac mox eundem inuitamento exiguæ stipis venatoriam lanceam; qua parte minatur exitium, in ima viscera condidisse: & ecce ponè lanceæ ferrum, quà bacillum inuersi ad occipitium per inguen subit, puer in mollitiem decorus insurgit, inque flexibus tortuosis eneruam, & exossam saltationem explicat, cum omnium qui aderamus admiratione.*] Hæc haud dubiè dæmon perfecit, speciebus falsi obiectis in oculos immissis, per medium aërem iis imbutum.

a lib. 1. de Asino.

QVÆSTIO IX.

Quàm admirandos effectus veteres Magis tribuerint?

ARnobius lib. 1. agens de Magorum admirandis, ad diuinationes & maleficia, vt ad capita reuocat his verbis: *Quis enim hos nesciat aut imminentia studere prænoscere, quæ necessariò (velint nolint) suis ordinationibus veniunt; aut mortiferam immittere quibus libuerit tabem; aut familiarum dirumpere caritates; aut sine clauibus reserare quæ clausa sunt; aut ora silentio vincire; aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare; aut vxoribus & liberis alienis inconcessi amoris flammas (siue illi mares sint, siue fœminei generis) & furiales immittere cupiditates.*] Ioan. Sabisberiensis *lib. 1. Polycratici cap. 10. Domino, inquit, permittente elementa concutiunt, rebus adimunt species suas, ventura plerunque prænunciant, turbant mentes hominum, immittunt somnia, hominésque violentiâ duntaxat carminis occidunt, &c.*] non est omnia colligere animus, nec operæ precium; sed quæ nunc occurrunt, & præcipua videntur. Ab Aquilone ordiamur; vnde, prophetâ teste, malum omne panditur, Saxo Grammaticus[b], apud Septentrionales scribit, *gigantes Magósque inauditi generis miracula diuersis præstigiis exercuisse, & per summam ludificandorum oculorum peritiam proprios alienósque vultus variis rerũ imaginib. adumbrasse, illicibúsque formis veros conspectus obscurasse.*] Olaus Magnus, de Lappis, Finnis, & Biarmis auctor est c, *quamcunque volunt figuram assumere: item quæ in alio gerantur orbe ab amicis vel inimicis, linea vestis preto, explorare; ventos quoque quos optent nauigantibus vendere.*] Tres Tartarorũ hordas, vltra Cazanense regnum, incantationibus supra modum deditas, *nubes caligines, aliásque tempestates cœli frequenter excitare, hócq; modo hostes profligare*, narrat Alexan. Guaguinus d. A populis ad singulos si descẽdamus, occurrunt plurima. Zoroastres ex stellis velut scintillas eliciebat e. Dositheus olim mira perfecit, sed eum discipulus Simon Magus superauit; de cuius prodigus egimus iam priùs, & breuiter ita Glycas part. 2. *Effecit vt statuæ ambularent, idémque in ignem prosiliens: non tamen vrebatur: in aëra subuolabat: ex lapidibus panes faciebat: alias atque alias in formas migrabat: facies aliquãdo binas habebat: in columnã conuertebatur: efficiebat, vt ianuę clausæ sua sponte aperirentur, vasa domestica sponte moueri ad vsus humanos viderentur: vmbræ ipsum multæ præcederent, quas mortuorũ animas esse dicebat. Cùm aliquãdo à Cęsare perquireretur, terrore perculsus, altera formã suã relictã fugit.*] & postea idem de eodem Simone f: *habuisse canem alligatum cathena in domus limine, deuorantem eos, quotquot ad Simonem iniussi adire conarentur. Canis verò Petrum intrare iussit, & humana voce Petrum adesse nunciauit.*] vides diuinæ, quæ in Petro virtuti, Diabolicam vim cessisse, & Cerberum, cui nequibat nocere, adulasse. Quæ de Orpheo & Amphione commenti poetæ & vi musicę eorum, eas Magiæ vtriusque nonnulli adscripserunt g. Pythagoras femur suum aureum ostentauit, carmine aquilam cicurauit; cum qua frequens colloquebatur h. Numa Pompilius cœnę opiparæ apparatum, cùm nihil domi obsoniorum habuisset, exhibuit i. Baianus Bulgariæ rex, se quoties volebat in lupum, vel in cuiuslibet alterius bestiæ formam mutare cernebatur, interdum faciebat vt à nullo videretur k. Ollerus osse incantato, tanquam nauigio, vastissimâ maria superabat l. Ericus rex Gothorum quocumque verteret pileum, inde ventum prosperum eliciebat m. Mira quoque de Apollonio refert Philostratus, & de Iuliano Chaldęo Suidas n; quem in hac arte & subitò sedandâ vrbis peste Apollonium simul cum Apuleio, coram Domitiano, superasse narrat Anastasius o; huius Iuliani mentio apud Arnobium lib. 1. vbi duo docti viri alucinati dum *Vulcanum* reponunt: addit idem Anastasius, & ex eo Cedrenus, Manethonem magicarum operationum adeò fuisse peritum, vt palàm semper præ se contempserit Apollonium Tyanęum. Apuleius ipse, multorum testimonio magus, de duabus feminis scribit admiratione dignissima: primum p de quadam Cauponâ, regina sagarum (vt scias etiam tum quasdam ab iis hoc titulo honoratas) *Saga, inquit, est & diuinipotens, cœlum deponere & terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, Deos infimare, sidera extinguere, tartarum ipsum illuminare. Amatorem suum, quod in aliam temerasset, vnico verbo mutauit in ferã castorem: quod ea bestia captiuitatis metuens, se ab insequentibus præcisione genitalium liberat: vt illi quoque simile, quòd venerem habuit in aliam, proueniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformauit in ranam: & nunc senex ille dolium innatans vini sui, aduentores pristinos in fæce submissus officiosis ronchis raucus appellat. Alium de foro, quiddam quod aduersus eam locutus esset, in arietem deformauit: & nunc aries ille causas agit. Eadẽ amatoris sui vxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam impręgnationis, obsepto vtero & repigrato fetu, perpetuâ prægnatione dãnauit: &, vt cuncti numerant, octo annorum misella illa, velut elephantem paritura, distenditur.*] Postea de Pamphilo q; *Maga primi nominis, & omnis carminis sepulchralis Magistra creditur: quæ surculis & lapillis, & id genus friuolis inhalatis, omnẽ istam lucem mundi sideralis, imis tartari, & in vetustũ chaos submergere nouit. Nam simul quem quam conspexit speciosæ formæ iuuenem, venustate eius capitur, & ilicò in eum & oculum & animum detorquet. Minus morigeros & viles fastidiens, in sax*

b li. 1. hist. Dan.

c l. 3. c. 1. & l. 3. c. 18

d in Tartaria.

e Clemẽs, in itinera. B. Petri: siue Clemẽti falsò ascriptus liber, siue (vt puto) ipsius: sed à mala corruptus manu.

f par. 3. Annal.

g Pausa. li. 6.

h Plutarc. in Numa, & Ammia.

i Sabellic. lib. 3. Ennead. 2.

k Trithe. Chro. Hirsaugiensi.

l Saxo lib. 3. Danię.

m Io. Magn. lib. 17. Gott. hist.

n in voce Iulianus.

o q. in S. S. 23.

p lib. 1. de asino aureo.

q lib. 2. de asino aur.

& in pecua, & quoduis animal punctò reformat: alios verò prorsus extinguit.] nihil attinet similia ex Luciani Asino describere Plinius a, sed irridens, ex Asclepiade, *Aethiopide herbâ amnes ac stagna siccari coniectu, tactu clausa omnia aperiri. Achimenide coniecta in aciem hostiũ, trepidare agmina ac terga vertere. Latacen dari solitam à Persarum Rege legatis, vt quocũque venissent, omniũ rerũ copia abundarent.*] De hyænę partiũ effectis plurima idẽ alibi b; de variis lapidibus etiã magis incredibile c, *achatis suffitu tempestates in Persiâ averti, & flumina sisti, si lapis simi lis sit pelli leoninæ: hyæna pelli similẽ, discordialem esse domibus; eum qui vnius coloris, inuictum athletis: eandem vim alectoria Milonem expertum, &c.* Veniamus ad poëtas. Empedocles, apud Laërtium d in hanc sententiam valdè iactabundus.

a l. 16. c. 4

b li. 28. c. 8

c lib. 36. c. 10.

d lib. 5. de vit. Phil.

Pharmaca quis pellas morbos, leuésque senectam
Percipies, quæ cuncta tibi communico soli:
Compescésque truces ventorum viè procellas,
Exorti insanis qui vastant flatibus agros.
Sursum, si libeat, mox flumina pigra ciebis,
Et media induces ex tempestate serenum,
Induces media pluuias æstate salubres,
Et flatus sicca qui perflent omnia messe,
Exstinctũmque hominem nigro reuocabis ab orco.

Et subdit ex Timæi historiis, *Empedoclem Etesiis aliquando vehementer flantibus, adeò vt fruges corrumperent, excoriari asinos iussisse, factisque vtribus eos collibus & montium verticibus admouere ad compellendos flatus: cessantibúsque ventis, ab euentu res κωλυσανέμας vocatum esse.*] vnus iste ex Græcis sufficiat; locupletiores sunt testes Latini, qui hæc vberiùs & elegantiùs descripsere. Virgilius e:

e Eclog. 8.

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam:
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis, &c.
Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri & se condere siluis,
Mœrim, sæpè animas imis excire sepulcris,
Atque satas aliò vidi traducere messeis.

Ouidius in Metam. f postquam narrauit Vlyssis socios in sues mutatos, de Circes amore & odio Picum Regem copiosior, inter cætera; de Carmente, seu Canente Pici vxore;

f lib. 14.

Rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
(Vnde Canens dicta est) siluas & saxa mouere,
Et mulcere feras & flumina longa morari
Ore suo, volucrésque vagas retinere solebat.

Et paulò pòst, de ipsa Circe quæ Pico viso, amore correpta, inquit,

Non tamen effugies, vento rapiare licebit,
Si modò me noui, si non euanuit omnis
Herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.
Dixit, & effigiem nullo cum corpore falsi
Finxit apri, prætérque oculos transcurrere regis
Iussit, & in densum trabibus nemus ire videri:

Quem inanem aprum dum Picus equo admisso insequitur, ab eâ solus deprehensus, verbis in flagitium inuitatus & carmine malo:

Concipit illa preces, & verba precantia dixit,
Ignotosq́; Deos ignoto carmine adorat,
Quo solet & niuea vultum confundere lunę,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tunc quoque cantato densatur carmine cœlum,
Et nebulas exhalat humus, &c.

Sed cùm ille mœcham castus auersaretur, in furorem versa,

Tum bis ad occasum, bis se conuertit ad ortum,
Ter iuuenem baculo tetigit, tria carmina dixit,

Et ille in auem mutatus, pennas in corpore vidit. Denique cùm famuli ab malefica vi, minisque adhibitis, regem suum reposcerent:

Illa nocens spargit virus, sucósque veneni.
Exsiluere loco (dictu mirabile) siluæ,
Ingemuitque solum vicináque palluit arbor,
Sparsáque sanguineis rubuerunt pabula guttis,
Et lapides visi mugitus edere raucos,
Et latrare canes, & humus serpentibus atris
Squallere, & tenues animæ volitare videntur.
Attonitum monstris vulgus pauet. illa pauentum
Ora venenata tetigit mirantia virga;
Cuius ab attactu variarum monstra ferarum
In iuuenes veniunt, nulli sua mansit imago.

Et de Medæa, Circes nepte g.

g Epist. Hipsipyles.

Illa reluctantem cursu deducere lunam
Nititur, & tenebris abdere Solis equos:
Illa refrænat aquas, obliquáque flumina sistit,
Illa loco siluas, viuáque saxa mouet:
Per tumulos errat sparsis distincta capillis,
Certáque de tepidis colligit ossa rogis:
Deuouet absentes, simulacráque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Tibullus h, *Vt mihi verax.*

h Eleg. 2.

Pollicita est magico saga ministerio.
Hanc ego de cœlo ducentem sidera vidi,
Fluminis hæc rapidi carmine vertit iter:
Hæc cantu finditque solum, manéisque sepulchris
Elicit, & tepido deuocat ossa rogo.
Iam ciet infernas magico stridore cateruas,
Iam iubet aspersas lacte referre pedem.
Cùm libet hæc tristi depellit nubila cœlo:
Cùm libet, æstiuo prouocat orbe niues.
Illa tenere malas Medeæ dicitur herbas,
Sola feros Hecates perdomuisse canes.
Hæc mihi composuit cantus queis fallere posses:
Ter cane, ter dictis despue carminibus:
Ille nihil poterit de nobis credere cuiquam,
Non sibi, si in molli viderit esse sinu.
Tu tamen abstineas aliis: nam cætera cernet
Omnia: de me vno sentiet esse nihil.
Quid credam? nempe hæc eadem se dixit amores
Cantibus aut herbis soluere posse meos.

Et alibi idem vates i:

i Eleg. 8.

Num te carminibus, num te pallentibus herbis
Deuouit tacito tempore noctis anus?
Cantus vicinis fruges traducit ab agris,
Cantus & iratæ detinet anguis iter.
Cantus & è curru lunam deducere tentat,
Et faceret: si non æra repulsa sonent.

Propertius lib. 1. Eleg. 12.

Inuidiæ fuimus: num nos Deus obruit? an quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?
Non sum ego, qui fueram.

Petronius Arbiter inducit sagam sic gloriantem;

Quicquid in orbe vides, paret mihi. Florida tellus,
Cum volo siccatis arescit languida succis:
Cum volo fundit aquas, scopulus atque arida saxa
Indigenas iaculantur aquas. mihi pontus inertes
Submittit fluctus, Zephyrique tacentia ponunt,
Ante meos sua flabra pedes. mihi flumina parent,
Hircanaque tigres, & iussi stare dracones.
Quid leuiora loquor? luna descendit imago
Carminibus deducta meis: trepidúsque furenteis
Flectere Phœbus equos reuoluto cogitur orbe.
Tantum dicta valent. taurorum flamma quiescit
Virgineis extincta sacris, Phœbeáque Circe
Carminibus magicis socios mutauit Vlyssis.

Neme

a Eclog. 4. Nemesianus Bucolicorum scriptor[a];
Cantauit quod luna timet, quo rumpitur anguis,
Quo currunt scopuli, migrant sata, vellitur arbor.
Et lyræ latinæ princeps de sagis tribus famosissimis[b], de Foliâ,
b Epod. Ode 5. Quæ sidera excantata voce Thessalâ,
Lunámque deripit.
Et ibidem sic Canidia canit,
Non vsitatis (Vare) potionibus;
O multa fleturum caput;
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum:
Priúsque cælum sidet inferius mari,
Tellure porrectâ super:
Quàm non amore sic meo flagres, vti
Bitumen atris ignibus.
c Od. vlt. Et postmodum eadem[c]:
Quæ mouere cereas imagines,
Vt ipse nosti curiosus, & polo
Deripere lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desideríque temperare poculum.
Sed omnium accuratissimè, licet, propter grandiloquentiam, & celsum illum spiritum, obiurius,
d lib. 6. M. Lucanus de Erischto[d].
Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit,
C Non fatis adductus, amor, flammisq; seueri
Illicitis arsere senes, nec noxia tantum
Pocula proficiunt, aut cum turgentia succo.
Frontis amatæ subducunt pignora fetæ
Mens hausti nulla sanie polluta veneni,
Excantata perit. quos non concordia mixti
Alligat vlla tori, blandæque potentia formæ;
Traxerunt toris magica vertigine fili.
Cessauere vices rerum, dilatáque longâ
Hæsit nocte dies: legi non paruit æther,
Torpuit & præceps audito carmine mundus,
Axibus & rapidis impulsos Iupiter vrgens
Miratur non ire polos. tunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo,
D Et tonat ignaro cælum Ioue. vocibus iisdem
Humentes latè nebulas, nimbosque solutis
Excussere comis: ventis cessantibus æquor
Intumuit, rursus, vetitum sentire procellas;
Conticuit, turbante Noto: puppimque ferentes
In ventum tumuere sinus, de rupe pependit
Abscissa fixus torrens, amnísque cucurrit,
Non qua pronus erat. Nilum non extulit æstas,
Mæander direxit aquas, Rhodanúmque morantem
Præcipitauit Arar, summisso vertice montes
Explicuere iugum. nubes suspexit Olympus.
Solibus & nullis Scythicæ, cum bruma rigeret,
E Dimaduere niues. impulsam sidere Tethyn.
Reppulit Hæmonidum defenso litore carmen.
Terra quoque immoti concussit ponderis axem.
Et medium vergens nisu titubauit in orbem.
Tantæ molis onus percussum voce recessit,
Prospectúmque dedit circum labentis Olympi.
Omne potens animal lethi, genitumque nocere,
Et pauet Hæmonias, & mortibus instruit arteis.
Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum.
Ore fouent blando, gelidos his explicat orbeis
Inque pruinoso coluber distenditur aruo:
Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi.
Humanóque cadit serpens afflata veneno.
Et mox Illis & sidera primum
Præcipiti deducta polo, Phœbéque serena

A Non aliter diris verborum obsessa venenis
Pallet, & nigris terrenísque ignibus ardet;
Quàm si fraternâ prohiberet imagine tellus,
Insereretque suas flammis cœlestibus vmbras:
Et patitur tantos cantu depressa labores,
Donec suppositas propior despumet in herbas.
Nec minus eruditè patruus Lucani, pallio clarus & cothurno; reliquiæ Latialis Orchestræ, noster
Seneca[e]; e Medea v. 752.
Nunc meis vocata sacris noctium sidus veni,
Pessimos induta vultus, fronte non vna minax.
Tibi, more gentis, vinculo soluens comam,
Secreta nudo nemora lustraui pede,
Et euocaui nubibus siccis aquas,
B Egique ad imum maria, & Oceanus graueis
Interius vndas æstibus victis dedit:
Pariterque mundus, lege confusa ætheris,
Et solem & astra vidit, & vetitum mare.
Tetigistis vrsæ. temporum flexi vices.
Æstiua tellus floruit cantu meo:
Messem coacta vidit hybernam Ceres,
Violenta Phasis vertit in fontem vada,
Et Ister, in tot ora diuisus, truceis
Compressit vndas omnibus ripis piger:
Sonuêre fluctus, tonuit insanum mare
Tacente vento, nemoris antiqui domus
Amisit vmbram, vocis imperio meæ.
Die relicto Phœbus in medio stetit,
C Hyadésque nostris cantibus motæ labant.
Apud eundẽ non minora sibi vẽdicat Nutrix illa[f]: f Hercul. Oet. ver. 450.
Artibus magicis ferè
Coniugia nupta precibus admixtis ligant,
Vernare iussi frigore in medio nemus:
Missúmque fulmen stare, concussi fretum
Cessante vento, turbidum explicuit mare,
Et sicca tellus fontibus patuit nouis,
Habuere motum saxa. discussi fores.
Vmbræ stetistis, & mea iussi prece
Manes loquuntur, sonuit infernus canis.
Mare, terra, cælum, Tartarus seruit mihi.
Nox media solem vidit, & noctem dies,
Nihilque leges ad meos cantus tenent.
D Deniq; & pueritiæ meæ labor ac studiũ Claudiã[g]. g lib. 2. in Ruffin.
Namque mihi magicæ vireis, animique futuri
Præscius ardor inest. Non, quo Thessala cantu
Eripiat lunare iubar: quid signa sagacis
Ægypti valeant; qua gens Chaldæa vocatis
Imperet arte Deis, nec me latuere fluentes
Arboribus succi, funestarúmque potestas
Herbarum; quicquid lethali germine pollens
Caucasus, & Scythicæ vernant in gramina rupes,
Quas legit Medea ferox, & callida Circe.
Sæpiùs horrendos Manes, sacrísque litaui
Nocturnis Hecaten, & condita funera traxi
E Carminibus victura meis: multósque canendo,
Quamuis Parcarum restarent fila, peremi.
Ire vagas quercus, & flumina stare coegi.
Veraque non prono curuaui flumina lapsu
In fontes reditura suos. Ne vana loquutam
Me fortasse putes: mutatos cerne penateis.
Dixerat, & niuea (mirùm) capere columna
Ditari, subitóque trabes lucere metallo.
Tam multa, tam magna sibi hæc vanitas vindicat: quædam falsò, quædam verè: sed quæ falsò, quæ verè, nunc nobis, quoniam alii id omisêre, discutiendum est. rem totam certâ methodo ad sua capita reducemus; illud semper memoria reuoluentes, quicquid dæmon potest, id per eum, ex pacto, magos posse: nihilq. sic posse magos, quod nequeat dæmõ.

QVÆSTIO X.

Quid possint Magi circa ordinem naturę & leges vniuersi

NAturam sibi parere, & legibus cunctis vniuersi superiorem se (vt legistis) magica gloriatur:

Mare, cœlum, terra, Tartarus seruit mihi:
Nihilque leges ad meos cantus tenent.

Falsum hoc imprimis, & soli Deo omnipotenti reseruatum. Naturæ ordinem mutare nequit, nisi auctor naturę, nec leges vniuersi refigere, nisi qui fixit. scitum & ratum est hoc Theologorum decretum, nec motu locali (quæ actio est immediata dæmonis) nec applicatione agentium & patientium per alterationem, corruptionem, generationémve (quæ sunt eius actiones mediatæ) posse quidquã, B quod naturam superet, & proinde, nec id, quo mutetur ordo, seu lex vniuersi: Sic D. Augustinus & D. Thomas [a], probatur à Scholasticis auctoritate Apostoli [b]. *Non subiecit Deus Angelis orbem terræ futurum.* Vt interpretati D. Chrys. Theophilac. D. Thom. & Sasbaut. non malè. quanquam reuerâ verba illa de mundo nouo seu Ecclesiâ potiùs agant, cuius caput est Christus, & de quo non semel Prophetæ [c]. Meliùs probant ratione, quia pars non potest plus toto. Ex hoc axiomate inferuntur multa particularia.

D.Augu. ...r.3. de ...rin. D. ...ho.lib.3. ...nt. gen. ...108.& ...16. de ...alo.ar.8. ...os sequi...r Vict. ...2.35. ...ad Heb. ...v.5. ...Es.9.v.6. ...c.65.v. ...& Psal. ...92.v.19. ...oc est i...is hominibus, qui ...nnes sal...m post ...dicij ...em creaturi. sic ...otius ...imas. ...ns. & ...aymon. D. Aug. li.3. c.8. commu...ter Theo...ogi.

Primò non posse Magos dæmonis operâ producere immediatè vllam formam substantialem vel accidentalem, quia naturæ lex est, vt corporeũ C subiectũ nequeat à re incorporeâ immediatè alterari: diabolus autẽ est incorporeus, formæ autem illæ ex potentiâ rei corporeæ sunt educendæ. hinc sequitur non posse diabolum immediatè vllam qualitatem corpoream & permanentem imprimere. v. g. calorem, frigus, albedinem, &c [d].

2. Non possunt aliquid creare. propriè loquendo, siue ex nihilo, quia causæ naturalis actiuitas non extenditur in id quod nihil est; hoc enim est virtutis infinitæ.

3. Nec ex qualibet re naturali possunt facere quamlibet. quia nequeunt immediatè formam introducere, vt autem eam mediatè introducant, D necessarium est aptas dispositiones præcedere: nulla verò res est capax cunctarum dispositionum, quæ ad omnes formas requisitæ sunt. Hinc etiam fit, vt nequeant, quouis instrumento vel causâ, quemlibet effectum gignere: tum quia pendent à pacto inito, quod certa præscribit media: tum quòd, cùm non agant immediatè, causa vel instrumentum debet idoneam proportionem cum effectu habere.

4. Nequeunt formas substantiales (vt dixi) sine præuiis alterationib. ac dispositionibus producere. Nec etiam id ipsum possunt facere in instanti (quia mutatio per creaturas nulla fit, nisi in tempore) nec etiam possunt quantumlibet paruo aut æ- E quali tempore quicquid volunt perficere: nam naturaliter ad vnam rem plùs, ad aliam minus moræ requiritur, secundùm plures aut perfectiores vnius quàm alterius dispositiones.

5. Præsupposità Aristotelis & sequacium; quæ in Lycæo Peripatetico, & scholis Theologorum receptior est; non poterunt vacuum in rerum naturam inducere; nec infinitum vllum actu; nec à priuatione ad habitum regredi; nec ordinem, qui inter formas ac dispositiones rerum naturalium inducendo, extremis prætermissis medus, vel posteriores ante priores, immutare A aut peruertere; nec corpus de extremo ad extremum transferre, non transmisso medio; nec corpus longè à se distans localiter mouere, quia necesse est, vt mouens ac motum simul sint in loco (alioquin sequeretur etiam posse mouere corpus per vacuum, & per quantamlibet intercapedinem) nec in instanti vel quantalibet celeritate corpus mouere aut transferre. quia vis eorum motiua certis est finibus limitata. Quare intelligendum sanè, quod Tertullianus scripsit [e]; *dæmones momentò esse vbique.*] Item; *totum orbem illis vnum esse locum.*] Nam impropriè totus orbis vnus illis locus est, cùm constet sic v. g. eos esse in Oriente, vt simul tunc non sint in Occidente. siue enim per substantiam suam sint in loco (quod probabilius) siue per virtutis applicationem (vt multi volunt) adæquatus eorum & proprius locus, omnium iudicio, certum habet & limitatum ambitum, vel virtuti vel substantiæ proportionatum, & vbique esse, omnia implere est: quod solius Dei proprium. Momentum etiam vsurpauit pro celeri adeò motu, vt ab hominibus vix queat percipi.

e Apol. c. 22.

6. Ex eo quod dictum est non possę tollere connexionem & subordinationem partium vniuersi; sequitur etiam, non posse tollere earum conseruationem: quæ est ordinis & connexionis illius causa finisque. hinc porrò sequuntur, quæ de cœlorum motu & elementorum translatione, sequenti quæstione dicentur: sequitur etiam non posse impedire proximè & directè (sicut faciebat Deus, quando in tam variis ac enormibus suppliciis Martyres seruabat illæsos [f] non posse (inquam) sic impedire actionem agentis naturalis, quod habet omnia ad agendum requisita: sed dumtaxat id posse indirectè & mediante aliquo artificio aut medicinâ, sicut faciunt homines. videlicet primò adhibitâ contrariâ causâ, quæ alterius causæ vim exeri impediat. v. g. si mantile de mollibus lapidum filis ex Carysto petitis, & instar telæ contextis, in flammam conijceretur, id non modò non ambureretur, sed splendidius, nitidiúsque exiret [g]: item si adamantem admoueas, impeditur magnes ne ferrum attrahat [h]. Sic fortè diabolus gentiles decepit, quando fecit ne flamma exureret capillos Iuli [i], aut Seruii Tullij, aut L. Marcij, aut tunicam serui Anagnini. potest tamen & alia prodigij tam celebris causa reddi. Nempe hos ignes ex illo flammæ genere fuisse: quem vulgò vocant IGNEM FATVVM: cuius origo hæc à Philosophis traditur. Exhalationes ab aëre frigido, & nimis condensato, propè nos detineri; posteà per vehementem quarundam exhalationum inuicem succedentium compulsationem, calefieri & inflammari; diuersos quoque colores & figuras recipere, prout vapor crassior & subtilior fuerit, & prout diuersimodè fuerit configuratus. rubram apparere vel nigram flammam in materiâ crassiore, candidiorem & clariorem in subtiliore, & cæteram figuræ varietatem ex lucis reflexione repræsentare. Apparent etiam huiusmodi phantasmata (Galli vocant *des Aduis*, Germani *Stallichten*) vel inter equorum aures, vel supra verticem hominum vino, irâ, vel alia ex causâ efferuescentium; item iuxta sepulchra, bustuaria, vel patibula; quoniam ex corporibus viscosæ exeunt exhalationes; quæ, sicut dictum, motu illo inflammantur. præcedere vel subsequi viatorem putantur, quia progressu citatiore homo aërem commouet; idcirco si coneris apprehendere, dif-

f Angle in 2. q. vni. de tęmo. a.4. dub.1. diffic.5.

g Plutarc. li. de defectu oraculor.
h Plin. lib. 37. c.4. & D. Aug. li. 21. de ciu. Dei. c.4.
i vide Vir. Aeneid. 2. Liu. lib. 1. Plin. lib. 2. c.107. Obsequentẽ de Prodig.

fugere

A fugere videntur, ab aëre pulsæ. Legi Nuperum scriptorem Iurisconsultum [a] qui censet hæc omnia dæmonum esse ludibria, & his ignibus malum genium insitum esse. *cur enim alioqui homines sic* (ait) *pelliciunt in stagnorum fluminúmque voragines ac præcipitia?* non illa (mi homo) pelliciunt; sed fit, quia nocturnum silentium, & flammæ nouitas ignaris causæ metum ac consternationem inducunt, & faciunt à viâ aberrare, & sic in malum aliquod ruere, præsertim in flumina vel stagna. Naturâ enim suâ hi ignes (vt flammæ quas Æthna eructat (in fretum feruntur) etiam voluuntur versus aquas (*vt rectè Leloyher obseruauit lib.* 1. *de spectr. ca.* 5.) ideò qui perturbati seu consternati vel ducti curiositate, hos sequuntur sæpe submersionis periculum subeunt. Si qua coactio extrinseca ad

B sequendum quandoque deprehendatur; illa certè naturalis non est, sed à dæmone. Nam non nego quandoque posse fieri, vt his se flammiš dæmon adiungat. sed cùm naturalem causam flammarum teneamus. haud arbitror cum plebeculâ ad prodigiosas causas confugiendum. Cur verò his non vstulentur equorum aures, vel hominum capita, causam putarim; quod ex sententia veterum philosophorum [b], ignis duo sunt genera (seu partes potius) flamma & pruna: prunæque proprium sit, vrere ac non lucere; flammæ verò, lucere & vrere, quando perfecta est flamma; quando verò imperfecta (vt de qua agimus) tunc tamen possit lucere, vim vrendi nō habeat. Et nomen satis indicat, hūc non verum esse aut perfectum ignem, sed quid igni simile, sicut caprificus, & ficus fatua non vera

C est ficus, sed degenerans quid & ficui simile. Confirmant, quod narrant [c] ad aquas Scantias flammam exire, quæ inualida sit quando transit, nec longè in aliâ materiâ queat durare: & super hunc igneum fontem, quæ illum contegit fraxinus, æternum virere cernitur: quod non foret, si hæc flamma vera perfectáque foret. Talis etiam albus ille ignis, qui post tempestatem nautis apparet, & super malum, nauiúmque armamenta sidens, nihil adurit; Gentilibus Dioscurorum seu Castorum alba stella, nobis *S. Telmus* dicitur [d]. Videte nunc insignem mathæologi Lutheri Meteorologia. *commentar. in c.* 9. *Gen. fol.* 146. de iride disputans, non

D contentus Iridem cum Halone vel Coronâ confudisse, subdit; *Ego non dubito saltantes capras, volantes dracones, lanceas, & similia esse effectus malorum spirituum in aere sic ludentium, vt aut terreant, aut decipiant homines: gentes flammas in nauibus apparentes indicarunt Castorem & Pollucem esse. Et apparet aliquando luna super aures equorum. Hæc omnia certum est esse ludibria dæmonum in aere.*] Sic ille, per *certum est*, & *non dubito*; nullâ redditâ ratione philosophiam euertit; eodem iure, quo fidem; vt in Deum, sic in naturam ius sibi vsurpans: *Lu-*

E *nam* vocat, illas, quas dixi flammulas: aut si lunam vidit equorum auribus insidentem; vidit, quando lunaticus. Et tamen hanc censet *esse vnam firmissimam & certissimam* (verba eius sunt) *demonstrationem, quòd omnes illæ impressiones, vt vocant, sint opera Dei, vel etiam dæmonum.* Iris, & cometa quidem, secundùm illum, Dei; cętera dæmonum. Gaudeant tali Doctore, qui amant desipere. Quod verò legimus de erraticis flammarum globis humanam edentibus vocem, & de resecto cadaueris cum humero costísque brachio dextro, in vsum luminis nocturni: cuius extremi digiti flammâ sulphureâ ac violaceâ tantisper arserunt, dum striges venenū

a lib. 2. dæmonolat. c. 3.

b Galeni li. 4. de simplic. medicam. facultat. Platonis in Timęo & ipsius Timæi Locri

c Plin. d. c. 107.

d vide quæ dixi comment. in Hercul. Fur. v. 24.

malum totum dormienti infudissent, idque quod constituerant totum perfecissent, demum flammâ extincta tam integros illibatosque mansisse digitos, quàm si lumini fontem nullum antè præbuissent, quod Magas, quoties volunt, facere Remigius [e] asseuerat, id omne idem rectè ad dæmonis technas retulit. Ceterum quod Cl. Claudianus [f] canit in Æthnæ cacumine niues illæsas permanere, quia vastum illud incendium *sub niuibus seruare fidem*, & *lambit contiguas innoxia flamma pruinas*, hoc nō est fabulosum (suffragantur enim historici, philosophíque [g]) sed est abditū naturę secretum. fortè, an quòd flamma nimis violēta propulsione eiecta, minùs actiuitatis habet in circumiacentia, quæ tā obiter attingit? quod si verū est, pertinet ad posteriorem actiuitatis impediēdæ modū. Alter enim modus huius impedimenti fit, per aëris interiecti celerem ac violentum motū, quo impeditur actio naturalis, ne se in obiectum insinuet. sicut solemus moto aëre fumum, ne noceat oculis, abigere. sicut etiam diabolus effecit; ne difflueret aqua, quam Tuscia Vestalis cribro portabat [h]. Sic flammam iniectā atri dæmonis spectrum impediuit, ne Iouis Apameni fanū absumeret, donec diuino miraculo aquæ benedictę aspersio dęmonē abegit [i].

Sic ad Medeæ incantationes taurorū flammiuomorum hálitum innocuum factum poetæ canunt. Semper enim Dei miracula diabolus conatur simulare. Scit sanctos *per fidem* (vt ait Apost.) *impetum ignis extinxisse*: Heb. 11. v. 34. vt fecerunt tres pueri Hebręi *Dan.* 3. vt fecit B. Franciscus de Paula; aliiq;. vno contentus ero exemplo; in quo, cum fide, meritum quoque religiosæ seu cæcæ obediētiæ, resplendet. Scardeonius ita scribit: *Accidit aliquando forte fortunâ, vt præpositus quidam prædicatorum D. August. illic apud hos* (Iesuatos D. Columbini sectatores) *ad prandium inuitatus accumberet: qui amotis epulis, semotisque arbitris, datáque loquendi veniâ, cœpit de Dominica professionis merito copiose admodùm, arrogātérque disserere: tacitè exprobrās eis, quod professionē triū votorum, cùm inter cœnobitas cōnumerarētur, publicè, palámque cū cæteris monachis solita non profiterentur formâ. Ad id Iesuitarum præpositus, homo idiota sanè, sed prudens & dilectus Deo, argute respondit: Vis* (inquit) *Pater, quoniam in hos sermones incidimus: verū vnum ex nostris fratribus, ita simplici quodā modo Deo oblatum an comes iste tuus, publice tria vota professus, superiori suo obedientiam exhibeat sinceriorē? Annuit ille ignarus quidem, libens. Tum Iesuita ad hunc nostrū Marcū quâprimùm cōuersus, qui ibi forte accūbentib. ministrabat, ait: Marce frater, hi sodales nostri frigēt: in virtute sancta obedientia adferas huc eis cito e coquina nudis manibus ardētes prunas, vt confestim calefiāt. At ille haud cūctabūdus (vt erat ad obedientiā prōptus) nihil fore credēs, quod fieri nō posset, si sub obedientia præcepto mandaretur: festinus nihil hæsitās à coquinâ ad mensam ardētes prunas quā plurimas ambabus manib. iunctis, absque vllo detrimēto aut læsione sui portauit, vtriq. eas porrigēs ad frigus tollendū: quas iterū, iubēte præposito, cunctis admirantibus, ad locū vnde detulerat deportauit. Hinc præpositus ille Domicinus vltra modū obstupefactus comitem suū intuetur, quasi idē esset illi ilicò præcepturus. At ille cognita re nihil cūctādū ratus, quāprimū in hæc verba prorupit. Pater Reuerēde, apagete, ne me iubeas tētare Deū. adferā, si voles, ignē prout soleo, testulā, nō manib. At illi admirabūdi ob tātū miraculū, hinc taciti intra se stupebāt: hinc repētino comitis respōso delectari, se mutuò inspiciētes subriserūt.* Subrideat fortè & aliqs

e d. c. 3.

f de raptu Proserp.

g Strabo, Solinus, Plinius & Seneca.

h Valerius Max. lib. 8 Tertul. Apolo. c. 22. Minucius in Octauio, D. Augus. li. 10. de ciu. Dei c. 16.

i Theodore. libr. 5. Hist. Eccl. c. 21.

A Iesuitarũ hostis hæc legẽs. at Scardonius Iesuita non fuit, quin & Iesuitarum tenuem admodũ cognitionem habebat, qui tum recens Patauium aduenerant. ille namque nos vocat *Sacerdotes nominis* IESV *lib. 2. classe 5. fol. 95.* Iesuitas autem in prædicta narratione *d. lib. 2. classe 6. fol. 113.* vocat eos, qui propriè *Iesuati* nominantur, illi auctorem ordinis habent B. Ioannem Columbanum, & ferè ad vnũ laici sunt: nos auctorem habemus ordinis nostri B. Ignatium Loiolam, & *in* singulis domibus multos Sacerdotes. illi ab Vrbano V. *Papa*, anno 1369. confirmati fuère: nos primùm à Paulo III. post annum 1540. illi *Iesuati S. Hieronymi*, nos *clerici Societatis Iesu* sumus vocati. de illis lege Paulum B Morigiam *lib. de orig. relig. onum. c. 33 & 35.* de nobis vitam P. Ignatij Loiolæ à Patre Petro Ribadeneyrâ, & P. Petro Maffeio accuratè descriptam. Errauit ergo Scardeonius in nomine, vt & ceteri; qui IESVITAS cum IESVATIS cõfundunt. Et ex hoc errore Bartholom.. Fumus *in Armill. aurea verb. religio. nu. 4.* satis inconsideratè negat Iesuitas propriè religiosos esse, & auctorem laudat Abba. *in rub. de regular. n. 3.* qui tamen duntaxat scribit eos non propriè dici regulares: quod & ipsum falsum. nam Iesuitæ vtrumque sunt Regulares, quia regulam certam profitentes clerici sunt religiosi: quia quidem tria vota etiam solemnia, quæ Abbas requirit, emittunt; & nihilominus qui ea non emittunt, simplicium emissione religiosos esse PP. Maximi, Gregorius XII. & XIII. C definierunt. Verùm Abbas errabat in facto: & Fumus imperitè Abbatis sententiam excerpsit. ambo autem de Iesuatis prædictis loquebantur. nam Abbatis tempore de Iesuitis nulla dum erat cogitatio: libri sunt corrigendi Abbatis, Fumi, Scardeonij; & (miror) id ab iis, qui nuperis editionib. præfuerunt, non animaduersum. Venia planè dignus Fumus, si ante Soc. Iesu institutam scripsit. Veniâ indignus Baleus hæret. Anglus *in bib. scriptorum Britanniæ*, qui nos fingit, addit is (vt illi solemne) fabellis, Theatinos esse, & Venetiis primum a Paulo Caraffa, qui postea Paulus IV. institutos. Minùs tamen mirandum. Anglo Caluin. nomen nostrum ignotum fuisse, sed planè miranda mali-D gnitas, & stupor Paris. aduocati, Papyrij Massoni: qui cùm in nostra societate non paucis annis vixisset; vt rabula fori fieret, eam deserens maledicẽtiæ quasi tirocinium fecit, in nomine nostro infestando. nam in Pauli IV. Pontificis vitę rapsodiis, scribit nos in Hispania *Ignatianos*: Nolæ in Campania *Iesuinos* vocari, & sic ipse appellat: cur? ne nouisse videatur, & vt apostasiam tegat. malè nouerat, à quib. tã malè, tam malo exemplo defecit. Si tã parùm illi nôti; vnde, aut quà, in intima se arcana cordis ille cordium & renum scrutator penetrauit, vt nihil vereatur affirmare; eos sibi solos videri societatẽ cum Iesu contraxisse: & in eo nimiũ sapiẽ-E tes esse, quòd se putent cœlo vel ipsi quandoq; imperaturos? Qui cordis eorũ tam penita perspexerat arcana, quo potuit pacto nomen ignorasse; si nec nomen nouerat, non potuit se in hęc latibula profunda cordis penetrasse. Teneo te Spiritus apostatice. Brutiorum brutus iste mos est, vt quos flagitiosè deseruerunt, quia disciplinam non ferebant: illos infrunito ore, & linguâ virulẽtâ conentur proscindere, ne non meritò transfugisse videantur. Ad rem redeo, à diuerticulo, in quod me Scardeonius pertraxerat.

QVÆSTIO XI.

Quæ Magorum potestas in orbes cœlestes, sidera & elementa?

FErendi sunt Empedocles, Sosiphanes, Apollonius, Virgilius & alii poetæ, vt quæstione præcedente docui, plus nimium Magis tribuentes: ferendi, quia gentiles: sed quis ferat hominem Christianum, & quî Catholicus amat audire. *in Parabatâ* vincto, sic canentem?

Verba vel alto errantia cœlò
Sistere sidera, verba potentem
Noctis possunt ducere lunam.

quod ethnicum est, stolidum est, & merè fabulosũ.

B *Primò* nec cœli, nec siderum motum sistere, vel eorum status cursus retroagere magicen posse. hoc enim foret vniuersi ordinem turbare. Hinc verò concidit fabula veterum, de lunæ detractione; non magis consentanea rationi, quàm recentior nostris temporibus ridicula populi cuiusdam opinio, arbitrantis lunam ab asino epotam; quia pecus Arcadicum de flumine biberat, in quo noctu lunæ facies, vt fit, lucentis reddebatur cùm biberet; eoque recedente subitâ nube luna velata videri desiisset: ideò miserum Sileni vectorem in carcerem coniecere, in eculeum egère, & aluo rescissâ, vt lunam mundo redderet, sæuissimè exenterarunt[a]. conclusionem nostram D. Augustin. confirmat[b]. Veteris fabulæ origo nata ex i-C gnoratione causæ, quur luna naturaliter deliquium luminis patiatur, teste Plutarcho[c], & veteri quodam poëta, cuius fragmentum, vt à Turnebo[d] accepimus, dignissimum est, quod pluribus locis legatur.

Sed tamen incuruus per pondera terrea nitens
Dicam quur fesso liuescat circulus orbe,
Purpureúmque iubar niuei cur tabeat oris.
Non illam, vt populi credunt, migrantibus antris
Infernas vlulans mulier pradira sub vmbras
Detrahit altiuâgo è speculo, nec carmine victa,
Vel rore Stygias *
Vincibilémque petit clamorem. quippe per æthram,
Quà citimus limes dispescit turbida puris,
D *Inuiolata meat: sed vasto corpore tellus,*
Quæ medium tenet ima polum, dum lumina fratris
Detinet vmbriferis metis, tum sidere casso
Pallescit teres vmbra rotæ; dum transeat axem.
Aggerei velox tumuli, speculoq; rosanti
Fraternas reparet per cœlum libera flammas.

Addit postea multa disertissimè, quibus hanc sententiam confirmat, ibi legere poterit, quem capit priscorum poëtarum lectio.

Secundò nequeunt integrum elementum de loco suo naturali in alium transferre; nec partes, quibus integratur mundus, tollere vel suo mouere loco. ratio est eadem quæ præcedentis conclusio-E nis, éstque sententia communis Theologorum, atque hoc voluit Firmilianus ad D. Cyprianum scribens. Terræmotus tamen possunt efficere; nempe immisso quopiam vehementi spiritu in cauernas terræ, vel vehementer agitato aëre, qui in terræ visceribus est inclusus. Non id poëtæ tantùm asseruerunt, ventis Magos imperare: sed & Philostratus, dum scribit Apollonium apud Brachmanas duo dolia vidisse; quibus apertis, imbres & venti erumpebant, clausis serenitas & tranquillitas aëris redibat. Sopater quoque philosophus, affectus vltimo supplicio fuit, quòd accusaretur carmine magico ventos vinxisse, ne annona

a Narrat Viues cõment. in lib. 10. de ciuit. Dei, c. 4.
b d. c. 4.
c li. de pręcept. connubial.
d libr. 19. aduersar. c. 3.

Byzan

a Eunapius de viris philoso. & Suidas.

A Byzantium inueheretur [a]. De Empedocle, & Rege, cui cognomen, *Pileus ventosus*, iam diximus.

Tertiò, quod huic affine est, possunt Magi tempestates sedare, possunt excitare fulgura, & tonitrua, grandines, & imbres, & similia Meteorologica ciere, & in agros quos volunt immittere. Irrisit hoc olim Seneca Philosophus [b] ita scribens; *Illud incredibile Cleonis fuisse publicè propositos, χαλαζοφύλακας, speculatores futuræ grandinis. Hi cùm signum dedissent, adesse iam grandinem, quid expectas, vt homines ad penulas discurrerent, aut ad scorteas? Immò pro se quisque, alius agnum immolabat, alius pullum: protinùs illæ nubes aliò declinabant, cùm aliquid gustassent sanguinis. Hoc rides? accipe quod rideas magis, si quis nec agnum, pullúmve habebat: quod sine damno fieri poterat, manus sibi adferebat, &, ne tu auidas aut crudeles existimes nubes: digitũ suum benè acuto graphio pungebat, & hoc sanguine litabat. Nec minus ab huius agello grando se auertebat: quàm ab illo, in quo maioribus hostiis exorata erat. Rationem huius rei quidam quærunt. Alteri vt homines sapientissimos decet, negant posse fieri: vt cum grandine aliquis paciscatur, & tempestates munusculis redimat, quamuis munera & Deos vincant. Alteri suspicari ipsos aiunt, esse in ipso sanguine vim quandam potentem auertendæ nubis ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse vis tanta vt in altum penetret, & illam sentiant nubes? Quantò expeditius erat dicere, mendacium & fabula est? At Cleonæ iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura prouidendæ tempestatis, quod negligentiâ eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in XII. tabulis cauetur.* NE QVIS *alienos* FRVCTVS EXCANTASSIT. *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri, tam palã est, vt huius rei causâ nullius philosophi schola intranda sit.*] quàm fortiter asserit, quod ignorabat: aërem verberat, ipse falsas comminiscens causas quas refutet: nihil horum dicturus, si hæc pacto cum dæmone fieri sciuisset. Audierunt hoc & legere sæpius recentiores illi, qui negant tam Catholici [c], quàm hæretici [d], quorum potissimæ rationes sunt, ab homine nec vnã aquæ guttulam gigni posse, quasi verò dicamus, solùm hominẽ suis ista viribus perficere: sed id dæmoni ascribimus ex pactis conuentis operanti. Addunt nos impiè dæmoni adscribere: cùm in S. S. pruinæ, grãdinis, pluuiæ & similium origo adscribatur Deo. Quod non ignorabamus, vt nec illud, plurima passim in S.S. tribui Deo, quæ tamen constat humanas vires non superare: vt percutere, occidere, sanare [e]. Sed nimirum, Deus hæc omnia facit, vt causa efficiens principalis, indepẽdens, & vniuersalis: creaturæ verò, vt causæ efficientes, particulares, dependentes, ac minùs principales. Vlricus Molitor, *in Dialogo Austriaci*, paululùm deflectit ab aliorum errore, & ingeniosè comminiscitur, diabolum quidem non posse aërem turbare, grandinare, &c. cùm vult; nihil tamen adfert ad probãdum, cur id nequeat: sed quod quando futuram præuidet tempestatem; tunc sagas impellere ad faciendum ea quæ procurandæ tempestati facere consueuerunt, & iis persuadere rebus seu factis illis hanc vim concitandę procellæ inesse, non nego, posse id aliquando cõtingere: sed vt plurimùm aliter fieri contendo. Nam sagæ vnanimiter confitentur, se quandocumque lubet hæc posse perficere: & id confirmat experientia, quoties à iudicibus vel inuitæ coguntur: sequitur enim effectus, dæmon ergo id ex pacto condicto ad signum concurrens perficit. Fallitur etiam Molitor, nimis ieiunè & frigidè hîc & toto libello disputans, dum probat, sine Dei permissione hoc dæmonem non posse, quis vmquam Catholicorum hoc non asseruit? omnes clamamus permissionem Dei necessariam esse; at contendimus Deo permittente, & causis naturalibus non impedientibus dæmonem id quando vult, posse, licet aliàs tum tempestas nulla naturaliter fuerit oritura. Scio; *Burchardus lib. 19. Decret. tit. de arte magica. v. credidisti vmquam*, idem negauit, & censuit magos id credentes esse superstitiosos, superstiosi sunt, quia magi: item si credant se hæc etiam non permittente Deo posse; immò & hæretici tum forent, ex hoc capite. B Sed rectè sentiunt, si, supposità Dei permissione, vi pacti, se id per dæmonẽ posse facere arbitrantur. Et hæc omnino sequenda, quæ est communis sententia Theologorum, & Iurisconsultorum [f], probatur Primò, ex S. S. Nam ibi Satanas [g] facit ignem de cœlo decidere & absumere seruos ac pecua Iobi; excitat quoque ventum vehementem, qui filios ac filias conuiuantes ruinâ oppressit: quæ diabolum met ibi fecisse patres orthodoxi docent [h]. Deinde grandinem, qua Ægyptij puniti, expresse S.S. dicit per malos Angelos immissam [i]. Tertiò se offerunt quatuor angeli stantes super terræ angulos, ventorum flatus impedituri, & sic damna viuentibus illaturi maxima [k]: quos esse C genios alastores plerique Sãctorum censuerunt [l]. Denique cur ab Apostolo toties vocantur dæmones, principes aëris huius? potissimùm propter magnam in aërem potestatem. Hoc confirmat non modò lex vetus XII. tabularum, quas eo nomine laudant Plinius & Diuus Augustinus [m]; sed & Imperatoriæ, & Pontificiæ sanctiones [n]. Confirmant & ij, quos citauit Patres omnes, Clemens, Hieronymus, Augustinus, Andreas, Strabus, Diuus Thomas, & alij præterea complures, *vt Orig. libr. 8. cont. Cels. Ioan. Salisberiens. lib. 1. c. 10. Henr. Theutonicus, quem sequitur Cantipratensis lib. 2. cap. 57. part. 29.* Quartò probatur historiis & exemplis, de ventis & tempestate sedata à Magis tempore Xerxis, testis est Herodotus [o]. De D Finnis & Lapponibus sic scribit Olaus [p]; *olim mercatoribus ventos venales exhibebant, tres nodos Magica arte sacratos, quorum primo soluto placidos ventos, secundo vehementiores, tertio vehementissimos sint habituri.*] Olim Aristæus docuit incolas Cycladum certis ritibus ac hostiis Etesias æstiuo tempore elicere, & sic suaui frigore squalorem & sterilitatem ab agris arcere [q]: de pluuiis cœlo deuocatis per Magos, plena sunt veterum monumenta [r]. Pluuiam etiam Cianitæ Indi ridiculo ritu sic procurant, vt in Epistolis Peruanis nostrorum, anni 1590. & 1591. narratum, his verbis excerpsit Gaspar Stitillius: *Quando pluuia indigent, Magus quispiam magna vocis contentione & E acceleratione clamat, vt omnes ad montem concẽdant: quo postquam peruenerunt, vt quilibet consueto more à cibis abstineat. Est autem eorum hoc ieiunium, vt à sale, pipere, cibis coctis contineant: quod vbi factum est, voce intensa & clamore summo stellas inuocant, aquámque precantur, & ad terras, castellúmque paganum sese vertunt, potionem quamdam manibus tenẽt, quam vbi nobilis alicuius adolescentula manu porrectam ebiberint: ita à sensibus abducuntur, mentisque impotes fiunt: vt mortui videantur: sed vbi in se redierint, mel aqua & maizo miscent, quibus*

b lib. 4. natur. quæst.

c Calcagninus Ponzinibiusque.

d Vvierus medicus, & Godelmannus iurista.

e Deut. 32. v. 39. 1. Reg. 2. v. 6. cum simil.

f quos citat Binsfeld. q. 4. in l. 4. C. de malefic & mathe. cui addo Horozad. lib. 1. de vera & fals. prophe. cap. 19.

g Iob. 1. v. 16. & 5. 19.

h And. Cæsariẽs. in c. 13. Apoca. v. 13. D. Thom. & alij in Iob. 1. v. 19.

i Exod. 9. psal. 77. v. 49. de quo ibi opt. D. Augustin.

k Apoc. 7. v. 1. recogn. D.

l D. Clemens li. 4. Hier. li. 7. in Esai. D. Aug. lib. 5. contra Iulian. cap. 3. Strabus in Apoc.

m Plin. lib. 28. Nat. histor. c. 2. & lib. 30. c. 1. & D. Aug. li. 8. de ciu. Dei, ca. 19.

n l. multi. 6. C. de malefic. c. nec mirũ. 26. q. 5. & bulla Innocẽtij 8. cont. maleficos.

D

o libr. 7.

p lib. 3. ca. 16.

q Victorius lib. 19. variar. lect. cap. 21.

r Pausa. in Arcadic. Dion. Cassius lib. 56. Xiphil. in Antonin.

permixtis nubes aspergunt. Die sequenti nobilem aliquem, aut conspicuum & venerandum quempiam senem in lectum deponunt, subiecto lento igne, atque vbi sud..re cœperit, sudorem vase excipit Magus, anserino sanguini admiscet atque ex radice expressa aqua rursum in aëra iactat, nubes vt tingat: rogat, per sudorem sanguinem, & aquam, vt desideratam pluuiam largiantur. Quod si casu eo die quo sunt superstitiosi pluat, gratias agunt stellis, magúmque multis muneribus ornatum efferunt.] Tanto nimirum Diabolus faciliùs stat pacto, quando pluuia vel grando in perniciem aliorum deposcitur, vt vix vmquam fallat: quàm quando in commune bonum, quod hi poscunt Indi, quos vt plurimùm ludificatur: cùm tamen non minùs eorum Magi, quàm nostri sortiarij vi pacti operentur. A

Nemini porrò videri debet mirum de aqua: cum Pausanias scribat,[a] è lignis nullo admotis igne purissimam flammam Hippæpis solitam barbarico carmine educi. Recentiora exempla nuperi scriptores prodiderunt. Admiratione dignum est, quod de ritu nostrarum strigum tradit Remigius, *lib. 1. dæmonolatr. cap. 25.* his verbis; *Hoc certè memini testatum spontaneâ & liberâ assertione plus minùs ducentorum hominum, qui me duumuiro damnante incendio crimen sortilegij luerunt: statis certisque diebus solitos se conuenire gregatim ad ripam vel stagni vel riuuli alicuius, maximéque si quis esset quem solitudo à prætereuntium oculis sepositum haberet: atque illic aquas, acceptâ à dæmone virga, tantisper diuerberare, dum vapores fumósque abundè excitarent, quibuscum vnà sublimes efferrentur. Illud deinde, quod sic esset excitatum, se in nubes densas ac caliginosas induere: quod postquam vnà cùm dæmonibus ei essent inuoluti, agerent pellerentque quà erat libitum, ac tandem multa præcipitatum grandine in terras decuterent.*] Hic nullam puto deceptionem aliam intercedere, quàm quòd diuerberatione sua se putant vapores illos excitare: hoc dæmon facit; & striges effert per aërem in ipsis nubibus & ne præfocentur præbet remedia. Si per nubes feruntur, an negandum illas, dæmone deferente, ex nubibus in terram decidere posse? sed de hoc postea. Remigius addit solitas aliquando priusquam sic vndam diuerberent, in eam immittere ollam fictilem, cui aliquid arcanum dæmon incluserit; vel etiam lapides, ad eam magnitudinem, quantam volebant grandinem decidere: Interdum candelas tantisper in stagnum deuexas, ac lumine pronas tenere, dum stagnum affatim guttis illis defluentibus imbuissent; puluerem præterea medicatum in aquas spargere. Vt plurimùm vti ad diuerberandam aquam virgis nigris à dæmone datis, & his constantissimè aquam flagellare, & diras simul verborum execrationes ingeminare. Quædam etiam confessæ, dolia transuersa per nubes, à sortilegis dæmone auxiliante impelli, donec loco, quem animo destinarunt superimpendeant: tum dirumpi illa in saxa & flammas, & veloci impetu obuia quæque vastare ac conterere. Multa refert idem exempla, *d. c. 25. & lib. eodem ca. 29.* addam duo, vnum lepidum, horrendum alterum. In ditione Treuirensi rusticus fuit, qui cum filiolâ suâ octenni, caules plantabat in horto: filiolam fortè collaudauit, quod aptè hoc munus obiret, illa, sexu & ætate garrula, se nosse alia facere, magis stupenda iactat. pater, quid id foret sciscitatur, secede paululùm, inquit, & in quam voles horti partem subitum imbrem dabo, miratus ille: age secedam, ait: quo recedente, scrobem puella fodit, in eam de pedibus (vt cum Hebræis loquar pudentiùs) aquam fundit, eámque bacillo turbidat, nescio quid submurmurans. Et ecce tibi subitò pluuiam de nubibus in condictum locum. Quis (inquam obstupefactus pater) te hoc docuit? mater, respondet, huius & aliorum similium peritissima. Zelo incitatus agricola, post paucos dies, inuitatum se ad nuptias simulans, vxorem cum gnatâ, festinè nuptiali modo exornatas in currum imponit, in vicinum oppidum deuehit, & iudici tradit maleficij crimen supplicio expiaturas, hoc mihi fide dignissimorum virorum narratio suggessit: vbi notandus modus scrobiculam faciendi, & quod in eam ieceris bacillo confutandi, sic intelligendum illud Propertij, de anu, quæ saga, *lib. 4. eleg. 5.* B

a. lib. 5.

Quippe & Collinas ad fossam mouerit herbas,
Stagnáque currenti diluerentur aqua.

Sequens exemplum Iouinianus Pontanus memoriæ mandauit[b]. *Ferdinandus Neapolitanorum Rex Marços oppidum, arci mōtis Draconis ad Massicorum montium exitum sitæ, subiectum, Andegauensium factioni fauens, arctâ obsidione premebat, & defectu aquarum propè ad deditionem compulerat: cùm quidam impij sacerdotes magicis artibus imbres elicere ausi sunt. Inuenti enim ex oppidanis atque obsessis sunt: qui nocturnis tenebris deceptis castrorum vigiliis, per asperrimas rupes furtim profecti ad litus, trahentes secum imaginem affixi ad crucē Christi, maledictis illam priùs ac diro prosecuti carmine, post in mare execrabundi immiserint: cœlo, mari, terrisq; tempestatem imprecati. Quo etiam tempore sacerdotes quidam mortalium omnium scelestissimi, dum satisfacere prophanis militum artibus student, ritum nefarium secuti (quo, vt dictum est, in huiusmodi elici imbres putātur) asino pro ædis foribus constituto, tāquam agenti animam, cecinere funestum carmen, post diuina Eucharistia in illius os palatumq; iniecta, cōclamatum asinum funereis cantibus, viuū tandem, ibidem pro templi foribus humauêre. Hic verò vix dum perfecto sacro, obnubescere aër, ac mare agitari ventis cùm cœpisset, diésq; medius offundi tenebris, ac nunc cœlum micare ignibus, nunc lux eriperetur, tonitru cœlum terraq; horrescerent, volutarent euulsæ ventis arbores, discissaq; fulminibus saxa complerent auras fragoribus: prorupit tanta è nimbis pluuia, imbresq; tam validi, vt non cisternæ modo colligendis aquis satis non essent, sed arentia saxa, rupesq; exustæ solibus, torrentes vndequaq; prolapsos diffunderent. Ita Rex, qui sola in siti potiundi oppidi spem collocauerat, frustrà ab ea habitus, ad Sauonem vetera in castra rediit.*] Eo lubentius ista adscripsi, vt monearis mihi (Lector) ritus, qui per abusum, & prælatorum negligentiam quasdā in regiones irrepserunt, trahendi Crucifixi, & sanctorum imagines, vt sancti Martini, sancti Vrbani, ac aliorum in Germaniâ, & Aquitaniâ ad impetranda commoda anni tempora, contra quos in Cantabriâ librum de superstition. Martinus de Arles edidit; videri initium accepisse à superstitione magicâ, & taciti pacti iure quamoptimo suspectos haberi. Nam & Vincentius Belluacensis prodidit[c]. Constantinopolitanos, suasu cuiusdā Magi. D. Virginis imagine in mare demersâ, Saracenorum classi tempestatem immisisse. Nónne animaduertis (Lector) sanctorum effigies dæmoni admodum odiosas esse? hinc licet colligas quo nostri iconomachi genio agantur. His nihil obstat Canon Concilij Braccarensis primi. *Anathema dicens ei, qui crederet*

b li. 5. belli Neapolitani.

C

D

E

c libr. 23. Spec. Histo. ca. 147.

aliquas immundas creaturas (Diabolum) & tonitrua & fulgura, & tempeſtates, & ſiccitates, propria auctoritate facere, cum Priſcilliano. Vera enim ſententia Canonis eſt damnare hæreticos illos qui cenſebant eum primum eſſe principium, & virtutem creandi has res habere diabolum, eaſque producere poſſe, etiam non permittente Deo, quæ omnia ſunt hæretica & Mago Priſcilliano digna.

At quod à nobis nunc aſſeritur, id diuinæ & humanæ ſapientiæ placitis planè conſentaneum eſt, & experientiâ compertiſſimum, non de pluuiâ, & grandine, & ventis tantùm: ſed de fulmine quoque, cuius eadem ratio eſt. Andreas Cæſalpinus Peripateticus, *in Dæmonũ inueſtigatione capite vndecimo*, ita ſcribit: *Viri reperti ſunt, qui non ſolùm grandines, ſed & fulmina concitabant, non tamen lædere poſſe fatebantur, quoſcumque vellent: ſed eos tantùm, quos Deus dereliquiſſet.* (hoc eſt, ſic reor, qui per mortale peccatum Dei gratiâ excidiſſent.) *Eorum quidam hunc modum ſeruabat, in campis Principem dæmonum inuocabat, orabátque, vt aliquem ex ſuis mitteret, qui deſtinatum à ſe percuteret fulmine: cui poſtea in binio pullum nigrũ immolabat, & in aërem proiiciebat: quem cùm poſteà dæmon aſſumpſiſſet, procellam acerrimam concitabat cum fulmine, ſed raro in hominem deſignatum cecidiſſe.*] Nimirum plus dæmoni Deus ſolet in agros, quàm in homines permittere.

Quartò, vt tempeſtates, ſic & tenebras excitare poſſunt. legi apud Marcum Venetum [a], Tartaros adeò pollere dæmonum præſtigiis: vt tenebras cùm velint, & vbi velint, inducant: ſemélque à latronibus hac arte ſe circumuentum vix euaſiſſe. Haitonus quoque narrat [b], prælio inclinatam Tartarorum aciem, à vexillario Mago: qui præcantatione tenebras hoſti obſcuriſſimas offudit; reſtitutam viciſſe.

a in peregr. Aſiatica.

b in hiſto. Sarmatarum.

Quintò, poſſunt aërem & aquam certis in locis corrũpere & tabificam lethalémque reddere iuxta Originem d. l. 8. & probatur ratione, quia poſſunt iis tetrum odorem conciliare, qualis eſt Italiæ Auernus, aut Iudææ mare mortuum. De aquâ id faciliùs eſt creditu: de aëre probatur, quia licet aër continuò fluat, vim tamen habet imbecillam ad reſiſtendum, ſed leui momento frigeſcit ac caleſcit, ſic enim idem in autumno manè frigidus, meridie calidus, ſerò tepidus, qui tam mollis ad calorem, cur durior ad odorem tetrum? Denique cum *Maruthas Meſopotamiæ Epiſcopus legatione fungeretur apud Iſdegerdem Perſarũ Regem, & Epiſcopi pietatis nomine faueret Iſdigerdes: Magi, timentes ſuæ religioni, quacumque Rex eſſet tranſiturus, illic intolerandum fœtorem excitant, calumniamque confingunt, comites Chriſtianos iſtius eſſe artifices: ſed deprehenſi, ac penitiùs cognita Magi ſupplicio affecti ſunt.*] *Ita Nicephorus lib. 14. Hiſtor. Eccleſ. cap. 18.*

6. Poſſunt Magi impedire ignis actiuitatem, ita vt quis innoxius per prunas ambulet, & nõ comburatur (niſi Deus impediat, vt ſolet in ſummo damnatis ad ignem.) Sic enim olim Dianæ Caſtabalis ſacerdotiſſæ non lædebantur ab igne (Strabo libr. 5.) Sic Hirpi in Phaliſcis per ignem illæſi ambulabant, teſtibus Strabone libr. 12. & Plinio lib. 7. cap. 2. Sic poſſunt facere ne quis aquis mergatur, vt quotidiè videmus fieri in Probâ aquæ frigidæ: poſſunt fluuios ad tempus ſiſtere; fontes venis exſiccatis durare; ſcopulos & ſaxa nouis fontibus terrâ productis diluere; aquas dirimere, & in caput repellere, vt retrofluere videantur, quod ſuis temporibus accidiſſe Plinius [c] fatetur. Denique poſſunt, per mineralia quædam, meteorologica opera facere: quæ etſi videantur prodigioſa, ſunt tamen naturalia: vt congregare in cauernis montiũ mineralia aluminoſa, & nitro commixta ſuccendere, & ſic ſubitam excitare nubem, quæ ad mediam aëris regionem eleuata, ibi tandem in imbrem reſoluatur.

c lib. 2. ca. 103.

QVÆSTIO XII.

Quid Magi valeant circa externa ſeu fortunæ bona?

HOrum cùm ſint homines auidiſſimi, præcipuæ quoque ſunt dæmonis illecebræ, nos ſingillatim agemus, & à facilioribus ad difficiliora progrediemur.

1. Nemo dubitat greges & armenta poſſe perimere: quod faciunt ſparſo, affricato, vel aliter exhibito veneno: interdum & motu locali quando dæmon beſtiarum ſubit corpora, eáque præfocat, præcipitat, vel diſcerpit: nonnumquam & laudatione ſolâ, dæmone interea clanculum perniciem adferente. Nec aliter admittendum quod Gellius ſcripto prodidit [d]; *Id etiam in iiſdem libris ſcriptum offendimus, quod poſtea quoque in libr. Plinij Secundi naturalis hiſtoriæ 7. legi: eſſe quaſdam in terra Africa familias hominum, voce atque lingua effaſcinantiũ: qui, ſi impẽſiùs fortè laudauerint pulchras arbores, ſegetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes paſtu atque cultu opimas, emoriantur repentè hæc omnia, nulli alia cauſæ obnoxia.*]

d libro 9. Noct. Attic. cap. 4.

2. Poſſunt meſſes & fructûs alienos pellicere & aliò traducere; vt narrant Seruius, *in Ecclog. Virg.* Apuleius, *in Apolog.* & D. Auguſt. *lib. 8. de ciuit. Dei.* nec mirum, cùm id ſolo motu locali perficiatur à dæmone. Non videtur alienum à ratione ſuſpicari, hoc fuiſſe Dardani Magi inuẽtum, ſiquidem Turnebus etiam [e] cẽſu. à Dardano vocatos, *Dardanarios*, annonæ flagellatores: eò quòd, vel crediti, vel inſimulati magicis artibus alienos aceruos in ſua horrea traducere. Superioribus annis cùm Mogũtiaci degerem, Treuiris affecta fuit vltimo ſupplicio ſaga nominis notiſſimi: quæ in domûs ſuæ pariete impacto epiſtomio, lac omne vaccarum alienarum eliciebat, videlicet interea dæmon illas mulgebat, & celerrimè lac eò tranſportabat.

e li. 9. aduer. cap. 16.

3. Faciliùs poſſunt quaſlibet fruges, terræque fructus perdere, & agris ſterilitatẽ inducere. Magi malo carmine dæmonẽ accerſunt, ille fruges mox perdit & anni prouẽtum, ſic intelligẽda iſta, Ouid.

Carmine læſa Ceres ſterilem vaneſcit in herbam:
Deficiunt læſi carmine fontis aquæ:
Ilicibus glandes, cantatáque vitibus vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Solent (teſte Remigio) acceptum à dæmone minutum puluerem ſpargere, vnde erucæ, bruchi, locuſtæ, limaces, campe, & id genus peſtes agrorum & hortorum confeſtim enatæ, omnia deuaſtant & depopulantur ſata, olera, fructus, ipſáque interdum gramina, interdum murium copiam hoc facto excitant, qui ilicò in terram ſe abdunt, & germina radicéſque omnes abſumunt, interdum iumentis œſtrum immittunt, à quo tandem iteratis aculeis crudeliter interficiuntur, interdum lupos illiſo quodam in arborem gramine ex arboris, vt videtur, cauo educunt, eo in quod volunt ouile, gregémque adigunt, vnde non niſi graui ſtrage illatâ reuertãtur, horum omnium iudiciarias confeſſiones idem Remig. exhibet, *lib. 1. ca. 21. & 24.* & cẽſet tũ à dæmone nõ produci de nouo has peſtes, ſed vndique celeriter ab eo collecta in vnũ locum

congregari, quod quin facere possit nihil est ambigendum. Lupos illos: quia gregi & ouili certo ac definito, & cui iussi, & quantum vult iubens, nocent & insidiantur, verisimile videtur, dæmones esse, qui specie lupina talem pauperiem faciunt. Locustas, & reliqua insecta, & mures: quia ex putredine nasci possunt; nihil vetat: quin, actiua passiuis applicando, dæmonem producere ex materiâ dispositâ posse censeamus, tempore tamen ad id requisito; quod breuissimum etiam ipsi sufficiat.

Recentia exempla quotidiana sunt, & ab aliis congesta plurima a. Et legi in Hispaniâ litteras Inquisitorum qui tum Pompeiopoli versabantur, & id se constanter comperisse testabantur: & conuincit auctoritas summorum Pōtificum, quorum hac de re bullæ exstant: Innocentij octaui ad Inquisitores Alemaniæ, Iulij Secundi ad inquisitorem Cremonēsem, & Hadriani Sexti ad Inquisitores Lombardiæ. *Vide Spineum q. de strigib. ca. 15.*

a Vairo li. de Fascin. capit. 1. Binsfeldio & aliis.

4. Possunt igne domos absumere, vt contigit integro oppido Sciltochio, quod in Sueuiâ anno 1533. fuit à quadam sagâ concrematum b.

b Lycost. lib. de prodig.

5. Possunt alienæ famæ nocere, multis modis, primò dæmoniacis prestigiis & ludificatione sensuum: vt Cenomanensis ille Triscalinus: qui insimulauit parochum gestati sub brachio chartarum lusoriarum pro breuiario manipuli: quod & ipsi parocho persuasit: fecitque, vt rubore suffusus, volumen abiiceret: talis etiam ille dæmon Moguntinus, diffamator mirificus, de quo Lycosthenes, *in prodig. anni. 858.* & dęmon alius sanctum quendam monachum in Lusitaniæ Santareno exhibens, de quo *infr. lib. 6. c. 2. q. 3. sect. 3.* Possent etiā, quod tenet Cumanus, *in lucerna inquisitor. nu. 13. in fine,* assumptâ hominum innoxiorum figura in conuentibus suis comparere: si Deus id non impediret: quem id hactenus permisisse mihi & illectum & inauditum adhuc, in crimine Magiæ: in quo pactū cum dæmone intercedit: &, ratione huius pacti & conspirationis fœderatæ, potest & solet exhibere sagas etiam absentes, vt rectè Petrus Loyher. *lib. 2. de spectr. capite quinto.* contra Alciatum disseruit. Quinimò sagæ omnes fatentur, eos qui criminis huius seu pacti sunt expertes, & alieni, repræsentare in conuentibus se non posse, quod multis docet, eruditione egregia, nec minori fide quàm dignitate, Treuirensis Suffraganeus, Petr. Binsfeldius c; satisque manifestum est pertinere ad diuinā prouidentiam, vt in innocentes nihil tale perfidia possit: si verò ad tempus breue aliquando consimile quid Deus permiserit: mox sanè dæmonis technas, vt araneorum telas desiicit, & innocentiam sartam tectámque tuetur, quod legimus de Beato Siluano Episcopo Nazareno d; & de B. Kunegundi (apud Krantzium) sic diffamatâ per dæmonem de stupro; de multitudine illâ dæmonum, qui nocturnum conuiuium celebrabant, & se hospitij vicinos atque vicinas falsis laruis mentiebantur: sed fraudem Diuus Germanus patefecit e. Faciliùs Deus permittat eos repræsentare imagines magorum, & eorum qui aliquando hoc crimine fuerunt irretiti. Non tamen negandum, absolutè posse dæmonem innocentum exhibere formas, si Deus sinat, qui cùm id sinit: si tamen sinit: vel fraudem mox aperit, vt dixi: vel propter alia peccata in eorum remissionem: vel ad maius meritū & gloriam sufferentiæ, id permittit. *Vide, Bart. Spineum q. de strigibus cap. 14. & apolog. 3. cap. 3.* Denique possunt famam lædere: instrumenta malefic. certis locis reponendo: vbi ea innocentes isti, quos volunt diffamare, putentur abscondisse: vt sic illi pro maleficis habeantur. Inuenio id fecisse Mammon dæmonem, obsessorem B. Eustochię virginis Patauinæ: quàm Deus maioris gratiæ & gloriæ causâ toto vitæ tempore, quò illa patientissimè & sanctissimè transegit, energumenam esse permisit: & cuius defunctæ corpusculo inscriptum indelebili charactere, inuentum, nomen I E S V fuit. Lege Bernardin. Scardeonium, *lib. 2. antiquita. Patauinæ ciuita. clas. 6. fol. 121.* Item possunt famam lædere peccata occulta reuelando; vt solent energumeni; vel falsò insimulando, vt tempore Ludouici 2. Imper. fecit quidam in Germania, quod narrant Sigisber. & Vincen. Belluacens f. & alius dæmon insimulans de eodem crimine Dorotheum, vt narrat Metaphrast. apud Surium, *Ianua. 5.*

c de cōfess. malefic. in fine.

d in legenda D. Hieronymi. si fides huic legendæ constaret.

e in vita S. Germani.

f Sigisber. in Chron. Vincent. in specu. hist. lib. 15. cap. 37.

6. Possunt exhibere conuiuia, vel phantastica planè, vt arbitror fuisse Ægyptiorum de quibus apud Origenem Celsus, & Brachmanum, apud Philostratum: & Pasetis, apud Suidam: & exhibebat superioribus annis Scotus Parmensis, ex cuius epulis saturi, vt sibi visi, conuiuæ, mox fame verâ cruciabantur: vel ex veris cibis: quos cùm dæmon præbet sagis, vt plurimùm morticina sunt, mali gustus & odoris tetri g, nimirum diuina sapientia, rarò permittit vt suaues cibos apponat: ne gumiis hæc sit ad inescandum efficax illecebra, sal vt plurimùm deest, sæpè panis, fortè an vt diuinis mysteriis orgia instituat contraria? nam in veteri testamento panes propositionis quotidie coram Domino ponebantur h: & omnis victima atque oblatio salibatur i, nunc etiam baptismo sal miscetur, & in Eucharistiâ pascimur viuificâ Christi Domini carne panis speciebus siue accidentibus velatâ, an hæc odij causa in salem & panem? Non dubito, si Deus sinat, & ipse velit: posse & salem, & panem, & benè ac opiparè conditos cibos apponere, rarò id facit: non rarò iubet inuitatos symbolum conferre, & quemque quo vesci volet secum adferre: quod sagæ nonnumquam confessæ iudicibus k.

g Remigius l. 1. c. 16. ex iudiciariis confessionibus sagarum.

h Leui. 24.

i Leuit. 2.

k Ioan. de Vaulx Stapuleti, anno 1597.

7. Quando Deus sinit, possunt captiuos carceribus & vinculis eripere, motu locali tantùm ad hoc opus est, & perfractione: quod cùm homines valeant: cur non & dæmon? Narratio exstat de Lupoldo Duce Austrię apud Trithemium l digna memoratu: *Anno Domini 1533. Fridericus dux Austriæ: qui contra Ludouicum Bauarum Imperator delectus erat, inter Oetingam & Moldorfum magno prelio victus, & Ludouico traditus, qui in arcem munitam eum asseruandum misit. Magus interim quidam Lupoldo fratri eius in Austria promisit, se sua arte Fridericum incolumem educturum vnius horæ spatio, si digna sibi merces numeraretur. Dux liberaliter promisit. Ergo dæmon ad Fridericum ablegatus auolat in Bauariam, formáque peregrini assumpta, custodiam ingreditur, inquiens: si ex captiuitate liberari vis, hunc equum ascende, & te in Austriam ad fratrem tuum Lupoldum incolumem perducam. Cui dux, Quis es tu? ad quem ille: Noli interrogare, quis sim? quia nihil ad rem: sed ascende hunc equum, quē tibi exhibeo. Hic, cùm ducem, alioquin, audacissimum, horror inuasisset, & signo se sanctæ crucis muniuisset: spiritus cū nigro equo disparuit, & vacuus ad mittentē reuersus est: à quo increpatus, quod non adduxisset captiuū, ordinē rei gestæ narrauit.*] De Apollonio scribit Philostratus eū se cippo eripuisse; &

l in Chron. Hirsaug.

Vestales

Vestales Romanorum suis creditæ precationibus mancipia fugitiua, nondum vrbe egressa sistere [a]. A

Plinius lib.28.c.2.

D 8. Mihi dubium non est posse magicen per dæmones (Dei permissu qui *Deus Sabaoth* est, & cui placet victoriam largitur) præstigiis, & industriâ variâ, qua (vt & robore) plus cunctis mortalibus pollent; & vrbes obsidione liberare (vt exemplo Marcosiano supra quæst.11. probauimus) & expugnandas præbere, & in præliis victoriæ caussam esse, non desunt exempla, nec ratio repugnat: cùm hominibus non rarò laus victoriæ meritò adiudicetur. Olierus magica arte apud Suecos, armis clarus euasit, adeò vt diuinitatis opinionem sit adeptus, auctore Saxone Grammatico [b]; qui de Oddone Danico piratâ sic scribit [c]; *absque carina altum pererrans, hostilia sæpe nauigia concitatis carmine procellis euertit, negotiatoribus infestus, clemens agrestibus. Immo cum Normannis cõflictu, ita vi carminum hostilem hebetauit aspectum, vt districtos Danorum enses eminùs radios iacere putarent, comminus verò ne ferrum quidem vagina extractum visu excipere poterant, victa quippe fulgore acies præstigiosa coruscationis impatiens erat.* Simil ia de Biarmêtibus Olaus, & de Haquinio Noruego memorat Saxo [d]: de Bulgaris ita vincentibus Anastasium Cuspinianus [e]: de Tartarorum contra Polonos memorabili victoria Cromerus, his verbis: *Polonis Tartaros anno* CHRISTI *1240. ad Legnicam, commisso prælio grauiter vrgebant, & fugientibus instabant. Erat in extremo Tartarorum agmine, inter alia signa, vexillum insigne, cuius pictura X. literæ Græcam ... de vero figura erat, tetra nigraque, capitis humani barbati. Id vexillum cum signifer vehementius quateret, fumum atque nebulam densissimam & fœdissimam exhalabat. Ea nebula non modò aspectum barbarorum Polonis adimebat, verùm etiam odore teterrimo eos enecabat. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerant: quibus iuxta ariolationibus, diuinationibúsque cæteris, cùm aliàs, tum in bello plurimùm vtuntur, ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare soliti. Barbari, vbi Polonos trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciunt, perturbatisque ordinibus magnam cædem ediderunt. Tantus eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, vt singula auriculæ à Tartaris præcisa, nouem ingentes saccos explerent.* Scribit Dubrauius, *lib.3 Histor. Boem.* in pugna qua victor Siderius, omnes Lucentes vt nec vltrà progredi, nec retrò pedem referre possent à saga suo quemque loco, ne profugeret, miro stupore iniecto affixum. Chinenses Neomam virginem pro sancta colunt. de hac scribit Gõzaluus Mendoza, *libr. 2. Histor. Chinens. cap. 2.* eam hunc cultum magicis artibus adeptam fuisse. Nam cùm quidam dux belli, Compo nomine, regis iussu classem in quamdam insulam ductaret, is nulla vi anchoras soluere potuit ad abnauigandum. Tandem aduertit nauis cheniſco inopinam Noëmam assidere. Accedit venerabundus & opem consiliumque implorat. Illa refert, nisi se ductrice Chinenses victoria non potituros. Vnà ergo proficiscitur, & hostes magicis præstigiis fidentes maioribus præstringit. Illi oleo in mare fuso, quasi classis incendio absumeretur, omnia fictitiis flammis inuoluebant. Noema exstinguebat, & similia eorum ludibria dispellebat arte efficaciore: adeò vt cùm omnia incassum, conari se viderent, victos se profeſſi, Compo dediderunt, addit Mendoza & alia nonnulla. Permittit ista quâdoque Deus pec-

b Saxo lib. 3. Dan.

c lib. 5.

d Olaus li. 3. c. 19. Saxo lib. 10

e in Anastasio l. 8. histor. Pol.

B

C

E

A catis profligatorum exigentibus. Sunt qui putant quoque hæc Magices bellica præstigiamenta. Nam legitur apud Diogenianum adagiographum Ephesias notulas quasdam & voces magicas fuisse, quibus vtentes in omni certamine victoriam potirentur. Et Suidas testatur, Milesium quendam cum Ephesio in Olympiis palæstra depugnasse, nec quidquam in conflictu potuisse: quòd Ephesius in talo pedis illos characteres haberet: quod simulac animaduersum a iudicibus, ademptas litteras, & Ephesium, qui iam triginta defatigarat, succubuisse. Polyænus etiam auctor est [f] Chrysamen vetericam, arte sua, Cnopo victoriam de Erythræis peperisse: non tamen carmine, sed venenatis tauri carnibus furorem hostibus immisisse. Sed Francorum exercitum Rege Sigeberto ab Hunnis profligatum, carmine obiectis spectris memorat Gregor. Turonens. *lib. 4. hist. cap. 29.* Vt plurimum Deus non permittit victoriam in dæmonis potestate: sæpè hic etiam suos mauult decipere veterator. Sane Magnentius hic vana spe plenus, vincendum se præbuit Constantino Imperatori. Sic ... ille Rex Succiæ, summus huius cultor vanitatis, post tot victorias manus Olanis euadere nequiuit [g]. In eâdem Succorum historia legimus Haldanum, ab Othino dæmone instructum cum ... ... confligere prælio, profligatum ... ... se, ... à sene quodam exercitus instituendi in... ... ... : fallacem ... dæmones cum pluribus ac variis bellorũ casibus expositu sit, nunc victorem efficiendo, nunc victum omni ope destituendo. ... ... in ... ... stipendio publicè necari curasse victum mæroris magnitudine [h]. Deinde inter cæteras caussas cladis magnæ, quam Flandri à Francis cæsi, anno. 1302. acceperunt, memorat Meierus *lib. 10. Chronic.* quòd Flandrorũ militiæ Imperator Guido Iuliacus, sortilegos ac necromanticos sibi adhibuit, & cacodæmonas adiurauit, & consuluit. Eandem caussam Ferdinandi Lusitani, Flandriæ comitis per vxorem, cladi & captiuitati adscribũt, matris eius sortilegium, Gaguinus & alij Historici Frãc: sed id reticent Flandri. Sed idem Meierus anno. 1304. de Guidone illo ... ... , *fama est deceptum fuisse a quodam Necromantico: abs quo artem didicisset qua ille pollicebatur ... eum, quandocumque vellet, in quamlibet magno periculo inuisibilem. At ea incantatio nihil ei hic profuit ad vitæ salutem,* ad veræ & æternæ mortis supplicium apprime vtilis fuit. Pergamenses etiam olim conati se magicis artibus obsidione liberare, tertio conatu operam luserunt, vt narrat Paulus Diaconus *lib. 20. rerum Romanarũ.* Tempore Leonis Isauri Masalmas Princeps Sarracenorum Pergamum nullo negotio occupauit: quamuis ciues freti mago quodam horrendum Diabolo sacrificium immolassent, secta prægnante fœminâ, & fœtu viuo extracto & in cacabo elixato: & cunctis bellatoribus manûs dexteræ manicam in tam impio sacrificio funestãtibus: auctor Theophanes. Aliud quoque memini ludibrij ac in re exemplum nobile. *Vratislaus Lucensis Dux* (verba sunt Æneæ Syluij [i]) *Vratislauiæ conditor, bellum contra Gremozislaum Boemiæ Ducem, nepotem suum, susceperat: ab mulierem fuisse, tradunt, quæ primo novo bellum petiturum Vratislaum in pugna casurum, maioremq́; populi partem cum eo interituram prædixit: posse tamen euadere iuuenẽ, si sibi pareret. Adolescenti imperata facturum respondenti, iussit: vt primũ, qui obuius fieret ...*

f l. 8. Stratag.

E

g Ioã. Magnus l. 17. hist. Gott.

h Ioã. Magnus lib. 2.

L

E

i in histor. Boem.

atque vtrasque aures abscissas in perâ reconderet: mox gladio inter priores equi pedes cruce in terra facta, & deosculatâ, fugam maturaret. Pugna in campo, cui Thusco nomen est, commissa, caso Vratislao: adolescens, qui nouerca paruerat, domum incolumis effugit: sed vxorem, quàm valdè amabat, interemptam reperit, carentem auribus, pectusq; confossam, sic quas hosti amputauerat aures coniugis sua fuisse, stupens tristisque cognouit.] digna merces consultæ de victoria sagæ, fortassis & vxor venefica fuit, & se prælio immiscuit, quod solitæ mulieres Boëmæ: vel genus hîc maleficij, per imaginem lethalem in prælio exhibitam, dæmone, interea domi miseram iisdem vulneribus mulctante, qua de re libr. quarto disserendum. Sed & Fridericus ille Stuphius, qui se Fridericum II. mentiebatur, cùm ex magica pecunia bellum pararet; à Rudolfo Habspurgensi oppressus, captus & crematus legitur, *in Boiorum histor. libro septimo.* Quare non minùs sapienter, quàm religiosè factum ab Innocentio Pontifice; qui vocatos ab Ethnicis è Thuscia magos, & promittentes se Romam Alarici obsidione liberaturos; vrbe curauit expelli [a] iudicans capi vrbem præstare, quàm magicis artibus eripi: sicut se Larinam oppidum eripuisse gloriabantur. Non dissimilis prudentia, sed iustitiæ districtior vltio fuit in Allobrogum Comite. Comitatus iste ducem Andegauensem simul castrum Oui; quod Neapoli munitissimum, vndique mari alluebatur; à Duce accersitus consilij gratia, num oblatio cuiusdam acceptanda, necne: Magus iste erat, & gloriabatur se hanc ipsam arcem artibus suis Carolo Pacifico (qui in eam tum se receperat) in manus dedisse, paratum eâdem techna Andegauensibus arcem tradere. præstigiis se ex nube densata pontem extructurum, & à continente in murorum arcis summitatem perducturum: sic metu propugnatores ad deditionem priùs à se compulsos fuisse, cauerent tantùm milites, qui ponte transituri: ne vel manu, vel brachiis, vel tibiis, aut armis crucis vllum signum conformarent: tum enim pontem illum, cum transeuntium interitu, fumi instar dissipâdum. Comes iis intellectis, Ducem orauit, vti Magus ad ipsum mitteretur, de re tota cum certiorem facturus. Venit miser, & eadem Comiti narrat spondétque. Contra Comes, *Numquam se commissurum, vt tam strenuis militibus veteranisque belli ducibus exprobetur, Carolum Pacificum ab iis, sine vetitis artibus, infamiáque tanta, debellari non potuisse. sibi spem in Deo, & virtute collocatam. Simul magum carnifici traditum capite feriri iussit* [b].] Accidêre hæc anno 1383.

a Sozome. libr. 9. cap. 7. & Sosymus lib. 5.

b Froisardus libr. 9. cap. 7.

Nonum sit de dignitatibus & honoribus, ad quos promoueri quem arte Magica, multa sunt quæ suadeant. Primò proferuntur Pontifices Romani, quos ad Apostolici culminis apicem sic ascendisse tradunt varij historici [c]. nempe Martinum II. Benedictum IX. Ioan. XXI. & XXII. Siluestrum II. & Gregorium VII. Sed respondeo de Martino II. dici malis artibus ad Pontificatum peruenisse, sed à Pontificum osoribus: nec necessè malas artes de magicis accipi mala est ars, ambitus: mala, calumniæ: mala simonia & huiusmodi. Siluest. II. summus fuit geometra, & de arte illa librum scripsit: qui m. scilicet habetur in bibliotheca Farnesiana: philosophiæ quoque peritissimus, sæculo tam ineruditо, vt philosophi ac geometræ pro magis haberentur: à vulgi igitur errore multiplex de illo fabula fuit, per Martinum Cistertiẽsem & Calfridum incautè dispersa. De vtroque Ioanne, & Benedicto, & Gregorio, quæ sparsa feruntur: in scismaticorum Imperatorum eius temporis gratiam, fuisse disseminata, nihil dubitandum. Benno quidem ille Cardinalis, hostis dum vixit fuit iuratus Gregorij, & librum suum refersit tot impudentissimis mendaciis: vt vel voluisse videatur animi causa Pontificis pessimi ideam exprimere, sicut in Cyro Xenophon optimi Regis: vel sanè, liber ab hæretico quopiam patrum memoria, nomine Bennonis, fuerit conscriptus: sanè ipsi scriptores qui Gregorij tempore vixerunt, apertè illi contradicunt, vt Onufrius & Bellarminus [d] docuêre. Nec crediderim, Deum vmquam permissurum, vt sedes Apostolica magico insessore contaminaretur. Secundò igitur alia quædam exempla proferuntur: vt Theophili, qui Vicedomini dignitatem dæmonis auxilio recuperauit [e]; & similia. Nec mirandum posse magicas artes, quod sæpè potest ambitus, symonia, & similes corruptelæ: id enim tum succedit, quando Deus permittit: qui cùm permittit, vel maturam sceleratorum vltionem, vel diuini cultus augmentum, vel aliud bonum inde solet elicere. Ipse quidem Diabolus vt plurimùm magos decipit, inani dignitatis, Principatúsue spe, & pro sceptro palum, pro corona rogum vrendis largitur. De Stuphio illo, narrant Annales Boiorum: de Barone de Rais Britanno, Monstreletus, *lib. 2. Histor. cap. 248.* de duce Aurelianensi fusè Meierus libr. 13. Prorsus verò ridiculum est, quod auctor ille nugiuendulus ארבעתאל narrat Iudæum quendam Magum arte sua effecisse: vt vltimus Rex Italus Neapolitano regno deiectus fuerit, & nullus Italicæ nationis in æternum illic queat imperare: nec esse remedium: nisi Magus ille ab alio potentiore euocatus, cogatur factum recantare. (*Sic mendacissimus ille scribit aphoris. 35.*) quo nihil dici potest inanius, aut stultius. Nec positum à me nisi vt vanitas Magorum cunctis appareat.

c Vincent. Benno, Simo. netta, Platina, & Naucler.

d Onufrius quinq; libris non dû editis, & ad Platinã addi. Rob. Bell. in tom. 1. libro 4. de Rom. Pon. cap. 13.

e Sigiber. in Chron.

10. Quod de dignitatibus, idem iudicium est de veris diuitiis & thesauris: posse dæmonem, si velit & Deus permittat: non solere, nisi rarissimè varias ob causas. Nam quod Psellus scribit [f], *nihil eorum quæ diabolus promittit ex se præstare illum posse, sed visu tantum inania suis cultoribus præbere.* Id si de eo quod facere solet loquatur, verum: si de eo quod potest, falsum. Quod etiam à viro Cl. [g] traditum; non posse dæmonem, Deo permittente (hoc enim supponitur) vllam veram ac germanam pecuniæ materiam producere, nec veram formam dare: hoc distinctione fulciendum est, cùm enim forma pecuniæ sit inscriptio numismatis, quæ est merè artificialis: nihil dubitandum, quin aurea & argentea numismata, qualia volet, diabolus cudere possit. Materiam quoque numismatis, scilicet corpus mixtum metallicum, potest producere, applicando actiua passiuis per modum naturalis & artificiosæ productionis, sic enim potest producere insecta viuentia, quæ metallis omnibus sunt perfectiora. Neque tamen hæc productio est vocanda creatio. Per veram namque creationem nequit Diabolus nummi materiam gignere, quia vera creatio est pecuniæ ex nihilo productio, quæ est opus omnipotentiæ soli Deo propriæ. Vnde communiter Theologi, contra Platonicos, Simoniacos, & Auicennam, docent non potuisse Deum per angelos mundum creare, vt per causas efficientes instrumentales,

f c. de collationibus auri & virtutis.

g Iudic. Dam. hac derio in Mora. præptuario. c. de pecuniæ vituperio.

quæ effectum immediatè, attingant ad morem
causarum physicarum: nam quod per causas effi-
cientes instrumentales inter causarum moralium
pertingentes ad effectum (sicut in vltimo iudi-
cio, ad angelicæ tubæ sonum mortui suscitabun-
tur) id per angelos Deus possit, mihi quidem lon-
gè probabiliùs apparet. Quare posset Deus ab-
soluta potentia permittere, vt, diabolo quidpiam
agente vel dicẽte, per creationem aurum de nouo
gigneretur: sed re vera tunc Dei permissio ac vo-
luntas foret causa efficiens principalis, ad effe-
ctum per modum causæ naturalis immediatè per-
tingens; diabolus verò tantùm foret morale crea-
tionis huius instrumentum. Nec arbitror, si rem
spectes, hæc negari posse; si loquendi modum
obiicias, nolo λογομαχεῖν. Idem probatur, quia
dæmon nouit omnes thesauros absconditos, &
in mari submersas diuitias, auri atque argenti fo-
dinas, vnionum & gemmarum latibula: & inde
posset, nemine valente aut audente resistere, quæ
vellet, sumere: longè quoque vafriùs, & occul-
tiùs potest ex cuiusuis scrinio vel sacciperio num-
mos subducere, quàm quisquam mortalium: qua-
re cum furunculi & crumenælegi id sæpe faciant,
proculdubiò poterit & ipse. Quod confirmant
exempla variorum, quibus dicitur pecunias dæ-
mon suppeditasse. Damhauderius quidem, de pe-
cuniæ vituperio differens, quatuor exempla com-
memorat, quæ legi illic poterunt. Stuphius (quem
dixi) magicis pecuniis exercitum stipendiauit.
Nihilominùs addo, posse quidem Diabolum suos
ditare si Deus permitteret, & ille vellet: item si
Deus iuberet, & ipse nollet. (inuitus enim Deo
cogeretur obedire) sed nec, nisi rarò id dæmon
vult, nec Deus vmquam iubet, permittit verò
non nisi rarissimè. Ipsum nolle patet: quia vide-
mus eum suos plerumque ludificari, & licet pau-
cis aliquando paucas & veras largiatur pecunias,
vt Treuiris fecerat Doctori Vlaet: tamen vt plu-
rimùm decipit inani spe ac specie; quod multis
exemplis confirmat Remigius testis oculatus, *libr.
primo demonolatr. capit. 4.* his verbis; *Sennel armen-
taria Duza 1. Kal. Octobr. 1586. accepta à dæmone,
vt sibi videbatur, pecunia, gestiens domum properè
redit, eam vt numeraret: sed excusso sacco, nihil ni-
si testas & carbones reperit. Catharina Metensis
Duza prid. non. Nouembr. 1686. succerdam: Claudia
Morelus Serra. 3. Non. Decembr. 1586. Benedictus
Drigens Haracuria 18. Kal. Ian. Dominica Petronina
Pangai. 13. Kal. Nouembr. 1586. ac plerique alij, arbo-
rum folia. Ioanna à Banno Maneriij. 3. Non. Iul. 1585.
cùm nummum aureum charta inuolutum in via re-
perisset, vti dæmon euentum prædixerat, atque eum
marito cupidè ostentaret: aduertit tandem, non sine
pudore, pro auro nactam se calculum ferrugineum,
qui etiam contactu primo facile in frustra dissiliret.
Vna Catherina Ruffa Vallea ad Mosellam. 5. Kal.
August. 1587. agnoscit nummos se tres semel ab eo si-
ne fraude accepisse.*] Hæc ille omnia ex actis iudi-
ciariis se iudice exceptis, cuius exempla libens
vsurpo, quia fide publicâ notariorum, qui iudi-
ciis interfuere sunt contestata. Sic fert fama Fau-
stum, & Agrippam Magos; cùm iter facerent,
solitos nummos ad oculum sinceros in diuerso-
riis numerare; quos qui receperant, post paucu-
los dies cornuum frustra vel scrutæ vilissima re-
periebant. Sic cuidam infaustæ, licet nobili, ma-
tronæ Mosellanæ; quæ ob crimen sortiarium,
paucis ab hinc annis, apud aquas Confluentes

A flammis tradita, fiscellam dederat plenam scuta-
tis, vt apparebat: illa reposuit in arcam: verùm
cùm vti voluit, loco numismatum fimum reperit
equinum. Alia huiusmodi narrantur compluria,
gaudet enim decipere, & ad iracundiam homines
irritare. Laurent. Ananias [a], cur nolit, causam red-
dit aliã; malos genios esse deditos auaritiæ & the-
sauros ac pecunias huiusmodi asseruare Antichri-
sto, filio perditionis, vt ei ad sumptum sufficiant;
idque dæmonem ariolo cuidam respondis-
se, quamuis autem dæmoni, vt mendaci, minimè
credendum; res tamen à vero parùm abhorret.
Certior tamen causa, Deũ id nec iubere vmquam
(quia non cooperatur ad malum) nec nisi rarò
permittere, cur alioqui videamus hoc hominum
B genere, quibus tam splendidè diuitias, dignitates,
gratiam principum pollicetur dæmon: nihil esse
vilius, egenius, abiectius, odiosius? si antè diuites
erant, depauperantur: si pauperes, numquam di-
tantur. Lucianus [b] refert Apollonium arte sua the-
sauros solitum quærere: sed nec Lucianus, nec
Philostratus testantur, vmquam eum consecutum
quidquam, vnde caput vnctius referret. Pertinet
hoc etiam ad diuinam prouidentiam, & probam
mundi atque Ecclesiæ militantis gubernationem:
quæ in nimis euidens, eam ob causam, discrimen
deduceretur, quot allicerentur in exitium veris
opulentiis, cùm innumerari falsis alliciantur? si
diabolus posset arbitratu suo, quos vellet ditare:
C quæ est mortalium ferè cunctorum auri sacra fa-
mes: valdè metuendum foret, ne ad dæmonola-
triã homines ferè omnes adigeret, maximè eos qui
à rectã fide deuiarunt. Impiis etiam hac ratione
diabolus pecuniam, belli neruum, suppeditaret:
quare facilè pios opprimerent, nisi Deus miraculo
nouo subueniret. Meritò itaque ditandi homines
potestatem atque arbitrium Deus sibi reseruauit.

Omnia dat Dominus, nec habet inde minùs.

*Dei est terra & plenitudo eius. ipse aperit manum
suam, & implet omne animal benedictione, ipse dat
cuique, & non improperat, in sinistra eius diuitiæ &
gloria.* Ipse malos ditat, vt eius bonitatem agno-
scant, & conuertantur: vel saltem, vt aliqua eo-
rum bona opera compenset: quod de Cyro & Na-
D buchodonosor constat. ditat & bonos, vt rectè
vtantur, & in opera misericordiæ expendant. Dia-
bolus de suo, quod det non habet: & reuerà ma-
leficos Vatiniano prosequitur odio, tantúmque
blanditur vt decipiat, & vt ad æterna perducat
supplicia: quod vt citiùs obtineat, non rarò ipse-
met prodit contubernales, & iudici quasi in ma-
num tradit. gaudet enim hominum, (quos odit, vt
imaginem Dei) miseriis, calamitate, & interitu.
Hinc fit vt videamus eum homines lactare vana
inueniendorum thesaurorum spe: & cùm quære-
E re, contra humanas etiam leges [c], persuaserit: tum
eos vel metu exanimet, vel crudeliter præfocet.
Andr. Theuetus [d] narrat ab oculato teste acce-
ptum, de Græculo quodam Macriano, eum dum
in Paro insula thesaurum quæreret, à terra absor- H
ptum. Similia quædam in Anastasio refert Cedre-
nus, & alij plures alia, vnum adscribam admira-
tione non indignum: *Circa annum Christi 1520. Ba-
sileæ quidam sartor ingenio simplex, voce balbus, incer-
tùm qua arte cryptã illam, quæ Augustæ Rauracorum
patet ingressus, & vlterius quam vlli alij vmquam po-
tuerant progressus, miranda quædam spectra referebat.
Cereo consecrato accenso in cryptam descendens, primo
per ferream portam se transiisse aiebat: inde ex vna*

a lib. 2. de nat. dæmon.

b in Alex.

c l. prima C. de thes.

d l. 2. Cosmogr. c. 1.

concameratione in aliam, atque etiam in hortos pulcherrimè virentes. In medio aulam magnificè ornatam spectari, & virginem formosissimam pube tenus, aureo diademate caput cinctam, crinibus solutis, infernè in horridum serpentem desinentem, à qua manu ad scrinium ferreum deductus fuerit, scrinio duos molossos nigros incubare, & terribili latratu accedentes arcere. At virginem minabunda similem eos compescere. Tum clauium fasce, quem collo alligatum gestaret, soluto, arcam recludere, & omnis generis numismata, aurea, argentea, erea depromere. Quorum non pauca liberalitate virginis ex ipsa crypta se retulisse ostendebat. Addebat virginem narrare solitam diris imprecationibus, sese, cum regio esset orta stemmate, iam olim deuotam, in tale monstrum mutatam fuisse, neque aliam salutis recuperandæ rationem superesse: quam si ab illibati pudoris adolescente ter deosculata fuisset, tunc enim formam pristinam sibi restitutum iri, & dotis nomine thesaurum omnem, qui eo loci lateret, liberatori cessurum. Affirmabat quin etiam bis sese virginem deosculatum: bis tam horribiles gestus in ea præ gaudio speratæ liberationis obseruasse, vt sibi, ne viuus ab ea discerperetur, metuendum fuerit. A quibusdam nepotibus in ganeum deductus, numquam postea aditum ad cryptam inuenire potuit nedum ingredi. [a]] Quis non deprehendit illusionem? iuuenis ille mentis non benè compos, vel magis, illa de genere Lamiarum, dæmō, osculum petebat, deuoratura post tertium, non permisit Deus, canes illi duo alij dæmones, vel veri vel fictitij thesauri custodes, numismata quædam fortè vera, & Deo permittente data. Post annos aliquot alius ciuis Basileensis eandem cryptam ingressus, vt familiæ suæ paupertatem leuaret, nihil præter cadauerum humanorum ossa inuenit, & subitò correptus horrore, festinus egressus, intemperiis actus fuit, donec tertiâ post die miserè interiret [b]. Paucos ante annos quidam Prior Margullinæ cum duobus sociis fossam quandam in speluncâ Regis Salaï prope Puteolos, thesaurorum caussâ ingressus, miserè interiit, nec amplius vitas, vt narrat Villamon ius *libr. 1. Itinerarij sui cap. 23.* And. Cæsalpinus, *in sua Dæmonum inuestigatione cap. 12.* scribit, quibus hæc confirmantur, *thesaurorum quidem* (inquit) *indagatores per magicas facultates multos nouimus. sed qui assecuti fuerint compertum non habeo. Pisis tentauerunt quidam nostris temporibus effodere, sed rei difficultate victi ab opere cessarunt. Tandem anno elapso locum, in quo Neronis ædificia extitisse ferunt, hodie autem sacris virginibus dicatum, effodere cœperunt, vbi erat ingens pini arbor: sed à dæmonibus adeò infestati sunt, vt præ timore ab incœpto desistere coacti fuerint: quo tempore multæ ex virginibus locum habitantibus à dæmone obsessæ sunt.*] Quid mirum, si hanc thesauri illicitam scrutationem in suo solo fieri permiserant? in hoc mundo pœnam Deus inflixit, vt in aliâ vitâ parceret. Nemo (meâ sententiâ) prudentiùs aut veriùs hac de re tota disseruit, Paulo Grillando, *libr. de sortileg. q. 3. num. 12.* quamobrem conducibile reor, eius verba vobis transcribere: *Arte huiusmodi iactant se posse inuenire thesauros in locis valdè remotis & subterraneis absconditos, & quandoque inducunt homines in talem insaniam, vt fouea quàm ingẽtes conficiant pro inueniẽdis thesauris huiusmodi: & ista videtur mihi, quod sit vna ex turpioribus illusionibus, quas dæmon homini faciat, quia in rei veritate numquam legi, vidi, nec audiui quemquam ex necromanticis, magicis, aut sortilegis huiusmodi aliquos vnquam inuenisse thesauros, aut aliàs aurum vel argentum: sed quàm plures vt ai huic operi incumbentes, qui mirabiliter conati sunt, velle experiri: qui post multos labores, & diabolicas obseruantias, demum nihil viderunt nec inuenerunt, nisi terram. Et ratio est, quia Deus nō permittit nec vult dæmonē posse thesaurizare: quia aliàs sequeretur, quod isti magici, Necromantici, ac cæteri diabolicæ fidei professores, essent cæteris Christi fidelibus ditiores, ac præstantiores: & quamplures reperirentur, ex ipsis Christi fidelibus, qui animo ditandi prosequerentur illos, nec curarent Christianam ipsam postergare fidem: vt magno thesauro abundarent & venerarentur ab omnibus. Quinimo videmus hodie totum oppositum, quod isti sortilegi, magi, necromantici, & similes sunt cæteris* CHRISTI *fidelibus pauperiores, sordidiores, & viliores, & in hoc mundo, Deo permittente, calamitosam vitam communiter peragunt, demum verò infelici morte pereunt, & æterni ignis incendio cruciantur, vt in cap.* firmissimè, extr. de hæret. &c. nec mirum. 26. q. 5. *Et ea argutia qua dæmon illos decipit, eadem, & similibus promissionibus ipsi nos decipere student: sed non capiunt, nisi aliquos qui sunt simplicis cognitionis, & carent intellectu, & ratione: vel qui sunt nimiùm creduli & curiosi: qui auiditate quadam impudenter appetunt scire ea, quæ nulla ratione, aut honesta causâ competit sibi inuestigare.* d. cap. nec mirum §. auguria. vers. potentis.] Hactenus Grillandus. Melindenses Indos inuenio solitos merces, quarum iactum fecerunt, conari incantationibus è pelagi fundo extrahere, quo euentu nescio. Lege Castannedam, *libr. 1. Histor. Indicæ cap. 30.* permittente Deo nonnumquam Diabolus merces efferτ, vt eos in suâ superstitione roboret: non permittente, nequit, & culpam in aliquod erratum incantantium conicit. Notandum etiam hac in re: quosdam dici thesauros inuenisse magicis artibus: qui id consecuti sollertia, atque sagaci coniecturâ: vt Sarracenus ille, tempore Guiscardi Normanni in Apuliâ, cuius factum Magiæ Platina [c] & Collenucius; sed prudentiæ meliùs adscribit Petrarcha, pro quo sententiam feret, quisquis rem iustâ lance trutinarit. Claudat hoc caput Carolus V. fortissimus & religiosissimus Imper. qui iure optimo Cornelium Agrippam, & duos alios nobiles, aula & regnis suis exulare iussit: eò quòd illi thesaurorum, per artem magicam, spem obtulissent. Benè tibi sit, & stemmati tuo Carole: tu quid in beatitudine iam frueris: viuet, vigebitque posteritas tua quamdiu Catholicam tuebuntur, & ab impiis curiosisque artibus abhorrebunt. Hæc si deuoluantur: quàm virtute, tam fortuna tibi sunt dissimiles futuri.

a Stumph. in Chron. Heluet.

b Idē Stūphius sup. & Rhenā lib. 3. German.

c Platina in Leon. Collē in hist. Neapol. & Bōfinius in Hungarica, Petrarcha in Exempl. ca. de Prudentia.

QVÆSTIO XIII.

An magi valeant incantare animalia bruta?

DE serpentibus, id non poëtæ tantùm, sed & Christiani credidere. Poëtas laudaui sup. q. 9. pleròsque Virgilium, Ouidium, Nemesianum, iis nunc accedant Lucilius in Satyr. libr. 20.

... Marsus colubras
Disrumpit cantu, venas cùm extenderit omnes.

Horatius Epod.

Capitque Marsa dissilire nænia.

Ouidius de medicamine facili.

Et media Marsis finduntur cantibus angues.

Sopire cantu tradidit Maro lib. 7.

Item P. Silius Italicus.

... Serpentes diro exarmare veneno

Doctus

Doctus Atyr, tactúque graues sopire chelydros.
& Seneca, qui fusiùs describit Med. act. 4.

. . tristi lanâ complicans sacrum manu
Pestes vocat, quascumque feruentis creat
Arena Libyæ, quásque perpetuâ niue
Taurus coërcet frigore Arctoo rigens,
Et omne monstrum. tracta magicis cantibus
Squammea latebris turba desertis adest.
Hic fera serpens corpus immensum trahit,
Trifidámque linguam exsertat. & quærens quibus
Mortifera veniat: carmine audito, stupet,
Tumidúmque nodis corpus aggestis plicat,
Cogitque in orbes. Manilius lib. 5.
Non inimica facit serpentum membra creatis.
Accipiunt sinibúsque suis peplóque fluenti,
Osculáque horrendis iungunt impunè venenis.

Sic enim legenda hæc carmina. *Senibúsque*, rectè est in Gemblacensi m. s. sicut enim veteres, *Vergilium & Virgilium*, sic *senus & sinus*, scripsere. Nónne sequitur apud eundem Manilium?

Et senibus vires sumit, fluctúmque figurant.

Viderint critici, cur ista corrumpant. redeo ad institutum. Quæ dixi, ea confirmat fusiùs idem postea, agens de natis sub vrsæ signo, idem confirmat quod legi in nostrorum hominum annuis litteris Peruanis, datis anno 1591. viperæ innoxiam contrectationem in Magorum Indicorum ludibris, ad miraculum fortè B. Pauli eleuandum à dæmone excogitatam, id ita narrat in collectan. suis Spitillus; *Celebrant & festum aliud superiore non minùs superstitiosum. Puerum decora facie, & qui toto castello formosissimus habetur, cubiculo includunt, eique tamdiu ieiunium imperant, dum excrescant capilli, tum Magi præstigiatores cum senioribus eductum, velut applicatione quadam, in ædes amici alicuius arctissimè illi iuncti deducunt, vbi vetula puerum querula voce lamentantur, & plebs, quæ interea cogitur & conuenit, paulatim pueri capillos præscindit, oblato in singula capita ansere vno cocto. Altera die Magus iuniores ad venandas feras mittit, alios vt festum opportunũ appareant ablegat. puellis vt bonũ vinũ excoquant imperat, Senioribus musica vt instrumẽta componant, & ex ea hora eadem pulsare incipiũt, atque ab eo tempore, qui eas in res à Mago emissi sunt, liberè furari possunt, quidquid extra cuiusuis domũ repererint. Inuitant populos, vicinos, vt variis armis instructi ad festum conueniant. Puer festi tempore coronatus, altera manu telo instructa, altera vipera viua dependente, positam in loco quodam ornatissimo sedem occupat, vnde facilè colligitur dæmonis esse artes, cùm à vipera non mordeatur. Corpori etiã pueri plures aliæ viperæ mortuæ alligatæ sunt. Qua venatione apprehendit iuuentus, cum coctis & assis anseribus, reposita sunt ad vnũ pueri latus: alterũ claudit bona vini quantitas. Posteaquam milites ad festum vocati, militari quodam ordine & delectu, ingressi sunt, & viperam adorarunt, ad puerum accedunt, vinum illi proximum ebibunt, & præparatas puero, que adhærentes epulas sumunt: tum ad adorãdam rursùs viperam regrediuntur, eundemq; cibum & potum repetunt, totósque tres dies hac ratione absumunt, quibus euolutis viperam necant. Exin feminæ (quæ toto festi tẽpore clausæ domi hærebant) egrediũtur clamantes: Victoria. In celebritate huiusmodi frequẽter dæmon apparet: ad combibendum, comessandum, festósque dies lætè hilarèq; agẽdos exhortans.*) Sed & Pet. Chieza scribit omnes Andinorũ montiũ vastos serpentes omnem ferociã, vímque noxialem posuisse vetulæ cuiusdã carminibus olim exarmatos: nunc etiã aspectu tãtùm terrere cætera innocuos esse. Rursùs

A idem confirmat Indicarum Nauigationum historia, hanc enim vim Nigritis Africæ populis tribuit Aloisius Cadamustus[a]. Quódque caput est, patribus Christianis id sacræ scripturæ loca videntur indicare: dum ea, vt sonant, accipiũt: & quæ de Marsis veteres tradidere, vt verisimilia admittũt, DD. Hier. & Basil. & D. Aug. Arnob. quoque Theodoret. Alcymus Beda, & Euthymius[b]. Nec puto iis D. Hilar. repugnare[c], nam ipse de dæmone accipit, allegoricè: de veris serpentibus, patres alij sensu literali: ipse de Marsis fabulam putat eatenùs, quâ vulgus putabat ea, vi carminis contingere: cæteri admittunt eo sensu, quem Hilarius negaret, & quem nos retinemus, ad incantationem scilicet, vt ad tesseram, malum genium aduolare, ipsúmque B serpentes vel exarmare, vel sopire, vel necare. Docet celebre exemplum Magi Salczburgensis, qui cùm omnes, ad vnum milliare, serpentes in quandam foueam cogere niteretur; tandem ab ingenti vno & annoso, in eum exsiliente, necatus fuit. Nimirum cæteros dæmõ eò compulerat: hunc noluit cogere, sed in magum concitare maluit. Etenim si vi carminis cæteri in foueam adacti, eadem se vis in hunc quóque exeruisset, idem patet ex ridiculâ & inepta verborum formula, qua magi vtuntur; quàm si alij chartis non illeuissent, meliùs curiosis ingeniis consuluissent. Loca scripturæ duo sunt. Apud Dauidem legimus; *Sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas: quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter*[d]. Naturali C ergo instinctu nouit vim sibi ab incãtatione inferri posse, hoc genus aspidis tradit Euthymius, *Palamnem*, vocari, Apud Hier.[e]; *Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio.* Hoc est qui nequeunt incantari, possunt ergo cæteri, quamquam ne quid dissimulem, sensus potest esse, adeò lethales fore serpentes, vt nequeant eorũ morsus sanari: quàm explicationem cõfirmant LXX. dum vertunt, *serpentes mortiferos: quibus non est incantatio: & mordebũt vos insanabiliter.* Melior ergo ad probandum est ille locus Dauidis: vt intelligamus, magos vi pacti hæc posse in serpentes: non dubito idem posse in cæteras belluas: vnde Silius;

Marcelo non pauidus fetas mulcere leænas.

D Etenim in crocodilos id solere piscatores, docet Villamõtius, *Itinerarij lib. 3. c. 12.* Verisimile tamen fateor, quod censuit D. Aug.[f], ob fraudem, qua primi parentes à serpente decepti, Deum frequẽtiùs permittere serpentum, quàm aliarum ferarum incantationes, & maiorem illorum esse cum dæmonibus familiaritatem; non natura, sed diuina permissione quadã. Sanè Grillãd. *q. 8. in fin. Et ego alias* (ait) *vidi Romæ quendam Magum excellentissimum, Græcum, tempore Hadriani VI. antequam perueniret ad vrbem ipse Pontifex: quod solis verbis compresserat* E *vires cuiusdam ferocissimi tauri, existentis in armẽto in loco siluestri: quem sic affixum, vt ita dixerim, & humiliatũ apprehendit per cornua, & chordula quadã satis debili, arte tamẽ magicâ fabricata taurũ ipsum ligatũ quo voluit adduxit media nocte, circiter quatuor aut quinque milliaribus: quæ visa fuerunt per ducentos & vltra viros.*] Sed errat Grillandus, cùm putat hæc omnia ipsa verborum potentia effici potuisse, vt ille Magus asserebat, *quod libr. primo*, refutatum. Quod in Circensibus soliti incantione suis equis velocitatem, aduersariorum verò tarditatem, motámque adferre, docent Arnobius, *lib. primo*, Hier. *in vita Hilarionis*. Cassiodorus, *libr. tertio epistol. 51.*

Quærat aliquis an vt animos, sic & colores fe-

[a] Nauiga. Indic. c. 18
[b] in Psal. 57.
[c] in d Psal. 57.
[d] Psal. 57. v. 5. ad hũc locum respicit Alcymus l. 2. cap. 15.
[e] 8. v. 17.
[f] lib. 11. de Genesi ad litt. ca. 28.

tarum dæmones verè queant immutare?nihil dubitem, quia norunt aquas, quibus id naturaliter perficitur. Aristoteles, *lib. 3. de Histor. animal. ca. 12.* testis est his verbis; *Sunt aquæ multis in locis, quas cùm oues biberint, moxq́; inierint, nigros generãt agnos: vt in terra Assyritide, agri Chalcidi Thraciæ facit amnis, quem ob nimiam frigiditatem Psychrum vocant: & in Antandria duo sunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigritiem pecoribus facit. Scamander etiam amnis flauas reddere oues creditur, quamobrem Xanthum pro Scamãdro vocatum ab Homero autumant.*] Varro quoque apud Solinũ tradidit, in litore maris rubri esse fontem, quem si oues biberint, mutent vellerum qualitatẽ & antè cãdidas, post haustũ furuo nigrescere colore. Plura memorãt aquarum miracula, quæ si reapse contigerunt, possent circa animantia per aquas hæc omnia Magi. pergam addere nonnulla. P. Nazo, *lib. 15.* Metamorph.

. . . . Medio tua corniger Ammon,
Unda die gelida est, ortúque obitúque calescit.
Admotis Athamanis aquis accendere lignum,
Narratur, minimos cùm luna recesserit orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis & hinc Sybaris vestris conterminus oris,
Electro similes faciunt, auróque capillos.
Quodq́; magis mirũ, Sunt qui non corpora tantùm,
Verùm animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscœna Salmacis unda?
Æthiopésque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut patitur mirum grauitate soporem.
Clitorio quicúmque sitim de fonte leuarit,
Vina fugit, gaudétque meris abstemius vndis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis:
Quem quicumque parùm moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quàm si mera vina bibisset.

De admirandis Siciliæ aquis multa Thomas Fazellus, *1. decad. libr. 1. cap. 5.* quod est de mirabilibus Siciliæ.

QVÆSTIO XIIII.

An possint aliqua mixta, maximè sensibilia producere seu gignere arte sua?

SIT propositio prima, *Animalia imperfecta, muscas, vermes, ranas, & huiusmodi insecta, & alia quæ ex putrefactione nascuntur, possunt producere celeriter: non creando, sed actiua passiuis applicando.* Hæc D. August. quem schola Theologica sequitur [a]. Solent autem hæc producere magi, ex pacto, per dæmonem actiua passiuis applicantem, nam ipsi magi plerúmque nesciunt, quo ista pacto gignantur, & causas ignorant, vt quando diabolus dat sagis minutum puluisculum, cuius in aërem iactu diuersæ species locustarum, bruchorum, murium, erucarum, & similium animalculorum variæ pestes, statim nascuntur, iubet interdum primam quæ obuia plantam ex agro illo, quem vastari volunt, euellere: aut gramen perdendæ arbori illidere, & alias tales nænias adhibere, quæ vim nullam habent naturalem [b]. Sic possent Magi etiam producere quosdam anseres imperfectiores, qui soliti gigni ex deciduis fructibus arborum in mari putrescentibus, vel sanè ex lignis nauigiorum putridorum, vt norunt contingere Scoti, & Hebridum incolæ, quibus vocantur, *Klakis & Bernicles* [c]. Sed an perfecta (quæ vocantur) animalia? probabilius mihi est, actiua passiuis applicando non posse, quia hæc ex putrefactione nasci non posse probabilius; & non nisi & prolifico parentum semine, vel à parente, vel à dæmone incubo matri infuso, prout postea dicetur. Posset etiam dæmon talia iam producta muliebri vtero includere, & callidè inde educta, occultâ quapiam clancularij meatus viâ ipsi cognitâ, in locis remotis vbi nata videantur fouere, alere, & respirare facere; vapore inter saxa, in quibus non rarò imperfecta nasci consueuerunt, muscæ, mures, & similia. Hoc omnino crediderim contigisse in canibus illis, quorum mentio fit à Guilhelmo Neubrigensi his verbis; *Dum in quadam lapidicina petra ingens ferramentis finderetur, apparuere duo canes capacem sui in eâdem petra capacitatem replentes absque omni spiraculo* (intell. perceptibili) *videbantur autem esse ex eo canum genere, quos leporarios vocant, sed vultu truces, odore graues, pilorum expertes. Et vnus quidem eorum vt dicitur, citò defecit. Alterum verò stupendæ; vt aiunt, edacitatis Henricus Vvintoniensis Episcopus diebus plurimis in deliciis habuit.*] lib. 1. Histor. Anglor. cap. 28. & subdit, in alio lapide inuentum bufonem cathenulam auream circum collum habentem. Censeo huic catenulam à dæmone additam, nam ipse bufo ibidem nasci potuit, vt in carbonariis fodinis Leodicensibus silices ingentes nonnumquam reperti, intra quos viui bufones conditi, vt in natiuitatis suæ cunis, latebant.

Possunt etiam dæmones producere quædam insolita monstra: quale illud in Brasilia, altum palmos septendecim, tectum corio lacertæ, mammis prætumidis, brachiis leonum, oculis rigentibus, & flammeis, scintillantibus, simili lingua, [d] qualia fortè monstra, quę in Saxoniæ siluis, semihumana facie, capta anno 1240. [e] Nisi fortassis illa sint ex nefario hominũ ac ferarum coitu nata: quæ monstrorum plurimorũ origo indubitata. Sic enim peperit olim bello Marsico Alcippe elephantum [f]; sic anno 1278. apud Heluetios alia leonem [g], sic anno postea 1471. quædã Papiæ cattũ, Brixiæ canẽ alia: sic 1531. mulier Augustæ Vindelicorũ, eodem partu, enixa primò caput humanum mẽbranis inuolutum, mox serpẽtem bipedem, tertiò porcum integrum [h]: & quæ varia huiusmodi leguntur apud recentiores [i]. Illud superat admirationẽ reliquorum, quod Castanneda retulit, *in Annal. Lusitaniæ*; mulierem ob quoddam crimen in insulam desertam naui deportatã; cùm ibi exposita fuisset; eam simiorum, quibus frequens locus, agmen circumstetisse fremebundũ, superuenisse vnum grandiorem, cui reliqui loco cesserint; ab hoc mulierem blandè manu captam in antrum ingẽs abductam, eique cùm ipsum, tum cęteros copiam pomorum, nucum, radicúmque variarũ apposuisse, & nutu, vt vesceretur, inuitasse: tandem à fera coactam ad stuprum: facinus hoc multis diebus continuatum, adeò vt duos ex fera liberos susceperit, ita miseram (quanto mors optabilior!) victitasse per annos aliquot: donec Deus misertus nauim eò Lusitanam detulisset: cúmque milites in terram aquatum ex proximo ad antrum fonte exscendissent, abessetque forte fortuna simius; feminam ad inuisos diu mortales accurrisse, & accidentem ad pedes supplicasse, vti se facinore & calamitosissima seruitute irent ereptum: adsentientibúsque, & casum miserantibus illis, eam cùm ipsis nauim adscendisse: sed ecce tibi simium superuenientem, inconditis gestibus & fremitibus coniugem non coniugem reuocantem, vt vidit vela ventis data,

concito

a D. Au. li. 3. de Tr. in c. 7. D. Bonau. & alij in 2. dist. 7. Alexan de Hales 2. p. quæ. 41. D. Th. 1. pa. q. 114. art. 4.

b vide Nic. Remigi. 1. dæmonolatr. ca. 21.

c Card. lib. 7. de rer. va riet. Lobelius in fin. lib. de hist. herbar.

d Anan. li. 4. de Nat. dæmon.

e Lycosten. de Prodig.

f Alex. ab Ale. lib. 2.

g Stumph. Chro. Heluet.

h Lycosth. suprà.

i Cardan. li. 16. de varie. Lemniũ libr. 1. de occult. nat mirac cap. 8.

concito cursu de liberis vnum matri ostentat, minatur: ni redeat, in mare præcipitaturum: nec segniter fecit, quod minatus tum recurrit ad antrum, & eâdem velocitate ad litus rediens, ostentat alterum, minatur, & demergit: subsequitur & ipse furens, tamque diu naum natatu insequitur, donec vndæ natantem vicêre. Rem totâ Lusitaniâ teste notissimam, & à rege mulierem Vlissiponæ addictam ignibus, quorumdam precibus vita impetratâ lethum cum claustro perpetuo cômutasse. Miraris Lector? en tibi Saxo Grammaticus, cum duobus Magnis, Vpsalensibus Episcopis: narrant Gotthicos reges ex Vrso & Virgine nobili originem ducere: & Ioannes de Barros Pegusianos & Sianitas Indiæ gentes, à cane, qui cum muliere corpus miscuerat [a]. Verùm his ego non sum credulus: qui certus sum, ex homine & ferâ verum hominem nasci nô posse, quia ferinum semen perfectionis illius est expers, quæ ad tam nobilis animæ domicilium requiritur, quare si quid ex tali mixtione nascatur, monstrum id fuerit, non homo. Sequitur enim deterioris seminis conditionem talis fœtus: quare vt summùm hominis aliquam speciem præbebit. Nec enim crediderim, censendum perfectum brutum eius speciei cuius alteruter parentum: (v.g. ex Lusitana nati, nec simij, nec homines erant) sed monstrum quoddam mixtæ speciei & imperfectæ, vt mulus ex equo & asino, thoës ex hyænâ & lupo: quare nec arbitror si commisceatur sibi simili, vel alteri bruto perfectæ speciei, brutum vllum geniturum. Confirmat hanc sententiam cordati Historici Petri Chiezæ narratio, qua tradit rupices illos Andinos solitos ingentibus simiis se commiscere: & natos inde fœtus caput humanum & pudenda habere, cætera simiis similes esse: feros iuxtà ac fœdos, qui non loquantur, sed terribiliter vlulent: & ab ipsis quoque Indis, pro môstris haberi. Denique in prouincia Aulagi mulierem Indam ex cane tria monstra peperisse. hæc ille, *1. part. Histor. Peruanæ. capit. 95.* Præterea in nonnullis exemplis citatis, imaginatrix vis & corruptio seminis, & superfluorum in vtero humorum copia, suam sibi singula partem possunt vindicare. Fieri potest præterea, vt mulieres harum aliquæ de strigum numero fuerint, & dæmon incubus calidum horum animalium semen illis infuderit. cur qui potest humano sic abuti, non possit & ferino? Sanè in illis exemplis, de Indorum populis & Gothorum regibus putarim hoc dicendum: quod dæmon in ferarum talium effigie fœminas compresserit, quod eum posse docebit sequens quæstio. Verissimam narrationem his adiungo. In hoc ipso Belgio fuit nefarius quidam: qui vaccæ se commiscuit. Post visa bos prægnans, & post aliquot menses edere masculum fœtum, non vitulum, sed puerum: adfuêre non vnus, déque matris vaccæ cadentem vtero adspexerunt, leuatúmque de terra nutrici tradiderunt, adoleuit puer, baptizatus, & institutus Christianæ vitæ præceptis, pietati se addixit: &, pro patre, seriò pœnitentiæ vacat operibus: homo quidem perfectus, sed qui sentiat in animo propensiones vaccinas, pascendi prata, & herbas ruminandi. Qui de hoc sentiendum? nónne hominem esse? planè crediderim: sed ex vacca matre natum abnuo, quid ergo? Diabolus peccati illius gnarus, & impostor, mox vaccam prægnantem fecit videri: cùm vellet, aliunde infantê surreptum attulit, & vaccæ parturienti, quæ vento grauida erat, puerum sic supposuit: vt à vacca fundi videretur. Hinc nata opinio: & puer persuasus se vaccæ filium, matris putatæ propensiones hausit imaginando. Nam vt verus homo, ex feminis vaccini materia, nascatur, & organica illa dispositio perfecta humani corporis, in vaccæ vtero, & vaccinæ animæ calore ac virtute, perficiatur: id philosophos omnes mecum arbitror, inter ἀδύνατα, computaturos. Illud verò Manilij, monstrorum productionem astrorum influxibus & fato Stoïco ascribentis, sectæ est deliramentum.

a Videre Torquemandam Horti floridi Dial. 1.

Permiscet sæpe ferarum
Corpora cum membris hominum: non seminis ille
Partus erit, quid enim nobis commune ferisq;
Quisve in portenti noxam peccarit adulter?
Astra nouant formas, cœlumque interserit ora.

Cæterùm And. Cæsalpini Paradoxum: sine semine, bruta perfecta equos, boues, elephantos, immò & hominem quoad corpus, ex Solis calore & putredine sola nasci posse: quod multis probare conatur, *libr. 5. Peripatetic. Quæst. q. 1.* vnde sequeretur arte Magica hæc omnia produci posse applicatione agentium ad patibilia: mihi nondum potui in mentem producere, vt id verum esse, vel suspicer. Qui non ignorem, præparationem materiæ ad formas animantium, quæ perfecta nuncupatur, dependere à virtute seminaria, & formatrice: quæ ad perfecti animalis conformationem opus habet, non tamen primarum qualitatum mixtura & temperamento, quod à cœlorum influxu, & solis calore recipit: sed præterea perfecti animantis cooperationem exigit, vt cordati omnes Theologi & philosoph. fatentur, quos citant Conimbricenses nostri, eruditè hoc commentum refellentes, *in 2. de cœlo cap. 3. q 6. art. 3. & 4.* quos (curiosè lector) suadeo tibi legendos. Illud etiam considera, hominem quoad corpus, sic gigni, vel sibi in his verbis contradicere, vel hoc tantùm dicere, sic monstrum gigni posse: imò nec monstrum quidem: quia inanimatum, quære enim quà illa humani corporis massa anima animabitur? humana? at hoc est delirium Paracelsi, hæreticum, vt aliàs ostendi: ferina? sed ferarum anima non potest humanum corpus informare, quia longè aliàs requirit dispositiones, longè dissimiliores, quàm anima bouis & canis, constat tamen corpus caninum à bouis anima informari non posse, quale ergo hoc monstrum, aut quid futurum?

Certum est monstra nasci aliquando diuina vltione. Docet Dockumensium Frisiorum pœna, ob eorum Episcopum S. Bonifacium cum socijs cæsum. *Nam horum sanctorum indignam mortem* (ait Kempensis) *in filios filiorum Deus vindicauit: vt passim ex eorum familijs (quorum maiores tam nefarium scelus perpetrarunt) in hunc diem videantur in occipite habere, grossos crines subalbi coloris, in modum caudæ cuiusdam bruti animalis, vt iustè dixeris,*

Sentit adhuc proles, quid commisere parentes.

Ita Cornel. Kempius Dokumensis, *libr. 2. de Orig. Frisior. cap. 21.* Imitemur Samsonem, & caudam caudæ cônectamus, scribit Polyd. Virgilius, *Hist. Anglor. libr. 13.* in hanc sententiam: eo quod rex Henricus II. ostenderet sese infensum B. Thomæ Cantuar. sanctum virum, *iam sic vulgò negligi cœpisse, contemni, & odio haberi: vt cum venisset aliquando Strodum: qui vicus situs est ad ripam Meduciæ fluminis, quod flumen Roceſtriam alluit: eius loci incolæ cupidi bonum patrem ita despectum ignominia*

minia aliqua afficiendi: non dubitarint amputare caudam equi, quem ille equitaret, seipsos perpetuo probro obligantes. Nam postea nutu Dei ita accidit, vt omnes ex eo hominum genere, qui id facinus fecissent, nati sint instar brutorum animalium caudati. Sed ea infamiæ nota iampridem, cum gente illa eorum hominum qui peccarunt, deleta est.] Sic Polydorus: cuius vltima clausula, an in gratiam adiecta, an ex vero? nouit Deus, conuicium certè in gentem totam manauit, & durat inter homines proteruos; qui, linguæ petulantioris, nihil habent pensi vera an falsa effutiant. Si quid talis dedecoris permaneret, Guilhelmus Tookerus Reginæ suæ, etiam huius appendicis demendæ virtutem mirificam tribuisset. Citrà iocum: apud Thom. Cantipratensem reperio; *lib. 2. de Apibus:* Nobili cuidam venationis gratiâ festos dies prophananti, ex vxore natam prolem canino rictu, & auribus braccorum (vt vocant) more flaccis ac dependulis.

QVÆSTIO XV.

An sint vnquam dæmones incubi & succubæ, & an ex tali congressu proles nasci queat?

A Xioma 1. sit, *Solent malefici & Lamiæ cum dæmonibus, illi quidem succubis: hæ verò incubis: actum Venerium exercere.* Perperàm hoc negarunt complures hæretici [a]; inter quos pars ista negatiua communior videtur; ex Catholicis etiam nonnulli: sed pauci admodùm, ex Belgis Philippus Broideus [b], ex Italis Cardanus, Ponzinibius, & Bapt. à Portâ, sed horum auctoritas non magna, si cum contrarium asserentibus eam componas.

Placuit enim affirmatio axiomatis adeò multis, vt verendum sit ne pertinaciæ & audaciæ sit ab iis discedere. Communis namque hæc est sententia Patrum, Theologorum, & Philosophorum doctiorum, & omnium ferè sæculorum atque nationum experientiâ comprobata. Vt cæteros taceam voluère Plato, *in Cratylo*, Philo Iosephus, & vetus Synagoga D. Cyprian. D. Iustinus Mart. Clemens Alexand. Tertullian. & alij [c], qui vetustiores patres, in eo quod voluerunt dæmones posse cum mulieribus rem habere, optimè senserunt, in eo verò à recentioribus iure reprehenduntur, quod de huiusmodi concubitu Mosis etiam verba [d], de filiis Dei & filiabus Caini acceperũt. Solidior ergo adhuc probatio huius sententiæ desumitur à D. Hier. in cap. 6. ad Ephes. & D. August. quem cõmunis schola Theologorum cum D. Isidoro sequitur [e]: & pro eâdem pugnat Bulla Innocentij 8. Pontif. contra maleficos.

Probantur hæc ratione & simul explicantur. Dæmones (quod postea docebo) possunt defunctorum corpora assumere, vel de nouo sibi ex aëre & aliis elementis ad carnis similitudinem palpabilia effingere ac formare, possunt illa pro libito mouere & calefacere, si ergo possunt, quem natura non habent sexum artificiosè exhibere, & viris specie fœminea, fœminis specie virorum abuti, & his subiicere, & illis se substernere, possunt etiam aliundè acceptum verum semen adferre, & naturalem eius emissionem imitari. Possunt ergo illa omnia facere, quæ axioma istud primum supponit: quod cùm possint, & eos facere doceat experientia, non est cur dubitemus.

Axio. II. *Potest etiam ex huiusmodi concubitu dæmonis incubi proles nasci.*] Maior est difficultas huius axiom. quæ tamen tollitur quando benè & dilucidè tota res explicatur. Sciendum ergo quod potest (præter ea quæ diximus) diabolus semen aliunde acceptum (v. g. in ea, quæ somnianti viro contingit, illusione) deferre, & qua est agilitate & naturalium rerum peritiâ, calorem prolificum in semine quantumuis ille subtilis & aëreus sit ac facilè dissipabilis, conseruare, & illud denique quo momento mulier ad concipiendum optimè disposita, quod eum non latet, tum illud matrici sic infundere, vel naturali vi attrahendum exhibere, & muliebri semini commiscere, hanc concl. tenuere auctores postea citandi.

Axioma. III. *Attamen dæmones nequeunt, vi sua, & ex propria substantia, more animantium, generare.*]

Probatur, quia nec dæmones inter se vllam habent indiuidui vel speciei multiplicationem, nec dæmones corpus aëreum, vel vllum habent omnino (vt contra Platonicos M. Anton. Natta. *libro 7. de Deo, fol. 75.* docuit, Francisc. quoque Georg. & Caietanus, & tenendum est) quare nec in proprio suo corpore commisceri possunt (vt optimè docet Perer. *d. libr. 8. disp. 2.*) nec vllum semen; nedum prolificum, quantumuis tenue, habent (qui fuit error Marci Ephesij, Iosephi, & fortassis Athenagoræ, Tertullian. & vetustiorum illorum Patrum.) quomodo proprium semen habere possint; cùm semen sit substantiæ corporeæ viuentis pars, & residuum cibi optimè concocti, ex meliorum scriptorum sententiâ? [f] dæmones verò sunt substantiæ incorporeæ, & ideò de suo non possunt corporeum semen præstare: sunt etiam expertes animæ, vegetantis autem animæ functio est naturali calore cibum acceptum concoquere. Ideò certissimum est hoc axioma, quod auctores præcedentis axiomatis admittunt: & hanc dumtaxat conclusionem asserere voluerunt; non verò, præcedentem secundam negarunt; scriptores quidam magni nominis, vt D. Chrysost. & alij [g]; quorum sententiam retuli & explicui olim, *Comment. in Seneca Herc. Furent. v. 447.*

Quæ aduersarij obiiciunt exempla, illusarum aliquando muliercularum; ea nos non refellimus nec reiicimus, præsertim contestata illa mira apud Iaquerium & Martinum Arelatens. [h] sed contendimus ineptè illos hinc inferre; aliquando deluduntur: numquam ergo id verè contingit, ex particulari affirmatiua inferũt vniuersalem etiam affirmatiuam, in materiâ non necessariâ, quod ineptum est.

Dicimus ergo. *Ex concubitu incubi cum muliere aliquando prolem nasci posse: & tum prolis verum patrem non fore dæmonem, sed illum hominem cuius semine dæmon abusus fuerit.* Negarunt hoc Plutarchus, *in Numa*, Paracelsus hæreticus, Vlric. Molitor, *de Pythonicis mulier. cap. vlt.* & Nicol. Remig. *lib. 1. dæmonolat. cap. 6.* sed argumentis fulti leuiculis: non negat, dubitat dumtaxat Bened. Perer. noster, *libr. 8. in Genes. disp. 3.* Sed hoc olim affirmarunt Ægyptij teste Plutarcho, & affirmãt communiter Scholastici, qui omnes etiam optimi Philosophi fuère [i]. Probatur manifestâ ratione ex iis, quæ dicta fuère pro explicatione. 2. Axio. Accedũt plurima exẽpla ab illis & aliis narrata; quæ si vera sunt, haud dubiè iuxta has cõclusiones explicanda sunt. Vetustas obtrudit suos semideos, Hercules, Sarpedones,

A
a Pet. Mar. Vvierus, Chytreus, Lerchem. Biermannus, Fich. Godelmã. & alij.
b Additiõ. ad c. 11. Fori Roman.
c Videte hos citatos apud Six. Senẽsem. lib. 5. Bib. sac. an nota. 77. & Pamelium in Error. Tertulliani Anno. 1. quib⁹ adde Plethonem li. de mirabilib⁹ & longæuis. Pereriũ. li. 8. in Gen. dis. 1.
d Genes. 6. art. 2.
e Aug. lib. 15. de ciui. Dei ca. 23. Isid. Libr. 8. Orig. Ale. de Hal. 2. part. q. 68. Tho. Bonau. Scot. Dur. Gabr. in 2. dist. 8. Guilh. Paris. de vniuer. pa. vlt. c. 23. Abulen. in c. 6. Gene. q. 6. & c. 7. Exo. q. 12. Auct. mallei malefic. Grill. Remig. & alij I. C. cõmuniter & ex medicis Simphorianus lib. 2. prax. c. 7. Cæsalpinus, de dæmon. inuestigat. c. 16. Codrõchus lib. 3. de morb. venefic. c. 10. Valesius de sacra philos. capit. 8. in princ. &c.
B

C
f vide Tirap. l. connub. 15. ar. nu. 12. Naclãtum de vegetatiua Potẽtia Theorem. 13. Valleũ de Sacra philos. ca. 13. Spinosam. in Problem.
g Chrysost. homil. 22. in Genes. Cassia. collat. 8. c. 21. Phila. adu. hæres. Plato in Sympos. & fortè Scalig. exercitat. 75.
h Iacquer. lib. flagelli hæt. Martin. Arles de supersti. num. 7.
i D. Tho. Halẽs. Bonau. Scot. Gab Abulens. Guil. sup. citati, necnõ Richa. Palud. Vict. Med. Molt. Alf à Cast. Siluest. Spinæ Itaque. ca. 6. Mendoza in quod lib. q. 6. ex I. C. Grill. Binsf. Mar. de Arles. Franc. Valesc. medicus itẽ alij auct. Mallei, & Nider.

pedones, Æneas, Seruios Tullos a; Anglia, Merlinum b: Pannonia, Hunnos ex Atlunis strigibus Gothicis & Faunis natos. Chieza *c.27.p.2.hist. Peru.* scribit in Hispaniola solitum c Corcoton dæmonem misceri mulieribus & ex eo natos bicornes nasci. Cliuensium quoq. ducum stemma huc retulit Helinandus lib.4. apud Belluacensem d: Xacam suum Iapones talem esse volunt: nec desunt qui Lutherum in hanc classem retulerint e. Et ante sexennium, in primario Brabantiæ oppido, punita fuit mulier, quod ex dæmone peperisset: & nostris temporibus id contigisse, etiam Lud. Molina, ex nostræ Societatis Theologis, prodidit, & complures alii gentium diuersarum scriptores allatis exẽplis confirmarunt f

Videre nunc quàm leuia sint argumenta, quibus hanc alii sententiam impugnant, maximè Nicol. Remig. quorum primum arg. est. Dæmon & homo specie differunt. ergo ex hac copula sequi nequit proles. *Resp.* consequentiam esse nullam, tum quia ex equo & asina, & aliis specie discrepantibus animalibus muli, thoes: leopardi, pantheræ & aliæ hybrides gignuntur: tum quia generatio hîc non tribuitur dæmoni, sed homini, cuius est semen, vt rectè D. Tho, quodlibet.6.a.8.ad 6. & ideò hîc ex homine, hoc ex viro & femina, nascitur homo.

2. *argum.* Dæmon est expers vitæ, & origo mortis. ergo nequit esse auctor & origo actus vitalis. *Resp.* Vim hanc vitalem, non inesse dæmoni, sed ipsi semini: sicut vis calefaciendi non inest scypho propinanti, seu tubo fundenti, sed ipsi vino. vide D. Thom. *sup. ad* 5. & Sprengerum 1. *p. Mallei q.4. ad* 2.

3. *argum.* Semen, quod dæmon infundit, sagæ fatentur esse frigidum & nullam adferre voluptatem, sed horrorem potiùs: quare nec poterit inde generatio consequi. argumentum hoc fuit Marci Ephesij, apud Psellum. Confirmat Remigius cõfessione sagarum, quæ fassæ sunt omnem sensum voluptatis è tali copula abesse, imò & summum se dolorem percipere. *Resp.* cogit argumenti futilitas, quam vellem me plura in re inani & spurca refellenda, insumere verba. Certum ergo videtur dæmonem, quando vult sub certi alicuius viri specie deludere, & non vult scire se esse dæmonem: tunc quam potest aptissimè imitari, quæcunque in veri viri & mulieris copula requiruntur: quare necessariò tunc curat, vt si quidem vult generationem sequi, (quod rarissimè accidit. nec enim ipse sua vnquam causâ generationem intendit, qui sibi similem nequit gignere: sed aliquando duntaxat, in gratiam succubæ id operantis, conatur generationem ex alio semine) adhibeat necessaria ad generationem: quare & prolificum semen quærit, & inuentum conseruat, & tanta celeritate perfert: vt vitalis spiritus non euaporetur, & quando ac quale oportet infundit: Quando verò non intendit generationem: tunc infundit aliquid seminis instar, calidum tamen, ne fraus deprehendatur: sicque etiam corpus assumptum temperat, ne contactu timor, horror, aut aspernatio adferatur. Sed quando cum illis rem habet, quæ dæmonem esse non ignorant: vt plurimùm semen fictitium & frigidum exhibet, ex quo concedimus prolem nasci non posse. Deinde constat, sæpè eum interrogare succubas: num velint impregnari? quæ si assentiantur, assumit verum semen aliunde actu carnali decisum, vt dixi & docet Sprengerus g. Quæritur autem, non tam quid fieri soleat, quàm quid fieri possit. Vnde ad confirmationem quoq. argumenti, patet solutio: voluptatis sensum quando abest, abesse: vel quia Deus id prohibet prouidè, vel quia dæmon vult eum non adesse: vt sic maior sit peccati fœditas atque malitia, adesse autem potest hic sensus: si Deus non prohibeat, & dæmon velit, eum à succuba percipi: profectò quæ ad delectationem in hac spurcitia necessaria, hæc omnia dæmonem incubum adhibuisse non rarò, constat exemplis illis, quæ narrant plurima, Sprengerus, Binsfeldius, & Ananias, & potissimùm vno Sardicẽsis sagæ, & Virginis Hispanæ nobilis deceptæ, quæ inuenias apud Torquemadam *Dialo.3.* & Grilland. *q.7.n.8. & 9.* idem ex plurimum confessione asserit Alfons. à Castro *lib.1. de iusta hæret. punit. c.16.*

4. *Denique addunt*: haud esse credendum: Dominum Deum concurrere ad huiusmodi actum, aut animam tali corpori ex huiusmodi coitu nato infundere, & inchoato dæmonis operi coronidem addere. *Resp.* dæmonem quo ad naturæ operationem, hîc duntaxat esse instrumentum, & applicare solummodò agens principale: quod est verum semen humanum. Deum itaque concurrere ad vltimam dispositionem organici corporis, ab humano semine nati: accidentarium verò quid esse, & morale duntaxat, peccatum sagæ atque dæmonis malitiam. iuuat Deus, vt auctor naturæ naturam, peccato verò, cuius auctor non est, non adminiculetur. Si quid huiusmodi valerent argumenta. sequeretur, neque ex fornicatione, neque ex adulterio, neque ex incæstu, proles gigni posse. Respondent diuersam esse rationem: quoniam in his ordo naturæ seruatur, non verò in illo dæmonis Hymenæo, Hæc responsio friuola est. nam etiam in casu nostro naturæ ordo, quo ad physica generationis præcipua principia, seruatur. natura enim duntaxat postulat, vt ex viri prolifico semine, aptè mixto semini muliebri, proles nascatur. *Vlt.* Molitor argumentatur, secundum Conciliatorem principium gignendi est cor: ergo dæmon illo semine non potest ad generationem vti. quia deest virtus cordialis calorem, vt oportet, temperans. *Resp.* siue à corde siue à cerebro vis gignendi oriatur, spiritus genitalis ipsi semini est implantatus in ipsa seminis ab humano corpore decisione. dæmon verò hunc spiritum cum calore suo tantùm conseruat.

Quid igitur, dicat aliquis, etiamne ex viro incubo, & dæmone succuba liberi nasci poterunt; hoc nec Ægyptii olim concedebant, nec ego crediderim fieri posse. Longè. n. plura hîc requiruntur, vt ad prolis generationem partúmque longè plura matres quam patres suppeditant, in conceptione par fortè vtriusque conatus: post, omnia solius sunt matris. requiritur tractus temporis, vt semen in corpus organicum commutetur, & absolutissima illa humani corporis architectura perficiatur. requiritur etiam continua vegetantis animæ operatio in fœtu alendo; & alia penè innumera naturæ arcana: quæ omnia vtrum tam multa, tamdiu dæmon in assumpto corpore queat præstare, plurimum dubito, & potiùs arbitrer non posse: si possit, etiam succuba poterit concipere. Interea dum quis conuincat hæc illum omnia posse, censeo, quos legimus matre succuba dæmone natos, vel suppositios fuisse alterius feminæ veros partus, vel ab alio dæmone prolem ementitam, vt non rarò contingit ad priorem suppositiui

a ita Hom. Virg. Cle. Alex. Arnob. li.5. contra gẽt. & ipsum Plat. iuxta Orige. l.6. cont. Cels.
b Vinc. Belluac. l. 21. spec. hist. Poly. Virg. & alii.
c Iornãd. de rebus Goth. & Luitprandus.
d id ope. l. 3.c.17.
e Fontan. in hist. sacra de statu religió.
f Mol. 1. p. q. 50. a 1. auctor etiam vitæ D. Bern. li. 2. c.6. He. Boet. li. 8. hist. Scot. Fr. Picus. l. de prænotione. Pet. Bin. p.1. de confess. malefic. concl.5. Lau. Ananias lib. 4. de nat. dæmon.
g p. 2. mallei q.1. c. 4.

partus fraudem lubens retulerim cum Io. Reynardo [*libro de peregrinat. generis hum. serm. de impugnat. hom. per diabol.*] quod de Pictauorum Comitum ex Melusina origine referunt fabulosæ Francorum Historiæ, item de Andegauensis familiæ stemmate Polyd. Virgil. a & alterius cuiusdam, ex Galfrido narrat Vincent. Bell. b & quod ex ore ducum Bauariæ & Saxoniæ acceptum narrat Sabinus c; nec admodum dissimile, quod de nobili Bauaro narrant alij; ei, cùm defunctam vxorem ferret impatientiùs: quadam nocte fœminam redijsse, séque resuscitatam dixisse, & marito conuixisse, & ex eo liberos suscepisse; quódque futurum prædixerat, tandem, conuiciis & blasphemiis non se abstinente marito, subitò muliebri veste penes illum derelicta, euanuisse. Dæmon sic Nobili huic imposuit, & aliunde subtractos furto liberos sibi supposuit. Ad posterius genus fraudis refero paruulos; quos non ex incubis, sed per fraudem, quasi ex succubis dæmonibus natos vulgò *Cambiones* vocant; & ferunt adeò esse lacte insaturabiles, vt, etiam quatuor nutricum rumis exhaustis, macilenti perseuerent, ponderosissimi tamen, & tandem post aliquot annos euanescant. Itali, à continuo vagitu, *Vagiones* appellant; Germani, vt indicent suppositiuos esse, nominant, Vvechselbalgh vel Vvechselkind *de his vide Spreng. 2. p. mallei q. 2. c. 7. Guilh. Paris. p. vlt. de vniuerso, ca. 25. Anan. lib. 4. de nat. dæmon. & Molitorem de Pythonic. mulier. c. 6.* Talem arbitror fuisse puerum; quem per Galiciam & Asturias Hispaniæ ante annos 15. Mendicus quidam, summa cum defatigatione humeris baiulabat: cùm ex nostris eum quidã in itinere repertum propè flumen, vt transuadaret, misericordia motus, retrò se in iumentum sustulisset; vix valida bestia potuit eũ in alterã ripã exponere. Paulò post mendicus comprehensus, fatetur eum puerum, non puerum, sed diabolum, fuisse; qui sibi promisisset, omnes se ad eleemosynas ei conferendas pellecturum, quamdiu sic circũferretur habitu pueri morbosi, & fascijs inuoluti.

a l. 13. hist. Angl.
b Hist. l. 3. c. 26.
c Not. in Metamor. Ouid.

His consentaneum est, *posse dæmones efficere, vt virgo mente & corpore permanens, non tamen sine virili semine, concipiat.* probatur. quia potest virgini dormienti & ignaræ aliunde sumptum verum & fœcundum semen, sine congressu carnali, hymene alijsue claustris virginitatis incorruptis, infundere. Vt autem in partu virginitas conseruetur, hoc dæmon nequit, cùm enim ad hoc vera corporum penetratio requiratur; quæ virtuti diuinæ reseruatur; id, sine speciali miraculo, fieri non potest. Propterea, cùm Caluinistę negant hoc septum virginalis in partu Christi Domini clausum mansisse; præcipuã certè miraculi, & veræ virginitatis prærogatiuam tollunt. Exemplum quoque de Bambergensi puella, quod recitat d Niderius, cautè legendum est, & de mentis tantùm virginitate accipiendum. carnis enim integritatem amiserat per eandem copulam, qua conceperat. Nec à viro mulier cognosci potest, sine virginitatis iactura, nec impregnari, nisi cognoscatur. Scio quid multi scriptores narrent de varijs, quæ conceperint duntaxat ex semine, quod in balneo, in quo illæ lotæ, priùs fuerat effusum; sed non credo: & video id etiam negari ab Andr. Laurentio lib. 8. histor. anatom. q. 11. quia neque virtus attractiua matricis, tam à se longè queat vim exserere, neque aqua solertiam habet, quam dæmon spirituum euaporationem prohibendi, & semen illud, si fœcundum

d Formic. c. 10. l. 5.

A B C D E

fuisset, fundum aquæ petijsset, non supernatasset. Sic Hebræi fingunt Ben-syram ex filia Ieremiæ Prophetæ natum. Sed mentiuntur. Ieremias enim virgo mansit. Simile refert Auerroes & de alia Al. Magnus *de format. hominis c. 1.* Minùs incredibile est; quod scribit D. Thomas e, posse fortassis mulierem, absque miraculo & salua virginitate omnimoda, concipere; *sicut* (ait) *dicitur accidisse cuidam puellæ iam pubescenti, quam propter pudoris custodiam in lecto suo pater habebat: qui cùm in somnio pollueretur, semen eius ad matricem filiæ descendit, & inde puella concepit.* hoc sequitur, & à dæmone idẽ præstari posse, cõtẽdit Abulẽsis cõ. in c. 19. Gẽ.

e Tho. quol. 6. ar. 18.

Item quæri scio, an dæmones cum sagis nonnunquam exerceant præposteram libidinem? sciendum hoc latrunculatoribus. Quidam, vt post comp. Theolog. & Antonin. *1. p. sum. tit. de luxur.* Ponzinibius, *de Lamijs num. 64.* & Benedic. qui hos non citat *lib. 2. peccat. sum. c. 8.* hoc omninò negant: neque id compertum confessione Sagarum Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ: sed de lamijs Italiæ id quasi notissimum affirmat Siluester Prieras *de Strigemag.* & Ananias *li. 4. de nat. dæmon. fol. 148.* & etiam, ab illis affirmari fatetur Ponzinibius supra. Nimirum nihil adeò sordidum est, quod non κακοῦργος iste subeat. vt hominum animas certiore exitio inuoluat, ideo offert cuique, quo illum capi posse sperat. Nec vllum scelus est, quod fæx ista hominum auersetur. Possunt itaque Iudices, etiam de hoc inquirere. Nec ratio vlla est, quæ contrarium conuincat. Porro sciat confessarius, tunc videri esse duplex crimen mortale; vnum contra genus, alterum extra vas naturale: & ideo grauius peccatum, quàm si cum dæmone more humano, ac naturali commiscerentur.

Vltimam in hac quæstione dubitatio nascitur, *Vtrum vi magica fieri queat, vt gigantes nascantur, vel pigmei?* Quoad Gigantes Fran. Valesius *d. c. 8.* affirmat id fieri posse: si dæmones seligant semen nõ qualecunque, sed plurimum, crassissimum, calidissimum, spiritibus affluens, & seri expers: Id verò eis facilè esse conquirere, deligendo homines calidos, robustos, & abundantes multo semine, quibus succumbant: deinde & mulieres similis conditionis quibus incumbant: *& vtrisque & viris,* inquam, *& fœminis, voluptatem maiorem solito afferendo tanto enim abundantius semen emittitur, quanto* (ait) *cum maiori voluptate excernitur: poterant verò illi voluptatem augere, & titillando plurimum, & imaginationi plurima ad rem facientia repræsentando. plurima enim pars venereorum motuum ab imaginatione fluit. Quo fit, vt religiosi viri, & Deo adeò deditі, vt imaginationem etiam compescant, eiusmodi motus non persentiscant. Robusti ergo & grandes vt nascerentur, ita poterant dæmones procurare.*] Hæc ille doctus simul Physicus & Philosophus, de eo quod fieri potuit præclarè; sed erroneè, quatenùs Gigantes illos S. S. putat ex dæmonibus incubis & succubis ita procreatos; quod iam à Theologis improbatum docui. Nos inde sumamus tantùm, non repugnare hoc dæmonis potentiæ & industriæ. Nam Gigantes fuisse impudentis proteruię sit negare, cùm S. S. testetur *Gen. c. 6.* & omnium Gentium Annales similia multa proferant. *Diodor. l. 5. & 9. Plutarc. in Sertorio Philostrat. in Heroic. Plin. Solinus, Marian. Scotus & alij* memini me nonnulla notasse *aduersarijs in Senecæ Tragedias*: & miror Goropio Becano placuisse, tam ardenter in ea quæ de Antuerpiensi nostro Gigante narratur

decla

Antuerpienſi noſtro Gigante narrantur declamare. Dentis eius magnitudinem ferre non potuit. quid illa tamen, ad maiores molares Siculorum Ciclopum, quos vidit, appendit, penes ſe, inſignis hiſtoricus. Tho. Fazellus, habuit? Non iniucunda lectio verborũ eius opinor futura ciuibus meis; vt hoc antiquitatis patriæ cymelium ſibi ab homine Campinienſi tam facilè extorqueri non patiantur. Prolixa planè res eſt, adſcribam & decerpam breuiter. ad Erycẽ montem anno. 1342. cadauer in antro inuentum portentoſæ magnitudinis, cuius anterior cranij pars aliquot Sicilieñſiũ modiorũ capax erat: cuius etiã Bocatius fecerit mentionem *libr. 4. de Geneal. Deorum c. 68.* Anno 1516. in Mazareno agro cæmentarios effodiſſe cadauer hominis cubitorum ſtaturæ circiter 20, caput habens dolij inſtar, molares dentes ſingulos, vnciarũ 5. pondus æquaſſe, quos (ait) ſe vidiſſe. Penes ſe alios eſſe non paucos, Melilis effoſſorum gigantum, dentes, quaternarũ vnciarum: habere quóque ſe os humeri latiſsimum & penè monſtruoſum alterius gigantis Hyccarẽſis. Duos ſibi molares alios, 4. ſingulos vnciarũ, datos à Simeone Pighiono, cadaueris 18. cubitorũ propè Panormum, anno 1547. Sequenti anno ibidẽ à Geor. Adorno cadauer aliud, cubitorum 20. repertũ. Iatraſis an. 1550. inuẽtum cadauer cubitorũ circiter 22. cuius caput 10. ferè circuitũ pedum metiebatur. Addit multa ſimilia, quibus ſingulis recenſendis nõ eſt cur inhærẽã. illud notat ceteris etiam oſſib. in cinerẽ contactu tandẽ abeuntibus dentes noſtris ſimiles, ſed maiores, integros, effigiatos, ſubalbos, & carie carentes remanſiſſe: quod etiam in dente illo Antuerpiẽſi olim viſebatur. Hetruſcorũ gigantũ vetus quoddã, An. Põpenij Leti, epigrãma meminit, Britannicorum Camdenus: aliorum alij. Ipſe D. Auguſtinus ſcribit ſe vidiſſe in litore Vticenſi molarem dentem adeò magnum, vt molaribus centum communibus poſſet exæquari, *libr. 15. de ciu. Dei c. 9.* Prætereo quæ Fran. Patricius *Dial. 3. de Hiſt.* ex Hemone Eremita de Emiphimis & Gyginis retulit, quia fabuloſa.

Reſtat de Pygmæis: poſſe dæmonem efficere cauſis contrarijs adhibitis, vt ad iuſtam humani corporis ſtaturam homines non perueniant, non eſt dubitandum ſic enim videmus artificio humano, nẽpe potu vini adoſti & incluſione in ollis paruis, puſillos illos catellos, delicias domicellarum parari: & lucri auidi parentes, impiè certè, certis medicamentis efficiunt, vt filij pumiliones naſcantur. Omninò tamen crediderim, hac in re minimam quóque corporis humani quantitatem, etſi ignotam, dari, infra quam nequeat anima rationalis potentijs ſuis vti, & efficaciter corpus illud informare. Quare ſcriptoribus etiam illis aſſentior, qui licet agnoſcant cubitales ſeu trium ſpitamarum homullos, quos *Pygmæos* vocant, gruum hoſtes, quos poſt Ariſtotelem *li. 2. de inſt. animal. c. 12.* Philoſtrat. *in Hercule dormiente* Plinius *lib. 7. c. 2.* Claudianus, Iuuenalis, Solinus, & alij deſcripſere: tamen meritò arbitrantur, eos non eſſe veros homines, ſed bruta, vel monſtra, & ad claſſem Simiarum referẽdos. *Vide, ſi lubet, Gellium lib. 9. c. 4. Cælium Rhodiginum lib. 4. lect. antiq. c. 3. & Cardanum lib. 8. de rerum variet. c. & Lud. Viuem in c. 8. lib. de ciuit. Dei & Bonifacium Simonettam li. 4. epiſt. c. 10.* Repertã anno 1600. in Peruuia Nanorum prouinciam inde ſcribitur litteris P. Ruizij, quas hoc anno 1601. legi.

Nec negari poteſt *Pygmæos* fuiſſe; & ſtaturæ breuiſsimæ. colligo vtrumque ex loco *Ezec. 27. v. 11. Pygmæi in turribus tuis* ſcio hoc aliter & aliter verti, & verſiones poni à D. Hiero. ad eũ locũ: ſed noſter meritò ſecutus eſt Aquilam ita vertentem. Symm. *Medos* vertit, quod placuit Theodoreto, Chaldæus Paraphraſtes, *Cappadoces.* Verùm. ג eſt de vocis radice, & ideò Theodotion, nõ ſatis certus, quid גמד ſignificaret Hebræum גמדים gamadim retinui, Diuus Hieron. gnarus, גמד ſignificare cubitum brachij, ſeu menſuram cubit. Item *Iud. 3. v. 16.* vnde גמד cubitalis, vertit *Pygmæos*, quorum hæc eſt menſura ſtaturæ. Item D. Hier. ad vocem Græcam Aquilæ attendens. *Pygmæos* non accepit, vt nomen proprium ſed vt appellatiuum, quia interpretatur bellatores promptiſsimos, quaſi deducatur ἀπὸ τῆς πυγμῆς cuius vocis vna interpretatio eſt, pugna ſeu pugilatus, altera menſura cubiti, quod ſequitur D. Aug. *libr. 16. de ciu. Dei c. 7.* Hinc ortæ variæ interpretationis. Quibus videbatur de Pygmæis illis propriè dictis accipiendum, quidam comminiſcuntur, eos fuiſſe bellicoſiſsimos, viſus acutiſſimi, & ſagittandi peritiſsimos, & ideo illis turrium cuſtodiam permiſſam, ſic Dionyſ. Carthuſian. Verùm id vnde probant? certe vix credẽdum, potuiſſe eos loricam iaculis ſuis penetrare. Aliud itáque ſatis ingenioſè commentus Liranus, robur Tyri deſcribi, & munitionum eius, tale, vt etiam à pumillis iſtis turres defendi potuerint contra hoſtes potentiſsimos. Contortum id quoq; nec ſatis beneuolum aut conſentiens contextui. Reor omnino, *cuſtodum* ſeu *robuſtorum*, (vt vertunt LXX.) mentionem fieri; ſed hos vocari *Pygmæos*: non quod ſtatura tales, ſed quia turres tam altæ, vt viri etiam fortiſsimi & maximi in iis verſantibus vix cubitales apparerent. ſic vulgatam cum LXX. verſione & cum Hebræo fonte conciliari debere, nunc quidem cenſeo; paratus ſequi docentem certiora.

De pumilionibus his ex Nonnoſo iſta Photius bibl. fol. 3. ὅτι ἀπὸ τῆς Φαρσὰν πλέοντι, τῷ Νοννόσῳ, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην τῶν νήσων καταντηκότι τοιόνδε τι συνέβη, θαῦμα καὶ ἀκοῦσαι. ἐνέτυχε γάρ τισι μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην, βραχυτάτοις δὲ τὸ μέγεθος, καὶ μέλασι τὴν χρόαν ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμμένοις διὰ παντὸς τοῦ σώματος. εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα, τῶν παρ' αὐτοῖς ἀνδρῶν. γυμνοὶ δὲ ἦσαν ἅπαντες· πλὴν δέρματί τινι μικρῷ τὴν αἰδῶ περικαλύπτοντες, οἱ πρεσβεύοντες ὁμοίως ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. ἄγριον δὲ οὐδὲν ἐπεδείκνυντο οὐδὲ ἀνήμερον. ἀλλὰ καὶ φωνὴν εἶχον μὲν ἀνθρωπίνην, ἄγνωστον δὲ παντάπασι τὴν διάλεκτον τοῖς τε περιοίκοις ἅπασι.

QVÆSTIO XVI.

De nocturnis ſagarum conuentibus, & an vera ſit earum translatio de loco ad locum?

PRima ſententia eſt, huiuſmodi equitationibus & conuentibus illas duntaxat cogitatione animi, & Diabolica illuſione intereſſe: hanc ſentẽtiam cum Luthero & Melanchtone multi ſectarij tenuerunt a: ſed & Catholici quidam, ex Hiſpanis, integro libro quidam minorita Fr. Samuel & auctor fortalitij fidei, eiuſdem ordinis, & Martinus de Arles canoniſta, ex Italis Ponzinibus integro ferè libro, Bapt. à Porta *libro 2. ſuæ Magiæ Naturalis*, & cuius tempore res nondum ſatis explorata erat Alciatus *libro 8. Parerg. c. 22.* ex Gallis

a VVierus Codelmã. Agrippa.

Duarenus; Ærodius, & Mich. Montanus. ex Anglis olim Ioãnes Salisburiensis *lib.2. Polycrat, c.17. in fin.* ex Germanis, idem vult Phil. Camerar. extremo c.72. operæ succisiuæ, & Vlricus Molitor *de Python. mulieribus c. 8.* & hoc se sentire subindicat Leonard. Vairus *li.2. de fascino c.13.* Sed nitũtur argumentis parùm vrgentib. Quid.n. solisne id asseritur à mulierculis, vt excidit Alciato? vnde igitur tot quotidie viri docti, clari, & secundùm sæculum prudentes, idem fatẽtur, puniũtúrque? Age sint sæpè, qui à dæmone illudantur, sensibus internis externísque vinctis & sepultis, phantasia etiam fortè læsa, perturbatáque: age, queat diabolus læsis corporis virib. & animi facultatib. plura homini persuadere, quam vel vini copia oppressi, vel melancholia ægri sese videre arbitrentur, vt docet D. Aug. a sint sanè tria phãtasmatum genera, quod ab eodem optimè b notatum; quid tum postea? quid aliud, ex his inferre queas, quam posse sagas decipi, semper autem illas falli hinc non consequitur. Nec amplius probat quod ad Euodiũ c scribens, de visis prodigiosis idem prodidit: fatemur enim tunc animas non emigrare ex corporibus, & Bodinum, id ausum asserere, detestamur. fatemur sæpè sensus corporeos planè consopiri, adeoque efficaciter has imagines obuersari, vt experrecti credãt se audiuisse, vidisse & fecisse, quæ nũquã contigerunt. Nec ignoro exempla multa huius deceptionis; vt de reo, qui se in Ditis regiâ fuisse dictitabat d; de Gennadio, qui se choris beatorum interfuisse putabat e: de Platonico philosopho alteri in somnis apparente, eúmque docente f; de patre qui clarâ luce filiam suam videns, se vaccam cernere, putabat g. Nec vrget quòd eorum corpora inuẽta sint sæpe numerò eodem loco iacentia, nec inde mota fuisse, vt de variis narratum ab Olao, Tostato, Grillando, & aliis; & huc pertinens illud in vita D. Germani, de mulierculis conuiuantib. vt videbantur, & tamen domi repertis dormientibus; & quæ huiusmodi alia, his enim nihil ampliùs probatur, quàm decipi aliquando has mulierculas. Sed semper ita fieri non probatur. Vim quidem aliquam haberet argumentatio illa Alciati quætentis; cur non potiùs in conuentu cacodæmonem loco mulieris, quàm in lecto cum marito fuisse dicamus? si sola niteremur præsumptione, nunc non illa mouemur, sed vnanimi omnium ætatum, & nationum, & vtriúsque sexus etiam Ecclesiasticæ functionis, & ordinis nobilium reorum confessione; contra quam nulla vim habet presumptio. Michol patris satellites decepit in Dauidis locum substitutâ statuâ h: sic etiam potest & solet dæmon assumpto corpore, & in lecto locato decipere maritum. Nam strige ad conuentum profectâ, ne maritus eam abesse deprehendat, solet eum consopire, vel quid aliud supponere, quod earum vicem suppleat, vt maritus expergiscens vxorem esse putet docetur hoc actis iudiciariis Quædam inquiunt *tonstrix Forpachij Cal. Sept. 1587. id se sæpe fecisse prodidit, atque ad sopiendum tali somno maritum, sæpe numero illi aurem vellicasse, dextrâ manu eo prius illitâ vnguine, quo viam ad huiusmodi conuentus affectans solebat se ipsa inungere. Eller vxor decani in Ottingem, eodem loco & die, infantis culcitram: Seichen May à Speirchen scopas supposuisse memorauerunt, postquam essent nomen sui dæmonis professæ, sicq́; maritis fucum sæpè fecisse. Homburgii no. Iunij 1590. Maria vxor sartoris in Metzer Esch. stramentorum fascẽ veluti vnguine in-*

a lib.7. de Genes. ad lit. c. 11.
b Epist.72. ad Nebri.
c Epist. 101.
d Alex. ab Alex. li. 6. Geneal. dier.
e D. Aug. epist. 101.
f D. Aug. lib. 18. de Ciu. Dei c. 18.
g vita S. Macarii.
h 1. Reg. 19.

fuscatum, qui statim atq́; ipsa domum esse reuersa euanesceret. Catharina Ruffa ipsum dæmonem suâ accubitione, eiusmodi vices aliquando gessisse, declarauit] hæc Nic. Remigius *d. lib. 1. c. 12.*

Obijciunt præterea D. Aug. lib. de spiritu & anima c.28. vbi eadem ferè verba habes, quæ *in c. Episcopi. 26. q. 5.* vbi qui huiusmodi næniis aniculárum fidem præbent, videntur excommunicari. Hic canon Achiles est aduersariorum, hunc vrgẽt hunc intorquẽt. *Resp.* librũ illũ nõ esse D. Aug. nec etiam D. Gregorij, cui tribuit Ioannes Beetzius Carmelita, in 1. præcept. expos. 4. c. 4. sed Hugonis Victorini, vel Hugonis Eteriani: & cuiuscunque sit, non esse aliam eius sententiam, quàm prædicti Canonis. Quidam eleuant auctoritatem Canonis, quia sit concilium tantùm Prouinciale, quod errare potuerit: sed mihi non placet eò confugere. Alii negant esse Concilij Ancyrani, eò quòd in concilij huiũs exẽplaribus Græcis aut Latinis hodie non exstet: verùm neque hæc solutio mihi placet; quia Canon reperitur in quibusdam antiquis collectionibus Conciliorum, & in Damasi (si ipse auctor) Vitis Pontificum, & in Decretis, Burchardi *lib. 10. c. 1.* & Iuonis *p. 11. c. 30.* & retentus fuit in Decreto Gratiani iussu Gregorij XIII. Pontif. correcto. Malo cum Turrecremata *ibi*, Victor. *num. 32.* Basino, Alphonso à Castro, & aliis respondere, quædam in illo Canone narrari, quæ per naturam rerum à dæmone perfici non possunt, vt alloqui & coram cernere Herculem & Achillem, qui sunt in inferno: item equitare super veras bestias, quæ tanta spacia tam citò & per aerem conficere nequeunt: item equitare cum Diana vel Herodiade, cùm nec vlla sit Diana Dea, vel superstes numen, nec Herodias illa saltatricula vllibi in terris equitet, in inferno cruciata: item agnoscere vllam diuinam naturam, præter Deum. quare huiusmodi asserere: reuerà hæreticum esset. Alia verò in eodem Canone memorantor, quæ nec rerum naturæ repugnant, nec vires Satanæ superant, vt est hoc ipsum, de quo nunc agitur, & talia non negat Canon posse contingere, sed tantùm indicare voluit, non esse credendum semper ea αὐτοπροσώπως contingere; sed aliquando imaginationis vitio tribuenda. vera itaque Canonis explicatio est, eos hæreticos damnari, qui sagis asserentibus credunt: hoc omnia posteriora cum prioribus sibi contingere, provt illæ narrabant. Sufficit enim ad opinionis alicuius damnationem partem eius aliquam fidei contrariam esse, quia verum est ex integra causa, falsum ex quouis defectu. Atque ita interpretor dicta Doctoris Nauarrii i satis perplexa locutione non paucos decipientis. Vnde apparet neque Canonem illum, neque locum Hugonis repugnare communi sententiæ Theologorum, vel Quæsitorum & Iudicum receptæ praxi. Sed de hoc Canone agendum copiosissimè lib. 5.

i c. 11. Manu. al. nu. 38.

Denique argumentatur Alciatus: Cõuẽtus, huius personæ omnes interdum, nomine IESV pronunciato euanuerunt, erant itaque phantasticæ, & non corporatæ personæ, quia corporea res sic nequit euanescere. *Resp.* Sagas quæ conuentui interfuerant, non euanuisse: sed præstrictis cernentium oculis, à suis dæmonibus celerrimè asportatas fuisse: & sic dici euanuisse, largè & improriè sumpto vocabulo, pro desierunt videri. Néq;

hoc dissimulandum, videri Alciatum velle, non posse dæmonem corpora loco mouere. idcircò enim contendit non fuisse Christum Dominum à Diabolo in pinnaculum templi, & montem excelsum sublatum; quod confirmat auctoritate Orig. *hom.31.in Luc.*& D.Hie.*in Matt.*& temerè credidit hoc dicenti Alciato Phil. Camerarius *operæ succisi.c.72.*Sed postea docebo longè plures Patres contrarium tenuisse:imò.D.Hie.nihil habet, quod pro Alciato faciat. Origenes ei apertè refragatur. nam verba mutilata citat Alciat. obiectionem ponens,responsionem Origenis omittens.

Obiicitur etiam experientia, quòd iniunctæ, aliquando non translatæ, sed repertæ iacentes eodem loco,vbi se iniunxerant:hoc de vnâ Abulēsis, de tribus vel quatuor testatur Spineus,de aliis alii. *Resp.*cū Spineo *c.30.& 31.*huius rei varias esse causas tum ex parte Dei, tum ex parte dæmonis. Ex parte huius:quia quando ipsi vtiliùs est, tunc sagas decipit, eas loco non mouendo: vt sic iudicibus & principibus persuadeat falsa esse, quæ de talibus transuectionibus feruntur, atq; ita iustitiæ exsecutionem impediat. pactum ergò frustratur, quando maiorem humano generi perniciem inde sperat: pactum seruat,quando Deus ei permittit,& ipse sperat se sic plures illaqueaturum. Quod ad Deum, sinit vt plurimùm, sic exigentibus hominum peccatis,Diabolum pacta cum Magis inita seruare:aliquando impedit, vt quando iudices curiositate mouentur ad huiusmodi explorationes; vt sic iudices in peccati pœnam confundantur; & quasi excæcentur. Vtrumq; iustissimè. Ex iisdem causis nonnunquam, vult dæmon, & hoc ei Deus permittit,ipsas loco mouere,& pro ipsis simulacrū earum illic relinquere, vt putentur non translatæ, sed illic remansisse.

Secunda ergo opinio est, quam verissimam iudico; *Nonnunquam verè sagas transferri a dæmone de loco ad locum,hirco vel alteri animali* (phantastico, vt plurimum; hoc est dæmoni assumenti & formanti corpus aereum vel etiam hominis in forma,eas aliquando ternas quaternasve simul asportanti) *vel arundini vera,scoparumve baculo etiam vero, sed acto & subleuato à dæmone, inequitantes, & corporaliter conuentui nefario interesse.*]

Hæc sententia est multo communior Theologorum, immò & Iurisconsultorum practicorum Italiæ,Hispaniæ, Germaniæ, inter Catholicos,tenent etiam scribentes plurimi. *Alb. Magus apud Cantipratensem libro 2. capite 57. p. 19. Ciruelus de superstit. p. 2.capite primo Gulh. Neoburgensis mox citādus.Turrecrema.sup.Grillād.l.2.de sortileg.q.7.n.8.vbi fatetur se sentētia mutasse.Basinus de artibus magic.propos.9.Remig.l.1.Dæmonolat.c.14.2 4.29.Auctores Mallei nō vno loco, Pēna in Direct. Inquisitor. p.2.comment.68.& alij.*Pet. Damianus *ep.4.c.17.* & recentiores medici, vt *Ronssens mox citādus, l.2. de morb.venef.c.8.& l.3.c.8.Cesalpinus inuestigat .dæmō. cap. 20.*& Theologi crebro numero hoc asserunt, rem diligentissimè discutientes, *Ioan. Dodo. in Apolog.contra Fra.Samuelem,Gulh. Parisiens.par.vlt. de vniuers.cap.23.Siluester in verb.heresis,nu.3.Abulēs.in 4.c.Matth.quæst.47.Beetz. dict.cap.4 Vict. vbi supra,Caietan.2.2.quæst.95.a.3.Alphons.a Castro li. 1. de iustâ hæretic.punit.cap.16.Sixtus Senensis l. 5.bibli. annotat.73.Cresspetus de odio Satanæ discurs.15. lib.1. Sebastianus Michan Pneumalog.Anglez. in 2.quæst. vnicâ de arte Magicâ a. 4. diffic. 5.Petr.Binsfeld.d. operis cōclus.11.Spinæus cōtra Ponzimbium, Ananias lib. quarto.de Natur.dæmon.* Et nonne A... c...ilti tempore tales conuētus agnoscit futuros D. Hippolyt. Martyr *lib. de consummat. sæculi, haud longè princ.*hos nouere leges Salicæ, vt patet ex l.17. Et Lambertus Danæus Caluinianus scribit Geneuæ conuentum esse ordinarium propè summam ædē, vt ex eo refert Crespetus. Sed accipite verba Hippolyti; *Tunc iniquus ille elato animo dæmones suos congregabit humanâ specie* (nonne sic in conuentibus tripudiant & commiscentur cum strigibus?) *& eos qui illum ad regnum inuitarunt fastidiet: animásque multas inquinabit,quippe Principes eis constituet ex dæmonibus.*) Facit hoc quotidie Diabolus superior,dum suum cuique strigum dæmonē magistellum attribuit. Tertullianus *lib. de anima c. de somnijs*, affirmat, *domos quoque hominum dæmonijs patere,nec tantum in adytis, sed etiam in cubiculis homines eorum imaginibus circumueniri.*] Videte nunc quo pacto hoc mysterium iniquitatis operetur iā olim. huc enim arbitror referendum quod abs Guilhelmo Neubrigensi in hunc modum traditur, *In prouincia Deirorum haud procul à loco natiuitatis meæ, res mirabilis contigit, quam à puero cognoui. Est vicus aliquot à mari orietali miliaribus distans,iuxta quem famosa illa aqua, quas vulgò* Vipse *vocant. Ex quo vico rusticus quidam ad salutandum amicum in proximo vico commorantem profectus, multâ iam nocte minus sobrius remeabat.Et ecce de proximo tumulo,quem sæpius vidi,& duob. vel trib.stadijs à vico abest,voces catantiū, & quasi festiue conuiuātiū audiuit. Miratus quinam in illo loco solemnib. gaudijs intempestæ noctis silētiū rūperēt,hoc ipsū curiosius inspicere voluit,vidensq; in latere tumuli ianuā patentē,accessit & introspexit,viditq; domū amplā & luminosam, plenāq; discūbētibus tā viris,quàm feminis, tanquam ad solennes epulas. Vnus aūt ministrantium cernens stantem ad ostium,obtulit illi poculum. Quo ille accepto, consultò noluit bibere, sed effuso contento & continente retento, concitus abijt; factoq; tumultu in cōuiuio pro sublatione vasculi, & persequētib. eū cōuiuis, pernicitate iumenti quo vehebatur euasit, & in vicū cū insigni se prædâ recepit. Deniq; hoc vasculū materiæ incognitæ,coloris insoliti, & formæ inusitatæ Henrico seniori Anglorū Regi pro munere oblatū est:ac deinde fratri Reginæ Dauid, sc. Scottorū Regi,cōtraditū,annis plurimis in thesauris Scotiæ seruatū est, & ante annos aliquot (sicut veraci relatione cognouimus) Henr. II. illud aspicere cupiens à Rege Scotorū Gulh.resignatum*] lib.1. Rerum Anglicar.c.38.tales montiū recessus,vulgus solitū nominare *montē Veneris*, qualem tradunt etiam in Italia propè Nursinū lacū esse, vt patet ex epist. 46. Æneæ Siluii. Si mauis exempla recentiora & clariora,Rober.Gagui. Generalis ord. S.Trinit. *l. 10. Histor.Francor.* ita scribit, *Quo tempore Guil.Edelinus Theologus Doct.S.Germani de la Haya prior,apud Ebroicas ad perpetuū carcerē damnatus est, ob falsæ religionis crimen.Nā cùm illustris cuiusdā feminæ amorib.teneretur,neq; eius cōsuetudine frui facilè posset,dæmonē patronū sibi adhibuit, & eum in arietis specie adorauit: à quo postea doctus scopam sumere, atq; inter femora equitis instar ponere,breui momēto quo volebat se traducebat.*] Inter striges Aueniōnēses (vt narrat Mich. *Pneumalog. schol.6.*) puer captus fuit,qui iudicib.narrabat,se à patre in Synagogā (sic conuentū vocant) deductum, & ibi vidisse patrari multa nefaria & horrenda,itaq; conterritū muniuisse se signaculo crucis, & dixisse: IESV, quid istuc rei? simulq. cum dicto turbam totam disparuisse & ipsum se solū ibi deprehendisse: postridie domum

redisse quæ trib. à synagoga miliarib. aberat, & patrem ad iudices detulisse. Vnde & puero in viciniâ nomen inditum *Masquillon* (hoc e. paruus sortiarius) huncq; puerum, cùm ipse Michael ista scriberet anno. 1582. adhuc Auenioni captiuum fuisse. Aliud contestatius accipe ex Grillando, cuius verba non pigebit adscribere, Quo (*nempe homagio*) facto statim vnum dæmonem constituit (*ipse princeps Dæmon*) ad custodiam ipsius mulieris, quam nunquam relinquere debeat, sed illi inseruire in omnibus, quæ ipsa cupiet, & quotiescunque contigerit ad ludos accedere, hoc ipse intimabit mulieri, & illam deferet, & instruet. qui quidem dæmon associatur ei, tanquam maritus vxori. sæpe accedunt ad congregationes illas, vbi maxima mulierum numerositas congregatur, & non vident illa in mente, aut intellectu, aut in apparétia, sed in vera & naturali forma accedunt ad loca prædicta, hoc modo & ordine. Videlicet, quia primùm per vnum vel duos dies antequam fiat congregatio, intimatur sibi per dæmoné illum, qui est ad ipsarum custodiam constitutus, qualiter nocte tali & tali hora se præparet ad veniendum ad ludum: quæ mulier, si haberet iustam causam impedimenti, deducit & auditur, dummodo sit causa vera & excusabilis, quæ legitimè excusare possit: alioquin si fingeret habere causam, quæ nulla esset, vt non accederet, non deferebatur inuita, sed remanebat in domo sua: nihilominùs pro pœna sui mendacii adeò fortiter cruciabatur à Dæmone, & in mente & in corpore maximis & continuis doloribus & ægritudine intrinsecà vel extrinsecà tam fortiter vexabatur, quòd die noctúque nihil penitus quietis haberet, sed semper tribularetur, & omnia quæ ipsa ageret euanescerent & perirent in fieri: adeò quod necesse fuit, vt tot mala cessarent, quod peccatum suum fateretur, & promitteret, etiam medio iureiurando; quod ampliùs non recusabit accedere. Cùm verò promitteret accessuram, statim adueniente nocte & horà, euocabatur voce quadam, velut humana ab ipso dæmone, quem non vocant dæmonem, sed Magisterulum, aliæ magistrum Martinettum, siue Martinellum. Quæ sic euocata, mox sumebat pixidem vnctionis, & liniebat corpus suum in quibusdam partibus & membris, quo linito exibat ex domo & inueniebat semper magisterulum suum in forma hirci illam exspectantem apud ostium, super quo mulier ipsa dixit quod equitabat, & applicare solebat fortiter manus ad crines & statim hircus ille adscendebat per aerem, & breuissimo tempore deferebat ipsam vsq; ad nucem Beneuétanam, & ibi suauiter deponebat, &c.] reliqua etiam refert consentanea his quæ alii citati Dd. scripserunt solere in conuentu contingere. Nã præcitati Theol. adferunt varia exempla, & confessiones reorum, quæ omnes conueniunt in corporali delatione, modo, & cæremoniis conuentus & aliis circumstantiis: Quarum præcipuas summatim hic exsequar, additis nonnullis; quas accepi à Pet. Orano, V. Cl. mihi doctrinæ & integritatis nomine (vt fratre) caro, qui præfuit an. 1597. & 1598. Quæsitoris & Iudicis functioni in Stabuléssium sagarum & Lamiarum causà. Quoad baculum notat Sebast. Michael. *d. operis Schol. 7.* Abrah. Ezræ filium Leuit. cap. 19. prohibitionem maleficij sic interpretari, *Non facietis experimentá per figuras, per baculos, per opera, per motus, per dies, & per horas.* & his verbis pleráque solemnia strigum comprehendisse. per *figuras*, intelligere circulum, de quo iam egimus, per *baculum*, virgas quibus vtuntur ad maleficium hostiis, & alias quibus in ῥαβδομαντείᾳ, & arundinem seu scopæ hastam cui inequitant trãsferendæ: gaudere autem virga Diabolũ, vt imitetur virgã Mosis miraculorũ effectricem, vel aliam illam floriferam Aaronis. Hunc baculũ porro inungi solere vnguento cõfecto ex variis rebus insulsissimis, maximè ex vnguine infantium necatorum. quanquam aliquando non baculum, sed vel crura, vel aliàs sui corporis partes illinunt, vt patet ex verbis Ghirlandi, & ex sententiâ Auinionensi, *quam exhibebo totam l. 5.* Posset sine vnguento: sed hoc vult copiosum adhiberi, vt quã plurimos infantes interimant, opinantes sine hac pinguedine se ad conuentum deferri non posse. Indicio est, quod prima vice dicit sufficere vnguentum commodatò ab aliis acceptum, postea necessarium esse, vt ipsæmet sibi illud ex infanticidio præparent.

Sic ergo inunctæ solent deuehi insidentes, baculo, furcæ, vel colo, vel cremathræ, imposito vno pede, vel insidentes scopis aut arundini, vel tauro, sui, hirco aut cani (*quorum omnium exempla prodidit Remig. l. 1. c. 14.*) Sic inquam solent ad *ludũ bonæ societatis* (vt in Italiâ vocãt conuentum) deferri vbi ignis vt plurimũ accẽsus, teter & horridus. ibi dęmon cõuentùs preses in solio sedet, formâ terrificâ; vt plurimû hirci vel canis, ad illũ accedere adorandi gratia, non eodem modo, interdum complicatis genibus supplices; interdũ obuerso tergo stantes, interdum crurib. etiam in altum iactis, nec capite in anteriorẽ partẽ prono, sed resupinato, adeò vt mẽtum ad cælum feratur. tum candelis piceis oblatis, vel vmbilico infantuli, ad signum homagii eum in podice osculantur. Quid? quod & missæ sacrificium aliquando, per summum scelus, æmulantur, & aquæ lustralis, & similiũ rituũ Catholicorũ? *l. 3.* ex viri eruditi, senatoris Clarissimi Raymundi narratione ostendã, Insuper liberos suos Diabolo illic offerunt, vt annis superioribus mater Cunonis Rouerensis, apud Binsfeldium; & anno 1458. quædam alia tres liberos suos apud Iaquerium c. 7. sed inquinatissimum sacrificium idoli Moloch, secundum vtrámq; interpretationem, nequiter & crudeliter repræsentãt; cũ proprios, vel alienos filios dæmoni offerũt, & occidũt; aut semen ipsum profusum ei dicant, vt sceleratissimus ille magus, qui cum muliere in templo venerẽ exercens semen sacro schrismati miscebat, quod narrat idem Iaquerius *flagelli fascinar. fol.* 58. aut dénique communione sumpta sacram hostiam, in ore asseruatam, & extractam, dæmoni oblatam, coram eo pede cõculcant, vt multæ striges inquirente Iaquerio cõfessæ fuerunt *c.* 8.

His & similibus flagitiis & abominationibus execrandis commissis incipiunt mensis assidere, & conuiuari de cibis quos dæmon suppeditat, vel iis quos singuli attulere: Interdum tripudiant, ante conuiuium, interdum post illud. solent diuersæ mẽsæ esse, tres vel quatuor cibis interdum delicatissimis, interdum valdè insipidis & insulsis onustæ, quibus pro dignitate; aut opibus, singuli locantur, aliquãdo suus cuique dæmõ adsidet, aliquãdo malefici vna ex parte, & suus cuique dæmõ ex aduerso. Nec mẽsæ sua deest benedictio cętu hoc digna, verbis cõstãs planè blasphemis, quibus ipsum Beelzebub & creatorem, & datorem & conseruatorem omnium profitentur: eadem sententia ex Actionis

Gratiarum,

Gratiarum, quam subdunt mentis sublatis. Legi formulas, manu famosissimi cuiusdam malefici notatas. Conuiuio intersunt facie interdum aperta, interdum velata larua, linteo, vel alio velamine, aut persona. sic etiam personati frequentiùs, post conuiuium quisque dæmon suam quam custodit discipulam manu prehendit; &, vt omnia fiant ritu quàm possunt absurdissimo, dorsis inuicem obuersis, & in orbem iunctis manib. iactantes capita more fanaticorum, choreas ducere; nonnunquam candelas accensas manu tenentes, quibuscum ante dæmonem osculantes adorarant, & cantare fescenninos in honorem dæmonis obscænissimos, vel ad tympanum fistulámve sedentis alicuius in bifida arbore saltare, omniáque ridiculè & contra ceterorum morem peragere. tum suis amasiis dæmonibus fœdissimè commisceri. Quando sacrificia fiunt, fieri solent statim initiò peracta adoratione: Sacrificia tamen etiam extra conuentum sæpè faciunt. Denique addunt, quémque narrare sua ab vltimo conuentu facinora; quæ quo grauiora, & magis execranda fuerint, eò collaudari vberiùs: si nulla sint, vel non satis atrocia, verberari segnes atrocissimè, à dæmone, vel à malefico quopiam seniore: vltimò pulueribus (quos aliqui scribunt esse cineres hirci illius, quem dæmon assumpserat, & quem adorarant, subitò coram illis flamma absumpti) vel venenis aliis acceptis, sæpè etiam indicto cuique nocendi penso, & pronunciato Pseudothei dæmonis decretò; VLCISCIMINI VOS: ALIOQVI MORIEMINI; vt agnoscas legem Caritatis legi contrariam; suas quemque domos, si propè sint pedibus, sin distantiores, vt aduecti, repetunt. Conuentus vt plurimum ineuntur vel noctis mediæ silentio, quando viget potestas tenebrarum, vt interdiu meridie, quo sunt qui referant illud Psalmistæ notum de dæmonio meridiano, & Abenezra scribit à Magis certos dies & horas obseruari. Nostræ striges videntur, in diuersis regionibus, varios habere statos dies. In Italia frequentant noctem quæ feriam sextam præcedit (*Sic Comanus in Lucerna*) idque circa noctis medium (*vt ait Seb. Michael schol.7.*) Lotharingicæ striges conueniunt noctibus quę præcedunt feriam quintam, & diem Dominicum, teste *Remigio lib.1.c.14.* apud alios legi noctem quæ præcedit feriam tertiam.

Posset dæmon eas transferre sine vnguenti vsu, (*vt dixi*) & facit aliquando: sed vnguento mauult vti variis de causis. Aliquando quia timidiores sunt sagi quàm vt audeant; vel quia tenuiores sunt ad horribilem illum Satanæ contactum in corpore assumpto ferendum, horum enim vnctione sensum obstupefacit aliquando, & miseris persuadet vim vnguēto inesse maximam. Aliàs autem id facit, vt sacrosancta à Deo constituta Sacramenta mimicè adumbret, & per has quasi cerimonias suis orgiis reuerentiæ & venerationis aliquid concilìet. Nihil verò ad translationem conferre vim vnguenti, vel inde patet, quod etiamsi, qui statuto cōuentus tempore ex curiositate quadam cupientes conuentui interesse se vnguento illinant, & re vera per aërem eò deuehantur, (Deo id, vt multoties probatum, ad puniendam incredulam curiositatem tam temerariæ audaciæ permittente) tamen si quis fide firmus, caritate armatus, ad fraudes dæmonis reuincendas dissipandásq. ad fidei verę confirmationē, eo se vnguēto inungeret, proculdubiò (vt rectè Binsfeldius) nulla sequeretur translatio. quia hic omne pactum cum dæmone cessat, neq; id Deus esset permissurus. Et propterea, quando extra conuentui destinata tempora sese inungerēt sagæ, non auolarent, nec auferrentur; eò quòd id pactæ non fuerunt. Sciunt hoc, & ideò non vngūtur, nisi audito conuentus signo; aliquando monentur à suo Martinello aliquando à vocibus præteruolantis comitatus Sagarum Reginæ, aliquando aliter iuxta Spineum c. 30. Sunt tamen quidam malefici, qui ex peculiari pacto, ad certum quoddā signum, siue vnctionem, siue pilei aut pallij posituram, siue quod aliud, quando volunt, aliò deferuntur: sed quod dixi frequentius est. His positis.

Probatur hæc translatio corporea, primò quia non potest dari quidquam quod eam reddat non possibilem. quid desit? non deest corpus mouens; nam diabolus corpus assumit. nec adest vel obstat corporis moti resistentia vel grauitas; quia longè maior est vis dæmonis mouentis, qui montes loco mouere posset. nec obstat celeritas motus ad locum remotum spacio temporis breuis: hoc enim valet efficere agilitas & vis naturæ angelicæ, iuxta Diuum Augustinum & B. Thomam a. nec Deus id non permittit. exstant enim permissionis innumera ferè exempla, quædam etiam S.S. clarissima. citant nonnulli primo loco CHRISTVM Dominum bis se passum fuisse à dæmone transportari b; quod de malo spiritu accipiunt Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Gregorius, Strab. & alij: hoc exemplo non vtor, quia licet multi patres indicent per aërem Christum à dæmone volentem raptum, deportatúmque fuisse; magis tamen placet, cum Origine & Euthymio, ductum dumtaxat, & præeunte diabolo secutum Christum fuisse, & sic in pinnaculum, & in montem ascendisse; quod apertè Diuus Lucas insinuauit: nec obstat Diuus Matthæus, nam παραλαμβάνειν non rarò significat assumere ducendo tantum c: & sic hoc loco quoque interpretantur homines eruditi d: ideò istud exemplum non multùm vrget. Secundo loco adduci solet, dæmones ingressos porcorum gregem, eos in mare præcipites egisse e. firmior adhuc locus est quem 3. adferunt, nempe Philippum Diaconum à spiritu ex deserto in Azotum delatum f: & Habacucum capillo in Babylonem translatum ad Danielem g. Ad hæc loca respondet Vlric. Molitor, malè nos ab Angelis bonis ad Dæmones argumentari, eò quod Angelorum hac in re longè maior sit vis ac robur, quàm dæmonum. Solutio ista mendosa est. quia motu locali non est cur dicamus naturaliter plus bonum Angelum, quàm malum posse: & Theologorum communis schola concedit diabolos retinuisse quæ naturæ dotes erant, amisisse quæ gratię erant h. Cùm ergo bonus Angelus Habacucum tulerit, permittente Deo, poterit & diabolus hominem transferre. Quid mirum hanc dęmones à Deo in humana corpora potestatem recipere, qui longè maiorem in animę deceptionem acceperunt?

Probatur etiam id experientia tot exemplorum, vt, sine proteruiâ, quis dissentire nequeat. Grauissimi sanctissimíque patres referunt i, Simonem Magum coram Petro, alarum dęmoniacarum remigio in aërem sublatum, volitare visum. similia de Abari Scytha leguntur k. Badudum Britannię regem hac arte volandi, sed & infelici exitu parē, nobis proponit Anglorum histo-

a Aug. lib. de diuina. dæmon. c. 3. Thom. 1.p.q.110. a.3.
b Matth. 4. v. 8. & Luc. 4. v. 9.
c Matth. 1. v. 20. & 24. & c. 2. v. 14. & 20.
d Hesselius & Maldona. in Matth.
e Marci. 5. v. 13. Mat. 8. v. 32.
f Act. 8. v. 26. & 40.
g Dan. 14. v. 35.
h ita post D. Dionys. Thom. & alios, Malleus p. 2. c. 3. Castro d. libr. 1. c. 16.
i Clemens Roman. l. 6. Constit. Apost. Egesipp. l. 3. hi. Arnob. li. 2. contr. gent. Cyrillus Ierosol. Catec. 6. Epipha. Ambr. Maxim. & alij
k Herod. Melpomene. Naziāzen. epist. ad Bas. 22. Orig. lib. 3. cont. Cels.

Polydo- sl. 1. hi. ngl. Pon as Virũ- us com- nd. hist. itann. & lem an- ales hoc nemorát. e Oliue- io Mal- nesburié- , quem lauclerus Vincen- us Elme- am vo- ant.

ria a. De Erico Suecorum rege, quod in quam partem pileum verteret, in eam subitò absportaretur regionem, auctor est Ioann. Magnus Gotthorum Suconumque historiographus lib. 17. Berengarium hæreticum & Magum eadem nocte Romæ fuisse, & in Turonensi Ecclesia lectionem decantasse tradidit in Chronico Nangiacus. Anno 1045. refert *N. de prodigys*, in Anglia quandam veneficam à dæmone palam equo nigro impositam, & per aërem abuectam. cui simile exemplum de Matisconensi Comite, ex venerabili Petro Abbate Cluniacensi, *lib. seq. refereiur.* de vetula ex lebete saltitante, Cæsarius *li. 11. miraculor. sub fin.* de maleficiis Atrebatensibus Meierus egit anno 1459. *chron. Flandr.* Vincentius ex Petr. Damiano refert de quinquenni puero nobilissimi cuiusdam viri; qui puer, monachus factus, quadam nocte absportatus, manè repertus fuit in pistrino clauso, & interrogatus, dixit; se per quosdam ad magnum conuiuium delatum, & comedere iussum, & postea per superiora pistrino immissum b. Paul. Grill. *libr. secundo de Sortileg. q. 7.* narrat anno 1524. sibi vt inquisitori oblatam quandam Lucretiam; quæ dum ex congregatione ludorum deportaretur domum, & sub auroram matutinus campanæ pulsus, quo ad orandum populus vocatur, fuisset auditus; subitò illam à dæmone vectore propè fluuium in agro spinis obsito derelictam. fortè iuuenis, ei benè notus, illac transibat: cum ergo misera nomine proprio aduocat. iuuenis videns totam nudam, præter verenda fœmoralibus contecta, & passis crinibus accedere formidabat. persistit illa blanditiis allicere, tandem appropinquauit, & quæsiuit habitus & moræ eo loci causam: illa primùm alia omnia prætexere, & multa mentiri: donec iuuenis incredulus negauit se illi opem laturum, nisi vera fateretur. illa fidem secreti stipulata, confitetur quod sibi accidisset, & qua ex causa. Iuuenis eam secretò domum suam perduxit, & multis ab ea muneribus donatus fuit. Sed tandem datæ fidei immemor rem vni atque alteri narrauit: sic paulatim sparso rumore, & mulier capta, & iuuenis testimonium veritati perhibere coactus, hæc omnia Grillando narrauit. Subdit & aliud his verbis; *Mulier quædam Sabinensis diœcesis hanc profitebatur diabolicam artem; de qua cùm maritus suspicionem haberet, interrogauit eã pluries, quæ semper negauit. Maritus vero in suspicione sua persistens anxie veritatem perquirebat: qui adeò astute se gessit, quod vidit illam quadam nocte se vnguento quodam vnguentem, qua vnctione peracta vidit illam celerrimè, quasi auem recedentem, & ex superiore domus solario ad inferiora descendentem. illam maritus sequens, vt videret quo tenderet, amplius eam non vidit, & accedens ad portam domus inuenit eam clausam. Quæ res magnam illi præbuit admirationem. Die verò sequenti iterum maritus vxorem interrogat, quod anxiè scire cupiebat, & illa constanter (vt ante) se nescire dixit. Maritus verò, vt ampliùs negare mulier non posset, apertè ei dicit omnia, quæ nocte præterita illum fecisse viderat: deinde fustibus illam percutit grauiter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem dixerit, quam si apertè exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petijt, quam illi maritus hac conditione indulsit, vt illum ad tales congregationes adduceret: illa verò vt veniam impetraret, facilè petita promisit, & promissum ex licẽ-*

vide Malleum malef. p. 2. q. 3.

A *tiæ Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum, vbi ludisiebant, ludum, & choreas, & cetera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, vt vesceretur, sedens, cùm cibos insipidos iudicaret, petijt sibi dari sal, quod in mensa deerat, & quamuis iterum atque iterum petijsset, nunquam illi dabatur. Tandem cum post importunam petitionem, prolixámque exspectationem, sal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Quibus verbis prolatis dæmones, quia laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt, luminaribúsque exstinctis, mansit ille solus nudus, quousque manefacto vidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in qua erat, illi verò responderunt* B *esse agrum Beneuentanum, in regno Neapolitano. Qui locus distabat à patria viri per centum miliaria, ob quam causam, licet diues esset, coactus fuit per viam mendicare, vt ad domum suam redire posset. Ad quam postquam peruenit, statim vxorem suam ob lamiæ crimen accusauit, & totam rem gestam, vt narrata est, coram iudicibus exposuit. Qui rem totã plenè, vt oportebat, examinantes, vera esse omnia quæ diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdem mulieris confessione confirmata sunt.*] Hæc ex Grillando, Fran. Alfonsus à Castro *d. cap. decimo sexto* addens se multa posse alia referre testimonia, quæ per fidelissimos testes in Hispania contigisse cognouerat. Bartholomeus verò Spineus Sacri Palatij Apostolici Magister *q. de* C *strigibus cap. decimo septimo & sequ.* non minùs certa protulit, ex quibus vnum adscribam, *Quandam* (ait) *puellam, quæ cum matre Bergomi morabatur, inuentam fuisse nocte Venetijs in thalamo sui affinis. Quam mane repertam nudam, recognitámque, quia consobrina erat, cùm interrogassent quomodo illuc venisset, aut ibi esset, & quare? plorans illa, postquam vestita ab eis fuit, hæc quæ subdo, enarrauit, dicens: Hac nocte cùm in lecto vigilarem, vidi matrem meam; quæ me dormire putabat: surgentem de lecto, & exutam camisia se quodam vnguento, quod ex vasculo assumpsit de sub lateribus extracto, perungentem corpus: & statim assumpto baculo quodam ibi praeparato, in modum equitantis ascendens, extra fenestram* D *deportata est, & à me nequaquam ex tunc ibi visa. cùmque ipsa quoque de lecto surgens, meum, vt mater fecerat, perunxissem corpus, extra fenestram educta statim in hunc locum deportata sum vbi matrem puero huic lecto decumbenti insidiantem vidi. Ex quo ego territa, cùm matrem quoque ob meum aduentum conturbatam vidissem & comminantem, nomen Domini IESV & Beatæ virginis innocaui, & ex tunc matrem non vidi, & ego hic nuda solaque remansi. His auditis à puella scripsit omnia hæc affinis ille narrantis, Patri inquisitori Bergomensi, a quo capta mulier, & tormentis exposita, cuncta confessa est, & addidit, se à dæmone plusquam quinquagies deportatam, vt puerum illum prædicti affinis occideret: sed tamen præualuisse nun-* E *quam, eo quod semper illum inuenerit signo crucis, & sanctis orationibus a parentibus benè munitum.* Subdit & aliud, quod etiam adscribam, *Quidam Antonius Leo carbonarius Ferrariæ habitator, de Valle Tellina, narrauit mihi hoc anno, se in patria sua ab eo cui infra scripta contigerunt, cognouisse. Quod cùm suspectam haberet ille vxorem suam ex relatione multorum, quod iret ad cursum* (hoc est conuentum Sagarum) *quando ipse nocte dormiret, finxit se quadam nocte profundè nimis dormire. Quod vbi percepit vxor, surgens de lecto inunxit se vnguento ex vasculo prius abscondito, & statim nusquam comparuit. stupens autem vir suus, &*

quadam

A *quadam curiositate ductus, de lecto surgens idem fecit quod uxor, & statim per caminum (vt sibi videbatur) per quem etiam sibi visum fuerat ascendisse uxorem, delatus, in quandam cuiusdam nobilis Comitis cellam vinariam deportatus est: quo loci etiam uxorem suam, cum alijs pluribus reperit. Eo autem viso, uxor eius statim cum alijs quodam signo facto discessit: eodem viro suo in illo loco relicto. Qui manè à famulis domus inuentus, & cum clamoribus, quasi latro, captus, & ante comitem constitutus, accepto loquendi spacio, cum robore factum narrauit. & ex hoc accusata uxor illius apud Inquisitorem, & tandem confessa, pœnam dedit suis dignam sceleribus.*] Hactenus Bart. de Spina. Contestatiora adhuc tria Italicis istis addit strigi-B portii exempla Nico. Remigius *libro primo Dæmonolatr. cap. 14.* quibus nequeo lectorem priuare: ita scribit: *Lutzey (qui vicus non ignobilis est in radicibus Vogesi montis) Maio mense anni 1589. paganalia à vicinis celebrabantur. Ex eo vico Claudius Choteius in vicinum, cui nomen est VVisembach, appetente nocte redibat. Iámque eius montis, qui inter vtrumque vicum assurgit, bonam partem conscenderat, cùm subitò correptus turbine stetit circumspectans attonitus, nunc vbi rei adeò insolentis causa aliqua appareat. nam cetera tranquillissimus quietissimusq; aer erat. Aduertit in secessu quodam (eum accolæ crepidinem Moreliam appellant) laruatas mulieres sex, instructam multo auro atque argento mensam quandam saltando circum-C euntes, perindéque sua iactantes capita, ac qui intemperijs agitantur: tum ijs astantem in nigro tauro hominem, qui eas, vti otiosus aliquis in triuio, spectabat. Ibi igitur constitit tantisper dum se colligit, ac rem totam certius oculis agnoscit. Quod dum facit, momento turba illa disparuit, ac se ab eius adspectu subduxit. Amoto itaque eo metu, se denuò via committit. ac iam montis verticem superauerat, cum ecce eum mulieres illæ à tergo insequuntur, capita sua vt antea iactantes, atque altum seu ex composito silentium tenentes. Præibat homo atra facie, manibúsque in harpaginis speciem incuruis, quas etiam parabat ille in frontem immittere, nisi obstitisset districto atque opposito ense: siquidem hoc facto insultare desijt, quasi de vita metuens atque e-D uanuit, ostendunt se nihilominus uerum mulieres illæ, vnaq; cum ijs homo quem modo dixi tauri sessorem, chorearúmque spectatorem, ad quem iam factus confidentior Choteius accessit propius atque infert. Ita tunc hic es, mi Desideri Gaxete (id enim ei erat nomen) obsecro, siquid potes, serua me. Nam (Pol) tibi fidē meā obstringo, me nihil eorū quæ vidi equidē palam esse facturum. Vixq; hæc dixerat, cum turbo illū seu nebula inuoluit denuo: eo demum euolutus & liberatus, solum se in solo ac longè dissito à via loco reperit, qui tamen vestigando ad extremū nactus quā festinantissimè potuit domum se recepit. Triduo post id testimoniū, ad aliud postea à iudice quæstionis rursum vocatus hoc ex abundanti superioribus addidit, recordari se cùm propiùs ad mensam accessisset, visurus & quibus epulis esset instructa: dæ-E monem sibi è vestigio vnguibus in os inuolasse, ac dū se contra ferro defenderet, inter hæc vehementiori vento iterū sublatū, atque ad Combrimōtis cataractus, qui locus à priore nō minùs ducentos passus aberat, fuisse deportatū. Quod ne quis deliramētū esse putet hominis nō sobrij, & noctis locique solitudine tū forte exterriti, id etiam Sandeodati* xi. *Cal. Iunij 1589. Barbelina Caxetia, è mulierib. illis vna, superiore mense totidē ferè verbis apud quæsitorē recitauerat: hoc adijciens tritici heminas duas, caseósque bubulos totidē Choteijo illi à Desiderio Gaxeto, eiusque vxore dono datos quo celatū haberet: quod sic viderat. Qua de re coràm compositi conuenerunt, per omnia, extra hoc vnu, quod Barbelina diceret non esse in Choteiū à dæmone intentatas manus, quia sic se mensæ propinquū intulisset, vt is in elogio suo mentitus fuerat, sed quod aureū craterē ab ea furto tollere parauerat.* Aliud exēplum ita narrat idē Remigius: *Ioannē ab Hembach vix dum ab ephebis egressum venefica mater secū ad nocturnos dæmonū conuentus deduxerat, ac quod tibijs sciret, ijs illū canere iusserat, atque in proximā arborē quò clarius exaudiretur inscēdere: quod dū facit, ac saltantiū choreas ociosus oculis collustrat, fortè insolentiā admiratus (ita præpostera, ridiculáque ibi erant omnia) Deus bone (inquit) vnde isthæc nobis tam stulta amensque turba? vixque hoc dixerat, cùm in terram prolapsus, altero humero debilitatū se, ac cùm astantiū opē imploraret, solū reperit. Quod dū palam prædicasset, & variè de eo sentiretur: alijs visum, alijs rē gestā esse contendentibus, secuta est postmodū, quæ eam dubitationē tolleret occasio. Nā Catharina Prauotia in Fraissem 4. Non. Septemb. 1589. earū vna, quæ choros illos agitauerant, ob sortilegij suspicionē non multò post comprehensa, rē omnem vti supra memorata est, adhuc eius rumoris, quē Hembachius seminauerat, ignara, & nulla interrogatione præeūte fassa fuit. Kerners Otilla in VVerdestam. 8. & 7. Id. August. 1590. & Eysarbz. Agnes Dusa. 3. Non. Decemb. 1590. qui proximus erat sequēs annus, veneficij dānatæ, idē quoque diuersæ affirmarūt, locū præterea illa, vbi id euenisset suo, quo id testatius fieret nomine,* Mayebuch *appellans.* Tertiùm non testiū tantùm dictis clarū, sed & clarâ luce gestū idē in hunc modū recenset: *Rediens Nicolaa Lagbernhard è molitrina Guermingensi Assenuncuriā ante 8. Cal. Aug. anno 1590. ac iter secundū sepem siluestrē aperto meridie faciēs, aduertit in aruo finitimo chorū in orbē saltantiū tum virorum, tum mulierū: verum quod præter solitū aliorū hominum morem auersi, tergaq; ostendentes id faciebāt, attētius eos aspiciens vidit præterea, qui caprinis, bubulisq; pedibus deformes vna intermixti saltatoriū illum orbē versarent. Tum penè metu emortua IESV salutare nomen (vti quibus sinistri inauspicatiq; aliquid imminet) inclamare cœpit, ac rogare suppliciter, vt ad suos modo salua incolumisq; redire posset. Illicò euanescere omnes qui tripudiabant, præter vnum* Petter Gros-petter *nomine, cui ocius in aerem sublato elabi interea atque excidere visum est penicillum, quali furnarij consueuerunt furni sui arca, priusquam panem in eā condant, extergere. Inter hæc vehementiori quoque illa correpta vento, vix anhelitum ducere, ac spiritū trahere: tū etiam domū reuersa triduū integrum ex valetudine decūbere. Cuius rei fama cùm ipsa eiusq; propinquis spargēte, iam vniuersum pagū peragrasset.* Petter *ille, ne videretur eius dissimulatione tacitū crimen agnoscere ac fateri: primū quidē apud iudicem iniuriarū ferociùs agere: sed tādem veritus, ne non succedēte lite maius ipse sibi crearet periculum, eam consulto deseruit: quæ res multò etiā magis eius facti suspicionē auxit, æstimantibus multis male mentis conscientia illum eam, quam primum in animū adeò auide reuocauerat, iniuria mussitare. Ergo iudex in eius vitam moresque tanto diligentius inquirere, ac cùm certis indicijs rem non esse vanam comperisset, cōprehendere: tum ad criminis non adeò inuitam confessionē adducere: tandem & alios, qui cum illi eius sceleris societas fuerat, coarguere, ac iam manifestos facere. Inter quos fuere Barbelia Ioannis Latomi vxor. Dusæ 6. Cal. Februa. 1591. & Mayetta Laurentij Supermaioris item vxor Dusæ. 14. Cal. Mart. 1591. quæ diuersè totidem tamen verbis, illud de sabbato à se auersis vna cum intermedijs cornupedibus choro, productum à conscio* Petter *indicium verum esse agnouerunt. Accessit*

& earum confessioni tertius Ioan. Michael armentarius Dusæ Calend. Martij 1591. hoc etiam ad maiorem eius rei fidem addens: se interea, dum hæc fierent, tibicinis functum officio, pedum quoddam fortè oblatum ori admouendo, ac micantes ei digitos, vti cùm ad numerum vera inflantur tibia, adducendo. Ac cum Nicolæa illa (vti dictum est) IESVM tremebunda inuocasset, seq; præterea crucis signo muniuisset, è quercus altiore ramo cui tum insidebat præcipitem decidisse, demum turbine inuolutum, ac in pratum nomine VVeiller, in quo pascētem gregem paulò antè reliquerat, deportatum fuisse. Eius rei grauissimū firmissimumq; argumentū denique hoc fuit, quod locus, vbi sic in orbem agitatæ fuerant choreæ illæ, postridie quemadmodū Nicolæa ante monuerat, apparuit circo impressus, qualem habent hyppodromi, vbi in gyrum aguntur equi: Sed & interstinctus vngularum caprinarum bubularumque recentibus vestigijs. Quæ & perstiterunt videri, dum aratro denuo proscissum, subactum q; autum illud bruma sequente fuit. Testimonium dixere Nicol. Klein. Desiderius Vernex. & Gaspar Sutor; & quotquot in rē præsentem maturè ducti, de ea post à iudice sunt interrogati.] Nonne sat manifestè probantur choreæ, conuentus, translatio? An hic Dormitantij nostri cunctorum abnutiui dicent hæc somnia tam varios, tam aptè, quasi in vnam Cathenam annulos connexuisse? an illius Petrers penicillū etiam somnians eò delatum? somniasse Nicolæam; & somnij soporiferā ægrimoniā triduo lectulo affixā? somniasse testes hos omnes solennia, & meræ vi imaginationis agro impressa vestigia tā pertinaci impressione? greges ab Amphryso Apollinem, aut à Gadibus Herculem Erythræas boues eo deduxisse; & choreas duxisse docilia armenta Lotharingico in solo? pergent scrupulosi (scilicet) Dubitantij vereri ne innocentes huiusmodi, fateantur se cōmisisse, quæ nunquam deliquerunt, sed errore opinionis putāt se deliquisse? Quæ hæc, & quàm pertinax libido est, generis humani hostibus sic patrocinandi? Verum de hoc lib. 5. vberius.

Non minùs exploratū aliud Balduin. Ronsseus epist. *Medic.* 50. quod suis temporibus in Hollandia acciderat, ita narrat. *Erat in pago Oostbrouk nō procul à Traiecto mulier vidua, cui seruus [illegible] erat [illegible] obeunda, vt res postulabat, munia domestica: Is cùm iam sæpius, vt solent esse curiosi serui, per [illegible] [illegible] [illegible] heram no[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] se traduxissent domestici, quotidie in stabulum, ad certum præfixumque locum venire, atque exporrectis manibus præsepi contiguum fenile apprehendere. Admiratus tandem ille quidnam hoc negotij esset, statuit & ipse inscia hera idem semel experiri, atque eandem pertentare aleam. Igitur hera ex consuetudine ad solita veniente, atque sicuti videbatur digressa, subsequitur & ipse, locum contemplatur, atque exemplo heræ fenile complectitur: Ibi ille ex tempore in aera raptus defertur in oppidum VVyck, in abditum & subterraneum specum, vbi cœtum maleficarum de maleficijs conferentem inter sese, reperit. Hera cum suis inopinam famuli sui præsentiam admirata, rogat, quo astu, aut qua tandem ratione momento temporis illuc appulisset. Respondit ille ordine, vt res transacta esset: Tum illa indignari primùm atque excandescere cœpit, verita ne nocturni, atque clandestini isti conuentus hac ratione tandem eliminarentur: cum consortibus igitur deliberandum censuit, quid in ambiguo hoc negotio faciendum suadeant. conuenit tandem inter eas, vt amicè exciperetur, silentium stipularentur, atque arcana hæc, quæ illic præter mirum [illegible] A [illegible], vnde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] se, aut reuelaturum fuisse degeraret. Ille interim quibus non placeretur, abblanditur, & [illegible] minus agant, simulat se omnibus votis hoc vnum expetere, vt cum illarum gratia liceat post hac [illegible] [illegible] interesse collegio. Interim dum consultatur, labitur hora, & iam abeundi tempus instat. In dubium iterum, instigante hera, iam vertitur, remittendusne domum sit totius cœtus periculo, an bono publico enecandus. Communi tandem omnium consensu vincit placatior sententia, quæ iuramento adactum domum deferendum decerneret. Suscipit eam prouinciam [illegible] [illegible] [illegible] delata in humeros receptum domum deferendum [illegible]. Accinguntur operi, atque eum ocyus per aera [illegible]. B Sed ecce, emensis iam bonam partem itineris, conspectum sese dedit lacus arundineto obsitus. Ibi malefica illa anus occasionem nacta, verita, ne iuuenis pœnitentia ductus, quod furtiuis istis sacris (quemadmodum simulabat) initiatus esset, vasa tandem eliminaret, prouolans, à se deiecit adolescentem, sperans, vt suspicio est, eundem partim casus violentia enectum, partim lacus ipsius altitudine absorptum iri. Verum, vt est DEVS misericors prorsus, non volens mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, vesana illius mentis incœpta constituit, neque passus est iuuenem insontem submergi, sed aliquanto æquiore conditione permisit, vt in hunc vsque diem vita protraheretur, dum fortè fortuna in arundinetum decidens, lethalem plagam ex casu non accepit, violentia impetusque C casus per arundinetum quodammodo refractis. Interim miser ille, qui solius linguæ [illegible] [illegible] videbatur, dum illucesceret, mille distorquebatur cruciatibus, ac suspiria trahens, tantisper ingemiscebat, dum prætereuntes insolita lamentatione attoniti, facta indagine, comperierunt, hominem prorsus elumbem, & cui vtraque excidisset coxa. Rogati vnde sit, quomodo eò calamitatis deuenerit? narrat ille ordine singula, defertur tandem curru Vltraiectum. Ibi nobilis vir Ioann. Culemburg. Vrb. Præt. rei nouitate quodammodo perculsus, admirabundus singula perquirit, atque indagine facta fascinatricem heram com D prehendi iubet, vinculisque constringi. Illa simul ac in manus præfecti venisset, nihil negare, singula fateri, &c.]* Hactenus ille. quid ad hæc queat impudens os vel VVieri, vel Godelmanni, cum suis oraculis Luthero & Melanchtone? dicéntne atrabiliariam mulierculam hoc credidisse, & deceptam fuisse? quid? ipse iuuenis, quomodo sic lacer & elumbis? delumbatátne illum subitò bilis atra? finxit fortassis. vnde igitur, & quomodo in arundinetum delatus, si non ex illo specu. & vnde in specum, si non ex domo? si loco non motus, quomodo perductus ex Oostbrouck in illud arundinetum? si sponte iuit, vnde tam grauis & E perpetua membrorum luxatio? atrabilarij etiam qui illic iuuenem inuenêre, qui Vltraiectum ad Prætorem detulêre? ô impudentem pertinaciam! Considera potius (lector) in hac narratione. *Primò* nouum modum siue signum, fœnilis comprehensionem, absque vlla inunctione. *Secundò* solere dæmones certa sibi loca deligere, ad cœtus suos & conuenticula malefica. Nam anno quoque superiore. Ioannes ille de Vaulx Stabuleti decollatus, fatebatur, ex præcipuis locis Generalium congregationum, esse vnum in ditione Vltraiectinâ, & eò se non semel Stabaleto delatum. *Tertiò* nota, non ipsas modò maleficas ferri per aëra, sed & auxilio dæmonis alios humeris eò deferre posse. Denique stultissimum esse

mise

misericordiæ crudelissimarũ excetrarum se committere. Quantò tutiùs fuisset huic iuueni, Nomine Saluifico IESV, vel Crucis signaculo se munire & totum illum cætum, venti instar dissoluere, ac diffugare? Mansisset esto solus in specu: labor dumtaxat itineris longioris pedibus exantlandus fuisset. Verùm possem multa huiusmodi adiicere. nam similia narrant multa exempla *Anan. d. libro quarto Auctor Dæmonoman. lib. secundo cap. quarto. Torquemada Dialo. 3. Binsfeldius d. operis memb. 1. cond. XII. And. Lobanius in Strigiportio, Cumanus in Lucernâ inquisitor. & his antiquior Ioan. Cæsarius libro decimo miraculor. c. 1. & alij.*

Ex his exemplis desumitur fortissima probatio. cùm isti ex merâ curiositate inuncti, de loco in locum tam remotum reipsâ delati fuerint, manifestum fit hæc non contingere nudâ dumtaxat imaginatione & delirio muliercularũ. immò, nonnunquam conuentu subitò dissoluto, repertæ mensæ & supellex argentea, & postea à dominis agnita, & confessæ vxores se illa secum ad conuentum detulisse. Deinde Sortiarij locos omnes, & cibos, & vicina omnia diligenter notant, arbores, sepes, flumina, agros, domos discernunt, si laruati non sint, conuiuas agnoscunt, obuios quoque, quos in via habuerint, sæpè salutant & alloquuntur; cernuntur non rarò ab aliis viris catholicis, & mente sanis ad conuentum euntes, vel à conuentu redeuntes: interdum etiam visæ & deprehensæ nudæ; & ex turbine seu nube decidentes, aut vulneratæ & mutilatæ membris, *de quo l. 5.* Item hac deportatione sic sæpè defatigantur, vt domum reuersis per totum triduum sit decumbendum prius quàm pedibus possint consistere, quod docet Remig. *d. l. 1. c. 24.* confitentur omnes vnanimiter eadem, nec in circumstantiis minutissimis discrepant. idem confirmant alii immunes ab eorum crimine & errore. Fatentur rei in ipso rogo, vbi nihil fictio profutura, & exhausta iam sunt tormenta. De vanis autem & delusoriis, tam perpetim nequit vna & consentiens omnium esse contestatio; tantáque, inter locis, & temporibus, & ætate, ac studiis disiunctissimos, adeóque multos, consensio. peculiaris enim cuique est animi actio, & alius ab alio diuersum quid imaginatur: nec cerebri aut phantasiæ omnium eadem dispositio, quæ dæmoni ad huiusmodi imagines necessaria foret, nec etiam mendacij tanta posset esse conformitas. Hoc argumentum, meo iudicio, hominem non peruicacem, idoneum est conuincere.

Confirmatur hoc argumentum eò quod (vt bene) Cumanus *supra n. 3.* somnia & phantasiæ tales non sunt in potestate hominis; vt ei accidant, vel iis careat pro lubito: Sed strigibus seriò conuersis, & nolentibus ampliùs conuentui interesse, nihil ampliùs tale contingit, dumtaxat quia nolunt. quod est euidens indicium in somniis ista non contingere. Præterea qui hæc asserunt somnia esse & ludibria, certè peccant contra reuerentiam Ecclesiæ matri debitam. Nam Ecclesia Catholica, non punit crimina, nisi certa & manifesta; nec habet pro hæreticis, nisi qui in hæresi manifestè sunt deprehensi *c. consuluisti, 2. q. 5.* striges autem iam à plurimis annis pro hæreticis habet, & iubet per inquisitores puniri, & brachio sæculari tradi, vt patet ex libris Sprengeri, Nideri, Iaquerij, Michaëlis, & docet experientia. Ergo vel Ecclesia errat, vel isti Pyrrhonij errant: Ecclesiam in re ad fidem pertinente errare qui dicat, anathema ma-

A ranatha sit. Narrat idem Cumanus exemplum delationis veritatem declarans; quod licet, teneant increduli: *In Mendrisio* (inquit) *oppido Comensi contigit, iam ferè annis quinquaginta elapsis, vt cum ibi quidam inquisitor nomine Magister Bartholomeus de Homate, D. Laurentius de Concoretio Potestas, & Ioannes de Fossato Notarius, contra has striges procederent: vna dies ipsa Potestas, quadam curiositate ductus, volens experiri an verè & corporaliter strigiæ irent ad ludum; factâ conuentione, accessit quadam die Iouis serò cum notario suo & quodam alio, extra oppidum ad quendam locum, sicut illi strigia prædixerat: & dum ibi propè essent illi tres, viderunt ibi plures personas congregatas coram quodam (qui erat Diabolus in forma hirci) ad modum cuiusdam magni Domini sedente: & ecce subitò omnes illę personæ ibidem congre-*
B *gatæ, iussu Diaboli, adeo illum officialem & omnes eius socios: Deo ob eorum curiositatem permittente, baculis percusserunt, quod ex talibus percussionibus, ille officialis, & notarius, & tertius ille alius infra quindecim dies mortui sunt.*] hęc ille. Nõ ergo suaserim peruicacibus, vt se experimento committant, nec occinam illud vulgatum: Non credis, vade & vide.

Nec est quod ingerant, dæmoni nullam esse causam, hęc non cum singulis potiùs agendi, quàm talem conuentuum frequentiam instituendi. Multa hinc ille commoda percipit. Primò per hanc societatem & plurium consortium vehementiùs in malitia fouentur & indurantur. Secundò hoc pa-
C cto, criminis participatione, singulorum peccata aggrauantur. Tertiò talibus illicibus, & variis, quæ illic fiunt, inductionibus, plures faciliùs impedicant. Quartò multitudo facit audaciores ad malum; tollit Dei hominúmque timorem, & mutuâ imitatione ad maiora facinora inflammat, vt solent carbones iuncti. Quintò voluptas nefaria maior videtur, quo plurib. innotescit. Sextò difficiliùs conuertuntur, quò pluribus testibus se dæmoni addixerunt, & actuum frequentatione quasi quodam habitu occalluerunt. ita prudenter ratiocinatur Spineus *q. de strigib. c. 20.*

Breuiter ergo concludo, has translationes, de quibus quæritur, posse modis quatuor contingere:
D primò solâ cogitatione, quod S.S. vocat transferri in spiritu: & talis illa visio Ezechielis [a]. *Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & eleuauit me spiritus, inter terram & cælum, & adduxit me in Ierusalem, in visione Dei*, &c. Vltimum enim verbum, modum præcedentibus ponit verbis: ne putemus hanc similem translationem illi Habacuc, de qua Daniel [b]. Aliquando suis pedibus commeant ad conuentus, vt narrant Remigius & Binsfeldius. 3. à Dæmone reuerâ, secundùm corpus, & motum localem, transferuntur, vt docui. 4. aliquando potest contingere, vt ipsi ignorent corporaliter, an opinione dumtaxat translati fuerint; quod in diuino illo
E raptu accidit B. Paulo. Traditum inuenio, in quibusdam P. Ioan. Maldonati dictatis, *de Dæmonibus*; quòd quando volunt corporaliter transferri: tum se inungunt vnguento ex infantilis corpusculi adipe: quando conuentibus per insomnium duntaxat interesse volunt: tum in sinistrum cubare latus: quando verò malunt vigilantes: quæcumque in conuentu fiunt cernere, vt coram se geri; tum operâ dæmonis ex ore vaporem quendam crassum euomere, in quo gestorum imagines vt in speculo intueantur. Et fortassis hoc Quæsitoribus insinuare volebat

[a] c. 8. v. 3.
[b] c. 14. v. 35.

famo

famosus ille Ioan. de Vaulx Stapulensis, cùm diceret; scire se discernere: num corporaliter, num verò per imaginationem conuentui interesset.

Vnum restat soluendum, quod quosdam scio torsisse aliquando. Etenim doctior philosophus atque Theologus quærat, quî fieri queat; vt, cùm angelus sit incorporeus, queat rem corpoream loco mouere? Respondeo, nec opus esse ad hoc nouâ à Deo virtute attributa, (vt censuit Guilh. Paris.) nec etiam distinctâ virtute seu potentiâ motiuâ (vt putauit Aureolus:) nec etiam posse Angelum solâ voluntate & intellectu illimitatè & infinitè, quodcumque volet corpus, & quando velit, & quo velit, & quantâ velit celeritate, loco mouere (hoc enim damnasse intelligendus est articulus Parisiensis, & meritò quia hoc est virtutis infinitæ: Sed respondeo, Angelum determinatam sibique notam, suis viribus non maiorem molem, eâ celeritate vel tractu, quem & agilitas Angeli & rei motæ natura permittit, cò solere mouere & transferre posse, quod in assumpto corpore, secundùm substantiam (malo enim hoc tenentes sequi) sit præsens, sicque præsens, solâ voluntate corpus illud impellat, & eâdem voluntate, mediante illo corpore, aliud corpus contiguum moueat, vel deuehat a. ad eum ferè modum quo ventus fortis plumam agit per aërem, & certo tandem loco illam destituit, & destituendo sistit. Et sic Angelus deferens Prophetam Habacuc. dumtaxat tangebat capillos eius; neque tum capilli corpus sustentabant, sed virtus Angeli ipsius per voluntatis imperium toti corpori impensa. Vnde si velit Angelus sic moderari actiuitatem, vt celeritas deuectionis, non superet robur delati; fiet, vt sit sine defatigatione hominis ista transuectio: si hoc nolit, haud dubiè mirè defatigetur homo necesse est, celeri illâ per aerem delatione. Hinc intelligimus non esse certam differentiam illam Remigii b, quod Angelorum bonorum transuectiones quietæ & laboris expertes sint hominibus; malorum verò plenæ lassitudinis, formidinis, & molestiarum. etsi enim vt plurimum credam hoc verè contingere; fieri tamen potest, vt si dæmon velit, etiam citrà lassitudinem & molestiam deferat, vt patet exemplis, quæ narrat Torquemada Dialo. 3. & ille Ioannes de Vaulx Stabulensis hoc de suis trāsuectiōnibus testabatur. Illud certiùs, has dæmonum subuectiones semper periculi plenas & formidabiles esse.

a vide Ioseph. Ang. in 2. d. 8. q. 3.

b l. 1. dæmonolatr. c. 27.

QVÆSTIO XVII.

An possit dæmon quantitatem corporum sic mutare, vt penetratio partium sequatur, siue vnum corpus in duobus locis disiunctis, vel duo corpora in vno & eodem loco penetratiuè collocare?

B*Reuiter censeo ad hæc omnia negatiuè respondendum, quia hæc omnia repugnant principiis physicis & ordini naturæ.* Nam, vt de posteriore priùs agamus, nec ipsemet dæmon potest loca distantia ab inuicem, non occupato medio, simul implere, ex veriore sententia & communiore, minus ergo poterit ibi corpus vnum statuere; sed soli hoc DEO reseruatum. Nec obstant exempla, quibus docetur multos alio loco αὐτοπροσώπως aliis apparuisse, quàm vbi reuerà tunc erant, non dormientibus modò, sed & vigilantibus c. Nam si à Sanctis hominibus & miraculosè apparitiones factæ, vt de Sanct. Nicolao, D. Agatho, & Diuo Benedicto le-

c vide Pet. Tyræum li. 2. de spirit. appar. c. 6. & 7.

A gimus: tum illæ ab infinitâ DEI virtute profectæ sunt: sin autem ab angelis malis procuratæ, ad speciem tantùm visæ & præstigiosæ censendæ. huc refero illud quod Origen. *lib. 6. cont. Celsum* tradit, Pythagoram eodem tempore in duabus vrbibus conspectum: & aliud de mulierculis commessatricibus in vitâ D. Germani, & de Imperatoris filio per Theodorum Monachum patri exhibito apud Zonaram d. *Vide Pet. Tyræum d. lib. 2. ca. 8. cum seqq.* Quod verò ex aliis refert Ananias *lib. 4. de Naturâ Dæmon.* non posse dæmonem duorum hominum simul occupare corpora; sed posse tamen, cùm in vnius corpore sit per substantiam

d tom. 3. in vita Basilii Macedonis.

B suam, vi sua alium, vel magno distantem interuallo, de crimine aliquo tentare: hoc fateor me non intelligere. Nam nihil prohibet duos esse sibi adeò propinquos, vt simul sint quasi vnus adæquatus dæmonis locus quem substantia sua occupet: nihil inquam prohibet hos simul à dæmone possideri. Si verò alter tam longè distet à possesso, vt spacium illud excedat sphæram actiuitatis dæmonis; non credo posse dæmonem illum possidentem, huic alteri quicquam suggerere tentationis. vt enim nec quoduis corpus quantumuis distans loco mouere, sic nec quorumuis animos à quorum corporibus absit longissimè potest Diabolus tentare; sed eos tantùm, qui sint adeò propinqui, vt in vno

C quasi adæquato loco dæmonis censeantur. *Nonnulla huc pertinentia petite à Guilh. Parisiensi. p. vlt. de vniuerso. cap. 13.*

II

Prior conclus. pars, de mutatione quantitatis, probatur: quia sanior philosophorum pars, cum Aristotele & D. Thoma, partium corporaliúmque dimensionum penetrationem naturæ non permittit. ideò nequit dæmon sic mutare corporis quantitatem; vt homo instar catti, vel mustelæ per tenuem rimam in cubiculum irrepat: multò minùs, vt per ianuas clausas ingrediatur. docuit hoc benè Ioan. Beets Carmelita *in primi præcepti expos. vl. ca.* 4. Quare quod de lamia in mustelam conuersa narrat *in Milesia* nugator Madaurensis, fictitium

D censendum. Mentitæ quoque fuerunt illæ Striges Lotharingicæ, quæ Nicolao Remigio e persuaserunt, solere dæmonem veteranis Lamiis potestatem reipsa dare; vt queant ædes penetrare, & per quasuis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, atque alia huiuscemodi pusilla animantia contractæ, & deminutæ: intromissásque, denuò priori formæ restitui, si velint. Mentitus etiam similia iactans Scasius apud Niderium *in lib. 5. Formicarij.* hæc enim deliria sunt omnia & illusoria. Sed solummodo dæmon præcedens, latenter aperit & claudit ianuas, vel fene-

e l. 1. Dæmonolatr. c. 4.

E stras, corporis earum capaces, per quas eas intromittit, quæ se putant formam huiusmodi animantium induisse: quod prudentiores Italicæ sagæ Grillando f fuerunt confessæ. Hanc autem ostiorum apertionem & clausuram adeò subtiliter dæmonem facere posse; vt dormientes in cubiculo non euigilent: non dubitabit, quisquis meminerit ab Angelo factum g, cùm B. Petrum de carcere eduxit: vbi nihil necesse est dicere hanc ianuarum apertionem, vel custodum somnum, miraculosa fuisse. Si quis obiiciat Diuum Chrysostomum hanc vim Angelis tribuere, cùm scribit Habacuc ab Angelo demissum & reductum ex lacu clauso, & sigillis integris permanentibus. hoc enim ait orat. *quæ est de incredulitate D. Thomæ.* inter orationes Patrum seorsim Romæ editas;

f l. 2. de sortileg. q. 8.

g Act. 12.

πῶς ἠδυνήθη καταγαγεῖν ὁ ἄγγελος τὸν Ἀμβακοὺμ εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων καὶ πάλιν ἀναγαγεῖν: καὶ τὰς ἐπικειμένας σφραγῖδας ἐῤῥωμένας καταλιπεῖν. *Respondeo* id factum, non Angeli, sed diuina virtute. Præterea videtur D. Chrys. priorem Danielis captiuitatem, *de qua cap. 6.* cum posteriore confundere, *de qua agitur Daniel. cap. 14.* Modus verò quem striges aliquando memorant, nempe Diabolum ipsos parietes aperire, & per quandam quasi fissionem & disruptionem ingressum illis præbere & egressum, post iterum partes coniunctas facere coalescere; scio, iis qui penetrationem partium admittunt visum iri probabilem: & huc referri queat quod Cordubæ famosæ illi Magdal. Cruciæ acciderat, vt, hiante subitò pariete, à transeuntibus orans puellula conspiceretur. Sed ego totum hoc vel præstigiosum puto, vel dumtaxat dæmonem maxima celeritate, quot sufficiunt lapides eximere & sustinere alios neruant, & postea eadem celeritate atque dexteritate, iterum eos in suum locum reponere existimo: cúmque hominum aspectus hanc celeritatem tartarei latomi nequeat deprehendere; fieri vt falsum formet iudicium de aperto per partium compressionem pariete. Prorsus cum vero magistro suo Caluino impius est VVierus: cùm nugatur, ita CHRISTUM Dominum, post resurrectionem clausis ianuis ingressum, ad discipulos: vbi meritò cum grauissimis & sanctissimis Patribus a, Catholici scriptores, in hac corporis solidi penetratione, patentis miraculi rationem agnoscunt. Pari modo Beza & similes blasphemant de CHRISTI Domini Natiuitate illæso claustro virginali, & resurrectione clauso manente sepulchro. contendunt homines isti animales, hæc aperta fuisse dum penetraret, & postmodum iterùm clausa. quasi non potuerit creatura suo creatori, vt ceteris in rebus, in hac quoque obtemperare. sed nimirum isti cuncta conatur Christi Domini Diuinitati & omnipotentiæ detrahere, vt ad Turcismũ Paganismúmque viam struant.

a D.Aug. tract. 121. in Ioan. Greg. homil. 26. in Euangel. D. Chrys. in oratione. εἰσῆλθε ἡ θυρὰ τῆς ζωῆς διὰ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων θυρῶν. (quo quid apertius?)

Cùm ergo quantitatem sic mutare non possit dæmon, adeóque illam comprimere, vt partes se penetrent: nequit etiam efficere, vt corpus quantum & coloratum, verè reddatur inuisibile illis, coram quibus existit, oculis eorum sanis & non præstigiatis; quamuis fieri queat vt per accidens aliud illud non videant. Nam si corpus illud celeriter aliò transfert, iam præsens illis non est hoc corpus: si verò species visiuas, ne in oculos adstantium commeent, per corporis alicuius interpositionem, vel per nimiam aeris agitationem impediat; vel corpus illud aliquã sibi possibili ratione transformet: (hos enim modos inuenio solere ab illo vsurpari) corpus illud tunc quidem actu non videbitur; reuerà tamen visibile permanebit. Sic fraude dæmonum Domitiani oculis se subtraxit Apollonius Philostratum, sic Gyges latebat fictitio illo tectus annulo apud Ciceronem, sic de Persei clypeo Græculi fabulantur.

Sic intelligendum quod Ioan. Satisberien. scribit de quodam: *fuitque magorum peritissimis, vt quascúmque res vellet, inuisibiles faceret, alias verò videbatur in alias species transformare.* l. 1. de nugis curialium c. 9. item quod Necromanticus ille Gui. Iuliac. persuaserat apud Meierum *lib. 10.* sic quod de Cleomede Astypelensi referebat Celsus, arcam ingressum, & intùs operculum eius retinentem, non esse repertum in ea, sed creditum euolasse. *lege Origenem lib. 3. contra Celsum.* Quod verò scribunt nonnulli eum qui gemmam gestet Heliotropiam inuisibilem fieri: non credo. nam vt benè ait Guilh. Paris. b deberet lapis ille posse colorem omnem tollere, vel alios planè sic inducere obiecto, vt non possit agnosci. Tantam verò vim illi gemmæ inesse, nondum vel testis fide digni auctoritas docuit.

b d. p. vlt. c. 22.

Deniq; ex his decidi possunt, & detegi illusiones illæ dæmonum, quando membrorum aliquorum speciem vel immensam faciunt apparere, vel nullam, vt sublata videantur. vt sunt quæ narrantur in Malleis malef. de iis qui virilia sibi ablata putabant, apud Sprenger. *p. 2. l. c. 7.* & quod legitur ridiculum in tom. 2. tracta. de credul. dæm. adhib. *fol. 429.* Nec puto dæmonem posse hominis parui ossa sic extendere, vt Giganteæ fiat magnitudinis: ideo quod Indi Cichorani certis id se herbis posse iactabant, iure optimo Petrus Chieza fabulis annumerat *p. 2. Hist. Peru. c. 42.*

QVÆSTIO XVIII.

An corpora ex vna in aliam speciem Magi queant transformare.

NOn ago de fabulosis Metamorphosib⁹. Ouidii, Parthenii & aliorum: nec de naturalibus imperfectorum animalium commutationibus, de quibus Aristoteles c & Plin. d Sed de magicis, quę virtute dæmonum fiunt perfectæ speciei in aliam formam perfectæ quóque speciei transformationibus. Et licet Ouidius & Propert. hoc præter alios senserit, quorum hic;

Audax cantata leges imponere luna,
Et sua nocturno fallere terga lupo.

Ille autem:

Hanc ego nocturnas viuam volitare per vmbras
Suspicor, & pluma corpus anile tegi.

c li. 5. Hist. anim. c. 19.
d l. 11. Natur. Hist. c. 22.

Similia de Siculo Liodoro Catanenses opinabantur, vt lib. superiore ostensum: de Simone Mago, narrantur in Itinerario D. Petri: de quodam ex Sarisburiensi dictum c. superiore; de Badulo Rege Anglorum annales referunt, & iidem narrant Ambrosii Merlini incantamentis Vterium Regem in Gorloidis Cornubiæ ducis speciem transformatum, vt Igernæ vxoris eius amplexu potiretur, & ex tam nefario concubitu Arturum & Annam genitos; *lege Galfridum & Virunnium.* Quinetiam in nouum orbem hæc opinio se penetrauit. Nam Nicaraguani credebant striges posse se in cattos, simias, porcos immutare: & Qua hate mallani opinabantur famosam illam maleficam Augustinam, in bouis forma grassatam: quando Beatrix de la Cuua ingenti diluuio & terræ motu interiit. *narrat Chieza hist. Peruu. p. 1. c. 205. & 210.*

Et licet olim, quid, cum communi Theologorum Schola, de huiusmodi Lycanthropiis, & simi lib. sententiã, publicè professus fuerim e: sc. *omnes illusorias & deceptrices esse, & cũ naturà pugnare, hãc hominis in belluã degenerationẽ idẽ nũc iterũ mihi cẽsui hoc loco, vbi disputationis ordo hoc exigit, affirmãdũ.* Addo, cõtrariũ asserẽti anathematis imminere pœnam, ex *c. Episc. 26. q. 5.* quę sentẽtia auctoritate D. Aug. fulcitur f. idẽ ratio persuadet. Nequit, n. anima humana informare corpus belluinũ, vt nec anima leonis corp⁹ equinũ, vel anima equi corp⁹ humanũ quia quęlibet forma substãtialis, vt suũ esse tribuat informãdo, requirit peculiares sibique cõuenientes,

e Cõment. in Senecæ. Agamẽn. v. 690.
f li. 18. de ciu. Dei c. 18. & de spiritu & lit. c. 28. si ipse auct. mẽtitur Danæus Dialo. de sortiar. c. 3 cõtrarium D Aug. ascribens.

dispositiones, & organizationem corporis propriã, ideo anima definitur actus organici corporis. Vnde fit, vt nec ferina anima humanum corpus, nec humana ferinum queat informare, vt dixi. Non poterit itaque anima hominis in ferinum corpus migrare illud informatura. Multo minùs poterit simul cum corpore anima immutari, quod videtur Horat. *in Epod.* putasse quando agit de socijs Vlyssis à Circe restitutis;

Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Vlyssei,
Volente Circe, membra: tunc mens, & sonus
Relapsus: atque notus in vultus honor.

Imò verò humanam mentem, hoc est animæ humanæ partem præcipuam, non amiserant, immortalis est anima, nec à dæmone corrumpi potest vel vulnerari. Semper ergo illusio hîc interuenit illorum, qui transfiguratos putant: sæpè illorum etiam, qui videre se putant, quod non vident. Prudenti & nolenti decipi distinguenda est ipsa transformatio ab effectibus eam concomitantibus: quod si Spondan. fecisset, non tam multa Comment. Homericis hac de re vanè & iuueniliter effutiuisset. Sit concl. *Ipsa quidem transformatio delusoria est: multi tamen eam commitantes effectus sunt verissimi.* V.G. Strages hominibus vel pecoribus illatæ, per dæmonem in corpore aereo aut lupino, siue per homines lupina tectos effigie (quod postea declarabitur) vel per eam non tectos, sed humana specie grassantes & efferatos potest enim fieri, vt ex humorum vitio & atræ bilis excessu affectus quidam lupini, & odium in greges atq; homines, desideriúmque eos inuadendi, & lacerandi, vorandíque, mentem occupent. Vnde & medici λυκάνθρωπίαν, seu λυκανθρωπίαν inter morbos numerant, quam Arabes CHATRAB, Latini *melancholiam* vel *insaniam lupinam* nominant a; ex simili vitio nonnulli se canes, leones vel alias bestias putant b. Qui huiusmodi solo morbo laborant, hi Magi non sunt, & licet ipsi se lupos putent, lupinámque sæuitiam imitentur, alijs tamen, vt sunt, homines videntur: talis sibi, non ceteris videbatur pater Præstantij apud D. Augustinum c: & alius quidam apud Thomam Brabantinum siue Cantipratensem d, & agricola ille Patauinus apud Fincelium. *lib. 2. de miracul.* & alius Borussus apud Sabinum *comm. in 7. Metamorphos.* & ille Pomponatij apud Euuichium *lib. de natur. sagar.*

a vide Pau. Aegynetã l. 3. c. 16. & Aetij. libr. 6. c. 10. & Rondoletium libr. de mor. cucf. c. 7. b Auicen. 3. fen. 1. t. 4. c. 26. c Aug. l. 18. de ciu. Dei 18. d Cantipr. in l. Apum.

Sed quando alijs quóque lupi, canes, vel catthi vel aliæ bestiæ videntur, vt mulier apud Palladium *in vita Macarij Alex.* videbatur equa; item Neuri: apud Herodotum & Melam, & hodie ex vulgi opinione quotannis quidam Hibernici, apud Camdenum, *in altera parte Hibernia*: hoc magicum est, & à solo morbo nequit proficisci. Verùm solet diabolus tunc diuersimodè decipere, nam solet aliquando aliud corpus substituere, & illis absentibus, & alicubi in loco abdito soporatis, ipse assumpto lupi corpore, vel ex aere formato, & sibi circumdato ista gerit: quæ putant homines ab illo misero absente & dormiente patrata, quod stratagema à Sancto quodam viro cunctis manifestatum, narrat Guilh. Parisiensis *d. p. vlt. c. 13.* Aliquãdo verò hominibus ipsis ferarum exuuias huiusmodi veras aptissimè circumdat: quod fit quando illis dat lupinam pellem in trunco quopiam cauæ arboris occulendã: vt ex quorundã confessionibus constat. Aliquando deniq; ex pacto Magis aeream circumdat effigiem belluæ, & membra membris quoad patitur similitudo circumponens, caput capiti, os ori, ventrem ventri, pedem pedi, brachia brachijs accommodat. hoc solet contingere, quãdoad hoc inunctionibus certis (vt Dolani illi Lycanthropi, de quibus Acta iudiciaria sunt edita) vel solis verbis conceptis vtuntur, vt ille apud ducem Rusiæ à canibus laceratus, & in Bulgaria quidam Baianus, de quo Sigisbertus in Chron. & tunc, vt & præcedenti casu, relinquunt vestigia lupi terræ impressa. Hoc autem vltimo casu nihil mirum est, si postmodum verè inueniantur saucii illis membris humanis quæ in ferino corpore ictum exceperant. Nam leuiter cessit circumiectus aer, & vulnus vero corpori inhæsit. Verùm quando verum corpus absuit, tunc Diabolus in absentium corpore eam partem consauciat; quam scit in ferino corpore sauciatam fuisse. Bartolom. Spineus *q. de strigibus c. 16.* sui temporis historia ostẽdit: *Huius etiam* (inquit) *apparentis conuersionis strigum in cattos, testis alius in hac eadem ciuitate Ferraria Philippus nomine, artificio cerdo, sub iudiciali iuramento mihi asseruit hoc anno: strigem quandam ante tres mẽses ei imposuisse, ne prohiberet venire circa puerum* (*a se fortè strigatum*) *quem curandum assumpserat, si quas blandientes & alludentes videret cattos. Eadem igitur die dum discessisset illa, viderunt post horam ipse & vxor suo cattum magnum, & hactenus ab eis inuisum, qua ad puerum accedebat concito gradu. Quam cùm ex timore parentes sepiùs abegissent, postremò contra venientis toxanenem ad impatientiã exarserant: clausóque ostio vir illu grauissimè cattum hinc inde fugientem diutiùs baslà percussit, & demum ex alta fenestra se iactare compulit, vt toto collisa videretur corpore cattus. Ex tunc autem strix illa vetula toto confracta corpore per plurimos dies lecto decubuit: quo factum est, vt lenis, quam priùs habebant suspicio, quod strega esset, & puerum suum, qui hac infirmitate strigatus grauissimè laborabat, ipsa strigasset, in vehementem transiit, imò & violentam. Etenim percussiones & plaga, que in catto infixe sunt, in illa vetula sunt inuenta quoad morborum correspondentiam.*) Vix quinquennium effluxit, cùm in pago quodam occiduæ Flandriæ, vbi fascinaria pestis mirè glíscit, haud procul à Dixmudâ, pene ad Iperlee & Isatæ confluentem situ, contingit; quod ab homine religioso, fide digno, qui tum illic in vicinia, auditione accepi. Rusticus quidam vna cum filio adolescente in symposio potitans, limis obseruabat copam mensuras cereuisiæ, quam propinabat (vt solent) bifurca notátem creta. dissimulat nihilominùs interea; dùm compotatio soluitur: tum hospitam vocat, vt calculum expensi subducat. petit ista quantum creta notarat: negat ille, & multis vltrò citróque iactis, pecuniam in mensam proijcit, quam sciebat sufficere; & discedit. Stomachabunda hæc, tu vero (ait non hinc hodie poteris domum, vel non ego quæ sum. abit contemnens mulierculæ minas. Vbi peruenit ad fluuiolum in quo scapham reliquerat, nequit vna cum filio admodum valido summa ope eam à ripâ contis depellere, diceres clauis affixam vuido in solo. Fors duo tresúe milites illac iter habebant; compellat, & Contubernales (clamat) boni, venite suppetias. vt hunc lintrem de ripa deducamus: merces operæ futura, largum à me bibale. Parent & ingressi quantùm possunt protrudunt. diu frustrà fuere. Anhelus viuus & sudans; quin sarcinas & onera hæc efferimus, fortè vacuã cõmodius deducemus. Fit: &

ecce mer

ecce mercibus expositis, vident in sentina ingentem luridum buffonem, scintillantibus oculis eos intuentem. Non tulit vnus militum, sed gladij cuspide perforatum ad guttur tumidatum in aquam eiecit. ille quasi exanimis in tergum prouoluitur ventre resupinato: vulnera natitanti imponunt ceteri alia, & repentè nauis soluitur. Lætus rusticus auxiliatores ad idem vnde recesserat hospitium reducit: potum petit: præbet ancilla. Quærit ille, vbi hospita? audit pessimè habere, & animam in lecto agere. Quid, inquam, inepta, ebrium me putas? vix media pars horæ elapsa, cum ego illã isthic sanam & malam, qualis tu, reliqui? Eo, & visam quid hoc rei? intrat in thalamum, inuenit collum & ventrem vulneribus confossam, lacerámque expirasse. Vnde hæc, exclamat, vulnera? Nescire se profitetur ancilla, nec domo illam, quod sciat, pedé extulisse. Itur ad magistratum: vulnera cæsim punctímque illata inueniuntur iisdem in locis, quibus buffonem, qui nusquam cõparebat, milites distinxerant. Nec dissimile aliud, quod de municipe Mechliniensi narrabitur *lib. 5. sect. 3. vers. ad torturam sufficienti, de indicio 8. ad nomina tionem accedente.*

Annus decimus agitur, cùm Bebburgi (oppidulum est Vbiorum) supplicio affectus fuit, quidam Stumfius Petrus, eo quòd cum dæmone succubâ plus quatuor lustris consuesset, ab hac donatus fuit latâ quadam Zonâ, quâ cùm cingebatur, & sibi & alijs in lupum verti videbatur. Hoc scemate ter quinque pueros iugularat, eorúmque comederat cerebellum; duas nurus suas deuorare conatus fuerat: propriam filiam, & commatrem suam, vxorum habuerat loco. constant hæc omnia actis iudiciariis, & iconibus in æs incisis, palamque vænalibus. Qui plura volet de his transformationibus exemplis illustrata (quæ tamen ex iis, quæ tam breuiter dixi, decidi poterunt omnia) legat Spondanum *in Homeri Odyss. lib. 10.* Binsfeldium de Confession. malefic. *concl. 3.* Remig. *lib. 2. de dæmonolat. c. 5.* Io. Ananiã *li. 4. de nat. dæmon. fol. 180.* Condronchum *d. c. 7.* & Per. Thyræũ. qui ceteris plura & aptiore ordine in Theses digessit *li. 2. de appar. spirituũ à c. 15 vsque ad c. 24.* & qui ex eo Dialogũ suũ congessit Fr. Claudius Prior *l. De Lycanthropia.*

Qui volunt veram introducere Metamorphosim (vt Spondanus, Bodinus, Peucerus, Phil. Camerar. & pauci alij) vnicum afferunt argumentum ex sacris litteris, dignum solutione; de Nabuchodonosor in bouem, & Lothi vxore in salis statuam mutatâ. a Sed cùm vtrúmque diuinâ sit factum virtute, non possunt hæc pro dæmoniacis conuersionibus momentum habere. De Nabuchodonosor quóque pleriq; Patres negant formã bouis siue bouini corporis effigiem induisse; sed duntaxat volunt, sic mente abalienatum fuisse, vt se bouem crederet b. Prætermissa longiore disputatione, mihi videtur contextui ⁊. S. & sententiæ D. Gregorij *lib. 5. Moral. c. 8.* & rationi, magis consentanea explicatio volentium c affectionem, Regij corporis in bestiæ temperamentum commutatam, figuram etiam humanam aliqua ex parte in ferinam degenerasse, sensúsque internos similes accepisse brutorum internis sensibus: vnde factum, vt & pecudum more quadrupes incederet, & fœno vesceretur, & homines fugeret, & sub dio degeret. Diuina verò virtus fecit vt, sub tali temperamento & habitudine corporis, humana & rationalis anima perseueraret.

a Dan. 4. v. 30. & v. 33. Gen. 19.

b fusè hoc disserunt Mich. Medinali l. 2. de recta in Deũ fide c. 7. & Bene. Pererius l. 5. in Dan. c Sic Mol. A. p. q. 111

Vltimò posset obiici, quòd Herodotus scripsit, Platanum aliquando in oleam vertisse, & alij apud Carnos cadauera humana per dæmonem in salis statuas fuisse mutata. *Resp.* Si locuti de proxima & immediata mutatione, illusorium id fuit & præstigiosum: si verò locuti de conuersione mediata, siue per varias commutationes corruptionis & generationis materiæ secundæ, nihil prohibet ambo ista naturaliter contingere posse, introductis in materiam aptis ad has vltimas formas dispositionibus. Quod autem legimus apud Metaphrastem à S. Spiridione, serpentem in aurum mutatum, vt eo auarus ille & immisericors diues deciperetur: & postea rursùs ex auro Serpẽtẽ factũ; vera hæc mutatio fuit, quia miraculosa, & à Deo, qui potest. Néq; hæc mutatio fortassis dæmoni, successiuè tamen, foret impossibilis, quia serpens insectũ est, & proxima auri ac serpentis materia eadem, nempe terra.

N. lib. de Prodi. an. 1349.

QVÆSTIO XIX.

An Magi queant facere bestias loqui, & an intelligant voces bestiarum?

DE hac quęst disseruit post D. Thomã de potẽcia q. 6. ar. 5. & vict. relect. de Magia. nu. 9. Alf. Mẽdoza in Quodl. Schalest. q. 5. sed loquẽdũ nobis distinctius & pressius. Diuina aliquãdo virtute fieri, vt quib⁹ loquẽdi vis naturalis inest nulla, attamẽ loquãtur, nõ est dubitãdũ; sacra Scriptura id attestãte de asina Balaã, *Nu.* 22. quod quo pacto Deus efficiat, ipse nouit, qui enim locutionis omnis est fabricator, ille vt, quæ nota sunt organa sermonis articulari formauit, potest & alia, quæ iubebit, instrumenta ad hoc deligere. Attamẽ vt plurimũ existimo vti opera angelorum, qui per res illas inanimas, vel per bruta loquãtur; hoc tamẽ discrimine: per illa, quib⁹ apta sunt organa & viuẽtia ad hoc instrumenta, vt per picas, coruos, psittacos & huiusmodi, in ipsismet corporib⁹ loquela formata: & tũc hæc locutio est vitalis actio ipsius, animalis, non tamẽ est intellectualis eius actio, sed est actio intellectualis respectu angeli: per illa verò, quæ viuentia quidẽ sunt, sed organa nõ habẽt apta ad loquẽdũ, vt sunt asini, bouésque, putarim id facere eò quod ipsemet angelus in eis, vel potiùs iuxta ea, sermone in aere formato loquitur: idémque dicẽdũ de insẽsibilibus, vt igne, aere, aqua, terra, cadauerib⁹ mortuis, capitib⁹ resectis, statuis & arborib⁹: & tũc quãdo vox tãtùm formatur iuxta corpora illa, locutio nullo modo tribuẽda est alteri, quã angelo, vt formãti & edẽti aeri, vt medio ac instrumẽto: nulli, vt vitalis actio: si formetur intra corp⁹ illud sẽsile ineptũ, vel etiã intra insẽsile, illi tribui potest, vt organo. His positis facilè erit ferre iudiciũ de sequẽtib⁹ miraculosis locutionib⁹ sacræ historiæ: vt de asina Balaã, de qua consulẽdus ibi Caietanus in Cõmẽt. dé angelo in rubo alloquẽte Moysẽ & Esdrã d. de Spiridionis filiã Irene mortua depositi locũ indicãte e: & quodã interfecto, Macarij iussu homicidam indicãte f: & de colloquio caluariæ & alterius Macarij, de varijs sedib⁹ dãnatorũ g, & de venerabilib⁹ Africæ cõfessorib⁹ qui persecutione Vãdalica radicitùs abscissis linguis adhuc clarè loquebãtur: quod etiã Iustiniani Imp. auctoritate fuit cõfirmatum, vt eius tẽporis historijs testatissimũ h: & de Anglo Sacerdote simile refert Polydorus *l. 13. Histor. Angl.* in his cõtinuũ miraculũ fuit supplẽte Deo vicẽ partiũ desectarũ in genere causæ efficientis. Vnũ addã ex Antonio Bõfinio i: *Anno circiter 3. post cladẽ ad Nicopolim Sigismũdo Imp. à Turcis acceptã: cùm multi in eũ cãpũ descẽderẽt, emissã inter ossa subinde vocẽ audierũt:* Iesu Christi *Saluatoris &* MARIÆ *Virg. nomina*

d Exo. 3. a. 2. 4. Esd. 14. in prin. e Ruffin. l. 1. hist. Eccles. c. 5. Socrates l. 1. hist. Eccles. c. 5. Socrates l. 1. c. 12. f Euglos. l. 1. Exẽpl. c. 6. g Harulus lib. 6. c. 14. g l. 1. C. de offic. præf. Afric. Procopius lib. de bello Vandali. Aenea. Gazeus de immortal. anim. h li. 3. hist. Hungar. Decad. 3. quod ille accepit à Ioã. de Turotio scriptore rerũ Hungaricarum satis antiquo & bono.

intonantem:loquaxque inter cadauera caput inuentum quod vbi homines sibi ad-esse nouit: Quid tam, inquit, *stupidi hic statis viri? Christianus ego sum, inexpiatus, inconfessus in hoc bello occubui.* MARIA *mater me aeterni supplicij reum esse non patitur, hic me adhuc lingua compotem seruauit, vt delicta fateri, & animum sacris Apostolicis lustrare queam: proinde sacerdotem, qui confessionem exaudiat, & me expiatum reddat, accersite quaeso. Rogatus cur tantum à Virgine beneficium promeruisset, respondit: sibi peculiarem in eā fuisse in vita deuotionē; & septena eius festa quotannis reuerendissimè celebrasse, religiósisque ieiunijs pane dūtaxat & aqua decorasse. Quare accersito è pago proximo Sacerdote confessionē ritè transegit: & impetrata erratorū omniū remissione, acceptáque nouissima lustratione, repente conticuit perpetuáque quieuit.*] Hæc ille, legant, & resipiscant Nouatores ad tam illustre miraculum: quod & Deiparæ deuotionē, & ieiunia; & festorū cultum, & confessionis sacramētum commendat. Non absimilem narrationē inuenies apud Thom. de Cantiprato *lib. 2. boni vniuersal. c. 29. partic.* 18.

Simia Dei diabolus, conatus multa similia, sed pseudomiracula, interdum Deo permittente, ad diuinam vindictam atque iustitiam manifestandam: vt cùm homicidam caput præscissum indicauit Cercydam, teste Aristotele a: & Orphei caput prædixit Cyro Persarum Regi, cum quoque à muliere necandum b. Aliquando ipse oracula nescio quæ confingit, vt quæ narrat Phlegon Trallianus c ex Herone, in hanc sententiam; *Polycritus post Locridem vxorem ductam, & postquam tres noctes cum eā dormiuisset, tertio die vita functus eam reliquit grauidam: quæ monstrum ex duplici sexu peperit, quod cùm in mediam concionem populi ductum fuisset ad consultandum: quid id præsagiret, quidue de eo faciendum esset: comparuit in medio populi spectrum, Polycritus, & futuram Ætolis & Locrensibus prædixit cladem, & impotente ad resistendum populo, filiū suum monstrosum dempto capite deuorauit & euanuit: mox & caput eandem cladem elocutum est.*] Addit idem Trallianus ex Antisthene philosopho Peripatetico. *Quo tempore Acilius Glabrio consul vicit Antiochum regem Asiæ, deterritos Romanos oraculis ne amplius inuaderent Asiam & Publij ducis Romanorum caput relictum à lupo, qui corpus deuorauerat, vt ipse prædixerat furore diuino, vt putatur, percitus cecinisse longo sermone aduenturam cladem Romanis.*

a lib. 3. de partibus. animal. c. 10.
b Philost. in imagin.
c lib. de mirabi lib.

Præstigiosæ planè fuere locutiones, quædam apud Gentiles, & arte dæmonis simulatæ, ad lucrum Sacerdotum Gentilium, qui non rarò Magi & Pythonici; vt d geminæ columbæ Dodones loquaces, item quercus Dodoneæ, Argûs carina f, equus Achillis g; & vlmus Gymnosophistarum quæ Apollonium salutauit h, & Causus flumen quod dixit Salue Pythagorā i (quem fuisse Possessorem librorum Zoroastris Magi docet Clemens Stromateus) & canis Simonis Magi apud Clementem in Itinerario & Glycam in Annalibus, qui & alios & D. Petrum fuit allocutus: idem sagæ cuidam Franciscæ Senensi adscribit Grillandus sæpe nobis laudatus, *q. 7.* Theotecnus Magus Antiochiæ, sub Maximino, simulachrum Iouis vi magica fecit oracula fundere; quibus ciues in odium Christianorum excitabat, & Imperatoriam persecutionem acuebat k. Lege D. Cyrill. Alex. *lib. 3. contra Iulian.* pleráque superius dicta recensentem. Adde ex Valerio Maximo li. 1. simulacrum Fortunæ Romæ in viā Latina loquutum.

d Sophoc. in Trachi.
e Lucian. in Micyllo.
f Apoll. 4. Argonaut.
g Homerus Iliad. 19.
h Philostr. in Apollō.
i Porphy. in vita Pythago.
k Euse. l. 9. hist. Eccle.

Ceterùm vt sciant animalia, vel intelligant, quæ loquuntur, hoc nullus Angelus eis potest tribuere: posset tamen, etiam dæmon efficere, vt animalia suis temporibus & locis aptissimè quædam dicerent, accommodata personis, & rebus, de quibus ageretur. sed tamen licet dæmon illa ex instituto faceret, animalia tamen duntaxat facerent casu & fortuito; quibus, ignaris & idiotis speciem quandam sollertiæ, & intellectionis præberent; sicut etiam Magi faciunt interdum, vt animalia miras quasdam gesticulationes, & motiones edant; quæ sine vsu rationis, & prudentia iudicant imperiti fieri non potuisse. talia sunt quæ de serpēte Epidaurio Valerius, de leone Apollonij Philostratus, de asino Cayri narrat Bellonus l. Longè faciliùs potest Magus, per dæmonem, efficere, vitiatis organis corporeis: vt homo latrare, vlulare, crocitare, rudere audiatur, conans loqui; videmus enim artificio id nonnullos feliciter consequi: & legimus m *anno 1546. Margaritā Eslingensem, ex ventris doloribus ita intumuisse, vt ventris moles totam faciem obtegeret, ac in circumferentia decem palmos excedere videretur. Audiebātur à circumstantibus lectum, gallorum cantus, gallinarum coccyzationes, anserum strepitus, latratus canum, balatus ouium, porcorum grunnitus, boum mugitus, hinnitus equorum. Eduxit miræ magnitudinis vermes atque serpentes ex latere circiter 150. quo miraculo fidem faceret; cùm tamen nil nisi præstigiæ dæmonum, à matre puellæ lucri causa conficta, forent.*] In prægnantium vteris aliquando clamores infantium exaudiri; sed id fieri naturaliter, multis exemplis productis, & addita physica ratione probauit accuratè integro opere Andr. Libauius *tomo 2 singular.* Sed ea ratio in hāc Margareta locum non habet vllum.

l in Val. Ma. libr. 1. c. 8. Philostrat. lib. 5. Bellon. in Obseruat.
m N. lib. de Prodig.

Sed an voces bestiarum Magi intelligant? Porphyr. o scribit sua ætate de Apollonio Tyanæo dici solitum, illum cùm ad esset hirundinem cum multis vociferantem sodalibus suis quos secum habebat exposuisse, indicare eam ceteris, asellum onustum frumento ante vrbem cecidisset, frumētúmque humi fusum esse. verisimilius est, quod Eunapius (vt & Philostratus) hoc passeri tribuit: hirundo enim frumento non vescitur. Volebat autem Apollonius hoc facto fingere se garritus auiū intelligere, quod veteres de Tiresia & Melampo fuerant fabulati. Sed hæc sunt incredibilia. cùm enim bestiæ ratione careant, nequeunt discursu vti; qui ad sermonem ex instituto proferendum, qui sit rerum, vel gestorum significatiuus, est necessarius, fateor affectus corporis, & appetitum posse vocibus suis indicare, & horum notitiam posse diuturna obseruatione ab hominibus deprehendi: & posset dæmon, qui hæc habet perspectissima, magos ea docere, quod an velit facere, aut vnquam fecerit, nescio: non est incredibile fecisse.

o lib. 3. περὶ ἀποχῆς &c.

An autem se inuicem intelligāt bestiæ, eiusdem saltem speciei, quæritur? quoad affectus illos corporis & motiones appetitus belluini, affirmatiuam docet quotidiana experientia: quoad cetera quóque censuit, & probare conatus Porphyrius, aues scientiā habere vocis cantúsque sui generis auium, ac quod ipsis accommodatum sit id posse alijs ostendere. Idem Plato censuit, & Oppianus agens de elephantis. quod arbitrantur; quia si elephas in cænum ceciderit, & clamauerit, socius id cernens abit, & redit adducens gregem elephantorum vt opera communi seruēt immersum. exemplo etiam Scorpij Libyci; qui cùm solus

hominem

hominem ferire non valuit, reuertitur cum pluribus alijs, & simul hominem aggreditur annexis sibi annulatim sociis. exemplo deniq; piscis, qui confractum laqueum euasit, & alijs periculum indicat, vnde fit vt eo die generis huius nulli pisces compareant. Vide Pet. Greg. *li.15. de repub. c. 5.* hæc ipsa memorantem, prudentérque monentem, intelligentiam veram, & discursum animantibus deesse. Addonec eum à dæmone illis tribui posse. quia rationalem eis animam nequit largiri, cuius creatio soli Deo reseruatur: & requirit illa corporis organa sibi accommoda. de quo seq. quæstione.

QVÆSTIO XX.

An intelligentiam discursiuam possit dæmon brutis largiri?

INde hæc quæstio dependet, *an bruta aliqua ratione sint prædita.* nam si sunt, facilè præstabit dæmon vt sublatis impedimentis, discurrant, & scienter intelligant: si non sunt, id præstare non posse, certum est.

Fuere igitur non pauci, qui rationem tribuant animantium plerisque. Empedocles dixit, omnia animantia & plantas mentem & prouidentiam habere, vt eum citat Sex. Empyricus[a], & Parmenides ac Democritus, teste Stobæo *in Eclog. physi.* [b] videtur idem velle Lactant, *lib.3.instit. cap.10.* apertiùs Porphyr. *lib.3. de sacrific.* & Plutarch. *libro quod bruta vtantur ratione*, & lib. *vtra animantia plus rationis habeant aquatilia an terrestria?* & Gale. *lib. exhortatorio ad bonas artes addiscendas* scribit omnibus animalibus inesse ἐνδιάθετον λόγον, quod Erasmus vertit rationem affectuum capacem, non bene, Lacuna Segobiensis meliùs rationem intùs delitescentem, siue internam: vt Galenus rationem quidem tribuat brutis, quæ & in hominibus inest: sed hoc tantùm discrimine quod homines illam sermone queant explicare: bruta verò habeant quidem rationem, sed conceptus animi nequeant verbis exprimere. fuit hæc etiam Quinctiliani sententia *li. 2. Instit. Orator.* & ex recentioribus id voluere Anton. Cittadinus *in lib. 1. Posterior. Arist. c. 3.* Laur. Valla *Dialect. suæ cap. 9.* immò & Card. Hosius[c]: nos nec ratione, nec oratione, nec prudentia à brutis distingui voluit, sed religione & Dei cultu, atque contemplatione. Quæ verba putarem piè explicanda, vt more Scripturæ sacræ locutus sit: id negans, quod minùs iudicabat, non quod omninò non esse iudicabat: hoc sensu, vt censuerit, magis religione differre hominem à brutis, quàm aliis illis oratione, prudentia, ratione. Sit ergo Concl. *Brutis rationem, discursum, prudentiam, prouidentiam (propriè dictam) vel sapientiam tribuere, rectæ philosophiæ, & fidei repugnat: est tamen in brutis quiddam solertiæ quod rationem & prudentiam, discursúmque imitetur.*] Hæc est sententia Alberti Magni *in 3. de anima*, & Philoponi, *ad tex. 157.* vbi non obscurè hoc Aristoteles, & est D. Thom. *1.2. quæst. 13. a. 3.* Gregor. *1. d. 3. quæst. 1.* idem Aristoteles *libro 7. de histor. animal. cap. 1.* tribuit illis vestigia animi humani & prudentiæ imaginem: vnde sumpsit Arnob. *li. 2. cont. gent.* cùm scribit in brutis conspici multa rationis & sapientiæ simulachra. idem Hippocrati placuisse docet Galen. *lib. 1. de vtil. part. c. 3.* idem docuere Auerr. *in 7. Physic.* Hieron Magius *libr. 2. de exust. mundi cap. 5.* Gabr. Zerbus *in 1. Metaphy. quæst. 7.* (quem operæ pretium sit legere) & Card. Toletus *in*

A *3. de anima. quæst. 7.* Solerter multa fieri à bestiis: & ea doceri, quæ discursu quodam videantur egere, docent, quæ narrant plerique: de elephantis, ex plurimis collegit Lipsius *Cent. 1. epist. 50.* de ceteris Ælianus, vt de Leonibus, *libr. 5. & 7. de natur. animal.* de tauris *lib. 7.* de cynocephalis *lib. 6.* de aliis simiis *lib. 5.* de ceruis. *lib. 11.* vbi tamen illud καλούντων συνιᾶσι, non interpretandum, *loquentes intellexit*, sed *vocantes intellexit*, scilicet audito Græco nomine, quod illi educator mansuetarius indiderat: vt de piscibus idem auctor dixit, καλούμενοι ἐπακούειν *li. 8. cap. 4.* de canibus mirifica Protonotarius Ludouicus Peres de Portillo, lib. singulari, de Cane, à fol. 16. de equis idem lib. singulari de
B equo, à fol. 83. qui superioribus annis vtrúmque librum sapientis. Philippo secundo Hispan. Regi dedicauit. De aliis multis animalibus exempla congerit Ioach. Camerarius Decuriæ decimæ Problemate. vi 11. Probatur id breuiter, si ratione ducuntur: sanè rationalia dicenda forēt, si ratione ducerentur: ex electione operarentur. si electionem adhiberent: non semper omnia eiusdem speciei animalia vbique eodem modo, vt faciunt, operarentur. si discursu prædita forent; nossent vniuersalia quædam axiomata, sine quibus nemo potest nec affirmatiuè, nec negatiuè discurrere. constat autē à brutis nesciri axiomata vniuersalia. si ratione & discursu prædita sunt: ergo & scientia, & prudentia, & sapientia: norunt ergo ipsas rerum
C causas. norunt meliora à minùs bonis discernere. si ratione prædita, ergo & libero arbitrio, in rebus de quibus discurrunt, & ratiocinantur. ergo peccare possunt, & mereri. ergo & virtutes voluntatis illis non denegandæ, iustitia, temperantia, fortitudo, liberalitas, obedientia. quis hoc philosophus somniet? non alius certè, quàm, qui belluis cœlum pandit, Mahometus.

Dicendum itaque, vt hæc absurda vitemus, bruta nonnunquam à scriptoribus egregiis dici ratione prædita, non quòd veram habeant rationem, sed quia multa tam solerter faciunt, quàm homines solent, qui ratione prædití. dici etiam prudentiam habere, quia perinde operantur, ac si prudentiam ducem in operando sequerentur. prudentia enim habitus est faciens nos promptos,
D vt eligamus media fini alicui accommodata, finem verò cum mediis ad eum tendentibus nō assequuntur bruta, sed fortuitò in eum feruntur. difficile hoc est intellectu, verùm ab Hieron. Fracastorio fuit luculenter explicatum[d], in hanc sententiam; Quosdam actiones animalium omnes ad instinctus naturales referre: sed hos explicare debuisse, an hi instinctus cum cognitione coniuncti sint, an non; alios dicere dirigi ab intellectu, qui fines noscit, & errare non potest, sed difficultatem hos non tollere. Si enim sic bruta volunt à Deo dirigi, vt Deus immediatè illa operetur, quæ bruta faciunt, apertè errant. Si verò
E velint Deum hæc facere mediatè per animalia, tūc recurrere quæstionem, vtrum animalia hoc simplici naturæ instinctu, an verò mediante cognitione faciant? Ideò ipse sumpta caloris natiui similitudine, respondet ingeniosè & eruditè: Deum quando hanc vniuersitatem creauit, eadem virtute, & potentia; qua fecit omnia, facultatem etiam singulis naturis propriam dedisse, qua peruenire possent ad fines rerum vniuersitati debitos, & congruentes. Inde contingere, vt multa à particularibus fiant, alium finem intendentibus pe

[a] lib. cōtra Mathematic. f. 116.
[b] li. 2. fol. 93.
[c] Præfat. Confess. Petri couiensis.
[d] li. de intellectio. ne, à f. 191.

A se & alium tamen finem intendente naturâ, & ordine vniuersi. Nam quòd calor ille genitiuus tam mirabilia operetur, calefaciat, attrahat, propulset, figuras det membris, vias, conceptacula, situs, ordines, iuncturas, ac demum animam conflet, perinde ac si singulorum fines cognosceret: arbores etiam ac plantæ, folia, gemmas, flores, fructus, semina mira solertia, vt videtur, faciant, custodiant, muniant: certum est hæc à non cognoscentibus fieri. Sed dicendum hæc fieri ab illis partim per accidens, partim per se, per accidens quidem, quatenus est particularis quædam vna natura; per se verò, quatenus est pars vniuersalis naturæ, quam ordinauit Deus ad finem illum, B quem ipse cognoscit. Sic (ait) & bruta quædam facere, non cognoscendo fines, & quasi per accidens, quatenus sunt naturę particulares; quatenus verò partes sunt vniuersalis naturæ à Deo ordinatæ, per se facere & intendere fines, non sibi sed Deo cognitos. Vt ecce, maturis ouis, auis illa vult deponere, excitata pondere & molestia ouorum, hic finis aui est notus: alius est finis ratione vniuersi, nempe conseruatio speciei, qui est aui incognitus, sed Deo cognitus, & quasi consequens alterius. deponit itaque auis ouum, per se propter stimulum, per accidens respectu prolis: respectu sui, quatenus est hæc auis, sed respectu vniuersi, quatenus est pars eius, excludit prolem per se. Sic etiam innascitur aui appetitus deponendi oua loco C tuto, per accidens ratione prolis conseruandæ, sed per se, quia ouum amat, vt partem sui. hinc & aliæ subnotiones fiunt animantibus, secundum species quas recipiunt, rerum sibi ad hoc necessariarum. Vnde (inquit Fracastor.) magna sapientia & prouidentia Dei Optimi Maximi videri potest, qui vniuersum totum ordinaturus modum naturis omnibus dedit, quæ nescientes fines, omnia tamen faciunt, per quæ fines consequuntur, quos ipse solus cognoscit. ad quem modum deinceps alia fiunt, quæ tam mirabilia nobis videntur. Ex quibus appareat eam, quæ in brutis apparet, prudentiam non esse, sed duntaxat instinctum quendam naturæ, & ordinis vniuersi à Deo præstituti. Cui D hæc non sufficient, legat And. Libauii *disputat, de contemplatione intellectus bestiarum, p. 2. singular,* quam his editis primùm sum nactus.

QVÆSTIO XXI.

An possint dæmones facere, vt homo non sentiat, vel vt longissimo tempore dormiat, aut inediam perferat?

QVoad primum, non quærimus, vtrum dæmō possit efficere, ne corpus habeat potentiam sentiendi, sed vtrum possit facere, ne actu sentiat, quod natura sensile est. v. g. ne crucietur quæstioni subditum. Iamblicus *lib. de myster. Ægypt. paulo* E *ante med.* testatur multos prophetarum admoto igne non vri, vel si vrantur vstionem non sentire, vt nec alia tormenta vlla: loquens de vatibus Gentilium, addénsque id fieri Deo intus adflante qui repellat ignem, illáque cætera hebetet. Quis iste Deus Iamblici Magi, nisi cacodæmon quispiam Eurycles, qui isti prophetæ, nisi malefici? Cē suere Gentiles magico carmine aciem gladij sic retundi, vt nec leui vulnere cutem queat perstringere? Nec desunt, qui notent, ad tollendam hanc superstitionem, sæpè Deum miraculo flammæ, aquæ, ferarum, & similium suppliciorum atrocissimorū vim suspendisse, eaque omnia martyribus innoxia reddidisse: cùm verò securi vel gladio fuissent addicti, ferri vim à Deo non coërcitam, vt nationes intelligerent miraculo ista, non magiæ adscribenda. Sitne hoc verum, necne, equidem valdè addubito. Non propter locum B. Pauli, quo quidam nituntur, *is est ad Hebr. 11. v. 34. obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, fugauerunt aciem gladij*, vbi sicut de igne & leonibus, sic de acie gladij id miraculo adscribitur. Hoc inquam me non mouet. nam vera lectio est *effugerunt*, vt patet ex Græco contextu & Syriaca versione: & loquitur Apostolus de sanctis veteris testamenti, quorum nullum legimus miraculo ereptum, quod acies gladij sit retusa, sed quod miraculosè hostium gladios effugerint, quidam pacis tempore, vt Helias: alij verò in prælio, vt Samson Caleb, Iosue, Dauid, Machabæi, &c. sed mouēt me alia. Nam & memini de muliere septies icta gladio, sed frustra: & Gentiles etiam illa cetera, licet falsò, tamen ad incantationem referebant. Legi duas alias huius rei causas meliores. priorem, quia sectio gladij impedita, potuisset dolo carnificis adscribi: posteriorem, quia gladius, est præcipuum & maximè legitimum ordinariúmque iustitiæ vltricis instrumentum [a]. Hodie quidam impij milites se fore inuulnerabiles putant, si arma certo ritu incantent, vel sacrilego ausu crucifixi imaginem compungant [b], vel comminuant aut confringant, ita Condronchus *lib. 3. de morb. venefic. c. 12.* vel si ferant interulam lineam horrendis inscriptā imaginibus, quam vocant *inferni camisiam*: vel si periapta quædam ferant variis caracteribus magicis insignita, aut orationes; quas blasphemè admodùm & mendaciter tribuunt D. Leoni, vel Carolo Magno, insignitas *magnis* (sic magi loquuntur) *Dei nominibus*. Noui studiosum iuris, nomine Quirinum, V. I. Baccalaureum: qui, cum tali membranula fretus audacter se iurgiis & pugnis immiscuisset, sæpè ictus, nunquam saucius: tandem, Romæ anno 1572. vel 1573. in symposio minimo vulnere fuit interemptus. Huc referendum quod de Scafio, sic scribit auctor Formicarij. *In territorio Bernensium primus auctor maleficiorum fuit quidam Scafius dictus: qui publicè de hoc gloriari audebat: quòd, quandocunque vellet, ipse se omnium suorum in amulorum oculis velut murem facere valeret, & dilabi à manibus inimicorum suorum lethalium: & ita capitalium suorum inimicorum manibus sæpè, vt dicitur, euasit: sed cum terminum suæ malitiæ Diuina iustitia facere voluit, tandem per hostes suos in stuffa quadam propè fenestram quandam sedere explorabatur cautè: quo in loco, cùm nullum de sibi insidiantibus suspectum haberet, per fenestram gladiis & hastis inopinatè trāsfixus est, & ob sua facinora ibi mortuus miserabiliter.*] Hæc Niderius. Sic suos dæmon deludit. Tormentorum sæuitiam quotidie malefici in eculeo eludūt omnem enim cruciatum, vel risu, vel somno, vel silentio superant. Quo in genere stupēda est narratio Charondæ, quandam fœminam quinquagenariam sibi notam, sic elusisse infusionē laridi liquati toto corpore factam, & omnium membrorum diram distractionem: ex eculeo tamen sublatam omni sensu doloris vacuam, integram, & illæsam: nisi quod pollex pedis auulsus in quæstione, redditus nō sit: cuius tamen illi iactura noxæ vlli vel impedimento non fuerit: quam omnia tormenta eludentem & pertinaciter omnia negantem, elisa in carcere gula, Satan necauit, qui eam maleficij

a vide Iosse Angiez in 2. q. de dæmon a. 4. diffic. 5. dub. 1.
b Sprēger. in Mal. p. 2. q. 1. c. 16.

per

per energumenam accusarat. *libro de Antichristo reuelato nota 1.*

Narrauit mihi P. Bernardus Oliuerius, tum Societatis nostræ per Belgium Prouincialis, propè Samarobrinam anno 1599. captam puellulam strigatricem, quæ nec pedum vstulationem sæuissimam, nec flagra validissima sentiebat; donec Sacerdotis cuiusdam monitu illi Agni benedicti ceream imaginē in collum iniecere. tum enim vi sacri amuleti dæmonis præstigiosa ludibria depulsa, & illa vim doloris cœpit persentiscere. Vnde patet hanc indolentiam, quam agnoscit etiam Tostatus *q. 354. in Gen. c. 13.* non nasci ex vlla physica causa, sed opera dæmonis induci. Certè vnguentum illud sagarum, quoad transuectiones vtuntur, ne consopiendi quidem naturalem vim habere docet Bartolo. Spineus *de strigibus capit. 31.* Solent id causarum ignari miraculo & innocentiæ tribuere: cum id tamen contingat, vel singulari quodam corporis robore, & animi tolerantia, quam non rarò & Gentiles & Christiani exhibuerunt a. Vnius adscribam M. Attilij Reguli tolerantiam ex Silio Italico;

Non ignis, candensque chalybs, non verbera, passim
Ictibus in numeris lacerum scindentia corpus,
Carnificesve manus, penitúsve infusa medullis
Pestis, & in medio lucentes vulnere flammæ
Cessauere: (ferum visu, dictuve) per artem
Sæuitia extenti, quantum tormenta iubebant,
Creuerunt artus: atque omni sanguine rupto
Ossa liquefactis fumarunt feruida membris:
Mens intacta manet, superat, ridétque dolores
Spectanti similis: fessósque clamore ministros
Increpitat, dominósque crucem clamore reposcit.

Alij vtuntur inunctionibus, & pharmacis naturalibus confectis ex opio, solano, & similibus, quibus humores turbantur, sopor altus conciliatur, neruorum origines obstruuntur, sensus stupefit, sensatio impeditur. Vim eam lapidi Memphiti ex Ægypto tribuit Dioscorides b. Sed plerique nituntur pacto dæmoniaco, & periaptis ex olcillis, vel cineribus, aut vnguine infantulorum ante baptismum necatorum c, vel deglutito apum rege d, vel corpori alligatis membranulis cum certo characterum genere, aut etiam susurrato malo carmine, quorum omnium exempla suggerunt, qui de criminalibus iudicijs scripsêre e. Similem dæmonis operationem cernere est, in stigmatum illa tessara, quam diabolus imprimit strigibus: quæ sic sensu destituitur, vt nec acus longissimę fixura dolorem minimum adferat, neque sanguinem eliciat: de qua satis copiosè alij. Adscribam Remegij verba; *Cum Isabella Pardæa Spinaly pridie Non. Maias 1588. ob sortilegij crimen comprehensa, vrbis præfecto, partem corporis sic à dæmone inscriptā indicasset, subijt ei in animū experiri, verúmne id esset, quod de huiusmodi stupore ferebatur. Ergo iussit in eam aciculam penitissimè infigi atque inculcari. Quod cùm in satis magna hominum frequentia esset factum, & incruentum omnino vulnus apparuit, & nullum saga doloris vel minimi indicium aspicientibus dedit. Rursus 3. Cal. Nouemb. 1590. Brundusij Claudia Bogarta, tormentis iam exhibenda, cute, vt moris est detonsa fuerat, ob idque cicatricem in summa fronte nuda ostendebat. Suspicatus igitur Quæsitor, quod verè erat. sc. impressi à dæmone vnguis vestigium quod ante capillis tegeretur. In id iubet aciculam altissimè infigi: quod cùm esset factum, nec illa doloris vllo sensu affici, nec vulnus vel tantillùm cruore manare visum est. Perstitit tamen verum negare, at dicere, cum olim ex iactu lapidis corporem esse obductam. Sed postmodum tormentis admota, non tantùm agnouit id sibi à dæmone inflictū fuisse: sed & plurima alia quæ indignissimè ab eo passa fuerat, enumerauit. Nouissimè 18. Cal. Iul. 1591. Essai, qui pagus ab hac vrbe milliario abest, cum hoc loci Dynasta præsens in Mugeta sortilegij rea lectorem periclitari iussisset, ac is illam idcirco nudam statuisset, inuestigaturus sicubi tesseram illam inueniret, tandē in sinistro femore macula verrucæ instar apparuit, in quam cùm ferrum, vel quantum poterat, adegisset: nec à Mugeta vocem, nec ab ipso vulnere sanguinis guttam vllam elicere, atque exprimere potuit: cum rursus locum maculæ proximum leuiter etiam vulnerasset, ingentem ea ex dolore clamorem edidit, largus cruor sese inde effudit.*] Sic Remig. lib. 1. ca. 5. Claud. Charondas *lib. iam laudato, nota 1.* scribit stigma famosæ illius sagæ, cui nomen Bayaronne, in humero sinistro valdè latens, & imperfectissimè delineatum, denarij tamen magnitudine, quasi à cētro ductis filamētis ad peripheriā, prorsus omnis expers sensus fuisse. Suspicio etiam me tenet, illud gemini carboni signū in Allobrogis fœminę pedib. stigma fuisse. narrationem postea dabo *li. 4. vel 5. ex Gersone.* Solēt huius signi variæ esse figuræ, vestigij leporini, manus bufoniæ, catelli nigri; quale signū visebatur in tergo Io. de Vaulx Stabulēsis. in quo illud singulare Pet. Oranus, Quæsitor negotij, obseruauit, si acu vel graphio profundiùs adacto perforares, nullū doloris sensum reus percipiebat, nec quidquam querebatur: si verò à tergo, ita vt videre ipse nequiret, eminùs signo illius catelli minareris digito erecto, tanquam si acriter torqueretur, reum subitò torqueri solitum. huius rei causam physicam non inuenio, moralem hanc suspicor, contemptu indoluisse dæmonem superbissimum, & sic irritatum sæuisse in mancipij sui cruciatum.

Cæterum illis Narcoticis pharmacis posset etiā somnus valdè diuturnus conciliari: vt fuit somnus illius rustici, qui in Germania totum Autumnum & hyemem dormiendo fuit emensus f, & qui in Apaturiorum solemnitate ebrij, per multos dies obdormierunt, teste Eudæmo: & Epimenidis Cretensis, qui cùm quærens ouem, meridiano æstu speluncam ingressus, sopore graui victus, LXXVII. iuxta Pausaniam, vel XLVII. iuxta Eudæmum, paulò pauciores, secundùm alios, quieuit annos, experrectúsque postea, ratus se parum indulsisse somno, pergebat ouiculam quærere. fortè horum quietis causæ naturales fuere: etsi de Epimenide, potiùs adscriberem dæmoni. De Sardoûm semideorum somno fabula fuit, nam hi reuera erant mortui, dæmonum præstigio visi sunt, & dormire, & excitari g. Quidam etiam somnus tam longus, aliquando per miraculum, verum à Deo immissus, vt septem Dormientum sanctorum apud Laur. Surium, & aliorum quinque apud Paulum Diaconum.

Vltimum erat de inedia preferenda, de quo non est dubitandum, posse diabolum efficere, vt quis mensium multorum ferat inediam. potest enim id naturaliter contingere. nam & Indos memorant herbæ Coca ore gestatæ beneficio famem repellere. Pet. Chieza *p. 1. histor. Peru. cap. 96.* & Augustin Zarate *li. 1. hist. Perua. c.* 8. & Matthiolus *ep. Nuncupator Dioscoridis.* ita scribit, *Scythæ Scythicam herbam circa Bœtiam crescentem adinuenere, gustatu quidem pradulcem, cuius magna quidem commēdatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque nō sentiunt.*

a Fulgos. lib. 8. Exempla. c. 4. Ignatius lib. 8. c. 4. & iidem ambo li. 3. cap. 3.

b l. 5. c. 115.
c Sprēger. p. 3. 14. & 15. & nos inf. l. 5. p. 1. q. 5. A.
d lib. exorcismor. Aueniomi excusus.
e Hippol. in titu. de quæst. Paris de Puteo de Syndic. c. de tortura, il terzo, Grillaud. de Tortura qu. 4. Damhouder. prax. crim. c. 73.

f Lilius Girald. Dialog. 4. de hist. Poet.

g vide de his Alexā. Aphrodis. & Simpli. in 4. Phys.

idem præstat apud eosdem Hippice dicta, quid equis quoque eundem effectum præbeat. Traduntque his herbis Scythas etiam duodenos dies durare in fame, & siti.] & Gemma [a] multorum annorum agnoscit naturalem inediam. Hippocrates verò *libr. de carnibus* negans vltra septimum diem famem naturaliter prorogari posse, de iis intelligendus est, quibus ventriculus, & ieiunum intestinum humore chiloso vacant, in quem calor naturalis possit agere: tum enim fieri solet, vt illud intestinum interea concrescat, atque ita homines emoriantur. Verùm si vel à morbo præcedente, vel alia ex caussa sit in corpore residuus humor flegmaticus crudus, lentus atque viscosus, illo calor naturalis vtetur, pro alimento, donec totus humor absumatur. Idem futurum si ex summa cerebri humectatione materia quædam subtilis & pituitosa à capite in corpus descenderit, atque interea corpori in alimentum cesserit. Tunc enim quicquid à corpore exspiraretur vel difflueret, continuò ab hoc humore in alimentum conuerso restitueretur, nec cibus homini opus foret, donec hic humor penitùs consumeretur. Hanc inediæ diuturnæ caussam fuisse censuerim, & imbibesiæ (vt loquitur Plautus) in illa Rogerij Bacconi Anglicana puella, quam dicit viginti annis nihil comedisse: & in Gallo sacerdote, qui tempore Nicolai. V. Pontificis biennio toto cibis potuque abstemius fuit: & in puella Spirensi, quæ Ferdinandi Imp. iussu veritatis explorandæ gratia per multos medicos anno 1540. asseruata, obseruataque, sic ex graui morbo ieiuna perstiterat iam vltrà quadriennium, corpore interea bene forti, sano, nec vlla macie tentato, sed scabie tantum phlegmatica corpus obsita: frequens interea lachrymabatur, & consuetas narium auriúmque sordes habebat; & somno satis longo quietóque vtebatur, nihil tamen, neque per sedem, neque per loca muliebria, fecium vrinæue excernebat. de hac multa disputarunt ex Italis Simon Portius [b], & ex Germanis oculatus testis, vnus ex medicis obseruatoribus puellæ, Gerardus Bucoldianus [c]. Si hæc fieri queunt naturaliter, cur nequeat perficere Panurgus ille Dæmon, diabolus, eadem industria, qua prauas corporalias affectiones immittit? de Atobia puella id ostendam *lib. 6. c. 2. & 1. 3. q. 3.* ex B. Prospero. Sedulò tamen cauendum, ne sanctorum hominum naturam excedentia ieiunia in hanc classem referamus, vt D. Mariæ Ægyptiacæ, D. Catharinæ Senens. SS. Lutgardis, Mariæ Oigniacensis, Christinæ mirabilis, *apud Surium.* Simonis Stockij, quem in Carmelo sex annis Deipara cœlesti manna pauit, *apud Monaldum Rosarium & Rolandum Bonchiarium in eius vita.* Deus enim tum, qui creauit, eos virtute sua sine corporali sustentat cibo. *vide de his quædam apud Picum Mirandulan. libro tertio de Pranot. capite quinto.* Impius autem est Rogerius Baconius, omnia hæc stellarum influentiis adscribens. cur, si hoc ita est, vni dumtaxat, & non alteri quoque vim hanc tolerandæ inediæ stellæ istæ, in commune influxum suum demittentes, largiuntur? an, quòd solius huius corpus ita dispositum? sed quæ hæc dispositio sola influxui peruia? quæ hæc in aliis tanta vis & obstinatio ad excludendum? sed sat iam nugis Baconi refellendis operæ alibi positum à nobis. De hac prolixa inedia, quædam etiam Lilius Giraldus Dialogismo 17. habes in Gruteri thesauro Critico tom. 2.

a Cosmocri. c. 6.
b lib. de puella Germ.
c Epist. hac re excu Mogunt. anno 40.

QVÆSTIO XXII.

An magicis artibus opera dæmonum sexus mutari queat?

NOn ago de membrorum ablatione (de qua iam dictum) sed de ipsa sexus virilis in fœmineum, aut fœminei in virilem commutatione, quã naturalem ex medicis huius sæculi fatetur *Cosmocrit. 1.* Gemma. *Factos ex mulieribus viros multos legimus* Hippocrates *libr. 6. Epidem. p. 8.* scribit Abderis Phætusam vxorem Pithei, partui vicinam, misso in exilium marito, aliquot mensibus cessante fluxu menstruorũ, cunctis in mẽbris magnos perpessã dolores, corporis habitu in virũ mutatã: Nam corpus ei virile factum, σῶμα ἀνδρῶδη, hispidam totam factam, barbam emisisse, & vocem asperiorem redditam: idémque apud Chasios accidisse Anamisiæ vxori Gorgippi, T. Liuius *l. 42. de Spoletana* muliere idem refert, Belli Punici II. tempore Plin. *l. 7. c. 4. Ex fœminis* (inquit) *mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussúque auspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusa fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, vxorémque duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Aphrica vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cossitium ciuem Tisdritanum, viuebátque cùm proderem hæc.*] hæc ille. A. Gellius *lib. 9. Noct. c. 4. Libitum tamen est* (inquit) *in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus, vir in temporibus ætatis suæ, ingenij dignitatisque gratia, auctoritate magna præditus, non audisse, neque legisse, sed scire sese atque vidisse in libr. Nat. Hist. VIII. scripsit, quæ infra posui ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profectò faciunt, vt neq; respuenda, neq; ridenda sit notissima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena.*] Hæc Gellius subdens superiora illa Plinij verba. Quibus verbis quod dicit, *miraculosum hoc*, voce vsus est latè sumpta pro eò quod rarum & admirandũ. de Cæneo & Tiresia legendus Ouidius in Metam. quid opus fabulis vbi suppetunt historiæ? D. Aug. *vii. c. l. 3. de Ciuit. Dei.* memorat ex Gentilium scriptis, & mulieres homines, & gallinas in masculinum sexum fuisse conuersas. de auibus mox idem ex Ausonio confirmabo: de hominibus pergamus asserere. Ad tempora propinquiora nobis venio. Iouiã. Pontanus *in Histor. Neapolitana* narrat Caietę mulierem piscatori cuidam annis quatuordecim nuptam in virum migrasse: & aliam, cui nomen Æmilia, nuptam Antonio Spensæ ciui Ebulano post annum nuptiarum XII. in virum mutatam, soluto matrimonio, vxorem duxisse & liberos procreasse. addit idem, aliã fœminam, cum marito filium vnum peperisse, subitò exorta virilitate, marito iam non fœminam relicto alteram duxisse, è qua liberos genuerit. nonnulla de pluribus consimilia narrauit Coccius Sabellicus [d]: quibus omissis duo ponam quæ nostris temporibus Hispania dedit, & conscripta fuere fidelissimè ab Ant. Torquemada [e] patrio idiomate. Amatus Lusitanus [f] auctor est in oppido Ezgueyra Lusitaniæ, distante à Conymbrica nouem leucis, vixisse quendam virum Nobilé, cui filia erat vocata Maria Pacheco, quæ cùm eius iam ætatis esse inciperet, qua fœminis mẽstrui fluores inchoantur, loco liquidi humoris, erupit ei è locis (si intùs absconditum latuerat,) vel aliter

d Sabellic. l. 9. Exemplor.
e Dial. 1.
f Centu. 2. curat. 39.

natum foràs prodiït virile membrum: sicque ex
puella, subitò adolescens ephebus apparuit. cum se-
xu vestitum virilem, nomen quoque assumpsit
Manuelis Pachecì, nauim conscendit, in Indiam
profectus reb. fortiter gestis, strennui militis exi-
stimationem, opésque magnas comparauit. in pa-
triam rediens, vxorem nobilem duxit. de liberis
mentionem subdit Amatus nullam: sed, ait, illum
imberbem permansisse, facie in femineam decli-
nante; quæ sunt indicia non perfectæ virilitatis.
Vltimo loco subdit Torquemada, se ab amico vi-
ro magnę auctoritatis & fidei pleno accepisse;
non procul ab vrbe Beneuentana Hispaniæ, vxo-
rem rustici cuiusdam fortunę mediæ, quæ quòd
sterilis esset, minùs à marito benignè habebatur;
pertæsam malæ tractationis, quadam nocte aufu-
gisse sūpto vestitu famuli domestici; sic ornata, vi-
rúq; mētita variis in locis operâ seruili vitā susten-
tauit: post aliquod tempus, siue quòd calor in ea
naturalis tam efficax foret, siue quòd imaginatio,
nata & confirmata continuo habitu & ministerio
virili, eam efficacitatem nacta sit; certè ipsa se in
virum mutatam deprehendit. statuit ergo, quæ
diu fuerat vxor, maritum agere. feminam sibi ma-
trimonio copulat. diu res latuit illo non audente
cuiquam rem narrare: donec quidam, ei prius o-
ptimè notus cernens tam similem esse facie vxori
profugæ rustici illius, interrogauit num fortè fra-
ter esset talis mulieris. huic rem omnem, vti con-
tigerat, narrauit. Sic res in lucem venit. Fulgosus
scribit sequentia [a]; *Neapoli regnante Ferdinando
primo, cùm Ludouicus Guarna Salernitanus ciuis,
quinque filias suscepisset, quarum natu maioribus dua-
bus alteri Francisca, Carola alteri erat nomen, postea-
quam ad quintumdecimum annum peruenerunt, am-
babus genitalia membra in marium morem eruperūt:
mutatoque habitu, pro maribus habiti sunt, Franciscus
& Carolus nuncupati. Item Ebuli, sub eodem rege
puellę, quæ iam quatuor annos viro promissa sponsa
habuerat nomen: quæ nocte primùm viro tradita cum
eo cubuit, siue ex confricatione, siue ob aliam caussam,
quæ ignota sit, effractis membranis, quæ vt mulier vi-
deretur efficiebant, virilia membra prodierunt: do-
múmque reuersa in iudicio dotem repetiuit, in virorum
numero postea habita.*] Hæc præmisi minus vt in-
credibilis videatur Phlegontis [b] narratio. *Virgo
quædam* (inquit) *Smyrnæ nata Philotis nomine cùm
matura viro nuptum tradita esset à parentibus, ma-
sculino enato membro in virum abijt. Quin & Laodi-
ceæ, quæ est in Syria mulier Aeteta nomine, etiamnum
cum marito degens, è femina vir extitit, cui nomen
Aetetus, præside Athenis Macrino, Romę Coss. L.
Lamia & Aeliano vetere.*] & addit Phlegon, Ha-
driani libertus, se hunc vidisse. Michael Montanus
lib. 1. Experimentorum c. 21. testatur suo tempore
Vitriaci fuisse puellam nomine Mariam, quæ cùm
saltaret violentiùs, subitò virilibus erumpentibus,
in virum mutata sit: & ab Episcopo Suessionensi
confirmationis sacramento mutato nomine, Ger-
manus vocari cœperit. Eius postea mento bar-
bam adnatam, diu vixisse ad decrepitam vsque æ-
tatem, vxorem tamen duxisse nunquam. Ille hoc
vehementi imaginationi tribuit: sed addo corpo-
ris constitutionem eò vergentem. Auctor Anti-
mologij scribit, *sibi visum Auscis in Vasconia virum
plusquam sexagenarium, canum, fortem, & hirsutum:
qui ad annum decimumquintum ante puella fuerat,
tandem tamen ex casu ruptis tenuibus ligamentis, pu-
denda erupisse, sexúmque mutasse, cùm ei nunquam*
A *antea menses fluxissent.* ita Laurentius lib. 7. histor.
Anat. q. 8. Et ostendunt medici Galenus lib. de v-
su partium, & lib. de anatomicis administrationi-
bus, Aegineta, Auicenna, Rasis. & reliqui, non ob-
scuram esse rationem, qua id natura det effectum:
conari semper eam, id quod perfectius: mulierem
esse quasi monstrum virum quendam imperfe-
ctum, menstruis retentis diutiùs, fieri vocem ro-
bustiorem, cutem pilo vestiri, reliquum corporis
habitum roborari: nec aliud. Metamorphosim,
hanc deesse; quàm, vt, quæ sunt intus vasa semina-
ria, foris appareant: & id, quod myrtos, nympha,
κλειτορὶς καὶ ὑπόδερμις dicitur, & Ismaëlitis *Abā-
thara* siue *Albandar*: sumpto incremento, & pin-
B gui velamine, cui inuoluitur, effracto, protruditur
in penem, cui persimilis, sed inuoluta priùs fuerat.
expelli autem caloris naturalis vrgentis impetu. Sic
illi: mihi tamen vehemens adhuc suspicio est, non
tam hos ex fœminis ita viros factos, vt fœminæ de-
sierint esse, quàm ad fœmineum sexum, masculinū
accessisse, vt androgyni efficerentur, sexu tamen
hoc posteriore præualente, & ideò pro viris ha-
bitas. Cùm hæc ante multos annos scripsissem, in-
cidi hoc anno 1606. in Historiam Anatomicam
Andr. Laurentij opus accuratum, & gauisus sum
valdè, idem quod mihi doctissimo medico visum
d. q. 8. vbi diligenter ostendit commune illud di-
ctum medicorum, de inuerso viro in muliere lati-
C tante, falsum esse, & vtriusque sexus genitalia non
situ modo, sed etiam numero, formâ, & structurâ
prorsus differre. Et quoad hanc conuersionem ad-
dit: *Sanè portentosum hoc iudico, & vix credibile.
Quod si aliquando contingat, verisimile est in illis v-
triusque sexus adesse genitalia: prima quidem ætate
ob caloris imbecillitatem latentia, quæ tandem per ca-
loris ἐκλάμψεις emicantis, & effulgescentias erumpant.
Aut existimandum est, mulieres esse quasdam, à primo
ortu calidissimas, & ita à natura conformatas, vt earum
clytoris mentula formam referens, ita promineat, vt
quia penis instar distenditur, mòxq; flaccescit, virilem
priapum mentiatur, & rudioribus imponat. Sed & sæ-
pe falluntur obstetrices ob vitiatam genitalium confor-
D mationem, penis scilicet breuioris, & penitius tanquam
in rima reconditi, testiúmque latitantium, vt sexum
vix possint internoscere. Scribit Pineus Lutetiæ anno
1577. in vico S. Dionysij mulierem noctu peperisse fi-
lium, qui festinanter ob virium imbecillitatem bapti-
zatus fuit pro filia, & Ioanna vocata: cum paucis post
diebus pro filio mater primùm, deinde agnouerunt, non
sine magna admiratione, & Ioannem nominarunt.
Facile ergo est rudiori plebeculæ imponere.* Sic Lau-
rentius: qui etiam lib. 8. q. 1. docet à natura non mi-
nus feminæ quàm maris intendi generationem, &
fœminam naturæ erratum ac prolapsionem dice-
E re, id philosopho indignum esse. Omnis siquidem
rerum naturalium perfectio ex fine petenda est: at
fœminam ita formari necessarium fuit, alioqui non
posset species humana conseruari. Sanè eam dicūt
fœminam esse monstrum, mihi semper visi non sa-
tis honorificè de primæ mulieris creatione loqui.
Ideo dicendum, Naturam semper quod perfectius
est intendere. non quia semper virum gignere in-
tendit, sed quia cùm virum intendit, intendit per-
fectissimum gignere: cùm fœminam, hanc quoque
conatur perfectissimam. Sed tamen si illud natura
potuit, quod tot asserunt auctores, putarim, DEO
permittente, caussis naturalibus fretum, etiam posse
vaferrimum illum. Sanè lubens eò retulerim ficta
illa miracula, quæ Diis falsis tribuunt Gentiles.

[a] l. 1. Exēp. cap. 6.

[b] lib. 1. de Mirabilib. & longæu.

Phlegon de Lapitha Cæneo idem narrat quod Ouidius.de pluribus scribit Anton. Liberalis *ex lib. 2. Alteratorum Nicandri*: Hypermnestram venditam pro muliere inuenisse pretium: postea in virum mutatam dono Deorum. Siproetam Cretensem factam virum, cùm Mineruam vidisset lauantem. Galateæ filiam falsò vocatam Leucippú, quæ Leucippe dicenda erat, sexu mutato suppositum nomen meruisse, beneficio Latonæ Phæstiæ concl.2 *Impossibile crediderim naturæ & dæmoni de viro fœminam facere*, qui conatus irritus Neroni Magiæ addictissimo in Sporo fuit. Hîc opus est nimiâ retractione partium perfectarum, in locos fœmineos. Nec assequi possum, quo sic natura modo degeneret. Scio de Tyresiâ pręter fabulas, etiã Phlegontem id narrasse a, & Anton. Liberalem satis ambiguè loqui de Siproetâ: vt vix scias ex quo in quem sexum demigrauit. Ausonii quoque epigram. *c. lib. 1.* si totum diligenter legas, animaduertes de virili sexu in fœmineum degenerante locutum, his verbis;

Fœmineam in speciem conuertit masculus ales,
Pauáque de pauo constitit ante oculos:
Nec satis antiquum, quod Campano in Beneuento
Vnus epheborum virgo repente fuit.

Ait ex puello puellam, & ex pauo pauam factam. Sed non credo, vel saltem credo ægerrimè: dixerim potius vtrumque eis sexum infuisse, occultatum vnum, manifestatum alterum. quod ad leporem etiam refero, & ad hyænam, de qua canit, Ouid. *Alternare vices; & quæ modo fœmina tergo Passa marem, nunc esse marem miremur hyænam.* Sane illam vtroque sexu præditam Plinius tradidit lib.8. ni fallor.

a l. 2. de mirabilib. ... ua de re ... stin. ad Quæstion. ... rtodox. ... ucianus de astro... g. & Di... ym. in o... yss.

QVÆSTIO XXIII.

An possit dæmon seni iuuentam reddere?

VT qui senex est, non fuerit & desierit esse iuuenis: vel, ne, quam decurrit ætatem, non decurrerit, id nullâ vi vel potestate perficiatur. Quis enim quod factum, maximè successiuâ elapsum actione, id reddat infectum? Verùm vt, qui defectâ iam & decrepitâ curuatur ætate, vires resumat & habitum nitorémque iuuenilem, mutentur cani in colorem meliorem, frigus in teporem, torpor in agilitatem, ceteráque corpus recipiat, quæ senium abstulerat; déque mala (quod ait quidam) merce fiat bona; non equidem audeo definire V. Dæmon possit, si Deus permittat? Non mihi planè de nihilo videtur, quod poetæ memorant, & de ariete in agnum, de Bacchi nutricibus repuerascentibus scripsit Aeschylus, de Iasone à Medæâ recocto, scribunt Pherecydes, Simonides, & Lycophron, déque ipso Iasonis patre Æsone Græcus auctor Redituum, & Latinus Transformationum poëta Naso. In quibus tamen illa narratio perspicuè falsa & naturæ repugnans; omni educto per vulnus sanguine, & nouo suffecto id contigisse. Sic enim faciatur priùs mortuum, & postea suscitatum viuentis corpus: quod soli Omnipotentiæ Dei reseruatum. Cetera fortassis contingere potuerũt, quæ cecinit b, potato succo salutari.

. . . Barba comaque.
Canitie positâ nigrum rapuere colorem,
Pulsa fugit macies, abeunt pallorque situsque,
Adiectóque caua supplentur corpore ruga,
Membraque luxuriant. Aeson miratur, & olim
Ante quater denos hunc se reminiscitur annos.

b Ouid. 7. ... etam.

Fatentur omnes, neque id sine perfidia negari potest, iuuentam aquilæ renouari. testatur Hymnographus diuinus c: *Renouabitur vt aquila iuuentus tua.* renouari fatentur omnes, licet quo id modo contingat, nostris & Hebræis non conueniat d. Eodem pertinet illud Isaiæ e: *Qui autem sperant in Domino, mutabũt fortitudinem, assument pennas, sicut aquila.* Præstat idem vilibus & abiectis natura serpentibus (quod omnes fatentur) vt cum tenui illa sua leberide senectutem exuant, & induant iuuentutem: cur homini omnem huius beneficij spem Hebe nouerca præsciderit? scilicet, absumpta vis omnis per asini baiuli imprudentiam; qui pharmacum adeò salutare, à Ioue missum hominibus, serpenti permisit ebibendum f. Cur naturalia quædam remedia nequeant inueniri tantæ efficaciæ? multa sanè latent nondum inuenta, quàm hominibus ignota, tam dæmonibus cognita. Humidum radicale restaurari, natiua illa nimia senectutis ariditas temperari, corrupto succus melior sufficí, ceteráque deperdita, & ad hanc commutationem requisita, suppleri ad tempus, naturæ legi nihil repugnat. Sed nec impossibile, capillorum colorem mutari; cùm & coruos candidos visos multi tradiderint g. Denique Metamorphosim, quam nunc defendimus, confirmant non pauci locupletes testes. Duo legas exempla apud Torquemadam h, Anno 1531. Tarenti fuisse centenarium senem capularem, qui pilis, cute, vnguibus & situ atque squallore ætatis decidentibus, & in melioris ætatis omnia mutatis, de sene iuuenis prodierit, & quinquaginta post annis superuixerit. In Castella quoque Rioiâ alteri cuidam viro similem obtigisse sortem, idque vulgi fama notissimum fuisse, & ab Ammira Castellæ sedulò exploratum. Monuedrum regni Valentini oppidum est (olim Saguntus) hîc se viuo scribit Valescus Tarentãsius i, fuisse monialium Abbatissam; cui iam silicernio, subitò menstruis fluoribus renouatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, mammæ pendulæ atque pannosæ ad instar virgunculæ sororiarunt: sic denique se vultu, facie, totoque corporis habitu iuuenculam exhibuisse, vt rei nouitate percussa, præ verecundia, se cunctorum oculis subtrahere niteretur. Quid multa? Lusitanicæ historiæ recentiores scriptores, fidei probatissimæ k, commemorant longa narratione & certa, cuidam Indo Nobili, annorum quibus vixit trecentorum & quadraginta spacio, iuuentæ florem ter exaruisse, & ter refloruisse. Nec desunt, qui in eodem orbe nouo quandam insulam repertam testentur l: Bonicam nomine; in qua fons scaturiat, cuius aqua, vino preciosior, pota senium cum iuuenta commutet: quamuis de simili in Lucayâ fonte narrationem ortam ex regionis situ salubriore non immeritò coniiciat Pet. Chieza *p. 2. hist. Peruu. c. 41.* verùm siue in Bonica, siue in Lucaya, siue vtrobique talis fons manat, facilè video, quàm hæc nonnullis incredibilia videantur: sed illi cogitent: huiusmodi narrationibus, à quibus rectæ philosophię ratio non abhorreat, quia ipse nihil tale videris, fidem detrahere; singularis esse proteruiæ & impudentiæ: qui verò quid vbique gestum fuerit, vel non fuerit, id de sua dumtaxat opinione aut assensione decernũt, insaniæ assidere.

Instet quis ex aduerso, certam humanæ vitæ periodum à Deo præfixam: hanc naturaliter non posse prorogari vltra annum saltem CXX. vt obstruat Dei verbis m: *Eruntque dies hominum*

c Psa. 102. v. 5.
d D. Aug. ibi, & R. Sahadiæ ibid.
e c. 40. v. vlt.
f lege Pierium l. 14. Hieroglyph.
g Herod. l. 4. & Heraclides in Politiis.
h Dialog. 1. Horti floridi.
i l. 6. Philonii c. 12.
k Ferdin. Castanneda li lib. 8. Pet. Maffeius hist. Indicæ li. 11.
l post Cardanum, Langius epist. medic. 79.
m Gen. 6. v. 3.

centum viginti annorum. Ideoque Mosen dixisse a, *centum viginti annorum sum hodie: non possum vltra ingredi & egredi.* Confirmari id ratione numericâ, quia numerum hunc conficiunt tres quadragenarij, hoc est quaternarius denariorum triplicatus, & sic totum cum toto coalescens omnem absumit perfectionem, ternarium nempe, quaternarium & denarium. Hoc argumentum facilè diluitur, quia à Deo præstituta non omnibus hominibus vna eademque, sed sua cuique peculiaris vitæ periodus: & his quidem spacium vitæ ipsâ hac Metamorphosi sic extensum; hanc nō posse naturaliter prorogari nisi Deo permittente. Si permittat, posse vltra annos etiam centum viginti; quos constat multos superasse. Verba autem illa Dei, non de omnis æui hominibus prolata fuere, sed tantùm de tunc superstitibus, quibus hic terminus pœnitentiæ ante diluuium futurum datus b. Nec Moses illic asserit vltrà se viuere non posse, sed tātùm, adeò magnæ multitudinis gubernationi senio fieri imparem sese, ac minùs idoneum. Argumentum illud ex numeris desumptum, mirè placuit Fran. Valesio c, adeò vt fusissimè illud prosequendum sibi existimarit: reuerâ tamen friuolum est, ac nullius momenti. nihil enim ex numeris in humanam complexionem potest influere, nec vita nostra à numeris, sed à causis naturalibus primis secundisque dependet.

Fortius vrget aliud argumentum huiusmodi. Vita humana humido naturali conseruatur, istud semper annis vitæ consumitur, ipsa etiam atteritur alimenti nutritione, quia agendo repatitur: nec alimenti nutritio tantùm potest reparare, quantum senio deperit, ex peritorum sententia medicorū d. Necesse igitur sit, mox à statu ætatis humidum illud, quod totum consumi incipit, refici, & primigeniam indiuidui temperaturam, illa quę veterascebat abolita, restaurari. Quod lubenter illis concedimus. Sed, inquiunt, id nec arte nec natura perfici posse, medici sentiunt e. *Quibus respondeo*, licet medicis ratio humidum radicale restaurandi hactenùs fortè manserit ignota: non inde sequi, illam dæmoni quoque ignotam esse aut impossibilem. quod si illam nouit; cur nequeat, DEO permittente, in praxim deducere, & hac vti scientia? Vrgebis fortè, posset igitur hominem perpetuò in vita tueri, & sic quasi immortalem reddere. quod iactabat ventosus ille Ægyptius, contra quē Galenus scripsit: Verùm occurro; consequentiámq; istā pernego; potest vitam in multos annos extendere: potest ergo in æternum extendere. Quamuis enim longæuus homo, mortalis manet, vt futurus erat etiam ante peccatum: sed quemadmodum tunc solâ Dei voluntate (iuxta quorumdam sententiam) mortem effugisset; ita etiam in argumenti casu, si Deus dæmoni permitteret semper humidum radicale restaurare, homo iste tunc non moreretur, quia tunc eum Deus necessitate moriendi per talem dispensationem eximeret. Deinde si peculiarem dispensationem hanc tollas, dico; quia hoc Deus non videtur permissurus vnquam; tandem post aliquot centenarios annorum, naturalis vis ita in homine deperiret & satisceret, vt nulla remedia naturalia, quibus dæmon vteretur, ad restaurationem tandem prorsus collabescentis corporeæ molis, & naturæ quasi prostratæ, sint suffectura. Sed hoc non nisi post diuturnum valde tempus contingeret; ideò nihil pugnant ista cum iis quæ dixi de prolongandâ, non de æternandâ vita.

a Deuter. 31. v. 2.

b Sic Onkelus Hierony. & Chrys. in d. v. 3. & D. Aug. l. 15. de ciuit. Dei c. 24. quorū sententia verior, quam Philonis, Iosephi & sequaciū.

c de sacra philosophia c. 7.

d vide Fr. Valesium d. loco.

e Galen. li. de marasmo. Langius epist. medicin. 79.

A ta. Vt autem videatis huius consequentiæ vitium, cogitate arborem illam vitæ, siue vt Hebræi vocant *lignum vitarum* f quòd vitam in flore iuuentutis produceret esu suo in tempus multarum nūc vitarum longissimarum, ad aliquot etiam annorum millia; hanc illi vim fuisse naturalem, meritò dixerunt grauissimi scriptores g; quia illam post hominis peccatum retinuit; vt patet ex Gen. 3. v. 22. vbi Deus paradisum munit, ne Adam eum iterum ingrediatur, & de ligno vitæ sumens, viueret in æternum. Attamen iidem Doctores docuerunt, non propterea hanc arborem potuisse hominem semper à morte præseruare.

Hæc dicta duntaxat, vt ostendatur vitium illius consecutionis potest vitam prorogare ad tempus longum, ergo posset in æternum. Nam qui lignum B vitæ concedunt vitam identidem prolongare potuisse: non tamen concedunt idcirco potuisse eam æternare. Nec quisquam eis hoc nomine litem mouit. Ceterum quæ vis fructus illius fuerit, & an illud *in æternum*, Gen. 3. v. 22. sit accipiendum verè de perpetua vita, an de longissima ætate; viri huius ætatis valdè docti dissentiunt; sequor eos, qui de æterna vita, mortem prorsus excludente, acceperunt. *lege Pererium lib. 5. in Gen. quæst. 3. & Bellarminum Cardinalem tom. 3. controuers. 1. lib. 1. cap. 19.*

QVÆSTIO XXIIII.

C *Quid magia, vel dæmon, possit circa animam corpori iunctam, idque informantem?*

CVm Animæ potestates tres sint; iam diximus quid possit circa vegetatiuam, & etiam circa sensitiuam, quoad sensus exteriores; nimirum PRIMO, posse visum, auditum & reliquos sensus decipere, vt exemplis infinitis comprobatum ab aliis h. SECVNDO. Interno sensu dæmon vtitur vt instrumento, quo aliquid attentat vel molitur in potentias animæ. Nam potest quadruplicem sensus interni functionem decipere turbata phantasia. Communis enim sententia Theologorum est; non posse ab angelis nouæ speciei impressione imagi- D nationem seu phantasiam immutari; & ideò illos non posse efficere, vt qui à natiuitate nunquam vidit, rectè de rerum coloribus imaginetur i: sed benè posse angelos corpus aliquod phantasticum formare, & illud oculis obiicere, & sic speciem ingerere, vel ex speciebus rerum quas homo verè aliquando vidit, iis per imaginationem commistis & confusis, species rerum effingere, quas homo nunquam vidit; v. g. chymeræ, vt conflatæ ex capra, leone & dracone, vel montis argentei, ex monte & argento: vel etiam concitatis in corpore motionibus atque affectionibus, vnde phantasiæ contingat voluere læta vel tristia, quæ nec vidit, nec vnquam fuere: vel, sicut in amentib. & phreneticis E est cernere, ex humorum perturbatione varias eorum phantasiæ species obuersari; sic potest dæmon eorundem humorum inæquali commixtione & agitatione, assumendo & adducendo vapores instituto suo accommodatos, efficere, vt quales ipse vult imaginationes homo retractet, eaque se videre & audire iudicet, quæ reuera nec oculis nec auribus vnquam hausit. hinc manant tot falsæ apparitiones, reuelationes, & exstases, vt docuere D. Augustin. *lib. de cura pro mort. cap. 12.* Victoria *relect. de Magia numer. 35. vers. ad secundum respondetur*, & Ioseph. Anglez. d. q. . dub. 5. &

f Gen. 2. v. 9.

g Strabus & Hugo Victorin. in Genes. & D. Tho. 1. p. q. 97. a. 4. Scot. in 2. d. 19. q. 1. Duran ibid. a. 1. Caieta. ad d. a. 1. lr. & Perer. in Gen. l. 5. q. 4.

h Gutlh. Paris. p. vl. de vniuer. c. 22. Anglez. in 2. d. 8. q. 3. dub. 4. Remig. li. 3. dæmonolat. c. 11.

i D. Tho. 1. p. q. 111. a. 3.

P. Molina. *ad d. D. Thom. ar. 3.* Solent huiusmodi vires herbis inesse (si vera botanographi) Mathiolus enim *in d. nuncupatoria* sic scribit; *Achemenidon plantam colore electri, sine folio, nasci in Tardistylis India meminit Democritus; cuius radice in pastillos digesta, indéque ex vino pota, noxij per cruciatus noctu confitentur omnia, per vanas numinum imaginationes. Adamantida Armenia Cappadocia alumnam; qua leonibus admota, resupinari illos ilicò laxo hiatu: nominis causam habere aiunt, quod adamantis modo conteri nequeat. Ophiusam in Elephantina Æthiopia etiam nasci tradunt, liuidam & horribili aspectu, qua pota terrorem minásque serpentium obseruari, ita vt mortem sibi eo metu consciscant, qui biberint: ob idque cogi sacrilegos eam bibere: aduersari tamen ei palmeum vinum. Potamantim ad Indum fluuium inueniri narrant, qua pota lymphari homines obseruantibus miraculis: Manicum Solanum (vt Dioscorides est auctor) varias facere species, imaginésque non iniucundas obuersari, si eius radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Libano Syria nasci, qua deuorata futura præsagiant homines. In Bactris, & circa Boristenem planta prouenit, Gelotophyllis dicta; quæ si cum vino & myrrha bibatur, varias dicunt obseruari species, ridendique finem non fieri, nisi potis ex palmeo vino pineis nucleis, pipere & melle additis. Oenotheta (Cratæuas auctor est) omnium animalium feritates domat, collo adalligata, vel iugo suspensa. Parthos ab Antonio fugatos scribit Appianus Alexandrinus, cùm fame premerentur in quandam herbam incidisse; quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiscerentur, aut intelligerent, nisi quod lapides continuò effoderent; quasi quidpiam magni operis facturi, & sic debacchati, bilem demum euomentes, interirent.*] quæ palam est, phantasia læsa contigisse.

TERTIO potest diabolus, & facit quotidiè, spiritus & humores organorum commouere, & sensus interni, & concupiscibilis atque irascibilis facultatis organa turbare, motis simul corporeis membris: ita vt hinc oriantur variorum vitiorum cogitationes, quod non facit quidem immittendo imaginationi speciem nouam, nec etiam vnâ cum sensu efficiendo ipsam cogitationem, sed tantummodò (vt dixi) facit ipsam potentiam concurrere cum specie obiecti, & sic suggerit simulacra, quibus voluptatum memoria suscitetur, membra quoque generationis & semina irritando prouocat, vt docet Magus ille Marcus apud Psellum a. Cúmque sensitiuus hic appetitus libertate careat, & coactione quadam in obiectum suum compellatur; potest veterator eum necessariò in malum aliquem actum impellere, adeò vt nequeat appetitus sensitiuus illud obiectum non appetere. Verùm motus huiusmodi peccati omnis est expers; &, quando voluntas fortiter renititur, maioris meriti & mercedis occasio, nobis gignitur. Quod diligenter notandum ne quem fallant Godelmannus, Danæus, & alij hæretici, hos motus concupiscentiæ, peccato ascribentes, & proinde, quod absurdissimum, hominem nolentem ac renitentem peccato inuoluentes. sed hi sunt fructus errorum de libero arbitrio negato, & naturâ Originarij peccati malè intellectâ.

a li. de dæmonib.

Godelmann. lib. .. de lam. vlt. n. 35. Danæus. l. .. Æthicæ Christ. c. 7. Luther., Caluin. Muscul. Selneccer. in Genes. 4.

QVARTO Potest dæmon memoriam iuuare, eius organum adaptando vt faciliùs recipiat, & firmiùs species retineat; vel motu locali noxia repellendo, vel iuuantia applicando. Eandem potest mons contrariis plurimum debilitare, & tollere, vt fecit Theodas in vita Barlaam & Iosaphat apud

A Damascen. talem puto fuisse memoriam Athalidæ apud Laërtium, *lib. 8. in vita Pythagor.* talem Apollonij Tyanæi, quam laudat Suidas: talem obliuionem illius clerici Germani apud Fulgosum *lib. 1. Exempl. ca. 6.*

Alia longè obliuio Simonis Thuruaij Angli, quę ex iusta Dei punitione profluxit. Hic cùm esset Dialecticus acutissimus, & artium liberalium Parisiis professor magni nominis, plenior scientiâ quę inflat, quàm caritate quæ ædificat: temerè in scholis & palàm non veritus est iactitare, se scire totam CHRISTI legem, ac improbando eam posse annihilare; sed ita subitâ obliuione percussus fuit, vt primarum litterarum oblitus, nec Dominicā orationem pronunciare, nec alphabetum legere sciret.

B Nicolaus Dunelmensis, dum adhuc adolescens esset, vidit eum litteras à filio proprio doceri; *qui mihi professo (ait Matth. Paris. l. 7. Hist. Angl. hac scribens olim narrauit.* cōtigere hæc circa annum 1201. Trithemius malè vocat Simonem de Tornaco. fuit. n. Anglus Cornubiensis, cuius etiam mentio apud Polydorum *l. 15. Angel. Hist.* Sic obliuionē fortè Deus immissione quadam per Angelum malum induxit: memoriam quoq; (vt dixi) iuuare posset Panurgus, remediis naturalibus, vt medicus; suggerendo, vi choragus, artificio & præceptis, vt ætate nostra, qui citra superstitionem, memoriæ quandam artem professi. exstant multorū libelli, in his obscu-

C rus indoctis, sed non sine sale & acumine, *Thamus* Alexandri Dicsoni Arelij, quem non eodem genio defendit contra morsus Cantabrigienses Heius Scepsius, in lucem edidere Lugdunobataui.

QVINTO potest intellectum subtiliorem & meliorem, quoad functiones ingenij & iudicij reddere, per commodiores organi dispositiones, humoribus videlicet densioribus motu locali dispulsis, vel agentium naturalium adhibitis medicamētis, vel spiritus sensitiuis expurgatis, & ad organa dictorum modorum altero attractis, aut sanguinis defecatione iisdem spiritibus multiplicatis. Quo enim plures, meliores, purgatioresque sunt spiri-

D tus, & quo meliora ac expeditiora impedimentis sunt interni sensus organa; hoc intellectio expeditior atque fælicior nascatur necesse est. Sed Angelorum bonorum hæc quasi propria sunt munia: mali isti dæmones potiùs humorum densitate, spirituúmque paucitate, imbecillitate atque impuritate tenebras mentibus amant humanis offundere. Suis etiam tribuunt mala pharmaca, quibus à recta mente homines deiiciant, vt per se non rarò præstant in iis quos obsedēre c. Seducunt etiam prauis suggestionibus, suadendo varia perperam; modo illicitum esse, quod reuera li-

E cet; modò graue peccatum esse, quod dumtaxat veniale est, vt sic scrupulis torqueant: modò inculcant iusta esse, quæ contra fas & iura sunt; vel contemnanda dicunt & leuia, quæ lethalia & vehementiùs formidanda, vt sic conscientias reddant laxas atque licentiosas.

c Marci. 5. Matth. 8.

Petes fortè, an ergo queat dæmon artes atque scientias aliquas docere? nihil dubitandum posse, si velit & sinatur à Deo; per locutionem nempe & manifestationem sui conceptûs, non tantùm, si in forma visili appareat & homini loquatur, quod nō negat D. Thomas d; sed etiam interna locutione & suggestione intellectu illustrato. nō. n. video, cur hæc illuminatio, quæ in malū finē tendit dæmoni sit adimenda; cùm hæc cognitio non referatur in

d 2. 2. q. 96. ar. 1.

Deum

Deũ nec cũ vlla mentis vera fiat purgatione. quare vtrum dicẽda sit illuminatio, an illusio, an quo alia indigetãda nomine, vt v.g. nuda veritatis manifestatio: sanè quæstio de nomine futura est. In vita S. Nortberti idiotam quendam, sacræ scripturæ subitò peritissimum reddidit. *cap. 27. Surius. 6. Iun.* Hodie scimus multos anabaptistas sumptione potus vel cibi scripturæ magnam partem; eam nempe quam recipiunt, & erroribus suis firmandis putant oportunam; ediscere. quis docet nisi Diabolus? scriptum etiam reliquit Ioann. Miderius [a], idẽ de initiatione Lamiarum: apud quem hæc vnius exstat confessio: *Infantibus nondum baptizatis insidiamur, vel etiam baptizatis, præsertim si signo crucis non muniuntur, & orationibus: hos in cunabulis, vel ad latera iacentes parentum, ceremoniis nostris occidimus: quos, postquam putantur oppressi esse; vel aliunde mortui: de tumulis clàm furto recipimus, in caldari decoquimus, quousque euulsis ossibus tota ferè caro efficiatur sorbilis & potabilis. De solidiore huius materia vnguentum facimus nostris voluntatibus, & artibus, ac transmutationibus accommodatum: de liquidiori verò humore flascum aut vtrem replemus, de quo is qui potatus fuerit, additis paucis ceremoniis: statim conscius efficitur, & magister nostræ sectæ.*] Hæc confessio, mulieris; subiungitur alia, viri huic conformis, & addens scelestæ initiationis & promotionis ad Tartareum magisterium alia ritualia: *Ordo* inquit, *talis est, quo etiam seductus sum. Oportet primò cum Dominica die antequam aqua benedicta consecratur, Ecclesiam introire, mox futurum discipulum cùm magistris: & ibidem abnegare coram eis CHRISTVM, eius fidem, baptisma & vniuersalem Ecclesiam. Deinde homagium præstare Magisterulo, id est paruo magistro (ita enim Dæmonem, & non aliter vocant) postremò de vtre bibit supradicto: quo facto statim se in interioribus sentit imaginem nostræ artis concipere, & retinere, ac principales ritus huius sectæ. In hunc modum seductus sum, & vxor mea &c.*] In his verbis vides doctrinam illam potu præberi: sed fallebatur homo idiota, dũ putabat nouã imaginem efformari immediatè in mente, qua generatim omnia illi exhiberentur ad artem illa pertinentia: Neque enim id dæmoni possibile, neque talis cognitionis, intellectus magi capax erat. Sed interna quadam suggestione velocissima hæc suggerebantur, cuius velocitatem cùm non perciperet magus, putabat simul se & in instanti didicisse, quæ successiuè & in tempore breuissimo acceperat. Sic etiam potest in aëre velocissimè formatis simulacris, ea phantasiæ nostræ ita spectanda proponere; vt quasi in speculo mens nostra vno intuitu cuncta conspicere, sicque illustrari sibi homo intrinsecùs videatur. hoc nimirum stratagemate antiquus serpens, primum Ordinis nostri parentem, Ignatium conatus fuit fallere, sed frustrà. adscribam rem totam verbis Ribadeneiræ [b], *perturbabat tamen visionum, quas inter studia percipiebat,* (de studiis Grammaticalibus loquitur) *tum magnitudo, tum crebritas. nam cùm nominum & verborum memoriæ mandari inflexiones vellet; tanta intelligentiarum diuinarum copia in eius animum influebat, vt noui ediscere nihil posset: & si quid esset antea memoriæ traditum, id totum facilè effluereт: neque omni studio animiq; contentione poterat, aut arcere appropinquantes, aut ingressas huiusmodi cogitationes abigere: cuius rei nouitate perculsus, quid hoc est, inquit, rei? cùm orамus, cùm confitemur & supersubstantialem panem accipimus, cùm vigilamus, cùm nos verberibus cædimus, cùm spiritualia omnia ac diuina munera obimus, neque ita frequẽtes, neq; tã magnæ, ita neq; vehemẽtes se nobis illustrationes offerunt: cum puerilia agimus, & de Deo, propter Deum, non cogitamus: tum speciosæ nostræ menti imagines, & cælestes illustrationes occurrũt? agnosco, agnosco importunissimi hostis calliditatem, agnosco veteratoris dolos & astutias. &c.*] Nactus iste animũ Ignatii ad cælestium rerum sensa concipiẽda longo iam vsu promptum, & agilem, & præsagiens, si Ignatii doctrina ad pietatem accederet maius sibi malum imminere, conatus fuit, hac melioris doctrinæ ostentatione, tum illi laborem litteralium rudimentorum irritum facere, *eo maximè tempore* (vt ait Maffeius [c]) *crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens, scripturæ sacræ mysteria.*] Si hæc potuit, in rebus sanctissimis, & homine fide ac caritate in Deum illustri, quanto faciliùs infidelium animis rerũ profanarum falsarúmque scientiam suggessisse credẽdus? Chrysanthius Sardianus, Pontifex & magus, tempore Iuliani Apostatæ, filium habuit, qui cùm nec versificatoriam artem, nec Grammaticæ partem aliam calleret, solo aspectu Solis, cõtra Christianos oracula fundebat [d]: eodem afflati Numine Sumano, varii Pastores ouium subitò poëtæ exstitere, vt Euages [e], Thynicus [f], & alii: Amphiaraus quoque sic vates factus [g], & anus Pindari hymnum edocta [h], & Sosipatra, quæcumque alibi ea absente gesta, poetarum, philosophorum & oratorũ scripta omnia à dæmonib. incubis edocta illi in specie senum pellitorum cohabitantium [i].

[a Formicarij lib. 5.] [b l. 1. c. 14.] [c li. 1. c. 16.] [d Eunapius in Crysanth.] [e Suida teste.] [f teste Socrate apud Platonem.] [g Pausan. in Corinthia.] [h idẽ in Bœot.] [i Eunapius in Aedesio.]

Sic diuinitatis simiolus conatur θεοδιδακτὸς & ipse facere. Sed hæc quam ipse infundit scientia vt plurimum dignoscitur, quia nõ est permanens nec ea cùm lubet homo vt lubet vtitur, sed tantùm per modum afflati vel exstatij certis locis, temporibus aut causis. Contra quam Deus infundit semper & vbique prompta est, vt patet de Salomone 3. Reg. de Apostolis, in Actis: de Beselcele Ex. 35. de illo apud D. Hieron. epist. 4. ad Dom. & libro 2. de Abbate Ioachim, qui ex ianitore, illiterato & idiota vino quodam ab Angelo allato & hausto, subitò non propheta tantùm, sed & subtilis disputator, & Theologus eruditus statim emersit, vt narrat Laonicus Calchondilas libro 6. de rebus Turcicis. Distinguendi verò à θεοδιδάκτοις sunt αὐτοδιδάκτοι, qui non infusione, sed labore suo eruditionem comparant, vt Dialectica. D. Augustinus, libro 4. confess. & Theologiæ 5. Athanasius, teste Nicephoro libro hist. capitulo 44.

Sed doctrinæ à Diabolo acceptę superiora illa sunt exempla.

Hoc anno 1600, mense Martio. Toleti lata per fidei Inquisitores sententia, cuiusdam Roman Ramirez ossa cum statua combusta fuere, qui in reatu & carcere obierat: huic inter cetera imputabantur accepta à dæmone medicinæ peritia. Quoniam verò multa in hoc facinoroso magica concurrere, ideò fiscalis accusationem fide bona ex Hispanico sermone in Latinum transferre non grauabor. Postquam ergo narrasset eum tam semel accusatum, abiurasse errorem Machometanum, addit relapsum (vt fex illa consueuit) & rediisse ad vomitum: seruasse ritus & ceremonias Machometi, multis annis ieiunasse magnum ieiunium quod vocant *del Romadan*, præmissis *cærimon.*

ꝛ zala, lauando totum corpus, induendo indusium mundum, recitando *azoras* (hoc est preces) eius sectæ, versa facie ad *alquibla* (hoc A
est solem orientem) eleuando & demittendo caput, & se ad terram vsq; inclinando, & extendendo supinas in cælum palmas cū diceret *Alaquenir* (h. Deus est magnus) & surgentē ante diē ad celebrandū ieiuniū *Zahor*, eo absoluto seruasse & celebrasse solenniter Pascha ipsius *Romadā* per tres dies: abstinēdo omni labore & opere seruili, præsertū primo die, induēdo indusiū mundū, faciendo dictum *guadoc & zala* cum aliis multis ritibus & ceremoniis Machometismi. Et quod addens delictum delicto, & culpam culpæ, ad opus & finem malum, à multis iam annis pactum & fœdus iniuisset cum dæmone expressum, eo adorato, & facto homagio, & anima illi dicatâ, eâ lege vt dæmon ei adesset fauore, ope, consilio, quotiescunq; aliquâ in re indigeret, & peteret: & ideò petiisse, & à dæmone obtinuisse notitiā peritiámque sanādi multas secretas & occultas ægritudines herbis, suffumigationibus & incantamentis superstitiosis, quibus de facto non paucos sanitati restituisset. Itē persuasisse se multæ lectionis esse, & in sacris ac profanis historiis apprimè versatum: & valere plurimùm memoriâ, cùm sit imperitus planè legendi ac scribendi. Quare solitum lucri gratiâ & ex professo aliis de memoriâ præfatas historias ad verbum perinde recitare, ac si librum coram se explicatum legisset; facientem hæc ope dæmonis; & sic non paruam vim pecuniæ ab auditoribus receptā coaceruasse. Cúmque quidam eum interrogasset, qua ratione tam fidam memoriam adeptus esset; respondisse, quendam sibi magnâ necessitate coniunctum, peritissimum naturæ herbarum, qui habebat familiarem dæmonem, potum nescio quem dedisse: quinetiam hunc eundem cùm semel vellet Cæsaraugustam, quindecim inde leucis distantem, proficisci, facta coniuratione; quam dicunt, *de bon y varon*, subitò comparuisse equum, quem ambo conscendentes; minimo spacio temporis, ad vrbis portas peruenere, & ibi equo; sed priùs frenum ademisse; derelicto, curasse negotia quorum causà eò profecti erant, & reuersos ad portam equo frenum iterum iniecisse, & momentò ferè domū relatos. Item, cùm quædam mulier se ad lectum conferens (in oppido Deza id accidit) irata fortè, dæmoni commendasset, & à nescio quo ablata subitò non comparuisset, maritus Ramirem accessit opem postulans, hic respondit, animum ne despondeeret, se illi vxorem ejus restiturum. Dedit simul epistolam, & iussit vt certum ad locum inter vineta se conferret, & ibi facto circulo, in medio circuli consisteret. at quando audiret turbam hominū pertranseuntē, etsi nullū videret, interrogaret, vbi rex foret? si responderetur illac trāsire tum epistolam ante se in solum abiiceret. fecit ille, quæ iussus, & vxorem recepit, non videns, quis aut quomodo reddidisset. Item solitum addebat fisci procurator edicere multa valdè arcana, & quæ contigerant in locis remotissimis, quę quo tempore indicabat, non poterant ei, nisi vi pacti dæmonici innotuisse. Semel (ait) cùm domo abiret, dixit venturum peregrinum quendam; qui cum quæreret, & peteret, accederet liberaturus filiam eius ab obsidente dæmone. quare vt se statim vocarent. abiit, venit alter, vocatur Ramirez: & sic se gerit in sanando morbo, vt clarissimè appareat, ipsiusmet maleficio dæmonem in ægram antè immissum fuisse. Primò enim nuptiarum die misellam fluxus sanguinis cum animæ deliquio, & cordis oppressione inuaserat. móxque, lipopsychia frequenti durante, cœperat odisse parentes, & maritum, & hunc nec videre, nec cum ipso dormire sustinebat. Aduertere obsessam esse, vocatur sacerdos, diebus octodecim exorcismis & consuetis Catholicæ Ecclesiæ remediis, nititur malum hospitem abigere: tandem vnus dæmon profatur, centum & vnū illi muliebri corpori dæmones immissos, tum tamen ceteris absentibus se solum adesse. cùm itáque Sacerdos solitos Manualis Ecclesiastici exorcismos ingeminaret, eumque adigeret dicere, quo ceteri abiuissēt, respōdit profectos ad oppidū Deza, prædictum Roman Ramirez conuenturos, & quæsituros ab eo, quid fieri à se vellet: nec abituros, donec ipse recedendi licentiam concederet. Tum etiam crudeliùs misellam afflictam fuisse adeò, vt toto die in deliquio permanserit. Cumque Sacerdos iuberet: vt feminam vexare desineret: & eam cum marito, vt vxorem decet, sineret degere, eique redderet iocale preciosum, quod eripuerat, respondit, se adigi à Romano, & habere se iocale, sed reddere non posse. Postea stea cùm parentes aduocassent Roman Ramirezium curandæ filiæ gratia moti dictis dæmonis: confestim vt domum ille ingressus, cæpit mulier mira dicere & agere, clamabat scire se illum aduenisse, & causam aduentus non nescire: eo accedente; vt vidit, iterum deliquio concidit, & ore contorto triduum permansit sine cibo & potu, nō valens quicquam substantiæ vllius traiicere: Magus itáque eam imbuit forti suffumigatione solearum, olei iuniperini, & aliarum rerum, & reuocat à lipopsychiâ, & alloquens obsessorem dicebat, sinas illam, sinas illam, discedes, fuge, nisi velis me suffumigationem iterare. Sed nolente dæmone respondere, iussit omnes exire thalamum, & putans se à nemine exaudiri, quærebatur & expostulabat cum dæmone dicens: cur mihi non respondes? humilior certè fuit paredrus mei aui. quid commerui vt mihi loqui dedigneris? an non sufficit, quod me totum tibi à tam lōgo tempore deuouerim? fac ergo, sopora hanc mulierem: ne quid verborum nostrorum exaudiat. Interea dæmon alius aduenit, cui reus, Benè veneris, quid illic rerum egisti? qui valent vxor, & liberi? Filius (inquit) tuus malè habuit, sed iam extra periculum est: vxor peiùs habuit, iam conualuit: nepotulus adhuc æger est, & periculum, ne moriatur. Tum infert Ramirez, cùm sciant quod fidelem & diuturnam eis seruiuerit seruitutem, & quantum eis obstrictus esset: nec ignorent, se vrgeri debito ducentorum regaliū, pro solutione locati à se horti: æquū esse, vt vicissim sibi gratificentur, & ex obsessę corpore recedant, saltē spacio quindecim dierū, & interea sanā & incolumē relinquāt: vt sic copiosam solutionē mercedis recipiat, & in posterū fama & exstimatio eius crescat, quæ alioquin insignem plagam sit acceptura, nisi exeant. Posse postea iterum eam inuadere, & possidere arbitratu suo. Pollicitum deinde dæmonem id se facturū, eique pariturum. Cùm verò videret Ramirez hoc colloquiū suū ab aliis exauditū, séq. deprehensum tāquā potestatē in dæmonem habens, stomachabúdus ei interminantur se in compedes eū coniecturum, & facturum vt sui memor, nihil tale deinceps auderet. Expulso dæmone, quia non satis

largam

largam mercedem operæ parentes feminæ soluerant, eis minatur fore, vt breui iterum ipsius ope indigeant: & maleficii sortem statim transtulit in maritum feminæ liberatæ, iubétq; dæmonibus vt in eum transeant, eúmque diuexent: fecêre, & diem integrum crudelissimè afflixerunt, iniectis mille imaginationum terriculamentis, & desperationum tentamentis. Quare vocatus iterum, cùm ad eum accessisset; fortiter, inquit contubernalis cum dæmone colluctatus fuisti: & adhibitis suffumigationibus dæmones eiecit: & ex oppido discessit, malè contentus exiguo stipendio. Post abitum deprehendere parentes filiam non modò non esse sanatam; sed peiùs in dies habere: scribunt ergo ad magum eundem, & simul pecuniæ non parũ mittunt, pollicentes maiorẽ summam si feminam persanaret. ille dedignatus venire, dat tabellario materiam alterius suffitûs, & ritũ quo vti deberet discriptũ, addens cùm domũ rediisset, inuenturum illã meliusculè valentẽ, & cum sociab[9] tripudiantẽ: & ita factũ est. cúmq. vxor adhuc nollet cũ marito dormire, suffumigauit eam, addens verba quæ iussus erat, nempe; dæmones exite ab hac feminâ, quia iubet Romam. alioqui ipsum vocabo, & veniet, & vos vi pellet: quia hoc mihi pollicitus fuit. Ad quam coniurationem mulier vehementi clamore edito sana facta libera mansit, & cum marito vixit, vt coniuges solent.] Hæc in actis illis iudiciariis.

6. In voluntatem longè restrictior est magiæ dæmonísque potentia. Nequeunt voluntatẽ mouere aliter, quàm obiecto, tanquam odibili vel amabili, exteriùs proposito: vel excitatis imaginariis visionibus, & cogitationibus; vel allecta & inclinata voluntate, per passiones in parte sensitiua inflammatas quæ quo vehementiores sunt, eo quóque & acriùs inclinant, quasi abripiunt aliquando: nunquam tamen vllam voluntati necessitatem imponũt. Exulare illi iubent arbitrii libertatem, qui peccandi necessitatem vel coactionem vllam admittunt: etiam in iis, qui mortiferis culpis sunt irretiti. homines certè desiissent esse, si liberum arbitrium amisissent. sunt quidem hi Gratia gratum faciente destituti, attamen nec naturali libertate arbitrii, nec communi auxilio Dei sunt orbati. Vnde hæc ergo in peccatum necessitas? peccatum nisi libero consensu non committitur: liber verò consensus arbitrium liberum præsupponit. Vnde fit, vt (si Deus non prohibeat) possit Diabolus, in actum aliquem, vel motionem impellere, quæ motio ex suo genere, si consensus liber adesset, peccatum foret: peccandi tamen necessitatem] nũquam voluntati queat adferre, quia inuito consensum nequit extorquere[a]. Sed nec Deus sinit omnes in tentando vires dæmonem exserere: facítque vt tentator non tentet quantùm posset, sed quantùm humana fert imbecillitas: quam nunquam sufficienti sinit auxilio destitutam: ne in grauissimis quidem peccatoribus, quibus illud cum iustis adhuc est commune, quod Apostolus ad magnum animæ solatium scripsit[b]: non bonis tantùm, sed toti Ecclesiæ Corinthiorum in qua multi erant mali, multi etiam iusti: *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari vltra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione* (pro tentati cuiúsque dispositione & capacitate) *prouentum, vt possitis sustinere.*] Quæ fidelitas, virium liberi arbitrii, & communis sufficientísque auxilii (de quo Theodoret.

a D. Tho. 1.2. q. 80. a.3. & cõfirmat elegãter Cyrill. Cateches.4.

b 1.Corin. 10.v.13.

A hæc verba accepit) diuini, conseruationem præsupponit & includit: cuius conseruationis promissæ fida exhibitione consequitur humana imbecillitas: vt, ex tentatione dæmonis, non solùm bonæ voluntati & conatui fœlix exitus, & euasio contingat; sic ποιήσει τὴν ἔκβασιν Augustin. & Hieron. explicant c) sed etiam, vt periculum prætergressi: fortioresque in posterum ad tolerandum effecti; pro detrimento, quod timebatur, lucrum prætereà ex tentatione reportemus, vt optimè Photius exposuit: & noster id optimè vertit, quicquid. Nouatores ganniant. nam βαίνειν vltrà progredi est. vide quæ in hunc locum egregiè ex variis D. August. locis Beda disseruit. Cùm possint itaque peccatores, hoc adminiculo freti,
B singula peccata lethifera vitare: sanè, si succumbant huic tentationi, cui potuerunt non assentiri: voluntariè succumbent, non coacti vel adacti necessitatẽ, quæ hic nulla reperitur. Sed an saltem possit impedire diabolus ne sagæ pœniteant? ignoratio Theologiæ hac in quæstione Nicolaum Remigium d reddidit fluctuanti & ambigenti similem Dicendum, sicuti potuit in peccatum inducere, sic etiam posse obstinationem in peccato fouere & nutrire per suggestiones, consilia malesuada, tentationésque alias: sed nunquam posse absolutè impedire, ne vel alii peccatores, quantumuis graues, vel ipsæ sagæ pœniteant, & pacto, quod cum illo inierunt, renuncient. poterunt itáque cũ
C speciali illo auxilii fauore, quandocúmque seriò volent, quantumuis renitente Diabolo pœnitere: sine speciali illo Dei auxilio, id non possent. alioquin potentior esset in retinendo Diabolus, quàm Deus in recuperando, quod sanè blasphemum est. Probat istam communem Catholicis Theologis sententiam And. Vega de *Iustificat. q. XI.*

c August. in Psal. 61. & Hiero. in Ion. idẽ Aug. in ep. 89.

d lib. 3. demonolat. cap. 8.

Vt autem exemplo aliquo declaretur, quoúsque interdum soleat progredi, dæmonis conatus in voluntate non planè, sed penè, non verè, sed apparenter subigenda, ad tentatorum consolationem, B. Angelæ de Fulgino verba repræsentabo; quibus illa quid experta fuerit, *vita eius c.19.* sic exprimit:
D *Tormenta verò & animæ passiones, quas, sine cõparatione acerbiores & plures esse dico, quàm corporis, patior quasi assiduè ab ipsis dæmonib. Nec scio aliã assignare similitudinẽ, quã de homine suspenso in pergulã, qui ligatis manib. post tergũ, & velatis oculis suspensus cum fune remãsisset in patibulo, & viueret, cui nullũ auxiliũ, nullũ remediũ, vel fulcimẽtũ superesset. Dico quod adhuc desperatiùs & crudeliùs à dæmonibus torqueor. Video enim quod dæmones ita animã meam suspendunt, quod sicut suspensus non habet aliqui sustẽtamẽti: ita anima nullũ videtur remanere sustẽtamentum, & omnes virtutes animæ subuertuntur, sciente ac aspiciẽte animã meã. Et quando anima mea videt subuerti omnes virtutes, & discedere, & quod non potest se*
E *sibi opponere: est tãtus dolor animæ, quòd vix aliquando possim plorare propter desperatũ dolorẽ & irã, aliquãdo verò ploro irremediabiliter, aliquãdo etiam tãta ira venit in me, quòd vix possum me tenere, quin me totam dilaniem: aliquando nõ possum me tenere, quin me horribiliter percutiam, & percutiendo me ipsam tumefeci aliquando caput meum & alia membra. Et quando anima videt cadere & discedere omnes virtutes, fit plãctus animæ, & vociferor ad Deum meum.*

Item aliud tormentum patior, quia omnia vitia in me reuixerunt, & aliquando reuiuiscunt: non quod in vitã durabili rationem meam subiicientes, sed præ-

bent mihi & adferunt magnam pœnalitatem. Et etiam vitia, quæ nunquam fuerunt in meo corpore, veniunt in me, & incenduntur, & adferunt mihi magnam pœnalitatem: sed non habent vitam continuã: & quando remoriuntur, dant mihi magnam consolationem. Video enim quod dæmonibus tradita sum multis: qui reuiuiscere faciunt vitia quæ horreo, & quæ fuerunt mortua, & addunt illa quæ nunquam fuerunt. Et ego recordans, quod Deus hic fuit afflictus & despectus, & pauper: vellẽ quãdo oportet, vt omnia mea mala duplicarentur. Et quandoque sum in tenebrâ horribilissimâ dæmonum, vbi videtur omnino deesse omnis spes boni, & est illa tenebra horribilis, & suscitantur vitia in corpore, quæ cognosco intùs in animâ esse mortua: sed extra animam suscitant ea dæmones, & etiam illa vitia quæ non fuerunt suscitantur. Et in corpore ad minimum patior in tribus locis. Nam in locis verecundis est tatus ignis, quòd cõsueui apponere ignẽ materialem ad exstinguendum ignem concupiscentiæ, donec confessor meus mihi prohibuit. Cùm sum in illâ tenebrâ, credo quod citiùs eligerem assari quàm prædicta tunc pati: imò tunc clamo & aduoco mortem: vt per quemcunque modum mihi Deus concederet eam euenire, & tunc dico Deo: Domine si me debes mittere in infernum, citò facias, & ne differas: & ex quo me reliquisti, comple, & submerge me in profundũ. Et tunc intelligo, quod est opus dæmonum, & quod non viuunt illa vitia in animâ meâ: quia anima nunquam consentit eis, sed corpus patitur violentiam, & est tantus dolor & tædium: quod si duraret, corpus id pati non posset. Sed & anima videt, quod est ei ablata omnis potentia, quamuis non consentiat vitiys: non tamen habet potestatem [a] omnino resistendi vitiys: & videt quod est contra Deum, & sic cadit, & torquetur in eis. Et est quoddam vitium permissum à Deo venire in me, quod nunquam fuit in me: & prædictum vitium manifestè cognosco quod permittitur à Deo venire in me, & prædictum vitium est tam magnum quod superat omnia alia vitia: & est quædam etiam virtus, quæ datur mihi manifestè à Deo contra prædictum vitium, qua virtuosè à Deo liberor. Et si non haberem ego fidem de Deo certam, solùm in isto, & non pro aliquo alio, remaneret mihi: & in isto remaneret mihi spes certa, & secura, de qua non possem dubitare. Et virtus præualet semper, & vitium deficit, & virtus tenet me, & non permittit me cadere in vitium. Et est virtus tantæ fortitudinis, quod non solùm tenet in me, imò dat mihi tantam fortitudinem virtutis, quòd verè in isto cognosco Deum, & illuminor: & confirmor in tantum, quod omnes homines mundi, nec omnia dæmonia inferni, nec aliqua alia res, posset me mouere [b] ad minimum peccatum: & cum ista virtute remanet mihi fides de Deo. Vitiũ autem est tã magnũ, quod verecundor illud dicere: & quod quando prædicta virtus est mihi abscondita, & videtur mihi quod me dimiserit, non est res, quæ posset tenere, nec pro verecũdiâ, nec pro pœnâ aliquâ, quin statim tuerẽ in peccatũ. Tũc tamen superuenit illa virtus, & virtuosè me liberat: ita quod, nec ego ipsa possem peccare pro omnibus bonis, vel malis istius mũdi. & isto s labores sustinui per duos annos & plus.] Hactenus interpres parùm Latinus D. Angelæ: in cuius verbis cernere est tres grad⁹ huius grauissimæ & molestissimæ tẽtationis Diabolicæ, & simul diuinæ gratiæ non deserentis hominem efficaciam: voluntatem quoque nunquam à diabolo positiuè cogi, quantumuis vis resistendi debilitetur, & videatur succumbere, non succumbit tamen: quia potest homo, cùm Dei gratia non consentire. Denique cernis profectum quem

[a] Sic scilicet vt etiam suggestionẽ ipsam expellat. nã habet, vt non consentiat.

[b] Intellige durante & iuuãte illam gratia.

A cum tentatione D. Paulus pollicebatur, cuius verborum locus iste practicus quidam est commentarius.

QVÆSTIO XXV.

Quid Diabolus queat in animã à corpore separandâ, ipsaq; separatione: vbi de exstasi, & mirandis circa cadauera.

EXstasim siue raptũ potest Diabolus in homine efficere, ligãdo vel soluendo sensus exteriores idq; modis duobus, prior est, quãdo illos tramites obstruit; quib⁹ à cerebro spiritus sensitiui se ad exteriores sensus penetrant, veluti contingit somniãtibus: posterior, quãdo eosdẽ Spiritus sẽsitiuos ab exterioribus sensibus ad interni sensûs organa attrahit, ibique retinet, ne ad externorum sensuum organa queant descendere. Ita enim contingit, vt in raptu ob nimiam internarum virium sensitiuarum applicationem, & spirituum sensilium ad interni sensus organa confluxum, adeò impediantur sensuum exteriorum munia, vt corpus viuum cadaueris mortui & immobilis speciem præ se ferat. Hæc raptus naturalis causa vera, diaboli vires non excedit, talésque sunt Sagarum & magorum exstases; quibus, cùm vno in loco maneant soporati, varijs tamen in locis se fuisse: & varia peregisse, decepti sæpè arbitrantur. Tale est quod Olaus de Magis Lappis narrat [c] hoc modo: *Si quis peregrinus cupiat de suorũ cõditione certi quid cognoscere, præstant, vt intra viginti quatuor horarum spacium rescisceat, quid cũ illis agatur, vel si trecentis milliarib. absint: hoc modo. Incantator postquam vsitatis ceremonijs Deos suos cõpellauit, subitò collabitur & exanimatur, quasi exstincto illo reuerà excedat à corpore anima. Neq; enim aut spiritus in eo reliquus esse, aut restare cũ vitâ sensus aliquis, aut motus videtur: sed vt adsint semper aliqui oportet, qui proiectũ & exanime corpus custodiãt: quod cùm non fit, dæmones id abripiũt. Horis viginti quatuor elapsis, reuertente spiritu: seu è profundo somno, cum gemitu expergiscitur exanime corpus, quasi reuocetur in vitam ex morte, qui conciderat. Postea sic restitutus ad interrogata respondet, & vt fidem faciat percontatori, recenset aliquid, quod agnoscat ille, & certò sciat in ædibus suis aut cognatorum fuisse.*] Hæc in rei veritate se ita habere plures alii Olao attestantur. Sed in hoc, raptu magico & similibus exemplis, cauendi multi errores, quibus ambiguæ illæ Olai locutiones non parùm suffragantur. Errãt imprimis, qui cum Cardano quorũcumque collibuerit, naturali sua vi, & arbitrio voluntatis rapi se iactitant. Facit hoc proculdubiò dæmon ex fœdere: nec fortassis certius aliud Magiæ indicium, quàm huiusmodi voluntarii raptus. In virgine quoque illa Cæsaraugustana (sic voco, quia illic ab Archiepiscopo anno 1585. fraus tandem detecta) pseudostigmata Christi ostentante, raptus illi adeò frequentes, omnes ex pacto, cùm oues pasceret cum dæmone inito, nascebantur: vt & Magdalenæ Cruciæ Cordubensis, quæ famosa fuit saga. Errat etiam & grauiter, neq; hoc à Censoribus prætereundum & relinquendum in eius erat libro erratum: errat inquam Bodinus [d] censens in huiusmodi exstasi animam reuera migrare, & deserere ipsum corpus, & aliis in locis interea versari separatã, qui Cabbalistarũ error fuit, à quo suspicor Platonicos alienos nõ fuisse, propter narrationem illam ipsius Platonis [e], *Eren Armenium*

[c] li. 3. c. 18. Septẽtriõ. regn. descript.

[d] li. 2. Dæmonoma. c. 5.

[e] lib. 10. de repub.

genere

genere Pamphylium, cùm inter cadauera cæsorum in prælio decem diebus iacuisset mortuus, domum relatum; secundo post die: cùm esset imponendus rogo: reuixisse, ac prodigiosa quadam narrasse, quæ illo tempore apud inferos vidisset.] Similis fabula fuit de quodam Clazomenio apud Origen. *libr. 3. contra Cels.* & illa de Aristæa Proconnesio, quem narrant Plinius *l. 7. c. 52. & Plutarch. in vita Romuli*, ex Herodoto multoties defunctum reuixisse, & animam quoties voluit resumere potuisse; ita, vt assistentes animā, cerui effigie, ex ore euolātē viderēt. Nā iste nō mortuus erat, sed in raptu magico; &, non anima ex ore euolabat, sed diabolicū præstigium. Idem dicendum de militis dormientis ore egressa, & iterum ingressa mustela alba, & per gladium riuulo impositum iterato commeante, quod narratum ab Helinando a. fuit hoc ludibrium dæmonis, ad hoc institutum, vt de animæ migratione hunc errorem mentibus imprimeret; vetulis deliris, & pueris, qui nondum ære lauantur, id quàm philosophis persuasurus. Mors enim nihil est aliud, quàm animæ à corpore separatio: cúmque ipso egressu hæc contingat separatio: fieri nequit quin homo egressu isto moriatur. Si moritur, quis animam iterum in corpus inducet? Sola Dei virtute redire illa potest. Mortuorum animæ locum suum, teste Psalmista, ignorant, hoc est corpus suum amplius non norunt. quare anima semel separata, nec aliud corpus subire, nec suum iterum ingredi ac informare potest, nisi Deo permittente atque ducente. De Philappis & Finnis igitur, & de aristæa, & de Hermotimo Clazomenio, b, quod illi obiiciunt, id nos nec latet, nec mouet. Ecstasis Diabolica intercessit, sed anima à corpore non recessit. *Omnia* (inquit Tertullianus, hac ipsa de re agens. c) *magis consectanda, quàm hanc licentiam animæ sine morte fugitiua.*] Et alibi idem rectissimè pro Axiomate tradidit d, *nusquam animam sine carne esse, quamdiu in carne est.*] Et in ecstasi animā extra corpus peregrinari, negat apertè auctor breuium quæstionum, quæ operibus D. Athanasij adiunguntur e. Nec Augustinus f quicquam habet, quod Bodino suffragetur, alibi verò palàm contradicit g. Abutuntur etiam aduersarii scripturis. Nam cum illud citant, *preciosam esse in conspectu Domini mortem sanctorum eius* h; perperam verba de prophetarum ecstasi accepiūt; quæ ad veram mortem, seu animæ à corpore separationem sunt referenda i: &, quamuis de raptu acciperes; eorundem, *Mors*, vocaretur, quia mortui corporis imaginem repræsentat. Cùm etiam de Apostoli raptu ratiocinantur, non possunt probare eum extra corpus fuisse: potuit Deus id facere: sed an fecerit, cùm ipsi Paulo fuerit incertum: malo dubitare, quàm cum B. Hildegardi affirmare k corpus verè ab animā tum fuisse separatum, dubitant quotquot memini patres, dubitant etiam Scholastici omnes. Parùm verò peritum se philosophiæ Bodinus ostendit, cùm *Aphæresiam* cum *Ecstasi* confundit. In hac videtur anima à corpore abesse, quia priuatum est corpus functionibus animæ sensitiuæ, mouentis, & interdum intelligentis l: in aphæresia verò, non functionibus animæ modò, sed ipsa corpus caret anima. in illa corpus dicendum insensile, & immobile actu: in hac, naturaliter loquendo, est exanimum tam potentia, quàm actu. Quale demùm illud argumentum? si anima sit immortalis; necesse aliqua sine corpore operari illam posse m. Sed est

a Helināď. l. 13. Chronicor. & Paradinus in Symbolis.

b Vide Lucia. in Encomio muscæ, & Plutarc de dem. Socr. c lib. de anima.

d li. de resurrect. carn.

e q. 33.

f li. 83. qq.

g l. 18. de ciu. Dei epis. ad Euo. & (si ipse auct.) li. de spiritu & anima.

h Psl. 115. v. 15.

i vt cū B. Cypriā. etiam Rabbini censent.

k in Quæstionibus suis.

l Schalig. de subti. contra Cardan.

m Aristot. lib. 2. de anim.

immortalis, operari igitur potest in exstasi ab illo separata. Mi homo, moneo Scholas Dialecticorum adeas, & discas: cùm sint plures vnius rei functiones, non rectè, quod de omnibus non probaris, id ad vnam te restringere. Deus bone, quot sunt functiones animæ in corpore existentis, in quas sibi corpus partem iusque nullum vindicat? cogita voluntatis, intellectúsque actus, & super seipsam sui reflectiones, aliaque quæ ex libris, de animæ immortalitate agentium, possunt peti n. Verùm certiora hæc Christianæ sapientiæ peritis sunt, & rectæ philosophiæ non imperitis, quàm vt longiore indigeant probatione, neque mihi vacat vel lubet lucenti soli lampadem accendere. Solus Deus sic animam per raptum separare posset; & interea in corpore idoneas iterum recipiendæ animæ dispositiones conseruare: quod an sibi contigerit, dubitare se D. Paulus profitetur o. Atque ita intelligēdum existimo quod fertur in frācíscanorū gestis, de B. Aegidio, cū interrogatum. An aliquando in hac vita corpus suum per exstasim vel contemplationem anima deserat; respondisse affirmatiuè, & hominem cognouisse cui id acciderit. vel enim id dicebat, eò quod omni corporis functione absoluta ad tempus, & sic corporis oblita fuerit penitùs: vel quod diuina potentia corpore educta, & in id reducta fuerit. Narrat historiam Ioan. Saluator Irados tom. 1. factorum & dictorum illustr. Ordinis. D. francisci. fol. 205. Falluntur tertiò, qui falsos hos & dæmoniacos raptus siue exstases (pro iisdem nunc sumo non ignarus alibi p subtilius distingui) non separant à vero & supernaturali raptu: quo per spiritum diuinum homo ad rerum supernaturalium contemplationem siue cognitionem, cùm abstractione mētis à sensibilibus, eleuatur; de quo præclarè, vt solet, D. Thomas disseruit q; quales fuere prophetarum, Apostolorum, & sanctorum hominum, longè diuersi à Magicis exstasibus: de quibus B. Irenæus locutus agens de Marco mago r. Plurimorum dè veri raptûs natura opiniones Gentilium philosophorum, & Arabum astrologorum recensuit M. Antonius s Mocenicus, opere verbosiore quàm solidiore, &, excepta nona, ceteras satis bene confutauit. quid ex dictis eius retinendum, quid repudiandum existimem, breuiter accipite. Igitur falli t eum puto, dum subiectum raptûs contendit debere esse mediam quandam substantiam inter mortalem & immortalem, & huiusmodi ait esse animam nostram: quam dicit esse mortalem respectu partis sensitiuæ, immortalem respectu partis rationalis. fallitur. si sit in anima nostra pars vna immortalis, & pars alia mortalis, quæso nonne pars hæc ab illa queat separari? diuisibilis ergo iam anima nostra futura: quare nec immortalis. absit hoc à mentibus nostris. totam hominis animam, quoad substantiam essentiámque suam, credimus esse immortalem. non anima, sed homo ipse respectu totius compositi, quid medium est: corpore mortalis, anima immortalis. Subiectum tamen raptûs, non est totus secundùm se homo: sed anima ipsa humana: subiectum totum incorporeum, indiuisibile, & immortale. anima hæc subiectum est raptûs, non ratione intellectus agentis, sed ratione intellectus possibilis: quod benè docuit Mocenicus u. Formalis causa, raptus est ipsa illa actio, qua quis eleuatur,

n vide (si lubet) dicta citatáque in Troad. Senecæ cho. 2.

o 2. cor. 12. vi. D. Tho. 2. 2. q. 175. a. vlt.

p d q. 175. a. 2. ad 1.

q d. quest. 175.

r li. 1. cont. hær. c. 9.

s l. de trāsitu hominis in Deū

t cap. 13.

u cap. 30.

& cœlestibus illis rebus quasi vnitur. Finalis causa est, coniunctio animi cum Deo iuxta illud Anicii Seuerini,

Tu requies tranquilla pijs, te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Agens siue efficiens causa, duplex aliquando potest esse. Instrumentalis, erit intellectus agens, principalis verò futura Deus. dixi posse aliquando esse, quia licet Deus per se solus sit causa sufficiés solet tamen causas secundas, vt instrumenta, adhibere. quare poterit intellectus agens esse causa instrumentalis. quia quamuis eius ordinarium munus sit, species à phantasmatibus abstrahere, & hic nulla sint phantasmata: solet tamen Deus, cùm se menti nostræ per raptum insinuat, eá, B quæ vult nos tum videre, diuinâ quadam repræsentatione ostendere: vbi verò spirituales hasce res intellectus noster percepit, tunc ope intellectus agentis, potest quædam rerum visarum similitudo & simulachrum effici, quem modum D.Tho. non repudiat a. Principalem causam dixi esse Deum; quia reuera Deus est, qui hominem ad se rapit, vt fatetur b Mocenicus, nec potuit negare. sicut enim sol in sole non cernitur, sicut oculus sine lumine lumen non videt, sicut auris nisi aere plena ictum aerem non audit: ita nec Deus sine Deo cognosci potest: sed Deo plenus demùm animus tantùm in Deum erigitur, quantùm diuino collustratus lumine eum cognoscit: tantùm C efferuescit & exilit in superiora, quantum calore diuino succensus in Deum fertur: néque ad id, quod superius est & infinitum, quisquam attollitur, nisi virtute superioris & infiniti attrahatur, & eleuetur, iuxta veram Platonicorum sententiam c. Deinde solus intellectus agens ad hoc nequit sufficere. quia quamuis Mocenicus dicat transitum hunc ex parte hominis esse voluntarium id tamen verum non est. raptum enim scimus sæpè contingere inuitis, vt sentit D. Thom. d & D docet experientia. Noui, & mecum norunt mille adhuc superstites, Virginem Deo deuotam, ex iis quas *Beatas* illic vocât, quæ Burgis, in Castellâ, anno 1585. superstes erat, & statim percepta Eucharistia, vix ea in os sumpta, in diuturnum raptum eleuabatur; adeò vt nec admotas & adactas in pedes aciculas sentiret: quæ, vt erat humanæ gloriæ auersatrix, & sancta esse, quàm dici malebat aut videri, ardentissime solebat Deum precari, ne quid illi huiusmodi coràm aliis accideret: & ad se reuersa, erubescentiæ plena atque pudoris, quàm poterat celerrimè se, demum in conclaue proripiebat. Non est ergo in nostra potestate, & proinde nec nobis est voluntarium sic mente abalienari: neque id poterit noster intellectus, quantumuis id nos vehementer velimus. Hæc E non tam est actio, quàm passio intellectus: cùm hic anima se propriè & primariò gerat more patientis, secundariò & minùs propriè more agentis, & ipso Mocenicus e fateatur, hunc transitum hominis ad Deum (sic enim appellat raptum) plurimùm passionis & minimùm actionis habere. Deum verò dicimus esse causam efficientem raptus: non tantùm vniuersali quodam concursu, sed etiam ad hoc ipsum designato & particulari.

Hic in Syrtes impingit, & se abripi patitur procellis Gentilium, & infidelium philosophorum. Nam f sententiam proponens suam, contendit totam raptus efficientiam adscribendam soli agenti intellectui: hunc enim adiutum solo concursu vniuersali Dei, vult posse statim intellectui possibili speciem seu ideam Dei repræsentare: & sic, quod erat duntaxat intelligibile potestate, vt sit iam actu intelligibile, id vi suâ intellectum agentem efficere: Quasi verò queat intellectus agens aliquam effingere speciem, quæ Deû repræsentet: quod meritò cum D. Dionysio Areopagita Theologi negarunt g.

Sed videte quam leuiculis nitantur aduersarii argumentis. *Obijciunt primò.* Deus non est idem cum anima nostra: non potest igitur in illam agere. Quid est nugari, si hoc est argumentari? quasi nihil in aliud queat agere, quod non sit idem cum eo: & non sufficiat proportio ac similitudo causæ immediatæ & instrumentalis: quasi non omnia Deo obediant: quasi Deus, qui vnus eminenter est omnia, non possit in cuncta, vt vult agere apage mihi hos paganismos.

Secundo obijc. Deus est intellectus: nihil ergo potest agere nisi cognoscendo, sed extra se nihil Deus cognoscit: animus autem noster est extra Deum: animum ergo nostrum non cognoscit: nihil ergo in animum nostrum potest agere. *Resp.* Deus est intellectus, si sumas intellectum impropriè loquendo pro substantia spirituali in genere; non verò est intellectus, si capias intellectum pro potentiâ intellectiuâ; quo pacto eum sumi ab ipso docet consecutio argumenti; quæ nulla foret, neque antecedens cum illatione cohæreret, si aliter sumeretur: certum enim est spirituales substantias etiam aliter quàm cognoscendo agere posse, vt loco mouere, & huiusmodi. Quod si velit tantùm dicere, nihil posse agere in subiectum, quin subiectum illud cognoscat; hoc certè verum est, quia Deus omnia cognoscit: Spiritualis tamen substantia, vt angelus, posset agere in aliquod subiectum sibi incognitum. Vnde tamen sequitur falsissimam esse illam subsumptionem, Deum extra se nihil cognoscere. quid enim hoc aliud significat, quàm Deum præter semetipsum nihil cognoscere? non cognoscit ergo arbores, nec equos, non peccatores, non dæmones. quo ergo pacto creaturas conseruat, & mundi satagit, & punit peccatores: esse hæc extra Deo, & cognosci à Deo, fatendum igitur nobis; nisi Epicurei & athei sumus. Deus quidem eminenter est omnia, sed non formaliter. Si loqueris, de iis quæ sunt eminenter extra Deum: frustraris, quia nihil quod est, non est eminenter in Deo; ipse quoque animus noster hoc modo non est extra Deum. Quare patet te loqui, de iis quæ sunt extra Deum formaliter. Sed Deus cognoscit omnia quæcunque sunt, etiamsi illa non sint in Deo formaliter, siue etiamsi Deus illa non sit formaliter. quare & animum nostrum Deus cognoscit. cognoscit sanè, & puniet, si viderit infidelem, & ad Gétiliú sectá impia desciscenté. Non sum ignarus istud axioma, (*Deum nihil extra se intelligere*) tribui Aristoteli h: sed Aristoteles veniam meretur; cuius oculus, nullo fidei veræ radio illustratus, vt noctuæ oculus ad illam lucem infinitatem calligauit. Christianis verò hominibus venia danda non est, si talia deliramenta pertinaciter tueantur, & non Gentilium placita regulis fidei, sed fidei scita illorum placitis pergunt submittere, verè cæci cæcos deligentes duces cum quibus in erroris foueam corruant. Aueroisticum hoc potius figmentum est, quàm Aristotelæum

placitum:

a 1.p.q.12. 9.ad.2.
b c.1.f.13.
c vide Mocenic.c.19.
d 2.2. quæst. 175.ar.2.
e cap.4.
f cap.45.
g Dionys. de Diui. nomin. 1. D. Thom. & sibi interp. 1.2. q.12. a.2.
h lib. 12. Metaph.

placitum: qui perfidiæ columen Arabs intestabilis, sectatores suos ex hoc principio eò deduxit, vt existiment etiam hinc sequi; Deum sic aliquid sibi perfectionis adiuncturum nouæ, si hominem sibi per raptum coniungeret, vel si extra se alia intelligeret: Deóque ipsi tunc opus fore sensum & phantasiam, quæ omnia vel dypond. j Theologi statim exsufflarint, vt vanitate sua diffluentia, nec quicquam cohærentia. Deus in se ipso, vt in speculo, simul & semel videt omnia; cognoscendo alia, tribuit ipsis perfectionem. Nobis accedit perfectio coniunctione, vel cognitione, propter imbecillitatem & egestatem nostram. cuncta Deus possidet, nec ipse mutatur, sed mutat res quas sibi coniungit. Denique censet idem Mocenicus, raptum omnem esse successiuum: quod indiget, vt verum sit, commoda interpretatione. Raptus enim fieri potest in instanti, quia Deus causa efficiens est, act uitatis, & potentiæ infinitæ: per temporis tamen fluxum actio seu passio raptus postea continuatur: & si quæ ad raptum, ex parte hominis aliquando preparationes præcedant, vt contemplari, &c. illæ sunt successiuæ. Hæc de raptu nũc sufficiant. Non nego ad raptus hominem aliqua contemplationis ac desiderij vehementia quasi præparari & disponi, vt rectè docuit Rodericus Dosma Delgadus lib. 1. de authoritate S. Scripturæ cap. 12. Sed contendo id, plerumque illis contingere, qui patiuntur malorum spirituum falsas reuelationes; si data opera conentur in extases incidere, vt solebant olim Montanistæ, & hodie solent Magi & Anabaptistæ: ac ne tum quidem ab eorum arbitrio raptus est effectiuè seu physicè, sed moraliter duntaxat, & seu ex pacto. Quare nihil hoc pro Mocenigo, vel contra me facit.

Alter veræ separationis animæ à corpore, certissimus modus per mortem, quin sit Diabolo permissione Dei possibilis, negari nequit. quot enim Angelus vnus millia Assyriorum vnâ nocte occidit? nonne Asmodeus septem Saræ maritos, & Iobi liberos omnes Diabolus necauit? nonne maleficiis quotidie dæmon plurimos necat? sed de hôc postmodum copiosius differetur, *lib. 3.*

Postquam animam à corpore mors separauit, nondum diaboli omnis potestas sopita. potest in animam nonnulla, potest in corpus. Animam potest suppliciis addictam, quantùm Deus iusserit punire, an possit iterum in corpus mittere, vel facere apparere, mox discutiemus.

Quoad cadauera mortuorum solet aliquando ea inducere, & iis apparere, vt postea dicetur: potest etiam in eadem, maximè in ea quæ sita sunt locis nõ consecratis, quæcumque potest in alias res corporales, & speciali quodam modo potest solétque miranda quædam in iis, & prodigiosa causas naturales ignorantibus, operari & exhibere quædam, quasi viuentium corporum & vegetantis animæ munera. v. g. vt fluat ex vulnere mortui sanguis in præsentia occisoris (qua de re alio loco sermo fuit) 2. vt corpora diu seruentur incorrupta, neque putescant neque putrescant, neque dissoluantur aut incinerentur; quia hoc & naturaliter, vel ex vnguentis, vel ex loci natura, imò & ex corporis naturâ potest prouenire, vel etiam ex mortis genere de mortis genere, scribit Plutarchus a: *Cunctis*, inquit, *ferè notum est fulmine ictorum non sentire corpora putredinem.*] quare non satis aptè Euripides introduxit Clymenem de Phaëtonte dicentem, *Putrescit ast hic in conualle mortuus.* De corporis natura, est illud Ammiani Marcellini apud Rhodiginum b Romanorum cadauera cæsorum statim fatiscere ac prorsum defluere: Persarum verò inarescere stipitum more, vt nec liquescant membra, nec sanie madescant perfusa: quod censet Ammianus vitam parciorem facere: & vbi nascuntur, exustas solibus terras. credit Cardanus c, & de patris sui Facij corpore idem profitetur, causam hanc non arbitror contemnendam: victûs enim parcitas arcet humorum copiam, vnde propter eandem victus abstinentiam Xenophon d memorat Persas nec tussire, nec emungi. De loco ipso, potest ille, vel hanc vim habere naturalem & conseruatricem ratione soli, vel solis: vel etiam ratione situs. sic enim, quod Aristarchus *in Olympicis* tradidit, integrum cadauer armati & saucij hominis olim mortui in Iunonis Eleæ templo, inter tabulatum & scandulare tectum inuentum; causam reddit Pausanias e, quod in illis latebris abditum, neque per æstatem vaporum, neque per hyemem frigoris noxam contrahere potuerit. De vnguentis, res notà ex Ægyptiorum conditurâ, de qua Herodotus f & Diodorus g. Illud etiam naturæ miraculum est; cor eorum cremari non posse, qui vel Cardiaco morbo, vel veneno perierint h. Nec puto qualitates has impressas cordi dæmonem ignorare, vel non posse similem dispositionem in cadauer inducere; posset itaque facere, (*& hoc sit 3.*) vt cadauer spacio aliquo temporis comburi nequiret. fecit aliquando in viuis, cur nequeat in mortuis? 4. poterit efficere, vt cadaueris pili vel vngues excrescant, quia hoc potest naturaliter præstare complexio morientis, quando in corpus manauit aliqua vegetantis animæ ad formam imperfectam dispositio i: quod frequenter accidit in suspendiosis, quibus subitò spiritus intercluduntur; *quos* (vt ait ille) *Iupiter lauat, Apollo vngit & siccat.* Sæpè tamen hæc; vt in reliquiis hominum sanctorum; ex diuino proueniunt miraculo. Vt cetera mittam; Dammis oppido propè Brugas, vidi olim Saluatoris Crucifixi imaginem prægrandem ligneam; quæ comam & barbam produxerat, & quotannis attonsæ refruticabant; id pro miraculo piis habitum, propter crebras quas Deus illic ægris sanitates conferebat, & alia in afflictos diuinæ munificentiæ monumenta, crebris ibi tabellis notata; donec impius & pertinax Caluinistarum furor imaginem ignibus absumpsit, & templum (quod illis solemne) solo æquauit.

Quod sequitur, etiam non inuitus ad diuina prodigia retulerim. *Lintzij* (ait Pet. Bizarus) *dum ibi à Carolo Austrio conuentus celebrabatur, cuidam rustico natus est infans, in quo nihil sanè desiderabatur: vixit dies quatuordecim, & triduò ante obitum sudauit, atque ita sudans exstinctus est. In mortuo infante statim cœperunt apparere stigmata, in manibus, pedibus, & latere; sicut* CHRISTI *vulnera pinguntur; in capite etiam ex ipso cranio nata est corona, vt corona spinea. Cæsar, cùm hoc audiret, misit quosdam ex suis; qui hoc prodigium contemplati, eum de tota re pleniùs edocerent, rémque ita se prorsus habere intellexit.*] Sic ille Epit. memorabilium Europæ pag. 302. Quæ hic partes naturæ? nullas certè video sufficientes.

QVÆSTIO XXVI.

An ope dæmonum fieri possit, vt defunctorum animæ seu spiritus viuentibus appareant.

MAgni hæc momenti quæstio est, & quæ aliam includit primò ventilandam: *Vtrum*

a lib. 4. q. conuiu. 2.

b lib. 26. c. 24.

c lib. 8. de rer. var. c. 40.

d in Pædia Cyri.

e lib. 5. de script. Græciæ.

f lib. 2. hi.

g lib. 1. Bibliothec.

h Plinius lib. 11. c. 37.

i Angl. in 2. q. de Magia a. 2. diffic. vlt. Binsfeld. de Confess. Mal. prælud. 12. dub. 4.

nunquam animæ mortuorum appareant? de qua, ante annos fermè nouem, Duaci in Quodlibeticis, vt vocant. copiosè disserui, sed quia oratio illa lucem non adspexit, hîc ea cum lectore communicabo, quæ tum cum auditoribus, prætermissis parergis oratoriis.

SECTIO I.

SIt 1. concl. quæ quasi fundamentum est ceterarum; *Posse ac solere mortuorum animas nonnunquam diuina potentia atque virtute, viuentibus apparere, id & fidei Catholicæ scitis, & veræ germanæque philosophiæ placitis consentaneum est.*] hanc conclusionem multi improbant; sed horum alij athei sunt, qui animam negant immortalem, & corpori volunt eam commori: hos facilè est refellere, quia hæresis eorum iampridem etiam à Platone, & Aristotele, & aliis philosophis probis, confracta & proscripta fuit; ab Ecclesiâ verò id asserentes ignibus adiudicati: Docui id fusissimè prolixa disputatione, *Comm. in Senecæ Troad. chor. 2.* Alij sunt philosophi sensibus nimis addicti; qui fatentur animam corpori superstitem esse, sed videri illam à viuis posse, vel ad viuos redire negant, duntaxat; quia id quo fiat modo ac ratione non intelligunt: hi docendi sunt rationem modúmque: alij denique matæologi sunt, nec enim Theologi dici merentur; qui nati nobiscum eiusdem matris vtero, iisdem vberibus lactati; falsi fratres, viperina proles, germanos lacessunt, & genetricis impio mucrone latus petunt: palàm est me hæreticos intelligere. ex his quidam, eos qui se spiritus conspexisse asserunt, iudicant lymphatos, cerritos, imaginosos, ad medicos & veratrum relegandos [a]; alij clamant, huiusmodi narrationes omnes superstitiosas, & delirarum esse anuum vana insomnia [b]: alij, vt facetiores ludiones, & minùs cruenti, multas obscænas & ridiculas fabellas communiscuntur: vt genus omne apparitionum reddant odiosum, imitati Batauum illum Lucianum [c]. causa hos omnes vehementer stimulans est; quòd hac mortuorum apparitione *Purgatorij fidem* validè stabiliri percipiant. Quare miror: ex Catholicis Hieron. Magium [d], maioris lectionis, quàm iudicij virum, ausum fuisse scribere; nunquam, quæ circa mortuorum sepulchra vel cœmiteria conspiciuntur, simulachra, mortuorum esse animas, sed semper esse dæmones aut malos genios hominum deceptores: admiror etiam, id firmare auctoritate Porphyrij & Iamblici, iuratorum fidei Christianæ hostium: nam quòd Theophilactum & Chrysostomum allegat, id frustrà facere mox ostendam: & simul ostendam, dubitationem illam philosophorum inanem esse; hæreticorum verò dicteria, ipsis digna, hoc est impia, impudentia, mendacia, vix digna quibus respondeatur. nimis etiam temerarium fuisse virum doctum insignem aliàs causarum patronum pleno ore in Parisiensi Parlamento, *superstitionem*, hanc sententiam vocantem, censentemque puniendos eos, qui animas redire arbitrantur. Lege si lubet lib. eius vlt. de Sacrâ Politiâ, & videbis audaciam causæ minùs æquæ seruientem; & obtinentem; sed eo iam tempore quo in Curias Gallicas multi se Nouatores ingesserant. Idem tamen censuit Tiraquellus *ad Alexand. ab Alexand. lib. 2. cap. 9.* nihil probans, sed nudè affirmans, se habere hæc omnia pro meris somniis. idem asserit *ad libr. 5. cap. 23.* Sed propter eius putare, nunquam id verius falsiusve futurum est.

Probatur sententia nostra (vt ab imbecillioribus progrediar) primò communi opinione Gentilium. quorsum illa translatitia de Manibus euocandis, tam solemni carmine & ritu fieri solita; si nullas viuis mortuorum animas apparere credebant? quorsum (nisi quia hæc vulgò recepta, etiam inter sapientes opinio) ille poëtarum Phœbus de Anchisæ filio referret?

Infelix simulachrum atque ipsius vmbra Creusæ
Visa illi ante oculos: & nota maior imago.

Et ille Latinus Callimachus Cynthiam post obitum talia memorantem introduceret?

Sunt aliquid Manes, lethum non omnia finit,
Luridaque euictos effugit vmbra rogos.
Nocte vagæ ferimur, nox clausas liberat vmbras,
Errat & abiecta Cerberus ipse sera.
Luce iubent leges Lethæa ad stagna reuerti:
Nos vehimur, vectum nauta recenset onus.

Vnde? nisi ex hac opinione, scelesta apud illos orta Necyomantia? quâ & Homerica Circe *in Odyss.* & Ouidij Medæa *in Metamorphosi*, & Lucani Erisictho *in Pharsalia*, & Senecæ Tiresias *in Oedipo.* & Horatij *in Epodis* Canidia, Papinij *in Thebaide* Manto, & Siliana *bello Punico* Autonoë, tam operosè exercuerunt. quorsum, nota paucioribus eorundem consuetudo, si socij in peregrinis regionibus obiissent, animas in patriam reuocandi, cuius & Didymus, & Eustathius [e], & Pindari Scholiastes [f] meminere? vndè aliundè orta illa communis illorum opinio [g]; solere animas iis qui per cædem violenter ipsas corpore expulerint apparere, omnibus adesse locis, minari & diuexare? cur alioquin (quod & Fastographus poëta notauit) Romanæ parens vrbis *Remuria* siue *Lemuria* instituisset? cur in republicâ Romanâ recepta solemniter *Feralia*, *Silicernia*, *Culina & Parentationes*; nisi spirituum redeuntium causâ? Hoc ipse Plato voluit *in Phædo. & epist. ad Dion.* Hoc Platonici Porphir. Athenæus, Maximus, Philostra. Eunapius. Hanc Platonicorum sententiam de scholâ vnus Madaurensis [h] esse docuit & explicauit; nempe animas humanas, dum in corpore sunt, *Genios & Dæmones* nuncupari; cùm à corpore seiunguntur; si boni meriti sint, posterorum suorum curam sortiri, & pacato quietoque numine domum possidere. & vocari *Lares familiares*. sin sceleratè vixerint, propter aduersæ vitæ noxias, nullis bonorum sedibus recipi, sed in terrâ vagatione, seu quodam exilio, puniri, & inane terriculamentum bonis hominibus noxium malis, *Laruas* perhiberi. Idem Apuleius *Apolog. 1. Et tibi* (inquit) *Æmiliane, Deus iste Mercurius superum & inferum commeator, vtrorumque Deorum malam gratiam, & semper obuias species mortuorum, quicquid vmbrarũ est vsquam, quicquid,* Lemurũ, *quicquid* Maniũ, *quicquid* Laruarũ *oculis tuis ingerat, omnia noctiũ occursacula, omnia bustorũ formidamina, omnia sepulchrorũ terriculamẽta.*] Arnobius lib. 2. testatur solitos adiurare certa nomina, ne animæ hîc in terris detinerentur vagantes circa sua corpora. Testantur de visionibus animarum Dion *in Caracall. & in Tito*, Plutarch. *in Cimone, Dione, Bruto, Alcibiade.* Addit Platonicos (fidem excipio, secutus Diuus Augustinus [i]), hosce malos vocari *Lemures*; Seruius Honoratus scribit eos, *Manes* vocari, quamdiu in alia corpora nondum migrarunt. Idem Seruius & Sabinus, ab animâ separant vmbram & simulachrum. putant enim (falsò) hominem

a Lauatherus lib. de spectris.
b Oecolamp. nostri in Theophilac.
c Harbach. lib. de mi... Riuius lib. de Ve... superst. Bened. Aretius in problem. ...leus in Catalogo. Melãch. Kaléd. Ianuarij, Erasm. in colloq.
d lib. 4. Miscellan. 14.

e in Odyss. 9.
f Pyth. od. 4.
g Elpenor. apud Homer. Ody. 11. Virgiliana Dido &c. vide commen. nostrũ in Senecæ. Octau. v. 117.
h libr. de Deo Socr.
i lib. 8. de ciu. Dei.

nem constare vmbrâ, corpore, & animâ; *animam* cœlum petere, *corpus* in terram desinere, *vmbram* siue *simulachrum* descendere ad inferos: *vmbram* volunt esse non verum corpus, sed speciem quandam corpoream, quæ nequeat tangi, instar venti. Conueniunt tamen cum poëtis, istud, quicquid vel ad cœlos adscendat, vel ad inferos descendat; interdum viuis apparere: vt alio loco docui a, & hoc putabant malo magorum carmine euocari b. Soli ergo ex Gentilibus *Epicuri de grege porci* (sic se vnus appellat eorum) *benè curata cute*, mente neglectâ, negabant animas superesse vel apparere: ceteri id innumeris exemplis astruebant, cunctorum malorum hominum; Plato c; de Castore & Polluce, Valerius; de Miltiade, Pausanias; de quodam in Lyparâ, Aristoteles; de Achille, Philostratus de Romulo, Auctor de Vir. illustribus, de Caligula, Suetonius, de Atheniensi philosopho, Plinius Iunior; de Pausaniæ infesta puella, Plutarchus: de Seuero Imperatore, Xiphilinus, de aliis *Apuleius lib. 8. & in Apolog. Sueton. in Nerone, Quinctilianus declamat. 12. Horatius Epod. 5. Valer. Flaccus lib. 1.* & alij, quos longum referre, & fateor hæc ad dæmonum illusiones & præstigias referri posse: sed tamen, quæ ex Christianis subiungam, conuincunt; etiam fatendum, Deo permittente, veras animas esse potuisse, non vanum duntaxat ἄγαλμα, seu (vt glossographi vocant) *Lernum*; nisi, *Larua* legendum.

a vide Cōmen. ad Hert. Oetęum. v. 1959.

b Lucianus in Necyomant. Apulei. Metamorph. li. 2.

c in Phędone, & ex eo Macr. lib. 1. in somn. Scipio. c. 9.

SECTIO II.

PRobatur nostra Conclusio secundo loco contra philosophos illos, nimis carnales (nam vt optimè D. Augustinus d, *in homine carnali tota regula intelligendi, est consuetudo cernendi*) qui nihil credunt nisi quod vident, & ideò reuerà nihil credunt: contra hos, inquam, probatur nostra sententia ratione vnica, quia cùm Deus sit omnipotens, potest quicquid non implicat contradictionem: sed hoc quod asserimus adeò nullam implicat contradictionem, vt etiam sit naturæ consentaneum. Poterit ergo Deus, qui creauit animas, facere vt eædem separatæ iterum appareant. Immò, si Deus non obstet, posset, naturali sua vi, id ipsa anima. quia nihil hactenus aduersarij proferre potuerunt, quo probarent animarum id naturæ repugnare. Quid enim? cur natura animæ id non patitur? An, quia nullo in loco propriè sint animæ? scio sic visum nonnullis e; qui arbitrati, animæ separatæ, natura sua, nullum locum competere; quod quia de loco dixêre, qui sumitur pro superficie corporis continentis, & proprius est rerum corporearum; huc non pertinet: cùm enim sermo est de rebus spiritualibus & indiuisibilibus, locus sumendus est vniuersim pro spacio; quæ acceptio rebus corporeis cum rebus incorporeis, quæ alium locum habere nequeunt, est communis: in huiusmodi ergo loco animas separatas esse de facto, negari nequit. fides hoc docet, quæ docet bonorum animas frui Deo, & esse non in terra, sed in cœlo; damnatorum contra non esse in cœlo, sed infra terram, & ibi, vt in certo loco, torqueri. ratio docet, quæ docet, impossibile esse, quod aliquid existat, & non in certo spacio; videlicet in toto & infinito spacio (sic solus Deus existit) aut in parte spacij, ita vt non in alia, & sic omnes creaturæ existunt. Est autem in hoc loco definito anima, eò quòd eius substantia in eum potiùs locum, quàm in alium fuit translata: vel per vim propriam & naturalem,

d Serm. 147. de tēpore.

e Duran. in 1. d. 37. q. 1. & videtur hoc velle Aristoteles. 1. de cęlo. D. Greg. Nazianz. 2. or. de Theol. & Augu. li. 83. qq. 20. & lib. 12. super Gen. ad litt.

A quia seipsam ad eum locum transtulit, etiamsi in eo loco non operetur actu, sufficit enim quod possit: vel per vim alterius extrinsecam potentiorem eo delata sit, vt si ab angelo bono vel malo inuita aliquo deferretur, vel etiam detineretur coacta, sicut mali in inferno f. Et sic explicari possunt variæ Doctor. locutiones: vt Diu. Thomæ, qui vult esse in loco per applicationem virtutis: vt Scoti, qui per substantiæ præsentiam: vt Iul. Scaligeri, qui per designationem, omnium obscurissimè. Sic autem futura in loco est anima & occupabit locum diuisibilem, licet sit ipsa indiuisibilis: & poterit occupare maiorem vel minorem locum (quod peculiare est indiuisibilibus spiritualibus, & denegatum indiuisibilibus quantitatiuis: si qua reipsa sint

B talia à corpore quanto aliter quàm per intellectum separata, quod vix arbitror) intra maximum sphæræ, quam simul actiuitate sua potest occupare, secundùm proportionem maioris vel minoris perfectionis essentialis, qua prædita erit: & ideò poterit sibi formare corpus, quod assumat, & in quo appareat saltem tantæ quantitatis, quanta est sphæra actiuitatis eius: vel etiam (quod magis mirandum) posset formare diuersa ac plura corpora minora, & hæc omnia assumere, & in his omnibus apparere, dummodo cuncta illa in sphæra actiuitatis eius continerentur: sicut de Angelis posse esse in pluribus non adæquatis suæ perfectioni, com-

C muniter receptum est g. Possunt ergo esse, & sunt de facto in loco adæquato. quid ergo obstat?

f vide Molin. 1. p. q. 52. art. 1.

An quod ex vno loco in alium sese nequeant mouere? veruntamen hoc esse falsum docent Theologi h. Posse animam separatam se mouere ex vno loco in alium probatur. quoniam humanus animus vi sua subsistit, & res absentes atque distātes cognoscit, estque inter illū & cœlestes mentes quædā naturalis societas atque cōiunctio, vnde fit vt cōscius huius affinitatis, propiùs ad illas accedere, & earū frui suaui cōsortio concupiscat. quid autem illo imperfectius, si frustrà concupiscit? frustrà verò concupisceret, si se illis motu locali nequiret aggregare, & vi sua in altum ascendere non

D posset. Præterea nonne anima corpori, quod animat, vim sese mouendi largitur? cur non & separata seipsam valeat mouere: cùm & in loco sit, & istâ vi vehementer indigeat, ne incassum appetendo aliquid misertimè torqueatur. Cur ergo, aliquis obiiciat, ad corpus suum anima regredi, vel patrios lareis inuisere, cùm lubet, non potest? obiecit hoc olim Platoni non satis gratus discipulus i, cui respondeo, nudatam semel animam corporis integumento, illud pro arbitrio rursùs induere non posse neque huc illuc diuagari licere: quia vel inuita retinetur in sui receptaculi dirissimarum cruciabi-

E litatum ergastulo: vel liberè obedit supremo totius vniuersitatis Dictatori, à quo in hanc coloniam deducta fuit. Ad corpus autem non regreditur, quoniam ingressus animæ ad corporis sui informationem vitámque, à naturalibus materiæ, quas vnio hæc arctissima subsequitur, præparationibus dependet. Neque hoc ergo obstat.

g D. Tho. 1. p. q. 52. vide Valē. de Angel. q. 3. punct. 3. & optimè loquentem Molin. supr. & a. 1.

h Scot. in 4. d. 49. q. 4. Domin. Sot. ibid. d. 45. q. 1. a. 3.

i Arist. 1. de anima. tex. 41.

Alij igitur dicunt has apparitiones possibiles non esse: quia cùm spiritus corporis sint expertes, cerni corporeis oculis, vel humanis auribus exaudiri, vel vllo à nobis censu corporeo percipi nō possunt. Nam quod Lucretius de tactu cecinit.

Tangere vel tangi, nisi corpus nulla potest res;

In ceteris quoque sensibus locum habere. Nihil enim externis sensibus percipi, nisi quod corpo-

ratum: nihil ad internum sensum, nisi per externos se penetrare: nihil sciri aut intelligi, quod vtroque priùs sensu perceptum non fuerit. Quare nec intelligi hæc visa, quæ nemo externo sensu percepit; nec sensu vllo percipi potuisse, quæ spiritualia sunt. Fortis hic nodus & difficilis fateor, cui perrumpendo fortis quærendus est cuneus. Futilis ille & ridiculus, quem suggerit Cardanus, *in libris de subtilitate* parùm subtiliter; spiritus denatorum atque ipsos dæmones naturaliter ab homine visu, auditu, odore dignosci: oculatior Lynceo, auritior Midâ vel Sileni asello, sagaciore naso quàm Plauti illa anus merobibula fuisse oportet; si vis ista audiendi, odorandi, cernendi & discernendi spirituales substantias ei à natura concessa fuerat. Sed ille fortassis ex corpore aëreo tenuiore animas formabat, qui multorum error olim fuit a, & vtinam non hodie. Nec etiam credibile est; quod Cæsarius, recentior illo antiquo & vno ex patribus, *in suis Dialogis*, non semel asserit; *animæ figuram esse similem vasi sphærico, vitreo, vndique oculato* b, & alibi: *anima est substantia spiritualis & in sui natura sphærica, ad similitudinem globi lunaris ex omni parte videt.*] Incredibile inquam hoc, si propriè loquitur: arbitror esse locutiones allegoricas & metaphoricas: quibus animæ essentialem perfectionem, & multiplicem cognitionem volebat indicare, vt ex eiusmet verbis apparet c. Sed Cardanus addit errorem errori, dum censet (homo de animæ immortalitate dubius, vt indicant omnes ferè illius libri editi: & maximè quem conscripserat, sed non ediderat, amicis autem familiarioribus aliquando ostendebat, *de anima mortalitate liber*) apparitiones omnes imaginarias esse, & species illarum primas imaginando tantùm concipi opinatur. Quod aliquando contingere lubens concedo, semper contingere lubentiùs nego. Res est paulò luculentiùs explicanda, est enim cognitione dignissima, & quam D. Thomas d mirabilem esse profitetur, & inter diuina miracula computandam.

Visionem veteres à *viso* distinxerunt. *Visio* illis ὅραμα quoties nos id videre priùs opinamur: quod ita postmodùm euenit, vt apparuerat. *Visum* verò φάντασμα nominant: cùm inter uigiliò vel in somnis, ei qui vigilare se putat, formæ aliquæ oculis sese videndas offerunt. De *visione* disputationem differo in libros sequentes: de *viso* nunc agendum, quod Christiani *apparitionem* dicere maluerunt. *Apparitio*, teste B. Isidoro e, triplex est: intellectualis, imaginaria, corporata. *Intellectualis* dicitur, quando substantiæ separatæ in solam mentem, non alienâ formâ, sed seipsis se insinuant: quæ rarenter se offert, & imago quædam est beatificæ & æternæ visionis, & à tractatione ista prorsùs nunc aliena. *Imaginaria*, quæ *Spiritualis* etiam dicitur, tum vocatur: quando, non (vt Cardanus putat) spiritus illi corporei sensibus famulantes, sed ipsæmet animæ separatæ formas aliquas alienas sensui nostro interno indunt, quibus in earum cognitionem inducamur. *Corporata* dicitur visio, quando huiuscemodi simulachra externo sensu excipiuntur. De his nunc, *spirituali* & *corporali*, disserimus, & earum neutram cum naturæ legibus pugnare contendimus. *Spiritualis* illa vigilantibus & dormientibus communis est. in eâ, *spiritus* (sic animas separatas malo vocare, quàm cum paganis *vmbras* aut *simulachra*) sui potiùs ideas qualdā in hominis phantasia efformant, quàm aliena ipsi

A specie occultati illam subeant; & sic immutant atque afficiunt internum sensum, non sua ipsi vt neque per se, sed angelorum vel dæmonum ministerio. nequeunt enim tales imagines, sine eximia quadam potestate & scientiæ præstantiâ, in hominum imaginatione, effigiari. hac potestate spiritus carent, quia nequeunt alia à se mouere; scientia quoque & peritiâ hac carent, quia neque cùm à corpore recederent eam habebant, nec postea didicerunt. cedo enim à quo, vel cuius ex disciplina? Opera igitur aliena, viuentium formis similia simulachra, in tabula imaginationis, incorporeo penicillo, depingunt; tristiore quidem habitu ac facie illorum, qui adhuc pœnas perferunt, B pullo vt plurimum & aquilo amictu: contrà in veste candida, hilari & renidente vultu eos, qui à suppliciis liberati; &, vt dignoscantur, viuis quam simillima depingunt. Non ergo apparitiones imaginariæ sunt impossibiles; & modus iste facilis est apparendi etiam viuis. Sic enim & Iudæi Oniam atque Ieremiam, sic Saul Samuelem iuxta nonnullos, sic Constantinus Petrum & Paulum recognouit f. Probemus idem de *corporea*. visa solis vigilantibus obiiciuntur, & in iis, spiritus assumunt corpora, & assumptis vtuntur. quod facere posse, & quo faciant modo sequenti quæstione ostendemus, nunc supponimus; siue theologos consulas, siue philosophos Christianos, certum iam & definitum videri à substantiis seiunctis visilia assumi C corpora; in iis ergo assumptis, quid mirum si à viuentibus conspiciuntur: siue illud ex elementis formatum sit, siue alienum sit cadauer, vtrumque visile est.

Sed instabit aliquis; an ergo asseris spiritus (de dæmonibus res certa) humanos etiam cadauera subire? Quoad damnatorum animas, nihil video cur non æquè atque dæmones: non enim subeunt vt informent, sed vt loco tantùm moueant. Beatas animas aliena corpora non subire, omninò crediderim. neque enim id illas decet. sua nonnunquam, sunt qui asserant subire. naturæ legibus id non repugnare concedo, fieri & decere, viris g D piis & doctis asserentibus, vt non repugno pertinaciter, non etiam audacter assentior. Nam honestum non videtur, nec decens sanctas illas, & iam gloriosas, animas, corporum suorum diffluentium & tabidorum, ante resurrectionem, angustias iterum subire: cùm id sit minimè necessarium & queant elementari supplere corpore. Volunt Thaboris in cacumine sic apparuisse, cum Christo Domino, legiferum Moysen. Mihi non improbabile videtur, non in proprio, sed in aëreo, & eam ad rem efformato corpore, Moysen comparuisse, vt Strabus & Beatus Thomas voluerunt h: Et poterit adhuc dici vera apparitio, in qua vera Moysis anima apparuit, & Moyses verè dicetur E apparuisse, à parte enim potiore facienda denominatio est: & Diuus Augustinus *libr. de cura pro mortuis* subindicat, hanc se apparitionem Moysis haud dissimilem putasse ab apparitione Samuelis, in qua nemo dicit Samuelem, in suo corpore proprio apparuisse. Argumenta quoque omnia quæ contra Diuum Thomam adferuntur, non valdè stringunt, vt nec Patrum auctoritates, in quibus resurrectionis vocabulum, vt latè sumptum, posset accipi de eo, qui in corpore assumpto similis est resurgenti, in quam sententiam Iansenius *concord. cap. 67.* inclinauit. Sed quia reuera Diuus Hieronymus Epiphanius & alij plerique

patrum

a vide quæ dixi ad d. chor. 2. fo. 445.

b lib. 1. Miracul. c. 32. & lib. 4. c. 39. & lib. 7. c. 16.

c d. c. 39. & d. c. 16. & lib. 8. c. 78.

d 1. p. q. 89. a. 8. ad 2.

e lib. 7. Orig. c. 8. D. Tho. 1. p. q. 12. a. 3. ad vlt.

f 2. Mach. 15. 1. Reg. 28. Syno. 7. act. 2.

g Soto in 4. d. 45. q. 2. a. 2. quē sequitur Tyræ. de de appar. spirit. Hesselius in Matth. c. 17. & ibid. Maldona. & fusissimè Fran. Suarez in 3. par. in q. 45. dispu. 32. sect. 2. Peltan. de purg. c. 5.

h Strab. in c. 9. Luc. & D. Thō. in c. 17. Mat. & 3. p. q. 35. a. 3. Abulens. Liran. & alij voluerūt.

patrum (habes eorum verba apud Suarem) pro verâ resurrectione faciunt, non traham funem contentiosum. Dico potius, veras resurrectiones, ad rem de qua disseritur, nihil pertinere: nos enim de mortuorum loquimur apparitione, illa Mosis tũ nõ magis futura mortui apparitio, quàm Eliæ. æquè enim tum viuens fuisset Moses, atque Elias. Quod verò quidam in *vinclo Parabata*, vbi Mosem inducit dæmoni quærenti *Huc vnde Mose?* Sic respondentem

. . . *Nempe summo ab æthere*
Vbi cum Enoch raptus & vate Elia
Felix, Dei nouissimum expecto diem. Id cautè legendum. Nam si vult Mosem raptum viuentem cum Enoch & Elia, qui nondum mortui: certè hoc temerarium est, & Sacræ scripturæ contrarium. Si cum Elia & Enoch venturum tempore nouissimo, id æquè temerarium. Si in summum nempe empyreum cælum translatos Enoch, & Eliam, hoc planè nouum & inauditum, vt ante obitum quis sit gloriæ illius particeps, hoc est beatus; idem comprehensor, & viator. Sed longè periculosius adhuc quod in eodem opere, Michaël, & Angeli boni, Luciferi pœnam deplorant, & Deum etiam crudelitatis accusant. Tanti videlicet erat Prometheum Æschyli in Luciferum, & Nereides in Angelos bonos transformare. Hoc etiam audendi Poëtæ illi potestas fuit. Sed ad rem quòd de Mose dixi; idem respondendum de iis, qui resurgentes cum Domino apparuerunt resurgente. nam & isti ad vitam reuerterant, & fortassis secuti ascendentem Dominum in cælum ampliùs mortem non experti, si tamen in proprio apparuerunt corpore illud informantes, vt est verò simillimum. Negamus itaque spiritus sua assumere corpora, vt in iis appareant dumtaxat; non vt informent & viuificent: tum enim non redeunt, vt sint tales quales cernuntur; sed vt hisce, velut notis, se præbeant agnoscendos, cui rei satis est idoneum corpus effictum.

Elementaria hæc corpora non ipsæ animæ sibi componunt, sed angeli ipsis illa vel dæmones fabricantur. nec enim animæ separatæ queunt in hæc agere, vt necesse. nam hoc motu locali faciendum foret, anima verò separata non potest vi propria alia à se mouere, ex veriore sententia [a]. caret enim organis corporeis, quæ illi ad mouendum corpus erant necessaria, quando erat in corpore. Hinc instare quis poterit interrogando. Si in elementare corpus nequit agere; quo in illo pacto poterit apparere, aut illud subire? *Respondeo* animas corpora hæc non arbitratu suo, sed Dei subire voluntate atque imperio. quare quando hoc fit, tunc Deus illis largitur qualitatem aliquam, quæ defectum suppleat; quod quoad animas beatas apertiùs puto, propter visionem Dei multa illis largientem dona, & eorum desideriis abundè atque per omnia satisfacientem. aliter autem à spiritibus (etiam dæmonibus) corpora mouentur, aliter ab anima corpus informante. Hominis motus est organicus, nam homines à naturali appetitu sollicitati, per qualitatem quandam neruis infixam membra mouent (ad quorum motum etiam nerui mouentur) non simul omnia membra, sed aliud post aliud. Sed animus corpore solutus appetentiam quidem retinet, sed organis corporeis destituitur: ideò corpus, cui se coniunxit, non membratim, neque per partes impellit, sicuti suum dum viuebat; sed integram simul eius molem protrudit, licet præstigiis quibusdam fieri queat, vt organicè mouere videatur. Sic ergo subit, sic mouet corpus assumptum, & sic firma manet secunda nostræ conclusionis probatio, consentaneam esse philosophiæ illi, quam naturalem vocamus. idem de Morali probabit sequens ratiocinatio.

a Sot. supra & Suar. supr. & Pelt an. supr.

SECTIO III.

Tertiò probatur conclusio, quia decet & vtile est hoc DEVM aliquando permittere. Etenim si quo ad multorum demanat vtilitatem, si quod Dei honorem promouet, id fieri expedit, id decet Deum permittere: huiusmodi esse de quo agitur, necesse est aduersarij fateantur. Nam non difficulter euincerem hæc visa, & commodi multum adferre nobis, & ad gloriæ diuinæ extrariam magnitudinem aliquid adiungere accessionis. Cedunt in animarum quæ Deo gratæ decesserunt, vtilitatem hæ apparitiones. quia si in corpore proprio apparent; dixi quid sentiam; sed si tamen in exuuiis apparent suis, gratissimum id illis iucundissimúmque fuerit: nam inest animabus ad sua corpora, quasi ad domicilium suum insitus quidam ab incunabulis amor, à quibus vi abstractæ fuerunt, ad quæ sponte redeunt; vnde & Philostratus inuitas scribit separari, & plato φιλοσωμάτους vocat, & D. Paulus [b] dixit nos *exspoliari* nolle, sed malle *superuestiri*, vt molestam cunctis animæ à corpore separationem ostenderet, sicuti Theophilactus interpretatur: quem amorem separatione non minui, sed coniunctionis pristinæ, & redintegrandæ vnionis appetitionem Theologi volunt manere. Sin autem alieno in corpore conspicuas se præbeant, non exiguam percipiunt voluptatem, ex negotiorum nostrorum vtili gestione, & rerum procuratione, quæ ad diuinum spectant honorem: interim suam quoque causam agunt, non illæ modò quæ subsidij & opis indigæ, quod etiamnum expientur, & à viuis eleemosynas, suffragia, ieiunia, missarum sacrificia impetrant, quibus diuinæ iustitiæ faciant satis, & pœnarum diminutionem obtineant; sed & ipsi beati, cælestis Hierosolymæ albo adscripti ciues; quos interdum Deus sese iubet ostendere, vt corporibus eorum debitos honores exhibeamus, quæ Spiritus Sancti purissima fuere templa; quod de Sanctis Geruasio & Prothasio Diuus Ambrosius testatur: hoc ergo ipsi lucro apponunt, quia sic in se Deum sentiunt & lætantur honorari. Nobis autem, Deus optimè! quot inde commoda, quot cumulantur emolumenta? docent animam nostram corpori manere superstitem: ostendunt non esse impossibilem corporum resurrectionem cuius quædam sunt adumbrationes: clamant Deum non viuis modò, sed & mortuis præesse, cuius imperio ista peraguntur: certa esse loca manifestant, vbi & sontes indesinenter excrucientur, & pij æuo immortali cum iucunditate iugi perfruantur: admonemur societatis & communionis, quæ nobis cum defunctorum fratrum spiritibus intercedit. perferunt ad nos Dei mandata, & mutuæ caritatis aliarúmque virtutum fiunt auctores, nos de suo statu, & quæ nobis vitæ ratio instituenda faciunt certiores: morientibus interdum se viæ comites, & ad cælestem patriam duces exhibent: horum monitu di-

b 2. Cor. 6. v. 5.

uinam declinamus iram; ab his sæpè sanitas accipitur, & imminentia ceruicibus nostris mala depelluntur, & ad proborum exemplum ab improbis pœnæ exiguntur: ipsis quoque damnatorum simulachris iuuamur, per quæ fides nostra fulcitur; & fit, vt firmiùs multò, iis quæ de scelerum suppliciis & de Dei iustitiâ & prouidentiâ credenda suscepimus, assentiamur. Hæc omnia & animaduertit, & in Theses artificiosè ac breuiter digessit, & scriptorum grauissimorum exemplis atque historiis solidè probauit Societatis nostræ Theologus Petrus Thyræus a, cuius scripta manibus teruntur, pari voluptate & vtilitate: nolo eadem hic recensendo actum agere. Tu (bone Lector) considera, an non isti fructus egregij & lauti, quos ab apparitionibus decerpimus? an non hæ gemmæ quouis auro & margarito pretiosiores? hæc nobis omnia, per nefas & inuidentiam, moliuntur eripere, si intelligunt; per stuporem & temeritatem miserandam, si non intelligunt; qui visorum fidem ex animis mortalium euellere allaborant.

a L. 1. de apparit. spirituum.

Metum nobis hic obtrudunt, sed metuunt vbi nihil timendum. Ingens (inquiunt) hac ratione fraudis seges seritur, dolorum occantur sulci, & lata superstitionis arantur noualia, tenduntur subtilia & rara retia, plagæ captendulæ instruuntur; quib. incauti capiantur, & impedicentur: Satan se solet in hominem, & adeò in lucis angelum transfigurare, quo illum pacto à veris spiritibus distinguemus? Dei donum est discretio spirituum, nec omnibus concessum. malè ergo consultum sit generi humano; si tales contingant apparitiones, quibus discernendis non satis idonea Deus remedia reliquerit. *Respondeo* difficilem verè esse spirituum huiusmodi discernendi rationem: neque id cuiuis peruium aut perspicuum. Non deesse tamen hominum eruditorum scripta in his tenebris prælucentia, ne periculosè aberremus, signa illi produnt singula verisimilia per se, quædam minùs, quædam ampliùs, si tamen valdè multa vel potiùs cuncta concurrerent, satis certa & luculenta futura. Scripsit olim tractatum integrum circa annum Domini 1387. Bertramus Episcopus Theselicensis ad Cunonem Archiepiscopum Treuirensem. *de illusionibus dæmonum* & Ioan. Hagen. aliàs de Indagine Cartusian. *lib. de apparitione cuiusdam defunctæ* huc spectantem; & fusius egit integro opere Iacob. de Chusa Theologus *de apparitionibus spirituum, & quo inquiri & agnosci debeant modo, Vtrum verè an fictè appareant?* conatur illum suggillare, vt omnia quæ Catholica & pia sunt, Vvierus, sed nihil ex eo protulit, quod non pium, prudens, & religiosum. paucis iste scriptor notus. Notiores sunt Peltani labores & Thyræi prædictæ theses b, è quibus quę certiora primo loco seligantur. Si signum crucis, nomen IESV, MARIÆ, vel aliorum sanctorum, eorúmve reliquias, agni Dei ceream effigiem, lustralem aquam, panem, salem, cereumve benedictum aut alia huiusmodi Sacramentalia, vel Catholicæ religionis symbola fugiant aut detestentur. Si postquàm quod semel exegerunt præstitum, adhuc frustrà rursùs appareant, & sint importuniores (nam animæ, cùm satisfecerit, vel non redeunt, vel semel tantùm vt agant gratias; contra dæmones causas ex causis vt funiculum nectunt, vt vel obsideant, vel saltem grauiter decipiant) his ergo concurrentibus, diabolus est. 2. si se dicat animam esse alicuius damnati; mentitur; & dæmon est, vt plurimum, vix enim vnquã damnatorũ animę sinũtur egredi. 3. si prętexit apparitioni causam falsam, vel malam; v.g. dicit se apparere coactũ vi coniurationis magicæ, vel vt reuelet curiosa, parùm necessaria, aut quæ nesciri expediret: dæmon est. 4. si aliter eius oratio sit falsa, superstitiosa, malesuada; desperati, superbi, libidinosi, vindictæ appetentis, aut aliter perturbati præferens animi ostentationem: dæmon est. 5. si appareat formâ non humanâ, formosa & benè formatâ; sed tetra, deformi, aut vili; vel canis, serpẽtis, suis, draconis, aranei, bufonis, vel similium; vel nigri Æthiopis: malus est genius; si verò formâ humanâ, bonâ angeli vel beati, vel Dei, tunc consideranda operatio: si ex genere suo improba, vt blasphemiæ, superstitionis, mendacij, homicidij, luxuriæ, &c. vel dolosa, ex modo operationis; vt si primo congressu lætitiam adferat animo, & tranquillitatem, postea horrorem, turbationem, vel desolationem, vel etiam magno cum fœtore, strepitu, vel clade abeat: dæmon est. Diuus Antonius hanc suis cautionem tradidit, his fermè verbis; *Non est difficilis bonorum malorumq́ spirituum discretio. si enim post timorem successerit gaudium, à Domino sciamus venisse auxilium: si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur.*] Hanc iuxta normam, quæ Diu. Thomæ c, Beatæ Catharinæ Senensi, Gersoni, & aliis in hac palęstra probè exercitatis, nõ immeritò placuit; suos armauit pater Ignatius d: expertus id ipse fuerat, in fictitio illo & oculato monstro, quod pręsens lætitiam adferebat, absens contristabat e. contra bonis spiritibus peculiare, vel iucundum, quem attulerint animo, sensum conseruare, vel initiò allatum metum, tranquillatione maxima compensare, vt Mambre, Gedeoni, B. V. & aliis nouimus accidisse f. In eandem sententiam D. Macar. g, Quę à Deo & bonis angelis (*id enim ibi est, a gratia*) procedunt, lætitia perdita sunt, caritate, pace, & veritate: quæ. a. ab iniquitate (*h. à diabolo*) turbatione plena sunt, nec habent dilectionem, aut gaudium erga Deum, *hoc est spirituale.* plura de hoc dicenda iterum lib. seq. *de reuelationibus*. Hæc puto signa non obscura discernendi visiones malorum spirituum à bonis: & tunc non debere nos dubitare, quin sint auersandę. Semper enim vel sunt dęmonum vel damnatorũ: si tamen vnquã damnatorum animæ compareant. Nam etsi fatear Deum id posse permittere, causam tamen vix video, cur id permittat. sanè si permitteret, non video quomodo possint illorum visa discerni à dæmonum apparitionibus: nisi fortè si qua denunciarent, indicaréntve, quæ omnem hominum cognitionem superarent. Item nisi occuparent corpus hominis viuentis, nunquam enim animæ, vel angeli boni hominum viuentium corpora subintrant: sed hoc dæmonum proprium, vt Zoroastres in Magicis obseruauit, *vide Petrum Leloyerium lib. 4. de spe. tr. cap. pen.* Quid igitur (dicat aliquis) tu de illis; quorum legimus animas iterum in corpus ingredi iussas, & quidem nonnullas inferni suppliciis addictas inde liberatas? vt Andream illum Romanum anno 1070. cuius historiam habes lectu dignissimam in vita S. Annonis Coloniensis libro primo capite 33. apud Surium die quarto Decembris, tomo sexto. Equidem arbitror illos inferni pœnis non nisi ad tempus addictos à Deo. Nam ex inferno nulla est redemptio, quando quis ad eum absolutè damnatus: sed fieri aliquando potest, vt quando paulo ante visi

Sic Calu. in Lit. Lauathe. de spect. Chopin. li. 3. de sacra pol.

b Peltan. d. c. 5. & Thyr. d. li. 1. c. 16.

c 3. p. q. 30. a. 3. ad 3.
d libello exercitior.
e Ribadeneira eius vitæ l. 1. c. 6. Mafeius c. 7.
f Iudic. 7. v. 22. & c. 13. v. 22. Luc. 1. v. 13. & 30. c. 2. v. 10. Mar. 16. v. 5.
g Hom. 7.

Aliquãdo comparere volunt Peltan. & Tyræus.

expirare

expirare, re verâ tunc animam non exhalarint, sed tantùm sint extasim passi, in quâ per visum & repræsentationem, ob oculos mentis diuino ministerio obiectam, visi sibi sint & mori, & verè in iudicium rapi, & cætera illa quæ narrant: Post quorũ narrationẽ, vel statim vel diu postea, verè animã exhalarint. Quæ sententia cũ aliorum, tum Baronij Cardinalis est tomo Annal. XI. dicto anno. 1070. Cùm tamen ibi dicat Andreas se verè mortuũ fuisse, non verò dicat se ad æterna supplicia inferni damnatum, sed tantùm ad loca æternæ damnationis tractum, (quod dici potest etiam de damnato ad tempus) probabilius multo dici posset hunc ex priori illo genere fuisse; non absolutè damnatum, sed ad tempus puniendum secundum præsentem iniustitiam, absolutã sententiã suspensã: quæ est D. Thom. Durand. Richar. Abulens. & aliorum Theologorum sentẽtia, lege Bellarminum nostrum lib. 2. de purgato. cap. 8. vbi de animâ Traiani, disputat, & Valenciam in 3. part. disputa. 11. quæst. 1. puncto. 2. & Franc. Zoar. in 3. part. tom. 2. disputat. 43. sect. 3.

Par difficultas est, Angelorum apparitionis à Beatorum hominum apparitione dignoscendæ, nam & eorum qui in purgatorio sunt apparitiones, bonorum angelorum operâ vicariâ nobis, vt plurimùm, puto exhiberi. Scio viros eruditos, signa quædam commemorasse; humanas animas quæ iam beatæ lætiore vultu apparere, quæ adhuc expiantur nubilo ac tristiore, hoc sanè admodùm probabile est. Addunt sic angelicas ab humanis discerni: humanas esse animas, si se barbatos, senes, vel pueros, vel fœminas exhibeant, aut mœsto habitu, nihil enim horum angelos decere: vt nec in vllâ quóque animalis vllius specie se exhibere, nec columbæ quidem, item si humanam cognitionem superantia prædicant aut doceant, si preces vel quid aliud subsidij postulent. Sed lubet ab his quærere; an nequeant angeli custodes suscipere formam eorum, quorum sunt custodes, & qui in purgatorio expiantur? certum est posse, & solere, neque id ipsi negant, cur non igitur tum, preces aut simile subsidium postulent? cur non tunc in eâdem, qua illi erant formâ, pueri, senis, barbati, mœsti, vel fœminæ appareant, vt cognoscantur? Deinde nónne beati multa nunc norunt, quæ viatorum superant cognitionem, futura quoque, vt angeli, norunt, si Deus illa reuelarit? incertæ igitur sunt hæ notæ. Quibus & historiæ nonnullæ repugnant. Nam & in Patrum vitis habetur scriptum, angelum Anachoretæ iudiciorum Dei inscrutabilem abyssum intelligere desideranti, senili facie & vultu apparuisse [a]. Notissimum quoque quod de B. Augustino commentarios de Trinitate cogitanti refertur, puerum illi visum, qui casso & irrito conatu cũ Amphitrite Nerea, quãtus quantus est, in exilẽ scrobem cochleari infundere nitebatur [b], quem angelum fuisse non est ambigendum, non magis quàm alium illum, quem peruetus historia certaminis D. Dorotheę narrat [c], similem puero quadrimo pulchellulo & tenellulo rosas suaue rubentes & mala recentia Theophilo, vt animosa & Deo fidens virgo promiserat, hyeme mediâ, attulisse, cùm illis in locis cuncta gelu vi frigoris constricta horrerent. Ruffinus etiam & D. Bonauentura testantur, D. Gregorio Nazianzeno se videndam obtulisse Sapientiam cum Castitate, & posset quis, nisi per soporem hoc illi contigisset, suspicari fœmineo cum schemâ Angelos fuisse. D. Laurentius Iustinianus [d] affirmat, sibi virginem quandam sole candidiorem apparuisse, quæ se sapientiam Dei esse diceret, quæ propter hominum reformationem humanam formam suscepisset, & ab eo in sponsam recepta dato, pacis osculo, recesserit: atque hunc fuisse D. N. IESVM hac illi formâ apparentem, volunt illius vitæ scriptores [e]. Arbitrarer potiùs Angelum fuisse, quod si Christus ipse fœmineâ in formâ apparuit, cur non Angelos eâdem in formâ se conspiciendos præbere nonnumquam credamus? Exstat D. Gommari, quem Brabantini mei venerantur, vita, vel à Theobaldo, vel alio quopiam antiquo & diserto scriptore, litteris tradita [f]: vbi reperias Angelum à Deo missum, in columbæ specie mirabili splendore rutilantis, suprà tentorium se conspiciendum præbuisse, & peregrinationem quam animo voluebat dissuasisse, sublimiorum studiorum atque operum proposita commutatione, cui cùm vir sanctus paruerit, nil [illegible] inde sit subsecutum, vnde dæmonis fallacissimi queat illusio deprehendi, complura verò, vnde id diuino mandato factum appareat, neque dæmones columbæ adhuc speciem Spiritui Sancto dicatam abusos meminerim, boni hanc Angeli apparitionem fuisse, mihi persuadeo. Sed & alia visio vigilanti Vvamberto oblata, videtur docere in aquilæ ingentis formâ angelũ apparuisse. [*Apud Sur. in vita S. Bertulphi cap. 12. Ianuar. die. 5.*] quamuis si quis cõtenderet, hanc veram auem fuisse, vt & illa videtur, de qua in translatione S. Laudoaldi scribit, *libr. 1.* Nogerus Episcopus (*Sur. tom. 2.*) non valdè repugnarim. Hæc ergo & similia, ne Notis ab illis traditis indubitanter assentiar, memorantur: sed imprimis, quia totam hanc spirituum discretionem, quod illi non diffitentur, ex diuinâ potissimum reuelatione, arbitror dependere. Propterea tutiùs & præstabiliùs iudico cum B. Augustino [g], meam hic ignorantiam fateri, & discipulum me præstare, quàm præcipiti temeritate aliquid definire, vel agere præceptorem, res enim hæc altior est, quàm vt à me possit attingi, & abstrusior, quàm vt eruere, & profundior, quàm vt vadare queam. Hæc pro tertiâ probatione.

SECTIO IIII.

QVarta petita probatio est ab auctoritate diuinâ & humanâ, humanam voco quæ nõ est petita ex sacris Theologiæ, sed ex humanę sapientiæ aditis, diuidamus has probationes, & sit quarta illa, quam ex Gentilium opinione initiò quæstionis fusè deduxi: quibus adde hoc cẽsentes Platonem, *in Phædone,* Trismegistum, *epist. ad Tatium,* Apul. *apol. 1.* Maximum Tyrium, *libr. de Deo Socrat.* Plutarch. *in Bruto,* Plin. Iun. *in epist.* Lucian. *in Philopseude.* vt omittam Homerum, Æschyl. Eurip. Virgin. Senecam & cæteros poëtas: immò & Historicos, Dionem, Pausan. Tacitum, Sueton.

Quinta probatio petitur ex scriptis quorumdam astrologorum, qui censent animarum apparitiones, ab astrorum certâ coniunctione, & influxu pendere, vt Ptolomæus, Iulius Firmicus, Albumazar, & alij Arabes, quos secutus Pomponatius, quorum hæresim, etsi verissimis argumentis doctè alij confutarint [h], tamen inde patet, etiam hos homines, fermè atheos, apparitiones animarum admisisse, vt illis nostri hære-

Sic Tritem. li. oct. quæsti. nũ quæst. 5.

a Albert. Para. serm. 2. in Dom. 8. post Pẽtecost.

b Iacob. de voragine. serm. 3. de Trinit. & alij homeliste.

c apud Sur. tom. 1.

d in Fasciculo Amoris.

e Bernard. Iustinia. in eius vita ca. 2. apud Sur. tom. 1.

f c. 8. apud Sur. to. 5.

g libr. de cura pro mortuis, cap. 16.

h Picus li. 5. contra astrolo. & Pet. le loyerus l. 3. de spect. ca 9. & nos agemus libro seq.

tici meritò iudicentur deteriores.

Sexta probatio desumi potest ex opinionibus Chaldæorum, Mahumetanorũ, Cabbalistarum, & Rabbinorum; quorum omnium vnanimis sententia animarum apparitiones recipiendas decernit. Loquor de Synagogâ, iam reprobatâ post Christum crucifixum. Iosephũ hoc voluisse constat, tum quia censuit veram Samuelis animam apparuisse [a]: tum quia narrat Catulum à spiritibus occisorum dirè vexatum fuisse [b], hoc idem censuere Simeon Ben-Ioaz in libro, *Mabbcar Hasudoth*, Rabbenus Haccados, multas memorans apparitiones, in libr. *Galarazeyà*, & alij citati à Leloyerio [c]; vbi etiam ex Cabbalistis idem probat, qui non, *Neshama*; nec, *Ruah*; sed quod vocant, *Nephez*; illud nempe Gentilium simulacrum seu vmbram, de qua Seruius (Virgilius, *imaginem*, vocauit;) voluit post mortem circa sepulchrum conspici. Idem credunt Musselmanni ex suo Pseudo prophetâ [d], vt Auenzoar, & Auicenna. Idem censuêre Zoroaster, *in Magic.* & Zoar; idem Indorum Bragmanes Calecutij, Coloimi, Malabarenses, & cæteri Orientales [e]: idem Floridenses, Peruuij, & cæteri occidentales credunt [f]. Hos visum fuit adducere; non quòd iis quidquam tribuam: sed quod contra Epicureos, qui scripturam sacram reiiciunt; & contra Hæreticos, qui Ecclesiæ perpetuam sententiam aspernantur; vno dicam verbo, contra laruas & nugones, laruas etiam & nugas in aciem producere cogamur.

Septimam probationem, legum, Tribunaliúmque iudicialium suppeditant archiua. Nam & Vlpianus agnoscit, *ostentum*, quoddam, φάσμα τυμβῶδες [g] & Manes agnoscit Martian. [h] & magica sacrificia, quibus spiritus euocari putabantur, damnat Modestinus [i]; quod *Manes accire*, vocat, & à multis fieri queritur, & pœnam mortis sancit Imper. Constantin. [k] quo loco in idem recidit alia lectio, quæ pro *Manibus accitis*, habet, *Dæmonibus accitis*. [l] Manes enim vt plurimum erant ipsi dæmones, qui animas mentiebantur. Et hanc de animarum apparitione sententiam tenuere I. C. non infimæ notæ, *Budeus & Alciat. ad. d. l. ostentum. Christoph. Porcius §. fin. instit. de loca. Arnold. Ferron. in consuetud. Burdegal. Alex. ab Alex. in Genial. dier. lib. 2. cap. 9. & lib. 4. ca. 19. & lib. 5. ca. 23. & lib. 6. c. 21. Didac. Couarruu. lib. 4. var. resol. cap. 6. Petr. Leloyer. libr. 3. de spectr. toto, qui cap. 4 docet hoc etiam tenuisse Bar. Brissonium Curia Parisiens. Præsidem.* quibus cùm & sacræ scripturæ, & conciliorum, & sacrorum Patrum, & Theologorum communis sententia suffragetur; cæteris Iurisconsultis contrarium sentientibus, illos non dubito præponendos.

Octauò probatur conclusio, quoniam perpetuus hic Ecclesiæ sensus fuit. Veteris quidem testamenti tempore, probatur, quia anima Samuelis apparuit Sauli [m], non carminis magici vi excitata, sed à Deo missa; hæc enim verior videtur sententia; quæ non veteribus tantùm Rabbinis Ahiæ, Saadiæ, Eleazaro; sed & Iosepho [n] (qui certè vni Nouatori Dauidi Kimchi sunt præferendi) sed grauissimis quoque Patribus placuit, Iustino, *contra Triphon.* & Augustino, *de cura pro mort.* quorum sententiam probaui superius [o], vt consentaneam sacræ scripturæ; & cui, si Ecclesiastici librum pro Canonico recipimus, vt Catholici omnes recipiunt, (de quo miror [p] D. Thomam addubitasse 1. part. q. 89 ar. 8. ad 2.) refragari non possumus, vt magni nostræ ætatis Theologi obseruarunt [q]. Nec sunt magni momenti, quæ nobis opponit Leloyerius, *libr. 4. de spectr. cap. 1.* verbosius quàm neruosiùs. Imprimis nõ distinguit inter has propositiones; *Samuel verè apparuit in assumpto corpore, vi carminis Magici, seu virtute dæmonis*: & hanc; *Samuel verè apparuit in corpore assumpto iussu ac imperio* DEI, *deceptis Saule & Phytonissa, qui putabant magica hoc confectum euocatione.* Primam enim propositionem dumtaxat Tertullian. Cyril. Anastasius & alij, quos adducit, Patres negarunt; idque meritissimè: Secundam nemo illorum discussit, neque negauit; quam nos nunc asserimus, ideò corruunt omnes fermè Leloyerij contra nos machinæ. Deinde vetauit (ait) Deus ne quis rei alicuius cognitionem à mortuis petat, eosve per magos similesque seductores consulat; quod cùm contra Dei præceptum conaretur Saul; non est credendum Samuelem, summum diuinæ legis zelatorem, voluisse quasi cooperari, saltem fauere & satisfacere impio regi. *Respondeo*, missum à Deo Samuelem, vt impium regem corriperet, eique instantia supplicia denunciaret, sicque eum ad pœnitentiã hortaretur. Sic legimus, vindictæ sumendæ à peccatoribus causâ, similes apparitiones non rarò factas, ob fores coronatas, Christianus, tempore Tertullian. [r] diuinitus fuit flagris cęsus: quod factioni hęreticæ communicasset. Netalius eodem modo ab angelis exceptus, auctore Eusebio [s], de ciue Hipponensi, vt rem sibi notam, ob delatum peieraturo iusiurandum, similia narrat Augustinus [t]: de Laurentio Cantuariensi Episcopo, fugam à grege meditante, ei B. Petrum plagas inflixisse, testis est Beda [u]: Hospiti, Mauritio Imperante, B. Virgo in somnis apparens, eò quòd blasphemãtes hospitio non eiecisset, vimine genua circumarauit, & manè tibiæ à cruribus inuentæ abscissæ, vt habetur in Nicephori historia [x]. 3. obiicit, hunc fuisse dæmonem, quia nihil boni consilij dedit Sauli, neque eum ad pœnitentiam hortatus est, sed coniecit in desperationẽ. *Respond.* concionatorum & cõfessariorum officium esse hominibus breuitatem vitæ proponere, & dicere illud prophetæ; *Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues.* item, *stulte hac nocte tollent à te animam tuam.* & alia huiusmodi, quibus sanctum inducant timorem: quod si peccatores inde ansam arripiant desperandi, culpâ vocare concionatorem, sibi reum id debere imputare, quòd bono pharmaco sit abusus similia est cernere in hoc facto Samuelis; qui, quæ ad pœnitentiam apta proponebat, Saul in malum succum conuertit. Deinde nemo nescit, non minùs aliquando iuuare consilia & adhortationes, quæ non expressis verbis, sed indirectâ quasi oratione, proponuntur, virtutem enim hæc habent consolandi, & à malo reuocandi. Quæ oportuit aduersarium considerare, & tali argumento non vti. 4. respondet ad Ecclesiastici locum, *cap. 46. v. 23.* dumtaxat voluisse scriptorem præcipuas Samuelis laudes ibi commemorare, parúmque sollicitum fuisse, an visio illa ficta, an vera fuerit. Sed contra hoc, verba non patiuntur, nostra versio habet; *Et post hoc dormiuit, & notũ fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocem eius de terra in prophetia, delere impietatẽ gentis.*] *Notum fecit regi*, post mortem suam, ipse Samuel, siue postquã dormiuit. Sic Græcè, καὶ μετὰ τὸ ὑπνῶσαι αὐτὸν προεφήτευσε: ipse igitur met prophetauit, qui mortuus: & ipse vocẽ suam de terrâ exiens edidit, ἐκ γῆς τὴν φωνὴν αὐτοῦ prophetans Saulẽ, populi ἀνομίαν, moriturum.

a l. 6. antiqui. ca. 15.
b l. vlt. de belli Iud. sub fin.
c d. l. 3. c. 5. & cap. 6.
d Azoar. IX. X. XVI & passim.
e vid. Paul. Venet lib. 1. cap. 28.
f Leuit Apoll. in hist. Peruu.
g l. ostentum. D. de ver. oblig.
h l. in tantũ de rer. diuis.
i l. ex Senatus cõsulto. ad l. Cornel. de sicar. Leloyer. libr. 3. cap. 3.
k l. multi. C. de mal. & mathẽ.
l sic legit. D. Aug. & Compẽd. Barthia.
m 1. Reg. 28.
n l. 6. antiquis.
o supra q. 6. vbi vide.
p Bellarm. l. de Purg. ca. 6. & l. 4. de Christ. ca. 11. Bellolan. de Purg. l. 1. c. 11. Pereri. de Magia. c. 9. Valẽt. in 3. dispẽ. 11. q. 1. punct. 1. §. 9. Peltã. de purgator. 6. 5. & qui fusissime discutit hanc controuersiã his nõ citatis Alfons. Mendoza scholast. quodli. q. 5. §. 8.
q Tertull. adu. Praxeam.
r l. 5. histo. cap. 28.
s serm. 117. inter editos Louanij.
t Beda lib. 2. hist. c. 6.
v l. 18. cap. 33.

A riturum. 5. patres obiicit, Auctorē, *libri Graeci quæstionum ad Orthodox.* quem sanè parùm peritè dicit eiusdē auctoritatis esse cum ipso Iustino Martyre contrarium tenente, temere verò, Iurisconsultus homo pronūciat, quæcumque in illo libro tradita sunt, per omnia & in omnibus sacræ scripturæ consentire; si locus hic foret, aut tēpus permitteret, non deforent quæ obiicerentur. D. verò Augustinum etiam obiicit, non satis intellectum; *Nam in lib. de cura pro mortuis*, apertissimè (quod bonâ cum veniâ aduersarij dictū) *cap. 15.* nobiscum sentit August. vt alibi dixi, & clarè iam Theologi nostri [a] ostenderunt. Alij patres nihil nobiscum pugnant, quia dumtaxat negare voluerunt, vi carminis magici Samuelem excitari potuisse, & quia ipsi hanc apparitionem tribuebant magiæ Phytonissæ (quod nec necessarium erat, neque verum) ideò ex tali suppositione necessariò eò delapsi fuēre, vt negarent aliud quàm dæmonem apparuisse. Nos quia suppositionē illā falsam putamus, ideò hac in re à patribus illis, ad alios patres recedimus. Denique obiicit, post multa impertinenter & παρέργως fusa, illud, *cras mecum eris*, quod putat mendaciter dictum, si à prophetâ dictū; ego veritatem huius dicti clarè, *lib. hoc eod. q. 6.* iā proposui. Certa satis ergo hæc SS auctoritas de animâ Samuelis.

a vide l. 2. quæst. 6. & quos citaui fol præced. litt. t.

B 2. Adhuc certiùs (vt ait D. Augustin.[b]) est exemplum Mosis, qui cùm fuerit verè mortuus [c], cum Christo Domino in monte Thabor apparuit [d], vt verisimiliùs arbitratur D. Augustin. in corpore assumpto, & ex aëre formato. 3. exemplum est Ieremiæ & Oniæ, qui Iudæ Machabæo apparuerunt [e].

b d ca. 15.
c Deut 34. in fin. & in epi. Iud. & Iosue 1. & hoc omnino tenēdū ostendit Alfmē doz. d. q 5.
d Mat. 17. Luc. 9.
e 2. Mach. cap. 15.

Sed veniamus ad tempora Christianorum (vt Iudæos omittam, quibus hæc sententia constans fuit, exceptis Sadducæis) & quia promiscuè hæretici negant apparitiones mortuorum, siue beati sint, siue non sint, in vniuersum: ideò nos in vniuersum de his, siue iam cælites, siue nondum, agemus, & per ætates omnes Ecclesiæ descendemus, vt clarissimè appareat verè Catholicorum hunc semper sensum fuisse; aliorum quidem hoc affirmantium disputando, aliorum verò id satis apertè probantium exemplis apparitionum; quas pro verissimis habebant & narrabant.

Initio ipso hæc fuit sententia primitiuæ Ecclesiæ & Apostolorum & ipsius CHRISTI Domini; qui cùm sciret Apostolos id credere, non modò illos non reprehendit & cōtrarium docuit; (quod non erat optimus magister, lux mundi vera, prætermissurus) sed potiùs hanc sententiam vt eorum animis firmiùs infigeretur silentio suo, & indirectâ responsione comprobauit; vt mox videbimus. Nam cùm post resurrectionē Christus Dominus ianuis clausis ad Apostolos fuisset ingressus, quod nō putabant nisi à spiritu fieri posse, existimarunt se spiritum videre, & ideò vehemēter conturbati & conterriti fuerunt [f]; & quidem Theophil. expressè asserit putasse eos esse animam aliquam, quæ ex alterâ vitâ rediisset: quod idem D. Aug.[g] Eucherius, Beda, & Hugo Card. & multi alij censuerunt, putabant autē animā esse Christi, in corpore aëreo assumpto, non in corpore proprio; de cuius resurrectione nondum erant planè certi. Sciebat Christus cogitationes eorum, & respondet, palpatione veri corporis cognoscant se spiritum non esse. Eadem fuerat ante passionem suspicio ac metus Apostolorum, cùm viderēt eum ambulantem super aquas [h], neque tum reprehensi, quòd putarent esse aliquando spectra, sed quia putabant Christū tunc ipsis tum nō apparere. Eandem aliorum tum sententiam fuisse conuincitur ex B. Luca [i], nam vniuersa quæ Hierosolymis erat Ecclesia, dicentē Rhodem, quòd Petrus [k] ex carcere liberatus ante fores adstaret, dixit insanire, eò quòd certò sibi persuaderet, Petrum viuere & in carcere detineri, animámque viuentis hominis extra corpus suum apparere non posse sciret; ideò de viui hominis animâ puellæ errorem reprehendebat, & angelum in specie Petri credebat; puellæ assensura si Petrum mortuum credidissent. Quo loco Græcè, ἄγγελος, est; vnde probat locus [l] aliquando per Angelos, ἑτεροπροσώπους, animas repræsentari: præcedentia verò loca in Euangeliis apud Luc. non habent, ἄγγελος, sed expressè habent, τὸ πνεῦμα: apud Matth. verò, φάντασμα. Ex quibus sic ratiocinamur; apud Matth. nomen genericum fuisse positum; vt intelligamus tam de angelis, quàm animabus hanc opinionem viguisse: apud Luc. verò in Euāgelio vocem, τὸ πνεῦμα, positam, vt restringamus ad animas, vel saltem ad solos angelos non restringamus: apud Luc. in Actis, angeli nomen positum, vt de Angelis idem censuisse Ecclesiam sciamus. Sanè hæc adeò ferè sunt inseparabilia, vt & olim Sadducæi, & hodie hæretici, vtrumque a que impugnent. Quis verò nō rideat Lutheri responsionem, πνεῦμα, pro Angelo tantùm accipi? ergo spiritui resistēs caro in membris nostris, illa non animæ sed angelo repugnat, vtitur enim Paulus voce, πνεύματος: ergo apud Petrum Christi anima concionata fuit angelis, & non hominibus in inferno degentibus (ἐν φυλακῇ πνεύμασι, &c.) contra communem Antiquitatis cōsensum [m]. Ergo falsò Athanas. [n] tradidit, in Hymno trium puerorum, πνεύματα, significare hominum animas? sed nugor, cùm talia seriò refello.

f Luc. 24. v 37. Ioan. 20. v. 19.
g Serm. 8.
h Matth 14. v. 26.
i Act. 12. v. 15.
k Galat. 5. v. 16. & 17.
l 1. Pet. 3. v. 19. & c. 4. v. 6.
m Clemēs Alex lib. 2. & 6. Stroma. Atha. epistol. ad Epist. Hilar. in psal. 118. Epif. hæres. 77. Cyril. Ale. lib. de recta fid. ad Theodos. & lib. 12. in Ioann. Ambro. in cad. 10 ad Rom Ruf. in Symbo. & alij.
n Athanas. lib. de spiritu sācto.

SECTIO V.

NVnc ad dicta Cōciliorum & Patrū & historicorū veniamus: quæ non obscurè id docent & persuadēt, nisi proterui & pertinaces, quòd hæreticorum est proprium, esse velimus, vnum illis effugij diuortium præcludamus, quidam omnes visiones negant: qui sunt indigni quibuscum scriptis contendamus: eodem enim iure omnium Historiarum, omnium librorum, qui in sacro Canone (quem sibi quisque illorum, quem vult, hodie fingit, cras refingit) non continentur, fidem & auctoritatem repudiare possunt, quo quid insaniùs, quid cunctis reipubl. partibus est perniciosius, & graui vindictâ dignius? Modestiores alij, Angelorum permittunt visiones, & recipiunt, pro lubito tamen suo; quando illis in disputando negotium non exhibent: sed iidem isti, veterem omnem memoriam sic interpretantur, vt contendunt, αὐτοπροσώπως, numquam animas ne Beatorum quidem vel apparuisse, vel apparere: sed quandocumque talia leguntur, de ἑτεροπροσώπως, factâ, per bonos vel malos spiritus, apparitione id accipiendum. His regula illa Augustini & aliorum validè obstat; quando verba scripturæ propriè possunt accipi, ac Metaphoricos vel tropicos alios sensus non esse confugiendum: sunt autem scriptorum de his rebus verba pleraque adeò clara, vt qui illa ad tropos reuocet, is nihil non eodem iure sic queat detorquere. Deinde nihil nos cogit absurdi, nihil rationi consentiens parùm fieri posse, fieri decere & expedire iam docuim9, cur igitur sāctissimis &

grauissimis hominibus, ea simpliciter & sine fuco narrantibus, vt αὐτοπροσώπως gesta, non credamus; sed vel inuitis, ἑτεροπροσωπίαν, obtrudamus? Quasi verò non ipso loquendi modo vtrumque genus apparitionem distinxerint: Nónne (vt alios mittã) D. Cyprian. cùm de imaginariâ, vel per angelos factâ loquitur, simpliciter vocat visiones; cùm verò de apparitione Beati alicuius, αὐτοπροσώπως, facta: tũc addit apparuisse talem vel talem? idem discrimen obseruãt acta martyrũ: idem, vita & Dialogus D. Greg. *vide Cyprian. epist. 10. 11. 12. 69. Acta Mart. apud Sur. 24. Febr. & 1. Mai. Gregor. passim in Dialog.* Quinetiã soliti ipsi Angeli idipsum declarare, quando apparent, vt fecit Gabriel Archang. cùm in formâ S. Marcellini se visendum præbuit, apud Eghinartum, *libr. 3. de translat. SS. Martyr. Marcellini & Petr. cap. 12.*]

Primo Seculo, nobis occurrit, prima Hispaniæ, & fortassis Europæ totius, Ecclesia B. Mariæ Deiparæ de Columnâ, à B. Iacobo Sebedæo, cum adhuc in viuis vtérque degeret, dedicata ad Hebrum Cæsaraugustæ: quod & Annalibus Celtibericis [a] proditum, & adeò constanti Ecclesiæ illius traditione receptum, vt Catholicus ibi non habeatur, qui dubitet: traditur B. Virgo columnæ insistens Apostolo Hispaniarum apparuisse, & iussisse eo sibi loco sacellulum dedicari, quod nunc diues & nobilis Ecclesia est. Si viuens adhuc alio in loco, quàm vbi degebat, B. Iacobo se videndam exhibuit: cur nequeat nunc cæli terræque Regina cùm lubet? & sæpè illi lubuisse, mox docebo, apparuit non semel filius, cur non & mater? B. Petro persecutionem vitanti Christus conspicuum se præbuit, & dixit Romam se cõtendere, vt iterùm crucifigatur, intellexit Domini mentem Petrus & reuersus agitur in crucem, sicque in Petro Christus iterum crucifigitur. [*testantur D. Ambros. contra Auxent. de Basil. noua tradenda. D. Grego. in 4. Psal. Pœnit. Hegesip. l. 3. de excid. Ierosl. ca. 2.*] Carpo Cretensi, auctor est D. Dionys. Areopagita, *epistol. 8. ad Demoph.* IESVM multis Angelis comitatum apparuisse, & inclementię nomine reprehendisse, quod lapsi fratris, & seductoris pœnam expeteret. Vespasiano Imper. S. Martialis Lemouicum Episcopus vixit, discipulus Christi, is vidit S. Valeriæ Martyris animam, instar lucidæ flammę cęlum petentē. [*narratur in Actis S. Martialis apud Surium.*]

[a] Ant. Beuter. Chrõ. c. 13. Vaseus, Garibay, & alij.

Seculo secundo, Iustinus Mar. Apolog. II. *ad Impp.* redire animas mortuorum, & apparere nonnumquam, & proinde immortales esse, vt gentilibus persuadeat, ipsis Gentilium per Magos euocationibus vtitur, & contra Triphonem disputans, asserit Samuëlis animam verè fuisse euocatam. Tertullianus non modò nihil nobiscum, sed tantùm cum magicis næniis pugnat, inquiens: [*Sed si quasdam reuocauit animas in corpora Dei virtus in documenta iuris sui, non idcirco communicabitur fidei & audacia Magorum, & fallacia somniorum, & licentia poëtarum.*] verum etiam apertè facit pro nobis, nam & subindicat aliquando factum, & causam facti addit. Et luculentiùs idem, *Atqui hoc quoque de anima prædicatur. Nam, si de aliquo iampridem defuncto, tamquam viuo quis requirat: præ manu occurrit dicere,* Habet iam & reuerti debet. *hæc testimonia animæ quantò vera, tãtò simplicia, quãtò simplicia, tantò vulgaria, quantò vulgaria, tantò communia, quantò communia, tantò naturalia, quantò naturalia, tantò diuina.*] quæ non tantùm ad corporum resurrectionem, sed & ad hunc animarum reditum miraculosũ possunt referri. Origenes rectè, quòd quasdam redire posse censuit idque nobis nunc sufficit, perperàm, quod ad improborum animas restrinxit, *libr. 7. Celsum impugnans, improba verò anima & prauis facinoribus in terram retracta, ita vt adspirare ad superiora nequeat, vagabunda in terra volutatur, nunc circa sepulchra oberrando: vbi etiam vmbratilium animarum phantasmata sunt sepiùs visa, nunc terras has obeundo, cuiusmodi hos spiritus esse credendum est, qui omnibus sæculis & coërciti sunt & prepediti veneficiis, &c.*] Et sanè Origenis tempore D. Potamiænâ Basilidi carnifici apparens, eum ad fidem conuertit, nec hunc tantùm, sed & complures alios, vt docet Euseb *libr. 6. cap. 4.* & ipsemet Orig. *contra eundem Cels. libr. 1.* testatur, *multos pene inuitos attractos esse ad Christianam religionem, spiritu quodam repente mutante intellectũ eorum: vt pro verbo exoso ad id temporis non cunctarentur mortem oppetere, post visiones oblatas ipsis vel dormientibus vel vigilãtibus. Multa enim talia vidimus, quæ si memorarentur dũtaxat gesta in nostra præsentia, cachinũ tollerent infideles, vti, nos quoque, sicut illos de quibus malè suspicantur, fingere. Testis autẽ est Deus nostra conscientia, conari me non falsis narratiunculis, sed veris exemplis commẽdare* IESV *doctrinam.*] hæc ille, quæ sanè possemus & nos singulis ferè paginis Lauathero, Riuio & similib⁹ incredulis obiicere, & inculcare.

Seculo tertio, D. Gregorio Thaumaturgo, cùm Deiparâ, B. Ioannes Euangelista apparuit: vt narrat quàm prolixo, tam verò sermone, scriptor eius vitæ grauissimus, D. Gregorius Nissenus. Qui quando angelica est visio, id solet addere, vt facit in visionibus oblatis B. Ephrem. *in eius vita.* Nocturnarum quoque visionum, *epist. 12.* meminit D. Cyprian. & idem, *epistol. 69.* eos grauiter reprehendit, qui visiones huiusmodi contemnunt. B. Quartillosæ fili⁹ eius Martyr apparuit, & ad martyrium matrem confirmauit, vt narratur in epistol. Africanorum Confessorum, (*quam nobis exhibuit Laur. Sur. die 24. Feb. tom. 1.*) in cuius additione, etiam D. Cyprian. Montano, & Flauiano confessorib⁹ traditur adhortator apparuisse. Sic & alia nos authẽtica Martyrum Cirthensium acta, referẽte eodem Sur. (*die 1. Mai tom. 3.*) docent, D. Cypr. Mariano, & apparuisse, & manum porrexisse, & ab Agapio puerulum martyrem paulò antè coronatũ visum fuisse. D. Ambr. *Serm. 90. B. Agnes* (ait) *parentibus ad eius sepulchrum assiduè vigilantibus, quadam nocte choro virginũ comitata cùm apparuisset, sic ad eos locuta dicitur: ne me parẽtes mortuam lugeatis, nam vna cum his virginib. viuo apud illum in cælis, quẽ in terris tota mente dilexi.*] addit & eandem Cõstantiæ post annos aliquot sanitatem in somnis spopondisse & prębuisse, Priùs etiam, sub Decio, B. Agathæ S. Petrus apparens in carcere mammillam eius pectori restituit. [*Acta S. Agathæ 5. Febr. apud Sur.*] Eadem postea S. Lucię apparẽs, matrẽ ei⁹ Euticiã sãguinis fluxu liberauit [*Acta S. Luciæ 13. Decẽb. apud Sur.*] III.

Post annum Christi CCC. seu sæculo IV. Christus Dominus dignatus apparere, D. Petro Alex. in forma pueri, querentis vestẽ suam ab Ario discissam (*Sur. tom. 6. die 15. Nouembr.*) In ipsis exordiis (*ait Hadrian. tom. 2. epistol. Decretal. & Synod. VII. siue Concil. Nican. 2. Act. 2.*) *Christianorum, cùm ad fidem conuerteretur pius Imper. Cõstantinus, sic legitur: Transacta die nocturno regi facto silentio, somni tempus aduenit, & ecce adsunt sancti Apostoli Petrus & Paulus, dicentes: Quoniã flagitiis tuis posuisti terminum, & effusionẽ innocentum sanguinis horruisti: missi sumus à* IIII.

CHRISTO IESV *Domino, dare sibi sanitatis recuperandæ consilium. Audisti ergo nostra monita, &c.*] Ecce dicunt se missos à CHRISTO, dicuntur adfuisse Regi, vtique *αὐτοπροσώπως* apparentes; & nominantur Apostoli; cùm in aliis Constantini visionibus prælianti ostensis, à Zonarâ *tom. 3.* non nominentur, qui apparebant; eò quod angelici spiritus essent. Sic etiam cùm Constantinus templum Deiparæ construi iussisset; architecto apparens ipsa, rationem docuit, qua columnæ possent erigi. *Gregor. Turonen. de gloria Martyr. cap. 8.*) Constantio, Spiridion & Triphillius priùs in somnis apparuêre, quàm eum sanarent, & tamen hi adhuc erant in viuis. (*ex Metaphrast. Surius tom. 6. die 12. Decembr.*) Par potestas à mortuo loquelam obtinere, & cósequi vt appareat. De eodem illo Spiridione, referunt Socrates, *lib. 1. cap. 8.* & Rufin. *lib. 1. cap. 5.* quod Ruffini verbis referam; *Filiam habuit, Irenem nomine: quæ cùm ei benè ministrasset, virgo defuncta est. Post eius obitum venit quidam dicens, se ei quoddam depositum cõmendasse: rem gestam ignorauerat pater. perquisitum in tota domo: nusquam, quod poscebatur, inuentum est. Persistebat tamen ille, qui commendauerat, & fletu ac lacrymis perurgebat: vitæ quóque suæ se illaturũ exitum, nisi commendata reciperet, testabatur. Permotus lacrymis eius senex, ad sepulchrũ filiæ properat, atq; eam ex nomine clamitat. Tum illa, de sepulchro, Quid vis, ait pater? Commendatum, inquit, illius, vbi posuisti? At illa locum designans, illic, ait, defossum inuenies. Regressus domum, rem sicut filia de sepulcro responderat, repertam tradidit reposcenti.*] Quæ potuit respondere, non potuit apparere, sanè, vt & illi qui mortui iam Nicenæ Synodo subscripsêre. Historiam admirandam prodidit Greg. Cęsariens. presbyter, *apud Lipoman. tom. 6. in orat. de Nicena Syn.* Duo (ait) *Sancti Episcopi Chrysanthus & Musonius, cùm nondum decisioni suas adiecissent subscriptiones, accidit vt diuina prouidentia ab humanis excederent. Diuini ergo patres, cùm venissent ad communem locum, in quo dormiebant, cùmq; simul cum eis essent, & quæ dicebantur, audirent: ô fratres, dixerunt, & patres, præclarum nobiscum certamen decertastis, cursum perfecistis, fidem seruastis. Si ergo quod factum est, Deo gratũ iudicatis (nunc enim purius cernitis) ne quid sit impedimento, quo minùs vos quoque decisionem subsignetis. Hæc simul & dixerunt, & signata decisione sanctorũ Patrum loculo imposita, totam illam noctem insomnem peragunt in oratione. Die autem sequenti, cùm venissent ad loculum, solutis quæ erant imposita signaculis, cùm sanctam reuoluissent decisionem, inuenerunt sanctorum patrum ad eos adiectas subscriptiones.*] addit Nicephorus, *libr. 8. cap. 23.* ipsius subscriptionis verba; *Chrysanthus & Musonius: qui cũ patribus omnibus in Sancta prima Oecumenica Synodo consensimus: quãuis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus.*] Vnde patet & Spiridionis, & omnium Primæ Synodi patrum sententiam fuisse; animas, diuinâ permissione, ad nos redire posse, nam alioquin, nec ille filiã vocasset, nec isti subscriptionem postulassent: Nicæno concilio vetustius, vt pote durãte adhuc antè Cõstantinum persecutione, celebratũ fuit in Hispaniâ concilium prouinciale Eliberitanũ, in cuius, *can. 34.* legimus; *Spiritus defunctorum non esse inquietandos*, quo significatur spiritus defunctorum superesse, & cernere quæ circa sepulcra eorum fiant: vnde & sequitur; nonnũquã adesse his locis; & detestari ritus gentilitios, ex errore natos, de animarũ circa sepulcra cẽtenaria oberratione; de qua puto Canonẽ illum agere: & à quâ sententiâ nõ videtur omnino alienus Nemesius, *περὶ ψυχῆς.* qui liber perperam tribuitur Niceno. Anno 366. Iulianus Imp. occisus fuit incerti spiculo: & diuina visio prius ostensa sancto Basilio, cui cum B. Virgine S. Mercuri⁹ apparuit, & discedens, & cruentam hastam referens, vt ex Helladio D. Basilij discipulo docuit D. Damascenus, *Orat. 1. de Imagin.* eodem quoque tẽpore & alius, ad castra proficiscẽs, vidit vel vigilans, vel somnians, cõplures ex Apostolis & Prophetis in vnũ coactos, & de iniuriis Iuliani in Ecclesiam quętentes, & in commune consulentes; & duos ex eorum numero, cæteris bono animo esse iussis, discessisse, paulóque post rediisse ad conuentum, & nunciasse tyrãnum occisum. Sosomenus hæc narrans, *lib. 6. c. 2.* duorum nomina prętermisit; sed Nicephorus addidit, duos olim egregios fuisse milites ac Martyres, Mercurium & Artemium. *Sic ille lib. 10. ca. 35.* B. Febronia Martyr & virgo natalis sui die quotannis mediæ noctis tempore in Nocturnis precibus, apparebat cunctis in choro versantibus, eo ipso in loco procumbens, vbi psallere solita. [*Metaphrast. apud Sur. tom. 3. Iunij 15.*] D. Ammonis animã vidit B. Antonius comitantibus angelis in cælum pergere. [*Athanas. in vita D. Antonij, idem refert Palladius in vita Ammonis.*] D. Martino Turonensium Episcopo apparuit è cælo descendens B. Virgo; & ex inferis adscendens anima latronis, qui pro Martyre colebatur. [*Sulpicius Seuerus in vita D. Martini.*] D. Pauli primi Eremitæ animam visam B. Antonio in cælum ab angelis deferre, auctor est D. Athana. *in vita Antonij.* & D. Hieronym. *in vita Pauli.* fuit in hac sententia Nemesius, paulò ante citatus: fuit & D. Basilius, *lib. de vera virgin. paulo ante medium*; vbi postquam dixisset virginem, etiam cùm sola est, semper reuereri debere & Dei, & angeli custodis præsentiam; *Quid* (subdit) *per singula pergam? Ipsas Angelorum infinitas multitudines, & vna Sãctorũ patrũ beatiss. mos spiritus. Nullus enim ex his est, qui non singula vbique consideret. Etsi enim oculis carneis minimè conspicui sunt: incorporeis tamen obtutibus ad agnitionem complectuntur, & comprehendunt omnia.*] vult ergo Sanctorum animas nobis cùm volunt adesse, Dei permissione, & nullum esse locum quo se successiuè penetrare non possint; nihil in rebus esse actionibúsque humanis, quod aliquando nequeant intelligere, ne quid hîc vbiquitatis somnies. Idem in Panegyr. B. Mamantis Mart. significat multis D. Mamantem apparuisse. *Memores estote Martyris, quot quot illo per somnia potiti estis.*] D. Gregorius Nazianzenus, *Orat. in laudem Cæsarij, dicit*, sibi sæpè in somnis visum fratrem, & licet addat, *sine cupiditate* (qua scilicet amantes sibi somnia fingunt) *sine ipsa veritate:* manifestum tamẽ testimoniũ dat sententiæ suæ, de possibili animarum apparitione.

Vixere eodem sæculo nonnulli Patres mox citandi: sed, quia mors eorum, & vitæ pars potior, incidit in sæculum sequens, in illud distuli.

V *Quod tempus intercedit*, inter annum CCCC. & D. sæculo quinto adscribendum, viros habuit quà sanctitate, quà doctrinâ valdè illustres. D. Martini transitus D. Seuerino. & D. Ambros. absentibus ostensus: apparuit etiam, vt auxilium laturus iis qui corporis eius translationem parabant: apparuit & aliàs non semel vt narrat Gregorius Turon. *lib. de mirac. D. Martini, & lib. de gloria Confess.* D. Ioannis præcursoris caput altissimè Herodias defodi iusserat. multis postea sæculis sanctus ipse,

duobus Monachis in somnis apparuit, & quo loco esset ostendit. Rursùs cùm memoria eius interiret, & ignoraretur quo loco delitesceret hoc sæculo, ante Marciani imperium, idem sanctus Marcello monacho mirabili modo locum sepulcri sui capitis indicauit. [*Prosper & Sigisbert. in Chron. Sozomen. lib. 8. cap. 21. Nicep. lib 12. cap. 49.*] Vbinam sepulta forent corpora DD. Geruasij & Prothasij, per visionem eorum D. Ambros. didicit, teste B. Augustino, *libr. 22. de Ciuit. Dei cap. 8. & lib. 9. confess. cap. 7.* ipsius etiam D. Ambrosij verba hanc sententiam nostram confirmant, quibus eodem sensu: quo D. Basilius, Sanctorum spiritus vbilibet esse testatur; *Nam licet vniuersi sancti, vbique sint, & omnibus prosint: specialiter tamen illi pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulêre pro nobis. Martyr enim cùm patitur, non sibi tantùm patitur, sed & ciuibus.* Serm. 77. de Natali Octauij, Aduent. &c. B. Paullinus (fortè Diaconus, certè non Nolanus ille) *in vita S. Ambrosij: Eodem*, inquit, *quo obijt die, sicut textus epistolæ loquitur, quæ à Simpliciano successore eius venerabili viro, suscepta est de partibus Orientis, ad ipsum, tamquam adhuc nobiscum viuentem, directa, quæ nunc vsq; Mediolani habetur in monasterio: quibusdam sanctis viris apparuit orans cum illis, & imponens illis manus. habet enim diem epistola quo directa est: qua lecta inuenimus diem esse, quo ille defunctus est. Intra Tusciam verò ciuitate Florentia, vbi nunc vir Sanctus Zenobius Episcopus est, quia promiserat se illis sæpiùs visitaturum, frequenter ad altare, quod est in Basilica Ambrosiana, quæ ibidem ab ipso constituta est, visus est orare, sicut ipso sancto viro sacerdote Zenobio referente didicimus. In eâdem etiam domo, in qua declinans Eugenium mansit, tempore quo Rhadagaïsus supradictam ciuitatem obsidebat, cum iam penitùs desperassent viri ciuitatis: per visum cuidam apparuit, & promisit, alio die salutem illis ad futuram. Quo referente ciuium animi sunt erecti. Nam altero die adueniente Stilichone comite cum exercitu, facta est de hoste victoria. Hæc Pansophia religiosa femina, matre pueri Pansophij, referente cognouimus. Mizcezelient desperanti de salute sua vel exercitus, quem ducebat contra Gildonẽ, baculum tenens manu in visu noctis apparuit, atq; cùm prouolueretur ad pedes viri sancti Mazcezel: percutiens terram senex baculo quo regebatur (tertiò hac enim specie illi apparuerat) ait: Hic, hic, hic: signans locum, ediditque intellectũ viro quem visitatione dignum fuerat arbitratus, vt agnosceret se in ipso loco, in quo sanctum Domini viderat Sacerdotem, die tertia victoriam adepturum: atque ita securus bellum & inchoauit, & consummauit. Nos tamen ea Mediolani positi, ipso Mazcezele referente, cognouimus. Nam & in hac prouincia, in qua nunc positi hæc describimus, plurimis hoc ipsum retulit sacerdotibus: quibus etiam referẽtibus securiùs antè nobis cognita huic libro adiungere arbitrati sumus. Sisinnij etiam & Alexandrini Martyrum, qui nostris temporibus, post obitum Sancti Ambrosij in Agauniæ partibus persequẽtibus gentilibus martyrij coronã adepti sunt, cùm reliquias Mediolani summa cum deuotione susciperemus: adueniente quodam cæco & referente cognouimus: qui eodem die tacto loculo, in quo Sanctorum reliquiæ portabantur, lumen recepit: quod per visum noctis vidisset nauim appropinquare littori, in qua multitudo erat albatorum virorum: quibus descendentibus ad terram, cùm vnum de turba precaretur, vt sciret qui essent ij viri: audierit Ambrosium eiúsque consortes. Quo audito nomine, cùm deprecaretur vt lumen reciperet, audiuit ab eo: Perge Mediolanum & occurre fratribus meis, qui illo venturi sunt (designans diem) & recipies lumen. Erat enim vir (vt ipse asserebat) de littore Dalmatenо, nec se ante venisse in ciuitatem asserebat, priusquàm recto itinere reliquiis Sanctorum occurrisset nondum videns: sed tacto loculo videre cœpisse.*] Hactenus Paulinus de Ambrosio, & quidem certò comperta. Nunc age, alium eius ætatis, D. Ambrosij contra Symmachum Collegam, Prudentium adiungamus.

Prudentius de S. Eulaliâ,

Virgo citum cupiens obitum
Appetit & bibit ore rogum.
Emicat inde columba repens,
Martyris os niue candidior
Visa relinquere, & astra sequi:
Spiritus hic erat Eulaliæ.
Lacteolus, celer, innocuus, &c.

De Sancto Fructuoso & sociis.

Vidit præsidis ex domo satelles
Cælum martyribus patere apertum,
Insignésque viros per astra ferri.
Quin & filiolæ monens herili
Ostendit sceleris notam paterni,
Cælo viuere, quos forum peremit.

Postea cùm pio studio conarentur fratres, quisque sibi partem reliquiarum auferre, subdit;

Sed ne reliquias resuscitandas,
Et mox cum Domino simul futuras
Discretis loca diuidant sepulchris:
Cernuntur niueis stolis amicti,
Mandant restitui cauóque claudi
Mixtim marmore puluerem sacrandum.

Scribit Constantinus presbyter, *in vitâ S. Germani Antisiodorensis cap. 17. cum Sanctus vir in loco quodam spectris infesto moraretur intrepidus, subitò ante os legentis adstitit vmbra terribilis, & paulatim sub oculis intuentis erigitur. Parietes etiam saxorum imbribus colliduntur. Tunc verò deterritus lector, præsidium sacerdotis implorauit. Qui statim prosiliens effigiem terribilis imaginis intuetur, & præmissa obsecratione nominis Christi, imperat: vt quis esset, quidve illic ageret, fateretur. Qui protinus terrifica vanitate deposita, voce humilis more supplicantis eloquitur: se comparémque suum auctores fuisse multorum criminum: insepultos iacere, & ob hoc inquietare homines, quia ipsi quieti esse non possent. Rogat, vt pro eis Dominum precaretur, quatenùs receptis requiem mererentur. Ad hæc vir sanctus indoluit, imperátque vt locum ostenderet, quo iacerent. Tum verò cereo præcedente dux vmbra prægreditur, & inter difficultates maximas ruinarum, intempesta nocte locum, in quo proiecti fuerunt, indicauit: Vt verò mundo redditus est dies: circummanentes incolas inuitat, hortatur ipse operis maturator insistens: rudera tumultuariè superiecta ad tẽpus rastris auulsa purgantur. Inueniuntur corpora fusa sine ordine, ossa ferreis adhuc nexibus illigata. Ad legem sepulturæ fossa dirigitur, mẽbra exuta vinculis, linteis induuntur, humus superiecta componitur, oratio intercessionis impenditur, requies defunctis obtinetur: ita vt post eandem diem, sine vllo terroris indicio, domicilium frequentato habitatore floruerit.*] *apud Surium mense Iulio.* Sed tot tam claris exemplis aliquas inferamus auctoritates siue dogmata Patrum, mox ad alia exempla redituri. Hieronymus, *lib adu. Vigilantium.* in vno illo, nostros Nouatores omnes iugulat sacræ veritatis gladio eloquentiæ bracteis inaurato: *Ast vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei animas Apo-*

stolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, & non inter homicidas teterrimo carcere, sed in liberâ honestâque custodiâ, in fortunatorum insulis & in campis Elysiis, recluduntur. Tu Deo leges pones? tu Apostolis vincula inijcies: vt vsque ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: sequuntur agnum quocumque vadit. Si agnus vbique: ergo & hi, qui cum agno sunt vbique esse credendi sunt. Et cùm Diabolus & dæmones toto vagentur in orbe, & celeritate nimiâ vbique præsentes sint: martyres post effusionem sanguinis sui arca operientur inclusi, & inde exire non poterunt.] Siste, lector, & istud, *vbique*, pro *vbilibet*, positum (vt Sanctum Basilium interpretatus fui) memento, simul rationes Diui Hieronymi etiam percellere eos, qui negant è cœlo Sanctorum animas egredi posse. Amicus & admirator Hieronymi Diuus Augustinus, *libro de cura pro mort.* totus in eo est fermè, vt probet secundùm legem Dei ordinariam, & solâ ac nudâ ipsarum animarum naturali facultate, animas illis quibus adscriptæ sunt locis egredi ad tempus non posse; extraordinariâ tamen Dei permissione quando voluerint, eas suis receptaculis ad homines visendos egredi posse: videre hanc eius mentem verbis, & serie disputationis apertè significatam, cùm *cap. 10.* scripsisset, ferri mortuos apparuisse viuentibus, & quo illorum corpora iacerent inhumata nescientibus, locisque monstratis monuisse, vt sepultura, quæ defuerat, præberetur; subdit: *hæc si falsa esse responderemus contra quorundam scripta fidelium, & contra eorum sensus, qui talia sibi accidisse affirmant, impudenter venire videbimur.* Et non sunt impudentes aduersarij nostri; qui consensum ætatum omnium exsibilant? Vt autem intelligeremus hoc non accidere lege ordinariâ, sed speciali priuilegio, Deique permissione singulari, *capite 13.* illud de matre suâ adscripsit, quod aduersarij calumniosè in nos detorquent; *si rebus viuentium interessent animæ defunctorum, vt de alijs taceam, metipsum pia mater nulla nocte desereret.*] Etenim de singulari illâ permissione aliàs apertè asseruit, quod de continuâ & ordinariâ lege hîc negauit. *cap. 15. Mitti* (inquit) *ad viuos aliquos ex mortuis diuina scriptura testatur, & Samuelis atque Moysis apparitionibus id confirmat.*] De fide ergo hoc censuit Augustinus, idem postea, *capite 16.* confessorem Felicem cum à Barbaris oppugnaretur Nola, *non solum beneficiorum effectibus, verum etiam ipsorum hominum aspectibus apparuisse, non incertis rumoribus, sed testibus* (ait) *certis se cognouisse. Verùm* (addit) *ista diuinitùs exhibentur, longè aliter, quàm sese habeat vsitatus ordo, singulis creaturarum generibus attributus.*] vult ergo Sanctus Doctor id fieri posse, sed non fieri naturaliter, ideò enim vt hoc doceat, mox subdidit; *alij sunt humanarum rerum limites, alia diuinarum signa virtutum: alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt: quamuis & naturæ Deus adsit, vt sit, & miraculis natura non desit.*] Quippe miracula præter naturæ quidem fiunt ordinem, naturæ tamen rerum numquam aduersantur. Quid hac veritatis tubâ sonorius? quid hoc lumine Ecclesiæ manifestius? quid hoc perfidiæ malleo potentius hæretici exspectant? viuorum negotiis mortuorum spiritus interfuisse, superstitibus adfuisse, visos in orbe nostro, testatur. Auctor. epist. ad Cyrillum. Ierosol. quæ tribuitur licet falsò) Augustino; ipsâ qua decessit horâ, narrat Hieronymi animam ei apparuisse, multáque sapienter monuisse, & eruditè docuisse. Sed huius epistolæ auctoritas & fides sunt exiguæ, vel nullæ: ideò pergamus aliò. D. Chrysostom. *homil. 74. in Ioann.* agnoscit mortuorum in somniis apparitionem, & eam fuisse sententiam Iudæ Thadæi Apostoli eo loco scribit, vt censeret sic Christum post mortem solis Apostolis & non aliis appariturum. Apud Palladium legimus à B. Pambo visos fratres duos Paësium & Esaiam in cælis: [*in Paësio & Esaia.*] ab Abbate Apollô visum fratrem eius defunctum: [*in Apollô*] Anuph. vidisse choros beatorum: & eius animam postea à numerosis angelis & martyribus in cœlũ cunctis videntibus sublatam. [in Anuph.] Solitus autem Palladius disertè exprimere & distinguere visionem angelicam à visione animæ, & addere angelum hominis alicuius speciem assumpsisse, vt obseruare potes, *ex cap. 86.* de Euagrio Diacono, visione angelicâ ab amore libidinoso mulierculæ deterrito: vbi etiam habes apertã distinctionem apparitionis alterius dæmonũ ad hæreticam blasphemiam conantium eum inducere. His fermè temporibus Marcus Gazensis vixit, testis oculatus, narrans Ioannis Cæsareæ & Porphyrij Gazensis Episcoporum legationem ad Arcadium de diruendo Marnæ templo; vbi inter cætera describit tempestatem grauissimam, quam Deus permiserat oriri propter hæreticam naucleri prauitatem: *implorabamus* (inquit) *preces B. Procopij anachoretæ. Cúmque fuisset vespera & tempestas non cessaret, permansimus vigilantes totam illam noctem. Circa matutinum autem ex multa afflictione parum dormierunt sanctissimi Episcopi, & videt in somnis Dominus meus Porphyrius, sanctum Procopium Anachoretam dicentem ei: Naucleum catechismo instituite & obsignate (est enim ex Arij hæretici execranda secta) & efficite, vt ipse anathemate notet Arium, & malam eius fidem: & statim cessabit tanta tempestas.*] Subdit deinde sic factum, & mare tranquillatum. D. Chrysostomo, commentarios in D. Pauli Epistolas scribenti, assistentem, eúmque docentem B. Apostolum vidit Proclus Constantinopolitanus, vt scriptis proditum à Leone Augusto, & Metaphraste, *in vita Chrysost.* Eidem ab exilio redeunti Comanæ in templo D. Basiliscus Martyr, Nicomediæ olim passus, apparuit dicens: *Confide frater Ioannes: cras enim simul erimus.* Aiunt presbytero quoque Ecclesiæ priùs apparuisse Martyrem, atque dixisse: *præpara Ioanni fratri locum. Venturus est enim.*] narrat Palladius, *in Dialog.* & addit confirmasse euentum: postridie enim mortuum & sepultum eo loco Sanctum Antistitem. B. Cyrillus Alex. dissentiens vehementer à Chrysostomo, in somnis monitus à Deiparâ fuit, vt cum eo mortuo in gratiam rediret.] *Nicephor. libro decimoquarto Hist. cap. 28. ex Niceta.*]

Aliam visionem Adelphij de gloriâ B. Chrysostomi, à Sophronio (*in Prato spirituali cap. 128.*) descriptam, vt meram imposturam, meritò à Baronio (*tom. 5. anno 407.*) confutatam, prætermitto. Sed omni fide digna est historia, quam de Synesio Syrenes Episcopo, & Euagrio Philosopho idem Sophronius memoriæ mãdauit, ex Leontio, [*Prat. Spiritual. cap. 195.*] cùm assiduè Synesius eum conaretur ad religionem Christianã traducere, isque obiiceret doctrinam Christianorum, de resurrectione corporum; déque mercede bonorum operum, maximè centuplo pro eleemosynâ post hanc

vitam recipiendo, sibi non posse non fabulosam videri. Tandem tamen Episcopus nihil diligentiæ prætermittens ei persuasit Christianum fieri, & cum liberis baptizari. *Caterùm non multò posteaquam baptizatus fuit, dedit Episcopo auri tria centenaria in vsum pauperum, dicens: Accipe aurum istud, & distribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tua, quod Christus mihi ipsum reddet in futuro seculo. Qui suscepto auro promptè illi cautionem fecit, vt petebat. Vixit itaque post baptismum annos aliquot philosophus, at tandem infirmatus est ad mortem. Cùm verò morti proximus esset, dixit filiis suis: Quando curabitis funus meum chartam istam in manibus meis ponite, & me cum illa sepelite. Mortuo autem illo fecerunt filij, sicut eis ipse praceperat, sepelieruntque eum cum chirographo. Tertia autem post sepulturam die apparuit Episcopo Synesio nocte quiescenti, dicens: Veni ad sepulchrum vbi iaceo, & accipe chirographum tuum, accepi enim debitum & satisfactum mihi est: atque vt certior eius rei fias, propria mea subscripsi manu. Ignorabat enim Episcopus, quòd chirographum illud consepelissent ei. Manè autem facto, accersitis filiis eius dixit: Nunc aliquid cum Patre vestro in monumento posuistis? Illi putantes quod eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei. Nihil Domine prater pannos consuetos. Quid igitur. Numquid vel chartam aliquam consepelistis ei? tunc recordati filij (ignorabant enim quod de chirographo diceret) dixerunt ei: Ita sanè Domine, chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando sepelietis me, chartam istam in manibus meis date, nullo penitùs sciente. Tunc dixit illis Episcopus somnium quod nocte illa viderat. Suménsque illos cum clericis ac primariis ciuitatis, accessit ad philosophi tumulum. Quo aperto, inuenerunt iacentem philosophum, chirographúmque manu Episcopi conscriptum suis manibus tenentem, accipientes autem chirographum ex eius manibus aperuerunt, inuenerúntque in eo nouiter manu philosophi subscriptum ita: Ego Euagrius philosophus tibi sanctissime Domino Synesio Episcopo salutem: Accepi debitum in his litteris manu tua conscriptum. Satisfactúmque mihi est, & nullũ contra te habeo ius, propter aurũ quod dedi tibi, & per te.* CHRISTO *DEO & Saluatori nostro, &c.*] Idem narrat Hugo Eterianus, *lib. de regres. anim. ab infr. ca. 16.* Luciano presbytero viro sancto, tẽporibus, nõ Cõstantini (vt malè Nicetas *orat. de martyrio & inuẽt. S. Stephani*) sed Honorij Archidij, apparuit semiuigilanti ter, diuersis noctib⁹ B. Gamaliel B. Pauli præceptor, eíque indicauit locũ reliquiarum corporis sui, & Beati Stephani protomartyris, & Beati Nicodemi, & Beati Abibi; quæ & eo inuenta fuêre loco, & per Orosium Occidẽti illata, exstat epistola Luciani de hac re luculenter scripta, (*apud Surium tomo 4.*) quàm Auitus Hispanus in Latinum transtulit è Græco, cuius etiam exemplar exstat, & meminit Gennadius, *de viris illustribus ca. 47.* cui suffragantur Marcellinus Comes, *in Chron.* & Nicephorus, *libr. 14. cap. 9.* Et vt certior foret hæc visio, idem B. Gamaliel, eodem tempore, apparuit Nygerio monacho, cui etiam situm loci ad Orientem indicauit, vt refert ipse Lucianus. Ipsum quoque Protomartyrẽ nonnullis apparuisse testis est Euodius, *lib. 1. de eius miraculis.* De Micheæ & Habacuc apparitione, his priore, legendus Sozomen. *libr. 7. c. vlt.* De Zachariæ prophetæ corpore non multum post inuento, sic Sozomenus, *lib. 9 cap. vlt. Caphar villa est in territorio Eleutheropolis Palestina. Huic prafectus erat agri ipsius conseruus Calimerus quidam. Domino quidem suo fidelis, sed morosus interim ac difficilis, & in conterminos agricolas iniquus. Quamuis autem talis esset, propheta tamen ei vigilanti clara luce apparens seipsum reuelauit. Et horto quodam demonstrato, Age quaso* (inquit) *hic fodito, &c.* subditur enim corporis sacri, ostenso loco, inuẽtio. Absens & viuus adhuc Euthymius noctu visus Tereboni Saraceno; quem cùm sanasset postea ad se profectum, magna Sarracenorum pars Christi fidem fuit amplexa, anno Christi 420. vt prodidit Cyrillus monachus, probatissimus Historicus, *in vita S. Euthymij, Surij tom. 1. Ianuar. 20.* Circa annum 429. Abbati Cyriaco B. Virgo, cum duobus, SS. Baptistâ & Euangelistâ, apparuit, & negauit in cellam eius ingredi, manebat enim antè ianuam, eò quòd ignaro Abbâ, duo Nestorij libri in eius cellâ forent, hostis Deiparæ: *auctor Sophron. Prat. spirit. ca. 66.* De B. Paulino Nolano, *in lib. de vita Paulini apud Surium tom. 3. Iunij 22.* narrat Vranius, ei ante mortem apparuisse, & cum eo collocutos fuisse S. Ianuarium Mart. & S. Martinum Turonensem. B. Petrus Apostolus & S. Apollinaris eius discipulus per visum apparentes Sixto Papæ, anno 433. cum admonuerunt Rauennati sedi imponendum Petrum illum, verè Chrysologum, virum simul sanctissimum & eloquentissimum: *auctor ex antiquis archiuis Rauennatium, in eorum historia, Hieron. Rubens.* Scribit Procopius, *libr. 2. de bello Vvandalico*, B. Cyprianum Afris oppressis apparuisse, & bono animo Christianos esse iussisse, seque breui tempore vltorem futurum: quod sanè Vvandalis debellatis, biennio post accidit. Anno 456. Theodoricus rex victis in Galliciâ Sueuis, in Lusitaniam contendit; vbi ne vrbem Emeritam diriperet, B. Eulaliæ Martyris apparitione coërcitus fuit, auctore Diuo Isidoro, *in Chron. Gothor.* De B. Leonis ad Flauianum de rectâ fide epist. Sophronius ista memorat. *cap. 147. Prati spirit.* Narrauit & hoc nobis eiusdem cænobij Pater Abbas Menas, *Audisse se Eulogium Alexandrinum Patriarcham dicentem. Cùm profectus essem Constantinopolim, fruitus sum contubernio Domini Gregorij Romani Archidiaconi, & singularis viri, qui narrauit mihi de sanctissimo ac beatissimo Leone Romano Pontifice, dicens haberi scriptum in Ecclesia Romana: quod cùm scripsisset Epistolam ad Sanctum Flauianum Constantinopolitanum Episcopum contra impios Eutychetem & Nestorium, posuerit eam super tumulum Principis Apostolorum Petri, & orationibus ac vigiliis & ieiuniis vacans, orauit ipsum summum Apostolum dicens, si quid, vt homo, vel minus cautè posui: tu, cui à Domino Saluatore nostro* IESV CHRISTO *& Ecclesia & hac sedes commissa est, emenda, post quatuor verò dies apparuit ei Apostolus, & dixit, legi ac emendaui. Suménsque Epistolam de sepulchro B. Petri, aperuit eam & inuenit Apostolica manu emendatam.*] Idem cap. 148. *Theodorus* (inquit) *sanctissimus Episcopus Dorna, que est in Libya, narrauit nobis, dicens: cum essem cubicularius sancti Papa Eulogij, vidi in somnis virum reuerendi habitus, statura procerum, dicentem mihi: Nuncia meum Eulogio Papa aduentum, ad quem ego: Quis es tu, qui iubes vt nunciem? Respondens ille dixit mihi: Ego sum Leo Romanus Pontifex. Ingressus igitur ego nunciaui dicens: Sanctissimus & Beatissimus Papa Leo Romana sedis Antistes conuenire vos vult. Cùm hoc audisset Papa Eulogius, exurgens concitus occurrit in occursum eius. Salutantésque se inuicem, oratione facta, consederunt. Tunc verò Dominus & eximius Leo dixit Sancto Eu-*

logio.

logio. Scis quare huc venerim ad vos? Respondit ille; Non. Ait ipsi: Veni, vt vobis gratias agerē, quia ritè & magnificè pro meâ Epistolâ respondistis, quam scriptam misi ad fratrem meum Flauianum Constantinopolitanum Patriarcham, sensum quidem & sententiam meam aperientem, hæreticorū autem ora obstruentem. Scito autem, frater, quia non mihi tantùm vestrum diuinum laborem studiúmque contulistis, sed etiam supremo culmini Apostolorum Petro. & ipsi præ omnibus quæ à nobis prædicatur veritati, qui est Christus Deus noster. Ista non semel tantùm, sed bis térque conspiciens trina apparitione firmatus, enarraui B. Papæ Eulogio.] Idem Sophronius, *cap. 149.* narrat adhuc aliâs Diuum Petrum eidem Sancto Leoni apparuisse, & nunciasse eius dimissa peccata. Vixit hoc sæculo Theodoretus, is scribit; BB. Apostolos Ioannem & Philippum, Theodosio Imper. olim apparuisse, *lib. 5. hist. c. 24.* Anno 485. conante Petro Fullone Cypri Ecclesiam sibi subiicere; S. Barnabas Apostolus tribus continuis noctibus ter Anthemio Salamines Episcopo apparuit, & locum corporis sui vnâ cum Euangelio S. Matthæi propriâ Barnabæ manu conscripto, sepulti indicauit: quæ & inuenta, *narrat fusè Alexander Monachus, apud Surium tom. 3. 11. die Iunij.* Breuiores futuri sumus sæculis sequentibus.

VI. R *Sæculo inchoato 6.* hoc est post annum Christi CCCCC. Hæretici Seueriani multi variis fuêre visis conuersi. vt in primis, Isidorus Monachus Philoxemensis, apparitione damnati illius, qui Christo Domino alapam incusserat, quod fusè narrat Sophronius, *cap. 30. Prat. Spirit.* Deinde & Cosmiana vxor Germani Patricij, quam propter hæresis contagium, Deipara visibiliter apparens cum aliis sanctis feminis, arcuit à templi aditu. [*Sophron. qui & alia multa subdit seqq. cc. 49. 79. 106. 188. 213.*] Reginæ mulieri Cappadoci, officio Diaconissæ, in somnis viuus, & in Laurâ degens apparuit, eámque docuit quæ erant necessaria Ioannes Silentiarius, narrante rem gestam Cyrillo Monacho, *in vita eius apud Lipoman. tom. 6.* D. Bartolomæus in Daris apparuit Anastasio, & corpus suum vbi sepultum esset indicauit, seque patronum vrbis ac defensorem professus fuit. *Sic Nicephor. lib. 16. ca. 37.* Anno Christi 515. obiit Macedonius Patriarcha Constantinopolitan. ab impio Anastasio in exilium actus, de eo Cedrenus ita scribit; *cùm iam esset sepulchro condendus, antequàm id fieret, sublata dextera manu crucis signo sepulchrum obsignauit. Idem Theodoro cuidam suorum familiarium per visionem dixit: Excipe hæc, & abi, & Anastasio recita. Ego quidem Macedonius abeo ad Patres meos, in quorum fide perstiti. Interim tamen semper Deum interpellabo dum tu quoque venias, & causa nostra disceptetur.*] *Legendi eadem de re Miscella, ex Theophane lib. 15. Anastas. in Chron. & Theodorus Lector collectan. lib. 2.* Verum, quia Macedonius Schismaticus obiit; alios Anastasio Deus Catholicos, & ab ipso quoque in exilium missos, accusatores præstituit; quos ambos Deus visione præmonuit, se pararent, vt decimo ab Anastasij obitu die morituros, & causam suam ante horrendum tribunal acturos. ij fuêre Elias Patriarcha Ierosolymitanus; & Flauianus patriarcha Antiochenus, *legendi. Cyrill. in actis Sabæ apud Surium tom. 6. die. 5. Decemb. & Sophro. in Prato Spiritual. 35* Theodorici Regis Italiæ animam solitarius Lyparitanus vidit, inter Ioannem Papam & Symmachum Patricium, vinctis deduci manibus, & in ollam Vulcani proiici; vt narrat B. Gregorius Papa, *lib. 4. Dialog. c. 30.* Interdum accidit vt in visione, is cui fiebat ab locum deduceretur, vbi animæ detinebantur: vt docet exemplum illud Monachi Nestoriani, quem cùm B. Cyriacus Deo commendaret: *circa horam nonam diei sequentis, aspexit frater, qui erat in spelunca, quendam adstantem sibi aspectu terribilem, ac dicentem:* Veni & vide veritatem. *Assuménsque eum duxit in locum tenebrosum ac fætidum, ignem euaporantem, atq; in ipsis ignibus videt Nestorium, Eutychetem, Apollinarem, Dioscorum, Seuerum, & Origenem, & alios quosdam, dixitque illi is qui apparuerat: locus iste præparatus est hæreticis, &c.*] *Hactenus Sophron. Prat. Spirit. c. 26.* Cùm Iustinianus Imp. Apostolis templum exædificasset; constat quod *Apostoli (ait Procop.) beneficiorum memores ad Regis honorem nunc hominibus apparuerint, Regis inquam pij & religiosi. Neque enim ab humanis recedunt diuina, sed admisceri percupiunt, & hominum conuersatione oblectari.*] *Sic Procop. lib. 1. de ædific. Iustiniani.* vbi vides etiam eius sententiam de quæstione nostrâ, cuius etiam illa sunt huc pertinentia ex eodem opere: *Circa Sinus terminum in arduo satis & edito loco sanctis Cosmæ & Damiano olim templum dedicatum est: Vbi Iustinianum grauiter ægrotantem, & iam morituri speciem præbentem, nempe à medicis desperatum, & inter cadauera iacentem, isti sancti per somnum & visum apparentes curauerunt.*] Idem, *libr. 1. de bello Goth.* testatur mœnium Romæ partem à B. Petro Apostolo, Gotthis obsidentibus, defensam fuisse. B. verò Stephanum visum apud Apostolorum Principes, pro vrbe Metensi intercedere; in qua eius erant reliquiæ, scribit Gregor. Turon. *lib. 2. Histor. Francor. cap. 6.* Sed & anno 552. filium vitriarij Iudæi triduo in fornace illæsum B. Virgo puero se visibilem præbens seruauit: qui cum matre postea baptizatus, rei gestæ historia certissima peti potest ab eo, qui tum viuebat, Euagrio, *libr. 4. cap. 35.* ex eo Gregor. Turon. *lib. de glor. mar. c. 8.* & Glycas, *Annal. par. 4.* Redempto Episcopo Ferentinati ad sepulchrum S. Eutychij vigilanti, idem martyr astitit dicens: *Redempte vigilas? cui respondit, vigilo. Qui ait, Finis venit vniuersæ carnis,* & quæ sequuntur apud D. Gregor. *Dial. libr. 3. cap. 38.* Circa annum 587. Guntramno Regi de Chilperico pessimo Francorum tyranno, visio huiusmodi fuit ostensa, quam ipsemet Rex apud Gregor. Turonensem sic narrat: *vidi & ego aliam visionē, quæ huius interitum nunciauit. Adducebatur enim in conspectu meo à tribus Episcopis vinctus cathenis, quorum vnus Tetricus, alius Agricola, tertius verò Nicetius Lugdunensis erat, è quibus dicebant duo, soluite quæso eum, & castigatum abire permittite. Quibus è contrario cum amaritudine Tetricus Episcopus respondebat. Non fiet ita, sed igne concremabitur pro sceleribus suis. Et cum diu multúmque quasi altercātes hæc inter se verba conferrent: conspicio eminùs aneū super ignem positum feruere vehementer. Tunc, me flente, apprehensum infelicem Chilpericum confractis membris proiiciunt in aneum: nec mora inter vndarum vapores ita dissolutus ac liquefactus est, vt nullum ex eo penitus indicium remaneret.* [*Gregorius Tur. libro octauo, histor. Francor. capite quinto.* Narsetem, Eunuchum sed belli ducem clarissimum, nefas omittere, de quo sic Euagrius; *Commemoratum ab his qui vnà cum Narsete fuerunt, dum precibus & alijs pietatis officijs diuinum numen placaret, debitúmque cultum ei tribueret, S. Virginem ei apparuisse, planéque tempus præscripsisse, quo bellum*

cum ho t.bus gereret, atque non prius ad prælium committendum se accingeret, quàm calitus signum acciperet.] sic Euagrius, de Totilâ & Theiâ Regibus ab eo deuictis loquens, *libr. 4 cap. 23.* idem Nicephorus refert, *libr. 17. cap. 13.* cuius verba sunt ex Euagrio explicanda, non enim loquitur de cunctis bellis Narsetis, sed de hoc Gothico. Paulò pòst, Sergiopolim obsidente Chosroë, visus D. Sergius Martyr cum innumerabilibus cœlestibus propugnatoribus defensionem parare atque per muros vbique discurrere. *Nicephor. lib. 17. cap. 17. ex Euagrio lib. 4. cap. 27.* Iustino Iuniore imperante Anatolium hominem præstigiatorem & impium, primò quidem imago Deiparæ palàm fuit aduersata: deinde & nonnullis fidelibus Deipara ipsa apparuit, eosque contra scelestum illum incitauit, inquiens ab Anatolio filium suum contumeliis affici. *Euagrius lib. 15. cap. 18*

VII. *Septimum Saculum inchoatum*, Anno 600. iuuat ordiri à Beatissimo Gregorio I. Romano Pontifice & Ecclesiæ Doctore; cuius solius sufficere deberet auctoritas, is primùm de B. Musâ refert sequentia: *Quòd quadam nocte ei per visionem B. Dei genitrix virgo Maria apparuit, atque coæuas ei in albis vestibus puellas ostendit. Quibus illa cùm admisceri appeteret, sed se illis iungere non auderet, Beata Maria virginis est voce requisita, an velit cum eis esse, atque in eius obsequio viuere: Cui cùm puella eadem diceret, volo, ab eâ protinùs mandatum accepit, vt nihil vltrà leue & puellare ageret, & à risu & iocis se abstineret, sciens per omnia, quod inter easdem virgines quas viderat, ad eius obsequium die trigesimo veniret. Quibus visis in cunctis suis moribus puella mutata est, omnémque à se leuitatem puellaris vitæ magna grauitatis detersit manu. Cùmque eam parentes eius mutatam esse mirarentur, requisita rem retulit, quid sibi B. DEI genitrix iussertt, vel qua die itura esset ad obsequium eius, indicauit. Tunc post vicesimum quintum diem febre correpta est. Die autem tricesimo, cùm hora eius exitus propinquasset, eandem beatam genitricem Dei, cum puellis quas per visionem viderat, ad se venire conspexit, cui etiam se vocanti respondere cœpit, & depressis reuerenter oculis, aperta voce clamare, Ecce Domina venio. In qua etiam voce spiritum tradidit.*] *lib. 4. Dialog. cap. 17.* De B. Probo Reatino Episcopo memorat, illi simul & puero qui aderat apparuisse SS. Iuuenalem & Eleutherium Martyres, stolis candidis amictos, qui animam Probi secum in cœlum asportarint, *lib. 4. Dialog ca. 12.* hæc de cælitibus; de quibus alia idem eodem libro *cap. 11. & 14.* de damnatorum apparitionibus idem exempla suppeditat, vt de Theodorici anima in ollam Vulcani visâ deiici, quod ante citaui, & confirmat Hugo Ætherianus, *libro de regress. animar. capite septimo.* & de moniali, quæ visa ante altare per medium secari, *libr. 4. Dialog. cap. 51.* De animabus, quæ adhuc expiabantur idem plura suggerit. Pascasium Diaconum visum Romæ in Thermis stantem & balneantibus obsequentem, in pœnam scismatico præbiti fauoris; vt fassus ille, cui apparuit, Germano Capuano Episcopo, cuius & precibus mox pœnali loco fuit liberatus. [*libr. 4. Dialog. cap. 40. & Hugo Ætherianus lib. o de regress. animar. cap. 14*] Similia fermè habet de animâ Domini balnei, qui pro culpis suis post mortem thermarum caloribus deputatus, eodem in loco iussis lauaturis sedulò ministrare: quam operam cùm Centumcellensi presbytero non semel præstitisset, presbyter ei caritatis causâ duas

A oblationum coronas detulit Sed ille merens, afflictúsque respondit: *Mihi ista quare das pater? iste panis sanctum est, ego hunc manducare non possum. Ego etenim, quem vides, huius loci Dominus aliquando fui, sed pro culpis meis huic post mortem deputatus sum. Si autem mihi præstare vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, vt pro peccatis meis interuenias. Et tunc te exauditum esse cognosce, cùm huc ad lauandum veneris, & me minimè repereris. In quibus verbis disparuit, & is qui homo esse videbatur, euanescendo innotuit, quia spiritus fuit, &c.*] *d lib. 4. cap. 55.* ibidem & aliud addit de Iustò monacho qui Copioso fratri suo apparuit, & se suppliciũ per salutaris sacrificij oblationem docuit euasisse, quod paulò aliter narrat Glycas, *part. 4. Annal.* Hactenùs Sanctus

B Gregorius, eâ dignitate, sanctitate, prudentiâ vir; vt, nisi hæreticus, eius testimonium nemo queat reijcere. Vixere eodem sæculo Gregor. Turon. & B. Isidorus Hispalensis, quorum testimonia superiùs iam adduximus, vixit etiam Sophronius auctor, *Prati spiritualis*, è quo iam plura testimonia exhibuimus, vixit & B. Ildephonsus Toletanus Episcop. cui B. virgo candidissimam vestem donauit, ei apparens cum virginum choris; quæ vestis etiam hodie asseruatur. Eidem & Regi totique clero ac populo, ex tumulo suo surgens B. Leocadia apparuit, velum manu quasi porrigens: vnde, ad apparitionis veritatem comprobandam, D. Ildephonsus, accepto à Rege cultello, partem

C præscidit; quæ cum cultro inter Ecclesiæ thesauros reposita. Vtrúmque testatur Iulian. Pomerius eiusdem Ecclesiæ antistes, apud Surium, *tom. 1. Ianuar. 23.* Anno 696. Ebroinum cæcus quidam audiuit in ollam Vulcani à dæmonibus portari, vt narrat Ado Viennens. *in Chron.*

Octauo sæculo post annum 700. Floruere Iulianus Pomerius, quem nostræ sententiæ fuisse docent paulò antè ex eo laudata, de B. Ildephonso vixit & S. Suibertus qui ægris, quos curauit multis, post mortem apparuit, teste B. Marcellino, *in eius vita cap. 30. apud Sur. mense Martio.*] Item venerabilis Beda, qui quod idem de apparitionibus senserit patet ex Hist. Anglor. *libr. 4. cap. 14. & 25. & libr. 5. cap. 14. & 15.* & aliis eiusdem libri, ac vitarum quas VIII.

D conscripsit locis. Vixit & B. Ioannes Damascenus; cui, iussu Iconomachi Imperatoris abscissam manum, B. Deipara virgo restituit, vt narrat B. Ioannes Hierosolymitan. Patriarcha, *in eius vita.* vixit his temporibus Paulus Diaconus, qui narrat Arnulfum Longobardum in prælio protectum fuisse à B. Sabino Martyre; & à Barbaro, cùm pictum vidisset, Martyrem agnitum. *libr. 4. cap. 5 de gest. Longobard.* Admiratione dignissimum est, quod narrat Constantinus Episcop. oculatus testis, de translatione reliquiarum S. Euphemiæ martyris,

E *apud Lipoman. tom. 6.* præstrictum splendore miraculorum Leonem Isauricũ clàm sustulisse martyris reliquias, & earum loco ossa arida imposuisse; veras autem reliquias cum loculo in maris vndas proiecisse. Incidêre nautæ quidam in loculum rei ignari, & putantes thesaurum aliquem in eo repositum, suscepere, & aperuere, & mirificè qui inde exhalabat odore perfusi, cognouere sacras esse reliquias, cúmque hærerent ignari cuiusnam forent, eâdem nocte videre lumina & cereos, viròsque mirè candicantes, Deumque laudantes. *Cùmque appulissent Leminum, & somno se dedissent, viderunt in quiete Glyceriã Martyrem occurrere Euphemiæ virgini, amplecti illã & exosculari, & aduentum gra*

A *tum gratulari, ex eo cognouerunt, cuius essent illæ reliquiæ. Ter inde soluentes ter ventis reflantibus eodem reiecti sunt. Denique Euphemia adstitit illis in somnis, & quæ foret edixit, ac se ibi velle subsistere edixit, ex quo fuerat ab impio Leone in mare proiecta.*] Sic ille, cui potiùs credendum quam Zonaræ, hæc Copronymo tribuenti. Idem Zonaras paulo post ita scribit; de Leone Armenio: *Hac imperatorem turbabant, nec minus matris terrebat insomnium. Videbatur illa sibi in æde Deiparæ Blachernia esse, & cernere matronam quandam, quam adolescentes candidis induti vestibus comitarentur, & adis solum sanguine redundare, audiréque matronam illam iubere dari matri imperatoris vas eo sanguine plenum, quæ cum id aduersaretur, dicere illustrem illam matronam: At filius tuus eos, qui me venerantur sanguine implet, néque intelligi se & Deum, & filium meum ad iram commouere*] hanc matronam fuisse B. Virginem verba ipsa loquuntur, subdit Zonaras; *Est & D. Tharasius iam ex hac vita ærumnosa translatus, cuidam in somnis visus, qui Michaëlem quendam inclamaret, cúmque ad inuadendum & occidendum Leonem hortaretur.*] Sanè mox Michaël Balbus eum interemit anno 787. Hungo Pictorum Regi apparuit D. Andreas Apostolus victoriam promittens, quam præstitit; apparente in cœlo cruce decussatâ rubeâ, cùm pugnaretur: quod etiam Buchananus, licet Caluinista, tradidit, *lib. 5. Hist. Scotor. rege 65.*

His temporibus vixit Beata Gertrudis, de qua apparente meminit Ludouicus Blosius, *in Monili spirituali, non vno loco:* paulò post fuit imperium Romanum in Carolum Magnum translatum, huic Diuum Iacobum Zebedæum apparuisse, & hortatum; vt Hispaniæ regna ex Saracenorum eriperet potestate, recentiores quidam scriptores scripsere. [*Ludolphus Bebenburgius de veterum Principum Germanorum zelo capite decimo quarto.*] Certiore fide contestatæ sunt aliæ eiusdem Apostoli apparitiones, hoc & sequentibus sæculis Regibus Hispaniæ factæ, quibus & opem se laturum in prælio promisit, & visus in conflictu hostes in fugam agere. Vidisse se & Mauri fatebantur, & nostri gloriabantur: de quibus mox.

IX. *Anno octingentesimo sæculum cœpit nonum*, eo Raymirus Rex Hispaniæ fortissimè totum diem cum Sarracenorum maximâ multitudine pugnauit: sub noctem cum exiguâ suorum manu in collem quendam se recepit. Regi vigilanti & Deum precanti Diuus Iacobus adstitit, iussitque omnes confessione lustrari, & sumptâ Eucharistiâ prælium conferere. Manè, cùm omnes ad vnum obtemperassent monitis Diui; signa contulere, hostium sexaginta millia conscidere. Visus in eo prælio Apostolus albo vectus equo, vexillum gestans niueum quod rubea crux transuersa distinguebat. *Auctores Rodericus Episcopus, Chronicum Generale, Alphonsi Regis, Mariana libro septimo, capite decimo tertio*, & alij. Vixit hoc sæculo Theophilactus Bulgar. qui in decimo quarto capite Euangelij Ioannis fatetur, spiritus mortuorum viuis apparere. Vixit opinor eodem Iulianus Toletanus Iunior, auctor Prognostici, qui, *libro secundo capite vigesimo nono*, docet, *mortuos scire posse, quid agant viui, & capite sequent.* ex D. Augustini, *de cura pro mortuis*, sententiâ, ac pene iisdem verbis concludit; *scriptura auctoritate aperte probari mortuos posse viuentium oculis apparere.* Carolo Calua Francorum Rege Nu-

monis quidam, vsurpator bonorum Ecclesiasticorum conspexit, sensitque D. Maurilium sibi apparentem, & increpantem, & pedum sacrum capiti illidentem: nec vana visio: paulò pòst decessit. [*Sic Annales Andegau.*] Simile, quod legitur in Chron. Cassinensi, *libro 2. capite 62.* à puero conspectum Pandulfum Principem Capuanum ferreis nexibus vinctum & in cœnoso ac fœtido lacu vsque ad guttur demissum, & testibus à duobus nigerrimis spiritibus in profundum subinde demitti & iterum extrahi. Causam rogatus, respondit: *Quoniam aureum calicem cœnobio S. Benedicti eripui, & in agone mortis restituere neglexi.* Et *capit. 84.* vidit etiam ita quidam
B Æthiopes stramine onustos (qui se dæmones dixerunt) eidem Pandulfo rogum parantes: & eâdem hora compertus est exspirasse. Quod de Pandulfo hîc adscripsi propter argumenti similitudidem, nam accidit sæculo vndecimo.

Post annum nongentesimum, Ludgero, frustrà quærenti corpus S. Lebuini; *tandem visum ei est in somnis, sanctissimum sacerdotem Christi Lebuinum secum loqui, & sui detegere locum sepulchri, & membra ibi reperta vbi ipsum indicarat. Hucbaldus Elnonensis apud Surium tomo 6. Nouembr. 12.*] X.
Cùm Ioãnes Decimus exercitum in Apuliam misisset aduersus Sarracenos, SS. Apostoli Petrus & Paulus in prælio conspecti Christianis victoriam maximam pepererunt.] *Sic Luitprandus tempori-*
C *bus illis proximus lib. 2. ca. 14.*] Ioanni Zimiscæ Imp. contra Russos pugnanti, iussu B. Virginis auxilium tulit, visus multis, B. Theodorus Martyr. [*Sic Zonar. tom. 3.*] Eodem sæculo accidit horribilis illa tragœdiâ Vdonis Episcopi Magdeburgici: quam postea narrabimus. Tu lector memento hic ponendam fuisse. Vixêre hoc sæculo decimo Euthymius Græcus & Hugo Ætherianus Latinus, quorum vterque tenuit mortuorum spiritus viuentibus se in conspectum aliquando dare. *Euthym. in cap. 14. Ioann. Hugo Æther. de regress. animar. capit. 7. 11. 14. & 15. & 16.* Anno nongentesimo decimo quarto Ferdinand. Consaluus Castellæ Comes, vtriusque fortunæ illustre specimen, vir dictis factísque magnificus, cum tre-
D centis dumtaxat militibus, diuino fretus monitu, maximas Almansoris copias profligauit. Idem decimo sexto post anno, sub signis habens peditum 15000. equites 450. triduum continuum cum multitudine Arabum incredibili conflixit; cúmque postremo die D. Iacobus visus adesse prælio fuisse; innumeris cæsis, triumphauit.] *Chron. general. Vasæus & alij.*

Successit sæculum XI. ab anno millesimo; hoc sæculo bellum sacrum fuit, duce Godefrido Bullonio: cùm in expeditione Antiochenâ nostri & XI.
E fame fermè consumpti, & equis ferè defecti forent, visione & monitis D. Andreæ confirmati; qui etiam lanceam Dominicam illis indicauit, non vnam obtinuere victoriam; in prælio quoque cum Corbonâ, apparuere agmina equitum albatorum, quæ Persas in fugam egere. [Guilhelm. Tyrius, qui bello sacro interfuit, *lib. 6. Sacræ Hist. ca. 4. & 9.*] Eodê bello, expugnatâ ab Christianis vrbe Sãctâ, Adimarus Episcopus, diu ante defunctus, visus est milites præire, & muros cõscendere, & adhortari, se subsequerentur. (*Ioan. Nauclér. vol. 3. gener. 37.*) Paulò antè Christus Dominus cum B. Virgine SS. Petro, Ioãnem, Stephano, Martino & alijs multis quoque Angelis, Henrico

II. Imp.

II. imper. ostendit se noctu in templo Romæ vigilanti. (*idem Naucler. ibi gener. 34.*) Tunc Amicus e iam defunctus B. Dunstano apparuit, & futura multa prædixit, quæ & contigere. (*Osbertus in vita Dunstani, apud Surium 19. Maij.*) Non semel post mortem visus amicis est B. Odilo Abbas Cluniacensis. (*Pet. Damian. in eius vita apud Surium mense. Ianuar.*) Floruit hoc tempore, & ad sequens sæculum peruenit, Pet. Damianus, vir doctissimus & eloquentissimus; qui Cardinalatum cum solitariâ vitâ commutauit; opera eius, quæ multa sunt, apparitionibus variis sunt referta, vt de duobus primoribus Fauentinis ex inferno apparentibus, *epist. 2. ad Hildebrand.* vt de animabus in specie auicularum apparentibus, *epist. 5. cap. 3.* de anima Benedicti VIII. nigro equo insidente & apparente Episcopo Capuano, non tantùm idem Damian. *ibid. cap. 4.* sed & Martinus Polonus idem tradidit, *in Chron* & D. Antonin. & Platina. de Benedicti IX apparitione idem Damian. *ca. 5.* vt de B. Andreâ & B. Gregorio apostatam Monachum flagellantibus *cap 11.* & alia quæ longum foret referre. Si scriem temporis spectes hîc ponendum quod de Pandulfo Capuano retuli paulò ante, & confirmat Leo ostiensis lib. 2. cap. 62. & 82. Nota est historia fundationis Cartusiensium; cuius occasio celebris illa, & publica, primò, secundò, tertiò, facta die in Vigiliis mortuorum apparitio, cùm concineretur versiculus, *responde mihi*: ter enim mortuus caput sustulit, & iusto Dei iudicio se accusatum, se iudicatum, se damnatum exclamauit [*narrat Franc. de Puteo in vita Brunonis, apud Sur. tom. 5. 6. Octob.*] Hoc sæculo vixere S. Anno Colon. & S. Benno Misnensis, Episcopi: illi apparuere prædecessores Episcopi, & mirè, ostensâ in veste ipsius macula, commonuerunt, vt acerbitatem animi, erga eos à quibus iniustè vexatus fuerat, planè aboleret è memoriâ & mente. De D. Bennone traditur eum iam defunctum, Marchioni Misnensi in somnis apparuisse, & oculum eruisse, ob damna Ecclesiæ illata, prius narrat de Annone Lambert. Schaffnab. *in Histor. Germanor.* posterius de Bennone, scribit, *in eius vita cap. 32.* Hier. Emserus apud Surium 16. *Iulij.*

XII. *Nec XII. sæculum*, suis caruit visionibus mortuorum, ecce tibi anno 1112. vel potiùs 1139. Alphonsus Lusitaniæ rex commissurus prælium contra quinque Reges Sarracenorum, iussus est in somnis, à Christo, bono esse animo, & signo vti in prælio; cui quinque vulnerum imago inscripta, obtinuit victoriam memorabilem, & hinc illuxit Lusitaniæ Regum insigne. Decimoquarto post anno, Alphonsus Rex Castellæ Baëzam obsidebat, ei apparens D. Isidorus auctor fuit prælij committendi, nec ferè alia Victoria contigit illustrior. [*Marian. libr. 10. cap 17. Vazæus, Samalloa, & alij.*] Anno 1117. cùm plurimis prodigiis, inter cætera, trepidaret Italia, *Cremona quidam infantulus in cunis iacens pannis obsitus, in primam loquentis vocem contra naturam os aperuit, matrémque suam escas parantem fratri suo maiori, qui plorando panem petiuerat, à corporis curis compescuit, asserens sibi visam Dei genitricem Mariam ante tribunal Christi stantem instantissimisque precibus, pro iudicio quod mundo propter peccata sua intenderat, ipsi supplicantem: ac post hæc depositu eloquiū vsque ad tempus humanæ conditionis congruum.*] *Verba sunt Dodechini in Histor.* Benedicti X. Pontificis apparitio prior facta Ioanni Portuensi, qua confessus se

A Odilonis Abbatis precibus ab æternæ mortis periculo seruatum; & posterior Edelberto facta, qua confessus etiam se purgatorij pœnis liberatum: *narratur à Pet. Damiano in vita Odilonis, apud Surium 1. Ianu.* Apparuit etiam S. Norbertus post mortem suis, *vt narratur in eius vita cap. 52. D. Bernar. Gualdricum auunculum defunctum post aliquot dies noctu vidit. Sciscitatur, quo in statu sit? respondet auunculus, in prospero. Quærit iterum Bernardus, quid causa fuerit, vt in agone infremuerat, & corpore terribiliter moueretur? Eadem* (ait ille) *hora duo nequam spiritus, me in puteum profundissimum præcipitare nitebantur, vnde ita contremuit, verùm accurrente B. Petro, euasi.*] *Auctor vitæ D. Bern. libr. 1. cap. 10* Idem

B tenuere Rupert. Tuitiens. & Honorius Augustod Nam & ille narrat B. Virginem sibi sese conspicuam præbuisse, & ad scribendum impulisse. [*Rupert. in prolog. Cant.*] iste vero, *in Sigillo Mariæ c. 1.* meminit, *Mariæ Ægyptiacæ, quam Deipara apparens ad pœnitētiam tradúxit, & Theophili, quem Diaboli mancipio eripuit, & pueruli Iudæi quem in fornace protexit.*] Item Pet. Cluniacens. *lib. de miraculis.*

Vixit per hæc tempora Martinus Presbyter, Canonicus regularis, Legione; vbi varios libros conscripsit, ex rudi & illiterato repètè factus doctissimus, à D. Isidoro, in cuius monasterio degebat, per visum in somnis oblato, quem comederet libro, vt testatur Ioan. Mariana, *lib. 11. rerum Hispan. cap. 16.* Libri asseruantur ibid. in magnâ religione;

C qui viderunt, aiunt esse in prophetas quasdam Danielis & in Apocalypsin. Mihi, cùm Legione degerem, librorum videndorum copia non fuit; manus Beati viri videndæ & osculandæ fuit; quæ integra permanet cum pelle & vnguibus, licet siccitate contracta, & pusilla.

Sequenti sæculo XIII. post annum 1200. D. Iacobum Alphonso Legionensi Regi ad Emeritam, & eodem tempore D. Isidorum Zamoræ aliis apparuisse, & auxilium præliantibus tulisse, docent Mariana, *lib. 12. cap. 15.* Zamalloa, & alij Annalium Hispaniæ scriptores. Hoc sæculo vixere Vicentius Belluacensis, *auctor speculi Historialis.* & Cæsarius Germanus ordinis Cisterciēsis, *auctor ingentis libri miraculorum seu exemplorū*; qui quas apparitiones XIII.

D spirituū memoriæ prodiderunt, non est instituræ breuitatis hîc describere, magni enim voluminis res foret. Idem dico de Helinando Frigidimontense, *in Chronic.* Thomâ Cantipratensi, *lib. de apibus*, & vitâ Sanctæ Lutgardis, *libro secundo*, qui & hoc sæculo vixere, & exempla plurima, sibi notissima cōgessere. Vixit eodem tempore Diuus Thomas Aquin. cuius hanc fuisse sententiam patet, *ex 3. part. quæstione 69. art. 2.* vbi hanc quæstionem examinans, stat pro nobis, idem sensit Gulhelmus Parisiensis, *in sum. de vniuer. part. vlt.* non vno loco idem Diuus Bonauent. *in 4. d. 45. q. 3.* huc referendum exemplum apparitionis B. Vrsulæ & B. Gereonis cum sociis Coloniam defendentium, apud

E Bredenbach. *libro quarto cap. 22.*

His successere sequenti, *ferè sæculo 14.* alij Theologi magni nominis, qui omnes nobiscum sentiunt, vt Richard. de Mediâuillâ, *in 4. d. 45. quæst. 3.* Pet. de Palude, *ibid. ead. q. 3.* Scot. *ibid. q. 1. art. 4.* XIIII.

Sæculo XV. hoc affirmarunt Antoninus Florent. Archiepiscop. qui & exempla multa suppeditat *in sum. Hist.* & Gerson *passim in operib. suis.* Iacob. Chusan. *in libro hac de re edito.* Dionys. Rickel. Cartusian. *in 4. d. 45. q. 1. & in opere de quatuor nouissimis, & libro de Nouitiis ordinis sui*, in quibus XV.

multas

multas etiam habes apparitiones: censuit etia Alp. Tostatus *in lib. 1. Reg.*

Nostro sæculo 16. anno 1534. die 23. Ianuarii Facultas Theologica Parisiensis, in causa Aurelianensi consulta, hoc respódit, his verbis, *Animas defunctorum diuinitus, seu diuina virtute, ordinatione, & permissione, interdum ad viuos redire, exploratum est.* habes hoc rescriptum in tom. 2. var. consul. Iuris Francofurti editorum. Et vt ceteros mittam, ex professo hoc tuentur Domin. Sotus *in 4. d. 45. q. 1. a. 4.* Peltanus *lib. de Purgat. cap. 5.* Pet. Canisius Marial. *lib. 5. cap. 20. & 21.* Maldonatus *in c. 14. Io.* Greg. Valen. *in 3. p. d. 6. q. 11. punc. 1. & disp. 11. q. 1. p. 1.* Bellarmin. *controuerſ. de purgatorio libro secundo capite octauo,* Ioseph. Angl. *in 4. quæstione de suffrag. art. primo, in fine,* Pet. Thyræ. *Thesibus hac de re editis potissimum capite vndecimo.* M. Marulus opere *de institut. vitæ monasticæ, vt libro sexto ca. 14. vbi plurima sunt exempla,* Alfonſ. Mendoza *in Quodlib. Scholaſt. quæſt. 5.* Ex Historicis etiam id tenuere Fulg. Sabellicus & Ignatius *in libr. Exemplo. locis quam plurimis.* Paul. Iouius, *in vitâ Actij vicecomitis, & & Histor. lib. 30.* Carol. Sigonius *de imperio occidentis libr. 3. & 10. & Regn. Ital. l. 1.* Alb. Crantzius *Saxoniæ libr. 9. c. 16. & 14. & libr. 9. Metropol. c. 13.* Franc. Gomara *Mexicana Histor. c. 20. & c. 104.* Hiero. Osorius *de reb. ab Emanuele gestis.* & Petr. Maff. *in Indica. Histor.* Th. Bosius, passim *de Not. Eccleſiæ,* &c, quem hoc agmen clausurum, Historiæ Ecclesiasticæ facem clarissimam, & valétissimum contra Nouatorum impugnationes pugilẽ vt inuictũ Triarium, in vltimum locum conieci. Cæsar Baronius singulis *Annalium* (quos iam septem, vt septem Cádelabri Catholici aureos cádes bono publico edidit) *Eccleſiaſticorum tomis.* Harum vltimarum ætatum insigniora quædam exempla duntaxat adscribam: minoris enim recentiora hæc faciunt aduersarii. Primò ergò, Quod nesciam certũ sæculum, hîc referam quod ita Glycas *p. 4. Anna.* In historia Ecclesiastica Philonis historici reperitur, *quodam persecutionum priscarum tempore, seniori Ecclesiastico ab Antistite sacris interdictum fuisse. Cùm autem senior ille quandam ob causam necessariam alio profectus fuisset, accidit vt ab Ethnicis comprehensus testimonio suo veritatem obsignaret. Hinc tẽplum eo loco conditur, & renouali(a) peraguntur: cumq; Antistes hæc verba pronũciaret.* Pax vniuersis *sandapila tẽplo excessit, idq. non semel sed bis térue factũ. Hinc per quietẽ Antistiti senior oblatus: Abito, inquit, & Episcopo meo sis auctor, vt huc veniat, meq. vinculis exsoluat. Nã officio me sacro exclusit, ideóq. sacris interesse vobiscũ nequeo. Testimonij quidẽ coronã cõsecutus sũ, sed Dei faciẽ nõdũ cõspexi. Quòd si me ipse profect⁹ huc nõ exsoluerit, alius exsoluere nemo poterit. Quũ igitur his obtẽperatũ esset, sandapila tẽplo excedere desijt.*

Digna hoc loco est quæ adscribatur (eo quod superius sæculo X. quo contigit, fuit prætermissa) diuinitùs de malo Episcopo sumpta vindicta. *Cum Vdo Magdeburgenſ. Episcopus, ne signis quidem ac diuinis vocibus commonitus ab impudicitia sibi temperaret, viri religiosi Deũ, vt Episcopum, aut corrigeret, aut tolleret, rogarunt. Inter eos cũ noctu in Cathedrali Ecclesia S. Mauritij Fridericus Canonicus eiusmodi precibus operam daret, vehementioris venti afflatu omnia quæ in tẽplo erant lumina extingui perspexit, nec multo post duos iuuenes venire, duo cãdelabra accẽsis cereis ferentes, & Christũ cũ parẽte eius atque Apostolis, subsequi. A quibus cum essent vocati sancti homines quorũ corpora in tẽplo quiescebãt visus est inter eos Mauritius venire, qui toga atq. graui oratione Vdonem Episcopum accusauit, quem haud multo post Christus nudum adferri a duobus iussit, atq. damnauit. Is autem pugno, ab ipsorum altero, qui eum portarũt, grauiter in medijs renibus ictus, Christianam hostiam, quã in communione eius diei pridiè sumpserat, reuomuit in calicem, qui altari impositus fuerat: atq. securi percusso Vdone, rerũ illarum omnium visio euanuit. Quare vehemẽter territus Fridericus, cùm ad altare accessisset, calicemq. in eo esse cũ Christiana hostia inspexisset, & simul Episcopũ mortuum humi iacentem, alios religiosos viros excitauit, qui ablatum indè Episcopi corpus in agro sepeliuerunt*] Fulgoſ. l. 9. exemplor. c. 12. & Ioan. Nauclar. 2. p. Gener. 34.

Cum duo locupletes mercatores, non ignobiles, per Taurinos saltus in Galliam proficiscerentur, ampliorẽ humana specie virũ obuiũ habuere & ab illo mãdata nũtia ac verba suscepere: Ludouicũ Sfortiam fratrem meum alloquimini, hasq. illi litteras nomine meo date. Obstupẽtibus illis & percũctantibus, quisnam esset, sese Galeatium Sfortiam esse respondit, & mox ab oculis eorum euanuit. Illi Mediolanũ propere redierũt, inde Vigleuanũ, vbi Maurus degebat. Litteras ducis obtulerũt, quarũ hoc argumẽtũ erat: O ô ô Ludouice, caue tibi, quoniam Veneti, Gallique tua in perniciem coniurati sunt, tuámque stirpe rẽ euersuri. Verum si mihi tria millia auri cõri dederis, dabo operã, vt conciliatis spiritibus sinistra fata auertantur, idque consecuturum spero, si mihi nõ aduersatus annueris. Vale. Subscriptio erat, Galeatius fratris tui spiritus. Illud ipsum licet alij, vt cõmentũ irriderent, non tamen multo post Princeps à Ludouico XII. Gallorum Rege principatu deiectus & captiuus abductus est.] Hactenus oculatus testis Bern. Arlunus *sect. 1. Hist. Mediolan.*

Ludouici Alidosij pater Imolæ Dominus, haud diu (inquit Sabellicus *postquã decesserat, homini a secretis, quem filius Ludouicus Ferrariã mittebat, in itinere venanti similis equo insidens cum accipitre apparuit, huicq. vt filiũ in hunc ipsum locũ postera die venire iuberet, præcepit, quoniã magni momẽti res ei prædicturus erat. Ea re audita, Ludouicus tum, quia nõ credebat, tũ quòd insidias verebatur, Alium pro se misit. Et illa ipsa vmbra, quæ ante apparuerat, obuiam facta, vehemẽter indoluit, quod filius nõ venisset: lõgè enim plura ei dicturã se fuisse affirmabat. Sed tũc illud tãtùm referri iussit, quod transacto XXII. anno ac præterea vno mense, die quoque specifice addito, vrbis imperiũ, quod obtinebat esset amissurus. Vt tẽpus, quod vmbra prædixit, aduenit, adhibita magna cura, ea ipsa nocte, qua patris manes suspectã fecerãt, ducis Philippi Mediolanẽsis confœderati Milites ad muros penetrarunt, adhibitisq. scalis, glacie magna constrictis fossis, vrbem cũ ipso Principe cœperunt.*] Sabellicus lib. 1. Exemplorum cap. 4.

Francisc. Guicciardinus *Histor. lib. 1.* narrat famã vulgatum, spiritum Ferdinandi Regis Neapolitani, Iacobo Chirurgo filii Alphonsi Regis ter diuersis noctibus apparuisse, & prima vice mansuetis ac mitibus verbis, posteris verò minabundè & increpanter imperasse, suis Alphonso verbis denunciaret, non esse, cur vana spe seipsum lactaret, vires Francorũ sustinendi, statutũ n. ac definitum fatali lege, stirpem Aragoniã infinitis casibus iactari, & tandem regno priuari.] Quod verò idẽ addit Guicciardin. *Se però è lecito tali cose non del tutto disprezzare*, id non de apparitionis, sed de prædictionis fide, addidit, & meritò. nam falsam cernimus.

Fra. Picus Mirand. Comes *in vita Io. Pici patrui* scribit, non longo post obitum Io. Pici tempore

ſpectrum Ioannis apparuiſſe Hieronymo Sauonarolæ, eiq; dixiſſe, torqueri ſe pœnis expiatoriis; eò quòd non ſatis diligenter & fœcundè, talentũ ſibi à Deo creditũ eruditionis & ingenii, multiplicaſſet, & quia nõ quanti par erat feciſſet internas Dei ſuggeſtiones inſpirationeſq; quæ adhortabantur, honeſtos labores quos inchoarat non abrumpere, & quæ ſibi animo propoſuerat, ea inſtanter operari atq; perficere. Quæ Hieronymus mox in concione propoſuit, & omnium precib. Picum commendauit. Cæſar *Baronius*, de Michaele Mercato ſeniore teſtatur, ei cum Marſilio Ficino, ſummam interceſsiſſe amicitiam, ſtudiorum conſuetudine, & Platonicæ ſectæ vinculis arctiùs colligatam. Accidiſſe autem aliquando, *vt ex more, quidnam poſt obitum ſuperſit homini, ex eiuſdem Platonis ſententia, ſed non ſine tamen trepidatione, deducerent, quæ labantia fidei Chriſtianæ ſacramentis ſuſſulcienda eſſent, eo enim argumento exſtat eiuſdem Marſilij, ad ipſum Michaëlem Mercatũ erudita quidem Epiſtola, de animi & Dei immortalitate. Cũ verò inter differendũ eorũ progreſſa longiùs fuiſſet diſputatio, eã ad calcẽ perducta eo clauſerunt corollario, vt iuncta ſimul dexterâ pacti fuerint, vter eorũ ex hac vita prior decederet (ſi liceret:) alterũ de alterius vitæ ſtatu redderet certiorem. Quib. inter ſe cõuẽtis, ambo iurati ab inuicẽ diſceſſere. Interlapſo autem haud breui tẽporis ſpacio, euenit, vt cùm ſummo mane idem Michaël ſenior in philoſophicis ſpeculationibus vigilaret, ex inopinatò ſtrepitũ velociter currentis equi, eiuſdemq; ad oſtiũ domus curſum ſiſtentis audiret, vocẽq; ſimul Marſilij clamãtis. O Michaël, ô Michaël, vera, vera sũt illa. Ad vocẽ amici Michaël admiratus, aſſurgens, feneſtramq; aperiẽs, quẽ audierat vidit poſt terga, ad curſum iterum acto equo candido, candidatũ proſecutus eſt eũ voce, Marſilum, Marſilum inuocans: proſecutus & oculis: ſed ab eis euanuit. Sic ipſe noui caſus ſtupore affectus, quid de Marſilio eſſe ſolicitius perquirendum curauit (degebat ille Florentiæ, vbi diem clauſit extremum) inuenitq; eumdem illâ ipsâ hodiem defunctum, qua eo modo auditus & viſus eſt ſibi.] Sic Bar. Ann. to.5. anno. 412.* Prætermitto quæ narrat Bredenb. *l.7. collat. c.11. & 46. l.8. c.12. 14. 23. & 4.* Adſcribo vnum, quod multorum militum grauiũ, qui vidiſſe ſe ſanctè iurabãt, teſtimonio compertũ. Cùm annis ſuperioribus admirando illo opere Alex. Farneſius Antuerpiam obſideret: Batauí Angli que, vt obſeſsis opem ferrent, & obſeſſi eodem tempore, vt hoſtem detinerent, facta eruptione, acerrimè pugnabãt, aggerẽmque iam Regio militi ereptum poſsidebant, ſecuri vt ſibi videbantur. Tum à regiis militibus primò paucioribus conſpectus propè aggerem Petrus de Paz, Hiſpanus Tribunus; vir & militaribus & pietatis ornamentis laudatiſsimus; qui iam menſibus aliquot ante defunctus. viſus hic armatus, vt ſolebat, legionem præcedere, & ſuis quondam militibus manu aduocatis, ſequerentur vt ſe, imperare. Indicant primi ſecundis, hi tertijs, hi ſequentibus; vident omnes idem, mirantur animiſque reſumptis notum ſequuntur ducem: præit ille, & rectâ in hoſtem ducit, fit pugna: ſed Batauí in naues compulſi; aggerem Regiis reliquere. Hoc momẽto oppidum munitiſsimum ſpe victoriæ, & ſe tuendi, decidit: Horrendum planè quod heſternâ die legi preſcriptũ Ticino, mẽſe Aprili huius anni. 1601. in diœceſis Ticinenſis oppidulo, quod Corretto vocatur; cùm iuſta in templo cuidã notario perſoluerentur, repẽtè è ſandapila ſe cadauer ſurrexiſſe, & conuerſum ad quendã cognatũ ſuum;

A qui funeri intererat; ei dixiſſe, properaret domum ſuam, & ibi ſcripta quædam inſtrumenta caperet, eáque loco cuidam pio confeſtim reſtitueret, propter quæ ſuppreſſa ipſe defunctus iuſta Dei ſententia foret inferni ſuppliciis adiudicatus. Quo dicto iterum caput vti prius reclinauit. Hoc à Deo permiſſum, vt diſcerẽt mortales, quàm graues pœnæ ſcribas huiuſmodi perfidos & piorum legatorum interceptores manerẽt. Alteram quóque adſcribam hiſtoriam ſpectri (neſcio an dæmonis, an ipſius animæ damnatæ) qua memoria digniorem me legiſſe non commemini. prolixitatem narrationis ex litteris Peruanis anni 1590. collectam, ipſis ſiue Fran. Bencii, ſiue Gaſp. Spitille verbis B commemoratã, ſpero lectionis voluptas & vtilitas ſuperabit. *Accidit in miſſione (* illa Itatina*) eidem P. Samaniego res admirabilis & conſideratione digna, cuiq; eo in genere vix cõtigit ſimilis, quæ etiã eiuſdẽ vrbis incolis, in qua euenit, ita innotuit, totq; teſtimonijs cõfirmatur, vt nullus dubitãdi locus relinquatur, quæ ab ijs perſonis accepta eſt, qui oculis & auribus hauſerũt: qui caſus euenit infelix, ideò permiſſus eſt (quemadmodũ etiã de ſimilibus quæ in cõfeſſione cõtigerũt credi poteſt) vt hic nouus populus diſcat, quã fide & integritate vti debeat pœnitentiæ ſacramẽto, in quo nõ parua ſentit difficultatẽ. Quare etiã Inda, quæ in omniũ oculis legẽ integræ confeſſionis violabat, videntib. eiſdem punita eſt* C *& caſtigata, vt vnius animæ ruinâ, multarũ ſalus procuraretur. Res igitur quæ accidit eſt eiuſmodi. Agebat in domo præcipuæ cuiuſdã Dominæ huius loci adoleſcẽtula decẽ & ſex circiter annorũ, quæ bello capta ac baptiſmo tincta: Catharina vocabatur. In ea cũ ætate creſcebat libertas, & mores diſſoluti, etiãſi nõ rarò ab herâ reprehẽſa caſtigaretur, quæ eò peruenit malitiæ, vt cũ pluris quibuſdã clã cõſueſceret, nec tamẽ propterea à cõfeſſione abſtineret: ſed hoc peccatũ labris premeret, ne meretricula aut perditis morib. haberetur. Hæc igitur Kal. Aug. 1590. morbo depreſſa Sacerdotẽ euocauit, cui animi noxas aperiret: ſed id fecit nõ integrè, vt & in eadẽ ægritudine nonẽ alijs vicib. recedẽte Sacerdote, præſentib. alijs famulis cœpit ridebat hæc fermè oratio*D*ne: Aliud ꝙ agerem, non erat, quàm vt peccata faterer: adiectis etiam turpib. & inhoneſtis verbis, quib. offenſa ceteræ ſingula ad herã referebãt, quæ meritò Catharinã increpãs, tadẽ vultu & voce mutatis amicè rogauit, quænã illa eſſent, quæ patri aperire nõ vellet. narrauit illa non difficulter, adiunxitque quoties patrẽ in morbo vocaſſet vt ſe purgaret cõfeſſione, ſteriſſe ad lauã quẽdam Aethiopi ſimilẽ, qui moneret ne fateretur, ꝙ ea peccata leuiſſima eſſent, & nullius momenti, & ex illorũ confeſſione à patre diſſolutior haberi poſſet. A dextrâ verò manu apparuiſſe S. Mariã Magdalenã exhortantem, vt quidquid eſſet liberè euomeret, Accerſitũ rurſum Pa*E*trem Domina de omni eo quod acciderat inſtruxit, qui modis omnib. tentauit, vt ad integrã animæ expiationẽ induceret, ſed fruſtrà: quo enim exhortabatur magis, eò reddebatur obſtinatior, ita vt nec nomen* IESV *enunciare vellet. Alio etiã tempore cũ illi ſacram crucifixi imaginẽ offerrent, vt in eũ intueretur, & animo reuolueret Chriſtum, pro nobis cruci affixũ & in cruce mortuum, ſummâ cũ indignatione & animi commotione reſpõdit. Iã ſcio, ſed quid vultis faciã? Ad quã hera, vt ad Chriſtum te conuertas, qui admiſſa crimina remittat, ſi fatendo recognoſcas. Cui Catharina, obſecro vt mihi deſinatis eſſe moleſta. cùmque hera abſceſſiſſet, cœpit amores ſuos & turpitudinem decantare, durauitque ad dies plures hæc agendi & dicendi ratio, donec quadã nocte, accerſitã cum ancillis herã, hæc in verba prorupit. Torqueor & animo angor plurimùm ob violatã cõfeſſionẽ:*

& ab ea

A *& ab ea hora vsque ad mediam nocte toto corpore obriguit, vt crederetur mortua, & de humatione & sepulturâ esset cogitatio: sed ad se reuersa accitóque sacerdote, nihil de antiquâ fatêdi consuetudine remisit. Tres post horas, paulo antè quàm expiraret, exhortata à seruis, vt apprehensâ manu cruce & cereo sacro, nomen IESV? inuocaret, respondit: Quis est ille IESVS? cum non noui, ac in vltima partem lecti reflexa, sedénsque audiebatur cum alio quodã, qui tamen oculos fugiebat, colloqui. Ac alia serua, quæ eodem in loco ægra decumbebat, vehementer Dominam rogauit, vt in distinctum cubiculum trasferretur: quod, vt aiebat, laruas quasdam atras videret, quibus admodũ terrebatur. Nocte eâ, quà Catharina exstincta est, domus tota tam fætido ac putri odore perfusa est, necessarium vt fuerit, cadauer loco patente & aperto exponere: Dominæ etiã frater è cubili brachio extractus est. Ancilla quædam in humeris veluti calce percussa est, pertulitque aliquot dies eius læsionis signa.*
B *Equus mansuetissimus alioquin, actis in murum calcibus huc & illuc discurrens tota nocte insaniit. Idẽ fecerunt & canes multa discursione & latratu. Humato iã corpore, cùm ex ancillis quædam locũ intrasset, in quo Catharina decubuerat, nemine conspectio, sensit in se vas quoddã quod tabulatis impositũ erat, iaci. Maior præterea pars huius vrbis vidit multo crepitu & sonitu huc & illuc plurimos lateres & tegulas, etiam ad duo millia passuum proiici; non quòd in palatio vllus sit later vel tegula, cum, vt pleraq; huius vrbis ædificia omnia palma tegatur. Ancilla alia spectantib. multis pede protracta fuit longissimè, etiamsi quæ traheret non videretur. Septimo Octobris cùm quædam serua vestiarium esset ingressa, vt inde vestem aliquam sibi*
C *sumeret, vidit Catharinam erigentem sese in pedes, vt vas quoddam arriperet; fugiente illa tanto impetu vas in murum impulit, vt in mille partes frangeretur. Die insequenti, vestiario annexa fuit crucis imago chartacea, quæ vno impetu à muro auulsa in cõspectu omniũ, tres in partes distracta est. Eodem die cùm in horto Domina cœnaret, medius later lanci iniectus totã cænã euertit: cuius filius annorũ quatuor, eo ipso tẽpore clamare cœpit, Matercula, Matercula, Catharina me præfocat, appensisq; ad collum Sanctorum exuuijs ab eâ pœnâ liberatus fuit. Hæc Dominam coëgerũt vt ædes mutaret, & in cõsobrinæ domũ se reciperet, relictis ancillis quibusdã adiũ custodibus. Decimo*
D *eiũs mẽsis, cùm ex ancillis aliqua in officinam dispensatoris iuisset, sensit se ter à Catharinâ vocari: quam timore nimio dilapsam exhortatæ sunt cæteræ, vt inuocato Domini nostri auxilio, cereóque sacro accẽso regrederetur: assumptis duabus, quæ ceteris animosiores videbantur, securè rediјt, quã defuncta monuit, vt dimissis alijs, cereo abiecto quod pœnam inferret, sola persisteret. Emittebat Catharina ex omnib. corporis iuncturis flammas, incredibili cũ fætore. Caput cũ pedibus ardebat, cincta erat veluti ignita fascia octo aut decẽ digitos lata, quæ in terram vsq; protendebatur, videbaturque libidinis & admissæ turpitudinis pœna & castigatio quædã. Viso hoc spectro tremere & exalbescere cœpit serua. ad quã infelix defuncta, accede huc. Quoties ego te euocaui?*
E *Respondit serua penè exanimis: Bone IESV, quis non horreat te visã? Quæ cũ diceret, in eundẽ locũ descendit formosissimus puer albis vestibus, qui seruam hortatus est, vt posito timore fortis esset animo, notaretq; diligẽter quæ à Catharinâ acciperet, vt in alios euulgaret, ac simulatq; ab hoc loco abscessisset, cõfessione maculas omnes expiaret. Tũ hæc in verba Catharina: Scias inferno me mãcipatã, & grauissimis subiectã pœnis, quod cũ Sacerdoti aduoluerer, vt peccata faterer, leuissima tãt referrẽ, cuiusmodi sunt, quod garrula essẽ & loquax, in irã*

A *proclinis, & id genus alia, silentio verò inuoluerem libidines, & cõsuetos cũ adolescẽtib. cõgressus. Tu igitur disce benè cõfiteri, & nullũ crimẽ tacere. Horumq; vos cõmoneo, quod ita mihi imperatũ sit, cogarq; aliorum in exẽplũ hæc verbis aperire. Iã pulsus ad salutãdã Deiparã virginem audiebatur: defuncta mox in angulum quẽdã secedit & euanescit. Angelus verò (angelũ enim fuisse, quem viderat puerũ, credebat famula) abire ad suos famulã iubet, & quod fecit.*] Placuit hanc omni fide contestatã historiã vltimo loco ponere, quòd in eâ omnes apparitionũ species concurrãt, Angeli, *Beatæ* Mariæ Magdalenæ, dæmonis in specie Æthiopis, animæ dãnatæ in assumpto corpore, vt arbitror non suo, sed aereo ad sui corporis speciẽ efformato. Habent Athei quod rideant, si nolunt resipiscere, de pœnis inferni & animarũ immortalitate. habent Caluinistæ de cereis benedictis, de
B Sanctorũ reliquiis, de confessionis auricularis integritate, eiúsq; necessitate. quid dicent? confictũ id à IESVITIS. qui potest, quod à cunctis hodie; locis illis queat cõfutari, si confictũ foret? Nolunt credere? eant, & audiant, videántque Mulierculãrum commenta inquient? credo, lateres & tegulæ, longinquis locis allatæ & dispersæ, quæ cũctus populus vidit, istis imaginationis opera sunt. extracti lecto viri, vidẽtib. aliis solo allisa & per humũ raptata mulier, somnia, illisa parieti vasa, & in partes innumeras confracta, somnia fuere. Sed grandiorũ malitia ad hæc fingenda spargendáque valuit: quid pueri quadriennis innocẽtia? doli capax illa nõ est ætas, vt vel ante reliquias præfocari se à vix nota
C & mortua mẽtiatur, vel reliquiarũ appensione metũ fictum ponat. Quam vereor ne Catharinæ exitiũ illis impendeat; qui Catharinæ crimen & laudant, & imitãtur, confessionis sacra mysteria in histrioniam hypocrisim vertentes, & inferni pœnas fabularum loco habentes!

Habetis nubẽ testium, grandinémq; copiosum exemplorũ, quib. labrusceta, & vrticeta Nouatorũ radicitùs vellatis, confringatis, calcetísque. Illud vnicum propono. perpendite vos diligenter, vtrũ æquius tutiúsque credere, primæ & secundæ Synodi Nycenæ patribus, Græcis Latinísque Ecclesiæ Doctoribus, sexcentis aliis grauissimis Theologis, & probatæ fidei Historicis, & omnium sæculorum sexdecim receptæ sententiæ, an
D nouissimi sæculi procacibus quibusdam, iisque perpaucis, de ludo Saxonis excucullati, vel Stigmatiæ Nouiodunensis. hi negant mortuos viuentibus apparere ad tempus posse, negant Deum id vnquam permittere, illi contra vtrumque, vt audiuistis affirmant, vel disertis verbis, vel allatis exemplis quæ nunquam recitassent, nisi vera credidissent. Scaurianum planè iudicium est. magnificum illud & magnanimum Scauri rei dictum, non ignoratis, quia Valerium Maxi. *lib.3.* legistis. *Varius* (inquiebat) *Sucronensis, Æmilium Scaurũ, regiâ mercede correptum, imperium Romanum prodidisse ait: Aemilius Scaurus Princeps Senatus huic*
E *negat se culpæ affinem esse. cui credetis?*] Pari ego nunc ratiocinatione, Sanniones nostri temporis, Momi dicaces, Ecclesiæ pestes, apparitiones spirituum negant & subsannant: fatentur aliquas & & in honore habent, Sancti, & orthodoxi patres, orbis Doctores, Asiatici, Aphricani, Europæi quibus credetis? Magdeburgici Centuriatores, & Lemanicolæ coaxatores asserunt, nullas vnquam visiones defunctorum fuisse veras: militantis Ecclesiæ; quæ columna veritatis est, centurio-

nes & Euangelij præcones, qui scientiam suam de sapientiæ æternæ vberibus suxerunt, vnanimi consensu litteris mandarunt plurimas, vt veras: quibus credetis? Beatorum apparitiones habemus; damnatorum habemus beandorum habemus; Ecclesiasticæ monumentis historiæ, patrum traditione, conciliorum actis, diuinæ scripturæ tabulis consignatas; & de manum in manum per omnes Ecclesiæ ætates traditas, conseruatásque: Nonne temerarium contra niti, flagitiosum repugnare, impium atque blasphemum his omnibus fidem derogare? quid, mendacii vel stoliditatis ea eorúmque auctores accusare? nomen non inuenio, quo appellem. Tu (*lector*) rei indignitatem animo complectere, complexus abiice, abiectam conculca & execrare. Quid mendacii accusare, nisi falsa pro veris obtrusa dictitare? quid, stoliditatem ascribere, si non causari; adeò tot grauissimos, sapientissimos, sanctissimos viros, fuisse vecordes, vt inanibus næniis se passi fuerint ludificari, & pro historiis fabellas aniles receperint? hæc aduersariorum modestia est.

SECTIO VI.

SEd ratione fortassis aliquâ vel argumento efficaci ad hoc credendum impelluntur. Examinandas ipsorum obiectiones tibi fideliter proponam, tu iudica & discute.

In Italia (*inquit Philipp. Melanchton. in Manlij Calendario*) *habent impurissimas & obscænas fabulas de Maria, quæ apparuit Monacho*) bellū dictū & mēdacissimo dignum scurrâ. Habet Asia & Aphrica, habet & Hispania, & Germania, Deiparæ sacratissimæ apparitiones, vt doctū. habet non sola Italia, & eas ab omni obscænitate & impuritate tam remotas, quam à fidei puritate Melanchton, quàm à morum & vitę castitate ac sanctimonia fuit alienus Lutherus. nec illæ fabulæ vocari possunt, quas omni æuo grauissimi scriptores & sanctissimi viri, publicis testimoniis consignarunt, quas Ecclesiasticæ traditiones confirmarunt. Sed hæc Melanchtonis & Io. Riuii modestia fuit, tot sæculis probatas Sanctorum apparitiones, aniles censere deliramenta, &, cum ipsi essent homines ineptissimi, D. Gregorium Papam ineptum vocitare, addunt vanitatem impudentiæ, cum multa falsa & inania pueriliter, sine iudicio, & fallaciter, sine candore, congerunt, & quorundam priuatos abusus & stultorum deridiculas opiniones in publicam Catholicorum contumeliam detorquent. quasi non reb. verissimis & optimis, hoc sit adnatum, vt obnoxiæ sint fuco, & hominum dæmonúmque dolis atque malitiæ expositæ, in multorum prauè vtentium vertant perniciem. quid pane vtilius? Sodomæ tamen eius abundantia nocuit quid vino salutarius? plures tamen ebrietas, quàm gladius necauit. quid Dei adoratione præstantius? quot tamē illam in cultum idolorum deflexere? discretio ergo & prudentia necessariæ, vt veras à falsis discernamus: non verò licet, propter falsas, veris fidem derogare.

Marbachius negat vllas veras; nisi Christi & Angelorum reperiri, cur ergo tam diligenter, quādo per Angelos exhibitæ, id Patres & historici addere consueuerunt? cur hæc nouus Vigilantius vincula Sanctis inicit? cur his eos compedibus & manicis ligat; cur in hunc neruum compingit, homo propter multiplices blasphemias neruo dignissimus propter transfugium, compedibus vinciendus; & propter amentiam atque furorē, totus vinculis quadrupes constringendus?

Centuriatores & Lauatherus addunt argumēta paulò verisimiliora; quædam quib. probare conantur, nullum esse Purgatorium (quæ vt impertinentia hoc loco prætermittimus:) quædam quibus respondebo, tractationi accommodata. Quid inquiunt Augustino respondeas, qui non obscurè, viuentium rebus animas defunctorum negat interesse; aloquin sibi matris optimè conspectum nulla nocte defuturum? [*d. libr. de cura pro mort. sup. ci. ut. sup. citat.*] Quid Athanasio a, Chrysostomo b Theophilacto c, Tertulliano d, censentibus hæc esse commenta dæmonum, qui se suffragiis nostris indigere, & ex purgatorio, viâ alta atque ardua, fingunt aduenire? Addunt scriptura. Nam is *qui descendit ad inferos non amplius ascendit*, Iobo e. Psalmistæ f *homo est spiritus vadens & non rediens: puluis est, & postquam semel defloruit dicitur suum locum non amplius recognoscere*, quo igitur pacto queat redire: alibi dicimur g *omnes mori & sicut aqua dilabi*. quis dilapsas ad fontem reuocet? D. D. Petrus & Paulus h mortuos inquiunt dormire: cur ante terminum suscitas? negat Abraham i Chaos quantum interiacet, à mortuis posse transmitti, & idcirco illos nec mittendos, vt viuis renuncient, quæ illic geruntur. Quo pacto si nec per se queunt, nec à Deo mittuntur; mortalibus apparebunt? Hæc summa argumentorū, quæ momēti alicuius. Sed reuera hoc est abuti scripturis, & Patrum dicta calumniari. Non negat apud Lucam Patriarcha Abrahamus mitti à Deo mortuos posse, vel solere; sed tunc mittere abnuebat. *Chaos* illud hiatum maximum atq; impermeabilem significat, quem sine Dei permissione nullus transire mortuorum queat: DEI enim lege immutabili constitutum est, vt sine ipsius permissione receptaculis suis animæ nequeant exire. Dei quoque lex sanxit, nec damnatorum beatis vllam esse condolentiam (huc D. Gregor. iter istud imperuium retulit) nec sortis vllam esse commutationem, vel meritorum vllum consortium inter illos (huc Ambros. & alii retulerunt, de quo vide Cathen. D. Thomæ.) Dormire mortuos testātur Apostolorum Principes, fateor: sed *somnus* ille mortem significat, *& dormire* est mortuum esse. phrasis ista Græcorum fuit vnde & sepulcreta, vocant κοιμητήρια hoc est dormitoria, & Homerus, de virga illa Mercurii loquens, qua putabant eum mortuos suscitare, mortuos nominauit ὑπνώοντας ἐγείρει (dormientes excitat:) id obscuriùs & deterius vertit Maro, *Lumina morte resignat.* Hebræi etiam *dormire* dicunt, pro mori, & Syri mortuos vocant *dormientes*, propter spem resurrectionis. (vt Angelus Caninius obseruauit) si ergo dormire Lauathero, est in nullius conspectum vnquam venire: vbi fides resurrectionis? dormiebant Moses, Samuel, Ieremias & Onias, apparuerunt tamen. Sed *omnes sicut aqua dilabimur, puluis sumus*, & quasi in auras dispergimur. Tibi verò, Lector quisquis his fulcris innitere, edico, te moneo, discaueas, ne huiusmodi rationibus vtare. nam si quid probent, eadem opera probent ne resurrectionem quidem vnquam fore. dilapsæ semel aquæ nunquam redeunt, amnes aspicimus nos nunquam redituri? Potius ergo fatendum his & similibus locis, nihil aliud velle S.S. nobis indicare, quàm vitæ nostræ im-

a q. 13. in scrip.
b hom. 29. in 8. c. Matth.
c in d. c. 8.
d l. de anima.
e c. 7. v. 9.
f Ps. 77. v. 39. & 102. v. 15. & 16
g 2. Reg. 14. v. 14.
h 2. Pet. 3. 2. c. Thes. 4. v. 13.
i Luc. 16. v. 26.

becillita

becillitatem & fugacitatem, vt D. Auguſtinus & Angelomus annotarunt. Pſaltes Regius negat *à mortuo amplius locum ſuum cognoſci*. vbi aduerte nullum omnino patrum, ne quenquam ante Lutherum, ſic locum hunc exponere, vt facit Lauatherus: vt quàm citò, tam verè, de tam nouitio commento, Nouatorem, queas agnoſcere. Quatuor inuenio veterum explicationes. duas enim Hebræorum in *Midras tehilim* omitto, vnam vt impiam, quæ animæ hinc ipſius mortalitatem colligit, alteram, vt parùm conuenientem textui, de originali peccato: hoc cum homine reſurgente non ampliùs reſurgere. iſti *Velo iashub*, accipiunt de *iatzar haraz*. Duæ Patrum expoſitiones ſunt planè tropologicæ, vt Arnobii hîc, de diuitiis; & alia Barſilii (*de pœnitent.*) Hominem ſemel in peccatum lapſum, non poſſe ſine Dei gratiâ, vi ſuâ exſurgere. Tertia eſt volentium, *locum* hunc, non capi de corpore, ſed de toto hoc orbe ſublunari, in quem, egreſſa ſemel de habitaculo corporis anima, nequit ſine ſpeciali DEI permiſsione redire: ſic innominatus, ſed pereruditus pſalmorum interpres. Quarta eſt Apollinaris, & Euthymii, ſenſum eſſe; ſcire Deum & cognoſcere humanæ naturæ conditionem, & interitus noſtri accelerationem, qui nati mox denaſci incipiamus: & cùm nobis ſemel occiderit breuis lux, & vitæ flos iſte emarcuerit, haut poſſe abruptam vitæ telam iterum connecti, vel vinculum iſtud animæ atque corporis ſemel diſſolutum rursùs colligari, neque animam noſtram, poſtquam venti inſtar ſemel euolarit, vltra corpus ſuum agnoſcere, vt illud ſubeat ac poſsideat. Nam in ipſa reſurrectione, beati illud iam ſplendidum & incorruptibile deprehendent; damnati, fœdum ac horridum & obnoxium corruptioni. tam verò damnati quam beati, angelica opera, Dei nutu, illud ſunt agnituri. Quid? quod nonnulli intelligunt de ipſis amicis, qui poſt animę receſſum, corpus amplius non agnoſcunt, ſed deteſtantur? & hi more Hebræo *ſuum* pro, *eius*, accipiunt. videtur huius ſententiæ P. Emanuel Saa. Quid? quod D. Hieronym. ſecutus Hebræam phraſim, eandem vertit, *non cognoſcet eum amplius locus eius*, quod plerique Hebræi volunt, & paraphraſ. Chaldæus, & Vatablus ſequuntur, & ſic locutus ante fuerat B. Iob. cap. 7. vbi Hebræa, Chaldæa, Græca, & Latina conueniunt, hac prorsùs ſententiâ; mortui memoriam interituram, quaſi non fuiſſet: vel ſuperſtites, quid cum vita functus agatur, aut quo in loco detineantur, nunquam niſi per reuelationem futuros certiores. Quæ omnia contra communem ſententiam nihil habere virium, eſt omnino clariſsimum. Minùs etiam obſtat, quod eidem Regio Vati dicatur homo, *Spiritus vadens & non rediens.* nam quod præceſſit *quia caro ſunt*, id apertè indicat agi de naturæ humanæ deprauatione & improbitate; quæ cùm ad deteriora ſemper vergat, à malo tamen ad bonum, per ſe nequit redire: vel, quod magis placet, agi; de homine corruptibili, qui, cum ad mortem Pegaſeo gradu properet; à morte ad vitam retrogredi, virtute non poteſt ſua. D. Iobi verba, *Sic qui deſcendit ad inferos, non aſcendet: nec reuertetur vltra in domum ſuam, neque cognoſcet eum amplius locus eius:* eundem planè ſenſum habent, quem illa Dauidis paulò prius explicata. Bellè quoque Dionyſius exponit, animã quæ ad inferos deſcẽdit in priſtinã vitæ rationem, diuitias, latifundia, palatia, naturaliter non redire. *putamus* (verba ſunt eius *miraculo id fieri poſſe, ſæpeque factum ſit.*] Et illo ſenior D. Thomas ibidem diſertè tradit, Iob locutum de eo quod ſecundùm curſum naturæ fit; nõ de eo quod agitur miraculosè. En aduerſariorum tela, ex ſcripturæ pharetra. Plus fortaſsis fiduciæ in Patribus, plus ſuppetiarum? nihil vtique minùs. calumnioſa vtique tota illa teſtificatio, quæ Rhemniæ legis, vlla ſi ſe lege teneri paterentur, non effugeret inuſtionem. Miror Auguſtinum nobis obiici, cuius ſententiam ex eodem libro audiuiſti, non ambiguè ceruicoſos iſtos condemnantem. Vult ille quidem plerumq; angelicas eſſe operationes; ſed addit ſpiritus etiam aliquando *αὐτοπροσώπως* ad viuos mitti. Negat eoſdem arbitratu ſuo redire poſſe, citrà Dei voluntatem; alioquin ſibi matrem continuò adfuturam: ſed nutu Dei aliquando rediſſe, profitetur, & exemplis confirmat. Athanaſium producunt in pugnam, ſed laruatum: Anaſtaſius enim ille Nicænus eſt, non Athanaſius. eius diuidenda auctoritas. Nam quæ ab illo *q. XI.* dicuntur, leui brachio in aduerſarios retorſerim. negat ſpiritus apparere, fretus Dauidis teſtimonio, de quo nos iam copiosè. addit hæc verba: *De animabus enim ſanctorum non eſt dubitandum. nam & poſt mortem & in iudicij die cognoſcent omnia.*] vnde ſic poſſumus ratiocinari: ſi beatorum animæ cognoſcunt omnia poſt mortem, locum igitur & ſuum cognoſcunt: ſi locum ſuum; permittente Deo, ad illum redire poſſunt. idcirco enim damnatorum animas negauit redire poſſe, quia locum ſuum non cognoſcunt. de animabus enim his tantùm accepit verba Dauidis, non de omnibus vt Lauatherus. Q. *verò VIII.* non adimit omnem illis ſimplicitùs reditum (nam hoc ſcripturæ ſacræ refragaretur. ſed negat à Deo remitti, vt humanę curioſitati ſatisfaciant, narrando quid apud inferos rerum geratur. Sciendum quóque temporibus illis quandam hæreſim viguiſſe contendentẽ; mortuorum animas, illorum maximè, qui violenter necati, dæmones fieri, & malis deinde carminibus ad hominum obſequia & reſponſa danda compelli. Huic dementiæ ſe ſumma vi Patres oppoſuerunt, & væſaniam illam ſedulò confutarunt. In his ſanè diligens Iſidorus *lib. 2. Etymolog. c. 8.* & os aureum Ioannes Conſtantinop. *hom. 2. de Lazaro, & hom. 4. in Lucam,* vbi reddit rationem, cur Deus non permittat multos in vitam redire: vti ſic dæmonum fraudibus materia ſubtrahatur. qui dicit non permitti multos, nonne de nonnullis, licet paucis, fatetur? adimit etiam facultatem redeundi curioſarum narratiuncularum gratia, abſolutè ad Dei nutum reuertendi licentiam, non tollit: quin apertè potiùs *hom. 29. in Mattha.* ſcribit, *ſponte ſua redire non poſſe.* cur adderet (*ſponte ſua*) ſi nec diuina voluntate poſſent redire? Nec aliud agebat Theophil. *in c. 8. Matth.* cùm teſtatur dæmones quoddam dogma inſtituere voluiſſe, de vagatione animarum in hoc orbe, cui minimè ſit aſſentiendum, quoniam animæ corpore egreſſæ iam certum habent locum, & non oberrant vagæ quibus verbis negat ſpiritus pro arbitrio *ἐν τῷ κόσμῳ* (ſic loquitur) *πλανᾶται*, quoniam certis manſionibus ſtatim aſſignantur. impugnat enim eumdem errorem quem Chryſoſtomus, & vtérque nobiſcum, vt docui, ſenſit. Deníque Septimius Tertullianus etiam illud Gentilium, de præuentis immatura morte, figmentum planè poëticum, & fortè Platonicum, reiicit, & docet nec illorum *animas*

& agari, donec reliquatio compleatur atauum. hâncque ille licentiâ poetarũ, cum Magorum audaciâ, iactantium inanem suam animas eliciendi potentiam; & cum insomniorum fallacia, quæ Manes falsa soliti imittere, comparans, meritò refellit. Verùm & ipse addit, Dei virtutem quasdam animas reuocasse in documenta iuris sui. Sic scriptum ab eo inuenias extremo de Animâ libro. Sic ergo neque S.S. neque patres, neque ratio; sed sola temeritas, nouandi cacoethes, & vetustati detrahendi, Catholcisque conuitiandi libido. Aduersariis suffragantur.

SECTIO VII.

SIt 2. Conclusio, *Magi nequeunt operâ dæmonũ veras defunctorum animas nobis ostendere.* hæc est sententia Tertullian. *lib. de animâ cap. pen.* D. Isidori *lib. 8. Etymol.* Chrys. & Augusti, quos citat & sequitur D. Thom. *1. p. q. 117. a. 4. ad. 2.* Gulh. Paris. *p. vlt. de vniuers. cap. 24.* Victor. *de magia num. 17.* & fusè docet nuperus scriptor Alfonsus Mendoza Quodlib. Scholast. q. 5. ratio est, quia sanctorum animæ in manu Dei sunt; & soli Deo obediunt: dâmnatorum nequit Diabolus sinere egredi, sine nutu Dei, sine quo nec ipse id potest: quod ipsum etiam habet locum, in iis quæ expiantur. Ideò solent ipsi has vices subire dæmones; qui per mundum adhuc vagantur, & has animas amant mentiri, vt ex Porphyrio docuit Iamblichus *lib. de myster. Aegyptior.* Neque id mirandum, cùm in Angelum quoque lucis se trãsfigurent, & in B. Virginem Deiparam, vt in Biturigibus Vibiscis, cùm illic degerem scio accidisse, immò & in ipsum Christũ Dominum, qualis B. Martino apparuit diabolus.

Ex his sequitur primò, prorsus esse superstitiosum, quod ex quorumdam delira opinione retulit Ananias a animas eorum, quibus exspirantibus dexteram porrexerint & vicissim porrectam receperint, ipsis post obitum apparituras. Nulla enim huius rei vel scripto vel non scripto Dei verbo, nec historiarum verarum narrationibus auctoritas huic opinioni adminiculatur. Secundò sequitur non esse temerè imitandum quòd olim factum à nonnullis, & quod Ioan. Friburg. in Sum. Conf. *l. 1. tit. 11. q. 23.* secundum se consideratum, dicit non esse damnandum de peccato, non. n. negant D. Tho. & ipse, & qui eos sequitur Beetzius *in præcep.* periculosum esse, & tales vt plurimum se deludendos dæmoni propinare, & illi subiacere comminationi, *Qui amat periculum, peribit in eo*, ideò prudenter Ciruelus *l. 3. de superstit. c. 11.* reprehendit illos qui cum inuicem paciscuntur, vt (si permittatur) is, qui prior morietur, viuo appareat, cumque de suo statu faciat certiorem. Scio id Deũ permisisse aliquando, vt audiuisti de Marsilio Ficino; & de S. Lutgardi legitur *li. 2. vitæ eius. to. 3. Surij, in Iunio*, & apud Dominicanos Zamoranos acidisse olim monacho cuidam. Is cum quodam Minorita hoc pactum inierat. moritur Minorita, & post dies aliquot apparet stipulatori mẽsas sternenti; & (ait) se expiatorium circumgestare ignem. Et ad cruciatus sui indicium, manum mensæ ligneę crassæ impressit, eámque altè admodum combusit, notam hanc audiui ab oculatis (vt aiebant) testibus superesse manus mensæ inustæ, & ad perpetuam rei memoriam paruulo clatro ferreo obtectam: & narrat in Chron. Dominicanorum F. Ant. Senensis, vt de re nihil sit dubitandum

a lib. 3. de nat. dęmõ.

Quando Deus redire permittit, maioris boni id causa permittit: vt plurimum Behemoth hanc agit personam. Pactio ipsa vix fieri potest, vt curiositatis peccato vacet. præstat salutem suam semper cũ pauore & spe operari. Eadem B. Lutgardis cùm iussisset cuidam moniali, vt si prior moreretur, eã viseret, addidit, vt primum diceret: *Benedicite, orationem Dominicam & Salutationem Angelicam, ne* (inquit) *diabolus suo more aliquod figmentum adducat.*] *d. l. 2.* Si hoc illa sancta tam illuminata metuebat: quãto magis nos debemus metuere? Sequitur etiam tertiò ex his, posse faciliùs discerni variorum & multiformium spectrorum illusiones, quas dæmones obiicere solent. de quibus nunc videamus.

QVÆSTIO XXVII.

De dæmonum apparitionibus, siue de spectris, quæ dæmones nobis obijciunt.

SECTIO I.

DVo præmittẽda, varias esse illusionum causas, & varia dæmonum genera, Patet primũ quia multa habẽtur pro spectris, quæ naturalia sunt, vel artificialia, item quæ sensuum vitio, aut imbecillitate vitiatæ phantasiæ talia videntur esse, cùm nõ sint qualia videntur. de singulis, Petrum Leloyherium b, in plerisque secuti, videamus. Naturalia sunt & decipere tamen aptissima, ignes illi fatui de quibus egimus superius: item insulæ natitantes; quales vidi apud D. Audomari fanum in Morinis complures, quales etiam in Italiâ, & alibi celebrant veteres scriptores c, in lacu Vadimonis Cecubo; & Reatino: vt sunt etiam arbores & siluæ radicitùs euulsæ, & classis speciem in mari præbentes, teste Plinio Seniore d: vt, ligna putrida nocte lucentia: vt animalculum Indicũ, de genere Cicindelarum, sed maius, instar Scarabæi, quod etsi toto corpore luceat, oculis tamen maximè, qui pro corpusculi modo ingentes, tantum fundunt lucis, vt ad eam legere & scribere soleant. Coculium vocant, micat luce quaternarum stellularum, quarum si quis pinguedine manus & faciem inungat, ardens & formidabile spectrum apparet. *Sic Chieza pag. 2. Hist. Perua. c. 30.* Item vapores variis formis conformati, quales illi quos Sylla vidit hircorum similitudine capitibus apud Epheum concurrere e, & similia, quæ apud Syrtim maiorem ex eadem causa Diodorus Siculus scribit contingere f, digna lectu. Talia quoque (si à visu, ad auditum lubet transire) sunt admiranda quædam sonorũ, vt Echûs in locis diuersis, quæ & notauimus Cõment. in Senecæ tragædias, decipere nonnullos testatur Cardanus *l. 18. de subtilitat.* item sonus statuæ Memnonis, de qua eodem opere egimus; & muri Megarensis, de quo *in Atticis* Pausanias; & cauerna Britannica, de qua Clemens Alex. *l. 6. Strom.* fors, an D. Patricii antrum? item prælii ac victoriæ voces, apud tres Persicos montes, de quibus idem Clemens. Mirifici quoque interdum soni nati ex vterinis suffocationibus, imperitis medicis imponunt. *quando* ait Corn. Gemma lib. 1. Cosmocrit. c. 7.) *e venenato spiritu inflata arteria, diductaq; in amplitudinem, secundùm longitudinẽ contrahũtur. vnde necesse sit aliquãdo mulierẽ strãgulari: vnde & voces miradas ex imis visceribus exaudiri, nũc velut ranarum coaxatus, nunc serpentum sibilos, nunc crocitus cornorũ, gallorum cucurritus, latratus canum*

b lib. 1. de spectris c. 6. 7. 8. & 9.

c Arist. de admir. audition. Titus Liuius l. 9 Seneca lib. 3. Nat. quæst. & Plinius Iũ. li. 8. epist. 10. & Senior lib. 2. Nat. hist. cap. 95.

d l. 16. Nat hist. c. 1.

e Plutarch. in Sylla.

f lib. 3. Bibliothec.

&c. quæ

&c. quæ tamen pro viarum & erumpentis spiritus proportione casus effingit.] A

Vt naturalia sic & artificialia quandoque decipiunt, & pro spectris habentur: vt erant αὐτόματα Dædali, de quibus Aristoteles *lib. 1. de anima, & li. 1. Politic.* & alia Archimedis, Archytæ ac Boëtij, de quibus superiùs actum: & nostris téporibus oblata Carolo V. Aquila ænea, volans per aërem; & Parisiis, triremis argentea, quam remiges, eiusdem materiæ, & impellebant, & sistebant & retroagebant. Vt erant etiam Hydraulica veterum, & hodie in hortis Estensibus Tiburi admiranda; de quibus Claudianus;

Sic correxit Leloyer. pro *penitusque.*

Intonat erranti digito, pedibusque trabali*
Vecte laborantes in carmina concitat vndas. B

Et de quibus iam exstant Heronis libri. Vt sunt artificiosa spectra, quorum modum docent Cardanus *lib. de Varieta. rerum.* & Baptist. Porta *lib. de magia naturali*, quanquam verè in his omnibus, rerum quibus vtuntur natura ad artificium adfert vim maximam: vt & in naturalibus illis prioribus, sæpè accedit artificiosa hominum applicatio. Sed ad hanc classem magis propriè pertinent artificiosæ voces quorundam; quibus cùm sint præsentes, voces simulant absentium, vel cùm ore loquātur, ex ventre verba videntur proferre, sicque voces dæmonum vel angelorum mentiuntur: Item qui per tubos noctu loquentes, angelorum vel animarum voces simulant; quale quid de Bonifacio C octauo circunfertur apud Nauclerum, Masseum & alios. Item qui simulant se animas maritorum defunctorum, & sic suadent viduis vt sibi nubant. noui, qui hoc Louanij factitarat: & de alio qui Andegaui, narrat Leloyerius c. 7. Sic apud Boethium Scotiæ rex Kennethus, Pictos, à quib. erat victus, vicit. Noctu ad Principes exercitus sui dormientes, immisit seruos indutos squammis lucentibus, & manu tenentes hastas ex ramis putridis noctu lucere solitis; qui illos ad pugnam fortiter ineundam hortarentur: se à Deo missos Victoriæ sponsores. Angelos illi credidere, & animosè Pictos aggressi ad internecionem cæciderunt. Sic nonnulli vsi cācris vel testudinibus, iisque cum candelulis affixis, D in cæmiteriis, non semel ignitorum spectrorum speciem præbuere. quare nonnulli suspicantur ab Homero [a] testudini tributum nomen armaturæ fallacis ἐπηλυσίης ἄτχμα. Sic etiam Abderitani iuuenes, cum spectrorum schema, conati sunt Democritum terrere, vt narrat Lucianus *in Philopseude.* Sunt in recentiorum libris, vt Boccatij Decamerone, & similibus, exempla plurima, sed me magis capiunt antiqua. in fabulis tale quid comminiscitur Mostellariæ Plauti seruulus, tale quid narrat Æschynes orator [b], à Cimone Atheniensi factum, E qui se Scamandrum finxit, vt vitiaret Callirrhoen: tale quid narrat Iosephus [c] factitatum à Mundo, vt deciperet Paullinam, fingente se Anubim: tale quid à Tyranno Sacerdote idolorum excogitatum, qui mentiebatur Saturnum, vt liberè matronas nobiles mœcharetur, nos docet Ruffinus [d], & meminit eiusdē facinoris D. Cyrillus Alexandrin. *contra Iulianum lib. 7.*

a in Hym. Mercui.

b epist. 10.

c li. 18. antiquit. c. 4.

d li. 11. hi. c. 25.

Et Nectanabus Ægyptius Magus se in Iouis Hammonis effigiem transformans, Olympiadem Philippi vxorem decepit, & adulterino concubitu Alexandrum Magnum genuit: vnde illi orta opinio de Ioue parente. narrat Iosephus Gorionides *l. 2. Hist. Iud. c. 6.* & laudat auctores, Ægyptiorum Sapientes, Titum Romanum, Strabonem Cappadocem, & Nicolaum Damascenum:

In his fictionibus, cùm stuprum accedit, peccatum grauius est quàm in stupro simplici, & grauiùs puniendum: cùm furti causa fit, puniendum C pœna directariorū *l. saccularij. D. de extraord. crimin.* Si nihil aliud quàm metus incutitur, pro periculi magnitudine, res æstimanda: ex genere suo, puto Mortale peccatum: & pœna est arbitraria, fustigationis puta; &, si mors secuta, exilij perpetui. *argu. l. 4. §. cum quidam. D. ad leg. Cornel. de sicar. l. infinitis. § cum eo D. de furt. & l. penult. §. vltim. & l. vlti. D. de extraord. crimin. volnere per gloss. in l. si quis aliquid. D. de pæn. Licinius Ruff. in comparat. legum Mosis &. Iurisconsf. & Leloyer. supra fol. 175.* nec puto idoneam excusationis causam amorem præbere, nec tutum satis esse *consil. 101.* Oldradi, optimi aliàs consiliarij.

Sensuū alterationem vitiúmque, falsò visorum, D vel alio sensu perceptorum spectrorum, causam non raram esse, docet idem Leloyerius *cap. 8.* exemplo ebriorū, de quibus optimè D. Ambros. [e], *Hinc* (ait) *vanæ imagines ebrijs, incerti visus, instabiles gressus: vmbras transiliunt sæpè, sicut foueas, nutat his cum facie terra, subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus, tanquam maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu litora. Canes si viderint leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij inconsolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores, vigilantes somniāt, dormientes litigant.*] Idem, terribilia nempe visa apparere ebriis, Plinius prior affirmarat [f]. Deprauat, more suæ sectæ, Lauatherus S. S. dum sic vult intelligendum illud Salomonis [g], ebrietatem dissuadentis; *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Extraneas,* ait ille visiones & apparitiones admirandas, qua in re ductorem habuit Pagninum; qui cum Paraphraste Chald. videtur sic accepisse זרות Zaroth, quasi vim neutri haberet, & significaret *extranea* h. res extraneas; quod, licet non displicuerit Iansenio, probum tamen non est. Fœminino enim sensu accipiendum, & quidem nō de rebus, sed de mulieribus. Sensus enim, quem D. Hieronym. & Beda secuti, vinum concupiscendi alienas esse causam. ideo Septuaginta, vt ambiguitatem hanc tollerent, singulari numero vertere ἀλλοτρίαν, alienam, seu extraneam: quam vocem nec S. S. nec patres simpliciter positam, de alia re, quàm de muliere seu scorto accipiunt, vt eodem cap. paulò antè; *puteus profundus aliena,* vt ibi explicant Salonius, Beda, Hieron. & alij. Oculorum suffusio facit videri volitantes ante oculos quasi muscas vel saltitantes formicas, vt non sine studiorum incommodo, à multis iam annis experior. Abenzoar *lib. 1. ca. 1. tract. 8.* meminit morbi dicti *halahol,* quo qui affecti, singula putant se videre gemina. Arcuatis cuncta apparent lutea. Refert Aristoteles de quodam qui suammet imaginem siue simulachrum, in aëre sibi, quasi in speculo, propter oculorum vitium, semper obuersari existimabat. idem testatur, eum qui diu in solem oculos intenderit, & oculos aliò celeriter auerterit, primò ei cuncta iri visa gilua, mox rubea, & tandem nigra, donec alteratio illa visus recedat. Auditus etiam læsus decipere consueuit, vt fit in iis, qui morbum imaginosum (sic vocant) patiuntur. cuius ægritudinis viri docti duas statuunt species, vnam notiorem, cui nomen *equitis.*

e l. de Helia & ieiun. c. 16.

f li. 14. c. 22.

g Prouer. 23. v. 33.

quando phantasmata obiiciūtur animo, visili imagine; de qua specie Cornelius Celsus, & Cælius Aurelianus consulendi;& pertinet ea ad phantasiæ vitium.altera species est κορυβαντιασμὸς, qui visui tollit somnum,auribus indit vitium,quo sibi audire tinnitus & sonitus videntur. de hoc Varro, *in Promethro* Satyrâ,

Leuisonna mens sonorinas imagines
Adflatur,non vmbrantur somno pupula.

Gustus quoque vitiatus ægros mirè decipit, vt & odoratus,Polypo,Grauedine,seu κόρυζα,& miro illo catarrho,qui regnabat in Castella.1581.&multos absumebat, Iesus. Verùm crebrior & maior deceptio manat à phantasiæ corruptela, quæ aliquando coniuncta est cum Phrenitide, (sic vocatur ea quæ cum febri vehementi est,) aliquando cum Maniâ(hæc febris expers est,& diuturnior,) aliquando leuicula tantùm est febris, nec ad Phrenitim sufficiens a. Theophilus medicus cetera prudens,opinabatur cùm febriret, propè lectulum tibicines & cornicines assistere, & continuè auribus eius cantum insonare:idque,iam sanus,accidisse sibi pertinaciter contendebat. b Sed huic ista tædio erant:alteri cuidam voluptati.Sic enim Horatius,*Epist.ad Florum.*

a vide Celsf.lib.3. c.18.

b Galen. lib de differ.Symptom.c.3.

--- Fuit haut ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragedos,
In vacuo latus sessor,plausorque theatro:
Cetera qui vita seruaret munia recto
More,bonus sane vicinus,amabilis hospes,
Comis in vxorem,posset qui ignoscere seruis,
Et signo laeso non insanire lagena,
Posset qui rupem & puteum vitare patentem:
Hic vbi cognatorum opibus curisq; refectus,
Expulit hellebero morbum,bilémque meraco,
Et redit ad sese:Pol me occidistis,amici,
Non seruastis,ait,cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

Abydi simile quid contigisse narrat Aristoteles *in libro de* admirand. audition. Hanc in vasania falsæ opinionis voluptatem, de quodam Thrasyllo,putante naues omnes,quæ ad Pyræum appellerent,suas esse fusè testatur Ælianus *lib.4.var.hist.* Sed ad spectra redeamus imaginaria. Haut scio an quid rariùs eò acciderit, quod à Timæo Locro commemoratum. *Agrigenti domus fuit, cui cognomen* τριήρη,*ab euentu tali. Adolescentes aliquod*[Taurominitani] *illuc conuenientes conuiuium hilarius agitabant. Mox vti assolet,cum incaluissent vehementiùs,ita deiecti mente sunt,atque externati, vt in triremi se opinarentur constitutos,mariq; altiùs vndabundo hyemem ingruere atrocem. Proinde, velut naufragium veriti,tanquam egestis,quæ intùs forent, nauigium facturi leuius, vasa omnia, & quicquid mero fertidis occurrebat,in viam, seu in mare, festinantius iaclare adorti sunt,accurrentibus hinc inde qui proiecta diriperent. Insequenti die vbi adfuere magistratus factum arguentes,cum illi necdum satis edormissent: respondere,se metu mortis praeoptasse,quæ in naui forent dispergere,quàm fluctib.deuorari. Admirantibus mentis stuporem vniuersis,qui inter eos videbatur natu grandior: Ego, ô viri Tritones,præ formidine infra thalamos me conyciens in imo iacui, Cùmque ampliùs delirare animaduerterentur,dimittuntur ab ignoscente magistratu,commoniti modo grauius, cauerent in reliquum imitationem eiusmodi brutalem. At illi, velut gratiam fatentes: Si, inquiunt, seruati ex tam procellosis vndis portum fuerimus assecuti, inter marinos Deos vobis (ô Tritones) vt seruatoribus in patria statuas surrigemus.*] *Sic Cælius Rhodigin. sed ex Athenæo* c.

c Atheneus l.2.c.1.&Cælius li.17. A.L. c.2.

Hydrophobi aquam fugiunt,eo quòd putant se in illa videre canem à quo admorsi fuere d.

d Paul. Aegyneta li. 5.c.3.& Antholog. Epigram. Græc. li.7.

Solet autem Diabolus hisce naturalibus morbis sæpè se adiungere, & hominum procliuitate abuti. *Serpit hoc malum Diaboli* (ait D.Aug.e) *per omnes aditus sensuales,dat se figuris, accommodat se coloribus,adhæret sonis,odoribus se subyicit, infundit se saporibus, & quibusdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ. aliquando crudeliter torquens dolore ac metu, aliquando iocosè distrahens, vel subsannans ludicris.*]

e li.18. qq.

SECTIO II.

SVnt enim dæmonum, vt variæ operationes atque libidines,sic & varia genera,quod secundo loco nobis erat notatū. Omnes quidē immundi, & mali,hominibúsque sunt infesti, vt post Chrysippum,& Plutarchum,& Philonem, rectè contra Iamblichum Porphyrius f & eo meliùs Minutius *in Octauio.* eos tamen à loco Marcus apud Psellum g diuidit in sex genera,vt eo prior fecerat Orpheus,scribens ad Musæum;

f lib.de abstinen. animal.

g de dæmon. Natura.

δαιμονας οὐρανίους, καὶ ἠερίους, καὶ ἐνύδρους,
καὶ χθονίους, καὶ ὑποχθονίους

Dæmones cœlestes,aëreos, aqueos, terrestres, & subterraneos seu Sumanos.

Apud Eusebium lib.4.de demonstratione ipse Apollo sic canit,

Πῆ μὲν ἐπιχθονίοις, τῆ δ' οὐρανίοις, περὶ δ' αἰθέρος
Αὐτοῖσιν βασιλεῦσι καὶ ἠέρος ὑγροπόροιο.
Ἠδὲ θαλασσαίοις καὶ ὑποχθονίοισιν ἅπασι.
Πάντα γὰρ ἐνδέχεται φύσεως μεστώμασι τῶν δε.

Partim terrestribus, partim cœlestibus, interdum & ætheris ipsis regibus, & aëris humida permeantis, & marinis, & subterraneis omnibus. Omnia enim capiuntur naturæ plenitudine horum.] cœlestes autem vocat æthereos,siue igneos vt appellat Marcus. Aëreos etiam Plato h agnouit, Magices inuentionem illis tribuens. Terrestres Chaldæi cum Zoroastre (vt Psellus exponit) vocant *Feras*, seu *canes terrestres*, in Zoroastris enim Magicis scriptum legimus Σὸν γ' ἄγγηον θηρες χθονὸς οἰκήσουσι. *Tuum enim vas bestiæ terræ incolent.* ad quæ Psellus, bestiæ terræ sunt οἱ περὶ γῆν καλινδούμενοι δαίμονες,*qui circa terram oberrant.* cuius interpretationem magis probo, quam Plethonis ἀλλὰ καὶ ἑρπετὰ, *vermes & omnis generi reptilia viliora.* Idem Magus postea subdit, Ἐκ δ' ἄρα κόλπων γαίης θρώσκουσι χθόνιοι κύνες οὔποτ' ἀληθὲς σῆμα βροτῷ ἀνδρὶ δεικνύντες. *Certè ex terra sinibus prodeunt canes terrestres, nunquam signum verum homini mortali demonstrantes*: quos Plethon vult apparere solitos canina vel alia fœda specie iis qui sacris initiantur. Quod licet Zoroaster acceperit de sacris magicis, verum tamen est etiam solere his spectris versari etiam illos, qui prauitate vitæ derelictâ religioso cuipiam ordini se addicunt: quod ipsum Leloyherius i confirmat testimonio Hebræorum in opere quod inscribunt *Holam Abba*: Idem Athanasius de Diuuo Antonio in eius vita, & similia ferè narrans de Sancto Simeone Treuirensi Euervvinus Abbas *apud Surium primo Iuny*, & alia leguntur

h in Phædro.

i lib.2.de spect.c.1.

in

in vitâ S. Norberti, de dæmone vexante initia sanctæ plantationis Præmonstratensium (*Surius Iunij 6. vita illius cap. 19. 26. & 27.*) Ego possum confirmare eo quod verè accidit, initio fermè nostræ Societatis, instituto collegio à P. nostro Ignatio Laureti: & ei præfecto Rectore, P. Oliuerio Manareo, qui etiamnum superest, & à quo, vt rem verissimam, accepi, quod subdam: Anno 1555. maligni spiritus, modò vnum, modò aliú locum magno strepitu infestantes, plerisque, in quibus nonnulli religiosi instituti tyrones erant, mirùm quantum molestiæ, & inquietis adferrent: Etiã claro die apparebant, variis figuris. Vni dæmon in formâ Æthiopis apparuit: & multis illecebris atque persuasionibus verborum conatus fuit à religioso instituto illum auertere: quod cum irrito labore se facere videret, abiit inhalato diro admodùm & virulento fætore, qui toto illo die perdurauit. Alteri se conspicuum præbens effigie D. Pauli, adhortabatur ad sacram Epistolarum suarum lectionem atq; studium; vt hoc specioso colore, eum ab humaniorum litterarum curâ abduceret, sicque per in obedientiam è religione expelleret: quod & perfecit. Ipsi Oliuerio in atri & ingentis molossi specie obuius, in eumq; insiliens, ad terram ferè adflixit. Orantibus; vt cogitationem diuerteret, aut abrumperet; instar catti obmurmurantis sese adiunxit non semel, scabellúmque cui innitebantur quatiebat, pulsabátque. Nec lectis quies, nec mensæ refectio, sine infestatione, concedebatur. Crebrò varij catelli à quiescentibus lectulum adscēdere, & tegmina subire sentiebantur: quæ res multos formidine plenos, & somno priuabat, & stratis expellebat. Prandens quidam, inuisi hostis pugno in latere tam acriter percussus fuit, vt confestim expalluerit, & ferè retrorsùm à scamno deiectus ceciderit. Subditorum molestia bono Rectori permolesta erat, tentauit Ecclesiastica remedia, quæ oportuna occurrebant; missarum, precum, exorcismorum, lustralis aquæ, sanctarum reliquiarum, & id genus alia. His tamen Deus malum planè tolli noluit. Quare ad communem patrem, B. Ignatium Oliuerius recurrit, preces eius & opem in hac molestiâ petit. Ignatius, qua erat animi demissione, ad patientiam cohortatur per litteras, & ad ea remedia, quibus Ecclesia in similibus vti consueuit. Hæc, inquam Oliuerius per litteras, omnia iam à nobis curata, tentatáque: sed durat malum, & glíscit. Quibus acceptis litteris respondit P. Ignatius; *confidite in Domino, & in bonitate eius, ipse vos liberabit: & ego serio pro vobis orabo.* Acceptas litteras Rector in coronâ Patrum fratrúmque legit, qui tum fortè congregati; &, mirùm dictu, è vestigio illa spectrorum & phantasmatum infestatio, adeò conquieuit; vt nihil huiusmodi Laureti postea fuerit auditum, nihil visum. Nimirum scriptis litteris posterioribus optimus Pater, pro filiis orare cœpit; & interea, dum Roma Lauretum litteræ perferuntur, exorauit. Hos ergo Zoroaster vocat *canes terrestres. canes* vel propter formam assumptam, vt Pletho; vel vt Psellus, quia animarum carnifices sunt; *Terrestres verò*, vt ait idem, quia ex cælo deciderunt & circa terram volutantur. *καὶ κύνας μὲν τούτους καλεῖ, ὡς τιμωροὺς τῶν ψυχῶν· χθονίους δὲ, ὡς ἐξ οὐρανοῦ πεπτωκότας, καὶ καλινδουμένους περὶ τὴν γῆν.* Sic ille in Chaldaicis oraculis.

Verum quia quod Psellus siue Marcus breuiter, id de dæmonum generibus ab eorum habitatione deductis Tritthemius multò copiosius scripsit, eius verba *ex libro Quæstionum ad Maximil. Cæsarem. q. 5.* non pigebit adscribere multis additis, quæ ad explicationem disquisitionémque Magicam, pertinere iudicabo. *Sicuti dæmones* (inquit) *in potestate acuminéque subtilitatis ab inuicem differunt: ita maleficarum quoque potestas non est in omnibus vna, sed in singulis, prout dæmonibus concurrunt natura subtilioribus vel grossioribus, diuersa. Multa enim sunt genera dæmonum, & certis inter se gradibus distant ratione locorum, in quæ cadentes à principio sunt detrusi.*

Primum quidem genus dæmonum appellatur igneũ; quod circa superiorem peruagatur aërem, nec vnquam ante iudicij diem ad inferiora demergitur: sed continuò sub regionibus permanentes sublunaribus, nullum habent cum hominibus in terra commercium. Quod verò sub lunâ permaneant Sanctus quoque testatur Augustinus in opere, de Agone Christiano, sic dicens, Dæmones non habitant in cælo, vbi sol & stellæ sunt, sed omnes sub regione lunari versantur. Hinc motus opinor Apuleius, dixit animalia esse ignita, propterea quod Aristoteles confirmauit in fornacibus ardentibus quædam animalia paruula sæpius visa volitasse pennulis apta, quæ totum æuum suum diuersantur in igne, quoniam cum igne oriuntur, & cum eodem igne extinguuntur, & ad suum vnde venerant locum euanescentes redeunt.] Diui Augustini locus est capite tertio, negat tantum Diuus Augustinus dæmones habitare in cælo, vnde exciderunt, & in firmamento: de ignis sphæra nihil addit. ideò ad primum hoc genus probandum, non pertinēt eius verba. Quod attinet ad Apuleium ille fallebatur, quia dæmonibus ignita corpora verè tribuebat. Aristoteli denique illa animalia non sunt dæmones, sed insecta quædam volatilia ephimera, in fornacibus Cypriis reperiri solita. Si dæmones ista putauit Apuleius, quomodo censuisset illa cum igne extingui; aut cum igne oriri; qui dæmones immortales esse, & morti non obnoxios ex sectæ suæ decretis arbitrabatur? fortè hoc volebat incenso igne incipere illic in flammis dæmones tali forma cerni, & exstincta flamma apparere desinere? Sed pergit: *Nulla sunt eis cum maleficis consortia, quoniam cùm demorentur in igne, propter subtilitatem suam non possunt corpus grossum sine aëreum induere.*] Vana ratio. Si nulla est sphera ignis, vt multi arbitrātur: totum hoc corruit figmentum. si qua est talis sphæra, nondum hinc sequitur dæmones tales non habere commercia cum maleficis. quia dæmones omnis corporis proprij sunt expertes, vtpote substātiæ merè spirituales; quæ nec terreæ, nec igneæ, nec aëreæ corporeæ grossiti ei consimiles sunt. & possunt ignei isti, non minùs quàm aërei, corpus alienum inuadere & assumere. Quare vel illi quoque cum maleficis ineunt commercia, vel huius rei alia quærenda est ratio, quam nondum inuenire potui. Et quid necesse hos in igneum illum carcerem extra infernum, qui in terræ centro, includere? quasi pœnam suam, vbicunque sunt, non circumgestent? Hoc ergo dæmonum genus ego crediderim fictitium, & ab Orpheo *cæleste* vocatum, quia putabat in cœlis degere: alij fortè *igneum* vocant, eo quod in aëris regione superiore manserit.

Secundum genus aëreum dicitur, quod in aëre errans nobis propinquo commoratur. Hi quidem possunt ad inferiora descendere, & assumptis de crassiore aëre corporibus, quandoque hominibus apparere. Aëra per-

mittente

mittente Deo sæpiùs turbant, tonitrua & tempestate concitant, & omnes simul in perniciem humani generis conspirant. More hominum affectionibus mouētur passionum, superbia maximè & inuidia, tanguntúrque perturbationibus continuis, & nec solido vestiūtur corpore, nec vno consistunt loco. Nec vnā omnes formā habent, sed plurimas, easque sæpius mutant, secundùm varietatem affectionum, quibus vel occurrunt maleficarum carminibus euocati, vel impulsi perturbatione ad nocendum.]

Notandus hic quoque error & fugiendus, dæmonibus vlla omnino esse propria vel adnata corpora, aut vlla visili forma oculis humanis corporeis præditos esse: conspici tantùm possunt in forma corporis extrinsecus formati, vel cadaueris assumpti. Pergit;

Habent enim violentum omnino & furiosum morem turbationibus plenum, vnde vehementer malefactis & perturbati repentinás plurimum machinātur insidias, & dum suas agunt incursiones, partim latere volunt, partim inferunt violentiam. Malefica horū dæmonum operatione suffulta, tantò sunt ad maleficandum potentiores, quantò superiorem ex eorum ordine concurrētem fuerint assecuta.] Hæc omnia vera crediderim: *In vita D. Antonij D. Athanasius aërem plenum esse dixit dæmonibus: quod Mercurius ante dixerat Termaximus: nullam videlicet mundi partem dæmonum præsentia destitutam.*] Hoc de sublunari mundo intelligendum, alioquin falsum esse docet D. Augustin. *d. c. 3. de agone Christiano*: & sic accipe, quod subdit, *S. quoque Præsul Ambrosius dixit: Plenus est mundus sanctarum virtutum, quia est plenus nequitiarū.* Caue à sequētibus, nam more suo falsa veris miscet. *Vnde Platonici dæmones, in aëre volantes, in modum densissimæ niuis ignitæ, cupientibus tradidere visibiles: si aliquandiu versùs cœlum sole splendente irreuerberatis oculis continuauerint obtutus. Sed nescio an in aëre censetur obiectum ex consistentia reali: vel certè oculorum motus interclusus repræsentet imagines falsas: non sine detrimento sensus tamen leui, præmissorum accepi experimentum.*] Verè experimentum fallax, nequā, & grauiore dignum detrimento. cuius mater curiositas, pater ignorantia. illusio sensus fuit, vt videre videreris tibi, quod in rerum natura visile non existit. vel pueri aduertant, solarem splendorem sic oculos præstrinxisse.

Tertium genus dæmonum terrestrium dicimus, quos prolapsos de cœlo in terram, pro suis demeritis minimè dubitamus. Catholici neque de aëris, eò delapsos de cœlo pro suis demeritis, fas sibi ducunt dubitare. *De his sanctissimus præsul & martyr* CHRISTI *Theophorus quondam Ignatius, in epist. quadam ita scripsit ad Ephesios: nihil melius est, quàm pacem habere, in qua omne telum euacuatur aëreorum simul & terrestrium spirituum.*] Vides Beatum Ignatium, igneos illos non agnoscere; & aquaticos (vt arbitror) sub terrestribus comprehendere. De his terrestribus nonnulla iam diximus: addit quædam fusiùs post illustranda Tritthemius; *Ex his autem dæmonibus alij versantur in siluis, atque nemoribus: qui venatoribus ponunt insidias: alij verò pascuis degunt in campis, qui nocte aberrare faciunt itinerantes, nonnulli demorantur in locis abditis atque cauernis: reliqui cæteris minùs furiosi ac perturbati, demorari cum hominibus in obscuro delectantur.*] Huc pertinent omnes illæ species, quas paulò post per numeros, quatuordecim, ex variis scriptoribus adducā. vt Faunus, qui & Fatuus & Fatuellus dictus, & Satyri, qui etiā Foni, & Onoscelides, de quibus

A Sozomenus *libro octauo capite sexto*, vbi meminit Gerontij, Diaconi idcirco castigati à Diuo Ambrosio & exauctorati à Nectario; quòd affirmaret noctu à se Onoscelidem capite raso apprehensum, & in pistrinum deiectum. Sancti enim viri censuerūt nō temerè, hoc illi cum dæmone Onoscelide commercium fuisse: non verò, credulitatem asserentis Onoscelides, dānarunt. Sic enim factum illud Nectarij & Ambrosij accipiendum. De talibus finxit Stellatus, eos sibi in itinere Luna lucente comites adhæsisse Sarracilum, Sathiel, & Ianā; sed poëticè, hoc est, mendaciter inducit illos dicentes, domicilium sibi esse in Lunæ globo. talis etiam qui apud Alexand. in Genial. dieb. narratur Thomæ mona- B cho visus. Tales etiam *Lamiæ*, quam à nocte Hebræi *Lilith* vocant. Tales Ceres, Diana cum sodalibus, Napææ, Driades, Hamadriades, Trophonius & similes Pseudothei. Tales Fatuæ, Furiæ, & earum (vt fingunt) mater Furina, & Manium mater Mana, Mantua, Mania, & Manuana, & his similes crediti masculi sexus, Aquili, Sumanes, & Triptes, de quibus Martianus Capella lib. 2. Isidorus in Gloss. Arnobius contra Gentes, nos quoque paulò post nonnulla, cùm de incolis Spelæorum. Addit: *Non vno ducuntur affectu sed vario. quoniam alij sunt alijs minus deprauati, quanquam omnes sint malis perturbationibus pleni. Ex his quidam gaudent solis illusionibus territare homines, alij prædictionibus futurorum in* C *admirationem sui trahere cupiunt audientes, nonnulli verò ad hoc summo conatu laborant, vt homines irrationabili furore turbatos, aut melancholia furentes terreant, lædant, vel occidant, quod experientia sæpius factum agnouimus. Hinc Sanctus Ioannes Chrysostomus* in libro tertio, de prouidentiâ ad Stagyrium monachum, *omni actione Diabolica potentior est ad nocendum mœroris magnitudo. quia dæmon quoscunque superat, per mœrorem superat: eum si auferas, nihil à dæmone lædi quisquam poterit.*]

Præclarè hæc omnia, & prudenter: non æquè, quod sequitur statim; *Hoc autem dæmonum genus rarò est maleficis familiare, propter inconstantiam affectionum & leuitatem: quia territare multos gaudent po-* D *tiùs, quam vnius mulierculæ subesse imperio.*] Leuicula prorsùs ratio, & ex falsò præsupposito, quod subesse queant, aut subsint: nec illud verum, & vni subesse, & multos territare nihilominùs non posse. *Commorantur tamen interdum, & pollicentur vasanis, in vitro, aut crystallo, siue speculo: & carminibus concitati responsa dant mulierculis: &, si quis venturus in via eis maledixisset, pronunciant.*] vtique post factū, nec morantur in his rebus dæmones, sed duntaxat aliquas functiones illic exercent. *Et hoc* (ait) *maleficarum genus multùm differt à reliquis, quia quod illæ maleficio reddunt infirmum, istæ curare pollicentur. verùm quia maleficium vt plurimùm refellunt maleficio, earum accessus ab Ecclesia omnibus interdicitur* E *Christianis.*] Hoc verissimum: & hinc apparet diuisum esse regnum Satanæ: & habes causam Vatiniani odij, quod intercedit inter Ariolos seu Veratores, & magos venenarios seu Striges. Hos illi conantur detegere & prodere, hi vicissim illorum vitæ clam insidiantur.

Quartum genus dæmonum denominatur aquaticum: quoniam se humoribus immergens circa fluuios & lacus inhabitat, iræ plenum, turbatum, inquietum, & fraudulentum, quod in mari tempestates concitat, nauigiáque demergēs in profundū, multis vitam aufert in aquis. Et isti dæmones quoties assumūt corpus visibile, in sexu frequentius apparent fœmineo: in masculino

rariùs videmur, propterea quod in locis versantur humidis, & molliorem vitæ ductum sequuntur, nec virile schema facilè ceterorum cõsuetudine possunt assumere.] Falsa ratio ex falso fundamento naturæ illorum corporeę. Cur enim ex aqua ceteris elementis mixta, si spiritus sunt, vt sunt, minùs ex aëre virile, quàm fæmineum schema componant? cur nequeant æquè facile cadauer assumere masculum quàm muliebre? *Vnde Naiades, Nereidésque Nymphas aquarum, non masculino, sed feminino dudum sexu nominauit antiquitas.*] Verùm eadem antiquitas Neptunum, Nereum, Proteum, Phorcum, Glaucum, Palæmonem, Tritones, Acheloum, Alpheum, Eridanum, Tibrim, &c. masculino sexu nominauit. Nec ad rem, quod addit, *A nostris autem aquaticæ mulieres*, id est Vvasserfravven *communi vocabulo dicuntur.* Sed Teutones Belgæ masculino nomine *Neckers* compellant: & Cantipratensis *Neptunos*, de quodam addita narratiuncula *lib. 2. de apibus ca. 57. p. 11.* Dæmones aquatici fuere, qui pastoribus Peloponensiis propè Paludẽ, eodem quo Syracusę à Saracenis captæ die, id nunciarunt, *Fazellus deca. 2. rer. Sicular. lib. 6.* Huiusmodi etiam dæmonum ministerio, qui peierabat inũ lac Paliscorũ (qui hode Naphta dicitur) demergebatur, vt Aristoteles, Diodorus, & Macrobius referunt: & propè Dianæ ad Yhomisum oppidum, fons est in Camarinam influens, cuius si quis olim aqua manib. non castis, vinum diluisset, nulla mixtio consequebatur. In Alesino agro, Caroniæ hodie dicto, fons aliquando fuit, natura tranquillus, verum insonantibus tibiis exultabundus ad Harmoniæ modos eleuabatur, & vltra margines intumescebat, *teste Fazello decad. 1. lib. 1. c. 5.* quæ vel fabulosa fuere, vel non sine cooperatione dæmonum contigere. indicio est, quod desiere. Redeunt verba Tritthemij;

Qui verò habitant in locis siccioribus & subaridis, quoties hominibus corporaliter apparent visibiles, in viros se transformant.] ne hoc quidem admittendum in credulitatem, docet strigum etiam cum succubis talibus commercium, & nomina Napæarum, Driadum, & Lamiarum deserticolarum.

Diuersarum quoque species assumunt bestiarum, prout diuersis tanguntur affectionibus. Sancti autem Angeli, quoniam affectione nunquam variantur, vniformiter semper apparent in forma virili. Nusquam enim legimus scriptum, quod bonus spiritus, in forma sit visus muliebri, aut bestiæ cuiuscunque, sed semper in specie virili.] Non satis securum hoc vltimum de Angelicis apparitionibus iam ostensum, *supra hoc eodem libro, q. 26. sect. 3. litt. 1. circa fin.* ratio etiam illa de immutabilitate affectionum parùm habet soliditatis. Sicut enim Angelus immutabilis est ad malum, sic Diabolus ad bonum: & sicut diabolus circa malum modò in hoc, modò in illud propendet, sic etiam Angelus circa bonum, quare sicut dæmon, vt vni affectioni ad malum certum satisfaciat aliam, vt alteri aliam assumit, quid vetet Angelum, vt diuersos fines bonos attingat, etiam diuersas formas se non indignas assumere? denique videndum, ne quod hîc ait nonnihil repugnet, cum arbitrij angelici libertate.

At sæpè visi sunt dæmones circa fluuios & fontes, in specie mulierum aliquando chorisantes, aliquando capillos more fæminarum explicantes: nonnunquam verò cum hominib. loquentes, & varias ludificationes exercentes. Et hoc genus non consueuit cum maleficis habere commercium.] consuesse tamen cum hominib. succubarum more indicant veterũ fabulę, sed nonnullo euentu comprobatæ, de Morgana, Melusina, Alcina; & similib: quas Fatas, seu Feas vocant; de quibus alias plura, *hoc. c. vers. 14.*

Quintum genus subterraneum dicitur, quod in speluncis & cauernis montiúmque remotis concauitatibus demoratur. Et isti dæmones affectione sunt pessimi, eósque inuadunt maximè, qui puteos & metalla fodiunt, & qui thesauros in terra latentes quærunt, in perniciem humani generis paratissimi. Hiatus efficiunt terræ, ventosq́; flammiuomos suscitant, & fundamenta ædificiorũ concutiunt.] hoc genus Apollo apud Euseb. lib. 4. de demonstratione vocat ὑποχθονίους & νερτερίους subterraneos & inferos. An ergo ex hoc, genere Iobi vexator Satan? opinor & illi, qui Salmanticæ & Toleti in spelunca maleficas & curiosas artes adhuc auorum nostrorum memoria docebãt. *Noctibus* (subdit) *aliquando de mõtibus turmatim egressi mirandas stupendásque in campis ducũt choreas, & quasi vnius ducis metuentes imperium, subitò euanescũt ad signum, & ad sua diuerticula reuertuntur. Interdum nolarum inter eos auditur sonitus, & se nonnunquã spiritus hominum vita defunctorũ mentiuntur.*] De choreis & sonitu vario memorabile exemplum narrat de Atlante monte Plinius *lib. 5. natural. hist. ca. 1.* & Solinus *Polihist. cap. 37.* qui hos dæmones vocant *Ægypanes*: choream describit Saxo Grammaticus & omnigenum dæmonũ dat nomina *li. 1. Dan. hist.*

Trux Lemurũ *chorus aduehitur, præcepsq́; per auras*
Cursitat, & vastos edit ad astra sonos.
Accedunt Fauni Satyris, Panúmque *Caterua*
Manibus *admixta militat ore fero.*
Siluanis *coeunt* Aquili, Laruæq́; *nocentes*
Cum Lamiis *callem participare student.*
Saltu librantur Furiæ, *glomerantur iisdem*
Laruæ, *quas* Simis Fantua *iuncta premit.*

Turmarum militarium multa subdentur postmodum exempla, cùm de Hellequini familia dissertur. cuius etiam meminit Thom. Cantipratens. *d. lib. 2. c. 49. p. 4.* & fortassis eo referendum atque sic emendandum quod Pet. Blesensis de curialibus seu aulicis sera nocte sæpè vagãtibus *epist. 14.* vsurpat, *milites Herkelini*, vel *Herleurini*, nam codices omnes diuersam obiiciunt lectionem, nec vlla satis emendata videtur, vt diligenter notatum à P. Ioanne Buseo *in Notis ad eum locum*: cuius tamen coniecturam non tam improbo, quàm quid in mẽtem mihi venerit propono. Huc referenda etiam Frisiæ spectra nocturna, de quibus Cornelius Kempensis *lib. 3. de situ Frisiæ c. 31.* cuius verba dabo *libr. 6.* Fortassis etiam ex hoc genere exercitus illi in Hispania visi Sancio cuidam, vt illius ætatis scriptor Petrus Cluniacensis tradidit, cuius verba, etsi hoc loco commodè insererentur, relinquam tamẽ vbi olim exhibui *li. 3. par. 1. q. 7. Sect. 1. versic. vndecimum est.* *Nihil magis quærunt* (verba sunt Tritthemij) *quàm metum hominum & admirationem. vnde habemus compertũ, quòd simpliciores hominum, quosdam, nonnunquam in sua latibula montium duxerunt, stupenda mirantibus ostendentes spectacula, & quasi beatorum ibi sint mansiones, amicos viuorum se mentiuntur.*] Ex huiusmodi ludibriis natæ sunt fabulæ de monte Veneris, cuius mentio apud Pium II. in epist. & speluncæ Sibyllæ quam in Anconâ describit Antonius de la Sale: & montis Albarum fœminarũ, apud Kempensem, & in Brabantia *den Aluinnem berch*, & in Italia de Specu Nursino, & Sibylla illic degente, cuius meminit D. Piuus II. *epist. 46.* & mira sunt quæ Crespetus ex actis iudiciariis retulit, vnde apparet stupenda

excæcatio magorum. Refert *lib. de caſo Sat. a 12 diſc. 6.* quendam Dominicum Mirabellium natione Arpinatem cum Nouerca ſua Margaretha Garnier & aliis complicibus Mantæ in Francia captos, & Lutetiam adductos, vnà cum libris Magicis, quos deferebant Sibyllis Magiæ præſidibus cōſecrandos. Dominicum hunc in iudicio confeſſum, quod quidam eius ſocius nomine Scottus, qui diu in Francia vixiſſet, famoſus Necromanticus, & qui coram variis Principibus artis ſuæ mira experimenta patrarat, & ex iis non paucos diſcipulos habuerat, quos nihil rei bonæ docuiſſet, hūc inquam Scotum acceſſiſſe & conueniſſe Sibyllam illam nobilem, quam in ſpecu Nurſino Itali ferunt habitare: retuliſſe hanc exiguæ eſſe ſtaturæ, in ſella humili ſedere, capillitio ſoluto & in terram dependente, à quà acceperit librum conſecratum, & digito adhærenti annulo dæmonem incluſum, cuius libri & dæmonis opera poſſet transferri ad quemcunque vellet locum, dummodò ventus ei ad eum locum profecturo aduerſus non flaret. (*Ride lector. ventus dæmone fortior eſt? & quæ ſequuntur ride mendacia magica.*) Dixit præterea cuſtodes à ſummo Pontifice locatos, qui ſumma cura ſpecum cuſtodiunt, ne quis eò poſſit ſe conferre, adire, & conſulere Sibyllam: nec vllos ad eam peruenire poſſe exceptis Magiæmyſtis, qui ſe norint inuiſibiles præſtare. idque, quia quando quis cum ea loquitur, ſiue ſit magus, ſiue non ſit, per omnia circumquaque vicina loca horrendæ tempeſtates & fulgura excitantur. quod inſinuare voluerit Stellatus *lib. 4.* his verſibus;

[Homo im]
[…ius vocat]
[d]æmones
[D]eos.

Hos ventos vel Dij aërei vel ſidera mittunt.
Sæpè etenim cùm theſauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel conſecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam ſibi ſubdere diuum,
Audiui exortum ventum. ſubitámque procellam.

Addit Creſpetus has Sibyllas libenter cuſtodire greges ouium, & inter armenta verſari: ideò paſtores citiùs ad earum cognitionem venire quàm alios. non hæc cauſa eſt, ſed quia opiliones & armētarij ſolent ſimpliciores, & hebetiores eſſe, & ocio abundant: quare dæmonum iſtorum inſidiis magis expoſiti. Sequitur apud Tritthemium:

Ex his quoque dæmonibus quidam incubones ſunt theſaurorum, quos auaritia mortalium in terra abſcondit: & ne rurſus in vſus perueniant hominum, eos ſubducunt, ſurantur, & cuſtodiunt: & quandoque de loco in locum tranſportant. Tales fuere canis ille horridus, & illa ſemianguineo corpore mulier, de quibus egi ſu. li. 2. q. 12. verſ. 10. lit. G. & infer. q. 28. in fine.

Et hoc genus dæmonum cum maleficis mulieribus nullum conſueuit habere commercium.] huius rei fides ſit penès dicētem. Addo: his incubonibus theſauricis aiunt præfectum *Mammon*, quem veteres *Plutum* dixere. hunc incantatores ferè ſemper irrito conatu coniurant, & plerumq; cum vitæ vtriuſque, nunquam non cum melioris vitæ amiſſione.

Sextum genus dæmonum appellatur Lucifugum: *propterea quòd lucem maximè horrent, & deteſtantur. quia nec diebus vnquam apparent, nec alio modo corpus, quàm de nocte poſſunt aſſumere. Hoc eſt* negotium quod in tenebris perambulat: *genus dæmonum imperſcrutabile, ac penitùs tenebroſum, paſſionibus frigidis agitatum, malitioſum, inquietum & perturbatum, quod occurrentes homines violenter comprimit nocturnis horis, ſæpiùſque Deo permittente aut flatu quoſdam interficit, aut contactu.*] An ex hoc genere fuerit Aſmodeus, de quo in Tobiæ legitur Hiſtoriâ, prorſùs ambigo. Natam verò hinc opinor Gentilium opinionem, Cerberum & Vmbras nocte vagari: luce autem exorta recludi. *legi poſſunt quæ dixi ſup. q. 26. ſect. 1. lit. B.* Hebræi talem autumant eum, qui cum Iacobo luctatus, quos Origen. *in 3. Periarchon* ſecutus fuit: ſed cōtextus ſatis indicat, & communior Patrum Græcorum Latinorúmque, traditio habet, bonum Angelum fuiſſe, Deum repræſentantem. Lucifugos etiam agnoſcunt Thargumæi *in Pſ. 90. v. 5. & 6.* & innuit Procopius *lib. 2. de bello Perſico.* Arbitror ex hoc genere Hecaten fuiſſ. vide quæ paulò pòſt dicā hac eadē q. v. 8. litt. G. & H.

Gen. 31. v. 25.

Proſequitur Abbas Spanheimēſis; *Maleficis non conuenit hoc genus dæmonum neque carminibus arctari poteſt. quia lucem fugit, & vocem hominum ſimulque omnem tumultum.*] Non ſatis firma hæc eſt ratio, vt negemus lucifugos, vlla cum hominibus habere commercia. nam vera commercij cauſa; nempe offenſa Dei & hominum pernicies: perinde locum habet in hiſce, atque in aliis generibus. Magna enim & acris eſt omnium, & horum (qui, vt dixit, malitia excellunt) odij in Deum & homines vis atque propenſio, cuius quotidie gliſcit incrementum. fieri tamen poteſt, vt propter quandam moroſitatem, & ab omni conuerſatione auerſionem, ægriùs iſti ac rariùs, quàm alij, pactionibus fæderentur. Nam (vt ſubdit.)

Aëreum maximè ad maleficia fœminarum conſueuit occurrere. nam eſt ceteris omnibus magis ſubtile, & audaciſſimæ temeritatis.] Noluit opinor negare, quin ad virorum quoque maleficia concurrat. quæ enim ratio eſſe poteſt, ſi ſunt audaciſſimi, & ſubtiliſſimi, cur viros reformident, quos tamen nō paucos conſtat irretire? Cur fœminas tantum ament, & non viros irretire, & protrahere in ruinam? Feminarum ergò tantùm meminit Abbas, quia longè plures ſemper fœminæ in hoc crimine deprehenduntur. de ſtrigatione loquor: nam excātatores ſeu diuinatores plures fortè viros reperias.

Terreſtrium quoque nonnulli, vt eſt dictum, maleficis ſubſeruiunt, qui tamen inferiori gradu habiti, maiora illa maleficia inducere minimè poſſunt.] Fateor diſparem eſſe dæmonum poteſtatem; ſed nullum eorum puto, quin, ſi Deus permittat, & agrorum fruges perdere, & tempeſtates excitare, & pluuias ciere, & homines veneficiis queat necare. Puto etiam paredrios, & viruncules domeſticos, ex terreſtrium iſtorum genere non paucos eſſe. Sed hæc Deus & Angeli norunt: nobis hominib. hac de re nihil certi eſt: ideò dæmonologiam hanc Tritthemij verbis propoſui, nonnullaque inſerui, quæ ſcribenti mihi rectæ philoſophiæ ratio ſuggerebat. Pergam nunc, & quantum lectio ſcriptorum multiplex iuuabit, ſingula exemplis & hiſtoriarum auctoritate confirmabo.

Dæmones ab Hebræis vocantur *Malachim raaim*, angeli mali, *raſhe-galyoth*, capita ſeu principes captiuitatis. *Satanim*, calumniatores, vnde Arabicū *Sataimm*; & *Elilim*, vanitates ſeu ſimulachra, vnde Græcum ἐλελεὺς cognomen Bacchi: &, *Sedim*, dæmones. Græcis vocantur πνεύματα πλάνα, πνεύματα πονηρὰ, ſpiritus deceptores, ſpiritus improbi, & δαίμονες ἀπὸ τοῦ δειμαίνειν, quòd terrorem incutiant: Latinis hi, de quib. agimus, *Manes*, *Lares*, *Genij*, *Laruæ*, *Lemures*: Gallis, *Guehers*, *Lutins*, *Gobelins*, *moynes bourez*, *loupgaroux*: Italis. *Farfarelli*, *Mazzaruoli*, *mazzapengoli*. Hiſpanis, *trazgos*, *duendes*. Apparuere olim formis, quam nunc pluribus, vnde nata fuit illa veterū multitudo Deorū infernorum,

de Genijs,

de Geniis, Lemuribus, Laribus, Manibus; iam diximus: de aliis videamus.

Primò, occurrit, *Hecate*, triuiorum & quadriuiorum præses; triplici facie, dextrâ equi, sinistrâ canis, mediâ feminæ [a]: hanc censebant spectrorum immittere terriculamenta [b], & illâ aduentante solùm tremebat, & thedarum fulgur cernebatur, quod *sacros ignes*, vocat Seneca: & canibus multis cincta aduentabat, quorum terribiles vlulatus & latratus audiebantur [c]. hanc quando speciem mutabat, Scholiastes Apollonij, *in lib. 3.* censuit, *Empusam*, vocatam: sed alij distinguunt. hæc vxor fuit Plutonis, eadem quæ Proserpina. de canibus Hecates accipio illud ipsiusmet apud Eusebium, *γαῖα δ' ἐμῶν σκυλάκων, ἀτρεκέων τίνες γύνεχύν. Terret vero meorum catulorum atrorum genus vebit.* Significat enim se præcedentibus verbis præesse dæmonibus æthereis, aëreisque, isto addit sibi terrestres etiam parere, quos sacrificantibus magis apparere Zoroastre, cecinit, superius adductis verbis, initio huius sectionis.

a vide quę dixi commentar. in Sen. Medeam v. 7. & v. 788. aliter seipsâ describ. apud Eusebium in lib. de demonstratione inde pete.
b vide cōment eundem in v. 812.
c vide eūdem comm. v. 839. & seq. Loyer. libr. 1. cap. 1.

2. *Pluto*, hunc Græci vocarunt, *ἅδην*, eò quòd mortem in orbem induxerit, ab Hebræo ED. vocatus etiam est Plutus, Deus diuitiarum, sicut & Hebræis seu Syris, *Mammona*. ab Ægyptiis dictus *Serapis*, hoc est ardens, à voce Hebræa, *Saraph.* quem alij, *Solem*, contendunt; & ipsiusmet affirmat apud Macrobium li. 1. Saturnal. c. 20. & paulò obscurius apud Eusebium lib. 5. de demonstrat.

3. *Charon*, Hebræâ origine, iracundum & furore plenum notat: qualem nobis Virgil. 6. Æneid. & Seneca in Herc. Furente eum exhibent.

4. *Cerberus*, iuxta Leloyer. deduci potest à *Celebhaarest*, hoc est canis terræ: nam dæmones sic à Zoroastre vocati iam docuimus.

5. Erant & quidam dæmones luctatores, qui homines luctari compellebant; qualis ille, *παλάμναιος*, Temesius, qui Temesam infestabat, fingens se Politæ à Brutiis occisi animam, de quo multa Græci [d]: imitabatur simia Angelum, qui cum Patriarchâ Iacob luctatus.

d Pausa. in Eliac. & Strab. li. 6.

6. Fuêre & admodùm truculenti, qui *Alastores*, dicti, fortassis idem cum Nemesi Alastor. Nam Nemesim fingebant vltricem scelerum & hoc officium Alastori tribuit Origenes, *contra Celsum*, vocans eum, *Azazel*, & Zoroaster vocans, *Carnificem*, & Scholiast. Euripidis, *in Medæâ*, ideò dictum censet quod nihil scelerum eum lateat; *ἐφ' οὐ λαθεῖν.* ego potiùs, quia nihil eum fugit aut latet eorum, quæ Deus permittit perdere ac destruere. Fortassis hic est ille, *exterminator*, de quo in Apocal. e rex ille locustarum angelus abyssi, cui nomen Hebraice, *Abaddon*. Græce Apollyon, Latinè, *exterminans*, (אבדון *ἀπολλύων.*) vbi malè Primasius legit. *Armageddon* & Hansbertus ac Haymo, *Labadon*, sed vt nos, rectè legerunt Andr. Cæsariensis, & Arethas Cappadox; Tychonius verò totum præterit, fors etiam Donatistis mox fuit S. S. pro arbitrio detruncare. nam & Beza & similes Nouatores hodie illud; *Latinè exterminans*, delent, quod (vt a Latino interprete optimè additum) Ecclesia Romana agnouit, & retinuit. Omnibus tribus linguis significatur dæmon cuncta corrumpens ac destruens.

e c. 9. v. 11.

7. Fuêre, *& Fauni siue Satyri*, quorum Princeps, *Faunus*, huic terribiles ac inopinatos sonos tribuebant: & his erroribus auertuncandis, *Iouì Fauno*, sacrificabant, cui dicata ædes in Auentino. hos Psellus vocat, *Asinipedes*, à formâ, *Onoscenes*, siue *Onoscelides*, vt notat Sozomen. *lib. 8. c. 6.* S. S. vocat eos pilosos שעירים *Sahirim*, Leuit. 17. vers. 7. hic noster vertit, *dæmonia*; LXX. verò, *vana idola*: eodem sensu: idem inuenias *2. Paralip. 11. vers. 15.* Sic etiam vocantur dæmones; *talpæ & vespertiliones*, ab Isaiâ [f], item pilosi & Sirenes [g]; item pilosi, onocéntauri, & lamiæ [h]. haud dubiè à spectrorū varietate dicti & *Ægypanes*, quasi capripedes, quales à poetis finguntur, & horum tripudia sæpè visa in Atlante monte scribit Plinius [i]; audita narrat Melak [k], hodie & videri & audiri confirmat Iul. Schaliger. [l] Sed & D. Antonio talem olim in deserto obuium factum, auctor est D. Athanasius, *in vita Antonij*, eorumdem visorum meminere Plutarch. *in Sylla*. & Diodorus Siculus, *in Biblioth c.* Rabbi Abrah. Ezræ F. multa de his fabulatur, *comment. in Genes.* relatu indigna.

f Dionys. Halycarnas. libr. Antiquit. Rom.
g c. 2. v. 21.
h cap. 13. v. 21.
i cap. 34. v. 14.
k libr. cap. 1.
l contra Cardan. exerc. 33.

8. Sacra Scriptura meminit etiam, *dæmonij meridiani* [m], his verbis; *Non timebis à timore nocturno, A sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano*: vbi quatuor enumerantur pericula siue pestes, quas omnes vult esse dæmonum genera, Paraphrast. Chaldęus. nam exponit *timorem dæmonum in nocte ambulantium, & sagittam angeli mortis interdiu emissam, & mortem in tenebris ambulantem, & turbam dæmonum meridie grassantium.* Puto enumerari duo pericula siue damna ab hominibus, & duo à dæmonibus impendentia. ab hominibus vi apertâ, & dolosis machinationibus, à dæmonibus quoque latenter & palàm idque noctis & meridiei potissimùm tempore, aliquando solo pauore spectrorum & terriculamentorum, aliquando etiam à dæmone pestilente afflatâ lue, vel alio damno dato ab eodem. Sanè etiam D. Gregor. Nazianz. *orat. de sacro Baptismo*, coniūgit, omissis intermediis, timorem nocturnum, cum dæmonio meridiano. Et dæmonum ista damna duo, puto posita primo & quarto loco; vt significet, etiam ea quæ homines damna inferunt, non sine dæmonum ope inferri. Vt enim alibi dicitur, Deus infert, *immissiones* (h. plagas) *per angelos malos*: scio R. Salomonem & alios, duo vltima referre ad dæmones. Sed isti pro *dabar*, cum duobus Kametz, דבר quod negotium, causam, rem, molitionē significat, minùs rectè, cùm Massoretis, legere, *deber*, cum sex punctis, דבר; quod volunt esse genus dæmonis, sed potiùs significat mortem, pestemve (*Exod. 9. vers. 3.*) vt hoc loco vertit D. Hieronymus, & sequitur Vatablus. Sanè Vulgatus noster non solus, *dabar*, legit, sed & LXX. *ἀπὸ πράγματος* Quoad meridianum dæmonium, etsi placeat mihi explicatio. D. Hieronymi intelligi manifestos dæmonum insultus, atque palàm ab iis illata damna: tamen puto verissimum esse, quod D. Basilius, & Theodoret. tradiderunt, Psalmistam locutum ex opinione, quæ apud multos obtinebat, & postea obtinuit, quædam esse dæmonia meridiana, quod etiam refertur commentario in Psalm. qui D. Hieronymo tribuitur. Dicam de his quod sentio, primùm illud, *ab incursu*, significat vehementem, acrem, & apertam, & importunam infestationem. nam Hebraicè est, *Mikketeb*, hoc est à ruinâ (vt Arnobius) excidio, exterminio, deuastatione, Græcè, *σύμπτωμα*, quod alij morsum, alij excidium, alij interitum commorientium & simul ruentium exponunt. Deinde illud, *incursu & dæmonio*, ex idiotismi vi accipio pro, *incursu dæmonij*. Sic enim rectè Aquila & Symmachus verterunt phrasim. Tertiò puto dici,

m Psal. 90. v. 5. & 6.

Meridianum dæmonium, duabus de causis. Primùm à loco, nam credebantur in deserto versari quod Hebræis ad Meridiem (ideo sicut meridies & desertum in vet. Testamento sæpè pro iisdem ponuntur, sic puto meridianum dæmonium, & dæmonium deserti esse idem) vnde legimus ferocissimorum dæmonum copiam maximam habitasse in horto, vbi sepulchrum Iamnis & Mambres, vti narrat Paladius, *in Macario*: & dæmonum genus; *Lamias*, in desertis habitasse Lybiæ, colligimus ex Dionis Lybicâ Histor. vbi adhuc hodie multa spectra. Et Procop. atque Cyril. *in Esaiam*, testantur, dæmones gaudere siluarum & desertorũ habitatione, & Panem in siluosis montibus, ὑλήεντα κατ' ὄρεα nouem rusticos ligna secantes interfecisse acuto cantu, & diro eius furibũdi aspectu corporis; & plures interfecturũ nisi eum Ἀρίμων ἀγρότερα compescuisset (*hoc est dæmon fortior, imbecilliorem*) respondit oraculum Apollinis Dodonæi in Branchidis, apud Eusebium lib. 5. *de preparat. Euangelica*: Psellus, *lib. de Nat. dæmon.* causam reddit, quia hoc dæmonum genus sit solare, & ideò Leoninæ naturæ; quorum propria hæc conditio. sanè Asmodeum Raphaël ligat & ablegat in desertum: & Christus Dominus in deserto tentatur: & Dauid dæmones hosce vocat, *bestias siluæ*, iuxta nonnullos, *Psal. 103. v. 20.* Sic Iobi, *1. v. 19.* ventus vehemens, qui domũm diruit, & Iobi liberos omnes simul oppressit, venit a deserto (h. à meridionali plagâ idque meridiano tempore, nempe prandentibus illis, vt optimè siue Origenes, siue alius auctor comment. in Iob tribuit Origen. Hebr. רוח *ruah* tam spiritũ πνεῦμα LXX.) quam ventum (Aquila ἄνεμος.) significat: rectè, nam ventum hunc dæmon excitauit. De hoc ita Origenes, si ipse auctor libri prædicti, *Hæc sentientes Sancti atque horum memores, quod ipso meridiano tempore hora prandij, ruina occupati sunt filij Iob, atque mortui, orauerunt ad Deum confitentes, sicut à negotio in tenebris ambulante, ita & a ruina & a dæmonio meridiano. Sicut enim in noctis tenebris, sic similiter in medio meridie plurimas dæmonum tentationes se demonstrant, quàm cæteris temporibus.*] Et postea introducit Iob negantem ventum illum à Deo excitatum, sed ipsum dæmonem, mentito vento, hæc patrasse: *Tu videlicet & Spiritus ab eremo veniens, in quatuor angulos domus tetigisti, &c.* Iarius scribit duo esse dæmonia, quorum vnum DEBER, alterum KETEB nominetur, & horum vnum meridie, alterum noctu grassari. Secũdò igitur à tempestate dicitur meridianus, eò quòd hoc genus dæmonũ meridiano tempore & apparere solitum, & homines crudelius acriùsque infestare; tum spirituali tentatione ac prælio, maximè luxuriæ & acediæ stimulis, quæ duo peccata vrgent vehementiùs hominem cibis distentum plerumque, vt rectè Nicetas, *in Nazian. orat. citatam.* & Euthy. ac Theodoret. *in Psalm.* tum etiam corporeis afflictionibus, quod potest colligi ex veterũ gentilium opinione, qui Pana (dæmonum meridianorum hic vnus) tum maximè iracundum & formidabilem credebant, vt testatur Theocritus, *eidyl. 1.* & colligitur ex historiis. In Russiâ Orientali sub meridiem messis tempore solitus erat obambulare ruta dæmõ, habitu viduæ lugentis, operariisque nisi protinùs viso spectro in terram proni venerarentur, brachia cruraque frangebat a: Testes quoque scriptorum libri sunt, spectra terrifica solere apparere, quotiescumque pestilentiæ, aut alia huiusmodi mala inuadunt, quòd luculenter comprobant Comment. in Oed. puin., v. 172. & 174. Addo, quod huc maximè pertinet, In Indiis Peruanis ponte fluminis Contatam in his apparuisse spectrũ giganteâ mole, sed ventre secto & eulcerato, vlnis gestans binos infantulos, & dira denuncians euanuisse, contẽpsere rude, populi, eò quòd sole lucente apparuisset: sed minas secuta horrẽda lethi lues confirmauit sic *Chieza par. 1. Hist. Peru. ca. 24.* Addo & aliud à Procopio, cum ingẽtem illam & admirandam luem, quæ Cosdrois & Iustiniani tempore orbem totum depopulata, describit, traditum, visos in humana specie dæmones versari in publicis priuatisque locis, & obuios percutere, quos ictu percussissent, eos confestim morbo correptos (*vi rulento nimirum & ardenti afflatu, vnde Hebræi hos dæmones vocant, Meririm & Reschaphim, exitiales, & ardẽtes seu igniteos*,) & aliqui ibi vigilãtibus claro die, (*en meridianũ dæmonium*,) aliquibus in somnis noctu (*en nocturnum*) id contigisse b. Dæmonium meridianum, cum Empusâ confundit Scholiastes Aristophanis c, Empusam exponens δαιμόνιον μεσημβρινόν. Ego Empusam puto, etiam noctu, rnum fuisse spectrum: sed, cùm noctu apparebat, *Hecatẽ*, cum meridie, *dæmonium meridianum*, vocatam. illa se in omnes formas mutabat. fiebat, vt ait Epicharmus, *in Hebes nuptiis*, planta, bos, vipera, lapis, musca, femina: addit Aristophanes mulam, & ingentem beluam, alij ænum crus æneum, alij asininum, vel crus vel membrum tribuunt, hinc vocata, ὀνόσκελος, inde, ὀνοκένταυρος. Theodoretus in Isaiam. *Onocẽtauros veteres quidem, ἐμπούσας, qui autem nunc viuunt appellant, ὀνοσκελίδας.* cui consentit Scholiastes Aristophanis. Denique fiebat Empusa quicquid cupiebat, quicquid illi expediebat, vt ait Epicharmus. Hæc de meridiano: *de nocturnis dæmonibus*, constat, noctem quasi propriũ esse scammam spectrorum, & dæmonum, vnde & *Principes tenebrarum*, dicuntur, & legimus *illis propriam noctem, & potestatẽ tenebrarum.* Ephes. 6. Luc. 22. vide Augustin. in psal. 103. Ex his nocturnis est Asmodeus in historia Tobiæ. ca. 6 & Angelus exterminator Ægyptio, rum, quem fuisse malum docet D. Hieron. in c. 24. Isaiæ, & Rupertus com. in Exod. 12 quos sequitur Feuardentius in Ruth. ca. 3. v. 9. Seneca d diurno tẽpore, grassante peste, dixit, visa,

Vaga per lucos simulachra virûm,
Maiora viris:

nocturno vero (sic hæc diuidenda) illud;

Quin Tanarÿ vincula ferri
Rupisse canem fama, & nostris
Errasse locis.

Planè pleraque spectra & terriculamenta dæmonum nocte robur habere; manè vanescere; ex plurimis scriptoribus, alias docui e, & Psellum dæmones quosdam agnoscere, *Lucifugos*, tenebrarum incolas & amatores: Antagonistam verò Patriarchæ Iacobi, f bonum fuisse Angelum, non dæmonem, vt censuere quidam apud Procopium, & homo præceps nimis ac temerarius Frãc. Georg. g *in Problematibus*, S. S. Ex his nocturnis est, princeps *Succuborum*, dæmonũ, quam Hebræi vocãt, *Lilith*, hoc est apparitionẽ nocturnã, a *Laila* (hoc est nox:) quia non solẽt tales dæmones viris esse infesti, nisi nocte. Vnde Ecclesia cũ Ambr. cõtra eos precatur.

Procul recedant somnia
Et noctium phantasmata,
Hostemque nostrum comprime
Ne polluantur corpora.

a Gre. Respubl. [illegible] 12. cap.

b sic Proc. lib. 2 de bello Persico.

c in Ranis.

d in Oedip.

e in Herc. Fur. & com. ver. 113. ex Virg. Hor. Prop. Statio, & Catul. & Iosepho atq; Hebræis.

f Gene. 32. v. 24.

g tomo 1. sect. 3. problem. 234

לילית
לילה

Incubi

Incubi, dæmones etiam interdiu grassantur, quorum, *Pana*, Principem veteres constituebant: eum Hebræi; *Haza*, nostri per excellentiam nominant, *Incubum*; Glossar. *Incubus*, *ὠῖν*, vocatur & *Inuus*, vt ego arbitror, non ab Hebræo; *adnas* (affligere;) quod longè petitum, sed à verbo Latino, *ineundi*. Ardere enim hunc dæmonem, & ei subditos, amore improbo fæminarum veteres censuerũt [a]: non quòd delectentur concubitu, sed quòd gaudeant ab hominibus Deum offendi, & genus humanum tam fœdè contaminari. Sic intelligẽdus Abbas Serenus apud Cassianum[b], dum dicit, *dæmonum quosdam esse truculentiores efferatioréśque, qui bellis cædibúsque sunt insatiabiles, & in transeuntes irruunt, & eos crudeli morte conantur interimere:* (quale videtur meridianum dæmonium, & illa, de quibus in Euangelio D. Matthæus cap. 8. vers. 28. & Pseudo Abdias libr. 3. in vitâ. D. Andreæ) *alios vero esse, qui Fauni dicantur, seductores & ioculatores, & hos certa quadam loca seu vias obsidere, & nequaquam tormentis eorum, quos prætereuntes potuerint decipere, delectari, sed derisu tantùm & illusione contentos, fatigare eos potiùs quàm nocere, & hos interdum innocuis incubationibus hominũ excubare.*] quibus in verbis duo sunt obseruanda, illud; *non delectari eos tormentis hominum*, accipiendum comparatiuè, non æquè delectari atque alij illi crudeliores delectantur. Veriùs enim est omnes omnino dæmones optare, quàm grauissima mala hominibus inferre, si De⁹ permittat. docet enim Diuus Antonius, apud Athanasium, cunctis dæmonibus hostile odium in homines esse, grauius in Christianos, atrocissimũ in religiosos & virgines Deo dicatas: singulos tamen, non nisi, quantum Deus permittit, nocere. Si ampliùs non sinantur, gaudere hominum derisu & deceptione, & illicio in aliquod Veniabile saltem peccatum; vt ocio sæ spectationis, vel locutionis, risûs solutioris, distractionis in oratione, & huiusmodi aliorum; in quæ vel boni facillimè pertrahuntur. alterum, quod vltimo loco posuit, de incubationibus dæmonum, quo non asserit omnem huiusmodi oppressionem & quasi suffocationem nasci à dæmonibus: constat enim aliquando à morbi Melancholici specie illâ oriri, quàm Flandri vocant, *Mare*; Galli, *Coquemare*; Hispani, *Pesadilla*; Themison, [c] *πνιγαλίων*, alij, *Ephialten*, vocant, & copiosè describitur à Paulo Egineta medico: [d] aliquando dumtaxat non corporis mala affectio est, sed nuda ac mera dæmonis infestatio, vt docui, *supr. q. 15* Pergamus ad alia.

Nono igitur, Pausanias [e] describit nobis dæmonem quendam, *Eurynomum*, longis & prominulis dentibus, & corpore liuido ac cadaueroso formidabilem, pelle vulpinâ vestitum; cadaueribus mortuorum vesci solitum, eáque ad ossa vsque deuorantem. Quibusdam videtur hæc, *Mortis*, descriptio: crediderim potiùs, quando spectrum aliquod aliquâ formâ veteribus apparuerat, statim eos nomen certum illi indidisse, & sacrificia vel expiationes illi auertendo instituisse: vnde & orta sequentia muliebrium spectrorum siue ostentorum nomina, fictionésque. Nam

Decimo loco occurrunt, *Sphinx* illa Thebana, de qua Strabo, *libr. 9.* Apollodor. *libr. 3. bibliothec.* Higynus, *in fabulis cap. 151.* Natalis Comes, *libr. 9. mythol. c. 8.* & Lilius Gerald. *in Ænigmatibus*, quæ si fuit dæmõ fuit: qui formã illius speciei Simiarũ assumpsit, quæ *Sphinges*, vocantur, de quibus lege Pierium, *lib. 6. Hierogly.* & Solinum, *cap. 30.* Secundò, *Harpyiæ*, de quibus Hesiod. *in Theogonia*, Apollon. *libr. 2. Argonaut.* Orpheus, *in Argonaut.* Apollodor. *lib. 1. Biblioth.* Eutach. *in Odyss. μ.* & Izacius, *in Lycoph.* Tertiò, *Gorgones tres*, de quarum formâ & genere, dictum fusè, *Comment. in Medeam Sen. v. 831.* Quartò, *Sirenes tres*, de quibus egi, quæ necessaria hoc loco, *Aduersar. in Sen. Medeam v. 355.* & de his mencio, apud nostrum interpretẽ vulgatum Esai. *13. v. 21.* vt & LXX. verterunt, & teste Eusebio, tres interpretes; non tamẽ eiusdem verbi Hebræi loco, quo noster: Theodoretus vult, *Sirenas* fuisse dæmones ad voluptatem incitantes. Quintò, *Erinnyes*, siue *Eumenides*, quas Latini, *Poenas*, vocauere, & ipsæ tres; de quarum habitu & conditione multa congessimus eiusdem Cõment. in Medeam, *v. 13. & seqq. & v. 960.* Vltimò, *Nymphæ*; quarum quædam aëriæ, vt Sibylla de qua Plutach. *libr. de serâ num. vind.* quædam terrestres, vt Oreades, Napeæ, Dryades, Hamadryades; quædam aquaticæ, vt Nereides & Naiades, illæ maris, hæ fluuiorum: quas omnes dæmonũ spectra fuisse constat, & si non constaret, inde probaretur, quòd aspectus earum iratarum de recto mentis statu deiiceret (quod dæmonum proprium) vt docent ex Græcis Scholiast. Theocriti & Hesychius, ex Latinis Varro & Festus. sic affectos nos, *lymphatos*, quasi Nymphatos: Græci vocant, *νυμφολήπτους*. tales, visâ Cerere, *ceriti*: viso quoque Fauno in meridie, *mente attoniti*: audito Pane territi, *Panico pauore*, dicuntur vexari vano metu; quamquam hoc nomen etiam hydrophobiâ laborantibus & cæteris illis, possit accommodari latè sumptâ voce. vide quæ dixi Comment in Herc. Oeteum, *v. 246.*

Vndecimum spectorum genus est, id quo nutrices solitæ infantes metu incusso, quietare. de hoc genere primum est Pytho Lucilij Sat. 30. *Acco, Alphito, & Mormo*, desumpta puto nomina, ab personis Tragicis seu Comicis terrorem adferentibus deformitate: de *Mormo*, id Theocritus & Aristophanis Scholiastes docuere. *Acco*, à vetulâ illâ, quæ sui adspectu in speculo ad insaniam redacta, & facta terror puerorum, originem habuit; *de quâ Rhodiginus lib. 17. A. L. cap. 2 & Adagiographus in* Accisare. *de Alphito*, idem testatur Plutarc. Deinde & *Gello*, de qua adagium, *Γελλοῦς παιδοφιλοτέρα*: hanc aiunt virginem vitâ decessisse, & eius spectrum in Lesbo oberrare, & immaturã pueris necem adferre. volũt eius meminisse Sapphonem. Alia fuit *Gilo*, de qua sic Nicephorus; vbi cõmemorat ea, quæ Mauricio imperium portenderunt, inter cætera: *Mater verò ipsa partus tempore, è terra nouum quendam & variatem suauitatis odorem redditum esse, dixit: illud insuper, quod anicularum est, & mihi propè incredibile, addens persæpè eam, quæ* Empusa, *vocatur, alius verò*, Gilo, *dixerit: infantem ex cubiculo, veluti eum deuoraturam extulisse: nihil tamẽ detrimenti ei adferre potuisse.*] sed quicquid ille dicat, verisimiliùs est strigẽ hanc siue Lamiam fuisse quæ puero, angeli custodiâ benè munito, frustrà insidiabatur. Prudentior Euagrius, *libr. 5. cap. 21.* nihil de *Gilo*, neque de anicularum commentis addidit, iudicium totum lectori permittens. Quiddam anicularis deliramenti hîc fuit, quiddam non delirium, sed verè verum. delirium erat & absonum à ratione, putare corpora harum feminarum sic extenuari, vt clausis ostiis ingredi possent; & corpora quãtitate prędita per ianuas se penetraret (vide quæ dicta sunt à nobis q. 17.) verũ erat, hæs

a D. Augu. libr. 15. de ciu. Dei c. 23. Isidor. li. extremo Octa Origen. Macr. libr. 1. Sa tur 22.
b collat. 7. cap. 32.
c libr. 12. epist.
d libr. 3. cap. 15.
e in Phocaic.
lib. 18. hist. cap. 9.

malas mulierculas ope dæmonis nonnunquam in cubicula hæc introduci solitas, citra quantitatis corporum immutationem vel solidorũ penetrationem, & ibi infantulis perniciem moliri. Quare diligenter inter hæc eum distinguere iudicē oportet, qui in his nec credulitate, nec incredulitate volet decipi. Et in indicatarũ rerũ præiudiciis omnes circumstantiæ accuratissime sunt examinandæ, fieri enim potest, vt iudex ex vno reum capite, quod in accusationem deductum, vanitatis deprehensum sit, absoluat; quem tamen condemnasset si aliter accusatio fuisset instituta. Verbi gratiâ, strix aliqua accusatur, quod clausis ianuis sit ingressa, & corpus eius in spiritũ immutatum, & ita iam non corporea pueros interemerit. Nullus iudex adeò bardus erit, vt huic accusationi fidem adhibeat; sed si neget rea, & alioquin necatos illos infantes vel læsos non constet, néque id accusator aliter, quàm ex illâ fabulâ Metamor. probet, proculdubio per sentētiam absoluetur. Si diligenter legas vitam Tarasij ab Ignatio monacho descriptam, non difficile fuerit deprehēdere hunc statum causæ fuisse muliercularũ illarum à Georgio (non à Philippo, vt quidam vocant) prefecto vrbis absolutarum, & Isauri Leonis stultitiam ac inscitiā in eo positam fuisse; quòd incredibili quo erat stupore mulierculas illas in spiritum couerti crederet. Accipite verba Ignatij: *paupercula quadam mulierculæ accusatæ fuerant eadem fecisse lactentium infantium per foramen * domorum vel portis etiam clausis subeuntes, & ex improuiso infantes necantes. Quæ etiam trahebantur in iudicium ab iis qui credebant fabulis* (de paganis loquitur, à quibus illud de *Gello*, antiquitus confictũ) *& nolebant* CHRISTI *Dei nostri sequi doctrinã, qui à simulacro & phantasmatibus nequaquam decipitur* (nimirum quia spiritum à corpore nôuit optimè discernere) *Est enim apud Græcos in fabulis femina quadam, Gello nomine, quæ dicitur, cùm immatura morte vitã abrupisset, quibusdam spectris accessisse ad recens natos infantes & eos interfecisse.* (en fabulam, quod mortua redisset & infanticidia patrasset) *huius fabulæ improbe pellecti ac decepti spiritu, qui ea dicebant probabiliter, conantur ad mulierculas transferre hoc exsecrãdum scelus, & eis adscribere in spiritum conuersis causam eorum qui moriebantur ante tempus.* (vides lector accusationis fundamentum, Gello mortuo necasse legitur infantulos: nunc multi reperiuntur subitò sublati: probabile itaque est ab his mulierculis, depositâ mole corporis, & in spiritũ conuersis, atque sic se per solida corpora vel tenues fissuras immittētibus, necatos. Nónne meritò scriptor iste contra tales accusatores exclamat, verbis sequentibus? *ô stuporem! ô cordis oculorum cæcitatem! Si corpus longitudine, profunditatéque, & latitudine compactum ac constipatum, in spiritum dissolutum procedit, & hæc facere conceditur:* CHRISTVS *ergo, qui est ipsa veritas, dicens: Spiritus carnem & ossa non habet: reputatus est phantasma ab iis, qui hæc asserunt* (scilicet fœminas has tum, non corporales sed spiritus fuisse, seu spiritali hac vi penetrãdi præditas fuisse) *Quinetiam* CHRISTVS *quoque qui veram carnem accepit, & spiritum carnem & ossa non habere verè affirmauit discipulis; nulla re circumscribetur, quæ obstet quominus sit phantasia. Sic ergo censens & citrà dubitationem iudicans Georgius, feminas absoluit à criminibus.*] hæc Ignatius ille; nō satis peritè spectrum, spiritum, phantasiam pro iisdem sumens, scilicet pro phantasmate, seu corpore tantùm apparente, & nihil de strigum verarum crimine attingens vel agens, contra quas, & quæ de illis tradidimus, nihil argumentatio eius virium habet, vt qui rem intelligunt facilè primo intuitu perspiciunt.

* Sic vocat angustas rimas aut fissuras corporis earum non capaces.

Tertiò loco occurrunt, *Lamiæ*, de quibus etiam sacri Vates Ieremias & Esaias[a]; quas vera dæmonum ludibria siue spectra fuisse, cùm Apollonius Thyanæos, tum D. Hier. & alij patres docuerunt; de quibus & Strigibus (quas ab esu carnis opinor humanæ veteres magistri in Glossar: *Lestrigonas*, vocarunt) quia ex professo tractaui copiosè Comment. in Medeam. Sen. *v. 732.* ne actum agere videar, eò te lector optimè malo ablegare; quàm eadem repetere. Germani inferiores vocant Aluen & Aluinnen; Gotthi, *Eluas*,[b] videtur meminisse D. Hieron. cùm dicit sæpè bimulos ac trimulos ad vbera materna lactantes à dęmonio corrumpi[c]. de huiusmodi tam vetus narratio, siue opinatio, vt Lucilius meminerit. nam li. 20. *Terricolas Lamias*, vocat; & lib. 30. etiam voracitatem attribuit ipso epitheto, alludens ad infantulorum visceratio nem, his versibus, *Lamia & Pytho oxyodentes,*
Quod veniunt gumia illa vetula improba, inepta.

a Esai. 13. v. vltim. & Thrē. c. 4.

b Olaus li. 3. cap. 11.

c ad Paul. de obitu Blesillæ.

Duodecimum, quādo apparet in formâ, *hirci* (vnde ab Isaiâ & Mose vocari pilosum, seu *zabir*, contēdunt Isarhius & Kimchi) vel *Leonis* (vt de templis gentilium affigi solita capita leonina, quod tradit Arnob. *libr. 6. contr. gent.*) vel *serpentis*, vt cùm Æsculapius Romam aduectus: & anachoretæ de quo B. Nilus *libr. de orat. ad Deum ca. 102. & 103.* vel *noctuæ*, vt apud Virgil. extremo Æneid. vel *muscæ*, vt apparuit Laoduni in Energumenâ, & solet apparere Anabaptistis, vnde & vocatus, *Baalzebub*, Dominus muscæ; *vel porci, lupi, aut alterius animalis*, cuiuscúmque; nam in omnium ferè formis aggressus est DD. Antonium, Macarium, & cæteros sanctos monachos deserti incolas. Recentius vnũ, sed cui vix simile inuenias, proditum fuit memoriæ à Gaguino Hist. Francorum scriptore; Philippo Bello Rege, quendam laicum siue conuersum (vt vocant) monasterij vallis Sarnatiæ; nomine Adamum, paulò ante Natalitia Festa; summo mane ad monasterij negotia peragenda, vnà cum famulo se in viam dedisse equitem, et se in via offert arbor ingens gelu & pruinis obsita, ad ipsum properans, quasi conferre gradũ & corpus cupida. equus expauefactus caput retrorsum flectit, & viã remetiri, quã peregerat conatur. Adamus ingēti labore iumētum retinet, & calcibus porrò cogit. propinquior vt arbori fuit, illa cōfestim euanuit ex oculis, odore tetro atque sulphureo relicto. Argumētum inde ducit Adamus, dęmonicũ esse spectrum, seque Deo precibus commendare satagit, nec iter intermittit. Paulò post respiciēs, videt nigrũ quēdam virũ equo insidētem spadici se subsequi, cui subiratus; *Quomodo* (inquit) *infelix & damnate, audes me his technis aggredi? An nescis fratres meos, qui domi sunt, pro me, saluteque mea supplices ad Deum preces funderet? Abi quantum potes, nulla tibi mei cūratio, nihil in me possides.* Abit malus: sed ecce mox redit, similis viro, gracile & proiensum habenti collum. Adamus, rot molestias pertęsus, gladiũ, qui ad ephippiũ ligatus, stringit, & ense ter quaterve per aërem vibrato, aëréque propter celerem diuisionem sibili sonũ edēre, conatur abigere spectrum, hoc verò subitò personam mutat; & sistit se statura mediocris viri, cui caput cappâ & scapulario monachi corpus ornatum, oculi scintillātes instar chalybis vel æris radiis solaribus oppositi. Adam

punctim

punctum aliquoties hostem petit, sed irritis & cassis ictibus, aëréque cedente. Tum maiori despectu & irrisione, dæmon induit formam asini. Perterritus famulus, hero suadet, gladio circulum in terra ducere, & in circuli medio crucem Dominicam efformare. Adamus consilium exsequitur: verùm veterator non desinit. Mutat auriculas asini in cornua, & sic minobundus irrumpere in circulum se velle simulat. Denique lusûs iam satur, in rotam se vertit, & se ipsum voluens monachum inuadit, supérque illum continua latus rotatione (*sic videbatur*) transit circulum, & monacho prorsùs illæso conspectum fugit. Fidem rei fecére, longa famuli terrorem consecuta ægritudo, & diuturnus fætor vestium Adami, & raucedo eiusdem atque difficilis respiratio, à quibus ægrè conualuit; equi denique subita mutatio; qui ex mansueto & cicure, post visionem hanc ferox, sternax, calcitrosusque esse cœpit. Addamus rariora quædam genera spectrorum.

M

Decimum tertium, genus est, cohortium, acierum, castrorum militarium, sicut enim bonorum Angelorum acies visæ bis in sacris litteris a; sic &, simiæ Dei, diaboli sæpè se in militum confertorum specie ostendunt hominibus. In vitâ S. Norberti, *cap. 26* leguntur specie armatorum militum in quosdam religiosos dæmonia incurrisse: vt & in vita S. Guthlaci Anachoretæ, *apud Surium mense April.* In chron. Hirsgauiens. Trithemij legimus sub annum 1168. Monacho cuidam Limpurgio, propè Vvormatiam, visam multitudinem maximam equitum peditúmque, ordinatarum more acierum, quasi ad prælium procedentem: cumque monachus audacter, quinam forent, interrogasset; illos respódisse; se non veros viuosque milites esse, sed animas militũ, & non ita pridem his ipsis in locis principi cuidam stipendiatos occubuisse: vestes, arma, & equos, quæ viuis peccandi fuerant instrumenta, nunc mortuis indicia suppliciorum esse: quæ circum illos videret omnia nihil nisi ignem esse, quo comburantur, se precibus atque suffragiis adiuuari posse. Leloyherius b huic religioso insultat, quòd temerè animas defunctorum esse crediderit: cuius contrarium tamen rationes & argumenta eius non conuincunt. Ait, *dæmones fingunt se animas esse.* sæpè, non semper. *strepitum edidere discedentes & fragorem.* possunt & spiritus mortuorum. *Flammis vestes & arma circumdata, dæmones esse probabant.* Non hoc asserit historia, sed ea ipsa, quæ aspicientibus, vestes & arma videbantur & equi, ipsis flammâs cóbustrices fuisse. Deinde & flammæ fuerint; nónne profitebantur se spiritus esse, qui adhuc expiabantur? Denique Virgilianum illud;

a Gen. 32. in princ. & 4. Reg. 6. v. 17.

b libr. 4. cap. 6.

. . . *quæ cura nitentes*

Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos;

Tantùm probat, dæmones imitari quoque diuina iudicia, quibus frequenter; *in quo quis peccauerit in eo punitur.* posset igitur hoc exemplum ad præcedentem de animabus quæstionem reduci. Sanè arbitror eamdem historiã esse, cum eâ; quam iisdem locis, sed anno 1123. contigisse, in eamdem sententiam narrat Abbas Vrspergens. fol. 281. Sequentia ad istam censeo pertinere, quia miscẽtur, quædam vana curiosaque, nec suffragia petuntur. Ioannes Cæsarius auctor est c, sequenti nocte, quando exercitus Ducis Brabantiæ à Leodinensibus occisus est, seruum quendã Comitis Lossensis propè Montenake, locum occisionis, circa noctis initium, vidisse maximum torneamentum dæmoniorum. Sacerdotem quoque quẽdam Hispanum, propè eiusdẽ Comitis castrum, dum in crepusculo noctis de villâ in villam transiret, vidisse hastiludium maximum mortuorum validè clamantium, *D. Vvaltere de Milene, D. Vvaltere de Milene*, qui Vvalterus, famosus militiâ, nuper erat defunctus: hancque visionem addit sæpiùs eâ nocte & euanuisse, & iterùm apparuisse. Ioann. Niderius narrat d. *cùm propter hæreses regnum Bohemiæ tumultu ac cædibus concuteretur: circa metas regni præfati, nocturno tempore, versùs vallem quandam, auditos clamores & congressiones equestrium virorum: qui & coloribus variis induti sæpiùs sunt visi. Fuerunt tunc duo armigeri audaces satis, in castro non multum distanti à loco monstrorum: qui omnino scire volentes, quid veritatis sibi visa portenderent, nocte quandam versus vallem, vbi solita videri conspexerant, iter arripiunt. Antequam autem iis appropinquare auderent, compunctus vnus, dixit alteri: Sufficiat nobis ista vidisse, ego iis non approximabo, dictum est veterum, Cum talibus nullum debere iocari. Quem alter, velut pauidum, increpans, equum pupugit, & cum eo congressu omnibus antedictis exercitibus appropinquauit: de quibus vnus egrediens caput illi amputauit, & ad suos rediit: quo viso ille, qui timidus substiterat, fugam iniit & funesta noua nunciauit. In crastino autem truncatus reperitur, & caput quidem in valle, vbi acies visæ fuerant, nullum autem hominis vel equi vestigium repertum est: sed tantummodò, in lutosis locis, signa quædam & vestigia auium visa sunt.*] Idem & aliud addit, sibi ab Archiepiscopo Mogguntino, viro magnæ industriæ & fide digno, narratum: *Nominauit (ait) nobis quendam Rheni sibi benè notum militem, cuius pro tunc filius viuebat: qui miles super omnes penè inferioris Alemaniæ nobiles semper exstiterat, nimis in rebus bellicis imperterritus: gerebat autem & patiebatur nonnunquam, propter suam animositatem vel fortitudinem, ab aliis graues guerras, propter quas non semper de die, sed nocturno tempore, ad loca sibi cõmodosa equitare solebat. Hic igitur quadam nocte coassumptis famulis per siluam circa Rhenum equitare voluit, & principiũ eiusdem intrauit. Antequam verò finem siluæ haberent, vltra quam campus latus iaceret, prout moris est eorum qui verentur insidias: præmisit famulum, vt in termino siluæ videret, an ne in campo insidiæ aliquæ essent. Luna insplendẽte, vel astris lucentibus hæc videri poterant. Famulus igitur, cùm per arborum ramos exploraret, commissum, vidit per campi longitudinem exercitum satis mirabilem appropinquare in equis: quo viso, considerata nunciauit militi, qui ait: Stemus ad modicum, quia verisimile est, pro huius exercitus custodia subsecuturos alios: ad hos properabimus, & an inimici sint, qui præcesserunt, an amici experiemur, nec paucos timebimus. Deinde, morula transacta, de silua miles cum suis recedit, in campum venit, & neminem nisi quendã equestrem in equo sedentem, & in manu alium ducentem equum, eminùs sequentem suos intuitus est. Ad hunc cum miles venisset, quis esset quæsiuit in hæc verba: Numquid tu cocus meus es? ita enim sibi à longinquo videbatur, paulo etiam antea cocus eiusdem militis vita functus fuerat. Qui respondit Sum Domine, cui miles, Quid, ait, hic facis? & qui sunt hi, qui præcesserunt? Cui defunctus respondit, Domine, hi qui præcesserunt, sunt nobiles & armigeri tales & tales (multos enim expressit nomine proprio) quos oportet, & me cum eis ista nocte esse Hierosolymis, quia hæc pœna nostra est. Et miles iterum, Quid sibi vult equus iste, quem ducis nullo*

c l. 12. cap. 16. & 17.

d l. vlt. Formicarij.

insidenti: Ad vestrum, respondit, obsequium erit, si mecum ad terram sanctam venire velitis. Securus esto, te per fidem Christianam, recedendo & reuertendo viuum reducam, si meis obtemperabitis monitis. Tunc miles ait, Diebus meis mira attentaui; his hoc addam etiam mirabile. Dissuadentibus igitur illud famulis, de equo proprio miles desiliit, defuncti equum ascendit, & ab oculis famulorum vterque equester subtractus est. Sequenti autem die famulis, iuxta conditum exspectantibus, miles & defunctus redierunt ad locum, vbi primum conuenerant. Tunc defunctus militi ait, Ne phantasma omnino fictum ista fuisse credatis, duo, quæ vobis do rara, reseruate in mei memoriam: inde protulit mappulam paruam de salamandra, & cultellum in vagina. Primum, inquit, cum immundum fuerit igne purgate: alterum cautè tractetis, quia ab eo vulneratus, intoxicatus erit.] In his multa sunt indicio fuisse visionem dæmonicam, maximè donum hoc cultelli; quo multis exitium, ipsi quoque donatario, parabatur. Aliam historiam ex codice Cassinate profert illustriss. Baronius Annal. tom. XI. anno CHRISTI 1004. quod exhibebo lib. 6.

Cromerus diligens scriptor [a], *Naclum, inquit, arcem Pomeranorum munitissimam Vladislaus 1. Polonorum rex obsidebat. Ibi noctu lucente luna aspiciebantur crebrò ab excubitoribus quasi armatorum hostium acies, ex apertis campis ad Polonorum stationa adequitantes & incursantes. Cum id sæpius accideret, indignati Poloni inquietari sese, nec vsquam in apertum certamen prodire hostes, nocte quadam, cum ibidem hostes adesse nunciarentur, frementes agminatim è castris sese prorumpere, diffugientésque casso labore longius prosecuti sunt. Obsessi, tumultu Polonorum ex auditu, & excursione è castris animaduersa, erumpunt subitò, & ignem in opera atque tuguria militum stramine arundinéque contecta coniiciunt, quo celeriter pluribus in locis se diffundente, paucis, qui in castris manserant, se defendentibus, facilè opera cum magna castrorum parte conflagrarunt. Nocturnas vmbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonorum stationes permissu Dei exagitarunt: propterea quod solemne omnibus Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesiæ Catholicæ contemptis, temerauerant.*] Hæc ille, res clamat spectra fuisse Diabolorum; vt & illa de quibus Antoninus Hist. part. 3. quam suorum memoria solebant vocare, *Familiam Hellequini*: cuiusmodi cuncta, illusiones dæmonum esse, iampridem docuit Guilh. Pariensis, *part. vlt. de Vniu. cap. 24.* Tales exercitus possent Magi multos exhibere; si ex pacto, quod cum dæmone superiore habent, dæmones illi subditos euocarent: numquam tamen Deus legitur permisisse, vt talis militia vltra incussionem inanis terriculamenti procederet. Nam si lædere, occidere, munitiones capere, vel hostium inuadere castra sinerentur: nulla illis humana potestas valeret resistere; vt prudenter idem Guilhelmus. Huc refero pugnas illas Regum Septentrionalium & victorias partas, contra magorum dæmonúmque cuneos, apud Olaum Magnum [b].

Decimo quarto, dæmones sunt sub illo spectrorum genere; quo in nemoribus & aliis amænis locis sese ostentant instar puellarum aut matronarum, in veste candidâ; interdum in stabulis cum luminaribus cereis, ex quibus etiam distillare guttæ, postmodùm in equorum iubis, quas sedulò pexuerunt & nexuerunt, solent ab hominibus inueniri, talis illa vidua Rustiana in meridie obambulans, de qua paulò antè mentionem feci: tales, quas vocant, *Sibyllas seu Nymphas albas, Dominas nocturnas, Dominas Bonas*, & earũ, *Regina Habũdia*, quarũ aduentu multùm prosperitatis, & rerum omnium copiam putant superstitiosæ anus domibus contingere, quas frequentarint; & ideò domi suæ illis opulas instruunt, escariis lancibus & vasis vinariis omnibus apertis ac discoopertis, nequid illis ad sumendum moræ obiiciatur: quæ planè idolatrica esse; docet prædicto loco idem Episcop. Paris. vt & Nicol. Cusanus, *lib. 2 excitationum.* Huc refero tres illas quæ visæ Machabæo Banckoni, a quo Stuartorum genus; quæ venantibus visæ regnum illi prænunciarunt. *Boeth. libr. 12. Scot. histor.* Harum bonarum Dominarum, quas Gentiles, *Parcas*, vocauere mentio habetur & conuiuij illis præparati, in vitâ D. Germani Episcopi, & apud D. Antoninum, *pag. 2. Histor. tit. 11. §. 5.* Tales etiam, *fatales Sorores*, seu, *nymphæ*, falsò putatæ bellorum præsides & Victoriarum largitrices, quæ Hothero Regi familiares in Septentrionis Historia [c], Itali vocant; *Fatas*, Galli; *Fees*, quales finguntur Melusina, Alcina, Morga. De his dicam plura lib. 6. cap. 2. sect. 3. in Remedio. 1.

Decimoquinto, huius generis spectra sunt, per quæ Deus aliquando denunciat futura bella, pestem, mutationes regnorum & similia, pauca commemorabo exempla. Nocte quæ seditionem Antiochenorum præcessit, visa mulier ingens & formidabili adspectu, aërem scuticâ tam fortiter verberans, vt tota sonus Vrbe exaudiretur [d]. Gennadio Patriarchæ Constantinopol. nocturno tempore accedenti ad altare templi, vt Deum pro salute publicâ deprecaretur; horrendum spectrum se obtulit; quod cùm ille sacro ritu coniurasset, respondit; quamdiu Gennadius viueret, sibi non licere damna, quæ imminebant, Ecclesiæ illius inferre; sed eo mortuo sæuissimè se in illam grassaturum [e]. Priusquàm Hunnericus persecutionem in Catholicos Aphricæ inchoaret, super cacumine montis Zigueni homo giganteæ staturæ visus, & auditus clamare; *Egredimini, Egredimini*: & in æde Fausti, quæ Carthagini est, visa multitudo Æthiopum sanctos Ecclesiæ fugans, & antè se impellens [f]. *Alia multa huiusmodi suggerunt, Carda. libr. 14. de variet. rer. & Fulgos. tit. de prodig. libr. 1.*

Decimo sexto loco, hîc occurrunt illa spectra; quæ certis temporibus & locis aut domibus solent tumultus & vexationes varias exhibere; cuius rei prætermittam exempla eò quòd notissima res sit, & legi possint, qui attulere veteres recentioresque; vt *de Temesio dæmone*, Strabo & Pausanias citati, & Ælianus libr. 8. var. Histor. *de pueris nigris cirratis*, Augustinus, libr. 22. de Ciuitat. Dei cap. 8. *de Datio Episcopo Mediolanensi*, Gregorius libr. 3. Dialog. cap. 4. *de vocibus & sonis auditis in Marathone post pugnam cum Persis*, Pausan. in Attic. & *ante pugnam Leuctricã in templo Herculis*, apud Ciceron. de diuinat. *antè pugnam cum Cimbris*, apud Plinium libr. 2. cap. 59. *ante bellum ciuile Syllanum in eâdem Italia*, apud Appian. de bello ciuil. libr. 1. *ante primum prælium Pharsalicum Antiochiæ*, apud Cæs. libr. 3. de bello ciuili; *ante mortem Cæsaris Dictatoris domi eius*, apud Dionem; *recentiora sunt*, apud Niderium, *libr. vltim. formicarij.* Guilh. Paris. *d. cap. 24.* Torquemadam, *Horti florum colla. 3.* Alexandr. ab Alexand. *lib. 5. Genes. dier. c. 23.* & cõfirmat praxis Forensis Hispaniæ; qua licitum conductori,

[a] l. 5. hist. Pol.

[b] libro 3. cap. 12.

[c] Olai l. 2. cap. 10.

[d] Sozom. l. 7. cap. 23.

[e] Theod Lect. libr. 1. Collect.

[f] Vict. Vticēs. l. 2. de persecut. Vandal.

qui an

qui antè id ignorabat, spectrorum sic inquietantium causâ domos relinquere conductas, vt post Portium censuit Couarr. a Solent huiusmodi infestationes iuberi, vel permitti à Deo, ob pœnam peccatorum, vel ad exercitium bonorum, vel ob aliam causam occultam. Interdum ista peragunt dæmones maleficorum immissione, vt contingit B. Antonio b & nobili Aquitano, qui Parisiensem studiosum iure suo per vim spoliarat c; sæpiùs sponte faciunt suâ, tantùm vt homines falsâ quapiam reuelatione decipiant aut persuasione fallaci; sicut apud D. August. illi baptismum dissuadebant: contenti sunt aliquando solâ vexatione, & inquietatione, nullo cum corporis damno, vt ioculator ille spiritus, de quo Guilhel. Parisiensis, qui vasorum collisione & lapidum iactu somnum disturbabat, & culcitâ subtractâ de lecto deturbabat, & Salmantinus ille Torquemadæ, qui grandibus saxis quosuis petebat, irrito tamen & innocuo contingens ictu: quod Marcus Magus, apud Psellum d, proprium dicit esse dæmonum subterraneorum, de quibus mox agemus. Quo vero pacto dæmones lapides iacere queant & alia huiusmodi operari, quæ videntur manus & corporata instrumenta requirere, Scholastici disputant, assentior iis, qui præsente per substantiam suam eo loci dæmone, & imperio voluntatis aërem lapidi proximum mouente, & sic lapidem impellente, hæc fieri censent, quando nullum ipse corpus induit: si vero corpus formatum, vel cadauer assumeret, nulla foret difficultas e.

a lib. 4. variar. resolut. cap. 6.

b Cassian. collat. 8 cap. 18.

c Froissar. in Chron.

d l. de dæmon.

e Vide D. Tho. quodlib. 6. Duran. Capr. & alios in 2. d. 7.

In locum, *decimumseptimum*, veniant spectra illa Berussiæ, de quibus quadam epistol. scribit Ioan. Meletius; *In Sarmatia colit spiritus quosdam visibiles, qui lingua Ruthenica, coltri, Germanica,* Koboldi, *dicantur, quos credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum, nutriuntque eos lautè omni ciborum genere, eo quod, adferre soleant nutritoribus suis frumentum, ex alienis horreis furto sublatum. Cùm verò alicubi illi spiritus habitare & nutriri cupiunt, hoc modo suam erga patremfamilias voluntatem declarant: in domum congerunt noctu segmenta lignorum, & mulctris imponunt lacte plenis varia stercora animalium: quod si paterfamilias animaduerterit, nec dissipauerit segmenta nec stercora è mulctris eiecerit, sed de inquinato lacte cum omni familia sua comederit, tunc illi apparere, & permanere ibi dicuntur.*] Idem iudicium de spectris, *virunculorum* ac *femellarum*, breuitudine ac specie pigmæi vel pumilionis, olim in multorum domibus frequentium, & domestica ferè cuncta ministeria solitorum obire, equos curare, domum verrere, ligna & lympham adferre, & similia facere: de quibus Olaus Magnus f. Galli vocant, *des Gobelins*; Teutones, Rabbautermanneckens, & Gulcelkens, & Sueones, *Trullas*, appellant. An ex hoc genere fuerint, *Eros & Anteros*; qui, vt infantuli, in balneo iubenti Iamblico apparuerunt g, id cogitandum relinquo. Sanè huc pertinent, *Montani illi*, quorum nobis Historiam Georg. Agricola prodidit h, *In metallicis (ait) fodinis inueniuntur, & truculenti quidem, vel solo aspectu terribiles, plerumque metallicis infesti atque inimici sunt. Talis fuit,* Annebergius, *dæmon qui operarios ampliùs duodecim flatu interfecit, in specu qui* corona rosacea, *appellatur, eo nomine relictus, quantumuis argento diues esset. Flatum verò emittebat ex rictu, cum equi specie habentis procerum collum & truces oculos appararet. Eiusmodi etiam fuit,* Snebergius, *nigro cucullo vestitus, qui in*

f lib. 3. cap. 11. & 14.

g Eunapi. in Iamblico.

h capit. de anim. subterran.

A *fodinia Georgiana operarium è terra sublatum, in superiore loco maxima illius concauitatis, quondam fetacis argenti collocauit, non sine corporis attritu. Quasi nefam admodum fodinam deserere apud Turcas cogebatur Iudæus à dæmone metallico, hominibus frequenter in forma capræ aurea cornua gerentis apparente. At fodatos illos, Germanorum alij, vt etiam Græci,* Cobalos, *vocant, quod hominum sint imitatores. Nam quasi lætitia gestientes rident, & multa videntur facere, nihil interim efficientes. Alij,* virunculos montanos, *vocant, quia plerùmque apparent nani, tres dodrantes longi, videntur autem esse seneciones, & vestiti more metallicorum, id est vitteio, indusio, & corio circum lumbos dependente. Innoxij sunt hi metallicis, etsi interdum glareis operarios lacessunt, rarissimè tamen* B *eos lædunt, nisi cachinno vel maledicto lacessiti. Potissimum opus facere videntur in his specubus in quibus metalla iam effodiuntur, vel ea effodi posse spes est.*] cætera rectè, illud minùs, quod animantium nomine dæmones comprehendat. Scio sic locutos veteres non paucos: sed & scio id ex lacto Platonicorum bibisse, & quia ambigui erant, num anima & corpore constarêt. Nunc quia Catholicis satis definitum i, nec anima nec corpore perfectas substantias illas separatas componi; vitanda nobis huiusmodi locutio, parùm cauta, parùm propria. Damnandus verò prorsùs Paracelsi error, dæmonum hæc genera, ad hominum species reducentis. Nam; *Epistol. ad Athenienses, siue de occulta philosophia*; quasi verissimum axioma, nihil veritus fuit constanter asseuerare, Deum præter ho- C mines Adami posteros; alia quatuor hominum genera, carne, & ossibus, & ratione prædita creasse, eosque in singulis elementis ad inhabitandum collocasse; in quibus singuli suam haberent remp. & ex negociatione, ac laboribus victum & amictum sibi comparare, & eos homines, qui in terræ visceribus habitant, vocari, *Pigmeos*, & *Gnomos*; qui in aquis, *Nymphas & Vndenas*; qui in aëre, *Silphos & Melusinas*, quos solos cum hominibus Adami posteris commercium habere, & ex mutuâ commixtione liberos gignere; Qui in igne sunt; *Vulcanos & Salamandras*, appellari: Et incertum adhuc esse; cuinam generi horum hominum vera fides in Deum sit data, & via ad salutem patefacta.] Hæc ille prout eum citant Godelman- D nus & alij: in libro tamen fragmentorum, inuenio Paracelsum dubitanter induci loquentem; sed arbitror Latinum Interpretem, hoc suum fuisse, vt magistri occultaret impietatem. Nam dictis illis nihil nugacius, nihil blasphemius, nihil à rectâ fide dici potest alienius, ergo mutila & manca S.S. quæ de vno tantùm hominum genere nos instruxerit? ergo dubia salus nostra? ergo dubia redemptio? non ergo secundus Adam Christus; vt nos; qui in primo mortui, in secundo viuificaremur? si hoc dubium; nónne ruunt veteris testamenti promissiones, concidit exhibitio & repræsentatio E Noui? Et sunt qui tales libros nugis, mendaciis, blasphemiis refertos, in Latinum vertant sermonem? sunt qui pulchris formis cudant recudántque? sunt, qui ament Paracelsistæ vocari? sed ad institutum redeamus.

i ca. firmiter. de sũ. Trinit. D. Tho. 1. pa q. 50. scholas. in 2. dist. 8.

Vltimo, loco sese offerunt spectra dæmonum thesauros custodientium. Cabades rex Persarum cùm accepisset in confinio Persiæ & Indiæ; in munitissimâ arce Zudaderensi, pretiosissimorum lapidum, auri, & argenti, thesaurum maximum à dæmonibus asseruari, qui mortales omnes aditu

arcerent, eò cum exercitu profectus castrum vi conatus occupare, fortiter propugnantibus dæmonibus, repulsus fuit, confugit ergo ad Iudæorum & Magorum artes, quæ & ipsæ irritæ fuerunt. *Ergo cùm ei persuasum* (ait Cedrenus) *fuisset, Christianorum ad DEVM precibus hoc potiri posse, auxilium à quodam Christianorum in Perside degentium Episcopo petijt. Is indicto Christianis ieiunio, precibus & Synaxi, diuina peregit mysteria, & ad locum accedens coniuratos dæmones ibi degentes exegit, castrumque Cabadæ nullo labore potiendum tradidit.*] *Glycas part. 4. Annal. & Cedrenus in Anastasio.* Talis etiam dæmon ille Basileensis, de quo dixi, *supr. q. 12.* & hinc factum, vt Dracones fingerentur custodes thesaurorum, vt horti Hesperidum, & Aurei velleris: hinc porrò factum, vt thesauris addere sint soliti Serpentem aureum; quemadmodum refert Ascanius Centorius, *lib. 4. Commenta. bellor. Transsiluan.* de thesauro, inuento propè Deuam vrbem Transsiluaniæ, circa annum 1550. Nota etiam Historia Magi Germanici, qui cùm specum ingressus esset, vbi thesaurus reconditus, socio in vestibulo manente, vidissetque incubantem arcæ nigerrimum canem, nihilominùs, cupiditate metum pellente, porrò progressus, ruente terrâ, in specu fuit tumulatus. Plura vide *d. q. 12.* Prætermitto quædã iam vulgaria, vt quod in Indiis sepultarum cum maritis vxorum animas mentiuntur, vt sic persuadeant has coniugi suo cõuiuere, quæ spontè illis commoriuntur: quod non vno loco testatur Pet. Chieza, *part. 1. Histor. Peruu.*

Visis spectrorum generibus, quæri poterat; quo illa pacto repelli & vinci queant? sed quia decisio communis est omnibus malis; quæ per dæmones inferuntur, ideo de hac re disserendum mihi putaui, quæstione de remediis contra maleficia, *huius operis libr. vltimo.* Quo pacto dæmones apparere sic queant, nunc accuratiùs inuestigemus, quam quæstionem indecisam reliquit D. Augustin. *Enchirid. ad Laurent. cap. 59.*

QVÆSTIO XXVIII.

Quomodo possit dæmon se corporeis oculis, cùm sit incorporeus, visibilem præbere?

A CONstat non posse corporaliter, nisi assumpto corpore. Certum enim est dictum B. Ignatij, *epist. ad Smyrnens.* incorporea videri à corporeis non posse, quia incorporeorum nec species, nec figura est, aut particula animalis vllius formam habentis, ob naturam quam habent simplicem. Constat etiam eos corpus vel ex elementis sibi coaptare, vel subingredi & assumere cadauer. de vtróque modo, quæ dicenda hucúsque distuli, repræsentabo liberaliter. Dixi (corporaliter) nam phantasticè possunt apparere, turbatâ phantasiâ.

SECTIO I.

ALiquando igitur cadauer aliquod assumunt humanum vel ferinum, & illud mouent ac impellunt motu non vitali, sed locali tantùm, sicut aërem possunt impellere, & hoc corpus, præsertim nondum valdè dissolutum, puto, si Deus permittat, posse illos ita attẽperare, vt sensum tactûs omnino fallant. Nec video quidquam ab homine docto ac pio, in medium allatum, quod me ab hac sententiâ deducat. Imprimis quod ex D. Luca [a], proponitur dictum Domini, quo se verè

a cap. vlt. 39

A corporatum, & non phantasticũ spiritum esse probabat, *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa nõ habet, sicut me videtis habere:* id ad rem non multum facit, certè non vrget. Solùm enim Dominus probare voluit, posse illos contactu sentire, & diiudicare, visu se non decipi, corpus enim ipsum habere, verum, quia tangibile: & proinde nudum phantasma, & fictitio corpore indutum non esse. Nulla verò hic erat cogitatio, de cadauere assumpto. Hoc enim carnem & ossa habere manifestum est, quo argumẽto Christus probat, se spiritũ non esse: Quod illi existimabant, quia videbant ianuis clausis ingressum, quod corporeæ rei repugnabat, tam viuę, quã mortuę. Et quia, palpatione tantùm poterant, corpus esse, cognoscere, non verò, cuius

B esset corpus: ideò iubet etiam oculorum vti sensu & *videre* (nam propriè hic vox sumenda, vt textus indicat) *manus & pedes*: ex quorum vulneribus reliquis, certò deprehenderent ipsum illum esse, qui triduò ante fuerat crucifixus [b]. Ex quibus patet verba Domini veram certámque sententiam habere, etiamsi corpus diceremus à dæmone assumptum, sic ab eo temperari posse, vt tactûs sensum fallat. Quid, quæso? nónne dæmon longè admirabiliora efficit quotidiè, quam, sint simulare carnis molliciem, ossis duritiem, teporem ac suauem calorem, qui corporis attactu percipitur, & cæteras tangendi qualitates? Dico has eum simulare posse, non dico veras exhibere posse, vera illa

C & vitalia, sunt corporis viui, & ab animâ informante procedunt: simulata, & proximè adumbrantia non requirunt animam informantem, & à substantiâ intellectuali, (eatenùs vt externo sentienti talia appareant) poterunt perfici. Quod adferunt de cadauere hominis recenter mortui, in eo etiam adhuc calido deprehendi, deesse qualitates illas suauis ac vitalis teporis, facilitatẽ mouendorum membrorũ, & pro mollitie rigorem quẽdam successisse: id totum concedimus. Negamus autem, quod inde ad cadauera per malignum spiritum assumpta argumentantur. Esto illic eâdem sit corporis substantia, quæ & hic adest, esto adsint qualitates plures eædem, vtpote calor ille residuus. Tamen adhuc deest huic cadaueri non as-

D sumpto, quod simulet illa reliqua quæ diximus. At in nostrâ visione, dæmon inest cadaueri, cuncta illa simulãs. Minùs est adfabre simulare, quàm verè efficere. Quare nec illud sequeretur, non potest corpus adhuc calidum illa per se solum præstare atque efficere, ergo nequit dæmon in cadauere assumpto illa eâdem tam callidè & artificiosè simulare, vt tactum fallat. Cur, qui sensum principem (nempe visum) potest decipere, non queat tactum, sensum maximè terrestrem, & vilissimum, miniméque spiritualem? Quòd verò qui-

E dam hæc cadauera adsumpta, vt & aërea corpora formata, deprehenderint esse tactu frigida & horrida, vt illi apud Alexandr. *Genial. dier. lib. 2. cap. 9.* & apud Cardanum, *libr. 16. de rer. varietat. cap. 93.* & alij, de quibus posteà: id inde prouenit, quia vel dæmon teporem illum non vult adumbrare, vel quia non permittitur id à Deo facere: quo sensu etiam accipiendum, quod refert Caietan. [c] cuidam de hoc frigore & horrore corporis querenti, dæmonem respondisse, *se non posse meliùs facere*, videlicet, Deo obsistente, vel saltem nõ concedente. Si quis exempla requirat harum apparitionum, legere poterit apud Guilhel. Parisiensem, *P. vlt. de Vniuerso*, aliquando assumpto bestiæ cadauere

delusisse

b Sic optimè Ioann. Maldonat. ibi.

c in 2.2.q. 95.art.3.

delusisse militem; qui cùm putaret se formosâ potitum virgine, inuenit se in amplexu cadaueris belluini tabe soluti, fœtidissimè iacentem. De Polycriti apparitione, & spectro filiū deuorante, iam scripsimus non vno loco. Fabulæ simile videtur, quod Phlegon [a] retulit, ille tamen oculatâ se fide Trallîs testatur cognouisse. rem sic narrat, vt vtar compendio: *Philinnium Demostrati hospitis & Charitûs filia, Machatem hospitem amare cœpit, indignè id ferentibus parentibus, mœrore mortua, & publicè fuit funerata. Sexto post obitum mense, cùm eo reuertisset Machates, ingressa ad illum Philinnium hospitis se, post longa colloquia commiscuit non semel illo vesperi quo, & cum eo cœnam sumpsit, & annulum ferreum & poculum inauratum à Machate dono accepit, ipsi vicissim annulum aureum & fasciam pectoralem dedit. Nutrix, dum pergit sedula, ne quid hospiti desit, satagere, videt cum eo in lectulo iacentem alumnam. Læta parentibus id indicat. Illi stupentes accurrunt & altero die vtrumque deprehendunt, &, cum eiulatu, dormientem cum hospite filiam amplectuntur. Sed toruis in eos intuens Philinnium, ô vos crudeles (ait) in filiam parentes! ergóne vos inuidisse mihi meo Machata, paterna in domo vel triduum solidum frui! Magno vobis dolore hæc, siue curiositas siue duritia stabit. Renouabitis dolores præteritos, & filiam iteratò sepelietis. His dictis, expalluit & concidit cadauer mortuo iterùm simile, seu potiùs (vt erat) mortuum. Concidêre simul oppressi mœrore parens vterque. Re populus & magistratus intellecta, iubent sepulchrum aperiri: vacuum id corpore repertum. Erant in eo dumtaxat annulus ferreus, & scyphus auratus, dona Machatæ: sed in cubilo & lectulo, inuentum cadauer Philinnij. & Hillis cuiusdam auguris consilio, vt prodigium eiectum extra vrbis limites, auibus ac feris deuorandum. Ipse Machates, à spectro videns se delusum, sibi paulo post manus, ignominiam non ferens, consciuit.*] hæc à Phlegonte, fusiùs narrantur; illo Phlegonte, cuius auctoritate & Iurisconsultus Paulus [b], & Origenes [c], ad probandam Eclypsim, quæ Christo accidit moriente, vtuntur. In historiâ quoque Laodunensis energumenæ Nic. de Obry, legimus Diabolum Baltazum, assumpto suspendiosi corpore, conatum abigere ab eâ exorcistam.

[a] li. de mirabilib. & longæuis.

[b] l. antiqu. D. si pars hered pet.

[c] côt. Cels. & tractat. 29. in Mat.

Agrippæ facinus non absimile habens infrà, *quæst. 29 sect. 1.* addam nunc quæ de eâdem re Cæsarius Monachus Eisterbacensis, *libr. 12. Miracul. cap. 3.* scribit; cuiusdam Principis Germani mortui corpus integro priusquam sepeliretur anno, dæmonem gestasse. & ita rexisse, quasi illud vegetaret (ita namque intelligendum quod scribit; *spiritum illud loco animæ vegetasse.*) non enim potuit informando, nec in essentiam eius illabendo; sed dumtaxàt vt in loco existens vitales eius actiones per illud imitando: vt docet multis Tostatus, *in Exod. cap. 7. quæst. 13. cum seqq.* Subdit Cæsarius similia legi in vitâ S. Patricij Hibernorum Apostoli, de quodam homine, in cuius corpore multis annis Diabolus habitans pro animâ, ad nutum viri sancti tandem exiuit, corpus verò corruit, & in puluerem redactum fuit. Et, *cap. 4.* clericus (scribit) quidam adeò dulcem vocem habebat, vt audire eum deliciæ putarentur: donec religiosus quidam vir superueniens, monuit hominis vocem non esse, sed diaboli; dæmonémque adiurauit; quo discedente, cadauer corruit planissimè fœtens.

Denique multæ falsæ resurrectiones gentilium huc sunt referendæ: & constat cum sagis vt plurimùm induto cadauere diabolum siue incubum, siue succubum, rem habere; vnde & in hoc genere hominum, cadauerosus quidam fœtor graueolentiæ, cernitur.

SECTIO II.

ALiquando sibi elementare corpus diabolus circumdat, idque efformatum, qua pollet industriâ; vnit sibi, non aliter, quàm motori intus existenti corpus mobile & inanimum vnitur. An possit ex solo aëre materiam desumere equidem ambigo, & puto, sic aërem condensari non posse solùm, vt quid solidum exhibeat: sed siue possit, siue non possit; solet quod faciliùs, partes aëri (quo maximam partem vtitur) commiscere terreas, & aqueas, nubium, vaporum, exhalationúmve, vt & colores faciliùs hac mixtione exprimat, & faciliùs membra conglutinet, & condenset; quæ sententia Lud. Molinæ est, & antiquiorum [d] nec argumentum, quo quidam vtuntur [e] ad probandum solo ex aëris elemento corpus assumere, nos stringit; cùm tantùm probet, eos ab aëre partem potissimam mutuari. Hinc alij censent corpus hoc tale fore numquam, vt nequeat tactu deprehendi, verum corpus non esse. Sed rationes, hac ipsâ quæstione discussi. Christi Domini dictum [f], ostendi alium habere sensum, quàm ipsi arbitrati. Addo, quod in libro Genesis legimus [g] de Angelis Abrahamo apparentibus. quorum pedes abluti, nec deprehensi tactu; id ab ipsis eludi potiùs, quàm dissolui: aiunt deceptum Patriarcham, præoccupatione opinionis; eò quòd viros putaret, quæro, cur non igitur, quicúque viros putant, hac præiudicatâ sententiâ iudicent viros esse? An solus Abraham cæteris imprudentior? Ipse ille, quo nituntur, Caietan. [h] fatetur verorum ossium & carnium similitudinem, non modò visibilem, sed etiam palpabilem, & solidam exhibere. *Solidam*, ait, non instar aëris diffluentem, aut duritiei dumtaxat aliquid modicum habentem. Quòd verò *lib. 3. cap. 6.* apud Cæsarium diabolus dicit, quando corpora à dæmonibus sic assumuntur ea dorso carere: ludebat puellam mendacissimus. Quod dixi elementorum aliquâ opus commixtione; nec Maro ignorauit, cùm cecinit [i]

Tùm Dea nube cauâ tenuē, sine viribus, vmbram
In faciem Æneæ, visu mirabile monstrum,
Dardaniis ornat telis, &c.

[d] vide Molin. 1. pa. q. 51. art. 2 disp. [illegible] e Angle[illegible] in [illegible] q. 2. diffic. [illegible]

[f] Luc. vlt. v. 39.

[g] Gen. 19

[h] d. art. 3

[i] Æne. 10

Ecce non aëre solo, sed nube mixtâ. De vapore Sprengerus, *in Malleo*, docet, visas veste subductâ in agris mulierculas, corpus mouentes, crissantésque solas, & adspectum mox dæmonem vaporis siue exhalationis atræ habitu, recedentem. Matenses magi, Mirabellius & socij, Parisiis combusti, in iudiciariâ confessione dicebant, ad hanc corporum assumptionem dæmoni duo esse necessaria, ventum secundum, & lunam plenam, nam si ventus sit aduersus, non posse corpus coalescere; si verò sit luna decrescens vel corniculans, non posse defectu materiæ formare corpus nisi valdè pusillum, & pro lunæ augmento maius, maiúsque. Placet hoc Crespeto, *l. de odio Satanæ discr. 27.* sed mihi ridiculum videtur: quasi nequeat dæmon Deo non impediente ventum sedare aut excludere; & defectum illum lunaris influxus supplere. Scilicet aër & nubes de eo trino genere sunt, quæ Lunæ augmenta consequi solet; & decrementa imitari. Dæmonis apparitio in corpore elementari fuit illa frequens visio fratrum Tarquiniorū apud Dion.

lib. 5. lib. 7. pist.

Dion. Halycar.ª; talis Athenodori apud Pliniũ b, quicquid dicat Franc. Picus, *lib. 1. de prænot.* illud enim puto axioma & regulam statui verè ac tutò
C posse; In gentilium & damnatorum (quia fidei expertes) apparitionibus nō animam (nisi speciali Dei priuilegio, de quo vnde constat in Athenodori visione?) defuncti apparuisse, sed eius loco cacodæmonum quempiam. Tales etiam putarim omnes apparitiones spirituum, ociosa cùm hominibus & varia multipliciaque colloquia miscentium, testatur de Facio patre suo Cardanus; & meritò omnes suspectum habent Sortilegij, siue pacti cum dæmone. Testatur Melanchton (*libr. de anima*) se & colloquia & disputationes cum pluribus spectris instituisse, sanctitas hæc, curiositas nuda, an occultum pactum? nihil iud.co, rem in medio relinquo. Tale haut dubiè spectrum incæstuosi Persæ, cuius semper cadauer terra eiiciebat, de quo prolixa commemoratio apud Agatiam reperitur, *libr. 2. belli Persici extremo*, tales visiones fuêre Gentilium Idolorum, vt Castoris & Pollucis ad lacum Iuturnæ c; vt L. Domitij Aënobarbi d, vt Amytis Persæ e; vt quod apparuit Dioni Siracusano f, vt Curtio Ruffo g, vt Imperatori Pertinaci, apud Capitolinum, vt Tacito Imp. apud Vobiscum, vt Constantio & Iuliano apud Ammianum h. Valenti apud Zozimum, & apud eundem Serenæ vxori Stilichonis: alia præter hæc congessit Pet. Thyræ. *libr. 1. de apparit. spirit. cap. 9.* Et talia semper spectra, quæ subitò euanescunt, potest enim elementaris substantiæ subitā nimiáque rarefactione se subducere oculis.

c Symmac. lib. 1. epist. 9. d Sueton. in Nerone cap 1. e Ctesias, fragmẽt. f Plutar. in vita Dionis. g Tacit. li. 1. Annal. & Pli. Iun. 7 epist. h Capitol. in Pertina. Vobiscus in Tacito. Ammian. libr. 21. & 5. Zozi. lib. 4. & 5.

Illud discrimen nunc occurrit, cùm in cadauere apparent; non possunt vel alteri viuenti corpori cadauer illud circumdare, vel ipsi sic induti corpus vllum subire, repugnat enim corporis ratio, qui nequeunt dimensiones quantitatiuæ inuicem, sine vero miraculo, penetrare. Sed quando apparent in assumpto corpore elementari; licet, vel omnino nequeant, vel difficillimè queant (prius opinor) aliud corpus siue cadauer subire; possunt tamen vero & viuenti corpori, elementare istud circumdare, vt homo sic indutus, vel aliud animal, multò maius, immò & gigantæum videatur. Nihil video obstare, cur nequeant. Suadet etiam aëreæ substantiæ facilitas ad dilatandum, siue rarefaciendum, & spissandum densandúmque; quam meritò Psellus causam tradidit; cur spectra, tam breui spacio, crescere & decrescere videantur.

Tertium genus inuenio variusculum dæmoniacarum apparitionum, per figmenta quædam seu statunculas, de quibus exhibebo quæ didici à Thomâ Brabantino, *libr. 2. de bono Vniuer. cap. 57. pag. 21.* vbi scribit in hanc sententiam; *Gunerchena Brabantiæ villa est solemnis & nota: in hac quidam iuuenis puellam virginem adamauit: cùmque pro eius nuptiis parentibus eius loqueretur, & illi renuerent: puella medio tempore incidit in febrem acutam, qua ingrauescente omnibus mori visa est. Luctu ergo facto, campanæ quasi pro mortua pulsatæ sunt. Nec mora, iuuenis amator puellæ de villa eadem in crepusculo noctis transibat ad aliam, & cum per dumeta pergeret, audiuit vocem quasi feminæ lamentantis; sollicitè ergo discurrens, & quærens auditam, inuenit puellam, quam mortuam æstimabat, cui & dixit: Mortuam te plangunt tui, & huc unde venisti? Ecce ait, vir ante me vadit, qui deduxit me. Stupefactus ad hoc iuuenis, cùm neminem alium nisi puel*
A *lam videret, audacter rapit eam, & in domum extra villam proximus occultauit. Hinc regressus in villam amicis suis loquitur, ingrediuntur ad patrem puellæ cum amicis suis sedentem ad funus: quærit si filiam suam sibi daret, quam quasi mortuam deplangebat. Cui pater admiratus respondit: Numquid pro Deo mihi es, vt mortuam resuscites & accipias in vxorem? Cui iuuenis, Tantùm (ait) libens spondeas, vt filiam tuam habeam in vxorem, si viuam reddidero & sanatam. Cui pater consentiens, dictum coram omnibus confirmauit. Mox iuuenis reuelato linteo, quo cooperta putabatur, figmentum mirabile, quale a nullo hominum fieri potuit, inuenerunt. Dicitur autem ab his, qui figmenta huiusmodi diabolica inspexerunt, esse interius putrido ligno similia, leuique exterius pellicula cir-*
B *cumducta. Hinc reducta puella est, & patri reddita: sanáque post dies aliquot dictum iuuenem maritum accepit, & vsque ad tempora nostra incolumis perdurauit. Simili propè modo, cùm quidam in confinio Flandriæ sororem languidam & mortuam putatam, sub eâdem die, antequam sepeliretur figmentum, inter arundineta iuxta maris litora inuenisset, reduxit eam ad propria, & ingressus domum, vbi ab amicis quasi mortua plangebatur, discopertum figmentum extracto gladio in frusta concidit, horrentibus cunctis & clamantibus, Cur in funus sororis, tanta crudelitate seuiret. Et mox subridens, crudelis, inquit, videor in sororem? Non est illud sororis corpus, sed figmentum & illusio dæmonum. Et hæc dicens secum cunctos ac-*
C *cepit, & adduxit ad domum propriam, & eis sororem reductam ostendit. Et hæc vsque ad tempora nostra permansit.*] Si quæras, quid de his sentiam; dicam cum Alb. Magno, & Cantipratense, mihi non liquere. Fieri possent à dæmone Deo permittente: Sed arbitror in his duobus exemplis, quoad illud primum procum, & in secundo hanc fortè virginem Satanæ partiarios fuisse.

SECTIO III.

Vulgaris persuasio est, semper in his corporibus assumptis aliquid obuium oculis, quo deprehendatur dæmonicum esse spectrum, facilè crediderim, sic contingere. Sed puto, si maiore potestate non impediantur dæmones, posse quā ve-
D lint apparere formâ, humanámque perfectam, & omni ex parte pulchram, pulcherrimamque exhibere. Qualē se formasse exhibuit B. Alberto Carmelitæ, à quo crucis ligno obiecto fuit fugatus; vt narratur à Ioan. Maria Compostellano, *initio vitæ B. Alberti*, Verùm solet ei obstare Dei voluntas, quæ vt semper aliquid adsit, quo detegatur impietas & impostura; ne quam mortales ignorantiæ iustam excusationem prætexant; certis animalium formis dæmonia nondum vti permisit, vt co-
E lumbæ, seu ouiculæ, seu agni: fortè quod agnus verus sit Christus Pastor bonus verúsque; & in columbæ specie Spiritus sanctus solitus sit apparere, & quia hæc animalia dolo carent, & nullum inferre solent damnum, vt docet Tyræus sup. Libentiùs induit animalia, in quibus aliqua sunt quæ meritò culpes. Hirci forma seu capri valdè ei antiqua est: & quia hircus Numen Ægyptium est, censet Moyses Maymon, *in ductore dubitantium* iussos Hebræos in sacrificiis hircum offerre. Et olim Iuppiter Hammon in Hirci formâ colebatur, dictus *Hammon*, quasi, *Chammon*, à Cham inuentore Magiæ. Hodie etiam solemne illi, quando pactum expressum init, offerre se conspicuum formâ virili: post pactum, quando adorandus,

semper

semper in formâ hirci, vt sibi accidisse fatebatur Ioan. ille Stapulēsis, & obscuriùs innuitur in confessione Doctoris Edelini apud Iaquerium, *cap. 4.* & habetur apertissimè in sententiæ Auinionensis breuiculo, quod verbotenus dabo, *l. 5. sect. 15. circ. fin.* Aliquando à facientibus homagium non cernitur, vt narrat Meierus, *Chron. Flandriæ anno 1459.* quando tamen se adorandum proponit, semper id in formâ caprarum mariti, & quidem fœdi aspectu, atri, olidique. Huius rei variæ causæ redduntur. vna, quoniā, ob reuerentiā verbi incarnati, Deus nō patitur eū tunc assumere humanū schema. Et hoc sensu Sebastia. Michaël, *schol. 10. Pnēumalog.* arbitratur ad litteram accipiendum, quod *Apoc. 13. v. 4.* traduntur impij bestiā adoraturi, hoc est Diabolum in bestiæ formâ. Sed cùm bestia illic vocetur ipse Antichristus, iuxtà D. D. Hippolytum, Methodium, Ireneum, Aretham & alios; constat hunc sensum non esse litteralem. Illud verius, quia coluerunt olim diabolum in formâ hirci, ideò dæmones vocari SAHIRIM hoc est pilosos, seu hirsutos, vt solet aliquando D. Hieronym. vertere, *vide cap. 17. Leuit. & cap. 13. Esai. v. 21. & cap. 34. vers. 14.* Nam *Sahir*, Hebræis, *hircus*, quasi, *hirtus*, dicitur, vt Latinis, à pilis & horrore; vnde fors etiam *Satyri*, nomen deductum. Confirmat Kimchi, *in radicum libro*, dum scribit; *Sahir*, vocari diabolum, quia solitus hirci effigie se conspiciendum præbere. Illud etiam notat Michaëlis, *d. cap. 17. v. 7. Leuit.* LXX. non temerè vertisse, *ματάιοις*, quasi dicant, *Fatuellos*, vnde deducta vox Longobardica, *Matoni*, litteræ omissione; quos Galli ad verbum vocant, *Folietons*; & alij per abbreuiationem, *Follets*, quia risum excitant risu, tripudio, sibilo cātu, &c. quod dæmonē fecisse constat ex vitâ D. Antonij, & D. Thom. *1. 2. q. 89. art. 4. in argu. 3.* Ego tamen illud, *ματάιοις*, pro vanis potiùs acceperim; vt respexerint ad *Elilim*, nomen idolorum. Nam idolis sacrificare eo loco prohibetur, hoc est dæmonibus qui vanâ idolorum specie colebantur.

שעירים

Alia causa reddi potest, animalis huius salacitas, superbia, & alia vitia, quæ moribus & actionibus suis dæmones studiosè imitantur, vt multis ostendit Remigius, *lib. 1. c. 24.* Denique hircum seu capram; *vt legimus in vita S. Radegundis libr. 2. quem scripsit Baudonivia Sāctimonialis eius coætanea;* induit, quia hircorū, qui à sinistris locandi est caput: sanè hac vt pluriinùm formâ adoratur, vt exemplo Edelini Doctoris Sorbonici probat Gaguinus a, & alijs Torquemada: idque ab antiquissimis Thesei tēporibus manasse censet Remigius; equidem priùs ex sacris opinor prophetarū testimonijs id deduci posse, in quibus; *Zairim*, vocantur, vt docui. Quando vult familiaritatis & fidei specimen præbere, catti, vel canis sumit effigiem. de cattis, quotidiana Lamiarū cōfessio fidem facit; de cane, Agrippa Cornelius, & Simō Magus, tales nacti paredros. Si quis aliquo deuehendus, equū induit, testis de Hadingo Olaus, de Comite Matisconēsi, Petr. Cluniacēsis, & Hugo Floriacēsis b. si per locū angustū vel rimā subiturus, vel custodibus illusur, vespertilio, musculus, vel mustela fit c. Si qui præsentes sint, colloquium impedituri, vel quos velit lacesere, muscā induit, & partes auribus vicinas occupā d, quæ vult, insusurrat e. si vt gregē lacerer, vt sæuiat in animantes hominesue; induit lupum f. si quos terrere velit aut turbare; vt Gallus gallinaceus magnitudine & ferociens Pachomio, (*Metaphrast. apud Surium mense Maio.*) vt coruus aut vultur S. Romualdo, (*Damian. in eius vita*) vt vulpecula verò apparet Hilarioni f, vt canis Dunstano (*apud Sur. in eius vita mense Maio*); vt Serpens, Leonardo Corbeiacensi g vt draco, D. Margaretæ, & Ferdi. Gunzaluo, Castellæ Comiti; eiusque exercitui h. Si ad malum, specie boni, velit inducere; apparet formâ Christi, vt D. Martino apud Seuerum; vel in formâ Dei, vt Theodoræ viduæ; vel in formâ angeli, vt D. Iulianæ i. Denique formam capit, quæ instituto maximè sit accommodata: &, quia ad omnia ferè idonea est humana, hanc vt plurimùm effingit, nō eodem modo. Scribit vetustus scriptor in vita S. Roberti Abbatis; *Nocte quadam vir sanctus vidit malignū ad chori aditum consistere & conari quidem sæpius ingredi, sed frustra tamen. Habebat formam rustici præcincti, ut dis longi.., tibiis ferentis à tergo sportulam, & ad pectus lignum funibus innexū. Cœpit porrò producto collo circuire chorum, oculos in fratres attente conijcere: si quid posset forsitan gratum sibi in aliquo cernere. At viro Dei instantius orante, & fratres à torpore excitante, improbus explorator diu frustra expectans, cùm nullos se proficere videret, indignabundus ad chorum fratrum conuersorum se contulit. Illic quoque cunctos curiosè contemplans, si quos videret somnolentos, cachinnans stre...; si noxiis cogitationibus occupatos, mirū in modum tripudians applausit. Tandem inter nouicios reperit iuuenem quendam animo ad illecebra euagantem, nec nisi solo corpore illic præsentem, immo etiam clandestinam fugam meditantem. ad quem extensâ manu, suum fuisse esse, fiscinula apprehensum, in sitellam suam proiecit, & celeriter inde se proripuit. Cernens id vir sanctus multum pro salute illius anxius & sollicitus, mane diligenter iussit illum inquiri. Sed ille ante auroram vagus & profugus, excusso suauis iugo Christi secutus erat inimicum. Adiunxit autem se hominibus sceleratis, eorumque latrociniis, non diu post captus est, & capite plexus miserrimè è vita excessit.* Eidem in Nuptiarū pompā dæmon apparuit calamistratus, procaci vultu, & gestiosus, *vide Sur. tom 3. Iun. 7.* Maximo Rhegiensi apparuit, vt nauis & nautæ recēs appulsi: Euagrio, vt clericus hæreticus: Macario, semel vt messor, semel vt pharmacopola: Nathanaeli semel vt agazo agens asinū, semel vt seruus lorarius: quæ Marulus & Sabellicus, ex vetustioribus, testantur k. Apelli Apparuit, vt pulchra, & cōpta, & illecebrosa mulier: sed hic prudenter cum ferro, quod versabat, candente abegit l. Sed quantumuis ille velit, pulcherrimā hominis similitudinē repræsentare: quæ Dei bonitas est, tātum solet assumere quā & qualem Deus permittit, teste D. Chrysost. *hom. 4. de Lazaro*: & ideo vel ipso inuito fieri videmus, vt qui non obesæ nimiùm mentis sint; semper, si attendant, fucū queant deprehēdere. Aut enim se ostendunt dæmones humano corpore atro, illuuioso, squalido, fætente, tetro, ac formidabili: aut saltem obscuro nigro, fœdoq; vultu, naribus vel deformiter sinis, vel immane aquilis; oris rictu sparso, profundoque luminibus valdè abditis flāmantibus q; manib. pedibúsq; obuncis ac vulturinis, strigosis brachiis cruribusque, & admodū villosis, capitis etiam vel asininis tibiis; vno vel vtroque pede bifido corneoque, interdum & solidungulo, interdū mutili pede altero, vel vtroque, demū staturâ corporis numquam iustâ ac decorâ, sed cui semper adsit aliquid insolens noxę, & deformitatem prauitatéque dæmonis prodentis, probāt ista veteribus recēribusque exēplis alij m & nos iā multa in medium

a libr. 10. hist. Franc. Torquem. dial 3. Remig. lib. 1. dæmonol. cap. 15.

b Olaus libr 3. Pet. Clun. li. de miraculis, Hugo in Chron.

c Cyril. in vita S. Basil. Apol.

d Michael. Ioa. Nider. lib. vlt. Formica.

e Remig. l. cap. 13.

f D. Hieron. in Hilarione.

g Marulus lib. 5. cap. 7.

h Rodericus Sanct. par 3 hist. Hisp. c. 2.

i Ex Sur. supr.

k Marulus d. ca. 7. Sabel. lib. 10. exemplar. cap. 3.

l Sosomē. lib. 6. c. 28.

m Sebast. Michaelis ... cap. 4. Tyræus lib. ... de appar. spirit. ca. 9. Binsfeld de confes. malef. ... Remig. lib. 1 ... 3. & lib. 3 ... Ananias lib. 3. de Nat. dæmon.

dum attulimus. Sanè morituris solet maximè terrifica apparere specie, vt B. Martino apud Seuer. Sulpitium: vt Florentio illi, cui vitus ore vastam flammam, naribus fumum fundens sulphureum [*Blasius Melanesius, in vita S. Ioan. Gualberti.*] vt B. Odiloni apud Surium in eius vita. 1. Ianuar. vt B. Oportunæ ferociés in specie nigerrimi Æthiopis, capilli & barba stillabant quasi picem calidam & liquidam, oculi ferrum ignitum & stricturas scintillans. [*Adelelinus Episcopus in eius vita apud Sur. mense Aprilis*] cuius rei rationē Angelus reddidit B. Aichadro, hoc à Deo permitti, vt hic ipse terror tam terribilis visionis expiet in sanctis, si quis adhuc expiandum in illis esset reliquum; vt scribit Fulbertus, *in vita Aichadri, apud Surium mense Septembr.*

In hoc assumpto corpore loqui illos posse & solere, testatur omnis antiquitas; quę & oraculorum ab eis fusorū, & antrorū, quercuū, statuarúmque loquentium (de quibus actum alibi) meminit: eóque pertinent etiam caluariæ seu capita mortuorum Gentilium, in quibus dæmones locuti: vt caput filij Policriti, de quo Phlegon a ex Hierone Alexandrino; caput Publij, de quo idem Phlegon ex Antisthene; caput Gabinij, de quo Plinius Senior b; & cranium Magi, de quo Francisc. Picus c; & alterius Magi, de quo Melchior Flauinus Minorita. d Sciendum quod omnes vitales actiones dæmonibus natura denegauit, quia propriè carent corpore, & ideò, non magis quàm Angeli, putandi verè comedere, vel bibere potū escamve corpoream: qua de re dubitare (videtur Origenes dubitasse Dialog. 3. de Christo homine) vt censeo, nō philosophicū nec Catholicū est, sed delirū sequi recentiorū Rabbinorū, philosophicū nō esse norunt oēs philosophi, & optimè probat Tostat. q. 11. in Exod. c. 7. Catholicum nō esse confirmat S. S. Tobiæ 12. versic. 23. Rabbinicum esse patet ex Auoth Natali, vbi homo demens, scribit dæmones tria cum hominibus habere communia, edere ac bibere, venere vti & prolem gignere, & mortales esse. Quis non rideat hæc hodie etiam inculcari ab homine Caluinista; cui Tobiæ liber non est Sacrosanctus? cùm itaque loqui sit actio vitalis, sequitur loqui cùm videntur dæmones, non loqui propriè, & vitali actione, sed producendo sonum in aëre humanæ voci similem, & adstantium auribus insonantem; vt notat Gregoras e ad eum ferme modum, quo quis artificiosè quopiam instrumento, puta tibiâ vel tubâ: sonum vocis humanæ exprimat: vel quo modo cauæ valles exceptam ac repercussam vocem, articulatè admodum reciprocant: vel, vt crispi numeratione pectinis, organa pneumatica in varios accentus ac tonos sonum discriminant. *lege si lubet Tostatum in d. cap. 7. q. 15.* Sermone vt plurimum vtuntur, quo regionis illius incolæ, vt Psellus tradidit f. Sed (quod notandum, nem & hinc fucum queas deprehendere) vtuntur voce stridulâ, subsibilante, confusâ, obscurâ, debili, pusillâ, & quasi ex dolio, vel per testam rimosam: docent hoc Sagarum confessiones plurimæ, apud Remigium g. Potest autem diabolus, quando in assumpto corpore apparet, videri: & quando loquitur, audiri, a quibus tantùm vult, cæteros verò latere idque naturaliter. Si nempe quoad nonnullos, & non quoad alios, ex parte organi vel obiecti adferat aliquod impedimentum, vt si medium impediat ita, vt per illud species ad oculum vel auditum non perferantur, vel si ipsas similitudines prohibeat, vel quos latere vult in extrasim rapiat: ad alios verò, a quibus audiri & videri vult, sinat simulachra & sonos liberè commeare, & imaginationem eorum ad alia nulla abducat h.

a li. de mirabil.

b lib. 7. cap. 52.

c libr. 7. de prænot. c. 10.

d li. de statu animarum post obitum.

e li. 5. hist. Byzantinę sub fin.

f libr. de dæmonib.

g lib. 1 dæmonolat. cap. 8.

h Alber. & Richar. in 2. d. 8. Angel. q. vnic. de dæmo. ar. 4 dub. vlt. Anastas. d. libr. 3. & alij.

SECTIO VLTIMA.

PRocurare denique, vt dæmones nobis appareāt, vel, vt defunctorum animas nobis repræsentent (quod illi facere reuera nequeunt) nullo modo licet, imòno *Mortale est peccatum.*] Nam, vt socios, vocare non possumus; quibuscum omnis familiaritas nobis est interdicta, docent D. Augu. i & D. Thom. Nō vult Apostolus, *Nos socios fieri dæmoniorum* k. Amicè ab illis & precariò petere, vel recipere; est in aduersarij castra se recipere, & transfugere à Christi Ecclesiâ. Per modum imperij & compulsionis non possumus eos adigere, nisi quatenùs sumus ad hoc à Deo delegati per exorcisticam dignitatem, in cuius exercitio, diuinum imperium operatur l. Denique etiamsi liceret, stultum id foret: quia nihil à dæmone exspectandum boni vel vtilitatis: nihil boni cōfert in homines, nisi maiori permixtum malo; nihil docet, nisi merè curiosum & futile; non obsequitur, nisi vt perdat, & æterno exitio inuolutos diræ suæ subdat tyrannidi. Ex his apparitionibus dæmonum oriri posset alicui dubium, Cur illi antiquis patribus visibiles apparuerint adeo frequenter, nobis hodie non item? Hanc quæstionem olim Sanctus Ioannes Brighntonius proposuit S. Guilhelmo Shleghtholmensi, qui respondit; *Antiquorum patrum animos non fallax splendor & inanis gloria, sed diuina gratia illustrabat. Itaque faciliùs fraudulentas inimici machinationes perurdentes, sub pugiles inuicti, illum fortiter expugnarunt. Quo ille superbius non ferens, asperrima tentationū certamina illis obijciebat, monstrosas formas, & teterrimos impetus eis ingerens, vt vi illos protruderet in peccata. Nos vero, qui faciliè ei obedimus, occultis tentationum iaculis, cito prosternimur, etiamsi nullam nobis terram speciem repræsentet.*] Hactenus illius temporis scriptor, *apud Suriū Octob. 10.* Addo, tum id Deum permisisse, quia minùs curiositatis tū erat, & minus periculi ab illusione imminebat.

i libr. 2. de doctr. Christ. c. 23 & Th. 2. 2. q. 90. art. 2.

k 1 Corin. 10. v. 20.

l vide Tyræum lib. 1. cap. 15.

QVÆSTIO XXIX.

An diabolus possit facere vt homo verè resurgat.

EMpedocles apud Laërt. *libr. 8.* & cæteri magi, contēdunt esse quasdam herbas, quibus mortui ad vitam reuocantur. Xanthus historicus narrat herbâ Bali, Tillonem quendam, & draconem vitæ restitutos: & Iuba refert Arabicâ quadam herbâ suscitatum alium. Sed Archimag s nostri temporis censet, de homine, non posse id dæmonem; de cæteris animantibus, posse. Sic enim naturaliter muscas submersas reuiuiscere, si in cineribus tepidis ponantur; apes similiter, si succo nepetæ perfundantur: anguillas defectu aquæ mortuas, si integræ iniciantur in acetum, & permisceatur sanguis vulturis, & sub fimo recondantur: intra paucos dies omnes vitæ reddi: Pellicanum pullos mortuos, propriò sanguine, ad vitam reuocare: Leunculum quoque defunctum voce & spiritu parentis resuscitari: idem mustelæ fœtus esse in catulos. De pelicano & Leone, sic o veteres multos graues auctores consentire. *Vitzitzilinum*, auem paruulam vocant resuscitatū Indi, quia putāt hieme emori, vere suscitari, vt tradit Fran. Gomara, *c. 23. Hist. Mexicana.* sed bona cū illorū veniâ.

1. *Censeo, quæ ex putrefactione quoque nascuntur animalia, ea posse cum vitam amiserint, naturalibus remedijs à dæmone viuificari.*] quia nouit vim caloris putredinalis, & cetera ad hoc requisita. Notandum tamen, non fore hoc idem animal numero, quia licet materia posit adhuc esse eadem; si corrupta nondum erat: tamen anima, quæ ex eius potentiâ educetur, de nouo, non erit eadem cum eâ numero, quę perierat. Solúsque Dei est priuilegium posse, quod periit, iterum idem numero reproducere: quam sententiam ceterorum, dissentiente Scoto, veriorem puto. Scotus enim & Richard. censent etiam per naturales causas id fieri nonnunquam posse a. Contra Dur. & Marsil. neq; Deum id facere posse b. Scotum refellunt recentiores c, & meritò, cùm à priuatione ad habitum non sit posibilis regressus iuxta Aristot. *5. Physic. & 2. de gener.* D. Dionys. (*c. 6. de diu. no.*) Ambr. Lact. & alii Patres, semper de hac re, vt de vero miraculo, loquuntur. Durandum iidem Sotus, Sóci. Suar. & alii citati, tam copiosè & fortiter refellunt: vt qui eum adhuc defendere nitatur: is peruicaciæ, & temeritatis notam certè nequeat effugere. Hinc vlteriùs infero, cùm resurrectio requirat numericam identitatem rei resurgentis, tum quo ad formam, tum quo ad materiam earúmque vnionem: eandem saltem specificam: solum hominem propriè dici resurgere. huius enim solius, quia immortalis, eadem perdurat forma: cetera animantia si quando viuificentur, impropriè dicuntur resuscitari d. *Quare simpliciter loquendo, nec vt inspicta quidem resurgant, Satan potest efficere.*

a Scot in 4. d. 43. q. 3. & Rich. ibid. a. 3. q. 1.
b Dur. d. 43. q. 3. Marsil. ibi. q. 20.
c Capreol. in 4. d. 43. q. 1. in arg. contra secundá, Sócin. 5. Metap. q. 6. Sotus d. 43. q. 1 a 3. Tolet. 1. de gener. q. vlt. Banes. & alii ibid. Suar. in 3. p. q. 53. sect. 6.
d vide Soarem d. q. 53. sect. 1. & 2.

Censeo 2. *animantia perfectiora, & quæ ex putrefactione no nascun tur, ea naturaliter ab eo vita reddi non posse.*] quia requirunt perfectiores quasdam dispositiones, accuratiorémque organorum singulorum præparationem, quæ non, nisi naturali seminis virtute, possunt confici. Et hoc apud Simeonem Metaphr. *in vita S. Siluestri* fatetur Zambre Magus Iudæus, qui taurum verbis in aurem submurmuratis occiderat, eum viuificari, nisi à Deo non posse. Quare si qua talia nonnunquam visa sunt reuiuiscere, penitus mortua nō fuêre, sed mortuis tantùm similia: sicut animantia, quæ certis anni temporibus immota iacent, & q. mortua, postea vere ineunte excitantur, & videntur vitæ reddita: vt accidit glitibus, vrsis, & passeri vitulino (*h. vitecelino*) apud Mexicum, teste Card. e

Censeo 3. *non posse dæmonem efficere, vt anima vnius bruti, aliud corpus animet.*] quia singulæ huiusmodi animæ ex potētiâ materiæ eductæ, si à materiâ suâ separes, emoriuntur. Sed quid de homine?

e l. 7. de varietat. c. 36.

Censeo 4. *minimam vel nullam dæmonis esse potestatem,* hoc explico. Non potest facere vt homo à mortuis resurgat: siue nō potest facere, vt anima hominis suum corpus subintret, & illud viuificet, informétque. hæc conclusionis pars, est fide tenenda f, & est philosophiæ innixa: qua definitum, à perfectâ priuatione & totali, non dari ad habitum naturalem regressum. miraculosa itaque est hæc res, quare & Deo propria. Non potest dæmon ipse illud corpus informare: quia ipse est substantia perfecta & completa, cui repugnat aliâ substantiam, vt partem, componere. Non potest dæmon animam humanam à corpore separatam iterùm illi immittere, vt eam informet probo, quia vnicus modus est naturalis vniendi animam corpori, per generationem corporis, & creationem & infusionem que animæ. Sed hic corpus non generatur. ergo hîc non est naturalis vniendi modus. Supernaturalis verò modus, qualis interuenerit in resurrectione, soli Deo competit. Posset dæmon, si Deus permitteret, cogere animam damnatam subire corpus, vt illud moueat, & in illo actiones aliquas demonstret: quia sic ipse potest subire, & hanc animam inuitam cruciatu ad hoc posset compellere. Possunt etiam Magi (ex pacto) per superiores dæmones cogere inferiores: vt cadauer ingressi, illud gestent, moueant, cetera àque ad tempus faciant, quibus videâtur viuere. Vt factum Louanii à Corn. Agrippa. Is commensalem habebat nimis curiosum. semel profectus aliquo Agrippa, vxori, quam postea repudiauit, claues musæi sui tradidit, additâ prohibitione, ne quem ingredi sineret. Inconsultus iste adolescens, opportunè, importunè non destitit mulierculam deprecari, sibi copiam ingrediendi vt faceret, donec impetrauit. Musæum ingressus, incidit in *libellum Coniurationum*, legit: en illi pulsatio ad ianuam. turbatur; sed pergit legere pulsat iterum nescio quis: &, nihil respondente rudi harum rerum iuuene, dæmon ingreditur. quærit, cur vocatus? quid fieri iubeat? illi metus vocem intercludit, fauces dæmon. sic miser luit pœnam nefariæ curiositatis. Redit interea domum arc h. magus, videt exsultantes super eam dæmones. vtitur solitis artibus adsunt vocati: narrant rem, vt gesta. ille homicidæ iubet cadauer ingredi, & per forum (vbi ceteri solebant studiosi frequentiùs conuenire) aliquoties obambulare, tádémque corpus deserere. Ambulauit ille ter quaterue, tum corpus concidit, d effugiente eo qui regebat. Creditum diù, hūc subita correptū morte concidisse: sed indicia suffocationis initiò rem suspectam fecere, postea tempus omnia diuulgauit, & Agrippa quas pectore occuluerat hæreses, in Lotaringiam profugus, cœpit euomere.

f vide Suar. & Soc. sup.

SECTIO II.

Obiiciūtur nobis multæ Gētilium narrationes nō poëtarum modò: de suscitatis ope Æsculapii, Tindareo, Glauco, Admeto & simil. Sed & grauiorum scriptorum. de Ere Armeno narrat Plato: de Gabieno & aliis Plinius. de Zacla Ægyptio Apuleius, de suscitatis ab Appollonio Philostratus, lib. 4. de suscitatis à Simone Mago Clemens, & Egesippus g. de alijs à Numadio mago in apochryphis Prochorus. Mirum illud Plutarchi, apud quem Enarchus à medicis pro mortuo habitus & relictus, non multò post visus ad vitam redire: se dicebat verè resurrexisse, illósque dæmones, qui cum vita eduxerant, grauiter ab ipsorum Principe increpitos fuisse, quod eum, pro Nicauda coriario, rapuissent: qui eodem die & hora febre correptus, cùm in lecto iaceret, eo morbo decessit: Neque hac re contentus, ad testandam resurrectionem suam, Plutarcho, qui tunc laborabat, breui incolumem eum fore prædixit: atque ita contigit.] Polychronici auctor Ranulphus h narrat Comitem Richardum quadam nocte solū, orationis gratia, ingressum in templum: inuenisse ibi mortui capulum, in quo cadauer erat repositū. *Dum autem Comes oraret, subitò mortuus ille magno cum strepitu e feretro exsilijt, ac extensis brachijs, quasi in amplexus eius ruiturus, ad Comitem accessit. Quem cùm Comes signum crucis frōti sua imprimens, fortius intensiùs, vt recederet adiuraret,* [...]

g Plato l. 10. de repub. Plin. l. 7. c. 52. Apuleius in Milesia li. 2. Philostrat. l. 6. de vita Apollon. D. Clemens in Itinerario, & Egesip li. 3. de excid. Hierosl. c. 2. Plutarc. l. de anima.
h l 6. c. 7.

le nit: & exinde statuit per totã terra circa funera vigiles celebrari.] Vtroque admirabilius est, quod ex Guaguini, descriptione Moscouiæ, nunc adduciam; *Populos* scribit *quosdã in Lucomoriã, regione, Russiæ, habitãtes, qui annis vigesima septimã mensis Nouembris die, vt solẽt hirũdines* & *ranæ: sic* & *ipsos præ frigoris brumalis magnitudine mori: posteà redeunte vere, vigesimã quartã* Aprilis *die denuò reuiuiscere.* Ad*dit hos, cùm sibi mortem imminere sentiũt: merces suas certis in locis deponere: quas Grustẽsij* & *Serponouizij vicini populi, suis mercibus interim æquiualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi reuiuiscentes eas merces, si iustæ videantur, pro suis accipiunt: sin minus, easdem repetũt. Vnde lites* & *bella sæpissimè inter eos oriri dicũtur.*] Verùm idem narrãs Sigismundus liber Baro *fol. 36. Moscouiæ* habet pro fabulâ.

Quare his omnibus & similibus exemplis succinctè respondendũ. *Multas solere esse illusiones dæmonũ circa huiusmodi.* Aliquãdo corpora mortuorũ furatur, & substituit alia aërea: quæ mouet instar viuentium: sic abstulisse eum corpus Romuli scimus ex Liuio, & Cleomedis scimus: & Alcmenæ, quã etiã Rhadamãto datã fingunt vxorem: & Aristeæ Proconnesij, ex Plutarcho, & Herodoto: item Aspalidis & Ctesyllę, virginũ, ex Antonino Liberali a. Sic alios ad tẽpus substituit, pro Glauco, Tyndareo, Ero & similib9, vel ipse subiuit eorũ exuuias.

a Liuius l. 1. Plut. in Romulo. Herodot. l. 4 Antoninus Liberalis in Trãsforma.

Nã aliquando etiam, vt quę verè cadauera sunt, fingat viuere, ipse illa subingreditur: &, sicut nauta solet mouere nauim, sic ipse illa mouet, & viuentium similia cogit opera, gestúsque imitari. huc referendum illud Simonis Magi factum, quod obiiciunt: huc illud de Richardo Comite: huc illud de Ero Pamphylio seu Armenio: nisi hoc potiùs à Platone confictum, vt metu inferorum homines à peccando deterreret, vt Iustinus Martyr censuit, *in Parænesi*; huc illa de Gabinii, Polycriti, Publii capitibus fatidicis; huc illud Apuleii de Socrate, cuius abscissum caput veratrix copa, cùm amputasset, iterúmque iniecta spongia continuxisset corpori: postridie miser, dum contra iussum in flumine bibit, excidente spongia, caput amisit. Nam huic verè caput præscissum fuerat, simulatè duntaxat redditum: huc pertinet, quod de Agrippæ omeotrapezo narrauit: huc alia tria quæ Nicolaus Remigius *libr. 2. dæmonolatr.* ..: huc quod à Philostrato, *Heroicor. Dialog. 1.* narratur Phrygios Pastores, cũ pecudes pestilitate absumerentur, in Sigæo, ad Aiacis Telamonii sepulchrum congregatos, variis maledictis defunctum lacerasse: vnum ceteris petulantiorem Homeri versus b, quibus Aiacis fuga describitur, cantillare cœpisse, ἄιας δ' οὐκέτι μίμνεν: tum vocem truculẽtam è monumento erupisse, ἀλλ' οὐ ἔμιμνεν, & pastores perterritos in fugam egisse. vocis enim auctor hîc dæmon · huc denique pertinet, de Germano iuuene admirandum, quod sequente quæstione narrabitur. Nisi quòd illic finxit occidi, qui occisus non erat, sed abstractus à sensibus decollari se putabat, ceteri quoque præstrictis oculis idem arbitrabãtur. Nec enim illi caput præscissum fuit, nec restitutum, sed omnia fuere præstigiosa.

b Iliad 6.

Hoc modo fictæ resurrectionis exemplũ subdam vnum, quo antiquitas nullum nec certiùs, nec mirificentiùs prodidit. Historia Dalhemii accidit in Lotharingia anno 1581. inter Petronium Armentarium, & Abrahelem succubam. quo pacto ab hac ille perductus sit primùm in nefarios amplexus, deinde in proprii silioli parricidium: denique ex mœrore & desperatione, & fictâ filioli resurrectione, ad idololatriã; & quo pacto dæmon viuo similem præstiterit anno integro, deinde cadauer destituerit, eleganti imprimis carmine graphicè admodum exhibuit vir præstans, Nicol. Remigius *lib. 2. Periochæ 1.* quod ascribam eò libẽtius quo æquiùs meliùs; quia (malo more, nec ferendo nuperi typographi, detractis carminum libris, mutilũ eius de dęmonolatriâ opus ediderunt, faciliùs seruabitur, quo pluribus locis legetur:

Est Vasti regni medijs in finibus ora,
Inter arenosi sinuosa fluenta Mosellæ,
Et Sarræ rectos immoto litore cursus:
Pagus in hac celebri non multum nomine Dalhẽ,
Illic dum pascit semotâ in valle bubulcus
Armentum, & varios curarum corde volutat — Causa.
Fluctus: fortè rei angustæ pertæsus iniquam
Sortem: aut vltrices meditans ardentius iras,
Illatum ob damnum, aut inimicæ iurgia linguæ:
Ecce inopina vltrò sese infert succuba multùm — Gressio, & corpus assumptum. Inductio.
Virgineo pellax vultu, gestúsq; decore
Tota emenctis caput exornata smaragdis,
Inque orbes vtrinque comas intorta nitentes:
Solatur mœstum: vocat in spem se potiundi,
Atque inopum votis frustra tam sæpè vocatas
Spondet opes, vel quas auritus poscere Iacchum
Rex noluit: sua si non ire in verba recuset.
Qualis ab alternis animatus follibus ignis
Lambit anhelando dum fluat ductile ferrum:
Vt facilem monitis, & ad omnia iussa paratum — Pactum.
Trux habeat, nullas suadendi negligit artes.
Iam placet alterius tam blanda lege subire
Imperium, pactóque fides firmatur vtrimque. — Cõcubitus
Itur in horrendos amplexus, iungitur impar
Absurdo coitu venus, irreditura nefandos
Exemplo mortis: libertas inter amores.
Ac veluti infesto serpentum saucia morsu
Membra sequax spargunt sic toto in corpore virus,
Ipsa salus sese satis opportuna saluti
Vt dare non possit, vel si se exporrigat omnem:
Integrum amatorem sic occupat Abrahel ista
Illuuie (indiderat namque hoc sibi pessima nomen)
In quasuis domitum leges, vt flectere possit,
Arbitrio penitùs nullo fandi atque nefandi.*
Nec mora, confestim spoliatæ præmia poscit
Prima pudicitiæ. fac pars, ait, vt sit amoris
Æqua mihi tecum. Nulla constare magis re
Posse id, quàm facinus si patret victa furori
Quo natura nouo patrium submittat amorem.
Ergo cùm serâ iam luce coëgerit omnem
In sua tecta gregem, & se lare denique paruo
Condiderit: primùm vt se dulcis ad oscula natus
Inualida innixus concedet brachia collo,
Depromptum per. (quam dum is perquirere gestit
Rure reuertenti sæpè est expertus inanem)
Exporgat malum hoc. vix primis morsibus illud
Attigerit, cùm, dente fremens, offensus acore,
Liuidus extremis labijs titubanter abibit,
Ponè premens refugam constrato corpore terram.
Hæc aquis oculis ea dum mandata facessit,
Si spectare queat eo demùm pignore amorem,
Qui nouus hæret adhuc, testatum firmiter iri.
Tale horrere nefas primùm, dubiáque furorem
Naturámque inter sese committere pugna:
Sed qui hostem firmum vacuam intromisit in arcẽ,
Hic eius dubitet mandata capessere frustra:
Cùm prece si blanda primò nil impetret, audax
Imperio, actutum in violentam transeat iram,
Sitque illi semper præsens pro lege voluntas.

* Durè dictũ, & falsò interpreteris, de vehementi ac violenta persuasione, & dura seruitute, libera tamẽ manente humani arbitrii libertate.

Veneficiũ.

Iam reducem vesper, qui tanti conscius esse
Debebat sceleris, gurgusti in limine diris
Steterat annexum patrem: cum filius vltrò
Obuius amplexu multam de more salutem.
Ingeminat, pedibúsque micans & blæsulus ore:
Nil magis ille inhibet tamen impia vota, sed audēs
Pergit crudelis feralia munera lethi
Porrigere. Infandi fit natus victima amoris.
Non horrente manu propria mactare parente.
Extemplò, quæ se concludi passa latebris
Abdiderat natura suis vehementior exit,
Insurgitque potens luctu: quem quæstibus ægris
Atque inconsulto fletu dum pascitur, adstat
Momento cadis monitrix, solatur, & vna
Lucem instaurandam puero, rediuiuáque fata
Spondet, si ex animo supplex ad se oret adorans.
Versuram facilis, quantumuis fœnore iniquo,
Admittit, totum qui se decoxerat ante:
Ac fœda nati maculatos cede penates
Dum cupit inconstans quauis ratione piare,
Conscelerat magis & funestat acerbius illos.
Nam primò gentibus se aduoluens dæmonis, illum
Seu præsens Numen veneratur, deinde puellum,
Si modo vitales iterùm sibi postumus auràs
Eius carpat ope, acceptum illi spondet habere:
Qualis vbi irato glomerantes prælia venti
Incumbunt pelago, tremit artus nauita, multùm
Ambiguus vitæ, & votorum prodigus omnes
Ordine sollicitat Diuos, precibúsque fatigat.
Restabat tumulo proiectum terga cadauer,
Extremum fugiens vbi vita reliquerat illud,
Et maturabat funus tardissima mater:
Ecce manus inter tractantis visa moueri
Membra, suòque iterùm sensim superare calore,
Lumina semianimes deiectis qualia ocellis
Monstrant, vel quæ vix somno se mersa resoluunt.
Hæc instaurata præter spem signa salutis
Arripiunt animis hilares, quantáque fouendo
Sedulitate queunt, prostratos viribus artus
Nunc hos, nunc illos reuocant ad munia vitæ.
Surgit inque pedes se extemplò dat puer, infert,
Deinde gradum, & nota compellat voce parentes:
Solum ab eo varius, quem se monstrauerat olim,
Quod turpi contracta cutis macie offerat ora,
Quódque recedentes oculos stupor occupat ater.
Hac igitur specie desertos hospita sensus
Vita animat rursum suetásque redintegrat auras:
(Virbius vt quondam intercepta est luce potitus)
Sed non mens eadem sedet, & non qui ante fouebat
Spiritus officio vitam molitur eodem.
Verùm agitat pigram vitæ sub imagine molem
Organicus dæmon, moresque imitatur agendo:
Spirans quos olim præ se natura ferebat.
Tandem quoque sese in sua terga reuoluerat annus,
Momento & solidum cursu compleuerat orbem
Desertâ vacuas sedes statione relinquens,
Sulphureo nidore fugam, strepitúque fragoso
Prodidit, atque olidus pulsans erupit in auras.
Tum ruit auersum geminata morte cadauer.
Consequitur putris tantáque grauedine fœtor:
Qualis inoffenso sensu hunc obtimet inertem
Quantumuis stupor, & latè vim excludas odorum,
Non queat humanis admitti naribus, ergo
Raptatur tellus impacto mordicus vnco,
Atque inhonoratis puro sub cespite terræ
Conditur exsequiis: ipsum se horrente parente,
Naturam probro qui sic pudefecerat amens.

Parricidiū. Desperatio. Idololatria. Ficta resurrectio pueri verè mortui. Fraus detecta

Denique fingit mortuos, qui reuera non mortui sunt, ad hoc vtitur non rarò cōmoditate morborum naturalium: quos ἀψύχους vocant: veluti si sint apoplectici, siderati, vel attoniti: qui cerebro communi neruorum principio vehementer afflicto, iacturam faciunt sensus ac motus membrorū omnium, & sic sensu motúque defecti, quasi mortui concidunt iacéntque 2. si κάρῳ corripiantur, quæ est capitis quædam percussio, cum debili febre, humoribus sic cerebrum infestantib. vt totius inde corporis stupor & immobilitas consequatur: quam comitante profundo somno, fit vt homo clausis oculis demortui specie, longissimo quandóque tempore sic iacet, ac si mortuus esset. 3. si patiantur λειποθυμίαν, seu syncopen & animæ deliquium: qui morbus, ad ea quæ diximus, addit aliquãdo motus arteriæ, pulsúsque amissionem: quę passio reddit hominem vero mortuo quam simillimum, & durat donec frigidorum humorum intemperantia & impetus dissipetur. tali morbo laborans (*teste in Elog. Iouio.*) Io. Duns Scotus, viuus pro mortuo sepultus interiit. Tali morbo censuerim laborasse Euarchum illum Plutarchi, nec quidquam momenti habet prædictio illa, quæ ex humana etiam prudentia, & crisi med cã, potuit manare 4. Si feminæ sint, quæ matricis strangulationes, & ictericas passiones sust.nēt, ob quas multum aliquando tempus, velut mortuæ solent iacere a: talem fuisse Apollonii illam puellam, deprehenditur ex ipsomet Philostrato, & Eusebio *libro cont. Hiero l.* talis etiam fuit puella Heraclidis. In Auiola & Tuberone, vis ignium frigidos syncopes humores discussit. De Lucumoriæ incolis, fortassis verè responderim, ab ipso auctore ex aliorum tãtùm relatione, vt fabellam narrarit: ideò toties repetit verbum *dicitur*. Si tamen res vera narratur, referenda ad dæmonum præstigia: quæ partib. illis valdè grassantur (vt patet de Neruorū Lycanthropiâ) & incolę putãdi interea somno cõsopiti, vt glires ac vrsi solent.

a Testes Aetius, Celsus, ipseque Plin. d.c. 52.

Ex prædictis illis dæmonis fraudibus nata persuasio strigum quædam valdè ridicula: credunt enim aliquando boues, vel arietes, quos occiderūt, & elixos assosué comederunt, eosdem posteà numero à dæmone suscitari. Huius dæmonicę technę modos haud est difficile varios deprehēdere. Primò id facere potest præstrictis oculis intuētium: immissio nempe in organum humore, vel alia impressione, aut commotione spirituum, ab imaginatione orta, & perductà ad sensum communem, & organa sensuum externorum: quo solent descendere simulacra & species impressæ commotione & obiecto rei sensibilis: & ibi solent hæ species conseruari, atque adeo sæpè mouere ipsum apprehensionis principium, vt sensus exterior sibi æquè affici videatur, ac si ab obiecto exteriore verè immutaretur. Vt solet in somnis accidere dormienti: potéstque Diabolus id etiam in vigilantibus efficere: quia res istæ corporeæ substantiis incorporeis, quo ad localem motum obediunt. Hic modus est iuxta sententiam D. Thomæ, *quem lege de malo, q. 16. ar. 11. Secundò* potest hoc fieri suppositione. quid enim prohibet dæmonem, ne bouem mortuum cum pelle & ossibus alio deferat, & bouem similem huic viuū supponat quàm celerrimè, ita vt mutationis subitatio lateat astantes? & interea, dum cadauer aufert, & bouem alium reponit, potest per interpositionem alicuius nubis, vel præstigii alterius, efficere, ne astãtes videant locum, esse vacuū & bouem ablatum. *Terti* potest (quod ait Spineus striges nõnulli cõfitētur)

perficere vt quando Rex vel Regina cursus seu cõuentus virga corium, in quo collecta & congesta sunt ossa, percutit, tunc confestim dæmon aliquis pellem illam subeat, cõiungat, compingat, & figuræ bouis adaptet, molemque sic erigat, regatq., vt verus idẽ bos suscitatus videatur. *Quartò* potest corpus bouinum ex aëre efformare totũ cum nouâ pelle, & nouis ossibus; vel aliud corpus aëreum compaginare illis ossibus reliquis, & inserere relictæ pelli, & ad tempus quoad opus, sub illa pelle conseruare ac mouere, & facere vt ambulet, ac mugiat: & cum necesse, illud postea deserens, videbitur bos mortua corruere. *Vnde* (ait Spineus) *à strigibus communiter asseritur, quod reducti tales boues, suscitati vt sibi videtur, ad stabula dominorum suorum ex mandato Domini vel Dominæ cursus, infra triduum moriuntur, quasi macie in horas desiccentur ex toto: & tremulatæ postmodũ, quæ videbantur carnes in præiacentem materiam* (scil. aëris) *cito resoluuntur.*] vide Bart. Spineum. q. de Strigibus cap. 7.

Sed vt ad morbos illos reuertamur. CHRISTI Domini, & sanctorum virorum miraculosæ suscitationes, facile à morborum illorum cessationibus discernuntur. quia in fidei testimonium, solo iussu, aut prece ad Deum fusa, nullo temporis discrimine, aut mora, patrabantur: quandoque etiam corpore per tabem dissoluto, fætentéque, vt contigit in Lazaro; in morbis verò istis corpus absque corruptione & fætore perseuerat: quandoque redintegratum corpus planè dissectum, discerptum disiectumque a; aliquando post longissimum tempus, vt D. Maurilius puerũ à septennio mortuum b, & triennio exacto S. Stanislaus Petr. cum quendam ad ferendum veritati testimonium pro Ecclesiæ iure contra Boleslaum c. vide plura de hac re apud Michaël. Medinam *lib. 2. de fid. c. 7.*

a D. Stanislai vita, apud Sur. Mal. 8. tom 7.
b Fulgos. lib 6. c. 9. Marulus lib. 4 c. 10. & lib. 2. c. 12.
c Dubrauius lib. 8. & Ioan. Longin d. to 7. Surii, c. 15.

QVÆSTIO XXX.

Quid Magia possit in ipsos cacodæmones?

PEriere libri veterũ quorundam hac de re perscripti: scripserat enim Battiades librum *de Paredris*, & Campestres opus *de Cacabelicis infernalibusque*, quos citat Fulgentius *expositione Moralis in Virgil.* ex aliis ergo subsidia nobis sunt petẽda, maximè ex veritatis lapide Lydio, sacrâ Theologia, & ex Historiis probatis,

Constare arbitror cuiuis Catholico, nihil Magis virium esse in bonos angelos vel animas beatorum: in malos verò nihil etiam potestatis habere, nisi ex pacto. fingunt itaque dæmones se à Magis cogi, quibus sponte obtemperant, vt plures irretiant & retineant irretitos. Quod nunc est paulò enucleatiùs declarandum.

Si de bonis spiritibus, siue angelis quæras, iis competere etiam natura vim aliquam arbitror malos cogendi, vel saltem compescendi, non tamẽ promiscuè Naturaliter quidem id posse, quoad dæmones, qui sunt inferioris ordinis & hierarchię, non tamen exercere hanc vim, nisi Deo iubente vel permittente: quoad æqualis verò hierarchiæ atque ordinis dæmones, vel etiam superioris, nullam habent vim cogendi naturalem, sed tantùm accipiunt aliquando peculiari Dei concessione, & quasi delegatione. Idem dicendum de malorum vi in malos, (quos inuenio distingui in *Pythonicos*, hoc est vaticinatores, in *Paredros*, hoc est familiares seu accessores, in *Cacabelicos*, hoc est à quibus obsessi dirè affliguntur & in terram eliduntur, qualis erat ille de quo in Euang. d & in *Oniropompos*, vt vocat Irenæus nõ semel, hoc est malorum somniorũ auerrũcatores vel ostẽtatores bonorũ, omnia enim hæc genera fingũt se Magis obtẽperare, & in his omnibus commune est, aliquos esse superiores, aliquos inferiores. Sed vt Angeli boni sibi superioribus sponte & alacriter obtẽperant: sic è contrario cacodæmones superioribus suis, vt praua mancipia duris dominis, aut imbecillior tyranno potentiori, nõ nisi inuiti & malo domiti obediũt. Quare, quæ inter dæmones ordinum, ex quibus exciderunt, adhuc ratio habetur, illa sanè non est vera atque propria subordinatio. nam ei deest ordinis ratio formalis, atque perfectio, quæ per media subordinata, in vnum vltimumque finem dirigitur. Quo sensu verissimè Iobus negauit e, vllum apud inferos ordinẽ reperiri Ordinũ duntaxat quẽdã imperfecta, siue materialis, vt vocãt, vbi distinctio reliqua, quæ vsque ad mundi finem duratura. Hoc sensu cum Cassiano Theologi f ordines dæmonũ agnoscunt. quod non obscurè confirmat Apostolus scribens ad Ephesios. *Aduersus principes & potestates*: cap. vlt. vers. 12. vbi vides choros duos nominari, cum de dæmonibus agat. Ex hoc naturali robore & ordinis dæmonum præcellentia, nascitur quoque Magorum quorundam in alios Magos vis atque potestas, qua vel effectus aliorum impediunt, vel inuicem arte sua malè mulctant, & necant, Deo permittente. hæc enim ipsorum concertatio, est quasi quidam conflictus dæmonum, quibuscum illi Magi certantes sunt fœderati. Vnum certamen in Burgundia peractum, narraui præcedenti libro. Alterum accipite compertum relatione fidorum. Concurrerant in aulam Anglicanæ Reginæ duo magi, iucundum exhibituri spectaculum, paciscuntur singularem, vna in re sibi inuicem parendi necessitatem, prior iubet alterum per fenestram despicere: quod cum facit, enatis subitò ceruinis ex capite cornibus, cunctorum sannis & ludibrius diu fuit appetitus. Quare, quam impotens iniuriæ, tam cupiens vindictæ atrocioris, pingit carbone humanam in pariete effigiem, tum priori Mago imperat, subire effigiem illam & parientem cellarum ingredi mortem sibi cernens præsentem, horrere hic, & deprecari. Vrgere alter conuenta: subit ergo coactus, & visus corpori paries locum dare ingredienti: sed ingressus nusquam postea comparuit. videlicet superior dæmon cum occiderat, & corpus in desertum, vel speluncam alicubi abdiderat. Tertium adscribam. C. Germani g verbis, vt rem compertam sibi narrantis, *sicuti* (inquit) *præstigiator quidã nobilis, in diuersorio publico in N. Hospitis famulũ, ita presentib. reliquis conuiuis, decollauit, cũ autẽ ei rursus caput imponere vellet, animaduertit adesse alium Magum, qui cum in hoc proposito impediret. Rogat hic eum, ne hoc faceret. Verum cùm admonitioni repetitæ alter non pareret, præstigiator in mensa lilium crescere fecit, cui cum caput & flores amputasset, concidit statim absque capite de mensa Magus ille, qui alterum impediuerat, & præstigiator absque vllo impedimento famulo caput imposuit è vestigio, & ex hospitio vrbéque, ne à magistratu, propter commissum homicidium, deprehenderetur, aufugit.*] Hic præstigium fuit in simulatâ capitis primi abscissione, & etiam repositione, item in lilij productione, & detruncatione,

d Luc. 9. v. 38. & 42. Irenæus lib. 1. de hæresi Simon. & de hęres. Carpocratis.
e c. 9. v. 22.
f Cassian collat. 8. c. 14. & 16 D. Tho. 1 p. q. 109. art. 1. & 2. Paludan & alii.
g N. lib. 1. de Lamiis c. 3. nu. 19.

certamen

certamen fuit inter magorum dæmones, quorum inferior satis fortis erat, ad impediendum vim præstigii, potentiori tamen coactus non opinor invitus cedere in clientuli sui nece, qui vere interemptus. Quartum sit de Zytone Bohemo, illo mirifico præstigiatore cum Bauaricis contendente rem gestam narrat Ioan. Dubrauius[a], *Wenceslaus (inquit) Imp. & Boëmiorũ rex, affinitatem cum Principe Bauariæ Ioanne iniit, ducta in uxorem filia eius Sophia. Socer, vbi generum ludicris spectaculis & magicis præstigijs delectari cognouit, plenum ludionum & præstigiatorum plaustrum secum Pragam vexit. Ibi dum præstantissimus artificum ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adest inter spectatores Zyto Wenceslai Magus, ore usque ad aures dehiscente, accedénsque propius, artificem illũ Bauari cum omni apparatu protinus deuorat, solos duntaxat calceos, quia luto obsiti videbantur, expuens: secessúmque inde petens, ventrẽ insolita esca grauem in solium aqua plenũ exonerat, præstigiatorémque admiratione spectatoribus restituit, paulò ante deridendum adeo, vt ceteri quoque eius socii a luto desisterent.*] potentior hic fuit dæmon Zytonis, illud de deuoratione merum præstigium fuit, sed verè abreptus miser, in solium aquæ fuit iniectus a dæmone, non per alui vias egestus. Quinctum erit ex Olao *lib. 3. cap. 20.* apud quem *in quo quidam Gilbertus cum Catilio præceptore de artis præstantia contendens, cùm exiguum bacillum chara- cteribus Gothicis vel Ruthenicis inscriptum, a præceptore proiectum, manibus apprehendisset, statim obriguit, & in ima lacus. Vetter dicti, apud Ostrogothos in cauernam iuxta eam ferrur ligatus.*] Sextum suggerit Saxo Grammat. Hist. Danicæ *lib. 1.* de sene quodam, quẽ magũ fuisse summum, vel inde probatur, quod Biarmenses, huius artis fiducia feroces, vnus omnes superarit, prolixa narratio est, ideò legere volẽti, ad Saxonem, indicem intendi, vbi ille prælium Hadingi & Thuringi describit. Huc lubens retulerim certamẽ Calchãtis & Mopsi vatũ, quod Calchanti exitium attulit victo, narrant Græci[b]. hæc ergo dæmonũ in dæmones, & magorum in eosdem potestas.

a Ioã Dubrau. Epis. Olmucẽsis rerũ in Boemicar. lib. 23.

b Strabo Geogr. lib. 14. & Eustach. in Homeri Iliad. primum.

SECTIO II.

Sancti verò homines frequentissimè exercent in dæmones potestatem a Deo admirabilem acceperunt, vt innumera testantur miracula, quib. illi malos hos vicerũt & profligarunt. *Eadem vis Sacramentis, Sacramentalibus, & exorcismis Ecclesiæ semper Catholicæ com[petit] neque extra illam ista reperitur* c. Vidétur nostris exorcismis, olim quidam similes à Salomone instituti, viguisse apud Hebræos probatur id non ex Iosepho tantum d & Origine[e], & D. Epiphanio[e], sed & ex Saluatoris nostri verbis, Iudæos refellẽntis, quòd dicerent eum dæmones in Beelzebub eiicere[f] *Filij (inquit) vestri in quo dæmonia eijciunt?* quod, quàm ad Apostolos, rectius referri ad ordinarios Iudæorum exorcistas, meritò viri docti censuerunt. Nondum enim, cum hæc dicebantur, Apostoli ad prædicandum missi fuerant, & hæc potestas illis postmodum concessa g. Et discipuli eandem quam magister calumniam sunt passi, vt eis Iesvs prædixit, apud Matthæum. Quare nõ satis efficaciter Apostolorum vel discipulorum suorum exemplo Dominus fuisset vsus: quia statim Iudæi respondissent, in eodem ipsos, in quo magister, nomine, hæc efficere. Crediderim Salomonem hos exorcismos instituisse, quo tempore adhuc Deo adhærebat: ideóque in illis virtutem diuinam fuisse operatam, & fortassis vim aliquam ex ipsa Dei institutione habebant, non tantam opinor, quantam hodie Catholicæ Ecclesiæ exorcismi. Quod si contendas compositos a Salomone, cum esset idololatra; tũc necessariò illos annumerare cogeris, cum D. Thoma & Victoria, Magorum incantamentis; quorum vis omnis posita in pacto cum dæmone. Sed magis placet prior sententia.

c vide hoc docentes Pet. Tyra. disp. de dęmonia. p. 3. Bohum de Not. Eccl. Bellarmi. & alios, contra Nouatores.
d lib. 8. antiquit. c. 2.
e Orig. hõ 35. in Mat. Epiphã. in hæresi Ebionitarũ.
f Luc. 11. v. 19. Matth. 10. in prin.
g d. c. 10. v. 25

Itaque cùm vis omnis magorum in dæmones, pendeat & oriatur ex fœdere cum iis inito; sequitur sanè, si Magus pactum habeat cum dæmone superiore, non posse Magum vim facere huic dæmoni superiori, posse tamen per ipsum dæmonem superiorem, ex pacto famulantem, iuuantéque, inferiores cogere, ad aliquid faciendum, omittendúmue, & impedire ne perficiant, quæ alias potuissent: vt probatur ex Caldæi illius Magi querela apud D. Augustinum,h qui *conquerebatur, purgandæ animæ magno molimine frustratos sibi esse successus, eo quòd vir ad eadem potens, tactus inuidia, adiuratas sacris precibus potentias alligasset, ne postulata concederent.*] ligauit ergo vnus dæmon, quod alius soluere nequiuit. idem docet Eusebius i, & apertissimè Cynops magus apud quisquis ille fuit Prochorum k, vbi cum D. *Ioannes dæmones interrogaret, cur Cynopi parerent, vnus eorum respondit: quia omnem virtutem Satanæ in se habitat, & fœdus ac pactum habet cum Principibus nostris: & nos cum eo pactum habemus, itaque nobis obedimus Cynopi, & ipse illis*] citra tale pactum inutilis est omnis magorum in malos genios conatus, cùm ex pacto, (vt docui q. 2.) tantum operentur l.

h l. 10. de ciuita. Dei cap. 9.
i l. 6. cõtra Hierocl.
k in vita D. Io. n. c. 14.

Hinc mirè tur primò mentitum Apollinem cum magorum ille dixit, Κλῦθί μευ οὐκ ἐθέλοντος, ἐπεί μ' ἐπέδησας ἀνάγκῃ. *Audi me inuitè dicentem, quia me alligasti necessitate.* apud Euseb. ex Porphyrio. Nam spontè respondebat, sed fingebat se cogi formula septies repetita, quam ipsemet instituerat, vt patet ex alio fragmẽto apud Eusebiũ lib. 4 de demõstrat. cuius initium Κλῦθι Ἑκάτη &c. Deinde & illud fictũ, quasi Supplicis, λῦσατε λοιπὸν ἄνακτα, βροτὸς θεὸν οὐκέτι χωρεῖ. *Soluite iam regem mortalis Deum non amplius capit* de se ne patimus dæmon loquitur, & solui a mago postulat. Præterea vanam esse iactantiam Magorum, de potestate dæmonum spectorumque eiiciendorum, nec vllam eius vim esse herbæ Cynocephaleæ siue Osiritis, vt nugabatur Appion m; vanam etiam Numæ iactantiam & cerimonias n, fictas etiam, vt ex mero pacto, citra vim cogendi, natas alias Siculitæ Magi apud Nicetam & Theodori Santabireni apud Zonaram o, & & Ioannis Teutonici visiones: de hoc vltimo, adscribam, quod legitur apud auctorem Adagiorum Germaniorum p, quia quorumdam iactantiæ, qui quæ ipsi non fecerunt, & fumosas imagines maiorum crepant, ipsi degeneres, retundendæ idoneum, nec illepidum. Scribunt ergò eum licet nothum, eruditionis titulo clarum, ad Halberstadensem Canonicatum euectum, qui non nisi nobilibus concedi solitus. commune nobilitatis malum, superbia, faciebat eum contemptum collegis. molestum id ei, tandemque mederi malo constituit. collegas inuitat ad conuiuium, & lautissimè excipit. inter ceteras conuiuiales festiuitates, inicit mentionem acroamatis magici, & quærit, num suos singuli parentes adspicere cupiant? Illi ardere studio videndi, tandem eliciit ille malo carmine vmbras

l vide D. Aug. l. 2. sup. Gen. ad litt. & Fr. de Vict. de Magia à n. 24.
m in Plin. li. 30. c. 2.
n Plutarc. in Numa
o Nicetas Chrõ. li. 4. & Zonaras tom. 1.
p In Adag. Qui quæ volt dicit quæ non volt audit.

deformes coqui, stabularij, mottonis, rustici persona, quorum facies in paternis ædibus illi aliquando vidisse se fatebantur. suum quoq. patrem exhibuit habitu canonici, pingui aqualiculo. Dimissis vmbris, *Eia*, inquit, *dicite, vnde bona eccuius patrem nobiliorem in ueuis?* metu perterriti, & pudore suffusi, suam quisq. domum repetiere, nec vltra Ioanni vitium sanguinis exprobrauere. Item sequitur, idem iudicium esse debere de veterum Deorum ex vrbibus solemni euocatione, cuius formulam Sammonicus Serenus apud Macrobiũ tradidit a. Sanctis hominibus hanc a Deo potestatem non rarò concessam scio: ceteros mitto, S. Stephanus Episcopus Diensis, *dæmonibus, qui populum auertebant ne illi auscultaret, præcepit, vt palam se eius videndos exhiberent: illi parent & apparent proceræ ac immanis staturæ, nigerrimi, cornuti, tetrem & flammas spirantes.*] Surius in eius vita Septembr[illegible].

a Macrob. l.3. Saturn. c.9.

SECTIO III.

INfertur secũdò *nulla verba* quia in re lapsus videtur Grilland q.[illegible] nu.23. qui coactione agnoscit) *nullam esse res corporales habere tantam vim vt se & per se dæmonem cogendi, vt appareat, accedat, taceat, abeat, vel recte deinat.*] Nulla namque corporalia robur substantiarum spiritualium ac separatarum possunt æquare b: Ideo nihil ab his naturaliter dæmones pati possunt, licet queant super naturaliter. Quare non assentimur Magis, cum varia producunt remedia naturalia contra dæmones, vt Hermes, qui suffumigatione ex ligno aloes, vel ceti spermate dæmones congregari, suffumigatione ex [illegible] fugari, tradidit, vt Porphyrius, & Proclus, qui similia multa, & quidam apud Hippocratem c qui adhuc maniora, fugantur. Non assentior hæreticis, qui ex [illegible] restius, & cunctis rebus consecratis ac benedictis vim supernaturalem omnem detrahunt, contra quos alij egerunt d. Nec placet catholicorũ quorumdã credulitas vel superstitio; qui rebus etiam non consecratis, vt hyperico, ruta, cornibus, stercore caprino, balneis item, flagellationibus eam vim attribuunt vt putent ipsum his dæmonem male affici, irritari, vexagitari. flagellationibus huiusmodi dum corpus obsessi nimis affligitur, morbus magis accenditur & augetur, quare & deterius agit afflictus. & ex ira atq; tristitia cumulantur dispositiones atrabilariæ dæmoni optatæ. sic stare dum dæmoni noceri volunt, cum iuuant. nec aliud quidquam hic inuenias dæmoni molestum, quam quod in alio se [illegible] flagellari æstimet, & qua est superbia doleat. Sed hoc vnum, verè tanti apud hos plagosos esse non deberet. fecere id Sancti aliquando sed horum flagra, vt & voce; & sola præsentia, dæmonem miraculosè cruciabant. Balnea melancholico humori purgando conducunt. Rutæ & Hypericonis foliola flatus absumunt, & humorum perturbationi, quæ a flatib. prouenit, sedandæ mire prosunt e. Stercus & cornu caprinum a[illegible] suffitu eadé discutiunt, & ringitur etiam superbus ille se in alio rideri ac ludum fieri. Optimè igitur animaduersum a Conrado VVimpina, & Fr. Valesio, f frequentiùs à dæmonib. inuadi eos, in quibus bilis atræ maior est copia. quia succus ille cum primis idoneus est, vt homines in furoré & insaniam vertatur, quod dæmones optant summopere. quare & atrabiliarios maxime infestant, & morbos vt plurimum inferunt melancholicos. Vnde conte-

b D. Tho. [illegible] 14 d. 7. [illegible] r. vlt & in [illegible] .41 Iob. [illegible] sect.3.

c l. de morbo sacro.

d Tyreus [illegible] p.3.c.5.

e Hippocra. lib. de flatibus

f vvimp. l. 1. de superstit. c. 10. 11. 12. & Valesi. sacra. philo c.15. & 18

A quia tamen quod cum corporeiem materiam non possit transmutare nisi actiua passiuis applicare, volunt illos habere, si corporeis huiusmodi rebus adiuuantur dispositiones convenientes ac dolis aptæ expellantur, & contrariæ prorsus introducantur. [illegible] quæ, inq. res corporeæ inducunt in corpus patientis dispositionem contrariam dispositioni requisitæ ad actionem dæmonis, illæ corporeas humores purgant directè, & corporeum ægritudiné pellunt naturaliter; cur vero dæmon fugiat, & corpus illud deserat, sunt solummodo causæ indirectæ, & sine quibus non. Et hac mente licebit obsessis à dæmone, petras vel herbas natura efficaces, absque vlla tamen incantatione, habere & gestare, g quæ communis est sententia. His quidam solent obijcere. 1. quod Elezarus apud Iosephum *l.8. Antiq. c.2* radice quadam dæmonium extraxit. *Respondeo:* aliquis, hanc forte a Salomone institutam, cum exorcismis, & sic potuisse. Deum supernaturaliter in herba operari. Verum id, tum Christianismo introducto & Euangelio promulgato, parum verisimile est. Potius crediderim Elezarum Magũ, sic per signum pacti operatum, quod prudenti lectori circumstantiæ a Iosepho additæ facilè persuadebunt: videtur eiusdem generis virtus illa radicis, tã superstitiosè effodiendæ de qua scribit *l.7. de bello Iud. c.25.* 2. locus Tobiæ h, his verbis, *cordis eius* piscis Callyonimi *partem si ponas super carbones fumus eius extricat omne genus dæmoniorum* quod & postea factum legimus i. *Resp.* Suffumigatio hæc indirectè dæmonem pellebat, sed Angelus Raphael directè dæmonem expulit, & in deserto religauit: quare & actio tota postmodũ Raphaeli tribuitur k: *dæmonium ab ea ipse* Raphael *compescuit.* Tribuitur autem vis illa cordi, vt etiam fita, non litterali, sed prophetico & allegorico sensu. referendum enim hoc ad Christum Dominum, qui & Magdalenam à dæmonibus, a quibus possessa, & nos tyrannide diaboli, liberauit. Non meum hoc est, sed B. Prosperi l latè ipsi & multis, sed inter cetera illud: *[illegible] in vtore [illegible], & [illegible] se mandi ἰχθὺν. Namq; Latine piscem sacris literis maiores nostri hoc interpretati sunt, ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est IESVS Christus Filius Dei Saluator, piscis in sua passione decoctus, cuius [illegible] remedijs, quotidie [illegible] & pascimur.*] obscurius hoc dictũ, intelliges si legeris D. Aug. m à quo illa desumpsit. Sanè ἰχθὺς vocatur etiam Christus a Tertul. n. *[illegible] secundũ ἰχθὺν [illegible] in aqua nascimur, nec aliter quam in [illegible] salui sumus.*] 3. Ad cytharam Dauidis nos mittunt: sed frustra Nã illic non dulce melos directè dæmonem fugauit: sed dũtaxat cytharã sonante Dauide, leuius Saul habebat, quoniã, rege cócétu musices delinito, nónihil sedabatur humores, quibus agitabatur, & propterea vexationi dæmonis minus idonei reddebatur. Ideò malus ille tunc téporis recedebat, non quod musica vel delectaretur vel offenderetur, sed quod ægre ferréthac sibi dominium sibi quasi turbari possessionem, per huiusmodi humorum temperiem meliorem sententiam hanc R. M. vtis Ægyptij ex nostris multi sequuntur p. Vana enim de propensione dæmonis in harmoniam quorundam est opinatio, vnde nata Magorum nugamenta, Saturno lugubrem cãtum, ceteris planetis hilarem ac lætum offerẽdum, quod iampridem Guliel. Paris. q refutauit. Aut allegoricum sensum confugiunt, & asserunt, vere fugatum dæmonem pulsu cytharæ, sed id vir-

g c. vlt. 26 q. 7. Albert. Magnus in [illegible] 9. Spreng. p. 2. c. 5. ibidem. Lor. 5. Formicar. c. 1. vl Mengus flagel. dæmon c. 5. Valerius Polydo. in pract. exor cistar. & dicti plura li.6.c.2. sect. 2.

h Tob. 6. v.8.

i c. 8. v. 3.

k c.12 v.3.

l de prædict. p. 2. c. 39

m l.18. ciu. Dei c. 23.

n de baptis. c. 1.

o 1. Reg. 16. v. vlt.

p R. Moses in l. de 13 articulis, & in Ductore dubitant. Lyran. & Abulés ad d.c.16. à q. 41 & Anglez. supra dist 6.

q p. 3. de vniuer. c. 8

virtute ac merito crucis Christi, cuius figura fuit illa cithara a.

Inferitur 2. falsam esse persuasionem poetarum, Palingenii haeretici *lib. 10. sua Capricorno*, & Pet. Ronsardi Catholici, *lib. de daemonibus* posse daemones a Magis ligari (vt solent in cippo vel mala mansione facinorosi) in phialis speculis, annulisve, semper enim vel superior atque potentior eos illic cogit adesse, & imperio suo retinet, vel ipsi sponte sua, & ex pacto adstant, ibique se continent, quare vehementer improbanda Hermetis commentatio, qua sic ligandi daemones praecepta prodidit, & mentiti Apollo & Hecate apud Theodoretū lib. de oraculis, dicentes se coactos aduenire verborum formulis, & cum ijs id asserens Porphyrius mentitus: Quod dixi, ex Patrum [b] & Scholasticorum dictum sententiâ. Suntque haec de re auree digna litteris, *in Gen.* verba Henrici de Hassia; *ipse simulat se captum, vt te capiat; se vinctum, vt te vinciat; se tuo imperio subditum, vt te sibi subdat a te inclusum, vt contra te finaliter concludat: fingit se ita* [illegible] *vel imagini vel lapidi alligatum, vt funibus peccatorum religatum, ad internum te perducat.*] plura quibus haec confirmantur, habes apud Fran. Picum *lib. 7. de praenot. cap. 4.*

Solidè autem licet verbosè Tostadus, etiam redditâ ratione hoc demonstrat his verbis, *Impossibile est, quod minor potestas sibi subiectat maiorem & tamen non est potestas super terram, quae comparatur potestati daemonum. Iob. 40. c. ideo non erit aliquid naturale vel artificiale, per quod daemones possint ab homine cogi vt veniant, aut respondeant, aut aliquid operentur. Nisi obiiciatur de Ecclesiasticis exorcismis: Sed tunc dicendum est quod coguntur ad aliquid, scilicet ad recedendum de corporibus obsessorum, vel ad non nocendum, sed hoc fit per* DEVM *in quantum ipse instituit id, quod in Ecclesia fit, & est ibi virtus diuina latens operatrix, sicut est in operatione sacramentorum. Attamen in operibus maleficiorum, quibus daemones cogere creduntur, non operatur* DEVS *cum potius contraria sint diuino honori: ideo non possunt malefici cogere daemones ad aliquid, sed ipsi daemones mentiuntur, & simulant se cogi. quia in hoc stat maxima virtus suasionis eorum. Nam si ipsi non possent cogi à nobis ad veniendum aut respondendum vel agendum aliquid; sed quicquid agerent voluntarie agerent; [illegible] homines de eorum conuersatione, qua nihil mediantibus eis possent, & ita dubii euentus ab eis* [illegible] *simulantibus putant homines, quod possunt cogere illos, attendunt nimis ad maleficia, quae per haec compotes efficiantur omnium quae volunt: & hoc daemones efficere cupiunt, vt per talem errorem & affectum catenatos sibi teneant animos hominum. Et tamen vere non possunt daemones cogi ab hominibus per maleficia imo si cogi possent non docerent ipsi hominibus modum, quo eos cogerent, quia per hoc daemones miseriores efficerentur, si vere hominibus subiicerentur, fingunt ergo se subditos vt fallant, cum tamen non sub dantur. Sed ad tempus cum placuerit sponte seruiunt. Vere autem subdi hominibus pro nullio lucro daemones vellent.*] Nihil hoc dicto verius. Quam verò periculosum sit huiusmodi captiuos carcere inclusos penès se habere, conuincitur variis exemplis. sufficerit vnum commemoratum à Iohanne Nidero c, his verbis, *In maiori Basileae paulo ante praesens generale concilium, domicilium habuit quidam vir de mala vita, & forte de maleficiis fam.* [illegible] *filium hic habuit, quem in domo vnicum* [illegible] *tandem* [illegible] *pater agitare coepit,* [illegible]

dem [illegible] *quodam,* [illegible] *mone* [illegible] *inuenta ducemus* [illegible] *recognatione* [illegible] *per meum accedam, &* [illegible] *exposuit. Translato autem tempore* [illegible] *vicecius maritus* [illegible] *patris* [illegible] *se de domo priore in aliam domunculam se transferentes, scrinium, quod satis modicum fuit,* [illegible] *tra daemonia* [illegible] *sed in ipso* [illegible] *tanti ponderis esse coepit, vt* [illegible] *vires deficerent & exinde vxorem pro adiutorio inuocauit. Haec autem vxor,* [illegible] *postea in domo scrinium aperuit* [illegible] *quo alio modo incantare se circa vas habuerit* [illegible] *tradidit, Vnum constat, quod in domo* [illegible] *cum infantulo quem ingenuerant parentes* [illegible] *runt. & ecce subito vxor, velut rabida,* [illegible] *eum necare volens, quod maritus* [illegible] *vxorem inualuit, & eam a daemone obsessam esse dixit* [illegible] *cum exorcisaretur, minatus est daemon, se non exiturum, nisi eum necaret. & ita factum est super exorcista manibus. Altera die maritus per viam* [illegible] *publice, casum lapidis recepit* [illegible] *de superiore parte cuiusdam canalis cadentis, & in fronte,* [illegible] *vt videbatur daemonis,* [illegible] *est tam* [illegible] *vt vix homo* [illegible] *esse.*] de his inclusis multa Crespetus; docet quod suis Dominis se aliquando sistant praesentes: quosdam esse Saturninos, alios Iouiales, alios Venereos, aut Mercuriales, &c. colendos certo ritu, statis vicibus noctu possessorem suum excitare, & nonnumquam, nisi malum malint, ab eo alloquendos, in Francia & Italia venales reperiri, ac semper suis emptoribus exitio esse. haec ille fusius *lib. 2. de odio Satanae discur.* XII S.S. tamen viri non raro daemones certis rebus vel inclusere, vel astrinxere, vt S. Conon de quo in Menaeis Graecorum. S. Martij, in haec verba, interprete Matthaeo Radero nostro: [illegible] *vim & potestatem in daemones accepit, vt alios aprorum committeret* [illegible] *frugum custodes poneret. alios autem testis obsignatis inclusos* [illegible] *defoderet.*] item S. Lupus Senonen. ipsum sitis affligentem & aquae frigidae, quam adferri praeceperat se inferentem inclusit vasculo eiulantem, & se quis esset prodentem inclusit autem cùm signatum cruce puluinar strictim ad os vasculi applicasset. *Sic vetustus scriptor vitae eius apud Sur.* [illegible] *Septemb.*

Sic legimus Asmodeum ab Archangelo Raphaële ligatum in deserto (*Tob. 8. v. 2.*) quatuor etiam angelos ligatos in magno flumine Euphrate, & iussu Dei solutos (*Apocal. 9. v. 14. & 15.*) & ab angelo ligatum diabolum cathena per annos mille, & missum in abyssum. (*Apocal. 20. v. 2.*) Asmodaeum cacodaemonem esse nemo negat. Quatuor illos angelos, malos spiritus rectissimè Tichonius hom. 7. Andr. Caesariensis, & Beda *hic* asseruerunt. Alligatio porrò ad certum locum referenda est, non verò mysticè dumtaxat ad impiorum corda, sicuti tandem conuictus fatetur Ambrosius his verbis, *Alligationem ergo Diaboli secūdum litteram intelligendam puto, vt in aliquo abyssi loco virtute diuina ligatus teneatur, vel certè in inferno, vsque ad diem solutionis suae.* idem D. Greg. cùm litterae adhaeret, fatetur *l. 4. moral. c. 12.* & Andraeas Caesariens. addens rectissimè; *cathenam ad nostram intelligentiam vocari*, operationem potentiorem qua daemonis malicia coercebatur: haec enim sunt vincula & rudentes, vt alibi vocantur. *2. Pet. 2. v. 4.* & *in Canon. Iud. v. 6.* Quod apud Caesarium quidam daemon in obsessi corpore inclusus, exorcismo co-

a Sic Felis[...] [illegible] D. Bonauentura [illegible] p. promiss. & praedict. c. 15.

b Eusebij lib. 5. de praeparat. ca. 6. D. Aug li 21. de ciuit. Dei, c. 6. Alp. de Castro l. 1. de iust. haeret. punit. Victor supra n. 31. Sibillani pereg. qq. Decade 3. c. 8. q. 1. qui citat verba Hassiae Theodoret. supra & al.

possent, vsurpat pro fine rent & voluntariè pro non ad subitū alienum, & agerēt, pro agerēt se fingerent.

c l. 5. Formic.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Prior numerus paginam, posterior columnam denotat.

Animam

F

G

H

S. SCRIPTVRAE, ET VARIORVM SCRIPTORVM LOCA HIS LIBRIS EMENDATA VEL EXPLICATA.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX NOVO TESTAMENTO.

LOCA VTRIVSQVE IVRIS.

LOCA PATRVM ET ECCLESIAST. Scriptor.

FINIS.

MAGICARVM

DISQVISITIONVM TOMVS SECVNDVS,

Secundâ curâ correctior & auctior.

IN QVO AGITVR

DE MALEFICIO, VANA OBSERVATIONE DIVINATIONE, ET CONIECTATIONE.

AVCTORE

MARTINO DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERO, SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORE, ET IN ACADEMIA GRÆTIENSI SS. PROFESSORE.

Εἰς Μαρτίνου Δελρίου νεοχάρακτον Μαγείαν Μελύδριον.

Κεφαλαλγίῃ τυπεῖσα
Τοῦ καρκίνου λαπύσσει
Ποταμογενὲς λόχευμα
Ἔχεος πιοῦσα δ' ἰὸν
Ορέγανον χελώνη.
Πεπαρμένη βέλεσσι
Αἲξ διατόμου φύτευμα
Ἐλατήριον μαστεύει
Τὸ δ' οὖς βέβληκε δαίμων
Ἔχις καρκινός τε,
Βλαβερόν τε πῆμα θνητῶν,
Πάρεστε δεῦτε πάντες.
Ὑπὸ δαιμόνων σφάλεντες
Ὅσοι κελαινοχρώτων
Ἀλάλησθε θνητοὶ, ὅσσοι
Ἀντιχρίστου Μαγείης
Μανίης τ' ἔχεσθε οἴστρῳ,
Ἀπιστίης καὶ ἧπαρ
Ὅσσοι καθῆκαν ἰόν.
Τέχνης τε θαυμάτων τε
Φύσεως ὅσοι ἀγνοεῖτε
Βεβόλησθε, δεῦτε πάντες,
Κατὰ χεῖρα ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Λάζυσθε βίβλον, ἠδὲ
Σοφὸν ἐκπόνημα, μᾶλλον
Σοφίης λόχευμα δ' αὐτῆς
Λάζυσθε καὶ πίεσθε
Ὀδυνηφάτης γὰρ ἔνδον
Σελίδας κρυπτάσκει ἄκος
Πέλει λόγου ἄμοιρα
Νόσου κάθαρμα γνῶναι.
Αἰθάλου ΘΕΟΙΟ
Ἀμόργημα δ' ἄνδρα νούσου
Ἴαμα μὴ λαβέσθαι
Σοφῆς φρενὸς τεκούσης,
Φίλης χερὸς πορούσης.
Βίβλος, ἥδε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Προποδηγέτις σφαλέντων.
Βίβλος, εὐρυχανδὴς ἥδε
Θεόκραντόν ἐστι δῶρον.
Ἀληθείης ἐρασταὶ
Λάζυσθε τήνδε βίβλον.
Περίεργα ἔργα ὅσοις
Φύσεως δαῆναι ἡδύ,
Οἷσιν δίκη μέμηλε,
Οἷσιν μέμηλε ΘΕΙΟΝ,
Λάζυσθε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Σοφὸν ἐκπόνημα βίβλον,

CLAVDIVS

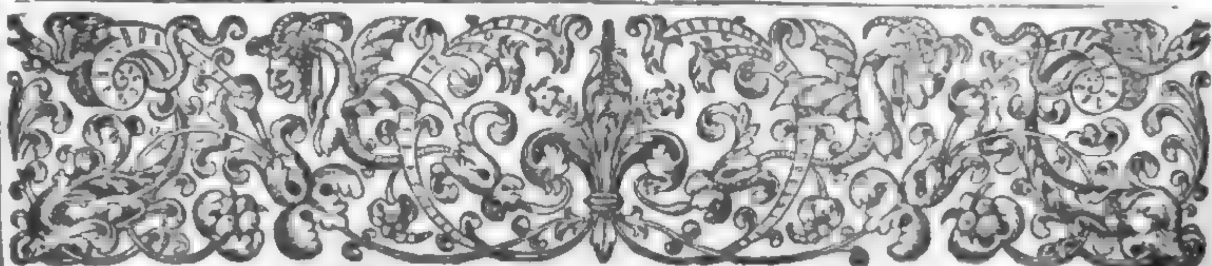
A

IN MARTINI DELRII NOVIter excuſam Magiam Odarium.

Caput icta ſus dolore
Fluuiatilem obterítque,
Exeſtq; ſæpè cancrum.
Et ante viperina
Teſtudo tabe pota
Mundam vorat conilen.
Iaculis onuſta capra
Virtute præpotentis
Dictam ni opem ſibi fert.
Quos icit ipſe dæmon,
Siue ille cancer, ſiue
B Serpens, nocénſue peſtis,
Quid agant? adeſte cuncti.
Huc dæmonum tenebris
Illuſe, quiſquis erras?
Deſertione quiſquis
CHRISTI furis, Magiæ
Maniæq; captus œſtro:
Tabeſcis & qui amaro
Felle INFIDELITATIS:
Huc, quiſquis inſciens es
NATVRÆ & artis eius,
DELRI liber ſagacis
Mox in manum inſeratur,
DELRI liber SOPHIÆ
Germanus ille fœtus,
C Animo imbibatur altè.
Nam paginæ recondunt
Animi medelam. Egentes
Ratione noſſe morbi
Purgamina: æuiternæ
De MENTIS igne cuſum
Hominem, ſibi medelam
Animo ſagace promtam,
Manuq; latam amicâ,
Abiudicare, turpe eſt.
Hoc DELRII volumen
Cœli euolutum ab arce
Per inuia in viam dux
Erroribus pateſcit.
Hoc in manum volumen
D Date VERI & ÆQVI amantes.
Penituſq; quid recondat
NATVRA, cui voluptas
Eſt noſſe; IVRA quiſquis,
Verúmque NVMEN optas
Date in manum volumen
A DELRIO euolutum.

DAVSQVEIVS. S.I.

E

IN EANDEM ALIVD.

SEV multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Siue exta spectes, astra Cœlo seu notes,
Impostor es, mendax, superbus, improbus,
Fatere. verus iste te prodit liber,
Mentita veris corrigit, fallacias,
Commenta, tricas, fraude consutos dolos,
Præsente cuncta dissuit victrix Deo
Vis ingenI potentis, & constans labos.
Atque istud audes impius conuellere?
Impostor es, mendax, superbus, improbus,
Fatere. verus iste te prodit liber.
Veri peritus auctor, inuictus malis,
Magicisque laruis, nominis notum decus
DELRIO, facta dicta verat omnia.
Spectata virtus, certa stat scriptis fides.
Fatere. verus iste te prodit liber,
Seu multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Impostor es, mendax, superbus, improbus.

CAROLVS GOOSSINVS S. I.
OS OCVLVS SIS IGNARO.

SVPERIORIS ET CENSORVM.
Approbationes.

R P. Oliuerij Manaræi Societatis IESV Vice-Præpositi Prouincialis licentia pro hac etiam operis parte Tomo Primo inserta est.

Hunc tertium *Magicarum Disquisitionum* librum à R. P. Martino Delrio Societatis IESV Theologo conscriptum, quod multiplici sit variaque eruditione refertus, nihilque contineat quod Catholicæ fidei aduersetur, dignum iudico qui prælo mandetur. Datum Louanij 8. Februarij, Anno Dom. 1599.

GVILIELMVS FABRICIVS
Nouiomagus Apostolicus ac Regius librorum censor.

T *Res posteriores*, quartus, quintus, & sextus, *Disquisitionum Magicarum* libri, auctore viro docto P. Martino Delrio Societatis IESV Presbytero, ob multiiugam eruditionem, iucundam rerum abditarum varietatem, ac soliditatem doctrinæ, Lectori, hisce potissimùm temporibus, multò vtilissimi futuri sunt, vti & *Priores* earundem. *Disquisitionum* Proinde in magnam vtilitatem Ecclesiæ omnino typis mandandos esse iudico. Datũ Antuerp. XXVI. Kal. April. Anno 1599.

SILVESTER PARDO S. THEOLOGIAE
Licentiatus Cathedralis Eccles. Antuerp. Canonicus, Librorumque Censor.

SVMMARIA PARTIS PRIORIS LIBRI III.

QVÆSTIO. I.

Quid & quotuplex maleficium.

Maleficium esse, definitur, & diuiditur. Quædam concurrentia ad omnia maleficia. A
Variæ efficientes causæ seu instrumenta maleficij. de pulueribus. De herbis, festucis & similibus quæ substernunt. De vnguentis. De halitu seu afflatu. De verbis, minis, increpatione, laude, reb. sacris, vt aquâ lustrali. vi apperta. infanticidijs. de sanguinis suctione. de strigibus veterum opinio. Gelo. Panamanæ striges. Lilith matres dæmonũ, & de illis errores Hebræorum. Lamiæ, quid & quales Græcis. Thren. 4. Isai. 34. Quo pacto infantes olim & hodie necent. B

Q. II. de maleficio insomnii.

Ritus solemnis exempla. Loca Virgilij, Ouidij, Valerii Flacci. Telephron denasatus nebula somnij quid Apuleio. Modi soporandi magorum. signa varia pro instrumentis, & singulorum exempla. De vnguento & illinimentis. an possint mutari in minuta animalia, & arctas rimas subire.

Q. III. de amatorio maleficio.

Sect. I. *Quid sit, quædam huiusmodi credita veterib. Astirites lapis, lynx, quassis auis. De nostri æui philtris. de his quæ fiunt intra corpus. quod in his vt plurimum misceant res sacras. & exempla.* A
De his quæ fiunt extra corpus. Sacrilegia quæ his immiscentur. de imaginibus amatorijs, B. De pergameno virgineá ex cute pueri. Cur in hoc potissimum maleficio rebus sacris abutantur, & exemplũ quoddam de Eucharistia. C
Sect. II. *Quæ vis maleficij amatorij. probatur latè nõ posse voluntatem eo cogi, sed appetitum tantum. L. eorum C. de malef. & mathem.* D
Locus Baruch. 6. v. 42. accuratè tractatus. Qui funiculi apud Ieremiã, qui vero apud poëtas. Loca Virgilij, Valerij, Nemesiani, Propertij. τὰ πίτυρα quid sint, defensus interpres vulgatus. Theocriti locus. Burchardi locus. Oliuæ aduri solitæ. Epityrum edulium. Hesychii locus. Ossa quid significent Hebræis. E
Quid ossa oliuarum.
Menti & corpori hæc quam noxia, ostenditur ratione & exemplis. F
De *Hippomanes, quotuplex sit, explicantur varii auctores. Varia iudicia contra huiusmodi Magos. & quæ iuris Romani pœna. Antõ. Gubertus refellitur. Exẽplum vltionis diuinæ, quod in Misnia accidit.*
Sect. III. *De remediis contra philtra & amoris viscũ. vana quædam gentilium. Loca Virgilii, Tibulli, Nemesiani, & Propertii. Error Pomponatii. De antidotis naturalibus, De antidotis moralibus & Christianis. Ex Helinando quæ soleant amorem adferre vel fouere natum. Quæ vitanda. Remedia facti.* G
Pulchra exempla, Hypatiæ. Appæ & Gelæ.
Sacerdotis cuiusdam. Cardanus refutatus cum remedio suo.

Q. IV. de maleficio hostili.

Quid sit, de ingredientibus. notata quædam opinio Grillandi.

Sect. I. *De fascinatione.*

Hæc nunc tota luculentior quæstio. De vulgari seu poëtica fascinatione, qualis, & quæ ex ea orta superstitiones. A
Fascini nomen. Præfiscini. de Higa *Hispan. Loca Virgilii & Tibulli. Despuere in sinũ. An quis fascinetur à beneuolis, aut à seipso? Eutelidas, Narcissus. Loca Plutarchi & Heliodori. Pueri quo pacto fascinentur iuxtà Plutarchum. Conuincuntur fabulosa.* B
Theologorum quorundam inconsiderantia.
Philosophica fascinatio quid, & quod impropriè dicatur fascinatio. C
Tybies Pontici. Locus Plutarchi. Vis Visionis in corpus & animam ex Plutarcho. Amoris origo. Naphta Medorum. Hiaticula auis. Aurigino si morbi remedium. Inuidorum intuitus. προβασκάνια, Quo pacto contagio per intuitum propagetur secundum Theologos. Richardi dicta discussa. visus videndo an agat in speculum. contagio an ex pupulâ vel circum oriatur. Amatus an habeat aliquam physicam qualitatem, quæ efficit vt ametur. Locus Eccl. 9. v. 9. Abulẽsis sententia discussa. An fascinationis nomen recipiendum Christianis. Fascinationis definitio & Etymologia. Loca Deutero. 28. *v. 56. Matth. 20.*
Loca Horatij item Eccl. 31. v. 25. Sag. 4. v. 12. Gala. 3. v. 1. Sara an fascinatrix. D. *Hieron. Chrys. Anselmi, Tertulliani & aliorum sententia de fascinatione. Leonardo Hasselio vindiciæ commentarior. adiudicatæ. Fascinatio Magica, quid & qualis.* E
De *sene Viterbiense contra vidam. Telchines qui. Palamnæi. Fascinantium familia, in Aphrica, Triballis, Illyrico. Fascinatorum signa an in oculis. Quid contra fascinationem queant remedia naturalia. Fascinatio latissimè sumpta quid significet. fascinari iudices an verum. Opinio vulgaris fascini vnde nata.*

Sect. II. De maleficiis venenariis,

Quæ sit potestas Diaboli in malos. Lutheri error. Locus 2. Cor. 4. v. 4. Lãb. Danæus notatus. Sagæ possint occidere, & morbos inferre. A
Elzã magus plurimos occidit. Sagæ Heluetiæ quàm multos, imo & proprios liberos vorauere. maleficium per acupuncturam. De aliis in superiori Germania. item in Salassis. item apud Geneuenses. B
Modi duo per introsumptionem, & eius exempla. strigatio puerorũ. tertius per inhalationem. Clementis VII. mors, exemplum Agyrtæ Itali. & aliud Alsaticum, & aliud Nigræ siluæ. Quæ causa huius veneficij inhalatorij. Bodini error. De venefico Italo Parisiis agente. C
De venenis quæ extrinsecus adhibentur. varij modi. Loci de hac re Horatij, & Lucani. Telephron à lamijs in specie mustelæ naso trũcatus, Locus Apuleij, & Quinctiliani. D
Gnosticorũ immanes cibi. hinc causa calumniarũ in Christianos, de infanticidiis. Venena quædam miræ efficacitatis. De stygis aqua. Iuberti sententia notata. Scopelismus quid. Saccularij qui L. cum quadam & L. saccularioriorum D. de extraord. E

crimen. loca Iob. 5. v.23. Virgilij & Plauti. Hisp. quid, cargateldado,& vetus aliud, quo in certaminibus circi vtebantur. A

Sect.III. De aborsu, difficili partu,& lactis desiccatione.

Stadlein lacerta sub ostio posita, infantes in vtero materno necabat. abortus statu procuratus. vires Litteldten. Perpetua pragnatio cuiusdam apud Apuleium. difficilis partus Alcmena. Exemplum lactis furati. & ritus. accidit Treuiris. De lacte exsiccato, etiam in muliere per solas minas. De frumenti furto per maleficium. Γ

Sect. IV. De sagittariis,assasinis & imaginum fabricatoribus maleficis. A

C. vni. de sagittarijs, explicatum. quod genus hominum sint isti. Ritus horum, & exempla nonnulla. vt Punkleri & aliorum. De Finnis & Lapponibus sagittarijs. C. vni. de homicid. in 6. Qui propriè assassini. B (B)

De iconopœis maleficis. Notati Cardanus & VVierus. Althea stipes fatalis Meleagro. Loca Ouidii & Horatii. Histo. Duffi Regis Scotiæ. De Engerrani vxore. de aliis in Fracia recentioribus, Caroli. 9. & Pontificis cuiusdam. De statua Simoni Bulgaro exitiosa. De alia Tricipiti, de 3. aliis qua in Circo Byzatino magica fuere. C

Sect. V. De morbis variis à dæmone illatis.

Dæmones varios immittunt morbos. Notantur Pompanatius, Lemnius. Locus D. *Matth. 17. v. 14.* De *Lunaticis & Epilepticis. Firmici locus.* A (C)

Exempla, Thallus sic affectus per Apuleium. aliud ex malleo exemplum. Locus D. Luc. 8. v. 27. & 13. v. 11. 1. Reg. 16. v. 14. 15. & 23. dæmonum nomina ab effectu in S.S. Cur magna in his auctoritas Sprengeri & Nideri. B

Exempla ab iis allata varia, B. Angela Fulginatis, Suradii. Dementiam adferunt. Exemplum ex Mathiolo. morbi Gentilium à dæmonibus, vt Cerericolorum, Panicorum & Fanaticorum.

Quo pacto dæmon inferat morbos. Catechites.

Sect. VI. de mira rerum solidarum & magnarum in corpus ingestione ac egestione. A

Exemplum mulieris Zabernensis. item & alia septem octone, & præcipuè mirum ex vita S. Petri Tarentasii. Pisana monialis. B (D)

Quæ in corpore naturaliter innascantur? Exemplum Comitis *cuiusdã. Quæ naturaliter innasci nõ queat.* C

Quo talia pacto dæmon possit ingerere, & exerere. Exempla duo Ambr. Paræi, de studioso, & pastore. Tertiũ Remigii. Refellitur modus Paracelsi. de fulmine & aqua.

Sect. VII. De maleficio deuouendi. A

Esse aliquos energumenos. & quæ ad hoc requisita, vt possessi à dæmone dicantur. An penes homines sit potestas sic deuouendi. An diaboli subintrent ipsa corpora? Discussa sententia B. Hildegardis. Cæsarii, Gẽnadii, Tostati exempla varia. Notatus locus Scriptoris Annal. Ecclesiasticorum. cur id Deus aliquãdo permittat. (E)

Sect. VIII. De maleficio ligaminis. A

De *vulgi quadam opinione, & ex ea consuetudine nuptiali. Solere homines reddi maleficiatos.* B

De *variis modis ligaminum. Cur plures viri maleficiati, quàm fœminæ? Causa maleficii proxima.* C

De *Lemniis feminis maleficiatis.* De *Bohemis mulieribus. Valazea. Propertii locus. Palumbi presbyteri & Veneris historia.* D

De *virilium ablatione notatus locus Sprẽgeri.* De *muliebri arctatione.* De *impedimento respectiuo. Quod* (A) *dam esse impedimentum perpetuum, contra Canonistas quosdam. & quod quinsmodi.* E

Mira Dei permissio quædam apud Karentinos. de fonte Salmacis.

Sect. IX.

De *maleficio odii. Exemplum. & locus Virgilii. Exemplum aliud & quo pacto hoc maleficium dæmõ procuret. de maleficio obliuionis, & eius exemplum.*

Sect. X.

De *maleficio incendiario. de corona Medeæ Senecæ locus. exempla varia. Lotharingia, Heluetia, Rhenana prouincia.*

Quæst. V. Quibus personis malefici queant nocere? A (B)

Nemine sine Dei *permissu, quo habito possent cunctis hominibus Cur infantibus permittantur nocere. Cur vt plurimum his insidientur. infanticidiorum exempla.* Opinio *vulgi de indolentia acquirenda.* De *vnguento Pagano, Cur interdum & bonis nocere permittantur.* B

Vulgi opinio discussa, & interpretata. quod iustitiæ administris nequeant nocere. Ostenditur contrarium aliquando accidisse. Anania ratio reiecta quædam, Nideri sententia notata. Goninus Magus Parisiensis. Vnde orta opinio.

Quæst. VI. Cur Deus patiatur maleficos rebus sacris sic abuti?

Quæst. VII. Cur per maleficia tantoperè dæmonẽ grassari Deus patiatur? (C)

Sect. 1. *Fit ad gloria* Dei. *quia sic ostenduntur. Suauitas, clementia, sapientia, potentia, iustitia &c. attributa* Dei. A, B

2. Fit ad hominum vtilitates varias primo eorum, quibus nocitum, patiẽtiam, constantiam, caritatem, humilitatem & reliquas virtutes. exempla heremitæ cuiusdam. & D. Iulami. Deinde & ceterorum fides confirmatur, & varii errores exstirpantur. docentur esse dæmones. docentur hæretici veram nõ habere fidem, qui non possunt ista sanare, vel dæmones fugare. Exemplum Lutheri. item Parochi Lutherani. Ministrorum Augustanorum. Ministrorum Caluinistarũ in Picardia. D*æmones interfuere funeri Lutheri. & Belgicæ Iconoclastiæ.* D*æmonis imagines cur Caluinistæ linquant intactas,* Dei *& Sanctorum confringant? varia eius rei exempla.* C

Sect. II. *Vindicta peccatorum præcipua est causa. Aliquando alienorum, vt in discipulo B. Eleutherij & infantulo apud.* D *Gregorium. item ob parentũ iniustam imprecationem, vel etiam coniugum.* D

Vt sunt contumacia *in* Deum, *& alios superiores vel parentes. Nabuchodonosor.*

Ægyptii. duo iuuenes Florentini. Decem Fratres, *ob diras parentum. Loc. prouẽ. 30. v. 17.* Odium & vindictæ cupiditas & inuidia. *Exemplum Saulis. aliud Alexandr. ab Alexandro, & quatuor in vita S. Arnulphi.* E

Carnalis libido, *etiam coniugum, &* quæ huc diriguntur. *Sara marui. B Magdalena, puella apud* D. *Hieron. puella apud* D. *Prosperum. cur tã multa dæmoni liceant in coniugatos? Sacrilega votorum violatio quàm horrende punita. exemplum terrificũ trium monachorum.* (E)

Crudelitas iniusta. *vt Boleslai Regis Geilæ ducis* item accusatio vel criminatio calumniosa. *vt de tribus feminis, & vno viro, calumniantibus* D. *Gregorium Siculum, &* D. *Danielem stylitem.*

Agnitæ veritatis impugnatio & apoſtaſia. *exemp. variorum in ſacris literis, canonibus, & D. Cypriano.* F

Blaſphemia, *vt Alexander & Hymeneus.*

Sartor VVigornięſis apud Tho. VValdenſem blaſphemans contra Sacroſanctam Euchariſtiam. Gaianus blaſphemus in Deiparam item alii Conſtantinopoli & Neomagi. G

Imprecatio, quia quis ſub conditione ſe dæmoni addicit. *muliercula apud Cæſarium. Et de illo qui animam diabolo vendidit. Colonienſis virgo apud Niderium* de prætermiſſa menſæ benedictione. *de Petro Bernenſi iudice,* & pretermiſſo crucis ſigno. *De hoſpite Spandacenſ.*

De capitaneo Brauo. de Nobili quodam Sileſio de virgine Saxonica. De quodam maledico in martyrem. de Goduino Comite.

Vſuræ vitium. *de monialibus quibuſdam. Cur eleemoſyna data ſagis noceat.* H

Duritia & immiſericordia in pauperes. *de ſagis ideo mendicantibus, de Pictauienſi quodā. De Epiſc. Moguntino. de Richbergero quodam.* Irriſio ſacrorum myſteriorum, contemptus rituum & cenſurarum Eccleſiæ. *De Batauo miſſam imitante. De Nouato. De Proculo Ariano. De Donatiſtis. De indigne ſumentibus Euchariſtiam exempla tria. Epacini mors. Multi periere ob cōtemptam excommunicationem Epiſcopi.*

Templorum & ſacrarum rerum direptio, & Eccleſiaſticorum redituum ac iurium inuaſio. I

De Comite Matiſconenſi. De comite Teutonico de Otgerio Oeconomo, De aliis duobus. Item de pœna quorandam militum in Hiſpania, poſt hanc vitam, vt apparentes declararunt. De Deioca propter eleemoſynas ſaluo. De Berneto propter corruptela & iniuſtitiam damnato.

De Alfonſo Rege Aragonū precibus Cluniacenſium liberato purgatorii pœnis. contra hæreticos, & de confeſſione.

Irriſio & cōtemptus ſanctorum virorū & feſtorū *ac matere quadam. exemplum punitæ fœminæ quæ fuerat ingreſſa virorum monaſterium: virilem habitum mentita. item contemnentes feſtorum celebrationem. De ciuibus Torpetenſibus* Puſillanimitas, deſperatio, curioſitas, *Theophili Oeconomi.* K

Propter culpas veniales, *Moſes ob leuem iram. Religioſa quædam ob præcipitem Gulam. alius ob tepiditatem & diſtractionem in oratione.*

Quæſt. VIII. Cur cum iſte damna plerumque diabolus poſſit per ſe inferre, malit per alios?

Quia in maiorem hoc cedit Dei contemptum. Pluribus nocet. Quædā non poſſet tam comode per ſe v. g. hæreſes ſpargere, abuti rebus ſacris per ſacrilegium. Vt plura illi Deus permittat in homines. De remediis, remiſſiuè.

PARS POSTERIOR LIBRI TERTII.

SIVE DE VANA OBSERVATIONE.

QVÆST. I. Quid ſit?

Definitio ponitur.

Quæſt. II. Quale ſit peccatum?

Quando lethale. Quando veniale. Quando nullum. } *Exempla ſingulorum.*

A Quæſt. III. Quotuplex ſit?

A cauſa finali oſtenditur eſſe quadruplex.

Si exſpectentur bona. { *Fortunæ. corporis. animi. ſupernaturalia.*

Quæſt. IV. Vnde queat dignoſci quando ſit huiuſmodi vana obſeruantia?

Sect. I. *Quid quando non conſtat cauſam habere vim huius effectus ſupernaturalis à Deo. Quid quando, conſtat eſſe effectum naturalem vel diuinum, ſed adduntur variæ circumſtantiæ. ponuntur de ſingulis exempla.* A

Sect. II. *Oſtenditur particularibus caſibus. vana obſeruantia*

1. Quando requiritur fides in hominem.

2. Si effectus tribuitur ſigillo, charatteri, figuræ, verbis, &c. quæ repudiata lib. 1.

3. Quando verba ſacra vel opera pia detorquentur ad res vanas. & quæ res tales cenſendæ? Quæ res indirectè ſpectent ad Dei honorem. Explicata ſententia Caietani, & limitata, de illis qui ex mera deuotione faciunt.

4. Per certa ieiunia voluntaria, & orationes ab Eccleſia ad hoc non inſtitutas nec probatas, euentum aliquem exſpectare. De arte Notoriâ. eius ritus & confutatio fusè. item de arte Paulinâ & de arte Angelica.

Sect. III. *§. de geſtantibus reliquias, Euangelium D. Ioannis & ſimilia periammata.* B

Quæ neceſſaria vt hæc ſint licita. ſententia de his Auguſtini explicata, veteres etiam Canones, c. illud 26. q. 2. c. non liceat. 26. q. 5. ca. ne obſeruetis 26. q. 7. Caſſiodori locus exponitur. C

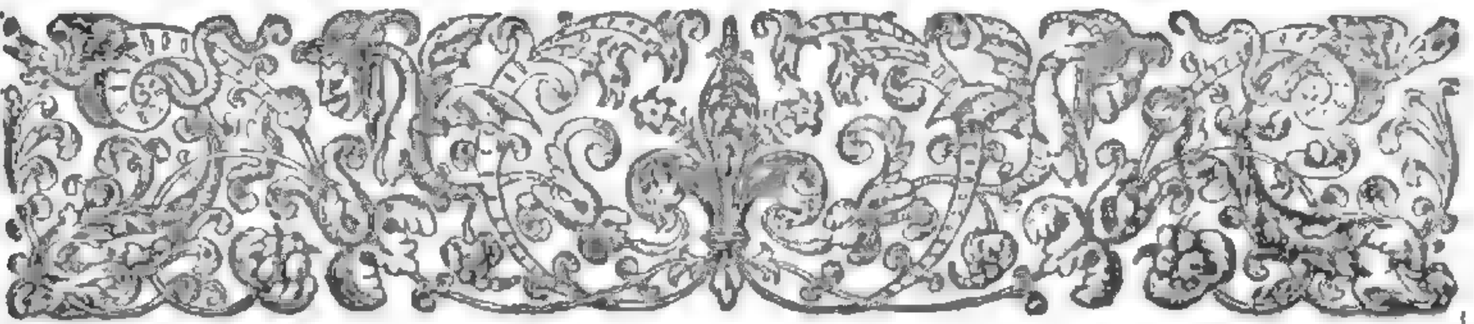
Sect. IV. *de ominum obſeruatione latè diſſeritur, & enumerantur eorum genera varia ex D. Auguſtino. De Saliſatoribus. De auris tinnitu. locus Catulli, & alterius incerti poëtæ. Spatulomanthia. Sternutatio. Ex nomine, exemplo Auguſti de Nicopoli. Ex verbis fortuitò prolatis. De iis quę domi contingūt. ὀικοσκοπικὰ De iis quæ foris. τὰ ἐνόδια. Exempla. D. Auguſtini locus. Ominis mentio habetur in ſacris literis. Locus 3. Reg. c. 20. v. 33. Vanitas ominum.* D. *Marci factum. locus Bleſenſis, & Iudith. 8. v. 33.* D

Signum à Deo *petere aliquando licitum varia huius exempla. Serui Abrahæ. Gedeonis Ionathæ. D. Auguſtini. Gregorii VII. Clodouæi Regis. Omina obſeruare illicitum. Caietani locus notatus. Omen offenſi pedis notatum in Graccho, Craſſo, Proteſilao, Tibullo. De omine ſternutationis, ex Theocrito Ariſtotele, Propertio.* E

Sect. V. *De ſtrenis an ſit vana obſeruantia, quando liceat eas mittere. De Kalendis Ianuariis & earum celebratione. Explicantur c. 1. Concil. Antiſiodor. c. non obſeruetis c. non licet. c. ſi quis Kal. 26. q. 7. c. 0. Concil. Toleta. 4. Burchardi locus. Hibernici lupi hariebriſt.* F

Sect. VI. *De ſuperſtitione temporariorum, ad ſcindenda ligna, herbas colligendas &c. Qui obſeruant certos dies feſtos, vt prænūcios ſerenitatis vel pluuiæ, vel vt naturalis efficacitatis maioris, quo ad herbas, phlebotomiam & ſimilia vel vt infauſtos & ominoſos.* Dies *Ægyptiaci, qui ſint in c. non obſeruetis &c. quis exiſtimaret 26. q. 7.* D. *Auguſtini loca. Locus ad Gal. 4. v. 10. Poſterum, quid Ambroſio, & Auguſtino. Qui aquam benedictam vno dominic.*

qui in alio plus virium putant habere. Qui ouis die Parasceues vim inesse incendij putant exstinguendi.
Sect. VII. *Obseruantiæ vanæ in sanandis morbis & variis noxis repellendis.* G
Quando consideratur vt oblatio sit ex eleemosynis, vel crux empta eleemosynis. Qui pilos vel capillos agri miscent ceræ oblationis. Qui mergunt imagines aquis. Qui certas adhibent ligaturas. Qui per annulum desponsationis meiunt. Qui porcorum lintri collum applicant. Qui cingulum ægrotantis metiuntur. Qui stramen bipenne diuidunt. Qui animalia lustrant per ignē. Qui libum S. Lupi pinsunt &c. pecuariorum ligaturæ locus Burch. H
Qui vtuntur absurdis orationum formis. de curatione vulnerum inter milites Hispanos frequente, ponitur formula & discutitur. I
Sect. VIII. *Discutitur & refellitur superstitiosus tractatus Felicis Malleoli Tigurini. Sanare morbos quando pium, quādo non. Quando liceat benedicere animalibus, quando non. Quando liceat exorcisare & excommunicare animalia bruta. Exempla Sanctorū. S. VVilhelmus anguillis maledixit, B. Pruminius vermib. venenatis. Episcopus Lausanensis sanguisugis Heluetij vermibus Iuger. Curienses insectis, Lauffkaffer. Quibus formis exorcismorum hac in re vti liceat. Exemplū Apostolorum & S. Hilarionis. S. Blasius quomodo benedixerit animalibus de S. Antonij porcis, & cur illi appingantur. Locus Coloss. 3. v. 17. Quomodo in nomine IESV omnia faciēda l. eorum. C. de malefic. Azo & alij illam sequentes, reprehēsi. Formulæ in quibus dicitur,* Si B. Maria peperit *&c.* hoc fiat *& similes ostenduntur esse illicitæ, etiam si capias si vt signum vel vt causam. Nunquam vti licet operā dæmonūne ad bonū quidē. De facto Theodori Sedunēsis Episcopi vtentis ministerio dæmonis in campana transferenda. Quomodo intelligendum Dei præceptum, de parcendo inimicis.* K
Nulli contractus vsurarij vnquam liciti fuere, & contrarium, est error.
Rythmus seu versus an superstitiosus.
Ritus absoni & nō necessarij, nec ab Ecclesia approbati, indicium sunt superstitionis.
Christi Domini ritus in sanando cæco. L
De B. Marco quædam fabella.
De ritu Helizæi prophetæ in puero suscitando. De ritibus baptismi.
Reuelatio de illis formulis vulgaribus nulla exstat. De Ananisapta *remedio docetur esse vox Magica & idololatrica ex Hebræis compositione* אנא & אדם, & רובע, אבני, & שקף. M
Magicæ voces pleraque ex Hebræo sumptæ.
Serpentes quomodo ab Apostolis sublati.
Serpentum incantatores ab Ecclesia non tolerantur. Potentiori vtens forma eumdem consequitur effectū: quando deest pactum. Cur per malos Sacerdotes seruata forma consecrationis fiat transsubstantiatio, per bonos, non seruata illa, non fiat hæc?
Curationem a dæmone petere non licet.
Non ideo licita est formula, quia verba eius singula sunt ex sacra scriptura. N
Quomodo fidei promissa sanatio & miraculorum patratio? In quibus dubiis sequēda benignior interpretatio. quid hic dubium, quid certum. Distinctio vtilis inter dubium de re & dubium de persona.
Potest res esse illicita, & non peccare eam faciens, & è contra quoq;. Quando agitur de salute vel periculo animarum tunc iudicādum non quod lenius est, sed quod animæ tutius securius ex iure vtroq; Thelogis & philosophis probatur fusè ne ad sanitatem quidē licere vti superstitiosis. O
Sect. IX. *Exempla variarum formularum vanæ obseruantiæ. Spadix, Spadix, si laboras &c. Ante par ante &c. Alligare equum stoloni sterili. Brachium circumdare funiculo lineo. Consummatum est.*
Inicere phialæ vitreæ nouem ordei grana. Filum per chrisma trahere ferream imaginem sub altari abscondere. Tempore missæ dētes tagere &c. Manus lauare cū ægroto, vel eū cū certis verbis manu prehendere. Tribus missalib. panibus quædā inscribere. Feria sexta ægrotum ducere versus orientē, &c. Gustate & videte quod bonus, &c. Ad sanguinem sistendum, certo numero guttas stillare in cyathum frigidæ &c. itē dicere certas orationes. vel versiculos è psal. vel Chunrat, cara, sarite. &c. Trib. diebus ante solis ortū dicere super equo quædam verba. Ad inueniendum furem, facere crucem in crystallo cum oleo, & nomen Helenæ subscribere &c.
Item, lapillos ex fluente pro numero suspectorum collectos & domū relatos ignire &c. Item ad excutiendū furis oculū dicere terribilem quandam orationem & percutere clauū aneū malleo cypressino, &c. Itē ramū auellanum die Sabbati ante solis ortum abscindere &c.
Vti falsa & ficta oratione, quam tribuunt S. Adalberto: videtur verò potius esse Adalberti hæretici olim damnati.
Legere psa. 108. iuxta certam versiculorū distributionē aliter quam exstat. Ad curāda maleficia, accipere tres olei violacei mēsuras, & cōsistere contra solē, ante ortū, exprimere nomē læsi & matris eius, & angelorū gloria &c. Itē ferre inscripta nomina triū regū cū certis versiculis. vel verba incognita & absurda, vt veterū, Danata, Daries *&c.* Recētiorum verò *Abrac, amō, &c. vel illa inscripta pani,* Irioni, Khiriorhi *. vel istud,* Hax, pax, max, *&c. contra morsus canis rabidi.*
Vel cōtra dolorem dentium, Strigiles falcésque *&c. vel,* Galdes *&c.* Galdes *&c.*
Item Gibel, Got *&c. Vel in piscium capturā illud* Constantini, Iao Sabaoth.
Quod est abuti Dei nominib. Libri Bāmachii, & Cartachiri virgas parellulas vi certorū verborū cōmittere mediis partibus &c. Thoraci lignum rotundum cū certo murmure appendere. Brabanticæ duæ superstitiones in manum ægri ponere salem, vel nudum soli sistere: Sacrorum statuas mergēdi superstitio. Leuini Crucii liber notatus.
Principis cuiusdam mors formidanda, qui superstitionum amator.

MARTINI DELRIO DISQVISITIONVM MAGICARVM

LIBER TERTIVS

QVI EST

DE MALEFICIO, ET DE VANA OBSERVATIONE.

ADiungo posteriùs istud, quoniam pauca & minùs difficilia de illo nobis occurrunt dicenda.

PARS PRIOR DE MALEFICIO.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex maleficium?

NON disputo, *an sit?* id suppono. qui negant; eos Sacræ litteræ, Iuris vtriusq; sanctiones, Historici, poëtæ, communis consensus, & sæculorum omniũ memoria damnat. Nullum Magiæ genus ampliùs cacodæmonem oblectat. *quia* (vt ait Synesius) *calamitates mortalium conuiuia sunt malorum dæmonum.* Sumimus autem *maleficij* nomen non pro damno, seu peccato quouis: sed pro signo effectiúue magico atque superstitioso; quo, qui vtitur, *maleficus* [a], qui verò læditur, *maleficiatus* appellatur [b] Describi sic potest, *Maleficium est magiæ species. qua quis ope dæmonis alteri damnum parat.* Dixi *speciem magiæ*, vt ad huiusmodi damna vocis latitudinem coërceam. Addidi, *ope dæmonis*; si enim pactum & fœdus cum dæmone desit, nihil res ad hanc tractationem pertineat; non magis, quàm homicidium ferro patratum, vel raptus virginis, vel furtum, aut latrocinium. *Diuidi maleficium* potest adspectu *finis*, vel adspectu *efficientis. Efficientem* causam hîc non voco Deum permittentem, neque dæmonem perficientem, neque prauam malefici consentientis & cooperantis liberam voluntatem. hæc enim tria semper in omni maleficio concurrunt. nec enim capillus de capite cadere potest, sine Dei permissu: nec dæmon plus damni potest inferre, quàm Deus permittit, nec vult, id quod permittitur, patrare, nisi maleficus in maleficium consentiat. Quod manifestum est facere sacrilegâ imitatione Dei Opt. Max. qui sacramentorum ministerio salutem vt conferat, ministri voluntatem requirit. Requiri hanc malefici intentionem docet, quòd contactum vel pulueres strigum videamus tantùm nocere illis, quibus nocere voluerunt, quod multis exemplis Nicol. Remigius confirmauit [c]; & verò certum est de maleficiis, quæ composita non sunt ex naturalibus venenis. Sed voco efficientes causas, instrumenta materiamque nocendi, quæ ad nocumentum immediatè concurrunt. Huiusmodi efficientia sunt varia.

Primo nocent pulueribus quibusdam minutis, in cibum potumúe infusis, vel nudo corpori affricatis, vel in vestes diffusis: horum, qui necant atri; qui morbum tantùm adferunt, cinericei, vel interdum russi coloris sunt. contrà, quo puluere malum tollunt, & medicinam faciunt, is plurimùm albus est. Vis tamen ista, non ex pulueris colore, vel aliis qualitatibus manat; sed tota pendet à pacto cum dæmone inito. colores tantùm deseruiunt declarandæ conuentorũ fidei, & ne sagæ decipiantur, *quid* (vt dici solet) *pro quo* præbẽdo. Hoc inde colligitur, quia nonnunquam qui color albus vni medicinam facit, is in alterius strigis potestate lethalis est, & cinericeus penes vnam morbos, penes aliam lethum adducit; quinetiam vni & eidem sagæ aliquando necem infert, aliquando sanat à morbo [d], prout dæmoni signum lubet commutare. Putarim huiusmodi pulueribus cibos infectos à Simone Mago, apud Anast. *q. in SS. 23.*

a Rubr. Cod. de malefic. & mathema. b extra de frigid. & malefi cia.

c l. 1. dæmonolat. c. 3. & li. 2 c. 8. & 9.

d horum exẽpla pete à Nico. Remig. l. 1 c. 2 & l. 2. c. 7. & 8.

2. Maleficium patrant herbis, festucis, aliisque id genus friuolis in humum pro ectis, quæ supergredientibus (quibus tamen malefica voluerit) ægritudinis vel necis certissima causa sunt [a].

a vide Remigiú d. 8.

3. Vtuntur vnguentis albis, vel subrúffis, instar bituminis, in quibus interlucent permixtæ metalli micæ, & simul luteę candicantésque guttę: si vnguentum hoc igni iniicias, fulgorem, strepitum, nidoremque edit, cui similem res alia nulla. hoc nonnullæ semper habent manus illitas, ne qua nocendi elabatur occasio. lethale, si demulcendo vel summas vestes attigerint [b].

b vide Remigium.l. .c.3.

4. Solo halitu afflatúue inficiunt, sic solent esse causa puerperis abortiendi summo cum vitę periculo, vt exemplis comprobant Nicol. Remig. Sprengerus, & Loyherius [c]. & hoc dæmones posse Psellus olim docuerat *libr. de dæmon.*

c Remig. l.2.c.7. Sprenger. in malleo. Loyherius l.2. de spe. c.5.

5. Grauissima damna inferunt solis verbis vnde *Lucanus*.

Mens hausti nullâ sanie polluta veneni
Excantata perit. Virgilius;
Miscuerunt j, herbas & non innoxia verba.

Nempe quæ docuit dæmon. vnde *Ouidius* vocat *Hecatëia:*

Protinus horrendis infamia pabula succis
Conterit, & tristis Hecatëia carmina miscet.

Seneca, multis venenis enumeratis, de Medeâ;

Addit venenis verba non istis minus
Metuenda [d]. Quodque mirum, interdum nocent solis minis, vel increpatione, immò & laude creditum id non gentilibus modò, qui Baccare frontem cingebant, vt huic malo obuiarent, sed & ætati nostrę probatum experientiâ [e]; quod & ego fateor, sed addo, hæc omnia non virtute verborū, sed opera diaboli ad signum concurrentis perfici.

d Luc.l.6. Virgil. 3. Geor. Naso.9. Metamor. Senec. Medea.
e docet Remig. li. 1.c.3.

6. Nec rebus sacris parcunt, vt quę aspergillū pulueribus contigerat, & sic aspergens aliá aquâ benedictâ, miseram confecit, apud Remigiū *lib.1.c.2.*

Denique quædam grassantur apertiùs; quę per dæmoné strangulari vel præcipitari alium curant, vel puerulos noctu iniecta culcita præfocant [f], vel acu post autem infixa necant, vt apud Sprengerum illa obstetrix Heluetia; vel è cunis rapiunt, & lancinant, aut in vsum vnguentorum, vt alias docui, vel in cibum sibi gratissimum, vnde Glossariū vetus *Striga* λαιστρύγονας: ducta voce à Læstrygonibus Homeri Odyssææ anthropophagis: sic etiam legimus Euchetas & Gnosticos qui magia vtebantur, infames fuisse infanticidiorū; à quibus, in Catholicos hanc Nationes calumniam deriuarunt. Interdum puerulis virulenti quidpiam instillant, vnde moriantur vel statim, vel tabe paulatim. interdum & sanguinem exsugunt. hinc orta vetus opinio de Fresatá vel Strige auiculâ, de quâ Q. Serenus;

f vide Remigium d. c.7.

Præterea si fortè premit Strix atra puellas
Virosa immulgens exertis vbera labris.

Et alia opinio ab Ouidio cõprobata his versibus;

Nocte volant, puerosq; petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis:
Carpere dicuntur lactentia corpora rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.

Meminit & Festus Pompeius. Talis illa Gelo, si præstigiosa nō fuit, quæ incassum Mauritio in crepundiis mortē molita, vt narrauit græcus scriptor, *Nicephorus libr. 18. Hist. c. 9.* In Panamá Peruuiæ multas striges inuentas, quæ sanguinem infantulorum exsugebant, refert Pet. Chieza *descript. India. p. 1. cap. 196.* Hoc genus Hebræis & veteribus Latinis; illis sub nomine *Lilith*, his sub nomine *Lamiæ*, quoque, non ignotum, præter ea quæ dixi, probât alia allata à Sebast. Michaële *in Pneumalog.* quòd obseruarint has vt plurimùm esse *Nasim* (h. fœminas) vt ait Helias *in Tisbi.* quod *Lilith*, deducitur à voce *Lail*, quæ noctem significat, eo quòd nocte cum illo dæmone grassari solitæ: item quia tales mulieres ab Hebræis vocantur *matres dæmonum*, eo quòd dęmones, colunt, fouent, & obsequẽtes habent. Interrogati quōdam seniores Synagogæ vnde fieret, quod plerique pueri nondum octiduani (*nota ante circumcisionem*) reperirentur necati, responderunt eos interimi à *Lilith*, hoc est Lamiis: hodie potissimùm nondum baptizatis infantulis insidiantur. Testatur idem Helias, quòd mulieres Hebrææ, vt sunt valdè superstitiosæ & deditæ sortilegiis, contra hanc pestem vtuntur superstitione quadam; quam se ab ipsa Lilith (*hoc est primaria quadam strige*) didicisse gloriantur, vt certos characteres & nomina in angulis cubiculorum describant. Neque has Græci ignorarunt, Nam Duris *lib.2. rerum Libycar.* testatur Lamiarum nomen deductum, à quadam fœmina, cui nomen Lamia, quæ zelotypia furens, quòd maritus in mala deditus adultera foret, prolem etiam adulterinam sustulisset, & magna prosequeretur cura, hunc infantulum ipsa necauit, & quotquot alios deinceps adipisci potuit. Videntur solitę Lamiæ veteres infantulis mammas ostentare, quasi eos lactaturæ, & sic fletum compescere. nam hoc est, quo S. S allusit dicens *Nudauerunt Lamiæ mammas suas.* & quod Serenus dixit, *virosa vbera lactantibus inserere*, & quod Ouidius aggredi infantulos *nutricis egentes.* Sic ergo solitæ simulare alimoniam, & interea verè miseros infantulos exsugere. Hodie non tam simulant se nutrices quàm ferarum specie inuadunt incustoditos, & dormientium cum sanguine vitam exsugunt, vel tabifico veneno interimunt.

Thren.4. Isai.34.

Altera restat diuisio, à fine petita. Secundum quam omne maleficium, vel est *somnificum*, vel *amatorium*, vel hostile.

QVÆSTIO II.

De maleficio somnifico.

SIc voco quando aliquem potione, malo carmine, & certis ritibus soporant, vt interea ei venenum infundant, vel infantulos rapiant, aut necent, vel furto quid subtrahant, vel stupro adulteriôve contaminent, faciunt hoc interdum magi, & fieri potest naturalibus venenis soporiferis, recentia exempla congerunt Pet. Binsfeld. & Nicolaus Remigius, & patet exemplo quod narratur in vita Diui Bernardi [g], nam ibi tot annis adiacentem maritum incubus vxoris fefellit, quod eo dormiente factum oportuit. Pleraque magiæ secreta sparsim Virgil. attigit, in his & istud *Æneid.6.* de Cerbero & Cumea:

g Binsfel. de confes. malef. p. 1. conclus. 5. Remigius li.2. c.4. vita D. Bern. li.2.c.6.

Cui vates horrere videns iam colla colubris,
Melle soporatam, & medicatis frugibus offam
Obijcit. ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit obiectam, atque immania terga resoluit.
Fusus humi, totóque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto.

Sic & Ouid. 7 *Metamorph.* de Medæa:

Peruigilem superest herbis sopire draconem,
Qui crista linguisq; tribus præsignis, & vncis
Dentibus horrendus, custos erat arboris aureæ:

Hunc

Hunc postquam sparsit Lethæi gramine succi,
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos;
Somnus in ignotos oculos vbi venit, & auro
Heros Æsonius potitur,

Sed Maro tantum meminit physici effectûs, Ouidius etiam magici per carmina, quare sic intelligenda eiusdem Medæa *in epist.*

Flammea subduxi medicato lumina somno:
Et tibi, quæ raperes vellera, tuta dedi.

& apud Senecam;

Tu quoque relictis peruigil colchis ades
Sopite primum cantibus serpens meis.

Apollonius etiam *l. 4. Argonaut.* tradit incãtamentis Soporatum; idque magno molimine effectum, multis versib. Valerius Flaccus *l. 8. Argon.* ostendit.

Iámque manus Colchis crinémque intenderat astris
Carmina Barbarico fundens pede, téque ciebat;
Somne pater, somne omnipotens, te Colchis ab omni
Orbe voco, inque vnum iubeo nunc ire draconem.
Quæ freta sæpe tuo domui, quæ nubila cornu,*
Fulminaq; & toto quicquid micat æthere: sed nunc,
Nunc age maior ades, fratriq; simillime leto.*
Te quoque Phryxææ pecudis fidissime custos
Tempus ab hac oculos tandem deflectere curâ.
Quem metuis me stante dolum? seruabo parumper
Ipsa nemus: longum interea tu pone laborem.
Ille haud Æolio discedere fessus ab auro
Nec dare permissa, quamuis iubet, ora quieti
Sustinet, ac primi percussus nube soporis
Horruit, & dulces excussit ab arbore somnos.
Contra Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctáque Lethæi quassare silentia rami
Perstat, & aduerso luctantia lumina cantu
Obruit, atque omnem linguáque manúque fatigat
Vim Stygiam; ardentes donec sopor occupat iras.
Iamq; alta cecidere iubæ, nutatq; coactum
Iam caput, atque ingens extra sua vellera ceruix, &c.

* nota, cornu pro potentia & robore.
* hoc est altior seu profundior.

Apuleius ille Madaurensis Platonicus, Magicarum (teste D. Augustino) artium peritissimus, non abs re vel finxit, vel narrauit, de Thessalis; solitos Larissæos cadaueribus custodes addere grandi pecuniâ stipendiatos; *quibus perpetē noctem eximie vigilandum erat, exertis & inconniuis oculis semper in cadauer intentis, nec acies vsquã deuertenda, immò ne obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant; vt ipsos etiam oculos Solis & Iustitiæ facilè frustrentur. Nam & aues & vrsum, canes, & mures, imò verò etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt.*] Erat Larissæ mortuus primatis ciuitatis filius, mille nummis custoditurum se cadauer vnâ nocte paciscitur Telephron; ratus se hominem ferreum, & insomnem, certè perspicaciorē ipso Lynceo vel Argo, & oculeum totum. Quid plura? cubiculo inclusus, desolatus ad cadaueris solatium, perfrictis oculis & obarmatis ad vigilias, animum suum permulcebat cãtationibus. *Cum ecce crepusculum* (inquit ipse) *& nox prouecta & nox altior, & deinde concubia altiora, & iam nox intempesta, mihiq; oppidò formido cumulatior quidem: cùm repentè introrepens mustela cōtra me constitit, obtutumq; acerrimum in me destituit: vt tantillulùm animalis præ nimiâ sui fiduciâ mihi turbauerit animum. Denique sic ad illam; quin abis, inquam, impurata bestia, téque ad tui similes musculos recondis, antequàm nostri vim præsentariam experiaris? quin abis? Terga vortit, & cubiculo protinùs exterminatur. Nec mora, cùm me somnus in imum baratrum repentè demergit; vt ne Deus quidem ipse Delphicus facile discerneret, duobus nobis iacentibus, quis esset magis mortuus. Sic inanimis & indigens alio custode ibi non eram.*] Hæc ille de se & ignarus interea naribus & auribus demorsis, vicariam subiit lanienã. Id enim alius ille Telephron mortuus, à Zachlâ Necromante ab inferis reducto spiritu, sic narrat, *Nam cùm corporis mei custos hic sagacissimus, exertam mihi teneret vigiliam, cantatrices anus exuuiis meis imminentes, atque ob id reformatæ frustrà sæpius, cùm industriam eius fallere nequiuissent: postremò iniectâ somni nebulâ, eóque in profundam quietem sepulto, me nomine ciere non prius desierunt, quàm dum hebetes artus & membra frigida pigris conatibus ad artis Magicæ nituntur obsequia. Hic vtpote viuus quidem, sed tantùm sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus exsurgit, & in exanimis vmbræ modum vltroneus gradiens, quanquam foribus cubiculi diligenter occlusis, per quoddam foramen, prosectis naso prius ac mox auribus, vicariam pro me lanienam sustinuit.*] Subdit experimentum, & veræ debilitationis indicia certissima. Quibus in verbis vides cadauerū mutilatrices excetras, vides anum in mustelæ effigie soporantem, vides & *nebulam somni*, sed nō addit quo iniecta modo. Vt plurimùm solent sagæ ad hoc certis luminibus vti, quorum fumum ab Apuleio arbitror *nebulam somni* vocari. interdum accendūt pedes, aut manus mortuorum inunctas priùs oleo quodam à dæmone accepto, vel ad singulos digitos candelulis affixis; interdū facibus excantatis, de certi generis lychno, & nota illis pinguedine, & vtuntur vel accensis sibi prælucentes, vel eas domi certo loco defigentes ac cēsas, &, sopor durat quãdiu lumē illud ferale. Nonnunquam partes aliquas cadaueris certis locis suspendunt: nonnunquam alia adhibent æquè omnia scelesta; quæ tamen ex pacto tantùm efficacitatem sortiuntur. Maleficij huius per solam appensionem membrorum exemplum narrat Cæsarius Cisterciensis *lib. 6. miraculor. c. 10.* hunc in modum: *Homo quidam simplex Engilbertus nomine, de prouinciâ Tulpeti natus, ante paucos annos defunctus est. Iste cùm esset cæcus natus, propter varia dona, quibus hominem eius interiorem illuminauerat gratia diuina, in diuersis prouincijs noscebatur, & à multis magnísque personis sexus vtriusque venerabatur. In cappâ simplici & tunicâ laneâ nudísq; pedibus tam æstate, quam hyeme incedebat, & puero se regente sic limina sanctorum satis remota sæpiùs visitauit, carnibus nunquam vescebatur, non lectisternijs sed modico tantum straminis vel fœni noctibus vtebatur. Ego multa bona de eo vidi, & ipse multos tam verbo quàm exemplo ædificauit. Hic tempore adolescentiæ, cùm nocte quadam in domo materteræ suæ matronæ diuitis, inter alios eius seruos se cubitum locasset, in ipso conticinio duo fures parietem suffodientes ingressi sunt, qui igne discooperto, lumine incenso, cistis apertis, intrepide colloquebantur. Quos vt prædictus Engilbertus audiuit, & fures eos esse non dubitauit, cùm seruos ex vtroque latere dormientes excitare non posset, subsellio cultello suo perforato collo iniecit, & clauâ manum armauit: & quia illos quasi cæcus videre non potuit, duce auditu ad illos tendens, & clauam vtraq; manu vibrans, ex omni parte quicquid tangere potuit quasi furiosus feriens, de domo illos eiecit. Quos vsque ad foramen secutus dum aditum schala obstrueret, & illi stantes extra domum, neminem præter ipsum solum vigilare sensissent: de tali expulsione confusi, habito consilio denuò nisi sunt intrare. Quod vt ille ex motu schalæ sensit, vnam partem*

A *schala arca magna, in qua continebantur grana & erat foramini continua, supposuit, alterámque vtraque manu seruauit. Illos intrantes vsque ad vmbilicum, Engilbertus dorsa eorum, quia proni iacebant, per schalam fortiter pressit, & in tantum depressit, vt non solum eis progressum, imò etiam regressum prorsus adimeret. Qui quasi sub torculari positi, dum mane capi timerent, veniam postulauerunt, datis verò terribilibus iuramentis, quod nunquàm personam eius læderent, vel domum illam intrarent, dimissi sunt. Mane cùm prodeunte Engilberto, à vicinis nulla arte dormientes possent excitari, & quærerentur circa domum maleficia, quorum virtute hæc mouerant fieri, supra foramen de tecto pendentem quasi spinam humani cadaueris repererūt, qua amota mox omnes excitati sunt. Post multis annis*
B *elapsis iydem fures fama & virtutibus iam dicti Engilberti excitati, eiúsque vt opinor precibus compuncti, eum adierunt, & quia ipsi essent confessi, deinceps duxerunt vitam religiosam. Hoc factum mirabile, & alia quædam, de quibus in sequentibus dicetur, ab alys mihi relata, & vtrum nam vera essent à me interrogatus, ita gesta fuisse simpliciter testatus est.*] hæc Cæsarius. frequenter sanè fures magica vtuntur, vt lateant. In Flandria occidentali, haut procul Balliolo, superioribus annis fut vnus prehensus fuit, & apud eum repertus, truncus pes patibulati, quo ad huiusmodi soporiferum lumen abutebatur articulis incensis. In Leodiensis ditionis oppido Hu-
C yo (vt quidam) vel Dinanto (vt alij) noctu ad diuersorium venere duo, qui se à via admodum fessos simulabant. cœna sumpta negant se cubitum aliò ituros, sed importunè admodùm peruicaci instantia tandem abs caupone imperrant, vt liceat ad ignem in culina somnum capere. Interea ancilla domus, cui non satis peregrini isti placebant, clanculum per foramen quoddam peruigil conspicit, quid acturi. Nocte intempesta, videt è marsupio manum abscissam mortui depromere, & digitos inungere, tum admotos igni incēdere. omnes lumen recepere, vno excepto. id verò magi mirari insolitum. sæpiùs ergò tentant & flammæ admouent: frustrà semper. Tum eorum
D vnus, quid tum (ait) si vnus dumtaxat in domo vigil? & affixa ad caminum manu, quatuor digitis velut candelis obscura flamma conluctantibus, domo egressi, noto sibilo socios aduocant ad prædam. Puella subsequitur, egredientes, & domo, ianua reuoluta, excludit. inde irrūpit in herilem thalamum. inuenit omnes altum adeò stertere, vt nulla vi (nam in medium cubiculi de lecto detraxerat & protraxerat) potuerint euigilari. Interea fures per fenestram quandam se dirigebant in domum, occurrit ista, & schalis deturbat. In-
E stant tamen, & alia moliuntur ingressum. hæc luminis memor, & suspectione hanc esse soporis domesticorum causam, omnes digitos exsufflat, vt lux emortua, dormientes experrecti, ad clamorem accurrunt, & domo protelant manifestarios. Post aliquot dies capti, facinus confessi fuere. Quid mirum ergo, si sagæ noctu irrepant ad cunas infantulorum, & aliorum, quos eunt perditum? Pet. Binsfeldius *comm. in tit. (de malefic. & mathem. ad lib. 4. in fin.* sic scribit, *Retulit idem Ioannes Cuno de Rouer, cùm Anna mater eius & aliæ duæ sagæ conuenissent, vt de nocte virum quendam zelosum persecutorem maleficorum maleficio conficerent. Magisterulus præcedens fenestras & ianuas aperuit. Ipse autem Ioannes Cuno pro comite à matre & alys adductus fuit, vt candelam ardentem, quæ non naturalis, sed arte diabolica confecta erat (ipso Ioanne Cunone propriis scriptis sic distinguente) teneret. Venientibus autem eis in cameram maleficiandi in ciuitatem Treuirensem, cùm maleficiandus pro more bonorum Christianorum se signo crucis & piys exercitiis, antequàm se quieti traderet, muniuisset, nihil efficere potuerunt, sed re infecta reclausis ianuis reuolare debuerunt. Vir autem bonus cui nocere voluerunt, adhuc viuit DEI gratia, & tamdiu viuet quamdiu DEO placuerit. Mater dicti Cunonis, cum & ipsa examinaretur super articulis propositis, eodem modo confessa est, sicut filius in hoc puncto.*] Qui superioris ordinis sunt Necromantici maleficiarij, nihil habent necesse hanc candelam sibi prælucere, sufficit in remoto aliquo loco accensam defixerint. Manifestum hoc in sequenti narratione, accepta à viris fide dignis, digna quæ sciatur, nam diuinæ quoque vltionis addit exemplum. Abstinebo loci, & ordinis, & personarum nominibus, ne quis saga nare in Hispania, vbi res verè gesta, in cubile veritatis & personarum notitiam peruadat. Ibi quadam in vrbe magni nominis concionator, qui cum aliis prædicaret, ipse reprobus vel factus, vel permāsit. familiaris erat cuidam viro nobili, cui formosula vxor, sed casta matrona. hanc cœpit hircus ille efflictim deperire: nec diu ignem sinu fouit occultum, aperit animum, & mulieri flagitium nititur suadere. Illa certa tuendæ castitatis, sedulò conatur ad saniorem mentem reuocare à dementia. Sed erat oleum camino addere. vt Naphtam accensam vehementiùs aqua iniecta exasperat, vt gliscat incendium: sic admonitiones hunc vltrò inflammabant. Nec desiit vrgere, donec pertæsa molestiam, statuit vlcisci nebulonem. rem totam pandit marito, quem non minùs, quàm Atridas talis dolor vrebat. eius iussu vxor tēpus addicit: venit nox optata malè amanti. Maritus cum aliquot famulis egregiè armatus erat in propinquo conclaui, familiarem hunc haut familiariter excepturus. operiebatur aduentum matrona. Tandem en tibi sæculari habitu, accinctum gladio & pugione. deducentem illam, audacter subsequitur, & postquam consedisset, veterem cantilenam iterat. mulier refutat, & negat, vt solita. fecerant audaciorem tenebræ nocturnæ mœchum, & vim parat, vis vi repellitur: tandem verita mulier, exclamat, & condictum marito signum contenta voce tollit. Surdo (quod aiunt) fabulam, nec maritus, nec quisquam accurrit. Quid ageret? fugeret? tenebatur brachiis fortioribus, consentiret? mors probro & peccato potior honestati. vngues ergo & dentes, arma stringit muliebria, & faciem deformat: sed præ furore hæc ille vix sentiebat. Gladium deposuerat, dorso pugiunculus hærebat: vt aduertit matrona, inter luctandum manu eum eripit à tergo, & stricto mucrone perforat aduersarium, & vita priuat. collabitur cadauer. victrix, vix sui compos adcurrit in conclaue, vbi maritum abdiderat: inuenit illum & famulos omnes mortuis, quàm viuis similiores, clamat, vellicat, trahit, nihil non agit, vt expergefaciat. at illi consopiti manebant. suspicata (quod erat) maleficio id fieri, & videns sibi in seipsa spes omnes locatas, cadauer domo effert, & in plateam abiicit cum gladio, & cruento pugione. Interea dum ibi iacet, circitores nocturni in cadauer incidunt, ferunt in carcerem, facie lota, etsi non facilè, tamen agnoscitur concionator. Prætor seu (vt vocant *Corregidor*) prudentia

ponet: silentio imperato præsentibus, summo mane adit cœnobium: euocat Priorem, ait se de re maximi momēti cū ipso coram totâ familiâ agere optare: iubeat omnes ad vnum in Capituli locum conuenire. facit Prior. conuenere viui omnes, nam mortuus ille solus deërat. Prætor (ait) videri sibi aliquem deesse, re animaduersâ Prior, verè inquam) omnes adsunt, excepto tali; (& nominabat) qui fors nunc se ad proximam parat concionem. Ipse quoque, subdit ille, vocetur: mora haud longa futura. currunt nonnulli, vt vocent: cubiculo clauso, pultant ostium, nemo respondet. It ergo cum Priore ipse Prætor, & ianuam vi reserant. nemo erat in cellâ, duntaxat fax, ardens & obscurum lucens, defixa erat in camino. Mirari omnes, & stupere. Tum Prætor Priori & conuentui narrat, vbi & quale inuentum cadauer: Et dum illud auferunt è carcere, vt prophanæ sepulturæ (quam S.S. *asini sepulturam* vocat) meritò tradatur; ecce tibi nobilis ille cum vxore, & rem omnem narrant: conferuntur momenta temporis; reperiuntur euigilasse, quo fax exstincta. Sic & perfidia hypocritæ detestatione omnium & mulieris castitas atque fortitudo laudibus totius viciniæ celebrata: non facilè ex illic habitantium memoriâ delebitur.

Ex Remigio, nunc addam quædam, quibus hæc explicentur confirmenturque; Scribit ad soporiferum fascinū striges vsurpare cadauer abortione egestum, resecto inde vnâ cum humero, costisque continentibus dextro brachio, in vsum luminis; & ardere eius membri extremos digitos flammâ sulphureâ ac violaceâ, tantisper dum perficiant quod cœpêre; & hac flammâ exstinctâ tam integros & illibatos manere digitos, quàm si lumini fomitem nullum præbuissent. idq; confessos maleficos Guermingæ 14. Kal. Ianua. 1589. Sic Remig. *lib. 2. c. 3.* & idem cōfirmat *c. 4.* cum docet, solere priùs ex cadaueris illius abortiui vnguine, de mēbris elixis parato, quā personā cōsopire volū, probè inūgere. Vergauillæ X Kalen. Febr. Margareta Luodman, in iudicio agnouit inter scelera hoc quoque: *Se nocte quadam N. ædes fuisse ingressam, eo animo vt somno sopiti faucibus venenum infunderet. idque inceptum quin perficeretur parùm abfuisse, ita in procliui videbantur esse omnia. Sed (malum) contra quam putabant excitatum illum fuisse à somno; adeò vt, re infecta, cum facinoris sociis ipsa se in fugam dare cogeretur: consectante interim illo, manu armata, ac tandem cum assequi non posset, minas ferociùs intentante. Ea igitur de re ad ampliorem cognitionem interrogatus ipse, N. testis omnem, vti illam saga prænarrauerat, certis disertisq; verbis recensuit: videlicet appetitum se, sicuti dictum est, veneno: hocque vnum illis, ne praberent fuisse impedimento, quod fortè experrectus (non tum enim illarum vnguine delibutus fuerat) se crucis symbolo atque oratione Dominica contra tantum discrimen atque periculum muniuisset: verùmque illud omnino esse, quod illas cum telo multum via esset prosecutus, nec tamen assecutus.* Et postea: *Ferè omnes criminis rei deprehensi, in Germania quæ est ditionis Lotharingicæ, asseuerant concorditer, eam sibi à dæmonibus (modo iis per aliquot annos fuerint operati) penetrandarum ædium facultatem esse tributam: vt scilicet per quasuis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, & alia huiusmodi pusilla animantia, prout vsus postulat, contracti atque imminuti: in pristinam: ipsosque denuò priori formæ restitui, si veniat ac tum commodum inceptum peragere, quamadmodum* superiùs est declaratum, *scilicet illinendo eo primum per artus omnes, cui moliuntur interitum, ne euigilet: tum firmiter ac validè os ei diducendo, ne potionem agitatione excludat: tandem venenum faucibus ingerēdo admota lucerna quæ sulphurea flāma cuomat.*]

QVÆSTIO III.

De amatorio maleficio.

Φίλτρα, receptissimum nomē, rarius ἀγώγιμα, apud Epiphanium, & *Charitesia*, apud Irenæū Latinè, ita vocant quicquid dicitur, fit, datúrve eo fine vt in amorē quis, Venerísque furias pertrahatur. plurima huiusmodi philtra veteres nobis commemorarunt, vt in veterib. Glossis *tegularia*, quod super tegulis adolerent philtra Ioui stygiali, hoc est Plutoni, qui Numen illicium ad amorem putabatur, & hæc sacra stygialia, & Cocytia dicta, Virgilius in 4. Aeneid. de Didone;

Sacra Ioui stygio, quæ ritè incepta paraui. Cocytiorum mentio apud Horatium in Epod. vbi Porphyrio dicet Cupidinis sacrum, non quod eo veneris filius inuocaretur, subdit enim dicta quod inferis Dijs à veneficis fierent, sed quia sacrum amatorium. Multa simul complexus apud Apuleium. Apol. 1. Leuius poëta,

Philtra omnia vndique eruunt,
Antipathes illud quæritur,
Trochisci, iynges, tæniæ,
Radiculæ, herba surculi,
Ipsiplices, bitortiplæ,
Hinnientium dulcedines.

vbi *Ipsiplices*, vt est in Glossarijs, αὐλέτλυλα φύλλα. in Festo dicuntur *Ipsulices* bracteæ in virilem & muliebrem speciem effictę, quæ & *Subsilles* eidem dictę. Agnouerunt has & alij poëtæ, nam de his simulacris amatorum est illud in 4. Virgilij, *Effigiémque (Æneæ) toro locat.* Theocr. & Virgil. *in Pharmaceut. Iyngem* quam Langius ait à Germanis vocari, Vvindals. Vvasseroths, Kuerdrommel. Latini *Frutillam* vocant: *Hippomanes*, laudant idem Theoc. Virg. Propertius; *Remoram*, & *Sippen*, Aristoteles a, *ranæ* quoddam ossiculum, Plinius. b Astriten lapidem ex Æsopo, Hesichius Illustrius; sagittas ex hostili corpore Archelaus; Thallum seu termitem oliuę valerius in Cyri, alia multa Lucianus *in Dial. Bacchid. & Melitta:* & ex recentioribus Marsil. Ficin *l. 13. Theol. Platonicæ*, Pomponatius *de Incant. ca. 8.* & Cælius Calcagninus *integro opere, de Amatoria Magia.* Veteribus his videtur communis error, etiam nolentes huiusmodi philtris in amorem pellici posse; quē errorem mox discutiemus. Priùs videamus maleficia hoc in genere nostri æui; quæ nobis, omnium optimè & exactissimè, Gril. scriptor prodidit c. *Amatoria (inquit) sortilegia, vel fiunt intra corpus, vel extra corpus (s. maleficiati.) In corpore communiter fieri solēt per cibum, vel potum* d. *Et in his frequenter admiscent (quod vix solent in hostili vel somnifero maleficio* e*) Sacrameta Catholicæ Ecclesiæ, vt hostiam consecratam* f*, vel nondum consecratam, sed circumscriptam notis & litteris sanguineis: super qua dici curant, quandoque vnā, duas, tres, quinque vel plures missas, quibus celebratis, tradunt hostiā ipsam, non integram prout est, sed in puluerē redactā valdè subtiliter, persona maleficianda, quam assumere faciunt in cibo, sicut in menestra, vel in potu: eodem modo faciūt cum calamintha immixta aliis speciebus, & tradita, vt supra in cibo vel potu, ex quo dicunt illam esse natura attractiua & quod poterit cor & voluntatē absorbentis trahere ad amorē personæ tradētis. Sed omnes sunt nugæ &*

a lib. 2. de hist. animal. c. 14. & l. 9. c. 17.
b lib. 8. ca. 42. & libr. 32. c. 4. plures citat Tiraq. 13. lege connubiali.

c de sortileg q. 3. a. nu. 15. & q. 5. a. n. 2.
d l. si quis aliquid. §. qui abortionis. D. de pœn. l. 3. §. hęc ad lectio. D. ad leg. Cornel. de sicar.
e Grillan. d q. 3. nu. 18. in fin.
f Glos. in c. accusatus. §. sane. de hæret. in 6.

dæmo

dæmonis fallacia, &c.] & postea, *Bis aut ter inueni in facto Sortilegos, qui, huic Sortilegio siue maleficio incũbentes, hostiã immiscuerant. vnum videlicet clericũ religiosum, qui hostiam ipsam sacratissimam accipiebat, cuius partẽ ipse sceleratissimus, qui cupiebat amari, assumpserat, dicẽdo quædam verba satis turpia atque nefanda, quæ hic referre non expedit: reliquam verò partẽ hostiæ miserat ad ipsam mulierem, non in forma hostiæ, sed minutatim contritã & in puluerẽ redactã, sumendam in cibo aut potu. Iterum habui alium, qui hostiam nondum sacratam acceperat, & super illam circũcirca, cum sanguine annularis digiti, nonnulla verba satis turpia descripserat deinde ipsam hostiam super altari deposuerat, hoc est super nudo lapide consecrato, sub linteamine tamen altaris absconditã, & à quodam Sacerdote rotundæ conscientiæ super illa quandoque missas celebrari fecerat, certis orationibus ad eius propositum superadditis; deinde hostiã ipsam sumpserat, quæ tamen non erat expressè consecrata, cuius partem alteram pro se assumpserat, alteram verò partẽ personæ maleficiandæ tradiderat, redactam in puluerem, vt proximè dixi, asserentes, vterque ipsorum, qui hostiam ipsam assumpserant, indissolubili amoris vinculo ad inuicem se colligandos, nihilominus nullum effectum apparentem vidi, nec percepi. Nec sunt adhuc duo anni elapsi, quod alium similẽ casum audiui, Romæ accidisse, de quadam impudica muliere, in cuius cophinis repertæ fuere duæ hostiæ, super quibus ambabus erant descripta quædam verba sanguinea, &c. quas ipsa tenebat, vt asserunt, ad effectum tradendi cuidam alteri mulieri, ad instantiam viri qui eiusdem mulieris amorem concupiscebat. Aliis quoque nondum est annus elapsus, quod duæ impudicæ mulieres Romæ, quas vidi, & audiui, quæ acceperant oleũ baptismatis, quo inunxerant sibi labia, dicẽtes hæc verba (fides abrenuncio tibi, &c.) & cum labiis illis sic inunctis osculatæ fuerant viros quosdam, causa captandi amorem ab ipsis, vt ipsæ asserebant. Nihilominus demũ omne experimentum fallax fuit, & suorum excessuum condignas vidi luere pœnas. Aliud exemplum à triennio & citra in eadem Vrbe contigerat: quod quædam turpissima mulier acceperat, particula cutis illius, quo infans indutus egreditur de vtero matris quamprimum venit in lucem, illámque similiter super lapide nudo sacrato absconderat, & super illa plures missas, numero quinque celebrari fecerat, cutémque prædictam postea assumpserat, & baptizauerat sub nomine personæ maleficiandæ, cum aqua baptismatis & cærimoniis consuetis, deinde eandem in puluerem redegit, ad effectum tradendi personæ maleficiandæ tamen interim capta fuit, nec perficere potuit sortilegium, sed congruas sceleris sui luit pœnas.*] Hæc ille, qui addere potuit adeò nefarios etiã esse huiusmodi sortilegos, vt & fœminæ viris sua mẽstrua, & viri (quorũ vtrũque vix pudicæ aures tolerant) semen in cibum potúmque aliis permixta, & certis verbis condita, præbeãt, vt multorum constat confessionibus, stercora quoque & alia huiusmodi excremẽta, vt Sprengerus tradidit. Prosequitur deinde Grillandus dicta sua, inquiẽs, *Extra corpus autem siue extra intestina fiunt maleficia amatoria per aliquas mixturas cõpositas ex herbarum foliis vel radicibus, metallis, reptilibus terræ, plumis intestinis membrisve, auiũ, piscium, vel animalium, aliarumve similium rerum naturaliũ*] adde, maximè expetere [a], vel capillos vel vnguiũ præsegmina, vel fasciã, vel quid aliud vestimenti quod solitũ tangere corpus maleficiandi: aut, si nihil huiusmodi queant nancisci, vel epistolã, vel quid aliud de illius domo] *& tunc adhibent certas ligaturas, quibus hæc immiscentur siue insuunt in chlamyde vel tunica maleficiandi, vel abscondunt sub capite lecti, vel inter plumas, vel in materatia super qua ipse dormit, aut sub limine ostij, vel alterius loci super quo ipse maleficiandus vir transiturus, aut mulier transitura sit.*] Hæc ille partim d. q. 3. a. nu. 15. partim q. 5. n. 3. vbi etiã addit sacrilegia quædam istorum. *Ipsi* (inquit) *sortilegi admiscent sæpius in istis aquam benedictam, scilicet Fontis Baptismatis, aut communis amphoræ existentis in Ecclesia, aut oleũ sanctum Baptismatis, Chrismatis aut Extremæ vnctionis, ramos oliuarum benedictarũ, ramos palmarũ, candelas benedictas, sacros Agnosdei, thura benedicta, cereos paschales & his similia. Quandoque autem capiunt aliquid ex reliquiis Sanctorum Martyrum, si habere possunt, scilicet particulas ossium, capillorũ, vel vestiũ. Alij autem capiunt frustula quædam indumentorum sacerdotalium, aliorúmque panniculorum benedictorũ, quibus sacra mysteria venerantur celebrantúrque, sicut camisiæ purificatorij, corporalis, tunicellæ, manipuli, amictus, stolæ candidæ, lapidis sacrati, mappæ altaris, patinæ, sudarij, calicis, & similia, & ista omnia, vel istorũ partem admiscere solent in sortilegiis amatoriis, adhibitis eorũ nefandissimis precibus & Diabolicis verbis, ad turpes libidinis actus, tot Sacramentorũ, & aliorũ sacrorũ perpetrantes abusum.*] Mox subdit tertium quoddã genus sortilegij amatorij, his verbis: *Quidã ex his qui sunt expressæ professionis: deferunt quandoque imagines quasdam ad loca sacrificiorum, terræ, vel ceræ, aut gemmarum, seu alia quauis mixtura confictas, illásque baptisant priùs nomine personæ maleficiandæ, sub deuotione & inuocatione diaboli, cum eisdem cæremoniis, quibus vti solent nostri sacerdotes in vero baptismate. & adiiciunt quædam verba turpia & nefanda: quib. imaginibus quandóque aperiunt pectora, & ipsarum corda ingenti calore ignita reddunt: aut tantum detinẽt, quod liquefiant, putantes quod eodem modo cor hominis maleficiãdi similiter aduratur, seu mollificetur, & obediẽs reddatur ad votum sortilegi, vel amantis*] Io. Salisberiens. li. 1. c. 11. *Vulticoli sunt, qui, ad affectus hominum immutandos, in molliori materia, cera, vel fortè limo, eorum quos peruertere nituntur effigies exprimunt, cuius illusionis in Pharmaceutria Virgilius meminit:*

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit
Vno eodémque igni, sic nostro Daphnis amore.

Naso quoque in libro Heroidum.

Deuouet absentes, simulacráque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Qui locus etiam ad hostile maleficium referri posset, de quo postea. Duplex enim magica deuotio fuit, vna hostilis, qua mortem intendebant, altera (de qua nunc sermo) erotica ab vtraq; Papinio teste Circe dicta *simulatrix*, & μορφωθεῖσα à Lycophrone in Salisberiensi lubenter corrigerem. *Vulticoli* sunt & de hac *defixione* (sic deuotionem vocabant) haut dubiè est illud poëtæ veteris in Ciri,

Inde Ioui generat magno frigidula sacra,
Sacra nec Idæis senibus nec cognita sacris,
Pergit Amycleo spargens altaria thallo
Regis Iolchiacis animum defigere vobis.

Vt opinor Minoïs in amorem suæ alumnæ. Nã vt deuotio, sic *defixio* duplex, & hoc putò velle auctorẽ Glossarij his verbis: *Defixiones* κατεμαντεῖαι, καταδεσμοί. primum ad diras referendum, posteriùs ad vincula & nexus amatorios, & corrigo *defixiones*, quia à defigendo non defingendo. patet ex Plinio libr. 28. Histor. cap. 2. & Cicerone lib. 2. de legibus. Vt plurimum vtuntur hodie in amatoria defixione pergameno virginea: quam conficiunt ex cute pueri recens nati, & ante baptis-

[a] Grillan. q. 3. nu. 13.

mum

mum mortui, vel abortiui, inſcriptâ caracteribus & verbis magicis : cuius miram potentiam atque efficientiã nugantur magi recentiores [a], & exemplum ſuggerit Leloyher. [b] Vtebantur & olim funibus quibuſdam & ligaminibus, de quibus nos poſtea. Grill. præterea rationem inueſtigat, *cur ad amatoria dũtaxat, abutantur, rebus ſacratis?* & multis reſpondet, qui volet eum legat. Hodierno tempore, etiam ab hoſtile veneficium, buffones baptizant, & eis (quod horreſco cogitans) venerabilem Euchariſtiã exhibent degluciendam. Sic nimirum quotidie deterior fit mundus, & homines in grauiora hoc ſæculi fine ſcelera præcipitãtur. de amatorio philtro miraculum narrat, publicâ fide & multorũ ſæculorum continuâ atteſtatione confirmatiſſimum, Thom. Boſſius, Oratorij presbyter; cuius opera, quàm hæreticis odioſa, tàm Catholicis vtilis fuit; is ergo de Notis Eccleſiæ [c]; *Nouum miraculum* (inquit) *contigit Aufidi in Piceno. Siquidem anno 1273. quadã mulier, cum ſumpſiſſet ore Euchariſtiam, nõ degluti(j)t, ſed ſeruatam ſecum detulit, vt illa vteretur ad amorem mariti conciliandum ſibi per veneficia. Quamobrem, ſic malis artibus edocta, ſuper prunas in tegula repoſitã proiecit: quo facto (mirabile dictu) cœpit Euchariſtia apertiſſimè in carnem conuerſa ſanguinem latè emittere, ita vt prunas extinxerit, neque cohiberi potuit cruoris eruptio, donec caduerunt carbones, quamuis mulier nihil non egerit inyciendo cinerem, puluerem, ceramq́; apponẽdo. Tum nouo euentu attonita, linteo tegulam cum carne diuina & ſanguine inuoluens, ſtabuli propinqui ſtercore infodit. Latuit res annos ſeptem, quamuis aliquot mirabilia euenerint, quæ vndenàm naſcerentur, alios quidem latebat, mulierem non ita, facti ac ſceleris ſui conſciam. Iis exactis, illa tandem aperuit rem geſtam ſacerdoti, qui cùm ſe eo cõtuliſſet, reperit intactam carnem ſanguinemq́; recentem, linteũmque illæſum. Miraculum patefactum cunctiſque diuulgatum, ex omnibus locis innumeros ad ſui ſpectaculum commouit, & commouet adhuc poſt annos tercentum & ſexdecim. Viſitur enim caro, viſitur ſanguis vitreis ampullis incluſus, ad tanta rei memoriam ſempiternam, neque poſt tanta temporum ſpatia quicquam ex iis eſt correptum aut labefactum.*] En quo pacto Deus tam manifeſto miraculo nefarium mulierculæ ſortilegium inhibuerit. Sed nunc videamus, quæ vis huius ſortilegij amatorij.

SECTIO II.

DIco primo; *hiſce philtris voluntas nullius cogi poteſt, ad, quem non vult, amandum: ſed benè poteſt imaginatio perturbari, humores concitari, & totum corpus interiùs quaſi accendi, adeò vt quis, dæmone varijs tentationum illecebris interiùs certante, æſtro quodam libidinis vexetur, & ſic vehementer trahatur ad deſiderium carnalis copulæ cum aliquo ingenere, quod ſi tum temporis maleficus amator accedat, & artibus, quibus ſolent mulierculæ capi, eam inſtanter vrgeat, vel dæmon de illo vno tam aſſiduè memoriam & phantaſiam moueat, exhibendo ſpeciem circumſtantiarum propter quas amore dignus videatur, & ſubtrahendo eas quæ indignum redderent: facile fit, vt in naſſam præda cadat.*] Atque hæc eſt ratio & modus, quo per iſta diabolus ſolet decipere: vulgus autem nequit diſtinguere inter actiones voluntatis, & motus concupiſcentiæ, impetúſq; portionis inferioris. Vnde non oportet credere iis, qui quæve cauſantur coactionem voluntatis, verè enim nolendo volunt, & vellent abſtinere, ſed volunt peccatum cõmittere.

Hæc ſententia communis eſt Iuriſconſultorum [d] & Theologorum. [e] probatur primùm, *l. eorum C. de maleſ. & Mathemat.* vbi Conſtantin. Imper. ait, *aut pudicos animos ad libidinem deflexiſſe intelliguntur:* non (ait) *coegiſſe*, ſed ait, *deflexiſſe:* ideò, ſi lex Rhemia vigeret, Vvierus hic non effugeret frontis inuſtionem, nimis quàm manifeſtò Imperatoriam ſanctionem calumniatus.

Secũdò probatur ratione, quia multa ſunt pharmaca, quæ vim habent naturalem turbandi humores, irritandi ſemen, excalefaciendi totum corpus: &, ſi nullæ res tales inuenirentur, poſſet dæmõ rebus, quibus vellet, vti, tãquam ſignis conuentis, & deinde iuxta pactum ipſe per ſe & turbationẽ, & flatulentiam, & pruritum, & calorem in corpus inducere, ſimúlque perſonæ certæ importunam ſuggeſtionem imaginationi, quaſi valdè dignæ amari, obiicere; & ſic in huius amorem inflectere poſſet; ſed volentem tantùm. Nam in voluntatem, propter arbitrij humani libertatem, nulla dæmoni iuriſdictio, nulla coactio competit: quæ omnia ſuperiore libro probauimus, *q. 24*.

Tertiò probatur exemplis, vt Marci Antonij Triumuiri apud Plutarc. & alterius, de quo Cleodemus apud Lucianũ; vt Marci hæretici & Magi, apud D. Irenæũ; puellæ adductæ ad S. Hilarionem, apud D. Hier. Ioſaphat Regis & Thedę magi, apud Damaſcenũ, *in vita Balaã*. Iuſtinę & Cypriani magi, apud Nazianzenũ & Nicephorũ, (de quo conſule Pamel. *in vita D. Cypriani*) vt etiam hæretici cuiuſdam apud D. Epiphan. qui, quod, paulò antè exẽpli narrationem, dixerat à Mago coactas mulierculas; id intelligendum, de vehementi perſuaſione & forti inclinatione non de neceſſitatis abſolutæ coactione. Valentiniani quoque Imp. apud Procopium libr. 3. de bello Vand. Marceſinæ apud Gregoram lib. 3. ſtratidis cuiuſdã apud Calchondylam lib. 2. Itẽ probatur Hiſtoriã Baſilij Pſeudomonachi & iuuenculæ monialis, de quâ D. Greg. Magnus egit; item Sceleri Sethi de quo Nicetas [f]. legite illa accuratè, & inuenietis iniectam propenſionem, ſed defuiſſe neceſſitatem parendi.

Quartò probatur auctoritate SS. Patrum, vt omittã Epiph. Irenæ. & duos Gregor. iam citatos: probatur auctoritate Arnobij lib. 1. contra Gentes D. Hier. dum docet quoſdã dęmones amoribus & amatorijs cãticis deſeruire [g]; & alibi maleficia cõtendit vim habere, vt amemus quæ odiſſe deberemus; & deteſtemur, quę nos amare decuiſſet [h]. Caſſianus quoque, *Incentores*, ait, *libidinũ atq; luxuriæ quoſdã ſpiritus eſſe propheta cõmemorat, Spiritus, inquiens, fornicationis decepit eos, & fornicati ſunt à Deo ſuo.*] [i] non quæro, an rectè explicet dictum Oſeæ; ſed quid ſenſerit ipſe, id apertè teſtatum aſſero.

Denique probatur S. S. locis eſſe aliqua huiuſmodi maleficia. Nahum. 3. v. 4. *Propter multitudinẽ fornicationum meretricis ſpecioſæ & gratæ, & habentis maleficia:* quod de his rectè noſter Frãc. Ribera fuit interpretatus. Apud Baruch in Epiſt. Ieremiæ, niſi fallor, mentio habetur maleficij amatorij concremationis, verba ſunt iſta; *αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι σχοινία ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐγκάθηνται, θυμιῶσαι τὰ πίτυρα. ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇ, τὴν πλησίον ὀνειδίζει, ὅτι οὐκ ἠξίωται, ὥσπερ καὶ αὐτή, οὔτε τὸ σχοινίον αὐτῆς διεῤῥάγη. Quæ vulgatus ſic vertit, Mulieres autẽ circũdatæ funibus in vijs ſedent, ſuccedẽtes oſſa oliuarum. cum autem aliqua ex ipſis, attracta ab aliquo tranſeunte, dormierit cum eo, proximæ ſuæ exprobrat, quòd ea non ſit digna habita, ſicut ipſa, neque funis eius diruptus ſit.*] Qui locus inſignis, adhuc denſis obſidetur tenebris,

R ignoran

a Picatrix, Abonus, & Agrippa. b libr. 1. de ſpectris. cap. 5.

c libr. 14. cap. 7. d Legiſtar. in d. §. adiectio. & d. §. qui abortionis. Azon. tit. C. de malefi. & mathe. Oldradr. conſ. 210. Codefri. & Ang. in l. eorũ. C. de malef. Alberi. rubr. C. de hær. Vita. tract. de malef. Grilland. d. q. 3. ar. n. 15. Tiraq. d. l. 13. & tractat. de pœn. minuẽd. Per. Loyer. d. c. 5. Ant. Guibert. Menoch. Clari, Farinac. & alior. Canoniſt. verò. vt Hoſtien. in Summ. de mag. §. quã ſentẽtiam. Ananiæ rubri. de ſortil. Ancarã. in c. ex tua rũ & Abb. c. in tabulis. eod. tit. idem Ancara. in ca. accuſat. §. ſane. de hęret. in 6. Squillacẽſ. de fide Catholic. c. 8. Turrecre. in ca. ſi per ſortiarias. 33. q. 1.

e D. Tho. & S. Bonauen. & Palud. in 4. d. 34. Sprenger. Malle. part. 1. q. 7. Caſtrij lib. 1. de iuſt. hær. c. pun. c. 15. Mich. Medin. lib. 2. de recta in Deũ fid. Ang. Silu. Roſell. Fũ. Caie. Graffius, & alij Summiſtę, Binsfeld. in d. l. eorũ

q. 1. Angl. & alij omnes quod ſciam, & ex medicis integ. libello de Philtris Io. Bekelius. e Plutarc. in vita M Ant Lucia. n Philopſeude. Irenæ. l. 1. c 9 D. Hier. in vita S. Hilar. Greg. Nazianz. oratio. 19. in laud. Cypria. & Niceph li 5. ca. 17. Epiph. lib. 1. tom. 2. cõtra hæreſ. Ebionita. D. Gregor. lib. 1. Dial c. 4. Nicet. li. 4. hiſtor.

f lib. 3. in epiſtol. ad Epheſ. c. 6.

g Super c. 3. Nahum. h Caſſian. coll. 7. cap. 32. Oſeæ 4. v. 12.

i Baruch. 6. v. 42.

ignorantiâ antiquitatis.vnam eius partem,quę de funiculis est,nobis Herodotus clarissimè exponit. *libro primo*, vt habet versio Latina(Græco nunc exemplari careo)in hæc verba: *vna ijsdem Babylonis lex est,omnibus modis exsecrãda. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune est,semel in vita ad Veneris templum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Cæterùm cùm pleræque sint diuitiis tumentes, quæ sui copiam facere recusent, hæ vehiculis cameratis subuectæ,pro templo consistunt,relicta interim à tergo magna famulitij turba. Pleræq; etiã hunc in modum faciunt, ad templum Veneris sedent,nodis, corollisq; tempora reuincta,è quibus dum aliæ seorsùm abeunt,aliæ regrediuntur. Nam diuerticula vndecunq; sic funiculis distincta aditum præbent externis ad mulieres illas,quàm cuiq; libuerit diligendam. Porrò cùm semel illic consederint,non priùs domum regrediuntur, quàm hospitum aliquis, pecuniam mulieri in sinum iniecerit, & cùm eadem à fano seorsim abducta rem habuerit. Hospitem autem illum,qui pecuniam obtulit, dicere oportet tanti ego tibi Deam Mylittam imploro. Mylittam enim Assyrij Venerem appellant. At verò pecuniam illam,quantulacumq; sit,non est fas reijcere, siquidem in sacrum conuertitur vsum. Neque mulieri etiam permittitur hospitem aliquem repudiare,sed quicumque is est,qui pecuniam obiecerit primùm,hunc illa sequitur citra delectum. Postremò vbi iam congressa fuerit cum externo mulier, Dea expiata,domum reuertitur. Iam,quæ forma sunt elegãtiore,citiùs(vt par est) expediuntur: quæ verò deformes,diutiùs coguntur desidere pro templo,antequã legi faciant satis. Itaq; interdum vt vno atque altero anno,aut etiam triennio, atq; diutiùs expectare oporteat miseras. Alicubi, nempe in Cypro, similis quædã lex est.*] Hactenus Herodotus, ex cuius narratione facilè intelligas, quibus funiculis circũdatæ dicantur; & quis funis disruptus: nempè is qui semitã ad illam faciebat;nam discedens hunc disrumpebat,vel hospes,vel ipsa femina:sed & illud intelligitur,vltimo loco,cùm obiicit funem nõ disruptum, deformitatẽ exprobrari, quod eas mortalium nullus cubili dignetur. Quare retracto, quæ olim hac de re publicè Louanij dictaui,ea referẽs ad nodos,& ligamina amatoria, de quibus egêre veteres poetæ. Virgilius. *Eclog.8.*

Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore
Licia circumdo,terque hæc altaria circum
Effigiem duco,

Nempe amati simulachrum. ligabant conceptis verbis, vt apud eundem;

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modo,& Veneris,dic,vincula necto.

Valeri⁹, *in Ciri*,addit & aliud,in sinũ dispuere ter;

Terque nouena ligat triplici distincta colore
Fila,ter in gremium mecum,inquit,despue virgo,
Despue ter virgo,numero Deus impare gaudet.

Memesianus, *Ecl.4.*

Hæc eadem nobis,quæ versicoloria fila,
Et mille ignotas Mycale circumtulit artes.

Erant hæc fila,vt plurimùm,lanea,& rhombo torquebantur,vel deuoluebantur ab orbe vel glomo: Propertius, *libr.3.*

Improba non vicit me moribus illa, sed herbis:
Staminea rhombi ducitur ille rota.
Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta è sectis anguibus ossa trahunt;
Est strigis inuenta per busta iacentia pluma,
Cinctáque funesto lanea vitta viro.

Hoc est vitta lanea suspendiosi: quod & ipsum magicum. *Et libr.2.*

A *Deficiunt magico torti sub carmine rhombi.*

De trinâ despuitione Tibullus, *Eleg.2.*

Hac mihi composuit cantus quis fallere possis,
Ter cane, ter dictis despue carminibus.

Sed ad rem,magicũ mysterium,cuius meminit Ieremias, & à quo populum Dei dehortatur, est adoletio, πῦρ πιτύρων. de cuius vocis significatione non omninò res certa,nam cæteri vertunt, *furfures*,noster verò, *ossa oliuarum*;inter quæ quid meliùs & fideliùs versum, certiùs definiri posset; si Hebræa illa epistola exstaret, nunc de Græcæ vocis significatione decisio pendet. Puto non vnam esse significationem huius vocis. Hesychius, πίτυρα τὰ τῶν σίτων ἢ κριθῶν χλόα: & sanè huiusmodi tritici vel hordei furfures, siue pelliculas, B quæ molendo secernuntur(sic etiam Dioscorides & Theophrastus vsurpant)succendi solitos in veneficio amatorio plerique existimant, & nituntur loco Theocriti, *Eydill.2.* νῦν θυσῶ τὰ πίτυρα, vbi Scholiastes,θυσῶ,exponit,πυρακαύσω,igne absumo. Vix crediderim furfures solitos adoleri, (qui parum ad hoc idonei) sed benè farinam in molâ, de qua tamẽ paulò ante iam locutus erat Theocritus, nec necesse habebat repetere. quare malo, πίτυρα, illic exponere, vt hic facit noster. Nam de eodem maleficij genere locutum poëtam illic,& hîc prophetã,eo procliuior sum,quòd eodẽ Eydil.fatetur Theocrit.amatoria illa maleficia Gręcos à Babylonijs didicisse. Sicut ergo laurũ vrebant veteres & bitumẽ,& statuas ex argillâ vel cerâ,de laur.Virg.

C *Daphnis me malus vrit,ego hãc in Daphnide laurũ;*

Bituminis, ni fallor meminit Horatius, sed locus non occurrit, de statuis argillaceis & cereis;

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit,
Vno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.)

Sic etiam puto solitos adurere ossa oliuarũ,hoc est minutas oliuas,& duriores cæteris,ac penè osseas:quæ est vocis Gręcæ altera,minùs nota significatio,apud Athenæũ[a],ex Callimacho & Philæmone; pro quodam minuto ac viliore & coloris furfuracei oliuarũ genere,quod πίτυρον,vocarunt. Vnde & fraces et magmata oliuarum Hesychio videtur dicta,ἐπίτυρα,dum scribit,ἐπίτυρα ἐκπιάσματα ἐλαῶν. vbi fortassis, ἐπίτυρα,legendum;nec in D voce vt opinor peregrinâ quærenda solita Græcorum compositio. ἐπίτυρον,edulium nouit Athenæus, & Varro, *libr.6.de lin. Lat. Apud Plautum, si vnum epityrum edam apud illum esuriens insanè benè. Epityrum vocabulum est cibi, quo frequentius Sicilia, quam Italia vsa*] sic Varro. Locus Plauti est in Milit. glorio. nempe fiebat ex pityrodi oliuâ confrictâ.meminere & Cato & Columella, *libro de re rustica*, conficiendi modum indicantes & Græcanicas magnæ Græciæ vrbes, id conficere solitas: fortè etiam vocem, ἐπιπίτυρα, sic contrahebant vulgò,dicentes,ἐπίτυρα. Sed cur noster vertit, *ossa oliuarum*? certum est Hebræos, quæ in quaque re fortiora & duriora sunt,ea vocare, *ossa*. vt ossa obE sidentium, חוכך עצמות chonach atsmoth[b]: scitum etiam, hanc oliuam minutam plus ossis, quàm carnis edulis præbere.constat quoque Hebrææ phrasi, genitiuum fixum habere vim mobilis recti; & ideò, *ossa oliuarum*,accipi posse,pro osseis oliuis:sicut in Mosaicis scriptis[c], *asinus ossis*, ponitur pro asino osseo. Quare suspicor hoc loco à Ieremia scriptũ fuisse, *atsmoth Zethim*,quod ad verbũ significat, *ossa oliuarum*,& Græcos interpretes gnaros significationis,quàm diximus,vertisse,τὰ πίτυρα.Nónne verosimillimum est Babylonias,

a libro 2. Conuiuij Sophist.

b Psal. 53. v. 9.

c Gen. 49 v. 13.

lonias, quæ Magicis nugis erant addictissimæ, veritas ne diu illic excubare cogerentur, se à sortilegis huiusmodi non abstinuisse; maximè quas nec diuitiæ, nec forma, nec genus commendabant? quærebant ergo istæ bliteæ ac diobolares vndecumque lenocinium, & Pityrides oliuas, quæ vilioris præcij, insumebant flammis. Et quàm vesanæ flammam alebant inclusam, longè aptiùs atque expressiùs ossium, quàm furfurum, adustione contestabantur: simul enim sic quærebantur de duritie ac rigore hospitum, & aduentorum, quos illarum nulla miseratio tangebat: ideò non solas oliuarum carnes, siue cutim (nam in his oliuis cutis potiùs quàm caro) sed solidas oliuas cum nucleis osseis adolebant, nimirum duritiam illam sibi inuisam hoc pacto mollituræ, & corda ferrea amore liquaturæ. *Si furfures*, vertas, perit elegans ista mysterij magici analogia. Verisimile est cum ista vrerent addidisse, quod solemne reperio; sic se ossa hospitum vrere, vel, in hospite suo hæc se adolere; vel precari, vt sic hospites earum amore torrerentur; quæ omnia Virgilius & Theocritus posuêre. Demùm sic adusta & in cineres redacta spargebãt in ventũ, iacta trans caput. Theocritus;

ἄλφιτά τοι πρᾶτον πυρὶ τάκεται, ἀλλ' ἐπίπασσε.

Farina primum, igne liquescunt, sed dsperge.

Virgilius;

Fer cineres Amarylli foràs, riuóque fluenti
Tránsque caput iace.

Sed hæc satis vel nimis, de loci Baruchi explicatione; quæ si probetur, benè erit, sin, meliora expecto. Et oportunè post annum quartum quintúmve postquam hæc à me primùm edita, vt in Hispaniam redij, ostensus mihi liber singularium hominis è nostris eruditi, & industriæ singularis Martini de Roa, qui lib.3.ca.9.& 10.fusè in hunc Baruchi locum disquirit, & dissentit in nonnullis. nam cap.9. funes hos putat esse, *Zonas iunceas*, meretricum vilium insigne. hoc non conuenit cum Herodoti verbis, qui (vt ego) exponit de funibus quibus lectulum suum cingebant, & quod addo de illis aulæa vel centones suspendebant, ita cellam suam à cæteris quasi domunculam diuidétes. Deinde funiculi ruptionem putat esse idem quod apud veteres zonæ solutionẽ. Verum hoc in meretriculis locum non habet. nam virginum hoc proprium erat in primo cõgressu iuxta illud quod zonam posset soluere virgineam. res nota, non pertinere ad quemuis coitum. Benè quod idem cap.10. illud de iunco & zona quoque retractat, & funiculos capit, vt dictum debere. Rectè autem doctéque probat funiculorum ruptionem intelligi de tentorij seu tabernaculi ablatione, sicut Ierem. 10. 20. Nam post coitum redibat domum mulier, iam lege soluta. Quæ interpretatio cũ sit & simplicissima & accõmodatiss. miror cur mos quasi deserens, tertiam deliciis amatoriis, & sectorum nodis florúmque corollis addiderit, quæ mea sententiâ nec Herodoto, nec Barucho cõsentanea est. Attigerant hunc locum Gueuara in Habac. & Perer. in Daniel. sed attigerant, vel potius insinuarant, quàm interpretati. Roæ liber mihi non visus, nisi diu post primam editionem meam; post quàm etiam plus anno editus. Potuere eosdẽ scriptores legentibus, eadem in mentem venire. Hinc patet, vel iuxta hanc primam concl. nostram intelligendum Burchardum; vel errorem subesse eius sententiæ, *lib.10.cap.de arte magica cap.vlt.*

Sit secunda conclusio quæstionis, *hæc philtra & menti & corpori vt plurimùm valdè noxia sunt.*] Nota minùs esse noxia, quæ non dantur intus sumenda, quia si per nudas incantationes facta, vt plurimum solùm nocent menti; si per illigationes aut contactum extrinsecum, etiam corpori solent nocere, si habeant venena mala admixta, quod in his non frequens: si verò dentur in potũ & cibum, solent vt plurimùm valetudinem vehementer debilitare, & de statu mẽtis deiicere. quia eorum ingrediẽtia solent esse admodùm periculosa: vt fluores menstrui, sperma (vt patet ex vetustis libris Pænitentialibus), cerebrum felis, vel asinini pulli, vterus hyenæ, virga lupi, remora, ossa rubetæ, scinci, & præ cæteris (quod vocant) Hippomanes: quod est triplex, ne quis fallatur: vnũ cuius mentio apud Theocritũ, *in Pharmaceut.* tradit esse plantulam quandã Arcadiæ: alterũ, quod vt canit Tibull.

Virus cupidæ stillat ab inguine equæ. & Properti[a].
Hippomanes fœta semina legit equæ,

Qualis est suùm apria: tertium, pellicula quæ reuellitur à fronte pulli equini recens editi, cuius odor equas in furorẽ redigit, de quo Aristoteles[a], Plinius, Columella, Virgil. & alij. Quàm hoc noxium sit docet interitus Caligulæ, qui mortuus, cùm ei Cesonia hoc potandum porrexisset, vt narrant Ioseph.[b] & Sueton. & Iuuenal. eo respexit;

Vt auunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cesonia pulli
Infudit: & mox vt est in 4. M.S. libris,
Tanti partus, equæ quantum vna venefica constat.

De cunctis autem philtris Ouidius prudẽtissimè;

Nec data profuerint pallentia philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Eusebius testatur his Lucretium poëtam primò dementatum, deinde furoris impatientiâ seipsum interemisse. de Lucullo prodidit Plutarchus, his cum primò actum in furorem, mox etiã interemptum[c]: de quodam similia narrat Aristoteles. *Virgo illa incantata à Basilio (vt ait D. Greg.) fibricitare incæpit, & vehementer anxiari, magnisq; vocibus cum stridore clamare. Modo moritura sum, nisi Basilius monachus veniat, & ipse mihi per sua curationis studium salutem reddat.*] En verba mente captæ, & corpore languentis. Illa verò, de qua D. Hieron. scribit, *postquã amator, magicis artibus instructus, ab Æsculapij sacerdotibus, rediÿt, & subter limen domus puellæ tormẽta quædam verborum & portentosas figuras sculptas in æris Cyprij lamia defodit: & ilicò amore insaniit virgo, & amictu capitis abiecto rotare crinem, stridere dẽtibus, inclamare nomẽ adolescentis: magnitudo quippe amoris eam in furorem verterat.*] De tribus ordine Abbatibus, successiuè ab eâdem sortiariâ toxico amatorio necatis, lego apud Sprenger. de Frider. duce Austriæ, electo rege Romanorum quem Lud. Bauarus vicit, auctor est Cuspianus; de Stephano quodam equite Neapolitano, Anton. Panhormita; de puellâ, cui amator membranulam inscriptam in sinum iecerat, & narrationem, & iudicium nobis proponit Pet. Leloyherius: quare cùm tam noxia soleant esse philtra meritò Athenienses Temniam sagam morte mulctarunt[d]; & nimis laxi fuêre Areopagitæ, cùm alteri, mortuo eo qui acceperat[e], ignouerunt: prudentissiméque iura ciuilia: quibus seqq. pœnæ receptæ: de quibus, quo ad praxim acturi sumus fusius, *lib. 5. Sect.16.* nunc breuiter. Si præbẽs amatorium quid, non adhibuit magicam superstitionem, nec mors secuta fuit: pœnâ relegationis & damnationis in metallũ olim puniebatur[f]: hodie iudicis arbitrio

a Arist. lib. 8. histor. anim. c. 18. Plini[a] libr. 8. cap. 42. Colum. li. 6. Virgil. in Georg.
b libr. 11. antiq. Sue. in Calig. Iuuenal. sat. 6.
c Euseb. in Chro. Plutarc. in Lucul. Aristo. in Magn. Moral. D. Greg. d. c. 4. Hier. in vita D. Hilar. Spreg part. 1. q. 7. Cuspini. in Ludou. Bauaro, Ant. Panhorm. libr. 4. de gest. Alfõs. Pet. Leloyer. lib. de spect. 1. cap. 5.
d Demost cõtra Aristogitonẽ
e Arist. lib. 1. Magn. Moral. cap. 17.
f d. 6. qui abortio-nis.

extraordinariè punitur [a]. Quod si mors fuerit secuta; quàm vt plurimùm sequi tradidit Hippolytus de Marsil. insignis Criminalium iudiciorum tractator [b]: tum, si ob malum finem præbuit philtrum (vtpote causa abortus, vel illiciti amoris) siue tum adhibitæ sint artes magicæ siue non, mortis reus censetur, ex communi sententiâ iuris intepp. *argument. d. §. qui abortionis*, quod & olim prudentum opinione receptum Iul. Paulus tradidit [c]: neque id acerbum debuit videri Antonio Guiberto [d]: dignus enim planè supplicio malus adeò animus, fini improbissimo, per summum periculum & pessimum exemplum studens. Quod si non dedit ob malum finem, sed bonum (vt puta ad arcendam fœminæ sterilitatem, ad conciliandum mariti animum à se immeritò alienatum,) tunc si accessit ars magica, adhuc punienda est audacia lethali supplicio, capitale est enim his vti artibus [e]: si verò non adhibuit quicquam magicum, sed naturalibus vsa fuit, quæ putabat non nocitura, extra ordinem mitiùs punienda est, citra [f] mortem. Hæc vero, si desit hæresis suspicio: hac accedente, quid dicendum, videbitur, *d. sect. 16.*

a Menoch. de arb. iud. cas. 358. Binsfeld. in d. l. eorum. q. 5.
b in l. eiusdem. D. ad leg. Corin. de sicar.
c lib. 5. recept. sent. tit. ad leg. Corn. de sicar.
d libr. 2. q. iur. ca. 16. num. 1.
e l. nemo aruspicẽ, & ibi Dd. C. de malef. & mathe. & sic intell. Menoch. de arbit. cas. 358. nu. 5.
f arg. l. 3. §. ex Senatusc. D. ad leg. Corn. de sicar. & ibi Bart. & Menoch. d. cas. 358. num. 7.

Humanam vindictam præuenit aliquando diuina vltio. Sifridus presbyter in Chronico suo, narrat anno 1260. accidisse, *vt adolescens quidam in Misnia, vt suis potiretur amoribus, à Mago in locum adeuia desertum deduceretur: ubi cùm spectrum, puellæ illius quàm amabat, imagine, per malefice incantationes se obtulisset: amator ille perditus, manum ei porrigens, à malo dæmone parietibus allidetur, & miserabile in modum necatur: qui eius quoque cadauer tanto in Magum impetu proiecit, vt semimammis longo tempore iacuerit.*]

I nunc, & animam committe ignibus doloso hoc pulueris magici mantello contectas. Nónne potiùs audiendus Phocylides: qui censet, omninò fugiendas amatorias incantationes & philtra? idque verum, etiam quoad coniuges, quia etiamsi conciliarent amorem (quod numquam vel rarò contigit) tamen semper, vt minimùm, reddunt debilem, attonitum, & mentis emota: quemadmodum piscibus (acuta & apta est Plutarchi [g] similitudo) accidit, qui non retibus vel hamis, sed medicamentis capiuntur.

g in cõiugalib. admonitionibus.

SECTIO III.

Restat de remediis videamus. & constat, ex dictis; inutilia esse antidota contra philtra, & remedia illa Gentilium: quæ per incantationes aut lustrationes quasdam fiebant: quæ Christianis etiam prorsùs illicita sunt. Virgilius 4. Æneid.

Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit, ast aliis duras immittere curas.

verè dicit, *promittere*, nec enim præstabat. Tibullus libr. 1.

Quid credam? nempe hæc eadem se dixit amores
Cantibus aut herbis soluere posse meos.
Et me lustrauit tedis, & nocte serenâ
Concidit ad magicos hostia pulla Deos,
Non vt totus abesset amor, sed mutuus esset,
Orabam: nec te posse carere velim.

Putabant enim his lustrationibus alterutrum euenire, vel vt amore liberarentur, vel votis potirentur. Nemesianus, inducit pastorem querentem hæc omnia sibi in cassum cecidisse;

Quid prodest quod me peregrini mater Amyntæ
Ter vittis, ter fronde sacrâ, ter thure vapore
Lustrarit, cineresque auersa effudit in amnem,
Incendens viuo crepitantes sulphure lauros,
Cum sic in Meroën totis miser ignibus arsi?

Vittas intellige funesti viri, vt dictum superiùs. Omisit & aquæ aspersionem, de qua Propert. lib. 3. loquens de amore:

Quod mihi non Patrij poterant auertere amici,
Eluere aut vasto Thessala saga mari.

Putauit vir doctus etiam ebris & laminis vsos pro periaptis contra magicas deuotiones (quod non negandum) & probat his Arnobij verbis; *Aduersus ictus noxios & venenatos colubrarũ morsus remedia sæpè conquirimus, & protegimus nos laminis, Psyllis, Marsis venitibus, aliisq; institoribus, atque planis*] sed fortassis illic pro *laminis*, corrigendum, *lamidu* (vt olim Franc. Bentius noster censuit) qui autem, *lamidæ*, docuit Petrus victorius lib. 13. variar. lect. c. 15. nẽpe aruspices nugacissimi.

Hanc secuti opinionem gentilium videtur, non Eunapius modò, *in vita Edesij*, de illâ quàm magus Philometor in amorem pellexerat, magus verò Maximus amore soluit; & Plin. sed & Pomponat. homo malè Christianus. Opus est antidotis distinctione 1. si naturalia tantùm sunt medicamenta, maniam purgantiâ, & ardorem libidinis temperantia (vt agnus castus & huiusmodi) dummodò noxia nõ sint valetudini, licebit eis vti. 2. si verò dubitetur num insit illis vis naturalis, an verò sint merè superstitiosa remedia; tunc iis abstinendum. tale quod de Scythicâ seu Promethæâ herbâ refert Propertius; quod de insperso corpori puluere in quo se mula volutauerit, vel hirci vrinâ bibitâ, vel rubetâ in corio pecoris recentis alligatâ, & de virgâ lupi Plinius & Pomponat [h]. tradidere. 3. si moraliter improba sunt remedia, planè viranda & vetita sunt, tale remediũ Cratetis apud Laërtium, scilicet sui suspendium; talia Rasis ac Pauli Ægynetæ licentiosa balnea, tripudia, commessationes, & quæ sequi solent deteriora? tale etiam illud Faustinæ, quo vsus M. Antonin. philosophus; qui gladiatorẽ eius adulterũ occidi iussit, & illam incedere inter caput & collum [i]. Quartò si sit admixta superstitio, tunc pertinent ad vanam obseruantiam, de qua *2. p. huius lib.* agẽdum; si verò dæmonis pactum interuenial, pertinent ad dęmoniacam Magiam, de quâ dictum, *lib. 2.* Quintò optima sunt remedia Christiana, tum illa quæ contra cuncta maleficia vim habent, Ecclesiastica; de quibus agendum, *lib. vlt.* tum etiam quædam moralia, quibus caro maceratur & cõcupiscentia domatur; vt opera pœnitentiæ, humi cubationes, cilicia, flagella, ieiunia: his interdum etiam sub mortali, si magna necessitas, homines vti tenentur; vt & aliis quæ partim in omittendo, partim in committendo posita. In omittendo, vt vitare conspectum rei amatæ, & ocium, & alia libidinis irritamenta, de quibus optimè Helinandus disseruit.[k] Vis extinguere libidinẽ? (ait) amoue ligna de igne si strides incẽdiũ. ligna innumerabilia sunt, potissima autẽ.

h Plin. lib. 28. 32. & 39. Põponat. lib. de incantat. Laert. li. 6.
i Capitoli. & Suidas.
k habes apud D. Anton. libr. 6. hist. Sum. tit. 13. cap. 6. §. 4.

Ocia, segnities, somnus, caro, fœmina, vinum,
Prosperitas, ludus, carmina, forma, puer.

De primo est illud SS. *in desiderijs est omnis ociosus*, & Ouidij.

Ocia si tollas, periere cupidinis arcus,
Despectaq; iacent & sine luce faces.

De 2. dicit Martialis.

Quæritur, Ægysthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est. desidiosus erat.

De 3. canit Dionysius Cato. in distych. Moral.

Plus vigila semper, nec somno deditus esto.

Nam

Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

A De 4. ait Apostolus: *Bonum est non manducare carnes.*

De 5. ait Helinand. *mulier dicitur à molliendo, vt & malleus. quia sicut faber per malleum mollit ferrum: sic diabolus per mulierem, mollit & malleat vniuersam terram,* D. Hieronym. *Ferreas mentes libido domat.* Claudianus;

Ferrea lasciuis mollescunt corda sagittis.

De 6. Apostol. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Virgil.

Et Venus in vinis, ignis in igne furit.

De 7. Ouidius.

Luxuriant animi rebus plerùmque secundis.

Salomon in Prouerb. *Prosperitas stultorum eos perdet.* D. Augustinus; *Secundæ res Sapientum animos*

B *fatigant: plus obfuerunt Salomoni, quàm profuerit ipsa sapientia, contra aduersitas aliquando retrahit à peccatis.* Ideò ait Dominus Oseæ 2. *Sepiui aures tuas spinis, vt semitas tuas non inuenires, & post amatores tuos non curreres.* Spinæ sunt, aduersa.

De 8. *ludi*, nomine iocum intelligit omnem. mœstitia enim libidini repugnat, teste poëtâ.

Non solet in mœstos illa venire thoros.

De 9. *carminis*, nomine, omne melos musicum comprehenditur, siue voce, siue instrumentis fiat. Esa. *Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum, in conuiuiis vestris:* hinc, *& opus Dei non respicitis.* addit Helinand. *Difficile inuenitur aliquis lenis vocis & grauis vitæ: quippe cùm vocis lenitas cantum*

C *desideret, vita grauitas planctum.*

De 10. est illud,

Rara est concordia formæ atq; pudicitiæ.

& illud,

Lis est cum forma magna pudicitiæ.

De 11. ait Helinandus; *Quantùm enim periculi sexus adfert in muliere, tantùm ætas in puero. periculosa est ætas pueri, periculosior societas, periculosissima verò familiaritas. Vnde legitur in vitis patrum; Non habendam familiaritatem, cum femina, puero, vel hæretico.*] Hactenus ex Helinando Antoninus.

In faciendo consistunt; occupatio mentis in curis grauioribus, cogitatio mortis & inferni, lectio bonorum librorum, preces ad Deum fusæ, implorata auxilia Beatorum, & Angelorum, &

D maximè Beatissimæ Deiparæ Mariæ; quæ, vt castitatis amantissima, summoperè desiderat homines hac spurci amoris lue liberare. Vtile quoque frequenter meditari, non externam illam & perituram citò speciem; quæ fragilis, caduca, sæpè mendosa & fucata, & falsis tantùm lenociniis abumbrata; sed rimari cogitatione internam & profundiorem corporis constitutionem, quid illa fuit, antequam nasceretur? stilla seminis spurci & olidi, quid nunc est? saccus stercorum. aufer cuticulæ pelliculam, quid illâ tetrius aut horribilius? quid cadaueri propiùs? sterquilinium niue contectum albet. soluantur niues: *pax, pax naribus & oculis*; clamabunt omnes, & diffugient. Niue fu-

E gacior est forma. non liquatur, sed vanescit. illam aqua excipit; hanc quid nisi deformitas & formido, qualis mormolycij? cum anima diffugerit, quid futura hæc siue Lais, siue Helena? esca vermium, cadauer putridum, fœtens, tabe dissoluendum, ex cuius spinæ medullâ serpens terribilis enascetur. Hoc amem, hoc deperream! Narrat Suidas de Hypatiâ Alexandrinâ; eam cùm consilio nequiret auditoris adamantis, importunam sollicitationem abrumpere; panniculos ei suos, fluore menstruo maculatos, obiecisse; *Hoc* (inquiens) *est adolescens, quod amas: nihil autem pulchrum.* Appa & Geta Foroiuliensis ducis Gisulfi filiæ, carnis putridæ sub mamillis positæ odore, suam defendêre castitatem. Barbari enim naturâ ita fætere Longobardorum mulieres opinati intactas reliquere. (*Annal. Boior. lib. 3. & Ant. Bonfin. lib. 8. Rerum Hungaricar. Decad. 1.* Sed & Thom. Cantipratens. pium quendam virum, cùm cogitationes importunas, cuiusdam mulierculæ, formosæ dum viueret, animo abigere non posset; sepulchrum narrat eius aperuisse, & amplexum cadauer tabidum, faciem faciei eius contaminatæ tabe, vermibúsque imposuisse, & in hoc fætore volutatum ore; donec fætor & horror, omnẽ libidinis memoriam superassent. Quantò efficacius hoc, illo ridiculo, &, quod nisi præfatâ lectoris veniâ, nequit referri, quod Hieronymus Cardanus [a] præscribit; *eũ qui (sic ait) stercora recentia amicæ in suo ponat calceo, & calceum statim induat, amore liberandum*, vtatur ille suo remedio. apagè has sordes. equidẽ tetro odore amorem cum fastidio cõmutandum crediderim, quamdiu fætor durabit: post, nescio; nisi quis mentem similibus (quas dixi) cogitationibus muniat, armétque. His remediis continentur, quæ ex Auicennâ Niderius posuit.[b] excepto sexto, quod ipsemet fatetur sæpè non proficere.

a libr 2. de varieta.

b li. vltim. Formicarij.

QVÆSTIO IIII.

De Maleficio hostili.

A HOstile, vocatur, quicquid in bonis animi, corporis aut fortunæ damnum infert, aut aptum est inferre, aut idcircò adhibitum fuit à malefico vt inferret. primùm actu, secundùm potestate, tertiùm intentione huiusmodi est, quæ in his interueniunt, vt plurimùm sunt frigida, amara, noxia, & naturæ humanæ hominúmque saluti contraria; ideò, *venena mala*, vocari, vult [c] Grilland. contra quam in amatorio, in quo censet vt plurimum interuenire, res calidas, dulces, amœnas homini, & coadiuuantes naturalem calorem & potentiam luxuriandi, & ideò à lege hæc vocari, *bona*, vel, *non mala venena*, quia non sunt instituta hominis necandi causâ [d]: hæc perpetuò vera non esse, facilè credent, qui præcedentem quæstionem accuratè legerint. De præcipuis ergo hostilis maleficij generibus nunc agamus, & quia prolixa atque varia disputatio est, in suas sectiones eam partiamur.

c q. 3. n. 25.

d l. 3. §. hęc adiect. D. ad leg. Corn. de sicar.

SECTIO I.

De fascinatione.

A VT res commodiùs intelligitur, notanda differentia triplicis fascinationis: nam puto vocabulum, largè sumptum de propriè & impropriè dictâ fascinatione, diuidi posse, *in poëticam*, seu, *vulgarem*, in philosophicam, & *in magicam*.

Vulgaris, seu, *poëtica*, est, de qua potissimùm disputatur; secundùm quam dicũtur homines fascinari, ipsâ visione seu aspectu actiuo fascinãtis, vel etiam inuido aliquo laudante, eo solo quòd malignè aut malitiosè adspicit vel laudat alium, à quo est auerso animo. Et hæc opinio multa peperit alia opinamenta. primò hoc periculum imminere potiùs pulchris quàm deformibus, pueris quàm maioribus ætate. Secũdò hoc periculum remoueri quibusdã euphymiis: nempe si bene precentur iis, quos cũ laude & admiratione intuẽtur: vel si quid

turpiculum pueri gestent appensum collo, vnde fascini nomen inditum virili membro, eo quod contra fascinationem talia gestarent oscilla; &, mutato in paulo honestiorem modum more, digitos duos cum pollice sic inserto vt tale quid exprimant, de gagate, vel ebore, vel argento; vt fit hodie in Hispania (*Higa vocant.*) immò si summo manè surgenti quis ita digitos intendat, id ipsum quoque amuleti esse loco censent, quod malo exemplo Reginæ cuidam fieri aiunt. si baccare frontem cingas, si ter in signum despuas. denique si cùm auide lautum edulium sumas, & te intentiùs aspicienti partem cibi porrigas. *præfiscini*, hæc omnia fore, ne facisneris, de turpiculis illis mētio apud Lucillium, teste Glossario; Mutonium, *προβασκάνιον, ὡς Λουκίλλιος.* fortè loco illo, quem ex lib. 4. citat Nonius, *Nam quid Mutino subrectóque huic opus signo, vt lurcaretur lardum, & carnaria furtim Patrum conficeret?* q. d præstitisset infantulum fascinatum emori, quàm in furem adolescere. Tertiò censent ad bruta quoque hanc fascinationem pertinere, gallinas, agnos, equos, & ferunt fascinatos aliquando cecidisse. Huc pertinent illa poëtarum, Virgilij,

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
item . . . *baccare frontem*
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

& Theocritus docet contra hanc fascinationem solitos in sinum sibi despuere;

ὡς μὴ βασκανθῶ, τρὶς ἐς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.
Vt non fasciner, ter in meum expui sinum.

Solent quidam huc referre illud Albij Tibulli, *lib. 1. eleg. 2.*

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumsteterit arcta,
Despuit in molles & sibi quisque sinus.

Verùm prior illos versus refutat; qui docet, eum de quo agit, vt insanum ac lymphatum, cinctum fuisse corona puerorum, & cæterorum: qui tamen, ne quid eis deer menti ab aspectu, tactuve insani hominis contingeret, despuendo se sibi consulere arbitrabantur. cuius superstitiosæ auersionis, vt consuetæ, testis est Theophrastus, *libr. de characterismis in descriptione superstitiosi.* Sed quoniam à Tibullo amans inducitur vtens magicis artibus; si dicas eumdem amantem amentémque describi, non aberrabis à vero. nam Plato, *in Symposio*, amoris furorem fascinatorium esse docuit; eò quòd mutuo aspectu & intentione oculorum, amor hauriatur, augeatúrque.

Hanc fascinationem cum suis remediis esse superstitiosam nemo negauerit opinor, quam damnant DD. Basili. Chrysost. Hieronym. & alij citandi; & profert Richardus, *quodl. 3 q. 12.* duos articulos, quibus non obscurè anathema dicitur iis qui illam tenent. Sine maleficiis verò, opinionem de solo morbo per laudationem inferendo, nemo catholicus Theologiæ peritus, aut veræ philosophiæ sectator admiserit. Nam quæ de vi verborum diximus, & de vi imaginationis, *lib. 1.* illa conuincunt, nec verbis hanc vim inesse, nec imaginationi quo ad corpus distans, vt verè quidam apud Algazelem, *lib. 5. physic. ca. 9.* asserunt. Ad natale fascinantis astrum confugere, ridiculum est: omnes enim illâ horâ nati, fascinatores forēt. Vim animæ vnius in corpus alterius effectiuam tribuere, est damnatum delirium Auicennæ. Nec satisfaciunt, qui ad temperiei & substantiæ dissimilitudinem confugiunt, quia inter res eiusdem speciei nequit esse tanta substantiæ pugna ac dissimilitudo. non

A enim basiliscus basilisco, non vipera viperæ, sed homini & aliis animalibus nocent. Et vt vnū animal alteri tam sit noxium, id est vehementi naturæ antipathiâ nasci necesse est; hanc verò ex differentiâ specificâ, quàm sequitur differentia temperamenti. Quid? quod fascini huius defensores contendunt, etiam fascinari quem solere à beneuolis & carissimis. verba Plutarchi, & Heliodori suggessit mihi, & communis patriæ, & religionis coniunctione amicissimus, Andr. Scottus noster. Græci codices mihi nunc non suppetunt; quare ponam ex versione eiusdem: *Haut sanè ignoras,* (ait Plutarch.) *quod & amicis, & familiaribus & parentibus nonnulli oculum fascinantem esse existimant: vsque adeò vt mulieres non ostendant illis pue-*
B *ros, nec diutius ab huiusmodi hominibus inspectari sinant. quo modo ergo id mali videbitur ab inuidia effici? quid porrò per Iouem dices de iis, qui dicuntur se ipsos fascinare? nam hoc quoque audisti: sin minùs illa certè prorsus legisti:*

Eutelidæ fuerant pulchri per colla capilli:
Sed sibi dirus homo cōspecto in fluminis vndis
Inuidit, turpisque inuasit protinùs illum
Morbus, & inuidiâ corrupta est gratia formæ.

Narrant enim Eutelidem cùm sibi pulcher visus esset propria specie captum, in morbum incidisse: a que habitum bonum vnà cum pulchritudine perdidisse.] Vides fabulam Narcissi fabulæ similem: si quid tale accidit; arbitror vtique contagiosam aliquam
C fontis exhalationem fuisse exitio. Sed audi quid Plutarchus hac de re censuerit, putat enim in his ex verâ inuidentia id oriri, quod etiam Heliodoro visum Plutarchus; *Audacter dico vniuersas quidem animæ affectiones, quibus diu insint, in iis malos habitus ingenerare: hi cùm natura vim cœperint, qualibet ex causa moti, sæpè etiam inuitos homines in eam proprias ac consuetas perturbationes deferunt. Sic autem considera, timidi etiam ipsa auxilia formidant, iracundi in charissimos quoque sunt morosi. Amatores & intemperantes postremò nec sanctissimis quidem corporibus quamuis morti vicinis queunt abstinere. Mira est enim consuetudinis vis ad attrahendum affectum in id quod sibi est proprium. Et qui in lapsum est propensus, vbique necesse est impingat. Nulla est itaque admira-*
D *tione dignum, si, qui inuidendi & fascinandi habitum sibi induxerunt, etiam aduersùs familiares ex morbi proprietate mouentur: ast vbi moti fuerint, quod natura solent, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim sphæram sphæricè moueri, & cylindrum in modum cylindri necesse est, pro forma differentia: ita & hominem sic inuidum affectio inuidenter aduersùs omnia mouet. Quinetiam verisimile est, illos familiaribus & charis peiùs nocere.*] Immò verò id mihi minùs fit verisimile. cur? an quod frequentiùs illos respiciant? aliquid id foret, si habitibus non vteremur quando volumus: & habitus à primis illis motibus animi non differrent; quos confundit Plutarchus; non obscurè etiam voluntatis huma-
E næ libertati his verbis, vt ex geometrica comparatione patet, frenum iniciens. A cæteris etiam philosophis recedit, qui perspicuè maliuolā inuidentiam requirunt amori repugnantem. Solus Heliodorus Plutarcho consentit, & si de facto dubitet: *Porrò, inquit, si qui sunt, qui etiam charissimos, & quibus benè volunt fascinant: id quidem non est mirandum, si cùm sint natura inuidi, non quod volunt faciunt, sed quod naturaliter solent.* Præsupponit vterque naturalem vim maleficam illis inesse: quæro qualis? physica an moralis? Si moralis tan-

Plutarc. 5. Sympos. 7. Heliodorus li. 3. Æthiopi. histor.

tum,

tùm, hæc illis nolentibus non elicitur. Si physica; præexistens, aut tunc nata. si præexistens, cur non nocet priùs subiecto cui inest. Si tunc nata; qua nouâ efficiente, causâ? nam erga hanc personam benè afficiuntur. Cæteri arbitrij libertatem hac in re concedunt, & aiunt innoxium intuitum esse, si animo aspiciant non malo, vt aduertit Tostat. *in Num.* Sed magis philosophicè procedit Plutarchus hac in re. Nec tamen fæliciùs philosophatur, de sui ipsius fascinatione. Plutarchi sunt ista: *Bonus vir Eutelidas, & quicumque seipsos dicuntur fascinare, non sine ratione id mihi videntur pati. Periculosus est enim* (vt ait Hippocrates) *summè bonus habitus, & corpora simulatque ad summum vigorem processerint, non stant, sed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ij integrum cœperint incrementum: seque spe meliùs affectos vident, adeò vt sese demirentur ac circumspiciant, eorum corpus propè mutationem est* (esset Plutarche licet seipsos nec demirarentur, nec circumspicerent, iuxta Hippocratem) *& per habitus vitium in deterius tracti seipsos fascinant.* (Quomodo per habitus vitium? id maliuolentiam dicebas ergóne credendum quenquam sibi ipsi malè velle solitum, aut suis bonis inuidere? esto aliis inuiderint, numquam huc se porriget vis inuidentiæ, vt philautiam animo expellat.) Sed hæc ipsa ratio Plutarchi, quam subdit, ostendit quid fascinationis nomine comprehenderit. nam subdit: *Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quædam specula subsistunt. Exhalat enim spiritus in obiecta: eoque fit, vt quo aliis nocebant, seipsos male habeant. Quod cùm pueris fortasse contingat, falso causâ obtuentibus adscribitur.*] vult ergo Plutarchus in aquam ex oculis spiritus diffuso, & in Euthelidam, corruptâ iam aquâ, vapores cum illis spiritibus reflexos. cuiusmodi spiritus ex bene habito & sano corpore, vt erat Euthelidæ, emanasse non est credibile. ægrorum & venenatorũ illa affectio est, & non nisi ex virosis aut corruptis humoribus profluens. Pueros autem affici hoc pacto & fascinari, quia ex se ipsis spiritus quosdam seu qualitates nescio quas effundant, quæ aëre corrupto in eos redeant vnde exiuere; nullus crediderim. Verè tamen Plutarchus, falsò causam obtuentibus, scilicet quatenùs obtuentur, adscribi pronunciauit: nec enim negare voluit, quod ante asseruerat visu aliquos esse contagiosos.

B Cornel. 1. *Si ergo loquamur de hac fascinatione propriè dicta, quam poëticam seu vulgi vocaui, quam ipsa visione cum imaginatione maluola fieri volunt, quod satis ipsum nomen Græcum indicat, dico, illam esse aliquid non naturale, sed fabulosum, superstitiosúmque.*] Hanc conclusionem optimè docent quidam egregij medici, vt Iul. Schaliger, *de subtilitate exercitat.* 349. & Franc. Valesius, *Sacra philosophia cap. 68.* & Theologi vt *Richard.* quodl. 3. q. 12. *Abulens.* locis mox citandis, & Haliacensis Card. in *perspectiua,* Ciruelus, *par. 3. de superstitione cap. 5.* Leonard. Vairus, *toto fermè lib. 2. & 3. de fascino,* & Laurent. Ananias, *lib. 4. de natu. dæmon.* Andr. Laurentius lib. 11. histor. anatom. q. 1. probatur auctoritate D. Basilij, *homil. de inuid.* qui hoc spernit, vt muliebrem nugacitatem: Secundò, quia, cùm visio sit actio immanens, & fiat per introsusceptionem siue per passionem, non verò per actionem transeuntem, nec per radiorum emissionem; non potest idonea huius fasc. causa naturalis assignari. denique quia nec Hippocrates, nec Galenus, nec vllus veterum medicorum (si Valesio, multæ lectionis, & probatæ experientiæ medico, credimus) huius fascinationis, cùm fusissimè tamen egerint de cunctis morborum generibus & causis meminerunt. Vt satis mirari nequeam doctos quosdã Theologos scriptis mandasse; hanc comprobari à medicis & philosophis, nec negari posse experientiã conuincente. Vnum tamen medicum solum laudant; si medicus ille bonus & peritus; Marsil.ũ Ficinum, *in opere de animæ immortalitate,* quod non ex Æsculapidarum, sed Academicorum scitis conflatum est. Sed nimirum isti vulgarem fascinationem à philosophicâ, propriam ab impropriâ non distinxerunt.

Secunda conclusio: *philosophica seu physica fascinatio, non nisi impropriè dici potest fascinatio, propriè verò, est contagio seu infectio.* Sciendum, pro intelligentiâ conclusionis, fieri posse vt aliquis alterius aspectu lædatur. nam verum est illud poëtæ.

Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi:
Multáque corporibus transitione nocent.

quod de lippis, *libr. 1.* doctum est: Et quidem huiusmodi læsio contingit, maximè quando mutuus est intuitus; etsi possit etiam, quando tantùm intuetur oculus læsorem, per modum passionis (de quo nunc non agitur) vel quando solus lædens aspicit lædendum; qua de re nunc agimus. De hac ita Plutarchus disserit; *Nouimus homines, qui visu pueris maximè nocent, quippe habitum, vtpote humidum ac debilem, vertunt & in deterius mouent: quod quidem minus accidit iis qui indurnerint & iam compacti sunt. Tametsi qui circa Pontum habitant, quos olim Thybes appellabant, Philarchus scribit non tantùm pueris, sed etiam viris perniciosos esse. tabescere enim & ægrotare, qui aspectum eorum, & habitum, ac sermonem exciperẽ. Perspecta est autem res, vt videtur, ab iis, qui cum illis commercia exercebant & seruos illinc educebant venales. Verùm hæc istorum malitia haut proinde fortassis est mirabilis. Nam & attactus & affricatio manifesto quoddam habens patiendi principium, & quemadmodum aliarum auium pennæ aquilinis coniunctæ, decrescunt ac pereunt occulta quadam vi plumarum caulibus putrescentibus: sic nihil est absurdi hominis etiam tactum partim quidem esse vtilem, partim verò grauem ac noxium. Iam verò ex aspectibus quibusdam noceri, id quidem (vt dixi) sed quoniam causa eius per difficilis est, pro falso reiicitur. Atqui (inquam ego) quodammodo ipsius causæ vestigium quoddam ac semitam inuenisti: vt qui ad defluxus corporis perueneris. Nam & odor, & vox, & respirationis fluxus, euaporationes quædam sunt animantium, & partes quæ sensus mouent, atque illapsæ afficiunt. huiusmodi autem longè verisimilius est ex animalibus emanare, vt quorum spiritus propter calorem & motum, veluti pulsum quendam & concussionem habet: quo spiritu concussum corpus defluxus quosdam assiduè emittit. id quod per oculos imprimis fieri par est. Nam cùm visus multiplicem habeat motum, cum spiritu ipsum igneum eiaculante, mirificam quandam vim dissiminat. Quæ ex re multa, tum pati, tum facere per visum, homini accidit: quippe quem res visæ vertunt ac modicis tum voluptatibus, tum iucunditatibus afficiunt, quin & amoribus (qui vel maximi aut vehementissimi sunt animæ affectus) principium dat visus. Hinc diffluit ac colliquescit amator, vbi pulchras intuetur, seu ad ipsas adeat. Vnde haut immeritò mirari quis possit, esse, qui existiment hominem per visum pati ac vexari, nõ autem facere ac nocere. Pulchrorum etenim ex aduerso aspectus, quodque ex ipsorum oculis*

turpiculum pueri gestent appensum collo; vnde fascini nomen inditum virili membro, eo quod contra fascinationem talia gestarent oscilla; &, mutato in paulo honestiorem modum more, digitos duos cum pollice sic inserto vt tale quid exprimant, de gagate, vel ebore, vel argento; vt fit hodie in Hispania (*Higa vocant.*) immò si summo manè surgenti quis ita digitos intendat, id ipsum quoque amuleti esse loco censent, quod malo exemplo Reginæ cuidam fieri aiunt. si baccare frontem cingas, si ter in signum despuas. denique si cùm auide lautum edulium sumas, & te intentiùs aspicienti partem cibi porrigas. *præfiscini*, hæc omnia fore, ne facisneris, de turpiculis illis mētio apud Lucillium, teste Glossario; Mutonium, προβασκάνιον, ὡς λυκίλλιος. fortè loco illo, quem ex lib.4. citat Nonius, *Nam quid Mutino subrectóque huic opu' signo, vt lurcaretur lardum, & carnaria furtim Patrum conficeret?* q.d. præstitisset infantulum fascinatum emori, quàm in furem adolescere. Tertiò censent ad bruta quoque hanc fascinationem pertinere, gallinas, agnos, equos, & ferunt fascinatos aliquando cecidisse. Huc pertinent illa poëtarum, Virgilij,

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
item . . . *baccare frontem*
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

& Theocritus docet contra hanc fascinationem solitos in sinum sibi despuere;

ὡς μὴ βασκανθῶ, τρὶς ἐς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.
Vt non fasciner, ter in meum expui sinum.

Solent quidam huc referre illud Albij Tibulli, *lib. 1. eleg. 2.*

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta,
Despuit in molles & sibi quisque sinus.

Verùm prior illos versus refutat; qui docet, eum de quo agit, vt insanum ac lymphatum, cinctum fuisse corona puerorum, & cæterorum: qui tamen, ne quid eis deesset menti ab aspectu, tactúve insani hominis contingeret, despuendo se sibi consulere arbitrabantur. cuius superstitiosæ auersionis, vt consuetæ, testis est Theophrastus, *libr. de characterismis in descriptione superstitiosi*. Sed quoniam à Tibullo amans inducitur vtens magicis artibus; si dicas eumdem amantem amentémque describi, non aberrabis à vero. nam Plato, *in Symposio*, amoris furorem fascinatorium esse docuit; eò quòd mutuo aspectu & intentione oculorum, amor hauriatur, augeatúrque.

Hanc fascinationem cum suis remediis esse superstitiosam nemo negauerit opinor, quam damnant DD. Basili. Chrysost. Hieronym. & alij citandi; & profert Richardus, *quodl. 3 q.12.* duos articulos, quibus non obscurè anathema dicitur iis qui illam tenent. Sine maleficiis verò, opinionem de solo morbo per laudationem inferendo, nemo catholicus Theologiæ peritus, aut veræ philosophiæ sectator admiserit. Nam quæ de vi verborum diximus, & de vi imaginationis, *lib.1.* illa conuincunt, nec verbis hanc vim inesse, nec imaginationi quo ad corpus distans, vt verè quidam apud Algazelem, *lib.5. physic.ca. 9.* asserunt. Ad natale fascinantis astrum confugere, ridiculum est: omnes enim illâ horâ nati, fascinatores forēt. Vim animæ vnius in corpus alterius effectiuam tribuere, est damnatum delirium Auicennæ. Nec satisfaciunt, qui ad temperiei & substantiæ dissimilitudinem confugiunt, quia inter res eiusdem speciei nequit esse tanta substantiæ pugna ac dissimilitudo. non enim basiliscus basilisco, non vipera viperæ, sed homini & aliis animalibus nocent. Et vt vnū animal alteri tam sit noxium, id est vehementi naturæ antipathiâ nasci necesse est; hanc verò ex differentiâ specificâ, quàm sequitur differentia temperamenti. Quid? quod fascini huius defensores contendunt, etiam fascinari quem solere à beneuolis & carissimis. verba Plutarchi, & Heliodori suggessit mihi, & communis patriæ, & religionis coniunctione amicissimus, Andr. Scottus noster. Græci codices mihi nunc non suppetunt; quare ponam ex versione eiusdem: *Haut sanè ignoras,* (ait Plutarch.) *quod & amicis, & familiaribus & parentibus nonnulli oculum fascinantem esse existimant: vsque adeò vt mulieres non ostendant illis pueros, nec diutius ab huiusmodi hominibus inspectari sinant. quo modo ergo id mali videbitur ab inuidia effici? quid porrò per Iouem dices de iis, qui dicuntur se ipsos fascinare? nam hoc quoque audisti: sin minus illa certè prorsùs legisti:*

Plutarc. 5. Sympos. c. 7. Heliodorus li. 3. Æthiopi. histor.

Eutelidæ fuerant pulchri per colla capilli:
Sed sibi dirus homo cōspecto in fluminis vndis
Inuidit, turpisque inuasit protinùs illum
Morbus, & inuidiâ corrupta est gratia formæ.

Narrant enim Eutelidem cùm sibi pulcher visus esset, propria specie captum, in morbum incidisse: a que habitum bonum vnà cum pulchritudine perdidisse.] Vides fabulam Narcissi fabulæ similem: si quid tale accidit, arbitror vtrique contagiosam aliquam fontis exhalationem fuisse exitio. Sed audi quid Plutarchus hac de re censuerit, putat enim in his ex verâ inuidentia id oriri, quod etiam Heliodoro visum Plutarchus: *Audacter dico vniuersas quidem animæ affectiones, quibus diu insint, in iis malos habitus ingenerare: hi cùm naturæ vim cœperint, qualibet ex causa moti, sæpè etiam inuitos homines in suam proprias ac consuetas perturbationes deferunt. Sic autem considera, timidi etiam ipsa auxilia formidant, iracundi in charissimos quoque sunt morosi. Amatores & intemperantes postremò nec sanctissimis quidem corporibus quamuis morti vicinis queunt abstinere. Mira est enim consuetudinis vis ad attrahendum affectum in id quod sibi est proprium. Et qui in lapsum est propensus, vbique necesse est impingat. Nulla est itaque admiratione dignum, si, qui inuidendi & fascinandi habitum sibi induxerunt, etiam aduersùs familiares ex morbi proprietate mouentur: ast vbi moti fuerint, quod natura solent, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim sphæram sphæricè moueri, & cylindrum in modum cylindri necesse est, pro forma differentia: ita & hominem sic inuidum affectio inuidenter aduersùs omnia mouet. Quinetiam verisimile est, illos familiaribus & charis peiùs nocere.*] Immò verò id mihi minùs fit verisimile. cur? an quod frequentiùs illos respiciant? aliquid id foret, si habitibus non vteremur quando volumus: & habitus à primis illis motibus animi non differrent; quos confundit Plutarchus; non obscurè etiam voluntatis humanæ libertati his verbis, vt ex geometrica comparatione patet, frenum iniciens. A cæteris etiam philosophis recedit, qui perspicuè maliuolā inuidentiam requirunt amori repugnantem. Solus Heliodorus Plutarcho consentit, & si de facto dubitet: *Porrò, inquit, si qui sunt, qui etiam charissimos, & quibus benè volunt fascinant: id quidem non est mirandum, si cùm sint natura inuidi, non quod volunt faciant, sed quod naturaliter solent.* Præsupponit vterque naturalem vim maleficam illis inesse: quæro qualis? physica an moralis? Si moralis tan-

tùm, hæc illis nolentibus non elicitur. Si physica; præexistens, aut tunc nata. si præexistens, cur non nocet priùs subiecto cui inest. Si tunc nata; qua nouâ efficiente, causâ? nam erga hanc personam benè afficiuntur. Cæteri arbitrij libertatem hac in re concedunt, & aiunt innoxium intuitum esse, si animo aspiciant non malo, vt aduertit Tostat. *in Num.* Sed magis philosophicè procedit Plutarchus hac in re. Nec tamen fœliciùs philosophatur, de sui ipsius fascinatione. Plutarchi sunt ista: *Bonus vir Eutelidas, & quicumque seipsos dicuntur fascinare, non sine ratione id mihi videntur pati. Periculosus est enim (vt ait Hippocrates) summè bonus habitus, & corpora simulatque ad summum vigorem processerint, non stant, sed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ij integrum cœperint incrementum: seque spe meliùs affectos vident, adeò vt sese demirentur ac circumspiciant, eorum corpus propè mutationem est* (esset Plutarche licet seipsos nec demirarentur, nec circumspicerent, iuxta Hippocratem) *& per habitus vitium in deterius tracti seipsos fascinant.* (Quomodo per habitus vitium? id maliuolentiam dicebas ergóne credendum quenquam sibi ipsi malè velle solitum, aut suis bonis inuidere? esto aliis inuiderint, numquam huc se porriget vis inuidentiæ, vt philautiam animo expellat.) Sed hæc ipsa ratio Plutarchi, quam subdit, ostendit quid fascinationis nomine comprehenderit. nam subdit: *Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quædam specula subsistunt. Exhalat enim spiritus in obiecta: eoque fit, vt quo aliis nocebant, seipsos male habeant. Quod cùm pueris fortasse contingat, falsò causa obuentibus adscribitur.*] vult ergo Plutarchus in aquam ex oculis spiritus diffuso, & in Euthelidam, corruptâ iam aquâ, vapores cum illis spiritibus reflexos. cuiusmodi spiritus ex bene habito & sano corpore, vt erat Euthelidæ, emanasse non est credibile. ægrorum & venenatorũ illa affectio est, & non nisi ex virosis aut corruptis humoribus profluens. Pueros autem affici hoc pacto & fascinari, quia ex se ipsis spiritus quosdam seu qualitates nescio quas effundant, quæ aëre corrupto in eos redeant vnde exiuere; nullus crediderim. Verè tamen Plutarchus, falsò causam obuentibus, scilicet quatenùs obuentur, adscribi pronunciauit: nec enim negare voluit, quod ante asseruerat visu aliquos esse contagiosos.

B Cornel. 1. *Si ergo loquamur de hac fascinatione propriè dicta, quam poëticam seu vulgi vocaui, quam ipsa visione cum imaginatione maliuola fieri volunt, quod satis ipsum nomen Græcum indicat, dico, illam esse aliquid non naturale, sed fabulosum, superstitiosúmque.*] Hanc conclusionem optimè docent quidam egregij medici, vt Iul. Schaliger, *de subtilitate exercitat.* 349. & Franc. Valesius, *Sacra philosophiæ cap.* 68. & Theologi vt *Richard.* quodl. 3. q. 12. *Abulens.* locis mox citandis, & Haliacensis Card. in *perspectiua*, Ciruelus, *par.* 3. *de superstitione cap.* 5. Leonard. Vairus, *toto fermè lib.* 2. *&* 3. *de fascino*, & Laurent. Ananias, *lib.* 4. *de natu. dæmon.* Andr. Laurentius lib. 11. histor. anatom. q. 1. probatur auctoritate D. Basilij, *homil. de inuid.* qui hoc spernit, vt muliebrem nugacitatem: Secundò, quia, cùm visio sit actio immanens, & fiat per introsusceptionem siue per passionem, non verò per actionem transeuntem, nec per radiorum emissionem; non potest idonea huius fasc. causa naturalis assignari. denique quia nec Hippocrates, nec Galenus, nec vllus veterum

A medicorum (si Valesio, multæ lectionis, & probatæ experientiæ medico, credimus) huius fascinationis, cùm fusissimè tamen egerint de cunctis morborum generibus & causis meminerunt. Vt satis mirari nequeam doctos quosdã Theologos scriptis mandasse; hanc comprobari à medicis & philosophis, nec negari posse experientiâ conuincente. Vnum tamen medicum solum laudant; si medicus ille bonus & peritus; Marsiliũ Ficinum, *in opere de animæ immortalitate*; quod non ex Æsculapidarum, sed Academicorum sectis conflatum est. Sed nimirum isti vulgarem fascinationem à philosophicâ, propriam ab impropriâ non distinxerunt.

B Secunda conclusio: *philosophica seu physica fascinatio, non nisi impropriè dici potest fascinatio, propriè verò, est contagio seu infectio.* Sciendum, pro intelligentiâ conclusionis, fieri posse vt aliquis alterius aspectu lædatur. nam verum est illud poëtæ. C

Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi:
Multaque corporibus transitione nocent.

quod de lippis, *lib.* 1. doctum est: Et quidem huiusmodi læsio contingit, maximè quando mutuus est intuitus: etsi possit etiam, quando tantùm intuetur oculus læsorem, per modum passionis (de quo nunc non agitur) vel quando solus lædens aspicit lædendum; qua de re nunc agimus. De hac ita Plutarchus disserit; *Nouimus homines, qui visu pueris maximè nocent, quippe habitum, vtpote humidum ac debilem, vertunt & in deterius mouent: quod quidem minus accidit iis qui indurnerint*

C *& iam compacti sunt. Tametsi qui circa Pontum habitant, quos olim Thybes appellabant, Philarchus scribit non tantùm pueris, sed etiam viris perniciosos esse. tabescere enim & ægrotare, qui aspectum eorum, & habitum, ac sermonem exceperint. Perspecta est autem res, vt videtur, ab iis, qui cum illis commercia exercebant & seruos illinc educebant venales. Verùm hæc illorum malitia haut proinde fortassis est mirabilis. Nam & attactus & afflicatio manifesto quoddam habent patiendi principium, & quemadmodum aliarum auium pennæ aquilinis coniunctæ, decrescunt ac pereunt occulta quadam vi plumarum caulibus putrescentibus: sic nihil est absurdi hominis etiam tactum partim quidem esse vtilem, partim verò grauem ac noxium. Iam verò*

D *ex aspectibus quibusdam noceri, id quidem (vt dixi) sed quoniam eius fides perdifficilis est, pro falso reicitur. Atqui (inquam ego) quodammodo ipsius causæ vestigium quoddam ac semitam inuenisti: vt qui ad defluxus corporis perueneris. Nam & odor, & vox, & respirationis fluxus, euaporationes quædam sunt animantium, & partes quæ sensus mouent, atque illapsa afficiunt. huiusmodi autem longè verisimilius est ex animalibus emanare, vt quorum spiritus propter calorem & motum, veluti pulsum quendam & concussionem habet: quo spiritu concussum corpus defluxus quosdam assiduè emittit. id quod per oculos imprimis fieri par est. Nam cùm visus multiplicem habeat motum, cum*

E *spiritu ipsum igneum eiaculante, mirificam quandam vim disseminat. Qua ex re multa, tum pati, tum facere per visum, homini accidit: quippe quem res visæ vertunt ac modicis tum voluptatibus, tum iucunditatibus afficiunt, quin & amoribus (qui vel maximi aut vehementissimi sunt animæ affectus) principium dat visus. Hinc defluit ac colliquescit amator, vbi pulchras intuetur, ceu ad ipsas adeat. Vnde haut immeritò mirari quis possit, esse, qui existiment hominem per visum pati ac vexari, ò autem facere ac nocere. Pulchrorum etenim ex aduerso aspectus, quódque ex ipsorum oculis*

exit (siue id lumen sit, siue fluxus) amantes liquefacit, & consumit, cum voluptate dolori coniuncta. (id quod ipsi, γλυκύπικρον hoc est dulce amarum vocant) neque enim vel ex contactu, vel ex auditu cōtingit hominē adeò sauciari atque affici, vt si quos vel ipse aspiciat, vel ab iis aspiciatur. talis enim ex visu diffusio fit, & inflammatio, vt planè amoris imperitos existimem eos, qui mirum putant Medorum naphtam ex interuallo ab igne inflammari Pulchri enim etsi per longè distantes intueantur, ignem intra amantium animas incendunt. Sæpe etiam hominum auriginosorum auxilium videmus. curantur enim biaticulam intuentes: cui talis inesse vis & temperatio videtur, vt morbum attrahat & excipiat per visum, veluti fluxum exeuntem. Vnde biaticulæ ne sustinere quidem sustinent hominem auriginosum: sed à se auertunt, & oculos clausos tenent: non quod illi (vt quidam putant) curationem inuideant, sed quòd velut ictu feriantur. Ex omnibus autem morbis maximè ac celerrimè contrahitur conniuctu lippitudo. Vsque adeò celerem vim habet visus inferendi atque affricādi aliis morbi principium.] Ex his Plutarchi verbis nota, *primò*, illi hanc fascinationem esse similem detrimentis, quæ contactu & affricatione inferuntur: hoc est nihil esse aliud, quàm naturalem quandam contagionem: vt appareat eum non admittere vulgarem illam, docent id comparationes eius de rupiculâ, de lippitudine, de amore: etsi rationes hæ mihi non probentur, & alias, *lib. 1.* veriores in medium protulerim.

Subdit deinde, cur noxius magis sit intuitus inuidorum, quàm aliorum. *Affecta (inquit) anima corpus afficitur. Nam cogitatio de rebus venereis excitat pudenda, & canibus, præ ferocia, in certaminibus aduersùs feras, sæpè visus exstinguitur atque excæcantur. Mærores autem, & auaritia, ac zelotypiæ colores vertunt, atque habitus lancinant: quibus affectibus haut minùs inuidētia in animum penetrare solita, corpus malitia implet, quā pictores eleganter exprimere conātur inuidiæ faciem depingentes. Quando igitur cumq; homines, sic ex inuidia affecti oculos infigunt: hi verò proximè animam ordine locati ipsius maliciam attraxerint, veluti veneno tincta tela impetant, nihil (opinor) præter rationem aut fidem obtingit, si conspectu nocent. Nam & canum morsus periculosiores sunt, si ira percisi mordeant: & hominum semina efficaciora esse aiunt, si amore coëant. At protsùs animæ affectiones confirmant, & vehementiores efficiunt corporis vires. Propterea id genus amuleta, quæ à prohibenda fascinatione, προβασκάνια vocantur, sunt qui putent aduersùs inuidiam conferre, quòd scilicet (sic) trahatur visus per absurditatem, quominus innitatur affectis.*] Aliquid est hoc vltimū in Plutarchi doctrinâ; qui non attigit punctum præcipuum difficultatis, nec enim ostendit, quo pacto ille maliuolus vel calidus affect⁹ queat noxialē qualitatē suam in alium effundere. Mutuatus reliqua à Plutarcho, hoc præclarè & luculenter satis explicat Heliodorus, *Æthiopicæ Histor. libr. 1.* interprete Scotto: *Sic se res habet. Hic aër nobis circumfusus per oculos, nares, halitum, aliósque meatus ad profunda penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eò secum inferens, qualis influxerit, talem etiam iis qui excipiunt habitum ingerit. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circumstantem aërem qualitate malefica replet, ac proprium spiritum acerbitatis plenum in proximum quemque contorquet: spiritus autem vtpote subtilis, ad spiritum vsq; & medullas ipsas peruadit, ac plerisque morbus fit inuidia, & proprium accepit nomen fascinationis. Iam verò illa etiam considera, Charicles, quàm multos sanè oculorum ægritudo, quàm multos etiam pestis tabes corripiat: cùm tamen numquam tangant eos, qui iis morbis laborant, nec aut lecto aut mensa eâdem participent: sed cùm eumdem tantùm hauserint aërem.*] Vides vt à contagione pestis, probet hanc inuidentiæ fascinationem: quia vtraque ab exhalationibus seu vaporationibus prauis vitiato aëre proueniat. Prosequitur: *Sit autem tibi huius rationis indicium, si quod aliud, etiam amorum ortus: quibus res visæ dant originem, & veluti subuentaneas affectiones per oculos in animas eiaculantur. Idq; iustâ admodum ratione. Nam cùm ex nostris meatibus ac sensibus, maximè assiduam visus habeat motionem, & calidissimus sit, paratior existit ad capiendum eas, quæ circumcirca sunt defluxiones, sicque amorum transitus intus spiritu attrahit.*] mox subdit de rupicula & basilisco, de quibus nos, *libro primo*, egimus.

Habetis ad philosophorum mentem explicatam fascinationem; quàm tuentur philosophi & Theologi recentiores: quorum breuiter vna & consentiens opinio est; Auicennæ, Algazelis, & gentilium, illa superstitiosa, quæ reiecimus, nihili esse, nec ab ipsâ visione, qua visio est, fieri alterationem vllam in alio; sed alterationem effici per venenatam aliquam qualitatem manentem in putridis humoribus aut vitiosâ complexione ipsius intuentis; hanc qualitatem communicari spiritibus vitalibus, qui imaginatione acriore & attentione intentiore animi concitantur, & exciti viam quærentes ad oculos perueniunt. His spiritibus effluētibus ex oculis non quidem ipsâ visione, sed spiritibus simul cum visione excitatis & erumpentibus, aërem proximum malo suo viru inficere, & ab hac aëris parte aliam infici, & sic perueniri ad partem aëris proximam illi, qui est inficiendus; (puta pueri) & hunc aërem proximum insinuare se in oculos lædendi, & ex oculis eius, quæ pars tenerrima citiùs inficitur, se penetrare in corporis partes interiores. Hæc est sententia Alex. Aphrodisæi, *in problematibus*, & Arist. *problema. 20. sect.* (nisi dicas hunc ex vulgi sentētiâ locutum) apertè est D. Thomæ, *1. part. q. 117. art. 3. ad 5. 2. & 3. cont. gent. c. 103.* quē Ferrar. ibi & Ægyd. columnâ, *libr. cont. error. philosophor.* & alij sequuntur. Et probant non malè exemplis Richard. *d. q. 12.* & Abulens. *parad. 4. q. 16. & aliis locis*, Richardi sunt ista; *videmus enim hominem patientem in oculis quandóque aspectu suo lædere hominem, qui illum aspicit, quod contingit ex hoc, quod oculi mala qualitate infecti, aërem medium inficiunt, & aër infectus oculos directos ad oculos infixos inficit, eò quòd secundùm rectam lineam & directiùs illa infectio deriuatur ad oculos adspicientium quàm non adspicientium multùm, ad hoc cooperante imaginatione illius, qui aspiciens oculos infirmos imaginatur se lædi, & ego expertus sum in me ipso, me quandóque non potuisse tenere aciem visùs, nisi cum difficultate directè contra oculos illius, qui infirmitatem patentem in oculis patiebatur.*] Vide hanc fascinationem, quam Richardus admittit, non aliam esse, quàm (vt dixi) infectionem quandam: & præterea illum addere vnam circumstantiam imaginationis eius qui læditur; quæ valdè probabilis est & propria pestis atque omnium morborum contagiosorum, qui facillimè hauriuntur ab iis qui timent corripi, vel correptos se autumant. Addit Richardus; *Ad hoc est etiam alia experientia, quæ habetur per philosophum,*

primo libro de somno & vigil. vbi dicit sic, quoniam sicut visus patitur sic & facit aliquid. In speculis enim valdè puris cùm menstruis superuenientibus mulieres inspiciunt, in speculo, fit superficies speculi, velut nubes sanguinea, & siquidem sit nouum speculum, non facile est abstrahere huiusmodi maculam, si verò sit speculum vetus, facilè est. causa verò, sicut diximus, quoniam non solum patitur visus aliquid à visibili, sed etiã facit aliquid, & mouet aëra, quemadmodum & splendida. nam visus est splendidorum habentium colorem. Quod ait visum facere aliquid; non sic accipiendum, quasi velit ipsâ visione aliquid emitti, qua visio est; sed simul seu concomitanter quosdam exire spiritus seu vapores, qui noxam illam speculis inferant. dubitari autem potest, vtrum hi spiritus virulenti emittantur per ipsum oculi globum, vt volunt Richard. & Abulensis, an verò dumtaxat per cauitates orbium seu angulos, vnde solet lippitudo exire? Mihi nullo modo verisimile videtur, per solum globum exire, fieri potest, vt aliqui, sed rari admodùm & pauci. putem longè plures exire per cauitates illas, & simul per os, & nares plurimos, & efficaciores, cum exspiratione inhalari obiecto, cui damnum infertur, seu quod contagio afflatur. Nónne putridi vaporis longè plus, & citiùs expeditiúsque, calidius etiam & inflammatiùs, ab ore in cor per asperam arteriam, quàm per oculos solet immitti? Fortassis etiam veritati prorsùs consentaneum est, quod Valesius contendit, ab oculis nec suffusiones, nec nubes, nec albugines, sed ophtalmias dumtaxat seu lippitudines tantùm in alios mitti; minùs ergo mittant affectiones non suas, sed aliorum. certè scabiem non oculus, sed manus & contactus membrorum affricabit. Pestilitas numquam aspectu sed halitu oris solo propagari consueuit: quare ægrorum non aspectum, sed contactum & propiorem accessum fugimus. De menstruatis illa, quoad speculi suffusionem, vera puto: sed quæ de morbis hominum aut aliis admirãdis Plinius narrauit, *libr. 7. cap. 15. & libr. 28. cap. 7.* ea quotidiano vsu & experimentis coniugatorum refutari Valesius conuincit. Tertiò probat Richardus, eò quòd passionibus quibusdam animi, oculi quasi transmutentur, & ignescant adeò vt nec ipsi alios nouerint, nec agnosci ferè queant: & præterea etiam solo aspectu alios ad amorem aut lasciuiam possint pellicere. Putat enim ex solo aspectu, mediante imagine, passionem primùm interiùs concitari, & eam oculis se insinuare, & qualitatem aliquam oculis, illicem ad lasciuum amorem, inserere. Atque adeò esse mulieres seu viros, quibus illicitum illud seu qualitas attractiua ad amorem insit in oculis, per modum qualitatis perpetuæ & immanentis; aliis verò inesse illam dumtaxat durante passione amoris, hoc est quamdiu illi ipsi concupiscunt seu amant. Qua de re prorsùs dubito, &, pace Richardi dixerim, hæc non sunt admodùm verisimilia: nam qualitatẽ talem inesse aliam, quàm sit ipsa pulchritudo oculorum, vel decentia, vel gratia aliqua moralis, quæ venustate, alacritate, decore aut aliis amari dignis conditionibus, animũ vulneret hac Cupidinis sagittâ; nihil necesse est, cùm hæc sufficiant, nos imaginari. Nec vrget probatio Richardi, quam his verbis subiungit, *Quandóque enim videbis mulieres turpes, & oculos turpes habentes, & tamen quandóque magis aspicientes ad suum amorem alliciunt ex aspectu suo, quàm longè pulchriores mulieres, & quandam habent nociuam efficaciam transeuntem: hoc est cum passione transeuntem, quod videtur persuadere experientia, vnde viris periculosum est tales mulieres respicere.*] Fateor periculosum, sed quia hæ mulieres sunt illecebrosæ vel conuersatione, vel aspectûs gratiâ aliquâ, vel ipsâ lasciuiâ, quæ ex oculis elucens prouocat homines ad id, quod natura deprauata eos inuitat. Nec formâ solâ capiuntur, qui amant: nam sat cuique formosum, quod amat, videtur.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

Quòd verò efficacior ad malum sit aspectus harum cum passione amoris seu erotomaniâ ipsæ percitæ; fit, quia tum acriùs oculos intendunt, & ignea illa lux splendidior, addit aliquid decori; sicut & vox eorum, qui ex animo loquuntur, magis solet auditorum animos percellere. Si vis me flere, ait ille, flendum est primum ipsi tibi: si vis amari, ama: nam magnes amoris amor. Et hæc est causa, cur dicat Eccles. cap. 9. v. 3. *Ne respicias mulierem multiuolam, ne fortè incidas in laqueum illius.*] Minimè his verbis probare voluit commentitiam illam qualitatem Richardi; qui certè prorsùs impropriè hanc vocat, *fascinationem*; nam & amantes non nisi impropriè fascinati dicantur. Quis vmquam Helenam, vel Penelopem vel similes, tot ambitus procis, *fascinatrices*, vocauit?

Ad Abulensem veniamus, qui stat pro nobis, & accuratè rem discussit locis tribus. Primò scribens in Genes. *cap. 21 col. 6. nouæ editionis*; distinguit, vt nos distinximus, & vulgarem illam fascinationem quam motibus animi irati attribuunt, refellit; quia tales motus *pertinent ad passiones animales, & non ad naturales: infirmitas autem fundatur super aliqua naturalia, vt harmoniam, vel non harmoniam humorum & aliorum in corpore.*] physicam verò istam probat, si fiat in corpore propinquo; nam in longè distans iure optimo negat fieri posse. quia spiritus isti expelluntur virtute naturali, qui sunt aliquantulùm graues, vtpote, *humidi humiditate aquea, & ideò non possunt in longum tendere, nisi per magnam virtutem potentiæ expulsiuæ*, qualis nec inest oculo; nec, si inesset, sufficeret; quia vis illa noxia resistentiâ medij facillimè cõmutaretur.

Hæc eadem omnia docet, *in d. Paral. 4. à fol. 52.* vbi, *fol. 55. col. 2.* expressè asserit non dandam fascinationem illam vulgarem, sed Physicam, quæ prouenit ex aliquâ pestiferâ qualitate existente in animali per modum morbi: & distinguit inter propinquum obiectum & remotum, *fol. 51. col. 4. & fol. 57. col. 2.* & quoad propinquum prudenter addit, necessarium esse, vt illud propinquum dispositum sit ad recipiendam corruptionem illam fascinationis, *quod docet d. fol. 51. col. 4.* & verò certissimum est. Verùm idem hâc materiam magis ex professò examinauit comment. in cap. 21. Num, *à q. 9. & q. 10.* docet, quod præsupponimus, speciei visibili nullam inesse qualitatem actiuam, vel passiuam alterantem ad modum quatuor naturalium qualitatum: quia species visiuæ, nec calidæ nec frigidæ, nec siccæ, nec humidæ sunt, formaliter, aut effectiue, sed nec virtualiter: & tantùm illæ efficere possunt, vt res, cuius species sunt, videatur. Quare ipsæ nocumentum nullum inferre queunt per se; sed aliquid illas comitatur, vnde noxa hauritur: quæ haut dubiè sequeretur, etiamsi res visa non videretur; & videns, oculis clausis, non vidisset. Illud verò concomitans, esse spiritus (corpora quædam subtilia) substantiæ calidæ & hu-

midæ, qui in vapores quosdam resoluantur. Hi si ad corpus aliquod tenerum delati ei adhæserint, *frigitate superficiei corporis solidi cui inhærent, & aëris circumstantis, condensantur, atque visibiles effectis corpora apparent.* Et hoc in speculo, in quod intuetur menstruata, contingere. Animalia itaque in quibus hi venenosi humores sunt, per oculorum pupillas spiritus emittere solere; qui valdè noceant iis, quibus inhæserint. Et hos spiritus non pertinere ad potentiam visiuam, sed ad tactiuam; quæ per applicationem & contactum operatur; & illi per calorem, vel humorem nocent.

Qui per ipsam visionem, quà videt, dicunt malum inferri, necesse est fateantur cum Platonicis; visionem fieri per radiorũ emissionem; quod omnium accuratissimè refutauit Abulens. *Sup. q. 11.* rationibus validis octodecim. Idem, *q. 14. cum seqq. vsque ad. 19.* postea pressiùs fascinationis materiam discutiens, *q. quidem 14.* expressè asserit, hæc verba; *Dicendum est quod plurimi eorum, qui catholicæ veritati valdè inhærent, fascinationem nihil esse dicũt, nullum quoque animal fascinari, id est oculo percuti, nullumq; bonum aut malum per oculos causari. Horũ autem modus sanè, vt isti accipiunt, solidam veritatem habet. Vulgares namq; qui secundum suum nomen insipientes sunt, arbitrantur & asserunt, quosdam homines esse malorum oculorum: addentes, quod si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercumque ad malum modo adspicere aliquid voluerint, illud lædent atque occident. & si benigno oculo illud conspexerint, nihil nocebunt. Hæc autẽ penitùs falsa sunt, & naturæ dissona.*] Vides sententiam Abulensis, de vulgari fascinatione; qui rectè ostendit, si qualitas illa insit venenata, etiam cum nolunt, obtutu nocituros, vt rectè Plutarchus, & Heliodorus censuerunt. Idem, *q. 18.* significat hãc fascinationem ab Ecclesiâ damnari. *Nos quoque (scribit) cum tota Ecclesia, fascinationem improbamus, quàm accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgò loquuntur in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis fascinationem interdum asserũt euenire, similiter in aliis domesticis animalibus nescientes quid fascinatio sit.*] Hæc ille, de vulgari: nam de physicâ, *q. 14.* docet, illam per cogitationem prædictorum vaporum fieri: & *q. 15.* docet quædam animalia id naturâ insitum habere, vt queant sic nocere; quædam omnibus, alia non omnibus, sed ad hoc dispositis; & tales esse homines, qui non quãdo volunt; & quibus volunt; sed, si non concurrant requisita ex parte agentis & patientis; quibus volunt, nequeant: si verò hæc omnia cõcurrant, etiam si nolint, noceant. Vnum tamen addit explicatione indigens, his verbis; *Habet tamen, qui huiusmodi est, aliquid in sua potestate, quoniam si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem fascinabit vnquam, aut, cùm se voluerit ab aliqua re custodire, ne eam fascinet, claudet oculos & erit impossibile eam fascinare.* Hoc ex hypothesi verum dumtaxat, si vapores isti ex oculis solis prodeant; nam si ex ore vel aliunde, nihil prohibet, etiam cæcis talem vim adscribere. Prudenter addit, *q. 16.* licet plerúmque hæc noxa tenerioribus corpusculis inferatur; interdum inferri posse durioribus, si valdè vehemens & excessiua sit hæc qualitas, vt in basiliscis & lupis quoad quosuis homines experimur: denique, *q. 17.* docet ex hac eâdem causâ posse quædam in corpora remotiora, quàm queant alia: quæ omnia certa sunt, nec aliâ indigent probatione.

Sufficiant ad probandum aliquam esse fascinationem naturalem seu philosophicam, & eos qui

A fascinationem defendunt; vt Ronseus epist. l. 48. Franc. Xuares, *in Metaphys. disp. 18. sect. 8. cap. 26. & cursus Conymbricẽs. in 5. lib. physic.* & alij) de hac tantùm, nõ de priore illà poëtica & vulgariâ, locutos.

Pars altera conclusionis, quæstionem ingerit de nomine; *an fascinatio dici debeat ea, quam ex vitiato humore spiritus isti conciliant*, noxa?odi, λογομαχίαν, omnem; quando nihil ex vocis vsurpatione mali consequitur. Sed quia, sicut de *Fato* voce dici solet; nomen esse suspectum, etiamsi quis mentem habeat non malam; sic etiam de *fascinationis* voce libenter vsurpem; sine addito, seu explicatione, illam non esse probandam. quia periculum est, ne quis aliter accipiat, quàm tu protuleris; cessat periculum, si sic loquaris, vt metaphoricè,

B non propriè te locutum, ex contextu seu orationis seriè facilè deprehendatur, quod in S.S. & Patrum locis, mox proferendis, factum.

In hac verò quæstione, cùm agimus, *an detur fascinatio?* cõfestim omnes sic nomẽ accipiunt (& meritò) vt vulgò consueuit. Nam vbi metaphoræ vel analogiæ ratio aliud non suadet, receptum est vocabula in propriâ significatione sumere, maximè inter physicos vel metaphysicos. Ideò sanctè admodum Tostatus profitetur: *satis sibi molestum esse confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationem* (confitebatur de solâ physicâ) *hoc autem non ideò quod veritas latere debeat* (*desiderat enim veritas in publico collocari*) *sed quia simplices, impo-*

C *tentes distinguere à falsis vera, cùm audirent fascinationem possibilem, arbitrarentur aliquid, quod inconueniẽs esset, & ad superstitiones varias verterẽtur.*]

Hæc ille sapientissimè. Quidquod certè decet philosophum & Theologum verum, quoad fieri potest, vocabulorum proprias significationes non confundere, ne vel Grãmaticis ludibrium debeat, vel fateatur se impropriè loqui. Macedonũ illud probum, ligonem ligonem, palam palam, proditorem proditorẽ vocari. Nihil clarius, nihil expeditius, nihil ad erudiẽdum alios accommodatius. Quis ferat, si incendium voces diluuij nomine, quia flammis omnia inundat? si morbis aliena affingas nomina, quis probet? facis, cum contagioni, fascinationis nomen imponis. Quid est fasci-

D natio? *fascinationem*, definit Tostatus (*q. 15.*) *cùm aliquis quempiam videns, ad eum non coniunctus corporaliter, nec in eum quidpiã agens, eum lædit.*] Nónne in fascinationis nomine omnes includunt pro instrumẽto vel efficiente ipsam visionem, & præterea requirunt animi malignitatem? vt propriè dicta, *fascinatio*, verè non sit aliud, quàm (vt definit Valesius) *passio oculis illata & concepta, profecta ex quadam affectione animi maligna eius qui intuetur.* (certè hoc Aristoteles, Plutarchus, Heliodorus, Plinius, confirmant) at hæc desunt in physicâ hac

E contagione; sed ea ad humores omnẽ agendi refert efficacitatẽ. differunt ergo physica & vulgata cũq; vulgata propriè sit fascinatio, vtpote cui primò nomẽ inditum; & physica dumtaxat tralatitiè, per quãdam analogiã, latè sumpto nomine, sic appelletur; consequens est impropriè hanc dici fascinationem: atque omne contagium ore, halitu, naribus, affricationem membrorum illatum eodem iure dici posse fascinationem physicam. Repugnat notio nominis. Nam, *fascinatio*, non deducitur (vt quidam opinati) à *fando*, quòd incantationibus inducatur; sed origine Græcanicum est, quia *fascino*, formatur à *βασκάνω*, mutatis duab⁹ litteris. *βασκάνειν*, significat inuidere, quod, Cicerone teste, vsurpa

ste, vsurpabant pro nimiùm videre. quoniam qui inuident alicui, ab inuidiosi fælicitate nequeunt oculos auertere. *βασκανία*, propriè est inuidentia. Deut.ca.28.v.56.vbi nos habemus, *inuidebit fratri suo, Græcè est βασκάνει*, quod D.Augu.*l.locution.Hebraicar.*transfert.*fascinabit*. Chaldæus autem, *habebit oculum nequam*, Nec ignotū illud patrifamiliâs,
E *an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Matth. 20.quod de inuidâ mercedis alienę contēplatione dictum. Et quia liuor in oculis maximè se prodit etiam Horatio teste, *Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam Limat, non odio obscuro, morsúque venenat.* ideò fortassis Eccl.31.v.25.pronūciatum, *nihil oculo nequius creatum:* hoc est inuidentius.nisi malis eò referre, quòd oculus peccati & concupiscentiæ fenestra esse soleat, malorúmque animi affectuum index seu leno potiùs illecebrosissimus. Nihil enim hoc ad probandā fascinationem facit, vt nec alia S.S.loca, vel quorūdam Patrum auctoritates. Nam fascinationē latissimè sumpsere, pro quauis graui deceptione, vt etiam Magica præstigia comprehendat, de quibus mox dicam. Sic accipiò, *malum oculum*, in epist.Dauidis Imp. Abissinorum ad Manuelem Regē Lusitaniæ apud Fran. Aluarez histor.Æthiopiæ.ca.135. Sic ait Sapiens, *Sap.4.v.12 fascinatio nugacitatis obscurat bona.* Græcè est, *βασκανία γὰρ φαυλότητος*, id est fascinum vile, nugax, & nihili; phrasi Hebræâ. Sic enim significat; à vilissimis, & minimi pręcij quisquiliis terrenis, maximè à nugatoriâ & adulatoriâ laudatione, ita nos præstringi, & ludificari, vt ad vera bona prorsùs cæcutiamus; vt bona pro malis, mala pro bonis habeamus; terrena cælestibus, sempiternis interitura præferamus, fascinationis verò nomen vsurpat, quia vulgùs Iudæorum falsam illam fascinationem credebat cōtingere, adeò vt huiusmodi fascinatorem oculum Saræ impij recutiti tribuere non vereantur; quos Abulens.*in 21.c. Gen.* refellit. D. Bonau.comment. in versiculum 12.vidit alludi ad fascinationem & ideò dicit, secundū quod homines maligni dicūtur laudando pueros fascinare, satis indicans quāni illa faceret. Sensum quem diximus, in notis suis Pet. Nannius Alcmarius ex parte amplectitur. Adspectu etiam ad illam opinionem, Metaphoricè D. Paulus locutus, *ad Gal. 3.v.1.* cum scribit; *Quis vos fascinauit, non obedire veritati?* hoc est quis vestrâ salutem & veram fidem vobis inuidens, adeò dementauit, vt ad lucem clarissimam caligetis; & tam subitò leuitérque ab eâ fide defeceritis, quæ tam manifestè vobis à me tradita fuit; ac si penicillo prædicationis ante vniuscuiusque vestrum oculos CHRISTVS pro vobis crucifixus foret? Vera hæc S.S.locorum sententia. D. Hiero.non obscurè sententiam suam prodidit, habere se pro fabulâ illud vulgi. *Dignè(ait) Paulo qui etsi imperitus est sermone, non tamen & scientia, debemus exponere: non quod sciuerit esse fascinum, qui vulgò putatur nocere, sed vsus sermone sit trito, & vt in cæteris, ita in hoc quoque loco verbum quotidianæ sermocinationis assumpserit. Dicitur fascinus propriè infantibus nocere, & ætati paruulæ, & his qui nec dum firmo vestigio figūt gradum. Hoc vtrum verum nec ne sit, Deus viderit: quia potest fieri vt & dæmones huic peccato seruiant, & quoscūque in Dei opere vel cœpisse, vel profecisse cognouerint, eos à bonis operibus auertant. Nunc illud in causa est, quod ex opinione vulgi sumptum putamus exemplum, vt quo modo tenera ætas noceri dicitur fascino: sic etiam Galatæ in Christi fide nuper nati, &c.* Adeò certum Hieron. naturaliter id

A non contingere, vt, si fiat, operâ dęmonis fieri censuerit. Eadem mens Chrys.*in eodem ca.3.* scribentis; monet enim ne, quando audimus inuidiā seu oculum malum, existimemus, quòd oculorum coniectus intuentes lædere soleat *μὴ τοῦτο νομίσῃς, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸν βολὴ τοὺς ὁρῶντας βλάπτειν πέφυκεν.* & reddit rationem quia ipsum oculi membrum malum esse nequit; verùm hoc pacto liuorē animi à CHRISTO notari. Nam oculorum est simpliciter tantùm videre; cæterùm perperam videre, est animi intùs deprauati. Addit nō tamen hęc dici, quasi liuor per se alteri nocere possit; sed ostendat eos qui ista docebant, per inuidiam ad hoc venisse. *ταῦτα δὲ λέγει οὐχ ὡς τοῦ φθόνου καθ' ἑαυτὸν ἰσχὺν ἔχοντος, ἀλλ' ὡ ἀρ.* vides omnem vulgaris opinionis aditum obstruxisse, remouet oculi organum,
B remouet visionem, remouet ipsam inuidentiam. Idem disertè vulgarem illam de veterum fascinantibus opinionem reprehendit, *homil. 8.ad ecloss.* B. Anselmus add.ca.3.exponit quidē, *fascinauit, liuido lasit intuitu: &, respectu inuidiæ vos tenellos læsit, docensq; de promotu vestræ perfectionis ac fidei solo liuore nocuit: sicut aliquis qui solo respectu dicitur res alterius posse diminuere: & ita vos liuenti suo aspectu tabefecit, vt non credatis veritati meæ prædicationis, sed falsitati sui dogmatis?* verū subdit aliam interpretationem, nempe; *Vel sicut incantatores fascinant & deludunt homines, vt credant verum esse, quod falsum est: ita nescio quis fascino suæ deceptionis ita vos incantauit ac verbis suis immutauit, vt &c.* vides de
C vulgari loqui per, *dicitur* de magicâ absolutè, sicut & D. Hiero.locutus est, quem imitatur, vt & Primasius ipsismet D.Hier. verbis cōpendiô acceptis vtens; quemadmodum Theophil. Chrysostomi. Sedulius totum illud prætermittit, contentus interpretari, *fascinauit*, hoc est, *inuidit*. Caietanus retulit ad magicas sensuū ludificationes, Catarinus ad physicam quàm dixi fascinationem, nō ad vulgarem. Sed verior, commodior saltem, explicatio Caietani, quàm Adamus Sasbaut, siue Leonard. Hassel.secutus fuit. Nam quæ Sasbauto ascripta post mortem cōmentaria in epist.Pauli & Esaiam, sunt selecta & in ordinem digesta ex lectionibus prædicti Leon. Hasselij, vt norunt, qui contulere,
D & huius illum auditorem fuisse meminerūt.Sept. Tertullian.videtur hanc vulgarem opinionē solis Ethnicis adscribere, & liuori seu odio, *fascini*, nomē tribuere; & quia pulcris periculum imminere putabant, ideò remedio, *velamen capitis*, virginibus cōmendat, quoniā eo aspectus arcebatur. Sic scribit lib.de virgin.velan.cap.15. *Sed enim vera & tota & pura virginitas nihil magis timet, quàm semetipsam: etiam fœminarū oculos pati nō vult, alios ipsa oculos habet, confugit ad velamē capitis, quasi ad galeā, quasi ad clypeū, qui bonum suum protegat aduersus ictus tentationū, aduers' iacula scandalorū, aduersus suspiciones, & susurros, & æmulationem, ipsum quoque liuorem. Nam est aliquid etiam, apud Ethnicos metuendum,
E quod fascinum, vocant, infeliciorem laudis, & gloriæ enormioris euentum. Hoc nos interdum* diabolo interpretamur, ipsius est enim boni odium. Interdum* DEO *deputamus, illius est enim superbiæ iudicium, extollentis humiles & deprimentis elatos. Timebit itaque virgo sanctior vel in nomine fascini, hinc aduersarium, inde* DEVM *illius liuidum ingenium, huius censorium lumen, &c.* En tibi agnoscit rem, causam reddit aliam quàm vulgò putabatur: effici hęc dæmone faciente, Deo permittente, nihil veriùs. Hæc ergo Patrum Orthodoxorum sententia: nec fauent illi, vt

Matth.6. & 20.

* for. de diab.

Henrico

Henrico Corn. Agrippæ physicam fascinationem impugnanti; quem refellit Six. Senens. *l. 6. bibliothe. annot. 267.* vel Cinglianis hæreticis, nimiùm vulgari illi tribuentibus, Caluino *in Exod. cap. 22.* Aretio, *problema. de fascin.* & Lamb. Danæo, *cap. 2. de sortiar.* qui auctoritate quorumdam Patrum calumniosè abutuntur.

Tertia concl. *quadam & frequentior fascinatio pendet à dæmonis maleficio, qui strigi vel sortiario ex pacto nocere volenti cooperatur, Quæ definiri potest, fascinum est perniciosa qualitas dæmonum arte illata, ob tacitũ vel expressum hominis cum dæmone pactum.*] Hæc probatur autoritate D. Hieron. & aliorum Patrum iam citatorum D. Thom. abulens. Ferrar. Xuares. & cæterorum Theologorum laudatorum, probatur experientiâ quotidianâ & confessionibus sortiariorum. Ad hanc opinor referenda plurima quæ variis scriptoribus visa ad alias species referenda. nam solent pacisci nefarij isti homines, vt quos liuidè vel iracundè aspexerint, iis dæmon perniciem inferat, ignari postea putant hæc ipsâ visione perpessos; quorum ex numero bonus poëta Hieron. Vida, *Bombycum l. 2.* narrat, quòd suo tempore accideret;

Quandoquidem memini Tusci alta in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira vigebant
Ora, grauésque oculi suffecti sanguine circùm,
Frónsque obscæna situ, hirtisq; in vertice cani.
Ille truci (scelus) obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, paruásque volantes:
Quinetiam si quando hortos ingressus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam,
Floribus & passim per agros incanuit arbor;
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam:
Spémque anni agricolæ mæsti flevere caducam.
Nam quocunq; aciẽ horribilẽ intendisset, ibi omnes
Cernere erat subitò afflatos languescere flores.

Quis enim credat vno humore naturaliter tam diuersæ speciei res solo afflatu interemptas? Sed immiscebat Dauus ille cuncta interturbans. Talis etiam fuit Telchinum fascinatio, à quibus inuidi & fascinatores, vulgò *Telchines*, dicti B. Gregorio Nazianzeno & Synesio. Gregorio verò Palamæ, *tabes Telchinodica*, idem quòd tales vultu fascinante & insidiosè blando illata. ferunt (fabulæ) Telchinas fratres nouem ex Actæonis canibus in homines versos in Rhodo insulâ, Rheæ comites, & in varias species se conuertere solitos; nunc hominum pedibus manibúsque truncorum, nunc piscium, nunc anguium, nunc dæmonum; insignes planè veneficos & præstigiatores crediderim, & inuidos (vt ait Hesych.) fascinatores: vel potiùs veros cacodæmones admodũ maleficos, σὺν ἐπιχαλῷ βλέψαντας; pessimo fine homines quos perditos vellent demulcẽtes, vt scribit Eustathius, *in XIII. Iliad.* inuidos dæmones fuisse indicat D. Nazianzen. & post illum Tzetza, atque ideò etiam dicti, παλαμναῖοι, quasi manuum opere exitiosi. Tales etiam Tybios fuisse Ponticos de quibus Plutarchus superius meminit, & *Plinius libr. 7. cap. 2. his verbis. In Aphrica esse familias quasdam effascinantes Isogonus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis in Triballis & Illyriis adijcit Isogonus, qui visu quoque fascinent, interimántque quos diutiùs intuentur iratis præsertim oculis. Quod eorum malum faciliùs sentire puberes.* Confirmat Gellius, in Noct. Attic. eodem referendus, vt & B. Isidorus Iunior in Originibus.

vide Adag. τελχῖνες.

Fieri autem hæc pacti cum dæmonibus initi vi satis ostendit, quod fascinatorum huiusmodi notas esse volunt; si in oculis ambobus, vel eorum altero, binæ sint pupillæ; aut in altero effigies equi aut canis: quæ nihil dubito esse stigmata, quibus mancipium Satanas suum insigniuit. Nostris enim temporibus deprehensæ, quibus in oculis erat nota catellini vel buffonis pedis: & quod de geminâ pupillâ dicit, ita capio, vt videri geminam credamus non esse.

Obiiciunt ab Aristotele, Plinio & aliis rutam, gagaten, hyenæ pellem & alia remedia naturalia præscribi: morbum igitur esse naturalem. Respondeo hoc argumento probari dumtaxat, impropriam illam fascinationẽ physicam: deinde etiam hæc valere contra dispositiones corporis quibus dæmon abutitur, & sic indirectè refragari ipsi dæmonis actioni.

Vulgò receptũ vt magicæ præstigiæ omnes per Metaphoram fascinationes vocentur: quo sensu Iaquerius librum edidit, quem vocat, *flagellum fascinatorum*: & eodem sensu dicũtur Iudices à strigibus fascinari. qua de re sic scribunt Inquisitores Germani: *Sunt & tales maleficæ, quæ iudices solo aspectu & oculorum intuitu maleficare sciunt, quod eis nullam molestiam inferre queant.* Mallei fol. 340. Item; *Experientia nos docente nouimus, quod iudex aut alij assessores, ita alienati in eorum cordibus fuerint, quod omnem, si quam habuerunt, indignationem amiserunt: nec ipsas molestare quoquo modo præsumebant, sed liberè abire permiserunt. Qui scit & vidit expertus est, & verum dat testimonium, & vtinam talia procurare non possent.* Sic illi fol. 559. Arbitror Deum non permittere in iudices fideles, & ritè, ac iustè procedentes; sed dumtaxat iudices iniquos, aut modicæ fidei, aut curiosos, &c.

Restat videre vnde vulgaris illa fascini nata sit opinio, de oculo visione, vel ore laudando fascinante. Placet Franc. Valesij coniectura. fortassis inde, quòd pueri, qui solito crassiores, nitidiores, pulchrioresque sunt, à fœminis virisque occurrentibus solent attentiùs aspici, laudari, palpari, motitari, in vlnas & palmas accipi. Verissimùm verò est dictum illud Hippocratis; *habitum, qui ad summum bonitatis attigit, esse periculosum*: & illud Cornelij Celsi; *Qui nitidiores solito sunt, suspecta sua bona habere debent.* Cùm ergo infantuli, ob naturalis habitûs teneritudinem, cùm visi sunt optimè valere, sæpè ex inopinato in magnum aliquod vitæ discrimen incidunt; vulgus non intelligit causam tam repentinæ mutationis; &, quia hanc non intelligit, suspiciosum in malum, culpam in adspicientium atque laudantium oculos & verba coniicit: quos cùm quotidie pueruli pulchelli & obesuli plurimos habeant; facilè anus aliqua rugosa & deformis in hoc numero reperitur. quod genus cùm sit tetrum, morosum, & odiosum, ei potiùs adscribitur noxa, quàm cæteris. Hanc vulgi opinionem paulatim (quæ mortalium curiosa leuitas est) etiam doctiores nonnulli superstitiosi, vel ingenij quidvis defendendo ostentandi auidi sunt secuti. tãdem ab infantulis ad agnos itum, in quibus causa non admodùm dissimilis. denique proserpens per audaciam ignorantia, ad equos, segetes, & alia fabulam produxit.

SECTIO II.

De maleficiis venenariis.

SEcundo se loco nobis offert, *Veneficium*, propriè dictũ. VVierus nullũ agnoscit huiusmodi,

quia putat nisi vero ac naturali veneno sagas nocere non posse: nec ab eo longè abit Lerchemerus Luteranus. Sed huic magistrum eius, Lutherũ, illi, Venerandum (vt solet vocare) preceptorem suum; Agrippam, perfidos perfidis, possem obiicere, si qua tenebrionum istorum auctoritas foret. Sanè Lutherus nimis magnificat hac in re dæmonis potestatem. dicit eum in toto mundo regnare a, & mox regnum istud quale sit, explicat his verbis, *Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subiecti Diabolo, & hospites sumus in mundo, cuius ipse Princeps & Deus est. Ideo panis quem edimus, potus quem bibimus, vestes quibus vtimur, immo aër, & totũ quo viuimus in carne, sub ipsius imperio est.*] Hæc illi blasphemus. Ergo iã Princeps & Deus dæmon illi, qui certè mũdi pars fuit? nos Deum vnũ cognoscimus dæmonũ iudicẽ Principẽmq. mundi vt conditorẽ ac rectorem, sic Dominũ Deúmque Ergo, corpus & res omnes Lutheri Diabolo subiectæ? nos didicimus, nec in res Iobi, nec in corpus quicquam iuris dæmonem habuisse, nisi disertis à Dèo, pro illa vice, verbis concessum. Ergo Lutheranis aër, & omnia quibus viuunt sub Diaboli imperio sũt? nos fatemur Domini esse oues & boues, volatilia cœli syluarum feras, & cete, & pisces, & quicquid creauit: nec horum quicquam ad dæmonem pertinere. Mea sunt omnia, dixit Dominus: excipit Lutherus, quæ in mundo sunt omnia, & ea adiudicat Diabolo. Credidit Satanæ Omotrapezæ suo dicenditi Luc. 4. v. 6. *Quia mihi tradita sunt: & cui volo do illa.* Sed mentiebatur: non pleno iure illi tradita, quæ tradita, quæ accepit, precariò & definita potestate accepit. B. Paulus vocat *rectores mundi*, sed explicat D. Augustin. *Ne fortè, cùm dixisset mundi, intelligeres dæmones esse rectores cœli & terræ*, mundi *dixit* tenebrarum harum, mundi *dixit*, *amatorum mundi*. mundi *dixit*, *impiorum & iniquorum*. mundi *dixit*, *de quo in Euangelio dixit*: Mundus eum non cognouit.] *tracta. in Ps. 14.* Scio B. Ioanni dici *mundi principem Io. 12. v. 31. & 14. v. 30.* & à B. Paulo *principem & rectorẽ mũdi Ephes. 6. v. 12.* & ab eodem *2. Cor. 4. v. 4.* *Deum sæculi huius*, sed imperitè Lutherus *mundum* & *sæculum* accepit de rebus quæ in mundo exsistunt omnibus, quod de solis malis hominibus per metonymiam dictum, qui cum mundo seruiant & sæculo, mundi & sæculi nomine nominantur: & quia seruos se mancipia diabolo dedicant, ipse princeps eorum & rector: & quia eum colunt, sic Deus eorum dicitur, sicuti & lurconum Deus est, venter *Philip. 3. v. 19.* hanc lectionem & interpretationem amplectuntur Cyrillus & Ambrosius, *in D. Pauli epist.* & D. Aug. *l. 22. cont. Faustum c. 2. & 9.* & eam non improbant alii quidam patres: communior tamen ea dispunctio est, vt dicatur, *In quibus Deus, huius sæculi excæcauit mentes*: & sic Diabolus non vocatur Deus, sed qui est vnus & verus Deus *sic malunt Irenæus libr. 3. cont. hær. c. 7. & lib. 4. c. 48. Tertullianus libro quinto. cont. Marcionem D. Chryso. Theophilac. Oecumen. & Primas. in d. cap. 4.* Nullus verò Patrum sic diabolum rerum ceterarũ corporearũ vel *Principem* vel *Deum* vocauit, sicut dixit Lutherus: qui satis apertè in Marcionis & Manichæi errorem deflexit. Nec etiam Lambertus Danæus Caluinianus b satis consideranter locutus: cùm dicit diabolum quicquid in his terris natura est corruptibile, corrumpere posse, nisi à Deo cõseruetur, dicere debuit, si Deus illi permittat, Nam si Deus conseruationem subtrahat, ipsum illud per se corrumpatur, non per dæmonem. Sed his omissis.

a Commẽ. in epist. ad Gala. c. 3. in Germanico vt citat. Godelmannus.

b c. 3. de sortia.

Sit Concl. *permittente Deo, maleficiis suis sagæ cõplures mortales morbis grauissimis vel morte afficiunt.*

Probatur hæc sentẽtia primùm auctoritate D. Aug. *lib. 10. de ciu. Dei*, quod habes c. nec mirum §. magi 26. q. 5. & *serm. 207. de temp. & lib. de diuinat. dæm. c. 6. & Conc. Constantinopol. in Trullo can. 61.* & Tertulliani *in apologetico*, & *lib. de Carnis resurrect.* vbi ait, *calicem non dico venenarium in quem mors aliqua ructaret, sed filtricis* (hoc est sagæ deuouentis) *vel archigalli, vel gladiatoris, aut carnificis Spiritu infectum.* & Arnobij *libr. 1. contra gent.*

2. Probatur iure Pontificio, *d. c. nec mirũ & const. Inno. VIII. Alex. VI. Hadr. VI. Leo X. de malef. & incant. in 7. Decretal.*

3. Ex iure ciuili, *l. multi C. de malef. & Mathem. l. eorum C. eo. t § item lex Cornelia. Inst. de pub. iud. Leonis Imp. Nou. 65. Carolinã cõstitutione* deniq; *leges & praxis, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ & German. hoc confirmant.*

4. Historiis omnium gentium, paucas tangam. Notum illud Romani Argyropoli Imp. ex Zonarã to. 3. Narrat Villamontius scelerum omnium scelestissimum quiddam: Venetiis maleficum fuisse, qui damnatorum in Triremibus animas emebat, promittens liberationem à tetrã illa seruitute pœnæ, & numerans decem aureos pro illorum anima, quam chirographo proprio s[a]nguine notato vendebant, addicebántque dæmoni & malefico. mox ne tractare possent certo contactos veneno subitò necabat. Addit se interfuisse supplicio, quod de isto sumebatur [*l. 1. c. Itinerarij c. 33.*] quis vnquã talia, vel fando audiuit? narrat præterea An. Theuetus c, in Africæ oppido Guzolã, Elzanã quẽdã spacio duorum annorum malis artibus plusquã octingentos homines interfecisse. Narrat. Spreng. *in Mall. p. 2.* duas in Episcopatibus, Basileensi & Argentinẽsi, concrematas obstetrices, quia vna earum quadraginta, altera innumerabiles pueros recens in lucem editos, necauissent, inditis clam in eorum capita grandibus aciculis. Domitiani tempore fuisse nonnullos, qui acubus oblitis veneno, quos collibitum esset pungebant, & læsorũ multi sine doloris sensu moriebantur. quod & Commodo Imp. factitatum, narrat ex Dione Xiphilin. *in Domitiano, & in Commodo.* Scribit Ioan. Nider. *Formicarij lib. 5.* in territorio Bernensi quosdã maleficos vtriusque sexus suos proprios infantes occisos deuorasse: idémque factum ab aliis in ditione Lausaniensi. Et I. C. quidam Francofurtensis d. *Præterito anno* (inquit) *Comes quidam superioris Germaniæ octo veneficas, quæ CXL. interfecerant infantes. Vulcano tradidit Anno LIII. captæ sunt Berlinæ duæ feminæ veneficæ, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt. Eæque mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est diuinitùs, vt mater quærens infantem, interueniret, ibique ollam & imposita amissi infantis mẽbra videret. Captis itaque mulieribus & in tortura examinatis, dixerunt: si processisset coctio, tũc futura fuisset ingens glacies, ita vt omnes fruges perderentur.*] Scribit Cardanus e, circa annum Domini *1536. Salassia circiter quadraginta viros ac fœminas cõiurasse, inter quos carnifex erat, vt cùm pestis antea seuisset, tunc verò iam mitesceret, vnguentum conficerent, quo tangentes postarum coronides, sic ferentur: puluerem quoque confecisse, quem super vestes*

c l. 7. Cosmog. c. 13

d Godelẽ l. 1. de Lamiis. c. 7.

e L. 15. de varietatum c. 80.

A

et ita spargerent. Latuit aliquamdiu hæc res, sublatique multi. Sed cum cuiusdam, nomine Neri, fratrem atque vnicum filium sustulissent: vixque alii quam domini domnum, aut filij perirent: simulque animaduertissent androgynam se in domos insinuantem, atque eos maximè perire, quorum domos ingrederetur: deprehensa coniuratione omnes exquisitissimis tormentis necati sunt: fassi etiam decreuisse in pompa celebri Diui cuiusdam, subselijs perunctis vniuersos ciues occidere, paratásque ad nunc vsum supra viginti ollas. Tentarunt & idem alii Geneuæ post, dederúntque pœnas.]

a q.3. & 5.

Grillandus a docet hæc contingere vel introsũptione, vel applicatione exteriore per contactum. Eorum quæ per intùs sumptionem fiunt agnoscit duos modos, nempe vnum per cibum aut potum, quando venena (vt plurimùm in puluerem trita iis immiscent: alterum agnoscit, qui fit per

B

b d.q. 3.n. 29.

inunctionem, *quando maleficiandum* (inquit b) *siue masculus sit siue fœmina, dormientem, suis liquoribus, aquis, oleis, aut pinguedine, siue alys similibus vnctionibus plura & diuersa venena continentibus inungunt, quandóq. femora, quandóq. autem ventrem aut caput, guttur, pectus, costas, seu aliam partem corporis personæ maleficiandæ: quæ sic dormiens nihil sentit, & est tanta vis & potẽtia illius vnctionis, quod paullatim durante calore ipsius dormientis, ingreditur intus carnes: & vadit ad penetralia cordis viscerũ maleficiati. vnde paulò post causantur ingẽtes dolores in corpore eius cum primum scilicet maleficium vel facturæ (vt dicunt) tagit intestina maleficiati, illinc succedunt maximi viulatus, & lamentationes tam crebra.*] huc referenda

C

strigatio, quando puerulorum exsugunt sanguiné, venis vngue aut acu, aut aliter ope dæmonis apertis, quod constare scribit Spinæus *q.8. de strig.* ex paruis cicatricibus relictis & interdum, post cattorum apparẽtiũ fugam, guttis sanguineis prope pueros eiulantes remanentibus. Addi debet tertius modus per inhalationem. omnium enim pessimum est veneficium istud. nec enim humoris vel crassioris materiæ vehiculo indiget, quibus facilius occurritur: sed ipsum tenuitate sua, orè attractum citrò ad cor se penetrat. Hæc causa cur Agyrta ille insignis veneficus, in quadam Italiæ ciuitate, cum alio suo antagonista, de theriacæ contendens efficacia, vicerit. alter venenum illi liquidum, quod poterat efficacissimum, infuderat: cui sumptione antidoti mox obuiauit. Ipse contra alterius hiare iussi pixidulam ori apposuit, in qua buffo inerat viuus: tùm semel aperta & sæpiculè tem aperta velociter pixidula, ingessit halitum virulentum, & breui momẽto hominem confecit. Scilicet hic Christiano populo dignus est ludus, & benè institutæ respub. quæ certamina huiusmodi permittunt. Ipsi etiam malefici interdum afflando vel inficiunt, vel necãt. Narrant quidam dubiæ fidei scriptores apud per-

D

c Mallei p. 2.q.1.c.11.

fidum Balæum, toxicati funalis fumo Clementem VII. de medio sublatum. Narrat Sprengerus c, mulierem quandam inter Breisacum & Friburgum, cum vicina litigasse, mox cùm noctu ante ostium domus aliquid ageret, ventum quendam calidum è domo fœminæ alterius ex opposito habitantis, in faciem ei insufflasse, vnde & subitò leprâ contraxerit. In diocæsi eadem & territorio Nigræ Siluæ, maleficam, dum à lictore strui lignorum præparatæ imponeretur, ei dixisse, *En tibi à me mercedem*, simul in vultum eius insufflasse: & ecce, miser operitur totus horrenda lepra, quæ paucorum dierum spacio eum pluribus adiunxit.

E

Hæc veneficia, inhalatoria, non satis à nonnullis, intellecta video: Bodinus vim refert ad ipsius anhelitus virulentiam. Sed nulla tanta potest esse hominis cum homine antipathia, vt docui Sect. præcedente. nisi fortè ex alimento, vt de puella Aristotelis, Napelo nutrita, legimus: sed tunc non cui vellet malefica duntaxat noceret, verùm cunctis mortalibus noxius anhelitus eius foret. Danæus tribuit veneno in ore gestato. hoc Bodinus impugnat argumento, cui dicit responderi non posse, nempe quia venenum hoc priùs noceret ipsi malefico quàm alteri. Nodum vides (Lector insolubilem. Sed ride, quod vides. quid si dicat Danæus, maleficum priùs se antidotis contrariis præmunisse? concidat nimirum stramineus ille ventosi hominis Achilles. sic ille ipse. Bodino non ignotus, faciebat Italus Parisius, tam carus Catharinæ Mediceæ, qui chirothecis, globulis, vel pulueribus suauefragantibus alios solo necabat odore, illæsus ipse, & hoc pacto à se interfectam Nauarræ Reginam Albretham, veneni vi per nares in cerebrum penetrante, gloriabatur: si quidquam de Caluinismi fulcro credendum Caluinianis historicis, *Francia Memorijs Gallicè conscriptis tom.2. & Richardo* Dinoth o *lib.5. belli Francici.* Vera causa est, hæc ex pacto fieri per dæmonem vt plurimùm, afflante incassum Mago, & putante hæc halitu fieri suo. Est quidem venenorum quorundam mira efficacia, quæ possint subitam lepram inducere, vel lethum: & posset dæmõ quæ nouit antidota, suis præscribere, & illi innoxii possent in alios pestem transfundere, sed id rarò contingere putandum.

Hæc interiùs sumpta, Grillandus d scribit fieri per compositiones & mixturas multiformium venenorum, quædam ex herbarum foliis, festucis aut radicibus, animalibus, piscibus, aut reptilibus venenosis, lapidibus, & metallis, mixtura, quam vtilius ignorari, & interdũ in pulueres, interdũ in liquida, addo & in vnguina, reduci. d d.q. 3. n. 26.

Alia dicit Grilland. esse extrinseca, vt sunt in primis quæ solis verbis fiunt e, in quibus iam docui ex pacto, ad signum constitutum, omnia fieri à dæmone. vt sunt etiam, quando latenter (vt idem ait f) *sortilegia sub certa quapiam forma composita, clanculum affigunt, vel in lecto abscondunt ipsius maleficiandi. seu in aliquo loco subterraneo fouea facta, aut sub limine ostij, super quo destruendus sit transiturus.*] Quosdam autem addit capere residua eorum quos volunt inficere, alios exhumare mortuos, & vti eorum vel vestitu, vel carnibus, vel pinguedine, vel ossibus: alios à suspendiosis mutuari nonnulla. Quod nec veteribus ignotum fuisse reperio. Sic enim de Canidia Horatius: canit ab ea infossum & terra obrutum, post multas lancinationes, insignibus raptis, ingenuum puerum, vt posset.

e Grill. q. 3.n.27.

f q 5.nu.7

Longo die bis, terve mutatæ dapis
Inemori spectaculo,
Cùm promineret ore, quantùm exstant aquæ
Suspensa mento corpora, (en infanticidium)
Exsecta vti medulla, & aridum iecur
Amoris esset poculũ, (en maleficiũ philtricũ)
Interminato cùm semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ

Et alibi de eadem g, quod ad maleficium hostile spectat, dicit, amaro vtens sarcasmo; g od.17.

O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus
Nouem dicales dissipare pulueres,

Hunc

a l.6.Pharsal.

Hunc ergo diem ex tribus ternariis obseruabát: vt & ille qui terna tribus coloribus distincta licia. Sed apertissimè quod dixit Lucanus adstruit a, imprimis enim illam in nudis bustis habitantem depingit, & habitantem tumulos expulsis vmbris; tũ addit, primùm de nece hominum, deinde & de instrumentis magicis, quæ dixi:

Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes
Infodit busto. fatis debentibus annos,
Mors inuita subit. peruersa funera pompa
Retulit à tumulis: fugêre cadauera lethum,
Fumantes iuuenum cineres ardentiáque ossa
E medus rapit illa rogis, ipsámque parentes,
Quam tenuere facem, nigróque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestéque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.

(hæc è rogis mos rapere, addit mox quæ de sepulcris sumat)

Ast vbi seruantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medulla
Corpora: tunc omnes auidè desæuit in artus,
Immergitq́; manus oculis, gaudetq́; gelatos,
Effodisse orbes, & sicca pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodósq; recentes (sic
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,] corrigo)
Abrasitque cruces, percussáque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas, admisso sole, medullas:
Insertum manibus chalybem, nigrámque per artus
Stillantis tabis saniem, virúsque coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.
(hæc de suspendiosis, sequitur de inhumatis)
Et quodcúmq; iacet, nuda tellure cadauer,
Ante feras volucrésq; sedet, nec carpere membra
Vult ferro manibúsq; suis, morsúsq; luporum
Exspectat siccis raptura è faucibus artus.

(Efficaciora enim putabant, quæ sic feris erepta, quàm quæ ipsemet maleficæ desecuissent. sed pergit deinde, quo pacto & viuos iugularit, & eorum abusa sanguine, & exstis.)

Nec cessant à cæde manus, si sanguine viuo
Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto:
Nec refugit cædes, viuum si sacra cruorem,
Extáq; funereæ poscunt trepidantia mensæ:

(Addit etiam de prole exsecta seu abortiuo huiusmodi)

Vulnere si ventris: non qua natura vocabat
Extrahitur partus calidis ponendus in aris.

(Subdit, si opus habeat adolescêris, vel viri violenter necati anima, quam euocet, ipsam indiscriminatim, quos velit necare:)

Et quoties sæuis opus est ac fortibus vmbris,
Ipsa facit Manes hominum mors omnis in vsu est.
Illa genæ florem primæuo corpore vulsit,
Illa comam læua morienti abscidit ephebo.

Nec parricidii expertẽ putes, non magis quàm nostras striges: voluptas præcipua illi, sæuire in proximos.)

Sæpè etiam caris, cognato in funere, dira
Thessalis incubuit membris: atque oscula figens,
Truncauitq; caput, compresáque dentibus ora
Laxauit, siccóque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumq; nefas Stigias mandauit ad vmbras

A Vides diligentissimum poetam, nihil conatum pretermittere, qui mos illi. L. Apuleius, *Milesi. li. 2.* in eandem mentem: *Nam nec mortuorum quidem sepulcra tuta dicuntur* (à lamiis) *sed & bustis rogis reliquiæ quædam, & cadauerum præsegmina, ad exitiabiles viuentium fortunas petuntur: & cantatrices anus, in ipso momento choragy funebris, perpeti celeritate, alienam sepulturam anteuortunt. His meis, addit alius, immo verò istic, nec viuentibus vllis parcitur. & nescio quis, simile passus, ore vndiq; omnifariam deformato, truncatus est.*] En de malefico hostili, quod de iisdem Thessalis Lucanus dixerat. Narrat deinde, quæ vera fuisse videtur admodum probabile. Mox igitur ita scribit. *Insit Telephron: Pupillus ego Mileto*
B *profectus ad spectaculum Olympicum, cùm hæc etiá loca prouinciæ famigerabilis adire cuperẽ, peragrata tota Thessalia, fuscis auib. Laryssam accessi: ac dum singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro: conspicor medio foro procerum quẽdam senem. insistebat lapidem, claráq; voce prædicabat, Si qui mortuum seruare vellet, de precio liceretur. & ad quẽpiam prætereuntium, Quid hoc, inquã, comperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille. nam oppidò puer, & satis peregrinus es, meritóque ignoras, Thessaliæ te consistere, vbi sagæ mulieres ora mortuorũ passim demorsicant, eáq; sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego, & quæ tu, inquam, dic sodes, custodela ista feralis? Iamprimum, respondet ille, perpetẽ noctem eximiè vigilandum est, exertis, & inconniuersis ocu-*
C *lis semper in cadauer intentis, nec acies vsquã deuertẽda, Immò nec obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles, in quoduis animal ore cõuerso, latenter obrepant, vt ipsos etiã oculos solis & iustitiæ facilè frustrẽtur. Nã & aues, & rursũ canes, & mures, imò verò etiam muscas induũt.* (En primũ maleficiũ, ficta Metamorph. & sic clancularius ingressus) *Tũc diris cantaminibus somno custodes, obruũt* (en secundũ de maleficio somnifico, quod in hunc locũ reseruaram) *nec quisquam definire potest, quantas latebras nequissimæ mulieres, pro libidine sua cõminiscũtur, si qui* (custodum) *non integrũ corpus manè restituerit: quicquid inde decerptũ diminutumq́; fuerit, id omne de facie sua desectum sarcire compellitur.*] Interponit postea narrationem prolixissimam, & abs re nostra, quare totam prætermitto. finis rei fuit iste, Telephron,
D mille denariis conductus, subit custodelam dum vigilat; en mustelam paruulam in eum fixò intendentem, fugat illam, sed somno cõsopitur. interea sagæ prosectis eius naribus ac auribus vicatiam in eo lanienam exercent, & ceram in modum prosectarum ei partium applicant examussim. Quò illo postridie per cadauer loquax audito *temptare aggressus, iniecta manu nasum prabendit, & manum nasus sequitur: aures pertractat, ambæ deruunt, sic, pro mille nummulis, debilitatus, in patriam redire non substinuit, sed capillis hinc inde laterum deiectis aurium vulnera celauit, nasi verò dedecus linteolo pressim agglutinato decenter obtexit.*] Hunc faciunt illa
E Fabii Declamat. 14. *Facinus, quod dicitur inquietare superos, sidera diris agitare carminibus, tumulos, bustaq; scrutari, & amputatis cadaueribus, ipsas in scelera armare manus* (cădauerum (explicui, cùm de maleficio somnifero disquirerem. caue pro, *ipsas*, reponas *impias*. corrumpes, non castigabis. Gnostici hæretici, Zoroastis Magi disciplina imputi, cuius & libros quosdam in lucem ediderunt b, humanas amabant *viscerationes*, vt vocat Iustinus, seu *cœnas Thyesteas*, vt vocant Athenagoras & Theophilus, seu *sacramentũ infanticidii & inde ra-*

b Porphy. in vit. Plotini.
c vide Iusti. Apolo. ad Anton. Piũ. Athenagorã in Apolog. Teophilum l. 3 ad Autolyc. Origen. l. 6. &. 7. Col. Cels. Tertullia. Apol c. 7. Minucium in Octauio Epiph. hæresi. 16 & Euseb. li. 5. histor. Eccles. c. 1.
E

bitum. vt ait Tertullianus: infantem enim farre cõtectũ certatim cõfodiebant, sanguinem lambebãt, & membra singulis dispertiebantur, vt narrãt Minucius, Epiphanius, & Eusebius, quam calumniam Gentiles, in Christianos omnes mendacissimè deuoluebant.

In applicatis tantùm extrinsecùs venenis, frequentissimè dæmon ipse damnum infert, & veriùs videtur cõtingere in veneno, quo (vt refert Iubertus medicus Aquitanus) si stapes inungatur, equitem ipsum necesse perire. Non credo id naturali vi veneni contingere. quia non credo veneni vllius actiuitatem esse, tantam, vt per tot inuolucra se diffundat. Nisi, quæ de Stygis aqua traduntur, credibilia, omne illam metallum penetrare, & sola contineri asinina vngula. Equidem aures mihi putarem asininas enatas, si crederem. Grillandus refert nonnulla a, fauentia Iuberti dicto, sed & in illis concursum diaboli ex pacto, non vim veneni, recognosco. Inter hæc extrinseca, sunt ollarum defossiones profundæ sub limine; quarum certè naturalis vis non attingit effectum, Aliã maleficii hostilis speciem, per arma malo imbuta carmine, reperio apud Meierum, his verbis, *Primum omnium Aurelianum conatum fuisse omnem regiam stirpem per scelus exstinguere, atque per artes Diabolicas & maleficia ad regni solium grassari. Tradidisse Ducem gladiũ, pugionẽ & anulũ suum cuidã monacho apostatæ & socus eius, vt ea dicarentur diabolicis præstigijs, incantarenturq. ad maleficia per illa perficienda monachum illum in turre Mongeya, iuxta Ligniacũ, super flumẽ Matronam, per artes suas euocasse duos ad se cacodæmones, quibus gladium, anulum, & pugionem, vt illis operarentur tradidit. Ea instrumenta à cacodæmonib. initiata, incãtatáq. & reddita monacho, atq. per eum Aurelianẽsi. Per ea instrumenta incantasse ac dementasse germanum suum Carolũ Regem, adeo subtiliter, vt vix quisquam posset percipere. Primam incãtationẽ factam apud Belloacum, quæ adeo erat virulenta, vt regi vngues atq. capilli deciderent. Alterum maleficium in Cenomanis, in quo tanta erat vis, vt nemo mortalium indicare posset, an viueret Rex, necne. Iacebat enim absq. vllo sensu, & spiritu vitali, quantũ cerni posset. At postquã ad se redire cœpit, obsecro (inquit auferte hũc gladiũ, qui mihi corpus trasfodit, idq. mihi facit germanus meus Aurelianus.*]

a d. q. 3. n. 30.

Suspicor duo quædam ad hoc maleficium referendas quæ olim in ciuili iure obseruaui: sed suspicor, & de priore vehementiùs: nempe de peculiari Arabum scelere, quod *Scopelismum* vocabant. Nam Arabes maleficiis deditos hodie scimus, & olim fuisse docet Seneca, cùm Medæam ex Arabia petentem venena introducit. Et ingens ille terror qui σκοπέλους positis agrorum Dominis etiam validis & potentibus incutiebatur, vix aliunde nasci potuit. Quare suspicor causam, cur σκοπελισταὶ deprehensi, aut conuicti, mortis supplicio afficerentur, fuisse; non quod sacrilegij quidquam in hoc crimine fuerit (quo tamen Iac. Menochio visum, *in opere de arbitrariis Iudic.*) Sed quod maleficij crimen subfuerit: alioquin solæ mortis minæ tam acriter punitæ non fuissent, quantumuis frequenti crimine, & armata manu periculum, Domini aduertissent. considerent hoc Iuris studiosi, cùm legent *l. cum quidam D. de extraordin. crimin.* cuius hæc sunt verba, *In prouincia Arabia σκοπελισμὸν crimen appellant, cuius res admissum tale est. plerique inimicorũ solent prædium inimici σκοπελίζειν id est, lapides ponere, indicio futuros, si quis eũ agrũ coluisset, malo letho periturum esse insidiis eorũ qui scopulos posuissent, quæ res tantum timorem habet, vt nemo ad eum agrum accedere audeat, crudelitatem timens eorum qui scopelismum fecerunt. hanc rem exsequi solent Præsides grauiter, vsque ad pœnam capitis. quia & ipsa res mortem comminatur.* Sic Vlpianus. Pineda noster copioso in Iobum commentar. de hoc crimine interpretatur illud; *Sed cum lapidibus regionum pactum tuum. capite quinto. vers.* 23. Eum lege. mihi nondum liquet an de hoc crimine capiendum.

Suspicio mihi præterea est de maleficio, in crimine *saccularioriorum*, de quo Iureconsultus ait, hoc nomine dictos, *qui vetitas artes exercentes in sacculos, partem subducunt, partem subtrahunt.* l. saccularij D. de extraordinar. crimin. Nam arbitror, non quosuis sacculi seu crumenæ excisores vel subductores, βαλαντιοτόμους, sed eos qui vetitarum (hoc est magicarum) artium ad id subsidio vtuntur ita nuncupari: quales illi sunt, qui in lusu ab Hispanis dicuntur, *cargar el dado.* Nam ceteri crumenilegi simpliciter furibus suntannumerandi: sicut & ille de quo Virgilius,

Et succus pecori & lac subducitur agnis.

Et ille Plautinus, qui ait,

. . . Propino magnum poculum: ille bibit,
Caput ponit, condormiscit. ego ei subduco annulum.

Nec enim assentior Petro Gregorio hæc duo ad *saccularium* referenti *lib. 37. Syntagmatis Iuris c. 14. nu. 7.* Licet etiam huc referre maleficium vetus Circi aurigariorum de quo D. Hieronymus in vita Hilarionis, *Auriga Gazensis in curru percussus à dæmone totus obriguit: ita vt nec manum agitare nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergo in lecto cùm solam linguam moueret ad preces, audit: non prius posse sanari, quam crederet in Iesum, & se sponderet artis pristinæ renunciaturum. credidit, spopondit, sanatus est.* Arnobius etiam lib. 1. inter ceteros Magiæ effectus numerat, *in curriculis equos debilitare, incitare, tardare.*

SECTIO III.

De aborsu, difficili partu, lactis exsiccatione.

De triplici hoc maleficio præter Grilland *q. 6.* alij quoque sunt testes. Sic enim scribit Ioan. Nider. lib. vlt. Formicarij, *In oppido Boltingen, Lausanensis diocœsis, quidam dictus Staldelein, grandis maleficus, captus per præfatum Petrum iudicem loci fatebatur se in certa domo, vbi vir & vxor simul manebant, per sua maleficia successiuè in vtero vxoris præfatæ septem circiter infantes, ita vt semper abortum faceret, in femina annis multis necasse. Simile fecit in eadem domo omnibus pecoribus fœtosis, quorum nullum viuum partum edidit in eisdem annis.*] postea ex eiusdem confessione instrumentum maleficij, quod fuerit, ostendit his verbis, *subter limen ostij domus se lacertam posuisse dixit, & si amoueretur, fœcunditatem inhabitantibus restituendam prædixit: cùm autem serpens ille quæreretur sub limine, nec inueniretur, quia in puluerem fortassis redactus erat, puluerem seu terram de subter positam asportabant, & in eodem anno vxori & omnibus iumentis domus fœcunditas restituta est.*] Solo interdum afflatu abortum adferre ostendit Nicol. Remigius *lib. 2. c. 7.*

De pariendi difficultate & quidem perpetua sic Apuleius b, *Eadem amatoris sui vxorem, quod in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam* b l. 1. de asi.

prægna

pregnationis obsepto vtero, & repugnato fœtu perpetua pregnatione damnauit. Vt cuncti numerant, octo annorum misella illa onere, velut elephantum paritura, distenditur.] Latino Græcus accedit scriptor Pausanias, cuius *in Bœoticis* ista habentur; *Pharmacidas Thebani à Iunone missas aiunt, vt parturienti Alcmenæ impedimento essent, sed eas, dum Alcmena partum inhiberent, à Tiresiæ filia Historide, tali commento delusas. Ex eo namq; loco, vnde illæ facilè audire possent, clamauit, peperisse iam Alcmenam: illas, ea voce deceptas, statim abisse. Alcmenam ilicò puerum enixam.*]

De tertio, præter Grilland. legi potest illo vetustior Spreng. *Quædam* (ait) *nocturnis temporibus & sacratioribus vtique, ex inductione diaboli, ob offensam diuinæ maiestatis maiorem, in quocũque angulo domus suæ se collocant, vrceum inter crura habentes, & dum cultrum vel aliquod instrumentum in parietem vel columnam infigunt, & manus ad mulgendum apponunt, tunc suum diabolum, qui semper eis ad omnia coopera tur, inuocant, & quod de tali vacca ex tali domo, quæ sanior, & quæ magis lacte abundat, mulgere affectat, proponit. tunc subito diabolus ex mammellis illius vaccæ lac recipit, & ad locum vbi malefica residet, & quasi de illo instrumento fluat reponit.*] Superioribus annis Treuirensi in ciuitate combusta fuit malefica quæ confitebatur, se solitam ex pariete per epistomium lac, quod diuendebat plurimis, mulgere. Balduin. Ronsseus *Medicæ venationis epist. 50.* docet solitos à maleficis vtres consui ad anatis similitudinem ex corio, quos vulgo appellant *Lutelaten*; & eis vti ad emulgendũ lac è vaccis alienis, & hos vtres spontè sua ire vacuos, vel ab iis in pratis collocari, & mox plenos ad domum maleficæ redire: quod comprobat rei gestæ verâ narratione, quam habes lector *lib. 6. cap. 2. Sect. 1. q. 3.* à me verbis eius relatam. Aliæ herbis, verbis, vel solo attactu, lacte priuant armenta, pecoraque quæ lubet. Biebrana Laodunensis saga solis minis vbera vicinæ mulieris sic exsiccauit, vt ad obitum vsque sagæ, quamuis multos pepererit, lacte semper caruerit. Claudam hanc sectionem verbis Grillandi, *Quædam veneficiæ fiunt ad desiccandum totum lac vnius gregis, vel fecundi armenti vaccarum, adeò quod nihil casei penitùs reddant, quamuis antea in maxima abundãtia reddidissent: & similiter abortiones totius gregis, vel armenti inducere possunt: prout aliis vidi & habui in facto Romæ, quod duæ maleficæ mulieres, cum istis maleficijs perire fecerant abortando multos pecudum fœtus, & matres desiccauerant penitùs.*] De hoc auertendi lactis maleficio, eiusque remedio, lepida narratio quædam exstat in Ioan. Beetzii Carmelitæ *Præceptorio ad 1. præcept. Exposit. vlt. c. 7.* his verbis: *Quædam vetula dierum malorum plena, volens ex inuidia impedire lac vaccæ vicini sui, accepit cultellum pergens ad ostium domus in qua fuit vacca, & ponens se contra splendorem lunæ, dixit:*

Hier snydick een spaen in mollekens ghevvaen,
Ende een ander daer toe, soo neem ick het melck van deser koe.

Hæc verba audiens dominus vaccæ, arripuit fustem, & currens post eam, atque percutiens aiebat:

Hier slaen ick eenen slach, ende eenen anderen als ick mach,
Ende den derden daer toe, soo behoudick d'melck metter koe.

Hoc erat optimum remedium.] hæc Betzius vir eruditus, qui ante annos fermè centum triginta vixit, inter Carmelitani Ordinis viros illustriores.

Huic maleficio simile reperi apud eundem eodẽ loco de frumenti auersione narratum his verbis: *quædam mulier circuiuit Bonarium cum frumento, dicendo, illum versum: super aspidem, &c. post veniẽs ad domum suam, habuit fistulam in solario, quam manu accipiens & prædicta verba dicens, cecidit totum frumentum illius bonarij coram se per fistulam in solario, & ita furabatur frumentum de agro: quæ tandem per quendam Episcopum deprehensa & combusta est.*) Hæc ille licet barbarè bonâ tamẽ fide. Quis non agnoscit frumenti huius vectorem dæmonem? quid ergo rident illud poetæ?

Atque satas alio vidi traducere messes.

Vel XII. tab. prohibitionem: NEVE ALIENAM SEGETEM PELLEXERIS.

SECTIO IIII.

De sagittarijs, Assassinis, & Imaginum fabricatoribus maleficis.

SVnt vel præcipui huius clasis malefici, quos vocãt *Sagittarios*, seu *Balistarios*; quorũ Innocẽtius tertius Papa, vocat artem, mortiferam & odibilẽ & sub pœna Anathematis contra Catholicos & Christianos exerceri vetat a. Cuius Pontificiæ sanctionis vereor, vt satis probam nobis interpretationem gregarii iuris interpretes cuderint, qui accipiunt de bellô iniustô Christianos lacessentibus cum arcubus & sagittis. Quæso quid peculiare, in vtentibus arcu & sagittis? an quòd eminùs, & quasi ex insidiis? quasi verò id in hoste distinguendum, dolo an virtute? quasi minùs peccet, qui sicâ cominùs latro, quàm qui sclopo de lõginquo interficiat eminùs? quid ergo? iam olim mihi visum, canone isto percelli singulare quoddã genus maleficorum; qui *sagittarij* seu *Balistarij* vocati: quos accuratè Sprengerus describit b. hi fœderantur dæmoni. nam ex pacto ipsi addicunt animæ & corporis dominium, ille vicissim pollicetur se adfuturum, vt quem, longissimè dissitum, volent, infallibili ictu traiiciant. Solemnia seu ritualia sunt ista. præstant dæmoni homagium, mox sexta feria proximæ Hebdomadæ Maioris, infra tẽpus missæ, sacram crucifixi imaginem aliquam sibi deligunt, in quam, vt in scopum, tela colliment, vel (quod Pet. Binsfeldius testatur) sclopo post tergum eiaculato glandes plumbeas emittant. Nec constat, an aliqua tunc verba ad hanc operis apostasiam adiiciant. Posteà, certo telorum numero in crucifixi imaginem emisso, credunt se totidem vno die, quoscunque deligent, necare posse quocunque illi loco fuerint, etiam remoto, & concluso. Dæmon enim spondet, se tela eò perlaturum, & hostili in corpore defixurum. Eâ tamen hac lege: si hominem necandum maleficus aliquando viderit, & tunc iterùm de nouo actuali (vt vocant) consensu eum occidi voluerit. Vltimò pollicetur tantùm illis se, balista bombardaue iaculandi peritiam tributurum, vt denarium capiti impositum, absque capitis læsione, valeant deiicere. Subiicit duo exempla huiusmodi facinorosorum. Vnũ Pũcleri cuiusdam, quem tandem rustici fossoriis instrumentis pertinacem occiderunt: secundum, alterius, qui, eo quòd miraculosè pedem de loco, vbi crucifixum traiecerat, è quo recens scaturibat sanguis, mouere nequibat, in scelere deprehensus, pœnas publicè supplicio persoluit. De hoc ego genere lubens prædictum Canonẽ capio. Nec obstat

a li. 5. Decretal. tit. de sagitt.

b p. 2. Mallei q. 1. cap. 16.

exit (siue id lumen sit, siue fluxus) amantes liquefacit, & consumit, cum voluptate dolori coniuncta. (id quod ipsi, γλυκύπικρον hoc est dulce amarum vocant) neque enim vel ex contactu, vel ex auditu cõtingit hominẽ adeò sauciari atque affici, vt si quos vel ipse aspiciat, vel ab iis aspiciatur. talis enim ex visu diffusio fit, & inflammatio, vt planè amoris imperitos existimem eos, qui mirum putant Medorum naphtam ex interuallo ab igne inflammari. Pulchri enim etsi per longè distantes intueantur, ignem intra amantium animas incendunt. Sæpe etiam hominum auriginosorum auxilium videmus. curantur enim biaticulam intuentes: cui talis inesse vis & temperatio videtur, vt morbum attrahat & excipiat per visum, veluti fluxum exeuntem. Vnde biaticula ne sustinere quidem sustinent B *hominem auriginosum: sed à se auertunt, & oculos clausos tenent: non quod illi (vt quidam putant) curationem inuideant, sed quòd velut ictu feriantur. Ex omnibus autem morbis maximè ac celerrimè contrahitur conuictu lippitudo. Vsque adeò celerem vim habet visus inferendi atque affricãdi aliis morbi principium.*] Ex his Plutarchi verbis nota, *primò*, illi hanc fascinationem esse similem detrimentis, quæ contactu & affricatione inferuntur: hoc est nihil esse aliud, quàm naturalem quandam contagionem: vt appareat eum non admittere vulgarem illam, docent id comparationes eius de rupiculâ, de lippitudine, de amore: etsi rationes hæ mihi non probentur, & alias, *lib. 1.* veriores in medium protulerim. C

Subdit deinde, cur noxius magis sit intuitus inuidorum, quàm aliorum. *Affecta (inquit) anima corpus afficitur. Nam cogitatio de rebus venereis excitat pudenda, & canibus, præ ferocia, in certaminibus aduersùs feras, sæpè visus extinguitur atque excæcantur. Mærores autem, & auaritiæ, ac zelotypia colores vertunt, atque habitus lancinant: quibus affectibus haud minùs inuidẽtia in animum penetrare solita, corpus malitia implet, quã pictores eleganter exprimere conãtur inuidiæ faciem depingentes. Quando igitur cumq; homines, sic ex inuidia affecti oculos infigunt: hi verò proximè animam ordine locati ipsius maliciam attraxerint, veluti veneno tincta tela impetant, nihil (opinor) præter rationem aut fidem obtingit, si conspectis nocent.* D *Nam & canum morsus periculosiores sunt, si ira perciti mordeant: & hominum semina efficaciora esse aiunt, si amore coëant. At prorsùs animæ affectiones confirmant, & vehementiores efficiunt corporis vires. Propterea id genus amuleta, quæ à prohibenda fascinatione, προβασκάνια vocantur, sunt qui putent aduersùs inuidiam conferre, quòd scilicet (sic) trahatur visus per absurditatem, quominus innitatur affectis.*] Aliquid est hoc vltimũ in Plutarchi doctrinâ; qui non attigit punctum præcipuum difficultatis, nec enim ostendit, quo pacto ille maliuolus vel calidus affect⁹ queat noxialẽ qualitatẽ E suam in alium effundere. Mutuatus reliqua à Plutarcho, hoc præclarè & luculenter satis explicat Heliodorus, *Æthiopica Histor. libr. 1.* interprete Scoto: *Sic se res habet. Hic aër nobis circumfusus per oculos, nares, halitum, aliósque meatus ad profunda penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eò secum inferens, qualis influxerit, talem etiam iis qui excipiunt habitum ingerit. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circumstantem aërem qualitate malefica replet, ac proprium spiritum acerbitatis plenum in proximum quemque contorquet: spiritus autem vtpote subtilis, ad spiritum vsq; & medullas ipsas peruadit, ac plerisque morbus fit inuidia, & proprium acce-*

A *pit nomen fascinationis. Iam verò illa etiam considera, Charicles, quàm multos sanè oculorum ægritudo, quàm multos etiam pestis tabes corripiat: cùm tamen numquam tangant eos, qui iis morbis laborant, nec aut lecto aut mensa eâdem participent: sed cùm eumdem tantùm hauserint aërem.*] Vides vt à contagione pestis, probet hanc inuidentiæ fascinationem: quia vtraque ab exhalationibus seu vaporationibus prauis vitiato aëre proueniat? Prosequitur: *Sit autem tibi huius rationis indicium, si quod aliud, etiam amorum ortus: quibus res visæ dant originem. &, veluti subuentaneas affectiones per oculos in animas eiaculantur. Idq; iusta admodum ratione. Nam cùm ex nostris meatibus ac sensibus, maximè assiduam visus habeat motionem, & calidissimus sit, paratior existit ad* B *capiendum eas, quæ circumcirca sunt defluxiones, sicque amorum transitus intus spiritu attrahit.*] mox subdit de rupicula & basilisco, de quibus nos, *libro primo*, egimus.

Habetis ad philosophorum mentem explicatam fascinationem; quàm tuentur philosophi & Theologi recentiores: quorum breuiter vna & consentiens opinio est; Auicennæ, Algazelis, & gentilium, illa superstitiosa, quæ reiecimus, nihili esse, nec ab ipsâ visione, qua visio est, fieri alterationem vllam in alio; sed alterationem effici per venenatam aliquam qualitatem manentem in putridis humoribus aut vitiosâ complexione ipsius intuentis; hanc qualitatem communicari spiritibus vitalibus, qui imaginatione actiore & attentione C intentiore animi concitantur, & exciti viam quærentes ad oculos perueniunt. His spiritibus effluẽtibus ex oculis non quidem ipsâ visione, sed spiritibus simul cum visione excitatis & erumpentibus, aërem proximum malo suo viru inficere, & ab hac aëris parte aliam infici, & sic perueniri ad partem aëris proximam illi, qui est inficiendus; (puta pueri) & hunc aërem proximum insinuare se in oculos lædendi, & ex oculis eius, quæ pars tenerrima citiùs inficitur, se penetrare in corporis partes interiores. Hæc est sententia Alex. Aphrodisæi, *in problematibus*, & Arist. *problema. 20. sect.* (nisi dicas hunc ex vulgi sentẽtiâ locutum) apertè est D. Thomæ. 1 *part. q. 117. art. 3.* D *ad 5. 2. & 3. cont. gent. c. 103.* quẽ Ferrar. ibi & Ægyd. columnâ, *libr. cont. error. philosophor.* & alij sequuntur. Et probant non malè exemplis Richard. *d. q. 12.* & Abulens. *parad. 4. q. 16. & aliis locis*, Richardi sunt ista; *videmus enim hominem patientem in oculis quandóque aspectu suo lædere hominem, qui illum aspicit, quod contingit ex hoc, quod oculi mala qualitate infecti, aërem medium inficiunt, & aër infectus oculos directos ad oculos infixos inficit, eò quòd secundùm rectam lineam & directiùs illa infectio deriuatur ad oculos adspicientium quàm non adspicien-* E *tium multùm, ad hoc cooperante imaginatione illius, qui aspiciens oculos infirmos imaginatur se lædi, & ego expertus sum in me ipso, me quandóque non potuisse tenere aciem visùs, nisi cum difficultate directè contra oculos illius, qui infirmitatem patentem in oculis patiebatur.*] Vide hanc fascinationem, quam Richardus admittit, non aliam esse, quàm (vt dixi) infectionem quandam: & prætereà illum addere vnam circumstantiam imaginationis eius qui læditur; quæ valdè probabilis est & propria pestis atque omnium morborum contagiosorum, qui facillimè hauriuntur ab iis qui timent corripi, vel correptos se autumant. Addit Richardus; *Ad hoc est etiam alia experientia, quæ habetur per philosophum,*

primo libro de somno & vigil. vbi dicit sic, quoniam sicut visus patitur sic & facit aliquid. In speculis enim valdè puris cùm menstruis superuenientibus mulieres inspiciunt, in speculo, fit superficies speculi, velut nubes sanguinea, & siquidem sit nouum speculum, non facile est abstrahere huiusmodi maculam, si verò sit speculum vetus, facilè est. causa verò, sicut diximus, quoniam non solùm patitur visus aliquid à visibili, sed etiā facit aliquid, & mouet aëra, quemadmodum & splendida. nam visus est splendidorum habentium colorem. Quod ait visum facere aliquid; non sic accipiendum, quasi velit ipsâ visione aliquid emitti, qua visio est; sed simul seu concomitanter quosdam exire spiritus seu vapores, qui noxam illam speculis inferant. dubitari autem potest, vtrum hi spiritus virulenti emittantur per ipsum oculi globum, vt volunt Richard. & Abulensis, an verò dumtaxat per cauitates orbium seu angulos, vnde solet lippitudo exire? Mihi nullo modo verisimile videtur, per solum globum exire, fieri potest, vt aliqui, sed rari admodùm & pauci. putem longè plures exire per cauitates illas, & simul per os, & nares plurimos, & efficaciores, cum exspiratione inhalari obiecto, cui damnum infertur, seu quod contagio afflatur. Nónne putridi vaporis longè plus, & citiùs expeditiúsque, calidius etiam & inflammatiùs, ab ore in cor per asperam arteriam, quàm per oculos solet immitti? Fortassis etiam veritati prorsùs consentaneum est, quod Valesius contendit, ab oculis nec suffusiones, nec nubes, nec albugines, sed ophtalmias dumtaxat seu lippitudines tantùm in alios mitti; minùs ergo mittant affectiones non suas, sed aliorum. certè scabiem non oculus, sed manus & contactus membrorum affricabit. Pestilitas numquam aspectu sed halitu oris solo propagari consueuit: quare ægrorum non aspectum, sed contactum & propiorem accessum fugimus. De menstruatis illa, quoad speculi suffusionem, vera puto: sed quæ de morbis hominum aut aliis admirādis Plinius narrauit, *libr. 7. cap. 15. & libr. 28. cap. 7.* ea quo idiano vsu & experimentis coniugatorum refutari Valesius conuincit. Tertiò probat Richardus, eò quòd passionibus quibusdam animi, oculi quasi transmutentur, & ignescant adeò vt nec ipsi alios nouerint, nec agnosci ferè queant: & prætereà etiam solo aspectu alios ad amorem aut lasciuiam possint pellicere. Putat enim ex solo aspectu, mediante imagine, passionem primùm interiùs concitari, & eam oculis se insinuare, & qualitatem aliquam oculis, illicem ad lasciuum amorem, inserere. Atque adeò esse mulieres seu viros, quibus illicitum illud seu qualitas attractiua ad amorem insit in oculis, per modum qualitatis perpetuæ & immanentis; aliis verò inesse illam dumtaxat durante passione amoris, hoc est quamdiu illi ipsi concupiscunt seu amant. Qua de re prorsùs dubito, &, pace Richardi dixerim, hæc non sunt admodùm verisimilia: nam qualitatē talem inesse aliam, quàm sit ipsa pulchritudo oculorum, vel decentia, vel gratia aliqua moralis, quæ venustate, alacritate, decore aut aliis amari dignis conditionibus, an mū vulneret hac Cupidinis sagittâ; nihil necesse est, cùm hæc sufficiant, nos imaginari. Nec vrget probatio Richardi, quam his verbis subiungit, *Quandóque enim videbis mulieres turpes, & oculos turpes habentes, & tamen quandoque magis aspicientes ad suum amorem alliciunt ex aspectu suo, quam longè pulchriores mulieres, & quandam habent nociuam efficaciam transeuntem: hoc est cum passione transeuntem, quod videtur persuadere experientia. vnde viris periculosum est tales mulieres respicere.*] Fateor periculosum, sed quia hæ mulieres sunt illecebrosæ vel conuersatione, vel aspectûs gratiâ aliquâ, vel ipsâ lasciuiâ, quæ ex oculis elucens prouocat homines ad id, quod natura deprauata eos inuitat. Nec formâ solâ capiuntur, qui amant: nam fat cuique formosum, quod amat, videtur.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

Quòd verò efficacior ad malum sit aspectus, latum cum passione amoris seu erotomaniâ ipsæ percitæ; fit, quia tum acrius oculos intendunt, & ignea illa lux splendidior, addit aliquid decoris; sicut & vox eorum, qui ex animo loquuntur, magis solet auditorum animos percellere. Si vis me flere, ait ille, flendum est primum ipsi tibi: si vis amari, ama: nam magnes amoris amor. Et hæc est causa, cur dicat Eccles. cap. 9. v. 3. *Ne respicias mulierem multiuolam, ne fortè incidas in laqueum illius.*] Minimè his verbis probare voluit commentitiam illam qualitatem Richardi; qui certè prorsùs impropriè hanc vocat *fascinationem*; nam & amantes non nisi impropriè fascinati dicantur. Quis vmquam Helenam, vel Penelopem vel similes, tot ambitus procis, *fascinatrices*, vocauit?

Ad Abulensem veniamus, qui stat pro nobis, & accuratè rem discussit locis tribus. Primò scribens in Genes. *cap. 21 col. 6. noua editionis*; distinguit, vt nos distinximus, & vulgarem illam fascinationem quam motibus animi irati attribuunt, refellit; quia tales motus *pertinent ad passiones animales, & non ad naturales: infirmitas autem fundatur super aliqua naturalia, vt harmoniam, vel non harmoniam humorum & aliorum in corpore.*] physicam verò istam probat, si fiat in corpore propinquo; nam in longè distans iure optimo negat fieri posse. quia spiritus isti expelluntur virtute naturali, qui sunt aliquantulùm graues, vtpote, *humidi humiditate aquea, & ideò non possunt in longum tendere, nisi per magnam virtutem potentiæ expulsiuæ*, qualis nec inest oculo; nec, si inesset, sufficeret; quia vis illa noxia resistentiâ medij facillimè commutaretur.

Hæc eadem omnia docet, *in d. Paral. 4. à fol. 52.* vbi, *fol. 53. col. 2.* expressè asserit non dandam fascinationem illam vulgarem, sed Physicam, quę prouenit ex aliquâ pestiferâ qualitate existente in animali per modum morbi: & distinguit inter propinquum obiectum & remotum, *fol. 51. col. 4. & fol. 57. col. 2.* & quoad propinquum prudenter addit, necessarium esse, vt illud propinquum dispositum sit ad recipiendam corruptionem illam fascinationis, *quod docet d. fol. 51. col. 4.* & verò certissimum est. Verùm idem hāc materiam magis ex professò examinauit comment. in cap. 21. Num, *à q. 9. & q. 10.* docet, quod præsupponimus, speciei visibili nullam inesse qualitatem actiuam, vel passiuam alterantem ad modum quatuor naturalium qualitatum; quia species visiuæ, nec calidæ nec frigidæ, nec siccæ, nec humidæ sunt, formaliter, aut effectiue, sed nec virtualiter: & tantùm illæ efficere possunt, vt res, cuius species sunt, videatur. Quare ipsæ nocumentum nullum inferre queunt per se; sed aliquid illas comitatur, vnde noxa hauritur: quæ haut dubiè sequeretur, etiamsi res visa non videretur; & videns, oculis clausis, non vidisset. Illud verò concomitans, esse spiritus (corpora quædam subtilia) substantiæ calidæ & humidæ,

midæ, qui in vapores quosdam resoluantur. Hi si ad corpus aliquod tenerum delati ei adhæserint, *frigitate superficiei corporis solidi cui inhærent, & aëris circumstantis, condensantur, atque visibiles effecti corpora apparent.* Et hoc in speculo, in quod intuetur menstruata, contingere. Animalia itaque in quibus hi venenosi humores sunt, per oculorum pupillas spiritus emittere solere; qui valdè noceant iis, quibus inhæserint. Et hos spiritus non pertinere ad potentiam visiuam, sed ad tactiuam; quæ per applicationem & contactum operatur; & illi per calorem, vel humorem nocent.

Qui per ipsam visionem, quà videt, dicunt malum inferri, necesse est fateantur cum Platonicis; visionem fieri per radiorũ emissionem; quod omnium accuratissimè refutauit Abulens, *Sup. q. 11.* rationibus validis octodecim. Idem, *q. 14. cum seqq. vsque ad. 19.* postea pressiùs fascinationis materiam discutiens, *q. quidem 14.* expressè asserit, hæc verba; *Dicendum est quod plurimi eorum, qui catholicæ veritati valdè inhærent, fascinationem nihil esse dicũt, nullum quóque animal fascinari, id est oculo percuti, nullumq; bonum aut malum per oculos causari. Horũ autem modus sanè, vt isti accipiunt, solidam veritatem habet. Vulgares namq; qui secundum suum nomen insipientes sunt, arbitrantur & asserunt, quosdam homines esse malorum oculorum: addentes, quod si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercumque ad malum modo adspicere aliquid voluerint, illud lædent atque occident. & si benigno oculo illud conspexerint, nihil nocebunt. Hæc autẽ penitùs falsa sunt, & naturæ dissona.*] Vides sententiam Abulensis, de vulgari fascinatione; qui rectè ostendit, si qualitas illa insit venenata, etiam cum nolunt, obtutu nocituros, vt rectè Plutarchus, & Heliodorus censuerunt. Idem, *q. 18.* significat hãc fascinationem ab Ecclesiâ damnari. *Nos quoque* (scribit) *cum tota Ecclesia, fascinationem improbamus, quàm accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgò loquuntur in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis fascinationem interdum asserũt euenire, similiter in aliis domesticis animalibus nescientes quid fascinatio sit.*] Hæc ille, de vulgari: nam de physicâ, *q. 14.* docet, illam per cogitationem prædictorum vaporum fieri: & *q. 15.* docet quædam animalia id naturâ insitum habere, vt queant sic nocere; quædam omnibus, alia non omnibus, sed ad hoc dispositis; & tales esse homines, qui non quãdo volunt; & quibus volunt; sed, si non concurrant requisita ex parte agentis & patientis; quibus volunt, nequeant: si verò hæc omnia cõcurrant, etiam si nolint, noceant. Vnum tamen addit explicatione indigens, his verbis; *Habet tamen, qui huiusmodi est, aliquid in sua potestate, quoniam si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem fascinabit vnquam, aut, cùm se voluerit ab aliqua re custodire, ne eam fascinet, claudet oculos & erit impossibile eam fascinare.* Hoc ex hypothesi verum dumtaxat, si vapores isti ex oculis solis prodeant; nam si ex ore vel aliunde. nihil prohibet, etiam cæcis talem vim adscribere. Prudenter addit, *q. 16.* licet plerúmque hæc noxa tenerioribus corpusculis inferatur; interdum inferri posse durioribus, si valdè vehemens & excessiua sit hæc qualitas, vt in basiliscis & lupis quoad quosuis homines experimur: denique, *q. 17.* docet ex hac eâdem causâ posse quædam in corpora remotiora, quàm queant alia: quæ omnia certa sunt, nec aliâ indigent probatione.

Sufficiant ad probandum aliquam esse fascinationem naturalem seu philosophicam, & eos qui fascinationem defendunt (vt Ronseus epist. l. 48. Franc. Xuares *in Metaphys. disp. 18. sect. 8. cap. 26. & cursus Conymbricẽs in 5. lib. physic.* & alij) de hac tantùm, nõ de priore illâ poëtica & vulgariâ, locutos.

Pars altera conclusionis, quæstionem ingerit de nomine; *an fascinatio dici debeat ea, quam ex vitiato humore spiritus isti conciliant*, noxa? odi, λογομαχίαν, omnem; quando nihil ex vocis vsurpatione mali consequitur. Sed quia, sicut de *Fati*, voce dici solet; nomen esse suspectum, etiamsi quis mentem habeat non malam; sic etiam de *fascinationis* voce libenter vsurpem; sine addito, seu explicatione, illam non esse probandam. quia periculum est, ne quis aliter accipiat, quàm tu protuleris; cessat periculum, si sic loquaris, vt metaphoricè, non propriè te locutum, ex contextu seu orationis seriè facilè deprehendatur, quod in S.S. & Patrum locis, mox proferendis, factum.

In hac verò quæstione, cùm agimus, *an detur fascinatio?* cõfestim omnes sic nomẽ accipiunt (& meritò) vt vulgò consueuit. Nam vbi metaphoræ vel analogiæ ratio aliud non suadet, receptum est vocabula in propriâ significatione sumere, maximè inter physicos vel metaphysicos. Ideò sanctè admodum Tostatus profitetur: *satis sibi molestum esse confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationem* (confitebatur de solâ physicâ) *hoc autem non ideò quod veritas latere debeat (desiderat enim veritas in publico collocari) sed quia simplices, impotentes distinguere à falsis vera, cùm audirent fascinationem possibilem, arbitrarentur aliquid, quod inconueniẽs esset, & ad superstitiones varias verterẽtur.*]

Hæc ille sapientissimè. Quid? quod certè decet philosophum & Theologum verum, quoad fieri potest, vocabulorum proprias significationes non confundere, ne vel Grãmaticis ludibrium debeat, vel fateatur se impropriè loqui. Macedonũ illud probum, ligonem ligonem, palam palam, proditorem proditorẽ vocari. Nihil clariùs, nihil expeditius, nihil ad erudiẽdum alios accommodatius. Quis ferat, si incendium voces diluuij nomine, quia flammis omnia inundat? si morbis aliena affingas nomina, quis probet? facis, cum contagioni, fascinationis nomen imponis. Quid est fascinatio? *fascinationem*, definit Tostatus (*q. 15.*) *cùm aliquis quempiam videns, ad eum non coniunctus corporaliter, nec in eum quidpiã agens, eum lædit.*] Nónne in fascinationis nomine omnes includunt pro instrumẽto vel efficiente ipsam visionem, & præterea requirunt animi malignitatem? vt propriè dicta, *fascinatio*, verè non sit aliud, quàm (vt definit Valesius) *passio oculis illata & concepta, profecta ex quadam affectione animi maligna eius qui intuetur.* (certè hoc Aristoteles, Plutarchus, Heliodorus, Plinius, confirmant) at hæc desunt in physicâ hac contagione; sed ea ad humores omnẽ agendi refert efficacitatẽ. differunt ergo physica & vulgata cũq; vulgata propriè sit fascinatio, vtpote cui primò nomẽ inditum; & physica dumtaxat tralaticiè, per quãdam analogiã, latè sumpto nomine, sic appelletur; consequens est impropriè hanc dici fascinationem: atque omne contagium ore, halitu, naribus, affricationem membrorum illatum eodem iure dici posse fascinationem physicam. Repugnat notio nominis. Nam, *fascinatio*, non deducitur (vt quidam opinati) à *fando*, quòd incantationibus inducatur; sed origine Græcanicum est, quia *fascino*, formatur à βασκάνω, mutatis duab⁹ litteris. βασκάνειν, significat inuidere, quod, Cicerone te-

ſte, vſurpabant pro nimiùm videre. quoniam qui inuident alicui, ab inuidioſi fælicitate nequeunt oculos auertere. *βασκανία*, propriè eſt inuidentia. Deut.ca.28.v.56.vbi nos habemus, *inuidebit fratri ſuo, Græcè eſt βασκανεῖ*, quod D. Augu.l.*locution. Hebraicar.* transfert, *faſcinabit*. Chaldæus autem, *habebit oculum nequam*, Nec ignotũ illud patrisfamiliâs, *an oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Matth. 20. quod de inuidâ mercedis alienę contẽplatione dictum. Et quia liuor in oculis maximè ſe prodit etiam Horatio teſte, *Non iſthic obliquo oculo mea commoda quiſquam Limat, non odio obſcuro, morſuque venenat*. ideò fortaſſis Eccl.31.v.15. pronũciatum, *nihil oculo nequius creatum:* hoc eſt inuidentius. niſi malis eò referre, quòd oculus peccati & concupiſcentiæ feneſtra eſſe ſoleat, malorúmque animi affectuum index ſeu leno potiùs illecebroſiſſimus. Nihil enim hoc ad probandã faſcinationem facit, vt nec alia S.S. loca, vel quorũdam Patrum auctoritates. Nam faſcinationẽ latiſſimè ſumpſere, pro quauis graui deceptione, vt etiam Magica præſtigia comprehendat, de quibus mox dicam. Sic accipiò, *malum oculum*, in epiſt. Dauidis Imp. Abiſſinorum ad Manuelem Regẽ Luſitaniæ apud Fran. Aluarez hiſtor. Æthiopiæ.ca.135. Sic ait Sapiens, *Sap.4.v.12 faſcinatio nugacitatis obſcurat bona*. Græcè eſt, *βασκανία γὰρ φαυλότητος*, id eſt faſcinum vile, nugax, & nihili; phraſi Hebræâ. Sic enim ſignificat, à viliſſimis, & minimi pręcij quiſquiliis terrenis, maximè à nugatoriâ & adulatoriâ laudatione, ita nos præſtringi, & ludificari, vt ad vera bona prorsùs cæcutiamus; vt bona pro malis, mala pro bonis habeamus; terrena cæleſtibus, ſempiternis interitura præferamus, faſcinationis verò nomen vſurpat, quia vulgùs Iudæorum falſam illam faſcinationem credebat cõtingere, adeò vt huiuſmodi faſcinatorem oculum Saræ impij recutiti tribuere non vereantur; quos Abulenſ. *in 21.c. Gen.* refellit. D. Bonau. comment. in verſiculum 12. vidit alludi ad faſcinationem & ideò dicit, ſecundũ quod homines maligni dicũtur laudando pueros faſcinare, ſatis indicans quã ſi illa faceret. Senſum quem diximus, in notis ſuis Pet. Nannius Alcmarius ex parte amplectitur. Adſpectu etiam ad illam opinionem, Metaphoricè D. Paulus locutus, *ad Gal. 3.v.1.* cum ſcribit; *Quis vos faſcinauit, non obedire veritati?* hoc eſt quis veſtrã ſalutem & veram fidem vobis inuidens, adeò dementauit, vt ad lucem clariſſimam caligetis; & tam ſubitò leui; ẽrque ab eâ fide defeceritis, quæ tam manifeſtè vobis à me tradita fuit; ac ſi penicillo prædicationis ante vniuſcuiuſque veſtrum oculos CHRISTVS pro vobis crucifixus foret? Vera hæc S.S. locorum ſententia. D. Hiero. non obſcurè ſententiam ſuam prodidit, habere ſe pro fabulâ illud vulgi. *Dignè (ait) Paulo qui etſi imperitus eſt ſermone, non tamen & ſcientia, debemus exponere: non quod ſcierit eſſe faſcinum, qui vulgò putatur nocere, ſed vſus ſermone ſit trito, & vt in cæteris, ita in hoc quoque loco verbum quotidianæ ſermocinationis aſſumpſerit. Dicitur faſcinus propriè infantibus nocere, & ætati paruulæ, & his qui nec dum firmo veſtigio figũt gradum. Hoc vtrum verum nec ne ſit, Deus viderit: quia poteſt fieri vt & dæmones huic peccato ſeruiant, & quoſcũque in Dei opere vel cœpiſſe, vel profeciſſe cognouerint, eos à bonis operibus auertant. Nunc illud in cauſa eſt, quod ex opinione vulgi ſumptum putamus exemplum, vt quo modo tenera ætas noceri dicitur faſcino: ſic etiam Galatæ in Chriſti fide nuper nati, &c.* Adeò certum Hieron. naturaliter id non contingere, vt, ſi fiat, operâ dæmonis fieri cenſuerit. Eadem mens Chryſ. *in idem ca.3.* deſcribentis; monet enim ne, quando audimus inuidiã ſeu oculum malum, exiſtimemus, quòd oculorum coniectus intuentes lædere soleat; *μὴ τοῦτο νομίσῃς, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς βλάπτει τοὺς ὁρῶντας* ... & reddit rationem quia ipſum oculi membrum malum eſſe nequit; verùm hoc pacto liuorẽ animi à CHRISTO notari. Nam oculorum eſt ſimpliciter tantùm videre; cæterùm perperam videre, eſt animi intùs deprauati. Addit nõ tamen hęc dici, quaſi liuor per ſe alteri nocere poſſit; ſed oſtendat eo qui iſta docebant, per inuidiam ad hoc veniſſe. *ταῦτα δὲ λέγει* ... vides omnem vulgaris opinionis aditum obſtruxiſſe, remouet oculi organum, remouet viſionem, remouet ipſam inuidentiam. idem diſertè vulgarem illam de vetulis faſcinantibus opinionem reprehendit, *homil. 8. ad Coloſſ.* B. Anſelmus add.ca.3. exponit quidẽ, *faſcinauit, laudo laſit intuitu: &, reſpectu inuidiæ vos tenellos læſit, doenſq, de promotu veſtra perfectionis ac fidei ſolo liuore nocuit: ſicut aliquis qui ſolo reſpectu dicitur res alterius poſſe diminuere. & ita vos lucenti ſuo aſpectu tabefecit, vt non credatis veritati meæ prædicationis, ſed falſitati ſuæ dogmatis?* verũ ſubdit aliam interpretationem, nempe; *Vel ſicut incantatores faſcinant & deludunt homines, vt credant verum eſſe, quod falſum eſt: ita neſcio quis faſcino ſuæ deceptionis ita vos incantauit ac verbis ſuis immutauit, vt &c.* vides de vulgari loqui per, *dicitur*: de magicã abſolutè, ſicut & D. Hiero. locutus eſt, quem imitatur, vt & Primaſius ipſiſmet D. Hier. verbis cõpendiò acceptis vtens; quemadmodum Theophil. Chryſoſtomi. Sedulius totum illud prætermittit, contentus interpretari, *faſcinauit*, hoc eſt, *inuidit*. Caietanus retulit ad magicas ſenſuũ ludificationes, Catarinus ad phyſicam quàm dixi faſcinationem, nõ ad vulgarem. Sed verior, commodior ſaltem, explicatio Caietani, quàm Adamus Saſbaut, ſiue Leonard. Haſſel. ſecutus fuit. Nam quæ Saſbauto aſcripta poſt mortem cõmentaria in epiſt. Pauli & Eſa iam, ſunt ſelecta & in ordinem digeſta ex lectionibus prædicti Leon. Haſſelij, vt norunt, qui contulere, & huius illum auditorem fuiſſe meminerũt. Sept. Tertullian. videtur hanc vulgarem opinionẽ ſolis Ethnicis adſcribere, & liuori ſeu odio, *faſcini*, nomẽ tribuere, & quia pulcris periculum imminere putabant, ideò remedio, *velamen capitis*, virginibus cõmendat, quoniã eo aſpectus arcebatur. Sic ſcribit lib. de virgin. velan. cap. 15. *Sed enim vera & tota & pura virginitas nihil magis timet, quàm ſemetipſa: etiam fœminarũ oculos pati nõ vult, alios ipſa oculos habet, confugit ad velamẽ capitis, quaſi ad galeã, quaſi ad clypeũ, qui bonum ſuum protegat aduerſus ictus tentationũ, aduerſ9 iacula ſcandalorũ, aduerſus ſuſpiciones, & ſuſurros, & æmulationem, ipſum quoque liuorem. Nam eſt aliquid etiam apud Ethnicos metuendum, quod faſcinum, vocant, infeliciorem laudis, & gloriæ enormioris euentum. Hoc nos interdum* diabolo interpretamur, ipſius eſt enim boni odium. Interdum DEO deputamus, illius eſt enim ſuperbiæ iudicium, extollentis humiles & deprimentis elatos. Timebit itaque virgo ſanctior vel in nomine faſcini, hinc aduerſarium, inde DEVM; illius liuidum ingenium, huius cenſorium lumen, &c.* En tibi agnoſcit rem, cauſam reddit aliam quàm vulgò putabatur: effici hęc dæmone faciente, Deo permittente, nihil veriùs. Hæc ergo Patrum Orrodoxorum ſententia: nec fauent illi, vt

Matth. 6. & 20.

* for. de diab.

Henrico

Henrico Corn. Agrippæ physicam fascinationem impugnanti; quem refellit Six. Senens. *l.6. biblioth. annot. 267.* vel Cinglianis hæreticis, nimiùm vulgari illi tribuentibus, Caluino *in Exod. cap. 22.* Aretio, *problema. de fascin.* & Lamb. Danæo, *cap. 2. de sortiar.* qui auctoritate quorumdam Patrum calumniosè abutuntur.

Tertia concl. *quædam & frequentior fascinatio pendet à dæmonis maleficio, qui strigi vel sortiario ex pacto nocere volenti cooperatur, Quæ definiri potest, fascinum est perniciosa qualitas dæmonum arte illata, ob tacitū vel expressum hominis cum dæmone pactum.*] Hæc probatur autoritate D. Hieron. & aliorum Patrum iam citatorum D. Thom. abulens. Ferrar. Xuares. & cæterorum Theologorum laudatorum, probatur experientiâ quotidianâ & confessionibus sortiariorum. Ad hanc opinor referenda plurima quæ variis scriptoribus visa ad alias species referenda. nam solent pacisci nefarij isti homines, vt quos liuidè vel iracundè aspexerint, iis dæmon perniciem inferat, ignari postea putant hæc ipsâ visione perpessos; quorum ex numero bonus poëta Hieron. Vida, *Bombycum l.2.* narrat, quòd suo tempore accideret;

Quandoquidem memini Tusci alta in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira vigebant
Ora, grauésque oculi suffecti sanguine circùm,
Frónsque obscæna situ, hirtisq́; in vertice cani.
Ille truci (scelus) obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, paruásque volantes:
Quinetiam si quando hortos ingressus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam,
Floribus & passim per agros incanuit arbor;
Ille hortis stragem dedit, arboribúsque ruinam:
Spémque anni agricolæ mæsti fleuere caducam.
Nam quocumq; aciē horribilē intendisset, ibi omnes
Cernere erat subitò afflatos languescere flores.

Quis enim credat vno humore naturaliter tam diuersæ speciei res solo afflatu interemptas? Sed immiscebat Dauus ille cuncta interturbans. Talis etiam fuit Telchinum fascinatio, à quibus inuidi & fascinatores, vulgò *Telchines*, dicti B. Gregorio Nazianzeno & Synesio. Gregorio verò Palamæ, *tabes Telchinodica*, idem quòd tales vultu fascinante & insidiosè blando illata. ferunt (fabulæ) Telchinas fratres nouem ex Actæonis canibus in homines versos in Rhodo insulâ, Rheæ comites, & in varias species se conuertere solitos; nunc hominum pedibus manibúsque truncorum, nunc piscium, nunc anguium, nunc dæmonum; insignes planè veneficos & præstigiatores crediderim, & inuidos (vt ait Helych.) fascinatores: vel potiùs veros cacodæmones admodū maleficos, οἷα ἐπικακῷ θέλγοντας; pessimo fine homines quos perditos vellent demulcētes, vt scribit Eustathius, *in XIII. Iliad.* inuidos dæmones fuisse indicat D. Nazianzen. & post illum Tzetza, atque ideò etiam dicti, παλαμναῖοι, quasi manuum opere exitiosi. Tales etiam Tybios fuisse Ponticos de quibus Plutarchus superius meminit, & *Plinius libr. 7. cap. 2. his verbis. In Aphrica esse familias quasdam effascinantes Isogonus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis in Triballis & Illyriis adijcit Isogonus, qui visu quoque fascinent, interimántque quos diutiùs intueantur iratis præsertim oculis. Quod eorum malum faciliùs sentire puberes.* Confirmat Gellius, in Noct. Attic. eodem referendus, vt & B. Isidorus Iunior in Originibus.

ide Adag. Τελχῖνες.

Fieri autem hæc pacti cum dæmonibus initi vi satis ostendit, quod fascinatorum huiusmodi notas esse volunt; si in oculis ambobus, vel eorum altero, binæ sint pupillæ; aut in altero effigies equi aut canis: quæ nihil dubito esse stigmata, quibus mancipium Satanas suum insigniuit. Nostris enim temporibus deprehensæ, quibus in oculis erat nota catellini vel buffonij pedis: & quod de geminâ pupilla dicit, ita capio, vt videri geminam credamus non esse.

Obiiciunt ab Aristotele, Plinio & aliis rutam, gagaten, hyenæ pellem & alia remedia naturalia præscribi: morbum igitur esse naturalem. Respondeo hoc argumento probari dumtaxat, impropriam illam fascinationē physicam: deinde etiam hæc valere contra dispositiones corporis quibus dæmon abutitur, & sic indirectè refragari ipsi dæmonis actioni.

Volgò receptū vt magicæ præstigiæ omnes per Metaphoram fascinationes vocentur: quo sensu Iaquerius librum edidit, quem vocat, *flagellum fascinariorum:* & eodem sensu dicūtur Iudices à strigibus fascinari. qua de re sic scribunt Inquisitores Germani: *Sunt & tales maleficæ, quæ iudices solo aspectu & oculorum intuitu maleficare sciunt, quod eis nullam molestiam inferre queant.* Mallei fol. 340. Item; *Experientia nos docente nouimus, quod iudex aut alij assessores, ita alienati in eorum cordibus fuerint, quod omnem, si quam habuerunt, indignationem amiserunt: nec ipsas molestare quoquo modo præsumebant, sed liberè abire permiserunt. Qui scit & vidit expertus est, & verum dat testimonium, & vtinam talia procurare non possent.* Sic illi fol. 559. Arbitror Deum non permittere in iudices fideles, & ritè, ac iustè procedentes; sed dumtaxat iudices iniquos, aut modicæ fidei, aut curiosos, &c.

Restat videre vnde vulgaris illa fascini nata sit opinio, de oculo visione, vel orè laudando fascinante. Placet Franc. Valesij coniectura, fortassis inde, quòd pueri, qui solito crassiores, nitidiores, pulchrioresque sunt, à fœminis virisque occurrentibus solent attentiùs aspici, laudari, palpari, motitari, in vlnas & palmas accipi. Verissimùm verò est dictum illud Hippocratis; *habitum, qui ad summum bonitatis attigit, esse periculosum:* & illud Cornelij Celsi; *Qui nitidiores solito sunt, suspecta sua bona habere debent.* Cùm ergo infantuli, ob naturalis habitûs teneritudinem, cùm visi sunt optimè valere, sæpè ex inopinato in magnum aliquod vitæ discrimen incidunt; vulgus non intelligit caussam tam repentinæ mutationis; &, quia hanc non intelligit, suspiciosum in malum, culpam in adspicientium atque laudantium oculos & verba conijcit: quos cùm quotidie puerulì pulchelli & obesuli plurimos habeant; facilè anus aliqua rugosa & deformis in hoc numero reperitur. quod genus cùm sit tetrum, morosum, & odiosum, ei potiùs adscribitur noxa, quàm cæteris. Hanc vulgi opinionem paulatim (quæ mortalium curiosa leuitas est) etiam doctiores nonnulli superstitiosi, vel ingenij quidvis defendendo ostentandi auidi sunt secuti. tàdem ab infantulis ad agnos itum, in quibus caussa non admodùm dissimilis. denique proserpens per audaciam ignorantia, ad equos, segetes, & alia fabulam produxit.

SECTIO II.

De maleficiis venenariis.

SEcundo se loco nobis offert, *Veneficium*, propriè dictū. VVierus nullū agnoscit huiusmodi,

quia pu

quia putat nisi vero ac naturali veneno sagas nocere non posse: nec ab eo longè abit Lerchemerus Luteranus. Sed huic magistrum eius, Lutherũ, illi, Venerandum (vt solet vocare) præceptorem suum; Agrippam, perfidos perfidis, possem obiicere, si qua tenebrionum istorum auctoritas foret. Sanè Lutherus nimis magnificat hac in re dæmonis potestatem. dicit eum in toto mundo regnare a, & mox regnum istud quale sit, explicat his verbis, *Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subiecti Diabolo, & hospites sumus in mundo, cuius ipse Princeps & Deus est. Ideo panis quem edimus, potus quem bibimus, vestes quibus vtimur, immo aër, & totũ quo viuimus in carne, sub ipsius imperio est.*] Hæc illi blasphemus. Ergo iã Princeps & Deus dæmon illi, qui certè mũdi pars fuit? nos Deum vnũ cognoscimus dæmonũ iudicẽ Principémq. mundi vt conditorẽ ac rectorem, sic Dominũ Deúmque. Ergo, corpus & res omnes Lutheri Diabolo subiectæ? nos didicimus, nec in res Iobi, nec in corpus quicquam iuris dæmonem habuisse, nisi disertis à Deo, pro illa vice, verbis concessum. Ergo Lutheranis aër, & omnia quibus viuunt sub Diaboli imperio sũt? nos fatemur Domini esse oues & boues, volatilia cœli syluarum feras, & cete, & pisces, & quicquid creauit: nec horum quicquam ad dæmonem pertinere. Mea sunt omnia, dixit Dominus: excipit Lutherus, quæ in mundo sunt omnia, & ea adiudicat Diabolo. Credidit Satanæ Omotrapezæ suo dicenditi Luc. 4. v. 6. *Quia mihi tradita sunt: & cui volo do illa.* Sed mentiebatur: non pleno iure illi tradita, quæ tradita, quæ accepit, precariò & definita potestate accepit. B. Paulus vocat *rectores mundi*, sed explicat D. Augustin. *Ne fortè, cùm dixisset mundi, intelligeres dæmones esse rectores cœli & terræ*, mundi *dixit* tenebrarum harum, mundi *dixit, amatorum mundi.* mundi *dixit, impiorum & iniquorum.* mundi *dixit, de quo in Euãgelio dixit:* Mundus eum non cognouit.] *tracta. in Ps. 14.* Scio B. Ioanni dici *mundi principem Io. 12. v. 31. & 14. v. 30.* & à B. Paulo *principem & rectorẽ mũdi Ephes. 6. v. 12.* & ab eodem *2. Cor. 4. v. 4. Deum sæculi huius*, sed imperitè Lutherus *mundum* & *sæculum* accepit de rebus quæ in mundo existunt omnibus, quod de solis malis hominibus per metonymiam dictum, qui cum mundo seruiant & sæculo, mundi & sæculi nomine nominantur: & quia seruos se mancipia diabolo dedicant, ipse princeps eorum & rector: & quia eum colunt, sic Deus eorum dicitur, sicuti & lurconum Deus est, venter *Philip. 3. v. 19.* hanc lectionem & interpretationem amplectuntur Cyrillus & Ambrosius, *in D. Pauli epist.* & D. Aug. *l. 22. cont. Faustum c. 2. & 9.* & eam non improbant alii quidam patres: communior tamen ea dispunctio est, vt dicatur, *In quibus Deus, huius sæculi excæcauit mentes:* & sic Diabolus non vocatur Deus, sed qui est vnus & verus Deus *sic malunt Irenæus libr. 3. cont. hær. c. 7. & lib. 4. c. 48. Tertullianus libro quinto. cont. Marcionem D. Chryso. Theophilac. Oecumen. & Primas. in d. cap. 4.* Nullus verò Patrum sic diabolum rerum ceterarũ corporearũ vel *Principem* vel *Deum* vocauit, sicut dixit Lutherus: qui satis apertè in Marcionis & Manichei errorem deflexit. Nec etiam Lambertus Danæus Caluinianus b satis consideranter locutus: cùm dicit diabolum quicquid in his terris natura est corruptibile, corrumpere posse, nisi à Deo cõseruetur. dicere debuit, si Deus illi permittat. Nam si Deus conseruationem subtrahat, ipsum illud per se corrumpatur, non per dæmonem. Sed his omissis.

a Commẽ. in epist. ad Gala. c. 3. in Germanico vt citat. Godelmannus.

b c. 3. de sortia.

Sit Concl. *permittente Deo, maleficiis suis sagæ cõplures mortales morbis grauissimis vel morte afficiunt.*

Probatur hæc sentẽtia primùm auctoritate D. Aug. *lib. 10. de ciu. Dei*, quod habes c. nec mirum §. magi 26. q. 5. *& serm. 207. de temp. & lib. de diuinat. dæm. c. 6. & Conc. Constantinopol. in Trullo can. 61. &* Tertulliani *in apologetico*, & *lib. de Carnis resurrect.* vbi ait, *calicem non dico venenatum in quem mors aliqua ructaret, sed fictricis* (hoc est sagæ deuouentis) *vel archigalli, vel gladiatoris, aut carnificis Spiritu infectum.* & Arnobij *libr. 1. contra gent.*

2. Probatur iure Pontificio, *d. c. nec mirũ. & const. Inno. VIII. Alex. VI. Hadr. VI. Leo X. de malef. & incant. in 7. Decretal.*

3. Ex iure ciuili, *l. multi C. de malef. & Mathem. l. eorum C. eo. t. § item lex Cornelia. Inst. de pub. iud. Leonis Imp. Nou. 65. Carolinà cõstitutione.* deniq; *leges & praxis, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ & German. hoc confirmant.*

4. Historiis omnium gentium, paucas tangam. Notum illud Romani Argyropoli Imp. ex Zonarâ to. 3. Narrat Villamontius scelerum omnium scelestissimum quiddam: Venetiis maleficum fuisse, qui damnatorum in Triremibus animas emebat, promittens liberationem à tetrá illa seruitute pœnæ, & numerans decem aureos pro illorum anima, quam chirographo proprio sanguine notato vendebant, addicebántque dæmoni & malefico. mox ne tractare possent certo contactos veneno subitò necabat. Addit se interfuisse supplicio, quod de isto sumebatur [*l. 1. c. Itinerary c. 35.*] quis vnquã talia vel fando audiuit? narrat præterea An. Theuetus c, in Africæ oppido Guzolâ, Elzanã quẽdã spacio duorum annorum malis artibus plusquã octingentos homines interfecisse. Narrat. Spreng. *in Mall. p. 2.* duas in Episcopatibus, Basileensi & Argentinẽsi, concrematas obstetrices, quia vna earum quadraginta, altera innumerabiles pueros recens in lucem editos, necauissent, inditis clam in eorum capita grandibus aciculis. Domitiani tempore fuisse nonnullos, qui acubus oblitis veneno, quos collibitum esset pungebant, & læsorũ multi sine doloris sensu moriebantur. quod & Commodo Imp. factitatum, narrat ex Dione Xiphilin. *in Domitiano, & in Commodo.* Scribit Ioan. Nider. *Formicarij lib. 5.* in territorio Bernensi quosdã maleficos vtriusque sexus suos proprios infantes occisos deuorasse: idémque factum ab aliis in ditione Lausaniensi. Et I. C. quidam Francofurtensis d. *Præterito anno* (inquit) *Comes quidam superioris Germaniæ octo veneficas, quæ CXL. interfecerant infantes. Vulcano tradidit Anno LIII. captæ sunt Berlinæ duæ feminæ veneficæ, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt. Eæque mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est diuinitùs, vt mater quærens infantem, interueniret, ibique ollam & imposita amissi infantis mẽbra videret. Captis itaque mulieribus & in tortura examinatis, dixerunt: si processisset coctio, tũc futura fuisset ingens glacies, ita vt omnes fruges perderentur.*] Scribit Cardanus e, circa annum Domini *1536. Salassiæ circiter quadraginta viros ac fœminas coniurasse, inter quos carnifex erat, vt cùm pestis antea seuisset, tunc vero iam mitesceret, vnguentum conficerent, quo tangentes portarum coronidas, vt inficerentur: puluerem quoque confecisse, quem super vestem*

c l. 7. Cosmog. c. 13

d Godelm. l. 1. de Lamiis. c. 7.

e l. 15. de varieta. rerum c. 80

lem spargerent. Latuit aliquamdiu hæc res, sublatique multi. Sed cum cuiusdam, nomine Neri, fratrem atque vnicum filium sustulissent: vixque alii quam domini domuum, aut filij perirent: simulque animaduertissent androgynam se in domos insinuantem, atque eos maximè perire, quorum domos ingrederetur: deprehensa coniuratione omnes exquisitissimis tormentis necati sunt: fassi etiam decreuisse in pompa celebri Diui cuiusdam, subsellijs perunctis vniuersos ciues occidere, paratásque ad hunc vsum supra viginti ollas. Tentarunt & idem alii Geneuæ post, dederuntque pœnas.]

a q. 3. & 5.

Grillandus a docet hæc contingere vel introsũptione, vel applicatione exteriore per contactum. Eorum quæ per intùs sumptionem fiunt agnoscit duos modos, nempe vnum per cibum aut potum, quando venena (vt plurimùm) in puluerem trita iis immiscent: alterum agnoscit, qui fit per inunctionem, *quando maleficiandum* (inquit b) *siue masculus sit siue fœmina, dormientem, suis liquoribus, aquis, oleis, aut pinguedine, siue alys similibus vnctionibus plura & diuersa venena continentibus inungunt, quandoq. fœmora, quandoq. autem ventrem aut caput, guttur, pectus, costas, seu aliam partem corporis personæ maleficiandæ: quæ sic dormiens nihil sentit, & est tanta vis & potẽtia illius vnctionis, quod paullatim durante calore ipsius dormientis, ingreditur intùs carnes: & vadit ad penetralia cordis viscerũ maleficiati. vnde paulò post causantur ingẽtes dolores in corpore eius cùm primùm scilicet maleficium vel factura (vt dicunt) tagit intestina maleficiati illinc succedunt maximi vlulatus, & lamentationes tam crebræ.*] huc referenda strigatio, quando puerulorum exsugunt sanguinẽ, venis vngue aut acu, aut aliter ope dæmonis apertis, quod constare scribit Spinæus *q. 8. de strig.* ex paruis cicatricibus relictis & interdum, post cattorum apparẽtiũ fugam, guttis sanguineis prope pueros eiulantes remanentibus. Addi debet tertius modus per inhalationem. omnium enim pessimum est veneficium istud. nec enim humoris vel crassioris materiæ vehiculo indiget, quibus faciliùs occurritur: sed ipsum tenuitate sua, ore attractum citrò ad cor se penetrat. Hæc causa cur Agyrta ille insignis veneficus, in quadam Italiæ ciuitate, cum alio suo antagonista, de theriacæ contendens efficacia, vicerit. alter venenum illi liquidum, quod poterat efficacissimum, infuderat: cui sumptione antidoti mox obuiauit. Ipse contra alterius hiare iussi pixidulam ori apposuit, in qua buffo inerat viuus: tùm semiclausa & sæpiculè semiaperta velociter pixidula, ingessit halitum virulentum, & breui momẽto hominem confecit. Scilicet hic Christiano populo dignus est ludus, & benè institutæ respub. quæ certamina huiusmodi permittunt. Ipsi etiam malefici interdum afflando vel inficiunt, vel necãt. Narrant quidam dubiæ fidei scriptores apud perfidum Balæum, toxicati funalis fumo Clementem VII. de medio sublatum. Narrat Sprengerus c, mulierem quandam inter Breisacum & Friburgum, cum vicina litigasse, mox cùm noctu ante ostium domus aliquid ageret, ventum quendam calidum è domo fœminæ alterius ex opposito habitantis, in faciem ei insufflasse, vnde & subitò leprã contraxerit. In diœcesi eadem & territorio Nigræ Siluæ, maleficam, dum à lictore strui lignorum præparatæ imponeretur, ei dixisse, *En tibi à me mercedem*, simul in vultum eius insufflasse: & ecce, miser operitur totus horrenda lepra, quæ paucorum dierum spacio eum pluribus adiunxit.

b d. q. 3. n. 29.

c Mallei p. 2. q. 1. c. 11.

Hæc veneficia, inhalatoria, non satis à nonnullis intellecta video: Bodinus vim refert ad ipsius anhelitus virulentiam. Sed nulla tanta potest esse hominis cum homine antipathia, vt docui Sect. præcedente. nisi fortè ex alimento, vt de puella Aristotelis, Napelo nutrita, legimus: sed tunc non cui vellet malefica duntaxat noceret, verùm cunctis mortalibus noxius anhelitus eius foret. Danæus tribuit veneno in ore gestato. hoc Bodinus impugnat argumento, cui dicit responderi non posse, nempe quia venenum hoc priùs noceret ipsi malefico quàm alteri. Nodum vides (Lector) insolubilem. Sed ride, quod vides. quid si dicat Danæus, maleficum priùs se antidotis contrariis præmunisse? concidat nimirum stramineus ille ventosi hominis Achilles. sic ille ipse, Bodino non ignotus, faciebat Italus Parisiis, tam carus Catharinæ Mediceæ, qui chirothecis, globulis, vel puluerib⁹ suauefragantibus alios solo necabat odore, illæsus ipse, & hoc pacto à se interfectam Nauarræ Reginam Albretham, veneni vi per nares in cerebrum penetrante, gloriabatur: si quidquam de Caluinismi fulcro credendum Caluinianis historicis, *Franciæ Memorijs Gallicè conscriptis tom. 3. & Richardo Dinotho lib. 5. belli Frãcici.* Vera causa est, hæc ex pacto fieri per dæmonem vt plurimùm, afflante incassum Mago, & putante hæc halitu fieri suo. Est quidem venenorum quorundam mira efficacia, quæ possint subitam lepram inducere, vel lethum: & posset dæmõ quæ nouit antidota, suis præscribere, & illi innoxii possent in alios pestem transfundere, sed id rarò contingere putandum.

Hæc interiùs sumpta, Grillandus d scribit fieri per compositiones & mixturas multiformium venenorum, quædam ex herbarum foliis, festucis aut radicibus, animalibus, piscibus, aut reptilibus venenosis, lapidibus, & metallis, mixtura, quam vtilius ignorari, & interdũ in pulueres, interdũ in liquida, addo & in vnguina, reduci. d d. q. 3. n. 26.

Alia dicit Grilland. esse extrinseca, vt sunt in primis quæ solis verbis fiunt e, in quibus iam docui ex pacto, ad signum constitutum, omnia fieri à dæmone. vt sunt etiam, quando latenter (vt idem ait f) *sortilegia sub certa quapiam forma composita, clamydi assuunt, vel in lecto abscondunt ipsius maleficiadi, seu in aliquo loco subterraneo fouea facta, aut sub limine ostij, super quo destruendus sit transiturus.*] Quosdam autem addit capere residua eorum quos volunt inficere, alios exhumare mortuos, & vti eorum vel vestitu, vel carnibus, vel pinguedine, vel ossibus: alios à suspendiosis mutuari nonnulla. Quod nec veteribus ignotum fuisse reperio. Sic enim de Canidia Horatius: canit ab ea infossum & terra obrutum, post multas lancinationes, insignibus raptis, ingenuum puerum, vt posset.

e Grill. q. 3. n. 17.

f q. 5. nu. 7

Longo die bis, terùe mutata dapis
In emori spectaculo,
Cùm promineret ore, quantùm exstant aquæ
Suspensa mento corpora, (en infanticidium)
Exercta vti medulla, & aridum iecur
Amoris esset poculũ, (en maleficiũ philtricũ)
Interminato cùm semel fixa cibo
Intabuissent pupulæ

Et alibi de eadem g, quod ad maleficium hostile spectat, dicit, amaro vtens sarcasmo; g od. 17.

O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus
Nouem dies dissipare pulueres,

Hunc

a l.6. Pharsal.

A Hunc ergo diem ex tribus ternariis obseruabāt: vt & ille qui terna tribus coloribus distincta licia. Sed apertissimè quod dixit Lucanus adstruit a, imprimis enim illam in nudis bustis habitantem depingit, & habitantem tumulos expulsis vmbris; tū addit, primùm de nece hominum, deinde & de instrumentis magicis, quæ dixi:

Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes
Infodit busto. fatis debentibus annos,
Mors inuita subit. peruersa funera pompa
Rettulit à tumulis: fugêre cadauera lethum,
Fumantes iuuenum cineres ardentiáque ossa
E medijs rapit illa rogis, ipsámque parentes,
Quam tenuere facem, nigròque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestèque fluentes
B *Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.*

(hæc è rogis mos rapere, addit mox quæ de sepulcris sumat)

Ast vbi seruantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medullæ
Corpora: tunc omnes auidè desæuit in artus,
Immergitq́ manus oculis, gaudetq́ gelatos,
Effodisse orbes, & sicca pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodósq; recentes (sic
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,] corrigo)
Abrasitque cruces, percussáque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas, admisso sole, medullas:
Insertum manibus chalybem, nigrámque per artus
C *Stillantis tabis saniem, virúsque coactum*
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.
(hæc de suspendiosis, sequitur de inhumatis)
Et quodcúmq; iacet, nuda tellure cadauer,
Ante feras volucrésq; sedet, nec carpere membra
Vult ferro manibúsq; suis, morsusq; luporum
Exspectat siccis raptura è faucibus artus.

(Efficaciora enim putabant, quæ sic feris erepta, quàm quæ ipsemet maleficæ desecuissent. sed pergit deinde, quo pacto & viuos iugularit, & eorum abusa sanguine, & extis.)

Nec cessant à cæde manus, si sanguine viuo
Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto:
Nec refugit cædes, viuum si sacra cruorem,
Extáq; funereæ poscunt trepidantia mensæ

D (Addit etiam de prole exsecta seu abortiuo huiusmodi)

Vulnere si ventris: non qua natura vocabat
Extrahitur partus calidis ponendus in aris.

(Subdit, si opus habeat adolescētis, vel viri violenter necati anima, quam euocet, ipsam indiscriminatim, quos velit necare:)

Et quoties sæuis opus est ac fortibus vmbris,
Ipsa facit Manes hominum mors omnis in vsu est.
Illa genæ florem primæuo corpore vulsit,
E *Illa comam læua morienti abscidit ephebo.*

Nec patricidii expertē putes, non magis quàm nostras striges: voluptas præcipua illi, sæuire in proximos.)

Sæpè etiam caris, cognato in funere, diræ
Thessalis incubuit membris: atque oscula figens,
Truncauitq; caput, compressáque dentibus ora
Laxauit, siccóque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumq; nefas Stygias mandauit ad vmbras

b Porphy. in vit. Plotini.
c vide Iusti. Apolo. ad Anton. Piū. Athenagorā in Apolog. Teophilum l.3 ad Autolyc. Origen. l. 6. & 7. Col. Cels. Tertullia. Apol c.7. Minucium in Octauio Epiph. hæresi. 16. & Euseb. li. 5. histor. Eccles. c. 1.

Vides diligentissimum poëtam, nihil conatum pretermittere, qui mos illi. L. Apuleius, *Milesi. li. 2.* in eandem mentem: *Nam nec mortuorum quidem sepulcra tuta dicuntur* (à lamiis) *sed & bustis rogis reliquiæ quædam, & cadauerum præsegmina, ad exitiabiles viuentium fortunas petuntur: & cantatrices anus, in ipso momento choragij funebris, perpeti celeritate, alienam sepulturam anteuortunt. His meis, addit alius, immo vero istic, nec viuentibus quidem illis parcitur. & nescio quis, simile passus, ore vndiq; omnifariam deformato, truncatus est.*] En de maleficio hostili, quod de iisdem Thessalis Lucanus dixerat. Narrat deinde, quæ vera fuisse videtur admodum probabile Mox igitur ita scribit. *Infit Telephron: Pupillus ego Mileto profectus ad spectaculum Olympicum, cùm hæc etiam loca prouinciæ famigerabilis adire cuperē, peragrata tota Thessalia, fuscis auib. Laryssam accessi: ac dum singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro: conspicor medio foro procerum quē dam senem. insistebat lapidem, claráq; voce prædic. bat Si qui mortuum seruare vellet, de precio liceretur. & aio quempiam prætereuntium, Quid hoc, inquit, comperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille. nam oppidò puer, & satis peregrinus es, meritóque ignoras, Thessaliæ te consistere, vbi sagæ mulieres ora mortuorū passim demorsicant, eáq; sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego, & quæ tu, inquam, dic sodes, custodela ista feralis? Iamprimum, respondet ille, perpetē noctem eximiè vigilandum est, exertis & inconuersis oculis semper in cadauer intentis, nec acies vsquā deuertēda, Immò nec obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles, in quoduis animal ore cōuerso, latenter obrepant, vt ipsos etiā oculos solis & iustitiæ facilè frustrētur. Nā & aues, & rursū canes, & mures, imo verò etiam muscas induūt.* (En primū maleficiū, ficta Metamorph. & sic clancularius ingressus) *Tūc diris cantaminibus somno custodes, obruūt* (en secundū de maleficio somnifico, quod in hunc locū reseruaram) *nec quisquam definire potest, quantas latebras nequissimæ mulieres, pro libidine sua cōminiscūtur, si qui* (custodum) *non integrū corpus manè restituerit: quicquid inde decerptū diminutumq́ fuerit, id omne de facie sua desectum sarcire compellitur.*] Interponit postea narrationem prolixissimam, & abs re nostra, quare totam prætermitto. finis rei fuit iste, Telephron, mille denariis conductus, subit custodelam dum vigilat; en mustelam paruulam in eum fixò intendentem, fugat illam. sed somno cōsopitur. interea sagæ profectis eius naribus ac auribus vicariam in eo lanienam exercent, & ceram in modum profectarum ei partium applicant examussim. Quò ille postridie per cadauer loquax audito *temptare aggressus, iniecta manu nasum prehendit, & manum nasus sequitur: aures pertractat, ambæ deruunt, sic, pro mille nummulis, debilitatus, in patriam redire non sustinuit, sed capillis hinc inde laterum deiectis aurium vulnera celauit, nasi verò dedecus linteolo pressim agglutinato decenter obtexit.*] Hunc faciunt illa Fabii Declamat. 14. *Facinus, quod dicitur inquietare superos, sidera diris agitare carminibus, tumulos, bustaq; scrutari, & amputatis cadaueribus, ipsas in scelera armare manus*(cādauerum (explicui, cùm de maleficio somnifero disquirerem. caue pro, *ipsas*, reponas *impias*. corrumpes, non castigabis. Gnostici hæretici, Zoroastis Magi disciplina imputi, cuius & libros quosdam in lucem ediderunt b, humanas amabant *visceratione*, vt vocat Iustinus, seu *cænas Thyesteas*, vt vocant Athenagoras & Theophilus, seu *sacramentū infanticidii & inde vi-*

θυέστειον, vt ait Tertullianus: infantem enim farre cõtectũ certatim cõfodiebant, sanguinem lambebãt, & membra singulis dispertiebantur, vt narrãt Minucius, Epiphanius, & Eusebius, quam calumniam Gentiles, in Christianos omnes mendacissimè deuoluebant c.

In applicatis tantùm extrinsecùs venenis, frequentissimè dæmon ipse damnum infert, & verius videtur cõtingere in veneno, quo (vt refert Iubertus medicus Aquitanus) si stapes inungatur, equitem ipsum necesse perire. Non credo id naturali vi veneni contingere. quia non credo veneni vllius actiuitatem esse, tantam, vt per tot inuolucra se diffundat. Nisi, quæ de Stygis aqua traduntur, credibilia, omne illam metallum penetrare, & sola contineri asinina vngula. Equidem aures mihi putarem asininas enatas, si crederem. Grillandus refert nonnulla a, fauentia Iuberti dicto, sed & in illis concursum diaboli ex pacto, non vim veneni, recognosco. Inter hæc extrinseca, sunt ollarum defossiones profundæ sub limine; quarum certè naturalis vis non attingit effectum, Aliã maleficii hostilis speciem, per arma malo imbuta carmine, reperio apud Meierum, his verbis, *Primum omnium Aurelianum conatum fuisse omnem regiam stirpem per scelus exstinguere, atque per artes Diabolicas & maleficia ad regni solium grassari. Tradidisse Ducem gladiũ, pugionẽ & annulũ suum cuidã monacho apostatæ & socius eius, vt ea dicarentur diabolicis præstigijs, incantarenturq. ad maleficia per illa perficienda monachum illum in turre Mongeya, iuxta Ligniacũ, super flumẽ Matronam, per artes suas euocasse duos ad se cacodæmones, quibus gladium, anulum, & pugionem, vt illis operarentur tradidit. Ea instrumenta à cacodæmonib. initiata, incãtatáq. & reddita monacho, atq. per eum Aurelianẽsi. Per ea instrumenta incantasse ac dementasse germanum suum Carolũ Regem, adeo subtiliter, vt vix quisquam posset percipere. Primam incãtationẽ factam apud Belloacum, quæ adeò erat virulenta, vt regi vngues atq. capilli deciderent. Alterum maleficium in Canomanis, in quo tanta erat vis, vt nemo mortalium iudicare posset, an viueret Rex, necne. Iacebat enim absq. vllo sensu, & spiritu vitali, quantũ cerni posset. At postquã ad se redire cœpit, obsecro (inquit) auferte hũc gladiũ, qui mihi corpus trãsfodit, idq. mihi facit germanus meus Aurelianus.*]

a q. 3. n.

Suspicor duo quædam ad hoc maleficium referendas quæ olim in ciuili iure obseruaui: sed suspicor, & de priore vehementiùs: nempe de peculiari Arabum scelere, quod *Scopelismum* vocabant. Nam Arabes maleficiis deditos hodie scimus, & olim fuisse docet Seneca, cùm Medæam ex Arabia petentem venena introducit. Et ingens ille terror qui *σκοπέλοις* positis agrorum Dominis etiam validis & potentibus incutiebatur, vix aliunde nasci potuit. Quare suspicor causam, cur *σκοπελίζειν* deprehensi, aut conuicti, mortis supplicio adficerentur, fuisse; non quod sacrilegij quidquam in hoc crimine fuerit (quo tamen Iac. Menochio visum, *in opere de arbitrariis Iudic.*) Sed quod maleficij crimen subfuerit: alioquin solæ mortis minæ tam acriter punitæ non fuissent, quantumuis frequenti crimine, & armata manu periculum, Domini aduertissent. considerent hoc Iuris studiosi, cùm legent *l. cum quædam D. de extraordin. crimin.* cuius hæc sunt verba, *In prouincia Arabia σκοπελισμὸν crimen appellant, cuius rei admissum tale est. plerique inimicorũ solent prædium inimici σκοπελίζειν id est, lapides ponere, indicio futuros, si quis eũ agrũ coluisset, malo letho periturum esse insidiis eorũ qui scopulos posuissent, quæ res tantum timorem habet, vt nemo ad eum agrum accedere audeat. crudelitatem timens eorum qui scopelismum fecerunt. hanc rem exsequi solent Præsides grauiter, vsque ad pœnam capitis. quia & ipsa res mortem comminatur.* Sic Vlpianus. Pineda noster copioso in Iobum commentar. de hoc crimine interpretatur illud; *Sed cum lapidibus regionum pactum tuum. capite quinto. vers. 23.* Eum lege, mihi nondum liquet an de hoc crimine capiendum.

Suspicio mihi præterea est de maleficio, in crimine *saccularioru*m, de quo Iureconsultus ait, hoc nomine dictos, *qui vetitas artes exercentes in sacculos, partem subducunt, partem subtrahunt.* l. saccularij D. de extraordinar. crimin. Nam arbitror, non quosuis sacculi seu crumenæ excisores vel subductores, *βαλαντιοτόμους*, sed eos qui vetitarum (hoc est magicarum) artium ad id subsidio vtuntur ita nuncupari: quales illi sunt, qui in lusu ab Hispanis dicuntur, *cargar el dado.* Nam ceteri crumenilegi simpliciter furibus sunt annumerandi: sicut & ille de quo Virgilius,

Et succus pecori & lac subducitur agnis.

Et ille Plautinus, qui ait,

. . . Propino magnum poculum: ille bibit,
Caput ponit, condormiscit. ego ei subduco annulum.

Nec enim assentior Petro Gregorio hæc duo ad *sacculariam* referenti *lib. 37. Syntagmatis Iuris c. 14. nu. 7.* Licet etiam huc referre maleficium vetus Circi aurigariorum de quo D. Hieronymus in vita Hilarionis, *Auriga Gazensis in curru percussus à dæmone totus obriguit: ita vt nec manum agitare nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergo in lecto cùm solam linguam moueret ad preces, audit: non prius posse sanari, quam crederet in Iesum, & se sponderet artis pristinæ renunciaturum. credidit, spopondit, sanatus est.* Arnobius etiam lib. 1. inter ceteros Magiæ effectus numerat, *in curriculis equos debilitare, incitare, tardare.*

SECTIO III.

De aborsu, difficili partu, lactis exsiccatione.

DE triplici hoc maleficio præter Grilland *q. 6.* alij quoque sunt testes. Sic enim scribit Ioan. Nider. lib. vlt. Formicarij, *In oppido Boltingen, Lausanensis diocœsis, quidam dictus Staldelein, grandis maleficus, captus per præfatum Petrum iudicem loci fatebatur se in certa domo, vbi vir & vxor simul manebant, per sua maleficia successiuè in vtero vxoris præfatæ septem circiter. infantes, ita vt semper abortum faceret, in femina annis multis necasse. Simile fecit in eadem domo omnibus pecoribus fœtosis, quorum nullum viuum partum edidit in eisdem annis.*] postea ex eiusdem confessione instrumentum maleficij, quod fuerit, ostendit his verbis, *subter limen ostij domus se lacertam posuisse dixit, & si amoueretur, fœcunditatem inhabitantibus restituendam prædixit: cùm autem serpens ille quæreretur sub limine, nec inueniretur, quia in puluerem fortassis redactus erat, puluerem seu terram de subter positam asportabant, & in eodem anno vxori & omnibus iumentis domus fœcunditas restituta est.*] Solo interdum afflatu abortum adferre ostendit Nicol. Remigius *lib. 2. c. 7.*

De pariendi difficultate & quidem perpetua sic Apuleius b, *Eadem amatoris sui vxorem, quod in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam*

b l. 1. de asi

pragna

pregnationis obsepto vtero, & repugnatio fatu perpetua pragnatione damnauit. Vt cunctis numerant, octo annorum misella illa onere, velut elephantum paritura, distenditur.] Latino Græcus accedit scriptor Pausanias, cuius in *Bœoticis* ista habentur; *Pharmacidas Thebani à Iunone missas aiunt, vt parturienti Alcmenæ impedimento essent, sed eas, dum Alcmena partum inhiberent, à Tiresiæ filia Historide, tali commento delusas. Ex eo namq; loco, vnde illa facilè audire possent, clamauit peperisse iam Alcmenam: illas, ea voce acceptas, statim abiisse. Alcmenam ilicò puerum enixam.*]

De tertio, præter Grilland. legi potest illo vetustior Spreng. *Quædam* (ait) *nocturnis temporibus & sacratioribus vtique, ex inductione diaboli, ob offensam diuinæ maiestatis maiorem, in quocūque angulo domus suæ se collocant, vrceum inter crura habentes, & dum cultrum vel aliquod instrumentum in parietem vel columnam infigunt, & manus ad mulgendum apponunt, tunc suum diabolum, qui semper eis ad omnia cooperatur, inuocant, & quod de tali vacca ex tali domo, quæ sanior, & quæ magis lacte abundat, mulgere affectat, proponit. tunc subito diabolus ex mammellis illius vaccæ lac recipit & ad locum vbi malefica residet, & quasi de illo instrumento fluat reponit.*] Superioribus annis Treuirensi in ciuitate combusta fuit malefica quæ confitebatur, se solitam ex pariete per epistomium lac, quod diuendebat plurimis, mulgere. Balduin. Ronsseus *Medica venationis epist. 50.* docet solitos à maleficis vtres consui ad anatis similitudinem ex corio, quos vulgo appellant *Lutelaten*; & eis vti ad emulgendū lac è vaccis alienis, & hos vtres spontè sua ire vacuos, vel ab iis in pratis collocati, & mox plenos ad domum maleficæ redire: quod comprobat rei gestæ verā narratione, quam habes lector *lib. 6. cap. 2. Sect. 1. q. 3.* à me verbis eius relatam. Aliæ herbis, verbis, vel solo attactu, lacte priuant armenta, pecoraque quæ lubet. Biebrana Laodunensis saga solis minis vberta vicinæ mulieris sic exsiccauit, vt ad obitum vsque sagæ, quamuis multos pepererit, lacte semper caruerit. Claudam hanc sectionem verbis Grillandi, *Quædam veneficia fiunt ad desiccandum totum lac vnius gregis, vel secundi armenti vaccarum, adeo quod nihil casei penitùs reddant, quamuis antea in maxima abundantia reddidissent: & similiter abortiones totius gregis, vel armenti inducere possunt: prout alias vidi & habui in facto Romæ. quod duæ maleficæ mulieres, cum istis maleficijs perire fecerat abortando mulos pecudum fœtus, & matres desiccauerant penitus*] De hoc auertendi lactis maleficio, eiusque remedio, lepida narratio quædam exstat in Ioan. Beetzii Carmelitæ *Præceptorio ad 1. præcept. Exposit. vlt. c. 7.* his verbis: *Quædam vetula dierum malorum plena, volens ex inuidia impedire lac vaccæ vicini sui, accepit cultellum pergens ad ostium domus in qua fuit vacca, & ponens se contra splendorem lunæ, dixit:*

Hier snydick een spaen in mollekens ghevvaen,
Ende een ander daer toe, soo neem ick het melck van deser koe.

Hæc verba audiens dominus vaccæ, arripuit fustem, & currens post eam, atque percutiens aiebat:

Hier slaen ick eenen slach, ende eenen anderen als ick mach,
Ende den derden daer toe, soo behoudick d'melck metter koe.

Hoc erat optimum remedium.] hæc Betzius vir eruditus, qui ante annos fermè centum triginta vixit, inter Carmelitam Ordinis viros illustriores.

Huic maleficio simile reperi apud eundem eodē loco de frumenti auersione narratum his verbis: *quædam mulier circuiuit Bonarium cum ' umento dicendo, illum versum:* super aspidem, &c. *post veniēs ad domum suam, habuit fistulam in solario, quam manu accipiens & prædicta verba dicens, cecidit totum frumentum illius bonarij coram se per fistulam in solario. & ita furabatur frumentum de agro: quæ tandem per quendam Episcopum deprehensa & combusta est.*] Hæc ille licet barbarè bonā tamē fide. Quis non agnoscit frumenti huius vectorem dæmonem? quid ergo rident illud poetæ?

Atq; satas alio vidi traducere messes.

Vel XII. tab. prohibitionem: NEVE ALIENAM SEGETEM PELLEXERIS.

SECTIO IIII.

De sagittarijs, Assassinis, & Imaginum fabricatoribus maleficis.

SVnt vel præcipui huius classis malefici, quos vocāt *Sagittarios*, seu *Balistarios*; quorū Innocētius tertius Papa, vocat artem, mortiferam & odibilē & sub pœna Anathematis contra Catholicos & Christianos exerceri vetat a. Cuius Pontificiæ sanctionis vereor, vt satis probam nobis interpretationem gregarii iuris interpretes cuderint, qui accipiunt de bellô iniustô Christianos lacessentibus cum arcubus & sagittis. Quæso quid peculiare, in vtentibus arcu & sagittis? an quòd eminùs, & quasi ex insidiis? quasi verò id in hoste distinguendum, dolo an virtute? quasi minùs peccet, qui sicâ cominùs latro, quàm qui sclopo de lōginquo interficiat eminùs? quid ergo? iam olim mihi visum, canone isto percelli singulare quoddā genus maleficorum; qui *sagittarij* seu *Balistarij* vocati: quos accuratè Sprengerus describit b. hi fœderantur dæmoni. nam ex pacto ipsi addicunt animæ & corporis dominium, ille vicissim pollicetur se adfuturum, vt quem, longissimè dissitum, volent, infallibili ictu traiiciant. Solemnia seu ritualia sunt ista. præstant dæmoni homagium, mox sexta feria proximæ Hebdomadæ Maioris, infra tēpus missæ, sacram crucifixi imaginem aliquam sibi deligunt, in quam, vt in scopum, tela collimenr, vel (quod Pet. Binsfeldius testatur) sclopo post tergum eiaculato glandes plumbeas emittant. Nec constat, an aliqua tunc verba ad hanc operis apostasiam adiciant. Posteà, certo telorum numero in crucifixi imaginem emisso, credunt se totidem vno die, quoscunque deligent, necare posse quocunque illi loco fuerint, etiam remoto, & concluso. Dæmon enim spondet, se tela eò perlaturum, & hostili in corpore defixurum. Eâ tamen hac lege: si hominem necandum maleficus aliquando viderit, & tunc iterùm de nouo actuali (vt vocant) consensu eum occidi voluerit. Vltimò pollicetur tantam illis se, balista bombardaue iaculandi peritiam tributurum, vt denarium capiti impositum, absque capitis læsione, valeant deiicere. Subiicit duo exempla huiusmodi facinorosorum. Vnū Pūcleri cuiusdam, quem tandem rustici fossoriis instrumentis pertinacem occiderunt: secundum, alterius, qui, eo quòd miraculosè pedem de loco, vbi crucifixum traiecerat, è quo recens scaturibat sanguis, mouere nequibat, in scelere deprehensus, pœnas publicè supplicio persoluit. De hoc ego generc lubens prædictum Canoné capio. Nec obstat

a li. 5. Decretal. tit. de sagitt.

b p. 2. Mallei q. 1. cap 16.

a c. ad abolendă. e excómunicamus. de hær. & in bulla Ioă.22. & alia Leonis 10. sess. 9. in Concil Later. b libr. 3. c. 17.

A quòd malefici magi aliis quoq; canonibus sint ex communicati a. Cum enim maximè execrabile sacrilegium horum maleficio accedat, sitque nocentius reliquis omnibus, meritò dignum visum, specialem illis pœnam irrogare, qui hanc infidelibus contra fideles operam nauarent. Olaus Magnus b meminit alterius generis *sagittariorum*. nempe Lappones & Finos de plumbo cõficere iacula magica digiti longitudine, & ea per quæuis dissita loca mittere in eos, de quibus vindictam expetunt: & hos oborto carcinomate in crure vel brachio, intra triduum, vehementia doloris emori.

c li. 1. var. resol. c. 10.

Vt ego nunc de *sagittariis*, sic (nisi fallor) optimè Couarruuias c, contra vulgi sententiam, explicuit alium canonem Innocentii. IV. *tit. de homic. in 6.* quem Theologi & Canonistæ, propter histo-B riarum inscientiam, ad omnes homicidas extendebant, qui conductis hominibus aliquem occidi curarant, cùm reuerà, vt ille ex Volaterrano, & P. Æmilio docuit, de certo tantùm genere hominum mentio fiat, & gente, cui *Assassinorum* nomen fuit: de quibus, oculati testes, optimè scripserunt, Tyri (in quorum ditione illi degebant Episcopus Guilhelmus d, & Cardinalis atque Episcopus Acconensis Iacobus de Vitriaco, e. quem scriptorem à blattis ereptum Moschus, Pastor Armentariensis, vir doctus & probus, publico bono, typis euulgari curauit.

d belli sacri. l. 20. c. 31.
e Oriẽtal. hist. c. 14.

Haud multùm à *sagittariis* discrepat, genus maleficorũ, qui quasdam fabricantur imagines, quas vel acubus pungunt, vel igne liquant, vel confrin-C gunt & sic certũ iis, quos tales imagines designabant, interitum tabe, vel alio mortis generis adferunt. Negat hoc totum Hieronym. Cardanus f VVieri dux, cæci cæcus: impugnat, non rationibus, sed puris in Hect. Boethum. Francisc. Picum, inquisitores Germaniæ, & ipsum D. Augustinum vt erat homo parùm pius, conuiciis. Sed canè contemnas latrantem, quàm compescas faciliùs. Agnouere huiusmodi imagines & Iurisconsulti g. & Theologi h & confirmant poëtæ veteres, quorum fabulæ, semper ex vero aliquo trahebant originem, quare Buccananus fallitur, qui *libr. 6. Hist.* D *Scot.* negat hoc genus apud vetustiores inueniri. Confirmat, non vnus historicus Scotorum Hector Boethus: quem vt singularem adducunt testem mira de Rege Duffo narrantem: sed & alii complures, quorum exemplis Scotica illa narratio confirmatur, & omnes hos vt mendaces reiicere, Cardanicum & VVieericum, hoc est temerarium & impudentiæ plenum sit. Ex hoc ortam illam narrationem de Meleagri nece, & fatali stipite Altheæ non diffiteor. Sed sine fabula, clarè, & velo leuato canit i Ouidius, de Medæâ sagâ:

f lib. 15. de varietat. rer. c. 80.

g Grill. q. 5. Acurs. salyce. Ang. in l. mult. C. de malef. Dãhoud in praxi crimin. & alii
h Inquisitores Germaniæ. in Mall. p. 2. q. 1. t. 11. Alf. Castrius li. 1. de iust. hær. punit c. 15. Binsfeld. de confess. sagar. & alii.
i epist. Hipsypeles.
k lib. 1. ser. sat. 8.

Deuouet absentes simulacraq; cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

E Peritè hoc, & omnino ex arte: sed Horatius k imperitè, quòd, quæ huius erant maleficii, illa transtulit ad animarum euocationem: describens enim apparatum Saganæ & Canidiæ Lamiarum, dicit duas ab illis statuas fabricatas, *ceream*: referentem nempe maleficio imbuendum: *& laneam* quæ maleficæ vicaria erat in affligenda altera.

Lanea & effigies erat, altera cerea. maior
Lanea. quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat seruilibus, vtq;
Iam peritura, modis.

Corne'. Tacitus (non iam poetam dabo, sed ex Principibus Historiæ,) de scelere Pisonis & morte Germanici scribens Ann. 2. *reperiebantur solo & parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina & deuotiones & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum: semiusti cineres & tabe obliti, aliáque malefica. quis creditur animas numinibus infernis sacrari*] vides quã antiquâ impietate. Apuleius lib. 3. de asino, vocat *Laminas ignorabiliter liberatas.* vbi fortè legendum, *inorabiliter.* sicut parcas dicimus inexorabiles. Inde Sagæ dictæ *simulatrices* (vt cerea statio) & *fictrices* Tertulliano, & *vultiscola* Salisberiensi, & ipsæ imagines *Ipsiplice* Festo, & *Subsiles* vt ante docui. Nicetas lib. 4. Histor. narrat in Aaronis inuentam imaginem viri compedibus vincti, & cor clauo transfixi.

Duffi historiam pete ex ipso Boetho, *libr. 11. rer. Scoticarum*, & Cardano & aliis. Franciæ annales l referunt, similia his tentata ab Enguerrani Marignani vxore, in Franciæ Regem & deprehensam dedisse pœnas. cur non & hoc Cardanus & VVierus refutarunt? an quod vno factum loco, nequitum alibi fieri? de alia cerea imagine, de qua Sprengerus, agetur sect. seq. De iisdem sic Meierus *lib. 16.* anno 1462. narrat *captos Bruxellæ tres viros ex familia Comitis Stampani, cum quodam myropola, qui quandam fascinationem parasse dicebantur, per tres viriles ac totidem muliebres imagines minori Principi Carolo infascinando. Custoditi fuere longo tempore apud Quercetum Haynoniæ, ac pariter cum illis Carolus Noyerius ex fugâ retractus, qui & ipse e familia erat Stampensi. Coniurationem myropola detexit.*] Sed cur tot imagines vni occidendo, nempe tres viriles? vt quod per vnam non succederet, per aliam perficeretur? fœmineas arbitror fuisse furiarum Vltricum, à quibus viriles Carolum repræsentantes malè mulctarentur, vt ex Horatii illis iam citatis versibus colligitur. Vel fortè vnica imago fuit, & numerum fama adauxit. Sane de Paiuoti agens maleficio Gaguinus *libro septimo.* imaginum plurium meminit, at Æmilius & alii vnicam fuisse memorant. Recentius accipite. Anno 1574. Lutetiæ Parisiorum decollatus quidam nobilis fuit, penes quem reperta imago cerea, variis caracteribus insignita: cor & caput imagini confixa erant. Ibidem duo alii capti tum fuere, quorum vnus Karolo. IX. Regi, alter Henrico duci Guisio, hoc ipso maleficio defixionis cereæ, mortem machinabatur: narrat Crespetus, & addit vidisse, cùm Auenioni esset, cultrum parieti infixum, quo de sententiâ iudicis excoriatus fuerat quidam magus, eo quòd sic pungendo ceream imaginem, Pontificem Maximum de medio sustulerat. *ista Crespet. libro de odio Satanæ discur. 10.* Illud etiam obseruo iam diu antè fabricatis statuis aliquando abuti Magos, nempe dæmone illas pro maleficii signo acceptante, tale puto illud quod Ioan. Curopalates narrat *historia suæ fol. 24. Veneta edition.* quendam Ioannem Morochazarium, Theophili Imp. præceptorem, cùm hæreticus & magus esset, ad Patriarcharum Constantinop. euectum; hunc cum natio perfida & dura (*Bulgarorum*) in Romani Imperii fines excursionem fecisset, tribus freta ducibus, consilium huiusmodi dedisse. fieri debere malleos tres æreos ingentes, & viris manu promptis tradi. cum his se accessurum noctu ad statuam quandam tricipitem, quæ in euripo Hippici olim iam stabat. fecit, accessit, iussit validè

l Paul. Æmyl. l. 8. & melius Gaguinus. l. 7.

lidè singuli singula capita percuterent, vt in terram quasi vna plaga decuterentur. ipse laica veste indutus, ne deprehenderetur, magica quædam verba submurmurat, & vim statuæ omnem adimit: ex tresuiris illis duo fortissimis ictibus duo statuæ capita deiecerunt, tertius remissiore manu tantùm inclinauit, nec totum auulsit caput reliquum. Súntque similem euentum duces illi experti. secuta námque in eorum exercitu vehementi seditione, & hinc orta pugna intestinâ, duo duces cecidere, tertius amplâ, non tamen lethali plagâ sauciatus, cum exercitus reliquiis domum se recepit. Non erat hæc imago (vt stultis Græculis plerísque visum) Bulgaris hisce fatalis, sed Magus ea vsus, vt signo & condicto, & pro imagine malefica. Scribunt Zonaras & Glycas a, Simeonem Bulgarorum ducem Crobatis bellum intulisse, molestum id erat Romano Lacapeno. sed accessit ad eum Ioannes quidam Astrologus, & nũciauit, vt aliquem mitteret, qui caput statuæ supra Xerolophum locatæ amputaret. eam statuam Simoni fatalem esse. misit ille, trũcatur statua, notatur hora, nec diu post compertum eadem illa Simonem in Bulgaria ex stomachi dolore interiisse. Quod apud Curopalaten, idem legi apud Cedrenum. Neminé tam obesæ naris puto, qui nõ statim percipiat, has duas statuas Magico murmure in cerearum illarum imaginum de nouo fabricatarum hîc locum successisse, & deuotam à Ianne & Ioanne (nisi vtrobique idem, quod suspicor) vitam quatuor horum ducum in statuarum capitibus. si potuere id in statuis, iam olim fabricatis, cùm nec vlla de Simone, nec de Ducibus illis Barbaris foret cogitatio, cur non poterunt in nouiter efficta cerea imagine, & efficta nomine lædendi? cur, si abscisso, vel effracto capite, non liquato toto corpore? si id in Græcia contigit & Francia, cur non potuit in Scotia, & Germania? Porro ex illis Cedreni, Zonaræ & Glycæ locis satis apparet, multas in Circo Byzaceno statuas fuisse magici artificij, quę Constantinopolitani imperij euenta prædicere putabantur, certis litteris seu characterib. notatas, quos fratres Eudociæ Augustæ cum legissent, multa mala Byzantio imminere prædixerunt. Narratur Historia paucis nota ab Himerio Chartulario, cuius apud Suidam mentio, posteritati verò commẽdauit ex m. s. codice, Iulius Cæsar Buleng. *lib. de Circo Romano c. 6.* inde petant, qui volent. Bene de sæculo hoc & sequentibus vir diligens & multę lectionis merebitur, si Ismenium, Himerium, Gregorium Monachum, & alios, qui nondum editi, pari sedulitate largiatur publico bono, qua D. Chrys. orationem εἰς τὸ ἱππόδρομον, dedit. Aliud exemplum nunc adiicio ex Zacharia Vicecomite p. 1. complementi artis exorcisticæ doctrina. 5. his verbis relatum: *Romæ accidit, vt quidam fullo maleficiatus veniret ad me ad petẽdum auxilium, cuius domum ego vna cum eius familiaribus ingressus cum subuertissem, inueni in quodam tinctura vase fece pleno, figuram ceream clauo ferreo à capite vsque ad anum transfixam, brachia, crura ac totum deniq; corpus clauis refertum: qui claui ipsum maleficiatum in cunctis partibus affligebãt eo modo, quo in figura cerea collocati erant.*] Lædunt igitur ista secundùm malefici intẽtionem, actione illa externa, ex pacto cum dæmone inito manifestatam. Solemne denique hodie sagis nostris, effigies has baptizare in nomine Beel-zebub, & nomen occidendi illis indere.

a Zonar. tom. 3. Glycas. p. 4. Annal.

SECTIO V.

De morbis variis à dæmone illatis.

NEgant Auicenna, Galenus, & eo teste Hippocrates (nam Cæsalpinus aliud tribuit ei) morbos vllos per dæmones mortalibus inferri posse, quos secuti Pomponatius & Leuinus Lemnius. Non, quòd dæmones id velle, non credant, quos malos esse non negarunt: non quòd dæmonũ vim minorem censeant, quàm hominũ aut animalium (hoc foret absurdissimum:) sed quia morbi omnes naturalibus ex causis nasci queunt. Verùm minùs recta hæc ratiocinatio est, possunt morbi ex naturalibus causis oriri: nequeunt ergo dæmones morborum irrogatores seu immissores esse. Sanè Codronchus, Cæsalpinus, Fernelius, Valesius & alij optimi medici lib. superiore citati, Arabius lib. 1. contra Getes. Tertullianus in Apologeti. D. Hiero. *in 4. c. Matth.* D. Chrys. *hom. 54. in ca. 17. Matth.* D. Tho. *1. p. q. 115. a. 5.* & alij Theologi contra sentiunt, Iuristæ quoque, ex quibus agnoscit Burchard. *lib. 19. Decretor. c. de re magica*, & optimè hoc probant Pet. Le Loy. *lib. 1. de spectr. c. vlt.* & Grillan. sæpe citatus b, mihi nunc sufficiunt S. S. firmiora testimonia, quam qui non admittunt, habendi pro Ethnicis & Atheis. Iobum Diabolus c percussit vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem capitis. sed & alios eadem morbos dæmoni, vt efficienti caussæ, adscribit. In illa vnum diabolus aurium & linguæ vsu priuauit, & simul *epilepticum* reddidit, quem D. Matthæus *lunaticum* vocat d, non quòd dæmoniacus non esset, sed quòd & à dæmone obsideretur, & simul plenilunij temporibus, per dæmonem comitiali morbo grauissimè affligeretur: eò quod tunc cerebrum humoribus plenum aptiùs erat exagitari. Solent quidem alij esse lunatici, non obsessi à dæmone, & hoc sensu de lunaticis locutus Iulius Firmicus e. Sed nostri Euangelistæ agebant de eo, qui simul energumenus. Epilepticorum quoque dispositione gaudent dæmones, & ideo non rarò se illis insinuant: & per illos, quo tempore corruebant, soliti respõsa dare. Apuleius, magnus magus f, traditur accusatus, quòd seruum suum Thallum, remotis arbitris secreto loco, arulâ & lucerna & paucis consciis, carmine incantatum corruere fecerit, deinde nescium sui excitauerit. Seruus hic morbo caduco laborabat, eo ignaro sic abusus Madaurensis, vt à dæmone responsum acciperet. hanc ille accusationem sic tractat, vt videatur fateri, certè non diluit. Si recentiores audiamus, Sprengerus g prodidit quandã maleficam epilepticum morbum certis inflixisse, per oua cum mortuorum corporibus subtumulata, præcipuè ex earum secta inhumatis, & certis cum cerimoniis exhumatis, & in potu vel cibo præbitis. Apud D. Lucam h, vnum diabolus vexauit Maniaca illa affectione, quam lycanthropiam medici nominant, cuius præcipuum indicium est, quod domi nequeant contineri, & in deserta loca se proripiant, circáque sepulchra oberrent. Aliam adflixit conuulsione spinæ dorsi i, quo loco dæmon ille vocatur πνεῦμα ἀσθενείας spiritus infirmitatis, eo quòd (vt subditur) eã vinxerat Satanas δῆσεν. nam dæmones in S. S. nomen habent ab effectu: vt *spiritus auaritiæ*, qui impellit in auaritiam, *fornicationis*, qui suasor turpitudinis. Saulem etiam dæmon per atram bilem diuexabat. apertè hoc ill-

b q. 6. vsque ad n. 13.
c Iob. 2.
d Mat. 9. v. 17. Luc. 9. v. 39. Mat. 17. v. 14.
e lib. 3. Mathes.
f Apol. 1.
g p. 2. Malleі q. 1. c. 11. in fin.
h Luc. 8. v. 27.
i Luc. 13. v. 11.

ſacra Hiſtoria tribuit, *Exagitabat eum ſpiritus nequam*, qui pulſante Dauid Citharam recedebat a. Hodiè id vtinam non doceret experientia quotidiana! Multa ſuppetunt exempla, vtar duntaxat recentibus, quæ in iudicio comperta ſibi Sprengerus prodidit, cuius & Niderij exemplis, libenter vtor, quia (quicquid hæretici dicant) docti Theologi fuere, & in his, de quibus agimus, rebus exercitatiſſimi, & quæcunque tradidere, his ſimilia noſtra videt ætas, & recentiores ea confirmant omnia: deinde vixere fermè antè annos centum, quo tempore nondum hæreſis Lutheri nata, vt cauſa nulla fuerit, multa, quæ huic contraria, confingendi: denique videmus tum Germaniam dæmonum manifeſta & crebra infeſtatione pleniſſimam fuiſſe, vt intelligamus eos tum Luthero, & Svvinglio hoſpitium paraſſe, eorúmque quaſi quoſdam metatores præceſſiſſe, vt & nunc Antichriſtum præueniunt, eiuſque ſunt veri ante ambulones, Caluiniani, Anabaptiſtæque. Sed pergamus. ignoſce lector parentheſi non longæ. nequeo, præ amoris vehementia, memoriam perditorum fratrum ſic deponere, vt non ſubinde & in animum & in calamum incurrant. Sprengerus narrat b ſequentia, *Honeſta quædam perſona, & vni ex familiaribus Archiducis matrimonio copulata, in præſentia notarij &c. ſecūdum formam iuris, depoſuit. Cùm tempore virginitatis ſuæ, cuidam ex ciuibus famularetur, accidit, vt vxor illius graui dolore capitis langueret: pro cuius curatione, cùm quædam mulier acceſſiſſet, & ſuis carminibus & certis praxis mitigarè dolorem haberet, Ego, inquit, eius practicam diligenter obſeruabam, perſpexiq; quod contra naturam aqua fuſa in ſcutellam quandam, ipſa aqua in ollam aliam adſcendiſſet, cum alijs ceremonijs, quæ recitare opus non eſt, conſiderānſque quòd ex illis dolor capitis in domina non mitigaretur, aliqualiter indignata, hæc verba ad maleficam protuli: vos non facitis, niſi ſuperſtitioſa, & hoc propter commodum veſtrū. Tūc malefica ſtatim ſubiunxit, An ſim ſuperſtitioſa vel non, tertia die tu ſenties. quod res probauit euentus. Nam tertia die manè, me ſedente, & fuſum apprehendente, tantus dolor ſubitò corpus meum inuaſit primò in interioribus, vt non eſſet pars corporis, in qua non punctiones horribiles ſentirem: ſecundò non aliter mihi videbatur, niſi quod continuè igniti carbones capiti meo ſuperfunderentur: tertiò in cute corporis, à vertice vſque ad plantas pedis non fuiſſet ſpacium acus, vbi nō fuiſſet puſtula ſanie repleta. Sicq; in his doloribus eiulando, & tantummodo mortem optando vſque ad diem quartum reſtiti. Tandē maritus dominæ meæ, vt ſtabulum quoddam intrarem iniunxit. At ego paulatim incedendo, eo præcedente, dum ante oſtium ſtabuli eramus: Ecce, inquit ad me, pecia panni albi ſuper oſtium ſtabuli. Ar ego, Video. tunc ille, quantum potes remoue, quia fortè melius habebis. Tunc ego, quantum potui, vno brachio me ad oſtium tenente, cum altero peciam apprehendi. Aperias, inquit Dominus, & conſidera diligenter ibi repoſita. Tunc, vbi peciam ſolui, plura ibi incluſa reperi. præcipuè autem grana quædam alba, ad modum quo puſtulæ inerant corpori meo, ſemina quoque & legumina, quorum ſimilia nec edere poteram aut intueri, cum oſſibus ſerpentum & aliorum animalium inuita ſum. Et ſic ſtupefacta dum inquirerem à domino, quidnam agendum foret, vt in ignem cuncta proijcerem iniunxit. Proieci: & ecce ſubitò non poſt horæ ſpacium, aut quartale, ſed in momento, vt res illæ in ignem fuerant proiectæ, omnem ſanitatem priſtinam recuperaui.*]

Idem ſubdit. *Mulier quædam maritata & honeſta acceſſit, & iuxta iuris formam vt ſupra depoſuit. Retrò domum (inquit) habeo viridarium, eſt & illi contiguus hortus vicinæ meæ. Vnde, cùm quadam die tranſitum fieri ex horto vicinæ ad viridarium meum non abſque damno perſpexiſſem, ſtans in oſtio viridarij, & apud me ipſam conquerendo, & querulando, tam de tranſitu, quàm de damno: vicina ſubitò ſuperuenit, & an ſuſpectam haberem, inquiſiuit. At ego territa, propter malam eius famam, nihil aliud, niſi hæc verba, protuli, Greſſus in graminib. damna demonſtrant. Tunc illa indignata, quia ad eius fortè beneplacitum, me litigioſis verbis cum ea implicare nolebam, abſceſſit cum murmure, & verba quæ protulit, licet audirem, intelligere non potui. Poſt paucos vero dies ingens infirmitas mihi incidit, cum doloribus ventris, & acutiſſimis torſionib. a latere ſiniſtro verſus dextrum, & vice verſa, quaſi duo gladij eſſent pectori infixi, & ſic die noctuque clamoribus vicinos omnes alios inquietaui, & confluentibus hinc inde pro conſolatione, accidit, vt lutifigulus præfatam vicinam & maleficam adulterino flagitio habens in amaſiam, ſimili modo viſitationis gratia accedens, & infirmitati meæ compatiens poſt verba conſolatoria abſceſſit. Sequenti tamen die feſtinè redijt, & inter alia conſolatoria ſubiunxit: Experimentum capiam an ex maleficio vobis hæc infirmitas contigerit, quod ſi ſic repertum fuerit, ſanitatem vobis recuperabo. Accepto ergo plumbo liquefacto, & me in lecto recumbēte, plumbum in ſcutellam aqua plenam ſuper corpus meum appodiando infudit, &, vbi quædam imago & figura diuerſarum rerum ex plumbo congelato apparuiſſent, ecce, inquit, ex maleficio vobis hæc contigit infirmitas, & ſuper limen oſtij domus vna pars maleficij continetur. accedamus ergo & illis amotis melius ſentietis. ſicq; maritus meus cum eo pariter ad tollendum maleficium accedunt, & lutifigulus limen eleuans marito iniunxit, vt manum in foueam, quæ apparuerat, mitteret, & quæcūque inueniret extraheret, quod & fecit. Nam primò imaginem quandam ceream in longitudine vnius palmæ, vndique perforatam, habētem duas acus ex aduerſo per latera, ad modum quo ipſa punctiones à ſiniſtro latere vſque ad dextrum & è conuerſo perſenſerat, extraxit: demum pecias panniculorum diuerſas & plurima, tam grana, quàm ſemina, & oſſa, continentes. Sicq; illis in ignem coniectis ego conualui, ſed nō ex toto. nam licet torturæ, & punctiones ceſſaſſent, appetitúſque comedendi rediſſet ex integro, tamen priſtinæ ſanitati vſque in præſens minimè ſum reſtituta. Vnde hoc, quærebam, quod priſtina ſanitas non redibat? Reſpondit, ſunt & alia inſtrumenta alibi abſcondita, quæ inuenire non valeo. Et qualiter prima inſtrumenta repoſita agnouiſſet, dum inquirerem, reſpondit, ex amore, quo amicus amico reuelare ſolet, hæc cognoui.*]

His duobus ſubdit alia multa breuis, nata ex deſiderio vlciſcendi, dum indignantur mulierculę, ſe ab amaſijs, ad nuptias conuolantibus, deſeri, & vltionem minatæ mox exſequuntur. Sed omnem ſuperat admirationem, quod narrat Cornel. Gemma poſt calcem *li. 2. Coſmocrit.* narrat fusè caſum Katharinæ Gualteri puellæ Louanienſis annorum. 15. cuius curationi ipſe præfuit anno. 1571. quæ, cùm obtruſum à gentili & coætanea libamenti fruſtulum comediſſet, in morbi ſymptomata incidit prorsùs prodigioſa, quorum ipſe ſpectator quotidianus, vidit illam eiicientem tot & talia & tanta, vt ipſe crediturus non fuerit oculis alienis. Octauo morbi menſe magno niſu per poſticum eiecit anguillam viuam & perfectam, craſſitudine policari, longitudine ſeſquipedali: *cui & ſquama, & oculi, & cauda vniuerſa vt anguillis ſolet. triduo*

ante

a 1. Reg. 16. v. 14. 15. & 23.

b p. 1. mallei. q. 3. c. 12.

ante quam foras erupit, auditum narrat bis terve in vtero sonum non ipsi puellæ modò, sed adstantibus quoque velut argutum & tenuem ab angue productũ: & cum egereret, manifestè puella retulit se sensisse quòd primùm exserto capite se retraheret per posticum, inde cum impetu exiliret. Post anguilla, quã mortuam exẽteratámque suspenderant, loco sublimi ab animalibus tuto, repentè euanuit. Puella interim cœpit euomere ingentem humoris aquosi copiam, humano lotio non absimilẽ, saporis absurdi. Durauit ea vomitio plus 14. dies, singulis profectò exonerans supra libras 24. vel vt vulgò nominant gheltas *tres: præterea vrinam interea quotidiè reddebat bis terve copiosam. Nullus in ventre tumor, nulla in toto corpore inflatio exterius apparebat:* & *ipsa puella potus ac cibi parcissimi, vix vnum cyathum, vini, aut cereuisæ, liquorisve alterius potitabat. Eò venit hæc aquæ excretæ abundantia, vt spatio duarum septimanarum facilè amas duas implere potuerit. Post hanc aquæ copiam, cœperunt & pili confertim exire per vomitum alui, copiosissimi numero, digiti longitudine sed longiores alij, alij breuiores, eiusmodi sanè quales annosis canibus euelluntur: auctáque est in dies ea pilorum quantitas, vt facilè pilas quàm plures iustæ magnitudinis implere potuerit: eiecit hos omnes magno fastidio & vomitus difficultate. Interiectis deinde nonnullis diebus, successere aliqui vomitus, qui floccos ingentes pilorum eycerent cum materia purulenta instar saniei, interdũ simili stercori columbino aut anserino: in qua colluuie & frusta lignorum & membranarum tenuia rudimenta, sed lignorum partes adeò vietæ, vt ex caudicibus obsoletis diffractis inæqualiter cõminuta portiones viderentur vnguis amplitudine, aliæ crassitie, intus fungosa, foris obducta vetustiore cortice nigra. Paulò post cœpit alius vomitus niger vt carbo, dixisses atramentum verum vel sepiæ succum, imò carbones veros minutissimè tritos atque permistos, singulis diebus prodeuntes ad quantitem libr. 2. aut 3. sæpissimè cùm pilis tam copiosis, vt nuci iuglandi includi non possent, omnibus albis, prolixis, & durioribus: quæ cùm per triduum ita durassent, eiecit semel & puri sanguinis tanquam è vena dissecta libras duas, nulli rei alterius generis permistas. A vomitu sanguinis rursum secutus est ater, ac si antimonio trito tinctus fuisset humor, omnino liquidus in dies singulos ferè ad libras 5. aut 6. atq; hoc portentũ septimana integrã constati, horarũ lege ac spacio perdurauit. Cessauit aliquadiu diuinis humanisq; remediis adhibitis. Interea pilos adhuc, sed pauciores, gradatim & atriores excernebat, imo & breuiores in dies vt cũ prius ex flauo ruffescerẽt, paulatim, liuidi, nigri, tandem aterrimi ac velut dissecti in frusta minutissima per vomitum redderentur. Quandóque cum his & virulentus humor, & crassus, quandóque simillimus limo. Circa Septembris medium membranæ frusta maiora, tanquam ventriculi partes, euomuit: habebant hæc speciem tunicæ crassioris, carnosæ, lentæ, fractúque contumacis: quibus profectò vt fœtus chorocidi, etiam venarum ductus inarati ramosa propagine spectabantur, interdum medij palmi longitudine. Has aliæ sunt è vestigio subsecutæ tenuiores multò, sed penitùs nigræ, venarum dumtaxat vestigia referentes membranæ allantoeidi non dissimiles. Postremò venerunt & tertij generis tunicæ vasorum prorsus expertes, aliarum omniũ tenuissimæ, vt locum amnij retinerent. Sed erat his alia multo substantia atque figuræ ratio: quam in agninis fœtuũ inuolucris. Nam huic tenuitati aderat mira soliditas, figurarum ratio quouis miraculo maior. Fragmenta illius varia, sed tria præ ceteris rara duorum palmorum amplitudinem superabant, intertexta striis profundis sine epigraphis: quæ sese à vertice ad basim secantes mutuo, loculos in rhombi speciem efformabant. non habeo cui melius conferam quàm cum senecta viperæ: quanquam nihil hactenus à me conspectum fuit, cui posset meritò comparari. Sed hoc in eo præcipuè admirandum, quod secundum longitudinis ductum, velut canalis quidam profundior appareret, insculptus fibris transuersis & raris, prorsus vt in aspera pulmonis arteria. Erat hæc regio penitus caua & circularis, in vnius membranæ fastigio paulatim angustior, anguini capitis vestigium repræsentans, cum apophysi mastoeidi, seu processu mammillari: in alterius fine sensim latescẽs nescio quid ventricosum & ita quale etiam bifurcato vertici non absimile, præ se ferret. Vniuersæ partes inuicem coaptatæ totius anguillæ longitudinem atque crassitiem satis luculenter expresserant. Illud autem tuberculum papillare viam fuisse respirationis existimo, fortè per quam & solidis & humidis ad sui nutricationẽ necessarijs vescebatur. Post quã hasce mẽbranas eiecit, secuti sunt lapides ferè innumeri, quos vesperi semper ac stata horarũ periodo magnis cum tempestatibus animiq; deliquiis eructabat. Forma fuit eiusmodi, quæ passim in vetustis ædificiorum ruinis solet occurrere. Lapides solidi, angulosi, inæquales, tum specie, tum magnitudine, quæ subinde ad nucis iuglandis quantitatem accessit, non absq; suffocationis discrimine manifesto. videbantur quandoque obiecti calce, & coagmentati variè, vt ab illis, qui parietibus detrahũtur distingui non possent. Semel me præsente quendam eiecit lapidem angulosum vix cum duplicis castaneæ mole librandum. saxũ illud magna spiritus contentione proiecit, vt & vomentem viderim manifestè, & in lebetem sonitũ cadentis audierim, magno horrore cum animi mei, tum turbæ vndiq; circumfusæ. E vestigio magnam quoque ligni portionem pollicis longitudine pariter & crassitudine, sed minore difficultate secreuit. Erat hoc satis porosum staminib. rectis insigne, cui & commissura quædam insignior velut per medium totius longitudinis excurrebat. Interea tamen, & pili per vices, sed minores ordine pauciores, ac nigriores. Accessit aliud, quod omnem excederet fidem. os enim triangulare solidum foris, intus cauum ac spongiosum reddidit, tale vt planè constaret esse fragmentum cruris bubuli, & puellæ parens diceret, se tale vidisse pridie in suis carnibus iurulentis. Nec mora, sequenti die articuli ossei, tali, digitorum acies, rotulæ, variæ speciei & magnitudinis prodierunt. Interdum tamen & pili & lapides intermixti, atque omnium postremo vitri atque æris portiuncula.*] his narratis, Gemma meritò censet horum mirabilium Dei permissione dæmonem fuisse ministrum, qui causis tamen naturalibus, ordine etiã seruato, quoad potuit, vsus fuit. Idem vellem existimasset, eodem opere, de muliere aliã, quæ florente ætate per nouem continuos annos infandis doloribus intestinorum cruciata, primùm crassioris tunicæ rudimenta deiecit, deinde & arboris frusta ingentia pleráque pollicis crassitie, ac paulò etiam longiora, pariterque omnia ferè, quæ ad arboream speciem pertinerent, folia scilicet laurinis foliis non absimilia, radices, cortices, etiam quæ tomento alicui inclusos nucleos, nullo tamen vestitos putamine, præ se ferrẽt. Quod ego mallem ad prodigiosos dæmonum effectus, quàm ad naturales morborum παραληρήσεις referre.

Ad eosdem effectus permittentente Deo productos retulerim cruciatus corporeos B. Angelæ de Fulgino, quos his verbis describit: *Corporis sunt tormenta innumera à multis dæmonibus multipliciter excitata. Vix enim credo quod scribi possent infirmitates & passiones mei corporis. Nam non remanet in me*

aliquod membrum, quod non horribiliter patiatur. nunquam enim sum sine dolore, sine languore continuo. sum debilis & fragilis plena dolore, ita quod oporteat me continuò iacere. Non est in me membrum, quod non sit percussum, tortum & pœnatum à dæmonibus & semper sum infirma, & semper tumefacta, & plena doloribus in omnibus membris meis: ita quod cum magna pœna possum me mouere, & sum fatigata iacere, nec etiam ad sufficientiam possum comedere. hinc discis sanctam hanc viduam fœmineo, vt Iob virili, sexui, exemplum patientiæ propositam. *In vita B. Angela cap. 19.*

De mentis ab alienatione perpetua iam docui, dum de philtris dissererem, Stiradio quoque potione mens ab alienata à virgine venefica, *li. 2. Hist. Dubrauij.* de modica ad tempus exemplum non iniucundum auditu narrat Matthiolus in Dioscoridem a de circulatoribus, haud dubiè Magis Bohemiæ. *In vinum* (inquit) *radicis cuiusdam puluerē, cuius gustatu fauces conuelluntur, immiscent, & cui fucum facere volunt, iubent, vt illo in vino intinctum digitum, quasi prægustandi causa sugat. Tum illicò digitum vino madidum in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore & clamore, premit inuitus, Interea, perinde atq; blanditiis, mœrentem consolatur circulator, temporum, carpiq; arterias alio oblinit medicamento: deinde nummum in terrā proiectum hortatur vt tollat. Ibi ille pronus, primum se nequit attollere, mox vnguinis vi, amens factus, concidit, statimque eius more qui metuit ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur, simul se fluctibus obrui. Ergo eū erigit circulator, ille: quasi vlturus iniuriam, primum maleficum obliquo ac toruo intuitu exprobare, mox hominem aggredi videtur: postremò fugientem circulatorem persequi, donec abstersa tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum ac menti restituatur. Vbi autem ad se redit, quasi qui euaserit à mari naufragus, capillum vestimentáque veluti vela torquere, exprimeréque brachia tergere, & nares emungere, conspicitur.*] vt sola vis vnguenti hoc faciat, & non interueniat opera dæmonis, qui fieri queat, non intelligo.

a in præfat.

Gentiles idem sensisse olim, probare possumus ex morbis, quos illi diis suis, hoc est dæmoniis, ascribebant: vt de Ceritis, qui dicti quasi *Cerercīi* ἐπιληπτικοί, de lymphatis, Paniets; similibúsque iam tradidi. Ideóque eos, qui fanatici erant, & variis linguis in morbo loquebantur, δαιμονῶντας, vel ab Hecate, aut Heroibus infestatos, vocabant. b Quare & Leuinus Lemnius e tandē dat manum, & fatetur dæmones huiusmodi causas morborum accidentarias esse: Qui; si causam accidentariam vocat, extrinsecam, efficientem tamen, nobiscum sentit.

b Lucian. ... Hippocrates ... Sacro 100.

Restat explicandum, quo pacto dæmon morbos inferat? quod Franc. Valesius accuratè docuit d. Nempe illum esse causam externā; eo quòd extrinsecùs aduenit corpus inhabitaturus, & morbos illi illaturus. Si morbi ex materia pendeant; mouet internas causas. sic Melancholicos morbos excitat. Nam principio bilem atram, quæ corpori inerat, commouet, & fuligines in cerebrum, & internorum sensuū cellulas propellit. Deinde adauget bilem atram, admotis causis exurentibus, vel detento isto humore, ne expurgetur. Epilepsiam paralysim & similes noxas infert, per succi crassioris delationem, obturato ventriculo cerebri, vel obstructis radicibus neruorum. Cæcitatis causa est, vel surditatis, noxia excrementa ad aures, vel oculos coaceruando. Sæpè etiam ad odium, amorem ad alias animi perturbationes inducēdas mouet imagines, vt in imaginatione firmiùs inhærescant. Ad corporeas verò affectiones excitandas, spirituosam ex ipso sanguine substantiam deligit, eam separans & expurgans à crassitie materiæ. deinde spiritibus istis vtitur, quasi proximo animæ instrumento ad efficacissimè & velocissimè agendum. Dico ex rebus venenosissimis cum educere quandam quasi quintam essentiam (vt ex gemmis & auro solent chymici) & ea inficere ipsos spiritus vitales, & sic eum malefico morbo imbuere, quod aduertit prudenter Cæsalpinus *lib. de dæmon. inuestigat. c. 16.* Quod cùm fecit, ægrè ars humana satis celebria & efficacia remedia potest vel solet adhibere: quo enim hæc materia subtilior & tenuior, hoc quoque ad lethum est acrior & efficacior. Solet omnem præuenire medelam. Nec obstat quicquam, quin hæc ipsa damna inferat interdum per se, sine tali materia, vel interna agēte causa, si impediat vel lædat sensationes, vel spiritus animales detineat aut subtrahat, & aliis mille, quos nouit, modis. Qui verò morbi ab internis causis non dependent, sed ab externo tantùm impedimenti nocumento, vel noxio afflatu, vt plurimum per se operatur, vt quando instrumenta maleficij, vnctiones, signa, defossa, vel similia, ad ipsum veneficium vim naturalem nullam habent sed sunt pro signis tantùm, ad quæ ex pacto dæmon operetur, quòd docuit idem And. Cæsalpinus *de operis c. 17.* tum quoque potest per res externas homini vim aliquam facere, vt ille docet *cap. 8.* Veluti cùm malefica irata pomum coctum manui alterius sic fecit conglutinari, vt & acerbissimum inferret cruciatū, &, nulla arte, posset dissolui, vel deglutinari, *lege Nicol. Remig. libr. 2. dæmonolat. cap. 4.* Quid ni credamus, cùm etiam Catochiten lapidem Corsicum legamus ea vi præditum, vt se iunctis corporibus agglutinet, & impositas manus detineat? *Solin. Polihyst.* Quo pacto venefici morbi ab aliis dignoscendi agam. *lib. 6.*

d l. 2. de occ. nat. mi c. ca. 1. Sacræ philosop. 28.

SECTIO VI.

De mira rerum solidarum atque magnarum in corpus ingestione & egestione.

PRodigiosi sunt plerique morbi per maleficium illati, sed omnium prodigiosissimus mihi videtur, quando per os vel imum gutturem eiicit æger, spinas, ossa, ligna, saxa, frusta vitrorum, acus, cultros & alia ferramenta, glomos pilorum, pannos, setas, cornu lucernæ, & huiusmodi, quæ, vel comestione, vel aliter in corpus immitti potuisse, videtur impossibile. huius exemplum vnum habet Sprengerus e, de muliere Zabernensi, vbi obstetrix quædam, eo quòd ipsam non accersierat ad puerperium, grauiter irata, noctu cum duabus aliis maleficis ad puerperam accessit, & dixit ad vindictam se aliqua in eius intestina velle immittere, quorum dolorem post semestre dumtaxat sentire inciperet. Dixit, & *ventrē eius manu tetigit: ad quem contactum puerpera videbatur, sibi extrahi intestina, & iis immitti quædam, quæ tum oculis dignoscere nequibat. Postea sexto vix mense finito, internorum viscerum tortura ipsam subitò tam dira inuasit, vt nec* (verba sunt Sprengeri) *diebus nec noctibus à clamoribus; omnes inquietando, abstinere posset. Et quia deuotissima Virginis & Reginæ misericordiæ exstitit, in pane & aqua singulis sabbatinis diebus ieiunando: ideò & per*

e in Malleop. 2. q. 1. c. 13.

ipsius

A *ipsius suffragia credidit se liberari. Vnde & quadam die, vbi opus naturæ perficere volebat, tunc omnis illa immundicia à corpore prorupit, & aduocans maritum cum filio dixit: suntne res istæ phantasticæ? nonne dixi, post dimidii anni spacium res istæ cognosceretur? aut quis vidit vnquam spinas, ossa, simul etiam ligna me comedisse? Erat enim spina rosarum, longitudine vnius palmæ, cum alijs varijs rebus innumeris immisse.*] Aliud exemplum relatum est à Beniuenio a de muliere Florentina, tertium à Ioanne Langio b de Vlrico Neusesser rustico; quartum de puella Leuuenstetensi in historia Germanica, hac de re excusa anno 1562. tria his addit Nicolaus Remigius c. Octauum planè admirandum & cui refellendo, nullæ nugæ, nullæ calumniæ, nullæ phaleræ vitiligatoris VVieri, suffecerint, adscribam ex vita S. Petri Tarentasij, à Gaufrido conscripta d, his verbis; *S. Symphoriani dicitur castrum Lugdunensis Ecclesiæ, paucis ab vrbe millibus distans, vbi vir fidelis & religiosorum fidelis sedulisque susceptor, magnæ conuersationis pariter & opinionis Abbatem, ad hospitium suum aliquando, quasi vim faciendo, pertraxit. huic iuuencula erat filia miserabili incommoditate laborans. Egerat enim quædam mulier malefica per nequitiã inuida socrus inducta, vt lãguore tabesceret desperato, nec viri sui præsentiam, nec aspectus vllatenus toleraret. Affectione muliebri genitrix persuasa, vt satanas satanam eijceret, famosum quendam maleficum accersiuit. Adsuit, explorauit, agnouit, & mulierculam asserens inferratam, terit arborum cortices, pocula verbis & herbis infecta propinat, mordet etiam dentib. proprijs brachium miseræ mulieris. Res mira, res noua, res (ni fallor) hactenus inaudita. Ab illo quidem languore conualuit: sed interdum, ex corde procedere sentiens velut acus, cruciabatur atrociter, donec per morsuram brachij, quam nulla cicatrix obduxerat, acus educeret vis occulta. Crudele remedium, sed huiusmodi congruebat auctori. Plures in hunc modum quàm triginta per temporum interualla prodierant: quædam, vt vulgo dicitur, excapitatæ, quædam admittendis filis idonea foramina præferentes. Præterea prædictus Abbas ad domum, vbi hæc actitabantur, aduenit. Celebris est persona; cuius hoc opus & alia non indigna admiratione narrantur: sed parcendum adhuc superstiti, & nomen credidi reticendum. Huic pater anxius miserabilem exhibet filiam, nec sine lacrymis lugubrem explicat tragœdiam. Eadem hora fit fides dictis, & sentiens acum mulier gemebunda deplorat: iam peruenerat ad foramen, solitus iam præcesserat cruor, iam cœperat apparare, iam particula eius exierat. Et accedens vnus ex fratribus Lucis, eidem Abbati deseruiens, cruentam extraxit, annis pluribus ad testimonium conseruandam. Orat Abbas, & locum vulneris tangens, in virtute fidei pollicetur, nec ferrum vltrà nec chalybe inde processurum. Factum est: sed mutata materia est, malitia necdum prorsus extincta. Cœperunt lignei sudes paruuli, quales vulgò brocas appellãt, ex quercino robore, vel fraxinei, pro ferreis acubus egredi, crassiores spinis & modicè lõgiores. Nec vnius tamen omnes, sicut nec acus fuerant, longitudinis vel crassitudinis erant. Sedecim in hunc modum intra annum & paucos menses ex muliere ligna prodierunt. Adfuit demum Reuerendus Petrus Antistes, cui diuinitus seruabatur tanti miraculi plenitudo. Offertur mulier missarũ solemnia celebranti, sicut præceperat vespere præcedenti. Eadem hora septimũ decimum lignum ex muliebri corpore egreditur, quod sub oculis omnium sacellanus extraxit. Confitentem itaque mulierem præsul absoluit, & sacram ei tradens Eucharistiam ab omni deinceps cuiuscunq; materiæ progressu iubet esse securã. Sic ab omnibus tam præs... liter ... adhæsit viro filiosq; procreauit. Et vt dicitur, Lodicã (...) præstes, virtutẽ prædicat, quæ in se ipsa sentiuer meru... perti. Petrus de Fraxineto, dicitur pater, notus, et ... honoratus inter conuicaneos suos: vt si quem dubiũ nouitas tanta reddiderit, probare forsitan liceat, quod credere detractaru.*] Hactenus Gaufridus Abbas Altæcubæ, cui Cistercienses & Claraualléses Abbates negotiũ dederunt vitę huius conscribendã; cùm Romanus Pontifex Lucius eis mandasset, vt eam fideliter conscribi curarét. Sed Monachus fuit scriptor, inquient aduersarij. credo, plus fidei merere[n]tur mendacissimi ipsorũ Ministri & Prædicantes. Cæsalpin. *de in vestig. dæm. c. 17.* Contigit autem (ait) ... *anno Pisis hæc vidisse multis spectantibus. Quædam à dæmonibus obsessa, sæpius modo inter adiurandũ, modo postea eiecit corpora, & magnitudine & forma per se ... ipsissima, vt deuorarẽtur, clauos ferreos prælongos, vitra, lapides, globos laneos, carbones, aliaq; multa innumerabilia; ea regione, qua thorax incumbebat, præcipuè quator, globuli multi reperti sunt ex plumis affabre efformati diuersis figuris, sed plurimi instar rosarum perpetuis lumarũ tenuissimarum ordinibus, nunc filo implicati, nunc solo glutine, alia genera reperta sunt in ceruical..., qui caput residebat.*] Quid multa? superioribus annis Duacensi cuidam, & Insulensi ancillæ simil... fermè acciderunt. Exemplorum sat habemus, ca... sam rimemur, quæ sat abstrusa & abdita.

a li. de admiran. morb. caus.
b li. 1. epist. 38.
c l. 3. dæmonolat. c. 1.
d apud Surium tom. 3. Maii. 8. cap. 23.

Primum fateor, quædam in corporibus humanis solere interdũ ex prauis humoribus coalescere, vt sunt tophi, lapilli, capilli, oscilla, conchylia, spinæ, glomi pilorum & quæ talia potuit dæmon in ipsis hulceribus, vel in corporis partium congruis finibus procreare, quod naturaliter fieri posse, censentiunt veteres nouitijque medici e. Norunt mecum multi Comitis filium; qui, ante annos fermè nouẽdecim, Luxẽburgi, in vrina lacertulas satis magnas eijciebat, quod etsi plerique vxoris eius adulteræ (quam & occidi per sicarium ille postea iussit) veneficio tribuerent, potuit tamen naturaliter cõtingere, ex humorum corruptione & renum vitio. Mulier illa Caluini sectæ erat addicta, & ministro familiarior, quàm oportebat, ideò nec à moribus, nec ab instituto aliena fuit vulgi suspicio.

e Gale. lib. 2 ad Glaucum. Celsus l. 5. c. 6. Aëtius l. ... c. 100. Leuin. Lemn. l. 3. de occul. nat. mirac. ca. 40. Alexã. Benedict. li. 2. & 3. Anato. A...to. Benit. l. supra c...tato. ca. 18. 24. 9.

Secundò puto non posse naturaliter in corpore humano generari, ex vlla putrefactione, acus, cultros, forfices, & huiusmodi metallica artificiosè cõformata. quia calor naturalis, nisi plurimorum annorum spacio, non videtur metalla inibi gignere posse: multoq; minùs, sic fortuitò ad certam analogiam atq; dispositionem artificiosam, videntur tam varii humores conuenire posse: nisi Democriteam & Epicuream reuocemus insaniam, ex fortuito atomorum concursu cuncta construentem. Neque adhuc legi, qui hanc vim naturæ tribueret.

Tertiò, dico hæc omnia multis modis dæmones per maleficos operari posse. Etenim primò possunt sic sensibus illudere, vt quis putet ista in corpus ingeri, vel egeri: cùm tamen reuera duntaxat dæmon cultros veros, & huiusmodi reliquam, quæ euomitur, artificiosam materiam, quæ in ægri corpore numquam fuerat, vel etiam ipsos humores, qui eijciuntur; faciat apparere cultros, & reliqua illa, vel etiam aërem sic condenset, & coloret f: quod verisimillimum est contingere, quando res illæ, quæ visæ sunt solidæ ac densæ, paulò post cernuntur euanescere. Præterea possunt, citrà fictionem, res huiusmodi per dæmonem in os occultè ingeri, vnde mox eijciantur; possunt etiam

f hoc volunt semper in hi[s] accidere Gril. de sortileg. 3. & Cardan. d. c. 80 de varietat.

A aliis corporeis partibus inseri & includi. Negat id Vvierus, homo fronte nullâ, licet non videam, cur neget. testantur enim medici & chirurgi fide digni, quorum nonnullos a ipse laudat, talia sibi visa ex corporibus excerni, vel exsecari, & ea manibus contrectasse sese. Eos verò omnes ad vnum decipi contendere, quid est, nisi strenuè pudorem totum exuere? ex modis immittendi, quos comperio, duo tantum mihi placent. Primus est, quem non prætermisit Binsfeldius b; vt profundo dæmõ somno demergat hominem, & sensum doloris eximat, tum dextrè incidat membrum, & materiam illam duram imponat; denique eâdem subtilitate vulnus adeò consolidet, vt nulla cicatrix vel vestigium relinquatur, quod periti chirurgi nonnunquam faciunt.

a Trallis. li. 4. c. 6. Beniu. de abdit. mor & sanat. causis. c. 24. & 80. Io. Lang. d. epist. 38 historiam puellæ de Leuësteet, Germanicè editam Beniue. & Benedict. supra citatos.
b in l. 4. C. de malef. q. 7. concl. 6.
c lib. 2. dæmonol. c. 4.

B Dices fortassis, vt hæc queat in partibus carnosis & facilè dilatabilibus, & promptæ consolidationis, quarum exempla recenset Nicol. Remigius c; non tamen id poterit in alijs, quibus illa facilitas non est propria, v. g. in intestinis, orificio stomachi, gutture, arteriis, & talibus organis, quæ angusta valdè sunt, nec dilatantur, nisi ad functiones suas naturales: vel etiam, si sectione diuisa fuerint, non possunt reuniri. *Respondeo*, difficiliùs quidem in his id contingere, absolutè tamen posse vt in alijs. licet enim nobis incognita sint medicaméta, iis consolidandis & reuniendis idonea, dæmoni tamen illa sunt notissima. Præterea quamuis sponte sua non dilatentur, nisi ad naturales suos

C effectus, vi tamen aliqua adhibita, possunt extra consuetum ordinem dilatari & comprimi. cuius rei duas historias ad finem faciendam adtulit testis oculatus, chirurgiæ laude clarus, Ambros. Paræus d: prior est, de studioso, qui cùm spicam germinis deglutiuisset, eaq; in pulmones per τραχεῖαν descendisset, natura illam transuersis pulmonum lobis illæsis, integris etiam costarum musculis, & quæ succingit eas membranâ incolumi, integram expulit. posterior est de opilione, qui semipedalem cultellum, cui corneum erat manubrium crassitudinis pollicaris, in fauces à prædonibus ore aper-

d li. 2. chirurg. c. 17.

D to adactum, sex solidos menses, in corpore retinuit, & tandem nata in inguine vomica, inde chirurgus extraxit. At necessarium planè fuit, per angustissimos meatus quosque à faucibus in inguen cultrum peruenire. His tertiam narrationem Remigius addidit de morione; qui, apud Armoricos, mucronem gladij tres digitos longum per os in fauces adactum, duodecimo post die, per anum egessit. Nonne culter iste, per tot spiras intestinorum subtilissimorũ, & per illud, quod à re ipsâ vocatur *intestinum tenue*, fuit deuolutus? Neque in his

E vlla vnquam malefici mentio vel suspicio fuit. si natura id potuit & casus, cur ex proposito id adnitens nequeat ille mille artifex solertissimus?

Alter modus est Siluestri Prieratis, quem recentiores quidam sunt secuti, e scilicet dæmonem potentiâ pollere, res solidissimas diuidendi & comminuendi partes in minutissimas, etiam instar pulueris, & eas iterùm vniendi, applicatis, sicubi opus, naturalibus actiuis, idque tam præproperè & subtiliter, vt cernentium oculi nequeant, ob nimiam motus celeritatem, quidquam horum aduertere; ideoque putent homines ea integra immitti & emitti. Hi duo modi probabiles sunt.

e Silu. verb maleficiũ q. 5. Cosmas Philiarchus de off. Sacer. p. 2. l. 3. in tract. primi præcepti Decalogi.

Valdè miror tertium quendam, tam multis placuisse f, cùm sit planè improbabilis. Volunt isti à dæmone poros corporis extendi, per eos deinde duriora hæc & maiora inseri: & poros rursus concludi: quorum apertione iterata demùm, quando dæmoni videtur, intrusa expellantur. Sic aiunt à fulmine sine læsione poros vaginæ penetrari, laminamque gladij chalybeam liquari. sic iactu lapidem sub aqua recondi, nec manu retracta viam cerni, per quam lapis in aquam penetrarit. Supponit hæc opinio corporum penetrationem esse naturalem, cum Buridano, quam D. Thom. Scot. Durand. & alij, meliùs philosophantes, contendunt, à solo Deo perfici posse. hoc ergo primò peccant. Si dicant corporeas hic dimensiones, siue corpora non penetrari: incredibilem quandam dilatationem pororum, etiam in partibus corporis non raris, coguntur excogitare: cùm tamẽ isti pori tam sint natura angusti, vt sine insigni læsione distrahi non possint. Nec simile quidquam in illis, quæ pro ratione adferunt, dissimillimis reperitur. fulmen quiddam est subtilissimum & tenuissimũ, ea præditum vi naturali, vt duriora atque resistentia consumat, mollia verò & cedere facilia sine læsione g transmittat: at ferrum, ligna, lapides, res sunt spissæ, duræ, & minimè aptæ sic se in poros insinuare. Aqua corpus est liquidum, humidum, tenue, fluitans, cuius rei solidæ cedens loco, capax etiam liburnarum, rerum, quæ iniciuntur, impulsu condensabile, & iis exemptis aptum vi sua statim coire & reuniri; vtque, sine partium separatione, condensatur; sic, sine earumdem noua medicina, rarefit atque extenditur, quæ quam sint ab humani corporis membris aliena, *vel pueri norunt, & qui nondum ære lauantur.*

f Paracelso lib. de occult. philos. Baroni Lichtenbergio l. de præcipuis Magiæ articulis Ludou. Milicchio l. de Magico dæmone, & Nic. Remig. d. c. 1. lib. 3.

g Seneca lib. 3. nat. quæst. lib. 2. Isidor. l. 13. Etymol.

SECTIO VII.

De maleficio deuouendi.

SVppono, quod Catholicis certum est, *energumenos à dæmonibus sæpè inuadi, & possideri, vel obsideri:* hoc est dæmones in hominum ingredi corpora, & simul potestatem aliquam eos vexandi seu affligendi accipere: ambo enim requiruntur, vt quis sit energumenus; qua de re doctè, post Mengum, & Polyd. Pet. Tyræus h disseruit. sic homines dæmoni tradendi potestatem constat olim Apostolos habuisse, ex Sacra Script. i & alios quoque sanctos homines vt olim, sic & olim, sic & hodie eam à Deo accipere, qua non nisi prudentissimé, & cum magna caritate atque iustitia vtantur; haut difficulter probaretur, si huius loci foret. An verò dæmones, eos quos possident energumeños, sic possideant, vt eorum corpora, ipsimet subintrent, posset quis dubitare, eo quòd B. Ildegardis *in libris reuelat. suarum* scribat se de quadam energumenâ in verâ visione vidisse, *quod ipsa permissione Dei quadam nigredine & fumo diabolica conglobositatis obsessa erat & obumbrata; quæ totam sensualitatem rationalis animæ illius opprimebat, nec ea eleuato intellectu suspirare permittebat: velut vmbra hominis, aut alterius rei, vel fumus opposita obtegit & perfundit: vnde hæc rectos sensus & actus perdebat, & inconuenienter sæpiùs clamabat ac faciebat. Et me cogitante & scire volente quomodo Diabolica forma* (id est substantia) *hominem intraret, vidi & responsum habui, quod diabolus in sua formâ, vt est, hominem nõ intraret; sed eũ vmbrâ & fumo suæ nigredinis obumbrat & obtegit, si enim forma illius hominem intraret; eiùs mẽbra illius soluerentur, quàm stipula à vento dispergatur. Quapropter Deus non permittit, vt hominẽ*

h Mengus in fuste dæmon. Polydor. de exorcis. Tyræus disp. de dæmonia.
i 1. Cor. 5. v. 1. 1. Timot. 1. v. vlt.
k vide Tiræum d. operis q. vlt.

in sui

in sua forma intret. Sed supradictis perfundens, ad insaniam & inconuenientia euertit, & per eum, quasi per fenestram vociferatur, & membra illius exterius mouet, cùm tamen in eis in forma sua interius non sit, anima interim quasi sopita & ignorāte, quid caro corporis faciat.) Sic illa apud Theodoricum Abbatem, *eius vita l.3.c.20.* Sed hic locus ostendit verisimum esse dictum Theologorū, sæpè eos, qui assueuere multis reuelationibus etiam veris, putare se habere per reuelationem; quod habuere per discursum opinionémque. Indicant hoc multa. *primò* quia principiò verè tantùm describitur obsessio, non possessio. *Secundò*, quòd inquisitio hæc parùm erat necessaria, & satis curiosa. *Tertiò* quia suspectum est, quod ait Deum non permittere vt diabolus secundùm suam essentiā, vt solet esse in suo loco, corpora posideat. communis enim Theologorū distinctio hoc discrimen statuit inter *obsessos* & *possessos*, quòd in his sit dæmon, vt erat in statuis idolorum, nonnunquam: & hoc indicant inflationes & multa alia quæ in possessis cernuntur. *Quartò* quia ratio nulla est, nec enim forma dæmonis siue substantia eius spiritualis ipsi corpori contraria sic est, vt illud statim destruat, etiamsi nolit, solo ingressu. *Quinctò*, quia non semper anima sopita est, quando dæmō energumenum vel obsidet vel possidet, vt apparet, quia videmus sæpè illos omnium recordari quæ egerint. *Denique* sancti & Theologi omnes sic semper locuti & opinati fuere, vt dicerent, dæmonem corpus arreptitii intrare, & ab eo exire. Non quidem id subire, vt informet, vel tanquam pars eius (quod vocant) corpus integret; sed tantùm vt loco, vel instrumento organico vsurus, vt fusè explicat Episcopus Abulensis, *in 7 Exod.q.16.* Rectiùs itaq; dictum à Cæsario *l.5.c.15.* dæmones non vniri animæ substantialiter, nec in ipsa esse anima. sed applicatione tātùm, & oppressione per energiam seu operationem animæ adesse, & sic homini vniri, & ei quasi illabi. allegat Gennadium, *l. de Eccles. dogmat.c.82.* hoc tenentem: tamen corpori inesse sicut in loco posse, & in cauitatibus eius latere, nunquam Gennadius negauit, & expresè Cæsarius ex S. S. confirmat. non enim rectè dicitur exire, nisi quod intus fuit. Saluator autem iubet de corpore dæmones exire, *Mat.5.v.9.* Intùs ergò fuere. Restat nunc vt quæramus, *an malefici possint & soleant sic alios deuouere, ac dæmoni quasi mancipare?* Multorum confessionibus constat eos id putare, fatentur enim se dęmones in brutorum vel hominum corpora immisisse; & ipsi dæmones cùm exorcisantur id solent prætexere, se à tali vel tali immissos. prætermittam, quæ recētiora sunt, à Remigio & aliis allata, duo tantū adscribā ab iis cōmemorata, quorū fides reiici nequit. Anastasius Nicenus [a] de Simone Mago: *multos (ait) tentantes eum dicere prestigiatorē: cum eos esset allocutus, & deinde cōuiuii prætextu bouem sacrificasset, & eos conuiuio excepisset, varijs morbis, & dæmonibus eos subieicit.*] D. Hieronymus [b] nobis proponit dæmonem à B. Hilarione eiectum, quem magus in virginem immiserat, *Perducta (inquit) à parentibus ad monasterium seni traditur, vlulante statim & confitente dæmone. vim sustinui. Inuitus abductus sum. Quam benè Memphi somnijs homines deludebam! ò cruces! ò tormenta, quæ patior! Exire me cogis, & subter limen ligatus teneor. Non exeo: nisi me adolescens, qui tenet, dimiserit. Tūc senex, Grandis, ait fortitudo tua, qui licio & lamina strinis teneris. Dic, Cur ausus es ingredi puellā Dei? Vt seruarē, inquis, eam virginem. Tu seruares, proditor castitatis? Cur nō potius in eum, qui te mittebat, es ingressus? Vt quid, respondit, intrarem in eum, qui habebat collegam meum, Amoris dæmonem?* &c.] En vt magus immiserat dæmonem verè & sic opinor etiā multa eorum, quæ narrat Anastasius, à quo Glycas *p.*.. fuit eadem mutuatus; & inprimis, de quo nūc agimus, Deo permittente, potuisse verè à Simone Mago patrari: quare Annalium [c] scriptori eruditissimo, nequeo assentiri, qui mira illa Simonis ab Anastasio prodita, iudicat tantùm fuisse imposturas, hominibus per imaginem & visum ostensas, cum nullā veritate consisterent. sunt enim in iis multa; quæ & posse & solere contingere, lib. præcedente *de Dæmoniaca Magia* satis copiosè ostēdimus. Anno 1581. in Viuaresiæ oppido Annonato, fuit malefica nomine *Boyarona*, quę varii plures cuiq;, non vno modo dæmones immisit, quibus grauissimè diuexati fuere. In his filius & filia illius fuerunt, quos nucibus alteri paratis, sed more puerili abligurītis ab ipsis qui deferebant, singulos tribus dæmonibus possidendos mancipauit. Similia factitabat strix alia dicta, *la Gochome*: ita vt illis tū partibus cuncta plena fuerint, per maleficia votiua energumenis. Narrat oculatus testis vir doctus & prudens Claudius Charon. *l. de Antichristo reuelato Nota. 1.* fatetur hoc fieri solitum Bap. Codròch. medicus *l.3. de morb. malefic.c.*.. Hæc autem immissio malorum spirituum, non prouenit à facultate cogendi; quæ nulla Magis competit, in dæmones. Nam vel spontè dæmones ex pacto obsessum vadunt, finguntq; se obtēperare: vel inferiores dæmones ad id adigūtur, à dæmone superiore volēte hac in re malefico gratificari. Vtroque tamen casu Dei permissio requiritur, vt causa sine qua non posset hoc fieri: permittere verò Deus id consueuit non nisi ob graue aliquod obsessi peccatum [d] non rarò propter parentum iratorum imprecationes, quarū tra exempla suggerit Ioan. Cæsarius [e]. Ait Ouid. de Medæa, *Deuouet absentes.* Et experimento compertū est hodie plerasque striges cum dæmone pactas vt quicumq; diras imprecentur, bruto vel homini cōfestim illi tabe lenta incipiāt tētari, vel alio interitu de medio repens tollantur. Nec irritā hanc vt plurimum earum deuotationem plurimis exēplis docet Remigius *lib.2.cap.9.10.* & *tribus seqq.*

a in SS.q. 23.

b in vita S Hilarionis

c tō. 1: anno. 68.

d vide Tyræum d. oper.c.29. c.2.5.exēpl c.11.12. & 16.

SECTIO VIII.

De maleficio ligaminis.

NVllum hoc frequentius hodie est maleficiū: adeò, vt in aliquibus locis vix audeat quisquā clara luce matrimonii solemnia celebrare, ne quis malus coniugum votis illudat. Id si fit, quia, quo pauciores adfuturi, & rei conscii fuerint, hoc plurimum insidias effugiunt, nihil ad hunc tractatum pertinet cautela huiusmodi: si, quòd antelucanos conatus magicos, minùs pollere credunt, res superstitione non vacat. Sed ad ipsum maleficium veniamus. Solent malis verbis hominem reddere (vt Canones loquuntur) frigidum & maleficiatum; hoc est ad actum coniugii inidoneum. Hoc illos posse & solere probatur, tum auctoritate canonum [f], tum cōmuni sententia Theologorū [g]; tū praxi Ecclesiæ, quæ sic affectos post triēnii experientiā irritam, & adiūcta septem testium iuratorum manu, separare consueuit [h]. tum ex opinione Rabbinorū veterum, & Borosi (qui exstat)

f c. si per sortiarias, 33. q. 1. & toto tit. ex tr. de frig. & maleficia.

g in 4. de 34 D.Thō 3.p.q.58. ar. 2. & alii citati ab Enriquez l.2. de matri c.8.

h c laudabilem. de Frig. & malef. vide P. Enriq.d. c 8.n.1. & c 7.n.9.

existimatium à Chamo tali damno multatū Noemum fuisse; tum exemplis mox referendis, & experientia quotidiana; tum deniq; ratione. potest hoc fieri naturaliter, castratione, elisione, ruptione, desiccatione, infrigidatione & similibus ex causis, quas cùm norit dæmon, poterit illis vti. confirmant id Historici, & poetæ. Deinde fit sæpè, vt qui cum vna nequit, queat cum aliis, vel qui cum cæteris potest, cum vna non possit, item vt non possit cum ea sola, quam maximè amat & deperit. item, vt, ablato dumtaxat ligamine, fiat potens, qui priùs nihil poterat, cuiusmodi varietas ex naturali causa nequit prouenire. prouenit ergo ex supernaturali seu prodigiosa. non diuina: ergo angelica. non bonorum angelorum opera: ergo malorum.

II Modis seu formis ad hoc diabolus vtitur penè infinitis. sanè auctor Dæmonomaniæ plures quinquaginta reperiri scripsit: Quidam magi, solummodò ligulam, certis cum verbis prolatis, nectunt, sed dæmon interea maleficium perficit, & siue virum siue fœminam reddit impotentem. tam in fœminas, quàm in viros grassari verè dixit Ananias [a], sed tamen faciliùs & frequentiùs in viros cernimus hoc malum serpere, fors, an quod vbi plus operæ & instrumentorum requiritur, faciliùs ibi aliquis defectus & impedimentum occurrit? an quia cùm plures sint maleficæ, quàm malefici, pluribus viris nocetur? ligari autem posse volūt plerīq; vel in diē, vel in annum, vel in æternum, aut donec nodus ligulæ soluatur.

a li. 4. de nat. dæmō

C A viris doctioribus septem traditas inuenio causas proximas huius impotentiæ, quibus causis dæmon abutitur. *prima* est quando coniugem alterum alteri reddit odiosum, vel inuicem sanè odiosos facit, per calumniam suspicionémve, aut morbi alicuius immissionem; sicuti cùm vel Venus, iuxta Stesichorum, vel Medea, iniecto pharmaco fecit, vt omnes fœminæ Lemni grauiter ore olerent, sicque illas mariti sunt aspernati: Medeæ facinus vult esse Myrtilus, *lib. rerum Lesbicar. 1.* [b] aut id faciunt phantasia turbata, sic vt aliquid in compare vehementer odiosum vel formidabile inesse credant: sic Valazca [c], Libussæ Boemæ famula, mulieres à virorum amore per veneficium adeò auertit: *vt coniuratione inita, suos quaq; maritos, fratres, patres, filios vna nocte interfecerint, mox arce Vissegradensi obsessa, Primislai regis exercitum ad internecionem ferè ceciderint.*] Aliquando faciunt, vt inuicem quidem ament ardentissimè, sed quando ad copulam ventum, subitò accensi odio, alter alterum cædat, vel vnguibus laceret; quod genus & Theologi [d] & Iurisconsulti [e] nouerunt. tunc dæmō primò accendit ardorem libidinis proposita forma coniugis, vt concupiscibili: & quando venitur ad amplexus, tunc proponit vt odiosam & exitialem, faciens vt membra generationis appareant vel magnitudinis prorsùs incognitæ, vel formæ horribilis aut supra modum fœdæ. *Secunda* causa est, quando corpora impedit, ne queant ad se mutuò appropinquare, & sic ea diuidit, vel detinens ea in locis diuersis, vel eùm conantur iungi, phantasma aut quid aliud iniciens intermedium. ad prius videtur pertinere illud Propertii [f].

b Natalis Mytholog l.6.c.7.
c Æneas Siluius in histor. Bohem. & Bap. Egna li.3.c.2.
d P. Hériq. de Sacramen. l.12.c.8.n.2. Sot in 4. d.34. a 3. Iaquer flag. c. 12.
e auctor dæmonoma. & auctor. li. de Lamiis. Lib. fl. 1. eleg. 12.

Inuidiæ fuimus: quis me Deus obruit? aut quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?

Pertinet ad posterius, quædam narratio, plena admirandæ nouitatis, cuius fides penes auctores sit. narrat ex Vincentio Belluacensi D. Antoninus [g], Romæ temporibus Henrici tertii Imp. fuisse iuuenem quendam locupletem & nobilem, qui recens vxorem duxerat, & sodales suos opiparo cōuiuio nuptiali exceperat. Exiuere in campū à prādio lusuri pila. Sponsus, ludi dux, pilam poscit, & ne excideret annulus sponsalitius, inserit eum digito statuæ Veneris æreæ, quæ in proximo erat. omnes vnum petebant, sic citò defatigatus ipse à ludo secessit, & ad statuam rediens, annulum recepturus, ecce, videt digitum statuæ vsque ad volam manus recuruatum, & quamtumuis conatus annulum recuperare, nec digitum inflectere, nec annulum valuit extrahere. Redit ad Sodales nec illis ea de re quicquam indicauit. Nocte intempesta cum famulo ad statuam reuertitur, & extensum vt initiò digitum repperit, sed sine annulo, iactura dissimulata, domum se confert ad nouam nuptam. Cúmque thorum genialem ingressus, sponsæ se iungere vellet. sensit impediri sese & quiddam nebulosum ac densum inter suum coniugísque corpus volutari. sentiebat id tactu, videre tamen nequibat. hoc obstaculo ab amplexu prohibebatur. audiebat etiam vocem dicentem, *Mecum concumbe, quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus, cui digito annulum inseruisti; nec reddam. Territus ille tanto prodigio* (inquit Antonin.) *nihil referre ausus est, vel potuit: insomnem duxit noctem illam, multum secum deliberans. Sic factum est per multum tempus, vt quacumque hora cum sponsa concumbere vellet, illud idem sentiret & audiret. Erat sanè aliàs valens, & domi aptus & militia. Tandem vxoris querelis commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito concilio, Palumbo cuidam, presbytero suburbano, rem pandunt. is autem erat Necromanticus, & in maleficiis potens. Illectus ergo promissis multis, compositam epistolam dedit iuueni, dicens: Vade illa hora noctis ad compitum, vbi quatuor viæ conueniunt, & stans tacite considera. Transient ibi figuræ hominum vtriusq; sexus, omnisque ætatis & conditionis, equites & pedites, quidam læti & quidam tristes, quicquid audieris, non loquaris. sequetur illa turba quidam statura procerior, forma corpulentior curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam, statimque fiet, quod postulas. Ille autem iuuenis totum impleuit, prout edoctus erat. Viditq; inter ceteros ibi mulierem in habitu meretricio, mulam inequitantem, crine soluto per humeros iactato; vitta aurea superius constricto, auream virgā gerentem in manibus, qua mulam regebat, præ tenuitate vestium penè nuda apparebat, gestus exsequens impudicos. Vltimus dominus turbæ terribiles in iuuenem oculos exacuens, ab axe superbo smaragdis & vnionibus composito, causas viæ ab eo exquirebat. Nihil ille contra, sed protenta manu epistolam ei porrigit. dæmon notum sigillum non audens contemnere, legit scriptum: moxque brachiis in cælum eleuatis. Deus, inquit, omnipotens, quandiu patieris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, satellites suos a latere misit, qui annulū extorquerent a Venere. Illa multū tergiuersata, vix tandem reddidit. Ita iuuenis voti compos, sine obstaculo, potitus est diu suspiratis amoribus. Palūbus autem vbi dæmonis clamorem ad Deum audiuit de se, intellexit sibi præsignari finem dierum. Quocirca omnibus membris vltro truncatis miserabili pœna defunctus est, confessus coram populo Romano inaudita flagitia.*] Hæc ille. in cuius verbis & maleficium vides diuisionis, & curationem nefandam per aliud maleficium, & seriam malefici pœnitentiam.

g Vincent. li.26. hist. Antonin p.2. sū. hist. ti. 16. c. 7. §.4.

Tertia causa est, si spiritus vitales prohibeantur transire ad membra generationis, & sic seminis decisio impediatur, de quo impedimento, rectè

Ioan.

Ioan.Maior.diſſeruit.[a]

Quarta eſt, ſi ſemen prolificũ exſiccetur & ſubtrahatur.

Quinta, ſi virga viri flaccida fiat, ſaltem quando quis vult actum matrimonii exercere. de quo Ouidius, *Quid vetat & neruos magicas torpere per artes?* Petronius; *Forſitan rediret hoc corpus ad vires, & reſipiſcerent partes veneficio, credo, ſopitæ.*

Sexta, ſi qua naturalia alia pharmaca applicẽtur, quibus vis patrandi quouis modo tollatur. hæ cauſæ vulgatiores cũctis ferè notę & obuiæ ſunt apud Doctores [b].

Septima cauſa eſt rarior nempe muliebrium locorum obſeratio, vel nimia coarctatio; aut viri genitalium retractatio, abſconſio, vel vera ademptio. De virili huiuſmodi calamitate, narrationes varias ſui temporis proponunt Sprenger. & Remig [c]. Quoad retractionem & abſconſionem fortaſſis illa naturaliter fieri poſſet, quanquàm dubito, & inclino in negantem partem: ademptionem conſtat eſſe ſemper merum præſtigium. licet alibi, vt in auium nidis apud Sprenger. maleſica membra illa oſtenderet: nec enim aliter poteſt iſta tollere, quàm homines, ſectione aut ſimili ſeparatione, adempta verò non magis poteſt reſtituere, quam homines. Sunt ergo hi modi quoad viros, præſtigioſi Quoad mulieres, ſicut ex naturalibus morbis coarctatio hæc oriri poteſt, ſic etiam à dæmone cauſari, idq; opinor tam de arctitudine in oſſibus, quàm de arctitudine in carnoſitate [d].

Dixi duplex eſſe impedimentum. vnum quoad omnes, ſic inuenio mulctatum Siluanum ab vxore apud Tacitum li.4.ann. & Aurelium apud Zonaram tom. 2. & forte Amaſim Regem Ægypti [e]: aliud quoad vnam duntaxat perſonam certã hoc vocant Dd. maleficium reſpectiuum: ita legimus affectum Theodoricum Regem, qui poterat cum concubinis, cum vxore ſola non poterat [f]. idem de quodam Eulatio. refert greg. Turonenſ. li.10.c.8 Sic Galeacius Sforciæ fraude tactus fuit, ne matrimonio Iſabellæ Arragoniæ potiretur [g].

Dixi ſecundò, impedimentum quoddam eſſe temporarium, quoddam perpetuum: perpetuum vocans, quod vſque ad mortem duraturum, nullo naturali remedio. nec aliàs licitè, auferri poteſt. Scio cum gloſsâ [h], quoſdam negare à diabolo vllum huiuſmodi perpetuum impedimentum induci poſſe: ſed ſcio quóque hoc gloſſæ dictum communiter à Canoniſtis & Theologis doctoribus [i] reiici: vt repugnans ipſius contextus menti, licet non verbis. Deinde cur non, vt ſemel, ſic ſæpiùs poterit dæmõ impedire copulã? cur vt ſæpiùs, ſic non & poterit toties quoties permittit Deus? Denique falſum eſt gloſſæ fundamentum, ſemper ab auctore maleficii illud tolli poſſe: poſtea *ib. vlt.* docebimus, aliquando non poſſe maleficas ſanare, quæ nocuerunt. Nec dubitarim plura poſſe dæmonem deſtruere, quam reparare. Quid ſi membrum præſciderit? non magis illud valebit reſtituere, quam vitam ſemel ademptam. Ex his puto facile (lector) intelligis temerè Mich. Montanum *l. 1. des eſſais c. 21.* adimere hæc maleficia dæmoni, vt adſcribat viribus imaginationis. poteſt illa impotentem aliquem ad res veneris reddere, nemo negat. verùm effectus tam varios ac multiplices vni adſcribere imaginationi, nec Oreſtes quidẽ duxerit in dilucidis interuallis. Quis locus imaginationi in alias valido, & cupido, & ſperante ſe poſſe, imò non dubitante; primâ vice, quã ſpe fallitur.

Vltimo loco huic maleficii generi videtur annumerandum, quod refert Saxo Grammaticus, his verbis [k], *Mares in vrbe Karentina, (apud Ruginos) cum fœminis in concubitum admiſſis, canum exemplo, obhærere ſolebant: nec ab ipſis mora diuelli poterant. Interdum vtrique perticis e diuerſo appenſi, inuſitato nexu ridiculum populo ſpectaculum præbuerũt.*] Sanè iis, qui feræ, & nõ homines hominibus enim tã acerba hominũ calamitas, nõ cachinnos, ſed ſingultus, ſed lacrymas excutiat. Hei quid peccata non merẽtur? quid nõ vltionis clemẽtiſſimo Deo extorquẽt, fieri poteſt, vt dęmonũ hîc opera interceſſerit & Deo, illa vt carnificũ vtente manu, hoc ſupplicii diriſſimi genus à commeritis exegerint. quod ſi in adulteros, & concubinarios hodie ſimilia iudicia exerceantur, quæ perticæ ſufficerint? plures ſanè continentiam amarent, & obſcœnas libidines auerſarentur. Fieri etiam poteſt, vt meræ dæmonis præſtigiæ fuerint. ſi non fuere præſtigiæ, vix eſt vt naturalis ratio reddi queat; niſi dicas & viſcoſitatem ſeminis, & diſpoſitiones membri, quæ in feris ſic cohærere ſolitis inſunt, in hos homines à dæmone introductas: quod puto eius induſtriam & vires non ſuperare.

Quid ſi & Salmacis fons maleficium quid habuerit iniectum? ſanè, quod Strabo *Libro 14.* de illo refert μαλακίζουσα τοὺς πίνοντας, ex eo bibentes malacisari; id ego non tam ad mutationem in Hermaphroditos [l], quàm ad emaſculationem, & (vt Varro loquitur, alio tamen ſenſu) mulierationem retulerim. Hæc enim hominibus illis à Chriſti lege & fide alienis, quaſi neceſſaria conſecutio (nefas!) videbatur vt qui agere nequiret, pati inciperet. Beneficium hoc inter cetera fidei Chriſtianæ non minimum, quòd cum dæmonũ cultu portentoſa hæc dæmonum ſuaſu & hortatu crimina paganiſmo inolita, tandem pleriſq; in regionibus prorsùs exoleuerint.

SECTIO IX.

De maleficio odij.

HOc vſam Valaſcam ſup. oſtendi. & agnouit Arnobius li.1. contra gẽtes. Addam alia. Godſcalcus Hollenus Auguſtinianus *Præceptorij fol. 20. lit. A* ſic ſcribit: *Noui mulierem, quæ voluit facere diuortium inter duos ſe mutuò amantes, propter quod deberet ſalariari. Scripſit in chartulis duos characteres ignotos, cum alijs tamen deuotis verbis, & dedit chartulas vt portarent: & tamen nulla ſequebatur diuiſio. Secundo ſcripſit hæc eadem in caſeo & dedit illis ad comedendum: & accepit poſtea pullum nigrũ, & diuiſit per mediũ, obtulit vnam partem diabolo* (certo ſacrificii ritu) *& aliã dedit ad comedendũ illis duobus: tũc ſequebatur maximũ odium inter eos: ita quod vnus aliũ videre nõ poterat. Vnde hoc niſi quod dæmo habuit tũc effectorũ ſuũ?* ſic ille. Cẽſeo hoc maleficii genus reſpexiſſe poetam, cùm inducit dęmoni quandam dicentẽ

Tu potes vnanimes in prælia mittere fratres.

And Cæſalpin. *de inueſtigat. Dæmon c. 10.* ſcribit ſolere maleficas ſub limine vel in angulis domus capita ſerpentum & pelles defodere ad odium conciliandũ. Sed hæ quiſquiliæ ſigna tantum ſunt pacti conuenti. Nam odii maleficium auctorem habet dæmonem. Nec.n. naturalia pharmaca poſſent aliud, quàm hominẽ atro turbidóque ſanguine, & quadã melancholia graui afficere: itẽ humores nimis adu

[a] in 4. d. 34. q. 3.

[b] Palu. & Sot. add. d. 34. Siluest. verb. maleficiũ. q. 6. Abulen. 12 ca. 19. Matt. q. 90. c p. 2. mall. 3. 1. c. 7. Remig. li. 2. dæmonolat. c. 5.

[d] de vtráque egerunt Vict. Sot. Ledesm. in d. d. 34. & Henriquez l. 12. c. 7. n. 3.

[e] Herodot l. 2.

[f] Paul Æmyl in vita Clotaril.

[g] Frã. Guicciardin. in hiſt. Ital.

[h] in c. requiſiſt. & c. ſi per ſortiarias 33. q. 1. Cardi. ibid.

[i] Abb. & alii ad tit. de frigid. & malef. Nauarr. cõſ. 1. lib. 4. tit. 15. Abulẽſ. d. q 90. Magiſt. in 4. d. 34 & ibi D. Tho a. 2. Durand. Paluda Richar. Maior Soto. Victor. vtérque Ledeſma, Palac. & alii citati per Henriquez, d. c. 8 § 2. litt. O.

[k] l. 14 hiſt. Danor.

[l] vt Ouid. l. 4 Metamor.

A mis adurere, vel frigus noxium inducere. vnde oriatur quædam ferocitas, morositas, crudelitas, & misanthropia in vniuersum, qualis est in iis qui lupina insania laborant. Postea dæmon hoc odiũ dirigit in certam personam, omnes odio opportunas imagines phantasiæ obiiciens, & velut ob oculos ponens, & in memoriam reducens. cum amaritudinis miris modis causisq; adeò vt cum illa recurrunt animo, vix queat homo non grauissimè irritari, & excandescere, etiam in illos, quos hac perturbatione desinente efflictim amat. Huius maleficii memorabile exemplũ narrat Io. Bapt. Codrõchus *lib. 3. de morb. malef. c. 8.* sic ille; *In oppido Sepino ditionis Neapolitanæ erat quidam Iacobus nomine, cuius vxor tantum odium cum eo exercebat, vt à primo die, quo inter ipsos matrimonium contractum fuit, simul habitare* B *non potuerint: tantùm abest vt sese inuicem copulauerint, Et si quando Iacobus ad vxorem accedere voluisset, tanto furore ac rabie percita vxor erat, vt se per fenestram potiùs præcipitem daret, quàm illum perpeti vellet. Quod cùm cuidam religioso viro ab ipsis hospitio recepto narratum esset, de hac re dubius & ad fidem præstandam difficulter se habens, experiundi gratia illico mulierem accersiri iubet, eiúsque maritus in interiorem ædium partem sese abdidit, ne eius præsentiâ vxor ingredi veniret. Venit mulier: quæ de odii sui causâ contra coniugem interrogata, suam vicem prius, miserumque fatum cum deplorasset, se nullam inquit eius rei rationem reddere posse. quin absentis mariti tanto desiderio & amore se flagrare dicebat, vt id verbis exprimere* C *nequiret. Cùm autem ad illum alloquendum & videndũ accedere vellet, illicò imaginationi suæ, tot deformitatibus, & turpitudinibus, totq; horribilibus monstris maritum depictũ apparere, vt mortẽ prius subire vellet quàm illum ferre: asserens, quod eius anima tota omnésque vires, & spirituum partes in maritum, tanquam in oblatum malum, & sui perniciem ferebãtur. Rursus eo absente eiusdem desiderio æstuare se aiebat. De cuius mulieris verbis, cùm bonus ille Sacerdos periculum facere vellet, dixit mulieribus eã comitãtibus, vt illa circũ pedes, & brachia circum lectum valido fune in crucis modum vincirent, quo maritus, omni repugnantia remota, expeditum accessum ad eã haberet. Verebatur* D *enim ille Sacerdos, ne ob deformitatem aliquam celandam mulier se ita affectam esse simularet. Vxor denique se ob mariti desiderium ligandam tradidit, rogãs vt ad se maritum admitterent. Quo ingrediẽte, nullæ vnquã furiæ tam immanes visæ sunt, nulla fera tam efferata, nulla bellua tanta rabie & furore concitata, ei similis inuenta fuit: spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totúmque corpus velut furijs agitatum ac dæmonibus plenum videbatur, Mulierésque ibi assidentes retulerunt eius ventrem ac stomachũ funibus contortis, ipsis tangentibus, resiccatum visum esse, totámque cutim vt flagris cæsis redactam. Nec furendi finis factus est, donec maritus concertationis la-* E *bore defessus, & illius misericordiâ motus illinc exijt. Et tandem post tres annos mulier quædam in veneficijs versata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore grauiter molestéq; tulerat, maleficiũ quod patrauerat soluit Et ita Iacobus vxore potitus est: & inde in summâ pace atq; ocio tranquillissime vixit.*]

Huc pertinet *maleficium obliuionis*, quo fit vt viri vxores ita negligant, vt videantur earum nõ meminisse. Rem exemplo declarabo, duobus testibus iisdem illis comprobatam. *In oppido Hetruriæ Sangeminianẽsi iuuenis quidã adeò perditè venefica mulierẽ adamauit, vt formosam alioquin & honestã vxorem vnà cum filijs reliquerit, & cum pellice, suorũ immemor vitam eo vsque traduxerit, donec vxor de maleficio monita eo concessisset, & clam maleficij instrumento perquisito, inuenisset sub lecto bufonem ollæ inclusum consutis oculis: eo igitur abrepto & solutis oculis postea cremato: confestim vir suorum recordatus, tanquam è somno surgens ad vxorem & filios reuersus est.*] Cõdrõch. d. l. 3. c. 6, Cæsalpin. c. 10. de dæmon. inuestigat.

SECTIO X.

De incendiario maleficio.

NOn animum inflammant modò, sed & corpora, & domos, & oppida: vt facilè appareat æterni ignis esse alimenta.

Corona Creusæ nota est, quam munere impio Medea concremauit, ex asphalto humectiore & sulphure pharmaco inunctam volunt Cælius *lib. 15 A. L. cap. 13.* & Venetus Natalis *lib. 6. Mytholog. c. 7.* quasi horum tanta vis esse potuerit, vt modica inũctione totam Regiam Corinthi corripere posset. cur non naphtam medicam addidere? vis nonne eius efficacior? cur non *insopibilis*, vt vocat Martianus, *perennitatis igniculos Lemnij Fabri?* cur non flammiuomi pecoris Aeetæ? cur non semina flammæ Medusææ? cur non cuncta quæ Tragicus commiscentem facit Medeam?

Pia sororis, impia matris facem
Vltricis Althea vides.
. . . *tu nunc vestes.*
Tingue Creusæ, quas cùm primùm
Sumpserit, imas vrat repens
Flamma medullas. ignis fuluo
Clusus in auro latet obscurus.
Quem mihi, cœli qui furta luit
Viscere fœto, dedit, & docuit
Condere vires arte Prometheus.
Dedit ac tenui sulphure tectos,
Mulciber ignes. & viuacis
Fulgura flammæ de cognato
Phaetonte tuli. habeo medias
Dona Chimæræ. habeo flammas
Vsto Tauri gutture raptas,
Quas permisto felle Medusæ
Tacitum iussi seruare malum.

Omnia quidem hæc fabulosa, sed efficacissima ad extinguibile incendium opinabantur vulgò: poëta verò gnarus vim illam à dæmone ex pacto se exserturam, concludit prece ad Hecaten (magorum Numen)

Adde venenis stimulos, Hecate,
Donisq; meis semina flammæ
Condita serua. quo pacto condita & clausa? vt solent hodie. initiò impune cõtingas, & adspectu nihil vel sensu ignitum.
. . . . *fallant visus*
Tactusq; ferant . . . quid interea, an occiosa?
. . . *meet in pectus*
Venasq; calor. stillent artus
Ossaq; fument . . . ita fit, & omnia amburũtur.

Illic quid mox. *Auidus per omnẽ regia partem furit,*
Vt iussus, ignis. iam domus tota occidit.
Vrbi timetur. vnda flammas opprimat?
Et hoc in ista clade mirandum accidit:
Alit vnda flammas, quóq; prohibetur magis,
Magis ardet ignis: ipsa præsidia occupat.

Nemo hic adeò philosophus sit opinor, qui maleficam vim agnoscat. Ne fabulas opinemur, faciunt quæ recens gemina contigerunt, prodita a

Nicolao Remigio, *lib.2.c.13.* Leheriï quędam saga cui nomē Iana Nigra Armacuriana, obnixè quiddam à Francisca Huyna contenderat, quod cùm impetrare nequiret, in desiderium vindictæ exarsit Nam *accepto* (inquit) *a dæmone linteolo, quo erant inuoluta minutia quædam instar farris desecti, admonita est clam illud deponere in Huynæ ædes, ac properè facessere. fore enim vt non multo post flammam corriperet subitò, vnde illa cum omni supellectile consumerentur. Linteolum igitur glomo obuoluit, ac Huynæ, tū fortè aliquid in furnaria agenti, vanale offert, in tela quæ illam adornare audierat textum: sed cùm negaret eo sibi opus esse, quod ex domesticis operis speraret plus satis sibi futurum. Nihilominus bona illa in pistorium lucum, qui prope erat, abiecit: addens se, si tum id vsui esse non contingeret, cùm vellet, restituturum. Ac vix pedem extulerat, cùm deflagrare cœpit cella illa farinaria, quæ depositum glomum continebat, deinde vniuersa domus adeo præcipiti ardore atque incendio, vt nullum ei remedium satis maturè adferri posset. Res vtriusq. diserta atq; separatâ assertione, simul & ipso euētu fidem sibi apud omnes indubitatam vindicauit.*]

Minùs latens incendium, sed perniciosius fuit, quod ita describit Erasmus Roterodamus, & etiā Lycosthenes *in Prodigijs* testátur. ille sic in Epistolis: *Oppidum est in Heluetia, nomine Schiltach, quod 4. Idus April. anno 1533. totum subitò conflagrauit, eiusque incendij causam, quantum illius loci municipes apud Friburgi magistratum (quæ vrbs illinc abest octo milliaribus Germanicis) renunciauerunt, talem fuisse rumor est. Dæmon sibilo signum dedit è quadam ædiū parte. Caupo suspicans esse furem, ascendit, neminem reperit. Sed idem signum rursus ex alto cœnaculo redditum est. & huc conscendit caupo, furem persequens. Cùm nec illic quicquam appareret, sibilus auditus est è fastigio fumarij. Ilicò tetigit cauponis animum, esse dæmoniacum quiddam. Iubet suos esse præsenti animo. accersiti sunt Sacerdotes duo. adhibitus exorcismus. respondit se esse dæmonem. rogatus quid illic ageret, aut, se velle eruere oppidum. Minitantibus sacrificis respondit, se pro nihilo ducere minas illorum. quod alter esset scortator vterque fur. Aliquanto post mulierculam, quacum habuerat consuetudinem annis quatuordecim: cum interim illa quotannis cōfiteretur, & acciperet Eucharistiam: sustulit in aerem, imposuitq. fumarij fastigio. tradidit ollam: iussit, vt inuerteret. inuertit. & intra horam totū oppidū combustum est*] Hæc ille Nec admodum multi sunt anni cum per Rhenanū tractum incendiarii quidam grassabátur: qui in aliorū domibus, gladiū, hastā, scipionem vel quid aliud caloris aut ignis expers deponebāt: atq; mox post aliquot horas inde prorumpens flamma, quasi ex malleolis, ædes absumebat.

QVÆSTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere?

a Apoc.20 v.2.

CVm Draco ille antiquus vsque ad iudicii diē mansurus sit ligatus [a], nemini potest nocere, nisi cui Deus permiserit, & quantùm permiserit. D.Leo, *Et cum eis* (inquit) *nihil amplius in quenquam liceat, quam iustitia diuina permiserit, quæ dignatur nos aut corrigere disciplina, aut exercere patiētia agnominis versutia atque fallacia, vt ex arbitrio proprio potestatis, in lædere videantur, aut parcere: & multis ... ita per nequitiā simulationis illudunt, ... qui ... timeant pati infensos, & velint habere propitios ... dæmonū omnibus sint nocētiora ... nocuisse, quia in eis est homini immitttere ... maluisse, quam pacē.*] Serm.19. de passione Domini. Vt porcos subiret, à Christo veniam petiit, [b] nec mēdaces facere Prophetas Achabi [c], nec Iobum affligere [d] sine diuina potuit permissione. Hac obtenta, *non est potestas quæ comparari queat ei si per terr.* [e] Quare, cùm per dęmonem damna malefici inferāt: sequitur illis omnibus eos nocere posse, cui ne noceant Deus non prohibuerit. Defendit autē Deus omnes sincerè sperantes in se: *liberat eos de laqueo venantium, & a verbo aspero, a timore nocturno, à sagitta volante in die, ab incursu & dæmonio meridiano* & tribuit virtutem, *super aspidem & basiliscum ambulandi, & conculcandi leonem, & draconem* [f] hoc est superandi omnem vim, & effugiendi omnes insidias principum tenebrarum.

b Mat.8 v.31.
c 3.Reg. 22.v.21.
d Iob 1. v. 12. & 2.v. 6.
e Iob. 41. v.24.
f p. 90. v. 5. 6.13.

Dico igitur primò, *Deo permittente* (quod in seqq. etiam præsuppono) *fœderatus dæmonis inferioris posset nocere dæmonis superioris fœderato, nō virtute sua, sed accepta licentia vt: quia dæmon ille superior nō potest resistere diuinæ volūtati. Alioquin, si Deus sinat eos agere iuxta legem ordinariam, duntaxat possunt fœderati dæmonis superioris nocere inferioribus, vel æqualibus:* quia lex ordinaria est, qua Deus sinit illos agere in inuicem quantùm possunt: *maleficorum vero robur & potestas dependet a potentia dæmonis cum quo pactum habent.* sic vetula malefica occidit iuuenculam maleficam, apud Sprengerum [g] sic finita sæpè Magorum certamina cum alterius morte. vt docui lib. præced.

g 2. p.q.1. principali.

2. Frequentissimè *solent nocere infantulis*, Deo id permittente, quoad baptizatos quidem, quia sic à multis peccatis præseruati in cœlum rapiuntur felices, securi quod malitia non mutabit eorum intellectum permittit hoc etiam Deus in pœnam parētum, vel ad eorum probationem, teste D. Augustino [h]. Antè baptismum verò perceptum, nō raro permittit illos Deus occidi, ne, propter, actualia peccata, quæ commissuros videbat si viuerent grauiorem sibi damnationem acquirant: neque Deus propterea crudelis est, aut non iustus: quia propter solum orginale peccatū mortē merebantur: Sanè nondum ablutis vnda sacra videmus vt plurimùm Dæmones insidias struere, & eorum nece gaudere: quia tunc, qui necant malefici, longè grauiùs peccant, & atrociùs Deum offendunt. nam planè innocentes atque innocuos anima simul & corpore perdunt, præsertim si liberos proprios, quos & dæmoni offerre, & occidere sæpè solent striges: sicut olim faciebant Cananæi, & cultores Molochi [i], & Barbari nostris tēporibus Indi Temixtitani. Narrantur in hoc genere infanticidii immania facinora Baronis cuiusdam Armorici, à Nicol. Iaquerio [k], & Sagæ Heluticæ à Sprengero [l]. Cur verò potissimùm tam teneræ ætati noceant, multæ sunt causæ. hæc ætas est imbecillior ad resistendum, est incautior ad cauendum; nequi earum conatum deprehendere. vel reuelare, vel accusare. petunt etiam ab his instrumēta maleficiorum. nam persuasum habent, si certo numero corda infantium exsciderint & comederint, se patientiam omnium tormentorum consecuturas adeò, vt ad confessionem criminum perduci non queant [m]: conficiunt quoq; ex corpusculis infantium occisorum famosum illud vnguentum suum, quòd Grillandus dicit vocari in Italia, *vnguentum Paganum.*

h li.21. de ciu. Dei,c. 14.
i Leuit.18. v.21. Psal. 105. v. 37. 4.Reg.23. v.10. Ieremiæ 32.v. 35.
k flagelli fascinariorum c. 15.
l d p.2 q.1. c.13.
m Binsfel. in l. multi. C. de malef.q.2.

Dico 3. *haud dubiè quando naturalibus venenis vtitur, æquè possunt* (Deo tamē permittēte) *bonis homi*

nibus nocere ac malis: de facto tamen sæpius nocet malis & peccatoribus, quàm iustis & bonis. Quoniam Deus plus sæpè iuris tyranno largitur in mancipia, quàm in Dei filios & amicos: quibus ipsis tamen interdum nocere permittit, propter maius bonum eorummet, qui patiuntur.

De iudicibus & iustitiæ ministris præcipuè quæritur an & his nocere queant? vulgò decantata, & à nonnullis etiam doctis recepta opinio est, ex speciali priuilegio his concesso, non posse a. hi duabus rationibus vtuntur, vnam petunt ab experientia & euentu, sed ista nec perpetua & vniformis est, nec nunquam fallit. aliam rationem addit Ananias, quia si nocere possent iudicibus viderentur aliquid in ipsum Deum iuris habere, quia ius haberent in illos qui Dei funguntur officio. ratio ista valeret, si absolutè, & non limitatè ex Dei permissione, id possent: nunc quia potestas ista tota pendet à nutu Dei permittentis, parùm solida ratio est. Nonne in ipsum Christum, qui iudex ipsorum dæmonum est, potuit diabolus & Iudæi atque Romani eius membra, adeò vt & in crucem egerint? nonne Iob, rex erat & iudex, & tamen priuatus cunctis opibus fuit, & vlcere pessimo corpus à dæmone obtectus? quis tamen inde inferat, in Deum ipsum aliquid iuris habuisse dæmonem? sanè nullus, quia sciunt omnes, hoc quicquid potestatis fuit, id de super â Deo Patre luminum fuisse concessum. Sed & sic dari dæmoni nunc posset à summo iudice, & tamen in hunc illi propterea nihil iuris proprii, sed delegati tantùm competeret. Proferuntur quædam exempla, inter quæ Formicarii auctor b, *de publica vero iustitia* (inquit, *omnes malefici, qui supra, verbo & experientia testimonium dederunt, quod eo ipsò, quo per respub. iustitia officiales capiuntur, statim omnis maleficiorũ eneruatur potestas. Vnde cùm sepedictus iudex Petrus, antefatũ Stadelein, capere vellet per suos famulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, & corporibus, & naribus illapsus tam malus fœtor, vt fere desperarent, an maleficum inuadere auderent. Quibus iudex ait, securè miserum inuadite, quia publica tactus iustitia omnes vires perdet suæ nequitiæ.*] Nideruus itaq; censuit, nó ante hanc vim iudicibus ex priuilegio competere, quàm reo capto. Mõstreletus quóq; lib. 4. Chronicorum de Edelino agens id videtur confirmare. Attamen si diuinum priuilegium foret cunctis iudicibus concessum, cum Dei perfecta sint opera, & executionis iustitię, tam necessaria, tàmque principalis pars sit ipsa captura: non dubito, quin & ad illã extenderetur. quare neque ad illudendum satellitibus capientibus maleficum valiturum. Arbitror potiùs hic Petri firmam in Deo fiduciam ei fuisse auxilio, quàm priuilegium illud. Quid? quod Sprengerus ipse refert, & nos retulimus, etiam in ipso rogo sententia iudicis damnatam lamiam solo anhelitu carnifici lepram intulisse, cùm ipsa leprosa non esset? Et cùm Parisiis ante annos triginta degerem, fama publica ferebat famosum Magum (quem sæpè vidi, nomine Magistrum Goninum, cùm propter facinora varia ad laqueum dãnatus fuisset, sic illusisse iudicibus, vt pro ipso viderint appensam patibulo, primi Præsidis mulã. Nihil adfirmo, sed hoc fama dispersũ sæpè audiui: certè ille iudicio superuixit.

Prudentius itaque Ananias c hoc priuilegiũ restringit ad eos iudices, qui hoc digni nomine, qui Deum præ oculis habentes rectè itèque suo funguntur officio. nã quos auaritia excæcat, quos trahit ambitio, quos crudelitas vel vindictę amor agit qui curiositate adducti perperam multa designant, hos, ait, *crebro sic a dæmone excipi & impeti, vt aliquando necem non euaserint, idque non paucis accidisse.* Satis hoc verisimile mihi videtur, & diuinæ congruum prouidentiæ atque iustitiæ, peculiaris tamẽ priuilegii, ne quoad hos quidem, vllum diploma puto exstare. Quamobrem censeo, iudicum pietatem, firmitatem fidei, & iustitiæ zelum hoc à Deo vt plurimum impetrare: quæ quia desunt quibusdam, etiam eos hoc peculiari scuto Deus denudãs, noxæ exponit. Accedit quod iptimet dæmones vilissima hæc sua mancipia ignibus tradi non modò non molestè ferant, sed frequenter etiam iudicibus quasi in manum tradant. cur igitur iudici noceat, qui reum damnari & occidi optauit? vnde igitur inquies orta hæc opinio? Duplicis generis hæc sunt maleficia. quædam nocendi vim naturalem non habent: talia frequentius vtuntur. quædam vim habent physicam exitialem: talia Deus non permittit dæmonem sagis suggerere cõtra iudices, vicarios Dei: vel si talia permittat suggerere, facit tamen vt alia illa præferant, aut vt naturalibus non vt oportet vtantur, atque ita fiant irrita. Quod cum sæpius expertæ, confitentur se iudicibus nocere non posse; quibus possent: nisi Deus impediret, vel concursum cum maleficis rebus suum cohiberet. *Plura pete ex libr. 5. sect. 1. litt. D.*

a Grillã. q. 7. n. 39. Ananias l. 4. de nat. dæmõ. Remi. l. 1. dæmonolat. c. 2.

b lib. vlt.

c l. 4. de nat. dæm.

QVÆSTIO VI.

Cur Deus patiatur sic maleficos rebus sacris abuti?

QVæstionem hanc mouet & soluit Grilland. *q. 6. num. 19.* ego hanc non exiguam vindictæ diuinæ partem existimo, punientis hominum peccata, & sic huius quæstionis eandem esse solutionem, quæ est sequentis, præcipuam tamen causam puto esse irreuerentiam ipsorum Sacerdotum & clericorum, vasa Domini non eo in honore, quo oportet, habentium, nec seipsos castos & puros à labe peccatorum, vt decebat sanctificatos, exhibentium. sic enim prouocãt in caput suum propheticam comminationem d, *incensum abominatio est mihi. Neomenias, & Sabbatum, & festiuitates alias non feram. Kalendas vestras & solemnitates vestras odit anima mea, facta sunt mihi molesta. laboraui sustinens. auferam sepem eius & erit in direptionem, diruã maceriã eius & erit in conculcationem.* e] & quæ talia innumera in sacris litteris.

d Esa. 1. v. 13.

e Esa. 5. v. 5.

QVÆSTIO VII.

Cur per maleficia sic Deus permittat dæmonem grassari?

COnsuli possunt de hac re Tritthemius *q. 5. lib. 8. quæstionum.* & Iaquerius *flagell. Fascin. c. 18. cum seqq.* causas easdem puto, propter quas solet pati hominem à dæmone inuadi & possideri. hæ ex obseruatione veteris Historiæ possunt multæ colligi, quæ ad duo capita ferè possunt reuocari. gloriã Dei & hominum vtilitatem. Quare nó est mirãdũ, si (vt ait apud Bedam S. Cuthbertus) *tali tormento nõ soli subiiciuntur mali, sed occulto Dei iudicio aliquoties etiam innocentes, in hoc seculo, non tantum corpore, sed & mente captiuantur à Diabolo.* f]

f Surius tomo 2. fol. 309.

SECTIO I.

GLoria Dei hinc augetur in nobis, quia sic attributa quædam gloriosa Dei nobis manifestatur, ostẽditur *Constantia* in decretis, quia vt ho-

minem liberum creauit, ita liberè sinit peccare, nec hanc libertatem impedit. cernitur etiam *Suauitas* in gubernando: quia cùm etiam dæmoni liberum arbitrium dederit, violentũ videretur semper impedire, quod diabolus naturaliter potest & optat summoperè: ideò sinit illum aliquando id perficere. *Clementia* in genus humanum hinc elucet, quia si quantum vult & potest diabolus nocere permitteretur, nemo illæsus esset, immò & homines omnes occideret, ideò Deus frequentiùs illi facultatẽ nocendi denegat. accedit, quòd nec illos ad pœnitentiam recipere dedignatur, qui se pactis conuentis & datâ syngraphâ dæmoni manciparunt. Nõne hæc summa est clementia, cum vbi abundauit peccatũ, superabundat gratia, & sit misericordia Dei super omnia opera eius. *Sapientia* elucet, quia cùm diabolum Deus vti sinat, naturalibus suis viribus, efficit tamen, vt pater iste superborum ab imbecillis sæpè homullis, qui quæ Dei sunt sapiunt, superetur; & vt ad sordidissima abiectissimáque feréda patiendáque se deiiciat, qui solium super Aquilone conatus fuit locare. Præterea Deus, quia solet ex malis bonum elicere, vnius peccatum facit alterius esse meritum. *Potentia* elucet, quia quando permittit dæmoni maiora (verbi gratiâ, aquam in sanguinem vertere, ranas producere) tamen non sinit eũ perficere minora (v.g. culices gignere) Quod euidenter demonstrat Deo dæmoné prorsùs esse subiectum & sub legem, nec quicquam sine eius posse licentia, cui, vt lictor vel carnifex Principi, subseruit secundum D. Augustinum[a]. *Iustitia* denique probatur, quia delicta hominum etiam in hac vita sic punit: quod quia homini quoque ipsi expedit, ideò hæc ratio ad alterum quoq; caput pertinens, mixta est, & in vltimum locum à me reseruatur.

Secundum erat *hominum vtilitas*. hæc multiplex est: Nam quibus maleficiò nocitum, eorum primò patientia exercetur, & constantia roboratur[b], & merita augentur, & homines ad pœnitentiam & Sacramenta Ecclesię vsurpanda reuocantur. Secũdò fit cuiq; palam, num Deum diligant, necnè[c] tũc enim qui Deum non diligunt, ad vetitas artes confugiunt, qui Deum amant, illi patienter ferunt, & se diuinæ voluntati atque præsidio permittunt[d]. Tertiò his vera humilitas acquiritur, vt confirmatur exemplo heremitæ cuiusdam apud Seuerum Sulpitium[e]. Quartò sternunt viam facilem ad omne genus virtutum. sic enim contingit B. Iuliano, vt cùm fraude diaboli, vtrumque parentẽ occidisset, hæc illi ad meliorem vitam occasio fuerit, sicq; in virum sanctissimum euaserit[f]. Nonne solet afflictio intellectum dare, & animas à peccatis imminentibus & exitio seruare? Quintò sic fides Catholica confirmatur & propagatur. Nam sic adstruitur fides contra infideles & atheos, qui spiritus & angelos esse negant. nam eos ipsa conuincit experientia. Quia tales erant, Christo Domino in terris conuersante. Sadducæi, frequentior trium annorum spacio de energumenis fit mentio, quàm toto veteri testamẽto, per tot sæcula: & quia in Ecclesia primitiua similis fuit error Peripateticorum, idcirco tam multi tunc per dæmones obsessi & arepti[g]. Quia hodie atheismus ex Caluinismi radice repullulat, idcircò tot passim maleficorum examina succisa multiplicantur. Deinde contra hæreticorum nostri temporis perfidiá fides nostra stabilitur, cùm videamus dæmonum fraude data per magos damna, ab eorum Symmistis, vt cùm Florente loquar, *prorsùs nulla remediari*, sed eò dæmones loco Nouatorum habere adiurationes, que Iudæicas olim filiorum Sceuæ; hi numero septem, vt simiæ solent, D. Paulum in exorcismis imitabãtur: sed insultans illis diabolus, IESVM se nosse, Paulum nosse, ipsos non nosse inclamauit, & energumenus in eos insiliẽs *κατακυριεύσας αὐτῶν ἴσχυσε κατ' αὐτῶν*, sic contra eos præualuit, &, vt dominus mãcipia, nudos & vulneratos effugere coëgit[h]. Nonné sic dæmõ VVittenbergensis Lutherum in summas angustias, & alui profluuium adegit? narrat historiam oculatus testis, tũc Lutheri seruator, Staphylus[i]. Nonne sic anno 1582. Birgellis dæmon parochum Lutheranum contempsit & afflixit, qué Franciscanus facilè eiecit? narrat historiam idem Bredenbach[k]. Nonne priùs Augustæ Vindelicorum anno 1563. Doctor Simon, Pastor Catholicus, energumenam liberauit, quod frustrà plures Ministri confessionis Augustanæ fuerãt conati? testis est idem ille scriptor[l]. Nonne Laodunensis energumenæ ex ore dæmon, Caluinianos irridens, nihil sibi ab illis timendum clamabat, cunctis audientibus (anno 1566.) quoniã amici essent & fœderati[m]? res est toti Picardiæ notior, quàm vt negari possit. Sanè fuit animaduersum, & quo tempore Lutherus obiit,[n] Geilâ Brabantię, ab obsessis dæmones ad Lutheri funus aduolasse, & quando (anno 1566.) Belgica fuit iconoclastia, tum Geilæ, tum Amsterodami, vt Goesijs adessent, obsessos iterum deseruisse[o]? Ipsi vicissim Caluiniani, grati animi ostendendi causâ, Parisijs in D. Medardi templo, in vitrea fenestra, qua extremi iudicij imago continebatur, vnicum relinquêre dæmonem rubrum (quem ipse vidi;) in D. Pauli Londinensis æde, solam effigiem diaboli, quem D. Michael calcarat, Antuerpiæ in æde summa, vidi solam relictã statuam diaboli, qui malo ad sinistram latroni insidebat, Ruræmundæ solum simulachrũ dæmonis follicularij, qui D. Genouefę solet appingi, denique Lugduni Batauorum, cum excurrerent Franciscan. monasterium suburbanum euersuri, quandam, vexilli loco, imaginem diaboli prælongo fixã hastili o prætulerunt, vt appareret, cui forent stipẽdiati, cuius auctorati militię. Quotidie cernimus Dæmones, maleficos, & nouatores, quasi communibus animis & odijs in Catholicos ferri, grauissimos tamen Magorum & diaboli conatus, & noxas; vel illos irritos reddi, vel has aboleri, Catholicis precationibus benedictionibus rebus sacratis, Sacramentisque, vt fusè probabitur postea *lib. vlt.*

a com. in Psal. 77.

b Iob. 1. & 2.

c Deut. 13. v. 3. D. August. tract. 7. in Io. D. Leo hom. 19. de pass.

d D. Clemens Rõ. li. 2. recognition.

e Dial. 1. c. 14.

f Marulus lib. 2. c. 12. & lib. 4. c. 10. Fulgos. lib. 6. c. 9.

g testãtur id Tertul. in apolog. & lib. ad Scapulam. & D. Cypr. aduers. De metrianum.

h Act. 1[illegible] a. v. 13.

i Staph[illegible] in ab[illegible] ta respo[illegible] cõtra Sm[illegible] delin. q[illegible] libro qu[illegible] carent l[illegible] gant Li[illegible] dam De[illegible] tantium Dialog. c. 1. vel Bredeba chi lib collat. c 40.

k d lib. c. 43.

l sup. c. 4[illegible]

m vide cta gal[illegible] fide i[illegible] conte[illegible] & non [illegible] mel ed[illegible] & Fai[illegible] nergum num su[illegible] Alexica cum

n Lindanus li. 1. fugiend idol. c. 1[illegible] Bredẽbachius d. [illegible] 7. c. 37. 39.

o Linda d. lib. 1. 15. Bredbach. li c. 38.

SECTIO II.

D*ixi permissionis causam esse peccati vindictam*, & sanè hæc frequentissima est. aliquando sic punit Deus peccata aliena, sed hoc rariùs. si propter B. Eleutherij immoderatam lætitiam, diabolus eius discipulum, quem reliquerat, iteratò inuasit[p], sic infantulum Diabolus exstinxit, quia parẽs detrahentem Episcopo lubenter auscultarat[q], & non rarò liberi, eò quod ipsis immeritis mala parentes imprecati fuerint, atrociter à dæmone mulctantur; quod tum fit ad sumendam de ipsis parentibus vltionem: exempla præbet Cæsarius[r], à quo & vnum habes, de marito, cuius exsecratione iniqua permotus Deus, permisit vxorem eius à dæmone affligi[s]. Sed frequentiùs atq; vt plurimùm, sic per dæmonem Deus punit varia hominum facinora propria, præsertim certa quædam quæ hoc loco enumerari, ad multorum vtilitatem arbitror futurum, vt quos peccati fœditas non mouet, eos

p D. Greg lib. 3. Dialog. c. 33.

q D. Greg lib. 1 Dia c. 20.

C

r li. 5. Miracul. c. 12. & [illegible]

s d. lib. c. 11.

A

atrocitas pœnarum permoueat. *Primum* ergo est *ex superbia nascens contumacia* in eos, quibus iure obedientia debebatur. propter hanc cœlo dæmones deturbati, & Adamus Paradiso exturbatus a, & Nabuchdonosor sic dementatus, vt se bestiā crederet, b & Ægyptij puniti malorum Angelorum immissione c, propter hanc in parentes puniti illi, de quibus sic Ioannes Archipresbyter scribit *in vita D. Zenobij Florentini* d. *Cum mulier quædam Pagana, & illustris, & diues valdè in hac ciuitate, mortuo viro, duos superstites haberet filios, quos delicatissimè enutrierat, & ad perfectā illi iam peruenissent ætatem, quodam die in iram versi, matrem propriā pluribus verberibus enormiter flagellarunt. Quod scelus ipsa impatienter abhorrens, corpora eorum horrendis imprecationibus detestata fuit, genibusq; percumbens & terram manibus pulsans, Erynnem, cœterasq; infernas pestes in rabiem filiorū magno cum gemitu inuocat. Exaudiunt dæmones ab imis tenebris: iuuenes aggrediuntur, illos in furias exagitant; Qui statim vt rabidi canes, mordaciter adinuicem sua membra corrodunt. Concurrunt famuli, fit clamor ingens, alij funes, alij cathenas ferunt. ligantur iuuenes, nec rabie cōtineri valent, &c.*]

B

aliud quod paulò pòst accidit, narratur à D. Aug. e, & morbi & sanationis ad reliquias D. Stephani oculato teste, de decem fratribus, quod, vt & parentes, sic imprecantes, non ferre inultum videatis, ex ipso Pauli libello, quem obtulit D. Augustino, præstat adscribere: f sic ergo Paulus ait; *Cùm adhuc in patria nostra Cappadociæ Cæsarea moraremur, frater noster natu maior grauibus, atq; intolerandis communē matrem affecit iniurijs: in tantùm, vt ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filij pariter congregati patienter tulimus; vt ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostra, cur hoc faceret dixerimus. Illa autē fæminei doloris stimulis incitata, iniuriosum filium maledicendo punire constituit. Cum q; ad sacri baptismatis fontem, post gallorum cantus, memorato filio suo iram Dei imprecatura properaret: tunc ei nescio quis, in patrui nostri similitudine, vt intelligitur, dæmon occurrit, & ab eā prior, quo pergeret requisiuit. Cui illa ad maledicendum filio suo ob intolerabilē contumeliam, se ire respondit. Tunc ille inimicus, quoniam in mulieris insanientis corde locum facilè inuenire potuit, vt omnibus malediceret, persuasit. Illa autem vipereis inflammata consilijs, sacrum fontem prouoluta corripuit, & sparsis crinibus, nudatisq; vberibus, hoc à Deo potissimum postulauit, vt extorres patria, & circumeuntes alienas terras, omne hominum genus nostro terreremus exēplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur: eundem q; continuò fratrem nostrum ætate & culpa maiorem, tremor membrorum tantus inuasit, quantum in me vsq; ante hoc triduum, vestra sanctitas vidit. Seruato autem ordine, quo nati eramus, intra vnum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam peruenisse, impietatis suæ conscientiam, & opprobrium hominum diutius ferre non potuit: sed laqueo guttur astringens, luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes, passim sumus per diuersa dispersi.*] sequitur post ea narratio liberationis, post diuturnā peregrinationē, & locorū sacrorum visitationem. Possem addere tertium exemplū ex Alexandri Neapolitani scriptis g. Nimirum semper implebitur Sapientis prophetia, *Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum* LXX. vertunt, *senectutē*. Hebr. est; *Likhath*, quod obedientiā significat, si deducas è radice *Iekah*, audire, obtemperare, si à radice *Kaua* significat præstolari seu expectare. noster ab hac radice deduxit h, & ideo *partum* vertit, quia partus, siue liberi, est spes & exspectatio matrum) *matris suæ, effodiant eū corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* ad litteram sensus est, suspendantur in patibulis: per anagogen verò, post obitum, immò & in hac vita, fiant partes & præda dæmonum.

Secundum peccatum est, *odium proximi seu inuidia*: vt enim charitas meratrix est Dei, domicilium præparans Spiritui sancto: sic vitium illi contrarium, domum instruit, & Diabolum inuitat, ac introducit. religiosi cuiusdam periculo, id probat idē Alexander i: sed firmius testimonium nobis Saul præbet, quem idcirco Spiritus malus k inuasit. De odio & vindictæ cupiditate, quatuor exempla suppeditat Lisiardus Episcopus *in vita S. Arnulphi c. 24. & 38. & 41. & 42. apud Surium mense Augusto.*

Tertium est *carnalis libido, & etiam coniugalis intemperantia*; propter quam licuit Asmodeo septem Saræ sponsos interficere l, propter quam septē dæmonia Mariam Magdalenam occuparunt m, propter quam Beatus Paulus Corinthium incæstuosum Satanæ tradidit n, & propter adulterium: Michaelis Paphlagonis Imp. Byzātij infœlix casus, apud Curopalatam. o

C

Et quia ad hanc dirigebatur curiositas ornatus ac dissolutio exterior, ideo puella illa apud D. Hieronym. patuit dæmoni per maleficum immisso: ideo videmus, in homines libidinosos, & in actum coniugalem, quē plerique non quo oportet affectu expetunt, nec quo decet pudore & modo exsequuntur, plus licere maleficiis, quam in reliquos peccatores. Ideò curiosam corporis sui cum statua Veneris collationem, dæmoniaca obsessione Deus vltus fuit in alia puella, narrante id B. Prospero p. Mundo cordi promissa Dei clara visio, impuro cordi dæmonis debetur aspectus & consortium.

D

Valdè hominum obscœnitate dæmon delectatur, & maleficæ omnes Veneris mācipia sunt, nec inter eas vlla virgo permanet, vt nec inter Caluinianos, & alios hæreticos cælibatus osores. Vnde apparet magnam inter Magiam, Hæresim, & libidinem esse cognationem.

Quando ad sordes libidinum sacrilega voti violatio, & scandalosa status ratione vita accedit, minus mirandum. Sed exemplum tamen dabo, quod etsi recenti ferè memoriā multis notissimum, sine horrore tamen nequit memorari. Loci nomen taceo. In Flandriæ comitatu prioratus est. Tres ibi nominetenùs monachi degebant, re ganeones & concubinarij. sua cuique erat, nec pudor vllus aderat, simul helluari & libidinari. quadam die in seram noctem cōpotatione protractā, vnus qui minùs scelerosus, sat (ait) Bacho Ventriq; datum: Deo gratias saltem. Ego verò, subinfert alius procacior, cacodæmoni gratias ago & agendas censeo, cui operamur.

E

Et cum risu mensa relicta, ruitur in cubilia. singuli cum scorto vix decubuerant, ecce tibi in triclinium vi ianua reserata dæmon magni, atri, & trucis viri specie, habitu venatorio, & cū eo cocci duo paruuli, obambulat, & lectos circumspicit toruo vultu. deinde horrenda voce, vbi qui mihi gratias egit? adsum, referam. lecto abstrahit pauitantem, & fermè præ metu animam efflātem, traditum coccis iubet infigi veru, & luculento igne probè assari. parent promptè assatur infelix, emoritur planissimè, ceteri ferè præ formidine; assi corporis nidore cubiculum impletur. Demū venator ad superstites sub stragulis trepidantes vix viuos di-

uos di-

a Gen. 3.
b Daniel. 4
c Psal. 77. 49.
d apud Sur. 25. Iait. to. 3.
e li. 22. de Ciuit. Dei. c. 8.
f exstat inter sermones Augustini nouos, quos Louanii Vlimmerius edidit.
g 4 Gen. c. 10.
ליקהת יקה
קוה
h vt & Genes. 49. v. 10. Prou. 30. v. 17.
i d. c. 29.
k 1. Reg. 16. v. 14.
l Tob. 6. v. 7.
m Marc. vlt. v. 9.
n 1. Cor. 5. v. 5.
o in vita D. Hilarion.
p l. de dimid. tēp. cap. 6.

A uos, digni vos etiam (ait) pari supplicio, nec deest voluntas mihi. Vetor vi maiore. Inuitus abeo, & moneo: resipiscite, aut manent terribiliora. Disparent laruæ: nec tamé his aliis animus rediit vel vox nisi clara iam luce. Vbi surrexêre, collegam inueniunt mortuum, & (ne visum inane putes) plenè assum. Haud scio an ab aliquot sæculis quidquam ad exemplum vtilius acciderit: scio locum & ordinem, sed vtrumque silentio inuoluo.

Quarto loco sese offert *iustorum virorum, afflictio vel cedes iniusta & crudelis*. ideò tam grauiter punitus fuit Ariobaldus Dux Longobardorũ *apud Ionã in vitâ S. Bertulphi, mense Augusto*. Boleslaus impius Rex ob necem D. Stanislai. Anathemate ictus amens factus, à canibus propriis fuit deuoratus [a].

a Surius in eius vita. to. 7. Maii 8.

B Geila vxor Ducis Franconiæ D. Kilianum iusserat occidi. res latebat: sed Deus auctorem hoc pacto prodidit. *Vnus eorum, qui sanctos viros gladio peremerat, subitò à dæmone arreptus, ingẽti voce clamare cœpit: Kiliane acriter me persequeris. Igne enim consumor: quid feci, calare non possum. Video imminere mihi gladium tuo sanguine respersum. Talia diu vociferans, & proprijs dẽtibus se lanias, a præsenti migrauit ad pœnas æternas. De talibus quippe scriptũ est.* Duplici contritione conteres eos Domine. *Alter vero cædis sanctorũ conscius in rabiẽ versus, gladio se petijt, effusisq; visceribus, per tormenta præsentis tẽporis ad æterna peruenit. Quisnam, Geila, talia cernenti tibi sensus tunc erat? infœlix cruciatibus aucta furebas. Nõ multò, post & ipsa* C *bellua, de qua loquimur, cruciatibus arrepta, quatis poterat vocibus clamabat: iustè torqueor, quæ sanctis viris tortores adhibui: Rectè crucior, quæ cruciatus illis paraui. Acriter instas Kiliane, ignem accendis Kolimiane, fomẽta ministras Tornane. Sufficiat vobis vicisse, nimis vestras vlciscimini iniurias. A calice dictus es Kiliane, sed nimis amarã mihi potionẽ infundis. His dictis misere ibiliter torquebatur, ita vt à multis teneri vix posset. Tandem cum magno cruciatu ad cruciatus Diabolo paratos migrauit.*] Hactenùs auctor Martyrij B. Kiliani [b]. Itẽ *calumniosa eorundem accusatio*, vt de fœmina patet, quæ D. Gregorium Agrigentinum fuit calumniata, vt in historia vitę eius legitur apud Meta- D phrast. *Sur mens. Nouembri*: & de alia narrat Cirillus in vita S. Danielis Stylitæ, quæ virũ sanctum mẽdaciter infamarat. [*Surius mense Decẽbri*] Paulò post idem ibi narrat de viro & fœminâ & liberis occupatis à dæmone propter patris in sanctum calumniam. Item *maledictio in sanctos*, vt in Malachiam, teste D. Bern. in eius vita.

b apud Sur. to. 4. Iulii 8. vide comment. P. Serarii in hanc vitã.

Quintum peccatum est *agnitæ veritatis impugnatio*, vt apud Apostolum [c]. & in Canonibus [d]; nec non *apostasia à fide*, quod cuiusdam fœminæ exemplo comprobauit D. Ciprian. [e]

c 2. Thess. 2. v. 10.
d c. vlt. 26. q. 5.
e serm. de lapsis.
F
f 1. Tim. 1. v. 20.

Sextum, his temporibus (proh dolor!) frequentissimum est *blasphemia* propter quam D. Paulus Alexandrum & Hymenæum dæmoni torquendos permisit [f]. Thomas VValdẽsis testis oculatus, quę E ipso præsente acta, circiter an. 1384. narrat in hunc modum; *Historiam refero, quam ego præsens vidi oculis carnis meæ, in cathedrali Ecclesia S. Pauli Londini, vbi venerandus Cantuariensis Antistes, fœlicis recordationis Thomas Arundelius filius & frater Comitũ, pro loco iudicij (assistentibus sibi Noruicensis Ecclesiæ, tunc Præsule Alexandro, & alijs) residens Episcopali sede, verba quedã & interrogationes proponebat, de fide Eucharistiæ, ad quendã sartorem, de partibus VVigorniæ, deprehensum in hæresi. Cumq; flecti omninò non posset, nec, aliud quàm benedictum panem, sacratissimam hostiam volebat appellare vel credere, tandem iussus facere reuerentiam hostiæ, respondit blasphemus: Vere, inquit, dignior est aranea reuerentia. At ilicò de alto culmine tecti descendẽs ingens & horrida visu aranea, ad os blasphemi directo filo peruenit, Et dũ sartor loqueretur, vt intraret per polluta labia aranea, sollicitè laborabat. Adstitit Illustris Princeps Thomas Oxoniensis dux, tunc regni cancellarius, & vidit prodigiũ. At prædictus Archiepiscopus statim surgens cum alijs, exposuit omni illic collecto populo, quid vltrix manus domini faceret in blasphemum* [g].] Nonne verisimile est, dæmonem in araneæ forma, sic istum miserum obsedisse? Sophronius [h] blasphemię in Deiparã insignẽ vltionem recenset, hisce verbis. *In hac* (Heliopoli Phœniciæ) *mimus quidam erat, Gaianus nomine, qui in theatro sanctam Deigenitricem blasphemãs, populo spectaculum blasphemia præbebat. Apparuit autem ei S. Dei genitrix: Noli quæso, noli ita lædere animam tuam. Ille verò rursus deterius illam blasphemabat. Vnde ipsa tertiò ei apparens, eadẽ repetebat. Cùm autẽ ille se non corrigeret, sed plus quoque blasphemiis adijceret: meridie dormienti sibi apparuit, nihilq; dicẽs, digito signauit eius manus & pedes. Euigilans autem inuenit, se truncatum manibus & pedibus. Atque ita infœlix, vt truncus inutilis iacens, confitebatur omnibus: cuius rei gratia, & quomodo hoc passus esset, atque propter blasphemias clemẽter cruciatus fuisset.*] Quos ipsi Beati sic per se puniunt, an non credendum malis spiritibus ad vexandum à Deo propter idem peccatum tradi? similia narrant alio tempore accidisse Constatinopoli Nicephorus [i], Neomagi & alibi Bredenbachius *lib. 7. à cap. 360.*

g Thomas VValdẽs lib. Sacramentali cõtra Io. VViclep.
h Prati spiritual. cap 47.
i li. 18. hist cap. 33.

Septimum non minùs frequens, est *execratio seu imprecatio mala*, qua quis sub conditione se dæmoni addicit. hanc non irritam esse solere, docent quæ G subiungam. Ioan. Cæsarius *lib. 11.* scribit mulierculam, quæ se dęmoni addicebat, à dęmone sublatam in altum, nusquã comparuisse. Ioannes Nider. ista cõmemorat [k]: *Tempore, quo in Vniuersitate Coloniẽsi Sacræ Theologiæ studio adscriptus fui: quædam virgo quindecim vel sexdecim annorũ, moribus, secũdum sæculum, satis composita, in domo cuiusdã suæ consanguineæ nutriebatur, extra domum parentũ. Cumq; cognata sua scyphum satis vilem terreũ quendam, à casu fregisset, cognata ira replebatur in lapsus negligentiam, & in ream virginem. Quæ virgo tanto hoc molestius tulit, quanto vasculum vilius exstitit. In iram ergo commota virgo, hora sumendi cibũ, nec comedere, nec ad mensam præ ira se præsentare voluit. cuius cognata ait: Oportet vt comedas. at virgo apud se (vt mihi postea & exorcistæ retulit suo) huiuscemodi verba submurmurando dicebat, si me oportet edere, in nomine diaboli fiat. sic mẽsam accessit, benedictionẽ mẽsæ, quã benè sciebat, dicere neglexit, & in primo morcello, vt putabat, muscã ori illata sensit: quam cùm nulla arte eijcere valeret, deglutiuit, & immediatè obsessa fuit: semper tamen vsum rationis bonũ habuit, licet sæpe satis vexaretur à dæmone. Cum autẽ in domum parentũ cum magna mæstitia reduceretur, & diutissimè nullus reperiretur, qui liberare posset: tandem quidam frater nostri ordinis, nunc Magister, Gotfridus Schlussel, Sacræ Theologiæ professor, calamitati parẽtum & puellæ compatiens, se in eius exorcisatione intromisit, pacto tali præuio: vt si liberaretur, nihil terreni exorcistæ daretur, sed puella in castitate solitã, si vellet, liberè, & non in matrimonio de cætero Deo militaret. Legit igitur pater præfatus missam, obtulit obsessa oblationẽ consuetã, in eadem adfuit per totã & in nullo vexari videbatur. Finitoq; officio, post satis diutinũ exorcismi actũ, membris omnibus virginei corporis penè præcontusis, exijt dæmon, & ita virgo deinceps Do-*

k lib. 5. Formicarij.

ceps Do-

ceps Domino in castitate seruiuit.] vides hîc imprecationē & prætermissā mēsæ benedictionē ex iracūdia & cōtemptu, vides pœnā vides liberationē, mediāte militę oblatione, proposito virginitatis & exorcismo. sine, heretici rideāt, tu tā salutaria ne cōtēne. Paulò antè aliud idē Niderius retulerat, de insigni illo maleficarū iudice, Petro, de quo non semel locuti sum*. *Postquā, inquit, officiū resignauit, & ciuitatē Bernēsem reintrauit, ibiq́; domicilium tenebat: die quadā rediēs ad castrū Blankēburg, vbi cognatus eius in ipsius officiū substitutus fuerat, in eodē castro Petrus quadam negotia apud sibi notos expedire volebat. Tūc vna malefica, & quatuor consortes eiusdē malitiæ viri, de sero in loco vno machinamēta suæ artis voluētes pro viribus, vt Petrū grauiter veneficijs lederēt vel occiderēt, quē hac latebat fraudis cōmercia. Adueniente igitur nocte, Petrus se benedicēdo crucis signo cubitū iuit: sed noctē omnino surgere proposuit ad scribēdas quasdā necessarias epistolas, vt manè recedere à loco valeret. Euigilans igitur intēpesta nocte, sibi videbatur ex inopinatò quòd dies adesset, luce deceptus fictitia, de quo in se iratus, quia, vt putabat, noctē neglexerat, nō se, vt debuit, muniēdo more solito, vestimētis induit, per gradus altos versùs locū, vbi pugillarē habuit, descēdit, & locū clausum reperit. De quo maiore ira exardescēs, cū murmure per gradus quos descēderat versùs lectū iteratò scandebat, emittendo vnicā ex indignatione maledictionē, per verbū satis breue, ac si diceret, In nomine diaboli. Et ecce statim in tenebris densissimis Petrus, proiectus est in præceps per graduū prædictorū passus adeò grauiter, vt famulus qui desubter schalā in commodo dormiebat excitaretur, & exiens quid adesset cōspicere volēs, dominū suū Petrum accenso lumine, solū in terra priuatū rationis vsu, tacentē, & collisum per omnia mēbra, sanguinē plurimum e corpore emittentē, reperit*] subdit post aliquod tēpus cōfessione rei vnius cōpertū quatuor maleficos, cū vnā maleficā, sic Petrū gradibus deiecisse. Nota verò & hîc, quam noxia Crucis cōsignatio neglecta Petro fuerit. Dignissimæ lectu sunt tres Historię à Germano quodā I.C. suę de Lamiis disputationi annexę; quas totidē verbis adscribam, ne, si meis, videar aliquid nō bona satis fide repræsentasse. *Ioachimo* (ait) *I. Electori Brandeburgico nupta fuit Ioannis Daniæ Suetiæ & Noruegiæ regis filia Elizabetha; cui, vt alimenta se mortuo regina haberet, oppidū Spandaco ad Sueui & Haueli fluuium confinentē maritus attribuit, in quo oppido, ipsā adhuc viuente, miles quidā per Marchiam iter faciens, cū morbo impeditus detineretur, decumbens, tradidit crumenā pecunia refertā hospitæ asseruandā. Post aliquot dies, cum conualesceret, repetit saccum. Mulier auara, cum ægrè tanta pecunia amitteret et deliberat cū viro, vtrū reddere debeat. Ineunt cōsilium, vt mulier neget depositū. Quare cùm miles suum repeteret, illa constanter negat se quidquā accepisse. simulat se mirari impudentiam militis, qui ausit flagitare, cū nihil dederit asseruandum. Miles indignitate rei motus, obiicit vicissim hospitæ perfidiam. Quare maritus, tanquā defensurus suā coniugē, extrudit militē domo, & ante fores irritatus scelere hospitæ, stringit gladiū, velut impetū facturus in virum, & ferit ianuam. Hospes implorat fidem vicinorū, & queritur suas ædes oppugnari. accurrunt lictores, & militē, quod vim publicā fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies senatus oppidi alio mittit narrationem facti, & sententiam perscribi petit. Cōstabat ædes publicè oppugnatas esse, quare fertur sententia, vt miles vltimo supplicio afficiatur. Cùmque iam instaret dies iudicij, venit diabolus in carcerem ad captiuum, indicans ei, quam sententiā iudices laturi sint, & pollicetur se hoc periculo eum liberaturū esse, sub conditione, vt se diabolo dedat. Miles constanter respondet, se potiùs moriturū esse, quamuis sit innocens. Cum verò diabolus verbis multis exaggerasset periculum, nec tamen inflexisset militis animum, tandem pollicetur ei liberationē, sine vlla conditione. Et cū veneris, inquit, in iudicium, dic te imperitum esse forensiū negociorum, & patrono indigere: ibi astabo caeruleo pileo tectus, & ornato pennis. Pete igitur, vt me iubeant causam dicere. Miles qui hoc sine impietate facturus videbatur, ait se hoc consilio vsurū esse. Postridie in iudicium ducitur: adest etiā orator tectus caeruleo pileo. ibi cum actor peteret mortē, propter vim publicam, capitali supplicio affici: miles respondit, se imperitum forensiū negotiorum, petere, vt liceat ipsi suo aduocato pro se dicere. concedunt iudices. Ibi diabolus de iure eruditè disputat: non esse capitali supplicio afficiendum eum, à quo nasci ortā rixa & tumultus intentat ab hospite miserum vi extrusum, & spoliatū esse iubet quæri saccum, & locū monstrat. Ibi cùm hospes vehemēter negaret, addens etiā diras imprecationes, vt ipsum, ubi esset, eum diabolus perderet, si fecisset. Hanc imprecationem cum inuocatione diaboli cùm aliquoties repetiuisset: ibi causidicus: omissa iam disputatione forensi, adoritur hospitem, & comprehensum per fenestras & medium forum, omnibus perhorrescentibus, cum fragore abducit, nec postea vnquam corpus hospitis inuentum est.*] En hîc auaritiā imprecationum causam & iniustitię, quomodo Deus vltus per carnificē suū. Non dissimilia narrantur his à Cantipratensi: *Cum tres, inquit, bibones in taberna mero incaluissent, orto de animæ immortalitate, & pœnis inferni sermone, vnus procacior id totum pro nugis habere, & commentis sacrificorum; ceteri iocantes applaudere. Interea aduenit vnus magna vir statura, & robusto corpore, & assidens: Quis hic (ait) sermo, quæ risus causa? Refert procax ille, & addit, se quidē vel ante aut magno pretio animā venditurum, quam & pecunia in Symbolum collaturū. Tu verò, infert aduena, Quanti illā mihi indicas? nec mora, conueniunt de pretio. Is animam addicit emptori, emptor pluris æstimat, venit de præsenti pecunia. Denique sub nomine, Tempus (ait) emptor, vt ad propria quisque. Sed vos ius dicite, si quis equū capistro ligatū emerit, nonne ius est cum capistro equum abducere? Et cum dicto, venditorem tremebundū cunctorum oculis abripit, & sursum in aera leuat, & secum ad infernum trahit, vsurum quod credere noluerat. Animarum quippe mercator erat iste, cuius figura fuit Rex ille Sodomorum, dicens, Da mihi animas, cetera tolle tibi*] Sic Cantiprat. *lib. 2. cap. 55. p. 5.*

Pari terrore, sed meliore successu miles Hispanus, hîc in Belgio, ante annos viginti duos, cū adhuc sæculo mererē, à Deo cōmonitus tantum fuit. Capitaneus Brauo vocabatur, sæpè à me visus. deditus supra modū aleæ, & in ludo diras iacere in se iuxta atque alios pronus. quadā die, cum damno sisemper numeri lucrū tactu quęrenti subsisterent, ita efferuescens in caput suum dirissima precabatur: & subitò corā multis qui aderant, ab inuisā manu, ad tabulatū vsq; sublatus, post aliquod tempus mortuo quàm viuo facie similior in solum deponitur. fœlix si vt furorē cadauerosum toto post vitæ tēpore retinuit, sic resipiscens lusus audaciā deposuisset. Sed pergit ille I.C. *In Silesia, inquit, quidam nobilis, cum inuitasset conuiuas, & iam adesset tempus instante, & apparatu facto, per singulos nuntios excusantibus se conuiuis, cur nō cōparerent, ... in hæc verba: Veniat igitur omnes dæmones, si nullus hominum mecum esse potest. His dictis domo egreditur in templū, vbi pastor Ecclesiæ, concionē habebat; &, vt iracundiam concoquat, auscultat aliquamdiu: dum verò in templo*

moratur,

c. 7. ... coli.

A *moratur, veniunt equites in area domus magni & nigri, & iubent seruum domus, vt dominũ suũ aduocet, eiq; significet, adesse hospites. Seruus consternatus abit in tẽplum, & indicat hæc domino suo, qui nesciens consilij pastorẽ consulit. Pastor abrũpens concionem, hoc consilium dat, vt tota familia domo exeat. quod cũ fieret & famuli ac ancillæ properarẽt, fortè obliti infantẽ in cunis iacentem & dormientem, secum non auferunt. Dæmones incipiunt comessari & vociferari, prospicereq; per fenestras formis vrsorũ, luporum, felium & hominũ, & mõstrare pocula vino repleta, assaturas, & pisces. Hæc vicini, nobilis, pastor, & alij cum viderent. Ah, inquit pater, vbi infans meus? vix cum hæc dixisset vnus ex dæmonib. vlnis suis infantẽ ad fenestras gestat, quasi mõstraturus parentibus. Nobilis prorsùs cõsternatus &* B *solicitus de incolumitate infantis, fidũ habens seruum, quẽ interrogat, quæso tu dic, quid agã? Seruus, Domine inquit, commendabo & cõmittam vitã meam Deo meo, & in nomine Domini ingrediar, & vt infantẽ auferã auxilio & beneficio Dei videbo. Benè inquit nobilis, Deus tecũ sit, & iuuet te, animumq; tibi cõfirmet. Seruus, accepta benedictione à pastore & reliquis, ingreditur, & ante conclaue, in quo erat dæmones congregati, procidit in genua, & se Deo cõmendat, & hoc animo aperit ianuã, & videt dæmones horribili specie sedentes, stantes, obambulantes, serpentes, & vno impetu accurrentes ad se, & vociferãtes: Hui, Hui, tu quid hic tibi? ille sudans, & tamẽ diuinitus cõfirmatus, alloquitur dæmonem, qui infantem gestabat: Tu, inquit, mihi infantẽ trade. Ne-* C *quaquã, respõdet iste, iam meus iste est infans. dic domino tuo, vt veniat, & accipiat infantem. Cui seruus; Ego fungor iã officio meæ vocationis, in quã me Deus collocauit, & scio quicquid in hoc officio facio, id Deo gratũ esse. Quare ratione mei officij, & auxilio, nomine & virtute IESV Christi aufero abs te infantẽ, & patri eius restituo, atq; ita ipse apprehendit infantem & brachijs suis amplexus est. Isti nihil aliud respõdent, nisi vociferãtes, Hui nebulo, hui nebulo, te inque infantẽ, relinque alioqui te discerpemus. Ille nihil curans minas Diabolicas abijt incolumis, & incolumẽ infantem patri nobili reddidit. Dæmones postea, aliquot diebus elapsis, euanuerunt, vt in ædes denuo migrare cũ tota familia nobilis potuerit.*] vides incõsulti dicti, quas pœnas pater D dederit: vides dæmonis potestatem in innocentem puerulum claudere. Nam, quod scriptor ait, benedictionẽ à pastore & ceteris accepisse, hoc est promiscuè à pastore & ceteris, cõmentũ suspicor Lutherani hominis, & discrimen ordinũ confundentis. Sequitur tertia narratio; *In Saxoniã virgo opulẽta formoso iuueni, at tenuioris fortunæ, matrimoniũ promisit. Hic quid futurũ præuidens, illa prædiuitem, & sexus ratione, mutabilẽ, fidem vix seruaturam esse puellæ respondit. Illa cõtra diris se execrari his verbis cœpit, si alteri, quã tibi nupsero: tũc me diabolus in nuptijs illis abripiat. Quid fit? post internallum aliquod mutat animum, nubit alteri, priore sponso spreto, qui eã semel atq; iterum promissi, diræq; imprecationis admonuit. Sed illa* E *posthabitis his omnibus, nuptias cum altero sponso, relicto priore, celebrat. Ipso die nuptiali, cognatis, amicis, & conuiuis hilaribus sponsa, vigilante conscientia, redditur tristior solito. Tandem diaboli duo, sub specie duorũ equitum, in ædes nuptiales adueniunt, excipiuntur; adducuntur mensæ, hisq; remotis, chorea, vniq; ex his spõsa, honoris causa, tanquam peregrino adiungitur, cum qua bis saltauit, & tandem eam e conspectu parentũ & amicorum summo cum gemitu & lamentatione, per ostium in altũ sustulit. Altero die parentes & amici mæsti sponsam quærunt, vt delapsam fortè sepelirent: sed ecce ijdem socij occurrunt, vestes & aurũ referentes, additis his verbis: Non in has res, sed in spõsam à Deo nobis fuit potestas concessa.*] sic illa corpore & animâ diabolo tradita, quæ promissionem nuptiarũ violauit, & imprecationem additã contempsit. Aliud denique exemplũ de quodã, in martyrẽ maledico, sibi insaniã imprecãte, & mox furore correpto, & sequenti die sic horrẽdè absumpto, dedit Cęsarius *vita S. Engelberti Coloniensis lib. 2. c. 14. apud Sur. mense Nouembri.* Huc etiam referendum est, quoddam de Goduino comite, qui cum periurio sibi esset necem imprecatus, subitò panis bolo fuit suffocatus. [*Polydor. Virgil. lib. 8. hist. Anglor.*]

Octauũ solet esse vitiũ *vsuræ*. confitentur enim sagę nihil maleficij posse illis inferri, qui eleemosynis vacant: contrà narrãtur quæ salem sub vsuris mutuum dedere virgines dirè à dæmonibus maleficio immissis vexatę a. Prius intelligẽdum de conferentibus eleemosynã iis, quas nesciunt esse sagas: nam qui sciunt esse, & tamen conferunt, hos putant posse à maleficis lædi. Neq; mirum si Deus, hos quasi fautores oderit, ideóq; permittat lædi. odit Deus mirè auaritiam, vt docetur alio exemplo quod Lãberti Schaffaburgensis anno 1066. verbis dabo: *Reginherus Misnẽsis Episcopus obijt. Is dũ suscepto Episcopatu Goslariã venisset, post refectionẽ, in cubiculũ, vbi thesauros suos, quorum nimis amator erat, nullo cõscio, infoderat. quasi paulum requiescere volens sese inclusit: cumq; iam die vergente in vesperã, præter modũ consuetudinẽque suam somno indulgere videretur, rem insolitam mirantes cubicularij, pulsare ostium cœperunt, sed nec pulsantibus, nec vociferantibus vllum dabatur resposum. Tandẽ fractis foribus irrũpentes. inuenerunt eum fractis ceruicibus, colore tetro exanimem, ipsis thesauris suis miserabilem in modum incubantem*] discant Pręlati thesauros sibi in cœlis & non in terra defodere. Ex hac radice natum vitium.

a Bredenbachius li. 6. collat. cap. 25.

Nonum reputo, *duritiam & immisericordiam in pauperes.* Vt omittam Moguntinum Episcopum illum, vt opinor, à dęmonibus murium specie necatum, quod pauperes murium nomine tempore famis dedecorasset, & sibi duxisset persequendos b: recentius quiddam ex Petro Bizaro subiungam. *In Sueuia* (inquit) *Bauaris & Franconibus finitima, fuit quidã nobilis valdè diues & opulẽtus, nomine Rickbergerus, cuius annui reditus supra triginta millia nũmum aureorum extendebantur. Hic tametsi in reliquis vitæ actionibus non vulgari laude dignus cẽsebatur, ineffabili tamen cupiditate laborabat: eaq; factum est, vt quotidie opes per fas & nefas accumulare, omniaq; ad se rapere studeret. Cùm itaq; prospiceret annonæ caritatem, quæ proximo anno in ea regione subsecuta est, sua horrea tritico & frugibus impleuit, magnoq; precio ea diuendere cœpit: adeo vt indigenæ compulsi ab eo victũ emere, ob inexhaustam eius auaritiam, vel fame prorsus perirent; vel, si ali & sustentari vellent ad magnam egestatẽ atque inopiã redigerentur: tã carè illis granũ, & reliqua eius generis diuẽdebat. Ad hũc, præter alios innumeros, venit quidã pauper & liberis onustus, cum sex taleris, eũque rogauit vt pecuniã acciperet, ac quandam tritici mensura sibi daret, seq; reliqua partem pecuniæ quam illi deberet breui bona fide persoluturum: at ipse hunc superbo vultu & iracundis oculis intuitus, à se protinus abire iussit, & quod reliquum erat pecuniæ secum adferre, si frumentum vellet, atq; ita miser ac mæstus, diras imprecatus, illinc recessit. Paucis post diebus, cùm is quendam ex famulis in horreum misisset, vt illud de more inspiceret, ab ipso in reditu accepit, tres nigros boues intùs esse, qui granum deuorarẽt. qui autem hoc retulit, proximo die lecto decumbẽs, haud multo post*

b Munster in Cosmograph.

Hi dęmones erant in bouino schema.

Crescente pertinacia crescit supplicium.

e vita migrauit. *Idem quoque accidit cuidam generoso, quem illuc herus miserat, vt videret an ita se res haberet, sicut prior narrauerat: is enim & boues, & equos inspexerat. Cùm igitur de hac re certior fieri vellet, ipsemet in eum locum proficisci statuit: initque ad portã horrei, ibiq; per quasdam rimas vidit totum horreum plenum varijs atq; innumeris armentis, quæ omnes fruges absumebãt. Hoc spectaculo ita perterritus est, vt statim furiosus atque insanus euaserit, multáque dementer fecerit, donec tandẽ cathenis astringeretur. Hic horribilis casus magnã sanè admirationem attulit, cùm in ea prouincia, tum præcipuè in aula Cæsariana, quæ illum antea prudentissimum cognorat.*] Hæc ille, narrans quæ in Europa memorabilia post annũ 1560. accidisse ipse notarat, *Epitom. fol. 281.* Triplici hac visione clemens Deus, pœnam semper augens pro culpæ modo, patienter operiebatur, & ad pœnitẽtiam reuocare nitebatur. Notatum à quodam, sagas; quibus à Satana semper nocendi necessitas imposita est, si desint quos vlciscantur inimici, eleemosynam mendicare: & si quis facultate præditus ad erogandũ, & sagas esse nescius, denegarit, hunc in magno versali periculo. sic Pictauii anno 1567. duo magi confessi sunt se quadam die, squalidos egentesque stipẽ ante fores prædiuitis patrisfam. postulasse, eâ recusatâ iniecisse sortem, & domesticos omnes in rabiem actos obiisse furiosos a.

a lib. 3. dæmonomã. cap. 25.

Decimum sit irrisio sacrorum mysteriorum, & quod eodem pertinet, *abusus atque contemptus caremoniarum & sacramentorũ Cathol. Eccles.* Vlciscitur Deus quotidie, & pergunt hæretici cõtemnere. quædam de singulis accipite. de Batauo per ludibriũ Missæ sacrificiũ imitante anno 1574. & dirè mulctato, legendus Bredenbachius b, Nouatũ constat, eò quod nec chrysma, nec exorcismos in baptismo percepisset, à maligno vexatũ c. Scribit Victor Vticẽsis d Proculum quendã Arianũ qui de pallis altaris, camisias sibi & femoralia faciebat, frustratim sibi vorasse linguã *(haut dubiò obsessum)* & sic turpissima morte consumptũ. Donatistas Eucharistiam effundentes, quibus eam obiecerant, canes inuasere, teste Optato e. Multos suo tempore ob indignã Eucharistiæ perceptionẽ immundis spiritibus adimpletos, nobis est auctor D. Ciprianus, f & memini me duo illustria legere exempla apud Greg. Turonensem, & in vita S. Godefridi Ambianẽsis Episcopi g sufficet ic ascribere illud Greg. Turonensis. *Epachius* (inquit) *presbyter, dum temerè, quæ indignus erat, agere præsumpsisset, diuino iudicio solo proiectus, occubuit. Hic enim dum Dominici Natalis vigilias celebrare Ecclesiã expetisset, per singula horarũ momẽta egrediebatur e templo Dei, ac in domo sua pocula lasciua spumantibus pateris hauriebat, ita vt affirmarent multi eum post galli cantũ in ipsa nocte vidisse bibentẽ. Sed cùm esset ex genere Senatorio, & nullus in vico illo Ricomagensi, iuxtà seculi dignitatẽ, haberetur nobilior, celebrare Missarum solemnia expetitur. Nec dubitabat miser vino madefactus appetere; quod ieiunus quisq; nõ sine metu potest terrente conscientia explicare. Verùm vbi explicitis verbis sacris, confracto Dominici corporis sacramento, & ipse sumpsit, & alijs distribuit ad edendum. mox equini hinnitus ad modum vocẽ emittens, ad terrã ruit, ac spumas cum ipsa mysterij sacri particula, quam dentibus comminuere non valuit, ab ore proijciẽs, inter manus suorum ab Ecclesia deportatur. Nec caruit vltra hac epilepsia infirmitate, sed per singulos lunares cursus incrementis decrementisque hac semper pertulit, quia ab haustu nimio vini minimè infœlix abstinuit.*] hunc epilepticum energumenum fuisse in-

b li. 1. collat. c. 59.

c Euseb. lib. 6. hist. c. 33.

d li. 1. de persecut. Vandal.

e li. 2. contra Parmenian.

f sermon. de lapsis.

g Gregor. Turon. l. 1. de glo. martyr. c. 87. Surius 8. Nouẽb. in vita S. Godefridi l. 3. c. 12.

A dicat hinnitus equinus: & meritò, quia sicut equ & mulus, corpus Domini non diiudicauit. Bredenbachius nõ dissimilẽ violati ieiunii, sed in cibi qualitate, vindictam recenset his verbis; *Paucis ab hinc annis postqua Torpatenses in Lutheranã doctrina concesserant, feria sexta solemne Pascha festum proxime præcedente, finita Lutherani Ecclesiasta concione, ciuibus è templo D. matri virgini sacro reuertentibus, quidam alium ciuiũ & familiarẽ inuitat ad prandium: rogat vnà domum comitetur, habere se egregiè paratũ petasonẽ VVestphalicum. alter parum abhorrens respõdet sibi esse gallũ opiparè elixũ, quem cupiat in symbolum adferre. Dum ad mensam accũbitur, alter os quoddam galli ambedere volens imprudens penè ipsum* B *deglutit, quod cum neque transmittere, neque eximere valeret, eo ipso die suffocatur. alter postridie Pascha malo spiritu corripitur, & non multò post rabie ac furore exagitatus, animam vna cum dæmone exhalat.*] Sic ille Belli Liuonici pag. 27.

Huc pertinet contemptus excommunicationis. Cùm D. Hugo Episcopus Lincolniensis quosdam contumaces excommunicasset, nec magni facerẽt, illi subitò nõ cõparuerunt. Militem alium ob eandem causam diabolus nocte sequente inuasit, & animam subitò extorsit. Alii quoque ab eodem ex- C communicati à diabolo præfocati fuere, [*de quibus lege vitã ab æquali eius scriptã c. 23. apud Suriũ, to. 6.*]

Vndecimum est *templorum & sacrarum rerum direptio ac expilatio.* Pet. Cluniacensis, postquã multa, quæ in hoc genere palã & frequenter à Matisconensi quodã Comite fuerant cõmissa, recensuit, infœlicem eius & horroris plenã de vita migrationem in hũc modum commemorat h, ad terrorẽ & correctionẽ nostrorum hæreticorum: *cùm solemni d e, Matiscone in palatio proprio resedisset, eumq; multitudo tam militũ, quã diuersi ordinis circũstaret: repẽtè ignotus homo equo insidens per palatij ostium ingressus, omnibus conspicientibus & admirãtibus, vsque ad ipsũ equitando peruenit. Cùmque ei astaret, se ei velle collo-* D *qui dicens, vt surgeret, ac se sequeretur, non tã monuit, quàm imperauit. At ille inuisibili potentia constrictus, nec iã resistere valẽs surrexit, atq; vsq; ad ostiũ domus processit: vbi equũ paratũ inueniens eũque ab eo cõscendere iussus, ascendit. Cuius statim habenas ille arripiẽs, statim cum velocissimo cursu per aëra ferri cunctis conspiciẽtibus cœpit. Cùmque immenso eius clamore ac miserabili eiulatu tota ciuitas commota ad tam inuisum spectaculũ concurrisset, tamdiu eum per aëra currentẽ attoniti cõspexerũt, quãdiu naturali oculorũ acie eũ subsequi potuerunt. Qui cum eũ diu, succurrite ciues, suc-* E *currite, vociferantẽ audirent, nec iuuare valerent, subtractus tandem visibus hominũ, æternus quemadmodũ meruerat est factus socius dæmoniorum.*] Sic iste direptiones & sacrilegia sua luit in hac & in sequenti vita. Huius mores postea imitatus Otgerius quidã Oeconomus, quia non tam grauiter deliquerat, in in hac vita fuit seuerè admonitus; vt futuræ, si saperet, vitæ suppliciũ effugeret. subdit enim Venerabilis idẽ Abbas, dũ hic portã, quã miser ille Comes abductus fuerat, & quæ postea semper obstructa mãserat, conatur aperire: *Ecce inuisibiliter à Diabolo raptus, ac videntibus, qui aderant multo in aëra spacio subleuatus. sed cõfestim demissus corruit, eiúsque corpore grauiter colliso, brachiũ quoque illius subita ruina confregit.*] Duo alia exstãt exẽpla *l. 3. vitæ S. Remacli*, quę apud Surium mense Sept. legi possunt. Ego addam quintũ exẽplũ pœnæ, quã milites post obitũ perpeti, qui manus ab expilatione tẽplorũ non abstinuerãt, in gratiã tamẽ decesserãt, visione quadã idẽ

h l. 2. mirac. c. 1.

auctor

auctor declarat: quã ille, vt certissima nec cõpertã doceat, multa addidit; quę cẽsui pretermittẽda, potuit illa poni libro precedenti, *capite de spectris mortuorũ*. sed nõ incõmodè hîc recẽsebitur: eo quòd variæ quoque pœnæ hîc & supplicia eorũ narrantur, qui vt Matisconensis ille comes sacrilegi fuere. Itaque Petrus Venerabilis inducit ipsum qui viderat Petrum Engelbertũ Monachũ iam, & à sęculari ad spiritalem militiã digressum sic loquẽtem a: *Tempore quo Rex Aragonensis Alfonsus, regnũ maioris Alfonsi Hispaniarũ Regis iã mortui obtinebat, contigit vt cõtra quosdã, qui in regione, quæ Castella dicitur, ei repugnabant, exercitũ cõmoueret, & vt de singulis regni sui domibus, singuli illuc pedites vel equites dirigerentur, edicto sanciret. Ego edicto coactus, vnum ex mercenarijs mercede mihi seruientibus Sancium nomine, ad exercitũ destinaui. Pauci post diebus decursis, omnibusq́; qui expeditioni illi interfuerãt ad propria redeuntibus ipse quoque domũ reuersus est. Nõ lõgo deinceps tẽpore elapso, more humano, morbo correptus, nec diu cũ morbo luctatus, defunctus est. Inde post quatuor ferè mẽses, ex quo è vita decessit, dũ apud Stellã in domo mea hyemali tẽpore iuxta ignẽ in lecto iacerẽ, subitò iã dictus Sancius circa mediã noctem mihi adhuc vigilãti apparuit. Qui igni assidẽs, & carbones, quasi ad calefaciẽdum, vel ad clarificãdũ, huc illucq; reuersans, multò magis se mihi cognoscibilẽ demõstrabat. Erat autẽ nudus & absq; omni vestitu, excepto paruo vilíq; tegumẽto, quo velut inhonestiora corporis obuelabat. Quẽ cũ vidissem, quis inquã, es tu? at ille humili voce: Ego sum, inquit, Sancius famulus tuus. quid, inquã, hic agis? vado, inquit, Castellã, verùmq; meũ multus exercitus comitatur, vt vbi deliquimus, ibi & delictis pœnas debitas exsoluamus. Et, cur, inquã, huc diuertisti? Est, inquit, mihi si es venia, & si misereri volueris celeriorem mihi requiem comparare poteris. Quomodo, inquã? Quando inquit, nuper expeditioni, quã nosti, interfui, hostili inuitatus licentia, Ecclesiam quandã cũ quibusdã socijs inuasi, quæ intus sunt inuenta diripui, vestimenta insuper Sacerdotalia mecũ rediẽs asportaui. Pro quo spectaculiter diris pœnis subactus affligor, & remediũ à te, sicut à domino meo, quãtis possum precibus expostulo. Nam poteris mihi subuenire, si beneficijs spiritualibus me studueris adiuuare. Rogo insuper, vt dominã meam, vxorẽ tuam, ex mea parte, mea functus vice depreceris, ne octo solidos, quos pro seruitio meo mercenario iure, mihi debebat, reddere iã moretur, & quod necessitatibus carnis, si adhuc viuerem, reddidisset, anima mea longè amplius his egẽti, erogando eos pauperibus, largiatur. Iã ego tali eius collocutione multo magis animatus: quid, inquam, de conciue nostro Petro Dzioca nuper defuncto actum est? Rogo, vt, si quid de illo nosti, aperias. Illũ, ait, opera misericordiæ frequenter quidem, sed maximè præterita famis tempore, impensa pauperibus beatorum requiei adiunxerũt, & vitæ æternæ participẽ effecerũt. Cumq; eũ tã promptè & facilè mihi respõdere audissem, adieci, & de Bernetio alio ciue nostro, ante paruũ tempus similiter vt nosti defuncto, aliquid tibi notũ est? illũ, inquit, infernus possidet. quia ad terminandas huic villæ lites & iudicio dirimẽdas prælatus, multa sæpè muneribus aut gratia illectus iniustè iudicauit: & quia cuidam pauperi viduæ quodã tempore baconem vnũ, qualecũque vitæ eius subsidium, crudeliter auferre non timuit. Tunc longè amplius ad maiora quærẽda animi feruore succensus, adiunxi. De rege nostro Alfonso ante paucos annos defuncto, tibi aliquid notum esse potuit? ad hæc quidam alius in fenestra capiti meo proximè superposita residens. Noli, ait, hoc ab isto quærere, quod ignorat. quoniã recens eius ad partes nostras aduentus, hoc ei notum fieri nondũ permisit. Mihi verò, cui à decessu meo iam quinquennalis cum huiusmodi spiritibus mora, plura quàm isti nouiter nota fecit, quod de rege quæris ignotum esse nõ potuit. At ego rursus nouæ vocis auditu attonitus, & videre cupiens vocis auctorem, conuerti oculos ad fenestram, admirãsque iuxta splẽdore, qui lumine suo omne tunc domus spatium clare illustrabat, conspicio hominem in inferiori fenestræ margine residentem, quem in eodẽ habitu, quo aliud videra cernens: Es tu, inquã, quis es? ego inquit, eius quem aspicis socius sum, & Castellam cum isto & multis alijs proficiscor. Et tu, inquã, de rege Alfonso, vti dicebas, aliquid nosti? Noui, inquit, vbi fuerit. sed verò vbi modo sit nescio. Nã aliquamdiu tormentis acribus inter reos cruciatus, post modum à Cluniacensibus monachis inde sublatus est. Exinde verò quid de eo factum sit prorsus ignoro. His dictis ad sociũ, qui igni assidebat, verba cõuertens, ait, surge & iã iter inceptum peragere incipiamus. Ecce enim iam omnes viæ, quæ intra vel extra castellum sunt, subsequens nos exercitus sociorum impleuit, & iam multis velocissimè prætergressis, vt festinãter eos sequi debeamus vrgemur. Ad hanc vocem Sancius surrexit, & flebili voce, quod prius rogauerat ingeminans, Rogo, inquit, Domine, ne mei obliuiscaris, & vt dominam meam, coniugẽ tuam, quatenus, quod corpori debebat, miseræ animæ meæ restituat, oro, sollicitus exhorteris. His dictis statim vterque disparuit. At ego mox coniugem iuxta me in lecto dormientem, citata voce exsuscitans, priusquàm ei, quod videram vel audieram, narrarem, interrogaui, Vtrũ aliquid Sancio communi nostro mercenario pro mercede deberet. Qua respondente, quod ego nondum ab aliquo nisi à mortuo audieram, se videlicet eidem Sancio adhuc octo solidos debere: nequaquam vltrà dubitare potui, cui fidẽ & mortui relatio & mulieris confirmatio conferebant. Facto mane octo illos solidos à coniuge accipiens, & de meo quod congruum visum est addẽs, pro eius qui apparuerat salute pauperibus distribui, & sacrarum Missarum adiutoria ei à sacerdotibus mea prece & studio impensa, ad pleniorem peccatorum eius remissionem adauxi.*] In hac tam clara, tam certa, tam commẽdabili visione docemur, quod *mortuos opera sua sequantur*. hos quidẽ milites eo quòd confessi decesserant, & culpam sacramento pœnitentiæ deleuerant, expiatoriis supplicijs pro pœna peccato debita ad tempus, illum quia non confessus erat, & culpam criminis abolere neglexerat, æternis cruciatibus fuisse mãcipatum. Catholicis vtriusque sortis optio est, hæreticis qui & confessionem respuunt, & purgatorium negant, altera tantum competit, quam agnoscunt, & fatentur. Accedat deniq. horribilius aliud ab Humberto Archiepiscopo coram Papa narratum: *In Teutonicis partibus Comes quidam diues ac præpotens, sed bonæ opinionis & innocentis vitæ, prout humanum erat de eius æstimatione iudicium, ante decennium ferè defunctus est. Post cuius obitum quidam religiosus vir per spiritum ad inferiora descendens, præfatum Comitem in supremo gradu scalæ cuiusdã positum vidit. Aiebãt namq. quia scala illa inter stridentes atq. crepitãtes vltrices incendij flammas videbatur erecta, atque ad suscipiẽdos omnes, qui ex eadem Comitum genealogia descenderẽt, constituta. Erat autem tetrum chaos, immane barathrum, infinitè patens, atq; in profunda demersum, vnde scala producta surgebat. Hoc igitur ordine succedentium sibi series tenebatur, vt cum quis eorũ nouus accederet, primum interim gradum scalæ teneret: is autẽ qui illic repertus erat, alijq. omnes ad proximum sibi gradum in ima descẽderent. Cũmq. alij atq. alij ex eodẽ genere homines post carnis obitum ad præfatam scalam, per temporum interualla confluerent, alij protinus cederent,*

a li. 1 miracul. 28.

inestabilis iudicij necessitate ad inferiora migrabant. Plane dum vir, qui hæc contemplabatur, causam huius horrendæ damnationis inquireret, & præsertim cur ille Comes sui temporis puniretur, qui tam iustè, tam decenter, tam honestè vixisset? Audiuit, quia propter quandā prædij Metensis Ecclesiæ possessionem, quam B. Stephano eius proauus abstulerat, cui videlicet iste iam decimus in hereditate successisset, omnes isti non diuerso supplicio deputati sunt, & sicut eos ad peccandum non dispar auaritiæ culpa coniunxit, ita nihilominus ad perferendas atrocis incendij pœnas, commune supplicium copulauit.] sic Petrus Damiani epist. ad Nicolaū Papam, vt citat Baronius tomo. XI. Annal. anno Christi 1055. Quæ vtinam audiant potentes, Ecclesiarū bonis suffarcinati, qui se bonæ fidei possessores putāt, malè à maioribus occupatorum. Ad hoc caput reducitur *irrisio virorum sanctorum*, quam Deus non solet relinquere impunitā. Scribitur tale quid in antiquissima S. Carilephi vita: *Mulier quadā Gūda nomine, quā clandestinus supplantator illexerat, spiritui sancto volēs illudere, virili præsumpta veste, in beatissimi Carilephi monasteriū ingredi conata est, vt probaret verumne esset illius vaticiniū, quo prædixerat sexui fœmineo nūquā datū iri copiam in illud intrādi, sed iusto Dei iudicio, priusquàm vel aspiceret cœnobij clausos aditus, arrepta à diabolo retrorsum ruit, adeòque fœdè ab illo vexata est, vt dicere me pudeat. Caput enim illi adegit inter fœmora, sicq; factum est, vt quæ sacratis liminibus falsa oscula imprimere tentauerat, immundas sui corporis partes osculari cogeretur, sexúmque ipsa suum, quem virili habitu tegere voluerat, cunctis cernere volentibus palàm proderet. Ea res effecit, vt deinceps eo se conferre mulieres ausæ non sint.*] *Sur. tom. 3. Mēs. Iulij.* vtinam & nostri temporis mulierculaū audacia hoc exemplo eis narrato reprimatur. Aliquando etiam, ob festorum dierum cultum temeratum Deus talia permittit, vt ei accidit qui seruile opus faciebat in festo S. Philastrii. *B. Rampertus Brixiensis in tractat. de translatio. S. Philastrij.*

Duodecimam causam præbet multorum *pusillanimitas, & desperatio, cùm mærore oppressi, à Deo vel non petunt auxilium, vel se malis eripiendos diffidunt: qua de causa etiam plerisq; se dæmoni vt auxiliatori subijciunt*: præbet etiam *curiositas nimia* causam, quando impudenter petimus scire, quod nulla ratione competit inuestigare: prius illud patet, ex Historia Theophili Oeconomi, quam nobis oculatus testis Eutychianus, patriarcha nouæ Romę, dereliquit; quā alibi breuiter attigi, hic latiùs prosequar verbis auctoris, *Cùm Cæsar Iustinianus rerum potiretur, Theophilus quidam in oppido Ciliciæ Adanis Oeconomus Ecclesiæ fuit, multis quidē ille gratus, & Episcopali munere, quod tamen constanter detrectauit, dignus existimatus. Qui ab æmulis immeritò accusatus, & de officio Oeconomiæ deiectus, in eam animi impotentiam, adeòque impietatem, deuenit, vt hortatori Mago Iudæo morem gerens, Christum Dei filiū ac matrem eius Mariā datā syngrapha turpissimè abnegaret, seq; totū imperio Satanæ, qui se videndū obtulerat, traderet, atque mnciparet. Quid hic faceret miser, tā nefarij criminis sibi conscius? Totus animo perturbatus, vt nusquā ferè posset cōsistere, cùm irato Deo se dæmonis esse mancipiū cogitaret, mutato cōsilio, tādē ad sanctissimā Dei matrē confugiendū duxit, ac tēpliū ei sacrum petijt, in quo suas preces ac supplicationes, cū multa ieiunatione coniunctas, noctes ac dies indefessè consumpsit, magnúmq; veræ pœnitentiæ specimē edere cœpit.*] subditur deindè, admodum pia & verè pænitentis ac demissi contritíque spiritus, oratio ipsius Theophili, Quid multis? *addit, Theophilus quadraginta dies in hoc Mariæ templo perdurans, multumque orando, & plorando, lamentandique finem faciens (tantus in illo feruor erat pœnitentiæ) denique, opitulante sacra Virgine, suam scriptā & consignatam diabolo syngrapham, qua Christianismū abiurauerat (mirabile dictu) recepit, in Dei gratiam, redijt*, &c.] Hāc historiam (qua salutare cunctis, qui iusto Dei iudicio, in maligni hostis, aut maleficorū eius membrorum manùs inciderint, ac certum efficaxq. remedium proponitur) ex Græcis habent Metaphrastes,[a] ex Latinis Petr. Damianus & Sigebertus[b]. Posterius, de curiositate, traditur à B. Augustinō, & in Decreto Gratiani inseritur[c].

Interdum hæc *ob culpas veniabiles* à Deo permittuntur, maximè vt sanctitas & gratia eorū, qui sanitatem redditurì, cunctis innotescat. hoc contigit Abbati Mosi, apud Cassianum, propter leuiculam iram[d], hoc, propter præcipitem gulam & leuē, cuidam religiosæ apud D. Gregorium[e], hoc cuidā religioso, ob tepiditatem & distractionem in oratione, apud scriptorem vitæ D. Bernardi[f], quorum sanatio famam auxit D. Bernardi, D. Equitii, & D. Macarii, per quos Deus illos liberauit.

QVÆSTIO VIII.

Cur cùm ista damna plerumque diabolus possit per se inferre, malit vti opera maleficorum?

DVas inuenio causas. alterā quia hoc pacto maiorē Deo se facere credit iniuriam, quando creaturis ratione præditis, & baptismo ablutis, & chrismate delibutis, potest abuti ad creatoris ipsius vilipēdiū, & irritationem pluribus etiam sic nocet. quia nō adeò homines abhorrent à conuersatione & familiaritate maleficorum, atque odere consortium diaboli. Si namque semper se dæmon palàm obtruderet, multi fœdus cū eo percutere, & has artes maleficas exercere detrectarent. Denique plures asciscit sceleris socios, quos perdat.

Altera est, quia quædā per homines potest, quæ vel non posset, vel non tam commodè posset per semetipsum immediatè perficere, Verbi gratia si resistendum sit alicui viro sancto concionanti, aut recta suadenti: sicut per Iamnem & Mambrem Mosi, per Elimam D. Paulo restitit. item si sint hæreses spargendæ, sicut per Simonem, Menandrum, Marcum, & alios fecit. item si sacris rebus abutendum, quod in maleficiis frequentissimū est[g]: quibus cum per homines abutitur, copiosius lucrū refert animarum. tum quia sic plures in fraudem inducit: nam contemptoribus rerum sacrarum cōtemptum adauget, veneratoribus falsò persuadet hæc à Deo, non à dæmone fieri[h], & sic ad defensionem maleficorum multos inducit, atque ita peccatum eis impingit: tū quia consequitur, vt ad magicam superstitionem homines etiam addāt sacrilegium. Vnde Deus magis magisque offensus, plura etiam in dies principibus tenebrarum in miseros mortales permittat. Interdum tamen, quod per illos posset, mauult per se operari, tum vt eorum aliquam gratiam promereatur, tum vt ab iis suspicionem noxæ remoueat, tum vt sic potentiam suam ostentet. Singula exemplis illustrat Remigius *lib. 2. Dæmonolatr. ca. 9.*

Restabat dicere de remediis maleficiorum: sed id differo in vltimum librum. Sequitur videamus de vana obseruatione.

a apud Suri. mense Febr. t6. 1.

b Damian. sermon. 1. de Natiu. B. Mariæ virg. Sigebertus in Chro.

c c. vl. 26. q. 5. ex D. August. l. 2. de doctr. Christiana c. 21. & 23.

d collat. 7 c. 27.

e l. 1. Dia l. 4.

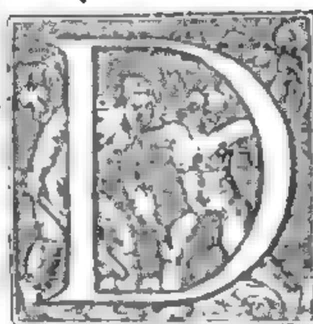
f l. 2. c. 1.

g c. euicūque 26. q. 5

h sic D. Augu. tractā. 7. in Ioan.

LIBRI III.
PARS POSTERIOR
SIVE.
DE VANA OBSERVANTIA
QVÆSTIO I.
Quid sit?

E hac egit D. Thomas 2. 2. q. 96. Potest definiri, *Vana obseruantia est, Magia superstitiosa, qua cõmodum aliquod speratur ex re, quæ nec supernaturaliter cõpertinet, neque naturaliter id præstare potest.* Dicitur *vana*, quia vel nõ cõsequitur effectum intentũ; vel si consequatur plus noxæ, quàm commodi adfert. quia homo illa vtẽs tantùm percipit vtilitatẽ in rebus corporeis vel temporalibus, animæ verò detrimentum refert. Dixi, *nec supernaturaliter* quia qui effectum expectant à Deo, per media Deo displicentia; ij vani sunt.

QVÆSTIO II.
Quale peccatum sit?

ALiquãdo lethale, aliquando veniabile. Lethale erit. *primò* si fiat ex pacto expresso cum dæmone *Secundo*, si quis gnarus sit saltem subesse pactum tacitum siue cùm admonitus non vult desistere [a] *Veniabile est*, quamdiu quis ignorat tale pactum cum dæmone, si tamen nec ipse tenetur scire, nec fuit admonitus [b]. Intellige de eo, qui nec consuluit peritos. Nam licet, quis ratione officii vel status non teneatur scire, tenetur tamen, vt incipit dubitare, consilium petere à doctis: quod si nõ faciat, negligens est. potuit enim scire, & ideò non ignorat inuincibiliter. *Nullum est peccatum*, quando quis ioco tantùm facit, sine præiudicio, vel periculo sui aut alterius [c]: item si quis laboret ignorantia inuincibili, & vtitur medijs vel bonis, vel indifferentibus.

a Silu. verb. superstiti. q. 10. in fin.
b Silu. supra Nauarr. c. 11. Manual. & est communis.
c Caiet. & Valẽ. add. q. 96.

QVÆSTIO III.
Quotuplex sit?

SI causam finalem adspicias, potest reduci ad *quatuor* quasi *species*. *Prima* est, quando exspectatur commodum in rebus exterioribus seu fortunæ, vt in animalibus, segetibus, vineis, bona aeris constitutione &c. 2. quando expectatur bonum aliquod corporis, vt sanitas, liberatio à carcere, hostibus, ferro igne, aqua & huiusmodi, quia sic se putat fore innoxium. 3. quando exspectatur bonum animæ naturale, vt ars, vel scientia aliqua 4. quando exspectantur bona supernaturalia, vt sunt remissio peccatorum, per aliquas certas orationum formas, aut versiculos Psalmorum vel sacræ alterius scripturæ. & alia huiusmodi, ab Ecclesia vel Deo ad hoc non ordinata.

QVÆSTIO IV.
Vnde dignosci queat, quando sit huiusmodi vana obseruantia?

SECTIO I.

DIco breuiter, *primo*. Si constet quod effectus superet naturę vires, tũc attẽdere oportet, an per sacram Scripturam, vel Ecclesiæ definitionem vel approbatã ab ea traditionẽ effectus iste Deo tribuatur, siue, quod idem est, an huiusmodi testimonio constet, effectũ hunc esse diuinum: si nihil huiusmodi reperitur, effectus tribuendus est pacto cũ dæmone inito, & proindẽ censenda superstitio magica, vt minimùm, vanæ obseruantiæ. tales sunt effectus, remissio peccatorũ extra sacramenta, quoad mortalia, extra sacramentalia, quoad culpas veniales. item diuinatio rerum futurarum contingentiũ, inflexio aut directo earum actionum, quæ ab arbitrũ libertate merè dependent.

Secundò. si constat rem, cui tribuitur effectus, hãc vim à Deo vel à natura habere, non est vana obseruantia ex parte effectus, sed posset esse vana obseruantia ratione alicuius vitiosæ circumstantiæ. verbi gratia, cilicium, disciplina, ieiunium, quia corpus affligunt & macerãt, prædita sunt virtute ad coercendum concupiscentias carnales, ex viribus carnis, & corporis habitu nimis læto, pullulantes: sed si his addas circumstantias ridiculas, & ad hoc à natura, Deo, vel Ecclesia non ordinatas, veluti certam horam, definitum numerum, quem nec excedere nec minuere liceat, vel præsentiam certarum personarum, vel vt fiat illa vel illa manu, flagro serico, & huiusmodi, erit vana obseruantia. Ex his regulis infertur esse vanam obseruantiam.

SECTIO II.

P*Rimo*, si ad productionẽ effectus requiritur fides in ipsum hominẽ qui sanaturus, v. g. credere quod is possit sanare.

Secundo, si effectus attribuitur magicis imaginibus, figuris, sigillis, characteribus, ipsis verbis, vel rythmo, vel contactui: &c, & *nõ Deo quæ libro pri-*

mo discussimus : & in his plerumque est incantatio, & pecc.M.

Tertiò, si quis vtitur certis orationibus, aut sententiis etiam sacris, aut operibus piis, in rebus vanis, & ad Dei cultum & honorem, directè nec indirectè pertinentibus. Voco indirectè, quando res non sunt vanæ, quia sunt vtiles proximis, vt sanitatem illis vel nobis ipsis adferentes. Nam in huiusmodi rebus fieri posset aliquando, vt licet nos rationem siue initium nesciamus praxis alicuius; tamen vir sanctus aliquis id instituerit, & à Deo huius efficientiæ gratiam obtinuerit. Quare in huiusmodi, si quis ea adhibeat ex mera deuotione, & curationem à Deo exspectet solo; sanè indirectè ad Dei honorem hoc referret, auctorem omnis miraculosę sanationis, & qui orationi ac fidei, ac ieiunio Christianorum, sanationes pollicitus fuit. Fuit (nisi fallor) hæc sententia Caieta. ita scribentis,

a in summ vera. super stitio.

Quarta superstitio est obseruationum in verbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, vtendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio nescitur: vt patientes spasmum neruorum, primo Carlino oblato Christi cruci in parasceue vtuntur pro remedio, confecto ex illo annulo: & sic de similibus. Quantum enim apparet, in huiusmodi superstitio interuenit: quoniam vana conditiones apparent. Si tamen ex mera deuotione fiunt & non nisi à Deo intendant, & exspectent effectũ, putantes Deum inspirasse alicui sancto viro huiusmodi conditiones, non audeo damnare, sed tolerabile mihi videtur.] Sic Caietan. Cuius ego sententiam eatenùs amplector, vt putem distinguendum ante factum, & post factum, Quoad eum, qui consilium peteret, num sibi liceret huiusmodi facere, omninò suaderem desisteret; immò responderem non licere. cùm enim lege ordinaria non sit solitus Deus huiusmodi conditiones, in quibus aliquid vanitatis apparet, sanctis inspirare; temerarium est sibi quid huiusmodi persuadere; & saltem res iure habetur pro suspecta: quare & tenetur quis admonitus eam vitare. Sed si quis post rem bona fide & opinione, qua dicit Caietan., peractam, & nunquam super eo monitus; vel confiteretur, vel consilium quæreret; non auderem illum damnare præteriti peccati: consulerem tamen in posterum abstineret. Si quæras, an in rigore sit vana obseruantia? respondeo; vt minimum speciem valdè verisimilẽ præse ferre. Quod semel dictum sit circa hanc Caietan. doctrinam, quæ vtilis est ad multorum consolationem post factum, vt dixi: & consideranda in plerisq; casibus sequentibus particularibus, in quibus apertè malum vel peccati deformitas non apparet.

Quartò, per certa ieiunia & quasdam orationes (quæ in quibusdam libellis, damnatis ideo à Papa Pio V. continentur) dubias indulgentias, & remissiones peccatorum, & consecutionem rei optatæ exspectare seu quærere, est vana obseruantia: per certa verò ieiunia & orationes sine humano labore, sed secundùm instituta artis cuiusdam, scientiam infusione acquirere, pertinet ad primam Magiæ speciem, fit enim ex pacto expresso cum dæmone, & est Mortale. hanc artem, vocãt *artem Notoriam*. damnata fuit Parisiis anno 1320. de qua D. Tho. *d.q.96.a.1.* Alexand. de Hales *2.p.q. de sortilegio* & alii. inter quos Ciruelus operè Hispanico, sed accuratè in hanc sententiam disseruit: quosdam esse autodidactos, qui se putãt, sine vllo labore lectione, auditioneue, sine præceptore aut studio, diuinarũ, humanarũmq; rerũ omniũ cognitio-

A nẽ breuissimo tẽpore, solâ diuinâ inspiratione, adipisci; certis tantũ cerimoniis obseruatis: mentiuntur Salomonẽ hac fretũ artẽ vnius noctis spatio sapiẽtiã cõsequtũ, & methodũ huius artis libello, quẽ circũferũt, cõplexũ. de adeptione Sapiẽtię Salomonis refellit eos S.S. narratio *3. Reg. 3.* de lib. merũ est cõmentũ? nec. n. ipsi fabulæ artifices inter se de illo cõsentiũt. Cõueniũt tãtũ quia cuncti ritus quosdã (sed varios) tradũt in speciẽ pios & Deo acceptos. Methodus cõmunior est huiusmodi. Principiò iubent discipulũ generali confessione totius vitę maculas eluere, & frequẽter cõmunicare, & quandocũq; in peccatũ aliquod inciderit, eodẽ statim die cõfiteri; indicta per Ecclesiã ieiunia diligenter obseruare, & insuper addere spõtaneos dies alios, prę-

B sertim quãlibet feriã sextã, qua non nisi aqua & pane vti liceat; quotidie septẽ psalmos, & certas quasdam preces offerre. Hæc omnia septem septimanas ad vnguem obseruanda, & interea ab omni negotiorum sæculi tumultu, ac cogitatione hominem abstinere se prorsùs debere. Quibus peractis libellus alias quasdam precum concipiendarum formulas præscribit tunc recitandas, & certas figuras exhibet tunc adorandas, præfigit etiam certas horas quibus preces istæ & adorationes obeundæ, nempe septem primos Nouilunii dies ipsos sole quotidie exoriente. Ritibus hisce per tria nouilunia ter peractis; debere hominem sibi præeligere diem aliquem, quo sit magis deuotus & inspirationi recipiendæ, magis accommodatus: tum hora

C tertia debere solum se sistere in templo vel oratorio quopiam, vel in medio agri cuiuspiam flexis in solo, genibus, manibus, oculisque in cælum sublatis, ter primum versiculum Hymni, *Veni sancte spiritus*, pronunciare: quod cùm fecerit repentè, non minùs quam Salomon, Prophetæ ac Apostoli; omni scientia impletum iri: adeò vt obstupescat ipsemet tam subita mutatione sui, quasi in Angelum vel hominem alium migrasset.] Habetis mysteria omnia huius artis. In quibus quid prius mirer? stoliditatem hoc ritus ascribentium Salomoni? scilicet norat ille vel Feriam sextam, vel nostram exomologesim, vel Eucharisticam

D sumptionem, vel Hymnum *Veni sancte spiritus*. an verò potiùs mirer blasphemiam tale quid de Salomone, Prophetis, Apostolis insinuantem? an sacrilegam audaciam rebus sanctissimis per summam hypocrisim sit abutentem? nam hunc cultum, & totum hoc adorationis patagium exhibent diabolo, sacras illi preces, & Ecclesiæ sacramenta offerunt, cui initiantur, Profligati homines corpus animamq; simul periculo exitii manifesti exponũnt. Etenim testatur Cyruelus *l. de superstit. p. 3. c. 1.* multos huic arti vacantes vitæ vtriusque iacturam subiisse: quosdam enim sibi notos à diabolo in aerem sublatos per turbinem, & terra vndisque raptatos,

E & ita afflictos, vt toto vitæ tempore incurabili ægritudine laborarint. Fuisse hoc misericordiæ diuinæ documentum, volentis illos in hac vita sceleris tam atrocis pœnas pendere. Deterioris sibi sortis videri alios, quorum tam improbo conatui euentus aliquis respondit, iustè id Deo ad illorum maiorem excæcationem damnationémque permittente. De his sciendum, à dæmone nihil illis scientiæ verè infundi, nec enim id potest per modum veræ infusionis (*vide dicta libro 2. q. 4.*) sed solet ipsemet illos obsidens, vel possidens per eos loqui, ipsorum phantasiam turbans, & linguam mouens, ad quædam illis incognita & arcana

profe

proferendum: ficut facere confueuit, quando ftriges poft ecftafin mira narrant, quæ autumant fe in locis remotiffimis vidiffe, audiffe, vel egiffe. quando verè loco motæ non fuerunt. Indicium huius rei euidens eft. quia quando iftos fuos myftas autodidactos dæmó deferit, nihil illis fciétiæ reliquũ manet: & ne illorum quidem, quæ paulo ante dixerant, meminerunt. Deinde iure optimo hæc ars damnatur, quia vtitur cerimoniis, non ad hunc effectum inftitutis (quod femper fufpectum) obferuat dies & horas nihil ad hoc pertinentes: iubet adorari figuras illas, quæ nec Dei funt, nec fanctorum, fed vanæ & magicæ. Quibus Deus vult fcientiã infundere, abfq; ritibus præfcriptis vllis id facit; & infudit olim paucis, hodie fortè nullis: ars ifta contendit non nifi ad amuffim exactè feruatis omnibus fcientiam infundi, & quidem omnibus. fi obferuent. Non igitur qui infundit eft Deus, nec Angelus bonus, fed diabolus, diabolo offerunt preces, diabolum adorant, diabolo ieiunant, diabolum habituri funt remuneratorem. plura contra hanc Bap. Segnius *cap. 7. de vero ftudio Chriftiano*.

Huius vanitatis varii funt rami feu ftolones: vnum vocant *artem Paulinam*, quia fingunt à Deo traditam B. Paulo in ecftafi conftituto, & Apoftolum eam pofteris tradidiffe. Quid ftultius, fceleftius, blafphemius dici poteft?

Aliam inuenio, nefcio an fpeciem Notorię dicã: nam in multis cõuenit, in eo tamen difcrepat, quod notoriam aiunt fieri per modum fubitæ infufionis, hanc aliter vocant *artem Spirituum*, vel *artem Angelicam*, qua dicunt hominem quandocúnque vult, omnium rerum quas noffe vult, fcientiam accipere, minifterio Angeli cuftodis vel aliorum Angelorum, bonorum. Huius duas, tradunt fpecies, vnam *obfcuram*, quæ fiat per viam eleuationis, tranfitus, raptus, feu ecftafis: alteram *claram*, quam dicunt fieri Angelis vifili in forma corporis affumpti apparentibus, & iucundè colloquentibus. Hac vfus fortè Cardanus, quando cum tribus illis fpiritibus Auerrois fectatoribus difputauit. Verùm hæc ars nihil eft aliud re, quàm impia *Goetia* feu *Magia alba*, de qua dictum *lib. 1.* nec hi Angeli funt alii, nifi dæmones Paredrii, hominum deceptionem & interitum enixè procurantes. Artis impia falfitas luce clarior eft, quia omnes eius formulę funt meræ cõiurationes, feu adiurationes, quibus illi fpiritus ad obfequiũ adigũtur. Cõftat autẽ bonos angelos nõ adiurari, fed precib' honorari & implorari velle ac debere. Contra hãc vanitatem etiam fcripfit Ioan. Bapt. Segnius *d. opufculi c. 8. & 9.* Vnde patet quid fentiendum, qui iactitant fe fpiritum habere, à quo cuncta doceantur (vt folebat quidam Magus Parmenfis dicere) aut præditos fe, & dirigi fpiritu quodam adeò potẽte, vt etiam imaginationibus alienis queat imperare, quod impoftor ille Maltefius his ipfis annis in Brabantia gloriari folitus ferebatur. Nimirum hos fædus cum morte percufsiffe, & ad Necromãticorum tribum planifsimè pertinere.

SECTIO III.

B Q*Vintò* quando geftantur reliquiæ, vel Euangelium fancti Ioannis, aut aliqui verfus pfalmorum, nõ ex deuotione tantùm, fed adiunctis vanis circumftantiis, v. g. vt fic vel fic fint fcripta, vel reliquiæ fint in vafe triquetro vel rotundo, tribuẽdo vim formæ, vel materię a, vt fcriptum fit in per-

a D. Thõ. fup. a. 4. & Nauarr. d. c. 11. n. 35.

A gameno virginea, vel tempori, vt fcriptũ fit oriẽte fole, vel perfonę, vt alligatum fit ab incorrupto, vel modo, vt tot filis, vel talibus. itẽ neceffe eft, vt nulla adfit figura præter fignum crucis, nulla imago, præterquam Chrifti, vel B. Virginis vel Sancti alicuius noti, aut folita angeli boni; itẽ nulla barbara & incognita Dei vel Angelorũ nomina fint addita, denique nihil aliud adfit vani vel mendacis. Deus enim nunquam eft auctor mendacii, vel vanitatis b. Obiiciat fortè aliquis folum fignum crucis iure Canonico permitti. *Refp.* Canonem agere de characteribus, quibus crucẽ annumerat: non agere de imaginibus, quæ cùm in templis piè habeantur, cur non pofsint & collo geftari? B De ligaturis fuperftitiofis, accipio Antifidorenfe concil. can. 3. quem à mendo liberum non queo præftare, fic legitur in fine: *nec fub tibia aut pede, aut hominè linea fieri penitus præfumat.* prior prohibuerat fuperftitionem foluendi vota ad arbores, fentes, aut fontes gẽtilitia fuperftitione fcuratos: poftea vetat fuperftitiofas ligaturas, quæ *fub tibia* tenuis alligatis fiebat fed diuinẽt alij, mihi nox mera, in illis, *hominem lineo.* Lux clara in fequentibus: nam de his luculenter fic D. Auguftinus c. *Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque difciplina condemnat, fiue in præcantationibus, fiue in quibufdã notis, quas characteres vocant: fiue in quibufdã rebus fufpendendis atque ligandis, vel etiã fa l andis* C *quodãmmodo, non ad præferuationem corporum, fed ad quafdam fignificationes occultas, aut etiam manifeftas, quæ mitiore nomine phyficam vocãt: vt non fuperftitione implicare, fed natura prodeffe videantur, ficut funt inaures in fummo aurium fingularum, aut de ftruthionum offibus anfulæ in digitis, aut cum tibi dicitur fingultienti, vt dextra manu finiftrum pollicem teneas.*] cenfuit itaque D. Auguftin. in his effe vanam obferuãtiã, arbitror quia hæc ad futuri obferuationẽ notabant. fieri námque poteft, vt vltima duo phyficam vim ad fanitatis cõferuationẽ aliquã obtineãt & tum à fuperftitione forent aliena. Addit idem Auguftin. poftea, obferuatu quiddam dignifsimũ, D non quicquid intùs fumptum naturaliter iuuat, idẽ etiam appenfum iuuare: & ideò plus cautionis adhibendum in his appenfis, quoniam in iis plus periculi verfetur. *Aliud* inquit d, *eft dicere, tritam iftam herbam fi biberis, vẽter non dolebit, & aliud eft dicere, iftam herbam collo fi fufpenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio falubris: hic fignificatio fuperftitiofa damnatur,*] quibus verbis fentit, prius effe remedii, pofterius verò fignum pacti. Sic è conuerfo, non quicquid efficax eft à natura appenfum; vt funt quidam Indici lapides contra dolorem renum, lienis, &c, id etiam eft efficax tritum, & intùs fumptum. Subdit fapienter Auguftin. E *Quanquã vbi præcantationes & inuocationes & characteres non funt, plerumq; dubium eft, vtrum res quæ alligatur aut quoquomodo adiungitur fanando corpori, vi naturæ valeat, quod liberè adhibendum eft, an fignificatiua quadam obligatione proueniat, quod tanto prudentius oportet cauere Chriftianum, quanto efficacius prodeffe videbitur. Sed vbi latet, quæ cauffa quid valeat quo animo quifque vtatur, intereft.*] Ex quibus verbis tria colligas. *Primò*, fi putatur res naturaliter prodeffe, tunc licet fufpendere de corpore. quia hoc fit tanquam remedium. *Secundò*, fi putatur non prodeffe naturaliter vt caufa, fed duntaxat vt fignum futuræ fanationis, tunc omnino abftinendum. *Tertiò*, fi res dubia fit, nec adfint medici, qui confulantur, tunc animum & intentionem appendentis,

b. ita fentiunt canniftæ per text. c. non licet. 26. q. 6. D. Tho. fup. D. Antonin. 2. p. tit. 11. 1. Martin de Arles de fuperftit. tract. 10. Vigue. c. 5. 6. v. 5. c l. 2 de doctrin. Chrift. c. 20. reperitur in c. illud 26. q. 2.

d d. lib. 2. c. 26.

A rem bonam vel malam facere; bonam, si facit opinione priore; malã, si posterius credat. Tunc enim incideret quis in *c. admoneat 26.q.7.* quo laici anathemati, clerici degradationi subiiciuntur. Canones a non permittũt orationes alias inscribi periaptis præter orationem Dominicam & Symbolum; sed vsu Catholico, id ad Euangelium B. Ioannis, & alias S. Scripturæ partes extensum videmus: quia par in iis ratio procedit; nempe deuotio ferentis, & verborum sanctitas. Quæ si prosunt piè recitatæ cur non & piè gestatæ? sed semper superstiosa, quę diximus vitãda; inprimis numeri certi iteratio, quãdo illi vis attribuitur. Vnde sanè oportet intelligere, quod magnus Cassiodorus scripsit b, *multis efficax remedium in variis malis fuisse trinam recitationem huius versiculi, Dirupisti vincula mea, &c.* vt non ipsi æternæ repetioni sed in honorem sanctissimæ Trinitatis ter repetentis, deuotioni, Deus id detulerit sed de orationum formulis mox plura.

a c. non liceat 26. q. 5. & c. non obseruetis. 26. q. 7.

b in Ps. 115

B

SECTIO IV.

SExtò, huc referenda vanissima ominum (κληδονιστικὴ) animaduersio. de qua B. Chrysost. *hom. 21. ad pop. Antiochen. Et quid tandem sunt omina: Sæpè domum quis suam egressus hominem videt monoculum, vel claudicantẽ & ominatus est.* Et posteà, *Si virgini occurreris, sterilis dies erit, si verò meretrici, dextera & plena, & multa mercatione plena,*] mox vt par erat in hanc dementiã inuehitur vt & Philemon apud Theodoretum ὅταν ἴδω παρατηροῦντα τίς ἔπταρεν ἤτις ἐστὶν ὀρεοσιὸν σκοποῦντα ἀπολῶ τοῦτον εὐθύς, &c. quod ita vertit Zenobius, *cũ videro obseruantem qui sternuat, aut speculantem si quis accedat, perdam ego hunc hominem è vestigio.* Subdit deinde auctores alios veterum ridentes superstitionem ominum Menandrum, Antiphonem, Arcesilaum, Diogenẽ Bionem. vide Theodoret. lib. 6. de curand. Græcor. affect. in principio. Quod verò Ausonius tria tantùm omina agnoscit, eum refellunt ceteri qui plurium meminere. fortè de præcipuis tantùm loquebatur. sed quæ illa in re vanissima? D. August. sic scribit c *His adiũguntur millia inanissimarum obseruationum. si membrum aliquod salierit, si iunctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit: atque illud quod lapidem calcant tanquam diremptorem amicitiæ, minùs molestum est, quàm quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrerit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur à canibus. Nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, vt etiam canem qui medius interuenerit, ferire audeat, non impunè. Námque à vano remedio citò ille percussorem suum ad verum medicũ mittit. Hinc sunt etiam illa limẽ suum calcare, cùm ante domum suam trãsit: redire ad lectum, si dum quis se calceat sternutauerit: redire domum, si procedens offenderit: cùm vestis à soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quàm præsens damnum dolere. Vnde illud eleganter dictũ est Catonis, qui cùm esset consultus à quodam, qui sibi erosas esse caligas diceret à soricibus, respondit, non esse illud, monstrum: sed verè monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur.*] vides quot genera hic fuisse à D. August. enumerentur. *primò* Salisatorium. de quo Isidorus tradit *Salissatores* seu *Saluores* vocari huiusmodi ominosos. *Salissatio* παλμὸς. vet. glossario vocatur & palpitiatio: huius species à ciliis, vel oculis potissimæ. istius Suidas & Theocritus meminere: illius Plaut. in Mil. glor. *Precãtatrici, collectrici ariolæ, aruspicæ Flagitiũ est si nihil mittetur, quæ supercilio spicit.* & in Pseudo. *Nisi quia futurũ est, ita supercilium salit.* vide Cælium *libro septimo capite 27.* quò videtur referẽdum quod quidam sonitum spontaneum auris dextræ vel sinistræ obseruãnt, vt si hæc tintinet, inimicum, si illa, amicum, nostri putent memoriam tum recolere. de quo Aristinetus d, οὐκ ἐβόμβει σοι τὰ ὦτα, ὅτε σῶμα τὰ δ' ἀκρόων ἐμεμνήμην. *nonne auris tibi resonabat quando tui lacrymans recordabar*; & alicui huc pertinere videatur illud Lesbiæ vatis à Veronensi conuersum,

C

c d. c. 20.

D

d in epist. amatoria.

Sonitu suopte Tintinant aures.

Quod illa dixerat: βομβεῦσ' ἐνδ' ἀκοαί. & apertiùs incertus quidam, sed antiquus e:

Garrula quid totis resonas mihi noctibus auris?
Nescio quem dicis nunc meminisse mei.

e inter Catalect. Virg.

B Quod referre ad amantium sympathiam, nimis longè petitum. huc pertinet & *Spatulamanthia*, quę fit nuda spatularum inspectatione. A corpore etiam sumitur omen sternutationis, & offensionis pedum, de quo mox plura dicemus.

Alia ducuntur ex nomine, alia ex fortuitis aliorum verbis, alia ab iis quæ domi, alia ab iis quæ in via contingunt. Ex nomine ductum illud, quod narrat Glycas f de Augusto, eum Nicopolim vocasse, quam exstruxerat vrbem: & ibi hominis ac asini statuas aheneas locasse: eò quòd ea nocte, quæ Actiacam pugnam præcessit, in hominem inciderat, qui asinum agebat, cúmque illius de nomine sciscitatus fuisset: *mihi quidẽ respondit ille nomen est, Eutyches* (h. felix) *asino verò, Nicon* (h. victor).]

f annal. p. 3.

C Ex verbis fortuitò prolatis, quę Cicero cẽsuit propriè vocari omina g, vt cùm filia Consulis bellum Perseo cogitantis, patri dixit Perseum obiisse, quod erat Melitæi catelli nomen. Οἰκοσκοπικὰ (de quibus olim Xenocratem tradit Suidas librum composuisse) sunt, apud Terentium, si introiit in ædes ater alienas canis, vel anguis per impluuium decidit de tegulis, vel gallina cecinit illud de cane, *caninam scaeuam* vocabant: vt ex Plauto alij notant de anque testatus etiã Xenocrates, & addidit de mustela etiam Dio Cassius lib. 58. & Plautus in Sticho. de angue quoq; Theophrastus in notis, superstitiosis de gallina canente, docent Donatus in phorm. act. 4. Apuleius lib. 9. de asino. vt hodie multi peccant,

g l. 1. de diuinat.

D si salinum euersum, vinum effusum, si crebriùs vel rariùs in mensa sternutatum: si quod in conuiuio verbum tristius pronũciatum, si quis crus cruri imposuerit, si canis vlulauit, coruus tecto insidens crocitauit, & huiusmodi. Quæ foris eueniunt non sunt pauciora, & hoc genus vocant τὸ ἐνόδιον, vt quæ D. August. retulit, & quæ Horatius canit,

Impium parca recinentis omen
Ducat, & pregnans canis, & ab agro
Rana decurrens lupa Camerino
Fetáque vulpes:
Rumpet & serpens institutum

E tale quoque gentiles iudicabant obuiom habuisse Christianum vt narrat Photius, & colligas ex Minutio ni fallor & Tertulliano. Item si obuius, intestabilis, abscissus, (sic Lucian. in Pseudolo.) cæcus, claudus, aut mulier sparsis crinibus. Item leporem iter transuerso saltu velut diremisse, capram, aut aliud animal in via vidisse, & quod, ex irreligiosa mente hæreticorum profectum, habuisse obuiũ monachũ, cuius etiã mẽtio apud Pet. Blesẽsẽ *Epist. 65.* & alia infinita, vt subiecta post finẽ hui⁹ sectionis tabula docebit.

Huic ominosæ obseruationi plurimùm tribuere olim Romani, vt patet ex Ciceronis libr. *de Diuinat.* & Valerio Maximo *libro primo, capite quinto.* Itẽ

Græci & Ægyptij, vt docet Paulan. *in Actuac.* & Theophrastus *in Characterismis*, vbi multa exempla ponit a: necnon Syri, teste S. S. in Regum historia *lib. 3. c. 20. vers. 33.* vbi legitur nomen *ominis*, quod D. Augustinus b negat se in sacris litteris inuenisse. forte inciderat in libros in quibus nó habebatur, *viri pro omine acceperunt, & pro fœdere & rapuerunt, &c.* οἱ ἄνδρες οἰωνίσαντο καὶ ἐσπούδασαν, vt nunc in LXX. legitur, vel potius οἰωνίσαντο, interpretatus est, in genere sunt augurati, vt & Hebręũ נחש *nachas* generale est, & pro ratione subiecti interpretandum. ideò noster rectissimè vertit *omen*. De horum omnium vanitate legendi Pet. Blesensis *d. epist. 65.* Franciscus Picus c, VVimpina, Mich. Medina, Benedict. Pererius, & Iul. Sirenius: præcipua ratio est, quod cum omina certá nullam causam habeant, sed à casu planè dependeant, in contrarios ferè semper euentus rapi possunt. exemplo sit illud Anchisæ apud Virgilum, qui visos equos spem pacis ait facere, & bellum minari. Longè autem diuersa sunt, omen fortuitum arbitrio suo rapere, & signum à Deo, ex necessaria & ad honorem Dei tendente causa, poscere, quod in S. S. licitè fecere, seruus Abrahæ d (de quo optimè illic in Comment. locutus fuit Thom. Anglicus) & Gedeon e, & Ionathas f: & in alijs Historijs, Gregor. VII. in causa Cardinalis Simoniaci, apud Martinum Polonum, & D. Augustinus g, & Clodouæus Rex Francorum h. De ominũ varijs speciebus, si quis multa volet à nostris diuersa poterit legere Blesens. de epist. 65. & Ioan. Salisberiensem *libro primo de Nug. curial, capite vltimo*, dum meminerit ea ab ipso non approbari, sed vt aulicorum vita commemorari: & notanda imprimis hæc quæ subiungit verba;

Cetera de genere hoc adeo sunt multa loquacem
Vt lassare queant Fabium.

Quibus quæcunq; domus insiteurit, eam nec ab ipsâ salute arbitror posse saluari.]

Quare

Concl. sit, *Omina semper illicitum obseruare.* nam licet Caiet. i scribat: *potest homo absque omni præsagio cauere prudenter ab imminentib. dubitãdo ne præsens occursus sit signum futuri ex communi vtriusque causa cœlesti, vel etiam diuinâ prouidentiâ: vt si quis cadens corporaliter, timeat aliquem casum in statu, vel honore, &c. propterea tamen non desistat ab operibus prudenter agendis, sed cautius vigilet, &c. Potest enim esse, vt iste casus sit effectus causa futuri casus, & propterea significet illum.*] hoc reuerâ est de valdè rarò vel nunquam contingentibus, & si quando contingat, iam non *omẽ* propriè dictum, sed *prodigium* potiùs fuerit, à Deo missum, & ad τερατοσκοπίας licitam, pro morum emendatione, referendum. Equidem semper mihi visa hæc Caietani obseruatio portam pandere, ad ominosam istam obseruationem, quæ D. Augustino & alijs k inanissima semper visa. *nonne* (vtar verbis Ciceronis de Diuin.) *hoc si suscipimus, & pedis offensio nobis, & abruptio corrigiæ; & sternutamenta erunt obseruanda?* Nonne semper prætexat superstitiosus, offensionem quãuis pedum sibi diuinam iram prætendere? quid enim aliud gentiles contendebant? Nonne hoc in Tib. Gracchο obseruarunt, quo die occisus fuit, domo egredientem ad limen grauissimè pedem l offendisse? Nonne dicat, hoc idẽ Crasso infausti prælii die accidisse? m Nonne hoc de marito Laodamia scribit?

Cum foribus velles ad Troiam exire paternis,
Pes tuus offenso limine signa dedit.
Vt vidi ingemui, tacitoq; in pectore dixi,
Signa reuersuri, sint, precor, ista viri. n

Nonne de se iam venia dignus Tibullus? qui cecinit:

O quoties ingressus iter, mihi tristia dixi,
Offensum in portâ signa dedisse pedem. o

Quid si enim dicerent, euentum hunc ab eadem prouenire causa prouidentiæ, à qua mortes & strages istorum? Nonne Caietano iudice absoluendi? Sed obiiciat aliquis. B. Marcus Euãgelista. Euãgelizãdi caussâ, nauigio Alexandriã petens, cùm nauẽ egrederetur, calceum rupit, atq; Deo gratias agẽs, iter suum expeditum esse perhibuit. *Resp.* hoc ex apocryphis proferri. Deinde, vt vtar verbis Pet. Blesensis. *Quicquid alij credant, ego indubitater credo, sanctum Euangelistam, hoc non ex superstitiosa curiositate dixisse, cui etsi nunquam calceus ruptus esset, ei tamen sui expeditionem itineris, per Spiritum sanctum Dominus reuelasset.*] sic ille: qui addit aliud omen, eorum qui, si in itinere aliquis interroget, quo proficiscantur, subitò rebitant. Nituntur facto Iudith, *8. vers. 33.* quæ discedens inhibuit, ne quis eam quo proficisceretur, interrogaret, quasi interrogatio aliquid ominis habuisset, quod susceptum iter potuisset impedire. Sed hoc est sinistrè interpretari mentem sanctæ viduæ, quæ id vetuit tantùm ne quis allocutione & salutationibus eius inceptum moraretur; vel ne curiosius, quid egressa faceret, scrutarentur. De *sternutamentis* semper erit quo excusent. incidat in aduersum aliquid, qui sternutat: ducet ab eadem causa vtrúmq; euentũ. sit felicior alius, & optatis potiatur, id ipsum dicet signum fuisse successus, & non à naturali, sed superna cœlesti causa cõmuni id euenisse. Sanè sternutationẽ mediũ omen cẽsuere veteres, vt notatũ Scholiastæ Theocriti p, ideóq; sternutãte aliquo, astantes illi bona verba dicebant: vt si quid portẽderetur mali, id fausta precatione auerterentq. matutinam sternutationem prorsùs infaustam: meridianam firmissimi auspicii, & conatus non irriti indicium, rebantur, etiam Aristotele auctore r, maximè si à dextro latere f. Vnde Propertius t,

Nunc tibi nascenti primis (mea vita) diebus,
Aridus argutum sternuit omen amor.

Et Catullus, de Acme & Septimio u, sternutationis dextræ approbationem, vocat auspiciũ bonum. Quid? quod & *peditum* obseruabant, & Gręcis quidẽ omen erat bonum, vt ex *Hymno in Mercurii*: Latinis infaustum censebatur, vt ex Catone *de re Rustica* fuit aliis obseruatum. De *Soricino* auspicio æquè ridiculi veteres, de quo præter Pliniũ in Histor. natural. etiã rectè accipiunt illi Ausonii,

Quadrupes auspicijs quis tãgitur oscinibus? Mus.

Vide N. libr. 1. Auson. lect. cap. 25. Sed hæc suffecerint de nugis ominum. de quibus etiam nõnulla Polydorus 3. *de prodigijs* & Nausea *lib. 2. mirabilium.*

*Hic inserenda est Tabula hoc signo * notata.*

SECTIO V.

Septimò, potest nonnunquam vana obseruantia contingere in *strenis primo anni die* dandis. Solebant Ethnici Kalendas Ianuar. (vt docent Sueton. & Ouid. x) magnâ solennitate celebrare, in honorem Iani, & inter cetera tunc inuicem dare strenas, in omen siue precationem bonã anni prosperè decursuri; vel aliorum multorum adiicien-

a c. de superstitione.
b lib. 1. retractat.
c Picus lib. 6. de prænot. c. 5. VVimpina (qui opt.) lib. de diuinat. c. 13. Medin. de recta in Deum fide lib. 1. c. 2. Pererius in c. 24. Genes disp. 6. Siren. li. 9. de Fato c. 21 & 22.
d Genes. 24.
e Iudi. 7.
f 1. Reg 14.
g Fulgos. lib. 1. c. 3.
h Egnat. li. 1. c. 4.
i in sum. v. superstitio.
k D. August. d. c. 20. Pico VVimping Sirenio, Medin. Pererio, Salisberiensi, & Blesensi.
l Valerius Max. li. 1 c. 4. Plutarc. in Gracchis.
m Plutar. in Crasso.
n Ouid. Heroid. pist.
o lib. 1. eleg. 3.
p in Thalisiis & Epichala. Helenes.
q Plinius lib. 28. c. 2. Apuleus, de asino lib. 2.
r Sect. 33. problem. c. 11.
f Xenophon. anabas. lib. 6.
t lib. 2. eleg. 3.
u Epigrã. 43.
x Sueton. in August. & in Caligu. Ouid. 1. Fastor.

dorum. nam dicta quasi *trena*, & ternarius perfectionis atque plenitudinis index, eo quòd tria sint omnia Aristoteli a. Has *strenas* propter huiusmodi superstitiones, concil. Antisiodorense vocat diabolicas b, verba sunt; *Non licet calendis Ianuarus vetolo aut ceruolo facere, vel strenas diabolicas obseruare: sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus* quo loco legerim libens, vel saltem explicem, *vitulo* (seu *buculo*) *aut ceruulo facere*: vt sit simile illi, *cum faciam vitulã pro frugibus*: quod memini cum contulissem placere fratri Basilio Poncio de Leon, homini eruditionis elegantioris, & qui eas mittunt damnari videntur à D. Aug. apud c Gratian. & à Martino Papa, qui; *Non licet* (ait) *iniquas obseruationes agere Kalendarum, & ocijs vacare, neque lauro aut viriditate arborum cingere domos. Omnis enim hæc obseruatio Paganorum est.* d] Solebant autem pii Christiani eo die ieiunare, in detestationem gẽtilitiæ superstitionis, vt docemur à D. Ambros. e & Concil. Toleta. 4. f qui verò contempto ieiunio festum diem, cum paganis,agebant, illis Romanorũ Concil.sub Zacharia Põtif. dixit anathema g. Quare si quis hodie vel in honorẽ Iani vel Strenę Deę epulis vacaret,aut strenas mitteret, vel acciperet, is esset idololatra: si id faceret tantùm,vt omen certum prosperi euentus, foret vana obseruantia mixta diuinationi, plerumque mortalis, si tantum id faceret, vt incertum omen vel auguriũ, peccatum esset veniale, si animi tantum causa, vel amicitiæ conseruãdæ causa, pro cõsuetudine Christianorũ,nullũ esset peccatũ:immò si faceret in honorem circumcisionis Dominicę,quã tũc celebrat Ecclesia, mereretur corã Deo. Nã hodie cessant exolitæ Gẽtium superstitiones, quæ tam rigidæ sanctionis canonum causa fuere.

Cauendæ tamen etiam hodie superstitiones illæ, de quibus Burchardus ita scribit: *Obseruasti Kal. Ianuarij ritu Paganorum, vt vel aliquid plus faceres propter nouum annum, quàm antea vel post soleres facere. ita dico, vt vel mensam tuam cum lapidibus, vel epulis in domo tua prepararet eo tempore: aut per vicos & plateas cãtores & choros duceres, aut circa tectum domus tuæ sederes ense tuo circumsignatus,vt ibi videres & intelligeres,quid tibi in sequenti anno futurum esset: vel in biuio sedisti super taurinam cutem, vt & ibi futura tibi intelligeres, vel si panes prædictã nocte coquere fecisti tuo nomine,vt si benè eleuarentur,& spissi & alti fierent, inde prosperitatem vitæ tuæ eo anno prouideres. ideò quia Deum creatorem tuum* (hæc faciendo) *dereliquisti,& ad idola, & illa vana te conuertisti,& apostata effectus es, duos annos per legitimas ferias pœniteas.* Burchard. in Pœnitentiali, lib. 19. c. de arte magica, vers. Obseruasti Kalendas. Vbi habes breuem quandam enumerationem superstitionum illius diei, quæ cum strenarũ missione hodierna clarum est nihil similitudinis habere. Vbi pro *lapidibus* fortè corrigendum est, *lautitijs*. Non habui in quem locum commodiùs reiicerem, etsi sacrilegij aliquid subesse censeam, quod Hiberni siluestres lupos in magno honore habent & in patrinos asciscunt, quos *Charichrist* appellãt, pro eis orantes & benè precantes, & sic se ab illis lædi non verentur. narrat Cambdenus, *in Britannia Antiquitat.*

a stus in ena.
b lib. 2. de cælo.
cap. 1.
c c. non obseruetis,26.q.7.
d c. non licet. 26. q. 7.
e serm.17.
f Can. 10.
g c. si quis Calendas. 26. q. 7.

SECTIO VI.

Octaua superstitio est *temporariorum*, qui dies, menses, annos obseruant, non ad Dei cultũ, sed ad directionem negotiorum suorum: vt qui certis temporibus herbas colligunt, vel ligna succidunt, pro ædificiis vel nauibus, superstitione carent, si id faciant permoti naturali obseruatione motus & influentiæ cœlestis, certis enim temporibus vis herbarum efficacior est, ligna quoque minus obnoxia sunt corruptioni, & aptiora sunt ad vsum. Sed superstitio foret, si obseruaretur certus vnus hebdomadæ vel mensis dies tantùm, vel certa diei hora, qua talis hora vel dies est, vel adderentur circumstantiæ inutiles, aut orationes ociosæ vel non approbatæ h. Vnde sequitur, quod rectè Binsfeldius infert i, huc referendos qui *obseruant certas festiuitates*, vt Conuersionis B. Pauli, Vincentii, Vrbani, vel aliorum, quibus si pluat, vel vel cœlum serenum sit, sibi spondent serenitatem, fertilitatem, vini copiam vel inopiam, aut continuatam per tot dies pluuiam, vnde & superstitiosos fecere versus, quorum primus est;

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni, &c.

Item *qui colligunt herbas in die* Sancti Ioannis, ad certos quosdam effectus, credentes eo die habere vim naturalem efficaciorem, vel *inserunt arbores* ipso die Annunciationis B. Mariæ, vel in Festo S. Stephani *minuunt sanguinem equorum*, & similia faciunt, naturalem causam attendentes, quæ nulla est, vnde vanè ista instituunt: sed & festa sic potiùs inhonorant quàm colunt. Si verò directè ista adscriberent merito Sanctorum, & Deo tribuerent effectum vt sanctos illos honoranti, viderentur & ipsi sanctos illos honorare. quare nec auderem eos damnare. Huc etiam pertinent, qui *obseruant quosdam dies*, vt puta diem D. Magdalenæ, diem lunæ, &c. *vt infaustos*, vel vt faustos ad iter, aut rem aliquam inchoandum: item *an cùm surgunt, primò induerint* calceum vel femorale dexterum an sceuũ, aut quo pede primùm tangant terram, vel domo egrediantur, & quæ huiusmodi nugatoria: eos cõstat peccare isto superstitionis genere. Tales in iure Canonico vidẽtur *dies Ægyptiaci*, quorum mentio apud D. Augustinum k. Collegit nationum cunctarum ferè dies ominosos & obscænos Alexander ab Alexand. *lib. 4. gen. dier. c. 20.* sed hos Ægyptiacos prætermisit. Cælius Rhodiginus l, hoc tantum; *vocari dies atros & ἀποφράδας, vulgò, à veteribus deluxata voce, Ægyptiacos; ab Ægypti, inquit, vanitate proclinato nomine. Eorum Augustinus meminit, & in canonicis decretis nõ est prætermissum.*] Sed qui dies isti apud Ægyptios, hoc debuit explicare. Glossa Canonica vult, Ægyptios docuisse qui dies toto anno infausti forent ad opus inchoãdum, & hos Ecclesiam olim in Kalendariis suis signasse, quorum posterius nihil dubito, quin falsum sit: nunquam enim hæc Ecclesia recepit, Apostolicæ prohibitionis memor m: posterius potest recipi, astrologorum enim ista commenta fuere, & Ægyptus inuentrix astrologiæ. Petrus Breslayus *libro primo Notabilium capite 53.* huiusmodi dicit esse Ianuar. 1. & 25. Februar. 4. & 26. Martij 1. & 28. Apri. 10. & 20. Maij 3. & vlt. Iunij 10. & 17. Iulij 13. & 27. August. 1. & 24. Septembr. 3. & 21. Octob. 3. & 22. Nouembr. 5. & 28. Decemb. 7. & 22. vnde acceperit nescio. Suspicor tamen, Ægyptios pro scæuis & nefastis habuisse etiam dies illos, quibus tot plagis à Moyse percussi, & quo Pharao cum exercitu mari demersus. Nam singulis gentibus insignes clade aliqua dies, postea semper atri habiti, vt de Romanis, Græcis, aliisque docuit Alexand. ab Alex. n Exempla plura harum superstitionum

h c. non liceat 26. q. 5. & d. c. non obseruetis Silu. v. superstitio. q. 10. Sic intellige Burchard. d. c. v. 3.
i de confess. malefic. in 3. causa dispositiua ad malef.
k Comment. in epistol. ad Galat. 4. Enchir. c. 79. & in c. nõ obseruetis, &c. quis existimaret 26. q. 7.
l lib. 14. antiq. lect. cap. 9.
m ad Galat. 4. v. 10.
n d. c. 20.

stitionū suggerūt Patres, illa D. Pauli verba, (*Dies obseruatis, & menses & tēpora & annos. Timeo vos, ne frustrà laborauerim in vobis*) explicantes, vt Ambrosius, Dies *obseruant, qui dicunt vtputa, crastino proficiscendū non est, post crastinum enim non debet aliquid inchoari, & sic solent magis decipi. Hi autem colunt* menses, *qui cursus lunæ perscrutantur, dicentes vtputa, septima luna instrumenta confici non debēt. nona luna seruum, emptum vtputa, domum ducere nō oportet. & per hac faciliùs solent aduersa prouenire.* Tempora *verò sic obseruant, cùm dicunt: Hodie veris initiū est. festiuitas est, post cras Vulcanalia sunt. Et talia iter aiuntū, Posterum est, domum egredi nō licet.* Posterū, *significat aduersum & præposterū; quasi elapsa cōmoditate serū.* Annos *sic colunt, cùm dicunt Kalēdis Ianuarijs nouus est annus. quasi nō quotidie anni* B
impleātur: sed vt Iani illius memoriā recolant bifrontis, hac superstitione vtuntur, quæ longè debet esse a seruis Dei, si enim Dei. si enim Deus ex toto corde diligatur, ipso propitio, nullà debet esse formido neque suspicio harum rerum. Prosperè enim potest cedere, quicquid simpliciter sub Dei deuotione fit.] D. August.[a] *Eos enim inculpat, qui dicunt; non proficiscar quia*[b] *prosperus dies est, aut quia luna sic fertur: vel proficiscar, vt prosperè cedat, quia ita se habet positio siderū. Non agam hoc mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem: vel agam, quia suscepit mensem. Non plantem hoc anno vineam, quia bissextus*] quæ ad verbum comment. suo inseruit D. Anselmus. *Idem August.* sic alibi[c], *sicut obseruant, qui certis diebus,* C
siue mensibus, volunt & nolunt aliquid inchoare, eo quòd secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tēpora. & alio rursus loco[d], *plena sunt conuenticula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum à Mathematicis accipiunt. Iam verò ne aliquid inchoetur aut ædificiorum, aut huiusmodi aliquid operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpè etiam nos monere non dubitant.*] Hactenus Patres, quorum adscripsi verba, quoniam, licet primo loco, & iuxta contextus seriem, Apostolus loqueretur de superstitioso dierum mensium, & annorū cultu Iudæorum, quos Galatæ Iudaizantes haud dubiè imitabantur, vt optimè cum Græcis D. Hie- D
ronymus & Primasius arbitrati, fieri tamen potest, vt aliquid etiam paganismi simul irrepserit. vt vidi in Francia, tempore Catharinæ Mediceæ, quando inter aulicas matronas adeò hæc vigebant, vt nihil inconsultis astrologis (quos *Barones suos* nuncupabant) conati auderent. Quæso. si quis dies infortunatus, vnde? ex astrorum respondent influxu, & positura? verùm hæc est alia atque alia singulis annis, nec eadem illo eodem die. fusè hoc physicis rationibus refellit Ciruelus *d. p. 3. c. 6.* qui potest consuli. Ad hanc superstitionem diariam referendi quoque sunt, qui certis diebus olera scopis tangunt, ne ciniphes, erucæ, campe, vel alia in- E
secta noceant: item qui nolunt vngues præscindere die Veneris, vel nere die Sabbathi, cum interea non abstineant in honorem Deiparæ ceteris operibus seruilibus: qui credunt maiorem inesse vim aquæ benedictæ Dominicis post quatuor tempora, quam aliis ad speciales quosdam effectus: item qui oua, quæ gallinæ pariunt die Parasceues, toto asseruant anno, quia credunt ea vim habere ad extinguenda incendia, si in ignem iniiciantur. cedo enim, vis hæc naturalísne? vnde? à die, vel matre? nemo hoc dicat. nam quid absurdius? nulla matri prærogatiua tum præcipua competit: nihil diei, cœlestes orbes tum vel sidera singulare influunt. Vis illa, supernaturalis ergo. cur non idem competit enixis die Anastasis, vel Natalis Domini? speciali, inquient, priuilegio. dic sodes, vnde nosti? cui & quando concessum? constat experientiâ, dicent. Sed illa fallax, & vnde certus es, non ex pacto effectum nasci? Deuotio persuasit, dicat alius. Non bona deuotio; quæ cum scandalo coniuncta, quæ meritò suspecta, quæ anilis, quæ singularis, quæ nullo Ecclesiæ vel traditionis munita suffragio. Faciunt in his partibus multi. Sed in iisdem partibus multi pietatis & rerum fidei morumque imperiti, multi curiosi, multi superstitiosi. Lege Martin. de Arles tracta de superstitione.

a epist. 119 c. 7.

b lege. posterus.

c d. c. 79.

d in d. c. 4. ad Galat.

SECTIO VII.

NOno loco sunt obseruantiæ vanæ in malis depellendis & morbis sanandis variæ, vt si quis G
faciat oblationem ex bonis eleemosyna impetratis, credens ea maioris efficaciæ ad effectum consequendum: qui putat crucem ex eleemosynis emptam vel factam, vel sanctiorem, & efficaciorem: qui offerunt sanctis ceram vel aliam materiam, illi immiscentes capillos hominis, vel pilos animalis ægri: qui mergunt imagines in aquam, pro pluuia obtinenda: qui faciunt quasdam ligaturas, ne lac vaccis subtrahatur: qui per annulum desponsationis meiunt, vt liberētur maleficio: qui pro quibusdam capitis doloribus, & similibus morbis curandis, ad porcorum lintrem seu obbam collum applicant. In nomine Patris, &c. qui metiūtur cingulum ægrotantis ad cognoscendum à quo sancto sit sanitas impetranda, adhibitis aliis definitis ritibus: qui stramen bipenni diuidunt, vt sanentur manuum vel digitorum tumores: qui pro quibusdam pecudum morbis ignes struunt ex peculiaribus lignis, & in eum animalia impellunt, vel in orbem circumducunt, & quod primo loco transit animal, hoc sanctis offerunt. qui S. Lupi libum pinsunt, hoc ritu, coquunt libum triangularem, prætexto Trinitatis sacratissimæ honore, & ei quinque foramina imprimunt, in memoriam (sic colorant) vulnerum Christi; postea, in B. Lupi honorem, libum dant in eleemosynam primo mendico non ex proposito, sed ignaro, & fortuitò occurrenti, sic arbitrantur armenta gregesque, sola in pascuis, à lupis inuadi non posse. frequens est, in pagis propè Thenas & Louanium. Superstitio se prodit in eo (vt cetera mittam) quòd fortuitò mēdicanti dari debet; nam quid hoc, vel ad custodiam pecoris, vel ad honorem Dei, attinet? tales etiam ligaturæ pecuariorum, ad liberandos canes ac pecora à clade & tabe, vel vt ea inferant pecoribus aliorum. *lege Burchardum d. c. 19. v. fecisti ligaturas.* Aut pertinet opinio Silesiorum, morauorum & vicinarum gentium putantium fascinationibus resistere fasciolas vel tæniolas rubeas, alligatas equorum frenis vel epipphiis. vetusta superstitionē eadem de causa apud Græcos & Romanos pueri puellæq; fasciolis russeis præcingebantur Apulei. Miles. lib. 2. Chrysost. in hom. XII. 1. ad Cor. & alij apud Martin. Roman. lib. 1. sing. c. 3. & libr. 2. cap. 23.

Huc referendæ sunt innumeræ orationum formæ, quibus vulgò vulnera sanantur, vel morbi curantur, vel infortunia arcentur. Quale illud de quo Burchard. ibid. v. collegisti; *Collegisti herbas medicinales cum aliis incantationibus, cum Symbolo & Dominica oratione.* Corrige audacter, quam

cum

A cum symbolo, & dom. orat.) *id est, cum credo in Deum, & Pater noster cantando. Si aliter fecisti, decem dies in pane & aqua pœniteas.*] Est & alia in vsu inter Hispanos milites, qua quidam salutatores, vt ferunt, sanctè viuentes, & omnes gratis curantes, cum sola impositione linteorum, & certorum recitatione verborum vtuntur: formula fuit Hispanica, sed reddam Latinè ad verbum; *Per Christum, & cum Christo, & in Christo, est tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti omnis honor, & gloria, per omnia secula seculorum. Oremus, salutaribus praceptis moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere, Pater noster, qui es in cœlis, &c. Amen,* IESVS, *Potentia Patris, sapientia Filij, virtus Spiritus sancti sanet hoc vulnus ab omni malo. Amen.* B IESVS. *Domine mi* IESV *Christe, credo quod nocte Iouis Sancti in cœna, postquam lauisti pedes tuorũ sanctorum discipulorum, accepisti panem sanctissimis manibus tuis, & benedixisti, & fregisti, & dedisti tuis sanctis discipulis, dicens, accipite & comedite, hoc est enim corpus meum, similiter accepisti calicẽ in sanctissimas manus, & gratias egisti, & tradidisti illis dicens: accipite & bibite, quia hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. hoc quotiescunq; feceritis, facite in meam commemorationem.* C *Obsecro te Domine mi* IESV *Christe, vt per hac sanctissima verba, & per virtutem illorum, & per meritum sanctissima Passionis tua, sanetur hoc vulnus, & malum istud. Amen.* IESVS. *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.* IESVS.

De hac formula mota fuit Ipris anno superiore quęstio, maximè quia nullum naturale medicamẽtum accedebat. Reuerẽdiss. Episcopus Iprensis Simonius, & consiliarii eius, totam curationem hanc iudicarunt superstitiosam & illicitã, & prohibuêre ne quis ea vteretur. Multis hæc damnatio dura visa, sed immeritò. Nam hîc effectus totus exspectatur à Deo per modum miraculi. Sed miracula sic D assiduè & quasi ex consuetudine poscere, est Deũ tentare. Deinde sancti viri, ad miracula edenda, nõ sunt vsi certis, & quasi conceptis verborũ formulis, sed modò sic, modò aliter, prout Spiritus sanctus suggerebat. Tertiò sanctitas huius, non satis probata: fit enim plerũq; vt malefici præclarè specie externa, sanctitatẽ mentiãtur: neq; in hac re milites satis idonei iudices, quibus sancti videtur, qui extrinsecus peccata grauia nõ produnt. Quartò, qui donum sanationũm à Deo acceperunt, illi nunquã accipiunt cum conditione, vt talibus vel talibus vtantur verbis: sed tales commentitiæ formulæ sunt indicia pacti saltem latentis. Quintò, non licet pri- E uatis comminisci formulas, quas nec sacræ litteræ, nec Ecclesiasticus vsus approbauit, qualis est ista. quæ licentiosè abutitur, & deprauat multa sacro sancti Missæ sacrificii verba, etiam ipsius Canonis, Denique applicat verba consecrationis rei, ad quam instituta non fuit, (quod non est permittendum) & præterea petit effectum sibi cõcedi per vim prædictorum verborum, quæ vis, non ad vulnerum corporis consolidationem, sed ad panis ac vini transubstantiationem, à Saluatore nostro directa fuit. Neque illud negligendũ est, Ecclesiã & Catholicos eius filios, tãta semper in veneratione hæc sacrosancta consecrationis verba habuisse, vt nefas ducerent illis vti, nisi quando in Missæ sacrificio, vel quando in Ecclesia, vel scholis, aut disputationib. iis necessariò vtendum: contra Diabolus, & membra eius malefici, rebus nullis vtuntur libentiùs aut frequentiùs ad sua sacrilegia nefanda, quam & ipsa Venerabili Eucharistia, & iis quę ad illam pertinent. Hæc mihi nunc contra hanc & similes formulas occurrebant.

SECTIO VIII.

Nec quisquam nitatur auctoritate cuiusdam Canonistæ, qui vixit anno. 1454. nomine Fœlix Malleolus, & fuit Canonicus Tigurinus, sed de hæresi tantùm non damnatus, quare & Ioan. Balæo & similibus tantoperè commendatus: hic Malleolus, integro libello. *duorum tractatuũ de exorcismis,* se patronum præbet huiusmodi precationum & medicamentorum. plurima huius opuscula circumferuntur, sed in plerisque multa sunt temeraria, erronea. & scandalosa: quare maturo & sapienti cõsilio Ecclesia Romana eius nomen, inter primæ classis prohibitos scriptores, quorũ cuncta scripta sint vetita, retulit. ideo Catholicis eius auctoritas profligata planè censenda: sed nec rationes vllius momenti attulit. Examinemus singulas breuiter, vult licitam esse curationem per huiusmodi verba (dicam Latinè, tum vt omnes intelligant, tum ne quis vtatur, si eo, quo pronuncianda sunt verba, idiomate & rythmo proponerentur.) *Si sancta Maria virgo puerũ Iesum vere peperit: liberetur animal hac Passione, In nomine Patris, &c.* Et illud, *Christus fuit natus, Christus fuit tamen ius, Christus fuit inunctus: ipse benedicat, & cõsignet hac vulnera, In nomine, &c.* Et illã, *Ego adiuro vos vermes, per omnipotentẽ Deũ, vt ista ciuitas vel domus sit vobis ta detestabilis, qua Deo est vir ille, qui falsam sententiam protulit, & iustam nouit, in nomine Patris, &c.*] & dicit hæc dicta, mutatis mutandis etiam proficere, contra lumbrices & vermes, qui animalium viscera corrodunt. Fatetur suæ sententiæ contrariũ esse quendam, qui scripsit de superstitionibus (*intellige Martin. de Arles*) & Ioan. in summa Confessor. & anno Domini 1405. lectorẽ ordinis Augustiniani coactum reuocare Heidelbergæ articulum, quo dixerat posse huiusmodi formulis sine peccato aliquem vti, & nominatim secunda illa. coactum, inquam, hoc reuocare, ad mandatũ Domini Episcopi Spirensis, & peritorum studii Heidelbergensis, tanquam erroneum, & polliceri, se de cetero non amplius talia verba prolaturum. His non obstantibus contrarium ipse censet. Probat primò quia piũ est & meritorium sanare morbos, non hominum modò, sed & brutorum: vt probantur multi Sancti fecisse. *Resp.* hoc fecere. citra omnem superstitionis suspicionem, & sic facere est pium ac meritorium: formulas verò hasce superstitiosas esse, & meritò suspectas.

Secundò, licet benedicere animalibus in nomine Domini. *Resp.* licet, si nihil addas superstitiosi dicti vel facti.

Tertiò, licet illa maledicere, seu coniurare, & excommunicare, & exorcisare: vt fecit S. Vilhelmus Lausanensis Episcopus, qui ab anguillis læsus omnes anguillas suæ ditionis maledictione expulit & relegauit. sicut & B. Pruminius insulã S. Marci propè Constantiam, venenosis coinquinatam vermibus, totaliter suis precib. mundauit. Et Episcopus Lausanensis, tum viuens, contra venenatas sangisugas, quæ veneno suo inficiebant Salmones & alios pisces, exorcismos ex sacris Scripturis compositos, fecit pronunciari. Et soliti sunt etiam in Heluetia, contra valdè noxium genus vermium

quod vocant *Iuger*, instituere iudiciarium processum, sicut fit contra facinorosos: sicut & Constantienses & Curienses faciunt, contra vermes alios nuncupatos *Lauffkæffer*. *Resp*. Exorcismos & Ecclesiasticas depulsiones animaliū probari, quos publicus Ecclesiæ vsus recepit & approbauit, non quoscunque priuati comminiscuntur. Hodie in Ritualibus Romanis habemus expressas formulas legitimas, quas omnes sequi deberent: possunt, & vti tutò proprijs diœcesium, quæ à sede Romana approbatæ: immò sine peccato vti illis possunt, etiamsi non sint expressè approbatæ, dummodò nec improbatæ, nec à viris doctis & piis in dubiū vocatæ, nec apertam vanitatem præ se ferant, & ijs licitè quoque vsus in Æthiopia Franc. Aluarez Lusitanus contra locustas. narrat ipse in Hist. Æthiop. cap. Vt sanè in formula ipsius exorcismi seu adiurationis Lausanensis Episcopi nihil continetur, quod possit improbari, nisi fortè citatio illa, & procuratorum piscium, & alij quidam actus iudiciarij. quæ omnia vidētur vana & superflua: quod idem dicendum, de publica praxi Constantiensi & Curiensi. Tertia verò illa adiuratio, erat introducta priuatim à rustico, nec de origine prima eius quicquam constat: in exorcismis autem non recipiendas quasuis pro arbitrio exorcisantis preces, sed certas & ab Ecclesia præscriptas, docent Concil. Carthagin. 4. *can*. 7. & Ioan. Micrologus *lib. de obseruat. Eccles. cap*. 7. Quoad factum denique Guilhelmi & Pruminii, similia legimus de S. Patricio & aliis, sed aliud non probant, quàm licere sacra adiuratione, vel oratione, virtute Dei, animalia noxia expellere, quod nemo negat: Licere autem certas formulas arbitratu quorumuis confictas in vsum inducere, id non probatur, quod ego nego. Sanè Apostoli, & Sancti, absque alia verborum additione dæmones expellebant, & morbos sanabant in solo Christi nomine a sic DD. Petrus ac Paulus, D. Io. b D. Tho. D. Andr. DD. Iudas & Simon c, & D. Hilarion. d fecere.

a Act. 3. v. 6. & c. 16. v. 15.
b Prochorus in vita Ioan.
c Abdias lib. 1. 9. 10. & 13 histor. Apostolor.
d D. Hiero. in eius vita.

Quartò addit, pro argumento, ex legenda S. Blasij, eum benedictione solitum munire animalia imbecilliora contra grandiora: item, quod qui porcos castrant, eos D. Antonio commendant, & si porci D. Antonio donati violentur ab aliquo, illū non esse impunitum. *Resp*. hæc nihil ad rem pertinere: nihil enim hîc verborum superstitiosorum intercedit. De D. Blasio in vulgatis legendis multa narrantur, quæ nulla nituntur fide vel auctoritate. Cur Beato Antonio porcus appingatur, nescio, nisi hoc ex hac ortum consuetudine fuerit: sed quod huius consuetudinis initiū, rursus ignoro. Deuotioni populorum puræ & innoxiæ, sanctorum caritatem sæpenumero fauere & applaudere videmus. Nimirum rectè Ambrosius, *Prospere*, dixit, *potest cedere quicquid simpliciter sub Dei fit deuo ione*.

Quintò ex sacra Scriptura sic argumētatur, Paulus dicit, *omnia quæcumq́; facitis, in nomine Domini nostri* IESV *Christi facite* e. qui omnia dicit, nullū actum (saltē bonum) excipit. *Resp*. eum sumere pro certo, quod est in cōtrouersia, hunc actum animalis cum talibus verbis curari esse bonum. Nec dicit Apost. licita esse quæcunque in nomine IESV facimus, sed quæcunque facimus, ea nos in hoc nomine, & non in alio facere debere.

e Colos. 3 v. 17.

Sextò, tempestatem per maleficium excitatam, ab agris alio maleficio repellere, est actus bonus: ergo etiā superstitiosa formula licet repellere morbum animalis maleficiati. Antecedens probat ex l. corū. C. de malef. & auctoritate Azonis in summ. & Archid. *Resp*. & legem illam, & auctores eam sequentes manifestè errare contra fidem, vt docebo fusè lib. 6.

Septimò, quoad primā formulam, excusat illam, Quia *Si* particula in ea non est dubitatiua seu coniecturalis, sed causalis, significans idem quod, *quia verè*. Quemadmodū, in illo: *si iudicas eos cognosce*. itē *si in inferno nulla est redēptio, sanè terribilis est recordatio*. *Resp*. etiamsi ita sumas, formulam esse superstitiosam, quia vel illud additur, vt causa sanationis, vel vt signū. si vt signum, non est signū ad hoc à Deo vel Ecclesiā institutū. ergo à priuato, & tum meritò suspicamur pactū cum dæmone. quia cum Deo nemo sic paciscitur: nec licet nobis, Deo signū præscribere, vel dare. Si vt causa, vel quatenus aërem verba verberant, & sunt talis sonus (quod est ridiculū) vel quatenus ipsa verba vim physicā habent (quod æquè absurdum) vel quatenus habent vim moralē, quærò an hæc sit ex opere operato, an ex opere operantis: nō illud, quia non sunt Sacramenta. si istud, ergo iam à deuotione res pendet. ergo etiamsi aliis vteretur verbis id à Deo obtineret. ergo iam vana formula. habet hoc argumentū vim contra ceteras omnes. Nec tamen vim habet contra institutas ab Ecclesia formas exorcismorū: quia Deus Ecclesiā in his dirigit, & spōsę suæ votis fauet: adeò vt Ecclesię preces huiusmodi, vt nominis Christi, quod inuocatur & inseritur, vt causa simul & vt signum operentur, eo modo quo & signum crucis formatum pronunciatumque f.

Octauo contendit licere aliquando dæmonū vti ministerio, & eos ad hoc inuocare: quia D. Theodulus Episcopus Sedunensis ingentem campanam à Leone Pontifice sibi donatam, à Roma Sedunū vsque per dæmones portari curauit. Confirmat, quia generales hæ propositiones sunt reiiciendæ, omnibus nobis iniuriam & damna & molestias pertinaciter inferentibus est ignoscendum, qui hoc dicat ex Domini præcepto, eum dicit mentiri. veritati enim consonum esse non parci, quibusdam sed oportere puniri: Item, de vsuris generalem facientes prohibitionis detestationem errare, cum in multis contractus vsurarum videatur licitus. Sic vult, qui negant vllas formulas superstitiosas esse licitas, eos quoque errare, *Resp*. me mirari audaciam vel ignorantiam hominis. audaciam quod fabellas nobis pro historiis obtrudat, quarum nullum refert auctorem. Si hoc accidit (non credo quidem) sed si accidit, speciali Dei reuelantis permissione hoc ab Episcopo illo factum, alioqui nec omnia semper sanctorum alias virorum facta imitanda, immò nec necessario semper probanda. Confirmationis primū membrum prorsùs vel calumniosum est, vel absurdum. calumniosum, si vim præcepti Dominici de remissione iniuriæ intellexit: absurdum, si sic intellexit, vt ex argumento videtur intellexisse. Dominus enim rancorem, iram, vlciscendi studium, & animi perturbationem prohibuit. Sibi vindictam relinqui voluit, eam in hoc sæculo retribuit per iudices, vicarios suos. nihil igitur hoc pertinet ad iudiciariam iniuriæ prosecutionem. Secundum membrum de vsuris erroneum est. nunquam enim vsurarii contractus vlli liciti fuerunt.

f Tyræus lib. de dæmoniac. p. vlt.

Postea conatur probare, formulam ratione versus, seu rythmi superstitiosam non esse. Quod nec nos dicimus: dicimus tamen, quia non solet

Ecclesia exorcismos versibus ligare, hoc non carere aliqua suspicionis causa.

Decimò vult etiam ratione rituum, & gesticulationum variarum quibus vtuntur rusti- L ci & alii huiusmodi medentes, non posse dici formulas superstitiosas. *Resp.* ritus omnes & gestus absonos, quos Ecclesia non recipit, nec verbum Dei, scriptum, vel non scriptum, approbat, censeri meritò vanæ obseruantiæ species, & propterea fugiendos, tamquam superstitiosos. Addit etiam certè parum piam dicti sui multiplicem confirmationem. prima est. Christus Dominus cæcum sanauit spuens in terrã, & facto luto, & eo illitis oculis. 2. Diuus Marcus eodem modo sutorem sanauit in manu sinistra læsum. 3. Helisæus miros gestus fecit, vt puerum suscitaret. 4. D. Hieronymus per signum crucis leonis pedem sanauit. 5. in paruulis baptizandis multos ritus, tactus & mores nunc exercent Sacerdotes, qui in primitiua Ecclesia fuissent exorbitãtes: *Resp.* ex his ineptissimè inferri, ad ritus illos à mulierculis & rusticis priuata auctoritate receptos. Christi Domini ritus fuit maximè mysticus & significatiuus, vt Sancti Patres ostendunt. Helizæi factum, prophetia fuit incarnationis Dominicæ. De D. Marco illa narratio, mera nænia est. D. Hieronymus Ecclesiastico remedio & proprio Christianismi signo fuit vsus. Sacerdotes, qui alios ritus seruant, quàm Ecclesia præscribit, peccant: qui eos tantùm seruant qui sunt in ritualibus, nihil faciunt, quod non Ecclesiastico vsu à plusquam mille annis receptum sit, vt docet Bellarminus *tom. 2. agens de baptismi cærimoniis*. Plenum verò impietatis est, nec à blasphemia alienum cærimonias Ecclesiæ, & actiones Christi atque Prophetarum comparare maleficorum actionibus, & ex illis has velle deducere vel comprobare, vt facit Malleolus.

Vndecimò coniectorem agit; *fortassis*, inquit, *est arcanum Dei, quod sancti viri per reuelationem receperunt. Sicut olim per hoc verbum Ananizapta, reseruatum, textum, & portatum contra pestilentiam fideliter credentes securitatem perceperunt. Resp.* non, quod possem, omne *fortassis affirmatiuum*, solui per *fortassis negatiuum*; sed quamdiu de tali reuelatione non est vlla probatio, tutiorem partem eligendam vt abstineatur; deinde ipsorum esse qui defendunt non conicere, sed probare reuelationem: denique illud ipsum quod addit, de *Ananisapta*, cuius exẽplo conatur intentum probare: esse non tantùm vanum, sed etiam merè magicum, & ex pacto dæmonico natum. Sciendum enim inter magica reliqua periammata solitum, vt contra pestes & febres pestilentes, in quo tres versiculi debebant certo describi modo;

Ananisapta ferit, mortem quæ lædere quærit, &c.

Quibus quid potest dici ineptius? nam illud *ananisapta* nihil prorsùs significat, & ponitur tamẽ versu tertio, vt Dei nomen, & petitur ab eo, vt ferentis misereatur. vnde patet sic occultè dæmonẽ inuocari, qui hoc sibi nomen vel signum constituerit. Deinde quod ait fideliter credentes tantùm sanari: hoc indicat eum requirere certam fidem virtutis illorum verborum: quod & ipsum est impium. Si verò licet de significatione conicere, suspicor vocem esse ex Chaldæo vel Hebræo confictam. Si velis deducere ex חננני Hanneni, miserere mei, & Sophet שופט. vides misericordiã vt à iudice peti, sed non à Deo vero, vt arbitror. Nam *Ana* אנא secretis Mekubalim mysteriis significat A mentem cui innatæ primæ notiones: in cuius medio dicunt sedere angelum, quem vocant *anam*, qui rei veritatem homini aperit, & indicat. vnde & חנון *anã* nomen idoli, & illis *anam* diuinatio. *Saphat* verò denotat eum iudicare שפט. *ananisapta* igitur quasi *anam, quæ* significat dæmonem illum, diuinationi qui præest, & diiudicat atque indicat morbi causam atque remedium. semper enim malefici priusquàm sanent, sententiam ferunt, maleficio morbum illatum fuisse. Atque hoc arbitror arcanum illud magnum, quod Malleolus indicare voluit, vel debuit. Sanè magicæ voces pleræque ex Hebræo sumptæ. Non me latet cabalistarum deductio litteraria, scrupulosè si non superstitiosè ex Guarino proposita à Martino de Ar- B les lib. de superstit. qui supponunt *AnaniZapta* significare malam mortem (qua quæso linguâ?) & qualibet littera repræsentari vnam dictionem. vt A. sit Antidotum, N. Nazareni, A. Auferat. N. necem, I. Intoxicationis, S. Sanctificet, A. Alimenta, P. Pocula, T. Trinitas, A. Alma. & sic significari, quod mors Christi, quæ ex parte Iudæorum mala fuit, ex parte Dei mortem (hoc est Diabolum) ferire. &c. Quæ, quis non videt esse gerras Siculas? Nec verò infœlici illi Fœlici suffragatur, quod,

Duodecimò subdit experienter (*vtar eius verbis, ne quis me fingere quidquam putet*) videtur, & ab Ecclesia permittitur, quod illi, qui per certas for- C mas verborum serpentes tollunt, (pro vt Apostoli fecerunt) & tangunt, & in medicinalibus refectionibus multipliciter deducunt, imò leprosos sanando, nondum fundamentaliter infectos, multum proficiunt: & ecce quod illi, qui propriè talibus verborum exorcismis in eadem forma non vtitur, licet fortiora loquatur, nihil apud serpentes operatur. *Resp.* primò falsum esse quod dicit ab Apostolis serpentes sublatos, per certas verborum formas. nam hoc per illos factum dumtaxat, iussione, in nomine IESV, vt Dominus præcepit, & cui formæ, vt causæ ac signo, suam opem atque effectum pollicitus fuit[a]. falsum est secundò ab D Ecclesia incantatores serpentum, qui commentitiis huiusmodi formis vtuntur, vel morborum curationes tales perficiunt, permitti, vt docui iam sæpè, & ostendam ex professo lib. 6. Tertiò falsum est, aliis formis potentioribus vtentes effectum nõ consequi. consequuti enim eum sunt sancti viri signo crucis, inuocato nomine Dominico, & similibus Ecclesiasticis remediis. Quod si loquatur de formis commentitiis atque priuatis, hæc ipsa experientia docet ex pacto fieri. nam ideo prodest vna, quia legem illam Diabolus tulit: non prodest altera, qui eam non præscripsit.

E Decimotertiò, sic argumentatur, Deus etiam per malos Sacerdotes, si seruent præscriptam ab ipso verborum formam conficit Eucharisticum sacramentum, per bonos verò, si formulam non seruent, non conficit. ergo etiam Deus per malos seu maleficos, si verba concepta seruent, tribuit sanitatem, per bonos non tribuit si non seruent. Consequentia probatur. quia, teste D. Gregorio, miracula minora probantur per maiora. Sed illud de Eucharistia est maius, istud de curatione morbi est minus. ergo istud benè probatur per illud. *Equidem miror* Christiani alicuius tantam esse posse impudentiam, vt sacratiss. rei mentione sic abutatur, & talem instituat comparationem. nimirum magiæ sectatorum hoc proprium est, non catholico-

[a] Marci vlt. v. 18.

rum verorum. Ad argumentum negatur consequentia. nec vrget probatio, quia præsupponit falsum, nempe miraculosam, & nō prodigiosam, hoc est à Deo, non à dæmone causam in casu proposito: quod à nobis impugnatur. Transsubstantiationis miraculū de fide est. miraculum fit, quia Christus hanc, & non aliam formam verborū instituit. Sanatio hæc nullo argumento idoneo probatur à Deo esse. quare corruit tota machina. D. enim Gregorii verba de duobus veris miraculis sunt.

Decimo quartò insistit probationi experientiæ, parum attendens experientiam tantùm ostendere, quid factū sit, sed non docere, quòd curatio sit à Deo vel etiā quòd sit licita. nā nō quicquid corpori prodest, id licitū est, vt constat, alioqui & nimio potu ad vomitum, & nequioribus aliis vti liceret, & medici talia suadentes excusarentur. alioqui à dæmonibus morborum curationem petere liceret. vt impius Paracels. censuit, & non nimis obscurè Malleolus videtur concedere. quæ cuncta sunt impia.

Decimo quintò, quæ in his formis continētur, cuncta sunt ex S.S. desumpta. ergo licita & sancta. *Resp.* nihil hac illatione frigidius. peccatum enim hic est in abusu applicationis. eo quòd verba sacra applicantur, ad ea quæ Spiritus Sanctus nullo modo intendit. quemadmodum peccant, qui ad diuinationes, satyras, pasquill. & huiusmodi, S.S. verba deflectunt. Confirmat arg. suum; quia non reprehenderetur, qui cum signo crucis simpliciter diceret, sanare in nomine Christi. ergo nec ille, qui paulò plus rituum & verborum bonorū adhibet. *Resp.* rursùs consequentiam claudicare. quia prior ille Ecclesiasticam & Euangelicam formam sequitur: posterior voluntariam suam & commētitiam. Deinde & prior ille hoc faciēs temerè, potest peccare delicto tentantis Deum.

N Decimo sextò, credentibus Deus pollicitus miraculorum patrationem ad solum credentium iussum: neque distinxit, si hac vel illa forma vsi fuerint, sed formam generaliter loquens liberam reliquit. neque nos igitur hanc licentiam restringere neque distinguere debemus. *Respond.* Christum Dominum fidelibus eam potestatem tribuisse, qui fide firmi, in nomine ipsius, ad fidei confirmationē ista facerent, quando salus animarum hoc deposceret, vt patet ex serie contextus D. Marci a. Et sic Christus Dominus miracula sua edidit. Velle autem miracula edere, duntaxat vt homo, vel, equus vel vacca, sanētur ægritudine corporali, hoc Christus nec iussit, nec approbauit, nec solet concurrere ad huiusmodi formam quoque simplicem nobis reliquit, manus impositionem, & simplicem in nomine eius cum benedictione iussionem, vel precationem. Hanc Christi licentiam nec restringimus, nec distinguimus, sed arcemus ab ea superstitiosas additiones & ampliationes.

a d. ca. vlt.

Vltimò sic argumentatur: in dubiis benignior interpretatio facienda, sed hic res dubia est, ergo potiùs dicendum licere, quàm non licere. Conf. Deus intentionem facientis attendit; eam rusticus iste hoc faciens habet bonam. ergo non est damnandus à nobis. *Resp.* An hæ formulæ sint licitæ necne, strictè loquendo dubium non esse. primò quia nō sunt sufficiētes rationes, nęque argumenta satis idonea, vt iis intellectus sanus ac benè dispositus moueatur ad credendū, has formulas esse bonas ac licitas. hoc tamen necessarium esse, vt dicatur dubium, constat, b Deinde quia regula

b Aragon. & alii ad 2. D. ho. 2 I.q. 6 a. 2. 4.

A iuris Canonici improbat omnes orationes & formulas huiusmodi, præter *Pater noster* & *Credo*, vt docuimus: nec inuenitur exceptio per Ecclesiā introducta specialiter de huiusmodi formulis: sed dubium non potest dici, id de quo inuenitur regula vetans, nec probatur de eo casus speciatim exceptus c. ergo istud hic non potest dici dubium. Denique hic non sunt Doctorum sententiæ pro parte affirmatiua; dubium enim non dicitur, nisi sint hinc inde vtrimque Doctorum opiniones d. Verum ergo dubium hic non potest esse de re, vtrum per se sit licita, necne? sed tantùm de persona, vtrū peccauerit faciendo, quod putabat, licitum, necne? quæ duo sunt omnino diuersa. fieri enim potest; vt peccem faciendo rem licitam; & fieri potest vt non peccem, faciendo rem illicitam. Quare etiam aliud est iudicare de re, aliud de homine. Quando quis iudicat de homine, debet spectare bonum hominis, quod consistit in eo vt quis bonus censeatur: ideò in dubio, ne homini fiat iniuria, teneor potiùs iudicare, quòd non deliquerit e. Sed quando quæritur de ipsa re, quia rei non interest qualis existimetur, bona an mala, ideo non accommodandum est in dubiis iudicium bono rei, sed bono ipsius iudicantis, hoc est ei quod vtilius est iudicanti f. bonum autem iudicantis est, non decipi intellectu, & intellectus bonum est veritas, nempe sic rem intelligere, vt reuera est: quare hoc iudicium est conformandum ipsi rei, quoad fieri potest, & de re iudicandum, non vt expediat personæ facientis cuius hic ratio non habetur; sed pro vt natura & conditiones rei postulant. qua in re D. Thomæ ceteri assentiuntur g; Accedit, quod quæstio hæc de re, pertinet ad communem animarum salutem, quæ paucorum superstitiosorum fauori prępferenda est. quando verò disceptatur de animæ periculo, tum non quod lenius videatur in quosdam, sed quod reuera sit animæ tutiùs, id sequendum, vt communiter docent DD. h Ad argumentum itaque breuiter respondeo, ex maiore benè inferri, de peccato ipsius vtentis, quando verè dubium est, peccauerit necne, vt puta de rustico dubium fuisse; de monacho verò professore Theologię non puto, tenebatur enim scire: perperam tamen infertur, idem de re, nā nec dubiū id est: & si foret, nō sequēda nisi pars negatiua, quę tutior: & proinde verè benignior in animas.

c Barto. in l. quoties. D. si quis caution. d Cuma. cons. 154. in fin. Socin. consil. 115. col. 3. vol. 1. Corneus cons. 71. lit. 2. par 1.

e Guido Papa sing. 227.

f sic intellige Specu lat. de arbitr. §. 8. ver. sed q d si arbiter.

g Caie. Sot Aragon. in d. a. 4.

h Panorm. in c. iuuenis. de spon sal. Ang. Silu. Tab. & alii in verb. Dubium.

Alia quædam postea accumulat, quæ prætermitto, quòd sint non minùs inepta, quam frigida, & ridicula, vt pote meræ fabellæ, de Moyse, Virgilio &c.

Potuisset fortius argumentari ex l. 4. C. de malef. & Mathema. vbi Cōstantinus Imp. scribit, *Nullis criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis, grandinisq́, lapidatione quaterentur quibus, non cuiusquam salus aut æstimatio læderetur, quorum proficerent actus.*] Responderi solet, Cōstātinū adhuc rudem rerum fidei superstitiosa ad finē bonum remedia permisisse, ita Anton. Contius & alij, & addunt quidam posteriorem legis partē, ex libro βασιλικῶν tanquam inquam reiectam. Mihi non videtur in lege quicquam iniqui contineri. Nam Constantinus remedia superstitiosa non approbat, nec etiam licita esse pronunciat, sed duntaxat decidit in foro ciuili non esse puniendos nec seuerissimis legibus (scilicet contra maleficos latis) vindicandos, qui maleficia vel alias calami-

rates i. pestil. tionis modis depelleret certe equissimũ est nõ eamdẽ subire cõditionẽ eos qui contra salutem hominũ aut pudicitiam moliuntur, & eos qui innocen. er(sic loquitur) ista remedia adhiberent ad maleficia dissoluenda. Si perpendas, ista Accursij & Bartoli mens fuit. Nihil ergo Constantini sanctio pugnat cum iure canonico, quo ista prohibentur. *c. illud & c. qui sine 26. q. 1. cum simil.* quibus & peccare docetur, & in consciẽtiæ foro pœnitentiam condignam imperandam. c. ex tuarum *de sortileg.* Semper remedia ista Christianis displicuerunt, sæpè & Ethnicis: vt docuit præter alios, in quem hoc anno 1606. indicante & præbente viro Nob. D. Ioanne de Herrera incidi Annæus Robertus lib. 1. rerum Iudicatar. cap. 5. cuius doctè & breuiter dicta, nihil vetat adscribere, *Hippocrates veneficos quosdam & irridet & exsecratur, qui se profitebantur orationibus, & certis quibusdam sacrificijs sanaturos morbum, quem illi sacrum, nos comitialem vocamus* a. *Galenus fraudes huiusmodi reijcit, tanquam fraudes aniles, & præstigiaturas Aegyptiorum & Babyloniorum, atq; in Pamphylum quendam inuehitur, qui in herbarum collectione imprecationes quasdam admurmurare solitus erat* b *Alexander ψευδομάντις à Luciano videtur, qui grassante pestilentia versum hunc foribus in scribi iubebat, tanquam certissimum aduersus vim pestilentiæ remedium, φοῖβος ἀκειρεκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπερύκει* c *D. Thomas curationes morborum* d *per verba aliter fieri non posse credidit, quàm virtute dæmonum: eósque qui verbis & characteribus morbos curant, vel alia quæpiam miranda præter naturam agũt, asserit fœdus habere cum malo dæmone, vel expressum, vel tacitum. Magia multum habet cum medicina affinitatem. Plinius,* Natam primùm è medicina nemo dubitat (inquit) ac specie salutari irrepsisse, velut altiorẽ sanctiorémque quam medicinam. Ita blandissimis desideratissimísque promissis addidisse vires religionis, ad quas maximè etiamnum caligat humanum genus e & postea subdit: *Itaque cum extraordinariæ istæ seu fraudes & imposturæ, seu etiam morborum curationes, non remedijs naturalibus consistent, sed à dæmone procedant, reijciendæ sunt, nec inquirendum an prosint necne. Sub Antonino Caracalla damnati sunt, qui remedia quartanis tertianisque collo appensa gestabant* f. *Sub Imperatore Constantio si qui remedia quartanæ vel doloris alterius, collo gestaret siue per monumentum transiisse vespere maleuolorum argueretur ind cijs ille (inquit Ammianus Marcellinus)* vt veneficus, sepulchrorúmque horrores & errantium ibidem animarum ludibria colligens vana, pronunciatus reus capitis interibat. g *Vlpianus incantationes, quantumuis in morborum curatione proficiant, reijcit & damnat.* h *Imperatoriæ cõstitutiones remedia eiusmodi inhibent & interdicunt.* i *D. Augustinus ab Ecclesiæ vnione illos excludit, qui in collectionibus herbarum carmina dicũt, eósque qui characteres ægrotis ad sanandos eos apponunt.* k *Inter veteres Caroli Magni sanctiones hæc vna est,* vt à clericis vel laicis phylacteria, vel falsæ inscriptiones, aut ligaturæ, quæ imprudentes pro febribus aut alijs pestibus adiuuari putant, nullo modo vel ab illis, vel à quoquam Christiano, fiant: quia magicæ artis insignia sunt. *Canon 42. Concilij Turonensis sub Carolo Magno habiti.* Admoneãt Sacerdotes Catholicos populos, vt nouerint magicas artes incantationésque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remedij conferre, non animalibus languentibus claudicantibúsve, vel etiam moribundis quicquam mederi, non ligaturas ossium, vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse: sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur. *Constantinus Imp. cùm videret multos dæmonem Cilicium venerari quem etiam quia plerósque ægrotos sanabat, λατὴρ καὶ σωτὴρ vocabant appellare, dæmonis illius templum diruit penitùsque subuertit, vt notum cuique faceret, non ab huiusmodi dæmonibus, sed à vero & omnipotenti Deo opem implorandam, & petenda morborum remedia* m *Neque enim vel medicinæ intuitu, vel morborum curationis gratia omittẽdæ sunt pietatis regulæ, aut violanda Christianæ Ecclesiæ præcepta.*] Sic ille, optimè & verissimè, & sententiam hanc secura Parisiensis curia decreto suo confirmauit. Quæ ex S. S. probationi addixit intermedia prætermisi, quia locorum illorum interpretatio verior & aptior aliò tendit.

a l. de morbo sacro.

b Galenus περὶ ἁπλῶν φαρμάκων

c Lucian. in Alex. seu ψευδομ.

d 2.2.q.96 ar.2.

e Plinius l. 28. cap. 1.

f Spartian. in Caracalla.

g l. 19. in fi.

h l. 1. §. medicos D de var. & extraord. crim.

i eorũ. C. de malef. math.

k can admoneant can. nõ obseruetis 26. q. 7. cã nec mirũ. 26. q. 1 c. illud 26. q. 2.

l Capitu Caroli Magni 6 c. 72.

m Eusebius l. 3. vitæ Constãtini.

SECTIO IX.

Ex his infertur decisio de multis formulis, quas non prætermittam planè, vt de iis possint lectores, quando de facto inciderint, iudicare; nec ascribam integras, ne curiosi & impii queant abuti: sed adscribã tantùm initium ac finem, omissis medijs & circunstantiis, quas auctores earum requirunt. Primæ quatuor frequentes sunt hic in Eburonibus.

1. ad equos sanandos. interrogant cuius coloris sit? si dicas, spadicem. clamant, Spadix, si laboras tali vel tali morbo, tam verè saneris, quam Ioseph & Nicodemus, &c.

2. ante par ante, par ante ante &c. vt virgo Maria peperit.

3. alligare equum stoloni arboris, quæ nunquam fructum tulit, idq; trium horarum spacio.

4. pro quouis morborum genere, funiculo laneo brachium circũdare, in nómine Dei &c. & ad nomen sancti, cui morbus tuus sacer, funiculus contraheturẽ & fiet breuior, &c.

5. dicto, consummatũ est, pedem equi terræ fortiter incutere, & addito alio versic. ex orat. Domin. clauum excidere,

6. ad morbum quendam animalis sanandũ, iniicere phialæ vitreæ aqua limpida plenæ, nouem ordei grana &c.

7. filum per chrisma trahere: aut terream imaginem sub altaris pala abscondere.

8 tempore missæ dentes tangere, & quendã ex Euangelio passionis versiculum simul dicere.

9. cum ægroto antè febris accessionem manus lauare, & interea certũ ex psalmis versum submurmurare: vel laborantis manu prehensa dicere, Æquè facilis tibi hæc febris sit, atque &c.

10. recipe tres panes missales, & in vno scribe, qualis est pater &c. in altero &c. in 3. &c. & dare has hostias febricitanti &c.

Vndecima ducere ęgrotum feria sexta (idque cõtinuis tribus diebus) ante solis ortum, versùs orientem, & eo expansis ad solem manibus in crucifixi morẽ stante, dicere, Hodie dies illa est qua Dominus Deus ad crucem accessit &c. denique recitare nouies ternas orationes Dominicas & ternas salutationes Angelicas.

Duodecima illud Aphricani; Gustate & videte quod bonus est Dominus, inscriptum certæ supellectili &c.

Decimatertia in aquæ frigidæ cyathum instillare profluentis sanguinis definito numero guttas, & inter vnam quamq; legere pater noster &c. & pro-

propinare patienti. cúmque certa quædam interrogare: *vel* fronti eius certum versiculum cruore illo inscribere. *vel* in sanguine sistendo, dicere, Sanguis mane in te, &c. sanguis mane fixus &c. & ter repetere. *Item*, in sanguine Adæ orta est mors † &c. ô † sanguis vt fluxum tuum cohibeas. *Item illud*, Christus natus est in Bethleem; & passus &c. & hæc dicentem tenere innominatum digitum in vulnere, & facere certas super vulnere cũ eo cruces, & dicere quinque pater, & semel symbolum &c. *Item*, cèrtum versiculum solum dicere ex Passione. *Item* dicere, In nomine Patris, &c. chunrat, cara, sarite &c.

Decimaquarta tribus diebus ante solis ortum super equo dicere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti exorciso te vermem per Deum patre & † &c. vt nec carnem, nec ossa huius equi edas &c. Deinde certo numero recitare Pater. & Aue. tandem in dextram aurem equi, cum aliquot crucibus factis, insusurrare quatuor quędã verba.

Decimaquinta ad inueniendum furem, in crystallo crucem facere cum oleo oliuæ, & sub cruce scribere, S. Helena, & puero casto atque legitimo decenni tradere phialam tenendam, & post tergũ eius flexis genibus ter dicere orationem S. Helenæ; deprecor te Domina S. Helena; mater Regis Const. &c. Amen. & cum angelum *(intellige nigrum)* videbit puer in phiala, tum interrogare quę quis voluerit. *Item* ad furem deprehendendum, Accede fluentem aquam, inde quot suspectos habes, tot numero lapillos collige, domum refer, fac ignescant in foco, defode sub limen &c. imponantur scutellæ aqua plenæ cum certis ritibus, & ad nomen furis calculus eius aquam faciet ebullire. *Item* leguntur septem psalmi cum Letaniis; hinc sequitur oratio terribilis ad Deum patrem &c, hinc exorcismus in furem: denique formatur figura circularis cum barbaris nominibus, & in medio pingitur oculus, tum clauus æneus, certorum laterum, oculo infigitur malleo cypressino & dicitur certus ex psalmis versiculus. sic furi oculum putant excuti. *Alij*, die Sabbati ante Solis ortum ramum auellanum abscindunt, dicentes; Ego te ramum huius æstatis reseco &c. in mensa sternitur tegumentum additis his, verbis; &c. quæ ter repetenda. *Alij* vtuntur exorcismo seu anathemate, quod blasphemè vocant S. Adalberti, cuius initium est, ex auctoritate Dei omnipotentis &c. & finitur, Amen, dicant omnes. postea cantabitur, Media vita in morte sumus &c, Quam prorsùs suspicor esse illius Adelberti hæretici, qui se sanctum vocabat, & damnatus fuit à Papa Zacharia: cuius Historiam & Magicam quandam impiam orationem, inuenies in vita S. Bonifacii Apostoli Germaniæ libro 2. *apud Surium mense Iunii. Alij legunt* Psal. 108. iuxta certam distributionem.

Decimasexta, ad curandum maleficiatum: Accipe tres olei violacei mensuras, & consistens contra solem ante eius ortum exprime nomen læsi & matris eius & angelos gloriæ, qui stant in gradu sexto, sex diebus ter in die. Septimo autem collocetur ille nudus &c. deinde nomina horum angelorum inscribenda laminæ &c. vicesima die mẽsis sanabitur.

Decimaseptima, Item ferre inscripta nomina trium Regum, cum certis tribus versiculis: *vel* verba planè incognita & absurda: vt illa veterũ, *Danata darios*; &c. & recentia, *Abrac, Amon*, &c. vel dia pani inscripta, *Irrum, Khiriori* &c. vel istud: *Hax pax, max* &c. contra morsus canum rabidorũ: Item contra dolores dentiũ: *Strigiles Falcesque* &c. vel aliud: *Galbes* &c. *Galdes* &c. *Item. Gibel*, Get, &c. Et in piscium captura, illud Geoponici Constantini *Iao Sabaoth*: & quorum his nugis olim libri referti fuere Bamachius & Cariachirus, à Galeno derisi *l. Simpl.* in illo Constantini est abusus duorum Denominum.

Decimaoctaua, virgas parellelas vi certorum verborum mediis partibus committere, & in crucis formam vincire, & de collo suspendere. vel thoraci lignum rotundum cum certo murmure applicare, vt Turcæ faciunt. Sed sunt innumera huiusmodi cõmenta, quæ ex prædictis diiudicari poterunt: & nos alia quædam *l. 6.* profligabimus, quæ propria Paracelsistarũ. Aliæ quædam superstitiones in exposit. 1. pręcepti apud Beetziũ leguntur *c. v.* Alii inquit) *promittunt sic: vis vt maritus tuus diligat te, accipe de omnib. crinib. tuis, & offer illos ad altare ter cũ cereo ardẽti: & tũc quamdiu portabis illos super caput tuum tamdiu exardescet in amorẽ tui.* Alia suadet sic *accipe hac sancta verba scripta*, & *cõsue vestimẽtis viri tui, & non poterit occidi, vel subitanea morte mori* vel, *fac scribi litteras infra Euangelium talis festi, & suspende illas ad collum viri tui*, & *non poterit submergi si pertransit mare.* vel sic, *si vis habere maritum ad voluntatem tuam, quare clauos ferreos antiquos (vulgariter* hoefnagelen) *de quibus inuentis debet formari annulus sexta feria infra missam: postea superlege Euang.* (quoddam certum) *& dic quotidie Pat. nost. tunc si annulum in digito portaueris, habebis maritum pro tuo desiderio infra annum. Item si sponsa debet habere bonam fortunam, oportet quod in nuptijs ingrediatur domũ sub duobus euaginatis gladiis positis ad modũ crucis S. Andreæ. Item ne Alf, vel* mare *equitet mulierẽ in puerperio iacẽtẽ, vel ne infans rapiatur* (à strigibus) *debet poni cultellus vel corrigia super lectũ.*] hactenus ille cõtẽtus tãtùm posuisse quãtũ ad fugiẽdas agnitas superstitiones pertinebat formulas verborũ, quas præterea adhibẽt, prudẽter prętermisit.

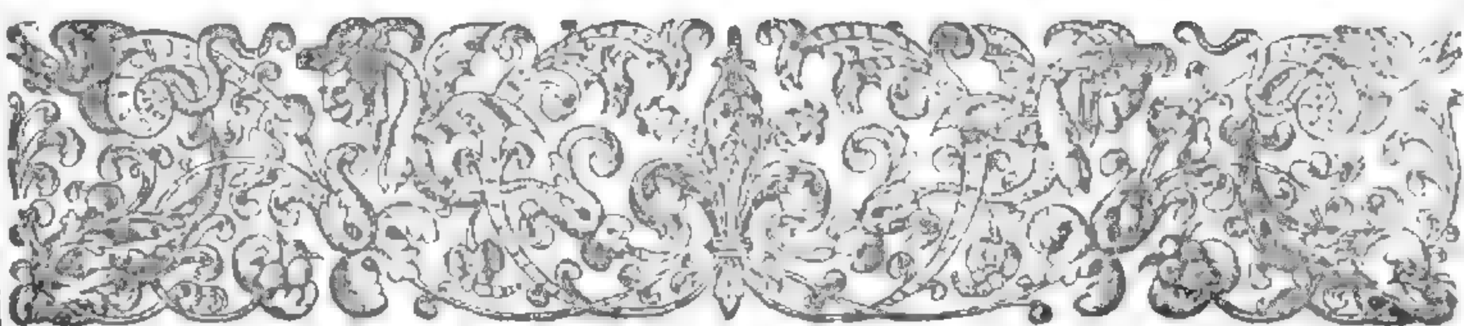
Nuper duas hic in Brabãtia non infrequẽtes deprehendi, Prima. vt sciant an æger moriturus, salẽ ignaro in manum imponũt, & attendunt liquescat sal, necne? quod pertinet etiam ad diuinationes. Altera est: si quis febri laboret, iubent prorsùs nudum se soli exorienti opponere, ac simul certo numero Dominicas orationes & salutationes Angelicas recitare. Sic liberandum. crebrò etiam virgines id faciunt. tanto sanitatis corporeæ quàm verecũdiæ maior cura: quo, nisi Asmodeo auctore? vult cum veste pudorem, cum pudore pudicitiam paulatim ponere. Priori posset aliquid physiologicum subesse: Sed id adeò incertum & obscurum, vt non iniuria suspectum censeatur. Nunc ista sufficiant exempla, plura sum daturus *lib. 6. c. 2. sect. 1. q. 1.* & ex opere Martini de Arles *de superstitione*, quod exstat in iuris Oceano, peti possunt: apud quẽ inuenies egregiè confutatã quandã vanam obseruantiã, quę simul est superstitio, & Dei tentatio, & sacrilegiũ, & blasphemia, qua Nauarræi rustici vtèbantur, imaginem B. Petri in flumen mergentes, ad pluuiã impetrandam: cuius dicta moneo vt notes, quia rustici accolæ Rheni solent idem facere cũ statua (si commemini) B. Vrbani. Fuit penès me libellus M. S. Leuini Crucii Curionis Boscepani, cui titulus *Eru ditorũ exorcistæ*, qui vir certè nec indoctus, nec exigua huiusmodi rerum experientia præditus, plurima congessit remedia contra maleficos

noxas, quarum pleráque etsi manifestæ superstitionis nequeant reuinci, expedit tamen propter clarum periculum, & procliuem abusum, iis prorsùs abstinere. Quapropter oro & hortor omnes, ad quos liber ille, quod sciam nondum editus, peruenerit (scio verò quosdam illic traditis incautè admodùm vti aliquando) ne temerè vllo remedio inde excerpto vtantur, nisi priùs sollicitè, cum pio, & erudito, & prudente aliquo Theologo rem cõtuleri nt, & is secura omnia declararit.

Formidandum quoddam in huiusmodi negociis exemplum Gerson narrauit: suo tẽpore Principem quendam fuisse, cui cùm suaderetur, vt peteret consilium à sapientibus, quos sciebat esse tales, & sibi beneuolos, *Verum licita essent superstitiones quas exercebat, & credebat? Respondit, ut inquit, erem à talibus, etenim scio quod disconsulerent mihi: Ego tamẽ sic agere, & sic credere penitùs disposui, nec omittam. Et in hac infelicitate positus, & præuentus morte repentina, destitui vellet, nollet: nũc agnoscens in inferno, quoniam* Dominus odit obseruantes vanitates superuacuè. *Et contra*, Beatus est vir cuius est Dominus spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas. Sic ille tracta. de obseruat. dierum superstitiosa.

FINIS LIBRI TERTII.

SVMMARIA BREVIA LIBRI QVARTI

DE DIVINATIONE.

PRæambulum *De nominibus quibusdam, quid significent. Prædictio. Prænotio. vaticinium. Prophetia. locus D. Hieronymi. loca Ierem. 13. v. 23. & 25. Oseæ 9. v. 7. Exod. 12. v. 12 cap. 18. v. 11. Dan. 11. v. 8. Deuter. 13. Ierem. 23. v. 25. cum simil.* A

Diuinatio, *quid locus Prouer. 16. v. 10. de diuinatione iudiciaria. Exēpla, Salomonis, Danielis, Ariopharnis, Alfonsi primi Neapol. Tiberij, & Theodorici regis, Caroli Magni, Friderici 3. Solymanni Turcæ.* B

Coniectatio quid. quo pacto deinceps hæ voces sumendæ. S. Beatricis Atestinæ sepultæ miraculum.

CAP. I. de diuina Prænotione seu Prophetia.

Quæst. I. De nomine & natura.

Propheta & prophetādi sex significationes. loca 1. Paral. 25. v. 3. & 5. 1. Reg. 10. v. 12. 3. Reg. 18. 29. & v. 4. Tit. 1. v. 12. 1. Reg. 18. Ecclesiast. 48. v. 14. 1. Cor. 14. v. 5. Exod. 7. v. 1. A

Propheta vnde dictus Græcis. Nebi נביא. *vnde Hebræis* הגם בנביאים האול *videntes vnde. Prophetæ definitio Cassiodori. alia melior Prophetiæ causa efficiens. An humana aliqua opus præparatione. locus 4. Reg. 3.* B

Subiectum prophetiæ. Sententia Platonis & Aristotelis, fatui, genus omne hominum & sexus. etiam mali, & ignari, & inuiti. quomodo prophetia sit voluntaria. C

Inspirationum seu illuminationem species. de imaginaria & intellectuali. de duplici eleuatione. D

An Deus semper per angelos, & nunquam immediatè prophetiam inspiret. Conciliati D. Hieronym. Augustinus, & alij patres. Quo fiat modo influxus propheticus mediante angelo? E

De materiâ prophetiæ. quæ res occultæ huc faciant. locus Deut. 18. v. 15. & 1. Cor. 14. v. 1. 3. 4. Quomodo prophetæ dicātur participes æternitatis Dei. De prophetiæ certitudine, tum absoluta, tum conditionata. de lumine prophetico, & variis eius nominibus. F

Thomæ Angelici libri attributi Doctori *Angelico. An lumen propheticum sit idem cum lumine fidei. Peccatum est graue illi non credere. An necesse prophetam intelligere quæ dicit. an necesse prædicere aliis. Lumen propheticum ad quam qualitatis speciem reducendum? Locus Michææ.* G

Quæst. II. Quæ sint species Prophetiæ?

Duo genera. per Sacerdotes & Prophetas.

Sect. I. *De rationali, Vrim, & Thummim.*

A *De duplici Ephod. Quid rationale, Hebræis* חשן *videri veteres alijs punctis legisse non* חשן. *sed* חשן *λόγιον non λογεῖον. cur latinis rationale iudicij: refellitur Larrinus.* A

De nominibus eius Chaldais, Hebrais, Græcis. Quid res fuerint vrim & Thummim. Posse sciri. Non fuisse aliquid diuersum ab ipsis Lapidibus XII. B

D. Augustini mens exquisita. sunt nomina ipsorum lapidum, qui alibi etiam vocantur Sohami & Milluim. Locus Exod. 25. v. 7. & v. 30. explicat. Oleaster defensus. item defensi vulgatus & LXX. De vsu huius prophetiæ. modus interrogādi. Applicare Ephod, consulere Dominum *applicato Ephod. consulere*

B Dominum *pro iisdem. locus 2. Esdr. 7. v. 65. & Deut. 33. v. 8.* C

Quis modus respondendi. Duplex. primus per nudum splendorem lapidum. defensus Iosephus. secundus mixtus ex splendore & sermone. Locus 1. Reg. 28. v. 6. quid responsio per sacerdotes.

Soluuntur argumenta viri docti contra Iosephum. eius summa in his auctoritas. Græci λόγιον vocarunt. quo sensu LXX. dici queant Græci. De tempore quo hoc oraculum cessauit. Cur vocetur iudicium τῶν δηλῶν cur vrim illuminatio. Thumim *veritas.* E

Sect. II. *De oraculis Prophetarum.*

C Diuisio *oraculorum. visio, verbum, somnium. nomina quorundam prophetarum minus notorum. visio. ὅρασις* מראה *quid verbū λόγος* דבר *quid quomodo fiebat. consilium* מלאכות *Euangelium. Onus seu.* משא *quid sit fusè quæsitum, refelluntur varij.* A

Hieronymus defensus. Apocal. 2. in fin. vers. 24. Ierem. 23. verss. 33. λῆμμα quid Græcis LXX. cur idem dicatur onus & munus. Reprehens. Theophilact. B

De ecstasi seu raptu prophetico. יד *quid Ezech. 1. v. 3. & cap. 8. v. 1. & 3. In raptu prophetæ semper sibi præsentes hoc distincti à fanaticis hæreticorū, Polychronij fragmentum.* C

Auctor lib. de spiritu & anima defensus contra Petr.

D *Oliuarium. Apocalypsis quomodo scripta hoc genere prophetiæ Tertulliani locus. alius And. Cæsariensis. κάτοχος quid. κατοχὴ congelatio, morbus. Theodoretus & Theophilact. notati.*

De somnio. חלום. *ἐνύπνιον, quando sit prophetia, quādo non. Modi seu somniorum sex in S.S. differentiæ. Hebræi solebant somnia petere. vt & gētiles ponuntur loca huiusmodi Gentilium dicta ψυχομάντεια*

Vigilias Christianorum Iulianus eo conatus deriuare A
per calūniam. Iudæi idololatræ hac in re imitati fuere Paganos Locus Esa.1.c.65.v.4.

Diuinorū somniorum finalis causa multiplex ex sacris literis ostenditur. E

Locus D. Iob. cap.4. vers.13. & cap.7. v.14. & c.33. v.15. Locus Num.12. v.6. Exempla multa diuinorum somniorum ex historic.

Quę species prophetię sublimior & excellentior sit. F

Quæst. III. Quo pacto prophetia, siuę diuina reuelatio, discernenda sit à diuinatione siue dæmoniaca reuelatione?

Auctores qui de hac quæstione tractarunt. capita, vnde petenda distinctio. A B

Sect. I. *Quęnam necessaria indicaturo de reuelatione?*

Spiritus discretionis quid, & quotuplex de discretione experimentali. hæc est in ordine ad seipsum.

De discretione in ordine ad alios. quædam infusa, quædam doctrinalis seu acquisita, quę ad hanc necessaria sint, doctrina, pietas, experientia, & alia multa. Tenenda pręcipue humilitas. suspendenda non pręcipitanda sententia. Exempla sacrę scripturę, Iacob, Iosue Samuelis. Helie, B. Virginis locus Luc.1. vers.29. Sanctorum Ambrosii & Episcopi Cyprii. Illusio mulieris Carthaginensis. B

Præstat humiliter reijcere reuelationem, quam auidè arripere: an liceat petere vt fecere quidam Sancti Ephrem, Maurus, Herebertus, & alij, sed non imitandi in hoc, Quod decepta multæ personæ per hoc vt S. Catharina Bononiensis. Conatus sic dæmon decipere B. Augustinum. sciebant hoc D. Bonauentura, & ij, de quibus narrat Gerson. & B. Coleta. C.D C

In aliis personis tutius eas reprehendere & durè increpare. Notabilis locus de hac re Gersonis. Et quomodo respondendum obiectionibus quas illusi solent facere, cur non reiiciant,

Sect. II. *Quæ cōsideranda in persona cui facta reuelatio?*

1. Fides reuelationibus hæreticorum & ceterorum infidelium nō est credendum. tales fuere Cerinthi. Marci. Montani. Archonticorum, Manetis, Iuliani Apostatæ. Donatistarum, Messalianorum, Anabaptistarum. Campani. Iusti Velzii. Francisci de la Cruz. Gratienzis pseudopropheta. de vatibus Britannorum, vtroque Martino & aliis, Eubages qui. D

2. An sint sui iuris, an arreptitię. his non credendum. exemplum de quadam ex Firmiliano. de Montano. de monialibus Quercetensib. Ioanna Poticre. de Indorum coboba. de Libussa Bohema.

3. An mores & vita correspondeant. sanę fidei: & de vitiis hic maximè considerandis. Apollonij sententia de Quintilla & Maximilla. Quo pacto mores intelligendi & examinandi. Petrus Sartor Antuerpiensis pseudoeremita. Orationis mentalis quędam pericula ratione vię vnitiuę. de lapsu Begardorum, Beguinarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum. Periculosi alij scopuli multi Eremitę apud Cassianum. Fr. Ioannis *de Rupescissa. F. Fran. Crucij.* E E F

4. Corporis constitutio.

5. conuersatio, status.

6. ætas, sexusque.

7. an sint Nouicij in vita Spirituali.

Exempl. *Francisci Pici, qui hoc indicio fallaciam miræ reuelationis detexit.*

Sect. III. De *reuelationibus mulierum non Sanctarum.*

Parùm credēdum huic sexui. cur facile decipitur. Quæ pracipuè consideranda in mulierum moribus. G

Decepti visionibus mulierculaxum quomodo Tertullian. & nostro tempore Fra. Fancisc. de la Cruz, cuius narratur mira historia. Magdalena de la Cruz. Corduba multos decepit. Et in Belgio monialis quædam arreptitia, in qua Christus loqui & hostiam siue Eucharisticum panem consecrare credita ab illusis.

Quam periculosa confessariis conuersatio cum mulierculis etiam piis ex Gersone. An attendendus status virginitatis, matrimonii, viduitatis hac in re, contra Leloyherium.

Sect. IV. *De reuelationibus virginum & mulierum, quę sunt Canonizatę aut notę sanctitatis.*

De *S. Angela Bohema.* H

S. Brigitta Sueca vidua.

B. Brigida virgo Scota.

S. Gertrudis Brabanta. S. Hildegardis.

S. Elisabetha Schonaugiensis defensa.

S. Catarina Senensis.

Quo in precio habendę harum reuelationes. Refelluntur Henric. de Hassia *& Sibyllanus. Soluuntur eorum obiectiones. & defenduntur vaticinia Sanctarum.*

Discutitur prophetia B. Catarinæ Senensis de immaculata B. Virginis Mariæ Conceptione. I

Discutitur locus vnus ex concionibus B. Catarinę Senensis.

Item *locus D. Antonini. Modus reuelationes conciliandi.*

Sect. V. *De indicijs petitis ab ipsi⁹ reuelationis natura.*

Quando plus deferendum reuelationi habitæ à vigilāte quàm à dormiente. K

Diuina non est, quando non congruit diuinæ Sapientiæ, vel non iuuat ad maius bonum, vel incitat ad singularitatem, vel inobediētiam. Subitam doctrinam, Exemplum S. Simeonis Treuirensis. aliud Præmonstratēsium tempore Sancti. Norberti. Virginum Aronensium.

Considerati gradus superbiæ in illusionibus. Indicia *falsę, ex lascinia, & impudicitia. Exemplum D.* Roberti, *& aliud D. Dunstani.* L

Quàm periculosum reuelationis prætextu suum contra obedientiam sequi iudicium. Exemplum Genebaldi Laodunensis Episcopi. Aliud S. Guilhelmi Ducis Aquitaniæ.

aliud S. Abrahami. Mira illusio virginis Gandensis, quæ se salua virginitate matrem futuram credebat. M

Illusio *B. Secundelli. Sub specie fructus animarum. quomodo vicit supplantatorem. Exemplum S. Matronæ. & S. Marcelli.*

Spiritus S. *Doctrina & prudentia B. Angelæ.* E

Varię sutella & pellacia dæmonis detectæ. B. Iordanus deceptus aliquoties prætextu boni. Remedium expuendi in visum. S. Meinulphi sententia notabilis. N

Considerandum num bona malis mixta suadeantur. Historia de B. *Maria. Oigniacensi. & alia B. Vincentii. Ferrerii. optimum remediū oratio. Exempla S.* Gutlaci. S. *Elphegi: alterius.* O

Iudicium *in hac re & doctrina B. Arsenii Abbatis. Si reuelatio humana prudentia haberi potuit. si sit desumpta ex sacra scriptura. vel ei dissentanea. Si confirmetur. aliis reuelationibus.* Exempla *S. Hermanni Steinfeldēsis. qui &* Ioseph *vocatus & quare.* Eutychij *Patriarchæ.* B. Guilhemi *Roschildensis.*

S. *Adalberti. B. Meinulphi Petri Cluniacensis. Quid si pugnantes reuelationes fuerint, cui credendum?*

Sect. VI.

Sect. VI. *De indicys quæ petita à reuelationum circumstantÿs.*

Quæ consideranda sint circa finem. Illusi Ioannes de Varenis & Ioann. Hus. Cauti & circumspecti. S. Arsenius. B. Hildegardis. B. Libuina Batauа. Notanda cogitationes præcedentes & subsequentes. Verarum reuelationum quis effectus ex Hucbaldo, & exemplum S. Aldegundis. Q

Signum crucis opponere visioni vtile. exemplum S. Osualdi Episcopi, Modus quo se ingerit considerandus. Doctrina P. N. Ignatÿ Loyolæ. Notanda lætitia & horror quibus animus pulsatur. D. Antonÿ doctrina, explicata per B. Catarinam Senensem, & eius adhuc explicatio. Explicata opinio quædam vulgaris, citò mori, qui spiritus mortuorum viderunt. R

B *Item notandum an veris confirmata miraculis. Exemplum nobilis Matronæ & S. VVinvvaloci. falsa est, si vel in minimo non contigerit, quod prædixit absolutè. hinc patet veras fuisse reuelationes Catarinæ Raconisiæ, Margaretæ Rauennatis, F. Aloysi Bertrandi, item Ioannæ Lotaringicæ quæ d.* La pucelle Iohanne *quæ defenditur contra calumnias Anglorum. Acta iudiciaria.* Falsas verò fuisse *Montanistarum, Ioannis de Rupescissa, & monialis Lusitanæ. Francisci de Cruce.* S

Et Hieronymi Sauonarolæ seu Ferrariensis. De hoc diligenter disseritur contra quosdam. De Iacobo Brocardo & B. Elizabetha Bartona. Notandus modus reuelationis, qui varius est.

C **CAP. II. De diuinatione.**

Quæstio I. Quid sit diuinatio.

Explicatur natura diuinationis.

Quæstio. II. Quæ occulta queat dæmon diuinare.

Non nouit omnia sed quædam tantum. Marci historici locus explicatus. Quid de liberè contingentibus? non potest nisi probabiliter coniectando. Exemplum Basilacy fanatici, qui Isaacio prædixit. A

Quæ à causis necessarÿs dependent, & alia nonnulla potest certò prædicere. Quædam non nisi per coniecturam. Vnde nata veterum oracula. Quid de præteritis norit. Quid de præsentibus. An cogitationes hominum norit. Exemplum Scotti Parmensis. D *Dæmonum hac in re fraudes. Quomodo facta aliquando prædicat vt facienda. Exempla, Apollonÿ, & iuuenis cuiusdam, & Chariberti, & Cæsarÿ impostoris moderni huius generis, remissiuè.* B

Quæst. III. Quomodo dignoscatur diuinatio à prophetia & diuinatione;

Nota ex proportione rei cognoscendæ & causæ. Nota ex modo & natura quæsitionis. Nota ex intentione quærentis. Quæ excusent à peccato. Locus Prouerb. 19. v. vltim. Quando liceat signum petere.

Quæst. IIII. Quale peccatum sit diuinatio.

E *Quando sit hæresis. quando superstitio. quando illicita dumtaxat.*

Quando implicita sit venialis.

quando iocus omninò licitus.

Quæst. V. Quotuplex sit diuinatio.

Quid pactum implicitum & explicitum. Scholastici non satis propriè loquuntur in specierum assignatione.

Quæst. VI. De speciebus diuinationis, in quibus aperta diuinatio interuenit?

Oracula, & vaticinia. vt Iouis, Dodonæi, Hammonis, Trophonÿ. Apollinis Delphici, Clarÿ, &c. Veneris Gazeæ. A

Quæ horum physica causa?

A *nulla contra plerosque. vera est dæmon.*

cur vno loco potius quàm alio?

cur prisca oracula cessarint?

De *Pythonicis vatibus, Veterum. vt Dodonides columbæ. Gallicenæ. Pythia Delphica.* B

Branchidarum, Colophonÿ, Soractiniq́; vates. Francica Merouei Pythonissa. Ventriloqui. Engastrimantes, & Sternomantes. Eurycles, Pythones, Arcarÿ dæmones, seu vates. Exemplum rustici in Misnia afflati à dæmone, fanatici. enthei. multorum nomina. Sibylla vnde dicta. קבל. *Ectatici.*

Sect. II. *Necromantia seu ψυχομάντεια fusè descripta. ritus collecti ex veteribus poëtis. Statÿ & Lucani loca quædam. Melindensium superstitio. Duo modi Necromantiæ, Nuda inuocatio & sacrificium. Sagæ primùm murmurant, deinde incantationem proferunt. 3. comminantur. forma minarum.* C

Pœna huius diuinationis. dæmon in hac pro anima apparet. νεκρομάντεια quid. νεκυομάντεια. χλιδὲν. D

Exemplum Santeberení magi. Diuinare in Pythone quid. locus 1. Reg. 28. vers. 7. Quàm periculosum, probatur exemplis. locus Psalm. 105. vers. 28. & Isai. 8. v. 19.

Sect. III. *varia Hydromãtia, vt quæ vsus* Andronicus. *vna fiebat per annulũ, alia per lapillos, alia ex pelagi agitatione. Orientales mare baptizãt. Veneri sibi despõdent. alia ex aqua colore & imaginibus. Pagomantia, varÿ ad hanc olim fontes. Crateres Palicorum, cisterna* Alphacena, *palus Iunonis.* Apollo *Thryxeus. Rhenus Germanorum. alia per cyathum. per catinum vt Fessæ. mulieres Germanæ ad vortices aquarum. superstitio hodierna, suspectorum nomina mittendi in aquam. Aretinus fons obturatus à B. Bernardino Senensi.* E

Sect. IIII. *De alÿs manganiæ generibus.*

De Lecanomantia, veteri & recenti. Castromantia. Catoptromantia. Christallomantia. Exempla duo recentia. Et tuto quemlibet posse confringere huiusmodi, docetur alÿs duobus exemplis recentibus. F

Dactylomantia, varia exempla vetera & noua. Onychomantia, aliter apud veteres, aliter nunc fit. Queuedi quoddam factum, Aëromantia Pharmaceia. Coscinomantia. Axinomantia, Cephaleonomantia: Germanorum, Longobardorum. Apionis & Taciti calumnia in Iudæos Cleidonomantia. G

De modo excutiendi oculum furis. Varia exempla.

Quæst. VII. De speciebus in quibus vel non explicitum pactum, vel est admodum latens.

Sect. I. *De haruspicina seu ariolatione.*

Gazareni qui. De victimariâ. Extispicinâ. Iuuenalis locus. Pyromantia. Vtuntur Luuani. an huc pertineat mos transiliendi pyras. De lustratione per ignem. Capnomantia. Locus Statÿ. Thurifumus Statÿ. Libanomantia Dionis. Tephramantia. Sophoclis locus. quædam eius hodie species. Moschi locus. Hydromantia alia, & oinomantia. Quid omnibus commune cum hac. H

Critomantia, alphitomantia, aleuromantia. κρίθεται quæ. Horatÿ locus. furem libo inquirendi superstitio. Tiromantia. Ichthiomantia. Oomantia. Isiacorum. Ceromantia. Antropomantia, Valdè olim frequens, probatur fuisse. Sacrificium filiorum in Topheth apud Hebræos. Daphnomantia. Botanomantia. Sibyllæ folia. Sycomantia. Diuinatio per myricam valdè solemnis. Laus myricæ. I

X 4 Ompha-

damenta vanitatis huius.

De libro Danielis Somniali in c. non obseruetis 26. q. 5. Synesius notatus.

Quædam licet obseruare contra Xenophanem & Epicuræos, quædam non licet, contra Stoicos. Prudentij locus. Somniorum certitudo vel fallacia vnde petenda. de causa efficiente somniorũ. Synesij & Porphyrij error. Item Platonis, & Aristotelis. Hippocratis diuisio non sufficiens. B

De Naturalibus ex causa intrinseca. C

1. animali. Locus Salomonis Eccles. 5. vers. 2. 2. intrinseca corporalis. quæ propria somnia singulorum humorum prædominantium. De naturali extrinseca causa. & diuisio.

Quando liceat attendere somniis ex causis naturalibus. Explicantur singulæ causæ exemplis. Non licet diuinare de futuris contingentibus, vt de gratis datis à Deo, nec de liberi arbitrij actionibus. D

De diabolicis insomnijs. Locus Homeri. & locus Eccles. 27. vers. 7. De Lectisternijs & captione somniorum apud Gentiles. de Venere Gazæa somniorum interprete. Somnia Enthusiastarum, Anabaptistarúmque. item Epithelis Messenij. Ædesij philosophi. E

Matris Attilæ. Ptolomæi. Nestorij Attici. Iuliani Apostatæ. Odatis & Zariadres. dæmoniaca ad quid liceat obseruare. Condæi somnium. Dinothi historia. Diuina insomnia quæ.

Diuinorum insomniorum quædam exempla. Theodosij Imperatoris. Arnobij Rhetoris. Mauricij Imp. Bardæ. Eulogij, Alexandri Magni. Blesensis locus, Horum obseruatio licita, & ad quos spectet interpretatio. Quomodo discernenda diuina ab alijs, Locus Eccles. 34. v. 6.

Exempla eorum quibus obseruatio somniorum valdè noxia fuit, Agamemnonis, Xercis, Onomarchi, Antigoni, Pompei. Iusti Lipsi V. Cl. narratio quædam de muliercula Bruxellensi, & historia discussa diligenter. G

CAP. IV. De coniectatione Politica siue de sortibus.

Sortis politicæ species.

Q. I. de sorte diuisoria.

Iudices sortiebantur Athenis, Romæ & in Sicilia. Casus in quibus iura sortitionem permittunt. c. 1. 26. q. 2. A

Quæ requisita, vt hæc sors sit licita.

Quomodo intelligenda, quæ in sacris litteris de sortitione habentur. B

Ritus qui solemnes. Calix pro sorte.

Locus Ps. 15. v. 16.

Q. II. De contractu sortis siue Lothariæ.

De duplici contractu hoc priuato, la riffe. *& publico,* la lotherie. A

Contractum esse licitum probatur. Reprehensus Conradus, Ludus aleæ cur prohibitus. Contractus plures hic interueniunt.

De personarum generibus, quæ in hoc contractu veniunt. Quid hic lucrari possint mercis Domini seu venditiores. Quæ sint peccata venditorum, seu Dominorum mercis. De modo quo statim ac collata lotha, sortes trahuntur. Quid lucrari possint emptores seu sortientes. B

Quæ horum peccata, & obligatio restituendi an ad sortitionem rerum restitutarum fraudato admittendus. C

Quid lucrari possint ministri & officiati. D

A quo alendi hi ministri. Publicum, & pauperes quid

A *hic lucrentur. Princeps potest aliquid reip. pauperibus vel sibi reseruare. Posse aliquid dari ei qui primam sortem, vel plures obtinuerit.*

Q. III. De purgatione Canonica.

Quid sit? quæ eius species. De purgatione iurisiurandi. Canones hanc probantes. A

Exempla Sophiæ reginæ Poloniæ, & Sixti 3. Leonis 3. & Pelagij PP. B

De purgatione per sumptionẽ SS. Eucharistiæ. *Exempla Lotharij Regis Franciæ. Gregorius 7. ipse fecit ab Henrico verò Imp. exegit.*

Causæ & formula huius purgationis. C

Defenditur ea contra Fran. Hotomannum.

P *Calumnianum. Explicatur eius sententia. Historia Erkumbaldi Burbati. Alia Sibichonis Episcopi. Sæpè mortui qui, rei cum essent & iustè accusarentur, sumere præsumpserunt. Exempla remissiùs ponuntur. Cur* Deus *hoc iudicium aliquando permiserit fallere. vt in Andronico Imperatore.*

Q. IV. De vulgaribus purgationibus.

Cur sic dictæ. item cur exploratoriæ purgationes. cur leges paribiles. A

Tentant omnes Deum. *huius species petere miraculum.*

Sect. I. *De prouocatione ad diuinum iudicium.*

C *Quibus conditionibus concurrentibus hæc sit licita. Exempla. Saræ. Dauidis. Zachariæ filiæ Ioiadæ. Septem fratrum Machabæorum. D. Pauli. Martyrum noui testamẽti. Et S. Eustasij Abbatis. Gualtheri Burgensis Episcopi Pictaui.* B

Quam periculosum sit ita citare. Qui peccent Mortaliter citando. Quando citati possint citationem contemnere, quando & quo illam modo debent considerare. C

Exemplum Gonzalui Hernandes de Corduba.

Exempla citationum non irritarum. D

Citatio duorum fratrum de Caruaial.

Menuerci Paderbronnens. Henrici Moguntini Episcopi. Burchardi & Meginheri.

D *Gothus capite plectendus. Gothalani Nauarchi. Fratris Ducis Brittanniæ.*

Templariorum. defenditur hæc historia contra quosdam. De *morte Clementis V. Papæ, & Philippi Pulcri Francorum Regis. Præpositi S. Lamberti Leodinensis,* De *Innocentio IV. fabula Britannorum reiecta.*

Sect. II. *De purgatione monomachia seu duelli.*

De inuentore duelli. de gentibus quæ vsæ. de causis propter quas inductum. E

E *De ritibus. de armis.* Duellum *paralytici contra Iudæum, qui imaginem Deiparæ violarat. Duella inter reges pro regno. inter priuatos pro regibus. pro testimonio pudicitiæ, pueri contra gigantem. Burchardi contra Conradum.*

De successione auorum inter patronos nepotis & patrui. vicere qui pro nepote.

VVenceslai Regis mirum duellum contra Ratislaum. aliquãdo Deus miraculo decidit vt in causa VVenceslai. aliquando res dubia manet, vt inter equites Hispanos, Rui Paez de viedma, & Pae Rodriguez de Auila. Sæpè iustus vincitur.

Duellum omni iuri repugnare ostenditur. Prohibitio F *& pœna concilij Tridentini. aliæ priores Iulij 2. & egregiæ eius rationes. Extensio Gregorij. XIII. ad priuata duella & quæ citra solemnes ritus fiunt.* G *Quædam declarationes siue illationes ex bulla prædicta. extenditur ad eos, qui dicunt; Veni ego te tali loco exspectabo. Non procedit contra Principes qui duellum permitterent infidelibus.*

Bellum iustum potest auctoritate principis duello deci-

di. Non

di. Non tamen hoc possunt facere per modum diuinationis aut ad gloriam, &c. Locus 2. Reg. 2. v. 15. A
Qui consulentes incidant, qui spectatores. Fit mentio non visæ bullæ Clementis 8.

Sect. III. De purgatione vulgari per ignem.

De proba ferri candentis. quod iudicium. Solemnitates. Formula. H
Exemplum Tetbaldi Peletarij. Lex militaris apud Radeuicum. Leges Franciæ, Longobardicæ, Slauicæ, Flandræ.
Vomerum quis numerus.
Ferri consecratio qualis. ponitur formula. Sophoclis locus de hac purgatione. An Nobiles eam quoq; subierint, quod ira. Exempla. Conradi Marpurgij contra hæreticos. Richardæ & Kunigundæ Imperatricum. Emmiæ Reginæ. Historicorum dissensio conciliata. I B
Aliorum in Græcia. Matronæ Christianæ in Rugia, Comitissæ Mutinensis. Ludouici regis German. Legatorum. Orcisorum Comitis de Oldenborg.
VVutenbergensis iniustè accusati de incendio, & detecti postea rei. Exemplum Piscatoris Traiectensis, & cuiusdam Hipocritæ. Iuonis loca discussa, & ostensa canonibus repugnare. Rollonis Normanni factum mirum.
Certamen Catholici Hispani cum Ariano. Robertus Cantuariensis doluit, quod hanc purgationem suasisset. K
Emma regina sic se purgauit.
De iudicio prunarum. Exempla. L
Monachi Ægyptij, & B. Briccij Turonensis Episcopi. Haraldi Hyberni. C
Sumebant & ab alijs rebus hoc indicium.
Eulalius se purgauit fiscella in ignem iniecta. Episcopus quidam ad fidem Rossos adduxit proiecto libro Euangeliorum in ignem. Sic etiam approbata in Hispania missa Mosarabum.
De probatione per pyram. Exempla. M
Petri Massiliensis. Popponis Apostoli Danorum. Catholici Episcopi prouocantis Arianum. Sauanarolæ factum, seu potius iactantia. Petrus Albanensis sic Petrum Florentinum simoniæ conuicit. Ritualia huius indicij.
Vt Catholica fides his adstructa, sic ijsdem hæresis deprehensa punitáque probatur exemplis. Hæreticorũ Cameracensium. item Argentinensium. N D
Flamma hæresi quod vmbra corpori: cum fuga erroris, vis perit ardoris. redit hac illo redeunte. Hæretici alterius exemplum.
Variæ prohibitiones huius probæ. O
Imperatorum & Pontificum, c. Mennam 2, q. 5. discussum. & c. consuluisti. 2. q. 4.

Sect. IV. De purgatione vulgari per aquam.

De aqua feruente. Nationes quæ receperunt, & quo fundamento. P
De poculo Zelotypiæ Num. 5. E
Prohibitio purgat. per feruentem.
Exemplum Legatorum Ludouici Germaniæ Regis. confutata quædam traditio Hebræorum. Ritualis oratio. Solebant manum inijcere. probatum exemplo Hiacynthi Diaconi Rauennatis.
Formulæ duæ huius probæ collatæ inter se.
De purgatione per aquam frigidam. Q
Quomodo fiebat. Exemplum vxoris Beati Gangulphi. lex Alsatica.
Alius modus, mergendi hominem totum.
Imperatoria & Pontificia prohibitiones. c. ex tuarum. de purgat. Canonica explicatum. & c. sententiam sanguinis. Ne cleri. vel monachi sæcularib. &c.

De hodierna probatione sagarum per aquam frigidam sententia Germanicorum Scriptorum. Iurisconsulti cuiusdam recens libellus de hac re.

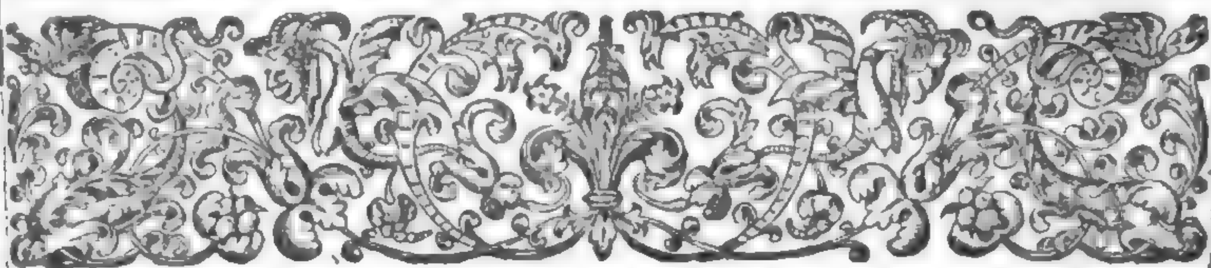
Q. V. De proba, vt vocant, aquæ frigidæ, in qua sagis explorandis quidam in Germania vtuntur.

Sect. I. Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonij. A
Contra fictitiam illam leuitatem dæmonis sagas sustentantis disseritur. Non est credibile hoc sic à Deo à mundi initio prædestinatum. Refellitur supernaturalis & fictitia aquæ sagarum antipathia. Lutherus exploditur, qui voluit omnia liquida apta præbere balneum, esse idoneam baptismi materiam. B
Quo pacto elementa laudent Deum.
Qua ratione aqua instrumentum & sigillum salutis.

Sect. II. Excussa sententia & rationes I C. cuiusdam Catholici.

Laudatur aduersarius, & huius contradictionis ratio proponitur. Qui & vbi tantùm iudices hac vtuntur proba. C
Esse praxim paucorum & indoctorum iudicum. Summa sententiæ contrariæ.
Ostenditur parum necessaria hæc purgatio ad mentem aduersarij. D
Ostenditur pugna in dictis eius, & incertitudo huius probationis. Exemplum vetulæ sagæ, quæ seipsam prodidit.
Ostenditur ex eo & alia pugna. item hanc supernatationem non esse tribuendam bonis angelis: sed dæmoni.
Cautela, quas ponit ostenduntur superfluæ.
Tertia pugna in dictis aduersarij. E
Gratis conficta diuersitas in maleficio & alys criminibus, nec probata, nec vera.
Sed ostendit purgationis huius vanam defensionem.
Inducitur argumẽtum de saga quæ furti accusata tantùm, & aquæ inijceretur ex prisco more ad purgationem: & ostenditur si hac purgatio vera certáque, necessario iudicem perplexum fore.
Multa refelluntur breuiter πάρεργα aduersarij. Quæ præcipua nunc causa paucitatis miraculorum sit. Deo non attribuenda omnia creaturarum mala, & talem propositionem fidei repugnare.
Excusatur mens aduersarij eam ponentis.
Quo sensu probationes sint iudici arbitrariæ.
Hanc iure Canonico probam omnino esse prohibitam accuratè ostensum. F
Non licet iudici infligere quamcunq; pœnam quam rei maximè metuunt.
Hac purgatio non fauet maximè reip.
Neque hoc solùm potest eam facere licitam. Vt actus sit bonus, non sufficit eum tendere ad bonum finem.
Sagas non detestari maximè hanc purgationem. quod si detestantur, indicium est pacti.
Non esse hoc indicium certius testimonio complicum.
Non est eadem ratio huius indicij & illius testimonij. G
Et nec indicij ex cadauere sanguinante, & ex hac.
Non sequitur Deus iuuat iudicem in vno, ergo & semper & in omni. H
Non fallitur iudex, qui secundùm acta, nocentem absoluit. Deus non vult omnia crimina hic actu puniri. Aliquando iudici & indicio nocent malefica.
Sors ista est diuinatoria non consultoria.

FINIS.

MAGICARVM DISQVISITIONVM LIBER QVARTVS,

QVI EST;

DE DIVINATIONE.

SVNT quædam nomina, quæ, cùm latè sumũtur, solent cõfundi, vt *diuinatio, vaticinium, prænotio, prophetia, cõiectatio, prædictio*: & sic sumẽdo, pro his omnibus, in titulo posui vnicũ nomẽ diuinationis. Si pressiùs sumantur, discrimẽ aliquod agnosco. *prænotio & prædictio*, cetera quatuor semper cõplectuntur: sed *prædictio*, ordinem ad alium actùmque denotat extrinsecum; *prænotio*, intrinsecam tantùm cognitionem. *Vaticinium*, diuinationi & prophetiæ cõmune nomen est, sed ad *Oraculum* tamen, quod viua fit hominis voce, restringi consueuit, cùm *diuinatio* vlterius porrigatur. De *prophetia* D. Hiero. notat [a], semper à sacris litteris in bonam partem accipi. patet hoc verum esse, quando loquuntur absolutè. nam si pseudoprophetas quoq; hoc nomine honorent, distrahentem quampiam particulam adiciunt (vt prophetæ *stulti. Baal. Samariæ, lucorum, &c.*) [b] vel loquuntur per ironiam non obscuram, petitam ab existimatione atque opinione populi, qui pro talibus eos habebat. sicut & *idola*, nuncupat *Deos* [c]: atque adcò semper aliquid additur in contextu, quod non sinat ignorari pseudo prophetas fuisse. [d] *Diuinatio* nunquam in Bibliis sumitur de prophetico lumine. Nam illud Salomonis, *Diuinatio in labijs regis, in iudicio non errabit os eius* [e]; nihil ad prophetiæ donum pertinet. sed ad sagacitatem in occultis & perplexis iudiciorum latebris, circa facti ambigua, eruendis, necessariam iudici. est enim quędam sicut in medicis caussis, sic & in iudicariis diuinatio Metaphorica, qua, quæ præterita sunt, & quorum veritas ignoratur, sollerti discussione coniiciuntur. Vt fuit in iudicio Salomonis, cum veræ matri filium restituit [f]. vt fuit in Danielis inquisitione, qua, senum perfidia detecta, Susannam vitæ, honori, marito restituit. [g] vt in iudicio Ariopharnis Thracum Regis, quod huiusmodi traditur, Tres Cimmericorum regis filios de paterno regno contendentes, iudicem elegere Ariopharnem. hic iubet patris cadauer sepulchro erui, arbori alligari, & eos arcu cõtendere, vt qui patris cor transfixisset, is in regnum succederet. primogenitus guttur, secundus medium pectus corde illæso transfixit. Supererat minimo spes regni. vicit pietas, & se regno cedere malle, dum in patris cadauer pietate superior esset, professus, iaculari detrectauit. Huic Thrax regnum adiudicauit, quia naturæ propensione, se & verè filium, & virtute præstantiorem ostendisset [h]. An hanc historiam voluebat animo Alphonsus primus Neap. rex, cùm similem protulit sententiam? vel naturali sagacitate id potuit, quæ in eo mirifica fuit. Nam adhuc penè puero cùm in Aragonia, vtriusque Siciliæ regna susciperet, accidit, vt cuiusdam ancilla ex domino pareret, & ad libertatem ex Hispaniensi lege prouocaret. Dominus, ne matre cum filio priuaretur, negabat ex se natum. deërant in re clàm patrari solitâ probationes. quid ageret? bellè se expediuit. iubet sub hasta partum vendi. vincitur dominus licitatione. ergonè (secum) filius meus in seruitutem me viuo? quin potiùs fateor, quod res est. & ecce paterni animi erumpunt inuito lacrymæ. Subsequitur lingua confessionem oculorum. sic patri filium, matri debitam rex libertatem asseruit [i]. Quem imitaretur hoc iudicio, non habuit, vt Tiberium [k] habuit Theodoricus, Rex Gotthorum. Spoponderat mulier Italica nuptias secundas amatori, pacta se filium prius domo exturbaturam. cùm conaretur; resistere filius, & Regem adire ambo. filius sibi alimẽta deberi, nec domo paterna à matre eiici dicere. contra mulier, filium non agnoscere, suppositum esse. Suspecta regi mulier fieri incipiebat. Atqui ò mulier, *inquit rex*, potes, si me audis, & hac te molestiâ expedire, & meliùs coniugium inire, quin tu iuuenẽ hunc, qui filium se dicit tuũ, maritum accipe. minor est ætate, & facie liberaliore. Icta mulier tam inopinata iussione, primùm conticescit: mox se colligit, & multa prætexere negationi, parùm cohærentia vel apta, vt de pre-

hensam

a in c. 3. Micheæ.

b Ierem. [illegible] Daniel. 11. [illegible] 18. v. 11. Daniel. 11. v. 8.

d Deut. 13 [illegible] 23. [illegible] 18. v. 1. & 14. Ezech. 21. v. 21 Mich. 3. v. 6.

e Prouer. 16. v. 10.

f 3. Reg. 3.

g Daniel 13.

h Diodor. Sicul. libr. 20.

i Ant. Pãhormi. lib. 2. de gest. Alfonsi.

k Sueton. in Tiberio.

A
hensam facilè intelligeret rex. Fingit ergò se pœnam addere, nisi consentiret. quod restabat infelici, vt scelus fugiat horrendum; filium agnouit [a]. Coram Carolo Magno pater & filius homicidij rei agebantur, factum vterque negabat, nec tormentis vllis ad confessionem criminis perduci poterant: cōdemnat Imp. vtrúmque ad suspendium. Tum pater, vi[...] amore filij se reum, filium verò sceleris expertem profitetur [b]. Minoris momenti, nō minoris industriæ fuit Frederici III. iudicium. ad eum cùm rusticus venisset, & quæstus esset, iugalium equorum alterum in cauponâ sibi furto ereptum: ambigeum Imperator sibi iudicari iussit. cùm hoc rusticus negaret se facere posse, qui hominem non nosset. miror, inquam Fridericus, non alterum quoque ereptum tibi, cùm [...]ot in hac vrbe sint equites, equi tam pauci. Equa, ô Cæsar, subdit rusticus, est altera; quæ militibus paruo vsui. Igitur age, inquit Impe. equam inscende, & per omnes vicos, plateas, compita, & angiportus vrbis equita: subtractus equus in aliquo stabulo latitat; & cùm iugalis odorem senserit, statim hinnitum tollet. Paruit rusticus, atque vt Cacum mugitus bouis, sic hinnitus equi tunc furem prodidit [c]. Nec subticenda Turcarum regis Solymanni prudentia. Byzantij Iudæus Christiano certam auri summam mutuam dederat, vti constitutâ die præter sortem, vsuræ loco, duas carnis eiusdem Christiani vncias reciperet. Die illâ sortè reddit Christianus, fœnus negat. aditur Solymannus, vt rem decidat. ille Iudæum animo detestatus, nouaculam adferri iubet, & Iudæo potestatem facit, quâ velit, mēbri parte, debitori duas carnis vncias exscindat: eâ lege, vt omninò duas tantùm: si minus plusve exsciderit, capite luiturum. Nō ausus Iudæus hanc aleam subire, Christianum absoluit [d]. De huiusmodi ergo, *labiorum regis diuinatione*, Salomon loquebatur. sicut enim cor regis, sic & eiusdem labia in manu Dei sunt. ambo Deus æqualiter dirigit, & quibus suas in terris vices delegauit, eos supra cæteros sępè mortales magnâ sollertiâ & prudentiâ dotat. *Diuinatio*, ergo illic, *pro coniectatione*, posita. *Coniectatio*, namque, procedit ex consideratione causarum signorúmve, siue hæc sint cum verâ prudentiâ coniuncta, siue vanitatis cōperta. quare quædam coniectatio licita, quædam illicita est. *Diuinationis*, nomen, nos deinceps restringemus, ad illicitam tantùm: hæc à coniectatione differt; quia non procedit per signa, vel argumenta, vt facit coniectatio. *Prænotio*, deinceps nobis generale nomen erit; eius partes, vt membra corporis, tres sunt futuræ; Diuina prænotio, quæ manat à Deo; & vocabitur, *prophetia*, ad hanc pertinent quædam miraculosa, seu diuina ostenta & prodigia, futurum solita certò & ordinariè pręnunciare: vt quod post obitum B. Beatricis Atestinæ per longū temporis spacium obseruatum est, quod quoties aliquid noui familiæ Atestinę, ex qua fuerat orta, immineret, to[t]ies multis ante diebus, in sacello eius prægrandis strepitus exaudiebatur, & corpus eius, quod de more supinum iacebat, in alterum latus reuolutum reperiebatur. *Scardeonius libr. 2. antiqu. Patauinor. class. 6. fol. 120.* alia de campanis quibusdam retuli, *inf. cap. 3. q. 1. & de aliis multis cap. 2. q. 7. sect. 2.* Dæmoniaca, quæ deriuatur ex pacto tacito vel expresso cum dæmonibus, & dicetur, *diuinatio*; & Naturalis, quæ sumitur ex signis vel caussis naturalibus, quàm vocabimus, *præsagium*, vel, *coniectationem*, strictè sumptis vocabulis.

a Ioã. Magnus libro hist. Gott. cap. 29.

b And. Barbat. in ca. pręsent. de probation.

c Æneas Siluius lib. 2. de rebus ab Alphō. gestis.

d Corrozetus de dictis & factis memorabilibus.

CAPVT I.

De diuina prænotione, seu prophetia.

QVÆSTIO I.

De natura & nomine prophetiæ.

IN S.S. *prophetæ*, nomen, *& prophetandi*, verbum, sex ferme modis solét accipi. primò, pro eo quod est canere vel psallere certis diuinas laudes modis, vel instrumentis. Sic legimus prophetasse Idithum & Heman [e], & sic quidam illud accipiunt [f]; *Num & Saul inter Prophetas?* 2. pro Ethnicis vatibus ac poëtis, sic Epimenidem [g] Apostolus appellat Cretensium prophetam. 3. pro phanaticis, qui arreptitiorum more mente abalienati, insolita, inepta, insipientiáque effutiunt. sic dicitur Saul domi suæ, à malo agitatus spiritu, prophetasse [h] & Sacerdotes Baal dicuntur etiam prophetasse. 4. dicuntur prophetare, qui miraculum aliquod edunt, quo declarant se veros fuisse Prophetas. Sic Elizæi mortui corpus dicitur prophetasse, quia latronis cadauer contactu viuificauit [i]. 5. qui res sublimes, diuinas, & ab hominum cognitione remotas, & Scripturæ sacræ arcana interpretantur & docent. Sic sumpsit Diuus Paulus [k], quando confert donum linguarum cum dono prophetiæ, sic & Aaron; eò quòd Pharaoni exponebat oracula, quæ Moyses à Deo acceperat, vocatur propheta [l]. Sic sumpsit Philo Iudæus, cùm Prophetam definit; Dei, oracula intùs dictantis, interpretem. [m] Et huc pertinet etiam alia significatio, quando sumitur pro veris Dei cultoribus & viris religiosis, *vt volunt sumi, 3. Regi. 18. v. 4. Abulens. & Caietan.* 6. pro eo, qui occulta Dei arcana, per diuinam reuelationem accepta, hominibus enunciat [n]. Nos nunc de hac vltimâ specie tantùm loquimur.

Nomen hoc prophetiæ Græci à præfando (*πρόφημι*) deduxerunt; Hebræis, *Nebua*, vnde, *Nabi*, prophetes, radice verbi incertâ. potest enim esse, *Nub* (hoc est loqui) & significaret, *Nabi*, loquentem: potest esse *Ban* (intelligere) & significaret intelligentem, nimirum perfectissimè, vt qui res oculis fidelibus subiectas cognoscunt. Vnde & Prophetæ Hebræis dicti sunt, *videntes* [o]. Hæc de nomine suffecerint, de re videamus.

Cassiodori [p], communiùs recepta definitio, concisior est, quàm vt per illàm commodè rei natura intelligatur. Dic explicatiùs, *Prophetia, est diuina inspiratio, rerum à nobis procul distantium euentus, immobili veritate, & maximâ cum certitudine prænoscēs atque denuncians.*] Explicemus singula definitionis membra. *Diuina*, dixi, contra Artephium & Rogerium Baconem, qui Prophetiam tribuūt astrorum influentiis; contra Aristotelem & Peripateticos, qui corporis humoribus; contra Moysem Ægyptium, Auicennam & Algazelem, qui naturali industriæ studióq; adscribūt. hi cuncti falluntur. quia omnis prophetia; SPIRITVS SANCTI donum est, nullâ humanâ allatū voluntate, vt duæ Catholicę columnę Petrus & Paulus [q] contestantur. Vnde Beatus Hier. [r] infert, solos veros Prophetas, Dei spiritu locutos; nec alios prophetarum nomen mereri, quàm qui Spiritus sancti luce collustrati, futura prædicunt. Ad hoc nulla dispositio naturalis vel humana absolutè requiritur. potest enim Deus ipsam simul cum lumine dispositionem infundere [s]. Sed qui amat omnia suauiter dirigere, vt plurimùm se rerum naturis accom-

e 1. Par. 15. v. 5

f 1 Reg. 10. v. 11

g ad T[it.] 1. v. 12.

h 1. Re[g.] 18. & [3.] Reg. 18. 29.

i Eccles. 48 v. 14

k 1. Cor. 14. v. 5

l Exod. 7. v. 1.

m libro præmiis pœnis.

n [...] Genes. 20 [...]

נבואה נביאה נביא נבא בין

o 1. Reg. 9. v. 9.

p præfat. Psalm.

q 2. Pet. 1. v. 20. [...] 12. v. 6 Corint. v. 10

r in D[an.]

s D. T[h.] [...]

modat, quoad ipsi placet. Alb. Magnus lib. 3. de somno & vigil. tractat. 1. ca. 5. Quare cùm aptissima sit dispositio, qua mẽs à sensibilibus motionibus, & rerum humanarum soluitur curis; videmus eam Prophetas aliquando comparasse sibi, vt Helizeum impij Regis Israël aspectu fortè ad zelum & indignationem nonnihil commotum, musices suauitate [a]. Quæ tamẽ dispositio, planè per accidens ad prophetiam iuuat, nec illius causa vllo modo dici meretur. Naturalis verò prænotionis vel dæmoniacæ, causa per accidens, est corporea dispositio, quæ à sensuum vsu vehementer mentem auellit, atque idcirco Plato & Aristoteles dixerunt; frequẽtiorem esse diuinationem in fatuis, attonitis, & furentibus, quàm in mentis sanæ hominibus; in dormientibus quàm vigilantibus; in morti vicinis, quàm vitâ vitali longùm adhuc fruituris; in atrabiliariis, quàm sanguineis. minùs enim sensibus intenti illi omnes, & melancholici in super vigilantes quasi somniant [b].

C

a 4. Reg. 3.

b vide Valesium, de sacra philos. cap. 30.

2. Dixi, *inspiratio*, latè sumptâ voce, pro quouis influxu, instinctu, illuminatione, aut reuelatione. hanc Deus aliquando largitur angelis bonis, qui prædicant aliis, vt de Sodomorum euersione didicimus [c], & de posteris Ismahelis, [d] de Samsone [e], de Tobiæ vxore [f], de Christo Domino [g], & eius precursore [h]; vel vt visiones explicẽt hominibus [i]. Aliquando Deus confert hoc donum hominibus, tum viris tum fœminis, maximè probis & sanctis; vt Eliæ, Esaiæ, Deboræ, Oldæ, & quamplurimis aliis, quorum laus est in sacris Historiis; interdum tamen & malis atque improbis, vt nonnullis Gentilibus, ac fortasse Sibyllis, & Balaamo [k], & Caïphæ [l]. Confert autem aliquãdo ignaris se prophetare, vt dicto Caïphæ, &, iuxta D. Ambrosium [m], Abrahamo, cùm dixit; *postquã adorauerimus reuertemur ad vos*; sed tunc impropriè vocari prophetiã, censuit D. Augustinus [n]: aliquando verò id accidit gnaris se à Deo illuminari, vt Balaamo prædicto. Interdum quoque confertur hoc donum inuitis, vt [o] Sauli iuxta quorũdam interpretationem; sed sæpiùs, spontè Spiritũ Dei recipientibus: tuncque eâ ratione prophetia potest vocari volũtaria, quia influxum Dei non inuiti recipiunt; inuoluntaria nihilominùs erit, quatenùs eum, non quandocumque ipsis, sed quando Deo lubet, recipiunt; & quia non quã mensurâ ipsi volunt, sed quâ Deus, & quia non quam volunt ipsi diu, sed tantisper dum Deo videatur; vt de extasi libr. 2. diximus, quæ sic etiam voluntaria, nec aliter.

c Gene. 19. d Gen. 21. e Iud. 13. f Tob. 6. g Luc. 2. Mar. vlt. h Luc. 1. i Dan. 8. & 9. & in Apoca. sæpè. k Nu. 22. & 23 vide D. August. tract. 59. in Ioan. clementem hom. li. 8. consti. c. 1. l Ioan. 11. v. 51. m lib. 1. de Abrah. c. 8. n libr. 12 sup. Gene. ad litt. o 1. Reg. 1. v. 6.

D

Inspirationum alia quoque differentia petitur inde, quòd interdum ei nullum colloquium accedit, sed nudâ tantùm fit præceptione aut ostensione, vt in plerisque veteris testamenti prophetiis cernitur: interdum Dialogismus aliquis Prophetæ ac Spiritus sancti accedit [p].

p vt Exod. 3. & 4. 1. Reg 3. Iere. 1. Dan. 9. Ion. 4. Abac. 1.

Illuminationis seu inspirationis huius duas ponunt Theologi species, *imaginariam & intellectualem*. *Imaginariam* siue *sensibilem*, vocant, non quia non pertingat ad intellectum (talis enim impropriè vocaretur prophetica inspiratio) sed quia primariò fit per sensibilem siue imaginariam repræsentationem, ex qua mentis conceptio nascitur, eique quasi commensuratur. *Intellectualem*, appellant eam, quæ non ducit originem à sensu vel imaginatione, sed oritur immediatè per lumen infusum intellectui, & per species intellectuales, de nouo inditas, vel preexistentes, sed diuinâ virtute, ad naturalem aliquam mentis conceptionem formandam applicatas. Quæ eleuatio dupliciter contingit. 1. quando intellectus sic eleuatur, vt sine operatione phantasiæ cognoscat: quòd rarò ex speciali priuilegio cõceditur. 2. quando phantasia intellectioni cooperatur, nõ quidẽ intellectu primùm à phantasiâ moto; sed phantasiâ ipsa motâ & applicatâ ab intellectu, vt secum operetur & concurrat. *Vide Franc. Suarem, 3. p. q. 30. ar. 1. disp. 9. sect. 2.*

A

E

Solet vt plurimũ Deus mediatore angelo prophetiam inspirare; primò reuelans Angelo, vt angelus deinde reuelet homini quod iussus; idque vel in assumpto se corpore ostendens, vel apparitione tãtùm spirituali speciem humanæ menti exhibens rerum, quas Spiritus sanctus homini vult præsignificari. sic Moysi, *in manu mediatoris*, data lex [q]. sic Zachariæ & in Zacharia [r] Angelus Domini loquebatur. sic in Apoc. [s] Christus Angelo, Angelus Ioanni, Ioannes aliis manifestat; quæ Pater Christo, vt homini, ab initio cõceptions reuelauerat. quod suauitati diuinæ gubernationis, vti solitæ mediis, est accommodatissimum [t]. Et sic censuere grauissimi Sancti; de facto, tantùm solitum Deum prophetiam per angelos inspirare [u]. Non tamen negandum posse Deum, si velit, ipsum immediatè sic in mentes hominũ influere, quod nec Damasc. nec alij illi Patres negarunt; & affirmarũt D. Hier. & D. Greg. & recentior Turrecremata [x]. quin etiam D. Hier. qui priorẽ modum concedit [y], posteriorem hunc aliquando à Deo vsurpatũ contẽdit [z]. Scio Deum posse, si velit; an fecerit, nescio, nec multùm refert scire. Non caret etiam difficultate prior ille influxus, qui fit mediante angelo; cùm nec Angelus spirituale illud lumẽ creare, nec ipse in humanum intellectum queat illabi. Quin etiam sine sensuũ adminiculo in hominis mẽtem, hoc lumen à Deo creatũ immitti ab Angelo posse, negat Scotus; sed affirmant Albertus & Henricus de Hassiâ; modo negare, modò concedere videtur D. Thom. sic tamen, vt quando huiusmodi lumen intellectui sine sẽsibili apparitione vel specie immittitur, (vt fit in reuelatione intellectuali) hoc à Deo, qui solus illud creare potest, immediatè fateatur immitti: quod accuratè, ex horũ Scholasticorũ sententiâ, docuit Frãc. Picus *lib. 2 de Praen. c. 3.*

B

C

q Act. 7. v. 38. & Gal. 3. v. 19. r Zac. 1. v. 9. s cap. 1. in princ. t D. Tho. 22. q. 171. art. 2. u D. Diony. Areop. Cæl. Hier. capit. 4. D. Aug. lib. 3. de Trinit. & videtur Damasc. li. 2. Orthod. fid. x Hier. præfat. in Esai. & in ca. 6. D. Gregor. lib. 18. Moral. Turrecremat. in Prologo Reuelat. S. Brigitæ. cap. 4. y in Ezec. cap. 2. & 3. z in d. præfat. & c. 6.

D

F

Dixi tertiò, *rerum à nobis procul distantium*. huiusmodi res sunt. 1. quæ naturâ suâ longè distant ab humanâ cognitione; vt abstrusiora Dei consilia, mysteria fidei, & similes res diuinæ. (hoc sensu Christus Dominus prędicitur futurus Propheta [a]; *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit, &c.* & eò referẽda prophetia, quam Apostolus cum dono linguarum [b] comparat) 2. etiam res, quæ sunt à cognitione nostra semotæ, ratione modi cognoscendi: quando quod enunciatur, non nisi supernaturali lumine potest cognosci: veluti cùm Helizeus resciuit, quæ cũ Naamo Iesi pactus fuerat [c]; & B. Petrus, quod inter Ananiam & Saphiram cõuenerat [d]; 3. denique sunt alia longè distantia ratione temporis, quod vel iam vsque adeò obliuione obliteratum est, vt nõ nisi diuinâ reuelatione sciri queat; quo pacto Moysem de mundi creatione prophetasse scribit D. Greg. super Ezechiel. vel quia tempus ad huc futurum, & euentus contingens, ideóque soli Deo liquidò notus, iuxta illud; *Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus quia Dij estis vos.* [e] Et hęc est vocis, *prophetia*, freqũẽtior significatio: adeò vt propriâ locutione, hi soli Prophetæ nuncupentur, qui futura contingentia prædicunt. generaliter tamen loquẽdo, cæteri quoque

E

a Deut. 18. v. 15.

b 1. Corin. 14. v. 1. 3. 4.

c 4. Reg. 5. d Act. 5.

e Isai. 41. v. 23.

Prophetæ vocantur [a]. futurorum contingentium. cognitio soli Deo reseruata est, quia ad perfectam cognitionem, necesse est rem cognosci tamquam præsentem: soli autem Deo, vt præterita & præsentia, sic etiam futura, semper antè oculos versantur, quia æternitas caret initio, caret fine, & in eâ cuncta simul cognoscuntur: solus autem Deus æternus est. ideò cùm Deus hoc futurorum contingentium lumen propheticum homini largitur, tunc priuilegium illud, quod æternitati competit, eamque cõsequitur, cum homine communicat. Quo sensu Hieron. de Ferrariâ dicebat, *Prophetas à Deo æternitatis participes*, fieri [b].

a vide Euseb. lib. 5. dem. Euagel. cap. 1. Iren. lib. 4. cont. hær. cap. 37. D. Gregor. in prin. Ezec. & D. Tho. de veritat. q. 12. & sic intelligendus Delgadus li. 1. de auctorita. sacr. script. cap. 8.

b lib. compẽdij Reuela. quod post eius mortẽ vulgauit Hieron Benjueni[9] Florentinus.

Dixi, quartò; *immobili veritate*. hoc intelligendum est de prophetiâ absolutâ, quàm vocant, *prophetiam sententiæ*, siue, *præscientiæ*; cuius euentus semper prædictioni respondet: quia tunc res considerantur, prout in ipso Deo existunt, & ab eo solo dependent, qui solus est immutabilis. Non verò hæc particula definitionis procedit in *prophetia comminationis*, siue, *consilij*; quatenùs hæc est conditionata, & in eâ res considerantur, vt à causis secundis dependent, quæ sunt mutabiles. prophetia ista conditionata, in se quidem est mutabilis, pro actionum humanarum mutabilitate: in Dei tamen præscientiâ, etiam hæc immutabilis est: quod cùm Prophetæ probè norint, & comminationis suæ naturam cum Dei voluntate comparent; sequitur eos ne tum quidem falli vel fallere, quando quod prædixere non euenit: vt Ionæ cum Niniuitis, Esaiæ cum Ezechiâ contigit. hanc distinctionem non Patres [c] modò, sed & Scriptura [d] sacra clarissimè confirmat.

c Iustin. q. 36 ad Orthod. Chrysost. homi. 1. in Matt. Grego. lib. 16. Moral. cap. 2. & 6.

d 4. Reg. 20. Isa. 38. Iere. 26. ar. verb. 6. Ezech. 18. v. 21.

Dixi quintò, *maxima cum certitudine*. quia quibus diuina fit reuelatio, solent à Deo sic mente illustrari, & voluntate affici, & de fide ac veritate reuelationis certiores reddi; vt apertè agnoscãt, & firmissimè credãt, Deũ esse reuelatiõis siue visionis auctorẽ; & queãt, nescio quo (vt ait D. Greg. [e]) intimo sapore discernere, se nec humanis somniis, nec diaboli fraude illudi; sed certò certiùs sciant, hoc sibi lumen Dei dono concessum (quod de matre suâ B. Augustinus prodidit [f]: de se verò passim profitetur B. Angela de Fulgino cap. 19. 21. 27. 28. 29. & alibi) & adeò clarè cernant futura, iisque præbeant assensum; vt æquè facilè sint negaturi prima & receptissima notissimáque scientiarum principia, quod de Sauonarola ille dictitabat [g], & de quodam suo familiari, quem non nominat, Picus affirmat; quem ego Hieronymum hunc fuisse opinor: sed, quod veriùs certiúsque, tales fuisse omnes reuelationes Patriarchis, Prophetis, Apostolis, cæterisque prædicatoribus ac doctoribus nascentis Ecclesiæ factas, meritò censuit Thomas, *Anglicus*[h], illo in Genesim commentario, qui mendaciter doctori; *Angelico*, litterulæ additione fuit attributus. Idem nonnulli putant impostorę genus accidisse Commentariis, *in Apocal. & in Epist. Canonicas*. Sed; quicquid sit de hoc auctore; Lumen istud caelitùs cum veris reuelationibus infundi solitum, Theologi contemplatiui seu mystici variis nominibus appellant; *saporem internum, intimam inspirationem, dulcedinem experimentalem, diuinam illustrationem, sensum nimis sensibilem, absconditum manna, donum discretionis spirituum*.] Adhuc controuertitur, an hoc lumen sit idem cum lumine fidei, an quid diuersum ab eo, eique superadditum? Posterius, veriùs Pico videtur [i], & mihi quoque, formali saltem distinctione, fortassis idem est re, & nouam nactum materiam, eo se extendit ac porrigit nouo quodam modo, sed nolo subtiliora hæc & minutiora nunc discutere: (*vide si lubet Delgadum lib. 1. cap. nono.*) siue re idem sit, siue diuersum; quando hoc simul datur, tunc grauiter peccat, qui huiusmodi reuelationi fidem non præbet. Sic Zacharias exemplum, linguæ vsu priuatus [k]; & in Regum Historiâ, qui iubentem Prophetam non sauciauit, & qui propter inobedientiâ discerptus fuit à leone [l].

e li. 4 dial. cap. 48.

f libro 6. confess.

g in d. cõpendio. Reuel.

h cap. 12.

i d. cap. 3.

k Luc. 1.

l 3. Reg. 20. v. 36

Dixi 6 *præsciens*, quia prophetiam definio, quæ maximè germana, cui proprium, vt, quod prænunciat, id sciat se profari; iuxta illud Danielis [m], *reuelatum est Danieli verbum verum, intellexitque sermonem: intelligentia enim opus est in visione*. necessarium ergò est intelligere; sed & aliis nunciare; quare.

m ca. 10. 1. in cuius expositione extrema supmodũ ridiculus e Caluinus

Dixi 7. *atque denuncians*. nam propheriæ donum datur ad Ecclesiæ vtilitatem, vt, quæ, Deo inspirante, sancti cognouerint, ea cæteris annunciẽt. Illud denique quæri consueuit; Lumen istud, ad quam qualitatis speciem debeat reuocari? Communis sententia eadem est, quæ D. Thomæ [n], ad patibilem qualitatem reduci, quia sit impressio quædam subitaria, similis affectioni transeunti & facilè recedenti, nõ enim prophetis semper adest, sæpè illos deserit. Haud ineptè compares versantibus in tenebricoso loco; qui, candelæ lumine illato, circumstantia cernere incipiunt; eodem elato, rursùs illis occæcãtur omnia. Vnde Michæas [o]; *cùm sedero in tenebris, Dominus lux mea est*: & B. Petrus [p]; *Habemus propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco*. Habet tamen hoc lumen adeò multa communia cum supernaturalibus habitibus; vt Iulius Sirenius, vir eruditus, conetur probare [q], meliùs reduci ad habitum, apud illum inuenietis argumenta, quibus communem sententiam impugnat, nec lubet, nec vacat plura.

n d. art. 2.

o ca. 7. v. 8

p 2. cap. 1. v. 17.

q libr. 7. de fato. ca. 14

QVÆSTIO II.

Quæ sint species Prophetiæ?

DVo, quasi suprema, *genera prophetiæ*, in S. S. inuenio: vnum, *per Sacerdotes*, alterum, *per prophetas*; sæpè quidem qui Prophetæ, iidem & Sacerdotes erant, sed aliter futura prædicebant quatenus Sacerdotes, aliter quatenus Prophetæ. Res est non omnibus peruia, & digna diligentiore examine.

SECTIO I.

De rationali, & Vrim ac Thummim.

SAcerdotalis prophetia, modus consistebat in applicatione Ephod. fuit autem, *Ephod*. duplex, vnum *linteum*, etiam minoribus concessum ordinibus [r], vt puero Samueli; alterum, *Sacerdotale*, quod etiam vocatum est, *superhumerale*, auro & trium colorum varietate ornatissimum [s]; Iosephus etiam vocat stolam hieraticam, epomidem, & diploidem: huic aureis cathenulis appensum erat, *Rationale*, seu *Pectorale*, vtroque enim nomine vtuntur Latini; Hebræi, *chosen*, vocant, iuxta puncta quæ nunc habemus; nam Iosephus aliis vsus fortassis, cùm vocat, *Essen*: Græci eodẽ teste, λόγιον. Scriptum quidem aliquando apud Septuaginta, Philonẽ, & Hieronymũ inuenias, λογεῖον, sed mendosè: pertinere tenim potiùs ad locum consulendi, rectiùs alibi apud eosdem, λόγιον; quasi d cas

r 1. Reg. 2. & eo loco notat. Angelmus.

s describitur. Exod. 28.

חשן

השן

oraculum. sic enim ab Hesychio, λόγια, explicantur, μαντεύματα; & apud Plutarchum, *in Syllâ*, vates vocantur, λόγιοι. Sed cur λόγιον? Si Græca Iosephi verba perpendas, quia veritatis irrefragabilis oracula fundebat. Latinis dictum, *Pectorale*, quia pectori appensum; *rationale*, quia more animalis ratione præditi ratiocinabatur: hac ipsâ de causâ, *iudicij*, elogio addito, illud cohonestabant, vocantes, *rationale iudicij*, & *iudicium filiorum Israël* a, & *iudicium Vrim*, in Hebræo quidem fonte b. Rationem reddit Iarthius, quia supra Vrim inscripta vocula, *Mispath*. sed hoc somnium est recutiti. potiùs crediderim, quia sacra Scriptura cõsueuit, id quod quisque facere debet, siue cuiusque officium, vocare, *iudicium* c: Sacerdos autem, rationali indutus proponebat Deo hominum dubia, desideria, & negotia: & per rationale, non tantùm Deus propitiabatur, sed etiam significabat hominibus, quid fieri vellet, & quis rei successus futurus esset, vt non malè Abenezra. Huc sanè facit, ipsum nomen *Vrim & Thummim*: de cuius etiam significatione & vsu videndum. Scripsêre quidem multi, sed optes meritò distinctiora & clariora, vt rei dignitas postulabat. cæteris meliùs egere Tostadus, Lipomanus Fran. Ribera, & Nic. Serarius d. Agendum accuratè de tribus; nomine, re, vsu.

a d. c. 28. v. 15. & 30.
b Numer. 27. v. 21.
c Proue. 1. v. 3. cap. 2. v. 9.
d Tostad. & Lipom. in Exod. c. 28. Rib in libr. 3. de tẽplo. c. 12. Serarius. Thesib. de Iosuan. Sacerdotib.

Quoad nomen; Chaldæi vocarunt, *Vraia & Thumaia*; Hebræi, *Vrim, & Thummim. Vrim*, significat illuminationes, seu lumina, à radice *Vr*, Græci vertunt, τὰ δῆλα, δήλωσιν, φωτισμοὺς, φωτίζοντας. noster, *doctrinam*, cùm agit de rationali, cùm verò de ipso Sacerdote, *eruditum. Thummim*, significat perfectiones à *thamam*, perficere; Græci nuncupant, ἀλήθειαν, τελειώσεις, & τελείους; noster vertit, *veritatem*, & aliquãdo Metonymicè, *Sacerdotes*, vel etiã aliter, prout illi res visa postulare.

B
תמים, &
אורים.
אור.

Sed quid rei ista nomina, *Vrim & Thummim*? quidam negant se scire e puto ex scripturâ tamen id colligi posse. Alij censent diuersum quid fuisse in rationali à XII. lapidibus: sed dissentiunt inter se. fuerunt qui putarint XIII. lapidem fuisse (Suid. vocat adamãtem) cuius color, pro diuersitate prosperi vel aduersi successus, intrante in atria Sacerdote, mutaretur. hanc opinionem, meo iudicio, Diuus Augustinus f fabulosam vocauit, nec de Iosephi sententiâ locutus. Abenezra nescio quas astrolabij figuras comminiscitur: quem multis rationibus luculenter Tostatus refellit g. Salomon Iarthius, & Eugubinus censent, fuisse nomen ineffabile rationali inscriptum: Philo Iudæus, & Hugo Victorin. volũt, ipsa hæc verba (*Vrim & Thummim*) rationali insculpta fuisse, alij laminas quasdam lucentes; & quisque quod somniauit, vel in buccam venit, vt licet videre apud Tostatum: *Verùm mihi placet*, quod multis aliis, nihil ab ipsis lapidibus XII. diuersæ rei fuisse. Primò, quia censeo hæc ipsorum lapidũ fuisse nomina, sicut iidem lapides etiam alibi h vocantur, *Soham & Millum*, lapides candorum seu pelluciditatum & plenitudinum; vel vocãtur dumtaxat, *Millum*, vt videtur noster interpres intellexisse; qui vertit; *lapides Onychinos* (hoc dicens de duobus illis supra humerum) *& gemmas ad ornãdum Ephod* (sic vertens *Millum*, de his XII. lapidibus) obscurius LXX. qui *Soham*, vertunt, σαρδίου, nam sardius vnus ex XII. Secundò, quia, si quid aliud fuissent, certè Moses; qui cuncta, quæ in λογίῳ inerant, tam accurate perscripsit & appendit; aliquid de eius, quod erant, formâ, quantitate, qualitate, materiâ, loco,

e D. Augu. in Exod. q. 117. Dau. d kimchi in libr. radicũ, Caiet. in Exod: Pagni. & al.
f d. q. 117
g in d. cap. 28. q. 12.
h Exod. 25. v. 7.

A nobis prodidisset: Respondet Iarthius, idcirco hæc prætermissa, quia vel DEVS, ipse, vel Moses, in monte Sinaï, Vrim ad Thummim fuerat fabricatus. Apage sis, fabulator: hoc tu de capite tuo. si verum foret, hoc ipsum nobis S. S. tradidisset, sicut tradidit; priores Decalogi tabulas à Deo, posteriores à Moyse perscriptas.

Obiiciunt, postquam Deus i Mosi iussit ponere in rationali XII. illos lapides, mox vt de re planè aliâ, alio loco k, dicitur; *pones autem in rationali iudicij doctrinam & veritatem, &c.* Respõdeo hoc dici, vt breuem quandam anacephalæosin & explicationem cunctorum, quæ de his omnibus lapidibus præmiserat. q. d. iussi, vt tales & tales gemmas rationali insereres. cape nunc iussionis illius causam. idcirco iussi, vt hæ gemmæ tibi sint, *Vrim & Thummim*, hoc est manifestatio & veritas rerum futurarum: Hoc enim breuiter, ait; id quod in rationali pones, hoc tibi futurũ doctrina & veritas. Nec vllam hîc video obscuritatem in hac repetitione, nec nouitatem in nomine, tam Hebręis non nouo, sed & celebrato. Dicitur autem rectissimè Moses, *ponere in rationali Vrim & Thummim*, quia lapides illos per Beseleelem curauit ex Dei præscripto inseri rationali. Nisi fortè censent, ipsum per se Mosem intexuisse illa verba, & non per textorum magisterium ac manus. Quod si *ponere*, tum per illos dicendus Moses; certè & nunc nostrâ in sententiâ. Deinde sciant aduersarij, eandem vim esse phrasis huius, *lapides milluim, & milluim*, simpliciter, item, *lapides vrim ac thummim, & vrim ac thummim*, simpliciter. vtrobique enim iidem lapides significantur, sed illic additur vox *lapidũ*, quia de gemmis dũtaxat, qua gemmæ erant, agebatur: hîc verò ommittitur vox *lapidum*, quia de iis agitur, non qua lapides, sed quâ gemmæ oraculi exhibitrices. Quid autem ineptiæ est, si Metonymicè oraculi nomen tribuatur gemmis, oraculum fundentibus? Nouæ ne Metonymicæ Sacrę Scripturæ sunt locutiones? Quid tenebricosi. *pones, &c.* pro; pones in rationali lapides, quibus, à munere, nomen est, *Vrim & Thummim*? Nec opus fuit exprimere modum alium, quàm seriem ipsam gemmarum satis expressam. Illi potiùs exprimere deberent, vbi illud in rationali vacuum, ad hæc nomina intexenda: an inter singulos lapides? an in ambitu omnium? an ad dexterã, an ad sinistram? ה demonstratiuum, cur potiùs demonstret hanc texturam, quàm lapidum miraculum? immò hoc potiùs, q. d. admirandos illos lapides, *Vrim & Thummim*. Auctorum qui nobis obiiciuntur auctoritas magna foret, si vel inter se conuenirent, vel rem discussissent diligentiùs. D. Hieron. *ad Fabiol.* quod nobiscum pugnet, nihil habet, quod faueat aduersariis, tantundẽ: vtitur solùm modo loquendi sacræ scripturæ. D. August. *q. 117.* ambiguè loquitur, & quid esse potuerit indicat, professus id nesciri D. Greg. *pag. 2. pastoral. c. 1.* nihil omnino dicit, præter verba scripturæ & mysticam expositionem. Rabanus. *lib. vlt. in Exod.* per, *siue hoc, siue illud*, rem resoluit. Radulfus, *li. 6. in Leuit.* asserit dũtaxat fieri potuisse, vt inscriberentur hæc verba. Rupert. *in Exod.* obiter, nec aliud, quàm, *doctrina & veritas inscribitur illi.*] Solus ergo cum Hugone Victorino, ex Patribus, Philo videatur hoc certò cẽsuisse: etsi de Philone etiã dicat quis, non ineptè, texturã non vocasse vocũ harũ inscriptionem, sed lapidũ insertionem & has ipsas lapidũ texturas, vocatas manifestationẽ & veritatem: & sic etiã has virtutes dicere depi-

i Exod. 28. v. 17.
k v. 30.

ctas in

ctas in τȣ λογίȣ, propter lapides fulgorem propheticum emittentes. Et rectè ex Iosepho, *libr. 3. antiq. ca. 9.* Ribera noster hoc, cum Lirano & aliis, colegit, quod diximus; quia licet Iosephus nomina, *Vrim & Thummim*, non nominet: vsum tamen & miraculum describens; satis apertè indicat, se propheriam per Vrim & Thummim ipsismet lapidibus tribuere. Scilicet ignorasset Iosephus hanc scripturam horum nominum: aut si sciuisset, tam pertinaci silentio inuoluisset.

Sic ergo statuo, *Vrim & Thummim fuisse has ipsas gemmas*. XII. vt volunt Iosephus, Lyran. Tostat. Oleaster & Ribera, Videtur enim hoc probabilius, tum propter ea quæ iam diximus: tum, quod in Leuit. vbi Sacerdos vestitur [a], nulla fit horum XII. lapidum mentio, sine quibus numquam Sacerdos ritè vestitus fuisset; sed eorum loco, tantùm fit mentio de Vrim & Thummim: vt hinc appareat, talibus nominibus ipsos lapides met significari. Qui quoniam splendidi & micantes clarissimâ refulgebant luce, dicti sunt non solùm splendidi & lucentes, quod parùm futurum; sed splendores & illuminationes, *Vrim*; & quoniam erant ex gemmarum illis generibus, lectissimi, integerrimi, & perfectissimi, dicti sunt, non perfecti, sed perfectiones, *Thummim*: eâ emphasi, qua solent Hebræi, vt & Latini, abstracta pro concretis vsurpare, quam Oleastrij sententiam, æquum non fuit à viro erudito acerbiùs exagitari LXX. verò & vulgatus dum interpretantur, *doctrinam & veritatem*; maluerunt suâ nobis versione vsum lapidum, quàm vocis significationem exhibere; prudenter id amplectentes, quod magis ad mores legentis formandos faciebat. Nominum verò ratio hæc fuit, *Vrim*, dicta, quia, vt lux quædam, tenebras ignorantiæ discutiebant fulgore suo; *Thummim*, verò, quia, vt omnis prophetiæ, certa quoque splendoris erat promissio, & indubitatò Deus, quod fulgore pollicebatur, id euentu perficiebat, nec fas erat dubitare. Hæc de re.

De *Vsu prophetiæ*, duo nobis sunt consideranda; modus interrogandi, & modus respondendi. *Interrogationem*, Hugo [b] Victor. censet, per quasdam sortitiones solitam proponi. Quod vnde acceperit, aut quid illi suffragetur, nescio. Iarrhius & Abenezra tradunt solitos codicillis inscribere quæsita, & hos rationali imponere: cuius rei cùm in Sacrâ Scripturâ nullum vestigium inueniatur, nihil vereor istud pro commento reiicere, communémque sententiam aliorum amplecti [c]. Receptius enim & verius puto, Sacerdotes, post debitas preces, viua voce proposuisse interrogata, indutos, cùm alia vestimenta sacerdotalia, tum Ephod & Rationale seu monile gēmatum Ephodi appensum, de quo nunc agimus: quod vocabant, *applicare Ephod*, seu *consulere Dominum applicato Ephod* [d]; vel simpliciter, *consulere Dominum*, quando de Sacerdote sermo, vel pro se, vel pro rege, sic enim rex per Sacerdotem consulebat Dominum [e]: quem morem nobis SS. explicat [f] per Esdram, si ad Hebræum fontem recurras. vbi enim nos habemus, *donec staret Sacerdos doctus & eruditus*; LXX. vertêre; *staret illuminationibus & perfectionibus* (nam qui cum Gentilibus malunt; *initiationibus*; Latinè quidem loquuntur, sed vim vocis Hebreæ, quam LXX. sunt optimè interpretati, parùm expresserunt) illic inquam Hebr. est; stet Sacerdos, *Leburim vel thummim*, & sensus est: donec sacerdos Dominum consulat indutus Vrim & Thummim. Et (quod eruditè Ribera notauit) vt collationem summæ dignitatis Pontificiæ designent sacræ litteræ; dicunt, Vrim & Thummim alicui collata. Sic enim Moses tribui Leuiticæ benedixit [g]: *Perfectio tua & doctrina tua viro sancto tuo*. vbi Heb. est, Vrim & Thummim tui viro sancto tuo: & eodem sensu LXX. vertere: *Date Leui manifestationes eius, & veritatem eius*. Quæ ad litteram de eodem sacerdotali ornatu sunt accipienda: sed per hunc ornatum allegoricè significatur perfectio & doctrina, quâ sacerdotem præditum esse oporteret. Tostat. ibi valdè se torquet, & vertit in varias interpretationum formas: sed hac, quàm dixi, simplicissima est.

Respondendi modum, arbitror duplicem fuisse, Cùm enim has gemmas Deus inseri iusserit pectorali: vt per tàm lucentes perfectósque lapices, ipse lucis perfectionisque omnis auctor interrogaretur: & respódens, tam Sacerdotes, quàm Principem & populum spirituali suâ luce illustraret ac perficeret, euoluens inuoluta, explanans ambigua, & docens quæ facienda omittendáve forent, & modos præscribens, quibus res inchoanda perficiendáque; satis apparet, responsiones interrogationibus accommodari debuisse: interrogationum verò quædam per affirmationem negationémve nudam possunt expediri, quædam longiorem requirunt explicationem. Arbitror itaque ad prius illud genus interrogationū, nudo lapidum splendore seu fulgore responsum: & ex eo Sacerdotem colligere solitum, suaderet an dissuaderet consulenti: quo sensu accipio Iosephi dicta [h], quem Tostatus & Ribera meritò sequuntur: nec est, quod quis arbitretur D. Aug. hoc fabulosum iudicasse: nam quid perstringat, paulò ante docui. Ad posterius genus interrogationum, non respondebatur illo tantùm splendore (nec enim commodè hoc potuit) sed longè aliter. audiebatur enim à Sacerdote interna quædam, vel externa quandóque locutio seu oraculum, quod ipse postea interrogāti manifestaret. Quamquam nec hîc absurdum sit opinari, ad splendorem tunc lapidum accessisse sacerdoti lumen propheticum menti eius à Deo infusum. De hac quidem responsione prolixiore, patet ex Regum gestis [i], vbi præter responsionem ad interrogata, insuper Deus docuit modum prælij conserendi, & propter talem modum responsionis, puto genus hoc oraculi vocati consueuisse, *responsionem per Sacerdotes* [k].

Vidi qui contra Iosephi quem sequor, sententiam, non vno ariete moliretur. 1. sibi displicere scribit, & suspectum esse singulare Iosephi testimonium. 2. quoniā in eodem loco Iosephus duabus adhuc aliis in reb. labitur: hîc quóque lapsum. tum quia dicit hoc à Græcis, λόγιον, vocatum, cùm tamen LXX. sic vocarint, qui Hebrei fuerunt, tum quia dicit ducentis ante suos commētarios annis, hos splendores ob legis violationem exstinctos: cùm tamen Thalmudici, & Iarrhius, & Kimchi, & Elias Germanus testentur, diu antè huic oraculo finem impositum, scilicet iam inde à captiuitate Babylonicâ; quod à Iaddo responsum ferunt Alexandro Magno petenti, vt pro se Deum de belli Persici euentu consuleret. Deniq; quia sequeretur ex hac Iosephi narratione, hoc oraculum tantùm insueuisse de bello respondere: quod non est verum. item sequeretur solummodò consueuisse de illis quæstionibus, ad quas, per, *ita*, vel, *no*, respóderi posset. cóstat autem sæpè pluribus respódisse, &

[a] ca. 8. v. 8.
[b] in Cath. Lipomani.
[c] Iosephi. Lira. Tost. Oleast.
[d] 1. Reg. 23. v. 9.
[e] d. c. 23. v. 2. & 4. & c. 22. v. 13. & 15. & cap. 28. v. 6.
[f] 2. Esdr. 7. v. 65.
[g] Deut. 33 v. 8.
[h] l. 3. antiq. cap. 9.
[i] 2. Reg. 5. v. 23.
[k] 1. Reg. 28. v. 6. vbi Hebr. est Vrim.

quidem interdum inopinata, & præter interrogationem [a]. His vir acutus & egregiè doctus conatur Iosephi fulgorem infuscare: sed leui manu fuligo potest amoueri.

a d. v. 23.

Ad primùm respondeo, licet id solus Iosephus dixisset; maximam eius, in rebus ad Sacerdotium spectantibus, cùm ipse Sacerdos fuerit, auctoritatem esse debere: præterea nullus alius superest illius æui Hebræus scriptor, qui talia discutere potuerit, præter Philonem & Iosephum. Philo paucula huiusmodi attigit, allegoriis solis intentus; neque negauit. Iosephum ergo solum id affirmasse, quid mirandum?

Ad 2. nego in his Iosephum labi. Licet enim LXX. fuerint Hebræi Sanhedritæ, Græcè tamen non Hebraicè scripserunt, & cùm Græcè scriberent, λόγιον dixerunt: & eos postea cuncti proselyti Græci in hac nomenclaturâ secuti fuerunt, non aliam ob causam nisi ob eam, quam Iosephus ibi retulit; ex cuius contextu Græco, manifestum est, eum loqui de Græcis dumtaxat illis, qui Iudaïcos ritus venerabantur. Notum verò Iudæos & Græcos sic distingui, vt Græcorum nomen retineant, quotquot ex gentilibus ad Iudaismū transierant [b]. De oraculi quoque cessatione, meritò Iosephi auctoritatem cūctis Thalmudicis & sexcentis Rabbinis recentioribus, qui totius antiquitatis sunt imperitissimi, præfero. De Iaddi quidem illo responso, quoad oraculorum cessationem, nec Latini [c], nec Græci Historici [d], qui res Alexandri scrupulosè fermè sunt prosecuti, vel vno verbulo meminerunt. Iosephus verò [e], Zonaras, & Glycas, quando accuratè narrant quæ Iaddus cum Alexandro egerit, ea recensent, vnde satis colligatur, de oraculo per Vrim & Thummim nihil Alexandrum cogitasse: cuius illum quoque fuisse ignarum prorsùs verisimile censeo: De Victoriâ verò contra Darium, à Deo docent per visum certiorem factum. Arbitror ergo Iosephum egisse de fulgore huiusmodi penitùs sempérque cessante. Nam per interualla, quin aliquando etiam priùs cessauerit; vt Saulis, & postea quorumdam Regum, post Dauidem, tempore; non est dubitādum. Glycas quidem [f] indicat, quando Israëlitæ Deum offenderant, non cōsueuisse illis Deum per Ephod respondere. Sic igitur suspicor, solutos Iudæos primò per Sacerdotes, applicato Ephod, Deum consulere: si hac viâ non succederet, recurrisse ad prophetas, etiam qui Sacerdotes non essent [g]. sic enim legas ipsos quoque Sacerdotes ad Holdam prophetissam oraculi causâ adiisse [h].

b Act. 14. in princ. & passim in nouo testament.
c Q. Curtius Rufus.
d Diodor. Sic. Plutarch. Arian.
e Ioseph. libr. 11. antiqu. in fin. Zonaras tō. 1. Glyc. p. 2. annal.
f part. 2. Annal.
g patet ex 1. Reg. 28. v. 6.
h 4. Re. 22. v. 14.

Ad 3. dico, nihil eorum sequi, quæ inferuntur. nam belli meminit Iosephus, vt rei de quâ frequentiùs agebatur: Fulgoris verò tantùm, prætermissa subsequente Sacerdotali manifestatione, meminit, quia manifestatio illa res solita; fulgor verò, res cæteris gentibus planè insolita & inaudita erat, & ideò illam memoriæ statuerat commendare. Duplex ergo fuit vnius oraculi Vrim & Thummim manifestatio siue responsio, prior illa & exterior, tantùm per fulgorem lapidis; & posterior quandoque etiam extrinseca, per Sacerdotem prophetiæ spiritu imbutum, qui quòd perceperat admoto pectorali, id postea quærentibus manifestabat. Fortassis propter tot manifestationes concurrentes, Septuaginta interpretantur iudicium, τῶν δήλων, hoc est iudicium bis quidem manifestorum Sacerdoti, & tertiò manifestandorum consulentibus. Eandem ob causam, *Vrim*, vocarunt illuminationem; & *Thummim*, veritatem siue perfectionem (eodem enim hæc recidunt) quoniam Deus neminem fallere vel potest vel vult; sed quicquid Sacerdoti dicebat, hoc verissimum & numeris omnibus erat absolutissimum. Sacerdotis quoque officium erat eâdem populo verè ac plenè denunciare, nulla omissionis, dissimulationis, mutationis aut falsitatis alterius adhibitâ mixtione [i].

Hæc de re valdè obscurâ, si non luculenter, haud certè prorsùs indiligenter dicta, sufficiant.

i Sic Phil. l. 3. de vita Mosis. Orig. libr. 6. in Leui. Hier. in c. 3. Ose. & epist. 127. ad Fabiolam.

SECTIO II.

De oraculis prophetarum.

SVffecerint ista de *Oraculo per Sacerdotes*. Post Dauidis regnum, tarò per Sacerdotes Domino respondente, frequentius esse cœpit, *oraculum per prophetas*; quod diuidi potest in *visionem*, & *somnium*: sicut & *oraculum per Sacerdotes*, diuidi potuit etiam, *in visionem fulgoris*, & *manifestationem verbi*: ideò quædam ex dicendis, *de visione & verbo*, analogiâ quadam possent etiam accommodari prophetiæ, *Vrim & Thummim*, vt non obesæ naris lectores facilè animaduertent.

Visionem & verbum, Græci Patres & LXX. non tarò confundunt, vt & ipsa scriptura; cùm visionem dicit auditam, verbum verò visum vel ostensum [k], vt cùm Isaias dicit [l], *Audi cœlum, quia Dominus locutus est*; & tamen initiò vocaret, *visionem*: & cùm Zacharias & Ezechiel dixissent, se verbum Domini explicaturos, subdunt visionem [m], differunt tamen. Nam.

k Isai. 1. & 13. & Amos 1.
l Isai. ca. 1.
m vterque cap. 1. vide etiam Abdiæ. 1.

Visio, Græcis, ὅρασις vel ὅραμα, Hebræis, *roë*; est prophetia, qua mens spirituali oculo cernit obiectum propheticum ipsi cęlesti lumine repræsentatum. differt, *à verbo*, quia verbum sæpè contingit sine visione, & visio sine verbo: differt, *à somnio*, quia visio sæpè offertur vigilanti. crebrò quoque vsurpatur more Hebræorum pro concreto, seu pro re visâ; sic Moses rubum [n] vocat visionē: sic prophetæ dicuntur videre visiones.[o] Tales consueuerunt esse frequentiùs sanctorum virorum reuelationes, quæ quibusdam sæculis crebræ admodùm leguntur; vt vno sæculo duodecimo ferè, Orni solitarij, quam Geruasius Presbyter descripsit; Tundali Hyberni, Cyrilli Presbyteri, Roberti Abbæ Lymburgensis, Ioannis de Pinio, Ioachimi Siculi, Simonis Stockij Carmelitæ, Ioannis Bridlyngton & aliorum.

רוה

n Exod. 3. 3.
o Ezech. 1. Ioel. 3. cū similibus.

Verbum; siue (vt mauult Cyprianus) sermo, Græcis, λόγος; Hebræis *Dabar*, est prophetia, qua spiritus sanctus, mentali quadam locutione, prophetam occulta docet, vt cùm Esaiæ [p] dixit; *Sume tibi librum* & iterum [q]; *vade dic Ezechiæ, &c.* Locutio ista fiebat, vel voce formatâ in aëre, & auditâ, vt Abrahamo ne filium necaret [r]; vel verbis in ore prophetæ positis, vt Balaamo [s], & hæc Aramæis propriè dicta; *Malki*, Hebræis, *Malchuth* (hoc est consilium) quasi dicas regem prophetiarum, siue prophetiæ speciem præcipuam, nihil enim cōsilio est vtilius. Visioni & verbo hoc cōmune fuit, quòd vel de lætis & faustis erant, & in nouo testamento tunc vocantur, *Euangelium*; in veteri nomina visionis aut verbi retinent: vel erant de infaustis ac tristibus rebus, minarum & luctus annunciæ, regibus ac populis exitia portendentes: tunc Hebræi vocabant huiusmodi prophetiam,

דבר

p ca. 8. v. 1.
q c. 38. v. 5.
r Gen. 22. v. 11.
s Num. 22. & 23.

מלאכות

A phetiam, *Massa*, à verbo, *Nasa* leuare, tollere, portare, assumere. Per hanc radicis varietatem factum, vt controuertatur, quid propriè in sacrâ scripturâ significet, *Massa*? Olim Aquila vertit, ἆρμα, non accipiens pro curru (vt apud profanos) sed pro pondere seu onere, vt noster optimè transtulit. Calamitas enim cui impendet, cum Æthnâ grauiùs premit: &, in quem talis prophetica sententia ferebatur, hic metu atque tristitia oppressus, quasi caput nequibat erigere. sic explico, & amplector D. Hieronymi sententiam, *in Nahum.* Quid ni amplectar? semper (si attendas) vocabulum pro aduersâ, numquam pro secundâ denunciatione inuenias vsurpatum: & perspicuè Hebræum nomen, Onus seu Pondus significat [a], & B in Psalm. 27. Græca versio φόρτιον, habet, hoc est pondus. Sic nonnulli putant à Ioanne [b] vocari, βάρος, hoc est vt noster vertit, pondus: sed, nisi fallor, ipsi falluntur: non enim illic sermo est de prophetiâ, sed de onere interdictorij alicuius præcepti, vt rectè Primasius & Haymon sensere. Nec longè abit spiritus sanctus; cum *onus*, vsurpat, pro ipso populo, cui tale quid imminere denunciatum fuit [c]: quia talem populum Deus diu laborauit sustinens, tandémque humeris suis, quasi onus molestissimũ, excutit, dũ eũ abiicit; cùm suo quasi fauore & peculiari defensione destituit. LXX. Theodotion & Symmac. solent vertere, λῆμμα, quæ, vox à λαμβάνω, deducta, donum & munus C significat [d]. quid commune, dicat aliquis, oneri & muneri? Multùm sanè in proposito: imò hîc idem est onus & munus. Nam prophetica comminatio infortunij & supplicij instantis, præclarum & preciosum est Dei donum. quia quos Deus diligit, castigat; & quos castigat, priùs, vt resipiscant, minas proponit illis, &, vt solent fugare malentes, quam lædere; lapidem manu leuat, & ostentat, priusquàm iaciat. Homini sic liberum relinquit, fugere à venturâ irâ. Sanè, λῆμμα, primariò significat leuationem siue assumptionem, secundariò donum: eò quòd dum datur, à donante leuatur & traditur, à donatario verò assumitur. Vnde Theoni & aliis Mathematicis, Dialecticis quoque, λῆμμα, nominatur, illa propositio; quæ demon- D strationi vel argumento inserta, & non probata, assumitur ab alio, & vt, qui inseruit illam probet, postulatur. Sic cum interpretes isti in SS. λῆμμα, vsurparunt; pro reipsâ acceperunt, quæ assumitur siue eleuatur, idque consentaneè idiotismo Hebræorum; quibus propheta dicitur quasi assumere & leuare ipsum Onus, & libratum intentare ceruicibus impiorum; quibus impiis breui imminentem diuinam iram comminatur: huc enim pertinent illæ passiuitùs occurrentes phrases, *assumere luctum, assumere planctum, assumere parabolam.* Cauendum itaque ne cum Græcis recentioribus [e] λῆμμα, ad quamuis prophetiam extendamus. Si cui hæc nimis fusè dicta videbuntur: is si, quam se viri egregij in his torserint [f], considerare digna- E bitur; non diffido illum æqui bonique hanc nostram diligentiam consulturum.

Hæ duæ species, *Visio & verbum*, aliquando iunctæ sunt cum *raptu*, seu *ecstasi*, aliquando separatæ. simul fuêre in raptu B. Pauli, ad tertium vsque cælum; vbi vidit & audiuit, quæ non licet homini loqui: fortassis etiam Ezechielis visio quædam talis fuit [g], quæ vocatur, *iad*, hoc est prophetia non leniter, sed violenter influens. Quando igitur ecstasis accedit, tunc tenenda Patrum [h] do-

a Exod. 23. v. 5. 4. Reg. 9. v. 25. Psl. 27. v. 5.
b Apoc. 2. in fi. v. 24.
c Iere. 23. v. 33.
d D. Hier. in Ierem. cap. 23. & Fauori. in Lexic.
e Theoph. in Habac. & Nahũ.
f Ioan. Petrus Oliuerius lib. de prophetia cap. de Lemmate, Arias Mõta. Præludiis in prophet. minor. Franc. Ribera in Nahum.
C
g Ezech. 1. v. 3 & c. 8. v. 1. & 3.
יד
h Iusti. admonit. ad Gent. circ. fin & c. 1. ad Orthod. Epiphan. (qui fusè) hær. Montanistarũ quæ est. 16. Hiero. præfat. in Esai. Chrysost. in Psa. 44. & hõ. 29. in epis. ad Corint. August. lib. 1. contra A pd. ca. 7.

A ctrina: prophetas non fuisse sic mente captos vel attonitos, vt non probè scirent, quid prædicerent. Polychronius in Ezech. ca. 3. *Quemadmodum diuini & incantatores ad dementiam vsque procedunt, dæmone stuporem illis ingenerante ita è contrario Prophetis sensus afficitur, dum anima spiritus efficacia collustratur.* hoc enim proprium fuit fanaticorum, quales erant hæretici Montanistæ, & vates Gentilium, vt ex B. Paulo sibi visus colligere Theophilac. initio commentar. in. 1. ad Corinth. cap. 12. Immeritò valdè ab Oliuario reprehẽditur auctor, *de spiritu & anima* (exstat inter opera Augustini) quòd scripserit, B. Ioannem in ecstasi Apocalypsim scripsisse. Nam ecstasis duplex est, vna diui- B na, alia diabolica: vt insinuat Tertullianus his verbis [i]; *Ecstasis hoc operatur de suo proprio, vt sic nobis sapientiæ imagines inserat, vt & errorum.*] Sapientiæ scilicet ac veritatis diuina, errorum & falsitatis diabolica. Non igitur auctor ille ecstasim sumpsit, pro mentis attonitæ abalienatione, & animi quadam impotentiâ; qualis erat in pseudoprophetis illis; sed more patrum & rectò, pro raptu, siue pro abstractione tantùm à terrenis, & sensuum corporeorum functione: nec voluit sic constitutum Euangelistam scripsisse; sed, quæ, dum in tali ecstasi constitutus, viderat, ea postmodum in scriptum redegisse. vt mittam D. Pauli raptum: talis haut dubiè D. Ioannis fuit, quod testatur cùm dicit, *se in spiritu fuisse* (ἐγενόμην ἐν πνεύ- C ματι) scilicet correptum & absorptum in ecstasi, vt rectissimè Haymon fuit interpretatus: breuiter idem vno verbo insinuare voluit Andræas Cæsariensis; πνεύματι ἁγίῳ γενόμενος κάτοχος; quod vocabulum, sic afflatum spiritu sancto significat, vt totus ab eo correptus mente seu spiritu, & occupatus solidâ possessione fuerit: nam affectio animi ecstaticorum, κατοχὴ, vocata, quia sensibus corporeis ad tempus quasi priuantur: vnde & morbus quidam ita nominatus, qui corporis sensu motúque priuat [k], qui & κατάληψις. nostri medici, *congelationem*, appellant. Idem significari puto, quando prophetæ dicunt, *factam super se manum Domini*, [l] item, *eleuauit me spiritus*, aut, *eduxit me manus Domini in spiritu* [m]; item, *cecidit super eum* D *mentis excessus*, vbi Græcè est, ἔκστασις [n]. Perperam Theodoret. & Theophilact. [o] cùm *Lemma*, confundunt cum huiusmodi raptu; hoc est, *Iad*, cum *Massa*.

Tertia species erat, *somnium*, dormientibus tantùm medio simulacro siue phantasmate, contingens: Hebræi vocant, *chalom* [p], Græci ἐνύπνιον. Si quis quæ euentura sunt somnians, ipse quid somniet non intelligit; tunc eius respectu nõ erit prophetia: sed adspectu tantùm illius erit prophetia, cui Deus significationem somnij reuelabit. quare Ioseph propheta, & non Pharao, vel eius serui [q]; Daniel propheta, & non Nabuchodonosor [r]: somnians autem ipse demum annumerabitur prophe- E tis, quando cum somnio simul intelligentiam somnij percepit, vt Daniel in altero superbi Regis somnio [s]. De his somniis propheticis tria sunt consideranda, modus, causa, & gradus seu dignitas.

Modus multiplex est, vt accuratè noster Pererius explicauit [t]. quædã immittuntur cum pauore & horrore somniantis [u], quædã pacificè [x]. 2. quædam nõ intellecta, quædam simul intellecta, vt dixi. 3. quædam clara & sine inuolucris [y], vt Ioseph, trium Magorum, & B. Pauli, quædam obscura, im-

i libr. de anima.
k Galen. l. 13. Therapeut. & l. 4. de loci affect. Ætio, & Æginetæ.
l 4. Reg. v. 11.
m Ezech. 11. v. 1. & ca. 40. v. 1
n Acto. 1[0] v. 10.
o in Nahum.
D
p Isai. 29. v. 7.
חלום
q Gen. 40 & 41.
r Dan. 1. & 4.
s Dan. c. 1
t quæ. 3. de obseruat. somnior.
v Gen. 1[5] v. 12. Dan. 2. v. 1.
x Gen. 2[8] v. 12.
y Matth. v. 20. & 2. v. 12. 1[3] & 10. Act. 16. v. 9.

plexa, inuoluta, vt Pharaonis & seruorum eius, & Nabuchodonosori. [a] 4. in quibusdam Deus alloqui videtur, vt Salomonem [b], interdum angelus bonus, vt B. Ioseph; interdum aliquis homo, vt Paulum vir Macedo. [c] 5. aliquando somnia correspondent antecedentibus cogitationibus, & sic initium sumunt ex causâ animali; vt primũ somnium B. Ioseph, & primum Regis illius Babylonij; quandóque verò nulla præcedit cogitatio, vt in somnio secundo B. Ioseph accidit [d]. hanc differentiam notauit B. Gregor. [e] 6. nonnumquam nihil petenti Deus somnium inopinatò immittit, vt fit plerúmque, & accidit in prædictis SS. exemplis: nonnumquam verò petentibus reuelationem eamque sperantibus, vt Danieli [f]. consuefactos enim Hebræos huiusmodi desideria sua Deo proponere, & ab eo petere, vt per somnia futurũ illis euentũ pandere dignaretur, manifestius est ex S.S. quàm vt quis debeat dubitare [g]. Soliti id ipsum Gẽtiles facere in tẽplo Serapidis, seu Plutonis, vt discerẽt qua ratione à morbis liberarẽtur [h]; vel ad resolutionem dubiorum habendam, vt fecit Edesius [i]; & apud poëtam Rex Latinus [k]: & in templo Æsculapij Apollonius [l]. & Spartani magistratus in templo Pasiphaës [m]; tale fuit templum Amphiarai [n], & Galliæ apud montem Garganum [o], & huiusmodi templa vocabantur, *Psychomantea*. Conatus ad hoc crimen Apostata Iulianus, per calumniam, detorquere Vigilias Christianorum ad sepulchra Martyrum; sed retudit illum validè B. Cyrillus [p]. Iudæos nonnumquam eo superstitionis delapsos, vt ad captanda somnia in Gentilium templis incubarent, docet Esai. propheta [q]; *qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres, qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorũ dormiunt.*] Vbi LXX. vt solent, paraphrasticè addiderunt, *propter insomnia, διὰ ἐνύπνια*, causam incubationis explicantes. D. Hieron. *In delubris*, inquit, *idolorum dormiens, vbi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erant, vt somniis futura cognoscerent. Quod in fano Æsculapij vsque hodie error celebrat Ethnicorum, multorumque aliorum.*] Idem Cyrillus, *ibi in Comment.* confirmat.

Causæ somniorum efficientes alio loco explicabuntur; nunc de diuinorum somniorum finali causâ (vt vocant) agimus dumtaxat: quæ ex S S. multiplex desumitur. 1. vt quis à mala absterreatur, sicut factum Abimelech [r] Regi Geraræ, & Labano [s]; hanc insinuat B. Iob [t], *in horrore* (inquiens) *visionis nocturne, quando solet sopor occupare homines, pauor tenuit me, &c.* & alibi [v], *terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.* 2. vt consoletur afflictos, & mæstos perfundat lætitiâ, quod de se asserit B. Angela de Fulgino. cap. 16. 3. vt adhortetur ad aliquod bonum, vt Gedeonem [x], & Iudam eiusque exercitum. [y] 4. vt moneat vel doceat quid agendum fugiendumve, vt B. Ioseph, & tres Magos [z]. hãc causam Iobus significat his verbis [a]; *per somnium aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his quæ facit. &c.* 5. vt spiritum prophetiæ, vel quod aliud spirituale donum simul largiatur: quo pertinent iuxta nonnullos ista Mosis [b]; *si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad eum.* Significare volunt, quod spiritum prophetiæ, vel visione, vel somnio, collaturus sit: potiùs crediderim agere, de iis, quibus iam dato prophetiæ spiritu, significat se postea cum eorum nullo tam familiariter, quàm cum Mose acturum: cum hoc ore ad os, cum illis dumtaxat per visionem & somnia. Meliùs huc facit istud [c] Ioelis; *senes vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbunt.* præcesserat enim, *effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri.* sic donum sapientiæ & prudentiæ in somnis datum Salomoni [d], ex probabiliore sententiâ Tostati [e]; sic promissio obuenturæ dignitatis, Ioseph & Mardochæo [f], ad reuelationem diuini alicuius mysterij [g], vel magnarum reip. aut imperij vicissitudinem [h]; vt Israëlis [i], Ægypti, & Nabuchodonosor [k]. Ad hæc capita reduci possunt multa somnia diuina, quorum in Historiis Sanctorum fit mentio; vt illa Africana apud Victorem Vticens. *de persecut. Vandalic. 2.* oblata Eusebio Episcop. Cartaginensi. & quę post obitum Sidonij visio oblata pincernæ apud Greg. Turonens. *libr. 2. histor. Franc. cap. 23.* & inter alia vnum mimi, *in vita Simeonis Sali*, apud Metaphr. aliud sacrilego Traiectensi oblatum sæpiùs, apud Sur. *tom. 4. in vita S. Frederici.* aliud oblatum monacho Cluniacensi Beatæ virginis, tempore S. Odonis, apud Ioannem Monachum, *lib. 3. vita D. Odonis. cap. 9.* cuius occasione B. virgo cœpit vocari, *Misericordia Mater.* aliud Bertæ matri S. Suiberti, apud B. Marcellinum, *cap. 1. vita Suiberti.* aliud S. Abramio confessori, *apud Metaphrast. in eius vita.* aliud Henrico Imper. apud Rupertum, *in vita S. Heriberti cap. 26.* aliud S. Lutgero apud Monachos Vvertinens. *eius vita cap. 11. & 16.* aliud S. Hugoni Gratianopolitano apud Guigonem, *in eius vita*; aliud Hartmanno Tuiriensi apud Conradum, *in vita S. Vvolfhelmi.* aliud multiplex Elpediphoro, apud Ioannem presbyterum, *in vita S. Basilei Episcop. & Mart.* & alia innumera.

De gradibus seu dignitate prophetiæ multa variaque congessere Moses Ægyptius [l] & Francisc. Picus [m], sed minutiora, quàm vtiliora: idcirco, illis omissis, tantùm dico quod ex iis omnibus intellectualis reuelatio; quæ fit sine cooperatione phantasiæ, præstantissima est, si secundum se & precisè sumatur; altera verò in qua phantasia ab intellectu excitata concurrit, est præstantior extensiuè, quia primam & quid aliud præterea comprehendit. Sic etiam intellectualis per se sumpta, & comparata cum imaginariâ perfectior est, sed si imaginariam addideris ad intellectualem, tum extensiuè simul ambæ perfectiores erunt, quàm seorsim sola intellectualis. *ita P. Franc. Soarez. ad 3. part. q. 30. art. 1. dispen. 9. sect. 2. cui Episcopum Guadixtensem Horoscum lib. 1. de vera & falsa proph. ca. 3.*

QVÆSTIO III.

Qua pacto prophetia sine diuina reuelatio discernenda sit, à diuinatione sine diabolica reuelatione?

NOn minùs necessaria, quàm ardua est huius quæstionis accurata pertractatio, propter quotidianas, etiam spiritualium personarum illusiones quæstus Synesius ante sex sæcula multos tũ temporis priuatos & Sacerdotes finxisse somnia, pro reuelationibus, πλαττόμενοι τινας ὀνείρους οὓς αὐτοὶ καλοῦσιν ἀποκαλύψεις. Ep. 54. in eâ decidendâ sequar vestigia aliorum, qui certatim ad hunc lapidem versandum accurrerunt, præcipui fuêre B. Vincentius Ferrerius, *tractat. de vita spirituali ca. 11. & 12.* Ioann. Gerson, *tractat. de probat. spirituum, & alibi passim*, Cardinalis Turrecremata, *in præfat.*

Defensorij

Marginal notes (left): a dd. Gen. 40. & 41. Dan. 2. & 4. b 3. Reg. 3. c supra citat. locis. in litt. N. d Matth. 2. e li. 8. Moral. cap. 13. f Danie. 2. v. 18. g 1. Reg. 28. v. 6. & 15. h Aristop. in Pluto. i Eunapius in Edesio. k Æneid. 7. l Philostra. in eius vita. m Cicer. 1. Tuscul. & 1. de diuin. n Pausa. in Boeot. o Strabo lib. 6. p lib. 10. in Iulian. q cap. 65. v. 4. r Gene. 20. s Gene. 31. t cap. 4. 13. v c. 7. 5. 14. x Iudic. 7. v. 13. y 2. Mach. 15. z Matth. 1. & 2. a cap. 33. v. 15. b Num. 12. v. 6.

Marginal notes (right): c c. 2. v. 28. d 3. Reg. 3. e Add. ca. 3. q. 12. f Gene. 37. Esth. 11. g Gen. 28. Dan. 7. h Gen. 15. i Gene. 41. k Dan. 2. & 4. l in Doctore Dubitãtium. m de præno. l. 2. cap. pen. & vlt.

Defensorij reuelatio.B.Brigitta,Henric.de Firmariâ, *libr.de quatuor instinctibus*,Ægyd.Carlerius,*part.1. Sporta fragmentor.in princ.* Hieronym. de Ferrariâ, *in Compend.reuelat.*.Ioann. Francisc. Picus,*libr.vlt. de prænotion.*Ribadeneyra,*lib.de tribulatione cap.15.* Delgadus d.lib.1.de auctor.Sacr.script.c.11.& noster Frãc.Ribera, *libr.1.vita Teresæ de Iesu c.2.*à quo citatur opus Ioann. de Horosco de vera & falsa prophetiâ, quem tandem nactus sum datum anno 1605. Pinciæ; liber est variæ eruditionis, & iudicij probi, sed Hispanicè tantùm scriptus, editus Segouiæ lectu dignissimus.& alij; & quidam alij recentiores, quorum dicta cuncta inuenies, apud istos antiquiores. Possunt omnia reduci ad tria capita; de eo qui iudicat, de personâ cui facta reuelatio,de ipsâ reuelatione & eius circumstantiis. de singulis videamus.

SECTIO I.

De necessariis iudicaturo de reuelatione.

VEl quis iudicat de apparitione propriâ,vel de alienâ: & plus periculi est priore casu. Vtroque oportet sit persona spiritualis & deuota. *nam animalis homo non percipit ea quæ spiritus sunt.* Oportet itaque eũ qui rectè sit iudicaturus,primò *donum discretionis*,à Deo petere;vt queat sincerum manna diuinæ reuelationis,à mellitâ lethaliq; dæmonis offâ dignoscere;& hæc discretio,cõceditur aliquãdo à Deo immediatè simul cum ipso lumine prophetico,vt dictum est;aliquãdo seorsim,idque vel ad priuatam accipiẽtis instructionem, vel ad aliorum quoque,& totius Ecclesiæ doctrinam, & remedium. Hoc enim dono homo consequitur, vt in se, & de se sciat probare spiritus, & etiam sciat illos de aliis,& in aliis discernere. Potest autẽ hic cõsiderari quasi duplex modus, vnus *experimentalis*,qui cum ipsa reuelatione propria infunditur illi,cui facta reuelatio; *qui modus* (vt ait Gerson) *fit per inspirationem intimam, seu internum saporem, siue per experimentalem quandam dulcedinem, siue per illustrationem à montibus æternis, effugantem omnes tenebras dubietatis.*) Hic modus rarus est, & paucis concessus: & quibus concessus non est, illi non possunt, suo iudicio, in propriis reuelationibus stare:quibus verò concessus à Deo fuerit,illi tamen eo vti non possunt,ad discernendas aliorum reuelationes, quia sicut, *nemo nouit quæ sunt spiritus,nisi spiritus*,ipsemet:sic nemo cognoscit infallibili certitudine, per experimentalem hunc sensum, ea quæ in alieno sunt animo. *Alter*, modus; qui datur maximè in ordine ad alios; ille nititur etiam, seu confirmatur experimentis variis, tum sui, tum aliorum: & solet à Deo concedi maximè illis,quibus officij & dignitatis ratione incumbit animarum cura. Sed non debet quis facilè sibi persuadere,se donum istud à Deo accepisse: ideóque ad preces cõtinuas,etiam debet adiungere humanæ prudentiæ,& doctrinæ media. *Tertium*, enim est modus discernendi spiritus, quem vocant, *doctrinalem*, per diligentem & piam sacræ scripturæ tractationem; quæ regulas præbet falsos prophetas à veris discernendi: lectio quoque sanctorum Patrum & Historiæ Ecclesiasticæ multum confert, vt,illusiones & reuelationes, signis ac notis peculiaribus queant diiudicari: his si adiungatur obseruatio virorum spiritualium, & experientia; & in ambiguis obscurísque consulentur viri docti, & pij, & in viâ spiritus longè progressi, in militiâ verò contra dæmonum astus exercitati veteraníque: sperandum est posse deceptiones sic sentiri & vitari. Planè ad hunc vltimum iudicij ferendi modum, non sufficit sola doctrina, sed accedat oportet ad illam experientia propria; vt quis sit & doctus & contemplatiuus;vt & Scripturam & reliquam Theologiã non leuiter delibarit, *& in semetipso expertus sit variam* (ait Gerson) *affectionum spiritualium pugnam, tamquam ascenderit nunc in cælos,nunc descenderit in abyssos,& viderit mirabilia Dei in profundo. Nam qui nauigant mare hoc mysticum diuersarum affectionum, quasi collidentium se fluctuum, enarrant mirabilia eius. Inexpertus autem talium, quid nouit eorum?*) Ad hæc autem nulla magis necessaria dispositio reperitur, quàm solidæ humilitatis, vt enim docet Moses apud Cassianum, *solis humilibus à Deo hæc cognitio datur.* Denique non est iudicium præcipitandum, sed res Deo diligenter priùs commendanda,& multiplex scrutiniũ mentis faciendum: iuxta mox dicenda. Docent hoc sacræ litteræ. Narrat Ioseph Iacob patri sua somnia; increpat eum pater, sed rem tacitus considerat [a]. Apparet angelus, Iosue filio Nun,formâ viri armati: ille disquirit interrogatione, quis esset, nec adorat incognitum [b]. Audit Samuel vocantem Deum, nec respondet Domino; sed accurrit ad Heli, donec monitus fuisset ab Heli Sacerdote; quo modo se gerere deberet [c]. Helias discernit inter turbinem, commotionem, ignem,& auram lenem, & perpendit prudenter, in quo illorum Dominus se manifestaret. Salutat Virginem sacratissimam Gabriel Archangelus: illa priusquàm responderet: *cogitat, qualis esset illa salutatio* [d]; non id leuiter, sed *διαλογίζετο*, maturè & diu, animo atque cogitatione voluebat, vtrum illa salutatio illusoria esset & à Deo, an à dæmone, vt optimè Euthymius. Hoc imitatus D.Ambrosius; cùm illi corpora SS. Martyr. Prothasij & Geruasij reuelata; hoc Episcop. Cyprius,cùm D.Barnabas illi se manifestauit; hoc cæteri sancti, vt vidimus,*lib.2.quæst.6.*Si hoc illa mulier Carthaginensis fecisset [e], quæ causa fuit schismatis maximi, non tam turpiter delusa fuisset, nec tot malorum Africæ occasionem præbuisset. Sanè quamdiu res dubia est, longè totiùs censetur, potiùs eam piâ cum humilitate repudiare, quàm cupidè & confidenter recipere,aut assentiri.

Obiiciat fortè aliquis; apud Cæsarium legimus,multos precibus à Deo reuelationes, visionésque,& postulasse,& obtinuisse: si petere licet; cur nõ & oblatas amplecti statim atque recipere? *Respondeo*,multa fieri à multis non imitanda,immò nec probanda,maximè ab hominibus incompertæ sanctitatis. Nam si quis, de quo constaret sanctum esse, id in casu aliquo peculiari & necessario peteret, (quod olim sanctè factum à B. Ephrem, docet Amphilochius, *in vita D.Basil*,& à S.Mauro,docet,*in eius vita*,Faustus,*apud Surium in Ianuar.* & à S. Hereberto docet Rupertus, *eius vita cap.13.apud Surium mense Martio.*) vt non auderem damnare; sic non vererer cæteris suadere, ne idem sibi putarent imitãdum. Quoniam inuenio viros doctos, & valdè spirituales sẽper huiusmodi desideria ac petitiones improbasse:quia nasci solẽt ex occultâ superbiâ,æstimatione,& amore sui; quo cupiant manifestam aliis suam sanctitatem; vel saltem ex curiositate vanâ, vt optimè tradidit S. Vincentius superiùs laudatus: & ideò

a Gen. 37. v. 11.

b Iosue 5. v. 13.

c 1.Reg.3. v.9.

d Luc. 1. v. 29.

e vide Optat. Mileu. libro 1. de Parmenia.

Deus solet permittere tales decipi, & impingere, vt de se ipsâ testatur, mulier singularis prudentiæ & sanctimoniæ B. Catarina Bononiensis a. Deinde quia in talibus non consistit sanctitas, neque perfectio Christiana, nec ista nos Deo faciunt gratiores, aut proximò verè vtiliores. Denique quia huiusmodi auersari, non est ianuam Deo præcludere; sed, per custodiam sui, & humilitatem, & castum timorem, spiritum sanctum allicere, qui amat quiescere super humiles ac timoratos; quæ cuncta diligenter ac seriò tradita fuêre à nostri ordinis viro, Franc. Aria b. & prius nos docuit D. Augustinus conatum hoc dæmonem sibi persuadere, vti signum aliquod à Deo peteret; se verò id detrectasse, gnarum quàm multos hæc curiositas perdidisset. Ideò alibi monet his abstineamus, & quod intra nos est, Dei regnum, in iis quæ videntur non quæramus, post Augustinum idem monemur à Gersone; cuius in similibus magna sanè auctoritas est, his verbis; *Enarrantur exempla sanctorum patrum, qui curiositatem huiusmodi visionum vel miraculorum tamquam perniciosissimam fallacissimámque refugerunt. A qua se Augustinus liberatum*, in suis confessionibus, *gloriatur in Domino. Quàm propterea D. Bonauentura abhorrendam nimis esse determinat, totóque conatur repellendam, nunc orationibus, nunc increpationibus seu flagellationibus propriæ mentis & corporis: exemplo illius, qui vt tentatione careret superbiæ, quæsiuit, & obtinuit à Domino, vt per tres menses Dæmoniacâ vexaretur obsessione. Alter sanctorum Patrum, dum sibi dæmon transfiguratus in Christum, diceret, ego sum Christus te personaliter visitans, quia dignus es: confestim clausit oculos vtraque manu vociferans, Nolo hîc Christum videre, satis est ipsum in gloriâ si videro: statimque disparuit. Alter sub aliis verbis similem seruauit in huiusmodi illusione humilitatem: Vide, inquit, ad quem missus sis. Ego certè talis non sum, quod dignus sim hîc videre Christum. Alterum, quia nolebat intrare templum, dicens; Sibi satis esse, quod oculis corporeis aspexisset Christum, colligauerunt cathenis, soluere ieiunium, carnibus vesci, vinúmque bibere compulerunt. Sicque tumore compresso, sanatus est.*] Pro cautelâ postea subdit idem, vt non modò suspensum teneatur iudicium, *sed reuerenter quoque, cum Apostolorum Principe, dicatur; Exi à me Domine, quia peccator sum, quia vilis sum, quia visionibus tuis indignus sum, quas hîc neque quæro, neque accepto, sed repello. Sit in alio, non in hoc sæculo visio tua tota merces mea Domine Deus, & sufficit. Quid ad me de visionibus tuis in hac vita? quid de Superiorum meorum monitionibus? mitte potius alium, quem missurus es: & me meus spiritus humili tegat obscuróque loco.*] D. Bonauenturæ quem citat locus est, *lib. de profectu religios. cap. 19.* vbi etiam addit desiderio reuelationum multos lapsos in grauissimos errores. Prudenter itaque B. virgo Coleta ipsi etiam Deo, multa ei secreta reuelare volenti, respondit; *Domine Deus, sufficit mihi te solum cognoscere, & peccata mea, eorúmque abs te veniam obtinere.*] *sic Stephanus Iuliacus eius vita cap. 5.* hæc sanè optimè dicantur in propriis visionibus: in alienis approbandis, credendisue: ipsis confessariis aliisque iudicibus hanc Gerson præscribit regulam: *Caue ergo* (inquit) *quisquis eris auditor, aut consultor, vt non applaudas tali personæ, & non laudes eam, non mireris, quasi sanctam, dignámque reuelationibus atque miraculis. Obsiste potius, increpa durè, sperne eam, cuius sic exaltatum est cor, elati sunt oculi, vt ambulet in magnis & mirabilibus super se: vt digna sibi videatur, quæ non humano more operetur salutem suam, per doctrinam scilicet scripturarum & sanctorum cum dictamine rationis naturalis, nisi consilium habere præsumat, & putet, ne dum ab Angelis, sed à Deo, ne dum semel in necessitatibus, sed penè iugiter, velut in quotidianis collocutionibus, talem admone, non sublime sapere, sed sapere ad sobrietatem: quoniam verissimè ait, qui dixit, superbia meretur ludi. Et eò dignius, quo instar Pharisæi latentem hærentémque ossibus superbiam, sicut nec Phtisicus febrilem calorem, superbus attendit. Quid enim facilius quàm se vilissimum peccatorem dicere, sed veraciter, simpliciterque ita sentire ex intimis, hoc diuini muneris est, non humani solius exercitij.*] Hoc vltimum addidit, quia solent personæ, quibus per reuelationes dæmon illudit, fateri quidem se peccatores & indignos esse; sed, vel apertè increpationes huiusmodi ægrè ferre, & sic detegitur interna superbia, & cognoscitur illusio; vel saltem ex duobus vnum prætexunt. nam vel dicunt se idcirco alieno iudicio non credere, quia de suo certi sint per reuelationem intimam & secretam: vel sanè non audere se visionem reiicere, quia si fortassis visio à Deo esset, hoc foret spiritui sancto resistere, & semen gratiæ eius in crepúdiis suis exstinguere. Vtrique dicto idem ille Cancellarius Parisiensis optimè occurrit. Primò quidem; Deum numquam esse Deum diuisionis, ideò si ab ipso sit illa certitudo, numquam per alterius iudicium contrarium eum impugnabit; sed potiùs illi, quem vel vt superiorem, vel vt consiliarium saltem, humiliter consuluerint, idem inspiraturum, atque in mentem missurum. Nec enim patitur Deus sperantes in se, & timentes, & quod in se est facientes, in tanti momenti negotio, falli. Debet autem ei qui vidit reuelationem, hæc ipsa certitudo, quâ prætexit, de superbiâ & pertinaciâ esse suspecta: & tutior pars eligenda est. Nam sibi credendo & innitendo, potest peccare; superiori credendo, peccare non potest; sed certò certiùs per animi submissionem, & obedientiam mereri. Quo ad alteram ait: *sed profectò spiritus sanctus, qui se dat humilibus, nequaquam ex humiliatione, quam prædiximus, se subtrahet, intrabit potiùs, exaltabit, & in beneplacito suo deducet victor super excelsa animam hanc, in oculis suis vilem, & absque vlla ruga fictionis, humilem & simplicem.*] Hactenus ille. Sanè hæc humilitas Deo tam grata est, quàm quod gratissimum: Dæmoni tam odiosa, vt eam non ferat, sed vt plurimùm statim diffugiat. Non audes fortè respuere? cogita decipi te posse, & interea comperendina: & consule prudentiores te. D. Cyprianus & alij sancti reuelationes magni fecerunt: sed eas tantùm, quas à Deo esse sciebant. Olim quoque visiones diuinæ frequentiores fuêre, quia magis necessariæ; hodie quo minùs necessariæ, hoc infrequentiores sunt, & suspectiores habendæ, vt non immeritò debeant & à magistratu Ecclesiastico discuti, & à priuatis vitari; qui prætextu vel fictarum (quod hypocrisis proprium) vel habitarum (quo illusorium esse consueuit) reuelationum, de aliis (maximè illorum à Deo non commissis curæ) personis; in earum, (vt plurimùm muliercularum.) familiaritatem & sollicitudinem sese ingerunt; vt & auorum memoriâ Begardi & Lollardi, in Belgio; & nostra, Illuminati faciebant in Hispaniâ, & hodie etiam alij quidam factitant, suo periculo, aliena fraude.

a libr. de vita & erroribus suis.

b lib. de orat. mentali. D. August. l. 10. confess. & l. de vera religiõe. & Ciruelo p. 3. de superstit. ca. 11.

SECTIO II.

De persona eius, cui facta reuelatio?

QVoad, *personam propheta*, seu videntis visiones, multa sunt consideranda. *Primò fides*, illius, an sit sincerè Catholica; quare non est credendum reuelationibus Dæmonicolarum, (qualis illa Childerico Regi Franciæ facta, procurante & explicante Basinâ, quæ viuente adhuc marito ei nupserat,& saga erat; qua ingenium posteritatis eius declaratum Francisci Historici putant, (*lege Gaguinum li.1.*) vel hæreticorum. Nam initiò Ecclesiæ Cherinthus falsas reuelationes finxit, & eas Apostolorũ nominibus insigniuit, vt Caius & Dionysius Alexandrinus tradidere [a]: tales prophetiæ sectatorum Marci Magi [b]: tales prophetissarum & ipsiusmet Montani, vt Patres antiqui illius temporis prodiderunt, Claudius Appollinaris, Miltiades, Apollonius, & Serapion, quorum verba refert Eusebius [c]: tales Archonticorum Martiades & Martianus, qui librum confinxere, quem vocabant, *Reuelationes Prophetarum* [d]: Maneris quoque tales reuelationes, de quibus contra Faustum agens D. Augustinus: talis Iuliani Apostatę, quàm narrat epist. ad Oribasium, de arbusculâ: tales, quibus Donatistæ Generosum conati decipere [e]: & quibus vtebatur Vincentius Donatista: tales, quibus illusi Messaliani gloriabantur [f]: tales fuêre nostris temporibus Munzeri, & Anabaptistarum, tales Campani, tales Iusti Velsij, & Franc. de la Cruz reuelationes. Tales hoc anno 1601. hîc Gretij, qui suspendio sceleris pœnas luere duo, maritus & vxor; qui penes se solos Ecclesiã remansisse incolumẽ pertinacissimè iactabãt: ideò cõmunes liberos pater baptizabat, mater patrini more spondebat. hi mundum hoc anno periturum prædicebant: sed morte mũdi interitũ præuenêre. Plurimos huiusmodi dedit olim Britãnia. Illic enim natus in Cambriâ quidam Merlinius, Magus scelestissimus: verùm enim, frustrà renitentibus Pontico Virunnio, & Lelando, est hoc de illo testimonium Gulhelmi Neuburgij, & Polydori, & aliàs mẽdacissimi, Buccanani. Sanè Magum fuisse, gesta eius à Galfrido Monumethense tradita conuincunt. Caue hunc, qui vteri Pendragonis æuo vixit, confundas cum alio Merlino Scoto, Helij Thelesini (qui & ipse vates) discipulo; qui astronomiæ & physicæ, vt magister, valdè peritus, multa fertur prædixisse; & videtur aliis prophetis Britanniæ, Kentigerno, Sansoni, & Gildæ, annumerandus. Hanc Merlinorum distinctionem, notarunt Anglicarum rerum scriptores, Treuiza, Ranulphus, & Giraldus Cambrensis. Falsæ fidei pseudoprophetæ fuêre ibidem, Ioan. Ballus anno 1390. teste Vvadeno, *in fasciculo Zizaniarum*: & Pagani ante CHRISTVM natum, *Eubages*, vocati; ex quorum sectâ, quidam Aquila, & alius Perdix, teste Christophoro Mylæo. Nec dissimilis vanitatis sunt prophetiæ eorum, qui ea in medium proferunt, quæ decreta Generalium conciliorum, vel Sedis Apostolicæ conuellunt; vt ridiculæ prophetiæ illæ Marioni Aduocati Parisiensis de Societate IESV, refutatæ validè à Renato des Fons. *in libro contre le playdoyer de Marion, capit. 5. & 6.* nam Marionus ille, vt Arnaldo genero suo complaceret, & cum eo atque Pasquerio, ac Doleto, quadrigam CALVMNIATORVM & SYCOPHANTARVM nostri temporis imprudentissimorum, sufficeret, etiam prophetias falsas coram SENATV AMPLISSIMO, proferre in medium non dubitauit. Nimirum vidit sola Lutetia, dedit vna curia; quos vix, tam diffitis prouinciis, tot sæcula; Patræctonem, Medium, Ecebolium, Lamponianum. Nimirum tanti est his Herostratis, inter Cathenas, & Quadruplatores, & Æzonenses; inter συκεροὺς, εὐρυμεδὺς, καὶ φιλεγκλήμονας, censeri, & digito ostentarier.

a Eusebius lib. 3. c. 22. & l. 7. c. 10.
b Irenæus lib. 1. ca. 8. & 9.
c libr. 5. ca. 15. 16. 17. & 18.
d Epiphan. hæres. 40.
e D. Augu. epist. 165. & lib 3. de anim. et ori gin. ca. 11.
f Theod. lib. 4. hær. fabul.

2. *Num sint personis arreptitiæ*: nam harum reuelationibus vel prophetiis nihil credẽdum, delusos à quadam multos, scribit Firmianus, ad B. Cyprian.[g] hoc argumento Miltiades probat prophetias Montani falsas: quia spontè incipiebat vaticinari; sed inuitus, furoréque, & amentiâ correptus, pergebat [h]. Tales fuêre prophetiæ monialium. Quercetènsium anno 1491. de quibus ita scribit Christianus Massæus [i]; *Eodem* (inquit) *anno, circa festum Cathedræ (terribile dictu) cœperunt dæmones habitare, & possidere monasterium dominarum Quercetensium: quas annis quatuor, & mẽsibus totidem miserabiliter vexauerunt. Vidisses eas crebrò, velut canes per agros discurrere, instar auium, volare per aëra, sicut feles, in arbores repere, pendere de ramis: variarum animantium effingere voces, secreta prodere, de futuris euentibus prophetare. Denique quoties Dominus Henricus Cameracensis Episcopus, aut Dominus Ægidius Nettelet, decanus eiusdem Ecclesia, viri virtutum, ad exorcismum earum accederet: En, inquiunt, cornutus ille nunc in via est, vt nobis comminetur, venit. Post multa remedia, vndecumque collata, earum nomina delata Romã, ab Alexandro VI. lecta fuerunt in cœna Domini sub diuino sacrificio, sed nihil profuit. Ioanna Potiere, quæ malorum dicitur dedisse principium, à nono ætatis anno, ludere cum Diabolo cœpit, qui accusabat eam in monasterio CCCC.XXXIIII. vicibus indignè communicasse: sed ille quia mendax est, non stamus verbis illius. Ipsa Cameracum adducta, quadragenaria maior, in carcere peryt, circa Festũ Martini. Cæteræ post annos 4. mense Iunio liberata sunt.*] Eandem Historiam narrat etsi paulò aliter Ioan. Molinetus Valencenensis, *in Chronico Belgiæ nondum edito*, è quo quæ lib. 6. referam, ea mihi optima fide ex M. S. Codice describi curauit Clariss. I. C. & Senator spectatæ iustitiæ, Petrus Oranus Leodicensis. Tales omnino diuinationes Indorum; qui sumpto Cohobæ semine externantur, & mox cessante furore vaticinantur. de quibus Pet. Chieza. *part. 2. histor. Paruat. cap. 27.* tales Libussæ Bohemæ apud Dubrauium, *libr. 2. Boiem histor.*

g extat inter Cyprian. epist num. 75.
h Euseb. d cap. 16.
i Chron. lib. 20.

3. *Num fidei sinceritatẽ, vita ac morum integritas, virtutésque commendent, an verò vitia & imperfectiones notabiles eam dehonestent.* Ideò non credendum superbis, ambitiosis, impatientibus, carnalibus, ebriosis, iram fouentibus, odia exercentibus, dissidia serentibus, vel alios diffamantibus, vel pecunias hinc corradentibus, nec etiam hypocritis, qui singularia quædam affectatæ deuotionis & pœnitentiæ signa, per superiores Ecclesiasticos non approbata, ostentant. Confirmantur hæc, vnius ex primis patribus, Appollonij sententiâ, qui prophetias Montanistarum falsitatis hinc arguebat: tum quòd Maximilla & Quintilla maritos suos deseruerant: tum quòd erant pecuniæ cupidæ, fœnus exercentes, tesseris & tabulis ludentes, & mercedem prophetiarum accipientes; tum quòd lasciuæ; deditæ pigmentis, cultui corporis, & sumptuoso luxui vestimentorum. [k] Gerson etiam sic scribit; *Habet præterea quælibet passio*

k Euseb. li. 5 cap 17.

profunda eta

profundatæ suam læsionem, suam ætatem, suam (vt Origenes loquitur) dæmoniū, patet in philocaptis, zelotypis, & iracundis, in inuidis & auaris. Vnde Poëta,

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.]

Nimirum hi sunt manes, quos quémque pati Poëta cecinit: hæc quæ *cuique Deus fit dira cupido.* Solent animi cuiusque vitia variis signis deprehendi; ex familiaribus & amicis quibus sunt notiores; ex actionibus, & opinionibus eorum; vt si à Deo sese de quibúsque actionibus præsumāt erudiri; si consilia & iudicia spernant aliorum; si foris Curios simulant, & intùs viuant Bacchanalia; si mulierculas peccatis onustas circumducant: si se in officia concionandi, confessiones excipiendi & alia huiusmodi ingerant (vt faciebat Petrus ille Sartor Antuerpiensis pseudoheremita) sine legitimâ vocatione ac missione; si in aliis suis actionibus, moribus, exercitiis vani sint, præcipites, imprudentes indiscreti, maximè in oratione mentali, v.g. si adhuc imperfecti, & viæ purgatiuæ cum sint, præcipitent se per vnitiuam, aut statim ac orare incipiunt, sine præparatione idoneâ, præsumunt se habere tantùm passiuè, nihilque suâ ex parte conantes, influxum diuinum expectent. Nam si quod aliud, hoc sanè est illud in quod temeritatis saxum impingentes, plerique spirituales; per illusiones periculosas, & hæreses fœdissimas, Begardorum, Beginarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum, &c. naufragium fecerunt. Duo sunt huiusmodi illusorum scopuli, vnus est opinionum iuxta falsarū atque erronearum crudelitas, & superba contumacia: & interdum fœdissima quædam, & execranda, gradatim irrepentia peccata, etiam cum Angelis illis deceptoribus: alter valetudinis debilitatio, & cerebri læsio, non in mulierculis tantùm, sed etiam in viris, aliàs nec leuibus, nec insipientibus; sed dulci hoc, & vc [illegible]inato ociosæ contemplationis (ab omni voluntatis cooperatione, vel intellectûs adminiculo, quare & meritò, remotæ & infructuosæ ipsorum corporeorum sensuum titillatorij influxûs, poculo ebriis. Quo in genere longum foret planè recentia; eorum qui, ab indiscretis & indoctis magistris, in hanc foueam præcipitati fuerunt, nota nobis exempla, recensere: neque id expedit, superstitibus etiamnum tam cæcis, quàm cæcorum ductoribus. Cæteros vtinam vel serò faciant, istorum cautos pericula. Eodem pertinent, qui contumelias, examen, iudiciaque aliorum; modum procedendi ipsorum aut dicta minùs probantium, vel illis non credentium; ægrè & impatienter ferunt: qui demùm contenti non forent, huiusmodi carere reuelationibus, & illas potiùs aliis concedi: sed in his nimiùm sibi complacent, & doni huius cæco amore tanguntur. Solet enim dæmon, cuique per id quod vitiosè amat illudere. Prudenter D. Leo [a]: *Nouit diabolus, cui ingerat illecebras gulæ, cui adhibeat incitamenta luxuriæ, cui infundat virus inuidiæ, cui exhibeat escam cupiditatis: nouit quem fallat gaudio, quem mœrore conturbet, quem errore seducat, & causas quærit nocendi, vbi quemque studiosiùs viderit occupari.*] Idem confirmat, *in vita Moysis*, Gregorius Nissenus. Præ cæteris apti sunt deludi: qui naturâ sunt tenaces sententiæ suæ, séque solos putant sapere, reliquos despuunt vt fungos: talis ille, qui se in puteum præcipitauit, apud Cassianum; talis postea Franc. Ioannes de Rupescissâ, ante trecentos annos, talis nostro tempore Franciscus de Cruce in Peruuiâ, de quo postea.

[a] serm. de circumcis.

4. *Considerãda corporis constitutio.* Nam si valetudo parùm firma, si præferat redundantiam bilis atræ, si habitus corporis inediâ, vel insomniâ plus æquo deformatus, si sit crebro læso, vel nimis apprehensiuus, aut imaginationis turbidæ & æquò vehemẽtioris: quia tales, vt dici solet, etiam vigilantes putant se videre, audire, gustare, quæ nec gustu, nec auditu, nec oculis percipiunt. talibus dæmon facilè imponit, quia falsarum rerum imaginibus obuersantibus tenaciter adhærent, & assentiuntur. Hoc solet epilepticis contigere, vt vi morbiferâ agitati vaticinentur. Quare annis superioribus non satis cauti fuère: qui sic affecti vnius ariolationes tanti faciebant. Admiratione dignam epilepticæ fœminæ historiam narrabo ex Gersone, *libr. 5. sect. 16. in fine.*

5. Addit Gerson, *referre, qualis sit & fuerit persona, qualiter erudita, quibus assueta, cum quibus conuersata, quibus delectata: pauper sit, an diues? in diuitibus timendam superbiam & ambitionem, in pauperibus verò fictionem.*] Sed hæc obseruatio est petita à valdè remotis & incertis. Melior est sequens.

6. *Nec ætatis, nec sexûs differentia negligenda est.* Nam si cæca sit & caduca ætas, delirij periculum est, si puerilis, leuitatis & morbi imaginosi, quia humidiore, quàm par est, sunt pueri cerebro, & pleni vaporibus, qui paruo negotio commouētur. Quare & per eos, vt aptiores suis conatibus, dæmones olim amabant oracula fundere: sed & hodie factitant, in crystallomantiâ, & in hydromantiâ. De fœmineo sexu, cõstant hunc esse suspectiorem: sed de eo separatim agetur, sequenti sectione.

Notat hoc Ioan. Nider. in 1. præcept. c. 11. quæst. de diuinat.

7. Considerare oportet, *virum sit in spirituali exercitatione persona veterana, an verò nouitia tantùm:* an aliàs eam diabolus sic decipere conatus fuerit, aut deceperit: an quæ illi alias reuelata, vera fuerint: item quæ vera, quæ falsa fuerint. Si tiro, valde verenda fraus, *quia (vt inquit Gerson) nouicius feruor citò fallitur, si caruerit regente, præsertim in adolescentibus & fœminis, quarum est ardor nimis auidus, varius, effrenis, ideóque suspectus.*] Hoc indicio Francisc. Picus [b] primò detexit falsitatem cuiusdā reuelationis visionisq́; post & alia indicia accesserunt, vt quod vana quædam bonis mixta, Diabolus in formâ Christi Domini, cæpit suadere.

[b] libr. 9. de præn. ca. 3.

SECTIO III.

De reuelationibus mulierum non sanctarum.

SExûs *ratio est habenda*, vt dixi, quia, si cætera sint paria, plùs fidei virorum reuelationes merentur. Quia sexus iste imbecillior, naturales vel dæmoniacas suggestiones, plurimùm habet pro diuinis: multa quoque sibi somnia fingit, quæ vera credit, iuxta illud paræmicum, *Anus quæ vult somniat*: abundat passionibus admodùm acribus & vehementibus, quare quod à passione natum, id à veritate profectum putat. sunt etiam fœminæ naturæ humidioris & viscosioris: humidum verò facilè cõmouetur, & varias figuras recipit, ægriùs autem ac seriùs à motu cessat. Ideò mulieres citiùs imaginantur, sed viri minùs pertinaciter imaginationes fouent: cumque illæ minùs ratione polleāt, minùs etiam prudentiæ habeāt, procliuius est dæmoni eas similitudine falsâ & apparẽte, decipere. Ideò inuenias in sacris litteris paucas Dei prophetides Marias duas, Annas duas, Deboram, Oldam, & vnam atque alteram alias, prophetas verò plurimos.

cunos. Contra apud infideles idolorum prophetas paucissimos, mulieres innumeras, vt prudenter notat Horozcus lib. 1. de vera & falsa Prophetia c. 23. In earum moribus præcipuè consideranda, præter lasciuiam, luxum, auaritiam; (quæ ex Apollonio notaui) vtrum vagæ sint, garrulæ, criminatrices, laudis cupidæ, aut cerebrosæ: quoque se in docendi, prædicandiue in Ecclesias aut Sacramētorum administratione (absque legitima maiorū licentia) contra doctrinam Apostoli ingerant. Nam quę sunt huiusmodi, non se ipsas dūtaxat fallunt, sed & viros eruditos tandem, si nimis illis creduli, in præceps trahere consueuerunt. Testis est, sui temporis doctissimus, Tertullianus, qui dū visionibus mulierecularum (vt illi de animæ quantitate ac colore [a]) confidit, immemor eorum quæ doctissimè & verissimè contra illas ipsas scripserat, in absurdissimos errores delapsus fuit. Sed ætas nostra prębuit in Peruuia illustrius adhuc exēplum, quod P. Iosephi à Costa verbis adscribam [b]. *Fuit in hoc Peruensi regno vir magni pro illo tempore æstimatus, doctus Theologus, ac Theologiæ professor, idemque Catholicus ac pius diu habitus, ac pene tunc huius orbis miraculum. Is familiaritate mulierculæ cuiuspiam, quæ se edoceri ab angelo magna quædam mysteria iactabat, quæque extra se interdum rapiebatur, aut rapi simulabat, velut altera olim Philumene aut Maximilla Montani, ità deuinctus est, vt illam de summis Theologiæ quæstionibus sæpè consuleret: in omnibus pro oraculo haberet, magnis reuelationibus plenam & Deo valdè charā prædicaret, satis aliqui sordidam, & perexiguo sensu præditam, nisi ad instruenda mēdacia. Igitur, siue à Diabolo corriperetur (quod facilius est credere) cum eiusmodi ecstasim pateretur siue callidè ea fabula simularet (quod nonnulli viri prudentes existimarunt) ille Theologus, quod à muliercula magna & mira de se audiret, ac multo grādiora futura conciperet, libenter ei se discipulū addixit, cuius patrem spiritualem agebat. Quid multa? adeò abductus est homo, vt miracula facere tentaret, & fieri sibi persuaderet: cùm miraculi vestigium, ne tenue quidē exstaret. Ob hæc, & quòd propositiones aliquot ab illa prophetissa accepisset, à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienas, à sanctissimæ inquisitionis iudicibus, toto hoc regno stupente, comprehensus est. Ibi per quinquennium ferè auditus, toleratus, examinatus, ac tandem patefactus est homo omniū superbissimus, ac insanissimus. Cum enim Angelum sibi diuinitus datum, à quo omnia quæ vellet disceret, ac deinde summa Dei ipsius familiaritate & immediato colloquio se potitum, pertinacissimè differeret, in eas nugas delatus est, quas, nisi ab homine prorsus mentis emotæ dici, nullo modo sibi quisquā persuadeat. Erat verò ille tā integro sensu, quod ad cerebrū attinet, vt mihi integrior non sit. Itaque & serio affirmabat, se & Regē futurū & Pontificem summum sede Apostolica ad hæc regna trāslata, cōcessā quoque sibi sanctitatē super omnes Angelos, & choros cœlestes, atque Apostolos omnes, quin etiā oblatā sibi à Deo vnionē hypostaticā, sed ab ipso non esse admissā. Datum quoque se redēptorē orbis, quoad efficaciam, vt ipse loquebatur, quod Christus solùm quoad sufficiētiā fuisset. Omnē statū Ecclesiasticū abrogādū: leges verò alias à se edendū faciles & apertas, secundum quas cœlibatus clericorū tolleretur, multitudo vxorū cōcederetur, confessioni necessitas excluderetur. Hæc atque alia tanta vehementia affirmabat, vt nos teneret attonitos, quod homo talia sentiēs nō insaniret. Denique diu euolutis gestis illius, & plusquā centū & decē propositionibus hæreticis, aut à sana doctrina Ecclesiæ alienis cōdemnatis, iussi sumus, & ipse et de more sacri huius tribunalis cū homine disputare, si fortè ad mētē & fidē hominem reuocare possemus. Conuenimus autē cū ipsis Iudicibus & Episcopo Quitensi, tres atque. Eo introductus homo, libertate & facundia perditissimam suam causam defendit, vt ego in hodiernum diē etiā stupeam, et adigi prope mentis humanæ superbiam. Professus est doctrinam suam non posse mōstrari, nisi diuina scriptura, & miraculis; quòd esset superior omni humana ratione. Scripturæ autē testimonijs longè se apertius atque efficacius probasse: quàm probauerit Paulus Iesū Christū fuisse verū Messiā. Miracula autē se perpetrasse plurima, eaque tāta, vt Christi resurrectio non fuerit maius. Nā & se verissimè esse mortuū, & resurrexisse, atque id euidentissimè (aiebat ille) esse ostēsum. Scripturas verò proferebat memoriter (cum nullū librū haberet, atque ipso etiā Breuiario spoliatus esset) ex Prophetis, ex Apocalypsi, ex Psalmis, ex alijs locis, tot & tam lōgas, vt vel memoria esset admirationi. Eas verò ita ad sua cōmenta adaptabat, ita allegorizabat: vt quiuis vel rideret, vel fleret. Postremò si miraculis rē agere nobis placeret se libenter ea statim exhibiturū. Hæc ita dicebat homo, vt vel nos insanos putare videretur, vel ipse insanire. Nā & per reuelationem sibi innotuisse iactabat, Serenissimum Ioannem Austriæ bello nauali à Turca esse superatū, & regnū Hispaniæ à Philippo iustissimo iā penè amissum: & concilium Romæ habitū, vt de Gregorio deponēdo, & alio subrogādo ageretur. Quæ ideo nobis significaret, vt, quoniā erat nobis certis nuncijs nota, sciremus ei, non nisi diuinitus innotuisse. Et cùm essent omnia adeò falsa, vt amplius esse non possent, ab illo tamen asserebātur, vt notissima nobis. Deniq, cum nihil profecissemus per duos dies disserendo, & ad publicum spectaculū esset cū ceteris, vt in Hispania fieri solet, delatus, intuebatur semper in cœlū, ignē in inquisitores, & omnes grassaturū cœlitus exspectans, vt illi erat pollicitus Diabolus. atqui ignis quidem nos nullus ex alto corripuit, illū verò, & Regem, & Pontificē, & Redemptorē, & legislatorē: ex imo flāma rapuit atque redegit in cineres.*] Hactenus P. *Iosephus* En fructus incautæ conuersationis cum mulierculis, prætextu cōfessionum, & nimię facilitatis in credendis, primò quæ ad laudem propriam, mox etiam quæ ad ceteros & publicū Ecclesiæ statū, dénique ad fidei mysteria morumq. doctrinā. ex superbia occulta suiq; amore nata credulitas, ex hac hæresis, & vanissima quædam diuinitatis affectatio, cum incredibili mentis cæcitate. Sic igitur vilissima fœmella, virum eruditione & sapiētia clarū decepit. Sic & Magdalena de la Cruz Cordubę multis imposuit [c], & in Belgio nō multi elapsi sunt anni, cùm, in vna vrbiū Hānoniæ, religiosa quædā credita energumena, & adducta ad superiorē eiusdē ordinis, vt exorcisaretur dū res in lōgū abit, & illa vocibus diuersis successiuè loqui incipit: quarū vna tenuior se Deū Christūmq; Dominū nostrū fingebat, alia dęmoné crassior imitabatur: hæc multa palā impia effutiebat: illa, quædā ad pietatē (vt videbantur) pertinētia. ita creditū à quibus minimè decuit, in illa modò IESVM, modò Diabolū loqui. sic periculi plena & fallaciæ res eò progressa, vt muliercula sollēni ritu, quasi per eam Christo loquēte, hostiā incruētam, prolatis verbis canonis cōsecrare auderet: & (proh dolor) pii, sed vel indocti, vel incauti, cōsecratas (exsecratas potiùs dicere deberē) ab hac Sacerdotissa, sed nō secūdū ordinē Melchisedech) azimas panis eulogias acciperēt & tanquā verū Domini corpus, allatis & prælatis ceteis, in altari collocarēt, & venerarentur. Du

a de anima c. 5.
b de nouissimis tēporibus. l. 2. c. 11.
c de qua Ribadeneyra l. Par. nos Ignatij 30. & Horozcus 1. cap. 24

tamen hic erãt imposturæ indicia: tum quòd erat energumena, tum quòd auderet Sacerdotale ac virile officium vsurpare. Sed Domine libera nos à similibus: homines sumus, decipi possumus. Propter huiusmodi similiáque pericula Gerson addit: *Hoc præcipuè considerandum, qualiter cum suis confessoribus & instructoribus tales mulierculæ conuersentur. Si collocutionibus intendunt continuis, sub obtentu nunc crebræ confessionis, nunc longæ narrationis visionum suarum, nunc alterius cuiuslibet confabulationis: expertus* (inquit) *credite, nominatim Augustino & Domino Bonauentura, vix est altera pestis vel efficacior ad nocendum, vel insanabilior.*] quæ monitio aureis digna litteris est. quot enim hinc lapsus stellarum de cœlo? quot qui spiritu cœperant, carne cõsummantur? P. Leloyherius addit [a] regulam aliã, plus tribuendum reuelationibus virginum, quàm viduarum, & viduarum quàm coniugatarum. fateor hoc verum, ceteris paribus: quia virgo purior, & Deus puritatis amans, ideò & plures legimus virginum reuelationes: & virgo cogitat quomodo placeat Deo, coniugatæ cor distractius adhuc quã cor viduæ. si paris non sint sanctimoniæ: plus credendum coniugatæ sanctæ, quàm viduæ lasciuiẽti: plus viduis, quæ verè viduæ sunt, quàm virginibus anxiè coniugium optantibus, vagis aut parùm recollectis.

[a] lib. 4. de spect. c. pẽ.

SECTIO IV.

De prophetiis seu reuelationibus virginum, seu mulierum, quæ canonizatæ & notæ sanctitatis.

FVere multæ huiusmodi quarum exstant reuelationes, vt S. Angelæ, filiæ Regis Boëmiæ, virginis ordinis Carmelitarum, quæ scripsit librum reuelationum ante annos CCCC. B. Birgittæ Sueticæ Virginis, cuius exstant libri multi reuelationũ quas qui tribuunt B Brigidæ Scotæ Virgini [b], falluntur: nisi & ista fortè reuelationes ediderit, quod non arbitror. hæc virgo vixit anno 518. at B. illa vidua post annum. 1370. excessit è viuis. Hac etiam longè antiquior, Pepini ducis Brabantiæ filia, S. Gertrudis anno 664 reuelationes quoque suas collegit: claruit S. Hildegardis in Germania anno 1180. cuius & aliæ supersunt. Et eodem tempore S. Elizabethæ Sconaugiensis, cuius reuelationes libris duobus complexus Rogerus Cisterciensis Anglus, vir doctus & pius: quem, vt nullum Sanctorum virulentiæ maledicentiæque fœtidi oris sui Balæus immunem esse noluit *in Catalogo Scriptorum Britan.* quo libro nihil vnquã legi scurrilius, mendacius, aut magis blasphemum. Miror nondum ab aliquo Anglo Catholico laruã morioni & scelerosissimo Apostatæ detractam. Hac recentior, tempore Gregorii. XI. circa annum 1360. quo tempore S. Birgitta viuebat, fuit S. Catharina Senensis, & ipsa reuelationibus illustris. de harum itaque reuelationibus, maximè de B. Birgittę, quæ plurimas scripsit & habuit, nonnulli ambigũt, quo illas in precio habere oporteat. Henricus de Hassia [c], & Sybillanus [d], ambo Catholici ambo religiosi, sed (vt verum dicam) nõnihil audaces, volunt D. Birgittæ & similiũ reuelationes, non debere haberi pro indubitanter veris, nec acceptari tanquam à Spiritu sancto editas. Qui si hoc intelligerent de certitudine fidei Catholicæ, eiusque veritate, item de editis à Spiritu sancto dictãte, vt credendum SS. editã sanè verum dicerent; sed puto neminem paulò prudentiorem tale quid vnquam opinatum. Argumenta quoque illorum, cùm longè tendant vlterius, indicãt eos longè aliud voluisse, scilicet, loqui de certitudine humana seu morali, & de dictamine Spiritus Sancti, in diuinis reuelationibus ordinario. quod sanè, nimis multum, de auctoritate & opinione Sanctarum Christi sponsarum, est decerpere. Sic illi argumentantur. Primò, quia quæ prædixerunt, possent aliunde prædici, vt ex industria solo lumine fidei, & doctrinæ confortata. 2. quia potuerunt ex illusione dęmonum nasci, Deo hoc meritò permittente, eo quòd, etiam sine culpa, præsumebant facere, quæ mulieribus illicita, vt concionari & docere. 3. quia potuerũt prouenire ex phãtasia nimis debilitata, & ex errore quodam mentis. 4. quoniam in illarum dictis quædam occurrunt minùs, secũdùm communem Theologorum sententiam, consentanea rationi & veritati. 5. quia prophetica illarum doctrina superuacua, & parùm Ecclesiæ videtur necessaria. Hæc momenta non me deterrent, non mouent à debita sanctis mulieribus, earúmque dictis exhibenda reuerentia. Non quidem reuelationes illas, tanquam fidei Catholicæ assertiones, tueor: sed vt reuerentia dignas, & à cœlesti lumine collustratis mentibus prolatas, venerabiles defendo, & quamdiu ab Ecclesia, vt pię approbantur, nõ nisi temerè reiici posse contendo. Ad primum argumentum respondeo plurima in his contineri, quæ, cùm tot annis priùs prædicta fuerint, non nisi à Deo potuerũt reuelari. Ad secundum, quod Episcopi varii, & Sũmi Pontifices modum illum Sãctarum extraordinarium, in docendo & exhortando permiserint, & ideo nihil illas indebitum vsurpasse. quare nec causa fuit vlla, cur sponsas suas Christus tam fœdè ab animarũ adultero diabolo decipi & rideri pateretur. Ad tertium respondeo, nullum delirii vel aberrationis à mente sana signum vnquam in illis deprehensum fuisse. quare non minus hæc coniectura, quam precedentes, vanitatis & malitiæ plena cẽsenda. Ad 4. negamus in earum reuelationibus quidquam reperiri, quod Catholicæ fidei sinceritati palàm repugnet, vel cum ea consistere nequeat. Si quid fortè communiori Scholasticorum sententiæ repugnat, non ideò confestim dãnandum, vt erroneum, cum piè & prudenter intellectum, suis quoque probatis auctoribus & rationibus non absurdis stabiliatur. Alioqui Pontifices Romani, vt Eugenius tertius Hildegardis, Bonifacius, verò nonus Birgittæ, reuelationum libros, adhibito maturo Doctorum & Cardinalium concilio atque examine, non permisissent, ad Ecclesiæ vtilitatem, in vulgus edi. Ad 5. dico solere Deum, sæpè quædam permittere, immò & facere, quæ nobis videntur Ecclesiæ non admodùm necessaria, vel idcirco, vt maioris suæ munificentiæ nobis sint signa, & famulos amicósque suos amplius honoret. Præterea, quis consiliarius Dei fuit, aut quis mẽtis eius abyssum sic penetrauit, vt pronũciet aliquid abeo factũ superuacuè.

Ioan. Francisc. Picus aliud argumentum molestius adfert in medium, quod sane imprimis remouendum. Harum Sanctarum reuelationes contradictorias esse, quare alteram earum necessariò falsitatis conuinci. D. quidem Catharinam Senensem, vt sibi reuelatum, prodidisse, Deiparam cum originali peccato conceptam fuisse: contra B. Birgittam, huius istam maculæ aspersione liberam

[b] Simlerus, Leloyer. & alii.

[c] Cõmẽt. Genes.

[d] Decad. 1 [...]tegri[...]r. quæ[...]on. q. 3.

abinitio

ab initio conceptionis exstitisse. *Respondeo*, me talem contradictionem nõ fateri, D. Birgittæ reuelationem agnoscere, & quod illa asseruit credere. Quod attinet ad D. Catharinæ Senensis prætensam reuelationem, sunt qui respondeant, eam deceptam & falsam reuelationem pro vera habuisse a. Sed hoc in Sanctam parùm honestè dicitur. Alii volunt huiusmodi reuelationem post obitum Sãctæ Catharinæ, præpostero & pertinaci quodam zelo confictam à defensoribus illius sententiæ: ad infirmãdam reuelationum contrariarum fidem b. confirmat hunc conatum similitudo attentatorũ Bernæ apud Heluetios, priusquam ad hæresim ea ciuitas deflecteret (nempe anno 1509.) vt testatur ea de re editus auctoritate publica Historiæ libellus, è quo id alii Chronographi c tradiderunt. cur, inquiunt illi; quod eodem in genere semel patratum deprehenditur, non & aliàs factum credatur, d, concurrentibus pro contrariæ partis veritate multis indiciis? Neque hoc ordini toto, sed paucis quibusdam foret falsi crimen impingere. Exstat libellus historiæ olim excusus, quem legi Moguntiæ in bibliotheca societatis amplissima. rem compendio cõplexus fuit Frater Nicolaus Baselius in Additione ad chronicon Naucleri, qui eo vixit tempore fol. 1006. his verbis, *Eodem anno. (1509.) pridie Kalen. Iunij apud Bernam in Heluetia quatuor sancti Dominici conuentus ibidem fratres, Prior, Lector, Subprior, & custos capti, per torturam examinati, degradati, ad ignem condemnati, miserabiliter sunt combusti, propter quasdam dolosas, falsas, impias, & diabolicas machinationes, quas in odium immaculatissimæ virginis Mariæ conceptionis occasionaliter excogitarunt. Nam quendam simplicem idiotum superstitiosis quibusdam incantaminibus, diaboli arte dementarunt, ac plurima, tam in Sacrosãncta Eucharistia sacramento, quàm sculptis imaginibus tentauerũt, quemadmodum facta eorumdem in lucem arte calcographia sunt impressa, ideo præsentibus eorumdem cõmemorata superfluum duxi. Tandem vero ad instantiam Bernensium, Haimo Lausanensis Episcopus, loci ordinarius, inquisitionem contra eos fecit, quo adstante vna cum Matthæo VValesiano Episcopo, Achilles Castel. Episcopus, & Apostolicæ sedis legatus, ad hæc a Papa Iulio specialiter missus, ab omni gradu, & priuilegio clericali depositos xxiii. die mensis Maij potestati tradidit sæculari, atque de hinc vltima die eiusdem mẽsis. igne (vt heretici) sunt incinerati, præsentibus ibid. multis hominũ millibus.*] Sic Nicolaus Monachus Hirsaugiensis, *hæreticos* vocans; non quia negarãt Beatam virginem sine originali peccato conceptam, sed quia contendebant pertinaciter contrarium fide tenendum, & quia Magicis præstigijs vsi fuerãt, & multa contra fidei Catholicæ sinceritatem dixerant fecerántque, vt in libello illo continetur. Fieri tamen potest, vt Basilius fultus auctoritate Concilij Basileensis habuerit articulum de conceptione immaculata pro articulo fidei: sed pro libera, vtriusque partis defensione; iam Sixtus. 4. decretum ediderat, & propterea planè si idcirco hæreticos censuit, valdè à vero aberrasset: veruntamen arbitror, solummodo quo ad pœnam hæreticis eos comparasse. Quidquid de opinione. Baselij sit, Mihi probabilius videtur neque hoc ab ordine falsò confictum, neque à D. Catharina, vt reuelationem, proditum: non ab ordine, qui cùm sit sanctissimus tale crimen in se non admisisset, non à Sancta proditum, vt reuelationem: quia nec F. Raimund. nec vllus confessariorum ceterorum, vel familiarium

a Petr. Le-loyherius libr. 4. de spect.
b Sic Amb Catarinus eiusdem ordinis. l. 3. pro immaculat. concep. circa prin. & Fr. Suarez in 3. q. 27. disp. 3. sect. 5.
c Additio. ad Chron. Euseb. & primæ additiones ad Nauclerum.
d c. semel. malus, de reg. iur.
e p. 1. Sũ. Theolog. tit. 8. c. 2.

B. Catharinæ, qui diligentissimè cunctas D. Catharinæ reuelationes collegerunt, & posteritati collectas emisere, vllam huius reuelationis mentionem fecerunt: nec etiam in libris B. Catharinæ illa reuelatio inuenitur. Duo hic obiiciuntur, primò dictum Caietani, qui hoc ex D. Antonino affirmanter asserit. 2. locus quidam ex opusculis illius Sanctæ. Ad 1. respondeo S. Antoninum e scribere tantùm, si quis obiiciat hanc reuelationem. S. Birgittæ, sciendum alias sanctas miraculis claras contrariam reuelationem habuisse: Sed Antoninus dictum suum nõ confirmat vllius auctoris testimonio, vt solet, nec etiam ipsemet, vbi de vita B. Catharinæ egit, vllam, inter alias, huius reuelationis facit mentionem, vt nec Confessarii Beatæ illius, sicut dictum est. ideò non magnifacio hoc dictum Antonini, quo, ad solutionem argumenti, pro tempore vsus, eò quod Ioan. de Neapoli alia solutio, quam ibi refert, ei meritò nimis impudens videbatur. Ad 2. respondeo, optare me locum ex scriptis eius adduci. Nec enim inuenio, nisi fortè id colligant, ex illis verbis quæ adnectuntur in fine Orat. XVI. vbi sic legitur: *Tu scis Domine, quia ista est veritas.* quem locũ, frustrà quærenti, Ioan. Deckerius iam olim Louanii, & nunc Grætii in Theologiæ professione collega meus mihi ostendit: De quo verbo potest esse nõ iniusta suspicio, hoc additum ab illis, qui volebant, ea quæ in præcedenti oratione dicta fuerant, haberi pro prophetica reuelatione, & dicto contrario simile dictum B. Birgittæ volebant refutare: præcesserant autem nonnulla de concepta Deipara in Originali peccato. Suspicionẽ facit, quòd fine his verbis tota oratio perfecta est: & quòd si voluisset B. Catharina hæc verba addere, non fuisset ei necesse, ponere illud, *subiunxit*, quod immediatè his verbis videmus à librario præponi: accedit quòd orationum eius alia nulla sic terminatur. Quare vel illa hoc non addidit, vel si addidit, non addidit, vt sibi à Deo reuelatum. sed vt opinionem suam, quã cum plerisque sui ordinis omnino veram & certam, humanis tãtum rationibus & persuasionibus inducta, putabat. Potuit autem sancta illa, hac in re, qua de Theologica quæstione; naturali, non diuino, lumine præeunte, disserebat, errare, quod humanum est. Sanè fallacem esse argumentationem, qua eo loco vtitur, nemo prudens Theologus dubitauerit extrema enim sumit, medium conceptionis ipsius tempus transilit: quasi concludas, nec ante hoc tẽpus, nec post hoc tẽpus aliquid fuisse, vel futurum, & inde inferas, ergo ne nunc quidem hoc esse tempore. Fuere quidam olim Dd. qui censuerunt, posito, quod, B. Virgo in Adamo peccauit, & CHRISTI Domini redemptione indiguit, consequi, vt non potuerit ipso momento conceptionis sanctificari f: sed qui rem meliùs examinarunt, illi multis contrarium docuerè g, ex quorum dictis cùm clarè colligatur, Deum hoc non absolute tantùm & simpliciter facere potuisse, sed etiam, stante illa hypothesi: non intelligo quo pacto, fuerit à Deo reuelatum, *Nõ potuisse Deum animam B. Virginis Mariæ infundere, nisi in materiam putridam?* Sic enim illic vocatur caro, infecta peccato originali. Nonne hoc dictum repugnat decisioni Sixt IV. Pii V. & Concilii Tridentini? nam si hoc Deus non potuit: ergo factum credere non licet. Si hoc Deus sciebat, *quia veritas esset*, atque hoc B. Catharinæ reuelarat. certè illi reuelauit implicitè, contra sentientes in fide errare. Quo igitur pacto permittit Ecclesia, vt pium & probabile, credi, sine

f Sic H... lens. 3. pa... q. 9. mẽ... 2. Rich. ... 3. d. 3. a. ... Capreol. ... Ferrar. ... alii
g Bonau. ... 3. p. 1. a. ... q. 1. Anton. ... c. 2. Palu... dan. in d. ... q. 1. art. 1 ... Caietan. ... Opusc. ... concep. ... 1. Su... & Vale... ... ad q. ...

originali peccato conceptam de facto fuisse: si hoc probabile credi certè nequit Deus reuelasse, hoc à se fieri non potuisse. Absit ergo, vt credamus illa in oratione diuinam reuelationem contineri: Absit vt credamus B. Catharinam, humillimam, sanctissimam, & circumspectissimam Dei sponsam, talia præfractè & parùm solidè dicta, tam graui Dei testimonio confirmare voluisse, aut pro diuino oraculo obtrudere. Nulla igitur reuelationum hic pugna est, vbi vnica inuenitur S. Brigittæ reuelatio, quam non ipsa tantùm, idq; pluribus locis a vt videas constantiam, sed & alii sancti confirmarunt. Vnus Marsil. Theologus grauis b, & neutrius Ordinis, Dominicani néque Franciscani, tres reuelationes diuersorũ recensuit, & eas addit fuisse graues & miraculis confirmatas. Quoad ceteras reuelationes aliarum rerum, quæ contrariæ sibi prima facie videntur, si quis illas eodem modo discutiat, & circumstantias sedulò conferat, non magno negotio deprehendet, eas vel conciliari posse, vel earum alteram non ex reuelatione, sed ex opinione peculiari, putantis id verissimum esse, vel ex vehementi tantùm imaginatione, profectam.

a ...l 1. reue... c. 9. 6 ... 49. & c 55.
b ... in 2. q ... 0 & in 3. ... 4.

SECTIO V.

De indicijs à natura ipsius reuelationis petitis.

SVppono, si lumen illud certitudinis, de quo Sect. I. dictum, cum reuelatione adiunctum fuerit, tunc parum referre vigilantine an dormienti visio contigerit: si desit hoc lumen, tunc semper plus vigilantis reuelationi, quam (vt Varro vocat) somnoriæ deferendum. Hoc supposito.

K Considerandum primò, *qualis sit illa reuelatio*: vt an sit sapiens visio, nẽpe conformis sapientiæ quæ de cœlo est. talis autem futura (teste Gersone) si habeat illa à D. Iacobo requisita c. *vt si pudica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione.*] Si (vt hoc fusiùs explicem) instiget ad aliquid, quod exemplis Christi & Sanctorum magis assimilet, si hominem intrinsecè demissiorem reddat, quàm sine reuelatione fuisset, si mitiorem, mansuetiorẽ, recollectiorem, & à sæcularibus & extraneis curis abstractiorem, si inuitat ad simplicitatem, vnionem, & (vt sic loquar) intimitatem cordis: si id, ad quod instigat, pluribus virtutibus sit ornatum & præstantioribus, quàm eius omissio, vel factum contrarium: si ad quod inuitat, sit simpliciter & intime bonum, non aliqua duntaxat ex parte: denique si incipientem ad peccati detestationem, & præteritæ vitæ confusionem excitat, proficientem per boni desiderii inflammationem, & feruoris deuotionem, ad meliora carismata promouet, perfectum verò implet diuinæ dulcedinis interna prægustatione. Vnde præclarè scriptum à Ioanne Salisber. *libro. 2. cap. 17. Sed cùm hæc à spiritibus circa homines fiant, eam solam rerum imaginem fidelis anima non aspernatur, quæ innocentiam relinquit incolumem. Quod si materiam vitiis afferat, libidinem fortè accendens, aut auaritiam, aut dominandi ingerẽs appetitum, aut quidquid huiusmodi est, ad subuersionem animæ, procul dubiò aut caro, aut spiritus malignus immittit.*] Peritè duos falsarum reuelationum fontes memorat, *carnem & dæmonẽ* sed mox minùs peritè & verè quæ de Lamiis dicitur, omnia falsa pronũciat, quod fuit à nobis alibi refutatũ, *sup. l. 2.*

c ... 3. v. 17

Dæmoniacæ reuelationes celendæ, quæ prædictis operantur cõtraria, ad scurrilia & carnalia, vel inuida, & detractoria, & immodesta incitant, quę hominem reddunt auersum à Christi & Sanctorum imitatione, reddunt gaudentem nouis & singularibus inuentis suis. *Vt enim optimè D. Bernar.* ait d, *se transfigurat malignus ille spiritus aliquando in angelum lucis, vt virtutis simulatione plus noceat: sed & tunc quoque, si diligenter aduertimus, nunquam nisi amaritudinis & discordiæ semina spargit. Suadet enim nonnullis singularia ieiunia quædam, vnde cæteri schãdalizentur; non quia diligit ieiunium, sed quia schandalo delectatur.*] Item si suadeat aliqua contra canones, vel constitutiones, vel regulas, vel alia præcepta maiorum, hoc indicio B. Simeon Monachus Treuirẽsis eũ deprehẽdit. narratur historia ab Euervvino Abbate e; *in verticẽ montis Sinas iussu superiorum cùm missus fuisset, ibi habitaturus: nocturnis horis ille specie Angelica dæmon apparuit, & vt missam celebret hortatur. Ipse nec planè dormiens, nec perfectè vigilans contradicit, non debere sine presbyterij ordine aliquem hoc ministerium implere: contra inimicus instat, se Dei legatũ esse, Christum hoc, velle nec decere sanctum locum ministerio tali diutiùs priuari. Renitentem ergo & contradicentem, adiuncto sibi consortio alterius dæmonis, de lectulo educunt, ante altare iam vigilantem statuunt, alba induunt, de stola vtrimque altercantur: hostis more presbyteri, Simeon more diaconi contendebat sibi imponi debere. Tandem Dei famulus, ad se reuersus,* virtute orationis, & signo Crucis *inimicum repellit, seque delusum ingemiscit.*] Deprehensa quoque illusio ex attentata similis ferè superbiæ audacia, &, quia modestiæ auctor non erat, reuelatio, in initio ordinis Præmonstratensis. Rem totam narrabo verbis scriptoris illius B. Nortberto coæui f. *Inter quos* (Pręmonstratẽses religiosos) *fallax ille spiritus; quosdam considerans idiotas, & sua illos quondam recognoscens fuisse vascula in quibus suæ quieti & voluptati indulgere consueuisset: ita illos falsa sua illusionis sapientia repleuit, vt qui priùs in libris vix legere nouerant, iam ex libris magna quædam dicerẽt, & de futuris prophetando maiora & stupenda prædicerent. Danielis denique vnus ex eis prophetiam se scire asserebat, & de eá quædam duce mendacio, loquebatur: vbi de quatuor, & septem, & decem cornibus, & regibus Propheta scribendo, inducit, & de Antichristo. In quibus iam simpliciores quosque attentos reddiderat, & si fieri posset, etiam ipsum Dei hominem & Venerabilem Abbatem Simonem S. Nicolai, in errorem induxisset. Iam enim eò vsque progressa erat eius arrogantia, vt ipsis assidentibus, etiam in capitulo, sermonem facere auderet. Et qui vidit & audiuit, prabet huius rei testimonium. Et hoc signum eius, quia de sermone profert initium. Erat enim hic sermo:* Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpẽte. *Hæc spiritus ille mendax per organum illud suum proferebat: sed ad veritatem quæ sequitur, videlicet,* Et accipietis regnum æternum, *haud quaquam procedere nequam valebat. Porro cùm ab auditoribus veritatis & dulcedinis fallax ille spiritus se ex parte deprehẽdi cerneret, vt est mille artifex, maiore arte ad alia fallendi genera se conuertit, vt quia manifesta operationi intentos nõ poterat subuertere, saltem contemplatores quoslibet auerteret à contemplatione. Nam ille idem clericus, laboris huius minister, subita quadam & grauissima infirmitate corripitur, & qui priùs de visibilibus responsa dabat, iam in cœlum os suum, ad inuisibilia & ineffabilia promenda, ponere non verebatur.* Concurrunt

d serm. de ... verbi Dom.
e apud Sur. ... Iunii.
f Surius 6. Iunii. c. 27.

fratres,

fratres, vt consuetum est ad inungendum eum concurrerent ad ea quæ dicebat audienda: De se quidem magna, sed de pluribus circumstantibus asserebat maiora. De se quod eadem vespera aut futurus esset cum angelis in cœlo, aut staret sanus cum ceteris fratribus in choro. De aliis verò singulorum considerans habilitatem, quasi prophetando & augurando dicebat: Hunc cùm nuper in Ecclesia ad superiora raperer, vidi ad æternitatem vocatum: istum iam, &c. subiungit varia de aliis. Vide hic gradus superbiæ, primum idiotas sibi dæmon deligit, & facit videri doctos: deinde facit illos scripturam interpretari. 3. etiam coràm maioribus disserere in locis, vbi tacendum de his, & culpa potiùs humiliter agnoscenda. 4. facit eos Pseudò prophetas, de se magna loquentes, nec de aliis minora, vt superbia pluribus affricaretur. Subiicit postea de alio idem faciente, & has omnes dæmonis machinationes dissipatas, statim vt religiosi, fraudem subolfacientes, respondere, se nec hunc, nec vllum alium amplius audire velle, donec pater eorum Norbertus reuerteretur. hæc enim responsio, *humilis obedientiæ virtute*, dæmonem vicit. Nec efficaciùs ferè vllum exstat remedium dabo aliud exemplum verbis Fran. Bentii ex *annuis litteris nostrorum prouinciæ Mediolan. anni 1590. In oppido quodam suburbano propè Aronam, ad triginta mulieres malo dæmone agitatur, omnes ferè virginei, infimæq; conditionis, eæ præsertim quæ sunt voto virginitatis obstrictæ. mirū, [illegible] quibus dolis circumueniat, quibus artibus oppugnet. variis induit formas, vt alliciat ad infanda, vt deterreat ab honestis. assimulat modò personam, & pietatū monachi, & quod audire aures horrent, ipsiusmet Christi crucifixi, hortantis ad impia: quin & vrsum, leonem serpentem impetum facturus in puellas hiante ore, & deuoraturus vno haustu: minacem etiam militem cum sclopo paratò & instructo, iamiámque extrusuro perniciale glandem cum flammâ tonitruque nisi extorqueat assensum.* Sed simplicitas *virginum vincit omnem astutia* Deo nixa. *Magna omnino earum fides, eóque clypeo ignea nequissimi tela exstinxere: Et plurimus narrationes dici reponerentur. Ex earum numero quædam nobilibus orta parentibus, & molliter educata, cū haberet aliquando noctem infestam à diabolo insidiante, stratum deserit, & hieme licet media ac tempestate per [illegible], vt nudo pauimento nuda cubat. cùm cresceret [illegible] secius flamma (vt magnum incendium aqua ingesta) clàm cubilo egressa in hortum secedit, ibique magni æmulatione Francisci, quem eadem fecisse acceperat, corpus proiecit in aggerem niuium, tamdiuque peruolutauit, obstrepente licet dæmone (qui ab ea [illegible] & dentibus frendente, vt internum ignem [illegible] frigore restinxerit. Alteri item dæmon noctu se [illegible] B. Virgine Beata Vrsula, crucis vexillum præferens cum multarum virginum comitatu, atque ita locutus est; videt Deus amátque tuum istud studium tuendæ pudicitiæ: sed quoniam difficile admodum est in paterna domo in tanto strepitu occursantium, & periculorum obiectu non contaminari mentem aliqua ex parte, nos allegauit, vt te duceremus, in cœnobium sacrarum virginum, omissis curis omnibus ipsius numini [illegible] famulantium. Hic virguncula, Deo aspirante, [illegible] verens diaboli insidias, dexteram duxisset manū [illegible] capite in pectus, móxque à sinistra produxisset in dex[illegible] vt efformaret* crucem; *se talibus visis, tantóque [illegible] indignissimam esse profitetur. Neque verò vobis [illegible] magnam fidem, timeo & in speciosis consiliis fi[illegible] dolos, quod si Dei legatione fungimini has Sanctorum* reliquias (*habebat reliquias adalligatas ad*

[illegible] omnis et venerarim. [illegible] ruerunt in genua larue venerabunde. & tanto magis vrgent, vt maturet perfectionem. At illa, mihi non licet quicquam grauius statuere mei patris spiritualis iniussu, neque ad eum adire decet nocte intempesta [illegible] te [illegible] & exposito mandatum Dei [illegible], ego accedam & vtar consilio illius. Hoc re[illegible] mones abiecta omni simulatione, in suas se tenebras [illegible] dederunt, cum fremitu in irridentem puellam, quæ lingua solum bellarent, gratesque agentem [illegible] Deo, contumelias, & probra certatim ingerentes.] Hactenus Bencius. quid hac virgine sapientius sed docebat nimirū illam VERA SAPIENTIA, cui pudicitiæ Zonâ colligarat. Impudicitia statim prodit dæmonem; sic enim ab calamistris, & procaci vultu, & curiosa discursatione D. Robertus Abbas dæmonem in nuptiis agnouit [a]. Et lasciua forma & motu, ac verbis, eundem cognouit S. Dunstanus, & ignita forcipe arrepto eius naso lepidè irrisit [b] teste Osberto Cantuariensi Addam singularis cautelæ exemplum, quo docemur, nihil tutius esse, quàm timere suum sequi iudicium, aut ab obedientia maiorum vllius reuelationis etiam certæ fiduciâ recedere. Genebaldus Laudunensis Episcopus per incautam cum vxore, quam deseruerat familiaritatem, ex bono principio ortam, tandem, quæ humana fragilitas est, cùm eâ corpus miscuerat: sed postea ad cor reuersus, & D. Rhemigio Remēsi confessus in angustissimum locum instar sepulchri reclusus fuerat, vbi cùm septem annis pœnitentiam asperrimā egisset: *Septimo* (inquit Hincmarus in D. Remigii vita [c]) *anno, in vigilia cœnæ Domini, cùm [illegible] baldus in oratione Domini perno[illegible] flèret, circa mediam noctem angelus Domini [illegible] gna venit luce, ad eum in oratorium vbi pronus iacebat, & ait ad eum: Genebalde exauditæ sunt pro te orationes patris tui Remigij: suscepit quoque dominus pœnitentiam tuam, & dimissum est peccatum tuum surge, & hinc egredere, sicque ministerij Episcopalis officiū, & reconcilia Domino pœnitētes criminibus suis. Genebaldus autem, nimio terrore percussus, respondere nihil potuit. Tunc angelus Domini confortans eum, & ne timeret hortatus est, sed gauderet in [illegible] Domini sibi collata. Qui animatus, dixit ad angelum: non possum hinc egredi: quia Dominus & pater meus Remigius clauem huius ostij secū habet, quod & sigillo suo signauit. Et angel⁹ ad eū; vt nō dubites* (inquit) *me à Domino missū, sicut patet tibi cœlū; sic & ostiū istud patebit. Et statim, saluo sigillo ac cera, ostiū illud apertū est.*] Ecce tibi veræ visionis indicia: priùs perturbatio, mox cōsolatio, & verum ac apertū miraculū sigilli ac ceræ integritas: non tamen censuit vir sanctus obedientiæ quidquam derogandum. Tūc Genebaldus in modum crucis se iactans in limine. dixit, *Etiamsi ipse* Dominus *IESVS Christus dignatus fuerit ad me venire peccatorem: hinc non egrediar, donec ille venerit, qui me in eius nomine, in ista reclusione cōstituit. Et statim angelus Domini recessit ab eo.*] Quid ergo? placuit Deo Genebaldi animus, & per angelū hæc omnia, eadē nocte, Rhemis pernoctanti in oratione D. Remigio manifestauit, cùmque Laudunum proficisci iubet, & Genebaldū Episcopali sedi restituere, quod & factum ab eo confestim. Contra D. Guilh. Aquitaniæ dux, si dæmonis suggestiones quibus & feruor deuotionis minuebatur, & ad sæcularia reuocabatur, initiò diiudicatas repressisset; non se sic Lucensibus ad bellum ducem obtrusisset, nec cæcitate percussus

a vide Su[illegible] [illegible]
b Surius 19. Mai.
c [illegible]

fuisset a: sed illum decepto, cautiorem reddidit postea, vt facilè secundæ reuelationis falsitatē cōtemneret b. Prudētissimus senex Abrahamius (vt B. Ephrē prodidit) reuelationes illas, quibus eum dæmon, *Sanctum* & *Beatum* prædicabat contrario humilitatis actu statim profligabat c. Vah! quam contraria fuit illa Gandensis virgo, nostris temporibus? misella diu vacaret orationi, & Sacramenta frequentarat; sed vel non satis exercitatum nacta fuerat confessarium, vel si nacta, ei sua secreta spiritualia non pandebat, vel benè monenti non credebat. quicquid horum fuerit, paulatim variis reuelationibus eam diabolus superbiæ spiritu inflauit. tandē persuasit, meritis reliquis parē esse Deiparæ Virgini: deesse fæcunditatem iunctā virginitati illibatæ: si pergat, id quoque cōsecuturā. ô vafrum commentum, & muliebri ingenio accōmodatum! iam illa se confessionis indigam nō esse rebatur: itaque per annos aliquot eam intermittēs, non abstinebat tamen à sacra synaxi. Quid multa? semel dum in templo versatur, & communionem exspectat, ardentiúsque beneficiū illud reliquum postulat: audit, bono sis animo, dilecta, exorasse te scito. concessa tibi fœcunditatis cum castimonia prærogatiua, quam petis: de cœlo confide te grauidatam. cōmiscuerat enim se cum dæmone, qui lucis Angelum mentiebatur. domum reuersa, sentit vterum tumescere: iusto post partus tempore adueniente, pium quendam & prudentem adit ciuē, benè notum, narrat rem totam, petitque, vt in domus eius penetralibus sibi liceat parere, & stipulatur arcanum fore. Ille nec credulus dictis de reuelatione, nec tamen sustinens virginem domo excludere: veritus, ne grassari tam incipiētibus Sectariis, materiam res vulgata præberet blasphemis hæreticorum dicteriis atque lædoriis, eā suscipit & adhibita obstetrice fida partum exspectat. Misera dolorib. vehementer torquebatur, tandē magnam, pro prole humana, horridorum, & villosorum, fœdissimorúmque vermium copiam effudit vtero, quorum tam dirus erat aspectus, vt omnes exhorrescerent, tam teter odor, vt fœtore fermè exanimarētur. Sic demū misella se delusam intellexit, & superbiæ suæ fructum, à superborū Principe retulisse, quē oportebat. Sic mulier decepta, sed & viros ille dolosus coluber supplātauit. Apud Gregorium Turonensem legūtur hæc de S. Friardo & socio eius Secundello, *Sanctus Friardus cum Secundello Diacono in supradictā insulā stetit immobilis: habebat tamen vterque eorum propriam cellulā, sed procul inter se positam. Cùmque strenue in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem continuo deprecaris: iam enim sanctus es, & nomē tuū in libro vitæ cum reliquis Sanctis meis adscripsi: egredere nunc ab hac insula, & vadens fac sanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus discessit ab insula, nec socio nunciauit tamen, cùm infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Reuersus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abii extra insulam, & virtutes multas in populis feci. Cùmque conterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet, cuncta quæ gesserat simpliciter pandit. At senex obstupescens, suspiránsque ac lacrymans ait: Væ nobis: in quantum audio à tentatore delusus es: vade, age pœnitentiā, ne vltrà tibi præualeant eius doli.*] Ecce vides lapsum, primò quia occulta est superbia credidit se sanctum, & ex hoc frontispicio non cognouit dolosam machinam. 2. quia desciuit à bono proposito manendi in illa insula. 3. quia clam habuit magistrum cōsilia sua, & obedire illi neglexit. Vide nunc, vt victus vicerit, fretus *humilitate, obedientia, & oratione*. Sequitur apud Gregor. Turonens. d *Quod ille* (Secundellus) *intelligens & perisse se timens, cum fletu ad pedes eius prosternitur, rogans vt pro se Dominū deprecaretur. Cui, Veni, inquit, &* [illegible] *eius omnipotētiā pro salute animæ tuæ poscamus: nō est enim difficilis Dominus se cōfitentibus misereri, cùm ipse per Prophetam dicat:* Nolo mortē peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat. *Oratib⁹ autē illis aduenit iterū tētator in simili specie ad Secūdellū Diaconū dicēs, nonne præceperā tibi, eo quòd oues meæ morbidæ essent, & pastore indigerēt, vt egredereris & visitares, atque opē sanitatis eis tribueres. Et ille, In veritate cōperi, quod seductor sis, neque te Deum credo, cuius te speciem mentiris habere. Tamē, si Christus es, crucem tuam quam reliquisti, ipsam ostende, & credam tibi. Cùmque non ostenderet,* Diacono crucē *in os eius* faciente, *confusus euanuit.*] Et ecce tibi cōsiliū, quod in similibus dubiis potes adhibere, petere vt se cruce cōsignet, vel vt formata cruce tibi benedicat. D. Matronæ similiter dæmon, apparēs in forma speciosæ mulieris, suasit vt relicto deserto vrbem peteret, minùs pudori eius periculū ibi fore: sed beata statim insidians, ex austeri oris vitæ dissuasione, intellexit inimici [*Simeon Metaphrast. in eius vita mense Nouembri.*] Sic S. Marcellus Abbas dæmones ex obsessis pulsurus, iísque aliquoties clamātib⁹, *Iube nos exire. in nos quoniam accepisti potestatem*, nihil iussit, sed perseuerauit in oratione, donec à Deo compulsi recesserunt. Causam quærentibus, cur non statim iussisset, prudentissimè respondit, *Quoniam dicentes me in eos accepisse potestatem, nihil aliud agebant quàm quòd vanæ gloriæ laqueis me conabātur implicare* e.] Cuius documenti vtilitas non in exorcismis modò, sed & in reuelationibus cunctis maxima est, quia maximum in his vanæ gloriæ periculum, vt de Secundello vidimus. Ipse quoq; spiritus S. mirabili quadā visione se B. Angelæ Fulginati insinuās, cū eam collaudasset, & ipsa ideo rē suspectā haberet, quod sic exponeretur periculo vanæ gloriæ pro certo signo probæ reuelationis ei assignauit; quod quo magis laudabatur, hoc ei crebrior & acrior omniū peccatorū præteritorū memoria occurreret, &, ne conata quidem, vllum vanæ gloriæ locū dare posset. Narrat hoc ipsa fusè *c. 19.* & idem alias quoq, se expertā scribit *c. 21. 22.* & *29.* Sed & illud attēdēdū multi formes in omnē partem esse dæmonis fraudes. aliquando suadet quod optimū est, tūc periculū subest superbiæ: ideò tū valdè cauēda hæc pestis. Aliquādo suadet quod bonū est: sed tūc cōsiderare oportet, nū hoc bonū sit maioris boni impedimētū. si posterius hoc obseruasset B. Iordanes Prædicatorū ordinis Magister Generalis, nō illi diabol⁹ aliquoties hac techna imposuisset: semel quidē: vt ad cōcionādū eū redderet inidoneū, ac debile, specie boni exēpli prębēdi, & austerioris vitę, impulit, ea relinquere, quę corpusculo illius erāt necessaria, & eū ad maximā viriū infirmitatē redegit f. Sed & aliàs iterū iterúmq; eū hoc prætextu decepit. quę Historia, quia religiosis vtilis futura, digna est pluribus locis legi. sic ergo scribit Leāder Albert⁹ g, de illo febrib. acutissimis laborāte, *Fortè cū venerādo patre, erat quidā cœnobij cuiusdā præsidēs, quē Priorē appellant, ordinis nostri, vir discret⁹, sollers, prouidus, litteris callēs, & moribus cōposit⁹, qui aliquā in medicina operā dederat. Is igitur*

a Theobald. in eius vita, c. 16. apud Sur. Februa.
b ibi c. 19.
c Simeon Metaphrast. ex Ephremo apud Surrū Martii 16.
d l. de vit. Patrum c. 10. citat Surius 1. August.
e Simeon Metaphrast. in eius vita 29. Deceb.
f Leander Albertus eius vitæ c. 21.
g eiusdem vitæ c. 22.

Iordanus patris animū ignorans, & sciens eū in ægrotatione sibi ipsi rigidissimū, dixit: Pater oportet ægrotū in omnibus medico se subycere, si pristinā nancisci cupiat sospitatē. Quapropter licet sis nostræ religionis præfectus & caput, ægrotus præfecturæ auctoritatē dimittas, mihiq; te subdas, & obedias necesse est. Quod si feceris, haud vereor, quin breui incolumis hinc exeas. Annuit venerandus pater humiliter. præter ergo ordinis nostri consuetudinem super plumas ægroto quiescenti (sic enim Prior prudens iusserat) nocte diabolus, formam præ se ferens angelicam apparuit, dicens, veluti admirabundus: Est ne hic Iordanes, famâ & opinione apud omnes tam præclarus? præfectus & pater tam insignis Prædicatorum ordinis? Essem anceps, nisi ante hac te diu nouissem. O quam vilis & impudens factus es, qui veluti vnus de dominis terræ, in strato plumis & sericis ornato quiescis? O infœlix, quale ordini tuo & fratribus exemplum præbes? sed non est tui Deus in finē oblitus, qui ad te corrigendum me misit. Surge igitur e grabato, terraq; protinus supplex innitere. statimq; diabolo euanescente perterritus Iordanes in terram corruit, & [illegible], postquam illuxit, a Priore & fratribus inuenitur. Quem Prior seuere corripiens, coegit ex merito obedientiæ in strato præparato decumbere. Sequente nocte iterum diabolus pristinâ formâ assumpta adstitit, & durius quam antea redarguit: eum sibi inobedientem, mòxque in solum ipsum desilire præcepit. Quem cum manè eius diei Prior iterato super solum iacere conspexisset, apprimè indignatus, dixit: miror tua simplicitate, ne dicam insciciam, qui non solū in corporis, sed & animæ præiudiciū contra obedientiam hoc facere præsumpseris. Ego enim Deum cœli, terraq; Dominū testor, quod noluissem pro toto terrarū orbe sic grauiter contra Deum & ordinē deliquisse: & hæc dicens, in fletū maximum prorupit. Quod cernens venerabilis pater, & ipse lacrymans procidit ad pedes eius. narrans ei visiones, sed magis illusiones: & qualiter, vt conijcere poterat diabolū illum fuisse, qui in angelū lucis fuerat transfiguratus. Prior vero captus admiratione ac quadā cōmiseratione illius, aliquantulum lenitus, iussit ipsum stratum ascendere. Ex hoc enim tantam membrorum debilitate contraxerat, sicq; humores indurati fuerant, vt vix spiritū ad quiescendū haberet. Tertia nocte Diabolus, vt prioribus, adfuit: quē, vt conspexit vir Sanctus (iam enim in increpationes eruperat) ait: O nequissime generis humani hostis, ô impudice canis, ô immūda bellua, quomodo meā ausus es simplicitatē deludere, ceu Zelum qualemcumq; erga ordinem præ te ferens? Et ego quidē, nisi hoc omnipotentis Dei dispensatio permisisset, sapientius aduertissem, quod multo melior est obedientia, quam stultorum victima. Et in faciē eius expuēs, eum fugauit.] En Sanctus vir deceptus inani specie boni, resipuit solido obedientiæ bono se muniēs. Nota etiam vltimū illud, quod apparēti in angeli formâ in faciem expuit: nam hoc etiā viri spirituales commendant, quando visio suspecta est: & noui hominē, cui hoc optimè cessit. Concludendum hoc caput testimonio B. Meinulphi Diaconi & cōfessoris, qui ipse apparēs hanc regulam docuit; visiones veras esse, quæ ad pietatem & religionē duces forēt. Historiam ex Gobelino Personâ, verbotenùs accipe: non longe ab obitu cuidam cubiculario suo per visum in somnis apparuit, hortans eū, vt mūdo & pompis eius ocyùs valefaciat, & ad regis æterni se cōferat militiā. At ille visionē illam non alio quam illusionis loco habens, nihil de vitæ emendatione curauit. Sanctus autem vir, eius infirmitati se accommodans, iterum eum vt priùs admonuit. Sed cum neque sic quicquam de vitâ rectius instituenda cogitaret, tertiò ei apparuit, aitq; ad eum; Ne sis miser, ne sis, quem immanis prædo mentem sibi vendicet tuam, qui tibi auctor & suasor est, vt neq; mittenti Domino, neque mihi ab eo misso obtemperes. Certè cum tu male viuendo planè desipias, neque ab hac stultitia sponte recedere velis, diuina te admonuit reuelatio, vt vel sic ad frugem meliorem te reciperes. Tu autem (stulte) tibi pateris miserè & perniciosè illudi, qui veram reuelationem pro phantastica habes illusione. Neque enim quisquam fidelium ambigit illam visionē esse illusionis expertem, quæ ad Christianam pietatem & religionem inuitet: quod si quilibet faceret tibi vigilanti, nequaquā negligere deberes. sed quando te verba non corrigunt, ad facta veniendū est. Itaq; planè efficiā, vt visionē quā tu intelligere dissimulas, reipsa verissimā esse certò experiaris. His dictis, ille expergiscitur: sentit a mēto barbā omnē auulsam, fugit procul ab oculis somnus omnis &c.] addit quo pacto visioni obtēperarit.[a] a in vit. Meinulphi apud Surium Octobr. O

Secunda consideratio est, quod quando in visione vel reuelatione suadentur aliqua pia, bona, rectaq; tum diligenter perpendendū est, num simul aliqua suadeamur, impia, improba, vana & iniusta. Multarum huiusmodi passim occurrunt exempla: ego contētus sum, eris & tu (pie lector) nonnullorum Sanctorū. Iacobus Vitriacus[b] egregiè confirmat hoc dictū, cum ita scribit; Quidam ex amicis eius (B. Mariæ Oegniacensis) præcipuis, a dæmonio meridiano perambulante in tenebris, aliquando tanto periculosius quanto subtilius infestabatur. Callidus enim hostis, trāsfigurans se in angelum lucis, sub specie pietatis ei familiariter in somnis apparebat, nonnunquam eius quadā vitia reprehendens, ad quædam etiam facienda bona eum fraudulenter adhortans, vt prius tanquā antidoti cuiusdam falsa specie oblata, postea occultius venenum instillaret, & mellita linguâ blanditer exerta, postmodum dentem infigeret, & ad extremum caudam suam quasi cedrū stringeret. cum enim iam illi fides ceu veraci haberetur, tum instar sophistæ & impostoris, veris quibusdam proditor ille falsa permiscebat, bonorum intermixtione falsis quādam vmbram insidiosè prætexēs. Tandem suis machinis eò perduxit fratrem illum, vt res eius pessimum exitum fuerint habituræ, si non ancilla Christi, reuelante spiritu sancto, callidi veteratoris fraudes didicisset. Cum autem diceret homini, reuelationes illas nō esse a Deo, sed maligni dæmonis illusiones esse, & ille è diuersō, non sancto, sed suo spiritu obijceret; Cum tot beneficia præstiterit mihi spiritus ille, tot vera & futura prædixerit, nullo pacto mihi vult imponere: illa ad solita orationis arma confugiens (En bonū remediū, bonum scutū.) pedes Domini rigat lacrymis, cœlū precibus instanter pulsat, nec facit finē; donec impius ille impostor, cū multo gemitu & pudore ipsi nocte in cellula sua oranti adstaret: quē illa cōmentitio præditum splendore intuens: Quisnā es tu, inquit, aut qui vocaris? Ille superbo vt erat vultu illa toruis oculis vicissim aspiciēs. Ego sum, ait, quē tu maledicta precibus tuis cōpulisti venire ad te, qui meū mihi amicū per vim auferre conaris. Somniū autē, ego vocor. Multis enim præsertim religiosis, in somnis, instar Luciferi appareo, mihiq; obediūt illi, & ex meis cōsolationibus animis efferūtur, dignosq; se putāt, qui diuinis & angelis fruūtur colloquijs. Amicum illum meum, quem pro tua voluntate mihi abstulisti, iam eram à bono proposito retracturus. Et id sanè euentus rei docuit, sed oua aspidum rupta sunt, & maligni illius fraudulenta consilia in lucem prolata.] Quibus verbis, nobis simul & artes dæmonis, & modus, & finis, & remedium, quo in re dubia vtendum, proponuntur. Hoc remedio B. Vincentius Ferrerius aliam dæmonis illusionem deprehendit, & dispulit[c]. sic & B Guthlacus insidias, b li. 1. vitæ B. Mariæ Oegniacensis. c Per. Razanus, l. 1. vitæ Vincen. ca. 11.

a Sur. in ius vita April. 11.

nimio derata suadentis ieiunia,intellexit & cauit a. lic specie iuuandarum animarum Diabolus persuasit S. Elphego, vt ex carcere, se deducentem, deducentémque sequeretur, exemplo B. Petri angelum sequentis. suasit & persuasit in angeli specie: sed eductum confessorem in viâ deseruit, ille fraudem intellexit, doluit; & martyrio, quod fugerat, se iterum obtulit, ac coronam meruit b. Sic eodem prætextu conatus cuidã Monacho suadere vt cellam desereret deceptus fuit à B. Arsenio. Quare diligenter notanda, fideliter retinenda est, doctrina eiusdẽ B. Arsenij, qua, velut in speculo, simulachra pugnæ dæmoniacæ, & capita insidiariũ præcipua, nobis, apud Metaphrastem, proposuit spectanda. Et quia huius capitis res ista, & in primis vtilis, ideò verbotenùs exhibebo; *Hoc quoque vos non lateat, ô fratres, quod noster inimicus Diabolus, multis & varijs vtens machinis nos conatur decipere, & boni prætextu in mala impellere: vt, verbi causa, suggerens, hospitalitatem, & consequenter fratrum, qui accedunt, gratam & benignam exceptionem; efficit, vt simul comedant & compotent: causa autem est, bonum caritatis. deinde sis paullatim susurrans & attrahens, imprudentes nos trahit, vt ventri seruiamus, & deinde, ad satietatem libidinis, nos polluit & voluptatibus. Alijs rursus submittens in animum eleemosynam & benignitatem, & in pauperes beneficentiam, immittit amorem pecuniæ, & in furorem impellit auaritiæ. Alijs autem multorum vtilitatem tanquam escam porrigens, efficit, vt silentium & quietem relinquant, tanquam rem inutilem, & vt, cum multis quidem mundanis habeant consuetudinem, & nonnunquam etiam cum mulieribus vacantè hoc faciant, persuadet; tanquam qui iam eò peruenerint, vt sint impatibiles: & sic miseros reddit libidinosos, & seruientes animi perturbationibus. Alijs nullam exhibens molestiam, & vt à nullo capiantur vitio insidiosè procurans, extulit in superbiam, & sic nullo negotio præcipitauit. Nonnunquam autem faciens, vt à bellando desinant, & maximè ij, qui ad suscipienda exercitationis certamina se paulo ante exuerant; decepit efficiens, vt essent securi, & de nulla re solliciti. Ex quo factum est, vt cum eos iniecerit in socordiam, & vt labores negligerent effecerit; repente illos inuaderet, tanquam expugnatu faciles & inermes: & sic maxima tempestate eorum mentem labefactaret, & conturbaret, & sæpè etiam in vitiorum profundum immergeret. Alios rursus, cum, vt sibi fiderent, persuasisset, vt qui iam ad maiorem peruenissent mensuram; suggessit vt eis crederentur aliorum cogitationes, vitiorumque & bellorum annunciationes. Quibus cum nondum rectè sua vitia abluissent, primum quidem recordationem & informationem eorum, quæ audiuerant, immisit, non absque animi perturbatione. Deinde vero etiam miserè impulit ad carnis contaminationem* c.] His enumeratis, subdit propter tot stratagematum multiplices noxas, nobis multâ NOSTRI CVSTODIA, & SOBRIETATE, VIGILANTIA quoque, & ad BONVM ATTENTIONE, opus esse. Nonnulla his addi possunt ex Ioan. Horozeo libr. 1. de verâ & falsâ prohetiâ cap. 15.

b Osbernus Cantuariens. in eius vita.

c Sim. Metaphrast. in Arsenio.

Tertia consideratio est Gersonis d *considerandũ an quod reuelatum fuit, id humana intelligentia quis sine relatione potuerit assequi*: tunc enim suspectã esse debere, vt superuacuã & minimè necessariã. Quod si fuerit de rebus, quæ & humanã intelligentiã, & dæmonis scientiam excedunt, tunc non poterit aliunde, quàm desursum, missa fuisse reuelatio. Sed an res huiusmodi sint, difficile est statim iudicare, quia nõ potest nisi successu tẽporis quando euentus prædictionis, declarat veritatẽ, vel diligenti discussione (quando occulta cogitatio reuelatur, id deprehendi, sitné diuinæ tantùm res illa cognitionis, an etiam dæmonis aut hominis? Hoc vitio prophetiæ Sauonarolę laborarunt, ipsiusmet confessione.

d li. de probat. spirit.

Quarta consideratio, videndum an, *non tota sit desumpta ex sacris literis* (tunc enim suspecta haberetur) *quam illis consentanea omni ex parte, & constans, congrua quoq; Sanctorum nonnunquam doctrinæ & exemplis, nihil falsi & erronei admixtum habens, totáque pertinens ad salutem hominum & Dei gloriam.* Diuinæ namque reuelationis hæc illustria sunt documenta. Nam iuxta Gloss. in Matt. cap. 17. suspecta est omnis reuelatio quam non videmus per omnia conuenire cum Lege, prophetis, & Euangelio.

Quinta consideratio est, *vtrum reuelatio alijs reuelationibus indubitatis confirmetur*: nam si nec aliæ certæ, res dubia manet. potest enim Diabolus, vt semel sic sæpiùs. vt vni sic pluribus, idẽ reuelare. Certarum reuelationũ ex hoc capite multa supersunt in Ecclesiasticis Historicis vestigia. talis illa admiranda B. Hermanni Steinfeldẽsis, qui & Ioseph vocatus, eò quod B. Virgo Maria ab angelo paranympho in somnis ei visa despõderi, Virgineæ benignitatis exẽplo clarissimo, cuius iucũda descriptio in Beati illius vita continetur e talis alia Eutychij Patriarchæ, *apud Eustathium in eius vita.* talis alia B. Guilhelmi Roschildensis, *apud Surium April.* 6. talis alia S. Adalberti sub mortem ei oblata, & à Leone explicata, *apud eumdem. XXIII mensis eiusdẽ*, tales multæ eius quem paulò ante laudaui B. Meinulphi f, tales multæ apud Petrum Venerabilem *in libris Miraculorum* g. Validior censenda confirmatio per alios, quàm per eumdem, item per incognitos, quam notos, per viros, quàm fœminas.

e apud Sur. 8. April. tomo. 7.

f apud Sur 5. Octob.

g libr. 1. c. 13. & 27.

Sexta consideratio, *si pugnantes sint diuersæ de eadem re reuelationes, vt plurimùm ambæ suspectæ sunt habendæ: interdum tamẽ sic veras conatur diabolus contrarijs oblatis infirmare*: ideò non statim reiicienda omnes, sed illis, re maturè deliberata, credendum, non quæ priores sunt, (fieri enim solet, vt cùm dæmon conatus fuerit illudere per falsam, Deus alia vera immissa nebulam illam, lucis superuentu, discutiat) sed quas plures ac probatiores sanctitate, prudentia & sacra doctrina confirmant, & quarũ auctoribus minùs causę fuit talia confingendi. v.g. in reuelationibus de Immaculata cõceptione DEIPARÆ Virginis MARIÆ, quando paria sunt reliqua momenta circumstantiarum, plus tribuendũ reuelationibus habitis (si quæ sunt) ante controuersiam eadem de re natam, & post natam controuersiam, ijs quas habuerunt, qui nec instituti, cuius D. Thomas, nec alterius cuius Doctor subtilis, fuere: hi enim ab affectu liberiores: & hac sanè ex parte reuelatio D. Birgittæ præponderat alteri, quæ tribuitur D. Catarinæ Senensi.

SECTIO VI.

De indicijs petitis à reuelationum circumstantijs.

DVO præcedentia indicia quasi mixta sunt, partim ex ipsa reuelatione, partim extrinsecus petita: sequitur nunc, vt quæ in circumstantiis obseruatu necessaria indagemus.

1. occurrit, *illud à fine petitum*, quid mouerit hominem vt hanc reuelationem aliis indicaret, propalaretque: Num curiositas, leuitas, vanitas, cupiditas, auaritia, ambitio, vtilitas propria, an aliorum; si propria, an spiritualis, aut carnalis, si aliorum, paucorúmne, multorum, an omnium? Et in hac ipsa causæ inuestigatione perpendendus finis, non tantùm proximus & apertus, sed occultus etiam & remotus. *Potest enim* (Gerson ait) *finis proximus apparere bonus, & salubris, & deuotus ad ædificatione aliorum, qui tandem prolabatur in multiplex schandalum, dum non respondebunt vltima primis, vel aliàs falsum fictúmque deprehendetur in personis fuisse, reputatis, magnæ sanctitatis, vt docuit ætas nostra in deceptionibus Doctorum Ioannis de Varenis, Ioan. Hus. & similium.*] Ideò Elias, quantùm poterat, conabatur, amans humilitatem, à se amoliri Eliseum, ne videret eum rapi igneo curru in cœlum. [*4. Reg. 2.*] Prudenter Arsenius sibi factas reuelationes nunquam, nisi aliorum posceret vtilitas, narrabat, & tum narrabat quasi alteri accidissent, vt Simeon Metaphrast. obseruauit a. B. quoque Hildegardis vix superiorum iussu induci potuit, nec inducta fuit, donec Eugen. 3. Pontif. eam ad reuelationes suas scribendum animauit b. Idem fuit sensus B. Libuinæ, cui cùm Christus Dominus vigilanti apparens, quinque vulnerum suorum signa luculenter impressa, reliquisset, & cerneret virgo tam hiantia vulnera homines latere non posse, timerétque concursum & applausum hominum, sic Deum deprecata scribitur, *Maneat obsecro Domine hoc dignationis sacramentum inter me & te: sufficit enim mihi gratia tua.*] Noli dubitare gratam sponsæ humilitatem & custodiam fuisse. magno enim miraculo confestim cute vulnera obtecta fuere, dolore tamen, & liuore perpetuò permanente c. Eadem virgo alio tempore meritò quendam solitum reuelationes suas narrare, & (quod facilè accidit) narrationis calore quædam de suo adiicere, idcirco pœnis purgatorii addictum vidit d.

a in eius vit.

b Theodori. Abbas li. 1. vitę Hildegard. cap. 4.

c Ioan. Brugmannus, in vita S. Libvvinæ. p. 2. c. 8.

d idē Brugman. p. 3. cap. 2.

Secundò, *discutiendæ cogitationes, quæ reuelationem subsecutæ vel præcesserunt.* nam ex præcedentiū imaginatione posset nasci phantastica illusio. Ad malis cogitationibus fluctuantem animum spiritus sanctus non accedit, nec vera reuelatio: nec tamen semper bonam & piam cogitationem vera reuelatio & diuina subsequitur: in ipso namque orationis feruore, plerisque Diabolus conatus irrepere. Ad veram reuelationem semper sequuntur bona desideria, & effectus boni: ad illusoriam, aliquando per accidens, & ad tempus boni, qui tamē à diabolo in maius malum diriguntur. Notatum illud prius fuit ab Hucbaldo, qui cùm recensuisset visiones S. Aldegundis, addit; *In cunctis huiusmodi reuelationibus virgo prudens magis magisque se humiliabat, regno Dei propior fiebat, sponso cœlesti feruentius inhærebat* e.] Hic profectò genuinus est effectus verarum reuelationum; qui huic contrarij sunt, apertè docent illusoriam fuisse, quæ præcesserat.

e Hucbal. in vita S. Aldegūd. cap. 2.

Tertiò notatum à quibusdam, *vtilissimum* quoque esse, ne decipiamus, *ipsi visioni seu reuelationi signum crucis opponere, seque cruce communire.* Confirmat hanc doctrinam, efficacem sanè & piam Senatus Brauonius. narrat enim S. Osualdum Episcopum cùm, dæmonis irrisis & dissatis terriculamentis omnibus, veterator ei in forma speciosa Angeli se ostentasset, *crucis signo* se muniuisse; eo

A

quòd sciret Angelum lucis id non molestè fer angelum verò tenebrarum illo in fugam comp sum iri. *Quod & factum est, Nam* (*verba sunt L. non. S.*) *simul atq. signum illud malignus tentator dit, instar fumi ab oculis eius euanuit.* f.]

Quartò videndum *quomodo se spiritus ipse inge rit. Nam proficientibus* (vt admonet P. noster Ign tius g) *Spiritus malus se durè, implacidè & vio ter, quasi cum strepitu quodam, vt imber in saxa cidens, infundit: bonus verò iisdem leniter, placidè suauiter, sicut aqua irrorat spongiam. Illis verò qui deterius proficiunt, experientia docet, contra euenire.*

B

Quintò *aduertendum an quæ initio mentem la tia demulserat, ea sit postea in horrorem & mærore versa: item num qui cœpit à principio, sensim horror motus non fuerit, sed constans permanserit.* duæ eni sunt hæ reuelationum falsarum notæ. *Sin aute initiò quidem homo perturbetur, & horroris aliqu persentiscat, sed postmodum, hac molestiâ & anxieta animi detersâ, dulcedine quadam internâ perfunda tur signum esse diuinæ consolationis,* vt nos B. Antonius docuit & notant in 1. cap. Luc. Theophilact & Beda. & Hieron. in c. 28. Matthæi. Cui rei naturalis esse causa videtur, antipathia quæ est homini cum dæmone homicida, & sympathia qu homini cum angelis intercedit h. Ad illam antipathiam retulerim libens vulgarem quandam op nionem, quæ vigebat temporibus B. Petri Clunia

C

cens. i à qua ipsemet non erat alienus, nempe e quibus mortui apparuissent, non diu superuiuer fortassis orta opinio inde, quòd nonnullis dæmones in mortuorum specie cùm apparuissent, illi, e horrore, & vitæ mortísque antipathia, morb contracto, mox decesserant. Ceterùm documentum illud D. Antonij, est accipiendum, de ver internâ dulcedine, quæ famem ac desiderium vir tutum adfert, & adauget, præcipuè caritatis & humilitatis, quam limitationem meritò B. Catharin Senensis adiecit.

Quod confirmat attestatio B. Angelæ Fulginatis, sibi ex visione in animo mansisse vehementius desiderium, cruciatus omnes & iniurias pr

D

Deo sustinendi. Obiiciat quis fortè posse Dæmonem, quem initiò attulerit horrorem præsentia su (vt solet, quando apparet nubes tangens vertice aut alia simili specie terrifica) eum mox cum lætitia & suauitate sensus, verborúmque blanditi commutare. *Resp.* nos agere de apparatione, qu non ratione formæ, sub qua comparet, sed ratione dumtaxat præsentiæ apparentis, hos effectu horroris, & anxietatis adfert. Nam quando ratione formæ terrificæ, opus non est alio fermè indicio, si sit enim monstrifica forma, certum est dæmonicam esse: si sit humana, tunc aliæ circumstantiæ considerandæ, de quibus *lib. 2. q. 26. sect.* non indiligenter egi. Huc si lubet, licet recurras.

E

Sextò considerandum, *num reuelationes ver miraculis astruantur,* tunc enim nihil dubij mane quin à Deo fuerint: vt illa Nobili matronæ fact cui reuelatum, S. VVinvvalocum ei, quam ami serat, oculorum claritatem, redditurum. Mox enim vt Sanctum adiit, visum amissum recuperauit k. Mira verò & prodigia, non satis idoneè reuelationem confirmant, quia potest ea dæmon efficere. Etsi tamen miracula defuerint, non tame ex hoc solo capite censenda reuelatio falsa fuisse. B. Præcursor Christi propheta fuit, & plus quā propheta, miraculum tamen nullum fecit.

Septima regula est, *quòd si, cùm reuelatio*

absolutè aliquid, & non sub conditione, prædicens (prophetiam vocant absolutam & independentem) *& postea contrarium euenit*, vel *non euenit, quicquid prænunciatum fuit, falsa reuelatio, & non de cælis est*. Probatio (*inquit Gerson*) spiritum respicit, nedum personā quę visiones patitur, sed visionū qualitates, si veræ sint, per omnia, etiam vsque ad minimam propositionem. quoniam in spiritu veritatis falsitas non est: in spiritu autem mendacij mille quinq; sunt viæ apertæ, vt in vnica latenti falsitate decipiat. Ideo Christus dæmoniacos & Paulus Pythonissam prohibuerunt à testimonio veritatis, quam profitebantur.] confirmat hanc doctrinam D. Chryso, *hom. 19. in Matth.* Ex hoc indicio probantur veræ fuisse reuelationes Catharinæ Raconisiæ. quas recenset Ioan. Franciscus Picus [a] & Margaritæ Rauennatis apud Hieron. Rubeum [b], & B. Aloysii Bertrandi de societate nostra. & P. Francisco Borgia, vt ex illius vita retulit Thomas Bosius c. hinc etiam probantur diuinæ fuisse reuelationes Ioannæ illius, virginis Lotharingicæ, quæ dicta Gallis *La pucelle Ienne*, quæ Carolū Septimū Francorum Regem in regnum, vnde Anglorum fuerat armis deiectus, restituit, circiter annū 1428. quam pari inuidia, crudelitate, calumnia, & iniustitia, sæpe ab illa victi profligatique Angli, cum in pugna viuam cæpissent, flammis feralibus, quasi maleficam, combusserunt: sed postmodùm anno 1456. Callixtus Romanus Pontifex, eius nominis tertius causæ cognitionē Archiepiscopo Rhemēsi Ioanni, & Guilhelmo Parisiensi delegauit. bi verò innumeris testibus omni exceptione maioribus de innocentia, modestia, castitate, & religione Iohannæ auditis, eius innocentiam, & sententiæ illius iniustitiam, declararunt: iudicii acta Parisiis asseruari, eā in vrbe natus Papyrius Masson. testatur, idque apud Victorinos canonicos Regulares iuxta Belleforestum *in vita Caroli VII. fol. 345.* fauent eiusdem innocentiæ non Franci modò scriptores (quos vt suspectos Britanni reiiciunt (sed & alienigenæ Itali, Græcique d: sed & Belga Meierus e, parū aliàs in Francos benignus, & Hispanus Mariana *de rebus Hispan. libro vicesimo extremo.* Philippus Bergomensis ait, tum duos adhuc ex iniquis Ioannæ iudicibus fuisse superstites, citatos, & legitimè conuictos, damnatosque & combustos: duorum verò aliorum iudicum mortuorū ossa, effossa, & similiter cōcremata fuisse: & iussum Rothomagi, vbi virgo fuerat cōbusta, templum construi, & ex reliquis prædictorum bonis, quæ confiscata per sententiam fuerant, ibidem ad Dei honorem, & defunctæ propitiationem, sacrificium quotidianum institui. sic honor immeritæ detractus, tandem vix vicesimo post mortem anno, iudicio Pontificio, restitutus. Prudenter itaque Polydorus Virgilius, licet Anglorum Stipendiarius, *lib. 23. Histor. Anglor.* nō ausus fuit Ioannam dānare, sed rem ita reliquit ambiguam, vt innocentiæ potius suffragetur. Qui acta iudiciaria volet percurrere, legat Belleforest. *à fol. 387.* vbi sententia iudicum delegatorum refert *fol. 393.* Hoc lapide veritatis Lydio deprehensæ leues & fictæ reuelationes, olim quidem Montanistarum [f], & recentiori memoria Ioannis Sagi Bethyci, & Frat. Ioan. de Rupescissa g, & nostro tempore Monialis Lusitanæ, quæ fortè adhuc in viuis, & Francisci de Cruce in Peruuia [h]. Ideò, mea quidē sententia, in cassum quidā conati fuere reuelationes Hieronymi Sauonarolę Ferrariensis tueri, Apostolico iudicio damnatas. Quàm ille multa de Ecclesiæ reformatione, de Turcarū & Maurorum conuersione, de Florentinorum fœlicitate, quæ mox adimplenda, & astantiū multi erant visuri antequā morerētur, prædixit: addens (*in reuelationū compendio*) illas absolutas & immutabiles prophetias esse: attamen nihil horū ferè adhuc contigit, pleráque omnia intra certum fermè annos contraria contigerunt. Quare, ex partium studio, & Alexandri VI. atque Mediceorum odio factum, vt non considerantes Historici nonnulli defensionē Sauonarolæ susceperint, vel damnationis iustitiam in dubium vocarint. i Profectò sicut euentus eius prophetias coarguit, sic contumacia in sui ordinis præfectum, & contemptus Pontificiæ (quæ, vel palam iniusta, nihilominùs metuenda est) excommunicationis, & aliæ similes actiones, illusionis diabolicæ, &, quæ subsequi solet arrogantiam, obstinationis, gratia & vrgentia sunt argumenta. Legite Raphaël. Volaterranum [k], quē vera scripsisse patet ex illis ipsis quæ Fran. Guicciardinus [l], quamuis in Sauonarolæ defensionem propendens, memoriæ mandauit. Nonne magis piè & cordatè faciunt, [m] qui pro sedis Apostolicæ iudicio quā pro priuati hominis existimatione, induunt arma litteraria, calamisque decertant? Neque id magis clarissimi ordinis, qui vt astrū in hoc militantis Ecclesiæ cœlo lucet, splēdori obsuerit, quā Angelorū choris Luciferi factio, vel Apostolico cætui Iudas impius. Et ne hæretici se immunes harū iactent illæsionum: quid quæso aliud est liber ille manuscriptus Iacobi Brocardi Caluinistæ *reuelationum, ad Elizabethā Angliæ Reginam & præfatio in Genesim*, aliáque nonnulla eiusdem opuscula, nisi farrago quædam dæmoniacarum reuelationum, quarum præcipuam de anno 1580. iam tempus mendacii conuicit? Contra prudēter ex subsecuta euentus veritate Nicolaus Sanderus Sanctæ Virginis Cantianæ Elizabethæ Bartonæ, vaticinia à Deo fuisse comprobauit, *libr. 1. de schismate Anglicano:* sanè vitæ sanctitas, Martyrij laurea, & clarissimorum Synmartyrum Roffensis & Mori contestatio, locum dubitationi relinquunt nullum. Quàm dissimilis in eadem insulana ta Elizabetha alia, de cuius fraudulenta prophetia sic Sāderus scribit, *Hæretici, inquietum & turbulentum genus hominum, ad commouendum Londinensem populum seditioni tum & hæresi valdè deditum, inauditum adinuenerunt stratagema. Induxerunt quippe quandam puellam octodecim annos natam, hæresi simul & pretio corruptam, in eam improbam simulationem, vt se permitteret in abdito inter duos muros cuiusdam domus angulo ad tempus concludi, & per fistulam ad id aptatam eas voces edere, quas istius strophæ artifices sibi suggererent. Nomen puellæ Elizabetha Crofta erat, doli author Dracus quidā. Ita ergò illa instructa & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit continuò ex antro suo voces, easq; tam sonoras, vt per omnes vicinias audiretur. Accurrunt vndiq; ciues, quid sit inquirunt. mirantur. voces non mortalis hominis, sed angeli esse clamabant. vrbi ac reipub. iste spiritus comminatur miseriem, ærumnas, mala omnia, si nuptias cum Hispano aut communionem cū Papa Romano admittant. Multa item contra sanctū sacrificiū, & reliquam fidem Catholicam, quasi oracula, fundebat: erant ex conspiratoribus, qui data opera se turbis adstantib. semper ingesserant, qui huius spiritus propheticas & obscuriores sententias, ad religionis euersionem & seditionem mouendam interpretabantur. Magistratus autem ad multitudinem compescendam, &*

quid rei

a in eius [vi]t. b Hist Rauennatis anno 15.0 [lib.] 16. de [Ant]onis Ec[cles]. c. Cap. 2.

d l citat Thom. Bosius li. 8 de Not. Eccl. c. vlt. cui adde. Philipp. Bergomat. de clar. mulier. c. 157 e li. 16. Annal. Flādr.

f Epiphan. hære. 48. & Eusebius l. 5. c. 15. g Mariana, l. 19. ca. 3. Pet. Leloyh. lib. 2. de spect. h Iosephus à Costa. li. 2. de temp nouiss.

i Sabellicus Ennead. 10. li. 9 Arnol. Ferron. l. 2. rerum Francicar. & alii. k l. 5. Geograp. sub fin. l lib. 3. rerum Italicarum. m Pet. Ribadeneyra lib. 2. de tribulac. cap. 20.

quid rei sit lustrandum accedit. fraus difficilimè apparuit: sed tandem, inito consilio de diffodiendo muro & vicinis parietibus vnde voces reddi conijciebant, misera puella prodijt, ac exanimata quorũ suasu & consilio hoc fecerit, confessa est statim, se à quibusdam seditiosis seclarijs, & ab eo imprimis, quem nominauimus Draco, ad stamen iniquitatem in ductam fuisse.] Hæc ille lib. 2. Quid autem necesse Munzeri, Lutheri & similium speudo prophetias memorare? de hoc septimo indicio discernẽdi lege. Ioan. Horozeũ d. lib. 1. cap. 16.

Denique *à modo etiam reuelationis iudicium formandum*, quando aliquid in eo malum moraliter reperitur, vt puta turpe, scandalosum &c. Sed quando nihil prædictorum, nec mali modi adest, res omnino periculi plena remanet, quantumuis multa veræ fidei ac virutibus solidis consentanea adsint. Nam nec verarum reuelationum vnus esse modus vel certus consueuit, nec vnus alio certior aut consuetior. Scribit enim B. Angela de Fulgino, *has spirituales illustrationes & eleuationes aliter solitas ipsi accidere vna vice, & aliter alia: ita quod semper ibi nouitas contingit, & hoc est totum inenarrabile. Reuelationes enim & visiones sunt alterius modi vna vice, & alterius alia.*] Sic illa cap. 56. in fine. Sanè toto opere diuersos, quos experta, modos describit præsertim duos insignes, quibus se CHRISTVS Dominus præsentem eius animę solitus exhibere. inuenies eos cap. XXVII. Claudatur hæc de reuelationibus disquisitio canone Concil. Lateranensis sub Leone. 10. sess. 11. cuius hæc sunt verba.

CAPVT II.

De diuinatione.

SIcut species precedens vera, sic ista falsa, ideò illam Coniectationi prepo sui, que quasi mixta.

QVÆSTIO I.

Quid sit diuinatio?

ESse aliquam constat, vel Cicer. teste, cuius de ea duo libri supersunt. *videtur nihil aliud esse, quam significatio oculторum ex pactis conuentis cum dæmone.*] *Significatio*, inquam, quia non perficitur sola mentis intellectione siue cognitione, sed signis quoque & verbis exterioribus vtitur, qua in re differt à sententia, per vanã obseruantiã acquisita. Est autem tam preteritorum & presentium, quàm futurorum, dummodo illa sint occulta, hoc est procul remota ab humana cognitione a. Ideò malui dicere, *occultorum*, quàm *futurorum*. Nam prophetia & diuinatio in materia conueniunt. Quę de pacto cum dæmone adduntur, illa separant diuinationem, à propheta, & à naturali coniectatione. hæc enim nascitur, ex disciplina & obseruatione humana: illa vero desuper à Deo infunditur. Cúmque quanta est diuinatio, dependeat ab ope dęmonis, qui *æmulatur diuinitatem furando diuinationem*, vnde & dicta diuinatio quasi diuinitatis imitatio: sequitur diuinationem non posse progredi vlterius, quàm dęmonis cognitio pertingit. sequitur etiam, nec arte, nec natura diuinationem perfici. Vtuntur ad eam magi diuersis instrumentis. Qui pactum expressum habent cum dęmone, quia nouerunt gratiùs illi nihil accidere hominum idololatrico cultu, ideò plerumque Sacrificium interponunt, arã statutã precibus nuncupatis, accenso thure, vestibus verè, quales sunt

a vide q̃d hoc sit. supra c. 1. q. 1

A nostrorum Sacerdotum b. Neque tamen hoc semper faciunt, sed omittunt aliquãdo, vel quia temporis angustia non patitur, vel quia hoc non exigit forma diuinationis qua vtuntur. sunt enim plures & diuersę, vt post docebo. Qui tacitum pactum habent, ijs varijs vtuntur obseruationibus, pro natura sceleris: non quidem sacrificantes, sed tamen quę faciunt & dicunt, referentes, gnari, vel ignari, in honorem dęmonis.

b Ibid. G la. q. 5. n.

QVÆSTIO II.

Quæ occulta possit dæmon reuelare?

QVædam, non omnia, possunt, quia non omnia norunt: quę communis est Orthodoxorum sententia, post Tertullian & Originem, nempe D. Augustini, Eusebij, Anselmi, Rabani, Damasceni, D. Thomę c. Adscribam solus verba Marci Historici, qui postquam narrauit mendaces respõsiones idoli Veneris, subdit ista, *Tales enim sunt dæmones, vt qui decipiant & nihil veri dicant. Neque enim possunt aliquid certò prescire: sed ex verisimilibus prę se ferunt se prescire apud eos qui eis seruiunt. Quomodo enim possunt verum dicere, qui exciderunt à veritate? Quod si in aliquibus contingit eos diuinare, hoc fit ex eo, quod euenit: quo modo etiam accidit in hominibus, vt sæpe quadã prædicant futura, de re quæ euentura* d] Quę valde obscurè dicta, sic intelligenda, vt vera sint: malle dęmones mentiri, sed posse, si velint, verum aliquando dicere, atque adeò dicere solere, vt tamen hac ipsa veritate decipiant. Nonnulla quoque, quę creatam scientiam non superant, scientificè posse prędicere, iuxta illa, quæ mox dicenda.

Primò nequit *dæmon certò prædicere, ea quæ sunt omnino liberè futura* e: vt sunt, primò quę dependẽt absolutè à voluntate Dei, cuiusmodi sunt supernaturalia mysteria, nec non gubernationes & mutationes regnorum ac rerumpub. quia corda Principum sunt in manu Dei, qui solus illa commutat vt lubet. 2. ea quæ dependent ex arbitrii humani libertate, vt quid cras sim facturus vel cogitaturus. 3. quę sunt omninò & propriè futura contingentia, quamdiu illa non habent causam certam & determinatam.

Secundò, *ex istis quæ certò non nouit, potest dæmon multa probabiliter tantum & coniecturam faciens predicere* f. Summam enim diuturnã obseruatione sibi experientiam comparauit, & pollet angelico ingenij acumine, & optimè nouit rerum naturalium facultates, & ad quid valeant, hominum voluntatem, mediante appetitu sensitiuo, inclinare, nouit omnium hominum temperamenta, affectúsque, nouit quid ex his & illis sequi soleat. Vnde contingit, vt sæpè ad amussim predicat, quid quando homines sint facturi, vel etiam quod Deus hunc vel illum populum sit puniturus, quod talis exercitus gladio, fame, pestilitate affligetur, quod talis à tali sit occidendus, quod Princeps de solio exturbandus. nam & hoc ex diligentiã & fide coniuratorum, socordiã & incuriã cauendi, vel pellendi, potest colligere. Sic apud Nicetam, fanaticus ille Basilacius Isaacio excęcationem, & de solio deiectionem, quę mox consecuta, prædixit g. Degebat iste vates prope Rhadestum: habebatur à vulgo propheta. *Ceterum* (ait Nicetas) *nihil veri aut perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba confusa, inter se dissidentia & perplexa fundebat: & quamuis*

c Tertullian. Apolog. c. 21 Origen. Peri. arch l. 4. Euseb. l. 5 de pr. parat. c. Augus. l. de diuinat. dæm & 2. Retract. c. 30 Damasce lib. 2. de fide c. 4. Ansel. de casu Diaboli c 21. Raban in c. sciendum 26. c 4 D. Thõ in tract. qq. 16. q. de dæmõ & p. 1. q. 5

d Marcu in vita S. Porphyrionis. Gazæ Epis.

e Tertull & Origen supra Augu. li. 2. de Gẽ. ad litt cap. 17. & Ans. sup.

f Euseb. d c. 10. Aug de diuinat dæm. ca. 5. & 6. Damascen. li. 2. de fid. cap. 4.

g Niceta Chonia. lib. 3.

...is annis sæpè ridiculus quidam adm... erat, tamen turbam pastorum, agricolarum & remigum attrahebat. Nam mulierum ad se venientiũ mammis contrectatis, & talis exploratis, obscura promebat oracula, & ad plerasque quæstiones non respondebat, & suas diuinationes discursationibus & insanis gestibus peragebat. Adstabant ei quoq; cognatæ aniculæ vecordes & insanæ, quæ consultorib. explicabant, quid illi Basilacij gestus rerum futurarum designarent, & taciturnitatem, vt sapientem orationem, interpretabantur. Is igitur homo, vt dixi, vates vulgò habebatur, & futura prædicere putabatur, i mulierculis præsertim, quibus turpes quæstiones, & deformes vestium implexiones, pro ludo & ioco, cordi erant. Cordatis verò hominibus, ineptus histrio, & vetus silicernium videbatur. Erant etiam, qui eum Pythonico spiritu esse præditum haud obscurè iudicarẽt: quorum ego iudicijs maximè assentior] rectissimè nam & obscœna illa disquisitio, & discursationes, verbaque perplexa cuncta Satanicum fanaticũ fuisse conuincunt. Vt & ea quæ sequuntur; *Imperatorẽ enim ad se venientem, neque vt tanta potentia præditum excepit ne i, salutationi eius, quæ erat*, Salue pater Basilaci: *respõdit, neq; tacito nutu capitis gratias egit, sed huc atq; illuc, instar pulli equini, aut hominis furiosi saltans, accedentibus maledixit, nec ipsi quidẽ Imperatori parcens, vix tandem inquietis illis agitationibus omissis, scipione, quem manibus gestabat, imaginis Imperatoris, quæ in eius oratoria cella pariete depicta erat, oculis erasis etiam pileum de capite illius auferre studebat. Quæ cùm fecisset, Imperator eo, vt deliro, despecto, discessit.*) vaticinium mox euentus comprobauit, quem poterat quiuis sagaci prudentia præuidere, cum & Alexius diligentissimè in fratris perniciem tenderet, & Isaacius, inopportuna securitate, omnes delatores arceret, atque repelleret, adeò vt velle perire videretur.

Tertiò *potest Diabolus certò prædicere, quæcumq; dependent à causis necessarijs, quæ quidem ab alijs naturalibus causis nequeũt impediri*, vt sunt motus cœlorum, eclypses, coniunctiones astrorũ & eiusmodi: *quæ verò non necessariò, sed vt plurimùm dumtaxat eueniunt, eò quod possint ab alijs causis naturalibus impediri*, vt imbres, pluuias, nimbos, tempestatésque sonantes, & alia de hoc genere, *illa per coniecturas cognoscit & probabiliter prædicit tantùm. Certò quoq; potest prædicere, ea quæ nouit se permittente Deo facturum.* Sicut v. g. si Deo permittente ipse pestilitatis alicuius auctor & illator fuit, vi mali cessatura certo die, nouit pestem cessaturam: idque certiùs adhuc, si ex pacto, ad certi signi alicubi reconditi vel condicti sublationem morbus desinet: poterit certò finem mali prædicere. Sic puto Turca ille Famagustanus, qui congregata in foro concione populi, prædixit se intra horę spacium moriturum. & confestim se mortuo lucem defuturam: quod & factum huic dæmon id manifestarat. *refert historiam Villa montius li. 2. peregrin. c. 7.* Item *quæ intellexit per reuelationem: siue illa contineatur in sacris litteris, siue aliter dæmoni fuerint à Deo manifestata.* Hoc pacto tam multa olim maligni spiritus prædixerunt de fidei arcanis, de Christi ortu & miraculis, de idololatriæ euersione & similibus, vt cùm Hermetem iidem spiritus docuerunt Ægytiorum superstitionem abolendam [a], cùm Apollo se cedere Hebræo puero pronunciauit, & alia quæ accuratè cõgesta à Steucho Eugubino [b]. Hæc quo ad futura.

Quartò, *nihil dubitandum præterita dæmonem omnia memoriũ tenere, quæ vel aliena relatione accepit, vel ipso coram gesta fuere.* tunc enim actus cognitionis cognoscentis rem vt præsentem, sui speciem in mente dæmonis impressam re... quit.

Quintò, *de præsentibus res obscura non est, nam quæcumque actu exteriore producta sunt*, vt secreta furta, res perditæ, thesauri olim defossi, metalia subterranea quæ hominum cognitionem fugiunt, *dæmonibus notæ sunt.* de solis cogitationibus in animo manentibus controuertitur, an eas dæmon cognoscat? Experientia sæpè probauit illum nõ esse mẽdacem indicem, sed per energumenos veris infamiæ iaculis configere. Scio quid Scot. Duran. Ockam censuerint: sed placet communior sententia Alberti Magni, Alexãn. de Hales. D. Thomæ, D. Bonauent: Richardi, & Ariminens. *virtute sua naturali, nullus eum affectiones liberas, vel cogitationes spontaneas hominis, sine alicuius manifestatione, posse cognoscere.* quia hoc Deo proprium [c]. Quo argumẽto Sancti Patres Ambros. & alij [d] probant Christi & Spiritus sancti diuinitatem, ex cogitationum secretarum cognitione. Sed & Gentiles hoc fassi, cogitationes hasce, soli diuinæ naturæ perspectas, ceteros latere [e]. *Verum si cogitationes vultus vel membri alicuius motu, aut mutatione, vel alio extrinseco signo prodantur: peritius & sollertius, quam exercitatissimi medici, ex huiusmodi dæmones indicijs internas animi affectiones deprehendunt*, vt docent August. & Cassianus [f]. *Potest etiam* veterator *adeò vehementer phãtasmatibus immissis hominem turbare, vt vix ad aliud aduertere, vel aliud queat tum cogitare, quam quod ab eo suggestum fuit: ita fit vt videatur diuinare quæ homo cogitat.* hoc accidit in Albigeriana visione, de qua ex Augustino Cardanus [g]. ita Scottus Parmẽsis anno 1579. Traiecti ad Mosam hanc cogitationum scientiam aucupabatur. dicebat enim, cogita quod voles, & cogitationem diuinabo. scilicet dęmon importunissimam statim de re aliqua Mago notam immittebat cogitationem. & anno 1600. idẽ factitabat Græculus ille apud Brabantos impostor: & hac fraude cluebat Apollonius Tyanæus apud Philostratum lib. 1.

Notandæ sextò circa hęc fraudes aliquæ diaboli. Nam cum est ignarus rei futuræ, tum, si coram prudentioribus & doctioribus agat, exili sono, ambiguè, vel perplexè & obscurè adeò respondet, vt vix intelligatur. exempla vetera suppeditant varij [h], recentius vnum Grillandus [i], idemq; fieri ab eo solere testatur Psellus *l. de Nat. dæm.* Si res ipsi sit cum ignaris & simplicibus, fucum non facilè deprehensuris, audacter, & palam mentitur [k]. Causa tam ambiguè respondendi est, vt quomodocumq; res accidat vel laudem consequatur, si pro consultoris voto, sin contra, queat prætexere ignorantiã atq; stuporem interrogantis, qui mentem responsi non intellexerit. Ecce Cræso respondet.

Perdet Cræsus, Halyn transgressus, maxima regna.

Si vicisset Cyrum, hoc volebã dixisse; te copias omnes hostiles depopulaturum. Vincitur Cræsus, hoc ait volebam, te amissurum regna amplissima. cur mentem meam non assecutus? Simile responsum tulit Ferrantis Flandriæ Comitis mater, cum pro diademate carcerem filius sibi infœlici prælio despondit. *lege Gaguinum libr. 7. Histor. Franc. & Bernard. Girard. libr. 10. Annal.* Solent interdum etiam diuina oracula ambigua esse, sed non in contrarias partes, vt dęmonũ. verbi gratia illud redditũ Henrico I. Imp. Ratisponæ, quando dormienti S. VVolphgangus apparuit, & dixit, adspice diligenter characteres in muro qui est apud tumulum meum exaratos. vidit ille, nec aliud legit quam

a Aug. li. 8 de ciuit. Dei c. 23. b lib. 7. de perenni philo. 2. c. 14.

c 3. Reg. 8 v. 39. Act. 1. v. 24. d D. Amb. in Luc. ca. 5. D. Hieronym. in Matt. c. 9. D. Chrys. homil. 30. in Matt. B. Cyrillus l. 2. in Ioan. D. Aug. li. de sciẽtia dæmõ. Anasta. q. 27 ad Antioch. Didymus de spiritu sancto. e Xenoph l. 4 de dict. & fac. Socra. Apollon. Tyan. in Orat. ad Domitian Iulianus Aposta. apud Ammianum l. 25. Pacuuius apud Gell. li. 14. f D. Aug. d. c. 5. Cassiã. collat. 7. cap. 16. Gersõ. to. 2. de examin. doctrinar. lit. c. in fine. g libr. 8. de varieta. rer. h Cicero de diuina. Euseb. l. 6. præpar. c. 10. Socrat. l. 4. Histo. Eccles. ca. 15. i q. 6. nũ. 7. k Euseb. l. 4. de præpar. c. 1. & lib. 5. ca. 6.

Post sex. dubius non quid aliud quam *sex*; Sed quid illo, *sex*, significaretur; an moriturus post sex dies, menses, annos. itaque quod certum & tutum amplexus, quasi post sex dies moriturus, eleemosynis vacare, iis elapsis, idem facere per semestre; ne fortè menses indicati. denique, putant sexennium prædij; toto illo se ad mortem parauit; quo elapso, fit Imperator. hoc ergo prædictum, & non mortem intellexit. Quàm vtilis fuit æquiuocatio ista? (rem narrat Auctor vitæ S. Vuolphigangi apud Surium. 31. octobr. tom. 5.) hoc discrimen: diaboli oracula contrarios sensus patiuntur, & noxia sunt ambiguitatis; Dei diuersos, sed adferunt vtilitatem animæ, hoc est verum.

Septimò, sciendum, *dæmones, quæ pollent celeritate, quæ in remotis longo itinerum interuallo regionibus geruntur, ea tam celeriter denunciare posse, vt diu ante prædicta ab ignaris putentur.* Sic Apollonius, cùm Ephesi esset, exclamauit, vt præsens spectaculo, Romæ interfici Domitianum [a]. aliud exemplum de quodam iuuene refert Gellius [b]. aliud de Chariberto Aimoinus [c], aliud sui temporis Grillandus [d], plura æui huius Nicol. Remigius [e].

De his qui volet plura legat Grilland. *q. 6. art. num. 3.* Michael. Medinam, *libr. 2. de recta in Deum fide cap. 1.* Binsfeldium, *in rub. C. de malef. & mathemat. Notab. 10.* Horozcum cap. 14. libr. 1. de verâ & falsâ prophetiâ.

a Philost. in vita Apollon. b libr. 15. Noct. Attic. ca. 18. c li. 3. Annal. ca. 22. d q. 6. n. 8. e l. 3. dæmonolatr. cap. 10.

QVÆSTIO III.

Quomodo dignoscatur diuinatio à prophetia & coniectatione?

QVando pactum adest expressum, nihil res habet difficultatis: in pacto tacito difficilius iudicium. Tria tamen poterunt obseruari; nempe, *proportio rei*, cognoscendæ & causæ per quam cognitio quæritur; *natura quoque*, qua prædita est cognitio quæsita; & *intentio*, quàm habet qui quærit.

Primò, si talis, *sit illa proportio, vt sufficienter vnum ex alio deprehendatur, nõ erit diuinatoria, neque damnanda, hæc inquisitio.* Proportio autem huiusmodi triplex est, vna, qualis effectus ad suam causam, sic cognitur eclypsis ex cæli motu: alia qualis causæ ad suum effectum, sic ex fumo ignis cognoscitur: tertia, qualis diuersorum effectuum cum causâ communi, cui vterque effectus connectitur & sic originis ratione etiam sibi quodammodo proportionantur; sic, quia quæ causa est arcûs cælestis, eàdem quoque causa est serenitatis, rectè serenitatem ex arcu cælesti colligemus. Si verò ex nullo horum capitum trium queat vnum ex altero cognosci; censenda inuestigatio cum tacito dæmonis pacto coniuncta.

Secundò quoad ipsam cognitionem, siue modum cognoscendi, considera; Num quæratur cognitio certa & infallibilis; vel saltem firmior, quàm par sit sperari, considerata humani arbitrij, & aliarum similium causarum concurrentium libertate, tunc pactum tacitum censebitur. Hinc vehementissima suspicio nascitur cõtra astrologos, onirocriticos & similes, qui de huiusmodi futuris contingentibus aliquid absolutè asserunt, etiamsi dicant; se velle id probabiliter tantùm affirmare f. Contra ex eodem capite excusandi astrologi, onirocritæ, & similes: qui reuerâ non nisi vt probabiliter, & indefinitè, circa humanos euentus, quæ d[...] coniiciunt, ex impressionibus cælestibus & corporeis affectionibus, quas homines vt plurimùm sua sponte sequi solent g.

f Sixt. 5. in bulla cõtr. astrolog. &c.

Tertiò, attendendum, *velitne quis seriò quærere cognitionem occultorum, per media ad id vana, & ex medijs istis solis, non à Deo, illam exspectet. nam & tunc præsumitur tacitum pactum subesse.* Ex hoc capite superstitione diuinatoriâ excusabitur, 1. qui ioc[o] tantùm causa huic diuinationi vacaret, sciens eam inutilem esse: quemadmodum nemo superstiosum iudicet eum, qui in cerebro gallinæ smaragdum vel in simiæ tergo caudam quæreret, sciens se illi non inuenturum. 2. qui gnarus rem ad hoc natura suâ inefficacem esse, per hanc tamen, à Deo cognitionem exspectaret precibus & desideriis petitam: sic in S. S. excusantur sortes consultoriæ de furto Achâm h, & de causâ tempestatis i, & de Ionathâ k; iuxtà dictum sapientis l; *sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* sic etiam excusandi, qui in graui causâ, & arduo negotio, cùm aliud non suppetat remedium, signum à Deo petere, ex cælo vel terrâ, vel doceri cupiunt, per aliquam vocem siue actionem humanam, præter intentionem dictam vel factam m, vt seruus Abrahæ, & Ionathas fecerunt n. Et hæc veriora sunt quàm quæ nimis rigida Niderius posuit in Præcept. 1. cap. nono litter. D. in fine.

QVÆSTIO IIII.

Quale peccatum sit diuinatio?

INprimis, *illicita est, & superstitiosa, & sapiens hæresim*, quando quæritur cognitio rerum ipsi dæmoni incognitarum. *Illicita, superstitiosa & manifestè hæretica*; quando dæmoni cultus latriæ vel duliæ exhibetur, vel imagines vel libri baptizantur vel pueri rebaptizantur, rerúmve sacrarum abusus accedit. *Illicita tantùm & non superstitiosa*, quando quæritur cognitio quæ dæmonis scire nõ superat o.

Secundò sciendum, *quod explicitum pactum, semper sit mortiferum*, siue voce, siue facto dæmon in[...] docetur: nec inter fideles vllus videtur locus esse ignorationi. Alcimus Auitus, vt mittam cæteros contra diuinationem illicitam hanc tulit sententiam verissimam, *libr. 2. Carmin. cap. 15.*

Nec minus hos pulsat temeraria cura sciendi
Angit præscitus ducti quos terminus æui;
Cùm tamen eductas inferni sedibus vmbras
Colloquium miscere putent, & nota referre:
Spiritus erroris, qui tum bacchatur in illis,
Ad consulta parat vanis responsa figuris.
Ne verò multis dicamus singula verbis,
Præsenti illusus, damnabitur ille perenni
Iudicio, quisquis vetitum cognoscere tentat.]

Sint exemplo Saul consulens Pythonissam i[n] Endor, & vxor Ieroboami consulens Beelzebu[b] Deum Accaronitarum. [*1. Reg. cap. 28. & 4. Reg. capit. 1.*] *Natura quoque sua lethalis est Diuinatio coniuncta tantùm implicita siue tacita inuocatione, si quod idem est pacto, sed fit veniabilis*, 1. propter ignorantiam; si illa tanta vt difficulter vinci potuerit; hoc est nec affectata, nec nimis crassa vel supina fuerit. 2. licet materiæ leuitas ordinariè non excuset, eò quòd hæc est vsurpatio cognitionis

Deo reseruatæ, quæ per se admodùm grauis, etiãsi à mat eriã abstrahatur; tamen quando claris indiciis constaret animum & intentionem planè caruisse superstitione, (v.g. quia non tam cognitionem adipisci voluit, quam tali obseruatiuncula sic se per iocum oblectare) peccatum fieret veniale vanitatis: possetque nonnunquam contingere, vt talis iocus ab omni delicto immunis esset, & adeò decenter & opportunè adhiberetur, vt ad virtutem Eutrapeliæ videretur pertinere. Sic P. Gregor. Valentia [a], quem in hac q. sum secutus.

a 2. disp. q. 12. p. 4.

QVÆSTIO V.

Quotuplex sit diuinatio?

EX D. Augustini & D. Thomę doctrinâ,[b] diuinationis omnis fundaméntum est implicitum vel explicitũ pactũ cum dæmone. *Implicitum*, censetur, quando quis quærit, cognitionem soli Deo reseruatam, aliundè quàm ex Deo, idque mediis indebitis, hoc est à diuinâ prouidentiâ ad hoc minimè institutis. Nam hoc ipso quòd quis ad has vanitates & insanias falsas respicit, vult profectò à dæmone edoceri; qui huiusmodi curiositatum auctor est, & earum functionibus se lubentissimè permiscet. *Explicitum pactum*, seu inuocatio duplex est. nam vel fit expressis & conceptis verbis, vt faciunt incantatores, qui coniurant per illicitas formulas à dæmone institutas; vel fit ipso facto & actione; quando quis facit illud, quod nouit dæmonem, pro signo seu tesserâ suæ opis & efficientiæ constituisse [c].

b Aug. lib. de doct. christi. ca. 20. & 23. Thom. q. 95. a. 2.

Theologi explicitas omnes (vt & Grilland. [d]) reducunt ad *Necromantiam*: implicitas, *ad Sortilegium & augurium*, nimis laxè & impropriè his vocibus vtentes, quarum pressior est significatio, nec satis omnes species (quæ penè innumeræ) comprehendens: de quibus iam materia & ordo me vocant sigillatim agere. Diuidam in duo quasi capita omnes quas inuenio species, priore complectar eas in quibus clarè cognoscitur pactum expressum: posteriore cæteras.

c Caietan. q. 95. ar. Nauarr. c. 11 Magal n. 21. d q. 6.

QVÆSTIO VI.

De speciebus diuinationis, in quibus aperta inuocatio interuenit.

A HVius summa quasi genera sunt duo, *Oraculum* seu *Dæmonomantia*, & *Mangania*. In his multa coniectatio, prophetiuncula, iuxta illud verum mendacis oraculum; Πολλοὶ θριοβόλοι, παῦροι δέ τε μάντιες ἄνδρες. multi calculorum coniectores. pauci verò vaticini.

Oracula, vaticinia, χρησμοὶ, *μαντεύματα, Dæmonomantia*, hæc omnia possunt pro iisdem sumi; nam communè omnibus est, quòd iis *Theomantiam*, veram siue, *prophetiam*, Diabolus conatus fuit imitari, dando petentibus responsa vel ex antris, vel ex statuis, vel ex hominibus. Talia fuère, oracula, *Iouis Dodonæi*, quod à posteris Dodanim institutum; qui Magi fuère, & quercus consecrarunt, & pelues pulsari instituerunt, quæ species diuinandi diu sanè viguit: item *Iouis Ammonis*, quod Hebræum vocabulum significat veracem iuxta vnam Etimologiam. nam iuxta aliam potes cum Iosepho, *fortem*, interpretari. Nam mediæ litteræ geminatio potius ad pronunciationem, quàm significatum, pertinet. Græcis, ἄμμος, harena, Ægyptiis *Hammon* Sol, quo nihil oculatius, nihil furtius, secundum Gentiles. Item *Iouis Trophonij*, de quo exstat accuratus Dialogus Nicolai Leoniceni [e]; item *Apollinis Delphici, Clarij, Delij, Smynthei*, & innumera [f] alia; *Veneris etiam Gazenæis*, paucis noti [g]. Horum causam physicam reddi posse multi censuerunt, non veteres tantùm, sed & recentiores viri eruditi [h], plerisque visum est peculiarem quãdam loci illius è terrâ exhalationem, quæ fanaticos efficiat adducere. Vtũtur similitudine petitâ ab illis quos, atrabilis exagitat; quos, inquiunt, non modò sibi ignota fari solere, sed linguis etiam loqui quas, dum sani erant, nullo modo sciuissent. Verùm hoc,

e Dial. Trophonius. f Vide Theodoretum lib. 10. de curand. Græc. affectiõ. Cælium Calcagni. lib de oracul. Iul. Siren li. 9. de fato. Leloye libr. 4 de spect. g Marcus in vita S Porphyrii

B quod de linguarum locutione addunt, atræ bili tamquam causæ efficienti, nequit adscribi, quia dependet à consideratione. Præterea sanior, hoc est Christiana philosophia, hac in re consentit Psello; quem illi iniuriâ reprehendunt; qui Psellus, & cum eo Codronchus & Fernelius insignis medicus [i], censuit effectus tales adscribendos dæmoni adsistenti, vel obsidenti hominem, speců, statuam ve; per accidens tantùm fieri, vt dæmon hæc, quàm illa loca, vbi talis non est exhalatio, velut accommodatiora instituto suo deligat; sicut & libentiùs obsidet atrabiliariorum corpora. Quare quòd, expurgato medicamentis corpore, cesset vaticinatio; hoc inde fit, quia dæmon illa corpora deserit, in quibus non inuenit ampliùs amicas sibi dispositiones.

h Vide decerta cuit Pomponat. lib. de incant Apoecens. in sect. 30. problem. Leui. Lẽn. libr. 2. de occult. ca. 2. Sirenius sup. & alij. i Fernel. lib. de abdit. rerum caus. 1. Codronc. li. 2. de morb. malef. c. 8.

C Quòd verò prisca cessarint oracula, non tam tribuendum vapori seu exhalationi illi deficienti, quàm virtuti Saluatoris nostri IESV; qui superueniens fortior, forti armato hæc deceptionis vasa extorsit. Iamblichus, ipse sibi cõtrarius [k], vaticinia nec ab arte, nec à naturâ, nec à ratione, nec ab aliâ quapiam causâ manare censuit, sed diuinitùs tantùm concedi, hoc est à dæmonibus. Dæmon autem hæc oracula pleraque per maleficas fundebat, tales enim fuère illæ fœminæ, quæ dictæ, *Dodonides columbæ*, vt docuit Pausanias in Arcadic. [l] sic dictæ, quia Thessali (teste Seruio in Bucoli.) tam vaticinatrices quàm columbas, vocant, πελειάδες. Tales, *Gallicenæ* (sic dictæ mulieres antistites Galli ci numinis, in Senâ Britannici maris insulâ) quæ magici carminis vi tempestates

k libro de myster. ca. 21. & 26.

D ciebant, seque in quæ collibitum animalia videbantur transformare, futura prædicebant, & sanabant quæ aliis insanabilia [m], tales *Pythia*, Delphis, vt ex descriptione Oraculi à plurimis [n] traditâ patet: talis *fatidica Branchidarũ*, quod oraculum ab Iamblicho [o] descriptum. Magi etiam fuère, *vates Colophonij, Tiophonij*, & *Soraclini*, de quib[us] Pausan. *in Achaic.* & Strabo, *Geograph. lib. 5.* legendi. Talis Francica Pythonissa, quæ Merouecum decepit, de qua Greg. Turonens. *hist. Franc. libr. 5. cap. 14.* Tales

B

l Natalis Comes li. 6. Mytholog. c. 10. m Pompõ. Mela. li. 3. & Cælius lib. 15. antiq. ca. 33. n Herod. Xenophõ. Strabone, &c. o libro de myster. Ægyp.

E omnes, *Pythonici*, qui & *ventriloqui*, dicti, & ἐγγαστρίμυθοι, & ἐγγαστριμάντεις (eo quod ex imo ventre vox prodire videbatur, vt explicant Origenes & alij [p]) & στερνομάντεις, eò quòd aliquando sub pectore infra cutem se dæmõ ostenderet, & per pectus loqui videatur (talem se vidisse scribit Cælius Rhodiginus [q]) vocantur etiam *pythones*, à sciscitando, πυνθάνεσθαι, & εὐρυκλεῖς, à quodam Euryclé sic obsesso; iuxta Suidam & Aristoph. vel ab ipso dęmone obsidente, quẽ Euryclen vocat Plutarch. ventriloquum nobis describit ipse Apollo apud Eusebium de demonstrat. lib. 5. ex Porphyrio mago, fluxum quendam ex Phœbi radiis descendentem, aëris puri substridolo flatu occultatum, deli-

p Origen. lib. 7. cõtra Cels. Chrysost. in 1. ad Cor ca. 12. & Oecumen. in c. 16. actor q li 8. c. 10.

nitum cantibus, & infandis verbis (*vides dæmonem aërium magica formula adiutatum descendere,*) cecidisse circa caput inculpati receptoris (*magi qui se ex ritu purgarat*) terminum velamentorum (*vittas indicat quibus caput redimitum:*) mollem verò implesse tunicam, assultim per ventrem citato motu re[illegible] urtentem, & tandem in humanam vocem, per fistulam erupisse (*quod ambiguum an de summo, an de imo gutture dicat. nam illi per vtrumque loqui soliti*) versus sunt:

Ῥῦμα τὸ [illegible] ἀποτμήγον ὑψόθεν ἄγλης,
Πτῆξ [illegible] κεκαλυμμένον κέρος αὐτῷ,
Θελγόμενον μολπαῖσι καὶ ἀῤῥήτοις ἐπέεσσι,
Κάππεσεν ἀμφὶ κάρηνον ἀμωμήτοιο δεχῆος.
Τιπλαλέον ὑμένων, μαλακὸν δ' ἐνέπλησε χιτῶνα,
Ἀμβολάδην διὰ γαστρὸς ἀνασσύμενον παλίνορσον.
Αὐλοῦ δ' ἐκ βροτέοιο φίλην ἐπεχεύατο φωνήν.

Talé fuisse Saulis Phytonissam, 1. Reg. 19. testatur Flauius Iosephus lib. 6. antiq. ca. 15. talis Brabantus impostor, nobilis, de quo Ioan. Brodæus lib. 8. miscellan. cap. 19. Huc pertinent quibus dæmon ex arcâ respondet. operæ pretium puto adscribere, quod duo recentiores scriptores Germani de hac re cómemorarunt: fuisse in Misniâ rusticũ quendam hunc domum retulisse pecuniam vesicæ suis inclusam, & scamno imposuisse: cúmque aliò abiuisset, sus domestica, vt vorax & multiuolum est animal, in vesicam incidit, & vt vidit deuorauit. Rusticus rediens, quam non inueniebat, ab vxore deposcit. negat mulier vidisse se. quid agat? adit stolidus vetulam propè degentem, quam pro venatrice habebant. iubet muliercula virum in limine domus resistere, nec à lineâ quam cretâ notârat latum abire culmum: mox ingressa cubiculum, dæmonem suscitatur de fure, his verbis, arcam introspiciens: *Quidam N. pecuniam suam domum reuersus tali am. fit d. e, quem ais furatum?* respondit veterator ex arcâ (*nouo suo tripode*) *sus comedit domestica. Tu tamen dicito, coniugem eius, vt cum sacerdote amasio eam abliguriret, clàm subdidisse.* respondet illa rustico, quod à dæmone iussa, tacet de sue. Sed rusticus cuncta sciebat. nam nihil vetitus anile interdictum, pedetentim ac leniter illam fuerat subsecutus, & ante ostium cubiculi substiterat, vt quid malefica moliretur, accuratè per rimam obseruaret. Reuersus domum vxori & amicis cuncta narrat; ex eorum consilio suem mactat, crumenam potitur. Defert triueneficam, vt calumniatricem, & dæmonis partiariam, magistratus portentum flammis expiauit. Vocantur etiam huiusmodi, *à dæmone afflati*, vocantur, *fanatici*, etiam à Iurisconsultis[a], Græcis, ἔνθεοι, ἐνθουσιασταί, ἐνθεάζοντες, θεόληπτοι, ἐνθουσιῶντες: differunt ab *arreptitiis & obsessis*, solâ vaticinatione. Ex hoc genere fuêre, Orpheus, Musæus Atticus, Tyresias, Sosipatra apud Eunapium, *in vita Ædesij*. Montanistæ apud Epiphan. *heres. 85.* & alij apud Lactant. *lib. 4. instit. cap. 25.* Ruffinum, *libro secundo Eccles. hist. capite quarto* & Oecumen. *ad capit. Actor. 12.* & communiore consensu, *Sybillæ*, quarum nomen non est improbabile deductum à *Kibel*[b], recepit, acceptauit, vnde, *Kabala*, significat doctrinam cœlitus traditione acceptam. Sanè Sibyllarum antiquissima Sambethe, Noachi filia fuit. Tales etiam sunt, ἐκστατικοί, qui à dæmone extra se rapti, motu sensúque priuati, & mira putantes interea sese adspicere, quæ futura postmodum, enunciant. Omnes huiusmodi phanatici, siue vates idolorum, ventriloqui, [illegible], & reliqui quos dixi; damnantur in S. Scripturâ[c], & cótra hos Saul per nam [illegible] xerat, vel potius à Moyse sancitũ fuerat ex [illegible].

a l. 1. D. ædil. edict.

b Ester. 4. v. 4. קבל.

SECTIO II.

De Manganiæ modis variis, & primò de Necromatia.

Alterum diuinationis caput vocatur, [illegible] siue, μαγγανεία, cuius plurimi sunt [illegible].

Præcipuus est, ille quem cum Iamblicho [illegible] peram nonnulli audent vocare, θεουργίαν [illegible] nam honesti nominis pallio tegentes, vt [illegible] ratè docuit Petrus Leloyherius[c]; alii [illegible] citur, ψυχομάντεια, ψυχαγωγία, ψυχοπομπεία, [illegible] *crale carmen*, vocat Apuleius. communi [illegible] Græcâ denominatione, *Necromantiam*, hanc Gentiles certi locis quæ putabant esse inferni ostia, vt in occiduo Galliæ littore,[f] vt apud Tesprotos, Tarentum, Auernum, Cumme. io, & Heracleam certis ritibus exercebant: quibus se [illegible] manes elicere. describitur accuratè à nostris poëta Horatius Satyr. 8.

. . . *Carminibus quæ versant atque venenis*
Humanos animos, hæ nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin ossa legant, herbasque nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam, pedibus nudis, passóque capillo,
Cum Sagana maiore vlulantem (pallor vtrasque
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam.
Cruor in fossam confusus, vt inde
Manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea, maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat seruilibus, vt quæ
Iam peritura modis. Hecaten vocat altera, sæuam
Altera Tisiphonen, &c.

Seneca, *in Oedipo*, canit in nemore obscuro densitate arborum Tiresiam hanc magicen peregisse, vt Laium euocaret;

Huc vt sacerdos intulit senior gradum,
Haud est moratus, præstitit noctem locus.
Tunc 2 fossa tellus, & 3 super rapti rogis
Iaciuntur ignes. ipse 4 funesto integit
Vates amictu corpus, & 5 frontem quatit,
Lugubris imos 6 palla perfundit pedes:
Squallente cultu mœstus ingreditur senex:
Mortifera canam 7 taxus astringit comam.
Nigro bidentes vellere, 8 atque atra boues
Retrò trahuntur 9 flamma prædatur 10 dapes,
Viuúmque 11 trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde 12 Manes, téque qui Manes 13 regis
Et obsidentem 14 claustra lethalis lacus:
Carménque magicum voluit, & ra[illegible]de 15 minax
Decantat ore, quicquid aut placat leues
Aut cogit 16 vmbras. irrigat sanguis 17 focos,
Solidásque 18 pecudes vrit, & multo specum 19
Saturat cruore. libat & 20 niueum insuper
Lactis liquorem, fundit & Bacchum 21 manu
Læua. 22 canitque rursus, 23 & terram intuens 24
Grauiore Manes voce, & attonita 25 ciet.

Ascripsi notulas numerarias, vt intelligatis totidem his versibus ritualia exprimi, accuratissimè vt solet poëta iste: de quib⁹ qui plura volet, adeat Aduersaria & Commentaria nostra, quæ iam edita superioribus annis. Statius tamen addidit numerum ararum, hostiarúmque, & alia quædam, in ipsum Tiresiæ elicium describens [illegible] sed prium claè[illegible] lucis a [illegible]

quod illorum erat officium, qui commentarios pollicitі. Primò itaque significat Tiresiá solitum huic dumtaxat diuinationi, neglectis aliis, vacare:

Consulit ille Deos, non largâ cæde iuuencûm,
Non alacri pennâ, aut verum spirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisq; sequentibus astra;
Turea nec supra volitante altaria fumo.

Subdit solitum dumtaxat Maneis elicere; idque tum facturum, priùs Thebanum regem, qui se consuluerat, ritè purificasse, & communiuisse, ne quid illi noxæ à Manibus inferretur. Sed primus versiculus, mendosus est, & fortè præcedens aliquis intercidit:

Tam penitùs dura quàm mortis limite manes
Elicitos patuisse refert . . . . mox;
. . . *parat ante ducem, 26 circumq; bidentum*
*Visceribus laceris, & * odori sulfuris aura,*
Graminibusq; nouis, & longo murmure purgat.

Deinde, descriptâ siluâ veteri, & tenebrosâ, & horrendâ, & Hecatæ sacrâ & spectris infestâ:

Hic senior vates (Stygiis accommoda quippe
Terra sacris, multóque placent sola pinguia tabo)
Velleris obscuri pecudes armentáque sisti
Atra monet. . . . .
Tum fera 27 cæruleis intexit cornua sertis
Ipse manu 28 tractans, notaq; in limine 29 siluæ.
Principiò largos nouies 30 tellure cauata
Inclinat Bacchi latices, & munera 31 verni
Lactis, & Actæos 32 imbres, suadúmque cruorem.
Manibus aggeritur quantum 33 bibit arida tellus.
Trunca 34 dehinc nemora aduoluit, mœstúsque sacerdos
Tres Hecatæ, 35 totidémque satis 36 Acheronte nefastis
Virginibus, iubet esse focos. tibi rector 37 Auerni,
Quamquam infossus 38 humo, superat tamen agger in auras
Pineus: hunc iuxta 39 cumulo minor ara profundæ
Erigitur Cereri: frondes, atque omne cupressus
Intexit 40 plorata latus. iámque ardua ferro
Signati 41 capita, & frugum libamine 42 puro
In vulnus cecidere greges. Tunc innuba 43 Manto
Exceptum pateris 44 prælibat sanguinem, & omnes
Ter circùm 45 acta pyras, sacri de more parentis,
Semineces fibras 46 & adhuc spirantia reddit
Viscera, nec rapidas moratur frondibus 47 atris
Subiectare faces. atq; ipse sonantia 48 flammis
Virgulta, & tristes crepuisse vt sensit aceruos
Tiresias. . . . Cuius mox subit carmen Magicum prius (nam & Papinius duo ponit) quo inuocantur, Infernus, *seu*, Tartarus, Pluto, Proserpina, Hecate, Tisiphone, & iubentur Cadmeæ gentis Manes liberè pati exire, cæteros manere.

Tartarea sedes & formidabile regnum
Mortis inexpletæ, túque ô sæuissime fratrum;
Cui seruire dati Manes, æternáque sontum
Supplicia atque imi famulatur regia mundi:
Soluite pulsanti loca muta, & inane seueræ
Persephones, vulgúsque caua sub nocte repostum
Elicite, & plena redeat Styge portitor alno.
Ferte simul gressus, nec simplex Manibus esto
In lucem remeare modus. tu separe cœtu
Elysios Perseïa pios, virgáque potenti
Nubilus Arcas agat. contrà per crimina functis;
Qui plures Erebo, pluresque è sanguine Cadmi;
Angue ter excusso & flagranti prænia taxo
Tisiphone dux pande diem. nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat umbras.

Sequitur tandem secunda & minax incantatio

* malè meus cod. odoris. Cæruleæ. coronæ vocãtur ferrugineæ. nam color hic Diti sacer. Imbres Actæi, mellis liquor. Quãtum) versus iste nõ pendet à præcedenti: declarat fusionis modum. Trũca nemora, arbores decapitatas. quod hic solemne. Acheronte satæ sunt Eumenides. aræ tres ponũtur Hecatę: tres Eumenidib*, sed hæ, nõ infossæ, humiles tamen. vnica Plutoni, infossa, sed super illas etiam alias eminẽs, similis paulò hac demissior, Proserpinæ. Cupressũ ploratã vocat: quæ in funere alicuius ambusta. Prælibabat Virgo sanguinem quem Maneis bibituri. Secundus enim iste sãguis primus effũdebatur quãdiu terra imbiberet, posterior Maniũ potus ac deliciæ.

A moram vate non ferente.

Atq; hic Tiresias, nondum aduentantibus vmbris.
Testor (ait) Diuos, quibus hunc sacrauimus ignem,
Læuaq; 49 conuulsa dedimus carchesia terra,
Iam nequeo tolerare moram. cassúsne sacerdos
Audior? an rabido iubeat si Thessala cantu
Ibitis? an Schyticis quoties armata venenis
Colchis aget, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor? si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus vrnas
Egerere, & mixtos Calique Erebique sub vnum
Funestare Deos libet, aut exsanguia ferro
Ora sequi aut ægras functorum carpere fibras.
Ne tenues annos, nubémque hanc frontis opacæ
Spernite, ne moneo. & nobis sæuire facultas.
B *Scimus enim & quicquid dici, fierique timetis,*
Et turbare Hecaten, ni te Thymbræe vererer;
Et triplicis mundi summum quem scire nefastũ est,
Illum, sed taceo. prohibet tranquilla senectus.
Iámque ego vos auide, &c.

Ecce tibi Magorum in dæmones iaci solitas minas de quibus dixi li. 2. ex Anebone Ægypt. Triplicis, &c.) Dæmogorgonem describit.

Ex his Papinij ritualia præterea, plus viginti, notaui notulis: singula probare libri integri foret. illud tantùm addidero, patere hinc duos, *Necyomantiæ* modos; vnum per sacrificium & incantationem solam, quo vtebatur Tiresias; alium Thessalicum, adhibitis funestioribus ritibus, ossibus, fibrisque mortuorum, & aliis rebus planè feralibus, quem Lucanus describit, *libr. 6.* agens de Erichto excitante animam defuncti militis Romani. primùm itaque illic inter cadauera, nutans animo
C quod caperet,

1 Electum tandem traiectum gutture 2 corpus
Ducit, & inserto laqueis feralibus 3 vnco,
Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadauer,
Victurum, montisq; cauis; quem tristis Erichto.
Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.

Vt illic in suâ specu; quàm nemus tenebrosum magis inumbrabat, vbi nulla vmquam à sole lux; cadauer habuit; assumpsit habitum artis suæ præceptis congruentem:

** Discolor 4 & vario furialis cultus amictu*
Induitur, vultúsque 5 operitur crine soluto,
Et coma vipereis substringitur horrida 6 sertis.

* pro, decolor hoc est ater.

Tum opus aggreditur, & adhibet instrumenta solita, quibus corpus viuificari videatur.

D *Pectora tunc primùm feruenti 7 sanguine supplet*
Vulneribus laxata nouis, tabóque medullas 8
Abluit, & virus largè 9 Lunare ministrat.
Huc quicquid fœtu genuit natura sinistro
Miscetur non spuma canum, 10 quibus vnda timori est;
Viscera non 11 lyncis, non diræ 12 nodus hyænæ
Defuit, & cerui pasti serpente 13 medullæ;
Non puppim 14 retinens Euro tendente rudenteis
In mediis echeneis aquis, oculique 15 draconum,
Quæq; 16 sonant fœta tepefacta sub alite saxa;
Non Arabũ 17 volucer serpens, innataq; 18 rubris
Æquoribus custos pretiosæ vipera conchæ;
Aut viuentis adhuc 19 Libycæ membrana cerastæ,
E *Aut cinis 20 Eoâ positi phœnicis in ara.*
Quo postquam viles, & habenteis nomina pestes
Contulit, infando 21 saturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirum 22 nascentibus inspuit, herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa veneni.

Virus.) Spumã quam vocãt Lunæ de qua Comm. in Senecam. porro cuncta quæ hic recensentur, habentur vt venena magica, veterum libris cõmemorata.

Post herbas, incantatio sequitur duplex, primùm vlulatu (sicut Horatij Sagana) & incondito ferarum sono; deinde concepto ac solemni Carmine. Hodie quóque murmur, verbis præmittunt.

Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis

Excantare

Excantare Deos, confudit 23 murmura primùm
Dissona, & humanæ multùm discordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemitúsque luporum.
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
Quod strident, vlulántque feræ, quod sibilat anguis,
Exprimit, & planctus illisæ a cantibus vndæ
Siluarúmque sonum, fractæ tonitrua nubis.
Tot rerum vox vna fuit: mox cætera cantu
Explicat Æmonio, penetratq; in Tartara lingua.

a corrige cautibus.

Duo mox subduntur carmina, prius quoque (vt superiora illa Tiresiæ) deprecatorium, posterius comminatorium. In deprecatorio aduocantur Eumenides, Styx, Chaos, Pluto, Mors, Elysij, Persephone, Hecate, Cerberus, Parcæ, & Charon, & obsecratio additur, commemoratis suis meritis, ac cultu illis assiduo, necatorum infantium, & antropophagiæ;

Exaudite preces, si vos satis ore nefando,
Pollutóque voco; si nunquam hæc carmina fibris
Humanis 24 ieiuna cano: si pectora 25 plena
Sæpè dedi, & laui calido 26 prosecta cerebro:
Si quis, 27 qui vestris caput, extaq; lancibus infans
Imposuit, victurus erat, parete precanti.

vulgò malè legitur profecta.

Demùm, cùm vmbra, iam apparens, suum cadauer subire vereretur, ac detrectaret, quod illa iusserat;

. . . Miratur Erichto
Has fatis licuisse moras, iratáque Morti,
Verberat immotum viuo serpente 28 cadauer,
Pérque cauas terræ, quas egit carmine 29 rimas
Manibus illatrat, regníque silentia rumpit:

Idque minis illis magorum veterum, quas Porphyriusmet irrisit commemoratis; quas apud alium neminem tam disertè expressas inuenio: sunt autem sequentes:

Tisiphone, vocisque meæ secura Megæra,
Non agitis sæuis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? iam vos ego nomine verò
*Eliciam; * Stygiásque canes in luce superna*
Destituam, per busta sequar, per funera, cunctis
Expellam tumulis, abigam vos omnibus vrnis.
Téque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma
Ostendam, faciámque Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenso, quæ te sub pondere terræ
Contineant, Ennæa, dapes: quo fœdere mœstum
Regem noctis ames, quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres. Tibi, pessime Mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cauernis,
Et subitò ferière die. paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concussa tremit; qui Gorgona cernit apertam,
Verberibúsque suis trepidam castigat Erinnym;
Inspectata tenet vobis qui Tartara, cuius
Estis vos superi, Stygias qui peierat vndas?

* En zoroastreum illud: qui dæmones vocat telluris canes, vt doctû libr. . .

Hæc imitatus Cl. Claudianus. Minatur Dæmogorgonem, qui imitatus fuit Statius versibus citatis.

Neque hæc tantùm, sed postquam vmbram in corpus suum impulit, illam quoque adfata, eique pollicita est immunitatem à magicis de cætero cantibus.

. . . Dic (inquit Thessala) magna
Quod iubeo mercede mihi. nam verà locutum
Immunem 30 toto mundi præstabimus æuo
Artibus Æmoniis. tali tua membra sepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine siluis,
Vt nullos cantata magos exaudiat vmbra.
Sit tanti vixisse iterum. nec verba, nec herbæ
Audebunt longæ somnum tibi soluere Lethes
A me morte data. . . . .
Addidit & carmen, quo 31 quicquid consulit, Vmbra
Scire datur.

A Denique cùm cadauer respondisset, non potuit, sine veniâ Erichtûs vmbra discedere. concedit ergo redeundi facultatem.

. . . Sic postquam fata peregit.
Stat vultu mœstus tacitò, mortémque reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbísq; cadauer
Vt cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata.
Consumpto iam iure semel. 32 tum robore multo
Exstruit illa rogum. vadit defunctus ad igneis.
Accensâ iuuenem positum relinquit Erichto,
Tandem passa mori. . . . .

Si mortuus mori quiret, vel arte Magicâ resuscitari, sed de vmbrâ, vt de animâ locutus poëta, metaphoricè vitam mortémque vsurpauit. Sunt B autem & in his versibus triginta duæ notatæ obseruantiæ Magicæ in hac specie diuinationis. Huic secundæ speciei, quatenus iniurij sunt in vitâ functos; vel deportationis, vel mortis pœna statuta in viliores[b]; & posteriore iure, in vtriusque speciei euocatores à Constantino lethale supplicium sancitur[c]. Tertullianus arcanum detegit[d], cùm docet, non vmbras defunctorum; sed earum loco dæmones apparere, dæmones operari sub obtentu animarum; item, omnem incorporalem corporum exhibitionē præstigias esse. Exempla dæmonum qui apparentes mentiti se esse animas defunctorum, noua & vetera Crespetus, *libro de odio Satanæ discur. 12. à fol. 192. in fine refert.* Prior C illa Tiresiæ, in qua nudum simulachrum seu idolum animæ exhibebatur, & solâ perficiebatur inuocatione, σκιομάντεια; propriè dicebatur: posterior verò, in qua Diabolus sæpè, cùm cadauer non aderat, totius humani compositi figuram simulabat; v. g. cùm quis Achillis habitum staturámque corporis videre volebat, ordinariè numquam sine sanguinis effusione obtinebat, ideóque Apollon. Tyanæus[e] vt se peritiorem aliis ostenderet, negabat se sanguinem libasse; vocabatur strictè, νεκυομάντεια, siue, νεκρομάντεια, Glycas[f] disputans de verbo, κλῃδονίζεσθαι, scribit eam vocem quosdam accipere pro obseruatione ominum, alios verò pro euocatione. *Nam κληδόνα vocari Genorum per excantationes certas attractionem, & è sublimi* D *deductionem: deducta voce à κλῶ, quod idem sit cum καλῶ, euoco.*] Idem alibi[g] non obscurum exemplum nobis proposuit Santabareni illius Pseudomonachi: qui Basilio Imperatorij filium vitâ functum, sic ostendisse fertur, ac si viuus adhuc foret. *Effecit enim, vt specie imaginaria Constantinus eques patri, in quadam silua, obuiam fieret, quem vbi visum fuisset Imperator, & complexus, & osculatus esse, mox euanescentem ex oculis amisit.*] fefellit Imp. sed non Leonem Philosophum iuniorem Basilij filium; qui Santabarenum, non pro sancto, sed pro vene- E fico, vt erat, semper habuit: vsus hac Apion Grammaticus cùm vmbram Homeri suscitauit, Cicerone teste 1. Tusculanâ, & Plinio libr. 30. cap. 2. In eâ se iactat Empedocles apud Laërtium & Plinium. Sacræ Scripturæ, videntur hanc diuinationem vocare, *diuinationem per Pythonem*[h], vsurpantes nimirum Pythonem, pro dæmone ex terræ profundo specu adueniente, & respondente. Periculi plena res, tum ipsi Mago, quem Diabolus interdum aufert, & vitæ aspectuique subtrahit; vt de quodam narrat Franc. Picus[i]; tum ipsis, qui curiosè consulunt, qui nonnumquam de mente abalienantur, & malè pereunt, vt Rex quidam nostris temporibus[k]. Quis etiam nescit infelicem

D

b l. 1. §. a ueris de sepulc. viola. & sepulc. C ... c l. mol. C. de m... lef. & m... thema... d lib. de anima.

e Philost. lib. 4.

f part. 2. annal.

g part. 4 fol. 415.

h 1. Reg 28. v. 7.

i libr. 4. prænot. cap. 9.
k N. lib. de Dæm. nom. ca.

exitum Heliogabali, huic superstitioni addictissimi [a]; vtrisque consultori & consulenti, pœna mortis lege veteri infligebatur [b]. Non desunt, qui de his intelligant illud Regis Hymnographi [c]; *comederunt sacrificia mortuorum*, & illud Isaiæ; [d] *num requiret pro viuis à mortuis?* Hæc de Necromantiâ sufficiant, de qua ingeniosum opus exstat Stephan. Forcatuli I. C. quo Iuris auctores Papinianum, Africanum, Paulum, & alios introducit sua ipsosmet responsa explicantes.

a Xiphilin. in eius vita. b Deut. 18. c 1. Paralip. [illegible] Leuit. 19. v. 6. & 27. d Isaiæ 8. v. 19.

SECTIO III.

De Hydromantia.

DE hac quoque seorsim dicam, quia nulla fœcundior imposturis. Iamblichus meminit, ὑδρομαντείας, seu diuinationis per aquam. quæ traditur Andronico Imper. in pretio fuisse, hic enim cùm multiplicibus, propter crudele edictum, de necandis coniuratorum propinquis, odiis ac malis se videret obsessum; ad futura per noxiorum dæmonum cultum noscenda se conuertit; *seque totum* (inquit Choniates [e]) *permisit iis, qui futura ex aquis, quasi per caliginem conijciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex vmbra solarium radiorum, consectantur. Ac ipse quidem iis nocturnis sacris interesse noluit, metu famæ, vt arbitror: sed illud Hagiochristophoritæ Stephano mandauit. Is Setho adhibito qui ab ineunte ætate talibus oraculis deditus, oculos propterea Manuelis Imper. iussu amiserat, certo ritu percunctatur: quis post Andronicum sit imperaturus? Malus genius in aquis primas nominis Isaacij litteras exhibuit, sed ordine conuerso, Si pro Is. id quæ, secunda responsione addidit fore; intra exaltationem crucis*, atque ita planè accidit postea; intra illud tempus, iussu Isaacij Angeli, occiso Andronico. Modum illius diuinationis Nicetas addit se ignorare, nec scire velle, ad fugam tamen superstitionis scire, non est inutile. Inuenio species eius varias, vna fiebat per annulum de filo suspensum in aquâ, & vasculi latera constitutis ictibus pulsantem: alia coniectis in aquam stagnantem tribus lapillis, & obseruatis gyris, qui trifariam iniiceentium leui, circa lapillos diffundebantur: 3. ex agitatione variâ pelagi, quàm olim Siculi & Euboecenses, hodie multi nautæ norant. Hinc Christianorum quorundam Orientalium nata superstitio; qui quotannis mare quasi animatum baptizant. Aliò longè pertinet, quod Princeps Venetorum annulo in mare iacto quotannis Adriaticum sibi despondet. Dominationis indicium, non magiæ argumentum est. Fit in memoriâ nauali Victoriæ, qua duce Sebastiano, Ziano vicere filium Federici Ahenobarbi Othonem, captúmque obtulere Alexandro III. Pontifici; qui Venetias profugerat. Tum enim Ziano Pontifex annulum de manu sua detractum obtulit, dicens; *Auctoritate mea hoc annulo freti Oceanum tibi subijcies, & quotannis tibi posterisque eo die, quo hanc victoriam, pro Ecclesiæ defensione obtinuisti, desponsabis mare: vt sciant omnes, maris tibi dominium concessum, quia Sedis Apostolicæ tuendæ curam & studium fideliter suscepisti. Sit hoc tibi, quasi pignus benedictionis, & secunda sortis in futurum.* [Narrat Villamontius libr. 1. Peregrinat. suæ cap. 34. Prior illo Sabellicus Decad. 1. lib. 7.] 3. ex aquæ colore fuit, & imaginibus in ea apparentibus, sic tradit Varro belli Mythridatici euentum, multis versibus præsignificatum fuisse. Ad id olim fontes quidam fuère particulares, vnde & πηγομαντεία, vocata: tales ex Xenagorâ docet Macrobius [f] fuisse crateres Palicorum in Siciliâ, fatalis in Ægypto cisterna in templo Aphaceno, de qua mirabilia memorat Zozimus [g]; & vt mittam Iunonis paludem apud Laconiæ Epidamnum, Apollinisque Thyrxei oraculum, propè Cyaneas ad Lycum, in fonte templo proximo [h]; videtur huc referenda Celtarum veterum, hoc est Germanorum, superstitio; qui recens natos Rheno flumini commendabant, eâ mente, si spurij forent absorbendos, si legitimi innoxios supernataturos, iuxta illud Claudiani:

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Qua de re plura diximus, *Commentar. in Tragœd. Senecæ.*

Quintò statuebatur cyathus aquâ plenus, & verbis immurmuratis obseruabatur, num aqua spontè efferuescens effunderetur. Sextus modus est Fessanus; ibi aquam in vitreum catinum effundunt, eique olei guttulam admiscent, & sic in aquâ tanquâ in speculo, mira cernere se opinantur [i]. Septimũ indicat Clemes Alex. cùm scribit mulieres Germanas solitas sonum, vortices, ac circumuolutiones amnium notare, & inde futura prædicere [k]. Denique non sunt alieni ab Hydromantiâ, qui hodie adhuc in Italiâ, ad furtorum auctores detegendos, trium suspectorum nomina totidem pilulis inscribunt, & eas in aquam coniiciunt: hique meliò sunt sceleratiores, qui ad hoc aqua lustrali abutuntur. Cæterùm tempore S. Bernardini Senensis supererant adhuc vestigia, πηγομαντείας. Nam qui eius vitam composuit, ei contemporaneus scriptor [l], de Aretio agens ista prodidit; *extra mœnia vrbis eius fons antiquus fuit, iam olim temporibus illis, quibus idololatria regnabat, impuris dæmonibus dicatus. Solebant eò ciues Aretini, & alij circumquaque vicini, tanquam ad oraculum Apollinis confluere, responsa petentes ad occultas quæstiones suas, & morborum suorum curationes. Id verò animaduertens Bernardinus, verus Christianæ religionis cultor & amator, aduersus hunc dæmonum cultum fortissimè sese erexit: & primò quidem concione ad populum habita & absoluta, magnoque omnium confirmatis animis, hortatus est eos sequi se, ad demoliendam impurissimorum dæmonum habitationem, prorsusque abolendam. Mox verò arrepta securi vel malleo, cum populo egressus est ad fontem, cùmque ad fanum dæmonis peruenisset, primus ipse ictibus cœpit contundere, euertitque aram, & fontem lapidibus penitùs obturauit.*] Fit mentio etiam in Concilio Antisiodorensi, tomo. 2. Concil.

e Nicet. [illegible] annal. li. 2.

f lib. 5. Satur. ca. 19.

g in vita Aureliani.

h Pausa. in Achaic.

i Ioã. Leo. li. 3. descr. Africæ.

k libr. 1. stromat.

l vitæ cap. 40.

SECTIO IIII.

De aliis mangania generibus.

PRimo loco obuia, λεκανομαντεία, de qua Psellus, *cap. vlt.* & Nicetas, *d. libro 2.* Cedrenus eâ testatur vsum Iannem Magum Theophili Imper. præceptorem: Curopalates Ioannem Patriarcham Iconomachum vocat, Glycas verò scribit, *par. Annal. 2.* verum Alexandri patrem, Ægypti Regem Nectanabum, Magiæ peritissimũ, hac cognouisse; Ægyptum in hostium venturam potestatem: hodie eâ Turcæ vtuntur. nam in peluim aquâ plenam iniiciunt cum variis characteribus pretiosos lapides, auri argentíque laminas: tum responsum ex peluis fundo auditur.

2. γαστρομαντεία, hæc fiebat per phialas vitreas ventricosas similiter aqua plenas: & inspectante puro puero, vel prægnante muliere responsi loco, certæ figuræ & imagines apparebant.

3. κατοπτρομάντεια, quæ rerum quæsitarum figuras in speculis exhibet politis: in vsu fuit D. Iuliano Imp.[a] qui imperium emit, de quo ista Spartianus: *fuit præterea in Iuliano hæc amentia, vt per Magos pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compesci. Nam & quasdam non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt, & carmina prophana incantauerunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri, præligatis oculis incantando, vertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Tuncque puer vidisse dicitur, & aduentum Seueri, & Iuliani decessionem.*] Aliud mixtum Pagomantiæ refert Pausanias[b] agens de Patris Achaiæ: ibi ante Cereris ædem, fontem esse, qui à templo lapideo pariete secluditur. *Ibi oraculum maximè veridicum fuisse cognouit. ex eo non rerum omnium, sed morborum tantùm euenta prædicebantur. Speculum (ait) tenui suspensum funiculo demittunt, ita librantes, vt in fonte omninò non mergatur, sed imò ambitu summam aquam contingat. Exinde vbi odores adoleuerint, & ritè Deam precati fuerint, inspiciunt in speculum, & ex eius imaginibus periturúsne an victurus is æger sit, de quo consuluerunt, diuinant. Neque latiùs omninò huius aquæ diuinatio patet.*] Sed & de Pythagorâ recentiores memorant, solitum speculo concauo inscribere litteras humano sanguine temperatas, & speculum Lunæ opponere, sicque diuinare[c].

4. Non dissimilis præcedenti, κρυσταλλομάντεια; nisi quod hæc in cristalli frustis fiat annulo inclusis, vel vasculo alteri, vel etiam nudis, & in cylindrum aut obelum conformatis; quibus etiam fingit se dæmon inhabitare. Quîdam Noribergæ anno 1530. ferunt in cristallo thesauros vidisse, à dæmone ostentatos: quos cùm postea quodam ante vrbem loco effosso quæreret, adhibito familiari vno spectatore; & iam in specu arcam vidissent, atque ad eam cubantem atrum canem; magus specum ingreditur arcam aperturus, canémque abacturus, sed Cerberi offam secum non attulerat, itáque ille cacumen speluncæ quassauit, & miserum ruinâ obruit; quâ & specus terrâ oppleta. Vir quidam; patrum memoria Græcarum litterarum Latinarúmque peritus, & felix si illotis manibus fidei mysteria contrectare non præsumpsisset, eruditum commentarium, in Germaniâ, edidit, *de dæmonum natura*, cúmque libello Plutarchi, *de defectu oraculorum*, præfixit, ex eo petita est, verbis ipsius, sequens narratio: *Consulti aliqui, de rebus (ait) ignotis, in cristallis conspiciunt ea manifestò, de quibus quæsitum fuit.* Et postea, *Fuisse aiebat sibi notum vnũ ex præcipuâ familiâ Norinbergæ. Eum quodam tempore venisse ad se, & attulisse in serico panniculo inuolutam gemmam cristallinam, figura rotundam, & dixisse: donatam sibi illam fuisse à quodam ignoto, qui se ante multos annos de hospitio compellasset forte in forum conuentum, quémque ipse in domum suam adduxisset, & triduò habuisset, secum. Fuisse autem ab illo discedente & relinquente munus hoc, ad significationem grati animi, edoctum se cristalli vsum talem: si qua de re certior fieri vellet, vt promeret cristallum, & puerum marem castum iuberet aspicere, & ex eo percunctaretur, quid cerneret? Fore enim, vt de apparentibus puero visis omnia, quæ requireret, indicarentur. Atque affirmarat hic, se nulla vmquam in re fuisse deceptum, & mirabilia de [illegible] indiciis restituisse: cùm ceterorum nemo quicquam aliud, quàm nitidam & puram gemmam intuendo videret. Quodam tamen tempore, cùm grauida ipsius vxor puerum marem gestaret in vtero, illi quoque species in cristallo oblatas. Primò autem omnium formam viri sese exhibere solitam illo habitu, quo tum communiter vterentur. Et ita deinceps aperuisse, de quibus interrogatum esset, cætera: explicatisque cunctis, illam rursus viri figuram discessisse, & euanuisse reliqua. Discedentem autem eam, quam diximus, figuram viri, visam sæpe vrbem perambulare, & ingredi templa. Fuerat autem fama passim dissipata de illis indiciis, vt negantibus, aut dissimulantibus suum delictum aliquod, vulgò minarentur: se relaturos de eo ad illum se in cristallo ostendentem virunculum. Quin etiam compertum est, fuisse à doctis quibusdam, ac dubitationibus suis in litterarum studiis aliquando nescio quid propositum, & in cristallo lectum. Sed his & aliis huiusmodi compluribus commemoratis dixit Spenglerus, hunc aliquando ad se venisse cum tali oratione: arbitrari se tempus esse, vt à cristalli tali vsu tandem abstineret. Nam & sibi iam persuasum, eo ipso non leuiter peccari, & animi perturbati cruciatus grauissimos, se diu sanè perpessum esse: itaque se decreuisse deinceps nihil cum illo experimento velle negotii habere: & tradere nunc ipsi quod accepisset, de quo meminisse posset, quid ei sæpè demonstrasset, neque nesciret quos rumores in ciuitate percrebuissent. Permittere autem, vt faceret de eo quod collibuisset. Tum Spenglerus collaudato eo, accepisse se aiebat cristallum, & in minutissimas partes contudisse, & vna cum serico inuolucro in latrinam abiecisse.*] Benè, profectò benè, nec aptiùs potuit. vtinam sic omnes hæc & similia superstitionis arma abolerent. Nec verendum quidquam est cuiquam, ne fortè se dæmon vlciscatur, impunè hoc omnibus, qui cum fide fecere. Burdigalæ aduocatus quidam paredrium habebat in phialâ vitreâ: eo mortuo, hæredes nec phialam retinere volebant, nec frangere audebant: consilium perituri, adiere Colleg. Ies v patres iussere phialam deferri ad se, coram ipsis se terræ illisuros, attulere, sed orarunt ne coram ipsis frangerent: immania se metuere visa, recedentibus ergo illis, in accensum tum fortè clibanum magnâ vi phialam coniecere, & nihil aliud, quàm ex vtriusque elementi cõflictu breuem stridorem audiuere. Mihi ipsi, cùm anno 1578. iudicis adhuc ministerium obirem, inter rei cuiusdam Licétiati annotatas à fisco chartas: præter libellum Magicis plenum characteribus, oblata simul capsula, sandapilæ more efformata, & in eâ virunculus mandragoreus, ater & situ pædoréque obsitus, largo capillitio, sed imberbis: hunc, vulgò putant, ad diuinationes, lucra, & alia multa mirè efficacem: accepi librũ, capsam, & fictitiũ cadauer, hoc etiam primum laceraui abruptis auulsisque brachiis. dictitabant, qui aderant, magnum mihi & domui periculum imminere: risi, & abire, qui metuerent, iussi: abeuntibus; in focum, qui aderat, conieci: nec aliud quàm vstæ radicis nidorem percepi.

5. Loco succedit, δακτυλιομάντεια, quæ diuinat annulis ad certam cœli posituram constrictis vel incantatis, & super tripodem ad certa verba motis: descripsit Ammianus libr. 29. cuius verba dabimus sect. 3. q. 7. vel annulis incantatis, qualis fuit annulus Gygis, quo (teste Herodoto) fretus Candaulem interemit. tales duo illi Phocensium tyranni, de quo Clemens Stromateus; qui sonitu sponte edito eum commonebant de commodo-

rerum

[a] Spartian. in Iuliano.

[b] in Achaic.

[c] Cælius lib. 9. c. 23. Leloyer. libr. 4. de spect.

rerum gerendarum tempore: qui tamen insidias conspirantium sic euadere nequiuit: Fuit huiusmodi annulus exitio cuidam Hieronymo Cancellario Mediolanensi: vt & alteri, qui cùm eum in ignem pro ecisset, sed mente non bonâ, statim à dæmone correptus, & in furorem actus fuit. Princeps quidam, hoc æuo, alium emerat aureis viginti: promiserat venditor, semper, dũ gestaret, aleæ, & chartarũ lusum fore lucrosum. it, ludit primò, ced t nõ infeliciter: reddit ad fritillum, sed magnâ cum nummorum iacturâ. Sic se delusum videns, quem emi non oportuerat, anulum cõfringi iussit.

6. Occurrit, ὀνυμάντεια siue, ὀνυχομάντεια. in hac oleo ac fuligine impolluti pueri vnguem illinebant, & vngue solem versùs obuerso, certum quid submurmurantes, videbant, quæ cupierant. Hodie vlteriùs progressum malum. Queuedum quédam Veteranum militem Hispanum noui, bel o & armis, quàm pietate clariorem; qui; quo tempore Dux Medinæ Cæli ex Gallæciâ soluebat, Belgium petens; Bruxellis, non vni in vngue suo classem è portu Corunnæ soluentem, & paulò pòst procellis vehementer afflictam, velut in speculo clarè ostendebat. Hîc ille, qui vulnera quoque solis verbis sanabat aliorum; sua sic sanare ipse, vel aliis sananda permittere detrectabat.

7. Quidam putant esse, ἀερομαντείαν, illam Aristophanicam, *in Nubibus*. Sed ista, si tonitru, fulmen, oscines & alia similia considerat, pertinet ad augurium, si planetarum adspectus felices aduersosque, ad astrologiam: si quædam aëreorum spectrorum insolita visa, vt equitum &c. ad τερατοσκοπίαν, referenda. Sola huc spectat, quæ ex aëre coniurato dabat oracula, de qua Pictorius, *de Magia cap. 10.* Cardani Aëromantia de qua ibi agit, potiùs Hydromantia dicenda est.

8. Dici potest, φαρμάκεια: qua vtuntur incantatores, ἐπῳδοί, qui diuinant freti solo dæmonis commercio; præter incantationem nihil adhibentes: vt Fessæ faciunt quædam mulierculæ tribades a; & nonnullæ Ægyptiæ siue Zingaræ, de quibus postea, totam Europam percursantes, & in Byzantino foro Turcæ, & olim; *in Apulei asino*, quidam Diophanes.

a Vide Io. Leonē in descript. Africæ lib. 3.

b Theocrito, Luciano, Polluci.

9. Est, κοσκινομάντεια; quæ vsurpata veteribus b (vnde & Adag. *cribro diuinare*.) cribrum imponebatur forcipi, forcipem binis digitis comprehendebant & eleuabant, & præmissis verbis cõceptis, subiiciebant nomina eorum, de quibus suspicabantur eos furtum, vel aliud occultum crimẽ patrasse: reum verò iudicabant illum, quo nominato, cribrum tremebat, nutabat, mouebatur, vel conuertebatur. quasi qui digitis forcipem tenebat, arbitratu suo cribrum mouere non potuerit. Quod formulam Pictorius proponat verborum pronunciandorum, fecit inconsultè; quod eã sit vsus ter, & quod euentum certum prædicet, fecit impiè, & mentitur pollicendo. Ad hanc reducit vir doctus Horoscus lib. 2. de vera & falsa prophetia modum furti concipiendi (h. probandi) per lancem & licium: nempe lancem lineis funiculis illigatam, & cum murmure rotatã, ex lege XII. tabular. cum lege d. libr. 2. cap. 6. quod sanè verisimilius quàm quod post Zatium Alpinum Franc. Balouinus in lib. 57. XII. tabul. tr. & cũ eo Ziracu ad Alexandri Genial. dier. lib. 6 cap. 10. Scripsit de μυσταγύρταις prætextu religionis furantibus.

10. Ad eumdem vsum erat, ἀξινομάντεια: qui securim rotundo infigebant palo, & ex eius motu furem deprehendebant. Quando autem successus futuri diuinatio petebatur, tunc gagatem lapidẽ securi imponebant, vt Plinius refert. *l. b. 36. c. 19.* Huic similis diuinatio militaris per scutum tincta aspide oleo. habes apud Suidam ex Aristophane.

11. erat, κεφαλαιομάντεια: faciebant asini capite super prunas asso. Germanis priscis in vsu fuisse volunt. Longobardi postea vsi capite caprino, cui diuinum honorem habebant c. Vehementer suspicor priùs illud de Arcadico pecore genus olim ab improbis Iudæis interdum Diuinationi impensum, hincque factum vt Apion, & reliqui Ægyptij, & illos secutus Tacitus, calumniarentur, eos pro Deo caput asininum coluisse.

c Gregorius lib. 7. epistol. 7. & in Dialog. l. 3. ca. 16. & 28. & hom. 1.

12. κλειδομάντεια, per clauem: cui circumdabant chartulam inscriptam nomen suspecti: deinde clauem alligabant sacræ scripturæ codici, hunc virgo sustentabat, & verbis certis murmuratis chartula ad nomen criminosi vertebatur, mouebatúrque.

13. Sit quod Germanus quidam I. Cahis verbis tradidit: *ex oculo quoque excusso, hodie fur cognoscitur. Primum leguntur psalmi cum Letania, deinde formidabilis subsequitur oratio ad Deum patrem & Christum, item exorcismus in furem. hinc in medio ad oculi similitudinem vestigio, figura circularis nominibus barbaris notata, figitur clauus aëneus triangularis, conditionibus certis consecratus, incutiturque malleo cypressino: & dicitur, Iustus es Domine, &c. tum fur proditur. Rostochij quidam pecuniam in qu d m loco seposuit. Cùm autem eam postea inuenire tam cito non potuisset, fabrum conuenit, ab eóque petiit vt oculus furi excuteretur. Quo pacto stat m ipse Dominus, qui fabri Diabolica opera vsus est, oculum amisit.*] Nónne, lector optime, iusto Dei iudicio iste incidit in foueam quàm fecit, & meritò pertulit, quod tam iniustè, per artem pessimam, malum alteri moliebatur: subdit; *Gustrouij quidam cochlearium argenteum amiserat: cùm autem furem ex oculo quoque excusso cognoscere cuperet, fabrum adiit, ab eóque petiit, vt sua arte magica furem oculo priuaret: quod & factum est, & statim filiolus illius, qui cochlearium in quendam angulum coniecerat, oculum amisit.*] Sed & aliud diuinationis diabolicæ genus reperio in Indorum historiis, in iis quæ de Floridensium rebus gestis agunt. aspidomantiam vocare possumus. Narrant sequentia de Rege Holatâ Outinâ, cum exercitu subsistere iusso, senem magum centum & viginti annos superãtem aduocasse, & quo in statu res hostium forent pronunciare iussisse. *Tum magus locum in medio exercitu parauit, & conspecto Ottignij, quod puer eius gestabat scuto, petere illud iubet: impetratum illud collocat, orbe quinq; pedum diametri circum illud ducto, additis quibusdam characteribus & notis: tum in scutum genibus flexis pedum calcaneis insedit, sic vt nulla parte humum tangeret: & nescio quid submurmurans varios gestus exprimebat, tanquam in vehementem aliquam orationem incumberet: qua ad quadrantem horæ producta, illicò tam horrendus apparuit, vt humanam effigiem amplius non exprimeret. nam ita omnes artus contorquebat, vt ossa dissolui exaudirentur, denique præter naturam multa faciebat. His peractis momento in pristinum statum redit, lassus tamen admodum & quasi attonitus; deinde circulo egressus Regem salutauit, ipsique indicauit hostium numerum, & quo loco illum exspectarent.*]

Claudat seriem Salisberiensis, *libr. 1. de nugis curialium c. 11.* scribens; *Imaginarij sunt, qui imagines quas faciunt, quasi in possessionem præsidentium spiri-*

tuum mittunt, vt ab eis de rebus dubus doceantur: hos idololatras esse sacra scriptura conuincit, & diuinæ maiestatis iudicio condemnandos.]

In his omnibus verba magica solent interuenire, ideò dubitari nequit, quin ad hanc quęstionem pertineant.

QVÆSTIO VII.

De mangania speciebus in quibus vel non est explicitum pactum, vel latens admodum est.

HÆc implicitam habētia pactionē reuocari possunt ad tria capita, *Ariolationem* siue *Haruspicinā*, *Auguriū* & *Sortes*. de quib⁹ nūc videndū.

SECTIO I.

De Haruspicina siue Ariolatione.

ARiolatio latissimâ significatione omnem cōplectitur diuinationē: sed hîc eam strictè sumo, vt Isidorus, cùm scribit; Arioli *vocati propterea quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerunt, isq; celebritatibus dæmonum responsa accipiunt* a.] quibus verbis describit solam diuinationem explicitam, quæ ad oracula refertur. hoc placuit etiam Rabano b & Gratiano Iuoni, & Burchardo, qui in Decretum suum id retulerunt. *Haruspicinam* idem Isidorus vult dictam ab obseruandis horis, meliùs alii, à veteri vocabulo *Haruga*, quod (teste Donato) hostiam significabat. Ego nunc vtrumque nomen mediâ quadam & modicâ latitudine vsurpo, pro totâ ἱεροσκοπίᾳ veterum, siue disciplina diuinandi in sacrificiis Gentilium solita seruari: quare olim semper puto in his interuenisse idololatriam expressam, non tamē semper pactum explicitum: hodie fieri potest, vt neutrum interueniat.

a l. 8. Etymol. c. 9.
b l. de magor. præstig. c. 1. 26 q. 3.

Haruspicum seu Gazarenorum (sic enim vocatos docet D. Hieronymus *in Esai cap. 47.*) prima diuinatio erat ex viuæ adhuc victimæ obseruatione, dum producebatur, dum ad aram sistebatur, dum attrectabatur, dum vinum ei infundebatur. possumus vocare *victimariam*, θυτικὴν siue θυματικὴν: quæ omnia, si quis volet exemplis confirmata, is adeat Barn. Brissonii, crudeli certè & indignæ morte absumpti viri, *Formularum librum 1.* quędam etiam nos olim in Senecæ Oedip. delibauimus, ad illa·

Appelite aris candidum 1. tergo bouem
Curuóque nunquam 2 colla depressum iugo.
Opima 3 sanctas victima ante aras 4 stetis.
. . . . *Huc properè 5 admove*
Et sparge 6 salsâ colla taurorum mola.
Placidóne vultu sacra, 7 & admotas manus
Patiuntur? . . . .
Vnóne terram 8 vulnere afflicti petunt?
Vtrum citatus 9 vulnere angusto micat,
An lentus altas irrigat plagas cruor?

Secunda verò fuit *extispicina*, qua motū & singula mactatæ hostię mēbra rimabantur, iecur maximè, vnde Græcis dicta ἡπατοσκοπία, & hanc vbertim ridet Lucianus b & Arnobius c, describit noster ille eadem tragædia.

b li. de sacrific.
c l. contr. gent.

Ede certas viscerum nobis notas.
MAN. *Genitor, quid hoc est? non 1 leui motu, vt solet,*
Agitata trepidant exta, sed totas manus
Quatiunt, nouúsque prosilit 2 venis cruor,
Cor marcet ægrum 3 penitus, ac mersum 4 latet,
Liuentque 5 venæ, magna pars 6 fibris abest,
Et felle nigro 7 tabidum 8 spumat iecur.
Ac semper omen vnico imperio graue,
En capita 9 paribus bina consurgunt toris:
Sed vtrumque cæsum 10 tenuis abscondit caput
Membrana, latebram rebus occultis negans.
Hostile 11 valido robore insurgit latus,
Septémque 12 venas tendit: has omnes retrò
Prohibens reuerti limes 13 obliquus secat,
Mutatus 14 ordo est, sede nil propria iacet,
Sed acta retrò cuncta, &c.

Fuit autem non quorumuis, sed certorum animalium inspectio. Iuuenal. *Sat. 6.*

Spondet amatorem tenerum, vel diuitis orbi
Testamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato Armenius, vel Comagenus haruspex:
Pectora pullorum rimatur, & extra catelli,
Interdum pueri . . . Sed exsecti matri viuenti, v ex nefariis Iuliani Apostatæ magicis docemur.

Tertia est πυρσοσκοπία & πυρομάντεια in hac al quādo pix trita in ignē spargebatur, aliquādo ted pice illitæ accendebantur, & certis characteribu signabantur, & si flamma tedarum in vnum coi bat, prosperum: si lambens & diuisa compare bat, infelicem, si tricuspis assurgebat, gloriosun euentum: si variè dispersa, in ægro mortem, i sano morbum: si crepitans, infortunium. si subit exstincta, ingens periculum ominabatur. aliquan do hostiam in ignem conīciebant & dumtax considerabatur flamma ignis victimarii, vtrum i vnam coiret pyramidem, quod prosperum: an ver diuideretur, quod aduersum. quis ignis color, splē dor, ascensus, strepitus: an citò victimam compre henderet, an exstingueretur & similia. quidam p tant auctorem huius fuisse Amphiaraum, alii Ar gonautas alios: apud Romanos vsa Tanaquil, test Valerio Maximo d. de hac idem Tragicus:

TIR. *Quid flamma? largas iámne 1 cōprehēdit dap*
MAN. *Subitò refulsit lumen & 2 subitò occidit.*
TIR. *Vtrúmne clarus ignis 3 & nitidus stetit,*
Rectúsq; purum 2 verticem 4 cælo tulit,
Et summam 5 in auras fusus explicuit comam?
An latera 6 circum serpit incertus via,
Et fluctuante 7 turbidus fumo labat?
MAN. *Non vna facies 8 mobilis flammæ fuit:*
Imbriferâ quales implicat varios sibi
Iris colores: parte quæ magna poli
Curuata picto nunciat nimbos sinu.
Quis desit illi, quisue sit dubites color:
Cærulea fuluis mista oberrauit notis,
Sanguinea rursus, vltimùm in tenebras abit:
Sed ecce pugnax ignis in 9 partes duas
Discedit. . . . .
Immugit aris 10 ignis, & 11 trepidant foci.

Vtuntur hodie Lituani. nam ægris si vmbr corpore igni opposito, aduersa cadat: certam spe recuperandæ valetudinis concipiunt: sin auer ceciderit: conclamant, & pro deposito ægru habent e. An ab hoc vitio immunes German q in succensione pirarum, quas piè in honorem I Ioan. accendunt, veteri idololatria Chaldæoru & AEgyptiorum in sacrum morem commu peccant dum ad crepitum, fumum, flammæ mod & similia attendunt: item quia definitis vicibus circumire vel transiliri debere putant. sunt eni ista, vt rectè censuit VVimpina f, reliquiæ vete paganicæ lustrationis & traductionis per igne quam ex sacris litteris Patres confutarunt. G ye ex Theodoreto hoc docuit, ne multos con

a 2. annal. fol. 269.

ram a, *Quinetiā (ait) liberos suos per ignem traiecit. Quid autem illud verbum sibi, quaeso, vult? Iosephus tradit Achazum quendam suorum filiorū Baali solido sacrificio cōcremasse. Verum Theodoritus aliter sentit: arbitror, inquit, hisce verbis significari speciē quandam erroris, qui ad nostra vsque tempora durauit. Vidēmus enim semel in anno rogos accendi, quibus inijciantur pueri quidam & viri. Quinetiā infantes ab ipsis matribus per flammam transportātur. quae res videtur esse quasi quedā auerruncatio & lustratio*] Sic Glycas.

b Carda. l. de vera Sapient.

Quarta est nubila καπνομάντεια, fumi obseruatrix, eaque duplex b, nā vel grana sesami vel papaueris nigri in ardentes prunas iaciebant, & inde surgentem fumum notabant: vel sine huiusmodi granis, solùm obseruabant sacrificii fumum, & interdum fumum rogi. Huc pertinet illud Nasonis, *in Ibin*, de rogo Polynicis & Etheoclis,

Et noua fraterno veniet concordia fumo,
Quam vetus accensā separat ira pyra.

De fumo illud Papinii est *libr. 10. Thebaid.* vbi postquam pyromantiam Tiresiæ descripserat, addit eum ore fumum fatidicum hausisse.

Ille coronatos iamdudum amplectitur ignes,
Fatidicum sorbens vultu flagrante vaporem.

Vapor enim iste fumus est. nam quis credat flāmā hausisse Tiresiam, & superuixisse? Vsos etiam Capnomantia Iudæos & considerasse an fumus, qui ex victimarum sacrificio ascendebat, rectus ascenderet, an in obliquum vergeret, docet Theophilactus *in Oseę cap. 4.* Pictorius *libr. de Magia, cap. 11.* quosdam Papinii versus de morte Menecei huc retulit, qui perspicuè ad Pyromantiam pertinent. Non aliam speciem, sed genus quoddam ipsius Capnomantiæ putarim fuisse *Thu ifumiā*, illā in qua ex fumo thuris adoliti diuinabāt. Statius,

Taurea nec supra volutante altaria fumo.

Hoc verum de ista: sed alia longè, de qua Dion

c l. 41. hist. August.

Quincta est propriè dicta λιβανομάντεια quam proponit Dion Cassius c agēs de Nymphæo propè Apolloniam, *ibi & oraculum (inquit) editur idque hoc modo. Thure accepto, precibúsque eius rei ergo, quam volunt, factis, ipsum thus, vt secum eas preces deferat, ad ignem proijciunt: tum si ratum sit futurum votum, ab igni thus e vestigio corripitur: ac si thus extra ignem fortè ceciderit, accurrens ignis id abripit & consumit: sin irritum erit votum, neque accipitur ab igni thus, & si in ipsam flammam conijciatur, recedit ab eā, atq; effugit. ita in vtramq; partem ignis futura predicit, morte nuptiisque exceptis. de his enim non licet cuiquam oraculum illud consulere.*]

Sexta est τεφραμάντεια siue σποδομάντεια, qua diuinabant olim ex cineribus sacrificiorum. videtur hoc factum in arā Apollinis Ismenij, & ideò Sophocles *in Oedi Tyr.* vocasse cinerem diuinatorium, μαντείαν σποδὸν, fortassis tale quid etiam obseruandum in cinere Alphæi, quem idcirco Moschus vocauit, κόνιν ἱερὰν vbi ex Pausania docui quondam d, per κόνιν significari τέφραν, per puluerem cineres sicut & in Herc. Oetæ sumitur.

in Adversa. ad. Sene. Med. v. 81.

Et crines patrio puluere sordidos.

Hodie viget quoddam superstitionis huius vestigium, cùm res, de qua diuinandum, digito bacilloue cineri inscribitur, & cinis aëri puro permittitur, & attenditur ad litteras quæ in cinere agitato apparent. Item cùm iubent aliquem tres personas cogitare quibuscum matrimonium optet, vel speret contrahere, tum tres ducunt sulcos in cinere, ille autem iubetur singulis personis suum sulcum deligere, tum auersus stare ne sulcos videat, quos interea alter tādiu forcipe ostendit, donec corū vnus ab illo ter deligatur, & quā ille sulcus destinabat, ea spōdetur ipsi vxor futura, posset hoc vltimum ad sortem diuinatoriā reduci

Septima est ὑδρομάντεια & ὀινομάντεια qua considerabant colorem vtriusque laticis in sacrificio fusi Æneid. 4.

Vidit thuricremis cùm dona imponeret aris
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros
Fusaq; in obscœnum se vertere vina cruorem.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.

Ariolationem ergo hic alij agnoscunt, ego potiùs diras, seu omen, vt in illis Thyestæ,

Verna capiti fluxere rosa,
Pingui madidus crinis amomo,
Inter subitos stetit horrores:
Imber vultu nolente cadit:
Venit in medias voces gemitus
Sed vagus intra
Terror oberrat. Item
Sed quid hoc? non vult manus
Parrere: crescit pondus, & dextram grauat.
Admotus ipsis Bacchus à labriis fugit,
Circáque rictus ore decepto effluit.
Et ipsa trepido mensa subsiluit solo.
Vix ignis lucet.

Omina tamē diuinationis sunt. sed sub auguriis cōprehēsę seu auspiciis, de quib. sect. seq. Persis diuinationē ex vino tribuit Alex. Neapolit. *l. 5. c. 13.*

Octaua forma ducitur ab edulibus variis, vt κριτομάντεια ἀλευρομάντεια, & ἀλφιτομάντεια De hac ita Theod. Balsam. *in 6. Syn. quæ in Trullo, Mulieres quadam (inquit) cum ordeo ea, quæ ab aliis ignorantur, enunciant. hæ dicuntur κρίθριαι quæ Ecclesiis & sanctis imaginibus assidentes, & se ex ijs futura discere prædicantes, non secùs ac Pythonissæ futura prædicunt.* Alia posset videri ab Horatio significata lib. 1. ep. ad *Fuscum.*

Vtque sacerdotis fugitiuus liba recuso.

Nam in m. s. vetusto S. Laurentij Leodiensis eo loco adnotatum; *Cùm in seruis suspicio furti habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustam panis carmine infectam, dat singulis: quæ cùm hæserit gutturi, manifesti furti reum asserit.*] Sic ibi legitur. quod non tam explicando carmini, quàm notandæ superstitionis priscæ causa volui adscribere. In Antissiodorensi concilio can. 4. sic legitur: *Non licet sortilegos, vel auguria respicere, nec ad characteres, nec ad sortes, quas sanctorū vocāt, vel quas de ligno, aut de pane faciut aspicere sed quæcūque homo facere vult omnia in nomine Domini faciat.*] Item aliam puto quæ in sacrificiis, (quam Theocrit. describit *in Pharmaceut.*) obseruabat molas & libamenta, & præcipuè triticum, hordeum, far & ex eo tosto fresóque factam farinam, & ea mox subsecutam Victimæ conspersionem. Seneca.

Et sparge salsā colla taurorum mola:

quā de re ex Dionys. Halycarnass. Suida, & aliis, multa ibi. *in Comment.* notaui d τυρομάντεια perficiebatur caseo, ἰχθυομάντεια piscibus, quæ antiquissima. nam vsi illa Polydamas bello Troiano, & Tiresias Thebanus: apud Lycios à piscibus viuis non vno loco petebatur, sed in Dina fossa, & in fonte Apollinis apud Myras, & apud Syrrhum vicum e ὠοσκοπικὴ seu ὠομάντεια ex signis quę in ouis apparebāt, qua Orpheū vsū vult Suidas: de eadē nōnulla Leonibus *l. 3. var. hist. c. 1.* huc referēda præstigiosa illius nuperi impostoris scedulā in ignē cōiectā, in quo duis adlatorū ouo-

d in Oed. v 334. & 335.

e Cælius l. 7. c. 29. & Plinius l. 9 c. 16. & l. 32. c. 2. Plut. l. de indust. animal.

rum

rũ illæsã ostẽtãtis Huc nõ est referenda superstitiosa expiatio Isiacorum per oua, de qua Iuuenal. *sat. 6.*

Nona est κηρομάντεια, qua vtuntur hodie quoque Turcæ; cùm ceram liquant & aquæ guttatim instillant, & figuras inde ortas obseruant. Alsaticæ vetulæ aliud genus commentæ: cùm aliquis ægrotat tot cereos æqualis ponderis incendunt, quot Sanctos morbi immissores autumant; & cuique cereo suum sanctum appropiant, cuius cereus primus consumptus fuerit, eum morbi pronunciant autorem, læsorémque.

Decima ἀνθρωπομάντεια, quæ rimabatur hominum mactatorum fibras ac viscera. Vsus eâ Heliogabalus, monstrum non homo: vsus etiam Iulianus Apostata, qui grauidarum aluos exsecabat a, vt Antiochiæ & Carris deprehẽsum: vsus & teste Ammiano *lib. 29.* quidam Pollentianus, vsæ & Arlunæ Scythicæ, vt est lib. 1. Annal. Boior. à quibus id accepere Tartari, de quibus narrat Cromerus *lib. 8. histor. Polon.* vsi & Lusitani veteres apud Strabonem *li. 3.* Hęc ad *extispicinam* commodè reduceretur: vt & ad hanc, sacrificium filiorum in Topheth, vbi igne absumebantur in honorem Molochi in Sacrâ Scriptura b.

Vndecima fuit δαφνομάντεια, ex laurei rami combustione. prosperum signum, si obstreperet cum fragore, infelix, si iuxta Propertiũ, taceret *exstincto laurus adusta foco.* de hac multa, & ita, vt nescias quis à quo acceperit, Parrhasius ac Rhodiginus c. vaticinabantur autem præmansis lauri foliis, testibus Lycophro, & Hesiodo, vnde laurus dicta Symbolum diuinationis, Constantino *in Geopon.* & Aphtonio, *in Progymn.*

Duodecima potest esse βοτανομάντεια, cùm ex verbenæ, lunarię, saluiæ, myricæ, ficus, & aliorum simplicium foliis ramulisue, consignatis nomine quærentium & quæstione, cognitio futuri petebatur. caue cum his confundas Sibyllæ folia apud Maronem, in his enim non quæstio, sed oraculi carmen erat inscriptum. συκομάντεια ficus folia postulabat. De diuinatione per tamaricẽ seu myricam, ex Nicandri Scholiaste, sic Cælius Rhodiginus d: *Apollo myrica vates sanxit prænunciare mortalibus futura, propterea insignem fruticem hunc Nicander* μάντιν *vocat, id est vatem. Quin & magi item Scythæ myricino vaticinantur ligno. Sed & in Lesbo Apollo myricæ ramum tenet: qua ratione Myricæus quoque est cognominatus. Et Archæus prodit quandoque in somnis visum Deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrodorus refert antiquissimã esse plãtã myricam: nam Ægyptij in Iouis põpa coronãtur myrica, id est tamarice, vt interpretatur Dioscorides; sicut apud Medos Magi.*]

Decimatertia ὀμφαλομάντεια, obstetricum propria: quæ per nodulos vmbilico & secundinis adhærentes coniiciunt, quoties puerpera sit postmodum paritura.

Decima quarta nouitia quoque est, ex eadem obstetricia schola, superstitio, ἀμνιομάντεια. Fætus maternus in vtero materno tribus membranis inuoluitur: quarum prima dicitur χορίον seu secundinæ: alia verò à farciminis forma ἀλλαντοειδὴς, tertia à mollice ἀμνιος. hæ duæ posteriores aliquando cũ fætu sic erumpunt, vt facies ac caput infantis quasi galeatum appareat: Vulgus Belgicum vocant galeam (*den helm*): hęc membrana cognomen tribuit Imp. Diadumeno, & causidici Romani multa pecunia inuolucrum istud emebant, se illo ad causæ victoriam iuuari multùm arbitrãtes e Ex huius teguminis colore rubicundo, vel liuido, fortunam infantis, aniculæ ariolantur. ha c ἀμνιομαντεία, de eius vanitate legendus Leuinus Zirinæus [illegible] Iouius, ne quid superstitionis omitteret, nimis huiusmodi vãitatibus, pro Episcopo, deditus, in [illegible] dinandi Dauallí natiuitate (*l. 1. Pisc. rit.*) huiusm[odi] pelle inuolutum ex vtero prodiisse considerans.

Decima quinta est æquè ridicula diuinatio Iudæorum per *Iedũim*, cuius Rabbini g mentionem à Mose factam comminiscuntur. nempe volunt fuisse animal quoddã, nomine *Ieduã* ידוע humana forma, cuius ex vmbilico medio funiculus prominens pendebat, quo instar cucurbitæ humo adhærescebat, & quantum funiculi lõgitudo patiebatur, circumcirca omnem terrę fructum depascebatur: capi à venatoribus non posse, nisi sagitta funis præscindatur: tunc statim expirare per eius ossa, certo ritu in ore gestata, vaticinandi donum nactos homines, indéque ariolos dictos *Iiddegonim.* tales [illegible] recutiti fabulas nobis obtrudũt, digni qui & terræ cũ suo *iddahbonim* ידעוני affigãtur, & cũ eo cõmueniantur. Nisi humanam illi formam attribuerent, possemus suspicari, eos allusisse ad Plant anim[al] quoddam agni specie, quod nasci ferunt sic terræ cohærens, & vicina sibi, quoad funiculi longitudo permittit gramina depasci, & pabuli post defectũ marcescere, in vicina Moscouiæ Tartaria: de quo Sigismundus *in Moscouia,* & Iul. Schal. [illegible] *Card. in.* & plenius ex professo And. Libauius *p[...] singular. disp. de agno Scythico.*

Decima sexta est λιθομάντεια: cuius meminit Iamblichus, & Orpheus agens de Siderite lapide sed ritus eius mihi non satis perspectus. Huc spectat Chaldæorũ lapis Mizoris, de quo ita Zoroaster. Ἡνίκα δ' ἐρχόμενον δαίμονα πρόσγειον ἀθρήσῃς, Θῦε λίθον μνίζουριν ἐπαυδῶν. *Quando conspexeris dæmonem terrestrem* (tibi responsum expetenti) *accedere,* [...] *cãtas sacrifica lapidẽ mnizurim.* vbi Psell. in Scholijs rem aperit: *Dæmones* (ait) *circa terram volitantes natura sua sunt mendaces. Quod si ex his veri aliquem sermonem audire cupias, aram apparat[o] & sacrifica lapidẽ* MNISVRIM. *Habet enim hic l[apis] vim aduocandi maiorem dæmonem, qui occulta ratione materiali genio applicatus, rerum inquisitarum veritatem insusurrat, quam ille porro homini interroganti profert. Indicat enim nomen ipsum, quo in aduocatione vtendum est, vna cum lapidis sacrificatione.* Hæc Psellus, cui similia Nicephorus ad lib. Synesij de insomnijs. fuit hæc vanissima superstitio putãtiũ nõ omnes dæmones æquè mẽdaces, sed aliquos veraces, deinde & illud erroneũ quosdã esse materiates, ἀφεγγέσι ὕλης ἀναπλησμίους, materia tenebrosa plenos, vt loquitur. Hic ergo magicus ritus Chaldęorũ. Nõ desũt, qui putẽt Iudęis in vsu fuisse lapides quosdã Diuinatores, & eos prohiberi à Mose *Leuit. 26. v. 1.* nã vbi noster vertit, *Lapidẽ insignem,* illi malũt vertere: *Lapidẽ imaginationis,* vel vt alii *Lapidẽ speculationis.* Sed illi nugãtur cũ suis, quos nimis libenter sequuntur Rabbinis. nã *eben Maskith* vocat lapidẽ pictura vel artificio aliquo sic ornatũ, vt aspectu suo homines capiat, & alliciat ad honorãdũ: ideò n. additur, nõ quidẽ, vt diuines per illũ, sed, *vt incurues te ei,* hoc est, vt adores illũ. Non vos cælabo, quid aliquando mihi de hoc loco in mẽtẽ venerit, antequam ditionẽ Romanam viderẽ. Suspicabar nostrũ interpretẽ primò scripsisse, *Lapidẽ in signũ,* inde cũ alii verba trãsposuisset: *signũ lapidẽ,* factũ deniq; *insignẽ Lapidẽ.* confirmat coiectură versio LXX. in qua disertè scriptũ: λίθον σκοπὸν. *lapidẽ signũ.* Et fuit illa veterũ superst[itio] [...]

a Cedren. in Annal. & Theodoret. l. 3. c. 21. & 22

b 4 Reg. 16. v. 6. Ezech. 20. v. 31.

c Ian. Parrha. in Claudiani l. 2. de rap. Proserp. Cælius Rhodig. l. 5. antiquit. c. 7.

d l. 7. antiq lect. ca. 29.

e Lamprid. in vita Diadumeni.

qui Mercurios ponebant in viis, vel alios Deos *vios* siue *viales*, itinerũ indices & signa. prohibeat, ergo legislator, non lapides indices viarum poni, sed poni, huiusmodi lapides habitu Deorum, & ad adorandum. Scio quæ de radice שכה Sakah, prolixè hic Oleaster adferat: sed probare nequeo, quòd vulgatum interpretem tam facilè deleat, imò & de versione loci Iob apertè ignorantiæ accuset. Etiamsi vera significatio foret, *operire*, dicere possem: quæ picta sũt, colorib. esse cõtecta & operta. Posset quis ad hanc speciem referre quorumdam superstitionem, qui vt somnia ipsis contingant futuri, prænuncia, gestant amethistum gemmam.

Decima septima occurrit ῥαβδομάντεια quæ multiplex fuit, de qua sic Cęlius Rhodiginus *l. 9. ca. 29.* scribit, *Virgas in rebus diuinis eximij cuiusdam vsus fuisse veteribus, ex plerisque coniectare licet. Nã, qui Persicos ritus diligẽtius animaduersos litteris mãdarũt, illorum magos, qui sacrificijs præficiuntur, carnes super myrto & lauro positas tradũt subtilibus virgis adurere, mox, oleum lacte melleque commixtum cõspergere, ac comprecari, fasciculos ex myrica pertenues manu tenentes. In Pyrethiorum meditullio surrecta stabat ara, vbi inexstinctus seruaretur ignis, fierentq́, itidem comprecationes non sine myricinis virgis. Sicut in Scythia quoque, vbi vaticini traduntur plures, salignis virgis diuinatio concipitur, quas dissoluũt ac separatim singulis humi constratis vaticinantur, interim virgas comprehendentes componentésque. Naries vero, quos esse Androgynos putat Herodotus, tilia scindentes trifariàm, digitósque implicando ac resoluendo præcinunt futura.*] & postea, *Etenim in plerisque locis virga (vt diximus) præsagiunt, quod in primo compositionis tertiæ Dion quoque confirmat.* Quæ ille de Persis Magis, ab Herodoto *lib. 1.* & Strabone *l. 15.* mutuatus: quæ de Scythis, & Enariis, ex Herodoti *lib. 4.* Scytharum progeniem Turcas, hunc morẽ retinuisse, colligitur ex Historiis a Collenucii. Sed illud mihi nota (Lector) ῥαβδομάντειαν nõ pertinere ad vnum dumtaxat caput. quædam enim explicitam continebat inuocationem, nempe quæ conceptis verbis efficiebat, vt virgula recta, spõte sua, in circulum coiret iunctis extremitatibus. Alia vero ad sortes pertinet, quando regnum, vel quid aliud, virgis datis, cui obtingeret, experiebantur: sic Aaroni prærogatiua Sacerdotii, virgulâ contingit florente, sic & B. Virginem nonnulli, ex apocryphis, tradunt Iosepho sponsam datam: quo adhuc tempore Diuinatoria sors permissa. Aliquando ad ariolationem nostram (quam *auspicium* vocauit Tacitus) referenda: vt illa Persarum, & Scytharum, Germanorum quoque, quã Tacitus describit *lib. de moribus Germanor.* qua de re nos postea plura Sect. 3. Aliquando ad omnia vt illa, de qua sic Crantzius *libr. 4. Metropol. cap. 19. & 29. Memorãt annales Henrici. 3. Imp. fabulam de Hildebrando puero, quod cum filius esset fabri lignarii, ex sarmentis ordine compositis, inscius ipse has litteras cõseruarit: quibus astãs homo litteratus legerit ex ea compositione scindularum:* Dominabor à mari ad mare. *Vnde coniectans diuinum aliquid in puero, suaserit parenti, vt eum litteris traderet. Traditus profecit, & in cancellariam Regis peruenit, & Scriniarius euasit. Somnio admonitus Imp. de eodem, quod cornua videretur habere, quibus filium suum contereret, hominem in vincula coniecit: sed ab Imperatrice vinculis exutus, Cluniacense monasteriũ petiit. Indéque profecit primùm in Subdiaconum, deinde in Cardinalem, nouissime in Gregorium VII.* Hæc ex annalibus ... Crantzius, quæ nescio cur fabulam vocet.

Decima octaua est λαμπαδομάντεια quãdo nonnulli candelam in D. Antonii honorem accendũt, sicque se res perditas confidunt inuenturos. Alia est, vetus superstitio *Lucernatia*, de qua Propertius libr. 4.

Sed neque suppletis constabat flamma lucernis.

& alio loco:

Seu voluit tangi parca lucerna mero.

Petronius *in Satyra*, *Lucerna humore defecta, tenue & extremũ lumen spargebãt.*] hæc magis videtur ad hominis auguriũ pertinere. An etiam huc pertinuerit modus furti concipiẽdi per lancem & licium quem Sex. Pompeius describit, dubium mihi: puto potiùs non pertinere, quicquid Acron prodiderit. vide sub q. 6. sect. 4. vers 9.

Decima nona vocetur ὀμφαλομάντεια nempe duplex diuinatio, qua virginitatem puellæ explorabant. 1. per funiculum, quæ res etiam hodie in vsu prauo: & videtur olim eo respexisse Catullus in nuptiis Pelei & Thetidis.

Non illam nutrix, oriente luce reuisens,
Hesterno poterit filum circumdare collo.

2. quod, auctore Guil. Parisiense, b, solitum in Britannia redactum in pollinem tenuem achatem in potu præberi, quem qui quæue sumpsit, nisi virgo si, statim cogatur euomere. Referuntur & alia, quæ idem per vrinam indicium faciunt. Et referuntur vt arcana naturæ, vereor ne prorsus sint magica, certè sunt illicita, & famæ restitutioni obnoxia.

Sunt & aliæ mille nocẽdi artes & nomina mille, quæ vtinam vt mihi, sic ceteris ignotæ & inexpertæ. Damnant hæc omnia Theologi & Canonistæ. *vide Euseb. l. 4. Præpar. Euan. c. si quis 26. q. 5. Ioannem Salisberiensem l. 2. de nugis Curialium c. 28. Michael. Medinam l. 2. de recta in Deum fide f. 29.* & *Iulium Sirenium l. 9. de Fato c. 15. & 16.*

SECTIO II.

De augurio & auspicio.

Augurium vel dependet à natura, vt nautarũ, agricolarum &c. de quo postea, (est enim cõmendatione dignum, vtpote naturalis coniectatio,) vel hominum industria atq. artificio institutum, rebus futuris, non necessariis, sed voluntariis coniiciendis inseruiens: de quo nunc agimus, quod ipsemet Cicero c vanitatis & ineptiæ condemnauit, longè hac inre prudentior, quàm Plato *in Phædro*, vel Xenophon, in *Cyropæd.* Quod verò & Aristoteles d meminit augurii, ille vel populari ex sententia loquitur, vel augurium vocauit, naturalem præsensionem auium, qua pluuias tempestatésque instantes nobis indicant cantu, volatu, vel garritu. Nobis Christianis dubitare non licet, totam Augurum disciplinam, incertam & illicitam esse: qua, quòd abstineret Dei populus, etiam ab ariolo laudatur e: quam sciunt omnes damnatam à Mose ac Prophetis f, & à iuris Canonici g auctoribus, à quibus etiam variæ pœnæ infliguntur: quam sciunt pacti cum dæmone damnari à B. Augustino h, sciunt à recta philosophia valdè alienã. h

Auspicij verò siue *Augurij* vocem nunc eò extendimus, vt etiam omina comprehendat: sicut & Gręci sumpserũt, ὀρνίθειαν, οἰωνιστικὴν, οἰωνομάντειαν, ὀρνιθοσκοπίαν, *pro obseruatione cunctarũ rerũ subito, & inopinato, & insolito, accidẽtiũ, instituta ad cognitionẽ futurorũ, vel occultorũ.* Sic acceptũ, reduci potest ad species quinq. *primũ* ex cęlo, *secũdũ* ex auiũ vo-

a l. 1. rerũ Neapolita

b p. vlt. de vniuer. c. 22.

M

c lib. 2. de diuin.

d lib. 9. de Hist. anim. c. 31. & alibi.

e Nu. 23. v. 23.

f Leuit. 19. v. 26. Deute. 18. v. 10. Eccles. 34. v. 5. Ier. 27. v. 9.

g c. illud c. sed & illud. 26. q. 2. c. si quis Episc. c. aliquanti. c. si quis clericus. c. auguriis 26. q. 5.

h lib. 2. de doctr. Christ. ca. 24.

i docent hoc Cicero. d. l & Frãc. Picus l. 6. de præ not. c. 4.

...atu vel garritu, *tertiu* ex tripudio pulloru, *quartu* ex quadrupedibus, *quintum* ex diris & portentis: & horum omnium communis diuisio est, quod corũ quædam sunt *Oblatiua*, quæ non poseuntur; quædam *Imperatiua*, quæ veniunt optata & quæsita. a

1. ergo genus *e cœlo* captato ab auguribus prospectu, & cœli regione designata (*templum* b vocabant) expectabat auspiciũ, nẽpe tonitru, vel fulmẽ siue fulgetrum: quorũ alia *bruta*, quæ nulla ratione naturæ nitebãtur, sed erant vana prorsùs, alia *Fatidica*: & hæc rursùs vel pestifera, vel consiliaria, vel auxiliaria, & huiusmodi nugacissima, de quibus multa Plinius & Seneca c, quæ sanè eruditè refellit VVimpina *lib. de diuinat. c. 3. 4. & 11.*

2. *ab auibus* petebatur, vnde dictum *augurium*, quasi auigurium. Auium alię *oscines*, quæ cantu seu garritu; aliæ *Prapetes*, quæ volatu putabantur prædicere, & harum rursùs variæ differentiæ, *funeres eliciæ, arculæ, volsiræ, remores, inebræ*, & alię multæ. d Stultitia hæc refellitur benè ab eodem VVimpina *lib. eodem cap. 12.*

3. de *pullorum tripudio* sumebatur. Duo à pullariis pulli in caueâ seruabantur. primò diluculò, imperato de more silentio, plus aut offa, cauea reclusa, pullis obiicebatur: si negligerent cibum, sinistrũ auspicium erat; si auidè depascerentur, ita vt aliqua ex rostro deciderent & terram ferirent, dicebatur *Solistimum tripudium*, & habebatur secundum. *pauire* veteribus idem quod ferire. inde dictum primò terripauium, deinde terripudium, denique *tripudium*. e Idem & *Soniuium* vocatum a sono, quem puls edebat cadendo. Nugacissimum sanè commentum, cuius tamen neglectui tribuêre Romani clades P. Claudij & Lucij Iunij bello Punico 1. f & Flaminij bello Punico 2. g

4. ex *quadrupedibus*, sumpta, teste Sext. Pompeio vocabant *auspicia pedestria*; vt apud Germanos ex equorum fremitu, *proprium gentis* (ait Tacitus h) *equorum quoq; præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis candidi, & nullo mortali opere contacti; quos pressos sacro curru sacerdos, ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitúsque ac fremitus obseruant. nec vlli auspicio maior fides.*] Durasse eam superstitionem diu postea, etsi paullùm diuersa formâ apud Luiticos, ex Ditmaro noster Lipsius *in comment.* admonuit. De Lupino auspicio, Plinius & alij valdè multa, & prorsùs contraria tradiderunt, quos habes diligenter annotatos à Tiraquello i; de capra, asino, leone, vulpe, cane, mustela, ariete, & alijs; quæ Alexander nullis auctoribus firmarat, vir idem, supra modum diligens, accuratè comprobauit.

5. sunt *Omina*: quæ pertinere ad auguria vel vnus ostendit Claudianus sequentibus versibus;

Nullúsque dies non triste minatur
Augurium, quoties flauentia serta comarum
Spontè cadunt? quoties exsudat ab vbere sanguis,
Larga vel immoto prorumpunt flumina vultu,
Iniussęq; manus mirantia pectora tundunt?
Si buxos inflare velim, ferale gemiscunt.
Tympana si quatiam, planctum mihi tympana reddunt.
Ah vereor, ne quid portendant omina veri.]

Vbi Ceres & exempla prębet ominum seu Dirarum, & quod vocauit *augurium*, postea vocat *omina*. Hæc solent etiam *prodigia* dici. Valer. Maximus. k *admirabile inter cœnam prodigium incidit. Infusum namq; pateræ eius vinum nec semel, sed iterum, ac tertio, in sanguinem versum est. Qua de re consulti Magi monuerunt, vt ab incepto desisteret.*] Sed de omnibus plura diximus lib. 3. vbi de vana obseruantiâ egimus. Huc reducenda omnia prodigia & ostenta, & mõstra, quatenus quis vanam quandam ex his instituit diuinationem, quam veteres τερατοσκοπίαν vocarunt; à qua aliena est Christiana obseruatio monitorum quorumdam mirabilium, quæ quibusdam Deus largitur. Duo exempla referam infra c. 3. q. 2. & alibi aliud familiæ Estensis B. Beatricis apud Scardeonũ, tale quod de monte Vesuuio & moriturorum impiorum & damnandorum mox aliquorũ prædictione, Petr. Damian. epist. ad B. Dominic. Loricat. supra agens de Pandulfo Capuano, his verbis; *quandocunq; in illis partibus reprobus diues moritur, ignis erumpere de prædicto monte videtur, & tanquam sulphurea resina congeries ex ipso vesuuio protinus fluit, vt torrentem faciat, atq; decurrente impetu in mare descendat.*] miraculo ignis, addam aliud humanum. Herodotus libr. 8. scribit quando Amphiensibus sinistri aliquid publicè euenturum, solitam sacerdoti Mineruæ subito promissam enasci barbam. Sed redeo ad inanima. De familiâ Seruiliorum scribit Plinius nummum illis fuisse æreum, quem auro & argento cibarent, qui ad futuros familiæ prosperos euentus crescebat, ad infœlices minuabatur, lege Plinium libr. 2. cap. 65. De sanguinis admirandâ in Galliâ pluuiâ, quæ incidens supra carnem hominis aut supra lapidem non poterat ablui, cadens verò supra lignum facilè eluebatur; auctor ex Fulberto Carnutensi est Baronius Annal. XI. anno Christ 1017. De fonte Glomuzenzi narrat Dietmarus qui quando lætus pace & annona annus subsecuturus tritico, auena & glande refertum se ostentat, quando pestis imminet cineribus, quando bellum, sanguine plenus fluit. quod idem Erasmus Stella & Pet. Albinus *in chronico Misnensi* asserit. Alibi in Germania fons est dictus *Hungerbrun*, qui quando decrescit grauem annonam, quando exarescit diram famem portendit. In monasterijs non rarò accidit, vt religiosi morituri, in templis vbi sedilia sua habent trunco capite adspiciantur. Quibusdam etiam nobilium familijs quædam notata est quæ certissima suorum mortis indicia habet, 1 fons quidam natura sua valde limpidus ab incognito quodam verme turbetur. alteri signũ est, si terra quædam arci ipsorum vicina, in voraginẽ subsidit. In Bohemiâ spectrum fœmineum vestitu lugubri apparere solet in arce quadam illustris familiæ, antequam vna ex coniugibus Dominorum illorũ è vita decedat. ita ex alijs, vt certa, refert Phil. Camerar. *opera succisiua cap. 73.* vide supra in prin. lib. & d. q. 2. *Monstra* sunt naturæ valdè aberrantis à consueta norma in animantium production[e] ludibria. *Ostenta* verò & *prodigia* vocamus, varias & terribiles atque insolitas in aëre aut aliis elementis apparitiones, ac sonos, vel effectus, vt pluuia sanguinis, acies in cælo visas, & similia, quibus pleni Iulij Obsequentis & Lycosthenis libri, & Iosephus *li. 7. de bello c. 44.* & egregiè VVimpina *lib. de signis* l. certa horum interpretatio à diuina reuelatione dependet, vt fuit concessa Danieli m: non licet ea curiosè obseruare ad fortuitos euentus certò prædicendos: rectè tamen concionatores ex ijs imminentem Dei vindictam denunciant, vel ab instanti facinore ac vitę prauitate homines ijs deterrent, & ad pœnitentiã hortantur. reuerâ enim ideirco illa solent à Deo ostendi. Plura de his pete D. Augustino *libr. 21. de ciuit. Dei cap. 28.* & qui hos portentorum obseruatores egregiè confutat

a Pet. Sanctiflorius Mõtepessulan. l. histor. rer. memorabil. fol. 240.
b Varro. l. 6. de lingua latina.
c Plin. l. 2. c. 52. & 54 & l. 28. c. 2 Seneca in Natural. quæstionibus.
d Seruius l. 2. Æneid Festus in voce Oscines, Gellius libr. 6. c. 6. Plin. li. 10. ca. 13. & 18.
e de his Cic. 1. de diuina. Festus, in Puls, & in Oscinum.
f Polybius li. 1. & Valer. Maxi. lib. 1. c. 4.
g Liu. lib. 22.
h li. de morib. German.
i ad Alexãd. ab Alex. libr. 5. cap. 3.
k libr. 1. cap. 7. de Xerxe.

Picus li. de præ not. cap. 6. VVimpina supra c. 17 Medina li. de rect. d. c. 2. Siren. d. lib. 1. cap. 19. & 20.

Picus, a VVimpina, Medina, & Sirenius.

VIt. Auspicium ex acuminibus militare, cuius & Cicero & Arnobius meminere, quidam ad ostenta referunt, cum Cælio Calcagnino, alij ad Geomantiam, alij cum Turnebo non dissimile faciun, ab Axinomantia. quale fuerit, nihil habeo certi. *Lege si places Antonium Valtrinum. Conm. de re militari.*

SECTIO III.

De sortibus illicitis.

MAnganiæ tertiam partẽ dixi esse *Sortes*. Sors olim dicta *Phur*, vt patet ex lib. Esther *ca. 9. v. 26.* quam plerique Persicã vel Susianam vocem esse volunt. assentior potiùs D. Hieronymo Hebræam esse, & deduci ab Hebræo פור phur, cadere seu labi (etiã iuxta Furster.) quia sortes in vrnã cõiectę labuntur, vnde & festũ Hebręis *Phurim*, non *Phrurim*. Iosephus in hac voce mendosus est, vel more Græco detorsit. Sors autẽ, teste D. Thoma, b triplex est, diuinatoria, consultoria, & diuisoria.

22. q. 95. a. 8.

Diuinatoria vocari potest κληρομάντεια: quæ ex genere suo prohibitia, *D. Greg. libr. 7. ep. 66. libr. 9. ep. 47. in Decretal. cap. 1. de sortileg. D. Thom. d. a. 8.* & talis fuit sortitio Ionæ 1. vt ibi post Lyran. & Ferum optimè Franc. Ribera. quæ & ipsa multiplex est. vna, eadem cum oraculo; vt fuère sortes Deliæ, Lyciæ, Antiates, Prænestinæ & similes, sic accepit Seneca.

in Troadib. *Post fata demum sortis incesta fides.*
& in Oedipo. *Sorte Phebeia excitus.*

Ceteræ sortes plerẽq; nomen à materia sortiuntur: vt sunt ῥαβδομάντεια, πεττιμάντεια, ἀστραγαλομάντεια, quæ bacillis, talis, oscillis, pilulis, aut tabellis inscriptis, in altũ vel in vrnã coniiciebantur.

3. his similis fuit κυβομάντεια, siue aleatoria, vt apud Propertium.

Me quoq; per talos Venerem quærente secundos,
Damnosi semper subsiluere canes.

Huic dediti valdè Augustus & Tiberius Impp. teste Suetonio, & Attalus Rex Pergami. Vtebantur huiusmodi sorte teste Pausania Græci, apud Buram Achaiæ: & in Apono fonte in Italia, teste Suetonio, in *Tiberio*.

li. de mo rib. German.

4. ῥαβδομάντεια, quam dixi, seu ῥαβδομάντεια, quam Tacitus tribuit Germanis; c *sortium consuetudo simplex, ait, virgam frugiferæ arbori decisam in surculos amputant: eosque notis quibusdam discretos, super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt. mox, si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse paterfamilias precatus Deos, cælumque suspiciens ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam ante notã interpretatur. &c.*] frequentissima quoq; Sinis hodie est ferè similis quædã diuinatio duorum lignorum æqualium quam describit fusè Gunzalus Mẽdozius *lib. 2. histor. Chinens. ca. 4.* nec non Philippinensium seu Lusanorum in India, teste Martino Ignatio *Itinerarij c. 8.* In sacris litteris inuenio nonnullas huc pertinentes, vt est illa sagittarum de qua Ezechiel, & alia virgarum de qua Oseas, & secundum nõnullos Moses. Ezechielis verba sunt d; *Stetit enim rex Babylonis in biuio in capite duarum viarum diuinationem quærens, commiscens sagittas interrogauit idola, exta consuluit. Ad dexteram eius facta est diuinatio super Ierusalem.*] Diuinationẽ hanc variè explicant, orta diuersitate, quia non conueniunt de significatione verbi *Kolkol* קלקל qđ D. Hier. vertit

cap. 21. v. 21.

A *commiscens*, LXX. verò *fecit ebullire*. & *virgam* pro *sagittis*. ἀναβράσαι ῥάβδον. quod tamen Polychronius docet dictum phrasi Hebræa pro misit seu iecit sagittas. ἀντὶ τοῦ ῥῖψαι βέλη. ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει ἐχρήσατο καὶ ὁ Ἑβραῖος. D. Hieronym. in Comment. explicat modum diuinationis; *stabit in ipso compito, & ritu gentis suæ oraculum consulet, vt mittat sagittas suas in pharetram, & commisceat eas inscriptas, siue signatas nominibus singulorum, vt videat, cuius sagitta exeat, & quam prius ciuitatem debeat oppugnare. hæc autem Græci* βελομάντειαν *siue* ῥαβδομάντειαν *nominant.*] & addit postea, LXX. hic non tam sensu, quàm verbis à vulgata dissentire. Nam illud ἀναβράσαι seu ebullire, nihil aliud est, quam velociB ter exire seu ascendere. Sed alij putant eo significari genus alterum diuinationis nempe cõmixtas sagittas in aërem fortiter iecisse, & in quam partẽ caderent, dextram an sinistram, versùs Rabbath, an versùs Hierusalem, obseruasse: sic R. Ioseph & (vt videtur) Chaldæus Paraphrastes, eámque interpretationem optimè tam nostra, quam Græca versio patitur. Denique quia *Kalal* קלל etiam significat læuigare, & polire, ideò exponunt, tersit seu poliuit sagittas, volunt enim significari genus diuinationis Catoptromanticum; quo augures in splendenti cuspide, velut in crystallo vel vngue, futura inspiciebant: sed cùm hoc sit recentiorum cõC mentum, præstat D. Hieron. & LXX. illos sequi.

Alter locus est *Deuter. 8. v. 11. Vechober chaber.* וחבר חבר, quod noster vertit *incantator*; recentiores vertunt *iungens iunctionem*, vt exprimant speciem ξυλομαντείας, qua per frusta lignorum iterũ coëuntia diuinabatur. Sed nostram versionem cõfirmant LXX. φαρμακὸς ἐπαείδων ἐπαοιδήν, *veneficus incantãs incantationẽ*: & rectè incãtatores enim, à *Chabar* חבר, quod significat, se sociare, vocantur *Chaberim*, quasi dicas socij, nempe dæmonum, quibus se pacto seu fœdere inito cõiungunt. Longè ergò clariùs vertit noster vulgatus, quàm recentiores isti: & benè Paginus retinuerat versionem LXX. interpp.

D Tertius locus est *Osea 4. v. 12. Populus meus in ligno interrogauit, & baculus eius annuntiauit ei.*] non constat, de quo genere hoc dictum. apud Hebræos, R. Moses Samsonis F. *in explicatione præcepti Negatiui. 52.* commemorat huiusmodi ritum: decorticabant bacillum ligneum vno tantum ex latere, tum in aërem proiiciebant. si fortuitò casu, primo iactu apparuisset, superior pars decorticata. at secundo iactu, superior pars adhuc vestita, prosperum successum augurabantur: sin è contra primùm pars vestita, infœlicem: si vtroque iactu vestitum vel nudatum latus superius fuisset, mixtũ euentum sibi pollicebantur: & hoc ab Osea puE tant significari. D. Hieronymus autem vult, de eodem agi genere de quo egit Ezechiel, & vocat hic ῥαβδομαντείαν, quod illic βελομαντείαν, pro iisdem enim ista accepit. Sentit hoc etiam Theophilact. *in Osee*, sed aliter explicat ipsum ritum: *virgas* (inquit) *duas statuentes, carmina & incantationes quasdam submurmurabant: deinde virgis, dæmonum operatione aut effectu, cadentibus, considerabant, quonam vtraque earum caderet, antrorsumne an retrorsum, ad dexteram, vel sinistram. Sicque tandem responsa dabãt insipientibus, virgarum casu pro signis vsi. Eundem ad modũ Nabuchdonosor vaticinabatur, vt Iezekiel habet.*] His adde quæ dicta *sup. sect. 1. superstit. 17.* & scito etiam in Antissiodorensi consilio mentionem fieri sortium de ligno prohibitionem can. 4.

A 5. *Species* est *Geomantia*, cuius laboriosa industria mentitur artē, nam sexdecim figurarū in solo, vel abaco nomina πτχικα dispungit, ex sedecim additis diuersis punctorū coordinationibus, quę nomina singulis suis astris putant respondere. hoc olim Hali, Et famosus Magus Oliuerius Malmesburius, libro edito, & postea Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, & Gaspar Peucerus Lutheri sectator: quorum libri prohibiti, sunt complexi scriptis. Et Peucerum miror id tam diligenter prosecutum, cùm verissimè fateatur, toti illi disquisitioni nullam prorsùs rationem, nullam veri speciem subesse. Archimagus quoque Cornelius suam diuersam ab illa aliorum, Geomantiam, æquè fallacem & mendacem, posteriore scripto fuit testatus. Picus de hac cecinit,

B *Atq; frequens bibulam mucro cùm pungit arenam:* Hanc descripsit Pictorius *in Epitome de Magiâ c.8.* Quanta ergò dementia est his vacare, quæ à suis damnantur auctoribus? Ex pijs scriptoribus & catholicis eruditè refutarunt sæpè iam citati, Franc. Picus *lib. 6. de Praenotion. c. 3.* & qui, toto clàm opere ex Pico plurima, Conrad. VVimpina *lib. de diuinat. c. 5.* & Iul. Sirenius *lib. 9. de Fato c. 38.*

6. Vocant στοιχειομάντειαν. fiebat primùm aperto libro Homeri vel Virgilij, & attento primo, qui obuius inspicienti, versu. Sortes Virgilianas, vel Prænestinas vocabant. Sic Socrates mortis suæ diem coniecit: Sic Claudius, Traianus, Alexander, Macrinus, Gordianus Iunior & alij Impp. C tempus regni vel vitæ vel alia, *qua de re Suetonius in Tiberio, Spartianus in Hadriano, Lampridius in Alexandro, & alij in horum vitis. quædam Lipsius lib. 2. Elector. ca. 12.* Iudæos quoque solitos in quauis ferme re inchoanda sic ex sacris biblijs apertis sortiri, docet ex Thalmudicis Iosephus Stephanus in lib. 1. Machab. c. 3. nu. 48. Huic vanitati Gentiliū deinde successit apud Christianos, apertio Veteris aut Noui testamenti; quam insigni blasphemiâ vocant SORTES APOSTOLORVM seu SANCTORVM: hac vsi fuere Heraclius Imp. apud Cedrenū: & Romanus Diogenes, apud Cuspinianum: & Andronicus senior apud Gregoram D *lib. 8.* & Chramnus filius Regis Francorum, apud Gregorium Turonensem *lib. 4. Hist. c. 16. & 20.* & B. Theodora Alexandrina, nondum benè cathechisata, apud Simeonem Metaphrast. *XI. Septemb.* & Meroueus apud Gregor. Turonen. *Hist. Fran. lib. 5. ca. 14.* vbi & alius ritus exprimitur, nam ponuntur tres codices Scripturæ sacræ super S. Martini sepulcro, & sigillatim singuli aperiuntur. vsus hac denique Gundulfus, apud Ranulphū *li. 7. Polychronici c. 6.* & sui laudator facinoris Hieron. Cardanus, *de varietat lib. 14.* Damnata fuit hæc superstitio non vno concilio a Ecclesiæ Catholicæ E decretis. Huc quidam referunt certas illas Ephesiorū notas magicis verbis iunctas: quas ferenti conatus omnes forent efficaces. harum beneficio volunt Crœsum è rogo liberatum b. sed hæ pertinent ad q. 6. Et ne quis obuiciat vel D. Aug. in Confess. vel Greg. Turonens. factum. *lib. 5. Histor. Fran. c. 47. & seq.* Nam Sancti tunc librū aperiebant, non vt de futuris certiores redderentur, sed vt consolatoriū aliquid vel exhortatoriū in sacra pagina reperirent, vt testatur ipsemet Greg. & sic solent hodie multi pij viri cum tentantur, aperire libellum illum aureum Thomæ de Kempis *de contemptu mundi*, eo quod semper aliqd in eo occurrat, quo roborari se & confirmari sentiunt. quod sanè expers est superstitionis: Augustinus etiam diuinâ monitione hoc inductus fuit, *vide libro nono. Confess. capite vltimo.* Sunt qui velint duas exceptiones esse ab hac regulâ, videlicet. Primò, si quis id faciat graui necessitate compulsus, ad terminandam grauem lit[em] vel anceps consiliū, & citant D. Augustinū. *Epist. 180. ad Honorat. & li. 1. de doctr. Christianâ ca. 28.* Secundò, si debitâ cum reuerentiâ, precibus ad Deum fusis, adhibeatur, vt vult *Beda in capite primo Actor.* Inprimis admiserim has conditiones, non separatim sumptas, sed coniunctim: & ideò pro vnâ tantum. Nam puto simul requiri & materiæ necessitatem, & recursum ad Deum: nec Patres alterum excludere, sed supponere; cùm alterum tantum exprefferunt. Vt Augustinus, qui grauitatem materi[æ] solius considerauit. nam de grege propter periculum mortis deserendo agebat, & ideò sortitionem fieri inter pastores, qui fugere, & qui manere deberēt, volebat. *de Epist. 180. sub fin.* Beda verò vtrū[que] disertè exquirit. Nec leuis causa fuit D. Francisc[o] sua & proximorū salus, nec nullæ, nec frigidæ te[pidæ]ue preces præcesserant, cùm sorte consultori[o] vsus, nec deerat ad hoc excitans diuina reuelatio.

Narrat Diuus Bonauentura *vita illius ca. 13.* è qu[o] D. Antonin. *3. p. sum. histor. tit. 24 § 7.* sed carptim & mutilatè desumpsit, sed ille his verbis: *Immissum e[st] eius menti per diuinum oraculum, quod in apertione l[i]bri Euāgelici aperiretur ei à CHRISTO. quod DE[O] in ipso, & de ipso maximè foret acceptum. Oratione ita[que] cum multa deuotione præmissa, sacrum Euangelio[rum] librum de altari sumptū, in SANCTAE TR[I]NITATIS nomine aperiri fecit per socium, virum [an]tiq; DEO deuotum & sanctū. Sanè cùm in trina libr[i] apertione semper passio DOMINI occurreret, intel[l]exit vir DEO plenus, quod sicut CHRISTVM fuer[at] imitatus in actionibus vitæ, sic conformis ei esse deber[et] in afflictionibus & doloribus Passionis, antequam e[x] hoc mundo transiret, &c.* idē statuo de facto S. Da[n]ielis Stylitæ, apud Metaphrastem; & in vita S[.] Huberti Leodiens. Episcopi apud Surium tomo.

Duo ergo illa concurrant necesse est, vt licitè qu[is] vtatur hac sorte: reuelatio vera si accesserit, vel sc[a]la illa præcesserit, nihil neque timendū, neque ac[]cusandum. In B. Matthiæ sortitione omnia adfui[s]se, & præterea morem deligendi suis vicibus Sa[]cerdotis Summi, nondum abolitū, satis clarè do[]cet Beda *in capite primo Actorum.* Si ergo vel reue[lation] uelatio. vel aliæ duæ causæ simul, sine reuelation[e] mouerunt Archidiaconum Batoniensem, vt expe[]riretur, quod ait *Epist. 30.* post triplicem eiusde[m] somnij de amico recursum: quam ego facilè cre[]diderim diuinam visionem: *& curiositatis human[æ]* (sine affectu curiositatis) *sortibus, & reuolution[e] Psalterij, visionis euentum diligentiùs exploraret: & o[]culis eius primū se versus ille obtulit: Moyses & Aaro[n] in Sacerdotibus eius, &c.* sanè censuerim, cum Ioa[n.] Buzeo nostro, Blesensem excusari posse, alioqui negari nequit, non optimi rem exempli censen[]dam.

Longè alia quædam est sors Apostoloru[m] licita planè non vetita, de qua sic Cæsarius *lib[.] octauo Miraculor. capite quinquagesimo sexto. con[]suetudo est maximè prouinciæ nostræ matronis, vt ta[n]cum sorte specialem sibi Apostolum eligant, in XI[I] candelis, XII. Apostolorum nomina singula in singu[]lis scribuntur, quæ à Sacerdote benedictæ altari simu[l] imponuntur: accedens verò fœmina, cuius nome[n] per candelam extrahit, illi plus ceteris honoris & ob[]sequij impendit.*] Quin & in Hispaniâ sic Ferdi[]

a c. alii[s] quanti &c. si quis clericos. 26. q. 5. Antisiodor. cōc. can. 4
b vide Eustath. in Homer.

A

nando Cortezio sortienti, Beatum PETRVM Apostolorum PRINCIPEM Romanæ, seu verè Apostolicæ ECCLESIÆ petram secundam (nam prima IESVS) obuenisse inuenio in Historiâ Mexicanâ Franc. Lopez de Gomara. *cap. XXI.* decebat Euangelium illic plantaturo, rigatorem fauere, quo rigante nunquam non incrementum dat CHRISTVS IESVS.

Septimò loco venit *Ludus*; qui describitur in Δακτυλιδρῳ, & alter quem vocant *Ludum Pastorum*: qui duo noxiè per Franciam & Germaniam multis solemnes, ad cognitionem matrimonij futuri, opûm, dignatum, liberorum, &c.

B

Neque prætermittere hoc loco possum vel debeo indiscussum periculosum quoddã dictũ And. Cæsalpini *lib. de inuestigat. dæmon. c. 12.* vbi sic ait; *Sunt qui conscriptos de bona & mala fortuna libros cõsulunt, fortuitò in libelli particulam incidentes, in qua explicatur quod quæritur,* (loquitur de libris quales dixi) *sed hæc vt plurimùm apud cæteros vana reperiũtur, vera apud eos quibus dæmon cooperatur.*] An ergo dæmon futurorum huiusmodi præscius, vt sciat talia, quæ saltem quoad media, à libero ordinariè arbitrio dependent, ad certum & verum euentum dirigere? Nullus hoc veræ Theologiæ peritus concesserit. Debebat itaque dicere, quando dæmõ cooperatur, tunc sæpiùs vera videri, propter dæmonis in coniiciendo solertiam: nõ verò scribere, vt plurimùm vera si dæmon cooperetur, nisi cum explicatione, quare tum potiùs quàm aliàs.

Octauò, venit ἀλεκτρυομαντεία: quando definitus locus in partes æquales describitur, & vnicuique singulæ alphabeti litteræ inscribuntur: deinde singulis litteris granum frumenti imponitur: postea ad hoc enutritus oscen gallinaceus introducitur, qui grana comedat. denique notantur litteræ, quarum primùm grana depascitur v. g. litterarum; P.E.T. tunc creditur notari, Petrus Petronius, Petrucius, & quorũ simili modo nomẽ inchoatur. Sic deceptus Valens Imp. de successore quærentibus philosophis: & quia Gallinaceus absumpserat, grana notata Θ.Ε.Ο.Δ. omnes occidi iussit Theodoros, Theodosios, Theodatos, Theodulos; & tamẽ illi Magnus Theodos. in imperio successit a. Hoc cum Zonarâ quidam volunt factum per ἀλεκτρυομαντείαν: sed apertè Socrates dicit factum per ὀνομαντείαν: Sozomenus, per oraculum ex tripodis machinâ laureâ, quem Nicephorus sequitur. Cassiodorus autem cum Socrate sentit; sed per errorem, vult ipsummet Valentem operâ dæmonis vsum inquisiuisse de successore. Zonaras verò vult hoc factum ab Iamblicho & Libanio: sed hos omnes falli ex eorum temporum scriptore Ammiano patet, qui reos quidem quæsiti vaticinij nominat Fidustium, Irenæum, Pergamiũ, Hilarium, & hos quidem conuenisse alios vaticinandi peritos, (quos non nominat, & fortè fuere Libanius, & Iamblichus) & recitat mox verba Hilarij iam latera fodicati; *Construximus (magnifici Iudices) ad cortinæ similitudinem Delphicæ, diris auspicijs, de laureis virgulis, infaustam hanc mensulam, quam videtis, & imprecationibus carminum secretorum, choragijsque multis ac diuturnis ritualiter consecratam, mouimus tandem. Mouendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Collocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis, vndique lance rotunda purè superposita, ex diuersis metallicis materijs fabrefacta: cuius in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ peritè incisæ disiungebantur spatijs examinate dimensis. Hac linteis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem linteis soccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans, litato conceptis carminibus numine præscitionũ auctore cærimonialis sciẽtia superstitis, cortinulas, pensilem annulum libras ex carpathio filo perquam tenui mysticis disciplinis initiatum: qui per interualla distincta retinentibus singulis litteris incidens saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros & modos penè conclusos: quales leguntur Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis qui præsenti succedet imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur; assiliens annulus duas perstrinxerat syllabas, & cum adiectione litteræ postremæ, exclamauit quidam præsentium, Theodorum, &c.*] Subdit etiam interrogatos num quæsissent, quid ipsismet impenderet, dixisse versus, qui responsi; quibus & ipsis capitalis sententia, & Principi exustio denunciabatur, quæ cuncta sic euenere. Nam & Theodosius successit, & hi capite mulctati, & Valens viuus à Gothis igne consumptus fuit. Adeò vt suspicer, hæc omnia per Diabolum, DEO reuelante, ad tot scelerum vindictam fuisse reuelata. Ex quibus verbis Ammiani patet Socratem, & Cassiodorum, & Zonaram incomperta sibi, & parùm vera narrasse.

a Zonaras tom. 3. in Valen. Socrates lib. 4. c. 19. Sozomen. li. 6. c. 35. Nicephor. li. 11. c. 45. Cassiodorus lib. 7. Tripart. c. 35. Ammia. lib. 26.

C

Nonum genus est ὀνομαντεία, quæ petitur ex nomine consulentis per elementa nominis diuersimodè collocata, & quasi per anagrammatismum faustum quid vel contrarium indicantia. hoc fuit Pythagoricum commentum. v. g. si, *Ioannes Magnus*, resoluas in, *agnus animosè*. hac putant ab Apollonio Romæ puellam, quæ nuptiarum die mortua, suscitatam. [*Philost. lib. 4.*]

Decimum dicebatur ἀριθμαντεία, quæ fuit duplex, vna Græcorum, valorem litterarum considerantium, & futurum victorem augurantiũ, cuius nomen maiores numeros contineret: ideoq; Hectorem ab Achille superatum b. Altera fuit Chaldæorum, qui alphabetum distribuunt in tres decades

D

quibusdam litteris repetitis, & nomina petentium resoluta commutant in numeros, & singulos numeros suis planetis attribuunt. Huc referenda Iudæorum recentiorum Kabbala, quam diuidunt in duas partes, in quandam θεομαντείαν blasphemijs refertam, & ἀριθμαντείαν hanc vanissimam: quam lege refutantem Tegnium *lib. de vero studio Christiano*, & meliùs Ciruelus in Paradoxis qq. earum vltima, quæ *est de Cabala Iudæorum*: & à quâ non abit longè Platonis Arithmeticum vaticinium c, reprehensum ab Aristotele *lib. 6. Polit.* Sanè Apostolus & Euangelista D. Ioan. in Apoc. nomen Antichristi per numerum. *666.* significauit, *c. 13.* vt illi à Deo fuerat reuelatum: sed omnium hactenus ingenia in nomine illo eruendo frustrà fortassis desudarunt. *qui multa volet legat Riberam* in Apocalyp: *Sanderum* de Antichristo, *Feuardentium* in Irenæum, *& fusissimè disserentem Raimundum* de Antichristo. a. c. 20. *vsque ad 25.* qui Arithmantiæ tamen nonnihil ampliùs, quàm par erat, detulit, ex Platonicorum commentis. Locus ille Apostoli non confirmat Arithmantiam; sed duntaxat numerorum inuolucris arithmeticis prophetiam contexit: quod & nobis liceret S. Spiritu id inspirante. Ipsis verò numeris vim aliquam diuinam, vel naturalem proprietatem tribuere, erroneum est.

b Terentian. Maurus citatus à nobis (vbi de hac re dixi plura) Opinationib. in Accij Astyanactẽ.

c lib. 8. de repub.

E

XI. Potest esse quod Pythagoræ tribuit Plinius

considerandum in nominibus propriis vocalium numerum; parem, esse prosperum; imparem verò, orbitatis claudicationisve indicium. Circumfertur de his & similibus nugis liber, *Alchindrina*, superstitiosus planè, & flammis dignissimus; quem fingunt fuisse discipulum Aristotelis. Huc & ad præcedentem speciem communiter referenda est illa circularis figura, in cuius mediâ inter semilunas areâ, varij numeri arithmetici; in proximo circulo, inscripta verba, *vita, bona fortuna, mala fortuna, mors, morbus, sanitas*, in sequenti, nomina planetarum cum certis numeris: in 3. alphabetum Latinis litteris capitalibus, in 4. certi arithmetici numeri, qua in Germaniâ quidam vtuntur, & cuius formã si Georg. Pictorius non exhibuisset, vsumque non explicasset fecisset, longè consultiùs.

B Fortassis etiã gentilibus in vsu fuit aliud quoddam Onomantiæ genus, quando ex ipsâ nominis significatione, omen capiebant, vel aliquid futurum diuinabant, vt alibi (*Opinationibus in fragmenta Tragicorum*) docui Græcos fecisse in nomine Astyanactis, & Augustum in nomine Niconis, *de quo lege sup. libr. 3. part. 2. q. 4. sect. 4.* Huc retulerim, quod refert Prudentius sic à tyranno irrisum B. Hippolytum martyrem:

Ille supinata residens ceruice, quis, inquit,
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolytus, quatiat, turbetq; iugales,
Intereátque feris dilaniatus equis.

C Vt enim alicubi ab Ausonio proditũ, veteribus diuinationis species erat, *nomen componere, quod sit, Fortunæ, morum, vel necis iudicium.*

Quæ quàm sint vana docuit etiam Ioan. Brodæus libr. 7. miscellan. cap. 5.

Ab hac superstitione non sunt immunes, qui ex nominibus sic parentum arbitratu impositis, fortunas hominum & euentus futuros autumant dependere, indéque quid futurum sit ratiocinãtur. Expertes sunt culpæ, qui sedulâ diligentiâ, quædam per angelos vel homines sanctos prophetico spiritu imposita nomina, cum eorum quibus imposita fuére munere, virtutibus, aut exitu vitæ componunt, & ostendunt illa cum rebus consentire: quod olim fecere Patres Orthodoxi, de Abel, Enoch, Noë, cæteris: de quibus lege D. Isidori, *lib. 7. Origin. capit. 6.* ad hoc præit nobis Angelus in D Euangelicâ Historiâ *Matth. 1. v. 21. Luca. 1. v. 13. & 14* & ipsemet IESVS Simoni nomen, *Cephas*, imponens, *Ioan. 1. v. 42. collato cum Matth. 16. v. 18.* Aliquid simile P. Nicol. Serarius, *in Machaba. prolog. 1. vbi de hac re*, notauit ex Gorionide, de nomine Machabæi; quod sanè potuit Propheticè à patre inditum fuisse præuidente ingens animi robur & cor, quod Iudæ futurum Sanctorum verò nomina liberis imponere, vt illorum potissimùm patrocinio se suáque commendent, & mores imitentur: pium & religiosum est, & eâdem ex causâ consuetudo Pontificum Romanorum, ab aliquot iam sæculis nomen pristinũ cum dignitate Summi Sacerdotij commutantium, laude digna, vt quod maximè.

E *Vltimo loco*, Ioannes Leo, diligens scriptor a, quandam, *ὀρνιθομάντειαν*, sortiariam recenset: in capsulâ abaculi formâ constructâ quasdã ali auiculas, ad has venire qui consilium quærunt, & obolum offerre: auiculam stipem accipere, inque capsulam inferre rostro: deinde regredi, & responsum in chartulâ referre consultori. Hæc sufficiant de his superstitiosis sortibus partim diuinatoriis, partim consultoriis.

a lib. 8. de script. Afr.

SECTIO IIII.

Quale in his peccatum?

NOtandæ sequentes conclusiones. Quo a sortem diuinatoriam, & auguria cætera;

Primò graue peccatum est inquirere occultas culpas per haruspicia, vel auguria, vel sortes diuinatorias. nam hæc non possunt ita sciri, sine dæmonis auxilio. quare quidam qui per astrolabium conatus fuerat furem occultum nosse, etiam sine intentione dæmonem inuocandi, vt grauiter peccans, ab altaris ministerio fuit per annum suspensus b; idque ex gratiâ & dispensatione: qua secundùm ius commune debuisset in perpetuum suspendi c.

2. *Æquè mortale peccatum est auguriis vel sortibus conari prædicere futura contingentia* d: ideoque in clericos lata excommunicationis sententia e.

3. *Quamuis non sit peccatum mortale huiusmo... obseruare, nisi quando quis illis fidem adhibet, semper tamen maximè periculosum est, secundùm illa dirigere actiones suas, etiamsi quis illis minimè credat*, ra... quia iustissimè Deus solet permittere, vt tales malè pereant: Diabolus etiam per huiusmodi sa... in maiora pertrahit, & in magnis seriis decipit: & vt minimum, per hæc homo pessimum habitum acquirit, proximè disponentem ad infidelitatem.

Aliquot exemplis hîc illic sparsim ostensum quàm perniciosum esse solitum sit consulere dæmonicolas. Addam nunc ex Adamo Chronographo, de Olaph Rege Noruegiæ. is cùm inuasisset Daniam fretus respõsis dæmonum, classe victus ipse se in mare præcipitauit, vxor verò fame & inediâ miserè periit. *omnes (ait) affirmant eum auguriorum, obseruatorem sortium, & in auium prognosticis omnem suam spem reposuisse: & artis magicæ studio deditus, omnes quibus illa redundat patria maleficos, habuit domesticos, eorúmque deceptus erro... periit.*] Sic Adam lib. chron. lib. 2. cap. 29. ex Chronico Cadomẽsi de decepto Odone Baiocensi Episcopi, pro Pontificio Maximo carcerem perpetuum nacto narrat Baronius tom. XI. Annal. anno 1084. Habes exemplum, *ex Chronic. Scotorum*, aliud de Nathaloco Rege XXX. narrant illum ipsum quo Rex cæsus, *ad diuinos missum, vt de victoria, a vita Regis ac regno eius percontaretur: responsum quadam anu accepisse; Regem non diu victurum: nec periculum ei ab hoste, sed à familiaribus instare. Cùm ille vrgeret, à quonam, A te, subiecisse, Ille muliere exsecratus, cùm domum rediret, subiit animum illa cogitatio: nec responsum celari posse, nec edere tutum esse: ne se apud Regem hominem prauum, & suspicione indulgentem, suspectum redderet. Itaque tutius est tyrannum, cum multorum gratia interficere, quàm cùm grauissimo capitis proprij discrimine, incolumem seruare. Statim vbi domum rediit, impetrato ad responsa diuinorum exprimenda, secreto: caso Rege, duodecimum imperij annum ingresso, patriam seruitio, & periculo exemit.*] Narrat Buccananus, *lib. 4. fol. 35* Sed cur fabulam magis cõcinnè fictam, quàm verisimilem vocer, non intelligo. Etsi enim anus illa immò dæmon ipse, hoc citra reuelationẽ scire non potuerunt: tamen malitiâ dæmonis sic Deus vsus fuit. Nam illa erãt ingeniosissimè instituta ad hoc vti miles iste; cuius ingenium præceps, & manu prompta dæmonem non latebant; ad cogitationem tollendi tyranni impelleretur; quod siue ill... prosperè, siue malè cessisset; vel tyrãni, vel aggressoris seu consultoris nece animum homicida pa...

sceret. Nonne similes æstus animi, simile tyrannicidium in Azaële Syron. *lib. 4. Reg. cap. 8.* nobis S. S. suppeditat? In eadem Scotiâ Bancho maleficæ sortes regnum spondentes exitium peperere. nam occisus à Macbeto seu Macabæo; cui etiam ipsi diuinationes ariolorum, mercedem crudelitatis, necem attulerunt, persuaserant inuictum fore, donec silua quædam procul inde remota, ad arcem, quam Macbetus incolebat, accederet: nec fœminâ genitâ manu occubiturum. Vt fidem dæmon similibus vaticiniis faceret; cùm iam vincendum necandumque ab hoste fortiore, infestissimoque perspiceret, persuasit, vt milites ramis prægrandibus prælatis siluæ speciem præberent; & percussorem ei immisit Mackduffum qui non natus, sed cæsus ex matris vtero. Multis hæc describit Boëtus: pro fabulâ Milesiâ vel mimo ex Atellanis ridet ille alter: sed hæc dæmonis mores mirè exprimunt nec continent quidquam, quod fieri non possit, aut quod fieri non soleat, de siluarum stratagemate Olaus, & alij similia: de pseudoraculis dæmonum plenæ sunt historiæ.

Bucan. lib. 7. in princ. & Hector Boët. libr. 12. ante med.

4. *Idem hodie dicendum de sorte consultoria, qua inquirimus, quid nobis faciendum vel iudicandum.* nam & hæc, sub anathemate prohibita [a]. probatur quia non licet huiusmodi, nisi à Deo, inquirere: Deus autem non vult nos suam voluntatem per sortes indagare: sed petere illam à doctrinâ Ecclesiæ, S. Scripturâ, superioribus nostris, ac aliis doctis ac piis viris. *Mortale autē est, quando aliquid superstitiosi adhibetur, vel sorti certò creditur: si verò vtrumque deesset, & sine superstitione vlla, simpliciter quis sorte voluntatem Dei inquireret, probabiliter tantùm sorti credens, foret peccatum Veniabile.*

[a] c. ea. sortes 26. q. 5.

CAPVT III.

De Coniectatione.

HVc vsque sermo fuit, de prænotione prorsùs licitâ, *de qua est cap. 1.* vel de prorsùs illicita, *de qua fuit cap. 2.* Nunc sequitur agamus de eâ, quæ aliquando licita, aliquando illicita est: quam vocamus *Coniectationem*, hæc vel est Physica seu Naturalis, vel Politica seu ciuilis, quæ *sortis*, nomen retinet.

QVÆSTIO I.

De Coniectatione ex astris.

IN naturalis coniectationis classem refero, quæcumque causis naturalibus verè innituntur, vel saltem eas non improbabiliter omninò prætexunt: cuiusmodi sunt agricolarum, pastorum, nautarum, architectorum, medicorum, physiognomorum, chiromantarum, astrologorum, & onitopolarum: de quibus nunc sigillatim nobis est disserendum.

Quoad coniectationem, siue iudiciariā ex astris mathesim, duæ possunt eius species cōstitui, prior licita, posterior illicita. Prima species est, *astronomia*, quæ nititur vniuersalibus, veris & incommutabilibus principiis, & scientiam consequitur futurorum artis suæ: veluti reuolutionis annorum, cursus siderum, distinctionis eorum, item naturæ solis & planetarum, eclypsium, stationum, retrogradationum, aspectuum, coniunctionum, oppositionum, & similium: quo in genere quædam iam prodierunt vtilia, & maiora exspectantur, Tichonis Brahei, Nobilis Dani. Altera est, *Astrologia*, tam dissimilis priori, quàm pellex coniugi iustæ: quæ nititur principiis communibus, variabilibúsque, & prædicit effecta euētuum futurorum, non necessariorum, sed contingentium: quasi ab astris necessitudine aliquâ dependentium. Et ex illa priore, in hanc tandem, *Chaldæi*, deflexêre. Sic vocati initio Sacerdotes Babyloniorum, teste Diodoro Siculo, *libr. 2. Biblioth.* eò quòd Chaldæa natio in hoc genere antistabat. Sanè ideò receptum postea vt simpliciter, *Chaldæus*, Astrologum significarit, sicut *Arabs*, latronem, *& Chananæus*, mercatorem, sic vsurpant Daniel, *prophetiæ suæ 2. vers. 2.* Iuuenalis, *Satyr. 6.* & Gellius, *lib. 1. noct. Atticar. c. 9.*

Astrologiæ huius partes sunt quatuor, prima versatur circa, *Reuolutiones*, & prædicit totius anni bello, pacéque vicissitudines, aëris salubritatem, annonæ pretium, morbos animantium, &c. Secunda continet, *Magisterium Natiuitatum*, docens quid sigillatim homini totâ vitâ obtinget. Tertia vocatur, *Electionum*; quæ docet quid in singulis rebus consultò & vtiliter faciendum, quid omittendum, quando ædificandum, quando mihi nauigandum, equitandúmve quando egrediendum manendúmve domi, denique quando & quibus locis singula facienda, vt feliciter cedant, hac se mirabiliter iactabat, meus olim in Mathesi Doctor. Ioan. Stadius; ipsi tamen, si demas, quæ per imposturam aliquando cōsequebatur, omnia pessimè & infelicissimè cedebāt. 4. est, *imaginum sculpendarum*, planè præstigiosa, & à nobis, *libr. 1.* satis confutata. Trium cæterarum, nulla quidquam habet certitudinis, sed quo longiùs abit quæque à communibus illis astronomiæ canonibus, & ad particulares singularésque euentus propiùs accedit; eò à scientia & certitudine longiùs recedit, & mendacio vanitatique sese arctiùs adiungit. Vnde,

Sit 1. concl. *Astronomus non recedens a suis vniuersalibus, commensuratis, immediatisque principiis, potest iuxta canones artis suæ certò prædicere, etiam multis antequam eueniant annis vniuersales illos artis suæ euentus, nisi tamen vel supputatio, vel instrumenta eum fallant.* Hinc ortæ Ephimerides, quæ vulgò circumferuntur. Hanc conclusionem neminem puto negaturum, quia sicut se habet res ad esse, sic ad cognosci: euētus isti necessarij sunt, & certi: poterunt igitur certò cognosci. Iuxta eandem rationem, poterit, ex Lunæ & Solis vario colore & aliis phænomenis, astronomus; ventorum, pluuiarum, serenitatis & huiusmodi vicissitudinis tempestatum euentus probabiliter prædicere, ratio, quia vt plurimùm hæc accidunt, aliquando tamen ob peculiares aliquas causas impediuntur. Huc spectant Arati, Ciceronis, Hesiodi, Virgilij, & Germanici de Phænomenis carmina.

2. Conclusio, *Astrologia species illa prima non est superstitiosa, si tantùm profitetur opinionem cum formidine oppositi*; v. g. minantur astra annonæ caritatem; fortè futura durior annona; metuo ne sit, &c. *Secunda verò non est superstitiosa, si tantùm profitetur suspicionem*, v. g. suspicio est hunc puerum fore talem: inclinabitur ad hoc: horoscopus illi talia portendit, &c. *Tertia pars denique non est superstitiosa, si tantùm dicat se æstimare, quod res benè sit cessura: & reuera animo suo non plus tribuat, quàm verbis præ se fert*, (quod in omnibus his tribus notandum) *fusè hæc docet Conrad. Vuimpina lib. de Fato: & alio opere de superstitione libr. 2. cap. 7.* ratio, quia propter consideratos euentus similes, ad similem astrorum positŭram sæpè subsecutos, licet nobis æstimare, suspicari, & metuere similia: neque vllum peccatum in hac obseruationis cautione versatur: quæ est portio quædam prudentiæ, & ideò secundùm se est bona.

Tertia

Tertia concl. *Astrologia ullo illorum trium modorum ulterius tendens, & prædicens aliquid ut certo eventurum, merè illicita est, & superstitiosa: totáque huiusmodi divinatio incerta est ac vana, nec artis aut scientiæ digna nomine.*]

Notandum ex Caietano[a] solere hîc incurri tria peccata Mortalia, secundùm tres modos excedendi. Primò quando Christianæ fidei mysteria stellis subiiciuntur, & deducuntur ex astrorum influxu vel situ. qua in re peccauit etiam Pet. Haliacensis, qui diluuium Noë, natiuitatem IESV, religionis fideique mutationes & alia huiusmodi supernaturalia arcana astrorum disciplinæ subiecit; Firmicus quoque, Albumazar, Aponensis, Machiauellus, & Paul. Iouius[b]. Italique complures in eundem scopulum impegerunt; quos perfidiæ reos meritò peregit Ioan. Picus Mirandulæ[c] Comes. Refellitur hoc dogma, quia talia mysteria à libero Dei decreto dependebant solo; Deus autem, vt constituit, sic etiam potest cœlorum cursus immutare, ideóque Christiana religio cœlis superior est censenda. *Confessio enim, eius super cælum & terram*[d].

a In sum. verb. astrorum obseruatio.
b libr. 13. histor.
c libro 2. cōt. Astrolog. ca. 5. & li. 5. ac. 11.
d Psal. 148. v. 14.

Secundum peccatum est, quando futura contingētia, ex astris censent certò præsciri posse, hoc enim tollit libertatem humani arbitrij. Nam si certò præsciri possent, hoc foret quia actiones illæ ab astris, & non ab arbitrij libertate penderent, sicque desinerent esse futura contingentia. Contradictoria itaque sunt certò aliquid huiusmodi prædici, & tamen huiusmodi libera siue contingentia esse.

Tertiò peccatur, quando interrogationes & electiones cœlestibus hisce corporibus subiiciuntur, vt certæ cuidam causæ, & tanquam legis decreto: ita vt quis hanc vitæ actionibusque suis regulam, & normam præfigat. Hoc enim repugnat dignitati diuinæ gratiæ, quæ vincit naturam; repugnat etiam diuinæ legi, quæ talia vetat sic obseruari; repugnat nostræ mentis & consilij dignitati, qua cunctis rebus corporeis sumus præstantiores, & sublimiores.

In duo hæc posteriora peccata incidunt, quotquot plusquam oportet huic astrologiæ tribuunt; vt veteres Chaldæi, & qui in libris iuris vocantur Mathematici ac Planetarij: & ex recentioribus, ideò cauendi, Iul. Gauricus, Leouitius, Cardanus, Bellancinus, Ioannes Stadius, Iunctinus, & Nostradamus; contra quos omnes est præcedens tertia conclusio.

C

Quæ probari potest ratione, & auctoritate. Ratione, quia, cum euentus isti non existant necessariò; & certò, non possunt certò & necessario præsciri. Deinde quia hi effectus non continentur in astrorum potestate, quibus etiam nec Deus, nec humanum arbitrium subsunt. Et aliæ plures rationes peti possunt ex bullâ Sixti V. contra astrologos; & ex doctissimo, prolixóque opere Ioan. Pici contra Astrologos.

Auctoritatis probatio, suas habet classes. 1. probatur Scripturæ sacræ testimoniis, quæ docet rerum futurarum præscientiam solius esse Dei[e]; & eam prorsùs adimit homini[f], monet ne quis discat astrologiam, vel ab astris sibi timeat, & has esse vanas leges infidelium[g]: ne sequamur vanitates philosophorum, κατὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου; *secundum elementa vniuersi*[h], quod de astrologiâ D. Athanasius accepit: ridet augures, & ostendit à scientiâ suâ Babylonios & Chaldæos fuisse dece-

e Esai. 41. v. 23.
f Ecclesi. 8. v. 7. & cap. 10. v. 14.
g Ierem. 10. v. 2.
h D. Paul. ad Colos. 2. v. 8.

A ptos, illúdque ipsis studium inutile & noxium fuisse[i]. Quis Deo non credat? Ecce, clamat ipse Deus: *Ego sum Dominus irrita faciens signa diuinorum, & Ariolos in furorem vertens, conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.*[k] His locis patet errasse Salisberiensem cùm *lib. 2. c. 2* scribit; *viguit autem illa scientia, & fortè eam aliquatenus licuit exercere donec Deum natum nūciaret stella de cælo, magósque non reprobos primitias f. dei ad eum adorandum nouo & inaudito ducatu perduxit, exinde verò penitùs interdicta est.*] Immò vt semper mala fuit, sic semper interdicta iure diuino fuit.

2. Quia concilia & canones PP. grauissimis pœnis præstitutis, eam damnant: longum foret verba adscribere. loca indicabo, *cap. illud, cap. illos, cap. si & illud, 26. q. 2. cap. igitur, 26. q. 3. ca. non liceat, 26. q. 5 cap. 2. de sortileg. Concilij Tridentini Index libr. damnator. Reg. 6. & plenissimè Sixtus V. P. M. bullâ sua contra astrologos.* Equidem lego apud Epiphanium[l], olim Aquilam Ponticum ex Ecclesiâ pulsum, eò quòd his studiis nollet abstinere.

B

3. Damnat eandem Ius ciuile Romanorum *libr. 2. C. de Malef. & mathem. l. Mathematicos, C. de Episco. aud.* quibus & ars interdicta, & codices incēdio, & vtentes damnantur exilio: sed alibi etiam morte plectuntur, *libr. 5. C. de malef. & mathemat.*

4. Vt omittam Originem, & Eusebium, *libr. 6 de Præp. Euang. ca. 9.* damnant communiter Patres orthodoxi, *Basilius homil. in Genes. 6. & sermon. in Princip. Prouerb. D. Chrysost. in cap. 2. Matth. D. Ambros. libr. 4. Hexam. cap. 4. D. August. in libr. 2. de Genes. ad litter. cap. 17. & lib. 2. de doctrin. Christ. à c. 21 & lib. 5. de ciuit. Dei, aliquot primis capitibus, & hom. in Psalm. 61. D. Gregor. hom. de Epiphania. Ioan. Salisberiensis lib. 2. Polycratici, cap. 19. & 24. & 26.*

C

5. Damnant communiter Theologi, tum veteres, *vt D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 5. S. Bonauen. in Centiloquio. D. Antonin. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 6. Pet. de Tarentasia, Richard. Paludan. Gabr. Mai. in 4. sent. Guilh. Paris. tracta de legibus ad longum.* tum recentiores vt opere doctissimo & vberrimo, Phœnix sui sæculi Ioan. Picus Mir. &, eius nepos, contra Bellancinum patrui libros defendens, Ioan. Franc. Picus *libr. 5. de Prænot. Iulius Siren. libr. 9. de Fato à cap. 29 qui tamen postea cap. 36. & 37. videtur aliquantulum plus æquo tribuere astrologis, item Cornelius Darocēsis Theologus, philosophus & mathematicus bonus libr. de superstit. par. 2. cap. 3. Mich. Medina libr. 2. de recta in Deum Fide cap. 2. & noster Bened. Pererius libr. integro de diuinat. Astrolog.*

D

6. Damnant communiter Iurisconsulti tam canonistæ quam Legistæ, *Ioannes Andr. Abbas, Ancaranus, Ananias in cap. ex tuarum, de sortileg. Turrecremata in d. cap. illos, & in summa de Eccles. Albericus Rosatus in voce, Sortilegus, Troilus Maluetius tractat. de sortibus part. 1. Bal. Salycet. & alij scribentes in l. 2. & 5. C. de malefic. Grilland. de sortileg. q. 3. num. 8 & 9. num. 13. cum seqq. & q. 11. num. 16. Pet. Loloyberius libr. 3. de spectr. capite 9.* Ioan. Horoscus Episc. Guadixiensis libr. 2. de verâ & falsâ prophetia cap. 29

E

7. Damnat huius artis peritus, ex ipsâ experientiâ, & praxi horoscoporum, viginti schematibus & exemplis allatis Sixtus ab Hemmingâ Frisius recenti opere; *astrologia refutata.*

8. Damnant philosophi & medici, ex veteribus optimè Bardesanes Syrus & Diogenian⁹, *apud Eusebium, d. libr. 6. cap. 6. & 7. & plures alij apud Ioan. Stobæum Sermo 78.* ex Neotericis, Georgius Trapezuntius, *libr. cur astrologorum iudicia vt plurimum*

sint falsa? & Francisc. Valesi. libr. *Sacra philosophia cap. 31.* Nec omittendum dictum prudens medici cuiusdam Iudæi; qui cum Petro Castellæ Regi (cui sæuitia morum, & innoxius sanguis, vxoris, fratrum, Episcoporum, Principum, Nobilium plebeiorumque innumerorum, *Crudelis*, nomen peperit) eò quòd Iudæus illi ex Horoscopo noua imperia, & montes (vt aiunt) aureos addixisset, rebus postea desperatis quærenti, & qui vaticinij fides constaret? respondisse fertur; *cœlo rigente, si quis in balneo lauet, sudaturum nihilominus.* astris studia vitæ moresque plus posse significans auctor Ioan. Mariana, *libr. 17. de rebus Hispan. cap. 14.*

9. Damnat ipsemet vanitatum cunctarum studiosissimus sectator & coryphæus, Henricus Cornelius, scribens *hanc artem nihil esse aliud, quàm superstitiosorum hominum fallacem coniecturam: qui ob multi temporis vsum de rebus incertis scientiam fecerunt: in qua, emungendæ pecuniæ gratia decipiunt imperitos, & ipsi simul decipiuntur.*] Hęc ille malus lib. malo bonum perhibens testimoniū arti non bonę.

10. Damnant Historici, vt Tacitus, cuius illud præclarissimum exstat lib. 17. de mathematicis, *genus hominum infidum petentibus, sperantibus fallax; quod in ciuitate nostra vetabitur sẽper, & retinebitur.*]

11. Damnant poëtæ, vt Sibyllinorum oraculorum auctor libr. 3. vt Iuuenalis Satyr. 6. vt Ennius, cuius illa sunt egregia;

Non habeo denique nauci Marsum augurem,
Non vicanos haruspices, non de circo astrologos,
Non Isiacos coniectores, non interpretes somnium,
Non enim sunt ij, aut arte diuini, aut scientia:
Sed superstitiosi vates, impudentésque arioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstûs causa fictas suscitant sententias.
Qui sibi semitā non sapiunt, alteri monstrant viam.
Quibus diuitias pollicentur, ab his drachmā petunt:
De his diuitiis sibi deducāt drachmā, reddāt cætera.

Apud Laërtium, ab anu domesticâ meritò ridetur Thales; in quem Gabriæ festiuum exstat epigramma; lusere & alij, *in Anthologia libr. 2.* sed præ cæteris illud Leonidæ placet quo astrologiæ matrem, dixit audaciam, obstetricem stultitiam: & ridet moechæ maritum, iactantem se gnarum probri alieni & infortunij, domesticum dedecus cùm ignoraret. Lusit in eundem martyr Morus;

Astra tibi æthereo pandunt sese omnia vati,
Omnibus & quæ sint fata futura monent.
Omnibus ast vxor quòd se tua publicat, id te
Astra, licet videant omnia, nulla docent.

& quæ sequuntur pari sale ac lepore condita.

D Sed non desunt astrologis quædam argumenta. *Obiiciunt primò*, illud Genes. *1. v. 14.* de luminaribus cœli: *Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos.*] Vnde quidam, etiam ex numero Theologorum; colligunt astra, etsi non sint causæ, certa tamen esse signa futurorum omnium; quod non Plotino tantùm, & Porphyrio; sed & Origeni, & Eusebio, & ipsi Augustino tribuitur à Iulio Sirenio [a]; qui hoc tenet, & confirmat ex Isaiæ verbis [b]: *complicabuntur sicut liber cœli:* vbi per cœlum multi intelligunt firmamentum, & dicunt firmamentum vocari librum, eò quòd tanquam in libro sic in cœlo, cuius stellæ sint characteres, futura legantur signata.

a cap. 36. & 37.
b c. 34. v. 4

Respondeo, astra non esse certa signa futurorum omnium. Nam illa Originis sententia, refertur quidem ab Eusebio, sed non approbatur ab eo; à D. Augustino autem expresse & clarè refellitur,

A *sub initium libri 5. de ciuitat. Dei*, nec verò sibi contrarius est Augustinus: vel Origeni fauet, *in libro secundo contra Manichæos cap. 21.* Nam hoc, *ca 21.* per *corpora cœlestia*, non intelligit orbes cœlestes, sed beatorū corpora gloriosa, vt cõtextus manifestat. Locus autẽ Esaiæ nibil ad rem facit. quia similitudo desumpta ex more Hebræorum: qui libros sacros in vnico folio, siue ob longâ membranâ scribebant: & eam instar telæ textorio radio circumuolutæ, circa cylindrū vel bacillū ligneū circumuoluebant, ac cõplicabant. Hinc ergo petitâ comparatione: sicut quando cœlum creatum primò apparuit, dicitur extensum fuisse sicut membranaceus huiusmodi liber, quando spectandus euoluitur & exponitur, Psalm. 103. v. 2. *Extendens cœ-*
B *lum sicut pellem*: sic propheta, agens de mundi fine ac cœlorum dissolutione, comparat eam libro illi complicato, siue membranæ circumuolutæ, vt optimè aduertit Auctor Quæstion. Orthodoxor. *Respons. 90.* quod clarè explicuit B. Ioannes in Apocal. [c] *cœlum recessit, sicut liber inuolutus.* Quo loco Andræas Cæsariensis consuetudinem quoque illam Hebræorum obseruauit: ex quo cùm desumpta sint ad verbum ferè, quæ loco illo scribit Arethas Cæsariens. & locus eius in versione Latinâ sit mutilus, rectè sibi consulet, qui ex Andreâ locum Arethæ correxerit. Vt igitur ad locum Moysis in Genesi reuertar, dico illic agi de signis in vniuersum, siue qualibuscumque (vt vox Hebræa *Oth*
C denotat) nempe astronomicis, vniuersalibus, denotantibus diuersitates anni tempestatum, diei, noctisque [d]: vel etiam polyticis & forensibus: vel quandoque miraculosis: non verò agitur de astrologicis; quæ vanissima sunt, nec signi nomen merentur. Pluribus hanc Sirenij opinionem refellit, Ben. Pererius, *d. operis cap. 4.*

c c. 6. v. 14.
d de quib. Psal. 135. à v. 7.

Obiicitur 2. ex libro Iudicum illud, cap. 5. v. 20. *De cœlo dimicatum est contra eos, stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt.*] Quo, inquiunt, pacto pugnauerunt; nisi quoniam Iudæis faustus, Sisaræ verò infaustus ille cursus astrorum, & siderum statio? si ergo Sisara periit propter hunc ordinem siderum ipsi aduersum:
D potuit etiam hoc ipsum per astrologiam præuideri, ac metui, ac vitari. *Respõdeo*, ex antiquit. Iosephi verè huius conflictûs tempore procellam magnam exortam fuisse, aquæ etiam & grandinis multum oculis Cananæorum offusum, & sic arma bellica ipsi vsui esse non potuisse. Quòd auxilium cùm cælitùs fuerit missum, ait SS. *de cœlo dimicatum* [e]. missum verò fuit per angelos defensores populi Israëlitici, quorum Princeps est Michaël. Hi dicuntur in ordine & cursu suo fuisse auxilio Israëlitis, propter ordinem militiæ, seu hierarchiæ, in qua quisque suum ordinem & stationem seruabat; item propter continuam operationem & in-
E stantiā custodiæ cuique commissæ, in qua fideliter vnusquisq; angelus perseuerabat: quàm vocat cursum; & sic eo loco stellarum nomen angelis tribui voluere Vatablus, Vales, & alij, idque confirmant ex illo B. Ioannis [f], *vbi cauda draconis traxit tertiam stellarum partem.* Sed nec Hebræum nomen positum in Cantico Deboræ [g], *Haccochabim*, aliud quàm stellas seu sidera significat. nec apud D. Ioan. per stellas Angeli, sed viri Sancti ex veriore expositione [h], sunt intelligendi, sicut & apud Danielem, cùm ait [i], *Et magnificatum est vsque ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas.* Melior ergo Cantici Debo-

e Procop. in Iudic.
f Apocal. 12. v. 3.
g d. v. 20.
h Orig tract. 30. in Matt. Gregor. li. 32. mor. ca. 14.
i Dan. 8. v. 10. sic explicat Andreas Cæsar. in Apocal. ca. 12.

tæ interpretatio est, quàm video placuisse Caietano; sic aërem, cæteraque elementa, & tempus ipsum fauisse populo Dei, vt ipsæ quoque stellæ solitæ imbres ciere, censeantur contra Sisaram pro Israële pugnasse. Denique nec consequentia argumenti valet.

Tertiò, obiiciunt illud Dauidis [a]; *firmamentum annunciat opera manuum eius*: hoc est, aiunt, prænunciat ea quæ Deus facturus est. *Respond.* non illum esse sensum, sed hunc; pulchritudinem cœlestis huius, & visibilis fabricæ nobis indicare excellentiam operum Dei inuisibilium: & cogere nos vt fateamur, non alium potuisse firmamenti esse architectum; vt Patres plerique exponunt [b], nec dissentiunt Rabbini & Vatablus. Nam de Apostolis, haud dubiè est allegorica interpretatio.

Quartò, obiiciunt ex Historiis, sæpè has prædictiones esse veras; vt præter cæteras fuere quatuor. vna Theagenis, qui ex stemmate seu genitura addixit Augusto, imperium [c]: 2. Thrasylli, qui mortem sibi instare, miranti Tiberio dixit, quàm secretò Tiberius ei, re cum nullo communicatâ moliebatur [d]. 3. Ascletarionis de quo ista Suetonius in Domitiano; *Hunc* (Ascletarionem mathematicum) *delatum nec inficiantem iactasse se quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est* (Domitianus) *quis ipsum maneret exitus, & affirmantem fore, vt breui laceraretur à canibus, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatẽ artis, sepeliri quoque accuratissimè imperauit. Quod cùm fieret, euenit, vt, repẽtina tempestate deiecto funere, semiustum cadauer discerperent canes.*] 4. Est eorum, quibus summæ dignitates vel imperia vel Pontificatus ab astrologis ante prædicti: dignitas Allabio cuidã, mirè à fortunâ iactato [e], & Athenaidi; quæ postea vxor Theodosij Iunioris [f]: Imperiũ, Rodolp. Habspurgio [g]: Pôtificatus, Leoni 10. Hadr. vi. & Marc. ii. [h] His omnib.

Respondeo, Quando astrologi verum dicunt, tum multò diligẽtiùs esse cauendos. quia satis clarum hoc signum foret, eos pactum cum dæmone iniuisse, vt ait D. August. [i] & de Thrasyllo Dion indicat, cum scribit solitum affirmare, quæ nuncia longinquis è regionibus adferrentur. Ideoque Iurisconsulti in tituli rubricâ [k], *Maleficos cum mathematicis*, iungunt quia vt plurimùm mathematici etiam sunt malefici, vt explicat optime Dion *li. 49.* cum dicit pulsos vrbe ab Agrippâ, τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γόητας, vnde patet mathematicos dictos ipsos astrologos & sic mathematici in illâ rubricâ & passim in iure alibi, pro solis astrologis seu genethliacis ponuntur: quo sensu etiam Historici vocabulum accipiunt [l]: & sic accipiuntur in S.C. illo apud Vlpianum, *libro septimo de offic. Proconf.* quod Pythœus conseruatum edidit bono reip. [m]. Aliquando hoc nomen Chaldæos etiã, & reliquos Ariolos complectitur, vt apud Iuuenalem, Sat. 6. *Nemo mathematicus genium indemnatus habebit.* & Sat. 14. *Nota mathematicis Genesis tua.* Numquam tamen quando prohibebatur ea superstitio, legitimam coniectationem Astronomorum, nec artem Geometrarum, vel Arithmeticorum comprehendit, quorũ scientiam philosophiæ annumerabant. Aliquando Deus permittebat, & hodie permittit, astrologos etiam ignaros, & nesciẽtes verum prædicere, in pœnam audientium [n]; sicut & permisit aliquãdo sortes oraculorum esse veras, & ariolum Balam prophetizare [o]; & huc lubens refero illud Ascletarionis, quod in pœnam & terrorem Domitiani permissum. Sæpiùs id permittitur ob nimiam quærentium curiositatem, teste D. August. [p] qui rectissimè addit, *non quia vera sit prædictio, idcirco minus esse superstitiosam vel sacrilegam, & ideò magis licere prædictionibus talibus fidẽ dare: sed semper retinendum illud Dei præceptum; Etiamsi dixerint nobis, & ita euenerit, ne credamus eis* [q].] Denique quod de somniis dixit Aristoteles, hic quoque verissimum; huiusmodi diuinationem, non nisi ex accidente fore veram. sicut enim qui assiduè iacit aleam, vel talos figit; is aliquando seniones, aliquando Venerem iacit, inuenitque: sic cum isti centies mentiantur; quid mirandum, si ter verum dicant: sanè si mẽdacia notarẽtur, mille forent, pro vno vero dicto: Pauca notantur, non adeò tamen: quin veris lõgè plura. Quis nescit Hebræos illos, qui Leoni Isauro vera quædã prædixere, ob mẽdaces prædictiones, Arabiâ pulsos fuisse [r], cùm Zam Principem in infelicem iconoclastiã perpulissent? Quis de Pancratio non legit; eum & Constantino Irenes filio Impe. cladis maximæ, & sibi ipsi necis causam fuisse [s]? Quis Constantini Stethati nescit amentiam: qui & sibi, & Alexio Branæ, stulto vaticinio, exitium attulit? habebatur tamẽ Stethatus Princeps sui temporis Astrologorũ [t]. Quis nescit, quàm hactenus vanæ omnes prædictiones eorum, qui diem vel annum aduentus Antichristi, vel excidij mundi, prædixerunt [u]? Mitto Petri Leonij Spoletani insignis medici inanem huius Mathesis fiduciam, quã mortis Laurentio Mediceo occasionem, & sibi ipsi præbuit præcipitationis in puteum [x]. Mitto, quod Cedrenus narrat de Abrahamo, Genethliacos coram Ægypti Rege vanitatis conuincente. Mitto Manuelem Comnenum Imp. cui magno stetit, nimis addictum esse huic insaniæ: quæ illum & classe maximâ nudauit, & posteritati semper ridendum propinauit [y]. Mitto Ioan. Galeacij ducis Mediolanensis factum, qui cùm ei astrologus quidam mortem immaturam planè prædiceret, sibi ipsi verò longam vitam polliceretur: hominis ridẽs stoliditatem, statim strangulari eum iussit [z]. Mitto mendacium duplex Petri de monte Ilcino in Concilio Constantiensi, quod Æneas Siluius narrauit [a]. Addam dumtaxat duorum Principum diuersa iudicia & mores. Alphonsus Aragonum rex sapientiæ veræ amator, in litteratos omnes mirè munificus fuit, solos astrologos à curiâ suâ arcebat; prudenter censens, sibi nihil opus eorum industriâ, eò quòd sidera stultos regere, sapientes astris censeret imperare [b]. Contra Cardanus memoriæ commendauit Ludouicum Sfortiam, versutum potiùs, quàm prudentem, & perfidum quàm æquibonique amantem Principem, Alfonso dissimillimum, impendiosum quendam astrologum, artis imperitissimum aluisse, in quem plus centum auri magna talenta profuderit [c]. *Astrologus pro tanta mercede tempus vnicuique negotio incohando præscribebat, adeo ridiculè: vt princeps cogeretur tempestatibus maximis equum conscendere, & cum aulico comitatu ac stipatoribus aliò migrare per medios imbres, per cænum & lutum, nõ secùs ac si hostium manus fugeret. Tam felici euentu, vt, regno tandem à Gallorum Rege spoliatus, captus in carcerem compactus, colapho [illegible] clathrata ferrea mortuus fuerit, verũ fortuna virtusque ludibrium.* Ioannes XXI. Pont. Max. (qui ante Pet. Hispanus auctor Summularum) medicus, philosophus, astrologus; ex stellarum situ & positurâ longam sibi vitam in Pontificatu pollicitus coram familiaribus suis; quarto post mense, Pontificatu

a Psalm. 18. v. 2.
b D. Hieron. & Euthym. hic D. Ambro. 12. Hexã. cap. 4.
c Sueton. in Octauio cap. 94.
d Dionys. lib 55.
e Eunapi' in vita Ædesij.
f Zonaras & alij.
g Cuspinian. in Cæsaribus.
h Iouius in Leone lib. 3. idem in Hadriano 6. Garimbertus lib. 4. & Onufrius.
i lib. 2. de Genes. ad lit. in fin. & li. 5. de ciu. Dei, cap. 7.
k C. de mathe. & malefic.
l Suet. Tacitus, Ammian. cæteri.
m Collatione Mosaic. & Romano. leg. tit. 15.
n [illegible]
o [illegible]
p lib. 2. de doct. Christ. ca. 22. & 23.
q Deut. 13.
r Zonar. tom. 3.
s Paul. Diaconus lib. 23. rerum Romanarum.
t Nicetas lib. 1.
u vide cõment. nostrũ in Senecæ Oct. v. 386.
x Iouius in Elog.
y vide Nicetã Chõ. libr. 2. 5. & 7.
z Corrozetus l. factor. dictorũque Memorab.
a lib. 4. de Alfonso.
b Syluest. d. lib. 4.
c Cardan. in Ptolomæum de astror. iud. lib. 1. text. 14.

octauo, subitò corruente testudine recentis ædificij, viterbij oppressus interiit, auctoribus Valerio & Stellâ, *in vitis Pontificum.* Sed quis Astrologorum se Alphonso Sapienti, (hoc illi nomen vanitas ista tribuit) præferat? Quæ laudi, maiori & veriori fraudi fuit? vtar Marianæ nostri verbis; *Emanuel sanè patruus, suo & aliorũ procerũ nomine, Alfonsum publica sententia in conuentu pronuntiata, regno priuauit, ea calamitate dignum, quòd diuinæ prouidentiæ opera, & humani corporis fabricam insigni linguæ procacitate, ingeniique confidentia, accusare ausus fuerit. vti vulgò hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. Vocis stoliditatem numen iustissimè vindicauit.* [Vanæ sapientiæ persuasio, huc insipientiæ perduxerat.] *Id fortè astra memorant portendisse eius artis non ignaro, si ars est, & non potiùs inane mortalium ludibrium, quod à prudentibus semper accusabitur* [verum dictum & Tacito vsurpatum] *& semper tamen patronos habebit. Ex eo ferunt suspicacem esse redditum, & ex metu crudelem, &c.*] Cernis quo illum hæc vanitas præcipitarit, & fecit vt alia sapiens, sibi ipsi toto vitæ decursu (notatũ id) desiperet, pessiméque semper consuleret. Ægyptios deditos aiunt huic vanitati, maximè Alexandrinos: quod tamen prudentiorum fuerit iudicium, possumus ex Suidâ colligere. Tradit, Alexandrinæ solitos astrologos vectigal pendere, *βλακεντέλες*, nuncupatum: quoniam eos non nisi fatui homines consulerent, quos Græci, *βλακὰς*, vocant; ductâ Metaphorâ ab inutili pisce, quem ne canes quidem velint attingere.

F Concl. 4. *Si non superstitiosi, certè noxij infirmis illi medici sunt, qui secundùm lunæ & aliorum planetarum in signis Zodiaci stationes, de morbis iudicant. v. g. quæ cuique euenerit ægritudo, & quo illi pacto medendum: necnon chyrurgi, qui in vulneribus idem obseruant, & dies considerant vulneris, & stellas eis præsidentes* (quas vocant, Centel, Neus, Dibergibel, Lachadiel, Sapissa, Elebra & simil. *& inde pronunciant vulnus esse lethale, vel sanabile.*] Hæc omnia fusè describit Conrad. Vvimpina [a]. tales etiam videntur illi astrologi, qui generatim pronunciant, qua die pharmacis, venarum sectione, aut cucurbitulis corpus sit euacuandum. Meritò suspecta sunt hæc omnia, quia stellarum non est tanta vis in hæc inferiora; & si qua talis vis foret, ea posset & soleret aliarum particularium causarum concursu planè impediri. Imò & sola materiæ indispositio, lunæ & astrorum omnium actiones euariare facit, teste Galeno [b]; cui Auicenna [c] consentit, quare obseruationes & effectus huiusmodi dierum indicum, prouocantium, vel criticorum, longè magis dependent ex materiæ dispositione, concoctione, & statis morbi temporibus ac symptomatibus, quàm ex syderibus: quæ est vera sententia Hippocratis & Celsi [d]. Longiùs etiam aberrant isti Astroiatri, quia præcipuè attendunt ad quosdam lunæ imaginarios angulos, aspectus, & conformationes; paruifacientes vel contemnentes potiùs, quomodo ad cæli vel siderum influxus recipiendos materia disposita fuerit, & quæ periodi temporum, quæve concoctiones & crises sint morborum. Hos ergo meritò maximè Galenus [e] contemsit, Augustinus Niphus [f] risit, & multis eorum patefactis erroribus [g] Ioannes Langius impugnauit: & Marsilius Ficinus, qui iunior ista defenderat [h], eâdem postea fatetur se scripsisse [i] non vt probaret, sed vt cum Plotino astrologorum ineptias rideret.

a d. l. 3. ca. 8. & 9.

b lib. 3. de dieb. Criticis.
c li. 4. Fen. 2. tracta. 2. cap. 1.

d Hippocr. passim & Cels. lib. 4. cap. 4.
e Libr. 12. Therapeu.
f libr. 5. de diebus Critic.
g Epist. 35.
h l. de vita cælitus cõseruanda.
i li. 12 epistol. ad Politianũ & Picum.

A Conclus. 5. *Pars illa interrogationum, quæ res occultas inuestigat, vt furta, thesauros, virginitatem, &c. planè vetita & perniciosa est omni iure.*] Prohibent sacræ litteræ; Leuit. 19. v. 31. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini vt polluamini per eos.* Deuter. 18. v. 10. & 11. *Nec inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones consulat, aut diuinos, & quærat à mortuis veritatem, omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.*] Iure Ecclesiastico prohibetur, hoc. *capite primo & cap. ex tuarum, de sortileg.* Iure ciuili plurimis rescript s. *l. item apud Labeonem §. si quis astrologus. D. de iniur.*
B *libr. 2. & l. nemo aruspex. C. de malef. & mathem. libr. 1. C. de thesaur. libr. 10.* Tolerantur hi sæpè in rebus publ. sed exemplo pessimo & publico malo.

QVÆSTIO II.

De coniectatione, ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

A ASTRIS & cælis proximum, de quo certo constet elementum est aër: satis valdè enim probabile est ignis Spheram propriam esse nullam; quæ sententia valdè antiqua est, & à recentioribus quibusdam strenuè defenditur [k], videtur hæc
C mens Ausonij in Gripho Ternarij.

Tres Charites, tria fata, triplex vox, trina elementa.

In mediâ regione aëris variç valde fiũt impressiones meteorologicæ. Exhalationum copia gignit magnos & paruos ignes, diuersissimè configuratos, pro exhalationum ipsarum formâ diuersâ: vt modo videantur flammæ, modò columnæ, modò lanceæ, modò stellæ saltantes vel discurrentes, descendentes, vel ascendentes, aliquando verò & cometæ multiplices, de quibus non est nunc tempus agendi [l]. quibus omnibus commune est magnam temporis siccitatem denotare: signa quoque esse ventorum diuturniorum, vel violentorum: quod maximè cometis conuenit, qui si frequentes fuerint, etiam præsignificant sterilitatem, famem
D ac pestem: eò quòd vis cometæ omnem vaporum & exhalationum humilitatem absumit: vnde consequenter mortem minantur biliosis, & qui ardentioris sunt naturæ, quales plerique Principum & Magnatum: eâdem siccitatis causâ, ad bella quoque & seditiones inclinant. Cætera quæ his astrologi & Squarcialupus addunt, vana sunt & fallacia: quæ dixi, naturæ consentanea videntur. Fit tamen non rarò vt cometarum causa sit, supernaturalis dumtaxat Dei dispositio, vt quando
E fœlicem aliquem euentum portendunt, quod sæpenumerò accidisse allatis Historiarum exemplis olim, teste Origine, *libr. 1. contra Celsum*, docuit Cheremon, *libr. de Cometis*; qui si exstaret, fortassis deprehenderetur nata hæc inde opinio, quòd quæ vni regioni seu regno fœlicia fuere cum aliorum clade coniuncta erant: Vel sanè causa est Dei dispositio hoc pacto volentis admonere homines, de imminente publicâ calamitate, vel morte Regum aut Principũ, vt ad pœnitentiã & morum emendationem recurramus [m]. Tunc autem cometæ pertinent ad ostenta (de quibus actum) & Dei caritatem nobis egregiè commendant, non ferientis nisi nos priùs admonuerit. idcircò videmus crinitas stellas in eam partem comam diffundere, cui minantur.

k Hieron. Cardã l. 1 de variet. c. 2. Scipione Capicio l. 2. de Principiis. Frã. Patricio li. 7. discuss. Peripatet. to. 4. Fran. Valesio de sacra philos. cap. 30. Villalpandeo & aliis.
l Vide Arist. 1. Meteor à c. 4. Plinũ lib. 2. Nat. hist. & ibi Cõment. Milichij, Senecã lib. 1. Nat. quest. Contaren. l. 2. de ele. Cardanũ l. 4. de subt. & lib. 1. & 14. de variet. Schalegerũ cõtra Carda. exerc. 79. Fracasto. in libr. de Homocẽt. & Andr. Dudithium tractat. de Cometis, & epistol. ad Ioann. Cratonẽ.
m Damasc. 2. de fide ortod. c. 7. Bonauẽ. in 2. d. 14. q. vltim.

minantur. Mirificum huiusmodi commonitionis signum, narrat Gobelinus Persona [a]; nempe in monasterio Bodkensi, quod B. Meinulphus confessor exædificauit, quoddam miraculum ordinarium contigisse talibus ostentis annumerandum: *Tintinnabulum* (inquit) *quoddam magnum aeneum benè sonorum in eodem monasterio reuerenter asseruatur. Nam quoties aliqua ex eius monasterij sororibus breui erat abitura è vita, absque vllo humano ministerio, per se fortem reddebat sonum.*] Rideat hæreticus, vt lubet; sed alia duo similia accipiat, etiamsi non lubet. Scribit Leonard. Vairus [b], *In Celtiberia oppido Vililla campanam esse, quam vocant incolæ*, campanam Miraculorum; *hanc per aliquot menses priusquam resp. Christiana aliquid aduersi patiatur, ex seipsa nemine pulsante, sonare solitam: cuius rei* (sic ait) *testimoniū per publicos tabelliones hisce oculis egomet legi, præter fidem, quam de eâdem re illius regni Proreges faciebant suis litteris.*] Accedat & aliud è Galliis, quoniam Hispaniam à testimonio arcent aduersarij. Eodem Vairo teste, ad flumen Rhodanum, in Sequanorum confinio, situm est nobile monasterium S. Mauricij. Viuarium illic visitur, in quo iuxta numerum monachorum pisces ponuntur. Illorum si quis ægrotet, pisciculus quoque semiuiuus cernitur supernatare, quod si monachus è vitâ migraturus sit, paucis ante diebus piscis moritur. Hoc ita se Vairus accepisse scribit, tum ab Antonio Cardinale Granuellano, singulari bonarum artium patrono, teste oculato; tum ab aliis fide dignis, vt rem locis illis notam atque omni fide contestatam.

a in vita S. Meinulphi mens. Octobr.

b libr. 2. de fascino. ca. 14.

C Porrò cùm exhalatio quoque sit venti materia, & ventorum ideò præcipuæ qualitates sint, caliditas & siccitas: facilè intelligitur, cur ex iis & sanitatis corporum, & fertilitatis anni probabilia signa queant desumi. Qui de ventis plura volet, alibi quærat [c].

Secundò non pauciora fiunt ex vaporibus, quæ & ipsa suas adferunt probabiles prænotiones. Ex nubibus quam multa queant prædici, post quendam Gerardum, docet Conr. Vvimpina [d]; nec sua rustica prognostica desunt pluuiis communibus; nec prodigiosis pluuiis [e], siue naturalia tempestatis anni, siue supernaturalia iræ diuinæ comminatoria. Anno superiore 1600. die 18. Februar. propè Arequipam, ex illis qui multi in Peruanâ sunt montes igniuomi (*vulcanos vocant*) vnus, eorum *Guayna putina*, principiò candidam nubem visus pecorariis è longinquo eructare, quam consecuta est procella fragminum ingentium quasi auulsorum à rupibus, sed ignitorum: hæc paulum spacij progressa comminuebantur in minores lapides, & paulatim centesimo fermè passu à cratere in cinerem. Vbi saxa decidebant, cuncta reuulsa, diruta, comminuta, interempta: vbi lapides, pauci mortales euasere vel iumenta. Fors Hispanus iter faciebat eques: cum vim grādinis lapillaceæ nō ferret, descēdit, & se sub equo locat; sed equus nō valebat subsistere prę vi ictuū. herus videns nec tutum, nec quietum sibi sub iumento refugium; ephippium aufert, equū deserit, capiti sellam imponit; sic ægrè euasit cranifragium. torrentes & fluuij ac fontes nonnulli penitus exaruere, aliis lapsûs facultas intercelusa cineris multitudine, idque per leucas plus trecentas. Arequipæ primùm ortæ clarā luce tenebræ integrū ferè mensem durarunt. Interea initiò cælum fulminibus visum dehiscere, & audiri tonitrua, flammeique globi instar artilleriæ belli-

c Vide Senecam l. 5. Nat. quæstio. Plin. l. 2. art. c. 40. & ibi Milichium, Card. l. 2. de varie. c. 1. & 8. Vales. de sac. philos. ca. 50.

d libr. 1. de signis c. 5.

e de quib. Plinius supra ca. 56. & 58. & ibi Milichius.

A cæ aciebus hinc inde dispositis mutuò explosæ vicissim huc illuc discurrere, ingens globus semel decidit, & à templo in proximum ambitum, inde in viam publicam patente portâ erupit, & subitò disparuit relicto sulphureo nidore, terræ motus iugis fuit; adeò vt multæ domus conciderent, reliquæ quasi tripudiarent nutantes. Nec cessauit interea pluere terram albam, instar cinerum seu calcis tritæ, vt nemo per plateas incederet, quin mox digiti spissitudine cooperiretur. domus, quę minimùm, tectæ essent crassitudine semipedali: sic pleræque sub onere gemebundæ subsiderunt, malum durabat, luce per interualla potiùs ostentante se, quàm diem præbente. Mense ferè exacto cessatio

B fuit, & nonnulla intermissio, vt nostri qui illic degunt perscripsere: sed adhuc metus manebat grauiorum. Magnam morum in meliùs tum timor expressit commutationem: omnes ad pedes Sacerdotum deuolui, adeò vt quies nulla daretur, & vi in cubicula pœnitētes irrumperent. Sic Deo lucrum animarum multarum accessit. Sed nec Satanas neglexit occasionem. Nam cùm Indi pagani viciniores flammis, soli à superstitione Magos accessissent; & simul ad montem illum properarent, & malis cantibus, ac sacrificiis procurarent: magos & viciniores quosque flāmæ consumpserunt, cæteri omnes malè multati, desperabundi pars suspendio, pars aliter sibi mortem consciuerunt. Hæc narrata litteris P. Ioan. Ruizij de Alarcon

C scriptis Arequipę Martij XV. anno superiore. quarum hoc anno Martio mense exemplar Hispanicè præscriptum legi; vnde hanc epitomen excerpsi. Vix quidquam simile lectum vel auditum. Idem de grandine & glacie dicendum, (quæ specie non differunt [f], & Pisidas in κοσμοποιΐᾳ poeticè non philosophicè contra Aristotelem agit) Niuiū quoque copia fertilitatem anni, roris & pruinę multitudo sterilitatē potiùs, prænotant. Nebula descendens serenitatem, ascendens imbres indicat. Tonitru & ecnephias sunt indicia pluuiæ subsecuturæ: alij verò sonitus in aëre audiri consueti [g], magis pertinent ad prodigia. Fulmen & prester, quid pronuncient, Vvimpina te docebit. [h]

f Valesf. ca. 50. de sac. philos.

g Vt 2. Machab.

h d. cap. 6.

D Tertiò maris tumor, venti; fluuiorum insolitæ eluuiones, pestis annuncia sunt: terræ motus quoque idem designant, testibus Ammiano, Procopio, & aliis.

Quartò, quoad impressiones, quæ per reflexionem lucis, circa vapores ac exhalationes fiunt (vt Iris, halo, corona, parelus, virgæ) naturalium præsensionum pronostica censeri possunt [i], vt & hiatus, & quæ foueæ & fenestræ vocantur; necnon flammarum illi tractus, quibus ignis fatui est nomen, sunt enim effectus varij, exhalationis vel vaporis superabundantis, & vincentis obstantia; vel interdum luminis victi ac profligati [k].

i vid. Vvimpinam d. cap. 5.

5. (Vt ad terrestria veniamus) ex arborum quoque prouētu prognostica colligūtur vt *teste Tullio*.

E *Lentiscus, triplici solita grandescere fœtu,*
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi,

Amygdalorum copia indicat messis abundantiam. [l] Trifolium inhorrescit, & folia contra tempestatem surrigit. Sine auris ludentia arborum folia, lanugines & pappi populnei volitantes per aërem, aut aquis innatantes, tempestatem prænunciant. Si rosæ violæve sub auctumnum iterum floreant, pestilitas imminet. Burdigalæ, quæ pestim illam magnam præcessit hyems, aliquas in horto nostro rosas protulit, quas & vidi. Vnum hoc

k Vide Senec. libr. 1. Nat. q. Plinium li. 2. à c. 28. Cōtarent. l. 2. de elemēt. Pernumiā l. 3. Physic. & Card. l. 4. de subti.

l Vide Panegyrim nostrā de Natiuitate Deiparæ virginis.

non videtur vacuum à superstitione, quod quidam tradidere: sub actumnum duas vel tres glandes legendas, tum cultro scindendas, trium aliquod in his solere reperiri, muscam, vermem, vel araneum: muscam denotare discidia eo anno futura, vermen fertilitatem, araneâ mortalitatem denotari.

D Sextò, animantes etiam quædam nobis prænunciant, vt,

Cana fulex fugiens è vasti gurgite ponti
Nunciat horribiles clamans instare procellas.

Vt & acredula matutinis instans vocibus:

Fuscáque nonnumquã cursans per littora cornix,

Si tamen,

Demersit caput & fluctum ceruice recepit.

Ipsi quoque alumni dulcis aquaï ranunculi,

Mollipedésque boues spectantes lumina cœli,

Et quæ talia ex Arato Tullius [a], & ex Hesiodo Virgil. Quid contemptius musculo, vel passerculo? tamen domos illi ruituras; hi aëris contagionem fugâ preueniunt, quorum etiam causas Franc. Picus inuestigat [c].

[a] libr. 1. de diuinat. [b] libr. 1. Georg. [c] d. libr. 3. cap. 3. cum seqq.

Ex obseruatione huiusmodi Phænomenorum, emersere canones prænotionum, quibus vtuntur nautæ, pastores, & agricolæ de quibus non contemnendum opus exstat Antonij Mizaldi Monluciani, *Ephemeridum rusticarum.* illa quidem ipsa animalia præsagij sui sunt ignara; sed impetum quendam naturalem solummodò sentiunt, mouente phantasiâ per humores concitata ad petendum quæ commodò, & fugiendum quæ noxæ sunt futura. Quod sigillatim idem Picus ostendit, de ciconiis, cypselis, mergis delphine, cæteris longum nimis & lentum foret mihi, singulis inhærere. Veniamus ad nobilius animal, hominem, & ex eo quædam præsagia.

QVÆSTIO III.

De coniectatione medicorum.

EGimus [d] de quadam falsâ & illegitimâ, immò ludibriosâ; nunc de verâ, seriâ, & gnesiâ dicendum, hanc medicorum, *σημαντικὴν*, veteres, recentioresque Doctores integris tractationibus sunt prosecuti [e]; quos legere poterunt, qui plenos sitiunt crateres: mihi hoc vnum videtur vniuersim posse statui.

[d] q. 1. conclus. 4.

Signa proba sunt, quæ naturalibus principiis, & veris experientiis comprobantur: cætera sunt vana, & ab arte medicorum aliena. Proborum, quædam sanam integramque valetudinem testantur; quędam degenerantem vel iam affectam; quædam succumbentem, & iam victam: quædam se recolligentem & victricem: quędam denique sunt ambigua, etiam ipsis magistris. Nec vlla tam certa, quin fallant aliquando, ideò vetus sermo verus, præstare à sexaginta medicis quàm à scabinis sex damnari, & morti addici.

[e] Hippocr. lib. de Prognost & in eum comment. Galeni. Arist. sæpe in Problem. Celsum. l. 2. de Medici. & horum sequẽtes vestigi Fran. Picum d. l. capit. 7. Wimpin. l. de signis 8. & a ca. 13. vsque ad 22. Ioã. Guintherũ Andernacum veter. & nouæ medicinæ comment. Dial. 7.

QVÆSTIO IIII.

De prænotione Physiognomica.

A PHysignomus ex pilorum, & membrorum corporis colore, habitudine; & proportione; de temperie, valetudine, quædam etiam de moribus, ingenio, & animi affectionibus putat se scire: pręcipuè frontem considerat faciémque, quia hæc solet esse speculum virtutum intellectualium; & tum vocatur hæc *μετωποσκοπία*. Huius métio apud Iuuenalem. *Sat. 6.* cùm scribit frontem vati à muliere præbendam. Aristoteles & Polemon confundunt cum, *Chiromantiâ*; quę propriè manuum considerat lineamenta, quasi quoddam virtutum actiuarum speculum: ac si considerat etiam reliqua membra totiúsque corporis habitum, *Physiognomica*, vocatur.

Hanc Physiognom. veteres medici Hippocrates & Galenus diligenter excoluerunt, vt & Aristot. integro libro, & qui exstat Polemon Atheniens. *lib. de Natura signis:* quorum scripta laudantur, eò quòd naturæ vestigia calcarunt. Sed recentiores Barth. Cocles, *in Anast. Physiogn.* Luc. Gauricus & alij ferè plura miscent superstitiosa, præter vnum fortè Petr. Motium; cuius librum, *de multiplici temperamento & cognoscendis hominibus*, laudat Mi-

B chaël Medina [f]: quia primò complexionis modum, deinde medico & philosophico ratiocinio propensiones & ingenia gentium, prouinciarum, & singulorum hominum describit: methodus hæc vera & recta, sed scriptorem illum nondum potui nancisci. Visus mihi non infæliciter Conrad. Wimpina [g] Galeni & Aristotelis ferè omnia in Compendium redegisse.

[f] l. 2. parænes. Christ. cap. 2.

[g] lib. de signis cap. 8. 9. & 10.

Artis fundamenta varia sunt, primùm petitur à quadam cum animantibus similitudine. v. g. qui paruis sunt oculis inuidi cēsentur, quia simię tales; qui magnis, stupidi; sicut boues & asini ratio est: quia cum Deus auctor naturæ gnarus esset, qua quodque animal indole dotasset, singulis etiam ea

C addidit instrumenta, quæ huic indoli forent quàm aptissima, ferocibus, vt leoni, apro, tauro, vngues, dentes, cornua; timidis ac fugacibus vt lepori & ceruo, artus celeri fugæ necessarios; fortibus araturis, vel onera baiulaturis, toros, gibbum, dorsi, humerorúmque robur; vt camelo, boui, equo & reliquis veterinariis. Idcirco quasi ex signo & à posteriori (vt loquuntur scholæ) animantium indolem ex ipsis instrumentis corporeis, quibus à naturâ sunt prædita, colligunt.

Secundum fundamentum à moribus gentium atque prouinciarum desumitur; quæ cùm certo sint corporis habitu, vt plurimùm quoque ingeniis moribúsque discrepãt. v. g. physiognomi de-

D finiunt fuscos, stupidos ac pertinaces esse, quoniam Æthiopes sunt huiusmodi.

Tertium à sexu, v. g. quia mulieres candidâ vt plurimum & molli sunt cute, eædémque sunt pauidæ ac leues: ideò candidos & molli cute, moribus obnoxios iisdem censent. Huius secundi & tertij fundamenti ratio ducitur à complexione, cùm enim eadem temperies simul causa sit cutis huiusmodi & morũ huiusmodi: ratiocinantur, in quocumque cutis sit talis, talem esse temperiem, quare ab eodem, eiusdem temperiei ratione, similes mores exspectandos.

Quartò rimantur affectus animi, à motu membrorum & corporis affectionibus, tale illud Hippocratis, *Oculi non nictantes sunt iracundi: quoniam irati fixis & immotis oculis intuentur.*] Sic ratioci-

E nabatur Salomon [h] dicẽs; *Homo Apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum.* Et Esaias [i]; *agnitio vultus eorum respondit eis.* hoc est vultus exterior eorum, secreta cordis patefecit. sic argumentatur Martialis [k] (quem vetusta exemplaria nescio cur vocent Martialem Cocum.]

[h] Proue. 6. v. 12.

[i] Esai. 3. v. 9.

[k] l. 12. Epig. 54.

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Matthiam Coruinum Hungariæ Regem, haud

illaudatum

illudatum Principem. nimis deditum diuinationi, adeò vt nihil nisi consultis astrologis soleret suscipere a, tam studiosè accepimus b huic vacasse physiognomicæ diuinationi, vt ex primo aspectu lineamẽtorum faciei, de temperamento & moribus hominum solertissimè iudicaret: ita vt, magiæ speciem æmulis præbuerit.

a Bõsinius l. 8. Húgar. hist. deca. 4.
b Ioachimus Cureus in Annal. Silef.

Quintum fundamentum petunt ex collatione signorũ cum signis, & ex quibusdam alia colligunt, verbi gratia, inuidiam ex iracundia, cui tristitia & animi prauitas sit adiuncta.

Sit conclusio, *Physiognomica consistens intra cancellos naturalis philosophiæ. licita est*, & *habet aliquid probabilitatis.*]

Probatur primò. quia positorum fundamentorũ aliqua sunt probabilia, quædam minùs, quædam ampliùs.

2. probatur ex sacris litteris, in quibus, *virorum robustorum facies dicuntur similes faciei leonum* c. Item quod, *in facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terræ* d. & alibi: *sapientia, hominis lucet in vultu eius* e. item: *cor hominis immutat faciem illius*, f, & quæ iam citata g.

c 1. paral. 12. v. 8.
d Prou. 17. v. 24.
e Eccles. 8. v. 1.
f c. 13. v. 31.
g Prou. 6. v. 12. Esa. 3. v. 9.

3. ex iuris interpretibus, quorum communiore calculo receptum, quando plures de aliquo crimine sunt accusati & capti, primùm quæstioni subiici debere illum, qui facie deformior: quoniam credẽdus sit animo quoque prauior h,

h Bald. in l. 1. n. 5. C. quorũ appella. non recip. paris de Syndicatu, Hippolytus, Marsil. & alii.

4 probatur sententia philosophorum. Pythagoras enim ad huius disciplinæ regulas, discipulos vel admittebat, vel repudiabat. Socrates hac indicina deprehendit Platonem fore, qualis postea laudatus i. Maximi hanc fecere Plato k, Aristoteles, & Sextus philosophus: quorum primus ea vtitur in Dialogis, Secundus accuratè tradidit, tertius ideirco corpus vocauit animi imaginem. Cicero hinc petitis iaculis aduersarium mirè lacessiuit l. Velleius Paterculus, veteres ea multùm vsos testatur m.

i Sirenius l. 9. de Fato, c. 39.
k in Timæo.
l Orat. pro Roscio Comæd.
m l. 2. histo

Dixi, non *certitudinis* sed *probabilitatis*: quia soleat quidem corporis dispositiones affectionibus animi præire, quod integro libello Galenus demõstrauit: sed præire, non trahendo vel cogendo, verùm leniter & assiduè inclinando: ita vt bonâ cõsuetudine & freno rationis, haud difficulter illa propensio superetur. Quod de se testari Socratem non puduit, cùm Zopyrus physiognomus ex lineamentis corporis eius, bardum, stupidum, & mulierosum illum iudicasset n. Sic intelligendus Cassius medicus o, cum quæsiisset, cur prodigiosæ formæ homines, plerũque etiam emotâ sint mente? respondet, *quia corpori consentit anima, vt anima corpus.*]

n Cicero l. de fato, Alexan. Aphrodis. l. 4. de fato.
o Problem 51.

Vnde sequitur 1. longè certiùs iudicium ferri de brutis, quàm de hominibus. quia bruta, propensione sola trahuntur, homo propensionem arbitrii habenis moderatur. Sequitur 2. quod Physiognomo non licet iudicare, de facto, siue de actuali hominis vita, scilicet hunc esse talem: sed de pronitate tantùm ac inclinatione, vt optimè censuit Proclus p, v. g. talem propendere & inclinari in auaritiam, mulieres, vinum &c. 3. sequitur, non posse hanc facultatem iudicare, de donis diuinis & gratuitis, quia Deus hæc distribuit cuique, prout vult: nec de extrinsecis planè homini, vt morte violenta, opibus, honoribus & ceteris fortunæ bonis malisue: nec de nuptiis. statu vitæ, & aliis negotiis. quorum electio est merè voluntaria, talibus nugis plenus est liber *de neuis* Melamphi. Ratio est, quia nihil istorum depende[t a] corporis habitu, vel constitutione. Permittit q[ui]dem Deus, vt quædam diuinationes istorum [e]uentu comprobentur: sed simul eos sinit falli, in quæ magis ipsis necessaria. Scribit Paulus Iou[ius] in Elogiis, de Antiocho Tiberto Cesænate, q[ui] Physiognomus excellens suo tempore habeba[tur] eum *Guidoni Balneo prædixisse, quod ab intimo am[i]co necaretur: Pandulfo item Malatestæ Arimin[en]sium tyranno, quòd ex patria pelleretur, & exul extrema egestate periturus esset. Paulò post Pand[ul]fus Guidonem ob spectatam virtutem & suspect[um] obtruncat: Antiochum ipsum custodia mancipa[t] euentum præsagij exspectaturus. Antiochus cus[to]dis arcis filiam, ita flexit vt resti ab eâ impetratâ in f[os]sam demitteretur: sed compedum sonitu proditus, & fuga retractus, cum puella percutitur. Pandulfus ta[n]dem exsul, & egens ab omnibus desertus, in hospitali a[d]uersorio senex perijt.*] sic dum aliis cauit, sibi n[on] cauit Antiochus. Potuere etiam illa per humana[m] prudentiam coniici. quid enim inexspectatum a[d]mirandum, si familiaris tyranno vir fortis, ob susp[i]cionem, ab eo necetur? quid verisimiliùs, quàm t[y]rannum inuisum, vel necari, si sit audax vel comp[el]li in fugam, si timidus: & semel pulsum, ad egest[a]tem redigi? His poterũt adijci nonnulla ex Horo[n]co lib. 2. de vera & falsa prophet. c. 8. & 9.

p in Alcibiad. Platon.

QVÆSTIO V.

De Chiromantia.

CHiromantiam diuidunt in Physicam, & A[s]strologicam.

Cõcl. 1. *Physica Chiromantia licita est, & physiogn[o]miæ pars, & ideò de illa idem quod de hac iudicium.*]

Ratio est, quia per lineas & partes manus, con[si]derat ipsam corporis temperiem, & ex tẽperie co[r]poris probabiliter indagat animæ propension[em] hanc probat artem Aristoteles *l. 1. Histor. animal. c. & 30. ac 34. problem. sect. 10.* & prolixè eam exsequ[i]tur. Conrad. V Vimpina *l. de signis c. 10. 11.* & *12.* i[n]cautè verò Pet. Primodaius; dũ inter duas has sp[e]cies non distinguit, omnem chiromantiam videt[ur] damnare, *Academiæ Francicæ p. 2. die primo cap. 4.*

Concl. 2. *Chiromantia astrologica prorsus vana & i[l]licita, scientiæ nomen non meretur.*] Scientiam esse n[i]titur probare Anton. Verderius q. nam loqui illu[m] de hac etiam, non de physica tantum patet, tu[m] quia coniungit cum astrologia: & vtramque scie[n]tiam contendit esse; tum quia, in responsione p[e]nultimæ obiectionis, dicit harum manus line[a]rum significationem ab astris infallibiliter diri[gi] &c. quæ sanè Ecclesiasticam merentur censura[m] quia Papa Sixtus V. edita contra astrologos & Chiromanticos bulla, definiuit neutram esse scie[n]tiam, & vtrósque pariter damnans, grauibus sub[i]iecit pœnis: cuius doctissimi & maximi Pontific[is] sententia præponderat omni contra sentientiu[m] temeritati: tum etiam quia in Cathalogo Roman[o] librorum, quorum vetita lectio omnes qui Chiro[mantiam] mantiam docent, apertè sunt annumerati prohibit[i] est ergo.

Vanam esse, docet optimè Franc. Valesius r docti[ssimus] medicus, meritissimò illam detestans. primùm námque laborant vesania mathematicorum de a[s]trorum influentiis, quam improbauimus *supra* *l.* Addunt de suo, quod stultius est, hanc arto a[...] esse Iouis, illam Mercurii, tertiam V[...]

atque ita porrò. Superaddunt tertiò tales areolæ lineas hoc prænotare: alias illud: quorum nihil ratione vel auctoritate confirmant, sed nudo suo delirio, & prætextæ experientiæ postulant nos manus dare. Cumque tam inania sint artis huius principia, fuere tamen semper, qui hoc quoque mendacium paruuli diligerent. Olim prosa oratione Chiromantiam tradidit Helenus Syracusius libro, quem nominat χειροσκοπικὸν οἰώνισμα *manus inspectiorium augurium*: carmine verò comprehendit Eumolpus quidam. vtriusque meminere Pollux & Suidas. Recentiores scripsere Ioannes de Indagine (Lutheranus, alius à Carthusiano nominis eiusdem) Ioan. Taisnerus Athensis, Antonius Cermisonus, Bartolomæus Cocles, Michael Sauonarola, Petrus de Arca, Marcellus, Saya, Andreas Tricasius, Michael Scotus, Ioan. Teukesberg, & alii: quorum libri scatent superstitiosis. Ars ista palmam manus primò in certos colliculos, areolas, & lineas diuidit: areolis planetas singulos, lineis astra quædam præficit: horum denique astrorum atque planetarum vulgò creditos effectus ipsis areolis ac lineis manus ascribit, vt breuiter VVimpina a ostendit, addens se horum non approbatorem, sed narratorem esse nudum: suo iudicio cuncta nænias esse: detestatur hos & impugnat vehementius antiquus scriptor Ioannes Salisberiensis *lib.2. Polycratici c.27.*

a [illegible]

Contra hos libratum illud Iuuenalis Sat.6.

. . . . frontemque manumque
Præbebit vati crebrum poppysma roganti.

quorum prius ad metoposcopum, posterius ad chiromantem referêdum bene Brittannicus obseruauit. Solent hanc vanitatem profiteri vxores (si vxores) ex illa colluuie quæ totam peruagatur Europam Vulgò *Zingaros* seu *Ægyptios* nuncupant, de quibus multa collegit Crespetus *lib.1. de odio Satanæ discur. 12.* [illegible] *cum seq.* Sed hi scriptoribus Germanis, quàm Gallis vel Italis notiores: ideò hos audiamus. conditionem eorum & originem sedulo perquisiuit, extra res fidei, non despicabilis Sed. Munsterus l.3. cosmograph. *c.267. Cum ageretur* (inquit) *annus post Christum natum, 1417. primùm per Germaniam apparere cœperunt homines nigredine deformes, excocti sole, immundi veste & vsu rerum omniû fœdi, furtis imprimis intenti: præsertim fœminæ illius gentis: nam viris ex furto fœminarum victus est. Tartaros aut Gentiles vulgus vocat, in Italia* * *Cianos appellant. Ducem, comites, milites, inter se honorant veste præstantes: canes venaticos pro more nobilitatis alunt: sed vbi venentur, nisi furtim non habent. Equos sæpè mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cum strato & paruulis iumento inuehuntur. Litteras circumferunt Sigismundi Regis & aliquorum Principum, vt transitus illis per vrbes & prouincias & incolumis permittatur innoxiusque. Ferût ipsi ex iniuncta sibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire, atque ex minore Ægypto primùm emigrasse. Sed fabellæ sunt. Hominû genus, quod vsu compertum est in peregrinatione natum ocio deditum, nullam agnoscens patriâ ita circuit prouincias, furto (vt diximus) fœminarum victitans, caninô ritu degit: nullâ religionis curâ, etiamsi inter Christianos paruulos suos baptisari curet; in diê viuit, ex prouinciâ demigrat in prouinciâ: per aliquot annorû interualla redit, sed multas in partes scinditur, vt non iydem in eandē facilè redeant, nisi per longa interualla locorum. Recipiunt passim & viros & fœminas volêtes in cunctis prouinciis, qui se illorum miscent contubernio. Colluies hominû mirabilis omniû perita linguarû. rusticæ plebi grauis imminens: vbi foris illa laborat in agris, hi spoliis inuigilant casellarum. Anus eorum chiromantiæ & diuinationi intendunt: atque interim quo quærentibus dant responsa: quot pueros, maritos, aut vxores sint habituri miro astu & agilitate crumenas quærentium rimantur & euacuant.*] hæc de illorum moribus verissima. Vnde sæpè animum subit admiratio, quo iure, vel iniuria in quibusdam prouinciis hoc genus flagitii à Principibus toleretur: non sine maximo scandalo, & damno rusticorum. Nam scelerum impunitatem permittit, qui sceleratos tolerat. Si hos fures licet tolerare, certè & alios. Si horum chiromantia & maleficia reliqua tolerantur: non id est niti contra diuinæ legis, & Ecclesiasticorum canonum auctoritatem? Notoria sunt flagitia quæ Munsterus memorat, & iisdem planè verbis Albertus Krantzius *libro 11. Saxoniæ c. 2.* vt alter ab altero, vel amboà Tertio acceperint. Quod attinet ad maleficium docet experientia. nam si quis illis ex sacco vel capsa vnicum nummum largiatur, omnes nummi qui in eodem capsa vel sacco inerant, migrasse quo vnicus ille, non rarò deprehunduntur: quod apertum maleficium est. Quoad diuinationes illas, nequeunt excusari à superstitione, aut hæresi (si sic sentiunt) aut impostura scandalosa. Quod alios passim recipiant, ex nationibus per quas transeunt, id nullo pacto illis concedere deberent respub. sed tales qui se iis aggregant, & ipsos receptatores, condignis pœnis coërcere. Nam contrarium est otiosos & vagabundos fouere in reip. perniciem: quod vel stolidum, vel improbum planè. Notæ sunt contra otiosos leges Ægyptiæ, & Atticæ apud Athenæum libr. 4. & Pierium lib. 34. Notum hodie, vbi iustitia viget, magistratus solere in tales inquirere, vnde victitent, nâ nemo de vento præsumitur viuere ([illegible]) & meritò semper cômendata fuit lex Corinthiorum, quam ex Diphili comædia retulit Athæneus lib.6.

Est optimè hic statutum apud Corinthios:
Si quempiam cernimus semper splendidè
Videmus, hunc rogamus: vnde viuat, &
Quid faciat operis? si facultates habet.
Vt reditus harum soluere expensas queat:
Perpetuò sinunt illum perfrui bonis suis.
Sin forte sumptus superat ea quæ possidet:
Prohibemus huic ea ne faciat in posterum,
Ni pareat, iam plectitur multâ graui:
Sin sumptuosè viuit, is qui nihil habet.
Tradunt eum tortoribus. Proh hercules!
Nec enim licet vitam absq; malo degere
Talem, scias: sed est necesse aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium
Aut in foro agere Sycophantam; aut perfidum
Præbere testem. Nos genus hoc mortalium
Eiicimus ex hac vrbe, velut purgamina.

Cingaros credo tolerassent, quos non præsumptio est, sed res docet, clependo, harpagâdo, furtis, maleficiis viuere.

Verùm excusant illos Patroni, calamitosum esse genus hominum, miseratione dignum. cur? Ex Ægypto oriundi, luunt maiorum à fide Christiana apostasiam, & pœnitentiam obeunt, septennalem locis incertis vagationem. Summa defensionis hæc est. Quam diluunt alii, quem dixi Sebastianus *Sunt anni* (inquit) *plus, minusue viginti sex ab hoc tempore quando ego Munsterus ista scribo, quod Heidelbergæ agens istius gentis primoribus me adiungens vix extorsi litteras quasdam, quas glori-*

* corr. Cinganos

bantur se habere ab Imperatoribus. at illa mihi ostensa erant. Vidimus quoddam quod aiunt Lindoiæ à Sigismundo Imperatore impetratum: in quo mentio fiebat quomodo maiores eorum in minori Ægypto, olim ad aliquos annos, abiecto Christianismo ad Gentilitatis errorem relapsi fuissent, & resipiscentibus eis pœnitentia iniuncta, quod tot annis ex singulis eorum familijs aliquot per orbē peregrè proficiscerentur, diluerentque in exilio perfidiæ suæ crimen. Sed iā dudū euanuit tempus huiusce suæ peregrinationis, & tamen colluuies illa non cessat circumuagari, furari, mentiri, augurare, & diuinare.] Cur si pœnitentiæ terminus effluxit, pœnitentiam adhuc prætexunt? verum falsum etiam, quod de Ægypto iactant. Nam interrogati nec sciunt quidem quid Ægyptus, aut vbi minor vel maior. Vnde ergo emerserunt? Mira varietas est sententiarum. Quidam *Cincalos* dictos putant, quasi ἀοίκους, penatium expertes & mendicos. Sanè γ. & κ. commutantur facillimè, & Menander in Thaide quendam ait, πτωχότερον λεβηρίδος καὶ κιγκάλου, mendiciorem leberide & sincalo. Leberis significat spolium serpentinum: *Cinclus* autem cui etiam nomen, σεισοπυγὶς: si caudæ demas ornatum valdè implumis: inde rustici egenos & errones, *cinclos* dixere, vt ex Æliano & Suida docet Adagiographus *chiliad. 2. cent. 2.* hæc sententia placuit Pierio Valeriano *lib. 25. Hieroglyphicor.* Sed ad rem non facit. Polydorus Assyrios & Cilices putat: Volaterranus Vxios è Persia: hoc est ariolari. Nomen indicat, Belgæ *Egipteners*, Galli *Ægiptiens*, Hispani *Gitanos*, Itali *Cingaros*, vel *Cianos* vocant: Germani superiores, *Zigeuners*, quæ omnes voces ab *Ægyptio* deductæ: & hæc vltima, quasi *Chusener*, à Chus Chami filio patre Ægyptiorum & Æthiopum. Hi quia vidēt tempus pœnitentiæ præfixū effluxisse: nunc duo quædam comminiscuntur: vnū est se non posse ad patriam redire interceptis itineribus: cogantur ergo diuidi, & certæ alicui nationi ascribi, & legibus ibi receptis viuere: vel pellantur. Alterum est, etiam post illud septēnium, sibi ex patriis sedibus subinde necessariam esse migrationem: si secùs fecerint, & nō quotannis mandras vel hordas suas (id est hominum multitudinem vtriúsque sexus) exulatum miserint calamitatem & sterilitatem omnibus certò præstam esse. Digna hæc causa, in quam sedulò inquiratur: quod si fiat statim apparebit impostura. Quæ vel vbi hæc gens, quæ quotannis tantoperè multiplicatur? hæc quidem in peregrinatione sua, nisi adultos vndecumque colligeret: citò interiret. Deinde satis isti ostendunt falsum fuisse primum illud de iniuncta pœnitentia. Quod de fonte horum verisimilius comperi, est quod *in Annalibus Boiorum* his verbis ab Auentino perscriptum fol. 826. libro septimo: *Eadem tempestate furacissimum illud genus hominum colluuies atque sentina variarum gentiū: quæ in confinio Imperij Turcarum atque Hungariæ habitant* Zigenos *appellamus) rege Zinkelone, nostras peragrare capere regiones, furto, rapina, diuinationibus, impune prorsus victū quæritant. Ex Ægypto se esse mentiuntur, extorresque domo à superis cogi se, maiorum delicta; qui Deiparam virginem cum puero IESV hospitio excipere recusarint, septem annorum exilio expiare impudentissimè confingunt. Experimentis cognoui eos vti venedica lingua & proditores, atque exploratores esse. Cùm alij, tū imprimis Maximilianus Imp. Cæs. Aug. & Albertus parens Principū nostrorū publicis edictis testātur: adeò tamen vana superstitio hominū mentes, velut lethargus inuasit, vt eos violari nefas putet, atque grassari, furari & imponere impunè passim sinant.*] Tria hinc collige, primùm origine Sacluos esse ex ditione VVindenisanè, quod peculiare ipsis idioma, in Sclauonicum vergere significat Auentinus: loquens de natiuo. Scio namque præterea fictitium quoddam habere ipsis solis notum: quod Hispani vocant *Zirigueneca* Germani teste Munstero, Rotvvelsch hoc est Rubrum Barbarismum. Norunt interea cuncta ferè Europæ idiomata: & apud Germanos Germanicè, apud Gallos Gallicè apud Italos Italicè &c. loquuntur: quod necessarium ad finem explorandi. Secundò vides hos septennem illam priorum pœnitentiam, iam ad singulos posterorūm porrigere, vt prætextus sit vagandi. Tertiò compertos Principibus prudentissimis de proditione, meritó damnatos, sed quadam imprudentium superstitione foueri. Dicam quod rem valdè confirmat: cum adhuc in Hispania anno 1584. versarer Legione, magna tum multitudo istorum per pagos illos inundarat. festum corporis Domini tū celebrabatur. petierunt aditum in Ciuitatē, vt (honoris caussa) pręsultarent, quod illic consuetum fecere, sed à meridie propter furacitatem fœminarū ortus tumultus. fugere in suburbia, & ad S. Marci (D. Iacobi equitum magnifica est habitatio & hospitale, se cōglobarunt; & iustitiæ administros militari vi repulerunt. mox tamen, nescio quo pacto, dissimulata omnia. Huic hordæ Comes erat; sic appellant: in turba multi recepti Hispani, etiam ex Graiales. Villabraxima & pagis nonnullis Castellæ. Comes tam peritè Castellanum idioma loquebatur; quàm si Toleti natus. Sciebat omnes Hispaniæ aditus terrestres, (*Tuertos* vocant) omnes regionum amfractus & difficultates: quid roboris esset cuique ciuitati, qui præcipui in quaque, & quæ cuique opes. Nihil ferè ad rempub. pertinens, tam arcanum, quod eum lateret. nec clam hoc, sed gloriabatur. Quò aut cui rei hæc curiosa exploratio? Nonne compescenda vagabundorum hæc curiositas, etiam si solùm peregrini, & inculpatæ vitæ? Benè tibi, benè sit Maxime Carole, qui in constitutionibus Comitiorum habitorum Augustæ Vindelicorum anno 1549. cap. 26. hanc fecem mortalium, hos errones periculosissimos, *Zyngemeros* seu præstigiatores Teutonica terra excedere veluti exploratores & proditores Christianæ Ecclesiæ missos à Turcis sanciuisti. Commemorat hanc constitut. Petr. *Gregor. lib. 34. Syntagm. iur. vniuersf. c. 16. nu. vlt.* inuehitur in eosdem Crespetus *d. loco*, & (cui meliorem opto religionem) Philip. Camerarius I. C. *opere horar. succisiuarum cap. 17.*

Sed obiiciuntur nobis duo, vnum S.S. auctoritas, alterum exempla certa huius diuinationis. Auctoritates sunt duæ: prima est *Exod. 13. v. 9. Et erit quasi signum in manu tua.* Respond. hoc explicari sequentibus verbis: *& quasi monumentum ante oculos tuos.* loquitur enim de solemnitate azymorum: cuius celebrationem vult Hebræis esse signum memoriale liberationis ex Ægypto: Sumit autem metaphoram à more hominum, qui quando volunt alicuius rei recordari, solent digito annulum indere, vel filum alligare: quia cùm manum sæpè ante oculos eleuemus, fit vt recordemur eius, quod verebamur ne obliuisceremur.

2. Iob. 37. v. 7. *Qui in manu omnium hominum signat, vt norint omnes opera sua.* Depinxit ergo Deus in manu singulorū vnde queant prænoscere, quid

dicturi, facturi, passuriue sint.

Respond. cum Olympiodoro & Philippo presbytero ibi, verbis istis significari, hanc temporis vicissitudinem, de qua loquitur, serenitate & procellis niuium imbriumque à Deo contemperatam vt & Dei fortitudo fiat manifesta; & homo vidẽs se tam facili negotio à Deo quauis tempestate impediri à proposito, manúmque suam sic quasi quibusdam vinculis astringi, & ab opere arceri: cognoscat se, sine Dei adiutorio posse nihil suámque confiteatur imbecillitatem. fauet huic expositioni versio LXX, quæ habet; *vt cognoscat omnis homo imbecillitatem suam*: necnon Hebræus contextus, in quo ad verbum, sic; *in manu* (siue in vehementia) *omnes obsignabit, ad sciendum omnes homines opus eius.* vbi ex more Hebræorum, *Veiad* ביד noster vertit, *in manu*, pro in vehementi atque admirabili signo. sicut Isaias & Ezechiel a *Iad* posuere pro visione prophetica non vulgari: sicut Moses b *manum Dei* vsurpauit, pro potẽtia & magnitudine Dei. Lege lõgè aliã explicationem loci Iob, apud Francisc. Valesium: quæ quamuis ingeniosa sit, cum præcedentibus verbis non cohæret.

a 2. Reg. 3. v. 25. Esai. 8. v. 11. Ezech. 1. v. 3. & c. 33. v. 22. & c. 37. v. 1.
b Exo. 14. v. 31.

3. certant exemplis prædictionum, quas euentus roborauit. Bartholomæus Cocles ille, qui tot chiromantiæ libros edidit, Antiochi Cesænatis, de quo, *q. præcedenti* scripsi, discipulus, Lucæ Gaurico astrologo fuit auctor fugæ, vt, qui instabat, cruciatum violentum euaderet. Gauricus contemnens monita: eo quod Ioannem Bentiuolum Bononiensi tyrannide deiiciendum in Ephemeridibus prædixisset: iussu violenti Principis, ex altâ trochlea suspenso fune quinquies quassatus, & astrologiæ suæ iactatæ, & chiromantis contempti pœnas dedit. Alexandro Medici Græcus quidam ex manus inspectione prædixit mortem, & signa edidit percussoris: fore ex eius intimis, habitu gracili, vulticulo buxeo, suspensa taciturnitate, ceteris insociabilem: quæ in vnum Laurentium, qui & percussor, omnia conueniebant. Sed idem ille Cocles, prædixerat Copono cuidam, eum breui scelesto homicidio manus cruentaturum: & Hermeti tyranni filio, futurum, vt exul in acie cæderetur. Hermes igitur fatali metu percussus Copono clam imperat, vt Coclitem, nouum sibi Agamemnoni Calchanta, necet. Nec Cocles discrimen nesciebat. Ideò secreta galeâ caput munierat, ingenti gladio, quem peritissimè ambabus manibus regebat, semper armatus. Verùm à Copono baiuli habitu personato, dum seræ ostii, calculo iniecto, præpeditæ, clauem insereret, adacta in occipitium securi, interfectus est: nullam aliam patrati facinoris causam adferẽte Copono, quàm quod ipse Cocles breui homicidam futurum asseruisset. Vnus ista omnia narrat Iouius c, nec vsquequaque indubitatæ fidei Historicus, nec satis, à superstitiosis & gentilium, ne dicam opinionibus, saltem locutionibus, alienus: cui vt ea cõtigisse concedamus, idem tamen, quod astrologis talia iactantibus, cum D. Augustino respondendum. vide supra quæst. 1. respons. ad 4. obiectionem. vt digitus manus, sic chiromantiæ pars quædam est, diuinatio ex vnguibus: non illa de qua superiùs actum *c. 2. q. 6. Sect. 4. num. 6.* sed alia nouitia, vt suspicor ab aniculis ad colum inuenta: hæc coniicit ex maculis albis atrisve in vngue apparentibus, & singulis digitis suos canones attribuit: alios mulieribus, alios viris destinatos, nec valetudinis prosperæ vel aduersæ notas prodens; (quod aliquo tenùs tolerandum foret,) sed excurrit ad fortuitos effectus ab alienæ voluntatis arbitrio libero dependentes, quod temeritatis & vereor ne superstitiosæ sit impietatis. Exstat tamen (si Deo placet) hæc menia artis in opere de Physiognomia Hispanico cuiusdam Hieronymi Cortesij. si vt nugas edidit, minùs male: Sed minùs cautè. cautiùs nugari in minùs periculosis aliis, nam nugandi copiosa vbique materia.

c in Elogiis.

QVÆSTIO VI.

De coniectatione ex somniis.

GRæci vocant ὀνειροπολίαν, de qua Senariorum libellus à Iunio Hornano editus habetur d. Ceterorum onirocriticorum veterum, non magna reip. iactura omnes libri interierunt, præter vnum Artemidorum Daldianum, delirum senem qui libris quinque cuncta ab aliis tradita cõplexus fuit Breuior est Astramplychus Grecè & Latinè his annis editus: sed æquè nugax, vt & alius ille Arabs, qui Græcè barbarizans vna cum Artemidoro in lucem prodiit in Gallia. Hodie in pretio habent Apomasaris Arabica Apotelesmata, ex recentioribus Conr. VVimpina vellem ne tam multa sine antidoto congessisset e Auctorum quóque memoria, hanc in Italia vanissimè profitebatur artem Iunianus Majus f: cuius exstant epistolæ & libelli quidam Grammatici. Ex insomniis prophetiam fingebat Thomas Munzerus Anabaptistarum parens vnus. Brasileenses Indi in expeditione somnia obseruant: si se hostium carnes torrere somniarint, prosperum somnium censent, & victoriam spondent: sin contrà suas, ab hostibus vinci metuunt. *Ioan. Stadius lib. 2. Histor. Brasileens. c. 27.*] Legi eum vtilitate tantũ illi de hac materia videtur qui cũ D. Thoma & Antonino g, quibus liceat attẽdere, quę & quib. interpretari permissũ sit, expenderũt h. hos imitabor.

d inter animaduers. l. 1. c. 18.
e l. de diuinat. c. 14 & libro de insomniis per decem capita.
f de quo Alex. ab Alex. l. 1. c. 11.
g D. Th. 2. 2. q. 95 a. 6. Antonin. 2. p. tit. 12. c. 1. §. 5.
h Turrecrema in c. nõ obseruetis 26. q. 7. Mich. Med. d. ca. 2. Val. l. sap. c. 42.

Macrobius, *lib. 1. de somn. Scipion.* quem sequitur *Salisber. lib. 2.* somnia diuidit, in ἐνύπνιον, φάντασμα, ὄνειρον, ὅραμα, χρηματισμόν, *insomnium, spectrum, somnium, visum, & oraculum*: sed Artemidorus i ea quinque ad duo reuocauit, *insomnium*, nẽpe & *somnium*: sub insomnio, spectrum: sub somnio, comprehendit visum & oraculum, quoniam hæc illud consequuntur. Gentiles consentiunt species primas, insomnium & spectrum, ἀσήμαντους esse, nihilque significare vel præmonere. *Somnium* igitur strictè sumptum, vt opponitur insomnio, definiunt, motum aut figmentum animæ multiforme, futurorum bonorum vel malorum significatiuum. Huius verò prædictionis fundamentum statuunt experientiam, & quandam proportionis similitudinem rei somniatæ ad euentum. Experientiam vocant, si vnus vel plures, cùm hoc vel illud somniassent, talem vel talem postea fortunam sunt experti: similitudinem verò illam proportionis longè quoque putidiùs inuestigant. Primò ex quodam more ac consuetudine: v. g. radi caput honestum & religiosum est monachis, quia moribus ipsorũ & regulis id consentaneũ: ergo si monachus id somniet sibi accidere, prosperũ erit somnium. Sin verò id somniet aliquis coniugatus, præsagium dicent esse infaustum: quia coniugatis dedecorosum, sic raso vertice incedere. 2. ex vocabuli significatione: veluti audit quis

Perenius d. l. 9. c. 25. Ioan. Nider. ad 1. præcep. c. 10. q. 2. Salisber. l. 2. c. ...
i l. 1. c. 2.

vel legit Serapidis nomen, morietur; quia Serapis idem qui Pluton. & Orcus. 3. ex rei significatu Hieroglyphico, vt si quis sibi visus sit cathenâ ad templum alligari: fiet Sacerdos, & illi templo seruiet æternum. 4. à fabulosis narrationibus: veluti visus est sibi aliquis vagus in Isthymo filiolum suũ quærere? peribit filius mersione, iuxta fabulã Melicertæ. 5. de aliquâ ratione astronomicâ vel physicâ, longè petitâ, veluti somniauit se lumen à lunâ petere? cæcus fiet, quia luna proprio caret lumine. item videtur quis in somnis manus vrsæ habere? damnatus ad bestias, & ad palum deligatus, ab vrso deuorabitur. cur? quia vrsus intra speluncam latitans ori manum inserit, & veluti adedens exsugit, indéque sumit nutrimentum. Hæc artis sunt fundamenta, quam geniosa, tam puerilia: miréque ridiculus in his est Artemidorus, quia quod vni aliquando casu accidit, in consequentiam trahit, & canones conflat stuppeos, quibus merè fortuiti casus ad similes euentus prædicendos pertrahantur.

Vnde apparet primò, nihil huiusmodi Oniropolicis libris deferendũ, meritóque damnari eos, qui ad huiusmodi scripta animum adijciunt, nominatim ad legendum fictitios hac de re libros Abrahami, & Salomonis, & libellum somnialẽ, qui Danielis Prophetæ nomine falsò circumfertur, dequo agitur in Decreto Gratiani a. Apparet 2. superstitiosum esse consiliũ Synesij b: quo suadet, vt quisque sibi suis ex somnijs, cum eorum quæ postea perpessus collatione, artem quandam coniectandi conficiat; quod inutile studium, vanumq; commentum accuratè iampridem Franc. Picus confutauit c.

a d. c. non obseruetis
b li. de insomnijs.
c lib. 6. de prænot. cap. 8.

B

Sit tamen 1. conclusio; *Quædam somnia verum euentum prænunciant, quædam nullum, vel illusorium. quare etiam quædam licet obseruare, quæda non licet.*]

Concl. hæc egregiè confirmatur à Prudentio *in Hymno ante somnum*, his versibus:

Sed dum pererrat omnes
Quies amica venas,
Pectusq; feriatum
Rigat placente somno;
Liber vagat per curas
Rapido vigore sensus,
Variásque per figuras
Quæ sunt operta cernit.
Quia mens, soluta curis,
Cui est origo cœlum,
Purusq; fons ab æthrâ,
Iners iacere nescit
Imitata multiformes
Facies sibi ipsa fingit,
Per quas repẽte currẽs
Tenui fruatur actu.
Sed sensa somniantum
Dispar fatigat horror.
Nũc splẽdor intererrat
Qui dat futura nosse:
Plerumque dissipatis
Mendax imago veris
Animos pauore mæstos
Ambage fallit atra.

Canonica hæc & certa: non æquè quod subdit, etsi plerúmque contingat:

Quem rara culpa morũ
Non polluit frequenter,
Hunc lux serena vibrãs
Res edocet latentes:
At qui coinquinatum
Vitijs cor impiauit,
Lusus pauore multo
Species videt tremẽdas.

Verum conclusio multis repugnat. nam est cõtra Xenophantem Colophonium, & Epicuræos qui cuncta somnia volebant contemni: est contra Stoicos, Protagoram, Artemidorum, Tyanæum, & similes, qui si somnium sit, necessariò quoque aliquid volunt significare (vt ex eorũ suprà positâ definitione patet) & ideo nolũt vlla omnino negligi, vel preteriri. Vtrúmq; extremũ condemnat S.S. Stoicorum, dum ait d: *vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri. tu verò Deum time.* Item e, *somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehendit vmbrã, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia.* Epicuræos autem dam-

d Eccl. 5. v. 6.
e Eccles. 34. v. 1.

A nat, dum tot exempla diuinorum somniorum & interpretationem, passim suppeditat f. Rectius ergo Homerus g & Virgilius h commenti sunt fabulam, de duplici portâ somniorum, per eburneam falsa, per corneam emitti vera; vt indicarent quædam vera & significatiua, quædam falsa & inania ducenda.

2. Concl. *Tam certa sunt somnia, quam eorum certa causa, si hæc effectum certum certò producit, etiam somniorum prædictio certa, si probabiliter, probabilis si fortuitò, fortuita & fallax.*]

Explicatione hæc tantùm indigent. Synæsius prædicto commentario comminiscitur spiritum quendam phantasticum, quem vult esse animæ vehiculum, auctorem & fabrum omnium somniorum: quod Platonicum figmentum est, fabulis æquale poëtarum. Porphyrius duas causas agnoscit vnam, dæmones bonos malósque, quam nos admittimus esse causam quorundam somniorum: aliam notiones quasdam, quas animus ex aliâ vita secum allatas in corpus intulerit: quod est à fidei dogmatibus alienum. Nec enim animus hominis corpore antiquior aduênit aliunde, nec quando infundebatur à Deo, vllas secum creatas species secum attulit. Aristoteles i negat vlla à Deo immitti somnia, quod S. S. prorsus repugnat. Contra Plato k, cuncta somnia dæmonibus ascribit, quod rectæ Philosophiæ, & quotidianæ experientiæ refragatur. Meliùs Hippocrates l, vera somnia, partim Deo, partim naturalibus causis adscribit. Rem acu tetigisset, si tertium membrum addidisset, non prætermissum à D. Gregorio m: qui rectissimè somnia tribus auctoribus adscripsit, Deo, Naturæ, Dæmoni: vnde posteriores Theologi ea diuiserunt, *in Diuina, Naturalia, & Dæmoniaca.* præcipua difficultas est de Naturalibus.

B

C

Naturalia proficiscuntur vel à causâ intrinsecâ somnianti, vel à causâ illi extrinsecâ. *Intrinseca* nascuntur, quædam potissimùm ab animâ, & tunc dicitur *causa animalis,* aut (vt quidam loquuntur) *moralis*: quædam potissimùm à corpore, & vocatur *causa corporalis,* & ab alijs, strictè loquendo *naturalis. Intrinseca causa animalis* est, quando somnia obueniunt de rebus, quibus cogitatio vigilantis valdè fuit intenta, iuxta illud Salomonis n.

D

Multas curas sequuntur somnia. de hac causa, Attius;

Rex, quæ in vita vsurpant homines, cogitant, curant, vident,

Quæque agunt vigilantes, agitántque, ea si cui in somnis accidant.

Minùs mirum est.] idem censuere Lucretius, & plurimi, quos o alibi citaui: nunc non repetam. D. Greg. Nyssenus acutissimè scripsit p, huiusmodi somnia similia censenda citharæ; cuius, fides cessante manus impulsu, adhuc modicum extrema motione trepidant ac tinniunt.

E

Corporalis intrinseca causa nascitur à præsenti dispositione ac temperamento corporis, quod vel inediâ exhaustum, vel crapulâ repletum, vel humore aliquo nimis prædominante ægrescit, vel alio interiore vitio laborat. Ex his causis, vel pacata vel turpida, vel multiformiter varia somnia nascuntur. Quibus sanguis est copiosor, rosas somniant puniceas, crocum, hortos, conuiuia, choreas, complexus, aërem, volatum, & læta omnia. Phlegmatici, mare, aquas, balnea, nauigationes, submersiones, onera grauantia, tardam, & impeditam à noxijs fugam. Colerici, colores flauos, rixas, pugna

incendia. Melancholici, fumos, caliginem, tenebras, vagationes per loca sola, nocturnas oberrationes, tetra spectra, mortes, tristiáque cuncta. Quibus vesica humore plena, somniant de lacubus, fluuijs, imbribus, & somniando nonnunquã impluunt ipsi in sauanas. Quibus dominantur sinceri purique succi, putant in somnis volutari se inter odoratos suauesque flosculos: contra in sordidis, cœno, cloacis, cadaueribus versari sese, quorum in corpore humores fœtidi putridique coaceruantur. Quibus viscido humore affectæ obstructæque sunt partes cerebri posteriores, illi comprimi ac suffocari sibi videntur in somnis ἐφιάλτην Græci, Latini *Incubum* morbum, Hispani *la pesadilla*, Galli *la coquemare*, vocant.

Naturalis extrinseca somniorum causa est, quando dormientis imaginatio ab agente extrinseco mouetur. huiuscemodi agens est duplex, alterum est aër ambiens, alterum impressio siue influxus corporum cœlestium. Sicut enim corpora cœlestia suo in materiem corporeã influxu varias formas lapidum metallorum, plantarúmque gignũt: sic influendo in phantasiam: quæ organis corporeis est immersa, posse à cœlestibus corporibus produci species imaginabiles, effectui à corporibus illis cœlicis promananti conformes, non est negandum. De his,

Sit 3. concl. *Somniorum ex naturalibus caußis deriuatorum, eatenùs licita est obseruatio & interpretatio, quatenùs caussæ naturales effectibus caussæ sua contin(ctis) sunt adæquatæ.)*

In hac conclusione medici. Hippocrates & Galenus, & Theologi consentiunt, eaque deducitur ex iam dictis. Indiget verò tantùm explicatione. Quando causa est *intrinseca & animalis*, possumus somnium obseruare, vt in posterum studia vitamque nostram meliùs & securiùs instituamus. Est, quem lectio vel cogitatio diurna, fœdis illusionibus tempore nocturno, inquinet? excludat quantâ potest curâ similes cogitationes. Territant aliũ crebra somnia, & in pusillanimitatem, desperationem, vel quod aliud adigunt vitium? causas debet somniorum inquirere, & remedia procurare, quibus liberetur. Contra somniis alius vrgetur in bonum, vt religionem, cælibatum, pœnitentiam? probet iste, num hæc, vt videntur, à Deo sint. Somniorum huiusmodi naturalium interpretatio pendet ab experientiâ, & ingenij sollertiâ, cognitione studiorum, morum, & propensionum, quæ sunt in singulis.

Quando caussa *intrinseca est corporalis*, potest quis instantes morbos metuere, seque præmunire. Scribit Galenus a, quendam cùm somniasset alterum crus sibi factum lapideum, mox eâ corporis parte paralyticum exstitisse. Eadem caussa tam vehemens quandoque est & accelerata, vt quando quis somniat aliquid sibi accidere, id reuerà tunc illi accidat. exemplum Cornelij Rufini petere licet à Plinio secundo b.

a lib. de præsag. quæ ex somn. ducunt.

b lib. 7. Nat. hist. cap. 50.

Quando *naturalis* caussa est *extrinseca*, tunc videndum, an effectus sui principium aliquod in nobis habeat, vt si somnianti ipsi agendum vel patiẽdum aliquid sit ab illâ caussâ (exempli gratiâ, si somniem me iturum Romam, vel conflicturum,) an verò euentus principium somnianti sit prorsùs extrarium, veluti quod largus imber erit, quod nauale prælium futurum, quod Turcæ profligandi. Et hæc extrinseca rursùs in duplici genere sunt, quædam non adeò sunt à somniante remota, quin possit ab illis naturaliter allici & pati, v. g. possum hodie pati à caussis futuræ cras pluuiæ, vt experiuntur podagrici & herniosi: quædam tam procul remota sunt à somniante, vt nihil corpus eius ab illis naturaliter pati queat, v. g. non possum hîc pati à causis futuri hîc imbris post biennium, propter temporis distantiam, nec futuri statim imbris in Iaponiâ, propter loci intercapedinem: nec à caussis, propter quas modernę reginæ Anglorum successor ad solium euehendus: quia causæ huiusmodi nihil pertinent ad corporis mei temperamentũ. Hoc igitur dico; Extrinsecas causas, quæ in nos possunt operari, probabilitatis aliquid præbere ad huiusmodi somniorum interpretationem, iuxtà probatorum medicorum & philosophorum morem, similitudines in somnis visas inter se comparantium, & quæ quarum rerum sint similitudines, & ex quibus causis proficiscantur perpendentium. Verè tamen hæc probabilitas valdè tenuis est, & minuta. Extrinsecorum verò, quæ in nos agere nequeunt, penitùs incerta & fallax est obseruatio: si quando respondeant euentui, id à casu fit. vel ab intelligentiâ quapiam reuelatur.

Vnde infertur corollarium, *eum peccare, qui ex naturalibus somnijs, etiam intrinsecis, futura contingentia diuinat, vel quæcunque ab arbitrij manant libertate siue somniantis, siue alterius, multoq́; magis, qui de ijs quæ sunt gratiæ dari à Deo gratis solita.* ratio est, quia hæc non dependent à caussis naturalibus, aut temperie corporis. Hæc de naturalibus.

Diabolica somnia sunt, quæ mali spiritus insidiosè dormientibus immittũt, vel ad perturbationes animi ciendas, vt libidinẽ, iram, odiũ, desperationem; vel ad occultorum aut futurorum significationem; de quibus verùm illud Penelopes Homericæ, minimè curanda somnia: & illud sapientis c: *multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in eis.* De hoc genere fuerunt lectisternia gentilium in fano Serapidis, Æsculapij, Podalyrij & aliorum, quibus incubantes somnia captabant, quorum mentio etiam apud Maronem in Æneid. de quibus iam egi d. Minùs notum illud, quod de Venere Gazæ scribit Marcus Historicus testis oculatus e; *In loco* (ait) *qui vocatur tetramphôdos (hoc est quadriuium) stabat statua marmorea, & dicebant eam esse Veneris. erat autem supra aram marmoream: statuæ verò effigies erat nudæ mulieris, quæ palàm ostẽtabat verenda sua. statuam autem in honore habebant omnes ciues, maximè verò mulieres lucernas accendentes, & thure suffientes. Dicebant enim eam in somnis respondere ijs, quæ volunt inire matrimonium. Decipiebant autem se inuicem mentientes. Sæpè verò iussi à dæmone contrahere matrimonium, tantum abfuit, vt id rectè eis procederet, vt inter eos fierent diuortia, aut malè cohabitarent, &c.* addit enim de mendacibus responsis plura, & de statuæ *ad signum crucis* deiectione, dæmonisque fugâ. Huiusmodi sunt somnia Anabaptistica, & fuere olim Enthusiastarum; & admiranda quædam Gentilium, quæ ad naturales causas vel nullo modo, vel ægrè possunt referri, notabo loca, vnde petet qui volet. tale fuit somniũ Epithelis Messenij de anu liberandâ per humi effossionem inter myrtum & similacem, tale Ædesij philosophi apud Eunapium f, tale matris Attilæ g. de filio: tale Ptolomæi apud Tacitum h, tale Nestorij Atheniensis apud Zozimum i, & Iuliani Apostatę apud eundem, & Ammianum, k & multa alia apud Valerium Maximum l, sed omnibus admirabilius quod de Odati & Zariadre refert ex

c Eccles. 34. v. 7.

d sup. ca. 1. q. 2. sect. 2

e in vita S. Porphyrii Episcopi, mẽs. Febr.

f Pausan. in Messenia.

g in eius vita.

h Anton. Bõfin. rer. Hungaric. lib. 3. decad. 1.

i li. 4. hist.

k l. 4. Ana lib. 21.

l li. 1. c. 7.

a lib. 13. Dypnos. c. 13.

Charete Mitylenæo, Athenæus a.

Tale meo iudicio fuit nostris temporibus somnium Lud. Borbonij Principis Condæi: qui Hucnotorum hæreticorum & perduelliũ, contra Regem Christianiss. Calorum IX. copias ductabat, si vera sunt quę de illo Richardus Dinotus scripsit: nã vt de alienis dubitẽ facit, quòd cùm bis mei meminerit, *in Historia tumultus Belgici*, bis (deceptus puto, non spontè) veritatis cum iniuriâ id factum: video deceptum in meis, & alienis quibusdam, quorum testis oculatus fui: decipi potuisse credo etiã in reliquis: hæc dubitandi causa. Sed is *li. 2. de bello Gallicano* acturus de prælio propè Druidarũ vrbem. commisso; *Cum Condaani* (inquit) *sub signis starent aduentum hostium & prælium exspectantes, inter duas acies duo lepores exciti sunt, qui innumeris sclopetorum glandibus petiti intacti in diuersa abierũt. Prognosticon crastinæ pugnæ, in qua hostiles acies inter se congressæ, campum prælij vacuum relinquerunt in diuersa abeuntes.* (primum hoc ad omina pertinet, & hi lepores duo dęmones videntur fuisse.) *Pridie eius diei quid iam nõ minus prôdigiosum ipsi Cõdæo accidit, quod futuram etiam pugnam prænunciare visum est. Cùm ad riuum quendam per quem ille cum equitatu transibat multus populus congregatus esset, vt transeuntes equites spectaret: ecce anus, in mediam aquam se conijcit, Condæumque arrepta illius ocrea sistit, atq; eũ attentè respiciens hæc verba protulit, Princeps vade, tu patieris: sed Deus est tecum.* (Quis adeò obesæ naris, cui non suboleat Satanæ commentum, vt in hæresi Cinglianâ, pro qua tuenda hoc bellum gerebatur, miser, & comites confirmarentur? Erat hæc vel de eodem grege; vel fluminearum Nympharum vna, hoc est cacodæmon. Certè bonus spiritus non diceret, cum hæretico ad hæresim propagandam esse Deum. Sed pergit Caluinista.) *Narrabat etiam ipse præterita nocte somnium habuisse, quo sibi videbatur ter diuersis temporibus in prælium descendisse, penes ipsum victoriam stetisse tribus præcipuis hostibus cæsis: sed post lethale vulnus accepisse.* (Et somniũ fors an à pincerna narratum? audi accommodantem rebus iam præteritis, & ideò non tam Prophetam, quam narratorem.) *Hoc Condæi somnium fatidicum fuisse postea tempus ostendit. Nam in Druidico prælio Sanctandreanus Marescallus occubuit, Guisanus Dux in obsidione Aureliarum, Comestabilis in pugna Sandionysiana lethaliter vulneratus est, Condæus post in Bassacensi prælio trucidatus.*] Pulchrè. nam inter Poltrotum & Guisium quem occidit tum præliũ fuit: & Princeps Condæus in Poltroto erat, cũ scelestissimus latro Guisium schlopo inopinus traiecit, quod se factum auctore Condæus nunquam fateri voluit. Quid etiam vetet tale somniũ à Condæo militari stratagemate confictum ad suos animandos, & de tribus victorijs certos securosque reddendos? dices euentus respondit. adi Aristotelem, docebit à casu hæc fieri posse, & quia facile est accommodare visis euenta, cùm præteriêre. Huc pertinet quod Blesensis scribit; *Non ignoramus*, inquit Apostolus, *astutias Satanæ. Mentibus hominum phantasticas illusiones immittens, nunc auiũ volatu, nunc incursu hominum, nunc ferarum, somnijsque aut alijs modis promittit scientiam futurorũ: & sic rerum euentus lætos, infaustosúe denunciat, vt quietem cordiũ vana curiositate sollicitet, atq; vt aliquid paullatim de fidei sinceritate incrustet*, & paullo post, *Veruntamen vt fidem habeam somnijs, nulla me somnia inducent. Non inficior quin anima frequenter ex reliquijs cogitationis, vel ex innata sibi perspicacia significet præsagium illud & sollers quod ex præstanti spiritualis naturæ nascitur, sed valdè imperfectum cùm homo post euentũ vt plurimùm, collation somnij & contingentium facta deprehendit, quasi nam futurorum præfiguret imagines: sed crebrò decipitur. Nam sicut per experientiam didici, ex ea visione quæ mihi gaudium quandoq; nunciauerat, postea contrarium reportaui. Somnia itaq; ne cures amice carissimè.*] Sic ille epist. 65. editionis optimæ Buscianæ

De his sit 4. Concl. *Dæmoniaca somnia obseruare vt fraudem dæmonis caueas, licet: ad occultorum scientiam, vel euentus futuros, nec licet nec expedit.*] Prior pars patet, quia hoc animæ salutare est, & aliquando necessarium. posterior pars probatur, quia hoc lege Dei prohibitum b. *Non augurabimini, nec obseruabitis somnia.* Item quia non potest horum interpretatio, citra miraculum, haberi, nisi ex pacto cum dæmone; quod prorsùs illicitum. Nec etiam hoc expedire potest. quia sic accepta occultorum cognitio, curiosa & superstitiosa est; futurorum vero contingentium, non nisi fallax, vtpote ipsi Diabolo incerta. *vide Salisberiensem d. c. 17.*

Diuina insomnia nobis à Deo, mediantibus bonis angelis, suggeruntur, quorum iam causę & modi sunt explicati c; exẽpla, qui volet, ea passim reperiet, vt Theodosij Imperatoris d, Arnobij Rhetoris e Mauricij Imperatoris f, & Bardæ g, & Eulogij h, & fortassis tale fuit Alexandri Magni de sanitate restituenda Ptolomæo i, & de Castrioti matris apud Barletium lib. 1. & multa apud Fulgosium lib. 1. Exemplor. c. 5. Sic

Concl. 5. *Diuinorum somniorum obseruatio licita est: sed interpretatio solis conuenit illis, quibus à Deo facta interpretationis reuelatio.*] Prior pars patet, quia immittuntur à Deo vt ea obseruemus, eaque nos doceant, moneant, corrigant. posterior pars probatur verbis Danielis k: *Mysterium quod Rex interrogat, sapientes, Magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare regi: sed est Deus in cælo, reuelans mysteria qui indicauit tibi, &c.* & postea l, *Mihi quoq; nõ in sapientia, quæ est in me, plus quam in cunctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est: sed vt interpretatio Regi manifesta fieret.* Paulus quoque m, *quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi Spiritus Dei.* Sic Hildebrãdus interpretatus est somnium Petri Damiani, de quo quidam somniarat cum excæcatum; non id sed amissurum amicum qui illi tam carus quam oculi. Narrat ipse Petrus agens de B. Dominico Loricato.

Discernere dæmoniaca à diuinis somnijs pertinet maximè ad confessarios; & qui medicinã faciunt animarum, qui discretionis spirituum dono præditi sunt. pendet hoc iudicium à causis & circumstantijs reliquis, ad eum modum, quo visa & reuelationes expendendas docui n. In summa hoc obseruandum, si constet neque ex animali, neque ex corporali causa somnium fuisse natum, dubitetur verò vtrum sit à Deo, vel à diabolo, tutissimum fore; si, vt à diabolo immissum, caueas & contemnas. probatur hæc regula, tum ex Sapiente Syracide, qui docet extrinseca somnia esse contemnenda, quæ non constat à Deo immissa. Nam iste est sensus horum verborum o: *Nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne des insomnijs cor tuum.* 2. probatur ratione, quia curiosa somniorũ obseruatio; ad hoc discrimen agnoscendũ est superuacua, quia Deus solet, quando somniũ mittit, simul hominem certum reddere, hoc somniũ à se profectum, & cælitùs immissum fuisse. 3. docetur experientia. nam eos qui

curiose

abelli. .6. Ep- a.2. Hero- t. lib.7, Diodo s. Sic . 16. G Plutarc. emetrio in Pom- io.

curiosè ad somnia attenderunt, somniorum interpretatio subsecuta, in grauissimas calamitates & interitum præcipites egit, vt Agamemnonem Homericum in Iliade, Cyrum Persarum Regem a, Xerxem b, Onomarchum c, Antigonum & Pompeium d.

Atque hic de somnijs finem facerem, nisi veniret in memoriam frequens illa, & mihi gratissima cum V. CL. Iusto Lipsio familiaritas, cùm Louanij degerem: quæ, quàm tùc grata & iucunda mihi frequens de rebus, quæ & illum & me decebāt, hoc est litterarijs, moribúsque formandis, collocutio; tam nunc molesta est, acerbáque priuatio. Incidit quadam die de somniorum vaticinijs sermo. Tum ille retulit fuisse Bruxellæ sutoris cuiusdam vxorem annis præteritis viginti, quæ plurima prędicebat varijs, ab euentu ad vnguem comprobata; Spellium (præfectus ille viarū erat, vocamus Brabanti, *de Koy roe*) agendum in crucem, Requesenium gubernatorem, ex morbo mox obiturum, concilium supremum Regis vim passurum, & plerosque carceri mancipandos consiliarios: & similia non pauca. Hanc se non semel vidisse & audiuisse. Solitam dicere in somnis sibi spiritum quendā se ingerere, specie diffusi corporis candidi, cuius nequiret lineamenta discernere: ab eo se doceri omnia: cúmque appareret, semper se tanto támque continuò horrore percelli, vt animo linqui sibi videretur. hunc cogere postea, vt, vel cum vitæ periculo, denunciet alijs quæ in somnis edocta, nec sinere quietā, dum iussa peragat. Fuisse mulierculam satis alioqui contemptibilem & simplicē, non quidem diffamatam: sed nec compertæ sanctitatis. Varia subit animū de hac re cogitatio. Quam certum, hæc somnia supernaturalia fuisse, tam mihi dubium: Vtrum diuina, vtrū dæmoniaca fuerint? Solent diuina mulieribus non minùs, quam viris contingere, nec obstare vel vilitas, vel paupertas personarum. Solitus horror quidam diuinas etiam apparitiones comitari. Solita accedere ad dicendū coactio. Verum pellucent mihi in hac narratione plura, cur potiùs suspicer ab atro, quam ab candido spiritu ista profecta. Primum illa species diffusi candoris, informis semper; & continuum adferens horrorem, non cumulatum sequenti mentis lętitiā, & tranquillitate, indicium facit non obscurum, auctoris sui candorem mentientis. Sexus suspectus, & conditio nihil commendans, quam nec sanctitas, nec prudentia, aut deuotio, vel alia signa huiusmodi comitabantur. At lucrum illi nullum hinc, vel quæstus, sed sæpe verbera, conuitia ferè semper. Sic solet sagis accidere, & suis hanc dæmon mercedem pendit. Deinde quæ prædicebat, de publicis quidem rebus erant; sed eorum cognitio in publicum parùm erat necessaria. quia tū prædicebantur, quando vix præcaueri poterant: nempe exiguo paucorum dierum antequam contingerent tempore. frustrà etiam prædicebantur, à solā mulierculā, cui fidem adhibere, nullius prudentis viri fuisset. Non consueuit autem Deus, quæ præsciri, & præcaueri vult; sic, nuda à persuasionum momentis omnibus indicare. Denique quæ prædicebat, huiusmodi erant, vt non dico dęmonis, sed etiam humanæ prudentiæ & coniecturæ subiacerent. Spellij supplicium. quia sciebat dęmon, eum iam reum esse, & propter crebras accusationes occultarum delationum seriò & sedulò in eius actiones, vitámque inquiri. Ludouicij Requesenij morbus, anthrax erat in corpore simul obeso & admodum bilioso; quis eum lethalem fore non præuideret? iudicant medici, ex indicijs externis, non queat Æsculapius ille fulminatus, cui patent corporis interna? Ordinum molimina contra Concilium status, iam diu coquebantur: Hesij audaciam & conatus non ignorabat, qui stimulabat: ex consiliarijs qui inuiti, qui magis, qui minùs, tenebat Satan omnia, videbat coniuratos vigilare, alios vel non credere, vel contemnere, vel stupere: quid futurum & quæ ex similibus (vt dicunt Dialectici) præmissis consequentia, non erat magnæ, neque supernaturalis sagacitatis odorari. Sed saluo hæc meliore iudicio.

CAPVT IV.

De coniectatione Politicâ siue de sortibus.

POliticam sortem voco, quæ iure ac legibus probis aliquando recepta: vt est *sors diuisoria, sortium contractus, canonica purgatio*, & fuere olim permissæ, nunc vero damnatæ variæ quædam *vulgares purgationes*. de quibus singulis agendum.

QVÆSTIO I.

De diuisoriâ sorte.

D*iuisoriâ sorte* Romani olim in iudicibus legendis, prouincijsque sortiendis vtebantur, nec non in familiâ herciscundâ, militaribus, alijsque negotijs. Iudicum illam sortitionem e Romani ab Atheniensibus accepere, vbi iam olim in Areopago iudices, coniectis in vrnam varijs litteris, sortiebantur f; quod & Siculos imitatos Plutarchus, cùm de augurio, quod ex littera M. ipsi obtingente cœperat Dionysius, ageret; *in Apophtegm.* apertè docuit. Sed de gentilium sortitione, ceteris plura & meliore methodo Iunius Hornanus tradidit g Addam quæ I. C. & Theologi censuerunt. Si dubium sit, qui primi causam in iure dicere debeant h; si de hæreditate & bonis diuidēdis i si de optione pluribus relictā k, de seruis manumittendis, liberis diuidendis, & similibus l, eam permittunt iura: prohibitum duntaxat sortiri Episcopum m vel aliam quamuis dignitatem, aut beneficium Ecclesiasticum n. In ceteris ergo dignitatibus, & officijs, actionibus, pœnis, rebusque alijs, diuisoria sors qua quid cuique tribuendum, quęritur, prohibita non est, vt patet ex *capite primo 26. q. 2.* qui canon de hac diuisoriā tantùm, debet intelligi, vt patet ex ipsomet D. Augustino o: vt tamen in his nullum peccatum intercedat, seruandę sunt quatuor conditiones p. Primò debet euentus à Deo exspectari, & non à casu vel fortunā, vel astris. quare & Deus inuocandus iuxta illud q; *In manu tua sortes meæ.* Si quis certò euentum exspectaret ab astris vel fato (sumpto vt sumūt Stoici & Astrologi) mortaliter peccaret, si à casu vel fortuna fortunam non vt gentiles, nam tunc esset mortale & tale & idololatricum, sed vt Christiani sumunt philosophi, accipiendo r) in re graui foret, veniale; in re leui. vix esset peccatum 2. debet adhiberi simplex sors, sine vllā superstitione, vel abusu rerum sacrarum aut Scripturæ sanctæ s; non tamen est Mortale peccatum, nisi magna adsit irreuerentia. 3. necesse est, vt illi qui sortiuntur, æquali iure nitantur. aliàs enim esset iniusta sortitio; & quidem grauior, si de bono publico ageretur.

e de qua ex Asconio Sigon li.2. de iudic. ca. 12. f ex Luciano, Demosthene, & Schol. Aristophan. benè Sigō li 3. de repub. Atheniens. g libr. 2. Animadn. cap. 5. h L. 14. D. de iudic. i L. 2. C. quando & quib. quarta. lib. 10. k l. 3. C. de legat. l Mynsinger. 4. obser. 37. m l. 47 C. de Episc. n c. fin. de sortileg. o in Psal. 30. conc. 2. propè fin. p D. Thō. 2. 2. q. 95. ar. 8. & Caiet. in Sum. v. Sors. q d. Psal. 30. r vide Veracruziū 2. Physic. specul. 5. Sot. & Tolet. in eūd. Physic. li. s D. Aug. epist. 119. ad Ianuar. c. 3. 26. q. 2.

agetetur, v.g. si de officiis publicis digni & indigni sortes mitterent. Sors enim posset indigno fauere, cum damno reip. & iniuria dignorum. 4. vt principalis intentio mittentium sortes, non sit inquirere voluntatem Dei modo extraordinario a (quia talis modus omnino est incertus) sed præcipua intentio debet esse, vt auferantur lites, discordiæ, quærelæ, inuidiæ: quod nos docuit Salomon b. *Contradictiones (inquit) comprimit sors, & inter potentes quoque diiudicat.* quare si aliter concordia posset iniri, res sorti non esset committenda: sin aliter nequit discordia sopiri, bonum pacis sortem permittit seruatis his conditionibus. Hinc praxi receptum in militia, vt quando plures sunt rei, sorte experiantur, quis necandus, quis liberandus: tum vero seruandum, vt sit par sortientium reatus, alioqui iniqua est sortitio, quoad minùs nocêtes. Sic tempore tempestatis licet sortiri ex omnium consensu quis naui eiiciatur: & tempore pestilitatis sortiendum, quis parochorum in vrbe remanere debeat c; eadem ratione, quando dubium cui cedere debeat eleemosyna, potest sortitione res decidi d.

a c. 2. & 4. 26. q. 2.
b Prouer. 18. v. 18.
c D. Aug. epist. 180. ad Honorat. & lib. 1. de doct. Christ. c. 28.
d. arg. l. 3. C. commu de. lega.

Porrò ne quem fallant, quæ in S. S. leget de sortib. rectissimè post D. Hieron. & Bedam e monuit Gratianus, ea nihil ad nostra pertinere têpora. Nam in veteri lege, Deus inter alias cærimonias, hanc quoque instituerat, quâ in sortitione vterentur, eamque sorti præmitterent; quæ qualis fuerit, non satis constat, videtur fuisse quædam ad Deum mentis eleuatio cum oratione ad hoc instituta, vt colligitur ex Leuitico f: vbi de capri emissarij sortitione, sic legitur; *duos hircos stare faciet corã Domino in ostio tabernaculi testimonij: mittensque super vtrumque sortem, vnam domino, & alteram capro emissario, cuius exierit sors domino, offeret illum pro peccato: cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces super eum & emittat eum in solitudinem.*] & D. Lucas de sortitione Apostolatus ita scribit; postquam narrauit duos ab Apostolis coram Deo statutos, Barsabam & Matthiam, *Et orantes, dixerunt, Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius, Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederũt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam* g.] Primum igitur statuebantur sortituri coram Deo, mox oratio fundebatur, tertiò sortes singulis dabantur, eæ miscebantur, in sinu, vrna, vel alio vase: cuius sors exibat, super eum cadere dicebatur. Certè missas aliquando in sinum, testatur Salomon h; *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* Interdum in calicem, quem sinu continebant: vnde & calix in S. Scriptura sæpe significat sortem, vt secundum nonnullos, his verbis, *Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei* i. Totum ergo hoc negotium cærimoniale fuit: quare legis veteris cæremoniarum abrogatione, etiam hæc sortitionis cærimonia cessauit. Vnde Venerab. Beda k obseruat Apostolos ante S.S. acceptũ, in electione D. Matthiæ adhuc legali cærimonia vsos fuisse, post Spiritum verò Sanctum acceptum, non amplius sortem adhibuisse, sed sola vsos oratione ad Deum, & ieiunio adiuncto: sic enim leguntur elegisse Septem Diaconos, & Presbyteros l. Sanè cum Saluator, qui fallere non potest nec falli, cuncta promittat orantibus m, stultum & absurdum est, relicta oratione, quæ promissionem habet; confugere ad sortem, cui se adfuturum Deus, in Nouo testamento non repromisit. Nonnulla de sortibus etiam Ioan. Arboreus lib. 17. Theosoph. c. 13. & commentar. in Cap. 1. Prouerb.

e d. c. 2. & d. c. 4.
f c. 16. v. 10.
g Actor. 1. v. 24.
h Prou. 16 v. vlt.
i Psal. 15. v. 16.
k in c. 1. Actor.
l Act. 6. & c. 14 v. 22.
m Matth. 7. v. 7. Ioã. 14. v. 13.

QVÆSTIO II.

De contractu sortis, siue Loteria.

EST in vsu frequenti Europæ contractus quidam, quem vulgò vocant *Lotheriam.* iste vel priuatim fit, vel publicè. priuatim, pro arbitrio cuiusque, quando aliquis equum vel quid simile statuto prætio (v.g. pro L. aureis) exponit sortiendum cui obtingat, & deinde in hanc summam plures symbolam quisque conferunt, & aleam iaciunt, quis equum sit habiturus: vel etiam priuatim plures annulli, libri, specula, vel alia suppellex proponitur, inter familiares eodem modo collatis symbolis (quæ vocantur, *Lota*) sortienda. vulgo vocant *la raffe*, aut, *riffe*. Quidam vocant *ludum ollæ*: opinor propter vrnam seu ollam, in quam sortes iaciuntur.

Publicè verò cum instituitur, opus est Principis vel Reip. consensu. suntque hoc in contractu, siue publicè siue priuatim fiat multa consideranda, vt iustitiam contractus & perfectio illibata maneat.

Conclus. 1. *hunc contractum esse licitum.* hanc probat benè Briard n, quod sit licitus patet, quia nullo iure, nec naturali, nec diuino, nec humano prohibitus. Nõ naturali, quia celebrari sic potest, vt nulla in eo interueniat iniquitas, si seruẽtur cõditiones mox dicẽdæ. Secũdò quia cedere potest in publicam vtilitatem. 3. quia secundum se, nihil est aliud, quam sors quædam diuisoria, instituta ex benè placito concertantium siue consortientium. Quod diuino iure non sit prohibitus, probatur, quia nec per sacram Scripturam, nec per vllam traditionem Ecclesiæ: quod nec iure humano, probatur. quia nec ciuilis, nec canonica lex vlla profertur, quæ de hoc contractu expresiè egerit. Et fallitur Conrad. o putans prohiberi legibus quæ vetant ludum alearum. Nam imprimis hoc dici non potest de Loteria publica, in quã non iacitur alea; & quoad priuatam illam *riffam*, in qua intercedit alea (licet iure Castellæ prohibita sit iure nouo) ea quoque non est prohibita dictis legibus, de aleæ prohibitione agentibus. quod probo, quia ludus aleæ prohibitus est, non quia fortuna in eo dominatur; sed quia perdentes in ludo aleæ solẽt blasphemare, & etiã solẽt homines suas opes omnes breui tẽpore sic consumere, & depauperari, vt patet ex ipsis rescriptis iuris p. Nam si in fortuna fundaretur dicta prohibitio: certè nũquã, nec pro parua summa liceret ludere alea, tunc enim id prohibitum foret, quia per se malum. Nunc verò videmus iura permittere lusum aleæ pro re modicâ seu causa conuiuij q: & sententia est magis consona rationi & legibus, hoc interdictum solùmodò pertinere ad solitos ludere, siue ad frequentantes aleam, siue ad deseruientes aleæ r. ideoque censenda alea non esse prohibita, quia per se mala, sed malam factam, quia prohibita, & quatenus prohibitâ. prohibitã verò, propter geminum, blasphæmiæ, & decoctionis, periculum. Quorum vtrumque cùm subsit nullum in hoc raffæ contractu, crediderim, sicut Briard. defendit posterius genus sortis in vrnam coniectæ, à ratione similitudinis; eodem modo defendendum prius illud per aleam. Præterea quæ ad iustitiam vnius, eadem ad

n Quodlib. 5.
o de contract. tract. 3. q. 71. concl. 2.
p l. fin. C. de rel. & sum. fun. Paluda. in 4. d. 15. q. 3 a. 5. Silu. verbo. ludus § 4.
q l. quod in conuiuio. D. de aleat.
r hoc voluit Angel. sup. & Briard. sup. & videtur esse gloss. in ca. Episcopus verb. deseruẽs. 35. d.

alterius iustitiam sufficient: & sicut lucrum in vno factum licet retinere, sic etiam licebit in altero.

Notandum verò in hoc contractu duos contractus virtute misceri: primùm, respectu eius qui iocale, vel suppellectilem exponit, & est vera quædam, sed implicita venditio; quâ pro tali summâ pecuniæ ipse, omnib. illis qui summam simul conficiunt, vendit rem illam; puta equum, quinque sortientibus, quorum singuli decem aureos conferunt, vendit pro quinquaginta aureis. Secundum verò respectu emptorum inter se, sic enim est contractus quidam sortis diuisoriæ, consentiunt enim sic inter se conuenire, vt cui sors fauet, ille pro suis decem aureis totum equum habeat, & tota ipsi merx cedat, ceteri verò dispendium ferant singuli suæ symbolæ. Nec aliud requiritur ad iustitiam contractûs vtriusque, quàm vt tota summa simul adæquet, non excedat valorem mercis, & ipsi ementes omnes æqualiter subiiciãtur vtrique fortunæ, lucri & amissionis. Licitum verò hoc esse probat Fran. Garcias [a], quia reuerâ contractus iste in idem recidit, quo omnes isti sortientes initâ societate simul rem vel res illas, quæ sorti exponendæ, emissent: tunc enim possent si vellent inter se conuenire de sorte diuisoria iacienda, quid cuique rerum illarum obtingeret, quod licitum esse nemo vnquam negauerit.

a lib. 3. de contract. c. 10.

2. Concl. *conditiones ad iustitiam lucri in hoc contractu considerandæ sunt pro ratione personarum quæ hic adsunt variæ*] Hanc asserit & optimè explicat Franc. Garcias, & illum nullo addito sequitur Lud. Lopesius [b].

b de contract. 2. c. 23.

Notant quinque personarum genera in hoc contractu lucrari posse. Primò dominos mercis seu venditores, his licitum est tantum accipere pro mercibus quantùm possent lucrari alio quouis contractu licitè illas distrahentes. Quod tantum possint accipere, probatur, quia quoad ipsos intercedit cum sortientibus contractus venditionis. venditor autem posset cõsequi quantum merces illi iusti lucri adferre valent, hoc est quanti sunt ipse merces. Si ergo ampliùs acciperet venditor iste iniustum foret lucrum, & teneretur restituere Si tamen quod ampliùs permittitur conferri vltra mercis pretium, id non cederet domino seu venditori mercis; sed pauperibus, vel officialibus seu ministris, licitus foret excessus, vt patebit ex modò dicendis. Hæc exceptio solet contingere, in publicis sortitionibus quæ conceduntur Ciuitatibus vel Communitatibus, vt hoc pacto se liberent ære alieno: tunc enim solet Princeps dans licentiam, consideratâ publicâ necessitate, pretium sortis aliquando paulò liberaliùs statuere: neque fit iniuria sortientibus, qui hoc sciunt. Cauenda verò fraus venditorum, ne sortitionem facere morentur, postquam sufficientes symbolæ sunt collatæ: item ne merces mutent, vel diminuant. Item ne, quando simul facienda sortitio, aliquas merces priùs patiantur sortem subire. Pro quo sciendum, ordinariò certam diem præfigi, quâ simul sortes omnes trahantur, die ac nocte labore non intermisso: interdum tamen instituitur sortitio, hoc pacto: primùm proponuntur omnes partes siue suppellex sortienda tota; & statuitur singularum sortium pretium, v. g. quinque stuferi: tum statim singularis volentium sortiri sortitio instituitur, quo quisque confert ordine. v. g. venio & offero decem stuferos, duæ sortes pro me extrahuntur statim. si venit statim alius, qui aufert quindecim stuferos, tres sortes pro illo extrahuntur, quodque mihi vel illi obtingit hoc auferimus. Hic modus periculosus est, nec deberet à principibus permitti: quia multis fraudibus est obnoxius. Nam primò, cùm non intercedant in sorte ducenda sollemnitates, quæ solent in altero genere, faciliùs est, vt fiat aliqua collusio 2. non potest constare facilè de æqualitate prætij: tum quòd si certum tempus præfigatur, fieri potest vt tunc non satis multæ symbolæ sint collatæ: si tempus liberum permittitur: fieri potest vt venditor nimis diu hanc exercens sortitionem, longè accipiat vltra pretiũ merciũ. Nec sufficit dicere, fieri etiam posse vt infra hoc accipiat, & sic cõmunem aleam subire. *respon.* enim, non debere vllum fortunæ periculũ hic interuenire inter emptorem & venditorem, quia ipsorum ad inuicem respectu, est contractus venditionis, sed inter ipsos tantùm emptores, respectu enim ipsorum mutuò, est contractus sortis, Denique cùm sic merces subtrahantur, quæ sortitò contigerunt, semper vilior fit tota merx, & ideò iniustum est durare idem singularum sortium pretium. Si dicas semper alias æquè bonas merces suffici, ablatis: neque hoc est satis credibile, neque sufficit. nam nimis diuturna permittitur sic licentia venditori hunc exercendi contractum. Longè itaque tutius est & securius, tum Reip. tum priuatis, hoc secundo genere relicto, prius tantùm exercere.

Secundò poterunt lucrari ipsi emptores siue sortientes. quia poterit, qui vnam sortè drachmam contulit, mille accipere. nam quicquid illi citrà fraudem sors obtulit, id potest auferre & retinere. ratio est, quia omnes sortientes in hanc conditionem consenserunt, vt quisque auferat, quod illi sors detulerit: atque ita omnes æquali subsunt periculo. Nam qui multas symbolas colligit, vt multis potest frustrari, sic multis potest lucrari: qui paucas, paucis & lucrari, & pauci iacturam potest facere Cauenda hic collusio sortientium & eorum qui sortes extrahunt, leguntque. Quod si quis per huiusmodi collusionem aliquid fuerit consecutus tam ipse, quam collusores, tenentur ipsam rem illam restituere, non domino priori siue venditor sortis (quia iam illam ipse vẽdidit) sed consortientibus qui emerunt dubium euentum: & ideò res illa debet vendi, & prætiũ inde redactum inter socios sortitionis iterum sorti subiiciendum: vel si res exstet, ipsamet. In hac vero sortitione an sit admittendus fraudator? certè si fraudem non adhibuisset, sors illa ipsi non aduenisset: & pœnam peccati sui æquum est eum sustinere: tamen quia fieri potuit, vt alia sors æquè bona illi fuerit obuentura. & nulla lex eum priuat iteratâ sortitione, ideò mihi res dubia est, nec auderem eum arcere.

Tertiò ministri & officiati, qui adsistunt sortioni, tum in scedulis scribendis, tum in sortibus extrahendis, tum ne quid fraudis vel doli committatur: illi licitè stipendium aliquod pro labore suo recipiunt, ita tamen si nec plures quàm necessè sit ministri huiusmodi adhibeantur, nec æquo ampliùs stipendium ferant, nec diutius quàm necesse foret, rẽ extrahãt. Quæ vera, tã respectu venditoris, quã emptorũ: scilicet si nolint plus æquo tribuere, vel nolint rẽ sic extrahi, vel nollẽt tot ministros adesse Nã si cõsentiãt, nõ video cur minus hic operetur cõsensus emptorũ, quãdo ipsorũ expẽsis,

ministri adsunt: quàm venditoris, quando ipsi expensæ soluendæ. Neque mihi hoc satis perpendisse videtur Garcias, dum putat has exceptiones tãtùm locum non habere, quando ministri à venditore sunt alendi. Si quæras à quo ordinariè alendi? cùm lucrũ ipsius sortitionis, hoc est, quod sortiendo cõtingit, omnino pertineat ad emptores, neque huius lucri pars vlla cedat venditori: & impensæ ministrorũ fiant, ratione ipsius sortitionis, hoc est, ratione secundi contractus virtualis, non ratione primi: sequitur impensas eorum esse debere, inter quos lucrum ipsum partiendum est, & inter quos celebratur secundus contractus. quæ est communis sententia. Sed Alcocerius vnum excipit casum quãdo scilicet venditor aliter sine impensis in proxenetas, aut institores, non potuisset illas merces distrahere: cùm enim ipse tunc per sortitionis cõpendium euitet illas impensas, æquum videatur, earum loco, subire partem impensarum sortitionis. Nihilominùs Garcias & Lopezius contendunt etiam hoc casu, rationi illi communi locum esse: quia ad venditorem iam sortitio illa nihil pertinet. Æquior tamen (vt puto) est sententia Alcoceri. quia commodum illud, quod percepit venditor, reuerâ dependet, & prouenit virtute ipsius sortitionis, nec sine sortitione illud consecutus fuisset: & sic quo ad hoc negotium non debet considerari venditor expers commodi ex sortitione. Deinde in praxi receptum, vt venditor soleat hæc omnia subire, & omnes expensas facere, non tantùm factas in taxatione & valore mercium constituendo, sed etiam factas in ipsa sortitione: verum in ipsa taxatione sortium (v. g. summæ totalis, ad quam numerus & valor sortium pertingere possit) habetur ratio probabilis omnium istarum impensarum: & sic Domini in se totum solent recipere. Alioqui si emptoribus aliquid propterea decederet, tum locum habet quod dicit Molina *p. 2. de iust. disp. 509.* nempe. id à principio publicandum esse.

a Alcocer. de ludo c. 49. Garciæ d. c. 20. Lopez. d. c. 23.

Quintò licitè deducitur & accipitur ex tota sũma pretii emptionis, illa quantitas pecuniæ, quæ assignata fuit à Principe ad opera pia vel eleemosinas: siue illa deducatur à portione venditoris seu pretio, siue à lucro, quod cedit sortientibus, siue ab vtroque: præsertim si ab initio hoc promulgetur.

Pia enim & religiosa est consuetudo, quà Princeps vel Resp. talem licentiam contractus sortiarij concedens, aliquam partem sic reseruat: nec iniuriam facit contrahentibus. non venditori, cui non tenetur aliter licentiam dare: non emptoribus, qui hac cõditione pecunias suas sorti subiiciũt. Quod de causa pia dictum, idem tenẽdum, de publica necessitate, quare posset aliquid reseruari ad soluendum debita Principis vel Reip. si tamen verè talis necessitas subesset. Ideo quando conceditur in remedium Ciuitati vel communitati, vt posset Princeps aliquid segregare, ad necessitates illius Ciuitatis sic etiam posset taxare liberaliùs summam pretij. Sic benè Garcias.

Vltimò *potest, is cui merx aliqua cessit, quia symbolas contulit plures omnibus aliis, vel certo numero intra tot dies, mercem illam recipere & retinere.*]

Intellige quandocunque acceperit, dummodo non sit res ex numero illarum quæ iam expositæ sortitioni: quod si ex earum numero sit, non potest eam accipere, postquam aliqui iam simbolas contulerunt. statim enim, vt contulerunt, in hanc mercem ipsis ius fuit acquisitum sic fit vt venditor alteri addicere nequeat, quod iam alteri venditum. Hæc ratio satis indicat, hoc intelligendum quando instituta iam sortitione, vel acceptis symbolis, fit promissio. Si enim promissio facta fore vt solet, ante symbolarum collationem, hoc est initiò quando sortis diuisoriæ siue Lotheriæ publicatio, tum enim sæpè additur, qui primam symbolã cõtulerit, is habebit hoc vel illud, qui intra tot dies tot symbolas contulerit, habebit illud qui numero vicerit reliquos intra tale tempus, illi hoc cedet, tunc isti omnia etiam post inchoatas sortes acquirerent, quæ ipsis promissa fuerunt ante sortitionem, & antequam res ipsa venderetur: & tunc sortientes in hanc conditionem consensisse sunt censendi. Sic intelligendi Garcias & Lopezius. & sufficiant ista de hoc cõtractu *Lotheria*, de quo vide Molin. de loco & P. Zaa in Aphorism. verbo venditio. n. 15.

QVÆSTIO III.

De purgatione Canonicâ.

Canonica purgatio dicitur, quæ regulis Ecclesiastici iuris consentanea est: quæ duplex est, vna *per iusiurandum*, in qua nihil est sortis: hanc soli improbant hæretici, qui contendunt nunquã licere, iurare, ne in iudicio quidem: contra quos legi potest Alf. à Castro b, Cochlæus contra Anabaptistas & Gregor. Valencia c. Probatur etiam hæc purgatio quoad Laicos in Concilio Triburiensi d, sicque testatur Cromerus *lib. 19. histor. Polon.* se Sophiam Reginam de stupro accusatam, suo & septem honestarum ac nobilium fœminarum iureiurando purgasse. Probatur verò quoad presbyteros & Episcopos, constitutione Gregorij Magni, qui varios Episcopos sic se iussit purgare e. idem statuêre Alexander f, Innocentius g, & Leo h Pontifices, idem sancitum in Concil. Agathensi i, & Ilerdensi k: id ipsi facere Sixtus l, & Leo. III. m, & Pellagius PPa.

Altera purgatio est *per venerabilis Sacramenti Eucharistici sumptionem*. hanc Catholici contendimus esse licitam, quando iniungitur ab Ecclesiastico iudice competente. In veteribus Germaniæ conciliis hæc purgatio fuit probata. statutum enim illis, si furtum in monasterio committatur, tunc fratres se ita expurgent. missa celebretur, in eorum præsentiâ, & ea expletâ *omnes in hac verba communicent; Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem* o. Item, *si Episcopo aut presbytero aliquod maleficium imputatum sit pro singulis missam celebrare debet, & communicare: & de singulis imputatis se innocentem ostendere. Quod si non fecerit, quinquennio à liminibus Ecclesiæ extraneus habeatur* p.] Nec desunt exempla Pontificum optimorum, qui hanc purgationem exegerunt. Lotharius Rex pactis cum Nicolao Pontifice non steterat, sed adulteram iterum in thalami partem reduxerat, profectus Romam absolui petit à Pontifice Hadriano, dicens se promissis Nicolao factis stetisse, *Pontifex pro comprobatione innocentiæ* (ait Sigisbertus q) *ad examinationem corporis & sanguinis Domini tam regem quàm optimates regni inuitauit illi nihil Deum verui corpus Domini nostri, temerè & perperam acceperunt:* sed rege in itinere Placentiæ statim moriente, & omnes intra annum reliqui perierunt Malus erat Imp. Henricus, sed tamen simile sacrilegiũ cõmittere exhorruit, inuitãte illũ ad similẽ facien

Anno 1077.

menti Venerabilis purgationem Gregorio VII. Pontifice tam Sancto, quàm malis cunctis inuiso, tã religioso quã hæreticis semper odioso. Narrat historiã Lambertus Schaffnaburgẽsis his verbis; *Ita absoluto eo* (Nempe Henrico Imp.) *excommunicatione, Papa missarum solemnia celebrauit, confectâque sacrâ oblatione, Regem cum cetera, quæ frequens aderat, multitudine ad altare euocauit, præferensque manu corpus Dominicum: Ego, inquit, iampridem à te tuisque fautoribus litteras accepi, quibus me insimulabas sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse, & aliis quibusdam tam ante episcopatum, quàm post acceptum episcopatum criminibus vitam maculasse, quæ mihi secundum scita canonum omnem ad sacros ordines accessum obstruxerunt. Et licet multorum idoneorum certè testium adstipulatione crimen refellere queam; eorum scilicet, qui omnem vitam meam ab ineunte ætate institutionem integerrimè nouerunt, & eorum qui meæ ad episcopatum promotionis auctores fuerunt. Ego tamen ne humano potiùs quàm diuino niti videar testimonio, vt satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum de medio auferam; ecce corpus Dominicum quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, vt omnipotens Deus, suo me hodie iudicio vel absoluat obiecti criminis suspicione, si innocens sum, vel subitaneâ interimat morte, si reus. Hæc & alia, vt solenne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum iudicẽ, & innocentiæ assertorem adesse precabatur, partẽ Dominici corporis accepit & comedi. Qua liberrimè absumptâ, cum populus in laudes Dei, innocentiæ eius cõgratulatus, aliquamdiu acclamasset, tandẽ impetrato silentio, conuersus ad regem, Fac ergo fili, inquit, si placet, quod me facere vidisti. Principes Theutonici regni, suis in dies accusationibus aures nostras obtundũt, magnã tibi molem capitalium criminum impingentes; pro quibus non modò ab omni rerum publicarum administratione, sed ab ecclesiastica etiam communione, & ab omnimoda vitæ secularis conuersatione vsq; ad extremum spiritum te suspendi oportere existimant. Petunt etiã magnoperè diẽ & locum statui, audientiãque præstari canonicè discutiendis, quas aduersum te adferant accusationibus. Et nosti optimè humana plerũque vacillare iudicia, & in publicis disceptationibus nonnunquam falsa pro veris persuaderi, dum pro disertorum hominum ingeniis & dicẽdi copiâ & suauitate falsitas verborum phaleris adornata libenter auditur, & veritas nullis eloquẽtiæ nixa adminiculis cõtemnitur. Cùm ergò tibi bene consultum cupiam pro eo quod in calamitatibus tuis supplex Apostolicæ sedis patrocinium expetisti, fac quod moneo. Si te innocentem nosti, & existimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam falsis criminationibus impeti, libera compendiosè & ecclesiã Dei scandalo, & teipsum longæ concertationis ambiguo & sume hanc residuam partem Dominici corporis: vt comprobata DEO teste innocentia tua, obstruatur omne os aduersum te iniqua garrientium: & me deinceps causæ tuæ aduocato, & innocentiæ tuæ vehementissimo assertore, Principes, tibi reconcilientur, Regnum tibi restituatur, omnes quibus iam diu respublica diuexatur bellorum ciuilium tempestates in perpetuum sopiantur. Ad hæc ille inopinatâ re attonitus, æstuare, tergiuersari: &c.*] Sequitur quo pacto experimentũ hoc innocentiæ suæ facere detrectarit. Vidisti (lector) indicii huius formulam, vidisti causas. Hæ nonne veræ; quòd Deus fidelissimus veritatis sit testis: quòd in humanis disceptationibus fallaciæ sit locus, diuinam verò disquisitionẽ nec falli posse, nec fallere? in formulâ, quid nisi pium, quid nisi consentaneũ sacris litteris, præceptisque diuinis? Verba quæ rẽ decent: res ad honorẽ Dei, pacem Ecclesiæ, concordiã iustitiãque sanciendũ, scandala schismataque tollenda instituta & peraccõmodata. Quid igitur leguleius vilis [b] summis Ecclesiæ antistitibus obstrepit? quid rana conatur in elephãtum intumescere? cur hanc vocat, *furiosa execrationis speciem*? cur Episcopos *Sacramentales*, per ludibrium homo *Sacramentarius*, appellat? vnicam adfert rationẽ, rationis expertẽ. Quia in execrationem sic & perniciem conuertatur, quod ad salutẽ institutũ putabatur. Putabatur ergo, & non erat? iam Christus mẽdax, qui hoc appertè professus? Nonne eius sunt ista? [c] *Qui manducat meã carnẽ, & bibit meũ sanguinem in me manet, & ego in illo.* Si Salus in me & ego in Saluatore, putabor tantùm saluus & non ero? Quid illud? [d] *Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Falsa promissio, si viuere putatur dumtaxat. Quid denique illud clarissimum; *Non sicut patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem viuet in æternum* [e]. viuet planè, viuet, ad salutẽque veram & perfectam hoc institutũ non putatur fuisse tantùm, sed scitur; sed fide creditur. Nonne dixerat veritas? [f] *Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, nõ moriatur. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*] Credat non esse salutẽ, qui non credit sub panis specie esse carnẽ. Nos carnem credimus, salutem credimus; non tamẽ omni sumenti.

Sumunt boni, sumunt mali,
Sorte tamen inæquali
Vitæ, vel interitus.
Mors est malis, vita bonis.
Vide paris sumptionis,
Quàm sit dispar exitus.

Sed D. Thomæ non credit fabula: an nec Apostolo? [g] *quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autẽ seipsum homo: & sic de pane illo, edat, & de calice, bibat. Qui enim manducat, & bibit, indignè, iudicium sibi manducat & bibit nõ diiudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles & dormiunt multi. Quod si nos metipsos diiudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur.*] Igitur indignè sumentibus, pernicies semper, & execratio fuit, nõ institutione, vel instituentis voluntate, sed sumentium peruersitate, qui quod ad salutem eorum datum, in mortem malunt abuti. Institutum initiò ad vitam æternam dignè sumentium, sic sumet nullus Pontifex, in perniciem, aut execrationem conuertet, nullus voluit, nullus potuit. Ac qui sumit in testem innocentiæ, cùm sit nocens, dignè sumit? ô iuris Sacerdote dignum iudicium! sed eo, qui iustitiam nobis Deam, pro habitu seu virtute iustitiæ, definiens nouum Iustitiæ sacellum erexit. Quid aliud in totâ formâ purgationis proponitur, quã quod à B. Paulo sancitum? Nonne hoc purgatio indicit? Dei testimonium optimum & certissimum est. illud adducatur & dubium tollat, Si reus es, noli eum testem aduocare; si innocens es aduoca. Proba teipsum priùs, diiudica. reus es? caue accedas, damnationem manducabis, & exitium adferet tibi sacrilega audacia: abstine, moneo, & edico. At, nil conscire tibi, nulla te mortali culpâ pallescere, postquam conscientiæ arcana scrutatus es, deprehendis; adesdum securus, inno-

centiæ

[b] Hotomã Caluinista Comment de Feud.
[c] Ioann. 6. v. 56.
[d] v. 57.
[e] v. 58.
[f] v. 59.
[g] 1. Corinth. 11. v. 27.
Commẽt. in Iustin. Instit.

centiæ non deerit, qui pro nocentibus obijt, vt eos ad innocentiam reuocaret. Quid in his mali? quid falsi? Non defuit Deus innocentibus, & hoc indicio eos expurgauit, nocentes verò necauit. Absoluit Gregorium. VII. damnauit Lotharium. Absoluit, in Morinis virum nobilem Erkimbaldum de Borban quem Comitem vocat Cantipratensis. hic lecto affixus intellexit à Nepote (filium alij contendunt) vi virgini vitium oblatum. Domini hæredem nemo accusare, multò minùs punire audebat. Quid faceret æger? iustitiam negligat? gladium illi in vindictam malorum Deus tradiderat. Nepotem qui occidat, non reperitur. Si faciat ipse? fraude opus, & patricida vocabitur. Vocabor (inquit) sed ab hominibus carnifex futurus sanguinis mei; sed iustus vltor, sed iustitiæ defensor, in oculis Domini. An quia Nepos, non nocens? successore carebo, prouidebit Dominus, cui seruio, cuius gloriæ affectus meos postpono. sic animatus, pugionem abscondit sub ceruicali. vocat Nepotem, tanquā vltima ei monita & mandata daturus. Venit adolescens, quinto post die, placatum sperans auunculum. Accedit, postulantis capiti aurem admouet. Ille pro osculo, pugionem condit in gutture, nec desinit premere, donec videt exhalasse. Hanc accipe victimā iustitiæ Deus (addit) tibi immolatam. scis quæ in animo & visceribus meis doloris magnitudo obuersans lancinet paternum amorem: sed vicit amor tui. Paulò post vires cernens deficere, obit exomologesim: tacet de cæde nepotis, quæ in ore omnium recens. Quærit Episcopus silentij causam. si oblitus: num saltem nunc se accuset, & animo pœniteat? respōdit Burbathus, se iustam credere; &, quod meritorium putet, id nolle infectum. Episcopus eius pertinaciā detestatā (sic putabat) redit ad templū. De viā reuocat æger. tum ait redeunti. Vt, pater, quam diuersa Dei sint & hominum iudicia intelligant, qui tecum præsentes, aperi (quæso) hierothecam, in qua pignus salutis asseruatum adfers. recludit ille, nec hostiam reperit: hanc admiranti æger se in ore, mediatore angelo datam, ostendit habere. Historia notissima est toti Belgio, non elegantis modò & accurati artificij picturis vetustissimis in Bruxellensi ciuicā domo exornata, sed etiam historiarum monumentis contestata a. Sic Deus etiam absoluit Sibichonem Episcopum Spirensem coram Henrico III. adulterij accusatum b. Sic sæpè nocentes & culpę reos indignè sumentes, vel Deus pœnis corripuit, vel non permisit sumere, & transmittere c. Interdum tamen permisisse Deum hoc scelus impunitum in præsens, dilatā in posterū digna vltione, nos docet Andronici Imp. perfidia apud Choniatam d. Sed occulta iudiciorum abyssus à nobis non scrutanda. Sublata tamen aliquando hæc purgationis forma, eo quod suspectis non est danda Eucharistia. *c. dilecti de purgat. canon. c. tribus de consecrat. d. 2.*

a Cātiprat. lib. 2. c. 36. par 6. Fulgos. li 1. c. 6. sed melius Cæsarius lib. 9. cap. 38.
b Crātzius l. 4. Saxon. c. 43. Adā. li. 3. ca. 31. & Chron. Hirsaugiense.
c Ciprianus serm de lapsis Grego. Turonens. li. 1. de glor. mart. cap. 88. Petrus Cluniac. l. 1 de mirac. c. 2. 2535. Cæsar. l. 9. exempl. c. 58. 60. 64

QVÆSTIO IV.

De vulgaribus purgationibus.

A In fortium Politicarum numero censeri possunt meræ quædam iudicariæ disquisitiones, quibus fortuito euentui veritas culpæ vel innocentiæ decidenda permittitur. *Vulgares* vocant *purgationes* idque rectissimè: vt nomen nobis indicet nullo ipsas legitimo vsu, sed vulgi quadam vsurpatione & obseruatione superstitiosa fuisse introductas: plerasque etiam iure canonico expresè vetitas. Solet ijs DEVS tentari potiùs, quàm voluntas eius explorari. Vnde *& exploratoria probationes* Latinè dicuntur: Barbaro verò vocabulo in Constitution. Neapolitanis, *paribiles leges*; eò quod rem non sciri, sed apparere tantùm faciant. In his plerumque peccari, tentando Deum, probabitur postea.

Surius in vita S. Godefridi, l. 3. c. 12.
d li. 1. Annal in fine vitæ Manuel. Conneni.

Talis purgatio est, quotiescumque poscitur, vt Deus miraculum faciat: veluti si quis confisus innocentiæ suæ, peteret se septies percuti gladio ad innocentiam suam probandam, vt factum in fœminā septies ictā e, aut in ignem intraret, de quo postea.

e de qua est epist. D Hieron.

B

SECTIO I.

De prouocatione ad diuinum iudicium.

B SÆpe fit, vt qui se iniuriā affici ab alijs putant, nec hominum præsidium vel auxilium superesse cernunt, ad Deum confugiant, non quidem malis vt illos eripiat, sed vt sumpta de persecutoribus vltione, tali indignos supplices iniuriā fuisse, cunctis faciat manifestum: interdum illos ad tribunal Dei sisti intra certum tempus, interdū nullo tempore addito iubent: *citationem ad comparendum coram Deo iudice* vocant. de hac meritò dubitant plerique quid tenendum: metuendáne citato sit, nec ne? item licita citanti, an illicita?

C Quoad citantem & quiritantem, ob iniuriam, *Dico primo, si curā odium, aut vindictæ cupiditatem, vel impatientiam, iram, desperationem, vanitatē, aut aliam vitiosam affectionem, per iniustitiam oppressus quis, hoc faciat, bono fine (puta vt innocētia eius appareat, nec infamia grauetur familia, aut vt liberetur mundus tali tyranno, aut vt resipiscat, & terrore perculsus pœniteat, desinátque ab oppressione & concussione miserorum) licita est talis citatio.*] fatetur Feuardent. f. se talem non audere damnare. equidem cùm res sit indifferens, & finis bonus, puto actum esse meritorium. nec desunt exempla Sanctorum hominum. Sic enim Sara dixit Abrahæ g; *Iudicet Dominus inter te & me*, Sic Dauid ad Saulem h, *Iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex te.* & Zacharias filius Ioiadæ, cum iussu Ioas regis interficeretur, similia protulit i: *videat Dominus, & requirat.* Nec alia mens septem Machabæorum Martyrum k, quorū prophetia vim habuit imprecationis & citationis, vt illæ priores duæ; quæ ambæ exitio persecutorū paulò post fuere cōprobatæ. Nūnc Apostolus Alexandro ærario impunitam esse non debere censuit iniustitiam eius, cùm diceret l: *Reddat illi Dominus secundū opera sua.* h. malū magnū pro multis malis, quę illi ostenderat. Nonne Sancti martyres, etiam noui testamenti, clamant ad Deū m? *Vsq; quo Domine nō iudicas, & non vindicas sanguinem nostrū de his, qui habitant in terra?* Legimus etiam de B. Eustachio Abbate, cū hæreticus quidam Agrestius, B. Columbanum iam mortuum conuicijs & calumnijs laceraret, sic vltum esse calumniatorem, idque in concilio Matisconensi. Ita namq; scribit Ionas Abbas, eius cōtemporaneus n: *cum sic ille* (Agrestius) *friuola garriret, sagax Eustachius, vt erat virtute patientia & scientia insignis, respondit. In horum præsentia Sacerdotum te ego; eius discipulus & successor, cuius tu disciplinam & instituta damnas, ad diuinum iudicium cum illo intra præsentis anni circulum disceptaturū inuito,*

f extremo c. 13. Esth.
g Gen. 16. v. 5.
h 1. Reg. 24. v. 14.
i 1. paral. 24. v. 23.
k lib. 2. Mach. 7. v. 17. & 19
l 2. Tim. 4 v. 15.
m Apocal. 6. v. 10.
n vitæ S. Eustachij seu Eustasij c. 6. mē se Martio.

vt iusti iudicis examen sentias, cuius famulum tuis obtrectationibus maculare conaris.] Scire vultis euentum citationis? post aliqua media, sequenti capite subiicit Ionas: *Sed cũ ille* (Agrestius) *sæpius sibi datũ pœnitentiæ locum non agnosceret, vt B. Eustachij sententia, ad diuinum iudicium ipsum vocantis, præualeret, ante triginta dierum circulum, priusquam vertentis anni meta compleretur, à seruo suo, quem ipse redemerat, securi percussus interijt.*] Accedat & aliud tẽpore legis gratiæ. Gualtherus Burgensis, vir doctrinâ & sanctitate clarus, per iniuriam pulsus Episcopatu Pictauensi, à Clemente V. quamdiu vixit, iniuriam patienter tulit: moriens iussit, credo ad exẽplum aliorum sepulcro inscribi: *Ad iustum Dei iudicium appello.* Legit elogium Clemens, & iniuriæ, quam intulerat, memoria, expauisse ferunt: addũt a alij, non diu post obijsse: sed, quem citant Volaterranus, id non addit, & fabulosum puto.

a Raphael. Volaterrã anthropol.lib.21.

Memoratu dignissimum est, quod legitur apud ætatis illius scriptorem doctum, eruditum. & veracem, his verbis: *Monasterium D. Iacobi apud Leodium notum multis est & acceptũ. Istud quidam adolescens, consobrinus maioris Præpositi, causâ deuotionis & religionis intrauit: quod, vt audiuit Præpositus indignè tulit: mox forti manu collecta satellitum, intrat violẽter cœnobium, rapit iuuenem, & nudatum sancto habitu, sæculari induit. Abbas ergo monasterij, collectis primoribus ciuitatis, Episcopo conqueritur, & totum clerum pro tantis iniurijs interpellat. Hoc autem cùm indignanter audire vix vellet Episcopus, & Abbatem potius duris verbis impeteret, flexis Abbas genibus, cũ moderamine verborum dixit: Iudicẽ contra te (ô Præposite) in terra habere non possum: & ideò contra te DEVM summum iudicem interpello, vt intra quadraginta dies vterq; nostrum compareat coràm illo, sententiam pro meritis accepturus. Ad hoc Præsul cachinnans cum suis irrisit hominem, atq; spreuit, & repulit exprobratum. Quid plura? quadragesimo die circa nonam mortuus est dictus Abbas: & cum pro eo solemniter pulsaretur, sedens in balneo Præpositus, quæsiuit à circumstantibus, quid hoc esset? moxq; quidam ingrediens respondit, Abbatem D. Iacobi modo esse defunctum, & pro eo pulsationem fieri tam solemnem. Ideo ergo recordatus Præpositus quadragesimum diem esse, qua se citatum audierat ab Abbate, cõsternatus animo, dixit suis: citò videte quid faciam? mortuus ego sum. comparere me hodie summi iudicis aspectibus oportebit. Nec mora. post verba hæc, cùm balneum egredi festinaret, in adstantium manibus, cum diro eiulatu & vocibus exspirauit: ibi proculdubiò respondere compulsus, vbi causarum strepitus cessant, vbi spretorũ aduocatio cõticescet, vbi nec preces, nec precium liberabunt.*] Hactenus Thom. Cantipratensis, alias Brabantinus *in lib. Apũ.* Cestrensis etiam *lib.7.* tradit Innocentiũ quartum à Rob. Grossetest dicto Lincolniensi, famigerato illâ ætate philosopho, quem excõmunicarat, & ille ad Deum iudicem prouocarat, Pontificem ad Dei tribunal citans, mortuum quo die mortuus est Robertus, auditámque hanc in Pontificiã aulã vocem: VENI MISER AD IVDICIVM. repertúmque sequenti die Papam in lectulo exanimatum, ac liuidã in eius latere cruentámq; plagã, ac si fuste percussus fuisset, & id accidisse anno. 1253. cui consentiunt Matthæus Parisius. Ioan. Buriensis. & alij Britannici scriptores: quorum hoc commentum puto ab hæreticis vel schismaticis eorum operibus fortassis insertum. Nam Neapoli hunc Innocentium in expeditione contra Manfredum mortuum scribit Nauclerus, parum Pontificibus addictus *chronic. vol. 2. generat. 42.* & non meminit talis citationis; vt nec Platina, (non reticiturus) nec Monachus Paduanus, nec Paulus Langius Cygnolus Monachus Bozaniensis, sed perfidus hæreticus: nec alter hæreticus Mutius in chronic. Germanorum. Nec ex Catholicis quod sciam gentium aliarum quisquam, non Onuphrius, nec Massonus nec Ricordanus, nec Episc. Nebiensis, nec Volaterranus, nec Flauius Blondus, qui accuratè de morte & anno mortis eius consentiunt; & omnes fatentur eruditione iustitiâ, sanctitate Innocentium. 4. excelluisse. Relinquat igitur prudens lector fabellam de Innocentio 4. Britannis, vt ad Arturi rotundam mensam suauiter eam fruatur Balæus, non tam ingeniosus, quàm impius similium dramatum fabricator.

Dico 2. *Periculosum est hominibus non comperta sanctitatis has citationes imitari.*] Nam facilè fallit amor propius & persuadet nos iniuriam perpessos, cùm non simus: facilè etiam latens aliqua gloriolæ, vel vindictæ, vel alterius perturbationis animi nebula se immiscet, vt veritatem non videamus.

Dico 3. *lethaliter peccant, qui scienter iniustè alios citant.* probatur quia nocent iniustè & grauiter. sic enim fugillant eos quos citant, vt oppressores innocentiæ, minùs etiam constantes graui terrore percellant, ita vt ex metu mortis possint in morbum incidere & mori. Quod fortassis aliquando contigit.

Quoad eos verò qui citantur, existimo duas regulas posse statui. *Prima est, si constet eos iustè iudicasse, nec vllum esse dubium de sententia aut facti, propter quod citantur, æquitate: tunc posse huiusmodi citationẽ ab illis contemni.*] ratio est, quia iusto iudici præmiũ à Deo, cuius vicem fungitur, non supplicium est exspectandum. Sciebat hoc magnus ille Imperator militum Gundizaluus Ferdinandus de Corduba: *Qui cùm Tarentum obsidens maleficum quendam seditiosúmque* (inquit Iouius b) *militem ad supplicium duci iussisset: illéque multum reluctatus se iniquissimè damnari vociferaretur, & proinde Gonsaluum ad dicendam causam ad Dei maximi tribunal magna voce citaret: vade, inquit, Gonsaluus, festinaq; confisus optimo iudici, & causam instrue. Nam ibi pro me aderit, qui opportunè respondeat Alfonsus frater: qui nuper, ex Serra vermegia, in cœlum contendit. Tum enim Gonsaluo nunciatum fuerat, fratrem à Mauris circumuentum, dignam forti pióque duce mortem oppetisse.*] Sic ille meritò nebulonem iniustè prouocantem contempsit.

b in vita Gonsalui.

Altera regula sit, *Quãdo iudex aliquam animi perturbationem sensit: quæ ad damnandum, vel mouit omninò, vel ad cuius damnandum mouit: vel etiã non vsq; adeò certa est sententiæ iustitia, vt non supersit probabilis contrarij metus: tunc malè facit iudex, si contemnat huiusmodi citationem. rectè facit, si diligentius iterum omnia momenta, & quæcunq; ad veri indagationem pertinent, examinet ac perpendat, & reum interim in custodia seruet, vt vel retractetur prior sententia, vel maturiore consilio confirmetur.*] probatur hæc conclusio. (quæ Feuardentij quoque fuit) tũ quia iudices non possunt nimis circumspectè procedere in re tanti momenti, cùm non hominis, sed Dei iudicium iudicent c: tum quia, qui videbantur nocẽtes ex allegatis & probatis, eos tempus postmodũ sæpè docet fuisse prorsùs innoxios. non opus est exempla proferre, sunt ad manum non pauca, nec obscura, tum denique quia sæpissimè accidit tales citationes non esse irritas, Scribunt Historici Hispanorum

c 2. paral. 19.v.6.&7

ſpanorum Ferdinandum ..I. Regem, iuſſiſſe duos nobiles perduellionis reos ex turri vel rupe altiſſimâ præcipitari: illos conſtanter crimé negaſſe, quod quia videbant ſe fruſtrà facere, tandem ad diuinum tribunal prouocaſſe, regique denuntiaſſe, ibi, vt ſe ante diem tricefimum, ſiſteret: Ferdinandum poſtea ipſo die tricefimo ſatis ſubitâ morte abreptū a. Germania ſola multa præbet exempla. Menuercū Paderbronnenſ. Epiſc. graui contumeliâ Corbeieſis quidā monachus affecerat: cui Epiſcopus: REDDITVRVM ALTISSIMO FACTI RATIONEM prædixit. Monachus floccipendens riſit epiſcopū. Ecce, moritur antiſtes: & nihil mali ſentiens antè monachus, in ipſâ horâ mortis Epiſcopi expirauit b. Paucis annis poſtea Henricus Moguntinus (vel ſecundum alios VVormacienſis) Epiſcopus, falsò, & per calumniam Arnoldi: accuſatus, & per præuaricationem Cardinalium duorum à Pontifice Eugenio. 3. ad cauſæ cognitionem delegatorū, depoſitus, ipſo Arnoldo ſuffecto, fuit: ſed ad iuſtum iudicem Deum interpoſitâ appellatione, ſequenti anno mortuus fuit. Eius audita morte, ambo illi Cardinales obiere ſubitò: alter digitos proprios arrodens: alter in latrinis, Arij morte c. Tempore Henrici quarti, Burchardus Halberſtadienſis Epiſcopus, & Meginherus Abbas Herſfeldenſis, de iuribus Eccleſiarum litigantes, inuicem ad Dei tribunal euocarūt, & ambo die dictâ repentè ex hoc ſæculo migrarunt. Sic olim ex Auentino libr. 4 ſcripſeram; ſed commentum inueni additum ab Auentino quod inuicem citarint. ſolus Meginherus Epiſcopum citauit, qui ſolus iniuriâ fuerat affectus, vt patet ex eius ætatis ſcriptore Lamberto Schaffenburg. quem vide, & ab Auentino caue. In vicina Germaniæ Gothia, memorabile accidit illud Ioannis Turſonis, de quo ſic ſcribit Olaus d, *quendam capite plecti iuſſerat. Is genibus innixus, en morior iniuſtè*, inquit, *teque voco hac hora ante tribunal Dei, vt reſpondeas, cur me innocentem morti condemnes. Vix autem miſer carnificis manu obtruncatus fuerat, cùm etiam iudex de equo corruit exanimis.*] Liguriæ pars nota Italiæ. ibi Genuenſium triremes aduerſus piratas emiſſæ. biremē Gotholanam accepere; & in Siculorum Gotholanorúmque contēptum, extra Drepanum, furcæ noctu rectorem biremis affixerunt. Miſer ille diu fruſtrà queſtus, nihil vnquam ſe Genuenſibus nocuiſſe: vt vidit plus gentis odium illos, quàm æquitatem mouere: præcipuámque mortis ſuæ cauſam eſſe trierarchū Genuenſem, iuſſit vt ſe ille intra ſextū menſem ante Deum iudicem ſiſteret. nec irrita vocatio fuit. cōdicto Ligus tempore mortuus fuit e. Armoricis Franciſcus Dux præfuit: is ſummâ crudelitate fratrem ex Angliâ redeuntem de medio ſuſtulit; ſed viciſſim fratris citatione intra annū de medio ſublatus, principatum cū vita amiſit f. vix eſt quiſquā cui non ſit audita damnatio Templariorum: ex his vnus Neapolitanus eques traditur ad diuinum iudicium appellaſſe, & Clementē V. ac Philippū Pulcrum Francorum Regē, anni ſpacio conceſſo, corā tribunal illud ſupremū citaſſe: addit Fulgoſus g intra id tempus Clementem repentè mortuum, nec multò poſt Philippum quoque interijſſe. Hoc alij ex calculo temporis conantur refellere. Sed idem, confirmant Chriſtianus Maſſæus, & Meierus h qui Papam & Regem eodem anno 1314. tradunt obijſſe, illum 20. April. hunc 29. Nouembris. fuerunt quidem Templarij Anno 1312. in concilio Vienneſi, tertiâ Aprilis condemnati: ſed non omnes eodem anno comprehenſi ac occiſi: ſed quidam ſequenti, vt Neapolitanus ille; ſcilicet anno 1313. cúmque. 1314. currente mortui ſint Iudices illi duo, dicuntur non immeritò eodem anno obiiſſe, quo citati fuere: imò Gaguinus & Æmilius mortuum volunt regem anno 1313. quem conſtat Pontifici ſuperuixiſſe.

a Ritius l. 3. de Regibus Hiſp. Mariana in Hiſpan. Annal. lib. 15. cap. 11.

b Crãtzius lib. 4. Metropol. cap. 4.

c Conradus in Chr. Moguntino.

d lib. 14. hiſt. Aquilon. ca. 20

e Fulgoſ. lib. 1. c. 6.

f Æneas Syluius Europeæ hiſto. c. 43

g d. cap 6.

h Meierus l. 1. Annal. & lib. 17. Chron. Maſſe. cōſentit O nuphr. in PP. Rom. hiſtor.

SECTIO II.

De purgatione Monomachia.

NVlla fuit quondam frequentior purgatio iſtâ; quotieſcúmque criminis notitia ſeu probatio obſcura; vel actor reum prouocabat; vel reus ipſe offerebat ſe, aut ſuo loco alium: inuentionem quidam Mantinæis tribuunt; alij volunt antiquiorem eſſe i. conſtat etiam Palæſtrinis in vſu fuiſſe, ex Goliæ prouocatione, quem Dauid ſuperauit. Fuit maximè in vſu poſt Barbarorum in Italiam irruptionē apud Longobardos k, & apud Germanos l, & Francos m & etiam Hiſpanos n, non ex homicidij tantum cauſa (*iux. c. vn. §. ſi quis hominem. §. ſi quis* [illegible] *de pace Conſtant.*) ſed & ob aliud quoduis graue crimen, vel magni momenti cauſam, vt poſt Bald. communiter D D. cenſuere. *Bal. l. in d.* [illegible] *Alciat. & Orozc. ad l. ex hoc iu. c. D. de* [illegible] *Iulius Ferret. conſ. 6. de duello in prin. & conſ. 9.* [illegible]*6. conſ. 11. n. 3. & 4. & Menchaca lib. 1. illuſt. qq. 49.*] Et ſanè in iuriſiurādi locum, propter crebra periuria, hoc fuit introductum, corā Ioanne XIII. per Othonem 4. in Romandiola o; ſed priùs apud Francos iam Carolus Magnus hoc ſtatuerat, quoad ad cauſas criminales p, poſtea ad ciuiles quoq; extenſum q, vt & apud Moſchos r & Danos s olim in vſu. Ritus duelli poſſunt colligi tum ex Annal. Boiorum *libr. 4.* tū ex Ticinenſis Hiſt. Bern. Sacci *l. 9.* Sed in moribus, & armorum genere præſertim, non idem obſeruatum apud ſingulas nationes. plerumque receptum, vt armis militaribus regionis eius vterentur. Carolus Magnus voluit vt fuſtibus: poſtea receptum, vt rei ſit optio, & ius armorum præſcribendorum. In celebri illo duello Cambronenſi, inter Iudæum, qui imaginem Deiparæ vulnerarat, & paralyticum, Lex Carolina ſeruata.

Anno enim 1316. Guilh. Tertio Comite Hannoniæ, Verpa quidam ſe finxerat ſincero animo Chriſtianis ſacris baptiſmo initiari. ſuſcepit ex fonte Comes, & Guilh. filiolum nominauit, & apparitorem Curiæ Montenſis eſſe iuſſit. Non diu poſt, homo impius ingreſſus ædē monaſterij Cambronenſis, actus furijs, blaſphemias in Deiparæ imaginem multas effudit, & (horrendū) venabulo quatuor plagas inflixit, vnde ſanguinis ſtatim riui manarunt. vidêre faber aſciarius quidam, & Monachus laicus Matthæus Lobbius. faber aſcia caput findere Iudæo parabat; ſed à monacho prohibitus, rem detulere igitur ad Abbatem Ioannem de Montibus: is ad Comitē. Iudæus pertinaciter tormenta eluſit. Sic dimiſſus: quadriennio poſtea ab angelo apparente, quidam ſenex nomine Ioannes Flander, Eſtinnenſis, & ſeptenniò iam ex paralyſi clinicus iubetur Iudæum accuſare, & duello prouocare. Bis monitus, Parochi iuſſu ſenex rem adhuc differebat. Tertium illi ipſa Virgo quinque illis plagis conſauciata ſe videndam præbuit; & imperat monomachiam. Plenus ſpe ac fide ſenex adit Cambronem, cernit in imagine vulnera quæ

i Alcia. de ſingula. certa. c. 2.

k Leg. Lōgob. tit. quibus ſe quiſque defēd. deb. [illegible]

[illegible] Guido Papæ deciſ. 191. Hotoman. l. 3 [illegible] c. 15. Charondas deciſ. 607.

n ti 4. parti. 7. & paſſim Mariana in Hiſt. Hiſpan.

o l. antiquis. & l. vlt lib. 2. leg. Lomb tit. 54.

p l. mētio. d. tit. 54.

q d. l. vlt. & li. 5. leg. Francic. tit. 4.

r Olaus l. 1 cap. 20.

s Saxo. li. 5

in vito, accedit Comitem, accusat recutitum, dies pugnæ dicitur. arma rudes fustes & scuta lignea, supersunt hodie. Iudæus vesco corpore, ferox virib. tibiales fascias tintinnabulis cinxerat,& sic senem ridebat. Sed iuuit athletam suum Deus tam impar commissus,æger sanum, debilis fortem, senex iuuenem prostrauit:& horrendè blasphemantem, conuictum,sed non pœnitentem: comes iussit caudæ equinæ alligatum trahi ad patibulum, & capite deorsum,duobus adlatera molossis cum rabidè laniantibus, appensum subdito ignis fumo interire. [*narrat fuse Robert. Hauportius duabus ea de re libris carmine conscriptis.*] Hispani semper militaria arma retinuere,vt ex cunctis eorum Annalib. patet. Duellorum tum inter Principes pro regno, vt inter Corben & Orsuan Hispanos apud Liuium; & Edmundum Anglum & Canutũ Danum Reges apud Polydorum, Hundingũ & Roheum Daniæ reges apud Crantzium, Petrum Aragonium & Carolum Andegauensem apud Antoninũ[a];&pro principibus inter priuatos:vt Chatellum & accusatorem reginæ Gondibergæ [b]; pueri quoque pro vxore Henrici tertij contra gigantem [c];& Burchardi contra Conradum iactantem se cum regis nepte cõcubuisse,anno 950.apud continuatorem Regionis: item inter priuatos, vt coram Othone I. quando disceptatum vtrum in successionibus auorum essẽt nepotes cum patruis, vt patrem suum repræsentantes, admittendi,& vincere qui pro nepotibus pugnabant[d]. Mira sæpè in his accidere. duo tantum narrabo. Vnum ex fide Dubrauij [e]; Radislaus, Gurimẽsis Princeps Mistibogij filius, per iniuriam inuaserat Boëmiæ fines, coactus à suis tandem optimus rex VVencestaus militem collegit.cùm iam dimicaturæ essent acies. *Si aliter,exclamat VVenceslaus,nisi prælio res componi nequit, cur non potius sine insontium sanguine: ipsi inter nos singulari certamine decernimus? Nulla sit mora,loriculam super cilicinam vestem induius,paruóque ensiculo succinctus VVenceslaus in arenam prodit: at Radislaus cataphractus hastatúsque cum ingenti machærâ se infert. VVenceslaus signo crucis frontem pingens subito angelos vidit, atque hanc vocem, velut ab homine promptam, audit: Ne feri. & repentè Radislaus humi procumbens, veniam audaciæ poposcit,séque potestati victoris permisit. Alleuans prostratum VVenceslaus monuit,data venia & dignitate ei restituta, vt cõtumaciam in obsequium debitũ verteret, ne post grauius ab irato numine plecteretur.*] Hic Deus miraculo iustitiam caussæ declarauit: quando miraculo Deus non fauet, fieri solet, vt vel maneat dubia res; vel iustam fouens causam succumbat. Prius in pugna duorum Hispanorum Nobilium accidit tẽpore Alfonsi Regis: qui Petri Regis Castellæ pater. Hi fuere Ruy Paez de Viedma,& Pay Rodriguez de Auila,ille hunc proditionis accusauit: hic illum sceleris grauioris vicissim recriminatione pulsauit.cùm ventum esset ad duellum, tribus continuis diebus ab ortu solis ad occasum pugnarunt, multisque se vulneribus affecerunt,& dubia prorsùs,nec in vnum alterúmue inclinante victoria: vtrúmque rex innocentem pronunciauit, & æquali virtute præditos amicos esse voluit. Narrat fusè Pet. Maxia [f]. Sic etiam dubia mansit Zamorensiũ causa, quos proditionis accusabat Did. Ordonius de Lara, innocentes contendebant Ariæ Gonsali filij: quorum cum duos iam Ordonius occidisset, tertióque vulnus lethale inflixisset; saucius cadens equo habenas aberrante gladio præscidit, equus Ordonium inuitum extulit extra monomachiæ septa, quod victi indicium. Sic ille non victor, equi culpa: non victus, propria virtute. Iudices sibi N. L. pronunciarunt. *Mariana libr. 8. Histor. Hispan.* Multos quorum causa iusta erat in monomachiâ sæpe succubuisse docent post Pont. Innocentij III. rescriptum, *cap. 2. de purgatione vulgari* & Regis Rotharij l. 1. lege Longobard. tit. de monomachiâ, etiam Ioan. Baptista Susius [g], & Vrrea Hispanus [h].

a Liuius l. 28.& Plutar. in vita Scipionis Polydorus Virgil.lib. 7.hist.Anglor.Crãtzius lib. 1. c 21.&22. Daniæ D. Anton. p. 3.tit.20.c. 4.§.8 hist. sum & Ricius l. 3. hist. Neapol.Froissar Chrõ. lib. 1.
b Paul. Dia. histo. Longob. li 4 ca 16.
c Nauclerus gener. 35.
d VVitichindus l. 2.Vincentius li.24. speculi ca. 70.
e li.5. Histor.Bohẽ.
f Silu. var. lect. p. 2. cap. 10.
g li.de iniustitia duelli.
h l. de duello.

Vt vt est, repugnat omni iuri, quæ est communis D D. sententia, contra Paridem à Puteo, vt docent recentiores scriptores non pauci, *nempe Lancellotus Conrad. libr. 1. templ. iudic. cap. 1. §. 3. vers. duellum prohibere, & tract. de duello in præfat. Menchaca li. 1. illustr. qq. c. 12. & cap. 49. Viuius li.1 .comm. Opinion. litt. D. vers. duellum. Petrinus Bellus p. 10. de re militari tit. 2. à num. 128. Iulius Ferretius cons. 1. num. 3. & 6. cons. 2. num. 4. cum seqq. cons. 8. num.4. cons. 20. num.10. & idem sæpiss. in tract. de duello. Alciat. l. 5.responsf.cons. de duello.* Quod repugnet iuri naturæ, docent optimè Susius, *d. opere*, & Anton. Bernar. Mirandulanus *libro suo contra Possevinum de expugnatione singular. certam.* & Petrus Messia *p. 4. var. lect. c. 9.* Quod iuri ciuili: probant communiter D D. *ex l. 1. C. de gladiator. lib. XI.* quamuis ea lex hoc non conuincat, sufficit tamen, quod nullâ Romanorum lege sit hæc monomachiæ purgatio approbata: cúmq; iuri naturæ repugnet, constat omnem consuetudinem in contrarium inualidam esse, vt rectè Canones dicunt [i]. Quod iure diuino & sacris litteris prohibitum sit duellum, probant ex omnibus locis, quibus prohibemur Deum tentare, & quibus prohibemur occidere [k]. Apertior est probatio iuris Ecclesiastici seu diuini positiui. Nam & olim hoc canones prohibuêre, & apertissimè Concilium Trident. cuius hæc sunt verba; *Detestabilis duellorum vsus, fabricante diabolo, introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiã perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur: Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac iurisdictione & dominio ciuitatis, castri aut loci, in quo vel apud quẽ duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, priuati intelligantur: &, si feudalia sint, directis Dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & vt homicidæ, iuxta sacros canones puniri debeant, &, si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careat Ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causâ duelli, tam in iure quàm facto dederint, aut alia quacumque ratione ad id quemquam suaserint, necnon spectatores, excommunicationis, ac perpetuo maledictionis vinculo teneantur: non obstante, quocunque priuilegio, seu praua consuetudine, etiam immemorabili.*] Damnarat eundem abusum sub excõmunicationis pœnâ, quoad subditos tantùm Romanæ sedis, Iulij II. anno 1508. mense Aprili, & rationes addiderat damnationis benè multas & graues, primò quia hoc fiat humani generis inimico instigante. 2. quia hinc hominum mortes repentinæ,& animarũ perditiones, & noua inter adstantes amicos pugnantium odia & altercationes, & ex vno inconuenienti plura oriuntur, in animarum & corporum periculum,

i cap. 1. de cleric. pugn. in duello. Alciat. d responso de duello. & DD. citati.
k Pet. Mathæus in Notis ad Bullam. Gregor. XIII. mox laudandã. Tamẽ reuera loca illa scripturæ parum vrgẽt proteruos. c. toto tit. fermè de purgat. vulgari. tit. de cler. purgante in duello. ca. monomachiam. 2. q. 4.

periculum, generisque humani iacturam, perniciosum exemplum, & scandalum plurimorum. 3. quia Christus docuit Deum non esse tentandum. 4. quia hominem homini insidiari nefas. 5. quia gladiatoria munera, & huiusmodi purgationes vulgares à religionis nostræ pietate damnantur. 6. quia cruenta huiusmodi spectacula à canonibus Pontificum, & imperialibus legibus sunt prohibita. Denique Gregor. XIII. laudatissimus Pontifex ad omnes Christianos voluit pertinere hanc prohibitionem, vt & Concilij Tridentini patres eam extenderant; & quod illi de solemni, siue publico duello sanciuerant, hoc ipse prudentissimè ad priuatas, & non solemnes duellationes, propter easdem causas, quæ in iis quoque cernebantur, porrò producendum sibi censuit [a] anno 1582. nona Decembr. his verbis; *crescente hominum malitia facinorosi non desunt, qui quod publicè prohibitum est, priuatim exsequi non dubitent, dum sic pœnas prædictas eludere se posse arbitrantur. Nos ad hæc euertenda plenius euidentiùsque prouidendum esse rati considerantésque duellum priuatum, non minus cruentum, & animæ & corpori noxium esse, quàm quod publicè perpetratur: auctoritate Apostolica statuimus. (1.) illos, qui ex condicto, statuto tempore & in loco conuento monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini sociјve ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæve prouocatoriæ litteræ, aut denunciationis chartula præcesserint, censuris & pœnis omnibus à dicto concilio propositis teneri, perinde ac si publico & consueto abusu singulare certamen iniissent. (2.) volentes etiam locorum dominos, si certamen ex condicto huiusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit non prohibuerint, (3.) omnésque illud fieri mandantes, instigantes, consilium vel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, commeatum, & alia subsidia scienter subministrantes, aut (4.) ex composito spectatores vel socios quouis modo se præbentes eisdem censuris & pœnis subiacere, etiamsi illi qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit quominus illa committatur. Non obstantibus, &c.*] Ex quibus sanè apparet, qui hodie priuatis prouocationibus in hanc excommunicationem, nulli reseruatam, incidant. Videor autem mihi ex verbis vtriusque prohibitionis quædam colligere non inutilia obseruatu. Primò illos quoquo incidere, qui dicunt, *Veni ad talem locum: ego te illic exspectabo*: nam isti certum tempus constituunt, illud ipsum præsens; sicut crastinum, qui dicunt cras tali horâ, &c. Secundò Principes non prohiberi hanc licentiam concedere infidelibus; tum quia sunt extra curam Ecclesiæ, tum quia Concilium expressè dicit; *inter Christianos* 3. non prohiberi iustum bellum gerētes Principes, quam possunt causam prælio decidere, eam paucis committere per duellem definiendam, hoc enim tunc in belli locum succedit: Non tamen liceret illis animi causâ, vel gloriæ solius ad ostendendum robur militum facere; sicut olim fecerunt Ioab & Abner [b]: nam vox, *ludere*, illic significat prolusionem pugnæ. Instituebatur enim hoc, vt arbitror, quasi diuinatorium quoddam victoriæ præiudicium, quo Germanos olim vti solitos Cornel. Tacitus testatur [c]: Quæ ipsa diuinatio, est prohibita: Et sicut pro solâ gloriâ humanâ bellum non licet suscipere, sic nec duellum licet permittere. 4. Quoad consulentes, ex Gregorij verbis intelligitur, eos dumtaxat incidere, qui suadent affirmatiuam, non verò qui duellum dissuadent; & ad hoc consilium conscriberent, vel darent, hi enim non peccant. 5. quoad spectatores; non inciderent qui illac transeuntes obiter aspicerent certamen vel subsisterent ad dirimendum; immò nec illos qui ex instituto eos fuissent comitati, vt certamen impedirent: ideò enim additur, *si per ipsos non steterit, &c.* ipsos scilicet spectatores & socios &c. vnde 6. infertur, eos qui comitarentur vel sociarent, incursuros etiamsi non sit pugnatum; quando conati sunt efficere, vt pugnetur, vel saltem poterant, non impediuerunt ipsi, sed maluissent pugnam conseri. Hæc saluo rectiùs sentientium iudicio, de re quotidianâ. Quidam asserunt etiam à Sanctissimo Domino nostro Clemente. 8. hodierno P. M. bullam quandam de Duello editam quam nondum potui nancisci. Habes in compendio bullarum nuper Venetiis edito.

a Bulla quę incip. ad tollendum detestabilem.

b 2. Reg. 2. v. 15.

c libro de moribus German.

SECTIO III.

De purgatione vulgari per ignem.

HÆc triplex fuit, per rogum, per prunas, per ferrum, hoc est vomeres seu lateres, seu conticulas vel chirothecas candentes. Innocentia probabatur, si illæsus quis abiret: sin, nocens habebatur, hanc inuenio aliquādo spontè susceptam, aliquando iniunctam prouocato. De ferro candenti obtinet hodie apud Iaponios, vt docent epistol. nostrorum, vna P. Luisij Froes scripta anno 159[illegible] narrat illustre miraculum, quod accidit Omuræ in hanc sententiam. *Fuerat Christianus quidam de genus inter ethnicos accusatus furti: & quia hoc crimen seuerissimè castigatur in Iaponia. Sic vt de eo, quantumuis minimo, conuictus, morte cum nulla veniæ mulctetur, nec tamen possunt hunc Christianum convincere, ecce mox gentiles eum obsident, & dum aliud nō possunt importunè compellunt: vt ritu ipsis consueto iuramentum edat, quod erat, vt in folio charta subscripto scriberet quod erat iurādum, deinde folio in palmam manus deposito, imponeret ferrum candens, manumq́; cōstringendo, in suum caput vindictam & iram Chamis imprecaretur, si obiecti criminis reus foret. Quod si manus fortè amburatur, aiunt experientia probatum, eum noxæ esse reum, si verò à læsione cum folio maneat immunis, esse innoxium. Cùm igitur hic Christianus in has angustias adductus esset, quippe vel iurandum illi erat, vel repudiato iuramento, quo se reum faciebat, vitæ discrimen adeundum, innocentiæ suæ confisus dixit: fas sibi nō esse, vtpote Christiano, per falsum DEVM Chamis iurare, sed tantùm per verum. Consentiunt gentiles, vt per suum DEVM iuret. Ille ergo signo crucis in folio expresso, ferroq́; candenti imposito, quia id facere cogebatur, magna animi præsidentia ferrum manu constrinxit. Res mirabilis, nec manus, nec folium amburitur. Itaque non solùm solutus est pœna, quam gentiles illi minabantur, verùm etiam culpa, quam falsò illi impingebant.*] Hactenus epistola Latinè edita Moguntiæ anno 1598. planè vetus hæc purgatio & celeberrima fuit. Sed in Franciâ tantùm [illegible] cita in causis sæcularibus, vt colligitur ex epist. Iuonis. 91. & 251. Inuenio ferrū istud ignitum vocatum, *Iudicium*; quod nomen arbitror commune fuisse instrumentis omnibus harum vulgarium probationum. Petrus le Loyhevr. [d] formulam nobis proponit ex S. Mauritij Andegauensis archi[illegible] istam: *Nos tamen sufficienter muniti denarratione & discussionem istius causæ nostra sæpius in audientia omnium illic adstantium offerebamus & paratos nos semper esse ad omnem iustitiam præferel*

mino: cum ecce quidam de hominibus, quos Belayus reclamabat, Teibaldus Peletarius nomine, de parte sua surrexit, nobis nescientibus & iustitia nullatenus dictante, & non per consilium nostrum, qui sponte sua se IVDICIVM portaturum manu sua obtulit. Quod Rainaldus Popardus auunculus suus dixerat sibi, & quia verè partitio illa facta fuerat de antecessoribus suis, inter canonicos S. Mauricij & antecessores illius Berlaij, sicut in chartis nostris continebatur. Et sicut Teibaldus obtulit, sic paratus fuit, & per manũ suã in Ecclesia S. Dionysij apud Duadum, videntibus multis, tam de parte nostra, quàm de parte Domini Berlaij (quorum nomina subternotata sunt) IVDICIVM portauit. Post IVDICIVM portatum Teibaldus ille, Deo propitiante, illæsus & sanus omnino apparuit. Viderunt autem vel IVDICIVM portari, vel manum tertia die de more regardari, ferè vniuersi homines & mulieres de Doado, & plures de hominibus Domini Berlaij testes IVDICII portati, & hominis, Deo miserante, saluati & liberati.] Vbi cernis solitos causam addere, quæ illos moueret, siue id exprimere, quod probare per IVDICII lationem volebant: vides etiam clericos protestantes, vt irregularitatem & censuras euaderent incurrendas; si hominem ipsi ad hoc adhortati, & mutilatio vel mors subsecuta fuisset. Meminere huius variæ leges Septentrionalium, omnes occupatá à Barbaris Italiâ & Galliis latæ: apud Radeuicum [a] fit mentio legis militaris, qua seruus non deprehensus in furto, sed accusatus, iubebatur vel Domini iuramento, vel igniti ferri iudicio se expurgare. Leges Francicæ & Longobardicæ iubebant per nouem vomeres ignitos, homicidij accusatum se expurgare [b]. Slaui postquam veram amplexi sunt religionem in arboribus, fontibus, lapidibus iurare desierunt; recepto vsu, examinandi per Sacerdotes suspecti, adhibito ferro vel vomere candenti [c]. In Flandriam quoque hanc legem, Philippus Comes tulit. anno 1164. [d] *Si quis vulnus in nocte acceptum alij imputauerit, si Scabinis dignum videtur, ferro candenti se excusabit accusatus: si aufugerit, manum perdet.* Item; *si fur vocatus accusatus fuerit ferro candenti se excusabit, si culpabilis permanserit, suspenditur.*] In hoc iudicio non fuit certus vomerum numerus, vt nec formæ ferri certa species vel pódus præscriptum, vt ex varietate IVDICIORVM patet. vt plurimum Francica consuetudine vsos puto in ferri consecratione siue imprecatione, quæ fuit talis, *Deus iudex iustus, qui auctor es pacis, & iudicas æquitatem, te suppliciter rogamus, vt hoc ferrum ordinatum ad iustam examinationem cuiuslibet dubietatis faciendam benedicere & sanctificare digneris, ita vt si innocens (de prænominata causa, vnde purgatio quærenda est) hoc ignitum in manus acceperit illæsus appareat: & si culpabilis atque reus, iustissima sit ad hoc virtus tua, in eo cum virtute declarandum, quatenus iustitiæ non dominetur iniquitas, subdatur falsitas æquitati. Per Dominum nostrum* [e].] In *Antigona*, Sophoclis, custodes corporis Polynicis, accusati negligentis custodiæ paratos se dicunt innocentiam suam comprobare, & ferri candentis contrectatione, & per pyram ambulatione, & iureiurando.

> *καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,*
> *καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν.*

In Concilio Triburiensi docemur [f] hanc probationem in Germaniâ non fuisse nobilium, quibus iuratoria duodecim ingenuorum contestatio sufficiebat: sed ignobilium. Verùm Historiæ testantur etiam nobiles eam sæpè subiuisse, aliquando per laminam, aliquando per chirothecam, aliquando aliter. Anno 1215. vel circiter [g], Conrad. Marpurgius inquisitor Apostolicus, si accusati de hæresi, negabant, iudicio ferri candentis experiebatur, & si amburebantur, eos porrò committebat rogo. Quod ab illo contra Canones perperàm factum, si factum, fuit. Iam enim d Stephanus V. prohibuerat, vt postea dicemus. Caroli tertij Imp. vxor Richarda fuit insimulata adulterij, sed candenti ferro crimen diluit [h], sic Kunigundem Henrici II. vxorem se expurgasse constat: in eo tamen dissentiunt historici, quod quidam velint eam calcasse pedibus nudis [i], alij vomeres sex manibus tulisse [k]. Quare nisi dicas eam successiuè manibus tulisse, & pedibus calcasse; Crantzium à seipso dissentire necesse est. Nonnullos alios se iuuene Georg. Pachymeres massam candentem manibus innocuis gestasse commemorat. Emmam quoque Angliæ reginam nudis pedibus super ignitos vomeres ad cõtestandam pudicitiam ambulasse scribit Polydor. *Ang. histor, libr. 8.* Plus est, quod scribit Saxo Danus [l], in Rugiâ ad fidem conuersâ, matronam quandam, per iniuriam à coniuge adulterij insimulatã; *cùm purgandæ infamiæ gratia manum admouisset candenti laminæ: subitò ferrum, quod erat exceptura, perinde atque innoxia manus contactum fugiens, neglecto pondere, sublime se extulit, penduloq; motu gradientis feminæ incessum comitans, cùm ante aram iaciendũ esset, inter religiosam adstantium admirationem proprio impulsu humi decidit.*] Exempli verò memorabilis & fidei cõiugalis specimen, nobis duo coniuges, Mutinenses Comites, æternâ dignum historiâ, Othone tertio imperante, exhibuerunt. Mariam erat hic nactus vxorem lubricâ fide, conscientiâ nullâ: hæc, vt noua Phædra, Comitem Mutinensem in amplexus trahere conata, repulsam vertit in furorem, & odio eius quem impotenter amarat inflammata, crimen suum in innocentem regessit. Nec latuit dolus Comitem. hinc amor in Imperatorem, inde vrgebat honor proprius, cessit honor amori: quia Cæsaris honorem vitæ suæ præponebat. Coniugi tamen suæ, mulieri prudentissimæ, &, quod rarum, forti, conatus Augustæ, responsum suum; calumnias illius, periculum suum aperuit, decretúmque sibi dixit, mille mortes oppetere potiùs acerbissimas, quam tantùm Imperatoris sui, de incontinentiâ & perfidiâ Augustæ natum, dedecus in lucem proferat. Proinde illam se, si quid de ipsâ benè vnquam meruerit, obtestari, virili constantiâ sexus & coniugij oblita, sententiam, quæ impendebat, mortis ignominiosæ vt perferret: se necato coniugis animum & memoriam resumeret, & animo imperterrito nomen mariti ab ignominiâ liberaret. Non diu post Comes culpam Augustæ, suo capite, luit, creduli Proceti iudicio condemnatus. Conuentu deinde Imperiali apud Roncalias instituto, quo die viduis ius dicebatur; Mulier prodit, & côram consessu ex lege Imperatorem ad talionis pœnam vocauit, eò quòd maritum suum iniustè de medio sustulisset. Otho admirabundus; *At tu quonam pacto*, inquit, *viri tui, quam iactas innocentiam, comprobabis*. *Candenti*, inquam illa, *lamina*, adfertur Othonis iussu ferrum benè ignitum: adlatum vidua sine noxâ cunctis intuentibus prehendit manu, & tenuit. Externauit miraculum

Imperatorem,

a lib. 1. rerum Friderici c. 26.

b Lõbard. lib. 1 tit. 11. de parric. Francica lex lib. 4. cap 56.

c Helmold. Histo. Slauorũ c. 84.

d Meier. in Chronic. Flandr.

e Annal. Boior. lib. 4.

f ca. Nobil. lib. 2. q. 4.

g Trithẽ in Chron cap. 22.

h Annal. Boior. d. libr. 4.

i Fulgos lib. 8. ca. 2. & Crantzius lib. 4 Saxo. c. 32

k Crantzius lib. 4. Metropol. ca. 5. iunct. d. cap. 32.

l libr. 14. Hist. Danor.

Imperatorem, adeò vt se quidē suppliciis dignum profiteretur, sed moram posceret aliquā subeundi. *Triplex vadimonium differo*, (illa respondit) *regina supplicium solum posco*, cuius nefaria calumnia me marito, te fidissimo milite, remp. ciue strenuo spoliauit. Cunctis æquissimum visa petere. Augustus eam collaudat, & pro dilatis sibi vadimoniis, quatuor in Hetruriâ castris donat; Augustam verò, quæ Veneris igne malè arserat, carnificis manu in rogum coniectam, iustis flammis absumi iussit [a]. Carolo Caluo Francorum Rege, Ludouici Germanorum regis terras, nepotibus suis per nefas eripere conanti: Germani primò deprecari vim, & Francis adferri igniti iudicium vocatis, cùm illæsi Germani redissent, nec ab ambitioso Rege, quidquam æqui boniue impetrare valerent, sumptis armis illum re infectâ, multis amissis vltra Rhenum iterum compulerunt [b]. His fauit; cōtra, idem IVDICIVM duodecim vomerum, interfectores Christiani Comitis de Oldenborg in Saxoniâ, prodidit, & in rotam misit [c]. In Saxoniæ quoque oppido Vvittenbergo, excitati publici incendij crimen, impactum fuit cuidam: ille & iureiurando, & IVDICIO se innocentem probauit, cùm enim longo itinere ferrum candens manu retulisset, illúdque illæsus in terram deiecisset; ecce tibi ferrum ex omnium oculis fugit: sed eo fermè anno exacto, quum quidam alius qui incendij conscius erat, silicibus viam publicam in oppido pauiret, ferrum in arenâ abditum prodit, manuúmque validè amburit. mirantur omnes, & vomerem illum recognoscunt, & reum ad iudicem abripiunt; qui quæstione admotâ verum exsculpsit, & cruribus fractis noxium rotæ imposuit [d].

a Gothifr. Viterb. in Chronic. Crauzius libr. 4. Saxon. ca. 26.

b Paulus Æmyl. Annal. Francor. lib. 3.

c Alb. Crãzius lib. 7. Metropol. cap. 14.

d Crãzius lib 8. Vandal. ca. 30.

Aliud æquè mirandum apud Cæsarium, *libr. 10. miraculor. cap. 35.* his verbis descriptum reperitur: *Referre solet Dominus Bernardus de Lippia, quandoque Abbas, nouisse se piscatorē in Episcopatu Traiectensi, qui cum quadam femina multo tempore fuerat fornicatus. Et quia eius peccatum nimis erat notorium, tempore quodam in Synodo imminēti accusari timens, statim ad Sacerdotem veniens, magis, vt post patuit, timore pœnæ, quàm amore iustitiæ peccatum confessus est, consilium quæsiuit & inuenit: si habes (inquit Sacerdos) firmum propositum, numquam peccandi cum illa, candens ferrum securè poteris portare, ipsúmque peccatum negare. Spero autem, quod virtus confessionis liberabit te. Quod ita factum est cunctis stupentibus, quibus factum innotuerat.*] Læsus tum ab igne non fuit: sed cùm postea peccati iterandi in recidiuam voluntatem incidisset, & gloriaretur se non magis adustum fuisse à ferro illo candenti, quàm ab aqua fluminis in quo tum nauigabat, aquámque manu hauriret; candentis ferri vicem egit aqua algida, & manum adussit pelle totâ detractâ. Sequenti etiam capite, idem narrat de quodam pessimo hypocritâ, qui peregrinationis pallio scelera contegebat, is ab alio quodam nefario homine nummis conductus hospitis à quo benignè habitus ædes incendio absumpserat, bis exceptus, bis pro gratiâ incendium immisit. Tertius dominus multos detulit, de quibus suspicabatur; qui omnes expertes culpæ candenti ferro illæsi se expurgarunt, domo tertiùm ædificatâ, ferrum in quendam domus angulum abiectum iacebat. Venit post aliquod tempus pseudouiator ille, tertiò humanè excipitur, videt ferrum, rogat, Cui vsui? Audit ab hospite, quid illo actum. Quin, inquit, illo deinceps ad alios vsus vteris ne iaceat otiosum? Simul manu comprehendit: sed illud repentè incanduit, & manum validè adussit, ille cum eiulatu abiicit. Hospes admiratione perculsus, meritò suspicatur hunc bis exustarum ædium reum, ergo comprehensum sistit iudici, iudex eculeo, fassus omnia incendiarius in rotam agitur. Tam admiranda sunt Dei iudicia.

Verùm quærat aliquis an numquam hæc purgatio fefellerit? Immò memini S. Iuonem pro incertâ habere. Nam *Epistol. 74.* agens de hac ferri igniti probâ, negat conuictum adulterij militem, cuius manus inusta fuerat. *Cauterium* (inquit) *militis nullum tibi certum prabet argumentum, cùm per examinationē ferri candentis occulto Dei iudicio multos videamus nocentes liberatos multos innocentes sæpè damnatos. Præterea cùm talis examinatio sit in Deum tentatio, non est mirum si diuino iudicio deseritur, cùm incautè & sine iudiciali sententia ab aliquo suscipitur.*] Sed habuit Iuo pro incertâ, tum demum, quando priuatâ auctoritate susciperetur; tunc etiam illicitam credidit, vt docet apertè *Epist. 254.* quando fit, *sine consilio*, vt ait, *& non præcedente iudiciaria accusatione*: licitam verò esse volebat, quando præcedente ordinariâ accusatione omninò humana desunt testimonia, nec aliud ad veri indagationem quis habet quod faciat: & hoc casu se iudicem illa vsurum apertè profitetur *Epist. 251.* Sed apertè Canonibus Iuo repugnat, illis ipsis quos citat, qui absolutè asserunt tali inuestigatione abstinendum, & delicta tantùm ex confessione rei & assertione testium punienda: nec de multis præsumendum iudicium, sed ea Deo iudici relinquenda. Sed obiicies argumentum Iuonis à simili: *Iurare omnino prohibitum lege: tamen à D. Paulo terminandis litibus permitti. Sic quod canonibus prohibitum, eâdem ex causâ, & exigente incredulitate humana posse fieri.* Respondeo dissimilem esse causam. Nam iusiurandum in iudicio fieri lex numquam prohibuit, immò vetus disertè præscripsit. Sed omnes superstitiosas adinuentiones, vt per se malas, diuina lex semper prohibuit: tales autem esse has purgationes Stephanus Pont. clarissimè definiuit, vt seq. q. ostendemus. Illud etiam miror Iuonem *Epistol. 91.* in causis Ecclesiasticis eam non recipere, quasi in laicis causis seu sæcularibus non eâdem subsit tentationis Dei, vnâ ex parte periculum; & prætensa illa veri indagandi necessitas, non æquè in Ecclesiasticis occurrat: planè hæsitanti similior & dubitanti hac in re, quàm docenti aut definienti fuit. Pergamus ad reliquas narrationes.

Aliud ergo adscribam ex eadem è qua pleraque reliqua, admirandorum fœcundâ Cranzij vrnâ; de Rollone Normannorum duce, qui Robertus postea vocatus. Nouerat suos in latrocinia, furta, rapináſque propendere: idcircò seueras de his leges tulit; quarum metu pollicens sibi securitatem omnium, iussit rusticos intrepidè rusticani operis instrumenta in agris relinquere. *Quidam ex agricolis domum reuersus, ab importuna vxore rogatus, cur instrumēta non apportaret ducis præceptum obiecit. At illa furtim ex agro instrumenta subduxit, & abscondit, vt maritum redderet cautiorem, reuersus vir in agrum, vbi non reperit, quæ reliquerat, rem ad loci præfectum defert, ille ad Ducem, vocatus à Duce rusticus, pretium accepit amissorum. Iubetur præfectus ignis purgatione adhibita furem explorare. Primus conatus irritus fuit, nam ignis furem non prodidit, licet omnes rustici subissent feruminium. Tum*

Dux, versus ad Episcopum, Deus, inquit, Christianorum, si est conscius secretorum, cur furem non prodit? Episcopus necdum benè firmatum in religione non corripuit: sed causam prætendit, quia ignis nondum furem attigisset. Iubetur diligentiùs inquirere præfectus etiam apud vicinas villas. Nec sic quisquam repertus est. Vocatus à Duce rusticus, an cui indicarit, rem in agro esse, rogatur: ille nemini, præterquam vxori dixisse respondit. Vxor quæstionibus admota furtum fatetur. Tum dux marito clàm vocato, Sciebas, inquit, vxorem furacem esse, an non? Ille, sciebam inquit. Cui Dux, cur ergo aut non puniuisti, aut non indicasti? Ergo iussit ambos suspendio necari. Et hac seueritate legem sanxit [a].] Memoriæ etiam occurrit factum Catholici Hispani Arianum Gothum tempore Leouigildi ad probationem ignis prouocantis, cùm enim verbis & rationibus nihil proficeret. *Est*, inquit, *digito meo annulus aureus: ego eum in ignem iacio, tu candentem collige. Proiectúmque inter prunas annulum ita igniri permisit, vt eis similis cerneretur. Conuersusq́, ad hæreticum ait, si vera est professio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait; Immensa Trinitas Deus, si quid indignum te credo, ostende: certè si recta est fides mea, nihil mihi praualebunt hæc incendia saua. Et ablatum ab igne annulum diutissimè palma sustinuit, & nihil est nocitus.*] Hæc Gregorius, *lib. de gloria confesso. cap. 14.* verbotenùs. Sed hîc contestatio fidei sinceræ fuit, non iudiciaria inquisitio. Verum enimuerò non immeritò hęc expurgatio semper bonorum & Deum timentium conscientias punxit. Legimus enim de Roberto Cantuariensi Episcopo, cùm Regi Edouardo persuasisset, vt Emmam matrem adigeret; ob suspicionem stupri cum Aduino Vintoniensi Episcopo commissi, ad hunc se modum expurgaret, & ea igne maneret illæsa; timore correptum in continentem ex Angliâ fugisse, ibique animi mærore breui contabuisse [b].

Non dissimile fuit iudicium per prunas; quas vel in sinum coniiciebant, vel manu ferebant, vel calcabant. De monacho quodam, qui vt meretricem Porphyriam seruaret, & monasterio alicui commendaret, nihil veritus fuit eam secum abducere, & propterea in omnium irrisionem, & execrationem incidit, quas; cum meretrice consuesceret; narrat Leontius [c], eum cum ægrotasset, & mortem præsentiret propinquantem, coram plurimis iussisse adferri thuribulum plenum candentibus carbonibus, & eos accepisse carbones, & infudisse in sinum, & omnibus audientibus dixisse; *Benedictus Dominus, qui olim rubum seruauit incombustum, is mihi fuerit testis fidelis, quod quomodo meas vestes non attigit hæc, quæ est in igne vrendi vis, ita nec ego attigi mulierem toto tempore vitæ meæ, &c.*] Iudicium idem in Galliâ subiuit B. Briccius D. Martini in Turonensi sede successor. Hunc enim populus reum peragebat stupri cum muliere religiosæ professionis cōmissi, quę linteamina Episcopi lauare solita, ex aliquo improbo pepererat. Briccius iussit ipsum infantem nondum menstruum in medium adferri: & coram populo interrogauit, num ipse pater eius foret? respondit infans, eum non esse, sed alium quem non nominauit. Fiebat id virtute diuina, sed plebs dæmonis operæ adscribebat. Prunis itaque candentibus birrum implet Briccius, & totâ defert vrbe illæsus: sic se à libidinis carnalis flagitio alienum professus, quemadmodum flammis vestimentum intactum. Nec tamen furentibus persuasit: sed ab Episcopatu fuit deturbatus [d]. Haraldus etiam Hybernus, ie Magni Regis Noruegiæ, qui Hyberniam bello vexauerat, filium probauit incedens nudis pedibus super ardentes prunas [e]. Nec humano in corpore tātùm hæc exploratio obtinuit; sed aliis quoque in rebus. Nam Eulalium monachum fiscella palmea in ignem iniecta, & illæsa permanens, suspicione criminis absoluit [f]. Rossis verò fidei Catholicæ veritatem, missus ad eos à Basilio Imper. Episcopus persuasit; cùm ipsis postulantibus, liber Euangeliorum in caminum ardentem missus, & per multas horas ibi relictus, tandem igne exstincto integer, nec vllo afflatus ardore fuisset repertus [g]. De Missâ D. Isidori, siue, vt vocant Mozatabum, memorant nō dissimilia Toletani Annales [h]. Qua de re ita Ioan. Mariana; *Communi consensu de Gotthica precum ratione antiquanda actum. Tentatum id quidem aliquoties erat, neque tamen successerat, &* post nonnulla. *Visum est controuersiam ignis iudicio permittere: sic eius sæculi mores erant rudes & agrestes, neque satis expensi ad Christianæ pietatis regulam, rogo in platea accenso, liber vterque Romanus & Gotthicus in ignem proiecti. Et Romanus quidem continuò ex igne prosiliit, id populus victoriam interpretabatur: nam liber alter sub flammis & igne diu permanens, illæsus inuentus est. Rege arbitro, nihilominus populo persuasum, vtramque precandi rationem superis placere: quando vterque liber ex incendio euasisset incolumis, &c.*] *lib. 9. cap. 18. de rebus Hispan.*

Qui pyram ingressi probandæ innocentiæ causâ, multos inuenio. Nam & Sophocles, vt dixi, agnoscit morem. *Petrus Massiliensis presbyter, suspectus de hæresi, Antiochiæ ipso die Parasceues, Sacrosanctam Christi Domini lanceam manu gestans, nudus corpore, per concerua torū latè lignorum struem ardentem; mediósque ignes illæsus euasit.* [i]] Poppo Danus presbyter, in fidei Christianæ probationē, vestem priùs cerâ copiosâ illeuit, eámque indutus, in medio populi circo, sic se in flammam intulit, & perstitit sine vllo doloris sensu (quod sanctè affirmabat) donec vestis tota corpori circumfusa, intacta flammis cute, in fauillas redigeretur [k]. eo permoti miraculo Dani [l] duelli purgatione sublatâ, ignis purgationem introduxerunt, fortassis etiam eos mouit iteratum aliud eiusdem Popponis factum, nam alio tempore, cùm verba Danis persuadendis vt Christiani seriò fierent, non satis haberent efficacitatis, percunctatus est; *Quid si ad candentis ferri tactum manus eius cernerent intactas, essentne consensuri credituríque: cūctis succlamantibus, Velle: in chirotheca formam iussit ferrum cudi, idq́, ignitum adferri. Rubebat igne ferrum: ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, deportauitque ad locum constitutum. Ibi cùm ad pedes Regis Suenonis proiecisset, victa manus dedit concio, sponte subiens lauacrum regenerationis* [m].] A Theodoro Lectore [n] historia refertur huiusmodi tempore: Martiani duos Episcopos, vnum Catholicum, alterum Arianum, principiò verbis disputasse de fidei dogmate controuerso: deinde Catholicum, conditionem concertatori proposuisse, vt vanis disceptationibus prætermissis, rogum ignis secum ingrederetur, & fidei suæ veritatem vterque hoc indicio, Deo comprobaret teste; denique Arianū detrectasse ingredi, Orthodoxum nihil moratum, ingressumque ex ipso rogo multis disseruisse, & nec minimùm vstulatū egressum fuisse. Vera narratio: sed res non sub Martiano, verùm sub Anastasio accidit, vt melius à Cedreno & Nicephoro, *libr. 15. cap. 23.* proditum.

Iactabat

a li. 2. Norueg. c. 27.

b Polyd. Virg. lib. 8. Histor. Angli.

c in vita B. Ioan. Eleemosynarij mēse Iun.

d Gregor. Turon. li. 2. hist. c. 1. Sabellic. exempl. lib. 10. c. 2. Fulgo. & Marulus & alij.

e Saxo lib. Dan. histo. 13. Cranzius lib. 5. Norueg. cap. 6.

f Marullus lib. 1. exempl. c. 4.

g Zonaras tomo 3. & Cedrenus.

h vide Villegam in dupl. hac de re post Hispanicas eius Sanctorū vitas.

i Paul. Æmyl. Hist. Frāc. lib. 4.

k Crantzius lib. 3. metropol. cap. 43.

l Saxo Hist. Danor. lib. 10.

m Saxo d. li. 10. Vvitichindus li. 3. Cranzius lib. 4. Daniæ cap. 24.

n in libro 2. Collectan

Iactabat Sauanarola ſe hoc iudicium ſubiturum; cùm ad rem ventum ſubſtituit alium pro ſe: neque hoc detrectabat Minorita accuſator; ſed hoc tantùm, ne ille Sacroſanctam ſecum Euchariſtiam deferret: quod reuerâ diffidentiæ non obſcurum erat ſignum [a]. Fulgoſus auctor eſt à Ioanne Gualberto Petrum Archiepiſcopum Florentinum, prouocatione ad iudicium pyræ accenſæ, Simoniæ condemnatum [b]. Sed veriùs eſt id à Petro Albanenſi Epiſcopo factum, qui propterea, *Igneus*, fuit vocatus, teſte Vrſpergenſi, *in Chronic.* priùs tamen quàm ille Epiſcopus adhuc crearetur. rem totam adſcribam, ex vitâ ipſius Gualberti, vt creditur à Blaſio Melaneſio fide integerrimâ conſcriptâ, is poſtquam narrauit ſæpè à D. Ioannis Gualberti monachis Petrum illum Flor. accuſatum ſimoniæ, & eius fautores ad ignis iudicium prouocatos, ſubdit tandem; *Præfigitur itaque locus & dies quo iſtud fieri debeat, vt ſi qui velint, poſſint coram intueri. Locus præfixus eſt in Monaſterio Septimi, quod tunc erat ordinis memorati, nunc verò Ciſtercienſium eſt. Dies fuit quarta feriæ primæ hebdomadæ Quadrageſimæ. Modus probationis fuit eiuſmodi, vt in loco publico duæ lignorum ſtrues iuxta ſe fierent, quæ obtinerent in longum decempedes, in latum quinque, in ſublime quatuor & dimidium. inter vtraſque verò ſtrues ſemita intereſſet longitudine brachij prunis ardentibus conſtrata, per quam vnus ex monachis tranſiret. Vbi aduenit ſtatutus dies & hora, inuitatur Epiſcopus Petrus à ſuis, vt accedat viſurus tantæ rei experimentum, ne ciuitas Florentina tam diuturna vexetur altercatione. At ille prorsùs renuit. immò ſi qui charum eum haberent, eos eò accedere vetuit. Sed plebs omnis vtriuſque ſexûs, & cleri maxima pars illuc properarunt. Pollicētur fautores Epiſcopi, ſi ea probatio ſuo potiatur effectu, vt quiſquam è fratribus per ignem illæſus tranſeat, ſe ipſis ſuffragaturos, & ab Epiſcopo defecturos. Itaque fiunt Litaniæ & aliæ preces à monachis, ſacrificium ſolemniter celebratur ab Abbate illius inſtituti, clericis & monachis adiuuantibus. Vbi ventum eſt ad Agnus Dei, vnus ex monachis fert aquam ſacratam ad aſpergendum, alius thuribulum, thuris incendendi cauſa, tertius faculas ad ligna inflammanda, quartus imaginem crucifixi. Inuocatur à cunctis Dominus* IESVS *Chriſtus & Sanctiſſima Mater eius pleno ore, vt rei veritas declaretur. Sacrificio peracto, deponit caſulam, crucémque manu geſtat Abbas, qui ſacrificauerat. Petrus is quóque dicebatur. Litaniis abſolutis, vnus ex Abbatibus eligitur, qui clara voce populo exponat petitionis & ſponſionis conditionem. Deinde Abbas Petrus, cum cruce quam manu geſtabat, S. Ioanne interim coram adſtante & orante, ingreditur per medios ignium globos, flamma in ſublime aſcendente, calcátque ardentes prunas, quæ erant in via inter lignorum incenſas ſtrues. Sed priùs quàm ingrederetur cunctis audientibus, ita precatus eſt: Domine* IESV *lux vera omnium in te credentium, peto miſericordiam tuam, oro clementiam tuam, vt, ſi Petrus Ticinenſis, qui dicitur Florentinus Epiſcopus, pecunia Florentinam ſedem occupauit: tu æterni Patris Filius, tu mea ſalus, in hoc tremendo iudicio, ad me adiuuandum feſtines, & me illæſum ſine vllis adustionis veſtigiis conſerues: ſicut olim tres pueros in fornace Babylonica ſeruaſti. His dictis, per medios penetrat ignes, neque corpori, neque veſtimentis vllo aduſtionis veſtigio inhærente. Cùmque vellet vertere ſeſe, & eâdem via per flammas reuerti, à populo retinetur, quippe iam perſpicuè rei veritatem edoctæ.*] Vide mihi ſis Lector, quàm admirandus Deus in ſanctis ſuis, &

a cõfer ea quæ ſcripſit Guicciardi. lib. 3. & Volaterran. in Antrop. cũ iis quæ Phil. Cominæus li. 8. hiſt. cap. 19. qui tẽpore illo vixit.

b lib. 8. ca. 1. eod. ferè modo narratur ex S. Attone Piſtorienſi à Cęſare Baronio tomo. XI. Annal. anno Chriſti. 1063.

A quomodo diuina ſapientia varios ac multiplices quaſi ludos edat, vt admirationem ac venerationem in cordibus noſtris excitet. Volat ferrum & in aëre pendet, ſequitúrque manus innocentis vnius, fugit alium, & cādentiâ ſeruatâ multis pomentibus inuenit reum ac punit. Popponi chirotheca eſt ferrea ignita, quod foret ex leni corio ſuauibus imbuta pigmentis: circa corpus poſita eidem adurit veſtes, corpore illæſo, edax vis flammæ; ſed in Abbatem Petrum (qui poſtea Epiſcopus Albanenſis) vt ſimonia detegatur, ne hoc quidem valet, ſed Babylonium renouat ſpectaculum. Idem contigit S. Bonifacio; qui ſimili miraculo ad Tyranni petitionem, per medias ignis ſtrues, illæſus ambulauit; & ſic Tyrannus, cum Ruſſorum
B magnâ multitudine, impulſus, vt Chriſtiano lauacro ablueretur. lege Petrum Damianì in vitâ S. Romualdi capit. 29. & 30. Confer nunc hæc cum iis quæ hæreticis accidêre. Tam procul ab eis hæc Dei virtus, quàm remota ab eorum mente vera fides. Duas hiſtorias narrat Cæſarius Ciſtercienſ. [c] *In Cameraco (* inquit *) ciuitate Epiſcopali infra hoc quinquēnium plures hæretici comprehenſi ſunt, qui omnes timore mortis ſuam perfidiam negauerunt. Miſſus eſt ab Epiſcopo clericus, qui negantes per candens ferrum examinaret, aduſtos hæreticos eſſe ſententiaret. Examinati ſunt omnes, & combuſti ſunt omnes: qui cùm traherentur ad pœnam, vnus ex eis vir nobilis ſanguine, reſeruatur à clerico ad vitam, ſi fortè illum quoquo modo reducere poſſet ad pœnitentiam, cui ſic dixit: Homo nobilis es, miſereor tui, &*
C *compatior animæ tuæ: rogo & moneo, vt adhuc de tanta perfidia reſipiſcas, & de errore ad veritatem redeas, ne per mortem temporalem, mortem incurras æternam. Ad hæc ille reſpondit: Experimento didici me erraſſe. Si ſera pœnitentia mihi prodeſſe poſſet, non renuerem confiteri. Cui cùm ille diceret, pœnitentiam veram numquam eſſe ſeram, vocauit Sacerdotem, confeſſus eſt homo errorem ſuum, ex toto corde Deo promittens, ſi vita concederetur, ſatisfactionem. Vt autem pius Dominus vim oſtenderet confeſſionis, mox, vt pœnitens cœpit peccata ſua confiteri, cœpit & ipſa combuſtura in manu pœnitentis paullatim minui, quæ in tantum, eo aſpiciente, decreuit, in quantum confeſſio profecit. Medietate confeſſionis peracta media pars plagæ eſt ſanata.*
D *vt autem confeſſionem totam compleuit, & virtus ipſa confeſſionis, combuſturam tam in colore, quàm in dolore deleuit, & manus priſtinam ſanitatem recepit. Vocatus eſt vir à iudice ad ignem: ad quem clericus. Quare eum vocatis? Vt ardeat, inquit, eò quòd in examinatione combuſtus ſit. Tunc clericus, oſtendens manum eius ſaniſſimam, liberauit eum à pœnis, cæteris igne conſumptis. Hæc cùm audiſſet magiſter conradus, reſpondit Abbati. Et ego dicam vobis ſimile, quod ante paucos annos apud Argentinam recordor accidiſſe. Decem hæretici in eâdem ciuitate, ſcilicet Argentina, quæ &* Strasbug *comprehenſi ſunt, qui cùm negarent, per iudicium candentis ferri conuicti, ſententia incendij ſunt damnati. Die ſtatuto, cùm ducerentur ad*
E *ignem, quidam ex comitantibus, vni illorum dicebat; Miſer damnatus es, age vel nunc pœnitētiam, peccata tua confitendo, ne poſt incendia corporis, quæ momentanea ſunt, animam tuam ignis gehennalis æternaliter comburat. Cui cùm ille diceret: conſidero quidem me erraſſe, ſed timeo pœnitentiam tantæ neceſſitatis, minùs acceptam eſſe Deo: Reſpondit, ex corde tantùm confitere. Deus eſt miſericors & pœnitentiam ſuſcipiet. Mira res, mox enim, vt homo confeſſus eſt perfidiam, manus eius plenam recepit ſanitatem. Tardante eo in*

confessione, cùm à iudice vocaretur ad pœnam, confessor eius iudici respondit. Non iustum est vt homo innocens damnetur iniustè. In cuius manu dum nullum vestigium combustionis reperiretur, dimissus est. Habebat idem homo vxorem non longè à ciuitate manentem, horum quæ dicta sunt, prorsus ignaram, ad quam cum venisset gaudens, dixissetque Benedictus Deus, qui me liberauit hodie, ab interitu corporis & animæ, causam ei exponens, respondit illa; Quid fecisti ô miserrime? quid egisti? vt quid propter momentaneum dolorem recessisti à fide tua sana & sancta? magis debueras, si fieri posset, centies corpus tuum incendiis subiicere, quàm à tam probata fide semel recedere. Sed quem non seducat vox serpentina? Immemor ille beneficij sibi diuinitùs collati, immemor tam euidentis miraculi, consilio vxoris acquieuit & errorem pristinum resumpsit. Deus verò non immemor vindictæ, pro tanta ingratitudine, manum plagauit vtriusque. Renouatum est incendium in manu hæretici, & quia coniux auctrix exstitit resumpti erroris, consors facta est rediuiui doloris. Tam vehemens erat incendium, vt ossa manuum penetraret, & cùm vri non auderent clamoribus in villa, quos vis extorsit doloris, fugerunt in nemus vicinum, illic vt lupi vlulantes. Quid verbis immorer? prodit sunt, in ciuitatem reducti sunt simulque in ignem nondum plenè exstinctum missi, & in cinerem redacti.] Quid hoc quæso re itan hæresi flamma, quod vmbra corporis adeonè hæresi debita flammarum exustio, vt cum fugâ erroris vis recedat ardoris; & errorem redeuntem ardor inseparabilis comitetur?

Quid? quod altero quoque stupendo planè euentu Deus comprobauit, & arreptitio vsus carnifice in hæretico puniendo? stet in ore duorum testium veritas, hi sunt Bern. Luxemburgius, *in catalo. heret. litt. E.* & illo vetustior Thomas Brabantinus; cuius adscribam verba: *Erat circa Cameracum quidam hæreticus astutus valdè, qui metuens inquiri & comburi à fratribus Prædicatoribus, qui in dicta ciuitate eo tempore plurimos comburebant, finxit se arreptum à dæmone, & ob hoc ad Sanctum Aicardum in Aspera, obsessos curare potentem ligatus ab amicis deductus est, vt in eo non hæresim propalatam, sed furiam putarent. Et vt audiuit quidam clericus obsessus à dæmone & ligatus quod Eligius Boogris (sic enim vocabatur ligatus)* nempe hæreticus ille, vt patet ex Bernardo) *poneretur in loco: subsequente nocte idem clericus obsessus diuino nutu solutus est, & aggregans mattas & stramina atque Ecclesiæ scamna super ligatum hæreticum* (Eligium) *cumulauit. Ludum autem & furtas credens ille dissimulat, quoadusque clericus ignem de lampade sumens comburere hæreticum cœpit, & tunc hæreticus exclamauit. Ad cuius vocem expergefacti custodes, cùm ignem exstinguere niterentur, clericus arrepto gladio, quem casu iuxta lectum inuenit, omnes violenter abegit, & hæreticum in igne combussit. Nec mora, diuino exacto iudicio, clericus à dæmone liberatus & plenè sospes apparuit.*] Sic ille Boni vniuersalis lib. 2. cap. vlt.

Planè miraculi plena hæc olim purgatio fuit: & ideò non iniuriâ sublata fuit, quia miracula poscere non necessaria, Deum est tentare. Sed quis vetuit? constat vetuisse Fridericum II. *lib. 2. Neapolit. constit. cap. 31.* Ex Decreto etiam Gratiani [a], videatur Gregorius Magnus. Caue fallaris, facinus hoc Gratiani est, vel inscitia scriptorū. Nihil tale Gregorius rescripsit, lege totam illam epistolam ad Brunichildam Reginā Franciæ, quæ superest [b], videbis purpureæ chlamydi assutum stramineum

[a] ca. Nemnam 2. q. 5.

[b] lib. 11. reg. stri, epist. 8.

A limbum, quem nec Iuo Carnotensis agnouit [c], nec antiquior Gratiano, quod sciam. Sed prohibuit Stephanus V. ad Moguntinum Archiepisc. opum scribens; *Ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censent canones. Et quod Sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum. Spontanea enim confessione vel testium approbatione, publica delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro iudicare. Occulta verò & incognita, sunt illi relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum* [d].] Quibus verbis subdit Gratianus, non hæc duo tantùm purgationis genera quæ hîc nominantur, sed & quælibet similia inhibita [e] videri, eò quòd in quibuslibet talibus ratio quàm pōtifex addidit æquè procedere intelligatur.

B Quod apertè dictum, *v. vlt. d. ca. Mennem*, vbi legimus, *Vulgarem denique ac nulla canonica sanctione fulcitam legem, feruentis scilicet aquæ, siue frigidæ, ignitique ferri contactum, aut cuiuslibet popularis inuentionis (quia fabricante hæc sunt omnino ficta inuidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, immò Apostolica auctoritate prohibemus firmissimè.*] Quæ sanè vltima verba indicant duorum alterum; vel si Gregorius ista scripsit, quod non puto, ipsius hodie registrum mutilum exstare, & Iuonem quoque in mutilum exemplar incidisse, in quo nempe tam magna pars epistolæ illius desideretur: vel (quod placet ampliùs)

C cùm hoc fragmentum alterius Pontificis alicuius rescripti portio esset, id Gratianum cōfudisse cum Gregorij verbis, vel temporum iniuriâ ex Gratiani libro titulum, quem huic præfixerat rescripto secundo, totum interiisse, sicque librarios de duobus vnum fecisse, desumpta enim hæc vltima verba sunt ex epistol. Alex. II. ad Rainaldum Cumanum Episco. & subiunge: da videntur in fine, *cap. super causa, ead. 2. q. 5.* prohibitū ergo hoc ab Alex. II. sed & prohibitum quoque iterum Apostolicâ auctoritate ab Honorio III. qui disertè testatur ferri cādentis iudicium, penitùs esse interdictum; vtpote in quo Deus tentari videtur: & mandat Templarios, qui Liuones hoc iudiciū subire compellebant, per censuras Ecclesiasticas cogi eo abstinere [f]. Fusiùs hæc paululū prosequi visum, quia

D postmodum sequenti sectione iis vtendum erit contra Nouicios quosdā, *aqua frigida*, defensores.

SECTIO IIII.

De purgatione vulgari per aquam.

Fiebat adhibitâ vel calidâ, vel frigidâ, de calidâ seu feruente constat receptam legibus Longobardorum, Saxonum, Rhenariorū, & Frisiorum [g], & irrepsisse per malam imitationem poculi Zelotypiæ, quod Moyses introduxerat apud Iudæos [h]; sed hæc feruens suasu diaboli introducta, illud verò poculum herbarum amaricantium à Deo fuit institutum; qui solus occulta cordis nouit, & iudicat, & nequit cum iudicat ea mentiri, & veritatem sic se iudicaturum promisit Moysi: qualis

E sponsio, cùm in aquæ iudicio nulla habeatur, prauo more; & præpostera imitatione, per abusum, fuit introducta.

Nam quod B. Hieronymus, *in 1. Reg. cap. 6.* memorat his verbis; hauserúntque aquam & effuderunt in conspectu Domini. *Hebræi tradunt, quòd coram Domino in eandem aquam maledicta congesta sint: & sicut in lege mulier zelotypa hausta aqua probatur, ita & idololatra hac aqua probati sunt. Hi videlicet*

[c] par. 5. decreti post medium.

[d] cap. consuluisti 2. quæst. 5.]

[e] c. in libr. namq; in fine 2. q. 4.

[f] cap. dilecti filij. de vulg. purg.

[g] Lōbard. libr. 1. tit. 10. Speculi Saxo. lib. 1. art. 39. Leges Frisonum, tit. 3. & tit. 14 c. nobilis 2. quæst. 4.

[h] Num. 5. v. 14 cuius ritū ex Hebræo contextu faciliùs colligas, quàm ex Latino. videndi quoq; Cyril. lib. 4. de adorat. & Theod. in Nu. q. 10 & Ioseph libr. 3. antiq. cap. 19 Phil. lib. de special. legibus Xist. Senēt. libr. 2. ver. zelotypia.

delicet qui se idola coluisse penitus denegabant. Tradunt etiam quod quicumque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærerent, vt nequaquam ea ab inuicem idololatra separare posset. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur. Quod & sequentia demonstrant in eo quod ait: Iudicauitque Samuel filios Israël in Masphat. *Iudicare in hoc loco idololatras, secundùm legem morti tradere intelligendum est. Dicunt etiam quod Moyses hoc modo idololatras, qui sibi vitulum fecerant, probauerit, quando arripuit vitulum & combussit, & contritum vsque ad puluerem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël.*] Totum hoc, quia nititur solâ Iudæorum affirmatione; nec D. Hieronymus affirmat; libertatem nobis relinquit credulitatis. possem vno verbo dicere, non credo recutitis. Si factum, Deo iubente factum à Moyse, de aquæ frigidæ probâ, qua isti vtuntur, nullæ nec reuelationes, nec testimonia aut indicia sunt diuinæ iussionis. Quare iure optimo canones eam sustulere [a] nominatim. Superiore sectiõe de Carolo Caluo breuiter perstrinxi, vt hîc fusiùs & clarius narrarẽ verbis Caroli Sigonij & Aimoini [b]; *Ludouico Germaniæ Rege Francofurti mortuo, Carolus Caluus Imperator & Franciæ Rex, properè Aquas, Coloniamque contendit, vt Lotharingiam, quæ fratris & filij eius Lotharij fuerat, occuparet. Ludouicus tres filios reliquerat, Carolomannum, Ludouicũ, & Carolum cognomine Crassum. Ex quibus Ludouicus, qui paterno funeri interfuerat, vbi patruum paterni regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audiuit, ira incensus, quod paternum regnum inuadere esset ausus, Francofurdia copias mouit, a que ad alteram Rheni ripam è regione consedit. Ibi iure primum deinde gratia per legatos petita, cùm neutrum impetrasset, decem homines cum aqua calida, totidem que cum frigida, decemque alios cum ferro candenti misit, iussos experiri iudicio, vtri regnum illud conueniret, quod cum ipso pater suus Ludouicus sacramento interposito diuisisset. Qui re tentata, cùm detrimentum nullum cepissent, nihil tamen aqui obtinuerunt. Ob id Ludouicus, &c.* Sed quomodo, *tentarunt?* sanè iniecta manu in feruentẽ, & nõ adusta, docet ritualis adhiberi solita oratio huiusmodi [c], *Deus Iudex iustus, fortis, & patiens, qui es auctor & amator iustitiæ, qui iudicas æquitatem, iudica Domine, quod iustum est, quia recta tua iudicia sunt, qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens qui per aduentum Filij tui Domini nostri IESV Christi mundum saluasti, & per eius Passionem genus humanum redemisti: tu hanc aquam per ignem feruentem sanctifica, qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, iussione Regis Babylonis missos in caminum ignem seruasti: tu clementissime præsta, vt si quis innocens in hanc aquam feruentem manũ miserit, sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti, & Susannam de falso crimine liberasti: ita Domine manum illius saluam, & illæsam perducas. At si quis culpabilis, vel incrassante Diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere: tua iustissima pietas hoc declarare dignetur, vt in eius corpore, tua virtute manifestetur, & anima illius per pœnitentiam saluetur.*] Non igitur ore bibebant, sed manum immittebant. Docet hoc etiam historia quam narrat Gregorius Turonens. de Diacono Catholico cum presbytero Ariano disputante, & ad fidei veritatem comprobandam sic prouocante; *Factis res veritas approbetur, succendatur igni aënem, & in feruente aqua annulus alicuius proijciatur, qui verò eum sublata erit ex vnda feruenti, ille iustitiam consequi com-*

a d.c. Mennam in fin. & d.c. consuluisti.
b Aimoin. lib. 5. Histor. Franc. c. 34. & Sigonius lib. 5. Regni Italiæ.
c Annales Boior. li. 4.

A *probetur.*] Conditionem hæreticus accipit. Interea Diaconus, diffidentia quadam tentatus, vnguentis quibusdam brachium manumque illinit. hæreticus negat periculum subire: cum Catholicus brachium exsereret, hæreticus vidit vnguentis delibutum, exclamat aduersariũ magicis præsidiis confidere, non fidei, oritur altercatio. *Itaq. litigantibus superuenit Diaconus alius ab vrbe Rauenna, Hyacinthus nomine, sciscitansq. quæ esset hæc altercatio, vt veritatem cognouit, nec moratus extracto è vestimentis brachio, in aeneum dexteram mergit: annulus autem qui iniectus fuerat, erat valde leuis ac paruulus, nec minus ferebatur ab vnda quàm vento ferri posset vel palea. Quem diu multumq. quæsitum infra vnius horæ spacium reperit, accendebatur*
B *interea vehementer focus ille sub dolio, quo validius feruens, non facilè posset assequi annulus à manu quærentis: extraxitq. tandem. Nihil Diaconus sensit in carne sua: sed potius protestatur in imo esse frigidum aeneum, in summitate verò calorem teporis modici continentem. Quod cernens hæreticus valdè confusus iniicit manum audax in aeneo, dicens: Præstabit mihi hæc fides mea: iniecta manu, protinus vsque ad ossium internodia omnis caro liquefacta defluxit. & sic altercatio finem accepit.*] Hæc ille. lib. 1. de glor. mar. ca. 81.

Exactiores duas formulas, quàm sit illa Auentini, post primam huius operis editionem nactus sum, si duæ, & non vna potiùs. Eam quæ plenior est mihi suppeditauit, vir eruditione & religione clarus & de litteris benè meritus Petrus pantinus,
C Decanus Bruxellensis, quam in Hispaniâ ex codice quodam Bibliothecæ regiæ, litteris Gotthicis ante sexcentos vt minimũ annos exarato, diligenter exscripserat. De alterâ me monuit vir Generosus Marcus Velserus, omnis antiquæ & nouæ historiæ callẽtissimus, quã Iuretus ex Cod. M. S. cum Notis in epistol. Iuonis vulgauit; quæ in fine adscribitur cuidam D. Eugenio, his verbis; *Hoc IVDICIVM autem petente Domino Ludouico Imper. constituit B. Eugenius, præcipiens vt omnes Episcopi, Comites, Abbates, omnisq. populus Christianus, qui infra eius imperium est * hoc iudicium defendat innocentes, & examinentur nocentes, neq. periuri perdant suas animas malum confitentes.* Quæ verba non mendosa modò sed & inutilia valdè. Suspectum etiam hoc to-
D tum, nec enim credo Ludouicum sanciuisse quidquam tale, cum in capitularibus Caroli Magni parentis eius aquæ frigidæ probatio disertè prohibeatur. Deinde quis iste S. Eugenius? aut quando vixit? Nam de Toletano, non est quod suspicere: licet formula videatur eadem cum ea qua Visigotthi sunt vsi. Iureti etiam formulæ desunt aliquot primæ orationes, & alia nonnulla, quæ exstabant in illâ Gotthicâ, ideò eam hîc tibi exhibebo, ascriptis in margine variationibus ex Iuretina.

INCIPIT EXORCISMVS VEL BENEDICTIONES AQVÆ calidæ, in qua manus ad Iudicium Dei mittitur.

E *CVm homines vis mittere ad cõprobationẽ iudicij aquæ calidæ, Primùm fac eos intrare cum omni humilitate in Ecclesia & prostratis in oratione dicat Sacerdos has orationes.*

PRIMA ORATIO.

AVxiliare Domine quærentibus misericordiam tuam, & da veniam confitentibus: Parce supplicibus, vt qui nostris meritis flagellamur, tua miseratione saluemur. Per.

SECVNDA ORATIO.

Quaesumus omnipotens Deus afflicti populi lacrymas respice & iram tuae indignationis auerte: vt qui reatum nostrae infirmitatis agnoscimus, tua consolatione liberemur. Per.

TERTIA ORATIO.

Deus qui conspicis omni nos virtute destitui, interius exteriusque custodi: vt & ab omnibus aduersitatibus muniamur in corpore, & à prauis cogitationibus mundemur in mente. Per.

His orationibus completis surgatur pariter. & coram hominibus illis cantet presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cùm autem ad communionem venerint: antequam communicent interroget eos Sacerdos cum adiuratione, & dicat:

Adiuro vos homines per Patrem & Filium & Spiritum S. & per vestram Christianitatem, quam suscepistis, & per Vnigenitum Dei Filium quem Redemptorem creditis, & Per S. Trinitatem, & Per S. Euangelium, & Per reliquias quae in ista sancta Ecclesia sunt recondita: vt non praesumatis vllo modo ad istam S. Communionem accedere, nec sumendo communicare, si hoc vel illud fecistis, aut consensistis, aut aliquam veritatem inde scitis, seu qui hoc egit nostis.

Si autem tacuerint, & nullam inde professionem dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & communicet more solito: postea verò cõmunicet illos. Cùm autem communicant ante altare, dicat Sacerdos:

Corpus hoc & sanguis Domini nostri Iesu Christi *sit vobis ad comprobationem hodie.*

Expleta Missa descendat Sacerdos ad locum destinatum vbi ipsum examen peragatur. Deferat secum librum Euangeliorum & Crucem, & canat modicam Litaniam, & cùm compleuerit ipsam Litaniam, exorcizet & benedicat aquam ipsam antequam feruescat, ita dicendo:

Exorcizo te creatura aquae in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius, Domini nostri: vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & contrarietatem eius, & ipsum inimicum: ne valeat [a] contendere iustitiam Dei vllo modo, nec manifestationem eius, ipso praestante, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & saeculum per ignem. Amen.

Item alium.

Exorcizo te creatura aqua in nomine Dei Patris *omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filij eius, Domini nostri: vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & [b] omnem phantasmam diaboli: vt si hic homo manum suam in te [c] miserit, & innocens extiterit de huius culpa, vel vnde accusatus est, pietas Dei omnipotentis liberet eum. Et si, quod absit, culpabilis est, & [d] praesumptuosus in te manum mittere ausus fuerit, eiusdem [e] omnipotentis Dei virtus hoc declarare in eo dignetur: vt omnis homo timeat, & contremiscat nomen sanctum gloriae Domini nostri: qui viuit & regnat Deus per omnia saecula.*

ORATIO.

Domine IESV CHRISTE, *qui es iudex iustus, fortis, & patiẽs, & multùm misericors, per quem facta sunt omnia: Deus Deorum & Dominus dominantium, qui propter nos homines & nostram salutem de sinu Patris descendisti, & ex Virgine* MARIA *Carnem assumere dignatus es, & per Passionem tuam mundum in cruce redemisti, & ad inferos descendisti, & diabolum in tenebris extremis colligasti & om-*

A *nes iustos qui pro originali peccato ibidem [f] detenti erant, magna potentia tua exinde liberasti: tu Domine quaesumus mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa caeli arce super hanc creaturã aquae [g], quã nos igne feruescere, atque calescere praesumimus, vt rectum iudicium per eam super hunc hominem (nomine illo) [h] comprobes ac manifestes. Te, Domine [i] Suppliciter deprecamur: qui in Cana Galileae signo admirabili tua virtute ex aqua vinum fecisti, & tres pueros Sidrach, Misach & Abdenago, de camino ignis ardentis illaesos eduxisti, Susannam de falso crimine liberasti, caeco nato oculos aperuisti, Lazarum quatriduanum à monumento suscitasti, & Petrum [k] mari mergenti manum porrexisti, ne respicias peccata nostra in hanc orationem: sed tuum verum & sanctum iudicium coram [l]*

B *omnibus manifestare digneris, vt si iste homo [m] pro hac reputationis causa (videlicet illud vel illud) ad praesens modo manum suam in hanc aquam igne feruentem miserit, & culpabilis [n] ex hac reputationis causa non est, hoc ei praestare digneris, vt nulla laesio, [o] nulla malitia in eãdem manu appareat, per quam sine culpa calumniam incurrat. Iterum te Deus omnipotens nos indigni & peccatores [p] famuli tui suppliciter exoramus, vt [q] secundum verum & rectum iudicium tuum nobis in eodem loco etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac [r] reputationis causa [s] (IL) si per aliquod maleficium diabolo instigante, aut cupiditate vel superbia instigante culpabilis est in [t] facto vel in consensu, & [u] huius probationis iudicium, subuertere aut violare [x] voluerit, malo confisus [y] ingenio, ma-*

C *num in hanc aquam praesumptuosus ausus fuerit mittere, tua pietas [z] hoc declaret: vt in manu eius dignosci queat, quod iniustè egit, [a] & ipse deinceps per veram confessionem poenitentiam agat, & ad emendationem perueniat: vt iudicium tuum sanctum & verum in omnibus gentibus declaretur: per te Redemptor mundi, qui venturus es iudicare viuos & mortuos & saeculum per ignem. Amen.*

Item alius exorcismus.

Te autem creaturam aquae, adiuro te per Deum viuum, per Deum sanctum, qui te in principio separauit ab arida. Adiuro te per Deum viuum, qui te de fonte Paradisi [b] manauit, & in quatuor fluminibus exire iussit, & totam terram [c] rigari praecepit. Adiuro

D *te per eum, qui te in Cana Galilaea sua potentia conuertit in vinum: qui super te suis sanctis pedibus ambulauit, qui tibi nomen imposuit Siloha. Adiuro te per Deum, qui in te Nahamam Syrum sua lepra mundauit: dicens, Aqua sancta, aqua benedicta, aqua quae lauas sordes & mundas peccata. Adiuro te per Deum viuum, vt [d] munda exhibeas, nec in te aliqua phantasia retineas, sed efficiaris fons exorcizatus ad effugandum, & euacuandum, & comprobandum omne mendatium, & inuestigandum & comprobandam omnem veritatem: vt iste qui in te manum miserit, si veritatem habuerit, nullam laesionem in te accipiat: & si mendacium habet, & iniustiam, appareat manus eius igne combusta, vt cognoscant omnes homines virtutem Do-*

E *mini nostri* IESV CHRISTI, *qui venturus est cum Spiritu sancto iudicare viuos & mortuos & saeculum per ignem. Amen.*

Post haec exuat eum vestimentis suis, & induat eum, vel eos vestimentis mundis de Ecclesia, id est, indumento de exorcistâ, aut de Diacono, & faciat eos vel eum osculari Euangelium & Crucem Christi, & aspergat super eos de aqua ipsa, & ipsi qui intraturi sunt ad Dei examen det illis omnibus bibere de ipsa aqua benedicta, cum autem dederit vnicuique dicat:

Hanc

a Pantin. cõtemnere, vel cõtaminare. quod etiã infra est.

b al. omne phantasm.

c al. misurus, est innocẽs vnde reputatur, pietas Dei liberet innoc.

d Praesumptuosè. al

e al. omnipot. virtus super eum hoc.

f al. detinebantur.

g quae ab igne f. a. c. videtur, qui. al.

h al. comprobet ac manifestet

i supplicer al.

k al. mari. deest.

l al. in hac oratione.

m al. hominib[us] in hoc man. hic dig.

n al. ex hac causa, furto, videlicet, vel homicidio, aut adulterio, vel luxuria aut pro qualibet causa culpa modo ad praesens manum.

o vel macula. al.

p famulitij. al.

q al. sanctum.

r al. reputatas.

s est nota criminis valens. illud.

t al. factu.

v hoc cõprob. iud. al.

x volens. al.

y puto dispescẽdum ingenio.

z al. taliter hoc declarare dignetur.

a vt & ipse al. Reliqua haec rursus desunt in Iuretl m.s.

b Pãt. manare.

c Pant. rigare.

d Pant. vt te mundam exhibeas, nec in te aliquã phantasmam, vt supra.

A *Hanc aquam dedi tibi (vel vobis) ad probationem hodie.* Deinde imponatur [a] igne subter caldaria, & dicat Sacerdos has orationes, quando ipsa aqua calescere cœperit.

In nomine S. Trinitatis, Deus Iudex iustus, fortis & patiens, qui es auctor & creator clemens & misericors & iudicas æquitatem, tu iudica qui iussisti rectum iudicium facere, & respicis super terram & facis eã tremere. Tu Deus omnipotens, qui per Aduentum vnigeniti filij tui Domini nostri Iesu Christi mundum redemisti, qui per eius passionem genus humanũ subuenisti & saluasti: tu hac aqua feruẽtẽ sanctifica, qui tres pueros, id est Sidrach, Misach, & Abdenago sub Rege Babylonis Nabugodonosor in camino ignis accẽsa fornace saluasti, & illæsos per angelũ tuum eduxisti. Tu clementissime Dominator præsta, vt si quis innocẽs ab huius B *b culpa vel causa sui reputationis, homicidij, adulterij, latrocinij fuerit, & in hanc aqua manũ miserit, salua & illæsam inde educas: qui tres pueros supradictos & Susanna de falso crimine liberasti. Ita Domine omnipotens si culpabilis fuerit, & incrassãte Diabolo cor obturatũ manũ in huius tui elementi feruentis c miserit, tu e veritas hoc declaret, vt in corpore manifestetur, & anima per pœnitẽtiam saluetur, &, si ex hoc scelere culpabilis fuerit, & per alicuius d maleficij, aut per herbas, aut per diabolicas incãtationes hæc peccati sui culpã occultare voluerit, vel tua iustitiã contaminare, vel* C *violare se facere posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malum euacuet, & e omnium rei veritatem demõstret, Per te clemẽtissime Pater, qui viuis & regnas in Trinitate perfecta. Per omnia.*

ALIA.

ORemus. *Deus qui beatã Susannã de falso crimine liberasti. Deus, qui beata Tecla de spectaculis liberasti. Deus, qui sanctũ Danielẽ de lacu leonũ liberasti, & tres pueros de camino ignis ardẽtis eripuisti, tu libera innocẽtes & consigna factores. Per Dominum nostrum.*

Et qui manum mittit in aquam, ad ipsum examẽ dicat orationem Dominicam, & signet se signaculo crucis, & festinè deponatur ipsa aqua ferue- D uẽs de super iuxta ignẽ, & iudex f perpendat ipsam lapidẽ inligatã ad mensurã. Mittat ipsam aquam more solito. Et sic inde extrahat eã in nomine Domini ipse qui intrat ad examen iudicii. Postea cum magna diligẽtia sic fiat. inuoluta manus sub sigillo iudicis signata vsque in die tertio, quo visa sit viris idoneis & æstimata.

En formulam totam & ritualia, in quibus multa, propter quæ meritò Sedes Apostolica prohibuit. Quod hic in fine de obuolutâ in tertiũ diem manu dicitur, hoc eo retulerim: quia si præstigio aliquo manus læsa vel illæsa, interea, euanescente præstigio rei veritatem apparituram, credebant. E

Quoad frigidam puto illam eodem modo in vsu probationis versatã: videlicet Deus, vt in feruenti innocentis manũ seruabat ab adustione innoxiã, ignis actione prohibita: sic in frigida aliquãdo nocentis manũ amburebat, contrariã aquæ actionẽ tribuens, frigiditate naturali in supranaturalem ardorẽ commutatã. Ad hanc me coniecturam ducit scriptor vitæ S. Gangulphi Martyris, per hæc verba: *Interim ad quendam veniunt fontem* (Gangulphus videlicet, vxorq;) *vbi his vxorem vocibus compellat: Multa quidẽ de te coniux passim ferũtur fœda & indigna natalibus tuis, & adhuc mihi quidẽ certũ non constat, verene an falso illa dicantur. Tũ illa, etiã intrepide iurando, falsos de se rumores sparsos, ac nec se vnquam alieno concubitu pollutam. At Gangulphus: diuina, inquit, prouidẽtia, quam nihil fugit, vt res habeat, iam certis declarabit indicijs. En fons hic propositus est, nec frigidus valdè, nec immodicè calidus. In hunc igitur immittere manum, & è fundo lapillum extrahe: & si quidem à culpâ es aliena, nihil mali patieris: sin autem polluta es, non sinet Deus latere scelus tuum. Illa Beati viri, sicut alios omnes, ita hos quoque sermones vecordiæ ascribens, incunctanter manum iniecit in fontem. Ecce autem simulátq; lapillum secum retrahere conata est, membris ferè omnibus obrigescit, & in digitis & brachio, quoùsque aqua pertigit, abstracta cute, nuda caro cernitur, nihilque aliud misera illa, nisi repentinum interitum exspectat* g.] cõfirmat idem Sigebertus, & significat hũc illum fuisse fontem, quẽ miraculosè ex Campania VVarenas Gangulphus transtulerat, conuictam adulterii vxorem deseruit: nec diu post vxoris hortatu ab adultero fuit necatus. Non igitur hac purgatione spectabatur, an aquis mergerentur: confirmat, quod retuli de legatis Ludouici Regis: quo enim pacto decẽ viri secum aquã tulissent, in quam toti mergerentur? missos tamen cum frigida, narrat Aimoinus. Sic capio quod leges Alsaticæ habebãt, vt plebeii & minoris testimonii rustici, aquæ frigidæ se iudicio expurgarent h.

Alia tamen quoque fuit aquæ frigidæ probatio, qua quis in aquam totus mergebatur: si emergeret tertiò, vt innocẽtem absoluebant, vt docet Abbas *in c. licet in fin. extra ne cler. vel monachi*, &c. Afflictus *ad Cõstitut. Regni Neapolitã. l. 2. tit. 3.* vbi eã consuetudinem meritò Frideric. 2. Imp ridet, quã etiã Lotharius Imp. iam antè prohibuerat in Legibus Longobard. i statuens, vt examen aquæ frigidæ per legatos & commissarios imperii vbique interdicatur omnibus, & vltra nõ fiat, & illo prior Carolus Magnus in capitularib. l. vlt. Prohibuit etiã Pontifex, quisquis ille, apud Gratianum k & inualidam iudicauit Lucius his verbis: *Ex tuarũ intelleximus continentiã litterarum, quod cùm H. presbyterum: quia infamabatur de homicidio à sacerdotali officio suspẽdisses, prædecessoris tui litteras tulit in mediũ, quibus apparuit eum iudicio aquæ frigidæ, suam innocẽtiam purgauisse, & episcopum suis eum litteris absoluisse. Quia verò peregrina iudicia sunt inhibita, purgationem quam præstitit, sufficere non putantes: mandamus* l &c.] admittit accusationẽ de nouo, & præscribit purgationem Canonicam iuratoriam. Vocat autem *iudicium peregrinum*, quia alienum à canonibus & more iudiciorũ ab Ecclesia recepto. Et quia solebat aqua huiusmodi, per clericos benedici, ideò ad ipsam probationem hoc pacto tollendam: dum non inuenirentur clerici ad hoc munus: sanxit in conc. Generali Innocent. 3. ne vllus clericus purgationi aquæ feruentis aut frigidæ, seu ferri candentis ritũ cuiuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat. *c. sententiam sanguinis ne cleri, vel monachi sæcul.* &c.

En tibi formulam benedictionis ex dicto libro Gotthico, vna cum collationibus formulæ editæ à Iureto.

INCIPIT EXORCISMVM AQVÆ Frigidæ.

CVM *hominem vis mittere ad iudicium aquæ frigidæ ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines, quos vix mittere in aquam. Adduc eos in Ecclesiã, & corã omnibus illis cantet presbyter missã*

a Pant. ligna, ego. ignes.

b for. culpæ vel causæ, suę reputatione vel, quod valde suspicor, hic aliquoties reputatio scripta pro barbara voce reptationis, à voce reptar accusare seu prouocare, quod adhuc hodie Hispani retinent.

c Pãt. censet deesse voculam, creaturã: fors etiam paulo ante deest alia: obturatũ habuerit.

d Pant. putat deesse voculam ingenium, vt sup.

e Pãt. omnem.

f fort. propellat eam lapidi alligatam ad mẽs. vt sic expressa sit ac certa mẽsura lapidis deprimẽtis seu detrahẽtis manum & funiculi à quo lapis depẽdebat mihi hæc sententia pellicet Nisi dicas ipso lapide inuoluto explorasse quam feruẽs esset aqua ista.

SECVNDA ORATIO.

Quæsumus omnipotens Deus afflicti populi lacrymas respice & iram tuæ indignationis auerte: vt qui reatum nostræ infirmitatis agnoscimus, tua consolatione liberemur. Per.

TERTIA ORATIO.

Deus qui conspicis omni nos virtute destitui, interius exteriusque custodi: vt & ab omnibus aduersitatibus muniamur in corpore, & a prauis cogitationibus mundemur in mente. Per.

His orationibus completis surgatur pariter & coram hominibus illis cantet presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cùm autem ad communionem venerint: antequam communicent interroget eos Sacerdos cum adiuratione, & dicat:

Adiuro vos homines per Patrem & Filium & Spiritum S. & per vestram Christianitatem, quam suscepistis, & per Vnigenitum Dei Filium quem Redemptorem creditis, & Per S. Trinitatem, & Per S. Euangelium, & Per reliquias quæ in ista sancta Ecclesia sunt recondita: vt non præsumatis vllo modo ad istam S. Communionem accedere, nec sumendo communicare, si hoc vel illud fecistis, aut consensistis, aut aliquam veritatem inde scitis, seu qui hoc egit nostis.

Si autem tacuerint, & nullam inde professionem dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & communicet more solito: postea verò communicet illos. Cùm autem communicant ante altare, dicat Sacerdos:

Corpus hoc & sanguis Domini nostri Iesu Christi *sit vobis ad comprobationem hodie.*

Expleta Missa descendat Sacerdos ad locum destinatum vbi ipsum examen peragatur. Deferat secum librum Euangeliorum & Crucem, & canat modicam Litaniam, & cùm compleuerit ipsam Litaniam, exorcizet & benedicat aquam ipsam antequam feruescat, ita dicendo:

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius, Domini nostri: vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & contrarietatem eius, & ipsum inimicum: ne valeat [a] contendere iustitiam Dei vllo modo, nec manifestationem eius, ipso præstante, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem. Amen.

a Pantin. cōtemnere, vel cōtaminare. quod etiā infra est.

Item alium.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filij eius, Domini nostri: vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & [b] omnem phantasmam diaboli: vt si hic homo manum suam in te [c] miserit, & innocens extiterit de huius culpa, vel vnde accusatus est, pietas Dei omnipotentis liberet eum. Et si, quod absit, culpabilis est, & [d] præsumptuosus in te manum mittere ausus fuerit eiusdem [e] omnipotentis Dei virtus hoc declarare in eo dignetur: vt omnis homo timeat & contremiscat nomen sanctum gloriæ Domini nostri: qui viuit & regnat Deus per omnia secula.

b al. omne phastasm.
c al. miserit, si innocēs vnde reputatur, pietas Dei liberet innoc.
d Præsumptuosè. al
e al. omnipot. virtus super eum hoc.

ORATIO.

Domine IESV CHRISTE, *qui es iudex iustus, fortis, & patiēs, & multùm misericors, per quem facta sunt omnia: Deus Deorum & Dominus dominantium, qui propter nos homines & nostram salutem de sinu Patris descendisti, & ex Virgine* MARIA *Carnem assumere dignatus es, & per Passionem tuam mundum in cruce redemisti, & ad inferos descendisti, & diabolum in tenebris exterioribus religasti, & omnes iustos qui pro originali peccato ibidem [f] detenti erant, magna potentia tua exinde liberasti: tu Domine quæsumus mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa cœli arce super hanc creaturā aquæ [g], quā nos igne feruescere, atque calescere præsumimus, vt rectum iudicium per eam super hunc hominem (nomine illo) [h] comprobes ac manifestes. Te, Domine [i] Suppliciter deprecamur: qui in Cana Galilææ signo admirabili tua virtute ex aqua vinum fecisti, & tres pueros Sidrah, Misach & Abdenago, de camino ignis ardentis illæsos eduxisti, Susannam de falso crimine liberasti, cæco nato oculos aperuisti, Lazarum quatriduanum à monumento suscitasti, & Petrum [k] mari mergenti manum porrexisti, ne respicias peccata nostra in hanc orationem: sed tuum verum & sanctum iudicium coram [l] omnibus manifestare digneris, vt si iste homo [m] pro hac reputationis causa (videlicet illud vel illud) ad præsens modo manum suam in hanc aquam igne feruentem miserit, & culpabilis [n] ex hac reputationis causa non est, hoc ei præstare digneris, vt nulla læsio, [o] nulla macula in eādem manu appareat, per quam sine culpa calumniam incurrat. Iterum te Deus omnipotens nos indigni & peccatores [p] famuli tui suppliciter exoramus, vt [q] secundum verum & rectum iudicium tuum nobis in eodem loco etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac [r] reputationis causa [s] (IL) si per aliquod maleficium diabolo instigante, aut cupiditate vel superbia incitante culpabilis est in [t] facto vel in consensu, & [v] huius probationis iudicium, subuertere aut violare [x] voluerit, malo confisus [y] ingenio, manum in hanc aquam præsumptuosus ausus fuerit mittere, tua pietas [z] hoc declaret: vt in manu eius dignosci queat, quod iniustè egit, [a] & ipse deinceps per veram confessionem pœnitentiam agat, & ad emendationem perueniat: vt iudicium tuum sanctum & verum in omnibus gentibus declaretur: per te Redemptor mundi, qui venturus es iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem. Amen.*

f al. detinebantur.
g quæ ab igne f. a. q. videtur, qui. al.
h al. comprobet ac manifestet.
i supplices. al.
k al. mari. madeest.
l al. in hac oratione.
m al. hominib[9] in hoc man. hic dig.
n al. ex hac causa, furto, videlicet, vel homicidio, aut adulterio, vel luxuria aut pro qualibet causa culpa modo ad presens manum.
o vel maculæ. al.
p famulitij. al.
q al. sanctum.
r al. reputates.
s est nota criminis valens. illud.
t al. factu.
v hoc cōprob. iud. al.
x volens. al.
y puto dispescēdum ingenio.
z al. taliter hoc declarare dignetur.
a vt & ipse al. Reliqua hæc rursus desunt in Sureti m s.

Item alius exorcismus.

Te autem creaturam aquæ, adiuro te per Deum viuum, per Deum sanctum, qui te in principio separauit ab arida. Adiuro te per Deum viuum, qui te de fonte Paradisi [b] manauit, & in quatuor fluminibus exire iussit, & totam terram [c] rigari præcepit. Adiuro te per eum, qui te in Cana Galilææ sua potentia conuertit in vinum: qui super te suis sanctis pedibus ambulauit, qui tibi nomen imposuit Siloha. Adiuro te per Deum, qui in te Nahamam Syrum sua lepra mundauit: dicens, Aqua sancta, aqua benedicta, aqua quæ lauas sordes & mundas peccata. Adiuro te per Deum viuum, vt [d] munda exhibeas, nec in te aliquā phantasia retineas, sed efficiaris fons exorcizatus ad effugandum, & euacuandum, & comprobandum omne mendacium, & inuestigandum & comprobandam omnem veritatem: vt iste qui in te manum miserit, si veritatem habuerit, nullam læsionem in te accipiat: & si mendacium habet, & iustitiam, appareat manus eius igne combusta, vt cognoscant omnes homines virtutem Domini nostri IESV CHRISTI, *qui venturus est cum Spiritu sancto iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem. Amen.*

b Pāt. manare.
c Pant. rigare.
d Pant. vt te mundam exhibeas, nec in te aliquā phantasmam, vt supra.

Post hæc exuat eum vestimentis suis, & induat eum, vel eos vestimentis mundis de Ecclesia, id est, indumento de exorcistâ, aut de Diacono, & faciat eos vel eum osculari Euangelium & Crucem Christi, & aspergat super eos de aqua ipsa, & ipsi qui intraturi sunt ad Dei examen det illis omnibus bibere de ipsa aqua benedicta, cum autem dederit vnicuique dicat:

Hanc aquam dedi tibi (vel vobis) ad probationem hodie. Deinde imponatur a igne subter caldaria, & dicat Sacerdos has orationes, quando ipsa aqua calescere cœperit.

In nomine S. Trinitatis, Deus Iudex iustus, fortis & patiens, qui es auctor & creator clemens & misericors & iudicas æquitatem, tu iudica qui iussisti rectum iudicium facere, & respicis super terram & facis eã tremere. Tu Deus omnipotens, qui per Aduentum unigeniti filij tui Domini nostri Iesu Christi mundum redemisti, qui per eius passionem genus humanũ subuenisti & saluasti: in hac aqua feruẽtẽ sanctifica, qui tres pueros, id est Sidrach, Misach, & Abdenago sub Rege Babylonis Nabugodonosor in camino ignis accẽsa fornace saluasti, & illæsos per angelũ tuum eduxisti. Tu clementissime Dominator præsta, vt si quis innocẽs ab huius b culpa vel causa sui reputationis, homicidij, adulterij, latrocinij fuerit, & in hanc aqua manũ miserit, salua & illæsam inde educas: qui tres pueros supradictos & Susanna de falso crimine liberasti. Ita Domine omnipotens, si culpabilis fuerit, & incrassate Diabolo cor obturatũ, manũ in c uus tui elementi feruentis c miserit, tu i veritas hoc declaret, vt in corpore manifestetur, & anima per pœnitẽtiam saluetur, &, si ex hoc scelere culpabilis fuerit, & per alicuius d maleficij, aut per herbas, aut per diabolicas incãtationes hac peccati sui culpã occultare voluerit, vel tuã iustitiã contaminare, vel violare se facere posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malum euacuet, & e omnium rei veritatem demõstret. Per te clemẽtissime Pater, qui viuis & regnas in Trinitate perfecta. Per omnia.

A L I A.

ORemus. *Deus qui beatã Susannã de falso crimine liberasti. Deus, qui beata Tecla de spectaculis liberasti. Deus, qui sanctũ Danielẽ de lacu leonũ liberasti, & tres pueros de camino ignis ardẽtis eripuisti, in libera innocẽtes & consigna factores. Per Dominum nostrum.*

Et qui manum mittit in aquam. ad ipsum examẽ dicat orationem Dominicam, & signet se signaculo crucis, & festinè deponatur ipsa aqua feruẽs de super iuxta ignẽ, & iudex f perpendat ipsam lapidẽ inligatã ad mensurã. Nanfia ipsam aquam more solito. Et sic inde extrahat eã in nomine Domini ipse qui intrat ad examen iudicii. Postea cum magna diligẽtia sic fiat. inuoluta manus sub sigillo iudicis signata vsque in die tertio, quo visa sit viris idoneis & æstimata.

En formulam totam & ritualia, in quibus multa, propter quæ meritò Sedes Apostolica prohibuit. Quod hic in fine de obuolutâ in tertiũ diem manu dicitur, hoc eo retulerim: quia si præstigio aliquo manus læsa vel illæsa, interea, euanescente præstigio rei veritatem apparituram, credebant.

Quoad frigidam puto illam eodem modo in vsu probationis versatã: videlicet Deus, vt in ferventi innocentis manũ seruabat ab adustione innoxiã, ignis actione prohibita: sic in frigida aliquãdo nocentis manũ amburebat, contrariã aquæ actionẽ tribuens, frigiditate naturali in supranaturalem ardorẽ commutatâ. Ad hanc me coniecturam ducit scriptor vitę S. Gangulphi Martyris, per hæc verba: *Interim ad quendam veniunt fontem* (Gangulphus videlicet, vxorq;) *vbi his vxorem vocibus cõpellat. Multa quidẽ de te cõiux passim ferũtur fœda & indigna natalibus tuis, & adhuc mihi quidẽ* [illegible] *an falsa illa dicantur. Tũ illa,*

a Pant. ligna, ego. ignes.

b for. culpę vel causæ. suę reputatione vel, quod valde suspicor, hic aliquoties reputatio scripta pro barbara voce reptationis, à voce reptar accusare seu prouocare, quod adhuc hodie Hispani retinent.

c Pãt. censet deesse voculam, creaturã: fors etiam paulo ante deest alia: obturatũ habuerit.

d Pant. putat deesse voculam ingenium, vt sup.

e Pãt. omnem.

f fort. propellat eam lapidi alligatam ad mẽs. vt sic expressa sit ac certa mẽsura lapidis deprimẽtis seu detrahẽtis manum & funiculi à quo lapis depẽdebat mihi hæc sententia pelucet Nisi dicas ipso lapide inuoluto explorasse quam feru[illegible] esset aqua ima.

etiã intrepide iurando, falsos de se rumores sparsis, a nec se vnquam alieno concubitu pollutam. At Gag phus: diuina, inquit, prouidẽtia, quam nihil fugit, vi res habeat, iam certis declarabit indicijs. En fons propositus est, nec frigidus valdè, nec immodicè calid In hunc igitur immittere manum, & è fundo lapillu extrahe: & si quidem à culpâ es aliena, nihil mali p tieris: sin autem polluta es, non sinet Deus latere scel tuum. Illa Beati viri, sicut alios omnes, ita hos quoq sermones vecordia ascribens, incunctanter manum i iecit in fontem. Ecce autem, simulátq; lapillum secu retrahere conata est, membris ferè omnibus obrigesci & in digitis & brachio, quousque aqua pertigit, al tracta cute, nuda caro cernitur, nihilque aliud miser lla, nisi repentinum interitum exspectat g.] cõfirm idem Sigebertus, & significat hũc illum fuisse fon tem, quẽ miraculosè ex Campania VVarenas Gã gulphus transtulerat. conuictam adulterii vxoren deseruit: nec diu post vxoris hortatu ab adulter fuit necatus. Non igitur hac purgatione spectaba tur, an aquis mergerentur: confirmat, quod retu li de legatis Ludouici Regis: quo enim pacto dec viri secum aquã tulissent, in quam toti mergeren tur? missos tamen cum frigida, narrat Aimoinus Sic capio quod leges Alsaticæ habebãt, vt plebei & minoris testimonii rustici, aquæ frigidæ se iu dicio expurgarent h.

Alia tamen quoque fuit aquæ frigidæ proba qua quis in aquam totus mergebatur: si emerge ret tertiò, vt innocẽtem absoluebant, vt docet Ab bas *in c. licet in fin. extra ne cler. vel monachi*, & c. Af flictus *ad Cõstitut. Regni Neapolitã. l. 2. tit. 3*. vbi e consuetudinem meritò Frideric. 2. Imp. ridet, qu etiã Lotharius Imp. iam antè prohibuerat in Legi bus Longobard. i statuens, vt examen aquæ frigid per legatos & commissarios imperii vbique inter dicatur omnibus, & vltra nõ fiat, & illo prior Ca rolus Magnus in capitularib. l. vlt. Prohibuit eti Pontifex, quisquis ille, apud Gratianum k & inua lidam iudicauit Lucius his verbis: *Ex tuarũ intel leximus continentia litterarum, quod cum H. presbyte rum: quia infamabatur de homicidio, à sacerdotali of ficio suspẽdisses, prædecessoris tui litteras tulit in mediũ quibus apparuit eum iudicio aquæ frigidæ, suam inno cẽtiam purgauisse, & episcopum suis eum litteris abso luisse. Quia verò peregrina iudicia sunt inhibita, pur gationem quam præstitit, sufficere non putantes: mada mus* l &c.] admittit accusationẽ de nouo, & præs cribit purgationem Canonicam iuratoriam. Vo cat autem *iudicium peregrinum*, quia alienum canonibus & more iudiciorũ ab Ecclesia recepto Et quia solebat aqua huiusmodi, per clericos benedici, ideò ad ipsam probationem hoc pacto tollendam: dum non inuenirentur clerici ad hoc munus: sanxit in conc. Generali Innocent. 3. ne vllus clericus purgationi aquæ feruentis aut frigidæ, se ferri candentis ritũ cuiuslibet benedictionis, au consecrationis impendat. *c. sententiam sanguinis ne cleri, vel monachi sæcul.* &c.

En tibi formulam benedictionis ex dicto libro Gotthico, vna cum collationibus formulæ edita à Iureto.

INCIPIT EXORCISMVM AQVÆ Frigidæ.

C*VM hominem vis mittere ad iudicium aqua frigida ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines, quos vis mittere in aquam. Adduc eo, in Ecclesiã, & corã omnibus illis cantet presbyter missã*

& fac eos ad ipsam missam offerre, cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adiuratione ista, & dicat.

Adiuro vos * *homines per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per* * *Christianitatem quam suscepistis, & per Sanctam Trinitatem quam* * *docuistis, & per istas sanctas reliquias vel sanctam venerationem, quæ in ista Ecclesia sunt, vt non præsumatis accedere ad hoc sanctum altare, nec istam sacram communionē accipere vllo modo, si hanc causam vestræ reputationis (hoc est illa vel illa) fecistis aut consensistis, aut scitis quis hoc egit.*

al. omn. al. vnigenitum Dei filium & p. S. T. q. s. al. deest docuistis, & additur, & per sanctum Euāgelium & per sanctas reliquias quæ in ista Ecclesia sunt, vt non præsum. vllo modo communicare, neque accedere ad altare, si hoc fecistis, aut consensistis aut qui hoc egerint.

Si autē tacuerint, * *aut nullā professionē inde dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & more solito communicet. postea verò cōmunicet illos, qui in aqua mittendi sunt. Cum autem communicat, dicat sacerdos* * *ad altare,* *

Corpus hoc & sanguis Domini *nostri IESV CHRISTI sit vobis ad probationem hodie* *.

Expleta *missa* * *accipiat Sacerdos crucem & Euangeliū & insensum & pergant ad locum destinatum cum aspersione aquæ benedictæ vbi probentur. Et cùm venerint ad ipsum locum* * *det illis hominibus bibere de aqua benedicta. cùm autem dederit vniquique dicat.* *

al. nullus hoc dixerit. al. ante altare. al. ad laudem & gloriam nominis Dei & ad Ecclesiæ suæ vtilitatem. al. expl. miss. faciat aquam benedictam ipse Sacerdos, & pergat ad locum vbi omnes probantur. Cum autem venerit ad ipsum locum det illis hominibus bibere de aqua benedicta.
* al. letaniam faciens omnibus pro eadem causa Dominum deprecantibus, det examinandis bibere *de aqua benedicta, & cum dederit.*

* In libro Iureti magna hic in seqq. est confusio. & vt sup. quædam inaniter repetuntur. Ex quibus tamen videntur quædam posse explicari.

Hanc * *aquam dedi vobis ad probationem hodie:*

Postea coniuret aquam vbi illos mittere debet dicēs ita.

Nota in seqq. mutilum esse nostrum exemplar Gotthicum, supplendum ex m. s. Iureti: quare ex vtroque concinnabo, quasi vnam formulam, Iuretiana tamen lectione in marginem relata, ne confundam.

* al. Hæc aqua fiat tibi ad probationem hodie. Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est verus iudex & iustus.

Adiuro te aqua in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creauit, * *& te iussit ministram humanis necessitatibus, qui etiam iussit te segregari ab aquis superioribus. Adiuro* * *te per ineffabile nomen Domini, videlicet IESVM Christum filium Dei viri, sub cuius pedibus elementū se calcabile præbuit: qui etiam baptizari se in te elemento aquarum voluit. Adiuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum in te baptizatum descendit* * *Adiuro te per sanctam & indiuiduam Trinitatem, cuius volūtate aquarum elementum diuisum est, & populus Israël siccis vestigiis transire fecit: ad cuius etiam innocationem Helisæus, ferrum, quod de manubrio exierat, super te natare fecit. Vt nullo modo suscipias hos homines, nomine I L. illo si in aliquo sunt culpabiles, de hoc quod illis obiicitur. scilicet aut per opera, aut per cōsensū, aut per vllū ingeniū. sed facias eū supernatare super te: & nulla possit contra te facere aliqua causa maleficiorū, nulla que præstigiis demonum concinnari, vt inuestigatio Dei vel manifestatio possit occultari. Adiurata autem Per nomen Dei Christi præcipimus tibi, vt nobis per nomen eius obedias, cui omnis creatura seruit: quem Cherubin collaudant, dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus*

* quia te segregauit ab aquis superioribus & iuss. deser hu. nec al.
* te etiam per inuisibile & ineffabile nomen Christi IESV filij Dei omnipotentis suo cuius p. calcabilem præbuit. qui etiam in te baptiz. dignatus est. al.
* al qui te inuisibili sanctificatione sacratum, ad a- nimarum purgationem ineffabile

A *Deus exercituum; qui etiam regnas & dominaris per infinita sæculorum sæcula, Amen.*

instituit sacramentum. Per quem olim & pop. Israëliticus s. pedibus transiuit, & ex aqua ferrum quod casu ceciderat Heliseus diuina virtute contra naturam natantem in suo manubrio redire fecit: vt n. m. s. hunc hom. si in al. culp. est ex hoc q. 1. obiicitur scili. aut opere aut consensu, seu conscientia, vel quolibet ingenio. Sed per virtutem Domini nostri IESV Christi reiice ex te & fac illum natare super te quatenus cognoscant fideles Christi nullū maleficiū, nullū præstigium diuinæ virtuti posse resistere, quod non detectū fiat & omnibus manifestum. Adiuro etiam, te per virtutem eiusdem D. N. IESV Christi, vt ad laudem illius cui omnis creatura seruit, & cui cælestis exercitus famulatur clamans S. S. S. D. D. & vt nobis adiurantibus & eius misericordiam obsecrantibus obedias, Qui regnat & dominatur per. 1. f. f.

In Gotthico exemplari immediatè sequitur alia oratio: sed rectiùs exemplar Gallicum titulum interserit.

B

Hominis coniuratio.

Adiuro * *te homo N. per innocationem Domini nostri IESV Christi, per omnes Angelos & Archangelos, & per omnes Sanctos Dei, & per tremendi diem iudicij, & per viginti quatuor Seniores qui quotidie laudant, & per quatuor Euangelistas Marcum & Matthæum, Lucam & Ioannem, & per duodecim Apostolos, & per duodecim Prophetas, & per omnes sanctos Dei Martyres, per sanctos Cōfessores & sanctas virgines, per Principatus & Potestates, per Dominationes, & virtutes cœlorū, per Cherubin & Seraphin, per omnia cælestia Angelorum agmina, Adiuro te per tres pueros. Sidrach, Misach, & Abdenago, & per cœtū quadraginta quatuor milia Martyres, qui pro Christi nomine passi sunt, & per S. MARIAM matrem Domini nostri IESV Christi, & per populum sanctum Dei, & per illum baptismum qui te regenerauit per manus sacerdotis. Adiuro te* * *vt si de hoc furtum aut homicidium aut adulteriū aliquē fecisti, aut cōsentaneum exinde fuisti, & sic habes cor incrassatum & induratum, vt hoc approbationis Dei iudicium, per aliquod maleficium euacuari vel euertere te posse facere credideris. si culpabilis es euanescat cor tuum. & non suscipias te aqua ista, neque vllum malum possit* * *inimicus contra hoc elementum præualere, sed manifestetur vel declaretur* Dei *virtus in isto loco per innocationem Domini nostri IESV Christi. Propter hoc obnixè te deprecamur Domine fac signū tale in homine isto, vt si culpabilis est reputationis causa, declaretur per hoc iudicium tuum, rei veritas & nullatenus eum recipiat aqua ista. Hoc autem fac Domine ad laudem & gloriam tuam, per innocationem nominis tui, vt omnes cognoscant, quia tu es Deus noster benedictus & laudabilis. Per immortalia sæcula sæculorum Amen.*

* al. Adiuro te & contestor per patrē & filium & spiritum sanctum, & per sanctā & indiuiduam Trinitatē & per omnes Ang. & Arch. & per omnes Principatus & Potestates, Dominationes quoque & virtutes, & per Dei sedilia, Cherub. & Seraphin, & per diē tremēdum iudicij Dei: necnon & viginti quatuor seniores qui quotidie laudant Deū, & per quatuor Euangelistas, & per sanctos Apostolos quoque, Martyres & Confessores, necnon per sanctam Dei Genitricem MARIAM, omnésque virgines, & per cunctum populum sanctum Dei, vel per sanctum baptismum in quo renatus es. Si tu hoc malum fecisti, ex quo culparis, vel assensum aut baiulasti, aut in domum tuam recipisti, aut inde conscius, aut consentaneus exstitisti coram omnibus dicito. Quod si diabolo suadente celare disposueris, & culpabilis exinde es: euanescat cor tuum incrassatum & induratum, & non suscipiat te aqua incredulum & seductum: vt dicat populus, quia Deus noster iudex est, cuius potestas in sæcula sæculorum, Amen. *Hæc forma verbis breuior & succinctior est, sensu tamen conuenit cum Gotthica.*

* *seqq mutila & mendosa.*
* inimici. Panti.

Post coniurationem autem aquæ exuat eos vestimentis suis [& induat eos vestimentis de exorcista, & alliget in eis singulariter sinus recta consuetudinis] faciatq; eos osculari * *Euangelium & crucem & post hæc aspergat super vnumquemque ex ipsis de ista aqua benedicta, & dicat adiurationem sequētem, & proijciat eos statim singulariter in ipsam aquam. Hæc autem omnia facere debet ieiunus: & neque illi antea comedāt, neque*

( ) d. in al.
* al. sanctum Eu. & sanctā cr. & sanctificatis omnibus aqua benedicta, cū timore, &

reuerentia Dei fisus de eius clementia. proiiciat in aquam. Et nihil amplius habet cod. Iareti.

ipsi qui eos mittant.

Sequitur exorcismus.

Exorcizo te creatura aqua in nomine Dei Patris omnipotentis & in nomine IESV CHRISTI filij eius Domini nostri, qui regnat cum Patre & Spiritu sancto: vt fias aqua exorcizata ad effugandam & euacuandam omnem potestatem, & omne phantasma diaboli vt si iste homo descenderit in istam aquam, & innocens est de huius reputationis causa, pietas Dei omnipotentis liberet eum, & recipiat eum tuum elementum. Et si culpabilis est & præsumptuosus in istam aquam descenderit non eum recipiat, sed declarari dignetur virtus tua in eum: vt omnis homo timeat & contremiscat nomen gloriæ tuæ sanctum, Per cuncta sæcula sæculorum, Amen. Domine libera innocentes & consigna factores, Amen.

Habes (Lector) ritũ vniuersum huius probationis per aquã frigidã qui olim in vsu, & quẽ canones Pontificij vetant; non propter verba vel solemnia ritualia, quæ pleraqpia, etsi non desint aliqui in his næui: sed propter ipsam rẽ, & quia hęc à vulgò paullatim recepta fuerant Pontificibus, tamẽ Romanis reclamãtibus. Nam Põtifices meritò damnabant hanc Dei temerariam tentationem, & miraculi quasi Iudaicam postulationem. Et obseruatione dignum est obtinuisse paulatim vbique Pontificiam prohibitionem, primùm quo ad reliqua crimina: deinde post D. Bernardi tempora etiam quo ad hęresim: abusum denique hæsisse in solo crimine Maleficij seu Magię: ita tamen hęsisse in hoc crimine, vt sine vlla Dei inuocatione, sine vllo ritu pietatis aliquid præferente, quasi per ludum Iudices hac probâ abutantur quibusdam dumtaxat in regionibus. Nam hodie in multis Germaniæ locis maximè VVestphaliæ circulo, vtuntur hac probâ in maleficis indagandis: quas enim fama, vel aliarum depositione suspectas habent: eas statim absque vlteriore inquisitione capiunt, captasque extra vrbem deducunt: & in aquam frigidam ita conijciunt, vt dextra manus sinistro pedi, sinistra vero dextro pedi sit alligata: & si supernatat, veneficas vehementiùs suspicantur, & idcirco duriori subijciunt quæstioni: sin submergantur, innocentes esse credunt. De hoc genere purgationis seu potiùs probæ, hactenus inter Catholicos, quibus illibata canonum auctoritas probè constitit, illicitam esse: sed Nouatores, qui à Romana Ecclesia desciuerũt, mirè digladiari. Licitam esse mordicùs defendit, Arnold. Scribonius Philosophus Marpurgensis: illicitam contrà ostenderunt prolixè, non VVierus solùm & Bodinus: sed in super libellis ex professo, Ioannes Ewichius, Hermannus Neualdus, & Augustin. Lerchemerus; & ex I. C. Oldendorpius, Hotomann. Ioann. Borcholt. Venatorius & alij quos citat & sequitur Godelman. *lib. 3. de Lamys cap. 4.* quos ego, vt eiusdem sectæ homines non magni facio, sed hæreticos hæretico Scribonio obijcio; vt saltem intelligant Nouatores: hanc esse suorum communem opinionem, à qua in iudicijs non tam temerè deberent recedere. Postea prodijt libellus cuiusdam Iureconsulti: qui, ex Catholicis vnus & solus, hucusque (quod sciam) scriptis hunc iudicum abusum defendere conaretur. Res magni est momenti: & proindè diligenter, non obiter tractanda & disquirenda veritas, non verborum copia, sed rationum momentis. sit ergo.

Excusus liber Coloniæ apud Gymnicum anno 1598. Defensio probæ aquæ frigidæ, &c.

QVÆSTIO V.

De proba (vt vocant) aquæ frigidæ, qua strigibus explorandis in Germania quidam vtuntur.

SECTIO I.

Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonij.

VVilhel. Adolphus Scribonius, huius sententiæ, & praxis iudiciariæ acerrimus defensor, conatur eam stabilire rationibus partim physicis, partim hyperphysicis. ad physicam enim pertinet, quod dicit de dæmonis leuitate, sagarum pondus super aquas sustinere: ad Theologiam verò, quod de odio & antipathia aquæ ac sagarum. Sed vt hoc commodiùs intelligatur, accipite dicta illius, vt sunt à Rickio Vestphalo relata: cui & alij ea referentes, hæc in re consentiunt. hæc non ea contraho etsi possim facilè, ne quis me calumniari suspicetur. Dicit ergo ille, hanc supernatationẽ Sagarum prouenire ex Satanicâ leuitate, vt causa efficiente. Satanam enim esse naturâ leuissimum; vtpote plus de aëre, quàm de aqua participantem; & ideo posse illas sustentare super aquis: duobus modis; vel se supponendo sagis, & eas quasi dorso eleuando: vel etiam se ijs vniendo, & toti illarum corpori, occupatione & possessione quadam, infundendo: non quidem hypostatica vnione, aut mixtione physica intrinsecè coadunando; sed leuitate sibi connata illis quodammodo, per præsentiam suam, data & quasi communicata. *cacodæmon ergo (inquit) substantialiter in sagis diffusus, eas retinet, quantum scilicet ad ipsum spiritum qui sine sua essentia eas inhabitat, non quantum ad substantiam partium corporis sagarum. Leuitas ergo ea non est, quæ à forma corporis immediatè prouenit; sed aduentitia, externa, & aliunde accepta.*] Hæc ille, vt obscurè, sic sanè mendosè. Obscurissimè: quia vel hoc tantùm voluit: sagas à dæmone sustentari, prærogatiua leuitatis, quæ ex aërea natura in eo vim habet aquis emergendi: idq; subingresso corpus dæmone; vt solet subingredi energumenas; tuncque illas emergere more vtrium inflatorum: vel, si hoc nõ voluit, certè falsitatẽ sententiæ non intellectæ his inuolucris verborum perperã coaggeratorum cõtexit & obruit. Mendosè verò, quia vterque modus ille supponit dæmonem aëreum habere corpus: quod alibi refutatum. igneum potiùs haberet, & sic ab aqua extingueretur, vel aquam, excalefaceret, & ebullire cogeret: quæ ambo experientię & rectæ rationi repugnant.

Illa etiam secum pugnant: cacodæmonem substantialiter in sagis diffundi: &, spiritum sine sua essentia eas inhabitare. Quis etiam credat sagas omnes esse à dæmone possessas, vt sunt arreptitij seu energumeni: & vt fuere Gergezenorum sues? hoc ipsæ sagæ negant, & experientia refellit. Si obsidet, quomodo apparet foris illas accedens? an duobus tum est in locis? an verò exit & redit, cùm lubet? posset credo: sed sic facere non credo. Deinde si hoc facit eius leuitas: cur ceteri energumeni non æquè leues, cur subsidunt in aquis? cur mersi porcorum illi greges; quia noluit eos sustinere? iam ergo non leuitas illa naturæ dæmonis, sed voluntas hoc operatur. Hoc verum est & eo redit res, cum addit Scribonius: Satanam, vt Dei lictorem eas sustinere: & quia

lictori non licet præscriptum iudicis excedere, ideò fieri, vt nec sontes mergere, nec insontes sustentare dæmon queat: ne insontes periclitentur, euadant sontes impunitæ. Sed hoc iam ad hyperphysicam refugium est, de quo statim. Contra illam leuitatem fortiter etiam vrget, quòd grauitas & leuitas proprietates sunt rerum corporatarum: quare non magis conueniunt dæmoni, quàm animæ rationali. Sed audio, nescio quam spiritualem leuitatem. Si quia dæmon spirituali leuitate præditus est, hoc potest: certè & anima poterit, quæ ipsa quoque spiritualis tota, & proinde leuis tota; & tota in toto corpore, & in singulis corporis partibus substantialiterque diffusa, non inhabitat modò, sed informat etiam. Hoc verò non posse animam norunt, qui natare non norunt, & aquas aliquando ingressi. Si animæ leuitas hoc non potest: ratio clamat, nec dæmonem corpus ingressum posse, ratione suæ leuitatis. si sustinet, sustinere: quia corporea illa mole potentior eam loco potest mouere, vt doctum libro secundo.

Confugit tandem Scribonius ad Dei voluntatem & prædestinationem: *Quid, si, inquit, dicerem Deum ipsum sagarum, quas scilicet verè reas nouit, corpora singulari quadã & specifica leuitate induere, qua in superficie aquarum ferantur? inde certè non sequeretur, Deum ab operibus creationis non cessasse. Ita enim prædisponere potuit, vt si quæ sagæ futuræ sint, speciali quodam modo in aquis nequaquam submergi debeant. Vtrum verò hoc omnipotentia diuina contrarium esse dicetur? vtrum etiam voluntati, quia non expressè significatum est in sacris litteris? minimè.*] Nos vero illud fatemur Deum posse cùm lubet. dubitamus an vnquam libuerit. indicia nulla inuenimus, cur credamus voluisse? multa habemus argumenta, quæ noluisse, & nolle doceant. ideo petimus probari, quam affirmant, Dei voluntatem: & experientiam, quam adducunt testem, vt fallacem non semel, mox refutabimus. Quæ verò de nouâ creatione addit, non extra chorum modo sunt saltantis, sed etiam delirantis. quid enim ad rem illa?

Addit, Aquam ipsam sagas in se ferre non posse. cur putas? *quia* (inquit) *Deus opt. max. suo prudentissimo iustissimoq; iudicio ab omnibus inde seculis elementum aquæ prædestinauit salutari hominis lauacro, vt qui à peccatis abluendi essent, & Christi Ecclesiæ initiandi, huius baptismate vterentur, & per hoc medium noui homines facti, quasi per ianuam in Christi regnum ingrederemur, qui prius reiecti fueramus. Quandoquidem, inquam Vatiniano quodam odio eas accusat, & reycit: vt si maximè pro virib. tentent, non tamen submergi possint.*] Ecce iam (lector) non à dæmone petitam causam efficientem, sed ab aquę naturâ. Quia insitum illi odium in maleficas. insitum autem ab auctore naturæ: qui cũ aquas creabat, iam mente cunctorum præsciâ statuerat aquas fore salutis nostræ instrumentum. itaque inseuit odium aquis, illarum quæ salutis & suæ & aliorum osores, & vexatrices. Sic enim mox explicat. *Et quodnam (ait) est illud odium? aquæ Deo placuerunt, quib. vsurpatis peccata hominum ablueret, atq; purgaret: in baptismate Christo Dei filio nomina nostra primum damus, & eius albo incorporamur, adeòque in ciuitatem Dei vt germani ciues recipimur: ideoq; omnes, qui salui modò fieri volunt, sacræ huic aquæ baptismali immergi, ac purgari oportet: at sagæ: spreto isto diuino lauacro: toti Trinitati, Deo Patri, Filio & Spiritui sancto, scientes volentes renunciant, & nihili Dei & creatoris opera, nihili ordinationes, & creaturas facientes, peccatores, & apostatæ omnium aliorũ fiunt pessimæ. Cum autem hoc scelere in toto mundo nullũ scelestius vnquã definiri aut reperiri possit, quid dubitem dicere? si sagæ nõ submerguntur aquis, id fieri ob pecúliarem istã antipathiam, videlicet quod elementũ aquæ nolit illas intra alueum suum recipere, sed omnino respuat & omnibus modis fugiat: hunc scilicet in finẽ, vt peccatrices eiusmodi manifestentur. Nam & creaturæ inanimatæ seruiunt prædicationi & gloriæ nominis diuini: vt scilicet cæli, ita quoq; elementa enarrant gloriã Dei, tum alias, tum in hoc: si peccatum & iniustitia ab illis reuelata puniatur. Aqua in baptismate est sacramentum, est signũ, est sigillum initi inter Deum & hominem baptizatũ noui fœderis. Quid ni igitur eodem modo, signum aut indicium esse possit, dissoluti illius, & fracti iterũ fœderis? Et hanc rationem siue causam facillimè dixerim esse verissimam: vt si aliæ nullæ admittendæ esse videantur, vna tamẽ hæc recipienda sit.*] Hactenus ille: in cuius verbis quædam sunt verissima, sed non aptè allata ad id probandum, de quo ambigebatur. in quibus facilè agnoscas spiritum illum, qui scripturæ testimonijs gaudet abuti, & semper summâ vi adnisus, vt mendacio veritas ancilletur. Spirituales illas aquæ prærogatiuas, regenerationis ratione illi competentes agnoscimus, Catholici. Sed quid si dicerem cum Principibus Nouatorum, quorum summam puto Marpurgi esse auctoritatem: prærogatiuam hanc aquæ singularem non esse: nonne corrueret huius antipathiæ fundamentum? At ecce, Lutherus, cùm ab eo quæsitum fuisset, num, deficiente aquâ liceat baptizare in lacte, aut cereuisia? principiò quidem inopinatâ fortè perculsus interrogatione, hæsitans, dixit: id diuino iudicio committendum: recollecto post spiritu, & illo suo afflatu entheo, subiunxit: quicquid balnei nomine nuncupari posset, id censendum minimè ineptam baptismi materiam [a]. Neque Martin. alter, Kemnitius ille, Leiseri oraculum, satis certò credidit, num elementum hoc aquæ necessariam baptismo materiam præberet: hoc enim si Christo Domino affirmanti [b], & Apostolis magistrum sequentibus [c], credidisset: nunquam quæstiones illas: an hic vel ille liquor, sit naturalis & vera aqua, otiosas vocasset [d]: cùm iis, de necessitate aquæ ad baptismum siue de necessaria sacramenti huius materia, inquiratur. Nec etiam Caluinus id credidit: qui apertissimam Christi Domini locutionem *Ioann. 3.* allegorico sensu accepit: &, per *aquam*, intelligi voluit, non elementum illud aquæ: sed ipsum Spiritum Sanctum, qui dicatur aqua, eo quòd animos nostros abluat: quia sine baptismo saluari hominem posse putauit: atque ita præiuit, clarúmque signum Anabaptistis sustulit ad gehennam. Sed nos hæc omnia Lutheri, Kemnitij, Caluini deliria detestamur. viderit Scribonius tamen, quid illis sit responsurus, si hæc sua dogmata torqueant, in imaginariam antipathiæ chimæram. Habemus Catholici, Deo laus habemus arietes fortiores [e]. Miramur interea, & Caluini strophas, atque tropos: & Lutheri vecordiam iuxtà ridemus, vt enim de hoc nunc loquar cùm & lacte, & iusculo carnium siue herbarum, & vino, & similibus liquidis ablui possimus, negari non posset illa balnei vsum præbere posse: & quo quidque ad abstergendum aptius: hoc etiam efficaciorem baptismo materiam præbiturum, an

a In colloqu. conuiuia. c.17

b Ioan. 3. v. 5.

c Acto. 8. v. 36. & Acto. 10. v. 47. Ephes. 5. v. 26.

d Exam. Coc. Trid. cã. 2. sess. 7

e vide infr. sect. 3.

ſum. an ergo id quod Hebræi vocant, *aquam pedū?* pax auribus quæſo & naribus ſit, ſordet fæterque Luthero ſoli, eiuſque delirium hoc proteruè tuēti, tale lauacrum, tale balneum contingat: ſed eâ lege, vt, pro honeſta ſtrigileculâ, illi ſcopæ taxeę, quibus ſtrigmenta deradantur, & amurca nitro condita, pro ceromate, adhibeantur: ſicque ſtringatur toto enixè corpore, pumicetur, leuigetur: nihil illo mundius, nihil bellius, nihil augiæ ſtabulis dignius inuenietur.

Quid ais Scribonii? Vatinianum aquæ in ſagas odiū eſt; an ergo aqua prædita ratione? ideò enim iraſci belluas & odiſſe negant philoſophi, quia ratione carent. Metaphoricum, inquies, odium intelligo: & quale in plantis cernimus. Sed etiam talis in plantis amor, qui tamen in aqua, & aliis elementis nullus cernitur, niſi quædam ad locum ſuum, quoniam is ad eorum conſeruationem putatur facere, propenſio. Si ſagas odit aqua, ceteros amet. vnde hoc probabis? fateris video naturalem hunc amorem non eſſe vllum: nec odium ſanè: ſed vis ſupernaturalem hunc affectum eſſe. quæro, an eius ſibi conſcium elementum aquæ, an ignarum? non dices conſcium. quid enim abſurdius? quia nec ſenſu quidem præditum, quanto minùs cognitione? & hoc neceſſarium foret, vt ſagas à ceteris diſcerneret. ſed non diſcernis etiam, cùm & hæreticos alios & hypocritas ſic, Diui Bernardi tempore, expuerit. Eius verba poſtea recitabo *ex ſerm. 66 in Cat.* Ignarum, eſt ergo, & ſic mouetur à Deo. Nouoné motū quoties ſaga aquis iniicitur? non hoc ſatis explicat: & videtur velle ſemper hoc operari decretum Dei, ab eo tempore quo Deus aquæ elementum creauit: & ex hoc Dei decreto ſemel ſancito, vim hanc aquas accepiſſe. ſicut herbæ nimirum vim illam ſibi ſimilis per ſemen producendi, lege illa primitiuâ, qua iuſſæ Geneſ. 1. *Germinet herbam terra virentem & facientem ſemen, &c.* Nihil dubito, ſi hanc legem Deus ab initiò poſuiſſet aquis, nunc illis in perpetuum vim competituram. Sed vt hoc credam à Deo factum, neceſſe ſit alias adferri probationes, vel ex ſcripturis, vel eccleſiaſtica traditione. in re tanti momenti ſolis niti coniecturis; hoc verò nec ſobriæ, nec ſanæ, mentis eſt, vel ſapientiæ. Omnes nos ſalutari lauacro ablui neceſſe eſt, vt ſalui ſimus: quid tum? nemo hoc Catholicorum negat: negant nonnulli Nouatores. Huic ſacro baptiſmati, totique ſacratiſsimæ Trinitati ſagæ renunciant: hoc quoque fatemur, & ideò cunctis ſuppliciis digniſsimas, & ſcelus earum atrociſſimum profitemur. quid inde conſequitur: Odere idcircò illas aquæ & exſpuūt onus moleſtum. credo, vt aquæ viuæ cadauera: ſed fors hoc propter aquæ & aeris copiam, quæ in cadauera ſe inſinuauit. Viua corpora mergerentur; non ſupernatarent. Verùm audio hoc fieri, quia ſagas aqua prodere mauult, quàm celare crimen: & ſic quaſi præconem agit. ſcio creaturas omnes laudare Deum, & gloriam Dei enarrare: ſed hoc non faciunt, eo modo, quo Ioſue iuſſit Achanum dare Deo gloriam, non quo Pharizæi id à cæco nato exigebant: ſed ſuâ pulchritudine, ornatu, vtilitate, & efficacitate, quā ipſis Deus tribuit, opificis & creatoris ſui bonitatem, ſapientiam, diuitias & potentiam hominibus annunciant. Illa verò cōfeſsio & indicatio, & vt ita dicam præconiū, ſiue mauis accuſatio: quam confingit Scribonius. ſacris litteris, cōciliis, Patribus, & Eccleſiaſticis monumētis noua eſt, & inaudita: quare nec veroſimilis, nec credibilis, nec tuta. ſcilicet alia nobis media Devs non reliquit, ad explorandam veritatem. Signum eſt initi cum Deo fæderis: hoc ſcimus & credimus dicenti. Deo ſignum vt credamus eandem eſſe fæderis violati, poſtulas? da ſimile teſtimonium, & credemus. Das nullum? non credimus iſtud, qui illud confitetur. Deinde non aquæ quatenus eſt aqua, vt inſtrumento, neque vt ſigillo, ſalutem tribuimus noſtram; ſed quatenus ad aquam acceſsit forma baptiſmalis. ſalubriter illa abluit, quando verbum acceſsit ad elementum: tunc enim factum eſt Sacramentum, quod nudum prius erat elementum. Tolle verbum: nec ſacramentum, nec ſigillum agnoſco, tunc dicam aquæ laudem Dei & gloriam nobis annunciari per terram, per aerem, per ignem. & quærā cur non hæc aquæ ſagas prodant? cur illis aer ſpiritum non reddit difficiliorem, & lentâ prodit præfocatione? cur non ſubſidit terra, & medias haurit, vt ſic prodantur? cur non aer illas ſolo allidit; & vicisſim reſultu, vt pillas, terra in aerē repercutit? cur ignis illis communem ſe cum ceteris præbet creaturis? Equidem ſi odio ſunt vlli elemento, igni erūt odio: nam ignem illæ præ ceteris elemētis odere, & mutua ſolet eſſe antipathiæ ratio. Sūt & alia plura, de quibus ſequenti Sectione.

SECTIO II.

Excuſſa ſententia & rationes I. C. *cuiuſdam Catholici.*

I.C. quem dicebam, & cuius parco nomini, primum dictum Scribonii de Diabolo ſagas ſuſtētante reiicit. cenſet enim nullum hic eſſe factum, nullum miniſterium, neq; operam vllam dæmonis, ſed Dei omnipotentis ſolius, per ſuos miniſteriales angelos bonos, id exſequentis [a]. Qua in re, quam minùs ſecuram ſit ingreſſus viam mox oſtendetur: illud autem ab eo conſultè fuit additum his verbis [b]; *licet ſæpe liberior ſit opportuna locutus, tamen multùm intererit* Dauuſne loquatur ad hæros: *ideò ne ſciētia vel ſenſuum altitudine potius, quàm exercitij Chriſtianæque, charitatis pondere hæc ſcripſiſſe videar: totum dependere me à ſanctæ matris Eccleſiæ auctoritate profiteor, nihilque quod fidē in vllo aduerſetur, determinatè, multò minus obſtinatè, defendere velle.*] Salutarem profectò clauſulam exoſculor, & hanc illi mentem gratulor, ſperóque futurum vt, cum Eccleſiæ ſententiam Canonibus priſcis luculenter expreſſam viderit, cum rationum ſuarum & imbecillitatem, & communis ſententiæ vim, atque momenta diligentius perpendit, librariíque; ſeſe illi ſit adiuncturus. prudentis ſanè eſt, communem potius Theologorum & Iuriſconſultorū Catholicorum ſequi orbitam: quam recentiū & Nouatorum ratiunculas, prima ſpecie fucum aliquem acuminis præferentes, amplecti. Maiorque apud ſinceri iudicii homines auctoritas, eſt traditæ à ſummis Pontificibus praxis & doctiſsimorum totius Europæ virorum ſcriptis conſignatæ: quàm aliquot latrunculatorum, vulgi opinionem ſequētium, periculoſæ experientiæ, & vſurpationis. Ego nihil in hac tractatione ſcientiæ exquiſitioris vel ſenſuum altitudinis profiteor: ſed tamen ſtudium veritatis, & diligentiam, & lucem nonnullam, pro ingenii mei tarditate, & imperitia ſcribendi, ſpondeo. Spero concertatorem, vt vult alios ipſum ab omnibus fermè diſſen-

a c. vlt. n. 2. 38.

b ſupra 2. 239.

dissentientem benignè ferre; non ægrè laturum, si soli ipsi non consentiã, vt cum tot viris clarissimis & doctissimis conspirem & sentiam.

In primis quod supponit plerósque Iudices hac hodie vti probã; id scio verum non esse: nisi fortassis de sola loquatur Germania. Nam in Italia, Hispaniaque (vbi illibata Canonum auctoritas) penitus nulli eâ nunc vtuntur. In Francia & Belgio, vel nulli omnino; vel adeò pauci, vt eorum ratio habenda non sit: iique non nisi indoctiores, & rurales iudices. In ipsa Germania, doctiores quique hunc vsum improbare cœperunt: & illi ipsi, qui nondum desueuerunt, cum scrupulo & anxietate, metúque erroris id faciunt: vt patet ex epistolâ VVestphalorum ad Godelmãnũ missa, & eius operibus inserta. Plerique etiam, vt I. Cilli Germani quos citaui *quæst. 4. sect. vlt.* testantur, iam paullatim in desuetudinem multis in locis eam abire. Hoc ergo sensu vera est inscriptio operis illius: *hac proba plerosque hodie iudices vti.* Hoc præmisso.

Sententia scriptoris illius (vt eam non minus fidè, quàm compendiosè totam antè oculos proponam) in summa hæc est: *Quandò indicia sufficiẽtia ad comprehensionem adsunt, tunc comprehendi debere:* (quod certum est) *quando verò contra incarceratum vehementiores præsumptiones (etiam species facti) accederent, tales vt communiter ad tortura sufficientes esse possent: tunc non esse confestim quæstioni subijciendos, sed ad firmius robur præcedentium indiciorum, probam hanc aquæ primitus adhibendam: nõ ad reum per hanc conuincendum: sed præparandam & muniendum torturæ viam, & momentum faciendũ tanto confidentius* a.] Considera (*lector*) iuxta hanc sententiam duo, primùm concedere auctorem; ad pœnam siue supplicium inferendum non esse adhibendam hanc probam: sed tantùm ad torturã. Deinde quoad torturam: ea non vtendum iudicibus ad supplementum quando desunt sufficientia ordinario iure indicia: sed tantùm ad confortationem præcedentium indiciorum, alioqui satis validorum ad torturam; idque dumtaxat, vt iudex sic confidentiùs posit ad torturam procedere. Ex quibus patet primò, quàm exigua sit & quàm non necessaria ad iudiciariam inquisitionem hæc proba. solùm enim prodesset ad torturam, idque non nisi quando iam ad torturam sunt indicia sufficientia. si sunt sufficientia iã non necessitatis res est, sed abũdatioris tantùm cautelæ; & quasi curiositatis. Rursùs, si certum à Deo missum signum est: cur non vt ad torturam, sic etiam ad cõdemnationem quoque adhibeatur, eodem modo: v.g. vt confidentiùs iudex cõdemnet. Immò maior videretur esse necessitas huius probæ: quando testimoniis conuicta sufficienter saga, torturam tolerantia elusit: quam in casu, quo probam aduersarius requirit: adeò, vt nisi omni tempore prohibita hæc foret, tunc potiùs ea vtendum videretur.

Illud etiam non capio, quod subdit, *plerasque è leuioribus indicijs comprehensas vbi generali inquisitione facta, nulla quæ adminicularẽtur indicia superuenirent, aut ante aut post aquæ probam: purgatione canonicâ indicta, ac eiuratione solemni præmissa, per ipsos dimissas esse & restitutas.* (*sic aiunt nu. 28.*) benè quod dimiserint: non benè, quod probam tunc instituerint. Nam si tantùm erãt indicia ad capturã sufficiẽtia; ius illis non erat, ex ipsorúmet sententia, cogendi ad hãc probã: tunc enim dumtaxat

A asserunt probæ huic esse locum, quando, ad priores illas pro captura, vehementiores aliæ præsumptiones accederent, & insurgerent, quæ communiter ad torturam sufficerent (vt dictum ab ipsis *nu. 24.*) Deinde si hæc legitima probæ species est: ad canonicam purgationem veniẽdum minimè fuit. quando enim, vel mergebantur, vel nõ. si mergebãtur: cur vt inoxias non soluis? cur adigis ad vlteriora? nonne sat expurgata, quæ Deo iudice expurgata? certè conditio hæc vulgarium huiusmodi purgationũ semper fuit: vt quibus euentus fauisset, ei se iudex fautorẽ exhiberet absolueretque; quẽ vel aqua vel ignis absoluisset. Si supernatabant: quid adhuc testimoniis egebatis? certè nõ nisi, quia probæ vestræ in omnẽ partẽ incertitudinem noueratis. non ergo hæc Dei miraculũ est: si incerta, si dubia. Vos ipsi præiudicio vestro causam præuaricamini.

B Sed addunt b experimẽta innocẽtiũ quorũdã, qui, cùm vellẽt probare spontè sua, mergebantur; sicque fassi sunt cognatos affinésque suos, quos videbãt immersabiles, verè culpæ reos esse: immò & ipsi se accusatores ac vindices præbuerunt. V-nũque narrãt exẽplũ his verbis. *E diuerso cõtigit vetula quædã stipite arundineo nixa (quæ antè coplures annos maleficij, vnà cũ marito & sorore, insimulata & cõprehẽsa, bis supplicio absumptis: illam quod & leuiores tũ cõtra se quàm cõtra ceteras præsũptiones militarent, pariterque grauida & partui proxima esset;* C *in exilium fuerat relegata, vbi contra identidem geminatum ac sub pœna Magistratus interdictum, prouinciæ ac habitationi suæ se intulisse.* (*cõprehensam ac aquæ ad submergendum hoc anno 1594 adiudicatam; carnificique traditam, tanta potentia aquis sese sæpiùs interdũ & vsque ad humeros vidẽdã extulisse, & quasi ebulijsse, & prosiluisse, vt demergẽte, & obrudẽte eam sæpiùs cõto carnifice, sub aquis vix cõtineri potuerit: exstitutque tum multorũ sermo, ipsam nisi tanta vehemẽtiã cõto per carnificẽ fuisset depressa, ac in aquis detenta, facilè & quidẽ celeriori negotio, quàm homini esset possibile, enataturam ac euasuram fuisse.*] Hanc scriptor hoc indicio fretus c, nihil dubitat maleficam, D & comburendam fuisse potiùs, quàm submergendam. Ego hic rursùs hæreo. si comburenda: ergo vult indicium sufficere ad mortem, & contradicit suæ positioni; qua ad torturã dũtaxat eo vtendum censuit d: Item, si conto eam sub aquis carnifex potuit detinere & mergere: non igitur Deus hoc per suos ministeriales angelos bonos exsequitur, & sagas arcet ac repellit ab aquis, vt postea dicet ipse *n 238.* Nam quis hominum robur vincat angelorum? si angeli expellebant: qui fieri potuit, vt conto carnifex, angelis contranitentibus, eam potuerit submergere, & aquis præfocare? Nõ igitur erat cur dubitaret, & tam multa scriptor ille meditaretur circa hanc facti speciem e; sed paucis poterat E concludere. hic effectus à vi naturali non manat; nec à Deo manare putandus: non enim Dei voluntas, & ministrorum eius efficacitas, in hac vna malefica irrita foret; restat, vt vis enatandi extrinseca sit, & ab illo: qui hominum gaudet interitu ac deceptione: cuius tamen conatus omnes à ministris iustitiæ Deus, vt plurimum, patitur superari. Video hic dæmonem conantem pactis conuentis stare, & sagam vndis expellentem: video vinci à conto carnificis: qui id fieri potest? certè digitus Dei hic est, carnifici victoriam tribuentis, quia iudiciũ Dei exsequitur. Si hæc & cõsimilia verissima meditatus fuisset

b nu. 29. & 30.

c num. 31.

d num. 24

e n. 32. 33. 34.

non

a num. 35. cum seqq. E

non confugisset ad illam regulam, qua putat difficultates omnes decidi & exhauriri a. *Iudices indicijs qua ad torturam de iure sufficiunt praecedentibus, posse in supplementum plenioris & legitima probationem, sine conscientia lesione, ita facere, vt dilucidò, & strictè lictori mandato, sufficienti interuallo nullo interiecto, apparere ipsis ac omnibus circumstantibus, de natatione vel submersione delata, sufficienter possit.*] addit & alias cautelas circa modum. primò hoc interuallum vnum esse debere, & aliquãto laxius, saltem ad solius iudicis non carnificis arbitrium distinctum & temperatum: deberéque iudicem aduigilare, vt omnis fraus, collusio, fucus, indiligentia, vel implicatio absit. Cautela hęc bona est, si res ipsa licita foret. Solent enim omnes mergendi & natandi imperiti, sed & periti, dum merguntur: antè quàm aquis praefocentur, aliquoties supra aquas capite & interdum humeris efferri, conante quantum potest natura hominis conseruationem. diligenter itaque videndum ne quid tale hic eueniat, quod Magiae ascribatur, vel miraculo. Ideò suspicor addi ab auctore: iudicem omni cura perspicere debere, quid naturae: quid miraculoso indicio sit tribuendum. Sed frustrà sunt cautelae omnes: nec vlla humana prudentia vnquã poterit sanctum efficere, quod; quia illicitum est: vitandum erat. Neque nunc disputamus, quid iudici faciendum vt hoc indicium exerceat cautè & circumspectè? sed an vllo id ei modo liceat exercere?

Quod postea *num. 38.* requirit, non accedere iudicem ad hoc experimentum, nisi vehementissima, & plusquam ad torturam sufficientia praecesserint indicia: id pugnat cum ijs quae *num. 24.* & *num. 35.* dixit, sufficere praesumptiones vehementiores, quae ad torturam communiter sufficerent. si sufficiunt, quae ad torturam sufficiunt: cur nunc requirit, plusquam sufficientia? si praecesserunt plusquam sufficientia: quid hac opus probâ? sicut enim ad condemnationem, vbi reus legitimè conuictus, vel, ipsa facti notorietate, res luce meridianâ clarior est; haec proba foret superflua b: Sic etiam, ad torturam superflua erit: quando sufficientia ad eam habentur indicia. Nec enim superfluae inquisitiones iudicibus permissae sunt, *vt docebitur lib. seq.*

b c. 2. de proba.

Quod addit *num. 39.* discrimen esse inter maleficos & alios criminosos: & in maleficis, propter difficultatem probandi, maiorem licentiam iudicibus concedi, vt scilicet haec aquae probatio admittatur; in criminibus ceteris non admittatur, sed in ijs canonicae & ordinariae purgationes sufficiãt. item, peculiare esse hoc in maleficio, quod licet Panormitan. (quem DD. alij veteres sunt secuti) censuerit in aquae frigidae purgatione supernatationem esse documentũ innocentiae: tamen in solo crimine maleficij contrarium notandũ. id vt gratis dicitur, gratis posset negari. & ex dictis D. Bernard. *sermon. 66. in Cant. in fin.* vbi idem hęresi & hypocrisi tribuitur, falsum apparet. Nobis nunc tamen id est minimè negligẽdum. ex eo enim pellucere potest vanitas vel probae, vel defensionis eius. Etenim si haec proba ad condemnationem institueretur post torturam, aliquid fortè ad rẽ pertineret, quod de difficultate probationis in hoc crimine praetexitur. Nam difficultas tota, quae in hoc crimine peculiaris iudicibus occurrit; inde nascitur, quod sagae plerúmque tormenta eludant, per somnum vel indolentiam: ante tormenta ve-

A rò, ad indicia quae pro tormentis sufficiant, longè plura inuenias momenta contra sagas, quàm contra adulteros, vel nefariae veneris reos. plures enim correi sunt sagarum, & hoc crimen non occultiùs admittitur, quàm ista quae dixi: in quibus vnicus dumtaxat est conscius, & secreta thalami quaeruntur, quodque dici solet, etiam soli & astris reliquis ea occuluntur. Cùm itaque velit auctor hanc probam ad torturam dumtaxat praemitti: non est quod in hoc sagarum crimine peculiare ius introducat. Ceterum quod à ceteris criminibus non modò hoc excipit, sed etiam contrariam illi quandam ab extrinseco conditionem appingit: scilicet etsi criminosi alij iustè accusati merguntur,

B tamen in hoc crimine sagas mergi non posse. hoc certè, si ratione criminis fieret: consequeretur eas mergendas: quando de alio crimine (putà furti) accusatae, iuxta ritum illum veterem, de quo Panorm. egit, aquis inijcerẽtur, si noxiae forent: quęro igitur, mergentur, necne? Si mergendas dicat: contrà, sed illam quã narrauit *num. 30.* patet, mersam non fuisse vi ponderis sui, sed violentiâ conti deprimentis: & tamen sagam fuisse dixit, & damnatam dixit, quia exsilij mandatum bis infregerat, atque ita non propter maleficium. nec enim ratione maleficij ad aquas damnassent, vbi moris est ad rogum mitti iuxta leges imperij. Si dicat non mer-

C gendas: certè iam sequitur, hanc supernatationẽ non esse introductam dumtaxat à Deo, ad dirigẽdum iudicem, in eius criminis iudicio, de quod disceptatur. tunc enim non ageretur, nec iudex inquireret, an esset rea maleficij, sed an esset rea furti, puta, vel adulterij. In quibus criminibus deciperetur tunc hac proba iudex. Nam dum de furtò quaerit, si non mergitur (quia saga) certè absoluet eam quae verè furti rea sit, quia non demersa: & ideò à furto immunis censenda. Nec ad rem facit, quod hinc indicium capiet maleficij. Quid si enim nulla concurrerint alia, eò quod etsi saga sit, nulla tamen de ipsâ suspicio habebatur? certè iudi-

D cis officium erit dimittere: quam miraculo Deus sagam esse docuit. Si non dimittit: iniquus erit iudex, qui furti ream, diuino expurgatam iudicio, non dimittit. vides in quot se stimulos conscientiae inijciant: qui has Nouitatum superstitiones, vulgariáque sequuntur opinamenta. Nunc videamus quibus rationibus suam probam defendat, & singulis ordine respondere conabor. habentur *eius cap. 2.* & toto postea *cap. 4.* vbi excursionem vnã prolixissimam addit, qua narrat & describit Dei prouidentiam suauissimè omnia regentẽ, & mortalibus optimè, ne daemon illos decipiat, prouidentem: & per angelos custodes etiam singulorũ elementorum omnium satagentem. hanc quidem

E probam peragere per eum qui aquae praeest elemento. Multa in ijs deducendis accumulat, non certa, nec probata. Et quamuis omnia forent certa & probata, nihil tamen nos ea premerent. Esto enim Deus impedit ne daemon nos opprimat, vt vult & posset: ergo nullum laedit? vbi Iob? impedit Deus ne nos, ac iudices & magistratus praecipuos ad lubitum decipiat? ergóne semper & omnes? vbi Achab ore deceptus pseudoprophetarum? vbi Susanna falso crimine damnata? Quod denique dicit *num. 225.* pauciorum miraculorum hodie causam esse, fidei inconstantiam & teporem; ea quidem vna est; sed melior alia, quia stabilita iã semel fide, minor est vel nulla necessitas eorũ. Et quod *num. 226.* addit opera omnia rerum creatarũ siue bona, siue

mala

mala Deo esse attribuenda, id nisi sanè explicetur, catholicum non est. nam culpæ mala seu opera quibus peccant homines, Deo, qua mala sunt, tribui fides vetat. Sed puto eum de actu naturali tantum: & non morali sensisse.

Primum argumentum eius, pro hac probâ, est, inter alia multa, id quoque à iudicis arbitrio pendere, vt probationibus ijs pro arbitrio vti possit, quas adhibendas iudicat, & ijs credat, quantùm ijs probatum existimet, vt Hadrianus Imperator censuit a. *Respon.* Probationes iudicis eatenùs esse arbitrarias, vt ijs ex legum præscripto sic vtatur: vt nullas assumat, quæ iure prohibitæ sunt, qualis est ista de qua agitur: nullas etiam, quas Deum offendere vel putet, vel putare debeat, qualem istam esse postea ostendam. hoc sanè quod de arbitraria iudicis licentia in criminalibus sæpè iactatur, suis cancellis, & Iurisperitorum sanctionibus, postea lib. sequ. includam, & licentiosam proteruiam voluntate, pro ratione, abutentium, frenis velut infrunitum animal constringendam moderandámque docebo.

2. argumentum præsupponit, iure canonico non prohibitiam esse hanc purgationē in crimine maleficij. quia ius canonicum non dicit expresè, non licere in hoc crimine hac probâ vti; & quæ expresè prohibita non sunt, illa fare non prohibêtur b. tum quia crescente delicto modus pœnæ & tormentorum debet crescere c. Ex hoc fundamento sic argumentatur. Hoc crimen quotidie augescere videmus: licet igitur iudici genera veritatis inquirendæ inuenire noua, non prohibita. quod probat multis DD. dictis generalibus. *Resp.* Fundamentum præsuppositum esse vanum, falsúmque. Quia sic posset probare in maleficij crimine ad eruendam veritatem, etiam duellum indici à Principe posse. Nam nec duellum in maleficij crimine indici, est iure prohibitum, expresè factâ mentione maleficij. sic posset de ferri candentis probâ hoc idem inferre. Sed cùm in his, pateat illationē huiusmodi non esse faciendam; satis apparet, nec de aquæ frigidæ probâ, hoc dici posse. Sicut ergo duellum fieri non potest ad probationem maleficij, idcirco dumtaxat: quia duellum fieri generaliter prohibitum fuit: non poterit etiam hæc proba adhiberi, propter eandem generalem prohibitionem. Nec enim solent leges purgationem aliquam prohibentes addere, vt non liceat eâ vti in tali, & tali crimine: sed simpliciter vetant eâ vti, quia qui generaliter prohibet, omni in re id prohibet: qui furari, is prohibet aurum, argentum, ferrum furari: qui candente ferro experiri prohibet, is prohibet experiri in omni casu, quo ratio prohibitionis procedit. Qui ergo prohibet canon vti iudicem probatione aquæ frigidæ, prohibet eâ vti in omni crimine. quia nullum est crimē, in quo prohibitionis ratio æquè non militet. ea enim hic est, quia superstitiosum, & incertum, & cum Dei tentatione coniunctum est hoc genus probationis: vt ipsimet Canones indicant, citati superiore *q. sect. 3. in fin.* d *& sect. 4.* e, ex quibus disertè, & annulantur tales purgationes aquæ frigidæ, & prohibentur litigantes eas præstare, & iudices prohibentur postulare: Et Doctores omnes tam Theologi, quàm Iurisconsulti ad vnum, hanc accepere, vt generalem prohibitionem, neque putarunt sibi vllum crimen excipiendum, neque vnquam de maleficio excipiendo, in hunc vsque diem vel somniarunt: quia videbant prohibitionis rationem æqualem in maleficio, atque in ceteris criminibus. Generaliter & sine criminis vllius exceptione (nullam enim addunt) locuti sunt Theologi, iurisperitique. *D. Thom. in 2. 2. q. 95. a. 8. in ad. 3. & ibi Caietan. D. Anton. 4. p. tit. 15. c. 34. §. 2. Binsfeld. 2. par. de confess. maleficor. q. 1. post vlt. conclus. Pet. Tyrans libr. de dæmoniac. edit. 2. Pet. Gregor. libr. 48. Syntagm. cap. 19. Abbas in cap. licet in fin. ne cleric. vel monach. Matth. de Afflict. ad libr. 2. Constit. Regni. tit. 31. Turrecremat. in d. cap. consuluisti. Abb. & Ancaran. in cap. fin. de purgat. vulg. (vbi benè loquitur) Andr. Alciat. in Compend. Iudiciarij processus. Iudoc. Damhauderius in pract. crim. cap. 43. Nauarr. ca. 11. Manual. num. 39. Nicola. Remig. lib. 3. Dæmonolat. cap. 9. Andr. Gail. libr. 2. de pace publicâ cap. 7. num. 24. (vbi sicut & Ancaran. expressè addit, esse Mortale peccatum) Ioann. Althuz. admonit. ad Iudic. idem tenuere Ioachim. à Beust, Borcholt. Venatorius & alij citati à Godelmanno d. cap. 4. num. 23. & num. 27. qui addit, hanc communem Dd. sententiam, approbari quoque ab omnibus facultatibus Iuridicis Academiarum Germaniæ.* Sanè cùm canones sic expresse loquantur, & generatim ab omnibus Dd. intelligantur (nec enim vel vnum Theologum Catholicum, vel vnum Iurisconsultum pro se adducunt aduersarij. Cuiacius enim in Feud. tantùm meminit moris prisci, non verò eum laudat vel probat) nonne ab Academiarum & Doctorum recedere communi consensu, canonum innixo & menti & verbis, propter leuiculas rationes, temerarium & inconsultum est admodum? frustra igitur sibi hoc effugio blandiuntur. satis enim expressa est prohibitio canonum. Quia negatio malignantis est naturæ, & vniuersim destruit, quicquid eam subsequitur. Modus pœnæ augescit cum delicto: quando legibus ille modus non aduersatur: hunc aduersari iam palàm est. Hac vite fractâ, cedo alteram.

3. Argumentum simile est sequentibus, quæ omnia multum habent verborum sed parùm stringunt: reducam analyticè ad sua enthynemata vel syllogismos. sic enim vis ratiocinationum optimè intelligitur, & fucus omnis remouetur. tertij ergo argumenti summa hæc est. Iudices possunt & debent eam adhibere pœnam, quam rei maximè metuunt, & propter quam ipsi alijque exemplo territi efficaciùs à delicto deterrebūtur: huiusmodi, quo ad maleficas, sunt ignis & aqua. ergo his elementis, iudicibus in hoc crimine potissimùm vtendum. *Resp.* primò si quid hoc argumentum valeret, probaret etiam de ferro candenti: de quo tamen id nec ipse aduersarius asserit: quod si asserit: nonne Dd. omnibus Canonibus, & alijs quoque f manifestè se opponit. quod cuius modestiæ sit, ipse viderit. Si quid etiam valeret; probaret non in maleficis tantùm: sed & in homicidis, & in alijs criminibus: quod tamen aduersarius in alijs negat. Ignis enim tormentum maximè metuendum est, tam latroni, quàm Lamiæ. Præterea quæro, cur aquam magis metuant Lamiæ, quàm fidiculas & eculeum: quia (inquiet) illi queunt resistere, huic non queunt. Sed cur huic nequeunt? Deus (inquit) non permittit. Vnde nosti? experientia. sic semper principium petitur. *Secundo respondeo.* Maiorem absolutè falsam esse; si sit propositio vniuersalis, adhiberi enim non possunt à iudicibus pœnæ, quibus iura vel legitimæ consuetudines non suffragantur: hæc vero

Margin notes (left, partly cut off): ... §. ... é D. ... stib. — g. l. ... nō 28 ... quod ... n ... . sed ... ges nō ... ibeāt ... x qui- ... cau. ... o. in ... g. ... elega. ... o. de ... — F — ... Men- ... n fin. 2 ... g. iunc. ... libro ... que ... n. 2. q. ... in ca. ... sului- ... 4. q. 5. ... ex tua- ... e pur- ... ō. Ca- ... c. sen- ... iā san- ... nis. Ne ... ict, vel ... nach. ... ul.

Margin note (right): f d. c. Mennam in fin. d. c. consuluisti. d. c. ex tuarū d. c. sententiam & ca. fin. de purgat. vulg.

aquæ frigidæ vsurpatio. Dei tentatrix est, & iuri aduersatur, ac proinde vsus eius corruptela est, non consuetudo. Si negat vniuersalem esse propositionẽ: corruit syllogismus, quia peccat in modo.

Quartum argumentum. Ad veritatem indagandam vti debent iudices modo qui magis fauet vtilitati publicæ, talis est hæc proba igitur eâ vtendum. Min. probatur: quia tendit ad conseruationem publicæ vtilitati; ad salutem ac reconciliationem humani generis, omniumque terræ fructuum prouentum. *Respond.* Minorem falsam esse: probationem verò eius supponere, quod erat probandum. Non enim quæritur; an maleficas quæ veræ maleficæ sunt, & quas esse iudici constat, puniendæ? item an iudex modis legitimis quibuslibet vti possit? constat enim affirmatiua horum pars, sed quæritur, an iste modus sit legitimus, & in hoc fallitur scriptor ille, quia putat, vt actus aliquis sit legitimus, & bonus; sufficere, si per eum quis ad bonũ finem tendit. Nónne bonum, ægro sanitatem conferre, sanè si finem spectes? sed si per maleficium conferas, vel vt per fornicationem aut aliud peccatum eo tendat, actus erit malus, & lethalis, cur? nónne ad finem bonum tendebat? ita, sed per medium non bonum. Idem hîc assero bonum ad finem tendere iudices hos: sed peccare, quia per mala media, nempe superstitionem & tentationem Dei. Præterea hoc quoque argumentum laborat vitio, quo præcedens, dum plus probat, quàm intendit; nihil probat. ad eundẽ enim finem tenderet iudex per duelli, vel ferri candentis purgationem: & tamen hoc ei non licet.

Quintò, constat experientiâ sagas probam aquæ maximè vereri & detestari, eo quòd sciant se sic detegendas: verisimile ergo est illas tali indicio conuictas, non ausuras subire eculeum, vel saltem in eo non negaturas, quod antè in aquis coram omnibus palàm fecerunt. *Respond.* cõsequentiam hanc nihil valere. Deinde, si hanc maximè detestantur; quomodò solent se illæ huic probæ offerre tam frequenter? Item, vnde sciunt certò, se sic detegendas? nisi quia pacti sibi tales consciæ sunt. Si pacti cõsciæ; fit hoc igitur dæmonis operâ, quod aduersarius negat. Denique potiùs crediderim, illas tunc libentiùs eculeum subituras, & tormenta pertinaciùs laturas, vt tolerãtiâ diluant præcedens aquæ indicium; sic enim cassum redditura conatum illum improbi iudicis.

Sextò. Indicia depositionis & denunciationis sociorum & complicum, incerta sunt & fallacia: ergo potest iudex ad eorum robur hanc probam adiicere. Anteced. probatur tum quia malefici potentiores solent se laruis obtegere: tum quia Diabolus potest innocentium vultus in conuentibus exhibere: tum quia conuentus tales incerti, & imaginarij sunt. *Respond.* Primò nec conuentus esse imaginarios & incertos omnes, contrarium docui, *supr. libr. 2.* nec omnes semper laruati intersunt, vt etiam illic docui, nec diabolus à Deo in hoc crimine permittitur innocentes exhibere, vt etiam docui, *eodem libr. 2.* sic falsum antecedens. Sed si illud concederem, & nunc pro confesso haberem; inde tamen non sequeretur illatio illa. Possunt enim illa indicia, aliis legitimis indiciis roborari (de quibus agetur *libr. sequenti*:) &, vt nulla forent indicia legitima alia, præstaret reum nocentem absolui, quàm ex prohibitis indiciis & illegitimâ probatione condemnari, teste Stephano Pontifice [a]. Denique hoc argumentum etiam probaret, de omni vulgari purgatione.

[a] in d. cap. cõsuluisti.

Septimum argumentum, ex verbis D. Binsfeldii, contra eius mentem, non dicam calumniosè, certè non omnino candidè detortum & contextum est; quibus, vir ille & doctus & pius, iudices ad puniendum maleficium istud hortatur; & probat in hoc crimine plus deferendum testimonio complicum, quàm in cæteris criminibus: ex his concludit aduersarius, hanc ergo probam recipiendam: quia hæc proba est certior illis testimoniis. *Respond.* nec esse certiorem, sed incertiorem, quia nullus homo tam mendax, quàm Diabolus, cuius hæc proba pacto nititur: nec ad rem pertinere certior sit, nec ne. Ratio enim dissimilis valdè est harum probationum, testimoniorum probatio diuino; naturali, & positiuo iure nititur: proba hæc vt iam sæpè dictum; sed seq. sectione probandum, omni iuri repugnat.

Octauum argumentum, teste Binsfeldio, indicium homicidij ex cadauere sanguinante coram occisore petitum, videtur soli diuino miraculo adscribendum: ergo sentiendum similiter de sagis supernatantibus. *Respond.* quid de antecedente sentiam, hoc opere non semel me indicasse; sed esto, sit adscribendum miraculo: an eâdem ratione huius probæ? dicis, non probas. Ego qui nego discrimen dabo. Nulla in sanguinis illâ missione causa subest suspicionis, de pacto cum dæmone: nihil illic miscetur superstitiosi: non quæritur illic à DEO signum & proinde, nec Deus tentatur: quæ omnia reperiri in probâ frigidæ docebit sequens sectio.

Nonum argumentum, ait inconuincibile esse; si diligenter aduertatur: aduerte igitur quæso (*Lector*) mecum, & herbam para, quam victi victori porrigamus. Sed quid hoc? an montes parturiuere? certè nihil hîc reperio *à num. 65.* vsque ad *num. 70.* quod vim habeat argumenti, nisi istud: Iudices à maleficis, in iis, quæ ad iudicium eiusque ordinem pertinent, nec lædi, nec impediri possunt. Dæmon ab initio mundi semper omnia conatu fuit & conatur, ne malefici puniantur, & vt amasios suos eripiat iudicibus: ideoque persuaserat olim omnia, quæ fatentur, illusarum mentium esse somnia: sicque consecutus diu fuit, vt impunitate & contemptu iudicum, mirè numerus cresceret reorum. Eâdem ex causâ tam maleficæ, quàm dæmon summoperè vellent lædere, & exterminare omnes iudices: quòd nequeant, fit, quia Deus non sinit; cuius potestas est infinita, dæmonis finita, si ergo tantopere Deus potestatem suam ostendit in defensione & tutelâ iudicum in hoc crimine; quare non idem planè volet, & operabitur Deus, *circa executionem huius aquatilis probæ, quæ quasi index est, & minister ad huius maleficialis hæreseos veritatem retegendam ac agnoscendam*?] Sic enim ille concludit, ex præmissis quæ narraui, breuiter, hoc ait: Deus potentiam suam ostendit in tuendis iudicibus contra dæmonum & maleficiorum insidias, vult igitur eam ostendere quoque in crimine eorum detegẽdo. *Respond.* Quid, si negem consequentiam, & dicam argumentum à purè particularibus procedere? Deus hoc facit, ergo & istud vult. Si dicas probas consequentiam: quia, vt decet Deum iudices tueri ne lædantur; sic decet eos dirigere, ne fallantur: *Respond.* numquam illos falli, quando vsi sunt modis & mediis à iure comprobatis. Non enim fallitur iudex, qui nocentem absoluit, quem

acta docent innocentem, vel non docent nocentem. Numquam falli, solius Dei est, neque hoc iudiciis humanis competit. Præterea multa crimina sæpe Deus vult in sequenti sæculo in solidum puniri: ideò ea permittit hic latere. At reip. meliùs consultum si deprehendantur: sanè, sed an Deus semper quod singulis rebuspub. vtilius; id facere tenetur? Quid si illas punire velit? Possim etiam dicere, vtilitatem illam reip. honori diuino cedere; hunc sæpè, exposcere, vt crimina quædam futuro vltimo iudicio seruentur expianda. Nonne eodem argumento idem de furibus probè & sicariis? Deus potentiam suam ostendit in Iudicibus & ministris aliis iustitiæ tuendis, vt exiguo numero aliquando & plures & ferociores cōprehendant, eorumque vitent gladios: ergo etiam volet hac prouidentiam suam extendere ad criminis eorum detectionem. Denique non semper iudicia hæc sine omni impedimento procedunt, vel læsione iudicum, aut ministrorum iustitiæ, *vt docui lib. 3*. Ecce, quàm leui manu & breui falcicula, stupeus arietis tam inuicti funis discissus, machinam exarmauit.

Decimum, sors consultoria permittitur, quatuor conditionibus cōcurrentibus; hæc proba est quædam sors consultoria, & in ea inueniuntur conditiones quatuor illæ, nam non fit in electionibus Ecclesiasticis; sed fit in rebus Spiritualibus & ad animæ salutem pertinentibus; & fit cum reuerentiâ, & ex necessitate, defectu aliarum probationum, poterit igitur hac iudex vti. *Respond.* Hanc sortem non esse consultoriam, sed diuinatoriam, nam consultoria sors quærit, quid agendum vel iudicandum sit; hocque de futuro: diuinatoria, quid euenturum sit, vel quid factum; latens. In hac probâ verò non quæritur de futuro, neque de eo quid faciendum; sed tantùm de præterito siue de culpâ & commisso non aperto. Diuinatoria, igitur hæc sors foret. Prohibita ergo hæc proba, vt cæteræ sortes diuinatoriæ. Immò & consultoriæ sortes hodie prohibitæ sunt, nec permittit nos Deus voluntatem suam per extraordinaria, & iure Ecclesiastico vel S. S. non approbata media inuestigare [a]. Vide quæ dixi sup. cap. 2. quæst. 7. sect. 4. Neque hic adsunt quatuor illæ conditiones, nam deest necessitas [b].

…rt. in c. …es. 20, …st. 5. …docui …sect. 1. …2. q. 2.

Vndecimum [c], mallei malef. auctor ex Scoto dicit licere vti absque Mortali ad tollendum maleficium remediis vanis & superstitiosis, dummodò sine alio maleficio fiant; & desit omne pactum cum dæmone, etiam implicitum: quia hoc est destruere opera diaboli, quod est laudabile. Hubertinus & Goffredus putant maleficia posse per eamdem artem destrui, per quam facta sunt. Imp. etiam, *in l. eorum, C. de malef. & math. mat.* permittit maleficia quæ in bonum finem diriguntur, nempe ad salutem hominum, &c. Cùm igitur in hac proba desit pactum omne, desit etiam maleficium: licebit iudici ea vti, etiamsi aliquid superstitiosi admisceretur. *Respond.* imprimis hic non agi de maleficij destructione, sed tantùm de probatione maleficij commissi; & proinde hic opus Diaboli non destrui, sed tantùm indicari. Deinde pactum hic non abesse. Imper. quoque illam constitutionem (nisi dicas eam tantùm toleranter loqui, non verò approbatiuè) iniquam esse, & diuino iuri contrariam; quia ius diuinum omne maleficium prohibuit, nec enim facienda sunt mala, vt eueniant bona. Hubertini verò Goffredi, & vt videtur Mallei malefic. opinionem; nos libro 6 copiosè refutaturos, quæ sanè, quoad destructionem maleficij per maleficium, est erronea [d]: quoad destructionem per superstitiosa tantùm media, temeraria est, vt minimum: quia superstitio semper est in vitio & peccato, nec vmquam licite [e] dicenda. Nec Scotus aliud dixit, *in 4. d. 34. q. vni.* vbi hæc tractat, quàm licere maleficia, signum tollendo, destruere: quod verò superstitiosis & vanis vti remediis liceat, Scot. non dicit, sed de hac re dicentur aliàs plura lib. 6.

[d] art. Paris. 5. & 6.

[e] Vide D. Th. 2. 2. q. 95. & quæ diximus. lib. 1. c. 1. & d. ar. Paris. 5. tex. Leu. 19. & 20. & cap. admoneant. 26. q. 2. ca. nec mirū 26. q. 5.

Duodecimum, est, omnia quæ ab hominibus fiunt, ab intentione eorum ita iudicanda, vt si intentio bona sit & doli expers, peccato vacua sit actio, quia peccata non sunt, si voluntaria non sunt: ideò si iudex putans hoc sibi licere, bonâ intentione & citra dolum, ad veritatem inueniendam hoc vtatur remedio, vel nihil, vel parùm peccare. Confirmatur 1. quia in rebus, quæ ad fidem non pertinent falli, vel nullum vel paruum est peccatum. Confirmatur. 2. hoc argumentum, quia iudices, teste Menochio [f], duplex arbitrium habent, vnum astrictum, & ligatum: alterum liberum & plenum, quod dici potest, *concessio ab homine vel lege facta, qua possit iudex semoto iure, æquitate & ratione, sed proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, quod placuerit statuere*. Conf. 3. tum quia alioqui facilè sagæ, sine hoc probæ genere, iudicia eludent: & experientia docet illas nullâ Canonicâ purgatione meliores fieri; tum quia iudicibus adimitur vnica ratio certi aliquid statuēdi, & sic molestiis & scrupulis innumeris inuoluuntur. Ex his omnibus, *à nu. 82. & sq. ad 91.* concludit, *vix vllū vel neglectæ legis, canonisue, vel temeratæ religionis piaculum pertimescendum esse illi iudici, qui proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, ac pleno illo arbitrio vtitur, cognoscendæ per hanc probam veritatis.*

[f] de arbr. iud. q. 6.

Respond. Plurima hic occurrunt discutienda, quorum iam pars explicata, pars fusiùs explicabitur lib. seq. Imprimis illa regula, vt sit Theologicæ doctrinæ consentanea, sanè est intelligenda; quæ à solâ intentione, peccati petit rationem. Nam cùm peccatum sit triplex, infirmitatis, malitiæ, & ignorantiæ [g]; illud quod ex ignorantiâ committitur, bonâ cum intentione committi potest; & peccatum tamen esse [h], vt accidere certum est, quando vincibilis ignorantia est; tunc enim bonam intentionem, non prorsùs excusare eum, qui facit, quod scire debuit, sibi non licere; certiùs est quàm vt probari nunc à me debeat [i]. Solum quod ab ignorantiâ omnino inuincibili fit, caret omni peccato; quia censetur omnino inuoluntarium: vincibilis solummodò minuit peccatum, affectata verò auget, efficit enim, vt sit peccatum ex malitiâ, considerandum itaque qualiter ignoret iudex, sibi hac proba vti non licere. Si hoc scire, & discere expressè noluit, tunc ignorantiam directè affectauit: si verò aduertens, vel facilè potens aduertere, se discere posse ac teneri, occasionem tamen discendi oblatam neglexit; indirectè tunc laborat ignorantiâ affectatâ: & sicut prior est expressè reus ob peccatum malitiæ: sic posterior implicitè, & interpretatiuè eodem recidit, totiesque sic peccabit, quoties vel directè, vel indirectè, quando se discendi iterum occasio obtulit, discere vel expressè noluit, vel neglexit [k]. Quæ in Iudicibus locum habent; quia hoc addiscere tenentur; eo ipso enim quòd iudices sunt, tenentur scire, quæ officium iudicandi exigit: tenenturque, qui rudiores sunt, consilium petere à

[g] D. Greg. li. 26. moral. ca. 16. D. Thom. 1. 2. q. 76.

[h] Act. 3. v. 17.

[i] Vide D. Tho. & ibi Medin. 1. 2. q. 74. ar. 5. & d. qu. 76. art. 2. Scho. in 2. d. 22. Valenc. disp. 2. q. 5. pūct. 6. & q. 5.

[k] Bar. Medin. 1. 2. q. 94. art. 2.

doctis & piis viris, quare cùm hoc negligunt, à supinâ ignorantiâ excusari non possunt, cùm tam facili negotio, consulendo Academicas Facultates, hoc queant discere. Quòd si tamen aliquis contenderet rem hanc esse difficilem cognitu, (quæ mea quidem sententiâ facilis est cognitu, quia sufficienter à summis Pontificibus decisa) & iudex adhibuisset aliquam diligẽtiam ad sciendum, non tamen omnem quam adhibere poterat & ratione difficultatis rei, & statûs sui, tenebatur: adhuc ignorantia erit vincibilis, & proinde cum peccato, quia talis ignorantia non tollit voluntatium. Quando autem quis diligentiam sufficientem dicendus adhibuisse, hoc alterius & prolixæ disputationis est [a]. Nobis sufficit illud fundamentum subuertisse, quò supponebatur ab aduersario, solam intentionem bonam sufficere, ne quis peccet faciendo, quod facere non oportuit. *Ad Confess. 1. Respond.* eam esse falsam. Quia etiam falli in iis quæ pertinent ad mores, & præcepta Decalogi, potest esse Mortale, si quis fallatur propter ignorantiam rerum, quas sub M. tenebatur scire, vt tenentur iudices ea, quæ ad officium eorum spectant, & graue continent præiudicium, vt in nostro casu: cumque omnis error voluntarius quarumcumque rerum, semper sit peccatum ex communiore & veriore sententia, contra Durandum; sequitur, quo error periculosior fuerit & maioris detrimenti, hoc futurum peccatum erroris grauiùs, hic autem detrimenti est maximi, quia fouet superstitionem, tentat Deum, & proximo grauissimam infert iniuriam. *Ad 2. Respond.* Iudices qui tali arbitrio libero & pleno vtuntur, non iudices esse, sed tyrannos, vtpote quibus in corde illud:

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas:

Et qui iubent potiùs, quàm cognoscunt; ideóque regnant potiùs, quàm iudicant. Vllíne vnquam ab vllo homine vel à lege facta hæc tam laxa concessio, vt ipsi liceat solo vacare dolo; cæterùm, seponere ius, æquitatem, & rationem; proprium verò sequi appetitum, & sic quodcumque placuerit in iudicio statuere? Deus bone, quo talia iudicia deciderunt? hancné licentiam tribui ab hominibus Christianis? qui ius & æquitatem remouet, nónne iustitiam tollit; quæ omnis vel benignâ æquitate, vel rigido iure fulcitur: æquum bonumque naturalis est iuris; hoc tollis, si ab æquo bonoque & iure simul iudicem permittis abire. Non hominis, sed Dei iudicia iudices iudicare Rex ille Israëlis, verè dicebat; hominis est arbitrium sequi rationis, quæ nos à belluis discriminat, & ratiocinatione præcedẽte imperare humanis affectibus, qui quod contra legis præscriptum sæpè nituntur; ideò iudices nolebat humanum sequi iudicium, sed diuinum: quia iudicandi leges acceperant à Deo Iudæi, ideò qui secundùm illas iudicabat, memor erat se Dei iudicare iudicium. Aduersarij ne hominis quidem iudicium amplectuntur, sed belluarum: hominis est rationem numquam semouere, belluarum est appetitum sequi, qui ergo iudici, semotâ ratione, proprio duci appetitu, permittunt; nónne bestiam, non hominem iudicatorio tribunali imponunt? Non, non, qui legibus contemptis iudicat, à Deo iudicabitur. Princeps es, & legis condendæ habes auctoritatem? iustis quas tulisti legibus, pare; non metu pœnæ, quàm præfixisti (hanc nemo à te exposcet) sed metu legis diuinæ, metu legis

a Videantur Victor. in Rel. de Indiis n. 9. Vega libr. 6. in Côc. Trid. c. 18. Sot. in 4. d. 5. art. 2. q. vni Bânes 2. 2. q. 10. a. 2. dubio. 10. Valen. sup. pun. 1. Angl. in 2. d. 22. q. 1. art. 2.

A naturæ, amore honestatis, & decoris, & laudis. Nullus est Princeps, qui Dei lege aut iure naturæ absoluatur; aut hoc ius, hanc æquitatem possit, sine peccato, transgredi iudicando. Principe iudices inferiores, supremi quidem illi, & qui Principis immediatè gerunt vicem, dum contra legis mentem non tendant; possunt verborum proprietatem extensione, vel restrictione labefactare: alij his inferiores, & à quibus ordinaria solet appellatio, saltem in ciuilibus, esse; illi verbis etiam legis astringuntur: si contra ea iudicant, peccare censendi, ex communi Theolog. sententiâ [b]. Notari digna sunt illa D. Augustini; *In istis temporalibus legibus, quamquam de iis homines iudicent, cùm eas instituerunt: cùm tamen fuerit instituta & firmata,*
B *non licebit iudicibus de iis iudicare, sed secundùm easdem* [c].] D. Gregor. etiam scribit, à iudicibus iura diuina humanáque reuoluenda, & cùm reuoluerint, secundùm id quod illis constitutum est, iudicandum [d]; & addit exemplum Moysis, qui querelas populi semper ad Domini tabernaculum ingressus referebat, & iuxta quod Dominus imperabat iudicia proponebat. *Nimirum* (ait) *nos instituens, vt non est corde nostro, sed ex præcepto diuino sententiam proferamus.*] Hoc tenebantur sequi præcepto Dei iudices Israëlis, qui iudicare iubentur, iuxta legem eis à Deo per Moysem datam [e], immò & Regi ipsi eadem necessitas incumbebat [f]. Sanè apud Romanos testatur Ascopius solitos iu-
C dices iusiurandum in leges præstare, quod illis solemni formulâ præiretur. Nihil autem perniciosius, nihil periculosius semper iudicatum, quàm si affectui indulgere iudex permittatur: appetitus verò semotus à ratione, nihilo passione & affectu melior est. Absit ergo à Deum timentium mentibus, absit à Christianis subsellijs, talis arbitrij plenitudo, qualis in 2. confirmatione proponebatur. *Ad 3. Confess. Respond.* Præstare sagas centum nocẽtes absolui, quàm vt per talem probationem innocens vna mulier condemnetur, vel periclitetur, præstare eas absolui sine iudicis peccato, qui licita omnia expertus; quàm cum peccato & superstitione veritatẽ deprehendere, & crimen punire. Quid
D tibi (ô iudex) proderit si prouinciam criminosis liberaris, animæ tuæ dispendium facias? quid tibi prodest benè consulere aliis, si tibi per peccatum malè consulueris? At illa deterior fiet dimissa: tibi non nocebit, sed sibi, consequetur illam Nemesis sua: De scrupulis quod additur, dicerem lubens, *Trepidauerunt vbi non erat timor.* Eximatur semel hic error ex eorũ mẽtibus: erronea cõscientia cessabit, doceantur timere superstitionem, doceantur quàm graue peccatum sit Deum tentare. Doceantur mortale peccatum esse, non obedire Ecclesiæ [g], quæ vniuersim prohibuit vulgares purgationes. Non puto me hac in re falli, vnam ex causis cur canonicis & ciuilibus mediis veritatẽ non assequantur, præcipuam esse credo, quòd huic superstitiosæ
E probationi confidant; cæteris, hoc est iustitiæ & Deo, diffidant, & ideò eas obeunt negligentiùs. Nónne hoc meretur decipi & illudi?

Vlt. argumentum, petitur ex verbis D. Bernardi, *in Cant. cant. serm. 66. in fin.* ex cuius narratione colligunt, hunc morem miraculosum, & apud veterem Ecclesiam in more positum. *Sed Respond.* verba D. Bernardi hoc non probare, & D. Bernard. post Longobardorum & Barbarorum in Italiam & Gallias irruptiones ac imperia diu vixisse, nempe post annum. 1100. vt antiquior illi

b D. Thom. 1. 2. q. 96 Medi. 2. 2 q. 6 ar. 5. & ibi Bân. & Aragon. & Sot. Item Caitan. in sum. verb. Iudex. Nauar. Manu cap. 25. nu 5. & 13.
c li. de vera religione cap. 31
d ca. summopere. 11 q. 3.
e Deuter. 17. v. 10.
f d. cap. 17 v. 19.

g Nauar. sup. nu. 15 in fin. v. & pecc. mortaliter.

auctoritas quærenda fuerit in re, quam antè Bernardum Stephanus Papa, & tempore Bernardi Lucius 3, & mox post Bernardum Honorius. 3. damnarunt. Sed B. Bernard. hanc consuetudinem probat, nec laudat, nec Ecclesiasticum morem, sed quorumdam tantùm priuatorum fuisse docet: notandum quoque illos hæreticos de quibus loquitur, fuisse Apostolicos, & pauperes de Lugduno, & de Barulo dictos, verba Bernardi hæc sunt; *Probatum est, mori magis eligunt, quàm conuerti. Plerúmque fideles iniectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiti fidem, cùm de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent, examinati iudicio aquæ, mendaces inuenti sunt. Cúmque iam negare non possent, quippe deprehensi aqua eos non recipiente, arrepto, vt dicitur freno dentibus, tam miserè quàm liberè impietatem non confessi, sed professi sunt, palàm pietatem astruentes, & pro eâ mortem subire parati. Nec minus parati inferre, qui adstabant. Itaque irruens in eos populus, nouos hæreticis sua ipsius perfidia martyres dedit. Approbamus Zelum, sed factum non suademus.*] Hæc ille, ex quibus patet hoc vulgi factum fuisse, & abs Bernardo illud factum non approbari. Quomodo approbaret Canonum & peritus & obseruantissimus? Si dicas Bernardum loqui dumtaxat, de præcipiti nece illis illatâ, & hanc damnare; non iudicium aquæ. *Respond.* D. Bernardum necessariò de vtroque intelligendum. Nam si examen illud licitum erat, etiam licita mors ex illo subsecuta. Nam post culpam ita deprehensam, solebant statim supplicio tradi. Deinde B. Bernardus non approbat illud examen, sed solùmmodò narrat quid vulgò factum; quando adhuc in causâ hæresis vigebat hæc probatio de facto. Principibus dissimulantibus, nec satis promptis ad parendum Canonicis decretis; quæ pro æui barbarie plerique ignorabant. Respondi argumentis scriptoris illius Catholici, & excepi hastas eius amentatas: nunc vicissim, communis & veræ sententiæ tela torquebo.

SECTIO III.

Proponitur & probatur vera sententia Negatiua.

EGi de iis qui ignari sunt prohibitionis Canonum: de aliis sit Concl. *Peccant iudices, qui gnari prohibitionis Pontificiæ, proba hac aquæ frigidæ in maleficij crimine vtuntur.*] In conclusione hac suppono prohibitâ esse probam; quod probatum à nobis supra [a]. Nec valet Solutio aduersarij, non esse mẽtẽ Canonũ de hoc crimine loqui. Vis enim negatiuæ indefinitæ prohibitionis, est vniuersalis, ideóque præcepta negatiua semper, vbique, & omnes ligant; vt docent quótquot Decalogum explicant, ideò qui dicit, *Non licere vti proba aquæ frigidæ*; intelligendus est, de purgatione cuiuslibet criminis per talem probam. Neque hactenùs, quod sciam vllus, hanc limitationem canonum illorum somniauit; vt de purgatione leuium tantùm criminum loquerentur, nec modernus iste scriptor tantæ adhuc est auctoritatis, vt eius interpretatio contra receptam hactenùs sententiam sit admittenda, cùm nec vera sit. Nam canones illi de furto, immò & homicidio loquuntur, quod graue crimen est. *Concl.* communis est, vt superius probauimus.

a pręcip. re... ad 2.

Probatur primò. *Quia peccatum est dictum, factum vel concupitum contra legem æternam*, vt ait D. Augustin. [b] siue vt ait D. Ambrosius [c], *Peccatum est legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia mandatorum*. Inter cætera autem legis diuinæ siue æternæ mandata est, vt oues pastorem suum audiant, & Ecclesiæ capiti obediant; constátque Catholicis omnibus; ad hoc visibile caput Ecclesiæ, pertinere decisionem rerum fidei; & eorum, quæ à fide depẽdent. Horũ ex numero est iudicare, quid religionis virtuti repugnet, quid non; siue quid superstitiosum sit, quid non sit. Cùm itaque Pontifex Romanus, visibile caput Ecclesiæ (fremant hæretici, vt lubet) declararit probam seu purgationem aquæ frigidæ superstitiosam esse [d]; illi non credere, & contrarium contendere; est non audire Ecclesiam, & proinde peccare, dignumque se præbere, vt habeatur, sicut Ethnicus & publicanus: & proinde est incidere in cælestium præuaricationem mandatorum. Si dicas, Stephanum Papam meminisse tantùm feruentis aquæ, & non frigidæ. Vrgebo, eandem frigidæ & feruentis esse rationem; quia generaliter ibi subdit pro ratione. *Quod Sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum.* Igitur Stephano Papæ idcirco hæ probationes superstitiosæ, quia non repertæ in canonibus, non sancitæ sanctorum patrum documento: sed ab hominibus vulgò præsumptæ. Promant aduersarij vnum vnius patris documentum hanc probationem approbans; & videbuntur non penitùs auctoritate veterum destitui. Solus Iuo videtur quodam casu ferrum candens probasse: sed aduersarij ferri candentis probationem æquè atque ego improbant: & Iuonis rationem sup. Sectione confutaui. Præterea Pontifex alius [e] aquæ frigidæ & feruentis simul mentionem faciens, vtramque vocat, *popularem inuentionem*, vtramque dicit factam, *fabricante inuidia*, (h. diabolo hominum saluti inuidente) vtramque æqualiter detestatur. Aquæ etiam huius frigidæ purgationem Lucius III. vocat, [f] *peregrinum iudicium* (nempe alienum ab Ecclesiæ moribus.) & declarat inualidum. Sed & Innocenc. 3. iudicauit eandem esse aquæ frigidæ, aquæ feruentis, & ferri candentis prohibitionem [g]. Est ergo summorum PP. iudicio hæc proba, *inutilis, plebeia inuentio, peregrinũ iudiciũ, fabricatio inuidiæ, superstitiosa adinuẽtio, destituta patrũ documento.* Canonib⁹ improbata. Quædam adfert aduersarius, *à nu. 156.* vt probet diuersam esse rationem aliarũ probationũ, quæ prohibitæ. 1. (ait) illæ subibantur spontè & vltroneâ oblatione: hæc à iudice iniungitur. Hoc ipse vidit non esse verum; nam ex *d. c. Mennam, & c. vlt. de purgat. vulg.* patet etiam solitas iniungi à iudice alias; & exempla superiùs allata docent etiam aquæ probam spontè susceptam. Ideò dicit 2. adustionem naturalibus remediis posse per dæmonem impediri; & ideò hanc probam esse incertam. Quasi verò non possit etiam, vel ipse sustentare in aquis maleficam, vel aliquid ei supponere quod sustentet. 3. adfert ex malleo maleficar. quod si duellum alicubi potuit permitti, multò magis posse probam ferri candentis: item etiamsi peccent duellatores, iudices tamen excusari posse. *Respond.* hæc omnia iam ostensum euidenter esse falsa. vltimò dicit experientiam huic fauere probationi (quod nec semper verum, & etiam olim illis aliis fauebat) & propter Sacram. Baptismi hanc aquæ esse prærogatiuam; quod est gratis

b li. 2. c. 8c. Faust. D. Tho. 1. 2. q. 71. ar. 6. Schol. in 2. d. 35.
c De Paradiso c. 8.
d c. cõsuluisti 2. q. 4.
e ca. Mennã in fine. 2. q. 5.
f e. ex tuarũ de purgat. cano.
g cap. sententiã sanguinis. ne clerici. vel monach.

coniicere, & somniare vigilantem, & declinare post Scribonium. Confes. hæc probatio, quia Diuinatoria sors est superstitiosa; sed huiusmodi probatio est quædam species sortis diuinatoriæ, vt docui sect. præced. ergo est superstitiosa. Maior est omnium Doctorum, & certa: quia diuinatio est vna species superstitionis. Min. probatur ratione D. Thomæ [a], quia ordinatur ad iudicanda occulta Dei scientiæ & iudicio reseruata, præsupponit enim contraria sententia, nisi per aquam frigidam non posse crimina deprehendi: At si aliter, quàm per vulgares purgationes, inuestigari nequeant, Stephanus V. Papa [b] definit relinquenda illi, qui solus nouit corda filiorum hominum. Et sanè temerarium est, laicos iudices occulta peccata scrutari velle, de quibus nec Ecclesiæ licet iudicare; sed ei tantùm, qui corda & renes scrutatur. Hanc confirmationem cùm. 5. loco insinuasset aduersarius, *cap. 1.* certè *cap. 3.* suo loco non dissoluit. non enim de secretis illis prouidentiæ diuinæ, & maiestatis gloriæve Dei agitur in argumento; sed tantùm de peccatis, quæ viâ licitâ, omnibus tentatis, iudex nequiuit deprehendere. Sed videtur eam velle soluere *num. 173.* dicendo, diuersam esse rationem priuatorum sic occulta inquirentium, & iudicum, nam iudices faciunt, vt vicarij Dei, & ex officio, priuati ex merâ curiositate. Hæc responsio euertitur, eò quòd canones disertè etiam de iudicibus loquantur, idque tã quoad magistratus, quàm quoad priuatos prohibent, *d. cap. consuluisti. d. cap. ex tuarum. d. cap. Mennam. d. cap. vlt.* & sanè æqualis vbique est superstitio, & Dei tentatio, & in magistratu hæc sunt minùs ferenda, minùs excusatione digna. Confirmat. 2. hæc probatio: Iure Canonico vulgares omnes purgationes sunt improbatæ, vt patet ex dd. canonibus & communiter Canonistæ sentiunt: sed aquæ frigidæ proba est vulgaris probatio; vt patet, quia non est canonica, neque legalis, ergo est prohibita. Dicent fortè, eam esse miraculosam. Sed tunc contra eos procederet argum. sequens.

a 2. 2. quæ. 95. art. 8. ad 3.

b d. c. consuluisti.

L

2. *probatur concl.* Tentatio Dei est peccatum repugnans religioni & primo præcepto Decalogi; sed qui vtitur huiusmodi probatione tentat Deum, ergo hæc probatio est peccatum repugnans religoni. Mai. probatur, ex communi sententia DD. [c] Minor verò, probatur auctoritate Honorij Pont. qui vulgari purgatione ferri candentis dicit Deum tentari [d], & quod ille de vnâ specie asseruit, de cæteris quoque vulgaribus probationibus communis DD. schola intellexit, eadem enim in omnibus est ratio, quia vel potest illud delictum aliter deprehendi, & tunc nulla adest necessitas: & ideò miraculum petitur à Deo citra necessitatem, quæ est aperta Dei tentatio: vel si non potest sciri aliis mediis illud peccatum, tunc iudex est iniustus, qui de quibus iudicare non potest, eò quòd diuino throno sunt reseruata, iudicium vsurpat. Sed, si benè consideres sententiam contra sententis scriptoris; semper hic adest Dei tentatio. Etenim vult iudicem non deuenire ad hanc probam, nisi habeat sufficientia indicia ad torturam; nec ad aliũm finem, quàm torturæ hanc probam tuetur. *vide quæ de hac re dixi præced. sectio. in princ.* Conatur hoc crimen tentationis Dei euadere, quia signa & miracula sæpè legimus in SS. petita, ab Abrahamo, eius seruo, Gedeone, cæteris. *Respond.* cum Alexandr. de Hales, hæc non facta ad imitationem posterorum,

c D. Tho. 2. 2. q. 97. Summistarũ in verbo Tentatio Dei, vel Tẽtare Deum. Nauarr. c. 11. nu. 39. & seq. Galen. VVestcapell. Catechesi 61.

d ca. vlt de purg. vulg.

A sed in significationem & figuram futuri, iuxta illud Apostoli, *1. Corinth. 10. v. 11. omnia hæc in figura contingebant illis.* Quod si figuram non recognoscas; dico, speciali Spiritûs sancti instinctu vel iussione seu reuelatione ea fecisse; nec aliter licere à Deo signum petere [e], iuxta D. Thom. aut magnâ & euidenti vtilitate, vel necessitate id exigente, v. g. ad gentis alicuius conuersionem certò inde subsecuturam; vt Apostoli & alij Sancti fecerunt. In nostro verò casu, quia Deus satis multa dedit media legitima veritatis explorandæ, necessitas illa cessat: vt supponit Stephanus Pontifex. Quod attinet ad Achaz: ille per Esaiam reprehensus fuit, eò quòd Dei signum oblatum respuerit, ne Deum honore hoc afficeret: quod, quid ad rem quæso?

e D. Thom. d. art. 8. ad 3. & summistæ & Nauar. Petrus. Anchar. in d. cap. vlt. & Binsfeld. d. q. 1. Alexandr. de Hal. par. 2. q. 45. mẽ. 3. Valen. 2. 2. disp. 6. q. 14. prin. Turrecremata ad 2. q. 4 in princ. nu. 3. & ca. cõsuluisti ead. q. nu. 2. & 3. d. 2. 2. q. 178. art. 1.

B 3. *Probatur conclusio,* quia hîc non est miraculosa Dei operatio censenda, sed pactum Magicum cum dæmone, ergo illicitum iussione suâ ad hoc cooperari. Probatur antecedens, quia hoc promiscuè contingit ad proiectionem in aquam quàm faciunt iudices Catholici, & hæretici, vt constat; quia maximè hæc proba viget inter hæreticos: sed hæretici non faciunt vera miracula. Si dicas hoc ad confirmationem fidei ipsorum non fieri. *Respond.* nulla illos vmquam facere ad confirmationem fidei: tam ordinaria verò & continua eos facere, ad aliam rem probandam; id numquam auditum, nec credibile. 2. probatur, C Deus per nullos facit miracula sine necessitate: hic non esse necessitatem idoneam, ostensum est. 3. vera miracula Deus aliis miraculis numquam eneruat, quia veritas nequit impugnare veritatem. Ergo si sagas non demergi foret verum miraculum, numquam hoc aliis miraculis euerteretur. Sed legimus aliquando per miraculum hanc immersabilem Magorum vim sustulisse, adeò vt de facto sagæ aquis demersæ & absorptæ fuerint. Ergo illa vis immersabilis non est miraculosa. Quod subsumpsi, id probatur ex Histor. miraculorum quàm Cæsarius collegit; vbi, *libro 9.* narrat, maleficos quosdam, qui, freti maleficiis, supra flumen ambulabant, proiectâ in flumen sacrâ Eucharistiâ, statim demersos fuisse. Si dicas illud, D nec in iudicio, nec à iudicibus actum: Inferre possum, igitur hæc virtus immersabilitatis non est à Deo tributa maleficis, pro signo certo criminis comprobandi. Nam hi verè malefici fuêre, & tamen demersi sunt, vi sacri panis Eucharistici. Ergo miraculosè demersi, ergo miraculo posteriore destructum priùs miraculum foret, etiamsi coram iudicibus eorum iussu id actum fuisset. Nam vis miraculi non restringitur ad iudicum præsentiam. Vrgeo quartò, miracula Dei numquam fallunt, sed sunt certissima & infallibilia: hæc proba fallit aliquando. *Respond.* [f] hoc fieri fraude & dolo carnificis, vel quia non benè aduertunt iudices, & fidem non habent, nec satis confidunt E Deo; quòd tamen erat necessarium ad miraculi patrationem. *Sed contra,* si sit saga (secundum vos) mergi non potest vi humanâ adhibita: quia nullæ vires humanæ Angelis bonis ministerialibus possunt resistere: Et tamen, *num. 31.* fassi estis eam quæ malefica erat, vi à carnifice demersam: tibi ergo ipsi respondeas. Item Godelmus ex literis cuiusdam Nobilis Borussi, sex sagas diuersis vicibus, cùm verè constaret esse reas, in aquam gelidam colligatis artibus proiectas, submersas fuisse scribit [g]: & de pluribus hoc idem affirmat

f Nu. 124.

g l. b. 3. c. lamiis c. num. 3

[...admo. ...d Iu- ...n.]

Ioan. Althusius a. Confirmat sagas aquis submergi posse & solere Dubrauius Episcop. Olomucensis, *libr.8. histor. Bohem.* agens de Vratislao Rege; *Idem Vratislaus Gerardo Præsuli ac fratri suo auxilio fuit in abolendis tollendisque magorum portentis, artibúsque maleficis, quas tunc multi viri mulierésque nimis licenter exercebant, mentes hominum fascino turbantes, boúmque & pecudum lac, segetémque alienam pellicientes atque ipsa interdum elementa dæmonum violentia concutientes, per quæ imprudens vulgus à sincera in Deum fide euertebatur. Nec tamen aliter Gerardo malis obuiam ire, quàm per censuram Ecclesiasticam licebat: eam illi non pluris quàm plumbeum gladium æstimabant. Ergo non ferrum tantùm, sed ignem quóque & aquam Vratislaus maleficis admouit, aliósque securi feriri, alios flammis exuri, sagas nonnullas aquis submergi iussit. Atque hac animaduersione in auctores ampliùs centum distracta, reliquos desinere artem vetitam, damnatámque metu similis pœnæ coëgit.*] Audis submersas aquis sagas Boëmiæ, vbi tum miraculi vis, quàm prætendunt? Effugium vnum video, ad inquisitionem à Deo subueniri, non ad supplicium, quasi non illa ad hoc dirigatur, quasi diploma de illâ his nostris aquariis vllum sit peculiare. Quod etiam additur; de iudicum paruâ seu modica fide; planè impertinens est, illa enim dictis scripturæ locis exigitur fiducia in miraculis, quæ ad fidei confirmationem edenda erant, non quæ ad Iudicum inquisitiones, & notitiam pertinebant. *Matth.17.v.20. Marc.9.v.23.& 24.* Quod autem de Scæuæ filiis *Act.19.* Adfertur, id vel eodem referendum, vel ad rem nihil omnino facit. 4. probatur hic pactum intervenire, quia, cùm nec naturali hoc vi contingat, nec miraculosâ Dei operatione; restat fieri ex vi pacti cum dæmone; non quidem expliciti vel expressi, tale enim iudicibus nullum nunc puto intercedere (neque aliud probant, quæ multis dicit auctor ille, *libri sui cap. 3. à num. 91.* & quod dicit esse pactum implicitum cum Deo, id iam probatum est esse explicitam Dei tentationem.) Sed dicimus cum primo aliquo iudice pactum explicitum intercessisse dæmoni, vt dæmon ad tale signum proderet occultum & latens crimen; nempe vt, quæ sagæ essent, eas sustineret, ne mergerentur: postea (vt contingit in omnibus huiuscemodi rebus) alij iudices hoc edócti, vi illius primi pacti, idem obtinuerunt, atque ita iam, etiam ignari, ex pacto implicito operantur. Pactum verò hoc implicitum intercedere patet, quia superstitiones omnes nituntur pacto implicito, vt docet B. August.[b] (& cum eo omnes Theologi.) Lege D. August. loco illo & seqq. cc. & deprehendes hic, & superstitionem, & pactum implicitum versari: quia effectus nec est causæ naturali adæquatus; nec talis, vt à Deo debeat meritò per miraculum exspectari. Cùm ipsis sagis non intercedere quoad hoc vllum dæmonis pactum non malè sentit, nec inualidè probat ille scriptor *à num. 97.* Nam in illo exemplo quod ibi narrat clarissimè id cernitur, referam eius verbis; *Quemadmodum hac adhuc astate in præfectura Linnensi, Diocœseos inferioris Coloniensis, accidisse dicitur, quod vetula quædam videns duas mulierculas aqua tentatas non subsedisse, sed supernatasse, ipsa ad præfectum loci accurrens, & interpellans; eoúsque tam ipsum quàm cæteros ministros iustitiæ præsentes permouet, volens ac accerrimè instans, vt & ipsa aquis tentaretur: se licet apud populum suspecta admodum sit de hac maleficiali heresi, iam tamen innocentiam suam per hoc coram populo testatam facere, indignámque hac suspicione publicè se eximere, velle. Annuit importunè efflagitanti præfectus, & cæteri: sed hanc in aquam proiectam euidentiùs supernatasse, neque vt demergeretur, vel fundum peteret (quamuis id studiosè suo motu super aquas tentans) efficere vlla ratione potuisse dicitur. Extracta, ecquid carnifex suorum membrorum ipsa esset, interrogatur: potuisse insimulatam hoc effugisse periculum, donec producto accusatore, necessitas adesset huic tentamini. Tandem confluentibus indiciis contra eandem compluribus, ipsa ante torturam quærentibus respondit, amasium suum sibi suasisse, vt hoc aquæ periculum subiret: se illam liberaturum, & in ipsis aquis, famâ vitámque eius adseruaturum esse. Hac confessione sponte prolata incineranda eâdem fuisset, nisi se ipsam in carcere pridie suspendio suffocasset.*] Cernitis in hoc exemplo, tacitum pactum quod operatum in tribus mulierculis, & quoad tertiam præualuit pacto expresso cum tertiâ inito, quia volebat dæmon hanc rogo tradi; vel saltem necari, moraliter certus impœnitentem obituram. Iudices autem isti non sunt secuti scriptoris illius sententiam, quia non sufficientia habentes indicia, ad solas mulierculæ importunas preces, ad hanc purgationem processerunt; atque ideò ex duplici capite grauiter peccarunt. Primò quod vsi illicitâ probatione. Secundò quod præcipitanter eâ vsi. Sed hinc colligo scriptorem ab aliis iudicibus; qui similiter praxi illâ vtuntur dissentire; dum ipse vult, præcedere ante probam debere indicia ad torturam sufficientia: illi verò putant, à probâ cum aliquâ diffamatione posse incipi. Qua in re fortassis loquuntur magis consentaneè praxi ordinariæ illi, sed reprobæ. 5. probatur hoc pactum, ex moribus Diaboli, conatur ille Dei miracula effingere, habère conatur suos martyres; qui sunt hæretici, & inter hos sagæ, ideo sicut Deus plerisque suis Martyribus miraculosè concessit; vt aquis mergi non possent, in veræ fidei confirmationem: sic Diabolus præstigioso miraculo conatur persuadere hominibus etiam suos Martyres esse immersabiles; & hoc pacto duo consequi conatur. 1. vt illa Christi miracula falsa reputentur. 2. vt saltem ipse æqualem cum Deo potestatem habere videatur: & præterea confirmentur in pertinacia pseudomartyres sui, quibus sic persuadet se eos seruaturum in igne, sicut seruauit in aquis. Confirm. hæc ratio, quia si aliqua saga sic iniecta in aquis verè pœniteret & animo eiuraret, statim mergeretur: quia pactum cessaret.

[...2 de Chris. ...22 & ... do- ...p.2. ...5.]

4. *Probatur*, nostra concl. Non obedire in spiritualibus (cuiusmodi est id de quo agimus) Pontifici maximo, est non obedire Deo, iuxta illud; *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit.* Sed nō obedire voci & iussioni Dei, est graue peccatū: ergo vti hac proba est grauiter peccare, cum Pontifex eam prohibuerit, vt probatum initiò huius sectionis. Min. probatur verbis Samuëlis, *numquid vult Dominus holocausta & victimas?* (quæst. d. nūquid magis gaudet Deus cæde & supplicio nocentium? nam & hi vocantur à prophetis hostiæ & victimæ, vt docui alio loco) *& non potiùs, vt obediatur voci Domini?*[c] (vt non tendatis, ô iudices, contra Dei prohibitionem.) *Melior est enim obedientia quam victima: & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum.*) Suauior est Deo odor obedientiæ, & humilis sensûs vestri submissio,

c 1. Reg. 15. v. 22.

quàm

quàm nidor aduſtarum ex vetitis probationibus lamiarũ, putas manus veſtras & mẽtes amat Deus ſubmiſſas præceptis vicarij ſui; non rogos, non pytas, non cniſſas miseratũ cõtra canonum præcepta examinatarum, damnatarumque.) *quoniam quaſi peccatum eſt ariolandi, repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nole acquieſcere.*] Quid accommodatiùs ad probandum, hanc probam canonico iure vetitam, ad ariolationem ſortis diuinatoriæ, & manganicam diuinationem pertinere? Non dicimus illic Samuelem de ſagis, aut hac probatione locutum, non ita deſipimus: ſed dicimus hoc ab eo probatum; inobedientiam, quæ fit prætextu alterius boni, Deo ingratam & ariolationi ſimilem eſſe, hinc inferimus, cùm hæc ſit inobedientia valdè ſimilis illi Saülis inobedientiæ, vt oſtendi: idem quod illa meruit, mereri nomen, & in eandem claſſem reduci. Addimus hoc argumentum ab aduerſario viſum, ſed non depulſum, lege quæ ſcripſit, *à num. 123. vſque ad 127.* & videbis me verum dicere. Quæ verò mox ſequuntur de dæmonum poteſtate in corporibus deferendis & ſimilibus, ad rem nihil pertinent. Nam conari negare, vim dæmonum in corporibus mouendis, vel in eleuandis, & ſuſtinendis in aqua, id ſanè foret in philoſophiam, quod ſolœciſmus in Priſcianum, egimus de his, *lib. 2.* vbi etiam docuimus, vera per Satanam edi miracula non poſſe; & hæc eadem omnia D. Binsf. breuiter, ſed ſolidè docuerat, ideò contra illum, qui hic miraculum nullum agnoſcit (vt nec ego) tota illa diſputatio & *λογομαχία à num. 128. vſque 149.* & quæ porrò ſubduntur; à Deo talem poteſtatem eludendi iudices dæmoni non permitti, ea planè non probantur ſatis. Cogit me aduerſarius hic extra chorum nonnihil, vt eum ſubſequar. Multis enim conatur hic ſuadere dæmonem hoc in aquæ elemento non poſſe: quia dæmon eſt ex elemento aëris compactus, non aquæ: ſed faciliùs in inuicem operantur & poſſunt, quæ ſunt ex eodem elemento compacta: ergo faciliùs dæmon operatur in aëre, quàm in aquâ, ergo non quia poteſt corpora ſuſtinere in aëre, ideò poteſt in aquâ. *Reſpond.* hoc tantùm probare poſſet, quod difficiliùs faciat in aquâ. Sed neque hoc probat. nam maior argumenti, dæmonem eſſe compactum ex corpore aëreo; eſt erronea: vel ſaltem prorſus temeraria, & ideò moneo ſcriptorem, vt retractet, & legat quæ Scholaſtici eâ de re, vel quæ ex illis & ex PP. optimè Molina, & Valentia [a]. Nec ad rem pertinent, quibus fusè agit, vt oſtendat dæmones in aquâ nihil miraculi hactenus oſtendiſſe. Non enim ſequitur aliàs non fecerunt: ergò nec tunc poterant, nec nunc poſſunt. Et quod dicit, Priſcos martyres idcirco diuinâ virtute ſupernataſſe; id iam nos docuimus ſententiam noſtram roborare. Sed neque eſt verum nullos martyres Chriſti ſubmerſione necari potuiſſe. Legat Surium, legat Baronij Martyrolog. & Annales, inueniet complures aquis ſuffocatos, nolo immorari; quia hoc eſt, τὸ πάρεργον.

5. *Probatur concl.* quia Iudex ſine causâ ſufficiente, & prægnante recedens à communi ſententiâ Iuris interpretum; perperam iudicat [b], & proinde peccat, vt & Doctor conſulens ſine idoneo fundamento contra illam [c]. His addimus Corollaria quæ ſequuntur ex prædictis, primùm iudicem; qui hac probâ fuerit vſus, poſſe conueniri actione vt poſſunt, iniuſtè aliquem carceri mancipatunt [d]. 2. Si, cùm non adſint alia ſufficientia indicia ad torturam, propter adminiculum huius probationis vulgaris reum ſubdat torturæ Iudex, peccabit, & tenebitur actione iniuriarum, vt ſupra, etiamſi reus in tortura non fateatur, quia iniuriam fecit indebitè torquendo vi indicij à iure improbati [e]. Quod ſi reus tormentorum vi confiteatur; confeſſio erit nulla, quia vi extorta: & iudicium ex eâ ſubſecutum nullum, & ſententia irrita [f]. Et per conſequens Iudex talem ſupplicio mortis afficiens, homicidii reus eſt, coram Deo, quia occidit, quem non habebat ius occidendi. Notandum tamen confeſſario, vt diligenter perſonam iudicis conſideret. Nam ſi caſu aliquo fieret, vt laboraret ignorantiâ inuincibili (quod vix puto poſſe hodiè contingere) immunis eſſet à peccato in foro poli: ſi laborat vincibili, pro magnitudine & probabilitate ignorantiæ decreſcet peccatum. Hanc puto & veram & ſecuram de hac aquæ frigidæ purgatione ſententiam.

QVÆSTIO VI.

De quibuſdam aliis vulgaribus probis.

QVædam eſt probatio per pondera & lancem, nam in eâdem Germaniâ appendunt ſagas, & aiunt eas vltra certum pondus (nempe librarum 14. vel 15.) deprimere non poſſe quantumuis ſint proceræ vel obeſæ, hoc etiam Reckius damnat, *libr. de proba aquæ frigida à num. 4*. Ego idem de illo dicendum puto, quod de aliis vulgaribus purgationibus, nempe niti pacto dæmoniaco, ſuperſtitioſum eſſe, & cum Dei tentatione coniunctum. Canonibus expreſsè non prohibetur, quia eſt inuentum planè recens.

2. Eſt quoddam ſortis ſeu purgationis genus per crucem, de quo fit mentio in Cõſtitut. Caroli Magni [g] vbi iubentur litigantes, *cruce*, aut *ſcuto* & *fuſte*, decertare, & in Capitulari, vbi habes, *campo vel cruce contendant*. Ex his locis crucem fuiſſe genus armorum quidam volunt. Ego non aſſentior, ſed puto fuiſſe genus purgationis per ſortes quibus ſe ad crucem aliquam ei manus imponens, vel eam amplectens, quis expurgabat. Sanè illis locis cruci, campus hoc eſt duellum opponitur, & in teſtamento Caroli Magni apud Nauclerum: *ſi accuſator contendere voluerit de ipſo periurio ſtent ad crucem.*] *Cruce*, ergo, *contendere*, non aliud, quam *ad crucem ſtare. Stare*, verò *ad crucem*, quid ſit neſcio, niſi id quod dixi. Crucis iudicium etiam Friſones ſuperſtitiosè exercebant vt docet lex eorum 14. *ſortes tales eſſe debent, duo tali de virga præciſi, quos tenos vocant: quorum vnus ſigno crucis innotatur, alius purus dimittitur, & lana munda inuoluti, ſuper altare ſeu reliquias mittuntur, & presbyter ſi adfuerit, vel ſi presbyter deeſt puer quilibet, vnum de ipſis ſortibus de altari tollere debet & interim Deus exorandus, ſi illi ſeptem qui de homicidio commiſſo iurauerunt, verum iuraſſent, euidenti ſigno oſtendat. Si illum qui cruce ſignatus eſt ſuſtulit, tunc vnuſquiſque illorum ſeptem faciat ſuam ſortem, id eſt,* tenum, *de virga, & ſignet ſigno ſuo, vt eum tam ille, quàm cæteri qui circumſtant, cognoſcere poſſint, & obuoluantur lana munda, & altari ſeu reliquiis imponantur, & presbyter ſi adfuerit, ſi vero non, vt ſuperius puer innocens, vnumquemque illorum ſigilli*

a in 1. par. quæſt. 55.

b lib. 1. de offic. quæſtio. ca. 1. c. ne innitaris. 5. & ibi Ab. & Dd. de Cõſtit. fusè Iaſ. in auth. Nouiſſima n. 23. C. de inoſ. teſt.

c Anton. Maria Gorax. in tractã. de Cõmun. Dd. opin. lib. 3. Inſpect. 1 & 2.

rum ſigili

rum sigillatim de altari tollas, & ei qui sortem suam esse cognouerit rogas, cuius sortem extremam esse contigerit, ille homicidij compositionem persoluere tenetur, cæteris, quorum sortes priùs leuatæ sunt, absolutis.] Si ritus etiam communis Francis fuit, *certare cruce*, non foret aliud, quàm sic iudicio crucis contendere; *& stare ad crucem*, foret, conuenire cum aduersario; vt stent ambo crucis iudicio, quod fortè veriùs.

A

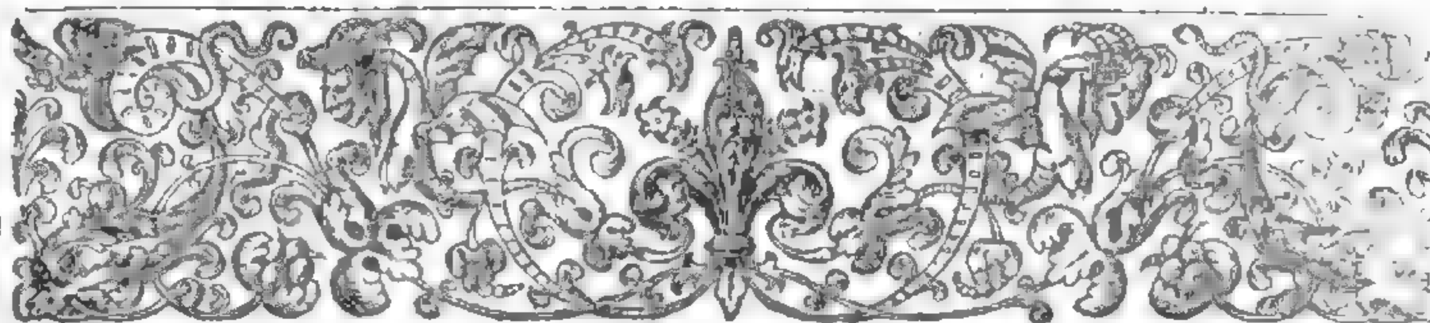
3. Huc pertinet sortitio illa quatuor Constantinopolitani imperij candidatorum, Alexio Murgziphlo superato; quam, Bonifacius Comes Montisferrati, Balduinus Flandriæ Comes, Ericus S. Pauli, & Dandulus Dux Venetorum, pacti: vt in æde Apostolorum, pro numero candidatorum, quatuor calices ordine collocarentur; quorum vnus solus hostiam sacram contineret, cæteris vacuis; eosque totidem Sacerdotibus traderent, vt ad cuiusque Principis nomen vnum tollerent, & eis redderent: imperium verò illi deferretur, cui calix obtigisset Christi Domini corpus & sanguinem continens. Sed meritò post, illis pactio illa displicuit, & ius designandi quem vellet, communibus suffragiis in Dandulum contulerunt, narrat Nicetas, *in fine Annal.*

B

4. Huc pertinent quidam olim, qui res aliquas abiecêre, vt ex earum recuperatione cognoscerent, sibi delicta sua dimissa à Deo; hoc enim est Deum tentare; nec licet, nisi habitâ reuelatione ad hoc faciendum: quod credendum de S. Attilano Zamorensi, de quo Marineus Siculus, *lib. 5. rer. Hispan.* & de S. Arnulpho ex Lotharingiæ Principe, Eremitâ, & Metensi Episcopo, de quo Fulgosus, *libro 6. capite 9.*

HÆC DE CVNCTIS MAGIÆ generibus dicta, & terminus sunto Tomi Secundi.

INDEX RERVM ET VERBORVM TOMI II.

A

B

C

E

F

G

procurer

K

L

M

N

O

Q

R

Sortes

S. SCRIPTVRAE, ET VARIORVM SCRIPTORVM LOCA HIS LIBRIS EMENDATA VEL EXPLICATA.

Ex veteri Testamento.

Ex nouo Testamento.

Loca Iuris Canonici.

Ex Iure Ciuili.

Loca Patrum & Eccles. Scriptorum.

Loca Prophanæ Philosophiæ, Historiæ, Poëseos Scriptorum.

FINIS.

MAGICARVM

DISQVISITIONVM TOMVS TERTIVS.

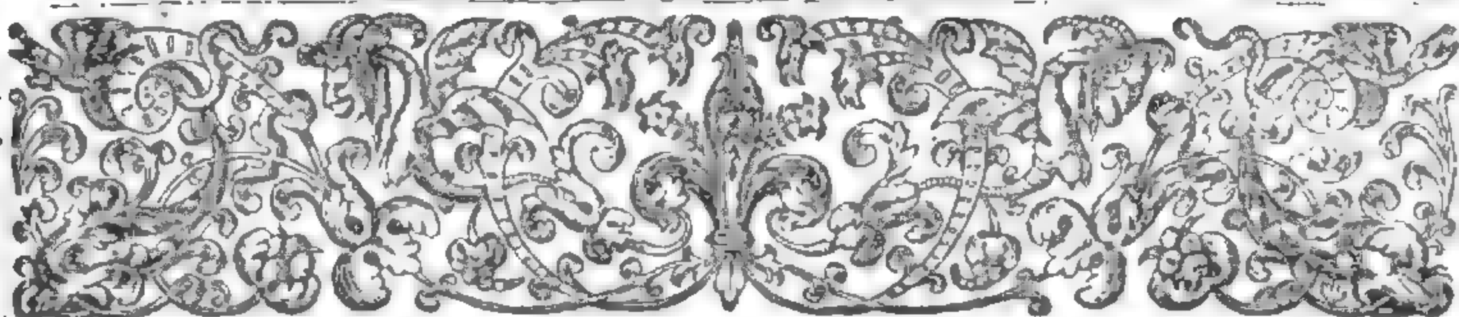
SEV

METHODVS IVDICVM CONFESSARIORVM DIRECTIONI, COMMODA.

Hac vltimâ curâ emendatior, auctiorque.

AVCTORE

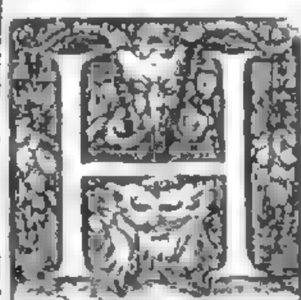
MARTINO DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERO, SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORE, ET IN ACADEMIA GRÆTIENSI S.S. PROFESSORE.

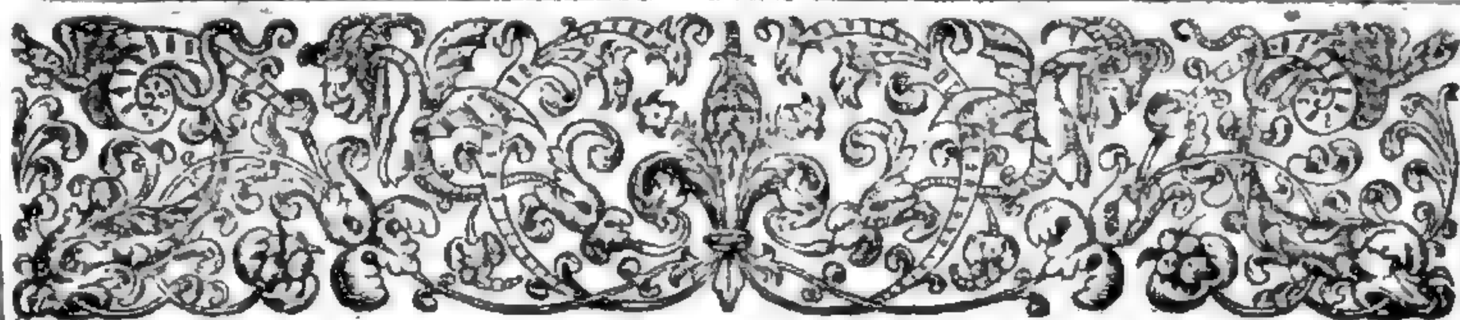
SERENISSIMO PRINCIPI

ERNESTO ARCHIEPISCOPO COLONIENSI ET S.R. ELECTORI, EPISCOPO LOEDIENSI, &c.

MARTINVS DELRIO SOCIETATIS IESV *Presbyter S.*

IPOCRATIDARVM *More, quibus prima cura morbi originem, secunda noxæ vim & modum, tertia remedium, scrutandi; primo quoque tomo fascinariæ luis scaturiginem; secundo cladis magnitudinem acerbitatemque, tertio medicamenta mali proposui: quem laborem non diffido bonis omnibus placiturum, imprimis C. T. quæ tantâ curâ ha-* 2 Thess. 2 v.7
ctenus à ditione suâ funestam pestilitatem admititur profligare. Narrant. B. Lucas.
Quàm optandum foret cæteros Principes, quibus similis dignitas est, in pari munere D. Clemens.
non disparem sollicitudinem præstare! Macte animi PRINCEPS ERNESTE, *insiste* Abdias. &
victoriæ. Lernæam excetram ne sieris rediuiuis capitibus repullulare. Nemini magis & Prochorus.
decet filij perditionis anteambulonibus, in quibus mysterium iniquitatis iam operatur, Rom. 13. v.4.
bellum indicere, quàm legitimis successoribus Apostolorum. Petrus Simone, Paulus Elimâ, Iacobus Hermogene, Ioannes Cynope victo de Magiâ triumpharunt. Monet Apostolus non temerè illis à Deo gladium datum, sed vt Dei ministri sint, vindices in iram eis qui malè agunt. T. quidem Cels. ambo gladij crediti, & vtriúsque fori tribunal commissum. Magis nefarios, aut noxios Ecclesiæ aut Reip. fascinariis, nullos arbitror existere, cædes & parricidia illis conuiuia sunt, elementa turbant, soli pernicies, cœli iniuria, Dei odium; quorum, indulgentia & remissio numerum auget, perfidiam acuit, malitiam indurat. Quem non hæc irritent? me quidem percussère, & Zelus honoris diuini impulit hoc quicquid est operis aggredi, &, Deo benè iuuante, non seniter, studij in Catholicam Remp. & erga C. T. obseruantiæ meæ monumentum exigere, & ALEXICACO ALCIDÆ ***me Iolaum adiungere, animo quàm viribus maiore; ab illius propensione, non ab horum merito, munusculum velim æstimari. Louanij. 5. Kal. Mart. Anno Sæculari Sextodecimo.***

CATHOLICO LECTORI S.

QVÆ tibi videbuntur deeſſe, ſi monueris; curis ſecundis ſupplebuntur; quæ credes errata, ſi ſuggeſſeris, corrigentur; quæ ſuperflua meritò cenſebis, tollentur, cùm cauſſam docueris. Nihil enim mihi optatiùs, quàm moneri, doceri, iuuari: nihil æquè diſplicet atque pertinacia, & ingratitudo, illud à te, quiſquis ad hæc legenda animo puro, mente candidâ, accedes, cupio impetrare beneficium non occulam, neque obliuiſcar, condet memoria, ſed ſtilus profundet. Vale.

ΜΑΡΤΙΝΩ ΔΕΛΡΙΩ
τῆς Μαγείας

ΑΠΟΤΡΟΠΑΙΩ.

ΕΙΔΟΣ ΠΙΝΔΑΡΙΚΟΝ.

Στροφὴ ά. κώλων ιγ'.

ΤΑΣ μὲν εὐφραίνει μερόπων πραπίδας Αμεῤῥᾶν
αὐγᾶς τε πατὴρ λυποφεγγεῖς ἀχλύας κατουλάδος Ορσας.
Διοφερὰν δὲ Σοφίας κλυτὸς ἀμπλακιᾶν
Οτ' ἐρυκακέει αἴγλα ὀμίχλαν.
Δώ γε μὰν πλευτὺς ἄθεμιν
Κθόνα τυφλῶσαι ἔπαφε βροτολοίγῳ ψευδέων νυκτὶ,
δολοῤῥαφέα σὺν γοητείαις Μαγείαν προσπτίων. Αλλὰ
νέος παλίνοςον φοῖβος αὐγάν.

Αντιςροφὴ κώ ιγ'.

ΔΕλριος δέλτῳ προσάγει τριτάτᾳ πάντα μαςεύσας ἀπατάτορα δόλον, καὶ νόσ ςυγὸς πέλωρ, ἀτὰρ
τι πολύφθορον ἐλαυνέμεν, ἀτρεκίᾳ.
Πρέπει ὧν χάριτας φιλησίμολποι
τρίζυγας Μοῖσαι πλεκέμεν,
χ' ὕμνον ἀτύειν μελίγαριν
τ' ἄπειν' ἔργων καλὰ φωτί.
Δότ' ἄρ ςεφάνας χρυσοπάςους μᾶλλον ἢ
Ηρακλεῖ. Πλείονα γὰρ περάτων νίκησε
Μαρτῖνος.

Επῳδὸς κώ ιέ.

ΘΕΟΥ μὲν σὺν παλάμᾳ ὅγε μὴ μοῦνον ἐς φέγγος
ἐκ Κωκυτοῦ τρικάρηνον ἐξεῖλε Σκύλακα.
Τοὶ γὰρ ὀῤῥωδοῦσα τρεῖς Αλίους οἷθεν μάλα,
Δέλριε, ὄρφναις ἀμμένοισ' ἂν Ερέβους κλέπτει τρίμορφον
Περσεφόνα λόχον.
Ευμενὶς ἃ δ' ἥπαρ τε τρίτα, καὶ λαφύσσει νιν ὀδάξ, σέ
τε θριαμβευέμεν ἀψ νεμεσᾷ.
Αλλὰ μαιμᾶται τίς ὅσον
Θόρυβος; μῶν τις κεραυνὸς;
Φύγεν, οἶδά γε μὰν,
Ταν σὺ ἰδρείας ἀςραπάν.

Στροφὴ β'. κώ ιγ'.

ΠΑΝ Στυγὸς σμερδνᾶς ὀλεσίμβροτον ἔθνος, βλάβαν σύν τ' ἀσεβίᾳ μανίαν, τέρθρευμα, καὶ γοητικῶν ἴλαν κακέχαρτον ἄγον.
Εικεῖ ἀπάς τε δόλος,
Ιδὲ λώβη ἀλαθεία.
Δαμασθεὶς ἔφθαρη ἰσχὺν τ' Αΐδας δυνάμει ταυτᾶν σε
λίδων ἐπιφεγγεῖ.
Ει τ' ἐπεὶ ματέμεν ἄρξεται
ἴυγγα Κίρκα, καὶ τρέπειν ἄνδρας, σε δείδιξετ' ἀλεξίκακον δείξαντα μῶλυ.

Αντιςροφὴ κώ ιγ'.

ΕΙ τι μὰν Μήδεια μιγεῖν φθόνιον,
Ει τι φαρμάσσειν χαλίμα τολμάσει
Η φίλτρον, ἤ τι τοξικὸν,
Ευώπιδα ἤ τε Σελάναν
ἀγέλαν ἐπὶ γᾶς,
Τρίποδος τ' ἐρέαν
Μάντευμα σπεύσει τὶς φλογὸς
Ερμᾶς δολερᾶς, ἐπιμένοος

MARTINO DELRIO MAGIAE

AVERRVNCO.

Ode Pindarica.

Stropha I.

OBlectat quidem mortalium mentes Dierum lucisque Pater (Sol) vbi luce cassas noctis opacæ tenebras dispulit: At verò Sapientiæ inclyta lampas (tùm lætat animos) quum caliginosam errorum nubem detergit. Diu porrò ex legem terram, cæcitatem offundens, mortalibus noxialis mendaciorum nocte obliuiauit, dolis consutam cum præstigiis Magiam adhalans. Enimuerò reducem Sol alter lucem.

Antistropha.

DElrius libro tertio pandit, omnem mente perscrutatus deceptorem dolum, ac Stygis mõstrum, noxámque perniciabilẽ (vt ea omnia potis esset) exterminare per veritatem. Quapropter addecet, Musæ cantibus gaudentes, viro huic gratias plectere triiuges, & hymnum mellifluum pangere, quæ sint elucubrationum præmia decentia. Date igitur corollas auro, vibrantes & discriminatas (quæ hunc) magis (decebunt) quàm Herculem: Plura siquidem portenta edomuit Martinus.

Epodus.

DEi námque hic adiutrice manu haud ex Cocyto tricipitem dumtaxat in lucem attraxit canem (Cerberum) Etenim multùm etiam reformidans tres Soles tuos, Delri, (tres inquàm Disquisitionum Tomos) infernalibus desidens in vmbris triformes Hecate occulit insidias. Quin & Erinnyum tertia iecur, ac semet mordicibus exest, tibique (impolturas eius) Triumphati post inuidet. Sed enim quis derepentè multus citur? num aliquod (Diespiter) fulmen (vibrat?) Nimirum, haud me fugit, tua deuitat Sapientiæ fulgetrum.

Stropha II.

VNiuersa Stygis horrida mortalibus exitium molita turba, secum detrimentum omne, cumque impietate insaniam, præstigias, ac impostorum cateruam malè exultatam agens. Cedit vna omnisque fraus, pernicies omnis veritati (quam luces.) Edomitus vires deperdidit Tartarus fortitudine harum paginarum latè coruscante. Ac etiam si post amorum illicia parare Circe aggredietur, vel hominibus varias inducere formas, reformidabit te, qui demonstraris moly malorum depulsorium.

Antistropha.

QVod si autem Medea miscere venenum: vel si impudens venefica nonnulla incantare laborabit philtrum, aut toxicum quodpiam, Phœbemque pulcro aspectu præsignem deducere in terram: vel si è Tripode vaticinium sciari deproperabit Mercurius aliquis flammæ falsidicæ: aut etiam si Chalchas quispiam de insequentis anni futuris hariolari volet, horum omnium voti compos reddetur nullus, quando

sollerte animo impostiuratum declinare malitiam auspicaris edocere.

Κάλχάς τε χρόνους προΐδειν.
Οἷός τε μηδεὶς ἔπειτα τελεστᾶν,
Ὀππέα' ἂν ὀρθᾷ ἐρύκειν μαγγάνων
Ἀρχὲ ἀταθαλίαν γνώμᾳ διδάσκειν.

Epodus.

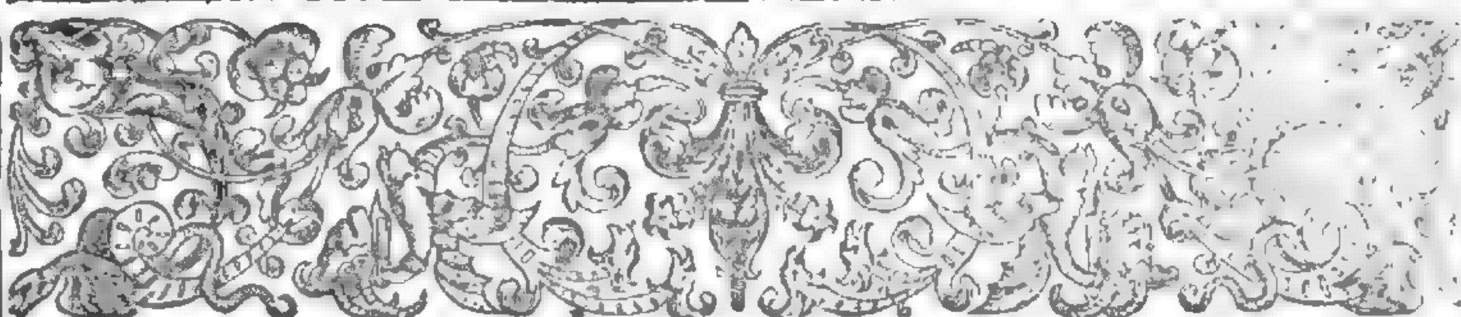
A Rguens vanitatem veritate, circumque mentes hominum dependentes stultitias dia sapiens resecas. Qualis Theseus secutus filum via ducem, dotem iugalem Ariadnæ, obtruncauit Labyrinthi luctificum portentum. Athenásque vrbem seruans, & Pubis septem flores. At vero, tu plures animas seruas Barathro eximens, quæ illesæ pręquàm illustribus, causâ sospitatis (à te receptæ) æternum pergent doctarum te Musarum extollere pinnis.

Ἐπῳδὸς κώ. ιέ.

Ἐξελέγξας ψεῦδος ἐτητυμίᾳ,
Ἀμφίτε θνατῶν κρεμάσας καρδίαις
Μωρίας τέμνεις θεόφρων.
Οἷα Θησεὺς μίτῳ Ἀδριανᾶς πομπαῖσιν ἕδνῳ Ἀριάδνας ἑπόμενος, Λαβυρίνθου πέφνε δυσπενθὲς τέρας, κεκροπίαν τε λύων, καὶ ἑπτὰ ἄνθη.
Πλέονας ἀλλὰ σάως ψυχὰς βερέθρῳ ἀφελόντας. τρωΐ ἀγακλεέσι, χάριν εὐζωΐας, ἀεί στεφανοῦντε σοφῶν Μοισᾶν ἀείρειν πτεροῖς.

TERTIVS BOVLLIVS.

SVMMARIA LIBRI QVINTI, SIVE DE OFFICIO IVDICIVM.

R*Atio scriptionis.*
Sect. I. *An in hoc crimine seruandus ordo & processus ordinarius?*
De natura criminis & eius grauitate. Iudex arbi- A
trium suum quomodo debeat moderari circa indi-
candam grauitatem huius criminis. Septem cir-
cumstantiæ hoc crimen aggrauantes. Quando iudi-
ci liceat pœnam legis excedere vel minuere. Post
sententiam in crimine maleficij licet pœnam minue-
re, exemplo hæresis. Quid semper iudex ante oculos
debeat habere. Non arctatur iudex ad antiquum
ordinem iuris, sed ad receptum suæ regionis.
Sect. II. *Quomodo in hoc crimine inquisitio insti-*
tuenda?
Quid ista & quotuplex. conditiones requisitæ vt sit D
valida. Quomodo debeat constare de corpore delicti.
quo pacto necesse vt præcedat accusatio. Quod de-
beat esse certa, specifica, & clara. quando necesse
tempus ascribi? Quæ indicia debeat eam præcedere.
Quando sit necessarium famam præcedere. E
Quando absolutus semel de eodem crimine quis fuit,
vel gratiam obtinuit, vel pœnâ non condigna peni-
tus, quid iudici faciendum. Quando transactio F
impediat inquisitionem. Qui Principes possint gra-
tiam delicti concere. Quibus casibus hoc principi li-
ceat facere. An maleficis Princeps possit gratiam
concedere. Exempla Caroli V. Imper. & Caroli. IX.
Franc. Regis. An inualida gratia concessa inhi-
beat omne iudicium an primum dumtaxat? praxis
quædam DD. explicatur. Qui competentes in hoc G
crimine iudices. Inquisitorum fides, quanta in hoc
crimine sit potestas, Quanto temporis spacio in H
hoc crimine inquisitio excludatur: siue quæ hic præ-
scriptio possit opponi. An contra absentem possit in-
stitui inquisitio.
Sect. III. *De optimis indiciis, ex quibus tutò iudex*
potest procedere.
Ad quos actus iudiciarios requirantur, clariora in- I
dicia. Quid singula indiciorum species operentur.
Iudex quomodo possit arbitrari, quæ leuia, quæ gra-
uia, quæ grauissima sint. An generalis aliquando
sine indiciis formari possit inquisitio. Quando suf-
ficiant leuia indicia. quæ requisita ad torturam. K
De indicio per testes. de nominatione facta per so-
cium criminis. hæc exigenda à iudice nec potest eam
omittere. Iniungenda iudici per confessarium resti-
tutio damnatorum. An denominationi socij cre- L
dendum iudici. quantam & quando fidem adhibe-
re teneatur. Simancæ sententia reiecta, communis
defensa. Quando subiiciendus iterum torturæ no-
minans, vt ratificet dictum suum. De minoren-
nium & fœminarum testimoniis. Non licere de so-
ciis in indiuiduo rogare. Quomodo interrogandus
nominans de circumstantiis, & de diffamatione.
A *Denominans debet esse constans & perseuerans.*
De iureiurando quod nominans tenetur præstare. M
Quæ indicia requisita ad torturam, plenè traditum
quæ sufficiant. præsertim de fama. conciliata pugna
DD. de fuga. de amicitia. de collocutione. de super-
stitione. & repertis instrumentis. & similibus vr-
gentissimis. & horum exempla quædam de confes-
sione extraiudiciali. Conditiones requisitæ, vt vnam
ex talibus indiciis cum nominatione complicis, suf-
ficiat ad torturam. Explicatæ quædam commu- N
nes opiniones & praxes discussa. Qualis debeat
esse fama, vt valeat pro indicio. Quæ sit vis bo- O
næ famæ. quæ sit vis malæ famæ. Quàm difficile
B *sit famam exactè probare. quæ ad hoc sint requisita.*
primum de fama in specie, deinde de fama in ge-
nere. Quale debeat esse indicium fugæ, vt valeat P
ad torturam, vel ad pœnæ condemnationem; tra-
duntur aliquæ regulæ. Quale debeat esse indi- Q
cium minarum, vt sit sufficiens. Discrimen inter
minas & iactantiam. Quid considerãdum in æqui-
uocis & ambiguis minis. Ex indiciis remotis num-
quam licet procedere ad condemnationem.
Sect. IIII. *De aliis indiciis minus vrgentibus & mi-*
nùs certis.
De non impediente maleficium. Conciliantur dissi- R
C *dia DD. & quæ hinc obligatio restituendi nascatur.*
De patrocinante maleficis. exemplum Vvieri,
Edelini, & N. cuiusdam Belgæ. de defensoribus, oc-
cultatoribus. Quando deferendi sint, an seruandus
ordo fraternæ charitatis. quando incurratur obligatio
restituendi. Indicium ex mendacio rei. ex variatio-
ne, ex vacillatione, titubatione & vultûs mutatio- S
ne. Si visus cum instrumento maleficij in loco, &c.
Explicatur sententia communis, & reiicitur sen-
tentia volentium hoc indicium sufficere ad condem-
nationem. Indicium conuersationis. Indicium postu-
latæ inquisitionis, & nimiæ sollicitudinis. Item spontè
denuncians, cum non teneatur. de indicio inuenti in
D *domo cadaueris. Item inuenti in via prope domum.*
Item de indicio viciniæ, vel inuentionis in loco, T
Item de transeunte per viam illam. Item de eo, cui
bono; *siue qui causam habebat cur illud factum*
vellet. Item de eo qui ad clamorem inhabitantium
vel vicinorum visus ex domo fugere. Indicium ca-
daueris sanguinantis. Indicium malæ physiogno- V
miæ, despectûs in terram, mali nominis. Locus
directorij inquisitorum. Indicium ex mala patria,
vel parentibus prauis. Indicium taciturnitatis.
Indicium iurandi, blasphemandi, exsecrandi,
scurrilia loquendi, vel aliter peccandi, consuetu-
do. Indicium, non posse lacrymari. Indicium ex X
mutatione crebra domicilij. Indicium, ex singu-
laritate in pietatis vel religiositatis ostentatione.
De indicio eradicati chrismatis, & de stigmate.

multa de

inuita de hoc stigmate imprimi sinit. A
Sect. V. *De denunciatione & testibus,*
Eadem testificationes & probationes recipiũtur quæ Y
in hæresi, Receptio testium à quibus facienda? item
quando facienda ratificatio item, & publicatio. te-
stes non sunt nominandi, Cogi possunt quilibet ad
testimonium de testibus auritis, locus Chrysostomi,
Quæ exceptio hic valeat contra testes. Quibus mo-
dis testes cogi possint.? Ex multiplicatione testium
& depositionum quas fecere complices vel perso-
næ aliter infames numquam licet venire ad con-
demnationem. Z
Ex debilium & dubiorum indiciorum multiplica-
tione nõ potest nasci vnum indicium indubitatum.
Quid quando post sententiam latam complices te-
stimoniũ suum retractant iudici faciendum? Num- B
quam post latam sententiam iudex patiatur partes
siue denominatos ad denominantem accedere.
Quid faciendum iudici quando testes variant.
Huius criminis & hæreseos praxis & ratio eadem.
In hæresi, cui standum primæ an secundæ depositioni.
Simancæ quædam sententia discussa.
Sect. V I. *De accusatione.*
Accusatio quid. hodie in eius locum successit querela.
quæ personæ hic admittantur ad accusandum. Soli
repelluntur inimici capitales. an & excommunica-
tione maiore? Quomodo proponenda accusatio. de
pœna calumniatorum. AA
Sect. V I I. *De apprehensione & carcere.* BB
Quando cuilibet licitum capere maleficos. explic. lib.
vlt. C. de malef. & mathem. Quouis loco, & tem-
pore capi possunt. In quemuis compingi possunt C
carcerem, etiam in quo breui moritura. quando hoc
sit verum. Quales probationes seu informationes
debeant præcedere, priusquam capi possint. Siman-
cæ sententia quædam nimis laxa reiecta. Sententia-
rum varietas, & explicatio Gomeziana. De nomi-
natione testis infirmi. An liceat capere ad solam
extraiudicialem informationem. CC
An relaxandi sub cautione fideiussoria vel iura-
toria. An malefici capi in ecclesia, & ab ea possint
extrahi. & an irrequisito Episcopo. Bulla Gregor.
14. hac de re. Quis iudicare debeat de immunitate.
Quid consequatur ad iniustam carcerationem. An
peccet fugiens ex carcere iniusto? Postquam reus ca-
ptus quæ sint iudici obseruanda. DD
Notantur superstitiosa quædam. 1. vt sublimes tol- D
lantur, ne terram contingant. 2. detractis vestibus
induere certi generis interula. 3. ne iudex patiatur
se tangi super nudam manus & brachij iunctu-
ram 4. producendas coram iudice, obuerso tergo.
Refelluntur rationes quædam Danæi & Godelm.
cur nequeant iudici nocere post captiuitatem. discu-
titur an sit verum maleficas iudicibus post captiui-
tatem nocere non valere. Historia Stabulensis de
ore accepta Petri Orani. Cautela quædam legitima
seruanda cum incarceratis. Cur ex carcere non eri-
piat captas diabolus. Grillandi opinio. Exempl. magi
Pompeiopolitani permissione iudicis se inungentis,
& auecti. Curiositas iudicum in talibus experi- E
mentis vitanda.
Sect. V I I I. *De Accusatione.*
Sect. I X. *De quæstione, seu Tortura.*
Quæ interrogationes licitæ sint. quo ordine? EE
Non nisi necessario veniendum ad tormenta. Mo-
dus torturæ quis adhibendus. quando deferendum
appellationi. de grauitate tormentorũ adhibẽdorum.
Bulla Pauli. 3. abstinendum inusitatis tormẽtis. FF
Quoties reus torqueri possit, an plus quater. & quan
do liceat iterare. conciliata sententia de semper post
torturam negante quod in ea confessus. exemplum
facinorosi Mediolanẽs. Reiicitur sæua quædam pra-
xis Sprengeri, de sententia ferenda ad cõtinuandam
torturam. An conuictus reus subiiciendus quæstioni,
an quæstione sic se purget, vt nequeat condemnari,
an liceat torquere plenè à testibus conuictum? Na-
uarri dictum explicatum. Personarum torquenda-
rum in hoc crimine, an sit aliquod discrimen facien-
dum. de maleficio Taciturnitatis, modus, causæ. GG
varia dæmonis ad hoc techna. Exemplum de Ly-
canthropo Vvestphalico. Exemplum maleficæ Oeni-
pontanæ. Quæ remedia contra hoc maleficium iudi-
ces adhibere soleant. quæ ex his licita, quæ verò non.
de infusione aquæ profanæ frigidæ. de infusione bene-
dictæ. Examinantur multæ praxes Sprengeri. an de-
ceptoriis verbis inducendæ. de expoliatione. de expi-
latione seu abrasione. & quiddam circa eam obser-
uandum. de experimento lacrymarum & modo eas
coniurandi. de prabita ter aqua benedicta & infusa
ei guttula ceræ benedictæ. an liceat per alias male-
ficas tollere maleficium.
De facto quodam Episcopi Ratisbonens. Deuotæ HH
preces cum ieiuniis & operibus misericordiæ. de pe-
riaptis appendendis collo sagarum. de mensura lon-
gitudinis Christi Domini. de obseruatione sextæ fe-
riæ ad torquendum. An in Paschalibus liceat tor-
quere? de submissè dicendis nominibus testium. An
liceat interrogare num velit subire probationem ferri
candentis? an relaxandi ad meliorem custodiam sub
cautione? Godelmanni superstitiosus modus.
Sect. X. *De aliis mediis veritatem perscrutandi.*
Contra Bodinum, nõ licet iudici dolo, falsis promissis, II
mendaciisq́; veritatem à reo expiscari. Licere men-
tiri, est hæresis. Maruli error. Iudici licet vti æquiuo-
catione & ambigua promissione liberationis. Multa
Sprengeri dicta discussa. Quæ vis confessionis sic ex-
tortæ. Quando iudex ex ea condemnans mortaliter
peccet. Quædam aliæ cautelæ excussæ. KK
Historia rei quæ accidit prope Argentinam. De ex-
perimentis sumendis reprehenditur factum quo-
rundam: De confrontatione.
Sect. X I. *De confessionibus.*
Ex quali confessione reus possit damnari. Ex quali LL
non possit. Confesso & conuicto semper adhuc dan-
dus terminus ad se defendendum. De confessione per
signa surdi & muti. De eo qui maleficium confes-
sus, negat se mala intentione fecisse.
Sect. X I I. *De abiuratione criminis.*
De suspicionum diuisione & generibus. quomodo MM
differant suspicio, opinio, & præsumptio. Iudicis ar-
bitrium in his, quale. Exempla suspicionum huius-
modi. quando quis propter abiurationem factam di-
catur esse relapsus. Quomodo facienda abiuratio.
Quando cogatur iudex admittere ad pœnitentiam
præmissa abiuratione. Quando & quomodo reus pos-
sit adigi ad abiurandum. Quando ab Ecclesia ad
pœnitentiam receptum, laicus iudex adhuc possit ca-
pere & punire. cap. ad abolendam, § in præsenti ve-
rò. de hæret. An iudex ecclesiasticus teneatur tunc
eum eripere. Variæ formulæ abiurationum.
Sect. X I I I. *De purgatione Canonica.*
Quid sit. Quando deferenda. Simancæ sententia NN
perpensa & cribrata. Iudicium siue arbitrium iudi-
cis hoc totum habet sibi commissum. Qui cogendi,
qui non admittendi ad eam. Quid operetur negatio
eius, quid defectus. Solemnia & ritus.
Sect. X I I I I. *De Absolutione.*
Quando reus possit absolui. Absolutio diffinitiua, OO

quid. Absolutio ab obseruatione seu instantia iudicij quid. Quando hæc habeat vim illius. quomodo cognoscatur an sit ab obseruatione iudicij, an verò sit definitiua sententia. de praxi quotidiana non absoluendi, nisi ab obseruatione iudicij, ostenditur vnde orta, & quæritur quando ea vtens iudex excusetur, quando non. Non satis punitus in vna curia potest in altera iterū puniri, & quo pacto? Distinctio Marantæ superflua. Formula absolutionis.

Sect. XV. De sortilegiorum qualificatione, siue quæ sint hæreticalia, quæ non.

Quæ sint sortilegia hæretica. distinctio inter hæretica & hæreticalia. Clari, Farinacij & Iuristarū quorumdam hac in re lapsus. aliud est hæresis, aliud factum hæreticum, aliud factum sapiēs hæresim. declarata singula suis exemplis. Qualitas criminis eius qui inuocat dæmonem ad sciēdū vel faciēdū id quod est in dæmonis potestate. Discutitur controuersia inter Barbatiam & alios Iurisconsultos. Quando ad inquisitores fidei pertineat de huiuscemodi iudicare. Quæ sint sortilegia hæresim sapientia. De Sacramenta, sacramentalia, reliquias vel alias res benedictas miscentibus. De baptizantibus. De miscentibus res non sacras super quibus dicta est missa. & hic de Sacerdote hoc faciente. De inuocantibus dæmonem per modum sacrificij vel adorationis. de aliquid à dæmone petentibus. PP

Sect. XVI. De pœnâ & supplicio maleficorum.

Lamiæ, venefici, malefici, sagæ nomina in hoc tractatu pro ijsdem sumenda. VVierus, Godelm. & alij Nominales reprehensi. De pœna sortilegiorum quæ hæresim sapiunt. Quid in foro conscientiæ. Quid in foro fori secundum canones. quid de laicis. quid de clericis. Peccata Sacerdotum hac in re. 1. si aras spolient, lumina exstinguant &c. vt noceant. 2. missas defunctorum pro viuentibus celebrant. Grillandi error. 3. Imagines Sanctorum conculcantes aut deijcientes. 4. celebrantes super rebus profanis. 5. abutētes vasis & vestibus sacris. 6. Missæ admiscentes orationes non præscriptas in Missali officio. Pœna communes omnibus, clericis laicisq;. De docentibus, discentibus, consulentibus. De amatoria præbentibus. De Serpentum incantatoribus. de astrologis, chiromanticis, & reliquis diuinatoribus. De præbentibus poculum abortionis. Episcopi an possint conuictos, morte dignos, etiam pœnitentes, tradere brachio sæculari. Qui sortilegi tradendi brachio sæc. Formula condemnationis. Pœna sortilegorum morte minor. & quorum. Qui aliquem occiderint morte QQ RR SS TT

[illegible] mutandi. An etiam Lamiæ siue striges, quæ nullum occiderint, comburendæ sint? Fundamenta negantium disiecta ordine. In atrocioribus etiam conatus puniendus. Senectus quando idonea causa pœnæ minuendæ. Delicta sagarum non sunt insomnia. Credendum earum confessionibus. Auctores Theologi, Iuristæ, medici & philosophi agnoscentes pactum dæmonis & Lamiarum.

Auctores qui affirmant Lamias dæmonibus commisceri. Auctores qui affirmant ab iis excitari tempestates. Auctores affirmantes translationem corporalem de loco ad locū. Nauarrus explicatus. Iustissimè docetur iudices teneri stare Lamiarum confessioni. Quo pacto possit iudex colligere an Lamia deliret, necne. Quid intersit inter abnegationem B. Petri & omnium peccatorum, & abnegationem Lamiarum. Lamias, eo quod Lamiæ sunt, occidendas probatur. Ex iure diuino. explicatur locus Exo. 22. v. 19. Ex lege Ecclesiastica locus Exo. 22. v. 1[illegible]. Ex lege Ecclesiastica. Lege sæculi scripta & non scripta. Per rationes. breuiter ostenditur immanitas & atrocitas ipsius sceleris, comparatione grauissimorum aliorum. Locus Exo. 22. v. 18. probatur etiam à causis propter quas solet quis morte damnari. Explicata Carolina constitutio. Defensa ignis pœna. Vtrum iudici liceat pœnā pro lubitu suo minuere, quando peccetur remissione. commentar. in c. Episcopi. 26. q. 5. vnde desumptus canon & cuius auctoritatis. Explicatus ostensus nihil pertinere ad striges nostras. VV XX YY

Sect. XVII. de libris magicis.

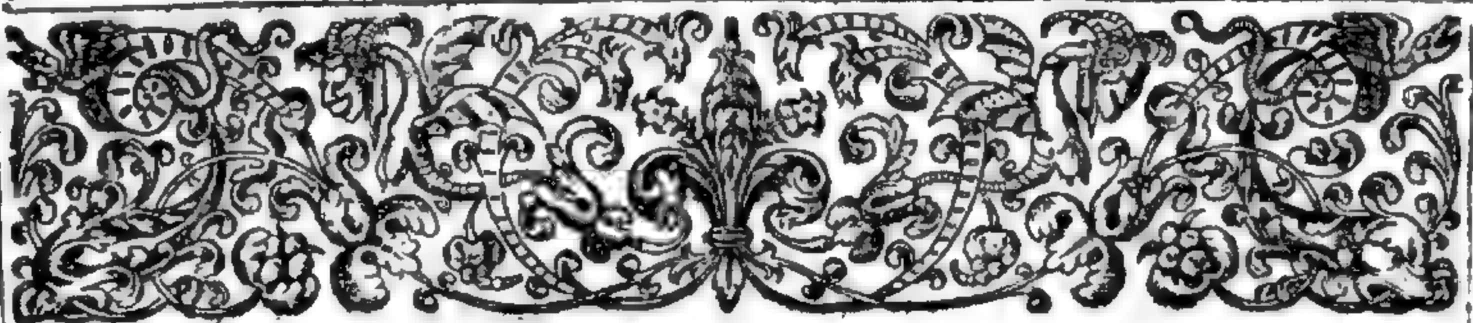
Quomodo & quibus prohibiti, & ad quos deferendi. Non absoluendi, qui retinent. Quæ pœna retinentium. Episcopis an quia tales, liceat legere. Cui competat dare veniam legendi. Quid de auctoribus seu scriptoribus eorum.

Sect. XVIII. De Eucharistiâ morituris præbendâ.

Consuetudo multorum locorum, non dari: quando tolerabilis. Nauarri sententia explicata. Iure communi receptum vt præbeatur. Cautela quadā circa hoc. Cōfessio nūquam deneganda. Vnctio extrema non danda damnatis.

Sect. vlt. An corpus sepeliendum?

Quid de iis qui in carcere se occiderunt? quo modo intelligēdum quod crimina & criminum pœna morte exstinguantur, contra communem. Quomodo peccent qui arma vel instrumenta necis reis suppeditant, quibus se interimat. De iis qui moriuntur sine culpa sua ante sententiam. Ius contra mortuum agendi quot annorum spacio præscribatur.

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI,

DISQVISITIONVM MAGICARVM

LIBER V.

DE OFFICIO IVDICVM CONTRA MALEFICOS, siue DE PROCESSV IVDICIARIO IN CRIMINE MAGIAE.

Erè Comicus,

Nũquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit, Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui; Aliquid semper moneat, vt quod nunquam te facturũ putabas, id post facias tamẽ. quis credidisset me, post annorum viginti felix à Tribunalibus ad Religiosam vitam transfugium, ad hanc Masuri rubricam rediturum? redeo tamen, non vt coram me reus palleat, non vt Quæsitor sedeam, vel vt Quadruplatori aures præbeam: sed, vt iudicibus consulam, quibus ex librorum confusa congerie, aut vsu vario nimis arbitrariorum hodie iudiciorum, ista minùs libuit, vel licuit, ad crimen de quo nũc agimus accõmodare. Nam quibus nec otium deest, nec voluntas, fateor de fontibus ista hausuros non difficulter: haut scio tamẽ an ea methodo, & ad conscientiæ securitatem directione. Certè confessariis, quorum plerique nudi Theologi sunt, in re, ne iuris quidem peritis planè peruia nõ inutilis opera mea fuerit: quorum potissimùm gratia, me diebus aliquot antiquo iterum ludo passus sum includi. Sequar ipsum iudicii ordinem, qui ordinarius: & rem in sectiones partiar: & legam vestigia eorum, quos æquiùs meliùs, & prudentiùs de latrunculatoriis hisce locutos arbitrabor, Clarum, Bossium, Simancam, & alios præcipuè Prosperum Farinacium insignem, non lectione tãtùm, sed & vsu, Iurisconsultum.

vide art. Tæ:um pra-ic. crim. t. nu. 2. & ib. De-anum 1&. cri-in p 1. l. c. 1. & l. c. 3.

A

SECTIO I.

An in hoc crimine seruãdus ordo & processus ordinarius?

COnstat inter delictum, crimen, maleficium à iuris interpp. differentiam aliquã statui a: quæ

A tamen nostro instituto parùm idonea est, ideo, vt solent etiam alii DD. b ista pro iisdem nunc sumo & præsuppono sortilegii siue maleficii crimen esse publicum, mixti fori & commune: de quo, si à laico cõmittatur, vterque iudex potest cognoscere, Ecclesiasticus & laicus: item esse crimen nominatum, siue ordinarium: eo sensu, vt habeat nomen certum, & etiam pœnam certam iuræ præfinitam: esse tamen crimen extraordinarium, & exceptum: eo sensu, quòd in eo quædam obtinent peculiaria, & quòd sub generali legis dispositione non continetur, vt nec crimen læsæ Maiestatis, aut hæresis: ad quod cõstat maleficium pertinere, quæ est sententia DD. cõmunis e & verissima: esse quoq; crimẽ enormissimũ, grauiss. atrocissimum, quia in eo

B concurrunt circũstantiæ criminũ enormissimorũ, apostasiæ, hæresis, sacrilegii, blasphemiæ, homicidii: immò & parricidii sæpè, & concubitûs contra naturam cum creatura spirituali, & odii in Deum, quibus nihil potest esse atrocius. Pendet quidem à iudicis arbitrio pensare grauitatem delicti, vtrum sit atrox, vel atrocissimũ d: sed tamen debet iudex hoc arbitrium suum moderari ex circumstantiis delicti, quas optimè explicat Prosper Farinacius e: hic verò concurrũt non paucæ, primò quòd delictum est mali exempli & cuius noxa vt cancer serpit, attestante experientia. Secundò solet nocturno committi tempore, quando minùs sibi homines cauere possunt. Tertiò committitur clàm & proditoriè, siue per industriã insidiosam: cuiusmodi homicidia sunt grauiora. Quartò solent lædere

C eos, quibus sunt coniunctissimi: dominos, fratres, patres, liberos, coniuges, sodales, collegas, familiarissimos quosq; Quintò peccant ex consuetudine quadam delinquendi, immò quasi assiduè: nam semper malum aliquod machinantur, Diabolo incessanter eas stimulante, & quotidianum pensum exigente, adeò vt vel poculum vnum, vel vas aliud, si plus nequeunt, frangere cogantur,

b vide DD in l. 1. C. si adu. delict. & Blanchĩ in practic. crimin. §. visis indic c vide DD in l. vlt. C de accusat Prosperũ Farina. praxi crimin. q. 18 nu. 60. d ex communi sẽtẽtia iux Clarũ practic. crim §. 1. Villa & Soar in The. com opin. e pract. crim. d. c 18. à n. 6.

vt testantur Remigius & alii. Sextò quia delicto huic infligitur pœna atrocissima, nempe incendii. Septimo quia delictum hoc committunt animo planè deliberato, dolo manifesto, & (vt loquuntur practici) *appensatè*: quod indicat perseuerantiam & complacentiam in crimine.

B Secundò sciendum est, quod licet in pœnis irrogandis ampla sit arbitrandi potestas iudicibus concessa: tamen, sine grauissimâ causâ non licet iudici pœnam à lege statutam excedere. (ratio quia iudicem magis commendat misericordia, quàm seueritas, vt varii canones & leges docent [a]) nec etiam illi licet eam minuere, sed debet iuris rigorem hac in re sequi [b]. hanc esse D. Tho. sententiam, & communem Iurisconsultorum indubitatam benè probat Farinacius. *pract. crim. q. 17. n. 5.* qui *n. 7.* etiam docet, ex sufficienti causa posse iudices pœnas à legibus indictas nō solùm minuere; sed etiam pro suo arbitrio augere: & hoc sensu omnes pœnas delictorum hodie, iuxta facti & personarum qualitatem; ab arbitrio iudicis dependere: idque etiam obtinere, quoad pœnas consuetudine vel statuto introductas. & quando iudices iurarunt statuta obseruare: & quoad pœnas omnes tam principales, quàm accessorias: & in quouis crimine, etiam hæresis. Quod intelligendum ante sententiam: post sententiam. n. non potest iudex pœnam augere vel minuere. nisi consulto Principe: (excipitur crimen hæresis in quo solo, reo ad fidem reuerso, potest sententia mitigari [c] & puto hoc obtinere etiam in maleficio, & praxis docet. sæpè enim Iudices quas damnarunt viuas exuri, iubent strangulari vel decollari (vt factum annis superioribus Stabuleti, in causa Ioan. de Vaulx.) Intelligendum secundò, de iudicibus ordinariis & maioribus, & non prohibitis hoc facere, & quando id non vergit in partis præiudicium. dico *ordinariis*, quia delegatis hoc non licet: nisi ex causa, delegatis principum, vel maioris magistratus, qui delegato suum tribuit arbitriū. dico *maioribus*: quia minoribus magistratibus id non permittitur, nisi cōsulto principe, vel nisi causa quæ mouet sit intrinseca & cohærens delicto. Dico *non prohibitis*: quia si statutū expressè id prohiberet, vel verba statuti pœnalis imperatiuè ad iudicem dirigerentur, vel statuto alio caueretur: verba statutorum, vt iacent seu ad litteram accipienda: non liceret pœnam mutare Dico. *quando id nō vergit in præiudicium partis*: quia quando pœna est applicanda parti læsæ, vel denuncianti &c. nō potest de hac pœnâ iudex detrahere. Denique iure communi hæc potestas pœnæ arbitrariæ, sic limitatur: vt, licet ex causa iudex possit pœnam mortis ordinariam commutare in aliam mitiorem, tamen non possit mutare, in aliā mortis vel corporis pœnam (vt puta pœnam ignis, in pœnam laquei, vel flagellationis vel mutilationis membri, vel triremium, aut similes corporis afflictiuas pœnas) sed debet commutare in pœnam carceris, exsilii, pecuniariam aut similes: de facto tamē & consuetudine plerisq; in locis contrarium constat obtinere, vt etiam in alias corporis afflictiuas: & quascumq; mitiores pœnas, ex causâ, commutare soleāt. Secuti in his sumus communiores DD. sententias, vt patet ex Farinacio *d. q. 17.*

a c. disciplina. c. nāque. c. vera iustitia. c. licet 45. d. c. rex. c. regū, 22. q. 5. l. respiciēdū. l. hodie D. de pœn.
b §. oportet. Auth. de iudic. c. de causis. de offic. de leg. c. licet. de pœn.
c c vt commissi. §. necnon. de hęret. in 6.

In his autem semper iudici velim ante oculos esse illud extremum iudicium supremi tribunalis, de quo sunt sequentes rythmi veteres.

Iudicabit iudices iudex generalis,
A *Neque quidquam poterit dignitas Papalis:*
Siue sit Episcopus, siue Cardinalis,
Reus condemnabitur, nec dicetur, Qualis?
Ibi nihil poterit quicquam allegare,
Neque quid excipere, neque replicare,
Neque ad Apostolicam sedem appellare.
Neque codicillos Cæsaris citare.
Reus condemnabitur, nec dicetur, Quare?
Cogitate miseri, quid vel quales estis,
Quid in hoc iudicio dicere potestis.
Hic non erit Codici locus, nec Digestis,
Idem erit Dominus, iudex, actor, testis,

His suppositis ad quæstionem respondetur, non arctari in hoc crimine iudicem ad priscas sollemnitates, neque ad ordinem illum publicorum iudiciorum antiquum, quem exoleuisse scribit Paullus I.C.[d] sed tamen teneri sequi eum ordinem iuris, qui æquitati naturæ consentaneus est: eum præterea, quem in criminibus priuilegiatis siue exceptis, iura communia & particularia locorum præscribunt; quem qui turbet aut negligat, eius iudicialia acta nulla forent [e]: licebit tamen iudici recedere à communi aliorum criminum praxi, in hoc delicto vindicando: quatenùs peculiaria quædam hoc crimen exigit, de quibus postea. atq; ita cēseo conciliandas cōtrarias quorumdam Iuristarū [f] sentētias, nō satis distinctè loquentium.

d l S. D. ... pub. iud... ol. 16. C. ... poen.
f Bodini... in Dæm... nom. l. 4 Godelm... de lami... 3.

SECTIO II.

Quomodo inquisitio in hoc crimine instituenda?

Inquisitionē voco (vt solent I.C.) delicti informationem iudicis officio & auctoritate factam [g]: ea vel est generalis, quādo iudex in genere quærit quis sit delicti commissi auctor vel socius: vel specialis, quando inquirit in personam certam, de cuius delicto certior factus fuit per accusationem, vel per denunciationem, vel alium modum. Vt autem valida sit inquisitio specialis (nam vt generalis sit valida, sufficit commissum esse crimē tale, quod sine socijs committi non soleat, docet Farinacius [h] qui optimè hāc materiam prosequitur) requiri sequentiā primò, vt in genere saltem constet delictū esse commissum quod intellige quoad ea peccata; quæ in actum & perniciem externam eruperunt, debet enim constare segetes corruptas, infantem occisum &c. quoad peccata verò intellectus: vt hęresim: vel voluntatis, vt pactum cum Diabolo, comessationes, concubitus cum diabolo & huiusmodi difficillimæ indagationis, non solùm potest inquiri contra eas, licet non constet de corpore delicti: sed etiā sunt cōdamnādæ, si dūtaxat dicāt se ad cōuētum delatas, *vt benè Arnal. Albert. de agnosc. assert. Cathol. & hæret. q. 25. & Farinac. q. 2. num. 26.*

g Iul Cl... pract. cr... q. 3. Da... haud. ti... de inqu... sit. c. 8.
h pract. crim. q. ... cum sec...

E Secundò vt præcedat aliqua saltē accusatio, quod etiā iure Canonico obtinere veriùs est [i]: sed huic hodie conditioni, generali cōsuetudine derogatū est. reputatur enim inquisitio remediū ordinariū, & in omnib⁹ delictis potest ex mero iudicis officio citra accusationē vllā institui [k]: sēper tamē necesse est, vt adsint alia aliqua loco accusationis, vt puta denūciatio, fama, vel indicia, de quib⁹ statim.

Tertiò requiritur quo ad formā, vt inquisitio sit certa, specifica & clara, ita continēs delicti qualitates & circumstantias, vt per eius incertitudinem; generalitatem, vel obscuritatem non tollatur reo defensio [l]. ideo debet in ea explicari locus & tempus scilicet non dies, nisi citra calūniam, ex

i c. foru... iudicii. ... verbor. signif. C... rus d. q. ... Menoch... conf. 16... k Gome... variar. ... sol. ro 3 ... delict. c... n. 49. C... rus d q. ... §. sed ce... Decianu... conf. 18... alii.
l l libell... rum. D. ... accusa. ... Vulpell... resp. cri... n. 1. B... f. ... de ... quisitio... 75.

iusta causa, id reus petat, & iudex diem sciat) sed annus ac mẽsis, commissi delicti, ex sententia veriore & communiore [a] quoad inquisitionem specialem: nam quo ad generalem verius est, hanc expressionem loci & temporis non requiri: in speciali quoque hoc locum tantùm habet de criminibus, quæ temporis momento cõmittuntur: nõ verò iis, quæ successiuo tractu, in quibus locus & tẽpus non potest ita designari, vt sunt crimen læsæ Maiest. hæresis & similia [b]: & ideò idẽ de crimine magiæ dicendũ, hanc additionem in eius inquisitionem non esse necessariam. Quod si aliquæ qualitates expressæ in inquisitione non probarentur: tunc si additæ fuerint clausulæ, *de omnibus & singulis*; vel; *se non adstringens*, vel: *meliori omni modo*, vel crimen sit non iterabile, (vt homicidium in eandẽ personam) vel constet ex confessione rei de crimine, vel quando qualitas illa verè delictum non aggrauabat, nec alterabat: his casib. reus adhuc esset condemnandus: aliàs foret absoluendus.

a Menoc. cons. 100. Osascus cons. 64. & 66. Decian. consil. 18.

b Menoc. cõsil 100. Decianus d. cons. 18.

B

QVARTÒ requiritur præcedere indicia ipsam inquisitionem: quæ sententia communior & æqua est. contraria verò quorumdam, [c] est periculosa & iniqua prorsùs [d]: etiamsi iudex habeat liberum arbitrium, & licet inquisitio ex mandato Principis fieret: nisi tamen Princeps, non ad partis postulationem, sed motu proprio, mandasset contra aliquem inquiri, & assereret eum deliquisse, idque ad suam notitiam peruenisse. Qua tamen in re cauendum valdè Principibus, ne facilè talia mandata dent: facillimè enim circumuenitur à delatoribus Principum bonitas atque credulitas, eosque sæpè ex nimis credulis facit crudeles. quæ verò sint legitima indicia mox videbo.

c Tiber. Deciani cõs. 18. nu. 55. in 1. volu.

d vt post Ang. Plot. Aymo. Rein. Cla. Cephal. Rolan. à Valle, Mascard & alios docet Prosp. Farin. q. 1. nu. 89.

C

QVINCTÒ requiritur diffamatio seu fama non ab accusatoribus rei, sed ab aliis quoq; hominibus fide dignis, nata. Sed magna hic difficultas oritur circa illud quintum requisitum, an semper necessarium sit famam præcedere, etiam quando alia suppetunt indicia. Nam DD. videntur nimis generaliter loqui, & cõsuetudo eorũ dictis parum consentanea videtur. Putarim posse illos conciliari, vt dicamus: si sint alia indicia sufficiẽtia & legitima, nõ opus esse diffamatione, ne in speciali quidem inquisitione: si desint illa, omnino requiri diffamationem, quando incipitur ab inquisitione speciali [e]. Sed si incipiatur ab inquisitione generali formata ex mero iudicis officio, tunc non videtur necessarium vt præcedat diffamatio: sicut solet practicari, (teste Claro [f].) quia commisso aliquo delicto, hodie iudices non procedunt à speciali contra aliquem inquisitione incipientes, sed à generali informatione & inquisitione, quis illud delictum commiserit? & tunc sic in genere primum interrogantur testes, an sciant quis commiserit? si negent, an sciant aliquem diffamatum de delicto illo commisso? & si aliquem huiusmodi testes nominent, tunc contra hunc specialem instituunt inquisitionem, si aliqua adsint nominationi legitima indicia ad inquirendum, (quæ indicia sunt loco diffamationis.) si sufficiant indicia ad capturam, capitur nominatus: si capi non potest, monetur & citatur ad comparendũ, & se ex purgandum: si non comparet, in contumaciã bannitur: quæ omnia esse praxi recepta & iuri rationique consentanea docet optimè Prosper Farinac. [g] Et sic posset iudex etiam in crimine magiæ procedere per inquisitionem, non attenta diffamatione, in casu quidem proposito. Requiritur autem præterea diffamatio quando iudex procedit ad partis querelam atque accusationem: quæ est communis sententia. Non tamen improbabiliter, quis defenderet tam accusationem supplere defectum diffamationis, vt videtur velle Clarus [h]. Debet autem hæc fama primò esse orta à fide dignis, & non maleuolis personis, vel futilibus: debet esse vehemens, & quasi procedens ex ore partis populi maioris: debet de ea constare per testes, saltem duos omni exceptione maiores particulariter super fama receptos & examinatos. Hæc certa sunt ordinariè in criminibus ceteris. Nam in hæresi & læsæ maiestatis crimine, quidam limitant: & famam dicunt non requiri [i]: sed secus ego existimo, etiam in his criminibus idem obtinere, vt fama requiratur, nisi eius loco adsint indicia & præsumptiones: quod satis apertè indicat Simancas [k], à Prospero in aliam citatus sententiam. idem ergo censuerim de crimine Magiæ. Super infamia autem inquiri potest ad solam denunciationem viri probi. & cum reperta fuerit infamia, tunc potest procedi ad inquisitionem de crimine [l].

D

e sic intelligendi DD. communiter loquentes, quos refert Prosper Farina q. 1. nu. 50, maximè Rolandus à Valle consil. 57. vol. 4. Clarũ reprehẽdẽs. f pract. crimin q. 6. ver. præterea scias.

E

g de opere q. 9. circa fin.

A

h d. q. 6. vers sed certè ex quo talis postulatio.

i vid. Prosp. Farinac. supra n. 14.

B

k in prax. hæres. tit. 22. de inquis. ordin n. 6. & 7.

l Duennas reg 298. & Clar. supr.

SEXTÒ requiritur, vt is, contra quem instituitur inquisitio, non fuerit aliàs de crimine hoc eodem, per iudicem fori externi absolutus, vel à Principe gratiam delicti obtinuerit: vel etiam de illo non fuerit condemnatus pœna condigna delicto, & non leuiore. idẽmque dicendum etiam si absolutus esset à iudice propter defectum accusatoris crimen non probantis, si sit tamen diffinitiuè absolutus, & non dumtaxat (vt faciendum hoc casu prudenti iudici) ab obseruatione iudicii. Limita hæc primò: nisi qualitas, quæ in secunda accusatione vel inquisitione de nouo additur diuersificet delictum [m] (v. g. ex homicidio in parricidium.) item nisi sit crimen mixti fori (vt est crimen Magiæ) nam in hoc, si fuit punitus à iudice sæculari non poterit iterùm puniri à iudice Ecclesiastico: nisi iudex sæcularis minorem imposuisset pœnam quàm par erat, & quàm iudex Ecclesiasticus potuisset imponere. Si verò ante fuit damnatus à iudice Ecclesiastico, tunc quia in tam grauibus criminibus Iudex Ecclesiasticus non potuit punire pœnâ condignâ delicto, vt potest sæcularis iudex: ideò semper in his poterit iterùm conueniri, & damnari abs sæculari iudice [n]: quæ verissima, etiam quando loquimur de pœna ordinariâ & principaliter ad puniendum delictum irrogata. 3. nisi collusio & præuaricatio accusatoris, vel primi iudicis interuenerit: tunc enim iteratò poterit inquiri. 4 si fuerit absolutus vel condemnatus probabiliter & verisimiliter ignorante eo, qui suam vel suorum prosequitur iniuriam: quod procedit dumtaxat si sit graue crimen & magna causa. 5. n. si sit absolutus, non diffinitiuè, sed ab obseruatione tantum iudicii: vel relaxatus sub fideiussione de repræsentando: vel si purgauit indicia per torturã. his enim casibus poterit, superueniẽtibus nouis probationibus aut indiciis, iterum in ius duci [o], id tamen intra tempus à iure ad hoc vel consuetudine præstitutum, & iure quidem ciuili non distinguitur inter eundem & alium accusatorem: ius verò Canonicum id alteri permittit, veteri verò siue eidem accusatori hoc non permittit [p].

C

m Gomes. to. 3. de delict. c. 1. nu. 27. Foller. praxi crimina. Canon. c. 35 num. 8.

D

n c. felici §. per hoc de pœn. in 6. optime hoc docet Gomes. d. c. 1. n. 40. & post plurimos Farinac. q. 4 n. 7.

E

o vid. Prosper. d. q. 4 pros. n. 26

p vide Prosperum supr. n. 30

Quæri solet etiam de transactione, quando illa impediat nouam inquisitionẽ vel processum: breuiter ex eodem Prospero respondetur [q]. Si remissio delicti publici sit habita per transactionem

F

q supr. à n. 31. & q. per tota

(suppo

(ſuppono licitam) cum parte: poterit non ab illâ, ſed ab alio auctore iterũ impeti iudicio (quia ſententia facit ius quoad omnes, nõ autem tranſactio) multóque magis à fiſco, & eo requirente poterit iudex adhuc eundem proceſſum proſequi, vel iterùm de nouo procedere (aliud enim eſt ius partis læſæ, aliud ius reip. læſæ) & in criminibus atrocibus hæc tranſactio nihil debet diminuere de pœnę ordinarię grauitate. Ceterum ſi tranſactio vel cõpoſitio facta fuiſſet cum ipſo fiſco vel iudice, tunc quia pecunia ſoluta ſucceſſit in locum pœnæ; non poſſet iterum retrahi in iudicium, vel conueniri reus iſte, etiamſi noua ſuperuenirent indicia. hæc regula procedit, 1. niſi aliàs conſtaret omnimodè de delicto commiſſo per reum, vel ex facti notorio, vel confeſſione rei, vel ex probatione iudiciaria; tunc enim non valeret iſta per iudicem laicum facta compoſitio, & eſſet omnino illicita iudici, ſi ſit facta poſt ſententiam. dico, *conſtaret*, quia nullæ præſumptiones ad hoc ſufficerent. dixi *per iudicem laicum*, quia Eccleſiaſtico iudici permittitur pœnã ſanguinis in pecuniariam cõmutare. licebit etiam hoc iudici ſæculari, quando reus exciperet de nullitate proceſſus, vel quando iudex aliquam iuſtam haberet cauſam recedendi à pœnâ ordinariâ, & illam commutandi. Dixi *ſi ſit facta poſt ſententiam*, quia ſi ante ſententiam, tunc iudex id faciens ex cauſa non iuſta, peccat, ſed valida eſt compoſitio: ſi ex cauſâ iuſta faciat, tranſactio valida eſt, & iudex non peccat. 2. limitatio eſt, ſi reus primùm hoc delictum commiſerit, poterit iudex ſic componere: non verò ſi ſit homo facinoroſus, ſolitus hoc delictum vel alia patrare. tamen ſi de facto ante ſententiam iudex cum tali facinoroſo componeret: veriſimiliùs eſt valituram compoſitionem: licet ipſe tum peccaret. 3. limitatio, dũmodò priùs cum parte inierit reus concordiam, alioqui hanc præcedens concordia cum fiſco iniqua eſt, & non valet. immo conſenſus ille partis debet eſſe expreſſus & euidens, non tacitus tantùm vel diſſimulatus. Non valet inquam reſpectu partis, ſed bene reſpectu fiſci tranſigentis. 4. limitatio, ſi hæc tranſactio foret inita in criminibus, ſuper quibus tranſigi non poteſt, vt ſunt læſæ Maieſtatis diuinæ & humanæ, raptus virginum & ſimilia. ſuper quibus vt valeat tranſactio conſulendus primò eſt ipſe Princeps: & his criminibus annumero ſortilegiũ hæreticale. 5. limita fore inualidam compoſitionem reo, ſi iudicis fraus, dolus, colluſio aut corruptela interueniſſet; vel ſi metu eam à reo extorſiſſet.

Quoad gratiam delicti factam à Principe, Proſper fusè admodum, ſed in hanc ſententiam [a]: differre abolitionem ab indulgentia Principis. abolitionem non extinguere crimen, ſed tantùm iudicij inſtantiam, ideo tranſacta lætitia publica, propter quam Princeps eam concedit, infra 30. dies poteſt accuſator de nouo accuſare: & ideò hanc non trahi ad crimina enormiſſima, nec ad omnes perſonas. Indulgentiam verò Principis fieri cum cauſa, & crimen extinguere, quare ſi princeps alicui gratiam faciat de omnibus delictis, vel generaliter omnibus delinquentibus, de omnibus delictis indulgentiam concedat: talis indulgentia comprehenderet etiam grauiſſima crimina, & notoria & liquida, & extenderetur ad carceratos quoque & condemnatos.

Sit regula. *ſemel à principe gratiam criminis conſecutus, non poteſt ampliùs ab vllo iudice moleſtari.* [A] hæc facultas gratiam criminis faciendi competit Principibus ſuperiorem non recognoſcentibus, aut ſaltem habentibus regalia iura: item Baronibus & feudatarijs, ſi fuerit illis in inueſtiturâ expreſsè conceſſa: quoad Duces & Marchiones, & Comites, quicquid dicant alij [b]; non puto hanc poteſtatem accipere, niſi cetera regalia iura ijs concedantur: & ſic practicatur in Franciâ & Hiſpaniâ, vbi hoc ius ſoli Regi eſt reſeruatum. Non tamen licet ſupremo Principi pro lubito has gratias concedere. Non poteſt enim niſi priùs parti læſæ ſit ſatisfactum [c]. Non poteſt in homicidio deliberato, hoc enim diuinò repugnat iuri [d]: ideò licet in foro externo non ſit qui abſolutam hãc [B] Principis poteſtatem impedire poſſit, in conſcientiæ tamen foro hoc faciens peccat: niſi id faceret pro bono pacis publicæ, vel ob aliam vtilitatẽ reip. maximam: quod cùm de aſſaſſinis etiam DD. [e] concedant, exiſtimem ad veneficos quoque pertinere, vt in iis idem ius ſit Principi. Rariùs tamen poteſt contingere, vt iuſta cauſa huic gratię ſuperat: rariſſimè quoque legimus bonos Principes hac vſos poteſtate. Carolus V. Imp. Agrippæ pœnam mortis non indulſit, ſed, cùm is effugiſſet, exilium irrogauit, & in Francia ille obiit. In eadem Chriſtianiſſimus Rex Carolus IX. eius nominis qui vltimus fuit, Triſcalino, vt ſocios proderet, vitam & libertatem permiſit: non ſine bo- [C] rum offenſione. Fateor ſi Princeps aliquam huiuſmodi inualidam gratiam conceſſiſſet, licet illa foret nulla: tamen deberet reus illa vſus à iudice abſolui & relaxari: ne ſub fidei publicæ prætextu decipiatur, & ſic practicari in Italia & Hiſpania docent grauiſſ. ſcriptores, apud Proſperum Farinac. qui illos ſequitur [f]. quod puto intelligendum, quoad primam apprehenſionem. nam ſic ſemel apprehenſus & tunc relaxatus, deberet commonefieri de nullitate gratiæ, itaque vt ſibi caueret in poſterum vel impetraret gratiam aliam, manere enim punibilem & pœnæ obnoxium: quod ſi negligeret, poſſet à iudice capi & puniri. Tunc enim vnica illa ratio praxis huius planè ceſſaret, neque [D] iam dici poſſet ſub fide publica deceptus. Equidem cùm lex nulla (quod ſciam) huic dicto repugnet, & DD. illi [g] nõ ſatis clarè proponant, an quo ad primam tantum apprehenſionem, an quoad ſeqq. quoque loquantur, & publicè interſit delicta puniri: omnino arbitror conſcientijs iudicum, quod dico tutiſſimum fore. Hæc de ſexto requiſito.

SEPTIMÒ requiritur in hac inquiſitione: quod in omnibus actibus iudiciarijs, vt fiat à iudice competente: quem conſtat in hac materia eſſe tam Eccleſiaſticum, quàm ſæcularem iudicem, [E] item fidei inquiſitores: quibuſdam tamen caſibus: quos benè Simancas ponit [h]. Inprimis quia ſolent venefici, & Striges fidem Catholicam abnegare, vel ſaltem ea dicere & perpetrare quę ſapiunt hæreſim [i], ideò ab Innoc. 8. Iul. 2. Leone. 10. Hadr. 6. Pontificib. hoc negotium inquiſitoribus fuit demandatum [k]. De ſortilegiis propriè dictis (hoc eſt diuinationibus illicitis) non debent inquiſitores fidei cognoſcere, niſi ſortilegia hæreſim ſaperent manifeſtè: videlicet ſi quid impium & hæreſim præſe ferens admiſceretur, vel ſi crederet ſortilegus aliquid diuini ineſſe ſorti [l]. Idem dicendum de coniectoribus ſuſpectis reliquis, qui facilè in infidelitatem incidunt, vel dæmonem adorant, vel cum eo fœdus habent, vel credunt

a q. 6. per to. & Oddo Peruſinus optimè li. 2. de reſtitut. in integr. q. 91. & ſeqq.

I

b apud Proſperũ, & ipſemet ſupra n. 8.

c Proſper latè à n. 18 maximè n. 25. poſt D. Thom. 2. 2. q. 67. a. 4. & Plot. mox citand. nu. 55.

d opt. hoc docẽt Baptiſt. Plotus vol. 2. conſil. criminal. varior. conſ. 73. à n. 46. Plaza in Epit. delict. c. 10.

e Plot. ſupra Ioſeph Lud. Deciſ. Locen. 15. Lud. Peguer. deciſ. crimnum. 11.

f Boſſ. Clarus vulpell. Lud. Peguer. Farinac. n. 27. q. 6.

g in praxi. Inquiſit. c. 11. & c. 8.

h Silu. lib. 3. de Strigimag. & dæm. admira ca. 1. Ioannes Picus li. 3. Dialogi, Strix.

G

i Bullas horum edidit ſimul Binsfel. in tertia editione libri de cõfeſſ. malef. Bullæ Iulii II. meminit Picus ſupra.

k c. accuſatus. §. ſanè de hæret in 6. c. 1. 26 q. 5. c. illud 26. q. 2.

l d. 6. ſanè Halenſ. p. 2. q. 184.

cum futura contingentia certò scire, vel abutuntur sacramentalibus. In ceteros superstitiosos inquisitores fidei, siue facta sint atrocia, siue sint leuia, non inquirunt: nisi quando sapiunt apertè hæresim: vt baptizare scienter iam baptizatum, vel baptizare imaginem: quoad superstitiosos verò magos [a] quia, (vt ait Ciprianus *libr. de duplici martyrio*) *qui magicis artibus vtuntur, tacitè Christum abnegant, dum cum dæmonibus habent fœdus:*] vixque fiat vt non vel hæreticum quid credant, vel hæresim sapiens faciant; ideò vix vnquam incidet vllus talis, quin contra eos Inquisitores possint procedere; & poterunt quoscùmque iudices compellere, vt ad se mittant acta contra hæreticos huiusmodi magos facta [b]. In omni verò iudice illud commune hic quoque est; vt reus debeat esse subditus iurisdictioni inquirentis ratione delicti, domicilij, vel originis [c], vel etiam ratione cõuersationis per decem annos in aliquo loco [d], & non minoris spacij, idque de delictis tantum commissis alibi durante hoc decem annorum spacio: quia tam longa conuersatio domicilij electi rationem habet: operari tamen hoc non potest quo ad delicta priùs commissa. Sunt & aliæ multæ causæ tribuentes iurisdictionem, quæ in nostra materia minùs considerandæ sunt, quia vix vnquam, vt dixi Sortiariæ nostræ carent hæresi: hæretici verò coram pluribus iudicibus ac diuersis iudicijs possunt conueniri [e], & vbicumque locorum reperiatur possunt à loci iudice puniri ex communi sententia praxi recepta [f]: habet enim hæresis crimen causam in se continuam & successiuam, & ideò vbicumque hæreticus versatur ibi delinquere censetur [g]: quæ ratio in sortiarijs efficacissima est, quę vix pedem, sine loci damno & nouo crimine, vspiam figunt.

OCTAVÒ requiritur in sortilegijs & maleficijs non hæreticalibus nec enormibus vt intra 20. annum à crimine desito, inquisitio instituatur: nam spacio 20. annorum reus præscribit ex communiore & veriore sententia [h]: sed quando maleficium vel sortilegium coniunctum est cum hæresi, nulla temporis præscriptio reum potest iuuare, immò & post mortem, ratione hæresis, poterit inquisitio institui [i]. immò etiam quandocùmque tam graue est maleficium vel sortilegia superstitio, vt exceptum vel enorme crimen censeri debeat, poterit quamdiu viuit reus inquisitione pulsari [k]: & quando fuerunt apostatæ vel hæretici tunc etiã pœna pecuniaria, quam defunctus debebat, ab hæredibus est luenda [l]; vt puto, vsque ad annum quadragesimum, nec minori tempore præscriberent hæredes [m], quantumuis in crimine læsæ Maiestatis humanæ quinquennio præscriberent [n]. Ex his sequitur, diuturnitatem temporis octo, vel decem, vel amplius annorum, siue à delicti commissi, siue à reatus die sumas, in his criminibus nihil prodesse ad pœnæ diminutionem, de ipso delinquente sumendam. ratio est, quia in his criminibus, nulla præscriptio potest reo suffragari, vt benè Farinac. *d. q. 10. num. 90.*

NONÒ requiritur, secundum ius commune, vt contra absentem non fiat inquisitio: sed regula ista fallit in criminibus exceptis; immò de consuetudine, etiam in alijs criminibus potest formari inquisitio contra præsentes, & contra absentes, siue sint contumaces siue non [o].

a gloss. & DD. in c. accusatus. §. sanè de hæret. in 6 Oldrad. cons. 210. b c. præsidentes. ca. vt officiũ §. denique c. vt commissi de hæret. in 6 c. cũ Bertoldus de re iud. c l. i. C. vbi de crim. agi opor. c. sidiligẽt. de foro comp. vid. Couar. prac. qq. c. 11. num. 3. d Bossius de foro cõp. n. 72. Farinac. q. 7. nu. 5. & seqq. e c. per hoc 1. §. de hęret. in 6. Gabrielius l. 2. tit. de iudic. concl. 1. n. 19. f Duẽ. reg. 378. Nouell. reg. 210. H g Arna. in tractat. de agn. assert. Catho. & hæret. q. 25. Penna. in direct. inquisit. Schol. 45. post multos, Farin. q. 7. lim. 9. h vide Farina q. 10. in prin. & q. 1. lim. 8. i vid. Farin. d. q. 10 n. 29. & 37 k Marsil. in l. qui falsam 9. 1. n. 1. D. ad l. Corn. de fals. Carret. tract. de homicid. §. 28. num. 7. l post Peregrinũ de iu. fisci. lib. 4. Farin. d. q. 10. n. 76. m c. 2. de præscript. in 6. n l. 2. C de apostolat. Vid. Gomez. 3. p. de delic. c. 1. num. 81. Farinacium q. 25. nu. 159. o post Clarum Farinacius q. 1. num. 69. & quæst. 11.

SECTIO III.

De indicijs optimis ex quibus iudex in hoc crimine tutò potest procedere.

CONstat eò clariora & verisimiliora & propinquiora requiri indicia, quò actus iudicialis maioris præiudicij fuerit reo; vt ad condemnationem, quàm ad torturam; ad torturam, quàm ad capturam; ad capturam, quàm ad inquisitionem. hoc suadet naturalis æquitas, & receptum est communi consuetudine, & probatum Bruno *tract. de indic. 2. p. q. 6. num. 4.* & Bossio *tit. de inquisit. num. 61.* quod etsi improbetur alijs [p], tamen reuera est consentaneum planè rationi; nec video cur corruptela vocari debeat. docet hoc benè Farinac. *d. q. 1. num. 47.*

Constat secundò quod indicia quædam sunt leuia, quædam grauia, quædam grauissima: & leuia, suspicionem gignunt tantùm, vel ad summum simplicem præsumptionem; grauia verò, gignunt, aliquid vltra simplicem præsumptionem, minùs tamen semiplenâ probatione; grauissima verò gignunt semiplenam probationem, vt minimùm [q].

Constat tertiò quæ sint leuia, quæ grauia, quæ grauissima, hoc ordinariè pendere à iudicis arbitrio: eumque iudicare debere, personarum & rerum circumstantijs trutinitatis, quæ indicia ad quid sufficiant [r]; quod arbitrium debet ille dirigere ad normam iuris scripti, vel consuetudinarij, & receptas interpp. opiniones, & praxim patriæ [s].

Inquisitio generalis potest aliquando formari non præcedentibus vllis indicijs, sed puta dumtaxat ex notificationibus seu informationibus extraiudicialibus: in qua si vocati & examinati testes aliquem particularem nominant, tunc contra nominatum posset formari specialis inquisitio [t]: sine indicijs verò vllis, non liceret incipere à speciali contra aliquem inquisitione: si tamen iudex procederet, posset reus opponere de nullitate inquisitionis, ob defectum indiciorum: si reus non opponeret, tunc adhuc valeret processus. nam hîc defectus non inualidat, nisi reus opponat [u].

Ad assumendas ex officio informationes super delicto sufficiunt indicia leuia; sed ad transmittendam reo inquisitionem, siue ad eum citandum pro delicto, necessaria sunt indicia grauia [x]. Quoad capturam, si fiat tantùm ne reus fugiat, interea dum fit inquisitio: sufficiunt leuia indicia: si verò fiat, vt specialiter contra eum procedatur, necessaria sunt grauia. Ad torturam meâ sententiâ sufficiunt indicia plus quàm grauia: & arbitror à Claro grauia vocari, quæ communiter grauissima: sanè vt docet Farinacius [y] ea deberent esse indicia tam vrgentia, & certa, & luce meridianâ clariora: vt iudex sit quasi certus de delinquente: & vt nihil aliud ipsi desit, quàm rei confessio: quod intelligendum non in genere probationis, sed in genere indicij; hoc est quæ sint apta ad plenè persuadendum animum iudicis, non tamen ad plenè probandum. stat enim iudicem esse persuasum de culpâ rei, & reum esse noxium, etiamsi hoc non sit plenè probatum, quia deest confessio rei, vel aliqua alia probatio. quando ergo iudex sic putat se habere plena indicia, potest procedere ad torturam: sed si haberet plenas probationes, tunc deberet procedere ad condemnationem [z].

Hæc indicia volunt Dd. debere ad torturam esse proxima delicto, & non remota (v. g. quod testes depo-

p Claro q. 10. nu. 3. Rolando à Valle & alijs. q Clarus sup. nu. 1. r Conrad. Lancellot. in pract. tit. de inquisit. nu. 33. Farina. 8. nu. 46. s Farinac. sup. Binsfeld. in l. vlt. C. de malef. t Clar. q. 5 vers. scias etiam. u Frã Beccius cons. 70. n. 26. l. 2. Ioann. Mar. Monticel. prac. crimi. reg. 1. Farinac. sup. n. 49 x Clarus nu. 2. & 3 Farinac. num. 48. Ossascus cons. 64. num. 5. K y q. 36. num. 3. z l. fin. C aditos. C de probat l. qui sent C. de pœn l. fin. C. de custod. reor.

ſtes deponant de ipſo delicto, vel de viſu) ſed intelligendi ſunt, quando vnicus teſtis deponit, & indicium non eſt confirmatum alijs indicijs. ordinariè enim debent indicia remota grauia probata eſſe per duos teſtes, etiam in crimine hæreſis a, nec ſufficeret vnus teſtis omni exceptione maior, ſed debent eſſe duo omni exceptione maiores: ad inquirendum verò ſufficerent non omni exceptione maiores. præterea ad probandum indicia hæc remota (de quibus tantũ agimus) teſtes debent iſti eſſe non ſingulares, ſed conteſtes, ſiquidem indicia ſint planè remota: ſi verò ſint non multùm remota, ſed quaſi adminicula quædam delicti, plurium ſingularia teſtimonia virorum bonorum ſufficient b. B maximè quando hæc teſtimonia omnia ſub eodem crimine quaſi ſubordinantur, vt ſi dicat vnus ſe vidiſſe aliquid ponentem ſub ianuæ limine: & equos poſtea mortuos: alius quod vidit tangentem puerum, & hunc mortuum: tertius quòd vidit proiicientem puluerem, & ſubſecutam tempeſtatem. hæc enim omnia in vnum tendunt finem, & ideò hæc ſingularitas adminiculatur potiùs, quàm obſit, *Alex. conſ. 13. lib. 7. Gomeſ. to. 3. c. 12. num. 12. Minſing. obſ. 100. cent. 2. And. Gail. lib. 2. obſ. 66. optimè loquitur hac de re Simancas in praxi tit. 35. a. n. 34.*

Proxima indicia etiam requirunt duos teſtes quando non ſunt immediatè de ipſo delicto, ſed C de adminiculis proximis: ſed ſi ſint de ipſo delicto, ad torturam ſufficit vnus exceptione maior, *Farinac. optimè n. 41. qui etiam ſeqq. numeris multa ponit digniſſima obſeruatu.*

Sed nunc veniamus ad ſingula indicia. *Primum* ergo eſt INDICIVM PER TESTES. Sufficit autem in hoc crimine vnus teſtis ad inquiſitionem particularem inſtituendam, etiamſi ſit aliàs inhabilis: ſed ſi ſit teſtis legitimus & exceptione maior eſt ſufficiens ad torturam, iuxta Clarum *q. 21. n. 2.* cuius dictum nimis indiſtinctè vſurpat Godelm. *lib. 3. c. 3. n. 13.* tu explica, iuxta iam à nobis dicta ex Farinacio.

D 2. *Indicium* eſt NOMINATIO SOCII CRIMINIS: hoc etiam indiſtinctè ponit I. C. ille Francofurt. more ſuo; ſed accuratè punctum iſtud tractauit Dominus Binsfeldius, quem qui plura volet poterit legere: vt & Proſperum Farinacium inſignem I. C. c Sciendum communem eſſe Dd. ſententiam, maleficos & mathematicos de conſocijs interrogari & torqueri poſſe: quod & iure ciuili cautum d, & omnium praxi receptum eſt e: immo & iudicem teneri interrogare, & reum in conſcientiâ teneri denunciare ſocios; quos neſcit, immo præſumit non ſe correxiſſe, nec deſtitiſſe à crimine: eſt ſententia Theologorũ f. Iudex hoc facere omittens peccat grauiter: contra iuſtitiam, quia non occurrit & impedit mala reip. & E priuatis inde imminentia, quæ tenetur impedire: & idcirco tam priuatis, quàm reip. eum teneri ad reſtitutionem omnium damnorum inde redundantium, vult communem eſſe ſententiam Theologorum (vt eſt) Binsfeldius g: qui addit, ex Soto & Nauarro, teneri etiam confeſſarium huiuſmodi reos admonere, vt ſocios non correctos denuncient, quod ſi nolint facere, non debere eos abſoluere, ſi abſoluat peccare. Quod ſi reus ſciret aliquem ex ſocijs eſſe conuerſum, neque periculum eſſe, ne ad vomitum redierit, vel ſit rediturus: tũc non poſſet illum nominare, nec confeſſarius, volentem talem nominare, poſſet abſoluere.

A Sed quædam circa hanc rem, nempe circa nominationem factam ab vno complice, (de hac enim hac ſect. diſputo: non de factâ a pluribus, de qua res eſt certior) ſunt explicatiùs tradenda. fusè docet Binsfeldius iudicem debere credere reo ſocios caſus excepti denuncianti: fruſtrà enim adſtringeretur ad interrogandum, ſi non deberet ei fidem habere. Certum eſt aliquam habere debere, ſed quantam & ad quid? nunc videamus. Gignit denunciatio idoneã præſumptionem contra ſocios h, ſi ſequentia concurrant. nempe ſi non ſit defectus in perſonâ, qui eleuet fidem. huiuſmodi autem defectus rarò contingit. Admittuntur enim infames: tales ſunt omnes complices: ideò minùs fidei me- B retur eorum teſtimonium, quàm virorum bonorum: admittantur tamen ad denunciationem & teſtimonium, quia vix poſſunt alij haberi, & malefici non ſolent hoc crimen niſi coram complicibus committere & ſolis illis detegunt: & infamiæ hoc impedimentum, eſt iuris poſitiui: ideò lex poteſt in eo diſpenſare ex iuſta causâ, vt fecit. debet tamen iuxta nonnullos i hæc complicis denunciatio eſſe facta in torturâ, eò quòd cùm ſint infames, parùm illis extra torturam credendum: reprehendit hanc ſententiam, quæ tamen communior videtur, Simancas k, & ait eius auctores ſine lege & ratione loqui. rationem iam dixi, & fauet C *c. illi qui 5. q. 5.* & hoc ſatis colligitur ex Carolina conſtitutione quę in imperio ſeruanda eſt. Nec Simancæ opinio alibi locum habere poteſt, niſi fortè, vt ex dicto ſocij extra torturam procedatur ad inquiſitionem: nunquam, vt ad torturam: immò non ſufficeret, ſi reus ſtatim ac à torturâ depoſitus erit, hoc diceret: ſed debet tortura ſpecialiter adhiberi pro confirmatione ſuæ depoſitionis: nec ſufficeret prima tortura, in qua reus ſuum delictũ confeſſus eſt, *ſic Clarus §. vlt. q. 45.* Antequam verò ſpecialiter torqueatur pro confirmatione depoſitionis illius in tortura, in qua ſuum crimen faſſus, factæ, debet eandem depoſitionem ſpontè ratificare, non ſecus ac ipſam principalem delicti D confeſſionem, *Marſil. §. diligenter. n. 153. Carrer. de indic. & tort. §. octauum indicium. n. 17. & 22.* poſtea poterit coram nominato, ad confirmationem ſuæ confeſſionis: & vt ſocios magis afficiat, & vt defectum infamiæ expurget, & ad omnem alium bonum effectum, iterùm ſubdi torturæ, ſed admodum leui. *Sic poſt Boër. Boſſ. Vulpel. Clarum, Farinacius q. 43. n. 139. qui teſtatur ſic Romæ practicari.* Item requiritur vt nominator nihil iræ vel rancoris habeat vel odij cum nominato: quod iudex debet diligenter attendere, & quærere: nam inimici nominatio, nullam fidem faceret l: ita ſanè ſi ſit grauis inimicitia, cum enim hoc impedimentũ eſt iuris naturalis, nec lege vel ſtatuto poſſet tolli m. Minorennium teſtimonium ad inquirendum E poteſt vſurpari, non ad torquendum, niſi meliora & plura accedant indicia n: fœminarum, propter ſexus infirmitatẽ & leuitatem, plures denuntiationes ſunt neceſſariæ, quàm virorum, puta: exempl. græ. trium vel quatuor pro vno viro. Et hęc omnia locũ habent in hoc crimine, etiam quoad coniuges parentes & liberos o. *Secundò* requiritur ex parte iudicis, vt non interrogarit veneficũ *de ſocio* aliquo in indiuiduo, ſed in genere, *de ſocijs*, non de hoc vel illo; quia hoc foret ſuggerere, non inquirere p, & hoc cauet Carolina conſtitutio: ſed alij Dd. volunt hoc procedere, quando non concurrunt alia indicia vel præſumptiones contra ſingularem

personam

a Clarus q. 22. in pr. Farinac. q. 37. n. 13. & ſeqq. Gomeſ. lib. 3. de delict. c. 13. n. 18. & 19.

b vide Farin. nu 38.

c Binsfeld. de cõfeſſ. malef. memb. 2. Farina. de indic. & tortu. q. 43.

d l. fin. C. de malef.

e vide Far. d. q. 43. num. 67.

f D. Tho. 2. 2. q. 70. ar. 1. ad 2. Caiet. to. 1. tract. 31 reſp. 1. ad Cherubin & ad d. a. 1. Caſtro, Sot. Angl. Nau citati à Binsfeld.

g ſup. fol. 284. cum ſeqq.

L

h eſt communis L in l. fin. de accu. & c. 1. de confeſſ.

i Camillus Campegius ad Zanchin. de hæret. c. 9 Menoch. de arb. caſ. 474. n. 50 Maſcard. de probat. vol. 3. cõc. 1311. n. 38

k Annot. in Zanchi. c. 2.

l Gigas de crimi. læſ. maieſt. c. 7 n. 6. Grãmat. cõſi. 38. nu. 5.

m Anchara. in c. paſtoralis de re iudi. Barbat. de teſtib. nu. 42. Phil. Francus & alii.

n vide Clar. §. fin. q. 24.

o eſt communis. vid. Binsfeld. d. 2. memb. in princ.

p ſic poſt. Gomeſ. & VVeſenbec. Godelmann

personam: nam si aliqua indicia, vel indicium, aut præsumptio contra personam in specie, siue in singulari concurrerent: tunc volunt licere iudici interrogando descendere ad speciem: vt fuitnè tecum P. in conuentu malef. quando hæc vel illa fecistis a? quod tamen explicandum ex Farinacio. scilicet duobus casibus tantùm, etiam in exceptis criminibus, posse in specie interrogari deponentem de consocijs. Nempe quando reus dicit se cum socijs deliquisse, sed eos non nominat: tunc enim monendus est, & cogi potest, vt eos in specie nominet. Item quando contra certam personam adest præsumptio legitima & valdè clara, siue indicia tam manifesta, vt verè per illa dicatur constare ipsum esse delinquentem. *Sic* (ait Farinac.) *vidi seruari à iustis & bona conscientiæ iudicibus. d. q. 43. num. 133.* *Tertiò* requiritur ex parte criminis, vt nominans diligenter sit interrogatus de omnibus circũstantijs; *quis, quid, quando, vbi, cum quibus, quomodo?* nec enim aliter posset procedere ad inquisitionem & torturam ex tali nominatione, *est omnium & d. Carolina.* *Quartò* requiritur vt inquirat à vicinis an nominata persona fuerit de tali crimine à fide dignis vnquam diffamata vel suspecta habita, *sic Constitutio Carolina:* & sanè est ex adminiculis necessarijs, vt post docebo. *Quintò*, vt reus in sua nominatione non vacillet aut variet, sed cõstanter perseueret, etiam in speciali tortura, vt docui, & statuit constitio Carolina. nam deponens varius non modò ad torturam, sed nec ad inquisitionem sufficiens indicium præbet, vt ex communiore sententia receptum b, & meritò. quia deponens varius periuro non absimilis est. *Sextò* requiritur vt nominans iusiurandum præstiterit se vera fateri, & verè nominare c; qua in re tuta & receptior praxis est, sufficere principio factum iuramentum generale de veritate dicenda, & postea iterum oblato in ratificatione, aut in confrontatione cum nominatio: nec opus est alio speciali, vt sentiunt nonnulli d, quos meritò refellunt Menochius, Clarus, & Farinac. e

Ad torturam denunciati seu nominati ab vno complice sufficient hæ conditiones, si aliæ confessiones plurium reorum concurrant, vel etiam adminiculentur alia indicia: quod ita intellige. Quia versamur in casu excepto, & Dd. hoc negantes f loquuntur de criminibus nõ exceptis, ideò si plures testentur de eodem suo consocio, faciunt indicium sufficiens ad torturam, vt in praxi obseruatur g; idemque obtinet quoad alia indicia & præsumptiones adminiculantes. Putant quidam Dd. etiam sine vllis adminiculis alijs ad torturam sufficere nominationem vnius socij, ita Gomez. & Blanchus, ex male intellecto Salyceto, sed eos optimè refellunt Menoch. *d. cas. 474. n. 46.* Bertazz. in *cons. 341. n. 8.* & *25. vol. 2.* Farinacius sup. *n. 39. iunctis n. 147.* & 155. & ideo temoratus iudex semper requirat indicia, non leuia, sed magna & vrgentia, vt benè monuit Mascardus *lib. 3. de probat. concl. 1311. num. 14. iunctio num. 35.* quæ cum vno solo complice. Non nullam harum conditionum me exigere si sint nominationis plurium complicum: & quando tantum est vnius, requirere aliquam istarum, non omnes, non auderem facilè alia vsurpare: quàm à iure suggesta, & benè commemorata per Farinacium h. 1. si accedat vnus testis oculatus maior exceptione, poterit iudex procedere ad torturam valdè grauem, quia tunc habet plusquam semiplenam probationem; non tamen facit iste testis plenam tunc probationem, vt malè putarunt multi recentiores secuti Cataneum, hoc temerè affirmantem i. nam non potest dici plenè probatum, vel reus conuictus, nisi per duos saltem exceptione maiores, talis autem nunquam est socius criminis. 2. si accedat non vnus testis auritus, sed vt minimum duo k: hi enim faciunt præsumptionem aliquam l. 3. si accedat inimicitia grauis nominati cum occiso, vel damnificato m. 4. si accedat fama contra nominatum n. Sed hoc indiget explicatione. Nam fama vehemens: si fuerit orta à personis honestis & fide dignis; sola sine alijs adminiculis facit indicium ad torturam: vehemens autem censetur, non ex numero testium (qui impertinens est ad hoc) sed ex causis suis. nam si causæ seu coniecturæ vnde orta: sunt verisimiles, graues, & vrgentes; censebitur esse vehemens; secùs si non orta sit nisi ex leuibus friuolis & non probabilibus, neque tum sufficerẽt ad torturam o. si non sit vehemens fama; tum si non est orta à personis honestis & fide dignis, (verbi gratia, ortum habuit à complicibus) scio variatum sententijs: existimo tamen si fama orta sit post incarcerationem, vel accusationem, famam non adminiculari, vt benè Farinacius docuit: sed si orta fuisset ante accusationem & incarcerationem, probabilius puto (saltem vbi non viget Carolina constitutio, quæ repugnat) famam huiusmodi adminiculaturam: vix enim potest in hoc crimine famæ initium ab alijs, quàm complicibus, oriri: & sic intelligo atque recipio sententiam Binsfeldij. *in l. fin. C. de malef. indicio. 6.* & hoc obtinere in omni re turpi, de qua non solet nisi inter infames personas tractari, vt de meretricio, aleà, lenocinio & simil. fatetur Farinacius *d. q. 47. num.* 160. Quæ autem requirantur vt dicatur verè esse fama, post videbimus. 5. si accedat, cũ dicto socij criminis fuga nominati ob metum non iustum, vel suspicionẽ non vehementem p, inquisitionis contra eum formandæ, ante accusationem formatam, vel antequam ad actum iudicij aliquem sit processum, coram iudice non inclementi, aut solito procedere non temerè, neque præcipitanter: his enim casibus, si iudicium deserat, neque citatus compareat, vel absentiæ iustas causas adferat; vehemens oritur suspicio: sicut etiam quando seruato debito iudicij ordine carceri fuit mãcipatus, & sine effractione aufugit: nam si indebitè carceratus fuisset, & etiam carcere effracto fugisset, non tamen fuga hæc eum faceret pro confesso haberi q. Sed de fuga mox plura. 6. si accedat stricta amicitia & assidua conuersatio nominati cum nominante tanta, vt faciat valdè verisimilem præsumptionem participationis in crimine r. 7. si accedat secreta collocutio nominati & nominantis, ante crimen commissum habita: verbi gratia, antequam segetes destruerentur, puer necaretur, &c. s 8. si accedat superstitio nominati: vt si vsurpauerit res, facta, vel verba, quæ sapiant incantationem t; exempla sunt, si artem magicam alios docere sit conatus u, si olla cum vnguentis magicis vel cum buffonibus, vel alia instrumenta huius perfidiæ in ædibus eius sint reperta: maximè si liber magicus in domo eius repertus sit, cui superior potestatem habens & in bonum finem id non concesserit x; item si quis alteri fuit interminatus maleficium, cuius effectus fuit subsecutus y, maximè si qui minatus consueuit minas exequi z, sed necesse est quædam hic concurrere, vt dicam postea. item si nominatus

a plurimos citat & sequitur Binsf. sup. in concl. 1

b Farinac. sup. 187. & seq.

c Marsil. in pract. d. §. diligenter a. n. 61.

d Marsil. sup. Antõ. Gomez. to. 3. c. 12. num. 18. Blanch. & alii.

e vide Far. sup. n. 144 & Lud. Peguer. decis. crimin. 5. num. 28 & 34.

f Bal. l. quoniam liberi n. 2. C. de test. Grámat. consil. 21. & consil. 35. Natta. cons. 298. vol. 2.

g Post Boër. Papon. Boss. & alios. Clar. §. final. q. 21. & Farinac. sup. n. 41. Menoch. de arbit. iudic. cas. 474. benè Binsf. sup. consil. 6.

h à n. 163.

i cons. 11[...] num. 4.

k Aym. Crauc. cons. 178 & Tiberius Deciá consi. 18.

l Menoch d. cas. 473

Cephal. cons. 140

m Ioann Maria Montice[...] reg. crim 4 & 5. Clarus. §. fin q. 21.

n Cal. Crauet. Môticel. sup. Tiber. Deciã. d cõs[...] 18. lib. 1

o egregie Farin. hoc docet q. 47. a. n. 18[...]

p And. Gail. lib. 2 obser. 109 n. 8. Minsing. cẽ. 5. obseru. 9[...]

q Couarr 1. var. resol. c. 1. Rolan. à Valle cons. 7. nu 47. tom. 1

r Sic. sent commu. explicat. Farin. q. 4[...] n. 174 & n 177 & hãc etiã pro[...]bat benè Binsf. sup. indicio 5.

s Farinac. a n. 176.

t Carolina const. a[...] 44.

u ibid.

x Lud. Rõ. sing. 313. Menoch. & alii quos sequitur Binsf. ind. 8. benè a[...]dens hoc indicium esse vehementissimum.

y exemplũ rei iudica[...]tæ adfert Bapt. Zille[...]tus cons. crimi. 79

z Binsf. indic. 4.

M

inueniatur

Item si nominatus inueniatur in stabulo aut domo alterius, tempore, & loco quando nō debet; & maleficium postea subsecutum fuit. Item si quis feram vulnerasset, & in eodem membro mox vulnerata inueniatur persona de hoc crimine infamata: vt in Lycanthropis sæpè accidit & nuper hîc in Belgio mihi retulit euenisse quiddam permirum Nob. & spectatæ fidei vir, Vanderburchtius Decanus Ecclesiæ Mechliniensis. Municeps bombardam gerens deambulabat extra municipium, cui ecce obstrepunt multæ aues ex obscænis, corui & picæ, in arbore propè viam. Sclopum collimat, & displodit: visus sibi vnam certo ictu percuslisse, & decidisse de ramo, reperit solam ferreā clauem de cingulo muliebri delapsam. capit, & domum rediens narrat amico, & num norit clauem: quærit? respondet alter se nosse, clauem vicinæ domus N. Itur ad domum, reperiunt ianuam clausam: inserunt in seram clauem recludunt, ingrediuntur pro familiaritate, quæ illis cum Patrefamilias: ingresli Matremfamil. inueniūt glande latus ictam Cape (*Lector*) & aliud certissimum. versabar anno 1587. Caleti, (quando fælicibus auspiciis Sereniss. Archiducis ALBERTI vi expugnantum, à *Catholici Regis* militibus tenebatur) ad Pontem Nuleti duo signa VValonum præsidio posita limitem, contra Bolonienses, tum hostes, tuebantur. sub vesperam sudo cœlo Procubitores duo vident nubem sub nigram aduolare, & in ea videntur sibi audire confusas voces multorum, quos nulli videbant. tum alter audacior: quid hoc rei est? satin' securi? Si videtur: librabo arcubuziam in ipsam nubem. assentitur socius. cum tonitru sclopi decidit ex nube ante pedes mulier ebria, nuda, benè obeso corpore & media ætate, femur traiecta duplici vulnere. capta, se mentis impotem simulabat: nec ferè aliud adloquentibus referebat: quam: *Hostesnè, an fæderati?* quid ad hæc, qui negant transferri? negabunt credere sese. maneant increduli, quia nec oculatis, quos possem plurimos adducere, credent: non credent. cur? quia nec viderunt, nec audiuerunt: & quosdam interrogauerunt, qui se nihil scire responderūt. Si quæ quis nescit, quia nescit, ideò nō vera: verè illi, & rectè. An audeant profiteri se quæ in domestico cōclaui gesta scire omnia, nescio. Non ideo tamen minùs gesta. Capiant & alia quæ alii oculari testes, non auriti tantum, in Actis iudiciariis Sacramento Veritatis adacti professi fuêre. verbis ipsis Nicol. Remigii Quæsitoris proponam. *Est Girumcuria* (inquit) *in Vogesorum prouinciâ castellum satis firmum, è cuius summâ arce cum tegularum aliquot ordines fulmine essent deiecti Sebastiana Picarda non multò post (nempe* X. *Kal. Nouemb. 1580.) in eo pago sortilegij rea forte, & id apud iudicem professa est dæmonis suâque simul operâ esse patratū. Cum enim* (inquit): *nube vnâ in illam proruissemus, eo consilio, vt funditùs eam euerteremus, nō fuit tamen in nostrâ potestate id exsequi: sed tantùm pauxillulum id ruinæ attulimus, vt esset quod eius conatûs nos non omnino pœniteret. Simile huic est quod sequitur, Cuninus quidam nomine, magistratum in* D. C*lementis fano Roncaij vbi commorabatur obtinens, Kal. Decembribus 1586. cum ruri fœnum inter domesticos curaret, cœlúmque iam magnis tempestatibus commotum cerneret, domum fugam parabat: sed dum ad eam se instruit, subito fulminis ictu proxime se quercus sex radicitùs vidit euersas ac eam quæ septima loco adhuc stabat, totā, seu vnguibus lacer[a]tam ac discerptā. Cùm iam multò magis properare, amissis etiam præ festinatione pileo ac instrumentis ijs quæ tum manibus gestabat: ecce, de integ[ro] audito fulminis fragore, illi visa est in summâ querc[u] quæ in propinquo erat hærere mulier, qu[am] (vt credibi[le] est) nubes se eo impetu exonerarat. Eam igitur consid[e]ratius intuens, cognouit è vicinia esse vetulam, qu[am] il[li]cò sic cœpit verbis increpare: Tune pessima eras Ma[r]gareta VVarina? ad quam quantum nunc comperio [non] immerito ante hac sortilegij suspicio apud omnes pert[i]nuit? vnde tu nūc nobis ades isto habitu? Cui illa: Ignos[ce] mihi hoc quæso, ac celatum habe quod nunc vide[s. Ef]fa[cies] xo, si hoc ita de me promerueris, vt nunquam [à] me tib[i] tuisque, vel minima oriatur iniuria. Ac ne quis de isti[s] addubitet, sciat, non modo esse probata Cunini illius te[s]timonio, quod iureiurando apud Quæstorē sanctissim[e] firmauit: sed etiam ipsius VVarinæ agnitione, & extr[a] tormenta sæpiùs repetita, & in ipso vitæ vltimo momē[n]to multis audientibus confirmata. Huc etiam pertinet quod ex aliis quæstionibus capitalibus, eorúmque qui ea[s] exercuerunt fida renunciatione compertum habeo. Coorta enim magno fragore, tonitribúsque tēpestate, qui armenta, reliquósque pecorum greges in collis Alemann[i]ingo custodiebant (is ad vicinos Huecariæ campos, qua est in Vogesorum præfectura, pertinet) se, vt in operto essent in proximis siluis abdiderant: ecce verò illis ex improuiso visi sunt duo rustici, summis arborum quæ proximè stabat ramis hærentes ac velut implicati, adeóque animis consternati, vt facilè indicarent illuc non cōsilio, sed casu atque inauspicato aliquo impetu eo deuenisse. Tum autem vestitus fœditas atque deprauatio, quasi per lutum, sentesq́; omnes fuissent raptati suspicionē adaugebat, eo loci à magistello suo eiectos detrusósque fuisse, postquam is eos hac atq; illac more suo traxisset. Confirmabatur & id eo magis, quod cùm illic tanto temporis spacio consedissent: quantum satis esset ad probandā asserandámq; oculorum fidē: momēto tamen, aduertenteq; nemine dilapsi apparere desijssent. Tandem & dubitationē omnē amouit, quæ non longo post tempore subsecuta est illorum ea de re spontanea, atque armentariorum verbis confirmata confessio, cùm ad interrogata ex vinculis responderent. Est etiam villa, quæ se Bellimonte Vitellium contendentibus sinistrorsum ostendit: ibi in summum tectum cùm forte & ijsdem è procellosâ nube præcipites decidissent: magnâq; difficultate Rotarius (id erat alteri nomen) afficeretur, quemadmodum ex tam arduo loco se incolumes possent in terram demittere (nam & earū rerum adhuc erat rudis & insolens, hacq; illi ad insanas huiusmodi nimborum molitiones periclitata primum fuerat abitio) Amantius, quià prima pubertate in dæmonis seruitutem à parentibus abductus maturè se iis assuefecerat, ridens sibi infit: Bono animo es stulte, nam qui nos habet sua potestate ad difficiliora habiles atque idoneos Magister, hoc etiam negotium facilè ac sine vllo negotio expediet. Nec dictum res diutius morata est. Nam subitò turbine vnà correpti, sine vlla noxa in terram sunt depositi. Ipsa tota sic contremiscente domo, vt à fūdamētis reuelli videretur. Hocq; ipsi diuersi totidē tamē verbis recēsuerūt. Imò & cū villaticis commissi, de die, déque tumultu ac trepidatione omni, inter eos liberè ac constanter cōuenit. Ac tādē, quos viuos criminis societas coniunxerat, eosdem mortuos flamma iudicis cōdemnatione absumpsit.*] Hucusque Remigius. Idem *l.3.c.12.* cum hāc deuectionem multis exemplis egregiè adstruxisset, sic concludit *Quid nostris temporibus vulgatius, quàm sunt tum frequentes & assiduæ sagarum de ea re assertiones: tum ijs consentanea hominum testimonia: qui, non per somnium, [a]ut magicis artibus auersos sensus, sed oculis suis vidi[sse se] illas nubibus excussas, vel summis arboribus ...*

perplexas hærere, vel humi attonitas iacere, constanti sermone affirmauerunt? Nec id quidem in triuio confabulantes, sed in iure sacramento sanctissimo rogati atq; adacti. vti in superiore disputatione non semel est demonstratum.] nonne similia accedere in Italia, quo ad Grillandi Lucretiam? nonne in Heluetiæ Schiltachio, quoad Sagam illam Erasmi *in Epistolis*? nóne in Batauia, quoad incaute curiosum illú adolescentem Ronssei? Cur (dic Sodes) quod in Italia, Heruetia, Hollandia accidit, non potuit in Morinis contingere? Hoc ergo indicium satis firmatum.

vide l. 2. q. 16.

Pergo ad alia. His annumero ossa vel testas locis plane alienis corporis eorum quos oderunt insertas; vel quid simile patratum præter naturam; vt mirificum illud quod Valfracuriæ anno 1589. contigisse refert Remigius, de Iana Blasia; eam cum, quem vlcisci volebat, Claudium Girardum inuitasset, *vt vnà secum ad focum pauxillulum sedere non dedignaretur, atque ex pomis, quæ recens ibi cocta videbat, sibi quæ vellet haberet: & Girardus id facere non semel recusasset, causans sibi non esse diutius ibi morandi ocium, & omnino nullum eius cibi quē offerebat tum esse desiderium: ex pomis illis vnum eius vola manus cum tanto ardore adhæsit, vt alteram ei excutiendo statim admouere cogeretur. verùm dum id facit, vtraq; sic conglutinantur, vt in vnum coaluisse viderentur, medij poni ardore interim sic increbrescente, vt res illi parum abesset ab insania. Inclamat igitur obuios quósque obtestans, vt sui misererent. Adferre quisque pro se ei malo quod poterat remedium: hic aquam restinguendo ardori: ille instrumenta dirimendis separandisq; manibus; sed cùm nihil horum quidquam prodesset, & iam palam esset id illi mala aliquâ arte confectum esse negotium, ex vicinis accurrens consideratior vnus monuit: vti eo reduceretur vbi illum id malū primum inuasisset. Quod cùm factum esset, cœpit bona illa Blasia, ceu ridiculum quid contigisset, hominem ludibrio habere: nihilóminusque à superiore brachio ad manum vsque quod intererat tantisper demulcere, dum id pomū illi excideret: quo facto confestim sedatus est dolor: cœperúntque ei manus liberè vt ante facere officium.*

Quibus indiciis annumerarim, aliud satis frequens, & quod accidit anno isto 1599. in Brabantiæ oppido primario, cùm maleficiatæ clarè & sæpiùs obuersatur figura (suppono esse aliàs mente sanam, nec imaginoso morbo laborantem) seu species ipsius maleficæ, ei minantis, vel eam vexantis. Quanquam hoc indicium solum non sit tam efficax, quàm præcedens. Item quàm foret, si vnus testis exceptione maior deponat se vidisse sagam propinantem equo, qui mox mortuus, potionem: aut si duo testes legitimi deponant nominatum exercuisse actum aliquem, qui ex communi maleficorum praxi solet ad maleficium dirigi, v. g. quod stans in aqua, retrò tergum aquam proiecerit in aërem, vel quod, ante exortam mox grandinem, visus sit lapidem ferire bacillo: vel flores de variis arboribus lectos in ollam conijcere: vel virgâ aut manu percutere, vel inungere animal, quod paulo post mortuum. hæc ait Binsfeld.[a] esse indicia vrgentissima, quorum vnumquódque per se sufficiat ad torturam: quanto (si hoc verum, de quo dubito) certiùs est sufficere quando accedit ad nominationem complicis? 9. Si, cùm capiuntur, aliqua dicunt vel faciunt, quibus significent se sibi timere à morte, actum esse de, se néque se viuas manus iudicum euasuras b. 10. Confessio extraiudicialis rei siue accusati, duobus probata testibus, nisi error probetur, ita Binsfeld c. Sed hoc verum est tantum in confessione huiusmodi speciali de certo facto: non de generali, vt de incãtatione tantùm vel magia: item de facta: seriò nó non iocò, necnon de verisimili atque possibili, vt postea docebo de confess. iudiciali.

a Indic. 8.

b Carolina d. c. 44.

c indic. 9. ex communi vt ait sententia.

Hæc sunt indicia maximè verisimilia & legitima quando, quæ ad naturam atq; plenitudiné eorum requisita sunt, cócurrunt: & hæc haud dubiè nótãtùm faciunt cum nominatione complicis concurrétia semiplenam probationem: adeò vt sic semper vnum istorum indiciorum cum nominatione tali, qualem requisiuimus, sufficiat ad torturam: sed etiam ex multorum sententia, quædam ex his sola sufficiunt: quod tamen non libenter practicarem: sed semper vellem vnum ex vrgentissimis; cum alio leuiore; vel plura semper leuiora concurrere.

N

Conditiones autem requisitæ, vt vnum ex his cũ denũciatione cóplicis ad torturã sufficiat etiam in exceptis, sunt sequentes, additæ iis, quas superius iã posuimus suis locis: *primò* vt talis nominatio cóplicis, adeò verisimilis sit, vt vltra adminicula illa, iudex ex ipso quoque testium numero, & qualitate deponentium, & persona eorum contra quos deponitur, & aliis facti circumstantiis, quasi certò credat nominantem non mentiri d, 2. quod socius criminis socios nominãs non patiatur nisi hũc vnũ defectũ-nã si plures habeat, etiãsi tantùm duos (v. g. quod non tantum si infamis & criminosus, sed etiam sit vilis, abiectus, aleo, vel aliàs inhabilis) tũc ne in exceptis quidem faceret indiciũ ad inquisitioné speciale, nedũ ad torturam e, etiamsi in tortura suam nominationem confirmasset f, quia hæc vnicũ supplet defectũ tantũ: quod procedit multò fortius in nominante socio criminis inimico, periuro, vel vario, & sibi contrario g. 3. secundum quosdam nominatio vnius cótra eũ, qui est bonæ famæ & exstimationis non valebit cũ adminiculis, ad torturã: sed valebit, cũ bona fama dũtaxat debilitaret indicia contraria h, ideò considerãdũ potius quot & quãta sint ista indicia adminiculantia: vt si non superent bonã illã famã, tũ vera sit hæc communis Dd. limitatio, si illã superét, non debeat propterea nominatus torturam euadere i 4. si deessent alia adminicula, nó valeret ad torturam nominatio spontè ad nullam iudicis interrogationem à reo facta: quia hæc, ne indicii quidem vim tũ haberet: sed si adsint alia adminicula, vult omnino Fari. k eã æquè valere ad torturam, ac valeret si ad interegationé iudicis emanasset; & sic intelligendã cõmuné Dd. dicentiũ: si reus nulla præcedente interrogatione cóplices nominet, nó facere indiciũ. Et sanè hæc distinctio: quæ etiã Claro placuit, & Peguero l; quoad inquisitioné, nó minùs æqua videtur in foro cósciétiæ quoad torturã. In foro externo, quia durat præsumptio, quod testis, vltrò se offerés examini suspectus est, ideò tutiùs illic iudex faceret sequẽdo cõmuné. Porrò quo ad duplicé casũ, qué addit Farin. n. 192. scilicet procedere illã cõmmuné primò quãdo quis nec carceratus, nec à iud ice requisitus spõtè iudicé adit, & reuelat crimé cóplicis, secũdò, quãdo quis spõtè reuelat delictũ, de quo sibi impunitas promissa à iudice ratione hac, quia 1. casũ tũc præsumitur denũciator siue accusator, secũdo casu præsumitur corruptus promissione impunitatis. Equidé, quia vtrumque fundatur in præsumptione iuris, potius quàm in facti veritate: putaré in conscientiæ foro, vbi veritas tantùm attéditur posse iudicé hac nominatione, re benè perpẽsã,

d c. in fidei fauorem, de hæret. in 6. plurimos citat. Farin. q. 43. n. 177.
e post Mar Carrer. Boer & alios. Farinac. sup. n. 178.
f Bursat. cons. 69. & cons. 275. Bonacos. zirchou. Mascard. qui omnes testantur esse communem.
g vide Farin. à nu. 179.
h bene docet Farin. q. 47.
i Farina. q. 41. n. 188.
k sup. nu. 190.
l Clarus q. 21. Peguerus decis. crimin. 5. n. 30.

vti ad inquirendum saltem: nam ad torquendum, non censeo. Sciendum 5. non prodesse adminicula quando tortura, in qua nominatus fuit socius nõ fuit legitimè peracta seu decreta, puta sine præcedentibus indiciis. *Farinac. vbi supra, & alios n. 193. & seq.* Deniq; non valere dictum socii criminis ad torturam, etiam cum adminiculis, si potuit veritas actu vel habitu aliter haberi, quidam putant: sed eos meritò refellit Menochius *cas. 474. n. 62.* quem sequitur Farinac. *n. 195. d. q. 43.* Ex quo restant quædam breuiter addenda, de indicio famæ, fugæ & minarum.

O

QVARTVM indicium est FAMAE INDICIVM, dequo sciendum, vt fama sit idonea pro indicio, debere ortam esse à viris, nisi sit de re meliùs vel æquè perspectâ fœminis, hoc est quando factum ampliùs vel æquè fœminas tangit a; vt bi gratiâ, de maleficio abortus, vel sterilitatis, vel infanticidio & simil. ideo in strigarum delictis potest fama originem ducere à fœminis æquè ac viris. Itẽ debet esse fama solida, non leuis, non vaga aut varia, aut decrescens, aut contraria; sed constans, crescens, & vniformis ac eadem in toto populo b: aliàs, quando famæ sunt contrariæ, si simul sunt ortæ, & testes vtrimque sint pares c: vt & verisimilitudines æquales, negatiua tollit affirmatiuam, bona malam, & censetur negatiua, etiam quãdo testes aliqui dicunt se nihil scire, quia per hoc satis indicant non fuisse famam in toto populo. Si famæ simul non sint ortæ, posterior tollit priorem, nisi prior nitatur meliori testimonio, vel verisimiliori causâ; tunc enim prior nõ tolleretur c. 3. debet fama orta fuisse tempore delicti commissi, vel statim post, non ex longo interuallo, nedum post accusationem, inquisitionem, vel incarcerationem d: nisi tamen causa, ex qua fama sumpsit originem, superuenerit post longum interuallum, accusationem, inquisitionẽ, vel incarcerationem, quia tunc quando cumq; superuenerit famæ causa, validum indicium fama præbebit e. ratio est, quia non potuit antè initium sumere, cùm effectus causâ sit posterior. 4. vt fama aliquid operetur, debet esse fama in loco delicti commissi nec sufficit si sit alibi: locus autem delicti iuxta qualitatem & facti exigentiam latiùs, protenditur, vel in vicinià tantum, vel in parte oppidi, vel in toto oppido, vel in tota prouincia f 5. Debet fama nec esse procurata nec affectata g: ratio, quia hæc non est fama, sed hypocrisis & fictio. 6. Debet fama hæc mala per bonam famam non fuisse deleta. magna enim sunt bonæ famæ priuilegia, nam paribus momentis iudex debet inclinare in bonam famam h; testes non multo pauciores deponentes de bona fama præferuntur deponentibus pluribus de mala i. Fama bona in genere tollit malam in genere & in specie k, est communis; & vera, quando mala in specie non est adiuta alio indicio: tunc enim puto tantùm illam debilitaret, vt colligo ex dictis Vulpelli, Clari & Bossi coniunctis: prout illa posuit Farinac. *n. 197. & seqq.* tollit etiam omnem aliam delicti præsumptionem & indicium, adeò vt reum torquendum ex indiciis legitimis specificis præcedentibus, eripiat torturæ; secundùm nonnullos, quorum sententia à quibusdam communis vocatur l: attamen contraria est multorum meliùs rem discutientium, & praxi, & rationi magis consentanea, vt dumtaxat bona hæc fama, quando ad malam famam accedit aliquod aliud indicium: minuat & debilitet indicia, non verò planè tollat, m, idque

a Farinac. q. 47. num. 161.
b post. Rol. cons. 3. vol. 1. Mascard. de probat. & al. Farin nu. 163.
c vide Far. à n. 165.
d Carrer. tract. de indic. & tort. n. 14. & 17. Foller. pract. crim. ver. deuenerunt capitula quod suffocauit vxor. n. 18.
e post Bar. Alex. Saly. Bos. & Marf. Farinac. nu. 178.
f Bald. & Salyc. in l. ea quidẽ C. de accu. rectè cõ. Bar.
g Foller. sup. nu. 35. post Bal. & Mascar. l. 2. de probat. cõcl. 748 n. 8.
h Peguer. decis. cri. 17. nu. 13. Hector Aemil. tract. de testib. verbo testis bonã vel malam. n. 7. & 9.
i Aemil. sup. nu. 14. & seq.
k Bursat. cons. 315. vol. [illegible]
l ab Arno. no soliloq. 37. & Bursat. cons. 166. vol. 1.

A adhuc solummodò si indicia leuia n & qualia, qualia, non verò si sint particularia o, aut grauia: & ideò adhuc posse tunc reum torqueri p. sed tamen (vt aliquid etiam bona fama operetur) debebit leuiùs torqueri, quæ videtur sententia Casoni q & Farinacius addit hanc esse veritatem, & secundùm eam instinctè semper se vidisse iudicari. Plura etiam idem de mala fama (à nu. 186. vsque ad fin. q. 47.) quæ sic breuiter cape commodiori ordine & clarius tradita.

Mala fama in genere alicuius facti facit delicti præsumptionem r, dummodò mala fama sit in eodem delicti genere de quo quis inquiritur s: & si accedant alia adminicula sufficiet ad torturam t, siue sit persona vilis, siue non, & siue sit delictum

B difficilis probationis siue non: nam Dd. u qui quoad personam vilem, & in delictis quæ sunt difficilis probationis, putant non requiri ad torturam alia indicia, præter famam malam in eodem delicti genere: sæui nimis sunt & adferunt non admodum consentanea iuri, quare Farinacius x eos meritò reprehendit: ideò nec in maleficiis quidem putarim iudicem absoluẽdum, qui hanc crudelitatem amplecteretur.

Famam exactè probare, quàm necessarium, tam rarum est in iudiciis: adeò vt Grammat. Senator Neapolitanus scripserit, se nunquam vidisse processum, in quo repererit famam publicam legitimè fuisse probatam, quod & Iulius Clarus; &

C Vulpel. & alii egregii partim iudices, partim aduocati asseruerunt y. quare cùm in nostrâ materiâ, plerùmque contra sagas & striges ex famæ indicio procedatur, pergam eos iuuare, quibus deest larga supellex libraria, vel ocium ingentia illa volumina Farinacii, Bossii, Mascardi & al. percurrendi. Ad famam probandam requiritur 1. vt testes ad minus sint duo, nec sufficit vnus omni exceptione maior: sed z vt minimum duo esse debent spectatæ, integræ, & optimæ opiniones ac fidei a; atq; idipsum, quod sint tales, articulandum & probandum in processu, iuri communi magis consentaneum est: quando agitur ad inquisitionem particularem vel torturam, immò non be-

D nè faciunt iudices, qui communiter hoc solent prætermittere, licet aliquos pro se habeant DD. ratio enim fundamentum istorum: quòd vnusquisque præsumatur idoneus & omni exceptione maior testis in re tanti momenti, leuiusculum est b. 2. *requiritur*, vt etiam non interrogati testes de fama exprimant causas, indicia, & coniecturas, quibus orta est famã, nec sufficeret quod dicant se audiuisse à multis, vel publicè, vel ita esse publicam famam c: nisi & causas & alia alia adderent: quibus additis, sufficeret dicere se ita audiuisse publicè dici: de quo statim amplius 3.

E *requiritur*, vt testis sciat saltem rudi Minerua describere (non enim opus est exacta definitione, quàm vix iuristæ & aduocati possunt dare) quid sit fama, de qua deponit: saltem sic, vt appareat iudici eum satis intelligere: quare reiici deberet, qui diceret se nescire d, vel diceret esse id quod per plures personas dicitur, vel quod publicè dicitur, vel quod per istum aut illum dicitur e: sufficeret autem, nec de hoc interrogandus esse, si ex præcedentibus iudici constaret testem satis intelligere, quid sit fama f. 4. *requiritur*, vt specificè deponat de famam illis ipsis articulis, in quibus fama est articulata: nec sufficeret quod in fine poneretur generalis clausula de

m Vulpell. cons. 105. Ludou. Peguer. decis. crim 17. n. 13.
n Vulp. cons. 10. n. 4 Merẽda cons. crim. 88. n. 77 lib. 2.
o post alios Hector AEmil. sup. n. 17.
p Clarus q. 60. v. frequẽs etiã. q. deindic. & tort. tra. 1. c. 2. n. 5. Farinac. 191.
r Masc. de probat. l. 2. concl. 831. n. 10.
s Masc. su. Franc. Personalis de indic. & tort. n. 56.
t Cason. d. c. 2. n. 2. Clarus q. 21. ver. fama sola. Farinac. 23. nu. 22.
u Personal. & a b eo allegat. sup. nu. 55. & 56.
x d. q. 47. n. 206. q.
y vide Farin. n. 207.
z Masc. sup. concl. 749. Hippol. Rimin cons. 59. vol. 1.
a e qualiter & quãdo de accusat.
b vide Farin. à num. 211.
c opt. Simãcas, de hæreti. c. 65 post. n. 37. Vulpel. cons. 50. n. 12.

N

d Clarus. § fin. q. 6. n. 18.
e Rol. cõs. 54 vol. 1. contra cõs. 471 Vnu in lib. cõmu. opin.
f Mascar. sup d. con. 749. n. 96.

de fama præced. omnium, &c. a 5. *requiruntur*, vt debeant exprimi auctores, à quibus fama est orta: & quidem probabiliùs est id obtinere, etiamsi interrogati de hoc non forent: & quod nominati isti debeant esse alii, quàm contestes: nec sufficeret dicere, se audiuisse à maiori parte populi, si postea diceret se non recordari, à quibus nec vllos posset nominare. nam si aliquos nominaret, & diceret se reliquorum non tenere nomina hoc sufficeret: immò si fama foret orta ex probabilibus coniecturis & causis, hoc quintum requisitum cessaret b. 6. *requiruntur*, vt dicant testes, se audiuisse à maiori parte populi, vel ita dici à maiori populi parte c, (si addant illius ciuitatis. d vel etiam si id non addant, quia satis hoc intelligitur e (à maiori (inquam) parte populi id publicè dicentis, vel priuatim f: nec necesse est addi, & ita maiorem populi partē sentire g sufficit etiā si dicant se audisse sic dici per totam ciuitatē h. non sufficeret si dicāt, se audisse à mille personis, vel à diuersis personis, vel à multis personis, vel à pluribus & pluribus personis, quia nihil istorum significat maiorem partem populi i. Sed quid si dicant se ita audiuisse publicè dici, vel ita esse publicam vocem, seu famam? tunc distinguendum. nam in criminalibus quando agitur duntaxat an habendam semiplenā probationem (v.g. ad torturam) hoc sufficeret, quādo testes simul adducerent causas & coniecturas verisimiles, vnde orta esset fama: in ciuilibus verò hoc non sufficeret: & sic cōciliat Bald. & Bart. cōtrarias opiniones Prosper Farinacius. *sup. nu. 259. cum seqq.* k *Septimo requirunt* nonnulli plures hos testes non esse singulares: sed veriùs est, hoc non requiri & famam siue bonam siue malā posse probari per testes singulares, dummodo non sint contestes in specie famæ irrogatæ l. 8. *fama* probatur per decem testes, etiamsi nō sint vniformes, dummodò causas & auctores famæ benè exprimant, & alias sint testes habiles; tamen non sufficient ad torturam, nisi concurrant alia adminicula m. 9. *probari* potest fama etiam per scripturam, vt litteras bonorum virorum, per priuilegia, & instrumenta antiqua & alias scripturas authenticas: scripturæ autem non possunt esse pauciores duabus, imò saltem tres, & debēt habere originem à diuersis personis. n Hæc de probatione famæ in specie.

Bonæ famæ in specie probandæ o hæc est regula, quod vnusquisque præsumitur in suo artificio vel statu (etiamsi carnifex foret) bonus, donec probetur malus: maximè si sit natus ex bonâ patriâ, vel ex bonis parentibus vel si sit nobilis & diues, vel benè educatus: & ideò etiam quis præsumitur bonæ famæ; nisi tamen adesset sceleris aliqua præsumptio specialis, quia hæc excludit præsumptionē generalē. Fallit etiam regula illa, quando agitur de præiudicio tertii, tūc enim huiusmodi bona fama est probanda, item quando hæc præsumptio bonæ famæ redundaret in præiudicium eius pro quo præsumitur (de quo vide Menoch. *l. 5. de præsumpt. præsumpt.* ... *n. 20.*) item fallit in eo, qui alias fuit malus malæque famæ: item in eo, qui dat operam rei malæ siue illicitæ. *Ad probationem famæ bonæ vel malæ in genere*, requiruntur eadem quæ ad probationem eius in specie: vnde valet argumentum à famâ in specie, ad famam in genere.

Quintum est INDICIVM FVGAE. de hoc regula prima est, quod fuga ante inquisitionem formatam vel accusationem porrectam, A contra fugientem gignit ordinariè suspicionem & præsumptionem non leuem doli & delicti commissi q: non tamen sola, sine adminiculo alio, facit semiplenam probationem: quare neque sufficit sola ad torturam, quicquid multi dixerint: & loquor de fugâ, quoad ipsum fugientem: nam de fugâ complicis, non arbitror vnquam illam facere indicium contra complicem inculpatum, hoc est contra quem non sunt alia indicia, fugientem autem intelligo, etiam illum qui occultè latitat in ciuitate aut loco vbi habitat: eum quoque, quem ex signis euidentibus constat fugam adornare, idque magis si accesserit contumacia aduersus citationem: vel etiam fugerit per loca inuia & insolita, puta per saltus aut nemora, quæ non sunt in B transitu: vel si inuentus in delicto aut præparatione, clamore populi fugatus fuit: quo casu etiam denegatis defensionibus posset torqueri, si clamor populi sit ortus ex probabili & verisimili causâ, ad opinandum quod volebat delictū committere, sed clamore fuit impeditus. r Quod si metuit subitò, & ex improuiso se coniiciendum in carcerem: antequam capiatur: fugiens vel se occultans non præbet fuga indicium idoneum ad torturam: multo minùs, si iam captus ex manibus satellitum & ministrorum iustitiæ se eripiat, quantumuis iuridica & legitima sit captura, quod C diligenter notandum contra multos s: & verissimum est, quando quis etiam ex interuallo postquam elapsus fuit, vel spontè iterum comparet, vel inuitus iterum captus fuit: quod maximè obtinet in iis, qui vel propter debilitatem carceris incommoda ægrè possunt ferre, vt de se testatur Demosthenes t: vel quibus admodum verecūdum sit incarcerari, propter genus, vel dignitatem, vel professionem. Spontè dicitur rediisse: qui, cùm posset iterum fugere; permittit se capi vel citatus comparet. Est autem hæc spontanea comparitio (si ante banum fiat) adeò potens, vt fugam planè expurget, cetera verò indicia omnia debilitet: ideò si propter illa antea poterat D torqueri, iudex cum iam non poterit torquere, ex plurimorum Dd. sententia, vel non poterit nisi leuiùs multò torquere, iuxt. Farina. *n. 55.* REG. 2. est Post accusationem vel inquisitionem fuga in criminalibus causis, quando agitur de pœna luenda in corpore, adhuc non præbet indicium sufficiens ad torturam: etiamsi accederent alia adminicula. nam adminicula hæc tantùm ante inquisitionem operantur & non postquam fuit inquisitio cœpta, quia post inquisitionem cœptam fuga non præbet vllum indicium u: & ideò alia indicia huic non possunt adminiculari, quod nullum est. Quod si alia indicia sint multa, & E vrgentia, ac grauia; illa vim suam habebunt: non verò huic, quod nullum est, adminiculari sunt dicenda. REG. 3. Hæc obtinere puto etiamsi iudex non habeat famam crudelis, neque comminatus sit se malè tractaturum. ratio, quia molestiæ iudiciales, & grauissima caussarū criminaliū incōmoda reuerà sunt iusta metus & fugæ caussa: quādo verò illorū duorū alterū accederet, fatetur omnes fugā nullū indicium præbere x REG. 4. Fuga cū quantumuis multis adminiculis aliis, nō sufficit ad condemnandum pœna corporali vel ordinaria: si verò esset iuncta cum vno teste exceptione omni maiore & oculato, tunc posset sufficere ad condemnationem pœnæ pecuniariæ & extraordina-

Marginal notes (left): Mascar. ... p concl. 31. ... multis ... arinac. à ... 228. ... sque 236. Bart. in l. ... le mino- ... § plu- ... ium D. de ... ... Her- ... ... de ... egati. ... in fin. ... Bart. sup. ... nu. 20. ... Bald. in ... præterea ... nu 19. de ... estibus. g Clarus sup. q. 6. v. 15. h Capel. Tolos. de- ... 380. n. 9. i Salycet. in l. ea qui dē nu. 119. C. de accusat. k fusè Farin. à num. 238. l de quib. Clarus §. fin. d. q. 6. n. 14. m Farinac sup. n. 265. & 304. n vid. Prosf. Farinac. sup. à nu. 257. o Mascar. sup. concl. 711. & ... cōcl. 915. p vide Farin. à nu. 277. P vide Prosper. Farinac. q. 48. per tot. & Clarū n. 21.

Marginal notes (right): q Mascar. de proba. multis l 1. cōcl. 819. & concl. 331. r vide Farin. n. 12. s hoc contra Carrer. & Foller. benè Farinac. à nu. 14. docuit. t epist. 2. u Bart. & communiter omnes Peguer. decis. crim. 17. nu. 31. Clarus q. 21. n. 23. Farinac. n. 27. x Farinac. c. 47.

riæ a. Reg. 5. Causa probabilis fugæ probatur, per iusiurandum fugientis, quando constat de causa probabili; etiamsi præsumi aliunde possit eum nô propter hanc causam, sed propter delictû discessisse: verbi gratia, dicit quis se discessisse; quia timebat accusari vel incarcerari: si constet hæc côminata vel preparata fuisse, statur iuramento quod ob eam causam discesserit b. SEXTVM est INDICIVM MINARVM, circa quod nota differre iactãtiam à minis. Iactitare se dicitur, quidicit se posse vltionem sumere, offendere, delinquere, &c. si vellet: minari verò, qui dicit se velle facere, siue se facturum. hæc duo perperam nonnulli confundunt: etiam in alijs rebus. Sit conclusio, *quoad minarum iudicium*, quando damnum vel delictum est subsecutum, communis sententia est, siue iactauerit quis se, siue minatus fuerit, efficax hoc indicium esse ad torturam; quando minans vel iactans est persona potens, malę vitæ, & solita minas exsequi c: intellige si sit dubium, quis delictum cômiserit, & minator in hoc ipso delicto sit malæ famæ d. ratio est, quia in hoc casu idem est animus iactant's & minantis. hoc verum in foro externo quia talis illic præsumitur: in interno tamen foro, puto inter minas & iactantiã distinguendum confessario; & diligenter quærendum an iactitarit animo adimplendi, necne. Nam grauius longe est peccatum eius qui iactitauit vel minatus cum desiderio exsequendi & executus: immo duplex est peccatum. Similiter in foro e externo idem est, si quis expresè vel tecitè siue ænigmaticè minetur occidere, aut vulnerare (verbi gratia, faciam ne doleat tibi caput, extrahã tibi pennam de alâ. &c.) sed in foro interno in æquiuoca seu obscura locutione scrutanda est mens loquentis. Et hoc quod diximus de homine malæ famæ & solito exsequi: locum habet, quando non accedunt alia adminiculantia indicia: nam si accederent alia, tunc ex solis minis, & mox subsecuto delicto posset subijci torturæ etiam non solitus exsequi f. Hæc limitanda, primo si offensus haberet alios etiam inimicos præter minantem: tum enim debet iudex esse valdè circumspectus, & considerare an sufficientes sint minæ, & an fortè alius inimicus hoc tegmine fretus offenderit, vt narrat accidisse Paris de Puteo, & ex eo alij g. Secundò limit. quando delictum non esset subsecutum incontinenti, sed ex interuallo: hoc autem decernere permittitur iudicis arbitrio: qui considerare debet qualitatem personarum, & an ante habuerit opportunitatem delicti committendi. nam si statim non habuit, & fecit statim ac eam nactus est, interuallum nihil eleuat indicium h. Tertiò fallit quod diximus esse indicium sufficiens huiusmodi minas si sint ambiguæ, & quæ possunt significare vindictã legitimam siue iuris, & licito modo (verbi gratia, vlciscar, solues, pœnitebit te non sic abibis & talia) quod certè verũ est, si minator solitus sit viâ iuris se vlcisci: verùm si consueuit se vindicare viâ facti (vt solent sortiarij) in his iudex potiùs debet sequi sententiam Parid. de Puteo volentis, etiam tum forte indicium ad torturam k. 4. minæ debent fuisse specificæ, seu de eodem quod subsecutum fuit delicto sic nonnulli post Spec. & Dec. quorum doctrina (vt rectè Farinac.) tantùm est admittenda, quando minæ prolatæ fuere in aliqua certa specie, & subsequitur delictum planè alterius speciei, quod non continetur sub specie comminata, neq; est præparatio seu gradus quidam ad illud. (verbi gratia, quando quis minatur occidere, & secutum est domus incendium l.) Sed si minæ fuerunt in genere prolatæ (verbi gratia, dolebit tibi caput, faciam ne hîc intres, ne loquaris, &c.) & delictum illa generali significatione continetur; vel si delictum plus nocuit, vel minus quàm minatum fuit, sed effectus tamen est quid ordinatum ad minas: tunc adhuc locum habebit regula (verbi gratia, si in quem minæ occidendi prolatæ, inueniatur tantùm vulneratus, vel è contra. quia vulnera nequeunt ad certam mensuram dari. m.) 5. limit. procedere regulam, quando minæ non fuerunt reuocatæ, & quando erant prolatæ animo sedato. & post interuallum à prætensa iniuria: sic, vt queant dici processisse ex animo deliberato; non ex calore iracundiæ n. 6. limit. vt minæ sint absolutæ. Nam si fuerint conditionatæ (verbi gratia, faciam si tu adhuc transieris hac &c.) tunc nihil operantur, nisi sufficienter probata conditione in minis apposita o. 7. debent minæ apparere, hoc est probari per duos testes efficaciter, quos oportet saltem esse concordes in qualitate minarum, licet discordent in loco & tempore p: aliàs si essent omnino singulares, vel esset vnicus tantum testis, minæ nô facerent indicium ad torturam, sed tantum ad faciẽdam inquisitionem generalem sufficerent. 8. ad torturam sufficerent minæ hominis soliti exsequi, cum causâ præexistente minarum, vt pote honor læsus, odium, vtilitas, aut quid simile: quod si ad consuetudinem exsequendi, & causam accederent alia adminicula præsumptionum (vt pote inimicitia) tunc etiam ad condemnandum sufficere tales minas censet Farinac. post multos quos allegat q; non quidem ad pœnam ordinariam, sed extraordinariam, & pecuniariam non corporalem. quod fateor, quando concurrunt minæ, inimicitiæ, delictum, & côsuetudo exsequendi: idque facilius in excepto & occulto difficilisque probationis crimine nostro sortilegij admiserim, quàm in aliis: tamen semper propenderem in sententiam negantium r vnquam in vllo crimine licere ex huiusmodi indicijs tantùm remotis ad condemnationem procedere.

SECTIO IV.

De alijs indicijs minùs vrgentibus & minùs certis.

PRimum est, quando quis potuit maleficium impedire & non fecit: si tenebatur non lege tantum caritatis (quã omnes homines tenentur) sed etiam lege iustitiæ, vt puta ratione officij: tunc puto vrgentem præsumptionem occultæ societatis induci s: & talem non prohibentem esse plectendum pœnâ saltem extraordinariâ t, quando aliqua adhuc adminicula accedunt: intellige primò posse torqueri: & si post torturam necessaria reliqua adsint, ad condemnationem iuxta dicta paullo antè in fine præcedentis sectionis etiam posse procedi. Quod notandum est procuratoribus, & aduocatis fisci, & similibus officiatis iustitiæ. Sed, si quis tantum tenebatur obuiare ex præcepto caritatis; tunc non puto istud indicium sufficere ad torturam, si alia nulla coniectura concurrit, maximè si postea non associauit se sic delinquenti u. Et hæc limitant DD. quidam in crimine læsæ Maiestatis, quos sequitur Iul. Clar. & non est dubitandum de foro externo; ibi enim non reuelans hoc crimen puni-

a Farinac. n. 69.
b Far. n. 44 & seqq.
c arg. l. metum C. quod met. caus. Fari. q. 50. n. 7. & 9.
d rectè Clar. q. 21. n. 37. Peguer. de decis. crimin. 17. num. 1.
e Far. n. 8.
f Menoch de præsumpt. l. 1. q. 89. n. 62 Farin. n. 11.
g vide Farin. nu. 13.
h vide Farin. à n. 14
i Ofasc. conl. 64. n. 55.
k Far. n. 22

l vt bene Natta cô 42. n. 2.
m Farin. n. 24.
n Far. n. 2
o Far. n. 3
p Farin. num. 4
q vide n 30. 36. 39.
r Frãc. C sonus de indi. trac 7. c. 1. n. Diaz. re 370. Ar Gomez. to. 3. c. 1 nu. 15. Sa mẽt. Epi Geenen 1. Select cap. 1.
s ca. fic dignum illi etiam de hom. qui pot &c. qua tæ de ser excômu c. non i inferend 23. q. 3 cum sim.
t Gandi tit de pr sumpt. & ind. indul n 14. Me noch. de arb. cas. 355. nu. quos sic perpetuo n sic inte ligo senti tiam con munẽ, qu seq. Ant Gomes. l. 3. tit. d homi. n. & in tit. d læs maie nu. 8. Cla § fin. q. 8 n. 3. & Fa q. 51. n.

.r.§. sed in eoD. l Syllan.

sic bene larus su- a post). Medi- um& Co ır. ibi tatos;

tur: sicut & serui qui non defenderunt Dominum occisum a. In foro conscientiæ neque hos seruos, neque alios illos, ne in crimine quidem læsæ Maiestatis, putarim ad restitutionem damnorum teneri b Hinc patet indicium & præsumptionem induci contra iudices: qui omittunt vel negligunt maleficos punire ad quod tenentur ratione officij, vt dixi. vt & belli dux ratione militum: & prælatus, subditorum. quæ est communis sententia, *arg. c. qui potest, 23. q. 3. cap. negligere 2. q. 7. Simanc. in praxi tit. 15. Capic. decis. 130. num. 67. Plaza epit. delict. cap. 28. num. 30. & 31. Nicol. Moron. de fide treng. & pac. q. 138. nu. 41.* & hi omnes quia iure ad hoc tenebantur, ad restitutionem damnorum ex omissione hac ortorum, parti læsæ tenentur: neque obstat Cou. & Med. citati loquuntur enim de ijs qui tantum tenebantur obuiare ex caritate; quoad seruos domini occisi, aliud est, quia, licet puniantur in foro externo, id fit propter præsumptionem. & ideo in foro conscientiæ non tenentur ad restitutionem.

2. est, quando quis patrocinatur sponte maleficis, & conatur criminis enormitatem eleuare, & contendit non esse credendum ijs, quæ de illis certò narrantur, & ea omnia vana esse & delira aliaque huiusmodi, sicut fecere VVierus hæreticus. & nostris temporibus quidam Calidius Loseus Theologus, cuius animæ Deus parcat: qui dum viueret fuit eo nomine suspectus insinceræ fidei, & Bruxellæ incarceratus, & Treuiris expulsus, quia libellum parauerat, & conabatur clanculùm Coloniæ (quod hic inserendum duxi, vt, si forte infœlix iste partus postumus, cum noxa publica, lucem aspexerit: vel scripta exemplaria, vt solent opera tenebrarum, clàm distribuantur, sibi quisque caueat. ne specie pietatis impietatem hauriat) parauerat inquam & conabatur libellum edere in hâc sententiam, coactúsque fuit abiurare huiusmodi dicta, scriptaque, & meritò. sic enim natura comparatum est, vt quæ quisque lubenter & proteruè defendit, ea non fugiat, neque se illis facilè abstineat: à quibus verò se abstinet, ea non multùm laboret, cum inuidia & molestia, tueri. Deinde vt plurimum tales postea deprehenduntur occultæ societatis rei. Estque hæc persuasio diligenter vitanda cùm omnibus, tùm maximè procuratoribus, aduocatis, iudicibus. VVierus, si credimus Crespeto *discur. 3. de odio Satanæ* hanc defensionem suscepit, quia ob Magiæ crimen pœnam mortis verebatur. Ex Iaquerij *flagello Fascinariorum* constat per Edelinum Doctorem Sorbonicum hoc Diabolum conatum persuadere mortalibus. Iaquerij verba sunt: *non immeritò creditur quòd dæmones, qui hæresim & sectam abominalem fascinariorum erexerunt, induxerunt assertores ad credendum & pertinaciter asseuerandum: quod ea quæ per maleficos fascinarios fiunt in cultu dæmonum, non sunt nisi illusiones dormientium, hoc autem luce clarius patet ex processu facto cuidam magistro in Theologia* [addit Monstreletus p. 3. Chronic. eum fuisse Priorem S. Germani in loco quem vocant Galli en l baye; & ante fuisse monachum ordinis D. Augustini, & priùs etiam aliorum ordinum. vnde hominis inconstantiam facilè notes.] *Super huiusmodi hæresi & secta deprehenso qui sponte confessus fuit & detexit, quo modo in cultu dæmonis ipse cum pluribus alys complicibus realiter & pluries conuenit, quê dæmonê inter eos vidit, & coluit apparentē, quandoq; in forma hominis, quandoq; in forma hirci. vbi abnegauit Deū, & fidem catholicam, Benedictamque virginem & crucem. Prædictus autē Magister vocatus Mag. Guilhelmus Adeline anno Domini* M. CCCC. LIII. *die duodecima mensis Septemb.* [Monstreletus vocat Guil. Edelin, & dicit hanc sententiā latā mense Decembri, in Vigiliâ Natiuitatis Dominicæ: in ceteris conueniunt, de loco, de anno, de confessione, de pœnâ.] *in capella Episcopali Ebroicensi iudicialiter coram iudicibus fidei, cum lacrymis in terram prostratus, exhibuit quandam scedulam continentem sua commissa contra fidem in dicta hæresi & secta, offerendo prædictis iudicibus abiurationem. Ipsa autem scedula continebat inter cetera, quòd quando ipse fuit introductus ad dictam sectam Diabolus offerebat, quod ipse Mag. Guilhelmus benè posset, si vellet, augmentare eiusdem dæmonis dominatum, præcipiendo eidē Mag. Guilhelmo prædicare, quod einsmodi secta non erat nisi illusio, & quòd hoc prædicaret ad contentandum populum patriæ, vbi tunc morabatur ipse Magister Guilhelmus. Hunc Mag. Guilhelmum ego qui hæc scribo noui, & frequentissimè vidi antequam esset de hoc crimine suspectus.*] hæc Iaquer. *flagello hæreticor. fascinar. c. 4.* Nostris temporibus summâ ope & vi Doctor Vlaet. vnus ex Principis Electoris Treuirici Consiliarijs, hoc idem contendebat; sed ei se fortiter, eruditè conscripta confutatione erroris, Pet. Binsfeldius opposuit, *edita Disputatione de Cōfession. Maleficar.* Captus ille Vlaetius, crimen tandem, fraudémque confessus: vt & Edelinus; flammis feralibus consumptus fuit. Indiciū hoc nititur aperta iuris præsumptione. *l. vni. C. de priua. carcerib. & c. error. 84. d. & docent* Pet Loyherius *lib. 2. de spectris fol. 526.* Ludouicus Richeaumus noster, *in libr. trium Discursum.* Iaquerius Michael. Remig. Bodinus, Crespet. & alij. Oratos velim iudices (quos ego talia perperam effutire intelligo) vt dignentur has Disquisitiones nostras legere, & in singula inquirere: quæ displicebunt, refellant: quæ refellere nequibunt, ijs, fastu & obstinatione seclusis, assentiantur. Irridere, contemnere, nec legere, intelligeréue velle: vanitatis, non grauitatis est, inscitiæ non sapientiæ, scurrarum non iustitiæ Sacerdotum. Solo autem Canone illo, *Episcopi 26. q. 5.* niti; & verba vrgere, non sententiam: nec ad ipsa quidem verba satis attendere, totámque canonis seriem: sed frustulatim eum discerpere: nec explicationem Theologorum, & Canonistarum doctissimorum admittere: nec iudiciū suum communi omnium Europæ Catholicorum sæcularis & Ecclesiastici fori Tribunalium praxi, rerúmque iudicatarum auctoritati submittere: sed vnum malle VVierum, aut alterum, reprobæ religionis hominem, sequi & cum scandalo audientium publicè ista iactare: quid aliud est, quàm Tribunalia omnia Catholica inscitię, iniustitiæ, crudelitatis damnare? quam maleficis & eorum sceleri habenas permittere ad nocendum? quàm reip. & humano generi toti, & Deo optimo maximo tali conniuentia patrocinióque teterrimæ apostasiæ, atrocissimam iniuriam inferre? *vide dicta sup. lib. 2. q. 16. & dicenda infra hoc eod lib. 5. sect. 16. litt. VV. Vbi c. episcopi fusissimè explicabo.*

3. est, cùm sortiarij, vt plurimùm etiam sint hæretici: eos qui scienter defendunt ipsos & errores eorum esse ipsis deteriores, próque socijs habendos c qui nesciunt esse sortiarios, hi puniendi non sunt, vt tales: nisi sua defensione iudicis officium impediant d. Qui scientes esse sortiarios, non defendunt errorem, sed personā tantùm: illi se valdè

c c. qui alios. 24. q. 3. c. qui consentit. 11. q. 3. d c. accusatus §. vlt. de hæret. in 6.

suspectos

suspectos reddunt, & contra illos specialiter inquiri potest, & ob defensionem hanc sunt puniendi a: vt & aduocati & notarij: illi, si scienter & sponte in iudicio patrocinantur, venia non petita, vel ad hoc à iudice non deputati; hi, si instrumenta scienter illis confecerint. Quod si iudices, vel Domini eos in suis iurisdictionibus, aut terris defenderint: primò sunt excommunicandi, & post pertinaciam officijs, dignitatibus, & bonis priuãdi, & in exilium mittendi b, vt regijs Hispaniæ & Siciliæ constitutionibus iustissimè cauetur. fallit hæc 3. regula, quando sortiarij non sunt hæretici.

4. Quod de defensoribus dictum, idem de fautoribus obtinet: qui verbis, factis, consilio, vel pecunia eos iuuant c.

5. Maiorem etiam præsumptionem de se præbent occultatores siue receptatores, eorum d: si scienter hoc fecerint e, vel non vi coacti. Quod, si contra occultatorem occurrat alia præterea præsumptio, cogitur ipse vim vel ignorantiam probare: vt si sit amicus f, vel consanguineus: neque hic cognatio excusat à pœna in totũ g, sed tamẽ causa est lenioris multò punitionis: maximè si sit valdè arcta necessitudo, vt coniugum, filiorum, fratrum h. Hæc quoque locũ tantùm habent, quando maleficium est iunctum cum hæresi.

6. Tenentur omnes, si maleficium sit coniunctũ cum hæresi, maleficium denunciare (quod extra confessionem cognouerint) & iudicibus indicare i: &, qui hoc non faceret meritò præsumitur socius, argumento fautorum ac receptatorum. Sed quæritur V. *debeat hoc casu præmitti correctio fraterna?* si constaret maleficium non esse coniunctum cum hæresi, nemo dubitat esse correctionis fraternæ seruandum ordinem: sed quia hoc est de planè rarò contingentibus, quoad striges & sortiarias & veros magos dæmoniacos: ideò quoad hos, omnino censeo hac in re idem d. cendũ, quod de hæreticis, de quibus DD. sollicitè disputarũt k. *Inprimis*, si hæreticus est dogmatista: protinùs debet iudicibus deferri, vt cautum lege diuinâ *Deuteron c.13. & 17.* ratio. quia nulla moraliter spes suppetit tales admonitione corrigendos: & iuxta D. Paullum: *mali homines & seductores proficient in peius errantes & in errorem mittentes.* (2. Tim. 3.) vnde consequitur quotiescumque probabiliter constat non redituros admonitione ad sanam mẽtem, statim denunciandos l. quia periculum est, ne sermo eorum, vt cancer serpat. quare commune bonum præferendum est vnius priuatæ famæ: & cùm talis iudicio suo plusquàm iudicio Ecclesię tribuat, stultum sit sperare quod priuati hominis admonitionẽ auscultaturus & crediturus. Et hoc verum de omnibus, quos constat malitiâ errare: nam hi solent esse pertinaces. huiusmodi ergo tenetur quisq; sub mortali deferre. *Secundo* si constat aliquẽ ex ignorantiâ errare, & certum sit moraliter, siue firmiter creditur post admonitionem emendandus, & correctio profutura: tunc præmittenda est admonitio fraterna m. *Tertio*, si dubium sit vtrum correctio profutura nec ne, & vtrum ex malitia an ex ignorantia peccet: hoc est si dubitetur probabiliter de eius pertinaciâ: tunc res est dubia. quidam censent tunc priùs legitimè admonendum n, quàm denunciandum: & legitimè admonere vocant, quando quis admonetur ab habente auctoritatẽ prælationis, iudicij & eruditionis: ita vt teneatur illi credere. nam non est dicendus admonitionem contempsisse, qui nõ credidit ei, cui credere non tene-

a c. excõmunicamus. §. credentes. de hære. Brunus li. 5. de hæret. ca. 15. Simãc. in pract. tit. 14.
b c. si aduersus. de hæret.
c 2. paral. 19. v. 2. Turrecrema, Sum. de Eccles. 2. p. lib. 4. c. 22.
d l. 1. & 2. de receptat.
e Bart. ind. l. 1. text. in li. 1. C. de receptat.
f cum oporteat de accusat. l. si vicinis. C. de nupt.
g c. leg. 23 q. 8. c. infidelis 28. q. 1.
h l. vlt. de recept. cum sim.
i Deut. 13. & 17. Plato. libr. 10. de legibus D. Leo. homi. 4. de collect. & homil. 4. de ieiun. D. Thom. & Caiet. 2. 2. q. 33. a 7
k Bernardinus Arenalus li. de frater. correct. cõcl. 6. propos. 6. Alf. à Castro l. 2. de iust. hęret. punit. c. 25 Sotus li. de rat. teg. secre. mẽb. 2 q. 4. & l. 5. de iust. & iu. q. 5. a. 1. Can. li. 12. de loc. Theol. c. 9 Dõ. Banez 2. 2. q 33. a. vlt. dub. 2. Simanc. supra c. 23
l est cõmunis sentẽtia citatorũ & præterea DD. in 4. d. 19.
m est Durãd. d. 19 & citatorũ cõmunis.
n Bann. supra.

A batur. hæc sententia est valdè æqua. Resp. tamen videtur vtilior sententia contraria, nempe hoc casu deferendum Ecclesiæ o, argumenta pro sententia hęc sunt. tũ quia in re dubia non est resp. Christiana in discrimen adducenda, semper enim subest periculum moræ & subuersionis aliorum: & lege naturæ bonum commune particulari præponendum, tum quia si reus ille non erat bonæ famæ, parùm refert eam iustè lædi? si verò erat, hoc ipso magis nocere reip. potuisset, cuius bonum præferendum eius existimationi. tum quia vel errabat ex merâ malitiâ, & tunc iustissimè delatus fuit: aut errabat ignorantia, & tunc iudices vel eum non comprehendent, vel comprehensum absoluent, &

B vtroque casu salua erit eius fama. Ex his infero *in Magiæ crimine* (* quia lamiæ semper sunt valdè pertinaces, & vix fieri potest vt ex ignorantia peccent; & semper mora est damnosa alijs) *ideo semper sub Mortali & numquemq; teneri confessim eas denunciare, etiamsi cum hæresi non sit coniunctum earũ crimen: & ideo qui non reuelant hoc crimen, extra confess. sacramentalem, acceptum indicium contra se, saltẽ ad inquisitionem etiam specialem præbere,* quod miror DD. non obseruasse. Opinor omisisse, quia comprehendebant sub crimine hæresis, vt Sancta Inquisitio facit in Hispania. Deinde sagæ reuelandæ sunt, quia delictum earum non censetur commis-

C sum, sed committendum: & damna impendent proximo, & reip. ideò in conscientia quis non potest tacere: hoc enim in genere Doctores communiter de conscientiæ foro recipiunt in quouis crimine committendo p: Peccabit ergo hoc non faciens, sed contra charitatem, non contra iustitiam, idque omittendo non committendo: ideò non tenebitur ad restitutionem, ad damna & interesse partis q, nisi sit talis qui ex iuris præscripto reuelare tenebatur r.

7. indicium sumitur ex mendacio rei, quod semper sufficit ad inquirendum: non verò sufficit ad torturam, nisi sit adiutum alijs præsumptionibus s. Intellige mendacium facere indicium, si concurrant sequentia, nempe si sit circa qualitates & cir-

D cumstantias substantiales, siue proximas delicti (vt circa tempus vel locum delicti) non circa remotas, (vt locum originis rei;) & circa ea, quæ, si verè dixisset, reo preiudicassent in hac causa: & reus nõ habet pro se vllum indicium innocentiæ, vt puta vnum testem, bonam famam, vel quid simile: & mendacium euidenter est probatum.

8. est rei variatio adiuta aliquo alio præiudicio, idque circa qualitates & circumst. proximas delicto (vt dictum de mendacio) & ea quæ immediatè rei defensionem respiciunt. Reus variat, qui modò dicit vnum, modò aliud: hæc variatio facit indicium ad torturam, cùm emanat ante torturam in examine: & ad vlteriorem tortu-

E ram, cùm contingit in torturâ: & ad nouam, quando post præcedentem contingit t: dummodo præcedens tortura facta sit ex indicijs legitimis: & dũmodo præcedentia indicia non sint satis per torturam expurgata; nam si forent expurgata sufficiẽter, non posset ampliùs interrogari super delicto u. non noceret etiam variatio si nata esset ex obliuione, vel alia causa probabili, verbi gratia, si se corrigendo reus variasset: his enim causis deest doli omnis suspicio x.

9. est vacillatio & titubatio, quando quis loquitur tremens, trepidans, timens, vel pallens, vel sudans præ angustia timoris: & notarius illud indiciũ scri-

o sic post Arenal. & Sot. (quos citat) Simãc. n. 22.
* NOTA.
p fusè Pet. Plaza Epit. delict. c. 22 n. 17. Ant. Gomez. d tõ. 3. tit. de homic. nu. 4. & tit. de læs. maiestat. nu. 9. Menoch. supra. cas. 335. nu. 2.
q post Med. & Couarru. bene Clarus S d. q. 87. & Farina supra nu 25.
r Sot. quẽ refert. & sequitur Meno. supra n 3. & melius loquens Pet. Nauarra de restit. l. 2. c. 2. n. 11 & 17.
s post. innu. fere Farin. q. 52 n. 6. & 8.
t Angel. de malef. in ver. fama publica 105. & est Marsil. Bart. & aliorum commu. vide Fari. nu. 25. 32. & 36.
u Cephal. cons. 164. lib. 2. Personal. de indic. & tortur. nu. 86.
x Farinac. n. 33.

piti:tunc volunt hoc esse idoneum indiciū ad torturam cum variatione præcedētis numeri, Bart.& alij.fundamentum huius sententię est, quia oculus & vultus solent esse animi indices, vt ex sacris litteris & prophanis scriptoribus probat Simácas a:sed adhuc existimo istud indicium non esse sufficiens cum variatione, quia nimis est fallax & dubium, & debile. quia multis hoc contingit, dumtaxat sollicitis de proprio honore, & metuentibus potentiam aduersariorum, aut iudicum asperitatem, quamuis innocentissimi sint: adeò, vt plerúmque nesciant præ perturbatione, quid dicant, vt benè Nouel. Paris, & alij apud Farinac b.

a deberet. q.65.n.31. & seq.& Binsfeld. indic.20.

b Nouel. reg 143. Paris de Put. de tortura c.5.n. Farin a.supra n.48. Clarus q. 51. n. 38.

10. Si cum instrumento magicæ noxæ visus esset de loco exire fugiens, pallénsque, in quo loco inuentus est aliquis læsus vel res maleficiata: hoc indiciū omnino puto esse propinquum & sufficiēs ad torturam per se solū, vt in simili fatentur omnes de exeunte timido & pallido cum gladio cruento & ex domo vbi occisus inuentus c: immò communiorem & veriorem sententiam esse volunt d hoc sufficere ad condemnationē, maximè si alia accedant indicia e. Sed quicquid hi dicant, ego sequor Gandin. Boër. & Ioan. And. contrariū volentes f: nempe nec sic quidem esse sufficiens incidium ad condemnationem. Miror autem Farinac. fateri hoc non esse verum de domo habente duo ostia, & tamen putare verum de viâ publicâ vel agro: cuius haut dubiè plures sunt loci egrediēdi & ingrediēdi g Faciliùs a admiserim sententiam illam cōmunem in pœnâ dumtaxat pecuniariâ, nō verò in ordinariâ, vel extraordinariâ corporali: nihilominùs etiam quoad pecuniariam, quia Farinacius h, cum Claro, fatetur iudicē non teneri eam infligere, sed tantùm posse si velit: semper sim auctor, ex hoc indicio ne procedat ad vllam condemnationem.

c videFar. n.50.& 55 cum seqq. d Farin.& alii nu.52. & 54. e idē n.61. f vide Far. n.53.&60

g confer. n.55. cum num. 64.

h nu. 68.

11. est conuersatio cum malis hominibus infamatis de eodem delicti genere, eáque stricta & continua: sed hoc indicium est valdè generale & remotum, tendens potiùs ad diffamationem, quàm vt per se sit indicium. egimus de illo præced. sectione.

12. si commisso maleficio quis confestim veniat ad curiā; vt sollicitet inquiri & procedi de auctore criminis, cum hoc ad eum non pertineat sollicitare. hæc enim ingestio & sedulitas suspectum facit: & sæpè exemplis hoc deprehensum i, sed hoc etiā est leue, & debet bonis præsumptionibus aliis roborari vt sufficiat ad torturam. Quod multò magis tenendum de illo, qui spontè cùm non tenetur malefactorem denunciat: nam qui tenetur denunciare, & non denunciat, vel tardè denunciat, hic præbet suspicionem contra se taciturnitate sua k.

i narrant Marsil. in pract. crimin.n.150 §. diligenter Nouel in pract. crimi.post prin.n.110 T Carrer. tract. de indic §.15 indic. Ant. Gomez p. 3. cap. 13. num. 14. k videFar. à num.94.

13. si inuentus fuerit veneficio occisus vel læsus aliquis in hospitio seu domo, posset esse indicium contra hospitem seu dominum domus: argumento eorum quæ censent doctores de inuento mortuo in domo alicuius. nam delictum in domo factum, præsumitur factum per existentes in domo l: qui poterunt torqueri tanquam testes, si non probatur eos in domo tum non fuisse: idque nullo alio indiciō concurrente; tanquam rei principales autem, aliis præsumptionibus concurrentibus: intellige nisi sint bonæ vitæ ac famæ, tunc enim non poterunt torturæ subiici vt rei principales, nisi si tacuerint & cælauerint mortuum, vel nisi constet homicidium non potuisse committi ab aliis, quàm in domo existentibus: hoc autem difficulter potest constare, & in eo facilè iudex potest labi

l Paris supra c. 3.n. 14.Nouel. supra nu. 102.&.108 Foller. in practic. crimin.& alii.

A (vt patet exemplo pulcro quod narrat Farinac. *n. 111.*) quare non facilè hoc credendum iudici. nisi sint personæ viles & de crimine simili suspectæ. *vide Farinac. à num. 98. vsque ad num. 119.* qui *nu. 120.* benè addit hoc indicium nunquam sufficere ad condemnationem.

14. adhuc leuius indicium est, si mortuus reperitur in viâ prope domum alicuius: eadem enim tunc suspicio est de domino & inquilinis domus illius: hoc sufficit ad torturam, si sit repertus valdè contiguus domui, & dominus vel domestici habuerunt inimicitiam cum defuncto, vel aliàs sint malæ famæ in similibus, vel si concurrant aliæ præsumptiones fortes. *Farina. à num. 120.* Sic memini

B processum Madriti anno 1573. contra quandam famosam meretricem propè cuius domum repertus asininus pullus excerebratus quæ confessa in tormentis se vsam cerebro ad philtrum, & flagellata in exilium missa.

15. est incidium viciniæ, quia in prædictis casibus etiam est præsumptio contra vicinos: quæ idem operatur quod præcedens. & etiam eliditur: si vicini sint bonæ famæ, vel mortuus extra viciniam habebat inimicos, à quibus potuit occidi. *Farinac. à num. 127.*

16. si quis tempore maleficij, vel incontinenti post, inueniatur in loco delicti, vel loco propinquo valdè; & quasi contiguo cum armis seu in-

C strumentis maleficij: tunc etiam si aliàs fuisset bonæ famæ, quia duo concurrunt, (locus & instrumentum) posset subiici torturæ, sine aliis adminiculis; quia tunc est indicium valdè propinquum; si verò sit inuentus sine instrumentis, tunc ad torturam necesse est concurrant aliæ præsumptiones. *vide Farinac. à num. 132.*

17. est quando quis frequentat locum vel viam, vbi maleficium commissum, vel visus est immediatè ante in illo loco vel viâ ambulare: tunc si iste malæ famæ in similibus, poterit statim subdi torturæ: si sit bonæ famæ, non nisi accedentibus aliis præiudiciis. Intellige de eo qui aliàs non erat solitus locum vel viam illam frequentare, nec tunc

D habebat aliam iustam causam illac transeundi, vt quia volebat accedere domum suam, Ecclesiam, vel quid aliud. *Farinac. à num. 138.*

18. desumitur ex illo Cassij, CVI BONO. nam præsumitur deliquisse, qui causam habuit delinquendi grauem, & deliberatam, non subitam tantùm vel leuem: & sufficit hanc causam fuisse existimatam talem à reo, maximè si sit pronus in illam causam (vt in amorem vel odium) & dummodò appareat alium neminem hanc causam habuisse: & hæc causa sit in specie iudicialiter probata: neque hæc omnia sufficient ad torturam, nisi mala fama aut aliud indicium accesserit. *Farinac. num. 144. cum seqq. ex Casono optimè de hoc lo-*

E *quente, lib. de Indic. tract. 2. c. 1. & c. 3.*

19. Acclamatio aut vociferatio in domo iniuriam patientium, & tum fugiens seu exiens ex domo visus; nam tunc quasi duo concurrunt indicia, quorum prius indicat delictum: posterius delinquentem, & vnum iuuatur ab alio vt sufficiat ad torturam; est indicium remotum, & per duos testes legitimè probandum. *Farinac. à num. 157.*

20. Ex communi opinione Doctorum & Iudicum, si cadauer positum coram reo sanguinem emittere inciperet, vel ex vulnere, vel ex ore, vel ex naribus: hoc indicium quidam magni faciunt, &

de eius

V

de eius causâ alias à me disputatum hoc eodem opere [a]. Ego istud indicium numquam existimarem sufficere ad torturam, quicquid graues, DD. quidam in contrarium dixerint [b]. Moueor quia verè est indicium remotum, & quasi prodigiosum; de cuius causâ non constat, & incertissimum, quod nullo iure vel causâ iuridicè probatâ nobis constat, & tortura maximi est præiudicij, quare nisi accedant fama, minæ, inimicitiæ vel simile adminiculum, numquam ad torturam ex hoc indicio Deum timenti iudici procedendum, affirmauit. *Farinac. num. 156. post. Anton. Gomez. fusè & prudenter hoc discutientem d. tom. 3. ca. 13. à num. 15. & Marsi. in pract. §. diligenter num. 181. Masc. & alios.*

a lib. 2. q. 4. cap. 3. vers. sexto cadaver.
b post Angel. & Parid. Boeri decis. 166. Blanchus de indi. ad fin. D. de q. nu. 408. Carr. tract. de indic. Indici. 27. n. 2. Noue. rege. 184. Menoc. de arbit. cas. 270. n. 16. & de præsum. l. 1. q. 89. nu. 128. & al. j.

21. Sumunt quidam ex malâ physiognomiâ & malo nomine, item si occulos in terram defigant: de malo nomine, est sententia Marsilij, Bruni & multorum [c]; sed hæc meo iudicio prorsùs est inanis præsumptio, quando nomen impositum puero à parentibus; si impositum viro aut adolescenti à moribus, vt solent malefici nomina inuicem mutare, tunc haberem pro idoneo indicio ad probandum esse malum hominem in genere, non verò ad probandum speciale delictum aliquod, nisi ipsum nomen delictum illud significaret, sed tamen ad torturam solùm hoc non sufficeret. Quoad oculorum in terram defixionem; hoc leuius adhuc est, potest enim ex pudore oriri: nec est proprium vnius in specie delicti, ac ne in genere quidem delicti sufficiens argumentum. Vt nec physionomia mala: quare de his omnibus indiciis prudenti iudici parùm curandum est, quod non aduerterunt duo I. C. hæretici, his nimiùm tribuentes [d], vt fortassis etiam Martin. de Arles. nec obstat quod directorum inquisitorum *in 3. part. in cap. de signis exterior. per qua Nicromantici heretici dignoscuntur & magi hereticantes,* scribit, eos communiùs habere toruum visum & obliquum, ex visione, & appatione, & collocutione malorũ spirituum: non enim illic ponit indicia sola ad torturam, sed etiam generalia quædam ad dignoscendum personas, in quas formanda inquisitio; & hæc ponit tantùm, vt præambula quædam indicia ipsorum indiciorum ad torturam.

c vide Menoch. de præsumpt. lib. 1. q. 89. nu. 130. & Farinac. à num. 165.
d Bodin. in dæmono. & Godel. lib. 3. ca. 5. Martin. de Ales de superstit. à num. 100.

22. Æquè leue indicium est, si quis natus sit ex malâ patriâ & in qua multi tales criminosi: hinc enim nimis generalem suspicionem gigni patet, vt opt. docet Simancas [e]. idem censeo de parentibus, quamquam sit indicium nonnihil propinquius, & magis immineat periculum ab his, quàm à patriâ, & faueat suspicioni experientia, maximè quãdo mater est malefica, & magis adhuc si etiam auia fuit, hoc, vt certum admisere Godel. & Bodin. [f] sed hoc etiam indicium, vt incertum reiiciunt, nisi iuuetur vehementibus præsumptionibus aliis, Catholici & prudentiores scriptores [g]: magis vrgeret hac in re conuersatio & educatio cum tam malis parentibus, ad quam reduco præcedentem suspicionem: puto enim, si à talibus parentibus ortus, & ab his educatus fuerit, gigni suspicionem ad inquirendum, quando non est bonæ famæ reus: si aliud indicium præterea accedat, posse torqueri.

e Insti. Cathol. c. 50. nu. 8. & 9.
f d. c. 3. Bodin. lib. vlt. cap. 4.
g Cyrillus in sum. crimin. rubr. 29. de q. 5. 4. n. 1. & 2. Simãc. supra d. c. 50. n. 10. & 11. Farinac. q. 47. n. 279. Binsfeld indic. 16.

23. Si quis inimicorum obiectione, vel amicorum admonitione insimulatus taceat, & quasi cõtemnat silentióque eludat, quidam putant idoneum indicium; quos citat Binsfeld. [h] sed meritò eos non sequitur, est enim leue & incertum indicium, indigens adminiculo aliorum, etiam ad specialem inquisitionem.

h indic. 16.

24. Si quis consueuerit scelerata iuramenta, vel blasphemias, vel obscænissima verba proferre, aut dæmonem sæpè nominare, seque aliosque illi frequenter deuouere; verbi gratia, do te dæmoni, auferat te diabolus, &c. si quis alia grauissima scelera specie differẽtia à Sortilegio committat; eum sortilegij suspectum censet Binsfeld. *indic.* 11. eò quòd graues scriptores tradant huiusmodi suspectos esse de hæresi [i]. Sed obserua hoc indicium ad malam famam reduci, & dumtaxat solùm sufficere ad inquirendum, ad torquendum non, nisi præsumptiones aliæ adminiculentur.

i Vt per Carrer. & Simanc. Menoch. li. 5 de præsump. pr. 6. & lib. q. 12. Cas. lib. 1. de i. ita hær. nu. cap.

25. Si dum torquentur, nullas emittant lacrymas, nam censent DD. quidam eas flere non posse, si velint, & ideò hoc indicium ponunt Sprenger. Grill. Bodin. Sed hoc meritò alij [k] inane & friuolum signum reputant; nam si loquuntur de lacrymis ex pœnitentiâ vel deuotione, illæ non sunt spontaneæ, sed à Deo cui lubet dantur: si de lacrymis propter sensum doloris, fieri potest vt sit talis quarumdam constitutio corporis, noui pueros, quos citiùs flagris discidisses, quàm vel vnam lacrymulam excussisses: è contra Picardorum hæreticorum genus in Bohemiâ, quod *Flentes* vocant, aiunt vbertim flere quandocumque lubet, An ergo hi nequeunt esse striges?

k Godeman. & Binsfeld

26. Si vagæ sint, sæpe habitationem & domicilium mutantes: maximè post diffamationem, vel complices captos [l]: hoc indicium est bonum indicium, sed commune omnibus criminosis, vim habet ad torturam, quando alia accedunt indicia: fallit si sit bonæ famæ, quia hæc illud purgat; item si migrandi iustam causam probet.

l Binsfel ind. c. 18

27. Si singularitatem quandã præ se ferant impietatis vel religiositatis ostentatione, quoad diuturnas in templo moras, habitum &c. sic Binsfeld. [m] vt verum tamen fatear, hoc indicium valdè lubricum & leue est, hypocrisim potiùs probans; sortilegium verò, non nisi remotissime.

m indic. 17.

28. Quidam sagas volunt dignoscere ex eradicatione chrismatis in fronte; alij ex stigmate impresso: sed vtrũque meritò improbat Binsfeldus [n]; nam quoad eradicationẽ illam, ridiculum hoc est, chrisma enim nihil visibile vel sensibile relinquit in vertice vncti, quoad stigma non omnibus illud inurit, sed iis tantùm quibus diffidit eos constantes fore, vt iam alij obseruarunt [o]; præcipuis non inurit: aliquando etiam delet cùm capti sunt; & quãdo non delet, id relinquit, vt hanc superstitionem iudicum foueat, & sic nõnumquam innocentes plectãtur, nec enim facilè verum signũ dignoscas à maculâ, vel næuo, vel clauo, vel impetigine naturali, tum quia non eâdem est forma signi: aliquando est simile leporis vestigio, aliquando bufonis pedi, aliquando araneæ, vel catello, vel gliri, tum quia non idem locus, in virorum enim corpore sæpe visitur sub palpebris, sub labiis, sub axillis in humeris, in sede imâ: fœminis, etiam in mammis, vel muliebribus locis, tum etiã quia non omnium stigma est insensibile, vt docet experientia. Et si aduertãt se pungi, fingere dolorem possent, etiam quem non sentiant. Quamobrem Michaelius, *Pneumalog. schol. 5.* monet Iudices cùm acu vel pugiunculo iubent stigma pungi, id tam cautè fieri debere, vt striges non aduertant, solere enim illas cùm aduertẽre fingere, se vehementer stimulatione hac cruciari. Plerumque etiã aliis ex causis sunt cicatricosæ, quia sic in suos non rarò dæmõ sæuit

n indic. 14.
o Danæ. Bodin. Godelm.

vt os totum lacerum ac dilaniatum relinquat, & perpetua inhæreant vestigia, vt de Rosâ Gerardinâ testatur Remigius *cap.13.* Quamquam ex his ipsis cicatricibus aliud rursùs, sed incertum nascitur indicium.

29. Longè certius indicium est, sequens; in Hallo villâ Diœcesis Traiectensis, fæmina quædam misera, die quadam pedes suos pelui imponens, & extra illam retrorsum saltans, sic ait: hic salto de potestate Dei, in potestatẽ Diaboli: quàm Diabolus mox rapiens, & in aëra sustollens multis qui aderant in villâ, siue extra villam videntibus, vltra altitudines nemorum transtulit, ita vt vsque in hodiernum diem nusquam compareat. *sic Cæsar. libr.11.cap.60. & præcedenti capite*, apertè indicauit hanc magicis artibus institisse. Sanè huiusmodi dictum factúmve, indicium vrgentissimum & proximum putarim. Hæc de indiciis, quædam addamus de denunciatione.

SECTIO V.

De denunciatione & testibus.

QVid operetur denunciatio siue testimonium complicis ostensum luculenter *Sect.3.* Nunc tantum addenda breuiter quædam de denunciatione & testimonio aliorum, qui teneantur denunciare, & testari, iam vidimus, *Sect. superiore.* Nunc addo praxi receptum; per regulam, quâ leges dicuntur spectare ea quæ frequentiùs contingunt; vt quæ in hæresis crimine testimonia probationésque recipiuntur, eâdem locum habeant in crimine Lamiarum, ratio, quia Lamiæ semper suspectæ sunt de hæresi, & rarò hæc suspicio fallit [a]. semper enim earũ facta ferè sapiunt hæresim manifestam.

2. Receptio testium debet ab ipsismet iudicibus seu inquisitoribus fieri; nec est deleganda, nisi magnâ ex causâ, & prudenti ac probo viro [b] recipi. possunt etiam ante litis contestationem [c], & etiam ratificatio testimoniorum fieri poterit extra tempus præstitutum ad probandum [d], si iusta & probabilis aliqua causa id exegerit; semper autem erit ratihabitio testium adhibenda, etiam si reus se habere illos pro ratificatis profiteretur. Publicatio quoque testimoniorum reo præbenda est, vt contra queat excipere; nomina testium verò non sunt in hoc crimine simul publicanda, quia periculum ferè euidens hinc imminet variis ex causis testi, & negotia fidei sic retardarentur, metu perculsis testibus [e]: consultum tamen, vt (quod fit in Hispania) iudices diligenter exquirant à reo num quos habeat inimicos, & testes suspectos in genere, quibus credi nollet, & quare? confrontatione ergo testium & rei in hac materiâ non vtendum, nisi magnâ ex causâ, & omni periculo cessante [f]; vt cessat quando complices deposuerunt. Et possunt testes super iisdem articulis etiam prorsùs contrariis, factâ iam publicatione, audiri. *post multos Siman. supra num.3.*

3. Possunt in hac causa à iudicibus, maximè Ecclesiasticis (vt sunt inquisitores) quælibet personæ egregiæ, etiam quilibet consanguinei, compelli, vt se coram ipsis sistant, & testimonium perhibeant, quod fidei fauore receptum [g]. Vt autem in hoc crimine illustres coguntur, sic etiam infames aliàs personæ, vt cõplices (de quibus actum) excommunicati, & similes; non vt plena eis fides,

Y

a Plura Castro li.1.de iust. hæret. punit.c.12. & Simanc. in prax.tit. XI. Sprẽg. Silue. Spinæus. Iaqueri & alij.

b hodie cõtrarium in prax. obtinere scio, vide Gail. libr. 2. obseruat. 96. nu.10. bene post alios Simã. tit. 55.nu. 7. ex quo deinceps addemus & alia.

c c. quoniã frequẽter. §. sunt & alij, vt lite. non contest.

d ca.vlt.de hære. in 6. DD. in d.c. quoniã frequẽt. & ca. 1. de test. e sic statuit Innocẽt.6. vide Direct. inqu. fol. 52.

f Simanc. sup.nu.17.

g gloss.ca. 2. de test. cog.Rom. notab.401 Ias. in l.ad egregias. D.de iureiur. Aimo. cõsil.220.

A sicut aliis non famosis, sed quanta prudenti iudici videbitur, circumstantiis consideratis, præbeatur [h]. valet etiam testimonium auriti testis, qui se ex ipsomet reo dicit audiuisse [i], non qui ex aliis, sic intelligendus D. Chrys. *hom.30.in Gen.* cùm negat ex auditu iudicandũ, nec exceptio in hac causâ cõtra testes admittitur, nisi quæ testẽ penitùs refellat, vt capitalis inimicitia, coniuratio, subornatio: ceteræ tantùm eleuant fidem, non tollunt. Sed isti testes inhabiles, infames & non integri, tũ demũ admittendi, quando alij haberi nequeunt, vt in crimine isto ex naturâ rei & actûs vt plurimùm cõtingit [k]. Coactio autẽ illa fieri potest, nõ per incarceratione (etsi quidam iudices hoc perperã faciant,) sed exacto iureiurando se testimonium dicturos; item B per excommunicationem; denique indictâ mulctâ, & captis pignoribus, *l. si quando C. de testibus cap.1.2. & vlt. de testibus cog. Franc. Viuius in comm. opin. verbo testis citatus.* Et cogi potest etiam qui iurauit se non reuelaturũ. *cap. intimauit. de testibus & d.cap.vlt. Viuius libr. 2. verb. confessionem.*

4. Quantumuis multiplicentur depositiones personarum infamium & complicum, nõ est procedendum iudici ex his solis ad condemnationem; scio contrarium communiùs teneri & in praxi obtinere [l]; saltem vt pœnâ puniatur extraordinariâ, argumentum eorum est, non lex aliqua aut ratio vrgens, sed generale brocardicum; ex multiplicatis indiciis debilibus resultare indicia indubitata. Sed hoc argumentum valdè debile est, C nec in rigore verùm, numquam enim quæ naturâ suâ sunt dubiâ, possunt rem facere indubitatam; sicut nec multa venialia peccata vnum mortale; nec multa ægra vnum sanum, nec multa non alba vnum album, nec multa tepida vnum calidum, &c. quando res non sunt subordinatæ ad vnum finem natura suâ, sicut vna depositio naturâ suâ non subordinatur alteri. Deinde totum illud, nihil fundamenti habet, nisi præsumptionem. Præterea quis neget, quamuis ratum id sit, fieri tamen nonnumquam posse, vt vno casu plura concurrant indicia ad crimen non verum, quàm ad verum? Esto sit probatio criminis admodum laboriosa, progrediatur hoc ergo ad torturam: si ad necem insontis extendis; nonne durus & sæuus D meritò dicare? sit crimen atrox naturâ: quid tum, si reuerâ non commisit? sic aliqui noxij elabentur, præstat decem elabi, quàm vnum innoxium condemnari: si tortus fuit innoxius, potest ei solatij aliquid impendi: si damnatus & necatus, quod tu mortuo præbeas cataplasma? Denique ratum illud & receptum, etsi ad torquendum minora probationum adminicula sufficiant; ad damnandum necessaria esse luce meridiana clariora, nónne hoc illi ipsi fatentur DD. quibus Bodinus & alij contra sentientes sententiam suam confirmant; *Marsil. pract. crimin. §. diligenter. num.3. Chassaneus supra Consul. Burg. rubr.1. §.5. num.123. Anton. Gabriel. d. concil.7. num.7. Iul. Clar. quæst.21. num.9. vbi hoc confirmat arrestis Burdegalens. & Parisiensibus Blanch.* E *de iudic. num.384. Monticella reg. crim.4. num.6. Osascus cons.65. libr.1. Farinacius q.43. num.39.62. & 73.* Quos omnino hac in re puto iudici sequendos.

5. Si testes isti complices, postquam aliquem, in torturâ & concurrentibus cæteris necessariis, denunciarunt, & cõfessionem denominationémque hanc ratam habuerunt, & confirmarunt ad bancum, vt oportet, & ante sententiam: postea post sententiam, in loco supplicij, morte instante,

h c. in fidei & ibi DD. de hære. in 6. Gondisalu. de hæret. q. 13. Corras. li. 5. misc. cap.10.

i Simã. bene sup. nu. 20. & 21. sequent.

k post plurim. Anto. Gabr. li.1. cõm. cõcl. rub. de tes. conclus. 7. vide optime loquẽtem Binsf. pa. de cõf. malef. tertia edit. à fol.320.

l vid. Binsfel. ad hoc fusè allegantẽ mẽbr.2. conc. 7. fol. 356. & add. Anto. Gomes. tom. 3. ca. 12. nu.18. Aymon. cõsil. 178. Deci. cons. 18. libr. 1. Ludo. Peg. deci. crim. 17. nu.44. vide supra sect.3. litt. L. vbi doctũ quibus cõcurrentibus valeat ad torturam.

innocentiam

innocentiam denominatorum à se protestati iudici populoque fuerint; vel ipsis denunciatis coram omnibus dixerint, se illos habere pro probis & inculpatis: sententia receptior est, iudici parum curandam esse huiusmodi palinodiam, tum quia rarò sub mortem æquè sibi mente constant, vt ante illud tempus, quando confessio ratificatur, tum quia solent importunitate eorum qui denunciati fuêre, vel admonentium de animæ salute, vehementer rei sollicitari, & perturbari in extremo illo vitæ puncto, tum quia hæc recantatio non est facta adhibitis solemnitatibus, quæ adfuêre primæ confessioni, ideò præualet prior, tum quia ista est extraiudicialis, prior iudicialis. Confessio quidem non perseuerans habetur pro nullâ; sed demum, quando reuocatur ante sententiam latam, non postea. Moriens præsumitur memor salutis; quando est animo imperturbato, & sibi benè præsens: nec tamen omnes morituri, maximè sortiarij, sunt Sācti, quare hæc præsumptio leuior est, quàm qua nititur prior cōfessio, his argumentis hoc tenuere nonnulli[a]. qui verò in terminis contrarium scripserit scio nullum. Confirmant, qui docent rectissimè, dictum morientis non esse idoneum testimonium, vt alius torturæ subijciatur, nec in homicidio[b]; nec in iudice dicente se tulisse falsam sententiam[c], nec in furti crimine[d]; nec in alijs vllis[e], ex communi & in praxi receptâ sententiâ. Cauendum ergo iudici, ne post denominationem factam, & latâ iam sententiâ vmquam permittat patres ad reum accedere: hoc enim ad nihil vtile fuerit, nisi vt reum molestent, frustrà quidam, si is non reuocet: si reuocet, damnosum id futurum, quia gignitur præiudicium non exiguum iudicio, quod Sacrosanctum & indubitatum esse deceret; & ipsi quoque reo, qui falsum dixisse, vel falsitati consensisse, sese in iudicio, vbi veritas dicenda, fatetur[f].

6. Quando malefici isti cōplices suos produnt, & postea ex interuallo variant; idem seruandum, quod in causâ hæresis solet seruari, est enim eadem ratio huius criminis, & eadem praxis[g]. In hæresi res non est certa, nam sunt qui censent standum illi testimonio quo hæresis reuelatur; & ideò si primo testimonio hæresis reuelatur, standum primo; si posteriore reuelatur, standum posteriori, etiamsi alterum iuramento foret confirmatum; ratio est, fauor fidei & religionis; qui ve facit, ne hoc crimen in perniciem Christianæ religionis maneat occultum; etiam facit, vt in dubio quis præsumatur hæreticus quantum ad condemnationem pœnitentiæ in foro Ecclesiæ imponendæ, pro vtilitate animæ[h]. In primis obseruo forum Ecclesiæ duplex esse, vnum publicum, vt est inquisitorum: aliud priuatum & secretum, vt est pœnitentiariorum seu confessorum; quoad secundum facilè admiserim hanc sententiam tot DD. nullum enim hæc præsumptio damnum, immò & commodum adfert pœnitenti. Quoad prius forum; quia res est maximi præiudicij, & solent inquisitores vel brachio sæculari tradere, vel alia etiam corporis afflictiuâ pœnâ, cum publicâ ignominiâ, reum afficere; valdè hæsitare me fateor. Sanè nec Iac. Simancas Episc. Pacensis, & postea Zamorensis, hoc simpliciter admittit, cuius hæc sunt verba, de hac testimonij correctione loquentis[i]; *nec audiendi sunt, qui putant eo dumtaxat casu id accipiendum esse, cum posterius testimonium* (scilicet reuelans, quando primum non reuelabat) *est contra reum in fauorem fidei. Nam licet eam speciem le expresserit, mens tamen legislatoris aliud procul dubio vult, æqualitas enim iustitiæ seruanda est inter accusatorem & reum, quin etiam reis fauorabiliores esse debemus, & ad absoluendum, quàm ad condemnandum proniores*[k].] Quid ergo dicemus? Vtique censeo si vtrumque testimonium confirmetur iudiciali iureiurando, & æquè probabilibus nitatur coniecturis ac rationibus, priori potiùs standum, siue reuelet, siue non. Nam fauor fidei ad tam magnum præiudicium rei porrigi non debet. Si vtrumque confirmatum sit iureiurando, sed vnum iudiciali alterum spontaneo & extraiudiciali, standum illi quod iudiciali nititur. Et quia prius semper coram iudice solemniter perhibetur, posterius vel rarò vel numquam; semper tum stādum erit priori, accedit quod quando iurat in posteriore, eo ipso iam declarat se periurum, qui priùs falsum iurarit: priore quoque testimonio iam ius quæsitum, quod idem testis non potest auferre: posteriùs denique semper laborat suspicione subornationis vt teste Simanâ Demosthenes Lampidi obiecit[l]. Vno tantùm casu puto standum posteriori, siue iuratum sit, siue non; quando apparet manifestis indicijs testem non leuitate aut odio, non prece aut precio, sed iustâ omnino ex causâ testimonium correxisse[m]. Quod verò idē Simancas putat maiorem præsumptionem adhuc fore pro testimonio posteriore; si reus moriens illud pro exoneratione suæ conscientiæ perhibuerit; quia tunc nemo præsumitur peierare, vel salutis suæ immemor esse; *ex D. Chrysost. homil. 3. in 2. ad Timoth. Roman. Igneo & Mars.* id iam suprà docui non procedere, quando iis quæ iurauit, contradicit post sententiam latam; in tali etiam hæc præsumptio cessat.

a Godelm. l. 3. c. 9. nu. 25. Binsfeld. supra fol. 309.
b L. si quis in graui §. si quis moriens ad Syllan.
c Barth. & al. add. §. si quis moriens.
d Hippol. Mars. in prat. §. resta in princ.
e Ant. Gomes. sup. c. 13. nu. 17. Iul. Clar. d. q. 21. n. 17.
f docui supra init. sectiōis hu' & vlt. Binsfeld. d. memb. 2. fol. 315.
g ex text. & gl. in ca. accusat. §. licet. de hær. in 6. Felin. in c. cū in tua. col. 2. de test. Couar. lib. 2. variar. cap. 13. Repertor. inquisitor. verbo, testes. Menoch. de arb. casu 108. quos refert. & seq. Binsfeld. fol. 314.
h post glo. & Ioan. de Imo. Siu. Placensis de fide Catholica. c. 34. Ioseph. Masc. de probat. li. 1. concl. 495. nu. 8 cum citat. plurimis, i d cap. 16. num. 4.

SECTIO VI.

De iis quæ loco accusationis esse solent in hoc crimine, & de accusatione ipsa.

Accusatio, quæ aliquando sequitur incarcerationem, aliquando præcedit solemnior est quàm *denunciatio*, est enim maleficij alicuius apud iudicem, ad vindictam publicam solemniter facta delatio: sed in praxi, *querela*, successit in locū accusationis, quare vbi iudex non potest procedere ex officio contra delinquentem, nemine querelam proponente (quod in non multis locis est, plerisque enim potest iudex ex officio in quocumque delicto procedere, & ideo in plerisque locis, *inquisitio*, successit in locum accusationis[n]). ibi contra querelam omnia possunt obiici[o], quæ contra accusationem.

Quoad personam, in hoc crimine admittuntur omnes aliàs inhabiles, quia est crimen exceptum vt communiter omnes fatentur[p], & ideo in hoc crimine laicus poterit accusare clericum: admittitur etiam minor viginti annis, etiam si suam vel suorum non prosequatur iniuriam, admittitur mulier, admittuntur infames & criminosi, & etiam socius criminis: etiam excommunicati excommunicatione maiori: soli repelluntur ab accusando inimici capitales. Quod receptum de capitali inimico; quia est impedimentum iuris naturalis[q]. Quoad excommunicatos excommunicatione maiori; licet illi actores esse non

possint, nec illis possit ius dici; & videantur illos excludere Clarus, *q. 14. num. 16.* & Farinac. *supra num. 32.* veriùs tamen est, eos non excludi in hoc crimine, sicut nec in hæresi, vt fatetur ipse Farinac. *num. 56.* vbi præter inimicum dicit nullum inhabilem in exceptis criminibus excludi, nec puto hoc Clarum voluisse negare. Quo pacto enim complices admittantur, qui ferè omnes sunt excommunicati? Ad rationem contrariam respondeo, non ipsis ius dici tunc, sed Deo, cuius directè causa agitur, quando fides defenditur.

2. Debet accusator crimen iudici proponere cum indiciis & argumentis suspicionum, & idoneè cauere de damno resarciendo, si succumbat, & incarcerari donec caueat [a]. Calumniator tenetur ad damna, expensas, & interesse calumniati [b], & iure communi ac constitutione Pij V. ad pœnam talionis; plerisque in locis ex iure consuetudinario, pœnâ arbitriâ, pecuniariâ, vel corporali. *vide Farinac. d. quest. 16.*

a constitu. Carolin. c. 12. & 14. & l. 2. C. de exhib. reis lib. 3. C. de his qui accus. Angl. de malefi. v. ad querelam.
b Farin. ostendit esse cómunem q. 16. num. 8.

BB

SECTIO VII.

De apprehensione, & carcere.

QVamuis nemini liceat auctoritate suâ maleficos occidere, licet tamen cuique in manifesto crimine deprehensos comprehendere, & iudici offerre; *vt explicanda l. vlt. C. de malef. iuxta Binsfeld.* nam si lex illa, generaliter accipiatur, esset rixarum seminarium, quia maleficus meritò se defenderet, & aperiretur occasio petulantibus innoxios comprehendendi, addo præterea requiri, vt vel sortilegus sit fugitiuus, vel desit copia iudicis, vel bellum fuerit indictum talibus, vt de hæreticis contra Goffredum & Alberic. docet Simanca [c], vel etiam nisi maleficus ille sit bannitus; alias, qui non habens merum imperium [d] & non existens in maiori magistratu [e] caperet & incarceraret, iniustè faceret. Potest autem capi quouis loco, & tempore, & cuiuis carceri includi: quia exutus est omni priuilegio, neque illa procedunt in criminibus atrocissimis, quare etiam possunt detineri in compedibus, manicis, cippis [f]. possunt pro pœnâ teneri in carcere obscuro & tetro, in quo intra paucos dies moriantur; sed hoc intellige postquam crimen confessi, vel conuicti, & damnati, de crimine mortem merente [g]. Capi tamen non poterunt nisi præcesserit informatio aliqua, post indicia legitima; ex æquiore sententiâ [h]; legitima verò ad capturam esse eadem, quæ sunt ad instituendam inquisitionem generalem, videtur velle Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 88. num. 1. de quo hæsito, immò Simancas vult in crimine hæresis neminem capi, nisi iudices compererint plusquàm semiplenis probationibus reos vrgeri [i]. ratio, quia sola etiam captura in crimine hæresis vehemẽter infamat, verùm hæc sententia, nec satis fundata est, nec satis tuta reip. quã priuatim misericors in reos, tã publicè noxia, & in cõmune vergens periculũ. Nam semiplenæ probationes omnium iudicio ad quæstionẽ etiã in criminibus minùs reip. noxiis sufficiunt. Deinde quo crimen est atrocius, & in commune perniciosius, hoc leuioribus iudex indiciis fretus potest ad capiendum procedere. Sed & personarum habenda est ratio, vt facilius procedatur contra vilem, & pauperem, & plebeium, quàm contra nobilem, bonæ famæ, & locupletem. Fortè opinionum diuersitas quàm

c arg. l. nõ est singulis. de reg. iur. lib. ait. prætor. §. si debito- re. quæ in fraud. cred. Si man. prax. titul. 25. num. 5.
d Farinac. q. 27. n. 34.
e Vide Farina. q. 27. num. 6.
f Farinac. supra nu. 100. & hoc factum in causa Doctoris Edeliai.
g Farinac num. 104.
h Lancel. Corrad. de offic. præto. in caus. crim. titul. de capto. Minsing. cẽt. 5. obs. 69. Anton. Gomes. d. tom. 3. c. 8. & opt. Farin. à num. 112. vsque 117.
i Simanc. d. tom. 25. num. 2.

A Pacensis Episcop. hac in re inuenieba, in præcepcum egit. nam si octo enumeratis à Farinacio [k], addas aliam Gomesij, [l] & commemoratam Simancæ, iam decem numerabis. Illis prætermissis, *primum statuo*, iudici de delicto commisso constare debere, vt vult Gomesius; sed id intelligo, quando de actu extrinseco & damno dato agitur. *deinde statuo*, iudicis arbitrio permitti, quando si ne, vel cum quibus indiciis, capere reum debeat [m]: verùmtamen eum oportere legibus, ratione, & æquitate hoc suum arbitrium moderari, consideratâ criminis, & personarum qualitate, quare ad simplicem querelam siue delationem numquam sim auctor, vt ad capturam, ne vilium quidem personarum, se iudex accingat; nisi delator summariè

B probet reum esse suspectum de fugâ, & idoneè caueat per fideiussores; aut, si persona sit locuples, se suáque obliget, pro refusione impẽsarum, damnorum, & interesse, casu quo querelam suam non probaret. his enim concurrentibus Castrens. Bald. & aliorum veterum [n] sententia recipi poterit, aliàs certè nimis rigida. Poterit eodem modo iudex procedere, quando ad delationem accedit nominatio seu indicium ab ipso infirmo periculosè laborante, (verbi gratiâ, defertur ad iudicem à medicis, Petrum esse maleficio læsum; iudex ex officio mittit Notarium ad Petrum; qui interroget, quem putat auctorem maleficij, Petrus nominat Ioannem, qui iam delatus fuerat ab alio.) ratio praxis est, quia talis infirmus adhuc sensibus & iudicio integer animo imperturbato, præsumitur

C meritò salutis suæ memor, & huiusmodi infirmitas habetur pro quadam specie torturæ [o], ideo iste torto comparatur: nec dici potest spontaneus delator, neque hîc locum habent alia illa impedimenta, quæ recensuimus contra nominationem sortiarij in vltimo supplicio deponentis. Optarem tamen hoc casu hanc nominationem infirmi nudam non esse, sed ornatam causis opinionis siue suspicionis, cur illum credat auctorem. Denique notandum quod socij vnius denunciatio, indicium sufficiens præbeat ad capturam, si aliud indicium accedat. Sic post multos Menoch. *libr. 2. de arbitr. iudic. cent. 474. num. 25.* Mascard. *vol. 3. de probat. conclus. 1311. num. 10. & 11.*

D Porrò ad solam informationem extraiudicialem in scripta non redactam, siue quæ non sit in actis & apud acta, quicquid nonnulli censuerint, non arbitror capere licere: nisi duæ saltem à Claro [p] requisitæ conditiones concurrant, scilicet vt delictum sit enorme (quale est crimen maleficorum) & periculum sit, ne reus aufugiat, interea dum informationes in actis recipiuntur: quod periculum cum semper ferè sit in maleficis, quæ vt plurimùm sunt viles personæ procliues in fugam, vix accidit, vt iudici non liceat post nudam huiusmodi extraiudicialem informationem, vel post querelam, qualem diximus, incarcerare. Prosper

E Farinacius [q] addit tertiam conditionem, vt iudex securus sit, quod post captum reum venient testes depositurі; sed cùm Salyce, Claro, & Cauense, quos ille citat, puto priores duas sufficere. Illud optimè idem Prosper admonuit, *malefacere iudices illos, qui lucri causâ multos penes se habent exploratores, & ad simplicem vnius illorum relationem reos in carcerem compingunt. hæc enim practica damnabilis est* (inquit) *nec in iudiciis per principes toleranda.*

Quoad personas nobiles, & honestiores genere vel dignitate; etiam coniuges respectu marito-

k d. q. 27. à nu. 114.
l d. tom. 3. cap. 8. v. 1.

m arg. l. 1. D. de cust. reo. Clar. q. 28. nu. 2. Kirchon. Centur. 4. concl. 30. donaco. in cõm. opin. & alij.

n vide Farinac. supr. num. 115. 120. 128.

o Crauet. Rolandin. Mascard. & alij apud Farin. num. 129.

CC

p q. 28. nu. 2. in fin.

q supra num. 131.

rum; eas sub fideiussoriâ, immò & iuratoriâ cautione relaxandas censuit Godelmanr. [a] & multos citauit: sed in primis illi Dd. nõ loquuntur in terminis & expresse de nostro crimine. Deinde nec in genere, quãdo venit infligenda pœna mortis, id verum est in aliis criminib[9], si rei aliàs ex carcere fugerint, vel si delictum sit notorium, vel in flagranti crimine sint reperti, vel ad torturam iam adiudicati. Præterea requiritur, vt iudex reum reperiat innocentem, vel saltem valdè dubitet, & vtroque casu cautio illa non admittitur, nisi finito processu & completo. Denique certum est non cogi iudicem dimittere, sed hoc totum, ab eius arbitrio, prudenter perpensis circumstantiis omnibus, dependere [b]. nec facilis esse debet in nostro crimine; quod, sicut hæresis, omni priuilegio & dignitate reum penitùs spoliat. Numquam sanè dimitterem sub iuratoriâ cautione tantùm (quo modo qui Deo periuri, mihi iusiurandũ seruent?) sub fideiussoriâ verò; non nisi vrgentibus grauissimis caussis, & quando fideiussores se vt custodes obligarẽt, quo casu multò meliùs prospicitur reip. quàm si vt fideiussores tantùmq; quæ cautela à Soare accepta placuit Menochio eam explicanti [c].

Capi sortiarios seu maleficos etiam in Ecclesiâ posse, puto ex multiplici capite, tum quia crimen est atrocissimum; tum quia sunt sacrilegi, tum quia blasphemi, tum quia venefici & homicidæ deliberati & proditorij, tum quia sunt vt plurimùm hæretici & apostatæ; nam nullis istorum suffragatur immunitas loci sacri, ne ibi quidem vbi viget [d]: & in casu quo non valet immunitas, volunt multi etiam non requisito Episcopo reum extrahi per iudicem sæcularem posse: alij tamen volunt ab Episcopo veniam peti. prior opinio de iure verior & receptior erat ante bullam Gregorij XIIII. optimi & laudatissimi Pontificis; qua expresse cautum, *ne liceat sæcularibus iudicibus, sine Episcopi licentia aliquem ex Ecclesia extrahere, etiam in casu aliàs permisso, nisi si forte Episcopus talem licentiam dare recusauerit: & tunc reos sic extractos debere ad carceres Ecclesiasticos conduci, vt illic detineantur, donec per Episcopum, vel ab eo deputatum, cognitum fuerit, an crimen sit tale, vt gaudere non debeant immunitate Ecclesiastica.*] Vbi tamen hæc bulla non obligaret, ibi posset extrahi casu dicto: sed modestè & cauendo tumultum & offensionem personarum Ecclesiasticarum, & dummodo postea, comperto quod non debuerint extrahi, statim Ecclesiæ restituantur [e]: & in iisdem locis, valebit ius præuentionis in eo, vt si reus nondum sit extractus, ad Ecclesiasticum iudicem; si iam sit extractus, ad sæcularem pertineat iudicare, num immunitate gaudere debuerit, néc ne [f].

Indebitè carcerati, malefici, etiamsi carcerem effregerint, propter talem fugam nec puniendi erunt, neque pro confessis habendi, neque ad carcerem redire tenentur, etiam si redire iurauerint [g]: neque tenebuntur ad pœnam conuentionalem ipsi vel fideiussores, si quos dederunt [h]: neque ad torturam propter huiusmodi fugam rapi possunt (vt possent si carcer fuisset iustus) etiam si animo non reuertendi fugissent [i]. Sed an in foro conscientiæ peccet fugiens ex iusto carcere, quæstio est difficilis, neque hic tractanda. Peccare censet Farinac. num. 90. cum Couarr. [k] sed non peccare censuit Maior, & Felin. cum antiquis aliquot Canonistis, & ex recentioribus Lopezius, *Instruct. cap. 66* immò & teneri fugere, si tutò possit voluit; *Victor. relect. de homic.* Breuiter nihil hic peculiare est, quoad sortiarias, ideò de hac quæstione in genere tam pro sortiariis, quàm reliquis; si vis, lege, *Couarr. supr. Sot. ad 2.2. q. 69. ar. 4. Nauarr. Manual. cap. 25. Victor. d. relect. Lopez d. cap. 66. Bins. in Enchirid. & Brunor. supr.*

In ipsâ captiuitate quædam sunt iudici obseruanda, primò, vt statim perquirantur omnes areæ & anguli domus accuratè; num inueniantur pixides, vnguenta, pulueres, & alia instrumenta maleficiorum; neque rei permitti debent iterum ingredi domum, ne capiant taciturnitatis medicamenta. *Sic Petr. Gregor. lib. 13. de repub. cap. 30.* superstitiosum autem est, quod quidam addunt, curandum lictoribus, vt sublimes de domo tollantur, ne, antequam in carcerem detrudantur, terram contingant, credo verentur isti, ne sint de genere Antæi Libyci, cui contacta terra vires de nouo sufficiebat, iuxta fabulas. Vale etiam illud, detrahere omnem illis vestem, & induere eas solâ quadam interulâ, quæ vno die neta, texta & consuta: superstitiosum non foret, sed vtile eas omnibus suis vestibus spoliare, & aliis vestire, eâ gratiâ, ne quid lateret in vestib[9] maleficij. Sanè hæ diligenter excutiendæ & scrutandæ. Valdè etiam mihi suspectum, quod quidam graues auctores [l] scribunt, admonendos iudices ne patiantur se à maleficis tangi super nudam iuncturam manuum & brachiorum, cur quæso? si ne veneno inficiant, certè possunt etiam infici aliis partibus tactis, ne fascinent? de me venenum, & partium istarum nul a erit fascinatio, simile est quod addunt iidem, producendas ante iudicem maleficas tergo aduersas, quia putant, si iudices ante alios, maleficæ aduenientes adspexerint, eos fascinari visu, & fieri mitiores ac faciliores ad absoluendum, nónne hæ sunt næniæ pueriles? quid virium habet aspectus maleficæ, eò quòd primo vel secundo loco iudicem viderit? Deinde quomodo hæc cohærent; maleficæ cognitioni iudicum addictæ, statim vim maleficiorum amittunt, quod iidem asserunt auctores: & fascinant nihilominus modis prædictis, an, quod fascinant ante cæptam cognitionem post captiuitatem, post cæptam verò cognitionem non ampliùs? ostendant diuersitatis huius caussam, si nos credere sibi postulant. Deinde communior est rumor, statim atque incarceratæ sunt nocere eas ampliùs non posse. Nec defuere qui sollicitè caussam quærentes, tandem duas reddidere homines non Catholici [m]. Primam quòd commodè illic venena sua habere non possint, quasi verò Diabolus ea nequeat adferre: & nequeant illa ab eo accipere nisi per manum commentariensis, vt illi falsò supponunt. Secundam, quòd liberè cum suo magistello communicare non audent; & maximè metuunt, ne à iudice colloquentes deprehendantur, quasi nesciant nocturni temporis multum sibi ad hoc superesse, & nequeant occultè dæmonem, etiam aliis præsentibus alloqui, surdaster credo Satan est, & eget clamoribus. Refelluntur hi ipsâ experientiâ, nam constat à Satanâ illas vehementer sæpe in carceribus affligi; (vt de nonnullis testatus Remigius libr. 1. cap. 13.) constat etiam in ipso carcere aliquando illi commisceri, & posse grandine agros lædere: cúmque hæc damna inferant per ipsum dæmonem, solo nutu possent illi significare, & ipse, illis vinctis, id exsequi per sese. Anno CIↃ. IↃ. XCVII. cùm Stabuletum proficiscerentur, Leodio Quæsitores, Oranus, & alij in

a supr. nu. 14.

b vide Farinac. hæc benè probantem q. 33. à n. 34.

c De arbit. cas. 303. num. 37.

d vide Farinac. latè scribẽtem quæst. 28.

e Couarr. libr. 2. var. resol. c. 20. n. 18. Clar. q. 30. n. 20. post Guidonẽ Pap. Boer. Remig. & alios.

f Vulpell. resp. 130. num. 6. Farinac. supr. num. 76.

g sic post Rolandin. Minsing. & Couarr. 1. var. reso. ca. 2. nu. 7. & 11. quidam notát & benè.

h Farinac. q. 30. n. 70.

i Farinac. à num. 85.

k li. 1. var. resp. c. 2. n. 8. & 14. & Brunor. à Sole in qq. lega. q. 30. num. 34.

A viâ planâ subitò currus deiectus fuit, & mirificè per medium confractus, omnibus tamen illæsis, pedibus ergò, quibus equi non aderant, reliquum iter confecerunt, cum Stabuleti in carcere inuisissent Ioan. illum del Vaulx, cuius causâ eo profecti fuerant; is statim illis, benè (ait) in viâ expalluistis; nec satis vobis omnia prosperè successerunt. Et dissimulantibus illis, casum narrauit, addiditque se id à suo dæmone accepisse, damnum tamen ab alio quodam dæmone illatum, iniussu suo: voluisse dæmonem ampliùs nocere; sed non licuisse. Hinc causam habetis, posse per dæmonem nocere, si Deus permittat: rarò Deum permittere, ne iustitiæ executio in maleficos impediatur. *Plura videte supr. libr. 3. part. 1. quæst. 3.*

B Vtilior ergo est monitio, ne iudices illos diu detineant in carceribus, sed vel sontes velox pœna consumat, vel innoxij reperti liberentur maturiùs: [a] & vt obseruentur, ne quâ secum ferant, vel ne quâ inferant alij, quibus sibi necem queant inferre: & eâdem de causâ, ne diu solæ permittantur esse, nihil enim Diabolus diligentiùs conatur, quàm ad mortis consilium illas inducere [b]. Sed cur eas carceribus nō eripit? Grilland. *quæst. 9.* scribit quosdam iudices sæpè expertos an solitâ inunctione Magi capti per dæmonem efferrentur, & nullum vmquam sortilegia tum effectum sortita. Vnde multos tenuisse, quod captæ à dæmone eripi non possint: & rationes reddit duas, primam quia Diabolus mauult illas in professione sua statim mori. 2. quia Deus non permittit dæmones exercere potentiam suam, ne id fiat in scandalum ipsorum iudicum; & Dei ignomiam, Nam videretur plus posse Diabolus in suis ministris strigibus; quàm Deus in suis, qui sunt Iudices, quæ ratio posterior est D. Thom. Confirmatur, quia Pompeiopoli existens Inquisitor permisit cuidam Malefico capto vt se inungeret, & licentiam dedit euolandi si posset, & illo statim sublatus fuit in aërem. Cùm Legione in Hispaniâ degerem legi litteras ad Doctorem quendam Canonicum datas; quibus hoc inter cætera narrabatur. Ergonè hoc tunc accidit, quia cessabat ratio prædicta, nec dæmon poterat videri contra iudiciariam potestatem præualuisse? Suaderem tamen Iudicibus abstinere ab huiusmodi experientiis; in quibus plus est curiositatis, quàm pietatis. Punitæ morte Iudicum curiositatis ego aliàs ex Cumano exemplum dedi; quod idem ex Siluestro Prierate Crespetus narrauit, *libr. 1. de odio Satanæ discur. 15.* Posterior autem illa D. Thomæ ratio quanti sit momenti dictum iam, *libr. 3. part. 1. quæst. 5.*

a Authen. ...dic. de ...stod. ...orum. ...Vic. Ri...g. lib. 3. ...mono...cap. 6. & 8.

SECTIO VIII.

De accusatione in iudicio, post incarcerationem.

DE hac sufficiunt iam à nobis dicta, sup. sect. 6. si quis plura volet, legat Prosp. Farinac. *q. 12. & 16.* Clar. §. *fin. quæst. 2. nouum mul. seq.*

SECTIO IX.

De torturâ.

AD hanc iam diximus, quæ sufficiant indicia: *sup. sect. 3. & sect. 4.* Nunc videndum nobis qualis esse debeat? quando iteranda decernendave? & quæ hac in re superstitiosa sint vitanda.

Quoad primum, secundumque; sunt enim valdè commista, quæ de iis dici possunt; scienda sunt sequentia. Imprimis poterit iudex instituere interrogationes ad formulam illam à Grillādo [c] traditam; *Quid sit illa professio quàm faciunt cum dæmone, & quibus modo ad ordine ad illam accedant, & quibus cærimoniis & solemnitatibus in ea vtantur; Ad quid se obligent dæmoni? sub qua forma verborum fiat ipsa obligatio? quæ sint ab eis seruanda & ad quæ teneantur? quæ præmia habeant & quæ habere sperent ab earum Principe Dæmone? ex quibus rebus simplicibus vel mixtis componant vnguenta, quibus liniant corpora sua dum vadunt ad ludos? cum quibus etiam rebus faciant alia venefica maleficia? quem ordinem teneant, quando accessura sunt ad ludos prædictos? sitnè verum quod vadant corporaliter, vel illa sit illusio siue visio quadam in apparentia, in mente, & intellectu? casu quo accedunt corporaliter, an ambulent pedibus propriis, vel aliter deferantur, & quomodo, & per quem? Item quomodo & qualiter celebrent sacrificia, offerant preces & munera dæmoni? Item quæ sint illis in præcipua obseruantia in dicta professione?*] Et alia huiusmodi quæ iudici ex præcedenti inquisitione, vel denunciatione videbuntur exquirenda: postea poterit interrogare de singulis, *num hæc, & quando, & cum quibus, &c. fecerint?* in his vtile erit à leuioribus, quæ faciliùs confitentur, ad grauiora progredi, ideoque vltimo demum loco de copulâ cum dæmone interrogare (*Sprenger. part. 3. mallei quæst. 14. & 15.*

c q. 7. n. 7.

C Abstinendum iudici tormentis, si possit abstinendo veritas haberi, *quæstio, enim, res fragilis est, & periculosa, & quæ sæpè veritatem fallit* [d]) sæpè fit vt *innocens pro incerto scelere certissimas luat pœnas* [e], frequenter tamen cogitur iudex quæstionem adhibere, *cum qui se negant crimine quo accusantur teneri, torquentur, vt facinoris veritas, quæ indice voce non promitur, dolore corporis exprimatur*, teste B. Cipriano [f], & est Theolog. sententia communis.

D Torturæ modus iudicis arbitrio committitur, sed debet illud moderari prudentiâ & æquitate, primò, vt præcedant indicia sufficientia, de quibus egimus, *Sectione* 3. 2. vt constet prius de corpore delicti, quod ibidem probauimus. 3. vt reo sit data indiciorum copia, & processus contra ipsum iam formati, & tempus ad se defendendum sufficiens [g]. 4. vt reus nec sit confessus, nec conuictus. 5. vt per interlocutoriam reum iam damnarit ad quæstionem, expressis in sententiâ causis, cur; & reus non appellarit, aut friuolè & calumniosè appellarit. appellationi enim nō friuolæ aut calumniosæ deferendum est: adeò vt contra eam tortus & confessus nequeat condemnari. Si constet iudici friuolam vel calumniosam esse, potest eam contemnere; poterit autem credere talem esse, quando in processu erunt indicia legitima ad torquendum, quæ reus in termino sibi concesso non sufficienter expurgauit. Si de hac re iudex dubitaret, omnino deberet appellationi deferre, & E à torturâ supersedere. 6. debet iudex, postquam reus cibum vel potum sumpsit, propter periculum vomitus, vt minimum quinque vel sex horis, à quæstione abstinere. 7. debet pro grauitate delicti, certitudine indiciorum, & qualitate personarum, etiam qualitatem & grauitatem tormentorum remittere vel acuere. Modos autem & gradus torturæ rectè proponit Farinacius [h]. debet etiam iudex, licet illud delictum sit atrocissimum, eum modum & diuturnitatem quæstion...

d l. 1. §. quæstioni. D. de quæst. Aristot. in Rheth. ad Alexan de quæstione.
e D. Augu. libr. 19 de ciuit. Dei.
f Cyprian. ad Demetriā. Ioan. Maior. in 4. d. 15. qu. 22. Siluest. Tab. & alij verbo Inquisitio.
g de his & sequ. vide Prosp. Farina. q. 38.
h ... ex à ...

in eo seruare, vt corpus rei maneat vel illæsum, vel modicè læsum, saluum innocentiæ vel supplicio: illæsum dico, quod ad carnis lacerationem, aut ossium vel neruorum fracturā, nam quoad discompaginationem, siue disiunctionem iuncturarum & ossium non immoderatā, vix in tormentis ea potest euitari. Hîc meritò cunctis sequenda foret (extra tormentum in somniæ) Pauli. III. bulla LVIII.a quæ vetat reum in torturâ vltra horæ spacium detineri. Debet etiam iudex abstinere nouis, & in suâ prouinciâ inusitatis torquendi modis; Sed vtatur solitis in hoc crimine; vt tormēto funis; tenuioris & affusione aquæ frigidæ in tergum appēsi, vel etiā additis ad pedes pōderib⁹, vel vt baculo inter pedes inserto nequeat iungere; vel tormēto vigiliæ omnium optimo & tutissimo, quando non additur simul membrorum extensio, hoc optimè nobis descripserunt Flamin. Cartar. & Farinac. b & eo potissimum vtendum quoad mulieres, maximè honestiores, vt sunt moniales, &c. hæc in inferendâ quauis torturâ.

a habes in Bullario Magno part. 1.

b Cartar. lib. 4. prax. crim. ca. 2. no. 7. & 8. Farin. sup. num. 71. & Mars. in l. 1. D. de quæstion.

Quoad iterationem quæstionis, seruandum primò, ne vmquam etiam vrgentissimis indiciis superuenientibus, reus torqueatur vltrà tertiam vicem, etiamsi varius sit in confessione: quod si semper constanter negauerit, non posset vltra duas vices torqueri c, licet contrarium seruetur in praxi. secundò, non est repetenda eodem die quæstio, sed vnus saltem dies inter singulas est interiiciendus, vt terror ille & dolor resideat d, tertiò, numquam est iteranda; nisi superueniant indicia noua, & diuersi generis, & prioribus euidentiora: & nisi reus sit adeò fortis ac robustus, vt animo & corpore in priore torturâ perdurauerit: item nisi priores torturæ nimis lenes & insufficientes fuerint; quod diiudicare pendet à iudicis arbitrio, quartò, si reus in tormentis confessus, sequenti die non vult ad bancum (quod aiunt) confessionem suam ratificare extra torturam, dicátque se dolore tormentorum falsa fuisse confessum, poterit absque nouis indiciis de nouo subdi quæstioni, vt perseueret. Si tunc reus in secundâ quæstione pergit negare, primam confessionem expurgat, & est dimittendus, nec poterit tertiò torqueri e: nisi tamen prima tortura fuisset insufficiens & indicia valdè vrgerent, tunc ad tertiam posset deueniri f. Quod si in tertiā adhuc negat, omnino dimittatur: si in tertiā sicut in primâ iterùm confitetur, & post torturam ratificet quæstionem omninò est puniendus: si tertiā in torturâ iterum confitetur, sed post torturam negat; non poterit quartò torqueri, sed est absoluendus, quia cuncta indicia priora purgauit, & vltimum istud solùm ad quæstionem non sufficit; estque tandem finis aliquis quæstionibus imponendus. *Sic Simanc. sup. num. 43. & alij illi sup. citati. & præterea Boss. Blanc. Carer. & Farinac. eos sequens sup. num. 99. & 105. vide Marsil. in repetitione l. repeti. D. de quæstion. Et quod tunc simpliciter & absolutè sit dimittendus liber volunt Eymeri, in 3. part. director. & Pegna d. comm. 31. Anton. Gomez. d. cap. 13. num. 28. soluens argumenta contraria. Dambaud. in prax. crim. cap. 40. & alij apud Binsfeld. l. 7. de malef. C. q. 2. conclus. 16.* Estque non illepidum quod narrat Marsil. habuisse se Mediolani quendam insignem nebulonem; qui in torturâ fatebatur, & in auditorio post torturam cuncta iterum negabat. tandem rogatus quare sic faceret, renidens respondit; quia meliùs iudico millies torqueri in brachiis, quàm

c sic intellige Simā. & quos alleg. prax. cap. 52. nu. 42.

d Maior in 4. d. 15. qu. 22. & Simanc. sup. num. 59.

e Sic Simanc. sup. n. 43. & in suis pract. Milleus, Clar. Dambaud. & Cartar.

f hæc est mēs etiam Simā. sup. num. 46. & Frā. Pegna in direct. inquisit. 3. p com. 39.

A semel in gulā, quare? quia multos reperias chirurgos, qui norint sua in loca reponere & coaptare ossa brachiorum, nec vnum inuenias, qui norit reaptare gulam, & similibus sibi illudentem Hippol. Mars. coactus fuit liberum dimittere. Porrò qui dimittendus, eum censeo dimittendum absolutè & simpliciter; sine fideiussoribus, idque ex receptiore sententiā; neque causam indecisam relinquendam. Si tamen indicia non forent per reum sufficienter purgata; vel etiamsi verisimiliter exspectarentur indicia noua & clariora præcedentibus; tunc, ex multarum Curiarum praxi, posset reus dimitti datā fideiussione de se repræsentando, cùm iterum à iudice accersetur; & tunc, cùm ista indicia noua superuenerint, reus iterum
B examinatur, hæc dimissio tunc nō est absoluta, sed stantibus tantum rebus, prout tunc se habebant. *vt benè post Boer. & Carauitā Clarus quæst. 62. & Dambaud. sup.* Praxis verò illa quam Sprengerus ponit, *part. 3. Mallei q. 14.* vt damnetur non ad torturam iterandam, sed ad eandem alio die continuandam, & hoc posse fieri non ortis nouis iudiciis; mihi callidior, quàm verior; & crudelior, quàm æquior videtur. Nec enim decet huiusmodi verborum captiunculis sæuitiam intendere, quid prodest vocare continuationem, quæ reuerá est iteratio? quàm durum etiam est, per continuatos dies quæstionem exercere? absint à piis iudicibus huiuscemodi commenta. Quod dixi, secundā vel tertiā
C vice iterari tormenta posse; id procedit, quando reus dumtaxat causatur dolore quæstionis, se victum fuisse: sed si contenderet erroneam fuisse confessionem, & se paratum probare suum errorem, & adsint aliqua indicia pro reuocatione facientia, tunc non posset iterum subiici quæstioni, sed deberet ei spacium tribui probandi erroris, & interea latiùs haberi, & admitti ad eum aduocati ac procuratores, vt possit cum iis conferre g. Hæc de reo non conuicto.

Cæterùm si reus sit conuictus, consultiùs est iudici non subiicere eum quæstioni, quia tortura solet indicia præcedentia purgare, immò & plenas probationes; & ideò reus etiam conuictus in torturâ, & post eam constanter persistens, foret
D liberandus, vt ex communi Dd. sententiā docet Farinac. h Et licet multi grauissimi iuris interpp. existiment, adhuc huiusmodi posse condemnari i, & sic Parisiensis Curia, teste Paponio, aliquoties iudicarit; contrarium tamen, quod dixi, communius & verius esse, cum Cartario censuit Farinac. saltem quoad pœnam ordinariam, vt ea infligi non possit: extraordinariam non corporalem fatetur infligi posse, quando conuictus tantùm fuit præsumptionibus vrgentissimis; quod si conuictus fuerit plenis probationibus, tunc posse infligi pœ-
E nam corporalem extraord. etiam triremium. Sunt tamen aliqui casus, quibus tortura reum conuictum non eriperet punitioni ordinariæ. 1. si non detur super delicto, de quo quis fuit confessus, vel conuictus; sed ad notitiam aliorum delictorum. 2. quando datur tantùm pro habendâ vlteriore veritate qualitatum aggrauantium. 3. quando irrogatur ad habendos complices, fautores, receptatores, & alios participes. 4. si iudex decernit eam cū protestatione, id se facere sine præiudicio probatorum; & reuerâ hæc protestatio non appareat contraria facto; vt appareret, si reus interrogaretur super principali delicto, etiam oretenùs & non scribente notario. Sed vtrum iudex possi

reum

reum testibus plenè conuictum torquere? Nau. *in Man. cap. 18. num. 59.* respondet iudicem qui hoc facit ad impediendam rei appellationem, peccare Mortal. nisi constet calumniosam ac friuolam fore appellationem. In illis locis vbi necessaria est rei confessio, non habet locum Nauarr. sententia: vbi non est necessaria, procedit quoad tormenta ad hoc instituta, vt delictum illud, de quo conuictus est, fateatur; non quoad complices nominandos, aut circumstantias delictum aggrauantes, de quibus non est plenè conuictus.

Quoad personas torquendas crimen istud est exceptum, ideò priuilegio suo omnes spoliantur: diuersimodè tamen. Nam qui sunt priuilegiati ratione dignitatis vel ordinis; illi planè spoliantur, etiam clerici & monachi etiam non infamati; mitiùs tamen sunt torquendi isti, quàm alij vt docet Simancas.[a] Quoad eos qui sunt excepti ratione ætatis; puto si sint minores annis XIIII. tantùm esse terrendos, etiam terrore reali; vt nudando, ligando, & ad eculeum adducendo, non tamen imponendo. Si minores tantùm viginti quinque annis ingressi saltem decimum quartum, torquendi, sed mitiùs, quàm maiores: senes verò, pro cuiúsque viribus minùs tamen acriter, quàm viri [b]. Idē de cæteris priuilegiatis ratione debilitatis, qui torqueri poterūt moderatiùs, dūmodo absit mortis omne periculū: excipiendæ semper prægnātes, fauore partûs, donec peperint, & periculū illud euaserint: quoad aliàs mulieres, nihil peculiare est, nisi ꝙ honestatis, quā in viris, adhuc maior habēda ratio, maximè si virgines, aut sanctimoniales sint.

[a] d. tit. 52. num. 23.

[b] est communior, vt patet ex ac Portio on. 99. Simanc. sup. .21. & 22. arinac. q. .1. n. 103.

GG

Quoad tertium dubium, sciendum multos maleficos contumacissimè tormenta perferre, munitos (vt ipsi vocant) remedio siue, *maleficio Taciturnitatis*: quod maleficium [c] tradunt componi ex corde, vel aliis membris infantuli non baptizati, violenter necati, & in puluerem redacti, quibus cineribus corpori inspersis, vel occultatis, silentij hanc vim consequantur. Certum est in tormentis multos hoc silentium retinere, vt [d] scriptores plerique testantur, & quotidiana narrat experientia. Fit autem hoc artificio Diaboli multis modis, quorum quosdam obseruat [e] Binfeld. Etenim multiplex est causa huius silentij, vel enim tacent quia dolorem non sentiunt, vel quia loqui non possunt; etiā si sentiant; vel quia nec sentiunt, nec loqui possunt; vt quādo profundo somno opprimuntur, (somnum hunc conciliat dæmon caussis merè naturalibus, vt medicamentis soporife. is & similibus) vel sanè, quia licet sentiant & loqui possint, robusti tamen atque fortes omnia tolerant, & obstinato animo cruciatum interrogationésque omnes contemnunt. Vt non sentiant, solet dæmon efficere per quædam naturalem vim obstupefaciendi sensus habentia; quibus fit, vt vel dolorem non sentiant, vel lenior & tolerabilior dolor videatur, de qua re actum superius, *libr. 2. quæst. 21.* Aliquando pondera appensa ipse leuat; & corpus ipsum subleuat, funes quoque quibus ligati & extensi laxat, aliquando verò ea quæ corpori infligi, vel infundi videntur; ipse aliò auertit, aut vim eorum priusquam corpus contingant tollit, aut aliquid medium densum & solidum; quod simul facit ne abstantibus sit conspicuum; interponit. Aliquando denique corpus ipsum malefici ex eculeo tollit, & aliud substituit; quæ cuncta cùm Deus permittit, illi facillima sunt, rariùs tamen hanc super

[c] Spreng mal. malef. a. 3. q. 14 & 15. & ex o alij.

[d] Eymeri, art 3. Dict. inqui it. & ib 'ena cō nent. 39 Gril. de tor ur. qu. 4. à num. 12. Damboud & alij.

[e] in d. l. 7. qu. 1. con clus. 15.

A positionem corporis alterius contingere puto: frequentiùs auersionem illam siue depulsionem, item interpositionem (quàm dixi.) Et vel vehementer fallor, vel planè id factum id Lycanthropo illo Vvestphalico annis superioribus, de quo, vt, ex ore, *Sereniss. Electoris Ernesti, Bauariæ Ducis*, Carolus Billheus Vir Clar. mihi narrauit, illa ferebantur: hominem vicies (*en, iudicum clemens arbitrium, quò se porrigat in illis partibus Aquilonaribus*) sæuæ quæstioni subditum, nihil fassum, sed renidenti ridentique similem cuncta supplicia pertulisse, tandem carnificem reo poculum quoddam medicatum præparasse; & ipsum quidem purum putum vinum propinasse, bibisseque, reo verò exhibuisse potionem illam alteram, sic

B imposuisse, ecce tibi confestim reum omnia sua facinora narrantem; & inter cætera, lustrorum aliquot Lycanthropiam, & quæ tum plurima perpetrarat. quærentibus, vnde hæc tam subita mutatio? respondit, pactum se cum dæmone, cúmque sibi pollicitum, hanc indolentiam cum taciturnitate in tormentis, & omnia supplicia, quæ carnifex ipsi infligeret, in se illum suscepturum. (*hoc scilicet, vt dixi, aduersionis, & interpositionis modo, stultus enim sit, qui existimet ipsum antoprosopos dæmonem torqueri potuisse.*) mox verò vt illud (nescio quid) bibisset, dæmonem abscessisse vel inuitum, vel pacti contemptorem, ideò se nolle ampliùs torqueri, malle spontè profiteri.

C Silentium etiam solet Diabolus indu ere occupatione corporeâ malefici, præclusis illi interiùs faucibus & ore, eâ moderatione, vt non præfocetur, loqui tamen non queat; interdum etiam organo auditûs sic obstructo, vt iudicis voces interrogationésque non exaudiant rei; quorum omnium exempla suggerit Nicol. Remigius [f]. Aliquando dumtaxat propè adsistit & dehortatur à confessione, adhortatúrque, vt breuia hæc tormenta, spe vitæ præsentis longioris, & æternæ cum illo beatitatis, fortiter ferant; demum addit minas & intentat sæuiora, si quid promant. Denique solet illis membranulas & alia instrumenta magica, variis notata characteribus, suppeditare, quibus in locis corporis secretissimis

D abditis, ex pacto sensum adimit doloris. Nonnumquam etiam per aliàs maleficas (*vt ait Sprenger. supra quæst. 15.*) maleficiantur quantumcumque remotas. [*Prout malefica quædam in Isprucb se iactare solebat, quod vbi ad minus filum ex vestimentis alicuius detenti haberet, tantùm efficere posset, quod quantumcumque tormentaretur, etiam vsque ad mortem, nihil fateri posset.*] Sed hoc totum ex pacto Diabolus faciebat.

[f] lib. 3. Dæmonolat. cap. 8. & 9.

Vt his iudices obuient, quid non moliuntur? multa ritè, multa perperam. Sunt qui prophanam frigidam ori infundant, id si in ipsâ quæstione fiat, quia cruciatum adfert, & periculosam conuulsionem, pars tormenti censendum; si post

E quæstionem, adhuc æstuante corpore, idem arbitror? si diu post, quid operari queat, nisi ex pacto & maleficè, non intelligo; minùs si antè quæstionem, vt plerique solent: cauendum ergo. Qui benedictam aquam infundūt, siue ante quæstionem, siue in quæstione, si sic directè ad veritatem promendam putant eas adigi, vereor ne superstitiosi, sin indirectè, quòd obsessas credant, vel dæmonem propè adsistere, & ideò piacularem hanc vndam propinant, vel inspergunt; non ausim dānare. Probem magis. Catholicis enim constat, fugando

dæmoni efficacem hanc lympham. quare fortassis etiam suadendum, vt citra superstitionem circumcirca equuleum aspergatur locus. & sit in loco quæstionis vsui futura aqua benedicta. Examinemus nunc quædam hac in re à Sprengero & sociis tradita a. *Primùm* suadent reum diligenter induci verbis & rationibus, spe dubia additâ, quod fortè non damnabitur ad mortem si confiteatur, vt veritatem non celet, & Deo det gloriam. hæc diligentia laudabilis est. Nam mediato frequens (*vt aiunt*) & carceris calamitas, & multiplicata informatio proborum virorum, solent disponere ad veritatem eruendam. Et à nobis (*aiunt*) expertum est, quod per huiusmodi informationes, maleficæ taliter confortatæ fuerunt, vt in signum resistentiæ in terram spuentes, quasi in faciem Diaboli, dicerent; faciam quod iustum erit, & consequenter crimina sua fatebantur.] *Secundo* vt dum ministri se parant ad torquendum, alii interea exspolient reum; (*si sit mulier, exspolianda fuerat à mulieribus alijs, antequam ad carcerem ducatur*) ne quid in vestimentis (vt iam dixi) lateat maleficii. *Tertio* debent capilli capitis & barbæ abradi, immò & per totum corpus etiam in partibus secretioribus: si feminæ sint à fœminis, si viri à viris: & sic cauebitur inhonestas & inuerecundia, propter quam Inquisitores Germanici Sprengerus & socij non ausi fuerunt hoc vti remedio, vt ipsimet profitentur, addentes alibi hoc in vsu esse b. Tamen (inquiunt) in aliis regnis inquisitores talem per totum corpus abrasuram fieri mãdant. *Vnde & Cumanus inquisitor nobis insinuauit: quod anno elapso, (qui fuit 1485.) 41. maleficas incinerari mandasset, omnibus per totum corpus abrasis. Et hoc in districtu & comitatu Burbiæ, in confinibus Archiducis Austriæ versus Mediolanum.*] Et hoc remedium multum prodesse, inter alios duobus exemplis lectu dignissimis, sed, propter prolixitatem; nunc à me omittendis: quorum ipse testis occulatus & iudex fuit, confirmat Iud. Damhauderius c. In hac tonsione illud moneo obseruandum, si fiat duntaxat, ne maleficium lateat foraminibus corporis insertum, vel crinibus inspersum, ritè id fieri: eadémque de causa putarem, ne qua vnctio subesset, etiam totum corpus aqua calida priùs diligenter abluendum: sed si tonsio fieret ex opinione, quòd per eam robur corporis & animi fortitudo pereat, exemplo Samsonis, (in quo totum id diuina virtute contingebat) & etiam documento Apollonii Tyanæi: d putarim seriò hoc esse Magicum & superstitiosum.

a p.3.Mallei q.14.

b d.p.3.q.15.

c.prax.crim. c.37.n.21.

d Philost.l.7.& 8.Nic. Remig.l.3 c.9.

e Mall. Malef.d.q. 3.q.15.

Addunt & quartam cautelam, si inuestigare (*inquiunt e, addo verba ne quid viris magnis videar affingere*) affectat, an maleficio taciturnitatis sit inuoluta, an lachrymare coram eo queat stando, aut tormentis exponendo. *Hoc enim ipsum pro certissimo signo, ex fide dignorum antiquâ relatione, ac propria experientia docente, adeo compertum est, quod etiamsi ad lachrymandum coniurationibus hortetur & compellatur, si malefica exsistit, hoc ipsum scilicet lachrymas emittere, non potest: dabit quidem flebiles voces, & e sputo genas & oculos linire, ac si fleret, attentabit: super quo à circumstantibus cautè aduertendum erit. Modus autem coniurandi ad lachrymas veras, si innoxia fuerit, & cohibere lachrymas falsas, talis vel consimilis in sententia practicari à iudice, vel à presbytero, manum super caput delati seu delatæ ponendo: Coniuro te per amarissimas lachrymas ... Saluatore Domino, &c.*] Quis miretur sub ea tempora hæreses inualuisse, quando huiusmodi: quæ nec Scripturæ sacræ, nec Conciliorum, nec Decretorum Pontificiorum, nec Patrum, nec Ecclesiæ consuetudine introductæ sunt formulæ, ad superstitiosas obseruationes accedebant? Iam antè docui indicium istud lachrymarum prorsùs esse fallax, & annumeranda haud dubiè hæc experientia, superstitiosis aliis explorationibus, quas mox refellam. Formula ipsa nihil continet impii, sed formulas huiusmodi iudicibus præscribere merè arbitrarias, & fallaci duntaxat innixas experientiæ: non satis pium, neque religiosum, est, & sapit tentationem Dei. Nec ratio etiam quam addunt est bona: scilicet hoc contingere, quia gratia lachrymarum in pœnitentibus donum est Spiritus sancti: & Diabolo displicet, ideò illam conatur impedire. Age enim, si oratio illa efficax ad hoc donum à Spiritu sancto impœnitenti & nolenti maleficæ impetrandum, ad lubitum interrogantis latrunculatoris: (quod quis credat?) sanè Diabolus non magis poterit has lachrymas impedire, quàm cordis pœnitentiam: si non est ad hoc efficax, cur id Diabolo displiceat: cui fictæ lachrymæ non possunt non placere? cur ergò per huiusmodi commenta; ab Ecclesia non approbata, via struitur similibus superstitionibus? Præterea cur nequeat Diabolus lachrymas si velit elicere, quas muliebre ingenium cum lubet elicit, & superstitio Flentium Picarditarum?

Quintam Insuper adunt iidem scriptores, *Tonsis capillis capitis, cum calice aut scypho aquæ benedictæ guttulam ceræ benedictæ immittendo, & inuocatione Sanctissimæ Trinitatis, ieiuno stomacho trinies in potu ministrando, per Dei gratiam à plerisq; taciturnitatis maleficium abstulimus.*] Cetera transire possunt, cauẽdũ ne vis ponatur in numero illo ternario, aut in ieiuno stomacho, vtrumq; enim impertinẽs est ad effectũ.

Sextam ponunt de tollendo hoc maleficio per alias maleficas: sed hoc meritò improbant, & de hoc postea agetur copiosè libro sequenti *c.2.q.2.* Obiicitur factum Præsulis Ratisponensis: Quòd dum quidam hæretici propriâ confessione conuicti, vt impœnitentes & defensores perfidiæ morti fuissent adiudicati, accidit vt in rogo illæsi persisterent: proiiciuntur ergo in profluentem: sed nec aquis demerguntur. Nutare multi, & fidem illorum suspicere. Sollicitus de gregis salute bonus pastor, triduanum indicit ieiunium, & preces Deo fundendas. nondum expleto triduo, venit quidam, & denunciat hosce sub vno brachiorum habere maleficium insertum inter carnem & cutem inuento & amoto, confestim illos vindex flamma concremauit. Hunc ergo inquiunt denunciatorem fuisse Necromanticum, & eius præsulem vsum denunciatione. Sed qui narrat Sprengerus, dubius fuit an Necromanticus fuerit, necne. potuit enim Deus bono illi præsuli id aliter reuelare, in causa tam graui & populo necessariâ. Deinde nos non omnium hic facta defendenda, sed causarũ ac gestorũ pondera libranda suscepimus.

Septimam ergo hinc eliciunt, deuotas ad Deum orationes iunctas ieiunijs & bonis operibus; immò & populo indici poterunt preces publicæ ad inuocandum diuinum auxilium in generali, & vt contra dæmonum quascúnque infestationes cælitum auxilia implorentur. Iuxta illud boni Regis Iosaphat f: *Deus noster ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus*

f 2.Paral. 20.v.12.

HH

A *cuic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.*]

a Spreng. p.3.q.16 et. Greg. lib.13. de ep.ca.30. num.5.

Octauo loco addunt quædam a, mihi quidē non parùm suspecta, nempe quoad diem, *vt infra missarum sollemnia & sacratioribus diebus, maxime sextis ferijs quousque sit compulsus pro exspectatione Saluatoris nostri, malefica interrogentur. item si sal aut alia res benedicta cum septem verbis quæ Christus protulit in cruce, in scedulà conscriptis, simul colligatis, collo malefici alligentur: longitudo Christi benedicta super nudum corpus & extra circumcingantur.*] Ego (quicquid illi dicant de experientiâ) illi experientiæ non fido. Reliquias Sanctorum appendi collo, aut quasuis res Ecclesiastico ritu benedictas, cereas effigies AGNI DEI (vt vocant) salem benedictum, &c. probo, dum desit irreuerentiæ periculum. & scio quoad B agnum Dei hoc multis feliciter cecidisse. de verbis certis scripturæ, quid sentiam iam dixi *libro 1. quæst. de periaptis*. De longitudinis Christi Domini mensura, quid illa operari idonea, nouit Deus: sanè cùm benedici illam priùs volunt, indicant. hoc benedictioni Ecclesiæ tribuendum. in ipsa etiam circumdatione, aliquid vereor ne sit mendosi. Dierum illa obseruatio suspecta quoque non immeritò. Sed & iura festis diebus abstinere iudicialibus iubent, nisi quando periculum esset in mora, vt patet ex *libr. Prouinciarum C. de ferijs*, ideò quod iure receptum, vt in atrocioribus criminibus quouis festo, etiam in Paschalibus, liceat C torquere, sed ad Dei honorem (vt addunt DD.) id ego certè ad casum periculi lubenter restrinxerim. In genere tamen loquuntur (*ex l. nemo C. de Episc. audien. Bald. Spec. & alij quos sequuntur Clarus §. fin. q. 64. n. 34. & Binsfeld. in l. 7. C. de malef. q. 1. conclus. 18.*) Sed cùm idem Clarus fateatur timentes Deum iudices his diebus nunquam aliquē pœna sanguinis afficere (*vide illum q. 97. v. 6.*) idq; in Dei honorem; non video cur, cessante illo periculo, non sit idem dicendum de torturâ.

Nono adiiciunt in ipsa quæstione, legenda dicta testium, submissis nominibus, dicendo: *Ecce conuicta es per testes, &c.* Hoc non satis intelligo. Nam D si velit duntaxat nomina testium taceri, parùm ad rem. hoc enim etiam extra quæstionem seruandum, de quo superiùs. si summissa voce nominari, ita ne reus exaudiat nomina, exaudiens tamen reliqua: sanè hoc superstitiosum est.

Decimo monent interrogandum reum, an velit subire indicium ferri candentis, & si annuat, cognosci verum esse maleficum: profectò id fallax est inprimis: deinde iniquum proponere reo, quod ei facere, vel iudici non liceat permittere.

Vndecimo monent *eos qui nihil in tormentis confessi, de carcere panoso, ad benè munitam, sed minùs incōmodā māsionem trāsferendos: nullo tamen modo relaxandos sub iuratoria vel fideiussoria cautione: quia* E *sic nunquam veritas ab ita relaxatis habetur, sed semper deteriores efficiuntur.*] In primis potest casus occurrere in quo sic sint relaxandi ad meliorem custodiam: iudici tamen tum vehementer cauendum, ne aliis sint noxæ suo exemplo, vel verbis. Deinde potest etiam contingere, vt locus sit cautioni fideiussoriæ, vt superius dictum. Nec satis certa illa affirmatio, nunquam meliores effici. Non est abbreuiata manus Domini, & præcedens vexatio dare potuit intellectum.

Alia, quæ Sprengerus addit, mox commemorabimus loco suo. Nunc ponams XII. *quiddam e* x b Francofurtēsi I. C. quod addo, vt vitetur, quia merè superstitiosum. Quidam (ait) ne dolores sentiāt solent hoc versus pronunciare:

b l. 3. de lamiis c. 10. nu. 39.

Imparibus meritis tria pendent corpora ramis:
Dismas & Gestas, &c.]

Quis non hæc rideat! scilicet iam vis etiam in Hexametri pedibus: subiungit & quædam ex Psalmis. Et homo religiosus non audet hæc pronunciare superstitiosa, vt facit) meritò) sequentia Grillandi c, nempe ad eruendam veritatem iudici pronuncianda esse verba Prophetæ: *Dominus labia mea aperiat, & os meum annunciabit veritatem*. Nonne hic ipsa Psalmi verba detorquentur? cur ergo vim arcessit à verbis Prophetæ? item, quis illa pronunciabit? Iudex? qui hoc ad reum? reus? primùm quid si nolit? deinde certè inuitus pronunciabit, nec impetrabit. Sed nugas mitto.

c de quæst. q. 4. n. 14.
d l. 4. dæmonom. c. 1.
e D. Aug. l. cōt. mēdac. epist. ad Hiero. & in Ps. 5. Ambros. inc. cauete 22. q. 5. Greg. Isidor. Innocent. & aliis apud Gratian. d. q. 22. D.

SECTIO X.

De alijs mediis veritatem perscrutandi.

II

MAioris momenti quæstio est, liceátne iudici dolo falsis promissis, vel mendaciis à reo veritatem elicere? v. g. si fingat eum ab aliis etiam complicibus denunciatum, si promittat liberationem, quam ei non cogitat, nec vult impendere, nec de iure potest. Homo præcipitis ingenii & noua ac periculosa amantis Io. Bodin. d hæc omnia iudici permittit. In primis dum asserit licere mentiri. hoc hodie hæreticum est. fide enim tenendum, mendacium (quod nomen huiusmodi mereatur) esse rem simpliciter & per se malam, ideoque adeò illicitam, vt nec Pontifex dispensatione bonam facere posit: quæ est sententia non D. Augustini modò, & Thomæ, vt nugatur Bodinus: sed hodie communis Catholicorum e, qui illam sacris Scripturæ locis optimè confirmant f. Fuit in sententia Bodini M. Marulus *libro 4. de Instit. bene viuendi capitulo* 4. Sed errore animaduerso, eius interpres Gallicus planè contrariam Marulo sententiam tribuit: & multas paginas, quæ non sunt Maruli, Marulo inseruit, dictorum ipsorum Maruli confutationem pro Maruli dictis continentes: quam bono exemplo & prudenter ipse viderit. Argumenta Bodini ex sacris litteris facilè soluuntur, & nos in tractatu de Mendacio soluimus omnia.

Th. 2. 2. q. 110. art. 1. Alf. à Cast. l. 10. in verb. mēdacium & alii.
f Ps. 5. v. 7. Sap. 4. v. 11. Eccles. 7. v. 14. Ephes. 4. 25. Apoc. 21. v. 8.
g super d. Ps. 5. & lib. 22. contra Fau. c. 34.
h bene hoc docēt ex D. Tho Caieta. Nau. Couar. Binsfeld. p. 3. dub. 3.
i Hadriā. Quodlibet de mēdac.

Sed nota aliud esse dicere aliquid falsum, aliud occultare aliquid verum (vt notat D. Augustinus g) veluti cùm vtimur, non mendacio, sed æquiuocatione: priùs illud non licet cuiquam, maximè iudici: qui in hac re grauissima, & in iudicio scienter mentiens, haud dubiè peccaret mortaliter h. posteriùs verò istud sæpè licet i. prius pertinet ad dolum malum, quia est contra legem, diuinam & humanam: posterius pertinet ad dolum bonum k, quia nec iure diuino, nec humano repugnat, & dirigitur in bonum reipub. & iustitiæ exsecutionem. his positis sit prima conclus. *Poterit iudex vti æquiuocatione & verbis subdolis* (citra mendacium) *& ambigua promissione liberationis, vt reum inducat ad fatendum veritatem, & auctorem criminis commissi deprehendat*. Est communis opinio Dd. apud Couarru. & Plazam. l Dissentit quidem ab hac Iul. Clar. m sed non distinxit mēdacium à sermone æquiuoco: immò apertè loquitur de eo, qui expresse impunitatem promisit quæ sanè

k de quo multa dixi Com. in l. contractus, de reg. iur.
l l. 1. var. resolut. c. 2. in fi. & Plaza li. 1. Delict. c. 37. nu. 1. in fin.
m d. §. fin. q. 55. v. 7.

promissio

missio ad Bodini casum pertinet, nec mirum est si A Paris de Puteo & Dyn. dissuaserint tali promissione vti. Sanè fateor iudicem non posse impunitatem reo promittere, nisi sit supremus iudex, qui habet absoluendi & liberandi potestatem, & hoc facere intendat. Quoad inferiorem iudicem maximè hæc quæstio procedit, & quoad dolum bonum, non quoad dolum malum siue cum mendacio coniunctum, qui nec supremo iudici permissus. Obiicitur à quibusdam, promissio est iuris naturalis & eo iure obligat? quare & hosti & reo seruanda. Respondeo, quando de re possibili est: ista autem est, de re quæ iure iudici impossibilis: ideò nihil refert, quod iudex habuerit animum liberandi reum: si B verò non habuit animum, peccauit etiam per mendacium, verba menti contraria proferēs. 2. Resp. ista locum non habere in nostrâ conclusione; in qua nec iudex intendit liberare, nec verba id necessariò significabant, imputet sibi reus. quod non subtilius sensum verborum ambiguorum discusserit. Exempla aliqua huius æquiuocationis occurrūt passim in praxi. Acutum fuit dictum iudicis Leodien. & licitum, qui sagæ pertinaciter cuncta neganti, dixit: si veritatem luculenter profiteretur, se illi de publico vel suo, quoad viueret ipsa, quotidie cibum & potum necessarium præbiturum, & curaturum ei domum nouam exstrui. *domum* intelligens ligneā C fascium straminúmque, in qua erat comburenda.

a d.q.15. Alia suggerit Sprengerus a, veluti si honestius habeatur reus solito, & sinantur ad eum intrare viri honesti, & non suspecti, qui frequenter colloquātur de variis rebus etiam impertinentibus: & tandem fidenter suadeant, vt fateatur veritatem, promittendo iudicem facturum sibi gratiam, & se esse velle mediatores: *& postea subintret iudex & promittat facere gratiam, subintelligēdo sibi vel reipub. in cuius conseruationem totum quod fit, est gratiosum.*] Posset etiam iudex dicere se illi optimè consulturum, & confessionem ei vtilissimam futuram, etiam ad vitam sibi comparandam. hoc enim verissi. de vita æterna, quæ vera vita est. idem Sprengerus b paulò antè tradiderat sententias tres alias D

b d. q. 14. huc pertinentes. Scilicet posse illi securitatem vitæ promitti, quando iudex intenderet eam vel exilio punire, vel carcere perpetuo. hæc sententia satis æqua est. Alios (ait) velle, sic ad tempus tum in carceribus asseruandam, sed postea incinerandam post aliquod temporis spacium: hanc refellere debuit, quia reuerà mendacium continet promissio huiusmodi. Tertiam ponit dicentium, posse iudicem securè vitam promittere, & postea se à sententiâ ferendâ exonerare, & in suum locum alium substituere: neque hanc reiicit, sed est omnino similis secundæ & adhuc peior, coniuncta cum mendacio: ideò penitùs cauenda. fortassis tutiùs est; quod alibi posuit c, nempe vt petenti E

c d.c.15. gratiam reo, respondeat iudex; fateatur veritatem confidenter, clementiæ se rationem maximam habiturum, ampliùs se facturum quam ipse petat, & similia verba generalia.

2. conclusio. *si iudex dolo malo huiusmodi per mendacium confessionem extorserit: non potest ex sola hac confessione reum damnare: nisi reus postea comperta fraude, de nouo id fateatur sponte: vel alia satis prægnantia indicia & argumenta accedant: vel saltem fraude cognita non retractet, quod inductus dolo malo dixerat.*] hæc est verior sententia Imolæ, Decii, & aliorum; quos sequitur Couar. d bene addens,

d d.c.2. quādo nec retractet nec expresè ratificat cōfessionem, nec alia satis prægnantia accedunt indicia mitiùs & extraordinariâ pœnâ affici debere. si accedant illa indicia; posse plecti ordinaria. Si obiicias promissionem hanc contra remp. esse factam & ideò non prodesse debere reo ad pœnæ diminutionem. Respondet Couarr. tunc iudicem non debere seruare promissionem, quando via ordinaria & recto planè tramite cognouit delictum: non, quando dolosè illud & via illicita expiscatus fuit.

Dixi in conclusione *dolo malo*, quia si *dolo bono* & proinde via licita cognouisset: putarem non esse opus noua ratificatione; saltem in foro externo: immò nec in interiore. licuit enim iudici bono dolo, malum obstinati silentii animum rei decipere: & sibi iste imputet simplicitatem suam. Nec arbitror Clarum, si in terminis de dolo bono interrogatus fuisset, dissensurum, vt satis indicat *supra numero 8.* nec etiam Menoch. *de arbit. cas. 364.*

3. conclu. *Si tamen iudex putans id sibi licere; sic dolo malo criminis confessionem a reo elicuerit, & fraude cognita reus nec ratificat, nec retractat: atque iudex eum ordinariam ad pœnam cōdemnet: non auderem iudicem de mortali peccato accusare.*] hæc concl. intelligenda de peccato, non quod incurrit mentiendo; de quo vix potuit habere probabilem ignorantiam: sed de peccato, quod incurrit, reum ex tali confessione condemnando. de hoc enim peccato valdè probabilis ei suppetit excusatio. cùm id ei licere, immò & eum debere multorum locorum praxis, & plurimorum DD. confirmet sententia e, adeò vt communiorem censuerit Alciat. & communē saltem fateantur Plaza & Clar. f

Addidi, *nec retractat*: quia si reus expresè retractaret, nec alia contra ipsum argumenta concurrerent, tunc certè non auderem iudicem à mortali culpa liberum asserere. Nam illa communis Felini & aliorum (vt rectè Couar. quem sequitur Menoc. g) intelligenda, quando reus cognita fraude expresè confirmat suam confessionem, vel saltem tacitè, non retractando. nam tunc illam ratificasse censendus: & hæc distinctio fuit de mente Pâridis de Put. *c. de tort. v. sequitur quæstio quotid.*

Inquisitores Germaniæ docent adhuc quasdam alias cautelas non improbandas: vt iudex diligenter consideret complicum dicta ad reum pertinentia, & hæc reo proponat, & diligenter singula inuestiget. si qua etiam instrumenta, vt vnguenta, pixides, buffones, præsegmina cadauerum, & similia in domo eius reperta fuissent, ei offerat, & quærat quid his egerit, cur ea seruarit &c. 2. vt complices, si quos, habet, qui contra reum deposuerunt, ad reum intromittat, & permittat eos simul mutuò de facinoribus suis conferre, edere ac bibere, & habeat in loco vicino auscultantes & verba accipientes: etiam, si opus, Notarium publicum: si desint complices, vtatur ad hoc personis, quas nouit non ingratas reo, sed amicas, & quasi fauentes atq; miserantes: qui quodam serò intrent carcerem, & sermones dedita opera producant in multam noctem, tum quasi fortuitò id accidisset, querantur serò nimis esse ad recedendum, ideò in carcere pariter reliquum noctis exigant, & semper colloquantur: & sint similiter (vt dictum est) in vicino dicta excipientes. *Tertiò* quod quandocumque veritatem fateri incipiant nullo modo iudex actum hunc interrumpat, ne dimidiet confessionem, sed instet vt cuncta de

e Arch. d in c. vel. 22. q. 2. Cini in præsenti C. de his qui ad E. cles. cōfu. Felin. in adferte. c. præsump. & Coras. in Mem. rab.

KK

f Alciat. l. natura. de verb. sign. Plaz. l. 1. delic. c. 37. Cl. supra n.

g Couar. d. c. 2. Menoch. de arbitr. c. 367.

h d. q. 1

omnibus veritatem dixerint, saltem quoad principalia, etiamsi in mediam noctem deberet proferre, & prandium cænamúe differre. Nam experientiam docuisse per dimidiationes & interruptiones, illos frequentiùs ad vomitum redire, & non aperire veritatem quam inceperant detegere. *Quartò* si prædicta deficerent omnia, tunc si fieri posset, deducendos ad aliquod castrum, & ibi certis diebus custodiæ mancipandos: tum castellanum fingere se cogitare longum iter, & diu abfuturum: interea vt aliqui familiares, vel mulieres honestæ mulierem: viri, si vir sit, virum visitent: promittant ei (non, vt ait Sprenge.) quod velint eam omninò permittere liberè abire: sed citra mendacium verbis æquiuocis, vt dictũ supra de iudice in genere, multa & illecebrosa, dummodo se informent de certis, quæ scire cupiũt, experimẽtis. *Et aduertas* (inquiũt) *iudex quod sæpissime per talem modum fassæ fuerũt & conuictæ. Et nouissime in diœcesi* Argentinensi *prope oppidum Schletstat & castrum Kongeheym malefica detenta nullis tormentis & quæstionibus deduci poterat ad fatendum sua crimina: tandem modo supradicto per* Castellanum *seruato, licet præsens esset in castro, ipsum tamen malefica æstimabat abesse: tres ad eam familiares intrabant, & ei liberam relaxationem promiserunt, dũmodo super certa experimenta eos informaret. Et licet prima fronte renueret, & quod dolosè cum ea agerent proponeret: tãdẽ interroganti de quibus informari vellet, vnus dixit super grandinem excitandam, alter super carnalia facta. Tandem vbi super grandinem illum informare volebat, & scutella plena aqua apparata, malefica sibi innuxisset, vt digito paullulum aquã moueret, & ipsa certa verba protulisset; subito locũ, quem explorator nominauerat, scilicet siluam adiacentẽ castro, tanta tempestas & grando repleuit, sicut à multis annis visum non fuerat.*] hactenùs illi. Sed in hoc exemplo bis peccatum, primò in mendaci promissione. Vt enim iudici non licet per se mẽtiri, sic nec licet alios ad mentiendum inducere. Secundò peccatum fuit, in eo quod nimis longè exploratores progressi. Non enim licuit maleficam etiam paratam ad peccandum inducere: etsi licebat examinare, quomodo soleant operari & sic intellige quod de informatione dictum: nempe de verbali per modum docentis, non de reali per modum facto ostendentis & exemplum præbentis. vides hic iam captas posse ex condicto cum dæmone quædam operari?

Solent etiam iudices vti *confrontatione*, ea duplex est, vna spontanea, altera violenta. *Spontaneam* voco, quando parati sunt rei; alios nondum captos societatis arguere & conuincere: hanc nunquam iudex permittat, nisi præcesserint indicia talia, vt propterea citari possint: & iam citati, si non benè dissoluant obiectiones rei constanter eos accusantis; queant in carcerem compingi. Nam alioqui fieret iniuria his denunciatis. *Violentam* voco, quando complices in mutuis delationibus inter se dissentiunt: tunc debent primò seorsim, postea simul de hoc dissidio interrogari. quod si subdolè comperiat persistere, nec alia est via inueniendæ veritatis: solẽt altera in alterius mutuo conspectu torqueri, de hac praxi vide Iudoc. Damhoud. *prax. crim.* 47.

SECTIO XI.

De confessionibus.

IN ritè cõfessos non aliud iudicis officium, est quã condemnandi. iuxta illud Christi Domini; *Ex ore tuo te iudico.* & illud Iurisconsulti confessus pro iudicato est. quia quodammodo sua sententia damnatur [a]. intellige si confessio sit clara, certa, verisimilis, constans, & legitima. nam obscura & dubia in fauorem interpretanda confitentis [b], parùm idonea est ad iudicandum. Verisimilis etiam sit oportet, quia inuerisimilis nunquam sufficit ad condemnandum [c]. Inuerisimilis autem est, quæ de re est impossibili, aut omninò falsa [d]: quod concedimus Ponzinibio, & Godelmanno; sed contendimus eos errare, dum in Lamiarum confessionibus ea dicunt notoriè falsa & impossibilia, quæ vera & possibilia nos esse docuimus supra *libr.* 2. Legitima etiam sit oportet; hoc est non præsumpta tantùm, nec ficta tantùm fictione iuris (nisi ex contumacia, quæ liquidissimam inducit probationem [e]) nec contra quam coloratè aliqua obiiciatur [f]: nec quando est incidenter tantum facta, vel metu tormentorum, vel extra iudicium, vel in figura tãtum iudicii, vel absente parte, vel in iudicio summario, aut nullo [g]: erit autem bona in casu Lamiarum & hæreticorum, etiamsi non constet de corpore delicti [h]. Dicetur facta metu tormentorum, non tantùm si grauiter tortus fuit; sed etiam si fuerit leuiter tortus, leuatus ad torturam; ductus ante eculeum, spoliatus, vel si seriæ minæ de torquendo præcesserint, quoad eos qui timidi sunt & torturæ insuefi [i]. Item vt sit legitima, necesse est, non sit extorta, nullis vel non sufficientibus indiciis præcedentibus: nam talis esset nulla & inualida, etiamsi millies foret ratificata [k]. idem, si in repetitione quæstionis sit extorta, quando non licebat iudici repetere [l]. idem si extorta per iudicem pendente appellatione à sententia torturæ [m]. idem si confessio extorta à reo, contra quem sola fama vrgebat, etiamsi sæpiùs ratificetur [n]. idem si emanarit ab eo cui, denegata defensio, vel copia indiciorum [o]. idem si sit illius, qui quabiber ex causa de iure torqueri non debebat [p]. confesso autem & conuicto per legitimam quoque torturam adhuc ante condemnationem dandus est terminus ad se defendendum, etiam non petenti ex æquiori & receptiore sententia [q]. Fallunt ista in eo qui à natura mutus simul & surdus foret: qui non potest, ex sua confessione signis declaratã, condemnari: quare frustrà torqueretur: sed damnari dumtaxat potest ex testium depositione ac probatione [r]. Denique quæri potest, an qui confessus factum maleficum, negat se praua intentione fecisse, sit audiendus? vt plurimùm, quia præsumptio ei contraria est [s], puniendum nihilominùs constat [t], etiamsi iuramentum offerat de rectã intentione: interdum tamen poterit iudex iuratum reum admittere ad probandum aliquã verisimilia, quibus confessio eius elidatur. Quod si res dubia sit, poterit reus torqueri, vt intentionem suam proferat, vt benè post Lãfranc. & Bossium, asserit Simanc. *prax. hæret. tit.* 29. *num.* 10.

SECTIO XII.

De abiuratione.

VT in aliis speciebus hæresis, etiam in Lamiarũ crimine, abiurationi aliquando locus est: quãdo iudicium tantum nititur suspicionibus. Sumimus hic abiurationẽ pro execratione seu anathematizatione iureiurando firmatã. Et quia suspicio hęc; quæ est leuis quædam præsumptio mali ex leuibus indiciis

[a] Luc. 19. l. 1. & 3. D. de cõfess.
[b] Farinac. q. 50. n. 26.
[c] Farinac. q. 43. n. 21.
[d] gloss. in c. nu. de cõfess. in 6 gloss. l. 1. C. de confess.
[e] Farin. q. 11. n. 97. & q. 50. n. 16.
[f] Farin. q. 21. nu. 32.
[g] Farin. d. q. 21. nu. 34. & q. 37. nu. 16.
[h] Farin. q. 2. num. 25.
[i] Farin. q. 37. nu. 46. 57. & 103. cum seq.
[k] Farinac. d. 4. 37. nu. 110.
[l] Farin. q. 38. nu. 78.
[m] Farina. supr n. 17.
[n] Farin. q. 47. nu. 8.
[o] Farin. q. 39. nu. 84.
[p] Farina. q 41. nu. 95.
[q] vid. Far. b. 39. à nu. 32. vsque ad 40. vbi bene Bossium refellit, & n. 90. cũ seq. maxime. n. 99. vbi indistincte quoad omnes personas hoc tenẽdũ ostẽdit. q Ant. Gomez p. 3. c. 1. nu. 69. Grill. Cas. & alii quos sequitur Farin. q. 41 à num. 90.
[r] l. si non cõuicii C. de iniu. cũ simil.
[s] cap. 1. de præsumpt. c. contra Christianos de hære. in 6.
[t] Bart. in l. inter omnes §. recte de furt.

LL MM

indiciis procedēs: oritur ex diuersis causis nō æquè vrgentibus, fit vt quædam suspicio sit leuis seu modica a, quæ etiā potest vocari temeraria iuxta Menochium b: alia vehemens seu verisimilis, alia violenta. Et sic diuidendo, leuis oritur ex indiciis admodum leuibus, quæ absolutè dubium relinquunt iudicis animum, & hæc propriè dicitur *suspicio*. Vehemens oritur ex indiciis habentibus multum verisimilitudinis, adeò vt inclinent aliquantum iudicis animum in alteram partem, & sic dubitationem non excludunt totam: hæc suspicio magis propriè vocatur *opinio*. Violenta denique oritur ex indiciis valdè fortibus, & adeò efficacibus, vt omnem dubitationem ex animo iudicis eliminent & faciant eum planè vni parti assentiri c. hæc propriè vocatur *præsumptio, iudicium, sententia*, de hac est, *c. cum contumacia. c. cum accusatus. de hæret. in 6. cau quorumdam d. 34*. Iudicis autem arbitrio permittitur qualitatem siue quantitatem suspicionis moderari: dummodo caueat ne leuis sit corde, nimis facilè credendo. Exempla huiusmodi suspicionum ponit Sprengerus d, vt si quis deuiet à communi consuetudine, viuendi, si conuenticulis secretis maximè nocturnis interfit, aut cum suspectis familiaritates secretas habeat, dicit leuem oriri: Si quis quos nouit maleficos, visitat, munera offert, occultat, recipit, defendit, vel aliter actu fauet, tum oriri vehementem: si quis perpetrauerit ea quæ pertinent ad ritus maleficorum, paciscendo, adorando, sacrificando, comminando, tangendo, aut dormientibus per visum apparendo, aut cubicula insensiliter ingrediendo, &c. vel si penès eos instrumenta maleficij sint reperta, huiusmodi violentam præbere suspicionem. Leui ergo suspicione laborantibus potest indici e, abiuratio etiam specialis, hæresis, de qua leuiter suspecti: & si talis qui sic abiurauit, reincidat, non punitur vt relapsus f. Si verò ex grauibus suspicionibus abiurasset (nam & huic abiuratio indicitur) tunc censeretur relapsus: in hac debet fieri abiuratio in genere de omni hæresi & in speciē de illâ de quâ vehementer suspectus fuit g. & tales fuere abiurationes Theodoreti & Ibæ in Concilio Chalcedonensi *act*. 8. si verò detur abiuratio ex suspicione violentâ, tunc facienda abiuratio, vt à verè malefico, & tanquam à deprehenso exigeretur. Debēt autem violenter suspecti; quando crimen fatentur & parati sunt abiurare hæresim, & redire ad sanā mentem: ad pœnitentiam ab Ecclesiasticis iudicibus recipi: quod si nolint debent tradi brachio sæculari vt impœnitentes h; debent præterea cum abiuratione generali omnium hæresium, & disertā atque clara, errorum de quibus sunt suspecti, canere palinodiam, & contraria asserere, & iurare se nunquam ad abiuratos errores rediturus, & hæc omnia scripto libello abiurationis, propriā scriptione munito, confirmare: quæ cuncta ab Apostolorum temporibus recepta fuêre, vt ostendit Simancas *supra num. 8. & 10*. & hæc abiuratio hodie coram clero & populo fit, nec potest priuatim admitti, nisi ex magna causa i. Quid si qui tantū vrgetur suspicione vehementi seu verisimili, detrectet abiurare? videtur Simancas *supr. n. 13*. velle eum posse tanquam contumacem & impœnitentem tradi brachio sæculari, *ex c. ad abolendam de hæret*. Sed (vt ait Sprenger. supra.) dictum *c. §. in præsenti verò*, videtur tantùm loqui, non de suspectis vehementer, sed de manifestè deprehensis, contra quos constat rigidiùs esse procedendum.

a c. accusat. in pr. de hær. in 6.
b lib. 1. de præs. q. 7. à nu. 46. maximè nu. 59. & habes in d. c. accusatus §. illo verò. & ibi Archid.
c sic post Menoch. d. loco benè disserē tem Farin. q. 36. à num. 178.
d p. 3. q. 19.
e c. accusatus. in pr. supra.
f d. c. accusatus vbi videtur errare Ancharan. vt benè notat Siman. c. 53. nu. 5. & rectè idē Spreng. d. q. 19.
g c. litteris §. quocirca. de præsumpt. Simanc. & Sprenger. supra. hæc ex Canonibus adductis per eum Spreg. supra & ex variis cōciliis Siman supra num. 6. & num. 13.
i Leo ep. 75. cap. si quis episcopus 1. q. 7. c. ad abolendā. de hæret.

A contra hunc igitur Episcopus procedet per excommunicationem, & si in eā per annum steterit, condemnabit vt hæreticum. Porrò quando maleficum Ecclesia recepit ad pœnitentiam: laicus iudex posset illum apprehendere, propter damna temporalia variis illata, & propterea condigno supplicio affi cere: nec teneretur Ecclesiasticus iudex impedire, quia licet eum non possit tradere, potest relinquere puniendum. Sic Sprenger. Sed de hoc plura mox *sect. de absolutione*. De abiuratione faciēdā ab iis qui confessi & fassi, qualis fuit abiuratio Doctoris Edelini, nihil peculiare occurrit. adscribam tantùm historiam rei gestæ, versam ex gallicā narratione Enguerrani Monstreleti *Chron. p. 4*

B ait Enguerran. Anno 1453. Dominica die quæ incidit in vigil Natiuitatis Dominicæ, Ebroici publicè in theatrum adductus, citatus voce præconis, & condemnatus fuit sententia iudicis ad perpetuam carcerem Episcopi dictæ ciuitatis, Magister Guilhelmus Edelin, Doctor Theologiæ, Prior S. Germani en l'Haye, priùs Ordinis S. Augustini, & aliarum Sacrarum familiarum religiosus: qui tentatione & suggestione hostis Tartarei, ei se mancipārat, ea lege, vt concupiscentiis eius profanis & mundanis satisfaceret, & præcipuè vt frueretur Nobilis cuiusdam Equestris familiæ matronæ amplexibus, quam ardebat: qua gratia, se obstrinxit ea seruitute inimico, vt cogeretur conue-

C nire ad certum locum, quotiescúnque dicto inimico collibuisset; quo loco soliti erant conuentus suos agere: & dumtaxat inscenso baculo cum scopis confestim eò transferebatur. Confessus fuit idem Magister Guilhelmus spontè sua, se homagium exhibuisse inimico se offerenti præsentem in specie arietis, eique osculum sub caudā ore impressisse; & multis variísque annis postea in damnato hoc instituto vitæ perstitisse. Interea omnibus in rebus quæ à dæmone postulasset, illum fauentem auxiliatémque habuisse: donec accusatus maleficij fuerit comprehensus, & in carcerem cō-

D pactus: à quo iuridicæ incarcerationis tempore vis omnis hostilis euanuerit. Et per prædictam condemnationis sententiam iussus est Mag. Guilhelmus in lacum seu fossam recludi, pane & aquâ deinceps alendus. In theatro verò Inquisitor fidei, voce alta & diserta oratione luculenter in memoriam reo redegit, quàm olim laudabiliter & vtiliter populum concionibus iuuisset, & instituisset, cùm Apostolico ritu per totam prouinciam fidem & legem CHRISTI IESV promulgaret: quo miser postea decidisset, aliàque multa idonea eum ad pœnitentiam seriam inducere. Interea catamidiatus seu mitellâ ad infamiam depictâ ornatus, populo spectandus erat propositus, accurrente multitudine magnâ. Sed finitā concione inquisi-

E toris, idem Guilhelmus, sciens se grauissimè peccasse, & sceleribus atrocissimis Deum offendisse; gemere, & flere, & altā voce veniam à Deo; Episcopo, & Iustitiā petere (*addit Iaquerius, quod in terram prostratus exhibuit quandam schedulam continentem sua facinora cōmissa contra fidem in dictā hæresi & secta, offerendo prædictis iudicibus abiurationem*) & commendauit se suppliciter precibus assistentium. Denique fuerunt illi impacti compedes ferrei, & deductus in fossam: vt ibi per pœnitentiam elueret nefaria & horrēda peccata quæ commiserat.] hactenùs Monstreletus. Quoad formulas abiurandi varias inuenias, vnam *in ca. Ego Berengarius de consecr. dist. 2.* aliam *sess. 19. concil.*

Constantiensis, aliam apud Turrecremam. lib. 4. de Eccles. p. 2. cap. 22. aliam apud Alf. à Castro lib. 1. de iust. hæret. punit. cap. vltim. alias apud Sprenger. d. p. 3. distinctas pro quolibet suspicionis gradu q. 23. 24. 25.

SECTIO XIII.

De purgatione Canonicâ.

NN

PVrgatio Canonica vocatur, de obiecto crimine innocentiæ ostensio secundum sacros canones facta a. hanc etiam reo deferendam leui tantum suspicione laboranti voluit Sprenger. b censens *suspicione notabiles* vocari à Pontifice illos, qui quauis suspicione laborant; quæ etiam est opinio Archidiaconi. Quare nutat apud me dictum, saltem modus loquendi, Simancæ, volentis c non esse deueniendum ad hanc purgationem, nisi cùm reus publica laborat infamia, & simul crimē plenè probari nequit; ea tantùm ratione, quia si crimen plenè probetur, damnari; si infamia non laboret publica, absolui debeat. contra enim quis inferat; si infamiâ publicâ laboret, torquendum (iuxta alibi dicta) si crimē plenè nequit probari, tunc propter infamiam, vel suspicionem debere vel abiurare, vel se expurgare. Sed de infamia assentior Simancæ, hanc sufficere ad expurgationem, quando crimen ampliùs probari nequit: & accusator deficit in probatione, vt benè Clar. *q. 63. num 4.* Non assentior, si omnem suspicionem excludat. Sed benè est, quod postea d etiam vehementem suspicionem admittit & totum id, quando facienda purgatio, quando non, iudicis recto arbitrio permittit, habituro personæ, & circumstantiarum aliarum rationem. Expurgatorum quoque numerus ab eodem arbitrio dependet: vt & qualitas personarum, an eiusdem, an æqualis cum reo conditionis, an inferioris? Viles personæ non sunt onerandæ purgatione Canonica, nisi illæ spontè se offerant & dicant se posse inuenire idoneos qui expurgent, & tum possent mediocres etiamsi non planè boni, admitti e. Qui, cùm vilis persona non sit (nam vilis potiùs esset torquendus) ad arbitriū iudicis non vult se purgare, si præsens sit; statim potest, vt contumax & conuictus puniri. Qui in purgatione deficit, pro conuicto habetur, vt benè Siman. quem vide rectè prosequentem hanc materiam *toto tit. c. 54.* cui adde Clarum supra & Menoc. *lib. 2. de arbit. iud. cas. 274.* De vulgaribus purgationibus, egimus *tit. de sortilegiis iud ctarus:* lib. 3. formulam sententiæ purgationis habes apud Sprenger. *q. 21.* vbi etiam ritus omnes & materiam benè discurit, & adde *tit. de Purgatione Canonica in Decretal.* & quæ dixi *supra lib. 3.*

a Rainer Godofred. Silu. verb. Purgat.
b d. q. 19. ex c. excōmunicamus 1. in pr. de hæret.
c in praxi tit. 54. n. 3.
d num. 5. ex Decio.
e Simanc. supra n. 8.

SECTIO XIIII.

De Absolutione.

OO

ABsolutio impendenda, quando vel reus obiecta crimina diluit, vel accusator ea non probauit: nonnunquam id ab accusatione tota, nonnunquam ab instantia iudicij, nonnunquam sub fideiussione prout iudici videbitur iustius & commodiùs f. *Absolutio* igitur alia est *diffinitiua*, alia *ab obseruatione iudicij*. *Diffinitiua* (quæ vocatur etiam à crimine, siue ab accusatione, siue *absoluta*) dicitur, quando reus absoluitur

f Simanc. in pract. cap. 51.

A tanquam innocens, quia crimen non commisit. *Ab obseruatione seu instantia iudicij* dicitur absolui, qui absoluitur non tanquam innocens, sed dumtaxat tanquam tunc non repertus culpabilis, vtputa propter iudicij nullitatem, probationumuè defectum, & rebus ita stantibus vt tunc stabant g. & hæc habetur etiam pro definitiua: eatenùs vt si noua indicia non oriantur, reus iterum molestari nō debeat: immò etsi oriantur, non poterit repeti, nisi intra certum tempus ad accusandum institutū nempe decem annorum inter præsentes, viginti inter absentes. Quod si dubitetur sitne definitiua, an tantùm à iudicij obseruatione: recurrendum ad acta. si habetur *absoluimus ab obseruatione iudicij*, vel *ab hactenus deductis*, vel *stantibus rebus prout*

B *stant*, aut similia seu æquiualentia verba: tantùm censetur absolutus ab instantia iudicij. Si habetur, *reum absoluendum vti innocentem, non culpabilem*, & huiusmodi verba alia adsint: censendus absolutus definitiuè. Si vero res ex actorum verbis non colligitur, (verbi gratia, si tantum diceretur *absoluimus reum*) tunc legenda diligenter acta. & videndum: an constet ex actis dumtaxat crimen, non fuisse probatum, non verò crimen à reo non commissum, tum censenda tantùm fuisse à iudicij obseruantiâ: si constet vel omnino non commissum crimen, vel non commissum à reo (verbi gratia, qui suum *alibi* benè docuit) tum habenda vt defi-

C nitiua. Si ex actis adhuc res manet ambigua, tunc communior sententia & praxis est, vt habeatur tātum pro absolutione ab instantia. quod communi praxi receptum in fauorem reip. vt crimina puniātur: qui fauor præponderare debet, fauori priuato reorum. Hæc ratio etiam est fundamentum opinionis receptæ & generalis consuetudinis (exceptis locis paucissimis, quia; licet iuri communi scripto magis consentaneum sit, actore non probante reum diffinitiuè absolui: tamen consuetudine & praxi iudiciorum inualuit: vt casu non probati criminis, sententia feratur tantùm absolutoria ab obseruatione iudicij, vt post Couarr. & alios optimè deducit Prosper, Farinacius h. Et sic intellige, quæ

D scribit indistinctè Sprenger i. Nam quando deprehensus est verè innocens reus, iudex illi faceret grauem iniuriam, & Mortaliter peccaret, inferens in sententia eum dumtaxat absolui ab instantia iudicij: immò tenetur diffinitiuè absoluere, alioqui reus tunc potest à tali sententia appellare: nec contraria consuetudo foret æqua vel toleranda. Si tamen reus non appellaret: in foro quidem externo censeretur sententiam approbasse: in foro tamen interno non auderem iudicem excusare. Non enim, quia alter vel ignarus est vel incurius iuris sui, licuit iudici iniuriam facere: nec etiam si perueniens ratificatio tollit præcedens iudicis peccatum, nisi quoad obligationem restituendi. Quæ

E velim diligenter à iudicibus notari, pro intellectu eorum quæ de hac re traduntur à Doctoribus nostris k & praxi vulgata. Hæc intelligenda de absolutione in eodem foro. Nam si in alio foro agatur, tum nec absolutio definitiua planè reum liberat. Nam absolutus in foro poli seu conscientiæ, potest adhuc puniri in foro fori. Et, quia crimen nostrū est mixti fori, si absolutus in curia sæculari non fuit punitus ab ea sufficienter, & iudex Ecclesiasticus habet pœnam quam infligat maiorem, eamque, reus merebatur, poterit tam infligere. Contra quoque nimis leniter castigatum à curiâ Ecclesiastica, poterit seueriùs, etiam ad mortem, damnare iudex

g Clarus §. fin. q. 57. & 62. Farin. q. 4. num. 24.
h supra n. 23. & 28.
i d. p. 3. q. 2.
k Grilla. tract. de relaxa. carcerat. tit. de absol. inno q 2. Couarr. li. 1. var. resolu c. 4 n. 8. & li. 2. c. 10. Clar. & Far. supra & iis quos plur. illi citant.

sæcula-

a optimè post alior. Farinac. supra n. 10

fæcularis a. Neque tunc censetur bis pro eodem crimine puniri, sed vtraque punitio pro eadem vna continuata habetur: & quia in atroci crimine versamur, & cui expiando vix vlla supplicia sufficiant, parùm hîc necessaria est distinctio Marantæ. b Sed hæc sufficiant: formulam absolutionis pete à Sprengero *d. q. 20.*

b tit. de inquisit. nu. 100. post Bart. & Pari.

SECTIO XV.

De sortilegiorum qualificatione: siue quæ hæreticalia, quæ non?

PP

POst absolutionem, tractandum de condemnatione, sed quia congrua delicti pœna dependet à delicti qualitate, hæc necessariò sectio præmittenda fuit: non ratione Lamiarum seu Strigum, quarum crimen semper cum hæresi coniunctum est, vt docet experientia: sed ratione quorumdam Sortilegiorum minùs atrocium, & in quibus pactum solummodò tacitum reperitur. procedamus per breuia axiomata.

Axioma primum, *Sortilegia hæretica dicuntur omnia in quibus dæmono inuocatur ad faciendum, vel indicandum ea, quæ vel facere vel scire non potest.*] hoc est certum c. quia hæreticum est illum credere posse facere vel scire, quæ neque scire neque facere potest: sed Deo sunt reseruata. Dixi hæretica non hæreticalia. nam hæreticale significat tã quod sapit hæresim, quàm quod hæreticum est: & quia has duas significationes multi d non benè distinxerunt, ideò etiam errarunt in hac materia. prima ergo hæc non tantùm sapiunt hæresim, vt illi volunt: sed verè sunt hæretica facta, non dico sunt hæreses, (nam hæ ab intellectu pendent, & hæresis est intellectus error) sed dico facta hæretica. sicut enim propositio hæretica est, ipsa enunciatio falsa Catholicæ veritati contraria: sic etiam factum est hæreticum, quod Catholicæ veritati repugnat non formaliter, sed quasi materialiter, quia est materia circa quam intellectus aberrans versatur in hæretico errore: & ad factum hæreticum sufficit id quod facit esse huiusmodi, vt si quis rem ita se habere pertinaciter contenderet, is verè hæreticus esset. verbi gratia, rebaptizat quis aliquem, factum est hæreticum, quia qui tenet posse rebaptizari, est hæreticus. ad factum sapiens hæresim sufficit; vt qui hoc assereret fieri posse, quod facit, eius propositio verè diceretur propositio hæresim sapere, non tamen verè diceretur esse propositio hæretica. v. g. si quis sacramentalia misceret vsibus profanis, citra pactum expressum vel inuocationem expressam dæmonis: faceret factum sapiens hæresim, quia si diceret hoc fieri oportere seu licere, hæc assertio saperet hæresim. Ex his puto pendere decisionem controuersiæ inter Barbat. & alios Iurisconsultos, de iis qui dæmonem inuocant ad cognoscendum seu faciendum ea quæ ipse facere vel cognoscere potest, à Deo non impeditus: v. g. vt reuelet furta commissa, vt in amorem carnalem inducat. Quoad hæc enim Barbat. e censuit, horum cognitionem pertinere ad inquisitores fidei, & ea sapere hæresim manifestam. Sed alij Barbatiam reprehendunt, & cum Oldrado volunt hæc non pertinere ad inquisitorum cognitionem, neque esse hæreticalia f, & in hac re inueniuntur Parisiensia apud Paponum arresta contraria. Sed pro Barbatia faciũt Theologi Spineus & Pegna g,

c Grillãd. de sortileg. q. 10. nu. 1. 2. 6. 10. 19. Clarus §. hæresis vers. successiuè quarto. & alii communiter.
d Clar. Farin. & alii I. C.

e cons. 55. lib. 1.
f Oldrad. cons. 210. Tiraq. de pœn. caus. 4. n. 3. Gemin. cons. 54. Albe. rub. de hæret. Afflict. sup. const. Neapol. Clarus §. hæresis. nu. 25. & Fari. q. 20 Papon. li. 22. tit. 3. art. 1. & 2.
g Pegna

A Inprimis, pertinere etiam ad Inquisitores cognitionem, dubitari nequit, cùm crimen sit mixtum. Deinde non esse crimen hæreticum (nisi quid aliud accedat) nec sapiens manifestam hæresim, id quoque puto, si desit dæmonis inuocatio expressa: sapere tamen hæresim non manifestam crediderim, quando consulitur dæmon siue maleficus diuinator de rebus amissis: licet enim dæmon norit, ipsum tamen consulere sapit hæresim, occultam saltem. idem dicendum in philtris, quibus Magici charactêres, & superstitiosa alia, pactum occultum habentia, admiscentur: sed quoad amatoria ex philtris merè naturalibus, citra superstitionem exhibita, putarim ea non sapere hæresim: quare & iudicem diligenter inspicere & cõsiderare hæc debere. Illud non dubito hæresim saltem sapere, nisi potiùs verè hæretici sint, Magos illos; qui credunt quod solent iactare se vnitos spiritui, siue præditos spiritu quodam excellenti seu potenti, cuius efficacitate possint cogitationes aliorum scire (quod soli Deo reseruatum) & occulta diuinare, & alium ad aliquid imaginandum, vt loquuntur, necessitate, aliàque miranda, supra hominum communem potentiam facere. Quos etsi negent, necesse est vel illa non posse præstare, & tantum fingere; vel si credunt ista & faciunt, verè Magos esse, & tales quales dixi, pactum cum dæmone habentes. De his sapienter scriptum à Cardinali Cusano *lib. 3. de docta ignorantia cap. 11.* Non illa phantastica (*nempe vnio*) Magorum qui hominem ad quandam naturam spirituum influctialium sibi coniecturalium, quibusdam operationibus mediante fide (*hanc intelligo fiduciam quam Magi semper exigunt*) adscendere dicunt: vt in virtute spirituum talium, quibus per fidem vniuntur (*hoc est per promissam eis fidelitatem & patientiam*) plura & singularia mirabilia, aut in igne, aut in aqua, aut scientiis harmonicis, apparentiis transmutationum, manifestatione occultorum & similibus efficiant. Manifestum est enim in his omnibus seductionem esse, & recessum à via & veritate. Propter quod tales ad fœdera & pacta vnitatis, cum malignis spiritibus taliter astringuntur, vt id quod sub fide credunt, opere ostendant in thurificationibus & adorationibus, Deo tantùm debitis; quæ spiritibus, quasi potentibus implere petita, & de vocalibus, istis mediantibus, magna cum obseruãtia & veneratione impendunt. Consequuntur aliquando per fidem (*intellige* (*per*) *non vt causam poni, sed poni pro* (*iuxta*) *nam error esset credere quod fiducia illa magorum sit efficax*) ipsa caduca petita, vniti sic spiritui; cui etiam, à Christo æternaliter diuisi, in suppliciis adhærebunt.] *hactenus ille.* Quando autem dubium est, sintne hæresim sapientia, necne sortilegia: non pertinet ad inquisitorem iudicare aut cognoscere sintne talia vel no; (verùm hoc pertinet ad Theologos qualificatores;) sed postquam constat ea sapere hæresim, dubitatur verò tantùm an sapiant manifestam; possunt de illa qualitate cognoscere, & pronunciare se iudices esse h. Qualitatem verò horum factorum puto desumendam à circumstantiis & actibus, seu rebus quæ admiscentur.

2. Axio. *Quæcunque fiunt sortilegia à sortilegis habentibus pactum expressum: sunt respectu operantis sapientia hæresim, etiam circa res quas dæmon cognoscere vel facere potest: respectu verò operis dumtaxat, si sint circa res quas dæmon cognoscere, nec facere i.*] ratio, quia primo casu, propter fœdus illud, operans est

in direct. q. 42. cõmen. 67. Spin. Apolog. 4. cõtra Ponzinni. cap. vlt. bene id probãs.

h Pegna d. comm. 67. in fine vbi dicit hanc verã & comm. esse sententiam.
i post alios Grill. q. 10. à n. 4. Farin. d. q. 20. num. 81

rans est hæreticus: secundo casu tunc tantùm factū ipsum sapit hæresim. Sed quoad non habentes pactum expressum.

Dico tertiò *Si qui sortilegio Deum abnegent, vel adhibeant sortilegio hostias sacras, vel aliud sacramentum aut etiam sacramentalia, immo vel reliquias vel agnos Dei, vel alias res Ecclesiastico ritu benedictas & sacras* a: *vehementer sunt suspecti de hæresi.*] ratio quia tales significant se credere huiusmodi adhibita vim habere ad maleficiorum operationem. Et de hac credulitate debent examinari, &, si nolint respondere, possunt desuper torqueri; & si non fateantur, vt vehementer supecti debent abiurare.

Dico quartò, *si qui baptizent imagines ex qualibet materia, vel rebaptizent pueros: hoc ipso vel hæretici sunt, si putant formam vel materiam baptismi aliam esse posse, ab ea quam Christus instituit: vel sunt vehementer suspecti, etiam si negent se hoc credere* b, quia tales actus natura sua præ se ferunt aliquid, quod est hæresis manifesta. Nec inuenio Grillan. *q. 3. num. 6.* contrarium sensisse, vt illi Farinac. impingit. Idem dicendum de consecratione & baptismo librorum. Nam Magi libros suos, vt vim energiticam accipiant (*sic falluntur*) curant benedici per Sacerdotem aliquem, habentem stolam in collo, & aqua benedicta cum aspergillo ex herba hypericontis eos aspergentem, simulque profantem, *ego te baptizo in nomine Pat. &c. & interea* alia manu sacerdos tenet cereum benedictū, postea ponit libros sub mappa altaris certo loco, idque tribus certis diebus, quorum vltimo in modum crucis fascia ligat librum & recludit in loco puro & abdito. hoc fassi magi Mantenses Paris. 1586. mense Nouembri. *teste Crespeto dial. 12.*

Dico 5. *si ad res quas potest dæmon facere, vel cognoscere, sciendas vel efficiendas, adhibeantur res nō sacræ, v. g. hostia non consecrata etiamsi super eam Sacerdos missam dicat, probabile est non esse sortilegium hæreticale, quando fit à non habente expressum pactum* c. Putarē tamen distinguendū. nam si iste benè sentiat de præsentia corporis Dominici, & transsubstantiatione, & non præbuit hanc hostiam populo adorandā, sed verè aliam, quam eleuauit, consecrauit: hanc verò accessoriè tantum super altare ad magicos effectus posuit. erit tantum suspectus de hæresi: si verò illa alia credidit, tunc apertè foret hæreticus: si verò reuera, nec credidit illa vim aliquam ad effectum magicum habere, non erit suspectus de hæresi, sed extra ordinem puniendus. Hæc ita si de hac eius intentione constet. nam quamdiu non constat, mihi quidem videatur de hæresi meritò maxime suspectus.

Dico 6. *Quandocumque, dæmon inuocatur per modū sacrificij vel adorationis sapit res manifestam hæresim: quando per modum imperij, non raro idem dicendum.* v. g. Primò si admisceantur res sacræ d. 2. inuocetur, vt amicus Dei, & et carus. 3. si putet hoc non esse peccatum, vel saltem non graue. 4. si petat quæ dæmon præstare nequit, vt suscitare mortuum animam defuncti repræsentare, arbitrij libertatē cogere ad amandum, &c. vel quæ nescit vt futura contingentia: vel quæ scit contingenter, ea petit doceri certò & infallibiliter. 5. si petat quæ potest dæmon, sed credat eum ea posse etiam Deo non permittente: vel petat reuelari præsentia aut præterita, omninò infallibiliter e. Immò si rem recta reputemus via, quia nobis omne cum dæmonibus commercium interdictum, quotquot non modò per viam obsecrationis, sed etiam per viam impe-

a Eymeric. d. q. 2. & ibi Pena comm. 67. Alf. à Cast. li. 1. de iust. hære. punit. Berna. Cuman. in Lucer. inquisit. ver. sacramentis abuti. Ioann. à Roias tracta. de hæret. p. 2. asser. 12. n. 267 Far. d. q. 20. n. 85 in 2. editione supra Grillā. q. 10. n. 16

b Penna super Spinad. apol. 4. Farin. num. 85.

c Oldrad. cons. 10. col. 3. Grilland q. 10. n. 13. & q. 11. n. 19. & 20. Farin. num. 84.

d DD. supra citati vers. dico tertiò.

e Bernardus Basinus tract. de artib. magicis. concl. 1. & seqq.

A rij aliquid à dæmonibus student obtinere, valdè sapiunt hæresim f. Illud tamen fateor, ipsius suspicionis pondus, qualitate personarum & aliis circumstantiis esse trutinandum g.

SECTIO XVI.

De pœna & supplicio maleficorum.

PRogrediamur à leuioribus. Sed notandum principio, quosdam I. C. h. nimis credulos VViero medico & hæretico, magnam vim facere in distinctione nominum, *veneficæ, malefici, incantatoris, strigis, Lamiæ*: quasi verò hoc iudicium ex nominibus, non gestis ac facinoribus, sit decidendum. B constet iudici de re, nomina contemnat: quæ rebus subduntur, non res nominibus: & sic, qui de hac materia veteres nouitijq; scripsere rebus ipsis nomina posthabuere: quod & ego hoc tractatu feci, pro iisdem sumens *veneficos, maleficos, incantatores, sagas, striges, Lamias*. itaque hac putida diligentia prætermissā, facta nunc perpendamus.

Quoad peccata sortilegij quæ hæresim non sapiunt, in pœna vtrúmque ius, ciuile & Canonicū eo conueniunt, quòd iudicis arbitrio permittant: debere tamen iudicem arbitrio sic vti, vt canonibus legibúsque se accommodet, neç eorum præscriptum transiliat temerè, videlicet, nisi qualitas facti, conditio personarum, animus delinquentis, C scandalum inde exortum similiaúe suadeant pœnam intendere vel minuere: quod idem in mandantibus & consulentibus obseruandum, communiter receptum videtur i. Solent autem iure canonico sortilegi non hæreticales (vt vocant) siue sint laici, siue clerici, & ad quemcumque finem ea fecerint in foro pœnitentiali puniri pœnitentiā X L. dierum k: sed cùm hodiè omnes pœnitentiæ confessario sint liberæ, poterit moderari l. In foro fori, si publicum crimen: olim imponebatur publica pœnitentia, quam si detrectarent vel non complerent, à communione fidelium arcebantur m: hodiè sublata illa publica pœnitentia, Laicus non hæretica, nec hæresim sapientia conficiens, pro prima D vice erit excommunicandus n: si monitus perseuerat, & est vilis persona, publicè est fustigandus, vel mitra chartacea dehonestandus; si honestior relegandus, vel perpetuo carceri mancipandus o: consequitur autem infamia hoc crimen, etiamsi nihil horum illi iudex infligeret p. Hæc certum est procedere, quando ad malum finē: sed quid si ad bonum? idem in laicis & clericis tum obtinet: adhuc esse puniendos, etiamsi verba sacra admisceantur, vel cruces, &c. si sint admixta alia, vt characteres, nomina ignota, & huiusmodi obseruationes, quas constat nihil per se habere efficaciæ ad finem illum bonum q. & tunc pœna est arbitraria.

E Quoad clericos; conficiens non hæreticalia, in simplicitate cordis & zelo bono (v. g. pro inueniendis bonis Ecclesiæ subtractis) suspenditur à diuinis & ministerio altaris per annum & vltra iudicis arbitrio, secundum facti turpitudinem & criminis r qualitatem; si dolo malo fecisset, deponeretur ab ordine sacro, omnibus beneficiis priuaretur, & in monasterium perpetuò detruderetur: immò & infamis effectus, tōsurari solet, & in modum stulti decaluari vestibus antè & retrò rescissis & decurtatis, & mox degradari, hoc est perpetuò ab altaris administratione remoueri s. Et quia hac in re multa & varia (proh dolor) sunt Ecclesiasticorum delicta, etiam parochorum (ad quod Epi-

f Spineus d. apolog. 4. & Sima. Cath. inst. tit. 21. n. 13 & Penna vbi supra commen. 68. litt. O.

g v. Pennā. supra. QQ

h Fichard. cons. 112. lo. Althuzius admonit. ad Iud. Godel. tract. de lam.

i Abb. c. 8. de sortile. Grill. supr. q. 1. Menoch. de arbit. cas. 168. n. 11. Fari. q. 20. num. 94.

k text. & DD. c. 1. de sortileg. Grill. d. q. 11. n. 2. 6. & 9.

l Menoch. supra n. 6. & 7.

m c. pro dilectione & seq. de consecrat. d. 2. Silu. v. superstitio q. vlt.

n c. si quis Episcopus c. aliquanti. 26. q. 5.

o ca. contra idolorum d. q. 5 Roma. sing 660. Grillan. d. q. 11. nu. 4. & 10. Menoch. sup. num. 18.

p c. 3. 2. q. 8. c. in famis. 6. q. 1.

q Gril q. 1. n. 2. q. 2. n. 4. & 5. q. 11. nu. 8. 14. 15. 23. 24. & 27. q. 14. nu. 5. q. 17. n. 4. & 5. & Farinac. supr. 96.

r c. 2. de sorti Grilland. d. q. 14. nu. 5.

s c. si quis episc. 26. q. 5. post Grill. Menoch. Barb. Far. supra num. 92.

scopos & Archidiaconos decet attendere) breuiter quædam ex Grilland. & Farinacio, iudicibus Romanæ curiæ, subiungam pro clariore dictorum intelligentia.

RR

Sacerdotes qui causâ vindictæ seu doloris aras spoliant, aut luminaria consueta exstinguunt, vel quid simile faciunt, nocendi gratiâ iis, quorum quasi in funus hoc impendunt officij; honore & dignitate priuantur, & infames efficiuntur [a]: si verò ex inimicitiâ missas defunctorum pro viuentibus celebrarint (Belgæ dicunt, *een moortmisse*) vt is pro quo sacrificium offerunt celeriùs moriatur, vel incurrat mortis periculum; proprij ordinis gradu deiiciuntur, & in exilium perpetuum, vnâ cum eo qui Sacerdotem consuluit, vel hoc fieri mandauit, eiiciuntur [b]: nisi tamen spontè de præmissis coram Episcopo vel Metropolitano se culpabiles detulerint, & de ipsis condignam peregerint pœnitentiam, vt benè Grilland. *ex d. ca. quicumque*; fallitur tamen Grilland. dum putat [c] hæc sortilegia non sapere hæresim: omnino enim sapiunt, quia est hæresis putare hæc habere effectum huiusmodi, ideò hæc pertinere censeo ad heretica ha: sicut & imaginum crucis, B. MARIÆ, vel Sanctorum conculcationem, & deiectionem factam dolo vel iracundiâ: nam quod Grilland. ait non sapere hæc hæresim, falsum id esse sciunt, quotquot iconoclastarum furores norunt & execrantur.

Sacerdos celebrans super rebus profanis, quæ vulgò putantur aptæ ad sortilegia; vt sunt hostia non consecrata, circumscripta certis notis & litteris sanguineis, ducto sanguine ex annulari digito; item reuticula, qua infantis caput nascentis est inuolutum; panis incoctus, siue massa cruda, vel coactus in placentam; vel lapis, vulgò dictus, *calamita*; beneficiis est priuandus, & in carcerem detrudendus [d]: idē dicendum si sit abusus vasis aut vestibus sacris [e]; verbi gratiâ, altaris pallâ, calice, patinâ, purificatorio, tabernaculo Eucharistiæ, aut reliquiarum; lapide sacrato vel eius frusto, corporali, manipulo, stolâ, albâ, velis sanctuarij, &c. proponant huiusmodi sibi exemplum Regis Baltassaris [f]; qui tamen non abutebatur ad sortilegium, sed ad vsum domesticum profanum, quod minùs erat.

Sacerdos, qui in solemni missæ sacrificio, preces, quæ non tendunt ad Dei cultum & salutem animæ, sed potiùs tendunt in peccatum, obtulerit, (vt ille cuius vesanum amorem fusè describit Grilland. [g]) eodem modo puniri debet, quo præcedentes [h].

SS

Omnibus autem communes pœnæ sunt sequentes: qui consulunt diuinatores, vel remedia (illicita videlicet) petunt à maleficis, in easdem incidunt Ecclesiasticas pœnas, in quas & ipsi malefici aut diuinatores: præterea sunt ipso facto excommunicati, excommunicatione tamen nulli reseruatâ [i]; &, si sint clerici, possunt deponi, tam verò clerici, quàm laici, debebant olim quinquennalem subire pœnitentiam [k]. Iure autem ciuili, eandem discentes ac docentes incurrunt pœnam [l]: qui Magos in domum suam vocant, causâ artis exercendæ, priuati bonis debent in insulam deportari [m]: qui Magos consulunt, gladij pœnæ subduntur [n]: ex Carolinâ sanctione, & consuetudine imperij, etiamsi ob bonum finem interrogarint, vel magicis artibus aut remediis vsi fuerint; exilio, vel aliter infrà mortem damnantur, arbitrio iudicis [o]. De amatoria præbentibus, dictum, *libr. 3. part. 1. quæst. 3. sect. 2. in fin.*

A Incantatores Serpentum, si præcantatione suâ dumtaxat implorant simpliciter & deuotè auxilium Dei, absque aliâ superstitione; vt culpæ, ita etiam pœnæ expertes sunt: si verò Diabolum inuocant expressè vel tacitè; erunt puniendi pœnis commemoratis Sortilegorum. Vt autem queant ista discerni, aduertendum ad verba ipsa, ad modum, ritum, & ordinem incantationis: quia si in eis insunt aliqua verba extranea, vel ignota nomina aut characteres, siue alia quæ non conducunt per se ad effectum intentum, tota res Diabolica & superstitiosa debet censeri [p]. Dicendum idem in cæteris remediis contra maleficia.

B Quoad astrologos iudiciarios, chiromanticos, & huiusmodi diuinatores; si tantùm prædicant euentum vt possibilem præsumptiuè & inclinatiuè; non sunt puniendi, vt sortilegi; si verò prædicant, vt infallibilem vel necessarium, sunt hæretici sortilegi [q]; & contra eos videnda Bulla Sixti V. contra astrologos edita 1585.

Qui præbent poculum naturale aborsus, vt venefici puniendi, non vt sortilegi, nisi sortilegia admisceant [r]. Quando Episcopus captiuum habet aliquem sortilegum hæreticum, si paratus sit homo ille abiurare, & condignam subire pœnitentiam non potest eum tradere brachio sæculari, nec etiam potest acta iudicialia seu copiam processûs eius vllo pacto cum iudice sæculari communica-

C re; alioqui iure Canonico incurreret irregularitatem [s]. Dumtaxat enim quibusdam casibus sortilegi hæreticales possunt tradi brachio sæculari. 1. si fuerint Doctores & seductores, nisi spontè sua ad Ecclesiam redierint, & hæreses abiurarint, seque contra illas strenuos præbuerint [t]. 2. si sint relapsi. 3. si sint impœnitentes, ad quos reducuntur conuicti omnia negantes pertinaciter [u]. Quod Farinacius, *d. num. 105.* extendit etiam ad sortilegos qui hominem occiderunt, vel quid simile fecerunt quod iure ciuili morte luendum est; vt nonnisi aliquo trium dictorum concurrentium possint degradari, & curiæ sæculari tradi. Sed in aliis criminibus enormibus id verum non esse postea ostendam, *hac eâdem sect. lit. TT.* Et quando accessit ad

D hæresim homicidium qualificatum, aliud dicendum, mox ostendam. Formulas condemnationis quoad istos singulos, pete ex Sprengero *p. 3. mallei.*

Quando sunt Sortilegi hæretici, aut hæresim sapientes, contra eos agi sicut contra hæreticos; receptum est vtroque iure [x]. quando non sunt tales, sed ab omni errore hæretico alieni, à sæculari etiam magistratu solent virgis cædi, ad triremes, vel in exilium mitti, vel aliâ extraordinariâ, infrà mortem pœnâ, affici, interdum etiam pecuniariâ, iuxta personę & criminis qualitatem [y].

E Si mors sit alicuius maleficiati subsecuta, locum esse pœnæ legis Corneliæ, & comburendum sortilegum, communis est sententia [z]. Quoad Necromanticos & cæteros magos, atque maleficos, solas Lamias excipientes, idem fatentur patroni Lamiarum [a]. Sed Lamias nostras, non esse eximendas numero cæterorum Magorum, communis est sententia Theologorum & Iuristarum vt mox docebo. Fundamenta Godel. & aliorum sunt. 1. Lamiæ fatentur impossibilia; nempe se volasse ad conuentus libidinem cum dæmone explesse, tempestates excitasse, & huiusmodi. *Respond.* libr. 2. ostendimus hæc dæmoni non esse impossibilia, & ideò fidem habēdam earum cōfessionibus censent

TT

a ca. quisq. 2. q. 8. c. de benedict. 32. q. 2. ca. admoneat 26. quæst. 7. Foller. in pract. crimi. c. non. c. 33. n. 49. Farinac. q. 19 nu. 49.
b c. quicūque 26. q. 5. & Diaz. prac. crim. Can. c. 35. Menoch. sup. nu. 25. Grill. q 10. num. 12. & q. 11. n. 17.
c d. nu. 12. & seqq.
d Diaz. supra ca. 39. Grill. q. 14. Menoch. supr. num. 12. Farinac. supra num. 107.
e Grilla. q. 16. & post eum Menoch. & Farinac.
f Dan. 5.
g quæst. 16. num. 2.
h Gril. Menoch. Farina. supra.
i cap. 1. 26. quæst 5.
k c. 2. & 3. 26. q 5.
l le. 8. C. de mathema. & malef.
m l. 3. d tit.
n l. 5. eod. titul.
o Caroll. cōst. c. 109. Godel. lib. 3. de lami. c. 11. nu. 31. Kirch. cōs. 22. num 9.

p Sprenger cōs. qua... cita. & ... Grill. q. ... num. ... 8 Farinâ. ... pra n. ... q Berb... in Viat... iur. rubr... nu. 5. & Gril. q. ... num. 16 12. q. ... num. ... 14. Fari... supr. nu... 112
r vide b... iā de ab... su Sixti
s c. ferte ... tiam ... guinis. ... cleric. ... monac. ... charam ... ea quæ ... reg. iur. ... 6. q. 4. ... Farinac. su... num. 10
t Simā... prax. c. ... num. ... v. de ... tribus ... sè Sima... prax. c. ... cum sec... Alf. à C... stro libr... de iust. ... ret. pun... cap. 2.
x Gril. d... 22. n. 2. ... Menoch... supr. nu... Farinac. 20 nu. 8...
y post ali... Carus hæresis. vlt. Men... ch. supr... Farin. ...
z l. 1. C. ... de mal. ... math. Be... ber. d. ru... de forti... nu. 2. & Dāhoud... in prax... crim. tit... de hom... per forti... cap. 73.
a Ponzi... bus Fr... Godelm... & alij.

2. Catholici communiter. 2. Lamiarum peccata sunt potiùs cogitationis, vel nudi conatus; quàm facti, vel executionis: ideò ab Ecclesiâ puniri non deberẽt, nec à iudicibus aliis. *Resp.* falsum præsupponi, progrediũtur enim in opus exteriùs: & in atrocioribus criminibus receptum, conatus aliquando puniendos, vt constat [a]. 3. Pœnã minuere deberẽt, ætas senectutis, & sexûs fragilitas. *Resp.* senectutẽ non esse idoneã causam minuendæ pœnæ in atrocioribus delictis, vt ex praxi iudiciorum, affirmat rectè Iul. Clarus [b]. deinde falsum supponunt, solos senes in hoc peccatum incidere. Vt etiam falsum supponũt, solas mulierculas sic delinquere: quamquam nec in hæresi nec in similibus atrocioribus sexus excusat. 4. Lamię debent censeri similes dormientibus, confitentur enim crimina commissa in mentis excessu, vel sopore. *Respond.* multa sagas immò ferè omnia vigilantes committere, & propter hæc puniendas; vt propter pacta cum dæmone, coitum cum eodem, infanticidia, segetum & iumentorum damna, &c. Immò, & quæ in somnis gererent, culpâ non carent, quià & antè somnum ea præmeditantur, & post somnum ea rata habent, & sibi in illis complacent. [c]

3

a Iul. Clarus §. fin. q. 92. num. 2. Kircho. & alij quos sequitur vel inuitus Godelm. l. 3. cap. vlt. num. 36.

b §. final. q. 60. num. 6.

4

c Simanc. in prax. ca. 11. num. 4.

5

5. *Argumentum*, pacta huiusmodi sunt imaginationes delusarum mentium. Venerius quoque coitus cum dæmone, est rei impossibilis fictio. Quæ de tempestatibus & damnis datis narrantur eorum excedunt potestatem: quæ de translatione corporali dicunt, sunt nugæ meræ. *Respond.* imprimis credendum contra seipsos ipsorum confessioni, sicut & aliis reis, deinde tam conformes omnium esse testificationes, & tam confirmatas experientiâ omnium populorum & sæculorum; *vt id negare, nihil sit, nisi insanire*, vt benè dictum à Siluestro [d]; *quibus* (vt ait Penna, [e] *nemo* (*nisi sensu careat*) *queat contradicere*, & (vt alius quidam de grege hæretico dixit) *qui hoc ausit negare, is audeat negare meridie lucere solem, & bis sex esse duodecim.* Et singula nos, *libr. 2.* comprobauimus [f]. Nunc dumtaxat auctores ea confirmantes citabo. PACTVM istud agnoscunt & habent pro certo, tum THEOLOGI, vt post Cyprian. *libr. de duplici martyrio*, & D. Augustin. *in capite illud 26. quæst. 2.* tenent D. Thom. *2. 2. q. 95. & 96.* Alex. Halens. *part. 2. q. 184.* Alber. Magn. *in 2. d. 7. art. vlt.* Petrus de Tarantasia, (qui postea fuit Innocen. V.) *ibidem*, Petrus de Bonauentura, *ibidem.* Guido Carmelita, *in speciali quæst. quam de hac re composuit iussu Papæ Ioan. 22.* Scot. *in 4. d. 34.* Gabr. *in 2. d. 8. quæst. 2. art. 4.* S. Antonin. *2. par. tit. 12.* Guilhelm. parisiensis, *in tractat. de fide & legibus*, Siluc. Tabie. Angl. Armill. Grafis, *in ver. superstitio & ver. maleficium.* Gerson. *in 1. part. Trilogio Theologisatæ Astrologiæ*, Ioannes Tritthemius harum rerum nimis peritus, *in qq. à Maximiliano Cæsare propositis*; Franc. Victoria, *relect. de Magia*, Alfons. à Castro, *libro primo, de iusta hæret. punit. cap. 15.* Eymericus, *direct. inquisit. cap. 43.* & ibi Penna, *comm. 68.* Bernard. Comens. *in disputatione post Lucernam Inquisitorum*, Sprengerus, *in Malleo*, Niderius, *in formicario*, Hollenus, *in Preceptorio*, Basinus, *libro de Magicis*, Bartolom. Spinæus, *contra Ponzinibium*, Siluest. Pieras, *lib. de strigimag. & dæmon. admirand.* Franc. Picus, *Dialogo. strix*, Iaquerius, *in flagello hæret.* Ioseph. Angl. *in 2. quæst. de Magia.* & nouissimè Sebast. Michaëlis, *in Pneumalogia*, Crespetus, *de odio Satanæ in hominem*, & Petrus Binsfeld. *part. 1. de confess. maleficar. præludn. 7.* Cardinal. Toletus, *libro 4. summ. instruction. Sacerdot. cap. de magica 15.* Idem est IVRISTIS asseruere, Grillan. *libro 2. de sortileg. quæst. 3.* Martin. de Arles, *tractat. de superstit. à num. 35.* post veteres, Ioan. Andreæ, *in cap. accusatus §. sanè de hæret. in 6.* Archidiac. Ioann. Monach. Guilhelmũ *de mõte Lauduno* & Bartolomæũ Raymundi, *ibidem*, & satis fatetur Oldrad. *cons. 210.* item Turrecremata *in c. illud 26. q. 2.* Berber. *in viatorio iuris tit. de sortileg.* Simancas *in pract. c. 11. & in Institut. Cathol.* Damhaud. *in practat. crim.* Nauarr. *in Manual. cap. 11. num. 25. & in cap. numquid Cain. de pœn. d. 1.* Menoch. *de arbit. iudic. cas. 388.* *Farin prax. crim. quæst. 20.* Florimund. de Remundis, *de Antechristo cap. 7. num. 5.* Nic. Remig. *opere de dæmonolat.* Quodque caput est expressè hoc docet Ioann. 22. *in sua extrauag. super specula.*

d libr. 2. de strigimag. & dæmon. admirand. cap. 14.

e d. cõmẽ. 68 litt. r.

f de pacto. q. 4. de tẽpestatibus & damnis quæst. 11. de concubitu quæ. 15. de translatione local. q. 16. lib. 2.

VV

Et, quia contra hæreticos agimus etiam ex ipsis hoc accuratè docent, Lamb. Danæus, *Dialog. de sortiariis*, Ioan. Bodin. *libr. de dæmonom.* Thomas Erastus, *in Furnio*, Georg. Pictorius, *in Resolut. an sagæ ignis mulcta damnandæ.* Hotoman. *cons. 98.*

2 De VENERIO COITV *succuborum & incuborum*, hoc tenent cum Innocent. 8. Pontif. in bullâ de hac re editâ, & plurimis Sanctis Patribus Alexand. de Hal. *1. part. quæst. 78.* D. Thom. D. Bonau. Scot. Dur. Gab. Dionys. Cartusian. *in 2. d. 8.* Guill. Paris. *de vniuerso part. vlt. capit. 23.* Abulens. *in 6. Genes. quæst. 6. & in 7. Exod. quæst. 12.* Alfons. à Castro, *supr. cap. 16.* Caietan. *in 2. 2. quæst. 96. art. 3.* Sixtus Senens. *libr. 5. sanct. bibliot. anno 73.* Bartolom. Med. *1. 2. quæst. 72. ar. 2.* Spreng. Nider. Siluest. Pic. Holens. Spin. Victor. Mich. Cresper. Totel. Angl. Binsf. Comens. Iaquerius, *supr. citati*, & Vlricus Molitor, *in Dialo. cum Sigismundo cap. 5. & 6.*

Ex Iuristis, Martin. de Arles sup. Grill. *lib. 2. q. 7.* Simanc. & Remig. supr. & locorum omnium acta de hac re iudiciaria. Nec non prædicti quinque hæretici; & ipsemet Lutherus, *in Conuiuialibus*, vt appareat mendaciũ Fichardi, hoc attribuentis solis inquisitorib⁹ & Papatui addictis, vt ille loquitur.

3 De GRANDINE TEMPEST. &c. huiusmodi; quæ probantur omninò à Theologis, *arg. cap. 1. Iob*, *vbi*, D. Thom. & Cartusian. idem docuere Patres, *in cap. nec mirum 26. q. 5.* D. August. *lib. 8. de ciuitat. Dei cap. 19.* Isidor. *lib. 8. Etymol cap. 9.* Innoc. *in bulla sua ad Inquisitor.* D. Thom. & cæteri Scholiast. *in 2. d. 7. & 8.* Castrens. Silu. Spineus, Hollenus, Spreng. Michaël. Tolet. Iaquer. Nider. Victor. Angl. Binsfeld. & alij citati. *Ex Iuristis.* consentiunt, Simancas, Menoch. & Damhauder. & Remig. & Comens. citati; Azo, Godofred. Bart. Angl. Bald. Salyce. *in l. 4. C. de malef.* vbi text. apertè hoc confirmat. Bonifacius de Vitalinis, *tractat. de malef. c. de sortileg.* Ioan. ab Anan. *in c. 1. de sortileg.* Grilland. *libr. 2. q. 6.* Francisc. Balduin. Iacob. Ræuardus & alij ad ll. XII. tab. Per. Gregor. *libr. 34. Syntagm. Iuris vniuersi cap. 11. & cap. 13.* Petr. Matth. *in 7. Decretal. titul. de malef. & incantat.* Necnon tres illi hæretici quos nominaui, & Lutherus Archihæreticus.

4 De TRANSLATIONE CORPORALI eam per dæmones fieri posse & solere ex patribus docent Clemens, *libr. 6. Constit. Apostol. cap. 9.* Arnob. *lib. 2. cont. gent.* Egesip. *libr. 3. de excid. Hier.* Cyril. Gierosl. *Catechef. 6.* Maximus Taurin. *serm. de Natali Apostol.* Epiph. *lib. 1. contra hæres. 30.* Gregor. *libr. 1. Dialo. cap. 4.* Et alia exempla suggerit Ioann. Cæsarius Monachus Cisterciensis, *libr. 5. cap. 27. 34. 56.* & quæ his addunt Bart. spinæus, *contra Ponzinib.* Grillandus, Castrius, Remig. & Binsf. à me citati.

Est

5. Est ista communis sententia Theolog.& Iurist. S. Thom. Scot. Dur. Caiet. Siluest. Angl. Victor. Castrij, Sprengeri, Niderij, Iaquerij, Michaëlis, Crespeti, Toleti, Spinæi, Pici, Guill. Paris. Binsfeldij, & aliorum citatorum; Turrecr. *in cap. Episcopi 26. quæst. 5.* Grill. *de sortileg. quæst. 7.* Pennæ sup. *d. comm. 68.* vbi citat Commens. & Albert. *de agnoscend. cathol. assertion. q. 24. num. 24.* & vocat hanc senten. iam communem Theolog. & veram, vt est reuerâ. Nec ei repugnat Nauarr. *cap. 11. Manual. num. 38.* nam voluit solummodò negare; eas vehi, cum illis circumstantiis, quæ exprimuntur in *d. cap. Episcopi.* Ratum ergo maneat, quintum hoc argumentum planè falsis præsuppositis niti. Mirè tamen circa hanc delusionem Lamiarum pertinaces sunt earum occulti quidam Patroni. Arripiunt occasionem ex d. cap. Episcopi (de quo nos mox copiosè & luculenter differemus.) Quia delusas Herodianas illas canon asserit; sic ratiocinantur: *si illæ delusæ, ergo & nostræ striges.* At quia homines, aliàs nec inepti nec insulsè stolidi, animaduertũt non satis validè inferri. *Ergo saltem* (inquiunt) *possunt etiam deludi.* Vnde igitur cum aliqua in iure sistitur, iudici constabit eam non delusam, quæ potuit? Ne quid dissimulem, in vobis ipsorum met argumentationem ad me à V. Cl. Phil. Numanno Secretario oppidi Bruxellẽsis in Brabãtiâ, poëtica arte, sed pietate clariore, cui cùm illis quotidianæ velitatiunculæ pro veritate, præscriptam: *Manifestum est* (inquiunt) *Doctores de materia sagarum scribentes ad vnum omnes hoc admittere, quod mulier cula à dæmone sæpè illudantur ac decipiantur: ita vt per imaginationem cogitent, & credant certè se perpetrasse ac fecisse veraciter, ea quæ tantùm in sola phantasia opera Diaboli mentem obfuscantis obuersata sunt. Non satis tutò ergo agere iudices, quando confessionibus sagarum siue voluntariis, siue per vim extortis, fidem adhibentes, eásque pro sufficientibus habentes, probationibus, miseras illas, ac fortè insontes suppliciis tradunt, quæ, cùm deceptæ sunt negare non possunt, ea, quorum se re vera reas putant. Quamobrem cuiuis iudici meritò scrupulus nascatur. Quia confessio in hac re pro sufficienti probatione haberi non debeat: cùm fieri possit, vt ex errore decepta mentis procedat confessio. Quo igitur pacto iudex poterit dinoscere; Vtrum in indiuiduo rem reave, quæ ei offertur, sit per imaginationem delusa, vel verè commiserit quæ fatetur.*

• En Rhodus, en saltus, qui non agnoscat argumentum Vvieri, cuius venenum Calidius Looseus, in Alemanniâ haustum & eiuratum, in Belgium, præsertim Bruxellam diffudit, vt antidotum propinem tam periculosè potis, primùm nebula raticinationis, seu vaporis noxij exhalatio, remouenda. Nempe prætexitur prætensio scrupuli ex confessione falsâ & erroneâ, quàm contendunt esse quando ex nudâ confessione proceditur. Quis vmquam asseruit (non ego quidem vsquam) soli standum confessioni? censui semper & profiteor in hoc crimine ex nudâ & solâ confessione rei procedi non posse, *cum Bald. & Angel. in l. 1. C. de confess.* quia ex tali non videtur satis iudici constare certò posse de crimine, quod tamen necessarium est ad condemnandum, ex sententiâ communiore, *arg. l. 1. §. item illud & ibi Bart. D. ad Syllania.* Sed contendo paralogismum latere in hac solius nudæ confessionis nuncupatione: Et ideò, vt in omnibus æquiuocis, esse necesse priùs disquirere, quid vocem nudam confessionem. Si de confessione legitimâ & ritè factâ loquuntur, in qua & adfuere indicia (alioquin nulla foret) & reliqua de quibus disserui, *supr. libr. 5 sect. 11* certum est ac manifestum eos alucinari. Nam leges humanæ talem confessum habent pro iudicato: & in Euangelio Paterfamiliâs seruulum nequam, *ex ore eius* (hoc est ex confessione) iudicat. & ex tali confessione indiciis fultâ, quæ ad torturam per se sufficerent, reum damnari posse, non est dubitandum, vt meritò censuit post alios Daniel Mollerus, *part. 4. Constitution. Saxonicar. sect. 2. num. 13.* & hoc in terminis de crimine & confessione strigum accuratè probat Arnald. Albertinus, *de agnosc. assertion. hæret. quæst. 25.* quem lege si lubet. Si de non ritè factâ (v.g. destitutâ indiciis, improbabili, vel impossibili) loquuntur; illis assentior: sed nego hoc in casu proposito locum habere. Nam quæ Lamiæ confitentur, non sunt impossibilia, nec improbilia peritis humanæ & diuinæ philosophiæ, sed admirabilia tantùm. *Probatum id à me toto lib. 2. Disquisit. Magicar.* Nec vmquam iudices probi ex tali nudâ confessione procedunt, vel ad damnationem, vel ad torturam, vel ad capturam aut inquisitionem (*vide dicta supr. sect. 2. vers. Quartò requiritur*) semper enim indicia requirunt, quibus aliquando validiùs, aliquando imbecilliùs, sufficienter tamen confessio astruitur: quę indicia qualia esse debeant docui, *supr. sect. 3. & 4. per tot.* & non possunt particulatim, nisi specie facti in particulari propositâ, explicari. Cur ergo metuunt stare confessioni sic legitimè factæ? In foro poli standum est confessioni proponentis in exomologesi peccata sua, etiam absque vllis indiciis; cur non in foro fori cum indiciis? si Dei vicarius illic peccatum non metuit, cur hic vicarius terreni Regis formidet? an temporariæ pœnæ maior est dolor, quàm æternæ, aut primæ mortis grauiùs periculum vel damnum, quàm secundæ? Quid? quod in sacramentali confessione tenetur iudex stare rei confessioni; adeò vt si dicat se talia patrasse, non possit confessarius illum reiicere, sine peccati Mortis reatu, quasi illusum; ex hoc quidem solo (quod prætexitur) capite, quod deludi à dæmone aliquando tales contingat; sed tenetur ei & absolutionem & pœnitentiam impendere? Igitur nec iudex fori externi, solâ fretus coniecturâ quia deludi solent, potest strigum iuridicæ confessioni fidem derogare. Quòd inde etiam stabilitur, si malefici se conspirasse in reip. vel Principis perniciem faterentur: ex isto illusionis capite nullus iudex auderet eos absoluere vel dimittere; sed censeret se obligatum ad reorum condemnationem procedere, vt reorum læsæ Maiestat. Et si hanc publicam iniuriam negligeret, ipse à superioribus iudicibus in ius vocaretur, ac ille ipse fisci procurator (tam somnolentus vel contemptor diuinæ iniuriæ) nactum se spongiam crederet succi plenam, quàm aueret exprimere. Cur ergo segniori esse liceat in Dei iniuriâ, quæ perspicuè in maius Ecclesiæ & naturæ damnum vergit? Denique si in furtis, latrociniis, sacrilegiis, adulteriis, homicidiis, falsæ monetæ, Sodomiæ, &c. criminibus stari potest legitimæ confessioni, cur non in hoc quoque delicto? Iniquum planè est aliam exigi certitudinem, quàm quæ iuxta criminis naturam potest haberi, si cuiusquam autem, certè huius criminis ea est natura, vt de eo fermè iudici aliunde nequeat constare, quàm ex indiciis, præsumptionibus, & reorum confessione, eò quòd

clàm committatur, & sæpè nulla post se sceleris vestigia relinquat. quare hîc potissimùm locus est sententiæ, volentium solam legitimam, quæ verisimilis sit reorum confessionem in talibus delictis ad condemnationem sufficere, quàm admittit Godelmannus, *lib. 3. de Lamiis cap. 10. num. 47.* & tenet Mollerus, *d. sect. 2. à num. 11.* atque ita priùs deciderat Iul. Clar. §. *fin. lib. 5. recept. sentent. quæst. 55. quomodo autem dica ur constare de delicto.* Nónne sunt hæreticis annumerandi isti fœderati partiarij dæmoniorum: sanè id communiùs receptum docent Grill. *quæst. 10. num. 10. de sortileg.* & Clarus, *d. quæst. 55. vers. potest etiam, & q. 4. v. 1.* quos sequitur Moller. supr. Quis autem neget ad hæreseos condemnationem sufficere legitimam confessionem, nisi qui à grauissimis iuris interpretibus temerè velit dissentire? *Bald. in l. si quis non dicam rap. C. de Episcop. & cler. Felino in cap. auditis extr. de præscript. Arelatensi in tractat. de heret. Notab. 2.* Quamobrem censeo non tantùm iudices securè posse stare tali confessioni, sed etiam teneri sub culpâ lethalis peccati. Quia cùm iudex ex officio & secundùm leges reum damnare tenetur; si non damnet eum, ex cuius absolutione periculum imminet reip. & scandalum mali exempli plerisque gignitur, ad damna inde prouenientia tenetur resarciendi, *vt docebo in fine huius sect. 16.* Nec diffiteri quis potest striges esse noxias reip. & conari quàm plurimos possunt in societatem criminis pellicere, & earum absolutione bonos iure optimo scandalizari, secũdùm leges verò tales à iudicibus legitimè captas, tortas, cõfessas puniri morte debere. Constat ergo iudices hoc facere nolentes lethaliter peccare in Deum & remp. & quod hinc consequitur tales Iudices in hoc proposito manentes absolui in foro cõscientiæ nullatenùs posse: quod accuratè perpendendum est eorum confessariis. Quis nescit iudicem teneri ex actis procedere? aut quis vmquam Syndicatum intendit, aut in foro fori reprehendendum iudicauit, si secundùm allegata & probata sententiam tulisset? Duntaxat quidam excipiunt, si priuatim certò sciret reum esse innocentem, quod ipsum tamen multorum grauium Theologorum, & communior Iuristarum sententia non admittit, nisi in eo qui legibus superior est, negat in subsellij inferioris iudicibus, sed hoc loco nullus huic exceptioni locus est. Nemo enim aduersariorum affirmare audet certò se scire illas delusas & esse innocentes, præter Vvierum, Ponzinibium, Leoseum & similes; quorum iam explosus est error, obstinatione & impudentiâ & inscitiâ plenus, sed dicunt duntaxat sæpè illas deludi, & idcirco in indiuiduo iudicem dubitare. Verùm hinc ego contra infero, quando in indiuiduo iudici non constat delusam esse, teneri iudicem legitimæ rearum confessioni stare. Quæro, si nosset non esse delusam, nónne damnaret? si damnaret, quàm sciret non delusam; cur non teneatur etiam fassam damnare quàm nescit delusam? semper sanè præsumenda est non delusa, donec delusa fuisse probetur, quia legitima confessio, vera esse præsumitur, contendenti delusam, probatio incumbit: non probanti, meritò obiicitur; neminem, qui aliàs mente constet, stultum vel delusum præsumi, nisi probetur. Videte in quẽ scopulũ isti impingũt, dũ scrupulũ timent. Scrupulorum propriũ est facere vt timeas, vbi non est timendum, & contemnas vbi meritò sit trepidandum, sic isti dum vitant, vel fingunt se

A vitare, inanem culpam, in verum crimen incurrunt. *Vbi impius interficitur* (ait D. Ambros. lib. 2. de Paradiso) (CHRISTVS *infunditur: vbi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur. Impium est* (scribit Cassiod. libr. 9. varior. in edicto Alarici) *iudices illis esse indulgentes, quos cœlestis pietas nõ patitur impunitos.* Hæc de scrupulo prætenso: Nunc de ipsâ delusione manum conseramus.

Primùm dicunt; *Manifestum esse Doctores de sagarum materiâ scribentes ad vnum omnes hoc admittere, quod mulierculæ à dæmone sæpè decipiantur ac illudantur, ita vt per imaginationem credant ac cogitent certò se perpetrasse ac fecisse veraciter ea quæ in solâ phantasiâ operâ Diaboli mentem obfuscantis obuersata sunt.*] Siste gradum. Bonam horum Do-
B ctorum partem non oscitanter perlegi, & nego ad vnum omnes hac de re idem sentire, quoad id quòd de facto contingit; sed tantùm conueniunt quoad id quod potest contingere. Fatentur omnes vnanimiter fieri posse, vt mulierculæ decipiantur: immò & viri, nam ne sexus quidem melior purus ab hac contagione: sed vtrum reipsâ sæpè decipiantur; item, vtrum hæc deceptio in cunctis quæ fatentur, an in quibusdam tantùm locum habeat; non idem sentiunt, nec scribunt. Ponzinibius, Vvierus, & simul videntur velle semper illas deludi; Alciatus, Duar. Godel. & alij, videntur velle tantùm deludi quoad pleraque; & quidem quoad hæc semper; quorum omnium iam explosæ sententiæ indignæ sunt quibus refellendis iterum calamus desudet. Communis Theolo-
C gorum, Philosophorum, Iuristarum, & omnium Ecclesiasticorum Tribunalium, & ferè omnium sæcularium subselliorum sententia est, illusionem hanc in paucis admodum rebus seu facti speciebus) nempe delatione ad conuentus, transfiguratione, & carnali copulâ cum dæmonibus) & id rarissimè in his ipsis contingere, sic præter cæteros disertè scribunt Iaquerius, Comensis, Sprenger, Michaëlius, Binsfeldius, Remigius. Peccant itaque disputatores isti, primò cùm asserunt omnes in hac delusione cõuenire: secundò cùm quod de quorumdam casuum seu visionum confessione conceditur, id ad cæteros extendunt, de quibus idem negatur: tertiò dum, quod rarissimè conti-
D gere, immò quod tantùm contingere posse multi dicunt, id ipsi sic interpretantur; quasi crebrum esse vel frequentiùs ab omnibus concedatur. Sin fatentur id frequentiùs quidem non esse; cur non potiùs quod frequentiùs esse solitum amplectuntur: & animo propendent, vt ex frequentius contingentibus confessionem veram, quàm falsam esse præsumant? Sicut legislatori (secundùm Theophrastum) sic & iudici oculus mentis ab eo quod semel aut bis accidit, ad id quod sæpiùs consueuit, transferendus. Deinde peccant, & largiùs, cùm ex tali præmissa propositione inferunt: *Non satis ergo tuto iudices agunt, quãdo confessionibus sagarum, siue voluntariis, siue extortis per vim, fidem adhibent,*
E *& eas pro sufficientibus ad damnationem probationibus habent.*] Errant inquam sic argumentantes. 1. quia videntur velle subindicare iudices hoc numquam tutò facturos: quod ex præmissâ tamen particulari propositione eos inferre recta ratiocinandi ratio non permittit. Ais, sæpè decipiuntur; ergo iudex numquam earum confessioni tutò credat. Nego consequentiam: quæ vt valeret, semper decipi eas foret necesse, nunc nec sæpè, sed rarissimè decipi deprehenduntur. Sæpiùs ergo erraret

iudex non credens, quàm credens. Quod si tantùm hoc volunt. Aliquando delusæ sunt: ergo à sic delusis aliquando iudex rapi potest in errorem. Verùm id quidem, sed & illud verum; sæpissimè & ferè (si ferè) semper compotes mentis sunt & erroris vacuæ, & verum est quod confitentur: ergo iudex confessionem illam sequens sæpissimè & ferè semper rectè iudicabit, & numquam, vel vix vnquam ab illis in errorem deducetur. Ampliùs dico, quamuis deduceretur; si confessio legitima fuerit, addicens confessam supplicio legitimo, nihil peccabit, sed error expers est culpæ, functus enim est officio suo, qui secundùm allegata, & probata, & publicam conscientiam, immò & priuatam (cui dubitatio sola non repugnat) ex iuris normâ iudicauit. Præterea si quid ista ratio valeret in similib. valeret; in quib⁹ tamē nemo iudiciorū vel legūperitus vllatenùs eā admiserit. Quàm sæpè tormentorum acerbitas falsam in proprium caput reorum confessionem extorquet! ergóne iudex qui ex confessione per quæstionis cruciatum expressâ, sed aliàs legitimâ, reum damnauit, nō securè procedet? sæpè fit vt multi testes pecuniâ corrupti in vnum testimonium conspirent, nec occurrat contra illos exceptio vel depulsio sufficiens, & tamen reus verè sit innocens: ergo testimonio legitimo testium iudex non tutò nitatur? Quis hæc ferat? similia sunt tamen, quæ aduersarij adferunt. Quia quòd ad iudicem attinet, qui decipitur; parum vel nihil attinet, quâ ex causâ decipiatur, si peccaturus idcirco, quòd sine suâ culpâ deceptus cōdemnarit. Nec ad rem pertinet, quod deceptio ex quæstione vel testimonio, vel ex rei spontaneâ confessione sit orta: quia suppono in his omnibus æquè iudiciorum solemnia cuncta ritè obseruata fuisse. Si ergo talia ad subuertendum omnium publicorum iudiciorum ordinē & rationem sufficere debent; valebit illa argumentatio: si non sufficiunt, inualidus est & obtusus iste mucro à delusione petitus. Qui etiam inde retunditur: quod hac in re eâdē quoque est ratio fascinationis & cæterorum criminum. Nam etiam quoad alia crimina reos à dæmonibus deludi posse constat; vt quoad homicidium, vim publicam, adulterium, monetariā, &c. si faciat dæmon vt quis putet à se factum, vel alij videantur videre se Petrum facientem, quod alius fecit: Nemo tamen in aliis criminibus ad reorum liberationē à pœnâ iuris vnquam hoc colore vti voluit: quia nullus fuit, qui tam friuolæ defensionis vanitatem non perspexerit. Quot somniātibus illusiones contingunt, quas homines putant sibi vigilantibus oblatas? quot in somnis aliquando cædes, incendia, proditiones nonnulli sibi videntur designare? Quid si ergo somniet v.g. Petrus se Paullum capitalem inimicum gladio traiicere, & Paullus gladio traiectus reperiatur: capiatur Petrus, & putans se, quod tantùm somniauit, reuerâ patrasse, & ideo spontè aut in tormentis homicidium à se cōmissum fateatur, quod alius cōmiserat: quæro, quid iudex faciat? absoluet? non licet legitimè cōfessum, damnabit? innocens est reipsâ, Innocens peribit; & tamē iustè ac tutò fuerit à iudice dānatus. Idem sibi responsum existiment isti, qui causam tam friuolam quærūt, in tam immanis iniuriæ Deo & reip. illatę dissimulatiōe. Verū hęc de argumenti formâ & validitate iā nimis multa.

Venio ad rem ipsam, & inquirere stat, an aliqua regula tradi possit, qua iudici constet; an veratit confessio Strigum, an vanæ & illusoria? Prius quædam sunt fundamenta præiacienda, vt firmior sit ardua structura.

Notandum imprimis ea quæ magis accidunt, aliquādo somno depressis accidere, vt quæ Tostatus, Olaus, & Baptista à Porta de quibusdā narrant: aliquando certò & perspicuè vigilantibus. Nam certum est auguria, & reliqua maleficia de quibus S. S. non vno loco egit, à vigilantibus acta, vt à Magis Ægypti, *Exod. 8.* Pythonissâ Saülis, *1. Reg. 28.* maleficis Manassis, *2. Paralip. capit. 33.* Balaam ariolus vigilans imprecari solitus, *Nu. 22.* Sæpè etiam quod vnus somniauit, hoc alter verè patrauit, *vt Iudic. 7.* Madianita miles somniarat, quod Gedeon in castra irruens verè fecit. Vnde fit, vt possit quod vni sagæ somnianti, hoc alter vigilanti verè contigisse: quare non possumus ex huiusmodi narrationibus, quæ particulares sunt, vniuersim colligere semper verè, aut semper falsò hæc contingere.

Notandum secundò solere hominem deludi vel imaginariè tantùm, seu internâ imaginatione, quando in rei inanem similitudinem cogitatio rendit, quasi in rem veram sensibus obiectam vt fit somniantibus. Quod non videtur ferè vnquam habere locum in strigibus nostris, quia ferè semper concurrunt circūstantiæ aliquæ ex quibus pateat, delictum earum imaginarium non fuisse, vt cùm effectus resultat in aliq quàm in ipsâ strige, puta in agris, in maleficiato, &c. Vel deluditur homo per præstigium, quando immutatio oritur ex parte rei visæ, & non ex parte videntis, quia res aliter oculis vidēda obiicitur, mutato fortè medio, & aliis speciebus ad oculum deductis, quàm reuerâ obiectum præfert, vt cùm videtur esse lupus vel cattus qui homo est. At ista deceptio locum habet in præstigiosis metamorphosibus, quando striges sibi vel aliis videntur transformatæ; sed generat tantùm deceptionem opinionis, & consistit cum vero crimine homicidij, &c. Vel denique fit illusio per apparitionem rei qualis est, & qualis apparet; sed per diabolum de nouo fabricatæ ad alicuius veræ rei similitudinem; vt quando diabolus corpus aëreū assumit ad similitudinē viri vel fœminæ, vel hirci, & talis apparet strigi. Tunc tantùm deluditur strix, si putet esse verum hominem vel hircum, qualis apparet. Sed tunc deceptio potissima est ex parte obiecti; ex parte verò videntis non est deceptio in sensu exteriore, sed in opinione; quia vnum putat pro alio: si tamen huic viro succuba fit mulier, vel hunc hircum adoret, vel hoc hirco transferatur ad conuentum, non est deceptio quo ad criminis reatum vel malitiam.

Vnde fit manifestum in hac materiâ duplicem considerandam & distinguendam illusionem, vnam opinionis, & alteram rei: opinionis quoque illusionem esse duplicem, vnam quando fallitur opinio, & cum eâ simul sensus exterior; alteram quando sola opinio, vel solus exterior sensus. Opinio quo sensu deluditur, quando per præstigium videntur sibi sagæ equitare in hirco vero, & ab eo deferri ad conuentum: quando rem habent cum dæmone, & putant eum in proprio corpore, & proprio semine concurrere: quando putant se transformatas in cattos, & sibi vel aliis tales videntur. Et certum est eiusmodi delusionem solam eas à pœnâ Sodomiæ vel homicidij patrati non liberare; non magis quàm similis delusio excusabat illas de quibus in d. cap. Episcopi.

Fieri potest, vt sic hodie multæ illarum sint delusæ aliquando: sed tunc iudex debet attendere ad factum, an sic equitarint, an se dæmoni commiscuerint, an puerum strigauerint, an ea fecerint quæ ad transformationem vel strigiportium Diabolus docuit.

Sola opinio decipitur, quãdo putant dæmonem esse Numen, aut ei deberi adorationem, aut esse omnipotentem, vel omniscium, vel largiturum illis beatitudinem, &c. hæc deceptio non excusat à pœnâ, vt nec hæreticos vel quos, quare, παρεργύν est, quod strigũ rudiores, & idiotę sic decipiantur

Sensus solus decipitur, cùm aliquid videndum, tangendumque à diabolo obiicitur, quod tamen qui sensu deluditur, scit non esse quale videtur, aut quale tactu, gustu, olfactu, auditúve percipitur, veluti quando striges non nesciunt se rem habere cum ipso dæmone, equitare super dæmonem, non mutari in cattum; sed hæc sibi videri tantum, &c. Et talis delusio opinionis, quæ est in lamiis doctioribus, & minùs rerum imperitis, multò adhuc minùs à pœnâ ordinariâ præbet excusationem: quia hîc ex earum parte est malitia formalis & perfecta.

Restat ergo difficultatem totam versari in delusione quæ est ex parte rei, siue facti. Quæ nec ipsa est simplex aut vniusmodi. Nam aliquando existimant sibi vigilantibus accidere, quod verè in somnis tantùm accidit: hæc delusio non magis excusat à pœnâ, quàm à peccato, verbi gratiâ, putat vna se delatam ad conuentum, quæ mansit in loco sopita, priùs tamen verè fecit omnia quæ solent adhiberi ad strigiportium; vel putauit se cum dæmone vigilantem commisceri, cùm tantùm sit somnians delusa, sed tamen dæmonis amplexus expetebat, & in nefarium scelus animo consentiebat. Sufficit malitia, conatus, & pactum initum, & obstinatio perfida sibi in vigiliâ complacens, & ad hæc planè deliberata: sicut obtinet in hæretico, qui quàm in somnis accepisset propositionem hæreticam, eam vigilans posteà approbaret, ac tueretur: quem certò rogus maneret.

Aliquando putant se fecisse quod dæmon ipse fecit, verbi gratia, putant se tempestatem concitasse, pauperiem agris fecisse, necem pecoribus & infantulis intulisse; quæ tamen cuncta ex condicto ad signum præstitutum diabolus patrauit, ipsis id fieri volentibus, & ex conuentione signum præfixum sustulerunt. Quid tum (quæso) interest, per se, an per alium fecerint?

Quod si (quod rarissimum) nihil tale conatas striges, nihil cooperatas apparuerit; & æquè dubitetur, an per dæmonem hæc sint operata; ad singulares circumstantias tum iudici recurrẽdum: & quia casus sunt indiuidui, ipsæ quoque conditiones circumstantiarum indiuiduæ sunt & peculiares; nequit res vlla generali regulâ definiri. Possunt tamen quasi in genere circa singulas circumstantias quædam obseruari, non parùm lucis Iudicibus zelo Dei præditis altis allatura, nam quorum zelus est in loculis, vel emortuus, iis quoniam in mediâ luce amant cæcutire, frustrà sol veritatis illuxerit.

Præclarè (meâ sententiâ) notatum fuit à Sebastiano Michaëlio, *Pneumalogiæ opera extremo*, nobis ad hanc veri inuestigationem, strenuum veritatis athletam, & fidei claram lucernam, Beatum Augustinum præiuisse, & si penitiùs inspiciatur, tres nobis Canones indagatorios eum tradidisse, *libro 18. de ciuitate Dei capite 18.* liber ille Michaëlij Gallico scriptus est idiomate, in gratiam nationum cæterarum redigam fide optimâ in compendium, quæ dicit. Prima regula quàm tradit, *est indicium desumendum ab effectu subsecuto.* Sic enim volens decidere, an quod de Iphigeniæ sacrificio narratur, verè acciderit, an præstigiosè? concludit Iphigeniam reipsâ nec immolatam, nec in feram fuisse mutatam, sed aliud animal ei ablatæ dæmonis dolo ac furela suppositum, probat ab experimento subsecuto, quia diu postea viuens alibi reperta fuit Iphigenia. Eodem argumento probat Diomedis socios non fuisse conuersos in aues, eò quòd istæ aues Diomedæ postea inter se

B mixtæ (vt & Meleagrides) speciem suam cæterarum auium more propagauerint. Vnde colligit à dæmone socios Diomedis subitò translatos aliò, & has illis aues, aliunde compulsas, fuisse substitutas. Econtra patet vera fuisse Moysis in Ægypto miracula, quia Nili pisces verè mortui reperti, & locusta vineas ac messes verè perdidit. Verè quoque patientiæ exemplari Iobo dæmonem damna dedisse, quia vera mors iumentorum, filiorum, & seruorum ipsis cadaueribus, & subruta domus ruinis apparuit; nec quicquam horum postea viuens vel integrum repertum. Confirmat hanc regulam D. Thomas cùm censet præstigias & illusiones diaboli diu durare non posse: cùm sint, non

C naturæ seu substantiæ subsistentis; sed quædam dumtaxat accidentia, quæ Dialectici communia vocant, quorum est proprium alteratione naturali velociter commutari. Secundùm hanc ergo regulam patet in criminum, quæ striges fatentur plerisque veritatem à parte rei subesse, non nudam illusionem. Infanticidia probantur, quia pueri quos illæ fatentur à se necatos, à parentibus præfocati vel exsucti reperiuntur. Exhumatio corporum, sepulchri religione violata, probatur; quia cadauera sepulchris eruta non inuenta in locis suis, frustum vestimentorum quod dicebant se dæmoni pro arrabone dedisse, re ipsâ repertum abesse à vestis parte, quàm illæ narrabant. Homines & iumenta maleficiis læsi, & interdum ab illis liberati sunt vbique ad manum.

D Secunda regula est, *Attendendum an quæ asserunt, sint dæmoni possibilia.* sic enim Diuus Augustinus ibidem ostendit non fuisse socios Diomedis in aues verè & essentiali transformatione mutatos; quia specifica mutatio essentiæ vnius in aliam superat creaturæ potestatem. Sed dicit factum subtractione & suppositione illâ quàm memorauimus; quia hoc, Diuinâ permissione, difficile non est dæmoni. Hanc regulam secutus est Diuus Thomas. *1. part. quæst. 114. art. 4. ad 2.* cùm scribit,

E si agatur de resurrectione mortuorum aut similium rerum supernaturalium, & eæ dæmonibus tribuantur, credendum fuisse dumtaxat illusiones. Nam licet Deus vniuersali suâ prouidentiâ vtatur, ad plurimos effectus, malis spiritibus; numquam tamen vtitur iis, ad opera verè miraculosa, quæ sibi & bonis Angelis beatisque reseruauit; & quia diaboli donorum supernaturalium non sunt capaces. Hac regulâ vsi fuere veteres Christiani in discernendis miraculis veris B. Petri, à fictitiis Simonis Magi, testibus Clemente, *libr. 3. recognition.* & Irenæo, *libr. 2. cap. 57.* Secundùm hanc quoque regulam credendum est confessioni strigum, quia quæ fatentur non superan

vim dæmonis, vt ostendi, *toto lib. 2.* nec quicquam eorum repugnat, immò consentanea sunt omnia S.S. & Patrum doctrinæ. Quare vt ex hoc indicio res decidatur, opus est viro in S. S. & Patrum in lectione & philosophiâ solidè versato; qui sit pius, doctus, & Catholicus, quia (vt ait Tertull. *lib. de anima*,) dæmones soli noueri Christiani.

Tertiam D. August. regulam petit, *ex multitudine testium, & conformi similitudine narrationum:* quia vniuersorum vnanimis vbique consensus excludit omnē deceptionis aut somnij suspicionem. *hoc argumento vtitur d. l. 18. c. 18.* Sic in causâ strigum ex distantissimis regionib. hodie idem testantur Scriptores Italiæ, *Grillandus, Albertinus, Siluester, Spina & alij*; Hispaniæ, *Ciruelus, Castr ius, Tostatus*; Galliæ, *Iaquerius, Michaëlius, Crespetus*; Germaniæ, *Sprenger, Nider, Mellerus*; Lotharingiæ, *Remigius, Gregoriusq.*; Treueris, *Binsfeldius*, denique alij innumeri. Ipsæ quoque striges cùm idem quod dicunt in Hispaniâ, dicant in Italiâ; &, quod in Germaniâ, totidem factis & verbis referunt in Galliâ; &, quod vno anno, id alio semper iam ab annis plusquàm octoginta continuis in eculeo & extra quæstiones liberè profiteantur; idque tàm appositè, vt mulierculæ & pueri litterarum alioquin rudes videantur legisse, intellexisse, & memoriæ mandasse, quæcumque viri docti de his rebus scripto per Europam totam variis linguis tradiderunt: nonne hic consensus vniuersalis plus satis conuincit, hæc iis non accidisse in somnis? nam si hæc somniarūt, quo pacto sic semper omnes idem somniarunt eodem sibi euenisse modo, eodem loco, eodem tempore, die, horâ? Vt medici docent ciborum quantitas, & qualitas, diuersa ætas, & varia corporis humorū temperatio generant diuersa somnia: hîc idem somniant omninò, diuites splendidi, & Iro pauperiores egentioresque, famelici & dapsiliter habiti; viri fœminæque, anus, & pueri, biliosi & flegmatici, sanguinei & melancholici, ergóne omnes istos tam diuersæ ætatis, nationis, conditionis, tempore alio atque alio, sim li semper ciborum vsos quantitate & qualitate, æquali temperamento corporum fuisse dicent, quia eâdem semper somnia fuerunt? Dicent fortassis hæc illis somnia, non à naturali causâ, sed à dæmone immissa, & ideo tam similia existere. Humanam igitur ista naturam superant, & à dæmonibus ista procurantur. Et quæro, cur non igitur concedant hæc à dæmone fieri verè, & non per somnium illusione, sed vigilantibus ad talia hos mali artifices abuti; cùm id illis sit æquè expeditum, neque S. Scripturæ, nec Patrum sententiæ, nec rectæ rationi refragetur. Quid? quod non sit verisimile dæmonem hæc somniantibus tātùm hominibus vbique omnibus adeò cōformiter effingere. Id probatur, quia hæc ab vno & eodem dæmone simul eodem tempore non fiunt, nam vnus simul pluribus locis sibi adæquatis esse nequit vel operari, vt docent Iustin. Martyr. *q. 40. ad orthodox.* & Didymus, *lib. 1. de Spiritu sancto.* Deberent ergo tot esse fermè somniorum immissores dæmones, quot sunt sortiarij & sortiariæ sic somniantes; & illis constitutis diebus non vacare alteri rei, quàm somniis effigendis. Magnus hîc consensus, magna discordium mentium concordia. Solent (ais) ad malum mali conspirare. Fateor, sed ad maius malum libentiùs, & ideò nō credendi per somnium velle deludi, quos in atrociora peccata vigilantes possunt pertrahere, ideò palàm magistelli, & cōcubini esse malunt,

A & verè hanc Dei imaginē, non imaginariè tātùm deturpare, incestareque longè quoq; faciliùs dæmoni corpora loco mouere & trāsferre, cibum potúq; ministrare, corpus assumere vel effingere quā imagines, simulachra, & phātasmata tā variarū rerū dormientiū sensui interiori immittere & imprimere; quia strigum phantasiæ eodem tempore non sunt eodem modo dispositæ, nec semper omnes omnium quæ repræsentanda conditiones anno antè conceperunt, maximè primâ qua hæc experiuntur vice; nec potest diabolus quas vult species in phantasiâ imprimere, vt docet B. Thom. *1. p. q. 111. art. 3. ad 2.* His trib. D. Aug. canonib. examinatoriis vltimus accedat in praxi vtilissimus.

B Quarta regula & certissima videtur, *casu occurrente circumstantias omnes diligentissimè debere perpendi: nam hinc clarè dignoscetur, an circa factum confitens fuerit delusus.*

Nam in re adeò occultâ & arduæ probationi non est moderati aut sensati hominis demonstrationes exigere, vel probationes luce meridiana clariores, tum quia dicenti esse delusum confitentem, incumbit probatio, non verò neganti; qui hic pro se habet præsumptionem, tum quia in similibus, nempè exceptis criminibus, hoc receptum est à saniore iurisprudentium parte, vt admittantur probationes aliàs minùs sufficientes, v. g. infamium & complicum depositiones & testimonia. *sic post gloss. Salicet. Alexand. Gandin. & alio docent Clarus libr. 5. § fin. q. 21. & Binsfeld. membr. 2 de confess. malef. conclus. 5.* Item quo plures circum C stantiæ concurrent, fiet res euidentior: quando autem aliquæ desunt, si absunt aliæ, hæ quæ adsunt non eneruantur idcirco, nam in his circumstantiis eâdem ratio est, quæ testium. Sicut enim maioris momenti sunt duo testes affirmantes quàm decem negantes se vidisse: ita in nostro casu plus momenti obtinent duæ circumstantiæ præsentes ad veritatem confessionis adstruendam quàm absentia vel defectus decem aliarum ad eneruandam confessionem. Nam ex eo quod non est, nihil positiuum potest inferri. Hoc posito videamus de singulis circumstantiis.

Quoad circumstantiam Q V I S, seu personæ confitentis, considerandum an alias sibi mente D constet, & ad rem appositè loquatur; an det scientiæ suæ vel facti non improbabiles rationes; an dicat se discernere nosse inter illusiones in somnis, & res ipsas quæ vigilanti acciderunt, quos asserebat Ioan. de Vaulx, & Inquisitores Germani testantur esse modos dignoscendi. Minimùm verò refert an sint idiotæ, nam idiotæ quoad sensuum externorum functiones tam pollent, quàm qui docti sunt. Ætas etiam non multùm ad rem pertinet, nisi si nondum essent doli capaces, quoad peccatum; vel etiam præsenio delirarent. Nec maioris momenti est conditio paupertatis vel diuitiarum, nam etsi pauperes faciliùs in hæc scelera pertrahantur; pertracti tamen non magis obno E xij sunt delusioni, quàm diuites & nobiles. Idem de sexu iudicium. De energumenis (nam fortassis aliquæ sagæ simul sunt energumenæ) censuerim quando talis aliqua ex bonis fundamentis iudicio suspicio est: tunc eas curarem primò exorcizari, & factâ exorcizatione, eodem loco eius confessionem haberem quo cæterorum. Nam quæ in dilucidis interuallis energumeni faciunt, eorum æquè memores sunt postea atque alij; quæ verò faciunt tempore vexationis, vel (vt rectiùs d

cam) quæ tum in illis diabolus facit, eorum postea non meminerunt. Igitur quandocumque in iudicio rerum actarum probè memores sunt, & circumstantias cæteras idoneè recensent; putandæ sunt non illusæ, nec excusandæ à criminum pœnis, quæ confitentur se patrasse interea dum ratione rectâ vtebantur? Raró tamen crediderim energumenas esse, quæ sagæ sunt; saltem post possessionem à dæmone non esse factas sagas; sed vel iam ante sagas fuisse, vel quæ verè sunt sagæ, propter assiduam dæmonis assistentiam, & maximam in eas potestatem, multa cum energumenis communia, quoad ferociam & crudelitatem potissimùm, habere, vel habere videri.

Secunda circumstantia (QVID) comprobat confessionem, quando delictum quod cõfitentur, dæmoni, seu per dæmonem homini, non est impossibile, nec viro sapienti & erudito incredibile, quantumuis stupendum sit, & admirabile, horrendum aut execrandum. Nam talia solent ab eis patrari, & quo regnum Antichristi viciniùs, hoc Satanæ potestas maior concedetur: & charitate magis ac magis refrigescente, clariùs atque clariùs mysteriũ iniquitatis incipiet reuelari & operari. Verum verò aliquid sit incredibile vel impossibile, iudicium pertinet ad Theologos, qui cum humanâ diuinam philosophiam propè coniunxerint: nudi verò litteratores, Iuristæ, vel Medici, non sunt idonei iudices, multóque minùs homines quidam Lucianij, & Athei, seu polytici nostri trochi; pietatis, publicæ salutis, & Catholicæ religionis negligentissimi, ambitionis verò & diuitiarum vndiquaque aggregandarum studiosissimi. Quid verò adeò abominabile fateri possunt, quod non factum aliàs comperiamus? Incæstus, Sodomiæ, parricidia fidei apostasiæ, sacrilegia; nostris temporibus, nónne ludus? Antropophagiam horrent animi, sed possem singularum ferè nationum proferre non pauca exempla. Carybas mala consuetudo; Iudæos, Italos, Hispanos aliquando adegit durissimum famis telum, non minus efficax odij magnitudo plane belluina superioribus annis Angræ quendam Lusitanum N. Pilator tria Castellanorum corda trepidantia vorare adegit, vt narrat Histor. *de las Terceras*. Quid Martiacum aliud (quo te, ô Belgica mea, hæresis auertit!) nautam? sed nolo meis verbis, carmine volo cognoscas Lector Nobilis Nortvvici:

Lege Róber. Dinothum li. 2. de bello religionis in Francia.

Lugdunum, cingit, Batauorum, miles Iberus,
A batauo contra cingitur ille mari.
Non opus est gladis ferróque rigentibus armis,
Sola pro Batauo belligerentur aqua.
Iacturam pecoris Batauus quam fecit, & agri,
Hispano deceat sanguine Ibere luas.
Mercator sapiens tamen haud mercabitur vna
Hispani generis corpora mille boui.
Macra caro est, nuper cùm cor gustasset Iberi
Respuit, & canibus nauta vorare dedit, &c.

Nam plura addit. Comesse potuit, qui in tam immani facinore ludere, sed Dinothus tamen dissentit, nam ait hunc Læstrigonem abiecisse, sed tamen alium arrosum id Delftum transtulisse, pietate ludibrio, & petulantiâ. Idem Dinothus fatetur, *lib. 5. Historia Gallica*, persuasam plebem Catholicam fuisse, pueros ab vberibus matrum per Huenossios seu Caluinistas auelli, verubus infigi, & instar hædinæ aut aprugnæ mandi peraudè consueuisse. Verus néene rumor ille fuerit, non habeo affirmare: malo falsum credere, quamuis genius secta non abhorret, tamque crudelia tertij illius belli ciuilis facinora fuere à Caluinianis perpetrata, vt ea posteritas numquam sit creditura. Nihil ergo tam crudele, vel nefarium sagæ profiteantur, quod non sit exemplis contestatum. Puto me hoc opere toto singulorum criminum multiplicia memorasse: & reperiri, quæ vnam in personam omnia concurrant, scripsit ad me ex nostris, vir fide dignus, Gaspar Rhey Anno 1600. in hęc verba, *Hic Aznachy 27. Nouemb. mater filiáque, duo viri, puerque duodennis (erat hic ex reliquiis eorum, qui n.n multò antè hoc tempus eidem hic flammis cr maci aut stipetio induti) atroci prorsus supplicio effecti fuerunt. Medea fabula est, Thyestes fabula est: superos & inferos polluerunt; vis verbo dicam, quicquid scelerum in libris, quos* de magiâ, *inscribis, adscriserunt illi, hoc ex ore Iudicis inrati, qui in veneficos hosce & quæstionibus egit, & illos (libros inquam tuos, ac diligentissimè, perlegit) referens audiui. Itaque sexies vrbem intra vsti sunt ferro ac laminis, extra perfractis ante brachiis à rota in rogo vsulati sunt viui.* Non ergo attendendum iudici vt credat, immane magis vel minùs sit facinus: sed in ipso considerandum facinore, quantumcumque sit; an quod à se patratum fatetur, id verè patratum fuerit, v. g. dicit se commouisse tempestatem & grandinem præcipitasse in agrum Titij vicini sui; videat an verè tum ager ille obortâ procellá fuerit grandinatus. Dicit se se stregasse (vt loquuntur) filiolum N. & verè puellus nullo apparente morbo contabuit, fortassis etiam cicatrix paruula, in pectusculo vel gutture pueruli inuenta. Dicit se necasse vaccas aut iumenta N. defossá sub limine stabuli ollà, quę ibidem reperta; aut solo contactu necasse dicit, & visa fuit tangere, nec certa mortis causa apparet alia. Dicit se adolescéntula 10. vel 11. annor. cum solo dæmone cõsuesse, quæ per inspectionem fœminarum peritarum deuirginata inuenitur. Nec verè peccatum strigum vllum est difficilioris probationis aut suspectius de delusione, quàm nefanda cùm dæmonibus Venus. Remigius tamen indicia duo suggerit, si post tam nefario concubitu defuncta præ lassitudine per aliquod tẽpus ei decumbendum fuerit: aut si substrata lintea largo cruore sint perfusa, quo d io sagæ duæ in actis confessæ fuerunt, *lege illum lib. 1. cap. 6.* Sanè hæc sunt indicia clara quibus saga queat cognoscere se nõ somniasse, immò quoad viros etiam, censent Iaque. & alij, numquam sic deludi quoad concubitum, quin discernere queant, an vigilãtes id fecerint, licet enim initium in somnis potuerit contingere, in ipsa tamen patratione necessariò volunt hominẽ expergisci: eratque id aiunt docere illorũ experientiam, qui fœdis huiusmodi imaginationibus inter dormiendum cõmaculantur. Et hæc fuit Hebræorum iam olim opinio, *quod rerũ natura non capiat quenquam coire nescientem*, ait D. Hieron. *Traditione in Gen.* qui non refellit, vt nec Rupertus; & idem tenent Lyran. Tostat. & Oleastrius, *in c. 19. Gen.* agentes de ebrij Loth incæstu; scio D. Iren *lib. 4. c. 51.* & D. Chryso. *hom. 44. in Gen.* Theodoret. Ambros. & alios voluisse hæc omnia protsùs ignorasse Loth facta, quòd naturaliter fieri posse, etiam Caiet & Perer. noster censuerunt. Nec quicquam dubito à dæmone adeò fortiter aliquem soporari posse, vt ne in decisione quidem seminis dormire desinat. Posset itaque dæmon sic sagis illudere, fateor. Verùm causam non video cur id in diabolicis hisce mancipiis fieri suspicemur; quæ (vt narrat

Spreng.) non rarò repertæ sunt in agris clara luce supinæ, & crissantes, & postea visus teter vapor ab earum corpore se sursum eleuare: quem illæ in actis suum incubum fuisse confitebantur. Item quando affirmant se ad conuentum delatas, vel iter pedibus confecisse, & visæ sunt ab aliis ire, aut in chorea ab aliis agnitæ: & complices asserunt se simul adfuisse, & in reliquis circumstantiis conueniunt. Quando post reditum à conuentu aliquot diebus ægri, vt multi apud Remig. & Binsf. quando reperta vasa conuiuantium, vt à lanione Camerarii: quãdo inuentæ nudæ in agris à cursu reuertentes, vt Grillandi Lucretia: quando post multum deniq; tépus ac laborem domum rediere, vt Presbyter Pici, & Nob. ille Lochiensis Bodini: quando quassatis membris femineces ex nube in terram deiecti, vt iuuenis Batauus Ronssei: aut in arborem, vt Margareta & armentarii Remigiani. Deniq; quando se aiunt cattum vel quod aliud animal induisse, & vestigia patrati sub tali larua criminis apparent, vt sanguis pueri exsucti in cunis, apud Spin. vel vulnus in strigum corpore, qua parte schema ferinum conuulneratum fuerat, vt cattus eiusdem Spinei, & bufo apud Ipras flandriæ. Deniq; hæc circumstantia (*quid*) innumera indicia iudici queat præbere, sed notanda duntaxat, quæ rem ipsam, de qua quæritur concernunt. v: g. vel delationem, vel concubitum. Nam si hęc verisimilia, parum attinet, etiamsi parerga quædam admisceantur minus verisimilia. ideò. n. solet diabolus falsa veris assuere, vt ne veris quidem fides constet. quod in confessione Mãtensium Necromanticorum ex Crespeto aliàs ostendi. item in exemplis quibusdam à Remig. adductis. Deniq; in hac circumstantia, quæ omnium præcipua est, audiat Iudex prudens prudenter monentem Plutarchum: *Quodammodo philosophiam tollunt, qui reb. mirabilib. fidem nõ habent. Oportet autem quam ob causam aliquid fiat ratione tractare; quod verò id fiat, ex Historia est sumendum lib. 5. Symposiac. c. 7.* Itaque narrationi reorum stare oportet, quæ tot Historiis est comprobata. Hanc incredulitatis aduersariorum ex inscitia natam pertinaciam iampridem veteres damnauerunt. Apul. *lib. 1. de asino* asserit hominibus multa euenire vsu mira, & planè vera, quæ tamen ignaris relata fidem perdant. Dionys. Halicarnass. *lib. 5. antiquit.* docet hoc vnicuique insitum à natura, vt ex propriis ea quæ de aliis dicuntur iudicemus, & an aliquid credibile vel incredibile sit, id ex propriis viribus metiamur. Plinius autem senior (locus excidit) *quemadmodum* (ait) *multa fieri non posse, priusquam facta sunt, iudicantur ita multa quoque quæ antiquitus facta sunt, quia nos ea non vidimus, neque rationem assequimur, ex ijs esse quæ fieri non potuerint iudicamus. Quæ certe summa insipientia est.*]

Tertia circumstantia est CVR? vtpote si habuit causam tum temporis ad pactum cum dæmone ineundum: puta insatiabilem libidinem, pusillanimitatem, desperationem, desiderium vindictæ, curiositatem, egestatem subitam aut valdè grauem, & huiusmodi; quibus impelli consueuisse: Theophili, Edelini & aliorum exempla declarant.

Quarta, QVOMODO: non est magno vsui. quia parùm refert an modum ignorent: sufficit, quid ex parte sua fecerint, & quibus vsæ sint instrumentis. occulta sunt plerumq; Satanæ stratagemata, & media naturalia. Sat erit si indicent, quibus vsæ, pulueres, vnguina, decermina mortuorum, buffones, ollæ &c. maximè si ista compareant apud illas, vel visa, vel reperta quibus asserunt locis. Modus etiam operandi sedulò distinguendus est ab ipsa rerum adhibitarum efficacitate. quamuis. n. quod saga se dicit adhibuisse, hoc sit secundum se inutile ad effectum producendum: sufficiet, si pro signo esse queat. nam efficacitatis vis omnis pendet, à peritia & operatione ipsius diaboli ad signum operantis. vt patet in transuectionibus, & procellis ciestis, similibúsque.

Quincta QVIBVS AVXILIIS: hoc est an ope dæmonis & cum quibus complicibus. hoc indiciũ frequentissimum & optimum est: quia fatentur cõplices se simul fecisse. Videtur autẽ incredibile omnes eodem modo circa singulas circumstantias delusas fuisse. quamuis. n. tam facilè foret dæmonibus decem decipere, quàm vnum: tamen non est censendus Deus hoc æquè permittere. Ne omnis ratio probandi talia delicta occulta iudicibus adimatur: hoc enim dissentaneum est prouidentiæ diuinæ.

Sexta, est, VBI: quæ minimi momenti est. nã possunt æquè deludi vno loco atque alio, Deo permittente.

Septima circumstantia (QVANDO) non multũ attẽdẽda, quia tantũ vno, quantùm alio possunt die, quantùm interdiu, tantùm noctu: & quouis tẽpore decipi à dæmone possunt. Adminiculantur tamẽ hę duæ vltimæ reliquis circumstãtiis ad earum confirmationem, cùm testes conueniunt in loco & tempore: nec nihil probabilitatis habent locus famosus, aut tempus solemne (hoc est dies ordinarii) quibus earũ scelerosa conciliabula celebrantur.

Sed (inquiet) potest in conuentu innocens repręsentari, adeò vt multi testes postea deponãt eum se illic vidisse. Respondi aliàs, vel Deum id nunquam passum: vel si passus fuit aliquando eos infamari: nunquam tamen passus est, eos damnari. sed mox eorum innocentiam in lucem protulit, vt in illo ipso facto B. Germani, quod aduersarij vrgent: & certiùs probatur ex D. Athanasij iudicio, qui falso accusabatur brachiũ Arsenii ad vsus magicos abscidisse. Demum si quid huiusmodi argumentũ valeret in adulteris, homicidiis, & aliis etiam valeret. Nã posset etiã diabolus in latronũ cauernis, & lustris libidinosorum innocentem exhibere tanquam adulterum, vel homicidam: quod quidam B. Siluano narrant accidisse, æquali historiæ fide, qua illi de B. Germano memorãt, & de Sãtarenensi monacho habes inferius *l. 6. c. 2. sect. 3. q. 3. A A.* Si concedunt æquè in aliis criminibus hoc locum obtinere: næ illi quam fidum sceleratis patrocinium, tam infidam reipub. & Deo nauant operam: nihil enim accommodatiùs fit ad criminosos omnes suppliciis eripiendos. Si negant in aliis peccatis idem locum habere: doceant cur in solo crimine fascini dæmõ hoc possit, & non in aliis. Sat scio nunquam idoneè docebunt.

6 *Sextum arg.* est malefici non sunt occidendi, propter abnegationem fidei: quia omnes homines, dum mortaliter peccant: fidem abnegant, & dæmoni, relicto Deo, adhærent, & tamen non propterea occiduntur. Conf. B. Petrus ter Christum negauit, & tamẽ non fuit propterea necatus. *Resp.* peccatores recedere à Deo per inobedientiam tantum: & ideò impropriè dicuntur propterea infideles, & fidem negare: sed malefici seu lamiæ recedunt à Deo per expressam abnegationem Dei & fidei, quod ast APOSTASIA, propriè dictæ infidelitatis species, constituens peccatum vnum specificè à ceteris mortalibus peccatis distinctum. vt optimè

deducit Binsfeld. *in l. 7. C. de malef. in resp. ad 1. argu.* Quoad B. Petrum, ille tantùm peccauit cõtra præceptum confessionis fidei, fidem verò nequaquam amisit. malefici fidem corde & ore abiiciũt. idque sponte, nullo vrgente metu. Petrum statim pœnituit; sagæ manent in sua defectione. plura de Petri negatione egregia inuenies apud Fr. Soarem. *tom. 2. in 3. p. D. Thom.*

7 *Septimum argum.* Deus permittit maleficia fieri, & sinit maleficos viuere. ergo non debet eos homo occidere. *Resp.* ridiculum esse quod inferunt. sic enim sequeretur nullorum criminum reos occidendos: quod esse hæresim certam, docent Castr. & alii Catholici scriptores. Nonne magistratui *gladius* à Deo datus *ad vindictam malorum* a? Ex his apparet quàm ridicula sint argumenta aduersariorum: Sit ergo,

a Rom. 13. 1. Pet. 2. vide Orig. homil. 20. in Num.

XX Conclusio, *Lamiæ occidendæ etiamsi hominẽ nullum veneno necassent, etiamsi segetibus, & animantibus non nocuissent: etiamsi necromanticæ non forent, eo ipso tantùm quod dæmoni fœderatæ, quòd conuentui interesse solitæ, & quæ ibi exercentur patrare.*]

Probatur id primùm iure diuino, Exodi 22. v. 19. *Maleficos non patieris viuere.* quo loco vox Latina est admodùm latè patens, nec restringenda ad solos venenarios, vt nec Græca nec Hebræa. quod quia fusè probauit b, hîc non repetam. idem statuitur Leuit. XX. vers. vlt.

b l. 1. c. 2. de voce Mechasschim.

2. probatur iure humano, lege Ecclesiastica. *c. peruenit. c. contra idolorum. 26. q. 5. Extrauagat. varijs, vnâ Ioann.* XXII. super specula, *alia Innoc. 8. quæ ponitur ante malleum malef. alia Alexand. 6. incip.* cũ acceperimus: *alia Leonis X. incip.* honestis petentium votis; *alia Had. VI. incip.* Dudum vti nobis.] & lege sæculi, scripta quidem *l. multi. l. nemo l. nullus. l. eti. C. de malef. & mathem.* non scripta verò, consuetudine ferè Vniuersali Europæ, iudicum Ecclesiasticorum, qui solent brachio sæculari eos tradere c: & iudicum secularium vt patet ex scriptoribus qui res criminales prosecuti sunt nationum omnium: *Italorum*, Blanci, Carrerii, Grillandi, Gandini, Clari, Follerij, Bossij, & alior. *ex Hispanis* Bern. Diaz. Plaçæ: Auiles. Auendanni, Couarr. Gregorij. Lop. *ex Gallijs* Fabri, Millei, Michaëlis, Iaquerii, Berberij, Remigij, *ex inferiore Germania* Damhauderii. *ex superiore* Althusii. Godelmann. Fichardi, Molieri & ipsorum patronorum Lamiarum; qui dum queruntur, & improbant, contestantur consuetudinẽ, hanc inualuisse. Hæc PP. rescripta, hanc Impp. sanctionem, hanc Europæ generalem consuetudinem, hæc decreta cunctorum tribunalium accusare mendacii, hoc est contendere falsum supposuisse & asseruisse: quod nomen, quod supplicium meretur.

c vt docẽt omnes; qui de Inquisitorũ tribunali egẽre. Lucerna Inquisitor. Director. ũ Inquisit. illud Comẽsis, hoc verò Eymerici: Viatorium Inquis. Berber. Sprẽgerus in malleo, Iaquerius in flagello Simao. in praxi Alf. à Castr. de iust. hæret. punit. l. 1. c. 16.

3. probatur ratione, criminis grauitati commensurãda pœnæ grauitas: grauitas autem criminis petenda à personæ offensæ dignitate, & ab ipso offensionis modo. Offenditur à Lamiis Deus Opt. Max. & DEIPARA & omnes cœlites, & vniuersa Ecclesia, genúsque humanum, & animata inanimatáque omnia: nam Deo & superis maledicunt, & blasphemant; ceteris creaturis abutuntur, & exitium parant; idque modis contumeliæ & crudelitatis plenissimis. primò interuenit *idololatria*, grauior quàm Israëlitarum, illi vitulum aureum adorabant, coram eo bibebant, saltabant, canebant d: hi coram dæmone ipso, cui se deuouent, cui sacrificant, cui fidelitatis & obedientiæ sacramentis se addicunt: coram hoc (inquam) edunt, bibunt,

d Ex. 32. à num. 5.

A choreas ducunt cantitant, fœdissimeque multa operantur. Secundò *consultant ij non dæmonem* & sequitur, quod ipsum morte dignissimum ex lege Dei e. Tertiò *qui cremant filios & filias suos dæmoniis* lege Dei iubentur occidi, qui semen suum offerunt Moloch f. Quartò eâdem lege necari iubetur, *qui cum iumento coierit* g: item qui adulterium commiserit h: item qui cum sexus eiusdẽ homine *Sodomiam commiserit* i: longè detestabilior est spurcities Magorum; quia, cùm sint coniugati, adhuc versantur in contubernio quasi concubinatu cum dæmonibus, & sic nõ tantùm contra sexum, neque tantùm extra speciẽ peccant, sed etiam extra genus: quod detestabilius est, & pessi. omnium carnalium peccatorum. Nec ociosum est quod cùm diuina lex k dixisset, *maleficos non patieris viuere.* subiungat immediatè: *Qui cum iumento coierit moriatur. Qui immolat Dijs occidetur.* nimirum vt hæc connexa, & comitari solita

B sese indicentur. Sextò interuenit in eorum crimine atrocissima *blasphemia & maledictum in Deum*: quæ diuina quoq; lex morte sanciuit vindicanda l. Septimò accedunt in vno *crimine & alia multa*: quibus à legibus humanis iustissimè mors decreta supplicium: apostasia à vero Deo m: exercere ritus & sacrificia Diaboli fœdius, quàm vlli olim pagani n: transfugium à Deo ad hostem dæmonem, cùm Deo Sacramentum militiæ in baptismo dixerint o; rebaptizatio quoque, & chrismatis seu confir-

C mationis conata abrasio: crimen læsæ Maiestatis diuinæ apertissimum ex ipsa Professione & pacto seu fœdere solo, vt ex formula & ritu ipso constat p, nocturni conuentus ad magicos apparatus, quod ipsum capitale q. Cùm itaque tam multa cõcurrant in vno crimine, quorum singula morte dignissima: videtur communi iudicio carere: qui communem hanc pestem non censet igne gladióque abolendam: & suspicionem occulti consensus atque conspirationis meritò præbet: qui se, Dei & hominum coniuratos hostes defendere atque tueri velle profitetur.

c Leui. 20 v. 6.
f d. c. 20. v. 2.
g d c. 20. v. 15.
h d. c. 20. v. 10.
i d. c. 20. v 13.
k Ex. 22. v. 18.
l Leuit. 24 v. 15. & 16. idem in auth. vt nõ lux. contin. nat. Boër. decis. 31.
m c. 1. de apostat. & ibi DD. l. 2. & 3. C. de Apost.
n l. 1. & 2. l. nemo venerãtis. C. de pag.
o l. desertorem. 3. 15 qui ad hostes. D. de re. milit.
p Leth. excepta. C. de hæret. iunct. l. quisquis. C. ad leg. Iuli. maie.
q l. vlt. C. Theodos. de malef.

D Accedat & alia ratio. Criminum morte puniendorum tres sunt causæ præcipuæ. 1. ne criminosi viuendo damna inferant proximis & reip. cõstat autem maleficos etiamsi non occiderent veneno; tamen plurima damna inferre: vt enim cetera mittam, cùm eorum peccatum sit in vno multiplex quædam colluuies, sentina, & semper repullulascens hydra peccatorum: Deus grauissimè semper offenditur, & ad clades toti reip. inferendas prouocatur maximè: vt his infelicissimis temporibus experimur, quibus huius sectæ (quæ iam ceteris longiùs proserpsit) flagitia, bonorum hominum precibus, & pietati præponderant, plúsque illa possunt ad irritandum, quàm hæc ad Deum placandum. 2. causa est, vt etiamsi alijs non nocerent facto, ne noceant exemplo:

E vt videmus quotidie lamias multiplicari, & earum sermones atque opera canceris instar serpere. quare tollendæ de medio, vt *stulto percunte, sapiens astutior fiat.* 3. ne si diutiùs mali tolerentur, maiora aggrauatis sceleribus supplicia sibi accersant, & de die in diem fiant deteriores. cúmque salutis pars sit, minùs affligi: optimè illis ad salutem consulit æternam, qui maturè flagitiis eripit. Docet experientia vix vllas extra rogum, vel carceres conuerti: quomodo conuertantur, quæ domi moriuntur, nec habent qui ad Deum reuocet conscium peccati eorum quenquam? Potest illas Deus ad pœnitentiam etiam domi reuo-

care: sed non videmus hoc fieri, quod singulari Dei contingit clementia, quæ pœnas tantis sceleribus debitas vult breuiore & leniore hic supplicio expiari. Cùm itaque omnes hæ rationes locum habeant in Lamiis, etiamsi nullum occiderint animal: consequens eas adhuc meritò morte plecti: & hos iudices clementes potiùs quàm crudeles in eas existere, consequens etiam impios & crudeles in remp. & quasi parricidas patriæ esse, qui ad tam euidentem patriæ perniciem hæc viperarũ examina dissimulatione, conniuentia, aut aliter, fouent, celãt, tuentur, aut debitæ pœnæ subtrahunt.

Obiicitur ex Constit. Carolina locus cuius hæc sententia est a: si alicui damnum maleficio siue veneficio intulerint, morte ignis plectantur: si verò nulli damnum intulerint, pœnas patiantur pro delicti quantitate & qualitate.] *Respond.* semper (vt ostensum) huius delicti eam esse qualitatem & quantitatem, vt si fœderatæ fuerint cum dæmone; si in conuentibus, ea quæ fieri solent, fecerint, morte plectendæ sint. Dumtaxat ergo caput hoc definit, venenarios illos semper igne puniendos: ceteros, si venenarii non sint, aliquando ignis, aliquando alio supplicio puniendos. Patronis ergo Lamiarum, qui hoc capite nituntur, docendum fuit, harum Lamiarum crimen huiusmodi non esse, quod mortem mereatur: quod hactenùs illi ostendere nequiuerunt, & Binsfeld. Grillan. Sprenger. Alf. à Castro & alii citati, nósque etiam non obscurè contrarium demonstrauimus. Quid quæso absurdius, qui vaccam vel equum occiderit interfici: qui à fide Christiana defecerit, & Deo maledixerit, & Diabolo se addixerit expressa professione, & cum eo fœdissimè coïerit, & ei sacrificauerit, &c. cum morte non affici: éstne hoc pœnas criminibus commensurare? Visum mihi, vnde hæc omnia luculẽter probari queant, inserere huic loco exemplar sententiæ latæ Auinioni anno 1581. vt refertur à Sebastiano Michaëlis, *in Pneumalogia:*

a art. 109.

Visis processib. coram N.N.N.&c. *contra nobis constitutos reos, accusatos, & delatos: quibus tam per vestras & quorumlibet vestrum relationem, ac propriam confessionem iudicialiter coram nobis factam, atque sæpius repetitam iuramento vestro medio: quam per testium depositiones, eorúmque accusationes, & alias legitimas probationes, ex dictis actis & processu resultantes, nobis legitimè constitit, & constat, quod vos, & vestrum quilibet, Deum nostrum omnium Creatorem, & Opificem, Vnum & Trinum abnegastis: & immitem Diabolum, hostem antiquum humani generis, coluistis vosque illi perpetuò deuouistis: & sacratissimo Baptismati, & his qui in eo fuerant susceptores leuantes, & proparentes, vestraque parti Paradisi, & æternæ hæreditatis, quam pro vobis & toto genere humano Dominus noster* IESVS CHRISTVS *sua morte acquisiuit, coràm præfato cacodæmone, in humana specie existente, abrenunciastis: infundente ipso rugiente diabolo denuò aquam, quam accepistis vestro vero mutato nomine in sacro baptismatis fonte vobis imposito, sicque aliud commẽticium nomen vobis imponi fictitio baptismate passi fuistis, & accepistis: atque in pignus fidei dæmoni datæ vestimentorum vestrorum fragmẽtũ & particulã illi dedistis, &, vt à libro vitæ vos deleri & obliterari pater mendacij curaret, signa vestra propria manu, ipso mandante & iubente, in reproborum dãnatorũ, mortisq; perpetuæ libro nigerrimo ad hoc parato apposuistis: &, vt ad tãtam perfidiam & impietatẽ vos maiori vinculo deuinciret, notã vel stigma cuilibet vestrum, velutì rei suæ propriæ, inussit: & illius mandatis & iussis iureiurando, super circulo (quod diuinitatis symbolum est) in terram sculpto) quæ scabellum pedum DEI est) per vos, & quemlibet vestrũ præstito, vos obstrinxistis, signo Dominico & cruce conculcato: & illi parendo, adminiculo baculi, quodam nefandissimo vnguento ab ipso Diabolo vobis præscripto illitis, crurib. & positi per aerem ad locũ constitutum, intempesta nocte, hora comoda maleficioribus, statisq; diebus, ab ipso tentatore portati & translati fuistis: ibique in communi synagoga plurimorum maleficorum sortilegorum, & hæreticorum fascinariorum, cultorúmque dæmonum, accenso igne tetro, post multas iubilationes, saltationes, comessationes, compotationes, & ludos, in honorem ipsius præsidentis Beelzebub Principis dæmoniorum, in formam & speciem fœdissimi & nigerrimi hirci immutati, vt Deum, re & verbis adorastis: & ad illum complicatis genibus supplices accessistis, & candelas piceas accensas obtulistis, & illius fœtidissimum ac turpissimũ anũ (proh pudor!) summa cum reuerentia ore sacrilego deosculati estis: illúmque sub vero Dei nomine inuocastis: illiúsque auxilium, & pro vindictà in omnes, vobis vel infensos, vel petita denegantes, exercẽda efflagitastis: atque ab ipso edocti vindictas, maleficia, fascinationes tum in humanas creaturas, tum etiam in animalia exercuistis, atque homicidia infantium quamplurima commisistis, imprecationes, ablactationes, tabes, & alios grauissimos morbos, ope iam dicti Sathanæ, immisistis: infantésque per vos, nonnullis etiam scientibus tantũ & annuentibus, arte iam dicta malefica oppressos, confossos, & interfectos fuisse, ac demum in cœmiterio sepultos noctu & clàm exhumastis, atque in synagogam prædictam, fascinariorum collegium, portastis: denique dæmoniorum Principi in solio sedenti obtulistis, detracta & vobis conseruata pinguedine, capite, manibus, & pedibus abscissis, truncúmq; decoqui, & elixari, & interdum assari curastis, iubentéq; ac mandante præfato Patre vestro comedistis, & damnabiliter deuorastis: mala denique malis addẽdo, vos viri cum succubis, vos mulieres cum incubis fornicati estis, Sodomiam veram & nefandissimum crimen miserè cum illis tactu frigidissimo exercuistis. &, quod etiam detestabilissimum est, augustissimũ Eucharistiæ Sacramẽtum per vos in Ecclesia Sancta Dei aliquando sumptũ, iam dicti Serpentis a Paradiso eiecti præcepto, in ore retinuistis; illudque in terrã nefariè expuistis, vt cum maiori omnis contumelia, impietatis, & contemtus specie Deum nostrum verum & Sanctum dehonestaretis, ipsum verò diabolum, eiúsq; gloriã, honorem, triumphum & regnum promoueritis: atq; omni honore, laudibus, dignitate, auctoritate, & adoratione honoraretis, decoraretis, & honestaretis. Quæ omnia grauissima, horrendissima ac nefandissima sunt, directè in Omnipotentis Dei omnium Creatoris contumeliam & iniuriam. Quam ob causam nos F. Florus Prouincialis Ordinis fratrum Prædicatorum, sacræ Theologiæ Doctor ac Sanctæ fidei in totã istã Legatione Auinionensi Inquisitor generalis: Dei timorem præ oculis habentes, pro tribunali sedentes, per hanc nostram sententiã diffinitiuam, quã, de Theologorũ & Iurisperitorũ consilio, more maiorũ, in his ferimus scriptis,* IESV CHRISTI *Domini nostri, ac* B. MARIÆ *virginis nominibus piè inuocatis dicimus, declaramus, pronuntiamus & diffinitiuè sentẽtiam: vos omnes supra nominatos, & vestrũ quẽlibet fuisse & esse veros Apostatas, idololatras, Sanctissimæ fidei desertores, Dei omnipotẽtis abnegatores & contemptores, Sodomiticos, & nefandissimi criminis reos, adulteros, fornicatores, sortilegos, maleficos, sacrilegos hæreticos, fascinarios, homicidas, infanticidas, dæmonumque cultores, Sathanicæ, diabolicæ atque infernalis disciplinæ, & damnabilis ac reprobæ fidei assertores blasphemos, periuros, infames, & omnium malorum facinorum & delictorum conuictos fuisse. Ideo vos omnes*

Apostasia consummatæ.

Transfugium.

Sacrilegiũ

v, vtrúque quolibet, tanquam Satanæ membra, hac nostrâ sententia, Curiæ sæculari remittimus, realiter & in effectu condignis & legitimis pœnis eorum peculiari iudicio plectendos.]

Habes hic epitomen scelerum quæ fascinarii isti soliti committere, quã alibi, accuratiùs comprehensam: habes & exemplum damnationis Ecclesiasticæ, quo illâ pacto Curiæ sæculari, reos puniẽdos tradat: nec opus alia solemnitate, si laici sint rei.

Maius opus quando tradendi sunt Clerici: quos constat ante traditionem omni clericali priuilegio: præmissa regradatione, seu, vt vocant, degradatione spoliandos. Quæritur autẽ, quid si moniales sint, vel monachi laici: nullo in clericorũ gradu constituti: an & hi exauctorandi, & quomodo?

De his vltimis non memini me quidquam legere. Sed arbitror sufficere nudationem seu spoliationem habitus monastici, vt viris caputium, feminis velum, cum scapulari, & habitu supremo auferatur, vestisq; laica illis iniiciatur, & ordine, cui se addixerant, eiecti, spoliatiq; omni religiosorum priuilegio, fortisque Laicæ effectis declarentur, sicque Curiæ seculari tradantur. Praxim huius casus nondum vidi, sed suspicor hanc esse, vel esse debere.

Sed quia in fascinariorum causis multorum criminum quædam quasi colluuies & sentina reperitur: quorum nõ eadem qualitas est, quæri solet propter quæ liceat vel expediat hanc Clericorum vel Monachorum traditionem facere?

Si sola hæresis propriè dicta, hoc est error in fide pertinax reperitur: sequenda decreta canonum de hæreticis, quæ proposui supra. *hac eadem sectione litera T.T.*

Quid iudici in ceteris criminibus quæ hæresim comitantur vt plurimùm, & quæ subiungam; facere expediat: id quia dependet à circumstantiis personarum, loci, temporis &c. prudentiæ & facti est, nec regulis vllis potest definiri. Hoc tantùm in genere: honoris diuini, & timoris, & publicæ vtilitatis summam semper habendam esse curam: & ita demùm, si hæc permittant, iuris rigorem remitti posse.

Si quæras quid iudici liceat? Resp. etsi olim degradatio non nisi propter tria crimina iure Canonico expressa permitteretur: hodie tamen praxim contrariam inualuisse passim, vt propter alia quoque crimina his maiora id facere liceat: quod sanè & à plerisque interpretibus receptum, & æquitati valdè consonum, post Bald. Ancaran. & Abbat. frustrà reclamantibus Antonin. Anan. & Butrio, in praxim deductum videmus. Quare licet hodie propter vnum crimen valdè enorme, vel plura grauia (sic voco quæ non tam enormia) etiam non exspectata incorrigibilitate clericum tradere sæculari brachio puniendum: vt docent, post alios, Guiln. Benedictus *in c. Raynutius.*; Bernard. Dias de Lugo Episcopus Calagurritanus *Prac. Criminal. canon. c. 90.* & Felicianus Episcop. Schalensis *libro de depositione & degradat. c. 14.* à quibus adferuntur exempla multa rerum sic iudicatarum, in Italia, Hispania, Francia, Belgio. dissentiunt tamen in ea dumtaxat, quòd incidente casu Felicianus censet, priùs consulendum Pontificem Maximum; fateor id tutiùs. Sed alii hoc necessarium non putant, nec puto in praxi obseruari. Quod verò videamus iure Canonico requiri incorrigibilitatem, *c. cum non ab homine. de iudic.* hoc rectissimè censent, cum Ancar. Abba. Felino & aliis, citati DD. recipiendum in criminibus leuioribus, & reip. parùm noxiis: non verò in enormibus & reip. periculosissimis: (*vide Diazium. supra cap. 33. & 90. Felician. c. 12. & 14.*) quorum sententiam verissimam puto in criminibus huiusmodi diu continuatis *arg. c. quam sit. de excess. Prælator.*

Crimina autẽ huiusmodi valdè enormia, & hac seueritate digna infascinariorum facinoribus, præter ipsam hæresim, mihi videntur saltem tria occurrere.

Primò est *Apostasia* à Deo & professione Christiana, mera & perfecta, & transfugium ad dæmonem illique præstitum homagium, siue accedat idolatria, (quæ per se sufficit) siue non accedat. quia hoc crimen, secundùm se, grauius est hæresi propriè dicta, & punitur non tantùm pœnis omnibus hæreticorum a: sed eò acriùs, quod qui hæretico locus pœnitentiæ permittitur, is Apostatæ iure ciuili disertè denegatur. b

Secundo loco est talis *Sodomia* nefandissima per concubitum cum succubis & incubis dæmonibus propter Sodomiam verò tradendum brachio sæculari clericum, criminis huius aliquoties commissorem, statuit Pius V. Pontifex Maximus in Bulla, incip. *Horrendum illud scelus:* de qua consule Nauarr. cap. 27. Man. num. 246. & superioribus annis hoc in praxim Duaci deduxit. Reuerendiss. Episcopus Attrebatensis.

Tertio loco *homicidium*, quod in nostro casu multis ex capitibus est enorme & qualificatum. primò quando occidunt proprias proles, vel parentes, aut coniuges (vt apud Remig. libro 2. c. 1.) & horum similitudine, quando monachi vel monachæ necant suos collegas vel consorores. 2. quando nondum baptizatos, & animam perdunt cum corpore 3. quando ad necem accedunt decoctiones illæ, aut antropophagiæ. 4. si veneno necant. 5. quando necant proditoriè ex pacto mediante ipso dæmone. hæc duo vltima indigent probatione, cetera clarissima sunt. Quartum & quinctum itaque probo, quia deterius est hominem veneno, quàm gladio occidere c: ideo Romani venena etiam aduersùs hostem detestabantur, vt Corn. Tacitus & L. Florus docuere. Deinde conatus proditorius grauitatem homicidii semper aggrauat: estque maior ac dolosior proditio, quoties cauendi aut prohibendi minor occasio vel potestas est. Dæmones autem sunt insidiatores inuisibiles, in omnem nocendi occasionem intenti: quorum nec insidias cauere, nec vim (si Deus illis permittat) atque ferociam, prudentia aut vires humanæ ferre valent. Denique per tales & maximè diuturnos, atque acerbissimos cruciatus excarnificatos necant, & vt plurimum (quo, quid grauius?) de mentis simul recto deiectos statu, in deliria, miserandúmque furorem præcipitant, cúmque sanitate corporis, animi quoque tollunt incolumitatem. Quæ cuncta Philo Iudæus e, qua solet grauitate & copia verborum rationúmque perpendit, & idcircò iustum Moysis Zelum validiùs commendauit, quod maleficis nec diei quidem vnius inducias à nece concedendas statuerit: adeò vt, si carnifex desit, per ipsummet Principem Iudicem populi, eos de medio tolli voluerit, qui tali supplicio manus suas non contaminaturus, sed Deo Sanctificaturus, vt alter Phinees, videatur. Addit vocem à Legislatore EXODI, cap XXII. vbi lex illa perscripta, positam

a c. 1. & ibi Innoc. Host. & alii. de Apost.
b text. & gloss in l. 3. C de Apostat.

c tex. in l. 1. C. de malef. & mathem. vid. Fr. Baldui. ad 4. I. inst. tit. de pub. iudi. §. Lege Cornelia de sica. vers. eadẽ lege & venefic. l. 3. D. ad leg. Corn. de sicar. & ideo hoc crimen morte nõ exstinguitur. l. huius D. de iure fisci.
d l. de special. legib. circa medi.

capi.

capi, de omnibus, qui vetitis artibus alicui necem moliuntur: & eos ad duo reducit capita, qui dicuntur οἱ μάγοι καὶ φαρμακευταί: & postea explicat quos duplici nomine complecti voluerit, nempe qui vel potionibus, vel verborum conceptis formulis abutuntur, ἐλλήροις καὶ ἐπῳδαῖς τισίν. quæ pro iisdem sumi sæpè solere satis indicat Hesychij lexicum, vbi habes: ἐπαοιδοί, φαρμακοί γόητες, sed de hoc aliàs plura dicta nobis fuere [a].

DD. communiter admittunt veneni mali nomine, etiam magicos susurros, & incantationes, siue formulas quaslibet conceptis verbis ex pacto cum dæmone inito operantes, comprehẽdi [b], quia par damnum ex verbis talibus & venenis. Iuxta illud Tragici de Medæa: qui postquam genus omne lethalium graminum, & Serpentum commemorasset ab ea vsurpatum, subdit;

Addit venenis verba non istis minus.

Metuenda. Sanè ratione pacti & dæmonis sic vocati, damna inferentis. Nonne Iustinian. Imp. lege Cornelia de sicariis perinde illos teneri sanxit [c], qui susurris, vt qui venenis, occidẽre? Quid quæso hic susurri, aliud quàm verba illa tam metuenda? Plato quoque occidi voluit lege sua, non solum qui venenis datis nocuissent, sed & quicumque deligationibus, aut illecebris, aut quibusdam incantationibus ad lædendum paratus esse videretur: & hæc omnia se veneficiorum nomine comprehendere affirmauit lib. de legib. XI. ferè extremo: ἐὰν καταδέσεσιν, ἢ ἐπαγωγαῖς, ἤ τισιν ἐπῳδαῖς, ἢ τῶν τοιούτων φαρμακειῶν ᾗτινιοῦν, δόξῃ ὅμοιος εἶναι βλάπτειν. Incantationum itaque & susurrorum nomine, omne malorum verborum ex pacto efficacium, quod malefici vsurparint, genus comprehendi: qui negaret, neminem legi, nec audiui.

Vnde nihil dubitem hoc referre, formulas illas deuouendi, seu diras imprecationes, quibus maximè variis hæc hominum venena Deum offendunt: vt erat illud quo, quæ alicui nocere cupiebat, & se dæmoni per pactum olim manciparat N. Louanij semper vtebatur: *Per illud ius & imperium, quod in me tibi permisi* (dæmonem alloquebatur) *postulo vt quantum polles potesque tali vel tali* (nomen exprimebat) *noceat.* Vbi notandum inprimis hac forma contineri & exprimi primò complacentiam siue ratihabitionem primi pacti, cuius hæc quædam est renouatio, & noua quodammodo apostasia. Deinde peti simpliciter, & indefinitè, vt dæmon quãtùm poterit noceat: quare & illud peti, vt si queat occidere per diros cruciatus, id faciat. Ideò si constaret, ad Tartareas has preces, dæmonem alicui mortem intulisse: debere puto hanc mortem deuouenti huic, vt quæ iussit, imputari. Si de nullius nece constet, sed tantum de morbis & afflictionibus illatis; officium iudicis erit, quacúmque meliore via poterit, iuridicè inuestigare, num mortis etiam causam alicui præbuerit, hoc est an aliquis ex iis, quibus Diras imprecata est, morte violenta, dæmonis eius opera, sit sublatus. Si verò præterea in eadem familia, vbi degit (verbi gratia, in eodem monasterio superior, vel confrater) aliquis non sine suspicione maleficæ noxæ, & maximè illius eiusdem, quæ grassetur eodem tempore adhuc in alios domesticos, interierit: cæcum putem, qui locum quæstioni idoneæ hic superesse non videat: cùm indicium hoc illa confessione, & infamia personæ clara confirmatum, planè propinquum sit censendum. Ad pœnã tali infligendam; si de mor-

A te illata, ne per tormenta quidem, q... teatur: etsi lenior sententia sit quorumdam, leuiorem quàm mortis supplicio afficiendam: tamen quando in multos tam improbo & propinquo conatu reus grassatus fuit, etiamsi mors nulla foret subsecuta, ordinariam mortis pœnam tali conatui infligendã, iustius videntur complures Doctores summæ auctoritatis censuisse [e]. Quam sententiam ego quidem opinor, in iis qui non sunt vsi ad nocendum veneno aliquo aut instrumẽto naturali, sed immediatá ope opera diaboli, longè apertiorẽ & æquiorẽ habendam. Nam qui hoc pacto, vi talis conuentionis initæ homines perdunt: planè similes sunt malitia, homicidis, quos vulgò vocant *assassinos*,

B quorũ homicidiũ pro valdè enormi & qualificato in praxi haberi, norunt qui criminalia subsellia vel obiter adierunt. Hos commune Doctorum suffragium iubet omnino actu degradari, etiamsi conatum improbum mors subsecuta non fuerit, si modò per ipsos non steterit, quominùs interficeretur [f]. Longiùs etiam hac in re plurimi I. C. progrediuntur, adeò vt censeant, clericum qui assassino mandauit occidere quempiam, à iudice sæculari in hoc conatu deprehenso assassino, posse & ipsum mandatorem ab eodem iudici capi, & sine vllá degradatione supplicio affici: quod vltimum licet non diffitear videri communiùs receptum;

C securiùs tamẽ arbitror iudici sæculari, priùs degradationem hoc casu opperiri, & vrgere Ecclesiasticum forum, quatenùs iustè & honestè poterit, ad hoc faciendum. Ceterùm similitudinem assassinatus maximam in hoc maleficorum conatu inesse quia docui *lib. 2. quæst. 4. lit.* B. non arbitror mihi nunc probandum; quid interest precio conducam sicarium, qui meum inimicum ex insidiis interficiat: an ad hoc vi pacti conuenti à dæmone, ut faciat, obtineam? hic pro pecuniâ est, anima pacta, & promissa.

Verùm dicat aliquis, quid igitur respondes canoni, *c. cum non ab homine, de iud.* breuiter *Re-*

D *spondeo* me cum multis grauiss. I. C. quos Felician. & Diazius sequuntur, Ancaran. & Abbatem: qui censuere canonem illum intelligendum de vnico tantùm, & non qualeficato homicidio: non autem de vnico homicidio qualificato (vt sunt ea quæ nos initiò proposuimus homicidia maleficorum) nec de pluribus non qualificatis.

Concludo igitur *quolibet istorum trium casuum multóque magis duobus vel tribus concurrentibus, vel vno perfectè patrato, & alterius propinquo conatu accedente, Magos, sortiarios, maleficos, incantatores, siue quocunque alio appelles nomine, posse à iudice Ecclesiastico, quamuis monachi, quamuis Sacerdotes sint actu præmissa degradatione brachio sæculari puniendos tradi.*]

E Si obiicias, quosdam docere, ex quibusdam canonum locis, ad hanc traditionem Sortilegij crimen nõ sufficere [h], sed dumtaxat ad verbalem depositionem: Occurritur, id intelligendum casu quo Sortilegij crimen intra proprios suos terminos consistit; hoc est non progreditur vltra illicitam diuinationem non coniunctam cum expresso pacto Apostatico. Nam de tali simplici diuinatione, vt sunt pleraque astrologorum & similium, expressè canones illi loquuntur, *nempe c. ...* *q. 1. c. si quis Episcopus 26. q. 5.* Et ideò nostræ sententiæ nihil obstant. Ceterùm quando incantationes etiam medicamentis ad malorum remedium adhibitæ; tunc ex Diuo Augustino expressè iubet alius

Rr 3 canon

[a] l. 1. c. 5. lit. D.

[b] vide Grill. li. de sortil. q. 11 & Pet. Binsfeld. in l. 1. C. de malef.

[c] d. vers. eadẽ lex. de pub. iudic.

canon, clericos degradati *capit. admoneant. in fin.* 26. q. 7. Cuius loci duæ sunt explicationes, vna est a, *degradari* poni pro curiæ sæculari tradi, vt per præcedēs etiam quod subsequitur significetur idcirco enim ferè semper fit actualis degradatio, quę hoc nomen propriè meretur: alia est degradationem tantùm poni pro depositione verbali b, quæ propriè vocatur depositio, impropriè verò degradatio diceretur. Prior sententia verborum proprietati inhæret, posterior æquitati. Sed suspicor in re non dissentire Abbatem & Butrium. Nec enim Butrius opinor affirmaret incantatores, qui nec apostatæ, nec Sodomitæ, nec aliis noxij suis artibus esse sunt conati, actu degradandos, vt curiæ sæculari traderentur; sed contenderet canonē illum de his non loqui, verùm de iis ad quorum crimen incantationis, graue damnum aliis illatum, Sodomia, aut apostasia, accederet. Contra Abbas non opinor negaret incantatores illos de quibus Butrius sic acciperet Canonem, & de quibus cōcl. nostra fuit, curiæ sæculari tradi posse; sed contenderet canonem illum de his non egisse, sed de aliis de quibus nos nō loquimur: quæ Abbatis explicatio etsi minùs propria, magis tamen consentanea videtur illi contextui. Sanè nobiscum sensisse Abbatem & cum Butrio, quoad enormes illos quos dixi sortilegos, patet, quia Abb c solitus est distinguere inter crimina grauia, grauiora, & grauissima. de grauibus tantùm vult agi *in c. cum non ab homine. de iudic.* de grauioribus *in c. tuæ, de pœn.* de grauissimis *in c. nouimus. de verb. signif. & cap. penult. de hæret.* Et inter grauissima collocat quæcúmque sunt qualificata, & valdè perniciosa reip. & quia pro huiusmodi criminibus puniendis condignam pœnam non habent canonū sanctiones: vt illa condignè vindicentur, & reip. consulatur, ac satisfiat, vult meritò introductum, vt iudex Ecclesiasticus talium reos degradet, & ilicò post curiæ sæculari (vt fieri solet) tradat, *iuxt. d. c. nouimus & d. c. penult.* si verò delicta minùs atrocia & minùs perniciosa reip. sint tamē ex grauissimis: tunc vult iudicem debere degradare, & degradatum perpetuis carceribus mancipare, quæ suprema iuris Canonici pœna est, & in mortis locum successit d. Quæ sanè Abbatis sententia meritò Diazio & Feliciano supra citatis placuit. Et hæc puto posse & debere iudicem sequi.

a Antonii de Butrio in ca. at si clerici. de iudic.
b Abb in l. c. admoneant.
c in c. tuæ. de pœnis.
d cap. 3. de pœn. Innoc. in ca. qualiter. 2 de accus.

Porrò si spes affulgeret emendationis, & magna atque clara pœnitentiæ incidia exstarent (*caue tamen putes, quod reus secum petat clementer agi: melius indicium pœnitentia foret, si diceret nulla sibi condigna supplicia posse irrogari, & malle hic Deo tam atrociter offenso, graui supplicio conari satisfacere*) nec rei sunt relapsi, nec schandalum timetur, nec magnum imminet reip. periculum ex hac clementia: his concurrentibus semper, etiam in tribus illis quæ dixi criminibus, æquiùs, leniùs & honestiùs Episcopo putarim (nisi particulari causa in contrarium mouente) si reum huiusmodi post actualem degradationem, siue monachus, siue aliàs clericus sit (maximè si in ordine sacro constitutus) ipsemet ad perpetuos Ecclesiasticæ curiæ carceres damnet. Sic factum Ebroici, Magister Guilh. Edelino e: sic factū Cameraci Ioannæ Potiere f: sic factum Cordubę Magdalenę Cruciæ, in quorum tamen causa Sodomia, & maleficium, cū Apostasia concurrebant: sed in omnibus pœnitentiæ signa erant clarissima, & scandali atque noxæ publicæ periculum abesse iudicabatur.

e docui alias ex Mōstreleto & Iaquer.
f docui ex Maceo, & Molineto.

Quoad ignis pœnam ea quoque meritò recepta, & à maleficis aruspicibus (*l. 3. C. de malef.*) generali Europæ consuetudine, ad omnes magos maleficos, sortiarios, lamias extensa. quia sunt apostatæ, sunt hæretici, sunt peccantes contra naturam: quorum omnium hæc legitima pœna est g. Et hæc pœna cœpit iam in Hispania à regno Ramiri Regis, circa annum 844. Nam ille Magica sacra cantionésque ignis supplicio coërcuit [*Ioan. Mariana de reb. Hisp. in. lib. 7. c. 13.*] in Italia priùs adhuc à temporibus D. Gregorij, quando Romæ Basilius quidam senator magus qui vt pœnam effugeret, se Monachum esse velle finxerat flammis absumptus fuit (*vide D. Greg. lib. 1. Dial. cap. 4.*) hic Basilius vna cum Prætextato, qui ambo senatores & viri illustres, fuêre Magiæ conuicti h: vt videas hoc crimen semper non muliercularum tātùm & vilium, sed virorum etiam nobilium fuisse: quicquid VVierus & similes ogganniant. Impœnitentes itaque viui comburendi, pœnitentes priùs strangulandi. *vide Couarr. libr. 2. var. res. cap. 10. num. 9. & Clarum d. §. fin. q. 99. nu. 7.* In Apostasia quoque speciale, quod in foro externo illi pœnitentiæ locus non est. *l. 3. C. de Apost.* Ad hanc autem pœnam ignis ex communi consuetudine sufficere fidei abnegationem, & fœdus cum dæmone, docent Bart. consil. quod incipit mulier striga de qua quæritur. in fin. & habetur tomo cons. crimin. Zileti. 1. & Mollerus ad constit. Saxo. p. 4. sect. 2. n. 4.

g Ioann. And. Hostiens. Abb. in c. ad abolendā de hær. & aaa ca. 1. de apostat. DD in l. nullus aruspex. Co. de malef. Bertr. cons. 211. vol. 2 Cōs. Brun. li. 5. de hær. c. 3. Corasii. 3. Miscell. c. 8. Aimeric. in Director. Comēs. in Lucerna inquisit. Simā. Pegna & alii. tex. in d. §. trās fugæ cum sim. Clarus §. Sodomia. nu. 4. Dambaud in praxi crimin. & est omniū.
h Cassiod. l. 4. variar. episc. 22. & 23.

Vnum restat dignum quæstione, *V. Iudici liceat hanc legis pœnam consuetudine receptam minuere pro lubito suo?* decidenda hæc quæstio est ex traditis à D. Thom. *& eius interpp. 2. 2. q. 67. a. 4.* si adsit accusator, eo iuste inuito, non posse vllum iudicē ne supremum quidem pœnam debitam laxare: si verò iniuste inuitus esset, vt si valdè vita rei foret reip. necessaria, tunc inferior iudex id non posset, sed benè supremus posset i, quod tamen rarissimè & non nisi maxima ex causa faciendum. Inferior vero iudex nec permittente accusatore posset k. superior poterit eo remittente, si tamen id fiat cum bono reipub. quod quia rarò accidit, ideò etiam rarò pœna relaxanda. Si iudex ex officio processit, minor non poterit eam relaxare: supremus nō potest, nisi vtilitas reipub. id exigat, vna & præcipua causa est leniendæ pœnę, pœnitētia voluntaria. Sanè prudentes iudices semper censuerūt, spontaneā & promptam confessionē & indicia pœnitentiæ, leuioris pœnę infligendę, etiā in hoc crimine, caussam idoneam esse. Stabuleti Ioannes de Vaux igne cremandus, capite plexus fuit: aliis locis, qui viui exurendi, strangulantur ad palū. Hoc mouit iudices illos Allobroges in casu quē his verbis narrat Cancellarius Parisiensis contigisse anno Domini M. CCCC. XXIV. *Recitatus est Lugduni Galliæ coram clero processus cuiusdam mulieris delatæ & detentæ Burgis in Breyssia, quæ est notabilis villa ducis Sabaudiæ, circa quam est domus Sellionis ordinis Carthusiensis. hæc mulier sub pallio deuotionis & reuelationum fingebat mirabilia. Asserebat enim se esse vnam de quinque fœminabus missis à Deo compassiuè, pro redimendis innumeris animabus de inferno. Et ita sua collusione subdola deceperat in regione illa quam plurimas simplices mulierculas. Sciebat videndo frontem, peccata, quæ fecerat vnusquisque: hoc enim secundum Augustinum etiam Diaboli malitia scire potest, & suis reuelare, non autem ea quæ futura sunt absolutè, siue ea quæ in secreto cordis latent, & nullo*

i D. Tho. 2. 2. q. 67. ar. 4. ad 3. & ibi Caiet. Sot. l. 5. de iust. & iu. q. 4. a. 4.
k post. D. Tho. Arago. & Valesc. & Bart. Salon.
Sic corrig. vulgò male legitur, religione.

exteriore

exteriore motu aut ſignô ſeſe produnt. Habebat etiam ſupradicta mulier duos carbones in pede, qui eam afflixerant quotieſcumque aliqua anima ad infernum deſcendiſſet. quotidie tres animas ab inferno liberauit: vnam vel duas ſine difficultate, aliam ſeu alias cum pœna maiore, vt dicebat. Mentis quoque exceſſus ſeu exſtaticos ſæpè habebat, in quibus mirabilia per reuelationem didicerat: eratque mira abſtinentia, ſingulariſſima etiam vita: plura verò alia de ea ſcribenda forent. Nuper autem cùm Spiritus almus Eccleſiæ ſuæ rector verus (vt creditur) hunc Spiritum falſum deteggere vellet: hæc mulier capta, & pœnis vt torqueretur eſt addicta: quæ omnem veritatẽ confeſſa eſt, qualiter omnia prædicta cupiditatis occaſione finxiſſet, vt ſe nutriret hoc modo, & paupertati ſuæ ſubueniret: aut fortaſſis pro huiuſmodi diabolo ſe miſeram in famulam dedicauit. Inuenta eſt inſuper morbum caducum habere, ac eundem ſub extaticis exceſſibus, quos finxerat, palliare. de qua cùm varia opinio eſſet, an tanquam hæretica puniretur: iudicatum eſt à doctis ad pœnitẽtiam eam admittendam, nec eſſe hæreticam; quia illa quæ fecerat dimiſit, nec obſtinata permanſit.) ita Gerſon *libr. de examinat. doctrinar. litt. O. in fine.* Hæretica non erat, quia in mente errorem nullum fouerat: ſaga tamen & malefica, quia peccata ex pacto cum dæmone inito diuinabat: carbones etiam illi videntur illuſione dæmonis apparuiſſe, quanquam & humana vafrities quid ſimile carbonibus potuerit exhibere. Ordinariè expedit reipub. ſontes puniri: ideò ordinariè peccaret etiam Princeps hanc pœnam mortis relaxans: & ſi quod malum reipub. inde proueniret ad iuſtitiam pertinens, iudices, etiam Princeps, tum tenerentur ad damnorum reſtitutionem. *Valen. & Aragon. ſupra & eſt commun. ſententia, Silu. & Caietan. in verb. Iudicum peccata, Nauar. in Manual. c. 23. & alior.* Quàm ægrè autem Deus ferat maleficos magos verè idololatras; IESV & MARIÆ hoſtes, defendi aut debitæ mortis pœnæ eripi: in Anatolij cuiuſdam & ſociorum Magorum cauſa, multiplici miraculo Bizantij fuit oſtenſum, narrante rem multis Euagrio, *lib. 5. Hiſtor. Eccleſ. c. 19.*

Qua de re in monitis 3. & 4. plura ſum dicturus. Hîc reſtat vt repræſentem quod ſæpè pollicitus ſum, Analyticum commentarium in *c. Epiſc. cauſ. 26. q. 5.* quem extorſit non neceſſitas, ſed aduerſariorum impudens peruicacia. Tribus §§. rem complectar. §. 1. *de ca. Epiſcopi auctore & auctoritate.*

Commentarius in c. Epiſcopi 26. q. 5.

Quidam volunt eſſe concilij Aquileienſ. capit. 1. ita Bodinus & Danæus hæretici. Miror vnde hanc inſcriptionem *cap. Epiſcopi* acceperint. Nam nulli libri, quos multos vidi, vel Iuonis, vel Burchardi, vel Gratiani, eam exhibent. fors an lectionem illam commenti, ne viderentur nimis impudentes in ſolutione quam adducunt? volunt enim nullam concilij illius auctoritatem fuiſſe, vtpote quod conciliabulum non iuſta (inquiunt) Synodus habeatur. Quæro ex Bodino de qua Aquileienſi Syn. loquatur? An de priore? hæc fuit anno. 381. tempore Damaſi Papæ & Gratiani Imperatoris: in qua Palladius & Secundinus Ariani condemnati: cuius nulli alij canones extant, niſi actio vnica contra Arianos, qui Synodum hanc Gratiano extorſerant. Prouinciale concilium fuit, ſed ſemper pro iuſto & legitimo habitũ: nec aliud ferè in quo plures pro numero ſanctitate conſpicui, vt Valerian. Euſeb. Bononienſ. Ambr. Philaſtr. alij: quos eat Bodinus & contendat ferreo ore in

A conciliabulũ conueniſſe. Probet etiam ex hoc concilio canonẽ deſumptum. Poſterius aliud celebratum Aquileiæ anno 698. ſub Sergio Papa in quo Eccleſia Aquileienſ. quæ relapſa in ſchiſma occaſione Quintæ Synodi fuerat, iterum reconciliata fuit Romanæ Eccleſiæ: huius concilij meminere Paul. Diaconus *l. 5. hiſt. c. 14.* Baron. *Annal. Octauo,* ſed canones nullos eius proferunt: nec quod ſciam extant. vnde ergo probat Bodinus eſſe huius concilij Canonem? cui etiam iniurius eſt, id vocans Conciliabulum, cùm Romani Pontificis auctoritate fuerit congregatum. Dent Bodinus & Danæus aliud concilium Aquileienſe, quod conciliabulum fuit, ex quo canon ille ſit deſumptus.

B Iaquerius & alij citant *ex concilio Acquirenſi.* Sed mendoſi codices eos in fraudem traxêre. Pleriqué ſcribunt, *ex conc. Anquirenſi.* Non diffiteor fieri poſſe vt ruditas illius ſeculi cauſam præbuerit Gratiano ſic ſcribendi, vt cenſet Ant. Auguſtinus *lib. 1. de emendat. Gratiani Dialo. 5. in fine,* vbi docet ſic ſolitum aberrare in nominandis Concilijs; ſed ille potiùs ſæculi, quàm Gratiani error dicendus; quia hanc corruptionem deprehendas etiam in Pariſienſe Burchardo, ſed in Louanienſ. Iuone, eſt, *Ancyrenſi:* inde nata differentia quod veteres ſoliti C. & Qu. confundere, vt in nomine Quirinij & Cirinij. diſſentiunt autem tam Iuonis, & Bur-
C chardi, quàm Gratiani veteres codices, *in Anquirenſi; Anchyrenſi, Anchyrani.* conſtat concilij verum nomen eſſe *Ancyranum,* ab vrbe quæ Græcis Ἄγκυρα. & ſic alibi vocat Gratianus. *ca. Diaconi. S. & c. ut Syracuſana, 13. diſt. 28. c. 32. presbyteros, diſt. 50. c. 6. ſi qui epiſcopi. d. 92. c. 40. ſi quæ de rebus. 12. q. 2. c. qui diuinationes. 26. q. 5. c. deſponſatas 27. q. 2.* Ancyra vrbs Galatiæ antiqua & nobilis, vbi celebris ille lapis theſaurus antiquariorum, & apud Claudianũ *Ancyranũ triumphi;* Straboni & Ptolomæo Ἄγκυρα: Laonico corruptè Οὔγκυρα; hodie Bellonio & Nigro *Anguori.* ſtatim occiſo Maximino celebratum in ea concilium fuit, perſecutione ceſſante, anno ferme 314. in quo multa de la-
D pſis ſalubriter conſtituta fuerunt, nec pauca contra magicas fraudes ſancita, & contra cõtagioſam ſuperſtitionem ex commercio cum gentilibus in populum fidelium proſerpentem: vt patet ex can. 23. ſeu (vt Balſamon) 24 qui relatus à Gratiano *in d. c. qui diuinationes.* Sed ex his canonibus Balſamon. 25. alij 24. tantùm ponunt: nec inter eos noſter habetur. Vnde igitur Gratianus eum deſcripſit? Inciderat in collectionem quandam ſexdecim partialium librorum, in qua *lib. 6. c. 6. & 7.* adiiciebantur duo canones concil. Ancyrano, quos hodie additos videmus primo concilior. tomo editionis Surianæ, item optimæ Romanæ; priorem de homicidis ſerui alieni, poſteriorem de ſortilegis & maleficis per Epiſcopos parochia expellendis:
E quem totum Gratianus deſcripſit, errorum quæ in codice collectionis erant nulla ratione habita. An Burchardus ex illo eodem codice partialium librorum deſcripſerit, an verò collector ex Burchardo, non poſſum definire; quia collectionem illam non vidi.

Alii volunt. 308.

Quid ergo, dicemúſne hunc canonem eſſe concilij Ancyrani? communis hæc opinio eſt, non recentiorum modò, Turrecrematæ *in d. c. Epiſc.* Toſtati *in Exo. & in Matth.* Iaquerij *in Flagello,* Alphõſi à Caſtro *lib. 1. de iuſta hær. punit. c. 16.* Victoriæ *relect. de Magia,* Carranzæ *in ſumma concilior.* Simancæ *in Cathol. inſtit.* Spinæi *q. de ſtrigib.* S. lueſtri

de ſtrigi-

A *de strigimag, admir.* Binsfeldij *de Confess. malef.* & Ant. Augustini *in d. Dial.* verum etiam antiquorum, vt Collectoris illius partialium sexdecim librorum, Collectoris omnium conciliorum, Burchardi, Iuonis, Gratiani.

Obiiciunt qui contra sentiunt, quod iste canon nec in Græca concil. editione sola, nec in ea quam Balsamon interpretatus fuit: nec in Latinis versionib. Cresconiana, vel Dionysiana (quam secutus Ioan. VVendelstinus) nec in Tigurina, nec in alia vlla concil. Ancyrano inseratur. Sed de multis quæ ex conciliorum canonibus exciderunt, hoc vnum esse potuit: potuere etiam Burchardus & alij veteres Latini plenius volumen nacti fuisse,
B quàm Balsamon aut alij Græci, aut qui vertêre ex Græcis; quorum libri conciliorum Latinis semper fuere corruptiores & magis mutilati.

Nihilominùs alij adhuc censent ex nullo concilio desumptum, sed ex aliquo Patrum. Nam Beetzius *in Præceptorio*, ascripsit B. Gregorio, euidenti memoriæ lapsu. Alij volunt desumptum ex D. Augustini *lib. de spiritu & anima*. Sed liber hic non est Augustini, vt mox docebo: & auctor ille mutilè admodum hoc canone fuit vsus. Doctissimus denique Annal. Eccles. scriptor censuit à Damaso id statutum, *to. 4. Annal. anno 382.* sic scribens; *In actis autem Damasi Papæ, in Ecclesia recitari solitis, de quibus inferiùs erit mentio, habentur aliqua ab eodem Pontifice decreta in Romano concilio:*
C *hocne an priore incertum est*, &c. deinde *post quædam concilij decreta, ait: nec non etiam excommunicandos esse omnes, maleficiis, auguriis, sortilegiis, omnibúsque aliis superstitionibus vacantes: qua sententia præsertim fœminas illas plectēdas esse, quæ illusa à dæmone se putat noctu super animalia ferri, atq; vna cum Herodiade circumuagari*, &c. Atque hoc censet confirmari, quia censet eadem ferme à S. Augustino descripta haberi *de spiritu & anima c. 28.* nec non in appendice Ancyrani concil. & apud Gratianum sub eodē titulo collocata. *26. q. 1. c. 12.* Et constet ex Seuero Sulpitio *vita S. Martin. ca. 25.* in occidente & oriente maleficorum artes plurimum inualuisse,
D quod ex Ammiani li. vlt. hist. vberiùs probetur: adeò vt in ipsos sacros Dei ministros præstigiæ quoque magicarum excantationum irrepserint, vt de Gerontio Diacono D. Ambrosij narrat Sozomenus *lib. 8. hist. c. 6.*

His tamen argumentis nondum inducor vt Burchardo, Iuoni, Gratiano, ne dicam tot aliis doctissimis viris contradicam, vel à communi me sententia patiar auelli. Maleficorum multitudo non minor fuit Constantij, & Iuliani temporibus vt non paucioribus exemplis possem probare: Sed quid opus in re clara? quod autem à Gratiano sub eodem titulo collocetur, vt ab appendice quoque illa: hoc perspicuè non pro Romano, sed pro Ancyrano
E concil. facit. Quod eadem apud Augustinum totidem ferè verbis legantur. auget suspicionem Damasi non esse hoc decretum de mulierculis, sed recentius: nam liber ille non est Augustini, sed alterius nec tam docti, nec tam antiqui. Nec Augustinus subticuisset Damasi esse piæ recordationis sanctionē. Nec quidquam obstat, ne credamus illa Damasi acta, in iis saltem partibus, quæ in Ecclesia non recitantur (qualis est ista) esse mendosa: nec didici vnquam illa Damasi acta in Ecclesia olim integra recitari solita: sed sicut hodie videmus in Breuiariis inseri, seu recitari non acta integra, sed Actorum partem. Pro Damaso roboris aliquid habet hoc vnum argumentum quod horum actorum exstant Romæ complura exemplaria m. s. quorum quatuor Illustriss. Baronius vidisse se testatur, *d. to. anno 427.* Accedit illud Antonij Augustini *Dialo. 14.* de hoc c. episc. his verbis, *Damaso in concil. Rom. ascribi vidi in li. quodam Michaëlis Tomasij ex veteri libro, in quo vita eiusdem Pontificis conscripta.* Verum hæc opinio etiam patitur difficultates, quas nostra. Inprimis enim in canonibus conciliorum Romanorum, quæ duo sub Damaso habita, non reperitur non in priore anni. 373. quo damnati sectatores Apollinaris. Nam illius canones interciderunt, & eorum summā volunt Anathematismis Theodoreti comprehensam, qui nihil pertinent ad d. c. Episc. *Lege Theodoret. l. 5. hist. c. 11.* Nec reperitur iste canō in posteriore concil. sub Damaso Romæ habito. supersunt isti canones, & in iis nullus est nostro consimilis. Præterea veterum scriptorum, qui nostrum canonem exhibent, nullus Damaso ascribit: non Burchard. li. 10. cap. 1. non Iuo p. 11. c. 30. non auctor sexdecim partialium librorum: non collectores conciliorum; sed omnes consentiunt in Concil. Ancyrense. Multa etiam reperias ad verbum in lib. illo de spiritu & anima: cuius auctor si ex Damasi actis sumsisset, cur non meminisset; solitus, non concilia, sed auctores etiam recentiores, & minoris nominis quam Damasus, citare: vt Boëtium *cap. 37. in fine*: vt notes Augustinum esse non posse: *& cap. 47.* quædam dissentanea Augustino, consentanea Gennadio ponit. nec Possidius in Indiculo operum Augustini hunc memorat librum: & Vincentius Belloacens. ac Trithemis Hugoni Victorino, nonnulli Etheriano ascribunt.

Quare magis vergit animus, *vt donec certiora habeamus cum Ancyrano concilio* relinquendum: cui tamen arbitror vel à Burchardo, vel aliis quædam inserta: Sunt enim in illo quædam tradita ad modum Doctoris disputantis, nec certa, nec admodùm solida: vt suo mox loco docebo: immò si ad mentem aduersariorum interpretemur, falsa, & absurda, prorsúsque indigna tum Damaso, tum Ancyranis Patribus: Quæ nescio, vnde Burchardus descripserit: ab Iuone Gratianus, à Burchardo mutuatus Carnotensis Iuo. Burchardus ex duobus vnum canonem conflauit, cui Gratian. etiam de suo tertium limbum in extremo assuit. Nam rectissimè glossa Canonica tres in eo partes deprehendit: & secundam incipere ab illis verbis. *Illud etiam non omittendum*: Gratianus Burchardo & Iuoni tertiam addidit, cuius initium, *Nonnulli inueniuntur, &c.* post illa, *infidelis & pagano deterior.* In Gratiani ergo verbis tria sunt membra diuersorum scriptorum, in Burchardi & Iuonis duo.

Primùm est, *Vt Episcopi eorúmque ministri, &c.* Vsque *& ideò à tali peste mundari, debet sancta Ecclesia.* hoc totum reor Ancyrani concilij fuisse: additum forte ad ea quæ habeamus in eiusdem concilij *can. pen.* sancita, *vide c. qui diuinationes 26. q. 10.* Mediæ partis & secundæ reliqua, non arbitror esse concilij illius, quæ pleráque continentur in Pseudo-Augustini lib. de spiritu & anima, sed valdè mutilata & truncata: quæ cuius sint nescio. Ex hoc libro verbis quibusdam mutatis, & fine atque principio nonnullis additis, primus ille compilator tam illustri additamento, ex suo ingenio, tam magno auctuario concilij canonem adauxit. Nec nouum est Gratiano & aliis compilatoribus canonū, cogere in vnum diuersos canones: nec nouum li-

brariis

bratus præcedentis canonis verba cum præcedentis vel subsequentis canonis verbis confundere. *leg. Anto. Aug. Dial. 6. cum seqq.*

Quæ & quanta canonis istius auctoritas? nunc indagandum. Id ex præcedenti quæstione pendet. cōmunis enim sententia est: & indubitata, etsi Gratiani decretum à sede Apostolica sit receptum, ita tamen receptum esse: vt fides dictorum penes auctorem sit, & tanta sit eorum canonum quos in medium producit auctoritas, quanta est fontium vnde canones illi manarunt. Nec enim quisquam eorum, qui ius Ecclesiasticum vel à limine salutauit, potest ignorare, multa in Decreto haberi, quæ postea Decretalibus, Sexto, Clementinis, & Extrauagantibus abrogata fuerunt: nonnulla quoq; sunt à Gratiano per errorem inserta, quæ cum veritate pugnare deprehenduntur, quæ nihil nunc necesse est recensere. Notarunt ea viri docti & Catholici. D. Anton. Augustinus diopere Dialogorum, & nō vno loco Cæl. Baronius Annalium Ecclesiasticorū tomis nouem. Quod vt Gratiani æuo concedendum, ita hoc nostro, nimis tenero & acuto, diligenter animaduertendum; ne quis vel contemptu, vel inconsideratione in præcipitium aliquod ruat. Quod ad ipsum vero hunc canonem, *Episcopi*, spectat, cùm non sit nisi concilii particularis, seu Prouincialis: de cuius à Romano Pontifice approbatione non constat, & ideo errare potuit: non est auctoritatis tantæ, vt quæ per eum deciduntur certa fide sint credenda, nisi quatenùs S. Scripturæ, & Ecclesiasticæ traditioni, ac definitioni S. A. C. Rom. Ecclesiæ sunt, quæ tradit, consentanea. Deinde longè minor est argumentorum seu rationum, quàm sanctionis seu decisionis auctoritas. Nec argumenta habenda pro definitis vel statutis ab ipso illo concilio. Equidē si bono sensu capiantur, & congrua interpretatione fulciantur, ne argumenta quidem illa reiicio. Nicol. Remigius vult hunc canonem ex eo capite inualidum censeri, quòd Marcellus Ancyrānus Episcopus Sabellianismi (vt ait) meritò suspectus fuerit [*Sic ille lib. 1. Dæmonolat. c. 29.*] Veruntamen hoc planè impertinens est. Nam tunc temporis quando hæc Synodus congregata, non videtur adhuc in hæresim prolapsus, nec ipse Concilio huic præsedit, sed Vitalis, Agricolaus, & Basilius Amasenus, teste Balsamone. De ipsa quoque Marcelli hæresi rem planè obscuram esse patet, ex iis quæ, post Seuerum, Epiphanium, & D. Hieron. more suo, diligenter Cardinalis Baronius adnotauit *lib. 3. Annal.* Addit Remigius huius concilii quoad istum canonem auctoritatem, Patrum: quos posterior ætas tulit, vt Ambrosii, Augustini, Thomæ, Bonauenturæ, & aliorum sententiis esse impugnatam. Sed (si accuratè perpendas facilè videbis Patres illos, de secta, cuius in d. c. Episcopi fit mentio, nec verbulum vnū locutos fuisse: solummodò asseruerunt, trāsuectionē esse possibilem (hoc est posse à dæmonibus corpora de loco in locum transferri) quod non decisioni Canonis, sed rationi eius tantum vni repugnare mox ostēdemus. Ratio ergo hæc à Patribus illis reiecta meritò, non ipse Canon.

§. *Explicatio verborum & sententiæ d. c. Episcopi.*

In Gratiani editione Romana, iussu Gregorii XIII. correcta, sic scribitur iste Canon, in principio:

TEXTVS. *Episcopi eorúmque ministri omnibus modis elaborare studeant, vt perniciosam & à Diabolo inuentam sortilegam & magicam artem ex parochiis suis penitus eradicent, & si aliquem virum aut mulierem huiusmodi sceleris sectatorem inuenerint, turpiter dehonestatum de parochijs suis eijciant. Ait enim Apostolus,* Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita, sciens, quia subuersus est qui huiusmodi est. *Subuersi sūt & à diabolo captiuus tenetur, qui relicto creatore suo Diaboli suffragia quærunt, & ideo à tali peste debet mundari sancta Ecclesia.*] Hactenus prima pars canonis, quæ nec luce, nec confirmatione alia indiget, vtpote satis clara & certa.

Statuerant Ancyrani concil. Patres, alio canone, sortilegos quinquennali pœnitentiæ subiici: nunc isto canone sanciunt de ipso crimine magiæ & sortilegii quid in genere existiment, nempe pestem esse, & omnimodis eradicandam etiam pœnis infamibus, vt detonsione, flagris, &c. quæ hodie adhuc in vsu vigent. Apostoli illa verba pessimè Erasmus de factiosis exposuit seu contentiosis, vt & Caluinus & Hofmannus hæretici: sed de verè ac propriè dictis hæreticis optimè D. Hieronymus, Ambros. Sedulius, Theophilactus, Caietanus, & ceteri Catholici, immò & ex suspectis magnus Erasmi amicus Faber Stapulensis. Vnde rectè elicio ex hoc quoq; Canone sortilegia, & magicas artes ad hæreticam prauitatem & eius inquisitores pertinere, seruata tamen distinctione, quoad pœnā, sortilegi hæretici, & non hæretici, de qua disserui hoc eodem libro, *sect. 2. & 15.*

Ait *Diaboli suffragia*, hoc est auxilium, *quærere*, quâ eum pro creatore & opitulatore colunt, tanquam Deum, quæ est basis & fundamentum totius *c. Episc.* Et iacto fundamento contrario, nempe vnum esse Deum, nec aliud præter eum numen, contra quam Gentiles credunt: ostendit cum Gentilib. eadē perfidiæ macula deformes esse quosdā Christianorum de quibus subdit, parte secunda;

TEXTVS. *Illud etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres retrò post Satanam cōuersæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur se nocturnis horis, cum Diana Dea Paganorum, vel cum Herodiade & innumera multitudine mulierū, equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spacia intempestæ noctis silentio pertransire, eiusq; iussionibus velut Dominæ obedire, & certis noctibus ad eius seruitium euocari.*]

His verbis tota narratio criminis, & sectæ huius graphica descriptio proponitur. Vnicum autem crimen impingitur illis, Apostasiæ & infidelitatis ex delusione per dæmonem natæ. fuisse enim has mulierculas adeo sceleratas, vt Dianam Numen Gentilium, & fœminarum nequissimam Herodiadem, pro Deabus colere se faterentur, & alias in eumdem errorem pertrahere conarentur. Meritò itaq; *sceleratas* vocat, quæ à Deo recedentes, & à fidei puritate desciscentes Satanam sequuntur. Sequuntur autem Satanam & post eum conuertuntur, quia (vt aiunt) Dei dominium deserebant, & Diaboli seruitio se mancipabant, eiúsque iussionibus parebant, certis noctibus euocatæ, mentitas illas bestias conscendentes, & Dianam venatricē Pseudonumen Paganum, vel Herodiadem incæstam & innoxio Præcursoris Dominici sanguine cruentam, comitari se & colere credebant. Et his omnibus certam fidem præstabant, & eadem animo comprobantes, & fieri quæ credebant optantes: vt credulitate, sic voluntate peccabant. Hæc summa narrationis. Cui facilè credent qui sciunt quid Mantenses Magi nostris temporibus, de Sibylla Nursina, & alia propè Parisios degente, in Actis Iudicia-

ris sum professi, quæ ex Crespeto præcedentibus libris commemoraui.

In nostrâ canonis narratione, notet Lector primò, in illo cursu seu pompa dæmonica adfuisse cursus Dominam seu Reginam, vt hodiernæ quoq; sagæ fatentur: & eam nominatim dici, vel *Diana*, vel *Herodiadem*: additur in libro illo de animâ & spiritu: *Minerua*. talis pompæ quoddam simulachrum legitur in narratione B. Antonini, quam exhibui *libr.3.p.1.q. 4. sect. 8.* vbi etiam *Venus* mulo vecta: an quia meretrici sterilitas conuenit? Dianam eandem cum Hecate seu Proserpina, docui Magicum Numen fuisse, hoc est cacodæmonem. comment. *in Seneca Medæam vers. 7. v.* & *787.* & *Domina* nomen illi peculiare fuisse: inde petat, qui volet. De Herodiade idem dicendum: quia sub hoc nomine dæmō aliquis (fortè Venus) colebatur. Herodias fuit Aristobuli filia Salomes saltatriculæ mater, & vtraque dignum vita exitum vitæ inuenit, narrante rem Nicephoro *lib. 1. Hist. c. 20.* certùm neutram ex inferno rediisse, neutram choreis illis adfuisse. falsa ergo persuasio fuit muliercularum, quod cum Diana vel Herodiade equitarent: falsa etiam quod super bestias equitarent, quia veterinaria hæc erant dæmones, qui bestiarum formam assumpserant, falsa etiam, quod crederent veras bestias posse tam exiguo temporis spacio adeò dissitas prouincias pertransire. Quid mirum si triplici mendacio tinctam persuasionem canon reprehēderit, & hanc idololatriam, vt hæresim verbis seqq. damnauerit?

TEXTVS. *Sed vtinam hæ solæ in perfidia sua perijssent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent, Nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo à rectâ fide deuiant, & errore Paganorum inuoluuntur: cum aliquid diuinitatis aut numinis extra vnum Deum arbitrantur.*] Totus hic versic. deest Pseudo Augustino illi, sed habent Iuo & Burchard. nisi quod pleraque legunt in singulari numero, item: *& in errore paganorum reuoluitur.*

Nunc, commemoratâ muliercularum huiusmodi credulitate, quid in eâ & quale quàm vitiosæ perfidiæ insit malum ostendit. nempe latens dæmonis pro Deo cultus: hunc vocat, *perfidiam, infidelitatem, falsam opinionem à recta fide deuiationem, & errorem paganorum*: quæ omnia sic connectit, vt vnum alterius sit ratio & explicatio. nam (*&*) simul pro copula & causali particula hic (vt aliàs sæpe) sumendum.

Cùm dicit (*vtinam hæ solæ*, &c.) non lætatur de istarum interitu, sed optat nullas alias præterea in idem perfidiæ barathrum pertractas, & id factum dolet. Vnde colligas, quam sint in Ecclesiam & remp. crudeles, qui in tales mulierculas seductas & seductrices volunt clementes videri. Ait; *Perfidia*, quo nomine non compellat ipsam dæmonum illusionem, præstigias seu phantasmata. nam longum est discrimen inter illudi, & perfidū esse. Sæpe sanctissimis viris dæmō per phātasmata illudit, vt de B. Secundello, Iordano & aliis docui *lib. 3. Disquisit.* quorū tamē in mēte animi nulla infuit perfidia. Perfidia fidei, illusio seu deceptio prudentiæ contraria est. Ipsum itaque *perfidiæ* nomen, docet hoc loco non agi de illusione quâ illusio est, sed de illusione qua est coniuncta cum perfidia, seu de muliercularum deceptarum perfidiâ, quâ talis, h.e. quâ infidelitas est. Etenim illusio hic tantùm erat fons perfidiæ, & qua talis erat, eius quoque mentio prætermitti non potuit, vt de infidelitate commodiùs, quod intendebat, canon probaret: vt, peccati fonte & causa cognita, peccatum iustiùs damnatum intelligeretur. Ait, *Infidelitatis*) vt sciamus quid perfidiam vocarit: eandem mox vocat *falsam opinionem*: cuius falsitas in eo, quòd & veras bestias, & illas Dian. & Herod. adesse, & numen esse opinabantur. Et propter hoc vltimum dicit à rectâ fide defecisse: cuius dicti subdit rationem, quia sic *errore Paganorum inuoluuntur*: quia quod Pagani sentiunt, videlicet plures vno Deos esse, idem ipsæ sentiunt. hoc enim subdit in vers. fine, ad manifestandum de quo errore Paganorum sit locutus. Nihil his omnibus verius, nihil clarius: & valdè obtusum pectus gestet, qui non quò sequentia tendant ilicò perspiciat. Sequitur:

Quapropter Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo Dei omni instantiâ prædicare debent, vt nouerint hæc omninò falsa esse: & non à diuino, sed à maligno spiritu, talia phantasmata mentibus fidelium irrogari.] Nihil horum etiam apud Pseudo Aug. cōtinetur: sed agnoscūt ea Burchar. & Iuo. apud quos tamen in q.l. pro *fidelium*, est *infidelium*: quæ variatio reperitur etiam in Gratiani codicibus. res autem eodem recidit, *fideles* fuere ante perfidiam, infideles factæ hac persuasione. TEXTVS.

Nunc periti more medici morbo ostenso medicinam Canon apparat. ideò enim monet diuini verbi præcones. Doctores & ductores animarum, vt pedo veritatis pestem ab ouibus, quas nondum scabies inuasit, sedulò arceant, docēdo quæ seqq. versic. præscribentur.

Ait: *Hæc omnino* (siue vt Burch. & Iuo, omnimodis) *falsa esse*] quæ *hæc*? nempe quod de transuectione super veras bestias, & de comitatu Dianę & Herodiadis, & de earum dominio ac numine dicta sunt, omni ex parte & vndequaque mendacia esse. *Phantasmata*) sic vocat, non imagines seu simulachra quæ obiecta fuerunt intellectui sola, sed simul ipsos circa hæc errores. Nam non tam quæritur an à bono ista spiritu, vel à malo immissa: quàm an ista verè, an illusoriè & præstigiosè tantùm contingant.

Atque ita iam habemus erroris narrationem, dānationem, & remedium. statim subdit decisioni rationes: quibus Sacerdotes per Ecclesias sibi cōmissas huius perfidiæ grauitatem & vanitatem populo queant persuadere. Huc enim perspicuè omnia sequentia verba tendunt, vsque ad vers. *quisquis ergo aliquid.* vbi rursus definitio seu sanctio condemnatoria contra hosce hæreticos iteratur. Rationes autem has desumit à causis ac modis illusionis ipsius, dicens:

TEXTVS. *Si quidem ipse Satanas, qui transfigurat se in Angelum lucis, cùm mentem cuiuscunq; mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatē subiugauerit, ilicò transformat se in diuersarum species personarum atq; similitudines: & mentē, quam captiuam tenet, in a somnijs deludens: modò læta, modò tristia, modò cognitas, modò incognitas personas ostendens: per deuia quæq; deducit, & cum solus spiritus hoc patitur, infidelis mens hoc non in animo: sed in corpore euenire opinatur.*

a melius somnis ex Burch. Iuo & Pseudo Augustin.

Causam duplicem illusionis proponit deludentē & delusam. Ex parte deludentis. quia hoc diabolo, qui vult deludere, non est difficile: Nam potest istis maiora. Modum verò quo deludere sit solitus ostendit, hæc eum in spiritu facere. Sed quia hoc potest duobus modis contingere, 1. iis qui dormiunt, & nullatenùs vigilant, 2. non planè dor-

mientibus

mientibus, sed semiuigilantibus quando eis obiciuntur simulachra aut planè præstigiosa, aut apparentia in corporibus per dæmonem formatis vel assumptis: ideò quæri solet de quo istorum duorū modorum canō nunc loquatur? Spin. contendit loqui de posteriore tantùm. Probat quia si de priore loqueretur, frustratoria esset ratio. nam postmodum expergefacti animaduerterēt sibi dormientibus illa per visionem duntaxat imaginariam accidisse, quemadmodum id animaduertunt post exstasim; qui rapti fuere. Atque ita fieret vt istæ in perfidiam non laberentur per falsam credulitatē. Verum hæc argumentatio parum stringit. Cur nō & exstasis, & in somnis illusio adeò vehemens esse queat, vt postmodum homo credat se vigilantem ea corporeo sensu passum fuisse? Quare malo dicere, c. de vtróque modo intelligendum, ac solummodò excludi plenam & omnis somni expertem vigiliam: quæ interpretatio verbis contextus multò meliùs conuenit. Et quocunque modo, illud (*solus spiritus*) sumas; non docet semper id in solo spiritu fieri, nec vllum hic verbum reperias, quo id cōuinci queat: tantummodò docet sic fieri solere; & cùm ita fiat, adeò cautè hunc impostorem irrepere, vt tamen, quibus illusi, hi credant & pertinaciter contendant, verè hæc sibi vigilantibus euenisse.

Qui transfigurat se) qui solet nōnunquam se trāsfigurare in Angelum lucis. sumptum à D Paulo. *2 Cor. 11. v. 14.* qui vsus voce μετασχηματίζεται h. e. assumit similitudinem & quasi schema Angeli lucidi & gloriosi: ne putes de ipsâ specie seu forma essentiali mentionem fieri, sed de externo tantum splendore, quo *Angeli lucis* hoc est splendentis & gloriosi, tenebrio iste lucifugus fulgorem & claritatem imitatur: qua de re consuli potest D. Athanasius *in vita Beati Antonij*. Est autem argumentū à maiore ad minus. Si aliquando potest imitari & exhibere ipse miser & caliginosus speciem Angeli beati: cur non & aliàs species viliores & damnatorum, vt Dianæ, Herodiadis. &c. Hoc ergò facit primò: deinde postquam qualis apparet talis creditur esse à muliercula quapiam (nam *cuiuscunque* positum pro cuiusuis vel alicuius: quo pacto non crediderim locutum B. Damasum, sed potiùs Burchard. vel Gratianum) cum illam perducit ex errore in infidelitatem, & ex illusa facit infidelē, scilicet persuadendo se vt Numen credi & coli. Postquam verò semel hac infidelitate mentem imbuerit: procliuè est frequentiùs atque frequentiùs eā in somnis deludere. Hinc porro patet quæ sit causa ex parte delusorum, nempe infidelitas propter quam Deus permittit sic eas deludi. Nisi enim crederent diuinitatis aliquid Dianæ ac Herodiadi cōpetere, nunquam illas adorarent, vel si comitarentur. Nunc cùm, vt Pagani, id credant: Deus permittit, sic illas à dæmone per insomnia & imaginarias species deludi: vt credant factum, quod nec fieri quidem potuit.

Cùm mentem cuiuscunque) nō sic intelligas, quasi vocula, *cùm*, inferat hoc necessariò à dæmone fieri, ita vt nequeat eas verè transportare: sed tantùm inferri id quod contingit: hoc est (vt loquuntur) *cùm*, non habere vim infe[ren]dæ necessitatis antecedentis huius dicti ad [co]nsequens, sed contingentiæ seu possibilitati[s] tantummodò. Solum enim vult probare, dæmoni possibile esse sic has deludere.

Species atque similitudines) coniunctio (*atque*) vim habet explicandi. nam ne de vera specie, seu essentiæ mutatione quis capiat. additur posterius, quasi dicat. species hoc est similitudines. (*Captiuam*) infidelitate (*Per deuia quæq; deducit*) hoc est fingit se corporaliter eas per inuios calles & varias semitas desertáque loca deducere. Nam si verè per deuia deduceret, tam sibi ipsi canon repugnaret, concedens vigilantium animas saltem deduci: quod esset absurdius, nec enim mens à diabolo extra corpus suum potest deduci.

Cum solus spiritus hoc patitur) Burchard. etiam, Iuo, & Pseudo. Augustinus habent, *patitur*, quod positum pro: *patiatur*: sed restringitur ad sectam istarum muliercularum, de quibus est sermo. Nam istæ non poterant, nisi in somnis, talia perpeti: nec possibile erat Diabolo illa re ipsa exhibere (nempe Dianam aut Herodiadem Numen, aut veras bestias tam celeriter se mouētes) quæ simulabat Necessarium itaq; fuit, hoc illis perpetuò contingere apparenter. Vnde etiam patet, quàm inepte hinc strigum patroni colligāt, ne nunc quidem vnquam mulierculas maleficas corporaliter hæc pati, hoc est verè de loco in locum transferri, aut concumbere. Quin etiam de his ipsis Dianianis non affirmatur, quid fieri posit, vel non posit, sed tātum quid de facto fieri soleat, vel non soleat. Subsequitur in Canone:

Quis enim nō in somnis & nocturnis visionibus extra se educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquā viderat nocturnis vigilando? Quis verò tam stultus & hebes sit, qui hæc omnia quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur.

En primum argumentum quo probat hæc mulierculsarum dicta ex mera illusione manasse, & videri illis facta, quæ nunquam facta fuerunt. Probatio huiusmodi est: Nemo est cui non, concurrente sola vi naturali, frequenter accidat multa videre somniantem, quæ putat se peruigilem videre: & ideò experrectus putat se non in somnis, sed in vigiliâ, hæc conspicatum. Quod si tantum naturalis causa passio puta præcedens, languor, vel quid simile: potest. pollétque: quantò id faciliùs erit virtuti causæ superioris, qualis est potētia diabolica, quæ naturalibus illis, non liberis, causis abuti, cum vult, potest? Igitur dementis ac stupidi foret hominis contendere, huiusmodi non potuisse non corporaliter simul contingere. (Hinc subinfert tacitè mulierculas istas fuisse delusas: quia quæ in spiritu tantùm illis contingebant, ea sibi vigilantibus accidere corporeo sensu percepta cōtendebant.) sicut hebes foret, qui naturales somniorum delusiones verarum rerum ac factorum nomine cohonestaret: quia visus sibi vigilando ista perpetrare. Sensus ergo istorum verborum: *Qui hæc omnia, quæ in solo spiritu*, &c. pendet à superiore membro. Scilicet, *hæc omnia* quæ nunquam vigilantes viderant, sed viderant tantùm cùm dormiebant. Qui hunc sensum esse non videt, næ ille vigilans somniat, & oculis apertis nihil videt. Aduersarii autem nostri, sic interpretantur: In somnis homo sæpè videt, quæ nunquam viderat vigilans: ergo mulieres etiam istæ decipiuntur in omnibus, quæ fatentur à se facta vel visa. Nonne vitium consecutionis vel pueri viderent. nempe falsum assumi, aut saltem id quod priùs fuit probandum, mulieres istas tantùm somniasse quæ fatebantur. Æquè perperam exponūt quod sequitur: stultus & hebes est, qui quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitrantur: ergo stulti sunt &

hebetes, qui credunt ista mulieribus his simul in corpore accidisse, Quis enim non continuò excipiat, quin tu prior probas hæc in solo spiritu facta, & tum demum tibi corpus licebit excludere. Vt enim canonis honori consulatur, necessarium est hæc sic coniunctim accipere: quæ in solo spiritu fiunt, ea simul in corpore contingere non posse: non verò quæ in spiritu fiunt, etiam simul in spiritu & corpore contingere non posse: hoc est ea quæ quis somniat simul somnianti reuera contingere non posse: quo nihil foret absurdius.

TERTIVS. Ezech. 3. & 11. Apoc. 1. & 4. 2. Co. 12.

Cum Ezechiel propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore, vidit? & Ioannes Apostolus Apocalypsis sacramentum in spiritu, non in corpore vidit, & audiuit? * *Sicut ipse dicit: statim, inquit, fui in spiritu. & Paulus non audet dicere se raptum in corpore.*

* Iuo sicut ipse statim, inquit, fuit in spiritu.

Ecce S. S. exempla, quibus probat nonnũquam aliqua contingere homini in solo spiritu, & non in corpore. hoc est imaginariè seu spiritualiter, & non re vera seu corporaliter. Hoc benè probat canon, nec eo ampliùs probare potuit: quare nec ampliùs probare voluisse credendus est: nisi quis auctorem canonis supini stuporis velit accusare. Omnes enim norunt exempla particularia, non nisi de aliquibus, & non de cunctis probare. ex particularibus enim vniuersalis conclusio non deducitur. Esto contigerint ista Ezechieli, Ioanni, Paulo in spiritu: ergóne nihil alus contigit in corpore? ergo quæ de CHRISTO & Habacuquo legimus, illis in solo spiritu contigerunt? quis hoc adfirmans, non ad Anticyras relegetur? Audent tamen Ponzinibus, Alciatus, Duarenus ac similes, qui ea affirmant, vnde hoc quod diximus necessariò consequitur. In Pseudo augustino aliter ista leguntur, nempe: *cùm Ezechiel & alij Prophetæ, Ioannes Euangelista etiam & Apostoli in spiritu non in corpore visiones viderint.*] quibus verbis de Prophetis & Apostolis videtur voluisse vniuersim id affirmare, vt consecutio efficacior redderetur. si hoc voluit, & non quod canon tantum: vide mendacium audax. Quis credat talia vel B. Damaso, vel D. Augustino in mentem venire potuisse? Nulli Prophetæ, nullíne Apostoli verè & corporaliter vllas visiones viderunt? Dormiebat Princeps Apostolorum, quando excitatus Angelum vidit; & ab eo deductus ex carcere, solutis cathenis, liberatus fuit? *Act. 12. v. 7. & 8.* Somniabat CHRISTVS Dominus quando à Satana super templi pinnaculum; & supra montem excelsum translatus? *Matth. 4.* Somniabat Abacuc quando ab Angelo à Iudæâ translatus in Babylonem, & Daniel in somnis cibum comedit in leonum lacu? *Daniel. 14. v. 35.* Condemnent etiam isti Canonis Ancyrani suppletores, omnes illos Patres Doctissimos & sanctissimos, qui corporali visione in specie aliquâ visibili contendunt ab Esaia. *cap. 6.* Domini gloriam visam; *D. Greg. Nyssenam orat. 6. de beatitudin. D. Chrysostom in d. cap. 6. & hom. 4. de incomprehensib. Dei natura, & in Ioan. hom. 14. D. Cyrillum Alexandri. lib. 1. in Ioan. cap. 22. & horum sequaces Euthym. ac Theophilac. in 1. c. Ioa.* Damnent D. Irenæum *lib. 4. c. 37.* Chrys. *d. hom. 14.* & Theodoret. *in Dialo. Immutabilis*, sic accipientes illud Oseæ 2. v. 10. *Visiones multiplicaui, & in manu prophetarum assimilatus sum.* Falsus ergo potiùs ille auctor negans vniuersim. Pressius noster de tribus tantùm: de quibus tamen ipsis hoc non admodum certum vel necessarium. Ezechiel tantùm asserit, *assumpsit me spiritus* c. 3. v. 12. & 14. Item, *spiritus quoq; leuauit me, & assumpsit me.* c. 11 v. 1. Sed non additur imaginariè, an cum corpore vt Abacukum. Quid quod probabilior, immò fortè sola vera interpretatio est, spiritum illic vocari Angelum, & dici prophetam in corpore, & quidem cũctantem ab Angelo translatum de loco ad locum, nempe à fluuio Chobar in suburbia Babylonis vbi Iudæi de transmigratione degebant *d. v. 12. & v. 14.* & postea inde Hierosolymam *d. c. 11. v. 1.* quæ interpretatio melior est, tum quia magis amica contextui; tum quia probata D. Hieronymo his verbis, *Transferturque propi et a nov, vt quidam existimant in spiritu, sed in corpore; quod & de Abacuc, iuxta Theodotionem legimus.*] assentitur Theodóretus, sed & Polychronius, & alius Scholiastes Græcus *in cathena.* quibus tutiùs assentiare, quam Rabbinizantibus: qui exponunt visum sibi vehementi vento rapi.

Apocalypsis scriptor B. Ioannes fatetur, se, *in spiritu fuisse.* c. 1. v. 10. non etenim credendus est in somnis vidisse quæ narrat, sed vigil in exstasim raptus: atque ita illa, quæ præsentia non erant, sed futura, corporaliter non vidit, sed in spiritu, vt rectè Ambr. Haymon, & alii eo loco interpretantur. Quare non satis aptè aduersarii ex hac D. Ioan. reuelatione colligunt, maleficis omnia quæ fatentur in somnis contingere: néque hoc canon ex isto B. Ioan. exemplo voluit, vel potuit probare. Tertiũ illud de B. Paulo, non contra nos, sed in seipsos, plus habet difficultatis. Verba sunt. 2. Cor. 12. v. 14 *Noui hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim (siue in corpore: nescio: siue extra corpus, nescio. Deus scit) raptum huiusmodi vsque ad tertium cælum. Et scio huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit. quoniam raptus est in paradisum. & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* In hoc toto testimonio non aliud potest canonis instituto accommodari: quàm audaces nimiùm fuisse has mulierculas, quæ non formidarẽt de suis visionibus certi aliquid definire: nempe se tunc certò corporalibus sensibus ea percepisse; cùm tamen Apostolus, neutram de sua visione partem audeat affirmare; sed dubius maneat, an in corpore, an extra corpus fuerit raptus. Verùm hic quæso Lector, attende primò, quàm id pro aduersariis nihil habeat momenti. Quid enim? Diuus Paulus non audet profiteri, an tum fuerit in corpore, an extra corpus? ita sanè loquitur. Non igitur potuit mulierculis illis constare, an & ipsæ tum, quãdo putabant se cum Diana equitare, fuerint in corpore. Hæc enim tota vis argumenti est. Respondeo primum id non sequi. Non quia conferendæ vllo modo sapientiæ vel sollertia hæc vasa ad ignominiam cũ vase electionis (absit talis blasphemia) sed quia res valdè dissimilis est. habuerunt enim istæ mulierculæ, non solùm vnde possent, sed vnde deberent intelligere, spiritu tantùm & imaginariæ hæc se passas. rei videlicet impossibilitatem, vt dixi: quam quia delusæ non intelligebant, nec veritatem docentibus auscultabant, meritò canon eas damnauit. Apostolus autem nihil habuit, cur se deberet in alterutram partem resoluere. Contra solet nostri æui strigibus accidere, quibus plurima suppetunt indicia, vnde queant & debeant intelligere se in facto non delusas, & corporaliter se, quæ asserunt, egisse; quæ hoc eodem libro, & hac lectione copiosè sum prosecutus. Vnde iam cõstat nec ab illis Dianæ comitibus ad nostras striges validum satis argumẽtũ peti, quòd fusiùs ostẽdã 9. sequenti:

quenti: nec D. Paulli exemplum illud plus probare, quàm non semper visiones istas in corpore simul & spiritu accidere. Attende secundò eos, qui ex hoc vers. 14 colligunt id quod aduersarij nostri contendunt, cogi dicere illud: *in corpore, vel extra corpus*, sic accipiendum; quasi neget se scire, an visio illa reipsa & vera apparitione, an imaginaria tantùm contigerit. Qui sensus est à canonis mente (nisi manifestum errorem canoni adscribas planè alienus: sequeretur enim nesciuisse B. Paullum an verè in tertium cœlum & in Paradisum raptus fuerit, corpore & anima simul sicut Abacuc in Babylonem: an verò secundum spiritum tantùm, sicut B. Ioannes in Pathmos existens: quod dici nequit, quia B. Paulus scire poterat, corpus suum Damasci in terra mansisse, & hoc tenebatur credere sociis, qui eum deduxerant, & Iudę qui hospitio eum exceperat. Et hunc sensum accuratè, & meritò post D. Augustinum refellit D. Thomas, & ostendit esse sensum Iudaicum, à D. Hieronymo quoque explosum: veram autem sententiam verborũ B. Paulli esse, quòd ignoret: non an in exstasi hoc sibi acciderit (quod satis sciebat, & non fuisse corpus loco motum) sed an durante illa exstasi & visione, anima modo extraordinario miraculoso fuerit, diuina quapiam operatione, ab ipso corpore separata: vel verum anima manserit in corpore illud informans, alienata tamen à corporeorum sensuum functione. *Sic ille 2. 2. q. 175. a. 6. & de verit. q. 6. a. 6. & in d. c. 12. quo loco etiam D. Chrys. hom. 28. Tcophil. Haymon, Sedul. Caietan. Catarinus.* Aduerte tertiò eos qui volunt hoc exemplo doceri animam D. Paulli extra corpus raptam, facere canonis auctorem temerarium, qui præsumat affirmare id de quo negat Apostolus sibi liquere: attingunt etiam canoni, quod nullomodo dixit. Denique qui hinc eliciunt non posse aliquem corporaliter per angelos deferri, dissentiunt à D. Paulo: nam putabat id fieri potuisse (secundum eorum interpretationem) alioqui non dubitasset, sed apertè pronũtiasset se extra corpus raptum, si in corpore credidisset se rapi non potuisse. Quomodocúmque tamen has tres Ezechielis, B. Ioannis & B. Pauli exstases interpreteris: inde nec consequetur mulierculas illas nequiuisse à dæmone corporaliter transferri; quia à non esse factum, ad non posse fieri, inualidum est argumentum: nec etiam consequetur, quia sic tribus illis contigerit; similiter, non aliter mulierculis istis contigisse: multò minus cõsequetur, sic semper & vbique omnibus contingere: sed dumtaxat consequetur, decipi illas mulierculas potuisse, quia hæc illis non corporaliter, sed imaginariè dumtaxat contingere potuerunt. Sequitur in Canone.

TEXTVS. *Omnibus itaque publicè annunciandum est, quod qui talia, & his similia credit, fidem perdit.*]

Concludit istas mulierculas debere iudicari hæreticas: de his enim, & qui qualia mulierculæ istæ credebant, credunt, hæc accipienda. Nam aduersarij qui hæc verba ad omnes nostrarum strigum confessiones porrigunt, iniqui sunt inquisitoribus fidei, & nimis in maleficia liberales, & errant multimodis. Primò quia istud, *qui talia credit* referunt absurdissimè ad proximè præcedentia: præcessit autem proximè de Paulo, Ioanne, & Ezechiele. Quæro igitur, An fidem perdit, qui hæc ita credit contigisse illis, vt canon refert? manifesta quidem hæc foret ipsius canonis contradictio, & (vt scholæ loquuntur) implicantia in adiecto. An ergo volunt fidem perdere, qui non credit his tribus ista contigisse, sicut canon asserit, hoc est contendi hæc illis non tantùm imaginatione, sed etiam in corpore contigisse. Sed tunc iste sensus non apte cohæreret cum præcedentibus: & dicendum fuisset; *Quod qui talia non credit*. Deinde hoc non foret verum. Nam etsi aliquis diceret B. Paulum in corpore raptum, non perderet idcirco fidem; sed temerarius tantùm esset; qui assereret, quod Paullus se professus nescire. Qui diceret Ezechielem corporaliter translatum, contra communiorem recentiorum sententiam loqueretur, sed fidem non perderet: quia probabiliorem veterum Patrum sententiam sequeretur: & aliàs canon Diuum Hieronymum, Theodoretum, Polychronium, & Gręcos alios ex eo capite solo hæreticos pronuntiaret quod non est ferendum. Non igitur hic versiculu & decretum de hæresi pertinet ad ea, quæ veluti argumentando canonis authores inseruerunt: sed dumtaxat ad præcedentem canonis sanctionem qua Sacerdotes iubebantur populum docere hæc istarum mulierecularum deliria (qua sunt commemorata) esse omnino falsa, & nata ex Diaboli delusione; & eos, qui mulierecularum affirmation fidem adhiberent, à recta fide aberrare, & errore paganorum inuolui.

Sensus ergo, *qui talia credit*, qualia hæ mulierculæ Dianianæ de quibus canon agit. Hoc autem quod sequitur; *Et his similia*: non est referendum ad omnia quæ mulierculæ istæ credebant, sed ad quædam quæ credebant, & erant verè hæretica Primò, aliquid esse Numinis præter verum Deum. Secundò, quod alteri quàm vni Deo diuinum honorem liceat exhibere. Tertiò, quod talia suadens, aut ad talia hominem deuehens sit bonus spiritus. Quartò, quod nequeant eis talia contingere imaginariè seu in solo spiritu. Quintò, quod possit vllus immediatè, præter solum Deum, subitò vel sine rerum naturalium applicatione, speciem seu essentiam vllius creaturæ, in aliam, commutare; vel vera creatione aliquid producere. Nam hæc omnia eas credidisse partim expresè in canone habetur: partim non improbabiliter ex eo colligitur Ad hæc ergo talia & similia, hoc est hæretica, istud est referendum. Non potest autem referri ad cetera, in quibus decipiebantur quidem, non verò idcircò fidem perdebant. verbi gratia, primò, quod putabant de facto hæc sibi vigilantibus accidere Nam hac in re delusę tantùm erant, non hæreticę. secundò, quod putabant veris se bestiis vehi. tertiò veras bestias posse tam citò tam longa terrarum spacia traiicere, & per aërem volare, sine spiritualis intelligentię operá: qui sunt errores cõtra philosophiam & rectam rationem, non contra fidem Catholicam. quartò quod opinabantur se conuenire & discurrere cum multitudine mulierum & hominum aliorum, partim viuorum, partim mortuorum, quę tantum erat delusio, & non hæresis. Si verò credidissent se dæmonum opera posse corporaliter deferri, etiam per aërem valde celeriter, successiuè tamen, & congruo actiuitati dæmonis, & earum conditioni tempore: id nec erat hæreticum, nec deceptio: sed dubia dumtaxat quibusdam opinio, re autem verà probabilior, & tantùm non de fide sententia. Igitur quod ad hanc translationem attinet, non deciditur quid Diabolus facere possit, sed quid de facto cum istis mulierculis egerit.

Ex his iam perspicitis, quæ hoc canone definiantur esse hæretica? nempe quinque illa à me commemorata; Quorum 1. 2. 3. & 5. etiam Tostatus Episcopus Abulens. *postea citandus*, Cardinalis Turrecremata *ad d. c. Episcopi*, Siluester Sacri Palatij Mag. & alij obseruarunt: & quidem 1. 2. & 3. apertè satis colligitur, ex iis quæ iam in textu sunt explicata. Quintum verò fuit significatum obscurius, quando dixit, *super quasdam bestias*: sed apertissimè decidetur sequentibus canonis verbis. Equidem, Quartum addidi, videns apertè elici ex contextu, cùm agit de exemplo reuelationis B. Ioannis. nam S.S. satis apertè docet eam merè spiritualem fuisse: & ideò ex S. S. satis apertè conuincitur, aliquam visionem merè spiritalem esse posse. Nunc pergit quintam illam probare.

TEXTVS. *Et qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est eius, sed illius in quem credit, id est diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt.*]

Pergit ostendere has mulierculas fidem perdidisse. Quasi dicat, Dixi has miseras fidē perdidisse: quia nulla est fides, nisi quæ recta fertur in Deum, vt in primum principium, & naturæ auctorem ac Dominum totius creaturæ. Qui ergo non habet huiusmodi rectam fidem (hoc est non erroneam, nec detortam aut diuisam ad alia Numina) *ille non est* DEI (vt legit Iuo & Burchard.) hoc est non pertinet ad DEVM: *sed est Diaboli*, cui se mancipauit, & ad quem pertinet, quia in eum credit. Nam ad eum confugit, post eum conuersus: eo ipso quod credit illum esse creatorem huiusmodi bestiarum, quibus per aëra transferantur. Hæc enim opinatio eius contraria est S.S. attestanti: quæcúmque creata sunt, per Dominum nostrum, & non per bonos vel malos angelos esse facta: & sine DEO factum esse nihil, quod factū est. Cùm itaq; tam disertè hoc veritas Euangelica profiteatur, meritò concludit. ...an. 1.

TEXTVS. Sic Iuo Burch. *Quisquis ergo aliquid credit posse fieri, aut* aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem aut similitudinem: nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quē omnia facta sunt: proculdubiò infidelis est, & pagano deterior.*]

En capitis totius anacephalæosin, in qua recolligens author multos Paganorum errores, eos omnes apertè damnat: & subindicat mulieres illas sceleratas, his omnibus assensum præbuisse. Nam alioquin hæc nihil omninò ad præcedentia pertinerent. Putabant ergo Gentiles 1. à suis numinibus, quæ plurima & vanissima colebant: posse res aliquas de nouo fieri seu creari, sic enim existimarunt à Neptuno equum, à Minerua productam oleam: quod esse hæreticum patet. quia creare est infinitæ potentiæ, & ideò soli Deo competit, vt probatum ex initio Euangelij secundum Ioannē. Sed credere, quod per applicationem actiuorum & passiuorum, aut per alterationem qualitatum, modo naturali generationis, siue mutationis, quędam ex subiecta materia, dæmonum industria, gigni queant, non est hæreticum: sed verissimum, *vt docui lib. 2. disquisition.*

2. credebant posse à Pseudotheis suis homines & animantia in cœlū transferri seu Deificari (quod homines vocabant, *Indigitari*) quod Canon noster dicit, *mutari in melius.* Sic illi cœlum Diis, & Semideis, Semonibus, Medioxumis, & Patellariis implerunt: quin etiam & aquilas & canes, & coruos, & asinos hoc honore dignati. quo nihil magis impium aut stolidius. 3. credebant posse ab il-

A lis bestias in viliora bruta, vel homines in bestias verè transformari; hoc noster canon vocat, *in deterius immutari*: quibus narrationibus tota Nasonis Metamorphosis, & Diui Augustini lib. 18. de ciuitate DEI, redundant: quod etiam est planè erroneum. Sed erroneum non foret opinari, imperfecta quædam, ad eiusdem speciei perfectionē, naturæ consentaneam, à dæmonibus perduci: aut quæ perfecta sunt, ab iisdem debilitari, aut viliora accidentariè (vt dici solet) reddi, ac effici posse: quod docet quotidiana experientia. 4. putabant illis Deificatis (vt sic loquar) animantibus, maiorem, quàm cùm in terris versabantur virtutem atque efficientiam inesse: qua de re multa Spineus

B *q. de strigibus cap. 27.* post. D. Thomam *in lib. 12. Metaphysic.*

Quintò censebant hæc fieri à bonis spiritibus, hoc est à Diis suis: quos non credebant esse cacodæmones. Quæ quinque meritò cuncta tam graui censura notantur. Hęc ergo subindicat omnia credidisse mulierculas illas. primò posse à Diana vel Herodiade, de nouo fieri seu creari tales bestias. secundò, Herodiadem & Dianam factas Deas. tertiò, posse ab illis homines, in quas vellent, bestias commutari, vt de Circe gentiles crediderunt. quartò, bestias hasce, quasi Deificatas, posse per aërem

C volare, & minimo tempore ingentia terrarum spacia permeare: quod eiusdem speciei bestiæ adhuc terrenæ non valerent. quintò, hæc se obtinere beneficio bonorum spirituum (quales putabant Dianam & Herodiadem) existimabant. Hinc patet, ad quam & qualem credulitatem hæc canonis vltima verba sint referenda.

Duo hic quæri possunt. primò cur hoc versiculo solum mentio facta primi & secundi mēbri, hoc est creationis & trāsformationis? secundò, cur dicatur *Pagano deterior*, qui credit idem quod Paganus?

Ad 1. resp. quia capitis huius intentio præcipua fuit, ostendere quòd hæ mulierculę incidāt in idolatriā, & apostasiam: quia omnia illa capita errorum

D fidei, pluralitatem Deorum introducunt, & quoddam inferunt à Deo ad Dæmones transfugium. nihil verò apertiùs præsupponit Deorum pluralitatem, quàm primus ille & secundus error.

Ad 2. resp. quia loquitur de iis, qui semel baptismo illuminati fuerunt, & ab eo apostatarunt, vt patet ex c. initio. Nam finis capitis ipsi principio respōdet. quia tales derelicto creatore suo, Diaboli suffragia quærunt. Quod subsequitur in cōtextu; TEXTVS.

Nonnulli inueniuntur, qui interno liuore permoti, in perniciem suorum inimicorum altaria, &c.

Hæc iam sunt parerga, & constat verba esse Gratiani, nec enim habentur in Burchardo, nec in Iuone, nec in Pseudo Augustino: & eorum summa de

E sumpta fuit ex cap. 13. eiusdem q. 5. quæ de alia specie facti agit.

Secutus sum in hac interpretatione præcipuè Tosta. *in c. 4. Matthæi* Torquemadam, supra & alios, quos recentiorum plerique sequuntur.

III. §. *An hic canon aliquid ad hodiernas striges pertineat, aut ad eas sit extendendus?*

Contendunt id Alciat. Ponximbius, Duarenus; & VVierus, & alij pauci. nituntur argumētis hisce. Primò *in cap. Episcopi* dicitur, eas nocturnis horis cum Diana aut Herodiade super bestias equitasse: conuenisse statis temporibus, & inconuentu præsidi conuentus obtemperasse: quæ cuncta nostris Lamiis conueniant: vt videtur sensisse Martinus Nauarrus. secundò, in vers. *omnibus* dicitur,

quod

quod, qui talia & his similia credunt, &c. Lamiæ verò credunt his similia. tertio, Lamiæ credunt se transformari in cattos, canes, anseres, & alia bruta; quod hic in vlt. vers. dānatur. quartò, sic videtur canonem accepisse Burchardus. *nam libr. 19. c. de arte Magica vers. vltim.* hæc scribit: *credidisti vt aliqua fœmina sit, quæ hoc facere possit, quod quædam à Diabolo decepta se affirmant necessario & ex præcepto facere: id est cum dæmonum turba in similitudine mulierum* * *transformata (quam vulgaris stultitia HOLDAM vocat) certis noctibus equitare debere super bestias, & in eodem se consortio annumeratam esse? si particeps fuisti istius incredulitatis, annum vnū per legitimas ferias pœnitere debes.*] quibus verbis videtur expressè respicere ad nostrum c. Episcopi, & illud sui temporis strigibus accommodare. quintò, illæ mulierculæ dicuntur illusæ: sed & Lamiæ similia narrant. Similiter ergo ex illo capite credendæ sunt à dæmone delusæ talia confiteri.

Verumtamen communis opinio Theologorum & Iurisconsultorum est, *capitulum Episcopi ad Lamias nostras non pertinere*, tenent hoc Abulens. Turrecremata & alij mox citandi, & sic passim Romę, in Italia, Hispania, Gallia, Germania, fidei inquisitores à sede Apostolica deputati & confirmati, & Iudices sæculares, qui iustiores & doctiores, vnanimiter practicant: vt non obstante isto capitulo Lamiarum confessionibus credunt, & contra easdem ad mortis vsque supplicium procedunt. quod à me multis probatum. *libr. 2. q. 16. & fusius lib. 5. hac sect. 16.*

Dico igitur *sententiam extendentium hunc canonem ad Lamias nostras primò Lamiis ipsis infructuosam esse: deinde perniciosam Ecclesiæ & reipub. tertiò, periculosam assertoribus. quartò rationi & veritati parùm consentaneam.* Probo singula. Primò est *infructuosa Lamiis.* quia per eam non eripiuntur supplicio. nam adhuc ex *d. c. Episcopi*, hæreseos conuincerentur. quoniam *c. Episcopi* tales mulierculas definiret esse infideles, & à Deo ad suffragia dæmonum desciscere. Et rectè definit: quia licet delusæ fuissent in somnis: tamē (vt optimè ratiocinatur Nicol. Iaquerius *Flagelli fascinarior. cap. vlt.*) postquam euigilarunt recordantes eorum, quæ in somnis egerant, putantes ea verè & corporaliter à se gesta: ratificant pactum & cultum dæmoni exhibitum, & sollicitè sibi cauent ab iis quæ in somnis dæmon prohibuit, & omnia sedulò exsequuntur, quæ iussit facere. Fouent etiam pertinaciter voluntatem ad similes conuentus reuertēdi, & faciendi quæcúmque arbitrantur se illic commisisse, sacrilegia, Sodomiam, incæstus, infanticidia, idololatriam, &c. profitentur sæpè coram complicibus, etiam in iudicio se hæc nolle deserere. Quare sunt hæreticæ & apostatæ censendæ, licet hæc nequam voluntas & opinio ex delusione nasceretur. Ad cultum enim & exercitium hæreticæ prauitatis sufficit, liberè in eam consentire, & eam acceptare. Sicut si aliquis Catholicus somniasset se audire aliquem docentem vel concionantem, Non esse Purgatorium: postea verò vigilans putaret se vigilantem hæc audiuisse, & memor eorum quæ somniarat argumentorum, huic hæreticæ propositioni fidem ac consensum præberet, & animo, dictisque eam foueret: talis dubio procul haberetur & esset verus hæreticus, & vt talis puniri deberet. Item sicut qui (est comparatio Bernard. Cumani *Lucernæ num. 9.*) in somnis passus est illusionem, quia somniabat sibi rem esse cum aliena vxore, si postea memor somnij complacet sibi de tali actu propter delectationem quàm inde sibi visus percipere ex spolio thalami alieni, licet non peccet ratione somnij, quā somnium fuit (quia iudicium rationis tum ligatum erat, & ideo tum peccare non potuit) mortale tamen adulterij peccatum sibi conciscit ratione complacentiæ subsecutæ, & consensus pleni in vigilia præstiti. Nam rectè D. Augustinus: delectari falso crimine verum est crimen. Deinde quis ignorat, has vigiles multa conari, ad hoc crimen: & conatus, qui ad cogitationem accessit, pœnam in atrocioribus criminibus meritò exigit? *l. quisquis C. ad leg. Iul. Maiest. l. si quis non dicam rapere C. de Episcop. & cleri. l. vnic. C. si qua præditus potest. l. 1. D. de extraordin. crimin. l. 1. D. ad leg. Pomp. de parricid. l. fugitiuus. D. de verb. signif.* Quis ignorat fautores & conscios eadem pœna cum maleficis puniendos? *l. 1. §. occisorum D. ad S. C. Syllan. l. vtrum D. ad leg. Pomp. de parricid. §. alia. de publi. iudic.* Denique patet in d. c. episcopi. non obstante delusione hæreticas declarari. quia dicit *sceleratas &. retro post Satanam conuersas*, quod est esse apostatas à fide. dicit, *alios secum ad infidelitatis interitum traxisse* (quod est dogmantizantium) *à recta fide deuiasse, fidem perdidisse, in errorem Paganorum deuolui, Diaboli esse non Dei, & Paganis esse deteriores.* Si ergo capitulum istud pertineret ad striges, deberent ergo adhuc hodie striges tractari, vt hæreticæ & à fide apostatantes. Quem igitur fructum ex hoc c. percipiunt, quod illas tam clarè hæreticas pronunciat, & proinde subdit pœnis hæreticorum.

Secundum, *quod hæc sententia sit perniciosa reipub. & Ecclesiæ*, clariùs probatur, quia strigum defensores conantur per hoc capitulum obtinere, ne Lamiæ interficiantur, vt patet ex Ponzinibij, VVieri, & aliorum scriptis: & docet quotidiana experientia impunitas isto prætextu, vel minùs quàm oportet punitas dimitti: nec fidei Inquisitores inter Catholicos vllum maius impedimentum experiuntur, quàm Legistas quosdam & rabulas hac falsa imbutos opinione ab hoc canone definiri, hęc cūcta esse illusoria nec grauem mereri pœnam. Queruntur de hac re scriptores fere omnes. ex Protestantibus Mollerus *comment. in consuetudin. Saxon.* & Bodinus *in Dæmonoman.* ex Catholicis viri pij & docti Remig. *in dæmonolatr.* Ludou. Richaume noster *libr. trium discursuum.* Pet. le Loyher. *libr. 2. de spectris.* Crespetus *libr. de odio Satanæ. 1. discurs. 3.* vbi testatur iam Francisci 1. tempore in Francia delatum numerum maiorem centum millibus, sed plurima cum accessione adauctum postea, iudicum conniuentia, & magnatum clandestino fauore: & grauiter deplorat *discurs. 8.* multitudinem iam esse tantam, quanta nunquam visa fuit: & causam gliscentis mali esse iudicum perfidiam, deceptorum VVieri scriptis, & deceptorum à Diabolo, vel certè complicum Sortiariorum. *vide illum à fol. 118.* Sebastianus Michaëlis *Pneumalog. fol. 53. & 55.* scribit à Geneuensibus solummodò puniri magos, qui hominibus vel brutis nocuerint, cetera illorum detestabilissima scelera insuper haberi, & vt illusoria prætermitti: non curari ab illis iniurias Deo illatas per idololatriam, blasphemias, Sodomiam, &c. & ideò hodie Geneuam esse scaturiginem viuam atheismi & idololatriæ. Hæc ille vicinus de vicinis suis potuit certò comperta habere. Conqueritur

ritur eadem de re Bartol. Spineus Sacri Palatij Magister, cùm scribit; *potissimam labem cur sic inualescat ista pestis esse, quorundam iuristarum persecutionem: quibus principes Theologiæ imperitis facilè credunt, quasi sapientibus, licet in huiusmodi satis rudes existant: vtpotè Dei prouidentiam, Diaboli potestatem atque malitiam, & pleráque alia Theologica, ad quæ præsens articulus deducitur, ignorantes: & impient allegationibus legum folia: quæ & in pluribus non faciunt ad propositum: eo quòd puros actus humanos possunt regulare leges humanæ, non autem Diabolicis colligatos possunt benè cognoscere: sed solùm præsupposita cognitione superioris scientiæ, sacræ (inquam) Theologiæ, possunt pœnas determinare talibus conuenientes*, sic ille Apolog. 1. c. 3. postea c. 4. sic scribit. *Hoc capitulum* Episcopi *malè intellectum à iuristis, quatenus hæc quæ ad Theologiam pertinent pertractat, est causa illorum ruinæ, putantium eò quòd in corpore iuris Canonici redactum est, posse proprium sensum circa illud ita procedere, vt etiam Theologorum communi sensui se opponant*, &c. Idem c. 9. *Adeò que nunc inualuit ista pestis: vt dixerit in quadam concione diabolus, qui in forma Principis apparebat (vt retulerunt, qui adfuerunt nonnulli ab inquisitore deprehensi) sitis omnes bono animo: Neque enim elabentur anni multi, quod superabitis* CHRISTI *fideles. quod optimè diabolus obtinet suffragio diaboli, sibiq; similium, qui se patribus Inquisitoribus opponunt, dicentes hæc esse deliramenta, sicq; scelestis his apostatis fauent, & in hæresibus suis indirectè confirmant. Nisi enim præpedirentur patres Inquisitores horum molestiis: quorum sæpè Principes, tanquam sapientum persuasionibus inclinati, denegant auxilia Inquisitionis officio debita: iam eorumdem feruentium inquisitorum Zelo secta hæc esset penitùs deleta, vel certè extra fines Christianorum penitùs fugata.* Et his omnibus antiquior vnus Inquisitorum Nicola. Iaquerius anno 1457. sic scriptum reliquit: *Quod quidem* c. Episcopi, *quidam incautè attendentes obstaculum nō modicum præstant exstirpationi sectæ, & hæresis fascinariorum, vnde ipsa fauorem accipit, & incrementum.* Hactenùs ille flagelli fascinar. cap. 9. Verùm quid opus è Galliis, Italia, & Germania coacceruare testimonia? Nonne in ipsa nostra Teuthonica Brabantia, quæ solebat ab hoc crimine satis esse pura, hoc scelus videmus gliscere, ex quo multorum in corda falsus d. c. Episcopi sensus se penetrauit, maximè Iudicum & causidicorum quorumdam, quibus temerè vsurpata VVieri lectio, & incautè auditi sermones Loosei, & à quibus diuina iniuria & Catholicæ religionis dehonestatio haut magni penditur. Minantur mihi Philippicas, & calami rigorem: exspecto, & reexspecto sed nihil video, nisi minas & inanes iactantias. pergunt interea canes impedire, & caulas lupis reserare. sinunt malum proserpere, immò fouent dum non prohibēt, quinetiam prohibentes ipsi prohibent. quid negligere cùm possis perdere peruersos, aliud quàm fouere? *error, cui non resistitur, approbatur: & veritas, quæ non defenditur, opprimitur.* Hi dominium tyrannicum dæmonis in CHRISTI Ecclesiam confirmant. horum opera salus reipub. proditur. ab his de cōmuni interitu priuata lucra cōparantur: quibus volupe est in vtrámque aurem dormire, donec tortuosus draco se toto corpore insinuet: & venenum apostasiæ, idololatriæ, ac nefandissimarum libidinum, incredibilis crudelitatis, execrandorū sacrilegiorum, & quotidianarum contra tenellam ætatulam, contra fruges & alimoniam mortalium,

A contra patriæ totiúsque generis humani salutem, machinationum, per totum paulatim CHRISTI corpus diffundat. Quis non hos de repub. & Ecclesia quam pessimè mereri pronunciet? quis non profliget, execretur? videmus, si quidquam videmus, impunitate striges fieri deteriores, & pedetētim plures plurésq; sibi complices impigrè adiungere: nec quidquam illis optabiliùs esse, quā quod assiduè diabolus inculcat, sinceram adhuc partem eodem carcinomate peruadere. Si de vllo crimine verum, de hoc sanè verissimum est vetus illud, *Parcendo nocentibus innocentium salutem conseruari non posse.* Deus ipse per Esaiam satis apertè Babyloniis insinuat, se regioni in qua maleficis parcatur,

B propitium nunquam futurum, sed ab ea grauissimas pœnas exacturum *Venient* (inquit) *tibi* (Babylon) *hæc duo subito in die vna sterilitas & viduitas. Vniuersa venerūt super te propter multitudinem maleficiorum tuorū, & propter duritiam incantatorū tuorum vehementē, Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te, veniet super te malum, & nescies ortum eius: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare. Ista cum incantatoribus tuis, & multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescētia tua: si fortè quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum: stent & saluent te augures cœli*, &c. cap. 47. v. 9. 10. 11. Confirmat B. Ioan.

C Chrysostom. deplorans quòd ab hoc nefario ausu vix orbis minima pars seruetur, & omnes ferè sint æternæ mortis periculo expositi: hæc Dei iram semper quidem prouocasse, sed nunc multò magis, post tot tam ingentis beneuolentiæ ac miserationis tam insignis indicia, postquam ille filium redemptioni nostræ impendit. *Lege illum hom. 10. in cap. 3. epist. 1. ad Thimo. sub fin.* Quid ergo fas sperare nobis, vbi tot quotidie pullulant maleficorum fascinariorum defensores, & in Scabinatus, Consulum, Fiscalium, Parlamentorum, & in ipsa Principum sacraria irrepunt? Vtinam recogitarent annos antiquos, & priora sæcula reuoluerent: statim deprehenderent, nulli vnquam Principi, Reip. Prouinciæ maleficia exitio non fuisse:

D quorum exempla quædam Monito. III. in fine ponentur. Vnde etiam probatur quod sequitur.

Dixi tertiò *hanc sententiam esse ipsis assertoribus valdè periculosam.* probatur. 1. quia, vt ex dictis Esaiæ verbis patet, Babylonicam sortem in vltione sibi consciscunt, qui Babylonis scelus imitantur, & Diaboli contra DEVM partiariis, ad diuinam iniuriam, & patriæ perniciem, & Ecclesiæ Catholicæ pestem, adeò sedulam atque fidelem operam nauant, & Satanæ regnum propagant, & Antichristi sunt metatores. 2. quia dum non credunt assertioni Theologorum (ad quos spectat de peccato, sit vel non sit: item quantum vel quale, iudicare) nec stant Pontificum declarationi,

E aut communiori Ecclesiæ iudicio, suæ nequiter, & incautè fidunt prudentiæ sapientiæque; & præter peccati noxam excommunicationis etiam se periculo exponunt in eos latæ, Qui Inquisitores in hæreticorum inuestigatione & punitione impediunt. Tertio quia non immeritò se faciunt multorum criminum suspectos: inprimis quod non sint alieni à crimine quod defendunt, vt Iaquerius notauit de Doctore Edelino, & Treuiri norunt de Doctore Flaet, & de VViero testatur Crespetus *disc. 3.* & docuere Leloyher, Richeaumus, & alij complures: & possem ipse quorumdam nomina referre. item quod causa negandi sit atheismus eò quod

nõ credant esse dæmones; vel quia non benè sentiunt de diuinâ prouidentiâ; quàm putant sinere, innoxios à dæmone infamari, repræsentari, & tandem supplicio affici; vel quia pertinaciter tenent dæmonem non posse corpora localiter transferre, nec tempestates ciere, nec morbos hominibus immittere, quæ contra fidem sunt, quia S. S. repugnant, vt docui, *libr. 2. Disquisit. quæst. 11. 12. & 16. & lib. 3. quæst. 4. sect. 2.* & quia sentiunt aliter quàm Ecclesia. Nam caput Ecclesiæ, & (vt sic dicam) eius lingua seu os, est Pontifex Romanus: Pontificum verò Romanorum multi post d. cap. Episcopi adhortati sunt Inquisitores, vt contra striges seu Lamias, sedulò & seueriter procedant, & pestem hanc exterminent; & harum crimina, se non pro illusionibus, sed pro veris ac nefandis excessibus habere manifestè profitentur, vt patet ex Pontificum Bullis Innocentij. VI. ad Inquisitores Germaniæ, Iulij. II. ad Inquisitorem Cremonensem, Hadriani VI. ad Inquisitores Lombardiæ, & Clementis Septimi ad Episcopum Bolensem de strigibus Mirandulanis; quas bullas referunt & scriptis suis inserunt Sprengerus, *in princ. mallei malefic.* Spineus, *quæst. de strigibus cap. 15. & Apolog. 1. cap. 11.* & integras ponit Pet. Binsfeldius, *libr. de confess. malefic. edit. vltima.* Sic etiam sentiunt cuncta tribunalia Ecclesiastica Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ: sic semper Apostolici Inquisitores in praxi obseruarunt: ergo hîc est sensus, hoc iudicium Ecclesiæ; à quo dissentire non est cordis sincerè Catholici, sed hæresim sapit. Mihi quidem, qui Ecclesiam non audiunt aliquid definientem, pro Ethnicis sunt & profanis 4. tales si à malitiâ, certè nequeunt excusari à stupore ac stolidâ temeritate ac præsumptione. Non à stupore & stoliditate; quia negant posse fieri, quæ recta philosophia & Theologia fieri posse conuincit) *vt ostensum libr. 2. & 3.*) Et quia negant facta, quæ vbique, & omnes ferè se fieri vidisse, & esse expertos, homines fide dignissimi contestantur; quod sapientum iudicio desipere ac insanire est: quia nihil velle credere, nisi quod propriis oculis adspexeris, signum est stoliditatis, vel proteruæ obstinationis; quæ qualis ipsa est, cæteros putat, mendaces, fungos, & leues in credendo. Leuis est corde qui citò credit, sed cordis nullius & frontis ferreæ qui communi virorum proborum & sapientium assertioni non credit. Nec à præsumptione queunt excusari; quia ipsi ius vsurpant definiendi, an aliquid sit hæreticum, necne; quod non ad Iuristas, sed ad Theologos; non ad Parlamenta aut subsellia laicorum, sed ad Episcoporum conuentus & Synodos pertinet: immò præferunt suam sententiam sententiæ Inquisitorum Fidei, & Pontificum Romanorum. Nam cùm isti censeant non esse illusoria quæ striges confitentur: nostri aduersarij Vvieriani contendunt, deceptiones esse & pro illusionibus habenda. Planè vltra crepidâ sutores: & perinde faciunt, ac si lictores & alij iudicum executores, iudici dicerent eum male iudicasse, & se sententiæ opponerent. Nã in causâ hæreseos Iudices laici reuerâ tantùm sunt executores sententiæ per Ecclesiasticos iudices latæ. Quando enim Ecclesia definiuit, verbi gratia, qui negat transsubstantiationem panis in veram carnem & sanguinem IESV CHRISTI in Eucharistiâ, hæreticus est, & pœnis hæreticorum plectendus. Tum iudex secularis tantùm cognoscit de facto, an Petrus hoc neget. Si Petrus dicat

A se negare, partes iudicis sæcularis non sunt aliæ quàm exsequi in hoc homine, quod Ecclesiæ decreto statutum: & tenetur credere, talem verè hæreticum esse. Sic quando Ecclesia definit striges nostras, vt verè criminosas puniendas; non licet laico magistratui hanc sententiam eludere, d cẽdo, hanc, quæ fatetur, delusam; sed ritè confitentem debet condemnare. Nec etiam effugiunt notam temeritatis, tum iisdem ex causis; tum quia, cùm nudi iuristæ, vel medici sint, tamen audent sibi arrogare declarationem determinationis conciliorum circa fidem; quæ auctoritas non competit nisi Prælatis Ecclesiarum, idque de consilio Theologorum; quibus Prælatis solis concessa facultas canones fidei condendi. Aduersarij verò

B cõtendunt d. canonem Episcopi pertinere ad striges nostras, & ideo illo Canone decidi has d ludi: Pontifices autem, quos nominaui, declarant illas non deludi, nam iubent Inquisitoribus, vt in striges, tamquam verorum criminum reas rigorem legum cõtra hæreticos latarum exerceant; nec tamen Canonem Episcopi antiquant, nec vllus eum ex Decreto tollendum iudicat: ergo satis declarant se censuisse, nihil hunc canonem ad striges pertinere, alioquin eum abrogassent. Eodem modo eum intelligunt Inquisitores fidei, qui semper ex doctissimorum Theologorum & Canonistarum numero deliguntur. Nonne temerarium est contra hos omnes suo iudicio, in re tam graui, & adeò periculosâ sibi & reip. niti?

C Vltimam denique conclusionis nostræ partem; *videlicet sententiam aduersariorum nec veritati, nec rectæ rationi esse consentaneam*; probo quia veritati consentaneum esse nequit, quod iudicio Ecclesiæ, & Pontificum declarationi repugnat, vt facit sententia aduersariorum. Nam Ecclesia est columna veritatis, & Pontifex Romanus est lingua seu os Ecclesiæ, cui est promissum à veritate, *Non deficiet fides tua.* Quòd verò veritati consentaneum non est, id rectæ rationi nequit esse consentaneum. Præterea ex ipsis sectæ illarum Dianiarum circumstantiis; non prorsùs excæcatis; statim apparet, quàm diuersa fuerit illarum secta, à nostrarum strigum sectâ. 1. illæ credebant plures

D esse DEOS, Dianam, Herodiadem, &c. nostræ striges non nesciunt se Diabolum venerari, & ei debitum vni DEO se honorem deferre. 2. illæ profitebantur quædam prorsùs impossibilia, vt equitare cum Herodiadæ, quæ nequit ex inferno egredi; & cum Dianâ Deâ, quæ nulla est: nostræ nihil fermè confitentur, nisi quod, citra miraculum, sit possibile. Si dicas Seuer. Sulpitius, *libr. 1. de vita D. Martini*, scribit ei vmbram terram Latronis, quæ ex inferno prodierat apparuisse: sic ergo Herodias inde prodire. Resp. non rectè id inferri. Nam quoad Latronis animam potuit id Deus permittere ad falsi cultus destructionem: si verò inde Herodias prodiisset (quàm illæ misellæ credebant esse veram Herodiadem)

E id foret ad falsi cultus confirmationem, quod Deus numquam permitteret. 3. illæ credebant quòd cum Dianâ proficiscerentur: nostræ quod cum suo magistello seu martinetto dæmone: in quo illæ fallebantur, nostræ non falluntur. 4. illæ omnes putabant aliquid veri Numinis & diuinitatis inesse creaturæ (nam in hac re disertè canonis decisio fundatur, dum ait; *quia huiusmodi mulieres aliquid Numinis & diuinitatis, extra vnum Deum arbitrantur*) nostræ striges vix vllæ hac

ignoratione vel errore ducūtur. 5. nostræ expresse renunciant Deo, & professioni fidei, quàm in baptismo ediderunt, offerunt dæmoni asseruatam eucharistiam: conculcant cruces, & alia multa faciunt sacrilegia; quorum nihil illis aliis mulierculis impingitur. 6. misceri se carnaliter cum dæmonibus fatentur; quod non aliæ. 7. nostræ conficiunt & vtuntur maleficia; pecudes; hominésque, præsertim infantulos, necant; & fruges procellis perdunt, quorum nihil de aliis illis legitur 8. nostræ conspirant cum Satanâ in humani generis perniciem: qua de re nihil est in d. cap. Episcopi. 9. nostræ baculo, vel ollâ, vel quo aliô vtensili inter tibias sumpto, per aërem vehuntur, & interdum pedibus iter conficiunt in itu ad conuentum, & reditu domum; secùs ac illæ quæ tantùm super bestias se dicebant omnes equitare, has & similes alias differentias facilè quilibet colliget, ex confessione illarum, in d. cap. Episcopi, & nostrarum strigum in actis iudiciariis, vnde appareat sine iustâ ratione aduersarios ad nostras d. cap. porrigere. 10. argumentatur Bernard. Comens. *in Lucernâ inquisitorum cap. 4.* tempore Concil. Ancyrani secta strigum videtur nondum nata fuisse; ac fortassis nec Gratiani tempore, qui anno demum 1150. vel circiter (*Sic gloss. cap. cum post appellationem §. forma vero. 2. quæst. 6.*) decretum compilauit. Nam prædicta secta strigum videtur pullulare cœpisse, paullò plus quàm à centum quinquaginta annis, vt ex Iaquerio & antiquis Inquisitorum processibus apparet: idem asserit eo loco Franc. Pegna, *in addition.* Sanè vetustiorem Iaquerio, de strigibus in terminis ac clarè loquentem, haut scio an alium inuenias; ille autem nondum centum quinquaginta annis deuixit. Quo igitur pacto, *cap. Episcopi*, de tam diuersis, & tam diu post secuturis hæreticis egisset? nam easdem non esse illas mulierculas cum nostris; sed in multis multùm discrepantes, iam ostensum.

Vnde etiam fit manifestum, veritati ac rationi consentaneam esse sententiam contrariam eorum, qui *d. cap. Episcopi*, volunt non pertinere, ad eas de quibus nunc agimus striges: quæ est planè communis Catholicorum sententia, imprimis eorum quos citaui Pontificum Romanorum, *Innocentij, Hadriani, Iulij, & Clementis*; & Episcoporum vel Cardinalium, *Turrecremata in d. cap. Episcopi Alphon. Tostati, in Matth cap. 4. quæst 47. Simancæ Episcop. Zamorensis Catholiq. instiuut. titul. 27.* & fidei Cathol cæ inquisitorum, *Iaquerij flag. Fascin. Sprengeri Mallei malefic. part. 2. Nideri in Præceptorio precept. 1. cap. 11, quæst. 4. Bernard. Comens. in Lucern. Inquisitor.* & magistrorum sacri Palatij. *Siluestri Prieratis, de strigimag. libr. 1. cap. 14. & lib. 2. capit. 1. & 4. & Spinei, de strigibus cap. 1. cum seqq.* & aliorum grauissimorum tam Iurisconsult. quàm Theologorum, si non omnium, certè tot ac tantorum, vt eorum comparatione aduersarij meritò nulli censeantur, nōnullos nominabo, *sic Ioan. Grassus cons. de strigibus, Augustin Bottà de Sauiliano, de eâdem re alio consc. Bernard. Basinus relect. de artibus Magic. proposition. 9. Paulus Grilland. de sortileg. quæst. 7. & post accuratam disputationem Arnoldus Albertinus de agnoscendis assertionibus heret. quæst. 24. à num. 13. maximè num. 24. qui multa argumenta in contrarium adducit, quibus egregie ipsemet respondet. Fransc. Pegna commentar. 68. in directorium Eimerici, & idem in Annotation. ad Ambrosium de Vignate tractat. de heresi. quæst. 12. vbi etiam accuratè ostendit Ambrosium illum à nobis non dissentire, & si dissentiret eius opinioni non standum: Marquardus de Susanis tractat. de Iudæis & aliis infidelibus cap. 13. num. 28. Ioan. Maior in 2. cap. 14. quæst. 3. Barthol. Sibyllanus. 3. Decad. Mirabilium, ca. 7. quæst. 4. Franc. Victoria relect. de Magiâ quæstion. 7. Alfons. à Castro libr. 1. de iusta heret. punit. cap. 16. Sixtus Senens. libr. 2. bibliothe. Sanctæ annotat. 72. Pet. Binsfeldius Suffragan. Treuirens. de confession. malefic. in solutione argument. ad primum mihi fol. 347. Michaëlius in Pneumalog. & Franc. Picus libr. 3. dialog. strix, & omnes quos citaui superius hac sect. 16. lit. V V.*

Restat respondeamus obiectionibus aduersariorum.

B *Ad 1.* dico quædam esse similia mulierculis illis cum nostris strigibus; sed in præcipuis, maximè quę sunt fundamena & bases, *dicti ca. Episcopi*, discrepare, immò nec in his, quæ ponit argumentum conueniunt, nam nostræ non tantùm noctu, vt illæ; sed etiam interdiu vadunt ad cursum, nec vmquam cum Dianâ vel Herodiade se putant, nec super veras bestias vehi, nec semper equitant, nec Dianæ vel Herodiadi obtemperant: nec ignorant præsidem conuentus esse Satanam *v. supr. vers. vltimam denique.* Ideò hic non procedit argum. à simili, nec extensio Canonis, cuius verba non conueniunt nostris strigibus, nec dispositio, quia nostræ non credunt totum quod illæ asserebant: quod totum complexum in canone illo damnatur; non verò credulitas, quod à dæmone in alium

C locum corporaliter queant transferri, quæ nihil habet cōmune cum opinione infidelium; vt dicti auctores optimè ostendunt, maximè Albertin *d. loco num. 25.* & ex hac extensione magnum contra philosophiam sacram prophanámque absurdum sequeretur, vt doctum abundè. Nauarri auctoritati iam respondi, eum aliter intelligendum, *vide libr. 2. quæst. 16. lit. A.*

In 2. Obiectione supponitur minor falsa: nam falsum esse ostendi nostras striges credere similia his, quæ in d. cap. Episcopi damnantur.

Ad 3. Quoque resp. vel nullas, vel vix vllas Lamias hoc credere. Solent enim in confessionibus suis dicere, se aliis videri tales, ipsæ autem

D sciunt se transformatas non esse. Quod si rudiores aliquæ id, vt Lycanthropi quidam faciunt, putent: fateor tales à dæmone, quo ad hoc punctum, delusas esse: tamen si hoc pertinaciter teneant, dico ex hoc cap. Episcopi, illas vt hæreticas debere damnari, vt rectè censent Ambrosius de Vignate, Albertinus, Pegna & alij.

Ad 4. Resp. primò, incertum esse, de qua sectâ mulierum Burchardus loquatur. Nam Burchardianæ eodem modo, quo illæ Gratiani, deludebantur, nempe circa præsentiam Herodiadis aut Dianæ: nostræ verò circa sui dæmonis, tam vectoris, quàm incubi, & Præsidis in conuentu, non decipiuntur: sciunt enim ipsummet esse. Pleræ-

E que etiam norunt discernere, quando id vigilantibus verè, & quando somniantibus per imaginationem contingat. Denique notant loca, personas, & reliquas omnes circumstantias, & de his in confessionibus suis tam noxij, quàm innoxij, in testimoniis conueniunt: quod delusionem omnem excludere satis vbertim ostensum. Nostræ quoque quoad transformationem, non credunt se cum hominibus veris rem habere, sed cum dæmonibus in corpore formato vel assumpto. Item

sciunt

sciunt distinguere inter veros homines qui choræis intersunt, & inter dæmones illis permixtos. Ideò possumus negare Burchardum de strigibus nostris loqui; quarum secta diu post adhuc ignota mansit. Secundò dubium est quo pacto Burchard. accipiat illud; *necessariò*. Nam si de necessitate absolutâ, vt velint nolint cogãtur eò in bestiis aduolare; perspicuum est eum de nostris nõ agere; quæ, si nolint, eò non deuehuntur, sed domi manent, sed postea pœnam aliquam absentiæ luunt. Si verò intelligit necessitatem conditionatam, v. g. debent ire, si nolint affligi: malè id adscribit infidelitati, nam res ita se habet de facto. Si capit de necessitate morali, v. g. quòd putent se peccare non eundo, & ideo ire debere: hoc nihil attinet ad nostras, quæ sciunt se peccare eundo, non verò remanendo. Et sanè toto illo capite nihil proponit Burchardus has sentire, quod rectæ fidei repugnet, iuxta iam à nobis demonstrata. Nec mirum hac in re illum errasse; qui in eodem capite halucinatur circa tempestates ciendas, & maleficium amoris odiique; vt ostensum, *lib. 2. & 3.*

Ad 5. argum. ex resp. ad 4. patet solutio.

Habent aduersarij plenam (nisi fallor) *d. cap. Episcopi*, explicationem quàm velim eos perpendere, sine proteruiâ aut peruicaciâ, quæ faciunt, vt videntes nihil videant.

SECTIO XVII.

De libris Magicis.

NEc possunt ad hæredes transmitti, nec legi, nec retineri, sed sunt igni tradendi [a]; Vt iure antiquo cautum, & in primitiuâ Ecclesia obseruari solitum [b]; & hoc renouatum edicto Pij. IIII. & Clementis. VIII. Pontific. in regg. quas præfixerunt Indici, *libr. prohibit. Reg. 9.* INTELLIGE præterquàm ab illis; quibus prohibitorum librorum generalis lectio, in bonum publicum Pontificis Maxim. auctoritate fuerit concessa [c]. Solis Pontificibus reseruatum est, hanc licentiam largiri [d], & quibus ipsi hoc permiserunt; vt nominatim omnibus Inquisitoribus fidei, & eorum commissariis pro tempore existentibus: Episcopis verò, eo solo quod Episcopi sunt, hæc licentia legendi libros prohibitos non competit, vt docet Penna [e], & hoc fuit à Pio V. quibusdam Episcopis disertè responsum. Sunt autem tales libri, non auctoritate propriâ comburendi; sed potiùs deferendi ad inquisitores. Qui eos retinent, nisi deferre parati sint, non sunt absoluendi: & hæc absolutio reseruata est habentibus potestatem absoluendi à casibus bullæ cœnæ Domini; & ab aliis impensa absolutio, nullâ est & inualida, sunt etiam tales retinentes vehementer de eâdem hæresi suspecti [f]; si libri sint ab aliis compositi. Nam si ab ipsismet compositi forent, plenè conuincerentur, & damnari possent vt hæretici magi [g]; si tamen faterentur à se compositos, vel à se scriptos, vel ab alio se dictante scriptos, nec quicquam causari possent quod eos ab hæresis crimine tueretur. *vide de hac re benè loquentem Siman. in prax. à nu. 3. tit. 39.*

Idem quod inquisitoribus fidei, quo ad librorum horum vsum puto esse publicis Librorũ Censoribus Ecclesiasticis: non verò DD. quia doctores sunt, nec Parochis quia Parochi. quod diligenter notandum, etsi in multis locis periculosè Parochi & DD. hoc ius sibi vsurpent.

a l. cæteræ. D. fam. herc. l. mathe. C. de ep. audien.
b Acto. 19. v. 19. cum seqq. & D. Aug. testatur in psal. LXI. in fi. Damasc. de Barlaã & Iosa. ca. 32.
c Eymeric. c. 43. nu. 1. & Pẽqa ibi in cõmẽt. litt. C.
d Iul. 3. in bulla, cum meditatio cordis.
e ad direc. Inquisitor. par. 2. ca 4. Comm. 3. fol. 91.
f hæc omnia fusè docet; ott S. [illegible] Can peg. & Zan [illegible] [illegible]
g Arch Io. Andr. DD. cap. [illegible] de hære. in 6. Kon [illegible] 323. Ceter. de hære. [illegible] 123.

SECTIO XVIII.

De Eucharistiâ morituris præbendâ.

COnsuetudo multis locis est maleficis ad mortem damnatis denegare viaticũ corporis Dominici; quę consuetudo tolerari potest, propter Sacramenti reuerentiam, illis locis; vbi post sententiam statim reus morti traditur. Locis aliis, vbi pridie sententia fertur, & postridie reus interficitur, etiam consuetudinem hanc admittit Nauarrus [h]. Sed omnino putarim, tunc reis præbendam communionem, nisi quid aliud obstet: nempe dummodò Catholici sint, & verè pœniteant, probatur hæc sententia iure Pontificio [i] & ciuili [k], & DD. auctoritate [l]. probatur & ratione, quia consulendum eius animæ, cuius corpus traditur ad mortem: neque hoc est dare Sanctum canibus, pœnitens enim eam Deo amicus est, & non canis. Nec dedignatur Christus eum inuisere, pro quo mori dignatus fuit in cruce.

Item ad hoc requiritur, vt reus sit ieiunus, non enim idem obtinet in ægro morituro, & sano morituro, vt optimè docet Nauarrus [m]: & vt tantùm temporis inter supplicium & communionem intercedat, vt species sacramentales sint verisimiliter consumptæ, ad quod non dubito, cum Nauarro [n], quatuor horas sufficere, confessio Sacramentalis numquam reo, ne immediatè quidem ante mortem, deneganda [o]: contra vnctio extrema reis numquam concedenda [p]. Semper autem cauendum, ne post Eucharistiam, vel confessionem quilibet reum inuisat, & inebrietur, vel alia fiant piam mortem & seriam pœnitentiam impedientia: qua in re hîc in Belgio & Germaniâ superiore multum & frequenter peccatur.

h libro 5. Consi. 16 i ca. quali tem. 13. q. 2. ca super eo c e hæ [illegible] Motu proprio Pij [illegible] super hoc edito.
k Sanchez de Cun. [illegible] Caro' V. [illegible]
l gloss. & DD. in Cle [illegible] Terrere, in c. c. quæ [illegible] Auster. de re test. Ecce super [illegible] Iul. Clar. d. q. 99 nu. 4.
e. B[illegible] membr. 2 dub. 5 [illegible] ros [illegible] gantem.
m d. consi 16.
n Manual. c. 25. n. 23.
o Nauarr. num. 25.
p Clarus d. num. 5.

SECTIO XIX.

An corpus sepeliendum?

SEquenda in hoc regionis consuetudo, quoad illos, qui à Carnifice iuxta tenorem sententiæ sunt interfecti [q]. Quoad alios, qui sententiæ executionem morte præuenerunt, notandum primò huius (vt & hæresis) excepti criminis naturam esse, vt morte non finiatur, sed contra mortuum procedi in eo possit [r]; &, in locis vbi bona confiscantur, potest etiam post mortem agi ad bonorum confiscationem; sed vbi talis consuetudo non est, saltem ad memoriæ damnationem [s]; & corpus sepultum condemnatum posset exhumari, & ossa comburi. Qui durante reatu sibi mortem consciuerunt; ij non sunt sepeliendi Ecclesiasticâ sepulturâ [t], sed cadauer deberet à iudicibus in furcam agi. Si obiicias contrariam sententiam communiorem, quoad vltimum membrum, nempe non posse iudices in corpus in carcere mortui sæuire, illud suspendendo vel cremando, quia crimina & eorum pœna morte exstinguũtur [v]. *Respondeo*, hanc rationem locum non habere, quando moriendo nouum crimen committitur, & ipsa mors crimen est: crimine enim nec crimen, nec criminis pœna potest exstingui. Hæc me causa impellit, vt à communi sententiâ recedam. Deinde plerique censuerunt & optimè, in atrocioribus criminibus, rectiùs æquiùs esse adhuc cadauera puniri, cùm grauissimo cum scelere, se

q Gomes. tom. 3. ca 14. num 8 Clar. § vlt. quæst. 100. num. 1.
r Gomes. d. tom. 3. c. 1. num. 80.
s Gomes. sup. & Clarus qu. 51. n. 14. Sim [illegible] in prax. tit. 62. & tit. 56.
t c. placuit. 23. qu. 5. & ibi gloss. & DD.
v vide Clarum d. § fi. q. 51. n. 15. & Gomez. sup. nu. 71. & Menoc. de arbitr. iud. cas. 285.

debitæ pœnæ reus conatus fuit subtrahere; & consuetudo ferè generalis comprobauit hanc praxim cadauera talium puniendi, ad aliorum necessarium exemplum [a]. Eos autem consanguineos & amicos, qui reis in carcere venenum, vel laqueos, vel cultros suppeditant; vt violentas sibi manus inferant ad ignominiam euitandam, in quos meritò DD. inuehuntur [b], non dubito teneri lege Corneliâ de Sicariis.

Si verò, non vi sibi illatâ, sed ægritudine, vel debilitate, aut incommoditatibus carceris moreentur ante sententiam; in his ego prorsùs sequerer communem illam sententiam; adeò vt si in talem, non legitimè confessum aut conuictum, iudex sæuiens, eum non patiatur Ecclesiasticæ tradi sepulturæ; peccet Mortaliter, & actione iniuriarum conueniri à propinquis defuncti possit [c]. Poterit tamen iudex sinere corpus sepeliri cum protestatione, & litem cæptam contra mortuum prosequi, citatis ad defensionem iis quorum interest; vt in hæresis crimine seruatur [d]. Sed quot annorum spacio currit ius contra mortuum agendi? putarim in hoc crimine quoad bonorum confiscationem, non posse agi, post annum quadragesimum; ad memoriam tamen damnandam, adhuc agi posse [e], iuxta ius Canonicum; sed ciuile videtur quinquennij tantùm spacium exigere [f]; cui in foro ciuili standum.

APPENDIX I. AD LIB. V.

HIs addam, quæ ad me V. CL. Petrus Oranus scripsit quincto Kal. Decemb. 1599. & adiungam ex rebus alibi iudicatis nonnulla, quæ solius Parisiensis Curiæ iudicatis non immeritò præferãtur: quamquam nec Duareno (cuius in scholis, quàm in subsellis, maior laus) satis credam hoc Parlamenti illius constans esse iudicium, sed fors illum aresta aliqua decepere; quæ aliis, psi non notis, fundamentis innitebantur. Orani verba sunt.

In Magicarum Disquisitionum Tomo primo, aduersùs Alciatum nostrum, strennuè decertasti, depulsionéque plenâ atque solidâ, errorem notasti, & confutasti, demiror doctissimum Alciatum non tantùm in Parergis, verùm etiam in Recitationibus ad Decretales Pontificum in eo errore perstitisse, sic autem scribit [g].

In contingentia factis vidi quamplurimum dubitari, Inquisitor pronunciauerat contra quandam mulierem ac tradiderat Iudici sæculari, hic ad partis instantiam vidit processum, in quo continebatur, quod hæc mulier confecerat pocula quædam amatoria, & solùm contra eam erant indicia quarumdam maleficarum, quæ dicebant, quod in quodam lusu nocturno cum dæmonibus viderant ipsam mulierem ludentem, ac ducentem choreas, ipsa verò negauerat omnia, & fatebatur se esse catholicam: fuit dictum quod Iudex sæcularis non deberet exequi Inquisitoris sententiam, ex defectu iurisdictionis, quod in illo processu Inquisitor non poterat cognoscere, nam quo ad pocula amatoria, clarum, illud delictum non esse hæreticum, nec eius cognitionem ad Inquisitorem spectare [h], neque enim est credendum quod etiam ipsa verè fuisset in lusu, nam quamuis credatur sociis criminis in tali delicto, attamen illud non est trahendum ad ea, quæ vere non videntur, sed per illusionem dæmonum [i], præsertim cum illa participes criminis essent mulieres, quæ regulariter non admittuntur in causa sanguinis [k]; hæc Alciatus.

M. I. DELRIE, ex vno errore, in alium labitur Alciatus, si quidem Pontifex Maxim. [l] in accusatione etiam mulieres audiri rescripsit, non quaslibet; sed conscias, & participes eius criminis, ac facinoris; & audiri non tamquam accusatrices, sed tamquam testes; certum enim est conscias haberi pro testibus, audiri, & examinari tamquam testes: quin etiam generali consuetudine comparatum, vsurpatum atque receptum, vt eiusdem criminis, & facinoris sociis credatur, si sanguine suo, id est morte, accusationem suam signauerint, & roborauerint.

Et quod traditur [m] Reum criminis non interrogari de conscientiâ aliorum; quòd sibi non pepercit, multò minùs alteri parciturus sit [n]: id intelligendum est de confessis, non conuictis; hos enim aduersus conscios, socios, & participes criminis interrogari manifesto iure probatur [o]: immò & cõfessum interrogari in crimine læsæ Maiestatis [p] in aperto est: tale autem crimen est sortilegij, & magiæ. Iudices rerum capitalium apud Stabulenses sortilegas conuictas, nec confessas proscribendas, non damnandas capitis vel ad rogum contendebant; ac ne quidẽ, si in flagranti crimine comprehensæ essent; sicque apud eos more maiorum vsurpatum: verùm auctorante Principe iactatam consuetudinem, & abusum abrogauimus, hoc enim nec ius admittit, altero contentum; vt vel confiteatur, vel conuincatur Reus [q].

Scio asperrimum, *crimen paricidium* (quod Seneca [r], & Quintilianus [s] *nefas vltimum*, vocant: eoque sensu in Regem adtentatum, *vltimum facinus*, Quintus Curtius appellat [t]) non vindicatum acerbissimo illo supplicio, more maiorũ etiam in conuictũ & manifesti paricidij Reum; nisi si vltrò cõfiteretur, nec confessionem fuisse extortam tormentis; [u] tamẽ nihilominùs cõuictus, capitali pœnâ vti homicidia coërcebatur, ea fuit lenitas Augusti, nolens paricidij pœnâ plecti nisi confessos, nec Augustus suâ interrogatione, CERTE PATREM TVVM NON OCCIDISTI? viam salutis, & libertatis Reo aperuit, vt voluit Casaubonus [x]; sed benignâ interrogatione abnutiuum responsum elicere voluit; ne conuictus, non tamen confessus, pœnam paricidij sustineret. tam horrendum facinus paricidij vix credidere patratum veteres; nisi si paricida se suo iudicio conuinceret.

Quòd verò Aliciatus scribit, aduersùs diuinationes, & incantationes, Inquisitores incongruos, & incompetẽtes esse iudices, quod diuinationes, sortilegia, ac alia id genus, species sint falsæ Religionis, nulla tamen dogmata fidei Catholicæ contraria contineant; hoc simpliciter verum non est, si enim Diuinator, sortilegus, inuocauerit, & adorauerit dæmones, spem in eos ac fiduciam posuerit; sacrificia ac preces eis obtulerit (quod vtique faciunt sortilegi & venenarij) rectè pro suâ iurisdictione inquisitor inquirit, & ita post Oldradum [y], & Iasonẽ [z] resoluit Conradus Brunus.

Demiror Gallos doctissimos errationem Alciati insecutos. Franciscus Duarenus [a], sic de sortilegis scribit: *de aniculis horum temporum quæ volitare per aëra, & nocturno tempore solitare, & choreas agere dicuntur, quæritur: Et solent plerique Quæstores*

in eas

a latè hæc ostendunt post Igneũ Fran. Marcũ & alios ipsi Gom. & Clarus. locis dictis Couar. lib. 2. resol. ca. 1. Simanc. d. tit. 62.
b Mars. singul. 150. Menoch. d. cas. 185.
c d. c. placuit & ca. ex parte de sepult. Alberic. Angl. & alij in l. 1. §. quoties. D. de iniur. neque hac in re prax. cõtrariam proferunt DD. suprà citati: sed omnes volũt vnanimiter quo ad hos iura seruari.
d Ægid. Bellamera decis. 677. & 678. cũ seq. Alberti. rubr. de hær. Simã. d. tit. 62.
e Brunus de hęr. lib. 5. ca. 17. Siman. supra nu. 7. ex c. vlt. de prę-script. in 6.
f l. 2. C. de apost. & ita gloss. in l. Manichæ. in verb. subire. C. de hær. & est cõm. teste Gomes. supra nu. 81. quẽ sequitur Clarus d. num. 14.
g in c. perniciosa. n. 66. de off. & potest. ordinarij.
h Panorm. in ca. 1. de sortile. per ca. accusatus de hæret. in 6.
i c. episcopi 26. q. 5.
k cap. 3. de testam.
l in d. ca. 3.
m in l. repeti. §. 1. de quæstionibus & in l. v. ti. C. de accus. & in cap. vlt. 15. quæst. 3.
n lib. vlt. §. fin autem C. de bonis eorum qui ante sentẽtiam, &c. Emilianus de ciar. 192.
o in l. dict. Hadriano. §. 1. de custodia reorum.
p cap. 1. de confessis.
q l. qui sẽtentiam. de pœnis.
r libr. 1. de Clement. cap. 23.
s decl. 377.
t lib. 8. hist.
v Sueton. in vita August. c. 33.
x in notat. ad Suetonium d. cap. 33.
y cõs. 208.
z in l. huiusmodi de leg. 1.
a in tit. ad legẽ Cornel. de Sicariis.

in eas acerbius animaduerte, quàm ius & ratio postulet, cùm Synodus Ancyrana definiuerit quædam esse quæ à cacodæmone multarum mulierum mentibus irrogantur, itaque Curia Parisiensis (si nihil aliud admiserint) eas absoluere ac dimittere meritò consueuit. Hæc ille.

In eandem sententiam ita quoque Petrus Erodius[a]; *nuper extitere apud Valenses, & Cenomanos vicinos nostrorum Andium, qui ex hoc maleficio dānati sunt, & quos in tormentis audio confessos, se sacris (quæ sabbata nuncupant) ritualim initiari, tum Christianismum abiurare & profiteri paganismum: deinde à tergo notari signis: postremò donari pulueribus & medicamentis, quibus & brutis & hominibus officiant, itaque alios tale quid conficere, nonnullos vrinam sistere, quosdam arceri à cōcubitu, an id effici possit, vt persuadere volunt hominibus intactis, videbimus prout res incidet. durat in hodiernum diem hæc, seu magorum, seu sortilegorum perniciosa factio, nisi quòd ea non ampliùs philosophorum aut honestorum virorum sit, sed rusticorum & idiotarum, quæ res (inquit) vanitati vanitatem adiecit.*

a lib. 5. rerum iudicatarū, tit. de malef. ca. 11. editio 2.

B

Idem alio loci[b] à sanguine sortilegorum, ex Ammiano Marcellino abstinendū cōtendit, quod multa in hoc genere vana sint, multa non nociua, multa insaniæ coniuncta, multa miseranda; & si hæc deliria humana aliquam pœnā merentur, mitiorem vult adhibendam, vt enim furiosus satis ipso furore punitur, ita sortilegus vanā indagine.

b lib. 8 rerum iudicatarū, tit. de malef. ca. 14. editione postrema. Nihil necesse nam nō probat quicquam sed Hippiā tātùm agit, & cuius causā rei ignorat, cōtendit eam non fuisse.

In eundem errorem delatus Michaël Montanus libro tertio, *periculorum, seu, tentamentorum,* Lipsius noster *gustus*, Auctor verò operis, *Essaus* vocat) *capite vndecimo, tit. des Boiteux.* Curassem ab Amanuensi meo describi, nisi Lipsius in librariā sua haberet; à quo, si voles, legendum accipies.

C

Contra Matthæus Cognetus, Senator Regius[c], sortilegos tamquam homicidis nequiores, naturæ humanæ inimicos omnimodò puniendos contendit, & diriùs seueriúsque in eos à Magistratu animaduertēdum: quod & ipsum firmat doctissimus Theologus Claudius Espenceius[d]; *magiam proscribere* (inquit) *sceptri magis est, quam stili,* & eo loci multa de magis, præstigiis & incantationibus.

c en ses discours politicques, cap. 42.
d in commentatiis ad postrē. Epistol. D. Pauli ad Timotheū cap. 3.

Quin etiam Franciscus Hotomannus in sortilegos animaduertendum consultus respondit[e]. Et si fortè non sit plenè probatum delictum sortilegi, tamen sufficere publicam vocem, & famam in loco, vt possit quęstionibus subiici, quod omnium impietatum atque scelerum à Satanā repertum scelus & maximè abominandum sit, propter expressam abiurationem & renunciationem Christianæ Religionis: deinde propter fidem & hominium quod diabolo præstatur: & propter exitium quod ista maledicta diaboli mancipia mortalibus inferūt; cuius rei causā, leges ciuiles humani generis inimicos, & hostes cōmunis salutis appellant[f].

e consf 98.

D

f in l. etsi. & in l. vlt. C. de malef.

Idem Hotomannus[g], in morbis curandis magam quæ deconsulebatur nō modò circulo, verum etiam certā hac verborū formulā vsam fuisse refert, *d'ainsi que Dieu a va, & charité a foy, & le pain n'a faim, & l'eau n'a soif, & le feu n'a froid, fau, fau, en oysi, parte d'icy dedans,* quod magicū carmē (exorcismi formulam impiè Hotomannus vocat[h]) Constitutionibus Imperatorum damnatum legimus[i]. eos enim qui susurris, & carminibus istis vtuntur, quāquam pernegent, testibus tamen grauatos, eculeo dedēdos, vngulisque sulcātibus eorū latera sōdenda, pœnas proprio dignas facinore.

g consf 99. num. 2.

E

h d. consf. 99.

i in l. nullus & in l. eorum. C. de malef.

Quòd verò Alciatus, Erodius, & alij, sortilegos

A

ad sabbata proficisci, ferri per caminum, nigrum hominem vel hircum adorare, tripudiare vnā, atque vnguenta pulueres ve dari, quibus aut transferantur, aut solo etiam flatu alios tabe conficiant, deridicula & insomnia esse putant, & ad sui dicti confirmationem, aduocant Decretum Patrum in Concilio Ancyrano; solidè abs te confutatum est, vt & hoc ipsum præstitit Sebastianus Michaëlis Theologiæ Doctor[k]: neque adhibendam magè fidem Ioanni Baptistæ Neapolitano[l], quàm Apuleio Africano, vtrumque enim fieri posse reipsā, & opinione, ideóque à particulari ad vniuersale nullam esse consequentiam.

k in s. Pneuma in libell. conclus.
l li. de ma gia ca. 2.

Ioannes de Vaux Stabulensis monachus, interalia recitabat indicendæ congregationis (ita enim vocabat) statos conditos dies, vbi nocte intempestā ad destinata loca sodalitas comparebat; quæ dæmoni in formā hirci ad parenti adorationes genibus submissis faciebat, iisque in locis extrui mensas epulis & cibis bonis, benéque sapidis (neque enim inanes mensas fuisse) & primæ mensæ honorariores cum vxoribus (quos *les braues hommes,* adpellari referebat) accubuisse, primæ mensæ maiora subsellia, Belzebub, Astarot (hæc est Venus, & Ioannis ipsius succuba) & Leuiatan occupasse, secūdis & tertiis mensis interfuisse etiam plures dæmones sine nomine, bibi ad sanitatem Belzebub, epulis exemptā famæ, mensisque remotis, in promiscuos concubitus & amplexus rui, in recessu accipi à dæmone pulueres spargendos in aëra, ad fruges, vineas & segetes inficiendas, & sparsis pulueribus, ventorum turbines & tempestates spurcissimas excitatas.

Non ignoro Senecam[m], hæc non probare, sic enim ille, *Apud nos in duodecim tabulis cauetur, ne quis alienos fructus excantassit: rudis adhuc antiquitas credebat fructus posse excantari, adtrahi imbres, & repelli cantibus, quorum nihil posse fieri tam palam est, vt huius rei causa nullius philosophi Schola intranda sit:* sed hoc Senecæ dictum, vt erroneum cōuicisti.

m li. 4. naturalium q. cap. 7.

Florimundus de Remundis[n], refert apud Burdigalenses capitulū generale per sortilegos indici solere diebus Mercuri j & Veneris mensis cuiuslibet, ita enim confessos sortilegij criminis Reos.

n en son Antechr. ca. 7. nu.

Sebastianus Michaëlis in *Pneumalogia*, seu, *en son discours des Esprits, scholio septimo,* scribit, *les sorcieres estre transportez d'vn lieu en l'autre par Sathan pour le iour & heures le Ieudy enuiron la minuict, auquel seulement ils sont transportez comme trestous ont conuenu en cela & confessé. Peut-estre,* (hanc rationem ille subiicit) *pour ce que le diable veut auoir les premieres, & estre recognu au premier rang de la semaine. Car les Turcs celebrent le vendredy, les Iuifs le Samedy, les Chrestiens le Dimanche, & quand à luy il s'est mis deuant tous pour auoir la premiere celebration.*

Quod de Pasete, naturā molli, sed magiā omnes superante ex Sudæ historicis refers, idipsum inter adagia sua Erasmus retulit, ad quem, cum quid emeret & rei pretium venditori numerasset, nummus perpetuò redibat, idem carmine magico, conuiuium repentè partibus omnibus instructum ac sumptuosum exhibebat, quod statim si Libuisset euanescebat: potuit conuiuium fuisse verum non simulatum, fascinatum & imaginarium, cuius rei fidem faciunt conuiuia quibus adsiduè Ioannes de Vaux interfuit, cuius confessio ab aliis quoque magicis & sortilegis probata.

Tempore reuerendiss. *Georgij Austriaci Episcop.*

Leodicens.(bonæ memoriæ)magister Hugo Bouretrus chirurgus insignis, & à medicis laudatus, multùm similia factitabat; vinaque extraria Romã,ex Hispaniã, & aliis ex locis reipsã in mensa omnibus demirantibus repræsentatis poculis exhibebat: viuunt adhuc horum actuum testes compertæ fidei, at ille postea ad meliorem mentem reuersus, maleficiis abstinuit, & ex impio factus pius; quique diebus singulis sacris operabatur. Reuerendiss. Cardinalis à Groesbeeck. eum in familiam suam recepit. obiit autem valdè piè, & Catholicè, ab annis octo,& quod excurrit.

Verissimum est, quod in secundã parte operis tui scribis; Cõstantinum Imperatorem ad Bassum Præfectum vrbi rescribentem [a], non vsum verbo, *Coëgisse*: quòd verò ais vsum verbo, *deflexisse*; ipse apud te dispice,annè, *defixisse* legẽdum sit,ita enim Theodosian⁹ Codex habet. *defigere*, sortilegorum verbum est;apud Ciceronem [b], *QVÆCVMQVE Augur,iniusta,nefasta,vitiosa,dira, defixerit*, (sic in melioribus Codicibus & ita quoque Lambinus) *irrita infectáque sunto.* Plinius [c], *defigi diris deprecationibus,nemo non (inquit)metuit.* Ouidius (abs te etiam laudatus) *Deuouet absentes simulacráque cerea figit*, & alibi; *Sagáque Phœnicia defixit nomina cera.* Quod ipsum nõ ignorauit, Accursius noster in exẽplo abs se posito, *in figendo cera imaginẽ* [d],& in glossis Philoxeni, *defixiones Necyomãtia*,legũtur.

Vnde apud Paulum [e] I. C,minùs rectè legitur, *Interficerent aut deficerent*,legẽdum enim vt ex Codice Vesontino Cuiacius noster restituit, *defigerẽt*: qui autem defixiones faciebant, *curiosi*,vocabãtur, vnde apud Horatium, *curiosus*, pro malefico seu mago accipitur,qua de re videri poterit Cuiaci⁹ [f].

Quod tu de puellã Ioannã Lotaringiã,idem planè censeo,eius gesta,& stratagemata,non sub Carolo, *sexto*(vti scribis)sed sub Carolo, *septimo*,contigerunt(cuius rei testes aduoca Paulũ Æmilium. Monstrelerum, Micquellum, Girardum & alios) Virago illa obscuri generis in Barrensi Ducatu Iacobo Dareo patre, ac Isabellã matre natã, Diuino afflata numine rem inclinatã fortiter restituit; Anglos vbique perfidos, FRANCIA eiecit; Carolum Septimum Remos vngendum sacrandúmque perduxit; illúque,vt ratum firmúmque Imperium more maiorum esset,effecit; Aurelianensem vrbem graui obsidione liberauit,vidi eius statuam æneam Aureliæ in ponte ad Ligerim seruatæ à viragine & virgine vrbis monimentum, cæterum dum in Compendij obsidione ex vrbe erupit, ab hostibus comprehensa, & Rothomagum producta ad palum damnata,viua exusta est,non absque æterno Anglici nominis probro, qui se magicis illius artibus Franciã profugere falsò querebãtur.

Admirandum sanè est quod de illã adfirmatur[g], pirum arborem, sub qua illa sedebat dum patris gregem minabat, ouesque ruri pascebat, cùm vt Regem Carolum VII.adiret, primò cælesti voce monita est; neque cariem, neque vetustatem sentire, neque fulmine tangi, neque pluuiã, grandineve, aut niue intingi.

Inquisitor, in Prouinciã Stabulensi apud acta probatum reperi,malum sub qua maleficæ duxerant choreas, & saltatorium orbem versauerant, in quaque earum Aulœdus Tybicenve consederat,fœlicem ac frugiferam,factam infœlicem ac infrugiferam, *arborem vidi.*

Redeo ad Ioannem, quàm ab Anglis flammis feralibus quasi maleficam ambustam refers; an eo sensu exaudis hæc verba Constantini ad populum [h] FERALIS PESTIS ABSVMAT?

Iacobus Reuardus [i], existimat per illa verba nihil aliud voluisse Constantinum, quàm maleficos igne consumendos esse, sed quia de Diis manibus,quibus feralia sacrabantur accitis arte magicã locutus sit; ideóque, *ferali peste*,potiùs quam *igne*, huiusmodi homines absumendos rescripserit. *quamquam*(inquit) *non ignorem pestem feralem de supremo supplicio accipi posse, & veteres pro morte ac interitu pestem posuisse, vnde apud Festum, pestiferum fulgur, quo mors exiliumve significatur.*

Dionysius Gothofredus [k], ignis quoque supplicium intelligit, quod magi Diis manibus consecrarentur: vt quemadmodum in feralibus pecudes absumebantur, & ipsa cadauera, ita manibus cõsecrarẽtur quos in carminibus suis inuocassent.

Ego verò, per hæc verba, *pestis feralis absumat*, intelligo maleficos & præstigiatores bestiis obiiciẽdos: quod ipsum Græcus interpretes notauit [l], probarunt quoque antiqui nostri iuris Interpretes, & maximè Odofredus [m]; *magos* (ait) *feralis pestis absumat, quia sunt obiiciendi feris bestiis lacerandi.* sic quoque notauit Cuiacius [n]: *feralis* (inquit) *pestis absumat, id est: bestiis obiiciatur, &, vt ego interpretor, feralis pastus absumat.*

Matthæus Coignetus [o] vtitur hac interpretatione, *que la peste cruelle les puis' esteindre, & consumer, & pour telles sorcelleries Iehu fit manger aux chiens la Royne Iesabel.*

Neronis tempore de Christianis tamquam sortilegis supplicium sumptum legimus, & hi aut feris,aut canibus obiiciebantur, aut crucibus figebantur,aut flammabantur,stantibus ad palum destinatis vnco (ne motatione capitis picem cadentem declinarent)gutturi suffixo, è laminã ardente pix aut vnguentum in caput liquifiebat;ita,vt riui pinguedinis humanæ per arenam amphiteatri sulcum facerent, eoque pertinet locus ille Iuuenalis Satyrã primã.

Pone Tigillinum, teda lucebis in illa;
Qua stantes ardent,qui fixo gutture fumant,
Et latum mediam sulcus deducit arenam.

(Ita legendum cõtendit Scaliger [p])non verò,
Et latum media sulcum deducit arena:

Hactenus Oranus.

In his quod de Ioannæ æuo me monet amicus, verissimum,& memoriæ lapsum agnosco lubens. De duobus aliis non video causam, cur sententiam mutem.

Nam illud de Cõstantini rescripto [q] *deflectendi*, voce vsum,non *cogendi*; verum est, nec facilè hîc admiserim correctionem illam, *defigendi*:tum quia libri omnes Codicis Iustinianæi quos vidi, continent, *pudicos ad libidinem deflexisse animos*:tum quia C. Theodosianus à Ioanne Tilio [r] primùm editus hanc lectionem confirmat: tum quia Constantinus Harmenopulus [s], in huius legis breuiario legit, *qui magicis artibus pudicos animos ad libidinem deflectunt, publicatione & exilio puniuntur*, tum quia, *defixio magica*, deuotionis & execrationis quoddam genus fuit,& non animæ permouendæ, vel peruertendæ, sed sanitati corporis perdendæ instituta: nec satis Latinè dicas, *animum defigi*; sed deflecti *in libidinem.*

De *Ferali* flammã, cùm scriberem; nulla mihi cogitatio fuit legis illius Cõstantini,cui⁹ initium, *multi* [t]. Sed, *ferales flammas*, funestas atque lethales nuncupabã,vt Minucius, *feralia ligna*,Symmach⁹, *feralia*

[a] l. eorum, C. de malefic.
[b] lib. 2. de legibus.
[c] libr. 28. Historiarum,ca. 2.
[d] in l. 6. in verbo non dubitauit. C. de malef.
[e] li. 5. sententiarum. ad l. Corneliam de sicar. §. 9.
[f] libr. 10. obseruat. ca. 22. & li. 27. cap. 17.
[g] per Micquellũ, qui Aurelianæ vrbis, ab Anglis obsidionẽ & Ioannæ res gestas scripsit.
[h] in l. multi. C. de malef.
[i] lib. 5. variorum cap. 3.
[k] in notis ad d. l. multi.
[l] libr. 60. basilikon. ti. 39.
[m] in d. l. multi.
[n] in notis ad dict. l. multi.
[o] d. ca. 41.
[p] lib. 5. de emẽdatione temporum ca. de Roma sub Nerone, incensa.
[q] l. eorum 4. C. de malef.
[r] l. 9. tit. 16. lib. 3.
[s] li. 6. Epit. tit. 10. τρέφοντες.
[t] l. multi. 6. C. de malef.

feralia commenta; Saluianus, *peccatum feralissimum*; noster ille decus orchestræ, *ignem feralem*, *ratem feralem*: *locum feralem*, *saxum ferale*, *turbam feralem*; alij alia, quos olim laudaui [a]; quæ vox à *Ferâ*; siue mortem, siue Parcam ita vocarunt. De Constantini tamen verbis, nondum mihi liquet, quid ille per *pestem feralem*, potissimùm supplicij vltimi indixerit, illud quidem quod adiungitur, fauet explicationi Græcorum; *quoniam natura peregrini sunt*, quasi dicat; quoniam alieni ab humanitate, ideo belluis cedant. Sed ego, *ferale* pro *ferino*, nondum reperi apud classicos scriptores, repugnat etiam syllabæ modulus, in hoc citatus, in illo productior ac statarius. Ergo censeo potiùs, Constantinum eo loco dumtaxat definiuisse, vt vltimo supplicio de medio tollantur, quàm pœnæ genus exprimere voluisse. Nec arbitror semper eâdem morte damnatos. Facit Vlpianus [b] vt credam, lib. 7. de officio Proconsulis, sub titulo de Mathematicis & vaticinatoribus; dum ait: *& variè puniti sunt ij, qui id exercuerunt, pro mensura scilicet & consuitationis*.] Vt vides lacuna subest, expleo; *& modo consultae*. quamquam Vlpianus de certo tantũ mathesis huius veritę genere id dicat, cõstat tamẽ non idem semper supplicium in aliis quoque generibus obtinuisse; vt nec in Christianos, qui non infrequentiùs à tyrannis exusti, quin & frequentiùs, quàm feris obiecti. docent Tigillini tædæ, & Tertullianici, *Semaxij*. Cuperem doceri, Constantini tempore maleficos ferino pastu assumptos: nam de concrematione facilè docuero. Lege Gregoriani codicis libr. 7. tit. de malef. & Manichæis; inuenies à Diocletiano & Maximiano eos addici, vt loquuntur, *flammeis ignibus exurendos*. Lege C. Theodosiani legem primam, quæ Iustinianæi tertia est: reperies haruspices, *concremandos*, ab ipso Constantino ad Maximum rescribi. Quid ergo vetat quominus, *feralem pestem*, ita sumamus? Nam Accursij, Odofredi, & Græcorum in iudicio Latinitatis non opinor sontica planè auctoritas: nec in Cuiacij verba iurarim licens, aut cuiuspiam alterius, hic quidem Ræuardo & Gotofredo accedo procliuiùs, vt & Pet. Fabro, qui idem asserit, *Semestri. libr. 2. cap. 7.* Nam & apud Iul. Paullum, *libr. 5. sent. cap. 23.* quamuis magicæ artis conscij iubeantur summo supplicio affici (hoc est bestiis obiici, vel in crucem agi) ipsi tamen Magi viui iubentur concremari. Sed res non tanti, vt plura putem verba commutanda.

a Aduersa. in Herc. Furent. v. 1145.

Scio l. venic. Cod. de his qui par. ferales angustias, vsurpari; sed quia funerea erat culleï mãsio mala, sic vocantur.

b in Mosaicarũ & Romanorum legũ collatione quam Pithoeus ex m. s. ed. dit. Harmeno. feralẽ pestem gladij pœnã interpretatur.

Addam ex Gallicanarum Curiarum actis nonnulla, quæ nec in Francia quidem, Parlamenti Parisiensis illud iudicium receptum passim, aut omni tempore, satis ostendant: describam verba Gallica, ne quis me de meo quid affinxisse, vel perperam transtulisse suspicetur.

Ex actis iudiciariis Episcopi Belluacensis, contra Iohannam Darcam vulgò vocatam, Iehanne la pucelle (*hæc acta exstant in Monasterio S. Victoris Canonicorum Regularium Parisiis*) *quæ fusè referunt, Bernard. du Girard in Annalibus Franciæ sub Carolo VII. & Franc. Bellesorestius in eiusdem Caroli VII. vita à fol. 345.*

Ann. 1430. CVm propè Compendium potita esset hostium, Parisiensis Vniuersitas litteris publicis eam apud Henricum Angliæ regem accusauit sortil gij & maleficij: causæ prætensæ fuêre sequentes, quæ etsi falsò prætexebantur, ostendunt tamen sensum Ecclesiasticæ Curiæ, & almæ Academiæ illius temporis: Promotor itaque fiscalis, quidam Guilbel [c] de Estiuel, aut, vt in Actis [d] & in sententia Delegati [e] Apostolici vocatur, Ioannes de Estiuet; vbi in art. 4 dicitur arbor quædam fuisse apud Dompreum, vbi feliciter conuenire maleficæ & misceri dæmonibus; *que pres de Domprein y a vn grand & vieux arbre, qu'on nomme l'Arbre charmme Fee de Bourlemont, & que apres de cest arbre y a vne fontaine, pres laquelle on dict que frequentent les malins esprits auecq; lesquels se meslent de nuict les sorciers dansans & gambadans autour desdicts arbre & fontaine.* Artic. 5. *que le susdicts arbre & fontaine, sont surnommez des Fées. Aussi luy demandoyent, si elle auoit cognoissance de ceux ou celles, qui certains iours de la sepmaine vont au Sabbat auec les Fées.* Respondit, *auoir ouy dire, qu'on y alloit le Ieudy.* Artic. 6. *quelle alloit audict arbre les heures qu'on celebroit le diuin seruice, à fin que estant lors seulle elle peut à son ayse danser & caroler autour des lieux susdicts, ou elle faisoit plusieurs bouquets & chapeaux des fleurs & herbes plus soësues, qu'elle trouuoit és enuirons, & encouronnoit ledit arbre en chantant certains vers, & disant quelques mots de fortilege: & y retournant l'endemain, quoy que le soir elle y eust mis lesdicts chapelets & guirlandes, si est-ce qu'elle n'y trouuoit chose quelconque.* Artic. 7. *Qu'elle souloit porter en son sein de la mandragore, esperant par ce moyen en auoir bonne fortune, tant en richesses, qu'en autres choses temporelles: comme si la mandragore auoit en soy telle efficace.* Artic. 19. *Auoir pris conseil des malins esprits, & que par enchantemens, & moyens non permis, & illicites, elle auoit descouuerte certaine espee, qui estoit en l'Eglise de saincte Catherine du Fierbois.* Artic. 20. *Auoir eu des anneaux charmez, & qu'elle dit quelques paroles fortilegues sur son enseigne, & sur les guidons que portoyent les siens, disant que cela seruoit pour leur donner bonne fortune en guerre, vsant de grandes coniurations, à fin que par ce sort elle bienheurast leurs entreprises: tenant pour tout certain, que tant qu'ils porteroyent ces drapeaux ainsi coniurez, ils ne pouroyent receuoir aucune deffaicte par leurs aduersaires. Et qu'elle se plaignit publiquement à Compeigne lors qu'elle fust prise, de ce que les siens auoyent oublié d'aporter ses enseignes, & que pource elle estoit tombee en ce malheur. Pource que ceux qui s'aydans d'artz defenduz, & soubs bon pretexte pretendent authoriser leur peruersité, ont de coustume de consacrer les instrumens desquels ils s'aydent.* Artic. 36. *Que par quelque sort & inuocation elle auoit faict paroistre quelque malings esprits au Roy & Ducq de Bourbon pour les seduire.*] Propter hæc Vniuersitas Parisiensis, & Iudices illi priores, iudicarunt Ioannam sortiariam fuisse, & maleficam, apertè docentes se arbitrari, huiusmodi crimina, non illusione aliquâ, sed verè à criminosis huiusmodi committi solita.

c sic vocatur in h la Calt III ap d Bellefore fol. 386. pag 2.
d ibid. fol. 346
e fol. 391

Idem censuit Episcopus Ebroicensis in causâ Guilhelmi Edelini, vt superius docui [f]. Idem Inquisitio Auinionensis in causa plurimorum, quorum damnationes formulam suo loco exhibui paullò ante [g].

f libro 5. sect. 12.
g sect. vlt.

Idem est iudicium Parlamenti Burdegalens. & fuit Consilij Atrebatens. quo tempore adhuc Artesij ad Parisiensem curiam appellabant; vtriusque rei probationi clarissimæ sunt quæ subiungam, Remundi, & Monstreleti verbis.

Extractum

Extractum ex libro Viri Clariss. Florimundi de Remundis Consiliarij Regij in Senatu Burdegalensi, cuius libri hæc est Epithesis & inscriptio, *l'Antichrist.cap.7.num.5.*

Tous ceux qui ont laissé quelques marques du temps que l'Antichrist doit arriuer, escriuent que la sorcelerie sera lors espandue par tout, eust elle iamais tant de vogue qu'en ce malheureux siecle icy? les sellettes de nostre Parlement en sont toutes noircies, Il n'en y a pas assez pour les ouïr. Noz Cōciergeries en regorgēt, & ne se passe iour que noz iugemēs n'ē soyent ensanglantez, & que nous ne reuenions tristes en noz maisons, espouuantez des choses hideuses, & effroyables qu'elles confessent. Et le diable est si bon maistre, que nous ne pouuons enuoyer si grand nombre au feu que de leur cēdres il n'en renaisse de nouueau d'autres. Ie me contenteray de ceste Histoire prodigieuse, aduenue l'annee 1594. laquelle surmonte toutes celles que Bodin à remarquees dans sa Demonomanie; *voila pourquoy i'en ay voulu faire le recit particulier.*

Une ieune femme, nommé Ieanne Bosdeau, appellante du Iuge ordinaire de la Chastellenie de Sallignac en Lymosin, qui l'auoit cōdamnée à la mort, estant ouye en la chambre criminelle, sans peine ne tourment, confessa (comme elle auoit faict pardeuant le Iuge:) Qu'en son ieune aage vn Italien l'auoit desbauchee & amenee la veille de S. Iean sur la minuict dans vn champ, ou il fit auec vne verge de bois vn grand cerne [a], *marmotant quelques paroles, qu'il lisoit dans vn liure noir. Surquoy suruint, vn bouc grand & cornu, tout noir, accompagné de deux femmes, & tout aussi tost vn homme habillé en prestre. Le bouc s'estant enquis de l'Italien qui estoit ceste fille, & luy ayant respondu, qu'il l'auoit amenee pour estre des siennes, il luy fit faire le signe de la croix,* de la main gauche, *puis commanda à tous de le venir saluer. Ce qu'ils firent luy baisant le derrier.*

[a] circulum intelligit.

Ce bouc auoit entre les deux cornes vne chandelle noire allumee, à laquelle les autres alloyent allummer les leurs. Et lors qu'ils l'adoroyent on mettoit dans vn bassin de l'argēt. Ceste femme s'estant depuis retrouuee au mesme lieu, le bouc luy demanda vn bouquet de ses cheueux, lesquels l'Italien coupa, & les luy bailla. Le bouc l'ayant retiree à part, la coucha dans le bois, & la cogneut charnellement, à quoy elle prennoit vn extreme desplaisir, souffroit beaucoup de douleurs, sentant la semence aussi froide que glace.

Tous les mercredis & vendredis, *de chasque mois, le chapitre general se tenoit au Puy de Dome, ou elle s'estoit trouuee vne infinité de fois, auec plus de soixante autres personnes, tous lesquels portoyent, vne* chandelle noire, *qu'ils allumoyent à celle que le bouc auoit entre ses cornes, à laquelle il auoit donne le feu, le tirant au dessoubs de sa queüe. Apres cela tous se mettoyent en dance en rond, le dos tourne l'vn à l'autre. En ceste assemblee on disoit la messe à leur mode, tournant le dos à l'autel. Celuy qui faisoit l'office, (qu'elle nomma) estoit reuestu d'vne chappe noire sans croix, esleuant vne tranche ou rond de raue tainte en noir, au lieu de l'hostie, criant tous lors de l'eleuation,* Maistre, ayde nous. *On mettoit de l'eau dans le calice au lieu de vin, & pour faire,* l'eau beniste, *le bouc pissoit dans vn trou a terre, & celuy qui faisoit l'office en arrousoit les assistans auec* vn asperges noir.

En ceste assemblee on distribuoit les mestiers de sorcellerie, & chacū rendoit compte de ce qu'il auoit faict, les estats estoyent pour empoisonner, ensorceler, lier, guerir maladies auec charmes, faire perdre les fruicts de la terre, & telles autres meschancetez, ceste miserable confessa tout cela, auec vne merueilleuse franchise & naïfueté: car pour vne femme rustique elle auoit bon esprit, persistant tousiours mesmes dans le feu, auquel par arrest elle fust condemnee. Beza, *n'estoit pas bien informé, lors qu'en sa chaire il taxa nagueres nostre Parlement d'Incredulite, & de peu de foy, par ce, disoit-il (& cecy tien ie d'vn Gentilhomme d'honneur, qui l'ouyt) que nous n'estions, condamner les sorcieres à la mort, nos Registres tesmoignent le contraire.*

Aliud ex lib. 2. Historiarum de Enguerran de Monstreler.

En ceste annee (1459.) en la Ville d'Arras, ou Pais d'Artois, aduint vn terrible cas & pitoyable, que l'ō nommoit Vaudoisie, *ne sçay pourquoy: mais lon disoit que ce estoyent aucunes gens, hōmes & femmes, qui de nuict se trāsportoyent par vertu du diable des places, ou ils estoyent, & soudainent se trouuoyent en aucuns lieux arriere des gens, & bois, ou ès desers, la ou ils se trouuoyent en tresgrand nombre hommes & femmes: & trouuoyent illec vn diable en forme d'homme, duquel ils ne veoyent iamais le visage, & ce diable leur lisoit, ou disoit ses commandements, & ordonnances, & comment & par quelle maniere ils le deuoyent adorer, & seruir, puis faisoit par chacun deux baiser son derriere, & puis il bailloit a chacun vn peu d'argent, & finablement leur administroit vins, & viandes en grand largesse, dont ils repaisoyent: & puis tout à coup chacun prenoit sa chacune: & en ce point s'estaindroit la lumiere & cognoissoyent l'vn l'vn l'autre charnellement: & ce fait, tout soudainement se retrouuoit chacun en sa place, dont ils estoyent partis premierement.*

Pour ceste folie furent prins & emprisonnez plusieurs notables gens de ladicte Ville d'Arras, & autres moindres gens, femmes folieuses & autres: & furent tellement gehinez & si terriblement tormentez, que les vns cōfesserent le cas leur estre tout ainsi aduenu, cōme dit est, & outre plus cōfesserent auoir veu & cogneu en leur assemblée plusieurs gens notables, Prelats, Seigneurs, & autres Gouuerneurs de Baillages, & de villes: voire tels selon commune renommée, que les examinateurs & les Iuges leur nommoyent, & mettoyent en bouche, si que par force de peines, & de tormens ils les accusoyent, & disoyent que voirement il les y auoyent veuz. Et les aucuns ainsi nōmez, estoyent tantost apres prins, & emprisonnez & mis à torture, tant & si treslonguement, & par tant de fois que confesser le leur conuenoit, & furent ceux-cy qui estoyent des moindres gens executez, & brulez inhumainemēt, aucūs autres plus riches & plus puissans, se rachepterent par force d'argent, pour euiter les peines, & les hontes que l'on leur faysoit. Et de tels y eust des plus grans, qui furent preschez & seduits par les Examinateurs, qui leur dōnoyent à emēdre & leur promettoyēt s'ils cōfessoyēt le cas, qu'ils ne perderoyent ne corps ne biens. Tels y eust qui souffrirent en merueilleuse patience, & cōstance les peines & les torments, mais ne voulerent rien confesser à leur preiudice, trop bien donnerent argent largement aux Iuges, & à ceux: qui les pouuoyent releuer de leur peines, autres y eust qui se absenterent & vuyderent du Pais, & prouuerēt leur innocence, si qu'ils demeurerent paisibles. Et ne faict icy a taire ce que plusieurs gens de bien cogneurent assez, que ceste maniere de accusation fut vne chose controuuee par aucunes mauuaises personnes, pour greuer & destruire, ou deshonorer par ardeur de cōuoitise aucunes notables persōnes, que ceux hayoyent de vieille haine: & q̃ malicieusement ils firent prēdre meschātes gēs tout premieremēt, ausquels ils faisoyēt par force de peine de tourmēs, nōmer aucunes notables gēs, tels que l'ō leur mettoit à bouche: lesquels ainsi accusez estoyēt prins & tormētez, cōme dit est, qui fust

pour voir au iugement de toutes gens de bien vne chose moult peruerse & inhumaine au grand deshonneur de ceux qui en furent notez, & au tresgrand peril des ames de ceux, qui par telz moyens vouloient deshonnorer gens de bien: & a tant fin de ceste matiere.

Ad hãc narrationem Monstreleti respexit Frãc. Balduinus Atrebas *Comment. in tit. 18 lib. 4. Institut. Iustiniani, fol. 774.* his verbis: *sed quo grauius & ab hominis ingenio magis alienum est hoc malum, eo maior adhibenda est cautio, ne quis eius prætextu ab aduersarijs temerè obruatur. Facilè enim hic quiduis cõfingere potest ingeniosa simultas, vt & multitudinem credulam statim commoueat, & attonitos iudices irritet aduersus eum, quem cum dæmonibus rem habere mentietur. Ante annos sexaginta sensit infelix nostra patria, magno suo malo huiusce generis calũnias. Magna erat Valdensium mentio, quos aduersarij iactabãt nescio quid commercij habere cum immundis spiritibus. Huius criminis prætextu optimi quique statim opprimebantur. Sed tandem Parisiensis Senatus causa cognita, vidit meras esse sycophantias: infelices reos liberauit, improbos sycophantas cum iniquis iudicibus dãnauit. Exstatque adhuc eius hac de re memorabile arrestum editum vicesimo die mensis Maij, anno. 1491.*] Ita Franc. Balduinus & fieri potest, vt in Attrebatensium iudicum processu iudicario odii, calumniæ, crudelitatis, aut præcipitationis indicia nonnulla repererint: propter quæ malè iudicatum, ritè verò prouocatum, sententiam emendantes, Patres Parisienses pronunciarint. Et ideò non tam declararint Arresto suo, hæc quæ magis attribuuntur, & propria confessione illorũ confirmantur, etiam cessante omni Quæstionum timore, inania & delusarum mentium esse (quæ declaratio temeritatis plenissima foret) quàm Iudices illos, à quibus appellatum, improbè & vi innocentiam oppressisse. De VValdensium quidem secta (quorum Albigenses ex stirpe fruticarunt graues scriptores testantur, non immunem à fascinatoriorũ hæresi & crimine pessimo illam fuisse, & nomen Gallicũ fascinariis commune confirmat. Sed Balduinus ex Meiero sumpserat, qui ex Monstreleto fermè verbotenùs in hunc modum: *Anno 1459. Atrebati horrendum quid contigisse legimus. Complures fuisse inhumaniter igne crematos, qui de nocte occultas coitiones habuere cum diabolo: vnde magnam accepere pecuniam. Viri primarij mulieresque complures indicijs crematorum deprehensi; pars capti & sæuissimis tormentis admoti, alij vi pecunia redempti, nonnulli solum verterunt, quidam verò adeò in pœnis constantes fuerunt, vt nihil confiterentur. Fuisse referuntur quidã ex iudicibus adeò detestabiles, vt quosdam sibi inimicos indicari curauerint, tanquam conscios, reis in tormentis ad hoc coactis. Addunt in nocturnis illis conuentibus, ex omni ordine statuque mortalium viros mulieresque interfuisse, eosque ibi diabolum in* * *humanam effigiem transformatum adorasse: cuius tamen nunquam videbant faciem. In illius verba mandataque iurasse. Conuiuio ab illo parato largiter epulatos; inde exstincto omni lumine quemque cum sibi proximè oblata promiscuè concubuisse, sine ope diabolica in sua vnde exierant loca restitutos.*] Hæc ille: arbitror in verbis vltimis negatiuã deesse, *nõ sine ope diaboli.* Sanè ex Meiero patet nõ opinionẽ cõuelli de maleficiorum solitis sceleribus, sed iudicum istorum crudelitatem & iniustitiam auaritiámque damnari: atque hoc arresti Parisiensis esse fundamentum. Quæso nonne Parisiense Parlamentum iniustè iudicasset, nisi taliũm Iudicum vel Tyrannorum potiùs decreta rescidisset? Nam de quæstione nostra, possintne perfici à Lamiis opera dæmonum ea, quæ solitæ sunt fateri: id non à Iurisconsultis, sed à Theologis: non à sæcularibus subselliis, sed ab Ecclesiasticis Tribunalibus fuit decidendum. Habetis eã de re apud Ioan. Gersonem Paris. Cancellarium, almæ Theologicæ Parisiorum facultatis articulos, eruditione & veritate plenos, nobis fauentes. Accipite & aliud grauissimum Curiæ Spiritualis Treuerorum iudicium.

* nõ semper ergo in hircina.

Denique quia mentio à me facta sup. sect. 4. indicio 2. Losei Callidii, qui librum in Lamiarum Patrocinium conscriptum, mille machinis conatus fuit in publicum protrudere: & metuunt nonnulli, ne tãdem cacodæmon aliquis id perficiat: duxi pro antidoto PALINODIAM eius adscribendam, cuius authẽticum & originale (vt vocant) exemplum est penes pium & honestissimum virum, I. V. Licent. Ioannem Baxium (cuius studium atque zelus contra nefariam hanc hæresim Deum aliquando remuneratorem experietur) ab eo acceptum trãssumptum fidi Notarii manu est huiusmodi.

Ego *Cornelius Loseus Callidius* Goudæ oppido Hollandiæ natus, nunc ob tractatus aliquot, *de vera & falsa Magia*, sine scitu & permissione superiorum huius loci, temerè & præsumptuosè scriptos, à me communicatos, deinde ad imprimẽdum Coloniam missos in *Imperiali Monasterio S. Maximini propè Treuiros*, ex mandato Reuerend. ac Illustriss. Domini Nuncii Apostolici, Domini *Octauij Tricaricensis Episcopi*, arrestatus, atque detentus: cùm certò sim informatus in supradictis libris, necnon in Epistolis quibusdam meis, eãdem de re ad clerum & Senatum Treuirẽsem, aliósque clàm missis (ad impediendum executionem Iustitiæ, cõtra magos & veneficas) contineri multos articulos, qui non solùm erronei sunt & scandalosi, sed etiam suspecti de hæresi, criménque læsæ Maiestatis sapiant: vtpotè seditiosi & temerarii, contra cõmunem Doctorum Theologorum sententiam, decisiones ac bullas summorum Pontificum, contra praxim & statuta legésq; magistratuum ac Iudiciorum, tum huius Archidiocesis Treuirensis, tum aliarum Prouinciarum & Principatuum: idcirco eosdem articulos, prout ordine hic subnectuntur, reuoco, damno, reiicio, & pro non dictis atque assertis à me haberi volo.

1. In primis reuoco, damno, reiicio ac improbo (quod sæpè scriptis verbísque pertinaciter apud multos asserui, quódque tanquam huius disputationis meæ caput ac palmarium esse volui) nimirum phantasticam esse, & tanquam superstitionẽ vanam pro figmentis habendam, quæ de corporali magorum & sagarum euectione siue trãslatione scribuntur: tum quod hæreticam prauitatem prorsùs sub oleat; tum quod seditionibus hæc opinio admixta, proindéque læsæ Maiestatis crimen sapiat.

2. Nam (quod secundo loco reuoco) missis ad diuersos clam litteris, contra magistratum pertinaciter absq; solidis rationibus diuulgaui, cui sum magicum falsum esse & imaginarium; asserendo insuper torturæ acerbitate miseras cogi ea fateri, quæ nunquam fecerunt, durã laniẽnã sanguinem innoxium fundi, nouã alchimiã ex humano sanguine aurum & argentum elici.

3. Ex quibus & id genus aliis, partim in vulgus per priuata colloquia, partim diuersis ad vtrúmque magistratum datis epistolis, superiores ac Iudices apud subditos Tyrannidis notaui.

4. Et consequenter cùm Reuerendissimus & Illustrissimus Archiepiscopus & Princeps Elector Treuir. non solùm magos & sagas in sua dioecesi suppliciis dignis affici sinat; sed etiam leges de ordine sumptibusque iudiciariis maleficarum ediderit; inconsulta temeritate præfatum Electorem Treuirensem Tyrannidis tacitè insimulaui.

5. Reuoco præterea ac damno conclusiones hasce meas: non esse maleficos, qui Deo abrenuncient, dæmoni cultum exhibeant, tempestates inducant operâ diaboli, & similia opera perpetrant, sed omnia esse somnia.

6. Adhæc magiam non dici maleficium, nec magos maleficos, & locum *Exod. XXII.* (MALEFICOS NON PATIERIS VIVERE) intelligi de iis, qui veneno naturali naturaliter applicato occidant.

7. Pactum nullum esse, nec existere posse inter dæmonem & hominem.

8. Dæmones non assumere corpora.

9. Vitam *Hilarion.* à D. *Hieron.* scriptam non esse authenticam.

10. Nullum concubitum dęmonis cum homine.

11. Nec dæmones nec magos posse tempestates, pluuias, grandinem, &c. ciere, & mera esse somnia, quæ de his dicuntur.

12. Spiritus & formam à materia separatã posse videri ab homine.

13. Temerarium esse adfirmare, quod quidquid dæmones possunt etiam magi possint eorũ opera.

14. Sententiam illam, quod dæmon superior inferiorem possit expellere, esse erroneam, & inferre iniuriam CHRISTO. Luc. xi.

15. Pontifices in suis bullis non dicere, quod Magi & Malefici talia opera (vt supradictum est) perpetrent.

16. Pontifices Romanos dedisse facultatem inquirendi in maleficos; ne si contra fecissent, fictè magiæ insimularentur, quemadmodum antecessores eorũ aliquot verè magiæ fuerunt insimulati.

Has omnes & singulas assertiones cum plurimis calumniis, mendaciis & sycophantiis, in magistratus tam sæculares quam Ecclesiasticos, petulanter & inuerecundè, falsóque profusis: quibus scripta mea de magicis scatent: expressè, scienterque condemno, reuoco, atque reiicio: veniam de commissis à Deo & superioribus obnixè petens, & sanctè promittens, quod in posterum nihil horum docebo, promulgabo, defendam, vel asseram, nec verbo, nec scriptis, per me vel alios, quocumque locorum me venire contigerit. Si contra fecero, subiicio me, exinde prout ex nunc, omnibus pœnis iuris contra relapsos hæreticos, refractarios, seditiosos, reos læsæ Maiestatis, iniuriosos, sycophantas publicè conuictos, necnon & in periuros statutas. Submitto me quoque correctioni arbitrariæ, tam Archiepiscopi Treuirensis, quàm aliorum quorumcúnq; magistratuum, sub quibus me degere contigerit, quique de meo relapsu & violata fide certiores facti fuerint, vt me pro meritis puniant in honore ac fama, bonis ac corpore.

In quorum omnium fidem hanc meam præfatorum articulorum reuocationem propria manu subscripsi, in præsentia Notarij & testium,

Sic subscriptum,

CORNELIVS LOOSEVS CALLIDIVS.

Et denuo subscriptum.

Acta sunt hæc *in Imperiali Monasterij* S. *Maximini* extra prope Treuirim *in Stuba Abbatiali*, ibidem coram Reuerendissimo, Reuerendis, Venerabilibus & eximiis Dominis, Domino *Petro Binsfeldio* Episcopo Azotensi, Reuerendissimi Archiepiscopi Treuir. Domini nostri clementiss. in spiritualibus Vicario generali & *Reinero* dicti Monasterii Abbate, *Bartholomeo Bodegemio* Delpho I. V. L. Curiæ Ecclesiasticæ Treuir. Officiali, *Georgio Helffensteiro* SS. Theolog. Doct. Ecclesiæ Collegiatæ S. Simeonis, in ciuitate Treuiren. Decano, & *Ioanne Golmanno* I. V. Doctore, dictæ Ecclesiæ Canonico, & curiæ Treuir. sigillifero &c. *sub anno Domini 1592. more Treuir. die Lunæ 15. mensis Martij* in præsentia mei Notarii infrascripti, & honestorum *Nicolai Dolert*, & *Danielis Maier* Reuerendi Domini Abbatis respectiuè secretarii & scribæ, testiũ ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum.

Subscriptum

ADAMVS HÆC Tectonius, Notarius.

Et inferius,

Collatum cum suo originali repertum concordari per me infrascriptum Secretarium oppidi Antuerpiensis.

G. KIEFFEL.

Habetis integram PALINODIAM: postea tamẽ iterum Bruxellæ vice pastoram agens in Ecclesia S. Mariæ de Capella, accusatus fuit de relapsu & post diuturnum carcerem dimissus, & (vt pertinacem dementiam intelligas) tertiam accusationẽ, denuò suspectus, morte præreptus, euasit, sed (quod dolendum) non paucos, homines tamen Physiologiæ & Theologiæ solidæ, non satis gnaros stoliditatis huius reliquet sectatores. Qui vtinam saperẽt: & quàm temerarium atque noxium sit, Ecclesiæ iudicio, vnius VVieri hæretici deliria præferre, tandem seriò intelligerent.

SVMMARIA QVÆSTIONVM.

AN denunciatio plurium per se sit indicium sufficiens ad torturam, absque aliis indiciis aut adminiculis? q. procedit de denunciatione complicum explicatur sententia authoris obscurius posita lib. 5. disquisitionum a. Quæst. 1.

De vnius complicis denunciatum quando sufficiat b. c.

Sola nõ sufficit ad torturam c, & e. licet benè ad inquisitionem, citationem & capturam d.

A tortura non inchoandum e confessus de se non sufficit vt torqueatur socius quem denunciat e.

Si iudex ad vnius complicis ritè interrogati, denunciationem torsisset non subiaçet syndicatui e.

Respondetur quæstioni principali affirmatiue f. & o.

An plures testes inhabiles valeant in vllis criminibus f. & o.

Nitior aut fauorabilior sententia quãdo sequẽda iudici. g.

De apparẽte & vera crudelitate seu clemẽtia. h.

An Carolina constitutio tollat iudicium ex denunciatione plurium complicum. i.

Iudicibus sequendæ decisiones curiarum in similibus. i.

Probationes quã claræ ad torturam requirantur k.

In exceptis criminibus an sit sufficiens nomina-

socij ad torturam l. potestate seu arbitrio iudicis quo vsque se extendat in criminibus exceptis l.

Quando vnum inhabile posit habilitari ab alio inhabili m.

Cur posit quoad torturam, & non quoad condemnationem n.

Socij secundi in calpatio est pro nouo indicio. p.

Numeri vis magna in testimonijs q. experientia docet plurium complicum nominationes veras esse q.

Sortilegij crimen æquatum in more procedendi hæresi r.

Limitationes quędam in quibus non sufficit denunciatio plurium complicum s.

Q. II. *An inimicitiæ denunciantium contra denunciatos, debeat plenè probari per duos testes: vel an sufficiat semiplena probatio per vnum testem, aut etiam præsumptio ad elidendum indicium probationis?*

Inimicitia valet ad elidendum denunciationem a.

Exceptio debet à reo plenè probari b.

Probationem vt non vna species, sic nec eadem vis est c. nec omnia omnibus causis conueniunt d.

Inimicitia & odium quomodo debeant probari e.

Arbitrio iudicis permittitur vtrum inimicitia sit sufficienter probata f.

Capitalis quando probanda g.

Decisio quæstionis h. de vno teste h. de præsumptionum vi & differentia i.

Q. III. *An denunciantes debeant esse contriti, sicut quidam volunt, cùm id iure non sit expressum, & sagæ rarissimè pæniteant.* Respondetur negatiuè & ... ante sententiam a.

Post sententiam b. de varia acceptione contritionis b.

Explic. c. accusatus §. licet de hæret. in 6. c.

Personæ integritas qualis in teste requiratur c.

Quid operetur contritio, & quo sensu requiratur d.

Q. IIII. *An ea quæ de iure ex Constitutione Carolina requiruntur Art. 31. in denunciatione vnius, requirantur etiam in denũciatione plurium 1. Ponuntur verba Carolina, & respondetur negatiuè.*

Q. V. *An denunciationibus infamium sit credendum in criminibus exceptis contra personas bonæ famæ?*

Non credendum pluribus denunciantibus quorumdam sententia a.

Aliquando credendum aliorum verior b.

Pendet à iudicis arbitrio sententia auctoris c.

Q. VI. *An saltem ad hoc duorum vel plurium infamium denunciationes necessariæ? pendet à circumstantijs personarum.*

Q. VII. *An vltra denunciationem plurium denunciati diffamatio requiratur in criminibus exceptis, vt possit procedi ad inquisitionem specialem & ad torturam?*

An ad inquirendum, aut torquendum sufficiat sola fama a.

An ad inquirẽdum necessariò debeat præcedere diffamatio b. quod non. Quod nec ad torturam in criminibus exceptis c.

Ratio vel restrictio quæ variis subiungitur, quãdo pertineat ad omnia, sed ad proximè præcedens tantum d.

Explic. c. inquisitioni de acusat. & inquis. e.

Q. VIII. *An satis sit denunciari aliquem aut aliquam a pluribus quod illam viderint in conuentu & congregatione sagarum in ordine ad torturam absq; eo quod damna ... ?*

A Quæ in conuentibus fieri, & de strigiportio dicuntur non esse illusoria a.

In raptu striges quorum sensuum compotes, & de quibus aptè deponant b.

Non fieri insensibiles, nec obstupescũt vrgi ... prorsus, explicat dictum suum, b. Quo sensu scriptores quidam striges vocent ebrias & furiosas c. Striges non assumunt naturam dæmonum d. multa striges ipsæ faciunt d. Striges quæ faciunt, ipsis tribuenda. nam etsi instigante dæmone, voluntariè tamen faciunt: & cõtrarium dicere fidei repugnat e. quid Lamiæ, an soli dæmones f.

Striges vnde dictæ f. credere strigibus non est credere dæmoni g.

Strigum denunciationes non sunt planè dubiæ h. quanta fides huiusmodi denũciationibus de cõ-

B uentibus haberi soleat & debeat. l. Simancas, Prieras, & Comensis explicati i.

Respondetur quæstioni affirmatiuè k. Iudex sęcularis non minus sollicitus esse debet de strigum conuentibus, quàm de damnis datis. l.

Dei iniuria iudicibus maximi facienda l. locus 2. paralip. 19. 6 & Exo. 22. 18. explicantur l. Item Deutero. 13. 8 & 1 Reg. 2. 30. l. Carolina constit. art. 109. explicata m.

Quando ... talis denunciatio quod hæc vel illa persona interfuerit conuentibus sagarum, an requiratur specificatio temporis & loci: vel vtrum sufficiat generalis denunciatio plurium, absque huiusmodi circumstan-

C *tijs, ad inquisitionem & torturam?*

Ordinariè necessarium est exprimere locum & tempus a.

Fallit in exceptis criminibus b. maximè in denũciatione de conuentu lamiarum c. & ceteris criminibus successiuis d.

Intell. l. 3. de accusat. & l. in causis. C. eo. d.

Explica. constitu. Carolina. art. 31 d.

An reis posit tolli defensio, maximè quam vocant de alibi, & an propter omissionem loci & tẽporis censenda hæc tolli e.

An in hoc crimine vel alijs exceptis, testes qui sunt singulares in circumstantijs, dummodo concordent in

D *re, & in substantia & fine a ... & an huiusmodi testes singulares, quando plures, sunt faciant indicium ad torturam?*

Examinatur quotuplex sit distinctio singularitatis, & quomodo consideranda a.

Respondetur toti quæstioni b.

An in denũciatione pluriũ requiratur, quod qui libet fecerit cõfessionem in tortura, vel vtrum id tantum requiratur in denunciatione vnius?

Defenditur communis opinio, & retractat author ex parte modum loquendi quo fuerat vsus. Respondetur quæstioni sub distinctione. b.

An mulier posit esse testis in causis criminalibus?

Discutitur materia, & respon. affirmatiuè.

E *An ad confessionem duarum mulierum procedi posit, siue ad torturam, siue ad condemnationem.*

Ad torturam sufficere a. sed rarò.

Ad condemnationem nunquam b.

An denunciationes feminarum tum magis fidem faciant quando non adsunt testimonia virorum in contrarium?

Sub distinctione responsum.

An plurium minorennium denunciatio sit indicium sufficiens ad torturam?

De eo qui est viginti annorum a.

De minore viginti annis, sed pubere b.

De pubertate proximo c.

A De non proximo, sed tamen maiore nouem annis d.

De nouenni minore e.

Non sufficit vnus impubes, ad torturam f.

An ad condemnationem g. Conciliantur sententiæ. ibid.

XVI. *An verisimilitudo denunciationis ab vno tantum facta, sit sufficiens adminiculũ procedendi ad torturam?*

Quanta vis inverisimilitudinis aut verisimilitudinis in testimonijs a.

Respondetur affirmatiuè de criminibus exceptis. b. de indicijs remotis & propinquis c.

B

XVII. *An malefici denunciantes implicite etiam alijs criminibus faciant indicium ad torturam, maximè quando sunt plures.*

Negatiua sententia probabilis, quia cõmunior a.

Teneo tamen affirmatiuam cum praxi b.

Respondetur argumentis contrarijs c.

XVIII. *An extra iudicialis reuocatio infirmet iudiciales nominationem, adeo vt non faciat amplius indicium idoneum ad torturam?*

De factâ reuocatione extraiudiciali ante sententiam condemnatoriam, certa est negatiua a.

De factâ post sententiam dubium procedit b.

De facta tempore cõfessionis vel eucharistiæ b.

C De factâ in via vel in supplicio b.

Respondetur quæstioni absolutè negando c.

XIX. *Quando nihil inuenitur de instrumentis maleficij; an denunciatio plurium per hoc elidatur, ita vt non ampliùs prabeat indicium ad torturam?*

Resp. negatiua.

XX. *An leuiora indicia sufficiant ad torturam in criminibus exceptis, quam in alijs?*

Resp. affirmatiua a.

Non debere æquam sollicitudinem & indagationem adhiberi in exceptis & non exceptis criminibus b.

D Explic. accusatus §. licet & c. in fauorem fidei. de hæret. in 6. b.

l. absentem D. de pœnis c.

l. respiciendum D. eodem tit. c.

XXI. *Qua leuiora indicia in exceptis ad torturam sufficiant?*

Quomodo intelligendũ dictũ cõmune licere iudici in atrocioribus, iura trãsgredi, & in his ordinẽ, iuris esse nullum ordinem tenere a.

Indicia debere esse sufficientia in suo genere; & quæ talia? b.

Quid si desint idonea indicia, sed iudex causam habeat suspicandi quid faciet? c.

Q. XXII. *An iudex promptior, & facilior debeat esse ad torturam in atrocioribus, & occultis?*

E Responsio affirmatiua.

Q. XXIII. *An in hoc crimine dignitas à tormentis excuset?*

Responsio negatiua.

Q. XXIIII *An in atrocioribus grauior adhibenda tortura, quã ceteris?*

Pendet ab arbitrio iudicis.

Q. XXV. *Quum sagæ plerumq; sint induratæ, & maleficio taciturnitatis munita, qualis tortura in hoc crimine sit efficacior.*

Pendet ab experientia vtile sacra aliqua remedia miscere.

Q. XXVI. *Quoties possit eleuari reus, & quot possint dari ictus, pro quolibet indicio.*

Pendet ab arbitrio, De tribus ictibus.

Q. XXVII *Quamdiu possit reus ordinariè in chordâ eleuatus teneri?*

Intell. bullæ Paulli tertij.

Quid in vtroque (numero, & tempore) ad summum fieri possit? Q. XXVIII

Pendet ab arbitrio, & circumstantijs.

An non possit iudex, cum videt reum esse induratum aut ex alijs iustis causis, desistere ab examine & tortura, & post aliquot dies eam repetere? Q. XXXIX.

Respõsio est affirmatiua. addita cautela quadã.

Quid sentiendũ de infusiore aquæ frigidæ in tergum rei appens.? Q. XXX.

Respondetur affirmatiuè a c.

Quãdo liceat nouis vti tormentis, & solitũ modum excedere b.

Ratio philosophica huius tormenti c.

An & quãdo tortura ex primis indicijs repeti possit, maximè in hoc crimine, cùm sagæ plerumque sint obstinatæ & induratæ? Q. XXXI.

Aliquando posse, & varia monita vtilia.

An in iure & legibus fundamentum habeat, quod quidã dicunt torturã nõ debere repeti vltrà tertiã vicẽ. Q. XXXII

Æquitate niti.

Posse tamen iudicem ex causa vltrà repetere.

An illæ tres vices intelligendæ de vno die, aut de tribus interpolatis? Quæst. XXXIII.

De planè tribus.

Quid si reus tot delicta commisisset, vt examen vno die peragi non possit? Quæst. XXXIIII.

Repetendum prorogatione in alios dies.

An cõsuetudines locorũ, quo ad modũ torturæ simpliciter sequendæ sint, cùm magna sit differẽtia personarũ; indiciorum, criminũ: ita quod non semper vno, & eodem modo possit procedi: & casus, causæ, & generator mentorum, siue lege, siue consuetudine nequeant terminari? Q. XXXV.

Ordinariè sequẽdæ posse tamẽ interdũ eas nõ sequi supremos iudices: cõtrariæ sentẽtiæ cõciliatæ.

An iudicibus inferioribus à iudice superiore modus Torturæ præscribi possit? Quæst. XXXVI.

Ponuntur distinctiones, quibus licet vel non.

An sint dãda copia & indiciorũ, & processus informatiui in criminib. atrociorib. exceptis: vel an sufficiat indicia reo à iudice proponi, eumq; in continenti cum suis defensionibus, audiri, cum isto modo meliùs veritas haberi possit? Quæst. XXXVII.

Ordinario iure priùs illud necessariũ videtur a.

Ex consuetudine quorumdam locorum posterius licitum b.

An sint concedendi aduocati in criminibus atrocioribus, cum soleant ex hoc rei magis indurari, & instigari ad negandum? Quæst. XXXVIII.

Disputatur in vtrãq; partẽ, & resoluitur affirmatiuè a. Vtiles cautelæ contra aduocatorum tricas & frustrationes b. Intell. l. per omnes 6. C. de defensor. ciuita c. Intell. c. fin. de hære. in 6. l quisquis §. denique C. ad leg. Iul. maiest.] d. l. per omnes.

An confrontatio sagarum, quæ vt plurimum pronæ sunt ad reuocandum, concedenda videatur? Quæst. XXXVIIII

Varij modi hac in re a.

Respõdetur questioni, de cõfrõtatione violẽta b.

De confrontatione ad contrariam b.

De confrontatione spontanea b.

An dictum Binsfelij trium vel quatuor fœminarum denunciationes pro vnius viri denuntiatione exigi, debeat seruari in terris imperij? Q. XL.

Respondetur negatiuè.

Quid sentiẽdũ de praxi Germaniæ, quæ denunciationes de chorais & sagarũ cõuentibus, hactenus pro veris, & sufficientibus, & non illusorijs accepit? Q. XLI.

Respondetur, optimam & fundatissimam esse.

In fine subiunguntur quædam, quæ foret æquũ & vtile, lege sanciri.

MAR

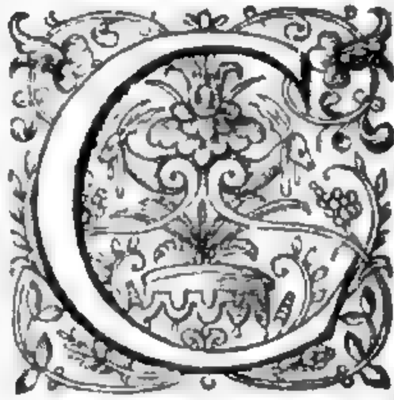
MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV, &c.

APPENDIX II. SEV

Responsio ad Quæsita cuiusdam Serenissimi Principis.

DE MODO PROCEDENDI CONTRA STRIGES SEV VENEFICOS.

LECTORI S.

CVm anno 1602. casu occurrente, variæ in Principis Serenissimi supremo consilio quæstiones emersissent circa Veneficij probationem & quæstiones: petita fuere variarũ Academiarum Consilia, ad me quoque scriptum eadem de re. postquam responderam, missa mihi apographa eorũ quæ ab aliis rescripta fuerãt. Quibus lectis censui paullò fusiùs rem totam, quę Disquisitionum Magicarum mearũ libro V. multum lucis adlatura, de nouo examinandam, & accuratiùs sententiam meam, qua explicandam, qua confirmandam. Fruere, Lector, & Vale.

QVÆSTIO I.

An denunciatio plurium per se sit indicium sufficiens ad torturam, absq; aliis indiciis aut adminiculis.

a AFfirmatiuam tenui de complicum denunciatione (nam quoad denunciationes virorum aliàs proborum, qui participes criminis non sunt dubitari nec solet, nec debet.) de plurium inquam denunciatione complicum idem tenui *lib. 5. Disquisit. Magicar. sect. 3. §. ad torturam.* Sed quia nonnulli non rectè mentem meam assecuti fuerunt, operepretium fuerit eam hoc loco paullò accuratiùs explicare, ne quis fallatur eorum, quibus tanti mea, vt legere non dedignentur. Hæc de re, quæ discutitur, Scripseram olim *d. sect. 3. a vers. Secundũ indicium est NOMINATIO SOCII, paullo vlterius vsq; ad vers. Quartũ indicium est,* pro instituta breuitate satis multa; pro desiderio & capacitate lectorum, non satis fortè dilucidè quædam.

Explicatio sententiæ meæ, & loci in Disquis. Magicis.

Non volui *d. vers. ad torturam,* differere de pluriũ complicum denunciationibus socios criminis nominantium, (quia de efficacia nominationis pluriũ censebam meritò dubitari non debere) sed duntaxat volui decidere quęstionem de vnius complicis nominatione (de qua maior difficultas occurrit) & quoniam videbã extrema hic periculosa: nam hinc quidam immanè multum illi tribuunt, quorum idcircò sententiam refutaui, *vers. Putant quidẽ DD.* Inde verò alij nimis multũ detrahunt vnius cõplicis nominantis testimonio: cum tamen fieri queat & soleat, vt vnius nominãtis denunciatio in nostro crimine talis sit, vt Iudex aliquibus concurrentibus circumstantiis, meritò sibi persuadeat reũ vehementer vrgeri, & propter summam dicti verisi-

b Ex vnius complicis

A militudinem, cum verè inculpari: idcircò mediatiore incessi via, & Clarum, Farinacium, Binsfeld & alias secutus, quædam collegi media, quibus concurrentibus, ex vnius complicis alios nominantis denunciatione Iudex tuta conscientia (qui scopus est libri illius quinti) possit nominatum quæstioni admouere. Hac autem in re hoc ordine sum progressus. Primò contra Simancæ sententiã ostendi debere hanc denunciationem esse factam in torturâ. *vers. Debet tamen iuxta nonnullos litt. I.* remoui etiam quædam alia impedientia, ex parte nominantis, nominati, & iudicis Postea *d. vers. ad torturã,* posui conditiones adminiculantes, quarũ si aliquæ, vel omnes accederent, & priorũ requisitorũ nihil desit: hoc est absint impedientia illa quę

denunciatione an possit vt quampro cedi ad torturam

B dixi omnia: crediderim omnino securã reddi torturam eius qui ab vno solo complice fuit tali modo nominatus. Harum tamen conditionum adminiculantium *d. vers. ad torturam* nullam exigere volui, quando plures complices nominarunt eumdẽ. Semper ex professo egi de vno complice Nominante. quare quod in d. vers. fine posui in plurali *à complicibus* id tantum posui pro primo adminiculo vnius complicis, non vt de plurium denunciatione disputarem. Et semper aliàs vtor expressè. singulari numero, præterquam *vers. sed quædam circa hanc rem*, vbi scripsi *admittantur infames*: verum ita loquor non collectiuè de pluribus simul,

C sed de singulis diuisiuè: nempe quod nullus sit adeo infamis, vt à denunciando in hoc crimine arceatur: quæ ratio allata ad probandum complicis denunciationem hic aliquam fidem mereri. Nec decuit huc trahere quod postea *litt. N. versic. conditiones autem in principio* monui, *adminicula debere esse talia, vt iudex vltra illa adminicula, ex ipso quoque testium numero, & qualitate deponentium:* &c. *credat nominantem non mentiri.* Illic enim vox *nominantem,* & quod præcessit, *cum denunciatione complicis:* satis ostendunt, adhuc manere me in casu vnius complicis: & agere de aliis testibus, si

D qui sint nominationi ab vno complice factæ adminiculantes. Alia denique requisiui ad condemnationem *sect. 5. vers. 4. & 5.* plura quam ad torturam *sect. 3.* ideo non oportet ab vno ad aliud argumentari. Hæc de sententia mea nunc age probenius illam, de ipsâ difficultate definitiuè procedendo.

Concl. I.

Dico primò non placet, nec satis tuta mihi videtur sententia multorum grauium scriptorum, volentium in criminibus exceptis (vt vocant) *in quibus reus de se confessus potest de sociis criminis interro-*

Vnius cõplicis nominatio nõ sufficit sola ad torturam.

gari (inter quæ sine controuersia numeratur crimen Magiæ tex. l. fin. C. de malef. multos citat Farinacius lib. 11. q. 43. nu. 67.) *sufficere ad torturam si nominatio sit facta ab vno complice; idq; ob grauitatem & immanitatem delicti.*

Ista conclusio est contra multos, *Pet. Cyn. Ang. in l. fin. C. de accus. Butr. Imol. Abbat. in c. 1. de confess. Gandin. in tit. de quæst. & tortur. nu. 18. Bonifac. Vitalin. in Rubr. quæ indicia præcedere debeant sub n. 9. Guidon. de Susaria tracta. de Indic. sub n. 42. Amb. de Bononia tract. de quæstion. nu. 9. vbi affirmat sic se vidisse practicari. Ant. Gomes. Hispan. tom. 3. de delictis. titulo de probat. nu. 18. Blanc. tract. de indic. nu. 378. Placam de delict. c. 13. n. 28. & federic. Scotum cons. 10. n. 28. & 31. lib. 2. vbi in occultis.* Quorum rationes non valdè vrgent. Nam licet hoc crimen sit exceptum, & in multis Regulæ iuris in eo locum non habeant, veluti quod infames admittantur aduersus huius criminis reos, *l. famosi D. ad leg. Iul. Maiesta. ca. in fidei. de hæred. in 6. cum sim.* & quod Reus de se confessus potest de sociis interrogari. *l. fin. C. de malef. c. litteras de Præsumpt. c. 1. de confess. c. nemini 15. q. 3. contra regulam in l. repeti D. de quæstion. & l. fin. C. de accusat.* & quod crimen sit atrocissimum: licet hæc vera sint, non tamen inde sequitur, in hoc crimine quoad omnia à iure communi recedendum: vel eo vsq; & quantum vnusquisque volet rigorem contra hos criminosos intendendum: vel inutilem fore de consortio sociorum interrogationem, licet ex vnius nominatione ad torturam iudex non prosiliat: proderit enim ad inquisitionem formandam contra nominatum, & vt inquisitio nominato transmittatur, vt personaliter compareat, quæ cõmunis est sententia, *Bald. in l. seruorum C. de testib. & in l. 1. C. de sum. Trin. n. 5. Bossius tit. de inquisit. num. 4. & 61. Clarus lib. 5. §. fin. q. 21. n. 2. Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 88. n. 12. & 13.* & prætereà vt capi quoque reus possit. *Salice. in l. absentem. n. 9. C. de accusat. 3 . . decis. 319. n. 4.*

d cet suffi at ad inquisitionẽ, citationẽ, capturã.

e

Probatur vero conclusio authoritate & ratione. Auctoritate, clarissimarum Academiarum, Bononiensis Pabavinæ, Friburgensis, & Ingolstadiensis quæ hoc anno 1602. interrogatæ id responderunt. Ratione verò quia haud dubie communiùs receptum est ab interpretibus: ne in atrocissimis quidem delictis, absque legitimis indiciis indici à à tortura inchoandum: *& colligitur ex l. 1. in princ. D. de quæstion. & l. milites C. eod. vnde hoc voluerunt multos adducentes Hippol. de Marsil. in l. 1. col. 2. & in l. de minore col. 2. D. de quæstion. idem in Sing. 117. Hieron. Gygas de crim. læs. Maiesta. tit. quomodo & per quos q. 26. Clarus d. §. fin. q. 64. nu. 9. Mascard. concl. 1391. nu. 4. de Probatione. idem concl. 1385. n. 4. & Farinac. lib. 2. q. 37. nu. 79. & n. 89.*

Legitimam verò indicium non est, vnica vnius complicis nominatio, qui est infamis: testis enim infamis alias iurè inhabilis censetur ad probãdum: & fulciri debet aliis adminiculis vt indicium faciat etiam in criminibus exceptis, ex textu in l. sicuti 1. C. de quæstion. *Bart. in l. 1. §. idem Cornelio. D. de quæst. Bald. cons. 259. lib. 1. & multi adducti à Farinacio d. q. 37. n. 58. & q. 36. n. 68. & 70.* Vnde consequitur, à pari ratione reum infamem de se ipso cõfessum, & de aliis interrogatum non facere fidem ad effectum torturę & ita cõmuniter docent plerique. *Gloss. & Salyce. in d. l. fin. C. de accusat. Bart. in l. maritus D. de quæstio. l. qui vlti. D. de pœn. Bald. d. cõs. 259. Ang. & Roma. in l. si certus D. ad Syllanian.*

A *Alex. cons. 11. n. 5. lib. 1 & cons. 89. n. 2. lib. 7. cons. 124. ad fin. lib. 6. Corn. cons. 95 in fi. lib. 4. Socin. cons. 96. col. 4. lib. 3. Decius cons. 189. n. 10. ver. Secundo etiam Marsil. in §. diligenter n. 60. & in l. 1. §. Diuus. n. 5. D. de quæst. & cons. 74. n. 8. & 12. cons. 109. nu. 16. & 130. n. 42. & in singul. 209. Ruin. cons. 146. col. 1. & cons. 147. n. 3. lib. 5. Paris. cons. 151. n. 9. lib. 4. Boër. decis. 319. col. 1. & n. 3. Grammat. decis. 28. n. 12. & decis. 34. n. 37. & benè decis. 56. n. 1. & 2. & cons. 21. n. 6. cons. 66. n. 4. egregiè Crauett. cons. 78. col. 2. Rolandus à valle cons. 16. n. 17. & cons. 73. n. 20. lib. 1. Bertazzol. cons. 4. n. 11. & cons. 310. per totum. cons. 332. & 341. n. 25. ubi secus concludit, quando ad vnius nominationem accedunt alia adminicula. Item* B *Gigas d. tract. tit. quomodo & per quos q. 7. n. 5. Caret. ius tit. de hæresi. n. 118. Bossius de indic. n. 11. 2. 66. & 149. & 198. Clarus q. 21. n. 9. Ioannes de Arnono soliloquio. 94. Menoch. de arbit. iudic. casu 474. nu. 43. item Brun. Cason. & alij quos congerunt Mascardus concl. 1317. n. 52. & Farinacius q. 43. n. 145. & 155. & prius nu. 27. & 75.* Quæ sententia communis cùm sit iuri & rationi magis consentaneæ, meo iudicio, Iudici sequenda est, in vtróque foro. si quis tamen illam contrariam Cyni & aliorum secutus esset, putarem eũ Syndicatui non subiacere: facit enim tot Doctorum, quos secutus est, & ci- C tauit supra . . . . vt dici nequeat ex capite suo vel temerè fecisse aut processisse, qui grauium Doctorum, & quorumdam Iudicum, praxim doctrinámque amplexus fuit, licet minùs probabilem vel tutam.

Concl. 2. *Sed quando reus à pluribus complicibus debitè interrogatis fuit denunciatus, etiam absq; aliis indiciis vel adminiculis, licet iudici procedere ad torturam in nostro crimine.* Conclusio hæc magnam difficultatem habet propter aduersantium multitudinem & argumenta. Nã contra illam terrent magni nominis scriptores non tantùm loquentes de criminibus non exceptis, *vt Grammat. cons. 21. post. nu. 11. Mart. Ant. Natta cons. 398. num. 10. & Mascard. concl. 1317. nu. 18. pro quibus facit textus l. fin.* D *C. de accusat.* Verum etiam in exceptis, *vt Marsilius cons. 79. n. 13. & cons. 109. n. 1.* in quibus si testes sint omnino inhabiles, numerus non supplet fidem, *sic Pet. Ancharan. cons. 246. In causa. Alex. in l. si quis ex argentariis §. cogentur n. 1. D. de eden. Corn. cons. 337. col. 7. lib. 2. Felin. in c. testimonium n. 5. de testib. Crauett. cons. 99. nu. 10. & de antiq. temp. in 1. p. in §. quod libro officialis. nu. 19. Vbi habet pro absurdo quod plures testes omnia inhabiles, possint simul fieri habiles. quia nequit vllus dare alteri, quo ipse caret.* Denique ne plures inhabiles testes ad torturam vel quæstionem iungantur, videtur generaliter, quoad omnia crimina, statutum in d. §. idem Cornelio. & volunt ibi Bart. & quoad plures no- E minantes alij *vt Roland. cons. 16. n. 18. & 2 . lib. 1. Bursatus cons. 291. nu. 6. Bertazzol. cons. 28. nu. 3. cons. 115. nu. 21. & 234. col. 1.*

f Plurĩũ nominationẽ sufficere. " " multi negant.

Nec desunt argumenta fortia pro hac parte: quibus tamen sufficiens solutio datur.

Primò inquiunt quotiescúmque duæ sunt sententiæ contrarię probabiles, res dubia manet: & tum præstat mitiorem partem sequi, qualis hic est negatiua, & præstat nocentem absoluere quàm innocentem condemnare: *l. absentem cum simil. D. de pœnis.* Nec videtur Iudex satis tutus in conscientia, si affirmatiuam sequatur: cum debeat securiorem sequi interpretationem *capit. ad audientiam. & capit. significasti 2. de homic. Gloss. & DD. ibid.*

His argumẽtis quæ soluuntur singula. I

Pro præ-

Pro præmisso antecedente multa solent declamatorie à Sagarum patronis prolixè exaggerari. Sed pro horum & similium intelligentia, quædam mihi quoque hoc loco sunt copiosiùs dicenda: vt Iudicia hæc promoueantur, & facilitetur via executionis, & tenebræ veritati offusæ dispellantur.

Resp. Fateor inprimis rem dubiam esse hoc sensu: quod non sit certa, nec affirmatiua, nec negatiua parti. sed nego casum dubium, eo sensu: quod iudici nó satis tum possit verisimiliter constare, sufficiens indicium habere se, vt credat reum torqueri debere: quod sufficit, vt postea docebitur. Quare, cùm plurium nominatio in ordine ad torturam dubium sustulerit, & quandam certitudinẽ induxerit, Negandum nos hic in dubio versari. Dein nego minorem respectu reip. & boni publici esse negatiuá, licet sit mitior respectu nominati; iudex verò debet potiùs considerare quid reip. sit vtilius. Neq; verò semper mitior aut fauorabilior sententia Iudici sequenda est. fallit enim illa regula, si adsint signa & indicia sufficientia, quæ suadeant sequi interpretationem in partem deteriorem, quod etiam in conscientiæ foro obtinet, vt Theologi docent. *lege S. Thom. 2. 2. q. 60. a. 4. & Domin. Sotum l. 3. de Iust. quæst. 4. ar. 5.* Denique quid si dicamus, quod vtrique verissimum: securiorem hic partem esse, si iudex præsumat potiùs veram esse denunciationem, quàm si præsumat esse falsam. primò quia illud vtilius est ipsi personæ denunciatæ: spes enim est fore, vt torta delictum confiteatur, & sic anima eius saluetur: Si vero non torqueatur, timendum quod morietur sine confessione, & damnabitur. 2. quia vt plurimum docet experientia in nominandis sociis sagas veritaté dicere, *vt attestatur Binsf. tract. de confess. malef. memb. 2. concl. 1. rat. 10.* Securiùs autem est pręsumere quod frequentiùs accidit 3. quia constat eadem experientia, summo labore maleficas adigi ad has nominationes: quod signum est dæmoné eas impedire, ne regnum suú, supplicio affectis subditis, diminuatur: & proinde denunciationes esse veras, & id impulsu quodam Dei fieri, vt complices, dæmone inuito, nominent: sanè prouidentiam Dei hic operari clarum est, quia vix vnquam permissum reperias innocétes nominari, quod si nominati, mox eorú innocentia Deo sic disponente palam fit: *Binsfel. d. loco. post 7. concl. in solut. argumentorum.* Quartò hoc est longè vtilius reip. vt statim docebo: & licet non foret hoc securius & probabilius, adhuc tutò posset iudex hanc sententiam amplecti.

Quia quotiescúmque sunt duæ sententiæ probabiles contrarię, licet iudici alter vtram sequi, nec tenetur sequi probabiliorem. maximè si iudicet alteram magis tum profuturam reip. Sed in nostro casu ambæ sunt probabiles & affirmatiua merito censetur reip. vtilior: ergo licet iudici eam sequi.

Maior quoad priorem partem negari non potest, quia tunc id prorsùs arbitrarium est iudici, & est communis sententia casu istarú. quoad posterioré parté probo. quia quando parti nó fit iniuria (quod hic suppono) iudex tenetur actiones suas ad reip. cuius minister est, vtilitatem dirigere. Nam salus reip. suprema lex est, *Cicero de legibus.* Minor verò sic ostenditur vera pro priore parte: sententia illa probabilis est, quæ nititur authoritate grauium Doctorum, vel probabilibus rationum momentis (vt omnes fatentur) sed vtraque pars his nititur, vt patet tota hac quæstione. probabilis ergo vtráque. Negatiuam verò videri minùs vtilem reipub. quam contrariam, probo: quia reipub. hoc vtilissimum censendum quod ad perniciosissimum crimen exstirpandum & sontes detegendos viam sternit: hoc facit affirmans, impedit negans. quia negans præcludit iudicibus ferè aditus omnes in secreta cubilia huius pestis penetrandi, cùm tollat fermè cuncta, quæ ad hoc vsui, adminicula: contra affirmans suggerit iudici modos, quibus ad noxiorum cognitionem perueniat, vt patebit ex responsione ferè sequentium omnium quæstionum.

Quintò hæc sententia tutior est ipsi iudici probo quia est magis consentanea veræ clementiæ & misericordiæ, quàm altera. probo. quia licet semper, à volentibus reos debitis suppliciis eripere, prætendatur prætextus misericordiæ & clementiæ: hi tamen vt plurimum falluntur & fallunt, dum clemétiam vocant priuatæ personæ causam causæ Dei & reipub. præferre. Reuerâ tamen non est crudelis, qui vt multos ab vnius iniuriâ defendat, aciem gladij, quem ad hoc à Deo recepit, in vnú exerit, clemens ille potius dicendus & misericors. Nec vnquam crudelis est, qui remediis permissis, licet in speciem durioribus, ægrum reip. corpus sanaturus, putrida & noxia mébra pręscindit. Iustior ètiá, quia honori diuino hæc sententia meliùs magisq; consulit. nam ad Dei honorem adprimè facit, vt homines fidei desertores, in Deú & cœlites blasphemi, in totum genus humanum & naturam iniurij, dæmonú patriarij &c. deprehendantur ac puniantur: quod consequitur pars aiens, negatiua saltem non consequitur. Deniq; tutior est iudici, quia licet extremi iudicij cóminationes contra sententiú nonnulli valdè exaggerent: tamen cum cómunes sint omnibus iudicibus, meritò magis formidandę illis, qui nimis remissi ac desides sunt in hoc crimine vindicando Nam si vnius lamiæ innocentis cruor à iudice exposcetur: quid tot infantulorú innocentissimorum, quos partim post baptismum, partim ante baptismú solitę necare: & his quidem cú temporali corporis æternam quoq; vitá animę eripere? Nonne tales iudices: qui, vt vni parcant, tam multos necari permittunt, rectè dixerim similes Altheę Ouidianæ, quàm ideò acutè vocauit *impietate piam*? sunt enim hi falsa pietate verè impij. timent vbi non est timor, & dum sartaginem fugiunt in flammas ruunt. De hac re grauissimè sic olim Almæ vniuersitatis Ingolstadiensis facultas Theologica & facultas Iuridica vnanimiter anno 1590. laudatissimo Bauariæ Duci Guilhelmo responderunt: *In his casibus ius habet magistratus, vt post ponat priuatum damnum alicui bono communi reipub. quod ordinariè sequitur ex tali modo procedendi contra suspectos criminú. Quemadmodum eadem ratione non est curandú si fortè contingat aliquando, vt secundum allegata & probata condemnetur, is qui vere est innocens. Nam plus interest reip. vt secundum allegata & probata, quæ cum plurimum veritate nituntur, feratur sententia: quàm vt nunquam contingat condemnari aliquem innocentem. Quod adeò verum est, vt plerią; Theologi & Iurista consentiant, & rectè: debere iudicem damnare eum, qui secundum iuris ordinarium processum probatur reus, quamuis ipse iudex priuata sua scientia nosset illum esse innocentem & falsò delatum.*] Hactenus illi: quorum decisio mihi tam certa, quam quod certissimú, & mutato vno atque altero verbulo, tota in nostra quęstione locú obtinet. si, *allegata & probata* mutemus in *sufficientia indicia*, quæ certè sunt allegationú seu probationú

quædam

quædam species. Quicquid autem sit de ratione illa quam adiungunt, hoc est siue illa opinio verior & probabilior sit, quàm contraria negatiua, quę & ipsa à magnis Theologis & Iuristis defenditur, quod ad rem non facit: illud certum est licet illa sententia communis verior non foret, adeò tamen probabilem & receptam esse sententiam, vt Iudex eam in rem deducens, quietâ & tranquillâ conscientiâ esse debeat. Contra non satis intelligo, quo pacto iudex in crimine tam atroci ac pernicioso reip. cùm paria sint vtrimque momenta rationum, possit securo animo illam opinionem eligere, quæ probabilior non est, immò nec æquè probabilis, & apertè habet adiunctam iustitiæ exequendæ retardationem, & tantum non euidens periculum nocentissimos magos debitæ pœnæ eripiendi.

2. arg. Carolina cōst. seq. quæ hoc indicium ignorat. I

Secundò conclusioni obiiciunt, pro Germaniâ vbi de hac quæstione tum fuit compulsatio. Germanos Iudices oportet in imperio ad Imperatorias constitutiones criminales à Carolo V. conscriptas, velut ad Cynosuram vel regulam Lesbiam, iudicia exercere: non tantum in modo pœnarū, sed etiam in iudicij ordine & processu: quare nec licet illis alia indicia admittere, quàm quæ in illis constitutionibus exprimūtur: nullo seruato discrimine exceptorum vel non exceptorum, quia huius discriminis constitutio illa non meminit. *arg. l. semper in stipulat. D. de reg. Iur. Hippolyt. de Marsil. cons. 24. nu. 21. & seq. Menochius, Præses Mediolan. lib. 2. de arbitr. cent. 5. casu. 474. num. 42.* Carolina verò constitutio inter cetera indicia maleficij non ponit duorum vel plurium denunciationem, *vide illam art. 44.* Non est ergo in Germania curandum hoc indicium aliis destitutum. *Resp.*

Resp.

In hoc argumento hoc solum verum est, sequendam pro norma Germanis illam constitutionem, in iis quæ illa cauet: cetera falsa. primò, non licere iudici alia indicia sequi, quàm illic posita: hoc negandum. Nam Caroli mens non fuit omnia indicia commemorare, quæ sunt ferè infinita: sed quædam ponere, eáque leuiora quàm sit denuntiatio, quæ Iudici liceat sequi: quis nescit illum Vlpiani; leges non posse ita scribi, vt omnes casus qui quandóque inciderint comprehendant: & ideò illum qui iurisdictioni præest interpretatione ad similia procedere, & ius dicere debere? *l. neque ad seqq. D. de legib.* Quare, quod ceteris legibus Imperatorum commune est, hæc Carolina ex aliis iuris scripti & consuetudinarij decretis interpretationem admittit: cùm non appareat Carolum voluisse per eam communia vel particularia regionum iura tollere: contrarium potiùs colligitur, quoniam ipse Carolus in locis nonnullis illarum Constitutionum, se Iudicémque remittit ad ius cōmune & consilium Iureconsultorum: licet ergo in non expressis Iudici hæc sequi, maximè si confirmentur receptâ in locis illis praxi, & decisionibus iudiciorum. Miratus autem sum vehementer quendam in causa consultum, rerum iudicatarum autoritati de hoc crimine conatum detrahere. Prudentiùs eædem illæ duæ Bauaricæ Academiæ Facultates §. 1. scripti præfati asseruerunt: *Magistratui & iudici sęculari plurimum profuturum, si videant aliquot processus sagarum habitos in vicinis locis. Nam vt verisimile facinora sagarum vicinarum esse similia: sic etiam similiter ferè procedendum.*] sic illi optimè. Nec alia puto bonorum & peritorum iudicum mens vnquam fuit: quàm ceterorum acta iudicialia, res alibi & in eo-

A dem quoque consistorio iudicatas, maximi facere, & (quando de errore non liquet) exactè sequi. Ideo tanti fiunt in Germania decisiones Cameræ Spirensis, in Francia Lucij & Paponi Arresta, Neapoli decisiones Afflicti & aliorum, per totam Ecclesiam decis. Rotæ Romanæ, &c. Non facilè Iudici prædecessorum vestigia deserenda, vel transferēdi termini, quos maiores eius posuerunt. Sed legibus (aiunt) non exemplis iudicandum. Sanè si legibus exempla repugnent, quod non est in præsenti. Secundò falsum, quia illic non fit mentio discriminis inter excepta & non excepta crimina; ideò iudici Germano discrimen hoc ne-B gligendum. Est argumentum nihili, & merè negatiuum. Sed pergunt argumenta congerere communia aliis nationibus. Nam

Tertiò probant suam negatiuam sententiam, In criminalibus, vt reus condemnetur, debent probationes esse luce meridiana clariores. *l. sciant cuncti. C. de probation. & c. sciant. 2. q. 8. Bald. cons. 257. verba inquisitionis col. 2. vol. 1. per tex. in l. si quis. C. ad leg. Iul. Maiest.* ergo & indicia, vt reus torqueri possit, quod tenent. *Marsil. cons. 101. n. 13. & Roland. cons. 16. n. 29. & 30. li. 1.* Quis autem dicere ausit duorum vel plurium complicum nominationem esse indicium clarius luce meridiana? *Resp.*

3 Indicia hæc non sunt satis clara. K

Resp: Non valet arg. à condemnatione ad torturam.

C Non valere consequentiam: sicut nec à capturâ rectè procedas ad illationem de quæstione. Etenim ad capturam seu incarcerationem leuiores, ad torquendum vrgentiores requiruntur, sed tamen non luce meridiana clariores sicuti ad condemnandum, *vt docent eruditè Iul. Clarus d. § fin. q. 20. & Menoch. lib. 1. præsumpt. q. 88. & 89. Farinac. d. q. 37. sub. nu. 5.* maximè in his atrocioribus, in quibus honor, substantia & vita hominis periclitatur. *glos. & Abb. in c. litteras. de præsumpt. Gigas de las. Maiesta. tit. quomodo & per quos q. 29. Decian. in crimin. lib. 7. cap. 45. n. 1.* clariorum ergo probationes requiret Iudex ad condemnandum: claræ sufficient ad torquendum. Sicut enim modus torturæ à Iudicis D pendet arbitrio: sic etiam decernere, quæ indicia sint sufficientia ad torturam, & quæ non, & quæ probationes & præsumptiones validæ. *legēdus hac de re idem Menochius de arbitr. casu. 90. num. 9. & 270. num. 3.*

Quartus aries negatiuæ sententiæ est, In ceteris criminibus sociorum nominationes non gignunt indicium ad torturam, *Ioseph. Mascard. vol. 3. de probat. concl. 1311. Menochius l. 2. de arbitr. cent. 5. cas. 474. Ergo nec in exceptis.* Eadem enim est ratio in vtrísque, cum excepta tantum vocentur respectu pœnæ grauioris, quam iudex in his atrocibus potest imponere: non verò respectu processus & ordinis iudiciarij, quem nec in his licet iudici alterare seu transgredi, *sic docent Hippol. de Marsil. in E praxi crim. §. diligenter. n. 96. & cons. 52. nu. 16. & cons. 24. col. antepen. vers. restat respondere. Grammat. volu. 34. col. fin. Bossius trac. de indic. ante torturam sub nu. 78. Roland. cons. 12. nu. 72. lib. 3.* Et licet concederetur, in his criminibus posse iudicem excedere iuris communis regulas, etiam in modo procedendi; hoc deberet restringi ad inquirendum, *vt loquuntur Decian. cons. 18. n. 42. & Menoch. d. cons. 100. nu. 66.* & quo ad alia modicum damnum adferentia, non quoad torturam, cuius damnum est grauissimum: & in qua receptum ne excepti quidem criminis reum sine indiciis torqueri posse. *l. 1. l. maritus D. de quæstion. Alb. in rub. ad l. Iul. maiesta. n. 3. vers. & tamen in isto casu.*

4. In exceptis criminibus non est nominatio socii sufficiens argum. ad torturam. L

Fo lerunt

A *Follerus in pract.crim.vers. quod suffocauit n.58. Lud. Carrer.in 2.tract.de indic.& tortura §. circa quartum.nu.78. Gabr. Zaraina in addit.ad Mattessillani sing.55.vers.& hæc regula ampliatur.*

Resp. Multa hoc argumentum inuoluit, quorũ contrarium verius puto. Imprimis nego consequentiam à delictis ceteris ad excepta. ipsum enim nomen satis indicat peculiarem iudicis circa hæc potestatem. Nimirùm quòd in ijs possit Iudex trãsgredi statuta & communes iuris regulas, & sequi æquitatem ac conscientiam suam, prout rem postulare iudicat, *iuxta doctrinam Baldi in l. quid ergo* B *§. pœna grauior D. de his qui not. infam. communis receptam etiam ab ipso Marsilio in l.1.nu. 23. D. de quæstion. Docent hoc Delian.d.n. 42. Menoch. de arbitr.q.84.n.vlt.& d.cons.100.num.51. Binsfeld. post præludia. cõcl.6.vers. regulare & iuridicum.* quod expeditissimum est quoad iudices supremos, qui instituta, vt inferiores quidam, non iurant. *Sic ex Iasone & alijs Baiardus addition. ad Clarum §.fin.n.14.* Nec procedit hoc solummodo in Casibus iure cõmuni quoad hæc crimina expressis, sed semper & quoad omnia iuris positiui decreta. Nam alioqui non forent crimina à iuris positiui regulis absolutè excepta, vt sunt: & vix est vllum crimen de quo nõ inuenias aliquid in iure speciale, & à communibus iuris regulis exceptum, & sicsi quoad C quædam tantum & non quoad cætera quoq; dicas vocari excepta, vix vllum crimen foret, quod non diceretur exceptum, quo nihil absurdius. *Hoc voluit, quod dico, Farinac.q.18.nu.60.* Quare ipsemet Maschardus inter illa distinguit, qui suam conclusionem cum ampliationibus limitat, vt locum nõ habeat in criminibus exceptis. Et quoad nostram quæstionem optimam rationem in quodam suo consilio insignis Academia friburgensis Brisgoiæ anno 1601. reddidit his verbis: *quia quod socij criminis aduersus socium sufficiens indicium ad torturã non præstent, id operatur infamia, quæ iure positiuo testem repellit, non autem iure naturali inhabilem reddit Binsfeld.d.conf.6.dub. 2.illat.6. Atqui crimina excepta ad leges iuris positiui non exiguntur, sed ab ijs sunt exempla, concessumq; iudici, vt ex probationibus* D *iure naturali sufficientibus procedat: atqui iure naturali socius criminis à testimonio non repellitur. Hinc vnius socij testimonium aduersus socium in criminibus exceptis, in quibus socius de socijs interrogari potest, indicium ad torturam præstare potest, iuxta Abbat. & Ioan.de Imola co.2.in c.1.de confess.& Anton.Gomes. to.3.cap.11.nu.18.*] Bona certè ratio diuersitatis, & quæ ostendit naturam & libertatem criminalis iudicij in exceptis, non esse restringendam ad pœnæ excessum: in quo Mars.& sequaces, valdè halucinantur. Quàm plurima id ostendunt, peculiaria etiam quoad procedendi ordinem, quorũ pleraque seqq. quæstionibus ostendentur, nunc suffecerit: 10. quod socius de socio contra iuris re- E gulas potest interrogari. *gloss.& DD.in l. fin. C. de accus.* 20. quod hic testes singulares plures socium denunciantes probant. *Anchor.cons.277.v. non obstat secundum. Ioan. Crottus tract. de testib. & Gigas postea citandi,* idq; quo ad torturam, *vt tenent Bossius tit. de indicijs num.159.& Clarus d.q.21.n.9.* vnde & illud infertur, non esse veram limitationẽ quorumdam sententium hæc, licet in inquisitione & similibus vera sint, in tortura tamen ea locum non habere. Longè verius est in criminibus exceptis (quale est Magiæ) etiam torturæ quantitatem & qualitatem à iudicis arbitrio depẽdere *l.1.l.quæstionis modum.de quæst.post. Bald. Gandin. & alios Menoch.de arbitr.cas.271.numero 2.* item an & quando iteranda quæstio *Bald. in l. 2. C. quod met. causa. Marsil.in d.l. quæstionis modum Menoch.cas.272. n. 4.* tertiò arbitrari quæ indicia sint idonea ad torturam, *post alios Menoch.ibidem cas.270.numero 3.* denique vt procedat in hoc crimine quo sibi modo procedendum putat. *Sic ibi. Menoch.casu 474. n.34.referens ad hoc Bald.Salyce.Boerialiosq.* Atque ita lux illata ijs quæ de exceptis criminibus obnubilabantur.

B *Quinta* ratio aduersariorum est, vnus testis inhabilis & insufficiens, ne in criminibus quidem exceptis vllum facit indicium ad torturam, vt cõmuniter omnes cõcedunt. ergo neque plures. proba est consequẽtia, quia inhabilitas & insufficiẽtia testium, eorũ multitudine nec tollitur, nec suppletur. Duo enim vel plura quæ in sua specie sunt imperfecta, nequeunt vnquã facere vnum perfectũ. sicut nota nullitatis in numeris arithmeticis, quãtumuis illam crebro multiplices, nunquam per se efficient vllum ens numerabile. *Est ratio Maschardi d.vol 3.concl.1311.nu.18.* — 5. *ab vno inhabili ad plures, quod est inhabile non potest alijs facere habile, &c.* m.

Verùm hæc argumentatio, quantumuis acuta videatur, repugnat tamen sensui communi etiam idiotarum: quibus lumen rationis humanæ dictat, plus credendum rumori & assertioni multorum, C quàm vnius. Et, si non plus virium haberent duo quàm vnus, certè etiam vnius dicto stare deberemus, cùm tamen Saluator noster restrinxerit hanc credendi in iudiciarijs necessitatem ad ora duorũ vel trium testium, *Matth.18.v.16.Ioan.18. v. 17.* etiam in mortis supplicio ingerendo, propter crimina, *Deuter. 17. v. 6.* Si dicas illic agi de testimonijs habilium, vrgeo. Sicut duorum habilium testimonia possunt sufficere ad cõdemnationem, vbi vnius habilis testim. non sufficeret: sic etiam ad suspicionem ac verisimilitudinem in animo iudicis gignendam, plus poterunt duæ denunciationes inhabilium, quàm vna vnius inhabilis. — Resp. 3. 2.

Deinde duplex potest considerari inhabilitas. vna quæ prorsus inhabilem facit, altera quæ tan- D tùm inhabiles secundum quid: seu, quod fermè recidit in idem vna inhabilitas iuris naturalis, altera tantum iuris positiui. Quæ vim nullam ad aliquid obtinent, ea nec plura quicquam efficiunt: vt est cernere in infantibus & amentibus, quoad testimoniũ ferendum. isti similes sunt notæ Arithmeticæ indici nullitatis, quã *cifram* vel *cero* vocãt: similes sunt candelis non accensis: inferas in aulam obscuram centũ, non plus quàm nulla, vel vna cõlucabunt. Qui verò vim aliquam obtinent, licet exiguã & imbecillã, ij quod soli nequeunt, alijs similibus adiuncti interdum non nequeunt: similes vnitati Arithmeticæ, quæ sola non efficit numerũ; sed si tres vnitates iungas, efficient ternarium. similes sunt selibribus candelis accensis earũ, quod E vna non potest implere spacium luce sua poterunt plures implere. similes sunt guttis aquæ. quod vna nequit, plures excauant. De prioris ergo generis; seu de omnino, & ex naturæ defectu inhabilibus procedit argumentatio, & intelligendi DD. contrarij. *Alex. Marsil. Felin. Mascard. & alij.* Nam tales sunt furiosi & infantes, quoad testimonij dictionẽ. Sed de generis posterioris inhabilibus non procedit: qui propter iuris positiui impedimẽtũ inhabiles sũt, & ideo secũdũ quid tãtùm. Nã iure naturali vel criminosissimis, qui nihil vnquã credẽdũ asserat, mihi sit incredibilis. si nihil illis credẽdũ,

cur etiam positiuo iure in hoc crimine interrogantur, & ad denunciationem admittuntur? cur etiam vt denuntient quæstionum cruciatu adigũtur? Inanis crudelitas foret, & cassa detestandaque sæuitia. Esto: plus argumentis quàm testibus creditur. hoc non in his solis infamibus obtinet, nec verum, nisi quando argumenta testimonijs præponderãt. & non quia minus testibus, ergo nihil immò quia minùs, iam aliquid. de his inhabilibus secundum quid, agimus, in quibus quilibet per se gignit in animo iudicis aliquam præsumptionẽ, licet talem qualem; plures verò idem asserentes simul iuncti fortiùs penetrant animum & crudelitatem, adeò vt ex plurium dictis & præsumptionibus, collectiuè simul oriatur vnum indicium seu probatio, quæ iudici possit videri sufficiẽs ad torturam. Hoc tenuerunt Friburgenses d. anno, & etiam clarissima facultas iuris Patauina, in responsionibus ad eamdem quæstionem nondum excussi, sed mensis Decembris initio anno 1601. datis, & aiunt hanc esse (vt est) doctrinam Bart. *in d. §. idem Cornelio*, & de mente Nattæ *cons. 298. nu. 10.* & sic resoluisse multas. *Corn. in l. 1. C. de testam. nu. 35.* & *cons. 42. col. fin. li. 1. cons. 172. num. 20. lib. 2. Cranet. cons. 9. n. 12. & 99. n. 10.* & *ipsum Roland. a valle cons. 98. n. 34. cum alijs citatis à Prospero Farinac. q. 43. nu. 4. & fusius q. 62. n. 17. & 34.*

Ne quis autem me mihi ipsi obijciat, quòd *lib. 5. Magicar. disquis. sect. 5. 6. quarto quatinus* tenuerim contra multorum praxim, quantumuis multiplicentur depositiones infamium & complicum nunquam iudici procedendum ex his solis ad cõdemnationem: vbi vtor argumento isto Mascardi, & multa produco quę cùm sint imperfecta, nequeũt simul omnia vnum perfectũ producere, v. g. multa venialia, vnũ mortale, multa ægra, vnũ sanũ, multa non alba, vnum album, multa tepida vnum calidum &c. quando res non sunt subordinatæ ad vnum finem naturâ suâ sicut vna depositio natũra sua non subordinatur alteri. quo igitur pacto nunc assero duas nominationes in vicem firmare, si non subordinantur in vicem? Huic obiectioni occurro, reddita diuersitate rationis cur aliud obtineat in depositione plurium inhabilium quoad condemnationem, & in eadem aliud quoad torturam. Singulæ in ordine ad condemnationẽ sunt planè ineptæ ad hũc effectum, nec ad eum subordinantur, quia condemnatio debet inniti iudiciali certitudini, quam quia tales nunquam possunt gignere, neq; ad hoc intelligendæ subordinari. Singulæ verò nostræ nominationes infamiũ non sunt prorsùs ineptæ ad quæstionem, sed ad hanc singulæ tantum sunt infirmæ & secundùm quid ineptę. (vt dictum superius) quia tortura innititur tãtùm verisimilitudini & opinioni, quã singulæ possunt aliquam, licet qualem qualem gignere, atq; ideo ad hunc finem censentur in vicem subordinari, & adminiculari. Et ista ratio confirmatur exemplis à me positis, in quibus inest priuatio rej ad quã producendam deberent concurrere, vt in tepido est priuatio calidi potiùs quàm calor imbecillus, in non albo albi contradictio, in ægro priuatio sanitatis: at veniale peccatũ specie distinguitur à mortali. Rectè igitur illic aliud tenui de condemnatione, aliud nunc hic respondi de tortura: neque ista secum pugnant.

6. Est noua opinio. *Sexto argumentatur* propositio quæ asserit plurium complicum nominationem per se indicium sufficiens torturæ præbere, in hac fusâ & ampla extensione, plane noua est, nec vsquam recepta opinio verò aut etiam lex non recepta neminem obligat. *Menoch. lib. 2. præsumpt. 2.* Nouitas et à meritò est suspecta: Confirmatur quia qui videntur illam tenere, varijs eam circumscribũt limitibus, quos habes apud Binsfeld. *d. concl. 6.* Sed breuiter Resp. non esse nouam, sed plures eam tenere, quos mox citabo: esse quoq; in praxi ferè vbique receptam *iuxta Binsfeld. supra & Friburgens. in suo cons. citato.* Limites autem illi quibus circumscribitur nihil obstant generalitati assertionis: sunt enim cõditiones, quarũ plerásq; nõ ipsi admittimus, & eas cõtineri in propositione nostra fatemur: nec sũt adminicula propriè dicta seu indicia alia, quæ nos exclusimus, cũ nõnullis circũstãtijs de quib. postea

Igitur sic vi via facta per hostes. &, quæ solent obijci, soluta manent. Restat vt conclusionem nostram affirmatiuam stabiliamus, quæ.

Probatur. 1. auctoritate tenẽtiũ etiam vnius socij dictum sufficere ad torturam, *vt Ang. in tract. sua crimin. quem citat* Lud. *Bologn. in addit. ad Guidonem de Suzar. tract. de indic. n. 71. Blanci & aliorũ quos retuli supra conclus. 1. in princ.* quorum sententia licet sit minùs probabilis, docet tamen quid de plurium nominatione tenuerint. (2.) probatur illorum auctoritate, qui censuerunt plurium nominationes sufficere ad cõdemnationem, *vt Ant. Gomes. tom. 3. var. resol. rub. de probat. delict. rub. num. 18.* & *sic seruari in Cathalonia fatetur Lud. Peguer. Decis. crimin. 5. nu. 18.* quorũ opinio licet communiùs reijciatur *testibus Bossio de indic. nu. 165. iuncta num. 77. Marsil. d. §. diligenter numero 60. Nicola. Boer. decis. Burdega. 319. numero 4. Blancò de indi. n. 384. Farinac. q. 43. nu. 29. & 40. & q. 62. num. 73.* tamen patet illos pro nostra conclus. stare. (3.) probat authoritas praxis curiar. & doctrina scribentium *Boerij decis. 319. num. 17. vbi refert sic bis fuisse seruatum in* Parlamento Burdigalensi *ob nominationem duorum & trium reorum: &* Curiæ Parisiensis *hanc esse praxim testatur Paponius l. 22. tit. 13. arr. 2. & 3. tenet etiam* Clarus *d. q. 21. n. 9. & n. 11. vbi memorat Thom. Grammat. super capitulis regni attestantem sic seruari in regno Neapolitano: idem senserunt Gig. d. tit. quomodo & per quos. q. 8. Aymò cons. 178. n. 3. Roland. a valle cons. 16. nu. 20. lib. 1. Bmacos. commun. opin. p. 1. verf. indicium faciunt Farinacius q. 43. nu. 57. Bertazz. cons. 225. nu. 20. Lanfranc. in praxi num. 72. c. 8. Binsfeld. d. conclus. 6. Friburgenses & Patauini & Ingolstadienses DD. supra* fauet ergo praxis & authoritas Iurisconsultorum.

Confirmant plurimæ fortes & appositæ rationes. vt argumentantur Friburgici, si ad socij nominationem accedat præsumptio seu coniectura, tũc denominatus potest torqueri, secundum omnes DD. atqui secundi socii inculpatio est nouum signum seu indicium gignens nouam coniecturam seu præsumptionem. ergo tum reus poterit torqueri. Si respondeas esse quidem nouum, sed à priore non diuersum, nec diuersam vim probandi obtinere. Probatur habere diuersam & aliud gignere adminiculum quàm genuerit nominatio prior. Nam prior erat insufficiens, posterior verò ei addita est sufficiens. quia probatio composita ex duabus speciebus imperfectis, quæ tamen eiusdẽ sunt generis, formę, & substãtiæ hoc est ex duobus indiuiduis eiusdem speciei infimæ in ordine ad suũ effectũ plena est & sufficiens. *docet Menoch. l. 1. de præsum. q. 59. n. 1. & seq.* per [illegible] & hoc probatur inductione similiũ partim physicorum

Probatur conclusio. 2.

1. ab auctore.

2 & praxi.

3 & ratione multiplici.

partim iuridicorum, Physica sunt: quæ de vnâ & A pluribus candelis de vnâ & pluribus guttis lapidē cauantibus superiùs allata: item de pluribus gradibus frigoris vel caloris cū intendentibus, & ad calidū vel frigidum vt octo perducētibus de duobus pueris trabem ferentibus, de pluribus Actibus habitum gignentibus, quæ cuncta vni soli denegata, possent adduci.

Iuridica verò, quia in illis probationibus quæ ad vnius facti probationem tendunt, quæ nō prosunt singula, multa iuuant, *Bart. & cum secuti alij in d.l.1.§.idem Cornelio.* plures testes singulares de- B ponentes de subordinatis ad torturam sufficiunt, *vt docebitur postea, q.8.* ad eamdem sufficiunt plura indicia etiam remota. *Bart. & communiter in l.fin. D.de quæstio. Angelus Aretin.in verb.quod fama publica nu.6.& ibi in addit. Augustin.nu.52. Aegyon. Boss.d.tit.de indic.num.7. Blancus deinde nu.150. & sequi ur d.cent communiter Farinac.d.q.37.nu.11. & 43.* Item, si cum dicto socij contra nominatum ad foret aliquod indicium seu adminiculum, veluti vnus testis de auditu, vnus de visu non integer, inimicitia nominati, fama fuga, extemporanea conuersatio, secreta collocutio, aut similia: nominatio illa sufficeret ad nominati torturam, quamuis hæc C sit remota satis à facto: docet ex plurimis. Propter Fari.7.47.à n.163.vsq. ad 177. cur non igitur multo magis si ad nominationem ab vno reo factam, accedat nominatio eiusdem facta ab alio vel ab alijs, cū isti non adferāt adminiculū remotorū, sed de ipso facto, & super ipso facto? Nōne cū Iudex teneatur singulos interrogare, singulis tenetur aliquid credere? si singulis aliquid, cur non plus pluribus quā vni? cur credat aliquid primo magis quā secundo vel tertio? Si dicas non operari secundum, quia est in eodem genere probationis cum primo, nēpe in genere denunciationis. Cassa hæc euasio est, & falsa: si vera foret nec testis omni exceptione maior, D posset efficere certitudinem ad condemnandum, cùm sit in eodem probationis genere, nempe testimonij. Hinc formatur alia ratio valida.

2. Vnus testis etiam omni exceptione maior, ad condemnationem inualidus est, nec sufficit, quia solummodo præbet probationem inidoneam ad condēnandum: si tamen alius illi similis testis adiungatur, ambo simul progignent probationē plenam ad condemnationem: & sic duo isti testes de visu deponentes plenè crimen probabunt ad effectum vt reus ad pœnam ordinariam possit condēnari. Cur ergo similiter duorum complicum vnū tertium nominantium denunciationes, non faciēt indicium sufficiens ad torquendum: cur inquam E quod non possunt seiūctim, non poterunt copulatiuè? Sanè sicut isti singuli sunt inhabiles in ordine ad torturā, sic illi singuli sūt inhabiles in ordine ad condemnandū. Cur etiam hic numerus fidem nō augeat, cum generalis iudiciorum sit regula testiū fidem num. augeri & num. suppleri, quod in fide deficit: *test. ex l.3.§. argumenta D. de testib. cū gloss. in verbo numerus, vnde id eliciunt Iacob. Butig. & Florian. & l. ob carmen §.fin. D.eod. Alex.cons.47.col.1. & cons.75.l.1.2. & cons.142.col.2.lib.5. Decius cons.157.col.pen. Car. Iun.cons.168.nu.17.*

3. Fauet nostræ sententiæ præterea ipsa experientia maximi facienda in similibus, quæ docet in hoc crimine plurium complicum denunciationes vix vnquam vel nunquam fallere docet etiam vix vnquam in hoc arcanissimo scelere veritatē aliâ via deprehēdi, cùm vix probatio sceleris per alios quā per inhabiles & complices facinoris possit haberi: Quare cùm hic casus inciderit, vel necesse est inquisitionem iudiciariam & processum fieri irritum & inanem: vel permittendum iudici vt pluribus talibus credat. Et ea de causa Iudicis arbitrij est decernere, an criminis probatio per alios, quàm per complices haberi possit, vel non possit, *iuxta* DD. *Plotum in l.si quando §.2.nu.8. Cande vt. Mascard.de probation.concl.1403.n.4.vol.3. quos sequitur Baiard.ad Clarum q.24.nu.125.* & rectè iudicem id arbitraturum, si non attendat ad id quod absolutè est impossibile, sed ad id quod in tali crimine communiter solet accidere, plusquam probabile est. *ex sententia Alex.cons.112.vol.2.& cons.152.nu.15.lib.5.Zaz. cons.2.nu.60.vol.2. Gramm. decis.24.n.7.* quam licet impugnet Riminald. Iun. *cons.360.nu.88.vol.4.* tamen eam multarum praxis regionum meritò amplectitur, ne contra bonum publicum occultissima delicta maneant impunita. *Sic Baiard.supra nu.114.*

Vltimò probatur, quia idipsum obtinet in crimine hæresis (à quo ad Magiam est bonum argumentum, quia striges semper inuolutæ sunt contra fidem, & Sixtus v. quadam bulla dicitur hec crimina quoad inquisitionem exæquasse) inuenio inquam de hæresi idem tradidisse Pēnam *ad 3.p. Directorij Inquis.Apendice ad q.61.* sit. 4. 1.

Vltima conclusio. *Moderanda hac opinio nostra, eam procedere si ex veri similibus coniecturis & notis testium, vel ex qualitate deponentium, vel ex personis eorum contra quos deponunt, præsumantur nominantes falsum non dicere.* 4. Limitationes.

Hæc limitatio est Collegij Patauini illā desumentium ex d.c. in fidei & c. *accusatus §. licet de heret. in 6.* & *fran. Aretino in c. cum P. Manconella. est de accus. col.5.numero 21.& 22. Marsil. cons.24.nu.13.Roland. cons.73.num.25.lib.1. Spreng. in mall.q.4.* & *alijs.* Et ad hæc capita reduci possūt cōditiones aliæ requisitæ à Binsfeld. *l.§.d.col.6.* 5.

Friburgensium limitationes sunt, si in denūciatione constanter perseuerent. 2. si pœnitentes ad iudicium accedant. 3. si cum contritione moriantur. 4. si nulla mendacij, aut odij, aut inimicitiarum sit suspicio. Ex his 1. & 4. certe; 2. & 3. non æquè, & postea de his plura dicentur.

QVÆSTIO II.

An inimicitia denunciantium contra denunciatos debeant plene probari per duos testes: vel sufficiat semiplena probatio per vnum testem aut etiam præsumptio ad eludendum indicium denunciationis.

Ad hāc quæstionē variatū responsis. Omnes cōcedūt odiū & inimicitiā valere ad eludēdā denunciationis fidem *c.repellantur c.inimicitias. de accusat. l.3.in prin. D.de testib. l.liberi. C. de inoff. test. etiam in exceptis criminibus c. per tuas. de Simon. cū P. vbi Abbas. de accusat. Bart. in l.in quæstionib. D.ad leg.Iul.Maiesta.* a

Concedūt etiā, sicut actor suā intētionē, debet plenè probare, sic etiam reo exceptionē suā, in qua fungitur vice actoris plenè probandā, *l.1.D.de except. & ibi Castrens. l. in exceptionibus D. de probat. & ibi gloss.l. quoties & l.cū de indebito.§.fin. ante pro parte 10.Iouinare C. de probatio. Aret.in rub.* b

de exception. nu. 24. Iulius Pacianus de prob. it. vol. 1. arg. 66. & seq. Decius in c. in præsentia n. 50. de probat. & cons. 534. n. 9. Cravett. cons. 201. nu. 29. & ex communi DD. id probans Ios. Naschandus vol. 2. de probat. cond. 685. numer. 1. & 2.

Omnes etiam fatentur probationum varias esse species, quarum vna sit efficacior alia: 1. euidentia facti. 2. confessio, 3. instrumentum 4. testes. 5. iusiurandum. 6. præsumptio. 7. quæstio. 8. fama. *Sic post Arist. & Ciceronem, Menoch. de præsumpt. lib. 1. q. 1. cum seqq. Maschard. lib. 1. de probat. q. 4.* Sicut Dialectici duplicem agnoscunt probationem, vnam apodicticam, qua res per suam causam necessariam, vel causa per suum necessarium effectum cognoscitur, quæ est probatio demonstratiua: & aliam Topicam, seu Dialecticam, qua ex probabilibus seu verisimilibus aliquid confirmatur. illius apodicticæ vnus est gradus certitudinis, huius verò topicæ plures sunt, secundùm probabilitatem maiorem minorémve probationem. Ita quoque in prædictis probationibus iuridicis, & inter ipsas, & fermè in singulis varij sunt gradus firmitudinis & verisimilitudinis. Nam vnus testis alio certior, vnum instrumentum alio perfectius, vna præsumptio est aliâ credibilior & firmior. *Menoch. lib. 1. q. 29. & 30. de præsumpt. & q. 44. n. 5. & 9.* vna est vrgentissima: qualis est quæ vocatur iuris & de iure, quæ resp. illi apodicticæ, vt patet ex allatis exemplis de Menoch. *d. lib. 1. q. 3.* alia non conuincit, sed valdè verisimilis est, vt præsumptio iuris, alia leuis, qualis est præsumptio hominis.

Item constat non omnia hæc probationis genera omnibus causis conuenire. quia quædam testibus vel instrumentis directè probari non possunt, sed solis præsumptionibus ferè, vt sunt mentale adulterium, simonia, hæresis, dolus & similia, quæ habes apud Menoc. *d. l. 1. q. 58.* quib. annumerandum est odium & inimicitia, quia latent in animo: ideo coniecturis inuestiganda & probanda ex aliqua facti alicuius circumstantia, vnde inimicitia potuit oriri, desumptis. *arg. l. dolum. C. de dolo. c. 2. de renunciat. in 6. Bald. cons. 41. præmittendum est. nu. 4. lib. 5. Abb. in c. repellantur. num. 2. de accus. Maschard. lib. 2. de probat. concl. 898. nu. 4. & 5.* Denique inimicitiæ probationē fieri debere iux. reg. tex. in cap. in omni negotio. de testibus & in l. vbi numerus D. eod. tradunt Bald. & Mascard. *ille in l. errore C. de testam. iste vbi supra. conc. 901. n. 2.* & inimicitiam capitalem difficiliùs probari, quàm non capitalem constat. Item à iudicis arbitrio pendere vtrum sit inimicitia nec ne. item quæ sit capitalis, quæ non, quæ grauis, quæ leuis: est cōmunis sententia plurimorum, *quos citant & sequuntur Neilus tract. de test. nu. 4. Clarus § fin. q. 24. & ibi Baiardus. Menoch. lib. 2. de Arbitrar. casu 110. nu. 3. Farinac. q. 49. nu. 86. & q. 53. n. 57.* quod iudicium moderari potest ex traditis per Viuium & Mascar. quos retulit Baiard. d. loco, & alios apud Mócadam *in addit. ad Crottum de testib. in caus. criminal. num. 169.* Hinc infero conclus. sequentem.

Conclusio f

A iudicis arbitrio pendet an inimicitia in casu proposito sit satis probata, nec ne. Probatur l. 3. § ideo D. & § eiusdem de testib. 6. Si verò talis aliquē. Auth. de instrum. fide. Menoch. lib. 1. de arbit. q. 9.

Sciendum pro arbitrij huius directione, quod capitalis omnino testem repellat & nominatorem etiam in exceptis, neq; expurgatur hęc inhabilitas per torturam. *quod repellat, probatur l. 3. in prin. D. de testib. c. cum oporteat. c. meminimus cum simil. de accusat. auth. si dicatur C. de testibus & in corpore vnde sumitur; nota in exceptis, l. 3. § & tortur. ... 5. præterea D. de quæst. & ibi Marsil. Gigas in tit. quomodo & per quos q. 7. nu. 6. Bertazzol. in crimin. cons. 38. nu. 15. & cons. 52 ... 7. Menoch. de arbit. cas. 474. num. 55. Farinac. q. 53. nu. 5. & 12.*

Leuior inimicitia testimonium & nominationem tantum eleuat & debilitat *Bald. in Auth. si dicatur in fine C. de testibus. Iacobin. à S. Georg. in l. testium D. eod. & alij apud Farinac. d. q. 53. n. 54.* Cùm verò vtraq; grauis & leuis lateant in animo, putarim vtramq; eodem probationis genere probari posse sed causas grauiores requiri ad probationē plenam inimicitiæ capitalis, quàm leuioris, causas capitalis has memorant DD. 1. si quis alteri mouerit quæstionem status. 2. quando intentata fuit vel illata mors ipsorummet, vel parentum, vel amicorum personis, inter nominatum & nominantem. 3. minæ necis ab eo qui solet exequi. 4. accusatio criminis capitalis vt adulterij hæresis &c. 5. controuersia de maiore saltem parte bonorū. Deniq; quæuis atrox iniuria inter illos. *Maschard. vol. 2. de prob. cond. 8 18. Hensfeld. 1. conc. 6. dub. 2. prope fin.* Ex quibus faciè secernas causas grauis & leuis inimicitiæ: quamquid interdum ex leuioribus causis oriri grauissima & capitalia odia constet. iudex tamen vt plurimum ad causas attendere debet quia sufficit probare causas grauis odij, quamuis hanc inimicitiæ magnitudinem extrinsecis signis non ostenderit. *Innoc. in c. cum I. & A. de re iudica. in fin. per tex. in c. 2. cum seq. 3. q. 5. Bald. in l. præscriptione num. 36. C. si contra ius. Rom. in rub. de arbitr. col. 11. Gramm. decis. 33. n. 7. Marsil. d. l. 1. § præterea n. 3. Farinac. d. q. 53. n. 21.* Contra vbi inimicitiæ magnitudo factis probata vt conatu vel illatione necis, aut grauis valdè damni, aut atrocis iniuriæ: non putarim iudici valdè laborandum de causæ inuestigatione. Vt enim vulgo dicitur, *Obras son amores*, h. factis amor cognoscitur: sic è contrario etiā factis clarè animus hostilis manifestatur.

Verùm si quod horum indiciorum signorum, factorum, vel causarum vnde præsumptio elicitur, vel quæ testes attulerant, à nominante fuerit negatum: hoc nōn potest per præsumptionem, nec per vnum testem plenè probari, sed opus est duorum testimonio ad hoc iudici persuadendum, vt docet Menoch. de pręsumpt. lib. 1. q. 51. & cauetur in Carolina sanctione crimin. Ordinatione 23. & 30. Neq; quoad hæc quæ diximus distinguendum inter inimicitiam & odium quia, vt quis repellatur sufficit probare quod sit valdè odiosus nominans nominato, etiamsi non sit inimicus secundū multos. *Ita Præpositus in c. quod vero col. fin. 3. q. 5. Gigas supra q. 2. n. 30. & plures apud Farinac. q. 49. num. 30.* fateor tamen me reale discrimen inter magnum odium & capitalem inimicitiam non satis capere.

Igitur vt his positis quæstio satisfiat, *certū est, & in eo supponitur duorum testimonio has inimicitias plenè probari. De vnius testimonio, crediderim illud non sufficere, cuiusuis dignitatis sit*, vt plenè probet, & repellat nominantem, *l. iurisiurandi C. de testibus.* posset tamen facere semiplenam probationem, *per notata in l. admonendi D. de iureiur. & in l. matribus D. de quæstion.* & etiam ad infringendum seu elidendum indicium ex nominatione natum. Sic *Patauini* DD. Si tamen in testimonio additæ & probatæ sint causæ, species & qualitates inimicitiæ. *Ias. in l. 1. C. de test. nu. 9. & in l. Titiæ textores col. 2. D. de leg. 1. Bald. in l. solā C. de testib. & in l. si quis testib. ib. in fi.* Imola in c. *Raynutius*

de testam.

de testam. Grammat. decis. 24. nu. 11. Farinac. q. 45. nu. 126. & seq. Equidem sine adminiculis duo mihi sufficerent testes ad probandam capitalem inimicitiam: cum vno, requirerem adminiculum aliquod, & hanc esse communem sententiam affirmat Melchior Palaëz *tract. maioratum p. 1. q. 43. n. 5.* facillimè námque semper vnus testis inueniretur, qui de inimicitia hac deponeret: & sic reus cum præiudicio reip. semper liberaretur: quamuis enim Iudex, si velit, possit in criminibus exceptis leuiores inimicitias contemnere, tamen capitalem cogitur magnifacere & propter illam tenetur testes omni exceptiono alias maiores repellere. *iuxta gloss. communiter receptam, in c. cum oporteat e accusat. quam seqq. Clar. Menoch. Farinac. & alij supr. citati.*

Quod attinet ad præsumptionem, distinguere oportet. Nam præsumptio quæ dicitur iuris & de iure plenam & claram facit probationem, *vt docet Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 36. num. 1.*

Præsumptio quoque iuris idem operatur, cùm sit etiam ipsa vera, propria, & perfecta probatio (*vt ostendit ex communi sententia idem Menoch. d. q. 36. à n. 3.* maximè quando ex natura rei aliæ à præsumptionibus probationes haberi nequeunt, aut nulla legis præsumptio illi repugnat. *Alciat. de præsumpt. 3. p. Menoch. supra d. lib. 1. q. 28. Mascbard. lib. de probat. q. 10. à num. 34. vsq; ad 47. ex l. Imperator vbi Alex. & Ias. D. de leg. 1.*

Præsumptio denique hominis, si sit vehemens & vrgens constituet veram probationem & legitimã, maximè si aliquod adminiculum accedat. *Berous in rubr. de probat. nu. 42. Bald. in addit. ad specul. tit. de præsumpt. §. species. Menoch. d. lib. 1. q. 26. n. 14.* Ratio est, quia præsumptio hominis planè subiicitur arbitrio iudicis: quare, si sit admodùm vehemens, poterit iudicem mouere, vt illi fidem tribuat. *Berous d. n. 42. Menoch. d. lib. q. 44. n. 8. & 9.* Hæc de valdè vehementi facilè concesserim: de non vehementi, sine aliis adminiculis nequaquam. Semper enim adest præsumptio hominis contra complicẽ in nostro crimine. quia striges sunt hostes humani generis, & vicissim sunt cunctorum odium: & sic semper odij exceptio præsumptione huiusmodi probata iudicum diligentiam, & iustitiæ rigorem, & criminis denuntiationem frustraretur. quod est magnoperè iudici, ne fiat, attendendum: Cum inimicitia vtpote repugnans naturali iuri, nisi benè probetur nunquam sit præsumenda. *l. in ratione §. cum quidam D. ad leg. Falcid. l. 1. C. de man d. Princ. c. cum in iure. de offic. de leg. Aymon cons. 8. n. 8. Mantua* Benarid. *cons. 24. num. 13. cons. 52. n. 17.*

QVÆSTIO III.

An denunciantes debeant esse contriti, sicuti quidam volunt cum hoc iure non sit expressum, & sagæ rarissimè pœniteant?

SAtis obscurè quæstio proponitur. Vel ergo quærunt an eo tempore debeant esse contriti, quo denuntiant; an saltem antequam moriantur? Prius illud, quocúmque modò capias contritionẽ, dicendũ non est: quia cõtra praxim est, vt ante sententiam latam se parent ad confessionem: contra prudentiam quoque. Nam confessioni tali (loquimur de sacramentali) non satis fidendum iudici, quia vix fit vt pœniteant nondũ damnatæ: & eam exigere foret reos, satis ad perfidiam proclives, sacrilegij periculo exponere.

Post sententiã quoque hæc contritio, ad id quod dicimus, mihi præcisè nõ videtur necessaria. Quod probo vel enim loquuntur de contritione proprìè sumpta quatenus est pars vna præuia pœnitentiæ: & nego de hac vnquam iudici constare posse: vel sumunt pro attritione & de hac, quoniam interna est, idem asserendũ. Si dicas potest iudici constare de hac æquè ac confessario, dico rationem esse disparẽ. nam iudex in foro poli, tenetur credere reo pro se loquenti iudex in foro fori credere nõ modò non tenetur: sed, ne facilè credat, sibi plurimum cauere tenetur. Deinde si ille decipitur hac in re, damnum est solius decipientis: si iste, damnum est præterea iustitiæ & reip. Vel deniq; contritionem sumunt pro actuali confessione sacramentali. Sed (quicquid dicant alij Domini respondentes) certũ est, in praxi iudices ad illam attendere non solere: nam latroni contra socios creditur, etiamsi nolit confiteri: vt & hæretico impœnitenti: & infideli, de Sodomia cõplicis quæ cuncta crimina cum strigũ crimine solent cõcurrere. Verũ licet sit hoc in praxi nouum, velunt saltẽ in iure satis fundatum, & rationi valdè consentaneũ: de iure probant, ex c. accusatus §. licet de hær. in 6. ibi, *si ex manifestis indiciis apperuerit, nõ ex leuitate animi, aut odij fomite, sed zelo Orthodoxæ fidei,* &c. Verùm respondeo illa aliundè apparere posse: nec confessionẽ illam satis manifestũ signum ad hoc esse: cùm ante sententiã soleat esse ficta, post eamdem possit esse simulata ad pœnam mitiorem obtinendũ. Deinde aliud est *non videri motum, ex leuitate animi, &c.* in denunciando, aliud *debere esse contritũ.* Non est igitur illo textu expressum, sed nec alio vllo: non quidem ex verbis, sed nec ex sententia & interpretatione congrua. nam licet quæ ex sententia legis sunt, lege cauta censeantur *l. nominis D. de verb. signif. l. non q; leges. l. scire, cum sim. D. de leg.* attamen non omnis legis extensio ex legis sententia est. Probant ratione 1. fidei humanæ fundamentũ est personæ integritas, quę in nõ contritis abest 2 quia nulla fides adhibenda personæ quæ fidem Deo violauit. 3 quia tales nõ contritæ sunt mancipia Diaboli, qui mendax est. 4. quia dæmon id vnicè agit, vt carceratæ nullum denuntient: igitur si quæ persona aliam denuntiet: fortis est præsumptio, quod ex odio in genus humanum suggerat incarceratę vt innocentem denuntiet.

His argumentis nihil moueor. Ad primum dico, integritatem personę posse intelligi vel de sanctitate & perfecta iustitia: vel de fama illibata. priore modo nego illam in iudicialibus esse fundamentũ fidei: adminiculatur, vt magis credatur à iudice, sed absolutè non requiritur. posteriore modo in iudicialibus criminum non absolutè requiritur nam nec contritio reos tales facit: sed eatenùs tantum, vt criminosis non credatur, si nihil adsit quo expurgetur infamiæ vitium: hic vero expurgatum est per torturam quæ facit illos credibiles. maximè si tempestiuè non reuocent.

Ad 2. ratio laborat vitio plus probationis. quia sequeretur nulla in re illis credendum. Idẽ respondetur ad 3. & præterea. etiam Diabolo mendaci exorcismis extorqueri veritatẽ: sic mancipiis eius tortura illam posse exsculpi: & valet similitudo, quia exorcismus est quasi quæstio qua dæmon torquetur. Quarti consequentia nihil valet. nã non quicquid conatur diabolus impedire, Deus permittit vt

possit.nec etiam prouidentia Dei facilè sinit innocentes deferri, & puniri. Quare nego illam præsumptionem esse fortem,vel benè fundatam.

Igitur si pœnitentiæ signa,etiam citra confessionem in illis apparerent,bonum id foret, & optandum iudici:sed citra illam vix est vt pœnitentiæ signa cent seri debeant:quare *simpliciter assero, sufficere Iudici si aliunde quà ex contritione (quomodocumq; acceptam) possit verisimilis apparere denunciatio, & ideo talis ei videatur*. Certè super pœnitentiæ signis exterioribus an essent sufficientia nec ne, semper aduocati sine fine litigarẽt. Quare ista sentẽtia noua mihi videtur satis noxia iudiciorũ expeditione.

Fateor D. Binsfeld. *li. 3. concl. 6.* istam conditionem posuisse, & me ex illo *lib. 5. Disq. sect. 3.* sed nec ratione nec auctoritate hoc nouum dictum ille confirmat:quare suspicor & verisimile est,id cum eo sensu posuisse, quo equidem posui: nempe quod confessione sacramentali ante mortem accedente aut tempore denunciationis accedentibus signis exterioribus iudici verisimilibus ex animo pœnitere: multo firmior sit, & securior in praxi, sententia de recipienda complicium plurium sine aliis indiciis denunciatione: non verò eo sensu: quòd si deessent talia signa vel confessio,vt non esse tutam sententiam credatur:quod in terminis nullum vidi adhuc asserentem, contra receptam quam dixi & notoriam praxim. Hæc de noua quæstione nunc dicenda occurrebant.

QVÆSTIO IV.

An ea, quæ de iure & constitutione Carolina Art. 31. requiruntur in denunciatione vnius, requirantur etiam in denunciatione plurium?

PAtauini & Friburgenses responderunt non requiri, idem ego responderam. Sciendum moueri quæstionem propter ar. 31. & ar. 44. quorum tenor sequitur.

ARTIC. XXXI.

Rubrica,

Communia indicia quorum quodlibet solum ad torturam sufficiens est.

SI vnus reus conuictus, qui in suo delicto auxiliatores habuit, aliquem in carcere denunciat, qui ei ad perpetrandum delictum cõmissum opem tulerit, etiam est suspicio contra denunciatum, si modo in huiusmodi denunciatione sequentes circũstantiæ & requisita obseruentur & reperiantur.

Primò quod denuncianti persona denunciata in quæstione nominatim nõ fuerit proposita adeoq; de eiusmodi persona in specie nõ fuerit interrogatus aut tortus denuncians, sed in genere interrogatus, quis eius in crimine fuerit auxiliator: denũtiatũ ex se cogitatione assecutus fuerit & nominauerit.

Secundò conuenit, quod ille denuncians omnino specifice interrogetur, qualiter quomodo & quando eum denunciatus inuenerit, & qualẽ societatẽ cum eo habuerit, & in hoc debet denuncians interrogari de omnibus possibilibus, & necessariis circũstantiis, quæ pro occasione & qualitate cuiusq; facti, omnium optimè ad sequentem inuestigationem veritatis conducere possunt, quæ hic omnes describi nequeunt, sed quilibet diligens & discretus per se considerare potest.

Tertiò conuenit inquirere an denuncians in singulari, inimicitia, maleuolentia, vel contrarietate cum denunciato consistat. Nam vbi talis inimicitia, maleuolentia aut contrarietas notoria esset, vel inquirendo reperiretur: tunc denuncianti de eiusmodi denunciatione contra denunciatũ non esset credendũ, nisi de hoc alias tam verisimiles, firmas causas, signa veritatis iudicet, quæ quoque in inuestigatione reperiantur, quę firmum indiciũ faciant.

Quartò vt persona denunciata adeo suspecta sit, quod denunciati criminis rea videri possit.

Quintò denuncians in denuntiatione constanter manere debeat.

Rubrica.

De Magia sufficientia indicia.

ART. XLIV.

SI quis se offerat alios Magiam docere, vel aliquem maleficare minetur: & illi, cui minatus est eiusmodi quid contingat, vel etiam singularem consuetudinem cum Magis aut maleficis habeat: vel talibus suspectis rebus, gestibus, verbis, & substantiis vtatur, quæ Magiam secum important, & illa persona de hoc alias sit diffamata, hoc præbet firmum indicium Magiæ, & sufficientem causam ad torturam.] Hactenus sunt verba constitutionis criminalis sancita à Carolo V. Imp.

Hoc posito respondetur hanc constitutionem in d. ar. 31. capiendam de denuntiatione vnius vt in terminis loquitur, non plurium. Nam locutio singularis legis non potest resolui in pluralem, quando plurium & vnius diuersa est ratio iuxta doctrinam Præsidis Necbliniensis in loco à vi numeri, Nu. 1. & 8 diuersam verò rationem esse in nostro casu plurium & vnius ostensum in resp. ad 1. quæstionem. Item primum requisitum d. ar. 31 non habet locum in denunciatione à pluribus facta quod probatur. Non debet reus in genere de complicibus interrogari, quando indicium aut præsumptio adest contra singularem personam: sed potest fieri de illa specialis interrogatio. *gloss. & DD. l. fin. (de accusat. Brunus de indic. 1. p. 7. 6. n. 4. Bossius, de inquisi. n. 51. Menoch. Præses. de arbitr. Iud. lib. 2. cent. 5. cas. 474. n. 53. Binsfeld. membr. 2. concl. 1. vers. pro indicib. annotandum.* quando autem plures denuntiant, post primam denunciationem iam adest denunciatione primi indicium seu præsumptio, hoc enim prior ille operatur: & ideo inter indicia ad inquisitionem & interrogationem hanc sufficientia ponitur denunciatio vnius complicis. *idem Menoc. de præsumpt. lib. 1. præs. 8. n. 2.* & constat plus requiri ad inquisitionem specialem, quàm ad interrogationẽ specialem. quia illa est maioris præiudicij. Vnde & illud infero, cùm plus idcirco etiam requiretur ad capturam: si in ea licet, magis licebit ad specialem interrogationem: sed ad capturam sufficere, non desunt qui velint, *vt Lancellotus pr. il. crimin. tit. de inquisit. num. 34.*

Præterea nec 4. conditio requiritur in denunciatione à pluribus facta, vt etiam doctum in resp. ad 1.

Ergo Carolina non potest extendi ad denunciationem plurium.

QVÆSTIO V.

An denunciationibus infamium sit credendum in criminibus exceptis contra personas bonæ famæ?

PRoponitur quęstio generaliter: & supponit absolutè, siue sint plures denunciantes siue vnus: atq; in his terminis eam discutiemus, scilicet vtrum vel pluribus talibus sit credendum? sic res magnam patitur difficultatem.

Pleriq; censuerunt contra constantem & non vulgarem denunciati famam bonam, nihil ad torturam valere plurium complicum nominationem, idque

A idque ne sit in potestate & arbitrio illorum tam infamium grauare & denigrare bonum nomen, existimationem, & personam hominum proborũ. *citantur pro hac sententia, Ruph. Cuman. cons. 136. ad 1. col. 4. Alex. cons. 89. n. 13. l. 3. Mars. cons. 74. n. 25. & in crimine nostro maleficij cons. 109. n. 27. Paris cons. 151. n. 13. lib. 4. Grammat. cons. 21. n. 8. cons. 35. n. 37. cons. 37. n. 11. cons. 58. n. 18. & cons. 66. n. 5. & melius Decis. 28. nu. 17. & 18. vbi post And. de Isernia & alios ab eo allegatos sic plenè affirmat. Item Socin. Iun. cons. 39. n. 66. l. 2. Roland à valle cons. 16. n. 24. & cons. 13. nu. 35. l. 1. Menoch. de arbitr. cas. 474. n. 42. Bertazzol. cons. 59. n. 8. & cons. 61. n. 16. Vincent. Onded. cons. 100. n. 40. l. 1. hac communiter recepta:* sententia, valdè probabilis est: quando bona fama tam constanter & plenè probata est, vt dubitare iudex non possit aut debeat, B cõmuni eius loci hominum existimatione denunciatũ propter mores anteactæ vitæ haberi pro viro probo, & ab hoc crimine alieno. *arg. l. de minore §. plurimum D. de quæstion.* & hoc nisi alia adminicula concurrant pro denunciatione, quæ iudex magni meritò faciat: tunc enim indicium hoc denunciationis valde graue foret: & multi tenent bonam famam denunciati tollere indicia leuia, & grauia solum elidere. *sic Paul. Merend. in criminal. varius cõs. diuersorum cons. 88. n. 78. Vulpellus cons. 105. n. 6. & cons. 125. n. 26.* Ex horum ergo sententia istud indicium adhuc aliquid virium haberet contra generalem probationem famæ bonæ: saltem ad lenius torquendum: quia præsumptio nascens ex bona fama est generalis, nascens autem ex plurium C denunciatione est specialis: *hoc volunt Alex. cons. 77. nu. 9. lib. 1. Arnonus solsloq. 37. Binsfeld. conc. 6. dub. 3. allat. 6. d. lib. 2.*

b Alij censent, tum demum elidi indicium hoc plurium per certam & constantem bonæ famæ exceptionem, quando ad bonam famam accedunt alia indicia ad exculpandum reum denunciatum: vel etiam reis denunciantibus plures defectus obiiciuntur qui eorum personas vel dicta debilitant: vt, quod sint viles personæ, aut alias aliis criminibus scelerosi. ratio eorum est, quia semper duplicata materia exceptionis plus debeat valere ad D augendum & detrahendum, vt duo vincula sanguinis, duæ improprietates duæ fictiones, duo indicia, duo actus geminati: & hoc in terminis ad liberandum à tortura nominatos, annotarunt non pauci. *Gigas de crimin. læs. Maiestat. tit. quomodo & per quos quæst. 7. num. 7. Grammat. consil. 1. Roland. à valle, consil. 16. num. 20. & consil. 73. num. 21. libr. 1. Menoch. d. cas. 474. nu. 74. Mascbard. de probation. conclusio. 1317. num. 41. Vincent. Onded. d. consil. 100. num. 17. & sequ. Farinac. q. 43. num. 179.*

Concl. 1. Ex his iam patet, simpliciter loquendo plurium infamium denominationem contra bonæ famæ personas admitti & posse valere ad torturam, v. g. E si nihil illis obstet, nisi bona rei fama: siue si non sint alia adminicula contra denunciationem, hoc enim supponit præfata opinio DD. & tenuere DD. Ingolstadienses *in scripto suo anni 1590.* & Friburgenses *in consil. anni 1601.* post Bossium, Clarum, Binsfeld. & alios. probatur ratione 1. quod non admittatur vnius socij testimonium fit, quia bona fama præponderat vnius nominationi: sed si adminiculum accederet ad vnius denunciationem, bona fama non præponderaret: igitur etiam non præponderabit, quando ad vnum aliud quoque denominantis socij indiciũ accedet: cùm

A denunciatio secunda præponderet aliis indiciis *est ratio Farinacij:* Secundò. Iura, in exceptis criminibus admittentia infames ad testificandum, non distinguunt inter infames & non infames denunciatos. ergo nec nos debemus distinguere. Confirmatur, quia si distingueretur, semper ferè eliderentur denuntiationes: quia vt plurimum denunciatur personæ non diffamatæ, & in hoc crimine vix aliunde quàm ex denunciationibus oritur initium diffamationis. Tum etiam quia hæc est indoles istius delicti, quòd rarissimè possint ab aliis denunciari quàm ab infamibus: quod quando accidit, infames admittendos, *docent Syl... Menoch. de arbitr. ... 27. n. 7 Grammat. & alij, communem dicit Clarus §. fin. q. 24. n. 13. & q. 25. in pr.* Deniq; non obstant huic B sentẽtiæ, Carolina ar. 31. nec Mascardus aut alij qui loquuntur de denunciatione ab vno cõplici facta.

c Igitur aliquando plurium sociorum testimonium non eliditur per bonam famam solam quantumuis certam: vt dictum aliquando verò eliditur: & mea quidem sententia à Iudicis arbitrio Concl. 2 dependet iudicare: quando elidatur, quando non: quia à iudicis arbitrio pendet decidere, in animo suo, quod nam certius in indiuiduo sit indicium bonæ famæ, an denunciationis plurium. Quando certius illi videtur indiciũ bonæ famæ, tunc tenetur abstinere à tortura, *iuxt. Bart. in l. 1. § 1. D. de q. Angel. de malef. in vers. quod fama pub. n. 34. Mars. in §. diligenter n. 190. Alex. cons. 180. n. 9. lib. 2. Gramm. C voto. 7. n. 2. vbi etiã ad id adducit. Ioan. Andr. & Bald. sic etiam Farinac. q. 38. n. 110.* Sin verò vrgentiores & firmiores iudicet complicum denunciationes, procedat ad torturam, saltẽ leniorem. Dependet ergo res, à pondere indiciorũ, vt præualeant grauiora, vt olim docui *d. l. 5. sect. 3. v. conditiones autem, cum Prospero Farin. d. operis q. 47. & est ad mentem Carolinæ.*

QVÆSTIO VI.

An saltem ad hoc duorum vel plurium infamium denunciationes sint necessariæ?

D SI non adsint alia adminicula, vt minimum requiruntur denunciationes duorum virorum vel plurium mulierum. Nam vnius non sufficere, maximè contra personam bonæ famæ, dictum satis. plurimi enim facienda vitæ præcedentis merita. *l. 3. §. sed si ex improuiso. & l. non omnes §. à Barbaris. D. de re milit.*

Dixi (*vt minimum* quia saltem requiruntur duo vel tres (vt dixi) nec pauciores vnquam suffecerint: non tamen semper isti duo vel tres suffecerint: si tanta sit vis bonæ famæ propter magnam personarum inæqualitatem (v. g. si Princeps denuncietur à suis subditis) vt duobus vel tribus ipsa adhuc bona fama præponderet: tunc enim tot de- E nunciationes requirerentur, quot possent præponderare. *Sic Pater Valentia. tom. 3. in D. Thom. disp. 6. q. 13. puncto. 4. §. 3. vers. secunda regula. & Petr. Binsfeld. d. concl. 6.* Aliquando ergo sufficient duo, aliquando plures requiruntur, pro circumstantia personarum.

QVÆSTIO VII.

An vltra denunciationem plurium, denunciati diffamatio requiratur in exceptis criminibus, vt possit procedi ad inquisitionem specialem, & torturam?

Non

NOn quęritur an ad inquirendum vel torquendum sola fama sufficiat, quod si quęreretur, optimè quidam consulti respondissent in exceptis criminibus solam famam sufficere ad citandũ personaliter, & ad detrudẽdum in carcerem, & proinde multò magis ad specialem inquisitionem. (*in l. nullus C. de exhib. reis Crauet. cons. 41. n. 6. cum aliis adductis à Maschar. concl. 754. n. 19.*) ad torturam tamen quæ requirit indicia facto propinqua, grauia, verisimilia, & clara *li. 1. in pr. D. de quæst. l. milites C. eod. Bald. & alij relati à Farinacio q. 37. n. 5.* non sufficeret sola fama, vt ex communi sententia & praxi docet idem Farinacius. *q. 47. n. 4.* præterquam in occultis crimibus, vbi ad torturam sufficit, *receptum id docet Clarus d. §. fin. q. 21. vers. Fama sola. Riminal. Iun. cons. 362. n. 3.* aut si aliud indicium famæ adminiculatetur, v. g. nominatio complicis confessi proprium crimen, *ex Gandino & aliis Farinac. d. q. 47. num. 17.*

Sed quæritur de necessitate istius diffamationis, primo quoad inquisitionem specialem, deinde quo ad torturam. Regula est iure certa.

Concl. 1. Inquisitionem specialem non præcedente fama nullam & inualidam haberi. *tex. in c. inquisitionis c. qualiter & quando d. 2. de accusat. c. licet Heli de Simon. & est communis sententia vt docent Ægid. Bossius tit. inquisit. n. 8. Iulius Clarus §. fin. q. 6. in prin. & Farinac. lib. 1. q. 9. in prin.*

Sed communis quoque sententia est: hoc fallere in crimine hæresis & læsæ Maiestatis. *ex c. excommunicamus §. adiicimus. de sent. excommun.* & in ceteris atrocibus & exceptis, *vt tenent Prapos. Alexandrin. in c. 1. n. 64. 2. q. 8. Gigas supra q. 9. n. 2. Cephal. cons. 304. n. 88. Decian. lib. 7. criminal. cap. 43. nu. 8. Menoch. cons. 100. n. 64. Farinac. d. q. 9. n. 14. & 15. Nauar. rub. de iudic. n. 77. Valentia d. vers. Secunda regula.* quod licet de iure verum non foret: tamen, quod de consuetudine & vsu iudiciorum solemnitas diffamationis ab Aula recesserit multi attestantur. *Clarus supra Bonacoss. lib. 1. comm. opin. verbo, Inquisitionem præcedere debet. Farinac. de loco nu. 21.* sufficit ergo quoad inquirendum in nostro crimine excepto nominatio reorũ, vt optimè post Baldum alij. *Bald. in l. 1. C. de sum. Trin. n. 6. Marsil. cons. 12. num. 38. cons. 15. n. 5. & 6. cons. 28. n. 16. Grammat. cons. 21. n. 7. Clarus §. fin. q. 21. n. 5.* Hæc adeo certa puto, vt mirer quosdam consultos de inquisitione in hoc crimine contrarium, contra communem & praxim, rescribere ausos fuisse.

Concl. 2. Quod attinet ad torturã, res est controuersa nonnihil: tamen quod olim tenui. non requiri diffamationem *d. sect. 3. n. 1.* idem nunc adhuc cum affirmãtibus Friburgensib. & Ingolstadiensib. assero, *cum Lanfranco in pract. crim. c. 8. Decio d. cons. 18. nu. 42. Menoch. d. cons. 100. n. 64. Binsf. memb. 2. concl. 6. dub. 2. illat. 6. Valentia d. disp. 6. q. 13. punct. 4. §. 3. v. secũda regula.* Nam si sine alijs adminiculis duorum nominationes valent contra personam bonæ famæ: certè non requiritur præcedens denunciationem diffamatio.

Deinde cùm hoc crimen sit occultissimum & Lamiarum maxima vafrities, vis vnquam diffamatio præcedit denunciationem. Fama quoque est indicium remotum à facto, & persæpè vix populi vana & fallax, etiam cùm à personis honestis & fide dignis orta, vt benè Farinac. *d. q. 37. n. 26. & 46.*

Doctores etiam cùm agunt de propriis & peculiaribus indiciis in crimine maleficij, aliquando vnum, aliquando plura ad torturam requisita recensent: non tamẽ addunt famam debere concurrere cum illis, vel illa præcedere: sed potiùs contrarium insinuant. aliquando namq; docent famã seu diffamationem solam absq; aliis adminiculis sufficere: aliquando alia indicia sola: vt videre licet apud Menoch. *lib. 1. præsumpt. 89.* Binsf. & à me citatos *vbi supra.* Et ipse Carolus. 5. ponens indicia, quę singula sufficiant ad torturam, nullam diffamationis adiicit mentionem. *patet ex Ordinatione 29. & seq. vsq. ad 32.* Nec obstat. const. 44. vbi additur expressè *& illa persona sit super hoc alias infamata.* Non inquam obstat. Nam conditio illa non ad omnia præcedentia indicia, sed ad proximum tantũ spectat: iuxta limitationem illam eruditam Menochij, quod quando determinabilia sunt inæqualia seu diuersę rationis, tunc quę illis subiungitur ratio vel restrictio non ad omnia, sed ad id quod proximè præcedit referenda est, vt illud limitet ac determinet. *lib. 4. præsumpt. 89. n. 143.*

Nec obstat etiam c. inquisitioni. de accusa. & inquisit. nam illud c. vel procedit tantum de duobus vel pluribus extra iudicium denunciantibus maleficium. *Mart. Azpilqueta rub. de Iudic. n. 78.* vel si extendas ad denunciationes in iudicio, intelligendum, cùm alia indicia sufficientia desunt: tunc enim diffamatio saltem est necessaria: secus si adsint alia indicia proxima & vrgentia.

QVÆSTIO VIII.

An satis denunciari aliquem aut aliquam à pluribus, quod ipsam viderint in conuentu & congregatione sagarum, in ordine ad torturam absque eo quod damna fecerit?

QVi tenent negatiuam nituntur variis fundamentis. nam eorũ quidam totum hoc choreatum & conuentuũ negotium exsibilant, vt delitiũ: & re vera nihil tale accidere contẽdunt, quos puto me satis copiosè refutasse *l. 2. Disquis. Mag. q. 16. & plenius l. 5. sect. 16. post. litt. TT. in solutione quinti arg. in editione tertia Moguntia apud Albinum in folio.* & ostendisse vt plurimum non esse illusiones, & modos suggessisse Iudici quibus discernat illusas à nõ illusis. Postea vidi quorumdam DD. quoddã M. S. consilium, in quo conantur eleuare hoc genus indicij, sed argumentis, vt videbitis vix dignis refutatione: respondebo tamen hic, vt ipsimet videant, si hæc videbunt, fundamenti sui infirmitatem.

Primò, quia testis minus aptè extra sensum vel ex sensu rei depositæ deponens, probat. *l. qui testatur §. D. de his quæ in test. delen. l. testium. C. eod. Blancus de indic. n. 49. & alij.* sed istæ quæ denunciant se vidisse istas mulieres in choreis & comessationibus, non deponunt per sensum aptum, quia tunc illum non habebant. igitur nihil probant. *Resp.* trãseat maior, etsi indiget interpretatione. Negatur minor. Quã illi sic probant, vtar eorũ verbis: Pro constanti namq; habemus, quod hæ striges & lamię in actu & raptu illo existentes, sensus suos cũ operationibus naturalibus & veris non habeant.] Quod pro constanti habetis, boni viri. hoc communiter I. Consulti & Theologi, pro falso habent, fatentur aliquando ita contingere, sed rariùs longè. *vide dicta à me locis præfatis.* Videte etiam quam constanter id probetis quod habetis pro constanti. Id (aiunt) ex eo colligimus quod congregationes istæ in locis siluestribus & palustribus

fiant

fiant, vbi cibi et epulæ sordidæ, infames, vt plurimum berreæ apponuntur, nullum alimentum, sed nocumentum, afferentes, supellectilia, vasa argentea & alia denique omnia ibi existentia, vel non vera, sed solùm apparentia; vel ea adeò subtili & adeò fallaci materiâ fabricata, vt verè non consistant, & hinc ad simplicem Domini N. IESV CHRISTI nominationem euanescant. [hæc probant multorum testimoniis, quòd nihil necesse, quia non probant quod illis probandum erat. Deinde addunt pro minore argumenti: & tamen praxis demonstrat, quòd de amœnissimis locis, suauissimis cibis, & rebus pretiosissimis deponant atque testentur. Quòd est argumentum efficax & ineuitabile deficientis vel saltem deprauati, & minùs apti sensûs.]

Respond. Hos argumentantes valdè allucinari, quoniam ab eo quod aliquando contingere Grilland. Remig. ego & alij asserimus, ipsi inferunt vniuersalem id semper contingere. cur si nobis credi poscunt de iis quos deceptos diximus; non credunt de reliquis quos deceptos negamus? Cur putant, quia in loci ornatu deceptio est, sequi tali in loco non fuisse corporaliter? Quasi non possit dæmon illas & eo transferre, vt illic verè fuerint, & nihilominùs amœnitatem hanc oculis, & cibos palatui, & similia obtrudere, more præstigiatorum, an quia puto me in præstigiatoris ludo vidisse quæ non vidi, sequitur me in ludo non fuisse? An non veram cladem gregibus dedit Aiax, quia Laërtiadem & Atridas cædere se opinabatur? Sed euanescunt audito nomine IESV. præstigiæ ergo fuêre, non tamen ideò, non illic fuêre striges, quæ præstigiis ibi delusę. deinde potuit subitò, quæ vera & solida erant, Diabolus oculis subtrahere, & sic euanuisse videantur. Sic ergo hoc argumentum sensus quoad quædam deficientis; & aliquando: quid inde? subdunt rationem physiologicam. Totius corporis compago & sensuum harmonia pro sui conseruatione mediocritatem quamdam requirit: ideò in tantùm motûs violenti celebritate, vt est asportatio illa Diabolica, consistere non potest.]

Respond. Mediocritatem hanc non consistere in inuisibili: sed habere suam latitudinem, in vno maiorem, quàm in alio. Diabolum verò qui vires singulorum optimè perspectas habet, iis motûs velocitatem sic attemperare, vt præter fatigationem detrimenti nihil sentiant. An minùs videt, audit, gustat, sentit, qui veredariis currit, & fatigatur, quàm qui sensim pedibus ambulat? Addunt;

Præterea spectra, quæ nocturnis tenebris imaginationi perterritæ sese offerunt, quoties illa supposita nox fit, vsque adeo vim omnem corpoream lædunt, vt vel à deferente deciderent homines, vel terrore consternati perirent, vel in grauissimum aliquem affectum inciderent, quod experiuntur, qui leuioribus occasionibus persæpè ex solo terrore in grauissimos incidunt morbos. Quare si eo incolumes deferuntur, necesse est vi aliquâ naturæ vires excedente suspendi animæ actionem in totum corpus, ita veluti cadauera sensûs ac mentis omnino expertia pro illo tempore sint: & hoc est quod nouissimè voluit Delrius d. q. 16. lib. 2. sub littera C. vers. posset dæmon, ibi horum enim vnctione obstupefacit sensum & miseris persuadet, &c.

Quæro cur non addunt, quid persuadeat, quod

A ego addidi, *persuadet vnguenti vim esse maximam?* an quia videri volebat me dicere; *persuadet illis quæ non sunt*? Certè miror me dici voluisse, quod totâ illâ q. 16. tam exactè refutaui, hoccine est bonâ fide consulere? Dico iterum nihil aliud me ibi asseruisse, nihil voluisse, quàm caussam reddere, cur quod sine vnguine dæmon possit, cum eo malit. Terror nasci solet ex re incognitâ, nam notis non terremur vehementiùs nec diutiùs. Sagæ sciunt quæ vident dæmones esse, & ipsorum licet operâ, quibus etiam commiscentur, facillimum est illi, imaginatione non læsâ sed delusâ, sensu non sublato, sed aliquantulum alterato, eas deferre, cætera quæ addunt mera & inania verba sunt, nec me, nec aliis admittenda. c

B Pergunt, Alia & 2. ratio huic valdè proxima nos trahit, quod hæ personæ vel vi venefici huius vnguenti, vel furore Diabolico ita diuinâ permittente manu, prorsùs ebriæ & furiosæ dicantur. Abbas Tritthé. d. q. 6. col. 3. cuius verba cùm propositæ rei apprimè seruiant, referre placuit; *voluntatem habent* (inquit) *deprauatam, quæ eas conuertit in furorem, quo mentem præoccupante, mox dæmones se furentibus applicant, & effectum eorum, quæ ipsæ malefica petunt, Deo permittente Dæmones insanientibus præstant.*] Simile voluit Picus de rerum prænot. cap. 5. in fin. libr. 1. dum inquit, *Necromantici furunt, chiromantici delirant, Magi insaniunt.*] At iure probatum est quod dicta furiosi & ebrij non considerentur. *Specul. de testament. §. 1. num. 8. Bart. de testibus ver. furiosi. Albert. de testibus nu. 31. Campeg. de test. reg. 114.*

C *Respõd.* Argumentũ æquiuocio vitio laborare. Nam in minori, I. C. illi furiosas vocant propriè sumpto vocabulo, quorum imaginatio læsa. In maiori Tritthem. de voluntatis malitiâ loquitur, & furoris vocabulum sumit impropriè, sicuti cum iratos dicimus furere. Quod in Pici verbis clarius elucet; quis enim non videat sic dici furere Necromanticos, & insanire Magos, sicut dicuntur chiromantici delirare? quis vmquam vllorum istorum habuit pro verè furioso; quem cathenis, non disputatione compescere solemus? Nónne illud, *voluntatem habent deprauatam*, satis indicat de quo furore loquatur Tritthemius? Furor ille

D quem Bart. & cæteri dicunt à testimonio arcere, non oritur à voluntatis deprauatione; sed ab imaginatione læsâ natus, impedit sanam & liberam voluntatis functionem. 3. argum d

Tertium argumentum adhuc leuius est: Consideramus (aiunt) quod hæ sagæ & maleficæ, à tempore & momento illo, quo liniuntur & vnguuntur, vel saltem à dæmone asportantur, vsque ad tempus quo reuertuntur, naturam dæmonis assumunt, vt inter ipsas vel dæmonem nulla vel modica exstet differentia, & quicquid ipsæ agunt, non ipsæ, sed dæmon operatur, quod probant verba Tritthemij modò relata, ibi; *illorum Dæmones se furentibus applicant*: quod etsi non eueniet per

E modum obsessionis, & quod dæmon sagam ingrediatur, ibique tamquam Dominus nauis operetur, euenit saltem, quòd tamquam extrinsecùs motæ, per immutationem phantasmatum plurima inania & falsa ostendat, sensus ludificet, decipiat, atque fascinet.]

Duo his verbis inuoluuntur quorum vnum nihil commune habet cum altero, etsi quasi ratio alterius adiungatur. Prius est, *eas tempore strigiportij, naturam dæmonum assumere, ita vt inter illas & hos*

vel nihil vel modicum interfit. Hoc cùm fit falsissimum, pernego. Quæso si eques ab equo abripiatur, & illo in equo hærente, sed equum regere non valente, equus segetes calcet & conterat: etsi verè calcatio equo sit adscribenda, tamen quis dicat equitem equi naturam assumere, &c. Nec ad rem facit quod hunc inuitum portat equus: nam nec striges semper spontè conscendunt fictitium hircum. Vnde apparet, quæ ex Tritthemis secundo loco ponitur, non probare quod præcessit, sed tantùm aliqua fieri ab ipso dæmone, quæ striges se putant facere. Quod non negamus, sed asserimus falsam esse illam assertionem generalem; *quicquid ipsæ agunt, non ipsæ sed dæmon operatur.* Quæ ab homine nullo pacto aut vix fieri queunt, illa dæmonis operationi possunt adscribi: sed esse in conuentu, salutare, se ingurgitare, blasphemare, &c. fiunt instigante dæmone, sed à strigibus patrantur. Et benè quod ipsimet hoc aduertentes sua cædunt vineta cùm immediatè subiungunt.

» Est si quid verè & per sensus operantur, quod » in quibusdam actibus negari posse non videtur, » vt in saltibus, & concubitu cum dæmone, iura» mētis & obligationibus cum eodem ineūdis, aliis» que dæmoni vtilibus & proficuis, totum hoc ipsi, » tamquam instigatori & Domino earum perso» narum iam facto, tribuendū videtur iuxta leg. l. & » si amicis D. ad leg. Iul. de adulter. Abb. Tritthem. » d. quæst. 5. vbi (inquit) Dæmonem vti volunta» te furentis maleficæ, sicut artifex instrumento ad » operandum. Remig. d. cap. 14. col. 10. quæ dicuntur dæmonum ministerio & operâ fieri.]

e *Respond.* Incauta Tritthemij verba videri hos allegantes in alterutrum præcipitasse. Vel enim voluerunt hoc sic tribui dæmoni, vt non mereantur propter ea facta punitionem lamiæ: vel vt absolutè propterea negemus eas id operatas. Vtrúmque est intolerabile. Posterius quidem, quia licet ille sit Dominus imperans, & suasor incitans, tamen in tripudio pedes mouet & vult mouere lamia, atque ita de cæteris actibus. Nec seruum latronem à pœnâ latrocinij liberat iussio sui Domini. Idcirco & priùs negandum, Deceptio suadentis, non impedit ne actio persuasi sit voluntaria. Putare autem quod Diabolus sic eorum voluntati dominetur, & liberi, esse arbitrij, seu liberè velle desināt, Catholicæ fidei repugnat. Quapropter comparatio illa instrumenti fabrilis nec satis apta, nec satis propria est, artifex is absolutum in serram dominium est, adeo vt cum ipse vult, serra idonea non possit non serrare: dæmonis in voluntatem lamiæ potestas nulla, nisi instigandi; sed semper illa potest cum Dei gratia, abnuere ac dissentire. Et quia hoc potest; quando Dæmoni cooperatur rea pœnæ fit, hic temporariæ, in altero sæculo æternæ. Denique quid hæc omnia faciebāt ad rhombum, nam etsi vera forent, non sequeretur sagas conuentibus se interfuisse dicentes falsum deponere. Quod probandum erat, nec tamen hoc argumento vel sequentibus probatur. Sequitur enim.

f

» Et hac sola ratione vel transmutationis, vel om» nimodæ similitudinis & operationis has dici exi» stimamus lamias: quod est certi dæmonum ge» neris nomen. *Torquema. d. Dialog. 3. fol. 4. in fin.* Vel » strigias nuncupari nomen paludem infernalem si» gnificans. *Fran. Berna. Comens. de strigibus in princ.*

Vbi estis Etimologiarum studiosi? accurrite. A *Lamia dicuntur certi dæmones.* esto, nam idipsum aliàs probaui ex sacris litteris, & patribus, (*Comment. in Traged. Seneca, & in disquisit.*] Ideò illæ dictæ lamiæ propter trium causarum vnam, prima est, *transmutationis*: Sed eas transmutari in Dæmonem, id verò veræ fidei repugnat sanctionibus, abstinendum ergo ab hac ratione. 2. est, *omnimoda similitudinis.* Hæc ratio sic inde finitè posita æquè falsa est ac prior, debuerunt addere in malitiâ aut quid simile, & adhuc negaretur h; *omnimode. 3. & operationis*, hanc admitti posse censeo explicatam, instigatæ & adiutæ à dæmone.

Strigia non vocātur, sed *Striges*, & *Strigæ*, à vulgo, nec illud à palude, *strigia*, ridiculum commentum rei tam seriæ inserendum, dictæ ab obscænâ volucri, *strige*, cui nomen à stridendo, vt docui aliàs ex Sereno, Ouidio, Festo; quibus hic in re potiùs credere debuerunt, cùm & Simancas id clarè posuerit, *Cathol. instit. cap. 32. num. 1.* quem ipsi laudant. B

g Denique rationibus his, maiori huiusmodi *Lamiæ sunt dæmones vel saltem Dæmoni similes.* Subiungunt hanc minorem; sed dæmonis testimonio nullo modo iudici credendum, ergo nec lamiis, hæc enim argumentatio tota latet in his verbis, quæ subiiciunt;

At impium esset nedum dicere, sed dubitare, » an dicto dæmonis mediato vel immediato, abso» lutè vel ad effectum inducendi aliquod indicium » credatur, cùm sit inimicus humanæ naturæ, au» thor ac pater mendacij, ac demum iniustitia ipsa, » quia nihil aliud esset, quàm quod ministri iustitiæ » super iniustitiâ se fundarent. » C

Respond. Quando creditur denuntiationi sagarum; creditur, non dæmoni; sed ipsis mulieribus, quæ vel inuito illo, vi tormentorum, aut spontè suâ veritati testimonium, & iustitiæ adiutorium exhibent.

4 Argumentum horum consulentium tale est in summa. Dubia probatio non attenditur, sed requiritur quod pernecesse concludatur. *cap. in præsentia de probationibus.* Sed probatio petita à denunciatione lamiarum est plane dubia q. *Respondeo*, sufficere vt pro naturâ delicti verisimiliter concludat, vt aliàs ostendi sup. quæst. 1. Est minor quoque falsa est, nec benè probatur duobus quibus probant. 1. est quia quod interfuerint conuentibus, non gignit nisi ex consequentiâ quadam præsumptionem sortilegij & aliorum criminum: aliquando enim intersunt aliqui, nihil horum committentes. Secundum est, quia potest fieri quod vel ipsæ deponentes delusæ realiter ibi non adfuerint: vel denuntiatarum absentium dæmon figuram ibi repræsentarent. Ad primum dico: nunc tantùm quæri, an sufficiat denunciatio ista ad hoc, vt iudex verisimiliter putet interfuisse, & idcirco eo fine torqueat, vt fateantur de illâ præsentiâ: interrogatio de cæteris criminibus consequens est, quia vix vmquam fit, vt qui interfuit non sint criminibus illis ordinariis irretiti, & ideò est de hoc præsumptio vrgentissima. Ad 2. dico vtrúmque illud rarò fieri: & posse iudici probabiliter constare v. deponens fuerit delusa, necne, de repræsentatione quoque innocentis, rarissimè eueniunt similia exempla. Vtrúmque docui d. sect. 16. docuit etiam posterius istud Binsfeld. & alij. h D E

5 Quintum argumentum est istud: Quinto nos » mouet authoritas aliquorum sic in specie tenen» tium, quod de dictis visis & gestis in conuentibu i

istis Diabolicis nulla prorsùs habeatur ratiò. Prieras de Strigimag. lib. 3. cap. vltim. punct. 16. in fin. Simancas Cathol. instit. titu. 37. num. 15. Bernard. Comens. in Lucernâ inquisitor. titul. de strigibus. sub. num. 13. vers. aduertas, Nouiss. Roman. de iudiciis causarum ciuil. & criminal. cap. 82. num. 10. & ita passim seruant tribunalia Italiæ. potiss. verò sanctiss. inquisitionis, prout ministri tam vrbis, quàm huius ciuitatis plenè testantur.]

Respond. Authóres allegatos non asserere quòd de dictis, visis, gestis in conuentibus nulla prorsùs habeatur ratio: sed tantùm sæpè falli & deludi deponentes; eò quòd ea putent dicta, visa, gesta in conuentibus, quæ reuerâ ab illis dicta, visa gesta non fuerunt. Refero me, vt dici solet, ad fidem libri. videbis (Lector) Simancam expresse docere aliquando nec falli, nec deludi, sed vera deponere; & quæ d. num. 5. dixerat ex Ponzinibij & Alciati sententiâ, ea refellere num. 6. & addere quod asserimus de vero & reali strigiportio: *id tam certissimis testimoniis, & tam euidenti rerum experientia comprobat & cognitum esse, vt sit planè studium tenacium hoc inficiari*, quòd verò in secundâ editione postea addidit, tantùm eâ causâ addere, vt sciamus minùs credendum illis, de facto alieno, quàm de proprio deponentibus: item minùs quando de nocturnis conuentibus accusant socios, quàm quando eos accusant de criminibus clarâ luce & extra conuentus illos phanaticos patratis: item minùs fidei contra socios mereri, quando nihil aliud imputant quàm comessationes & choreas illas nocturnas, quàm quando illas simul & alia facinora, puta infanticidia, messes grandinatas, &c. Quæ vt vera fateor: ita non video, quid faciant ad vniuersalle illud aduersariorum dictum (*nullam prorsus habendam horum rationem*) adstruendum. Quamuis etiam Simancas in eâ, sententiâ fuisset: illius ne solius dictum, communi sententiæ & praxi præponendum? Eâdem planè mens est Cumani & Prieratis: quorsum enim tot exempla conuentuum adferrent, & tam diligenter, quæ in illis fiunt discuterent: nisi vellent ea iudicibus esse nota, & ab illis eorum, quàm decet, haberi rationem? Dico quàm decet, quia ipsorum prudentiæ esse volebant considerare in casu occurrenti, quod vero similibus; delusam esse deponentem, nec ne; iudicare. Quare cum tam non bonâ fide scriptores istos allegarint, meritò non credo quod de praxi Italiæ & vrbis addunt. In vrbe & aliis locis Italiæ iudex fuit Ghirlandus, qui eorum rationem semper habuit: Sacri Palatij Magister fuit Spinæus; Itali Ananias & Picus & alij, & tamen omnes satis clarè ostendunt vel maximam de his habendam rationem. Quod attinet ad Nouæ Rom. de test. quis vel ipse cū Alciato & Ponzinibio toties refutatis, vt tot Theologis, quorum constat hanc communem semper sententiam fuisse; tot Iureconsultis (*& fallitur Simancas putans contrariam esse communiorem. Vide citatos à me d. q. 16. & d. sect. 16.*) Tot philosophis & medicis, tot probatissimis historiis, vnus obiiciatur?

Pars vera & concl. k

Quantò solidiùs, licet breuiter Patauini DD. asserunt? Satis esse quoad effectum torturæ vt nominatores dicant illam aut illas vidisse in conuentibus & conuenticulis sagarum; nec oportere probare de damnis alicui illatis. *& citant Binsfeld. de confess. malef. membr. 3. concl. 6. Dub. 2. & me d. sect. 16.* Idem asserunt DD. Friburgēses, propter alia multa crimina quæ solent præcedere conuentus, vt apostasia, & blasphemiæ; & concomitari, vt idololatria, Sodomia, &c. quæ enumeraui *d. sect. 16. lit. XX.* & quæ nec minus, immò magis, Iudici punienda sunt, quàm damna agris, pecoribus, hominibus data.

Nimis enim audax ille consultor fuit, qui asseruit, se pro Theologico axiomate audere affirmare: Quod iudex sæcularis minùs sollicitus esse debeat quando inculpatio est de sagarum conuentibus & choreis; quàm quando est de maleficiis venenariis seu damnosis proximorum rebus aut corporibus.] Nullus enim Theologiæ peritorum hoc axioma pro rato aut securo accipiat, sed pro paradoxo & periculoso. Tum quia ratio parum efficax est, qua id probat; nempe quia ex conuentibus illis & choreis respubl. directè damno non afficiatur; tum quia nihil vrget confirmatio, quòd ideo sanctio Carolina in solo illo maleficio noxio seu venenario regi pœnam præscripserit: in conuentuum verò & ibi patratis criminibus sagarum liberam iudici pœnam reliquit, videlicet vt sciat hæc sibi minùs consideranda quoniam reipu. minùs sint perniciosa. Periculosa certè (vt dixi) opinio, nec vera, semper enim iudici maioris faciendus est honor & iniuriâ Dei, quàm cuiusuis hominis: & magis læditur respub. atroci iniuria Deo, quàm hominibus illatâ. Quare de illa magis sollicitus esse debet debet & eam acerbiùs punire, diligentiúsque conniti ad exstirpationem criminum, quæ directè lædunt maiestatem diuinam, quàm quæ directè vergunt in hominum iniuriam damnúmve. Iudex etiam sæcularis in iudicando non reip. tantùm, sed Dei vices gerit. Sæcularibus quoque iudicibus loquebatur Iosaphat Rex cùm diceret: *Videte, quid faciatis, non enim hominum exercetis iudicium, sed Domini.* 2. Paralip. 19. 6. Non de homicidiis tantùm & veneficiis, sed de omni maleficio ac crimine sagarum capiendum illud; *Maleficos non patieris viuere*, Exod. 22. 18. vbi vocem Hebræum METASSEPHAH מכשפה non esse restringēdam ad veneficum aliàs contra Vvierum Domi. In conuentibus dæmonem adorant, in iisdem nefandissima quæque patrant, venena præparant, clades hominum pecorúmque calamitates frugum decernunt. Solius idololatriæ quanta iudici sollicitudo gerenda docet Deut. cap. 13. v. 8. vbi expresè præcipitur: *Nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis eius aut occultes eū, sed statim interficies.* Non sciò vbi de vllo crimine, quod reip. directè noceat, sic loquatur SS. Nec sinit prudentia simus solliciti de riuulis auertendis, magis quàm de fonte exhauriendo. Fontes malorum sunt isti conuentus, riuuli tantùm illa veneficia & damna data. Inanis ergo ratio est illa directo damno.

l

Tinniant aures horum consultorum, expauescant corda iudicum illis credulorum, ad illa iudici per prophetam comminata Dei verbis: *Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus, Absit hoc a me: sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt: & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non sit senex in domo tuâ.*] 1. Reg. 2. 30. Cur iudici tam grauiter minatus? an quod veneno vel ferro aliquos interemerat? an potiùs quia Deo illatam à filiis iniuriam satis vltus non erat? Scilicet minùs Sacrilegæ sunt sagæ, quàm filij Heli.

Sed obiicitur Carolina sanctio, & malè obiicitur

m

ex arg. 109. Muluplici enim solutione fine negotio remouetur. Potest dici cum Friburgensibus, in d. sanctione nomen, *Zauberey*, accipi in generaliore & latiore significatione, quatenus & Magiam & maleficium complectatur. Nam ex Germanicæ linguæ proprietate liquet & magos & maleficos, *Zauberear*, vocari. Ideò cum magi & malefici strictè sumptis vocabulis valdè differant, *vt docet Binsfeld. in l. multi. 6. C. de malef. & mathema. in prin.* & grauius sit delictum maleficorum, nihil mirandum si distinctas vtrique crimini pœnas Imper. præfixerit. Vel cum Linsfeldio. *in l. 5. C. de malef. & mathem. circa fin. concl. 2.* Imperatorem in hac constitutione non loqui de delicto Magiæ secundùm totam eius latitudinem, quâ comprehendit vt species diuinatoriam, Amatoriam, & Maleficam seu veneficam, sed secundùm vnam speciem, nempe tertiam, quatenus veneno grassantur; & hominibus iumentísque nocent. *l. 1. C. de malef. & mathem.* Constituere itaque vt si veneno grassentur, & de facto hominem iumentúmve necassint, comburi debere: si verò effectus seu nocumentum hoc secutum non fuerit, tunc non ordinariâ ignis, sed extraordinariâ pœna prudentis viri arbitrio puniendas. *l. sunt quædam D. de extraord. crim.* Vel denique vt olim respondi; illic Imp. non negare quin maleficæ si cum dæmone fuerint fœderatæ, si in conuentibus consueta fecerint, morte plectendæ sint: sed sancire, si venenariæ sint, semper igne puniendas; si verò non sint venenariæ arbitrio iudicis puniendas, hoc est aliquando igne, aliquando alio supplicio. Nec enim (vt volunt aduersarij) idcirco venenariis rogum intentat, quòd alios minùs noxios censeret reip. (contrarium iam docui) vel quòd in istis detegendis minorem iudicis sollicitudinem exigeret (quod de tam pio & diuini honoris & fidei vsque adeò Zeloso principe non est credibile): sed quoniam volebat cauere, ne iudices errarent existimantes in damnis per hoc crimen illatis, eodem arbitrandum modo, quo de cæteris criminibus damnificantibus, in quibus pro quantitate damni, vel personarum occisarum qualitate, pœnæ magnitudinem moderantur, vel etiam putarent tales noxios veneficos sicut cæteros homicidas decollandos: id inquam ne censerent, sed intelligerent quàm atrox crimen sit veneno & ope dæmonis quem tollere, ideò huiusmodi reos omnes voluit vltrici incendio absumi. De cæteris criminibus à lamiis designari consuetis, id noluit exprimere, quia satis censuit iudicibus id persuasum, ipsâ Germaniæ praxi, iam à Friderici & Maximiliani primi téporibus receptâ, cui non est censendus voluisse tam clanculum, & obscurè per consecutionem quandam detrahere.

QVÆSTIO IX.

Quando sit talis denunciatio, quod hæc vel illa persona interfuerit conuentibus sagarum, an requiratur specifi atio temporis & loci, vel vtrum sufficiat generalis denunciatio plurium absque huiusmodi circumstantiis ad inquisitionem & torturam?

a SIcut iure communi ordinariè in accusatione exprimi debet locus & tempus; non dies, sed mensis annúsque: *l. libellorum D. de accusat. & ibi Bart. nu. 2. & c. fin. §. libellorum. 2. q. 8.* quando factum semper, non vna die certâ punibile est, *Barthol. vbi num. 12.* Sic etiam in particulari inquisitione, quia Iudex tunc vicem subit accusatoris: *Bart. in l. 2. §. si publico num. 12. D. de adulter. communiter receptus, iuxta Aretin. & Felin. in cap. qualiter §. debet de accusat. & totius mundi praxim iuxta Ang. in l. ea quidem nu. 3. C. de accusat. Bossius tit. de inquisit. num. 90. Clarus §. fin. q. 31. num. 11.* & ideo, vt reus suas defensiones queat instruere, debet in inquisitione etiam diem exprimere; si reus id petat, quia fortè vellet docere se tum alibi fuisse; *Barth. in l. is qui reus D. de public. iudic. nu. 2. & quamuis Imola contrarium senserit, ibidem tamen communiter doctrina Bartholi obtinuit, Ias. in l. 2. §. si quis Ephesi D. de eo quod certo loco. Bossius sup. nu. 92. Gigas de crimin. læs. Maj. tit. qualiter procedatur. q. 3. Clarus q. 12. nu. 6. & 9. Angelus & Augustin. in addit. ad Angel. in gloss. de anno præsente nu. 2. Mascard. concl. 512. num. 3. Farinac. quæst. 1. num. 20.* Iam iudex tamen quàm accusator, si dicerent se diem ignorare, & id confirment Sacramento, excusabuntur, *Clarus d. quæst. 12 num. 9.*

Immò tam necessarium est regulariter vt in accusatione & inquisitione speciali locus, annus ac mensis criminis inserantur, vt etiam parte non petente, ipso iure censeatur inquisitio aut accusatio nulla, vt pote deficiens in substantialibus: *ita post Alex. & plurimos ex communi sententia Clarus d. num. 6. & Farinac. d. q. 1. num. 11. & 15.* Quæ vt certa sunt in criminibus non exceptis; ita mihi certum est etiam in exceptis optimè facturum iudicem, ad hoc vt plenissimè muneri suo satisfaciat; si factum sit huiusmodi cuius annus & mensis ac locus à denominante exprimi non difficulter queat; si de his circumstantiis nominantem interroget, hoc tantùm volui in disquisit. *lib. 5. sect. 3. sub lit. D. vers. tertiò requiritur, vt nominans diligenter,* non verò, quòd si in crimine Magiæ, maximè si plurium adsit nominatio, hæc interrogatio & expressio loci ac temporis prætermissa fuerit, ideò inquisitionem nullam redderet. b

Illis enim assentior, vt & Friburgenses, *qui asserunt in criminibus exceptis prædictio solemnia, quoad additionem loci & temporis non requiri. gloss. in princ. verb. & instituendo Instit. de public. iudic. Bald. cap. 1. num. 20. Quib. mod. Feud. amit. Angel. de maleficat. vers. falsario. num. 37. vers. hæc est quædam inquisitio. Hippol. de Marsil. singul. 163. Ferrantes Garzarcus inter cons. crimin. vol. 1. cons. 125. Menoch. cons. 00. num. 88. & 91. lib. 1. Zibertus Decian. cons. 18 num. 22. vol. 1. dixi d. libr. 5. sect. 2. §. Tertiò requiritur ad formam, & hoc voluit vnus pro parte aduersa consulentium in scripto cuius initium; Opera pretium videtur, hisce verbis:* Necesse non est omnes huiusmodi circumstantias à denunciatoribus indicari, præsertim quando huius rei impedimenta legitima adferuntur. Sufficit enim hoc casu si ex aliis tantùm appatet, ex quibus iudicis animus moueri potest, vel quasi certo credat denunciantes vera dicere. [*Quod & probat* quia iudicis arbitrio (*ait*) relinquitur, vtrum indicia ad torturam sint sufficientiam.] Sunt & aliæ rationes pro hac decisione, quia quando idem crimen sæpiùs, ordinariè, & quasi ex consuetudine patratur, locis maximè variis, & vt plurimum incertis vel incognitis, aliquando etiam ornatu toto loci ficto & præstigiis instructo, vix potest circumstantia loci & temporis certo exprimi; loci quidem propter paragium illud præstigiorũ; temporis propter actuum frequentiam: accedit quod in his conuentibus sæpè inebriantur, quod omnia fanatico ritu peragantur; quibus rebus memoria facilè perturbatur c

quoad locum & tempus, ſed non tam facilè quoad perſonas ; quod docet quotidiana experientiâ Videmus enim quod ebrioſi licet cōpotores ſuos probè nouerint, & eorum memores ſint, temporis tamen & loci vbi ſympoſium fuit, non recordentur. Sanè quod frequentia & iteratio actuum memoriam confundat, teſtatur Boſſius, *de opposit. contra teſt. num. 40.* & quòd in his criminibus quæ iterari & frequentari ſolent, tempus & locus non ſint de ſubſtantiâ, & ideò prædictarum circumſtantiarum omiſſio non vitiet depoſitionem meritò multi tenent. *Felin. in cap. cum cauſam. num. 13. & ſeq. de teſt. Ioan. Crottus tractat. de teſt. part. 7. 142. Ioachim. Mynſing. cent. 2. obſeruat. 20.*

Item quando agitur de probatione alicuius actus puta criminis aut poſſeſſionis aut alterius rei in genere, quæ ex pluribus actibus deducitur (vt ſi quæras, num aliquis ſit concubinarius, vſurarius, &c.) tunc teſtes ſingulares in circumſtantiâ loci & temporis recipiuntur. *gloſſ. in l. ob carmen. D. de teſtib. Couarr. à Leyua libr. 3. reſolut cap. 3. nu. 5. Maſchard. de probation. vol. 2 concluſ. 856.* cur non etiam teſtes generales ſeu de ſolo crimine tali (quale eſt ſtrigarum crimen quoad conuentus) generaliter abſque his circumſtantiis deponentes
d admittantur in ordine ad torturam ? *Maſchard. d. loco num. 17.* Si obiicias cum quibuſdam. l. 3. D. de accuſat. & l. in cauſis, C. eod. Reſpondetur DD, ll. in criminibus exceptis locum non habere ; vt patet de crimine falſi, *l. vbi falſi C. ad leg. Cornel. de falſ.* tenent hoc *Bald. in cap. 1. in titul. quib. mod. feud. amitt. ex d. gloſſ. inſtit. de pub. iudic. in princ. Purpurat. in repu. l. editæ. num. 54. C. de edend. Cephal. conſ. 304. num. 115. Rimin. Iun. conſ. 18. ſub. num. 72. Farinac. quæſt. 1. num. 13. & alij ſuprà citati verſ. illis enim aſſentior.* Et de crimine læſæ Maieſtatis humanæ, *extrauagan. ad reprimendum. ibi, ſuper dicto crimine, & ibi Barthol. Item Gig. poſt Salic. & Præpoſ. in d. titul. qualiter in cremin. læſ. Maieſtæ. proced. quæſt. 10. Decian. conſ. 18. num. 72. libr. 1.* & inde ducto argumento de crimine læſæ Maieſtatis diuinæ, vt eſt hæreſis, *Angel. in Authen. Quomodo oportet Epiſc. §. final. & Angelus Aretin. in prax. d. v. hæc eſt quædam inquiſitio.* Vnde ad crimen Magiæ valida eſt conſequentia, quod rariſſimè caret hæreſi, aut Apoſtaſia; & ipſa quoque crimen eſt ſucceſſiuum, & ideò ſolemnitas expreſſionis temporis & loci in eo non exigitur, ne quoad menſem quidem aut annum, vt benè Farinacius *d. num. 17.* cuius doctrina vera eſt, ſiue id Barthol. voluerit, *in d. l. libellorum. num. 10. & 16.* ſiue potiùs contrarium, vt non malè quidam contendunt.

Obiicitur noſtræ ſententiæ conſtitutio Carolina artic. 31. cond. 2. *Reſpondeo*, eam iubere, vt interrogentur de omnibus circumſtantiis neceſſariis, & non nimis difficilibus (nam hæ pro impoſſibilibus habentur) denunciantibus ; quales de conuentibus videntur iſtæ. Nec enim credendus eſt optimus & prudentiſs. Imperator voluiſſe, iudicia retardare, denunciantes ad moraliter impoſſibilia, iudices verò ad ſuperflua cogere, cum tanto reip. damno.

c Difficilior obiectio eſt, non poſſe reis denunciatis defenſionem tolli, quæ iuris naturalis eſt: ea autem in eo hîc conſiſtit, vt delati poſſint probare ſuum alibi (vt vocant) quod facere nequeunt, niſi locus & tempus conuentuum in quibus dicuntur viſæ ſpecificetur. *Reſpondeo*, in hoc noſtro caſu exceptionem iſtam friuolam iudicandam, quod vt intelligatur, paulo fuſius hoc argumentum & ſolutio debent explicari. Qui contendunt defenſionem hanc neceſſariam, quam vocant defenſoriam negatiuæ probationem ; vel loquuntur de defenſione in genere, vel tantùm de defenſione iuris poſitiui: vtrouis modò loquantur, vitium eſt in ratiocinatione & captio : hoc vt liquido appareat, ſuppono, vt veriſſimum ex aureâ Baldi doctrinâ ; defenſionem iudicialem eſſe triplicem, vnam iuris naturalis, aliam iuris gentium, tertiam iuris poſitiui : ſeu, quod in idem recidit, duplicem, vnam iuris diuini, alteram iuris humani : & illam quæ iuris diuini eſt, ſeu naturalis aut gentium, à nullo Principum ſeu hominum tolli poſſe ; quæ iuris humani eſt ſeu poſitiui, ab illis tolli poſſe, qui hoc iure ſunt ſuperiores ac potiores. *hæc fuſè Bald. tractat. de ſtatutis, num. 75. Medices tract. de fortuitis caſibus quæſtione 8 à num. 9. Zanchinus Hugolin. tractat. de hæretica. prin* & ſic concilianda pugna DD. negantium defenſionem reis adimi poſſe, & aientium id nonnunquam Principi licere.

Hoc poſito, quod commune ac certum eſt tota diſſentientium ratio in hoc Syllogiſmo concluditur;

Reis non eſt tollenda defenſio:
Sed probatio negatiuæ eſt defenſio:
Ergo reis tolli non poteſt.

ET SVBDVNT.

Tolleretur autem denunciatis negatiua probatio, ſi non eſſet neceſſaria expreſſio loci & temporis in denunciatione iſtâ:

Ergo non licet illas circumſtantias omittere : & ſi ſint omiſſa, nullius pretij futura denunciatio.

Reſpondeo, vel nihil conclude cōtra nos vniuerſam argumentationem, vel falſam eſſe maiorem & falſum concludi ex vnâ præmiſſarum falsâ. Nihil conclud t, ſi maior eſt particularis, idem, quod *Quædam defenſio non eſt tollenda :* tunc enim negaretur probatio negatiua eſſe illa quæ non ſit tollenda, ſed aliqua alia: & ſic nihil in propoſito concluderetur. Falſa autem foret maior ſi ſit vniuerſalis, ſignificans quod, *Nulla defenſio rei tolli poſſit.* Nam defenſiones iuris poſitiui ex causâ tolli poſſunt, & friuolæ omnes tolli debent.

Si reſpondeant ſe maiorem reſtringere ad omnes quæ ſunt iuris diuini, ſeu naturalis aut gentiū: tunc negatur talis eſſe iſta probatio negatiua quia eſt iuris merè poſitiui, pertinet enim ad modum defenſionis, qui eſt huius iuris, licet ipſa defenſio ſecundum ſe ſit iuris diuini, ideo receptum eſt axioma ; modum defenſionis, non modò per Principem, ſed per ſtatuta quoque ciuitatum tolli poſſe, *Bald. & Medices ſup. Barbat. tract. de Cardin. legato à latere. par. 2. q. 4. n. 13. Quintilianus Mandoſ. tract. de inhibit. q. 71. nu. 10. & Redoanus tract. de ſpolijs Eccleſ. q. 13. nu. 10. & multis Farinacius, q. 39. n. 2. in fin.* & quod ordinariâ etiam poteſtate in criminalibus ex iuſta causâ ipſamet iuris poſitiui defenſio à iudicibus tolli poſſit regulariter, & id ſæpe factum docent non pauci, *Farinac. vbi ſup. num. 24. & 144. & nu. 102. & 107. Franc. viuius vol. 2. commun. opinion. opinione. 717. Menchaſa. cap. 36. Illuſtr. q. c. cum afflicto Baiardus addit. ad Clarum d. § fin. q. 4. nu. 54.* qua de re nihil affirmo vel diſputo: id tantùm quod mihi ſufficit, contendo iudices ſupremos qui auctoritate Principis iudicant, tunc poſſe iuris poſitiui defenſiones adimere, quando friuolæ ſunt: tales autem cenſeri, quando tantùm videntur

tur viles protelando iudicio, ne tam citò l s ad exitum perducatur, nec ad summam seu liberationem reo sunt profuturæ. Huiusmodi, quæ reum non releuarent, defensiones posse iudicem tollere, traditum ab Alexand. Bursato & Bossio, leges apud Farinac. *d. quæst. 39. num. 77. & 78.* num. verò 79. non reprehendit hanc illorum sententiam; sed quod iidem iudicibus ad deceptionem reorum viam aperirent, dicendo reum interrogatum debere exprimere qua defensione vti vellet, vt sic iudex postea hoc prætextu exprimentem eluderet; id est quod meritò reprehendit. Etenim vir prudens doctúsque ignorare minimè potuit, defensiones, quæ reo non forent viles, esse friuolas, & proinde iudici non curandas. *Vualu de Camban. tractat. de clausulis. nu. 3 vers. nil nouari, ex l. vlt. de procurat.* Hanc verò defensionem, quàm aduersarij contendunt tolli non posse, esse de hoc friuolarum numero probatur; primò, quia cùm negatiua, quæ non cadit sub censum sit planè improbabilis, adeò, vt reddat testem de falso suspectum, *Curtius de testib. num. 53. Herculan. tract. de negatiua probanda num. 124. ad seqq.* nos autem hic versemur in probatione intuitiua, contra quàm negatiua non admittitur, nisi sit loco & tempore coarctata: (*Sic ex Baldo Casonius tract. de malefic. cap. 6. num. 6.*) Quia non potest talis negatiua probari, nisi per contrariam intuitiuam probantem affirmatiuè, quod illo tempore in alio tali vel tali loco illam personam viderint: *Sic Herculan. sup. num. 152. 154. & 246. cum seq.*) inde consequitur in casu chorearum & conuentûs, in quo plerique inculpantes nec loco nec tempore suam denunciationem coartarunt, non posse probabilem esse istam negatiuæ contrariæ probationem, quando denunciantes sunt mortui, & proinde non possunt illas circumstantias addere, quibus contradicens negatiua per contrarias circumstantias stabiliatur. Deinde versamur in crimine successiuo, in quo non sequitur, Petrus tali die non interfuit choreæ; ergo nec aliis dicbus: nam depositio Petrus interfuit choreis generalior est incusat s, quàm vt possit tempore hoc vel i lo coartari: nec contrarium, magis videtur probari, quàm si de hæresi accusatus, quia concionibus interesse visus fuit, probet se non esse hæreticum, quia tali vel tali die ad hæreticorum concionem non accesserit; fieri enim potest quod alio tempore accesserit. *Vide Menoch. d. cons. 100. nu. 92.* Tertiò in nostro casu vt contra affirmantem intuitiuam consideratione digna sit negatiua indirecta de visu, debet ea huiusmodi esse, in qua constet de negatiuâ deponentes illi loco semper præsentes fuisse & vidisse, & audiuisse, & fieri non potuisse, vt visu vel auditu fallerentur: (*Colligitur ex Mascar. vol. 2. de probat. concl 1091. nu. 9.*) Quia necessarium est vt ex negatiuæ indirectæ probatione non suspicio tantùm, sed scientia gignatur, vt per illam affirmatiua directa de visu eludatur: tanta verò certitudo, in præsenti negotio nullo modo potest haberi. Nam strigiportia & conuenticula lamiarum fiunt nocturno tempore, cùm familia tota atque adeo mariti in lecto iacentes eodem, dæmonis sæpenumerò arte ac ope, somno profundissimo, & morti simillimo compositi tenentur, quo ergo pacto tales dormitantij de visu poterunt testari, & dicere se totâ illâ nocte vigilasse? casu id vix potest accidere: ex curiositate, numquam, nisi præcedat suspicio, quàm hic aduersarij abnuunt, si faterentur,

A hæc ipsa foret pro indicio nouo iudici haud aspernando. Quartò solent lamiæ, cùm exeunt ad conuentus domum suam fascinationibus implere, & vicarium dæmonem domi in mariti thalamo supponere loco suo; quod multis exemplis cõfirmant Binsfeldius & Remigius, & alij, & non infrequēs esse constat: quod si ipsæ nonnumquam domi remaneant, comparent in cõuentu per substitutum, vt faciebat Doctor Fleatencis consiliarius Treuericus, & propterea cõsequeretur, ego illam tali nocte vidi domi suæ: ergo non fuit visa in choreis: immò potiùs, quia in choreis visa in substituto, seu repræsentata; meritò iudex colligit se ad torturam debere procedere, nec negatiuas probationes tales sibi expectandas: cùm non constet in-
B nocentes vllos solere repræsentari.

Equidem habeo pro manifesto; quod si probatio ista negatiua in hoc casu admitteretur, & complices de choreis semper in denunciatione ad locum & tempus coarctarentur, idque vt substantiale denunciationi necessarium iudicetur: ferè omnem aditum obstrui quæsitoribus ad veritatem inueniendam. Nam vix vlli complices poterunt satis certò illas circumstantias exprimere, & probare: neque per hoc eò magis iudices de innocentiâ denunciatorum fient certiores: cacodæmoni verò fuerit facillimum officiis & fascinatoriis præstigiis, quandocumque ei collibebit, per delusos iis testes, mancipia sua torturæ eripere, ad summam Dei Optim. Maxim. iniuriam, ad iustitiæ dedecus, & totius humani generis exitium.

C

QVÆSTIO X.

An in hoc crimine vel aliis exceptis, testes singulares in circumstantiis, dummodò concordent in effectu, substantia & fine, admittantur, & an huiusmodi testes singulares, quando plures sunt faciant indicium ad ad torturam?

DVæ sunt quæstionis partes: ad quarum resolutionem præmitto, DD. sententias adeò hac in materiâ fidei, quàm merentur testes singulares, esse varias, vt vix sit operæ pretium eas recensere, legatur, *Anton. Gabrielum lib. 1. commen. opin. tit. de test. concl. 2. & Ios. Mascard. d. vol. 2. concl. 156. Gomes de test. 3 art. 7. tit. de forma in test. exam. obseruat. num. 131. Simancan. Cath. instit. tit. 64. num. 61. & seq.*

D Suppono, quod omnes concedunt, testem singularem dici duobus modis, primò strictè, propriè ac absolutè cum quo ad eundē actum & personam nullus alius testis concurrit quoad effectum, substantiam & finem; vtpote quia quod alij deponant non subordinatur ad id quod alter deposuit, seu tēdit ad alium effectum, & finem. Secundò laxiùs, & minùs propriè & secundùm quid vocari singularem, quia alij non conueniunt cum eo in quibusdam circumstantiis, tamen conueniunt in substantiâ criminis & tendunt ad eumdem effectum & finem probandum.

E Quoad primi generis singularitatem probabilior mihi videtur sentētiâ ad cõdamnationem illos non sufficere, ad probandũ crimen aliquod in specie, vt vnum homicidium, vnum raptum, item aliquem fuisse in isto conuentu, &c. iuxta Clarum §. fin. q. 53. sub nu. 18. Felin. in c. licet. 2. col. 5. de test. Gigan. de crim. læs. maiest. tit. quomodo & per quos q. 8. Mensi. cent. 3 obseru. 76. Valdè quoque probabile est, nec in crimine in genere probando illos admittendos in ordine ad condemnationem: quia hanc esse cõmunem multi censent & defendunt post Salic. *in l. testiũ nu. 16. C. de test. Ioã. de Amicis & alios apud Clar.*

& Pegnam.

& Pegnam sup. in vers. ego quantũ. v.g. si depognant aliquem esse vsurarium, hæreticum, &c. Et quoad istam singularitatem strictam, & quoad omnia idem censeo quoad torturam.

De testibus verò secundi generis, inuenio controuerti quoad condemnationem, & esse qui negent istos sufficere etiam in exceptis & atrocissimis: quod voluerunt multi citati, & probati à Claro & Pegna supr. Ego tamen sequor contrariæ sententiæ defensores, nempe in criminibus huiusmodi, quæ sunt iterabilia, testes de diuersis actibus deponentes, qui ad idem crimen probandum tendunt, haberi pro singularibus non vt obstent, sed vt accumulent & inuicem iuuent: & ideò non esse repellendos prætextu singularitatis istius impropriæ, hoc volũt in crimine perduellionis & hæresis, & proinde Magiæ quoque, *argum. l. qui sententiam C. de pœnit.* Doctores plures contrarius, *vt Iacob. Butrigarius, in l. Arriani C. de haret. Salic. in l. quicumq; C. eod. Ioan. Anan. in c. 1. etiam eo. num. 7. Corn. conf. 91 num. 42. lib. 1. conf. 34. col. 1. conf. 247. col. 6. lib. 2. Horin. Iun. cõs. 99. lib. 2. Marsil. conf. 1. Aymon. conf. 73. num 72. conf. 78. num. 6. conf. 267. num. 3. & de antiq. tempor. in 4. part. num. 157. Rimin. Iun. latissimè Cons. 7. per totum. Item Pet. Ancharan. conf. 277. in dub. 2. Boss. in tit. de crim. les. M. test. num. 117. Gigas in trac. de eodem vbi supr. q. 8. Immo & in crimine impudicitia. quod non est exceptum, idem volunt Bald. conf. 207. vol. 4. Alexan. conf. 13. col. vlt. in 7. Alban. conf. 25. Zazius conf. 11. num. 15. lib. 2. Bertazzol. conf. 20. num. 16. & multos accumulans Ioann. Maria Monticella. de testib. tit. impugnatio testis quia vnius col. 5. Ratio est,* quia Iudex ex qualitate personarum & facti potest, si videatur, testibus singularibus credere. *lib. 3. §. in magis D. de testibus.* probationes enim iudicum causa fiunt. *l. quingenta D. de probat.* ideo ad iudicum arbitrio dependet, quæ sufficiant, quæ non, vt iis fidem dent, vel negent, *Castrens. in l. Lucius D. de his qui not. infam. & in l. admonẽdi D. de iureiur. Seuerin. ibi fol. 10. col. 2. Marzil. conf. 1. num. 7. & in lib. 1. §. si quis vltro. num. 40. D. de quæst. Socinus Iun. conf. 32 num. 10. & conf. 90. & col. 4. lib. 2. Blancus de iudic. nu. 367. Bossius eod. tit. num. 23. Rimin. Iun. d. conf. 7. num. 15. Gabriel. de testibus concl. 2. limit. 2.* Si ergo hæc procedunt in ordine ad condemnationem quoad pœnam saltem extraordinariam, *vt benè Couarr. libr. 3. resol. cap. 3. num. 3. & Simancas d. tit. 64. num. 75.* Quantò magis hoc tenendum de his secundi generis testibus in ordine ad torturam. *per text. & ibi DD. in l. qui sententiam D. de pœnit. Grammat. decis. 34. num. 30. post Alexã. & alios quos refert. item Gigas d. tit. quomodo & per quos quæs 25. Bertazzol. conf. 213. num. 7. & 8.* Quia testes reiecti, eò quòd non sufficiant ad condemnationem, solent sufficere ad torturam, *Barth. in l. 1. §. quæstio. D. de quæst. cum aliis quos refert Gramm. supr. nu. 51.* Quando deponunt de ipso facto, aut de indiciis propinquis & non remotis à facto: nam & remotis, non admittuntur nisi fortè omni exceptione maiores, *Sic post alios. Rimin. Iun. conf. 361. num. 32. & 33. & Farinac. d. q. 37. num. 18. & 19. & quæst. 56. num. 73. & sequ.*

Concl. b Sit igitur conclusio, qua vtrique quæsito respondetur. *Si testes in effectu, in fine, in specie hoc est in substantia criminis conueniant, & plures sint, & hac in re fide digni admittentur & fidem faciant ad torturam in hoc nostro crimine.* tenent Maschard. d. vol. 2. conclus. 856. Binsfeld. d. mem. 2. conclus. 6. dub. 1. probatur, quia de crimine hæresis, quod in eo testes quoad locum & tempus singulares, sed de eâdem spem hæresis deponentes recipiantur docet Simãc. vbi sup. Nónne Sagæ in diuersis locis & diuersis temporibus conueniunt? quare non magis, *locus*, est de substantiâ criminis huius, quàm de substantiâ hæreseos.

QVÆSTIO XI.

An in denunciatione plurium requiratur, quod quilibet fecerit confessionem in tormentis: vel vtrum hoc solum procedat in denunciatione vnius?

PRæmittam quod certum videtur, Regulare est testibus criminosis & infamibus infamiâ iuris (tales autem sunt qui conuicti, & qui de seipsis confessi, hoc est socij criminis) non credi nisi in tormẽtis. *l. quoties C. de quæst. l. ob carmen. §. si ea cõditio, D. de test. §. si vero ignoti, in Authen. eod. Specul. in tit. de teste §. 1. num. 28. Barthol. in l. cunctos populos C. de summ. Trin. num. 12. Bald. num. 15. Alb. ri. num. 34. Salic. num. 18. Ias. in l. lectu. num. 67. & in 2. 46. Fulgos. conf. 173. in causa, colum. 1. post Oldrad. sic etiam Aretin. in capit. 1. num. 40. de accusat. Ruin. conf. 146. col. 1. & conf. 147. lib. 5. Arnon. soliloq. 60. Marsil. in §. diligenter num. 62. & in l. 1. §. Diuus. num. 5. D. de quæstion. & conf. 78. num. 15. conf. 109. num. 13. conf. 130. num. 40. Grammat. conf. 70. num. 10. Blancus tractat. de indic. nu. 381. Bossius eod. tit. nu. 151. Clarus §. fi. quæst. 31. nu. 13. vbi docet sic seruari in Prætoriis Mediolani. idem censent Rolandus à valle conf. 51. num. 30. & conf. 73. num. 22. Menoch. de arbit. cas. 474. sub nu. 49. Vinc. Onded. conf. 100. nu. 16. Mascard. concl. 1317. num. 38. & Binsfeld. D. membr. 2. conclus. 5. vers. circa hanc conclus. quoad infames, adductis plurimis. Farin. q. 43. num. 122. & q. 56. num. 5. & 57.*

Quare requiri specialiter & reus in tortura nominet; & si extra torturam nominauerit, specialiter torqueri debere non confirmatione nominationis, *vt docent Clarus q. 41. vers. cæterum si reus. & Farinacius d. q. 43. num 136. & d. num. 56.* quia tortus præsumitur dicere veritatem, *gloss. in l. edictum D. de quæstion. Albert. ibi. num. 2. multi apud Farinac. quæst. 43. nu. 15.* & hæc procedere etiam vbi plures sunt nominatores volunt DD. Patauini in suo cons. eò quòd certum sit vnius solius nominationem non sufficere ad torturam, & ideo de pluribus hoc idem se asserere. a

Contra DD. Friburgenses in suo Responso, censent hoc dubio non carere: & rationem qua communis nititur non esse solidam. quia impedimentum infamiæ est iuris positiui, ideo quoad hoc in exceptis liber sit iudex, & propterea ad infamiam purgandam torturam non esse necessariam. Et propterea rectè à Simancâ dictum communis opinonis assertores sine lege & sine ratione loqui. De Carolinâ quoque constitutione veriùs id negasse Binsfeldium, quàm ego affirmarim, *libr. 5. disquisit. sect. 3. in secundo indicio sub lit. L. vers. sed quadam circa hanc rem.* fateor me illis occasionem reprehẽdendi dedisse, cum scripsi, *expressè requirit*, debui enim & arbitror volui scribere, satis clarè ex eâ colligi. nã cum ar. 31. agens de denũciatione, semper addit, *in quæstione proposita*, item *interrogatus aut tortus.* supponere videtur quæstionem. Non obstat, quod ait, *in carcere:* nã hoc per sequentia est explicandum; & qui in torturâ nominat, aut interrogatur, certè in carcere nominat & interrogatur. Sed quicquid sit de Carolinâ: & licet

id ex d.cap.illi qui. 5.quæst.5.non satis probaretur quod communis vult, quia gloss. illum textum exponit de spontaneâ denunciatione extraiudiciali, hoc est de detractione seu diffamatione; tamen aliis adhuc legibus nituntur DD. Doctores opinionis communis defensores, vt ostensum §. in princ. q. & quamuis non nitatur quis textu aperto legis tamen si argumento probabili ex lege, vel eius ratione id deduxerit, non est dicendus sine lege loqui: immo licet falleretur in suâ deductione, eò quod ratio legis illi non suffragaretur reuerà, & aliorum interpretatio verior foret, in rigore tamen, qui legem adduxit, eo ipso quod adduxit, non debet dici sine lege loqui, quod communi vsu loquendi, de illis vsurpatur, qui nullam legem laudant in dicti sui confirmationem, & propterea Simancas de communi adeò tam grauium DD. sententiâ potuisset loqui modestius. Quid? quod nec congrua ratio deest, quàm postea dabo.

Illud fateor satis probabilem & tutam esse sententiam negatiuam nô requiri vt omnes sint quæstione examinati. hanc dico satis probabilem, tum quia non est destituta suis defensoribus, vt Simancâ magnæ authoritatis Episcopo & Doctore, aliisque vt Binsfeldio, d.conclus. 5. qui putat sufficere si metus tormentorum adhibeatur, & recepta est praxi Curiarum Franciæ, testibus Chassaneo ad côsuetum Burgund. rub. 1. §. 5. vers. Al'arbitraige du iuge. num. 14. & Claro d.quæst. 21. num. 11. qui addit hac in re loci consuetudinem sequendam, quod est verissimum.

b concl. *Ideò censeo vbi consuetudo circa hoc exstat, ab eo iudicibus non recedendum: vbi consuetudo non exstat, posse iudicem tuta conscientia vtramuis quoad plures, partem sequi: quia (vt alias dixi) probationum valor & fides arbitrio iudicis est subiecta.* vide Menoch. de arb. iudic. lib. 2. cent. 1. cas. 90. Binsfeld. d.concl. 5. vers. hic libet pro nostrâ materiâ.

Hoc tamen arbitrium sic moderandum, vt pro personarum qualitate, & criminum, & aliis circumstantiis modò plus, modò minùs non tortis credat. ordinariè quoque tenetur plus tortis credere, quàm spontaneis: immò nisi vrgeant illum circumstantiæ, non facilè sit credulus nominationibus spôtaneorum etiam plurium. Vt in hac re tam timidè loquar, me mouet ista ratio, ab aliis non considerata. Præsumptio quod infamis spontè suâ non sit dicturus veritatem, (in qua præsumptione fundatur communis opinio) licet sit iuris diuini (nam hoc iure de nullo præsumitur, quod in re, maximè graui, mendacium sit dicturus) est tamen plusquam iuris positiui, vtpote orta ex naturali quodam instinctu hominibus cûctis communis, quod mali nisi malo coacti officium suum non faciant, vel iustitiæ faueant, & ideò quasi est iuris gentium. Attamen quia ex eodem iure gentium videtur manare alia quoque præsumptio, quod in simili hominum genere, (v. g. infamium) semper plus credendum sit, cæteris paribus, duobus vel tribus quàm vni. Prior præsumptio est pro communi opinione, posterior pro contrariâ quoad plures nominantes, ideò licet adhuc propendeam in communem, alteram tamen non reiicio.

QVÆSTIO XII.

An mulier possit esse testis in criminalibus?

a IN ciuilibus etiam grauibus (v. g. in matrimonio) mulierem, cui nihil nisi sexus obstat, esse testem integrâ & omni exceptione maiorem tradit Decius, *cons. 342. col. 2.* In criminalibus quoque, si ciuiliter ageretur, etiam canonico iure illam testem esse posse multi censent. *Decius in l. fœminæ num. 34. de reg. iur. Clarus §. fin. quæst. 24. num. 5. Farinac. quæst. 59. à num. 1.* item si ex officio de crimine inquiratur. *Vide Farinac. d. num. 9.* Si verò non inquiratur ex officio, & agatur criminaliter Canonico iure mulierem repelli constat in criminibus non exceptis, *cap. mulierem 33. quæst. 5. cap. forus §. testes, & vers. signif. c. gloss. in cap. tam litteris. de testibus. Abb. Felin. & Decius in cap. quoniam de testibus. Marsil. cons. 22. num. 1. cons. 59. num. 9. cons. 101. nu. 8. cons. 130. num. 34. Onded. cons. 100. num. 24.* nisi crimen foret huiusmodi, vt eius veritas aliter quàm mulieres haberi non posset. *Sic post Mars. Alci. & Decian. Baiardus ad Clarum quæst. 24. num. 9.* In exceptis autem admitti illo iure, receptum, *ex cap. tanta. de simon. vbi Anan. Aufrer. Crott. & Nepos in tractat. de testibus Petr. Duennas regul. 315. Imol. & Boyck in d. cap. quoniã. Alex. cons. 11. num. 3. cum aliis apud Farinac. d. q. 59. num. 10.* & de crimine maleficij expresse, *Bonin. lib. 4. Dæmon. cap. 4.*

De iure ciuili, & in praxi curiarum sæcularium in omnibus criminalibus mulier (si aliud non obstet) recipitur ad testimonium dicendum. *l. ex eo D. de testibus cap. ex eo. 15. quæst. 3. gloss. ibi & in d. cap. forus §. fin. communem testatur Alexand. cons. 11. num. 11. libr. 1. & cons. 115. col. pen. libr. 4. Socin. cons. 54. col. 2. libr. 3. Bonifac. vital. tit. de testam. num. 35. & 37. Stephanus Aufrer. tractat. de testibus num. 69. Nepos ibid. num. 66. Crottus ibid. rub. in caus. criminal qui testam. admitt. nu. 49. Gigas vbi supra. quomodo & per quos quæst. 6. Clarus §. fin. quæst. 24. num. 2. Farinac. d. loco. num. 17.* de Italiâ. *etiam in Ditionibus Ecclesiæ hanc praxim obtinere testantur Alex. cons. 24. vol. 2. Grammat. cons. 12. num. 7. Baiard. addition. ad Clarum quæst. 21. num. 20. & ad quæst. 24. num. 8. de Franciæ praxi satis locuplex testis, quia de fidei re non agitur est præfatus Bodinus.*

Hæc indubitata de pluribus fœminis complicibus; nam si vnica esset, sociam criminis à nominatione repellendam putarem: quia tunc præter sexum alium patitur defectum, nempe infamiæ; infamem verò mulierem audiri non docemur, *l. qui testamento §. mulier D. de testam. vbi Barthol. & Imo.* vel quia simul pauper & vilis. *Dec. cons. 310. num. 5. Ioann. de Amicis. cons. 87. num. 8. & 9. Paris. cons. 152. num. 17. in lib. 4. Grammat. cons. 26. num. 23. & cons. 58. num. 10. Roland. cons. 24. num. 64. & seqq. lib. 1. Bertazzol. cons. 3. num. 6. Onded. cons. 100. nu. 18.* & multò magis si foret minor annis viginti. *arg. l. in testimonium. D. de testib. Alex. cons. 64. col. 1. nu. 1. Bertazz. cons. 3. num. 5.* Dixi, si vnica esset: nam numerus alios defectus potest supplere. supr. *ad q. 1.*

QVÆSTIO XIII.

An ad confessionem duarum mulierum procedi possit siue ad torturam, siue ad condemnationem?

CVm omnes fateantur, & ratio maioris detrimenti dictet, plura requiri ad condemnationem quàm ad torturam, & non quæcumque ad istam sufficiunt, etiam ad illam sufficere; sunt ista duo dispescenda.

De torturâ sunt qui absolutè negent, & semper volunt à tribus vel qualiter pro denunciantium a

qualitate factam nominationem, vt possit torqueri denunciata. sic DD. Friburgenses. quibus obstat, axioma toties ab illis receptum: quæ probationes sufficiant id totum à iudicis arbitrio dependere. poterit ergo, quando iudicabit, se duarum denominatione, propter circumstantias personarũ &c. satis verisimiles probationes habere, ad torquendum procedere.

Probant tamen auctoritate & ratione, auctores laudant D. Binsfeldium. *d. concl. 6. dubio. 2. vers. septimum illatum.* & me ipsum *d. lib. 5. sect. 3. vers. secundum indicium.* rationem hanc adferunt: viri testimonium plus ponderis habet, quàm fœminæ ob sexus fragilitatem: at duorum virorum sociorum denunciatio requiritur, vt aduersus denunciatam personam ad quæstionem procedi possit: igitur duarum fœminarum nominationes ad hoc non sufficiunt, sed plurium requiruntur.

Negari non potest, quin hæc sententia & tutior sit & rationi maximè consentanea, si tamen iudex sibi censeret ad torturã deueniendum, non ausim factum damnare: propter axioma præfatũ, & quia DD. Patauini absolutè asserunt; ex testatione duarum mulierum, quibus solus sexus obstat, iustè ad torturam procedi posse.

Ad me quod attinet, si probabiliter tales duæ denuncient, cum bonis circumstantijs, maximè scientiæ causa, & non sint contraria virorum testimonia, quæ semper pluris facienda, non vererer hoc sequendum dicere. Quod si viri vnius testimonium adesset, non dubitarem cum eo vnius mulieris benè munitam circumstantijs requisitis nominationẽ admittere ad torturam tantùm. Solarum etiam trium fœminarum complicum dẽnũciationem ad eamdem sufficere posse censeo. Nec tamen propterea pugno cum traditis *d. vers. secundum:* illic enim nolui tradere quid in rigore iudici permissum sit, sed exempli gratia numerum expressi, cum quo vel scrupulosissimus iudex, queat esse securus.

Ad cõdemnationem nulli vnquam sim author ex duarum tantum muliercularum nominatione procedere, nisi præterea adessent alia sufficientia adminicula: & hoc non sufficere docent multi, vt *Decius in l. fœminæ num. 35. de reg. iur.* Riminal. *Iun. cons. 217. num. 5. post Gandin. & alios Farinac. q. 59. num. 26. & 27.* qui cum Riminal. concludit ad cõdemnationem pœnæ ordinariæ in criminalibus criminaliter intentatis, nec tres quidem fœminas sufficere: quod retulit, nec reiecit Baiardus *ad d. q. 24. num. 7.* Ratio est. quia fœminæ in criminalibus non habentur pro integris personis, & minoris fidei sunt quàm viri, vtpotè non omni exceptione maiores *d. c. forus. Alex. cõs. 1. in. 11. l. 1. Capola in eit. cons. 32. num. 2. Socin. cons. 54. col. 2. lib. 3. Aymõ cons. 99. num. 5. Anton. Gomez tomo 3. resolut. c. 12. num. 20.* ideo numerus in illis supplet fidem. *Innoc. in c. cũ nuntius. de test. Petrus Ancharan lib. 3. q. 51. num. 38. & multos citans Binsfeld. d. concl. 6 an fi. & Farinac. d. nu. 26. summa namq; fragilitas & leuitas est* huius sexus, iuxta illud, quod Ciceroni tribuitur:

» Crede ratem ventis, animam ne crede puellis.
» Namq; est femina tutior aura fide.
» Quid leuius pluma? puluis: quid puluere? ventus:
» Quid vento? mulier: quid muliere? nihil.

QVÆSTIO XIIII.

An denunciationes fœminarum tum magis fidem faciant, quando non adsunt testimonia virorum in contrarium?

QVibusdã videtur nõ videri eam fidem magis augeri, quandoquidẽ mulierũ conditio spectandã sit. *l. 3. §. ex magis & §. qua argumenta D. de test.* Alij verò, pro affirmatiua adeo exserte scribunt, vt negent se videre quid obstet. Quia quod in 13. quæstionis responsione dictũ, denunciationibus fœminarum pluriũ, neq; e trium vel quatuor in ordine ad torturam credi: id intelligendum, si nihil illis præter sexum obsit: obstat autem illis præter sexum multum per omnem modum, si in contrarium sint indicia, præsumptiones aut testimonia siue virorum, siue fœminarum: adeò vt si essent vel viri vel fœminæ, à quibus probabiliter exculparetur denunciatus: ne sex quidem fœminis vnã complicem denunciantibus, in ordine ad torturã credendum sit. Igitur plus fidei obtinet, nullis viris contrarium testantibus.

Quid si dicamus, secundùm se intrinsecè, & intensiuè fidem tum non augeri: sed ab extrinseco tantùm & extensiuè, quatenus omni obstaculo remoto, ratio naturalis dictat, plùs credẽdum feminis hoc casu?

QVÆSTIO XV.

An plurium minorennium denuntiatio faciat indicium ad torturam?

NOtandum primò non posse minorennes, ne in exceptis quidẽ criminibus testificari nisi sint eius ætatis, vt iam aliquomodo possint torqueri. *iuxta Marsil. in l. de minore num. 11. D. de quæst. & Carer. in praxi crimin.* Notandum 2. minorennium varios esse gradus ætatis: nam nomen porrigitur vsq; ad annum XXV.

Dico primò *minorennis qui habet annum ætatis vicesimum, in criminalibus omnibus est testis idoneus.* Concl. 1. arg. à contrario l. in testimonium D. de test. *tenent glos. in l. iussisti D. eod. Spec. & ibi Ioan. And. tit. de testib. §. n. 34. communẽ & practicatã esse, & qui cõtradixere in aduertenter locutos, scribit Farinac. q. 58. num. 19. & 21.*

Dico secundo *si sit minor viginti annis, sed iam est pubes, sunt variæ Doctorum sententiæ.*

Prima est, talẽ nõ esse idoneum testem in criminalibus, nisi in defectum aliorum testium, quando ex natura rei alij testes haberi non possunt, secus si ex accidenti fiat, quod alij nequeãt haberi. *Sic post Host. & Bald. Alex. cõs. 54. nu. 1. Specul. & ibi Ioann. Andr. d. loco. Ias. in l. 1. C. de summ. Trin. nu. 50. & in l. fin. C. de indign. Marsil. cons. 11. nu. 5. & cons. 162. n. 5. & cons. 127. n. 9. & multi alij relati à Farinac. d. q. 59. nu. 10.* Secunda sententia fuit Guidonis de Suzaria hoc verum esse in accusatore producẽte, non verò quando iudex ex officio procedit, præsertim in defectum probationum: tunc enim posse iudicẽ puberũ minorenniũ testimonia recipere. *seqq. hanc Alberi Florian. & Iacobin. à Sancto Georgio in d. l. in testimonium. Angelus de Aretio in verb. comparuerũt n. 13. Marsil. in l. de minore D. de quæst. n. 24. Blancus de indic. nu. 349. & alij apud Farinac. supra n. 37.* hæc sententia est verior, & receptior, quo ad crimina non excepta. nam *in criminibus exceptis atrocibus & occultis (quale est nostrum) quando desunt alia indicia. indistinctè verum puto quod puberum testimonia recipiantur ad torturam.* Concl. 2. quia tunc in his eorum persona habetur pro integra & omni exceptione maiore; *est praxi recepta sententia,*

ſuam tuentur ex d. l. de minore in prin. Alberi. in d. l. in teſtimonium. Iaſ. in l. fin. col. vltima. C. de indign. Gigas vbi ſupra q. 12. & alij apud Farinac. ſupra num. 22. 29. & 34.

c Concl. 3. *Si verò non ſint puberes, ſed pubertati proximi, tûc licet excludantur in alijs, admittuntur tamen in criminibus exceptis.*] Pubertati proximi ſint nec ne, id pendet à iudicis arbitrio, quia non idem omnibus eſt terminus pubertatis, nec eadem tempeſtiuitas. *hoc communius recipi poſt Couarr. Duenas, & alios docet Iacob. Menoch. caſ. 57. nu. 44. de arb. ind.* prior pars concluſ. probatur l. 3. §. l. Iulia & l. in viſti D. de teſt. in §. ſed nec pupillus. l. ex libero §. 1. D. de quæſt. ratio. quia impubes iurare nequit *l. qui iuraſſe in prin. D. de iureiur. & l. 4. D. de in lit. iur.* nec poteſt torqueri in caput alterius. *d. l. ex libero* §. 1. adeo vt eius teſtimonium, etiam non apponēte parte, pro nullo ſit habendum. *Ang. in §. 1. num. 3. Auth. de teſt. Marſil. in l. de minore num. 22. D. de quæſtionibus.* Niſi in caſu, mortis Domini occiſi in domo, *l. 1. §. impuberi D. ad Syllan.* aut ſi iudex ex officio ſuo dictum impuberis aſſumeret: quod licet, propter d. §. 1. negarint Alex. *conſ. 64. lib. 1. &* Cagnol. *in d. l. 2. §. item impuberes.* contendunt tamen Specula. & Ioan. Andr. *d. tit. de teſt. verſ. itē excipitur quod eſt impubes nu. 34. Bald. Alberi. Florian. & Iacobin. in d. l. inuiſti. & in d. l. teſtimonium,* quorū ſentētia & in ſcholis & in tribunalibus receptior eſt, teſte Farinacio *ſupra num. 37.*

Poſterior pars concl. de criminibus, exceptis, eſt planè communis, & probatur ex l. de minore in prin. D. de quæſtion. *vbi latè Mars. Decius antē & Cagnol. in l. 2. §. item Impp. D. de reg. iur. Gigas d. q. 12. num. 4. Schenk de teſtibus n. 13. verſ. niſi agatur. Farinac. ſupra. 9. q. 58. nu. 22.* quod introductū ob criminum horum atrocitatem. & tum ab his iuramentum exigi poſſet: & deberent, modicè tamen, torqueri, *Farinac. q. 41 num. 102. & 103.*

d Conclu. 4. *Impuberes ſed maiores nouem annis, quia iam doli capaces, ſi Iudicis animus, id fert, & cenſuerit ſibi eos torquendos: torqueri poterunt, & ad denunciandum in criminibus exceptis recipi.*

Quod torqueri poſſint virga, ferula, vel tormēto ſibyllorum docet Farinac. *q. 41 num. 16.* quod hoc à iudicis arbitrio pendeat, *Clarus d. q. 24. num. 16. Brun. de indic. & tortu p. 2. q. 4. num. 16. Capric. decis. 130. num. 55.* quod poſſint recipi, volūt Bart. & Marſil. *in d. l. de minore D. de quæſt. gloſ. in d. l. inuiti. Crottus tract. de teſtibus tit. in cauſis crimin. qui teſtes admit. n. 70. & ibi Moncada in addit. litt. T. & n. 70. & Alberic. de teſt. rub. quādo teſtes refellantur rat. defect. perſonæ nu. 20. & Gigas d. q. 12.*

e Concl. 5. *Si verò nondum inchoarunt annum nonū, nec torqueri vllo modo, nec admitti vnquam poterunt, adiurandum, aut denunciandum.* hoc receptius eſt. ita poſt Fran. Marcum Baiardus *ſupra num. 119. qui ad idem allegat Bolognin. & Foller. &* Brunum *ad q. 64. num. 67.* cum ſequ. ratio, quia necdum ſatis intelligunt quid deponant, ideo iuriiurando, torturæ, & nominationi defectus naturalis reſiſtit.

f Concl. 6. *Quando minorennis admittitur ad deponendum in ordine torturam, non ſufficiet vnius teſtimonium, ſed requiritur ſaltem duorum.* De hac re ſententias refert, nec tamē decidit vtra verior, Baiardus *ad d. q. 24. à num. 107.* & citat Marſil. *in pract. §. diligenter num. 8.* loquentem in num, ſingulari: quod ſi benè citat, cenſeo, *impuberi,* poſitum indefinitè. Apertè duos requirunt communiter. *Alberi. in d. l. teſtimonium Grammat. conſ. 45. nume. 21. Moncada ſupra nu. 70. ipſe Marſil. in l. infans col. pen. verſ. etiam illud dictum. D. ad leg. Corn. de ſicar. & Boër. deciſ. 241.* qui duo vltimi ſcribunt ſe ſic practicaſſe, & intelligendi ambo de infantibus ſaltem doli capacibus. probatur. primò concl. quia minoris teſtimonium in noſtro propoſito aliquid valet & probat: ergo plurium plus valet & probat, vt minimū ad ſemiplenam probationem: quæ ad torquendū ſufficit. Deinde vnius teſtimoniū ſi accedat aliud indicium valet ad torturam: ſed accedens ſecundi minorennis teſtimonium, nouum indicium eſt. Dicitur in quæſt. *ad torturam:* quia non ſufficere duorum teſtimonia ad condemnationem, licet indicium faciant, putandum. *Sic præciſè gloſſ. Bald. & alij in d. l. inuiti ſpecul. & Ioannes And. ſupra Bart. in d. l. de minore. & in d. l. ex libero. §. 1 & in l. 2. §. quod obſeruari nu. 11. C. de iur. cal. Gloſſ. Bart. Bald. Saliçet. Angel. Alex. & Iaſ. in l. fin. C. de indign.* quod verùm, quoad pœnam ordinariam: nam quoad extraordinariam, poſſent ſufficere, & ſic admitto cōtrariam ſententiam affirmatiuam, *quæ fuit Alberi. in d. l. in teſtimonium Marſil. in d. l. de minore num. 28. & in l. infans num. 46. D. de ſicar. & in §. diligenter ſub num. 80. Grammat. conſ. 45. num. 21. Farinac. ſupra num. 33.*

QVÆSTIO XVI.

An veriſimilitudo denunciationis ab vno tantùm factæ, ſit ſufficiens adminiculum, vt procedi poſſit ad torturam?

a NOn puto quæſtionem proponi de nominante, cui duntaxat obſtat ſingularitas, quod ſit vnus: nam talis & ſi ſit vnus, eſt vnus omni maior exceptione, & proinde facit ſemiplenā probationē: ideò de hoc veriſimiliter denunciante, non eſt dubitandū, eſſe ſufficiens adminiculum. Sed quæſtio procedit de ſingulari cui alij adſunt defectus, vtpote quia eſt minorennis, infamis, &c.

Porro ſicut inueriſimilitudo teſtimonij plurimum detrahit fidei ad vim eius infringendā. Nā vbi teſtantur inveriſimilia, numerus non ſupplet fidem, *Farinac. q. 62. nu. 320. Maſcard. de probat. concl. 1358. nu. 13.* nec iudex debet credere non veriſimilia deponentibus, *Innoc. in c. quia veriſimile eſt de præſump. Marſil. in l. 1. §. in criminibus. num. 35. D. de quæſt. & in Rep. rub. de probat. num. 108.* quia quod non eſt veriſimile ſpeciem habet falſitatis: adeo vt confeſſio non veriſimilis non noceat confitenti. *arg. tex. in l. 1. §. Diuus ſeuerus & in §. ſi quis vltrò D. de quæſt. Bald. in l. ſi quis in hoc genus C. de Epiſc. & cleri. nu. 3. Petrus Ancharan conſ. 24. col. 1.* Sic è cōtrà magnam vim habet veriſimilitudo, adeo vt potiùs credatur paucioribus veriſimilia aſſerentibus, *l. ob carmen §. ſi teſtes D. de teſt. c. cum noſtra eſt. de teſt. Curtius Iun. conſ. 17. num. 6. Socin. Iun. conſ. 183. nume. 10. lib. 2.* multum prodeſt vt teſtium defectus ſuppleatur. *Carolus Ruin. conſ. 149. num. 6. lib. 5. Decia. conſ. 18. numero 204. libro 1. Maſcard. concl. 944. numer. 14. Farinac. q. 47. numer. 158.* & magnum præſtat ad torturam fundamentum *l. 3. & l. milites. C. de quæſt.* non ſecus ac ea quæ à communiter accidentibus vera ſunt. *Marſil. in §. diligenter num. 33. & in ſing. 1. ad fin.*

Sed iſta veriſimilitudo, quia conſideratur potiſſimùm ad hoc vt faciat fidem iudici: minorem vim obtinet, vbicumque magis reſtricta & coarctata legibus eſt iudicis poteſtas. Inde fit, vt in hac

quæ

quæstione primò distinguendum, inter crimina non excepta & excepta.

In non exceptis, in quibus criminosi de socijs non interrogantur, DD. *ad l. fin. C. de accus.* & interrogati fidem non faciunt, verisimilitudo denũciationis factæ ab vno, non erit sufficiens adminiculum ad torturã, sicut de infamibus testibus colligitur ex doctrina Baldi *in l. 1. nu. 5. C. de sum. Trin.* & Castren. *ibid. ante fin.*

In exceptis verò & priuilegiatis criminibus in quibus de socijs interrogatio fit, & infames non arcentur, poterit tam verisimilis esse nominatio & tam benè circumstantijs vestita; vt iudicem quasi certum reddat à denunciato crimen commissum: & huiusmodi certitudinem communiter DD. dicunt ad torturam iudici sufficere. *lege Clarum d. q. 64. n. 13. & in terminis de vno teste non omni exceptione maiore Menoch. de arb. iud. q. 84. nu. 4.* & *hue faciunt tradita ab Ozasco Præside decis. 75.* & *Bursato cons. 211. vbi fusè scribit de hoc arbitrio iudici concesso præter ordinem iuris, circa tortura: & hoc vt probabile tenent DD. Patauini.*

Quoniam verò talis ac tanta verisimilitudo nõ solet inueniri in indicijs remotis, sed in propinquis idcirco facilius hoc iudici faciendum in his quam illis: propinqua seu proxima est, quæ oritur ex indicio propinquo, quod est immediatum delicto, v. g. si testis de ipso delicto commisso deponeret dicens se Meuiam in cellâ clausa, in conuentu maleficarum vidisse. Remota verò quæ oritur ex indicio, coniectura, signo & præsumptione, non necessariò ipsi delicto maleficij cohærente. v. g. res, verba, opera, quæ sapiunt incantationem, vt quod voluit artem magicam aliquem docere, quod damna minatus, quod cum maleficiis conuersatus &c. In propinquis ergo indicijs hæ facilius vsu venit: sed simpliciter si iudex sufficientem verisimilitudinẽ habere se putet: quia plurimum in his eius arbitriũ pollet, non auderem condemnare hoc facientem: nec tamen ad id lubenter illum hortarer. Non pugnant ista cum traditis à me *lib. 5. Disquis. Sect. 3. §. ad torturam*, illic enim locutus sum generaliter, præscindendo à casu tantæ verisimilitudinis, quãta supponitur in erotemate.

QVÆSTIO XVII.

An malefici denunciantes, impliciti etiam alijs criminibus, faciant indicium ad torturam maximè quando sunt plures?

a VNa hæc quæstionũ, in qua duæ sunt opiniones contrariæ valdè probabiles. Vna potiùs authoritate nixa tenẽtium, altera verò melioribus rationibus confirmata. Plurimi tenuere quod etiã in criminibus exceptis (vt sunt maleficium, hæresis, sodomia &c.) socij criminis, qui plures defectus patiũtur, v. g. quia multis alijs criminibus implicati, etiamsi aliter veritas haberi non posset, quã per illos, nec ad torquendum, nec ad inquirẽdum, admitti à iudice possint. *hoc tenent Alex. cons. 89. nu. 11. & 12. lib. 3. Socin. cons. 118. vol. 1. Barbat. cons. 65. vol. 4. Marsil. sing. 118. & cons. 102. Gratus cons. 59. vol. 2. Grammat. cons. 39. & 45. n. 22. & cons. 70. num. 8. & vol. 34. n. 8. Paris. cons. 2. numer. 85. vol. 5. cons. 53. n. 76. vol. 4. Gigas. de crim. læs. maiesta. tit. Quomodo & per quos q. 7. n. 7. Roland. cons. 16. num. 20. cons. 24. nu. 61. cons. 73. num. 24. 27. & 28. lib. 1. Siluan. cons. 81. nu. 15. Bursat. cons. 79. lib. 1. cons. 192. lib. 2. cons. 65. cons. 70. & cons. 275. lib. 3. Cephal. cons. 65. 74. & 204. Ondeom. cons. 100. nu. 18. Rimin. Iun. cons. 113. 644. & 571. Iursin. cons. 81. num. 65. Bertazz. cons. 3. num. 31. Aymo cons. 6. num. 54. Natta cons. 298. num. 6. Menoch. cons. 474. nu. 54. Mascard. concl. 1313. num. 12. & 13. concl. 1317. num. 48. & 45. concl. 1359. per totum.* & *meritò communem vocat Eman. Zoares in ver. testis inhabilis num. 217.* Patauini DD. hanc etiam probant, nisi excessus in numero defectum suppleat: sed plerique allegatorum non agnoscunt hanc limitationem.

Horum DD fundamenta videntur. 1. quia tortura potest supplere vnam inhabilitatem & non plures. Secundò non posse numero istum defectum suppleri: quia quod est nullum non potest numero suppleri: hic verò istorum testimonium non modò debilitatum est, sed prorsus annullatũ, quia tales sunt prorsùs inhabiles. Baiardus non his argumentis, sed tam densa nube testium perculsus, videtur admittere hanc sententiam esse veriorem iure scripto, sed in praxi non teneri, nam *addit. ad Clar. q. 24. num. 12.* postquam DD multos nominauit, & argumenta illa duo proposuit, hæc verba subdit. Sed quicquid sit de iure, veritas est, quòd consuetudo seruat, vt omnes testes cum tortura admittantur, etiamsi mille defectus paterentur. Aliàs rarò socij criminis dictum fidem faceret. quia pauci sunt socij criminis, qui pluribus defectibus non sint notati, & sic delicta remanerent impunita. Ego tamen arbitror, quod tales testes, cùm sint magis infames, maiori tortura sint afficiendi, ad eorum dicta conualidandum.] de eadem praxi seu consuetudine testatur Clarus, & eã approbat. *q. 21. num. 7. & §. falsum. num. 4.* vbi tamen requirit alicuius adminiculi accessionem. quando allegant propriam turpitudinem, nempe se fuisse subornatos: quãdo verò Clarus nõ loquitur de allegantibus hanc suam turpitudinem, illic non requirit nullum aliud adminiculum, *vt d. nu. 7.* Quæ est quoque sententia Bossij de eadem consuetudine attestantis. *tit. de indic. num. 156. circa fin.* idem tenet Ioseph. Ludoui. Decis. Lucensi. 15. asserens se pluries ita practicasse, quod licet Bertazz. & Roland. impugnare tentarint, *tamen* (ait Baiard. §. falsum num. 25.) *dicant quicquid velint ita seruatur & sic vidi, & ego quoque practicaui practicau*] eãdẽ sententiã tenent DD. Friburg. cum sequ. tamen distinctione, inter crimina quæ sunt ordinariè cõiuncta & quasi subordinata, & ea quæ ab inuicem planè separata sunt, nec habent connexionem prioris generis esse cẽsent cum maleficio, crimina hæresis, læsæ Maiestatis diuinæ, apostasiæ Sodomiæ, parricidij, homicidij, &c. in his tenent affirmatiuam posterioris, cum maleficio videri periuriũ, latrociniũ, raptũ, furtum, &c. & in his tenent negatiuam. *Quoad priora res est multò euidentior: idem tamen teneo etiam quoad posteriora.* Nam argumenta huius affirmatiuæ probant æquè de vtrisq; & DD. pro negatiua etiam prius membrum impugnant, & æquè parũ probãt de his atq; de illis. Conclu. b

Probatur ergo concl. nostra affirmatiua indistinctè. primo quia placuit Bossio, Claro, Ludouico, & Baiardo qui omnes in subsellijs & iudicijs exercitatissimi. 2. quia practicatur, vt dicũt ijdẽ. 3. quia est, vtilior reip. & iustitiæ. 4. argumẽti Friburgẽsiũ, quæ sunt 1. quia lex criminosos & infames ad testimoniũ in criminib⁹ exceptis ferẽdũ admittẽs, inter eũ, qui vno, vel pluribus criminibus inuolutus, aut ratione criminum sæpius infamia notatus, non distinguit. igitur nec nos distinguere debemus

l. non distinguemus D. *de recept. qui arbit.* Deinde quia malefici plurimis iisque horrendis criminibus vt plurimum sunt innodati: quod si alijs criminibus maleficos testes carere esset necesse, nullus vnquam esset testis idoneus. Tertiò crimē maleficij non impedit, quin testis socij contra socium testimonium valeat: ergo nec alia leuiora crimina cum maleficio coniuncta impedimentum adferre possint.

Ceterum (quod valde notandum) fundamentū partis aduersæ æquiuoco paralogizat. Nam, primò quæ positiui iuris sunt, absolutè, accipit quasi etiā omnis essent iuris. Secundò falsum supponit à tortura nō suppleri nisi vnum defectum. potest enim supplere plures defectus iuris positiui. quia præsumptio nata ex tortura est iuris gentium: vt & ipsa tortura in genere ad verum exsculpendum, nō à iure ciuili, sed à gentium iure defluxit, licet modi quæstionum hi vel illi sint iuris positiui: impedimenta verò istorum testium, merè sunt iuris positiui, quoad hoc vt infami plurium criminum nihilomnino credatur. naturalis enim ratio solūmodo dictat, vt minùs credatur istis, quàm vno tātum crimine irretitis. Distinguendum itaque inter ea quæ iure positiuo reddunt inhabilem testē, & eius testimonium annullant, & ea quæ iure naturali vel gentium id faciunt. Priora sic inhabilitāt & annullant, vt adhuc possint numero, vel tortura suppleri & perfici, quādo ex numero aut tortura iure gentium præsumitur verisimilitudo. Posteriora verò simpliciter & omnino sic inhabilitant & annullāt, vt neq; numero nec torturā queant vnquā perfici vel suppleri. probatur distinctio ex simili de testimonio minorēnium proximorū infantiæ, & proximorum pubertati supra q. 15. iam expedita est responsio ad argumenta contraria.

Ad 1. tortura potest supplere vnum defectū & non plures; negatur planè. nam si defectus sit iuris naturalis, nec vnū poterit nec plures. Si verò sit iuris positiui. ordinariè quidē supplet vnū aliquādo tamen poterit tam esse grauis vt suppleat plures.

Ad 2. quod nullum est iure positiuo, non posse suppleri numero, falsum est. nam ex praxi & consuetudine (vt dixi) suppletur, & fauor iustitiæ hoc exposcit, neq; in exceptis iudex coartatur ad huius iuris regulas. Quod verò nullum est iure naturali, siue primario, siue secūdario, conceditur, id num. non posse suppleri: sed negātur isto iure huiusmodi denūciationes annullatæ: sunt tantū debilitatæ.

QVÆSTIO XVIII.

An extraiudicialis reuocatio infirmet iudicialem denominationem adeo vt non faciat amplius indicium ad torturam?

DE hac re Doctores certāt, & adhuc sub iudice lis est: quæritur, Nō tā de extraiudiciali facta priusquam reus est condemnatus. de hac enim constat eam potiùs causam præbere, vt iterū torqueatur: receptum enim est, si in prima quæstione maleficium confessus sit, vel aliquem denunciauerit: & non vult sequenti die confessionem vel denunciationem suam ratificare, dicátque se vi quæstionis victum falsā dixisse: receptum, inquam, talem absq; nouis indicijs iterum equuleo imponi posse, vt in confessione perseueret. *Lege Simancam & alios, quos sum secutus libr. 5. Disqu. sect. 99. vers. quoad iterationem. lit.* FF. & *statuitur in Carolina art. 57.* constat etiam huiusmodi reuocationem nō factam à certo mori, non esse attendendam. *vt lenè post* Baldum *Marsil. cons. 79. vol. 3. & in pract. § restat. nu. 16.* & *17.*

Dubiū potiùs est de reuocatione extraiudiciali post sententiam mortis reo denunciatam, puta factam tempore confessionis vel Eucharistiæ. Nam tunc elidi præcedentem alterius nominationem tenent nonnulli, *Mars. in d. §. restat. num. 12. Bursat. cons. 201. nu. 148. & Farinac. q. 44. num. 70.* Horum DD. pace puto tenēdum esse contrarium: quia nec retractanti in ipso patibulo, si nolit, iudex credere tenetur, vt ostendam.

Si verò in viâ ad supplicium, vel in ipso supplicio reuocet confessionem suam de se, constat reuocatione contemptâ omnino adhuc puniendum, *ex* Carolina *art. 91. & DD. vt Mascar. de probatio vol. 1. conclusio 353. numero 13.* Binsfeldius *in l. 7. C. de malefic. & mathem. questione vltima*: quia delictū per torturam confessum, & ad bancum ratificatum, censetur legitimè probatum.

Quod si in viâ vel in patibulo reuocet denunciationem de aliquo factam in torturâ, & ad bancum iuris ratificatam, vel aliter vt fieri in partibus illis consueuit: tunc quidam volunt adeò elidi denunciationem iudicialem præcedentem, vt ex eâ nullo modo reus torqueri possit. *per tex. in l.* D. *Marcus* D. *ad Syllan. tenent etiam in crimine hæresis, & in criminibus assassinij, veneni & alijs occultis. Marsil. cons. 109. numer. 31. & in pract. in §. restat ad fin. post Iserniam. Grammat. decis. 56. num. 11. voto. 3. num. 15. voto. 11. num. 17. Decian. cons. 18. nu. 1. & fuit Farin. sup. nu. 73. & hanc tutiorem vocat Patauini.* ratio quia moriens præsumitur non mentiri, & facit indicium innocentiæ pro reo. *Bald. cons. 25. col. 2. vol. 1.*

Aduerte, lector, huic rationi me ex Binsfeldio iam respondisse *dict. lib. 5. sect. 5. nu. 5.* quæ velim legas. nunc addo facere indicium innocentiæ pro reo, non nisi propter illam præsumptionem, quod moriens præsumitur non mentiri. Si magni faciēda ista præsumptio, valere deberet ad exculpationem sui ipsius: ad quod iam ostendimus nihil valere: sed de se non præsumi verum dicere: vt nec de proximo, si iam moriturus aliquid in tertij præiudicium extraiudicialiter dicat, nec enim pro vero habetur *l. si quis in §. si quis moriens* D. *ad Syllan. Ang. in l. mater. C. de calumniat. Alex. cons. 14. lib. 3. Ias. in l. 1. C. comm. de legat. Cephal. cons. 276. num. 14. Menoch. cons. 39. num. 44. Farinac. q. 34. nu. 3. post Boss. de indic. num. 118. Alcia. reg. 3. præsumt. 4.* nisi huic assertioni efficaces adessent coniecturæ, *Curt. sen. cons. 70. Crauet. cons. 6. numero 53.* Igitur ista præsumptio per se valdè leuis est. multi enim moriuntur haut multum de anima solliciti, vt quotidiana experientia docemur.

Secunda opinio est, si fuit nuda inculpatio seu nominatio sine vllis adminiculis, hac reuocatione ipsorum denunciationem planè elidi, si adsint adminicula non elidi *hac videtur sententia esse Marsi. in d. §. restat in fi. Mascar. libro 3. de probat. concl. 1130. numer. 14. Bursati cons. 211. num. 14. libro 1. Rimnaldi Iun. cons. 420. num. 57. libro 4.* Si hęc sententia supponeret, in posteriori membro elidi ipsam denunciationem, sed manere integra illa adminicula, foret eadem cū Farinacij sentētia *s. n. 73.* sed tunc ad propositū nō esset, nā hoc extra

controuersiam est: in dubio nostro agitur de sola denunciatione iudiciali præscindendo ab adminiculis:&ea opponitur secundùm se reuocationi extraiudiciali. Aliud ergo supponit ista sentẽtia:nempe quod ista adminicula moraliter sic cum denunciatione concurrendo in illam influant, vt eam reddant longè validiorem & efficaciorem ad persuadendum,quàm per se sola foret,quod concedo: neque id Farinacius aduertit, & ideo non ausus fuit illi simpliciter assentiri. Igitur eam, quatenus fatetur,si adsint alia adminicula, denunciationem non elidi,verissimam iudico: sed quatenus vult elidi,si non adsint eam non sequor. versamur enim vt dixi) in casu formalis comparationis inter denunciationem iudicialem & reuocationem extraiudicialem,& præscindimus ab alijs indiciis & adminiculis, præsupponentes denunciationi nullum alium defectum accidere, quam quod sit reuocata. & constat denunciationem plurium validam esse posse ad torturam, etiamsi alia desint adminicula. Quocirca hæc opinio media licet præ se ferat equitatem, parùm tamen habet soliditatis.

C Conclus. Sit concl. *Quandocúmque post sententiam mortis ei denunciatam, reus reuocat denunciationem suam: iudici arbitrarium est, adhuc credere denunciationi,& cunctis perpensis statuere cur velit stare inculpationi an exculpationi. & verissima est sententia tertia tenentium in rigore per huiusmodi reuocationem non tolli legitimam denunciationem.*]

Hanc tenuerunt Binsfeld. & cum eo facultas Iuris & Theologiæ Ingolstadiensis in scripto suo ad serenissimum,& omni virtutum genere laudatis. Guilhelmum Bauariæ ducem, anno 1590. & pro ea multa adducit argumenta Marsil. d. §. restat ferè per totum, & Mascard. supra n. 13. equidem non paucis eam in firmaui d. sect. 5. n. 5. nec muto.

Obseruo vtrímque esse præsumptionem. pro reuocatione est præsumptio, quod non mentiatur. pro denunciatione eadẽ militat, quia tortura eandem inducit,& fortior est ista, quia postea ad bancum ratificata. Confirmatur, quia accepta sententia solent rei mente valdè conturbari mortis quadam præoccupatione. Præterea hoc prætextu possent plurimi nocẽtes meritas pœnas euadere confessariis aut aliis subornatis ad extorquendam morituro talem reuocationem, vel ad eam spontè confingendam idque prece, pretio, importunitate, vt fit. Et ideo nec graues iudices hac in re solent aut debent stare dictis confessariorum: nec circumspecti confessarij solent in vulgus tales exculpationes spargere, gnari scandalum certum, fructum verò incertum fore. Denique non possum mihi persuadere plus fidei deferendum vlli huiusdi reuocationi extraiudiciali, quàm iudiciali legitimæ denunciationi: cùm pro hac semper militet iuris firma præsumptio.

QVÆSTIO XIX.

Quando nihil inuenitur de instrumentis maleficij, an denunciatio plurium per hoc elidatur,ita vt non ampliùs præbeat indicium ad torturam?

LIcet inuentio instrumentorum sit signum & efficax argumentum aduersus maleficos, sicut de monetariis & furibus certum est, *Hippol. Marsil. in l. qui falsam D. de fals. n. 114. & infra Decian. in criminal. lib. 7. cap. 26. n. 6. & dicit constitutio Carolina Binsfeld. in l. fin. C. de malefic. & mathem.* A *Tamen ex non inuentione non potest colligi* idoneum argumentum in contrarium, quia non ex sola inuentione instrumentorum crimen hoc probatur sed ex aliis quoque multis; ideo vt argumentum procedat deberet esse signum conuertibile,& proprium quarto modo.

Idcircò benè Ingolstadienses supra & Friburgenses responderunt negatiuè: quibus assentior sicut enim indicia possunt valere sine denunciatione, sic denunciatio sine indiciis, nam licet inuicem corroborent, ab inuicem tamen non dependent, & separari possunt. Quàm facilè versipelles istæ possunt indicia perdere, abscondere, remouere? B

QVÆSTIO X.

An leuiora indicia sufficiunt ad torturam in criminibus non exceptis?

SI solas DD. sententias spectemus, ambigamus necesse est, adeò diuersa responderunt: saltem quoad loquendi modum. nam in re fortassis non tanta dissensio est. quid tenendum censeam sati explicui lib. 5. disquisit. sect. 3.

C Non quæritur *an liceat ex non legitimis & insufficientibus indiciis procedere? sed an in hoc crimine indicia leuiora sufficientia censeantur*: & leuia hic vocamus, non secundùm se, aut absolutè loquendo: sed quæ comparatiuè seu relatiuè, respectu eorum quæ in criminibus non exceptis requiruntur, leuia videantur, & idcirco comparatione istorum sunt leuiora, quàm in his requisita non verò quæ sint leuiora seu minùs sufficientia quàm ius, aut natura criminis requirat.

Hoc posito, *Respondetur affirmatiuè.* quia in his criminibus magis expedit reip. leuiora admitti indicia, cùm sint occultiora & difficilioris probationis crimina, & digniora quæ citiùs & grauiùs puniantur. Idem responderunt Ingolstadienses & Friburgenses DD. & etiã Patauini, à quibus optimè Bald. *in l. quicúmque §. 25. C. de fugitiu. seru. n. 25.* explicatur, vt seipsum explicat *in l. nemo 3. n. 3. C. de episc. audient.* nempe quod in his iudex animosior & promptior debeat esse ad torturam,quę est sententia communis. D *Ias. in l. 4. §. si ibi indicium. n. 4. D. de condict. ob turp. caus. Suzar. Marsil. Grammat. Cason. Clar. Carrer. Corrad. Boss. Brunum, Ponticellam, & alios referunt & seqq. Roland. cons. 7. n. 5. & 7. lib. 1. Osascus decis. 79. n. 10. Tiberius Dec. d. cons. 18. n. 54. & Farinac. q. 37. n. 150.* quia semper, in his quæ difficilem habent probationem, leuiores probationes, etiam ad condemnandum sufficiunt. *l. non omnes. § à barbaris D. de re militat. fusè Bapt. Plotus de in lit. iuran. §. 4 num. 21.*

E Vnde apparet satis temerè quendam consulentem affirmasse, quodam de hac re discursu: quod æqualis sollicitudo, & indagatio & probatio in exceptis, & non exceptis requiratur. *Fateor in vtrisq; necessariam diligentiam iudici adhibendam sed nego in vtrisq; eodem modo & termino hanc necessitatem circumscribi: nego in hac indagatione criminis excepti omnia illa censeri necessaria, quæ in non excepti criminis indagatione necessaria reputantur.* Ad torturam sufficit iudici habere indicia, ex quibus fortiter opinetur denunciatum esse reum: poterit autem faciliùs id opinari in exceptis quàm in non ex-

A ceptis: quia crimina illa solent esse occultiora. Præterea distinctio, quam adijcit ille consulens inter forum fori, & forum poli vt videlicet iudex in foro poli, (qui est confessarius) procliuior esse debeat ad credendum pœnitentem esse ad finem culpæ: in foro fori iudicem debere procliuiorem esse ad credendum quod reus immunis à delicto. Hæc inquā differentia est reiicienda, vt nulla. Nam in foro poli quoad hanc credulitatem, nulla est differentia inter crimina excepta & non excepta, grauia & nō grauia: quia in omnibus æquè & simpliciter iudex tenetur credere reo ipsi pro se aut contra se loquēti. In foro fori nunquam tenetur soli reo pro se dicenti credere: & hic excepta à non exceptis distinB guntur: & in quæstione agitur de credendo non ipsi reo, sed tertio illum denuncianti. Sed instat, quoad hoc inter excepta & non excepta nullum adhuc esse discrimen: probant id aliquot textibus. *nempe c. accusatus § licet. & c. in fauorem fidei. de heret. in 7.* Respondeo, quod *d. § licet*, nec ad rem facit, nec si facerent ad rem, nobis, sed illis obesset.

Non facit ad rem, quia illic non agitur de leuitate indiciorum, sed de periuri testis admittenda reuocatione: nec in textu illo deciditur, vel ex eo potest colligi: quod in quauis reorum excepti criminis inculpatione, debeat apparere manifestis indiciis, quod tales zelo fidei moueantur. Repugnat C autē tex. parti illum proferenti: quia disertè probat, in crimine excepto, quoad iudiciarium ordinem contra communis iuris sancita procedi & etiā periuri testimonium aliquando recipi (quod vnum pro nobis:) & quidem id receptum in fidei fauorem, vt facilius hæretici conuincantur & pœnas luant. (hoc alterum pro nobis.) Vnde meritò intulerim, quod cùm strigum crimen cum hæresi cōiunctum sit, & in eius persecutione eadem obtineant: etiam in nostro casu vt striges faciliùs conuinci & puniri queant: iudici in fidei fauorem permitti, non attendere ad ordinem iuris, quando de excepto crimine lis instituta.

D Ex *c. in fidei fauorem*, solummodo probatur: vt complices in causa heresis ad fidei testimonium admittantur: debere illorum testimonium huiusmodi esse, & talibus ornatum circumstantiis vt iudex credat præsumptiuè eos non mentiri. Verùm hoc, quid nobis officit? Nec tantùm requiritur certitudinis in testimonio ad torturam, quantum in testimonio ad conuincendum, quod est maioris præiudicij.

c Item nituntur hoc probare in omnibus criminibus ex quibusdam textibus generaliter loquentibus, *vt l. absentem D. de pœn.* vbi traditur, neminē ex suspicionibus esse damnandum: satiùs esse nocentis facinus relinqui impunitum, quàm innocen-E tem damnari, quæ contra nos non pugnant. Quia nō agimus de damnando vllo ex suspicionibus: sed de torquendo ex indiciis valdè mouentibus iudicem: nec verò innocens iudici censendus est, contra quem alia sunt indicia. Deniq; obiiciunt *l. respicien lum eo. tit.* vbi nihil est quod nobiscum pugnet. Non decet me denegantium parte suspicari, eos misericordiæ laudem ambire: nec illos decet suspicari, qui contra sentiunt, se veritatis gloriam accupari. Deo ista iudicia sinenda. Vtraq; pars censet, se nec duriùs, nec remissius decernere, quàm res postulat: vtraq; iustis rationibus moueri se arbitra-» tur. Quod tamen eodem loco sequitur: in leniori-» bus causis oportere vt iudex sit ad lenitatem pro-» nior: in grauioribus seueritatē legum aliquo temperamento benignitatis subsequi: hoc satis indicat non eodem modo in criminibus exceptis, quæ atrocissima sunt, quibus grauiores pœnæ sunt decretæ: & in leuioribus, vt sunt non excepta, procedendum: sed licere iudicibus in illis seueriùs quàm in his procedere.

QVÆSTIO XXI.

Quæ indicia leniora sufficiant ad torturam?

OMnino teneo *debere esse legitima & sufficientia iuxta criminis naturā, & in genere indiciorum ad tortura.* Licet enim multi DD. dixerint in a atrocissimis permissum iudici iura transgredi, vt in his ordo sit ordinem iuris non seruare. *Innoc. in c. 1. de const. Bald in l. obseruandum n. 10. D. de offic. Præs. & in l. & si seuerior C. de infam. Mars. in l. 1. n. 47. de q. Clarus in § ... ante n. 10. & 11. Capic. decis. 31. Gramm. decis. 36. n. 2. & ... Roland. cons. 7. nu. 5. & infr. ... Menoch. de arbitr. q. 84. n. 9. & cons. 100. n. 56. Mascard. concl. 1385. n. 12.*

Hoc solummodo verum est, vbi constat de rei delicto: sed cum quæritur an reus deliquerit, iura quidem dispensant circa nonnulla iure ordinario & positiuo requisita in procedendo, & circa personas testium, vt responsum quæstionibus præcedentibus: sed vt absque legitimis indiciis præcedentibus aliquis torqueatur; nec vlla iura, nec æquitas permittunt: vt benè Marsil. doctrinam illam Innocentij moderatur & explicat, quæ explicatio meritò communiter recipitur. *Marsil. in § diligenter n. 157. & cons. 74. n. 35. Gramm. voto 34. n. 23. Personal. tit. de indic. & tortu. n. 24. Carrer. tit. de indiciis §. circa quartum n. 8. Riminal. Iun. cons. 361. n. 32. 33. & 37. Farinac. q. 37. nu. 90.*

Equidem nisi sic explices, iniustam censuerim, & simpliciter negandam, vt negant longè plures: *gloss. Cyn. Bald. Salic. in l. si quis C. ad leg. Iul. Maiest. Albert. in rub. D. eo n. 3. Afflict. in tit. quæ sint regalia in verb. & bona committentium n. 44. Gramm. d. voto 34. ad fin. Angelus de Aretio, & in addit. Augusti. in verb. che hai tradito la patria nu. 1. Mars. d. §. diligenter n. 175. & post Brunum & Corral. Clarus q. 64. ante n. 11. Follerius in pract. crim. verbo, & quod suffocauit vxorem n. 58. & n. 103. Cason. post tract. de indic. c. 5. sub rub. de non torquendo sine indiciis etiā in crim. les. Maiest. Gygas de eod. crimine in tit. quomodo & per quos q. 26. Roland. cons. 22. n. 33 lib. 3. Rimin. Iun. cons. 88. & 361. n. 32. Osasch. decis. 79. n. 14. Decia. in crim. l. 7. c. 46. Bertazz. cons. 61. col. 11. l. 1. Bursat. cons. 166. n. 33. & 201. n. 41. Beccius cons. 67. n. 14. Personal. supra n. 14. Vincent. Ondedus cons. 100. n. 5. lib. 1. & n. 22. Carrer. supr. n. 7. Mascard. concl. 1385. n. 4. Farinac. l. 2. q. 37. n. 79. & n. 89.*

Debent ergo adesse indicia sufficientia. sed quæ ista? Conel. b Rectè Bart. aduertit certam de his doctrinam tradi non posse: quem alij sequuntur. *Bart. in l. fin. D. de q. & ibi plenè Marsil. & Blanc. de indic. & Clarus §. fin. q. 64. n. 13.* ideo iudex potest arbitrari quæ sibi censeat sufficere. *sic post multos Menoch. de arbit. cas. 270. n. 3. & cas. 474. nu. 1. & n. 47.* dixi de hac re copiosè *d. lib. 5. sect. 3. & 4.* quo me refero. Menochius *lib. 1. de præsumpt. q. 44. in 9.* posuit quadraginta tria indicia ad torturam idonea. Bertazzin. *cons. 213. n. 8.* vult duo indicia leuia sufficere ad torturam quod intelligo etiamsi in iure non sint expressa, dummodo sint per duos testes probata, & sint verisimilia & probabiliter concludant. *Bald.*

cons.

conſ. 515. n. 4. vol. 5. Item indicium aliqualiter animum iudicis mouens, & in iure approbatum, ſufficit. *Bald. in l. cum citra C. de iur. dot. Crauet. conſ. 6. n. 12. Simon de Pretis conſ. 15. n. 19. Bart. Baiardus ad Clarum q. 64. nu. 56.* quia plus debet operari in iudicis animo ceteris paribus indicium iure expreſſum, quàm non expreſſum.

Tertiò vnus teſtis integer, & (vt vocant) inuulnerabilis, de propria ſcientia per ſenſum corporis deponens. *gloſſ. Bald. Ang. Salic. & alij in d. l. ſi quis. Angel. in l. tormentis C. de q. Bald. conſ. 259. n. 5. lib. 1. Marſ. conſ. 64. n. 1. Andreas Siculus conſ. 47. n. 6. & 7. lib. 1. Pariſ. conſ. 151. n. 3. lib. 4. & alij poſt quos Farinac. q. 37. n. 56. cum ſeqq.* Quod ſi integer non eſſet, aliquod aliud adminiculum requireretur *Menoch. de præſumpt. li. 1. q. 89. n. 10. & 11. Clarus q. 21. n. 2.* vel ſi deſit adminiculum, non poterit deueniri, niſi ad leuem torturam, & non ad plenam, *poſt alios Clarus q. 64. n. 32. Farinac. ſup. n. 53.* Denique conſuetudine receptum, quod vnum indicium etiam remotum ſufficiat ad torturam (*Ioan. Andr. ad Specul. in tit. de præſumpt. §. ſpecies in maiore addit. Alex. & alij apud Clarum q. 64. n. 14.*) quam ego non libenter ſequerer, niſi concurrente aliquo alio adminiculo, vt moderantur Clarus *in q. 21.* & Farinac. *ſupra n. 47.* vel in occultis ad quæſtionem leuem, ordinaria minorem. *Gram. voto 17. n. 18. Clarus d. q. 21. col. vlt.*

Quando non ſunt ſatis idonea indicia ad torturam, & iudex habet cauſas ſuſpicandi reũ eſſe culpabilem: conſulunt latrunculatores, vt reus ſaltem terreatur verbis, & vultu, & torturæ comminatione. *Bald. in l. 2. C. quorum appellat. n. 5. Boſſius tit. de indic. nu. 24.* ſed alij ad hoc requirunt qualem iudicis præſumptionem. *ſic Fran. Perſonal. tit. de tortur. n. 77.* & Farinac. monet ne terror iſte verbalis admoueatur perſonis valdè timidis. *q. 37. num. 102. & 103.*

Si præſumptio iudicis eſſet benè fundata, poſſet verbis adiungere facti aliquid, admouere reum ante equleum, expoliari, & quandoq; ligari facere, immo & modicum eleuari, ſine quaſſatione. *Paul. Grilland. de indic. q. 4. in 2. & 3. gradu torturæ. Corrad. tit. de negat. crim. n. 41. Perſonal. ſupra n. 78. & Farinac. d. q. 37. n. 105.* Quanquam nec in his certa regula poteſt iudici præſcribi. *Cariar. in Pract. c. 112. in fi. Farinac. q. 38. n. 33.*

QVÆSTIO XXII.

An iudex promptior & facilior debeat eſſe ad torturam in atrocioribus & occultis?

IVre certum eſt, vbi aliter veritas haberi non poteſt faciliùs concedi vt veniatur ad quæſtionem *l. D. Pius D. de quæſt.* & cùm in hoc crimine ſtrigum rarò vel nunquam aliter queat veritas haberi, quia conueniunt de nocte, & in locis deſertis, & talia crimina ſunt difficilis probationis. *Menoch. de arbit. caſ. 116. n. 14.* Camillus *Campeg. in addition. ad Zanchin. c. 9. verb. num quid poterit torqueri:* Sequitur in hoc crimine vt in aliis occultis promptiorem ad torquendum debere eſſe iudicem. Idem in atrocioribus probatur, quia quo grauior morbus, hoc opus eſt remidio efficaciore & celeriore. Confirm. ex præcedentibus, quia ſi in his criminibus ad torquendum leuiora ſufficiunt indicia *vt probatum q. 21.* certè ſequitur iudicem in his ad torquendum promptiorem & faciliorem eſſe debere. *l. vbi C. de falſ.* hoc tenent *Bald. in l. nemo deinceps C. de Epiſc. aud. n. 3. Alex. conſ. 62. n. 5. lib. 3. Gram. deciſ. 33. n. 4. deciſ. 34. n. 38. & conſ. 33. n. 27. Ignens in l. 1. §. ſerui n. 75. D. ad Syllan. Brunus de indic. 2. p. q. 80. n. 2. Abb. in c. at ſi clerici in fi. principij. de iudic.* Boſſius. *de ind. n. 172. & 195.* Clarus *q. 64. nu. 6. qui vocat communem, & ſanè ibi in addit. Giarcharus lit.* H. *& Baiardus n. 19. multos allegant, idem defendit Binsf. d. concl. 6. v. 6. & vnanimiter ſic reſponderunt interrogati DD. Ingolſtadienſes Theologi & Iuriſperiti anno 1590. Patauini,* Bononienſ. *& Friburgenſ. anno 1602. Nec dubitandum hac de reputo.*

QVÆSTIO XXIII.

An in hoc crimine dignitas à tormentis excuſet?

IVre ordinario nobilitas & dignitas à tortura excuſant, *l. edictum D. de quæſtion. l. milites. eo tit. Gramm. voto 1. Boſſius de indic. n. 102. vſque 114.* excipiunt quidam, niſi in officio delinquerint, *vt idē Boſſ. n. 16. &* Clarus *§. fin. q. 64. n. 16.* ſed exceptionem non approbant alij, *cum Vulpello Farinac. d. q. 41. n. 49.* Haut ſcio tamen an in iudiciis non magis obtineat rigidior illa.

Hoc ſcio in crimine maleficij, vt in ceteris exceptis, nec nobilitatem nec dignitatem per ſe excuſare à tormentis textus ſunt apertiſſimi. *l. etſi excepta* C. *malef. l. de minore in pr.* D. *de quæſtion. l. Decuriones* C. *eod. l. nullus. l. ſi quis alicui* C. *ad leg. Iul. Maieſt. l. proditores D. de re milit. l. ſi quis Decurio* C. *de falſ. c. 1. in fidei. de heret. Marſil. in d. l. edictum.* Boſſius, *de indic. nu. 115. Damhauder. in pract. crim. c. 41. rub. qui à tortura ſint excuſandi. nu. 7. Gramm. voto. 25. n. 5. Grill. de quæſt. q. 4.* Couarr. *l. 2. var. reſ. c. 9.* Binsfeld. *in d. l. etſi excepta concl. 7. Farin. q. 41. n. 100.*

Leniùs tamen torquendos docet Tiber. Decian. *conſ. 93. n. 137. vol. 2.* quod æquum eſt, vt & illud: contra tales exigi indicia clariora quam contra alios, *per tradita à Vulpello conſ. 141. in prin. quem ſequitur* Baiard. *ad d.* Clari *q. 64. n. 63.* Verumtamē etiam hæc duo ab arbitrio iudicis dependent: quia cum reatus omne priuilegiũ ademerit, *iuxta fran. Marcum deciſ. 709. p. 1.* tantum licebit iudici, cum iſtis qui priuilegio ſunt exuti in pœnam facinoris de quo ſuſpecti meritò videntur, quantum cum illis qui nunquam priuilegio adiuti fuerunt.

QVÆSTIO XXIV.

An in atrocioribus maior debeat adhiberi tortura, quàm in aliis criminibus.

SI cetera paria ſint, & aliunde nihil obſtet, certum eſt in his acerrimam eſſe torturam adhibendam, *per l. vbi C. de falſ. & l. edictum D. de quæſtion. Brun. de indic. & tortur. p. 2. q. 5. nu. 42. Conrad. in pract. tit. de negat. crim. n. 39. in fi. Nouiſſ. Roman. de teſt. q. 37. n. 89.* Sed quia in his certa regula tradi non poteſt, quia res pro perſonarũ, indiciorum, & aliarum conſiderationum varietate iudici moderanda, *vt docui libr. 5. diſquiſ. ſect. 9. verſ. torturæ modus.* ideo hoc totum prudentis iudicis arbitrio commiſſum cenſetur, vt torturam intendat vel remittat, prout in conſcientia iudicabit. *l. de minore §. tormenta. l. quæſtionis D. de quæſt. Brunus ſup. Clarus d. q. 64. v. 2. Foller. in verbo reſ induratis,*

A *induratis, n. 16. Binsfeld. d. concl. 5. Menoch. de arbit. iud. cent. 3. casu 271. Farinac. q. 38. n. 33. vbi post num. 34. ponit varios torturæ gradus, qui possint iudicem dirigere.* optimum puto sequi loci consuetudinem, *vt benè Chartar. sup. n. 49.*

QVÆSTIO XXV.

Cum sagæ plerumque sint induratæ & maleficio taciturnitatis munitæ, qualis tortura in hoc crimine maioris sit effectus.

QVia propter varia concurrentia temporis, loci personæ sæpè fit, vt quod in vno efficax, in alio irritum inueniatur: immò quod vno die vehe-
B menter metuendum & intolerandum, hoc eidem personæ alio tempore haut magnifaciendum videatur: vix certi quid responderi queat: nisi quod ab experientia iudex in his directionem suam debeat mutuari. Scio profuisse, & bonum factum iudico; si simul cum quæstione adhibeantur aliqua remedia Ecclesiastica, quibus dæmonis vires infringi solitæ. Siluest. *in l. de Strigimag. admir.* commendat præmissam exorcizationē, non quod possessas à dæmone sagas omnes sentiat: sed quia vel obsessæ, vel præsentia eius obfirmatæ sunt. Vtile quoque si torquendi collo appendantur sacræ reliquiæ, vel agni cerei effigies consecrata: item si aqua benedicta in os infundatur, & ea corpus a-
C spergatur: & cùm vtuntur tormento insomniæ, cerei benedicti instillatio inopinata. Verùm hæc omnia (vt dixi) ab vsu docentur: & cauendum ne sacris hisce remediis superstitiosi aliquid ratione materiæ, temporis, aut numeri, immisceatur. Plurimum & crebro veritati obstat mala iudicum & quæsitorum dispositio quoad fidem, mores, aut intentionē. hinc enim fit vt adeo multa Deus diabolo permittat, quæ contra Iudices benè dispositos, nec tam crebrò nec tam facilè foret permissurus.

QVÆSTIO XXV.

D *Quoties possit eleuari reus & quot possint dari ictus, pro quolibet indicio?*

NOn potest in his constitui certus modus vel regula. iudex debet facere secundùm arbitriū & conscientiam suam: considerata qualitate delicti, personæ, & indiciorum. *rectè Marsil. in Pract. crim. §. expeditam n. 85.* Clarus *d. q. 64. nu. 32. qui nonnulla de ictuum num. Menoch. cas. 271. & aly citati à Giacharo ad d. q. Clari. 64. vers. Indicis arbitrium. Paris de Sindica. vers. tortura c. 4. n. 1. Boer. decis. 163. n. 9. & decis. Lucens. 89. n. 11.*

In genere dici potest, regulariter reum ter eleuari & dimitti posse. *Cason. de torment. c. 14.* & de
E consuetudine Italiæ solere pro singulis indiciis tres ictus dari, scribit Marsil. *in pract. §. occurrit col. 2. vers. & potest poni, sequitur Ioseph. Cumæ. de Sindicat. rub. de tortu. n. 20. Nouell. falla. 92. n. 28.* mihi hoc durius semper visum. Nam & ipse Marsil. alibi *cons. octauo nu. 37.* respondit sufficienter tortum, qui habuit sex ictus chordæ, quod est in vniuersum pro omnibus indiciis intelligendum: Cæterà verò tres ictus satis esse censuit, *cons. 287. n. 6.* nempe non pro singulis indiciis, sed omnibus ante habitis, & toto continuo tempore, quo reus in vna quæstione manet suspensus. *Grilland. tract. de q. §. 4. vide idum n. 9. Clarus l. 5. §. fin. d. q. 64. n. 33. Farinac. lib. 1. tit. 5. q. 38. n. 47. & 54.*

QVÆSTIO XXVII.

Quamdiu reus possit teneri in chorda eleuatus ordinariè?

STatutum est quadam bulla Pauli III. Pontificis sapientissimi, non teneri vsque ad spacium horę. *in bullario 1. p. fol. 471.* Si enim benè bullę verba perpendas, prohibet reum in tortura teneri per longum temporis spacium, veluti vnius aut pluriū horarum. q. d. tale esse non modo pluriū, sed vnius quoque integræ horæ. nisi legendum, *vnius & plurium.* vt summum permittat ad vnam horam, & sic videntur intelligere DD. qui in atrocissimis permittunt vnam horam aut paullo amplius. *Foller. in verb. rei indurati n. 16. fol. 289. Flaminius Cartar. in pract. de interrogat. reor. lib. 4. c. 1. n. 113. Farin. q. 38. n. 54. Grilland. sup. n. 9. ego quoque d. lib. 5. sect. 9. vers. torturæ modus.*

QVÆSTIO XXVIII.

Quid in vtroq; ad summum fieri possit?

QVæstio procedit de numero ictuum, eleuationum, & quantitate temporis.

Inprimis Deo ante oculos posito, & moderamine tali adhibitio, vt præceps & effrenata vitetur sæuitia, *l. de minore §. tormenta D. de quæst. l. nihil. C. eodem.* debet iudex potius amplecti, quo ad rei patietur, benignitatem quàm atrocitatem, *Aymon. cons. 287. Bertazz. cons. 315. num. 3.* & videre vt reus tortus saluus sit innocentiæ vel supplicio. *l. quæstionis modum D. de quæst. vbi Bart. Albert. & Marsil. & Gandin. in tit. de quæstion. n. 5. & 10.*

Deinde Patauini DD. censent ad summum tribus diebus interpolatis, si sint indicia vrgentia, reū torqueri posse, & pro qualibet vice ter eleuari cum tribus quassationibus, & ita fieri sub dominio Serenis. reip. Venetæ, *& consuluisse Paulum de Castro cons. 199. visa inquisitione nu. 5. lib. 2. & sequi Blanc. de indic. num. 14. Cason. d. cap. 14. Marsil. Nouell. & Clar. sup. Cirill. de quæstio. §. 11. n. 5. Bonacoss. commun. opin. crimin. p. 1. vers. torquendus debet habere, qui attestantur de communi Italiæ praxi.* Vlterius si criminis grauitas exigat & satis robustus sit reus, posse reo eleuato & ad tempus suspenso facere quassari funem, qui modus torquendi censetur vehementior, quàm per eleuationem cum dimissione & ictibus. *Bursat. post Carrer. & alios cons. 201. n. 9. lib. 2.* Quando cum ictibus eleuatur & dimittitur, ad summum quatuor ictus, & vltimò ponderum grauiorum ad pedes appensionem permittunt Friburgens. *citantes Grilland. sup. Foller. sup. n. 16. & Farin. d. loco n. 49. & 54.*

QVÆSTIO XXIX.

An non possit iudex cum videt reum esse induratum, aut ex aliis iustis causis, desistere ab examine & tortura, & post aliquot dies eam repetere?

POsse responderem: cùm id & ratio sæpe dictet, & iure nullo prohibeatur, & interpretes approbent. idem responderut Facultates, Bononiens. Patauina, & Friburgens. *probant auctoritate Bald. in l. 2. C. quod met. cau. Bart. in l. vnius §. 1. D. de quæst. in*

1. opposit. Marsi. in l. quaestionis num. 17. & in l. repet. num. 4. & 10. d. tit. Afflict. in constit. Regni libr. 1. tit. de clandestin. homic. num. 55. & 56. Boër. decis. 163. nu. 10. Conrad. tit. de negat. crim. & tort. num. 31. Anton. de Canario tractat. de quaest. in 6. num. 1. Nouis. Rom. d. quaest. 38. per totum, maximè num. 86. Cartar. vbi suprà num. 180. Clarus quaest. 64. num. 45. Menoch. cas. 272. num. 4. Farinac. quaest. 38. nu. 86. & 87. maximè quando iudicat indicia non satis purgata per torturam praecedentem, *Marsil. in d. l. quaestionis modum num. 17. Augustin. addit. ad Angel. in verb. comparuerunt. dicti inquisiti. in 1. addit. Menoch. cas. 273.* aut si noua super veniant indicia. *Nouiss. Roman. num. 90. vbi supr. & DD. in d. l. vnius §. 1.* Consultum autem tunc iudici, vt curet referri in acta, quod animo torturam repetendi, iubeat reum deponi, & vt intercedat dies & nox integra, & non repetat vltra tres vices, *est communis in scholis & iudiciis. Nouiss. Rom. supr. num. 103. & 106. Clarus supr. vers. vltimò videndum.*

A

Rationem optimè deducunt Friburgenses, & docent quod siue induratio ista sit naturalis, siue arte daemonis procurata (*de quo multa Grilland. de quaest. & tort. quaest. 4. num. 12. Binsfeld. in leg. 7. C. de malef. & mathem. quaest. 1. concl. 15. & ego d. sect. 9. circa medi.*) tamen ipsa & ex eâ nascens taciturnitas est temporalis, & non perpetua: quia mutatur ex causis naturalibus, tam extrinsecis, quàm intrinsecis, vt homo modò velit tacere; modò nolit; modò faciliùs possit, modò difficiliùs se contineat. Daemon quoque non semper strigibus adsistit, sed aliquando deserit, vel sponte suâ, vel Dei iussu, vel non ferens Ecclesiastica remedia, quae abhibentur, *vt docui d. sect. 9. vers. quoad tertium dubium.* Vnde etiam fit, vt iudex meritò speret, eum qui tunc induratus tacet, alio tempore cuncta propalaturum.

B

QVÆSTIO XXX.

Quid sentiendum sit de effusione aquae frigidae in tergum appensi rei?

C

a SI foret addita ratio dubitandi, meliùs assequerer dubij mentem. Ego illam inter torquendi modos iam aliâs memoraui, *d. sect. 9.* nunc etiam respondeo, si nihil admisceatur superstitiosi (v. g. circa modum effusionis, numerum guttarum, constellationem, expectationé effectûs prodigiosi, &c. Sed fit simpliciter, & quia putatur plus doloris allatura; nec subsit metus periculi mortis, vel enormis laesionis: me nihil videre causae, cur ea non sit permittenda: cùm modus & qualitas torturae iudicis arbitrio subsint.

D

b Cauendum quidem iudicibus ne insolitos modos quaestionum introducant, ne faciant litem suam, & pereunte reo in sindicatu puniantur. *Bald. in l. 1. C. de emend. seru. Boss. de tortur. num. 40. Anton. Gomes. tom. 3. var. resol. tit. de tortur. ca. 13. nu. 5. Clarus supr. num. 35. Farinac. d. quaest. 38. num. 56.* Sed quando sunt indicia vrgentia & crimen valde graue, tunc posse modum tormentorum excedi, volunt iidem, *DD. Farinac. quaest. 37. num. 84. & d. quaest. 38. num. 64. Brun. de indic. part. 2. quaest. 5. nu. 42. Corrad. vbi sup. num. 39. in fin. Grilland. sup. quaest. 4. num. 10. vers. Quintus & vlt. Folher. in verb. rei in durati sub. num. 17. Cartar. libr. 4. suae praxis capit. 2.* Quos intelligo, non de excessu iustitiae aut aequitatis v. g. plusquam rei qualitas ferat (hoc inhumanum reputo) sed de excessu generis tormentorum, vt v. g. cùm ordinariè in illis locis adhibeatur tormentum funis: manibus rei post terga ligatis; quod est iure probatum, & in praxi receptissimum, *l. nullius C. ad leg. Iul. Maiest. l. decuriones C. de poenis. Francis. Brun. supr. p. quaest. 2. num. 6.* Vel si nequeat sic torqueri, appropinquatio ignis ad plantas, *Clarus d. num. 35. Carrer. in sua pract. fol. 138. col. 1. Farinac. d. quaest. 38. à nu. 62.* Vel aliquod simile; liceat tunc compedes ferreos, vel baculum intra pedes ponere, vel deponere reum & refrigeratum iterum sublimem facere; vel vti instrumento stangetae seu taxillorum, vel ignis, vigilia & similibus, *memoratis à Farinac. d. quaest. 38. Bruno d. quaest. 2. & Marsil. in d. l. 1.*

E

c Aquae frigidae effusionem in tergum, non esse insolitam patet ex eam non reprehendentibus, & in vsu fuisse testantibus. *Marsil. d. l. 1. num. 27. Paride de sindica. in verb. tortura. quod incip de repet. nu. 5. Dambauderio in praxi crimin. supr. fol. 109. num. 18. Farinac. d. quaest. 38. num. 51. & 64. Foller. supr. num. 10. Chartar. suprà numer. 112.* Notant tamen Farinac. & Paris, hoc tormenti genus ex crudelioribus esse, & proinde non nisi in atrocissimis criminibus recipiendum; & Bononienses illud non admittunt, nisi vbi est consuetudo, plura de hoc dixi loco supr. citato. DD. Friburgenses ostendunt supplicij genus esse & seruile apud Septentrionales, ex Olao Magno, *libr. 2. Descript. regnor. Aquilonar. cap. de poena infidel. seruor.* Postea eruditè & philosophicè ostendunt, cur aqua frigida ad tergum appensi rei affusa aut in os infusa, cruciatum adferat, parsque tormenti sit censenda, his verbis: Tradunt philosophi, quod naturale sit cuiuis dolenti, siue homini siue bruto, quod calor & Spiritus tempore doloris ad interiora, hoc est ad cor, se recipiant, seque interiùs conseruent & nocitura repellant. sicut ciues tempore oppressionis & obsidionis retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt quantum possunt ad interiora, *vt docet D. Thom. 1. 2. quaest. 44. art. 1.* Atqui hinc est quod doloris seu tristitiae effectus sit, aggrauare animum ita vt ad exteriora liberè progredi non possit. *D. Thom. 1. 2. quaest. 37. art. 2.* Itaque quod aqua frigida in tergum suspensi effusa, cruciatum adferat, id accidit; quod calor circa cor intensissimus diffundatur ad proximas corporis partes, hoc est in tergum; cui calido aquâ frigidâ affusa fortiùs agit in contrarium resistens, hoc est in tergum calidum, sicut aqua calefacta magis patitur à frigido. *D. Thom. d. quaest. 37. art. 1.* Sicut & glacies à solis calore citiùs, quàm nix, liquescit, quòd glacies fortiùs, quàm nix resistat: & manus frigida in aquam calidam imposita maximum dolorem percipiat. Spiritus ex ore appensi est calidissimus, redditque faciem & linguam calidissimam: quo fit, quod aqua frigida effusa, linguae cruciatum adferat: vel (quod probabilius est) dolor ideò intenditur, quia vt aqua calida, ita & frigida inimica est corpori, potissimum autem neruis, & partibus neruosis Et tradunt anathomici neruos à capite per spinam dorsi seu vertebram, in reliquas corporis partes diffundi; ideóque in tergo, seu fonti & origini, hoc est capiti seu cerebro, vicinis, maximam sentiendi vim habere, potissimùm tempore torturae, quo nerui extenuantur & extenduntur, quo fit vt aqua frigida ad tergum suspensi rei effusa, ceu nouum cruciatus genus, dolorem augeat & intendat] Vnde patet mihi meritò inspectum fuisse, si affunderetur

ante appensionem, vel diu post depositionem corpore iam refrigerato. *d. vers. vt his indices obuient.*

QVÆSTIO XXXI.

An & quando tortura ex primis indiciis repeti possit, maximè in hoc crimine, cùm sagæ plerumque sint indurata & obstinata?

Duo quæruntur, *An*, & *Quando*.

QVoad prius non quæritur, de nouis indiciis, constat ex nouis vrgentioribus & diuersis repeti posse, licet sufficienter tortus priora cuncta purgauerit *l. repet. D. de quæstio. l. vnius. §. 1. D. eod. ex quibus locis communiter DD. id colligunt. vide Clarum suprà vers. vlt. videndum, & Farinac. quæst. 38. num. 77. cum seq.*

B

Sed quæritur, an ex primis indiciis: hîc illud quoque certum puto, quod si iudex dubius sit an habeat iustam repetendi causam, debere in leniorem partem propendere, & à repetitione abstinere. *l. si de interpretatione. l. si præses. D. de pœn. Clar. supr. vers. hæc autem omnia. Farinac. suprà numer. 89.* Item si reus non videatur satis robustus, vt corpus in tormenta durare possit, quia persona debilis est, cauendum enim ne si repetat, enormiter lædatur vel moriatur. *text. in d. §. 1. Gandin. de quæst. nu. 4. & nu. 20. Guido de Suz. ar. in tractat. de indic. num. 3. & 57. Paris. supr. num. 5. Farinac. supr. num. 82.*

C

Contra certum quoque, si reus in quæstione legitimè confessus, reuocet postea extra tormenta suam cõfessionem, ex iisdem indiciis posse repeti. Nam alioqui ad manum esset, sic se supplicio eripere. *Bald. in l. bona fidei numer. 5. C. de reb. cred. Marsil. in d. l. repeti, num. 11. & §. quoniam numer. 3. Farinac. num. 91. Binsfeld. in d. l. 7. q. 3. concl. 14. deinde libr. 5. sect. 9. vers. quoad iterationem.*

Cessantibus his casibus adhuc puto posse repeti, quando iudici videbitur, quia res ab arbitrio eius pendet: non quidem pro voluntate tantùm, & cùm sibi videtur sine ratione, quod meritò damnat Farinac. *supr. num. 79. 80. & 8*. Sed cùm hac obseruatione, vt non repetat si leuia tantùm sint indicia illa priora, quia hæc quauis torturâ censenda sunt expurgata, *post Barthol. Marf. & alios in d. l. vnius §. 1. & in numeros Farinac. numer. 72. & 79.*

D

Quòd si sint indicia grauia & vehementia, & ea iudex arbitretur nondum satis purgata; poterit eam repetere, donec expurget reus induratus. *text. in d. l. vnius §. 1. & ibi Bart. Angel. in pract. verb. quod fama publica num. 95. & ibi Augustinus, Marsil. in d. l. repeti num. 6. & 10. Crauetta. conf. 287. num. 6. Boss. tit. de tort. nu. 42. Clarus supr. num. 45. Grilland. d. cap. 4. num. 10. cum seqq. Binsfeld. supr. concl. 12. Farinac. d. lib. 1. tit. 5. quæst. 38. num. 47. cum duobus seqq. & à nu. 79. vsque. 93.* & solent ad hoc prudentes iudices à leuiore torturâ inchoare, & postea repetere grauiore & acriore, ex doctrinâ Bart. sup. & aliorum. *Marsil. supr. in d. l. repet. num. 4. & in d. §. quoniam num. 2. Farinac. d. quæst. 38. num. 83.* Si tamen inchoasset à grauiore, & propter induratum animum rei, & robur corporis, nondum satis indicia expurgata, posset adhuc repeti. Hoc ordinariè obseruandum, vt vltra tertiam vicem tortura non extendatur, *Bertaz. zol. conf. 320. libr. 2. dixi d. vers. quoad iterationem*: quia censetur se planè reus expurgasse. Hæc quoad posterius.

E

Porro in nostro crimine, propter causam in quæstione positam, poterit iudex facilius vsque ad tertiam venire.

A

QVÆSTIO XXXII.

An in iure & legibus fundamentum habeat, quod quidam dicunt torturam non debere repeti, vltra tertiam vicem?

NOn scio quicquam iurescriptum, vt id receptum sit: sed ex communi Doctorum opinione, in praxim id arbitror, vt æquitati consentaneum, desumptum. *id tenuit Castrens. conf. 199. num. 5. libr. 2. Blanc. de indic. num. 14. Cason. d. cap. 14. Marsil. in §. occurrit. col. 2. versil. & potest poni. & consil. 8. num. 37. & in d. l. repeti nu. 35. Clarus d. quæst. 64. num. 32. Cirill. in summ. crimi. §. 11. nu. 5. Bonacoss. commun. opin. criminal. p. 1. vers. torquendus debet habere. Grammat. conf. 21. num. 7. & vot. 6. num. 17. Bossius tit. de tortur. num. 44. Carrer. tit. de indiciis. num. 194. & seq. Bertazzol. conf. 145. num. 2. Farinac. quæst. 38. à num. 32. Binsfeld. d. concl. 14.* probatur à simili, quia sit tria onera tutelarum excusant tutorem, *l. tria onera D. de excus. tut.* item repetitio de dando ad trinam restringitur, ne hæres nimium grauetur, *l. fideicommissa §. si quis decem. D. de leg. 3.* nam teste philosopho tria sunt omnia, & torturis certus aliquis terminus erat præfigendus. Bossius sup. dicit se à nullis bonis iudicibus, sed à solis carnificibus vidisse hunc numerum transgredi. Si tamen post tertiam vicem iudex aliquis reperiret noua indicia vrgentissima, putem in rigore posse vlterius tendere. Nam ista consuetudo non plus ligat, quàm faceret ius scriptum; & posset intelligi de omnibus indiciis quæ tertiam vicem præcedunt, quomodo enim cẽsebuntur expurgata, quæ priùs ignorabantur? Fateor hoc dictum nouum, sed non quia nouum caret optimâ ratione, vt ostensum, & confirmatur prox. quæst. 33.

QVÆSTIO XXXIII.

An illæ tres vices sint intelligendæ de vno die, vel de tribus diebus interpolatis?

QVòd non nisi de tribus diebus interpolatis, patet ita vt inter singulas questiones dies vigintiquatuor horarũ intercedat, vt terror & dolor præcedens resideat, & nouus metus ac cruciatus grauior formidabiliorque efficiatur. *Dixi d. vers. quoad iteration. & tenuit post citatos prox. quæstione Farinac. d. quæst. 38. num. 103.* Nec vllius memini, qui scripserit vno die ter repeti torturam posse. Nisi quod Baiard. ad Clarũ s. videatur insinuare, quod commune illud dictum Pauli Castrens. & aliorum fallat in atrocioribus. Equidem limitatio æquitate non caret, & in nostro crimine non rarò foret necessaria, & probatur à simili; sic enim in atrocioribus sceleribus plusquam tres ictus in qualibet torturâ dari posse docuit Carter *tract. de indic. & tortur. fol. 163.* certa enim reg. in huiusmodi tradi non potest. *Vide supra quæst. 24. & 25.*

QVÆSTIO XXXIIII.

Quid si reus tot delicta commisisset, quod examen vno die absolui non posset?

RAtio dictat, & necessitas veritatis indagandæ ad iustitiæ administrationem exigit, de iis

quæ

A quæ supersunt alio die examen institui. Ideò si quis de quinque diuersis criminibus foret delatus, & ex indiciis grauibus suspectus, & de tribus tantùm delictis tres quæstiones & examina consumpta, de reliquis toties torquendus erit, donec examen de iis fuerit perfectum & absolutum. *Ita DD. Friburgenses*, qui probāt, quia de omnibus debet examinari, & non fuit examinatus de prioribus, confirmant à simili, sicut reus sufficienter, hoc est bis aut ter tortus, atque contra se crimen confessus, quarto aut quinto torqueri potest ad detegendum socios, quia ratione sociorum numquam fuit tortus: *Binsfeld. d. l. 7. concl. 13.* ita ratione alterius delicti, de quo numquam est tortus, repeti potest quæstio, & quidem toties, donec fuerit de omnibus examinatus. Si quis consequentiam negaret, probo: quia plus interest reip. scire crimē huius rei, quàm socios ipsius criminis, nam & noui criminis nouos seu alios socios est detecturus. Deinde non est maior ratio cur torqueri possit de vno crimine, quàm de alio, immò si priùs esset examinatus de leuioribus; foret maior ratio, cum examinari de grauioribus reliquis. Denique propter solemnitatem illam numeri, quæ est merè iuris positiui, non decet iudicem, quidquam relinquere indiscussum, aut indiscretè, ac negligenter, præcipitantérve procedere.

QVÆSTIO XXXV.

An consuetudines locorum, quoad modum torturæ simpliciter sequendæ sint, cùm magna sit differentia personarum, indiciorum, criminum: ita quod non semper vno & eodem modo possit procedi, & casus, causæ, & genera tormentorum siue lege, siue consuetudine nequeant determinari?

FOri cōsuetudo vim legis obtinet, *Cin. & Bald. in l. 1. ad fin. C. quæ sit longa consuetudo. Marsil. singu. 318. Afflict. decis. 135. num. 3. & decis. 233. num. 5. Felin. in cap. 2. de rescript.* ideò consuetudines locorum, vsus & stylus curiarum sequendus iudicibus, *l. 3. §. fin. D. de test. cap. quàm graui. de crimi. fals. Barth. & alij in l. fin. C. de iniur. & in l. iurisperitos. D. de excusat.* Etiam in grauioribus & atrocioribus. *Clarus libr. 5. §. 1. num. 6. Menoch. de arbit. cas. 474. num. 62. Mascard. concl. 1317. num. 47. Farinac. quæst. 43. num. 144. Bursat. cons. 20. num. 67. & cons. 69. numer. 25.* & ideò sic in præsenti tenuerunt DD. Patauini.

Sed DD. Friburgenses fatentur iudices à nouis & inusitatis in prouinciâ torquendi modis abstinere debere, & in hoc crimine consuetis & solitis vti; (*citant Binsfeld. Farinac. & alios*) si tamen modus torturæ in prouinciâ receptus esset admodum remissus, & pro criminis grauitate & personæ qualitate non satis acerbus; tunc is qui est consuetudine generali, aut legum interpretatione in aliis prouinciis approbatus, sequendus foret. Quemadmodum enim grassantibus delictis supplicia exacerbanda sunt. *l. aut facta. §. fin. D. de pœn.* ita & quæstionum modi, lege aut consuetudine permissi, sunt intendendi. Vera hæc sunt, nec dubito ex iustâ causâ mutari posse: sed à quibus, an ab omnibus iudicibus? non arbitror.

De iudicibus inferioribus, qui in statuta iurant, sequor sententiam DD. Patauinorum; nec puto illos arbitratu suo consuetudines & statuta, quibus subsunt, mutare vel transgredi posse, occurrente necessitate, Principem consulant. Summos verò iudices, qui iudicant auctoritate supremâ, nec iusiurandum illud præstant, quoniam astringuntur solâ æquitate, & ordinationibus Principum (si quas habent sancitas) puto, non quidem pro libito statuta illa & consuetudines transgredi posse (vix id fiat sine graui scandalo) sed posse prudenti arbitrio illas moderari, & interpretari pro exigentiâ casus occurrentis. Simili distinctione aliqui DD. vtuntur in quæst. an iudex contra priuatam scientiam ex allegatis & probatis iudicare teneatur? Certum est plus debere licere supremis illis, quàm infimis. In Germaniâ sequendæ constit. Carolinæ, cum congrua peritorum interpretatione.

B

QVÆSTIO XXXVI.

An etiam iudicibus inferioribus à superiore modus torturæ præscribi possit?

SI quem præscribit iustus non est, nec legibus, nec rationi consentaneus, v. g. vt debilem supra vires, vel robustum sine vllis indiciis aut inauditum torqueat & similia: nequit dubitari id nec ipsi licere, nec inferiorem teneri parere. Nam ius diuinum & naturale, cui Princeps subest, vetat vllum indebitè lædi, ideò laudantur à DD. qui talibus mandatis noluerunt obtemperare, vt afflictus & alij. Et hominem noui, qui anno 1587. Luxiburgi, maluit Præsu. Prætorio milit. dignitatem relinquere, quàm torquere quendam de quo indicia sufficientia non habebat.

C Quod asserui tenent *Isern. in cap. 1. de pact. tenen. Grammat. cons. 45. numer. 35. & voto. 32. numer. 8. Clarus d. quæst. 64. num. 13. Roland. cons. 12 num. 47. libr. 3. Farinac. quæst. 37. num. 74.* & tunc sic tortus ex confessione suâ damnari non posset, quia indebitè extorta. *Gigas d. tit. quomodo & per quos q. 1. nu. 32. Ant. Gomes. d. tom. 3. rub. de tortur. num. 25. Carrer. in 2. p. §. circa sextum num. 5. Bursat. cons. 201. num. 87. Farinac. d. q. 38. nu. 78.* Iudex etiam sindicatui subiaceret. *Lad. de Imola cons. 184.*

Sed si præscribant iusta, v. g. tale vel tale genus tormenti, vel modum & temperamentum æquitati consentaneum, non dubito quin sibi subditis

D iudicibus possint præscribere. *hoc de Principe disertè docent Bald. in cons. 427. num. 9. lib. 5. & Roman. cons. 451.* & sic toto tit. de quæstion. D. & C. videmus leges hac de relatas, & habemus, *text. in l. quæstionis modum D. de quæst.* fauet ratio, quia inferiores isti iudices vt plurimum sunt idiotæ, simplices, & rudes, & indigent instructione: maximè in casu indiuiduo. In genere, & vt pro regulâ omnium casuum id fiat, vix arbitror expedire; nisi cum addito, vt, si qua nascatur specialis causa dubitandi, superiorem consulant. Id dico propter varietatem circumstantiarum, quæ in quæstionibus plurimi faciendæ.

E

QVÆSTIO XXXVII.

An sit danda copia indiciorum & processus informatiui, in criminibus atrocioribus exceptis? vel an sufficiat indicia à iudice reo proponi, eúmque in continenti cum suis defensionibus audiri, cum isto modo meliùs veritas haberi possit?

CLarissimi DD. Patauini ad hanc q. accuratè admodum & doctè responderunt, in hanc

sententiam: iure scripto decisum esse, vt reis detur indiciorum copia, ne opprimantur, aut defensionis facultas eis tollatur, *ex text. in l. vnius §. cogniturum D. de quaestionibus. & l. desertorem §. si ad diem D. de re milit. l. defensionis facultas C. de iur. fisc. cap. qualiter & quando de accusat. clem. Pastoralis de re iudic. vnde id infiniti DD. decidunt, quos habes apud Clar. quaest. 49. Roland. cons. 12. num. 42. libro 3. Rimin. Iun. cons. 98. num. 59. libr. 1. & Farinac. quaest. 39. num. 1.* Quod procedit etiam in crimine laesae Maiestat. *d. clem. Pastoralis. Boss. de indic. numer. 78. Roland. supr. nu. 59. cum seqq. Osascus decis. 79. nu. 12. Personal. tractat. de indic. num. 22.* & in crimine assassinij, *Carrer. tit. de indic. & tortur. § circa quintum. num. 15. Hieron. Laurent. decis. Auinion. 15.* & Sodomiae, *Farinac. supr. nu. 111.* & particidij ac veneni, *Grammat. vot 30. num. 2.* & haeresis, *Bald. cons. 95. vol. 1. Boss. de indic. ante num. 78. & tit. de haeret. numer. 9. Paris. cons. 2 num. 155. libr. 4. Roland. d. cons. 12. nu. 61. Personal. d. nu. 22. Vulpell. cons. 21 num. 3.* denique in omnibus atrocioribus & quantumuis enormibus. *Marsil. §. diligenter. num. 175. Gramm. vot. 34. in fin. Carrer. supr.* quae est communis sententia iuxta Farinac. *d. q. 39. num. 41.* & nullibi in iure contrarium reperiri affirmauit Ioann. Maria Monticella, *regu. crimen. 4. num. 3.* & sanè videtur esse iuris naturalis, & procederet etiamsi reus malae opinionis & famae argueretur, *Farinac. ibid. nu. 47.* & subesset timor subornationis testium ad defensionem, propter rei potentiam, vt plenè post alios Farinac. *numer. 70.* & id quamuis reus non adferat quales defensiones velit instituere, *idem num. 75.* & si iudex ante datam copiam indiciorum & decretas defensiones vlteriùs procederet, & torqueret, confessio reum non premeret, foretque processus totus nullus, *per d. Clement. pastoralis. Farinac. numer. 84.* Quae iure ordinario certa putauerim; & propterea vbi non est alia consuetudo, vel Principis ordinatio, sic esse iudicibus obseruandum, vt secur ùs procedant.

b concl. Sed quia in quibusdam prouinciis consuetudo est, vt indicia tantùm reo proponatur, & reus in continenti cum suis defensionibus audiatur; quàm praxim aiunt in Bauariae ducatu obseruari, & de Mediolanensi testatur Clarus, *d. lib. 5. §. 1. num. 10. in fin.* non ausim hanc praxim damnare, quàm etiam esse licitam tenent DD. Friburgenses, quando iudex intelligit subesse periculũ, ne per talem communicationem debita processũs expeditio frustretur, eò quòd aduocati velint minutias (vt solent) discutere; vel, vt fermè fit, reus inde pertinacior ad negandum efficeretur. Probatur haec sententia, quia fatentur qui contra sentiunt Principem & qui statuendi habet arbitrium sic ordinare posse: quia hoc non est omnino tollere defensionem, sed tan ùm immutare ordinem iuris positiui, & modum defensionis ac solemnia eius, quibus omnibus Princeps est superior. *Afflict. decis. 391. num. 4. & post alios Farinac. d. quaest. 39. num. 23 & 26.* & sic seruari venetiis in Decemuirûm tribunali, scribunt Gigas, *in titul. quomodo & qualiter quaest. 19.* & Decian. *lib. 7. criminal. cap. 42.* Fatentur iidem licere iudici si illi videatur, defensiones in quibusdam restringere, veluti ne possit reus colloqui nisi cum suis aduocatis & procuratoribus, vel etiam non nisi praesente aliquo ministro publico. *Ioseph. Ludouic. commun. opini. conclus. 38.* item restringere tempus ad faciendas defensiones & decernere, quod loco copiae exhibeantur aduocatis originalia indicia per eos videnda. *Farinac. num. 112. cum seqq.*

Vnde fit argumentum validum, si haec de quibus quaeritur sunt tantùm iuris positiui, quia ad solemnia & modos defensionis spectant, quae statuta sunt iure positiuo; & non ad defensionem simpliciter, quae est iuris naturalis: item si quod detur in scripto, vel dicatur viuâ voce; &, quod breuior vel prolixior terminus tempúsque reo ad defensionem assignetur, sunt etiam iuris positiui: sanè, cùm consuetudo vim legis obtineat; poterunt per illam haec omnia mutari, maximè quando illa fuit à Principe tolerata, vt in casu nostro.

Item cùm iudex in his criminibus sit liber à regulis iuris positiui communis (vt saepè dictum) non esse illi, quod proponitur, si expedire iudicet, illicitum. Denique reddant differentiae rationem, cur quod in thesi ponitur iudici non liceat, & quae ipsi de modo mutando, & tempore restringendo concedunt, liceant? Non puto posse dari, nisi fortè quod hîc maius praeiudicium rei sit; quod negauerim.

QVAESTIO XXXVIII.

An sint concedendi aduocati in atrocioribus criminibus, cùm soleant ex hoc rei magis indurari, & instigari ad negandum?

QVod non sint concedendi, videtur primò probari ratione, quia videntur sic indicia retardari: Secundò quia etiam in causâ haeresis videntur negari posse, quod Simancas admittit. Tertiò quia probatur claro textu in l. per omnes. 6. C. defens. ciuitat. ex quo illud multi asserunt. *Barbat. tractat. de praestant. Cardinal. 1. p. quaest. 9. allegans pro ea Baldum. Angel. in pract. vers. vestem etiam calcestem. num. 12. Marsil. in pract. §. diligenter. num. 164.* Quartò, hoc pertinet ad modum defensionis, vt per se vel alium: modus autem subest arbitr. iudicis vt dictum, *q. 37.* Quintò ius scriptum in aliquibus criminibus reis aduocatos denegauit, vt in crimine laesae maiestatis diuinae per haeresim, *cap. fin. de haeret. in 6.* & humanae, *l. quisquis §. denique C. ad leg. Iul. Maiestat. Barth. in extrauag. ad reprimendum in gloss. sine strepitu. Gigas titul. qualiter in crimin. laesae Maiestat. proced. quaest. 4* item furibus insignibus & grassatoribus seu latronibus viarum. *l. per omnes C. de defens. ciuitat. Mars. supr. & l. 1. nu. 20. de quaest. Roland. cons. 12. num. 62. libr. 3.* Ex his videtur aliquid probabilitatis prima facie haec opinio habere: sed re verâ non est secura.

Omnino tenendum, etiam in exceptis criminibus non posse denegari reis aduocatum: nec ratio addita sufficit ad denegandum. Hanc vnanimiter tenuerunt in suis consiliis DD. Ingolstadienses anni 1590. & rursùs anni 1601. Friburgenses, Patauini, & Bononienses, & est recepta praxi inquisitorum in haeresi, cui nostrum crimen exaequatur, & communi DD. calculo, *Sprenger part. 3. mallei malef. Clarus §. haeres. numer. 17 etiam si rei non petant. Eimericus in director. inquisit. tit. de defens. reor. & ibi in commu. Penna. Repertor inquisit. in verb. aduocatus, Humbertus in Praxi Iudic. eod. verbo. Simanc. Cathol. instit. tit. 5 nu. 2. Boss. de indic. contra tortur. num. 78. in fin. Roland. cons. 12. num. 6 lib. 3. & alij passim.* concl.

Item probatur ratione. Iure naturali cautum, vt qui per se nequit, possit se per alium defendere; sagae plerúmque sunt illiteratae, nec se norunt

defendere

defendere ergo debent per alium defendi, alioqui illis indirectè tolleretur defensio, quæ nulli tollenda. Confirmatur, quia iudex ex officio tenetur curare vt indefensi defendantur. *l. si non defendantur D. de pœnit.* Item est conforme Carolinæ constitutioni, *ar.47.* vbi addita ratio, quoniam alij ex simplicitate, alij ex terrore nequeunt suas defensiones proponere. & ar. 14. vetatur, ne ad carcerem aditus iis præcludatur, quorum operâ ad defensionem suam rei vti cupiunt. Si dicas hoc statui in criminibus non exceptis contra: quoniam in iis quæ iure naturali reis debita sunt nullum discrimen est exceptorum & non exceptorum criminum.

b Ad argumenta in contrariū facilis est responsio. Ad. 1. negatur retardari, nam occurri potest huic retardationi primò si statuatur aduocatis, vt cum reo numquam soli sint, sed semper cum eo agant præsente iudice, fiscali, vel notario, vt sic omnis subornatio instigatio & induratio ad negandum impediatur. *Farinac.d.q.39.num.14.& num.112 & seqq.* Item poterit cogi aduocatus vt sub iuramento promittat, se reum ad negandum delictum non instigaturum aut subornaturum, vt iubet Carolina constit. *ordinat.88.* & non vsurum nisi iustis defensionibus, & cùm reum viderint criminosum esse, se cessaturum à defensione, *Decian. in tractat. crimin.tom.1.libr.5.cap.37. Baiard.ad Clar.§.heresis. num.22. & clarissimè cautum Instruction. inquisitor, quas referunt Simancas & Penna.sup.* Deinde præsupponitur aduocatum fore virum probum, gnarum officij sui; qui nolit in officio suo delinquere; delinqueret autem si instrueret reum ad tacendam veritatem, & non leuiter peccaret. *Abb. & alij in cap.1.de test.cogn. D.Thom.2.2.quæst.69.art. 1.& 2.gloss.in cap.1. de confess.in 6. Ias.in l.cum proponas.2.C.de pact.* quod si iudex postea deprehendat aduocatum tricari, dolosè procedere, vel aliquid frustratoriè proponere, potest iterum exigere iusiurandum: immò si vehementer præsumat de dolo aduocati, potest illius propositionem reiicere, nec curare appellationem, & vltrà procedere: *Sic post. Innoc. Host. & alios concludit Conrad. Brun.de heret.in cap.de cautelis. vers.contra improbè petentes.* Sanè numquam concessione aduocati adeò iudicia retardabuntur, vt cum tanto reorum præiudicio ipsis negari possit, quod iure naturali debetur.

Ad 2. Sufficit, quod in praxi numquam denegentur, nec admodum probabile est eos denegari posse, nisi in casu mox dicendo in respons. ad suprà.

c Ad 3. Arg. resp. dupliciter primò DD. illos mihi videri niti illo textu non benè intellecto. Textus enim agit de patrociniis hoc est defensionibus potentium ambitiosis, illegitimis, extraiudicialibus, & vel violentis, vel dolosis, qui tali patrocinio causa fuerunt vt scelera citiùs, crebriùs, audaciùsque committerentur: quod illic in d. l. per omnes, acutè vidit Accurs. Non verò agit de patrociniis aduocatorum, in iudiciis admitti solitis, nec argumentum ab illis ad istos posset procedere, nisi constaret istos dolosè procedere: tunc autem eos etiam reiici posse dixi. Secundò Responsorium, vt infrà ad suprà.

In quarto argumento falsa est maior, quia istud non pertinet ad modum defensionis, sed directè pertinet ad defensionem ipsam, cui per accidens est, vt per se vel per alium fiat. Ius enim naturale

A simpliciter vult non tolli defensionem, tolleretur autem illi nequit seipsum defendere, si per alium non sineretur. Non tolleretur autem, licet non sineretur se defendere scripto, cùm possit verbo: vel non sineretur tridui spacio differre, qui potest statim. Vnde patet differentia casus propositi in quæst.37. ab eo qui proponitur in ista quæstione.

Ad 5. Respondetur, in criminibus istis iurescripto tantùm denegari aduocatos, quando notorium est reum esse hæreticum, rebellem, vel conspiratorem in Principem, assassinum, aut insignem furem vel latronem, & huiusmodi: sed antequam constat esse talem, aduocatus conceditur. Sic leges illas exponunt, & in praxi obtinere testantur. *DD. Mantua Benauid.sing.15.Roland.d. consil.12.num.79.libr.3.Iul. Clar.in §.heresis.num.17. Farinac.quæst.39.num.109. & 167.*

B

QVÆSTIO XXXIX.

An confrontatio sagarum, quæ vt plurimum pronæ sunt ad reuocandum, consulta videatur?

PArùm mouet me quod Sagæ pronæ sint ad reuocandum: nam non omnes tales, & fortè pauciores: neque de occultis istis nostrum est iudicare, *cap. sicut est*, de Simon. *cap. erubescant.32. quæst.5.* Constat ordinariè in huiusmodi, stylum curiæ sequendum, *Menoch.cas.474. Mascard.conclus.1317.numer.47. Farinac.quæst.43.num.144.* Sed nec stylus vbique idem, nec istè à iure naturali, sed positiuo descendit: quemadmodum & illud quod reus qui de se confessus alios nominauit, debet in præsentiâ nominati cum iuramento asserere sic esse, aliâs nominatio non operetur, *Boer. decis.319.num.4. Clarus quæst.2.numer.12.vers.quero numquid, & Vulpell.cons.30.num.7.& cons.83.nu.8.* aut illud quod aliis magis arridet, vt relicto iuramento; reus de se confessus, & qui alium in quæstione nominauit, in ratificatione de se, & aliis, debeat iterum, leuiter tamen, torqueri, & in præsentiâ nominati confirmare nominationem. *Farinac. supr.* siue illud, quod quando in mutuis delationibus inter se dissentiunt, vt postea simul de hoc dissidio interrogantur; inuicem redarguere permittantur: quæ omnia ex cõsuetudine potiùs, quàm iure scripto manarunt, nec ordinariè imperatæ iudicibus sunt. Ideò (vt optimè Bononienses inquiunt) quid circa has agendū prudēs iudex arbitrabitur, si namque ex vnâ parte adsit qualitas, vel prærogatiua dignitatis, auctoritatis, vel imperij in aliam partem; vel vna iudicio & sermone præualeat, adeò vt dubium esse possit ne contra veritatem vna trahat alteram in suam sententiam; numquam confrontatio talis permittenda; si nihil istorum adesset, permittendam videri. *Chartar.d.libr.3.cap.1.num. 92.* In facto igitur hoc consistit, & circumstantiis consideratis decidendum, *Etiam in violenta*, hoc est quàm inuitis iudex imperat, *confrontatione*: casus in quibus consulitur legite apud Clarum, *q.45.num.14.& ibi Baiard.in addition.* & in his ipsis casibus non admittenda, nisi præcedant considerationes exquisitissimæ, & causæ grauissimæ, vt de hæresis crimine docet Penna, *ad 3.part. Directorij Inquis.comm.23.num.101. vbi de hoc prudenter egit.* Idem censeo de quodam genere confrontationis, quod aliquando iudices decernunt, quod vocatur, *confrontatio ad cortin ...*

& minus habet periculi. *de quo Antonius Columba. In forma procedendi extraordinar. in controuerſ. crimin. ab arb. 220.* In confrontatione, *ſpontanea*, quando paratus eſt reus alios nondum captos ſocietatis coarguere & conuincere; puto aliud dicendum, vt ſcripſi, *libr. 5. ſect. 10. circa fin.* nempe hanc numquam admittendum, niſi præceſſerint indicia talia, vt propterea nominati citari poſſint: & iam citati, ſi non aptè obiectiones rei nominantis, & conſtanter accuſantis, ſoluerint; queant in carcerem cõpingi. fieret enim alioquin iniuria talibus denunciatis, hoc ſeqq. DD. Friburgenſes, & benè addunt, ſi ſocius in præſentiâ & confrontatione ſuam nominationem retractet, tamquam teſtem varium & inconſtantem denuò torqueri poſſe. *Farinac. ſupr. à num. 116. vſque ad 150.*

QVÆSTIO XL.

An dictum Binsfeldij trium vel quatuor fœminarum pro vnius viri denunciatione exigi, debeat obſeruari in terris imperij?

RESpondeo negatiuè, tum quia priuati Doctoris dictum eſt: tum quia contrarium vbique praxis videtur recepiſſe. lege tradita ſuperius ad q. decimamtertiam.

QVÆSTIO XLI.

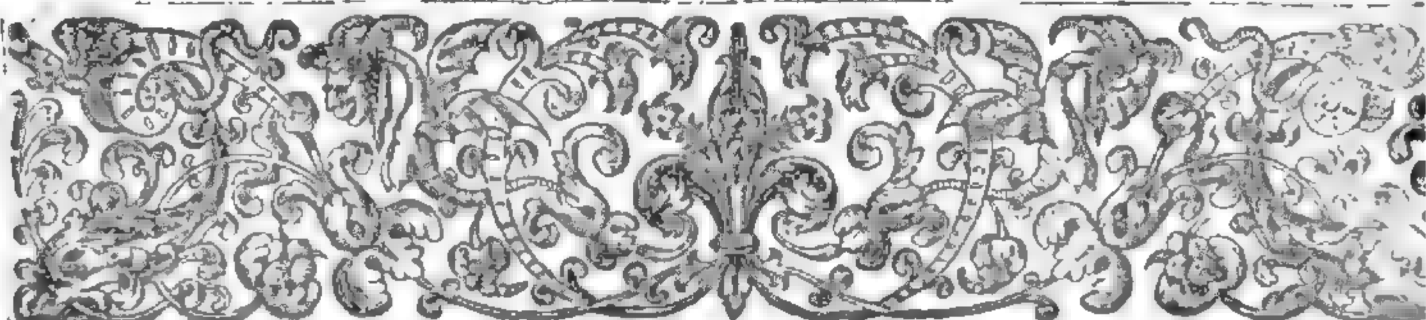
Quid ſentiendum de praxi Germaniæ, quæ denunciationes de choreis, & ſagarum conuentibus, hactenus pro veris, & ſufficientibus, & non illuſoriis accepit?

NOn Germaniæ ſolius praxis eſt: ſed Galliæ quoque, Hiſpaniæ, Italiæ ac Belgij, & eſt

A optimè fundata. Qui pro illuſionibus habent, ipſi ab Alciato, Ponzinibióque cum paucis aliis deluſi; & magna pars Vvierianâ farinâ, non puræ fidei polline, ſunt conſperſi. lege quæ de hac re ſcripſi, *libro 2. Diſquiſit. Mag. quæſtion. 16. & lib. 5. ſeſſ. 16.* Vbi in vltimâ editione Moguntinâ anni 1603. fuſiſſimè & neruoſiſſimè hoc confirmaui, & ſpero me Lectori veritatis amanti ſatisfeciſſe.

Conſideratis itaque cunctis, quæ & in d. lib. 5. Diſquiſitionum, & in reſponſione hac quadragenariâ ſcripſi, ſtatuo Principem optimè de republ. meriturum & iuſtitiæ præclarè conſulturum, ſi in ſuo territorio præcisè faceret ſtatutum, B quo primùm caueret, ad quot denunciationes tortura in hoc crimine poſſet adhiberi, & licet duæ de iure ſufficiant, tamen tres ad minimum requirendas, ſine vlla diſtinctione virorum & fœminarum: 2. quod non attendatur ad contritionem niſi forte aliqua ſit notoriè incontrita, eò quòd nolit confiteri, aut Euchariſtiam ſumere. 3. quod non requirantur aliæ circumſtantiæ, niſi quod ſagæ carceratæ, ſeorſim tamen poſitæ & examinatæ, atque interrogatæ in genere, viderint N. & N. præſentes in tali congregatione C nocturnâ ſagarum: nullis admiſſis defenſionibus, niſi quæ fundamentum habeant in iure naturali fundatum: ratio, quia in criminibus exceptis, iudici quo ad proceſſum remiſſæ ſint ſolemnitates iuris ciuilis. 4. cùm de perſonâ ſemel denunciata, poſſent alij ſocij interrogari in ſpecie: eiuſmodi autem interrogationes ſpeciales admodum ſunt periculoſæ; quod duæ denunciationes debeant præcedere, vt in ſpecie de perſonâ denunciatâ, poſſit interrogari. Quæ eò magis placeret expreſſè ſtatui, vt iudicis arbitrio, quàm D pauciſſima committerentur.

Hæc ſaluo meliore iudicio mihi de his XL. quæſtionibus videbantur Græcij Styriæ. IIII. Octob. 1602. nunc eadem auxi & recenſui Salmanticæ, XXIIII. Iulij, 1604. Martinus Del Rio Societatis IESV LL. licenciatus & S. Theol. Doctor.

MAGICARVM DISQVISITIONVM QVI EST,

DE OFFICIO CONFESSARII.

siensis.

siensis, dictum impium Paracelsi. Remigij sententia reiecta. A

An liceat tollere maleficium per res superstitiosas? An liceat per vana remedia tollere? Discutitur exemplum Summ. Rosella.

Contra Aureolum nō licere à malefico parato petere, G *vt maleficium tollat maleficio? Exemplum Nideri. Soluuntur argumenta Remigij. Explicantur l. nullus. C. de malefic. & locus Photij in Nomacanone. Potest maleficus induci vt per modum licitum tollat maleficium. Et induci potest tam precibus, quàm coactione, contra Remigium, & examinatur dictum Brianzoni, quod liceat hoc petere ab ipso Diabolo. An liceat petere vt tollat ab alio, quàm ab auctoremet maleficij; Quid quando dubiu, an sit sublaturus per maleficium?* B

Praxis qua in hac re vsus B. Theodorus. Quibus H *verberibus cogere liceat? Quando sit necessaria cautela Caietani? Exemplum S. Godoleua, qua vsa hac cautela. Alia cautela noua petere quo vsurus sit remedio? Praxis & vsus huius cautela.*

Quæst. III. An liceat maleficium destruere, vt, eo destructo, seu sublato signo, Diabolus nocere desinat?

De his signis, qualia esse soleant, exemplum de sera I *clausa. Status quæstionis.*

Argumenta sententia negatiua (Non licere) Ioannis Hesselij.

Sententia communis affirmatiua (licere) explicatur, K *& fusè probatur. Auctores huius sententia, qui & quales.*

Exempla eorum, qui hac vsi. Examinantur singuli L *actus, qui possunt interuenire.* C

Dissoluuntur argumenta omnia prima sententia. M *Quem effectum à dæmone liceat exspectare? Quomodo quis vetetur declinare ad Magos? Quod teneantur malefici signum positum tollere? Aliquando non absoluendus nisi faciat.*

De sagarum depilatione. Quomodo intelligendum dictum IESV CHRISTI? *hoc genus non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio. De exemplo S. Hilarionis. Explicat. cap. si per sortiarias. 33. quæstion. 1. Quomodo Diabolus est alligatus signis?*

Sect. II. *De remediis naturalibus contra maleficia.*

§. 1. *De remediis plerisque N. L. vt de baaras. de* N *hyperico. de thapsia, rhamno, spina, verbasco & simil.* D

De remediis ex lupi corpore, item ex hyena, ex catulo nigro. ex dromada, ex mustela. ex Leone, ex pardo. ex asino siluestri, domesticóque. ex aliis. ex hydrargyro. ex adamante. ex Chrysolitho. ex corallio. ex gagate. ex iaspide, ex onyche, ex sardio. ex Cameleonte. ex asino. Quomodo hac possint prodesse ex sententia Theologorum.

Quando maleficia naturalibus remediis tolli possint, quando non possint? Explicat. cap. vlt. 26. q. 7.

§. 2. *De signis seu indiciis maleficis.*

§. 3. *De remediis medicorum pracepta.*

Sect. III. *De remediis supranaturalibus, diuinis, seu Ecclesiasticis.* E

Primùm vera & viua fides. obseruatio mādatorum O *Dei. Exempla Petri Iudicis, D. Antonij. famina Christiana apud Epiphan. & alterius in vita S. Cypriani. & alia quædam.*

2. *Legitimus in Ecclesia Catholica Sacramentorum vsus.* P

De Baptismo, *Exemple Tyridatis Armenia Regis. item aliud de Chami Regis Tartarorum filiolo.*

De confirmatione. *Ex Lactantio probatur, & exemplo Iuliani Apostata apud Prudentium.* Q

De confessione, *seu exomologesi, varia narrantur* R *exempla, Beda, Ioannis Diaconi, & Petri Cluniacensis, & Ioan. Casarij. Item ex Theodorico de Apoldia. Metaphraste, & Lisiardo.*

Nota autem hic duo exempla de efficacia recitata Salutionis Angelica. Explicatum consilium B. Catharina Suetica.

De venerabilis Eucharistiæ vi. *Exempla vnum* S *Eremita apud Cassianum. Puella Araba apud B. Prosperum. Vxoris cuiusdam à D. Bernardo, alterius similis nostro tempore in Picardia. alterius à S. Auxentio. item aliud in Indiis frequens. item in Gallus tempore Albigensium. item aliud in Teuthonia (Et nota Lector Magica hæreticorum miracula.) Aliud simile ferè in Alpibus Rhetiis. item aliud de visione Prædicatorum Neapoli in conuentu S. Dominici, & aliud Salernitanum recentius. necnon aliud D. Macarij.*

De missæ sacrificio. T

Exemplum Hesperij apud D. Augustinum. aliud D. Bernardi. aliud D. Theodori. confessio sagarum, & ratio cur tam longas in Catholicorum templis ante meridiem moras trahant.

De oleo infirmorum. V

Exempla Sanctorum.
- *Sacerdotis apud Bedam.*
- *Theodosij monachi.*
- *Launomari.*
- *Parthenij.*
- *Auxentij Archimandrita.*
- *VVinvvaloci.*
- *Eutychij Patriarcha.*
- *Paterni Abricensis.*

3. De petendo Sanctorum hominum auxilio. X

Cur hoc remedium minus hodie frequens, quàm olim? Erant diuersi exorcistæ, & isti Sancti. Exempla SS. Macarij, vtriusque, Cuthberti, Basilij, Paphnutij, Eugendi, Gregor. Thaumaturgi. Paulli simplicis, Theodori, & Vrsmari.

4. De exorcismo Ecclesiastico. Y

Antiquitas ordinis exorcistarum. Ritus quidam veteres in exorcismo adhiberi soliti. Nomen dæmonis peti solebat, cibi soliti exorcisari, cauendum à ludicris sermonibus, probatum exemplo. Serium exemplum S. Vrsmari, in quo notanda eadem ante octingētos annos, quæ nunc, carimonia. Exempla S. Adelelmi, & S. Maurilij. Cur exorcismus aliquando sit irritus? Contra quæ veneficia non soleat prodesse, ex Tostato.

5. De operibus satisfactoriis. Z

De eleemosina, de ieiunio, exempla S. Auxentij & S. Procopij. de Oratione. 1. de communi Ecclesia. 2. de priuata. in his præcipua symbolum Apostolicum & oratio Dominica. item Rosarium, & Litaniæ.

6. Imploratum nomen IESV Saluatoris, & AA CHRISTI, & Sanctorum.

Exempla & auctoritates Patrum remissiuè Nomen MARIÆ *virginis tria exempla. Auxilium Angeli custodis. S. Gouladuch.*

7. Signaculum Sanctæ Crucis. BB

Probatur testimoniis & exemplis plurimis, quæ propter multitudinem hic in summario omittuntur.

Mox Sanctorum, tegendi miracula, additis aliquibus rebus naturalibus.

8. Sanctorum reliquiæ. CC

Probatur plurimis auctoritatibus, & exemplis, vt S. Philippi, S. Dympna in Brabantiâ, & plurimorum aliorum, honorandi Sancti peregrinationibus & donariis. Cauendum à superstitioso eorum cultu, quem

odere, vt probatur exemplo quodam S. Glyceriæ. A

9. De aqua benedicta. DD

Antiquitas huius ritus. Efficacitas probatur varijs exemplis.

Et præcipua quædam, contra spectrum Apameense, & contra aliud Tentaendium *lapides iaciens. & D. Huberti, & c. Vvieri impudens siue mendacium, siue calumnia.*

10. Res aliæ benedictæ ritu Catholico. EE

De agnis Dei, de cereis & sale benedicto, de pane benedicto. antiquitas ritus. exempla quædam.

11. Pia amuleta collo suspensa.

Quæ requirantur ne sint superstitiosa? B

12. Pulsatio campanarum. FF

Experientia quotidiana. Exemplum mirabile ex Petro Cluniacensi. confessiones maleficarum.

Cauendum, à duobus Lamiarum mendaciis, vt illic. Refellitur vulgi opinio de campanarum baptismo. Hæreticorum *stropha quotidiana.*

Capitularis Caroli Magni locus explicatus. Benedictioni aliquando tributum nomen baptismi, vt apud Iuonem Carnutens.

Benedictionis *Campanarum ritus defensus contra hæreticos.*

De efficacitate earum contra dæmones in quo hæc sit sita? Petri Mexiæ error. Cur hæc remedia non semper efficacia? C GG

CAP. III. Quorumdam remediorum Ecclesiasticorum, contra calumnias hæreticorum, maximè Georg. Godelmanni, defensio.

Quidam non Iurisconsulti sed rabula in cæremonias petulantes. A

Defensio exorcismi. *Ecclesia Catholica.* B

Ostenditur ineptia & imperitia aduersarij. Colliguntur multa eius mendacia. Ostenditur in exorcismo nihil magicum reperiri.

Sigillatim omnes eius ritus probantur & explicantur.

Defensio salis benedicti. *mendacia aduersarij & fraus. Defensio* aquæ benedictæ. *Benedictiones herbarum. Noua iterum aduersarij mendacia.* C

Defensio Agnorum Dei. *alia iterum mendacia.* D

Defenditur benedictio balsami & olei. Ineptia aduersarij formulam dicentis esse Magicam, detegitur.

Verbum exorcismi, & *vsus defenditur. Vsi eo Apostoli. Cur non Christus? baptismo peccata remitti.*

Defenditur Extrema *vnctio, & benedictio olei infirmorum.* E

Smidelini & Lerchemeri vesana conuicia.

Ex antiquitate probantur benedictiones variarum rerum, herbarum seu fructuum. Aqua benedicta. Chrismatis. Panis & salis.

Quæ vis sit rerum Sacramentalium. F

Aliud iterum mendacium. Item alia & alia. G

Respondetur argumentis quibusdam Godelmanni. Ostenditur exorcistarum ordinem in Ecclesia olim fuisse. D. Clementis Rom. locus explicatus. H

Defenditur cultus Venerabilis Eucharistiæ, & in ea esse verum corpus Saluatoris Nostri. Ostenditur nihil in consecratione nec cultu Magicum esse. I

Cōtra Iose. Scaligerum defenditur, opera D. Dionysio *Areopagitæ adscripta non esse Pseudopigrapha. Superbia eius ante oculos ponitur ipsiusmet verbis, & monetur resipiscere, seque deinceps gerere modestius, & sapere humilius.* K

Monita quædam pro Confessarijs & pœnitentibus. L

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI,

DISQVISITIONVM MAGICARVM. LIBER VI. QVI EST,

DE OFFICIO CONFESSARII.

A QVum duplicem personam gerat confessarius, iudicis & medici; facilè intelligitur vtriusque munere fungi debere. Iudicis quidem personam sustinet, quando confessiones excipit, tantum: tum enim Dei vices gerit in ligando & absoluendo, Medici gerit non tum solummodò, sed etiam extra tribunal illud poli, quando consulitur, idque vel à reis, vel à læsis, vel à iustitiæ executoribus, & administris, vel denique ab aliis quibuslibet. De duplici hoc officio nunc nobis agendum.

CAPVT I.

De officio confessarij, qua Iudex est.

AD Iudicem pertinet nosse delicta, & de illis in foro suo iudicare, vt ea cognoscat iudex, operepretium fuerit principio hic quasi in tabella seu breuiculo, ante oculos ponere, quæ in quinque præcedentibus libris peccata, seu delicta, noster iudex debeat animaduertere, & explorare, vt, cùm necesse, reum iuuet interrogando.

SECTIO I.

EX Primi, itaque, *libri Proloquio*, discet, licere examinare hæreticos, an sint etiam magi seu malefici.

Ex 1. & 2. cap. discet, discernere superstitionis & Magiæ species.

Ex cap. 3. discet.
- qui libri ratione magię prohibiti sunt.
- *q.1.* quantum astrorum influxui citra errorem possit tribui?
- *q. 2.* vitare errores malè Christianorum circa complexionis temperamentum.
- A *q.3.* errores vitare circa vim imaginandi.
- *q.4.* Quid sentiendum de sanatione per aspectum, contactum, vocem, de saluatoribus, de gentilibus S. Pauli & S. Catharinæ, & similibus circumforaneis, & de curationibus militaribus, &c. & quæ in hac re peccata interuenire soleant?

Ex cap. 4. discet in
- *Princ.* quæ peccata occurrant in Magia naturali & artificiali.
- *q.1.* Peccata sigillorum & caracterum magicorum.
- B *q.2.* Magorum fraudes de Numeris. & quid tribuendum illis.
- *q.3.* Quomodo peccetur credulitate & vsu incantationum?
- *q. 4.* Quæ amuleta seu periapta licita, quæ non?

Ex cap. 5. discet.
- Quæ in pirotechnia seu alchimia peccata reperiantur, & quo se pacto cum alchimicis confessarius gerere, & quæ illos debeat interrogare? q. 3. & 4.

Ex libro Secundo discitur de quibus Magi sint examinandi.

C 1. De artis auctore, & efficiente causa quid sentiant? *vt habes quæst. 2.*

2. quos habeant libros? *iuxta quæst. 3.*

3. circa pactum, quas illi adhibuerint solemnitates? *iuxta q. 4. præcipuè littera* E. & hic an sint rebaptizati, &c.

4. circa effectus, an eos ediderint præstigiatorios? quia hoc est mendacium. *vide quæst. 6. &* 8.

5. An putauerint diabolum vera miracula facere posse? quia est error. *vide quæst. 7.*

6. an imagines sacras inhonorarint, conspuendo, verberando, trahendo, mergendóve? *vt quæst. 11.*

D 7. an alteri pauperiem fecerint, vel damnum dederint, in bonis fortunæ? *d. quæst. 11. & 12.*

8. an thesauros ante magica quæsierint, aut aliter diuitias, honores, vel victoriam à dæmone experierint? *d. quæst. 12.*

9. an incantarint animalia & quomodo? *q.13.*

10. an cum bestiis rem habuerint? *iuxta q.14.*

11. an cum dæmone corpus miscuerint, & quomodo? *quæst.15.*

12. an ad conuentus iuerint, & ibi fecerint, quæ fieri solere narrantur? *q.16.* vbi & illud notandum aliquando non cum dæmonibus, sed exstincto lumine, promiscuè cum quouis vel quauis oblatis proximis sibi concubuerint, quod de Lamiis & maleficis Atrebatensibus anno 1459. narrat Meierus in Annal. Flandriæ, & de aliis alij.

13. Quoad lycanthropos; examinandi, an sibi dumtaxat tales videbantur, an etiam aliis? quia secundo casu adest semper pactum. *iuxta q.18.*

14. an aliquibus vsi contra vulnera ac tormenta? & quibus? *quæst.21.*

B 15. an conati animas euocare? an conuenerint de apparendo post mortem? *vide q.26.*

16. an finxerint spectra? *quæst.27.*

17. an spectris cultum aliquem exhibuerint, & quem, & qualibus? an pacti cum illis aliquid fuerint, an familiaria colloquia superflua cum his habuerint? *iuxta quæst.28.*

18. an procurauerint spectrorum apparitionem? *quæst.29.*

19. an exorcismis vetitis vsus? quæ adhibuerit, & quam adhibitorum vim esse putarit? an habuerit dæmonem inclusum, vel includere sit conatus? an parendum habuerit, & sub quo pacto, quamdiu, ad quid, &c. *quæst.30.*

C *Ex libro Tertio.*

1. interrogent, quæ sint instrumenta quibus vsæ? nam grauius subest peccatum vnguentis? eò quòd solet præcedere anthropofagia & infanticidium. *vide quæst.1.*

2. an somnificum maleficium intulerint naturali medicamento, an verò accesserit sepulcri violatio, & cadaueris iniuria? & quem in finem? *q.2.*

3. quibus philtris vsæ, an miscuerint sacramenta, aut alias res sacratas, & quas? *quæst.3. sect.2.*

4. an sic aliquem egerint in amentiam, occiderint, læserint? *d. sect.2.*

D 5. an contra philtrum sint vsi remediis illicitis? an capti illicito amore, fecerint quæ ex suâ parte necessaria? *d.q.3. sect.3.* item quę consilia dare possit tali amore irretitis? *ibidem.*

6. ob quam causam philtrum præbuerit, cælebs, an vt matrimonio iungeretur: coniugata, an vt amorem mariti recuperaret; vtrique, an ad libidinem illicitam? *q.3. sect.2.* an odij vel obliuionis malefico vsus? item an incendij? *sect.pen.& vlt.*

7. quid existimarit de fascinatione, & an aliquam fascinarint: quibus vsi remediis vel antidotis contra fascinationem? *q.4. sect.1.*

E 8. an cadauera laniarint, & quæ damna venenis intulerint? quo pacto illa damna viuentibus dederint? item an aliquid defoderint, cui sola remotione queat occurri? *d.q.1. sect.2.*

9. *In sect. 3.* notet confessarius singula, vt norit distinguere in aborsu, an nocuerint iam viuo, an antè animationem? item an sic distenderint prægnantem, verâ, an simulatâ prægnatione? quia priore casu accedit prolis periculum, item quoties hæc facta: denique in 3. casu, an propter hanc desiccationem, fætus fame perierit, & quot &c.

10. Attendat qui homicidæ sint excōmunicati? *Sect. 4.* Interroget an sagittariam exercuerit magus? an huiusmodi imagines confecerint, an baptizarint: & in quarum personarum interitum?

11. *Sect. 5. & 6.* quos animi, corporisve morbos intulerint?

12. *Sect.7.* an aliquos deuouerint? & qua imprecationis formulâ?

13. *Sect.8.* an maleficiarint aliquem ligaminibus, & ad quod tempus? item an ad curandum vel sanandum illud, aliquid superstitionis adhibuerint.

14. *Ex q.5.* discet habere rationem personarum, quibus nocitum fuit. hinc enim atrocitas peccati crescit. nam cæteris paribus contra publicam personarum peccatur grauiùs, quàm contra priuatam. atrocissimum quoque est omnium, necare infantulos nondum baptizatos.

Ex 6. & 7. discet ob quæ peccata maximè, quis tradatur maleficis puniendus? quibus etiam abstinendum sit iis, qui cupiunt esse tuti, vel liberari à maleficiis.

Ex q.8. poterit confessarius proponere miseriam maleficorum, & peccati enormitatem.

Ex libri verò huius parte posteriore, discere poterit.

1. Naturam vanæ obseruantiæ? *q.1. & 3.*

2. quando, & quale sit peccatum? *q.2.*

3. modos præcipuos vanæ obseruantiæ, & ex eorum similitudine, quando in hoc peccatum quis ruerit? *quæst.4. sect.1.*

4. de precibus & verbis sacræ scripturæ, de ieiuniis & aliis operibus bonis secundum se. *sect.2.*

5. de ligaturis & periammatis. *sect.3.*

6. de obseruatione omnium. *sect.4.*

7. de strenis initiò anni. *sect.5.*

8. quando liceat obseruare dies, quando non. *sect.6.*

9. quæ sint licita media sanandorum morborum, & quæ non, & de militari vulnerum curatione. *sect.7.*

10. fundamenta vanarum obseruationum quæ adhibentur ex S.S. &c. refutata. Quod est necessarium scitu, vt idiotis possit persuaderi, esse impia illa, quæ habent pro piis. *sect.8.*

De formulâ, si De[us] incarnatus &c.
Dæmonū ministerio an ad bonum liceat vti.
De rythmo seu versu.
De ritibus & cærimoniis quæ adhibitæ.
De dubio in quo benignior sequenda sit interpretatio, tam de dubio personæ, quam rei.
} Cōtra Felicē Malleolū Tigurinum.

11. Ex formulis positis, *in sect. 9.* futurum ei non difficile, iudicium ferre; de cæteris, quæ sunt innumeræ, & in singulis locis diuersæ; sed in ipsâ ratione formali superstitionis conueniunt.

Ex libro Quarto.

1. Discet naturam prophetiæ, & quando sit peccatum prophetæ, non credere inspirationi. *cap.1. quæst.1. & 2.*

2. Quibus instructum esse oporteat ad dandum consilium in reuelationibus? qui abusus & errata hîc possint accidere ex parte confessarij; quæ ex parte habentis reuelationem? quomodo fraudes & peccata huiusmodi deprehendantur? de scrutandâ intentione. *quæst.3.*

3. Regula discet ad cognoscendum quando peccent astrologi & similes diuinatores, quando sors, omen, vel signi petitio sit licita. *c.2. q.3.*

4. Qualiter peccent diuinatione vtentes, & quæ excusent vel minuant peccatum. *q. 4.*

5. Quale peccatum sit oracula dæmonum consulere? *quæst.6. sect.1.*

6. In necromantiâ quibus vsæ mediis seu instrumentis, quorum ratione potest accedere infanticidium, & similia peccata. *Sect.2.*

Ex seqq. sectionibus, discet species diuinationis cum pacto expresso. In specie quoque illarum vltimâ de oculi excussione, nota incidere in obligationem restituendi, ratione damni iniustè illati.

8. *in q.7.* discet varias species pacti impliciti; ex quibus poterit decidere casus similes, vt de saltantibus per pyras, de asseruantibus, *ἔμπτον*, de ferentibus amethystum vt somnient, de offerentibus candelam S. Antonio vt furem indicet; & in quibusdam potest accedere obligatio famæ restituendæ, vt in Parthenomantia.

9. quomodo liceat niti ominibus, prodigiis & portentis? quando peccetur in huiusmodi obseruandis? *sect.2.*

10. Quando sit sors diuinatoria & prohibita? maximè de illâ quæ fit per inspectionem libri sacri. *sect.3.*

11. Ad naturam peccati huius intelligendam planè necessaria est. *sect.4.*

12. Discet peccata astrologorum, Genethliacorum, & cæterorum iudiciariorum etiam medicorum & chirurgorum. *c.3.q.1.*

13. Quæ liceat diuinare ex elementis & mixtis insensilibus, vt cometis, halonibus, &c. quæ non? *quæst.2.*

14. Quid liceat medicis diuinare? *q.3.*

15. Quando peccent physiognomi? *q.4.*

16. Quale peccatum sit chiromantia? *q.5.*

17. Quæ somnia licet obseruare & interpretationem quærere? *q.6.* In fine quæstionis habebit exemplum faciendæ in similibus disquisitionis.

18. Quæ occurrant hodie peccata in sorte diuisoriâ, & quibus sit licita? *cap.4.quæst.1.*

19. Quæ peccata contingant in contractu sortis, quē vocant ollæ seu Lotheryæ? quę quoad véditorem, quæ quoad emptores, quæ quoad ministros seu assistétes, quæ quoad remp. vel Principem? *q.2.*

20. Quæ peccata sint canonicæ purgationis: an quis eam cum mendacio vsurparit? *q.3.*

21. An vsus sit vulgaribus purgationibus interroget; tam subeundo, quàm exigendo. Notet quæ dicta de prouocatione ad diuinum iudicium; quomodo in ea peccetur: item de duello publico & priuato propter adiunctam excommunicationem: & notet quæ ad explicationem censuræ illius hic addita. *Sect.1.& 2.*

22. De peccatis purgationum variarum per ignem. *Sect.3.*

23. Peccata probationis aquæ frigidæ vel feruentis. *Sect.4.*

24. Discet, cur & quomodo peccet iudex probatione illâ vulgari, qua sagæ in aquam proiectæ creduntur supernatare: & quid respondendum nitentibus consuetudine seu corruptelâ quorumdam iudicum. *quæst.5.*

25. Notet quæ hîc dicuntur, vt communia omnibus vulgaribus purgationibus.

26. Item notet, quæ de excusatione ex capite ignorantiæ aliquando iudices prætexunt; vt sciat quando bona intentio excusationem illis prębeat, quando verò non præbeat.

27. Item, quale sit peccatum error sine dolo?

28. Peccare iudices, qui, semotâ lege & ratione, arbitrij liberam plenitudinem sequuntur: & quomodo omnis iudex legi subiectus? *Sect.2.lit.I.*

29. Peccare quādo canonib. nō obtēperāt? *Sect.3.*

A 30. Quando liceat signum petere? & quæ fides requisita ad editionem miraculorum?

31. Quomodo peccet torquens vel damnans eum, cui hæc purgatio fuit adhibita? *d.sect.5.*

33. De peccato purgātis per pōdera & lancē *q.1.*

34. De peccato purgantis per crucem.

35. Peccata in quibusdam aliis generibus, quæ rariora. *ibidem.*

Ex libro Quinto, discet.

1. Quando iudex peccet arbitrando temerè circa criminis grauitatem?

2. Quando peccet minunedo vel augendo pœnam legis?

3. Quem iuris ordinem contemnendo iudex peccet? *Sect.1.*

B 4. Quomodo peccet in inquisitione? 1. circa corpus delicti. 2. ratione accusationis præcedentis. 3. in formâ inquisitionis. 4. quoad præcedentia indicia. 5. quoad famam præcedentem. 6. quoad absolutionem præcedentem. 7. quoad transactionem. 8. quoad gratiam Principis. *Sect.2.*

5. Discet de indiciis, quæ vis præcipuorum? 2. quod iudex tenetur aliquando ad damnorum restitutionem, si non interrogauit de sociis. 3. quando propterea reo deneganda sit absolutio? 4. alia in hac re tam rei quam iudicis peccata. 5. peccata iudicis ex defectu indiciorum ad torturam sufficientium. 6. quomodo distinguenda iactantia à minis? 7. quod mens scrutanda in minantis æquiuocâ locutione. *Sect.3.*

C 6. *Sect.4.* Docet vim minùs certorū indiciorum, 2. quod ex nō impedito dāno iudex teneatur restituere. 3. Peccati in sortiariorū, defensione, fauore, patrocinio & occultatione. 4. qui mortaliter peccent non defendendo. 5. qui teneantur restituere.

7. discet multiplices abusus iudicum in receptione testium. *sect.5.*

8. Peccata accusatorū, & onus restituendi. *sect.6.*

9. varia peccata in reis comprehendendis, carcerandis, & postea ibi asseruandis. *sect.7.*

10. multa grauia peccata circa modum torturæ, in quantitate & qualitate.

11. quosdam ritus superstitiosos contra maleficium (vt vocant vulgò) Taciturnitatis. *sect.9.*

D 12. peccare iudices qui mendacio dolóve reum decipiunt. *sect.10.*

13. quando iudex peccet condemnando reum ex suâ confessione. *sect.11.*

14. Quomodo discernendæ; suspicio, opinio, & præsumptio.

15. Cui possit iniungi abiuratio, & quo pacto is ad eam inuitus adigi possit? *sect.12.*

16. Varia in quibus iudices circa canonicam purgationem queant peccare. *sect.13.*

17. Quomodo iudex peccet, interdum etiam cum onere restituendi, eò quòd cùm deberet absolutè absoluere, tantùm absoluit reum à iudicij instantiâ? *sect.14.*

E 18. Quomodo qualificanda sortilegia: item quæ sint hæreticalia, quæ non? & proinde, quibus excommunicatio accedat? *sect. 15.*

19. Quando iudex peccet in pœnæ irrogatione? *sect. 16.*

20. peccata quędā propria Sacerdotū & clericorum in hac materiâ, de quibus illi interrogādi. *ibid.*

21. Quando iudex remittens pœnam teneatur ad restitutionem & peccet? *ibid.*

22. Peccatum legentium vel retinentium libros Magicos. *sect. 17.*

23. An præbẽda maleficis ad mortem damnatis Eucharistiâ; & vnctio, & quid in Eucharistiâ præbendâ sit obseruandum. *sect. 18.*

24. Peccétne iudex sepulturã denegãdo. *sect. 19.*

25. Peccatum eorum qui subministrant instrumenta necis, vt reus euadat pœnã publicam. *ibid.*

SECTIO II.

De sigillo confessionis in hac materiâ.

C HAnc sectionem addo, propter quorumdam confessariorũ simplicitatem, & quorumdam Iudicũ temeritatem atque malitiam; qui, quantùm possunt conantur ex confessariis, directè, indirectéve, tùm ante Rei mortẽ, tum post eam, exsculpere; num reus fuerit peccati illius conscius. Adeò vt alicubi audiuerim solitos quodam loco confessarios à iudice post latam sententiam mortis in reum interrogari; sitné iustè damnatus reus, necne? & religiosos quosdam, eò quòd hanc Iudicum iniquã importunitatem, vt sacrilegam, graui oratione repressissent, imposterum ad reos audiendos vocari desiisse. Notandum primò sigillum confessionis vim æqualem habere in omni crimine, etiam maximè enormi; vt in crimine læsæ Maiestatis humanæ, & hæresis [a]; vnde patet falsum & erroneum esse versiculum illum vulgarem:

Est hæresis crimen, quod nec confessio celat.

Notandum secundò, ex communi sententiâ, seruandũ sigillum, vt ante rei mortem, sic & eo mortuo, quia moriendo ius famæ suæ non amisit: nec confessio eius propterea minùs confessio esse cæpit, quàm priùs. Notandũ tertiò, Doctores quando concedunt veniam detegendi, seu narrandi aliqua accepta in cõfessione; nũquam loqui de expressione delicti in specie, vel personæ nominatione; sed omnes tãtùm agere, de quadã generali reuelatione delicti, sic factâ, vt per eam nequeat ad personarũ cognitionẽ deueniri [b]. Notandũ 4. aliud esse si agatur de delicto cõmittendo, aliud si de iam cõmisso.

Quoad delictum commissum; inprimis est sententia quorumdam, quæ communis videtur Canonistarum [c], posse Sacerdotem delictum iam commissum reuelare, quod non in Sacramento pœnitentiæ; sed extra illud, sub promissione secreti & sigilli cõfessionis accepit; immò, si in testem producatur, debere illud reuelare in iudicio; hæc sentẽtia reiicitur ab aliis [d], volentibus veram esse de crimine committẽdo, non de crimine commisso, probabilem puto vtramque, sed posteriorem esse tutiorem: in rigore quidẽ, qui se obligat sub secreto tali, æquè se obligat quoad commissa & committẽda; sed censetur Ecclesia propter publicum bonum, velle irritare promissionem illam, quo ad crimen committẽdum; qui fauor boni publici cessat ordinariè, quoad crimen cõmissum, ideò si graue damnum inferretur celatione illius criminis commissi; teneri tum quoque illud sic reuelari fatentur Menoch. & Farinacius, doctiss. duo Iurisconsulti. Sanè promissio illa sub secreto sigilli facere nequit, vt quod sigillũ non est, id tale fiat: sed obligat solummodò more promissionũ aliarũ de secreto seruando: quarũ vis se in detrimentũ reip. contra æquum & bonum nequit porrigere. Quoad delicta committenda; quando quis non vult abstinere aut se emendare, sed crimen statuit perficere, fuêre nonnulli Iuristæ, qui censuerint, ea posse à confessario reuelari [e]. hæc sententia periculosa est, & retrahit A homines à confessione. Excusari possent auctores eius, si dumtaxat locuti forent, de eo qui specie confitentis accederet, reuerà tamen non haberet animum confitendi, sed vel consilij petendi tantùm, vel decipiendi confessarium, aut pertrahendi in societatem criminis; tunc enim non est verum sigillum, nec res sub sigillo credita. Quod si quis animo confitendi accederet, seque clauibus subiciendi, & absolutionem consequendi, & sic, confessionis sigillo rem subiceret: sequenda omnino communis opinio contraria, quæ pluribus Iuristis & Theologis placuit, non esse tum licitum detegère, ne reip. quidem proditionem [f]. Hanc sententiam limitant, primò quoad veram reuelationem: B volunt enim posse Sacerdotem tunc ipsos confitentes diligẽter monere, vt abstineant, & obuient; tum etiam monere magistratus, & Episcopum, vt super gregem suum vigilent, ciuitatem custodiãt, & similia, quibus à malo subueniatur, & confessio non reueletur [g]. 2. limitant, si pœnitens habeat socios complices, & ipse quidem pœniteat, & emendationem spondeat; indicat tamen adhuc esse periculum, ne per complices, ipso desistente, scelus committatur: tunc enim putant; vt occurratur damno futuro, posse Sacerdotem reuelare delictum futurum, etiam confitente non consentiente [h]. 3. limitant multi Iuristæ si pœniteat pœnitentem, & velit se emendare ac desistere; quod si nolit desistere, nec obuiare vt potest, sed perficere C mauult: tunc inquiunt non teneri sacerdotem ad sigillum, quæ putatur comunior sententia canonistarum [i]. fundamentum eorũ est, quia non putant hanc esse veram confessionem, nec sigillo hîc locum esse. Sed falluntur, quia vera confessio est, si animum accedentis & confitentis cõsideres; licet non sit perfecta confessio & valida. Et ad hoc vt quis sigilli secreto legatur, nihil necesse est (quod benè docuit Nauarrus) confessionem esse perfectam & validam, si hoc enim requireretur, quanta quæso porta panderetur malis Sacerdotibus, ad reuelãda secreta: quibus sufficeret minima aliqua causa denegandæ absolutionis? sed satis est, si pœnitens animo accedat confitendi, seque clauibus subiiciendi, vt absolutionem consequatur, & cum D hoc animo sincerè peccata narret, ac numeratò promat; nihil quod meminerit, sitque dicendum, prætermittens spontè suâ: obligatus enim hoc ipso manet Sacerdos ad sigillum seruandum: nec æquitas aut religio sacramenti huius patitur, vt qui fidem habuit, suaque arcana credidit cõfessario, vllâ ex causâ decipiatur, sunt enim permulti, qui licet animo sint satis præparato & forti ad confitendum; infirmiores tamen adhuc se putant, quàm vt queant abstinere, & imaginariâ quadam necessitate se trahi raptarique ad perficiendum putant; quod dolent tamen se non penitùs abominari, & à Deo postulant vires robúrque sibi ad hoc præstari; & ignosci infirmitati suæ. E Quare tertia hæc limitatio meritò à Theologis plerisque hodie exploditur: & miror Farinacium eam amplexum; cùm rectè D. Thom. paulò antè fuerit secutus.

Quoad 2. limitationem, simul & primam, dependent à quæstione V. *Sacerdos possit vti aliqua scientia, ex confessione parta, saltem ad gubernationem, & mala imminentia auertenda?* verbi gratia, confitetur maleficus se vel alium posuisse pulueres, vel quid aliud sub tali limine; & nisi tollantur, domum comburendam, Principem interiturum, quot

[a] Gigan. de crim. læs. Mai. lib. 2. rub. qui accusa. pos. q. 18. Anton. Gabrielus lib. 7. concl. vlt. n. 17. Albertin. de cognoscend. assertio. Cathol. q. 25. Sco. & Ric. in 4. d. 21.

[b] sic post Angelum, Albert. Gigan. & Gabriel q̃ docuit Farinacius to. 1. q. 51. nu. 110.

D [c] testibus Gomesio 3. par. c. 13. num. 5. & Gabrielio. supr. n. 16.

[d] sic Menochius li. 1. de præsumpt. qu. 89. n. 17. & Farinacius supr. n. 115.

[e] post Innoc. & Abbat. Gabrielius d. cõcl. vlt. n. -. Menoc. de arbitra. cas. 180. num. 21.

[f] D. Tho Sot. Rich & com. Theolog. vide Nau. in c. sacerdos n. 120. & seq. Far. multos citat iuristas sed videtur non satis rem assecutus.

[g] Ex D. Tho. Augustin[o] ad Angelum. verb. cheh. tradita latua patris. post, num. 18.

[h] sic post alios quos allegant. Angel. & Gigas sup. & Farinac supr. num 101.

[i] vt Innoc Abb. Arc & qui eos seq. Gabr & Menoc supr. Gigan supr. q. 18 Augu. l. ad Ang. supr. Bonacola. p. commu. opin. vers. sacerdos. non potest reuelare.

A quot vrbem ingredientur egredientúrque in magnam perniciem aut periculum venturos. Qua in quæstione consentiunt omnes ferè DD. paucis exceptis, licere seruatâ circumspectione vt nec directè, nec indirectè ad suspicionem peccati confitentis quisquam deueniat [a]. Sed probabilior est contraria sententia & tutior &, magis consentanea religioni ac reuerentiæ huic Sacramento debitæ; quàm tenuisse videtur Henricus Gandens.[b] Tutiorem dixi, quia vt illa contraria practicetur sine periculo, tantâ & tam multiplici est opus circumspectione, vt difficile sit plerúmque eam seruantem non incidere in sigilli violationem. 2. quia fauet ipsi Sacramento, cùm inuitet ad illud ipsâ silentij & arcani necessitate, & securitate, ac libertate confitentium. 3. quia S. D. N. Clemens VIII. B anno 1592. die 26. Maij, decreto quodam, præcepit superioribus regularium, vt diligentissimè caueant, ne notitiâ de peccatis in confessione habitâ ad exteriorem gubernationem vtantur. Quæ sanctio etsi liget dumtaxat eos ad quos scripta; satis tamen indicat Pontifici Maxim. magis probari eam sententiam; quæ vult ita prorsùs se confessarios gerere, ac si in confessione nihil penitùs audiuissent; sibique persuadere, nullatenùs humanarum rerum regimen ab hoc Sacramento dependere, vt quod ab eo quàm longissimè distat. Cùm tamen hæc prohibitio in isto casu sit iuris humani, & periculum à republicâ, vel proximis, cùm citra damnum tuum & sigilli violationem queas; C propulsare, sit iuris diuini; haut dubiè casus posset incidere; quo quis teneretur hac scientiâ ad malum, quemadmodum diximus propulsandum auertendúmque vti, præsertim cùm sententia illa communis sit probabilis, & nullum ius humanum valeat impedire; ne quis, cùm necessitas postulat, ad malum ingens impediendum, sententiâ probabili vtatur [c]. Et hoc casu admitti posset prima illa limitatio; sed & 2. si per omnia prospiciatur & caueatur sigilli integritati. Nec enim putãdum, Pontificem de huiusmodi extraordinariis planè casibus agere voluisse; qui in religiosis congregationibus vix vnquam eueniunt.

D Ex hac autem sententiâ illud sequitur; si Petrus magus mihi confitens inter circumstantias peccati complicem indicarit; isque mox mihi quoque confiteatur, sed peccatum illud sibi cum Petro commune reticeat; non posse me hac scientiâ vti, ad illum de hoc peccato examinandum; sed tantùm posse me in genere inuestigare; num sit aliud quod conscientiam eius grauet, & persistentem in silentio, teneri me simpliciter absoluere. Sequitur secũdò, Non posse Sacerdotem ne metu quidẽ mortis proposito, cuiquã hoc crimen reuelare [d], & posse eo casu dicere nescire sese, nec de tali peccato se quidquam audiuisse, quia reuerà non scit, nec audiuit, vt homo, seu vt pars reipub. E Immò si mente subintelligat, (scilicet, vt possim reuelare) posset dicere se hoc in confessione non audiuisse, vel reum sibi hoc confessum non fuisse; & hæc omnia posset iuramento confirmare [e]. Nec potest ad reuelandum Sacerdos à quoquam cogi, ne à Papâ quidem; multo minùs à quouis alio, vt fusè docent Augusti. Berous & Hieronym. Gigas. [f] Quod si iudex inuenisset peccatum malefici scripto commendatum, vt id confiteretur; vel ab aliquo auscultante pœnitentem, vel à sacrilego Sacerdote sigilli violatore id intellexisset; non posset iudex his testibus, nec illi scedulæ, nec ipsi Sacerdoti credere, nec propterea reum capere, vel torquere [g]; immò etiamsi iam illum condemnasset testibus conuictum; & postea intelligeret totam delationem vel accusationem ortam ex sigilli violatione, deberet damnatum absoluere & dimittere [h].

Duo denique sunt casus, soli, quibus liceat reuelare in confessione audita, *primus est*, quando pœnitens Sacerdoti licentiam reuelandi cõcessit, consentiunt in hanc Theologi [i], & Iuristæ [k] propter text. clarum, *in cap. significasti de adulter:* & quia licet pœnitenti renuntiare iuri in fauorem suum introducto. Quidam tamen requirunt, vt hæc licentia detur extra confessionem, & rursùs tunc reus narret suum peccatum. Sed hoc non est necessarium, vt meliùs cæteri censent, nam si extra confessionem iterùm ei narret: iam poterit ex alio capite referre, nempe iuxta limitationem sequentem. Deinde quid interest, dicátne in confessione, do tibi licentiam, hoc quod modo narraui reuelandi; an post confessionem hoc dicat, & iterum narret? Veriores ergo conditiones sunt, 1. non sufficere ratihabitionem, neque licentiã interpretatiuam; vel implicitam; sed requiri explicitam & expressam. 2. debere eam esse merè liberam & nullatenùs coactam. 3. debere subesse causam iustam & magni momenti; vtputa boni publici, aut corporalis vel spiritualis boni pœnitentis. Nam iocò vel ex causâ leui reuelare, etiam habita permissione confitentis, sacrilegium foret. [l]

Sacerdoti verò, dicenti se licentiam à pœnitente habuisse, non semper credendum; sed dumtaxat, si & ipse bonæ sit famæ, & iureiurando id confirmet, & pœnitens ei non contradicat. [m]

Secundus casus est, si sacerdos idem aliunde, seu aliâ viâ, extra confessionem, ante vel post eam, rescíuerit: quem admittunt, in delictis committẽdis, Abbas & alij; [n] sed idem in cõmissis censent communiter Theologi [o]. & ratio efficax id persuadet, nec enim per confessionem sacerdos amittit ius quòd antè habebat; neque id quod postea aliunde illi comparatum. Quod si amitteret, confessio vergeret in damnum publicum, nam fraudibus patrocinaretur, & iudicia euerteret, verbi gratia, si quis, coram duobus Sacerdotibus tantùm, maleficium commisisset, & postea vtrique confiteretur. iste enim tum nec deferri nec accusari à quoquam posset; quod, quàm sit reip. perniciosum, nemo nõ intelligit. Cauendum tamen Sacerdoti, ne hac licentiâ vtatur, nisi in re grauissimâ: nam facilè scandalum sequeretur, si frequenter & in leuibus rebus eâ vteretur: item cauendum, ne quid ampliùs dicat, quàm quod extra confessionem cognouit. Sacerdoti verò dicenti se extra confessionem id resciuisse non credi, nisi id probet, &, si nõ probat, extra ordinem puniẽdum arbitrio iudicis, cõmuniter censent Canonistæ [p], sed hoc arbitror de sacerdote malæ famæ intelligendum. Nam in eo qui bonæ famæ est, putarim sufficere iusiurandum pro probatione, si testes desint: cur enim non hîc sufficiat, quod in priore casu sufficere fatentur?

Denique, extra hos casus licitos, sacerdos reuelando violans sigilli (quod ex iure diuino positiuo fluxit) secretum, hodie deponẽdus, & in carcerem perpetuũ monasterij cuiuspiã detrudẽdus est. *vide Cõc. Later. c. 21. & c. omnis de pœn. & remiss. & Farin. pract. crim. q. 51. nu. 93.* aliquando tales iussi fuêre à Pontificibus degradari & pœnâ mortis affici, & meritò, exẽplũ ponit Felicianus. *lib. de degrad. c. 14.*

a citant multos Sotus de rat. secr. tegẽdi mẽbr. 3. q. 4. Naua. in d. ca. Sacerdos nu. 144. & seq. d. 6. & est omniũ illorũ quos cita. hic d. b nu. 5. 1. & præt. Cardinalis Toleti in sũ. Casuũ, & Emanuelis Saa in Aphorismis. quodlib. 8. q. 29. & 31.

c Vide D. Th. in addit. 3. q. 11. art. 1. ad 2. & 4.

d c. Sacerdos de pœ. d. 6. & ibi Nau. à nu. 13. & est commun.

e Nauarr. Man. ca. 8. n. 19. communẽ esse docẽt Gigas d. q. 18. n. 4. Gom. de crim. c. 15. n. 9. Mascardus li. 1. de prob. in præfac. q. 5. nu. 51.

f Berous q. 12. nu. 2. Gigas d. q. 18. num. 5.

g Ant. Gomes. d. n. 9. Masc. d. operis lib. 2. cõcl. 377. nu. 1. & 3. Menoc. li. 1. de præsumpt. q. 69. nu. 26. & 27.

h est communis. vide Sotum in 4. d. 18. q. 4 à 5.

i Sch. in 4. d. 18. & 21.

k in c. Mat thæus. de Simonia. & in ca. significasti de adulte. Farina. supra n. 111.

l post Halensẽ, Sco. Dur. Gabr. & Maior. in 4. d. 21.

m vide Mascard. de probatio. cõcl. 1286.

n vide Augustinũ de Ancona ad Angel. vbi supr. & Farinac. supr.

o D. Bona. d. 25. art. 2. q. 3. Palud. ibid. qu. 3. ar. 3. Sotus d. 18. qu. 4. art. 6. Nau. in d. cap. Sacerdos, num. 161.

p Nauar. & alij quos sequuntur Mascard. supr. nu. 5. & 6. & Farinac. supr. num. 108.

SECTIO

SECTIO III.

De modo confessionis.

D PRæter ea quæ communia sunt in hoc crimine & in cæteris, peculiariter obseruare oportet confessarium nonnulla. Quædam pertinent ad interrogatoria; quædam ad præparationem animi; quædam ad obligationem restituendi; quędam ad absolutionem impartiendam.

Quo ad interrogatoria, multa fuerunt è me dicta, *sect. 1.* his adde primò quod quia sagę vix vnquam faciunt integram confessionem idq; dæmoni promittunt: rogandæ sunt de hac re, & sacrilegæ seu mutilatæ confessiones omnes repetendæ; deinde vt tunc omnia prodant, inducendæ bonis rationibus, vt velint; & interrogatoriis illis Sect. 1. iuuandæ, vt possint. Interrogandæ quoque, an ex animo renunciarint fidei, nam tunc est apostasia. an aliquid animo crediderint contra fidem? tunc est hæresis. an abusæ rebus sacris? & est sacrilegiũ. an diabolum adorauerint, siue in specie aliqua visilem, siue quem non videbant (vt testatur Meierus de sagis Atrebatensibus anno 1459.) item quamdiu in hoc crimine hæserint, an aliquando animo pœnituerint. &c. propter volitiones eiusdem criminis diuersas & earum interpolationes. 3. interrogandæ sunt, an adhuc retineant libros aut alia magica instrumenta: quia retentis illis absolui nequeunt. 4. vtrum alios talia docuerint aut seduxerint: quia non debent absolui, nisi quantùm in se est conuertere illos conentur, & si conuerti noluerint, eos ad superiores magistratúmve deferant, aut accusent. Si tamen cõfessio fiat in articulo mortis, sufficiet tum, qui præsentes fuerint in genere monere & hortari, vt à deceptione & hæresi tali recedant, sibique in posterum caueant, &c. 5. videndum, vt occasiones relabendi euitentur, & tollantur, verbi gratia si habitat, vel versatur inter maleficos, quando fieri potest, loci mutatio, & separatio, iniungenda. 6. interrogandæ diligenter de varietate confessionis iudiciariæ, hortandę, si cuncta vera, quæ dixerunt? ne mutent, sed veritatem tueantur, si falsa, vt retractent: si quos innocentes (vt fit non rarò) detulerint, eos exculpent: si quos noxios complices sciant non emendatos, eos deferant iudici: neque ex hac generali admonitione irregularitatis periculum est.

Quoad animi præparationem, magna in hoc crimine confessariis se difficultas offert. Inprimis cauendum puto Iudicibus, ne reis mortis sententiam per quoduis denuncient, deligendi potiùs viri pij & prudentes, qui hoc indicent verbis prudentibus, & simul adhortentur ad bonam & seriã præparationem, docet autem, in hoc maximè crimine, experientia, non expedire eos, qui confessarij sunt futuri, ante sententiæ pronunciationem ad reos accedere, vt eorum confessionem excipiãt: vix enim verum fatentur, dum sibi timent à delatione: item docet eadem experientia, non esse vtile, immò sæpiùs noxium esse, si ipsemet confessarius mortis sententiam reo intimet. sic enim à tali nuncio vt plurimùm abhorrent, vt rarò postmodum rectas & sinceras admonitiones in animum admittant. Illud quoque memini à me quæsitum aliquando: *An dum in tormentis reus versatur, liceat vel expediat, quæstioni confessarium interesse*; scio id latrunculatores à sacerdotibus aliquando petere: sed, impudentiores illi, an imprudentiores isti qui faciunt, nescio. abusus est certè, propter irregularitatis multa quæ se hic ingerunt pericula. quæ

A ibi necessitas confessarij? immo quæ vtilitas? hortetur ad silentium? causa est cruciatus augēdi, hortetur ad confessionem veritatis? mortis sententiam accelerat. absit potiùs, & fugiat à tam acerbo & ferali spectaculo sacerdos: seque contaminari putet, si propior adsistat, & oculis hauriat hanc carnificinam. Et apertè id prohibitum in conc. Antissiodorensi canon. 33. *non licet Presbytero nec Diacono ad trepalium vbi rei torquentur stare.* vbi noua vox *trepalium*, vt puto de equuleo. Nihilominùs fateor illud vtile futurum, si in vicino quopiam cubiculo sit, vt, si in mortis periculum reus incideret, iuuare possit celeriter, & deficienti venire

B suppetias. Morienti adesse confessarium necesse est, propter diaboli insidias, qui *calcaneo insidiatur*, hoc est vltimo vitæ humanæ actui. Hæc quæri audio: *num liceat à iudice petere: vt, si reus viuus rogo tradendus sit exurendus, sacculus pulvereus pectori appendatur, accelerandæ mortis gratia, vel, cùm appensus est, à carnifice, vt ignem illi admoneat: vel à iudice, vt strangulari iubeat eum, qui lento igne consumitur?* vulgus Doctorum talem putat incidere in irregularitatis notam. Si incideret, foret ea, quam vocant, *ob defectum lenitatis*, at mihi hic lenitatis exuberare videtur potiùs, quàm deesse & opus meritorium puto, quodque non sacerdotem modò, sed & quemuis Prælatum deceat maximè, non tam mors acceleratur, quàm cruciatuum finis accersitur, morituras ille certò: agitur, ne per tot supplicia. Sed ad confessionem reuertamur.

C *In contritione procuranda*, hoc opus hic labor est, nõ ex parte Dei, sed ex parte ipsius malefici, quem ordinariè duo impediunt, error, & metus. Error quidem multiplex. Nam postquã captæ sunt maleficæ, vt ipsemet sæpè fassæ, *tunc diabolus* (verba sunt Grillãdi a) *nihil aliud satagit, nec laborat in alio, nisi in persuadendo, vt persistant in sententia & vsque in vitæ finem perseuerent.*) Adducantur licet in supplicij locum, ignisque succendatur, se illarum corpora & laqueo, & flammis palàm erepturum, facturúmque, vt ex flammarum contactu nullum dolorem percipiant. Quod si mori illas contingat

D incendio, mortem illam cruciatus expertem fore; migraturas ex huius vitæ miseriis absque supplicij sensu, vt in futuræ vitæ beatitudinẽ transferantur, illic eas dæmonibus similes fore: eodem robore, scientia, diuitiis, potentia, voluptate, quibus ipse dæmon ponitur ac pollet, donandas. Sic mendax decipit. Alius error est, quia persuadet impossibile esse ipsis ad Deum conuerti, & veniam consequi peccatorũ, propter pactum secum initum, & Dei abnegationem, aliáque quibus se contaminarunt scelera nefandissima. Sic illas, dum vel desperatione deiicit, vel spe lactat & extollit, semper conatur obdurare: vt cuncta negent, respuant confiteri, nõ resipiscant. nihil pœniteat deliquisse. Hic in promptu Sacerdos habeat, & sacræ scripturę testimonia,

E & Patrum sententias, & exempla omnis æui; quibus clarè demonstret vtróque dæmonem mentiri: seriò conuersos nunquam à Deo reiici; nihil eorum, quæ pollicetur, tactatorem illum præstare posse, neque si posset velle. Grauitatem quoque criminis poterit proponere: ex circumstantiis hæresis, idololatriæ, Apostasiæ, homicidij, parricidij, rapinæ, Sodomiæ, & sacrilegij. Impœnitentiæ verò istius signum idem Grillandus b. maximè quoad mulieres, certum esse dicit: si lacrymas nullas emittant, cùm tamen flere, gemere, suspiraréque videantur, & omni conatu

a de sortileg. qu. 9. num. 2.

b supra num. 3.

lacrymari

A lacrymari conentur. Hanc ipse cum aliis Iurisconf. veriſſimam notã putat, qua conſtet eas non verè, ſed fictè tantùm pœnitere, cuius rei, cùm videat ſe rationem nullam naturalem idoneam reddere poſſe, confugit ad ſupernaturalem, vultq; id fieri à diuina prouidentia in pœnitentiæ fauorem. Cenſent itàque Grillandus & ſocij: ſi ſaga lacrymetur, verè illam pœnitere ex animo; ſi non lacrymetur, fingere pœnitentiam. Nunquam iudici auctor fuerim huic coniecturæ inniti, vt certæ vel idoneæ. Nam experientia illa, quam ex aliquibus ait Grillandus ſe collegiſſe, fallax eſt & incerta: tum quia nonnumquam ipſa doloris magnitudo lacrymas deſiccet, & planè tollat, iuxta illud orcheſtræ a.

a Senec. in Oed. v. 857.

B *Fletùque acerbo funera & queſtu carent:*
Quin iſta tanti peruicax clades mali
Siccauit oculos, quódque in extremis ſolet,
Periere lacrymæ.

b in Thyn.

Solet ait, & verum eſt. Iam ex aduerſo ſæpè præ lætitiâ quidam lacrymantur, iuxta illud eiuſdem b.

Subitos fundunt.
Oculi fletus: nec cauſa ſubeſt.
Dolor an metus eſt? an habet lacrymas
Magna voluptas?

Nec iuuant illum argumenta à Canonibus petita, quibus tantùm probatur lacrymas eſſe ſignum pœnitentiæ, & nubis mæſtæ animum obſidentis profluuium: lacrymis quoque peccata dilui, & fœditatem animo elui: quæ vt veriſſima ſunt, ita minimè probant: nullum pœnitere, niſi & lacrymetur, quidam ſunt tam duro vultu, tam ſicco cerebro, vt lacrymari neſciant, etiam pueri, poſſunt ergo mulieres quoque tales reperiri. Nam pueri non minùs humidi, non minùs ad lacrymas faciles, quàm illæ. Accedit quod I.C. iſti non ſatis inter ſe concordes, diſſident ab inuicem, quidam à ſeipſis. Aliquando ſcribunt defectum lacrymarum eſſe indicium ipſius maleficij, nam maleficas eſſe, quæ non lacrymentur: at Grillandus fatetur maleficas, cùm verè pœnitent lacrymari. An hæc conſentanea, & non pugnantia? ſi dicas, lacrymari, quia eo ipſo, quod pœnitent, maleficæ eſſe deſierunt: ſicut adulter eſſe deſinit affectu, quem peccaſſe pœnitet, verum hoc quidem. Sed quid ſi D pœnituerit peccaſſe, & poſt pœnitentiam hanc animi comprehendatur ea, quæ veneficiis ſuis multos interemerat? hæc iuxta Grillandum poterit lacrymari, quia pœnituit: iuxta cæteros verò adhuc lacrymari non poterit, quia quoad externum forum adhuc eſt verè malefica, nam vt Grillandus hoc ſuum dictum ſtabilit auctoritate diuinæ prouidentiæ, ad pœnitentiam animi declarandam: ſic alij illi ſuum quoque firmant eadem diuina prouidentia, quam decet fauere iudicibus ad criminis commiſſi deprehenſionem, & vindictam, quare iuxta illos, vt crimen huius maleficæ (quoad forum externum talis eſſe non deſiit) puniatur, neceſſe eſt hoc indicio illã detegi, vt flere non queat, quàm lacrymaturam Grillandus contendit. Planè E confeſſario omnia huiuſmodi indicia aſpernenda, omnes huiuſmodi coniecturæ fugiendæ ſunt: eò quòd pœnitenti pro ſe, & contra ſe loquenti, tenetur credere. Denique quis adeò fori huius interni inexpertus eſt, qui neſciat, ſæpè vbertim flere quoſdam confitentes exiguo tactos dolore: & alios multò grauiùs affectos, & ictos profundiùs, nec vnam lacrymulam emittere?

Vrget etiam tum reos metus duplex, alter verborum & minarum à dæmone, à quo incarceratæ non rarò affliguntur crudeliſſimè: alter humanæ infamiæ: contra vtrúmque rationibus, exemplíſque armari à confeſſario illas oportet.

De tertio illo, nempe *reſtitutionis obligatione*: conſiderandum, ſitne damnum adhuc impendens, an verò iam fuerit illatum, ſi damnum adhuc pendet, vt ſi res adhuc ſit planè integra, vel venenum vel aliud maleficium nondum cæperit lædere, ſed poſt aliquod tempus effectum ſuum exſeret: non eſt reus abſoluendus, donec quocúmque modo licito conetur malis futuris obuiare, & veneno antidotum præbere: vel maleficium deſtruere, idque totum de conſilio confeſſarij docti & prudentis: cui attendendum, ne occultum crimen pandatur, & ne qua media illicita adhibeantur. Si verò aliqua iam damna fortunis perſoniſue fuerint illata non abſoluat confeſſarius, ſine præuia ſatisfactione, aut (ſi eam nequit reus præſtare) ſine fideiuſſoria, vel ſaltem iuratoria cautione, ita ſanè quando quis adhuc liber iuriſque ſui confitetur. Nam quando eſt dãnatus ad mortem: in locis vbi bona non confiſcantur, ſufficit confeſſarius hanc defuncti obligationem (ex eius conſenſu) hæredibus ſignificari curet, ſi poteſt: túnque officiũ magiſtratus fuerit, cogere hæredes ad ſatisfaciendum: immo & reus deberet hoc coram iudicibus declarare: velle ſe, vt de bonis ſuis, omnibus (quoad fieri poterit) ſatisfiat, qui damnum acceperunt. At in locis, vbi bonorum confiſcatio capitale ſupplicium conſequitur: officium confeſſarij erit, monere reum, vt iudicibus indicet ſe à fiſco petere, vt qui in bonis, etiam in reſtitutione hac exſequenda ſuccedat: ſi reus hoc nequeat facere, cõfeſſarius obeat munus, ſaltem monendo iudices vel fiſcum. Nõ enim malefici per mortis pœnam, euadũt obligationem reſtituendi. Nam mortem ſubeunt propter iniuriam reip. irrogatam, non propter iniuriam priuatorum. Et hæc eadem realis obligatio reſtituendi, migrat ac quoſuis bonorum ſucceſſores: cùm nõ pœna ſit, ſed debitum, quare tenebuntur hæredes, quicúmque fuerint, damna reſarcire, quatenùs ad eos ex bonis malefici commodum peruenerit c. Ceſſaret obligatio iſta, ſi pars læſa profiteretur, ſe tali ſupplicio contentam eſſe, ſibique ſic ſatisfactum d.

c c. in litteris de raptor. & incend. eſt communis teſtib. Couarr. l. 3. var. reſol. c. 3. Claro. §. fin. q. 51.
d Nauarr. Manual. c. 15. nu. 25. Binsfel. de confeſſ. malef. par. 2. prælud. 13.

G

Quartò, *quoad abſolutionem*, quædam particularia occurrunt. Quærendum enim, an pactum habeant cum dæmone expreſſum, quid promiſerint, & qua ſolẽnitate, de his ſolemnitatibus *lib.* 2. diximus per multa: quæ poſtquam ſcripſiſſem, venit ad manus meas liber Gallicus Florimundi Ræmundi, Senatoris Regij in Burdegalenſi curia, viri pij, Catholici, & eruditi e: in quo ritus nonnulli, cæteris nefandiores, & magis ſacrilegi continentur: fideliter eius verba transferam in Latinum ſermonem, ſcribit in hac Curia anno 1594. auditam mulierculã, Aquitanam adoleſcentulam, non incita forma quæ ſine tormentorum cruciatus ſponte ſua fatebatur: *ſe, teneriore adhuc ætate cùm foret, à quoda Italo corruptam, & poſt ea, quæ D. Ioannis Præcurſoris diẽ præcedit, nocte media, in agrum quendam abductam, illic Italum fagina virgula circulum in ſolo deſignaſſe, certaq; verba in libro quodam nigro lecta ſubmurmuraſſe: ſubitò deinde hircũ grandem planè atrum adſtitiſſe, probè cornutũ, comitatum fœminis duabus, & mox acceſſiſſe virum veſtitu ornatúque ſacerdotali. Hircũ quæſiiſſe ab Italo, quæ puella iſthæc foret: reſpondiſſe hunc, eam à ſe adductam, vt hircus in ſuarum numerum illam referret. Quo audito, iuſſit hircus, vt illa ſignum crucis manu læua efformaret, & quod aderant, ſolu a-*

e lib. de Antichriſto. c. 7.

-orsa venerationis officio fungentes, accederent propius. fecere illi, & osculum sub ipsa cauda labris impressere, Inter hirci cornua nigricolor candela tetrum lumẽ præbebat: de hac, quas singuli manu tenebant, accenderũt, &, cum hircũ adorabant, stipem pecuniariam in peluim quæ aderat, iniiciebant. Hoc *primo factum tempore. Postea Italus fœminam in eundem iterum locum reduxit. tunc hircus ab ea postulauit corollam seu sertum de capillis eius: Italus capillos desecuit, & illi obtulit: hoc signo desponsam seduxit hircus à turba, & in vicinum nemus deductam, solo appressam, iniuit: quæ fœmina cõmixtio (vt aiebat) mirè ingrata & voluptatis planè expers fuit, immò & cum sensu doloris acerbi, & horroris, ob semen hirci, quod glaciei instar frigidum experiebatur. Singulis quoque mense Mercurij & Veneris diebus semel, generale* Capitulum*(sic vocabat) celebrabatur apud* Puteum de Dome, *ad quem conuentũ ipsa infinitis vicibus accesserat, cum aliis plusquã sexaginta, qui singuli candelam nigram secum adferebant, & de illa hircina inter cornua lucente accendebant, quam hircus admotam postico, posteriore illo subcandino flatu accenderat. Quo peracto omnes tripudium orbiculare, obuerso inuicem tergo, iunctis manibus auspicabantur. Missæ quoque simulacrum exhibebatur: quod qui peragebat (quem illa nominauit) casula nigra, crux cui nulla intexta, vestiebatur: loco sacrificij incruenti & sacræ hostiæ, eleuabat resegmen siue orbem ex rapa, tinctum fulgine: & eo eleuante clamabatur à præsentibus, vnanimi voce. Magister adiuua nos. Calici, loco vini, aqua infundebatur. Lustralem verò aquam sic conficiebant. scrobi in terram defossæ hircus immingebat: hac vnda, pura scilicet, sacrificus & aspergillo atro, cunctos aspergebat. In hoc conuentu ministeria sortilegii singulis distribuebantur, & singuli rerum à se gestarum rationẽ reddebant: disceptabatur de venenis, maleficiis, ligaminibus, & remediis magicis, & perdendis frugibus, similibusq́; criminibus.*] Hactenus Raĕmundus. Sunt ergo similia scrutanda, vt de Sacrilegii, apostasiæ & idololatriæ genere constet: quærendũ quoque, an aliquem fidei errorem mente fouerint. verbi gratia, quod non sit vnus Deus: quod Diabolus sit Deus vel quod sit omniscius, aut omnipotẽs: quod Iesvs Christus non sit Saluator: quod Sacramenta Ecclesiæ non sint vllius efficacitatis supernaturalis, vel quod vim habeant ad maleficiorum operationem, &c. de quibus actũ toto opere. Si quid huiusmodi crediderint, sunt hæretici, & ab hæresiæ, eiusque excommunicatione priùs absoluendi. Si nihil huiusmodi crediderint, in conscientiæ foro hæretici non censentur: sed absoluendi sicut ii, qui contra fidei dumtaxat professionem, & per sacrilegia, mortaliter peccarunt: licet aliud sit dicẽdum in foro fori. Attendere præterea oportet confessarium, an confitens aliquam aliam incurrerit Ecclesiasticam censuram; verbi gratia, vtrum maleficium vel veneficium (qualecumque id etiam abortionis vel philtri) præbitum sit clerico vel religiosæ personæ (quibus priuilegiũ Canonis *cap. si quis suadente*, prospectum voluit) vnde illius sit secuta mors vel mutilatio (tum enim incurritur etiam irregularitas a :) vel etiam notabilis læsio, ratione cuius incurritur excommunicatio illa violentæ manus in clericos iniectionis. Si videt censuram incurrisse, ab ea debet primùm absoluere: si dubitat, vtendum absolutione conditionata. Sed quia non cuius Sacerdoti competit ius absoluendi in quouis casu: ideò distinguendum in confessione rei ad mortem damnati, & alterius, spontè confitentis, non condemnati. Etenim, cùm ille censeatur in articulo mortis (quoad hoc) positus b. à confessario poterit absolui à quibuslibet censuris etiam reseruatis, quia in mortis articulo omnis reseruatio cessat c. Secùs est, quoad illos alios, qui non sunt in mortis articulo. nam quoad hos, solent ab Episcopis sibi reseruari: veneficia, sortilegia, maleficia & incantationes, dumtaxat tamen, secuto effectu, & quoad actus exteriores d: Sixtus etiam V. anno 1588. sibi soli reseruarat crimen abortus: sed illa bulla extra Italiam vix innotuit, nec à maiore populi parte recepta fuit, & ideo vix alibi ligauit, ex Nauarr. sententia valdè probabili e quin etiam Ioann. Chappeauuille olim Pœnitentiarius, nunc Vicarius Leodiensis, scribit se à viris fide dignissimis accepisse, constitutionem hanc Sixti V. & In ea contenta, per successorem eius ad ius antiquum reuocatam f. & P. Saa. in verbo *homicidium* testatur Greg. XIIII. declarasse pœnas bullæ illius dumtaxat locum habere: quoad fœtum iam animatum, vnde colligitur pietátq; illationes quas Viualdus posuit in Sixtinæ bullæ explicationes falsas esse. Quoad illas Episcopales reseruationes, graue dubium est: *an Mendicantibus ordinibus, virtute suorum priuilegiorum, etiam maris magni, quibus eis permittitur quoscumq; & vndecũq; ad eos venientes absoluere a cunctis peccatis & censuris etiam Pontifici Max. reseruatis, exceptis iis quæ in bulla Cenæ Domini continentur, iis inquam, iis liceat absoluere à reseruatis* Episcopo *casibus post Concilium Tridentinum?* Negatiuam partem tuentur Felicianus Episcopus Scalensis g, Viualdus h, & recentior alius scriptor. nituntur his argumentis, 1. Gregor. 13. (vt testatur quibusdam epist. nepos eius Card. S. Sixti) Borromæo, & Palæotto Cardinalibus de sententia congregationis Cardinalium adde ad declarationem Concilii Tridentini respondit, hoc iam non posse Regulares virtute suorum priuilegiorum: idque Borromæus, & synodus Mediolanensis statuere, & excommunicationis pœna sanciuere i. Secundò quia S.S. D. N. Innocentius. IX. & Clemens VIII. in suis iubilæis concedunt casus Episcopis reseruatos: quo indicãt, absque Iubilæo, aliàs non posse: hoc secundum argumentum Viuald. putat conuincere: vt & primum, auctor ille recentior. Tertiò quidam obiiciunt Clement. Dudum de sepult. & clem. 1. de priuileg. Verumtamen placet magis affirmatiua sententia, quam Viualdus k tribuit Nauarro Fumo: Henriq. & Bart. Medinæ. tenet etiam Ambr. Carolus in *disputat. de Ministerio Sacrament. art.* 91. Nec quoad forum internum vllam puto esse limitationem: quoad externum forum, obtinet illa', quam quidam ponunt, si Episcopus casum sibi reseruasset addita excommunicatione latæ sententiæ. Et hæc doctrina probatur efficaciter: quia casus episcopales sunt minores casibus Pontificiis. cùm ergo suos Pont. concedat, multo magis concedere censendus est illos minores l. Conf. Pontifex potest absoluere à reseruatis episcopalibus: sed per huiusmodi priuilegia concedit Religiosis, & quasi delegat suam absoluẽdi potestatem m. Secũdò bullæ cruciatæ, & quarumdam Sodalitatum: quibus datur licentia eligendi confessariũ, qui eos absoluat ab omnibus peccatis: tribuunt licentiã ei quem isti elegerint, sic eos absoluendi etiam à casibus episcopalibus n: multo igitur magis hanc licẽtiam tribuẽt bullæ & priuilegia immediatè religiosis à sede Apostolica concessa. Tertiò quia nec concilium Tridentinum: nec Gregor. XIII.

a c. de cet. c. presbyterũ c. audientiam de homic.

b Siluef. ver. cõfes. no. 1. §.
Hadria. de confess.
§. Canus de pœn.
§. Sotus in 4. d. 1
ar. 4. & Nauar. c. num. 9

c c. pastoralis §. præterea. de off. ordi. & c. fures de furt. Cõc. Tridẽtin. sect. 14. de pœn. c. 7.

d ex receptiore sẽtentia Paludani apud Silu. in verb. casus. q. 5 & Antonin. p. 3. t. 17 c. 11.

e Manual c. 23. n. 41

f l. de Casibus reseruatis. c. 9 q. 1.

g tractat. de censur.

h de absolutione. n 52. in 5. editione Candela, aurei.

i Borromæus in Instruct. Pastor. p. 155. edit. Antuer. 1586. Cõcil. Mediolan. 5. de Pœnit. sacram. pag 25.

k n. 27. 32 & 35.

l c. cui cõceditur. de reg. iur. in 6.

m gloss. in c. 7. de pœnit. in 6. arg Clẽ. super Cathedram de sepultur.

n Viuald. supra nu. 57. & 53. post Nauarr. in Manua c. 27

priuilegia hæc quoad omnes vbique religiosos apertè reuocarunt, quod erat necessarium a. De Concilio Tridentino id fatetur Viualdus numer. 40. *illud c.7.sess.*14. tantùm tribuere Episcopis facultatem reseruandi casus quoad suos subditos: sed regulares isti non sunt illorum subditi, sed immediatè subiiciuntur sedi Apostolicæ. Vnde etiam infert idem Viuald. Bulla Pii 4. quæ concilio. Trident. additur, non esse reuocatum hoc priuilegiũ, eò quòd mare magnum dumtaxat in hac bulla reuocatur quoad ea in quibus repugnat statutis Sacrosancti illius concilii: Concilium verò non inuenitur religiosos, quoad hoc. ordinariis subiicere nec etiam religiosorum reuocare priuilegia ista: quare non repugnat hoc priuilegium concilii Decretis, nec est à Pio V. reuocatum. Quoad Gregor. verò XIII. optimè idem Viuald. *num.* 44. ostenderat idem dicendum: nempè nusquam vlla bulla vel motu proprio dicta priuilegia reuocasse. Imò illa qua quædam priuilegia concessa per Pium V. religiosis videtur restringere: hæc de quibus agimus, in suo robore relinquit, cùm ait: *eam deinceps dispositionem atque decisionem pro subiecta materia futuram esse, quæ siue ex iure veteri, siue ex dictis sacri concilij decretis, siue aliàs ante dictarum litterarũ & constitutionum editionem erat, & si ipsa non emanassent futura fuisset, ad quam dispositionem & decisionem, suumq; pristinum statum, illa omnia reducimus.*] cùm ergo antiquo iure religiosi habeant b facultatem ab omnibus his casibus absoluendi (dummodo ipsi sint à superioribus suis præsentati, & ab Episcopo b approbati) neque hoc illis Tridentinum Concil. ademerit. & Gregor. XIII. verbis illis omnia, sicut erant ante Pii V. constitutionem, reliquerit: consequens est per Episcopos huic priuilegio, sine noua Pontificis Max. permissione, derogari non posse: cùm in superiorem suum, Episcopum Episcoporum, ius non habeant. Confirma. hoc eis non licere per bullas Alexand. 4. Sixti. 4. & Leonis. X. quarum verba retulit idem et Viuald. *supra num.* 46. vbi vide.

a Viual. nu. 37. post. Naua. & Henriq.

b clem. Dudum de sepultur. in quare uocatur & annulatur, Extrauag. inter cunctas de priuileg. h sess. 14. c.7. Trident.

Ad argumenta in contrarium Respond. *Ad* 1. quidem rescripta illa fuisse personalia & in fauorem particularium personarum, nempe Prælatorũ illorum, optimè de Ecclesia meritorum: quibus hoc speciali priuilegio Pontifex concessit, vt in eorum diœcesibus, nempe Mediolanensi & Bononiensi, religiosi à casibus per ipsos reseruatis non possent absoluere. Quod si generaliter hoc Pontifex voluisset vbique seruari: nouum istud ius aliquo Motu proprio vel bulla declarasset. nec enim alioqui rectè satis conscientiis prouideretur eorum, qui meritò id se & inuincibiliter ignorare dicerent: quod non vt oportet euulgatum sit. Neq; declarationes illæ Congregationis ligare possunt, quamdiu non publicantur. Deinde hæc peculiaris concessio cùm vim habeat exceptionis, quoad ceteros magis confirmat, quàm eneruat regulam. Denique quoad Societatis Iesv confessarios ipsemet Greg. XIII. anno 1583. die 10. Maii. expresè declarauit, non esse intentionis suæ, quod per talem Epistolam (*loquitur de illa Ipsâ Nepotis sui Cardinalis S. Sixti, quæ obijcitur*) sit derogata dictæ Societatis facultas, eamque quatenùs opus sit de nouo confirmauit. *Habetur eá declaratio inter viuæ vocis oracula pag.* 131. vnde sequitur illam Synodi Mediolan. constitutioně non obligasse quoad prædictos Patres. Imò, & ad hominem quis ita posset

A argumentari. Si peculiare priuilegiũ concessũ Borromæo trahendum est ad omnes Prælatos: ergo & peculiare priuilegium seu declaratio eiusdem Gregorij facta postmodum vni religioni mendicantium, extendenda est ad omnes mendicantes. Si verò hoc non recipitur (vt recipiendum non est) desinant ergo prædicti auctores velle, vt illam eorum extensionem recipiamus.

Ad 2. *Respond.* valdè perperam argumentari, qui sic argumentantur. Non enim id inserunt Pontifices propter mendicantes, quibus hoc ius iam competebat: sed propter ceteros sacerdotes, qui virtute illius dumtaxat bullæ eligi possunt: quibus hoc non aliter licebat, & ideò tum demùm concedebatur.

B *Ad* 3. *Respon.* in priori sanctione, quando Papa negat se maiorem religiosis potestatem concedere quàm parochis, tunc tantùm loquitur de aliis rebus, non de pertinentibus ad Sacramentum pœnitentiæ: in posteriore tantùm vetat Regulares, sine priuilegio absoluere ab excommunicatione iuris reseruata. *lege Silu. verb. excommunicatio.* 7. *cas.* 14. *Tabien. excommunicatio.* 5. *cas. Caiet. eod. verbo c.t.* 64. *Nauarr. c.* 27. *n.* 101. *& Cordub. cas.* 24. *fin.*

Hæc (pie Lector & erudite) quæso vt maturè perpendas, & cum perpenderis, tecum ipse diiudices, an Viualdus causam habuerit, cur à priore sua C sententia, illis ipsis argumentis: quæ ascripsi, optimè probata, recederet: quæ nec vno verbulo soluit: vt nec ille, recentior alius: quod faciendum erat volenti, tàm resolutè concludere: [*non solùm hinc sequi, religiosos virtute suorum priuilegiorum non posse absoluere à casibus Episcopo reseruatis, nisi hoc illis expresè concedatur: sed etiam haberi responsionem ad quæstionem, aliàs difficillimam & obscurissimam, vtrum priuilegia mendicantium, quoad facultates absoluendi in foro conscientiæ sint sublata per concilium Tridentinum?*] Quibus verbis tacitè voluit innuere fuisse reuocata. cuius tamen contrarium patet ex dictis, & locum ille ascribere debuit, quo nitebatur: ipseque Viualdus, ad quem nos remittit, expresè satis docet ea reuocata non fuisse, nisi, quo-
D ad hoc vltimum de casibus Episcopo reseruatis, de quo tamen ipse argumentis validissimis contrarium docuerat priùs, quæ soluere non videtur ipsemet potuisse: sanè neuter soluit.

CAPVT II.

De officio confessarij, quà medicus est.

Debet medicus & morborum causas, & genera, & remedia nosse. Animi morbi sunt peccata: quorum genera & causas libri præcedentes quinque docuerunt: hic docebit, quibus remediis vtendum. Ea sunt, vel licita vel illicita. Illicita propter periculum & superstitionem. Licita prorsùs
E & extra controuersiam sunt omnia Ecclesiastica seu diuina. Naturalia aliquando, propter periculum, illicita sunt: dæmoniaca seu superstitiosa semper sunt illicita. de singulis disquiri, ab his vltimis ordiamur.

SECTIO I.

De remediis superstitiosis seu illicitis.

POssumus ista vocare dæmoniaca, de quibus tria dicemus primò exempla quædam proponemus: secundò disputabimus, num à maleficis remedia peti possint, & an maleficia destruere liceat, & remouere?

QVÆSTIO I.

De exemplis superstitiosarum curationum siue magicorũ remediorũ

VT omittam quæ exhibui exempla *libr. 3. p. 1. sect. 5. & sect. 6. & sect. 8 litt. C.* occurrunt primo loco tres modi Chaldæorum & Hebræorum, primum refert Psellus, contra dæmonem terrestrẽ sacrificari debere lapidem *μνιζουρι* priùs excantatum; quem lapidem ingeniosè Serarius noster, *comm. sue variæ & curiosæ lectionis in Tobiam*, vult hoc nomen accepisse, quòd sit fugãs aduersarios seu pilosos (ita dæmones ab Isaia vocati) quasi *menos tsarim*, vel Zeirim. Hoc sacrificium, planè idolatricum esse, nemo non videt: & tamen, vt dæmon per mendacium non decipiat, ex Zoroastræis decretis id præcepit Psellus. nimis ille Mago suo credulus fuit, & eo potiùs nomine ab Eugubino meruit reprehendi; quàm quia dixit à Chaldæis quosdam bonos dæmonas credi: neque id satis expugnat Steuchus, eum lege *lib. 8. Cosmopeiæ cap. 18.* Quis ille lapis sit, fateor me ignorare. Zoroastris & Pselli verba dedi superiùs *lib. 4. c. 2. q. 7. sect. 2. vers. decima sexta.* Secunda superstitio est, qua ligabant Iudæi THEPHILIN) h. est frontales quasdam fasciolas seu resegmina membranacea) capiti, & manui læuæ, & valuis, quæ ad dextram erant portæ chartulam infigebant: ita vt eius pars tertia respiceret thalamum: atque ita credebãt dæmones impediri, ne possent eis nocere. meminit Paraphrast. Chaldæus, *in Cant. c. 8. v. 3.* his illi sacrilegè verba quædam deprecatoria ex c. 13. Exo. c. 6. & 11. Deuter. inscribebant, & ea sic ad superstitionem detorquentes prophanabant. Iubebantur illi TOTAPHOT portare *d. c. 6. v. 9.* quæ dictio significat specilla seu ocularia, vt notat Oleaster: & hinc homines verè insulsi & fatui carnaliter omnia intelligentes, sua *Thephilim* sunt commenti: quorum vanitatem & superstitiosos ritus diligẽtissimè exsequitur Hieronym. Oleastr. *in ca. 13. Exo. post medium* lege, & cæcitatis miserorum miserere, & cõsidera quàm aptũ illi nomẽ indiderint rei nugacissimæ cùm THAPHEL, radix vocis, insulsum, insipidum, ineptum, ac fatuum significet. Tertia superstitio exstat apud Eliã Germanum dignior adhuc quæ à Regina MORIA tauro donetur: *consuetudo* (scribit) *apud nos Iudaos Germanos inoleuit, vt faciamus circulum per circuitũ in parietibus cubiculi, in quo cubat puerpera, cùm creta vel carbone, scribamusque in singulis parietibus,* ADAM, HAVAH, CHVTZ, LILITH: *atque in ostio interiori scribamus nomina trium angelorum*, SENOI, SANSENOI, SAMANGELOPH: *quemadmodum tradidit ipsis ipsa Lilithea, cùm vellent eam in mari suffocare.*] Sed tædet meminisse tam vanarum vanitatum, quibus scatent scripta recẽtiorum Apellarum. Nec minùs superstitiosæ sũt *Abracadabra*, & aliæ verborũ formullæ apud Serenum *c. 33.* Aurelianum *lib. chronic. c. 1.* Myrepsum *sect. 2. antido. 298. & 405. & 419.* & *sect. 12. passim* item Marcellum, Aetium, Columellam, & alios gentiles. Rectè, vereq; Stephan. Clauerius, cui ob communem in Cl. Claudianũ operã, volo vt qui optimè, doctis in Miscellis suis, cẽsuit tabulam illam Eagolismensem, cui septem vocales Græcæ septies ordine mutato inscriptæ, amuletum magicum fuisse. Prudenter tamen à Grucero inter supposititia relatũ: vt, quod inter legitima vetustatis monumẽta, immo inter bonæ frugis inscriptiones legi non merebatur: nisi fortè censeas omnia sigilla, & characteres magicos, quia veteris æui, typis & luce donari debere, Iustius stygiæ paludi immergãtur. Vtinam ita fieret, nec quisquam, talibus hodie animum addiceret.

Nam nec iis qui baptismate tincti, satis horum immunes. Nam multa occurunt apud Pomponatium *libr. de incantat.* multa apud Henricũ Corneliũ Agr. *libb. de occult. philosoph.* sed plura apud Philip. Aureolum, alias Bombastũ Paracelsum variis eius operibus [a]; quorum omnium libri prohibitæ per Ecclesiam sunt lectionis. Vt mittã alios, colligam quædam Paracelsi dumtaxat: ex quibus quiuis intelligat, nihil in hoc homine neq; pietatis, neq; mentis sanæ fuisse. primò docet curationes morborum tam *ὑπὲρ* quàm *μετὰ φύσιν* à dæmonibus per applicationem sigillorum, imaginum, monstrosorum characterum, in designata cæli cõstitutione, & certis metallis incisorũ, & ægræ parti appensorum, petendas esse. Secundò contẽdit, nihil referre, an Deus, vel Angelus, vel diabolus, mundus spiritus vel immundus, ægro opem ferant modò curetur æger [b]: & abutitur illo testimonio sacræ scripturæ, *salutem ex inimicis nostris.* Et de morbis hyperphysicis agens, sic scribit: *Qua ratione & quo modo morbis Magico artificio inflictis succurrendum sit, scitu est necessarium omnibus medicis, qui perfecti cupiunt esse. De tali autem curatione nec Auicenna, nec Galenus scripserunt, aut sciuerũt quicquam. Non enim in Academiis omnis discitur ars. ideo oportet medicum quãdoque accedere vetulas, sagas, zigenepos, rusticos, & circumforaneos,* die Zanbrecher *& ex ipsis artem ipsam addiscere, qui plus sciunt de istis rebus, quàm omnes academiæ professores, & quamquam hæc rideant academiæ professores: tu vtere illis in forti imaginatione & experieris effectum.*] Hæc ille. sed si imaginatio hoc operatur: nonne præstat eam adhibere remediis sumptis, quæ vel ars medicorũ, vel vsus Ecclesiæ approbauit? sed audi quid respondeat; *Si quispiam* (ait) *supernaturali morbo vel dolore per incantationem detineatur, illi nullũ naturale remedium proderit* (hoc plerumque verum esse docebo sect. seq.) *sed Magicum remedium esse oportet, quo morbus tollatur, quali & introductus est.*] hoc infert, quia homo impius supernaturalia Ecclesiæ remedia repudiabat: quæ quia Catholici recipimus: non, quia nihil prosint physica remedia, ideo ad dæmoniaca confugere debemus. Subiungit: *tales curationes magicas minimè contra Deum esse: quia illis non ad perniciem, sed ad salutem hominum vtimur, dicant ad hæc quicquid velint Theologi.*] os impurum! quasi non sit Theologorum iudicare: quid contra Deum, quid non contra Deum sit. sic agyrta nequissimus Fidei tribunal sibi vendicat. Sed postea docebo, id non contra diuinas modò, sed etiam contra humanas esse leges.

[a] l. de philosophia ad Athenien. li. de occul. philos. li. de philos. magna, & l. de cælesti medicina, & l. de morbo caduco, & aliis
[b] d. l. de morbo caduc.

Exempla huiusmodi superstitiosarum curationum sunt vetera quidem, quæ congerit Annæus Robertus l. 1. rer. iudic. cap. 5. charta Seruilij contra lippitudinem, *apud Plinium lib. 28. cap. 2.* Periaptõ Periclis, *Plutar. in Pericle*, & Bionis, *Laertij in Bione*, annulus ferreus. Tralliani contra colicam *lib. 9. in fi.* & alius Heliodori in hist. Aethiopica, itẽ in cedula Eudoxia *apud Cedrenũ pag. 274.* carmina & incantationes quibus sanguis sistitur, *Heliodor. l. 9. hist. Aethyop. froissartius to. 2. Annal. c. 65. &* aliarũ ægritudinũ, vt Salomonis *apud Ioseph. l. 8. ant. c. 2.* Indorum, *Strabo l. 15.* Tartarorũ plutar. in *Symposio*, Græcorum *apud Platõ. l. 4. de repub.* Romanorum, *Apuleius Apolog. 1.* Recentiora verò non pauciora collegi, primo curationes illæ per

cereatum imaginum fabricationem, in quas se morbum magi putant deriuare, de quibus sic idē Paracelsus a *Fabricet medicus ceream imaginem ad similitudinem patientis & in nomine eius, aut conformet ceream particulam similem effecta parti, idq; indubitata fide & forti imaginatione, credat per illam sanitatem ægro restitui posse, ac tandem, additis Magicis precatiunculis, cereā illā imaginē in ignē proiiciat. At si fortè ex doloris acerbitate, vel partis affectæ, vitæ periculum metuatur, integram imaginem certis verbis admurmuratis, cōburat medicus*, & *liberatur æger*] Sed alia loco dissentit, & vult imaginem fieri ad formam & similitudinem maleficæ, quæ morbum induxit b. Sed omnis hæc ars imaginum non minùs ad tollendos, quàm ad inferendos morbos, diabolo inuenta est auctore. Hanc superstitionē etiam ipse Plato damnauit *lib.11. de legibus*, & est dissimilis illi, quam ex Astrologis Marsilius Ficinus obtrusit, de quo postea. Huc pertinet vsus ille phylacteriorum Iudaicorum, ad imaginem serpentis aenei Mosaici, de quibus legi potest Philastrius *in hæresi serpentis Mosaici*: cui tamen nō assentior volenti talia fuisse philacteria Pharisæorum, quæ *Saluator Noster* reprehendit: sed verior est D. Hieronymi explicatio.

a l. de hyperphys. morb.

b l. de vita longa.

Eodem 2. pertinet, quod, ad curandum pilorum, acicularum, spinarum & similium corpori ingestorum maleficium: vult idem, non eximi illa per vulneris incisionem: sed materiam illam spontè prodeuntem, totam excipi, & in foramine facto Sambuci, vel quercus, oriētem spectante imponi, & ex eodē ligno cuneo obturari certis verbis additis c. clara hic quoque est superstitio: immò & Diaboli opera, per quem residuum materiæ statim fertur ad idem foramen ex corpore in quo latitabat.

c l. de occul. philos.

3. talis erat curatio illius, qui ægrotos apprehēsos in foro collocabat, & eorum corpori appendebat chartam miris variisque characteribus consignatam, & additis nominibus dæmonum: *Bulsar: Narthim, Oleasar, Belech. Alammon, Oriens &c.* deformatam.

4. talia erant nomina Ephesia, per quæ dæmoniis obsessi liberabantur, teste Plutarcho *in Symposiac.* Talia sunt conuitia & λοιδορίαι, quas commendat Apollonius apud Philostratum libr. 2. & Pet. Martyr de rebus Indicis. *lege Pet. Tyreum de locis infestis, p.3. cap. 56.* Mirè sibi Lutherus placuit in congerendis fœtidissimorum conuitiorum olenticetis, quibus dæmonum tentationes dispelli censuit, homo pari spurcitiā & vanitate, quibus ego chartam non conspurcabo: & miror quenquam sine nausea legere posse, *Symposiacor. eius c. 24. & 26.* vbi huiusmodi ferculis dignus cōuiuator struices congerit patinarias. sed sicut iuramentis & blasphemiis non abigitur, sed aduocatur potiùs dæmon, vt rectè Cassian. probat exemplis nonnullis adductis *li.12. Inst.c. 20.* sic etiam scurrilibus aut iracundis cōuitiis & atrocibus maledictis eorum, qui passione ad id mouētur: & non charitate moti, ac fidei zelo inuitati, & ex officio ordinis sacri, id faciunt. Nam legitimis ac probis exorcistis licet dæmonem superbissimum sic vlcisci & diuexare, vt Mēgus præscribit *exorci.4.* & facit D. Antonius apud Athan. & Christiani primitiui apud Prudentium vbi,

Intonat antistes Domini: fuge callide serpens,
Exue te membris & spiras solue latentes.
Mancipium CHRISTI, fur corruptissime, vex...

5. tales sunt Hexagoni duo Paracelsi, inscriptis vnus *Adonai*, alter, *Ieloua*, vel *Tetragrammaton*: quibus certo modo prāditis, omnem morbum magicum pelli iactat. item de characteribus *Anigazenter* &c. inscriptis nouæ membranæ ante solis ortū & per N. dies renouatis &c. contra maleficiū matrimoniale: & contra idem, quod tradit de *Gabata* seu solea equi ferrea, fortuitò in itinere inuenta, & ex ea, die Dominico, tridēte fabricato &c. & quæ huiusmodi accumulat nefariis libris suis *de calesti medicina & de characteribus*.

6. talis curatio fuit illa, quam Grillandus desscripsit d, fuisse Iurisconsultum quendam in Sabinensi agro coniugatum, sed maleficio factum impotentem, cui nullius medici ars poterat opitulari. is magum consuluit, à quo iussus: vt ea nocte cum coniuge dormiret, sumpta quadam potione priusquàm decumberet. Sedulò tantùm caueret, ne nocte illa vel vxor vel ipse signo se crucis communirent: néue metuerent, si quid auribus oculisúe insoliti obuersaretur. Paruit caussidicus, & ad vnguē cunctis obseruatis: quinctâ circiter hora noctis, ecce illi pluuiæ, procella, tonitrua, fulguraque maxima: mox & adeò pauendi terræ motus, vt concussa domus ab imo nutaret, non secùs ac arbor à vētis penè euulsa, successere hominū magni clamores & eiulatus. Cumq; in eā partem maritus oculos coniecisset *vidit in camera plusquam mille, vt apparebat* (vtar verbis Grillandi) *ad inuicem certantes, & vnguibus, pugnis & calcibus crudeliter pugnantes, & lacerantes alterius facies ac vestimenta tota: inter quos vidit mulierē, quandā, quæ erat alterius oppidi vicini, & dicebatur, quod erat malefica, de qua ipse spōsus multū suspicabatur, ne ab ea maleficiatus fuisset, quæ vltrà omnes maioribus gemitibus & vlulatib. cruciabatur*, & *crines faciémque suam totam vnguibus lacerauerat. Propter quæ ipse maleficiatus dixit, quod aliquantulum timuit à principio, dubitās ne quid mali sibi accideret: deinde recordatus de monitionibus magistri reassumsit vires, vxorem verò semper tenuit sub pannis absconditam, ne ista videret. Postquàm verò ita certauerant per mediam horam vel circa, ingressus fuit magister in camera prædicta, & erat tunc circa mediā noctē: ad cuius ingressum omnes illi pugnantes vna cum muliere statim disparuerunt, & abierunt penitùs. magister autem accessit ad maleficiatum, & illius humeros tetigit manu perfricando aliquantulum, dicendo quod non dubitaret ampliùs, quia iā liberatus erat,*] post cuius discessum maritus conualuit, & deinceps liberis operam dare valuit. In hac narratione maleficus iste coegit mulierem illam, quod intulerat, maleficium tollere, immissis dęmonibus, qui sic eā specie pugnantiū acerbissimè cruciarēt.

d de sortileg. q.8. nu. 16.

7. Superstitiosum est putare quod à Sophrone *in Mimis* traditum, *Rhea & Hecata canes immolandos, propterea quod canis latrans Lemures fuget ac dissipet, quemadmodum & æs pulsatum, aut aliquid tale.*] Vnde colligas non nouam esse Iaponum superstitiosam curationem, de qua his verbis relatio Lud. Frois, *pag. 246. Quando dæmon hominem inuasit, Iapones aiunt insiluisse in illum vulpem, nomine autē vulpis intelligunt dæmonem. Ad exterminandum autē dæmonē ritus exoticos & prorsus peregrinos cum mille superstitionum & incantationum formulis vsurpant inter quas vna fuit omnino ridicula. Iusserāt enim omnes canes Ozacana vrbis trucidari, ad perterrefaciendā vulpem Domina dicta ventri inclusam.*] Æquè superstitiosum, quod nonnulli arbitrantur vi Gallicantus quædam maleficia dissipari. nō enim

habet

habet vim maiorem cantus oscinis huius, quàm cuculi vel corui. Ast obiiciuntur exempla quædam quæ retulit Nicol. Remigius a, quibus probari videtur dæmonem ad gallicantum, striges quas vectabat deiecisse, vel conuentus sagarum hoc canore dissipatos. Idiotæ gentilium responderent, dæmonum noctu maximam esse potestatem, interdiù vim infringi & debilitari. ideò noctis silentio nocere hos *lupos vespertinos*, quo *princeps tenebrarum* dominatur. ideò lamias circa tertiam noctis vigiliam (hoc est intempesta nocte, quæ mediam præcedit) vt plurimum mortalibus infestas esse solere, vt tradunt Aristomenes, & Telephrô b, & Hierocli obiicit Eusebius c; quo tempore etiam se spectra sæpiùs ostentare Plutarc. d Plinius e & alij f docuerunt. At Christianis hæc indigna responsio foret. Philosophi confugerent ad dissidiũ naturale gallinacei, cum leone & serpente: frustrà. quia Diabolus dumtaxat Metaphoricus est serpens, ac leo. Si quid ergò veritatis huic experimẽto subest: crediderim potiùs tenebriones istos gallicantum odisse, propter mysterium aliquod ipsis odiosum. An quia diei prænuncius ales, ad Dei laudem homines excitat, multáque peccatorum genera, quæ obscuro suo peplo nox obtexerat, solari lampade dispelluntur? an quia, Dominica resurrectione commeminit se triumphatum & collisum: quæ post noctis medium contigit? an meminit pœnitentiæ Petri Apostoli ad gallicantum, vt lapsus prædictus fuerat, inchoatæ, & electissimi sibi boli sic erepti? consideratione hæc digna videntur Ecclesiæ, quæ cum B. Ambrosio concinit g de Gallicinio.

a li. 1. Dæmonolatr. cap. 14.

b apud Apuleium lib. 1. & 2. c ex Philostra. lib. 4. d in Bruto. e l. 7. epist. f docui fusè comment. in Senecæ. Herc. Oet. v. 123.

g in laudibus diei Domin.

Præco diei iam sonant,
Noctis profundæ peruigil.
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit,
Mucro latronis conditur.
(En vnam causam)
Lapsis fides reuertitur,
Hoc ipso petra Ecclesiæ
Canente culpam diluit. (en aliam
Rupto tenebrarum situ
Noctis fugat satellites.
Hoc esse signum præscij
Norunt repromissæ spei,
Qua nos soporis liberi
Speramus aduentum Dei.

Subdit deinde & Petri cantugalli cognito pœnitentiam.

Prudentius quoque Hymno ad Gallicantum.

Ferunt vaganteis dæmonas
Lætos tenebris noctium,
Gallo canente exterritos
Sparsim timere & cedere.
Inuisa iam vicinitas
Lucis, salutis, Numinis,
Gallus negantes arguit.
Gallo canente spes redit,
IESV labentes respice,
Tu lux refulge sensibus,
Mentisque somnum discute,
Te nostra vox primùm sonet;
Et ora soluamus tibi.

En reliquas causas quas proposui.

8. tale puto, existimare quod ablutio manuum matutina quidquam prosit ad maleficium illo die arcendum: falsóque id sagas illas Remigio persuasisse h. Munditiam quidem dæmon detestatur; sed animæ, non corporis. Nonne hanc membris suis, luxuriæ & nequitiæ mancipiis, & publicæ libidinis victimis, vel nimiam & superfluam commendat? cur mulierculas & viros, quorum animi muliebres, ad tam putidum & curiosum sic lauandi, sic comendi, sic leuigandi, pumicandi, poliendi studium tam intense & sedulò impelleret: si corporis munditiam odisset? huc refero illud de immersione in aquã, quod narrat Arnulphus Lexouiensis in epist. ad Papam Alexandrum his verbis: *vt miracula facere crederentur, & quibuslibet commẽtis secularium personarum frequentes inuitarent accessus, sanitatis remedia promittebant ei, qui se incantatã ab eis, nescio quibus carminibus aqua, septies sublimerci immergi. Ægra itaque mulier aqua glaciali frequenter immersa inter manus comprimentium monachorũ congelata decessit, dum vim algoris ægritudo non sustinet, & profana religio naturam potius irritat ad perniciem, quàm, Dei misericordiam ad salutem.* citat Ann. Robertus lib. 1. rer. iudicat. cap. 5.

h li. 1. demonolat. cap. 1.

9. His annumero lotium humanum, quod prodesse putat Ananias i, & exemplum de quodam Pherone suppeditat Herodotus k: à dæmone Pheron rex excæcatus, quod spiculum iratus in Nilum flumen contorsisset: postquam vndecim annis sic luce caruisset, oraculum, quod in Buti vrbe consuluerat, fertur respondisse; visum ei rediturum, si oculos abluisset lotio mulieris, quæ à solo suo marito cognita fuisset. Expertum ergò primo loco propriæ coniugis vrinam; cùm nihil ampliùs cerneret: ceterarum deinceps; tandem oculos recepisse. Ibique omnes mulieres illas; præter eam, cuius vrina salutaris fuerat, in vnam vrbem coëgisse: quæ ἐρυθρὴβῶλος rubra gleba dicta: & eas illic vna cum vrbe omnes concremasse: & medicam illam suam sibi matrimonio copulasse.] sic videlicet Diabolus nullam infamandi lædendique mortales, de imbecilli quoque sexu, occasionem voluit prætermittere. fuit in eadem superstitione Syracusanus iudex Pascasius: qui D. Luciam Martyrij coronâ mactauit. idcirco enim virginem lotio perfundi iussit, quòd sagam putaret, & sic maleficam vim resistendi tormentis repelli arbitraretur. *lege Martyrium D. Luciæ 6. Sury tomo.* Ne de hoc dubites, scias idẽ doceri à B. Althelmo *l. versifico, de laudib. virginitatis* (qui nondum in lucem editus) *in martyrio SS. Chrysanthi & Dariæ*, qui est M.S. Leodij in Abbatiâ S. Laurentij; his versibus:

i lib. 4. de Natu dæmon. k lib. 2 seu in Euterpe.

Lotia tunc lictor crudelis spargere iussit,
Sacros humectans artus fœtore putenti,
Qui liquor (vt dicunt) atrum fantasma fugabit
Dum vernam Domini sperat Necromantiã [illegible]
Sed putor ambrosiam fragrabat nectare suauem.

Et apertius idem in lib. prosaico eiusdem tituli, qui editus typis: *Sed milites magicis putantes præstigiis gestum, putentissimis illum perfundant* [illegible] *bus, quibus cuncta arbitrantur Chaldæorum & Hierophantarum phantasmata, simúlque ariolorum magorum machinas euanescere.*] Scilicet, his petterreatur & fugetur, quem non pudet pigétque in fœtore cadauerum, & libidinum stercoribus volutari. Tamen & Salisberiensis id censuit *lib. 1. Polycratici, cap. 3. Quis (ait) libenter non videat* [illegible] *cum præstigiatoris lotio perfusi ars deletur, & oculi, quos malitiâ suâ præstrinxerat videndi facultas reparatur?*] Digni, qui credunt, non infundi tantùm,

sed perfundi. Aliquid dicerent, si hoc tribuerent
superbiæ dæmonis, sei indignitatem non ferentis.
10. tales sunt νεφελοδιώκτας, γυλτευτάς, & φυλακτη-
ρίους, quos punit Synodus Trullana *can. 61.* vbi Bal-
samon, primos illos exponit diuinatores ex nubi-
bus, ego etiam crediderim fuisse eos, qui nubes
improbo ritu, ne nocerent, incantabant, & ideo
persecutores nubium vocabantur. γυλτευτὰς voca-
bant eos, qui exorcizabant morbos, & certis im-
precationibus abigebant, illud optimè Balsamon,
φυλακτήριοι, hoc est remediorum seu amuletorum pre-
bitores dicuntur: qui fraude dæmonis eis qui à se deci-
piuntur, vincula quedam ex sericis filis contexta, que
& πουγγία dicuntur prabent: que aliquando quidem
intus habent scripturas, aliquando vero falsa quedam
B *alia quæcúmque inciderint. dicunt autem hec iuua-*
re, ad omne malum vitandum si ex collis eorũ qui illa
accipiunt perpetuò pendeant.] Mox exemplũ subdit:
de τοῦ ἀμνίου gestatoribus: *Prefectus quidam Hosij*
de re huiusmodi accusatus, manifestò deprehensus est in
sinu ferens indumentum infantis nuper nati: & dixit
hoc sibi datum fuisse, à quadam muliere, ad auerten-
dum eisq; os occludendum, qui contra illum dicere co-
narentur. Vnde etiam subiectus fuit καθοσιώσει, exe-
crationi.]

11. tale etiam illud quod narratur à Georg. Pi-
ctorio [a] ex Abbate Spanhemensi; *subulcum quendã*
fuisse, qui in scipione suo vel baculo pastorali scedulam
C *nomine D. Blasij inscriptam habebat: cuius baculi vi*
& potentia, porcos suos ab omni luporum vi & rapiu
tutos credebat, ac tantùm scedula numinis tribuebat,
vt etiam porcos in agris solos pascendos abigeret. Tamẽ
contingente quodam tempore, cùm gregi pastor abesset:
& quidam preteriens dæmonem custodire vidisset, illiq;
dixisset, quid ipse hic custodiret, qui hominum salutis
persecutor foret pessimus? respondit, porcos custodio re-
tulit alter, cuius iussu: dæmon inquit, stulta pastoris con-
fidentia. Nam scedulam quandam suo bacillo inclusit,
cui diuinam ascribit virtutem, vel inde quòd Sancti
Blasij nomine est inscripta: & eam porcos suos à lupo-
rum iniuria defendere, contra legem suam, credit: mihi
falsa superstitione inhærens: vbi cùm per me fuisset vo-
D *catus, & denuò vocatus, & non comparuisset, me S. Bla-*
sij vice huc custodiendum contuli. vt enim semper li-
bens Dei & Sanctorum vices gero; ita & nunc liben-
tissimè pro suo S. Blasio illi porcos custodio; vt stultum
hominem in sua vana confidentia extollam ac roborẽ,
ac eo perducam, vt talem scedulam pluris quàm Deum
faciat.] Non simplex sanè hic pastoris error fuis-
se deprehenditur: non, quod S. Blasij deuotus esset
cultor; & ei se suáque commendaret (quod Picto-
rius, ex sectæ suæ mysteriis, latenter vult insinua-
tum) nam Sanctos honorare, obsecrare, & auxi-
lio custodiæque eorum nos committere pium &
salutare est, quicquid hæretici garriant: verùm
quia fiduciã in schedula collocabat, & quia schæ-
E dulæ diuinitatis aliquid tribuebat: & quia Deum
tentabat, relictis suibus in schedulæ tutela (non e-
tiam Sanctorum auxilium precibus impetrandum
sibi, sed nudo nomine chartulæ inscripto opinaba-
tur. Scio in Traiectensi tractu vltrà Mosam, qui-
busdam in locis simili superstitione, certis verbis
admurmuratis, pedum à pastoribus terræ infigi,
& sic putare se absentibus nullum gregi à lupis pe-
riculum superesse, quod impiæ credulitatis.

12. Huc referenda multa Plinij, vt hyenæ san-
guinem inunctum impedire omnes Magorum ar-
tes [b]: fel canis nigræ amuletum esse domûs totius
eo suffitæ purificatæue contra cuncta [c] maleficia:
A eandem vim esse amianto lapidi [d]: menstruóque
sanguine tactis postibus [e], aut atri canis sanguine
respersis parietibus, eiúsque genitali sub limine ia-
nuæ defosso [f]: quis ista non rideat non nisi qui
probet eam quam idem tradidit *libr 25.* Mandra-
goræ effosionem, aut Varronis *Sista, Pista, Rista,*
Xista, vel eiusdem ter repetitũ *Anasagens.* vel Pen-
tagonos Antiochi aut Constantini fictitios, vete-
res tamen & antiquæ superstitionis, & innumera
Marcelli Empyrici *in libro Medico eius*, quædam e-
tiam Vegetij *in lib. de Veterinar.* & imaginum illam
fabricationem planetariam, quam ex Plotino &
Arabibus periculosè tradidit Marsilius Ficinus *lib.*
de vita cælitus comparanda: quo libro non videtur
venenis exhibitis satis idoneam antidotum adde-
B re. facit enim perinde ac inscitus & ineptus conui-
uator, qui conuiuis apponeret cibos multos salu-
tares, multos etiam veneno imbutos, & dumtaxat
diceret, vescimini salutaribus, relinquite noxios:
nec indicaret, qui in tã multis, tam variè conditis vt
dignosci vix queant, sint illi noxij à quibus absti-
nendum censeat. Ludere hoc conuiuas esset, & læ-
dere. Sapientis conuiuæ tunc foret incœnatum ab-
ire potiùs, quàm tam apertum vitæ discrimen sub-
ire. Idem ego censeo, de libro illo, præstare nihil
eius quoad imagines illas credere: quàm cum pe-
riculo aliquid in animum admittere.

13. annumerare licet, quæ recentiora, contra vi-
C sibiles inuisibilésque hostes, excogitata nugacissi-
mæ superstitionis & taciti cum dæmone fœderis,
quædam retulit Pictorius [g] primùm de Cicorij ra-
dice, quam die S. Ioannis Baptistæ paullò ante au-
roram, cum auro & argento flexis genibus cõtin-
gunt: & ferro, per gladium Iudæ Machabæi, ex-
orcizatam, multis ceremoniis ex terra eruunt, &
secum portant contra aduersa omnia. deinde de
iis qui crines pectinando euulsos non nisi ter con-
sputos abiiciunt: &, si oua comederint, eorum te-
stas, non nisi ter cultro perfossas in catinum pro-
iiciunt, timentes vtrúmque neglectum veneficis
nocendi occasionem præbere: seruatum, credentes
præcludere nocendi potestatem. Denique qui
D Sammonici Sereni *Abracadraba* dietim ordine
retrogrado minuentes de collo suspenderint: vel
alia Hebræorum, ex Rabbi Hama *lib. speculationis.*

14. Quicquid Remigius dicat. non puto sic
dæmoni odio esse salem profanũ, vt ob eius asper-
sionem maleficium cogatur soluere: sed id eum
facere ex pacto, vel vt aliquam introducat super-
stitionem. naturalis quoque vis salis non satis effi-
caciç habet ad huiusmodi morbos sanandum. qua-
re superstitiosa hæc curatio.

15. Loci mutatio quam Ananias [h] suadet, vt &
nominis mutatio: meritò suspecta est. quid enim
virtutis occultæ, ob angelorum, quos propterea
vult simul mutari, proprias vires, habere queat: nõ
E video: nec quisquam opinor, nisi per mendacem
Cabbalistarum dioptram, Theologis Catholicis
exsecrandam. In nominis mutatione quid est (quæ-
so) efficientiæ naturalis: aut qui (quæso) angeli
nõ ipsis hominibus, sed hominum nominibus sunt
præpositi? quid locus in maleficium influit, ratio-
ne angeli loco præsidentis? potest situs & loci salu-
britas aliquid prodesse, vt & in ceteris morbis:
potest imaginatio noxia deperdi, potest etiam pro-
desse loci mutatio, sicut & vestium, lecti, stragu-
lorum, puluinarium, quãdo hisce maleficium indi-
tum, insutum, vel aliter in eis absconditum. vt re-
ctè colligitur ex Tobiæ c. 7. vbi Raguel iubet spon-

a Isagog. de dæmon. sublunaribus.
b l. 28. c. 8.
c l. 30. c. 10
d lib. 20. c. 19.
e lib. 28. cap. 7.
f d. ca. 10.
g Epitome de Magia. c. 26. & 27.
h li. 4. fol. 145.

ſis aliud cubiculum præparari. ſic Zachar. Vicecomes complem.artis exorciſt.p.1.doctri. vlt. nec alia ratione loci mutatio poteſt prodeſſe.

16. Clarioris ſuperſtitionis eſt, putare ſi quid precariò vel furto de malefici domo acceperis,maleficium ceſſaturum: idque meritò Remigius reprehendit [a]. Nec enim hoc aliud eſt,quàm maleficium,maleficio ſanare: par dementia illorum, qui pro philtro vtuntur crepidis, laciniis veſtium, vel præſegminibus vnguium perſonæ quam amant:vt docuere veteres ſcriptores [b].

17. ſimilis eſt vanitas exiſtimantium [c], contra ſpectra prodeſſe canes, equos,vel ſtricti gladij vibrationem, ex doctrina Homeri *Odyſſ.7.* & Virg. *Æneid. 6.*

Tùque inuade viam, vaginàque eripe ferrum.

Vbi perperam Lamb.Hortenſius aſſerit reipſa cōpertum ferri aciem dæmonas formidare. Iudaica illa opinio fuit,vt patet ex Thargumæo *in cap. 3. Cant. v.* 8. ſed ridicula. Nulla enim huic rei cauſa ſubeſt,niſi quòd ictu & vibratione aër diſſipatur, & continuum illud cadaueris, vel corporis aërei aſſumti, ſoluitur: quod ipſum nihilominùs procliue ſit dæmoni impedire ictu eluſo per diuerſionē, vel corporis alterius interiectionem.cur igitur hęc timeat?non certè magis quàm culicem elephas,vel triceps Cerberus catellum Melitæum, *Plura Tyreus d.p. 3.c.57.* Duo adſcribam exempla ex Cæſario. de milite prius eſt, qui in Meneuelt, quo viuus vti ſolebat pellito indumento veſtitus apparens, non potuit gladio fugari: quo cùm cæderetur, non poterat ſpectrum vulnerari, talem ex ſe ſonum emittens ac ſi mollis lectus percuteretur. hic apparere deſiit aqua adſperſus quæ caluo Dominico fuerat ſuperfuſa. *Sic ille, lib. 12.c.15.* Concubina Sacerdotis cuiuſdam nocte mortem ſubſequente, diu ante lucem luna ſplendente cuidam militi apparuit, per viam equitanti. primum miles & ſerui audiuere muliebrem vocem opem poſtulantem: mox vidêre mulierem rapidiſſimo curſu ad eos properantem. Mox miles de equo deſcendens, & gladio ſibi circulum circumducens, fœminam bene notam intra circulum recepit.*Et ecce ex remoto vox, quaſi venatoris, terribiliter buccinantis,nec non & latratus canum venaticorum præcedentium audiuntur. Quibus auditis, cùm nimis illa tremeret, miles auditis ab ea cauſis,equum ſeruo committens,tricas capillorum eius brachio ſuo ſiniſtro circumligauit,dexterâ gladium tenens extentum.* Approximante infernali illo venatore,ait mulier militi,ſine me currere,ſine me currere, ecce appropinquat. Illo fortiùs retinente, miſera ſe eripere ſumma vi connixa tandem ruptis capillis effugit: quam diabolus inſecutus cœpit,equo ſuo illam iniiciens,ita vt caput cum brachiis penderet ex vno latere, & crura ex altero.ſicque capta inuito ſed vidente milite præda preteruehitur.Miles manè ad villam rediens,cuncta narrauit,&capillos oſtendit,cùmque minùs ei crederent, aperto ſepulcro, cadauer ſine capillis,qui euulſi, inuenerunt. *ſic ille lib. 12.cap. 20.* quid hic gladij contra ſpectrum potuerunt? tantumdem quantum monachus ſpectrum feriens apud Gaguinum, vt alias narraui *libr.2.q.17.ſect.2. lit. L.* Ex qua narratione vt & iſta Cæſarij colligitur & alia,vereor ne ſuperſtitio fuerit, ex Magorum orta circulis coniuratoriis: nempe circumducendi circuli,& in ſpacio illo conſiſtendi. Nam licet crux in medio circuli facta legatur, tamen illi circuli figuræ fidere videbantur, & crucis efficaci-

a li.3. dæmonolatr. c.2.
b Theocri.in Pharmaceut. Lucian. in Dialo.meretriciis, Meliſſæ & Bacchid. & Apuleius libr.2. de aſino.
c Crinitus lib.7. de honeſt.diſcip.c.4. Ananias d. libr.4. fol. 155.Lamber. Hortenſ. in Virgil.6. Æneid.

A tatem ad ſpacium illud circuli reſtringere, quo improbum profectò. Huius circinationis aliu quoque exemplum reperias apud eundem Cæſarium *eodem lib. 12. cap. 17.* de Sacerdote, qui ſpectris tota per iter nocte infeſtatus, circulum circumcirca ſe ducebat ibi ſubſiſtens: & illis euaneſcentibus procedebat:mox iterum ſe ingerentibu nouum iterum circulum ducebat: ſicque ad lucen vſque laborauit. Obſeruabis ridiculam illam opinionem de armis, apud Pſellum *libr. de dæmoniu in fine: Dæmonicum corpus per totum ſe naturaliter ſenſuale,ſecundum partes ſingulas abſque medio,vide audit, tangit, patitúrque tangendo, & diuiſum do ſicut corpora ſolida.ſed hoc intereſt,quòd corpora ſolida diuiſa cùm ſunt, aut vix aut nunquā re- tur:corpus verò dæmonum, vti ſecatur, mox in ſe recreatur atq; coaleſcit,ſicut aquæ aëriſq; partes quan aliquid incidit ſolidum,ſed & dicto velocius dæmo ſpiritus in ſe reuertitur: dolet tamē interea dum diuid tur.quam ob rem aciem ferri metuit, idq; animaduertentes, qui fugare dæmones moliuntur,tela & enſes recta ibi conſtituunt, quo nolunt dæmones aduentare.* Hæc more ſuo ſibi vindicat Rhodiginus *lib. 2.ca 8.* & ſic Pſelli errorem,ſuum facit. Quod de corporis diſceſſione, & coalitione ſubita dicit,veriſſimum eſt.& experti duo in Hiſpania Nobiles,mihi non ignoti. Quorum vnus dum nocturno tempore vagatur,in ſpectrum incidit ſpeciē Æthyopis tetri,mole Gigantæa romphæam ſtringentis.hic cu plus audaciæ quàm pietatis erat,cetra ficulnea munitus,impetum ſuſtinuit, ſeq; gerens animosè vulnera punctimque hoſti ingerit. Sed aërem verberans,donec laſſus concidit,& à vicinis,qui ad ſtrepitum accurrerant, domum ſublatus, multis poſt diebus lecto affixus,vix conualuit. Hoc Burgis accidit: alterum Salmanticæ. Degebat ibi Theologiæ ſtudioſus quidam, è prima nobilitate: qui priſtinæ caſtimoniæ & pietatis oblitus, noctu magno periculo & labore parietibus tranſcenſis in quoddam Sanctimonialium monaſterium vſque ad Dormitorium (vt vocant) ſe penetrarat. ibi permittente Deo, priuſquàm ad cellulam, quam animo præoccuparat, pedetentim perueniret, obiicit ſe illi ſpectrum, ſpecie viri grauis & honeſti, prolixo capillitio & barba,lorum ingens manu tenens, & nullo verbo facto: bubulam minitans inſultationē Venerat probè armatus miſer ad incœſtum, ſcuto gladióque:hunc ſtringit,illo ſe tegit.viſus ſibi non ſemel latus aduerſarij, lorum ſubiens, haurire & brachia illi lorumque reſcindere: ſed ſemper brachium corpori, lorum parti amputatæ ſubitò iunctum apparebat.tandem lorarius decuſſatim illi in vtrúmque humerum ſic viuenti bouem mortuum (vt cum Comico iocer) impegit, vt in terram collapſus,vix trepidus ſe fuga eripuerit: & domum reuerſus deprehenderit, ad modum Sanctæ Andreanæ crucis,ſibi in pectore, & in tergo, ad quatuor digitorum latitudinem, notam contuſioni rubore liuoréque mixtæ impreſſam. tumuit mox vibex,& cum intolerabili ardore,quaſi vermiculare neſcio quid, quod grauiſſimum cruciatum adferebat, miſer ſenſit ſub cute,& (ne vanum viſum putes) altero tertiouè poſt die ad plures migrauit. Nec annum,nec nomina addo, vt vnius qui adhuc ſupereſt,& defuncti quoque alterius honori conſulatur. Notent laſciui iſti palumbi Dionæi, quas nocturnarum ad ſtupra diſcurſationum vtrique fructus fuerit; & quàm inanis iſta de gladij rotatione contra vim dęmonum perſuaſio. Nam

vita celsi.

A Erastus a ex Ioan. Opotino narrat: qui Paracelsi amanuensis fuerat: solitum Paracelsum noctu consurgere, & machæram suam Helueticam vtraque manu in hostem inuisilem huc illuc torquere: id vel ferocientis furoris fuisse putarim, vel ex pacto conuento. sic molestiarum inducias à dæmone paredrio impetrasse.

C 18. sit, quod putant aliqui, remedia quæ contra maleficium vsurpantur nihil profutura, si re non integra adhibeantur: hoc est, irrita fore, si priùs tentatum fuerit à medico corporis; à confessario animæ, remedium. solemnis enim iste solet esse magorum prætextus, vt docet Nicol. Remigius b, & nota dæmonum fallacia: qua vtitur primò: quia cù sit Zelotypus, veretur ne sanatio, ipsi adempta, aliis adscribatur. Secundò vt sic homines à diuinis & naturalibus remediis auocet. Ex hoc capite valdè mihi suspecta fuit scedula illa, siue programmation mulierculæ medicæ circumforaneæ, hoc anno. 1597. hic Louanij, in cuius vno articulo hęc conditio continebatur. Idcirco etiam suspecti omnes illi medici, qui nolunt ægrum confiteri, priusquàm præscripta ab ipsis pharmaca hauserit.

b 3. dæmo cap. 5.

19. est, putare maleficam non posse maleficium suum tollere, priusquàm libertati sit restituta, & ex vinculis dimissa. potest enim, maleficium maleficio nouo tollere, quamdiu pacto cum dæmone non renunciauit, vt docet idem Remigius: potest etiam illud per dæmonem destruere, vt quilibet alius remouendo signum, etiamsi adhuc carceribus contineatur.

20. maleficam scopis in ostio positis impedire, ne domo exeat: vel, coniectis in bullientem ollam soleis aut crinibus eius, vel acubus, cogere, vt accurrat: magicæ nugæ sunt, & peccata grauissima, quia nituntur pacto cum dæmone inito.

21. minis verberibus, aut vi maleficos adigere, vt maleficium tollant (cuius rei exempla peti possunt à Remigio c,) fieri potest vt liceat: si conditiones quædam adsint. primò si certò sciatur auctor maleficij. Nam suspectos tantum, verberare aut alia afficere contumelia, nec fas nec iura sinũt. 2. si nihil superstitiosum putetur adhibiturus. 3. dũ non existimetur morbũ in aliũ translaturus, quod ferè semper facere consueuerunt, vt exemplo declarat Gregor. Turonensis d. videlicet ista diabolì liberalitas est, vt boni nihil vllis hominibus præstet, nisi cum æquali vel maiori hominum damno, quo spectat narratio D. Gregorij Magni e, de virgine obsessa: quę cum opera magorum ab vno dęmone fuisset liberata, in vnius locum sex vel septẽ dæmonum millia successere. Neque hoc poëtas latuit. ideò enim fortassis finxerunt, non potuisse Admeto vitam conseruari, nisi vxoris Alcestis vicaria nece f. Vnde rectè noster Tragicus: cùm remisso ab inferis Theseo, Pluto Hippolytum abripuisset, canit, alloquens Atticæ præsidem Deam:

c 3. dæ-mol. c. 3

d 6. hi Fràc.

e .Mo- 9.

f ipid. ce-

Casta nil debes patruo rapaci.

Constat inferno numerus tyranno.

22. Quod remedium esse contra *Vultuarium* maleficium censuit Salisberiensis *lib. 1. c. 11. Horum* (ait) *malitia, etiam cùm plurimũ nocent, artificio leui dissoluitur: si videlicet, qui suspecti sunt, conuenti ab aliquo in iudicio crimen suum inficientur: aut, si confessi fuerint, cogantur maleficium reuocare.*] quid enim ad curationem inficiatio virium queat habere, nisi ex pacto conuento? si tamen aliquis solummodò intendens signum destruere sic interrogaret, non auderem illum peccati, saltẽ Mortalis, reũ dicere.

23. superstitiosa sunt, vt cùm ad maleficium amoris tollendum, vtuntur maleficio odij. v.g. certo ritu consecrant vel exsecrant potius columbam nigram, & diuisam per medium dant comedendã amantibus. Item si, vt odij maleficium tollant, vtantur amoris maleficio, v.g. Eucharistiam sacram in ore habentes osculantur eam, quam volunt in amorem inducere, vel labiis chrismate inunctis id faciant. Item si, vt sterilitatis agrorum maleficium tollant, hostiam sacram comminuant, & tritam in pulueres spargant per hortum vel agrum. Quæ omnia sunt manifestè impia & sacrilega, & tamen hæc facta aliquando legitur. primum illud refert Hollenus in Præceptorio, de chrismate, alterum Grillandus; cetera de Eucharistia, Cæsarius Eisterbacensis *lib. 9.* D

B

24. Adde remedia iudiciariarum superstitionum, de quibus *supra libr. 5. sect. 7. & 9.*

Vltimum notandum multa esse superstitiosa (vt variis locis ostẽsum) remedia: quæ ponunt Sprengerus g & ex eo Pet. Gregorius h, de plumbo liquefacto in scutellam aqua plenam infundendo, &c.

g p. 2. mal lef. ca. 1. q. 12. in 2. exemplo.

h li. 13. de repub. c. 3. à nu. 2.

Et hac de re Codronchus narrat historiam, ab auctoribus (vt ait) grauibus & certis relatam, cuiusdam mercatoris; *qui cùm in partibus Sueuiæ extra quoddam castrum animi causa per quoddam pratum duobus famulis comitatus ambularet, malefica muliere ab vno ex conseruis à lõgè cognita, adhortatus est mercatorem, vt signo crucis se muniret, quoniam illius ditionis potentior venefica, quæ solo intuitu maleficia inferre sciret, ipsis obuiam veniret. Quod monitum ipse paruipendens, & ista nunquam sibi timorem incussisse asseuerans, cùm nondum ferè illa protulisset verba, in pede sinistro illatam læsionem expertus fuit: ita vt cùm pedem è loco amouere non posset, & dolore lancinaretur, ad castrum equo fuerit deductus, vbi per triduum doloribus auctis, accersito quodam villico, qui huiusmodi mala curare profitebatur: facto periculo ex plumbo liquefacto, & in aquam supra pedem proiecto, morbum ex maleficio ortum dixisse: quibusdam prolatis verbis, & tacto pede, per aliud triduum curatus est.*] sic ille libr. 2. de morbis venefic. ca. 2. Modus explorandi solet hic esse, vas aqua plenum imponunt super locum affectum corporis, & plumbum liquatum huic vasi infundunt, interim verba quædam obmurmurantes, & in plumbo coagulato pro varia guttarum conformatione: iudicant primò, an sit maleficium malum, necne: deinde cuius generis maleficium sit. De qua re tota verissimè idem Bapt. Codronchus *libr. 3. de morbis venefic. cap. 13.* ita pronunciat. *vt modus superstitiosus est, sic & dæmonem cooperari est credendum. quamuis non desint, qui existiment, à Saturno vim hanc plumbo esse inditam, vt maleficia prodat, quod tamen à veritate est alienum.*] Probare debebant. nunc supponunt tantum, & Planetæ vim tribuunt minimè naturalem. Nam in hanc vel illam guttulas formam coagulari, pro natura morbi: merè & verè est opus non naturæ, sed intelligentiæ. Pergit Codronchus: *Nec laudare possum aliud experimentum, quod à quodam didici. Vt ægrotus, cum decoctione verbenæ (vulgò herba sancti Ioannis dicitur) abluatur, in qua ablutione, si nihil reperiatur, vel decoctio non immutetur in colore, infirmum veneficio non esse affectum: quod magna copia pilorum, & præcipuè suorum, inueniatur, esse argumentum efficax, non solum veneficij, sed & grauissimi, minimeq; curam recipientis: quod si pili sint pauciores, morbum esse mitiorem & curationem admittere.*

Quod

Quod si decoctum illud ad nigrum colorem mutetur, signũ esse præsentiæ dæmonis: quod si ad alios colores mutetur, alia indicare. Quis vero non percipit hunc etiam modum esse superstitiosum, cùm illi pili virtute verbenæ, nec ablutionis elici vel procreari non possint.] Sic ille *d.c.* 13. Addo, coloris hunc mutationem etiam ex naturali humorum prædominio (vt aiunt) in morbis non maleficis, sed grauioribus, posse contingere. Idem *libr.* 4. *cap.* 2. damnat tertium quendam modum his verbis; *alij columbum per medium scissum ventriculo ægrotantis apponunt, nonnulla verba obmurmurando. Qui modi & alij consimiles manifestè magici sunt, cum prorsus virtute naturali careant.*] adde, nec subsit ratio cur miraculo res adscribatur? maximè cum certa verborum formula vtantur. Postmodum idem iustissimè conqueritur; *remedia multa, tanquam arcana, ex arte magica in medicinam translata sunt: vt multi Arabum sectores fecerunt: vt* Michael Sauonarola *in sua Practiqua, & quidam* Bartholomæus, *qui practicam & experimenta cum quibusdam introductionibus in lucem edidit. Sic enim multis modis medicina scientia conspurgata remediorum vanitate sæpè coarguitur. Sed horum Satanicorum hominum curationes fallaces, ac incerta sunt, ac sæpe præstigiosa, vt videantur per modicum spacium temporis sanare, & reuera nõ sanent.*] Credatur medico docto & pio (quantum ex libris eius colligo) in arte sua.

Et in his omnibus Notandum, semper dæmonem lucrum aliquod sibi ex his comparare, & semper animæ, interdum & corpori nocere: quia semper aliquid admiscet, quo fiduciam in ipsum homo profiteatur; vel quo nos à Deo ad creaturas aduertat, & à cælestibus curis ad cænosa terrenáque deducat vel saltem à feriis & grauibus ad ludicra & nugatoria. Sic semper in aliquod peccatum animam pertrahit, vt rectè obseruarunt D. Augustin. & D. Leo a. Obsequitur mancipiis suis, vt firmiùs illa sibi deuinciat, & in peccato retineat.

a D. Aug. lib. octoginta trium Q.Q. q. 79. D Leo sermo. 19. de passio. Dom.

Si Deus permittit, hoc modo sanari ægrum, plures in fraudem pellicit: si Deus non permittit, sed impedit, tunc saltem peccatum hoc præcedẽtibus accumulás, conatur ægros in desperationẽ adducere. Si malũ vni equo auferat, transfert in meliorem. Si mulierẽ morbo liberet, transfert in virum; si se nẽ in adolescentem. Si sortem magus in alium nõ transtulerit, ipsemet necatur, vel ingens vitæ discrimen adit. coactæ nonnullæ Lamiæ; quia non poterant in alios, in suos ipsæ liberos transferre. Narrat auctor Dæmonomaniæ b, fuisse in Gallia qui maleficio quo læsus erat curando magnum accersiuit: ab hoc responsum: se morbo illum liberare non posse nisi in eius filiolum adhuc infantulum transferret. consentit impius pater, & à mago sanatur. interea nutrix, re intellecta, infantulum subducit, & cum eo aufugit: cùm ergo magus non posset in eum transferre, fuit ipsemet à dæmone interfectus. Tolosæ, idem scriptor ait, studiosum quendam amico suo grauissimè à quartana vexato dixisse, vt febrim vni suorum inimicorum traderet: illo verò respondente neminem sibi inimicũ esse, dixisse: da seruo tuo: tandem, cùm hoc illi religio esset facere, magum dixisse: da mihi eam, annuente ægroto, ipsum conualuisse: magum verò febri oppressum interiisse. Facit lucri semper alicuius certa spes, vt etiam planè futilibus & absurdis nonnunquam cooperetur. sic enim (vt narrat I.C. ille Francofurt. c) cùm vetula laborãs opthalmia studiosum quendam conuenisset, ab eoque

b. lib. 3. cap. 2.

c li. 2. de lamiis cap. 8.

petiisset, vt quæ in schedula, quam illi porrigebat, continebantur, sibi non grauaretur exscribere: certam se esse, si de collo illam gestasset, oculorũ lippitudine liberandam: & studiosus scripti illius characteres, vel obsoletos cernens, vel obscuriores (vt solent) legere non valens; eorum loco hæc verba scripsit in schedula, *diabolus huic vetulæ oculos eruat, &c.* simulq; præclarum philacterium mulierculæ tradidit, quot cùm de collo suspendisset, spe plena post paucos dies sanitati fuit restituta. Nimirùm voluit Satan hanc anum decipere, & in superstitione sua obfirmare. Plura si vis, lege *li.* 3. *p.* 2. *q.* 4. *sect.* 9. quibus addi quoque multa possunt ex Cardinalis Cusani Excitationum li. 2. *in Sermone, Ibant Magi, quam viderant stellam, &c.* vt eorum qui putabant contra sterilitatis maleficium, vel odij inter coniuges prodesse, si quis nidum auium inueniens caperet ipsam cum pullis matrem: & ideo vult à Mose præceptum, *Deu.* 22. *ne mater cum pullis capiatur.* simili modo ad vitandas alias superstitiones alia quædam veult Iudæis prohibita, nempe *precepisse Mosem vasa cooperiri, propter* Dominas Abundas. *sunt enim dæmones, quibus vetulæ offerunt esculenta & poculenta, quæ mundando domum non comedunt, imò seducunt. Prohibuit ne vir indueret vestem mulieris, & è conuerso, propter idololatriam: quia mulieres vestes viriles & arma in honore* Martis *induebant: & viri muliebres in honore Veneris. Hoc festum peragitur à* Christianis *in* Carnisprinio.] Et posteat idem addit sequentia exempla vt ait superstitionis in curandis morbis: *si res consecratæ ad aliud, quam ad proprium vsum applicentur, est superstitio; vt aqua benedicta quæ bibitur contra infirmatem, vel spargitur ad fertilitatem, vel datur aliquando brutis.* (Nota hoc sanè intelligendum, vt & quædam sequentia. Nam aquam benedictam adhibere, vt remedium naturale, vel addito ritu aliquo superstitioso id verè malum: sed eam adhibere, vt quid Sacramentale, & vim tribuere Deo per sacramentalia sua, ad corroborationem fidei, mirabilia operare solito; item vt dæmonis maleficium, vel prestigium cesset, hoc pium & licitum esse Catholicus nullus potest negare, vt docebo sec. 3.) *& de lumine cerei paschalis, & de aqua baptismatis.* [de his idem censeo quod de aqua lustrali.] *Abstinere à capite animalium in honorem S. Apolloniæ vel Blasij: vel vere carptum luminis consecrati* (hoc non intelligo, si loquitur de cera benedicta seu candelis probo ritu benedictis, errat.) *(crux facta de lignis palmarum, balnea in vigilia Natiuitatis & Carnis priuij contra febres, & dentium dolorem, non comedere carnes in die Natalis Domini, contra febres, vel ad honorandum sanctum Nicolaum pro diuitiis acquirendis, petendo eleemosynam,* (hæc omnia satis clara sunt) *eundo ad Sanctum Valentinum contra morbum caducum, ponderando puerum cum siligine vel cera,* (in his potest aliqua superstitio ab extrinseco aduenire: sed secundùm se pia sunt & licita) *portare crucem circumquaque per campos in vere contra tempestates* (si non fiat, vim ponendo in tempore veris, non est superstitiosum, sed licitum:) *in certis oblatis super altare, sicut lapidibus in die S. Stephani, & sagittis sancti Sebastiani* (hoc quoque pium, si tantùm fiat in honorem & commemorationem certaminis horum Sanctorũ, sine fiducia in materia, forma numero &c.) addit de acu quæ tetigit vestem mortui, de lignis furcæ, de lignis coniungendis contra febres, de hostia non consecrata contra febres (*hæc verè superstitio, si sunt,*) contra ictericiam de vrina, de pullis &c.] puto le-

gendum, *de pediculis*, neque hoc est superstitiosum, cum subsit ratio physica.

QVÆSTIO II.

An liceat remedium petere à maleficis?

E Latissimè hæc quæstio patet, in qua multi multa scripsere, multi etiam periculosè admodum errarunt.

Certum est vt hodie, sic etiam olim fuisse, qui maleficia maleficiis tollerent. Nam cùm Corybantes essent numero LII. eorum XXXII. crediti sunt maleficia inferre, alij verò XX. eadem amoliri. *Sic scholiast. Apollony lib. primo.*

Dico primò *falluntur Iuristæ, qui existimant iure ciuili licere maleficiis vti, in bonum finem*: nempe ad curandos morbos, vel ad repellendas tempestates, *vt Hostiens. in summ. Azo in summ. Pet. Ærodius lib. rer. iudicat. 8. tit. 7. ca. 6. Bart. Salycet. Godefrid. & alij in l. eorum C. de malefic. Troilus Maluetius de sortibus, Grilland. de sortileg. & alij communiter.* dico falluntur, quia legem illam Constantini qua nituntur a, recentiore lege sustulit postea Leo Imp. *Constitut. 65. ad Stylianum de Incantatorum pœna*, vt rectè aduerterunt Nicol. Remigius. & Pet. Gregorius, & Godelmãnus, quam, quod Tribonianus, homo planè scelestus, prætermiserit, causam aliam non video, quam quia ab omni erat pietate & vera religione alienus. ibi Leo grauissimus verbis negat quidpiam verè bonum his artibus effici: sed apparens illud bonum, illecebram atque nassam esse, *quæ illectos* (inquit) *in malorum omnium extremum vbi à summo bono exciderint, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est illas, vt qui se ipsis dedunt, pro creatore ac Domino infaustis dirisq; dæmoniis adhæreant, efficere: & qui illas affectantur, hos, per externarum rerum latam quandam speciem, vulnera in anima excipere. Quale quiddã inter pugnandum meticulosis frequenter accidit, qui dum illus interdum excipere manu nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sanè verò si quis aliquo modo incantamentis vsus esse deprehensus fuerit, siue id restituendæ conseruandæ valetudinis, siue auertendæ à rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens vltimum supplicium sustineto.*] Sed & Caroli. V. constitutio hos arbitrio iudicis condigna pœna puniri iubet b.

Dico 2. *Diuina & positiua Ecclesiæ lege semper prohibitum fuit vti maleficis artibus, vel maleficos consulere etiam in bonum finem.* Est communis Theologorum sententia, & etiam Canonistarum. Probatur 1. ex sacra scriptura. Deus id prohibuit. *Leuit. 19. v. 31. Non declinetis ad magos, neque ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos.* & cap. 20. v. 6. *Anima quæ declinauerit ad ariolos & magos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.* Vnde patet hoc esse peccatum mortale. Deu. 18. v. 10. *Nec inueniatur in te, qui lustret filium suum aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, &c.* In nouo quoque testamento vetat D. Paulus, quando iustam damnatioñe comminatur illis, qui ipsi impingebant eum mala facere vt bona euenirent c: quo significat, graue peccatum esse mala facere in bonum finem: quod tamen prætexunt qui maleficorum opera ad morbos depellendos tempestatésque arcendas abutuntur. 2 probatur ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ vsu, quæ sempr id improbauit, vt plurimi canones ostendunt d, & presbyterum damnarunt, qui bono fine diuinationem superstitiosam fuerat expertus e. 3. probatur ex Patribus, *D. Chrysostomus* f, *citiùs mors homini Christiano subeunda, quam vita ligaturis redimenda. Huc referendum illud B. Leonis* g, cùm eis (*scilicet dæmonibus*) nihil amplius liceat, quàm iustitia diuina permiserit; agunt tamen versutissima arte fallaciæ, vt ex arbitrio propriæ potestatis aut parere videantur, aut lædere; & multis (quod dolendum est) ita per nequitiam simulationis illudunt: vt quidam illos & timeant pati infensos, & velint habere placatos; cùm beneficia dæmonum omnibus sint nocentiora vulneribus. quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse, quàm facere. *Nec non ista D. Augustini* h: cùm ergo causæ articulus venerit, vt hæc proponatur conditio: aut faciendum esse contra Dei præceptum, aut ex hac vita emigrandum, quorum duorum homo si cogatur alterum eligere, comminante mortem persecutore (*idem est de morbo per maleficium immisso*) ibi eligat Deo dilecto emori, quàm Deo offenso viuere. ibi oderit in hoc mundo animam suam, vt in vitam æternam custodiat eam.] Ex his.

Infertur primò peccare iudices, qui cogunt malefica benedictione quadam iis quos læserũt maleficium auferre. Nam hæc benedictio illarum, nihil aliud est, quam formula qua ex pacto dæmon cessaturus: & si benedictione vera sanandus æger foret, præstaret vti benedictione Sacerdotis, vel alterius probi hominis, quàm malefici, cuius oratio Deo est exsecrabilis, neque licet nobis cum infidelibus hæreticis, apostatisque oratione in diuinis iungi. Vnde sequitur etiam malificam obtemperantem tali iussioni, & ægros hoc remedio vtentes peccare. Valdè quoque falli illos, qui existimãt licere maleficiis sanitatem quærere vel conferre, si id magistratus iubeat.

Infertur 2. veram esse decisionem *articuli Parisiensis* 5. Quod licitum est vti magicis artibus, vel aliis quibuscumque superstitionibus à Deo & Ecclesia prohibitis, pro quocunque fine bono: error. quia secundùm Apostolum non sunt facienda mala, vt eueniant bona. *& decisio art. 6.* Quod licitum sit, aut etiam permittendum maleficia maleficiis repellere: error. *& art. 7.* Quod aliquis cum aliquo possit dispensare, in quocumquẽ casu, vt talibus licitè vtatur, error.]

Infertur 3. impium & hæreticum esse dictum Paracelsi i, nihil referre, an Deus, an Diabolus, angeli vel immundi spiritus ægro ferant opem, modò morbus curetur.

Infertur 4. periculosam esse, & erroneam, vel saltem non satis euolutam & explicatam sententiam Nicolai Remigij k, *precariò non licere opem à maleficis impetrare, sed licere, vi & verberibus eam extorquere: qui hoc faciat, nunquam, qui illud, semper lethaliter peccare.*] Quorum vtrumque, falsum videtur. licet enim aliquando id precibus petere & impetrare. aliquando etiam verberibus ad id adigere, non licet. Non igitur eò recurrendum, sed res longè aliter explicanda. distinguendum videlicet primò inter maleficum paratum auferre maleficio nouo, & non paratum. aliter enim peccat qui hũc, aliter qui cogit illum. 2. distinguendus auferendi modus, an cum maleficio, an sine illo id fiat: quæ communiter theologi solent attendere.

Igitur primò falsa & erronea est sententia Paracelsi & similium, licere maleficia maleficiis tollere.

Quidam putant licere tollere maleficiũ, non per malefi-

a l. eorum C. de malef. & mat.

b Althusius lib. 1. Iurisprud. Rom. 52 Fichardus consi. 111. Laur. Kirchouius to. 2. cõsil. 2. Molleros consi Saxon. p. 4. sect. 2.

c ad Rom 3. v. 8.

d c. qui sine Saluatore, 26. q. 2. c. admone ant. c. non obseruetis 26. q. 7.

e c. ex tuarũ de sortil.

f hom. 8. in epist. ad Colos.

g ser. 19. de pass. Domini.

h tracta. 51. in Ioa.

i libr. de morb. caduco. & li. de hyperphys. morbis cur.

k lib. 3. dæmonolat. c. 3.

A maleficia, sed per res tamen superstitiosas & vanas: videntur hoc multi Canonistæ tenuisse, & nonnulli Theologi, & legistæ a si superstitionis vocabulo hi DD. rectè vsi; nequit negari, hanc opinionem quoque erroneam esse. quia superstitio res est per se mala, nec malum licet faceret, vt bonum eueniat. docet hoc Siluest. *verbo maleficium num. 9.* Rosella *verò* & Tabiena non tenent illam opinionem; sed dumtaxat referunt.

a Hubertin. & Goffred. quos sequitur Sprenger. in Malleo & eum simpliciter referunt nec refellunt Petr. Gregor. supra & Rickius lib. de prob. aquę frigidæ.

Alij itaque fatentur per superstitiosa media tolli non posse; posse tamen per vana, quæ non sint illicita, sic Ioann. Friburgens. *in summ. confess.* & id sequitur Rosella b, qui exemplum ponit, si maleficiati facerent celebrare tres missas de Dominâ, & postea omninò nudi operam darent liberis quærendis, credentes sic maleficium cessaturum. B Sed hoc exemplum mihi non placet, tum quia rem ad certum numerum missarum restringere, id non caret superstitione, tum quia medium illud non modò vanum est, sed & inhonestum, & vix potest peccato carere: si tamen omne peccatum impudicitiæ & inuerecundiæ deforet; neque vis in numero poneretur, neque fides adhiberetur ipsi actui, sed misericordiæ diuinæ per missæ sacrificia propitiandæ: tunc posset admitti exemplum. Deinde si *vana* remedia sumant, pro omninò vanis hoc est innanibus, sicut omnis vana locutio est peccatum, sic nulla vana operatio caret peccato, saltem veniali, *cap. illud 26. q. 2.* C si verò vana vocant indifferentia, tunc si quis adhiberet ea inuincibiliter nesciens esse peccatum, nullum foret peccatum; si non inuincibiliter, non tamen affectatè ignorans, foret tantùm veniale: idem foret, si quis faceret credens aut volens experiri an per talia maleficium soluatur, non per operationē diaboli, sed per cessationē eius ab operando; propter pactum quod maleficus cum diabolo habebat de cessando quando hoc vel illud fieret. *vide Silu. supra num. 9.*

b v. impedimentū 15. nu. 19.

G Tertia sententia, quædam est Pet. Aureoli *in 2. d. 34. q. 2.* & Angeli *verb.* superstitio. §. 13. licere à malefico parato petere, vt maleficium maleficio D tollat. exemplum huius rei subpeditat Ioannes Nider c. *Inquisitor* (inquit) *Eduensis mihi referebat, quod modus tollendi maleficium, aut se vindicandi in malefico, talis practicab atur suo tempore. Venit enim aliquis læsus in se vel in suis ad maleficam sciscitans malefactorem. Tunc malefica plumbum liquefactum aliquoties fundebat in aquam: quousque opere dæmonis in plumbo imago aliqua videretur: quâ visa imagine; malefica quæsiuit ab explorante, in qua parte vis lædi maleficum tuum, & in eadem vulnere eum agnoscere? cùmque explorator locum eligeret, statim malefica in eadem parte imaginis, quæ in plumbo relucebat; fixuram vel vulnus per cultrum posuit, & locum vbi reum inueniret indicauit: nomen tamen* E *nullatenus manifestauit; sed experientia teste maleficus per omnia lædi reperiebatur, sicut sua imago plūbea.*] hæc ille. hoc ergo secundùm Aureolum liceret: & secundum Remigium posset verberibus maleficus ad hoc faciendum adigi. Argumenta Aureoli sunt. primò licitum est ab vsurario parato vsuras petere; & à parato conferre Sacerdote, in peccato Mortali constituto sacramenta petere; & deferre iusiurādum idololatriæ, quem scio per falsos Deos iuraturum. ergo similiter in nostro casu petere à malefico parato. &c. Secundò non potest excogitari remedium aliud ad tollendum maleficium: ergo si hoc quod vnicum est vti non licet, non licet

c in epit. Formicarij cap. 3. in fine.

A illud tollere. Sed hoc meritò cēsetur durissimum: potiùs ergo dicendum, hoc vnico medio vti licere.

Verùm hæc argumenta nullius momenti sunt. Eorum enim quæ in primo ponuntur argumento planè dissimilis ratio est. nam illic inducuntur ad id, quod sine peccato facere possunt, si velint. sacerdos enim potest conari conteri, etsi tempus habeat. confiteri: vsurarius potest dare mutuum simpliciter: idololatra potest per Deum verum iurare: sed operatio malefica, quæ petitur, est intrinsecè mala, nec sine peccato fieri potest, ideóque nec peti, quia petendo consentit eius malitiæ, quod semper illicitum d, & teste Apostolo ad Roman. *digni sunt morte non solum qui talia faciunt, sed & qui consentiunt facientibus.* B In secundo argumento, falsò supponitur, alia remedia non superesse, supersunt enim alia, de quibus postea: quod si non superessent, præstaret mori millies quam per peccatum semel sanari. nām bonum animæ corporis bono præferendum est, & honor Dei cunctis anteponendus. Neque hoc durum videri debet scienti, quod *qui amat animam suam plus quam Deum, perdet eam*, &c.

d D Th. de malo 15. q. 4.

Remigius verò coactionem suam astruit sequentibus argumentis. primò quia talis coactio inhonorat diabolum, & est expers omnis pacti. ergo licita est. *Respon.* magis inhonorat Deum, quia cogit alium peccare. immò nec inhonorat diabolum, quia cogit maleficum vt innocet & honoret C dæmonem: ipse quoque, cum honorat; quia non modò credit dæmonem posse hanc medelam adferre, sed etiam concurrit positiuè ad actum pontiuum. dæmon verò pluris hoc facit, quàm si anei pij sui iniuriam, cuius afflictione solitus est gaudere. Nec potest dici expers pacti taciti, qui cogit maleficum ista perficere, virtute pacti quod maleficus cum dæmone init.

Secundò probat hoc pacto, licet à fure fugiente rem vi sibi ereptam alia vi repetere: licet arcem ab hoste iniustè occupatam armis recuperare: licet vinculis per tyrannidem mancipatum, astu violentèrque eripere: cur non hæc vis licita, vt innocen- D tem morbis indignissimis sanemus? *Resp.* illationem esse vanam, quia reliqua illa licita sunt, & iuri diuino naturalíque consentanea: maleficium verò maleficio sanare omni repugnat iuri.

Tertiò nititur auctoritate *l. nullus Cod. de malefic. & mathem.* vbi tantum punitur, qui aruspicem vel magum induxerit precibus vel suasionibus. ergo criminis atrocitas in hac suaui inductione consistit. Confirmatur, quia Photius in Nomocanone dicit legis illius pœnam tantùm debere intelligi, vbi διὰ θυσιῶν id est per sacrificia & mactationes, negocium peragatur. Non ergo locus est pœnæ, quando malo adiguntur. *Resp.* puerile ar- E gumentum hoc esse, illi simile; si quis dicat, lex eum punit, qui præmiis & blandicijs, & per artem lenoniam mulierem ad flagitium pellexerit: ergo criminis fœditas in hac blanda inductione & pellacia posita est: & inferat postea, igitur puniri minimè debent, qui vi minisque matremfamilias in thori violationem impulerint. Constantinus autem id tantùm vetuit ea lege, quod quidam sibi licere putabant. nam spontè facienti, nullam se iniuriam facere credebant: id verò quod multò grauius erat, non vetuit ea lege, quia res apertè iniqua minùs indigebat noua legis coërcitione. Quare Salycet. & Fulgos. mentē Imp. attēdētes de quibusuis euocatoribus & prouocatoribus ide

obtinere censuerunt: nec illa Photij limitatio vlteriùs protrahenda, quàm vt significet Imperatorem de illis egisse maleficis, qui tum temporis priuatim, prætextu amicitiæ, & hospitij recepti in domos gentilium, dæmonibus clanculùm sacrificabãt:quod ipse fieri prohibuerat alia lege a. Nec tamen vllus sanæ mentis hinc inferat, licita fuisse maleficia Magorum, in quibus non sacrificabatur. potest enim vnum factum ex pluribus capitibus illicitum esse:quorum vno cessante, ratione reliquorum adhuc illicitum manebit.

a l. 2. C. Theodos. de malef. & mathe.

Dico igitur tertiò, *sententia hac Aureoli, Angeli & similium est erronea & causa multorum peccatorum: nec licet vllo modo nec ab imparato, nec à parato petere, vt maleficium maleficio tollat.* hæc est communis sententia Theologorum, Aureolum & Angelum ideò grauissime reprehendentium: *tenent quod dixi D.Thom. D.Bonau. Sco. Tho. de Argentina & alij in 4. d. 34. Silu. verb. maleficium q. 8. Armilla num. 2. Tabiena ver. impedimentum 12. nu. 9. Rosell. supr. Caietan. 2. 2. q. 78. art. 4. Pet. Ledesm. ad 3. q. 58. a. 2. d. 2. Alfons. à Castro li. 1. de iust. heret. punit. ca. 15. Sprenger. p. 3. mallei. q. 16. Nider. sup. Nauarr. c. 11. num. 29. Angl. q. de arte Magica ar. 6. diffic. 2. Abulens. in c. 19. Matth. q. 90. lit. O. Dom. Sot. in 4. d. 34. q. 1. a. 3. & 8. de iust. q. 3. a. 2. Viguer. c. 16. §. 4. Martin. Ledesm. in 4. q. 60. a. 2. Brianson. q. 13. conc. 2. Orbell. q. 34. Vngarellus addit. ad Angel. d. §. 13. Henriq. li. 2. de matrimon. c. 8. n. 2.* & *n. 3. in fin.* Probatur, quia hoc sacræ litteræ, canones, ius ciuile & SS. Patres improbant, vt ostensum fuit concl. præced. 2. quia non licet consensum præbere in peccatum alterius b. 3. quia licet sic paratus peccare: hoc tamen peccatum, & isto tempore, non faceret, nisi inductus. 4. quia vt actum per se malum nemo vnquam licitè facit: sic, nec ad eum licitè poterit induci c. Nota magis peccare, qui cogit inuitum, quàm qui orat paratum. nam qui cogit inuitum iniurius est cogendo, & simul cooperatur: qui petit à parato, nullam ei facit iniuriam. quod nota contra Remigium.

b Rom. vlt.

c vid. D. Tho. 2. 2. q. 78. a. 4. Turrecre. in c. moueat te 22. q. 1. Sot. li. de iust. & iur. q. 1. a. 5. Cast. vbi supra.

Dico quartò *haut dubiè potest maleficus induci, vt per modum aliquem licitum tollat maleficium*] in hanc sententiam conueniunt omnes in præcedenti conclusione citati DD. & est verissima, caretque dubitatione, sed indiget tamen explicatione. nam quidam DD. non satis clarè loquuntur, etsi benè sentiant. Guido Briansonus *in collectario supra 4. sent. q. 13. concl. 3. Immò* (ait) *ego fortiùs dico, quod si aliqua persona erat impedita, vel vexata quacunque vexatione per aliquam personam sortilegam per pactum dæmonis: & per orationes, vel vota, vel artes, non posset sanari, nisi ab illa persona quæ talia intulit. Dico, quod accederem ad illam personam, quæ mihi dedit talia, non vt faciam homagium diabolo, nec vt colam illum sortilegum, sed vt mihi auferat, quod mihi dedit. Si ipse agat cum diabolo, ego non consentio: sed tantùm peto, vt remoueat malum quod mihi dedit. Et multotiens iustitia cogit tales, vt restituant sanitatem, quam abstulerunt. Immò si proprius diabolus dedisset mihi talia, dicerem sibi, quod à me remoueret tale impedimentum. nullo tamen modo faciendo sibi homagium.*] Sed quod ait de Diabolo. id ego prorsùs periculosum puto, & meritò negauit Sotus *in 4. d. 34. q. 1. a. 3.* Nam non possum petere, vt ab amico, quia cum eo inimicitias, indicente Christo, gerere debeo: omnis etiam mihi cum eo familiaritas & communicatio interdicta est. Per modum verò imperij, non possum iubere, quia mihi non subiicitur. Dumtaxat in Dei nomine, per exorcismi modum, ei possem imperare. Nec etiam simpliciter verum est, licere semper petere à malefico vt malum remoueat. Quid si enim sciam maleficium non posse tolli, nisi modo illicito? certum est me tum nõ posse petere d. quid si etiam moraliter mihi constet maleficum, etsi possit tolli sine maleficio, non tamen sublaturum nisi cum maleficio? certum etiam puto, tum non licere petere, vt tollat e. Potest huius rei exemplum dari, quando petitur tolli ab eo, qui non est auctor maleficij, nec locum & modum maleficij & curationis ab ipso malefico, vel homine alio intellexit: nam talis non potest curare sine maleficio alio, aut dæmonis cooperatione noua. Quare rarò admodùm, vel vix vnquam licebit petere ab alio, quàm ipsomet maleficij auctore.

d Pet. Ledesm. sup.

e hoc voluit haut dubiè idẽ Ledesm. & Henriq. d. n. 3. in fi.

Dico igitur quinctò, *licet à malefico petere, immò licet etiam illum minis & leuibus verberibus cogere, vt maleficium tollat, quandocumque probabiliter credo illum sine maleficio, modo aliquo licito id facere posse, siue quandocumque non sum moraliter certus, quod vtetur modo illicito.*] est sententia communis *Henrici postea citandi, Scoti & omnium citatorum in concl. 3. & Præterea Ioann. Bassol. Vorriloni in 4. d. 34. Caietan. in verb. maleficium. & in opusc. 12. tom. 2. Gabr. in 2. d. 28. a. 4. dub. 2. Binsfeld. in l. eorum q. 5. C. de malef.* probatur, quia hoc est vti iure meo, & inducere magum ad id, quod facere tenetur, & sine peccato, si velit, potest facere. non autem est consentire pacto quod dæmon habet cum mago. De coactione id concedit Remi. de precibus negat. sed ratio nostra, & communis sententia DD. de precibus idem conuincunt. de iussione exemplum habemus B. Theodori Archimandritæ, qui Theodotum Magum ad pœnitentiam adductum iussit, primùm omnia peccata sua confiteri. 2. si quos haberet libros maleficos in medium proferre. 3. quoscumque homines aut domos aut animalia maleficiis suis obstrinxerat, dissoluere. 4. non amplius ea in quemquam exercere, sed pœnitentiam agere f. De verbere & minis probatur quoad eos, quos constat maleficio læsisse. quia non tam infero iniuriam, quàm illatam repello: & sicut crumenam meam possem furi extorquere, sic etiam possum mago quam quasi detinet corporis sanitatem. Cõfirmatur hoc, quia docet experientia, nunquam nisi vi coactos maleficium tollere velle. Dixi, leuibus verberibus: quia grauia vulnera vel immodicos cruciatus inferre, id ad iudicem sceleris vindicem, non ad priuatos pertinet. Leuia non erunt, si maleficæ inde immineat periculum vitæ, mutilationis, aut grauis morbi.

f Georgius in vita S. Theodori, apud Surium. 22. April.

Caietan g. cautelam proponit, vt quis expressè protestetur, se nihil commune cum Diabolo habere velle. Hæc sanè prorsùs necessaria cautio, quando petitur ab eo malefico, qui non intulit maleficium. vix enim (vt dixi) sine peccato talis potest maleficium auferre. Sic cùm crudelis & nefarius Bertulphus dixisset coniugi suæ B. Godoleuæ, in eam ferociæ suæ causam, esse dæmonem, & ex maleficio natum discidium, addidissetque se nosse fœminam, quæ iactitet se posse illos mutuo amore & beneuolentia adeò connectere, vt nõ queant coniuges ardentiùs se amare: respondit Sancta mulier, *Christi ancilla sum, illi ego mea omnia commendo: si tamen absque sceleris alicuius commixtione id fieri potest, quod dicis, non refragor* h.] Si quis ab ipso, qui nocuit, medelam petat; fortassis absolutè loquendo, non est necessarium addere illam protestationem, sed sufficiet

g tom. 2. opusc. 12.

h Drogo Gestellensis in vita S. Godeleue 6. Iulij.

abso

absolutè (in casu conclusionis huius quintæ) petere vt nocere desinat. quia res quæ petitur bona & iusta est, nempe non nocere proximo: & potest ac tenetur maleficus id licito modo facere, nempe per medium aliquod naturale (si nouit) vel per signi destructionem. ideò quod de pecunia ab vsurario mutuanda dictum, id hoc vim obtinet. Attamen semper vtiliùs erit & tutiùs hanc protestationem adiicere, maximè si petam vt tollat maleficium, vel quid aliud huiusmodi, quod non nudam cessationem: sed quiddam actus positiui significat. quia malefici vt plurimùm sunt homines idiotæ, & alia quàm superstitiosa remedia ignorant. Quare etiam consulo, vt petatur ab eo, quo remedio sit vsurus. si nolit dicere, non est vtendum eius opera: quia hoc ipso satis indicat se vsurum remedio illicito. Si verò indicet remedium: tunc si satis prudens es & doctus, ipse considera & discerne, an sit licitum necne: si nō es idoneus iudex, doctiores & prudentiores consule: si dubitetur an sit medium naturale, consulantur medici: si verò an sit diuinum, consulantur Theologi. In his etiam diuinis aduerte, tunc præstare illa applicari à Sacerdote, quàm à malefica. Nam si miraculosa operatio est, Deus illam potiùs operabitur per seruum suum, quàm per Diaboli mancipium. si malefica dicat, non profuturum, nisi ipsa adhibeat: satis hinc apparet, aliquid eam adhibituram ex pacto conuento. Quare nec videtur toleranda praxis quorumdam iudicum: qui cogunt maleficas benedicere ægrotis ex maleficio: & si sanentur, tunc habent pro indicio certo, quòd sint maleficæ. Liceret tamen iudicibus eas cogere, vt citrà maleficium liberare conarentur: sicut licere priuatis iam docui, atque ita intelligendus Briansonus *d. concl. 3.* Quod si res moram non pateretur, & maleficus non foret persona rudis & idiota, sed satis prudens ad discernendum meleficam curationem à naturali vel diuina: & tunc aliquis simpliciter secutus fuisset sententiam Pet. Ledesmij sup. credidissetque dicenti se non vsuram vllo maleficio, non auderem damnare post factum: sed ante factum: semper vtendum puto consilio & examine quod dixi. Reuera enim qui non examinat, neq; interrogat, neque protestatur, neque aliam adhibet cautionem vt intelligat, an remedium quod adhibebitur sit legitimum, an illicitum: is non videtur facere quod in se est, sed obiicere se temerè periculo peccandi: quia nouo periculo peccandi obiicit rudem illam & idiotam & peccatricem animam.

QVÆSTIO III.

An liceat maleficij signum destruere, vt diabolus nocere desinat?

I NOta primò signa maleficij vocari, ollas, ligamina, claustra, plumas, leberides, & similia: quæ, ex pacto cum dæmone inito, magus adhibuit vt aliquis maleficio lædatur: pactum verò esse solet, vt quamdiù ligula sic nodata fuerit, vel tale quid sub limine defossum, vel sera clausa manserit: tamdiù talis persona sit maleficiata: aut moriantur, qui in tali loco erunt, aut intrabunt vel exibunt, & huiusmodi: de quibus actum *libr. 3.* Porro de ligaminibus & ollis, res notior est: de *sera* legi apud auctorem innominatum libr. pœnitentialis à Rectore & Academia Coloniensi

A ante annos centum approbati, & excusi: *cap. 70. quod est de impotentia coëundi*: Parisiis (ait) *contigit quod quædam sortiaria virum, qui eam reliquerat impediuit, ne posset cognoscere aliam, quam legitimè superduxit. fecerat enim incantationem suam super clausam seram, quam in puteum quendam misit, & clauem similiter in puteum alterum, & sic diabolo promouente vir ille factus est impotens cum vxore sua.*] Quæritur ergo V. *liceat aperiendo claustrum, comburendo capillorum glomum, soluendo ligulæ nodum, vel effodiendo ollam, & exurendo quæ in illa habentur, aut similia remouendo, perdendóque, maleficium destruere, & liberare maleficiatum?* Duæ de hac re sunt sententiæ. vna, nullius quod sciam in libris editis, B in quibus nondum mihi contigit inuenire: sed nostris temporibus Ioann. Hessels à Louanio, *in prælectione lib. 4. sent.* docuit nullomodo licere. hoc haut dubiè pio docuit animo, & vt homines à maleficio absterreret: quàm tamen prudenter & verè, manifestum spero fore ex iis quæ hac quæstione disserentur. multi ex eius discipulis rem non multùm discutientes, neque auctores alios curantes, Pythagoræorum more, vt oraculum exceperunt: neque in scholis tantùm docuêre, sed in concionibus adeò nonnunquam calidè: vt contra sentientes damnare, & etiam pœnis Ecclesiasticis coërcere, sint conati: non modicam scrupulorum C carnificinam etiam piis & bonis, inicientes. hoc ergo diligentiùs res discutienda, quam cùm superioribus annis docerem, ideòbreuiter perstrinxi, quòd tum nescirem aliquem ex doctioribus communem sententiam, quam amplectebar & amplector, probare.

§. 1. Hesselij & discipulorum eius argumenta fuere. primò, cùm signum amouetur: sanitas exspectatur non à Deo vel sanctis, per miraculum: nec ab humana voluntate nec à causa naturali. ergo à diabolo. Sed hoc est superstitiosum. ergo non licet amouere.

2. Qui signum tollit ea spe, vt nocumentum cesset, miscet se pacto, quod malefico cum diabolo intercedit, quia diabolus cum malefico pactus D est, vt signo posito ipse noceat, signo remoto nocere desinat. ergo talis societatem quandam cum diabolo init, cui coniungitur, & communicat in pacto conuento eius.

3. amouere signum, est colere diabolum, quia est protestari, quod possit nocere quibus & quando voluerit, quasi ab alio non pendeat: item quod sit fidelis & verax, qui pactum seruet cum suis: sed diabolum honorare vel colere non licet. ergo nec amouere signum licebit.

4. Non licet declinare ad magos, vt scripturæ docent: sed quia amouet signum, declinat ad magos. ergo. Min. probatur, quia petit à malefico vt signa E tollat, vel vt sibi tollenda ostendat.

5. Qui amouet signa ostendit se maleficos & dæmonem timere: sed S.S. iubet nos solum Deum timere.

6. Non tantùm res quæ ponitur vel amouetur est signum diaboli, sed & actio circa rem, vt positio eius ad nocendum, permanentia eius ad nocumenti perseuerentiam, amotio eius ad nocumenti cessationem: sicut non tantùm aqua est Sacramentum Christi: sed & ablutio per aquam facta. ergo sicut qui ponit signum exercet sacramentum Diaboli, sic & qui amouet. Exercet enim vterque actionem ad eum effectum consequendum, ad quem aliter non valet, nisi ex diaboli institutione.

 7. Diabo-

7. Diabolus nunquam sponte cessabit à nocumento corporali, nisi vt grauiùs noceat in anima: cum sit hostis noster capitalis, semper cupiens quam maximè nocere. ideò, iuxta D. Leonem, *beneficia eius cunctis sunt nocentiora vulneribus*: ergo per cessationem nocumenti, quæ fit amoto signo, grauius infert nocumentum vel amouenti, vel maleficiato, vel vtrique.

8 si licet signa maleficij amouere, vel ad ea implorare opem malefici: igitur quoties quis maleficium patitur, nec aliud superest remedium quo adiuuetur, tenebitur procurare signi amotioné: sicut tenetur homo ægrotus licito ac possibili remedio procurare, vt sanitati restituatur: peccaret enim si sic sanitatem à Deo exspectaret, vt interim medici consilia reiiceret. At qui nemo eorum, qui sunt in contraria opinione hoc docet, videlicet hominem aliquando ad amouendum vel destruendum maleficij signum ex conscientia obligari.

9. Si id licet, ergo illi rectè faciunt, qui maleficis ad quæstionem vocatis abradunt omnes pilos corporis, ne quo maleficij signo corpori adhærente, reddantur insensibiles, ideoque ad confessionem cogi non possint, quod tamen videtur satis manifestè superstitiosum. Vnde Fran. à Victoria *in relect. 12. de arte magica*: si (inquit) ad expulsionem dæmonum radunt pilos aut capillos, aut aliquid eiusmodi: est magia manifesta. Nam veri sancti, qui gratiam Dei habent, nunquam vtuntur talibus ritibus aut obseruationibus.

10. Probari posse videtur ex eo, quod Dominus dicit in Euang. *hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in oratione & ieiunio*. sensus enim est non aliter rectè eiici. ergo si quis dæmon eiusmodi intrasset in aliquem per maleficium, non liceret egressum eius procurare per signi amotionem.

11. probatur ex eo quod D. Hieronym. commemorat *in vita S. Hilarionis*: ad quem cum adducta esset puella à dæmone obsessa, & dæmon clamaret: se inuitum in puellam ingressum fuisse, vtpote vi maleficiorum coactum: nec se posse eam relinquere, nisi priùs ablatis signis sub limine positis: vetuit vir sanctus signa perquiri, & orationis virtute dæmonem expulit: *ne* (inquit Hieron.) *absolutis incantationibus recessisse dæmon videretur, aut ipse sermoni eius accommodasse fidem.*] igitur, ex Hieronymi sententia, perquirere & tollere signum, vt nocumentum cesset, ad incantationem pertinet: alioquin ad miraculum diuinum non rectè confugisset Hilarion: sed remedium facilè ac promptum de signis amouendis, si licitum erat, præscribere debuisset: ne Deum tentare videretur.

12. apud Gratian. *ca. si per sortiarias 33. q. 1.* vbi enumerantur legitima remedia maleficij, nulla fit mentio requirendi & destruendi signi: nec quisquam alius veterũ Ecclesiæ patrum reperitur, qui de remedio hoc tanquã licito loquatur. Si respondeas esse argumentum negatiuum ab auctoritate negata. Vrgent, non esse ab auctoritate negata, sed ab auctoritate negante. quia cùm remedium tollendi signi sit facilè & cuique obuium, eius maximè mentio fieri debuisset, si licitum illud concilia & patrum decreta censuissent.

13. Diabolus non est alligatus signis: potest enim nocere sine signis, & positis signis liberum illi adhuc est non nocere, vt & amotis adhuc nocere & non desinere. ergo frustrà tolluntur signa, nisi pactum malefici & Diaboli intercederet. ergo remouens consentit in hoc pactum.

14. Diabolus non potest diutiùs nec fortiùs, nec breuiùs nec leniùs hominem affligere quàm & donec ei Deus permittit. qui pactis huiusmodi non astringitur: ergo absurdũ est exspectare remedium ab huiusmodi remotione signi, aut curare talia diaboli pacta: sed recurrendum est ad Deum, in cuius potestate est Diabolus. His illi argumentis vtuntur, quæ verbis ipsorum retuli: ne quis suspicetur me minùs bona fide agere.

§. II. Nihilominùs sit conclusio, *signa maleficij etiam spe cessationis morbi seu mali licet quærere & inuenta remouere & tollere.* dico, *spe cessationis*, quia fatentur opinionis contrariæ assertores, in contemptum & deletionem Magiæ superstitionis, ipsiúsque Diaboli, licere maleficij signa tollere, destruere, atque abolere: immò sanctum id esse, si ex solo odio totius artis, & intentionis Diaboli cæ id fiat: sed negant, id licere ea spe, & intentione, vt nocumentum cesset. *Notandum primo*, quod omnes fatemur, signi ablationem nullam habere vim naturalem neque supranaturalem mali auferendi seu sanandi: sicut nec eius positio vim vllam huiusmodi habuit, ad malum inferendum sed sicut, posito signo, dæmon fuit, qui nocumentum intulit; sic ablato signo, dæmon est, qui malum aufert, quia cessat nocere. cessat autem, quia sic cum mago pactus fuit: non quod pacto se ligari putet, sed quia hoc sibi iudicat expedire ad animarum perniciem. *Notand.* 2. aliud esse vti peccato alterius ad bonum, aliud cooperari peccato alterius. nam peccato alterius vti possum ad commoditatem meam, quando ille potuit peccatum vitare, & licito modo mihi gratificari, vt dictum de vsurario *præcedenti quæstione*, ipsius enim malitia mihi nocere non debet. Cooperari verò peccato alterius nunquam licet, quia nunquam peccare licet: cooperor verò, quotiescúmque peto ab alio, id quod aliàs sine peccato nequit præstare. Quando ergo peto vt maleficium malefico, vel nouo pacto inito, tollat: cooperor peccato: quando peto vt id faciat, destruendo signum iam ante initi pacti, seu sine maleficio, & ipse me nolente adhibet nouum maleficium: ego illi non cooperor, sed vtor tantum eius peccato. Est doctrina Sot., & Pet. Ledesm. & aliorũ mox citandorum. *Notand.* 3. Signum tolli vel ab ipso qui posuit, vel ab alio qui non posuit. Si ab eo qui posuit: vel ille inierat duo pacta cum dæmone vel vnum tantum. duo quidem, quando conuenerat, vt dæmon permanente signo debeat nocere: & sublato signo teneatur nõ nocere. nam hic vnum pactum fit de positione signi, alterum de ablatione. Vnum tantum fit, quando simpliciter conuenitur vt signo permanente teneatur dæmõ lædere. huius pacti vis includit, non vt sublato signo teneatur nõ nocere, sed vt, si velit, possit non nocere. Quando duo sunt pacta, tunc consideranda est duplex, quæ potest accidere, malefici intentio. Si maleficus cum tollit, vult sibi seruari pactũ illud secundum, non licet tollere: quia hoc est confirmare illud pactum. Si verò maleficus ex pœnitentia pacti initi motus, vult pactum suum cum dæmone initum cessare: & ideò, vt rescindatur: tollit signum, quod est pacti vinculum, & tollit non quatenùs ablatio signi est signum secundi pacti: sed quatenùs est destructio primi pacti, potest tollere, quia sic non confirmat secundum pactum, sed rescindit. Quod si sit alius qui tollit, hic non fecit vllum pa-

ctum cū dæmone, nec potest dici confirmare primum malefici pactum: quia illi nō cooperatur. Sed si gnarus secundi pacti quod maleficus fecit, illud tollat, quia vult à malefico seruari secundum pactum: ille quantum in se est pactum confirmat, & sic malo cooperatur, quare hoc non licet: si verò vel ignarus vel gnarus, illud tollat dumtaxat, vt maleficium destruat, vel vt pactum rescindatur, sperans dæmonem liberè cessaturum à nocendo: nullo modo cooperatur pacto: non primo, quia iuxta illud non operatur: non secundo, quia illud nō curat, sed vult facto suo destruere primum. Deniq; si vnicum maleficus fecit pactū, tunc tollendo signum, primum pactum destruitur, nec nouum initur: nec ipse maleficus vllo modo confirmat, vel operatur ex primo: quare nec ei alius tollens cooperatur. *Notan. 4.* si scandalum sequatur, non posse tolli. quare sic ista peragenda, vt scandali occasio iusta detur nulla.

His positis *probatur 1.* conclusio, quia quotquot auctores excusi de hac egerunt quæstione, illi ad vnum omnes, ex quo ea quæstio discuti cœpit, in hac conclusione conueniunt: eos autem loqui, de eo qui spe cessationis signū remouet, clarè patet ex verbis & rationibus, quibus vtuntur. Ante tempora D. Thomæ, & ipsi D. Tho. ac D. Bonauenturæ, & eorum præceptoribus, puto planè certū fuisse hoc licere: & ideò de hac re nihil expressè proditū: nisi quod maleficia sine maleficio tolli posse censuerint: quod etiam Tho. de Argentina *d. 34.* & Abul. *in 19. ca. D. Matth. q. 90.* & alij communiter tradiderunt. Quod verò Durand. hoc non dixerit parùm refert: omisit, quia non habebat, quod ea in re contradiceret D. Thomæ: ad cuius contradicendum, commentarios suos elucubrauit. Primus quem inuenio ex professo quęstionem discussisse, qui tempore D. Thomę vixit, Durando prior, est Henricus Goethalzius siue Gandensis, archidiaconus Tornacensis. hic *quodlib. 5. q. 33.* vbi quærit, *an liceat tollere tegulam maleficij signum?* tandem resoluit his verbis, *licet autem perniciosum est operibus superstitiosis communicare, aut facere talia, qualia faciunt superstitiosi communicando operibus dæmonum. Catholicū tamen est destruere opus superstitiosum dæmonis, & in hoc ei contrariari. Et sic dico, quod licitum est maleficiū deponere simpliciter, quemadmodum licitum est idolothytum in cloacam proijcere: & etiā vt curetur infirmus maleficiatus (ecce, quod sub hac spe) non credendo quod virtute illius maleficij morbus ille contingat (hoc enim credere infidelitatis esset) vt procedit prima obiectio: sed credendo contrarium, & quod fiat sola dæmonum actione, ex diuina permissione: qui nō consueuerunt secundum pactionem suam maleficiatum vexare, nisi stante illo maleficio.*] Hæc ille: sequitur, eū, more suo nō nominās, Scotus, & ipse aliquot annis antiquior Durando, his verbis: *si per orationes Sanctorum impediatur virtus dæmonis, benè fit: si tamen Deus illas non exaudiat, tunc si sciretur maleficium & destrueretur, dæmon non fatigaret eum ampliùs, quia ex pacto non assistit: nisi dum durat aliquod signum. Et ex hoc patet quod trufatica est illa quæstio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum? non enim solùm licet, sed est meritorium, destruere opera diaboli, nec in hoc est aliqua infidelitas. quia destruens non acquiescit operibus malignis: sed credit dæmonem posse & velle fatigare, dum tale signum durat, & destructio talis signi imponit finem tali vexationi* a.] vides à Scoto hoc meritorium censeri, quem discipuli eius ad vnum sequuntur,

Anno 1290.

a in 4. d. 34.

A vt nominatim Ioann. de Bassolis ibid. *q. 1.* qui etiam expresse addit *meritorium esse si fiat cum intentione curandi*: & sic etiam Antonius And. in 4. d. 34. in fin. sequitur Nicol. Vorillon. *ibid.* & Nicol. de Orbellis ibid. & Guido Briansonus b, & Iosephus Angles c, & Alph. à Castro *libr. 1. de iust. hæret. punit. cap. 15.* & Pelbert. Temesuar. *Rosarij p. 4. ver. matrimonium. 5. §. 38.* Est etiam hæc sententia communis Thomistarum, vt Caietan. *tractat. 12. tom. 2.* vbi ait: *duobus modis contingit maleficium à maleficis solui: primò per simplicem dissolutionem seu destructionem maleficij prius facti, puta dissoluendo ligaturam capillorum cum annulo ligneo &c. & hoc absque dubio licitum est, nec est opus malefici, vt maleficus est, sed hominis scientis impedimentum boni proximi sui. quia nulla hic euenit inuocatio dæmonis, sed sola dissolutio signi: quo durante diabolus statuerat malum alterius continuare. 2. per inuocationem dæmonum, seu aliud maleficium, & hoc proculdubio peccatum est mortale.*] *hæc ille.* vides Caietan. hoc definire, vt indubitatum. idē volunt Siluest. *verb. maleficium q. 7. & 8.* Tabiena. *verb. impedimentum 12. ver. 9.* Fumus *ver. maleficium num. 2.* Domin. à Soto. *in 4. d. 34. q. 1. a. 3.* vbi dicit *nos posse maleficum rogare, & ab eo pecunia extorquere, vt ligaturas, quas habet sepultas, aut suspensas, aut alicubi asseruatas, illinc dimoueat: quia illud maleficium facere virtus est: & quicumque sciret vbi sunt posset illas inde subtrahere*, &c. idem asserit addens *meritorium id esse* Bartolomæus Ledesmius *de Sacramento matrimonij difficul. 49.* & eiusdem instituti ac nominis recentior Petrus Ledesm. *in 3. p. q. 58. a. 2. d. 2.* Henric. Henrriquez *lib. 12. de Sacram. cap. 8. nu. 3.* Consentiunt Nominales, *vt Gabri. in 2. d. 8. q. 2. a. 4. & Aureolus in 4. d. 34.* Consentiunt etiam Summistæ vnanimiter *Silu. Tabie. & Fumus sup. Angelus in ver. superstitio. §. 13. Rosella ver. impedimentum ver. 13. Caietan. in ver. maleficium & Iacob. de Graffiis in decis. aureis. c. de maleficio.* Quin etiam Francis. Zammarinus beneficiatus Lateranens. Ecclesiæ, *in thesauro Sacerdotali quem, collegit secundum consuetudinem ac ritus S. Eccles. Rom. p. 1. tit. de exorcismis c. 2. quod est de maleficiis*, hoc non tantùm dicit licere, sed quasi necessarium & rituale præscribit, his verbis: *adiungo, quod illa ossa & pennæ insertæ vna in alia: & multa, & quasi infinita talia, quæ in lectis inueniuntur à dæmone deportata: sicut clarè fuit deprehensum, sunt extrahenda, & igne comburenda, dum dicitur psalmus:* Exsurgat. *Nec sequenda est illa superstitio quam vulgus ponit, de mittendis talibus rebus inuentis ad fluuium currentem, &c.* sic ille fol. 180. col. 4. consentit Zacharias Vicecomes p. 1. complementi Artis excorcis. doctri. vltima. Itē noster Leonardus Lessius de insti. hanc quæstionem accuratè pertractans, cuius scriptis adiutum me, hoc in disputatione fateor, vt & Bellarmini. Consentiunt Iuristæ, non tantùm qui tenent posse nos maleficiis in bonum finē vti: & alij, qui dicunt per superstitiosa posse tolli maleficium, quos supra citaui. sed & qui hoc reiiciunt, *vt Turrecrema. in d. c. mouet te, Nau. in Manual. c. 11. n. 29. & Pet. Binsf. in l. eorum q. 5. C. de malef. & mathe.* Inquisitores quoq; Germani, *Sprenger. in malleo, & Nider. in Formicario, supra citati, & Ioan. Chappeauuille Vicarius & Inquisitor Leodiens. in tract. de casib. reseruatis.* Vnde patet hanc esse sententiam planè communem, Hispanorum, Germanorum, Italorum, Gallorum, Britannorumque Theologorum quidem Scholasticorum omnium, Nominalium, Scotistarum, &

b in 4. q. 13. conclus. 3.

c q. de arte magica a. 6. difficul. 2. iunct in 4. q. de impedim matr. ar 2

Thomistarum: ex quibus multi Cardinales & Episcopi & Magistri Sacri Palatij fuere, ceteri dignitatibus aliis, aut eruditione saltem, & pietate conspicui. Quare cum sit incredibile, tot academiarum præcipuarum professores, in hoc dogmate ad mores pertinente, vsque ad Hesselium errasse: & hodie quoque errare, tum in lectionibus publicis, tum in confessionibus audiendis, tum in ipsa praxi quotidiana, idque errore tam periculoso: sanè non videntur carere temeritate, qui hos omnes inscitiæ & erroris condemnare audent: & puniendos putant: quotquot, sola etiam auctoritate talium adducti, maleficij signa remouerunt. Accedit, quòd auctoritatem hanc rationes validissimæ comitantur: quibus contrariæ opinionis defensores nondum satis efficaciter responderunt.

B

Probatur primùm hæc sententia exemplis illis superiore capite narrati B. Godoleuæ, & B. Theodori archimandritæ. & quodam quod Ill. Cardinalis ex Societate nostra Rob. Bellarmin. *in publicis prælectionibus* narrauit, cũ ante multos annos Louanij sententiam illam Hesselij solidè, sed breuiter refelleret cuius dicta huic disputationi inserui. Concionator (*verbis eius vtar*) quidam *Prædicatorum: quod me puerum vidisse memini: in monte Policiano in XL. cùm vellet concionari, loqui non potuit. accidit id secundò & tertiò, videns id nõ esse rem naturalem, in concione tantùm sibi vocem præcludi: votum vouit Sanctæ Agneti, quæ erat loci patrona: inuenitq́, signa in suggestu, capillos inter se ligatos, & similia. comburit ergo illa, & vox ei restituitur. concionem postea habuit.*] Quod si peccatum hoc fuisset, Deus à pio concionatore inuocatus, & voto sollicitatus eum non sanasset: neque signa illi ostendisset, quæ tollere non liceret. his accedat simile æquè contestatum. Anno 1589. *Genuæ adolescens quidam pius, ex imprudenti affectu, ita effusè in amorem mulieris exarsit, vt diuinum excluserit: mittebantur vltrò citroq́, munera, & furtiuæ litteræ, idq́, trimestri spacio. Post quod, is graui morbo afflictus decubuit. Mirum certè, quàm immundas sordes, & varias ante ora astantium euomuerit: muliebres crines, ouium villos, linũ, bombycem, crinales acus, & sutorias, vnguium segmina, ossium fragmina, & ferramentorum, non paruo numero, vna cum sanguine. Quidam è nostris hortatur eum, ne amplius illigari se patiatur amore pestifero. Quærit deinde, num quæ essent ab eo munera aut litteræ? litteras acceptas aiebat, sed deinde, laceratas: noster non credẽs, admonet familiares, vt eius arculam scrutentur, &, si quid sit amatorium, tollant. Ea res cùm ægro occulta voce quadam innotuisset, arculæ clauem horrendis clamoribus postulat, & acceptam eadem voce admonente, iniecit in os voraturus, nisi prohibitus fuisset: eam puluino supponit: oculorum vsum amittit: admonet mater, vt doctus malo reddat clauem: eam cùm quærens non inueniret, furto ablatam credidit: tunc incipit magis vociferari, nec tamen reperta in toto lectulo diligenter excusso: vt tandem cùm arcula esset reserata, binæ litteræ amatoriæ inuentæ, & igni traditæ sunt, quo facto restitutus ei sensus videndi, & clauis non sine admiratione apparuit antè oculos quærentis exposita. Meliùs interea habere cœpit & corpore & animo, & paulò post sanus omnino factus est.*] Hæc Fran. Bencij nostri verbis perscripta, & Romæ excusa in anni illius litteris descripta. facilè videt hic vnusquisque signum maleficij litteras fuisse, quod ne tolleretur dæmonem conatum: eòque amoto & cremato, nocere desiisse. Sprengerus *p. 2. Mall. q. 1. ca. 1.* narrat historiam sequentem.

A

Comes quidam præclarus genere VVestrajcensis territorij in confinibus Argentinensis diœcesis iuuenculam simili genere præclaram duxit vxorem: quam tamen post celebratas nuptias, vsq́, ad tertium annum, carnaliter cognoscere non poterat maleficiali impedimento, vt rei probauit euentus, impeditus: anxius, & quid ageret ignorans, & sanctos Dei iugiter interpellans. Accidit, vt ad ciuitatem Metensem, ob negotiorum quorumdam expeditionem, applicaret: in qua, dum per vicos & plateas seruis & familia vallatus incederet, quandam mulierem: quæ ante illos annos concubina sua fuerat, obuiam habuit: qua visa, dum super maleficia sibi illata minimè cogitaret: improuisè eam blandè, ex amicitia contracta antiquitus, alloquitur: & qualiter se haberet, vt valeret, inuestigat. At illa cernens Comitis pietatem, vice versa, de valetudine sui corporis & status, diligenter inuestigauit. quo respondente quod benè & prosperè cuncta sibi succederent, illa attonita paulùm siluit. & Comes cernens illam attonitam, ampliùs verbis blandis eam agreditur, ad collationẽ inuitando. At illa de statu vxoris interrogando simimile responsum accipit, quòd benè in omnibus se haberet. Tum illa anne pueros etiam generasset, inquisiuit. Et Comes, tres mihi (ait) sunt pueri masculi, quolibet anno vnum genuit. Tum ampliùs illa stupefacta paululùm siluit. Et Comes, rogo te, carissima, cur tam diligenter inquiris? indica, nec enim dubitò, quin meæ felicitati congratuleris. Tum illa, verè congratulor, sed maledicatur illa vetula: quæ obtulit se velle corpus vestrum maleficiare, vt carnalem actum cum vxore vestra minimè haberetis. In cuius signum puteus, qui est in medio curiæ vestræ, continet in fundo ollam, certas res maleficiales continentem: quæ ea de causa ibidem posita fuit, vt quamdiu ibidem contineretur, tamdiu coëundi impotentia vobis adesset: sed ecce omnia vana sunt, de quibus gaudeo, &c. Nec Comes diu distulit, ad domum regressus, puteum exhauriri fecit, ollam reperit, & cuncta concremando, potentiam illam perditam subitò recuperauit.] Hęc ille. sufficient hæc tria exẽpla certissima in diuersis maleficij generibus: & quod ad tertium istud, posset quis suspicari continuas ad Dei sanctos preces, vt hæc ei rei benè gerendæ occasio fortuita offerretur, à Deo impetrasse: quamuis quæ hominum inconsulta est calliditas, media illicita (*nempe mendacium*) aliis licitis (*æquiuocæ locutioni, & maleficij signi remotioni*) miscuerit. Si velis plura vide sup. libr. 3. *Par. 1. q. 4. sect. 3. in princ. & sect. 5. litt. C.*

Hoc probum.

C

Hoc improbum quia mendacium.

D

Aliud ponit exemplum Cæsalpinus *in Disquisit. de Dæmonib. c. 17.* quod alibi exhibui. Sed plura Bap. Codronchus, cuius hæc sunt verba: *Vincentius Carrarius 2. p. de medico & eius officio, meminit cuiusdam suæ sororis, quæ maleficio affecta inuentis ac crematis sæpè maleficij signis veneficis conualuit. Hieronym. Mengus scribit quandam nobilissimam viduam veneficio lethali ac insanabili morbo affectam: dum ageret de extrema vnctione instrumentis maleficis combustis, spiritualibúsque remedijs adhibitis, quasi repentè, omnibus admirantibus recepisse sanitatem. Narrat & quidam auctor de quodam præsbytero: qui cùm pessimè maleficio affectus, plurimis mensibus lecto decubuisset, nec innumera remedia à medicis adhibita quicquam ei profuissent inuentis in lecto plurimis signis veneficis, & combustis: quouis mense luna reuoluta alia & alia diuersa instrumenta reperiebantur, quibus semper igne consumptis Dei auxilio, & Ecclesiasticorum remediorum tandem pristinam sanitatem adeptus est. Annis superioribus Francisca filia mea, decem menses nata, apud nutricem insigni macie est affecta, sæpè ac*

E

sæpius

ſæpius magna ſuſpiria edebat: & quando deſaſciabatur ſemper plorabat, ægreq́; ſe ferebat deſaſciari præter puerorum morem, qui quamuis ſint malè affecti vel dolore aliquo detenti, cùm faſcia ſoluuntur quieſcere, ac delectationem tum capere ſolent. Nulla inuenta cauſa præternaturali effectus, nutricéque mutata, cùm in deterius laberetur, ſubiit ſuſpicio vxori meæ, quod, cùm eſſet puella admodum venuſta, inuidentiæ cauſa, vel odio cuiuſdam vetulæ veneficio eſſe affectam. Quapropter culcitam inquirens, nonnulla veneficij ſigna repperit: ciceres namque, grana coriandrorum, fruſtrum carbonis, & oſſis defuncti, rem quandam compactam mihi incognitam, quam fieri ab his improbis fœminis ex quibuſdam cum ſanguine menſtruo mixtis retulit quidam peritus exorciſta. Præterea quaſdam plumas ita quibuſdam filis artificioſè inſertas, vt pileo vt moris eſt applicari facilè poſſent: quibus omnibus igne benedicto combuſtis, & adhibitis per triduum exorciſmis, & aliis nonnullis remediis ſacris, cœpit meliùs ſe habere, & carnem aſſumere: ita vt curatam fore exiſtimaremus: nihilominùs tranſactis quibuſdam diebus, cùm eſſet valdè moroſa, & multum ploraret, eodem lectulo denuò explorato, inuenta ſunt nonnulla alia inſtrumenta, quibus crematis ſanitati reſtitui viſa eſt. Attamen in plenilunio menſis, cùm plorabunda noctem totam inſomnem duxiſſet, manè colore cinericeo fuit affecta, & ita mutata facie ab eâ quæ veſperi erat, vt eſſet res lacrymis magis quàm admiratione digna. Explorato denuò lectulo inuenta ſunt fruſtula duo nucis ſiccæ, & oſſis albi, nouem vel decem oſſa piſcium, quæ erant fabricata inſtar pectinum quibus capita pectuntur, cum quibuſdam corollis mira arte ex variis rebus paratis. Quibus igni traditis, mutata domo, & pluribus aliis, & validioribus per exorciſtam peritum adhibitis auxiliis, Dei beneficio abſque vllo remedio naturali conualuit.] Sic ille lib. 1. de morb. venefic. cap. 8. Eò lubentiùs verba adſcripſi, quòd in iis quædam notabilia. Primò recurrere malum, de nouo ſignis poſitis, & ideò de nouo ſæpiùs ac ſæpiùs tollendum. Secundò ignem benedic., quo res iſtæ comburendæ, & ſimul adhiberi exorciſmos. Tertiò mutatio domus, quæ valdè vtilis.

2. *Probatur*, concluſio communi praxi cunctorum ferè vbique etiam bonæ conſcientiæ & ſcientiæ; qui hoc modo maleficiatos ſanant: & fortè alius modus ſanandi, vix vnquam occurrit.

Ex Sprengero & Niderio quædam exempla, *libr. 3.* retuli, vnum nunc addam de equo, ſic mirè magico maleficio cruciato, & ſolâ nodi ſolutione ſanato, quod narrat, quadam epiſto. inſignis medicus Balduinus Ronſſeus [a], his verbis; *Iam ad aliud digrediar, quod conſulari huic viro contigit. Is in ſuburbanum profectus, cereuiſiariam quandam tabernam prætervectus, vidit aliquot multis nominibus ſibi addictos; ſtatuit igitur eoſdem admonere debiti, atque ni perſolutum curarent, in ius vocaturum minatur: excuſant alij moras, alij quibus ingenium hominis mite prorſus perſpectum eſſet, rogabant aliquantulum temporis concederet, atque inter hos prorupit quædam torua vultu, fixis in terram oculis; quæ, calcitrantem cui inſidebat equum admirata, ſicuti videbatur, rogat quonam pergat, atque interim monet, ne quid nimis equo ſuo confideret. Subridens ille, ecquid (inquit) putas mihi incognitam equi huius indefeſſam virtutem, qui eo ad decem & eo ampliùs milliaria citra vllam defatigationem vti conſueuerim? Reſpondit illa, vereri tamen ſe, ne ferendo ſit. Vir anilem ſubeſſe fabulam ſuſpicatus, ſubdit equo calcaria, qui præter conſuetudinem iam primùm ad motum pigrior, progreditur quidem, ſed labaſcentibus quodam modo, ac titubantibus pedibus. Admiratus igitur hanc ſubitam equi debilitatem, domum redit, equum manu pedetentim ducens, acciríque iubet ex tempore Veterinarium, is cùm ſudore madentem [illegible] aceret equum, rogat num quid defatigatus fuerit, vtrum poſt diuturnam quietem ſubitò exſtimulatus ad curſum, & num à concitatiore curſu confeſtim biberit, & alia huiuſmodi, quæ iumentis morborum origo eſſe ſolent: & cùm nullam euidentem cauſam ad morbi huius generationem facere animaduerteret, rogat vt ſuæ fidei committatur equus, pollicetur interim, ſe ſuo non defuturum officio, atque omnem moturum lapidem, vt cognito tandem morbo, eidem auxiliares adferat manus. Conceditur Veterinarij fidei equus, atque ad eundem in ſtabulum deducitur, vbi equus doloris vehementia exagitatus, pedibus humum ſcalpens, protinus in terram deuoluitur crebra trahens ſuſpiria. Veterinarius cõſilij penè inops, animo voluens quot quantiſque caſibus morboſis impetantur equi, venit illi in mentem eoſdem, aut propter emphraxim vt vocant, aut quoties ſuo tempore lotium non reddiderunt, grauiſſimis ſubiacere periculis: experiundum igitur cenſuit, num quod vitium in ano aut veſicâ eſſet, manum ergo anum ingerit, perſcrutaturus num quæ materia in eo contineretur, quæ huiuſcemodi accidentia parere poſſet, conſueuerunt namque equi, quibus durior eſt aluus, & quorum anus ſcybalis quibuſdam præcluditur, ex qualibet cauſa volutari, ac ſudore perfundi: &, cùm nihil tale reperiſſet, equi membrum genitale aut penem attrectare cœpit, quem manu eductum, vidit arctiſſimè, atque intricatiſſimè colligatum eſſe: tentat igitur primùm nedum vnguibus diſſoluere, ſed fruſtra, nexuum enim capita cùm occulta eſſent, obliquiſque inuolucris variè inter ſe abdita, ferro tantùm diſſolui poterant. Erat autem nodus hic malefica arte, vt ſuſpicantur omnes, contextus ex cannabis radicibus, in hoc Gordium ſuperans nodum, quod hic ex cortice papyro plicabili, & in omnem partem flexili connexus eſſet, ille etiam ex ipſa radice dura, & ad complicationem rebelli. Nodo igitur abſciſſo proſilit protinùs equus, atque per lotium maxima copia concreti ſanguinis reiecta, conualuit quidem, verùm ita vt ad priſtinum illum ſuum vigorem nunquam redierit.*] Arbitror hanc maleficam, intempeſtiuâ in compotatione interpellatoris moleſtiâ in bilem prorupiſſe, & obmurmurato carmine, per dæmonem curaſſe, equi membrum ſic vinciri; idque ſentientem equum ita calcitraſſe: mox obſcœnam illam prodiiſſe in publicum, & quæ narrata miſcuiſſe colloquia. Neque hic vllum erat naturale remedium aliud, quàm ſi nodus ille diſſecaretur, ſic etiam in maleficio lactis furaculo, non aliud ferè præſentaneum occurrit, quàm ſi vtres coriaceos; in prata vel ſtabula miſſos, vbi armenta vaccarum degunt; deprehendas, & remoueas, diſſecesque. Monet me ſeries epiſtolę illius Ronſſei, vt adiiciam quod ille præcedenti hiſtoriolæ ſubiecit: *Quid* (ait) *hic commemorem vtres illos emiſſuos, ad anatis ſimilitudinem ex corio conſutos, quos vulgus*, lite latas, *vocat, quibus ad emulgendum in pratis lac è vaccis vtuntur? nam quantumuis eoſdem hactenùs, pro anili quadam fabula atque meris nugis æſtimauerim; Neoſtadij tamen ad Lenum, quod nunc Landſtroſtiũ appellatur, fortuitus quidã euentus docuit rem eſſe nimiſquàm veram, & in hominum perniciem excogitatam: quando ſub annum ni fallor 1553. miles quidam probè potus ex pratis in ciuitatem per Lenpontem ſeſe volutantem vtrem vnum obuium habuit,*

[a] medicæ venationis epiſt. 50.

nescio quid antea stomachatus, educto gladio medium dissecans, totam plateam lacte repleuerit: adeò vt facti rumor per totam ciuitatem dispersus, omnes quotquot essent ciues rei nouitate obstupescentes ad spectaculum alliceret: atque id ita factum esse multi fide digni ciues mihi retulere, qui suis oculis ea se vidisse testati sunt. Huc accedit, quod audiuimus Godelam, *quendam* Kukers, *palam confitentem, vtrem hunc emissitium à se consutum atque emissum fuisse, ac non rarò magnam lactis copiam ad se detulisse.*] Quis asseueret non licere tales vtres perdere, ne fructum vaccarum perdant armentarij? si vtrem perdere licet, cur non & nodum illum soluere? si nodum, cur non & ollam sublimatam effodere.

3. *Probatur*, conclusio validâ ratione, nulla in hac amotione illicita intercedũt: licita itaque est amotio. Antecedens probatur enumeratione omnium actuum; qui hîc reperiuntur, hi actus vel sunt interni animi, vel externi verbi & operis. Animi interni actus sunt tres, primus desiderij vt sanitas reddatur & cesset nocere dæmon: & ad hunc finem; vt tollatur conuentio malefici & dęmonis de nocendo; & quia hæc pactio dependet à signo, cupere proinde ipsum signum tolli ac destrui, proximus actus est opinionis, siue credulitatis humanæ, quod videlicet opinor seu credo probabiliter, cũ sublatione signi pactũ cessaturum, & cum pacto noxam, & sic noxâ cessante sanitatem reddendam. Terti⁹ est, spes sanationis & cessationis. Verbi externus actus, rogare maleficũ vt signum tollat, & nocere per dæmonẽ desinat. Operis extern⁹ actus est, ipsa signa tollere & destruere. Sed omnes isti actus, siue singulos spectes, siue cũctos simul copulatos, liciti sunt, & superstitionis expertes, licita igitur, & superstitionis expers est, tota hæc amotio cum spe tollendæ noxæ. Maior probatur, quia nihil aliud intercedit in re totâ. Minor verò, *de desiderio*; quia licitum, immò & meritorium est desiderare suam & aliorum sanitatẽ; quare & desiderare impedimentorum ablationem, & mediorum ad id vtilium adhibitionem. Medium verò ad hunc finem, est maleficij cessatio; ad cessationem, medium est causa aliqua cur dæmon velit à noxâ inferenda cessare: ad hanc causam auferendam, medium est, infringere pactum, ex quo nocet; & quod, nisi fuisset cum malefico initum, nõ nocuisset, pacti illius duratio, commensurata est, dæmonis volũtate, ipsius signi durationi; quare medium destructionis pacti, est destructio seu amotio signi: atque ita; à primo ad vltimũ, destructio signi, est medium necessarium sanitati recuperãdę, quare sicut licitum est sanitatem desiderare: sic & licitum est signi destructionẽ desiderare. Probatur etiam minor, *de opinione.* quia opinari cessaturum maleficium cessante pacti signo, non est illicitum, nec vanum, non illicitum, quia id fidei non repugnat; nec vllâ lege prohibitum est, non est vanum, quia nititur rectę rationis coniecturis, valdè enim verisimile est dæmonem tum cessaturum: primò quia ad nocendum impulsus fuit pacto, quod iam cessat. secundò, quia nihil superest, quur hac in re à malefico honoretur, tertiò quia si promissis steterit, maleficum arctiùs sibi deuinciet; & plures alliciet, *De spe*, quoque probatur, quia hæc nihil est aliud, quam desiderium boni cum opinione euentûs, quare quod meritò opinor euenturum mihi bonum, id licitè spero; si bonum sit ex rerum numero, quæ licitè desiderãtur. Ex his patet de actibus externis, nam quod licet cogitare, licet loqui

A & quod licet concupiscere, id licet petere, quare si possum desiderare à mago sanitatem, & opinari me ab illo consecuturum, possum etiam ab eodem illam petere: & quia desidero consequi modo licito, possum petere sub tali modo, vt manifestum est. Denique quoad actum externum, res quoque aperta est, actus iste est amotio signi: sed in hac amotione nihil illicitum est, ex parte intentionis, nec ex parte petitionis, vt probatũ; ergo nec ex parte executionis. Consequentia probatur, quia executio nihil addit illiciti, nec superstitiosi, quia nec ratione intentionis, nec ratione operis, quando scandalum abest; de quo non est quæstio, sed abesse præsupponitur.

Dicunt aduersarij, *ratione operis id fieri*; quia B semper fit tacita quædam honoratio seu inuocatio dæmonis. Quod falsum esse, sic ostẽditur, opus illud amotionis signorum: nec est dæmonis inuocatio vel honoratio ex naturâ rei, vt per se patet; neque etiam ex intẽtione maleficium amouentis, quia non intendit hac ratione dæmonem honorare vel eum inuocare; sed intendit inuocationem per magum signo posito factam impedire: nec etiam intendit comprobare pactum magi cum dæmone, vel quicquam operari ex illo pacto; nec dæmonem inducere vt illud pactum cum mago seruet, sed solummodò intendit pactum illud nocendi rescindere, & annihilare, neque etiam dici potest esse honoratio, vel inuocatio dæmonis ex pacto aliquo præcedente eius qui petit amoueri, C quia iste nihil expresè vel tacitè cum dæmone pactus fuit, ne id quidem vt sublato signo desinat damnum dare: neque etiam ex errore opinionis, quia non tollit idcirco quòd putet illis rebus vim inesse sic nocendi, sed quòd existimet quamdiu hæc posita manebunt, dæmonem, Deo permittente, nocere posse; & propter pactum cum mago initum nocere velle, & eâdem ex causâ signo sublato à nocendo desistere velle: quæ omnia docet experientia esse verissima.

Dices fortè, dæmon idcirco nocere desinit, quia sic existimat se honorari. *Respondeo*, etiamsi ille putaret se honorari, quamdiu, nec res talis est quæ naturâ suâ honorem tribuat, nec adest vlla intentio honorandi, in eo qui remouet, parũm refert; D nec propterea dici quis potest dæmonẽ honorare. Deinde nec verum est ideò dæmonem cessare: potiùs cessat, vt pactum cum Mago seruet, & sic eum sibi deuinciat, & alios alliciat, & alias ob causas, vt dixi.

Probatur conclus. 4. Maleficus malè facit ponendo, ergo benè facit tollendo. Respondent non sequi, quia etiam in tollendo est superstitio, propter tacitum pactum, quod tum iterum censetur inire cum diabolo, propterea quia tollit cum spe cessationis. Sed contra: res ipsa sine spe non includit pactum, (verbi gratia, si rusticus vel puer tollat omnino ignarus positum ad nocendũ à magis, iste nullum tacitum haberet pactum, vt patet: E attamen dæmon cessaret à nocendo. nec spes ista, (vt probatum) per se superstitiosa vel illicita est.

Probatur 5. Licet declinare à loco, vbi positum est signum, spe euitandi malum; licet etiam vitare personas, à quibus quis metuit lædi maleficio, ergo licet etiam remouere signum cum eâdem spe. Nec satisfacit solutio negantium consequentiam; eò quòd fuga à loco noxio si naturaliter ordinata ad euitationem mali, in quod quis incideret, si eum locum pertransiret: signi autem

amotio

amotio ad hoc naturaliter nullomodo sit ordinata, nihilò magis quàm signi positio ad malum. Non, inquam, hoc satisfacit, quia ratiocinantur à naturali causâ ad moralem, argumentum verò procedit de eâdem causâ in vtroque, ideò sic confirmo argumentum, si sciam posito veneno aliquo naturali locum esse noxium, licet mihi ab illo declinare, vt effugiam, ergo licebit etiam mihi venenum illud ab illo loco tollere, ne quem ampliùs lædat. Valet hæc consecutio? progredior, igitur similiter, si scio sub limine positum maleficium, vt quicumque limen illud calcauerit, moriatur; licebit mihi per aliam domûs portam egredi & limen vitare: ergo licebit mihi quoque maleficium illud sub limine positum amouere. Omnino enim similes sunt hæ consecutiones, nam sicut in priore vtraque res naturaliter ad salutem ordinatur: sic in posteriore vtraque æquali modo moraliter ad eandem ordinatur: & sicut se habent amotio & fuga, naturalem ad causam; sic etiam se habent amotio & fuga, ad causam moralem, quale est signum, ideò si rectè argumentamur à fuga causæ naturalis ad eius amotionem, etiam rectè argumentamur à fuga causæ moralis ad eius amotionem: néque in eodem causæ genere vllum discrimen est fugæ & amotionis, sicut enim fuga personam remouet à loco noxio, sic & amotio rem remouet ne personæ in loco queat nocere.

5. Licet maleficos de medio tollere, ea spe & desiderio, ne hominibus ampliùs noceant per diabolum, vt eius viua instrumenta: licet ergo signa quoque maleficorum tollere, ne per diabolum illa ampliùs noceant, vt eius muta & fictitia instrumenta moralia, sicut enim tubæ, & tympana, & vexilla in bello, sunt quædam moralia instrumenta militiæ; sic huiusmodi signa sunt quædam quasi nequitiæ & malitiæ diabolicæ instrumenta, non operantia, sed eam ad operandum excitantia. Huic argumento nondum responsum est, ab iis qui contra sentiunt. Nam quod vim argumenti & similitudinis positam putant, in ratione tantúm signi; & maleficos dicant non occidi, vt signa diaboli: hoc est, πάρεργον.

6. Posuit maleficus signum? quid est facturus? si tollit, secundùm vos peccat: si non tollit, verè & grauius peccat; quia relinquendo manet causa damni proximorum, perplexus ergo futurus est, quem contra religionem, iustitiámve peccare necesse. *Respondent*, relinquere debere & pœnitere, nec peccaturum relinquendo, quia relinquendo non est causa nocumenti, sed eius causa fuit ponendo illud & paciscendo cum dæmone. Restare ergo illi, vt pœnitens Deum oret, reprimere dignetur diaboli potestatem. *Contrà*: sicut peccauit causam dando, cur inciperet alius lædi; sic adhuc causam dando, cur pergat eum diabolus lædere: sicut positio vel ligatio fuit causa inchoati damni; sic relictio ligaminis siue non amotio, causa est continuati damni, ergo sicut tenebatur impedire, vel tollere causam ne damnum inciperet inferri, sic etiam tenetur ne illud vlteriùs proserpat, vel diutiùs duret. Quòd sanè clarissimum est in maleficio, quod effectum habet sæpiús renascentem, verbi gratia, maleficium sterilitatis primo anno nocuit tot equis, tot vaccis &c. 2. anno iterum nocebit fortè pluribus, ergo si tenebatur impedire damnum primi anni, cur non & sequentis? Confirmatur, in foro exteriore damna

A retur ad omnia damna illata restituenda, quamdiu illa inferrentur, & tam de damnis annorum sequentium quàm primi; si diuersis actionibus ageretur de singulorum annorum damnis, sed hoc, quia peccat contra iustitiam, & est efficax adhuc causa damni. Ergo in foro etiam interiore adhuc peccat; quia tenetur facere, quod probabile illum est posse facere, probabile autem est illum tum tollere debere, vt proximi damnum impediat, quia communis hæc est sententia optimis fulta rationibus, vt ostendimus.

7. Si duo reges sic inter se paciscantur, vt columnâ seu turriculâ quapiam stante erectâ, ipsi sibi mutuò auxilium ferant contra tertium regem aliquem: si tertius iste pacti gnarus, vt illi desinant ipsum bello infestare, turriculam illam vel
B columnam deiiciat, & demoliatur; non dicetur ille tertius propterea consentire in illorum fœdus, neque cum ipsis, vel eorum altero; qui fortassis illum admonuisset; pactum vel societatem inire. Igitur nec maleficiatus dicendus est cum malefico vel dæmone propterea societatem inire, quia destruit signum, quod illi depacti, vt à nocendo cesset dæmon. Nec quicquam habet verisimilitudinis quod respondent, etiam hunc tertium cum prioribus pactum inire; quia beneficium ab illis exspectat. Nec enim vsquam vel apud Iurisconsf. vel apud Theologos, inuenias talem pacti vel societatis ineundæ formulam aut genus, deinde de-
C struendo turriculam illam, potiùs pactum priùs inter duos initum soluitur, adimpleto termino; sic etiam remoto signo pactum dæmonis & magi conditione sublatâ expirat. soluit ergo iste remouens pactum alienum, nec ipse nouum init.

8. Si quis cum hoste foret pactus, vt suspensâ de muro flammulâ candidâ, accurrat, & portam occupet, vrbéque potiatur: & tertius quispiam ciuium hoc rescisat: nónne tollere licebit, immò merebitur si fecerit? quis quæso illum proditoribus consentire dicat? rectè æstimantes iudicabunt, eum pacta conuenta eorum non stabiliuisse neque approbasse, sed abominatum ea rescidisse. Cur igitur non eâdem ratione & iure, qui rescivit pactum dæmonis & malefici de ollâ in fami-
D liæ perniciem defossâ: poterit illam tollere, & tollendo censendus erit ab eorum pacto alienus? an cùm ille non consentiat proditioni, qui illam destruit; huic censendus consentire maleficio, qui illud destruit?

Denique vt semel finiam (tædet enim tam multas soli faces admouere) licet omnes conatus similes dæmonis impedire, si incantamentis aliquis dæmonem ad nocendum inuitaret, rectè faceret, qui murmuranti os pugno obturaret, si per scripturam & characteres id conaretur, laude di-
E gnus esset, qui dissiparet & conscinderet membranulas, cur non idem ius conceditur in signis positis, quæ similiter dæmonem ad nocendum pelliciunt? sicut ergo possum impedire, ne verbis vel characteribus magus consequatur effectum à dæmone, potero etiam signi alterius destructione id ipsum perficere.

§. III. Restat respondeamus obiectionibus, quæ quod multæ sunt, & prolixæ, cogent nos etiam, quàm vellemus, esse prolixiores.

Ad 1. *Respond.* non fieri sufficientem enumerationem partium, sanitas enim exspectatur à morali causâ, nempe amotione signi, sicut in exemplo preditorum (de quo egi in probatione. 8.)

liberatio non exspectatur à Deo, vel Sanctis, vel naturâ, vel proditoribus immediatè; sed à signi amotione. Sed vrgent, saltem mediatè exspectatur à proditoribus, ergo & sanitas hîc mediatè exspectatur à dæmone. Sed hoc est superstitiosum quia est perinde facere ac si dicas; præsta quod promisisti, pactus es amoto signo te cessaturum esse amoueo: teneris cessare. *Respond.* negando minorem, & eius probationem, immò perinde est facere, ac si diceres: pactum tuum primum cum malefico conuentum exstinguo; signum quod nocumento inferendo præstituisti comminuo, & perdo; non est quod noceas, amplius nocere non teneris. Si pergant instare, saltem exspectat mediatè sanitatem à dæmone. *Respond.* exspectat, non à positiua aliqua dæmonis actione, sed à priuatione actionis eius siue à cessatione, non enim exspectat, vt dæmon aliquid faciat, sed vt desinat facere, ad faciendum alliciebatur signo, sperat illo sublato, non allectum ampliùs, desiturum nocere: vt amoto obiecto cōcupiscibili, quis vt plurimùm desinit concupiscere. Effectum ergo exspectat priuatiuum; quem à dæmone non est illicitum exspectare, alioqui non liceret exspectare dæmonis fugam ex obsesso, cessationem à tentatione, & similia, ad quæ piè vtimur aquæ lustralis aspersione, reliquiarúmque & agni Dei gestatione. Dumtaxat ergo illicitum est, exspectare effectum priuatiuum à dæmone, vi alicuius pacti conuenti cum dæmone: quod hîc nullum est.

Ad 2. Negatur antecedens: ad probationem eius dico; si maleficus vnicum fecerat pactum; tollens, miscet se destructioni illius pacti, non conseruationi, quia destruendo signum, facit vt pactum cesset. si duo fecerat pacta, non immiscet se secundo, quia non petit, vt diabolus vi secundi pacti desinat; sed destruendo primum pactum, virtualiter (vt dici solet) etiam destruit secundum, de quo non cogitat. si vi secundi pacti vellet dæmonem cessare, valeret argumentum. *vide 3. Notabile.*

Ad 3. Dico & antecedens, & probationem eius dissentire à verò, nam tollere signum, tantùm est protestari, quod diabolus; qui Dei permissione, & non aliter, potest nocere, speretur non nocuturus ampliùs, postquam causa ad nocendum alliciens (nempe signi positio) cessauerit: item quod aliquando stet pactis conuentis, non quia sit verax aut fidelis; sed quia censet hoc sibi esse vtile ad homines decipiendos, sicut solent decoctores minus debitum exsoluere, vt in grandiori summâ creditoris simplicitate abutantur.

Ad 4. Respond. Minorem falsam esse, non enim declinat ad Magos vt magi sunt; sed vt sunt homines gnari eius rei, quæ vel adspectu vel auditu potuit resciri, & petitur ab iis, non vt ex magicâ operentur arte: sed vt id faciant, quod quiuis rusticus & idiota posset facere; saltem quod ipsi, sine vllo nouo cum dæmone pacto, possunt perficere, & perficere tenentur, ad commodum proximi. Potest ergo distingui maior, scriptura enim vetat declinare ad magos, tanquam ad magos: non verò tanquam ad alios homines à quibus licitum auxilium quis exspectat.

Ad 5. Respond. Aliter timeri Deum solum, aliter timeri creaturas. Deus solus timeri debet; vt omnipotens & auctor omnium, & quem nemo potest impedire, nec voluntati eius potest resistere: creaturæ timentur, tanquam quæ Dei permissione nocere valent; & quia malignæ sunt etiam interdum volunt: & sic scriptura sacra non prohibet eas timeri, dæmon verò inter omnes creaturas hoc timore maximè timendus, quia & cunctis hominibus animantibúsque potentior est, & nobis maximè infestus, &, exigentibus peccatis nostris sæpissimè permittitur à Deo nos grauiter lædere, vt constat de Iobo, maritis Saræ, Achab rege, & aliis. Nónne licet timere sicarios, latrones, calumniatores? nónne licet fugere à domo dæmonibus infestâ? cur talis fugit, nisi quia dæmones timet? tolle timorem, fugam sistet.

Ad 6. Negatur antecedens, impropria enim & falsa locutio est; amotio signi est signum, non magis certè quàm homicidij actio est homo, sicut enim homo erat ante occisionem; sic signum erat ante amotionem, nec iuuat comparatio illa baptismi, nam nec ipsa aqua est Sacramentum, nec ipsa ablutio: sed Sacramentum, fit quando ad elementum, verbum cum actione accedit, ablutio materia proxima sacramenti est, non Sacramentum. *Dicas:* saltem est aliquid Sacramenti, ergo & amotio est aliquid pacti. *Respond.* sicut ablutio non est aliquid Sacramenti, nisi abluens intendat baptizare: sic, nisi ponens vel tollens signum, intendat ex condicto ponere vel tollere, nunquam positio vel sublatio erunt aliquid pacti.

Ad 7. Negatur consequentia, idcirco enim desinit nocere signo sublato, non quia per hanc amotionem grauius vulnus infligit animæ tollentis: sed quia sperat vel maleficum in alium sortem (vt vocant) translaturum, cum nouo suo lucro; vel sic plures se sibi adiuncturum, videntes eum promissis stare. Præterea esto hoc diabolus speraret; sæpè spes illum fallit, & vnde compendium exspectabat, dispendium patitur. Denique D. Leonis illa auctoritas parum aptè adducitur, cessatio enim à nocendo beneficium non est diaboli, sed Dei & hominis tollentis signum: sicut non est beneficium proditoris, quando ablato signo desistit à proditione peragendâ: neque qui tollit vllo modo dici potest, hoc beneficium à proditore exspectare.

Ad 8. Concessâ maiore, quæ verissima est; Negatur Min. omnino enim hoc volunt, quotquot nobiscum sentiunt; & quia hoc ex eorum doctrina sequebatur, ideò non dixerunt expressè. Neque enim putabant quenquam adeò moralium rerum fore rudem, vt negaret, primò ipsum maleficum qui posuit teneri signum, quod nouit, tollere; si nequit aliter damnum impedire: sicut, qui diabolo inuocato verbis vel scriptis nocet, tenetur cessare ab hac inuocatione, non tantùm quia superstitiosa est inuocatio, sed etiam quia proximo perniciosa est. Nec vllo modo puto tolerabilem esse contrariam sententiam in praxi, nec absoluendum qui nollet cessare, vel signum tollere, sicut non est absoluendus, qui alicubi malleolos reposuisset, incendium sparsuros, nisi illos velit amouere. Eadem námque ratio est, sicut malleoli efficaciter sunt nocituri vi naturali; sic etiam signa hæc æque efficaciter nocitura sunt vi morali, siue vi pacti cōuenti. Neque hîc quærendum qua vi damnū inferendum, sed an inferēdum? & æque iniusta est illatio per vnā vim, atque per alteram, sicut malleolis inest vis ignea; sic censetur signis alligata vis siue actiuitas diaboli, multo promptior & fortior ad nocendum. Si verò tenetur maleficus tollere, quod posuit ex lege iustitiæ;

tenebitur secundò alius qui positum resciuerit, id tollere, saltem ex lege charitatis.

Ad 9. Respond. id, si fiat seruatis circumstantiis, quas requisiui, *supr. libr. 5.* nec superstitiosè, nec impudenter; sed sapienter & honestè fieri, à iudicibus etiam maximè timoratis. Victoria verò loquitur de expulsione dæmonis ex energumeno, quod non facit ad rem: vt nec totum argumentum, quia depilatio illa non est ablatio signi, cùm pili non sint signa maleficij, sed latibula.

10. Argum. Multis peccat, primò quòd contradicit sententiæ, quàm eo nituntur probare. Nam si defensores contrariæ sententiæ censent; non esse licitam amotionem vllam, vt eos sentire patet; ex argumento sequitur, dumtaxat aliquam esse illicitam, nempe destinatam huiusmodi dæmoniis eiiciendis: quia tales dæmones aliter eiici nequeunt. Si ergo eiici possent per amotionem, licita foret amotio, iam non ergo omnis amotio illicita foret. Sin verò dicant, se non contendere vniuersalem negationem; (Nullam amotionem signi cum spe cessationis esse illicitam:) sequitur non omnem amotionem huiusmodi esse superstitiosam; quod cæteris omnibus argumentis suis probare nitebantur, repugnat ergo hoc argumentum aliis omnibus, quia subuertit commune cæterorum fundamẽtum. Secundò sensus verborum Christi non est, non aliter eiici, sed non aliter rectè rei ci efficaciter. Nam Apostoli non querebantur se vsos malis mediis, quod non est credendum; sed se eiicere non potuisse, conatus enim Apostolorum non fuerat illicitus, sed fuerat irritus, & hoc scire volebant; cur efficax non fuisset in hoc energumeno, quemadmodum solebat esse in cæteris, responsum illis, id accidisse, quòd orationem & ieiunium non adhibuissent; quę talium dæmoniorum pessimorum, quorum inueterata possessio, generi expellendo necessaria ipsis erant. Tertiò dæmon non exit ad signi amotionem, nisi quando erat ingressus ad signi positionem: quod Deus nonnunquam permittit. Quando autem propter hominis peccata Deus permisit operâ malefici dæmonem ingredi; tunc licebit signum tollere, non secùs ac in reliquis maleficiis. Quartò plus probat argumentum quam opus sit immò & illud; (si valeret) nec exorcismis eiici licitè posse: si tantùm ieiunio & oratione tales licet eiicere. Denique non potest nobis constare, an ex hoc genere sit dæmon, an ex alio: ideò, durante hoc dubio, licebit signum amouere.

Ad 11. Dico exemplum illud S. Hilarionis, dumtaxat probare, quòd, qui Hilarioni sanctitate & dolo miraculorum sunt similes; aut quando aliquod scandali vel superstitionis augendæ subest periculum; debeant id facere, quod ad maiorem Dei gloriam tendit; vt est dæmonem oratione eiicere: non verò probat quod eo periculo cessante, aut quãdo quis non est, certus de dono miraculorum (vt hodie certi nulli sunt, in his partibus, vbi fides propagata) non liceat illi vti remedio quod ad manum est, & experientia frequenti comprobatum nouit. Metuebat autem D. Hilarion, non, ne dæmon hoc pacto solitis incantationibus recederet, sed ne populo videretur iis recessisse: immò neque hoc simpliciter verebatur, sed alternatiuè; vel hoc, vel ne videretur ipse dictis diaboli fidem habuisse; qui negabat aliter se expelli posse, nisi signo priùs ablato. Quòd falsum erat, vt D. Hilarion ostendit, & quia spontè ingressus, spontè remanebat; nec eum cogendi vim vllam magica illa signa obtinebant.

Ad 2. Respondeo verè hoc argumentum esse nullum, & ab auctoritate negata, non ab auctoritate negante. Nam si vel Hincmarus (cuius ille est Canon) vel alij patres censuissent, hoc remedium esse illicitum, non fuissent contenti silentio prætermittere, quod vsu sciebant frequẽtissimum: sed disertè prohibuissent, vt solent similia, nec enim quia purgationes per monomachiam, per ferrum candens & similes, erant in frequenti vsu; ideò expresè illas prohibuerunt, summaque semper Ecclesiæ cura fuit, vsitatas superstitiones nominatim damnare. Inter licita verò remedia non meminerunt amotionis: quia de remediis Ecclesiasticis & diuinis agebant: istud autem est mere humanum remedium, & quod ipsa ratio a natura vnumquemque docet, nam & bruta norunt abiicere & repellere, quæ noxia sibi nouêre.

Ad 3. Respondeo diabolum signis non esse alligatum naturaliter: sed moraliter ex hypothesi, quod vult stare pactis conuentis. Nec verum est semper illum posse nocere sine signis magicis, sæpè enim, immò ordinariè Deus permittit illum multa facere per maleficos, & signa malefica: quæ nõ permittit illum immediatè facere [a]. Vnde non est absurdum existimare, quod quando Deus illum permisit, mediante signo nocere: non possit dæmon nocere signo destructo, quia Deus tum videtur permissionem suam sic limitasse. Non tamen hinc sequitur Deum habere pactum cum dæmone, sicut nec Rex pactum haberet cum rebellibus, si iis non resisteret cum filio suo rebellionem mouentibus, præsumptio quidem aliqua hinc in foro, vt vocant, fori nasceretur: reuerâ tamen pactum conuentum propterea nullum intercederet, sed permissio dumtaxat & conniuentia probaretur.

[a] Vict. r lect. de M g a circ nu.

Ad vlt. Respond. Negatur consequentia, quia nemo scit an Deus diabolo permiserit nocere post signum destructum: & quia possumus ex frequẽti experientiâ colligere, vel Deum id ei non permisisse, vel saltem relinquisse eius arbitrio vt adhuc noceat, vel cesset nocere, si velit: ideò possumus hoc experiri & signum amouere. Recurrendum quidem ad Deum; sed non propterea prohibita sunt remedia humana. Porrò ex his patet, quod cum signum amotum est, vt le etiam & licitum esse, illud comburere maximè igne benedicto, & in loco sacro: nam hæc loci & ignis circumstantia etiam dæmoni est odiosa & metuenda. Addit Zachar. vicecomes in actis exorcisticæ complemẽto pag. 76. simul cum signo comburenda aliqua benedicta, vt ramos oliuarum, thus, hypericon, &c. quod mihi non probatur, vt superfluum, & de superstitione suspectum, cum sufficiat signi amolitio & destructio.

SECTIO II.

De remediis naturalibus contra maleficia. §. I.

MVlta de his more suo Grillandus, *q. 2. à nu. 3.* in cuius sententiâ quid vitandum docebunt sequentia. Theologi quidam vim omnẽ adimunt naturalibus medicamentis: medici plerique magnam nimis tribuunt; & quædam memorant, vt naturalia, quæ quibusdam queant esse suspecta, mihi pronunciandum vetus N. L. de multis. Non assentior iis qui omnem omnino efficientiam rebus corporatis in dæmones tollunt: nec iis

A etiam, qui directam vllam vim naturalem in dæmones concedunt, vt videntur concedere Faius, Pet. Gregorius & alij [a]: sed iis assentior, qui secundariam & indirectam tantùm tribuunt, quæ sententia peritiorum medicorum & Theologorum fuit, *vt Parisl. libr. de vniuers. Dionys. Carthusiani in Tob. cap. 3. Francisc. Victor. relect. de Magia quæst. 6. Zacharia vicecomitis d. operis par. 1. tract. de remediis corporalibus. Lulli lib. 2. de quinta essent. Leuini Lemnij lib. 2. de occult. nat. mir. Francisc. Vales. cap. 28. sacr. philosoph. Bapt. Codronchi. Cæsalpini & aliorum mox citandorum*: nulla enim naturalis corporeæ rei vis est, quæ dæmoni possit præualere, aut directè in illum aliquid agere; *cui nulla super terram potestas est quæ comparetur: qui factus est, vt nullum timeat.* B teste sacrâ scripturâ. [b] Sed concurrente naturali, agente causâ supernaturali, Deo vel Angelo; agere res corporea potest in dæmonem, eúmque pellere & etiam cruciare: verùm tum agens primarium & directum, est supernaturalis illa causa; secundarium verò & indirectum est, corporeæ rei vis naturalis, illi à Deo initiò creationis insita. Hoc ergo in sequentibus remediis semper ante oculos habendum, nec eorum vis vlteriùs extendenda. Adscribam autem illa, vt mihi colligenti occurrent. *Lapidibus & herbis*, vim aliquam tribuit canon. *dæmonium 26. quæst. 7.* Et sanè de multis mox C subiungam. radices varias commendat Ioseph. & in his *baaras*, sed modus euellendi, & alia quædam quæ addit suspectam rem reddunt, *lege lib. 8. antiq. cap. 2. & libr. 7. belli Iudai. cap. 23. à Thapsia*, dæmones fugari scribit apostata fidei Amatus Lusitanus *in Dioscor. libr. 4.* Plinius dæmonum ludibriis arcendis, *pæoniam*, commendat, sed *nigram libr. 25. cap. 4.* Veneficia depelli, *rhamni*, ramo ad valuas & fenestras posito, vt famâ celebre, scribit Dioscorides, *libr. 1. cap. 110.* confirmat Bionis exemplum, *sed lauri additis foliis*, apud Illustrium, *in eius vita. Verbascum*, valdè commendat botanographus Apuleius, *lib. de virtutibus herbar. ca. 71.* Ouidius, lib. 6. Fastor.

D *Spinam, qua tristes pellere posset*
A foribus noxas (hæc erat alba) dedit.

Moly seu *rutam agrestem*, multi ad hoc commendant, *Homero in Odyss. x. & ibi Didymus. Scholiast. in Plutum Aristophanis, Plinius libr. 25. cap. 4.* Scyllam in limine ianuæ suspensam Dioscor. laudat *libr. 2. cap. 68.* pellem capitis lupini affixam villæ valuis vel lupi rostrum Plinius, *lib. 20. cap. 9.* Alyssum in domo appensum idem, *libr. 13. cap. 4.* Alij (apud Codronchum) plurimas alias herbas, tutam *Aristotel. Problem 34. Discor. & Plin* Hypericon, quod ideò vocant fugam dæmonum; *verbenam*, quam ideò herbam sanctam veteres dixere, *Diosc. lib. 4. ca. 56.* Herbæ Paridis semen non minus XX. diebus in põdere drachmæ quotidiæ illitum, *Pan-* E *dectarius.* Antirrhini seu Lychnis agriæ ad collum appensio, *Matthiolus lib. 4. ca. 129.* Artemisia, *auctor lib. simplicium 25. cap. 10.* Abrotanum, *Plinius libr. 21. cap. 2.* Mythridatium, Scordites, Centaurium, Sabina, palma Christi, Asteratticum quæ & Bubonion, Aristolochia, tussilago; *Dioscoridi & recentioribus*, & iisdem saluia, anethum, marrubium, fæniculum, chamæpytis, quæ & Iua, cyclaminum, allium, ruta capraria, & cupressus. Quinetiam in *humano sanguine*, vis aliqua naturalis indirecta inesse potest, vt menstruatâ muliere agros circumeunte noxia vermina necari cẽsuere Dardani sectatores apud Columellam, & Lud. Bonairolus scribit, *Ennead. muliebri. cap. 2.* si menstruo cruore domus alicuius postes inungantur, dæmoniacis Magorum artibus & insidiis aditum omnem præcludi: & apud Mich. Isselt. anno 1586. legitur, in Liuoniâ fuisse locum, vbi nymbis, tonitruis ac tempestatibus dæmonia truculenter grassabantur, nisi in lacum quendam innocuus infantulorum cruor à rusticis infunderetur. Posterius hoc apertè Satanicum; priori, aliquid physicum inesse potest, sed indirectè agens. Sed non iniucundum erit si adscribam, ex Balduini Ronsæi venatione nonnulla, quæ vel carminis elegantiâ, vel raritate materiæ, queãt curiosum lectorem delectare; &, si naturæ genius faueat, ægrũ iuuare. *De lupo*, cecinit;

Nec rostrum virtute caret, nam munere quodam
Naturæ arcano depellit fascina dira;
Si priùs exuccum fuerit: mox hinc fuit olim
Antiquis villa portis præfigere.
Quid? quod dura cutis rigida ceruice reuulsa
Tristia dicatur depellere fascina posse?
Restat adeps pinguis celebrem Saturnia Iuno
Quem fecit populis, dum vincula iugalia curat,
Et linit obductos vittis hoc vnguine postes,
Antè venit sponsus quàm optata ad limina sponsæ:
Hinc quondam iuuenes illi, innuptæque puellæ
Instituêre lusus festos atque annua festa:
Quòd lamiis, strygibusque feris quoque sustulit ansam
Turbandi nouiter nuptos, noxámque ferendi,
Nomen & à facto sortita est Vnxia Iuno.
Quid referam cædes, aut quid data vulnera ferro?
Quidve cibis aliis dicam noua toxica mixta?
Dæmon homo est homini, sic nos vesana libido
Exagitans, semper trahit ad genus omne malorum:
Sic Stryx dira oculos, & totos fascinat amens
Attus, ac lento consumis corpora tabo.
Horrendum facinus nimiùm, nil tale verentes,
Promeritosve homines violenta obtrudere morti,
Et spoliare bonis; sed magni rector olympi
Antidotos homines docuit. Nam fronte hyena
Nocturnaque pellam perhibent arcere verenda
Fascina si gestet quisquam, tactusve reseruet:
Stercora quæ reiicit violenta & morte perempta,
Ossáque creduntur magicas depellere fraudes.
Et confert catuli nigri tinxisse cruore
Interiora domus, muróśque obducere rubro
Incrustamento, vel fel suspendere tignis.
Lichenes tumidos celeris dromadæ & resecare
Conuenit, & siccos seruare cubilibus amplis,
Quod Strygibus fraudes adimãt, & fascina pellant.
Atque oculus dexter mustela includitur auro,
Post teneris digitis aptatus, reddere tutos
Dicitur à diris Lamiis Strygibúsque ligatos.
Creditur à multis torui seruata leonis
Pars caudæ prodesse viris, quos fascina vexant:
Fertur quod simili vi polleat vngula pardi.

Idem Ronsseus, *epistol. 22.* conatur ostendere cur asini siluestris seu onagri, nec non domestici, nullâ nigredine aspersi, vngula ad effascinationem faciat; idque tribuit salaci animalis eius naturæ, & ad illud maleficium restringẽdum censet, quo viri velut ligati ad venerem inutiles redduntur, contra hoc maleficium hyenæ neruos in vino cum thure potos præscribit Plinius, *d. cap. 8.* item rubetæ officulum in potu additum, *libr. 32. cap. 5.* & Lentopodij radicem appensam Dioscorid. *libr. 4. cap. 126.* Q. Sammonicus Serenus, medicinæ ca. 58.

Præterea si fortè premit strix atra puellos
Virosa immulgens exsertis vbera labris,
Allia præcepit tundi sententia Velli,
Qui veteri claras expressit more Togatas.

[a] Faius in Energum. Pet. Greg. in Synt. mir. Franc. Georg. in Problema.

[b] Iobi 41. v. 24.

Hist. continuationis Surij.

Plinius lib. 20. cap. 9.

Hæc de hyena sũt superstitiosa propter cõditiones requisitas licet præscribat Plinius 28. cap. 8.

Euonymus, *in Thesauro Medico cap. de solidis quibusdam, &c.* docet confectionem electuarij ex argenti viui pulueribus conficiendi, quod fascino aduersetur. Marbodeus Gallus [a] multa de lapidibus disserens, inter cætera, de ADAMANTE.

a in Dactilothica.

Et noctis lemures, & somnia vana repellit.

Thetel. Iudæus, *libr. de sculpturis*, eandem vim tribuit, *Chrysolitho*, mulieris figurâ naturaliter formato: sed & Marbodeus, de eodem,

Esse phylacterium fixus perhibetur in auro
Contra nocturnos fortis tutela timores,
Pertusus setis si traiiciatur aselli,
Dæmonas exterret, & eos agitare putatur,
Traiectum laeuo decet hunc gestare lacerto.

Quid corallium?

Vmbras dæmoniacas & Thessala monstra repellit.

Quid gagates?

Idem dæmonibus contrarius esse putatur,
Vincit præstigias & carmina dira resoluit.

Contra maleficos omnes morbos prodesse tradunt Dioscor. *libr. 5. cap. 103.* Plinius, *libr. 25. cap. 10.* & Mesue ad hoc laudat oleum quoddam ex Gagate, quod *sacrum*, vocant.

Quid iaspis?

Et, sicut perhibent, phantasmata noxia pellit,

Quid onyx?

Insomnes lemures, & tristia cuncta repellit:

Sic vulgò legitur, sed sensum membranæ contrarium exhibent:

In somno lemures, & tristia cuncta figurat.

Sanè maleficam eius vim ipsemet indicat Marbodeus, *cap. de* Sardio, cum scribit præsente Sardio Onycem nocere non posse, de Aëtite, & smaragdo Codronchus idem probat. Georg. Villichius, [b] de cameleonte;

b in *παντοπωλ*.

Cammeleontis hepar tostum nicromantica pellit
Appensum collo. De asino,
Infantum cunas pellis villosa defendit,
Horrificósque metus pellit & ista simul.

In Nili flumine lapillum inueniri, qui quam primùm energumeni naribus apponitur, dæmonem extrahat, ex Thrasyllo scribit Stobæus.

Marcellus Empir. *libr. de medicina cap. 20.* potionem præscribit cōtra cuncta in cibo & potu sumpta maleficia; quæ ab illo peti potest; contra equorum fascinationes quasdam suffumigationes præscribit Renat. Vegetius, *libr. 3. Veterinariæ cap. 74.* Sanè suffitibus dæmones expelli de corporibus, censuere Iudæi & Gentiles; *teste Iustino mart. cont. Triph. & Thargum Chal. Cantic. 4. v. 6.* De hyperici suffitu id testantur Lullus, *lib. de quinta essent.* & Mathiolus, *in Diosc.* & factitant nostri exorcistæ teste Mengo *Flagel. dæmon ex. 3. 4. & 6.* & qui modos compositionésque describit Zacharias vicecomes complementi artis exorcisticæ part. 1. cætera à reliquis, qui Æsculapidarum de gente, nos medicinam corporum non profitemur. Animarum medici vtinam simus, summi illius archiatri qui viuificat mortuos idonea instrumenta. Theologis placuit estque verissimum, corporeas res in naturam intellectualem & immortalem, qualis est dæmonum, nihil posse, quare censent cum Angelo [c], lapides, herbas, particulas animantium, & alias medicinas directè & proximè nihil in dæmones operari; indirectè tamen & mediatè iuuare contra eius conatus maleficos, eò quòd impediunt vel auferunt dispositiones illas, quibus dæmon vsus fuit; ob naturalem habitum corporis illius quem vexat, vel saltem inuitatus aut aditus ratio-

c in verb. superst. tio quæst. 6.

A ne influxus astrorum, vt de Lunatico Euangelico Origenes & Hieronymus censuere [d]; vel ratione complexionis atrabiliariæ, & similium causarum, consideratio ista dispositionum vel amicarum, vel odiosarum dæmoni (odiosæ fuêre in his duabus Iosephi & Tobiæ narrationibus) magis consentanea est philosophiæ, quàm quòd Diuus opinatur dæmonem fugatum dumtaxat ratione symboli & significationis per hepar & cor illud repræsentati, si dæmon dumtaxat vsus fuit efficacitate agentis naturalis, nec de suo addidit malitiæ aliquid artificiosâ commixtione, vel industriâ sibi notâ & hominibus incognitâ, vel fracturâ & continui solutione, vel detorsione occultâ; tunc

d Origen. in Matth. 17 tract. Hier. ca

B posset fieri, vt totum maleficium naturalibus, quæ medicorum ars approbat, remedijs tolleretur. Sic interpretor sententiam Richardi Mediauillani, qui censet maleficium naturalibus remedijs aliquando in totum superari posse [e]. Si verò quid huiusmodi immiscuit (vt solet) remedia hæc naturalia ex parte poterunt iuuare, in totum iuuare non poterunt, ratio diuersitatis est, quia priore casu poterunt illæ dispositiones in totum tolli, quibus dæmon vtebatur: posteriore possunt ex parte tantùm tolli, vel ad tempus impediri, & sic etiam actio dæmonis priore casu in totum tollitur, posteriore remittitur dumtaxat & ad tempus impeditur. Deinde dæmō, etiamsi vsus sit solis venenis naturalibus, solet nonnumquam, vt potest,

e in 2. d. quæst. 8.

C vim remediorū naturalium debilitare, & impedire quādo Deus permittit: rarò etiam medici possunt coniicere quibus medijs naturalibus ille ad nocendum sit vsus: ita fit vt rarò, immò vix vnquam maleficia naturalibus remedijs penitùs tollantur. Hæc causa est, cur plerique Doctores communiter negarint morbos ex maleficio naturalibus remedijs tolli; sed communiter affirment à magis alio maleficio sanari [f]. Et propter hanc disquisitionum alterationem canones permittunt energumenis lapides vel herbas portare, absque incantatione, *cap. vlt. 26. quæst. 27.* Propterea etiam in adhibendis naturalibus remedijs hoc obseruandum, vt consideretur; an contra dispositiones, quibus dæmon gaudet, & vti consueuit, in homi-

f sic Albertus Mag. in Luc. c. Paul. Bagent. in Reg. 1 Pelbertus Guilh. Parisi. Angelus quos citat sequitur Binsf. pa Dub. 3. Grilla q. nu. 4. &

D nibus lædendis vexandisque; virium aliquid obtineant: quod si deprehendatur, (vt constat de peoniæ radice, rutâ, & musicâ, & callyonimi piscis iecinore) tum iudicandum, iis citra superstitionem vti licere. Vide quæ de his non omnino indiligenter dicta. *libr. 2. quæst. 30. sect. 3. §. 2.* Sed quia post priorem editionem quædam didici in libris Hippocratidarum, ea nunc exhibebo publicæ omnium vtilitati.

Naturalia hæc remedia vel pertinent ad morbi indagationem, vtrum sit maleficus nec ne? & vocatur hæc pars, *de signis seu indicijs*: vel pertinet ad morbi sanationem, & nuncupatur propriè, *de remedijs.* ideò nobis de vtraque agendum.

E Priorem quæ ad indicia spectat, ex parte discutiunt exorcistæ quidam, sed plenius medici. Exorcistarum indicia propinit liber sacerdotalis Sammarini. Medicorum Bapt. Codronchus.

§. 2. De signis & indicijs maleficiorum.

Sammaric[9], *1. p. Sacerdotalis tract. de exorcismo*, sic scribit, *cap. 3. De signis quibus aliquis cognoscitur esse dæmoniacus, Legitur, quod si quis non potest cōtinuare esum carnis badinæ per dies triginta, & talis iudicatur dæmoniacus.*] Hæreo, nam hoc indicium probū ad epilepticorum affectionem detegendam, nō vero energumenorū; qui plerique epileptici non sunt.

Addit; *aliqui dæmoniaci habent oculos terribiles, & dæmones membra eorum & corpus destruunt miserabiliter, & interficiunt, nisi citò eis subueniatur. Aliqui fingunt se esse fatuos & semper augentur. Sed discooperiuntur & cognoscuntur; Si nolunt dicere psalmum,* Miserere mei Deus, & Qui habitat, *aut Euangel. S. Ioan.* In principio erat verbum, *& similia sancta. Est etiam magnum signum quando loquuntur sermonem alienum à patria sua, si non fuerunt extra patriam* (clarius diceret, quem ante morbum non didicerant) *& quando persona illitterata idiota loquuntur liberaliter & congruenter, aut etiam cantant musicaliter, aut quando dicunt aliquid, quod ipsi numquam dicere sciuissent. Aliqui etiam dæmoniaci sunt muti & stupidi. Aliud quoque signum est, quod eis superueniat terrores: & citò recedunt. Potissimùm autem cognoscitur quis esset dæmoniacus, si quando leguntur exorcismi, conturbatur: & hoc signum est præsentis Diaboli.*

Cætera signa etiam ante coniurationem seruiunt, hoc vltimum inter coniurandum, quo tempore alia quoque animaduertenda, vt idem scribi cap. 6. Quando sacerdos ponit manum super caput energumeni, tunc aliqui, *sentiunt sub manu rem frigidissimam, tanquam glaciem. Aliquibus descendit ventus per humeros & renes, qui est frigidissimus. Aliquibus caput in immensum aggrauatur. Aliquibus cerebrum constringitur, & perforatur: sicut si gladio percuteretur. Aliquibus inflammatur caput & facies, & aliquando tota persona, ac si esset vapor ignis. Aliquibus febris immensa cum dolore capitis euenit & totum corpus extenuatur & tangitur: Sed omnia ista accidentia parùm durant, quia coniuratio tollit dæmonis vigorem. Aliquibus constringitur guttur, adeò quòd videntur strangulari, aliquibus ad orificium stomachi mouetur quadã res ad modum pilæ, ac si essent vermes, ac formicæ, aut ranæ: quibusdam accidit vomitus magnus stomachi. Aliquibus maxima tortura in visceribus: Nonnullis venter vehemẽter inflatur. Quibusdam constringitur cor, ac si intolerabiliter feriretur. Ostenditur etiam dæmon in aliqua corporis parte palpitando, sicut pisces, aut in modum formicarum. Aliquando pertransit à capite vsque ad digitos pedum, sicut ventus, & è contra. Vltra ista signa, complura alia practicando videbis, quia diuersi dæmones faciunt diuersa signa.*

Quoad signa quo quis aliter dignoscitur esse maleficio læsus, hæc scribit, *cap. 4. Aliqui maleficiati habent colorem faciei cedrinum, aliqui oculos constrictos, & omnia eorum membra videntur ligata: & habent humeros desiccos. Duo autem potissima signa sunt, constrictio cordis, & oris stomachalis, & quando videtur eis quod habent vnum bolum super stomachũ. Aliqui habent puncturas in corde, tanquam si acubus esset punctum. Aliqui videntur sibi cor corrodi. Aliqui habent magnum dolorem in corde aut renibus: & videtur eis, quòd talia membra à canibus lacerentur. Aliquibus videtur bolus in gutture ascendens & descendens. Quibusdam ligata est vena generationis. Aliqui habent stomachum ita dispositum, quod emittunt per vomitum quicquid comedunt & bibunt* (hoc signum leuissimum est, & nullum nisi alia accedant) *Aliquibus per ventrem discurrit ventus frigidissimus, aut tanquam flamma ignis. Aliquibus signum est ex indigestione cibi, & potissimum quando medicinæ applicatæ nihil prosunt infirmo. Aliquibus est circa collum continua pulsatio, quæ videtur tremorem inferre.*] His plura ponit Zacharias vicecomes in complemento exorcisticæ part. 1. doctrina. 5. scribam verba, in vsum pauperiorum libris carentium. Dæmoniaci simpliciter signa sunt, *1. linguam nigram & tumidam multoties Dæmoniacus de ore multoties contra naturam profert: inflatur guttur, vel distringitur angustè, ita vt videatur velle strangulari, sed tamen in suum pristinum statum redit. 2. plorant dæmoniaci, nescientes quid plorent. 3. cum ira & contentione respondent interrogantibus. 4. quandoque etiam coacti vt loquantur, nolunt loqui. 5. claudunt dentes, & nolunt comedere. 6. homines odio prosequuntur. 7 Multa dicunt, ex quibus maximè dignoscitur, quid velint innuere. 8. opprimuntur sopore graui. 9. remanent tanquam sensibus destituti. 10. Seipsos pugnis percutiunt, & vestes lacerant, & capillos. 11. Terribiles habent oculos & horribiles. 12. Terrore repentino afficiuntur, & confestim terror ille recedit. 13. Diuersorum animalium voces imitantur, & sic audiuntur rugitus leonum, balatus ouium, boum mugitus, latratus canum, porcorum gruntius & similium. 14. Strident dentibus & spumant, & signa alia ostendunt tanquam canes rabidi. 15. multoties exponunt se præcipitiis. 16. discurrit aliquando per eorum corpora, igneus vel glacialis vapor. 17. Sentiunt per corpus signa, tanquam formicas discurrentes, ranas saltantes, viperas, serpentes, pisces natantes, muscas volantes & similia. 18. varia præter naturam vident & audiunt. 19. Sentiunt sub manu sacra capiti superposita, vel ex sacra lectione quid frigidissimum, vel calidissimum, vel graue. 20. Clamant cum aliquas Sanctorum reliquias capiti superponis, etiam occultè, & dicunt, auferte istas à me, quoniam malè olent vel sunt nimis graues: aut efflant, aut circumuoluunt caput, aut ipsas reliquias proiicere student, aut contra ministrum & astantes se iratos ostendunt, & similia. 2 . Omnia spiritualia odio habent, à facie Sacerdotum, & præcipuè Exorcistarum fugiunt, in Ecclesiam ingredi nolunt: &, si ingrediantur, ab ea statim fugere procurant: vel corona, vel spiritualium librorum tedet: cuncta benedicta, Sanctorúmque imagines, & maximè crucifixi nolunt inspicere, nec deosculari: immò proiiciunt, & in hæc omnia conspuunt. 22. Sacra verba proferre negligunt, qualia sunt,* Miserere mei Deus: Qui habitat in adiutorio altissimi. Magnificat anima mea Dominum. In principio erat verbum, *& similia. Et si ea pronunciauerint balbutire student vel verba corrumpunt, tædium graue demonstrant, tandem ea perficere non possunt, ita vt palàm se dæmoniacos ostendant. 23. Sentiunt in aliqua corporis sui parte dolorem, & si super eum signum sanctæ crucis feceris, statim per corporis membra fugiet: sed si eidem dolori locum præcisum assignaueris, in ea corporis parte in qua volueris, signo sanctæ † crucis patientia & perseuerantia captabis. 24. Cùm super dæmoniacos Euangelia, Passionem* IESVS-CHRISTI, *Coniurationes, & similia legeris conturbabuntur, sensus occupabunt, intollerabiles etiam in illis anxietates, ac inflationes, vel guttas sudoris defluentes conspicies. Insuper stridores ad cælum vsque mittent, prosternent se ac similia facient. 25. Cùm audieris idiotas & ignaros litterarum, interpretari difficilia, aliorum manifestare secreta, pulsare, vel musicaliter canere, aliqua prædicere, loqui variis linguis, & (vt verbo concludam) supernaturalia facere, absque dubio signum erit diabolicæ præsentiæ.*] Animaduertendum tamen quod supradicta signa omnia possunt etiam concurrere in Dæmoniaco maleficiato, & quædam, maximè priora in simpliciter maleficiato; de quo mox quindecim signa idem Zacharias ponit.

Verùm ista & alia longè exactius collecta, & experientiâ comperta fuerunt à Codroncho, *lib. 3.*

de morb.

de morb. venef. cap. 13. docet signa hæc vel communia esse cunctis maleficiis, vel peculiaria quibusdam. Communia ducit à causa morbi, & à concomitantibus morbum. Signa à causa tradit, vt si morbus cœperit ex intensissimo alicuius amore, vel irritationali seu iniquo in aliquem odio, si ex maledictis vel minis alicuius malefici, si instrumenta maleficij sunt inuenta, qualia nos multa commemorauimus, & refert Andr. Cæsalpin. *de inuestigat. dæmon. c.* 22. A concomitantibus morbum sunt paroxismi, & remedia iuuantia vel lædentia: & communia signa sunt: primò quod morbi maleficio illati ægerrimè cognoscuntur, ita vt medici in iis hæsitent, & ambigui huc illuc animo agitentur, nec certi quidquam de illis audeant proferre. 2. quod remediis ex arte adhibitis, morbus se nõ remittat, sed potiùs exasperetur & augeatur. 3. quod more naturalium morborũ, non crescat paulatim; sed frequenter statim ab initio, nullis peccantibus humoribus in causâ existẽtibus, cum grauissimis symptomatibus & doloribus se morbus prodat. 4. quod valdè inconstans sit morbus, & licet periodicorum naturam referat, rarò tamen periodos seruet: & licet similis videatur naturalibus morbis, in multis tamen discrepet. 5. multoties, licet ægrotans grauissimè doleat, in qua tamen parte doleat, nequeat referre. 6. interdum ægri suspiria (quæ luctuosa vocant) absque manifesta causa emittunt. 7. aliquibus appetitus reiicitur, aliqui cibos reuomunt, & ventriculum ita malè affectum habent, vt & sæpiùs astrictione laborent, vel etiam pondus in ipso quoddam, quin & rem aliquam per oësophagum modò ascendere, modò descendere percipiant, &c. si in superiorem partem delatum deglutire conentur, omnem operam ludant, re ipsa mox spontè desiliente. 8. in regione cordis punctorium dolorem percipiunt. adeò vt ipsum aliquando lacerari asserant. 9. In quibusdam circa collum arteriæ manifestè pulsare. & quasi tremere deprehenduntur. 10. alij sæuo colli seu renum dolore cruciantur, vel circa ventrem inferiorem torsiones acerbissimas, & sæpè flatum quendam frigidissimum per ventrem permeantem, & citò redeuntem, vel vaporem vti flammam ignis calidissimum, simili modo illos infestantem percipiunt. 11. Quidam ad venerem impotentes reddũtur. 12. consueuere quidam leuibus sudoribus præcipuè circa noctem corripi, quamuis tempore & aura frigidiore. 13. alij videntur habere particulas corporis veluti nexibus deligatas. 14. morbi quibus laborant veneficio læsi, sunt vt plurimũ totius corporis quædam extenuatio, & macies, & virium imbecillitas, cum summo languore, mentis stupiditas quædam, varia melancholica deliria, diuersa febrium genera medicis multum negotij exhibentia, motus quidam conuulsiui, vnde epileptici videantur, membrorum quædam rigiditas speciem conuulsionis præ se ferens. aliquando omnes capitis partes tumefiunt, aut talem circa totum corpus lassitudinem percipiunt, vt vix vllo pacto mouere se possint. Plerumque tota cutis, sed vt plurimum faciei, flauo seu cinereo colore suffunditur. Aliqui habent oculorum palpebras ita adstrictas, vt eas vix aperire possint. oculi sunt perlucidi & transparentes, sicut cercopithecorum. Nonnunquam quædam spectra vel nubeculam inspicere videntur, & nonnulli toruè intuentur.

15. cognoscuntur experimentis quibusdã. Nam veneficio affecti faciem Sacerdotis vix adspicere valent, nec oculi, intentis vllo modo, album oculorum variis modis mutatur. Ægrotantes, cum instrumenta comburuntur, solent in deterius mutari vel noxam quãdam recipere maiorem vel minorem pro ratione leuioris vel sæuioris venefici ita vt quandoque formidabiles clamores & mugitus cogantur emittere: quod si nullam mutationem, vel læsionem percipiant, erit de salute ægri benè sperandum, paruo negotio bonæ valetudini restituendum.

Adde si fortè veneficus ad visendum ægrotum accedat, statim infirmus ingenti molestia afficitur aliquo terrore seu tremore corripitur, si sit puer statim plorat, oculi ad fuscum colorem mutantur vel alia notatu digna in ægrotis mutatio obseruatur. Denique quando pro curatione morbi, quædam linimenta sacra ad oculos, aures, frontem, & quasdam alias partes sacerdos adhibet, si in partibus illis sudor, vel aliqua alia mutatio appareat, signum est veneficij.

His subdit Codronchus, non esse necesse vt omnia hæc signa in ægro inueniantur, sed sufficere si aliqua pro diuersitate morbi seu maleficij.

Hæc communia, peculiaria verò possessionis dæmonum maleficio inducta signa esse difficilia cognitu, quando dæmon maleficio immissus immisceet se substantię alicui immundæ aliunde in corpus ægri intromissæ, vel ex propriis ægri humoribus genitæ: nam quamdiu hæc substãtia in aliqua corporis parte latitat, sæpè, præter illius particulæ affectum naturalem functiones lædentem, nihil aliud se manifestat. Plerisque tamen horum prauæ sunt imaginationes, præcipuè in somnis, quæ dæmonem produnt: quod tamen indicium solũ non sufficit, quoniam hæc eadem sæpe melancholicis accidere consueuerunt.

Verùm spiritu locum mutante quem priùs insedit, res paulò clariùs deprehendetur. primò, si, tanquam animatum quid, corpus res illa perambulet, ita vt obsessi sentiãt sibi veluti formicas sub cute reptantes. secundò, si partes, quas petit, quadam palpitatione commouet. tertiò, si puncturis quibusdam molestiam grauem infert. quartò, si velut flatus à capite ad pedes descendit, & iterum à pedibus ad caput ascendens resilit. quintò, si vesicula in lingua excitetur, quæ confestim euanescat: vel plures appareant minutis granulis similes, ex quibus etiam multitudo inhabitantium spirituum arguitur. sextò, si ad gulam dumtaxat ascendens, eam tumefaciat, & siccam tussiculam excitet. septimò, si linguam petens, aut contorquens, inflat, vel impellit ad loquendum non obsessi sed dæmonis ipsius conceptus, vel si ingenti oris hiatu linguam exerat. octauò, si in dorso sensum præbeat aquæ frigidissimæ, quasi confertim per dorsum defusæ, & sursum ac deorsum percurrentis. nonò, certiora adhuc signa sunt, quãdo alienis ægro incognitis linguis loquuntur, vel alios talia loquẽtes intelligunt; vel cum rudes sint, de arduis & sublimibus quæstionibus disserunt; vel renunciant occulta, aut iampridem oblita, futura, vel arcana conscientiæ, vt peccata imaginationésve assistentium; vel eos conuiciis sine causa proscindũt: aut ita furiis agitantur, vt à multis validis hominibus nequeant ligari vel coërceri. Quidam etiam cùm à defatigatione vexationis conquiescunt, narrant se vocem quidem dæmonis intra ipsos loquentis sentire, sed sententiam verborum percipere non posse, vtpote quibus mentis functio

quasi ligata. Alij si interrogentur, quid egerint, vel dixerint, fatentur se nihil eorum postea meminisse. Quidam censent signum esse indubitatum & inseparabile, cùm ægri arceantur à diuino cultu, ita vt nullatenus aqua benedicta seipsos aspergere, neque audire, neque proferre diuina verba queant: si verò vi adigantur cæremonias Ecclesiæ peragere, vel diuinis officiis, ac potissimùm sanctissimo altaris sacrificio, interesse, tunc vehementiùs longè vexantur, & iidem cùm mente constant, testantur optare se quidem hæc omnia facere, & interesse, & sacrarum rerum auxiliũ desiderare, sed esse quiddam in ipsis quod magnoperè impediat. Sunt denique qui propter incontinentiam dæmoni omnino parent, & ideò vexari quidem desinunt, sed ministri fiunt & patratores multorum facinorum. Quinetiam sunt, qui sic ad desperationem aliquã do inducuntur, vt nonnunquam sibi ipsis manum inferant. 10. Prætermitto effectus, qui pro signis esse possunt; qui in S.S. habentur, vt cunctis notos, nempe quod aliquando ægri fiant lunatici, muti, surdi, cæci, strideant dentibus, illidantur in terram, exarescant, discurrant nudi, se & alios lacerent, habitent in sepulchris, proiiciantur in aquam vel ignem, & alias grauissimas & incurabiles affectiones perpetiantur.

11. Ad deprehendendum vtrum æger sit energumenus, solent facere sequentia: schedulam aliquam sacra Dei verba continentem, reliquias sanctorum, vel agnum cereum benedictum, vel quid aliud sacratum latenter ægro applicant. Sacerdos capiti energumeni manum & stolam imponit, sacra profert verba: ad ea æger tremere & horrere incipit, & præ dolore multos motus inconditos edere, multaque inusitata & dicere, & facere. Si dæmon caput petierit, grauantur & pungantur acrius in capite, vel caput vna cum facie rubore & calore quodam igneo perfunditur. si oculos petiit, eos distorquet, si dorsum, conuulsiones membrorum, antrorsum & retrorsum adducit; aliquando toto corpore rigentes & inflexibiles adeò reddit, vt nulla vi allata flecti possint, aliquando velut mortui corruunt, ac si laborarent tertia epilepsiæ specie, aura quadam in caput irruente, & ad imperium sacerdotis eleuantur aura remeante vnde discessit. Si fauces petat, adeò constringuntur, vt strangulari videantur. Si in partes nobiliores feratur, vt propè cor aut pulmonem, anhelationes, palpitationes ac syncopas excitat. Ad ventriculum si tendat, mouet singultus ac vomitus, vt aliquando cibum assumere nequeãt, vel assumptum continere: motum eiusdem rei ad instar paruæ pilæ circa os ventriculi, necnon rugitus & alias voces absonas excitat, & circa præcordia tonsiones vel flatus. Cognoscuntur etiam aliquando quibusdam suffitibus ex sulphure, aut aliis rebus fortis odoris (de quibus postea.) Sunt qui scribant eos odore rosarum adeò offendi, vt ne cogi quidem possint, iuxta rosarium transire. Interrogandi quoque sunt ægri, num illis dæmon ante obsessionem in aliqua forma se conspiciendum præbuerit? Etenim *antequam* (ait Sammarinus) *Diabolus humana corpora ingrediatur, quasi semper, primò apparet eis in effigie alicuius hominis, qui mala morte est defunctus, aut repræsentat aliquem suum consanguineum: aut apparet illis in effigie alicuius animalis terribilis, vel horribilis. & si videtur quod subitò dispareat, ingreditur tamen subitò in eum, & hoc vt plurimum accidit in nocte, & in locis opacis & obscuris. Aliqui etiam intrant per os & nares in modum venti aut per inhalationes maris. Aliquibus etiam dormientibus dæmones tale somnium immiserunt: quod videlicet eis videbatur, quod dæmon post eos currebat, qui euigilantes sunt inuenti cum talibus signis dæmoniacorum. Aliquando etiam ingrediuntur, percutiendo collum, aut alia membra eorum*] d.p.2. de exorcism. in princip. & hæc eadem aliis verbis tradit. Codronchus *d. loco*.

§. 3. Posteriorem partem quæ *de remediis est naturalibus* ab iis petere cogor quorum hæc professio est, medicos dico. Inter quos primo loco occurrit Codronchus, qui quædam priùs communia cõtra omne maleficium proponit, postea ad peculiaria quædam descendit. Principiò (vt eius dicta summatim comprehendam) docet quosdam præscribere vomitoria, balnea, linimenta, suffumigia, & similia: Sed in his facilè offendi, & periculum ægris creari nisi nonnulla obseruentur, quæ exsequitur sigillatim. Nam de vomitoriis agens *libr. 4. cap. 4.* præ ceteris commendat florum genistæ drachmas duas in decocto quodam sumptas, vel seminis lathyris decem duodecimuè grana à putaminibus delibrata, tusaque & in ouo sorbili deuorata. Vel hellebori albi quantitatem nõ maiorem drachma; decoctam vsque ad medietatem fermè, quæ omnia præparandi modum docet ibidem.

De balneo disserit *cap. 5.* & ostendit vsum eius non rarò noxium esse, nec adhibendum nisi seruatis seruandis, quæ illic exsequitur.

De suffumigatione agit *c. 6.* & hanc docet non adhibendam, nisi caput & corpus antè expurgatum fuerit; & non nisi tempore matutino, quando ventriculus à cibo vacuus est. laudat suffimentum Berenices, quod Aëtius immundos spiritus ex quorumdam sententia scribit arcere *serm. 13. capit. 119.*

De linimentis disserit *cap. 8.* & ea videtur habere pro tutiore remedio, quàm suffitum, balnea, aut vomitoria. Denique *cap. 9.* disputat de simplicibus, ac nonnullis compositis medicamentis, sua facultate veneficium curantibus, eorúmque qualitates explicat, quæ nos hac ipsa sectione iam recensuimus.

Circa hæc alexipharmaca non est contemnendum, quod And. Cæsalpinus *in Peripatetica inuestigat. dæmonum cap. vlt.* admonuit his verbis, *Quoniam quæ vehementer excedunt in qualitatibus (frigoris, calorisque) corporis nostri sunt corruptiua, non minus quàm venena: adeò ea selegerunt medici aduersus veneficia, quæ aliquam partem haberent naturæ nostræ familiarem, quæ corpora nostra tuerentur, dum venena depellerent. Quæ huiusmodi facultatem habere comperta sunt, amuleta & alexipharmaca appellata, vt totius substantiæ proprietate id consecuta. plurima per experientiam inuenta, & longo vsu confirmata. Ex his autem ea maximè opportuna sunt censenda, quæ spirituosam & multam efflant huiusmodi vim: tùm quia intimiùs penetrant, tum quia cum spiritibus conueniunt. Sic enim & permisceri, atque eos alterare possunt aut pellere.*] in quibus verbis quædam inuolutiùs dicta. Nam non omnia alexipharmaca totius substantiæ proprietate veneficio repugnãt. nec etiam credendum quæ magis spirituosa sunt, idcirco magis cum spiritibus (h. dæmonibus. nam de his loqui docent sequentia) conuenire. quod enim pellantur illis, potiùs argumento est pugnare cum spiritibus illis. Nec dæmonum ista expulsio directè fit physica operatione in ipsum spiritum agente, vt & ego iam ostendi, & de hac re disputans Bapt.

Codronchus *d.libr.4.ca.9.* eruditè explicuit, cuius summatim hæc est sententia: pharmacha huiusmodi antidæmonica efficacitatem nonnullam habere contra maleficia & ipsos dæmones, etiam vsque ad eorum expulsionem. Sed non conuenire medicos, in reddenda modi ratione. Quatuor enim modos solere adferri. 1. etsi res sensibiles, vt fumus, herbæ, &c. sua virtute nequeant vexationem à dæmone homini illatam repellere, mitiorem tamen ac leniorem posse reddere: ita vt si molestia, quæ à dæmone infertur, sit parua ac leuis, eam penitùs res exteriores queant auferre (*intellige, si noxa dumtaxat à causis naturalibus, quibus solis dæmon vsus, profluxerit*) non in dæmonem sed in dæmoniacum agendo, eo ipso quòd ex rebus illis adhibitis, opposita dispositio introducatur illi quam dæmon expetit, aut indidit. (*sic Richard. de Mediauil. quodl. 3. q. 8.*) 2. quòd quæcumque fiunt circa corpora obsessa, dæmones accipiunt vt facta & vergentia in ipsorum despectum ac ludibrium, maximè si sint irrisiua vel afflictiua, vt sunt flagra, item omnia fœda & amara & similia. quare cùm sint intolerãtes iniuriæ, malunt fugere, & à molestia inferenda desistere. 3. quòd cùm ista interdum sint signa recordatoria & pœnarum, quas luunt, memoriam ingerant, ab iis dæmones valdè abhorrent, eáque vehementer detestantur: ideóque in fugam facilè per hæc conuertuntur. verbi gratia, sulphur cum igne signum est carceris infernalis, ruta amari cruciatus Christi: thus in igne positum repræsentat orationes ex charitate accensâ nascentes. 4. modus quem iudicat magis consentaneum veritati, est: quod res huiusmodi piè ac religiosè adhibitæ, tanquam instrumentum diuinæ iustitiæ, in dæmones agunt, illosque ab humanis corporibus detrudunt, & eorum effectus, eorumque opera venefica destruũt ac remouent. Quibusdam enim rebus, DEVS dedit virtutem vt si piè adhibeantur, tanquam instrumentum diuinæ iustitiæ, dæmonum effectus & opera venefica destruant ac remoueant: quibusdam enim rebus DEVS indidit vim & qualitatem quandam moralem dæmones compellendi & eiciendi, & energumenos iuuandi: quia consentaneum est iustitiæ diuinæ, pro infligendâ malis spiritibus pœnâ, eos rerum sensibiliũ actioni subiicere: quâ pœnâ, demptâ pœnâ diuinæ visionis, nulla queat illis acerbior contingere. Debent tamen res istæ antequàm adhibeantur benedici & exorcizari. precibus enim impetratur aliquid peculiaris energiæ, ob CHRISTI Sanctorumque merita: ne quantùm velint, hi spiritus in exitu ac pulsione suâ noceant obsessis. *Hactenus ex Codroncho.*

Verum à me per epistolam rogatus Federic. Iametius, vir musices, poëtices, & medicinæ laude vnus hoc æuo clarissimus, in quem simul Hippocrates, Homerus, Pindarus, & Orpheus renati videantur: humanissimè, & doctissimè respondit, anno superiore M. DC. Cal. Augusti: è cuius litteris ea decerpenda duxi, quæ ad hoc institutum nostrum faciunt: quæ ille longo vsu tanquam comprehensa habens, & è liquidissimis Medicinæ fontibus hausta, paucisque theorematis explicata, deprompsit.

Remediorum naturalium, quæ deleterijs & maleficijs obsistunt, duæ sunt differentiæ: alia enim manifestis qualitatibus id præstant, alia totius substantiæ proprietate, quæ neque ab elementorum qualitatibus, neque ab illorum materia, sed à se vna vires adipiscitur. Eorum

A *porro, quæ totius substantiæ qualitate (nam de m[anifestis qualitatibus paulo post agemus) occultos & maleficos morbos oppugnant, alia communi, alia peculiari dote vigent. Communi quidem sphragis Lemnia, Bolus Armena, Lapis Bezoar, Dictamus, Theriace, Mithridatium, & cetera eiusdem generis Alexiteria: peculiari verò, quæcumque sunt abs te toto illo peculiari capite* de remediis naturalibus *plenè & luculentè descripta. Quibus adde, si placet, herbam* Paridis, *quam nonnulli Solanum tetraphyllum appellant; quod ex eius caule medio quatuor folia erumpant decussatim digesta. Si enim huius herbæ semen in puluerem redactum, viginti continuis diebus, drachmæ pondere ieiuno propinetur: mentis alienationem & insaniam, non solum ex morbi diuturnitate & sæuitia, sed etiã ex maleficio*
B *veneficióque cõtracta, discutit: auctore* Matthioli Dio*scoridis interprete, Baptista Sardo, & Conrado Gesnero: qui in librum Galeni, vel (vt alij volunt) Dioscoridis,* De paratu facilibus, *Antidotum ex acinis herbæ Paridis, & aliis simplicibus medicamentis, à Mithridate paratam, sibique ab eo missam commendat, aduersus omnia venena & maleficia præsentissimam. Aristolochiam rotundam ceteris venenis resistere, longam verò, aduersus angues & veneficia drachmæ pondere ex vino bibi, & illam, testis est Dioscorides. Recentiores medici tradunt huius sicca radice suffitam domum cacodæmonas fugare, & hilares infantes reddere. Idem ferè Dioscorides asserit de verbenacæ specie altera, quam ἱερὰν βοτάνην, hoc est, sacram herbam nominant. Ait enim si*
C *aqua spargatur per triclinium, in qua sacra herba maduerit, lætiores conuiuas fieri: eámque sacram vocari, quoniam in expiationibus ad amuleta plurimum commendatur: quod à Plinio quoque refertur. Quid? quod & recentiorum plerique, verbenacæ decoctum peste laborantibus exhibent, vsque conferre credunt: quod* Dodonæus *tamen improbat, existimátque hanc technam, hoc inuentum esse dæmonis, qui falsa pro veris, insalubria pro salutaribus, suo more supponat & obtrudat. Iam verò Hypericon, quam nonnulli fugam dæmonum appellant, emplastri modo renibus admota, frigidos & maleficio deuinctos soluere dicitur. Pithagoras Scillam in limine ianuæ suspensam, mali medicamenti noxam*
D *arcere memoriæ prodidit, teste Plinio & Dioscoride. Sanguis canis nigri parietibus illitus pellit maleficium. Idem efficit cor leporis pelli inuolutum & gestatum: & lupi dexter oculus. Quinetiam radix* Bryoniæ *siccata & collo appensa, & ricinus seu palma* CHRISTI *à maleficis & veneficis hominibus securos reddunt. Nec minus est ad id efficax argentum viuum appensum, vel gestatum vel puluinari subiectum. Lapis Aquilæ, quem Aetitem vocant, inclusus annulo & gestatus, maleficia tollit. Berillus & Magnes vxorem* & *virum inter se conciliant. Corallium item odia domestica & discidia componit, venenatis poculis vincitúsque medetur, incantamenta dirásque deprecationes amouet. Cuius rei testis est locupletissimus siue Orpheus, siue quis*
E *alius auctor est libelli* de lapidibus, *qui sub ipsius nomine circumfertur. Eodem auctore* & *Galactites lapis collo subnexus fascinationes prohibet:* & *Gagates suffitu ac nidore serpentes abigit. Quod Nicander & Nicandrũ secutus* Dioscorides *confirmant. Hinc Marbodæo fortassis occasio data est scribendi Gagatem dæmonibus contrarium esse: quoniam Cacodæmon humani generis hostis infestus, serpens etiam in sacris litteris nuncupatur. Hæc igitur sunt quæ peculiari* & *occulta proprietate maleficis & occultis affectibus resistunt, quemadmodũ & in manifestis morbis, pæonia comitiali morbo, hirundinum vstarũ cinis anginæ, calculo hircinus sanguis, colico dolori cingulum è lupi intestino com-*

partum, vulpeculæ pulmones assumenti, omnis substantia dissidio & discordia, quam ἀντιπάθειαν nominant, aduersantur. Sed ea demum remedia vsurpanda erunt, si simplex & solitarius morbus fuerit: hoc est, si cum occulta pernicies inuaserit, purum fuerit corpus & integrè sanum. Sin verò vel intemperie vel plenitudine, quam πληθώραν vocant, vel humoris vitio, quæ κακοχυμία dicitur, vel obstructione, vel alia causa præter naturam corpus laborct, non ante adferenda sunt remedia, quæ totius substantiæ contrarietate maleficia profligant, quàm vitia illa summoueris iis remediis, quæ manifestis qualitatibus, de quibus dictum est supra, morborum vim & acrimoniam hebetant & obtundunt. Siquidem præsentibus his malis, occultæ medicamentorum facultates, quasi sepultæ franguntur & hebescunt: præclusisq; & impeditis vijs, quibus iter est ad effectam sedem, eo non possunt integris viribus peruenire. Quapropter hæc mala statim per initia tollenda sunt, neglectisq; propemodum maleficij proprijs indicationibus, vnicuique illorum conuenientibus remediis medicandum. Ac intemperiem quidem curabimus calidam refrigerantibus, frigidam calefacientibus, humidam siccantibus, siccam humectantibus: seruata semper contrariorum lege: sicut in libris methodi medendi præceptum est. Obstructionem verò expediemus detergentibus, incidentibus, & tenuantibus medicamentis: Humoris vitiosi exuperantiam purgatione vacuabimus. Quod si plenitudinis signa apparuerint, nec quicquam eorum repugnet, quæ sunt in vena sectione obseruanda, sanguinem etiam per initia mittemus: nisi veneni suspicio adsit. Tunc enim non ipso statim initio vena secanda erit (alioquin venenum in venas traheretur, à quibus omni studio arceri atque excludi debet) sed post vomitus, & deiectiones, atque vbi nihil ipsius veneni in ventriculo & intestinis reliquum esse conieceriмus. Præterea reuellendis noxiis humoribus, quos dæmon vel maleficus homo in principes partes traduxerit, conuenient clysteres acres, & sudores prolecti balneis, æstuariis, guaiacine, ebeni, sarçæ Parillæ, vel Chinæ decocto. Denique si fractura vel luxatione instrumentorum structura permutata fuerit: fracta vel luxata pars quàmprimum erit in naturalem formam, sedémque propriam reducenda. His ita constitutis, & vt vniuscuiusque status conditioque ferret, accommodatis: tum demùm erit ad occultarum proprietatum opem confugiendum. Hæc habui (Vir clar.) quæ de remediis naturalibus, quo modo mihi per mea occupatissima tempora licuit, dissererem, quæ si via & ratione stabilita confirmatáque fuerint, non mediocriter conferent ad integram perfectámque cuiusuis maleficij curationem.] Hæc ex doctissim. viri epistola instituto nostro commodissima nolui lectoribus non communicare quibus hoc, qualecumque opus nostrū, quam vtilissimum esse magnoperè desidero.

Porrò quod illis addam non habeo, quæ ad amussim tàm dedolata & exasciata. Adscribā dumtaxat de frequentissimo nostris temporibus maleficio paucula, ex eo quem paulò priùs laudaui Codroncho, qui de curatione sterilitatis & impotentiæ agens, præmittit quoddam spirituale & sacrum remedium: deinde subdit physica nonnulla. Prius ex Arabum schola desumptum sed pium ac Christianum. Nempe quod Isaac Arabs consuluit, vt coniuges peracta peccatorum suorum confessione, sacratissimum CHRISTI Corpus diebus solemnioribus potissimùm sumant reuerenter, & postea osculentur inuicem in osculo pacis, & sacerdos illis benedicat, & postquam exemplo Tobiæ triduò sese à venere abstinuerint, debitum cō-

A iugale persoluant. Quod si occultò DEI iudicio, vel aliqua coniugum culpa, veneficium non soluatur, orationibus sedulis, ieiuniis, aliisque operibus piis vacare debent, ad missam sæpius confugiant, peregrinentur ac sanctissimæ Virginis, vel aliquorum sanctorum limina visitent, frequenterque peccata sacerdoti confiteantur, ac sacrâ vescantur Eucharistiâ, & exorcismis ab Ecclesiâ huic rei peculiariter dicatis religiosè vtantur. Quoad naturalia prorsus remedia, sciendum scribit, si aliqua manifesta qualitas in maleficio appareat, pharmacis aduersus eam efficacibus, & benedictione munitis tutò ac vtiliter vti posse. Ideo (inquit) *Cleopatra prodidit fel coruinum cum oleo sesamini mixtum, si ex eo vniuersum corpus liniatur, ligatos iuuare.*

B *Isaac scribit, quod si coniuges fel Zangarini piscis secum habuerint in paropside iuniperi, & antequàm somnum capiant, eo super carbone posito fumigentur, omnia veneficia euanescere. Nicola Florentinus laudat theriacam cum succo hypericonis exhibitam, & hypericon ad formam emplastri renibus appositum. Ioannes de Vigo ait quod picus auis assata vel elixata habet virtutem soluendi maleficiatos. Alij cum Plinio volunt abrotonum oleo illitum, & cum vino sumptum non parum prodesse. Denique generalia remedia hic prosunt quoque ferè omnia.*] quibus ego omnibus illud Isaaci Christianum monitum semper præmittēdum censeo. Nam quanta sit vis, & vtilitas remediorum Ecclesiasticorum sequens sectio demonstrabit.

C Morale remedium videatur, quod Dionysius musicus Ægyptius prodiderat, Magiæ in rudes & malè moratos vim esse aliquam, in philosophiæ studiosos nullam. Sed hoc refellit Origenes *libr. 6. contra Celsum.* nam (vt scribit Mæragenes, Apollonii Thianæi magicis præstigiis & ludibriis multi philosophorum capti fuere, etiam ex nobilioribus, & inter hoc Ophitarum parens Euphrates.

SECTIO III.

D
De remedijs supranaturalibus diuinis seu Ecclesiasticis.

HÆc sola carent omni peccato & periculo, & à Christo, vel Apostolis eorumque successoribus fuere instituta: his, antè omnia vt vtantur homines, docendi monendique sunt. Hæc animæ prosunt semper, corpori nunquam nocent; sæpenumerò à morbis & aliis maleficiorum noxis liberant, aut præseruant. Hæc sapientiores medici & Catholicè sentientes approbant, vt Ioan. Fernel. *li. 2. de Addit.* & Cornel. Gemma *in Cosmocrit.* Bapt. Condronchus *lib. de morb. venefic.* And. Cæsalpinus *Dæmonis. de nat. dæmon.* & alij. Nec rarò cogitur dæmon à Deo, mendaci ex ore veritatem promere, &

E ablegare homines, ad hæc Ecclesiastica remedia, quibus ipse vapulet. *In valle quadam Cisalpinæ diœcesis Nouariensis detinebatur puella sensibus, sed & vmbrarum spectris, quas sibi videre videbatur, reddebatur attonita, ac similis stupenti: versabatur in vltimis finibus huius, de qua loquimur, vallis, mulier veratrix & saga, quæ carminibus profitebatur sanare, quæ apud alios insanabilia essent. magni ad eam concursus hominum consilij gratia & auxilij: & quanquam reclamarent nostri & scelus ostenderent, tamen illis abeuntibus adolescentulæ genitrix, affectu materno filiam mittit, consulitq; mulierculā de*

vmbris,& remedium petit laboranti. Tum maga, adducite puellā ad illos (homines Societatis intelligebat) qui nuper apud vos versabātur: ab iis petite opem. paret mater filiam adducit itinere octo millium, idem exponit, ac responsum veneficæ: vtrámque adhibita peccatorum confessione, sacro se corpore Christi communire præcipiunt nostri: quo facto meliùs habuit adolescentula.] *Bencius litteris Prouinc. Mediol. Anni* 1591.

PRIMVM est remedium in hoc genere *Vera & viua fides* hoc est charitate Dei & proximi vallata. hoc scutum nobis præfert & præbet D. Paulus ad Ephesios scribens a, hanc loricam vt Thessalonicenses induant vrget b: hanc discipulis suis commendat magnus ille Antonius: Magna, *inquit*, dilectissimi aduersus dæmonem arma sunt, *vita sincera & intemerata in Deum fides*. Ioan. Niderius c ex Petri cuiusdam dictis quinque remedia, vt efficacissima laudat. 1. *habere fidem integram & Dei præcepta in charitate seruare. 2. se signo crucis & oratione munire. 3. ritus & ceremonias Ecclesiæ colere. 4. publicam iustitiam benè exsequi. 5. Christi passionē verbo vel memoria ruminare.*] de aliis postea dicēdum. de primo, confirmat exemplo huiusmodi: *Cum (inquit) quidam maleficus, me inuocaret, vt quendam inimicum suum vita priuarem, aut in corpore læderē grauiter, fulminis ictu, aut alio modo: vocaui ego magisterulum, id est dæmonem: qui mihi respondit, quod neutrū facere posset: Habet, inquit, fidem bonam, & diligenter se signo crucis munit. idcircò non in corpore, sed in vndecima parte fructuū suorum in campo si libet, ei nocere possum.*] Sic Cypriano Mago dæmon respondit, *se Christi fide munitis nocere non posse* d. In B. Ambrosium Iustina Aug. quendam maleficum nomine Innocentium immisit. hic postea palàm fassus, delegasse se dæmones qui Ambrosium interficerent, sed ne ad fores quidem domus, vbi manebat Episcopus accedere potuisse, eò quòd ignis insuperabilis omne illud ædificium communiret, à quo adhuc remoti vrerentur. Atque ita victas artes suas, quibus contra sanctum Dei Sacerdotem se aliquid efficere posse arbitrabatur. *Lege Paulinum in vita D. Ambrosij.* alia refert ad hoc probandum Thomas Bosius *l.15. de Eccles. Notis c.1. vers.* 5. Sed sunt apud Patres alia magis accommodata. Narrat Cassianus, duos philosophos magicis præstigiis & circumuentione dæmonum conatos D. Antonium perturbare: sed cū irrito labore nihil penitùs prævalerent: *eo profecerunt, ait, tales tantaque eorum insidiæ, tanta magica arte quæsita, vt per hæc euidentissimè comprobarent, magnam professioni Christianorū inesse virtutē: quibus illa tam senex, tamq́ue potentes vmbræ: quas existimabant solē lunámque, si ad eas directæ fuissent, obducere potuisse: hunc non solū nihil lædere, sed ne ad punctū quidē, de monasterio suo valuerint* * *perturbare*. Epiphanius *in hæresi Ebioneorū quæ est* 30. scribit conatus magorū, vt fœminā quandā Christianam in amorem pellicerent, & tandem quo pacto per crucis signum & Christi fidem superarit mulier: & claudit narrationem hoc epiphonemate: *quod non valuit incantantis vis, vbi erat nomen Christi & signaculum crucis.*] Confirmat experientia, fide Christiana in Indiam, inuecta, dæmonum præstigia, spectra, oracula vel planè, vel magna ex parte vbique sublata. Et quid Indiam memoro? proxima nobis Frisia est, scribit de illa Cornel. Kempensis *lib. 3. de orig. & situ Frisiæ, cap.* 31. Circa tempora Lotharij Imp. *erant passim in Frisia multa laruarum infernalium spectra: quæ in paruo quodam supereminentis collis supercilio, subterraneum habebant specum, absque humana ope artificio præstigioso extructum, in quo residebant quas antiqui vocabant, Albas Nymphas, siue vulgari gentis sermone VVitte VVyvven. harum speciem adumbratam, non veram fuisse constat: quæ solebant nocturnos viatores, gregúmque & armentorum intentos excubiis, & puerperas cū infantibus sæpissimè in abdita sua, & subterranea antra clanculum abducere: in quibus subinde subterranei murmuris sonus, atque etiam vagitus infantium auditi sunt, & præterea etiam ingens fletus & gemitus hominum, & quandóque Musarum concentus & voces dubiæ ani e colligebantur. Quæ de causa magna fiebat custodia prægnantium mulierum, & paruulorum infantium, ne ab istis Nymphis infernalibus clàm abriperentur. Quæ omnes dæmonum illusiones, post agnitum syncerum Dei Euangelium (erant enim tum Frisij Sabellij & Arij erroribus dementati) euanuerunt, & in nihilum redactæ sunt. Scripsit enim S. Odulphus contra eiusmodi illusiones dæmonum chartam de S. Trinitate, quam per Ecclesias & Parochias Frisiæ sacerdotibus misit, vt in populo frequenter publicè legeretur*] chartæ exemplar, quod est Catholicæ fidei quędam explicata professio, mox subdit idem Cornelius. *De mandatorum Dei obseruantia & vita innocentia*, quàm sint efficax remedium, docere possunt D. Cyprianus ad Fortunatum, *de exhortatione Martyrij*, Lactantius *lib. 2. ca.* 16. & Ambr. Ansbertus *lib. 5. in Apoc. c.* 11.

SEQVNDVM est *legitimus in Ecclesia Catholica Sacramentorum vsus*: Vt pro nondum initiatis *baptismus*. Nam docet experientia, eos quos constat nondum baptizatos à maleficiis liberari, per baptismum absolutè collatum: eos quos probabiliter putamus non baptizatos, per baptismum sub conditione idem consequi. dixi probabiliter putamus non baptizatos: nam ex leuibus coniecturis id putare non sufficit, ne ad conditionale quidem lauacrum e, verbi gratia, tantùm quia quis noctu somnians ambulat vel maleficiatus est: hæc enim etiam baptizatis contingunt.

De baptismo, docet Ecclesiastica historia: Tyridatem Armeniæ regem, cùm Christianos Diocletiani tempore variis cladibus & damnis affecisset. & Gregorium quidem in lacum luto & altitudine molestissimum fame enecandum misisset: Ripsimen verò virginem, recusantem illi obsequi, & socias eius Sanctimoniales plurimas, crudelissimè necari iussisset: mox Dei vindictam consequutam. inuasit enim eum insania, qua planè dæmoniacè furebat, & mutata corporis figura in porcum, mentis emotæ, dentibus suas absumebat carnes. ceteri quoque, qui eius facta approbarant, milites, magistratus & alij, in furorem redacti similia designabant & ipsi in sues conuersi, vt vult Nicephorus, vel mente tantùm abalienati, vt censet Metaphrastes: tandem baptismi lauacro abluti, corporis formam & animæ mentisq́; sanitatem receperunt, ipso illos baptizante, & hortante ad pœnitētiam D. Gregorio Martyre; non quidem illo Thaumaturgo, vt putat Scholiastes Nicephori; sed alio, vt docet Metaphrastes. Neque hoc malum vllà arte magicâ (vt eruditus vir censuit) fuerat illatum, sed Deo vindictam per Angelos malos exsequente: vnde patet, cùm ea vis fuerit baptismi, in dæmones maleficiorum auctores, maiorem in ipsos maleficos & eorum opera futuram. Non est dissimilis narratio, Ioannis Villanei apud Thomam Bosium f *Anno (inquit) millesimo ducentesimo nonagesimo octauo Rex Tartarorum*

a ad Ephes. 6. v. 16.
b 1. Thes. 5. v. 8.
c in Epit. Formicar. cap. 4.
d Naziáz. orat. in Cypr.
* Nū legēd. proturbare.
e vide Sotum in 4. d 3. a. 9.
f Villaneus l 8. c 35 Bosius lib 1 de Notis Eccle. ca. 16.

Cassanus, quem vocant alio nomine Magnum Cham, cum ducentis equitum millibus Syriam cœpit, & finitimas regiones: omnibus itaque formidandus, petiit sibi vxorem filiam Regis Armeniæ, quod audisset esse pulcherrimam. Rex Christianus, tanti Regis viribus exterritus, dedit. Illa post aliquod tempus è viro suo Cassano edidit in lucem partũ tantæ deformitatis, vt Rex maritus nullo modo illum veluti suum voluerit agnoscere, quòd monstrum videretur. Vocat ad consiliũ primarios: de ipsorum sententia vxorem velut adulteram, partum veluti ex adulterio susceptum, vltimo supplicio adiudicat. Innocens mulier infœlicitatem suam deplorans, ad preces cõfugit: ignara consilij, petiit vt sibi liceret baptizare, quem pepererat, data illi facultas: ita tamẽ, vt adessent baptismo aliqui spectatæ fidei viri vna cum rege, ne qua fraus fieret. Mira res. vbi baptizatus est puer, adeò venustus ac formosus apparuit: vt Rex, tanta re permotus, cum plurimis, nomen Deo dederit, & maximum Christianæ rei factum fuerit incrementum.] fusiùs idem narrat D. Antonius *p. 2. hist. tit. 20. c. 8. §. 9.*

Veniamus ad recentiores narrationes æquè certas. Per. Chieza de Leon *p. 1. Hist. Peruanæ c. 18.* miraculi plenam de spectris victoriam huic Sacramẽto à Deo tributam describit, ex quo fideliter narrabo. Prope Anzermam, loco, cui nomen Pirsa, imperabat regulus cui frater florenti ætate erat, quem nominabant Tamaracungam. Iuuenis hic mirè baptismum sitiebat: ea causa Christianos adire cupiebat; sed miris eum visis dæmones perterrefaciebãt. Offerebant se soli videndos, olidarum auium specie, quas Auros, nuncupant. cernẽs iuuenis dæmones sæuire, accersiri Christianum in vicinia degentem iubet. venit ille non segniter, & intellecta reguli voluntate, crucis signum fronti eius impressit. hoc magis irritati hostes illi, & sæuiori specie se inferre. videbat solus Indus: Christianus nihil nisi saxa cadentia, & dæmonum sibila sentiebat. Aduenit tum commodè eo loci Pachecus quidã Hispanus, & se socium addit Christiano alteri in discrimẽ. His cernẽtibus Tamaracunga trepidabat vehemẽtiùs, & exalbescebat metu, quin & per aërem raptabatur: id omnes videbant, & ipsum quidem querentem gementẽmque, illos vlulantes sibilantesq; excipiebant auribus. Semel cùm Indus poculum vino plenum manu teneret: en tibi vas in aëra efferri, & vino vacuum reddi: mox vinum in illud ex alto refundi, & formidine plenum Indum veste vultum faciémque cooperire, ne horrenda illa spectra in oculos incurrant. Sic tecto faciem, non remotis vestibus, nihilominùs cretam in os ingerebant, vt obstructo spiritu fauces præfocarent. Tandem Christiani, qui continuè interea Deũ orarant, statuêre in vrbem Anzermã eum deducere, vt ibi salutari lauacro tingeretur. Dedêre se comites viæ plures trecentis Indi: sed adeò pauidi, vt ad Principem baptizandũ propiùs accedere non auderent. Venêre simul omnes ad iter impeditum & præfractum: ibi hostes humani generis nitebantur abripere in aërem, vt præcipitarent: sed ille valida voce Christianos orabat, vti suppetias venirent. accurrêre, & in medium agmen suum, recedentibus metu Indis, recepêre, & cingentes eum funibus, funes cingulis suis alligauere: atque ita medium stipantes simul incedebant, manu tres cruces præferentes, nunquam intermissis pro liberatione & salute miseri precibus. Ne sic quidem omni molestia liberi processere. Sæpè illum terræ adfluxere hostes: & in viæ cuiusdam accliui ascensu, vix manibus eleuare in aëra volentium & necare nitentium extorserunt. Vt ventum Anzermam, in Pachieci domum: Christiani, quotquot in oppido, conuenere: ibi omnes cernere crebro grandine de tecto lapides deiici, & audire sibilantes, clamantésque dæmones, solemne illud quo soliti Indi Martem lacessere: HV, HV, HV, ferociter & crebrò celerrimè ingeminatum. Mortem dæmones intentabant, nisi voluntatem baptismi abiiceret: contra Christiani Deum obsecrabant, ne dæmones permitteret erepta corporis vita Indo animæ vitam impedire. Gliscente deinde saxeo imbre, templum petiere. Ibi, quia stramineum erat, Eucharistia non asseruabatur. Aiebant nonnulli, se ante ingressum nescio quos inambulantes audiuisse. Vbi templum apertum, & cum Indo ingressi ceteri, cernebat Indus dæmones terribili specie, sed capite deorsum terram spectantes, pedibus surrectis: cúmque Frater Ioannes ordinis Beatæ Mariæ, pararet eum baptizare, non visi vlli Christianorum dæmones, in omnium oculi, Indum eripiunt, sustollunt in altum, & capite deorsum, vt ipsi erant, statuunt. Christiani tum fide freti, alta voce, IESV CHRISTE ADIVVA NOS, inclamantes, Indum extorquent retentantibus, &c, iniecta collo eius sacra stola, aqua lustrali aspergunt. attamen adhuc in templo sibila fremitúsque audiebantur: Tamaracunga dæmones cernebat, & alapis frequentibus cædebatur, adeò vt & pileum quem obtendebat oculis, ei excusserint: & faciem ab iis conspuebatur saliua fœtida. Hæc nocte accidere. Orto mane monachus sacris vestibus induitur, vt incruentum offerat Sacrificium. Vix missam inchoarat, cessarunt sibila, fremitus, vlulatus, strepitus, desiit Indus vexari. Peracto Sacrificio, Tamaracunga cum vxore & liberis baptismum flagitat: quo percepto, fide robustior & audacior factus: se iam Christianum asserit, experiri velle, quid hostes possent. Solum sinerent periculum facere. solum non ausi aggredi. lætus ter quateruè per templum obambulans clamabat, gaudium non capiens, *Christianus sum, Christianus sum.* vt vidit se immunem, & victorem, domum rediit: nec quicquam amplius molestiarum sensit. Tanta vis baptismi fuit.

In Bungo anno 1596. erat fœmina gentilis à dæmone obsessa huic indicatũ est à dæmone liberari non posse, nisi fiat Christiana: cùm illa annueret, & iam se ad baptismum compararet, nocte insequenti dæmon ei dissuasit, ne fieret Christiana, dicens: hactenus tanta familiaritate, tanto tempore mihi es coniuncta, & nunc me deseris? non abibis profectò inulta. dormienti itaq;, nec sentienti, abscidit capillos, vno tantùm capillorum flocco relicto. Illa verò cùm summo manè deprehenderet sibi ademptum capillum, & arundini lecto opposito implexum: calcar ea fraude sibi additum putauit, vt citiùs aduolaret ad baptismi antidotum: quod & factum est: atque eo suscepto mansit ab omnibus dæmonis molestiis immunis.] sic P. Lud. Frois in litt. Iapon. *illius anni.* Ex eodem sunt sequentia.

In Ciazzurana insula gentili adolescentulo octodecim annorum se crebrò visendũ offerebat canis ingens, horribilis, & rufus: qui eum alloquebatur, & per montes in loca abditissima deducebat, detinens eum ibi biduò, vel triduò, atque impellens, vt se manibus sublatis adoraret, aliáque scriptione indigna faceret. Adolescẽs miser, videns se tantas molestias a capitali humani generis hoste perpeti, tandem profugium habuit ad Ecclesiam, doctrinam CHRISTIANAM *audiuit & didicit, baptismi Sacramento* CHRISTO *de-*

un.ius, ac de catero nunquam a Tartareo illo cane dexatus.]

Bungi circa annum 1549. *quidam ancillam habebat damoni familiarem. Nam damon ad eam accedens vulpis figura singulis noctibus domo educebat. verùm per baptismum suscepta fide, ab hoc spectro liberata est. Litteræ Iaponicæ illius tẽporis.* Tantum dæmoni detrahitur verę fidei susceptione. cui rei firmandæ adiiciam ex Rhenanæ prouinciæ gestis aliud.

Anno 1583. *Herbipoli ades erant cuidam parocho nõ procul ab vrbe, siue malo damone, siue prastigiis infesta. Narrabat ipse parochus domesticiq; propinqui, quidquid erat in adibus magno impetu ad terram affligi, ardentes praterea faces, easq; plurimas in conclaui, quo nulla aspirabat aura concluso, anhelitu vno restingui: lectos cubantibus, puluinos ceruicibus vi summa subtrahi: plerisque domesticorum sic pracludi fauces, vt prafocari viderentur: denique multa & adspectu & auditu tetra in ea domo fieri solita. Parochus tristis, consilique inops nostros adiit, cõmemoratisq; quas pateretur iniuriis, Sacerdotẽ aliquẽ cuius prasidio tueri se posset, à Rectore poposcit. Datũ est vni negotium, qui cum ieiunus sub vesperam eo se contulisset: vix intra limen pedẽ intulerat cùm ea ipsa qua audierat intuetur, ipso cum comite inspectante parieti est impacta scutella, tanta vi, tantoq; impetu iaculantis, vt eos qui aderant metu propemodũ exanimarit. Pater omnes bono animo esse iussit, hortatúsque parochũ, vt ad expiandum animum se compararet: ipse superpelliceo stolaq; indutus in superiore adium parte, vbi plerúmque tumultuari assueuerat damon, ascendit. Hic vsitatis Ecclesia religionibus ad damones fugandos adhibitis, cũ responsum daretur nullum, nemóque Sacerdotis voce prouocatus adesset; redit ad exhortãdos domesticos, pracipuéque ad haresim abiiciendum, expiandáque confessione peccatorum lustratis ritè sedibus, ad collegium non sine magno animorum fructu reuertitur. cõstat enim multos ab haresi restitutos, Ecclesia, & ades illas omni superiori molestia, vt testatus est postea parochus, liberatas.*] fuit eodẽ tẽpore Monachij in Bauaria quidã adolescens Iudæus, XXII. natus annos, communi omnium gratulatione in ipsa Gymnasij aula baptizatus. *huic miras sapè damon instruxit insidias: & quo magis vrgebat ille baptismum, eo hic impugnabat vehementius. nudũ penè de nocte eiecit ex adibus, interdum etiam fauces illi premere, nonnunquam eũ visis spectrisque terrere, vt de mente illa deiiceret, consueuit. Vultus damonis adeò fadi, vt negaret adolescens parẽ sibi vllũ videri iis imaginibus cruciatum. Pridie eius diei, quo baptismate lustrandus erat, quoniam eo demũ die de victoria damonis agebatur, multo eũ vehementius inuidus hostis exercuit: ita vt is ne à pluribus quidem contineri loco posset. Vt autem vi baptismatis Christi membrum effectus est, continuò fractus & debilitatus damon fuit.*]

Non dissimilis vis est *Confirmationis*. testatur enim Lactantius gentilium sacra litare non potuisse, si assisteret Christianus aliquis sacro chrismate delibutus: & sic huius virtute Sacramenti dęmones fugari solitos, ne possent in visceribus hostiarum futura depingere, vel consulti responsa reddere a. Et narrat Prudentius ipsi apostatæ Iuliano id accidisse, & omnes magicas eius artes, sic irritas factas, vnius Bataui speculatoris Chrismate signati præsentia:

a lib 4. diu. inst. ca. 27.

Principibus tamen è cunctis non defuit vnus
Me puero, vt memini. & postea
Fortè litans Hecaten placabat sanguine multo,
Cùm subitò exclamat, media inter sacra, sacerdos
Pallidus: en quid agis maius, rex optime, maius,
Nescio quod Numen, nostris interuenit aris.
Accitas video longè dispergier vmbras.
Territa Persephone vertit vestigia retro,
Exstinctis facibus, fracto fugitiua flagello.
Nil agit arcanum murmur, nil Thessala prosunt
Carmina, turbatos reuocat nulla hostia Manes.

& postea causam exprimit turbati Sacrificij & artis irritæ.

Nescio quis certè subrepsit Christicolarum (omne
Huc iuuenum genus hoc hominum tremit insula, &
Puluinar Diuum. totus procul absit & vnctus:
Pulcra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit, & exsanguis collabitur, ac velut ipsum
Cerneret exserto minitantem fulmine Christum
Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps
Pallet, & adstantes circumspicit. equis alumnus
Chrismatis inscripto signaret tempora signo:
Qui Zoroastraos turbasset fronte susurros.
Armiger è cuneo puerorum flauicomantum,
Purpurei custos lateris, deprenditur vnus:
Nec negat, & gemmis gemmata hastilia ferro
Proiicit, ac signum Christi se ferre fatetur.
Prosiluit pauidus, deiecto Antistite, Princeps
Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum,
Dum tremefacta cohors, dominique oblita, supinas
Erigit ad calum facies, atque inuocat IESVM.

Nec ocio multo, nec labore opus Scholiastę Prudentij, ad narrationis huius de Iuliano confirmationem apud varios inueniendam: quam illi suggerebat vnus *Orat. 1. in Iulianum* Greg. Nazianzen.

Aliud accipe narratum à Cantipratensi his verbis: *venerabilis Bonifacius quondam Lausanensis Episcopus, me audiente, tale quid recitauit. Erat in quadã villa cacus quidã, qui vaccas totius villa in pascuis custodiebat, repellebat a frugibus, & ad certa loca pascuis vberiora ducebat: &, quod maioris erat prodigij colores, & statum singularum vaccarum specialiter discernebat. v. g. vt si vaccam coloris talis ab eo petiisses, sine difficultate vaccam talem tibi apprehensam in cornibus obtulisset. Ad locum autem cum quidam Episcopus aduenisset, & de caco audisset talia, & probasset, quasiuit ex eo, si confirmationis sacramentum ab Episcopo suscepisset. at ille: non inquit. Nec mora, Episcopus cacum confirmauit, & mox ab eo vaccarum discretio est ablata. quoniam damonum operatione & ministerio hoc fiebat.*] libr. 2. Apum c. 57. par. 53. vides vim sacræ vnctionis in diiiciendis Satanæ machinamentis?

De *exomologesi & peccatorum confessione*, breuiter hæc accipite. Circa annum 1591. Pontimussi *puer erat nobilis magis pollens genere, quàm domo opulenta: compingitur in aulam parentum iussu à gymnasio abstractus: sed mobilitate ingenij, cùm recursaret desideriũ vita prioris, statuit inter lixas calonesque versari potius in castris. iter ingresso atra viri species occurrit in serica veste, qui interrogans causam tristitia, pollicetur remedium. Verũ, vbi ego te adiuuero, ecquid erit pramij? At puer Vt totum (inquit) me excutias ne teruncium quidem reperias. subiicit alter. da te mihi modo: nulla tibi cupiditas frustrà erit. existimauit puer se in seruitium expeti: postulat tempus deliberandi. ille contra, onerare promissis ingentibus, vt vel puero tanta iam vaniloquentia mira esset. suspectare cepit, num in figura hominis lateret cacodamon. Mox cum tacitus totum eius corpus emetitur oculis, sinistrum pedem animaduertit cum bifida vngula ac deformi: statim cohorruit, & (qui mos rectè institutis in metu repentino) IESVM ingeminans CRVCIS signo armat frontẽ. eodẽq; puncto fœda species euanuit. Tertio post die ad suos*

reuertenti eadem imago se offert, & proditur pedis eadem nota. Quærenti vtrum captum esset consilium, respondit puer sibi domino opus non esse. rogatus quo iret, vrbem nominauit. tum dæmon ante eius pedes crumenam iacit sonantem, in qua triginta quadragintaue Flandrici nummi (ex his reperti postea inaurati duodecim, recentes diceres & asperos, veluti ab adulterantibus monetam: nam æreos fuisse ignis ostendit) tum puluerem in linteo pernicialem tradit, cuicumque subita morte tollendo. addit consilia ad turpes libidines, & admonita, ab Piacularis *vsu* aquæ, *& ab adoratione* consecratæ hostiæ *(quam contemptim placentulam appellabat) abstinendi: eam blasphemiam dum auersatur puer animo pio, simúlque veretur, ne obtorto collo stranguletur à monstro, salutarem* crucem *imprimit pectori, statimq́; magno impetu alliditur ad terram: nec nisi post semi horam exsurgit: mox matri redditus scholæq; &* sacra confessione *expiatus, è laqueo venantium, metúque ereptum se esse diuina ope gratulatur.*] *Bencius in litteris Prouinc. Franc.* Si quis malit vetusta: sic scribit Hector Boëthus *lib. 8. rerum Scoticarum,* Anno Christianæ salutis sexto supra octogesimum millesimum & quadringentesimum, *nauigantibus è Phortea æstuario in Flandriam negociationis causa, tanta suborta est ventorum vis, vt velis, malo, armamentisq́; ruptis, nauiq́; fœdè inter tumētes vndas iactata, certissimā mortem cuncti exspectarent. Nauicularius tantam, támque insolitam aëris inclementiam eo temporis demiratus (suberat enim solstitium æstiuum) cùm id non siderum: sed malorum dæmonum, qui hominibus semper sunt infesti, insidiis, magnis tribueret clamoribus: reddita est vox ex ima naui mulieris se miserè incusantis, quod incubo humana sub effigie, qui cum per multos anteactos annos habuisset consuetudinem, iam tum fuisset commixta, & ab eo subacta: mari ergò celerius se tradendam, vt ipsa pereunte, quæ tanti mali imminentis causam præstitisset, ceteri Dei benignitate permanerent incolumes. Accedens ad lacrymantem fœminam iubente nauiculario sacerdos, eius atque ceterorum saluti consulendi causa, crimen iam palam fatentem, horrentem scelus, vehementer alto ex pectore suspiriis indicibus, pœnitentemque facti, piè est hortatus, ne sibi deesset, cui certò cognosceret Numinis fauorem adesse. crimina lacrymis ac animi pænitudine deleri. Tantam miserentis Dei clementiam esse erga mortales, vt, altiùs vel in malorum profundum lapsos, resipiscentes, nonnunquam ad maiorem longè, quàm vnquam ante habuissent gratiam recipiat. Media pij Sacerdotis adhortatione: cum multis suspiriis, mulier admissum facinus deploraret, cunctis visa est atra nubes è nauis sentina prosiluisse, ingentique sono flamma, fumo, atque fœtore, sese deiecisse in mare. Sedatum est inde cœlum,* &c.] Aut si ne hoc quidem satis vetulum: audite Hincmarum Archiepiscopum Rhemensem, qui his vtitur verbis: *si per sortiarias, ait, aut maleficas, occulto, sed nunquā iniusto, Dei iudicio permittente, & diabolo præparante concubitus non sequitur: hortandi sunt, quibus ista eueniunt, vt, corde contrito & spiritu humiliato, Deo & Sacerdoti de omnibus peccatis suis duram confessionem faciant, & profusis lacrymis,* &c. a *Beda* quoque, illud Christi dæmonem interrogantis explicans: *Quod est nomen tibi?* sic scribit: *sed & nostri temporis Sacerdotes, qui per exorcismi gratiam dæmones eiicere norunt, solent dicere patientes non aliter valere curari: nisi in quantum sapere possunt, omne quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu & alio quolibet corporis vel animi sensu, vigilantes dormientesue pertulerint, confitendo patenter exponant. Et mox hoc idem exemplo coniungit, ex relatione cuiusdam sibi vicini presbyteri: quondam religiosam fœminam à dæmonio curare cœpisse, sed quamdiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem, quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, ceterisq́; quæ oportebat, purificationum generibus effugasse.* b] *Ioannes, Diaconus* tria narrat exempla eorum qui à dæmone possessi, mox vt peccatum B. Gregorio confessi, pœna peccati se liberatos sensere: & eorum quidem vnum cùm octies negasset, octies sic à dæmone, renouata vexatione, tortum, nona demùm vice, qua furtum fassus, percepta pœnitentia penitùs fuisse redditum immunem c. *Petrus Venerabilis*, abbas Cluniacensis cùm narrasset horrendam monachi cuiusdam à dæmone vexationē, neque eam oratione, & aquæ lustralis aspersione tolli potuisse, grauiter & verè subiungit: *sed ne miretur aliquis, benedicta aqua aspersione dæmonem non fugatum, agnoscat tabe interius latente, vnguenta exteriùs adhibita nihil proficere posse. Tabem autem voco lethale peccatum, quod quamdiu in interioribus quibuslibet latuerit, nullius exteriùs sacramenti perceptio ei prodesse poterit* d.] Hortatus illum ad confessionem omnium peccatorum faciendam Abbas: postquam confessus, vexatio prorsus desiit. Cæsarius narrat, Bonnæ quendam Sacerdotem, pessimæ vitæ, laqueo eam abrupisse: eo mortuo concubinam pœnitentiæ desiderio, monasterium ingressam: sed, Dei permissione, ab Incubo dæmonem sæpiùs ad flagitium importunè sollicitatam: *crucis signo & aqua benedicta aspersione* repulisse: sed cùm rediisset: *Angelica salutatione* deuotè recitata, longiùs velut sagitta ictum fugisse. Neque adhuc dùm finis: donec purè omnibus vitæ maculis *confessione* expurgatis, abiit importunus procus nunquam rediturus e. Eadem peracta Leodiensem quendam, molestissimis succubi dæmonis ludificationibus testatur ereptum Niderius *in Formicarij Epitoma.* Sed illustrius est, quod Auctor Anonymus, sed fidei certæ de B. Catharina S. Brigittæ filia tradidit: eam cum Neapoli versaretur, cuidam Nobili viduæ narranti, filiam ab nocturno dæmone grauissimè infestari, optimè consuluisse. *His auditis* (ait) *valdè illarum vicem dolebat Catharina, & tacitè legens secum semel Salutationem Angelicam (vt semper erat solita: cùm de rebus spiritualibus consuleretur) saluberrimum eis consilium impertiit. Primò, vt puri sua peccata confiterentur. Aiebat enim ob peccata in confessione celata, plerúmque id genus illusiones accidere. Deinde vt nudis pedibus, & absque lineis indusiis cum omni humilitate continuis octo diebus irent ad templum S. Crucis, & ob reuerentiam passionis Christi coram imagine ipsius à cruce pendentis legerent septies Dominicam orationem & Angelicam Salutationem. Addebat verò se quoque, licet indignam, ex commiseratione libenter pro ipsis Deum rogaturam.* Fecerunt illæ quod iussæ. & octauo die liberatæ fuerunt. (*Sur. tom. 2. Mart. 22.*) vbi Nota Lector dierum continuationem petitam, quia continuata pœnitentia solet esse feruentior, quàm interrupta: numerum verò additum, non fiducia numeri, sed vt fœminæ illæ certi aliquid per modum spontaneæ pœnitentiæ ex Sanctæ consilio susceptæ præstarent: sic etiam D. Dominici tempore Reginaldus, *Confessionis* beneficio quendam fratrem, quem dæmon pede apprehensum per templum raptabat, liberauit. (*Theodoricus de Appoldia libr. 6. vitæ D. Domin. cap. 3.*) Sic & S. Athanasia abbatissa mulierem eripuit à vexatione mali dæmonis. (*Me-*

taph.

a ca. si per sortiarias. 33. q. 1.

b in cap. 8. Lucæ col. 315.

c l. 1. vitæ D. Grego. ii. c. 11. 12. & 13.

d li. 1. miraculor. cap. 6.

e l. 3. miracul. c. 13. Theod. de Apold. lib. 6. vitæ D. Domin.

taph. 14. August.] Sic abs quodam ob cupiditatem vindictæ, dæmonum à legione vexato, diram hanc pœnam S. Arnulphus Episcop. Suessionensis depulit, vt eleganti stilo describit successor eius Lisiardus, *vita Arnulphi capit. 24.* Sed Subdamus iterum quædam recentiora. In Austriâ (nondum anni sunt decem) *vir nobilis magno quodam & furori proximo amore distinebatur, vt nullum eius, neque humanis neque diuinis admonitis, faceret finem: ita vesano completa igne torrebantur tota præcordia: hac ratione furere desiit, terrore diuinitus incusso. Leuicula correptus febri, cùm iaceret noctu lecto affixus, ante se videre visus rhedam flammiferam, subiectúmque equum flagrantem igne: tum rhedarius, informe monstrum, tetrúmque atque ipso (vtar verbo ipsius) malo dæmone truculentius, quo nihil terribilius mortalium timori est. Quid cessas, inquit? quin conscendis currum dignum promeritis tuis? horruit miser subitò pauore defixus: tandem recepto animo corripit gladium proximum lecto, vibrátque, vt subueniatur interim magna voce domesticos inclamans, trepidi accurrunt famuli, domúsque tota sopore discusso: quinetiam exciti vicini nonnulli, quærentes clamoris causam: dein prætexentes impositum fuisse auribus oculisque formidini alleuandæ. Verùm cùm fremeret adhuc esse in conspectu, nec finiretur metus, insinuaret se potiùs in pectora aliorum, intempesta licet nocte, venitur ad collegium: mittuntur duo, qui lustrali aqua, crucis signo, & in cera consecrata imagine agni timorem tantisper leniunt, dum affirmaret æger dæmonem abscessisse in præsens minaci vultu, seneq; ira manifestum: detectis deinde peccatis, turpi perinde amore, quàm tristi animum terrore liberauit.*] *Litteræ Austriæ 1591.*

Eodem tempore in Bauariâ, *mulier ærumnosa, lenitate naturæ, sine grauitate ærumnæ, implorato dæmoni sese deuouit, vt opem ferret: & tum quidem non sensit præsentem, verùm in potestatem vt rediit ex mœrore, dedit pœnas iacti verbi, terroribus non tantùm pauida, sed & verberibus tunsa: vt etiam ab aditu nostri templi prohiberetur, virgarum quas sola ipsa conspicabatur intentu. Cùm rem narrasset matronæ cuidam adducta ad sacerdotem nostrum, ab eóque Confessione purgata est, omnique molestia liberata, ceræ cælestis agni imagine ad collum appensa. Idem remedium alteri fuit eodem morbo laboranti. Votum alia virginitatis & monasticam vitam, cum incestis nuptiis mutarat, propinquorum impulsu, non impunè, nempe coniuncta est, cum viro nequam, neque deserebatur vnquam ab angore conscientiæ: ita miserè viuebat, cùm afflictaretur aliquando his curis, & careret solatio, domo egreditur: mox dæmonem cum ingenti terrore conspicit, fugatque Cruce obiecta, sed confestim tamen, non secus ac furiis icta, quoduis facinus immanè meditatur, intermicabat in his tenebris aliquid lucis, confugienti ad preces, vt ad exortum Solis nebula, timor abscessit, subit cogitatio confessionis, & recordatio fidei violatæ: nimirum hoc seminarium mali, cùm accessisset ad ædem, multò magis cùm perrumpere conaretur ad Sacerdotem à confessionibus, retrahebatur quasi manu iniecta: donec tandem aliorum auxilio exemplóque & seipsam & malum dæmonem vicit.*] *Litteræ German. super.* in iisdem & illud expressum; *in Vindelicis malefici quidam homo ingenij & audaciæ promptæ, multa de morituris, distantibus, quantumlibet locis, vaticinabatur, ludificante diabolo: à quo cum singulis penè noctibus exerceretur, incitabatur interdum oblata specie angustiore, ad grauiora flagitia. Fluctuabat miser, & iam vulgò miserandus: sed, Deo adspirante, miseriarum tandem perfugium in portu confessionis inuenit.*] *Ibidem.* Vide etiam dicta ex Gaufrido, *supr. tomo 2 part. 57. A.*

De Venerabilis, *Eucharistiæ perceptione*, reuerenti ac debitâ, vetusti quoque patres id vnanimiter contestantur. Cassianus de quodam à dæmone, nocturnis illusionibus, grauiter infestato, meminit; qui cùm, Seniorum consilio, medicinâ huius salutaris remedij vsus fuisset; *ita omnis diabolicæ tentationis scena detecta est, vt mox virtute Dominici corporis protegente, illa præterita illusionis consuetudo cessaret* [a].] *B. Prosper*; Nostris quoque temporibus (inquit) Aspere VI. Cos. *Carthagini constituto, hoc signum diabolicum monstrosumq; quod illi accidit, quis illius patriæ ciuis ignorat? Quædam iuuencula Araba natione, ancilla Dei habitum gestans, cùm in balneo lauans simulacrum quoddam Veneris, impudicè aspiceret, & seipsam, eique se consimilans, domicilium se diabolo præbuit. Statim ille leo qui rugiens circuit, quem quærebat inuenit. Meatus igitur gutturis eius occupans, nullum cibum, nullumque potum traiiciens per septuaginta fermè dies totidémque noctes, ieiunium sibi diabolus ex capto possessóque vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellæ, per tot dierum spatia auferri posse sperantes, dum iugè malum vlteriùs tolerare non possent, simul cum filia sese ingesserunt sacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantùm puella fatebatur, autem quandam noctis medio apparere, quæ sibi ore, nescio quid, infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellam nullis indiciis diuturni ieiunij fœdatam, nullo pallore, seu tabe, vel debilitate confectam: quin potiùs robustam succo viscerum, moléque membrorum. Cúmque incredibilia viderentur, quæ dicebantur, habito consilio, in monasterio puellarum, in quo reliquiæ S. Stephani sitæ sunt, sacerdos puellam simul & præposito commendauit. Illic primò tantùm die apparuisse illam autem asseruit, sibique increpasse, quod neque fame neque siti compulsa illum appeteret locum, quo sibi accedere non liceret. Per duas sanè hebdomadas nihil cibi vel poculi sumens in monasterio mansit. Accidit autem vt quintusdecimus Dominicus illucesceret dies, ascendère nobiscum Sacerdote, vt matutinû illic sacrificium solitò offerretur, puellam præpositus ad altare perduxit, eo incessu & habitu, quo solent rubore perfusæ ex epulis, poculisque mulieres aduenire. Sed vt se illa prostrauit altari, clamore fletus sui cunctis astantibus gemitus lacrymásque induxit, quibus tantùm malum auferendum plebs Dominum exorabat, erat enim iam indecens murmur in populo. Peracto itáque sacrificio, cùm eadem inter cæteras, breuem particulam corporis Domini tinctam à sacerdote perciperet, semihora mandens traiicere non valuit, nondum illo fugato, de quo dicit Apostolus,* Quæ consonantia Christi ad Belial? & *iterùm*; non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum, non potestis mensæ Domini participare, & mensæ dæmoniorum. *Manu igitur faciem eius sustentante Sacerdote, ne Sanctum proiiceret, à quodam Diacono suggestum est, vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim vt locum illum, quem Diabolus obsederat, Saluatoris imperio reliquit, Sacramentum, quod ore gestabat, cum laude Redemptoris transglutiisse puella clamauit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei, quòd post octoginta & duos dies, diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici.*] Hactenus [b] Prospert. D. Bernard. [c] aliam personam super caput eius positâ Eucharistiâ liberauit ab eodem hoste generis humani. Mediolani in Ecclesiâ S. Ambrosij adducta ad

[a] Collat. 22. cap. 6.

[b] de dimid. temp. cap. 6.

[c] li. 2. eius vitæ c. 3.

eum fuit mulier multis annis obsessa, sicque deformata, vt monstrum, non femina, videretur. Conuersus ad populum, iussit omnes attentiùs orare: *Missámque iussa propè altare constituta femina teneri, auspicatus, quoties de more sacro salutarem hostiam signabat toties ad mulierem quoque conuersus, eodem signo crucis eduo Spiritum nequã athleta fortis impugnat. Expleta autem oratione Dominica efficaciùs hostem aggreditur. Patena siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, talia loquebatur: adest ille, qui pro nostra salute passurus*; nunc, *inquit*, princeps mũdi eiicietur foras. *Hoc illud corpus, quod de corpore virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cælum. In huius ergo maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præsumas. Cùmque eam inuitus deserens, & manere vltra non valens atrociùs afflictaret, tam magnam iram, quàm modicum tempus habens: rediens pater sanctus ad altare, fractionẽ hostiæ salutaris ritè compleuit, diffundendámque in populo pacem ministro dedit, & confestim pax & salus integra reddita mulieri.*] Hactenus Guilhelm. Abbas, *d. libr. 2.* Ioan. autem Molinetus, *in Chron. Belgicis anni 1490.* describens molestissimam multorum annorũ vexationem, quam propter vnius (quæ diu dæmonis succuba fuerat) Nonnæ peccatum, in innocentes virgines socias eius Quercetenses Deus satanæ permiserat: narrat multos ex illâ legione; quæ religiosas inuaserat, & se Hierarchiæ Seraphinorum fuisse gloriabatur, hoc remedio pulsos ex Energumenis. Cùm enim Decanus Cameracensis, vir doctus & probus vnâ cum aliis exorcistis accederet, *peracta sacra communione, viuificam hostiam, non ferens, subitò dæmon exclamabat: Ah, satis probè armati acceditis! panemnè illum sumpsistis. Quem panem ais improbe? inferebat Decanus. Si nihil est aliud, quàm panis, maneto in hoc corpore obsesso, sin. a. vt nos credimus, verum est corpus* IESV CHRISTI, *Saluatoris nostri, iubeo, confestim fuge ex hoc corpore, nec vllam ei amplius molestiam aude exhibere. Quo dicto (rem miram) energumena vt magno leuata fasce molestiæ, confestim respirare, & alta voce* IESVM *vocare cœpit. Quod idem omnes faciebant ceteræ, quando dæmone expulso liberabantur.*] Hæc Molinetus scriptor eius temporis. Cui simile nostris temporibus Laoduni in Belgicâ accidisse, tàm norunt Caluinistæ; quorum aderant multa millia; quàm fremunt & rumpuntur[a]. *B. Auxentius Abbas*, discipulum habebat nomine Basilium: hunc dæmones adeò malè multarunt, vt pro exanimi, corpore toto saucius & confractus ad Auxentium curru delatus fuerit. *Abbas iussit eum surgere, & venerandum corpus & viuificum sanguinem Domini nostri* IESV *Christi sumere, & statim reuerti in locum suum, abiit, nec amplius tentator eum aggressus.*[b]] Superat omnem admirationem, quod de Guidone de Lachâ memorat Bern. Luxemburgicus, *in Catalogo hæreticor. lit. G* hunc in Episcopatu Brixiensi ita simulasse sanctitatem vt pro altero S. Ioanne Baptistâ à populo haberetur, sepultus itaque fuit perhonorificè. Post mortem certis testimoniis inquisitores deprehenderunt hæreticum fuisse, quare de Consilio Episcopi & aliorum prudentium assessorum, sentẽtiam tulerunt, cadauer exhumandum comburendúmque. Exhumatur adstante populo & ossa proiiciuntur in ignem, sed ecce tibi statim dæmones (qui, à nullis cernebantur) illa ex rogo eleuant, & in aëre suspensa tenent. Inde nata populi indignatio, exclamant, occidantur Episcopus & Monachi, qui stimulati liuore sãcti viri ossa cõburere conati. Quid cessamus? Deus id sibi non placere demõstrat. Extimuit Episcopus: sed Inquisitores eum adhortati sunt, Ad missam celebrandam ipse se accingeret: Deum potiùs miraculum facturũ, quàm fidei causam sinat in periculo versari. Missa fuit, de B. Virgine: vbi ventum ad corporis Dominici eleuationẽ, dæmones in aëre clamare cæperunt, *ô Guido de Lacha nos defendimus te, quantum potuimus: sed modo non plus possumus, quia adest maior nobis.* Confestim ossa in rogum recidêre, & incendio in cineres redacta fuêre.] Hîc perpende primò dolum diaboli, quo pacto defuncti hæretici Magi, memoriã tueatur, vt plures animas illaqueet. Secundò, vide potentiam pręsentiæ Dominici corporis, & hostiæ in B. MARIÆ Missâ consecratæ. 3. fidem Fratrum non irritam, & studium Quæsitorum fidei tam præsenti à Deo ope confirmatum. *Pet. Martyr.* nauigationis Columbi texens Historiam, in Occidẽtali illo Indiarum tractu testatur, commune miraculum fuisse; quòd si Eucharistiæ sacramentum per Christianos alicubi collocabatur, continuò dæmones obmutescebant. Ante annos fermè quadrigentos vixit, *Cæsarius Cisterciensis*, eius[c] hæc sunt verba; *Tempore illo quãdo manifestari cœperunt hæreses Albienses, quidam maligni virtute diabolica suffulti, quædam signa atque portenta ostenderunt, quibus & easdem hæreses roborauerunt, & multos fidelium in fide subuerterunt: super aquas ambulauerunt, & nõ sunt submersi. Cernens hoc sacerdos quidam fide catholicus, & vita religiosus, sciens vera signa cum falsa doctrina esse non posse, corpus Domini cum pixide ad flumẽ, vbi illi populis suas ostensuri erant virtutes, deportauit, dixitq́; in audientia omnium: adiuro te diabole per eum, quẽ in manibus porto, ne in hoc flumine, ad huius populi subuersionem, per hos homines tantas exerceas phantasias. Post hæc verba, illis super vndas fluminis ambulãtibus, vt prius, sacerdos turbatus, corpus Dominicum in flumine iactauit. Mira Christi potentia, mox enim vt elementum tetigit sacramentum, phantasia cessit veritati, & pseudo illi Sancti, quasi plumbum descendentes in profundum. sunt submersi, pixis verò cum sacramento statim ab angelis sublata est. Videns sacerdos hæc omnia, de miraculo quidem exsultauit, sed de iactura sacramenti doluit: totam verò noctem in lacrymis & gemitu transigens, manè pixidem cum sacramento reperit super altare. Hæc nobis eo tẽpore relata sunt.*] *Thomas Brabantinus*, vulgò vocatus, *à Cantiprato*, eodem sæculo vixit; anno 1231. *prædicante, inquit, in Teuthonia M. Conrado contra hæreticos, & ab eisdem felici morte perempto, hæreticus quidam (vt per fratrem Conradum, Prouincialem Prædicatorum per Teuthoniam, ante multos annos accepi) seductus à dæmonibus, fratrem quendam ordinis Prædicatorum ad hæresim inuitabat. Quem cùm videret instantissimè renitentem, dixit fratri: pertinax es valdè in fide tua, nec tamen de hac nisi per scripta quædam, aliquid certius inspexisti, Credere autem si velles dictis meis, Christum tibi & matrem eius, & Sanctos oculata fide monstrarem. Mox ille illusionem dæmonum suspicatus, volens tamen probare quid esset: non immeritò (inquit) tibi tunc crederem, si promissa duceres ad effectum. Gauisus hæreticus, diem fratri statuit. Frater verò pixidem cum Sacramẽto corporis Christi clàm secum sub cappa portauit. Duxit ergo fratrem hæreticus in specu cuiusdam*

a liber extat de Nicolaæ Obry obsid. dæmones per venerabilem Euchariſtiã expulsione: olim non semel ... risiis, ... nunc hoc ... no 1598 ... odij a... Hotum edi... s testa... & Fa... Energumeno.

b Sim Metaphrast. in ... S. Auxentij. 14. ... br.

c lib. 9. Mira. cap. 12.

montis in amplum valdè palatium, quod claritate mi-
rabili relucebat. Nec mora, vbi in interiorem partem
palatij peruenerunt, viderunt thronos positos, quasi ex
auro purissimo, in quibus sedebat rex fulgore corusco
circũdatus, & iuxta eum regina sereno vultu pulcherri-
ma, & ex vtraq; parte sedilia, in quibus seniores quasi
Patriarchæ, vel velut Apostoli, adstante permaxima
multitudine Angelorum, & hi omnes luce siderea co-
ruscantes: vt nihil minùs quàm dæmones putarentur.
Hos, mox vt vidit hæreticus, cadens in faciẽ adorauit.
Dictus autẽ frater immotus stetit: sed tanto spectaculo
vehementer obstupuit, & mox ad eum conuersus hære-
ticus, quare, inquit, Dei filium intuens non adoras? pro-
nus accedens adora, quem vides, & ab ore eius fidei no-
stræ secreta suscipies. Tunc frater accedens propiùs ex-
traxit pixidem, & obtulit reginæ in solio sedẽti, dicens:
si regina es mater Christi, ecce filius tuus: quem si susce-
peris, te velut matrem Dei recognoscam. Cùm hac proti-
nus voce totum illud phantasticum euanescit, & anni-
hilato fulgore, tantæ tenebræ densuerunt, vt vix frater
cum ductore suo ad montis exitum regredi potuerint.
Conuersus ergo hæreticus ad fidem rediit, & miram
dæmonis astutiam stupefactus expauit.[a]]Eadem alio
tempore eodẽ remedio patefacta fuit & dissipata.
accipite, Pici Mirandulani, verbis [b]; Fuit in Alpibus
Rhetiis sacerdos quidam probus ante annos duodecim,
cui cùm foret opus, ad ægrotum quendam graui oppres
sum morbo Eucharistiam deferre, cùm lõgiùs ille abes-
set, videretq; se non ita, vt oporteret, celeriter ad eum
pedibus posse peruenire, ascẽdit equum, colloq; Sanctissi-
mum Christi corpus pixidi inclusum satis honorificè
alligauit, iter suum quantò ociùs accelerans. Cùm non-
nihil processisset, obuium habuit quendam, qui, vt equo
descendens secum pergeret ad spectaculum quoddam
mirabilissimum inuitauit. Imprudens homo, & cupidi-
tate rei iam stupendæ ductus paruit: vix equo se dimi-
serat, cùm sensit se per aëra vnà cum comite deferri, &
breui tempore in altissimo montis cacumine statui, ibi
amplissima, & amœnissima planicies erat arboribus
vndique excelsissimis obsepta, rupibúsque horrẽdis cir-
cumcincta. In medio choros innumeros ac varios ludos
cuiusuis generis, mensas lautis ac diuersis ferculis in-
structas erat videre, audiebantur etiam concentus qui-
libet omni suauitate affluentes. denique aderant, quæ
animos hominum iucundissimis delinimẽtis tenere pos-
sent, & dulcedine perfusos intima demulcere solent.
Obstupefactus improuisa re simplex bonusq; sacerdos,
neque eloqui præ admiratione aut hiscere audens, penè
extra se positus, attonitusq;, hærebat. Tum socius, qui
eum adduxerat, petiit ab eo, velletne Reginam, quæ ibi
aderat, supplex venerari, & munus illi aliquod offerre.
In alto quodam solio Regina adsidebat, effigie formosis-
sima, regio cultu, & ornamentis mirificis ornata. Ac-
cedebant ad eam posternentes se humi cuncti, qui ade-
rant, bini, quaternive, ordine pulcherrimo, & humi se
prosternentes eam colebant, varia munera offerentes.
Ad mẽtionem Reginæ homo, cùm videret eam sic ful-
gẽtem, & ministris plurimis cinctam, putauit esse ma-
trem Christi, cæliq; & terræ Reginam, neque enim su-
spicabatur vllas præstigias, dæmonumq; spectra, alio-
quin eò non appropinquasset. Reputans igitur secum,
quid illi dono daret, existimauit nihil ei gratius aut iu-
cundius futurũ in munus, quàm filij corpus. accessit &
ad pedes accidens in modum supplicis, arculam, in qua
erat augustissimum Sacramentum, è collo detractam, in
gremio mulieris illius posuit. Mira res, omnia continuò
euanuere. Perculsus huiusmodi nouitate homo rudis,
& præstigiis irretitũ se videns, & in horroribus den-
sissimis & lustris destitutum conspiciẽs, opem diuinam

a Cantipr. lib.1. Apũ cap. 23.
b li. de Strigibus.

A tremens implorare, vt è tantis ipsum amfractibus expe
diret, cumq; diu per loca inuia siluasq; vastissimas er
rasset, vix tãdem pastorem reperit, à quo in viã ductu
didicit, se millia centum à loco abesse, quo Eucharistiam
deferre cupiebat. Ad suas tãdem sedes reuersus rem to
tam detulit ad magistratus. cõtigit hoc imperante Ma
ximiliano.] Hactenùs Comes Mirandulanus. Quam
propter hæc & similia innumera semper Catholi
ci credidere, hoc viuificũ corpus, mortiferi hosti
præstigias discutere, & noxas ab eo inferẽdas arce
re ac repellere. Sciebat hoc Prædicatorũ Neapol
Prior, hac se Panopliá muniens cõtra horrendam
visionem, circa annum 1370 Ibi in conuentu S. Do
minici accidit, vt post completorium (inquit Fr. Anto
B nius Senensis [c])refectionis locũ ingrederetur, cui era
illius cura cõmissa, qui mox in ingressu videt illum fra
tribus circunquaque refertum, & illi cappas habeban
indutas, &, tanquam hora foret collationis faciendæ, e
illam exspectarent, sedebãt. Accurrit ille sine mora a
Priorem, & illud ei aperit. Prior fratrẽ delirum putat
vel somnia narrantem: attamen dum vrgetur, vadi
videt, & credit, & ille quoque turbatur, & rem mo
confert cum monasterij grauioribus Patribus & pru
dentioribus: de quorum consilio sacras vestes assumi, e
sacrũ Christi corpus deferendo, toto cõuentu comitante
se illuc cõfert, & ad illum sermone directo, qui honora
tiore loco sedebat, eos adiurat, vt aperiant quinam sin
& ad quid venerint, & quid velint: &, vt ad hæc re
spondeant, illis præcipit in nomine illius Domini, quem
C gestabat in manibus. Vt tamen quãdo Prior coram illi
cõparuit cum venerabili Sacramento, illi omnes assurre
xerunt quidem & capita inclinauerunt, caputia tame
taliter demittentes, vt eum minimè viderent, & ho
facto iterum sederunt: ita iussi à Priore, vt respõderen
ad proposita, inclinarũ. Tãdem, qui inter eos videbatu
præcipuus, respondens dixit: quòd ipsi omnes fuerant
eiusdẽ ordinis religiosi, & pro maiori parte Magistri
Priores, Superiores, Baccalaurei, Lectores, & aliis offi
ciis donati, & quòd omnes dãnationis sententiam acce
perant: quoniã ambitio multa, superbia, inuidia, & ali
huius generis vitia eos fecerant damnatione dignos. Se
quòd diuina permittente clementia, iussi fuerunt illu
venire, vt eos & vniuersos ordinis cultores commonefa
cerent, vt suæ vocationi facerent satis. Nam illi, qui
D minimè id præstiterant, omnes damnati erant, & flam
mis cremabantur æternis. Et in signum huius cuncti v
eos aspicerẽt. Et hoc dicto omnes illi cappas aperuerunt
& singuli eorum flammis circumcincti & incensi vi
suêre, & tunc idem præcipuus manu in mensa signũ de
dit, & sic illa visio euanuit, & totus conuentus man
timore cõsternatus.] Vah! quàm timenda pestis hæc
ambitio, quæ tanto cum damno Sanctorum etiam
in cœtus se ingerit? Huic rei probandæ aliud testi
monium, non minoris fidei adscribam obiter, nũ
recens ex litteris cuiusdam fidei dignissimæ sacer
dotis hoc anno Neapoli perscriptũ in hæc verba
Casu accidit, vt acceptis tuis proximis litteris loquere
cum Fr. N. philosophiæ Professore, qui in Salernitan
E Monasterio fuit superior, is mihi narrauit F. Tiberi
hominem Sanctimoniæ laude præstantiss. qui sæpius h
Sanctuatis titulo fuit superior, sibi coram rem ita nar
rasse, cùm quadã die sub noctem Fr. Tiberius inuiser
fratres, an in lecto de more accubuerint, transiuit pe
tricliniũ: vbi vidit pleraq; lumina, & vocem audiu
hominis de superiore loco legentis, vidit plerosq; mini
strantes, tandem qui superioris locum tenebat, facto su
per mẽsam signo sic locutus est. Ambitio & crapula, du
xerunt nos ad tartara. Et nunc etiam superest velut ci
catrix in mẽsa, perinde ac si igne tacta esset.] Hæc visi

confirmat præcedētem. Cæterùm cùm tam efficax sit sola pręsentia, quid sumere, & ei vniri? docet id D. Macharius, historiam narrat Palladius [a]; tradēs, vxorem cuiusdam Ægyptij maleficis carminibus sic affectam fuisse, vt adspicientibus equa videretur, cùm tamen sermonis humani vsum retineret, adducta mulier à marito ad D. Macharium: hic eam liberauit, & dixit; tantùm dæmonibus in misellam licuisse, eò quòd multum temporis ab Eucharistiæ perceptione se abstinuisset, frequentiùs itaque in posterum ad IESV corpus sumendum accederet: cuius quàm vtilis frequentatio, docet recenti exemplo Leonardus Vairus [b]; quod, defectu Codicis, nunc ascribere mihi non licet.

Separari non debet ab hoc remedio, *Incruentum Missæ Sacrificium*; cuius oblationis eodē effectus sæpè docuit experientia. *Vir tribunitius* (inquit B. Augustinus [c]) *Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Zubedi appellatum, vbi cùm afflictione animaliū, & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, vt aliquis illorum eò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinùs miserante cessauit.*] Idem confirmat exēplum illud D. Bernardi paulò antè narratum; & aliud à Gaufrido narratum in vitâ S. Petri Tarentasij sup. *tomo 2. pag. 73.* & aliud apud Metaphrastem de B. Theodoro Archimandritâ, qui precibus & Sacræ missæ oblatione multitudinem locustarum immensam, nebulæ instar Mazaniæ locum occupantem, interemit [d]. Possent ex Tilm. Bredenbachio addi nonnulla [e]; sed vnius D. Augustini sufficere debet auctoritas. Fatentur hodie maleficæ se dum missam audiunt, ab omni dæmonis vexatione liberas esse; ideóque se diutiùs ad horam vsque meridianam in Catholicorum templis, in quibus plures missæ dicuntur, moras trahere.

De *oleo*, quoque, *infirmorum*, per Episcopum benedicto: quo in extremæ vnctionis vtimur Sacramēto, ex diuinâ institutione [f], dubitari nequit; cùm etiam ad corporis sanitatē sit institutum: & quouis oleo à viris Sanctis etiā non Episcopis, & non solemniter, sed obiter, vt se res offerebat, benedicto, id non semel legamus effectum. Exempla huius rei plurima habemus. Beda; cùm ageret de monialis cuiusdam obsessæ à variis, quæ dæmon inflixerat, vulneribus, sanatione: & narrasset vno excepto cęteris sanatis, hæsitanti Sacerdoti ipsammet consilium dedisse [g], *si* (inquit) *oleum pro infirmis cōsecratum, eidē medicamēto asperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum in quadam longiùs posita ciuitate, quam nūquam corporalibus oculis vidi puellam quādam, pari calamitate laborantem, taliter à sacerdote curatā. Fecit vt illa suggesserat, statimq́; bulcum remediū, quod ante respuerat, accipere consensit.*] Hoc oleo S. Theodosius cœnobiarcha bruchos pellebat [h], morbos grauissimos S. Launomarus abigebat [i]. Eucheria vxor Agapij veneficio attentata, cùm ei roderētur intestina, adlata est ad S. Parthenium; qui triduò orans, & oleo Sāctorum ei propinato sanam remisit [k]: idémque hîc ipse Sanctus beneficium, eodē oleo inungens, impēdit cuidā Lesbo Oano. Erat hoc ordinarium B. Auxentij Archimandritæ contra dæmonis obsidiones, morbosque ab eo illatos remedium [l]. Nec minori successu vsi eodem contra serpentis ictum virulentū S. Vvinvvalocus Abbas; [m] &, qui manū pictoris à dæmone inflāmatā sanauit; & qui energumenum ei sanandū obtulerat, & alium quoque energumenum ferocissimū liberauit; & hydropicæ, cæcóque sanitatem restituit, S. Eutychius Patriarcha [n]: & contra virulentos morsus S. Paternus Abricensis [o]. Contra dæmonis obsidētis ferociam non rarò præualuere priores digiti Sacerdotales consecratione chrismatis in ordinis susceptione sanctificati. Scribit Ioā. Molinetus Chron. Belgici anno 1490. Ægydium Netteletū Decanū Camecacensem, cùm exorcisaret Quercetenses Energumenas, quæ loqui, labra claudente dæmone, nolebant; solitum digitis illis labra deducere, & increpitare hostem; si vales potésque digitos hos oleo sacro imbutos mordere vel lædere, en illos tibi permitto: si nequis, os aperi, impero. Mox autem Energumenas visas liberari magnâ molestiâ, cæpisséque Decano parêre, eique respondere ad quęsita.

TERTIVM remedium est, recurrere ad Sanctos viros, & auxiliū ab iis petere, quos constat habere donum miraculorū (quod donum, etsi rariùs, etiam iis potest competere qui vitæ sunt non probatæ [p], dum tamē fidem rectam habeant) hoc remedium, quia vix vlli tales hodie, saltē in his Europæis regionibus; vix vsui hîc sit; olim frequens fuit, sunt enim plenæ vtiliter ad Sāctos confugientiū exemplis omnes sacræ historiæ: neque tum quotquot dæmonia eiiciebāt, erant præditi Ecclesiastico ordine Exorcistarum, vt constat [q]: erat tamen etiam primis temporibus in Ecclesiâ hîc ordo, vt statim ostendetur. Sanè olim SS. viri dæmones fugabant & vincebant solâ interdum præsentiâ suâ, vt legimus de B. Macario Alexandrino, apud Palladium, & de Ægyptio apud Sozomenum, & de S. Guthberto apud Bedam, & de Rustico apud Cassianum; [r] vel verbis duntaxat, vt B. Basilius & Paphnutius [s], vel litteris vt de S. Eugēdo legitur, *in eius vita*, & de S. Gregorio Thaumaturgo scribit Gregor. Nissen. vel percussione & verbere, vt S. Paulus Simplex apud Palladium & Theodorus apud Gregorium presbyterum eius vitæ narratorem, & B. Vrsmarus, apud Ratherium, *in Surij tomo 2.*

QVARTVM est, *exorcismus ecclesiasticus*. Nota hunc ordinem exorcistarum in Ecclesiâ iam antè 1300. annos seruatum fuisse. patet ex B. Ignatij epistolâ ab Antioche. & ep. Cornel. Papæ ad Fabianū, quam Eusebius conseruauit [t]; &, ex Firmilian. ad Cyprian. [u] & ex aliis Patribus Cōsiliisque [x], constat iis, quibus in Ecclesiast. Histo. constat aliquid. fuisse verò exorcismos, quibus vtebantur, certas orationes ab Ecclesiâ comprobatas, ex Concilio illo Carth. 4. probatur, & quia Micrologus obseruauit solos exorcismos; *per Christū Dominum, &c.* sicut cæteras orationes non finiri; sed, *Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, &c.* cuius diuersitatis causa est, quoniam nihil magis dæmones exhorrent, quàm extremi iudicij memoriam, quo omnes in æternam gehennam detrudentur [y]. Fiebant autem initiò exorcismi non in domibus priuatis, ob metum; neque in templis, ob reuerētiam; sed sub dio [z]: sed hoc exoleuit, petebatur signum egressionis à dæmone [a], & nomen dæmonis [b], quæ duo adhuc hodiè retinentur: sed & cibos omnes quibus maleficiati vescuntur, exorcizari vtile putabatur, formulā nobis suggerit Sacerdotale Romanum: alia quoque in his obseruāda collegerunt alij [c]; Nobis non vacat ista hîc persequi, solùm addo cauendum exorcistis, ne cum dæmone iocētur, & curiosa, nugaciave misceant colloquia. Vidi

(inquit

pho. Tertull. in Apolog. cap. 32.
r Pallad. c. 19. & 20. Sozom. lib. 6. c. 20. Socrat. lib. 4. c. 19. Beda in vita. S. Gutbert. c. 15. Cassian. collat. 14. cap. 7.
s Rufin. li. 1. Eccl. hist. c. 4. & Amphil. in vit. S. Basil.

Y

t libr. 6. histor. Eccle. cap. 35.
v libr. 4. epist. 7.
x Clemens epist. ad Iacob. Anaclet. epist. 3. Caius epist. ad Felicē episc. Cōc. Rom. sub. Siluest. can. 3. Antiochenū. canon. 10. Carthaginēs. 4. can. 4. & sequ. cui interfuit & subscripsit D. Augustin.
y Microlo de obseru. Eccles. c. 7.
z Concil. Laodicen. cap. 26.
a Pallad. in Lausia. ca. 77. & Ioseph. lib. 8. antiq. c. 2.
b Lactan. li. 2. diuin. insti. & Beda in ca. 8. Luc.
c Pet. Gregor. to. 2. de rep. fol. 315. Sprēger. par. 2. Malle. q. 2. ca. 6. Ananias lib. 4. de nat. dæmon. à fol. 156. Sed copiosiùs & ordinatiùs P. Thyræus noster integro de dęmoniac. opere p. 3. Mēgus in Fuste dæmonum, & Zacharia. Vicecō. in cōplemēto artis exorcisticæ.

(*inquit Niderius in Formicario*) in conuentu Coloniensi, *fratrẽ, verbis satis iocosum, sed in gratia expellendi dæmones valde famosum. Hic cùm in terminis cõuentus Coloniensis dæmonem in obsesso corpore arctaret: dæmõ petiuit à fratre locum recedendi: quo gauisus frater ait in ioco, In cloacam meam vadas. Exiit igitur dæmõ, & nocte cum frater ventrem purgare vellet, dæmon tam dirè eum torsit propè cloacam, vt vitam cum difficultate saluaret.*] Sancta res est dæmones eiicere, sanctè tractanda. sic fecere quotquot olim hoc exorcismi remedio tam efficaciter vsi fuêre. Vixit B. Vrsmarus Episcopus ante annos octingẽtos, vitam eius Raitherius scriptis mandauit [a]; memorat autem memoriâ dignum, quod hic referam; Malbodiensis monasterij quãdam monialem diabolus inuaserat, & vehemẽter laniabat: eam sibi Episcopus iussit exhiberi, quod cùm factũ fuisset, *ille non de sua, sed de Domini præsumens virtute, accepto libro, cœpit legere exorcismum super caput eius. Dehinc benedicto oleo nares, oculosque, & os eius leniuit, & protinùs immundum ab ea spiritum fugauit. Liberata tamẽ puella, pauor quidam, qui præsentia diaboli seminatus fuerat, adhuc pectoribus vicinorũ inerat. At vir Domini præcepit sibi aquã cum sale deferri, quibus benedictis, iussit spargi per cuncta monasterij loca: & sic omnis pauor, cum auctore suo Satana discessit.*] Audistis exorcismũ ex libro lectũ, & capiti impositũ vt fit hodie; audistis illitũ oleum sacrũ, audistis salem & aquam benedictam, & horũ omnium audistis efficaciam. Sed & Adelinus Sagiensis Episcop. in energumenæ Osburgis liberatione, aquam benedictam, signum crucis, & preces quæ solent, *inquit ipsemet* [b], adhiberi feliciter adhibuit. S. Maurilius Andegauensis Episcop. latronẽ, quem ob furti crimen diabolus occuparat, per exorcismi (ait Fortunatus [c]) gratiam à dæmone liberauit: at Maurilius B. Martini tẽpore vixit. Sed ista sufficiant de exorcismo. Si quæras cur non semper dæmon pellatur; res clara est, id peccatis vel obsessi, vel abiurantis posse contingere, vel ob maiorem ipsius ægri vtilitatem, Deique gloriam. Notãdum quoque quod verè & prudenter Tostadus monuit, non solere exorcismis omnes molestias & vexationes, quas dæmones inferunt hominibus, repelli: sed solùm illas, ad quas repellendas exorcismi ab Ecclesiâ ordinantur, vt sunt molestiæ quas inferunt manendo in corporibus, & illa vexando; siue dum interiùs manent, siue dum exteriùs obsident; *& illa* (inquit) *regulariter sanantur per exorcismos: maleficia autem dæmonum, & alia mala, quæ nobis inferunt, contra quæ non ordinantur directè exorcismi, non curantur per exorcismos, nisi rarò.*]

a April. 18. Surij to. 2.

b Adelelin. in vita. S. Oportunç. 22. April.

c in vita S. Maurilij cap. 10.

Porrò quoniam Dei opera reuelare & confiteri honorificum est; ideò his adhuc subiungam illustre diuinæ benignitatis; & tyrannidis dæmonicæ argumentum, planè recens; & vt is, cui accidit, ore proprio fassus, res in facie Ecclesiæ hîc Grætij gesta, narrationem nostri in collegio seruant propriâ manu ipsius suscriptam, & nunc cum hæc scriberem penes me habui.

Igitur anno 1600. die Martij 22. N. Prutenus, vt aiebat nobilis, annos nat⁹ 22. ipsâ Hebdomadæ sanctæ feriâ quartâ, collegium nostrum (cuius impulsu, quove fine, incertum) cumque vno è nostris spectante & audiente, in porticu inferiori collegij deambulans, arrogantiùs gesticularetur, & cum crebrâ capitis quassatione verba in Deũ blasphema, & plena desperationis audaciùs euomeret; monetur iterum ac sæpiùs, sese vt habeat mode- A stiùs, ac linguæ frenũ iniiciat: sed frustrà. proficiebat enim in peius, & per omnia anxij afflictíque animi signa præbebat. Quamobrem accedens eum noster, quærit benignè, ecquid habeat? cui rei vacet? & cur adeò creber in Dei nomine irreuerenter vsurpando? Refert ille; Perij miser, diaboli pedicis sum irretitus; nec tamen quas promisit, & opto delicias frui datur. Quibus auditis noster, graue quidpiam subesse veritus, manu prehensum in collegiũ introducit, & blandè rogitat; quid hoc rei sit, ne sibi grauetur aperire. Tum N. cum lacrymis ordine, tum quidem perturbato, sed sequenti die tranquilliùs, eo ipso quem referam, narrare cœpit: se nobilibus ortum parentibus & re amplâ, educatum lautè ac delicatè; & certis de causis B (quas prudens reticeo) parentis gratiâ excidisse, & lare patrio profugere coactum; & pecuniâ, quàm discedens copiosam secum acceperat, absumptâ, in extremam egestatem decidisse: tandem in viâ dæmonem cùm vehementi vento ad se nocte quadam sub arbore iacentem accessisse; &, recensitis iis ipsis quæ patiebatur, quæque perpessurus esset incommodis, opem & auxilium, pristinámque parentis gratiam promisisse: si modò se dato chirographo vellet ad paucula quædam obligare. Se quidem suggestionis, quàm perniciosissimam sciret, eâ vice non obtemperasse; dæmonem eodem, quo cum venerat vento ac fragore recessisse; prædixisse tamen fore, vt eum aliquan- C do non acceptæ conditionis pœniteret. Quæ cùm non procul à Vvratislauiâ pone quendam pagum accidissent, inde se Vvratislauiam contulit: vbi breui victûs incommodis, die quodam sub vesperam oppidũ egressus, seipsum quod fidem dæmoni non dedisset coarguentem, defleuisse animo cõditionem, qua exciderat; in quam inciderat, nulla sibi reliqua consilij, auxiliiue spe affulgente. Nox erat intempesta; cùm illi se dæmon gygantæâ mole offert conspicuũ, & insultans ait; Nónne verò dixerã futurum, meam vt opem supplex expeteres? Iure quidem tibi illam, vt indigno, possem quantumuis supplici denegare: verùm vt intelligas, quàm tibi ex animo velim benè, en promitto auxilium, parentis gratiam pristinam, veteres delitias, iocun- D ditatis annos solidos numero. XII. quibus expletis plena mihi sit in corpus animámque tuam potestas; tu vicissim stipulanti sponde, quæ exigo; & nunc imprimis, Deum, Deíque matrem, Cælites omnes, & fidẽ quam docuere veteres eiura: insuper fidem da, mortalium te nemini hoc pactum manifestaturum, in nullum vnquam templum ingressurum, precarium codicem non lecturum, ac demùm homines omnes, & eos potissimùm, qui te ad pietatem incitare, hortaríque voluerint, odio implacabili prosecuturum; te vxorem non ductu- E rum, sed concubinis pecuniâ conductis vsurum. Cúmque in tam perniciosam legem consensisset iuuenis, iámque sola superesset syngrapha proprio sanguine describenda; dæmon illi porrectam vltrò sinistram tantâ vi compressit, vt sanguine è trium digitorum extremitatibus expresso, manum impplerit, subministrauit etiam scriptioni materiam (nescio quam) pergameno molliorem, sed chartâ duriorem, & calamum; scribentíque conceptis verbis præiuit, quæ sibi præstari vellet; & quæ se vicissim præstiturum polliceretur. Conscripto traditóque chirographo, miram se dicebat omnis generis instrumentorũ harmoniã audiuisse, & ad sonum obdormisse adeò pacato & alto so-

pore, vt sequenti die, nullo per vias publicas prætereuntium strepitu percepto, in multam lucem stterterit, tandem euigilasse, & ilicò patrati facinoris pœnituisse, profectúmque Vratislauiâ Olomutium, & inde Viennam, Viennâ Gratium. ibi diuertisse ad doctorem Venediger; ab eo se ad Dominum Strasbergerum directum & commendatum. Postremò venisse Marpurgum ad Doctorem Homelium. ibi exilij pertæsum, se rursum indoluisse, quòd pactum cum dæmone initum nō custodisset, adfuisse sibi noctu denuò in lecto iacenti dæmonem, ac de pacto renouando in hunc modum actum esse; vt nimirùm proprio sanguine nouum dęmoni chirographum conscriberet, ac in templo quodam nuper diruto, non procul Marpurgo, noctu deponeret. Post paucos dies iterum se facinus damnasse, manus sibi violentas desperatione actū inferre voluisse: tādem suasu cuiusdam venire Gratium, vt quæreret remedium, statuisse. Pridiè tamen quàm Marpurgo discederet noctu adfuit dæmon, & certum hic Gratij, propè Carlauu tuguriolum descripsit, in quo. 30. Martij compareret; fore, vt tum fiat voti compos, & pristino statui ex pactis restituatur: caueret interim etiam atque etiam ne Iesuitas adiret vnquam, alioquin grauissimas eum pœnas daturum.

Hæc omnia nostro iuuenis eo ipso narrabat die, quem illi dæmon præfixerat, ad suum in illo tuguriolo congressum: &, quamuis illo die à tali congressu fuerit à nostro deterritus, nihilominùs postridie (quæ fuit die Veneris sancto) post meridiem, nemine consulto, assignatum sibi à dæmone locum infælix adiit. Adest dæmon, exprobat perfidiam, quod contra suum præceptum nebulonibus Iesuitis adfuisset, petit tertiò renouari pactum hac ratione, vt medium sinistræ manus digitum in pignus ei offerat. deinde recensitis ab adolescentia peccatis, ostendit animæ salutem esse desperatam; allegatis è S. S. testimoniis, quamobrem ducat in bonis dies. Simul libellum offert iuueni, quo omnium dæmonum nomina continebantur, & modus quemlibet pro arbitrio euocandi: nihil tamen horum iuuenis acceptauit.

Sabbatho sancto, vbi rescitum quod contigerat, maior iuuenis cura haberi cœpta, & cautum ne vnquam solus esset: & ex eo tempore ab vno patre, cui peculiariter eius cura commissa fuit, in rebus catholicæ fidei est institutus. Sub finem Aprilis sese ad confitendū generaliter præparauit. Quo die confessurus erat, visum vt in præsentia Patrum aliquot diabolo renunciaret, & malè pacta bene rescinderet: dum recitantur Letaniæ ad verba; *Pater de cœlis Deus*; corruit penè exanimis. hominem erigimus totis artubus contremiscentem. Ad gloriosum *Dei parentis* nomen denuò corruisset, ni titubātem vtrimque sustinuissemus. Tandem factâ ægrè renunciatione, & dæmonis abiuratione, cibo refocillatus (destitutus enim erat viribus, & contremiscebat ita debilis, vt consistere nequiret) post meridiem ductus ad templum vt confiteretur, recitatis de Nomine IESV, & de Angelis Litaniis, cùm peccata recensere cœpisset, ei dæmon in aurem insusurrat: Huic nebuloni (confessario scilicet) ne credas, nisi velis ab eo improbè circumueniri. Totus Maius impensus, tum vt in fide confirmaretur, tum vt crebrâ confessione vniuersos cōscientiæ recessus perpurgaret. non fuit dies, quo pater designatus cum eo non ageret. optima iam sperari posse videbantur. Patiebatur

A tamē dæmonis insultus varios: nam & nocte quadam iecit est ad spaciū trium palmum lectulo eiectus, absque vlla tamen vllius membri læsione. Et aliàs se illi exhibuit dæmon, & magnam præ se ferens beneuolētiam, suasit, Marpurgum vt rediret: quid hîc sese affligeret? Miror (inquit) quod cùm noris te damnatum esse non maiorem des operam, vt vitam hanc ducas hilariorem, reuertarisque ad pristinas, quibus excidisti, fortunas. Pudet me tui, & miseret, quod meus cùm sis, vitā hîc ducas adeò acerbam. Et quoniam eo ipso tēpore quidam studiosus obierat in domo pauperum (in qua etiā ipse degebat) pro quo nonnulli in valetudinario per totam noctē ad Deum fundebāt preces, subiunxit; se nec posse, nec velle manere diutiùs, viuis canibus interiùs (*in valetudinario*) apud canē mortuum
B latrātibus. Quamobrem rogat etiam atque etiam, vt vel semel ad dictum tuguriolum reuertatur: fore, vt ibi ea audiat noua quæ antea nunquam.

Die 28. Maij, Dominicâ Sanctæ Trinitatis, cùm nostri Deo negotium assiduè commēdassent, aliáque nōnulla pietatis exercitia mortificationésque in hūc finem Deo obtulissent, dispositus est ad sacram Synaxim. Et primùm in multorū è nostris & Congregationis Sancti spiritus præsentiâ, in templo S. Catharinæ, ex chartâ cōceptis verbis dæmonem eiurauit, & pacta se rescindere nefariè cōtracta est protestatus, sed incredibili difficultate, dæmone sic sensus impediente, vt nec legere, & ægrè tardéque præeuntē sequi posset. Fecit deinde professionē fidei Catholicæ iuxta formulam in Bulla
C Pij. IIII. relatam. Vbi ad hæc verba vētum est (*Ecclesiasticas traditiones, obseruationes, & constitutiones firmissimè admitto & amplector.* Et; *Septē esse vera & propria sacramenta noua legis.* Et; *in sanctissimo Eucharistia sacramento esse verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem*, &c. Et; *hæreses ab Ecclesia damnatas, ego pariter damno*, &c.) omnib⁹ corporis viribus prorsùs est destitutus, ereptus illi oculorū, auriū, & linguæ vsus in tantùm, vt sibi aliquantulū restitutus diceret, vereri se ne sibi eo loco sit moriendum. Cùm in illa esset sensuum ectasi, frustráque vrgeremus, vt quod corde credebat, exprimeret ore: credere videlicet se CHRISTI in Eucharistia à præsentiâ, placuit illi venerabile sacra-
D mentum propiùs admonere; ad cuius præsentiam ita sibi restitutus est, vt, velut è graui somno experrect⁹, diceret, & credere se, & experiri copiosè CHRISTI pręsentis virtutem. Licèt etiam diuersum euenerit, vt Eucharistiâ in altari collata, loqui posset & audire; accedēte verò sacerdote, tanquam iuueni sacramentū porrecturus esset, sensibus omnibus destitueretur, dētésque tantâ vi comprimerentur, vt nullâ ope reserari posse viderentur, & recedēte rursùm cum Eucharistia sacerdote, videret, loqueretur, & audiret. Dicebat verò se inscium eorum omnium, quæ illi in aurem inclamassemus solùm animaduertisse veluti forcipe sibi os claudi, atque vt nihil relinqueretur intentatum, idem sa-
E cerdos relictâ in altari Eucharistiâ, digitum consecratum ori imposuit; postmodum verò vbi Eucharistiam ori admouisset, & veluti sumendam obtulisset, tum demùm inimicus eum ore patenti exagitare, & multis renitentibus eum in aërem attollere cœpit. Cúmque adiuraretur, eum vt quietum esse sineret, & chirographa restitueret; eâ tertiò ex ingenti fune dependentia in fastigio templi iuuenis solius repræsentauit obtutibus, cæteris nihil omnino tale videntibus. Eo die nihil aliud actum,

præterquàm quod & multæ ibi ad Deum pro salute eius preces fusæ, & maxima recuperandarum syngrapharum spes iuueni fuerit relicta.

Die 3. Iunij iuuenis templum ingrediebatur, cùm hostis inopinatò vultũ eius quasi pallio diuerberauit, & simul manum sinistram miserum in modum dilacerauit, vt sanguis copiosus deflueret, nemine tamen qui hæc inferret viso: sensit quoque ibidem collum sibi ab aliquo torqueri, nihil tamen incommodi passus est; præterquàm quòd diebus sequentibus remanserint in manu cicatrices, cum maiore dolore quàm senserat, dum illi manus laceraretur. Eodem die multa fecerunt nostri, vt, ad Dei gloriam, felicem res tota sortiretur exitum. Excitatus eâ nocte ventus ingens, absque omni omnino pluuiâ, auditáque iuueni vox velut in vento miserabiliter lamentantis.

Die 4. Iunij, Dominicâ infrà octauam corporis Christi, in eodem templo D. Catharinæ, post sacrum & Litanias ad singulas sanctissimæ Trinitatis personas habitas, iussus ex chartâ detestari sua peccata, profiteri fidem, & coram Deo, Angelis, & hominibus protestari catholicum se esse, nunquam se de misericordiâ Dei diffisurum; fecit id aliquamdiu adiutus à nemine. Cùm ei visus deficeret, prælegit alius, ipse tardè, ægre, & cunctanter verba efferebat, dæmone linguam impediente. Ventum vt diceret, *Quapropter ô bone* IESV, &c. nec legere id potuit, nec alios audire suggerentes. Adiuratur dæmon, eique virtute Dei præcipitur, ne iuueni in hoc opere sit impedimento. Exagitatur ilicò iuuenis ac si foret obsessus, & inter hæc vnico velut momẽto linguam Germanicam didiscit; quàm beneficio dæmonis loquebatur satis eleganter; natiuo retento idiomate. Hoc animaduerso aucta omnibus fiducia. In gratiarum actionem recitatur, *Te Deum laudamus*, Iubetur progredi, nequit dicere, *Confiteor*, &c. *Domine non sum dignus*, &c. frustrà. Accedit sacerdos cum Eucharistiâ, dæmonique in virtute Dei præcipit, hominem vt missum faciat, &c. Tantâ vi iuuenis attollitur in aëra, vt decem duodecimve è nostris vix eum retinerent. At crebram nominis IESV, & Beatissimæ Virginis MARIÆ inuocationem dæmon fractus abscessit. Exclamat iuuenis idiomate suo; *Aufugit à me.* Quare illicò flectit genua lætus, & magnâ alacritate, altâque voce progreditur; *Quapropter ô bone* IESV, &c. Oratione finita his ipsis verbis subdit; *Laus Deo, iam sum alius homo.* Præparat se ad cõmunionem, dicit *Confiteor*, &c. *Domine non sum dignus*, &c. Occurrit peccatum cõfitendum, confitetur. Adiuratur dęmon, non solum iuueni posthac negotium ne facessat, sed chirographa vt restituat. Iterum confitetur. Demùm tantæ debilitatis fuit, vt nec sedere posset, liber tamen iam ab omni dæmonis incursu. Nihilominùs genua flectit, recitat, *cõfiteor*, &c. *Domine non sum dignus*, &c. & altâ voce profitetur, *credere se totis animi viribus Christum in Eucharistia esse præsentem, & sperare se ipsum sibi propitium futurum.* sumit Eucharistiam magno animi sensu, flexis genibus aliquamdiu agit gratias: & tantas illicò vires recuperat, vt templo egressus, nullam sensisse debilitatẽ videretur. Iam demùm (inquit) dæmonẽ nõ timeo & cõtemno ex animo: quod hactenùs à me ipso vt facerẽ vix impetrare poteram. Iam paratus sum cẽties pro fide Catholicâ sanguinem profundere: & multa subiunxit in commendationem charitatis nostrorum, qui de

A hominis nunquam visi salute adeò essent solicit. horum apud Lutheranos nihil esse, aliaque qu. verecundia non sinit referre.

Decimâ die Iunij ipso D. Barnabæ Apostol peruigilio, nostri domi se rursùm cõtra inimicum armãt, quibus modis nouit Societas. Iuuenis quoque ne sibi deesset totâ die cilicium gestat, & s sub vesperam spontè flagello acriter diuerberat Ingens rursùm tum eo vespere, tum noctis magna parte ventus collegium impetit. Ante. XI. nocti adest inimicus alio aliavè comitatus, & per cubiculum, in quo cum aliis tribus iuuenis cubabat deambulãs, Cernis (*inquit ad socium, vam su[…] a quæpiam existimatur*) vt iacet hic nequam: & rursum ô si aliter rem meam instituissem, non esset hunc
B sortita finem. Ante octiduum penè me abegissen (*Patres intelligebat*) Interim tibi hominem cõmendo, eum quantum licuerit assiduè diuexa; & conuersus ad iuuenem fremebundus; Perfide nebulo, homóque leuissime & incõstantissime, nunquam fidem mihi seruasti, ô pectus ignobile ac degener. Maiores tui maluissent cẽties corporis animæque facere iacturam, quàm vel semel datam fidem violare. En tua habe, quæ mihi dederas: ego vicissim, quòd meũ est reseruabo. Et hoc dicto, bis aut ter iuuene audiente strepitum fecit, velut cuiuspiam aliquid è charta eradẽtis. Et rursum sociæ: Pergam ad locum mihi constitutum, tu interim huius curam habeto. Rursúmque iuueni: Et existimas per-
C dite nequam fore, meas manus vt euadas? coactus nunc tibi tua restituo. Tu interim & Iesuitæ nebulones me posthac à stultis, confictisque cærimoniis vestris liberum esse sinitote: quod enim tuum sit, nihil omnino habeo, licet plura longè posthac ex te sim accepturus. Fides enim quam suscepisti iniqua est, & per Papas (quos vos velut sanctissimos colitis, ego autẽ in inferno tracto pro merito) cõficta. Quibus dictis & manu frigidissimâ iuuenis collo sine omni læsione contrectato euanuit. Ad omnia hæc iuuenis nihil respõdit, excepto hoc vnico; videlicet, vt abiret, habere se Deum propitiũ. Inter hæc iuuenis cæteros in cubiculo altum dormientes suscitare conabatur, eorum nomina inclamãs; quorum vnus æger vocem
D audit, prosilit in pedes, & ad alterius sani lectum accedens eum excitat. Hic ignem excutit è silice, sulphur accendit, sed priusquàm candelæ admoueret, violẽter ab aliquo exstinguitur, idque secũdò; accendit tertiò, iamque candela lumen cõceperat, cùm simul & semel materia sulphurata cãdelaque restringuuntur. Tandem venit homini in mentem vt cereum benedictũ accenderet; accendit, nec ampliùs valuit exstingui. Habito lumine inimic⁹ euanuit, & quamuis semel ac iterum dixisset, se iuueni restituere omnia quæ ipsius essent, nihil tamen
E ab eo iuuenis receperat. Componunt igitur se ad orationem, & qui lumen accenderat, ante imaginem B. Virginis Litanias recitat. Post mediam circiter horam surgens videt humi iacere chartam sanguinolentam, attollit, eique porrigit, cuius erat chirographum. Hic agnito suo chirographo gestire lætitia, exosculari illud & pectori admouere: & illicò Deo omnes simul agunt gratias, & quatuor simul (tot enim erant) recitant, *Te Deum laudamus*. Et, ne fortè dæmon illud recuperare posset, signo crucis muniunt, aspergunt aquâ benedictâ, & coronâ B. Virginis circumligant.

Dominicâ manè vocatur Pater, cuius cura iuuenis erat commissus, ostendunt & tradunt e

recupera[illegible]

A recuperatum chirographum, quod Marpurgi postremò conſcripſerat; in eoque eraſum è priori, cuius materiam dæmon ſuppeditarat, ſanguinem. Ne tamen doli mali quidpiam ſubeſſet, & fortè non omnia integrè reſtituta eſſent, quæ iuuenis erant in priori chirographo: iterùm de more à noſtris ad S. Catharinæ templum fuſæ ad DEVM preces, recitatæ Litaniæ, porrectâ iuueni Euchariſtiâ; adiuratus & ſolicitatus dæmon, vt ſi quidpiam reſiduum eſſet, quod ad iuuenem ſpectaret, illud Dei omnipotentis virtute reſtitueret. Sed quoniam iuuenis dicebat ſibi ſatis cõſtare, Quod omnia integrè eſſent reſtituta, ſuúmque animum eſſe per omnia quietiſſimum; placuit nihil am- B pliùs attentare. Quare actis diuinæ bonitati ob tam grande beneficium acceptum gratiis, recitatoque, *Te Deum Laudamus*, regredimur læti vniuerſi. Placuit tandem Sereniſſ. Principi Ferdinando Archiduci, & Reuerendiſſimo Secouienſi, vt ſeries tota & proceſſus pro concione populo proponeretur; quod factum eſt 18. Iunij à meridiè, & ipſum chirographum vnâ cum ſanguine, quo alterum deſcriptum erat, in templo noſtro per Parochum Grætienſem, iuſſu Epiſcopi, in magno hominum cõcurſu & frequentiâ combuſtum fuit. Hæc hiſtoria rei geſtæ veriſſima, in qua vides C (Lector, canæ fidei tenax) omniam fermè & ſingularum Catholicarum cærimoniarum efficacitatem, de quibuſdam, alia ſubdamus.

Z QVINTVM remedium petitur à *miſericordiæ operibus*, ſatisfactoriis ieiunio, eleemoſynâ, & oratione; *Eleemoſynas*, commendat Canonum auctoritas [a], vt & duo reliqua. *De ieiunio*; inuenio id præcepiſſe cuidam comitiſſæ S. Auxentium Abbatem [b], & S. Procopius Monachus hoc vſus ſæpè victoriam contra dæmonem obtinuit [c], & aliis idem imperauit. Sed & Chriſti Domini teſtimonio accedente, (*Matth. 17. v. 20. Marci 9. v. 29.*) quid addendum? *De oratione*, verſus quidam anonymi ſed veteris verſificatoris reperitur; *Dæmones aduerſus magna eſt oratio virtus.* & ſunt de eâdem ſe- D quentia exempla quædam, noſtrorum hominum litteris, certâ fide conteſtata. Anno 1549. *quidam vnus è noſtris confeſſus, media circiter nocte, dum pœnam pro delictis ſibi irrogatam perſoluit, repentè vidit feles, muréſque & alias beſtias colore atras aſpectúque terribiles tam multas, vt totum occupare cubiculum viderentur: quo ille viſo perterrefactus, timere cœpit ne viuus à beſtiis abriperetur. Anxius & trepidus accurrit ad Domini noſtri imaginem, magna voce opem implorans: quare omnium animalium ſpecies ſubitò euanuerunt, tanto cum impetu, ſtrepitu, & fragore, vt domus ruere videretur.*] Bungi in Iapone Anno 1555. familia fuit, quam iam à 100. annis dæmones infeſtabant, & moleſtia in paſtores quaſi hæredi- E taria tranſibat. Paterfamil. opes omnes placandis idolis inſumpſerat. potiùs auctũ iis, quàm ceſſauit malum. Triginta annorum filium dæmõ occupauit, ita vt nec patrem nec matrem agnoſceret, nec quindecim diebus quicquam cibi ſumeret: ſub horum finem Patrum Societatis vnus cum acceſſit, iuſſitque vt *D. Michaëlem*, nominaret. *dum Diuum nominat vehementi tremore cœpit concuti, & varios motus membrorum edere, ita vt circumſtantibus terrori fuerit. Inuocante verò Patre* DEVM PATREM & FILIVM & SPIRITVM SANCTVM, *ſubitò à dæmone liber extitit. Huius ſoror, paucis poſt diebus moleſtiis dæmonis agitata eſt, qui etiam in eâ loquebatur. Certis tem-*

[a] ...l. e. ſi per ...ttiatias. [b] Metaph. eius vi... Feb. 14. [c] Nic. Sa... ...s in eius ...ta. 4. Iu... cap. 1. 5.

A *poribus patris noſtri concionibus auditis, Chriſtianam fidem ſuſcipere voluit: cùm verò ſacro fonti eſſet admouenda, conareturque principiò ſe ſacro ſigno crucis munire, tremere vehementer ac concuti cœpit. Pater preces fundebat ſollicitè, ipſa verò ſacrum* IESV *nomen & D. Michaëlis proferre nitebatur, ſed magis ipſam tunc dæmon irritauit obſtringendo os & comprimendo. Tandem verò in cantum prorumpens exclamat: ſi idola Xacam & Amidam, ſectarum Iaponenſium auctores reiicimus, nullus ſupereſt qui adorari debeat, aliáque huc ſpectantia protulit, nec eſſe, quod in iis reprehendere quiſquam poſſet. Quadam die innumeris Chriſtianis præſentibus Pater ſacrum fecit, cui quoque intererat dæmoniaca, quo finito, rogat, qui va-* B *leret? optimè, ait, iuſſa verò D. Michaëlis nomen pronunciare, tremere ac dentes ſtringere cœpit, & dæmon ſe velle exire dixit: ſed quoniam iam à tot annis eâ familiâ pro hoſpitio vteretur, non libenter migrare. Iubet iterum pater S. Michaëlis nomen proferre. Reſpondit illa, id permoleſtum eſſe, & lacrymas fundens & conquerens, quo, inquit, me vertam? Chriſtiani itaque omnes in orationes corruunt, dumque ſatis diu orant, dæmon occupatam hactenus prædam deſeruit: ipſa verò ſubitò potum petiit. Admonita vt* IESVM & MARIAM *inuocaret, tanta ſuauitate vtrumque protulit nomen, vt angeli vocem vide-* C *retur ſibi audire.*] Anno 1588. Brunæ in Morauiâ, *mulier erat in Noſocomio acerrima diaboli oppugnatione ſic oppreſſa, vt nunc aquis ſibi vitam extinguere, nũc cultro, quem gnarus nocendi porrigebat in manus, eripere moliretur, prohibentibus cunctis qui erant in valetudinario: poſt illam triennij vexationem apoplexia corripitur, obligatione linguæ loquendi vſu adempto: mittitur ad noſtros, vt pro concione populi preces efflagitent: & exoratum fuiſſe Deum, ſolutus primùm linguæ nodus, deinde animæ, poſt ſacram confeſſionem peractam, oſtendit.*] Hector Boëthius quoque Scotorum res deſcribens, *libr. 8.* in Marreâ regione teſtatur ſe ab iis qui conſpexerant accepiſſe, quod eius verbis adſcribam; *Puella Natalibus* D *altis, forma conſpicua, complurium nobilium auerſata connubium in nefandam cum dæmone incidit conſuetudinem, quæ cum vterum ferret, parentum rigore coacta edere ſtupratorẽ, adoleſcentem mira pulchritudine frequentiùs ſecum noctu, interdiu nonnunquam conueniſſe: vnde veniſſet, quove abiſſet, neſcire ſe, reſpondit. Parentes, tametſi filiæ parùm crederent, accuratiùs rem aduertentes, conſilio, quis eſſet qui gnatæ expugnaſſet pudicitiam, explorandi: cognito tertio poſt die indice ancilla ſtupratorem adeſſe, recluſis foribus, accenſo thedarum ingenti numero, cubiculum ingreſſi, horrendum monſtrum, figura ſupra humanam exiſtimationem terribili, in filiæ amplexibus ſunt conſpicati. Cucurrêre ocyùs complures ad fœdum excitati ſpectaculum. Inter eos ſacerdos probata vita, ſacræ di-* E *ſciplinæ non ignarus, cæteris aut trepidè abeuntibus, aut pauore terræ illiſis, cùm Chriſti Apoſtoli Ioannis Euangelij initium recitare orſus, ad eum locum,* VERBVM CARO FACTVM EST, *perduxiſſet, malus dæmon horrendo ſublato clamore, cubiculi tectum ſecum aſportans, omni ſupellectili incenſa abiit. Femina periculo ſeruata, enixa eſt monſtrum vndequáque fœdum aſpectu, quale nuſquam antea (vt ferunt) inter noſtrates viſum. Id obſtetrices, ne obſeruatum contumelia eſſet familiæ, accenſa ingenti pyra citiſſimè concremarunt*] Idem paulò antè docuit dæmonem quoque ſuccubam oratione fugatum. *In Gareotha (inquit) regione, vico quatuordecim vix paſſuum millibus ab Aberdonia, adoleſcens*

multa formositate, coram Aberdonensi Antistite quaestus est palàm, sese à dæmone succuba (vt dicunt) gratissima omnium quas vidisset forma, multis antea mensibus infestatum, eandem occlusis foribus noctu ad se ingredi, blanditijs in sui amplexus compellere: dubia luce abire sine strepitu penè, nullo se posse modo, cũ plures attentasset, à tanta ac tam turpi vesania liberari. Iubet continuò optimus Episcopus adolescentem aliò se conferre, & vt Christiana religione magis laudatis ieiunijs & orationibus plus solito accommodaret animũ: fore vt pijs operibus intento victus cacodæmon tandem esset terga daturus. Euenit adolescenti, salubre consilium religiosè exsecuto, paucos post dies vti venerandus Antistes erat præfatus.

In litteris Iaponicis anni 1569. ita scribitur, *Multis in locis Bungensis regni, vbi quidam erant ab hoste humani generis obsessi, Christiani facto conuentu sola recitatione Dominicæ orationis & salutationis Angelicæ clara voce instituta, dæmonẽ sæpè repulerũt.*] De oratione vnum exemplum accipite ex Menæo Græcorũ V. Martij, in vita Cononis Isaurici: *Aiunt post ipsius è vita decessum ædes eius in templum versas, testásque illas quibus malos genios incluserat, repertas, quarum vnam cum resignassent, quod thesaurum ibi latere ob pondus arbitrarentur, statim fulminis instar erupisse dæmonas, vt omnes exanimati conciderent, & quicquid instauratum erat procũberet nemoque omnino post occasum solem auderet ad locum illum adspirare: Sed non diuturnè fuit hæc dæmonum tyrãnis, quam per sancti viri preces, cùm populus se ieiunijs & vigilijs dedisset mox depulere.*] ita vertit Raderus. & sanè de precum efficacitate notior res a, in confesso est etiam hæreticis sed qualis ista esse debeat, nõ æquè. Inprimis maximè salutarem esse communem Ecclesiæ orationem Patrũ testimoniis constat, Chrysostomi. Augustini, aliorúmque b, deinde & priuatam hominum Sanctorum, vt confirmant Glycas, Eugyppius, & Metaphrastes c. Si quæras quid orãdum? præcipua dignitas & efficacitas est, *symboli Apostolici & orationis Dominicæ*, non modò ex Canonum præscripto, sed & veteris æui nostríque experientia, vt docet multis D. Augustinus *libr. 2. de symbolo ad Catechumenos c. 1. & lib. de vtilitat. cred. c. 22.* & exemplis astruit Nicol. Remigius *libr. 1. dæmonolatr. c. 13. & lib. 2. c. 4.* Nec dubito proximam his facere, *Salutationem Angelicam*, eiúsque iterationem illam ad orarios globulos, quam *Rosarium* appellamus, cui licet Heidelbergensis aliquis anonymus d suum bimonstrem partum *Antirosarium* obiecerit calumnias tamen & apinas meras, sub alieno nomine Ioan. Busæus pari & lepore & robore, ante annos iam decem disiecit: & quia Gelasimus quidam lepidè sibi visus ludere in nostrorum hominum apud Indos rosaria, describã quod Satyricus legat, rideat, si lubet. In litteris Lud. Frois è Iaponia scriptis anno 1596. hæc narratio exstat, Moguntiæ his verbis Latinè excusa, fol. 179. *Nobilis quidam homo, cum magna auctoritate in hoc regno Fingano pollens, habebat filiam matrimonio cum gentili copulatam, cuius mater cum tota familia quoque erat gentilis, nullus verò Christianus nisi dictus nobilis, vir bonus & religiosus. Accidit filiam ex improuisò infirmari, & quidem intra sex dies vsque ad mortem: quidã aiebant à dæmone obsessum, propterea quòd tam furiosos & insolitos gestus ederet, vt ægrè à duobus vel tribus hominibus teneri posset. Maritus & socer implorarunt opem Bonziorũ, sed suis illi ritibus & nugis superstitiosis ne hilum quidẽ eam iuuare potuere. Verùm cum femina impendebat mors, certiorem reddidere eius patrem, octodecim milliaribus inde disiunctum. Is celerrimè aduolat, inuenit filiam quidem spirantẽ, sed mẽtis impotem, vt patrem suum non agnosceret. Pater ilicò mandat submoueri omnes Bonzios aliosq́; Ethnicos lectum stipantes: ipse verò accepto rosario, ter Dominicam orationem & salutationẽ Angelicam aggreditur pronuntiare: femina interim nihil mutatur, sed horribiliores potiùs gestus, quàm priùs edit, vt à multis teneri vix possit. Pater redit ad præsidium rosarij, eo verberat tergum filiæ dicens: tu videre mihi dæmon aliquis, excede ex hoc corpore. Et respondit dæmon: non excedam. Pater, vt erat homo virtute præstans, rosariũ inijcit in eius collum, dicens: velis nolis, excedes. Tum dæmon, Tolle, inquit, rosarium, quia abscindit mihi collum, & tunc recessero. Respondit pater, minimè tollam, immò funes quosdã arripiens, minatus est se eũ diuerberaturum, & sic dæmon excessit, &c.*

a Tobiæ 6. & 8. Matt. 10.
b D. Chry. hom. 5. de incõprehẽsib. Dei Natura August. li. 22. de ciu. Dei c. 8. Theodor. li. 4. Hist. Eccl. c. 21. Sozo. l. 6. c. 28.
c Glycas p. 4. Annal. fol. 354. Eugypp. in vita S. Seuerini mẽse Ianua. Metaphr. in vita S. Auxentij Abba.
d Fran. Iuniũ ferunt fuisse: sed incerta fama.

En quid in Indiis rosaria per Iesuitas inducta. Subsannat tamen salsus poëta verbosissima Elegia cõtra Iesuitas, quàm ipse Primùm Parisiis, post Lugduni Batau. iuuenculus quidam *in Odeporico* edidit. Quot doctissimorum poëtarum de Societate IESV edita testimonia, de gestis in India & perlatis ardore fidei, possent opponi nupero isti poëtæ? quem etsi mirer tàm calidè, Patris sui, viri optimi, clarissimi, laudatissimi Iustitiæ Sacerdotis, iudicium damnare, vt nescio quibus placeat, miror tamen minùs, quia vix est vt Iesuitæ talibus ambiguæ fidei hominibus placere possint. dici solet lupum beneuolum esse canibus gregariis non posse. fors etiam id à quodam insito petulantis bilis vitio cacoëthes natum. Quibus Archilochus iste, seu Hipponax, pepercit? lege quæ olim Cæsaroduni Turonum edita. Mittam quæ in Hispaniæ Regẽ e, Sabaudiæ ducem f, & MARIAM STVARDAM laudatissimã fęminam & Scotiæ Reginã, fidei causa capite truncatam g, virulẽtissimè & calumniosissimè chartis illeuit. vide quid de sua ipse patria h?

Musarúmque tribunal
Quondam, cara Lutetia,
Nunc spelunca Cyclopum, arx Polyphemia,
Antæi latebra, Antiphatæ seges,
Et Læstrygonis antrum,
Bebrycisq́; Amyci specus.

ô pium filium! quid de cunctis religiosis ordinibus? sic ait fol. 17. p. 2.

...scelera & examina mille
Monstráque sub rigidis latitantia bardocucullis,
Virtutum regnare loco, & sibi sumere nomen:
Denique prostibulum, & spurcæ impietatis asylum,
Nostra Dei tandem factum per crimina templum.

Sed dicat se fortè malos tantùm perstringere, Erasmi & commune maledicorum refugium hoc semper vnicum fuit. Quid de ipsa Romana fide? fol. 6. pag. 1.

... luimus nocentis
Crimina Romæ.
Improbos mores, & adulterinos
Numinis cultus, tragicásque fraudes
Odit, & totum Deus vltor armis
Concutit orbem

Ergo Romanæ Ecclesiæ ritus colendi Numinis huic sunt adulterini? coruum crocitatu, ranam coaxatu, Caluinistam verbis, agnoscas. Ne dubita, dabit plura indicia. Quid enim de Pontifice Maximo? liberalissimus est conuiciator, non vno symbolo contentus. primùm pag. 2. fol. 3. ore blasphemo euomit non in vnum, sed in multos, vt pestilens ructus latiùs diffundatur, sequentia:

e f. 28. p. 1.
f fo. 9 p. 1.
g f. 23. & 24.
h f. 4. pa. 2.

In septifronti cornua vetita,
Et quicquid audent hinc socer, hinc gener;
Huiúsque debellare secli
Monstra pijs inimica natus.

Alloquitur eum, qui tum adhuc Caluinianus, & capiti Ecclesiæ conuicium Caluinianum de Apocalyptica bellua ingerit, & Catholicos Principes *huius sæculi monstra* vocat *inimica pijs*. qui pij isti: nónne hæretici quotannis in Bulla Cœnæ Domini excommunicari soliti? sed pergit fol.6. pag. 1. linguam sacrilegam in Cælum armare, dum canit;

frustrà pandet aperta
Cœli templa vicarius
Vanis pollicitis callidus artifex
Vulgi stulta leuis pascere pectora.

Per sarcasmum vocat, *Cœli vicarium*, qui verè talis, Dei gerens locum in terris: Petri successor. cetera de Indulgentiis, hæreticū cor poëtę huius manifestant. Nondum finis blasphemiarum. fol. 28. pag.1.

... licet inuida contra
Bellua vaticana fremat.

Bellua nunc, qui paulò ante cæli vicarius. facilè tamē antilogiam expedio. illud ironicè abs te, hoc seriò dictum. ô merito vtroque linguam eradicandam! Non contentus in solum Pōtificem Max. incurrisse, fœdè maledicit, Purpurato concilio, & toti Senatui Vrbis æternæ. nam subdit,

Romanúmque apicem, pulsis tibi Roma cinædis,
Restituat, ciuésq́, tuos, priscúmque Senatum.

Quid tu sies nescio, Deus scit. Nullus vir probus talia viris talibus obiiciat, scio. Optas etiam idololatriam, & Paganismum Romam reduci: parcior Symmachus, qui retinere conabatur: modestior Gentilis, qui conuitiis abstinebat. Quid his tam maledicis, tam virulentis queat adici? vnum est. vt orbem ferè totum, qui Catholicus, loligine sua perfundat *fol.29.* vnico disticho. inuoluit;

Ad prædam acciti (nam sat Lotharingia non est
Vna) Quirinalis prædo, Sabaudus, Iber.

Multum remisisti de iniuria, qui ex *septifronti vaticana bellua* saltem hominem, licet improbum, nempe *prædonem* fecisti *Quirinalem*. Et cùm hæc scripseris, cùm hæc in lucem Turonis emiseris, audes oculos in cælum tollere? putas te latere posse, vel tam scelerosos versiculos ętatem laturos speras? Qui parcas paruulę Societati; qui, talibus Principibus; qui vrbi æternæ; qui patriæ tuæ; qui fidei Catholicæ ritibus; qui Dei vicario non pepercisti? ringere, freme, frende, spuma. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Non ego tuam illam elumbem elegiam flagellabo, non tanti est. non quisquam tibi respondebit, conuiciandi palmam retineto. Considerabūt Antistites Catholici (ceteros non moramur, quibus laus est displicere) quid aut quantùm tam virulentæ, tam impudenti calumniandi licentiæ sit credendū, quo camo & fræno tales maxillæ coërcendæ, quibus petulantia tam noxia sit Ecclesiasticæ disciplinæ flagellis vindicanda. Quibus mētes rectè stant, nondúmque odio, inuidia, hæresi deuiarunt, credent potius Læuino Torrentio Episcopo Antuerpiensi *in odis*, credent Petro Angelio Bargæo *Syriados lib.6.* poëtis clarissimis, credent Frederico Iametio, credent Iusto Lipsio (cui hac in re quoque te foret ęquum credere) crederent aliis viris eruditione, pietate, & sapientia ornatissimis, quorum exstant elogia tuis conuiciis contraria, quæ possem hic tuis opposita repræsentare: sed nec tua tanti, nec me sinit verecundia, nec defen-

A foribus istis veritas eget. Quod ille dicebat in tragædia,

Virtus Vlyssis nota Danais est satis,
Nimisq́, Phrygibus:

Id tibi dictum puta, Danaos esse bonos & Catholicos, Phrygas Caluinianos & Atheos. Virtutem Dei quæ se hominum nostrorum labore, studio, industria, per quatuor orbis plagas exeruit, (Deo sit laus & gloria) tibi tuisque similibus inuidiosam potiùs, quàm ignotam aut imitatu facilem esse. Sed non vacat pluribus diē verbis conterere: vt anchoras legam, monet me institutum, ad quod redeo.

B De recitatione AVE MARIA, & SALVE REGINA multa poteris (si lubet) exempla reperire apud Cantipratensem *lib. 2. Boni vniuersalis ferè toto cap.29.*

Non dissimile illi Fingano, apparuit in eiusdem Iaponiæ insula Scichina, *quod ibid. fol. 19. narratur*, de virtute Litaniarum, Mos est operariorum illius ditionis tempore pluuio, vasis aquam excipere, qua sudo cælo irrigare possint hortos & agros. Quoniam verò aliquando contigit (*haud dubie maleficio dæmonis*) vasa, licet plena, nullam reddere, etiam post impedimenta omnia remota, aquam, vocarunt veneficum, qui suis ritibus diabolicis, & inuocationibus superstitiosis effecit, vt defluxerit, idque in multos annos perdurauit. (*En maleficium maleficio pulsum*) Hoc verò anno cùm

C rustici in Beatissimæ virginis confraternitatem adscripti essent, & anteactæ vitæ lapsus erroresque cum dolore animi patefecissent: ac stato tempore ad excipiendam aquā necessariam reuersi, animaduerterēt more suo non defluere: (*en tertiam fraudem dæmonis iterum aquam sistentis, vt iterum veneficus adiretur*) non iam ampliùs ad magos, sed ad Ecclesiam confugere, certioremque ea de re fecerunt senem quendam optimum Christianum, qui in Ecclesia Futaiana solus diù omnium fidelium personam sustinuerat; cúmque etiam atque etiam rogarunt, vt ipse preces aliquas supra vas aquæ recitaret: se iam Magicis superstitionibus nuncium remisisse. Senex purgauit se

D quantùm potuit, & re considerata secum in hunc modum est ratiocinatus. Si aqua Deo annuente fluxerit, Christiani fortiores, robustioresque in fide reddentur: si. a. ob mea peccata non fluxerit, multi in fide refrigescent, & pluris facient fraudes, & veneficia Satanæ, quàm ritus & preces sacras. Tandem tamen existimauit eorum voto satisfaciendum, multisque eo loco Christianis comitantibus ad locum contendit, & primùm flexis genibus *Litanias de Sanctis*, deinde *Symbolum Apostolicum* recitauit, ac mox nulla difficultate aqua per canalem effluxit.] Igitur his addenda Catholica *Litaniarum* recitatio. Volunt nonnulli etiam à Claudiano Mamerto hoc remedium institutum,

E cùm Viennenses in Gallia horribiliter à dæmonibus diuexarentur. Vnde Mantuanus in 4. Fastorū.

Vrbs sedet ad Rhodanum, Galli dixere Viennam;
Quæ tulit aduersos casus, pastore Mamerto,
Et longum vexata fuit. nam fulminis crebro
Arsit, & horrificis terrarum motibus arua
Scissa dehiscebant, rimis penetrantibus vsque
Ad stygios amnes, vbi sunt Ditis antra profundi.
Adde lupos, qui Tartareis agitantibus vmbris
In furias acti, ne dum iumenta per agros,
Audebant laniare homines & in vrbibus ipsis.
Cladibus his perculsi omnes, diuina coacti

Quærere subsidia, & Diuos excire precando.
Hinc traxit Litanea ortum: transiuit in omnes
Relligio similis paruo post tempore gentes.

Exstant Litaniarum varia genera, in libro, quem P. Thomas Salius collegit; sed plures longè in eo, qui Monachii excusus curante, *Serenissimo VVilhelmo Bauariæ Duce*; qui hoc æuo Caroli V. Imp. exemplum imitatus, curis principalibus filio relictis, totum se pietatis studio addixit. rebus aliis sapientissimè gestis, hunc feliciter omnibus laudatissimum addens colophonem; gnarus, quid illud vnum porrò necessarium, & quæ pars melior esset eligenda. Ceterum Litania olim tum contra cetera mala omnia, tum nominatim contra ludificationes & vexationes dæmonum, semper vtilissima fuit, a vt plurimis testimoniis & argumentis egregiè probauit ex nostris Nicol. Serrarius, eruditâ suâ Disputatione de Litaniis, Herbipoli editâ: cuius etiam sunt illæ aliæ piæ & eruditæ Litaniæ de Sacrosanctâ Trinitate, non semel iam excusæ. De hoc remedio trium satisfactoriorũ operũ non pauca, nec leuiter Tyræus *p. 3. de locis infestis c. 66.*

AA a vide Io. Diacon li. 4. vitæ D. Greg. c 93 & Sigisbert. an. 858. Iacobũ Rabũ li. contra Marbac c. 16. Eisingriniũ lib. de exorcismo Oetingensi. Thyræum de dæmonia. p. 3 n. 654. b D. Iusti. aduers. Triphon. Orig. li 1. cõtra Cel. Tertul. de corona milit. ad Scapulam & in apol. Cyprian aduer. Demetria. D. Athan. de incarnat. verbi, Climac. gra. 20. Iesu nomine cæde inimicos: neque enim in cœlo aut in terra potẽtiora sunt arma.

Sextum est inuocatio, deuota nominis *Saluatoris IESV*, vel *Christi*, vel B. *Deiparæ virginis*, vel petita opitulatio ab *angelo custode*. De *Saluatoris nomine* docent vetustissimi quique Ecclesiastici scriptores, tàm constanter, tam frequenter, vt putidum sit verba eorum hic coaceruare b. Tot etiam exempla reperiuntur eius efficacitatis, vt fastidium mihi lectoris cauẽdum potius, quàm quærendi labor sit subeundus. Indicabo loca, vnde qui volet petat. *recens vnum refert Ananias li. 4. de Natura dæmon. fol. 152. vetustiora duo de B. Auxentio in eius vita Metaphrast. aliud auctor vitæ S. Euphrasiæ virg. mense Martio, aliud de S. Theodoro archymandrita Grego. presbyter. 22. April. apud Surium, & apud eundem alia quinque vel sex tom. 4. pag. 154. & 513. tom. 5. pa. 827. & 892. tom. 6. p. 671. tom. 7. pa. 567. vide præterea Gretzerum lib. 3. de Sancta cruce ca. 27.* & egregium exemplum illud, quod superiùs lit. R. retuli de Mussipontano iuuene. De *B. Virgine* docet exemplum illud notum Theophili, de quo præter alios egit Honorius Augustodunensis, in *Sigillo Mariæ*; & nobilis cuiusdam Eburonici de quo ex Cæsario egimus *li. 2.* & addi potest exemplum nobilis puellæ quod *ex Mori li. 1. Dialo. c. 16.* narrat Biedenbachius *lib 2. c. 27.* item quod narraui sup. *tom. 2. pag. 55. a.* De *Angeli custodis* opere testis est Origenes *lib. 6. contra Celsum vbi eius XXII. calumniam exagitat*: & de eadem satis clarè Paullinus *in vita* S. Ambrosij, & de eadem ope satis clara, etsi non petita, capio miram narrationem Salisberiensis *li. 2. polycra c. 11.* bis verbis, *Dum puer vt psalmos addiscerem Sacerdoti traditus essem, qui fortè speculariam magicam exercebat, cõtigit vt me, & paulò grandiusculum puerum, præmissis quibusdam maleficijs, pro pedibus suis sedentes ad specularia sacrilegium applicaret, vt in vnguibus sacro nescio oleo aut chrysmate delibutis, vel in exterso & leuigato corpore peluis, quod quærebat, nostro manifestaretur indicio. Cùm itaque prædictis nominibus, quæ ipso horrore, licet puerulus essem, dæmonum videbãtur, & præmissis adiurationibus, quas Deo auctore nescio socius meus se nescio quas imagines tenues tamen & nebulosas, videre indicasset: ego quidem ad illud ita cæcus exstiti, vt nihil mihi appareret nisi vnguis & peluis, & cetera quæ antea noueram. Exinde ergò ad huiusmodi inutilis iudicatus sum, &, quasi qui sacrilegia hæc impedirem, ne ad talia accederem condemnatus. Et quoties rẽ hanc exercere decreuerant, ego quasi totius diuinationis impedimentũ arcebar. sic mihi in ea ætate propitiatus est Dominus.* [vtique arbitror per Angelum custodẽ: sed addit.] *Cum verò paululum processissem, & flagitium hoc magis & magis exhorrui, & eo fortiùs confirmatus est horror meus, quòd cùm multos tunc nouerim, omnes antequã desinerẽt, aut defectu naturæ, aut manu hostili, beneficio luminis orbatos vidi, vt cetera incommoda taceã, quibus in cõspectu meo à Domino aut prostrati, aut perturbati sunt, exceptis duobus, Sacerdote videlicet, quem præmisi, & Diacono quodam, qui speculariorum videntes plagam, effugerunt, alter ad sinum canonicæ, alter ad portum cellæ à Cluniacensis sacris vestibus insigniti. Eosdẽ tamẽ præ ceteris in congregationibus suis aduersa plurima postmodum perpessos esse miseratus sũ.*]

De implorata verò & impetrata eiusdem custodis Angeli ope testis est S. Golauduch, cuius mentio apud eius coætaneũ Euagrium c, sed quod adscribam, apud eum non habetur, sed ex Stephano Hierapolitano retulit Nicephorus *Histor. libr. 18. cap. 25.* eam grauissimè variis Persicorum Magorum verberibus, cruciatibusque affectam, semper absque vllo medicinæ præsidio, angeli ductoris opera sanatam fuisse. Quæ ad vtrumque Angeli nempe & Dei genitricis simul auxilium apprimè pertineat, dabo narrationem aliam, certa totius Lusitaniæ traditione notissimam, & à rerum D. Dominici Ordinis Historiographo Ferdinando del Castillo memoriæ proditam *1. p. Hist. Gener. ordin. prædicator. lib. 2. c. 72. vt ex eo refert Alph. Villegas Flor. Sanct. p. 3. vita. 73.* Boncela municipium Conimbricense est ibi nobilibus parentibus natus, quidam Ægidius. hic, vix dum adolescens, industria & fauore tres Canonicatus & Prioratũ vnum adeptus, omni vitio diffluebat, non indoctus humaniorum litterarum, & philosophiæ, & medicinæ, cui, quam sibi oportuniorem ad nequitiam rebatur, totum se dare, & Lutetiam eius addiscendæ causa cùm cogitaret, iter aggressus dæmonem obuium humana in specie habuit. Malus iste viæ comes, à noto sibi sed ignotus, paulatim varia quærere. vt audiuit profectionis consilium, quin tu (inquit) me potiùs audis? scientiam indicabo, quæ & adeptu facilis, & vsu præcipua ad dignitates voluptatesque; ipsius etiam, quam sitis, medicinæ summa perfectio est. Necromantiam dico. dixit & persuasit. abducit Ægidium, & adducit in vastum specum, propè Toletanam ciuitatem. ibi occurrere læti, & excepere venientem viri, dæmonesque humana effigie. itur in specum. exigitur non secreti tantùm, sed & ligiæ fidei siue homagii perpetui Sacramentum. volens adigitur, & scedula proprio consignata cruore, promissum confirmat. Septẽnio illic terris artibus, & caliginosa scientia imbuitur. post Lutetiam profectus, miros breui inter Hippocratis sectatores progressus facit, & Doctoratus lauream adeptus: gliscebant enormia magis magisque peccata: ruebat de scelere in scelus: ambiguum erat, fama eruditionis, an nequitiæ infamia maior. Sed, ô Dei bonitatem! vi, quem lenitate nequiuerat, statuit trahere. Ecce tibi equitem hoplomachum, lanceam vibrantem, & intentantem misero, irato vultu, minaci voce clamantem, *Vitam hanc moresq́; desere, ad frugem reuertere.* Subitus Ægidiũ terror occupauit, sed, veloci motu, cũ terrore institutum pristinum displicere desiit. ad volutabrũ luti reuerso, post triduum idem ille eques iam terribilior non solùm minatur, eadẽ verba repetens de mutando vitæ instituto, sed lanceam pectori in-

lib 6. c. 19.

figit, & vulnus, etsi nõ graue, imponit. Fractus animo hostes: *Dedo*, inquam, *me, faciam Domine quicquid iusseris.* Saulum diceres in terram deiectum. Statuit seriò, se totum Deo dicare, & quò intùs impelli se sentiebat (*vrgente, sic opinor, angelo custode, qui apparuerat*) religiosæ alicuius instituto familiæ se addicere. Hoc animo Lusitaniam repetens, dum per Pallentiam iter habet, vbi tum Monachi Dominicani monasterium moliebantur; subit cupido cernendi operis. vidit viros sanctitate & eruditione claros, quosdam etiam viribus & ætate defectos, delicatè olim nutritos, calcem subigere, ligna dolare, lapides parare, & onera humeris portare, summa lætitia & alacritate. Optat se illis iungere, petit instanter admitti, impetrat. Tirocinio defungitur, magna spe Sanctitatis futuræ excitata: post aliquot annos missus Santarenum in Lusitaniam, ibi crescebat oratione, & victoria sui. Vnus angebat scrupulus, quòd penes dæmonem hæreret scedula illa obscæna, & intestabilis. igitur ardentiùs Reginæ cælorum se commendabat, mali huius remedium aliquod postulabat, non sine lacrymarum imbre, & continuo suspiriorum concentu. Quid neget misericordiæ Mater sic postulanti? Die quadam, cùm in sacello templi prolixiùs oraret, apparuit illi dæmon formidabili aspectu, deteriore vlulatu, conuicium facit, & præstitam fidem, acceptàque beneficia petulanter exprobrat, tandem, post multa minaciter, & proteruè, & impotenter obiecta, *saxo* (inquit) *huius te monachismi, & violentia qua me tibi syngraphum hunc cogit restituere, nunquam satis pæniteat.* simul abiicit eum ad pedes Ægidij, & videri desiit. Ægidius chartulam accipit, & lacerat minutim. Nec vanæ dæmonis minæ fuere. admirandis illum modis plùs septennio postea vexauit. mitto vexationes alias. assumebat monachi cuiusdam, qui in eodem degebat monasterio similitudinem, & nihil non, quod excogitari inter domesticos posset, molestiæ, Ægidio inferebat. patiebatur hic, sed tandem dolens malitiam illam serpere, & fratrem, vt putabat, illum, Deum sic semper offendere, rem defert priori, & petit aliò mitti, causamque aperit accersito fratre, deprehensus calumniator, & insolens ab aliis, solitus ab Ægidio vinci, desiit victori negotium facessere. Viuus tandem clarus multis non virtutibus tantùm, raptibusque, sed & miraculis variis, anno. 1265. mundo denascitur, vt cælo nasceretur. sepultus Santareni, vt sanctus colitur. Habetis & Deiparæ virginis vno in exemplo efficacissimum contra dæmones præsidium, & (quæ dixi aliis locis) præterea de scholis Magicis Hispaniæ [a], de homagio præstando [b] & chirographo cruento [c], de repræsentandis innoxiis [d], de apparitione dæmonum & etiam angelorũ [e]. Ioãnes Molinetus [f] narrat Energumenarum illarum Quercetensium, de quibus egi nõ semel, possessores dæmones inter cetera quæstos; sibi à *Misericordiæ matre* manubias animarũ plurimas quotidie eripi, nec non ab illo gigante pueri baiulo, & ab aliâ rotæ, & aliâ turris gestatrice. sic enim illos sacratis *Mariæ, Christophori, Catharinæ, & Barbaræ* nominibus abstinentes, ad Ecclesiasticam picturam allusisse apparet.

Quid verò prohibet me PATRONAE virginis DEIPARÆ memoriam & venerationem, alia quoque certissima narratione recolere, vt quã efficax semper eius inuocatio contra tartaream tyrannidem fuerit Lectores intelligant? Horatius Tursellinus Historiæ Lauretanæ scriptor, pari elegantia & fide, rem gestam proponit [g]: *alium porro iuuenem Lauretanæ virginis tutela seruauit, quem in præcipitem locum libido insana prouexerat. Hic, vt erat proiectæ cupiditatis audaciæq́;, in vetitas se effuderat voluptates. Expugnato multarum matrum familias pudore, immodico cuiusdam mulieris amore flagrabat: qua cùm nec prece, nec precio, nec vi, doloue potiri liceret: vltima experiri statuit. Igitur conciliatum magicis cantionibus dæmonem rogitat, vt se voti compotem faciat, ad omnia se descendere paratum ostendens, si eo, quod expeteret, frueretur. Diaboli ergo iussu à Christo deficit: seque totum illi dedit, traditque super hac omnia iurat conceptis ab illo verbis, & chirographo suam obstringit fidem: vsque eo impuras mentes voluptatis amor excæcat. Cæterum, vt potius est, quod cupierat, fecit, vt fit, fastidium copia: & cælesti luce oborta, magnitudinem sceleris sui sera æstimatione perpendit. Ergo posteaquam animum curis anxium pænitentia subijt, ad veniæ spem erectus, cælestem opem spectare, Deum Deique parentem implorare cœpit. Inter hæc occurrit animo virgo Lauretana, eiusque ædis Sacerdotes amplissima facinorum expiandorum authoritate præditi. Protinùs Deo authore ac duce Lauretum petit, haud dubius quin inibi esset tantis malis remedium inuenturus. Nec sua illum frustrata spes. Lauretum vt venit, Sacerdotem idoneum nactus, re omni exposita, consulit, ecqua sibi spes sit reliqua salutis. Ille primò sceleris atrocitate exterritus paulisper hæsit: deinde immanitate facinoris demonstrata; ita spem illi salutis ostendit, si precibus, ieiunijs, voluntariáque corporis vexatione Deum placare penitùs insistat. Cùm ille nihil omnino pœnarum recusaret, promisit Sacerdos si imperata fecisset, se faciles aures ei daturum, & tantum piaculum Deo propitio vtique expiaturum. In digressu hominem monet, vt per triduum inedia, cilicio, flagris corpus affligat, B. Virginis opem implorans: per eam à Deo veniam exposcat: se eodem triduo rem diuinam pro ipsius incolumitate facturum. Et vtrinq́; exstitit fides. Ita triduo extracto, sacerdos optimum ratus est ante absolutionem, chirographum à dæmone extorqueri, ne quid omninò iuris in illum haberet. Proinde hominem ab se dimittit monitum, vt augustissimum sacellum ingressus precibus lacrimisque* Deiparam *vsque eò fatigaret, dum chirographum à diabolo extortum reciperet. Morem gerit ille, suæ salutis, securitatisque auidus, haud dubia spe, id se deprecatione* Deiparæ *virginis impetrare posse. Ergo prostrato ante Virginem corpore, lacrymans obnixè eam precatur, vt recepto illo nefario chirographo, saluti incolumitatique suæ cõsultum velit, ingenti miraculo cõpos voti efficitur. Versiculos illos ex animo iterabat;* MONSTRA TE ESSE MATREM. SVMAT PER TE PRECES, QVI PRO NOBIS NATVS TVLIT ESSE TVVS. *Talia precatus subitò chirographũ in manus suas delapsum cõspicit. Itaque vix sibimet ex inopinato gaudio credẽs, integrato fletu grates Virgini enixiùs agit. Inde sacello egressus, lætitia exultans ad Sacerdotem accurrit: receptum* Deiparæ *beneficio scriptum ostendit. Id erat tot tantisque in Christum, atque in ipsum qui scripserat, diris & execrationibus refertum, vt facilè appareret, à sempiterno humani generis hoste dictatum. Veruntamen tantum vinculum omni diabolica fraude potentioruis diuina dissoluit: ita deuotum illud inferis caput,* Deiparæ *benignitate asseritur in libertatem filiorum Dei. ne quisquam omnino, quamuis facinorosus ac perditus, si modo ipse perire nolit, de sua salute desperet, neu cuiquam in dubium veniat* Dei *clementia, quæ vltrò* MATREM *suã reis* PATRONAM *dederit ad salutem.*] Hoc exemplũ gratiùs futurũ spero, eo q̃

simul

[margin notes, partly cut off:] ...2. q. ...upr. ...o. 2. ...2. q. ...nu. 5. ...or. 2. ...7. ...2. ...or. 2. ...6. ...5. ...iron. ...iæ. an... 1490.

g L. 4. c. 33.

simul praxim quandam iuxtà tutam & facilem Confessariis pœnitentibúsque proponat: cuius normam ductúmque in similibus admodum perplexis consulationibus imitari possint: quod libri huius sexti institutum vel maximè flagitabat, à me non præteriri. Alia duo valdè illustria refert Cæsar. miraculor. lib. 6. c. 26. & 27. ex quibus quàm efficax contra dæmonum præstigias remedium sit, nominis MARIÆ deuota cum fide pronunciatio clarissimè videtur. Alia suggerit Historia miraculorum B. Virginis Montis ferrati, in qua multi traduntur dæmonum tyrannide, quibus se deuouerāt consecratæ B. Virgini, & eius imagine insignitæ candelæ partim solo adspectu, *vt narratum Mirac. 150. fol. 138.* partim contactu, *vt miraculo. 172. fol. 147. & miracul. 237. fol. 215.* partim sola inuocatione S. nominis & petitione auxilij, *vt miraculo 45. fol. 60.* partim promissa ad hanc ædem sacram peregrinatione, vt mirac. *289. fol. 256.* liberati habes illustria admodum miracula in hoc genere apud Lipsium lib. de Beata virgine Aspericollis Zichimensi, sed claudat hunc §. sanctus vir, & bonus poëta Prudentiūs de sacratissimæ Dei genitricis contra dæmonas potestate agens; Cathem. hym. 3.

Auctor & ipse doli coluber
Plectitur improbus, vt mulier
Colla trilinguia calce terat:
Sic coluber muliebre solum
Suspicit, atque virum mulier.
Ecce venit noua progenies,
Æthere proditus alter homo,
Non luteus, velut ille prior:
Sed Deus ipse gerens hominem,
Corporeisque carens vitiis,
Fit caro viuida sermo Patris:
Numine quem rutilante grauis,
Non thalamo, neque iure tori,
Nec genialibus illecebris,
Intemerata puella parit.
Hoc odium vetus illud erat,
Hoc erat aspidis atque hominis
Digladiabile dissidium,
Quod modo cernua fœmineis
Vipera proteritur pedibus.
Edere námque Deum merita
Omnia virga venena domat:
Tractibus anguis inexplicitis
Virus inerme piger reuomit
Gramine concolor in viridi.
Quæ feritas modo non trepidat
Territa de grege candidulo?
Impauidas lupus inter oues
Tristis obambulat, & rabidum
Sanguinis immemor os cohibet.
Agnus enim vice mirifica
Ecce leonibus imperitat,
Exagitánsque truces aquilas
Per vaga nubila, perque notos
Sidere lapsa columba fugat.
Tu mihi Christe columba potis,
Sanguine pasta cui cedit auis,
Tu niueus per ouile tuum
Agnus hiare lupum prohibes,
Sub iuga tigridis ora premens.

SEPTIMVM, est *Signaculum sanctæ crucis*, de cuius præconiis liber esset solidus contexendus ex Sanctorum Patrum scriptis, & rerum gestarum exemplis. *Vide D. Cyprianum serm. de passione Christi, Origenem lib. 3. in Iob, Lactant. li. 3. cap. 24. D. Antonium, apud Athanasium, ipsum D. Athanasium de Incarnat. verbi,* (vt ait: signum crucis tollit omnem Magiam.) *D. Gregor. Nazianz. orat. 1. in Iulian. & ad Nemesium, D. Chrysost. hom. 8. in epist. ad Coloss. & homil. 50. in Mattha. D. Cyrill. Cateche. 4. de ascens. Nissenum in vita Thaumaturgi. Hieronymum in vita S. Hilarionis. Augustinum li. 2. de symbolo ad Catechumen. & sermo. 81. de temp. Theodoretum in vita Macedonij, & lib. 3. hist. c. 3. & lib. 5. cap. 21.* D. *Gregor. lib.* 2. *Dialog. cap. 10. Ioan. Diaconum lib. 2. vita D. Gregor. c. vlt. Slabrum lib. 4. histor. cap. 5. ex quo Baronius Annal. tomo 11. ann 1027. Thomam Cantiprat. lib. 2. cap. 57. à part. 34.* apud quos exstant memoria dignissimæ de hac re historiæ: nec minus illustres aliæ, vná de incendio sæuissimo quod Rhemis Diabolus excitarat, & S. Remigius signo crucis exstinxit, habet Hincmarus *in eius vita*. aliud de B. Vedasto qui crucis signo maleficium aliud aboleuit, teste Albino Flacco historico vitæ eius, eodem dæmonibus præualuit signo D. Auxentius, teste Metaphraste: vt & S. Albinus teste Fortunato, & S. Suibertus teste Marcellino, & B. Caluppanus, teste D. Gregorio Turonensi, qui memoria dignam rem narrat [a], vt & de S. Niceta Theocteristus eius discipulus apud Metaphrastem in Aprili, & de B. Vincentio Ferretio Rauzanus [b], & de Eutychio Patriarcha Eustathius eius discipulus: qui & signum crucis vocat *telum dæmonibus formidabile*: hoc signo Macarius Patriarcha Antiochenus in Bauaria morbos pepulit, Mechliniæ incendiū exstinxit, Tornaci seditionem cōpescuit, vt tradidit Anonymus, *in eius vita*, qui ante quingentos annos scripsit. benedictione huius signi Theodorus archymandrita veneficium Theodori Magi vitauit, sæpè dęmones expulit, solitas frugum calamitates auertit, & dæmones certis locis includebat & signo crucis locū obsignabat, ne cui nocere possent. teste Georgio eius discipulo. Eodé gladio vtebatur B. Godefrid. teste Nicolao eius æquali, *c. 13. eius vitæ*: & S. Portianus, teste Greg. Turonico *de vita Patrum c. 5.* & S. Maximus Rhegiensis, teste Dinamio Patricio *(apud Sur. in Nouemb.)* qui, & miras dæmonum præstigias, & vnico hoc telo partá narrat victoriá. Docebat hoc S. Eligius Nouiomensis suos his verbis: *Christiano nec auguria, nec alia qualibet figmenta possunt officere: quia vbi signū crucis cū timore & fide Dei præcesserit, nihil ibi inimicus nocere poterit* [c].] Fatentur hoc dęmones expulsi à S. Patapio apud Metaphrast. *mense Nouemb.*. clamantes: *verè terribilis es, ô Nazarene, verè terribilis es, & vbique in omnes obtines imperium. Quo ergo proficiscar? si in desertum, si in ciuitatem, si vbicumque duxerit aliquis, tu illic præuenis sola crucis figura, sola tuo nomine nos expellens.*] Meritò itáque S. Daniel Stylites, ad effugandos dęmones. vbíque *crucem, vt arma inexpugnabilia* (ait Metaphrastes) *inferebat*. Hoc in signo tam feliciter vincebat S. Maurilius, vt narrat Fortunatus [d], necnon S. Aichadrus, vt refert Fulbertus scriptor eius vitæ; item S. Nicetius Treuirensis, vt prodit Turonensis Gregorius [e]; item ex consilio B. Nonni pœnitens illa famosa Pelagia, teste Iacobo Diacono Heliopoleos; item S. Iacobus Alemānus. teste Antonio Flaminio *vita illius cap. 11.* item S. Gallus Abbas & confessor, teste VValafrido Strabo *lib. 1. vitæ S. Galli c. 7.* & innumeri alii. eadem enim Sanctorum omnium semper de hoc signo ac trophæo salutis nostræ sententia fuit, eadem sęculorum omnium experientia. Nolo plura addere, velim

[a] in vita Caluppani apud Sur. tom. 2.
[b] li. 1. eius vitæ c. 10. & li. 2. c. 7.
[c] refert S. Audoënus eius æqualis l. 2. vita Eligii cap. 16.
[d] vitæ S. Maurilii c. 5. & 6. & 21.
[e] vitæ patrum c. 17

dumtaxat legi, quod de Diacono à S. VVulfranno misso vt præstigiosum palatium Ratbodo ostensum visceret, narrat Ionas Senonensis, qui eo tempore vixit, & id se accepisse ex oculati testis Ouæ Presbyterij Frisij ore scribit, *in vita S. Vulfranni, apud Surium mense Martio.* Quod cur in dubiú vocet, Corn. Kempensis *l.3. Hist. Fris. c.* 11. non satis intelligo. Multa enim passim talia à grauiss. script. prodita. Legite quod de Cabade Persarum Rege narrat Glycas *p.4. Annal. fol.* 370. & his addite quæ Thomas Bossius collegit, *lib.2. de signis Eccles. c.* 8. *& seq. & libr.* 15. *cap.* 1. & Sprengerus *cap.1. q.* 4. *p.* 2. *mallei*, deniq; Societatis nostræ Iacob Gretzerus *lib.3. de S. cruce cap.*18. *&* 19. *cum aliquot sequentibus*, & Pet. Thyræus *p.3. de dæmoniac. c.*44. *& lib. de locis infestis p.3. cap.*68. Sed vnum nolo præterfluere, notatum à Franc. Bencio litteris Mediolonens. *Anno* 1591. *Sacerdos quidam Aronæ agens pollicitus erat Deo, aditurum nostram societatem idque vni è nostris aperuit. Indignè hoc tulit dæmon seque ad soluta arma conuertit. Impuris cogitationibus hominem aggreditur, ita infestis vt adimerent somnum: surgit è lectulo miles Christi, & lectitandis piorum historijs noctes ducit insomnes. neque hoc tulit aduersarius, suspensam lucernam ad parietem sic deiecit, vt effuso oleo totū volumen fœdè prolueret. neque hoc satis. inter cœnandum inuadit immundo afflatu: hic à mensa statim in cubiculum, humiles ad Deum preces effundens humi proiectus, & pro cibo corpori flagra ingerere: cū sic quoque cæco igne carperetur, nudatis pedibus terram institit binas horas vel ternas, dum importunus calor deferuesceret: dein coniicit se in cubile fessus: visus in eodem strato videre mulierem & attingere eius comam manuum extentu: destiit repentè attonitus, & ad lectulum conuersis luminibus nihil videt: donec bis, ternè agnouit, timuit ludibria oculorum: idque pluribus noctibus accidisse testatus est: tandē eò res processit, vt miser iturus cubitum, brachia sibi manusque arctè colligaret, inditis vinculis, ne in somno attrectarent quicquā manus errantes. frustra. simul enim sopor & ligabat sensus, breue ad tempus, & brachia soluebat. Sed nimirum quæ est Dei clementia, diaboli tentatio est infra hominum facultatem: fugauit illū, qui pro castitate pugnabat, cùm fortiter obstitisset. Rediit tamen victus ad pugnam admirabili arte. Egressus aliquando sacerdos idē ex oppido, leuandi æstus, iuxta lacum inambulat persoluens horarias preces Mariæ virgini. Vix ducentos passus processerat, cùm assecutus est eum vir quidam, cū rutila barba & promissa, vestéque magni precij: insidebat equo pulcherrimo atri coloris, qualis, nullus illis regionibus: famuli erant à pedibus duo: cùm accessisset propius perhumaniter salutauit, numquid ad* Iubilate, *inquit, peruenisti? recitabat fortè Sacerdos illum psalmum, & quod magis mirum, ita pressa voce, vt exaudiret tantum se ipse. tum verò equitem inter & sacerdotem sermo institutus, hoc ordine. Prior eques specie rimantis, quæ est animo tibi infixa cura? quæ sollicitudo mærentē exedit? at ille dissimulans, mihi bene est ac bellè: frustrà tibi huius rei quæstio fuit. Cui eques. Mi homo, mihi dare verba difficile est, cui datū olim à Deo, vt introspiciam, quid tacitis cogitationibus voluttent homines, agitentq;. cum stetisset Sacerdos admiratione defixus, & stupens loquentis habitū, corpusq; totū lustraret luminibus, sumpto animo. Quod, si tibi ea est virtus, effare, quæ me angit molestia? si quid fortasse tu plus scis de rebus meis, quā ego ipse. Cui ille: Votū Societatis Iesuitarū: hic stimulus cor vellicat, hoc te quietum esse non sinit. Sed tu alias res agas necesse est: ad illā tibi aditus nō patebit: me vide. Suspicatus alter, ne aliqua ratione mandasset à nostris... Non certum satis. an eum illud fecerint, necne: sed vt ita sit, si certū est Patribus me excludere, non abiiciam animū, nec me discruciabo: neq; enim vna est tantū piè ac sanctè Deo inseruiendi via. Rectè istud quidē, ait eques, mitte illā de pectore curam, est tibi ea indoles ingenij, is truncus corporis, & hæc, super ea, voluntas, vt vel in ista qua nunc vteris ratione vitæ, possis innocentiam tueri. quod si me audis. aliā terram vide. vbi Deo viuas & tibi, Arona relicta. ita me sequere, nec temerè erit consultū rationibus tuis: optima apud me eris cōditione. nō lacto inanib. promissis. huc respice, hæc cū adiceret, crumenā prægrandē manu percutiebat crepantē argento. egit gratias sacerdos. nō possū ad præsens vti liberalitate tua, vt fidē meam præstem Ecclesiæ Aronēsi, & subitò interfatus eques, quæ isthæc fides, sine publica vlla sponsione aut chirographo? An te. L I I I. æris libra (neq; enim plures accepisti) addictū habebūt. Assentiebatur hæc audiens non sine admiratione: sed coniectura ducebatur ad suspicandum, ad illius aures permanasse omnia ab aliquo Aronensi. Tum paulò fidētior, Tu verò quo iter intendis? vbi habes?* Pallantiæ *respondit (nomen est oppidi ad lacū Verbanum) & qui ad nos appellit linter meus, ad vicinalem vsum paratus. agebatur ab vno atq; altero remige, vtroq; pullato. aspicit sacerdos, & miratur non antea visum. Nunc, si accipis conditionem, Pallantiæ mecū eris quamdiu voles. si stat religiosam vitā complecti, vt in vnam admittaris insignē & Sanctitate præstantem, curabo. Laudo egregiam humanitatem tuam, qua spontè vteris in hominē ignotū: sed habeo causas remittendi. Hac sermonum vice cū paulum subsistere cogeretur Sacerdos. Præi, Domine inquit, post paulò sequar, nec aliter fecit ac dixit. Tū salutare crucis signum in fronte exprimens, atq; in loco cordis, & pensilē corollam baccis consertam sacris, quis preces numerantur, manu prehendens precedentē subsequitur.*] desiere ad crucē subitò apparere, eques, famuli, cymba, remigesque. Quis non miretur tot contortuplicatas colubri tortuosi fraudes, vnico Sanctæ crucis signo nebulæ instar dissipatas? Et si non sis (Lector) præoccupatus aut mente vana, nihil dubito, quin VVieri impudentiam, virulento & tortuoso sermone conātis eleuare, quam ipsemet prodiderat narrationem, sis vehemēter detestaturus. Illud quoque velim notes, & in memoriæ sinū recondas, quod B. Fortunatus disertè prodidit, aliquando Sanctos hisce diuinis remedijs quædam alia adhibuisse, dicis tantùm causa: vt miraculorum gratiam, hoc quasi naturalis remedij velamento (quæ illorum erat humilitas) obumbrarent, & humanam laudem effugerent, vt de B. Radegunde Regina idem prodidit, eam crucis signo folium pampini addere consueuisse.

OCTAVVM præbent *Sanctorum* qui in cœlis beatitudine perfruuntur æterna, *reliquiæ*, de quibus illud, vt in cœlis sic in terris verum, *Nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* fremant vt lubet Vigilantiani nostri, in eorum illos Principe D. Hieronymus iam iugulauit. damnauit eos Nazianzenus, damnauit Chrysostomus, damnauit Ambrosius, damnant Ecclesiastici Annales, damnant gesta Sanctorum omnium, damnat, quæ errare non potest in fidei rebus, Ecclesia Catholica. b de innumeris pauca memorabo. Quotannis ad D. Philippi Apostoli sepulchrum in Sicilia plurimos energumenos liberari, adeò vt anno 1541. plusquam ducentæ fœminæ huiusmodi fuerint numeratæ, auctorem habeo Thomam Fasellum *li. 10. de rebus Siculis cap.* 2. idem cernimus in Brabantiæ Gela, ad S. Dympnæ sepulchrum,

a Fortunat. l. 2. vitæ S Radegun.

b D. Hieron. cōtra Vigilantiū D. Naz. orat. de B. Cypr. circa fin. D. Chryso. in orat. contra Genti-

chrum, in Flandriæ Rothnaco, ad reliquias S. Hermetis. scribit Turonensis puerum ægrotum, cùm hariolo traditus fuisset sanandus incantionibus, sortibus, ligaturis; pro vita morti mancipatum: aliû eadem lue laborantê, sumptis de sepulchro S. Martini pulueribus sanitati restitutum. *(d.c.45.)* idem narrat, Iustinum magicis præstigiis ac laruis mirè infestatum, supposuisse capiti frenum Constantini, in quo claui Dominici vnius virtus intexta, & tertia vexationis nocte quietem recepisse. *(de gloria Mart. libr. 1. cap. 6.)* Georgius Monachus scribit oleo sanctarum reliquiarum, addito ieiunio & oratione, multos dæmoniacos à B. Auxentio sanatos. Hanc virtutem sepulchro S. Hereberti Coloniensis Episcopi, tribuit etiam Rupertus Tuitiens. *cap. vlt. eius vitæ:* de sepulchro Lutgeri Monasteriensis Episcopus referunt Monachi VVerdenenses *libr. 3. vitæ eius cap. 6.* de lipsanis capillorum S. Vincentij Ferrerij Petrus Rauzanus, *libr. 4. vitæ illius cap. vlt.* de S. Guthlaci zona Felix Crolandiensis *in eius vita*, de S. Richarij corpore Albinus Flaccus, *in eius vita*. Apud Cappenburgum quidam multas malignorum dæmonum infestationes patiebatur, vt adiit sepulchrum B. Godefridi omnia dæmonum phantasmata euanuerunt[a]. Meritò itaque S. Benno Misnensis Episcopus toto vitæ suæ tempore religiosè reliquias sanctorum colens, eas tanquam cœlestem quendam thesaurum venerabatur[b]. Meritò B. Ioan. Damascenus sanctorum reliquias vocauit, *fontes salutiferos, ex quibus plurima ad nos beneficia manant, suauissimumque vnguentum profluit*[c].] Meritò tot olim & hodie ad eorum sepulchra institutę fuerunt peregrinationes, & suspensæ tot corollæ, atque anathemata. Cauendum dumtaxat, ne quas in hoc cultu Sanctissimo superstitiosas cærimonias misceamus, vt monet Siluest. *verbo reliquia.* Sanctis enim odiosa superstitio, grata religio. Testata id fuit B. Glyceria martyr, ex cuius corporeis exuuiis vnguentum suauissimum, & saluberrimum morbis omnibus medicamentum fluere solebat: quadam verò die, cùm Episcopus Perinthi inscienter argenteû quoddam Vasculum emisset, quod Magicis ministeriis impensum fuerat, continuò desiit sacri fluor vnguenti. *Re noua perculsus Antistes ad preces confugit, diuinóque impulsus spiritu vas nouum amouit, & antiquum reposuit, ac protinus vnguentum sicuti prius scaturire cœpit. Quocirca rem diligentius inquirens, comperit vas illud nefandis rebus seruisse, quod simul atque ad Imperatoris aures peruenit, habita quæstione, tanti criminis reum, vti par erat, supplicio affici iussit.*] *Narratur à Nicephoro libro 18. cap. 32.*

NONVM, in Ecclesia quóque vetustissimum, & miræ efficacitatis est, *aqua benedictione sacra & solemni ritu ad id instituta*; eáque duplex, vna baptismalis in vigilia Paschæ & Pentecostes consecrari solita, quæ iure Canonico comprobatur[d]: altera lustralis, singulis Dominicis initiò primi sacri consecrata, nominatim ad dæmonis impetum reprimendum, & alia pericula auertuncanda, iam in vsu ante Alexandri primi tempora, & semper à Catholicis omnibus, magno cum fructu, retenta honoratáque[e]. Meminit *in vita D. Gregorij Magni* Ioannes Diaconus monasterij, per eius aspersionem, à dæmonibus liberati: hodiè miraculum istud apud Indos sæpè renouatur[f]. Plura referunt alij exempla. de Iosepho quodam Epiphanius; scribit, cùm adhuc ille Iudæus esset, insanum quendam ab eo per aquam cruce signatam, sanitati restitutum: de fœmina, quæ magicis præstigiis in equam transformata putabatur Palladius testatur, cùm B. Macarius aquam benedixisset, supérque caput eius precatus fudisset, fecisse; vt, quod erat, omnibus videntibus fœmina videretur[g]. Apud Theodoretum Marcellus Episcopus Iouis Apameni fanum cùm dirueret, atrum dæmonis spectrum flammæ vim ne materiam ligneam depasceretur, impedire cernens, aquam signaculo crucis muniuit *(h. benedixit,)* & ea iussit flammam aspergi, contactum non ferens improbus ille aufugit, & aqua quasi oleo excitatus ignis, momento temporis fanum consumpsit. B. Theodorus Archimandrita noxas omnes aqua benedicta solebat repellere, etiam morbos à dæmoniis illatos, vt *à Phentino illo apud Tantandiam, qui obuius dæmoni in forma canis, solo illius hiatu in grauissimam ægritudinem inciderat: vt à Theodori cuiusdam tribuni domo, in qua homines & animantia omnia à dæmonibus cruciabantur, & cum domestici pranderent aut cœnarent, lapides super mensas iaciebantur. Ex quo magnus omnes terror inuadebat, & mulierum tela rumpebantur, & tanta serpentium & murium multitudo domum occupabat, vt præ formidine in eam ingredi nemo auderet. Domum igitur Dei seruus ingressus, totam noctem psallendo & Deum obsecrando traduxit: & aqua, cui benedixerat, totam domum aspergens, eam à spiritibus immundis liberauit.*] Hactenus Georgius presbyter sæpiùs iam citatus. Idem postea hoc quoq; recenset illustre miraculum: *Apocomensis vici incolæ bouem occiderunt, vt carnibus eius vescerentur. Contigit autem vt omnes, qui ex illis carnibus comederant, in morbum inciderent, & iacerent vt mortui. & quicquid carnis reliquum fuit, nigrum euasit ac fœtidum. Qui igitur ex carne illa non gustarant, id, quod acciderat, viro sancto nunciauerunt. Qui respondit, exitium istud à phalange dæmonû, qui per lebetes pertransierant, prouenisse. Et cùm eo tempore non posset cû illis discedere, benedixit aquæ, quam per vnum è fratribus misit, vt periclitantes consspergeret, eisque bibendam propinaret. Quo facto, cuncti tanquam è somno surrexerunt, præter vnum, qui mortuus est. Ioannes enim procurator, cuius fratri ea calamitas contigerat, non exspectans viri sancti benedictionem, accurrit ad mulierem veneficam, &, dum eius incantationes adhiberet fratri, ille animam egit.*] S. Huberti Episcopus Leodiensis, veri dęmonomastygis habitaculû multiplices cateruæ dęmonum inuaserant: id animaduertens vir Dei, puero dixit; *Vade aqua quæ Sacerdotali consecratione sale admixto benedicta, & ad effugandam inimici nequitiam orationis virtute impregnata est, liquórque olei itidem* (en chrysma) *Apostolica auctoritate benedictus, huc deferatur: quorû aspergine atque litura, mox ita effugabûtur hinc inimici virulenta phantasmata, vt ampliùs sua nô audeat inferre machinamenta.*] Hactenùs Anonymus D. Huberti discipulus vel familiaris, scriptor vitæ illius. S. Eligius Nouiomensis Episcopus, quinquaginta amplius energumenos simul, porrecta eis aqua benedicta liberauit, vt refert æqualis eius S. Audoënus[h]. Sed & S. Laurentius Dunelmensis in Britannia, & S. Annon Archiepiscopus in Germania, & S. Maclouius in Galliis, aliíque duo apud Petrû Cluniacensem, sæpè dæmones hoc rore fugauerunt[i]; nonne contumaciores dæmone Germani Galli, Britanni Caluinistæ, qui tam sacram vndam vt hydrophobi atque lymphati auersantur? horum vnus è numero VVierus scribere fuit ausus, in Græcorum Ecclesia hanc aquæ benedictionem, vt su-

perstitio-

les de sancto Babyla, & homil. 26. in 2. ad Corint. Amb. serm 77. & 91. Rufin. li. 2. hist. ca. 25. Socr. l. 3. c. 16. Euagr. li. 1. ca. 16. Sozom. l. 7 c. 26. Nicepho. l. 10 c. 8. Greg. Turonen. l. 2. de glor mart. c. 45. plures alios citat ex nostris Io. Gibbonus erud. Disput. de Sanctis an. 319. excusa Treuiris. & Bosius l. 15. de signis Eccl. c. 7. 11. & 12. & Thyr p. 3. de dęmonia. ca. 43. & adhuc accuratius p. 3. de locis infestis. c. 67. Hi multos citât, quibus addo Theofri. Abba. ser. de veneratione Sanctorum, & ser. de Sanctorum reliquiis.

a Sur. tom. 7. ex Anonymo coætaneo S. Godefr.

b Emserus c. 25. eius vitæ.

c lib. 4. de orthod. fid. cap. 1.

DD

d c. in Sabbato, & c. nec quenquam de consecr. d. 4.

e Alex. I. ep. 1. Conc. Nannetēs. c. 5. Rhegino l. 1 de discipl. Eccles. c. 210.

f l. 2. epist. de reb. Iapon. ep. 1.

perstitiosam damnari. quæro in qua? non veteri. quomodo Theodorus, Theodoretus, Palladius approbarent? Agnoscit aquæ benedictionem D. Dionysius Areopagit. *c. 2. de Ecclesi. hierarch.* & in Scholiis ad eum agnoscit Pachymer. *fol. 128.* An ergo in adhuc recentiore Schysmatica? nihil miror hæretico tales placuisse duces. Sed accedant & certæ fidei quædam narrationes. *Rigæ anno 1583. Ruthenus quidam, cùm sæpius moneretur, vt cum Ecclesia Romana rediret in gratiam, semper autem obsurdesceret, sine pœnitentia decessit. Ex eo die varia se in eius domibus spectra domesticis offerebant, assidentibus auferebantur mensæ, nemine comparente: cubiculorum fores, non modo pessulis verùm etiam sera pensili obfirmatæ, totis cardinibus euertebantur: è summis ædibus lapides ingentes iaciebantur pice fœdati, quos se tractasse perhibet Sacerdos è nostris: quidam autem Polonus, quem pater idem se vidisse affirmat, adeò grauiter est vulneratus in vertice, vt dies aliquot iacuerit semineçus. in eadem domo cùm multum straminis esset, id totum in minutissimas partes comminutum est. Denique hæc & id genus alia cernebantur plena terroris, quæ non obscurè quantum sibi ius in iis ædibus sumpsisset Satanas, indicabant. ingressus in eas is, quem dixi, Sacerdos cum comite altero, aqua benedicta thureq́; adhibitis expiauit: quo exorcismo omnis tumultus dæmonum conquieuit, id quod multis deinde gratiis ædium Domini testati sunt.*] *ita litteræ Collegij Rigensis illius anni.*

A

In Mexicana prouincia sedes etiam Pascuaræ Societas nostra posuit, ibi circa annum 1587. (*vt litteris prouinciæ illius accepimus*) erat *Inda fœmina puer, quem cunctis noctibus cùm cubaret, eripi sibi à latere sentiebat, deinde reponi, quo raperetur ignara, ipse puer interea vitali spiritu in dies egesto lenta tabe properabat ad finem. huic puero salutare fuit in ædem sacram deduci, & lustrali aqua, adhibitis comprecationibus sacris, adspergi.*

B

Sequenti anno octuagesimo octauo, *Viro cuidam Treuiris mulier rustica nescio quid ouorum offerebat, excipit pileo pedissequus, mox pileum ouis expositis imponit capiti; & statim vsque adeò vexari capitis dolore, vt penè desiperet. confugit nesciens quid ageret in ædem sacrã, incensum caput immergit in vas promptum aquæ lustralis, conualescit, maga comprehensa in quæstione dixit, oua sic fuisse venenata, vt gustantibus interitum, extuberationem tangentibus essent paritura.*] *Litteræ Treuirenses anni 1588.*

C

Mussiponti anno 1593. *Virgo ætate prouectior, tot incita furiis, vt obsessa diceretur, recitatis à Sacerdote nostro Litaniis: infecta altera maleficiis, epota salutari aqua: alia vexata à maligno spiritu, appensa ad collum sacra cera cœlestis agni ad se rediere, mox & confessa decessere è vita, cùm essent precibus intentæ.*] Sic *Litteræ Prouinc. Franciæ illius anni.*

D

Franciscus Lopezius Gomara quoque testatur dæmonum ludibria & apparitiones apud Indos tribus potissimùm remediis discuti & depelli solita efficacissimè; Venerabilis Sacramenti Eucharistiæ præsentia, Crucifixi imaginibus illatis, & aquæ benedictæ aspersione. idque non semel ipsos cacodæmones Indis confessos. *lege Hist. Mexicanæ cap. 215.*

E

DECIMVM exhibent remedium res aliæ Catholico ritu solitæ benedici ad hunc effectum, vt cereæ formæ orbiculares *Agnos Dei* vocamus, propter agnum vna in facie impressum: de quorum effectibus liber exstat Vincentij Bonardi. multa quoque Petrus Matthæus in 7. Decretal. cùm consecrantur à Pontifice Maximo, postulat ille à Deo, vt deuotè gestantibus Deus tribuat, quæ breuiter his versibus complexus fuit Frusius noster:

Postulat in primis sacrati aspectus vt agni.
Agnum ad cœlestem concita corda leuet:
Viq́; salutiferæ memores vitæq́; necisq́;,
Criminis & vitij noxia vincla terant.
Hostis vt insidias Stygij ac certamina vincant,
Decipulas mundi, carnis & illecebras:
Corporeos nobis morbos, casúsque repelli.
Præsertim horriferos, mortificósque petit.

Item *grana benedicta, cerei benedicti, sal benedictum, & panis benedictus.* Inter quæ panis benedictio tum ob antiquitatem, tum ob crebra miracula, celeberrima sanè videtur. Etenim & meminit illius non vno loco D. Paullinus in Epistolis a: & eo vsi contra dæmones varij Sancti viri, vt B. Elphegus Cantuariensis in Danis sanandis (*auctor Osbernus in eius vita*) & S. VVolphelmus Abbas in morbidæ fœminæ curatione (*auctor Conradus eius discipulus in vitâ S. VVolphelmi*) & B. Hildegardis cum improbo amore nobilem puellam Treuirensem liberauit (*Theodoricus Abbas lib. 3. de vita S. Hildegardis cap. 9.*) & S. Marcellus Abbas Eugenij cuiusdam vxorem ex ipso mortis limine in vitam reduxit, vt narrat mense Decemb. Metaphrastes. Sed ista satis multa piis, impiis nihil satis, vt credant, quiduis plus satis, vt nauseent. *Lege, si lubet, Gretzerum li. 3. de S. cruce cap. 37.* Accipite & ista ex Epistolari Historia paucis nota: *Drepani fuit anno 1585. paterfamilias quidam, cuius in ædibus, variæ dicebantur aliquot iam menses ex occulto voces existere. familiaris is erat dæmon, qui variis modis conabatur hominibus illudere. iaciebat saxa prægrandia, nullius tamen capitis detrimento, vasa quoq́; domestica altè iaculans, non frangebat. cúmque in his tectis fidibus caneret adolescens, dæmon, cunctis audientibus, lasciuis cantibus prosequebatur testudinis sonum, aperteq́; dæmonem se esse iactabat. cùmque ædium Dominus vna cum coniuge quodam in oppidũ, ad sua negotia discederet, comitem sese dæmon adiunxit: cùm autem ille madefactus aqua pluuia rediret, nequam spiritus anteuertit sublatísque de via clamoribus, præmonere domesticos cœpit, ignem vt exstruerent, herum iam esse in ianuis, totum imbribus madefactum. Verùm cùm ita se illudi Dominus ædium intelligeret, minitatus est dæmoni adducturum se patrem de Societate, qui è suis eum sedibus exturbaret. ille verò, ne id faceret clamitare, minitariq́; inimicitias, & odium, & quamdiu Pater in iisdem ædibus versaretur fore, vt sese conderet & occultaret. Venit tamen herus ad patrem, & rem illi narrat ex ordine, domum etiam mutat, & se illis molestiis liberet obtestatur. Pater ne imperita multitudo elata cupiditate videndi, id quod fore videbatur, accurreret, ad eum sibi proficiscendum non censuit: ita tñ monuit vt ipse, & tota eius familia* ablutis generali confessione peccatis, cœlesti pane *se confirmarẽt, cauerentque ne quis aut ex domesticis aut ex externis, sermonẽ cum hoste miscerẽt, neve ex eo, vt antea fecerat, occulta perquirerẽt, riderent potiùs, quæ ab eo dicerentur, & vt orta ex mẽdacij patre planè contẽnerent. Illi cùm se facturos recepissent omnia, dedit eis pater ex consecrata* cera agni cœlesti simulacrum, *quod filiæ ceruicibus, vt quæ omnium maximè à dæmone vexabatur, insererent. Hic terrere dæmon cœpit clamoribus filiam, minitarique ni ceram illam abiiceret, fore vt ei obtorto collo animam eriperet. Sed illi patris monita & consilia secuti, cùm loquenti responsa* non

a vide Steph. Durãti. l. 2. de ritibus Ecclesi. Cath. cap. 58.

nō redderēt, seseq; inuicē cōtra hostē Sacramentorū telis armarēt, facile se ab eius insidiis molestiisq; tutati sūt

In Treuirensi ditione hoc ipso tempore, vt sunt plurimæ illic sagæ; quædam puerum octo circiter annos natum, suis præstigiis ac carminibus circumuentum, in eas sedes soluta erat abducere, vbi per licentiam noctis ac tenebrarum nefariis lusibus indulgerent, hic sua quoque partes puero dabantur, vt dum illæ choreas consertis manibus inter se ducerent, is earum saltationem tympano prosequeretur: nec modo ludorum erat chorique spectator, sed sæpè etiam præstigiarum quibus illæ humanis corporibus vitiisq; nocent. Hunc Archiepiscopus deductum in aulam custodiri iussit, vt Catechismo cuius erat planè rudis, imbueretur: cui cùm sacerdos noster effigiem cælestis agni, de ceruicibus suspendisset, noctu adfuit dæmon, grauiterq; puerum increpans, quòd tam facilè se decipi passus esset, iussit ceram illam, ni vapulare vellet, abiicere? territus puer imperata fecit, continuòque dæmon, eo quod iam metuebat amoto, ad muros vrbis eum abripit, nigróque impositum hirco, ad impurissimas sagarum regiones momento transfert. Qui cùm aliquamdiu inter veneficas lattasset, restituitur iterum in Palatium, fractâ implicataque nodis resticulâ, vnde cera illa pendebat.] Is puer Archiepiscopi & Ciuitatis petitione in Collegio nostro inclusus seruatusq;, donec doceretur quæ ad disciplinam Christianā necessaria, vt cùm postea rediisset in aulam, Sacramētis religiosè munitus à dæmonum laqueis eriperetur, quod & denique factum, etsi postea relapsum criminis post aliquot annos pœnas dedisse debitas inaudiui.

Anno subsequente in eâdem ditione fuit adolescens rusticus, sed peracri ingenio intra quintum decimumannum. Hic non semel accesserat ad feralem locum vbi permisti feminis mares, & ætatis teneræ maioribus dæmone magistro epulabantur, noctis licentiâ discrimine pudoris extincto. Ipse tamen nondum Deo Deiparæq; renunciarat, execrandas nondum precationes fecerat dæmone præeunte. Felix tantùm cerebrum cùm sumpsisset in cibum, decrescente luna sentiebat sibi mentem imminui. Vbi Treuirensem ingressus est vrbem, quam nunquam antea viderat, eo nimirum ducente ad supplicium, qui duxerat ad maleficium, vti fanaticus deductus est in ædes Principis, vt, seorsim ab aliis certa in domus parte curatus à nostris, dæmonem excuteret. Sed cùm ei nulla à dæmone nocte daretur quies: coniuratisque à quibus diuerberabatur, vel cereâ effigie sacri agni, quàm ad collum habebat, auulsa, Archiepiscopo placuit mitti in Collegium Societatis: nec hic quidem fuit misero pax, nisi solemni ritu cubiculo expiato, pretium erit quædam ex iis memorare, quæ ab ipso narrabantur, ita enim ipsimet Antistiti illi: cùm exerceretur nostra comessatio, fuit vnus è tua cohorte, qui gloriatus est quadam nocte (indicabat enim eam quæ fuisset) dormienti tibi potionem pestiferam ingessisse, reperto ad te aditu ex occasione, agni Dei, quem iturus cubitum reliqueras imprudenter in mensa, quod si paulò capacior fuisset calix, mortem non effugisses. Certè ipse Archiepiscopus dixit, se post illam noctem ita infirma fuisse valetudine, vt per aliquot dies decumbere cogeretur. Cùm hæc dicens in magna corona nobilium non faceret fidem, ad Præfectum Vrbis, quin & te, inquit, nostræ Lamiæ bis inuaserunt, sed ab ea pixidula quam fers continenter, vbi sunt imagines binæ, & nescio quid consecratum (Agnum Dei intelligebat.) sunt à conatu repulsæ, de harum gestatione rerū confessus est præfectus.]

Alius à dæmone obsessus, canem magis ringendo & latrando, quàm rati eruando & loquēdo hominem,

A se esse ostendebat: hic à Burgundia vsq; ad nos adductus, vsque summa compulsus in templum, non priùs desiit canem agere, quàm agnus Dei, in collum insertus est: tum demum obmutuit, & humanitati redditus, salutari animum confessione purgauit, idem amuletum, alteri fuit eodem morbo laboráti.] Ex litteris Germaniæ superioris, collegii Friburgensis, Anno 1590 ex eâdem Prouincia in hæc verba Oenipontani; vt grauitati morborum medicamentorum respondet vtilitas, terriculis diaboli opponitur multis in locis, lacrarum plangunculatum, vsus, ex eo genere nonnulla ponentur. Affirmabat se quidam inferis destinatum ob scelera commissa, furiisq; agitatus inuocabat dæmonem subinde, quem & adesse monstrabat, pauentibus

B aliis, indiciis intentu: hunc persanauit vnus è nostris mollibus primò delinitum verbis, mox etiam ad confessionem adductum, donata, quam piè demitteret in pectus, bullâ agni cælestis. Corpus quidam animámque diro animarum prædoni deuouerat tempore præstituto: hora ferè instante, vt sæpè praua consilia, & nimium calida reputantur post factū) mæstus atque anxius adit sacerdotem: eum dum consulit trementibus labris, deerrantibus oculis, repentino pauore, Opem, exclamat, infelici, opem, quem tu expedis, pater, auxiliare aliquod sacrum. Quærenti nostro, ecquid noui? Astat, inquit, ante ostium hostis, periens abeuntem & hostili vultu minitans raptum ex condicto, ergo huic quoque simile remedium allatū est. Neque hæc sunt fama incognita. Rusticus cū inaudisset Oenipontis agere viros, qui veneficia

C & præstigias certis medicaminibus abigerent, in collegium venit, medicinam (hoc verbo vtebatur) petens aduersus diabolum interrogatus quid intelligeret nomine medicinæ: haud scio, respondit: nihil enim præter auditum habeo: sed illud quidquid est, diabolum fuget. Data igitur particula cerea, quam salutarem sensit adeò, vt paulo post vni è nostris ipsius oppidum iter facienti, cum propterea obsideretur à pluribus, septuaginta ampliùs fuerint dispertienda.]

Tum etiam è Turonensi collegio perscriptum; Puella recens nuptui collocata, post horarū triū irritam luctam cum horrendo spectro, sono vocis motuq; corporis energumenā referebat: mox breui gestatiōe sacræ agni imaginis, quā à nobis acceperat, est in pristinū restituta.]

Sub idem tempus Aueniòni mulier maligno

D vexata spiritu, cui suaserat vnus è nostris vt conueniret sacerdotem (dato interea parentibus cælesti agno, quem ignara insuerant in vestem) cùm consilium obliuiscitur, aut differt, à quatuor quasi felibus per fenestram raptata est supra domesticum tectum: mox audiuit humana voce minantem præcipitium, nisi ceream imaginem abiiceret, quam in veste habebat. Intellexit illa quid esset, & agnouit suasores mali. ergo magno animo negauit facturam, statimque conuersa ad preces, relicta est (vt eam inuenit maritus excitatus clamoribus) de tecto suspensa.]

Anno 1590. Treuiris, acceptā adolescens iniuriam, cū insigni rerū iactura, à quibus minimè debebat, ferebat iniquiùs quàm Christianū deceret: ita dolore atrox

E & mæroris immodicus, cùm sub crepusculū solus obambulat, dæmonē haud occasionū ignarū, aut segnē, obuiū habuit, effigie viri nobilis, atro colore. exhorruit primū, sed salui dicta timorē depulit. Quærenti causā tristitiæ, respondet quod erat: tum dæmon præcisam omnem spem recipiendæ pecuniæ per validiorū potētiam interuersa: proinde sequatur: cōpensaturum omnia leui negotio, ne adolescēs. A notis mihi & ab amicis imponitur, & habebo fidē ignoto, & quē nūc primū adspexi? absit Deus. Hoc extremo dicto velut fulminatū monstrū hominis in auras cessit. postridie eâdem horâ idem agitanti, offert se mu- En vni. retro d...

lier amœno cultu, erat breue spacium secreti recessus: abnegat iuuenis: instantem, repellit. Exin suadet illa, proferat è cubiculo gladium, & in aduersum parietem impingat: recusat principio: demùm, nesciens quid ageret (aut cura abstulerat mentem) morem gerit: inter feriendum parietem; Deus benè vertat, exclamat: hoc quoque secundum fulmen dæmonem abegit. Redit & tertiò (hærebat enim adhuc infixa animo solicitudo, & pellax non deserebat) mulierem assimulat pollentem ætate ac forma: in stuprum illicit lasciua voce gestúque, nec se continet intra verba, vim adfert renitenti: vociferatur iuuenis opem implorans: accurrentibus subitò domesticis, improba facies euanuit: at ipse confectus lassitudine linquente animo repertus: rogatus timoris causam & clamoris, ne hiscere quidem: adeò iacebat rigentibus oculis exanimatus, per metum etiam voce amissa; igitur collocatur in lecto ac refouetur, simúlque reuocatur animus asperfu aqua piacularis. postridie rē omnem exponit, & nostrorum suasu sacris mysteriis, consecrata cera, cæterisq; armis formidatis diabolo, instructus, ita perterrefecit aduersarium, vt apparere desierit.] Bencius in litteris Rhenanis d. anni. Fit tamen aliquando Dei permissu, vt hoc remedium non iuuet, maximè quando per aliud gloriosiùs vincere decreuit Deus, vt per nudum nomē IESV vel MARIÆ. verissimo id euētu comprobatum Augustæ Vindelicorū anno supra millesimū & quingentesimum nonagesimo primo. *vbi adeptio consecrata cera cum imagine agni, multis praesens remedium in horrificis à diabolo monstris, & terroribus nocturnis fuit: alicui tamen, quasi contemneret dæmon, palàm apparens, & magna oblata vi argenti ad flagitia impellens, retinaculo perrupto, abiectóque inuolucro; IESV & MARIÆ inuocata nomina saluti fuēre.*] Idem in litt. Germaniæ Superior.

En Secundum. Tertiū. Quartum.

Anno 1589. mulier quædam quæ chirographo, quod proprio sanguine conscripserat, se dæmoni deuouerat; *cùm resipiscentis illud dæmon sæpiùs ostentaret, freta*, diuini agni, *præsidio, cuius imagine pectus muniebat, cùm reddi chirographum sibi iussisset, tandem vidit illud in cinerem & fauillam conuersum ad pedes sibi abiici.*] Idem in litteræ Coloniens. & Treuir. Collegij.

VNDECIMVM sunt *pia scripta seu amuleta sacra* ad collum appensa, *vt symbolum apostolicū*, Initium Euangelij D. Ioan. *In principio erat, &c.* vel psalmi alicuius particula; quo & olim vsi multi, & scribit Eman. Costa [a] Hormutij nostris temporibus, hoc pacto dæmoné ex energumenâ pulsum. Sed vt hoc remedium sit licitum, duas cōditiones B. Thomas exigit [b]: Prima est, vt piis verbis nihil superstitiosum admisceatur, verbi gratiâ, si fideret quis figuræ, colorive litterarum, vel modo scripturæ, vel materiæ membranæ, vel atramenti. secunda conditio, vt recta sit gerentis intētio, veluti si pius verborū sensus obseruetur, spes verò figatur in Deū, idque fiat vel ad professionem fidei veræ, vel ob alium pium & sanum finem, effectúsque à diuinâ potentiâ, sub eius beneplacito, expectetur. Vide quę diximus, *li. 1. q. de Periaptis, & periāmatis.* Duodecimum accedat, fidei datæ Deo præstatis pura seu VOTORVM PERSOLVTIO. Narrat M. Baronius Annal. Ecclesiast. tom. xi. anno CHRISTI. 1004. ex M.S. codice Cassinate: quendam Franconem Maringum (familia adhuc superest inter Mosellanos) promisisse Ioanni Canapario se cum illo religiosum habitum suscepturos in SS. Bonifacij & Alexij Romæ monasterio; sed promissi contemptorem à Deo lue anginariâ percussum. Vicinâ morte delatum ad monasterium, petiisse instanter, vt in Monachū reciperetur, tādem obtinuisse. *Postquam igitur* (verba sunt auctoris libri) *hæc acta sunt in monasterio, volens Deus ostendere, quantum intercessione horum sanctorum flectatur ad misericordiam, & quā liberaliter liberet peccatores ad eos confugientes: permisit cuneum equestrium armatorum malignorum Spirituum per supradictam viam sacram visibiliter descendere, prædictum Franconem requirentem, quem iudiciaria definitione se seruum vicisse glorianter iactabat. Taliter enim alterando, ablatū perquirendo visi sunt venisse ad portam monasterij. Vbi non inuenientes eum reuersi sunt tristes multa nefaria iactantes in Sanctos. Qui dum requisiti fuissent à vicinis monasterij, quid hoc esset, resp͂ōsum: Franconem seruum eorum ablatū à Bonifacio & Alexio, & mussitando adiiciebant, remansisse per quod eum vincere putabant. Quod vbi Abbati & Fratribus ab audientibus nunciatum est, subtiliter perquirentes professionem regularem non illum fecisse inuenerunt. Quæ studiosè facta anima illa carne soluta est. Ex quo datum intelligi, quod misericordissimus Deus, quem cuncta monastici ordinis implere permisit, meritis Sanctorum Bonifacij & Alexij, quorum suffragium toto corde petierat ab omnibus insidiis inimicorum eripuit, ad laudem & gloriam nominis sui. Amen.*

cort. vicisse.

a Cōment. rer. Indic.

b 2. 2. qu. 96. art. 4.

VLTIMVM accedat, *pulsatio Cāpanarum Ecclesiæ Catholicæ* (nā hæretici magis oblectantur tonitruis bōbardarum) quam docet experientia quotidiana dæmonibus adeò infestam & inimicam esse; vt ab iis excitatæ tēpestates, vel ingruentes impediātur, vel iam ortæ sedentur & aliò auertantur, vt rectè docuit Concil. Coloniense [c]; & cōfirmat exemplo quodā Venerabilis Petr. Abbas Cluniacens. [d] *Cùm aliquando* (inquit) *frater quidem, Ioannes nomine, natione Italicus, irregularis disciplinæ seueritatem fastidiens, etiam fugere de monasterio cogitaret: ipse ei diabolus Abbatis specie assumpta se obtulit. Nam duobus dæmonibus in specie monachorum se comitantibus, fratri in quodam monasterij loco secreto soli residēti, multáque secum voluenti, opportunum fallendi tempus se inuenisse credens apparuit, eiq; assidens dixit: Ego (frater) modò huc hospitandi causa diuerti: sed casu te conspiciens, agnoui multa te sollicitudine laborare, multósque in corde tuo cogitationum æstus versare. Quorum causa, licet quibusdā referētibus mihi ex parte nota sit: si tamen eam planiùs indicaueris, potero forsitan vtile tibi dare consilium. Vnde, quis sis, & quare mæstus sis, amico quærēti expone. Cúmque frater ille ignoto, vt putabat, homini secreta cordis sui aperire formidaret, & se tantummodò natione Italicū esse respondisset: dæmon, qui monachus videbatur, adiunxit: & ego ipsius regionis abbas sum, & tibi benè in omnibus auxiliari possum. Noui enim, licet tu reticeas, quòd Abbas Monasterij huius & cæteri male te tractant, néque vt dignum esset honorant, insuper multis sæpe iniuriis vexant. Vnde admoneo te, vt tibi cōsulas, & locum hunc omnimodis perniciosum derelinquas, & mecum recedas. Paratus enim sum te ab his malis eripere, & Abbatiam meam, quæ Cripta ferrata dicitur perductum, omni te ibi honore sublimare. Ad hoc frater respondit. Ego hinc exire nullo modo possum, quia & clausura monasterij prohibet, & fratrum me multitudo circūdat. Tunc diabolus; Nec ego, inquit, quamdiu hîc fueris, te in aliquo iuuare potero: sed fac qualibet arte, vt septa monasterij trangrediaris: quod postquam feceris, ego statim adero, téque ad locum meum, vt dixi perducam. Sed misericors Deus, qui non permittit nos tentari supra quam ferre possumus, non vltrà passus est hostē procedere: sed,*

c cap. 24.
d lib. 1. de miracul. cap. 13.

sicut

sicut, scriptum est, qui fecit illum, applicauit gladium eius. Quando námque hoc agebatur, fratrum conuentus in refectorio, ex consuetudine, hora cœnandi residebat: qua expleta, à Priore, secundùm morem, vno ictu scilla percussa est. Quo sono audito mox dæmon, qui Abbatem se fingebat, actus diuina virtute, à fratre cui loquebatur se abripuit, & præcipiti cursu ac maximo impetu ad latrinas, quæ proxime erant, tendens, vidente fratre iam dicto in earum se inferiora demersit.] Idem quotidiè fatētur maleficæ, si, quando à dæmone ad conuentus feruntur, vel inde domum referuntur, signum campanæ audiatur; confestim dæmones ipsarum baiulos spurcum onus in solum deiicere, & fugâ trepidos dilabi. Recentiores historias ex actis iudiciariis fidelissimè depromptas, cum Martino de Arles, & Grillando, non paucas nec illepidas suggerunt Binsfeldius, & Nicol. Remigius [a]; qui sapienter nos admonet cauere à duabus technis Lamiarum, mendacio confutis: dum inquiunt primò hunc sonitum campanarum inefficacem esse, postquam tempestas se in territorij, vbi campanæ sunt, terminos penetrauit: quasi verò aliquæ potentiæ diuinæ sint metæ ponendæ; vel Deus non semper paratus sit nos à maleficiis, cùm expedit, eruere. alterum, dum aiunt, non prodesse sonitum campanæ, cui dum lustrabatur, concubina Sacerdotis nomen imposuit. quo quid magis ridiculum?

a Arles, tractat. de superstit. Grillã. lib. de sortile. q. 7. Binsf. de confes. male. post. concl. vlt. dub. 6. Remig. lib. 1. dæmonolat. ca. 26.

Obserua hîc (Lector) quæso duo. primò vulgus censere campanas baptizari, quod & Maximilianus I. Imper. putauit, vt patet ex grauaminibus sedi Romanæ ab eo propositis: arripiunt hæretici, & acerbissimè in hunc morem Brentius, Caluinus, Vvviceus, quē vocãt, *campanabaptismum*, inuehuntur. Sed hic mos illorum est, affingere Ecclesiæ errores idiotarum, vt transfugio & schismati suo nefario & monstruoso colorem aliquem inducant. Verissimum est, quod rectè docuit Cardinalis Hosius [b]; campanas non baptizari, sed benedici. Legant ipsum Pontificale Romanum; de baptismo nihil inuenient. Legant Alcuinum Flaccum, & reperient hæc verba; *Neque nouum videri debet campanas benedicere, & vngere, & eis nomen imponere.* En tibi verè & integrè ritũ totũ. an hoc est baptizare? Sed ecce, inquiat aliquis, tibi in Capitulari Caroli Magni prohibetur, *ne qui cloca (h. campanas) baptizent.* Sed (quod vitus Amerbachius etiam non diffitetur) non benedictio illa de qua eius præceptor Alcuinus, sed quæ fortassis tum irrepserat superstitiosa quæpiam baptizatio & intinctio campanarum in aquam, prohibetur. Alioquin etiam benedictionem alibi à Gallis scriptoribus baptismi nomine scio nuncupari. Iuo, *serm. de Sacr. dedicat. Ipsum, inquit, templum suo modo & ordine baptizamus.*] Quid hoc, nisi benedicimus vel consecramus? Hanc benedictionem etiam Græci olim nouerant. Nam Apud Gregor. presbyterum lego, B. Theodorum archimandritam tintinnabulis benedixisse. vixit autem ille D. Gregorij Magni temporibus. Nolæ in Campaniâ inuentas campanas Strabus est auctor, *lib. de reb. Eccles.* inde à Nolis nolæ, à Campaniâ campanæ. putatur ante mille annos D. Paullinus Nolanus Episcopus instituisse, vt tubis veteris testamenti argenteis & corneis [c] succederent; & populum ad festorum cultum, missarum sollemnia, & horas Ecclesiasticas conuocarent: quid hic Deo displiceat? benedicuntur, vt fragore suos spirituales hostes terreant & repellant. quid hic superstitiosi? Nomen illis in Beati alicuius honorem imponitur, vt illius quasi commendetur tutelæ vas metallinum, diuinæ laudis instrumentum. quid dignum reprehensione? Effectus illos non tribuimus formæ, seu arti, vel naturæ metalli. Non obtusa adeò Catholici pectora gestamus, nec Sol veritatis ab Ecclesiâ tam procul auersus radios suos elongauit. Non asserimus, quod Petr. Mexia [d], discuti has procellas vi sonitùs aërem dissipantis. fecerit hoc efficaciùs sulphurea belli machina. poppysmis foret velle Iouis fulmen dispellere. foret in Gentilium opiniones deliras incidere, de æris sonitu dæmonum fugatore; de quibus, videndi Alexand. Aphrod & Macrobius [e]. Tribuimus ergo vim efficientiámque omnem consecrationi siue benedictioni, sic diuino iussu seu dispositione operanti. Dei virtus, Dei digitus agnoscendus. talia Deus diuinæ suæ protectionis & potentiæ suauiter omnia disponentis, & fortiter operantis signa notásque Ecclesiæ sponsæ suæ tribuit. Serui nequam dæmones hunc sonum, quasi Dei viui imperantis fugam, recognoscunt præconium: haut aliter quàm subditi omnes, etiam inuiti, regij saluiconductus signum reuerentur. [f]

b lib. 5. cõtr. Proleg. Brentij.

c Num. 10. & 29. Leu. 23. Sophõ. 1. Ioseph. libr. 3 antiq. ca. 15.

d in Silue. var. lect. li. 1. cap. 9.

e Alexãdr. Problem. 43. libr. 2. Macrob. li. 5. c. 19. vide de Magiũ miscel. l. 4. cap. 14.

f vide de his Guilh. Parisiensẽ lib. de leg. fol. 44. & Steph. Durant. lib. de ritib. Eccl. 1. cap. 21. Binsf. sup. GG

Obseruandum prætérea, Non semper Ecclesiastica ista remedia esse efficacia, neque semper homines per ea maleficiis liberari: duas verò huius rei causas præcipuas videri, alteram peccatum maleficio læsi, vel medicinam adhibentis, maximè si ea non vacet superstitione, vel si modicam spem fidémque habeant; propter quæ, indignos effectu se præstant: causam censeo alteram, maius bonum ægri seu læsi, nam afflictio & ægritudo solent à multis peccatis homines abstrahere, aut præterita peccata expiare, aut patienti meritum adaugere, & spectantibus patientiæ aliarúmque virtutum specimen præbere. Quid? quod & Gentiles intellexerunt, præstabilius & felicius esse, patienter aduersa tolerare, quàm illæsum nihil omninò aduersæ fortunæ degustare? [g]

g Vide D. Aug. li. 22. de ciu. Dei ca. 22. & li. 83. qq. q. 79. & Chrysost. homi. 8. in cap. 4. ad Roma. A

CAPVT III.

Quorumdam remediorum Ecclesiasticorum contra calumnias hæreticorum defensio.

SOllemnia semper insaniunt; qui ex Ecclesiæ matris gremio, ab eruditione & pietate implumes pulli euolarunt; quotiescumque vel rei tractatio, vel mala illos mens adigit de cærimoniis ritibusque Ecclesiæ Catholicæ differere. Ferunt tamen inter eos furoris & maledicentiæ palmam, qui Theologiam vix, ac ne vix quidem, à limine salutarunt; impudentes quidam medici, arrogantes grammatici, & litigiosi leguleij, absit Iurisconsultos vocem, & sanctum augustúmque nomen rabulis prostituam; qui diuinæ sapientiæ, cui vera iuris disciplina innititur, tam sunt expertes, quàm maledicentiæ virulentæ periti, & superbiâ hæreticâ turgidi. Luminaria iuris duo, vnum sæcularis, alterum Ecclesiasticæ iurisprudentiæ, sunt: hoc Soli, illud Lunæ non abs re simile dixeris, iubar vnum fudit radiatus apex Imperatorius, alterum Pontificius. Solem hunc è mundo tollere conantur hi rabulæ, quia Pontificum; qui B. Petro, in clauium, & legislationis potestate, successere; sanctiones ignibus traditas, ex hominum memoriâ, & tribunalium subselliis excutere obstinatè nituntur. Diuinum ergo ius

ignorant, quod non agnoscunt: quare nec Iurisconsulti, sed leguleij merentur audire. Vnus de hoc grege caninam suam facundiam ante aliquot annos, in rabiosi fori iurgiis vænalem, scriptis vno in capite satis, ψαρεγύνε, prodidit; sed & inscitiam suam & antiquitatis omnis ignorationem, quin & cerebri læsi væsaniam simul orbi propalauit, Godelman. *libr. 1. de Lamiis cap. 6. à num. 21.*

B. Pro exorcismis. Reprehendit primò *Exorcismos* Pontificiorum; & dicit annumerandos exorcistas Pontificios incantatoribus, cur quæso? *primùm, quia Aretius scribit, hos vt plurimum esse Magos.* scribit Aretius? vah; quantæ fidei? quantæ nimirum hostis Pontificiorum, hæreticus Suinglianus. idoneum testem, cui credas iniurato. hoccine est Iurisconsultum esse, tales testes adducere? sed video addi multos alios, & quos honoris (credo) causa nominabat, Chemnitium, Lauaterum, Peucerum, Bodinum, & Vvierum. benè quod eiusdem farinæ. benè quod hæretici aperti cæteri, vnus vel hæreticus, vel fidei nullius statæ. in testabiles omnes; & vnâ lineâ inducenda nomina, vno verbo reiiciendi: *inimico iurato contra hostē non creditur.* Addit probationem secundam, *vt incantatores diris euocationibus diabolos ab inferis euocant: ita exorcista malignos spiritus ex hominibus & animantibus certis precibus recitatis & vsurpatis, additisque aliquibus cærimoniis, characteribus, execrationibus, & sæpè repetito* DEI *nomine,* MARIÆ, *& Sanctorum eiicere conantur.*] Vide comparationem & ride, incantatores diris carminibus dæmones ex inferis euocant; &c. imprimis falsum illud, Incantatores ex inferis dæmones elicuisse: aërij tantùm fuêre, & nondum in inferni malam mansionem compulsi. inde nullis patet exitus ad Magorum carmina. Soli Deo hæc potestas eos emittendi competit. Sed ignosce hoc erratum Leguleio, & & qui ex Chemnitio, Aretio & Lauathero lectis obiter, subitò Theologus. Deinde non qui conatur pellere de corporibus dæmonem idcirco Magus, quia conatur. Sed si magico ritu conatur. idcircò (inquiet) dixi id eos, *conari certis precibus characteribus, execrationibus,* &c. *de characteribus,* quod ait mendaciū est: Pontificij exorcistæ iis non vtuntur. de *precibus,* respondeo, illas quæ in Pontificali Romano præscribuntur, Sanctas & pias esse, nihilque continere quod sapiat superstitionem: vel, cedo, quid illud? *Execrationes,* diabolo ingeruntur non vt hosti conuicia tantùm, quod magicum tamen non foret, sed ab vtentibus auctoritate, à Deo, Apostolis & successoribus eorum concessa, in pœnam criminis diaboli, & pœnæ illius à Deo inflictæ commemorationem. quid hîc magicum? Dei nomina repetuntur, quia Dei potentia his declaratur; eáque declaratio dæmoni admodùm odiosa, Deo honorifica est. nam Dei virtute se exorcista dæmonem expulsurum sperat, & confitetur. quando tamen B. Virginis & Sanctorum nomina adiunguntur, (necenim id frequenter fit) idcirco adiunguntur, vt sit quod dæmonem mordeat; qui se ab his sæpè victum, sæpè triumphatum meminit, & tali nominatione vehementer cruciatur: præterea, vt hi Sancti, & præsertim Deipara virgo MARIA (quàm contemptim caninum illud os *Mariam,* nudè nominat) intercessione suâ energumeni à Deo liberationem obtineant? Quis (ô caput insanum!) queat hoc incantationi ascribere? multi vestrum Sanctorum inuocationem, quàm calumniosè, tam ineptè ac frigidè, in hunc vsque diem impugnarunt: non eò tamen insaniæ prouecti, vt Magiam in hac inuocatione vllam causarentur. Fatetur postea, *in Ecclesia primitiua peculiare donum fuisse, voce humana & potestate diuina de corporibus obsessorum exigere diabolum vel compescere, & hi* (ait) *dicebantur Exorcistæ, propterea quòd manus vexatis à cacodæmone imponebant, & solemnibus quibusdam imprecationibus & obtestationibus dæmones eiiciebāt.*] Igitur te ipso (mi homo) teste in Ecclesiâ primitiuâ *Exorcistæ* fuerunt; qui quo nunc nostri eodē & nomine dicebantur, & eâdem ex causâ & eodem ritu ac munere fungebātur. Quid igitur in nostris culpas? an idem culpas in veteribus? illosnè incantatores etiam facis? non opinor. Si non facis, cedo discrimen: cur nostri incantatores & non illi, qui quod nostri faciebant? si discrimen nullum ostēdere potes; nónne mortalium ineptissimum te calumniatorem meritò pronunciemus? Sed ecce discrimen. *olim hoc in primitiua* (inquit) *Ecclesia fuit peculiare donum: cùm autem hoc donum eiiciendi dæmonia in Ecclesia desiisset,* κακοζηλία, *illa ad superstitiosis exorcismos, & ad Magicas verius incantationes transiit, vt Chemnitius ait.*] Pergit nobis Oraculum suū ex Chemnitij cortinâ depromere. Nos Chemnitium cæteris, quibus eius libri referti sunt mendaciis, hoc imprimis illustre adiecisse contendimus, nec simplex istud, sed in vno multiplex mendacium. Primò mentitur, cùm ait, hoc donum eiiciendi dæmones in Ecclesiâ desiisse: quando enim desiit, quod quotidie videmus per totam Europam, vbi Catholica viget, vigere: quod in vtramque se Indiam propagauit? Indicarum rerum Annales euolue, adi templa Catholicorum per Italiam, Germaniam, Gallias, Hispaniam: frequentius nihil inuenies narrationibus verissimis eiectorum dæmoniorum. Desiit hoc donum in Protestantium Synagogis, fateor [a]: sed illæ, partes Ecclesiæ esse, schismate nefario, desierunt. Secundò mentitur, κακοζηλίαν, vocans hanc obseruationem Catholicorum. Obtemperant illi diuinæ iussioni, & ritum ab Apostolis per manus acceptum retinent: sibi promissum sciunt; *In nomine meo dæmonia eiicient.* fidei, quàm mordicùs tuentur, hanc promissionem annexam fallere sciunt non posse. hac illi fiduciâ, & proximorum iuuandorum caritate inducuntur ad suscipiendum cum dæmone certamen: hac freti, diuinâ eos iuuante gratiâ hostem occupatis sedibus etiamnum expellunt.

[a] vid. Thyræum de dæmoniac. par. 3. c. 40.

Tertiò mentitur, cùm ait ad superstitiosos exorcismos deflexisse & Magicas decantationes. Proferant exorcismum aliquem superstitiosum, ex Ceremoni. Eccles. Roman. quod nominant. Proferant, inquam, si possunt. non protulere, quia non potuêre. In re tam graui, tam capitali, nudis assertionibus vtendum non fuit. non fuissent vsi, nisi mentirentur. Ex Mengi libello video illos quiddam frustulatim intexuisse de Nominibus Deiparæ: quæ nomina illi sanè, veréque tribuuntur: si pietas ac deuotio Mengi illa sibi censuit adiicienda cæteris; quibus Dei virtus dæmoni obiicitur, quaque ille iubetur egredi; quid magnoperè culpandum!, nisi illis qui Deiparam vilis mancipij loco habent, qui eius laudes, & præconia non ferunt? Sed nec nos omnes priuatos exorcismos à diuersis exorcistis, pro cuiusque deuotione compositos, defendimus: solùm Ecclesiæ Catholicæ ritum, & publicâ Ecclesiæ auctoritate introductos exorcismos, tuemur: hos ab omni superstitione

perstitione vacuos, & expertes incantationum asserimus: neque hoc certamen subire contra quemuis aduersariorum detrectamus. hinc in nos tela torqueant, si quæ inuenient: hoc ipsi scuto facilè illa depellemus, ne latus hauriant. Probandi onus illis incumbat. nondum probauere. Nec probabunt. quid enim queant idoneum mendacio proferre probando? Veritas mendacio nequit suffragari. molestiâ nos liberasset Godelmannus, si quid in Cærimoniâ exorcismi Magicum sit, attulisset. Non rusparemur, nec singula persequenda forent: in exorcismo, *personæ, res, verba, intentio*, reperitur. Personæ culpa nulla; non obsessi, cui licet ab Ecclesiâ remediũ petere, quam nouit pharmocopeian à Christo morbis spiritualibus institutam. non exorcistæ; nam institutus hic ordo iam ab Apostolorum fermè temporibus, *vt doctum ca. præcedenti* [a], non eorum ornatus. Nam stolâ cinguntur, eamque energumenis iniiciunt, qua meminere feliciter sic vsum Pontium Boneuallẽsem Abbatem [b]: sciunt hac dæmonem quasi ligari, & memorem fieri, cum esse Christi captiuum, & à Christo subiugatum. superpelliceum induũt, quia hoc ordinis & officij eorum est signum; sicque significant se in pugnam non priuatâ temeritate, sed ab Ecclesiâ stipendiatos auctoratósque procedere. Rerum quæ adhibentur vitium nullum inuenias, si adsunt accensi cerei; testantur lucis aduentum exspectari à verâ luce Christo, & fugam potestatis tenebrarum: si flagella & alapæ accedunt, moderatæ; fit, non vt corpus obsessi lædatur, sed vt contumeliæ impatiens obsessor diffugiat. vsum hoc remedio, D. Gregorium, & D. Hubertum, & alios fæliciter, docuit; qui de his ritibus egregiè Pet. Tyræus, cuius tantùm nunc vestigiis insistimus [c]. Manum exorcizandis imponere, docuere Apostoli, & vir Apostolicus B. Martinus, cùm Tetradij seruum Treuiris expulso dæmonio liberauit. Eucharistiam in hunc finem energumenis & ostendere, & sumendam præbere; quàm efficax semper & frequens fuerit; legere potuistis cap. præcedenti [d]. nec opus repetere.

a sect. 3. remed. 4.

b vitæ S. Bern. libr. 4. cap. 7.

c d. p. 3. ca. 46. eũ adi, Lector.

d sect. 3. remed. 2.

De verbis res æquè expedita. Verba exorcismi vt rectè Thyræus) vel ad Deum diriguntur, vel ad Sanctos, vel ad dæmonem, si non sufficiens ista diuisio, ostendant quid desit: equidẽ nihil inuenio. Ad Deum dirigitur petitio, vt peccata remittat, vt misereatur obsessi, vt potẽtiâ suâ dæmonem comprimat & exire compellat. Hoccine Magicum dicent? tollant igitur orationem omnem, vt ieiunia sustulere. Negent fidem historiarum omnium: quibus efficacitas orationis in dæmonum expulsione contestata [e], respuant Christi Domini auctoritatem, id in D. Lucæ Euangel. *cap. 9.* asserentis. Ad Sanctos quæ diriguntur, diriguntur vt ad Dei familiares amicos, & cœlestis regiæ intimos Palatinos, gratiâ valentes; vt nobis impetrent, quod à Deo obtinere contendimus; petimus, vt ipsi intercedant. Eorum adiungimus interdum merita: non vt æqualia Christi meritis (per hæc enim illa efficacia sunt, & sine his illa nullius meriti forent penitùs separata) nec enim vt meritum Christi deminuant: sed vt primùm & præcipuè Deus filij merita aspiciens, & oculos vltra porrigens ad iis tincta imbutáque merita Sanctorum, fructum meritorum filij tam longè patentem, & per omnia membra corporis sui influentem considerans; citiùs moueatur, seque à nobis exorari patiatur. Sic ergo per Christi & famulorum Christi merita, in-

e vide sup. sect. 3. remed. 5. & Thyræ. supr. nu. 649.

A terdum exorcistæ obsecrant. Nec ociosa est Sanctorum nominatio; quorum olim nomen dæmones non tulisse constat; ex iis quæ de B. Antonij nomine Athanasius, & de Litaniarum recitatione alij tradidere [f]. Nihil ergo Magicũ in his ad Sanctos verbis. Dæmonẽ exorcista alloquitur, increpando eum seuerè, & cõminatoriè, & per modum imperij, sicut habẽs auctoritatem à Deo: quo modo loquẽdi & eiiciendi dæmonem Apostoli vtebantur, secuti exemplum Christi; sic etiam solitos increpare dæmonia primitiuę Ecclesię sanctos viros docet B. Cyprianus ad Demetrianum, *Adiurantur à nobis & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessorum corporibus, eiiciuntur dæmones.* & omnium optimè Prudentius;

f vide sup. d. sect. 3. remed. 5.

B *Intonat antistes Domini, fuge callide serpens,*
Exue te membris, & spiras solue latentes.
Mancipium Christi fur corruptissime vexas?
Desine. Christus adest, humani corporis vltor:
Non licet vt spolium rapias, cui Christus inhæsit.
Pulsus abi, ventose liquor. Christus iubet exi.

In Apotheosi.

Nec Christi IESV nomen solùm inculcatur, sed & alia Dei nomina, & cuncta Christi miracula. idem Prudentius;

. . . torquetur Apollo,
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest. agitant miserum tot verbera linguæ
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.

Addunt *adiurationi* (qua voce vsus Cyprianus) dum *exorcizant* (sic etiam Tertullianus locutus) alia nõnulla: petunt nomen dæmonis, quod Christi faciunt exemplo (*Marci, 5.*) & fieri solitum

C superius docui [g]. & si hoc licet, cur etiam non liceat petere vt socios indicent, vt sciamus cum quibus confligendum; petunt causam ingressûs: vt à similibus peccatis alij caueant, & eo vitato vel expiato faciliùs sanetur energumenus, signum egressionis petunt, vt constet iam verè liberatum ægrum. Mendax quidem est diabolus; sed exorcismi verum inuito extorquent. Denique iubent illum in certum locum proficisci, verbi gratiâ, infernum, quem ei Deus ab æterno præparauit; vel desertũ aliquod, vbi nequeat hominibus nocere. Hunc illi locum exorcista tantùm definit, sub spe diuinæ ratificationis: eiectionis enim habemus

g d. remed. 4.

D promissionem, exilij illius exempla quædam, non tamen promissionem. Restat mens siue intentio exorcistæ; illa Magica non est: quia sperat & cupit dumtaxat, pro officij sui ratione ac munere, diuinâ potestate sibi concessa & promissâ, dæmonem in Dei nomine eiicere, & suæ consortem naturæ hominem eâ miseriâ eripere. Si ergo nec in mente, nec in verbis, nec in rebus, nec in personis Catholici exorcismi, quicquã est vel superstitiosum, vel incãtatorium: eant nunc Nouatores nostri, & toties in hac lyrâ delirent.

Pergamus ad impij hominis reliquas inaniloquentias. Ait, *Salem quoque exorcizant vt sit omnibus sumentibus salus animæ & corporis, & fuget diabolum.*] Hic iterum nugatur. Salem exorcizamus,

E & quidem formulâ quę exstat in Romano Missali, inde petat qui volet. Exorcizare, licet vt iam probauimus. Creaturis benedicere licet, nam & Christus pani benedixit, & aquæ & aliis creaturis primi Christiani benedixerunt. Multa testimonia protulimus capite præcedente, [h] & alia contexuit Thyræus noster [i]. Addo nunc solùm testimonium B. Dionysij Areopagitæ, qui in Baptismi ritibus & olei benedicti (seu chrismatis) & crucis

C

h sect. 3. remed. 9

i d. part cap. 45. num. 62.

A

...de Eccle. hierar. ca. de Sacramento illuminationis.

...igni & benedictionis seu sanctificationis aquæ simul meminit, his verbis, vt Perionius vertit a: Cùm ei (*baptizãdo*) planè vestes ministri detraxerũt, tum sacerdotes sacrum vnctionis oleum afferunt: ipse cùm inungendi ac perfundendi ter exprimẽdo signum crucis initiũ fecit, virúmque deinceps perfundẽdum toto corpore Sacerdotibus tradidit, ad Matrem adoptionis venit: eiúsque sacrâ appellatione inuocationéque sanctificatis aquis, cùm eas trina vnguenti perfusione, &c. Græcè clarius, *καὶ τελέως ἀπαμφιεσάντων αὐτὸν τῶν λειτουργῶν, κομίζουσι μὲν οἱ ἱερεῖς τὸ τῆς χρίσεως ἅγιον ἔλαιον. ὁ δὲ, τῆς χρίσεως διὰ τῆς σφραγῖδος τρὶς ἀπαρξάμενος, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρίειν πανσώμως παραδοὺς, αὐτὸς ἐπὶ τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας ἔρχεται. καὶ τὸ ταύτης ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καθαγιάσας, καὶ τρισὶ τοῦ παναγεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι*, &c. In formulis autem quid reprehendi meritò potest. En illas bonâ fide. *Salis hæc est, immensam clementiam tuam, omnipotens æterne Deus, humiliter imploramus, vt hanc creaturam salis, quam in vsum generis humani tribuisti, benedicere & sanctificare digneris, vt sit omnibus sumentibus sanitas animæ & corporis, & quicquid ex eo tactum vel aspersum fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatione spiritualis nequitiæ, per Dominum nostrum* IESVM &c. Ecce totam quam fraudulenter truncatam exhibuit aduersarius: neque in eâ dicitur, *vt fuget diabolum*, quod ille fingit: nec mens illa nobis eâ dicentibus, credere salem efficientem fore causam effectuum illorum, sed illo sale vtẽtibus, oramus, vt per IESV merita Deus petita largiatur. Eadem mens formularum sequentium, *Aquæ, huiusmodi, Deus, qui ad salutem humani generis maxima quæque sacramenta, in aquarum substantia condidisti: adesto propitius inuocationibus nostris, & huic elemento, multimodis purificationibus præparato, virtutem tuæ benedictionis infunde: vt creatura tua mysteriis tuis seruiens, ad abigẽdos dæmones morbósque pellendos diuinæ gratiæ sumat effectum, &c.* Vbi hic illud, quod crepant aduersarij, *aqua benedicta deleat tibi tua delicta*? Vides effectum non tribui efficacitati aquæ, sed diuinæ gratiæ, quam sibi concedi postulat, qui aquam sumit; vt illi Ecclesia gratiam diuinam orauit. Herbas quóque benedicimus, & ramos palmarum; & cùm benedicimus rogamus, *vt quicunque ex eis acceperint, accipiant sibi ad protectionem mentis & corporis, &c.* Mentitur autem Leguleius dũ scribit, hæc verba: *Herbis quoque à se exorcizatis certa & concepta verborum forma has vires affingunt, quòd omnes qui vtuntur, ex eis benedicantur & sanctificentur, & sit eis sanitas animæ & corporis. Et omnibus hominibus pecoribúsue qui ex eis gustauerint, omnem putredinem & omne phantasma diaboli, & omnem morbum pestilentiam & dolorem expellant.*] In his verbis primum mendacium est nos herbas exorcizare: tantùm enim illas benedicimus, quòd quantùm discrepet ab exorcizatione, vel pueri norunt. alterum est, quod nos has vires ipsis herbis sic benedictis tribuimus: hoc falsum est. nam tribuimus ipsi Deo, per illas herbas, vt per morale instrumentum, sanitatem & alia illa reliqua operanti. Tertium est, quod his putemus homines iustificationem cõsequi. Nihil enim tale vnquam Ecclesia Catholica somniauit; non modò non dixit, vnde colligatur eam iustificationem alteri rei quàm quibusdam sacramentis tribuere; vel vt putarit hæc esse sacramẽta. Sed pergit mentiri & maledicere; *De agno Dei ex cera & lana confecto, atque à se consecrato asserunt, peccatum frangit, vt Christi sanguis & angit.*] ô impudentem insaniam! Tunè vnquam agnum Dei vidisti, qui ex lanâ confectum putas? si non vidisti, vbi legisti? si nec legisti; vel finxisti, vel audiuisti. ex auditu solo narrare talia, leuis est cordis, & nimis creduli: fingere, dignum hæretico, dignum filio diaboli; qui mendax ab initiò & in veritate non perstitit. disce materiam. constat cerâ virgineâ, chrismatis balsamo, & aquâ benedictâ. Benedicit non quilibet, sed solus Romanus Pontifex; formâ hac vtitur, inter alia (longum enim foret ritum totum ascribere) *Quæsumus Domine, hos agnos, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus, sacra & perenni vnda, balsamóque sacri chrismatis perfusos, benedicere, sanctificare, & consecrare digneris: quatenùs à te benedicti virtutem accipiant, contra omnia diabolica tentamenta, & omnes portantes tuti esse possint, inter aduersa & prospera: vt tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullámque formident vmbram, nulla sæuitia diaboli aut versutia humana illis noceat, sed fortitudine tuæ virtutis roborati, tua consolatione glorientur, qui verè paracletus diceris, &c.* En materiam, en finem & formæ preces, en cui tribuatur efficacitas. Quid in his carpi dignum aut culpari? quid non pium & sanctum? petitur vt Deus benedicat, sanctificet, consecret, ipsos Agnos; dicitur fieri ad Dei gloriam: petitur vt consolatione suâ Deus propitius sit hos agnos gestantibus. Vbi hic audis comparationem sanguinis Christi, & agni huius? vbi hic tribuitur agno peccati fractio? Apage calumniator cum tuo versificatore: si quis Catholicorum, auctor versiculorum talium, cur non reliqua adscripsisti? sano ille sensu suspicor aliquid addebat quod fuliginẽ calumniæ tuæ detergebat. Sed quisquis auctor illius versiculi: id nostrâ parùm refert; qui non quid singuli priuati, sed quid Ecclesia Romana sentiat solliciti sumus. Sequitur apud rabulam; *De balsamo & oleo, dicũt exorcizo te (audis verba Magorum.)* Siste Lector ad hanc parẽthesim. censet homo scilicet eruditus; Magicum esse verbum, *exorcizo te*. At ille ipse sui immemor, ex ipsomet Vlpiano paulò antè rectè docuerat [b], Christianos olim vocatos exorcistas. Vnde quæso, si non ab exorcizando, siue adiurando (nam nihil aliud exorcizare, quam adiurare, vt patet ex collatione textûs Græci Euangeliorum cum Latino) si ergo exorcizo est verbum Magorum: certè qui exorcizant, Magi. certè veteres illi Christiani, Magi fuẽre, certè Apostoli Magi fuerunt, qui exorcizarunt. nam eos imitati Iudæi illi fuẽre, qui verbo vsi quod dicentes Apostolos audiuerant, dixere, *Adiuro vos per* IESVM *quem Paulus prædicat* [c]. Non vsus fuit adiuratione Christus, sed nudâ increpatione, quia, per quem adiuraret, maiorem non habebat. Exorcismos Ecclesiæ agnoscunt, Cælesti. primus, Cyrillus, Chrysostom. Augustin. Cyprian. & alij Patres [d]: sed omnium antiquissimorum D. Iustinus Martyr, in Apolog. *Adiurati* (inquit) *dæmones nobis parent*. Verùm dicat aliquis dixit ideò esse Magicum verbum, quia additur; *Exorcizo te creatura olei per Deum patrem, &c.* vt fias omnibus, qui ex te vngendi sunt in adoptionem filiorum Dei per spiritum Sanctum.] *Item*; vt per hanc vnctionem olei sacrati accipiat vnctus plenam remissionem peccatorum, & sit ad refectionem mentis & corporis, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnémque ægritudinem mentis & corporis.] Sed esto

Marginal notes:

fol. 117. edit. Moreliana.

Exponit Pachymer. τῆς κολυμβήθρας ne de Deipara dictum putes: sic etiam Maximus fol. 75.

Pro aquæ benedict.

De herbarũ & palmarũ benedict.

De agni ceræ benedict.

De balsami & olei benedict.

b num. 24.

c Acto. 19.
d Cyrillus Catech. 2. Chrys. homil. de Adã & Eua August. lib. 1. de Symbol. Cypr. ad Demetrian. Rab. Maurus, Alcu. Strabus & alij de ritibus Eccles. Cælestin. 1. ep. 2. ad Episc. Galliæ, Lactant. libr. 2. cap. 16.

Section letters in the inner margin: A, B, C, D, E

nihil hic immutent, sit sanè formula sollemnis, quid reprehensione dignum? Exorcizatur inanima creatura verbis, se re dæmon expellitur vel arcetur: ille se adiurari sentit. notæ huiusmodi locutiones Sacræ Scripturæ. Iubetur cælum audire, idem terræ præcipitur, iubentur elementa & creaturæ inanimæ omnes, etiam imperfectiores meteorologicæ, benedicere Deo, & laudare creatorē. *Adiurantur per Deum Patrem omnipotentem, &c.* hoccine displicet? an malles adiurari per idolum tuum Islebiense? *petitur adoptio filiorum Dei.* Nónne licet petere, cuius facta nobis potestas, *vt filij Dei nominemur & simus?* nō tribuitur hæc vis egeno elemento, quod vt signum adhibetur: non tamen vt signum nudum, sed vt verbi accessione ex opere operato efficax sacramentum. Semper nobis hæc repetenda, quia non desinunt veterem suam in limo ranæ querelam concinere. Vim verò hanc & peccata remittendi, & quæ minora adiiciuntur, vt baptismi sacramento collatam doceam, nolite hîc exspectare: seu quia maioris hoc operæ, seu quia iam ab infinitis, & inter cæteros nostris hominibus Bellarmino, Soarezio & Valentiâ præstitum. Damnet aduersarius Origenem, qui *amputari ab hominibus peccata*, dixit, *cùm in baptismo donatur remissio peccatorum*: damnet Tertullianum, qui dicere non veritus, *Caro abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt & anima consecretur: caro signatur, vt & anima muniatur: caro manuum impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur.*] damnet Cyprianum, nam scribit hæc verba; *in aqua baptismo percipitur peccatorum remissio: in baptismo sanguine corona datur virtutum.*] damnet Basilium, cui *baptismus est peccati mors, regni cælestis conciliatio, adoptionis gratia.* damnet Ecclesiam Græcam Latinámque, cui semper hic sensus, cui[a] hæc semper fides[a]. Verùm aliud adiungit reprehensionis caput. *Oleo, inquit, infirmorum, vnguntur membra humana, quæ sunt organa sensuum externorum, vt per istam vnctionem expietur quicquid homo istis membris & sensibus vnquam deliquit. Has vires creatura ista non habent ex naturali creatione, neque diuina ordinatione, aut verbi Dei institutione: ideóque mera, verè diabolica, impia, & blasphema Magia, vt rectè scripsit Iacobus Heerbrandus, primarius Academiæ Tubingensis Theologus. De hac cōsecratione Papistica ita scribunt Augustinus Lerchemer in suo Germanico tractatu & Doctor Iacobus Andreæ in suis essingensibus concionibus, &c.*] Nam verba subdit Germanica vtriusque; ne esset, quod eruditi, linguæ illius ignari, possent reprehendere. Ne quid autem præclari in verbis illis inclusum putēt Lectores: Lerchemer, benedictiones omnes de quibus iam egimus, abusum Diuini verbi, agyrtarum & simiarū opus vocat: Schmidelinus autem Confirmationis Sacramentum merum diaboli opus appellat; nec aliter probat, quàm ex ipsâ chrismatis consecrandi formulâ: & ex crucis signaculo, quod Sacerdos adhibet; & ex exorcismo, quem adiungit. Sed, cùm nec exorcismus diaboli opus sit, sed Dei; nec crucis signaculum diaboli opus sit, sed Ecclesiæ ab Apostolis recepta institutio sacratissima; nec in formulâ quicquam, nisi sanctum & pium, & sacris litteris consentaneum, contineatur; rectè sequitur, maledicum & blasphemum scurram, & diaboli per os eius loquentis tubam fuisse hunc Doctorem Tubingicum Iacobum Andreæ: cúmque benedictiones creaturarum non in circulis, & agyrtarum aut histrionum scenis natæ, sed semper in vsu Catholicæ Ecclesiæ fuerint: sequitur Satyri personam, & comicum histrionem agere suis maledictis Lerchemerum; veréque diabolicam, merè nugatoriam, impiam, & blasphemam censuram esse Primarij illius Theologi Tubingensis. probatum id priùs: sed addam nunc quædam, vt horum inscitia fiat manifestior. De benedictionibus rerum variarum testis est omnis antiquitas. Species fructuum, quas non licet super altare offerre, à sacerdotibus domi benedici, & benedicta à populis sumi, statuit Eutychianus Papa, *epistol. ad Ioan. & Episcopos Bæticæ*; & Concil. Moguntin. 4. cap. 39. Aquæ benedictionem statuit Matthæus Apostolus, *apud Clementem I. libr. 8. constit. Apost. cap. 31.* & eum secutus Alex. I. *epistol. 1. ad omnes fideles, habes in c. aquam de consecrat. d. 2.* & amplexi sunt Chrys. *in Ioan. homil. 24. & 25. & in Psalm. 22. ad illud, super aquas refectionis*, Ambros. *lib. 1. de Sacrament. c. 5.* Varadatus, *epist. ad Leonem I. habes in Synodi Calcedonens. act. 16.* Chrismatis conficiendi & benedicendi rationem præscripsere nobis Apostoli *apud D. Clementem libr. 7. Constitut. Apostol. cap. 42. & libr 8. cap. 35. D. Dionysium Areopagit. de Eccles. hierar. part. 2. cap. 2. D. Iustinum siue alium Ad orthodox. quæst. 14. Cyprianum orat. de vnctione chrismat. Cyrillum Hierosolym. Catechef. 3. & cæteros omnes.* Panis benedictionem & Salis etsi iam probauimus, accedat tamen auctoritas D. Hieronymi de Sancto Hilarione, à quo benedictum panem omnes sumebant; & Nannetensis Conc. canon. 9. vbi & formam habes, tantoperè displicentem hæreticis; *Domine sancte pater omnipotens æterne Deus, benedicere digneris hunc panem tua sancta benedictione, vt sit omnibus salus mentis & corporis, atque contra omnes morbos, & vniuersas inimicorum insidias tutamentum, Per Dominum nostrum,* IESVM CHRISTVM, *panem vitæ, qui de cælo descendit, &c.* Eadem ratio rerum cæterarum, si vnam licet, cæteras licet eodem ritu. Sic censet Ecclesia Catholica, sic concilia sanciuere, sic Ecclesiæ lumina docuere, reclamant Heerbrandus, Schmidelinus, Lerchemerus? qui, quibus? terræ tubera, cæli stellis, apocalypticæ locustæ illis Ezechielis animantibus, suos sequatur hos de puteo abyssi duces, Godelmannus: nos cum Euangelicis Magis Stellam sequamur cynosurā, quæ nos ad MARIAM, quæ nos ad IESVM perducat tramite inoffenso. Illi benedictionem spernūt, & implentur maledictione: ideò maledicentiâ os eorum plenum est, ideo in cælum os suum eleuarunt, & blasphemias ore sacrilego, quas adscripsimus eorum verbis, eructarunt. Vires has res naturâ suâ non habent; sed habent diuinâ institutione. nam, qui sacramenta instituit Christus, sacramentis vim, largiri dignatus fuit: sacramentalibus verò, quæ ab Apostolicâ traditione recepimus, etiam moralis vis à Deo tribuitur, quam Ecclesia Christi sponsa precibus suis obtinet, in membrorum suorum vtilitatem. Cærimoniarum instituendarum & curam, & potestatem, Christus Ecclesiæ reliquit, cùm mysteriorum Dei dispensationem Apostolis reliquit, ideò enim Apostolus se ministrum Christi & dispensatorem mysteriorum Dei dicit. Ecclesia autem eas instituit, quæ & honestati, & cultui Diuino sunt accommodatissimæ: quare dubium esse nequit, quin ex se aptæ sint, & idoneæ ad meritum, & vt gratiam Dei mereantur, ad quam poscendam adhibentur. Vnde & illud fatendum, spiritualem aliquem eorum esse effectum: nō qui-

Orig. homil. 4. in Cant. Tertull. li. de resurrect. carnis. Cypri. lib. 4. epist. 7. Basil. ser. exhort. ad baptismū.

[a] Chryost. homil. 40. in 1. ad Cor. Amb. in 1. ad Cor. ca. 6. Augu. lib. 1. de nupt. & concup. Conc. Val. 3. cano. 5. Later. sub Innocēt. 3. can. 1. Florentin. sub Eugenio 4. in forma Sacramēto. Trident. sess. 7. cap. 1. De chrismate & oleo infirmorum.

De variis rerum benedict.

1. Corint. 4. vide Concil. Trid. sess. 7. ca. 13.

dem vt habitualem gratiam, ex opere operato tribuant (quod Sacramētorum proprium) nec etiam, vt vim ex opere operato habeant, ad excitandum in nobis aliquem bonum gratię motum: sed quando res istæ ab Ecclesiâ benedictæ in ipsâ benedictione specialiter ad hunc motum excitandum sunt ordinatæ, per Ecclesiæ orationem; tunc per modum impetrationis, iis adhibitis, specialiter à Deo aliquando talis effectus tribuitur. dixi, *aliquando*, quia non est infallibilis hic effectus, vtpote nulla promissione firmatus, nisi eâ quæ orationi adiuncta; *Quicquid petieritis, accipietis, &c.* Peccata quoque mortalia remittendi vim non habent vllam; quia hæc sine infusione gratiæ non remittuntur: Venialia verò dimittendi vim, si ad hoc specialiter ab Ecclesiâ fuerint instituta, per modū eundem impetrationis habent, potest enim sic orando Ecclesia bonum motum animi impetrare, per quem hominis veniale peccatum deleatur. Expellendi verò dæmones potestas, harum cærimoniarum & sacramentalium ad hoc ab Ecclesiâ institutorum, non est posita in physicâ siue naturali efficientiâ; sed morali dumtaxat: eò quòd dæmon percipiat signa, & verba humana, & iis obedire cogatur; tum quia hoc à Deo impetrat oratio Ecclesiæ, & sic exorcista hoc per modum impetrationis à Deo cōsequitur; tum quia Ecclesiæ data fuit à Christo specialis potestas dæmonibus imperandi; tum quia dæmon virtutem Christi, vel inuitus agnoscat & credat, & meminerit se victum, & superatum crucis trophæo, sicq; quasi naturaliter, vt non ferat aspectum crucis, vel mentionem victoriæ CHRISTI, & cladis suæ: ideóque ad hæc timeat ac tremat, ac fugere malit, quàm hæc videre & audire. Cæteri effectus, nempe sanitas corporis, & fructuum, temporaliúmque bonorum conseruationes, & huiusmodi, per modum dumtaxat impetrationis directè & per se obtinentur; per accidens tamen, & per modum remotionis obstaculorum obtinentur, coërcitâ dæmonis potestate; vt solet contingere in exorcismis insectorum noxiorum, & tēpestatum, vt post Vualdens. & alios copiosè & eruditè docuit Frāc. Suarez, *in 3. part. q. 65. art. 4. disp. 15. quæ est de Sacramentalibus.* Hæc de effectu sufficiant; quæ necesse fuit addere, vt aduersarij mentiri desinant; *nos tribuere vim per se diuinam his cærimoniis.* Impudens verò mendacium est, *nos vngere, vt expietur per illam vnctionem membrorum quicquid illis membris deliquit.*] Dicimus tantùm per modum orationis & precis, ex formulâ in sacrosanctâ vniuersali Florentinâ Synodo præscriptâ; *per istam vnctionem, & suam piissimā misericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid deliquisti per visum, &c.*] & quoad membra quædam & non alia inungenda, idem illic à Latinis Græcisque Patribus quicquid agimus, & Nouantes reprehendunt, apertè f. ruandum definitur, & ratio singulorum additur. Lege, si lubet. Non dicimus per vnctionem peccata remitti, vt est vnctio; sed vt est Sacramentum, gratiam conferre, peccata remittere, & infirmos alleuiare: dicimus à Christo Domino institutum, & à B. Iacobo Apostolo promulgatum [a]. Et cùm illi præceperint, infirmum vngi, nec nisi in membris vngi queat, dicimus ineptos hereticos, quòd vel nolint in membris vngi, vel alia membra magis vnctioni idonea existiment. Postquam sic Godelm. miser in ritus nostros debacchatus fuit, vnum ex Historia depromit argumentum. *In prisca* (inquit) *Ecclesia*

G n fin. Cōcil. in formula Sacramētorum data Armenis.

H Iunec 1. n ca. illud operfluū. li. 95. D. lemēs d. 1. 7. c. 42. & seq. Belarm epist. Iacob. c. 1. Conc. Cabilon. 2. anon. 48. enonēse an. 10. Augustanum anon. 20. Mogunti-nū 4. cano. 4. Coloniense 3. ar. 7. cap. 9. & 10. Tridē. sess. 4. Rabanus libr. 2. e Instit. ler. ca. 55.

A *Dæmoniaci in cœtum adducebantur, & populus totus orabat Deum, vt apud Chrysostomum & Clementem legimus. Augustinus quoque lib. 22. de Ciuitat. Dei & Sozomenus libr. 6. cap. 28. scribunt, nihil aliud Dæmonibus pellendis olim fuisse vsurpatum, quam preces coram Deo.*] Videamus quàm hæc vera. benè, quod ad Clementem & Chrysostomum relegamur, fatemur in Ecclesiam adduci, vel potiùs extrà Ecclesiam principiò in medium ante fores Ecclesiæ produci, Energumenos consueuisse, & populum pro iis orare solitum quid tum? an igitur Sacerdotis nullum in hac re officium, nisi quod populi? an non tum quoque exorcistæ? si exorcistæ, erat & exorcismus. Exorcistas salutat Ignatius Martyr? epistol. ad Antiochens. ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους

B ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, τοὺς κοπιῶντας, ἐπορκιστάς, ὁμολογητάς. Saluto Subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, confessores.] Quomodo exorcistarum meminit ipse D. Clemens, *lib. 8. constit. cap. 26.* vbi quòd *negat eos ordinatione fieri*; id negat, quia de illis tantùm loquebatur, qui per Spiritus sancti gratiam se exorcizandi donum consecutos miraculis comprobabant. Quomodo Cyprianus [b] scribit, *per exorcistæ voce humana & potestate diuina dæmonem flagellari, vri, torqueri?* Quomodo scribit Cyrill. Hierosolymitan. *in Præfat. Catechef.* exorcistas, *per Spiritum sanctum dæmones effugare?* Quomodo Optatus Mileuitan. *libr. 4.* asserit, *per exorcismum Spiritus immundos depelli & in desertum fugari?* Quomodo de

C exorcistis idem affirmat tot locis Augustinus [c]? Quomodo ipse Chrysostomus (quem aduersarius obtrudit) *exorcismis* (inquit) *& exsufflationibus clericorū ab eis immūdus abigitur* [d]? Mendaciū verò est, quod dicit Augustinum & Sozomenū scribere, nihil aliud præter orationem fuisse vsurpatum. Nam disertè, *libr. illo 22. cap. 8.* D. Augustinus narrat dæmonum vim maleficam ex Hesperij domo non solâ oratione, sed & missæ lectione, & aquæ benedictæ aspersione, & reliquiarū Sancti pulueris adhibitione pulsam, addit secūdò alium adolescentem admorum reliquiis DD. Protasij & Geruasij liberatum, tertiò, narrat Hipponensem virginem cùm oleo, cui sacerdos lacrymas suas instillarat, se perunxisset, mox à dæmonio fuisse sa-

D natam. Et audet miser Augustinum nobis obiicere? Audet confingere huiusmodi, quæ tam clara luce mendacij plena deprehendantur? Sozomenum quoque vel non legit, vel non intellixit. asserit ille *libr. 6. cap. 21.* non pulsum Macariorum oratione dæmonem, sed solâ increpatione; *vt* (inquit) *Macarij Dæmonium increpauerant, puella ad sanam mentem rediit.* ἐπιτιμησάντων δὲ, &c. Et quamuis meminisset solius orationis Hermias, non tamen inde sequeretur aliàs non solitos vti aliis remediis. Vide quæ fusè narrauimus, & de Macario, & de aliis, *præced. cap. sect. 3.* Vnum restat Godelmanni non in nos, sed in ipsum Christum Dominum telum; nempe, ἀρτολατρείας, vt ipse

E vocat, crimen; quod explicarat paulò antè *num. 26.* his verbis; *Ad hac prolatione horum quinque verborum*, hoc est enim corpus meum, *cum halitu facta, sed panis substantiam mutare, corpus Christi de cælo detrahere, & in hoc illum conuertere, planè magicè sibi, & aliis persuadent.*] ô linguam eradicandam stirpitùs! os impurum & blasphemias euomens assiduè! ergo Christus Dominus Magus? qui asseruit eum quem manu tenuerat panem, corpus esse suum. Si caro erat, panis nō erat. Si panis erat, I

b libr. 4. epist. 7.

c libr. 2. de Nupt. & concub. c. 18. & 29.
d homi. de Adam & Eua.

Christi

Christi dictum verum non erat. Sed panis, inquies, remanet cum carne. Impanationem vestram insinuas, ô artocreatie: vel sanè Christum velut dolio aut marsupio includis: dignus hoc nomine qui insutus culleo vel dolio in profluentem coniiciaris. Refutarunt hoc commentum, nostri Theologi, quotquot fuere. Nec nobis nunc vacat de *Transsubstantiatione* agere: nec huius loci disputatio est. Videamus ergo quid hic magicum, non illorum verborum quinque prolatio, quæ & Christus protulit, in vltima cœna: & D. Petrus, & D. Iacobus, & D. Andræas, in suas Liturgias seu Missas retulerunt: & tota semper Ecclesia fuit amplexa. Non afflatus, cui nos vim nullam tribuimus, nec etiam alium necessarium putamus, quam qui in verbis proferendis necessarius. si loqui sine halitus exspiratione possemus, halitu opus non foret: si crederemus halitu species panis contingi debere, superstitiosi essemus si inhalationi illi vim transsubstantiationis tribueremus, stulti excerebratique meritò audiremus. nihil autem tale Catholici credimus quare mẽtitur more suo Leguleius. mentitur etiam cùm ait nos nobis & aliis persuadere, quòd corpus Christi de cælo detrahamus. Nam censemus, etiam sine vllo Christi Domini motu locali, hanc transsubstantiationem fieri posse. si potest per motum localem, cur non potest sine motu locali, ille qui est omnipotens? nam potest per se, quicquid per causam secundam potest. motus autem localis tantùm foret caussa extrinseca præsentiæ Christi: nihil autem illi intrinsecum est, vel essentiale. Non est etiam Magicum, putare panem in corpus Christi conuerti: immò est fidei articulus, ab initiò Ecclesiæ semper retentus. dixit Christus, docuere Apostoli, & omnes quotquot per hæresim ab Ecclesiâ non defecere. sub anathemate hoc credendum statuitur in Conciliis Romanis tribus, duobus contra Berengarium, & 3. maximo sub Innocent. 3. item Turonensi contra Berengar. item in Constantiensi contra VViclephum, in Florentini decreto vnionis, in Tridentini sess. 13. can. 2. Patres commemorare longum foret, omnes ad vnum pro nobis sunt: omnes veram Christi carnem in Eucharistia crediderunt, omnes adorarunt. D. Iacobus in Missa sua, rogat *vt Spiritus sanctus faciat hunc panem corpus Christi*, &c. quod etiam in Liturgiis D. D. Basilij & Chrysostom. habetur. D. Ignatius Epist. ad Roman. *ἄρτον τοῦ θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὅ ἐστι σὰρξ τοῦ χριστοῦ* quid apertius? sed & D. Dionys. Areopagita [a], hunc panem viuificum dicit habere vim maximam perficiendæ Sanctitatis, *τῆς ἱεροτελεστικωτάτης εὐχαριστίας*. vocat sacratissimam Eucharistiam *ἱερωτάτην εὐχαριστίαν*. addit [b] Christi Domini sententia iudicatum hoc Sacramentorum Sacramentum, siue mysteriorum mysterium, hoc est augustissimum & præcipuum. *καὶ γάρ ἐστι κατὰ τὸν κλεινὸν ἡμῶν καθηγεμόνα, τελετῶν τελετὴ*, accumulat præterea similes laudes multas & magnificas D. Pauli discipulo dignissimas. Húc Galliarum Apostolum, cur Gallici Caluinistæ non audiunt: video, quòd nequeant eludere testis auctoritatem, eo illos confugere, vt negent esse libri auctorem. Sed quo id negant auctore? nullo quod sciam vetustiore. Quamuis quidam olim dubitarint, statim tamen eorum error ab æui illius scriptoribus fuit confutatus. Quæ dubitandi quæso causa idonea, cùm & res verbis, & verba rei respondeant, & vtraque primitiuum illum spiritum Ecclesiæ penitùs redoleant? vide (*Lector*) maliciam dicam, an impudentiam? ipsam phrasis antiquitatem, quæ maximè idonea esse debuit persuadendæ veritati, contra veritatem intorquent. [c] si hoc argumento vti licet, cui veterum libri relinquentur sui? procliue semper fuerit dicere recentiorum aliquem sic scripsisse, vt affectet antiquitatem. cùm duo sint ad dignoscendos scriptores idonea indicia, stylus & testificatio scriptorum aliorum: vtrumque fauet nobis. Stylum negare non possunt prorsùs erudituum & antiquarium. auctores ferè innumeri contestantur Græci Latinique. Scilicet, isti ignorassent hoc opus post Valentiniani tempora conscriptum; vt asserit nuperus quidam temporum emendator, qui suo se suffragio claui figendi Dictatorem constituit. profert auctorem? coniecturam suam, immò potiùs veterem Illyricianam cauillationem. *Is* (inquit) *vt affectet antiquitatem, μοναχοὺς κοινοβίους vocat θεραπευτάς. Monachos autem μονοβίους vocat ἱκέτους, ne videretur sui sæculi vocibus vti.*] Non credimus hosti Monachorum, & illis tam antiquam institutionẽ inuidenti, &, vt auertat, hæc omnia cõminiscenti. Quomodo probas, ideò sic vocasse, ne sui sæculi vocibus vteretur? Potiùs credendum sui sæculi vocibus vsum, quam alieni hac etiam in re, cùm toto reliquo libro cetera vocabula antiquioris illius cuius. quibus nunc vsus, erant sæculi, retinuerit. Puerilis planè illa hariolatio, & acumine isto, quod quæ nec sunt, nec fuere, videre se credit, & alios sibi credere Manlianis iubet imperiis, digna: multoque magis quod de *Mandris* & *Mandritis*, lepidum scilicet apophoretum apponit: cuius meritò statua inaurata locetur in Consistorio Lugduno Batauico, vel potiùs, quod in Miscellaneis Lugdunensibus victi solebant, λάχαρ imperetur. Vnde etiam probat Dionysium hunc (*quem Simium*, honoris causa, pro sua innata modestia. vocat) θεραπευτὰς monachos nominare; idcirco quòd apud Eusebium; sic vocatos ex Philone, legisset? credo in bifido Parnassi vertice cum Ennio somniantem didicisse. quasi iam probarit, Eusebio hunc scriptorem esse recentiorem: quamdiu hoc non probat, frustrà coniicit, nec optimus vates audiet, quia coniiciet pessimè. Quæ hæc temeritas est, somnia nobis sua obtrudere, & pro oraculis Delphicis mera coniectanea? Sed profectò tali in veteres quosque scriptores petulantia, &; quæ cùm ætatæ augescit, in ceteris solita decrescere, fitque amicissimis etiam grauior, iactantia, præclaras ingenii, & eruditionis dotes mirum in modum dedecorat. Verũ quid illi facias, habet hoc hæresis omnis, Caluiniana præsertim. cunctos spernit, sibi soli sapere & scire videtur, monitoribus aspera, reprehensiones etiam iustissimas contumeliis & conuiciis munerat. Tollantur isti næui de corpore pulchro, placebit omnibus labor ille, & feret æuum. Dionysium Areopagitam auctorem operis Hierarchici agnoscunt ex Græcis, non tantùm B. Maximus, & Georgius Pachymerius, & Ioan. Sycopolitanus, qui commentariis illustrarunt, & *in Encomio* Michael Syngellus, Photius, And. Cretensis, Ioann. Damascenus, Suidas; sed & antiquiores his Anastasius Sinaita, & Anastasius Nicenus; & B. Chrysostomus, cui hæc Areopagitæ scripta cognita fuisse, testatur Anastasius Bibliothecarius *epist. ad Carolum Caluum*, eadem non nouisse tantùm, sed & explicasse commentariis Dionysium Corinthium, laudat Maximus, *in scholys*, auctorem suum Anastasium Antiochenum ἐν τῷ ἰδίῳ: & ex his testimonia desum-

[a] ca. 1. Eccle. hierar.

[b] c. 3. de Eccl. hier.

K Negãt Beza in N. T. Schali. & quidam alij de hoc genere.

psisse contra sui temporis hæreticos Cyrillum Alexandrinum narrat Liberatus *in Breuiario*, & multa huius scriptoris verba suis inseruisse libris D. Gregorium Nazianzenum scripsit, Billius Prunæus *Sacrarum obseruationum lib. 1.* Billius ille Nazianzeni lectioni apprimè deditus, idoneus, si quis alius, & locuples huius rei testis. Hilduinum etiam Francum, & Gregorium Magnum, Martinum Papam & Martyrem, Agathonem, & alios PP. Romanos prætermitto, quibus horum librorum fides indubitata fuit, & ab aliis citatos inuenias, vt & illud in primis notatu dignum, quod *in Bibliotheca sua* Photius commemorauit, Theodorum Presbyterum Grecum ex professo hac de re librum composuisse, vt conuinceret, ea quæ habemus S. Dionysij Areopagitæ opera, non esse pseudepigrapha, & tot antè sæculis quatuor præcipua, quibus nunc hæretici nostri abutuntur, vt ea impugnent, argumenta luculenter dissoluisse. Ἀνεγνώσθη Θεοδώρου πρεσβυτέρου, ὅτι γνησία ἡ τοῦ ἁγίου Διονυσίου βίβλος. διελύετο δὲ ἐν τῷ λόγῳ ἐνστάσεις τέσσαρας, μία μὲν ὅτι εἰ ἦν γνησία: πῶς οὐκ ἐμνήσθησαν ταύτης ἐν αὐτῇ ῥητῶν τέ καὶ χρήσεων τινὲς τῶν μεταγενεστέρων πατέρων, δευτέρα δὲ, ὅτι Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου ἀναγραφὴν ποιησάμενος τῶν συγγεγραμμένων τοῖς μακαρίοις πατράσιν ἡμῶν βιβλίων, οὐδεμίαν ταύτης μνήμην ἐποιήσατο. Τρίτη δὲ, ὅτι πῶς τῶν κατὰ προκοπὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου αὐξηθέντων παραδόσεων, ἡ βίβλος αὐτὴ λεπτομερῆ τὴν ἐξήγησιν ποιεῖται, Ὁ μὲν γὰρ μέγας Διονύσιος σύγχρονος ἦν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πράξεων, τοῖς ἀποστόλοις: ἃ δὲ ἡ βίβλος περιέχει, τὰ πλεῖστα τῶν κατὰ προκοπὴν [καὶ] εἰς ὕστερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντων παραδόσεων ἐστὶν ἀναγραφὴ ἀπίθανον ὑπάρχει: μᾶλλον δὲ κατέπλασεν τὰ μετὰ πολὺν χρόνον τῆς τελευτῆς τοῦ μεγάλου Διονυσίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντα, Διονύσιον ὑπολαμβάνειν ἀναγράψαι Τετάρτη δὲ πῶς μέμνηται τῆς τοῦ θεοφόρου Ἰγνατίου ἐπιστολῆς ἡ βίβλος ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος τοῖς τῶν ἀποστόλων ἐνήκμασε χρόνοις: Ἰγνάτιος δὲ ἐπὶ Τραϊανοῦ τὸν διὰ μαρτυρίου ἤθλησεν ἀγῶνα ὃς καὶ πρὸ βραχὺ τῆς τελευτῆς ταύτην ἐπιστελλεῖ, ἧς ἡ βίβλος μνημονεύει γράφει. ταύτας οὖν τὰς τέσσαρας ἀπορίας διαλῦσαι ἐπαγωνισάμενος, βεβαιοῖ (τὸ γε ἐπ' αὐτῷ) γνησίαν εἶναι τὸ μεγάλου Διονυσίου τὴν βίβλον, hactenus Photius,

Si quid aduersarius nouit, quod nec Lutherus, nec Valla, nec Erasmus, nec Flaccus Illyricus nec Beza obiecere; amabo, proferat in medium. Veritatis amator sum, vt qui maximè audiri cupio, & audire, docere & discere amo. eandem serram reciprocare non amo: abstineat velim quæ iam alij illi præoccuparunt, & recenti memoria, à Matthæo Galeno Belga, & Cæsare Baronio, validè calcata protritaque. Dignus fortassis, cui potiùs, quàm tot Græcis doctissimis antiquissimisque Patribus credamus, quem doctiorem, acutiorem, sapientioremque arbitremur. opponet os columnatum tot Ecclesiæ luminibus, tot fidei columnis. dicat se vnum meliùs nosse characterem Dionysianum discernere, quàm Chrysostomum Cyrillumque: passos sibi per ingenij stuporem imponi. Græcæ linguæ ignaros fuisse Marsilium Ficinum, Ambr. Camaldulensem, Perionium & tot sæculis priorem Ioannem Scotum illum, alium à Dunsio & Maiore, qui quatuor pro Areopagiticis libris, cùm verterent, agnouere. Occalluimus ad similes Phyrgopolynicis Nitiobrigis Trasonismos. Qui saxorum nouus epigrammatarius, Lucano sculponeis os batuit, qui Manilium docet astronomiam, qui in Geometricis adhuc discipulus, & malè calculi subducti à Lanista deprehensus, supra Euclidem, & Archimedem sapit, qui Tacitum, Suetoniumq; eius quo vixerunt temporis, & quod ex tabulis publicis didicerant, rationem dedocet: cui Eusebij aniles & pueriles alucinationes manifestæ, & Eusebium ceteri patres pueriliter sequuti, præ quo vno ceteri vt vmbræ volitant, simioli, fanatici, furiosi, hostes veritatis, stupor, qui omnes ludibrium debent, quem nemo reprehendit, nisi qui ignorat, qui in hominibus studiosis huius sæculi, in aliis candorem, in aliis studium, in omnibus sensum bonarum rerum desiderat, (*Vtor eius Verbis, nec adfingo quidquam.*) Quem nullus hactenùs reprehendit (*oblatrasse dicu*) qui non furiosus, aut flagitiosus, aut indoctus, aut etiam tribus his virtutibus simul exornatus fuerit. Et hic bonos nullos insectatus est, cui illi agyrtæ, scurræ, vel Sophistæ, si quid mutire contra hunc Temporarium Dictatorem ausi, Hic nullis obtrectatus, lenissimè, & absque omni penitùs ambitione scripsit, quæ scripsit. huic à sapientia moderatio imperata est. Mauult iste modestiam eius omnes, quàm iustam iram pauci sentiant: [*benè & verè, hoc quia* iniquam *vult omnes perpeti*, iustam *vix scio an in quenquam hactenùs calamo strinxerit.*] Istius virtutem euitari non potest, quin tamquam vmbra gloria & inuidia sequantur. Ecce, quocunque se confert, inuenit rupices & Marrucinos, quibus eius virtus statim suboler, vt suibus Amaracinum. Quocumque it, mittit, signa sui. Quisquis perditus est, insanus, virtutum & bonarum litterarum hostis, vestigiis eius eum colligit, & capitali odio prosequitur.] Quàm hic de se demissè, quàm de aliis omnibus sentit magnificè? Nonne se præbet omnibus, modestæ scriptionis, & humilis animi exemplum illustrissimum? Quanta hæc ignoratio est sui: quantus stupor, his animis cùm sis, eos litteris seræ posteritati notos velle? quæ insania arbitrari, adeò omnes hebetes, vt talium verborum vestigiis, in animi arcana se iudicando non penetrent? vt hæc humanitate tinctos, & amantes Christianæ pietatis & officij, non offendant? Nec contentus grassari in singulos, stringit acumen stili in integras Sodalitates & religiosos ordines, à Tridentina Synodo Oecumenica laudatos, quodque audaciæ intollerabilis est, Ecclesiam vniuersam à multis iam sæculis errasse, nec verum vidisse, fretus leuiculis rationibus, graui supercilio contendit. Quas qui legunt futiles deprehendunt, cùm aliàs ob causas, tum quia fingit ipse sibi periodum & pra figit, quam commentus potiùs, quàm validè probauit: &, cùm æquiùs fuerit normam suam, Ecclesiæ scitis, & veterum placitis accommodare, ipse contra, vult omnem vetustatem edicto noui Dictatoris parere, & eadem confidentia præceps ingenium, quicquid non est ad mussim illam suam, id damnat erroris. Quid verosimiliùs, an errasse vnum, qui cum nullo veterum, nec cum Ecclesia consentit, an errasse veteres omnes & Ecclesiam, eo quod in plerisque ad illam amussim nouam non conueniant? scio cum quo errare malim, scio quem potiùs errasse credendum. verum tamen fruatur iudicio suo, quia monitioni locus non est, incurrat in omnes vt lubet, qui ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο, non illas Regij Vatis, sed illius, superborũ Regis, qui posuit in cælum os suũ, vt thronum

figeret

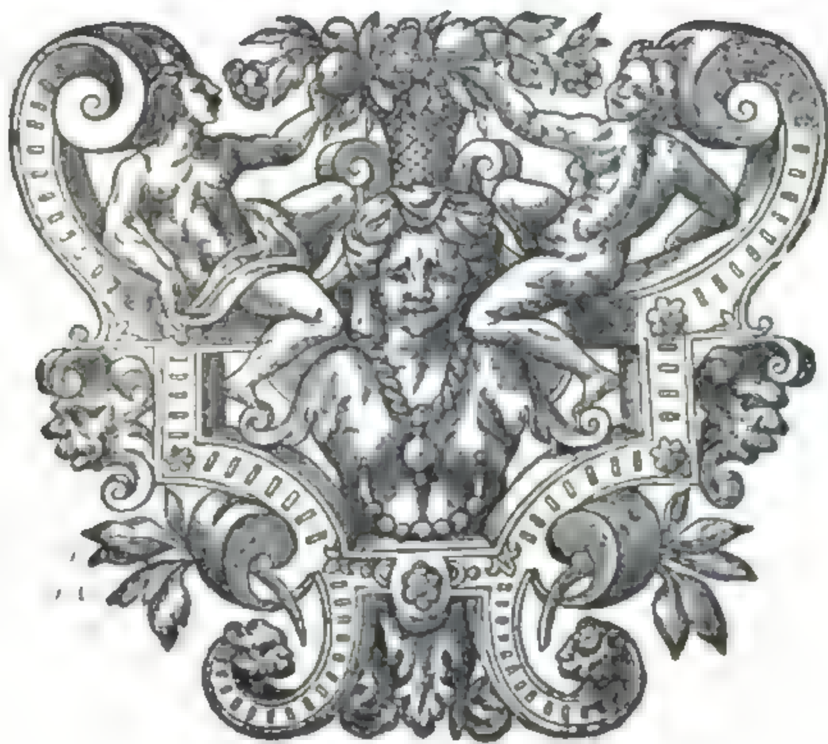
Ex Lib. de emend. Tẽporis, & epi. de vit. Iulij Schalig.

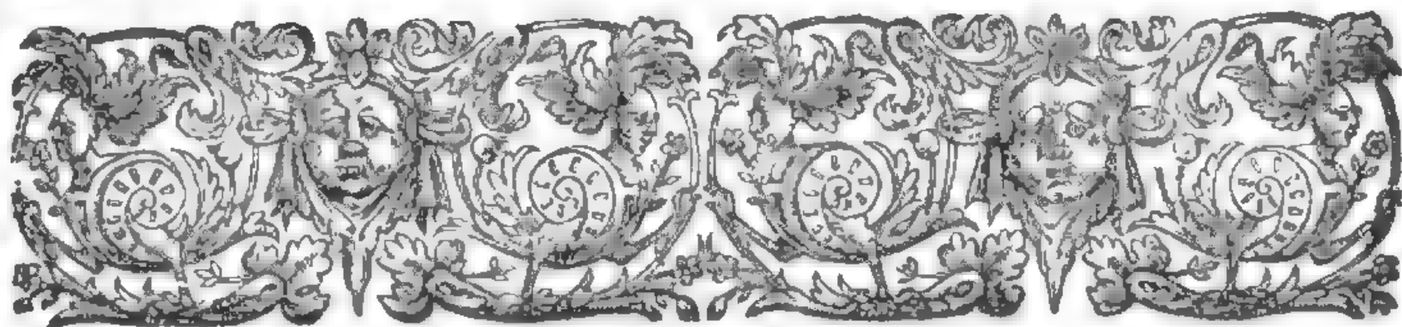
..dè in Areopagi. ..tõ. An..tom. 1.

figeret in Aquilone, & similis esset Altissimo. Se vitij omnis expertem profiteri, estne similem se Christo profiteri? Soli tibi IESV optimè licuit dicere? *Quis vestrum arguet me de peccato* (mortalium nemo expers vitiorum est. Hic tamen permisit calamo chartis illinere, *Quid mihi obiicere possunt, præter virtutem, quam non habent? Nullius mihi conscius sum, cuius me apud homines pudere debeat.*] Apostolum puta Paulum loqui. an idem illi licet, quod *vasi electionis*? non sanè. non quia dissimilis res, sed is qui dicit. Si de grauibus flagitiis & publicè vindicandis loquitur, egregiam sanè laudem, cur id opus tantoperè iactare, quod cum plerisque commune? Quamuis & Caluinianismus, quem profitetur, certè tale tantúmque crimen est, vt si sanæ mentis foret, eius illum perpetuò & pigere, & pudere, & pœnitere opporteret. Si de aliis animi vitiis, quæ hominem dedecorant, & Deo hominibúsque minùs gratum faciunt, sensit, vt sensisse reliqua, quæ addidit, satis ostendunt: nihil arrogantius, nihil à veritate alienius dici potuit. fastuositas, iactantia, contemptus aliorum, virtutes credo sunt, non vitia: quàm ab his immunis, quàm integer, si philautia non excæcasset oculos, ipsimet iudicium permitterem. Sed fruatur, inquam, suo iudicio, sibi plaudat, placeátque: vel potiùs (fac, qui potes Deus, & hoc animo me ista nosti scribere) resipiscat, & in posterùm infrunitæ linguæ, calamóque infreni, desinat tã laxas habenas permittere. Quod, ad me, puto licere mihi, qui ex omnibus vnus sum in eum aliquid, qui sibi cuncta in omnes voluit licere. Licuit homuncioni in diuinum Dionysium petulanter, cur mihi non liceat pro Diuo constanter? Mentem saniorem illi opto. conuitia nec curo nec metuo: ista cessare æquum est, rationes compulsandæ. Quod sperare non audeo. consueuit vel silentio, si quando nequit respondere, dicta transmittere: vel contemptu, & maledictis certare. Sic factum, pro rationibus & argumentis, quæ exspectabam, ecce in Elencho, de Haridæis, quem contra Serarium nostrum edidit, nihil mihi nisi conuicia rependit, adeò scurrilia, obscœna, & fætentia, vt nec profligatissimos ganeones in lustris illa sine rubore putem vsurpaturos. Fors ista nec limis dignabitur, audiet certè, quod legisse dissimulet, & aliquem vel ex Armoricis substituet.

Incubuit numquam cœlestis flamma salictis,
Nec parui frutices iram meruere Tonantis,

Causa certè non mereor, qui hæc animo non malo, sin aliter: noui cœlestia à Claudianis tonitruis, & à Ioue Salmonea discernere.

ANACEPHALÆOSIS DVODECIM SALVBRIVM MONITORVM, QVÆ CONFESSARIIS IN PROMPTV ESSE DEBENT.

***

MONITIO I.

Dæmones esse.

VM in homines atheos incíderint, dubitantes an sint dæmones? proponant illis 1. id doceri apertis S.S. verbis passim occurrentibus: 2. hunc perpetuũ Ecclesiæ sensum fuisse. 3. hæresim esse contrariũ deffendere: quæ tria probantur à Theologis in materia de Angelis. 4. conuincit ratio effectuũ quorundam mirabilium experientia. vt v.g. subitò montem vnum loco mouere: bruta loqui: defunctorum simulachra oculis spectanda proponere: linguis incognitis loqui: res ferreas (sine magnete) argenteas pateras, aut similia magni pôderis super mensa locata, sine funiculo aut simili instrumento, attrahere, ab vno extremo ad aliud, subsultantia: quod quis foliolum carthæ inter multa sit electurus certò prædicere: chartam ab aliquo ex toto chartarum ludo extractam, in manibus extrahentis manentem, noua inducta figura, ter facere immutari. facere vt tres vel plures diuersæ personæ de vna eadémque re cogitent: vim imaginatiuæ alterius facere, vt de alia re vix cogitet, quam ea quæ cogenti nota: (*vix*, dico, nam omnino vel voluntatem vel intellectum cogere, seu necessitate quadam absoluta ad id adigere, nec dæmon potest) facere specula, in quibus, quæ in decem milliaribus fiant, videri possint: trium horarum spacio arbusculam veram spitamæ longitudine ex mẽsa facere, excrescere: facere certæ lucernæ lumine accenso, vt quotquot adsunt mulieres, vestibus se nudent, & quæ natura docet tegenda oculis obiiciant & sic nudæ tripudiare non desinant, quamdiu ardeat in medio apposita lucerna leporis adipe plena & certis characteribus insculpta, & huiusmodi alia, quæ nobis circulatores ex Baptistæ à Porta scriptis & disciplina obtrudunt, quorum cum nec naturales, nec artificiosæ causæ proferantur idoneæ, spiritualibus causis effectricibus tribui debent; quæ sunt angeli, & dæmones.

vide lib. 2. q. 2.

A

B

C

D

MONITIO II.

Non licere vllum pactum vel amicitiam cum dæmonibus inire.

QVI putant non esse magnum peccatum cum dæmonibus fœdus, pactum, aut familiaritatem habere, doceantur primò, quanta sit vis & dignitas primi præcepti prioris Decalogi tabulæ. Nempe illud vt ordine, sic & dignitate primum esse. Nam digniora esse, ratione obiecti, tria primę tabulæ septem aliis tabulæ secundæ: & inter illa tria, præcipuum esse primum. Tertium enim potissimùm agit de cultu externo, secundum de verborum honore, primum de amore & fidelitate animi Deo exibẽda, & virtute religionis seu Theosebias. seu Latriæ. quare cùm hæc virtus Deo gratissima sit, etiam illi contrarium vitium est odiosissimũ, nempe idololatria & infidelitas. nam est quędam apostasia, proditio, & transfugium ad hostium Dei Principem diabolum: quod peccatum est omnium vitiorum moralium grauissimum: & ideò huic præcepto à Deo pœna fuit addita, cùm Deus testatur se fortem & zeloten esse, & hoc peccatum vsque in tertiam & quartam generationem vlcisci, & vocat hoc peccatum odium sui, eo quòd transgressores vocat osores suos a. Secũdò doceãtur omne cum dæmone fœdus aut amicitiã contra hoc primum præceptum esse. Cùm enim inter Deum & dæmonem sit quasi perpetuum bellum seu odium (Vnde de dæmonibus legimus; *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper*: & Diabolus vocatur *Satan*, hoc est aduersarius) tenemur nos, vt vassalli Dei, perpetuum quoque & capitale odiũ cũ dæmone exercere, hoc bellum vt Pater-patratus initiò mũdi Deus indixit, cùm dixit Serpenti; *Inimicitias ponã inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius* b. quibus verbis prohibemur vllas cum dæmonibus inducias aut commercium habere. Idem nos docet Apostolus; *Nolo*, inquiens, *socios vos fieri dæmoniorum* c. Idem nos in baptismo

vide lib. 2. q. 4. & libr. 4. part. poster. q. 4. sect. 8.

a Exod. 20 v. 5.

b Gene. 3. v. 15.

c 1. Corin. 10. vers. 21.

promisimus, Sacramento adstricti, Ecclesiæ nomine rogante Sacerdote & patrinis pro nobis respondentibus non semel, Nos abrenunciare Satanæ & pompis eius. Cùm itaque hoc bellum initiò mundi conditi indictum, & initiò Ecclesiæ Christianæ tuba Apostolica renouatum, & à nobis cùm in Ecclesia fuimus regenerati iureiurando votiuo sit susceptum ac promissum, sequitur eum, qui cum hoste pactum vllum aut familiaritatem colat; perfidiæ, transfugij, & apostasiæ reum non minùs esse, quàm vel monachus votiuam deserens professionem, vel miles ad hostem transfugiens vel Christianus Mahumetismo se addicens. Tertiò moneantur non tantùm hoc Deo displicere, sed ipsis quoque perniciosissimum esse. Dæmonum enim in homines odium est inexplebile, & à sui lapsus tempore nunquam illud remiserunt, nec vnquam remittent aut minuent: si permitterentur à Deo omnes mortales interimerent, quod quia vident sibi non licere, ideò assiduè hominibus animæ mortem moliuntur adferre per varias & multiplices peccandi illecebras: ne, qua excidere beatitudine, homines potiantur. Odij magnitudo patet ex vehementia & acerbitate cruciatuum aut vexationum quas intulere, quotiescúmque Deus illis permisit, vt testantur Iobus, Saræ mariti, D Antonius & alij innumeri. Pertinaciam odij docent, Iobus dicens; *Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus* [a]. & CHRISTVS Dominus, *vos*, inquit, *ex patre diabolo estis & desideria patris vestri vultis facere: & ille homicida erat ab initio: & in virtute non stetit & non est veritas in eo, cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius* [b]. cùm dicit homicidam esse ab initiò significat hunc eius perpetuum esse conatum, animas necare: circuire instar leonis rugientis & quærere quem deuoret vt ait D. Petrus cùm addit veritatem in eo non esse, docet frustrà quem cum illo pacisci, qui totus ex perfidia conflatus est. & Ideo cùm semper velit nocere, certò tenendum nobis, illū nullis blandiciis, obsequiis, aut cultu homini reconciliari, placari, aut deliniri: sed quando se beneuolum aut amicum fingit, tum maius malum hominibus moliri. Origenes *libr. 8. cont. Celsum*, Probabile est (inquit) dæmones, cùm sint improbi, ne cultoribus quidem suis dexteram, datámque fidem seruaturos.]

a Iob. 41. v. 15.

b Ioan. 8. v. 44.

MONITIO III.

Ne iudices hoc negligant punire, aut dissimulent.

pro. l. 5. sect. 4.

QVando confessarij [incidunt in Prælatos, Principes aut Iudices, nimis lenes, & remissos, & negligentes in sectæ huius exstirpatione: Monere illos debent, quòd sint à Deo constituti ad vindictam malorum, & sine causa gladium non acceperint: quòd mala quæ ex eorum negligentia orbi & Ecclesiæ inferuntur & gliscunt quotidiè, seuerissimè ab illis exigentur: quòd ad damnorum restaurationem teneantur, hoc peccatum directè & immediatè contra Maiestatem Dei tendere: & idcircò non magis licere principi diuinam iniuriam remittere aut dissimulare, quàm Prætori licet sui Principis, vel militi sui Imperatoris. Le- A gem illam veteris Testamenti, *Maleficos non patieris viuere* [c], non esse dumtaxat iudicialem positiuam, sed iudicialem iuris diuini & naturalis, & ideò non esse per legem Euangelij sublatam. Iudicibus inferioribus non licere vitæ securitatem reis huius delicti promittere, vt crimen spontaneè confiteantur & socios detegant: licere id solo summo iudici, qui lege superior & ex causa iusta, & quando hoc euidens necessitas vel vtilitas reip. postulat. Meminerint, si qua damna per eorum conniuentiam aut negligentiam à maleficis subditi patiantur, si qui necentur, aut ad consortium criminis pertrahantur, sanguinem hūc B à manibus eorum Deum requisiturum. Non hominis illos, sed Dei iudicia iudicare. Cauendum ne fiant socij furum, & ne dum, vt Iosaphat, his qui oderunt Dominum amicitia iunguntur, iram Domini mereantur [d] videant ne audiant terrificum illud Prophetæ dictum Regi Achaz. *Quia dimisisti virum dignū morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius* [e]. Qui deniq; falsis opinionibus & erronea sua existimatione decepti conatur iudices abducere, à cognitione & vltione criminis huius, vel auctoritate, vel calumniis, illi monendi vt resipiscant, ne & se consciοs eiusdem delicti, vel fautores delinquentium, C vel iustæ & Canonicę contra hanc hæresim inquisitionis disturbatores & impedimenta præbeant, cum periculo incurrendæ excommunicationis. *c. vt inquisitionis. de hæretic. in 6.* Denique hos omnes honorem Dei negligere, & proinde solere à Deo negligi, & in maximas calamitates & ignominias abiici iuxta comminationem Heli Sacerdoti factam *1. Reg. 2. v. 30.* Quam hoc Babyloniis exitiale dixi lib. 5 sect. 16. in fi.

c Exod. 22

d 2. Par. 19. v. 2.

e 3. Reg. 20. v. 42

Nahum inter præcipuas causas excidij Niniuæ memorat, quod in ea Magi & malefici magni fierent *c. 3. v. 4.* Eandem ob causam minatur Ierosolymæ Michæas *ca. 5. v. 10.* Propterea Cananæi deleti & pulsi sedibus suis. *Deut. 18. v. 10.* ex quo lo- D co explicandum illud de medicaminibus sap. 12. 4. Numquam id impunè Regibus cessit: Saul non excidit regno nisi postquam Magiæ præsidia quæsiuit: tunc (ait Blesensis) *dum Pythonissam consulit in montibus Gelboë cum filiis meretur interfici. Sic Ochozias, qui ceciderat per cancellos, dum de vita diuturnitate scrutatur, vita eius tanquam tela texenda succiditur.*] ob maleficorum imitationem Manasses specimen fit Regis calamitosissimi, *4. Reg. 21. & 25.* cuius peccatum etiam posteri luerunt, nec pacari Deus potuitIoziæ pietate *4. Reg. 22.* Iezabelis venefica nota, sed & præcipitatā de fenestra, E laceratam à canibus. Longum sit alios recensere. Zoroastrem fulmen occidit Magiæ inuentorem. *Plin. libr. 30. cap. 1. lib. 11. c. 42.* De Ferrando Comite Flandriæ, de Gulhelmo Iuliacensi, de Scotiæ Regibus aliquot, de Principe quem memorat Gerson, actum superioribus libris. de Muleasse Tunetano Rege, non paucis egit Paul. Iouius, de Vortigerno Rege Boëthus *libr. 8.* De Græcorum historiis multos memorat Petrarcha *lib. 4. rer. memorandar. c. 1. 2. 3.* Si Romanorum Annales voluas occurrent tibi plurimi, quibus hæc licentia exitij miserrimi occasio fuit. de Numa Pompilio, Plutarchus, *in Numa.* de Tullo Hostilio, Dionysius, & Liuius *libr. 1.* De Nerone Plinius *libr. 30. Nat. hist. cap. 1. & Suetonius in Nerone.* De Valeriano. Nicephorus *lib. 6. cap. 10.* de Iuliano Apo-

1. Reg 28. vers. 8.

4. Reg. vers. 2.

ſtata idem Nicephor. *lib.* 10. *cap.* 29. de Licinio Niceph. *lib.* 7. *cap.* 45. De Fl. Ruffino Tyranno, Claudianus *lib.* 1. *de laud. Stilchon.* de Maxentio, de Heraclio & aliis alij. Quid referam recentiora? Leopoldum Auſtriæ ducem Friderici III. fratrem, nimis familiarem Magis, quidam narrant, ita à ſpectro perculſum fuiſſe, vt paucis poſt diebus obierit. VVenceslaus Bohemiæ rex ſummo in pretio voluptatis cauſa Zytonem & alios habuit, cui quæſo Principi cuncta regni negotia infœliciùs ceſſere? Creſpetus *diſc.* 7. ſcribit cuidam ætatis huius Principi mortuo inuentam ad collum appenſam imaginem Theurgico ritu deuotam, qua ſe fœlicem fore ſperabat: quo tamen vix vllus calamitoſior fuerit. Concludam cum Rege, Reges alloquens, *Nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam: ne quando iraſcatur Dominus & pereatis de via iuſta.* Monet vt diſciplinam apprehendant. Hebraicè eſt NASSEKV BAR נשקו-בר, quod etiam ſignificat oſculamini filium. oſculari verò idem quod honorare. Nimirùm optimè CHRISTVM honorant, qui hoſtis eius diaboli partiarios in virga ferrea regunt & flagellant, qui Deum inhonorantibus non parcunt, hoc enim eſt apprehendere diſciplinam, quia hoc eſt CHRISTI doctrinam purè venerari & ſequi.

Camerar. operę ſucciſiuę c. 70

Pſ. 2. v. 10.

MONITIO IV.

Superſtitionibus vti quàm noxium & execrandum.

QVI parui faciunt diſcere ritus ſuperſtitioſos & eos exercere, moneantur omnium ſuperſtitionum & vanarum obſeruationum inuentorem eſſe diabolum, qui principiò mundi ſtatim in idololatriam ferè totum genus humanum pellexit. Sed cùm hoc eius imperium Dei filius deſtruxiſſet, *ad hoc enim apparuit filius Dei vt opera diaboli deſtrueret* a, & paucis ante paſſionem diebus dixit: *nunc mundus iudicabitur, & Princeps huius mundi eiicietur foras* b, & hic fuit ſcopus Apoſtolicæ per totum orbem prædicationis: & tamen cùm imperio non fuiſſet imminuta vetus illa ambitio diuinitatis: pro illa aperta & clara idololatria penè extincta, tectâ quandam ſpecie pietatis & vtilitatis idololatriam inuexit, artium ſuperſtitioſarum cupiditatem & cultum. hanc ergo diram curioſitatem inuenit, & propagauit, primò vt ſic poſſeſſionem animarum, qua vi crucis deiectus fuerat, clanculùm dolo malo recuperaret. Secundò vt homines hoc pacto primum & maximum præceptum, & votum religionis quo ſe Deo adſtrinxerunt in baptiſmo, violare aſſueſcerent. 3. vt ſpem, quam homines in Deo habere debent, amittant, & eam collocent in rebus iſtis vanis, & ideò ſint Deo maledicti, qui c *odit obſeruantes vanitates ſuperuacuè* 4. vt ſic in lethale peccatum pertractos, leo rugiens d deuoret, & decipiat hominem draco venenatus, quem Deus formauit ad illudendum ei e. Hæc ſunt commoda ſuperſtitioſarum obſeruationum, & qui eas colunt, aut amant docent ſe non CHRISTI, ſed diaboli diſcipulos eſſe, & eius magiſterium amare, in eius ludo doctos eſſe, & alienos à doctrina Eccleſiæ Catholicæ.

Confer. cum li. 3. parte poſteriore.

a 1. Ioann. 3. v. 8.

b Ioann. 12. v. 31.

c Pſal. 30. v. 7.

d 1. Pet. 5.

e Pſal. 103. 26.

Mirum eſt aliquem poſſe his præſtigiis ſe dare, qui norit exitum infœlicem Magorum & præſtigiatorum. Inuentor Magiæ Cham ſeu Zoroaſter, fuit tandem ab ipſo dæmone, quem importuniùs ſolicitabat, igne ſuccenſus & concrematus, teſte *Clement. in libb. recognition.* de Simone Mago notiſſima res, quod in aërem à dæmonibus ſublatus præcipitatúſque fractis cruribus cum ignominia & dolore interierit. Quæ de Cynope Mago, Prochorus, & de Zaroë & Arphaxat Abdias *libr.* 6. tradidit prætermitto, vt & ea quæ de Oddone, Hollero, Metothimo Magnus Olaus *in Hiſtoria Septentrionali*, & de Sopatro, Eunapius *in Aëdeſio*: de Orpheo, Mopſo, Amphiarao, qui omnes magi fuere, Ouidius, Seneca, Statiúſque: de Pythagora Samio Laërtius *in eius vita* & Cælius *lib.* 19. *Antiquita. cap.* 7. Henricum Cornel. Agrippam moriturum, à ſe canem ſuum Paredrium abegiſſe, cum hoc dicto, *Abi mala beſtia, tu me perdidiſti*, tritum eſt ore omnium. Ioannis Portantij obitus in Antuerpienſi carcere qualis, norunt ciues mei. Apud Guilhelm. Tyrium *lib.* 8. *belli ſacri cap.* 15. duo magi volentes machinas Chriſtianorum incantare, primi illis interfecti. Apud Polydor. Virgilium anus ſaga coram omnibus à dæmone abripitur, vt alibi narraui. Apud Dubrauium *li.* 23 *Hiſt. Bohem.* Zyto nobilis ille præſtigiator ad extremùm à diabolo viuens, cum corpore & anima de medio hominum fuit ſublatus. Ioann. Fauſtus famoſus magus hic temporibus in Germania, tandem à cacodæmone lecto extractus noctu; & ſtrangulatus, inuerſa in tergum facie, domóque tota concuſſa, & penè euerſa, vt ſcribũt VVierus, Camerarius, aliique. Franciſc. Picus *lib.* 5. *de pranot.* auctor eſt ex relatione ſociorum qui adfuerant, Magum quendam à dæmone viuum ablatum, nuſquam vnquam comparuiſſe, dum curioſo cuidam & non ſatis ſano Principi pollicetur, ſe Troiæ expugnationem & Hectoris cum Achille duellum, quaſi ſpectandum in orcheſtra, exhibiturum.

Tam hæc factoribus ſunt periculoſa: nec minùs iis qui ſpectandi talia ſunt auidi, duo tantum exempla adſcribam, vetus vnum, & nouum alterum. Scribit Lucianus *in Philopſeude*, de quodam Encrate quod *cùm vidiſſet Pancratem quendam Magum Ægyptium, multa mira facientem, ſe paulatim in eius amicitiam inſinuaſſe, adeò vt omnia ei propemodùm arcana communicaret. Tandem autem magum hunc ei perſuaſiſſe, vt omnibus famulis in Memphi derelictis, ſe ſolus conſequeretur: neque enim defuturos miniſtros, atque ex eo tempore, inquit, ſic vitam duximus. Cùm in diuerſorium quodpiam veniremus, homo accepto piſtillo, ſcopinaue, aut peſſulo, veſtibus implicans, cum in id carmen quoddam dixiſſet, efficit, vt ambularet, vtque aliis omnibus homo videretur. Illud ergo abiens, & aquam hauriebat, & cœnam parabat, inſtruebátque atque in omnibus commodè ſubſeruiebat miniſtrabatq́, nobis. Deinde, vbi iam ſatis huius miniſterij fuit, ſcobinã rurſus ſcobinam, ac peſſulum peſſulũ, aliud recitans carmen, reddebat.* Hoc ego vehementer conatus, *non inueniebam quo pacto ex illo expiſcarer. Nam id mihi inuidebat, quamuis eſſet in aliis facillimus. At quadam die in angulo quodam tenebricoſo delitеſcens clàm illo, ſubauſcultaui propiùs incantationem illam, erat autem triſyllaba. Tum ille cùm piſtillo mandaſſet quæ curanda erant, abiit in forum. At ego poſtridiè illo apud forum occupato, acceptum piſtillũ cùm ornaſſem, ſyllabas illas ſimili modo pronun-*

cians, aquam iussi vt hauriret. Tum impletam amphoram cùm tulisset, desiste, inquam, nec ampliùs aquam haurito, sed rursus esto pistillum. At illud mihi haud ampliùs obtemperare volebat, sed aquam hauriebat continuè, quo ad hauriendo totam domum nobis impleret. At ego cùm resistere huic rei non valerem (timebam autem ne Pancrates reuersus, id quod etiam euenit irasceretur) correpta securi pistillum in duas partes disseco. At vtraque pars amphoram sumens hauriebat aquam iamq; vnius loco duo ministri mihi esse cæperant. Interea Pancrates superuenit, ac re intellecta illa quidē in ligna rursus, quemadmodum ante carmen erant, mutauit: at ipse me relicto clanculum nescio quo se subducens abyt.] Vides huic curiositatem ferè causam fuisse, vt aquis submergeretur. Cur vocas fabellam? cùm potuerit in pistillo Paredrus aliquis Mago famulari. Sed cape alterum, de iis quibus periculum præsentaneum fuit, ne se ipsos denasarent. Philipp. Camerarius li. *Opera succisiua c. 70.* ita scribit, *Cum aliquando Ioannes Faustus apud notos quosdam diuerteret, qui de ipsius præstigiatricibus multa audiuerant, y petierunt ab eo, vt aliquod specimen suæ Magiæ exhiberet. Hoc cùm diu recusasset, tandem importunitate sodality neutiquam sobrij victus promisit, se illis exhibiturum quodcumque expeterent. Vnanimi itaq; consensu petierunt, vt exhiberet illis vitem plenam vuis maturis. Putabant autem propter alienum anni tempus (erat enim circa brumam) hoc illum præstare nullomodo posse. Assensit Faustus, iam iam in mensa conspectum iri quod expeterent: sed hac conditione, vt omnes magno silentio immoti præstolarentur: donec illos iuberet vuas decerpere: si secus facerent, instare illis periculum capitis. Hoc cùm se facturos promisissent, mox ludibriis suis huic ebriæ turbæ, ita oculos & sensus præstrinxit, vt illis tot vuæ miræ magnitudinis, & succiplenæ in vite pulcherrima apparerent, quod ipsorum adessent. Rei itaque nouitate cupidi, & ex crapula sitibundi sumptis suis cultellis expectabant, vt illos iuberet rescindere vuas. Tandem cùm istos leuiculos aliquandiu suspensos in ipsorum vanissimo errore tenuisset, subito in fumum abeunte vite cum suis vuis, conspecti sunt singuli tenentes loco vuæ, quā vnusquisque apprehendisse videbatur, suum nasum opposito superne cultello: ita vt siquis immemor præcepti datis vuas secare voluisset, seipsum naso mutilasset.*] Quid plura? nihil ferè vnquam præstigiatores faciunt, quin, aliquid factu facile, sed quod difficile sit non facere, à spectatoribus aut Magiæ studiosis postulent. Veluti, ne personas quæ apparent alloquantur, vel manum porrigant, ne circulo pedem efferant, & similia, quæ tamen, vt faciant, post illos illecebris dæmones, aut variis terriculamentis, quasi compellunt; Vt de Bauaris adolescentibus apud Cæsarium legi, & duobus Aremoricis bono loco natis Gentiliaci, cùm puer Lutetiæ degerem, accidit, qui ab archihomicida ambo tūc præfocati, eo quòd circulo pedem extulissent.

I nunc atq; animam fraudi committe dolosæ.

MONITIO V.

Vnde poterunt cognoscere an à dæmone effectus exspectetur, an à natura, an à Deo?

MOnendi sunt rerum istarum ignari, Vanitatem & mendacium omne Deo displicere qui veritas est: dæmoni verò placere, qui mendax est & pater mendacij. *Beatus Vir* (ait Psalmista a) *cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas.* Vanitatem verò dici quotiescunque homo facit vel dicit aliquid, boni consequendi, vel vitandi cuiuspiam mali causa, quod vim nullam neque naturalem, neque supernaturalem obtinet, ad effectum intentum, v. g. si quis in flumine seminet, vel litus aret, dicendus est vanitatem operari, eo quòd arandi & seminandi finis seu effectus est messis & fructus perceptio, quem finem hæc eius actio nequit consequi. ita si quis vt capitis dolorem pellat, fascia linea, vel cartula alba cingat tibiam, aut ægrum inter sarmentum dississum perducat, vel palmo cingulum ægri metiatur, clarum est has actiones esse vanas & superstitiosas, quia nullam vim habent ad humorem noxium capiti molestum inde expellendum. Contrà si applicetur capiti aqua rosacea, vel ad bilis expulsionem rubarbarum præbeatur, vel ad flegmata capite educenda per sternutationem comodatur sinapi, non erit vana obseruatio, sed licitum remedium, quia natura ad hoc vim hisce rebus inseuit. Sic etiam verba nulla vim naturalem habent aliquid efficiendi more agentis physici: sed quædam verba vim habent operandi ex instituto Dei, & iste effectus est supernaturalis: quædam non tam vim habent supernaturaliter operandi, quàm putantur ab imperitis habere. Prioris generis sunt verba Sacramentorum, nempe collationis baptismi, consecrationis Eucharistiæ, absolutionis peccatorum, &c. hæc verba licitè vsurpantur à Sacerdotibus ad effectum, cuius causa Saluator noster illa instituit. Verùm si quis hæc verba alio ad aliam intentionem siue finem proferens transferret, eorum vsurpatio sacrilega, vana, & superstitiosa foret, quia ad hūc effectū vim supernaturalē ea verba non acceperunt. Vana quoq; est prolatio aliorum verborum, quæ non est ex vsu Catholicæ Ecclesiæ recepta. Si quis itaque vana huiusmodi vel verba vel facta adhibet, superstitiosus est, & diabolicus est effectus operis, quod probatu non est difficile. Effectus iste non est naturalis, quia quæ adhibita sunt media naturalem vim ad eum non habent nec est miraculosus & à Deo, quia testimonium illi nullum perhibet sacra scriptura, nec Ecclesiæ Catholicæ consuetudo aut doctrina. Procedit itaq; ex occulta quapiam spiritualis creaturæ operatione: non Angelicæ, quia Angeli semper faciunt Dei voluntatem, & cum Deo mendacium ac vanitatem omnem detestantur: restat, vt operentur hîc cacodæmones, superstitionis inuentores & amatores. Quare, *qui hæc faciunt, Deum deserunt, & dæmonis doctrina atq; imperio se subiiciunt, cuius auxilium exposcunt, & opera vtuntur.*

vide li. 3. par. poster. q. 3 & 4. lect. 1.

a Psal. 39. v. 5.

MONITIO VI.

Quæ remedia tutissima.

SI quis afflictus vel vexatus sit à maleficis seu à dæmonibus eorum opera, & pro remedio vel consilio confessarium consulat: is illum inducat ad remedia Ecclesiæ consueta, maximè ad emendationem malæ vitæ. Theologi monent b, duo consideranda, Deum qui hæc mala permittit, & diabolum qui mala infert: nam nihil hic inferre posset, nisi ille permitteret, nec nocere potest, nisi in quem vt sæuiat Deus permittit, nec plus illi ipsi nocere, quam quantum Deus permittit. Minus lōgè potest, quàm vult, aut iactat se posse. Præclarè D. Antonius Magnus: *Nos nec eius pollicitationibus credere, nec eius minas formidare debemus. fallit enim semper, nihilq; verū promittit. Nam si nō in omnibus mentiretur, quamo* [illegible] *& tam infinita*

b Cyruelius lib. de superstit. p. 3. c. 1.

promittens, hamo crucis vt draco inuncatus à Domino est, & capistro ligatus vt iumentum, & quasi mancipium fugitiuũ vinclus circulo, & armilla labia perforatus, nullũ omnino fideliũ deuorare permittitur? Nunc miserabilis vt passer ad illudendum irretitus a CHRISTO est, calcaneo Christianorum substratus gemit, ille qui vniuersa maria à se absorpta plaudebat: ille qui manu sua terrarum orbem teneri gloriabatur, ecce à nobis vincitur, ecce me aduersum se prohibere non potest disputantem.] Nimirum ligatus est à Deo, mucro latronis retusus ab eo per quem, cum quo, & in quo facta, quæ fiunt, omnia. Tibi homo imputa quod in te possit, quod in te vt possit Deus sinit. *Si alligatus diabolus est* (inquit B. Augustin. serm. 197. de Temp.) *quare tantum adhuc preualet? Verum est fratres carissimi, quia multum preualet, sed tepidis, & negligentibus, & Deum non timentibus in veritate, dominatur. Alligatus est enim tãquam catenis innexus canis, & neminem potest mordere, nisi qui illi se mortifera securitate coniunxerit. Iam videtur fratres, quia stultus est homo ille, quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per cupiditates & voluptates sæculi* addo pacta, superstitionésve) *noli coniungere, & ille ad te non præsumet accedere.*] eadem habet Cæsarius *libr. 5. miracul. cap.* 52. Certè quoad Deum, causæ cur permittat esse solent, vel peccata, vel probitas famulorum eius, propter peccata permittit vt puniat præterita, vel vt arceat à futuris alioqui: probitatis verò gratia permittit, vt magis humilientur, vel vt probetur eorũ constantia & fides. ob has causas Deus dæmone vtitur, tanquam lictore aut carnifice bonorum. dæmon autem alium longè finem sibi proponit, & Dei voluntatem gnarus exsequitur non cogitans hæc ad salutem humanam & gloriam diuinam à Deo dirigi, sed conatur exsaturare malitiam suã, & odium explere nocendo hominibus, & simul si queat in superstitionem aliquam illos pertrahere. Itáque non potest salubrius consilium iniri, quàm quo quis & Dei voluntatem perficiat, & dæmonis proteruiam atque odium eludat. hoc autem præstant remedia Ecclesiastica. vt exẽpli causa, si qua domus spectris aut alia dæmonum infestatione sit inquieta, statim inquilini conscientiam excutiant, conterantur, & de peccatis confessionẽ instituant, & omnia de domo remoueant quæ Deo queant displicere, deuotè insuper se Deo commendent, & Deiparæ, & Sanctis: & interea dum durat vexatio, quotidie mane ac vesperi Sacerdos quispiam habitu Sacerdotali indutus, cum stola, cruce, & aqua benedicta accedat, & lustret omnia domus cubicula & loca al a, recitans deuotè, Psalmum: *Qui habitat in adiutorio altissimi*, & Euangelium S. Ioannis, *In principio erat verbum*, & alias precationes pias. & exorcismos, qui Dominicis diebus in benedictione aquæ contra dæmonum vim & insidias leguntur: ponantur per singula præcipua domus loca rami Palmarum benedicti, & candelæ benedictæ, iubeantur dici Missæ à variis piis & Deum timentibus pro quiete familiæ illius, & vt Dei ira cesset, & mittat custodem Angelum suum, qui domo illa dæmonem exturbet: caueant autem ne cum dęmone sermonem vllum misceant, vel loquenti quidquam respondeant: multóque magis caueant ne quem Magum, aut vlla superstitiosa vexationi reprimendæ remedia accersant. Sed magna spe & fiducia in Deum, misericordiã eius summa cum patientia præstolentur. [*Sic Cyrucius d. c. 1. in fine.* Sed hæc remedia fusiùs nobis nunc non sunt probanda, quia id præstitimus supr. li. 6. Nunc addo remedia per incãtationes & superstitiones vel nihil prodesse, vt patuit in lepra Constantini, cui potiùs nocuerunt, vt docet Nicephorus lib. 7. hist. cap. 33. vel si sanent ad tempus tantum sanare, & postea reincidere in morbum eundem vt legimus de Hadriano Imp. apud Xiphilinum in Hadriano, & Zonar. to. 2.

MONITIO VII.

Pro iis qui curiosi sunt diuinationum, & secretorum.

TAles moneantur, etsi desiderium sciendi (teste philosopho) cunctis naturale sit; tamen id moderandum esse habenis legis Dei, & rectæ rationis, quibus nisi frenetur, infrenis equi more nos cupiditas hæc in præceps abripiat. Legi diuinę & rectę rationi consentanea regula est, Non velle aut conari scire quæ lumine naturæ scire non possumus, & diuina solummodò reuelatione sciri queunt: & in illis ipsis quorum scientiam possumus labore nostro, aut industria consequi, rectum & probum discendi modum tenere, ne regiam tutámque viam deserentes inani labore quærendi defatigemur, & per inuia ac deuia ablati optatam metam nunquam cursu contingamus. hæc docemur à Spiritu sancto, cuius sunt ista; *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria* a. & alio loco. *Altiora te ne quæsieris & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum & in vanitate detinuit sensus illorum* b. Mysteria fidei & salutis, fide nobis credenda sunt, & à Deo reuelata fuerunt Ecclesiæ suæ. Alia occulta quædam Deus nulli reuelat, sed sibi reseruat, vt secreta cordium, futura merè contingentia, &c. & hæc citra reuelationẽ sciri arte vel scientia vlla nequeunt. Et hæc conari scire est vanum & inane, & artes ad hoc nitentes sunt superstitiosæ. Aliæ res sciri possunt studio, disciplina & experientia, in his cauendum ne sine labore, aut vsu, vel doctore, ea conemur scire per media illicita, vt sunt ars Notoria & similes diuinationes, de quibus egimus toto lib. 4. Harum rerum talem scientiam à dæmone infundi seu tradi patet, ex rebus quas prædicunt, quas cum nequeant scire luce naturæ, nec acceperint diuina reuelatione, consequens est ea discere à dæmone: qui (vt foueat superstitionem) eo quòd vtantur signis ab ipso institutis, etiam ignaris nec sentientibus illis phantasiam mouet vt hoc vel illud dicant, vt docet D. Augustinus *libr. 2. de doctr. Christiana.* vnde sequitur eum qui vult huiusmodi scire, consentire in magisterium diaboli, séque eius disciplinæ tradere, & Deum doctorem atque Dominum deserere, & à fide apostatare. stulti sunt qui dæmonum responsis credunt, quia fallere dæmonum est. Sic fefellere Cræsum & Pyrrhum. testibus D. Hieronym. *in capite 41.* Esai D. Augustino 3. *de ciuitat. Dei* Lactantio & aliis, Manfredum teste Pico *libro 4. de Pranotio. capit. 9.* Indos apud Osorium *libr. 2. histor. Lusita. cap. 15.* Ferrantem Comitem Flandr. & alios quos *libr. 4.* memoraui. *d. sect. 4.*

vide lib. 4. c. 2. q. 7. sect. 4.

a Prouerb. 25. v. 27.

b Ecclesi. 3. vers. 22.

MONI-

MONITIO VIII.

Pro iis qui scientiam infusam affectant certis ritibus sine labore, &c.

MOnendi primò, curiositatem sciendi non necessaria, non modò non vtilem, sed valdè noxiam esse solere. Spiritum sapientiæ & intellectus à solo Deo expectandum; quo nō qui volunt, sed quos placet, solet implere. c. 19. v. 21. *Melior est homo*, ait Ecclesiasticus, *qui minuitur sapientia, & deficiens sensu in timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem altissimi.*] Et verissimum illud D. Hieronymi, nescio vbi; *Meliùs est nescire aliquid, quàm cum periculo* (scilicet animæ) *discere.* vt & illud D. Prosperi; de gent. vocat. *Non sunt scrutanda, quæ Deus occulta esse voluit, quæ autem manifesta fecit, non sunt negligenda: ne & in illis illicitè curiosi, & in his dānabiliter inueniamur ingrati. De altitudine discretionis Dei nō conturbabitur cor humilitatis nostræ, si firma & stabili fide tenebit, omne iudicium Dei iustum esse secretum: vt vbi inuestigari non potest, quare ita iudicet, sufficiat scire, quis iudicet. Lauda & venerare quod agitur, quia tuum est nescire cur agitur.*] sanè scrutatores huiusmodi diuinorum secretorum, mergi solent inuadabili profundo. Nec minùs periculosum est nouos sciēdi modos, quàm nouas doctrinas inuenire, de quibus ab Apostolo præmoniti sumus, fore, qui sectarentur, *doctrinas dæmoniorum.* quid aliud faciunt qui doctoribus dæmonibus vtuntur? 1. Timot. 4. v. 1. Audiant Chrysostomum explicantem illud Saluatoris, Mar. 1. v. 21. *obmutesce & exi ab homine; Salutiferum hoc nobis* (ait) *dogma datur, ne credamus dæmonibus, quantumcunque denuncient veritatem.*] caueant ne *irritent Deum in adinuentionibus suis, & multiplicetur in eius ruina.* Psal. 105. v. 28. caueant ne; quod deplorat Richardus Victorinus; *Veritatem quærant non in veritate, sed in vanitate: quæsitam inueniant, non ad veritatem, sed ad vanitatem, & quod miserrimum est, in verbis vitæ, lucra mortis negotientur.*

Prætereà tales admonendi sunt, subesse periculum superstitionis, & tentationis Dei. Nam qui scientiam quærunt, modis insolitis, vtrique se periculo exponunt. Naturaliter scientiæ paullatim, successu temporis, lectione, auditione, & experientiâ acquiruntur (vt rectè Aristoteles [a]) petere à Deo vt infundat, sicut Danieli & Salomoni fecit, est petere vt sine necessitate miraculum edat; quòd est tentare Deum. Adhibere orationes, aut alia, ad hoc non instituta à Deo aut Ecclesiâ, est vanitatem quærere & mendacium diligere (vt ait Psalmista) & proinde superstitiosum. Orādus itaq; Deus, & nobis simul naturali conatu elaborandum. Nam facientes Deus adiuuat. Periculum magnum est; ne *arti memoriæ* (quæ tradi potest præceptis locorum & cellularum ad hoc accommodatis) aliquid superstitionum *artis Notoriæ* admisceatur: hoc ergo vt caueant, monendi.

a libr. 4. physic.

MONITIO IX.

Pro iis qui sunt cupidi corporeæ salutis, honoris, aut pecuniæ, aut gratiæ acquirendæ vel recuperandæ, & ad hoc vtuntur medijs suspectis Salmatorum, seu Salutatorum, de quibus actum, *lib.1.cap.3.q.4. vel etiam Persaptorum,* de quibus *ibid. cap.4.q.5.*

Iunge hęc iis quę dicta libr. 6. ca.2. lib.3. sect.8. q. & libr. 4. par.2. q.4. sect.3.

INculcanda diligenter illis est hæc regula; *In omni ægritudine, aut iactura bonorum fortunæ vel corporis, quæ solent hominibus à Deo, vt flagella peccatorum, & mala pœnæ infligi, seruos Dei ad duo debere* A *præsidia confugere. Primò,* quærere & inuestigare modos, & remedia cuncta, quæ naturalis ratio hominem docet, vt se hoc periculo vel noxâ liberēt. *Secundò,* sedulò & feruenter commendare Deo & sanctis personam suam, familiam, & bona, & orare; vt cœlesti sua ope & liberalitate suppleat, & præstet, id quod humana imbecillitas nequit consequi. Quoad primum ergò moneantur adhibere humanam naturalémque diligentiam, ipsi per se sibi non deesse; & prudentiores consulere; quoad valetudinem, pharmacopolas, medicos, chirurgos: quoad iacturam aliorum bonorum, amicos, & alios qui prudentiâ, & vsu, experientiâque pollent. Quoad secundum, seu spiritualem diligentiam; confugiant ad orationes, ieiunia, & charitatis opera; B confidant in Deo, sperent ab eo remedium; curent orari à personis piis, religiosisque; missas ad eam intentionem dici; denique omni studio conentur Deo quàm maximè placere. *talibus enim hostiis placatur Deus.* docet nos hoc ipsum S.S. in Ecclesiastico; Ecclesiast 38. in prin. *Honora medicum propter necessitatem. Etenim creauit illum altissimus. A Deo est enim omnis medela, & à Rege accipiet donationem. Altissimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus scientiam altissimus, honorari in mirabilibus, in his curans mitigabit dolorem & vnguentarius faciet pigmenta suauitatis, & vnctiones conficiet sanitatis.*] En primū quod diximus de C diligētiā naturali: de altero, nempe morali diligentiâ, sequitur; *Fili in tua infirmitate nō despicias te ipsum, sed ora Dominū & ipse curabit te. Auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.* Hoc intelligendum de omni damno quorumcunque bonorum. Igitur cùm hæc homo præstiterit, patienter ferat, & voluntatem suam diuinæ subiiciat, certus, se, si magis expediat, liberādum; si non liberetur, id sibi vtilius esse. Moneantur, si aliis illicitis remediis conentur vti, tum illos à Deo, quo inuito conantur sanari, ad dæmonem confugere. Malè etiam sibi consulunt, quia perdunt fructum patientiæ, qui maior est, & melior cunctis corporis aut fortunæ bonis. stulti sunt, quia vt corpus sanent, animam necant. Quid stultius & impu- D dentius, quàm si Deo dicerent; Quia tu me sanare non vis, transfugiam ad hostem tuum, & ab illo salutem petam? hoc non verbis, sed pertinaci conatu dicunt. Hi tādem adeò diuinam iram inflammant pertinaci cupiditate, vt Deus vel sinat illos à dæmone necari, cuius rei exempla dedi, *lib.6.cap.2. sect.3. remedio.8. & 9.* vel, quę grauior adhuc est pœna, ad eorum summum malum sinat illos, quod expetunt, ope dæmonis consequi. Sed dies veniet, quando intelligent longè sibi vtiliùs fuisse morbo affligi, immò & per summos diuturno tēpore E cruciatus emori, quàm superstitiosis artib⁹ sanari.

MONITIO X.

De exorcisatoribus, seu coniuratoribus energumenorū.

QVoniam nonnullis in locis multi abusus irrepsêre in exorcismos legitimos & Catholicos, contra Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ consuetudinem; quædam monendi sunt, quibus harum rerum inspectio & cura incumbit. Suppono, Saluatorem nostrum dedisse sponsæ suę Ecclesiæ potestatem dæmonia de corporibus pellendi, *Luc.10.v.10. & Mar.16.v.17.* hanc potestatē verò ab Ecclesiâ concessam duntaxat clericis; & non omnibus, sed Episcopis, Sacerdotibus, Diaconis,

Vide lib.6 cap.2.q.3. sect.3.l tt Y. & lib.2 quæst.30.

Subdiaconis, & exorcistis tantū. Vnde apparet iis, qui saltem, *Exorcistarum*, in gradu non sunt, hanc facultatem nō competere iure ordinario: ideóque necesse esse, vt qui illam velit contendere sibi datam & cōcessam à Deo, is extraordinarij iuris seu priuilegij documenta debeat ostendere talia, vt iudicio Ecclesiæ idonea censeantur. Quoad eos verò, qui hoc officium iure ordinario acceperunt, non plus potestatis vni competit hac in re, quàm alteri; nisi quod honestas & recta Ecclesiæ consuetudo postulat, vt coram superioris ordinis clerico, minoris gradus clericus, ipso id inuito, non attentet.

Ex his sequitur suspectos esse pacti dæmoniaci, primò laicos, seu clericos non præditos ordine Exorcistarum; qui hoc munus quasi ex officio, aut peculiari gratiâ, donove Dei vsurpant: illos quoque clericos, & religiosos, qui quasi sibi peculiare vindicant, dicentes, ad exorcizandum, plus virtutis naturalis vel supernaturalis sibi esse, quàm cæteris eiusdem ordinis, aut gradus.

Solent huiusmodi, peculiares exorcizandi formulas & ritus habere, diuersos à communis Ecclesiæ ritibus & formulis, quæ sunt diligenter ab Episcopis examinandæ, & non permittendæ facilè, nisi iudicio piorum & Doctorum virorum sint approbatæ. Vehemēs suspicio est, his esse pactum cum dæmonibus, vt talibus obseruantiis se fingant compelli exire. Causa dæmoni est, quia dum isti sic publicè coniurant, semper in frequenti coronâ adstantium aliquid lucri facit. Accedunt multi, vt sermones, quos vltrò citróque miscent exorcizator & diabolus, audiant: gaudet dæmon, quia solet aliquos fidei aut morum errores spargere, aut saltem impetrare vt faciant aliqua superstitiosa, vana, ociosáve; diffamat innocentes, nocentium occulta crimina reuelat, vt malè de illis suspicentur cæteri; instigat quosdam ad carnalia, quosdam ad auaritiam dictis suis; bonos fingit se timere, vt impellat in superbiam. Monēdi ergo vt abstineant exorcizatos superfluis colloquiis, & terminis illis actuum iudiciariorum, quibus iubent dæmonem nunc exire, & iterùm se iudicio postea tali die sistere. 2. vt abstineant formulis illis nouis & insolitis ac secretis, & nō approbatis Ecclesiæ iudicio. 3. vt ad exēplū CHRISTI [a] paucis iubeāt dæmonē tacere & exire, nec garriēdi præbeāt vel causā vel potestatē. Vidētur autem monēdi quoque Prælati & Iudices Ecclesiastici, ne in diœcesibus suis permittant esse aliquos priuatos; qui quasi ex officio & virtute peculiari exorcizēt. Nā hoc est officium propriū pastorum Ecclesiæ; & in eorum absentiâ cunctorum qui saltem ordine exorcistarum præditi sunt; qui non vim naturalem, sed supernaturalem ad hoc, in Sacramento Ordinis acceperunt. Priuati verò monendi sunt, vt à pseudo exorcistis huiusmodi sibi caueant, neque accedant ad eorum conuentus; quia cùm Deus prohibuerit ne pythones audiamus [b], hoc etiam prohibuit ne energumenorum huiusmodi in corporibus loquētes dæmones auscultemus: item si fortè accesserint, monendi sunt omnes, ne quam mendacij patri fidem præstent, neve quid faciant eorum; quæ ille præcepit facienda, quia ipse præcepit, maximè quando mentitur se defuncti animam esse: quod semper est falsum. Si iubet faciamus aliquid, ad quod faciendum lege iustitiæ, vel charitatis astringebamur; id faciendum etiam illo nihil dicente fuit; si aliquid boni, ad quod nō tenebamur, quod facere

a Luc. 4. v.35.

b Deut. 18.v.11.

A sit meritorium, licebit facere, quia naturâ suâ licitum & meritorium erat. Tutiùs tamen foret aliquādo ista secundi generis commutare in alia, vel prætermittere; ne quid fraudis insit in dæmonis consilio vel iussu, quod non videamus. Moneatur ipse exorcista non minùs quàm cæteri, nihil curiositatis aut discendi causâ dæmonem interrogare, aut ab eo exquirere, licet id honestissimum sit & vtile videatur: quia non licet familiaritatem cum eo instituere, vel eius discipulum esse, vel eius cōsilium, aut auxilium petere. Nisi si fortè, virtute CHRISTI, vi cogatur & iubeatur dicere veri aliquid, quod ad spiritualem salutem adstantium prudens & pius exorcista meritò iudicet pertinere, vt videmus CHRISTVM, *Luc 8.* no-

B men dæmonis interrogasse: vnde consuetudo inualuit nomen dæmonis exquirendi.

Quoad ipsum exorcismi modum, moneantur sequi, *Pastorale suum*: sed priùs medicorum iudicium audiant, an videatur verè energumenus.

Hæc quę dixi de energumenorū exorcistis, pleráque locum habent etiam in exorcistis nubium, quæ tempestates & procellas, grādinésque adductura videntur; item iis, qui coniurant seu exorcizāt locustas, & alia insecta agris damnosa: de quibus quæ peculiaria sunt proximo monito expediā.

NOMINATIO XI.

De coniuratoribus nubium & insectorum.

QVoad nubium coniuratores, qui iactitant se vim habere nubes à certis locis expellendi,

C repellendíque; eorum iactantia facilè conuincitur, primò, si interrogentur, an nubes illæ sint naturalibus ex causis ortæ, an ex maleficio & operâ dæmonis? si dicant ex naturalibus causis; ergo exorcismus fertur contra Naturæ auctorem Deum; quod blasphemum & sacrilegum; & vim habeat naturalem contra nubes necesse est, aut supernaturalem. Supernaturalem, nō accepit à Deo, qui sibi contrarius non est; nec à bonis Angelis: ergo à dæmonis ope vis illa prouenit: si nubem dicant ex maleficio ortam & moueri à dæmone. Vnde sciūt, nisi ex pacto? Secundò interrogentur, si notitiam habent & potentiam pellendi malas nubes, cur non etiam norunt & possunt adducere & euocare, tempore squaloris ac siccitatis, in agros nubes bonas & salutares? Tertiò cur non etiam fulmina

D & ignem de cœlo cadentem, ac incendiis domos absumentē, valeāt arcere aut exstinguere? Quartò cur nō sciant etiam coniurare ventorum turbines, & aquarū eluuiones, quibus sata & domus, & arbores, sternuntur & abripiuntur? nam vt nubes illæ aliquando à malis Angelis, permittente Deo, formantur & immittuntur; sic & alia ista, vt ex Iobi sacrâ historiâ docemur, cur igitur, si ad hominum commune bonum hæc ars aut potestas à Deo illis tributa, beneficentia Dei ad vnum hoc ab illis restringitur? Vnde apparet illos hæc ex pacto operari. Moneantur itaque cæteri, vt ab eorum consortio abstineant, & ne tales exorcistas su-

E spectos, vel pretio, vel prece conducant: sed vtantur contra nubes huiusmodi armis consuetis Ecclesiæ, nempe benedictiones, preces, letanias, vitæ emendationem, & opera pia, ac satisfactoria, ieiunij, disciplinarum, &c. adhibeant; quæ remedia etiam sunt vtilia contra cætera illa quæ diximus mala & pericula. Parochi locorum indicāt & celebrent processiones, & sacrum canant pro serenitatis & fertilitatis impetratione, & irâ Dei auertendâ. Cantentur in templo deuotè Psalmi ac-

Vide lib.6. ca 2.litt.B. & libr. 4. par.2.q.4. sect. 8. & vide Martin de Arles libr. de superstit. paulò ante med.

commoda

commodati, vt *Canticum graduum, Miserere mei Deus, Qui habitat in adiutorio altissimi, Libera me de inimicis Deus meus, & Deus misereatur nostri*, & similes. Legantur Euangelia accommodata, vt de sedata à Christo maris tempestate; fiat processio per claustrum Ecclesiæ; canantur Letaniæ, & recitentur collectæ proposito seruientes; inuocentur Sancti loci patroni, & quorum illic reliquiæ honorantur: quas tamen tutiùs fortassis & honestius sit foras in tempestatem & pluuiam non proferre; præsertim Venerabile Sacramentum (quanquam deuotionem id citrà irreuerentiæ & iacturæ periculum facientium; pro more regionis, putem seruandum) & hæc omnia intra templi ambitum perficere, vbi & minor distractio, & deuotio maior esse solet: nec minùs audiet Deus in templo, quam foris: cauendum verò maximè, ne cum nubibus colloquia instituatur; sed sermo omnis cum Sanctis & Deo sit. Mensibus autem quibus solent hæ noxiæ nubes esse frequentiores, vt Vernis & Autumnalibus; ascendant parochi quotidiè manè turrim tépli, vnde agros parochiæ queant intueri, & non coniurent aërem; sed benedicant agris & terminis suæ diœcesis; recitent psalmos aliquot, Euágelia, & collectas & aquam benedictam more solito in aërem, & terram iaciant: & meridiano tépore campanam pulsent; vt parochiani ad templum veniant Deum oraturi; vt fructus terræ Deus conseruet. Campanæ quóque pulsentur: qua, de re actum, *lib. 6. cap. 2. quæst. 3. sect. 3. FF.*

Alij sunt, qui vindicant sibi artem quandam aut potestatem peculiarem vt à Deo cócessam, expellendi, necandíque campi bruchos, locustas, cantaros, & alia insecta atque vermina, quæ fructus, & radices, & semina depascuntur, & spem agricolarum deludunt: & tales multis in locis solent à rusticis quotannis magno pretio accersiri. Praxis esse solet huiusmodi. Impostor iste se iudicem constituit, comparent coram eo duo procuratores, vnus causam populi agens fungitur vice accusatoris: alius à vicario Episcopi, vel regio officiato loci constitutus, vicem subit rei, pro locustis seu aliis insectis, litem contestantur, & seruantur processus ordinarij omnes tricæ, & moræ, ac dilatorij termini. tandem in causâ concluditur, & bellus Iudex fert sententiam, quâ insecta illa iubet intra certum dierum spacium terminis illius territorij excedere, sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ, &c. Superstitio hic apertior est, quàm vt qu eat tegi. Quare monet Ciruelus (è quo pleráque superiora monita ferè desumpsi) vnanimiter omnes sanctos Doctores hæc damnare; eò quòd lis instituatur cùm creaturâ irrationali, quæ quid agatur nec scit, nec sentit, nec potest intelligere: & cùm illa insecta naturaliter nascantur, iniusta est excommunicatio, nec mortaliter nec venialiter peccantiú: blasphemum verò est hanc sacram Ecclesiæ censuram sic derisui & ludibrio habere, non secùs ac si quis sub pœnâ excommunicationis iuberet canibus ne latrarent, & lupis ne vlularent, aut vulpem absoluere à rapinis gallinarum, &c. denique constat omnia hæc acta iudiciaria nec naturalem, nec supernaturalem vim habere contra huiusmodi insecta. *vide quæ fusiùs disputata contra Malleolú lib. 3. p. 2. q. 4. sect. 9.* Moneantur vti potius remediis tum Ecclesiasticis, tum naturalibus. Naturalia docent libri Geoponicorum, vt v. g. solum vinearum sæpè expurgare cultis omnibus herbis vineæ innascentibus; ipsos truncos & ramos vinearum diligenter putare, & aliquando decorticare, & falculæ, aliorúmque ferramentorum, quibus vtuntur, ferrum inungere vrsi pinguedine, aut saltem aceto forti contusis alliis commisto: excutere insecta, suppositis lancibus vel testis, aceto albato plenis; folia præscindere in quibus sunt semina vermium; & si iam in folliculis sunt semina folliculos ablatos extra vineas cremare; caprifici radices appendere vitibus; suffumigare vites & arbores cerâ & sulfure accensis, & vento capto qui dispergat fumum per vineam & agros; vel aliis etiam similibus vti acribus & grauibus suffitibus: sepelire in horto, vel vineâ, tribus aut pluribus locis intestina pecorum, ita vt pars non exigua emineat supra terram: & cùm eo confluxerint insecta, simul illic igne exurere, & alia quæ norunt boni olitores, vinitores, & agricolæ. Pro Ecclesiastico remedio, licebit illud desumere ex sequenti historiâ, quam idem Ciruelus memorat. Multis olim annis Cantabriam, totámque Hispaniam Tarraconésem infestatam à vermibus fuisse, qui quotannis fructus omnes terræ absumebant. Misere itáque Cantabri, & Celtiberi ad Sedem Apostolicam petétes consilium, quid facto foret opus. Motus eorum precibus Pont. Roman. eo misit Legatum Episcopum Ostiésem nomine Gregorium, virum eximiâ prudentiâ & sanctitate: Qui, vt in Hispanias aduenit, crebris concionibus populos illos à vitiis variis ad seriam pœnitentiam perduxit, præsertim publicorum flagitiorum: postea instituit fieri processiones publicas sæuientium in tergum flagellis: indixit aliquot dierum eleemosynas, ieiunia, precésque: demùm vestitus ornatu Pontificio Missas in altari portatili in ipsis agris dixit, qui magis erant calamitosi, sic fugauit necauítque multitudinem insectorum, adeò vt multis post annis immunes omninò agri fuerint. Solent in his partibus sancti huius opem implorare: consultúmque fuerit aliis quoque locis hanc eius methodum & exemplum sequi.

p. 3. de superstit. cap. 10.

MONITIO XII.

Quæ cauendæ in precibus & orationibus vanæ obseruantiæ?

ORationum quóque Sanctitatem diabolus multis superstitiosis circumstátiis solet violare: aliquando violat malo fine proposito, vt cùm quis orat aut celebrari curat missam ad exitium alicuius; aut vano, vt ad sciendum aliquid boni successûs, &c. Moneantur ergo in orationibus attendere ad sequentia axiomata.

Primum peccatum orationis est ratione materiæ, quando petuntur res illicitæ aut noxiæ; quæ repugnant honori aut præceptis Dei, aut caritati proximi: aut quando res indifferentes (verbi gratiâ, diuitiæ, honor, doctrina, &c.) petuntur absolutè, aut pertinaciter, nimísque instanter; aut quando petuntur instanter res, de quibus iustum dubium est, an sint homini ad salutem profuturæ: aut petitur cognitio futuri euentus ad matrimonium, &c. vt sunt virginum Hispanarum illæ orationes, quas vocát, *de los Reges, de la estrella, de sant Iuan*; quibus finitis aucupantur prima transeuntium verba, & inde colligunt quod scire volebant; superstitione & stolidâ & impiâ, vt benè Horozcus lib. 2. de vera. & falsâ diuinat. cap. 14.

Secundum est ratione formæ, quando continent verba vel sensus verborum aliquid falsum, men-

dax, fidei, vel naturali rationi contrarium; vel nomina barbara, & ignota, aut nugas & ineptias; quia hæc omnia sapiunt blasphemiam.

Tertium peccatum est ratione modi seu cerimoniarum, quæ adhibentur; quando illæ sunt vanæ & præter vel contra communem Ecclesiæ consuetudinem: vt si necessariò debeant fieri certo statu corporis, certis horis vel diebus non interruptis, brachiis certo modo expansis, oculis in certum locum defixis, cum tot candelis talis vel talis coloris: & similibus, existimando circumstantias has ad effectum aliquid naturalis vel supernaturalis virtutis conferre.

Contra hæc peccata adhortandi sunt homines, vt firmiter apud animum suum statuant, nec velle malum vllum vitare, nec velle boni quidquam consequi vel retinere, per vlla media illicita, vana, aut superstitiosa. 2. Postquàm diuinum auxilium seriò implorarunt, conentur suam voluntatem diuinæ prorsus conformare, sibique certò persuadeant quicquid eis acciderit, id à Dei prouidentiâ procedere, & ipsis esse longè vtilissimum. 3. certò credant, quando Deus illis non concedit, quod postulant, id paterno Deum pium & misericordem animo facere; quoniam hoc illis expediat, sicut solet medicus ægro multa subtrahere

A & denegare, non inuidiâ nec sæuitiâ, sed beneuolentiâ & sapientiâ. 4. Nō apponant in illis, quas ad intentionem suam dici curabunt, vllum numerum aut determinationem, loci, diei, candelarum, &c. ex hoc capite damnantur Missæ quas vocant, *tricenarias reuelatas, & clausas, missas Comitis, missas S. Amatoris*, contra quas disserit D. Vincentius Ferrerius, *hom. 4. Dominica. 4 in Aduen.* Ex dictis etiã damnantur orationes, in quarum titulis præscribitur certus dierum numerus, quo exacto sint exorati; cõtra illud præstantis viduæ Iudith. 8. v. 12. *Qui estis vos qui tentatis Dominum? Non est iste ser-*

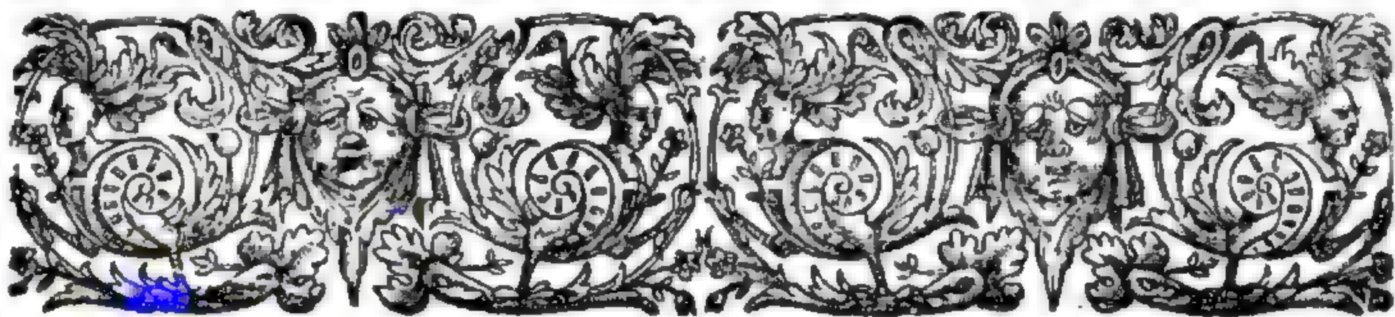
B *mo, qui misericordiam prouocet: sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei.* necnon orationes, quibus petunt à CHRISTO, Deiparâ vel sanctis reuelationes aut apparitiones, quia hoc est plenum periculi ac deceptionis, audaciæ, curiositatis ac præsumptionis; quẽadmodum etiam orare vt significent eis diem & horam obitûs, & istis insuper inculcãdum illud Thomæ de Kempis; *Quid faceres si scires? nunc ita viue vt securus horam illam exspectes.* Hæc sufficiant: sunt enim cataplasmata contra superstitionum præcipuos fontes, causasque reliqua ex toto

C petenda sunt opere.

IN QVOQVÆCVMQ. SCRIPSI; EA CVNCTA S. A. ET C. R. ECCLESIÆ IVDICIO, ET PIORVM THEOLOGOR. CENSVRÆ SVBIICIO: SI QVID IGNARO ELAPSVM, QVOD ECCLESIÆ MINVS PROBETVR, IMPROBO, DAMNO, ET PRO NON SCRIPTO HABERI VOLO.

MARTINVS DELRIO,
SOCIET. IESV PRESBYTER.

INDEX RERVM ET VERBORVM LIB. V. ET VI.

T

V

VV

INDEX LOCORVM, QVIBV LVCIS NONNIHIL IN HOC Tomo III.

FINIS.

OREMVS.

Da quæsumus Domine populo tuo diabolica vitare contagia, & solum DEVM pura mente sectari. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c. Amen.